IJA # 3593

מקראי קודש ישעיה

Miḳra’i Ḳodesh Yesha‘yahu

Lemberg, 5637 (1877)

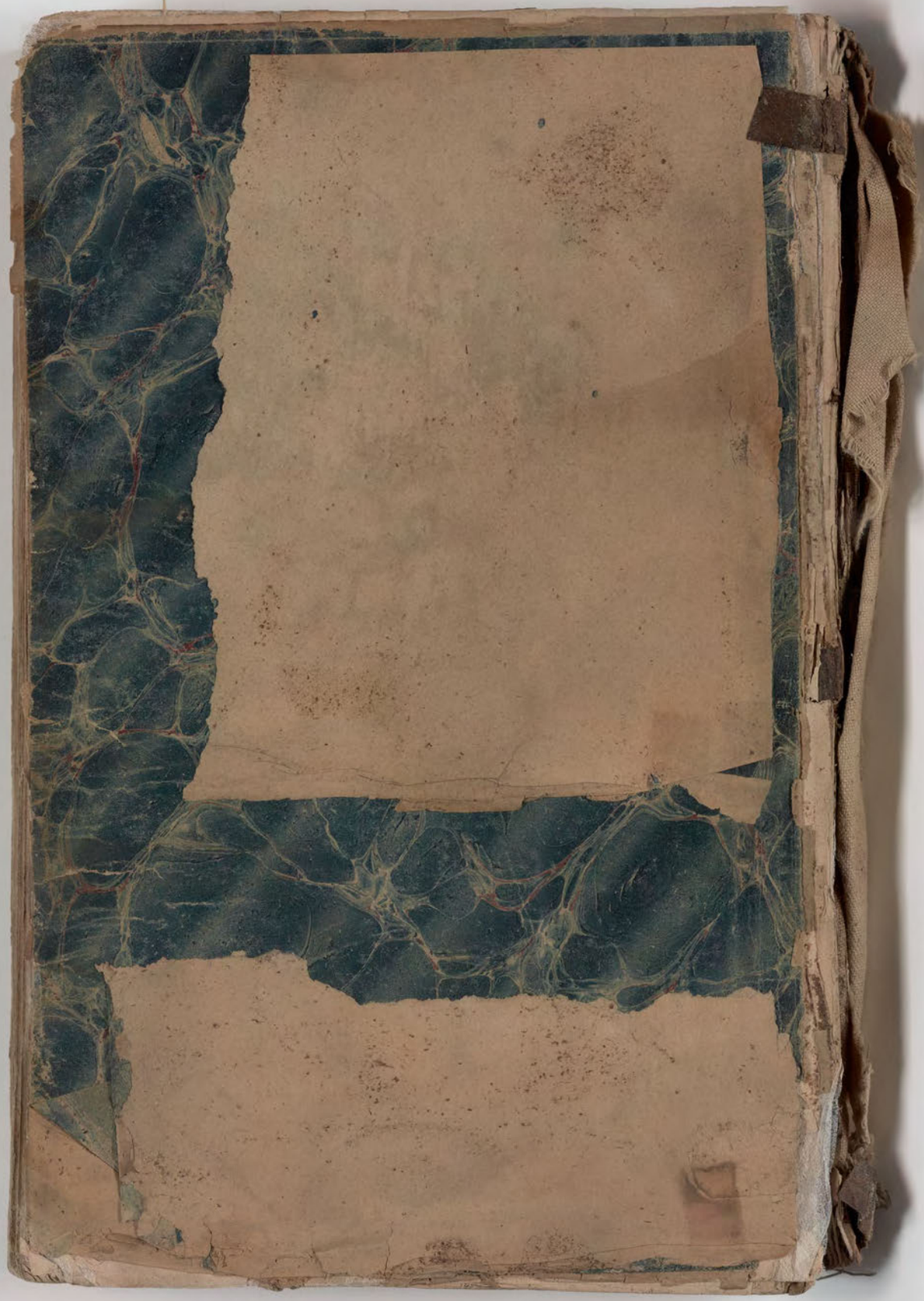

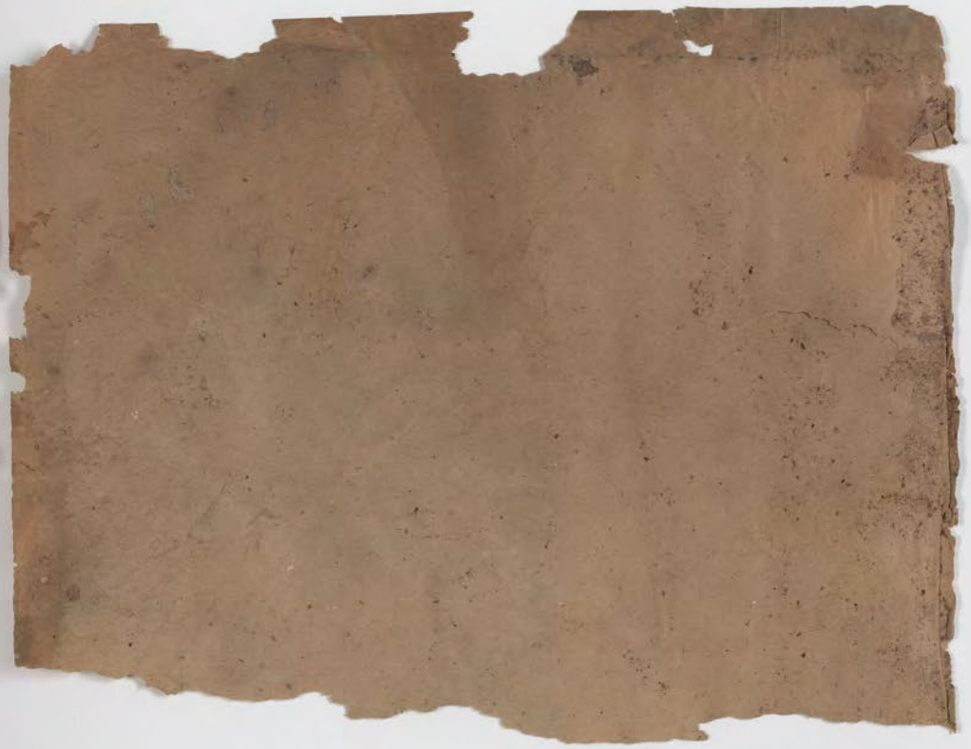

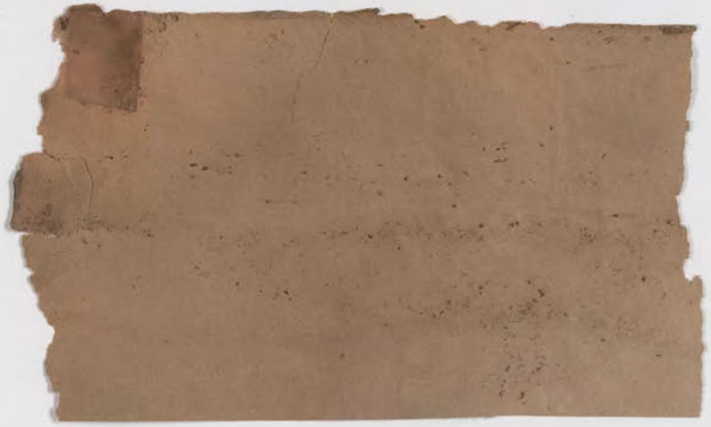

מקראי קודש

ישעיה

חלק רביעי

עם צל עשרה מעלות והפירושים

א] תרגום: ב) פירוש רש"י ז"ל: ג] מצודת דוד: ד] מצודת ציון:

ה] הציונים מפי' המצודת עשינו עמה על אותיות מרובעות לשבח ולפאר: ו] תולדות אהרן

ואלה מוסיף על הראשונים

ז] הגהות מכ"י רש"י ז"ל הולגמוהו עתה על מקומו בציון וסימן כזה *)

ח] הגהות מס"ג מו"ס ישעיה ברלין גם הוא הולג בשלימות על מקומו:

ט] עיני שמואל מהרב הג' מו"ס שמואל חיים שליט"א במוהר"א ז"ל בעל המחבר ספר חקי דעת על יו"ד מורס ומלין הפסוקים המדרשים בהם כפי שיתבאר בסוף הספר:

י] תרגום על דברי הימים הנקרא תרגום רב יוסף אשר עדן לא היה עם הכ"ך:

גם הדברים הנמצאים ברש"י בלע"ז תרגמנו על לשון אשכנז:

לעמבערג

אהלל שם אלהים ואגדלנו מאד לפ"ק

בדפוס של הנגידהמרת פעסיל באראבאן חחי'

Prophten

TOM 4.

LEMBERG

Druck u. Verag v. essel Balaban 1877.

א נְבוּאַת

א חָזוֹן

יְשַׁעְיָה בַּר אָמוֹץ דְּאִתְנַבִּי עַל אֶנֶשׁ יְהוּדָה וְיָתְבֵי יְרוּשְׁלֵם בִּימֵי עֻזִּיָּה יוֹתָם אָחָז יְחִזְקִיָּהוּ מַלְכֵיָא דְּבֵית יְהוּדָה: ב שְׁמַעוּ שְׁמַיָּא וְקַבֵּל אַרְעָא אֲרוּם יְיָ מְמַלֵּל עַמִּי בְּנִין רַבִּיתִי וְרוֹמַמְתִּי וְהִנּוּן מְרָדוּ בִי

יְשַׁעְיָהוּ בֶן־אָמוֹץ אֲשֶׁר חָזָה עַל־יְהוּדָה וִירוּשָׁלִָם בִּימֵי עֻזִּיָּהוּ יוֹתָם אָחָז יְחִזְקִיָּהוּ מַלְכֵי יְהוּדָה: ב שִׁמְעוּ שָׁמַיִם וְהַאֲזִינוּ אָרֶץ כִּי יְהוָה דִּבֵּר בָּנִים גִּדַּלְתִּי וְרוֹמַמְתִּי וְהֵם פָּשְׁעוּ

תולדות אהרן

חזון ישעיהו פסחים ק סז סוטה ל י כתרת ל טו: שמעו שמים עקידה שער סג ספר הזוכר פרשת החזינו.

עיני שמואל

(ל) רבה בחקתי פל״ו ונזו״ט מזמור קל״ה תנדב״ר פי״ד: (ג) זוכר פ׳ החזינו רבה במד״ר פ״ב דברים רבה פ״ו קהלת סד״ת מכילתא בא פי״ב ספרי החזינו תנדב״ר פי״ד תנחומא פקודי

תנרי״ב מגלה י

עו״ש תנחומא החזינו:

רש״י

(ל) חזון ישעיה בן אמוץ וגו׳. מ״ר לוי דבר זה מסורת בידינו מאבותינו ממון ומאליה מלך יהודה אמים היו: אשר חזה על יהודה וירושלים. והלא על כמה אומות נתנבא משה בגל משא מואב הא למדת שאין זה אחלת הספר ולא נקרא הספר על שם החזון הזה וכן שנינו בברייתא דמכילתא בשנת מות המלך עוזיהו אחלת הספר אלא שאין מוקדם ומאוחר בסדר והדברים מוכיחים שהרי ביום הרעש יום שנלטרע עוזיהו נאמר ואשמע את קול ה׳ אומר את מי אשלח ומי ילך לנו (לקמן ו) ואומר הנני שלחני למדנו שהוא תחלת שליחותו ונבואה זו נאמרה אח״כ ושל זו לבדה נאמר אשר חזה על יהודה וירושלים כשם שאמר על משא כל אומה ואומה משא אומה פלונית אף כאן כתב חזון זה חזה על יהודה וירושלים ולפי שהם תוכחות קושי קראם חזון שהוא קשה מעשרה לשונות שנקראת נבואה כמו שאמר בברא״שית רבה ורמיה לדבר חזות קשה הוגד לי (לקמן

מצודת דוד

א (ל) חזון. זו היא מראית הנבואה של ישעיה אשר ראה במראי הנבואה על יהודה וירושלים ואין זה אחלת הספר לומר שכל נבואתו היתה על יהודה וירושלים לבד כי באמת היא גם על אומות העולם אלא שבא לומר הנבואה שהיא על יהודה וירושלים וכדרך שאמר משא בבל משא מואב אבל אחלת הספר הוא בשנת מות המלך עוזיהו וכו׳ ואין מוקדם ומאוחר בסדר והדברים מוכיחים כן שהרי שם נאמר אשמע וכו׳ את מי אשלח וכו׳ למדנו שאף היתה אחלת השליחות: בימי עוזיהו וכו׳. בימי אחרעת המלכים האלה היכא עד שעמד מנשה והרגו: (ג) שמעו שמים. מה שאני קובל ומתרעם על ישראל: והאזיני ארץ. אמר בלשון יחיד כי אדבר דאחרעת אד היא משא״כ השמים כי שבעה רקיעים הם: כי ה׳ דבר. לא מאלי אני אומר כי דבר ה׳ בפי ולשם שמים אמרו: בנים גדלתי. ר״ל וזהו דברי ראו בא הטובה שעשיתי לבני בכורי ישראל אשר גדלתים ורוממתים על כל האומות והם

(ל) : בימי עוזיהו יותם אחז יחזקיהו מלכי יהודה. מלכים הללו קפא בימיו ביום שנלטרע עוזיהו שרתה שכינה עליו ונתנבא כל ימי המלכים הללו עד שעמד מנשה והרגו (ונבואה זו נאמרה בימי חזקיה אחר שגלו עשרת השבטים · כת״ר): (ג) שמעו שמים והאזיני ארץ. משה אמר האזינו השמים ותשמע הארץ (דברים ל״ב) למה שינה ישעיה את הלשון שנו רבותינו בדבר זה ומדרשות רבינו בפרשת האזינו בספרי ונחלקו חכמים עליהם ואמרו אין הדבר כן אלא בזמן שהעדים בחיים ומעידים ונמצאו דבריהם מכוונין עדותן קיימת ואם לאו אין עדותן קיימת אילו לא בא ישעיה ונתן שתיעה לשמים והאזין׳ לארץ היו שמים מעידים ואומרים כשנקראנו לעדות זו בימי משה שאמר העידותי בכם היום בהאזי׳ שמעו והארץ מעידה אני נקראתי בלשון שתיעה ואין עדותן מכוונת בא ישעיה והלף את הדבר ונמצאו שניהם מעידים בלשון האזנה ובלשון שתיעה: כי ה׳

מצודת ציון

א (ל) חזון. עניין ראיה והשגה כמו ותחז׳ בעיון עינינו (מיכה ד) ועש״ז נקרא הנבואה בשם חזה כי ראוה במראה הנבואה וכאשר יקרא ראה ולופה: (ג) והאזינו. הוא אזן לשמוע וכן אזין עד תבונותיכם (איוב לב): פשעו.

מרדו

פְּשָׁעוּ בִי׃ ג יָדַע שׁוֹר קֹנֵהוּ וַחֲמוֹר אֵבוּס
בְּעָלָיו יִשְׂרָאֵל לֹא יָדַע עַמִּי לֹא הִתְבּוֹנָן׃
ד הוֹי ׀ גּוֹי חֹטֵא עַם כָּבֵד עָוֹן זֶרַע מְרֵעִים
בָּנִים מַשְׁחִיתִים עָזְבוּ אֶת־יְהוָה נִאֲצוּ אֶת־
קְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל נָזֹרוּ אָחוֹר׃ ה עַל־מֶה תֻכּוּ
עוֹד תּוֹסִיפוּ סָרָה כָּל־רֹאשׁ לָחֳלִי וְכָל־לֵבָב

דוי

חֲבִבְתִּינוּן וְיַקִּירְתִּנוּן וְאִנּוּן
מְרַדּוּ בְּמֵימְרִי׃ ג יָדַע
תּוֹרָא זְבַנְיֵה וַחֲמָרָא אוּרְיָא
דְּמָרוֹהִי יִשְׂרָאֵל לָא אָלִיף
לְמִדַּע דְּחַלְתִּי עַמָּא לָא
אִסְתַּכַּל לְמַתַּב לְאוֹרַיְתִי׃
ד וַי עַל דְּאִתְקְרִיאוּ עַם
קַדִּישׁ וַחֲטוֹ כְּגִישָׁא בְּחִירָא
וְאַסְגִּיאוּ חוֹבִין אִתְכְּנִיאוּ
בְּזַרְעָא רְחִימָא וְאַבְאִישׁוּ

אִתְאַמַּר לְהוֹן בְּנִין חֲבִיבִין וְחַבִּילוּ אוֹרְחָתְהוֹן שְׁבַקוּ יַת פּוּלְחָנָא דַיְיָ קָצוּ
בְּדַחֲלַת קַדִּישָׁא דְיִשְׂרָאֵל וּבְדִיל עוֹבָדֵיהוֹן בִּישָׁא אִסְתַּחֲרוּ וַהֲווּ לְאַחוֹרָא׃

לָא מִסְתַּכְּלִין לְמִיתַּב עַל מָה לָקָנָא עוֹד מוֹסִפִין לְמַחֲטֵי וְלָא אָמְרִין מָא דִין

עיני שמואל

(ג) רבה אמור פר״ז תיקוני זוהר תיקון ה׳ (ק׳ ה׳) ספרי פ׳ האזינו הנחומא פ׳ תצא ופרשת אמור : פד״רא פרק מ״ה : (ד) רבה כלא פע״ו פסיקתא דר״כ פל״ג ת״ז תיקון י״ט (ל״ח ח) ותיקון ס״ט (פ׳ ח) ספרא פ״ר ט מצורע ופ״ד אמור תנחומא בחקתי: (ה) רבה איכ׳ קפ״ו ח פסיקתא פל״ג אותיות דר״ע כאות ר׳:

תולדות אהרן

ידע שור קונהו מכות ב כג עקידה שער פ״ו : הוי גוי חוטא עקידה שער פו. בנים משחיתים קידושין א לז

רש״י

דבר. שתהיו עדים בדבר כשהתרתי בם בימי משה לכן בלו ושמשו שלמי תחומה עמם שעברו על התראה אני לא סרתתי בהם אלא גדלתים ורוממתים והם פשעו בי׳ (ס״א). שתהיו עדים בדבר והיכן דבר שאזינו השמים ואדברה (שם) במילתא: (ג) קונהו. מתקנו במריבה ביום ומאחר שהרגילו בכך יודע בו אבל אמור לעוס אינו מבין בעליו עד שיאכילו וישראל לא נתפקח לידע כשור כשקראתיו ישראל יהיה שמך והודעתיו קלת חוקותי והסעזבוני כדמפורש (ביחזקאל כ׳ ל״ט) ואומר אינ את גלולי וגו׳ ואף לאחר שהולאתיו ממצרים והאכלתיו את המן וקראתי לותם עמי בני ישראל לא התבוננו כאמור (שם״א) ד״א ידע שור קונהו מכיר השור קונהו להיות מורלו עליו לא שיכה מה שגזרתי עליו לומר אינו מורם היום ואמור לא אמר לבעליו אינו עוטן היום ומה אלו שנגרמו לשמשכם ואינם לא לקיבול שכר אם יזכו ולא לסילוס פורענות אם חוטאים לא שינו את מדתם שגזרתי עליהם וישראל שאם זוכי׳ מקבלי׳ שכר ואם חוטאים מקבלים פורענות עאכ״וכ׳: לא

מצודת ציון

תרגו כמו מלך מוחב פשע בי׳ (מ״ב ג) : (ג) אבוס · הוא המקום המיוחד למאכל הבהמות וכן אם ילין על אבוסך (איוב לט) : (ד) הוי . המלה הזאת היא ענין קריאה בין לגער בין לשמח כמו הוי אחי והוי אחות (ירמי׳ כב) . וכמו הוי ליון המלטי (זכר׳ ב) : כבד . ענין רבוי כמו ערך הכבד הזה (מ״א ג) : מרעים . רשעים : נאצו . הוא מומאל על הנזיון וכן כי נאצו האנשים את מנחת ה׳ (ש״א ב) : נזורו . ענין הפרשה כמו אחר נזורו מעלי (יחזקאל יד) : (ה) סרה . ענין הסרה מדרך הישר וכן סורר ומורה (דברים כא) דוי . ענין

מצודת דוד מוסיפים

לא הסיבו כנמולי כי מרדו בי : (ג) ידע שור · הלא אף השור יודע ומכיר את בעליו אשר קונו ומשמע הוא אליו והחמור הזה אם שהוא שכל ביותר עכ״ז יודע הוא מקום האבוס של בעליו והולך שמה להנאתו: לא ידע . לא אבו לדעת אותי להיות נשתעין לי : עמי . עם שהתה עמי ואני בעזרתה עכ״ז לא יתבוננו לדעת מה טוב להם כי הלא בשמעם טוב אחרון יתלגו ואינם אפילו כחמור שהם מחכיר בעובה : (ד) הוי . הנביא מתאנח וקובל על ישראל שהיו מאז גוי קדוש ונכשלו להיות גוי חוטא : עם כבד עון . מאז היו עם קדוש ונכשלו לעוי עם כבד עון : זרע מרעי׳ . מאז היו זרע ביכר פי׳ ונכשלו להיות זרע מרעים : בנים משחיתים . מאז היו בני אל חי ונכשלו להיות בנים המשחיתים את דרכם : נזורו אחור . פרשו מכי אלהם לאחור כאדם המתאחר לשמוע דברי המדבר אליו : (ה) על מה תוכו . על העניר עמה שלקיתם עליה על העניר׳ שהיא בעלמי תוסיפו עוד לעשות סרה ריל עשיתם שוב העניר׳ שהיא בתוספת איסור ואינם משמיעי׳ על לב להשמיע

כָּל־רֹאשׁ מְרַע וְכָל לֵב דָּוָי׃
ו מִשְׁאַר עַמָּא וְעַד רֵישָׁא
אֵית בְּהוֹן דְּשִׁלִּים בִּדְחַלְתִּי
בּוּלְהוֹן סָרְבִין וּמְרָדִין
אִתְגְּעֵלוּ בְּחוֹבִין כְּמֵחָא
מְרַסְּסָא לָא שָׁבְקִין
מִזְדּוֹנַיְהוֹן וְלָא מְחַמְּדִין
לְתִיוּבְתָּא אַף לָא זַכְוָן
דְּהוֹן דְּאַנְגָּא עֲלֵיהוֹן׃
ז אַרְעֲכוֹן צַדְיָא קְרַוְיכוֹן
יַקִּידַת נוּר אַרְעֲכוֹן
לְקֳבֵלֵיכוֹן עַמְמַיָּא מַחְסָנִין יָתָהּ וּבְחוֹבֵיהוֹן צְדִיאַת מְגָבוֹן אִתְחַלְּפַת וַהֲוָה
לְנוּכְרָאִין׃ ח וְאִשְׁתְּאֲרַת כְּנִשְׁתָּא דְצִיּוֹן כְּמַטַּלְלִתָּא בְּכַרְמָא בְּתַר דְּקַטְפּוֹהִי

דַּוָּי׃ ו מִכַּף־רֶגֶל וְעַד־רֹאשׁ אֵין־בּוֹ מְתֹם
פֶּצַע וְחַבּוּרָה וּמַכָּה טְרִיָּה לֹא־זֹרוּ וְלֹא
חֻבָּשׁוּ וְלֹא רֻכְּכָה בַּשָּׁמֶן׃ ז אַרְצְכֶם שְׁמָמָה
עָרֵיכֶם שְׂרֻפוֹת אֵשׁ אַדְמַתְכֶם לְנֶגְדְּכֶם זָרִים
אֹכְלִים אֹתָהּ וּשְׁמָמָה כְּמַהֲפֵכַת זָרִים׃
ח וְנוֹתְרָה בַת־צִיּוֹן כְּסֻכָּה בְכָרֶם כְּמְלוּנָה

במקשה

עיני שמואל

(ו) פסיקתא פל״ג : (ז) רבה פתיחה דאיכ׳ פסיקתא פל״ג תנחומא ר׳ פרק י״ד :

רש״י

מוסיפים סרה לסור מאחרי המקום הלא כבר כל אם לחלי ולמה לא תחיו : (ו) מתום · לשון תמימות שלם ממין מכאוב : פצע . מכת חרב : חבורה · לשון חבלה : ומכה טריה · ת״א מרסקא כתותא ומרוסקת . טריה . דמנילייר״א בלע״ז ובלשון גמרא יש עוריה לריפיה ומנחם פי׳ לשון לחות כלומר לחה ורטובה תמיד נובעת מייסט״א בלע״ז : לא זורו · הנגעים האלה לא זורו על יד רופאים אבקת סממני תחבושת לשון יזורה על נוהו נפרית (חוב י״ח) ומנחם פי׳ לשון ריפוי כמו אין דן דיבך למזור (ירמיה ל) : ולא חובשו · לשון רפוא : ולא רככה בשמן . לא רككה מכתם בשמן כמשפט אחר מכות ואין נופל כאן לומר לא רוككו בשמן שאין מרككין אלא במקום המכה אבל המזור והחבישה נופל לשונם על כל הג׳ לפיכך נופל גם לשון רפוי לא זורו הנגעים ולא מובשו ויוצאן פחר כל המקרא בלשון דוגמא על שהם מלוכלכים ומגוגעין בשון ומרגם מכף רגל ועד ראש מקטנם ועד גדולם אין בו מתום אין טוב בו פצע וחבורה פשטי׳

מצודת דוד

הלא כשבילי לקיטו : כל ראש לחלי . הלא ע״י הכאם נחלה כל הראש וכל הלב ומדוע לא תקחו מוסר : (ו) אין בו. אין בכל אחד מקום שלם ממכה במקום אחד יש פצע ובמקום וכו׳ : לא זורו · לא נשר עליהם לתת שמנים ולא חובשו · לא כרך עליהם מטלית כדרך שכורכים על המכות : ולא רككו · לא התרך המכה בשמן כדרך שתרككין המכות ר״ל הלא עדיין לא נרפאתם מהמכות אשר בהו עליכם מאז על העניר׳ שעשיתם ומדוע חזרתם לעשותם שוב והוא דרך משל לו׳ הלא מאז בא הפרעניות על הסרים ועל יתר העם ועדיין משחת בכם ולמה תוסיפו עוד : (ז) ארצכם · לכן תהיה ארלכם שממה: אדמתכם · פרי אדמתכם : לנגדכם . בעינכם תראו ואין לאל ידכם לעמוד כנגדם : ושממה · המה מהפכים ומחריבים הכל ועושים שממה על כי המה לא יעמדו בה מה שא״כ בשאחויב הוא מבני אחרת הפיא ומאוב אליכ : (ח) ונותרה · תאחר רקנית מיוסביה כמו סוכת הכרם מה שבשומר יושב בה כי בעת יבש כרמו מבית סוכתו ריקן והולך לו : כמלונה במקשה · כמו המלונה העשויה בשדה קשואין כי הבשומר יושב בה ביום ומשמרה מפני העופו׳ ובלילה מפני הגנבים אבל הקשואים קשים הם לאחלל העופות ואינם שומרים אלא מפני הגנבים ובלילה ולכן נקראה מלונה העשויה לליגה) : כעיר נצורה · כמו העיר אשר האויבים צרים

מצודת ציון

עיין מכאוב כמו על ערש דוי (תהלים מד) : (ו) מכף רגל . כן נקרא שעתית הרגל וכמו שנקרא שעתית היד כף יד : מתום . מלשון תמימות ושלימות : פצע . מכה שנתקע ונפתחה ומומאה דם : וחבורה . מכה שנגרר הדם תחתי׳ ומתעבל ברחה כתם אדום כמו ונמר חברברותיו (ירמי׳ יג) וכן פצע תחת פצע חבורה וכו׳ (שמות כא) : טריה . לחה כמו לחי תחור טריה (שופטים ט) · זרו · ענין שור כמו׳ וזריתי פרש (תלמי׳ ב) : חובשו . ענין קשיר הכריכה שעל המכה כמו ולעשרת לא תבשתם (יחזקאל ל״ד) : רككה . מלשון רך וטוב (בראשית יח) : (ח) בת ציון · עיר ציון : כמלונה

ותהיה שמתה כארץ אשר יבואו עליה אויביה צרים ורחוקים כי שמתם מהפכים ומחריבים הכל ועושים שמתה על כי המה לא יעמדו בה מה שא״כ בשאחויב הוא מבני אחרת הפיא ומאוב אליכ : (ח) ונותרה · תאחר רקנית מיוסביה כמו סוכת הכרם שבשומר יושב בה כי בעת יבש כרמו מבית סוכתו ריקן והולך לו : כמלונה במקשה · כמו המלונה העשויה בשדה קשואין כי הבשומר יושב בה ביום ומשמרה מפני העופו׳ ובלילה מפני הגנבים אבל הקשואים קשים הם לאחלל העופות ואינם שומרים אלא מפני הגנבים ובלילה ולכן נקראה מלונה העשויה לליגה) : כעיר נצורה · כמו העיר אשר האויבים צרים

בְּמִקְשָׁה בְּעִיר נְצוּרָה: ט לוּלֵי יְהוָה צְבָאוֹת
הוֹתִיר לָנוּ שָׂרִיד כִּמְעָט כְּסְדֹם הָיִינוּ לַעֲמֹרָה
דָּמִינוּ: י שִׁמְעוּ דְבַר־יְהוָה קְצִינֵי סְדֹם
הַאֲזִינוּ תּוֹרַת אֱלֹהֵינוּ עַם עֲמֹרָה: יא לָמָּה
לִי רֹב־זִבְחֵיכֶם יֹאמַר יְהוָה שָׂבַעְתִּי עֹלוֹת
אֵילִים וְחֵלֶב מְרִיאִים וְדַם פָּרִים וּכְבָשִׂים
וְעַתּוּדִים לֹא חָפָצְתִּי: יב כִּי תָבֹאוּ לֵרָאוֹת
פָּנָי מִי־בִקֵּשׁ זֹאת מִיָּדְכֶם רְמֹס חֲצֵרָי: יג לֹא
תוֹסִיפוּ הָבִיא מִנְחַת־שָׁוְא קְטֹרֶת תּוֹעֵבָה
הִיא לִי חֹדֶשׁ וְשַׁבָּת קְרֹא מִקְרָא לֹא־
אוכל

תרגום

כְּעַרְסֶל מַבְתּוּתָא
בְּמַקְשָׁיָא בְּתַר דְּאַבְעָיוּהִי
בְּקַרְתָּא דְצָרִין עֲלָהּ:
ט אִלּוּלְפוּן מוֹתַר טוּבֵיהּ
דְיָיָ צְבָאוֹת אִשְׁאַר לָנָא
שֵׁיזְבָא כְּרַחֲמוֹהִי אִית
עֲמָנָא חוֹבִין דְּכַאֲנָשׁ סְדוֹם
פּוּן אֲבַדְנָא וּכְיַתְבֵי עֲמוֹרָה
אִשְׁתֵּיצָנָא: י קַבִּילוּ
פִּתְגָמָא דְיָיָ שַׁלְטוֹנֵיָא
דְעוֹבְדֵיהוֹן בִּישִׁין כְּשַׁלְטוֹנֵי
סְדוֹם אֲצִיתוּ לְאוֹרַיְתָא
דֶאֱלָהָנָא עַמָּא דְעַבְדֵיהוֹן
דְּמִין לְעַם עֲמוֹרָה: יא לָא
רְעָוָא קֳדָמַי בְּסַגִּיאוּת
נִכְסַת קוּרְבָּנֵיכוֹן אָמַר יְיָ
שְׂבֵעִית מִסַּת עֲלָוָת דִּכְרִין וּתְרַב פַּטִּימִין וְדַם תּוֹרִין וְאִמְּרִין
וְגַדְיִין דִּכְאֵלִין לָא רְעָוָא קֳדָמַי בְּהוֹן: יב כַּד אַתּוּן אָתֵן לְאִתְחֲזָאָה
קֳדָמַי מַן תְּבַע דָּא מִיָּדְכוֹן רְמָיַתִּי וּלְאִתְדַּשָּׁא עֲזָרָתִי: יג לָא תּוֹסְפוּן לְאַיְתָאָה
מִנְחַת אָנִיסָא קוּרְבָּן מְרַחַק הוּא קֳדָמַי יַרְחִין וְשַׁבִּין כְּנִישָׁא אַתּוּן מִתְכַּנְּשִׁין לָא

תולדות אהרן

כמעט כסדום ברכות ג יט ודף ס כתובות ח ה.שמעו דבר ס׳ ברכות שם כתובות שם.למה לי רוב ונומר ברכות ה לה תניגיי ח ד: כי תבואו וגו׳ תניגיה ח ד:

עיני שמואל

(ט) רבה שם״ם קפי״ח פסוק ט משו״ע מזמור כ״ז:(יח)תנחומא פ׳ וירא: (יב)וזכר בשלח במדבר ת״ז תיקון ז״נ(כ׳ כ׳)תנחומא פ׳ וירא זו״ח כ״ד כ׳: (יג) משוח״ע מזמו׳

רש״י

החילות וכשמסתלקים מעליה מניחין לותם והולכין כל זה ת״י: (ט) לולי וגו׳ הותיר לנו שריד. מלליו וברחמיו ולא בצדקותינו: כמעט כסדום היינו. כולנו כליס: (י) קציני סדום. שרים שמעשיהם כסדום מכאן אמרו אל יפתח אדם פיו לשטן: (יח) שבעתי עולות אילים. כמו פן ישבעך וישנאך (משלי כ״ה י״ז): מריאים.בהמות לשון פטומות: לא חפצתי. אחר שאתם עוברים על תורתי זבח רשעים תועבה: (יב) מי בקש

מצודת ציון

כמלונה. מלי מלון: במקשה. מלי קישוחין וכוח שם פרי: נצורה. מלי מצור: (ט) לולי. לא לא: שריד. שארי׳ כמו פליט ושריד [לחיי כ]: דמינו. מלי דמיון והשוחה: (י) קציני. ענין שררה כמו כל קציניך נדדו (לקמן כב): (יח) מריאים. פטומים ומבריס וכן ושלם מריאכם (עמוס ה): ועתודים. הם הזכרים מן העזים: (יב) פני. כמו לפני ותחסר למ״ד: רמס. ענין דריכ׳ ברגל כמו ורמסי בחומר (נחום ג): (יג) קטורת. ענין העלאת עשן והוא מלשון קטור הארץ בקטור הכסנן (בראשית יט): אוכל. מלשון יכולה: און. עניכו מחשבות שקר כמו הנה יחבל און (תהלים ז): ועצרה. ענין קבוצת אנשים כמו עצרת בוגדים (ירמיה ט) ע״ש שהם עצורים ועכוצים בתקוש אחד: (יד) נלאתי. ענין יגיעה כמו ומה הלאתיך (מיכה ו): נשוא

תרגום

אוֹכֵל אָוֶן וַעֲצָרָה חָדְשֵׁיכֶם וּמוֹעֲדֵיכֶם
שָׂנְאָה נַפְשִׁי הָיוּ עָלַי לָטֹרַח נִלְאֵיתִי נְשֹׂא:
טו וּבְפָרִשְׂכֶם כַּפֵּיכֶם אַעְלִים עֵינַי מִכֶּם גַּם
כִּי־תַרְבּוּ תְפִלָּה אֵינֶנִּי שֹׁמֵעַ יְדֵיכֶם דָּמִים
מָלֵאוּ: טז רַחֲצוּ הִזַּכּוּ הָסִירוּ רֹעַ מַעַלְלֵיכֶם
מִנֶּגֶד עֵינָי חִדְלוּ הָרֵעַ: יז לִמְדוּ הֵיטֵב
דִּרְשׁוּ מִשְׁפָּט אַשְּׁרוּ חָמוֹץ שִׁפְטוּ יָתוֹם
רִיבוּ אַלְמָנָה: יח לְכוּ־נָא וְנִוָּכְחָה יֹאמַר

תולדות אהרן

חדשיכם ומועדיכם שבת כב קמה מגלה ד לח׳ וכפרשכם כפיכם ברכות ה לב. ירוכם דמיכם שם נדה ב יג למדו היטב יומא דף לט קידושין ב כב . אשרו חמוץ סנהדרין דף לב. אם יהיו וגו׳ שבת ט פ״ו יומא ו ס״ו ודף ס״ה

עיני שמואל

(טו) רבה וירא פמ״ח במדבר כ״ב נשא פי״ד פסיקתי׳ פ״מ ירושלמי מס׳ ר״ה פ״ד הלכה ז תנחומא פ׳ ויצא: (יז) רבה נשא פ״יד אדר״ע בכתיה׳ ירושלמי מס׳ ר״ה פ״ד ה״ז תנחומא פ׳ ויצא (יח) רבה ויחי פל״ט ויקרא פ״ח אמור פכ״ז טו״ש במדבר פ״ב נשא פ״ח ופ׳ יו״ד שכ״ש קפי׳ ח׳ פסוק ה וקפי׳ ה׳ פסוק ה״ז עו״ש וקפי׳ ז׳ פסוק ה׳ בראשית שמות תרומה תזריע פנחס עו״ש פסיקתא פע״ז עו״ש ת״ז תיקון כ״ח (מ׳ ח) ותיקון ל״ב (כה ח) עו״ש ותיקון ע (ל״ז ח) תנחומא פרשת ויצא פ׳ אמור ספרי פ׳ דברים ואתחנן ירושלמי מס׳ ר״ה פד

רש״י

ליאסף לפני והאון שבלבבכם לעבודת כוכבים ומזלות ואין אתם מוציאין אותו מתוך לבבכם: (טו) ובפרשכם כפיכם אעלים עיני מכם. לפי שידכם דמים מלאו. דמים. רציחה: (טז) רחצו הזכו. (פתח יח)לי׳ לוי שהוא מגזירת רחץ אבל רחצו קמץ ל׳ עבר שהוא מגזרת רחץ: רחצו. הזכו. הסירו.חדלו. למדו. דרשו. אשרו. שפטו. ריבו. לכו. י׳ אזהרות של לשון תשובה יש כאן כנגד עשרת ימי תשובה וכנגד עשרה מלכיות זכרונות ושופרות: חדלו הרע. חדלו ממעשים הרעים. הרע. כמו להרע ואינו צריך לכתוב [מלהרע] שכן לשון המקרא נופל על לשון חדלה וחדל לעשות הפסח (במדבר ט) עד כי חדל לספור (בראשית מ״ח מ״ט) כלומר חדלה הספירה חדלה העשיה אף כאן חחדלו הרעה: (יז) למדו. רפי נקוד והוא מגזרת לימוד היו למדין להטיב המלמד לעצמו הוא ממשקולת לשון קל לפיכך

מצודת דוד

בחדש להשמיע האוזן כפי שבורגלה: (טו) ובפרשכם כפיכם. בעת התפל׳: ידכם וכו׳. לפי שידכם מלאים משפיכת דם: (טז) רחצו הזכו הסירו׳ כתמות העון בהשוב׳: הסירו וכו׳. לפי שרוע מעללי נכר עומדים מול ה׳ לקטרג עליו לזה אמר עבר תשובה וזכה הסירם מנגד עיני: הרע. מלהרע: (יז) חישב. להטיב מעשיכם: דרשו. חקרו המשפט לדעת הדין עם מי והיו מיצרים את העושק ושפטו משפט היתום וריבו ריב האלמנה כי המה הנעשקים על פי רוב: (יח) ונוכחה. נכרר הדברים לדעת מי סרח על מי: אם יהיו וכו׳. ר״ל ואחר תודו שהדין שהמדו והשובו לי לא לא

ד ישעיה א

אוֹכֵל אָוֶן וַעֲצָרָה חָדְשֵׁיכֶם וּמוֹעֲדֵיכֶם
שָׂנְאָה נַפְשִׁי הָיוּ עָלַי לָטֹרַח נִלְאֵיתִי נְשֹׂא:
טו וּבְפָרִשְׂכֶם כַּפֵּיכֶם אַעְלִים עֵינַי מִכֶּם גַּם
כִּי־תַרְבּוּ תְפִלָּה אֵינֶנִּי שֹׁמֵעַ יְדֵיכֶם דָּמִים
מָלֵאוּ: טז רַחֲצוּ הִזַּכּוּ הָסִירוּ רֹעַ מַעַלְלֵיכֶם
מִנֶּגֶד עֵינָי חִדְלוּ הָרֵעַ: יז לִמְדוּ הֵיטֵב
דִּרְשׁוּ מִשְׁפָּט אַשְּׁרוּ חָמוֹץ שִׁפְטוּ יָתוֹם
רִיבוּ אַלְמָנָה: יח לְכוּ־נָא וְנִוָּכְחָה יֹאמַר

תולדות אהרן

(יח) ונוכחה. נכרר הדברים לדעת מי סרח על מי: אם יהיו וכו׳. ר״ל ואחר תודו שהדין שהמדו והשובו לי לא לא

עיני שמואל

(יח) תנחומא פ׳ אמור כ״ז:(יט)תנחומא פ׳ וירא: (יב)וזכר בשלח במדבר ת״ז תיקון ז״נ(כ׳ כ׳)תנחומא פ׳ וירא זו״ח כ״ד כ׳: (יג) משוח״ע מזמו׳

רש״י

לוי לשון רבים שלו נקוד בחיריק כמו אמרו שמשו אבל המלמד לאחרי׳ היא ממשקולות לשון כבד המודגש ואם בא לנוות את הרבים היא נקוד למדו וכן דרשו מגזרת דרוש אבל אשרו שהשין מודגשת ממשקולת לשון כבד ומגזרת אשר לפיכך לשון ליווי לרבים נקוד פתח [כמו אשר דברו ספרו בשרו]: אשרו חמוץ. החזיקו את הגזול והוא מלשון משנה אשרנוהי לי איסר מילי ישר כחך. לשון אחר הדריכוהו בנחיב אמת לזכות בשלו לשון בחזקה אשורו אחזה רגלי (איוב כ״ג י״א) ואשר בדרך לבך (משלי כ״ג י״ט): (שפטו יתום. פלוני זכאי ופלוני חייב):ריבו אלמנה. השתדלו בריבה להתווכח בעדה שהיא יולמת לחזור אחרי בעלי דינה. (סא״ח): חמוץ. גזול ודומה לו מכף מעול ומומן (תהלים ע״ח): (יח) לכו נא ונוכחה. יחד אני ואתם ונדע מי סרח על מי ואם אתם סרחתם עלי עודני

מצודת ציון

נשוא.מלי משא: (טו)אעלים.מלשון העלמה והסתר: הזכו. מלשון זכות וטהרות: חדלו. מנעו: (יז) אשרו. מלשון יישר ומה הלי״ף במקו״ם הי״ד וכן בספוך כמו ובכבודם התיחרו (לקמן סח) ומשפטו תתחרו. חמוץ. עשוק כמו מכף מעול ומומן (תהלים עח)· (יח) לכו

הוח

יְהוָה אִם־יִהְיוּ חַטָּאֵיכֶם כַּשָּׁנִים כַּשֶּׁלֶג
יַלְבִּינוּ אִם־יַאְדִּימוּ כַתּוֹלָע כַּצֶּמֶר יִהְיוּ׃
יט אִם־תֹּאבוּ וּשְׁמַעְתֶּם טוּב הָאָרֶץ תֹּאכֵלוּ׃
כ וְאִם־תְּמָאֲנוּ וּמְרִיתֶם חֶרֶב תֹּאכֵלוּ כִּי פִּי
יְהוָה דִּבֵּר׃ כא אֵיכָה הָיְתָה לְזוֹנָה קִרְיָה
נֶאֱמָנָה מְלֵאתִי מִשְׁפָּט צֶדֶק יָלִין בָּהּ וְעַתָּה
מְרַצְּחִים׃ כב כַּסְפֵךְ הָיָה לְסִיגִים סָבְאֵךְ
מָהוּל בַּמָּיִם׃ כג שָׂרַיִךְ סוֹרְרִים וְחַבְרֵי גַנָּבִים
כלו

תתיבון לאורייתא תבעון
מן קדמי ואעביד בעותכון
אמר ייי אם יהון חוביכון
כתימין כצבעונין כתלגא
יתחרון אם יסמקון
כזהרוריתא כמה דאמר נקי יהון:
יט אם תיבון ותקבלון
למימרי טובא דארעא
תיכלון: כ ואם תסרבון
ולא תקבלון למימרי
בחרב סנאה תתקטלון
ארי מימרא דייי גזר כן:
כא איכדין תבו עובדהא
למהוי כטעיתא קרתא
מהימנתא דהות מליא עבדי דינא קושטא הוה מתעביד בה וכען אנון
קטולי נפשן: כב כספך הוה לסיגא חמרך מערב במיא: כג רברביך

עיני שמואל

כלכה ז ומס׳ יומא פ״ו הלי׳ ה סל״ז פרק כ״ב: (יט) רבה שמוני פ״ג נתקתי פליס ד״ר פ״ד מ׳ עשלי יו״ד ב ספרי פר׳ עקב: (כ) מכילתא כה פי״ב ספרי פ׳ עקב: (כא) רבה לך פמ״ג ויקרא פ״ד פנחס פכ״א סס״ם ק׳ י׳ א׳ פסוק ט וקפ״ז ה׳ פסוק י״ב פתיחה דאיכה איכה קפי׳ א קפי׳ ב קהלת פל״א זוהר ח׳ נרחשית פ׳ בהר נשא ופסיקתא פט״ו ספר הבהיר נרחשית פכ״ח משפטים פל״א תנחומא פ׳ משפטים.

תולדות אהרן

כשנג ילבינו שבמ ט פט.אם תאבו קירושין נ׳ סח.ואם תמאנו סס תרב תאכלו סס פ״ב.איכה היתה מגלה ד׳ ל״ח. מלאתי וגומר סנהדרין ד לח ספר הזוכר פרשת מצורע: כספך היה לסגים בתרא א טו

תרגום

מהימנתא דהות מליא עבדי דינא קושטא הוה מתעביד בה וכען אנון
קטולי נפשן: כב כספך הוה לסיגא חמרך מערב במיא: כג רברביך
אזדרעו״ע בחות כ תנחומא פ׳ פנחס שופטים: (כב) רבה משפטים
ברחשית פכ״ח משפטים פל״א תנחומא פ׳ משפטים. (כג) רבה משפטים פ״ל ת״ז תיקון כ (ל״ח א):

רש״י

עוקן לכם תקוה לשוב: אם יהיו חטאיכם כשנים. כתומים לפני כלודם שנים אלבינים כשלג: יאמר ה׳. תמיד הוא אומר לכם כן כמו על פי ה׳ יחנו (במדבר ט׳ כ׳). ד״א לכו נא ונוכחה מה כתיב למעלה ממנו קדלו הרע למדו היטב ואחר שמשובו אלי לכו נא ונוכחה יחד להודיעני עשינו מה שעליכם עשה מה שעליך ואני אומר אם יהיו חטאיכם כשנים כשלג וגו׳: כתולע. לצע שלובעין בו אדום גרעינים הם ויש סולעים בכל אחד ואחד: (כ) כי פי ה׳ דבר. והיכן דבר והבאתי עליכ׳ חרב (ויקרא כ״ו כ״ה): (כא) לזונה. תועה מעל אלהיה: קריה. שהיתה נאמנה ומליאה משפט וצדק היה לן בה ועכשיו מרצחים. מלאתי משפט. כגון רבתי עם (איכה א׳): צדק

מצודת ציון

הוא ענין לשון זרות כמו ועתה לכו ונוכיחה (בראשית לו) והלא לא הלכו אליו: ונוכחה. ענין ברור דבר כמו אשר הוכיחו ה׳ (שם כד): כשנים. חוטים לבנים אדום כמו ותולעת שני (שמות כה): כתולע. הוא שם הלבן שלובנים בו אדום: (יט) תאבו. תרצו כמו לא אבה ישמע (דברים כה): (כ) תמאנו. מלשון מיאון ומרוד: ומריתם. מלשון מרי ומרד: (כא) קריה. עיר: מלאתי. היו״ד נוספת ונעבור תוספת היו״ד בהפכה הסי״א לתי״ו להסמיכה אל היו״ד: ילין. ענין התמדה וכן ולנה בהוד ביתו (זכריה ה) • (כב) לסיגים. הוא עפולת הכסף כמו סיגים בתוך היו (יחזקאל כב): סבאך. כן נקראים המקום המשכרים כמו ונפנאה שכר (לקמן כו). מהול. מחוזג ומעורב ודומה לו לשמוק אמרתי מהולל (קהלת ב); (כג) שלמונים. מלשון תשלומין. (כד) אביר. ענין חזק

מָרְדִּין וְשׁוּתָפִין לְגַנָּבִין
כּוּלְּהוֹן רְחִימִין לְקַבָּלָא
שׁוֹחֲדָא אָמְרִין גְּבַר
לְחַבְרֵיהּ עֲבִיד לִי טָב
בְּדִינִי וַאֲשַׁלֵּם לָךְ בְּדִינָךְ
דִּין יַתְמָא לָא דָיְנִין וּקְבֵלַת
אַרְמַלְתָּא לָא עָלַת
לְקָדָמֵיהוֹן: כד בְּכֵן אָמַר
רִבּוֹן עַלְמָא יְיָ צְבָאוֹת
תַּקִּיפָא דְיִשְׂרָאֵל קַרְתָּא
דִירוּשָׁלֶם אֲנָא עָתִיד
לְנַחֲמָתָהּ בְּרַם וַי לְרַשְׁעַיָּא
כַּד אִתְגְּלֵי לְמֶעְבַּד
פּוּרְעָנוּת דִּין מִסְנָאֵי עַמִּי
וַאֲתִיב נְקָמָא לְבַעֵיל דְּבָבֵי
בְּבוֹרְיָתָא כָּל רַשְׁעַיָּא
כַּד דְּבַקְדְּמֵיתָא
דְּקוּשְׁטָא קַרְתָּא
וְדַעֲבַדוּ אוֹרַיְתָא יְתוּבוּן לָהּ בְּזַכוּ׃

כְּרוּ אַהֲבַ שׁוֹחֵד וְרֹדֵף שַׁלְמֹנִים יָתוֹם לֹא
יִשְׁפֹּטוּ וְרִיב אַלְמָנָה לֹא־יָבוֹא אֲלֵיהֶם׃
כד לָכֵן נְאֻם הָאָדוֹן יְהוָה צְבָאוֹת אֲבִיר
יִשְׂרָאֵל הוֹי אֶנָּחֵם מִצָּרַי וְאִנָּקְמָה מֵאֹיְבָי׃
כה וְאָשִׁיבָה יָדִי עָלַיִךְ וְאֶצְרוף כַּבֹּר סִיגָיִךְ
וְאָסִירָה כָּל־בְּדִילָיִךְ׃ כו וְאָשִׁיבָה שֹׁפְטַיִךְ
כְּבָרִאשֹׁנָה וְיֹעֲצַיִךְ כְּבַתְּחִלָּה אַחֲרֵי־כֵן
יִקָּרֵא לָךְ עִיר הַצֶּדֶק קִרְיָה נֶאֱמָנָה׃ כז צִיּוֹן
בְּמִשְׁפָּט תִּפָּדֶה וְשָׁבֶיהָ בִּצְדָקָה׃ כח וְשֶׁבֶר
פשעים
כה וַאֲתִיב מְחַת גְּבוּרְתִּי עָלָךְ וַאֲבָרֵר כְּמָא דְמִתְנַקֵּן
וַאֲעַדֵּי כָּל חוֹבָךְ׃ כו וַאֲמַנֵּי בִיךְ דַיָּנֵי קוּשְׁטָא תַּקְנִין
מִלְּבָךְ כַּד מִן אִוֹלָא וּבָתַר כֵּן יִתְקְרֵי לָךְ קַרְתָּא
מְהֵימַנְתָּא׃ כז צִיּוֹן כַּד יִתְעֲבַד בָּהּ דִּינָא תִּתְפְּרוֹק
וְיַתַּבְּרוּן מְרוֹדִין וְחָיְבִין כַּחֲדָא׃

תולדות אהרן

ואמינה ידי שבת כ׳ ע קבע מגילה ב ע״ז סנהדרין י״ח ל״ט. ואורוף כבוד סנהדרין סס. ואמינה וגו׳ שבת ב קבע מגלה ב ז״ז סנהדרין יא לא׳ ציון במשפט שבת יא לא סנהדרין סס.וזכר פושעים מגילה ב טז.

עיני שמואל ודשבקו

(כד) הנחומא פ׳ משפטים שופטים: (כו) רבה משפטים פ״ל הנחו׳ פ׳ משפטים שופטים: (כז) זוהר פ׳ לו פ׳ אזן ינו רבה משפט ס פ״ל ד״ר פ״ג תשו״ם מזמור קי״ט פסיקתא פמ״א אורב״ר פרק ס״ו מנחומא פרשת משפטים: (כח) תשוקה״ט

תרגום

מזמו׳ קי״ט אדר״ע בחות ט׳ ירושלמי מס׳ מגילה פ״ד הלי׳ ד׳:

רש״י

סרים מן הדרך הישרה: ורודף שלמונים. תשלומין תירגם יונתן אמרין גבר לחבריה עביד לי טב בדיני ואשלם לך בדיניך שופט שהיה גזלן והנגזל לוקח עליו בפני שופט אחר זה אומר לו לדקני היום ואני אשלם גומלך כשילעקנו עליך בפני הוי רודף תשלום גמולות: וריב אלמנה לא יבוא אליהם. האלמנה בתה לזעוק והיתום יומא וזו פוגעת בו ומולאתו מה הועלת בלעקתך לפני השופט והוא אומר כל היום הזה יגעתי לו במלאכה וסופו לא הועלתי וזו מוזרת לאחוריה ואומרת ומה זה שהוא איש לא הועיל אני לא כ״ש הוי יתום לא יפסוטו וריב אלמנה לא יבא אליהם כלו: (כד) נאם האדון. שהכל שלו ובידו לעקור אתכם מארלכם ולנטוע בה אחרים: אביר ישראל. תקפו של ישראל: הוי. לשון הזמנה והכרזה ודומה לו הוי הוי ונוסו מארץ לפון (זכריה ב׳ י׳) ידעו הכל כי אנחם מצרי שהכעיסוני

מצודת דוד

היתום לא הועיל עם כי הוא איש ומכ״ש היה ותחל לבוא: (כד) האדון. שהכל שלו ובידו אלין מותה: אנחם. כמה שאשלם כגמולם אנחם על הכעס שהכעסיני: (כה) ואשיבה. להכותך מכה אחר מכה: ואצרוף. אסיר ממך הסיג כמו שבסיר״ כתתי הכנגד ע״י הכורות ור״ל אכלה ממך הפושעים והמורדים: (כו) ואשיבה. אעמיד עליך שופטים כסריס ולדיקים כמו שסי׳ מאז: (כז) במשפט. ע״י המשפט שיעשו בה תכים פדויה מן האומות: ושביה. שהשבה מן הגולה תהי׳ על ידי הצדקה אשר יעשו: (כח) ושבר. הפושעים והחוטאים שנכשו יפברו אחוה ע״ז ירושלמי מס׳ מגילה פ״ד הלי׳ ד׳:

רש״י

במעשיהם: (כה) ואשיבה ידי עליך. מכה אחר מכה עד כלות הפושעים: כבור. לשון בורית סבו״ז בלע״ז ולשונו לשון נקיון כמו ובר לבב (תהלים ה״ד) ע״ש שהוא מנקה הבגד מכתמיו: סיגיך. האמור למעלה כמו כספך היה לסיגים תערובת המושת בכסף קרוי סיג אף כאן תערובת רשעים עם הכשרים אני אכלה הפושעים שהם הסיג: כל בדיליך. בדיל המעורב בכסף כלומר הרשעים שביך. בדיל משטיי״ם בלע״ז: (כו) כבראשונה. אעמיד לכם שופטים כשרים: עיר הצדק. כבתחלה לדק ילין בה: (כז) במשפט תפדה. על ידי שיהו בה עושי משפט: תפדה. מעוותיה: ושביה. עושי תשובה שבתוכה: (בצדקה. במצדיקים עצמם במשפט ובצדקה שבתוכה): (כח) ושבר פושעים. שבכולן הוכיחן למעלה. והם פשעו בי. גוי חוטא. עזבו את ה׳: פושעים. מורדים. ומינין. עובדי כוכבים

מצודת ציון ומזלות

כמו מידי אביר יעקב (בראשית מט) • ואצרף. ענין זכוך וחקוק. כבור. כבוריה שמנקין בו הבגדים מכתמיהם: בדיליך: הוא

פשעים וחטאים יחדו ועזבי יהוה יכלו׃
כט כי יבשו מאילים אשר חמדתם ותחפרו
מהגנות אשר בחרתם׃ ל כי תהיו כאלה
נבלת עלה וכגנה אשר־מים אין לה׃
לא והיה החסן לנערת ופעלו לניצוץ
ובערו שניהם יחדו ואין מכבה׃

ב א הדבר אשר חזה ישעיהו
בן־אמוץ על־יהודה וירושלם׃
ב והיה באחרית הימים נכון יהיה הר
בית־יהוה בראש ההרים ונשא מגבעות
ונהרו

חסר י׳

דאתנבי ישעיה בר אמוץ על אנש יהודה ויתבי ירושלם׃ ב ויהי בסוף
תולדות אהרן יומיא

ועוזבי ה׳ ברכות ח״ ח׳

עיני שמואל

(כט) זו״ת ל״ד ח״ ז (ל) מכילתא יתרו פ״ב : (לא) ״ ז תיקון כ״ח (מ׳ כ׳) והיקון ס״ו (ס״ט ב) ירושלמי שבת פ״ב הל׳ ח חגג״ר פ׳ כ׳: (ב) זוהר כ׳ ויחי תשו״ט מזמור ל״ו ומזמור כ׳ ומזמור פ״ו ספרי פ׳ דברים ותתחנן עקב ברכה תנחומא פ׳ עקב חגרי״ב פרק מ״ו ופרק פ״ח :

ומזלות : וחטאים · אלו עבריינים העוברים על שאר
איסורין : (כט) מאילים . לשון אלה מין אילן שקורין
אולמ״ח בלע״ז : אשר חמדתם · לעבוד תחתיהם
עכו״ם כענין שנאמר תחת אלון ולבנה ואלה כי טוב
אלה (הושע ד׳) : מהגנות . שם היו עובדים
עכו״ם כמה דאת אמר המתקדשים והמטהרים אל
הגנות (ישעיה ס״ו י״ז) : (ל) נובלת עלה . הטלה
שלה נובלת כמוש פליסטיסנ״ט בלע״ז בצא עליו שרב
או קרח היא כמוש ויאחלוהו אבד ובלה ואין נובל
לשון רקבון כמו בלה שאין נו״ן נופלת באותו לשון
אלא נובל לשון דבר הנלאה ובלה כחו מגזרת נבל
תבול (שמו״ר״מ) כמו חנכול ומתרגמינן מילאה מילאי׳ ·
אשר מים אין לה. להשקות זרעיה בדבר שחוטאי׳

מצודת ציון

הוא מין מתכת כמו ואת הבדיל (במדבר לא) : (כט) מאילים.
שם אילן ברק כמו בעתמיים באלים (לקמן נז) : (ל) נובלת.
ענין כמישה כמו ונבל ליץ (לקמן מ) : עלה . ענין שלה :
(לא) החסן . החזק וכן חסין יה (תהלים פט) : לנערת.
הוא הפסולת שמנערין מעלי הפשתן : לניצוץ . הוא כוכב
מן הכוכבת האש וכן ומוליכים כענין כתושה (יחזקאל ח): ובערו.
ענין שרפה ודלקה : מכבה . מלשון כבוי :

ב (א) נכון . מוכן ומתוקן : ונהרו . ר״ל ימשכו אליו
כנהר
ויקל להשרף : ופועלו . המרש העושה הפסל יהי׳ דומה לניצוץ הש
מכבה ואין כיר הפסל לעזור ולא לא לעצמו :
הסר שיעמוד עליו בסמ״ק : בראש ההרים . הכר התשוב והרחש שבכל ההריס: ונשא . נשא המעלה והשיבות

בו משווה פורענותם : (לא) החסון . החוקף שהיו
מוכסים את העניים ונוטלין מותן ומתחסנין בממון
כמו שאמר למעלה וחברי נגדים יהיה אומו ממון
לנעורת שמנערין מן הפשתן שהוא קל ונוח ליטרף :
ופועלו . והעושה אותו חוקף יהיה לניצון אש ובערו
זה בזה : ניצוץ . מיסטנלי״א בלע״ז חירגס יוכתן
ופועלו ועובד ידיהון ואין זה אחר לשון העברית
שא״כ היה לו לינקד ופעלו חטף קמץ והא נבאר לשון
פעול עכשיו שהוא נקוד מלאפוס [ר״ל חולם] נבאר
לשון פועל : ואין מכבה · חירגס יוכתן ולא יהא
עליהון חיים : (ב) באחרית הימים . לאחר שיכלו
הפוסעים : נכון . מתוקן : בראש ההרים · בהר
שהוא ראש לכל ההריס בחשיבות ההריס : ונשא

מצודת דוד מגבעות

בלי אחרית : (כט) כי יבושו . עוזכי ה׳ יבושו אז ממה
שחמדו האילים להעמיד העכו״ם בלבם מ״ש תחת אלון ולבנה
ואלה כי טוב בלה (הושע ד) : מהגנות . ממה שבחרו הגנות
להעמיד בם העכו״ם כענין שנאמר המתקדשים והמטהרים אל
הגנות (לקמן ס״ו) : (ל) כי תהיו . בעבור שבחרתם באלה
תהיו דומים להם בדבר העונש כי תהיו כמוהם מבלי לחלוחית
טובה כעלי אילן האלה שכמוהם ביובר : אין לה . להשקותם
ולרוות לחלוחה : (לא) החסון . הפסל העשוי מעץ חזק כמ״ש
עץ לא ירקב יבחר (לקמן מ) : לנעורת . שהוא דבר חלש
שניהם . הפסל והחרש : ואין מכבה . לא ימלא מי
ב (ב) באחרית הימים . בימי המשיח : הר בית ה׳.

יומיא מתקן יהי טור בית
מקדשא דיי ברישׁ טוריא
ומנטל מרמתא ויתפנון
למפלח עלוהי כל
מלכותא : ג ויהכון עממין
סגיאין וימרון אתו ונסק
לטור בית מקדשא דיי
לבית שכינת אלהיה
דיעקב וילפינא מאורחן
דתקנן קדמוהי ונהך
באולפן אורייתיה ארי
מציון תפוק אוריתא
ואולפן פתגמא דיי
מירושלם : ד ודין בין
מלכותא ויוכח לעממין
סגיאין ויעפון סייפיהון
לסכין ומורניתיהון למגלין
לא יטול עם באפי עם זין
ולא יתאלפון עוד מכבן
קרבא : ה ייתרון דבית יעקב אתו ונהך באולפן אוריתא דייי ארי שבקתון דחלא
תקיפא דהוה פריק לכון דבית יעקב ארי אתמליאת ארעכון טעמין כמלקדמין
וענגין כפלשתאי ובגימוסי עממיא אזלין׃ ז ואתמליאת ארעהון כסף
והב וליית סוף לגנזוהי ואתמליאת ארעהון סוסון וליית סוף לרתיכוהי :

תולדות אהרן

ואהרו אליו בתרא ח ד.וכלכו עמים פסחים ח פס. כי מציון בתרא ב כח. והוכיח וגו׳ עקידה שער מו

עיני שמואל ואתמליאת

(ג) זוהר פ׳ יתרו פ׳ ויקהל פ׳ פקודי עי״ם כשא עי״ם רבה קדושים פכ״ד משוש״ע מזמור כ ומזמור י״ד ומזמור ל ומזמור פ״ח פסיקתא פמ״ח אדר״ע ד ספרי פרש׳ דברים ותתחנן עקב

האזינו ברכה ירושלמי מדרש פ״ו הלכה ח סנהדרין פ״ח הלכ׳ כ חגג״ר פ׳ מ״ז וס׳ פ״ח : (ד) זוהר פ׳ ויקרא ירושלמי שבת פ״ו הל׳ ד תנחומא פ׳ שופטים : (ה) רבה יתרו פכ״ח פסיקתא פל״ז : (ו) ספרי פ׳ האזינו: (ז) ספרי פ׳ האזינו :
חגרי״ב והלכו עמים ברכות פ״ג . ושפע שם סג ט. וכתתו שבת סג :

רש״י

מגבעות · ינבל כם שנעשה בו מניסי סיני וכרמל
ותבור : ונהרו · יתקבצו ימשכו אליו כנהרות :
(ג) אל בית אלהי יעקב · לפי שהוא קראו בית
אל לפיכך יקרא על שמו אבל אברהם קראו הר בהר
ה׳ יראה ילמק קראו שדה לשון בשדה : (ד) לאתי׳.

מצודת דוד

(ג) והלכו . עם לעם : ואמרו . אלו לאלו : ויורנו. המקום
ילמד לותנו על ידי יודעי התורה : מדרכיו . מה מדרכיו :
כי מציון . כי התורה האמתית היא היוצאת מציון ואין זולתה
בעולם : (ד) ושפט . ר״ל כאשר יבקשו כן יהיה כי השופט
הוא מלך המשיח הוא ישפוט בין עכו״ם בדברי ריבותם והוא
יברר המשפט לעמים רבים : וכתתו . ישברו כלי המלחמה
לעשות מהם כלי עבודת אדמה כי לא יעשו עוד מלחמה ולא
ילמדו אות׳ כי המשיח ישפוט בדברי ריבותם : (ה) בית
יעקב . הבכיא שזרזם לומר הואיל וכן יהי׳ נלכה נא באור פי
ר״ל באור התורה והמצוה כי יש תקוה : (ו) כי נטשתה .
הבכיא מיסב הדבור כלפי המקום ואמר כי עד הנה בדין
עזבת עמך כי מלאו כשפים יותר מבני קדם המלאים כשפים : וביידי נכרים ישפיקו מספיקים עצמם במחשבות
ועצות האומות ואינם מוסיפים למחשבת התורה ועצתה : (ו) ותמלא . בעבור שאדלו של העם הזכר נתמלא בכ״ף

כסף והב וזהב ואין קצה לאצרתיו ותמלא
ארצו

ארצו

כהבר המוסך וכן ונהרו אל שוב כ׳ (ירמיה לא) : (ג) לכו .
הוא ענין לשון זרוז : ויורנו. ענין למוד : (ד) והוכיח .
ענין ברור דברים : וכתתו . ענין כתישה : לאתים. הם
כלי חפירה וכן את מחרשתו ואת אתו (ש״א י״ג): לזמורות.
הם כללי שכורתין בו הזמורות מלשון וכרמך לא תזמור
(ויקרא כה) : (ו) נטשתה . עזבת . ועוננים . הוא
מין בשוף כמו לא תבשלו ולא תענונו . (שם יט)
וביידי . כן יקראו המחשבות והעצות לפי שהכלב מוליך לאותם :
יספיקו. ענין די הלורך כמו אם ישפוק עפר שומרון (מ״א כ) :
ואין

אַרְצוֹ סוּסִים וְאֵין קֵצֶה לְמַרְכְּבֹתָיו׃ ח וַתִּמָּלֵא
אַרְצוֹ אֱלִילִים לְמַעֲשֵׂה יָדָיו יִשְׁתַּחֲווּ
לַאֲשֶׁר עָשׂוּ אֶצְבְּעֹתָיו׃ ט וַיִּשַּׁח אָדָם וַיִּשְׁפַּל־
אִישׁ וְאַל־תִּשָּׂא לָהֶם׃ י בּוֹא בַצּוּר וְהִטָּמֵן
בֶּעָפָר מִפְּנֵי פַּחַד יְהוָה וּמֵהֲדַר גְּאֹנוֹ׃ יא עֵינֵי
גַבְהוּת אָדָם שָׁפֵל וְשֵׁח רוּם אֲנָשִׁים וְנִשְׂגַּב
יְהוָה לְבַדּוֹ בַּיּוֹם הַהוּא׃ יב כִּי יוֹם לַיהוָה
צְבָאוֹת עַל כָּל־גֵּאֶה וָרָם וְעַל
כָּל־נִשָּׂא וְשָׁפֵל׃ יג וְעַל
כָּל־אַרְזֵי הַלְּבָנוֹן הָרָמִים וְהַנִּשָּׂאִים וְעַל כָּל־
אַלּוֹנֵי הַבָּשָׁן׃ יד וְעַל כָּל־הֶהָרִים הָרָמִים
וְעַל כָּל־הַגְּבָעוֹת הַנִּשָּׂאוֹת׃ טו וְעַל כָּל
מִגְדָּל גָּבֹהַּ וְעַל כָּל־חוֹמָה בְּצוּרָה׃ טז וְעַל
כל

תרגום

ח׳ וְאִתְמְלִיאַת אַרְעֵהוֹן
טָעֲוָן לְעוֹבְדֵי יְדֵיהוֹן סָגְדִין
לְדַאֲתְקִינָא אֶצְבְּעָתֵיהוֹן׃
ט וְיִתְמָךְ אֱנָשָׁא וְיִתְחַלַּשׁ
תְּקוֹף גַּבְרִין וְלָא תִשְׁבּוֹק
לְהוֹן׃ י וְיֵעָלוּן לְמָעֲרַק
כְּמַעֲרַק בְּטִנְרָא וּלְאִטְמָרָא
בְּעַפְרָא מִן קֳדָם דְּחִילָא
דַיְיָ וּמִזִּיו יְקָרֵיהּ׃ יא עֵינֵי
רָמוּת אֱנָשָׁא יִתְמָאֲכוּן וְיִתְחַלַּשׁ
תְּקוֹף גַּבְרִין וּתְקוֹף יְיָ
בְּלָחוֹדוֹהִי בְּעִדָּנָא הַהִיא׃
יב אֲרֵי יוֹמָא דַעֲתִיד לְמֵיתֵי
מִן קֳדָם יְיָ צְבָאוֹת עַל כָּל
גַּוְתָנָיָא וּרְמֵי לִבָּא וְעַל כָּל
תַּקִּיפָיָא וְיִתְמָאֲכוּן׃ יג וְעַל
כָּל מַלְכֵי עַמְמַיָּא תַּקִּיפַיָּא
וַחֲסִינַיָּא וְעַל כָּל טוּרְנֵי
מְדִינָתָא׃ יד וְעַל כָּל טוּרַיָּא
רָמַיָּא וְעַל כָּל רָמָתָא
מְנַטְּלָתָא׃ טו וְעַל כָּל

דְּיָתְבִין בְּמִגְדַּל רָם וְעַל כָּל דְּשָׁרָן בְּשׁוּר כְּרִיךְ׃ טז וְעַל כָּל דְּיָתְבִין בְּגֵסִי

עיני שמואל

(ח) ספרי פ׳ האזינו׃ (ט) פסיקתא פ׳ יו״ד עו״ס עו״ס תנחומא פ׳ תשא׃ (יא) זוהר בראשית עו״ס פ׳ יתרו רנב ומשלח פט״ז זו״ת כ״א כ׃ (יב) זוהר פרשת מצורע פכ״ו מכילתא בשלח שירה פ״ב׃

תולדות אהרן

ונשגב כ׳ וגו׳ ר״ה דפלא פנחדרין יא לב ודף ל׃

רש״י

בית יעקב. הנביא מיסב הדיבור אל השכינה ואומר כי עד הנה עזבת את עמך בשביל עונם. (ד״א הנביא מוכיחן ואמר להם כן. כי נחשת עמך בית יעקב כו׳ עזבת את מעשה הטוב אשר על ידו נהיית לעם אחת בית יעקב: כי מלאו מקדם. נתמלאו לבאותם ממעשה ארמים היושבים במזרח שהם מכשפים ומשתמשים בשם הטומאה: ובילדי נכרים ישפיקו. בועלים בת עכו״ם ומתערבים בהם ויולדות להם ילדים נכרים ובהם הם מספיקים תמיד ומתעסקים ומתרפקין ונטרפים בהם לי׳ כן יסיחך בשפק (חיוב ל״ו) דיבטימנ״ט בלע״ז: (ז) ואין קצה. לשון קן: (ח) ישתחוו. כמו מלי׳

מצודת ציון

(ז) ואין קצה. אין סוף: (ט) וישח. עניין השפלה וכפיפה כמו שחו רעים לפני עוניים (משלי יד): תשא. עניין מחילת העון: (י) גאונו. מלי גאות והמתגאה (יג) אלוני הבשן. שם אילן הגדל בבשן: (טו) שכיות. מלי׳

כשל הדבר במ״ש: ואל תשא. כן ידעתי שלא תשא לשם העון: (י) בוא. אז יאמר איש לאחיו בא לבעוון בנקיקי הצור ובמחילת העפר מפני הפחד והוא עניין מליצה כי אין מסתור לפניו: עיני גבהות וכו׳. אז ישפיל עיני גבהות שבאדם ר״ל בעלי הגאוה: ושח וכו׳. כשל הדבר במ״ש. ונשגב וכו׳. אז יודע לכל שבכח הוא לבד לבדו: (יב) כי יום. יש יום מוכן לה׳ לשלם לכ״א כפי הגמול: (יג) ארזי הלבנון וכו׳. הוא משל על המלכים והשלטונים: (יד) ועל כל ההרים וכו׳. ר״ל על היושבים שמה: (טו) מגדל גבוה. ר״ל הבוטחים בהגבר מחזק המגדל

יַמָּא וְעַל כָּל דְּשָׁרָן
בְּבִירַנְיָתָא שַׁפִּירָן׃ טז וְיִמְאַךְ
רָמוּת אֱנָשָׁא וְיִתְחַלַּשׁ תְּקוֹף
גַּבְרִין וְתַקֵּף יְיָ בִּלְחוֹדוֹהִי
בְּעִדָּנָא הַהִיא׃ יח וְטַעֲוָתָא
גְּמִירָא יְסוֹפוּן׃ יט וְיֵעָלוּן
בְּמַעֲרַת טִנְרָיָא וּבְמִחְבֵּי
עַפְרָא מִן קֳדָם דְּחִילָתָא
דַיְיָ וּמִזִּיו יְקָרֵיהּ
בְּאִתְגַּלְיוּתֵיהּ לְמִתְבַּר
רַשְׁעֵי אַרְעָא׃ כ בְּעִדָּנָא
הַהִיא יְרַחֲקוּן בְּנֵי אֱנָשָׁא
יַת טַעֲוָת כַּסְפֵּהוֹן וְיַת
טַעֲוָת דַּהֲבֵהוֹן דַּעֲבַדוּ
לְהוֹן לְמִסְגֵּד לְטַעֲוָתָא
וּלְצַלְמָנָיָא׃ כא לְמֵעַל
בְּמַעֲרַת טִנְרָיָא וּבְשִׁקְפֵי
כֵּיפָא מִן קֳדָם דְּחִילָתָא דַיְיָ
וּמִזִּיו יְקָרֵיהּ בְּאִתְגַּלְיוּתֵיהּ
לְמִתְבַּר רַשְׁעֵי אַרְעָא׃ כב

כָּל־אֳנִיּוֹת תַּרְשִׁישׁ וְעַל כָּל־שְׂכִיּוֹת
הַחֶמְדָּה׃ יז וְשַׁח גַּבְהוּת הָאָדָם וְשָׁפֵל רוּם
אֲנָשִׁים וְנִשְׂגַּב יְהוָה לְבַדּוֹ בַּיּוֹם הַהוּא׃
יח וְהָאֱלִילִים כָּלִיל יַחֲלֹף׃ יט וּבָאוּ בְּמְעָרוֹת
צֻרִים וּבְמְחִלוֹת עָפָר מִפְּנֵי פַּחַד יְהוָה וּמֵהֲדַר
גְּאוֹנוֹ בְּקוּמוֹ לַעֲרֹץ הָאָרֶץ׃ כ בַּיּוֹם הַהוּא
יַשְׁלִיךְ הָאָדָם אֶת אֱלִילֵי כַסְפּוֹ וְאֶת אֱלִילֵי
זְהָבוֹ אֲשֶׁר עָשׂוּ־לוֹ לְהִשְׁתַּחֲוֹת לַחְפֹּר
פֶּרֶות וְלָעֲטַלֵּפִים׃ כא לָבוֹא בְּנִקְרוֹת הַצֻּרִים
וּבִסְעִפֵי הַסְּלָעִים מִפְּנֵי פַּחַד יְהוָה וּמֵהֲדַר
גְּאוֹנוֹ בְּקוּמוֹ לַעֲרֹץ הָאָרֶץ׃ כב חִדְלוּ לָכֶם
מִן־הָאָדָם אֲשֶׁר נְשָׁמָה בְּאַפּוֹ כִּי בַמֶּה
נחשב

הגרי״ב ושם לקמן ס טו:

לְמִתְחַבֵּר רַשְׁעֵי אַרְעָא׃ כב אִתְמְנָעוּ לְכוֹן מִלְּאִשְׁתַּעְבָּדָא לָאֲנָשָׁא

עיני שמואל

(יז) רבה בראשית פי״ב בשלח פ׳ י תשו״ט מזמור קי״ד: (יח) רבה בשלח פ״י בראשית פי״ב בא פט״ו אותיות דר״ע באות ד מדר״א פי״ח: (יט) סל״ר פרק ל״א זוהר פ׳ וירא פ׳ שמות בשלח פרשה רכא בא פט״ו זו״ח ס״א כ׃: (כ) רבה בא פט״ו מכילתא בשלח שירה פח: (כב) ב״ר פ״ט זוהר פ׳ תלוה רבה לאחר פ״ו׃

רש״י

ימא גאיי הים שמוקלן ומובלן באניות: תרשיש. שם יש שמו תרשיש: שכיות החמדה. פלטרין רלופין במשכיות רלפת שיש כמו ומגמשכיה (ויקרא כ״ו) על שם שסוככיים בו את הקרקע: (יז) ביום ההוא. היא יום הדין: (יח) כליל יחלוף. כולו יחליף כולם יאבדו: (יט) ובאו. יושבי הארץ: במערות צורים. מחילות הם הם מערות: בקומו. ליום הדין: לערוץ הארץ. לשבור רשעי הארץ: (כ) להשתחות לחפור פרות. ללמי אלהיהם בדמות חפרפרות מיני שרלים שמופרין הארץ שקורי טלפ״ם בלע״ז: ועטלפים. קילב״א שורין בלע״ז

מצודת דוד

(טז) אניות תרשיש. הסוכלים באניות על יש תרשיש: שכיות החמדה. הבאים היושבים בהיכלי שונג הרלופים ברלפת הבנים המודים: (יז) ושח. אז יושפל גבהות האדם: (יח) כליל יחלוף. את כולם יעביר מן העולם: (יט) ובאו. עובדי כו״ם יבואו להעמן במערות וכו׳: הארץ. יושבי הארץ: (כ) אשר עשו לו. אשר עשו כולם כ״א לעצמו להשתחות אליו: לחפור פרות. מוסב על מלת ישליך לומר האלילים ישליך אל החפירות העמוקות ואל חורי הטעלפים: (כא) לבוא. ר״ל בשליך לבוא בנקרת הצורים וכו׳ אז בדרך מהלכו ישליך האלילים מידו:

(כב) חדלו לכם. מנעו עצמיכם מעבודת האלילים כי הכינו

מלטון סכך ומכסה וסיה הרלפה וכן ואחנן מסכיה (ויקרא כו): (יח) כליל. מלטון כל וכן כליל תהלה (שמות כח): יחלוף: עניינו העברה מן העולם: (יט) ובמחלות. הוא כעין מערה. לערוץ. לשבור כמו לא הערוץ תפוכיהם (דברים ז׳). (כ) להפר פרות. פתרונו כמו מלא אחת וכולו מלי חפירה וכבלבו הטעיין ולמ״ד הפעל לומר ובחפירות עמוקות כמו אחמורסי שפי׳ אדום כיוהר וכן ירקרק והדומיס: ולעטלפים. שם עוף עטלף והוא הפורח בלילה: (כא) בנקרת. עניין חור ולקב למו ואל מקבת בור נקרתם (לקמן נא): ובסעיפי. עניינו שן הסלע הבולע

יא׳ בְּבִירַנְיָתָא שַׁפִּירָן׃ טז וְיִמְאַךְ
רָמוּת אֱנָשָׁא וְיִתְחַלַּשׁ תְּקוֹף
גַּבְרִין וְתַקֵּף יְיָ בִּלְחוֹדוֹהִי
בְּעִדָּנָא הַהִיא׃ יח וְטַעֲוָתָא
גְּמִירָא יְסוֹפוּן׃ יט וְיֵעָלוּן
בְּמַעֲרַת טִנְרָיָא וּבְמִחְבֵּי
עַפְרָא מִן קֳדָם דְּחִילָתָא
דַיְיָ וּמִזִּיו יְקָרֵיהּ
בְּאִתְגַּלְיוּתֵיהּ לְמִתְבַּר
רַשְׁעֵי אַרְעָא׃ כ בְּעִדָּנָא
הַהִיא יְרַחֲקוּן בְּנֵי אֱנָשָׁא
יַת טַעֲוָת כַּסְפֵּהוֹן וְיַת
טַעֲוָת דַּהֲבֵהוֹן דַּעֲבַדוּ
לְהוֹן לְמִסְגֵּד לְטַעֲוָתָא
וּלְצַלְמָנָיָא׃ כא לְמֵעַל
בְּמַעֲרַת טִנְרָיָא וּבְשִׁקְפֵי
כֵּיפָא מִן קֳדָם דְּחִילָתָא דַיְיָ
וּמִזִּיו יְקָרֵיהּ בְּאִתְגַּלְיוּתֵיהּ
לְמִתְבַּר רַשְׁעֵי אַרְעָא׃ כב

תולדות אהרן

ועל כל גו״ו ח״ה סבועות ח״ו: מדלו לכם ברכות ב יד ספר הזוהר פרשת תלוה.

מצודת ציון

(יא) בבירנ״ים. בבאים היושבים בהיכלי שונג הרלופים ברלפת הבנים המודים: (יז) ושח. אז יושפל גבהות האדם: (יח) כליל יחלוף. את כולם יעביר מן העולם: (יט) ובמחלות. הוא כעין מערה. לערוץ. לשבור כמו לא הערוץ תפוכיהם (דברים ז׳). (כ) להפר פרות. פתרונו כמו מלא אחת וכולו מלי חפירה וכבלבו הטעיין ולמ״ד הפעל לומר ובחפירות עמוקות כמו אחמורסי שפי׳ אדום כיוהר וכן ירקרק והדומיס: ולעטלפים. שם עוף עטלף והוא הפורח בלילה: (כא) בנקרת. עניין חור ולקב למו ואל מקבת בור נקרתם (לקמן נא): ובסעיפי. עניינו שן הסלע הבולע

בָּחִשָּׁב הוּא׃

ג א כִּי הִנֵּה הָאָדוֹן יְהוָה צְבָאוֹת מֵסִיר
מִירוּשָׁלַם וּמִיהוּדָה מַשְׁעַן וּמַשְׁעֶנֶת כָּל
מִשְׁעַן־לָחֶם וְכָל מִשְׁעַן־מָיִם׃ ב גִּבּוֹר וְאִישׁ
מִלְחָמָה שׁוֹפֵט וְנָבִיא וְקֶסֶם וְזָקֵן׃ ג שַׂר־
חֲמִשִּׁים וּנְשׂוּא פָנִים וְיוֹעֵץ וַחֲכַם חֲרָשִׁים
וּנְבוֹן לָחַשׁ׃ ד וְנָתַתִּי נְעָרִים שָׂרֵיהֶם
וְתַעֲלוּלִים יִמְשְׁלוּ־בָם׃ ה וְנִגַּשׂ הָעָם אִישׁ
בְּאִישׁ וְאִישׁ בְּרֵעֵהוּ יִרְהֲבוּ הַנַּעַר בַּזָּקֵן
וְהַנִּקְלֶה בַּנִּכְבָּד׃ ו כִּי־יִתְפֹּשׂ אִישׁ בְּאָחִיו
בֵּית אָבִיו שִׂמְלָה לְכָה קָצִין תִּהְיֶה־לָּנוּ
וְהַמִּכְשֹׁלָה
יְשָׁלְטוּן עוּלְמָיָא בְּסָבָא וּדְשִׁיט בְּדַיְקִיר׃ ו אֲרֵי יַחוֹד גְּבַר בַּאֲחוּהִי מִזַּרְעֵיַת

בְּמֶעְבַּדְיֵהּ דַּחֲלָא דְנִשְׁמַת רוּחַ חַיִּין בְּאַפּוֹהִי אֲרֵי יוֹמָא דֵּין הוּא קָיֵם וּמְחַר לֵיתוֹהִי וְכֻלְּמָא חָשִׁיב הוּא׃ א אֲרֵי הָא רִבּוֹן עָלְמָא יְיָ צְבָאוֹת מַעְדֵּי מִירוּשְׁלֶם וּמִיהוּדָה סְמָךְ וּסְעִיד כָּל סְמָךְ מֵיכַל וְכָל סְעִיד מִשְׁתִּי׃ ב גִּבָּר וּגְבַר עָבִיד קְרָב דַּיָּן וְסָפַר וּמִשְׁתָּאֵל וְסָב׃ ג רַב חַמְשִׁין וּנְסַב אַפִּין וּמְלִיךְ מֵילַךְ וַאֲמַר וּמִשְׁתְּמַע וְחַכִּים וְסוּכְלְתָן בְּעֵצָה׃ ד וָאֶמַנֵּי יְנַקְיָא פַּרְנָסֵיהוֹן וְחַלָּשֵׁיא יִשְׁלְטוּן בְּהוֹן׃ ה וְיִתְגָּרוּן עַמָּא גְּבַר בְּגְבַר וּגְבַר בְּחַבְרֵיהּ

עיני שמואל

(ה) זוכר פ׳ משפטים׃ (ד) זוס׳ פ׳ תרומה׃ (ו) רבה בשלח פ״ט ספר הכסיר תנחומא פ׳ אחרי׃

תולדות אהרן

כי הנה וגו׳ תניגה ב יד. גבור וגו׳ שם׃ שר חמשים שם יג. ונתתי נעריס תניגה יג׃ ירהבו הנער שם יד.כי יתפש שבת עז קי״ט שם׃

רש״י

למעשה ידיו) שלמיו נחשב לכלום׃ (ה) מסיר מירושלים וגו׳. כולה מפורשת במסכת תגיגה שמנה עשר קללות קלל ישעיה את ישראל ולא נתקררו דעתו עד שאמר ירהבו הנער בזקן והנקלה בנכבד׃ (ב) וקוסם. זה מלך שנאמר קסם על שפתי מלך (משלי ט״ז)׃ (ג) יועץ. יודע לעבר עניס ולקבוע חדשים׃ וחכם חרשים. שכשפותם בדברי תורה נעשו הכל כחרשים׃ ונבון לחש. רחוי למסור לו סתרי תורה שנתנו בלחש כגון מעשה בראשית ומעשה מרכבה׃ (ד) ונתתי נערים שריהם. אלו בני אדם המנוערין מן המצות׃

מצודת ציון

הכולל וכן בספיף סלע עיטם (שופטים י טו) וכולל לי מוקאל מהכוף הכולנו מן האילן הנקרא סניף כמ״ש וכלה סניפיס(לקמן ס)׃

ג (א) משען לחם. על כי חיות אדם תלויים בלחם ובמים ונשען בהם אחר משען לחם וכמ״ש כל מעוז לחם שבר (תהלים ק״ה)׃ (ב) וקוסם. הוא החוזה בכוכבים ויודע מה מסעתידות׃ (ג) חרשים. הוא ענין מתחבר כמו אל תחרוש על רעך רעה (משלי ג) ור״ל חכמים כי החכמה היא במחשבי׃ לחשי. ענין קול כמוך הנאמר בלחישת האוזן׃(ד)ותעלולים. ענין שחוק ולעג כמו התעללת בי (במדבר כב)׃ (ה) ונגש. ענין נחץ כמו מפני נוגשיו (שמות ג)׃ ירהבו. ענין התחזקות וגאוה כמו רהב הם שבת (לקמן ל)׃ בזקן. הבי״ת היא במקום על כמו כן יתן בו (ויקרא כד) ומשפטו עליו כי על עונש ממון ידבר׃ (ו) יתפוש. ענין אחיזה׃ שמלה. ענין

באחיו ולא אחיו ממש אלא הקרוב אליו מבית אביו ואמר לו מעלת ויהיו דבריך מקובלים לזאת תהא לנו לקצין ולראש׃ והמכשלה הזאת. מה שאנו נכשלים אין ברעת רעבו תפיס

ותעלולים ימשלו בם׃ שוטלים בני אדם מלשים ואני אומר לפי פשוטו תעלולים לילני בני אדם המתעוללים בהם ומבזין אותם כמו(איוב ט״ו)ועוללתי בעפר קרני את אשר התעללתי (שמות י)׃(ה) ונגש העם׃ יהיו דחוקין ונגושין זה על זה בתיגור ומרוס׃ ירהבו הנער בזקן׃ יתגדל הנער על הזקן׃ והנקלה בנכבד. כפשוטו ומדרשו יבוא מי שמנורות דומות עליו הקלות וירהב במי שהקלות דומות עליו ככבדות׃ (ו) כי יתפש איש באחיו. כאשר יתפוש איש באחיו בבית אביו לאמר עשיר אתה בחורה ומחוורת היא בידך כשמלה׃

מצודת דוד קצין

הדבר מן האדם אשר יש בשמה באפו ברואיתה בתם נחשב הוא הלא תלא רוחו ישוב לאדמתו ואיך א״כ ראוי לעבוד לאליל שאפילו נשמת חיים אין בו׃

ג (א) מסיר וכו׳. ר״ל לא ימלא בכם לא חיים ולא אשם אשר יחוקו דלים לספיק לכם לחם ומים׃ (ב) גבור וכו׳. מוסב על מלת מסיר שאחר במקרא שלפניו׃ (ג) שר חמשים. מסיר שר המשים כי יבוטל הסדרים מכל וכל׃ ונשוא פנים. איש נכבד שבכל נושאים לו פנים׃ וחכם חרשים. חכם על חכמים אחרים לומר שיש לו תלמידים חכמים׃ ונבון לחש. המבין סתרי תורה הנאמרים בלחש וסוד מעשה בראשית ומעשה מרכבה׃ (ד) נערים שריהם. כי הנער לפי עזות נערותו ישתרר בהם׃ ותעלוכים. הלילנים ישחקו בם ע״י לגלוגם בדברי שחוק׃ (ה) ונגש העם. כ״א יהיה נוגש באחיו על כי לא יהי״ה בהם מושל׃ ירהבו. הנער יתגאה על הזקן ואינ״ם נקלה על איש נכבד׃ (ו) כי יתפוש. כאשר יתפוש איש אחיו בבית אביו לאמר ר״ל הלא אתה מלובש מלבושי פאר והעתך הלא יש לך שמלה׃ והמכשלה הזאת.

fragment/insert found with book قطعة شظية / إدراج وجد(ت) مع كتاب

בית אבוהי למימר כסו
את לך רב תהי עלנא
ומגבותא הדא תהי תחות
ידך: ז יתיב בעדנא ההיא
למימר לית אנא כשר
למהוי ריש ובביתי לית
מה דאיכול ולית מה
דאתכסי לא תמנוני רב
בריש כל עמא: ח ארי
אתקילו יתבי ירושלם
ואנש יהודה גלו ארי
ממלל פומהון ואגר
עובדיהון גלן קדם יי
ומרגזין קדם יקריה:
ט אשתמודעות אפיהון
בדינא אסהיד בהון
ארי גרמו דתיתי להון
ישתלמון: יא וי לרשיעא דעובדיהון בישין

תולדות אהרן

וסמכסל גיעין דף מג. יפת כיוס סס: סכרת פניכסיכמות טז
קז כבורות ח מג. אמרו לדיק יומא ג לח חגיג' ב יב קדושין
ח מא בחרא ח יא עקידה סער מא: אוי לרשע קדושין סס

עיני שמואל

(ח) מסו"ע מזמו' ל"ט: (ט) זוס' פ' יתרו קדושים רכס פ'
תולדות פס"ס בהר על"ג רות פ"ז מסו"ע מזמו' קי"ט ת"ז
הקדמה (י כ) ירושלמי יבמו' פט"ז הלכ' ג סוטה פרק ט הלכ'
ג' מס' ד"א רכס פ' א' מדרש הגעלם על מ"מ דף כ"ח:
(י) זוהר בראשית עו"ס סס פ' נט לך שמות תרומ' נסר
רכס בראשית פי"ב פל"ג אמור פכ"ז במדבר ע"ג סו"ע סב ע"ב קיח ת"ז סט ספרי האזינו ירושלמי פאה א ח תנחומא
אמור אדר"ב מ ד"א ב א"ר ל"א זו"ח דף ח כט לב מ: (יא) זוהר בראשית ויחי שמות בר"ר לג ויקרא כז סו"ע קיח אדר"ש
פתיחה ספרי האזינו ירושלמי פאה א ח תנחו' אמור אדר"ב מ א"ר לא:

רש"י

קצין תהיה לנו. ותלמדנו: והמכשלה הזאת. שאנו נכשלים בה באיסור או בהיתר בטומאה או בעברה תחת ידיך היא שאתה יודע להורות לנו. ד"א שמלה לך להלבישם ערום: והמכשלה (פוילנל"א בלע"ז) מתסרוני שאני ממוסר לחס תחת ידיך להספיקני ולכך קלין תהיה לנו והיא משיב בביתי אין לחם ואין שמלה ומה טיבי לקצין: (ז) ישא ביום ההוא. אין יפת אלא לשון שבועה היא ישבע לחס: לא אהיה חובש. לא אהיה מתובשי בית המדרש ובביתי אין לחם ושמלה אין בידי לא טעם משנה ולא טעם אגדה · ד"א לפי פשוטו לא אהיה

מצודת דוד

תחת יד מתנלחך ר"ל אתה תפיר המכשול בכח הזרוע: (ז) ישא. והוא ישיב לומר בשבועה לא אהיה מוכל המובש את המחויב במאסר כי איננו ראוי למשול: ובביתי. ר"ל אף שאני מתרלה במון לבוש מלבושי פאר אבל בביתי אין כל ואין שעתי מלאחת למשול: (ח) כי כשלה. במרכיתי הענוי: אל ה'. ר"ל להקניע אותו: למרות עיני כבודו. ר"ל שאומריס שעיני המקום המה מחולמים תעיני האדם כי לא יביע ולא ישגיח במעשה הברות: (ט) הכרת. היכר עזות פניהם העידה על רשעותם: וחטאתם. מפרסמים חטאם כאחבי סדום כי המה מגידים ומספרים אותם ולא מכחו מלבגיד וכפל הדבר צדיק. שבחו ורוממו את הלדיק כי עשה את הטוב כי הלדיקים המה: (יא) אוי. אבל רשע האומר ברע ולא שב ממנו אוי לו כי

מצודת ציון

ענין מלבוש: ככה. כמו לך: קצין. שר: (ז) ישא. ענין שבועה כמו לא תשא (שמות כ): חובש. ענין מאסר וכלא כמו חבוש בעמון (איוב מ): (ח) ומעלליהם. ומעשיהם: למרות. כמו להמרות וסוא מלשון תמורה וחלוף: (ט) ענתת. העידה כמו לא תענה (שמות כ): כי כחדו. לא מכחו: (י) אמרו. ענינו שבח ורוממות כמו את ה' האמרת (דברים כ"ו) וסוא ל' מושאל מהכוף הענין ברוס האילן הנקרא אמיר כמ"ש

(יא) אוי לרשע כמו לא יבין כמו לא יכיר: (יב) עמי נגשיו. מנגשיו כמו נגשיו: (יג) נצב לריב. לדון: (יד) ה' במשפט. לדון: (טו) מה לכם. מה לכם: (יז) ה' יפתה. יסיר: (יח) ביום ההוא. בעת הגלות: (יט) שבר. כמו שבר: (כ) ביום ההוא. בעת הגלות: (כא) ביום ההוא. בעת הגלות: (כב) חדלו לכם. חדלו לכם: (כג) ביום ההוא. בעת הגלות: (כד) ביום ההוא. בעת הגלות: (כה) אנשיך. אנשי חילך: (כו) ונאנחו. ונאנחו: (כז) ונקתה. ונקתה: (כח) ביום ההוא. בעת הגלות: (כט) ביום ההוא. בעת הגלות: (ל) ביום ההוא. בעת הגלות: (לא) ביום ההוא. בעת הגלות: (לב) ביום ההוא. בעת הגלות: (לג) ביום ההוא. בעת הגלות: (לד) ביום ההוא. בעת הגלות: (לה) ביום ההוא. בעת הגלות: (לו) ביום ההוא. בעת הגלות: (לז) ביום ההוא. בעת הגלות: (לח) ביום ההוא. בעת הגלות: (לט) ביום ההוא. בעת הגלות: (מ) ביום ההוא. בעת הגלות: (מא) ביום ההוא. בעת הגלות: (מב) ביום ההוא. בעת הגלות: (מג) ביום ההוא. בעת הגלות: (מד) ביום ההוא. בעת הגלות: (מה) ביום ההוא. בעת הגלות: (מו) ביום ההוא. בעת הגלות: (מז) ביום ההוא. בעת הגלות: (מח) ביום ההוא. בעת הגלות: (מט) ביום ההוא. בעת הגלות: (נ) ביום ההוא. בעת הגלות: (נא) ביום ההוא. בעת הגלות: (נב) ביום ההוא. בעת הגלות: (נג) ביום ההוא. בעת הגלות: (נד) ביום ההוא. בעת הגלות: (נה) ביום ההוא. בעת הגלות: (נו) ביום ההוא. בעת הגלות: (נז) ביום ההוא. בעת הגלות: (נח) ביום ההוא. בעת הגלות: (נט) ביום ההוא. בעת הגלות: (ס) ביום ההוא. בעת הגלות: (סא) ביום ההוא. בעת הגלות: (סב) ביום ההוא. בעת הגלות: (סג) ביום ההוא. בעת הגלות: (סד) ביום ההוא. בעת הגלות: (סה) ביום ההוא. בעת הגלות: (סו) ביום ההוא. בעת הגלות: (סז) ביום ההוא. בעת הגלות: (סח) ביום ההוא. בעת הגלות: (סט) ביום ההוא. בעת הגלות: (ע) ביום ההוא. בעת הגלות: (עא) ביום ההוא. בעת הגלות: (עב) ביום ההוא. בעת הגלות: (עג) ביום ההוא. בעת הגלות: (עד) ביום ההוא. בעת הגלות: (עה) ביום ההוא. בעת הגלות: (עו) ביום ההוא. בעת הגלות: (עז) ביום ההוא. בעת הגלות: (עח) ביום ההוא. בעת הגלות: (עט) ביום ההוא. בעת הגלות: (פ) ביום ההוא. בעת הגלות: (פא) ביום ההוא. בעת הגלות: (פב) ביום ההוא. בעת הגלות: (פג) ביום ההוא. בעת הגלות: (פד) ביום ההוא. בעת הגלות: (פה) ביום ההוא. בעת הגלות: (פו) ביום ההוא. בעת הגלות: (פז) ביום ההוא. בעת הגלות: (פח) ביום ההוא. בעת הגלות: (פט) ביום ההוא. בעת הגלות: (צ) ביום ההוא. בעת הגלות: (צא) ביום ההוא. בעת הגלות: (צב) ביום ההוא. בעת הגלות: (צג) ביום ההוא. בעת הגלות: (צד) ביום ההוא. בעת הגלות: (צה) ביום ההוא. בעת הגלות: (צו) ביום ההוא. בעת הגלות: (צז) ביום ההוא. בעת הגלות: (צח) ביום ההוא. בעת הגלות: (צט) ביום ההוא. בעת הגלות: (ק) ביום ההוא. בעת הגלות: (קא) ביום ההוא. בעת הגלות: (קב) ביום ההוא. בעת הגלות: (קג) ביום ההוא. בעת הגלות: (קד) ביום ההוא. בעת הגלות: (קה) ביום ההוא. בעת הגלות: (קו) ביום ההוא. בעת הגלות: (קז) ביום ההוא. בעת הגלות: (קח) ביום ההוא. בעת הגלות: (קט) ביום ההוא. בעת הגלות: (ר) ביום ההוא. בעת הגלות: (רא) ביום ההוא. בעת הגלות: (רב) ביום ההוא. בעת הגלות: (רג) ביום ההוא. בעת הגלות: (רד) ביום ההוא. בעת הגלות: (רה) ביום ההוא. בעת הגלות: (רו) ביום ההוא. בעת הגלות: (רז) ביום ההוא. בעת הגלות: (רח) ביום ההוא. בעת הגלות: (רט) ביום ההוא. בעת הגלות: (ש) ביום ההוא. בעת הגלות: (שא) ביום ההוא. בעת הגלות: (שב) ביום ההוא. בעת הגלות: (שג) ביום ההוא. בעת הגלות: (שד) ביום ההוא. בעת הגלות: (שה) ביום ההוא. בעת הגלות: (שו) ביום ההוא. בעת הגלות: (שז) ביום ההוא. בעת הגלות: (שח) ביום ההוא. בעת הגלות: (שט) ביום ההוא. בעת הגלות: (ת) ביום ההוא. בעת הגלות: (תא) ביום ההוא. בעת הגלות: (תב) ביום ההוא. בעת הגלות: (תג) ביום ההוא. בעת הגלות: (תד) ביום ההוא. בעת הגלות: (תה) ביום ההוא. בעת הגלות: (תו) ביום ההוא. בעת הגלות: (תז) ביום ההוא. בעת הגלות: (תח) ביום ההוא. בעת הגלות: (תט) ביום ההוא. בעת הגלות: (תי) ביום ההוא. בעת הגלות: (תיא) ביום ההוא. בעת הגלות: (תיב) ביום ההוא. בעת הגלות: (תיג) ביום ההוא. בעת הגלות: (תיד) ביום ההוא. בעת הגלות: (תיה) ביום ההוא. בעת הגלות: (תיו) ביום ההוא. בעת הגלות: (תיז) ביום ההוא. בעת הגלות: (תיח) ביום ההוא. בעת הגלות: (תיט) ביום ההוא. בעת הגלות: (תכ) ביום ההוא. בעת הגלות: (תכא) ביום ההוא. בעת הגלות: (תכב) ביום ההוא. בעת הגלות: (תכג) ביום ההוא. בעת הגלות: (תכד) ביום ההוא. בעת הגלות: (תכה) ביום ההוא. בעת הגלות: (תכו) ביום ההוא. בעת הגלות: (תכז) ביום ההוא. בעת הגלות: (תכח) ביום ההוא. בעת הגלות: (תכט) ביום ההוא. בעת הגלות: (תל) ביום ההוא. בעת הגלות: (תלא) ביום ההוא. בעת הגלות: (תלב) ביום ההוא. בעת הגלות: (תלג) ביום ההוא. בעת הגלות: (תלד) ביום ההוא. בעת הגלות: (תלה) ביום ההוא. בעת הגלות: (תלו) ביום ההוא. בעת הגלות: (תלז) ביום ההוא. בעת הגלות: (תלח) ביום ההוא. בעת הגלות: (תלט) ביום ההוא. בעת הגלות: (תמ) ביום ההוא. בעת הגלות: (תמא) ביום ההוא. בעת הגלות: (תמב) ביום ההוא. בעת הגלות: (תמג) ביום ההוא. בעת הגלות: (תמד) ביום ההוא. בעת הגלות: (תמה) ביום ההוא. בעת הגלות: (תמו) ביום ההוא. בעת הגלות: (תמז) ביום ההוא. בעת הגלות: (תמח) ביום ההוא. בעת הגלות: (תמט) ביום ההוא. בעת הגלות: (תנ) ביום ההוא. בעת הגלות: (תנא) ביום ההוא. בעת הגלות: (תנב) ביום ההוא. בעת הגלות: (תנג) ביום ההוא. בעת הגלות: (תנד) ביום ההוא. בעת הגלות: (תנה) ביום ההוא. בעת הגלות: (תנו) ביום ההוא. בעת הגלות: (תנז) ביום ההוא. בעת הגלות: (תנח) ביום ההוא. בעת הגלות: (תנט) ביום ההוא. בעת הגלות: (תס) ביום ההוא. בעת הגלות: (תסא) ביום ההוא. בעת הגלות: (תסב) ביום ההוא. בעת הגלות: (תסג) ביום ההוא. בעת הגלות: (תסד) ביום ההוא. בעת הגלות: (תסה) ביום ההוא. בעת הגלות: (תסו) ביום ההוא. בעת הגלות: (תסז) ביום ההוא. בעת הגלות: (תסח) ביום ההוא. בעת הגלות: (תסט) ביום ההוא. בעת הגלות: (תע) ביום ההוא. בעת הגלות: (תעא) ביום ההוא. בעת הגלות: (תעב) ביום ההוא. בעת הגלות: (תעג) ביום ההוא. בעת הגלות: (תעד) ביום ההוא. בעת הגלות: (תעה) ביום ההוא. בעת הגלות: (תעו) ביום ההוא. בעת הגלות: (תעז) ביום ההוא. בעת הגלות: (תעח) ביום ההוא. בעת הגלות: (תעט) ביום ההוא. בעת הגלות: (תפ) ביום ההוא. בעת הגלות: (תפא) ביום ההוא. בעת הגלות: (תפב) ביום ההוא. בעת הגלות: (תפג) ביום ההוא. בעת הגלות: (תפד) ביום ההוא. בעת הגלות: (תפה) ביום ההוא. בעת הגלות: (תפו) ביום ההוא. בעת הגלות: (תפז) ביום ההוא. בעת הגלות: (תפח) ביום ההוא. בעת הגלות: (תפט) ביום ההוא. בעת הגלות: (תצ) ביום ההוא. בעת הגלות: (תצא) ביום ההוא. בעת הגלות: (תצב) ביום ההוא. בעת הגלות: (תצג) ביום ההוא. בעת הגלות: (תצד) ביום ההוא. בעת הגלות: (תצה) ביום ההוא. בעת הגלות: (תצו) ביום ההוא. בעת הגלות: (תצז) ביום ההוא. בעת הגלות: (תצח) ביום ההוא. בעת הגלות: (תצט) ביום ההוא. בעת הגלות: (תק) ביום ההוא. בעת הגלות: (תקא) ביום ההוא. בעת הגלות: (תקב) ביום ההוא. בעת הגלות: (תקג) ביום ההוא. בעת הגלות: (תקד) ביום ההוא. בעת הגלות: (תקה) ביום ההוא. בעת הגלות: (תקו) ביום ההוא. בעת הגלות: (תקז) ביום ההוא. בעת הגלות: (תקח) ביום ההוא. בעת הגלות: (תקט) ביום ההוא. בעת הגלות: (תר) ביום ההוא. בעת הגלות: (תרא) ביום ההוא. בעת הגלות: (תרב) ביום ההוא. בעת הגלות: (תרג) ביום ההוא. בעת הגלות: (תרד) ביום ההוא. בעת הגלות: (תרה) ביום ההוא. בעת הגלות: (תרו) ביום ההוא. בעת הגלות: (תרז) ביום ההוא. בעת הגלות: (תרח) ביום ההוא. בעת הגלות: (תרט) ביום ההוא. בעת הגלות: (תש) ביום ההוא. בעת הגלות: (תשא) ביום ההוא. בעת הגלות: (תשב) ביום ההוא. בעת הגלות: (תשג) ביום ההוא. בעת הגלות: (תשד) ביום ההוא. בעת הגלות: (תשה) ביום ההוא. בעת הגלות: (תשו) ביום ההוא. בעת הגלות: (תשז) ביום ההוא. בעת הגלות: (תשח) ביום ההוא. בעת הגלות: (תשט) ביום ההוא. בעת הגלות: (תת) ביום ההוא. בעת הגלות: (תתא) ביום ההוא. בעת הגלות: (תתב) ביום ההוא. בעת הגלות: (תתג) ביום ההוא. בעת הגלות: (תתד) ביום ההוא. בעת הגלות: (תתה) ביום ההוא. בעת הגלות: (תתו) ביום ההוא. בעת הגלות: (תתז) ביום ההוא. בעת הגלות: (תתח) ביום ההוא. בעת הגלות: (תתט) ביום ההוא. בעת הגלות: (תתי) ביום ההוא. בעת הגלות: (תתיא) ביום ההוא. בעת הגלות: (תתיב) ביום ההוא. בעת הגלות: (תתיג) ביום ההוא. בעת הגלות: (תתיד) ביום ההוא. בעת הגלות: (תתיה) ביום ההוא. בעת הגלות: (תתיו) ביום ההוא. בעת הגלות: (תתיז) ביום ההוא. בעת הגלות: (תתיח) ביום ההוא. בעת הגלות: (תתיט) ביום ההוא. בעת הגלות: (תתכ) ביום ההוא. בעת הגלות: (תתכא) ביום ההוא. בעת הגלות: (תתכב) ביום ההוא. בעת הגלות: (תתכג) ביום ההוא. בעת הגלות: (תתכד) ביום ההוא. בעת הגלות: (תתכה) ביום ההוא. בעת הגלות: (תתכו) ביום ההוא. בעת הגלות: (תתכז) ביום ההוא. בעת הגלות: (תתכח) ביום ההוא. בעת הגלות: (תתכט) ביום ההוא. בעת הגלות: (תתל) ביום ההוא. בעת הגלות: (תתלא) ביום ההוא. בעת הגלות: (תתלב) ביום ההוא. בעת הגלות: (תתלג) ביום ההוא. בעת הגלות: (תתלד) ביום ההוא. בעת הגלות: (תתלה) ביום ההוא. בעת הגלות: (תתלו) ביום ההוא. בעת הגלות: (תתלז) ביום ההוא. בעת הגלות: (תתלח) ביום ההוא. בעת הגלות: (תתלט) ביום ההוא. בעת הגלות: (תתמ) ביום ההוא. בעת הגלות: (תתמא) ביום ההוא. בעת הגלות: (תתמב) ביום ההוא. בעת הגלות: (תתמג) ביום ההוא. בעת הגלות: (תתמד) ביום ההוא. בעת הגלות: (תתמה) ביום ההוא. בעת הגלות: (תתמו) ביום ההוא. בעת הגלות: (תתמז) ביום ההוא. בעת הגלות: (תתמח) ביום ההוא. בעת הגלות: (תתמט) ביום ההוא. בעת הגלות: (תתנ) ביום ההוא. בעת הגלות: (תתנא) ביום ההוא. בעת הגלות: (תתנב) ביום ההוא. בעת הגלות: (תתנג) ביום ההוא. בעת הגלות: (תתנד) ביום ההוא. בעת הגלות: (תתנה) ביום ההוא. בעת הגלות: (תתנו) ביום ההוא. בעת הגלות: (תתנז) ביום ההוא. בעת הגלות: (תתנח) ביום ההוא. בעת הגלות: (תתנט) ביום ההוא. בעת הגלות: (תתס) ביום ההוא. בעת הגלות: (תתסא) ביום ההוא. בעת הגלות: (תתסב) ביום ההוא. בעת הגלות: (תתסג) ביום ההוא. בעת הגלות: (תתסד) ביום ההוא. בעת הגלות: (תתסה) ביום ההוא. בעת הגלות: (תתסו) ביום ההוא. בעת הגלות: (תתסז) ביום ההוא. בעת הגלות: (תתסח) ביום ההוא. בעת הגלות: (תתסט) ביום ההוא. בעת הגלות: (תתע) ביום ההוא. בעת הגלות: (תתעא) ביום ההוא. בעת הגלות: (תתעב) ביום ההוא. בעת הגלות: (תתעג) ביום ההוא. בעת הגלות: (תתעד) ביום ההוא. בעת הגלות: (תתעה) ביום ההוא. בעת הגלות: (תתעו) ביום ההוא. בעת הגלות: (תתעז) ביום ההוא. בעת הגלות: (תתעח) ביום ההוא. בעת הגלות: (תתעט) ביום ההוא. בעת הגלות: (תתפ) ביום ההוא. בעת הגלות: (תתפא) ביום ההוא. בעת הגלות: (תתפב) ביום ההוא. בעת הגלות: (תתפג) ביום ההוא. בעת הגלות: (תתפד) ביום ההוא. בעת הגלות: (תתפה) ביום ההוא. בעת הגלות: (תתפו) ביום ההוא. בעת הגלות: (תתפז) ביום ההוא. בעת הגלות: (תתפח) ביום ההוא. בעת הגלות: (תתפט) ביום ההוא. בעת הגלות: (תתצ) ביום ההוא. בעת הגלות: (תתצא) ביום ההוא. בעת הגלות: (תתצב) ביום ההוא. בעת הגלות: (תתצג) ביום ההוא. בעת הגלות: (תתצד) ביום ההוא. בעת הגלות: (תתצה) ביום ההוא. בעת הגלות: (תתצו) ביום ההוא. בעת הגלות: (תתצז) ביום ההוא. בעת הגלות: (תתצח) ביום ההוא. בעת הגלות: (תתצט) ביום ההוא. בעת הגלות: (תתק) ביום ההוא. בעת הגלות: (תתקא) ביום ההוא. בעת הגלות: (תתקב) ביום ההוא. בעת הגלות: (תתקג) ביום ההוא. בעת הגלות: (תתקד) ביום ההוא. בעת הגלות: (תתקה) ביום ההוא. בעת הגלות: (תתקו) ביום ההוא. בעת הגלות: (תתקז) ביום ההוא. בעת הגלות: (תתקח) ביום ההוא. בעת הגלות: (תתקט) ביום ההוא. בעת הגלות: (תתר) ביום ההוא. בעת הגלות: (תתרא) ביום ההוא. בעת הגלות: (תתרב) ביום ההוא. בעת הגלות: (תתרג) ביום ההוא. בעת הגלות: (תתרד) ביום ההוא. בעת הגלות: (תתרה) ביום ההוא. בעת הגלות: (תתרו) ביום ההוא. בעת הגלות: (תתרז) ביום ההוא. בעת הגלות: (תתרח) ביום ההוא. בעת הגלות: (תתרט) ביום ההוא. בעת הגלות: (תתש) ביום ההוא. בעת הגלות: (תתשא) ביום ההוא. בעת הגלות: (תתשב) ביום ההוא. בעת הגלות: (תתשג) ביום ההוא. בעת הגלות: (תתשד) ביום ההוא. בעת הגלות: (תתשה) ביום ההוא. בעת הגלות: (תתשו) ביום ההוא. בעת הגלות: (תתשז) ביום ההוא. בעת הגלות: (תתשח) ביום ההוא. בעת הגלות: (תת

כִּי־גְמוּל יָדָיו יֵעָשֶׂה לוֹ׃ יב עַמִּי נֹגְשָׁיו
מְעוֹלֵל וְנָשִׁים מָשְׁלוּ בוֹ עַמִּי מְאַשְּׁרֶיךָ
מַתְעִים וְדֶרֶךְ אָרְחֹתֶיךָ בִּלְּעוּ׃ יג נִצָּב לָרִיב
יְהוָה וְעֹמֵד לָדִין עַמִּים׃ יד יְהוָה בְּמִשְׁפָּט
יָבוֹא עִם־זִקְנֵי עַמּוֹ וְשָׂרָיו וְאַתֶּם בִּעַרְתֶּם
הַכֶּרֶם גְּזֵלַת הָעָנִי בְּבָתֵּיכֶם׃ טו מַדּוּעַ
תְּדַכְּאוּ עַמִּי וּפְנֵי עֲנִיִּים תִּטְחָנוּ נְאֻם־אֲדֹנָי
יְהוִה צְבָאוֹת׃ טז וַיֹּאמֶר יְהוָה יַעַן כִּי גָבְהוּ
בְּנוֹת צִיּוֹן וַתֵּלַכְנָה נְטוּיוֹת גָּרוֹן וּמְשַׂקְּרוֹת
עֵינַיִם

מה לכם ק׳ נטויות ק׳

יב עַמִּי דַּרְכוֹהִי בָּזְזוּהִי כְּמַעְלֵלֵי לְכַרְמָא וּכְמָרֵי חוֹבָא שַׁלִּיטוּ בֵּיהּ עַמִּי מְשַׁבְּחָךְ אַטְעָיוּךְ וְאוֹרַח שְׁבִילָךְ קַלְקִילוּ׃ יג עָתִיד לְמִדָּן יְיָ וּמִתְגְּרֵי לְמֶעְבַּד פּוּרְעָנוּת דִּין מִן עַמְּמַיָּא׃ יד יְיָ בְּדִינָא יַעֵל יַת סָבֵי עַמָּא וְרַבְרְבוֹהִי וְאַתּוּן אֲנַסְתּוּן יַת עַמִּי חֲטוֹף מִסְכְּנָא בְּבָתֵּיכוֹן׃ טו מָה לְכוֹן דְּאַתּוּן מְמַסְכְּנִין יַת עַמִּי וְאַפֵּי חֲשִׁיכָא מְבַרְיִן אַתּוּן וּמַיְתִין בְּדִינֵיהוֹן אֲמַר יְיָ אֱלָהִים צְבָאוֹת׃

טז וַאֲמַר יְיָ חֲלַף דְּאִתְרַבְרַבָא בְּנַת צִיּוֹן וְאָזְלָן מְרִימָן צַוָּאר וּמִסְבְּדָקָן

עיני שמואל

(יב)זוהר משפטים ויקרא אחר״ר ג:(יג)בר״ר פ״ב פדר״כ יב: (יד) שר״ם דברים ה׳ רות ה׳ תנחומא משפטים קדושים זוהר משפטים הזריע: (טז) בר״ר י״ח ויקרא ט״ז י״ז במדבר ע ה״ר ה׳ ד פדר״כ כ״ז לא ל״ג תנחומא נשא:

חולדות אהרן

ונשים משלו ספר הזוהר פרשת ויקרא: כ׳ במשפט שפת כ מד .בערתם ברכות ה ז. ויאמר כ׳ שבת ו סב יומא ה ע . נטויות גרון סוטה ע מז .

רש״י

ולאחריה בתנחומא והמקרא מוסב על אמרו לדיק כי טוב לו ואוי לו כרשע רע: (יב) נוגשיו מעולל. לוגיים הם: ונשים משלו בו. כשיש נוחפות משלו בו כמו שאמר למטה יען כי גבהו בנות ציון והטו לבם לרעה (לפיכך כל חלשים משלו) בו ויוונתן תירגם לשון נושים: מאשריך. מדריכך שיש להם לאשריך בדרך טוב הם מתעים מוחך: בלעו. קלקלו:(יג)נצב לריב. של ישראל משומד שלא לדקדק בדינם: ועומד לדין עמים. מתעכב ומאריך בדינם. עמידה זו לשון עכבה: (יד) ה׳ במשפט יבוא עם זקני עמו. היה להם לממות.ולעובדי כוכבים ומזלות אומר אתם בערתם את כרמי חבי קלפתי מעט ואתם עזרתם לרעה: גזלת העני. דור שהיו עניים במעשים טובים כל זה במדרש אגדה ולפי משמעות פשוטו

מצודת ציון

כמ״ש בראש אמיר (לקמן י״ז): (יב) נוגשיו. לוחציו: מעולל. עניין מחוק ולענ: מאשריך. עליו דרך וסלוך כמו אם תעה אשורי (איוב ל״א): מתעים. מלשון הועה: בלעו. עניין השחתה: (יד) ואתם. הוי״ו היא במקום אבל כמו ועכניך אתו (בראשית מ״ג): בערתם. רעיתם כמו ובער בשדה אחר (שרות כ״ב): (טז) גרון. לשון כמו קרא בגרון (לקמן כ״ח): ומשקרות. עניני הבטה וקריצה ורמיזה כי עין שוחטת (איוב כ) תרגומו עינא דסקרתא: ושפוף. עניין הלפה ממעל כי אשר הניף (דברים י) ת״א דחטיף: תעכסנה. עניין חרם כמו ונעכם אל מוסר אויל משלי

והנו עוויין בנתיכם ולא חזרתם לו: (טו) מה לכם. ר״ל בהו. בעבור שהולכות בקומה זקופה: נטויות גרון. לוטות בגרון הולך והולך לגרות יפיין: ומשקרות עינים. רוו

עֵינַיִם הָלוֹךְ וְטָפוֹף תֵּלַכְנָה וּבְרַגְלֵיהֶם
תְּעַכַּסְנָה׃ יז וְשִׂפַּח אֲדֹנָי קָדְקֹד בְּנוֹת צִיּוֹן
וַיהוָה פָּתְהֵן יְעָרֶה׃ יח בַּיּוֹם הַהוּא יָסִיר
אֲדֹנָי אֶת תִּפְאֶרֶת הָעֲכָסִים וְהַשְּׁבִיסִים
וְהַשַّהֲרֹנִים׃ יט הַנְּטִפוֹת וְהַשָּׁרוֹת וְהָרְעָלוֹת׃
כ הַפְּאֵרִים וְהַצְּעָדוֹת וְהַקְּשָׁרִים וּבָתֵּי הַנֶּפֶשׁ
וְהַלְּחָשִׁים׃ כא הַטַּבָּעוֹת וְנִזְמֵי הָאָף׃
כב הַמַּחֲלָצוֹת וְהַמַּעֲטָפוֹת וְהַמִּטְפָּחוֹת

והחריטים

תולדות אהרן

ונפש אדני שבת שם .

עיני שמואל

(יז)זוהר בל״ו ויקרא ט״ז י״ז במדבר ז א״ר ד תנחומא מצורע: (יט) ירוש׳ שבת ו ד׳ זו״ח כ״ח:

רש״י

ברגלו ורמזתו לד חיבת נוחפות כדי להבעיר בו יצר הרע כעכס זה של נחש: עכס. היא חרס של נחש: (יז) ושפח. לשון לרעת כמו (ויקרא י״ב) מספחת היא ועל שנכתב בס״ד דרשו בו רבותינו שתשבה שפחות מכודנות ויש שדרשוהו שהרבה בהן משפחות משפחות של כניס: פתהן יערה. כליהן יערה לשון חרמי היא פתיח אוכמא הן היו אומרות ימהר יחיסה מעשהו שר רוחה אותי ונוטל אותי כשבא הפורענות היו שרי נבוכד נצר נוטלין אותן להיות לנשים מחמת יופין רמז הקב״ה למעיימות שלהם והיו שופעות דם זיבה כאדם המערה מכלי אל כלי והיו נמאסות עליהן ומשליכן אותן לארץ מעל קרונות שלהן ויוונתן תירגם יקרהן ידלי. פתהן. לשון רוחב לשון גודל: (יח) ביום ההוא. לעתיד לבוא כשיבא הקב״ה להשיב את ישראל אליו יסיר ה׳ מהם את תפארת העכסים שלא יהו חולין תפארתם בגוי הכשיטו נשים ודברי נבלה: העכסים. המנעלים אשר ברגליהם אשר בהם תעכסנה: והשביסים. מיני

מצודת דוד

עם הנעים אל המוחפים: הלוך ושפוף. הולכות דרך נחוש בחתת כדבר הלף ע״פ המיס: תעכסנה. כשהי׳ עוברת אצל בחורי ישראל דורסתו במנעלה אשר ברגלה ומבערת בו את היצר הרע הארם של נחש: (יח) ושפח. בגמול זה הטיינה חוטות בערעת על הקדקד: פתהן יערה. לפי שחמרו ומהר יחיסה מעשהו ומה בכך דנשם רואה אותי ביפיי ויקחני במרכבתו וכן היה בחמת ורמז הקב״ה למעיימותיהן והיו שופעות דם זיבה ומחמתו ומשלכו מן המרכבה. או ר״ל שילכו בגולה ערומות בגלוי ערוה: (כא) יסיר ה׳. ר״ל לא יתקבטו עוד בהכשיטו פאר

מצודת ציון

(תהלי ו): (יז) ושפח. מלשון ספחת הלרעת כמו שלח לו ספחת (ויקרא י״ב): קדקד. הוא אמצעית הראש מקוסיחלק שם בשער הילך והילך: פתהן. כליהן ובדרז״ל פתיח הוכמא (פסחים פח) ועל בית הראש יאמר בלי זה ע״ש שכל הנפתה בילרו ופתה בה. לו הוא מלשון הפותות לדלתות (מ״א ז): יערה. עניין הרקה ופסיכה כמו ותער בה (בראשית כד). לו הוא עניין גלוי ערוה כמו מקורה הערה (ויקרא כ): (יח) העכסים. המנעלים שברגליהן אשר בהם העכסנה: והשביסים. מין שבכה להכשיט הראש ובדרז״ל ומביס של שבכה (נגעים פי״א): והשהרונים. הכשיט עשוי בדמות ירח כי הרגוש של ירח הוא שיהרה וכן לבד מן הסהרונים (שופטים ח): (יט) הנטיפות. מרגליות מרוזות בחוט התלוי בלואר ומוטף על החזה: והשרות. למידי הזרוע כי תרגום של למידים הוא שירים: והרעלות. שרבלים נאים עטויין להתעטף ובדרז״ל שבת סה: (כ) הפארים. כעין כיפת כובע כמו פארי המגבעות (שמות לט): והצעדות. בעדי המשיטים בשוקיהן כמו הלעדם ולמיד (במדבר לה): והקשורים. חוטי מתי שקולבר בהם שער ראשן: ובתי הנפש. מתי הלוזן התלוי במקום שלוחשין שם: והלחשים. מתי הלוזן התלוי בלוחשין שם:

[ישעיה ח״ד]

בית

וְהַחֲרִיטִים׃ כג הַגְּלִילֹנִים וְהַסְּדִינִים וְהַצְּנִיפוֹת
וְהָרְדִידִים׃ כד וְהָיָה תַּחַת בֹּשֶׂם מַק יִהְיֶה
וְתַחַת חֲגוֹרָה נִקְפָּה וְתַחַת מַעֲשֵׂה מִקְשֶׁה
קָרְחָה וְתַחַת פְּתִיגִיל מַחֲגֶרֶת שָׂק כִּי־תַחַת
יֹפִי׃ כה מְתָיִךְ בַּחֶרֶב יִפֹּלוּ וּגְבוּרָתֵךְ
בַּמִּלְחָמָה׃ כו וְאָנוּ וְאָבְלוּ פְּתָחֶיהָ וְנֻקָּתָה
לָאָרֶץ תֵּשֵׁב׃

מצודת ציון

(זכריה ג) : **והמעטפות**. כסות שמתעטפות בו : **והמטפחות**. כמין לעיף וכן הכי המטפחה (רות ג) : **והחריטים** . מין כיסים גדולים וכן וילר וכו' בשני חריטים (מ"ב ה) (כג) **הגליונים**. **הם** המרלות ע"ש שפני אדם נגלה אליו כשרואים בו . **או** כן יקרא בלכנט (וכעדיות פ"ג) גלגילון (וע"ש בתוי"ט) והסדינים הדומי פשתן עשויין להתעטף : **והצניפות** . מלבשת הראש : **והרדידים** . תכשיט מה מרודד ורק כמו כשלו את רדידי (ש"ם ה) : (כד) **מק** . ענין המסה וכמגה כמו המק בשרו (זכריה יד) : **נקפה** . ענין שבירה ורגילה כמו ואחר עורי נקפו (איוב יט) : **מקשה** . תכשיט הנעשה בהקשת הקורנס : **קרחה** . ענין כפילת השער כמו קרח הוא (ויקרא יג) : **פתיגיל**. חגורה רחבה של משי ואין לו דומה ויתכן שהוא לשון מורכב כי פתי הוא תרגומו של רחב כי ירחיב ס' את גבולך (דברים יב) ת"א יפתי וגיל הוא ענין שמחה כי **הדרך** לחגור כה בשמחות לרקד כה כמחולה **או** הוא מלה מורכבת מלי פתיל גיל ר"ל הכנעה הנעשה מפתילים (וע' בתוי"ט בעדיות פ"ג) **תחגרת** מלשון הגליונים הנלחמים בלחמה : (כה) **מתיך** . אחיך כמו מתי מספר (דברים ל"ד) : (כו) **ואנו** . מלי אמיתות . **ואבלו** . מלשון אבילות : **ונקתה** . מלשון נקי :

תרגום

לְבִירְנַקְיָא וּמַחֲזִיָּתָא׃ כג וּמַחְזִיָּתָא וְקִרְטַסְיָא
וְכִתְרָיָא וּכְבִינְתָּא׃ כד וַיְהִי
אֲתַר דַּהֲוָאה יָהֲבָן בּוֹסְמִין
יִתְמְסֵי אֲתַר דַּהֲוָאה אָסְרָן
פְּסִיקָיָא יְהֵי רוּשְׁמִין דִּמְחָא
וַחֲלַף אֲקַפּוּת פְּתָא גְּזוּז
רֵישׁ וַחֲלַף דַּהֲוָאה מְהַלְּכִין
בְּגָוָוה יַסְרָן סַקִּין דָּא
פּוּרְעָנוּתָא תִּתְעַבִּיד מִנְהוֹן
אֲרֵי טָעָאה בְּשׁוּפְרָהוֹן׃
בְּקַרְבָא׃ כו וְיִצְדּוּן וִיסוּפוּן

עיני שמואל

(כה) ס"ר ג' ספרי ברכם : (כו) פתיחה לאיכה ר' מ"ר כ' ת"ן ו :

תולדות אהרן

וכ' תחת בשם שם.ונקתה לארץ תשב ט ס .

ויתקפן

והחזיקו

כה שִׁפֵּר גְּבָרַיִךְ בְּחַרְבָּא יִתְקְטְלוּן וְעַבְדֵי גְּבוּרָתֵךְ
תִּרְעֵי קְרָוָהָא וְתִתְרוֹקְנִין אַרְעָא וְתֶחְרוֹב׃

רש"י

אותם מולגין אותם מן הגוף : **והמעטפות** . מלעטף המעטה כתרגומו עוטיפיא : **והמטפחות** . מפות . **והחריטים** . כתרגומו מתכיא דפוס של בית הרחם כדמתרגמינן וכומז מחוך (שמו' ל"ה) : (כג) **והגליוני'** הן המרלות כתרגומו מחזייתא (ספיקיי"ן בלע"ז) על שם שמגלות לורות הפניס קרויין גליונים או שמא מרלות שלהם נגלות היו : **והסדינים** . של פשתן הם שמתעטפין בהם : **והצניפות** . (מולקיי"ש בלע"ז) . **והרדידים** . כביתא (פרמל"ץ בלע"ז) והם של זהב שמכבנין בה הסרבל שהאשה מתעטפת בו : (כד) **והיה תחת בשם מק**.מקום שהיו מתבשמות בו יהיה ניתן : **ותחת חגורה נקפה** . מקום שחגרה שם יהיה ניקף בתוך בחגורות ורשומי מכות כמו ואחר עורי נקפו (איוב י"ט) ונקף שבבי היער (לקמן ו') : **ותחת מעשה מקשה** . מקום שהיו עושות בו המעשה האמור למעלה הלוך וטפוף תלכנה והוא בגופה הראש שם תהיה מקשה קרחה

מצודת ציון

(זכריה ג) : **והמעטפות**. כסות שמתעטפות בו : **והמטפחות**. כמין לעיף וכן הכי המטפחה (רות ג) : **והחריטים** . מין כיסים גדולים וכן וילר וכו' בשני חריטים (מ"ב ה) (כג) **הגליונים**. **הם** המרלות ע"ש שפני אדם נגלה אליו כשרואים בו . **או** כן יקרא בלכנט (וכעדיות פ"ג) גלגילון (וע"ש בתוי"ט) והסדינים הדומי פשתן עשויין להתעטף : **והצניפות** . מלבשת הראש : **והרדידים** . תכשיט מה מרודד ורק כמו כשלו את רדידי (ש"ם ה) : (כד) **מק** . ענין המסה וכמגה כמו המק בשרו (זכריה יד) : **נקפה** . ענין שבירה ורגילה כמו ואחר עורי נקפו (איוב יט) : **מקשה** . תכשיט הנעשה בהקשת הקורנס : **קרחה** . ענין כפילת השער כמו קרח הוא (ויקרא יג) : **פתיגיל**. חגורה רחבה של משי ואין לו דומה ויתכן שהוא לשון מורכב כי פתי הוא תרגומו של רחב כי ירחיב ס' את גבולך (דברים יב) ת"א יפתי וגיל הוא ענין שמחה כי **הדרך** לחגור כה בשמחות לרקד כה כמחולה **או** הוא מלה מורכבת מלי פתיל גיל ר"ל הכנעה הנעשה מפתילים (וע' בתוי"ט בעדיות פ"ג) **תחגרת** מלשון הגליונים הנלחמים בלחמה : (כה) **מתיך** . אחיך כמו מתי מספר (דברים ל"ד) : (כו) **ואנו** . מלי אמיתות . **ואבלו** . מלשון אבילות : **ונקתה** . מלשון נקי :

ד א וְהֶחֱזִיקוּ שֶׁבַע נָשִׁים בְּאִישׁ אֶחָד בַּיּוֹם
הַהוּא לֵאמֹר לַחְמֵנוּ נֹאכֵל וּשְׂמְלָתֵנוּ נִלְבָּשׁ
רַק יִקָּרֵא שִׁמְךָ עָלֵינוּ אֱסֹף חֶרְפָּתֵנוּ׃ ב בַּיּוֹם
הַהוּא יִהְיֶה צֶמַח יְהוָה לִצְבִי וּלְכָבוֹד וּפְרִי
הָאָרֶץ לְגָאוֹן וּלְתִפְאָרֶת לִפְלֵיטַת יִשְׂרָאֵל׃
ג וְהָיָה הַנִּשְׁאָר בְּצִיּוֹן וְהַנּוֹתָר בִּירוּשָׁלִַם
קָדוֹשׁ יֵאָמֶר לוֹ כָּל־הַכָּתוּב לַחַיִּים
בִּירוּשָׁלִַם׃ ד אִם רָחַץ אֲדֹנָי אֶת צֹאַת
בְּנוֹת־צִיּוֹן וְאֶת־דְּמֵי יְרוּשָׁלִַם יָדִיחַ מִקִּרְבָּהּ
ברוח
יגלי

תולדות אהרן

וכיום הנשאר בתרגום ח עם סנהל' יא לב ספר הזוהר פרשת וישלח. אם רחץ ס' סוטה א יב.וברא ס' בתרגום ס עם :

עיני שמואל

(ד) בר"ר מ"ח בחדש' רבה י"ד הי"ר ח קס"ר נ'

(א) ויקרא ל"ם במדבר י"ג שמ"ר ב' רות א' זוהר לך וירא שמות בשלח משפטים פסיקתא ס"ו מנחומא קדושים אדר"נ ל"א א"ר ל"א :

רש"י

ד (א) **והחזיקו** . וימחזו : **שבע נשים באיש אחד** . מרוב אלמנות רבות באים אחד מבקשות ממנו שיאא אותן : **אסוף** . הטמן חרפתינו כמו ואספתו אל תוך ביתך (דברים כ"א) שהאשה כשהיא נשואה אין נוסגין בה מנהג הפקר ומדרש אגדה נבוכדנצר גזר שלא יבעלו א"א שלא יעשו לכך היו מבקשים שיהא עליהן שם איש : (ב) **ביום ההוא**. לאחר שיכלו מי מכשיני המואפות והנבלות לא תכלה (ס"א לא חסולה) עוד לבי תפארת עמי ולבי מי כבודם באלה : **יהיה צמח ה'**. לכם לנוי: **לצבי ולכבוד** . הם הלדיקים הנשאריס בם והחכמים תלמידי התורה בהם יחלו את לבי כבודם : **ופרי הארץ** . הם בני הלדיקים פרי עץ חיים הם יהיו

מצודת דוד

ד (א) **והחזיקו** . תרג"ל כ"כ גזר על עמו שלא יתגנו לנכוראות לאיש ועל שיתרבו האלמנות יחזיקו שבע בשים באיש אחד להכנס לו : **לאמר** . וכם תאמרנה אל תמוש לדאוג על לורך הספוק והמזון כי נאכל לחמנו ונלבש שמלותינו ואין לנו עליך כלום : **רק יקרא שמך עלינו** . לומר שאתה בעל שלנו ואנו נושאות לך : **אסוף** . כמוס החרפה מאתנו שלא יאנסו אותנו חיל כ"כ : (ב) **ביום ההוא** . ר"ל אחר שיתחרק עון ישראל בקושי השעבוד ומרבית היסורים אז תהיה גאולה שלימה ויהיה לחם ה' לדבר ולכבוד והוא משיח בן דוד שנקרא לחם במ"ם הנקימותי לדוד לחם לדיק (ירמיה כ"ג) : **ופרי הארץ** . גם זה על המשיח יאמר : **לפליטת ישראל** . להנאחרים שאחם במקום ומגדו באומותם : (ג) **הנשאר בציון** . הנשאר מישראל יהב בציון : **והנותר** . מהם יאמרו בירושלים וכפל הדבר במ"ם : **יאמר לו** . כל הנשאר יאמר עליו שהוא קדוש : **כל הכתוב** . כל מי שכתוב בספר לחיות חי בעולם הבא יהיו יאמרו בירושלים : (ד) **אם רחץ ה'** . ר"ל הדבר הזה לאחר יתחן ה' את לוחת וכו' ר"ל כשיחי' מהם לכלוכי הטון : **דמי ירושלים** : הם הנקי הנשאר הם : **ברוח משפט** . בחוקת משפט יסורין ור"ל כמו ברוח הזה מייבש את הלחלוחית

מצודת דוד

פאר כמאז : (כד) **תחת בושם** . במקום שהיו מתבשמות שם יהיה שמה המקה ומסמה : **ותחת חגורה** . במקום שהיו חוגרת שם בתכשיטי פאר שמה יהיה שבירה ורגילה : **ותחת מעשה מקשה** . במקום שהיו מתקשטות בעדי זהב מעשה מקשה שמה יהיה קרחה כי יפול שער ראשן והוא דבר מגונה ומלום : **ותחת פתיגיל** . במקום שהיו חוגרות בחגורה של פאר שמה יהיה מחגרת שק בעבור הלער והחלל : **כי תחת יופי** . ר"ל כי כן ראוי והגון לכן במקום שהיו מייפות את עלמן בפני המואפים והוא מקרא קלר ומחליו יוכן : (כה) **מתיך** . אחיך יפלו בחרב האויב : **וגבורתך** . הגבורים שבך אשר לא יעמדו עלמן לחרב האויב ויפלו למולי המלחמה עכ"ז שמה במלחמה יפלו בחרב כי האויב יתגבר עליהם : (כו) **פתחיה** . בכל פתחי הבתים יהיה אנינות ואבלות : **ונקתה** . תהיה נקיה וריקנית מכל עונה ותשב לארץ בשפל המלב : והחזיקו

ס"ג) פתיל עגינו חוט כמו פתיל תכלת (במדבר כא) וגיל עגינו

בְּרוּחַ מִשְׁפָּט וּבְרוּחַ בָּעֵר׃ ה וּבָרָא יְהוָה
עַל כָּל־מְכוֹן הַר־צִיּוֹן וְעַל־מִקְרָאָהּ עָנָן
יוֹמָם וְעָשָׁן וְנֹגַהּ אֵשׁ לֶהָבָה לָיְלָה כִּי עַל־
כָּל־כָּבוֹד חֻפָּה׃ ו וְסֻכָּה תִּהְיֶה לְצֵל־יוֹמָם
מֵחֹרֶב וּלְמַחְסֶה וּלְמִסְתּוֹר מִזֶּרֶם וּמִמָּטָר׃
ה א אָשִׁירָה נָּא לִידִידִי שִׁירַת דּוֹדִי
לְכַרְמוֹ כֶּרֶם הָיָה לִידִידִי בְּקֶרֶן בֶּן־שָׁמֶן׃
יְרוּשָׁלִם תְּהֵי מַטְרַת עֲנָנֵי לְאַטְלָלָא עֻלָּהּ וְיַעְזְקֵהוּ בֵּימָם
וּלְאַגָּנָא מַזְרְמִית וּמִמְטָרָא׃

א אֲמַר נְבִיָּא אֶשְׁבַּחֵיהּ כְּעַן לְיִשְׂרָאֵל דְּמִתְיַר לְכַרְמָא זְרַעְיָה דְּאַבְרָהָם רָחֲמֵי
תּוּשְׁבַּחַת רַחֲמֵי לְכַרְמֵי עַמִּי חֲבִיבֵי יִשְׂרָאֵל יַהֲבַת לְהוֹן אַחֶסְנָא בְּטוּר רָם
בְּאַרְעָא שְׁמֵינָא׃

עיני שמואל

תנחומא וירא אנש"ר ס"ז: (ה) כר"ר מ"ד ש"ר כ' במדבר כא זוכר ויחי בשלח שו"ט ט"ז פסיקתא ל"ח מכילתא בא אנש"ר ס"ו תנחומא בא תרומה זו"ח כ"ג:
(ו) כר"ר ל מ"ח במדב' יד שהש"ר ל' קה"ר ג זוכר נח בשלח ת"ז הקדמה ירושלמי סוכה יח ל: (ז) זוכר לך לו ח"ר כ' שו"ט ע"ה מד"ש ד ספרי עקב ברכה ירושלמי תענית ג ל תנחומא תרומה וילך.

תרגום

יַגְלֵי מִגַּוָּהּ בְּמִימַר דִּין
וּבְמִימַר גְּמִירָא׃ ה וְיִבְרֵי
יְיָ עַל כָּל מַקְדַּשׁ טוּרָא
דְּצִיּוֹן וְעַל אֲתַר בֵּית
שְׁכִנְתֵּיהּ עֲנַן יְקָר יְהֵי
מַטֵּיל עֲלוֹהִי בְּיוֹמָא
וַאֲמִטְתָּא וְזְהוֹר כְּאֶשָּׁא
שַׁלְהוֹבֵי בְּלֵילְיָא אֲרֵי תַּתִּיר
מִן יְקָרָא דַּאֲמִיר לְאִיתָאָה
עֲלוֹהִי שְׁכִנְתָּא וְהֵי מְגָנָא
עֲלוֹהִי בְּגִנּוּן׃ ו וְעַל
מִשְׁרַב וּלְבֵית סַתָּר

תולדות אהרן

וסוכה תהיה סוכה ל ב ודף ו. לסירה כא סוכה דף מח מנחות ה נג ספר הזוכר פ' לך לך.

רש"י

שיעלה על רוחו לספוג אותם: וברוח בער. לבערם מן העולם. בער כמו לבער דיסקומבי"ט בלע"ז לשון פעול הלוך: (ה) ועל מקראיה. הקרואים בתוכה: ענן יומם ועשן. להגין מן עובדי כוכבים ומזלות: כי על כל כבוד. האמור להם תסא החופה שתחופף שכינתי עליהם ושבע חופות יש כאן ענן ועשן וגוגה אש להבה חופה שכינה: (ו) וסוכה תהיה לצל וגו' מחורב. להגין מלהט יום הבא שנאמר ברשעים וליטב אותם יום הבא [מלאכי ג'] שהקב"ה מוציא חמה מנרתקה ומקדרה עליהם: ולמחסה. לי כיסוי: ולמסתור. להסתר בה: מזרם. אש המקלחת מנהר דינור על הרשעים בגיהנם שנאמר על ראש רשעים יחול [ירמיה כ"ג] במס' חגיגה: וממטר. מטר היורד על הרשעי' כענין שנאמר ימטר על רשעים פחים [תהלים י"א]:

ה (א) אשירה נא לידידי. הנביא אומר אשירה נא לידידי. תחת ידידי ובמקומו ובשליחותו כמו ה' ילחם לכם [שמות י"ד] בשביל כם: שירת דודי. היא זו אשר שר בשביל כרמו על עסקי כרמו כמו ושאלו אנשי המקום לאשתו (ברא"ת כ"ו): כרם היה לידידי בקרן בן שמן. בזיות העושה פירות שמנים כשמן עוב. בן שמן. זיות רחוי לשמן לחתים לעשות שמן כמו בן מות [שמואל א' כ'] רחוי למות ודוגמא היא זו ובסוף הענין

מצודת ציון

(מ"א עז): (ה) מכון. מלשון הכנה: מקראיה. הקרואים ומזומנים לבוא שם. ונוגה. הארה וזריחה: חופה. ענין מכסה: (ו) מחורב. ענין יובש כמו ומתחי יאוריסם חרבה (יחזקאל כ'). ור"ל הקרב ומוש המביא היובש: מזרם. ענין שטיפת ומרולת המים:

ה (א) לידידי. אהובי וכן דודי: בקרן. פאה וזוית וכן על קרנות המזבח (ויקרא ד): בן שמן. הראוים לעשות פירות שמנים וכן בן מות הוא (ש"א כ) שר"ל רחוי למות

משטיפת המים והוא דרך משל לומר שיגיע עליהם לגל השיגם יד האויב:

ה (ב) לידידי. אמר הנביא אשירה לא במקום ידידי ובשליחות: שירת דודי. הסירה אשר ישיר דודי על עסקי כרמו: כרם. וזהו הסיר הנה כרם היה לידידי וכו':

ב וַיַּעֲזְקֵהוּ וְיַסְקְלֵהוּ וַיִּטָּעֵהוּ שֹׂרֵק וַיִּבְנְזַמְגְּדָל
בְּתוֹכוֹ וְגַם־יֶקֶב חָצַב בּוֹ וַיְקַו לַעֲשׂוֹת
עֲנָבִים וַיַּעַשׂ בְּאֻשִׁים׃ ג וְעַתָּה יוֹשֵׁב
יְרוּשָׁלַם וְאִישׁ יְהוּדָה שִׁפְטוּ־נָא בֵּינִי וּבֵין
כַּרְמִי׃ ד מַה־לַּעֲשׂוֹת עוֹד לְכַרְמִי
וְלֹא עָשִׂיתִי בּוֹ מַדּוּעַ קִוִּיתִי לַעֲשׂוֹת
עֲנָבִים וַיַּעַשׂ בְּאֻשִׁים׃ ה וְעַתָּה אוֹדִיעָה־
נָּא אֶתְכֶם אֵת אֲשֶׁר־אֲנִי עֹשֶׂה לְכַרְמִי
הָסֵר מְשׂוּכָּתוֹ וְהָיָה לְבָעֵר פָּרֹץ גְּדֵרוֹ וְהָיָה
לְמִרְמָס׃ ו וַאֲשִׁיתֵהוּ בָתָה לֹא יִזָּמֵר וְלֹא
יעדר

מָה דִּין אֲמַרִית דְּעַבְדִּין עוֹבְדֵין טָבִין וְאִנּוּן אַבְאִישׁוּ עוֹבְדֵיהוֹן׃
ה וּכְעַן אֲחַוֵּי כְּעַן יַת דַּאֲנָא עָתִיד לְמֶעְבַּד לְעַמִּי אֶסְלֵק שְׁכִנְתִּי מִנְּהוֹן
וִיהוֹן לְמִבַּז אָתְרַע בֵּית מַקְדְּשֵׁהוֹן וִיהוֹן לְדַיִשׁ׃ ו וַאֲשַׁוִּינוּן דְּטִישִׁין לָא

תולדות אהרן

ויעזקהו וגומר ר"ה כ כנ:

עיני שמואל

(ב) זוכר לך כר"ר י"ט ש"ר כ' ת"ז ע' ירו' ר"ה כ ג
(ג) ספרי האזינו: (ד) במד"ר ט"ז: (ה) ירושלמי ב"ק ח ל

רש"י

יפרסנה: (ב) ויעזקהו. סייגו וגדרו סביב מוקף כמין טבעת דמתרגמינן עיזקא: ויסקלהו. הוליא אבנים מתוכו הרעים לגפנים כמו סקלו מאבן [ישעיה ס"ב]: ויטעהו שורק. הם זמורות היפות לנטיעה מעולה זמורות: ויבן מגדל בתוכו. גת לעצור עגבים: וגם יקב חצב בו. הבור שלפני הגת לקבל היין וכן כל יקב שבמקרא לשון בור היא וכן ועל יקבי המלך [זכריה י"ד] תרגם יונתן עד שיחיא דמלכא היא עומק אוקיינוס ולכן נופל בו כאן לשון חציבה כמו ובורות חצובים [דברים ו'] : ויקו לעשות ענבים. ויקו ידידי לעשות לו הכרם הזה ענבים ויעש לו באושים דומים לענבים וקורין אותן (לנבריוי"ש בלע"ז): (ה) הסר משוכתו. להסר גדר המסוכך ומגין עליו. מסוכך היא סייג קוצים גדר היא גדר אבנים: והיה הכרם לבער. שירעו בו בהמה וחיה: (ו) ואשיתהו בתה. לשון שממה וריקניות היא וכן [לקמן ז'] בנחלי הבתות: ולא יעדר. לשון חפירות כרס היא: ועלה שמיר ושית. מיני קוצים פתר בהם מנחם בן סרוק ואני אומר שמיר לי מולעת חזק היא המבקע אבנים שבו בנה שלמה את בית המקדש כענין שנאמר [יחזקאל ג'] כשמיר חזק מצור: שית. לשון השלת והשבר [איכה

מצודת דוד

(ב) ויעזקהו וכו'. גדרו מסביב ופנה אותו מן האבנים ונטע בו זמורות יפות ועשה בו גת וחפר בו יקב: ויקו. על פי המעשים והתקווים אלה היה מקוה שיעשה הכרם ענבים טובים ולא כן היה כי עשה באושים: (ג) ועתה. הנביא אומר יושב ירושלים. כל מי היושב בירושלים וכל איש מאנשי יהודה: שפטו נא. ברר הדבר הנעשה ביני ובין כרמי וראו כלין עם מי: (ד) מה לעשות. מה היה לי לעשות עוד לכרמי מכל הדברים שעשיתי לכרם ולא עשיתי לו אותן הדברים: מדוע קויתי. ר"ל מדוע לא היה כן כמו שקויתי: (ה) את אשר אני עושה. את אשר אלבני לעשות לכרמי: הסר. להסר גדרו והיה להרעה: פרוץ. לפרוץ גדרו והיה למרמס הרגל והוא כפל ענין במ"ש: (ו) ואשיתהו. אשיב אותו שממה: לא יזמר. לא יחבאו הזמורות להרבות הנגפים בדרך שעושים לכרמים: ולא יעדר. לא יחפרו התת

מצודת דוד

כן ימרקו היסורין לחלותיה השון: וברוח בער. היסורין יבער החטאים מן העולם: (ה) וברא וכו'. לא יברא ה' ענן חדש להיות שוכן ביום על כל מקומות המוכן לשבת אשר שם בהר ציון: ועל מקראיה. על האבנים הקרואים לבא בהמה: ועשן וכו' לילה. כל אלה יהכנו עליהם כלילה: ונגה אש להבה. הארת להבת אש: כי על כל וכו'. מלבד הכבוד שיהיה לכם לא יהיו כל אלה לחופף עליהם להגן מן הענן"ש: (ז) וסוכה תהיה. הענן הזה יהיה לסוכך עליהם להיות לצל ביום ולהיל מחרב וחרב השמש: מזרם:

מצודת ציון

עיקר כרמו

ה (ב) לידידי. אמר הנביא אשירה לא במקום ידידי ובשליחות: שירת דודי. הסירה אשר ישיר דודי על ויעזקהו

יַעְדֹר וְעָלָה שָׁמִיר וָשָׁית וְעַל הָעֳבִים אַצְוֶה
מֵהַמְטִיר עָלָיו מָטָר׃ ז כִּי כֶרֶם יְהוָה צְבָאוֹת
בֵּית יִשְׂרָאֵל וְאִישׁ יְהוּדָה נְטַע שַׁעֲשׁוּעָיו
וַיְקַו לְמִשְׁפָּט וְהִנֵּה מִשְׂפָּח לִצְדָקָה וְהִנֵּה
צְעָקָה׃ ח הוֹי מַגִּיעֵי בַיִת בְּבַיִת שָׂדֶה
בשדה
אֲגוּסִין אֲמַרִית דְּיַעְבְּדוּן זְכוּ וְהָא אִנּוּן מַסְגֵּן חוֹבִין׃ ח יַי דְּמַקְפִּין

תרגום

אִסְתָּעֲרוּן וְלָא יִסְתַּמְכוּן
וִיהוֹן מִטַּלְטְלִין וּשְׁבִיקִין
וְעַל גְּבַיָּא אֶפְקִיד דְּלָא
יִתְנַבּוּן עֲלֵיהוֹן נְבוּאָה׃
ז אֲרֵי עַמֵּיהּ דַּיְיָ צְבָאוֹת
בֵּית יִשְׂרָאֵל וְאֱנָשׁ יְהוּדָה
נִצְבָא דְּחֶדְוָתֵיהּ וַאֲמַרִית
דְּיַעְבְּדוּן דִּינָא וְהָא אִנּוּן

בית

עיני שמואל

(ו) כ״ר ס כ״ח ס״ר ל״ב קס״ר ג׳ : (ז) ס״ר פ׳ ל״ד שסס״ר כ ז ח ויקר״ר ל״ב זוסר כראשית תנחומא חיי שו״ ווי״ד ו״ב פסיקתא כ״ט מד״ר משלי כ״ב כ״ט ת״ז ס״ט ו מכ״ת מ״ר ז מדרש״ל מ״מ לגנ״ר ל״ד : (ח) כר״ר ס״ח פתיחה לויכה :

רש״י

ג׳] לשון תשלה שממה [לקמן ו׳] לדו מאין דורש ומתוך כך תעלה בו חולעת : (ז) כי כרם ה׳ צבאות בית ישראל · לכרם הזה אתם משולים בית ישראל כי כל מה שעשה לכרם הזה עשה לישראל · והכרם הוא אדם הראשון כי מצינו במדרש אגדה במקומות הרבה בתנחומא ובבראשית רבה במקראות הללו נדרשין עליו לא נטרד אדם הראשון עד שחירף וגידף שנאמר ויקו לעשות ענבים וגו׳ ובמקום אחר מצינו הושיב עליו שומרים שלא יאכל מעץ החיים שנאמר ועל העצים אלוה וכן נדרשו עליו (מ) כרם · זה אדם הראשון: לידידי · זה הקב״ה · בן שמן · בג״ע · (ב) ויעזקהו · בעצר חופות האמורות ביחזקאל (כ״ח) בפ׳ חירם מלך צור · ויסקלהו · מילר הרע עד שאכל מן העץ ונכנס בו יצר הרע · ויטעהו שורק · תחילת יצירתו ממקום המזבח · ויבן מגדל בתוכו · ויפה בחפיו נשמה חיים מן העליונים · וגם יקב חצב בו · מעיין נובע מקור החכמה ויקו לעשות ענבים · שיודה ויסבח לפניו · ויעש באושים · דברים נבחשים חירף וגידף · (ג) שפטו נא · לפי שסוף המשל בא לומר שלף הם עשו כמותו שואל להם המשפט · (ה) אודיעה נא אתכם · מה ראה בשביל לעשות לו ועשיתי : הסר משוכתו · טרדתיו ממנו חופותיו · והיה לבער · סופו למות ולמשול בו חיות רעות · פרוץ גדרו · טרדתיו ממחילת גן עדן · (ו) ואשיתהו בתה · לדו הושבתיו שלא נתתי תורה בימיו · לא יזמר ולא יעדר · לא ינמדו ממנו לא זכות ולא מעשה טוב · ועלה שמיר ושית · שלא בו יצר הרע ובדורותיו לחריו לעשות מעשים מקולקלים · ועל העבים אצוה · לויתי עליו שומרים לשמור את דרך עץ החיים : (ז) כי כרם ה׳ צבאות בית ישראל · כמו וכל הכרים אשר במעבר יעדרון (לקמן ז): שמיר ושית. שמות מיני קוצים : (ז) שעשועיו · עניני התענוגות בדבר מה לשמות בו · משפח · ר״ל אחיפת חטא כמו ומספחו על בית יעקב (לקמן י״ד) או הוא מלשון ספחת הצרעת ולפי שלשון משפח

שהוא משתעשע ומשמח בו : ויקו · לפי תרגומו הטובה שעשה לכם היה מקוה שיעשו משפט והנה לא כן הוא כי אספו חטאים רבים לו עשו מעשים מגונים כנגד צרעת : לצדקה · היה מקוה שיעשה לדקה והנה נשמע לעקת עשוקים : (ח) הוי

כי כאותו הכרם לי בית ישראל עשרת השבטים הם היו לי לכרם יין ככרם זית בקרן שמן במרן שמינה שמן בהוזה שמן מלכות שמן מעורה שמן מנחות עזקתים תחלה בהיקף עני כבוד במדבר וסקלתים ונקיתים מפושטי הדור נטעתים שורק שם מאות ושם מלות כמיין שורק הוספתי עליהם על שבע מלות שלקטון בני מה בניתי מגדל בפוכו משכני ומקדשי וגם יקב חצבתי והסיתיתי . ויעש באושים . קילקלו מעשיהם ושתה יושב ירושלים ואיש יהודה אשר לא גליתים עדיין יפסטו לא ביני ובינם על הרעה שהבאתי עליהם מי שרח על מי מה היה לי לעשות עוד טובה לכרמי ולא עשיתי לו אודיע לא אחכם גם אתם המבעיסים אותי את אשר הגון בעיני לעשות לכרמי ככל אשר עשיתי לאדם הראשון. הסר מסוכתו. אסלק שכינתי מעליהם המסוככת עליהם כמה שנאמר [לקמן נ״ב] ויגל את מסך יהודה . פרוץ גדרו · אתון חומותיו . ואשיתהו בתה . ואשוימון רעיסין · לא יזמר ולא יעדר . לא אסתערון ולא יסתמכון · ועלה שמיר ושית . ויהיו מטלטלין ושביקין דוגמת שמיר ושית של כרם ואלו הכרם ממש במקום אחר היא מתורגם הובמי ובור : ועל העבים אצוה . ועל נבייא אפקד דלא יתנבון עליהן . הנבואה ומשלה למטר שהעבים מקבלין אותה מן השמים כך הנביאים מקבלים הנבואה מפי הקדושה : נטע שעשועיו · כמו נטע ולפי שהוא דבוק נקון פתח כמו בקר זבח השלמים (במדבר ז׳): ויקו . ציעשו משפט: והנה משפח. אסיפת חטא על חטא כמו מהסתפח [שמואל א׳ כו] ספחני נא (שם ב׳) . ר״א לשון נגע ולפי שהוא לשון נופל על הלשון בקריאתו דומה משפט למספח וכן לעקה לצדקה נפל בו רוח הקודש בפי הנביא : (ח) הוי מגיעי בית בבית . עשריס

מצודת דוד

המלונות כדרך שמוסרין בכרמים לתקון הגפנים : ועלה שמיר ושית · תגדל קוצים כדרך השדה שאינה נעבדת : מהמטיר · ר״ל שלא להמטיר עליו מטר והמ״ם היא מ״ם השלילה וכן מעבור מי נח (לקמן כ״ד) : (ז) כי כרם ה׳ · עכשיו מפרש המשל ואומר שבית ישראל הם הכרם : נטע שעשועיו · הנטיעה כיום הכרם לי · ויקו · לעשות משפט ולא עשו מעשים מגונים כנגד צרעת : לצדקה · היה מקוה שיעשה לדקה והנה נשמע לעקת עשוקים : (ח) הוי

בְּיִתָא עַל בְּיִתָא חָקַל בְּשָׂדֶה יַקְרִיבוּ עַד אֶפֶס מָקוֹם וְהוּשַׁבְתֶּם
אוּנְסָא בְּהֶקְרֵתְהוֹן מִקְרְבוֹן לְבַדְּכֶם בְּקֶרֶב הָאָרֶץ׃ ט בְּאָזְנַי יְהוָה
אֲמִרִין עַד דְּנַחְסִין כָּל צְבָאוֹת אִם־לֹא בָתִּים רַבִּים לְשַׁמָּה יִהְיוּ
אָתָר וּמְדַמֵּן דְּיַתְבִּין גְּדֹלִים וְטוֹבִים מֵאֵין יוֹשֵׁב׃ י כִּי עֲשֶׂרֶת
בְּלִחוּדֵיכוֹן בְּגִנָּה דְּאַרְעָא׃ צֶמֶד־כֶּרֶם יַעֲשׂוּ בַת אֶחָת וְזֶרַע חֹמֶר
ט אָמַר גְּבָיָא בְּאוּדְנֵי הֲוֵיתִי שְׁמַע כַּד אִתְגְּזַרַת דָּא מִן יַעֲשֶׂה אֵיפָה׃ יא הוֹי מַשְׁכִּימֵי בַבֹּקֶר שֵׁכָר
קֳדָם יְיָ צְבָאוֹת אִם לָא בָּתִּין סַגִּיאִין לְצַדּוּ יְהוֹן יִרְדְּפוּ מְאַחֲרֵי בַנֶּשֶׁף יַיִן יַדְלִיקֵם׃ יב וְהָיָה
רַבְּרְבִין וְטָבִין מִבְּלִי יָתִיב׃ כִּנּוֹר וָנֵבֶל תֹּף וְחָלִיל וָיַיִן מִשְׁתֵּיהֶם וְאֵת
י אֲרֵי בְּחוּבָא דְּלָא יְהַבוּ מַעֲשֵׂה יְיָ לָא חֲזַיוּ וּבְאוֹרַיְתָא דַיְיָ לָא
כִּנּוֹר וְנֵבֶל קַתְרוֹס אַבּוּבָא וְחַמְרָא פֹּעַל יְהוָה לֹא רָאוּ׃
לעין
יא וַי דְּמַקְדְּמִין בְּצַפְּרָא לְמִשְׁתֵּי חֲמַר עַתִּיקְ רָדְפִין מְאַחֲרִין
שְׁוֵיהוֹן חֲמַר אוּנְסִין מְדַלִּיקְ לְהוֹן׃ יב וַהֲוֵי עַל יְדֵי
מִשְׁתֵּיהוֹן וּבְאוֹרַיְתָא דַיְיָ לָא

תולדות אהרן

בחזי ה׳ ברכות ט נזכרו משכימו שכת טו קיב סוטה ט מת.וסיה כנור סוטה שם: ואת פועל ה׳ שבת ז ט ודף קיט עקידה שער ח.

רש״י

ושניס אשרי נאמר בספר תהלים על מקיימי התורה ועשרים ושניס הוי אמר ישעיה על הרשעים . הוי לשון לעקת אנחה על פורעניות העתידה לבא . מגיעי בית בבית . מקרבים בחיסה זה אצל זה ומתוך כך בוזלים קרקע העניים החלשים שבין ב׳ חבתים וכ שדה בשדה . יקריבו עד אפס מקום . שאין מקום לעני ליסב : והושבתם לבדכם בקרב הארץ . כשבורים אתם שאין חלק להקב״ה ולא לעניים בארץ חלקו בעשרות אתם בוזלים ולעניים את ארלס שתהיו אתם לבדכם יושבים בה:(ט)באזני ה׳ צבאות . אמר הנביא שתי אזני שמעו כשנגזר עליהם גזירה מאת ה׳ ובשבועה אם לא על דבר זה בתים רבים לשמה יהיו ובתים גדולים וטובים יהיו מאין יושב : (י) כי עשרת צמדי כרם . ומפני

מצודת דוד

ר״ל יש להתאונן על מה שהמה מגישים בית בבית כשאדם אלם היה לו בית בין בתי אנשים חזקים בעלי זרוע היה החזק שאולד זה מגיע ביתו בתוך גבול בית החלש ולקח מגבולו וכן זה שאולד השני עד שלא נשאר מקום להחלש שביניהם : והושבתם אמר הנביא לבעלי הזרוע וכי שבורים אתם ברק אתם לבדכם תשבו ותתקיימו בקרב הארץ ואין להחלש מקום עמכם : (ט) באזני ה׳ צבאות · בחזי אמר ה׳ לצאות ותחסר מלת אמר ומאילוי יוכן : אם לא · הוא ענין לשון שבועה כאדם האומר אם לא יהיה כן אזי יהיה עבדי כך וכך ומנגזה ואינו אומר וכן אם לא בתר דמיתי (לקמן יד) : בתים רבים וכו׳ החלשים : (י) כי עשרת וכו׳ · מקום עבודת עשרת וכו׳ רעב ״עזבו בתיכם וילכו לכם ויאחרו שאתה מבעליכן : יא) משכימי בבוקר · מבכימים בבוקר ורודפים לבקש יין המשכר ומאחרים לשבת בערב לשתות הרבה עד אשר היין דולק ובוער בהם : (יב) והיה כנור וכו׳ · בידם היה הכנור וכו׳ לנגן בעת השתיה לתענוג וגם יין משתיהם היה בידם : פועל ה׳ · אינם נותנים לב להשתכל פועל ה׳ שעל הכל יביא במשפט :

הרעב יגלו יושבי הבתים ואין יושב בה וגם זאת תהיה לכם מדה במדה על הקרבת השדה שבזלת׳ חלקו של מקום במעשר הארץ . עשרת צמדי כרם . מרפיי״ט בלע״ז] ואומר אני כדי עבודת יום אחד בלמד בקר קרוי למד : יעשו בת אחת . מדה אחת של יין בת שלש סאין : וזרע חומר . בית כור שהיא שלשים סאין של חבואה יעשה איפה שלש סאין : (יא) מאחרי בנשף . לשתות יין בלילות : יין ידליקם · בוער בם : (יב) כנור ונבל . ימין יתרות יש בנבל מן הכנור ולמה נקרא שמו נבל שמנבל כל מיני כלי זמר במדרש תהלים : תוף . של עור היא : וחליל . אבוב של קנה . [אלמוי״ל בלע״ז]: ואת פועל ה׳ לא יביטו . ובאוריית׳ דה׳ לא אתבלו : ומעשה ידיו לא ראו . עשו עלמה כאלו

מצודת ציון

משפח נופל על לשון משפע אמר כן · (ח) · אספ · הוף כמו אין : (י) צמדי · ענין זוג כמו למד בקר (ש״א י״א): י״ח) ועבודת יום אחד בלמד בקר קרוי למד כרם : בת · מדת הלח מחזקת שלשה סאין : חומר · הוא כור מחזיק ל׳ סאין · איפה . · מדת היבש מחזקת שלשה סאים · (יא) בנשף · בחשכת הלילה כמו נשף חשכי (לקמן כ״א) : (יב) כנור ונבל ותוף וחליל · הם שמות כלי נגון : מתי

משפח נופל על לשון משפע אמר כן · (ח) · אספ · הוף כמו אין : (י) צמדי · ענין זוג כמו למד בקר (ש״א י״א): י״ח) ועבודת יום אחד בלמד בקר קרוי למד כרם : בת · מדת הלח מחזקת שלשה סאין : חומר · הוא כור מחזיק ל׳ סאין · איפה . · מדת היבש מחזקת שלשה סאים · (יא) בנשף · בחשכת הלילה כמו נשף חשכי (לקמן כ״א) : (יב) כנור ונבל ותוף וחליל · הם שמות כלי נגון : מתי

. וכלומר הוחיל וכן מה הועלת להם מה שלוקחים עוד מגבול יעשה בת אחת יין ממקום זרע חומר יעשה איפה אחת ובעבור

יג לָכֵן גָּלָה עַמִּי מִבְּלִי־דָעַת וּכְבוֹדוֹ מֻתֵּי
רָעָב וַהֲמוֹנוֹ צִחֲה צָמָא׃ יד לָכֵן הִרְחִיבָה
שְׁאוֹל נַפְשָׁהּ וּפָעְרָה פִיהָ לִבְלִי חֹק וְיָרַד
הֲדָרָהּ וַהֲמוֹנָהּ וּשְׁאוֹנָהּ וְעָלֵז בָּהּ׃ טו וַיִּשַּׁח
אָדָם וַיִּשְׁפַּל־אִישׁ וְעֵינֵי גְבֹהִים תִּשְׁפָּלְנָה׃
טז וַיִּגְבַּהּ יְהוָה צְבָאוֹת בַּמִּשְׁפָּט וְהָאֵל הַקָּדוֹשׁ
נִקְדַּשׁ בִּצְדָקָה׃ יז וְרָעוּ כְבָשִׂים כִּדְבָרָם
וְחָרְבוֹת מֵחִים גָּרִים יֹאכֵלוּ׃ יח הוֹי מֹשְׁכֵי
העון
הָעָוֹן בְּחַבְלֵי הַשָּׁוְא וְכַעֲבוֹת הָעֲגָלָה חַטָּאָה׃
יט הָאֹמְרִים יְמַהֵר וָחִישָׁה מַעֲשֵׂהוּ לְמַעַן
נִרְאֶה וְתִקְרַב וְתָבוֹאָה עֲצַת קְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל
וְנֵדָעָה׃ כ הוֹי הָאֹמְרִים לָרָע טוֹב וְלַטּוֹב
רָע שָׂמִים חֹשֶׁךְ לְאוֹר וְאוֹר לְחֹשֶׁךְ שָׂמִים
מַר לְמָתוֹק וּמָתוֹק לְמָר׃ כא הוֹי חֲכָמִים
בְּעֵינֵיהֶם וְנֶגֶד פְּנֵיהֶם נְבֹנִים׃ כב הוֹי גִּבּוֹרִים
לִשְׁתּוֹת יָיִן וַאַנְשֵׁי־חַיִל לִמְסֹךְ שֵׁכָר׃
כג מַצְדִּיקֵי רָשָׁע עֵקֶב שֹׁחַד וְצִדְקַת צַדִּיקִים
יָסִירוּ מִמֶּנּוּ׃ כד לָכֵן כָּאֲכֹל קַשׁ לְשׁוֹן
אש
לְעֵבְדָיה׃ כא וַי דְּחַכִּימִין בְּעֵינֵי נַפְשֵׁיהוֹן וּקְבִיל אַפֵּיהוֹן סוּכְלְתָנִין׃ כב וַי
דְּגִבָּרִין לְמִשְׁתֵּי חֲמַר וְגִבָּרִין מָרֵי נִכְסִין לְאִתְרַוָאָה מִן עַתִּיק׃
כג מְזַכֵּן לֵיהּ לְחַיָּבָא חֻלַּף דְּמַקְבְּלִין מַנְיָה מָמוֹן דְּשַׁקֶּר וּזְכוּת זַכָּיָא בְּרִשְׁעַת מָעְדָּן
מִנְּהוֹן׃ כד בֵּכֵן יִתְאַכְּלוּן כְּקַשָּׁא בְּאֶשְׁתָּא וְכַעֲמִירָא בְּשַׁלְהוּבִיתָא מִסְגָּן

תרגום

בְּחַבְלֵי לְמָא אָזְלִין וְסִגָּן
עַד דְּתַקִּיפִין וְכִגְדִילַת
עֶגְלְתָא חוֹבִין׃ יט דְּאָמְרִין
אֲמָתַי יוֹחֵי וְיַגְלֵי פֻּרְשָׁתֵיהּ
בְּדִיל דְּנֶחֱזֵי וְיִקְרַב וְיֵיתֵיהּ
מַלְכֵיהּ דְּקַדִּישָׁא דְּיִשְׂרָאֵל
וְנֵדַעִינֵיהּ׃ כ וַי דְּאָמְרִין
לְרַשִּׁיעָא דְּמִצְדְּהֵין
בְּעַלְמָא הָדֵין אַתּוּן טָבָיָא
וּלְעַנְוְתָנָיָא אָמְרִין אַתּוּן
רַשִּׁיעָיָא הֶלָא בְּמֵיתֵי
נְהוֹרָא לְצַדִּיקָיָא יַחְשׁוּךְ
לְרַשִּׁיעָיָא וּבְסִמּוּן פִּתְגָמֵי
אוֹרַיְתָא לְעֵבְדֵיהוֹן וְיֵיתֵי
מַרְדָּא לְרַשִּׁיעָיָא וְיַדְעוּן
דְּבִסּוֹפָא מְרִיר חֶטְאָה
לְעֵבְדֵיהּ׃ כא וַי דְּחַכִּימִין בְּעֵינֵי נַפְשֵׁיהוֹן וּקְבִיל אַפֵּיהוֹן סוּכְלְתָנִין׃ כב וַי
דְּגִבָּרִין לְמִשְׁתֵּי חֲמַר וְגִבָּרִין מָרֵי נִכְסִין לְאִתְרַוָאָה מִן עַתִּיק׃
כג מְזַכֵּן לֵיהּ לְחַיָּבָא חֻלַּף דְּמַקְבְּלִין מַנְיָה מָמוֹן דְּשַׁקֶּר וּזְכוּת זַכָּיָא בְּרִשְׁעַת מָעְדָּן
מִנְּהוֹן׃ כד בֵּכֵן יִתְאַכְּלוּן כְּקַשָּׁא בְּאֶשְׁתָּא וְכַעֲמִירָא בְּשַׁלְהוּבִיתָא מִסְגָּן

תרגום

אִסְתַּבְּרוּ וְעוֹבַד גְּבוּרָתֵיהוֹן
לָא חָזוּ׃ יג בְּכֵן גֹּלָה לְעַמִּי
מִבְּלִי דַעְתָּא וְיַקִּירֵיהוֹן
מִיתוּ בְּכַפְנָא וְסִגְוֵיהוֹן
בְּבִצּוּרְתָּא בְּצָחוּתָא׃
יד בְּכֵן אַפְתִּיאַת שְׁאוֹל
נַפְשָׁהּ וּפְתַחַת פּוּמָהּ וְלֵית
סוֹף וּנְחַתוּ יְקָרְהוֹן וְסִגְוֵהוֹן
וְאַתְרְגוּשְׁתְּהוֹן וְדִתְכּוֹף
בְּהוֹן׃ טו וְיִמְאַךְ אֱנָשָׁא
וְיִתְחַלַּשׁ תְּקוֹף גַּבְרִין וְעֵינֵי
רָמָיָא יִמְאָכָן׃ טז וּתְקֵף
יְיָ צְבָאוֹת בְּדִינָא וְאֱלָהָא
קַדִּישָׁא קַדִּישׁ בִּזְכוּתָא׃ יז וְיִתְפַּרְנְסוּן צַדִּיקַיָּא כְּמָא דַאֲמִיר עֲלֵיהוֹן יִסְגוֹן
וְנִכְסֵי רַשִּׁיעָיָא צַדִּיקַיָּא יַחְסְנוּן׃ יח וַי דְּמִשְׁרָן לְמֶחֱטֵי צִבְחַר נָגְדִין חוֹבִין
בחבלי
תולדות אהרן

לכן׳ גלה עמי בגת סם סוטס ע מ״ח סנהדרין יא לב׳ לכן
הרחיבה סוטה סם מח סנהדרין סם קיא׳ ויפח הדס סוטה
סם׳ ויגבה כ׳ ברכו׳ ל יב׳ וחרבות וגו׳. פסחים סא׳:
הוי מושכי ברכות ג כד סוכה ה מג סנהדרין יא מו ספר
הזהר פרשת בראשית ופרשת מקץ׳

עיני שמואל

(יג) במד״ר ג אס״ר ה: (יד) ש״ר י״ט קס״ר ג שו״ט ו י״ז
אדר״ע פתי׳ ירושלמי קדושין ט תגנ״ר כ׳ ת״ר י״ח תנחומא
לך תזריע: (טו) ויק״ר כ״ד דב״ר ה שו״ט ג ח ק״ת מנ״ר
משלי י״ט ח״ז ט תנחומא קדושים: (יז) תו״ר ת: (יח) זהר
ברחשית מקץ בר״ר כ״ת כ״ב ת״ז ס״ט ספרי שלח:
הגרי״ב וכבודו סוטה מ״ח:

רש״י

לא ראו את גבורותיו. ד״א לא קלסוהו שחרית יוצר אור ולא ערבית המעריב ערבים: (יג) מבלי דעת. לפי שהיה לבם בלי דעת: וכבודו מתי רעב. וכבודו יומתו ברעב: צחה צמא. לא כנגד רוב משתיהם. צחה. תרגום של למאה: (יד) לכן הרחיבה. מדה במדה הם הרחיבו נפשם לבלוע מאכל ומשתה לרוב ופערו פה לבלוע אף שאול תרחיב נפשה לבלוע. ופערה. ופתחה: לבלי חק. בלתי סוף ולמה לבלי חק לפי שלא היה בידם של אלו חק וקצבה לתפוקיהם: וירד. שם הדרה של ירושלים: ועלז בה. העליזים שבה: (טו) וישח. ויחלש תקוף גברין ולפי מדרשו זה הקב״ה שהם גרמו לו להראות כאיש נדהם וכן היא אומר לור ילדך תשי [דברים ל״ב] ואומר בעלותיו ימך המקרא (קהלת

מצודת ציון

(יג) מתי רעב. אנשי רעב. צחה. עניין יובש ולמאון כמו על לחיך סלע (יחזקאל כ״ד). (יד) ופערה. פתחה ביאור כמו פי פערתי (תהלים קי״ט): לבלי חוק. בלא קצבה. והמונה. המון עמה: ושאונה. הוא כמו המוגה וכל הדבר בא״ש: ועלז. עניין שמחה. (טו) וישח. עניין כפיפה כמו שחו רעים לפני מוכיח (משלי י״ד). (יז) כדברם. כמנהגם כי ויכבד תרגומו ודבר וכן ואני אשיחם דוברות היא (מ״ח ה) שהוא עניין הנהגה: מחים. רשעים השמנים בעלי

כלים ונער: (טז) ויגבה וכו׳ במשפט. כשיעשה משפט שיעשה לתקה להכשיריה שבדור: (יז) כבשים. הצדיקים המשלים לעבר הרחיבה המה ירעו בנחת והשקט כמנהגם מאז ולא יהיו הכליה עם הרשעים: וחרבות מחים. בתי החרבות של הרשעים בעלי המוח יאכלו הצדיקים שהם עתה כגרים מול הרשעים: (יח) מושכי העון. המשיכים על

מצודת דוד

ומעשה וכו׳. כפל הדבר במ״ש: (יג) מבלי דעת. על שמאנו לדעת דרכי המקום. וכבודו. אנשי הכבוד והתענוגים יהיו מתי רעב וכמון הפשם יאמרו בעבור יובש הלמאון ואלה מתי תשאפת בשתים: (יד) הרחיבה. מדה כמדה על שהרחיבו נפשם להתענג ביותר לכן הרחיב השאול נפשם לבלוע את הכל. הדרה. תפארת עדתה: בה. בהשאול ומוסב על ירד ור״ל בכל הרד אל השאול: (טו) וישפל איש. כפל הדבר במ״ש: ועיני גבוהים. העיני׳ שהיו מגביהי׳ להסתכל בלפי מעלה בדרך גסי הרוח. תשפלנה. להסתכל למטה בדרך הפרוי

יתרומם ויתעלה שמו: נקדש בצדקה. יתקדש שמו במה שיעשה הצדיקים המשלים לעבר הרחיבה המה ירעו בנחת והשקט כמנהגם מאז ולא יהיו הכליה עם הרשעים: (יז) כבשים. הצדיקים. וחרבות מחים. בתי החרבות של הרשעים בעלי המוח יאכלו הצדיקים

בתולדות אהרן

סוי׳ הלומרים סוטה ו מא ודף מו. לכן כאכול קש סוטה יא.
במד״ר ז פתי׳ ליכם ספרי עקב תנחומא מצורע:

רש״י

השוא. דבר שאין בו ממש: חטאה. חטא: (יט) יחישה מעשהו. פורענו׳ שהוא אומר להביא: למען נראה. דבר מי יקום. (כ) האומרים לרע טוב. מקלסין עובדי כוכבים ומזלות ורע בעיניהם לעבוד הקב״ה שהוא טוב: שמים חושך לאור. דבר שהוא עתיד להביא עליהם מושך אומרים שיאיר להם: שמים מר למתוק. עון שהוא עתיד להביא עליהם פורענות מר אומרים שיתמתק להם: ומתוק למר. עבודת הקב״ה המתוקה אומרים מרה היא: (כב) למסוך שכר. למזוג שכר תיקון המשקה קרוי מסך: (כג) צדקת צדיקים. שהן רואין לזכות בדית דין יסירו ממנו ומחייבין אותו בדין וגוזלין ממונו: (כד) לכן. והיה הדבר הזה לכם וגומר.*]כאכול קש לשון אש. כאכול

מצודת דוד

על עצמן את הילה״ר המסית על העון: בחבלי השוא. בחבלים דקים וכמעט שאין בהם ממש: וכעבות. לבסוף ממשיכים הילה״ר המחטיא בחבלים עבות שמושכים בהם את העגלה ר״ל בתחלה מעט ממשיכים אחריו ולבסוף ממשו הרבה: (יט) האומרים וכו׳. אומרים בלעג יחיש להביא מעשה הפורעניות שאומר למען נראה אם יוכל עשותו: ותקרב ותבואה. כפל הדבר במ״ש. ונדעה. שיש בידו הכח: (כ) לרע על עבודת כוכים שאומרים שהוא טוב: ולטוב. הוא עבודת המקום: שמים חשך וגו׳. כפל הדבר פעמים ושלא בדרך המליצה ולהתמדת הדבר: (כא) בעיניהם. מחזיקים א״ע לחכמים: ונגד פניהם. לפי הסתכלות פניהם וכפל הדבר במ״ש: (כב) לשתות יין. מראים גבורו׳ לשתו׳ יין הרבי׳. ואנשי וכו׳. וכפל הדבר במ״ש: (כג) מצדיקי. מלדיקים. דין את הרשע בשכר שוחד: יסירו ממנו. מכ״א מהצדיקי׳ מסירים לדקתו לומר עליו שאינו לדיק בדינו: (כד) לכן, בעבור הטיית המשפט: כאכול קש לשון אש. כמו לשון

אש

כמוהו: [יח] וכעבות: חבלים עבות: [יט] יחישה. הוא כמו יחבר וכן אחיש מפלט לי (תהלים נ״ה) וכפל הדבר בשמות נרדפים וכן אחמה עפר (דניאל י״ב): (כב) למסוך. מזיגת היין קרוי מסך: (כג) עקב. בשכר כמו והיה עקב תשמעון (דברים ז): (כד) קש. תבן: לשון אש. לשון אש

הגהות מכ״י ברש״י *) ז״ל הכ״י ד״א כאכל קש לשון אש וכי יש קש אוכלה לשון אש והלא דרכו של אש אוכלת אכות הקש ואת אומר כאכל קש אלא זה עשו שנמשל לקש ומושל בבני יעקב שנמשל לאש שנאמר והיה בית יעקב אש. והשש להבה. זה ביתו של יומף הכתיב ובית יומף לבבה. שרשם אלו האבות שהם שרשיהם של ישראל. ופרחם כאבק יעלה אלו הצבעים שהם פרחם של ישראל.

אֵשׁ וַחֲשַׁשׁ דֶּהָבָה יִרְפֶּה שָׁרְשָׁם כַּמָּק
יִהְיֶה וּפִרְחָם כָּאָבָק יַעֲלֶה כִּי מָאֲסוּ אֵת
תּוֹרַת יְהוָה צְבָאוֹת וְאֶת אִמְרַת קְדוֹשׁ־־־־
יִשְׂרָאֵל נִאֲצוּ׃ כה עַל־כֵּן חָרָה אַף־יְהוָה
בְּעַמּוֹ וַיֵּט יָדוֹ עָלָיו וַיַּכֵּהוּ וַיִּרְגְּזוּ הֶהָרִים
וַתְּהִי נִבְלָתָם כַּסְּחִי בְּקֶרֶב חֻצוֹת בְּכָל־־־־
זֹאת לֹא־שָׁב אַפּוֹ וְעוֹד יָדוֹ נְטוּיָה׃ כו וְנָשָׂא־
נֵס לַגּוֹיִם מֵרָחוֹק וְשָׁרַק לוֹ מִקְצֵה הָאָרֶץ
וְהִנֵּה מְהֵרָה קַל יָבוֹא׃ כז אֵין־עָיֵף וְאֵין־
כּוֹשֵׁל בּוֹ לֹא יָנוּם וְלֹא יִישָׁן וְלֹא נִפְתַּח
אֵזֹר חֲלָצָיו וְלֹא נָתֵק שְׂרוֹךְ נְעָלָיו׃
אשר
כז אֲשֶׁר חִצָּיו שְׁנוּנִים וְכָל־קַשְׁתֹּתָיו דְּרֻכוֹת
פַּרְסוֹת סוּסָיו כַּצֻּר נֶחְשָׁבוּ וְגַלְגְּלָיו כְּסוּפָה׃
כט שְׁאָגָה לוֹ כַּלָּבִיא וְשָׁאַג כַּכְּפִירִים וַיִּנְהֹם
וַיֹּאחֵז טָרֶף וַיַּפְלִיט וְאֵין מַצִּיל׃ ל וַיִּנְהֹם
עָלָיו בַּיּוֹם הַהוּא כְּנַהֲמַת־יָם וְנִבַּט לָאָרֶץ
וְהִנֵּה־חֹשֶׁךְ צַר וָאוֹר חָשַׁךְ בַּעֲרִיפֶיהָ׃
ו א בִּשְׁנַת־מוֹת הַמֶּלֶךְ עֻזִּיָּהוּ וָאֶרְאֶה
אֶת־אֲדֹנָי יֹשֵׁב עַל־כִּסֵּא רָם וְנִשָּׂא וְשׁוּלָיו
מְלֵאִים אֶת־־־־הַהֵיכָל׃ ב שְׂרָפִים עֹמְדִים
ממעל

תרגום

עֲרַקַת מְסַנְיָה׃ כה דְּיִגְרוֹהִי
מְחַרְפִּין וְכָל קַשְׁתָּתֵיהּ
מְתִיחָן פַּרְסַת סוּסָוָתֵיהּ
כְּטַנְרָא תַּקִּיפִין וְגַלְגָּלוֹהִי
קַלִּילִין הָא כְּעֵלְעוּלָא׃
כט גְּיָהוּמֵי לֵיהּ כְּאַרְיָא
וְיִגְהוֹם כְּבַר אַרְיָוָן וְיַכְלֵי
וְיַחוֹד בֵּזָא וּיְשֵׁיזֵב וְלֵית
דְּמַצִּיל׃ ל וְיַכְלֵי עֲלוֹהִי
בְּעִדָּנָא הַהִיא כְּאִתְרַגְּשׁוּת
יַמָּא דְּאִם יִבְעוֹן רַשְׁעַיָּא
סָעִיד מַיָּתֵבֵי אַרְעָא עָכָא
וּתְבַר אֵיתֵי עֲלֵיהוֹן בְּרַם
צַדִּיקַיָּא דִּיהוֹן בְּשֵׁעַתָּא
הַהִיא יִתְכַּסּוּן מִן קֳדָם בִּישְׁתָּא׃

תולדות אהרן

ותרגם את אדני יצמות ד מט עקרים מג קז
סער הזוהר ו פרשת בראשית . ברפיים עומדים עקידה
סער סז ספר הזהר פרשת תרומה . שם כנפיים חגיגה יג .

עיני שמואל

(ח) זוהר בראשית נח יהרו ש״ר ח שם ס״ר ח קס״ר
ח תנחומא לו נשא מכילתא שורה ז הילולה : (ב) זוהר ויחי
תרומה ויקהל פקודי שמיני תזריע אחרי בהר תלא בר״ר ח ג
כ״ו ס״ה ש״ר ט״ו כ״ה ל״ג מ״ב וקה״ר כ״ז במד״ר י״ב דב״ר
ח ה ספרי בהעלותך ת״ז יז״ד כ״ב כ״ה מ״ב ס״ט כ״ח סוטה ט״ו ח כ״ד פסיקתא ל״ג אדר״ע ח ירו׳ ברכות ז ה פדר״ח

תרגום

תּוּקְפֵיהוֹן כִּשְׁבַז יְהֵי וּמָמוֹן
אוֹנְסֵיהוֹן כְּאַבְקָא דְּפָרַח
אֲרֵי קָצוּ בְּאוֹרַיְתָא דַיְיָ
צְבָאוֹת וְית מֵימַר קַדִּישָׁא
דְּיִשְׂרָאֵל רְחִיקוּ׃ כה עַל
כֵּן תְּקִיף רוּגְזָא דַיְיָ צְבָאוֹת
בְּעַמֵּיהּ וַאֲרֵם מְחָת
גְּבוּרְתֵּיהּ עֲלֵיהוֹן וְכַד מְחָנוּן
וְזָעוּ טוּרַיָּא וַהֲוָה נְבָלַתְהוֹן
מְשַׁגַּרְן כְּסָחִיתָא בְּגוֹ שׁוּקַיָּא
בְּכָל דָּא לָא תָּבוּ
מֵחוֹבֵיהוֹן דִּיתוּב רוּגְזֵיהּ
מִנְּהוֹן וְעַד כְּעַן מַתְקִפִּין
מְרַדֵּיהוֹן וְעוֹד מַחְתֵּיהּ
עֲתִידָא לְאִתְפְּרַע מִנְּהוֹן׃
כו וְיִזְקוֹף אֶת לְעַמְמַיָּא
מֵרְחִיק וַיְכֵלִי לֵיהּ מִסְיָפֵי
כז לֵית דְּמִשְׁלְהֵי וְלֵית
ערקת

מצודת ציון

(כח) שנונים . מחודדים : דרוכות . הדרך לדרוך ברגליו על
סקצת למתחו היטב : פרסות . הוא כעין מנעלים : כצר .
כסלע : ונלגליו . אופן העגלה : כסופה . רוח חזק :
(כט) ככביא . שם משמות האריה : וינהום . מלשון המייה :
ויפליט . עניין הצלה : (ל) כנהמת . לשון המייה:
ונבט . מלשון הבטה וראיה : בעריפיה . כן נקראים העמים
על כי יערפו ויזלו את הטל כמ״ש אף שמיו יערפו על (דברים
ל״ג) אור ר״ל במאפילה :

ו (א) בשנת מות . שנלעדה בשנכנס בהיכל להקטיר כמ״ש ולעדעת זרחה במלחו (דה״ב כ״ו) כי המלוכה תחזק כמתו:

מצודת דוד

כוב : (כח) אשר חציו שנונים . יהיו עם אשר חציו יהי׳
שנונים . ר״ל יהיה מוכן למלחמה : כצר . חזקים כסלע ולא
יתנענו במהרותם : כסופה . ימהרו ללכת ברוח סופה :
(כט) שאגה לו . להפחד הזה : ויפליט . ילילו הטרף לעצמו
מיד הבא לתוקף מידו : ואין מציל . לא יהיה כיד מי להציל
מידו : (ל) עליו . על ישראל : ונבט לארץ . יביט למלכי
ארץ אולי ימלא מהם עזרה : והנה חושך צר . יש לו חושך
מהצר והאויב הבא עליו כי לא מצא עזר : ואור חשך בעריפיה.
אור השמש חשך לו בשמים מרוב הצרה . או בעריפים ר״ל
בבוא מלאליה ועל כי בעת יערוף המטר מתפיל האור אחר
בעריפיה : ו (א) בשנת מות . שנלעדה בשנכנס בהיכל להקטיר במלחו (דה״ב כ״ו) כי המלוכה תחזק כמתו:

*) דיוקו דרש״י מדכתיב מות המלך אין שלטון ביום המות ל״ש נלעדה והבן :

תרגום

כח אֲשֶׁר חִצָּיו שְׁנוּנִים וְכָל־קַשְׁתֹּתָיו דְּרֻכוֹת
פַּרְסוֹת סוּסָיו כַּצֻּר נֶחְשָׁבוּ וְגַלְגְּלָיו כְּסוּפָה׃
כט שְׁאָגָה לוֹ כַּלָּבִיא וְשָׁאַג כַּכְּפִירִים וַיִּנְהֹם
וַיֹּאחֵז טָרֶף וַיַּפְלִיט וְאֵין מַצִּיל׃ ל וַיִּנְהֹם
עָלָיו בַּיּוֹם הַהוּא כְּנַהֲמַת־יָם וְנִבַּט לָאָרֶץ
וְהִנֵּה־חֹשֶׁךְ צַר וָאוֹר חָשַׁךְ בַּעֲרִיפֶיהָ׃
ו א בִּשְׁנַת־מוֹת הַמֶּלֶךְ עֻזִּיָּהוּ וָאֶרְאֶה
אֶת־אֲדֹנָי יֹשֵׁב עַל־כִּסֵּא רָם וְנִשָּׂא וְשׁוּלָיו
מְלֵאִים אֶת־־־־הַהֵיכָל׃ ב שְׂרָפִים עֹמְדִים
ממעל

תולדות אהרן

ותרגם את אדני יצמות ד מט עקרים מג קז
סער הזוהר ו פרשת בראשית . ברפיים עומדים עקידה
סער סז ספר הזהר פרשת תרומה . שם כנפיים חגיגה יג .

עיני שמואל

(ח) זוהר בראשית נח יהרו ש״ר ח שם ס״ר ח קס״ר
ח תנחומא לו נשא מכילתא שורה ז הילולה : (ב) זוהר ויחי
תרומה ויקהל פקודי שמיני תזריע אחרי בהר תלא בר״ר ח ג
כ״ו ס״ה ש״ר ט״ו כ״ה ל״ג מ״ב וקה״ר כ״ז במד״ר י״ב דב״ר
ח ה ספרי בהעלותך ת״ז יז״ד כ״ב כ״ה מ״ב ס״ט כ״ח סוטה ט״ו ח כ״ד פסיקתא ל״ג אדר״ע ח ירו׳ ברכות ז ה פדר״ח

רש״י

סי׳ כמלון לירא ממנו מלבא : (כח) כצר . תירגם
יונתן כטיגרא כמו צור : ונלגליו . מופני מרכבותיו:
(כט) שאגה. לימה זו תהי׳ לו עליכם כמו לביא :
ויפליט . יגילנו לטרפו מיד כל הבאים להגילה .
יפליט אישקמוליי״ר בלט״ז : (ל) וינהום . מותו המוב
על עם ה׳ הנז׳ למעלה : כנהמת ים . אשר יהמו
גליו כן יבא בחיילות הומות : ונבט לארץ . ל׳
הבטה יביטו ישראל ויצפו שיעזרום מלכי ארץ שהם
מומכין עליהם כענין שנאמר היומדים מצרים לעזר׳
[לקמן ל״א] : והנה חושך . שלא יהא עוזר להם .
ונבט ל׳ נפעל כמו לא נפתח ולא נחק והוי״ו גורמת
לו להסב הדיבור להבא אייר״ט אוסנר״די בלט״ז :
צר ואור חשך . כמו וכסל עוזר ונפל עזור (שם)
מי שלר לו שבאת עליו הצרה וזה שבא להאיר לו
שניהסחשכו ויש פוחריגלר היא הלבנה שנתמעטה ואור

מצודת דוד

כוב : (כח) אשר חציו שנונים . יהיו עם אשר חציו יהי׳
שנונים . ר״ל יהיה מוכן למלחמה : כצר . חזקים כסלע ולא
יתנענו במהרותם : כסופה . ימהרו ללכת ברוח סופה :
(כט) שאגה לו . להפחד הזה : ויפליט . ילילו הטרף לעצמו
מיד הבא למשוף מידו : ואין מציל . לא יהיה כיד מי להציל
מידו : (ל) עליו . על ישראל : ונבט לארץ . יביט למלכי
ארץ אולי ימלא מהם עזרה : והנה חושך צר . יש לו חושך
מהצר והאויב הבא עליו כי לא מצא עזר : ואור חשך בעריפיה.
אור השמש חשך לו בשמים מרוב הצרה . או בעריפים ר״ל
בבוא מלאליה ועל כי בעת יערוף המטר מתפיל האור אחר
בעריפיה : ו (א) בשנת מות . שנלעדה בשנכנס בהיכל להקטיר במלחו (דה״ב כ״ו) כי המלוכה תחזק כמתו:

רש״י

כמלון לירא ממנו מלבא : (כח) כצר . תירגם
יונתן כטיגרא כמו צור : ונלגליו . מופני מרכבותיו:
(כט) שאגה. לימה זו תהי׳ לו עליכם כמו לביא :
ויפליט . יגילנו לטרפו מיד כל הבאים להגילה .
יפליט אישקמוליי״ר בלט״ז : (ל) וינהום . מותו המוב
על עם ה׳ הנז׳ למעלה : כנהמת ים . אשר יהמו
גליו כן יבא בחיילות הומות : ונבט לארץ . ל׳
הבטה יביטו ישראל ויצפו שיעזרום מלכי ארץ שהם
מומכין עליהם כענין שנאמר היומדים מצרים לעזר׳
[לקמן ל״א] : והנה חושך . שלא יהא עוזר להם .
ונבט ל׳ נפעל כמו לא נפתח ולא נחק והוי״ו גורמת
לו להסב הדיבור להבא אייר״ט אוסנר״די בלט״ז :
צר ואור חשך . כמו וכסל עוזר ונפל עזור (שם)
מי שלר לו שבאת עליו הצרה וזה שבא להאיר לו
שניהסחשכו ויש פוחריגלר היא הלבנה שנתמעטה ואור
בעריפיה : בעריפיה . בבא מאפליה שלה ל׳ יערף
כמטר [דברים לב] וכן דרך בערוף מטר המור
מאפיל: (ח) בשנת . סימן זה תחלת הספר ותחילת
נבואת ישעיה וחמשה סימנים הקדומים נאמרו אחר
זה הסימן אלא שאין מוקדם ומאוחר בתורה ולאייה
לדבר ישעיה נבא ומותרה בת ציון כסבה וגו׳ זה היה
לאחר שהחריב והגלה סנחרב את עשרת השבטים
ונשארו רק יהודה וירושלים לכך אמר חזון ישעיהו
וגו׳ על יהודה וירושלים וגו׳ על מה הנו עוד
תוסיפו סרה וגו׳ אברבנאל) :

ו (ח) בשנת מות ״) כשלעדע : ושוליו .
כמו שולי המעיל [שמות כ״ח] תחתיהו רחיתין
יושב על כסאו בשמים ורגליו בהיכל הדום מרגלותיו
בבית המקדש לדון על עוזיהו שבא ליעול כהר כהונה :
(ג) שרפים עומדים ממעל . בשמים : לו .

מצודת ציון

(כח) שנונים . מחודדים : דרוכות . הדרך לדרוך ברגליו על
סקצת למתחו היטב : פרסות . הוא כעין מנעלים : כצר .
כסלע : ונלגליו . אופן העגלה : כסופה . רוח חזק :
(כט) ככביא . שם משמות האריה : וינהום . מלשון המייה :
ויפליט . עניין הצלה : (ל) כנהמת . לשון המייה:
ונבט . מלשון הבטה וראיה : בעריפיה . כן נקראים השמים
על כי יערפו ויזלו את הטל כמ״ש אף שמיו יערפו על (דברים
ל״ג) אור ר״ל במאפילה :

ו (ח) ושוליו . תחתיהו ר״ל רגליו : מלאים. ממלאים:
וימנעו

*) דיוקו דרש״י מדכתיב מות המלך אין שלטון ביום המות ל״ש נלעדה והבן :

מִמַּעַל לוֹ שֵׁשׁ כְּנָפַיִם שֵׁשׁ כְּנָפַיִם לְאֶחָד
בִּשְׁתַּיִם ו יְכַסֶּה פָנָיו וּבִשְׁתַּיִם יְכַסֶּה רַגְלָיו
וּבִשְׁתַּיִם יָעוּפָף : ג וְקָרָא זֶה אֶל־זֶה וְאָמַר
קָדוֹשׁ ו קָדוֹשׁ קָדוֹשׁ יְהוָה צְבָאוֹת מְלֹא
כָל־הָאָרֶץ כְּבוֹדוֹ : ד וַיָּנֻעוּ אַמּוֹת הַסִּפִּים
מִקּוֹל הַקּוֹרֵא וְהַבַּיִת יִמָּלֵא עָשָׁן : ה וָאֹמַר
אוֹי־לִי כִּי־נִדְמֵיתִי כִּי אִישׁ טְמֵא־שְׂפָתַיִם
אָנֹכִי וּבְתוֹךְ עַם־טְמֵא שְׂפָתַיִם אָנֹכִי יֹשֵׁב
כִּי אֶת־הַמֶּלֶךְ יְהוָה צְבָאוֹת רָאוּ עֵינָי :

ויעף

חנרי״ב ויעף ברכות ד .

תרגום

בְּרוּמָא קָדְמוֹהִי שְׁתָא
גַּפִּין לְחַד שְׁתָא גַּפִּין לְחַד
בְּתַרְיָן מְכַסֵּי אַפּוֹהִי דְּלָא חָזֵי
וּבְתַרְיָן מְכַסֵּי גֵוָיָתֵיהּ דְּלָא
מִתְחֲזֵי וּבְתַרְיָן מְשַׁמֵּשׁ :
ג וּמְקַבְּלִין דֵּין מִן דֵּין
וְאָמְרִין קַדִּישׁ בִּשְׁמֵי
מְרוֹמָא עִלָּאָה בֵּית
שְׁכִנְתֵּיהּ קַדִּישׁ עַל אַרְעָא
עוֹבַד גְּבוּרָתֵיהּ קַדִּישׁ
לְעָלַם וּלְעָלְמֵי עָלְמַיָּא יְיָ
צְבָאוֹת מַלְיָא כָל אַרְעָא
זִיו יְקָרֵיהּ : ד וְזָעוּ אֵילוֹת
סִפֵּי הֵיכְלָא מִקֹּל מְרוֹלָא
וּבֵית מַקְדְּשָׁא אִתְמְלֵי

אַמְטָתָא : ה וַאֲמַרִית וַי לִי אֲרֵי חֲבִית אֲרֵי גְּבַר חַיָּב לְאוֹכָחָא אֲנָא וּבְגוֹ עַמָּא

עיני שמואל

ד תנחומא ברחשית אמור תגב״ר ל״ח זו״ח ל״ו כ״ד : (ג) זהר ברחשית נח בשלח משפטים אמור נשא פנחס דברים עקב בר״ר כ״כ ס״ד כ״ג ל ויק״ר ח טו״ש כ כ״ד ק״ו אדר״ע פתיחס ח מ פסיקתא כ מכילתא בשלח בכר ת״ז הקדמה י י״ב כ״ח ס״ח מ כ״ח ו תגב״ר כ כ״ד אלילות תנחומאחיי בשלח קדושים אדר״נ י״ב פדר״א יו״ד ח״ר ל״ח סח״ז י״ג זו״ח מ״ג : (ד) ש״ר ע מכילתא נח תנחומא וארא ז : (ה) שסש״ר ח פסיקתא י״ח

תולדות אהרן

וכתים יעיפף סס:וקרא זה אל זה סס עקידה שער סו: קדוש קדוש קדוש חולין לח. מלא כל הארץ ברכות ז מג קדושיא לח והכית מלא עצן יומא נג . ואומר אוי לי עקרים מג יז.ובתוך עם טמא יבמות ד מ״ט . כי את המלך עקרים סס .

רש״י

לשמשו כן תירגם יונתן שמשין קדישין ברומא קדמוהי בשתים יכסה פניו . שלא יביט לגד השכינה : ובשתים יכסה רגליו . לגניעות שלא יראה כל גופו לפני כוראו : ובשתים יעופף . ובתרין משמש : (ג) וקרא זה אל זה . נוטלין רשות זה מזה שלא יקדיש האחד ויתחיל ויתחייב שריפה אלא אם כן פתחו כולם כאחד וזהו שיסד ביולר אור קדושה כולם כאחד טוענים כו׳ ומתרגם אגדה מעשה מרכבה היא וכן תירגם קק״ק ג׳ פעמים כתרגומו : (ד) וינועו אמות הספים . אילות סיפי הס מזוזות הפתח שנתדקין במדות אמות לגובה ולרוחב והן מזוזות ההיכל : מקול הקורא . מקול המלאכים הקוראים והוא היה יום הרעש שנאמר בו ונסתם כאשר נסתם מפני הרעש

מצודת ציון

(ד) וינועו . מלשון תנועה והסרה ממקומם : הספים . הם המזוזות כמ״ש ונסף קנה מרחב (יחזקאל מ) : (ה) נדמתי . ענין בתיקה כמו ודומם אחרן (ויקרא י) ור״ל נאבדתי כי כמאבד מן העולם הוא מומתה כי לא ישמע קולו וכן ער מואב נדמם לקמן

מצודת דוד

(ג) ממעל . בשתים : לו . לשמשו : לאחד . לכל אחד ואחד : יכסה פניו . לכל יביט כלפי השכינה : יכסה רגליו. לגניעות שלא יראה כל גופו לפני כוראו : ורז״ל אמרו שלא להזכיר מעשה הטגל כי כף רגליהם כסף רגל עגל : יעופף. לעוף בשליחות המקום : (ג) וקרא וכו׳ . שרף קורא לחבירו לומר קדוש כאחד ולא יקדיש האחד לחבירו : ואמר . הקול שסות מקודש ומרומם בעולם המלאכים ובעולם הגלגלים ובעולם מזחות הפתח היו נעים ממוזג קול הקריאה וסרים ממקומם היה מלא עשן : (ה) ואומר . אמרתי : אוי לי וכו׳ . כי על כי אני איש שרחש שפתים וכו׳ ואיכני ח״כ כדאי לא אלר מעשי ולא אלר מעשה הטגל כאומר אוי לי וגו׳ כי את המלך וגו׳ : מוסב למעלה כאומר אוי לי וגו׳ כי את המלך וגו׳ :

יולא מכון כולם כאחד כאילו הוא קול אחד : קדוש וכו׳. ר״ל שסות מקודש ומרומם בעולם המלאכים ובעולם הגלגלים ובעולם הטבל : מלא וכו׳ . כבודו מלא בכל הארץ : (ד) וינועו . הרגש אמות ולא סירגש כמס : והבית . הסיכל : ימלא עשן . שחד מן ימות על שרחש מרחש בכוד ס׳ : כי איש וכו׳ . ולא אלר מעשה הטגל אשר אני בקרבו : את המלך וגו׳ .

ו וַיָּעָף אֵלַי אֶחָד מִן־הַשְּׂרָפִים וּבְיָדוֹ
רִצְפָּה בְּמֶלְקָחַיִם לָקַח מֵעַל הַמִּזְבֵּחַ: ז וַיַּגַּע
עַל־פִּי וַיֹּאמֶר הִנֵּה נָגַע זֶה עַל־שְׂפָתֶיךָ
וְסַר עֲוֹנֶךָ וְחַטָּאתְךָ תְּכֻפָּר : ח וָאֶשְׁמַע
אֶת־קוֹל אֲדֹנָי אֹמֵר אֶת־מִי אֶשְׁלָח וּמִי
יֵלֶךְ־לָנוּ וָאֹמַר הִנֵּנִי שְׁלָחֵנִי : ט וַיֹּאמֶר לֵךְ
וְאָמַרְתָּ לָעָם הַזֶּה שִׁמְעוּ שָׁמוֹעַ וְאַל־תָּבִינוּ
וּרְאוּ רָאוֹ וְאַל־תֵּדָעוּ : י הַשְׁמֵן לֵב־הָעָם
הַזֶּה וְאָזְנָיו הַכְבֵּד וְעֵינָיו הָשַׁע פֶּן־יִרְאֶה
בְעֵינָיו וּבְאָזְנָיו יִשְׁמָע וּלְבָבוֹ יָבִין וָשָׁב

ורפא

וְ לֹ א מִסְתַּכְּלִין וַחֲזוֹ מָחֲזָא וְלָא
דְשָׁמְעִין מַשְׁמַע
הָדֵין וְאוּדְנוֹהִי יַקִּר וְעֵינוֹהִי עֲמֵעִדְלָמָא יָהִי זוּן בְּעֵינַהוֹן
וְלִבְבָהוֹן יִבְין מַגִּילָא כ״ז :

תולדות אהרן

וסר עונך ברכות מ מ שבת מט מז קי . בשמן עקידה שער לח .ולבבו יבין מגילה כ״ז :

עיני שמואל

אדר״ע פתיחס תנחומא וישלח : (ו) זהר ברחשית פנחס ש״ר ל״ג ויק״ר ו דב״ר ח פסיקתא לו : (ז) זוהר אחרי כבר : (ח) ויק״ר יו״ד פסיקתא ל״ג אגב״ר י״ג מ״ר ט״ז (ט) מ״ר

סס : (י) סס זהר קדושים מכילתא יתרו ת״ז כ״ח כ״ב סנ ירו׳

רש״י

טמא שפתים . דמגעל בחוצין : (ו) רצפה . גחלת וכן עוגת רלפים [מלכים א׳ יט] כמו עוגת רקפים ונאמר ביסעיהו ובאליהו בלד״י רלפה מפני שאמרו דילטוריא על ישראל זה קראם עם טמא שפתים וחה אמר כי עזבו בריתך (סס) אמר הקב״ה למלאך רלף פה שאמר דילטוריא על בני : במלקחים . בלבת : לקח מעל המזבח . שבעזרה : (ז) ויגע על פי וגו׳ : וסר עונך . מזה ליסרך לכפר עונך שחירפת את ישראל וגדול כמו שהמלאך ירא לקחתה כי אם במלקחים והגיעה על שפת הכבית ולא הוחק. בתנחומא וזהו שנאמר כי רב מאד מתגבר [יואל ב׳]אלו מלאכים ועלומים מהם עושי דברו (סס) הם הנביאים ויונתן תירגם וב ידו רלפה ובפומיה ממלל לשון רלפה דבר הרלוף ב פה *)ונלשון.קבל הדבור מפי הקב״ה מכסאו בשמי׳שהה

מצודת דוד

(ו) במלקחים . בלבת לקח הגחלת מעל המזבח : (ז) ויגע . הברף נגע בגחלת על פי : הנה נגע . ר״ל בכרית נגיעת הגחלת קבלת הטעוש ובזה סר עונך ואחר״ל שהעון היה בתר שאמר וכתוב עם טמא שפתים וגו׳ ולא היה ראוי לומר כן על ישראל: (ח) אשלח . לדבר דברי לישראל : לנו . בשליחותינו וכאלו מדבר עם הברפים ומלך בהם : הנני . הנה אני מוכן ללכת ושלחיני : (ט) שמעו שמוע . אלא אחם שומעים דברי מפי הנביאים ואיכנם נותנים לב להבין : וראו ראו . אלא אחם רואים בשלוחתי ואיכנם שמים על לב לדעת ולהכיר בהם : (י) השמן . הילר הגעוה בלבו הוא השמן והאטים את הלב לבל הבין וקלר בדבר המובן מאליו כי זהו דרך מעשה הילר : הכבד . הילר הכביד אזנו לבלי שומע והסר עיניו לבל יראה : פן יראה . כי הילר חוסם פן בשראם בעיניו ושמע באזניו ויבין בלבבו אלא עשה את הטוב ויעשה א״כ תשובה וזכות לו בזה רפואתה הנעם והיא הסליחה ואין דעת הילר נוהה מזה כי איננו דורש אלין לטלום ולזה מטמטם את הלב למען יאחר חייב :

חגהות מכ״י ברש״י *) ונלשון קבל • ובלי (מעל המזבח קבל) ·לי הלוך (לשון) פעולי (ולי פעול הוא כמו הלוך)

מצודת ציון

(לקמן ט״ו) : (ו) רצפה . גחלת והוא כמו רשפם כשין כי זשסר״ן מתחלף וכן עוגת רלפים (מ״א י״ט) : במלקחים . בלבת כמו מלקחים ומחתותיה (שמות כ״ה) : (י) השע . עמין

מצודת דוד

(ו) רצפה . גחלת : (ז) ויגע . הגיע : (ח) אשלח . לדבר דברי לישראל : לנו . בשליחותינו : הנני . הנה אני מוכן : (ט) שמעו שמוע . אלא אחם שומעים דברי מפי הנביאים ואיכנם נותנים לב להבין : וראו ראו . אלא אחם רואים בשלוחתי ואיכנם שמים על לב לדעת ולהכיר בהם : (י) השמן . הילר הגעוה בלבו הוא השמן והאטים את הלב לבל הבין וקלר בדבר המובן מאליו כי זהו דרך מעשה הילר : הכבד . הילר הכביד אזנו לבלי שומע והסר עיניו לבל יראה : פן יראה . כי הילר חוסם פן בשראם בעיניו ושמע באזניו ויבין בלבבו אלא עשה את הטוב ויעשה א״כ תשובה וזכות לו

וְרָפָא לוֹ׃ יא וָאֹמַר עַד־מָתַי אֲדֹנָי וַיֹּאמֶר
עַד אֲשֶׁר אִם־שָׁאוּ עָרִים מֵאֵין יוֹשֵׁב וּבָתִּים
מֵאֵין אָדָם וְהָאֲדָמָה תִּשָּׁאֶה שְׁמָמָה׃ יב וְרִחַק
יְהוָה אֶת־הָאָדָם וְרַבָּה הָעֲזוּבָה בְּקֶרֶב
הָאָרֶץ׃ יג וְעוֹד בָּהּ עֲשִׂירִיָּה וְשָׁבָה וְהָיְתָה
לְבָעֵר כָּאֵלָה וְכָאַלּוֹן אֲשֶׁר בְּשַׁלֶּכֶת מַצֶּבֶת
בָּם זֶרַע קֹדֶשׁ מַצֶּבְתָּהּ׃

ז א וַיְהִי בִּימֵי אָחָז בֶּן־יוֹתָם בֶּן־עֻזִּיָּהוּ
מֶלֶךְ יְהוּדָה עָלָה רְצִין מֶלֶךְ־אֲרָם וּפֶקַח
בֶּן־רְמַלְיָהוּ מֶלֶךְ־יִשְׂרָאֵל יְרוּשָׁלַם לַמִּלְחָמָה

תר גום

וּבְאוּדְנֵיהוֹן יִשְׁמָעוּן
וּבְלִבְּהוֹן יִסְתַּכְּלוּן וְיִתּוּבוּן
וְיִשְׁתְּבֵק לְהוֹן׃ יא וַאֲמַרִית
עַד אֵימָתַי יְיָ וַאֲמַר עַד
דְּיִצְדּוּן קִרְוָיָא מִבְּלִי יָתֵיב
וּבָתָּיָא מִבְּלִי אֲנָשָׁא וְאַרְעָא
תֶּחֱרוּב וְתִצְדֵי׃ יב וְיַרְחֵק
יְיָ יָת בְּנֵי אֲנָשֵׁי וְתִסְגֵּי
צַדְיוּתָא בְּגַוֵּהּ דְּאַרְעָא׃
יג וְיִשְׁתָּאֲרוּן בָּהּ חַד מִן
עַסְרָא צַדְיָקֵיא וְיִתּוּבוּן
וְיֵהוֹן לְצַרְבָא כְּבוּטְמָא
וְכִבְלוּטָא דְּבִמְתַּר טַרְפּוֹהִי
דָּמִין לְיַבְשִׁין וְעַד בְּעָקוּאִינוּן
רַטִּיבִין לְקַיְּמָא מִנְּהוֹן זַרְעָא
כֵּן גָּלוּתָא דְּיִשְׂרָאֵל
אזור

יִתְבַּנְשׁוּן וְיִתּוּבוּן לְאַרְעֵהוֹן אֲרֵי זַרְעָא דְקוּדְשָׁא נִצְבַתְּהוֹן׃

א וַהֲוָה בְּיוֹמֵי אָחָז בַּר יוֹתָם בַּר עוּזִיָּה מַלְכָּא דְבֵית יְהוּדָה סְלִיק רְצִין

עיני שמואל

ברמות ב כ שלחר״נ ס״ז: (יח) ח״ר ט״ן: (יט) שם קס״ר ח: (יג) פסיקתא ל״ג מ ח״ר ט״ז: (ל) ברי״ר ס״ג ויק״ר י״ח רות ח: (כ) ברי״ר ט״ז (ג)ויק״ר

תולדות אהרן

ועוד שם כתובות יג קיב׳ ויהי בימי וגו׳ מגילה לא׳

רש״י

ויבינו בלבם ושובו חלי והיה רפואתם: (יח) עד מתי. יכבידו את לבם ולא ישמעו: ויאמר. ידעתי כי לא ישובו עד תבוא פורענות עליהם וילכו בגולה ושמו עריהם מאין יושב: שאו תשאה. לי גלמוד מאין יושב: (יב) ורבה העזובה. שהארץ תעזב מהם וכך הלי ירבו מקומות עזובים בקרב הארץ: (יג)ועוד בה *)עשיריה. גם אותם השארית תשוב ידי עליהם בצרוף אחר צירוף:והיתה לבער. עד שלא ישארו אלא לדיקים גמורים שישובו חלי בכל לבם: כאלה וכאלון. אשר בעת שזן שלכת שלהן שהן משליכין עלין שלהן בימי הסתיו שילוך אחר שילוך עד שאין נותר בה זולתי המצבה אף הם זרע

מצודת ציון

ענין הסרה כמו הסר ממני ואכניעה (תהלים ל״ט): (יח)אם. כמו אשר וכפל המלה בשמות נרדפים כמו אדמת עפר (דניאל י״ב): שאו תשאה. ענין שממון וכן ושאיה יוכת שער (לקמן כ״ד): (יג) לבער. לבלעון כמו כי אם יהיה לבער קין (במדבר כ״ד): כאלה וכאלון. שמות אילני ברק: בשלכת. מלי הסלני: מצבת. היא הנטיעה הנלב ומתקייס ותרגום של ויעש הוא ובלבב:

ז נחה. ענין חניה: על אפרים. עם אפריים

לבער: אשר בשלכת. בימי הסתיו עת המשליכין העלין כמות שהיא ואמר שכן יהיה ישראל לבעור אחר בעור: זרע וכו׳. הנשאר בה יהיה זרע קודש ולפי שהמשיל לאילני אמר מלבתה לשון הכוסל בחילן. ור״ל שארית:

ז (ח) למלחם עליה. לעשות מלחמה: ולא יכול. מוסב על רצין כי הוא העיקר במלחמה: להלחם עליה להתגבר ולהתחזק במלחמה עם כי מלא בשלמה פקח לבד התגבר במלחמה כמ״ש בד״ה כ׳. לו מוסב הוא על אחז לומר

הקדש הנמצאין בה עומדין בקדושתן הם יהיו לה למצבה. ד״א מלבתה גטיעת׳לבד׳ היו מכלה אותם שאני נטעתים זרע קודש. ויש פוארים שער שלבת היתה בירושלים כמו שאמור בעזרא והיו שם אלה ואלון נטועים:

ז (א) ויהי בימי אחז. מה ראה הכתוב לייחסו אלא מפני שסופו של הכתוב לומר ולא יכול להלחם עליה ולמדך שזכות אבות עמדה לו אמרו מלאכי השרת לפני הקב״ה ווי [ס״א] מי היא זה שמלך רשע זה אמר להם בן יותם היא בן עוזיהו היא אבותיו היו לדיקים לפיכך לא אפשר לפשוע ידי בו הדא היא ולא יכול להלחם עליה מפני זכות אבותיו

מצודת דוד

(יח) עד מתי. יהיה לבם אטום מלבבון: עד אשר וכו׳. ר״ל לבם יהיה אטום עד שיבוא הפורענות ויהיו עריהם חרבם ובתיהם שוממים: (יב) ורחק וגו׳ האדם. ישראל הקרואים אדם יהיה גולה למקום רחוק: ורבה העזובה. זמן מרובה מהם בארץ עזובה מהם: (יג) ועוד בה עשיריה. עוד יתלבו בה עשרה תלבים כי זה לאחר אחר שנלעבע עוזיה ומלבו אחריו יותם אחז חזקיה מנשה אמון יאשיהו יהויקים יהויכין לדקיה ובימיו תשוב להיות לבער ולבלון. לו ר״ל תשעה חלקים יהיו אבודים ותשאר חלק עשירי ולא הוא תשוב להיות דרכם להשליך מעט מעט עד שלא ישאר כ״א הנטיעה אשר בה כמות שהיא ואמר שכן יהיה ישראל לבעור אחר בעור: זרע וכו׳. הנשאר בה יהיה זרע קודש ולפי שהמשיל לאילני אמר מלבתה לשון הכוסל בחילן. ור״ל שארית:

ז (ח) למלחם עליה. לעשות מלחמה: ולא יכול. מוסב על רצין כי הוא העיקר במלחמה: להלחם עליה להתגבר ולהתחזק במלחמה עם כי מלא בשלמה פקח לבד התגבר במלחמה כמ״ש בד״ה כ׳. לו מוסב הוא על אחז לומר

*) הגהות מכ״י ברש״י *) עשירי׳. גם אותם (עשירי׳ וכשיתמעטו לאחר מעשרה גם אותם)

מַלְכָּא דַאֲרָם וּפֶקַח בַּר
רְמַלְיָהוּ מַלְכָּא דְיִשְׂרָאֵל
לִירוּשְׁלֶם לְאַגָּחָא קְרָבָא
עָלָהּ וְלָא יָכִיל לְאַגָּחָא
עָלָהּ׃ ב וְאִתְחַוָּא לְבֵית
דָּוִד לְמֵימַר אִתְחַבַּר מַלְכָּא
דַאֲרָם עִם מַלְכָּא דְיִשְׂרָאֵל
לְמֵיתֵי עֲלוֹהִי וְזָע לִבֵּיהּ
וְלִבָּא דְעַמָּא כְּאִשְׁתְּדִיוּת
אִילָנֵי חוּרְשָׁא מִן קֳדָם
רוּחָא׃ ג וַאֲמַר יְיָ לִישַׁעְיָה
פּוּק כְּעַן לְקַדְמוּת אָחָז
אַתְּ וּשְׁאָר תַּלְמִידָךְ דְּלָא
חָטוּ וּדְתָבוּ מֵחֲטָאָה לְסֵיפֵי
מְזִיגַת בְּרֵכְתָּא עִלַּיְתָא דִי
בְּכַבַּשׁ חֲקַל מַשְׁטַח
קָצְרָיָא׃ ד וְתֵימַר
תְּרֵין מַרְכְּבָא דְאַנּוּן כְּאוּדְיָא
הָאִלֵּין בְּתַקּוֹף רִגְזָא דְרְצִין וַאֲרָם וּבַר רְמַלְיָהוּ
ה חֲלַף אֲרֵי מְלַךְ עֲלָךְ אֲרָם בִּישָׁא אֶפְרַיִם וּבַר רְמַלְיָהוּ

עָלֶיהָ וְלֹא יָכֹל לְהִלָּחֶם עָלֶיהָ׃ ב וַיֻּגַּד
לְבֵית דָּוִד לֵאמֹר נָחָה אֲרָם עַל־אֶפְרָיִם
וַיָּנַע לְבָבוֹ וּלְבַב עַמּוֹ כְּנוֹעַ עֲצֵי־יַעַר מִפְּנֵי
רוּחַ׃ ג וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־יְשַׁעְיָהוּ צֵא־נָא
לִקְרַאת אָחָז אַתָּה וּשְׁאָר יָשׁוּב בְּנֶךָ אֶל־
קְצֵה תְּעָלַת הַבְּרֵכָה הָעֶלְיוֹנָה אֶל־מְסִלַּת
שְׂדֵה כוֹבֵס׃ד וְאָמַרְתָּ אֵלָיו הִשָּׁמֶר וְהַשְׁקֵט
אַל־תִּירָא וּלְבָבְךָ אַל־יֵרַךְ מִשְּׁנֵי זַנְבוֹת
הָאוּדִים הָעֲשֵׁנִים הָאֵלֶּה בַּחֲרִי־אַף רְצִין
וַאֲרָם וּבֶן־רְמַלְיָהוּ׃ ה יַעַן כִּי־יָעַץ עָלֶיךָ
ארם

תולדות אהרן

ויאמר ר׳ סיסדרין יא קיד׳

רש״י

בגבראסיס רבה: (ב) ויונד לבית דוד. לפי שרשע היה לא הזכיר שמו: נחה ארם על אפרים. נתחבר מלך ארם על מלך ישראל לבא עליך. נחה לי נקבה על שהמלכות נמה טוש״יר בלע״ז לי ויונח בכל גבול מצריים [שמות ו]: וינע לבבו. לפי שכבר נלחם בו כל אחד מהם בפני עצמן ויכול לו שנאמר ויתנהו ה׳ ביד מלך ארם וגו׳. [ד״ה ב כ״ח] ואומר ויהרוג פקח בן רמליהו ק״כ אלף איש ביום א׳ שניהם בדברי הימים(שם).כנועי עצי יער.קול אילני סרק נשמע יותר מכל אילני פרי כדאיתא בבראשית רבה: (ג) ושאר ישוב בנך. שארית מעט שישובת

מצודת דוד

שהגיה לא היה יכול לעמוד למולם להלחם בעבור הטיר:(ב)ויונד. ערב עלה להלחמה:לבית דוד. הוא אחז ועל שהיה רשעי לא רצה להזכירו בשמו: נחה ארם וגו׳. ארם עם אפרים חנו עליהם להלחם בהם: וינע. מגודל הפחד נטה לבבו כמו עצי היער הנעים ברוח: (ג) אתה ושאר ישוב בנך. גם אתה לא לקראתו גם בנך אשר נקרא שמו שאר ישוב לאות וסו׳ אשר שארית יהודה ישובו מן הגלות בימי עזרא: אל הצה וכו׳. כי שם המלאתו: העליונה. כי שתיה היו אחת ממעל ואחת מתחת: שדה כובס. השדה שהיו שוטחים שם אל מול השמש את הבגדים המכובסים. (ד) השמר והשקט. השמר מעשות מלחמה והשקט לבך: אל תירא. ולא יבוא מורך בלבבך: זנבות האודים. שהמה כמו האודים האלה שאין בהם כח לנגוח כך אין כח בידם לעשות לך מלחומה רע עכשיו מפרש מי הם האודים: ובן רמליהו. פי׳ עם אפרים

עיני שמואל

ל״ן ירושלמי סנהדרין יו״ד ח: (ו) ירושלמי ע״ן ח ח:

מצודת ציון

אפרים כמו ויבואו האנשים על הבגדים (שמות ל״ה). וינע. מלשון תנועה: (ג) תעלת הברכה. הברכה היא מקום כמו בהכנים ובסיד ושם מתכנסים המים והתעלה היא חפורה סמוך לה ובעת הצורך ממשיכים לה אחת המים מן הברכה וכן בתעלת הברכה (מ״ב י״ח): מסלת. מלי מסילה ובביל. (ד) זנבות. עלי זנב: האודים. הם הצעים שמנהגיהן בכם כאלו ליבבו על מקומו ונשרף מעט מעט ע״י החתיכה כאלו ובשחוזר לסיות קטן ואינו ראוי עוד להאחז ביד משליכים אותו ומעלה עשן רב ונם נקרא

מצודת דוד

הבגדים המכובסים. (ה) יען. בעבור שיעץ

מצודת ציון

כמו עשות מלחמה והשקט לבך: אל תירא. ולא יבוא מורך בלבבך: זנבות האודים. שהמה כמו האודים האלה שאין בהם כח לנגוח אין כח בידם לעשות לך מלחומה רע עכשיו מפרש מי הם האודים: בן רמליהו. פי׳ עם אפרים

מתכבסים

אֲרָם רָעָה אֶפְרַיִם וּבֶן־רְמַלְיָהוּ לֵאמֹר׃
ו נַעֲלֶה בִיהוּדָה וּנְקִיצֶנָּהָ וּנְבַקְּעֶנָּהָ אֵלֵינוּ
וְנַמְלִיךְ מֶלֶךְ בְּתוֹכָהּ אֵת בֶּן־טָבְאֵל׃
כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יְהוִה לֹא תָקוּם וְלֹא תִהְיֶה׃
ח כִּי רֹאשׁ אֲרָם דַּמֶּשֶׂק וְרֹאשׁ דַּמֶּשֶׂק
רְצִין וּבְעוֹד שִׁשִּׁים וְחָמֵשׁ שָׁנָה יֵחַת אֶפְרַיִם
מֵעָם׃ ט וְרֹאשׁ אֶפְרַיִם שֹׁמְרוֹן וְרֹאשׁ
שֹׁמְרוֹן בֶּן־רְמַלְיָהוּ אִם לֹא תַאֲמִינוּ כִּי לֹא
תֵאָמֵנוּ׃ י וַיֹּסֶף יְהוָה דַּבֵּר אֶל־אָחָז לֵאמֹר׃
יא שְׁאַל־לְךָ אוֹת מֵעִם יְהוָה אֱלֹהֶיךָ הַעֲמֵק
שאלה

ע״ש (י) ח״ז ט׃ (יח) כה״ר מ״ד סו״ט ב ח ז ט׃

תרגום

למימר׃ ו נסק באַרעא
דבית יהודה ונתברנון
ונשונון עמנא ונמליך
מלכא בגוה ית מן דכשר
לנא׃ ז כדנן אמר יי אלהים
לא תקום ולא תהוי׃
ח ארי ריש ארם דמשק
וריש דמשק רצין ובסוף
שתין וחמש שנין יבטלון
בית ישראל ממלכו׃
ט וריש אפרים שומרון
וריש שומרון בר רמליה
אם לא תהמנון במלי
נביא ארי לא תתקימון׃
י ואוסיף נביא דיי למלליא
עם אחז למימר׃ יא שאל

רש״י

(ו) ונקיצנה . נטוררם במלחמה : ונבקיענה אלינו . נשוה לותם עמנו כבקעה זו שהיא שוה וכן ת״י ונשווינן עמנא . שיהיו שוין עם עשרת השבטים במלך אחד : את בן טבאל . בן הטוב אלינו כן ת״י ויש לפר׳ טוב אל אשר לא טוב בעיני המקום ובגימטריא של אותיות אלב״ס טבאל היא רמלה ע״ר ב״ס א״ל בן טבאל בן רמלה : (ז) לא תקום · עלתם זאת שתהא יהודה כבושה תחתיכם : (מ) כי ראש ארם הוא דמשק . ואין לירושלים עמהם כלום : וראש דמשק רצין · בדמשק יהיה רמש ולא בירושלים וגם פקח ועשרת השבטים בעוד ששים וחמש שנה מיום שנגזר בימי עמוס וישראל גלה יגלה מעל אדמתו [עמוס ז] : יחת אפרים . חרולן אפרים מעם שיגלם סנחריב עם מלכם הושע בן אלה לא וחזוב מנבואת עמוס עד שיקולו מפמיו ויפתחו למו שערי הטיר: ונבקיענה. אז נבקיע חומתם לערכינו ליכנס בה ותהיה א״כ תחת ממשלתנו : ונמליך בתוכה את בן טבאל . והוא היה איש מהר אפרים : (ז) לא תקום · לא תתקיים עמתם ולא תהיה כן והוא כפול במ״ש : (ח) ראש ארם . עיר המלוכה של ארם הוא דמשק ואין לה כלום על ירושלים . וראש דמשק רצין · הוא רמש ומלך על דמשק ולא על ירושלים : ובעוד · ר״ל ואף מה שביזו לא ישאר כי במשך זמן ס״ם שנה מעת שנגזר הדבר בנבואת עמוס שאמר ושברתי בריח דמשק (שמות א) : יחת · ושבר מלכות ארם וכמ״ש ויעל וכו׳ דמשק ויתפשה (מ״ב ט״ז) וזה היה בימי אחז והרחיב הזמן בעוד שנגזר גם אפרים : אפרים מעם · תחבר הוי״ו ומשפטו ואפרים מעם ורלה לומר גם מלכות אפרים תשבר במשך זמן ששים וחמשה שנה מהיות עוד עם כי ילכו גולה בימי הושע בן אלה והיתה בשנת הששית לאחזיקיהו בתוך זמן ששים וחמש שנה מבואת עמוס שביבה על ארם ועל מלכות אפרים כמה שכתוב הנה אבכי מעיק וכו׳ (עמוס ב) וישראל גלה יגלה (שם ז) כי נבואתו היתה שתי שנים קודם שנלטרע עוזיה כמ״ש שנתיים לפני הרעש (שם א) והרעש היה בשנלטרע עוזיה בכ״ז לאחלו כמ״ש בשנת עשרים ושבע וכו׳ (מ״ב ט״ו) וכמ״ש שם וכל ימי מלכותו כ״ב הרי נשאר כ״ם ושנתים לפניכם הרי כ״ז ימי יותם ט״ז ימי אחז ט״ז ושם של חזקיה הרי היתה בתוך זמן ס״ם שנה כי ואחז מלכו שנים מקוטעות כמ״ב ומ״ש בחשבון הדורות : (ט) וראש · ואף שהם עיר המלוכה של אפרים היא שמרון והם ואין לה כלום על ירושלים : וראש שומרון בן רמליהו · הוא רמש ומלך על שמרון ולא על ירושלים: אם לא תאמינו . אם תיכנס מאמיניה לדברי אלה זכו לפי שאין אתם קיימים ומחוזקים באמונת האל : (י) דבר · ע״י

מצודת ציון

נקרא זכר אחוד וכן כאחוד מוכל מטרפה(עמוס ד׳):(ו) ונקיצנה. עכין מחוס כמו קלתי כחיי (בראשית כ״ז) : ונבקיענה . מלי בקוע : (ח) ובעוד . ר״ל כתוך משך זמן : חתת · ישבר כמו מתתה קשתותם (ירמיה י״ח) : (ט) תאמנו . עכין

מצודת דוד

מחשבות כאלו נלחון המלחמה הלויים בכח מכמתו : (ו)ונקיצנו. ר״ל נעשה לה מלוה עד שיקולו מפמיו ויפתחו למו שערי העיר: ונבקיענה. אז נבקיע חומתה לערכינו ליכנס בה ותהיה א״כ תחת ממשלתנו : ונמליך בתוכה את בן טבאל . והוא היה איש מהר אפרים : (ז) לא תקום · לא תתקיים

מצודת ציון

עכין קיום כמו אמונה עתיך (לקמן ל״ג) : (יב) אנסה · מלשון

מצודת דוד

ישעיהו · (יח) אות · לעשות אות לעמן דעת שיתקיימו דברי: העמק שאלה · שאל שאלה לעשות אות בעומק התהום או בגבהי השמים ממעל : (יב) לא אשאל ונו׳ · לא אשאל אות ולא ארומם את המקום בעשיית האות כי לא רצה שיתהדר שם שמים על ידו : (יג) המעט מכם · וכי מעט לכם מה שאתם מייגעים אנשים בגאה והורמות רוח כי גם תרצו לייגע לפני המקום ב״ה בדברי עזות כאלה · (יד) לכן · הואיל ואין שמו : העלמה · היא אשת אחז : הרה · עדיין לא היה ידוע אם שהשם זה יורה שהאליהים עמנו ולא תשלטו בנו יד האויב : (טו) חמאה ודבש יאכל · מעת הולדו יאכל חמאה ודבש כי יתהום כאלה : לדעתו · לדעת עלמו יתאם ברע ויבחר בטוב ויתמיד בין רע ל טוב : (טז) כי בטרם וכו׳ . אשר עד לא יבוא זה האות תעזב אדמתכם מכם כי ילכו לכם ולכל יושבו . טוב אחר לו אות

לָךְ אֹתָה מִן עֹמֶק שְׁאָלָה אוֹ הַגְבִּיהַּ לְמָעְלָה׃ יב וַיֹּאמֶר אָחָז
שְׁאַל דִּי יִתְעַבַּד לָךְ גַּם עַל לֹא־אֶשְׁאַל וְלֹא־אֲנַסֶּה אֶת־יְהוָה׃ יג וַיֹּאמֶר
אֶרֶעָא אוֹ תִתְחַזִּי לָךְ אֶת שִׁמְעוּ־נָא בֵּית דָּוִד הַמְעַט מִכֶּם הַלְאוֹת
בִּשְׁמַיָּא׃ יב וַאֲמַר אָחָז לָא אֲנָשִׁים כִּי תַלְאוּ גַּם אֶת־אֱלֹהָי׃ יד לָכֵן
אֶשְׁאַל וְלָא אֲנַסִּי קֳדָם יְיָ׃ יג וַאֲמַר שְׁמַעוּ כְעַן בֵּית יִתֵּן אֲדֹנָי הוּא לָכֶם אוֹת הִנֵּה הָעַלְמָה
דָּוִד הֲזַעִיר לְכוֹן דְּאַתּוּן מְהַקְּן אֵת נְבִיָּא אֲרֵי תְהַרִין הָרָה וִילֶדֶת בֵּן וְקָרָאת שְׁמוֹ עִמָּנוּאֵל׃
אַף־יָת פּוּרְעָנֻתֵי אֱלָהִי׃ יד בְּכֵן יִתֵּן יְיָ הִיא לְכוֹן טו חֶמְאָה וּדְבַשׁ יֹאכֵל לְדַעְתּוֹ מָאוֹס בָּרָע
אָתָא הָא עוּלְמְתָא מְעַדְיָא וּבָחוֹר בַּטּוֹב׃ טז כִּי בְּטֶרֶם יֵדַע הַנַּעַר
וּתְלִיד בַּר וְתִקְרֵי שְׁמֵהּ עִמָּנוּאֵל׃ טו שְׁמַן וּדְבַשׁ יֵיכוּל עַד לָא יָדַע עוּלְמָא מָאוֹס בָּרָע וּבָחוֹר בַּטּוֹב תֵּעָזֵב הָאֲדָמָה
לְרַחֲקָא בִישָׁא וּלְקָרָבָא טָבָא׃ טז אֲרֵי עַד לָא יְדַע עוּלְמָא לְרַחֲקָא בִישָׁא וּלְקָרָבָא טָבָא תִּתְרְטִישׁ
אֶרֶעָא דִּי אַתְּ מְעִיק מִן קֳדָם תְּרֵין מַלְכָהָא׃
אשר

רש״י

נביאיה דה׳:(יח) שאל לך אות . לדבר הזה כי ידעתיך שאין אתה מאמין לדברי הקב״ה : העמק שאלה . העמק ושאל שאלה כמו שמעה סלחה [דניאל ט״ו] שאל אות בעמקי תהום להמיות לך מה לו הגבה למעלה לשאול אות בשמים : (יב) ולא אנסה . אין רצוני שיתקדש שמו על ידי:(יג)הלאות אנשים · נביאי ה׳ : כי תלאו וגומר . לפי שהוא יודע שאתם אין מאמינים בו והוגעתם לפניו ברשעכ׳: (יד) יתן ה׳ הוא לכם אות . יתן הוא מאליו על כרחכם : הרה . ל׳ עתיד היא כמו שמלינו בחשת מנוח שאמר לה המלאך והרית וילדת בן וכתיב ויאמר לה הנך הרה וגו׳ : העלמה . אשתי הרה השנה הזאת והיא היתה שנת ד׳ לאחז : וקראת שמו . רוח הקודש תשרה עליה : עמנואל . לומר שיהיה צורכו עמנו וזה האות שהרי נערה היא ולא נתבגרה מימיה ובזה תשרה בה רוה״ק וזהו שנאמר למעה ואקרב אל הנביאה וגו׳ ולא מלינו אשה נביאה שנקראת נביאה אא״כ התנבאה ויש פוחרין שלא חזקיהו נאמר וא״א שהרי כשאתה מונה שנותיו חמלא שנולד חזקיה לפני מלכות אביו ט׳ שנים ויש פוחרין שזה האות שעלמה היתה ואיהה ראויה לילד : (טו) חמאה ודבש יאכל . הוולד שתהא אולנו מלאה כל טוב : כדעתו מאוס ברע ובחור בטוב. כשידע למאוס ברע ובחור בטוב ושאין לנו הטובה הזאת הלא עתה האדון מרבה בגבודו מלכי ארם ופקח בן רמליהו . (טז) כי בטרם ידע הנער מאוס ברע ובחור בטוב. תעזב האדון מיושביה אדמת

מצודת דוד

ישעיהו · (יח) אות · לעשות אות לעמן דעת שיתקיימו דברי: העמק שאלה · שאל שאלה לעשות אות בעומק התהום או בגבהי השמים ממעל : (יב) לא אשאל ונו׳ · לא אשאל אות ולא ארומם את המקום בעשיית האות כי לא רצה שיתהדר שם שמים על ידו : (יג) המעט מכם · וכי מעט לכם מה שאתם מייגעים אנשים בגאה והורמות רוח כי גם תרצו לייגע לפני המקום ב״ה בדברי עזות כאלה · (יד) לכן · הואיל ואין שמו : העלמה · היא אשת אחז : הרה · עדיין לא היה ידוע אם שהשם זה יורה שהאליהים עמנו ולא תשלטו בנו יד האויב : (טו) חמאה ודבש יאכל · מעת הולדו יאכל חמאה ודבש כי יתהום כאלה : לדעתו · לדעת עלמו יתאם ברע ויבחר בטוב ויתמיד בין רע ל טוב : (טז) כי בטרם וכו׳ . אשר עד לא יבוא זה האות תעזב אדמתכם מכם כי ילכו לכם ולכל יושבו . טוב אחר לו אות

מצודת ציון

עכין קיום כמו אמונה עתיך (לקמן ל״ג) : (יב) אנסה · מלשון

אֲשֶׁר־אַתָּה קָץ מִפְּנֵי שְׁנֵי מְלָכֶיהָ׃ יז יָבִיא
יְהוָה עָלֶיךָ וְעַל־עַמְּךָ וְעַל־בֵּית אָבִיךָ יָמִים
אֲשֶׁר לֹא־בָאוּ לְמִיּוֹם סוּר־אֶפְרַיִם מֵעַל
יְהוּדָה אֵת מֶלֶךְ אַשּׁוּר׃ יח וְהָיָה ׀ בַּיּוֹם
הַהוּא יִשְׁרֹק יְהוָה לַזְّבוּב אֲשֶׁר בִּקְצֵה יְאֹרֵי
מִצְרָיִם וְלַדְּבוֹרָה אֲשֶׁר בְּאֶרֶץ אַשּׁוּר׃
יט וּבָאוּ וְנָחוּ כֻלָּם בְּנַחֲלֵי הַבָּתּוֹת וּבְנִקְיֵקֵי
הַסְּלָעִים וּבְכֹל הַנְּעָצוּצִים וּבְכֹל הַנְּהָלֹלִים׃
כ בַּיּוֹם הַהוּא יְגַלַּח אֲדֹנָי בְּתַעַר הַשְּׂכִירָה
בְּעֵבֶר נָהָר בְּמֶלֶךְ אַשּׁוּר אֶת־־־־הָרֹאשׁ
וּשֵׂעָר

בָּתֵי תוּשְׁבְּחָתָא: כ בְּעִדָּנָא הַהִיא יְקַטֵּל יְיָ בְּהוֹן כְּמָא דִּמְתְקַטִּיל בְּחַרְבָּא חֲרִיפָא

עיני שמואל

(יח) ס"ר לי' במד"ר י"ח תנחומא חקת: (כ) זסר תזריע בר"ר מ"ח סס ס"ר ח':

תולדות אהרן

ובכל וגו' מגילה סס. ביוס ההוא סהכדרין יח לה. וגם את הזקן סס לו.

רש"י

מדמת רלין ומדמת פקח: אשר אתה קץ. ותגור מפני ג' מלכיה רלין ופקח שבאותה שנה עלה מלך אשור על דמשק כי שכרו אחז כמה שנאמר בס' [מלכי' מ' ט"ז] ויתפשה ויגלה קירה ואת רלין המית ואות' שב: ויקסר קסר הושע בן אלה על פקח בן רמליהו ויכהו וימיתהו בשנת כ' ליותם [שם ט"ו] שהיה שנת מרבע לאחז: (יז) יביא ה' עליך ועל עמך. על חזקיהו בך המולך אחריך ולפי שהיה לדיק לא קראו בנו: ימים אשר לא באו. מיום שנחלקה מלכות בית דוד וסר אפרים מעל יהודה ומה הם הימים ימי היל מלך אשור ולף בהם יעשה ליהודה גם וכן מלינו (בדברי הימים ב כח) שבא מתחילה על אחז דכתיב ויבא עליו תגלת פלאסר ולר לו ולא חזקו

מצודת ציון

(יח) ישרוק. עניין השמעת קול בקנוק השפתים וכן שרקו ויונעו רחשם (לוכה כ'): יאורי. בחורה ת"ח נסרה: (יט) בנחלי. עניין עמק וכן ויחפרו בנחלי יצחק בנחל (בראשית כ"ו): הבתות. השוממות כמו ותשיתהו בתה (לעיל ה): ובנקיקי. עניינו שן הסלע וכן בנקיק הסלע (ירמי' י"ג). הנעצוצים. מין קוליס וכן התת הנעצוץ (לק' לה): הנהלולים. שם חילוי ברק פחותים ונכזיס: (כ) השכירה. מלי שכר. לו כוח עניין גדלות וחשיגות וכן גם שכיריה בקרבה ירמיה

מצודת דוד

אשר אתה קץ. האדמה אשר אתה קץ בה עכשיו מפני שני המלכים המתכנים להיות מלכים ולמשול בה: (יז) יביא הוי עליך. חולה ממקום אחר יביא ה' עליך וכו' ימים רעים שלא היו כמוהם מיום שנחלק אפרים מעל יהודה כימי ירבעם: שאז נחלקה מלכות בית דוד ואז נחלו הרעות לבוא על ישראל ועל בית אביך. זהו חזקיה בנו ולפי שאחז היה רשע וחזקיה היה לדיק לא קראו בנו: את מלך אשור. ר"ל את מי יעור' לעשות הרע את מלך אשור והיא תגלת פלאסר שבאר לו וסנחריב אבר לחזקיה בנו כי בכבד כל עכי הבצורות ביהודה: זולת ירושלים:

(יח) ביום ההוא. ביוס הוא סנחריב מלך אשור

ישרוק. ר"ל ועיר לבם: לזבוב. חיילות רבות כזבובים: אשר וכו'. כי כל חיל אפרים מעלמו יבוא בעזרת סנחריב: יאורי מצרים. אמר כן לפי שכל ארץ מצרים עשויה יאורים ובמילוט עולה דרך שם להשקות השדות: ולדבורה. חיילות גבורים עוקלים כדבורים: (יט) בנחלי הבתות. על כי יהיו רבים לזה יתנו לף מקומות הסס: (כ) ביום ההוא. כאומר אבל אחריתו עדי אובד כי ביוס ההוא יגלח וכו' והתער הוא משל על הארב והתגלות על הארב: השכירה. כי התער שעוברין אותם בדמים היא מדת מאוד: בעברי נהר. בהמלכי עבר הנהר ובמי במלך אשור את הראש. יגלח את שער הראש ואת שער הרגלים ר"ל

בְּסִבְבִיָא וּבְמִגְרִיָא בְּעֵבְרֵי
נַהֲרָא בְּמַלְכָּא דְּאַתּוּר
יַת מַרְכָּבָא וְיַת מַשְׁרְיָתֵיהּ
וְאַף יַת שְׁלִטוֹנָיָא כַּחֲדָא
וְשַׁצִּי׃ כא וַיְהִי בְּעִדָּנָא
הַהִיא יְקוּם גְּבַר עֶגְלַת
תּוֹרִין וּתְרֵין עָן׃ כב וַיְהִי
מִסְגֵּי טוּב מִשַּׁח יַבִּיל שְׁמַן
אֲרִי שְׁמַן וּדְבַשׁ יִתְפַּרְנְסוּן
כָּל צַדִּיקַיָּא דְּאִשְׁתָּאֲרוּן
בְּגוֹ אַרְעָא׃ כג וַיְהִי
בְּעִדָּנָא הַהִיא יִהְוֵי כֹּל
אַתַר דִּיהוֹן תַּמָּן אֶלֶף
גּוּפְנִין שָׁוִין בְּאֶלֶף מָנִין
כֶּסֶף לְהוּבַאי וּבוּר וַהֲוִי׃
כד בְּגִירִין וּבְקַשְׁתָּן יַהֲכוּן
לְתַמָּן אֲרֵי הוּבַאי וּבוּר
תְּהֵי כָּל אַרְעָא׃ כה וְכָל טוּרָיָא דְּבֵית יְהוּדָה דִּי בַמַּעֲדַר יִתְפַּלְחוּן לָא

יז יַיְתֵי יְיָ עֲלָךְ וְעַל עַמָּךְ
וְעַל בֵּית אֲבוּךְ יוֹמִין דְּלָא
אֲתוֹ לְמִיזְמָא דְּאִתְפְּלִיגוּ
בֵּית יִשְׂרָאֵל עַל דְּבֵית
יְהוּדָה יַת מַרְכָּבָא דְּאַתּוּר׃
יח וַיְהִי בְּעִדָּנָא הַהִיא יְקַלֵּי
יְיָ לְעַם קְטָרֵי מַשְׁרְיָת
גְּבָרֵיָא דְּסַגִּיאִין כְּדְבוּבַיָּא
וְיַיְתִינוּן מִסְיָפֵי אַרְעָא
דְּמִצְרַיִם וְלַעֲזוּזֵי מַשְׁרְיָתָא
דְּאִנּוּן תַּקִּיפִין כְּדִבְרַיָּתָא
וְיַיְתִינוּן מִסְיָפֵי אַרְעָא
דְּאַתּוּר׃ יט וַיְיתוּן וְיִשְׁרוֹן
כּוּלְּהוֹן בִּרְחוּבֵי קְרָוָיָא
וּבְשִׁקְיָפֵי כֵּיפָיָא וּבְכָל
מַדְבְּרֵי נַעֲצוּצַיָּא וּבְכָל

תולדות אהרן

וכיס כיוס סס לד חולין יח קנג. וסיס כיוס סנהדרין מ קד

עיני שמואל

(כא) בד"ר מ"ב ויק"ר י"ח במד"ר י"נ אס"ר מ' רות מ' תנחומא שמיני: (כב) מדר"ש כ ירו' מיר ט ו:

רש"י

היושבים במלך אשור את הראש יגלח ואת שער הרגלים לפי שהוא דבוק בשתנה לינקד פתח: תספה. תכלה ותתגלחת היא ההריגה והתער היא הארב: את הראש. היא המלך: הרגלים. אלטוייא. ורבותינו אמרו גילוח ממש וספת הזקן תריכתה בחש: הזקן. זקן סנחריב דכתיב בגנדת חלק: (כא) יחיה איש וגו'. ולפי שהתה מרלס ריקנית שיבוזו המיילות את הבהמות ובמעט שנותר אחז ברכה: (כב) והיה מרוב. חלב שיעשו ג' הלמים הללו יבוזו בעייניהם התלב ויאכלו האמאה היא שומן החלב: כל הנותר. הלדיקים הפליטים מארב סנחריב בשורה גדולה היה מבשר להם שתזדמן להם פרנסה אחר כל השממון ההוא: (כג) והיה ביום ההוא. אשר תהיה הארץ שממה יהיה מקום שהיו שם לפני בא מיילות: אלף נפן. שוות אלף כסף יהיו לשמיר ולשית כי יגיחוס בעליהם ובורחין

מצודת דוד

כשרים ויתר הקש: ונם את החזק תספה. שתער הסיף תכלה גם שער הזקן וזהו שתלך כי גם הוא הרג אז מבניו: (יח) יחיה איש. כל אחד יגדל בניתו שבגלת בקר ושתי לאן ומרוב הברכה יהיה די לו בכסף: (כב) מרוב. מתחת רוב עשיית החלב לא יחוס על החלב ויאכל החמאה: כי חמאה וכו'. מרוב כל: (כג) באלף כסף. הנמכר באלף כסף: לשמיר ולשית. לא יעבדו הנפנים והקוליס ולמחו שם כי לא יחוסו על היין כי דורו של חזקיה הרבו לעסוק בהורה וחדלו מן היין: (כד) בחצים ובקשת. הרולה ליכנס שמה יהיה לריך לכלי זיין למלא כפשו מהחיות הטעורפות אשר ישכנו שמה על כי לא יהיה שם דריסת רגלי אדם: (כה) וכל ההרים יראת שמיר. ר"ל לא יפחדו פן יגדל שם קוליס וזהו הוחיל ואי"ל לחיות בלא תבואה: למשלח שור. בהמתם ירעו שם

הגהות מכ"י ברש"י *) כמו מריש · (כמו מרא)

מצודת ציון

(יז) יביא. הוא הקב"ה: (יח) ישרוק. עניין השמעת קול בקנוק השפתים וכן שרקו ויונעו רחשם (לוכה כ'): יאורי. בחורה ת"ח נסרה: (יט) בנחלי. עניין עמק וכן ויחפרו בנחלי יצחק בנחל (בראשית כ"ו): הבתות. השוממות כמו ותשיתהו בתה (לעיל ה): ובנקיקי. עניינו שן הסלע וכן בנקיק הסלע (ירמי' י"ג). הנעצוצים. מין קוליס וכן התת הנעצוץ (לק' לה): הנהלולים. שם חילוי ברק פחותים וכזיס: (כ) השכירה. מלי שכר. לו כוח עניין גדלות וחשיגות וכן גם שכיריה בקרבה ירמיה

מצודת דוד

(יז) יביא. הוא הקב"ה: (יח) ישרוק. הוא הקב"ה: לזבוב. חיילות רבות כזבובים: יאורי מצרים. אמר כן לפי שכל ארץ מצרים עשויה יאורים ובמילוט עולה דרך שם להשקות השדות: ולדבורה. חיילות גבורים עוקלים כדבורים: (יט) בנחלי הבתות. על כי יהיו רבים לזה יתנו לף מקומות הסס: (כ) ביום ההוא. כאומר אבל אחריתו עדי אובד כי ביוס ההוא יגלח וכו' והתער הוא משל על הארב והתגלות על הארב: השכירה. כי התער שעוברין אותם בדמים היא מדת מאוד: בעברי נהר. בהמלכי עבר הנהר ובמי במלך אשור

ח א וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלַי קַח־לְךָ גִלָּיוֹן
גָּדוֹל וּכְתָב עָלָיו בְּחֶרֶט אֱנוֹשׁ לְמַהֵר שָׁלָל
חָשׁ בַּז׃ ב וְאָעִידָה לִי עֵדִים נֶאֱמָנִים אֶת
אוּרִיָּה הַכֹּהֵן וְאֶת־זְכַרְיָהוּ בֶּן־יְבֶרֶכְיָהוּ׃
ג וָאֶקְרַב אֶל־הַנְּבִיאָה וַתַּהַר וַתֵּלֶד בֵּן
וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלַי קְרָא שְׁמוֹ מַהֵר שָׁלָל חָשׁ
בַּז׃ ד כִּי בְּטֶרֶם יֵדַע הַנַּעַר קְרֹא אָבִי
וְאִמִּי יִשָּׂא ו אֶת־חֵיל דַּמֶּשֶׂק וְאֶת שְׁלַל

תַּעוּל לְתַמָּן דַּחְלַת הוּבַאי
וּבוּר וִיהֵי לְבֵית אַרְבֶּעָא
בַּקְרָן דְּתוֹרִין וּלְבֵית
מַשְׁרֵי עֶדְרִין דְּעָן׃
א וַאֲמַר יְיָ לִי סַב לָךְ
לוּחַ רַב וּכְתוֹב עֲלוֹהִי
כְּתָב מְפָרַשׁ מוֹחִי לְמִבַּז
בְּזָא וּלְמַעְדֵי עֲדָאָה׃
ב וְאַסְהִיד עָדָמֵי סְהִידִין
מְהֵימְנִין לְוָטַיָּא דְּאַמְרִית
לְאִיתָאָה בִּנְבוּאַת אוּרִיָּה
כַּהֲנָא וְהָא אָתוּ אַף בֵּן
בָּל נָחֲמְתָא דְּאַמְרֵת

שמרון

לְאִיתָאָה בִּנְבוּאַת זְכַרְיָה בַּר יְבֶרֶכְיָה אֲנָא עָתִיד לְאִיתָאָה׃ ג וְעָלֵית לְוַת
נְבִיאָתָא וְעַדְיַאת וִילַדַת בַּר וַאֲמַר יְיָ לִי קְרֵי שְׁמֵיהּ מוֹהִי לְמִבַּז בְּזָא וּלְמַעְדֵי
עֲדָאָה׃ ד אֲרֵי עַד לָא יְדַע עוּלֵמָא מִקְרֵי אַבָּא וְאִמָּא יִשְׁבֵּי יַת גִּבְסֵי
דַּמֶּשֶׂק וְיַת עֲדָאֵי שֹׁמְרוֹן קֳדָם מַלְכָּא דְּאַתּוּר׃

עיני שמואל

(ג) לי״ר ה ספרי עקב נ׳ ס״ר י״ח׃

תולדות אהרן ואוסיף

ואעיידה לי מכות ג כד.

רש״י

ח (א) גליון. מגלה: בחרט אנוש. במכתב כתב אשר ירון כל אנוש הקורא בו אפילו אנוש כל שהוא ואפילו אינו חכם וכן תירגם יונתן כתב מפרש: למהר שלל. לבא סנחרב ולשלול את כל הון עשרת השבטים ולהחיש לבוז נבוכדנצר אחריו את לדקיהו ודורו: (ב) ואעידה לי. גם באותו הימים בימי יהויקים על אותו פורענות שני עדים נאמנים האחד לבשרם רעה העתידה לבא עליהם אוריה הכהן שהרגו יהויקים שנאמר [ירמיה כו] וגם איש היה מתנבא בשם ה׳ אוריה בן שמעי׳ מקריית היערים והנבא על העיר הזאת ועל המקום הזה את כל דברי ירמיה: ואת זכריה בן יברכיהו. בשנת שתים לדריוש עוד ישבו זקנים וזקנות בחרבות ירושלים [זכריה מ] אוריה שימן לזכריה אם תראו שתתקיים נבואת אוריה תהיו מלפים שתתקיים נבואת

מצודת ציון

ח (א) גליון. הוא מלשון מגילה וקראה ע״ש סופו כמו וכנגדי ערומים תפשיט (איוב כ״כ) והדומים: בחרט. שיהיו עט וקולמוס ודומה לו ויצר אותם בחרט (שמות לב): חש. עניין מהירות: (ג) ואקרב. עניין תשמיש: הנביאה. כן

מצודות דוד

ויאכלו מרעוס וירמסו, ברגליהם ולא יחוסו כי יגדל הרגם תבואה:

ח (א) בחרט אנוש. לפי שהיה זה בחרט הנבואה אמר לו שיכתוב זה בחרט אנוש כמעשה ממש ולא במראה הנבואה לבד: למהר שלל. ר״ל למלאת הגליון בחמרים

שיהיו מורים על מהירות בוא זמן הבזה של מן דמשק ועל מהירות בוא זמן הבזה של שמרון: (ב) ואעידה. אמר אחר שכתבתי הדברים האלה העדתי לי עדים נאמניסר״ן בתחיים עליו: אלה העדים שתהיה כתובה ותתומה בעדים שבו תהיה בקרוב: אוריה הכהן. יתכן שהוא אוריה כ״נ שהי׳ בימי חזקיה: זכריהו. יתכן שכן הי׳ שם אחד מחשובי ירושלים מן הכהנים ואזיל אמרו שאוריה הי׳ שמיבא בימי יהויקים וזכריה היה שהי׳ בתחלת בית השני ופירשו שאמר המקום כאשר תתקיים נבואת פורענות אוריה תהי׳ לעדות שתתקיים נבואות: (ג) ואקרב. אחז״ל קרבתי אל אשתי ותהר בו׳, : מהר שלל וכו׳. להיות לאות על דברי הגליון: (ד) בטרם ידע. ג עדיין לא יהי׳ בו דעת לקרות אבי ואמי:

ה וְאוֹסִיף מֵימְרָא דֵּיוָי שִׁמְרוֹן לְפָנֵי מֶלֶךְ אַשּׁוּר׃ ה וַיֹּסֶף יְהוָה
לְמַלָּלָא עִמִּי עוֹד לְמֵימָר׃ דַּבֵּר אֵלַי עוֹד לֵאמֹר׃ ו יַעַן כִּי מָאַס
יְחֵלַף דְּקִץ עַמָּא הָדֵין בְּמַלְכוּתָא דְּבֵית דָּוִד הָעָם הַזֶּה אֶת מֵי הַשִּׁלֹחַ הַהֹלְכִים לְאַט
דְּמְדַבֵּר לְהוֹן בְּגִיחַ כְּמֵי שִׁלוֹחָא דְּנָגְדִין בְּגִיחַ וּמְשׂוֹשׂ אֶת־רְצִין וּבֶן־רְמַלְיָהוּ׃ ז וְלָכֵן
וְאִתְרְעִיאוּ בְּרִצִין וּבַר הִנֵּה אֲדֹנָי מַעֲלֶה עֲלֵיהֶם אֶת־מֵי הַנָּהָר
רְמַלְיָה׃ ז בְּכֵן הָא יְיָ מַיְתֵי וּמַסִּיק עֲלֵיהוֹן יַת הָעֲצוּמִים וְהָרַבִּים אֶת־מֶלֶךְ אַשּׁוּר וְאֶת־
מַשְׁרִית עַמְמָיָא דְּסַגִּיאִין כָּל־כְּבוֹדוֹ וְעָלָה עַל־כָּל־אֲפִיקָיו וְהָלַךְ
כְּמֵי נַהֲרָא תַּקִּיפָיָא עַל־כָּל־גְּדוֹתָיו׃ ח וְחָלַף בִּיהוּדָה שָׁטַף
וְחַסִינַיָּא יַת כָּל מַשְׁרִיתָיהּ וְיִסַּק עַל וְעָבַר עַד־צַוָּאר יִגִּיעַ וְהָיָה מְטֹת כְּנָפָיו
כָּל פְּצִידוֹהִי וִיהַךְ עַל כָּל מְלֵא
כֵּיפוֹהִי׃ ח וַיְעַדֵּי בְּאַרְעָא דְּבֵית יְהוּדָה כְּנַחַל מְגַבֵּר עַד יְרוּשָׁלִם יְמָטֵי וִיהֵי
עֵב מַשְׁרִיתָיהּ מָלֵא פִּתְאֵי אַרְעָךְ עִמָּנוּ אֵל׃

תולדות אהרן

יען כי מלא סנחריב ל״ד. ולכן הנה שם. וחלף ביהודה שם ודף לא.

אתחברו עיני שמואל

(ה) נבר ס״ח: (ו) בר״ר ע״ז במד״ר י״ח פסיקתא ט״ז תנחומא קרח מ משלי י״ח: (ז) ס״ר מ״ח במד״ר ב משלי י״ח: (ח) שומ״ע ע״ע תני תזריע:

רש״י

מנחה ושומר [שם י״ז] היא שלג שומרון כל אלה היה בשנת ד׳ לאחז: (ו) את מי השלוח ההולכים לאט. במלכותא דבית דוד דמדבר להון בגייחא כמי שילוחא דנגדין בגייחא. שילוח מעיין היא ושמו גיחון ושילוח שרלו להסיר את מלכות בית דוד בימי אחז לפקח בן רמליה וכאן ניצא על שבנא וסיעתו שרלו למרוד בחזקיה שמאסו בו על שרלוהו שלא היה בומר בשולמן מלכים אלא אוכל ליטרא ירק ושוסק בתורה עליו נאמר לדיק אוכל לשובע נפשו (משלי יג) ורלו את פקח בן רמליה אוכל ארבעים סאה גוזלות בקיומה סעודה והיו מליזין על חזקיהו ואורין זה הגון להיות מלך אין זה מלך אלא רצין ובן רמליהו היו רלויין

מצודת דוד

ישא. המשא ישא והוא מקרא קצר: לפני מלך אשור. כי הוא ישלחם כמ״ש ויעל מלך אשור אל דמשק ויתפשה וכו׳ (מ״ב י״ו) ונאמר עליו עלה שלמנאסר מלך אשור וכו׳ ויסב לו מנחה (שם י״ז) והוא השלח ובניהם היו בימי אחז: (ה) יוסף וכו׳. עוד הוסיף לדבר עוד בדבר רצין ובן רמליהו: (ו) כי מאסו. רבים מאנשי יהודה מאסו במלכות בית דוד כי היתה חלושה מול מלכות אפרים והיו רוצים במלכות פקח בן רמליהו: את מי השלוח. המשיל מלכות בית דוד למי השלוח ההולכים בנחת מבלי הרעשת קול ובן רוב מלכי בית דוד ההולכים בנחת ובענוה: ומשוש. ר״ל בוחרים המשוש והשתחררות אשר עם רצין ובן רמליהו: (ז) ולכן. על שמאסו בנחל קטן: העצומים. המרעישים בקול גדול: את מלך אשור. ר״ל הוא המשל להמים העצומים ואותו יעלה עליהם: ואת כל כבודו. יעלה עמו כל כבוד עשרו כי יבי׳ לבו בכן בטוח להתגבר על כל ואין אחד מלחמה לנגד עינו: ועלה וכו׳. ר״ל במרבית תנשיו יכסה פני תבל: וחלף ביהודה. יעבור בארץ יהודה ויעשוה ויעבור להלן ר״ל יכבוש ערי בצורות ויגר על אחרות: עד צואר יגיע. יבא עד מחזק! בצואר והוא ירושלים לפי שהמשילו למי הנהר אחז לשון סבבת מים שוטפים אם מגיע אל הצואר: מוטות כנפיו. התפשטות מחנהו יבי׳ מלוא רוחב ארצך אתה עמנואל והוא יהודה שהכניסם המקום להיות עמה כאשר יורה שם עמנואל בן העלמה אשת אחז:

מצודת ציון

כן תקרא אשת הנביא: (ד) חיל. הון ועושר: (ו) השלוח. שם נחל קטן: לאט. בנחת וכן אתהלה לאטי (בראש נב): (ז) אפיקיו. הוא המקום שנגרים שם המים בחוזק וכן באפיקים בנגב (תהלים קכ״ו): גדותיו. שם שפתי האפיקים וכן וירדן מלא על כל גדותיו (יהושע ג): (ח) וחלף. ועבר: מוטות. מלשון הטיה: כנפיו. מלשון כנף: רועו

מצודת דוד

ויאכלו מרעוס וירמסו, ברגליהם ולא יחוסו כי יגדל הרגם תבואה:

ח (א) בחרט אנוש. לפי שהיה זה בחרט הנבואה אמר לו שיכתוב זה בחרט אנוש כמעשה ממש ולא במראה הנבואה לבד: למהר שלל. ר״ל למלאת הגליון בחמרים

שיהיו מורים על מהירות בוא זמן הבזה של מן דמשק ועל מהירות בוא זמן הבזה של שמרון: (ב) ואעידה. אמר אחר שכתבתי הדברים האלה העדתי לי עדים נאמניסר״ן בתחיים עליו: אלה העדים שתהיה כתובה ותתומה בעדים שבו תהיה בקרוב: אוריה הכהן. יתכן שהוא אוריה כ״נ שהי׳ בימי יהויקים וזכריה היה שהי׳ בתחלת בית השני ופירשו שאמר המקום כאשר תתקיים נבואת פורענות אוריה תהי׳ לעדות שתתקיים נבואות: (ג) ואקרב. אחז״ל קרבתי אל אשתי ותהר בו׳, : מהר שלל וכו׳. להיות לאות על דברי הגליון: (ד) בטרם ידע. ג עדיין לא יהי׳ בו דעת לקרות אבי ואמי:

מְלֹא־רֹחַב אַרְצְךָ עִמָּנוּאֵל׃ ט רֹעוּ עַמִּים
וָחֹתּוּ וְהַאֲזִינוּ כֹּל מֶרְחַקֵּי־אָרֶץ הִתְאַזָּרוּ
וָחֹתּוּ הִתְאַזָּרוּ וָחֹתּוּ׃ י עִצּוּ עֵצָה וְתֻפָר
דַּבְּרוּ דָבָר וְלֹא יָקוּם כִּי עִמָּנוּ אֵל׃ יא כִּי
כֹה אָמַר יְהוָה אֵלַי בְּחֲזֻקַת הַיָּד וְיִסְּרַנִי
מִלֶּכֶת בְּדֶרֶךְ הָעָם־הַזֶּה לֵאמֹר׃ יב לֹא־
תֹאמְרוּן קֶשֶׁר לְכֹל אֲשֶׁר־יֹאמַר הָעָם הַזֶּה
קֶשֶׁר וְאֶת־מוֹרָאוֹ לֹא־תִירָאוּ וְלֹא תַעֲרִיצוּ׃
יג אֶת־יְהוָה צְבָאוֹת אֹתוֹ תַקְדִּישׁוּ וְהוּא
מוֹרַאֲכֶם וְהוּא מַעֲרִיצְכֶם׃ יד וְהָיָה לְמִקְדָּשׁ
ולאבן
קֹדֶשׁ וְהוּא דְּחַלְתְּכוֹן וְהוּא תִּוְקְפֻכוֹן׃ יד וְאִם

תרגום

ט אִתְחַבְּרוּ עַמְמַיָּא
וְאִתְּבְרוּ וַאֲצִיתוּ כָּל דִּי
בִּסְיָפֵי אַרְעָא אִתְקַפּוּ
וְאִתְּבְרוּ אִתְקַפּוּ וְאִתְּבְרוּ׃
י אִתְמְלִיכוּ מְלַךְ וַיְעַדֵּי
מַלִּילוּ פִּתְגָּמָא וְלָא יִתְקַיַּם
אֲרֵי בְּסַעֲדָנָא אֱלָהָא׃
יא אֲרֵי כְּדֵנָן אֲמַר יְיָ לִי
בְּמַתְּקֵף גְּבוּרְתָּא וְאַלְפַנִּי
מִלְּמֵזַךְ בְּאוֹרַח עַמָּא הָדֵין
לְמֵימַר׃ יב לָא תֵימְרוּן
מְרוּד לְכֹל דְּיֵימַר עַמָּא
הָדֵין מְרוּד וְדִדְחַלְתֵּיהּ
לָא תִדְחַלוּן וְעַל תּוּקְפֵּיהּ
לָא תֵימְרוּן תְּקוּף׃ יג יָת
יְיָ צְבָאוֹת יָתֵיהּ תֵּימְרוּ
לָא תְקַבְּלוּן וַיְהֵי מֵימְרֵיהּ
עיני שמואל
(י) אסי״ר ו׳: (יד) זכר ברא״ש:

תולדות אהרן

לא תאמרון סס ג ו׳. וכי׳ למקדש סס לח.

רש״י

מן שעיס באוכלוסי סנחריב · מלא רוחב. ארץ יהודה: עמנואל. היא שבע יהודה שהבטיחו הקב״ה להיות עמם בימי חזקיהו כדברי הנביאה שקראה שם בנה עמנואל · (ט) רעו עמים. לשון רעהו רשך כמ״י איתחברו. התחברו יחד אוכלסי סנחריב: וחותו · ותשברו: התאזרו וחותו · התאזרו בכל מיני גבורה וסופכ׳ להיות חתים: (י) עוצו · לשון ליווי: (יא) בחזקת היד. בהתגבר הנבואה עלי כשהוסיף לדבר אלי בדבר זה כמו שכתוב למעלה ויוסף ה׳ דבר אלי [לעיל ז׳] וכלשון זה אמר [יחזקאל י״ז] ויד ה׳ עלי חזקה לשון נבואה: ויסרני מלכת וגו׳ · הזהירני שלא להיות בעלת שבעה הסופר וסיעתו שנקשרו למרוד על חזקיה כמו

מצודת ציון

(ט) רועו. עמינו שבירה ורציצה כמו תרועה בשבע ברגל (תהלים כ׳): וחותו. גם הוא עניין שבירה כמו יחת אפריים מעם (לעיל ז׳): התאזרו. התחזקו כי החזור בתמיני הוא מחוזק ומזורז ביותר: (יב) קשר. עניין הגודה אחת: תעריצו. עניין חוזק כמו כנבור ערץ (ירמיה כ׳): (יד) למקדש. עמינו חרמון משבב וכן כי מקדש מלך הוא עמוס

כה אמר ה׳ אלי. מחר למעלה שאמר עוזו עלה ותופר וגו׳ כי כל חילו הרב: ויסרני. גם הוכיח והזהיר אותי מלכת בדרך העם הזה וכה שבא וסיעתו שהם מתפחדים מחיל סנחריב ומושבים למרוד בחזקיה מלכם ולהשליט עם סנחרב: לאמר. וכה אמר אלי: (יב) לא תאמרון קשר וכו׳. ר״ל עם כי שבא וסיעתו שהם הרוב מול חזקיה וסיעתו והתורה אמרה אחרי רבים להטות מ״מ לא תאמרון להתקשר ולהתחבר לכל אשר יאמר העם הזה בקשר סתרך: ואת מוראו. לא תיראו מפחד סנחרב: ולא תעריצו. לא תתנו לו כבוד הערילות והחוזק לומ׳ עליו שהוא חזק ביותר כאשר יאמרו העם הזה: (יג) אותו תקדישו. ר״ל שעשו בה׳ וקדשו שמו: והוא מוראכם. ורק הוא לבד יהיה מוראכם ר״ל לא תפחדו ממי כ״א ממנו יתברך: והוא מעריצכם. והוא יתן לכם ערילות וכח מול האויב: (יד) והי׳ למקדש. המקום כ״ה יהיה לשני בתי ישראל והם חזקיה וסיעתו ושבא וסיעתו לאחד יהי׳ לאחרמון משבב ומגדל עוז להשגב בם והוא חזקיה וסיעתו כי יגללו מיד סנחריב ולאחד יהי׳ לאבן נגף ולור מכשול והוא שבא וסיעתו כי אחר שהשליטו עם סנחריב ויגלו אליו לאבדו

כולם

תרגום

בְּכוֹן לְפוּרְעָן וּלְאָבָן מִחֵי
וּלְכִיף מִתַּקֵל לְתַרְין בָּתֵי
רַבְרְבֵי יִשְׂרָאֵל לְתִבָּר
וּלְתַקְלָא עַל תִּפְלִיגוּ
עַל דְּבֵית יְהוּדָה דְּיָתְבִין
בִּירוּשְׁלֶם׃ טו וְיִתְקְלוּן
בְּהוֹן סַגִּיאִין וְיִפְּלוּן וַיִתְבְּרוּן
וְיִתְצְדוּן וְיִתְאַחֲדוּן׃
טז גְּבִיא טַר סַהֲדוּתָא לָא
תִסְהַיַּד בְּהוֹן אֲרֵי לָא
מְקַבְּלִין חֻתּוֹם וְטַמַּר אוֹרַיְתָא לָא צָבָן דִּילְפוּן בָּהּ׃ יז אֲמַר גְּבִיא עַל דָּא צַלֵּיתִי
קֳדָם יְיָ דַּאֲמַר לְסַלְקָא שְׁכִנְתֵּיהּ מִבֵּית יַעֲקֹב וּבְעֵיתִי מִן קֳדָמוֹהִי׃ וְיִחְדָּא עַד דַּאֲנָא קַיָּם
עִוַּלְמָיָא דְּיַהֲב לִי יְיָ יִתְקַיְּמוּן בְּנָא אָתִין וּמוֹפְתִין דַּאֲמִירָן לְמֵימַר
עַל יִשְׂרָאֵל דְּאִם יְחָזוּן וְיִתּוּבוּן תִּבְטֵל גְּזֵרָתָא דִּי גְזַרְתָּא עֲלֵהוֹן דִּי יִגְלוּן
נתן

תולדות אהרן

לור תעודה סס יא קנ. וחכיתי לה׳ מגילה ג כד.

עיני שמואל

(טז) סס ו תלא בר״ר מ״ב ויק״ר י״ח אסי״ר א רו״ר א תנחומא הלוה א״ז ט: (יז) זכר מקץ בר״ר מ״ב ויק״ר י״ח אסי״ר ה רו״ר א שו״ט ל ירו׳ סס:

רש״י

למקדש. כמו התקדשו למחר [יהושע ג׳]: ולאבן נגף. שהרגליס נגפים בה לשון מכשול כמו בטרם יתנגפו רגליכם [ירמיה י״ג] פן תגוף באבן רגליך [תהלים ל״א]: ולצור מכשול. היא לשון אבן נגף שהצור היא אבן: לשני בתי ישראל. שבא להיות לפח ומוקש ליושבי ירושלים ומי הם שני הבתים פקח בן רמליהו וסיעתו ושבא וסיעתו: (טו) וכשלו בם רבים: באותם האנשים יכשלו אלו וסיעתם שיהם יפלו ביד שונאיהם פקח נהרג שהרגו הושע וי׳ השבטים נפלו ביד סנחרב ושבא יצא מירושלים כשעלה סנחרב מעליה לילך של תרהק׳ מלך כוש שטף שבא וסיעתו והלך לו: (טז) צור תעודה. כל זה מן הנבואה שנאמרה למעלה כי כה אמר ה׳ אלי ועוד זאת אמר לי צור תעודה ל׳ העדותי בכם היום ל׳ התראה קשור התראתי ותחום התורה על לב לימודי תלמידך וירמז שמיס הנקראים לימודי ה׳ ואם תאמר אין ל׳ קשירה נופל בלימוד תורה נופל היא בו שנאמר קשרם על לבך תמיד (משלי ו׳):

מצודת דוד

כולם: לפח וקמוקש. מוחר למעלה לומר למה יהיה לאחד לאבן נגף וכו׳ לפי שהוא ה״ל לפח ולמוקש להמלך היושב בירושלים והוא חזקיה: (טו) וכשלו בם. בהאבן הנגף:ובאליר המכשול יכשלו רבים וכמה שבא: ונפלו וכו׳. כפל הדבר במ״ש לחזק הענין: (טז) צור תעודה. הולם קשור התעודה וכפל במ״ש ואמר תחום התורה בלב התלמידים לתמן לא ישכחו אותה כי הולא זאת לא אחיים לבם לתקדם והרמוס משבב: (יז) וחכיתי לה׳. כבתימו לדבר דבר ה׳ אמר אקוה לה׳ שבן יהי׳ עם כי עתה הוא המסתיר פניו מבית יעקב הם

ע״ת השבטים לא יסתיר פניו מבית יהודה אם יזמרו התורה: וקויתי לו. כפל הדבר במ״ש לחזק הענין: (יח) הנה אנכי. ר״ל הנן המעשה שעשיתי אנכי והוא כהיום הבליון:ושמות הילדים אשר נתן לי וסם שאר יאוב והמר שלו מה בז שהמה לאותות ומופתים בישראל

ר״ל לרמז על הקורות אותם דעו שהכל נאמ׳ מעם ה׳ וכו׳ ולא מלבי

ישעיה ח כא

וּלְאָבֶן נֶגֶף וּלְצוּר מִכְשׁוֹל לִשְׁנֵי בָּתֵּי יִשְׂרָאֵל
לְפַח וּלְמוֹקֵשׁ לְיוֹשֵׁב יְרוּשָׁלִָם׃ טו וְכָשְׁלוּ בָם
רַבִּים וְנָפְלוּ וְנִשְׁבְּרוּ וְנוֹקְשׁוּ וְנִלְכָּדוּ׃
טז צוּר תְּעוּדָה חֲתוֹם תּוֹרָה בְּלִמֻּדָי׃
יז וְחִכִּיתִי לַיהוָה הַמַּסְתִּיר פָּנָיו מִבֵּית יַעֲקֹב
וְקִוִּיתִי לוֹ׃ יח הִנֵּה אָנֹכִי וְהַיְלָדִים אֲשֶׁר
נתן

מצודת ציון

(עמוס ז׳): נגף. עניין הכאה: (טו) ונוקשו. יפלו בהמוקש: (טז) צור. עניין קשירה כמו מי ערר מים בשמלה (משלי ל׳): תעודה. עניין התראה ע״ש דרך להתרות בעדים לבל יטעו והתורה נקראת כן על שהיא מלאה מהתראות ואזהרות: חתום. עניין סגירה כמו הספר החתום (לקמן כט):בלימודי. ר״ל בתלמידים וכן וכל בניך למודי ה׳ (לקמן נ״ד). (יז) וחכיתי. עניין תקוה כמו אחרי כל מוכי לו (לקמן ל׳) לאותות

נָתַן־לִי יְהוָה לְאֹתוֹת וּלְמוֹפְתִים בְּיִשְׂרָאֵל
מֵעִם יְהוָה צְבָאוֹת הַשֹּׁכֵן בְּהַר צִיּוֹן׃ יט וְכִי־
יֹאמְרוּ אֲלֵיכֶם דִּרְשׁוּ אֶל־הָאֹבוֹת וְאֶל־־־־
הַיִּדְּעֹנִים הַמְצַפְצְפִים וְהַמַּהֲגִים הֲלֹא־־־עַם
אֶל־אֱלֹהָיו יִדְרֹשׁ בַּעַד הַחַיִּים אֶל־הַמֵּתִים׃
כ לְתוֹרָה וְלִתְעוּדָה אִם־לֹא יֹאמְרוּ כַּדָּבָר
הַזֶּה אֲשֶׁר אֵין־לוֹ שָׁחַר׃ כא וְעָבַר בָּהּ נִקְשָׁה

מִלְּאִתְחַזָּאָה קֳדָמַיָּא צְבָאוֹת
דִּי שָׁכְנָתַיִה בְּטוּרָא דְצִיּוֹן׃
יט וַאֲרֵי יֵמְרוּן לְכוֹן עַמְמַיָּא
דְּאַתּוּן בְּעַיָּנוֹן תְּבָעוּ מִן
בְּדִין וּמִן זְכוּרוּ דְּמִנְצְפִין
וְדִמְנַהֲמִין הֲלָא כֵּן אוֹרַח
עַמְמַיָּא פְּלְחֵי טָעֲוָתָא
עַמָּא מִן טָעֲוָתַיִה תְּבָעוּן
חַיָּא מִן מֵיתָיָא׃ כ בְּדִין
תֵּימְרוּן לְהוֹן לְאוֹרַיְתָא
דְּאִתְיְהִיבַת לָנָא וּלְסַהְדוּ

אֲנַחְנָא שָׁמְעִין אֶלָּא תְּגַלּוּן לְבֵינֵי עַמְמַיָּא וְיֵימְרוּן לְכוֹן בְּפִתְגָמָא הָדֵין מְכַּוָּן לֵית
לֵיהּ מִן דְּשַׁחַר וְיִבְעֲנִיָּה׃ כא וְיֶעְדֵּי תַּקְלָא בְּאַרְעָא וִיהֵי עָקָא וּכְפַן וִיהֵי אֲרֵי
יָחֵזֵי כְּפַן וְסַגּוּף וַיְלוּט שׁוּם פְּתַגְרֵיהּ וְמַעֲוָתֵיהּ וְיִתְפְּנֵי לְעֵלָא לְמִבְעֵי

עיני שמואל

(יט) ס"ר ח ויק"ר ו ט"ו תנחומא תשא אתור שופטים: (כ) ויק"ר ו: (כא) תנחומ' יתרו:

תולדות אהרן

וכי יאמרו סותה ל יב: לרורה ונומ' ספר הזוה' פרשת אתור

רש"י

תורה בישראל של ידם: (יט) וכי יאמרו אליכם. אמר רבי סימון בארי אביו של הושע בן בארי נבא שני מקראות הללו ולא היה בהם כדי ספר וטעפלו בישעיה ובינא אותם לגלות עשרת השבטים כשהגלה סנחרב לראובני ולגדי (והגלו עמהם) כמה שנאמר (ד"ה א' ה') באדה בנו בשיא לראובני היא אשר הגלה תגלת פלאסר: וכי יאמרו אליכם. האומות: דרשו אל האובות וגו' המצפצפים והמהגים. לשון גנאי היא שאף הדבור אין בהם אלא כעופות הללו שמפטפטין בקולם לשון ליפלוף והגא נופל בעופות כסוס עגור כן אלפלף [לקמן לח] אהגה ביונה וכן מלינו לשון ליפלוף בקול נמוך שנאמר [לקמן כט] והיה כאוב מארץ קולך ומעפר אמרתך תלפלף: הלא עם אל אלהיו ידרש. זו תהא תשובתכם הלא עם כמנו אשר לו אלהים כאלהיהו אל אלהיו ידרוש שמא תאמרו לנו להיות כמותכם לדרוש לורכי החיים מן המתים (כ) לתורה ולתעודה. מאומר למעלה הימנו שמא נדרוש אל המתים לתורה ולתעודה בעד החיים להורות לנו מה נעשה כל זה לפי המדר' ולפי פשוטו יש לפתור וכי יאמרו אליכם וגו' גמר נבואתו היא שאמר ויסרני

מצודת ציון

(יט) **האובות** · המגלים את המת לשאול ממנו עתידות: **והידעונים.** המכניסים עצם חיה שאתה יודע והבאים מדבר ע"י כשוף: **המצפצפים** . כן נקרא השמעת קול הפוף · כמו ופולה פה ומלפלף (לקמן ח) : **והמהגים** · כן נקרא השמעת קול היונה כמו אהגה כיונה (לק' ל"ח) : (כ) **לתורה** · כלה הלמיד מקום בי"ת וכן ישבת לכסא(מלכים ע) ומשפטו בכסא : **ולתעודה** · כן נקראה התורה ועם שאמר לתורה אמר גם לתעודה וכן אדמת עפר (דניאל י"ב) והדומים : **שחר** · ענין זוהר ואורה והוא מל' אור השחר . (כא) **נקשה** . מל' קשה

לאמונות האל ור"ל כמו שהראיה הזה הוא הכל ואין בו ממש נפתים לכם כי כל אמריכם אחרי מותם · (כא) **ועבר בה** · מלכת בדרך העם הזה והוכיח הקב"ה לנביא ולסיעתו של חזקיה כשיאמרו אליכם שבנא וסיעתו שירלו את חזקיה מבעד בעבו"ם דרשו אל האובות ואל הידעוני' וברור בעבו"ם כאשר עשו אבות הראשונים והסיבו את המלוכה אל סנחריב . הלא (כל) עם אל אלהיו ידרוש . עובדים עבו"ם ודורשים בעד החיים אל המתים אף אתם יש לכם לעשות כן : לתורה ולתעודה . זו תהא תשובתכם שתשמרו את התורה כמה שנאמר למעלה לור תעודה חתום תורה ולא תאמינו לדבריהם : אם לא יאמרו כדבר הזה אשר אין לו שחר . מאחר שתשיבו לו תשובה זו תרלו ותשמעו אם לא יהיו מודים כשריס שבאם לדבריכם ויאמרו כדבר הזה אמת אשר אין לו אלוה אוב וידעוני שום שחר אין רואי לשחר פניו כן חירגס יוכלן ומדרש אגדה על עצמו אינו מזריח השחר שהרי עיניס לו ואינו רואה ואיך יזריח על אחריס . עניו אחר אם לא יאמרו כדבר הזה . עתה תראו אם לא יאמרו עליכם כדבר הזה דרשו אל האובות אע"פ שאין לו שחר ולא ממש בדבר הזה לא יבושו מלומר אליכם כך : (כא) **ועבר בה נקשה ורעב** · מוסב למעלה מה אמר בתחלת הענין ויסרני מלכת בדרך

מצודת דוד

מלבי עשבו הדברים · (יט) **וכי יאמרו אליכם** · ואם המסיתים יאמרו אליכם דרשו הדבר אל האובות ואל הידעוניס וכם יגידו לכם אם האמת כן הוא כי יפתו אתכם לומ' הלא תראו שכם מצפלפים ומהגים ואי"כ יש ממש בכם ויוסיפו עוד לומר הלא כל עם מהאומות דורש אל אלהיו ועכ"ז בעד דברי החיים ידרשו אל המתים ר"ל ישאלו באובות לדעת אם באמת הוא כדברי החיים ולא יתבו זאת לעון ולמכתיב באלהיו מדוע לא תעשו כמוהם : (כ) **לתורה ולתעודה** · ר"ל הריני כשבע בתורה אם לא יאמרו המסיתים דברי הבלי כדבר הזה אשר ראה לעין כל שאין לו שחר ובסירות כי אין להאמות אמונה האליל כן יהיו כל הראיות שיביאו ובאומ' המרו בנפשותיכם לבל תהיו ומי שעבר בדרך הזה לדרוש באובות וכם בני עשרת השבטים :

פּוּרְקָן בְּתַר דְּתִתְהַתַּם
גֵּרְתָּא וְלָא יִכּוּל: כב וְסָעִיד
מִיָּתְבֵי אַרְעָא יָבְעֵי אֲרֵי
יַתֵּי עֲלוֹהִי עָקָא כְּפַן
וְשִׁלְהֵוֵי עָקָא קְבִיל וּבְדוּר:
כג אֲרֵי לָא יִשְׁתַּלְהֵי כָּל
דַּיָּתֵי לַעֲקָא לְהוֹן כְּעִדָּן
קַדְמַי גְּלוּ עַם אַרְעָא זְבוּלֵן
וְעַם אַרְעָא נַפְתָּלִי וּשְׁאָרְהוֹן
מָלְכָּךְ תַּקִּיף יְגֵי עַל דְּלָא
אַדְכַּרוּ גְּבוּרַת יַמָּא וְנַסֵּי

וְרָעֵב וְהָיָה כִּי־יִרְעַב וְהִתְקַצַּף וְקִלֵּל בְּמַלְכּוֹ
וּבֵאלֹהָיו וּפָנָה לְמַעְלָה׃ כב וְאֶל־־־־אֶרֶץ
יַבִּיט וְהִנֵּה צָרָה וַחֲשֵׁכָה מְעוּף־צוּקָה וַאֲפֵלָה
מְנֻדָּח׃ כג כִּי לֹא מוּעָף לַאֲשֶׁר מוּצָק לָהּ
כָּעֵת הָרִאשׁוֹן הֵקַל אַרְצָה זְבֻלוּן וְאַרְצָה
נַפְתָּלִי וְהָאַחֲרוֹן הִכְבִּיד דֶּרֶךְ הַיָּם עֵבֶר
הַיַּרְדֵּן גְּלִיל הַגּוֹיִם׃

תולדות אהרן

והיה כי וגו' עכו"ס ד ל"ו :והל ארץ וגו' סס · כי לא מועף סנהדרין יא לד ויק"ד : כעת הראשון כס ל"ד :

עיני שמואל

(כג) במד"ר כ"ג פתיחה ליכם ספרי עקב תנחומא הפעם :

רש"י

העם הזה ופי' מה היא הדרך לא תאמרו קשר לקשר עשרת השבטים שיתקשרו עם מלכי מצריס ופירש את עומקן והיה למקדש וכשלו בס וכל הענין . ועבר בה . העובר באותה הדרך שעוזביס את הקב"ה וסומכין על מלכי מצריס . נקשה . מאורע קשה . נקשה ורעב . נלאה בצרות קשות ורעב כי קושי ומצור ומלוק ורעב יבא עליהס בימי מצור שלש שניס אלר סנחרב של שומרון : והיה כי ירעב וקלל · בעבליס ובעליס שהיו עובדיס להס : ופנה למעלה . לבקש מאת הקב"ה ולא ישמע כי יתחתם גזר דין וכן תירגס יומתן : (כב) ואל ארץ יביט. אולי ימלא עזר אשר שלח מלאכיס הושע בן אלה אל סוא מלך מצריס [מלכיס ב' י'] : והנה צרה . כי לא יעזרוהו וגם שבנא ילא לסנחריב לרעה לו : מעוף צוקה . עיפות לוקה : ואפלה מנודח . על ידי אפלה הוא מנודח שכן לשון נידות נופל באפלה כמו (ירמיה כ"ג) לכן יהיה דרכם להס כחלקלקות באפילה ידחו ונפלו בה . ולאפילה הס מנודחים : (כג) כי לא מועף לאשר מוצק לה . כי מלך אשור אשר ניתן למולק ולהלר לה לארלכם אינו עיף ואינו עלל מלבא עליהס עד שלש פעמיס אחת בימי פקח [מלכיס ב' ט"ו] אשר לקח את עיון ואת אבל מעכה ואת הקדש ואת הגליל כל ארץ נפתלי והגלות

מצודת דוד

נקשה ורעב · כלא עליו מאורע קשה וסבל הרעבון כי אחם לאחמו : **וקלל במלכו ובאלהיו** · כי לא מלא עזר לא מהמלך ולא מעבלי הזהב וכבעליס שעבדו : **ופנה למעלה** · לבקש עזר מאלוה האמתי ואולמ' הוא פנה אבל לא הועיל כי בבר נחתם בגז' דין : (כב) **ואל ארץ יביט** · אולי ימלא עזר ממלכי ארץ : **והנה צרה וחשיכה** · כי לא מלא עזר : **מעוף צוקה** · לרה חשיכה ופלל הדבר במ"ש : **ואפלה מנודח** · יהיה מנודח אל האפלה : (כג) **כי לא מועף** · כי לא יהיה עייפות ותשות כח לבעס אשר הועמד להיות לה למולק ולהלר כי שלש פעמיס יבוא עליהס : **כעת הראשון** · גלות האחלעית תהיה קלה כאותה של עת הראשון אשר הקל להגלות את ארץ זבולון וארץ נפתלי וכן בגלות האחלעית לא יגלה רק אותם שבעבר הירדן : **והאחרון הכביד** . אבל גלות האחרון יכבד מכם כי בכל יגלו : **דרך הים** . עבשיו מובא סדר גלותם ואמר בתחלה גלו היושבים דרך יתה של עברים והיא ארך נפתלי שנאמ' בו יס ודרום ירשה (דברים ל"ג) וזה היה בימי פקח בן רמליהו במ"ש במ"ב והיא בשנת ד' לאחז : **עבר הירדן** · אחז"ל גלו אותם שבעבר הירדן במ"ש ויעבר וכו' ויגלם לראובני וכו' [דה"א כ'] וזה היה בימי הושע בן אלה והיא בשנת י"ב לאחז כן משמע בס"ע : **גליל הגוים** · אחז"ל גלו כולם בסוף ימי הושע והיא בשנת ו' לחזקיה במ"ש במ"ב · אי"ז בכללה נקרא' גליל הגוים.

ט א הָעָם הַהֹלְכִים בַּחֹשֶׁךְ רָאוּ אוֹר
גָּדוֹל יֹשְׁבֵי בְּאֶרֶץ צַלְמָוֶת אוֹר נָגַהּ עֲלֵיהֶם׃
ב הִרְבִּיתָ הַגּוֹי לֹא הִגְדַּלְתָּ הַשִּׂמְחָה שָׂמְחוּ
לְפָנֶיךָ כְּשִׂמְחַת בַּקָּצִיר כַּאֲשֶׁר יָגִילוּ
בְּחַלְקָם שָׁלָל׃ ג כִּי אֶת־עֹל סֻבָּלוֹ וְאֵת
מַטֵּה שִׁכְמוֹ שֵׁבֶט הַנֹּגֵשׂ בּוֹ הֲחִתֹּתָ כְּיוֹם
מִדְיָן׃ ד כִּי כָל־סְאוֹן סֹאֵן בְּרַעַשׁ וְשִׂמְלָה
מְגוֹרָלָה
אֲעִידִיתָא יַת גִּיר מְרָוָתֵיהּ וְיַת שׁוּלְטַן עֲקָתֵיהּ שִׁלְטוֹן דַּהֲוָה מְפַלַּח בֵּיהּ אִתְּבַר
כְּיוֹם מִדְיָן׃ ד אֲרֵי כָּל מְסַבְּהוֹן וּמִתַּנְהוֹן בִּרְשַׁע אִתְגְּעַלוּ בְּחוֹבִין הָא כִּבְסוּ
דִּמְרוּשָׁא

עיני שמואל

(א) שו״ע כ״ב הגהות״מ מ״ח :(ב) זהר וירא ויחי (ג) בר״ר כ״ו קה״ר כ : (ד) במד״ר ט שו״ע פ״א ירושלמי סוטה א ז:

תולדות אהרן

לו הגדלת ספר הזוה״ר פרשת וירא ופ׳ ויחיי כי סאון סוטה א ב מ ט כי ילד יולד סנהדרין י״א ל״ד .

רש״י

היא כל ארץ ישראל שהיתה גולת אליה כל הגויים שהכל מתאוין לה ובאין לה לסחורה כעין שנאמר [ירמיה ג׳] נחלת צבי צבאות גויים ויונתן תירגם לי אחר :

ט (א) העם ההולכים בחשך . הם יושבי ירושלים שהיו חשיכים מדאגת סנחריב כעין שנאמר חזקיהו [לקמן ל״ז] יום צרה וחוכחה ונאצה היום הזה : ראו אור גדול . במפלתו של סנחריב : (ב) הרבית הגוי . נעשו גדולים לכל שומעיהם כשנמצו האומות הנסים שנעשו להם : לו הגדלת השמחה . ולא לאויביו וכתיב לא בלמ״ד אלף לפי שלא היתה שמחת חזקיה שלימה לפי שבאותו הפרק נאמר לו הנה ימים באים ונשא כל אשר בביתך (לקמן ל״ט) : כשמחת בקציר ת״י כחדות בלתי קרב שהוא כעין הקציר הורגי אדם קוללי צוארים ושיהא הכתוב בלשונו לדרוש שהיה אותו הנס בגיל קציר העומר : כאשר יגילו בחלקם שלל . מצריים בימי משה . שאף כאן חלקו שלל כוש ומצריים וחמדת כל הגויים כמ״ש (לקמן ל״ז) שכשחזר משל תרהקה מלך כוש בא לא לו לירושלים עם כל

מצודת ציון

ט (א) צלמות . צלו של מות ר״ל חשכת הקבר : נגה . שנין שאדם ורויחם : (ב) הרבית . שנין גדולים כמו רבי מלך בבל (ירמיה ט ל) . (ג) סבלו . מלי סבל ומשא : שבט . כן יקרא המושל כמו לא יסור שבט מיהודה (בראשית מ״ט) : הנוגש . שנין לחץ ודחק : החתות . שנין שברון : (ד) סאון . כמו שאון כשיין והוא המיית מלחמה : ושמלה . שנין מלבוש : מגולגלה

מצודת דוד

הגויים שהיתה גולת אליה כל הגויים שהכל היו מתאווים לה ובאין לה לסחורה כעין שנאמר נחלת צבי צבאות גויים (ירמיה ג) וכ״ז חוזר למעלה שאחר לא תהיו נפחדים אחר המפחיתים לדרוש בתוכחות כי בכי עברת הפנטים דרשו בתוכחות וסגיע לסם הרבה מהרעות :

ט (א) העם ההולכים בחושך . מוסב למעלה לומר אבל העם הזה על שלא היו במוסב עם כי אף העם הלבו במוסך מפחד סנחריב הבא בסוף רחו אור גדול בעת מפלתו :

תולדות אהרן

(ה) זהר ויקרא לון נשא במד״ר ב דב״ר א פסיקתא מ״ו פ והשלום : (ו) ויק״ר ל״ו במד״ר י״ח רו״ר ז זהר בראשית ת״ז ה כ״ח ספרי נשא ירושלמי סנהדרין י״ב שו״ע ו : (ו) אחר״ע ד :

רש״י

ואין בו דם : והיתה לשריפה . יקד יקוד מאכולה אש : (ה) כי ילד יולד לנו . אף ע״פ שאחז רשע היא בנו הנולד לו זה כמה שנים להיות לנו מחחיו למלך לדיק יהיה . ותהיה משרת הקב״ה ושולו על שכמו שיהיה עוסק בתורה ושומר מצות ויעה שכם למשלו של הקב״ה : ויקרא שמו . הקב״ה שהוא מפליא עצה ואל גבור ואבי עד . קרא שמו של מזקיהו שר שלום כי שלום ואמת יהיה בימיו : (ו) למרבה המשרה . למי יקרא הסר הזה למלך המרבה המשרה של הקב״ה על עצמו לירא מפניו . משרה . לשון שררה . זו להשובת החולקים . אף יש ומר שאף שר שלום משמותיו של הקב״ה וקריאת שם זה אינו נשם ממש אלא לשם גדולה ושררה כמו וקרא שם בנים לחם וכמו ועשית׳ לך שם . אף כאן ויקרא שמו ויתן לו שם וממשלה: ולשלום.הייתן לו. איזקיק.שהיה לו שלום מכל עבריו ואין קץ זה ל׳

מצודת דוד

שאון המיית מלחמה׳ שדרך להיות המיה ברעש גדול ושמלת הכרוגים מגוללת בדמים ומלוכלכת בו : והיתה . אבל בלחון המלחמה הבינה היתה דומה לשרפה הנאכלת באש כי לא נשם רעש מלחמה ולא נראה דם כי המלך הבא בכח : (ה) כי ילד יולד לנו . כל זה בזכות הילד אשר יולד לנו וזהו חזקיה בימיו היתה מפלת סנחריב : ותהי המשרה . ממשלה ה׳ יהיה על שכמו ר״ל יטה שכמו לסבול עול החורה והמלוה : ויקרא שמו פלא יועץ וכו׳ . ר״ל ה׳ שהוא יועץ פלא ואל גבור ואבי עד יקרא שם הילד היולד שר שלום (ז) למרבה המשרה . ר״ל הבא שר שלום יורה על מרבית המשלה ועל מרבית השלום עד אין סוף : על כסא דוד . מרבית המשלה והשלום יהיה על כסא כבוד ר״ל על המלך היושב על הכסא : ועל ממלכתו . גם על אנשי ממלכתו יהיה מרבית המשלה והשלו׳ : להכין אותה . להאחר עומד על כנה ונכוניה ותחזר על הכסא ועל הארה : ולסעדה . לבל תהיה מפלה : במשפט ובצדקה . ר״ל אם במשפט לבד לא יהיו כדאים לזה כי אין הזכות רב כ״כ מ״מ יעמד עוד לדק׳ : מעתה ועד עולם.בל ימי חזקיה.כ״ז הצדקה יעשה על כי יתקנא על מה שחרב סנחריב כלפי מעלה : (ז) דבר וכו׳ . זה אחר על מלכות

יַרְדְּנָא קְרַב בְּרַבִּי עַמְמַיָּא׃
א עַמָּא בֵּית יִשְׂרָאֵל
דַּהֲווֹ מְהַלְּכִין בְּמַצְרַיִם
כְּדִבְקִבְלָא נְפַקוּ לְמַחֲזֵי
נְהוֹר סַגִּי יָתְבִין בְּאַרְעָא
טוּלִימוֹתָא נְהוֹרָא אַזְהַר
עֲלֵיהוֹן׃ ב אַתְגֵּיתָא עַמָּא
בֵּית יִשְׂרָאֵל דְּהוֹן אַסְגֵּיתָא
חֶדְוָא חֲדִיאוּ קֳדָמָךְ בְּחֶדְוַת
גִּצְחֵי קְרַב כְּמָא דַּהֲווֹ חָדָן
בְּפַלְגוּתְהוֹן בְּזָתָא׃ ג אֲרֵי

עיני שמואל

(ה) זהר ויקרא לון נשא במד״ר ב דב״ר א פסיקתא מ״ו פ והשלום : (ו) ויק״ר ל״ו במד״ר י״ח רו״ר ז זהר בראשית ת״ז ה כ״ח ספרי נשא ירושלמי סנהדרין י״ב שו״ע ו : (ו) אחר״ע ד :

תולדות אהרן

למרבה המשרה שבת ס׳ ל״ה סנהדרין:דבר שלח חולין ז לא

רש״י

הפסק עולמית אלא אין קץ לסגיבו על כסא מלכות דוד יהיה שלוסה במשפט ולדקה שעשה יחזקיהו . ולשלום ומ״ו זו תיקון המלה היא הרב׳ מסר׳ על שכמו ומה גמול ישלם לו הנה לשלומו אין לו קץ ואין קצבה : מעתה ועד עולם . עולמו של חזקיהו שלום כל ימיו וכן מצינו שאמרה הנה על שמואל ויעב שם עד עולם ולתשובת החולקים האומריס לדעתם יש להסיבם ומה היא מעתה והלא לא בא אלא עד סוף ה׳ מאות שנה ויאמר : קנאת ה׳ צבאות . שקנא לציון על אשר יעץ עליה ארם ופקח : תעשה זאת.ולא אחז רצוי לכך ואף זכות אבות תמה.הוספ׳ ואמרו רבותינו בקש הקב״ה לעשות חזקיהו משיח וסנחריב גוג ומגוג אמרו מלאכי השרת לפני הקב״ה מי שקלן דלתות ההיכל ושגרן למלך אשור יעשה משיח מיד סתמו הכתוב:(ז)דבר שלח ה׳ ביעקב הנבואה

מצודת דוד

מגולדה . מל גלול וסבוב . (ה) המשרה . מלי שררה וממשלה : אבי עד . אב עולם : (ו) ולסעדה . ענין הסעדה

מצודת ציון

מגולדה . מל גלול וסבוב . (ה) המשרה . מלי שררה וממשלה : אבי עד . אב עולם : (ו) ולסעדה . ענין הסעדה

יושבי וכו׳ . כפל הדבר כמ״ש : (ב) הרבית הגוי . כזה נעשו גדולים ותקוים בעיני הכל . לו הגדלת השמחה . ר״ל אם למלכות ישראל היה חוסך אפלה הנה ליהודה הגדלת השמחה : שמחו לפניך . הנה״מ נתנו שבח ושמחו שמחה גדולה : כשמחת בקציר . כמו שדרך העולם לשמוח בעת הקציר : כאשר יגילו . כמו ששמחו בעת שחלקו שלל סנחריב כן הרבו לשמוח לפניך הנה״מ : (ג) כי את עול סבלו . בעול שהיה סובל חזקיהו ומי שהיה משמ שכמו להעמיס עליו משל הכבד להעלות מם קשה ואת השבט שהיה נוגש ורודה בו והוא אשור וכפל הדבר כמ״ש לאחר המלוה : החתות . הענש הזה שברת בלילה אחת כמו עת אפלת מדין בימי גדעון . כי גם המה נאבדו בלילה אחת : (ד) כי כל סאון . כל

אֲדֹנָי בְּיַעֲקֹב וְנָפַל בְּיִשְׂרָאֵל׃ ח וְיָדְעוּ הָעָם
כֻּלּוֹ אֶפְרַיִם וְיוֹשֵׁב שֹׁמְרוֹן בְּגַאֲוָה וּבְגֹדֶל
לֵבָב לֵאמֹר׃ ט לְבֵנִים נָפָלוּ וְגָזִית נִבְנֶה
שִׁקְמִים גּُדָעוּ וַאֲרָזִים נַחֲלִיף׃ י וַיְשַׂגֵּב יְהוָה
אֶת־צָרֵי רְצִין עָלָיו וְאֶת־אֹיְבָיו יְסַכְסֵךְ׃
יא אֲרָם מִקֶּדֶם וּפְלִשְׁתִּים מֵאָחוֹר וַיֹּאכְלוּ
אֶת־יִשְׂרָאֵל בְּכָל־פֶּה בְּכָל־זֹאת לֹא־שָׁב
אַפּוֹ וְעוֹד יָדוֹ נְטוּיָה׃ יב וְהָעָם לֹא־שָׁב
עַד־הַמַּכֵּהוּ וְאֶת־יְהוָה צְבָאוֹת לֹא דָרָשׁוּ׃
יג וַיִּכְרֹת יְהוָה מִיִּשְׂרָאֵל רֹאשׁ וְזָנָב כִּפָּה
ואנמון
לָא תָבוּ לְפוּרְחָן מִן דַּאֲתִי עֲלֵיהוֹן
צְבָאוֹת לֹא תָבְעוּ׃ יג וְשֵׁיצֵי יְיָ מִיִּשְׂרָאֵל רֵישׁ וְהָגְמוֹן
שִׁלְטוֹן וְאִטְרוֹן

ח וְאִתְרַבְרְבוּ עַמָּא כּוּלְּהוֹן
אֶפְרַיִם וְיָתֵב שֹׁמְרוֹן בְּרִבּוּ
וּבְתַקּוֹף לִבָּב לְמֵימַר׃
ט רֵישַׁיָּא גְּרוּ וּדְטָבִין מִנְּהוֹן
נְמַנֵּי נִכְסָיָא אִתְבַּזָּזוּ
וּדְשַׁפִּירִין מִנְּהוֹן נִקְנֵי׃
י וְתַקִּיף יְיָ סַנְאֵה רְצִין
עֲלוֹהִי וְיַת בַּעֲלֵי דְבָבוֹהִי
יְעָרֵר׃ יא אֲרָם מִמַּדִּינְחָא
וּפְלִשְׁתָּאֵי מִמַּעֲרְבָא וּבְזוּ
יַת נִכְסֵי יִשְׂרָאֵל בְּכָל אֲתַר
בְּכָל דָּא לָא תָבוּ מֵחוֹבֵיהוֹן
דִּיתִיב רוּגְזֵה מִנְּהוֹן וְעַד
כְּעַן מַתְקְפִין מֵרְדֵיהוֹן
וְעוֹד מַחֲתֵיה עָתִיד
לְאִתְפְּרָעָא מִנְּהוֹן׃ יב וְעַמָּא
מָחֵא וְאוּלְפָן מִן קֳדָם יְיָ
שִׁלְטוֹן וְאִטְרוֹן

עיני שמואל

(יח) זכר פנחס מ״ר ח אס״ר ח פסיקתא ל״ג

רש״י

הנבואה שתתנבא לפורענות פקח בן רמליה : ונפל בישראל . מעתה תתקייס בהס : (ח) בגאוה ובגודל לבב לאמר . מה שהיו אומרים בגאוה ובגודל לבב : (ט) לבנים נפלו וגזית נבנה . המלכים שהיו לנו קודם שמלך פקח בנן יהואחז בן יאשיה שביטלו בתמעטו כענין שנאמר [מלכים ב׳ י״ג] כי אבדם מלך ארם שפלים היו והם הלכו להם כענין לבנים רעוע הנופל אבל זה שהוא עכשיו חזק היא לבנים אבני גזית וכן ארזים עובים משקמים לבניין : (י) וישגב ה׳ את צרי רצין עליו . הס בוטחים בהם שנסמכו על רצין מלך ארם והקב״ה ישגב את מלך אשור עליו ויסכסכו להאיחו לבוא עליו כך שמעתי.ואני אומר את מוביו כלפי השכינה היא אומר הקב״ה יסכסך את מוביו זה בזה בנוי ארם ופלשתים בישראל ויעלה זה בזה כמו שנאמר למטה

מצודות ציון

השעה : (ע) ונזית . אבנים גזיתים ומחוטבים ביושר רב : שקמים . מין אילן תאנה וכן ובולס שקמים (עמוס ז) : גדעו . נכרתו כמו ואחריהם הגדעון (דברים ז) (י) יסכסך. עניין בלבול וכן וסכסכתי מצרים (לקמן י״ט) : (יג) ראש . ר״ל החטוב : וזנב . ר״ל הפשל : כפה . כן נקרא הענף כמו וכפתו לא רעננה (חיוב ע״ו) לפי שהיא כפופה : ואנמון . הוא

מצודות דוד

בעניין מנשה את אפרים וגומר : (יח) ארם מקדם. ארם הרעו להם מקדם בימי יהואחז ויואש ופלשתים הרעו להם מאחור שהפלשתים להם במערב : בכל זאת וגו׳ ועוד ידו נטויה . עד היום עליהם את סנחריב . ד״א ארם מקדם ופלשתים מאחור . היו מזחיתים ביהודה בימי אחז כמו שמפור׳ בדברי הימים [ב׳ כ״ח] ועל ישראל ועל יהודה היה ישעיה מתאונן על הארות הללו : (יב) עד המכהו . עד הקב״ה שהוא מביא עליו המכות האלה : (יג) כפה ואנמון . לשון מלכים ושלטונים . כפה מרקוול״ר בלע״ז כלומר לותם הקופפים עליהם ככיפה זו : ואנמון . לף היא כיפה קטנה וע״ז שכפופה כאנמון קורא לה אנמון . וכברייתא דשמואל מצינו שיש מזלות ברקיע מתונים ואלה שמות׳ וכאן אמר הנביא שכל אכמיהם המתנבאים להם ומוזיים בוכבים את הבאות

מצודות דוד

מלכות אפרים דעו כי הפורענות שבאה עליכם לא במקרה בא כי בדבר הזה שלח ה׳ ע״י הנביאים הקודמים להתנבאות עליהם וכן הי׳ כי בכל ובתקייים כי כבר גלוי מקצתן : (ח) וידעו . כל העם הנשארים ידעו שלא כן דבריהם אשר יבברו בגאוה ובגודל לבב והוא מקרא קצר ומובן מתיליו : (ט) לבנים נפלו . מה בכך שנפלו בנין הלבנים הלא נבנה תמורתן באבני גזית ר״ל אם החיוב גלה בתקלת הגם עתה בתחזק ביותר כי חוזבים שבא במקרה וכיא לא תתמיד : שקמים נדעו . אם כאומר הגם כל עצמם לא סמכו אלא על רצין ובעו שה׳ יגבר ויחזק את צרי רצין עליו וה״ב כבל עוזר ונפל עזור : ואת אויביו יסכסך . ובזה יבלבל דעת אויביו הם רשעי ישראל : (יח) ארם מקדם . אף כי מאז בימי יהואחז הרעו להם ארם ביוהב במערת ח״י וגם פלשתים ביוהבים במערב הרעו להם : בכל פה . ר״ל מלאו כל תאותם מהם : בכל זאת . בכל הפורענויות שבבר בא לא שב מן אף כ׳ מישראל ועוד ידו נטויה לבכות עוד בהם : (יט) לא שב . לא עשה תשובה המגעת עד ה׳ שבכה בם כי מוזבים הכל למקרה ואינם דורשים את ה׳ : (יג) ויכרת ה׳ . לכן יכרת הכל ביום אחד החיוב והפשל : כפה ואנמון . הפרים הבומים לענף יפה

וְאַנְמוֹן יוֹם אֶחָד׃ יד זָקֵן וּנְשׂוּא־פָנִים
הוּא הָרֹאשׁ וְנָבִיא מוֹרֵה־שָׁקֶר הוּא הַזָּנָב׃
טו וַיִּהְיוּ מְאַשְּׁרֵי הָעָם־הַזֶּה מַתְעִים וּמְאֻשָּׁרָיו
מְבֻלָּעִים׃ טז עַל־כֵּן עַל־בַּחוּרָיו לֹא־
יִשְׂמַח וְאֶת־יְתֹמָיו וְאֶת־אַלְמְנֹתָיו
לֹא יְרַחֵם כִּי כֻלּוֹ חָנֵף וּמְרֵע וְכָל־פֶּה דֹבֵר
נְבָלָה בְּכָל־זֹאת לֹא־שָׁב אַפּוֹ וְעוֹד יָדוֹ
נְטוּיָה׃ יז כִּי־בָעֲרָה כָאֵשׁ רִשְׁעָה שָׁמִיר
וָשָׁיִת תֹּאכֵל וַתְּצַת בְּסִבְכֵי הַיָּעַר וַיִּתְאַבְּכוּ
גֵּאוּת עָשָׁן׃ יח בְּעֶבְרַת יְהוָה צְבָאוֹת נֶעְתַּם
אָרֶץ וַיְהִי הָעָם כְּמַאֲכֹלֶת אֵשׁ אִישׁ אֶל־
אחיו

וּבְגוּמָא חַד׃ יד סָב וּנְסִיב
אַפִּין הוּא רֵישָׁא וּסָפַר
מַלְיַף שְׁקַר הוּא חֶלְשָׁא׃
טו וַהֲווֹ מְשַׁבְּחֵי עַמָּא הָדֵין
מַטְעָן וְרַבְרְבָנוֹהִי
מְסַלְעִמִין׃ טז עַל כֵּן עַל
עוּלֵמוֹהִי לָא יְחַדֵּי
יְיָ וְעַל יַתְמוֹהִי וְעַל
אַרְמַלְתּוֹהִי לָא יְרַחֵם אֲרֵי
כּוּלְּהוֹן חֲנִיפִין וּבִישִׁין וְכָל
פּוּמְהוֹן מְמַלְלִין שְׁקַר
בְּכָל דָּא לָא תָבוּ מֵחוֹבֵיהוֹן
מִנְּהוֹן וְעַד כְּעַן מַתְקְפִין
מֵרְדֵיהוֹן וְעוֹד מַחֲתֵיה
עָתִיד לְאִתְפְּרָעָא מִנְּהוֹן
יז אֲרֵי תַדְלִיק כְּאִשְׁתָּא
פּוּרְעָנוּת חוֹבֵיהוֹן חֲטָאָיָא
וְחַיָּבָיָא תִּשֵׁיצֵי תִּשְׁלוֹט בְּשַׁאַר עַמָּא תִּשֵׁיצֵי סַגִּי מַשְׁרְיָתָא׃ יח בְּתַבְעוֹר מִן קֳדָם יְיָ
צְבָאוֹת חֲרוֹכַת אַרְעָא וַהֲוָה עַמָּא כְּיֻקֵּדַת נוּר גְּבַר עַל אָחוּהִי לָא חָיְסִין׃

תולדות אהרן

על כן שבת ב לנ כתובות ל״ח

עיני שמואל

(טז) מ״ר י״ג : (יז) פסיקתא כ״ש מ״ר י״ט :

רש״י

עליהם יכרית ה׳ מהם : (טו) מאשרי . מדריכי כמו באשורי אחז׳ רגלי [מיוב כ״ג] [ומאושריו שלמדו דרכיס מדרכי התועה סא״מ] : ומאושריו מבולעי׳ הנדרכיס בדרך המתעים המאשרים אותה בדרכיס הללו דרכיס מסותרים ונבוכיס שמין פתח לצאת׳ מהם ולשון בילוע נופל על הדרך כענין שנאמר במקו׳ אחר עמי מאשריך מתעים ודרך אורחותיך בלעו [לעיל ג׳] : (טז) ומרע . רשע כמו זרע מרעים הנצר בהם ותאכלו׳ כאש : שמיר ושית . שלה׳ תאכל המורדים והפושעים שבהם : ותצת בסבכי

מצודות דוד

והכנזים הבומים לגומא הגדל במים וכפל הדבר בתי״ם : (יד) ונשוא פנים . מי שבכל ובשאים לו פנים לפי רוב הסתיכות : מורה . המלמד לעשות שקר : הוא הזנב . הוא הפשל שבעם : (טו) מאשרי . המדריכים את העם בתם מתעים אותם ללכת בדרך לא ישר : ומאשריו . אותם שהיו מיוחדים בעיני העם בתם בתתיים : (טז) לא ישמח . כי בשאדם הוא ובא עליו שמוגם אין שמחה לפני המקום : כלו חנף . כולם מתניפים לרשעים : ועוד ידו נטויה . לבכות בהם עוד יותר : (יז) כי בערה . הרשעה שעושים הנצר כמו אש ובתחלה הערוף הפפותים שבהם ואחיז בהגדולים שבהם ר״ל הענן עצמו יקונרב עליהם ויפרע מהם : ותאבכו . בעבור תרבית הנתבערה יתרוממו גאות הענן כי הנשא למעלי׳ למעלי׳ . ר״ל הפורענויות הגדל מאד : (יח) בעברת ה׳ . בחמת ה׳ המתחרן ותשרף ארץ : כמאכלת אש . כמו הדבר שנאכל באש שבאחז בו באש מדליק את הענן באחר כן הענן הזה ביום אל אחיו לא יחמולו ולא יחיס די לבם הרע שעשה בהויבו :

הוא הגומא הגדל במים : (יד) מורה . מלמד כמו את מי יורה דעה (לק׳ כ״ח) : (טו) מאשרי . מדריכי כמו ואל תאשר בדרך רעים (משלי ד) : מתעים . בלשון תועה : ומאשריו . כמו ומישרו ובאה אל״ף מקום הי״ד וכן אשרו תמון (לעיל ח) : מבלעים . עניין השתתה כמו בלע ה׳ (איכה כ) : (טז) ומרע . מרשע : נבלה . דבר מגונה : נטויה . מלי׳ הטייה : (יז) שמור ושית . מיני קוצים : ותצת . מלשון סלתה והבערה : בסבכי היער . הענפים המסוכבים ונאחזים זה בזה כמו עד סיריס הבוכים (נחמי׳ ח) : ויתאבכו . הוא עניין התרוממות ואין לו דומה : גאות . מלי גאוה (יח) בעברת. מלי עברה וחמה : נעתם ארץ . ת״י חרוכה הרעה : אל אחיו

אָחָיו לֹא יַחְמֹלוּ׃ יט וַיִּגְזֹר עַל־יָמִין וְרָעָב
וַיֹּאכַל עַל־שְׂמֹאל וְלֹא שָׂבֵעוּ אִישׁ בְּשַׂר־
זְרֹעוֹ יֹאכֵלוּ׃ כ מְנַשֶּׁה אֶת־אֶפְרַיִם וְאֶפְרַיִם
אֶת־מְנַשֶּׁה יַחְדָּו הֵמָּה עַל־יְהוּדָה בְּכָל־זֹאת
לֹא־שָׁב אַפּוֹ וְעוֹד יָדוֹ נְטוּיָה׃

י א הוֹי הַחֹקְקִים חֹקְקֵי־אָוֶן וּמְכַתְּבִים
עָמָל כָּתְבוּ׃ ב לְהַטּוֹת מִדִּין דַּלִּים וְלִגְזֹל
מִשְׁפַּט עֲנִיֵּי עַמִּי לִהְיוֹת אַלְמָנוֹת שְׁלָלָם
וְאֶת־יְתוֹמִים יָבֹזּוּ׃ ג וּמַה־תַּעֲשׂוּ לְיוֹם פְּקֻדָּה
וּלְשוֹאָה מִמֶּרְחָק תָּבוֹא עַל־מִי תָּנוּסוּ
לְעֶזְרָה וְאָנָה תַּעַזְבוּ כְּבוֹדְכֶם׃ ד בִּלְתִּי כָרַע
תַּחַת אָסִיר וְתַחַת הֲרוּגִים יִפֹּלוּ בְּכָל־זֹאת
לֹא

תרגום

יט וּבַז מִן דָּרוֹמָא וְכָפִין
וְשִׂיצִי מִן צִפּוּנָא וְלָא סְבַע
גֻּבַר נִכְסֵי קָרִיבֵיהּ יְבַזּוּן׃
כ דְּבֵית מְנַשֶּׁה עִם דְּבֵית
אֶפְרַיִם וּדְבֵית אֶפְרַיִם עִם
דְּבֵית מְנַשֶּׁה כַּחֲדָא
יִתְחַבְּרוּן לְמֵיתֵי עַל דְּבֵית
יְהוּדָה בְּכָל דָּא לָא תָּבוּ
מֵחוֹבֵיהוֹן דִּיתוּב רוּגְזֵיהּ
מִנְּהוֹן וְעַד כְּעַן מַתְקִפִּין
מַרְדֵּיהוֹן וְעוֹד מַחֲתֵיהּ
עֲתִידָא לְאִתְפְּרַע מִנְּהוֹן׃
א וַוֵי דְּרַשְׁמִין רַשְׁמִין
דְּמַיְנִם וּכְתַב דְּלֵיאוּ
כָּתְבִין׃ ב לְאַסְטָאָה מִדִּין
מִסְכֵּנִין וּלְמַיְנַס מַה דְּרָעָן
מֵחַשִּׁיכֵי עַמָּא בְּדִינָא
לְמֶהֱוֵי אַרְמְלָן עֲדֵיהוֹן וַיָּת
נִכְסֵי יַתְמֵיָא יְבַזּוּן׃ ג וּמַה

תַּעֲבֹדוּן לְיוֹמָא דְּסֵעָרוּן עֲלֵיכוֹן חוֹבֵיכוֹן וּלְרִגּוּשׁ עָקָא מֵרָחִיק אֵיתֵי לָא
תִּעַרְקוּן לְסָעֵיד וְהֵיכָא תִּשְׁבְּקוּן וְקָרְכוֹן׃ ד בְּכֵן בַּר מִן אֲרֵעֲכוֹן אֲסִירִין
תִּתְאַסְרוּן וּבַר מִקְרָוֵיכוֹן קְטִילִין תִּתְרְמוּן בְּכָל דָּא לָא תָּבוּ מֵחוֹבֵיהוֹן דִּיתוּב

עיני שמואל

(כ) ח״ר י״ב : (ל) ויק״ר ל״ס ח״ר יו״ד :

תולדות אהרן

זעמי עקריס מב מ .

רוגזה

ויגזו׳ על ימין שבת שם בתרא ב כם . איש בשר תעניית ל ס .

רש״י

*) נגזר על המזון לשון מחדוגיע לארץ: (יט) ויגזור על ימין · יבזו וישללו זה את זה של ימין לו של שמאל ולא ימלא להם : איש בשר זרועו · ת״י גבר נכסיה קריביה יבזון : (כ) מנשה את אפרים · מנשה יתחבר עם אפרים : ואפרים את מנשה . עם מנשה ימדיו המה יתחברו על יהודה :

י (ל) חקקי און . שטרי און שטרות מזוייפין: ומכתבים . לשון ערבי היא כמו מכתבין [שהמ״ס

מצודת ציון

אחיו . על אחיו : (יט) ויגזור . עניו חעיפה כי החוטף דבר מם גזרו וכרתו ממקומו : על ימין . בימין . על . במקום בי״ת כמו עמדתם על מרביכם (יחזקאל ל״ג) :

י (ל) החוקקים . עניו כתיבה : (ג) פקודה . עניו ארון כמו ותפקוד עלי עון האשה (ש״ב ג) : ולשואה. עניו פוסך כמו אתם שואה (לעיל ל) : על מי . כמו אל מי : ואנה . איה : כבודכם . כן יקרא העושר דכן עשה את כל הכבוד הזה (בראשית ל״א) : (ד) בלתי . עניו כמו לא : תחת

מצודת דוד

(יט) ויגזור : יתעוף ממי שעומד בימין ויאחר עדיין רעב ויאכל ממי שעומד בשמאל ולא ישבעו כי מעט ימלא בכם : איש . כ״א יאכל בשר זרועו מעקת רעבון : (כ) מנשה את אפרים . מנשה יבוז ויפלול את אפריים : יחדיו המה. שמיכם יחד ילכו על יהודה לשלול שלל : ועוד ידו נטויה. להכות עוד :

י (ל) הוי . יש להתאונן על החוקקים כם סופרי הדיינים על כי המה מוקקים און ר״ל כותבים דבר שאינו הגון וכשר : ומכתבים . הדיינין עצמם המצויים לסופריהם לכתוב המה יגור לכתוב דברי עמל : (ב) להטות . מכתבם יסי׳ אבה להטות את הדלים מן הדין הראוי להם : ולגזול . להעביר משפט

תרגום

רוגְזֵיה מִנְּהוֹן וְעַד כְּעַן
מַתְקִפִּין מַרְדֵּיהוֹן וְעוֹד
מַחֲתֵיהּ עֲתִידָא לְאִתְפְּרַע
מִנְּהוֹן׃ ה הַי אַתּוּרָאָה
שׁוּלְטָן רוּגְזִי וּמַלְאָךְ שְׁלִיחַ
מִן קֳדָמַי עֲלֵיהוֹן בִּקְוָט׃
ו בְּבֵנְשָׁא חֲנָפָא אֲשַׁלְחִנֵּיהּ
וְעַל עַמָּא דַּעֲבְרוּ עַל
אוֹרְחָא אֲפַקְדְּנֵיהּ לְמִבַּז
בִּזָּא וּלְמֶעְדֵּי עֲדָאָה
וּלְשַׁוָּיוּתֵיהּ לְדַיְישׁ כְּטִין
שׁוּקִין׃ ז וְהוּא לָא כֵן
מְדָמֵי וְלִבֵּיהּ לָא כֵן
מַחְשֵׁיב אֲרֵי לְשֵׁצָאָה אֲמַר
בְּלִבֵּיהּ וְלֶאֱסָפָה עַמְּמִין
לָא בַּחֲיָם׃ ח אֲרֵי יֵימַר
הֲלָא כָּל שִׁלְטוֹנַי כַּחֲדָא
כְּמַלְכִּין חָשִׁיבִין קֳדָמַי׃
ט הֲלָא כְּמָא דְּכַרְכְּמִישׁ

ישעיה י כה

רֹאשׁ־שָׁב אַפּוֹ וְעוֹד יָדוֹ נְטוּיָה׃ ה הוֹי אַשּׁוּר
שֵׁבֶט אַפִּי וּמַטֶּה־הוּא בְיָדָם זַעְמִי׃ ו בְּגוֹי
חָנֵף אֲשַׁלְּחֶנּוּ וְעַל־עַם עֶבְרָתִי אֲצַוֶּנּוּ
לִשְׁלֹל שָׁלָל וְלָבֹז בַּז וּלְשׂוּמוֹ מִרְמָס
כְּחֹמֶר חוּצוֹת׃ ז וְהוּא לֹא־כֵן יְדַמֶּה וּלְבָבוֹ
לֹא־כֵן יַחְשֹׁב כִּי לְהַשְׁמִיד בִּלְבָבוֹ וּלְהַכְרִית
גּוֹיִם לֹא מְעָט׃ ח כִּי יֹאמַר הֲלֹא שָׂרַי
יַחְדָּו מְלָכִים׃ ט הֲלֹא כְּכַרְכְּמִישׁ כַּרְנוֹ אִם־
לֹא כְּאַרְפַּד חֲמָת אִם־לֹא כְּדַמֶּשֶׂק שֹׁמְרוֹן׃
י כַּאֲשֶׁר מָצְאָה יָדִי לְמַמְלְכֹת הָאֱלִיל
וּפְסִילֵיהֶם מִירוּשָׁלַם וּמִשֹּׁמְרוֹן׃ יא הֲלֹא
כַּאֲשֶׁר עָשִׂיתִי לְשֹׁמְרוֹן וְלַאֱלִילֶהָ כֵּן אֶעֱשֶׂה
לִירוּשָׁלִים

כְּבִישָׁא קֳדָמַי כֵּן כַּרְנוֹ אִם לָא כְּמָא דְּאַרְפַּד מְסִירָא בִּידִי כֵּן חֲמַת וּכְמָא דַּעֲבַדִית
לְדַמֶּשֶׂק כֵּן אֶעְבֵּיד לְשֹׁמְרוֹן׃ י כְּמָא דְּאַשְׁכַּחַת יָדִי מַלְכֻּתָן דְּפָלְחָן לְטֵעוָתָא
וְצַלְמַנֵּיהוֹן מִירוּשְׁלֵם וּמִקְמָתָא דְּשׁוֹמְרוֹן׃ יא הֲלָא כְּמָא דַּעֲבַדִית

תולדות אהרן

(ה) שו״ע י״ז : (י) במד״ר ט״ו סהש״ר :

עיני שמואל

לא כרע *) ולא יבין אחד מכם שלא היה שם כריעת המרכז שם באותו המקום תהיו אסורים כלומר מזון מחלכם תאסרו וכן תירגם יונתן בר מן מרעכון אסיריין מתאסרין : תחת . מקום כמו שבו איש תחתיו [שמות ט״ז] : ותחת הרוגים יפלו. ובאותו מקום יפלו הרוגים : (ה) הוי · כי עשיתי את אשור שבט אפי לרדות בו את עמי : ומטה . היא זעמי בידם של בני אשור : (ו) בגוי חנף · ישראל: (ו) והוא · סנחרב : לא כן ידמה . שהנזרה מאתי ואני שולחו . ידמה קווידיי״ר בלט״ז : [ולבבו לא

רש״י

כן יחשוב . ששלחתיו על עסקי ממון לשלול ולבוז ז] כי בלבבו להשמיד את הכל בגאותו : (ח) כי יאמר וגו׳ · לכך נבה לבו : (ט) הלא כברכמיש· כאשר בני כרכמיש שריש ושלווניש כן בני כלנו של כן אם לא כארפד אשר היא משלטנות חמת שלקחתי מארם ואם לא כדמשק שלקחתי מיד ארם כן עשיתי לשומרון. אם לא כארפד חמת דבוק היא כארפד של חמת לכך נקוד פתח : (י) ופסיליהם . היו מירושלים ומשומרון מכאן ארשעי ישראל היו מספיקין דמות לצמים שלהם לכל

מצודת ציון

תחת . במקום כמו שבו איש תחתיו (שמות יח) : (ז) ידמה . מלי

מצודת דוד

באותו המקום יהי׳ אסור בר״ל חוץ מארלכם תאסרו: ותחת. ובאותו מקום יפלו הרוגים : ועוד ידו נטויה . להכות בכם בסיותם בארץ אויביכם : (ה) הוי אשור וכו׳ . יש להתאונן על כי אשור יהי׳ השבט לעשות בהם אפי להכות ולרדות אותם : ומטה . הזעם מה שאני זועם על ישראל הוא ביד אשור למטה כי עי״ז יכה בהם ברצונו : (ו) בגוי חנף . הם ישראל המתנפשים לילרם למלאות שאלתו ופחויו : עברתי . מה שאני מלא עליו עברה וזעם : ולשומו מרמס. לרמוסו ברגל כעוץ המושלך בחוצות : (ז) והוא . אבל סנחריב מלך אשור לא ידמה כן כמו שהיא מגזרה היא מלפני : ולבבו וכו׳ . כפל הדבר במ״ש : כי להשמיד בלבבו . כי חושב בלבבו להשמיד הכל ואף ישראלים באלו מעשה הנלאון בכח זרועו : ולהכרית . חושב להכרית הכל לגל ישאיר אף מעט : (ח) יחדיו . זה כזה כ״א תשוב כמלך לפי מרבית הטעם שיש. לכ״א : (ט) הלא כברכמיש . הלא כמו שהכשתי את ברכמיש את כלנו : אם לא וכו׳ . האם לא כמו שהכשתי את ארפד אשר הוא משלטנות חמת האם לא שהכשתי את דמשק כן אהכשם את שומרון : (י) כאשר מצאה ידי . כמו שהשיגה ידי לכבוש הממלכות האלה עובדי האליל ולא פסיליהם חזקים מפסילי ירושלים ומפסילי שומרון ובאומר א״כ כל שכן שאכבוש את ירושלים ואת שומרון : (יא) הלא כאשר וכו׳ . אחר שיכבוש שומרון בבואו על ירושלים יאמר הלא כאשר כי׳ : ולאליליה .

הגהות מכ״י ברש״י *) ולא יבין (ולא רבין) ·

לירושלם׃ יב והיה כי־יבצע
אדני את־כל־מעשהו בהר ציון ובירושלם
אפקד על־פרי־גדל לבב מלך־אשור
ועל־תפארת רום עיניו׃ יג כי אמר בכח
ידי עשיתי ובחכמתי כי נבונתי ואסיר
גבולת עמים ועתודתיהם שושתי ואוריד
כאביר יושבים׃ יד ותמצא כקן ידי לחיל
העמים וכאסף ביצים עזבות כל־הארץ
אני אספתי ולא היה נדד כנף ופצה פה
ומצפצף׃ טו היתפאר הגרזן על החצב
בו אם־יתגדל המשור על־מניפו כהניף
שבט

ועתודותיהם ק׳ כביר ק׳

כמכנש ביעין שביקין כל דירי ארעא אנא כנישית
כא ופתח פומא וממליל מלא׃ טו האפשר דישתבח חוליא על דחליל ביה

תרגום

לשמרון ולמעונתהא כן
אעביד לירושלם
ולצלמניא די בה׃
יב ויהי ארי ישיצי יי
למעבד ית כל דאמר
בטורא דציון ובירושלם
אסער על עובדי רם
לבא דמלכא דאתור
ועל תושבחת רמות
עינוהי׃ יג ארי אמר בתקוף
ידי עבדית ובחכמתי ארי
סיכלתן אנא ואגליתי
עממיא ממדינא למדינא
וקרוי תושבחתהון בזיתי
ואחתית בתקוף ית יתבי
כרכין תקיפין׃ יד ואשכחת
כקנה ידי נכסי עממיא
ולא הוה נטיר מכא ושדי

עיני שמואל

(יג) בר״ר פ״פ זהר הרו בכי״ר תגומתא מגורע פדר״א מ״ד: (יד) מכילתא בשלח הגתומתא סם פדר״א י״א ל״ז י:

תולדות אהרן

ואסיר גבולות ברכות ד כח ידיס ד טו. היתפאר וגו׳ עקידה שער לה עקריס מנ כג.

ר״ש״י

ונטומל״ט בלע״ז: רום עיניו. גסות רוחו כעין שנאמר גבה עיניס ורחב לבב [תהלים ק״א]: (יג) כי אמר בכח ידי עשיתי·כל גבורתי לא מאת הקב״ה: נבונותי. חכמתי: ועתידותיהם. מעמד׳ ומלבש: ואוריד· הורדתיס מגדולתס: כביר יושבים. יושביס רביס. כביר פלש״ורש: (יד) כקן. כקיני עופות הפקר: וכאסוף ביצים עזובות. וכאשר יאסוף איש ביצים עזובות שעזבם׳ אמם ואין מוחה בידס לכסות עליהס: נודד כנף ופוצה פה ומצפצף. כל הלז הזה נופל בעופות לפי שדימה אותם הגוליס לקן לפריס ולביצים עזובות אמר לי׳ זה לא לפצפו עליהס האב והאם: (טו) היתפאר

מצודת דוד

כי גם האלילים שבר ולקח עתו לאשור: (יב) כי יבצע. כאשר יצליח ס׳ את מעשהו להכות חיל סנחריב על ציון וירושלים: אפקוד. אז אגיח על מה שפארה והרבה גודל לבב: ועל תפארת. על התפארות גאותו: (יג) עשיתי. כל מה שעשיתי בדבר הגלמון עשיתי בכח ידי ובחכמתי כי אני כבון: ואסיר. כי לכל עם יש גבול לארצו לפי התשעות המלכות כאתרה ע״ב גבול מלכות זו וע״ב וכו׳ וכיון שבכח כבל הסיר הגבולים כי נעשה כבל המלכות אחת: ועתודותיהם שושתי. שללתי אוצרותיהם: ואוריד. הורדתי היושבים במקום חזק ואחר על תחלת המקרא שאומר את כל אלה עשה בכח הזרוע ובחכמה נפלאה: (יד) ותמצא כקן ידי. ר״ל כאסוף וכו׳. אספתי אני את כל אנשי הארץ כמו המאסף

מצודת ציון

מלי׳ דמיון מחשבה: (יב) יבצע. ענין השלמה כמו וידיו תבצענה (זכריה ד): אפקוד. ענין הפנאה כמו פקדו נא ורחו (ש״א י״ד): (יג) ועתודותיהם. אוצרותיהם המזומן לעת הצורך. והוא מלי׳ שהעתדו לגליס (איוב ט״ו) שהוא ענין הזמנה: שושתי· כמו שוסתי בסמ״ך והוא ענין בזה והלל כמו שוסיס את הגרמות (ש״א כ״ג): כביר. ענין חוזק כמו כביר כח לב (איוב ל״ו): (יד) כקן. הוא מדור העופות ופוצה. ענין פתיחה כמו פליתי פי (שופטים יא): ומצפצף. הן נקרא השמעת קול העופות: (טו) הגרזן. שם הכלי שחוטביס

עיני שמואל

(יג) בר״ר פ״פ זהר הרו בכי״ר תגומתא מגורע פדר״א מ״ד: (יד) מכילתא בשלח הגתומתא סם פדר״א י״א ל״ז י:

ר״ש״י

האומות ואחרי שעובדי פסילי שומרון וירושלים נפלו בידי ולא הילוס פסילהס כך שומרון וירושלים לא תצלנ׳: כאשר עשיתי לשומרון וגו׳. זאת יאמר לאחר שיכבוש את שומרון: (יב) והיה כי יבצע וגו׳. אבל לא היה כמו שדימ׳ אלא מאחר שיגמור הקב״ה את כל מעשהו ונקמתו בישראל ובקלא ערי יהודה ומאותה ירלה יכנעו בני ציון וירושלים לשיב אלי אודיע למלך אשור כי לא בכוחו גבר: אפקוד על פרי גודל לבב מלך אשור· על אשר הפרה והרבה גודל לבב מלך אשור להתהלל בכחו על שקר. פרי גודל קרייאמנ״ס דגרדיי״א בלע״ז של לב סנחרב: תפארת רום עיניו. על שהתפאר בגאותו. תפארת

מצודת ציון

מלי׳ דמיון מחשבה: (יב) יבצע. ענין השלמה כמו וידיו תבצענה (זכריה ד): אפקוד. ענין הפנאה כמו פקדו נא ורחו (ש״א י״ד): (יג) ועתודותיהם המזומן לעת הצורך. והוא מלי׳ שהעתדו לגליס (איוב ט״ו) שהוא ענין הזמנה: שושתי· כמו שוסתי בסמ״ך והוא ענין בזה והלל כמו שוסיס את הגרמות (ש״א כ״ג): כביר. ענין חוזק כמו כביר כח לב (איוב ל״ו): (יד) כקן. הוא מדור העופות ופוצה. ענין פתיחה כמו פליתי פי (שופטים יא): ומצפצף. הן נקרא השמעת קול העופות: (טו) הגרזן. שם הכלי שחוטביס

תרגום

לשמרון ולמעונתהא כן
אעביד לירושלם
ולצלמניא די בה׃
יב ויהי ארי ישיצי יי
למעבד ית כל דאמר
בטורא דציון ובירושלם
אסער על עובדי רם
לבא דמלכא דאתור
ועל תושבחת רמות
עינוהי׃ יג ארי אמר בתקוף
ידי עבדית ובחכמתי ארי
סיכלתן אנא ואגליתי
עממיא ממדינא למדינא
וקרוי תושבחתהון בזיתי
ואחתית בתקוף ית יתבי
כרכין תקיפין׃ יד ואשכחת
כקנה ידי נכסי עממיא
ולא הוה נטיר מכא ושדי

תולדות אהרן

לכן יצלח סנהדרין יא לד. ותחת כבודו שבת טו קיג סנהדרין יא כ. ומאחר עץ סנהדרין יא לה.

עיני שמואל

(טז) ס״ר יא״ת ויק״ר ז ס״ט יא״ת תגומתא לו: (יז) זהר הרומס ס״ר ובו״ן דבי״ר ח סו״ט כ״ב כ״ז פסיקתא י״א: (יח) סו״ט ע״ט: (יט) פתיחה איכה ופס ד סו״ט ע״ט:

ר״ש״י

הגרזן· הקב״ה אומר לא היה לך להתהלל בזאת כי איך אלא כגרזן שלי ואני החולב בך כפרש על ידך מאויבי אתה המשור ואני המניפו וכי דרך המשור להתהלל על מניפו: משור. מגיר״א בלע״ז: כהניף שבט את מרימיו. כאלו היה השבט מניף את עצמו ואת יד המרימו והלא אין שבט מניפו אלא האדם: כהרים מטה לא עץ. לא העץ היא המרים אלא האדם היא המרים: (טז) ותחת כבודו. תחת גבדיהם יהיו נשרפין. הבגדים הם מכבדים את האדם: יקד יקוד. ישרף שריפ׳ כשריפת אש. ומדרש אגדה כאן פרש לבני שם הכבוד שעשה שם לאביו כשכס׳ ערות אב אביו שנאמר (בראשית טו) ויקח שם ויפת שם ויפת וגו׳: (יז) אור ישראל. התורה שעוסק בה חזקיהו תהיה לאש

מצודת דוד

בגאו יגבר: אם יתגדל וכו׳. כפל הדבר במ״ש: כהניף. שבט כאלו השבט עם מרימיו הניף את השבט ר״ל כאלו כח שיהם עשהם את הבשמים: כהרים מטה. כאלו המטה הרים וכו׳ וכפל הדבר במ״ש: לא עץ. הגם בחמת לא העץ הוא המרים כ״א האדם הוא המרים ור״ל הגם כן לא אשור הוא בעל הגלמון כ״א האדם הוא המרים שהמציאו: (טז) לכן. בעבור גודל לבבו: במשמניו רזון. ירזה את השמנים שבעתו ר״ל יאבד מן העולם: ותחת כבודו. ובמקום שהי׳ מתכבד בעצמו לתלות הדבר בכח זרועו במקום זה יהי׳ לבנו וקלס כי תבער הבערה בתבערת אש ר״ל כל אנשיו יעמוד ע״י המלאך המכה בהסכאלו כמרמז באש וכן נאמר בו והיתה לבערת מאכולת אש(לעיל ט):

(יז) והי׳ אור ישראל. הלא המאיר לישראל: וקדושו. הוא הלא קדוש ישראל וכפל הדבר במ״ש: שיתו ושמירו. הם הבלעוניס והסגניס וקראם כן לפי שבהם הי׳ מבאיר העמיס בבקוך מבאוב: (יח) וכבוד יערו. מרבית אנשיו בעלי היער אשר היה מתכבד בהם: וכרמלו. ר״ל בעלי הבעור בכרמל הזה שהוא אלא ברכת הי׳ שדות וכרמיס: מנפש וגבר׳. כי יערף גופם ונפשם: והיה. הבעה הבוא יהיה בהשמתן מן הבולעת אשר יעתן בפיו את העליס דק דק ולפי שהמזילם לעני היער אמר לי׳ הנופל בהשחתת העליס: (יט) ושאר. שאר הבן הנשאר ביערו ר״ל הנשאר במתנהו: מספר יהיו. יהיו מעט מתי מספר: ונער. אף הנער לא יוכלה לכתבם ולפרשם

מצודת ציון

שחוטביס בו העליס כמו וכתתם ידו בגרזן (דברים י״ט): החוצב. ענין חטיבה ובקיעה ודומה לו וגם יקב חצב בו (לעיל ה): המשור. שם כלי אלא פגימות עשויס לחתוך בה העליס וכן ויסר במגרה (דה״א כ): מניפו. אלשון הנפה וסרתה: כהרים. אלי׳ הרמה והגבהה: את מרימיו. עם מרימיו: אלי׳ אמן: רזון. הוא ענין בחשון: ותחת. בחקום: יקד. ענין הבער כמו על תוקדה (ויקרא ו): (יז) שיתו ושמירו. מיני קוליס: (יח) וכרמלו. שם כרמל הוא לתקום שדות וכרמים וכמ״ש וסי׳ מדבר לכרמל (לק׳ ל״ב): כמסוס נוסס. שם התולעת האוכל ושותן את העץ נקרא נוסס ודומה לו ונלמר יאכל שם (לקמן י״א) והבשתן עלמה

תרגום

לשמרון ולמעונתהא כן
אעביד לירושלם
ולצלמניא די בה׃
יב ויהי ארי ישיצי יי
למעבד ית כל דאמר
בטורא דציון ובירושלם
אסער על עובדי רם
לבא דמלכא דאתור
ועל תושבחת רמות
עינוהי׃ יג ארי אמר בתקוף
ידי עבדית ובחכמתי ארי
סיכלתן אנא ואגליתי
עממיא ממדינא למדינא
וקרוי תושבחתהון בזיתי
ואחתית בתקוף ית יתבי
כרכין תקיפין׃ יד ואשכחת
כקנה ידי נכסי עממיא
ולא הוה נטיר מכא ושדי
יתחשבון

עיני שמואל

(טז) ס״ר יא״ת ויק״ר ז ס״ט יא״ת תגומתא לו: (יז) זהר הרומס ס״ר ובו״ן דבי״ר ח סו״ט כ״ב כ״ז פסיקתא י״א: (יח) סו״ט ע״ט: (יט) פתיחה איכה ופס ד סו״ט ע״ט:

ר״ש״י

לסנחריב: וקדושו· הקדוש ברוך היא. דבר אחר וקדושו לדיקיס שבדור: שיתו ושמירו. שריו וגבוריו: (יח) וכבוד יערו וכרמילו. הם רבוי חיילותיו: כרמל. יער גבוה: כמסוס נוסס. לפי שדימה אותם לעלי יער דימה פורענותם לתולעת הנוסר בפיו ונותן העץ וקורהו סס כמו ולאמר יאכלם סס [לקמן יא]: כמסוס נוסס. כמנור המנורר. כמסוס נוסס.כמסוס של נוסס שהוא נוטן דק דק שהתולעת נותן כך היה האפר ושריפת גופן דק. מסוס היא הנטתן ונופל על ידי תולעת. נוסס היא התולעת:(יט) ושאר עץ יערו. הנותרי׳ בחיילותיו: מספר יהיו. נותיס לספור כי מעט הם ונער יוכל לכתבם ואמרו רבותינו עשרה נשארו מהם שאין לך קטן

מצודת ציון

שחוטביס בו העליס כמו וכתתם ידו בגרזן (דברים י״ט): החוצב. ענין חטיבה ובקיעה ודומה לו וגם יקב חצב בו (לעיל ה): המשור. שם כלי אלא פגימות עשויס לחתוך בה העליס וכן ויסר במגרה (דה״א כ): מניפו. אלשון הנפה וסרתה: כהרים. אלי׳ הרמה והגבהה: את מרימיו. עם מרימיו: אלי׳ אמן: רזון. הוא ענין בחשון: ותחת. בחקום: יקד. ענין הבער כמו על תוקדה (ויקרא ו): (יז) שיתו ושמירו. מיני קוליס: (יח) וכרמלו. שם כרמל הוא לתקום שדות וכרמים וכמ״ש וסי׳ מדבר לכרמל (לק׳ ל״ב): כמסוס נוסס. שם התולעת האוכל ושותן את העץ נקרא נוסס ודומה לו ונלמר יאכל שם (לקמן י״א) והבשתן עלמה

מִסְפַּר יִהְיוּ וַנַּעַר יִכְתְּבֵם׃ כ וְהָיָה׀ בַּיּוֹם
הַהוּא לֹא־יוֹסִיף עוֹד שְׁאָר יִשְׂרָאֵל וּפְלֵיטַת
בֵּית־יַעֲקֹב לְהִשָּׁעֵן עַל־מַכֵּהוּ וְנִשְׁעַן עַל־
יְהוָה קְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל בֶּאֱמֶת׃ כא שְׁאָר
יָשׁוּב שְׁאָר יַעֲקֹב אֶל־אֵל גִּבּוֹר׃ כב כִּי
אִם־יִהְיֶה עַמְּךָ יִשְׂרָאֵל כְּחוֹל הַיָּם שְׁאָר
יָשׁוּב בּוֹ כְּלָיוֹן חָרוּץ שׁוֹטֵף צְדָקָה׃ כג כִּי
כָלָה וְנֶחֱרָצָה אֲדֹנָי יְהוִה צְבָאוֹת עֹשֶׂה
בְּקֶרֶב כָּל־הָאָרֶץ׃ כד לָכֵן כֹּה־אָמַר אֲדֹנָי
יְהוִה צְבָאוֹת אַל־תִּירָא עַמִּי יֹשֵׁב צִיּוֹן
מֵאַשּׁוּר בַּשֵּׁבֶט יַכֶּה וּמַטֵּהוּ יִשָּׂא־עָלֶיךָ
בְּדֶרֶךְ מִצְרָיִם׃ כה כִּי־עוֹד מְעַט מְזְעָר וְכָלָה
זעם

כו בְּכֵן כִּדְנַן אָמַר יְיָ אֱלֹהִים צְבָאוֹת לָא תִדְחַל
בְּשׁוּלְטָנִיָּה יַמְחִינָךְ וּמַרְוָתֵיהּ יְרִמֵי עָלָךְ
עוֹד צְבַר כֵּזְעַר וְיִסְוֹפוּן לְוָטַיָּא מִנְכוֹן דְּבֵית יַעֲקֹב וְרוּגְזִי עַל עַמְמַיָּא עֲבָדֵי
תבלא

יִתְחַשְּׁבוּן׃ כ וִיהֵי בְּעִדָּנָא
הַהִיא לָא יוֹסְפִין עוֹד
שְׁאָרָא דְיִשְׂרָאֵל וְשִׁזְבַת
בֵּית יַעֲקֹב דְּאִסְתַּמְכָא עַל
עַמְמַיָּא דַּהֲווֹ מִפַּלְחִין בְּהוֹן
וְיִסְתַּמְכוּן עַל מֵימְרָא דַיְיָ
קַדִּישָׁא דְיִשְׂרָאֵל בְּקִשְׁוֹט׃
כא שְׁאָר דְּלָא חָטוּ וְדָתְבוּ
מַחֲטָאָה שְׁאָרָא דְּבֵית
יַעֲקֹב יְתוּבוּן לְמִפְלַח לְקָדָם
אֱלָהָא גִּבָּרָא׃ כב אֲרֵי אִם
יְהֵי עַמָּךְ יִשְׂרָאֵל סַגִּי
כְּחָלָא דְיַמָּא שְׁאָר דְּלָא
חָטוּ וְדָתְבוּ מַחֲטָאָה
יִתְעַבְּדוּן לְחוֹן גְּבוּרָן
דְּמִתְגַּבְּרָן וּמְדַבְּרָן בְּזָכוּ׃
כג אֲרֵי גְמִירָא וְשִׁיצָאָה מִן
אֱלָהִים צְבָאוֹת עָבֵד עִם
כָּל רַשְׁיָעֵי בְּגוֹ אַרְעָא
עַמִּי יָתִיב צִיּוֹן מֵאַתּוּרָא
כְּדִבְאוֹרַח מִצְרַיִם׃ כה אֲרֵי

ע״ש (כח) מדר״ש רי״ש :

רש״י

קטן שמיטו כותב יו״ד קטנה : (כ) להשען על מכהו . לסמוך על מלכי מצרים שהם היו תחלת המליקים להם : (כא) שאר ישוב . השארית שבהן ישובו אל הקב״ה : אל גבור . שהרשה להם גבורה בסנחריב : (כב) כי אם יהיה עמך . לחזקיהו אמר הנביא אם יהיה עמך כחול היה השאר שישוב בו לאומנה תשטף את כליון החרון לבא עליהם ויעבדנו מלבא בצדקה שיתנהג בה : (כג) כי כלה ונחרצה . תרגומו שהקב״ה עושה דין ברשעי׳ ותכנעו ותשובו אליו : (כד) לכן . לפי שידעתי שתשובו אליו חזקיה וסיעתו

מצודת ציון

עצמה נקראים מסום : (כב) חרוץ : גזור וחתוך כמו כן משפטך לתה חרלת (מ״א כ) : (כג) ונחרצה . נגזרה ונחתכה : (כה) מזער . עניגו כמו מעט וכן שזיר שם (לקמן כח) וכפל בשמות

מצודת דוד

כי מעטים יהיו : (כ) ביום ההוא . כשיראו גודל הכח הזה : על מכהו . על מלכי מצרים שהם היו תחלת המליקים להם : באמת . בכל לבב : (כא) שאר ישוב . השארית ישובו ולתוספת ביאור אמר שאר יעקב וכו׳ ר״ל השארית מבני יעקב הם ישובו לה׳ שהראם גבורות בחשוך : (כב) כי

אם וכו׳ . רלה לומ׳ לעיים שיהיו מרוכים לא ישאר בהם כי אם שארית שיהיו מרוכים לא ישאר בהם בחשבון לרב ואמת כי יהיו רחוים לכליון : (כג) כי כלה ונחרצה . ר״ל הכלה תהיה נחרלה מה שיעשה ה׳ בקרב הארץ ולזה ישאר מעט מהרבה : (כד) לכן . לפי שידעתי אתר חזקיהו וסיעתו המה ישובו אלי : בשבט יכה . רלה לומר לא יעשה בך כלה רק יכה לותך בשבט המלוה ושא עליך מטהו לחייב ולהפחיד : בדרך . כענין שעשה במצרים שהכה״ו לישראל ואיימו עליהם ולא הלו אותם : (כה) וכלה זעם . הזעם שלי שנתון ביד אשור להיות לו למעשה כמ״ש למעלי׳ ומעשה הוא בידם שאני הנה במעט זמן יכלה הזעם : ואפי . חמתי תשוב על הבבל שעשו הם החרופין והגדופין אשר גדפו נערי מלך

תִּבְלָא לְשִׁיצָיוּתְהוֹן׃
כו וַיְיָתֵי עֲלוֹהִי יְיָ צְבָאוֹת
מַחְוָא כְּמַחַת מִדְיָן בִּשְׁקִיף
עוֹרֵב וּמַרְוָתֵיהּ תֵּעְדֵּי
מִנְכוֹן כְּמָא דְּעֵדֶת מַרְוָת
פְּרִעָה עַל יַמָּא וַיִתְעַבְּדָן
לְכוֹן גְּבוּרָן כִּדְבְאוֹרַח
מִצְרַיִם׃ כז וִיהֵי בְּעִדָּנָא
הַהִיא תֵּעְדֵּי מַרְוָתֵיהּ מִנָּךְ
וְנִירֵיהּ מֵעַל צַוָּארָךְ וְיִתְבְּרִין
עַמְמַיָּא מִן קֳדָם מְשִׁיחָא׃
כח אֲתָא עַל עִיתָא עֲבַר
בְּמִגְרוֹן לְמִכְמָשׁ יַמְנֵי
רַבְּנֵי מַשְׁרְיָתֵיהּ׃ כט גָּזוּ
עֲבָרוּ יַרְדְּנָא בְּגִבְעָא בְּתוּ
לְהוֹן אִתְבְּרוּ יָתְבֵי רָמָתָא
אֶנֶשׁ גִּבְעַת שָׁאוּל עֲרָקוּ׃ ל אֲרִימוּ קָלְכוֹז אֶנֶשׁ בַּת
גַּלִּים אֲצִיתוּ דְיָתְבִין בְּלַיִשׁ דְּדִירִין בַּעֲנָיָה עֲנָתוֹת׃

זַעַם וְאַפִּי עַל־תַּבְלִיתָם׃ כו וְעוֹרֵר עָלָיו
יְהוָה צְבָאוֹת שׁוֹט כְּמַכַּת מִדְיָן בְּצוּר עוֹרֵב
וּמַטֵּהוּ עַל־הַיָּם וְנִשָּׂאוֹ בְּדֶרֶךְ מִצְרָיִם׃
כז וְהָיָה׀ בַּיּוֹם הַהוּא יָסוּר סֻבָּלוֹ מֵעַל
שִׁכְמֶךָ וְעֻלּוֹ מֵעַל צַוָּארֶךָ וְחֻבַּל עֹל מִפְּנֵי
שָׁמֶן׃ כח בָּא עַל־עַיָּת עָבַר בְּמִגְרוֹן
לְמִכְמָשׂ יַפְקִיד כֵּלָיו׃ כט עָבְרוּ מַעְבָּרָה
גָּבַע מָלוֹן לָנוּ חָרְדָה הָרָמָה גִּבְעַת שָׁאוּל
נָסָה׃ ל צַהֲלִי קוֹלֵךְ בַּת־גַּלִּים הַקְשִׁיבִי
לישה

תולדות אהרן

והיה ביום . סס לד : כח על עית ספר הזיכ׳ פרשת נח וסוף ס׳ ויחי :

עיני שמואל

(כז) שהש״ר ח : (ל) זהר וירא ויחי פתיח לוכם ת״ז י״ג :

רש״י

על חירופים וגידופים אשר גדפו נערי מלך אשור אותי : (כו) ועורר עליו . ולעורר עליו : שוט . מכת יסורין : כמכת מדין . שהרגו בגלגל אחת והמלכים שברחו מהם וגמלום והרג עורב צור עורב כדמפורש בספר שופטים אף זה לאחר שיעוב לאחרלו ימות שם בחרב : ומטהו על הים . ועוד יעורר עליו את מטהו אשר היה על הים בפרעה ובחילו : ונשאו . וטילטלו מן העולם כדרך שנשא את מצרים : (כז) וחובל עול . סנחריב מפני חזקיהו שהיה עוה לדורו כשנ . ורבותינו פירשו מפני שמנו של חזקיהו שהיה דולק בבתי כנסיות ובבתי מדרשות שהשיאם לעסוק בתורה בענין שנאמר אשר העתיקו אנשי חזקיהו וגו׳ [משלי כה]:(כח)בא על עית . מונה והולך מסעות שנסע סנחריב ובא על ערי יהודה לבא ירושלים ביום מפלתו עית מגרון ומכמש רמה גבעת שאול בת גליס ליסה ענתות מדמנה גביס . כולן מקומות הן : (כט) לנו . לשון ליונה : נסה . ברחה . ברחו כולן מפני חיילותיו : (ל) צהלי קולך . להזהיר לעם : הקשיבי לישה. את קול השופר וברחו לכם וכן עניה ענתות : העיזר

מצודת דוד

מלך אשור ור״ל כחתם תחיל עליסם לגמול התבלו: [כו] ועורר. ה׳ ישור׳ עלו שוט כמכה דוגמת מכת מדין בימי גדעון שנפלו בלילה אחד והמלכים שברחו נהרגו עורב צור עורב וכן כולם מ״ש בשופטים ולקצר לא זכר אלא אחד מהם ור״ל כמוה׳ יהיה כמחריב אחר שיעוב לאחרלו ימות שם בחרב : ומטהו . חוזר על מלת ושורר לומר שיעור׳ עליו מטהו אשר היה על הים בפרעה ובחילו : ונשאו . ישלטלו מן העולם כדרך שנשא את מצרים : (כז) סבלו . המשא שהעמיס סנחריב על שכם ישראל יוסר מן : ועולו . העול שנתן על לוארך יוסר וכפל הדבר מ״ש : וחבל עול . הול מאחר מלביי על כי הדרך אשר שומן הלשון נשתת מפני העול אמר שיהיה בספר שהשא העול מפני הסומן ר״ל סנחריב המשיל העול אחב על ידו חזקיה : (כח) בא עד עית : התחיל הנביא להלעיג על סנחריב על שבא במסירות נמרץ לבנות ירושלים עד שהלך מהשות רבות כיום אחד ואחר שבא על עית ומשם עבר במגרון ובמכמש הניח רוב כלי המלחמה להקל המשא ובמושבו שלא יעטרד להולם : (כט) עברו . חנשיו עברו מעבר הירדן : גבע . בעיר גבע לנו בתנון בשוקים מכלי אחד ולא תנו בשדה כדרך אנשי המלחמה׳ : חרדה . לא אנשי הרמה חרדה לחזקה ולהנשי גבעת שאול נסו מפחדם : (ל) צהלי קולך . ר״ל המקומות הנסה שלהו לאנשי בת גליס לומר אליהם הריעו קול להזהיר לעם למהר לברוח

מצודת ציון

בשמות נרדפים להמעטת הזמן : תבלית׳ . עניגו דבר מגונה שאין ראוי לעשותה כמו תבל הוא (ויקרא כ): [כו] ועורר. מלי התעוררות : שוט . עניגו כמו שבט וכן שוט לסוס (משלי כ״ו) . ונשאו . מלי משא ועלעול . בדרך . בענין: (כז) סבלו . ענין משא כבד כמו נושא סבל (מ״א ה) : שכמך . כתפך : ועולו . היא הסוסה בלוא׳ הבהמה בסיבה תורשת : וחובל . ענין הסחתה כמו וחבל את מעשה ידיך (קהלת יב) : (כח) למכמש . במכמש ובא הלמ״ד במקום בית וכן ישבת לבשת (תהלים ט) ומשפטו בבשת ומכומו רביים : יפקיד . מלי פקדון ובניזה : (כט) נסה . ענין ברילחה . (ל) צהלי . ענין הסמעת קול גדול וכן להלי מים (לק׳ כד

רַיְשָׁה עֲנִיָּה עֲנָתוֹת׃ לא נָדְדָה מַדְמַנָּה
יֹשְׁבֵי הַגֵּבִים הֵעֶיזוּ׃ לב עוֹד הַיּוֹם בְּנֹב
לַעֲמֹד יִנֹּפֶף יָדוֹ הַר בַּת־צִיּוֹן גִּבְעַת
יְרוּשָׁלִָם׃ לג הִנֵּה הָאָדוֹן יְהוָה צְבָאוֹת
מְסַעֵף פֻּארָה בְּמַעֲרָצָה וְרָמֵי הַקּוֹמָה גְּדֻעִים
וְהַגְּבֹהִים יִשְׁפָּלוּ׃ לד וְנִקַּף סִבְכֵי הַיָּעַר
בברזל

לא אִתְבַּרוּ אֲנָשׁ מַדְמַנָּה
יָתְבֵי גַּיְבִים גָּלוּ׃ לב עַד
כְּעַן יוֹמָא רַב וְסַגִּי עִדָּן
לֵיה לְמֵיעַל הָא סַנְחֵרִיב
מַלְכָּא דְּאַתּוּר נָטַל וְעֵבַר
תְּלַת אֻגִּין וּדְבַר עַמֵּיה
אַרְבְּעִין אַלְפִין גּוּסְפָּנִין
דְּדַהַב דַּבְנֵי מַדְבִּין
קְטִירוּ תֻּגָּא יָתְבִין בְּהוֹן
וּדְבַר עַמֵּיה מָאתָן

אַלְפִין אֲחִידֵי סַיְפִין וְרוּמְחִין וּדְבַר עַמֵּיה מָאתָן וְשִׁתִּין אַלְפִין מְחַצְצֵי גִירִין גּוּבְרִין דְּדַהֲבִין קָדָמוֹהִי מְאָה אַלְפִין אוּרְכָּא דְּמַשְׁרְיָתֵיה אַרְבַּע מְאָה פַּרְסִין צַוָּאר סוּסְוָתֵיה אַרְבְּעִין פַּרְסִין מְנַיָּן מַשְׁרְיָתֵיה מָאתָן וְשִׁתִּין אַלְפִין רַבּוֹא חֶסֶד חַד וְכֵן אָתוֹ עַל אַבְרָהָם כַּד רְמוֹ וְתֵיה לְגוֹ נוּרָא וְקַיְדִתָּא וְכֵן עָתִידִין לְמֵיתֵי עַם גּוֹג וּמָגוֹג כַּד יִשְׁלַח עֲלֹמָא קְצֵי לְמִתְפְּרָקָא מַשְׁרְיָתָא קַדְמָיְתָא כַּד עֲבַרוּ בְּיַרְדְּנָא שְׁתוֹ מַיָּא דַּהֲווֹ בְּיַרְדְּנָא מַשְׁרְיָתָא תְּנִינָתָא כַּד עֲבַרוּ בְּיַרְדְּנָא דְּלוֹ עִקְבֵי סוּסְוָתָא וּשְׁתוֹ מַיָּא מַשְׁרְיָתָא תְּלִיתָאָה כַּד עֲבַרוּ בְּיַרְדְּנָא חֲפַרוּ בִּירִין וּשְׁתוֹ מַיָּא אָתָא וְקָם בְּנוֹב קְרִיַת כַּהֲנַיָּא לְקַבֵּיל שׁוּרָא דִירוּשְׁלֶם וָעֲנִי וַאֲמַר לְחֵילוֹתֵיה הֲלָא דָא הִיא קַרְתָּא יְרוּשְׁלֶם דַּעֲלָהּ אַרְגִּישַׁת כָּל מַשְׁרְיָתִי נַעֲלָהּ כְּבִשְׁית כָּל מְדִינָתֵי הָא הִיא זְעִירָא וְחַלְשָׁא מִכָּל כְּרַכֵּי עַמְמַיָּא דְּכִבְשַׁת בְּתִקּוּף יְדִי עֲלָהּ קָם מְנִיד בְּרֵישֵׁיהּ מוֹבִיל וּמֵיתֵי בִּידֵיהּ עַל טוּר בֵּית מִקְדְּשָׁא דִי בְצִיּוֹן וְעַל עֲזָרְתָּא דְּבִירוּשְׁלֶם׃ לג הָא רִבּוֹן עֹלְמָא יְיָ צְבָאוֹת רָמֵי קְטוֹל בְּמַשְׁרְיָתֵיה כְּבִעוּט דְּמִתְבַּעִיט בְּמַעֲצַרְתָּא וְרָמֵי קוֹמָא יִתְקַטְפּוּן וְתַקִּיפֵיָּא יִמָּאכוּן׃ לד וְיִקְטֵיל

עיני שמואל

(לג) זכר בשלח פקודי מכילתא שירה מדכ"ל ח"מ: (לד) הי"ר ח מכילתא בשלח ספרי סתם דברים ותתקן ירושלמי ברכות ב ג מדר"כ ז מגב"ר ס"ז:

תולדות אהרן

נדדה מדמנה כו' סנהדרין שם עוד היום מגלה ד לא סנהדרין ח לד ודף לה ספר הזוה'פרשת בשלח. ורמי הקומה סוטה ח ה.

רש"י

(לא) העיזו . נאספו לברוח ורבותינו דרשו להלי קולך וכל המקרא במדרש אחר באגדת חלק והעמידו המסעות על עשר אבל יונתן תירגם את כולן שמות מקומות : (לב) עוד היום בנוב לעמוד . כל הדרך הזה נתלבט כדי לעמוד בעוד היום בנוב לפי שאמרו לו אילטוגניון אם תלחם בה היום בנוב וכשעמד בנוב ורואה את ירושלים קטנה לא חס לדברי אילטוגניון והחמיל להניף ידו בגאוה וכי על עיר כזו הרגשתי כל החיילות הללו ליום פה הלילה ולמחר ישליך בה אש אבנו . הר בת ציון להר בת ציון : (לג) הנה האדון . בלילה ההוא : מסעף פארה

מצודת ציון

כ"ד) . (לא) העיזו . עניין אסיפה כמו שלח העז (שמות ט"ו): (לב) ינופף . עניין הרמה : (לג) מסעף . עניין עניפים כמו וכלה סעיפיה (לק' כ"ז) ור"ל יסיר הסעיפים וכן ויפקלהו (לעיל ה) ור"ל כסיר הענפים : פארה . גם הוא עניין ענף כמו ותתרכנה אחרותיו (יחזקאל ל"ח) ועם כי אחר מסעף אחר גם אחר: להוספות אחור וכן רחקו רזקים (נחום ג') : במערצה . כן שם בכלי המשחית ומשבר והוא מלי בקומו לשרוף במרץ (לעיל נ) : ורמי הקומה . עניינם רוממות וגבהות : גדועים . עניין כריתה כמו שקמים גדעו (לעיל מ) : (לד) ונקף . עניין כריתה כמו כנוקף זית (לק' י"ז) :

סבכי

גַּבְרִימִשְׁרְיָתֵיה דְּמִתְגַּבְּרִין
כְּבִרְזְלָא וְעָבְדֵי קְרָבַיָּא עַל
אַרְעָא דְּיִשְׂרָאֵל יִתְרַמּוּן׃
א וְיִפּוֹק מַלְכָּא מִבְּנוֹהִי
דְּיִשַׁי וּמְשִׁיחָא מִבְּנֵי בְנוֹהִי
יִתְרַבֵּי׃ ב וְתִשְׁרֵי עֲלוֹהִי
רוּחַ נְבוּאָה מִן קֳדָם יְיָ רוּחַ
חוּכְמָא וְסוּכְלְתָנוּ רוּחַ מִלַּךְ
וּגְבוּרָא רוּחַ מַדָּע וּדְדַחֲלָתָא
דַיְיָ׃ ג וַיְיִכְרְבִינֵיהּ לְדַחֲלָתֵיהּ
יְיָ לָא לְחֵיזוּ עֵינוֹהִי יְהֵי
דָאן וְלָא לְמִשְׁמָע אוּדְנוֹהִי
יְהֵי מוֹכָח׃ ד וְיִדּוֹן בְּקוּשְׁטָא
מִסְכֵּנִין וְיוֹכַח בְּהֵימְנוּתָא
מַחְשִׁיכֵי עַמָּא דְאַרְעָא וְיִמְחֵי חַיְבֵי אַרְעָא בְּמֵימַר פּוּמֵיהּ וּבְמִמְלַל סִפְוָתֵיהּ

בַּבַּרְזֶל וְהַלְּבָנוֹן בְּאַדִּיר יִפּוֹל׃
יא א וְיָצָא חֹטֶר מִגֶּזַע יִשַׁי וְנֵצֶר
מִשָּׁרָשָׁיו יִפְרֶה׃ ב וְנָחָה עָלָיו רוּחַ יְהוָה
רוּחַ חָכְמָה וּבִינָה רוּחַ עֵצָה וּגְבוּרָה רוּחַ
דַּעַת וְיִרְאַת יְהוָה׃ ג וַהֲרִיחוֹ בְּיִרְאַת יְהוָה
וְלֹא־לְמַרְאֵה עֵינָיו יִשְׁפּוֹט וְלֹא־לְמִשְׁמַע
אָזְנָיו יוֹכִיחַ׃ ד וְשָׁפַט בְּצֶדֶק דַּלִּים וְהוֹכִיחַ
בְּמִישׁוֹר לַעֲנְוֵי־אָרֶץ וְהִכָּה־אָרֶץ בְּשֵׁבֶט
פִּיו

תולדות אהרן

וכלכמן וגו' גיטין ה כד. ולגר מפרשיו סנהדרין ז' מג . ונחה עליו סם יא לג . והריחו וגו' כ כה סם :

עיני שמואל

(א) ירושלמי סם תענית סם בר"ר סם פ"ם ח"ר ח סו"ר ע"כ פסיקתא ל"ג: (ב) זהר וירא תספיטים תלוס בר"ר כ ח במד"ר יו"ד י"ג ו"ד רו"ר ז' פסיקתא ל"ג בה"ר פדר"ל ג זו"ח י"ד מדה"כ ח"מ ו"ח ח"ל כ"ח כ"ו ס"ט מכ"ת ג ו' : (ג) זהר ויקהל פנחס בסיר מדה"כ מ"מ ח : (ד) זהר ויחי רו"ר כ' סהר"ר ו סו"ט כ כ"ח פסיקתא ל"ז תחומא תולדות אהנ"ר מ"ד זו"ח ל"ז :

רש"י

כמו כנוקף זית . ונקף לשון ונפטל : סבכי היער. הענפים המשוכים והגבוהים : והלבנון . עובי יערו וכרמילו הן מרבית חיילותיו : באדיר יפול . על ידי מלאך יפלו . ד"ל באדיר גזרות חזקיהו שהוא אדירם ומושלם של ישראל כמה שנאמר והיה אדירו ממנו . [ירמיה ג'] :

(א) ויצא חוטר מגזע ישי . ואם תאמרו הרי תנחומין לחזקיהו ועמו אלא יפלו בידו ומה הנה על הגולה אשר הגלה בחלא וחבור שמא אבד סברס לא אבד סוף שיצא מלך המשיח ויגאלם : חוטר . שבט מלוכה . ונצר . לי יונק אילן : ונצר משרשיו יפרה . וכל הענין ובסופו והיה ביום ההוא יוסיף ה' שנית ידו הרי שנאמרה נבואה זו לנחמת הגולים מאשור . (אמר המעתיק בימי מורפי הקשתי

מצודת דוד

יכרתו בברזל ר"ל אילו כרב יותתו ע"י המלאך : והלבנון . עלי הלבנון יפלו ע"י אדיר וחזק והוא המלאך וכפל הדב' במ"ש לחזוק הענין ולתפארת המליצה :

יא (א) ויצא חוטר . כלומ' אל תתמהו מהפלא הגדול הזה כי יבא זמן שיפליא לעשות עוד יותר מזה כי יצא שבט מלוכה משורש ישי מזרע דוד והוא מלך המשיח : ונצר וכו' . כפל הדבר במ"ש : (ב) רוח ה' . רוח נבואה : רוח חכמה וכו' . כל אלה יומוח עליו וכו יתמלאו : (ג) והריחו . לפי שהריח הוא הרגשה קלה מאד לכן קורא להרגשה קלה בשם ריח ור"ל בטעם הכתבונות ירגיש ויבחין בכני אדם הטובים בתם אם רעים . ביראת ה' . הרגשה הזאת תהיה לו בעבור יראתה מה' : ולא למראה וכו' . בהשפטו בני אדם לא יעשה הדברים בעיניו ולשמוע באזניו כי בלבבו יבין מדעתו : (ד) ושפט בצדק דלים . יקח משפט הדלים בצדק מן העשירים ולא יסור פיו הגדולים ואת החזקים יוכיח במישור כפי הראוי בעבור עניי הארץ שלא יגזלום עוד מעתה : והכה ארץ . רשעי הארץ

מצודת דוד

לגזרות ואתם כבי ליש הקשיבו הקול ומהרו לגזרות וכן ישמעו העדה בעיניה אשר בעצתות ויברחו גם המה . (לא) נדדה . עדת מדמנה נדדה ממקומה וברחה : העיזו. נאספו יחד לגזרות: (לב) עוד היום . כ"כ מיכר בהליכתו למען יעמוד במזב בעוד יום כי אשם יכול הראותה לראות את ירושלים : ינופף . כשראה את ירושלים היה מניף ידו עליה בדרך בזיון ולעג באומר הלא בנקל אתכבשה : הר וכו' נגבעת וכו' . כפל הדבר במ"ש: (לג) הנה האדון . כאומר אבל לא היה כמו שחשב כי הנה האדון ה' כבת ענפיו בכלי המשחית ר"ל שלא המלאך והכה בשם: ורמי הקומה . אחילותו גבהי הקומה נשאו גבוהות ר"ל מתו הגבורים . (לד) ונקף . הענפים המסוכים זה בזה

לשאול לכמה גאוים על שחאב ל"מ זקני מהרנ"ל בהגה"ה בהלכות ר"ה שאגות בני' מ"ע והלא היא גם גימטריא עו"ג . ומרלמי על פי הזוהר מה שהקשה רבי אלעזר את אביו רשב"י על שאמרו חז"ל ולא קם נביא בישראל אבל באומ"ה קם ומנו בלעם וכו' והשיב לו מפסוק גם זה לעומה זה וכו' . שאפי' שיש קדושה בטומאה אסור ללמוד אותה שנאמר ומעון הדעת עו"ג ור"ע לא תאכל . ויוכן אף שאגות בי' טוב הואיל ויש בה קליפה בי' מ"ע אין אוכלין אותה בר"ה ונעבנו לי ראשיה' הגאוני' ההם):(ג) והריחו ביראת ה' . ימלא רוח ירא ה' ובלע"ז אירלאומני"ר לו"ר: ולא למראה עיניו ישפוט. כי בחכמת הקב"ה בקרבו יודע ויבין מי זכאי ומי חייב : (ד) במישור. לשון נוח ורך : והכה ארץ בשבט פיו . כתרגומו ויממו

מצודת ציון

סבכי . עניין סתאחזות כמו עד סיריס סבוכים (נחום ח') : והלבנון . כן שם יער בח"י :

יא (א) חוטר . עניינו כמו חטה וכן חוטר גאוה (משלי י"ד) ר"ל שבט מלוכה : מגזע . משורש וכדרז"ל גזעו מחליף(תענית כ"ם)וכן אף כל שורש בארץ גזעם(לקמן מ):ונצר . ענף כמו כנצר נחטע (לקמן יד) : יפרה . יעשה פרי . (ג) והריחו . מלי ריח : יוכיח . עניין ברור דבר : (ד) והוכיח . מלי הוכחה ומוסר : במישור . מלי יושר . לענוי . הלח"ד היא בחקיש בעבור כמו פתח פיך לאלם [משלי לא

פִּיו וּבְרוּחַ שְׂפָתָיו יָמִית רָשָׁע׃ ה וְהָיָה
צֶדֶק אֵזוֹר מָתְנָיו וְהָאֱמוּנָה אֵזוֹר חֲלָצָיו׃
ו וְגָר זְאֵב עִם־כֶּבֶשׂ וְנָמֵר עִם־גְּדִי יִרְבָּץ
וְעֵגֶל וּכְפִיר וּמְרִיא יַחְדָּו וְנַעַר קָטֹן נֹהֵג בָּם׃
ז וּפָרָה וָדֹב תִּרְעֶינָה יַחְדָּו יִרְבְּצוּ יַלְדֵיהֶן
וְאַרְיֵה כַּבָּקָר יֹאכַל־תֶּבֶן׃ ח וְשִׁעֲשַׁע יוֹנֵק
עַל־חֻר פָּתֶן וְעַל מְאוּרַת צִפְעוֹנִי גָמוּל
יָדוֹ הָדָה׃ ט לֹא־יָרֵעוּ וְלֹא־יַשְׁחִיתוּ בְּכָל־
הַר קָדְשִׁי כִּי־מָלְאָה הָאָרֶץ דֵּעָה אֶת־יְהוָה
כַּמַּיִם לַיָּם מְכַסִּים׃ י וְהָיָה בַּיּוֹם הַהוּא

תרגום

יְהֵי מֵמִית אַרְמִילוֹס
רַשִׁיעָא׃ ה וִיהוֹן צַדִּיקַיָּא
סְחוֹר סְחוֹר לֵיהּ וְעִבְדֵי
הֵימְנוּתָא מְקַרְבִּין לֵיהּ׃
ו בְּיוֹמוֹהִי דְּמִשִׁיחָא
דְּיִשְׂרָאֵל יִסְגֵּי שְׁלָמָא
בְּאַרְעָא וִידוּר דֵּיבָא עִם
אִמְרָא וְנִמְרָא עִם גַּדְיָא
יִשְׁרֵי וְעֶגְלָא וְאַרְיָא וּפַטִּים
כַּחֲדָא וְזֵעִיר זְעִיר יְהֵי
מְדַבֵּר לְהוֹן׃ ז תּוֹרְתָא
וְדִיבָא יִרְעָיָן כַּחֲדָא יַשְׁרוּן
בְּגַיְהוֹן וְאַרְיָא כְּתוֹרָא יֵכוּל
תִּבְנָא׃ ח וְיִתְחַיֵּךְ יַנְקָא עַל
חוֹר חֵוֵי פָּתֶן וְעַל חֵיזוּ
גַּלְגַּלֵּי עֵינֵי חֵוֵי חוּרְמָן

שורש

חָסִילֵי יְדוֹהִי יוֹשִׁיט׃ ט לָא יִבְאָשׁוּן וְלָא יְחַבְּלוּן בְּכָל טוּרָא דְקוּדְשִׁי אֲרֵי תִתְמְלֵי
אַרְעָא לְמִדַּע יַת דְּחַלְתָּא דַיְיָ כְּמַיָּא דְּלִיְמָא חָפָן׃ י וִיהֵי בְּעִדָּנָא הַהוּא בַּר

תולדות אהרן

וסיס לדק עקידה שער כו ספר הזוהר פרשת בלק • ובר זאב עקידה שער מא : לא ירעו בתרא ס עד : והיסיס כיוס הסוא ס' הזוהר פרשת פקודי עקרים מ"א פ"א •

עיני שמואל

(ה) זהר בלק אחר"ע א : (ו) זס' פנחס מד"ס יש תו"כ סס תנחומא ויבלא : (ח) פסיקתא ל"ג תו"כ סס : (ט) שהש"ר כ' זהר בראשית חיי יתרו מכילתא שירה ת"ז יוד כ"א ס"ט ירו' סוטה א ט תנב"ר ע"ד : (י) בר"ר ל"פ ל"ט
זהר תרומה פקודי שו"ט כ"א :

רש"י

ויומחי חייבי ארעא : וברוח שפתיו . ובממלל שיפוותיה : (ה) והיה צדק אזור מתניו . ויהון לדיקיא סחור סחור ליה דבקיסבו כאזור:(ו)ומריא. שור פטם : (ח) ושעשע . ושיחק : על חור פתן . על חור עפר שהנחש מקנן בתוכו קרו"ט בלע"ז : פתן . נחש משהזקין נעש' חרש ונקרא פתן ושוב אין לו לחש שנאמר [תהלים יח] אשר לא ישמע לקול מלחשים : ועל מאורת צפעוני . יונתן תירגם

מצודת ציון

ל"א] • וברוח • הוא הדבור הנאה בהפחת רוח הפה : (ה) אזור • חגורה : מתניו חלציו • פתרון אחד לפס . (ו) ונר • יחוד : ונמר • שם חיה : ירבץ • ענין השכיבה לנוח • וכפיר • שם משמות האריה . ומריא . בסמה פטומ' וכן ואכלב תריאיני (לעיל ה) : נוהג בם • יוליך אותם : ושעשע • ענין התענקות לשמוח כמי אני תורתך שעשעתי (תהלים קיט) : חור • נקב כמו והכה חור אחד בקיר(יחזקאל ח) . פתן • מין נחש רע • מאורת • ענינו בקוב וחריץ כמו באורים בכדו ה' (לקמן כ"ד) : צפעוני • מין נחש רע : גמול • היטוק הנעתק מקרוב משדי אמו נקרא גמול כמו ביום הגמל את יצחק (בראשית כ"א) : חדה • ענין הרמת היד להוציא וכולא קרוב אלי היחד הסבתי (לקמן ט"ז) אשר יאמר על ענין הרמת קול . (י) לנס • הוא כלונס הרוח וברחשו בגד ועשוי להוליכו לפני אנשי

המים קרוי יס והמים ממלאים אותו המקום עד שלא ירחה הקרקע ואח' כמו שכל היס המכוסה במים כן יהיו כולים המכוסים וממולאים בדעה : (י) שורש ישי . משוא היולא המשורש ישי אשר יהיה עומד ביום הסוא קבוץ גליות : לנס עמים • יהיה הוא לכל העמים כמו נוסא הנס אשר הדרך הוא שכל אנשי החיל הולכים אחריו כן ידרשו כל העכו"ם אל המשיח ואחריו ילכו לעשות מה שיצוום : והיתה מנוחתו כבוד • לפי שהמנוחה למלכים היא לו לבוזות ולכליה' כי מקולר יד בומר

שֹׁרֶשׁ יִשַׁי אֲשֶׁר עֹמֵד לְנֵס עַמִּים אֵלָיו גּוֹיִם
יִדְרֹשׁוּ וְהָיְתָה מְנֻחָתוֹ כָּבוֹד׃ יא וְהָיָה
בַּיּוֹם הַהוּא יוֹסִיף אֲדֹנָי׳ שֵׁנִית יָדוֹ לִקְנוֹת
אֶת־שְׁאָר עַמּוֹ אֲשֶׁר־יִשָּׁאֵר מֵאַשּׁוּר
וּמִמִּצְרַיִם וּמִפַּתְרוֹס וּמִכּוּשׁ וּמֵעֵילָם
וּמִשִּׁנְעָר וּמֵחֲמָת וּמֵאִיֵּי הַיָּם׃ יב וְנָשָׂא נֵס
לַגּוֹיִם וְאָסַף נִדְחֵי יִשְׂרָאֵל וּנְפֻצוֹת יְהוּדָה
יְקַבֵּץ מֵאַרְבַּע כַּנְפוֹת הָאָרֶץ׃ יג וְסָרָה
קִנְאַת אֶפְרַיִם וְצֹרְרֵי יְהוּדָה יִכָּרֵתוּ אֶפְרַיִם
לֹא־יְקַנֵּא אֶת־יְהוּדָה וִיהוּדָה לֹא־יָצֵר אֶת־
אֶפְרָיִם׃ יד וְעָפוּ בְכָתֵף פְּלִשְׁתִּים יָמָּה
יַחְדָּו יָבֹזוּ אֶת־בְּנֵי קֶדֶם אֱדוֹם וּמוֹאָב
מִשְׁלַח יָדָם וּבְנֵי עַמּוֹן מִשְׁמַעְתָּם׃
טו וְהֶחֱרִים יְהוָה אֵת לְשׁוֹן יַם־מִצְרָיִם

תרגום

בְּרִיהּ דְּיִשַׁי עָתִיד דִּיקוּם
אֶת לְעַמְמַיָּא לֵיהּ מַלְכָּנָן
יִשְׁתַּמְעוּן וִיהֵי אֲתַר בֵּית
מַשְׁרוֹהִי בִּיקָר׃ יא וִיהֵי
בְּעִדָּנָא הַהוּא יוֹסִיף
יְיָ תִּנְיָנוּת גְּבוּרְתֵּיהּ
לְמִפְרוֹק יַת שְׁאָרָהּ דְּעַמֵּיהּ
דְּאִשְׁתְּאַר מֵאַתּוּר
וּמִמִּצְרַיִם וּמִפַּתְרוֹס וּמֵהוֹדוּ
וּמֵעֵילָם וּמִבָּבֶל וּמֵחֲמָת
וּמִגַּגּוֹת יַמָּא׃ יב וְיִזְקוֹף
אָת לְעַמְמַיָּא וַיְכַנֵּיש
מְבַדְּרֵי יִשְׂרָאֵל וְגָלוּת
יְהוּדָה יְקָרֵב מֵאַרְבַּע רוּחֵי
אַרְעָא׃ יג וְתֶעְדֵּי קִנְאָתָא
דְּבֵית אֶפְרַיִם וְדַמְעִיקִין
לְדְבֵית יְהוּדָה יִשְׁתֵּיצוּן
דְּבֵית אֶפְרַיִם לָא יְקַנְּיוּ
בְּדְבֵית יְהוּדָה וּדְבֵית
יְהוּדָה לָא יְעִיקוּן לְדְבֵית
אֶפְרַיִם׃ יד וְיִתְחַבְּרוּן
כְּתַף חַד לְמִמְחֵי פְּלִשְׁתָּאֵי
דִּי בְמַעַרְבָא בַּחֲדָא יְבוּזוּן
עַמּוֹן יִשְׁתַּמְעוּן לְהוֹן׃
טו וַיְבַשׁ יְיָ יַת לִישָׁן יַמָּא דְמִצְרַיִם יְוֵרֵם מְחַת

עיני שמואל

(יא)בר"ר מ"ב ס' ש"ר א' במד"ר י"נ אי"ר א רו"ר ח שו"ט ר' ק"ז פסיקתא ל"נ מ"ד תרומה ז:(יב)במד"ר כ"נ אי"ר א' פסיקתא י"ד כ"ש : (יג) בר"ר ל"ס מכילתא בשלח תנב"ר ס"פ ע"ח: (יד) במד"ר י"ד:(טו) זהר בראשית קה"ר א שו"ט ל"ב :

רש"י

גם להקנן אליו : (יא) שנית . כמו שקנאם ממצרים שהיתה גאולתם ברורה מאין שיעבוד אבל גאולת בית שני אינה מן המניין שהרי משועבדים היו לכורש : ומאיי הים . הן איי כתיים יוניים : (יב) ונשא נס . פרק' בלע"ז והיה לאות לקבץ אליו ולהביא את גליות ישראל מנחה לו : (יג) אפרים לא יקנא את יהודה . משיח בן יוסף ומשיח בן דוד לא יקנאו

מצודת דוד

במנוח' ולא יתגר' במי אבל מנוחת המשיח תהי' לו לכבוד כי כולם שמעון אליו : (יא) יוסיף ה' וכו'.כי אלו קנה אותם מבית עבדים מיד מצרים ועתה יוסיף שנית ידו לקנות את הנפלאים בגולה אשר לא מתו : מאשור וכו' . חוזר על מלת לקנות לי לקנות אותם מאשור וכו' : (יב) ונשא נס . ר"ל יעורר לב האומות לשלוח את ישראל מן הגולה וכאלו נשא לנס לרמז על הדגל : ואסף . וגם יאסף נדחי ישראל וכו' : המשיח מתפארתם לא כמו שסיס לשנער בעת נחלק המלכות בימי רחבעם : וצוררי יהודה . הדגל בנ"ש : יכרתו . ר"ל לא יהיו עוד צוררים כי השלאה תכרת ואיהם : אפרים וכו' . ר"ל משיח בן יוסף הבא מאפרים ומשיח בן דוד לא יתקנאו זה בזה ולא יצורו זה לזה : (יד) ועפו . יתברו כעוף הפורח ללכת בלב פלשתים היושב במערבם של א"י : יחדיו . יהודה ואפרים : משלוח ידם . ישירו אל משמעתם ר"ל יהיו נשמעים לנס לקבל מלוחם :

(יד) ועפו בכתף פלשתים ימה . יעופו וירוצו ישראל שכם אחד על הפלשתים אשר הם במערבה של א"י ויכבשו אם אחרים כמו דרך ירושלמו שהמה [הושע ו'] שכם א' [לפניה ג] וכן ת"י יתחברון כחף חד למימחי פלשתאי די במערבא : ובני עמון משמעתם . כתרגומו יתמעון להון מקבלין מלוחם עליהם : (טו) והחרים . ליבשו

מצודת ציון

כחיל וכולם כולכים אחריו : (יא) לקנות . מלינו לי קנין בלא מחיר ואף אם אין מוכר וכן קונה שמים וארץ (בראשית י"ד) : (יב) ונפוצות . ענין מזור : כנפות . קצות : (יג) יצור . מלי' לרב : (יד) ועפו . מלי' עפיפה : בכתף. בלב ועבר : יבוזו.מלי' בזה ושללו:(טו) והחרים . ענין בריחה ואכוד

(יג) וסרה קנאת אפרים . לא יתקנאו ביהודה כי יהיה המשיח מתפארתם לא כמו שהיה לשנער בעת נחלק המלכות בימי רחבעם . הם בני אפרים שזכר וכפל הדבר במ"ש : יכרתו . ר"ל לא יהיו עוד צוררים כי השלאה תכרת ואיהם : אפרים וכו' . ר"ל משיח בן יוסף הבא מאפרים ומשיח בן דוד לא יקנאו זה בזה : (יד) ועפו . יתברו כעוף הפורח ללכת בלב פלשתים היושב במערבם של א"י : יחדיו . יהודה ואפרים : משלוח ידם . ישירו אל משמעתם ר"ל יהיו נשמעים לנס לקבל מלוחם : (טו) והחרים . יכרית מי נהר מצרים לבלתי יהיו כו דרך לעבור

וְהַנִּיחַ יָדוֹ עַל־הַנָּהָר בַּעֲיָם רוּחוֹ וְהַכָּהוּ לְשִׁבְעָה נְחָלִים וְהַדְרִיךְ בַּנְּעָלִים: טז וְהָיְתָה מְסִלָּה לִשְׁאָר עַמּוֹ אֲשֶׁר יִשָּׁאֵר מֵאַשּׁוּר כַּאֲשֶׁר הָיְתָה לְיִשְׂרָאֵל בְּיוֹם עֲלֹתוֹ מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם׃

יב א וְאָמַרְתָּ בַּיּוֹם הַהוּא אוֹדְךָ יְהוָה כִּי אָנַפְתָּ בִּי יָשֹׁב אַפְּךָ וּתְנַחֲמֵנִי׃ ב הִנֵּה אֵל יְשׁוּעָתִי אֶבְטַח וְלֹא אֶפְחָד כִּי עָזִּי וְזִמְרָת יָהּ יְהוָה וַיְהִי־לִי לִישׁוּעָה׃ ג וּשְׁאַבְתֶּם־מַיִם בְּשָׂשׂוֹן מִמַּעַיְנֵי הַיְשׁוּעָה׃

ואמרתם

תרגום

גְּבוּרְתֵּיה עַל פְּרַת בְּמֵימַר גְּבִיזוּהִי וְיִמְחֵיהּ לְשִׁבְעָא נַחְלִין וְיַהְכּוּן בֵּיהּ בְּסַנְדָּלִין׃ טז וּתְהֵי אוֹרַח כְּבִישָׁא לִשְׁאָרָא דְּעַמֵּיהּ דְּיִשְׁתְּאַר מֵאַתּוּרָאָה כְּמָא דַּהֲוָת לְיִשְׂרָאֵל בְּיוֹם מַסְּקֵיהוֹן מֵאַרְעָא דְּמִצְרָיִם׃

א וְתֵימַר בְּיוֹמָא הַהִיא אוֹדֵי קָדָמָךְ יְיָ אֲרֵי עַל דַּחֲבֵית קָדָמָךְ הֲוָה רוּגְזָךְ עֲלַי וּכְדוּ דְתָבֵית לְאוֹרַיְתָא יְתוּב רוּגְזָךְ מִנִּי וּתְרַחֵם עֲלַי׃ ב הָא עַל מֵימַר אֱלָהָא פּוּרְקָנִי אֲנָא רָחִיץ וְלָא אֶזְדְּעָזָא אֲרֵי

עיני שמואל

(ה) וי״קר ל״כ שו״ט י״כ סי׳ קי״ח קל״ו מ״ז יח׃ (ג) זהר בלק רו״ר ד׳ ירו׳ סוכה ס מ״ר יו״ד׃

תולדות אהרן

אודך . מהס נ׳ ל״מ . כי עזי וגו׳ עקידה שער מ׳:ומאמרים מיס סוטה ל רת ופ״ס ד׳ כ ספר הזוהר פרשת בלק .

רש״י

כדי שיעברו בו גליות ישראל ממצרים : על הנהר . נהר פרת לעבור בו גליות אשור : בעים רוחו . אין לו דמיון בעקרא ולפי הענין יפתר בחזק רוחו : לשבעה נחלים . לשבעה גזרים לעבור בו שבע גליות האמורות למעלה מאשור *) וממצרים וגו׳ . ומאיי הים אינו מאומה לד : והדרך . בחוכו את הגליות : בנעלים . ביבשה : (טז) והיתה מסילה. בתוך המים לשאר עמו :

יב (א) ואמרת . ברמותך אותם שנדונין למרפות ולדרמון : אודך ה׳ כי אנפת בי . והגליתני וכפר גלותי עלי ועתה נרלה עוני ושוב אפך ותנחמני ויוכלו תירגם אודך ה׳ כי חטאתי לך ועל כן אנפת בי ולולי רחמיך לא הייתי כדאי לשוב אפך ולנחמני והנה שב אפך ממני : (ב) עזי וזמרת יה ה׳ . עוז ושבח של הקדוש ברוך הוא ׳ היא היה

מצודת ציון

ואכוד : לשון ים מצרים . הוא המילום ולפי שהוא מתדבק אל הים נראה כאלו הוא לשון הים ופ״ש שהוא משלבלשון נקרא לשון:והניף.ענין הרמה:בעים.ענין חוזק ואין לו דומה:והדריך. מלי דרך והלוך : (טז) מסלה . דרך סלולה וכבושה :

יב (א) אנפת . כעסת כמו כן יאנף (תהלים ב) : (ב) עזי . ענין חוזק וכיו״ב יתירה : וזמרת . מלשון זמר ושבח

מסלה היס סוף ביוס עלותו וכו׳ כן תהיה מסלה בנהר פרת ונהר מצרים :

יב (א) כי אנפת בי. והגליתני כפר גלותי עלי ועתה נרלה עוני ושוב מעלי אפך ותנחמני בהבאת הטובה : (ב) הנה אל ישועתי. הואיל ואני אל ישועתי אבטח בטח ולא אפחד עוד : כי עזי וכו׳ . הענין והשבח של המקום היה לי לישועה ר״ל התשועה היתה למען הראות חזקו ולמען אזמר בשבחו : (ג) ושאבתם מים בששון . ר״ל כמו השואב מים הן

חגהות מכ״י ברש״י *) ומאלריס ׳ וגו׳ ומאיי.ומאלריס וגומר ואעפ״י שכתוב והחריס ס׳ את לשון יס מצרים י״ל שגלות מצרים יעברו עם אלו ויעברו דרך נהר פרת לכן יתחלק לז׳ גזרים ׳ ומאיי)

ד וַאֲמַרְתֶּם בַּיּוֹם הַהוּא הוֹדוּ לַיהוָה קְרָאוּ בִשְׁמוֹ הוֹדִיעוּ בָעַמִּים עֲלִילֹתָיו הַזְכִּירוּ כִּי נִשְׂגָּב שְׁמוֹ׃ ה זַמְּרוּ יְהוָה כִּי גֵאוּת עָשָׂה מֻדַעַת זֹאת בְּכָל־הָאָרֶץ׃ ו צַהֲלִי וְרָנִּי יֹשֶׁבֶת צִיּוֹן כִּי־גָדוֹל בְּקִרְבֵּךְ קְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל׃

יג א מַשָּׂא בָבֶל אֲשֶׁר חָזָה יְשַׁעְיָהוּ בֶּן־אָמוֹץ׃ ב עַל הַר־נָשֹׂף שְׂאוּ־נֵס הָרִימוּ קוֹל לָהֶם הָנִיפוּ יָד וְיָבֹאוּ פִּתְחֵי נְדִיבִים׃ ג אֲנִי צִוִּיתִי לִמְקֻדָּשָׁי גַּם קָרָאתִי גִבּוֹרַי לְאַפִּי עַלִּיזֵי גַאֲוָתִי׃ ד קוֹל הָמוֹן בָּהָרִים דְּמוּת עַם־רָב קוֹל שְׁאוֹן מַמְלְכוֹת גּוֹיִם נֶאֱסָפִים יְהוָה צְבָאוֹת מְפַקֵּד צָבָא מִלְחָמָה׃

מודעת ק׳ באים

תרגום

אוּכְפָן חֲדַת בְּחֶדְוָא מִבְּחִירֵי צַדִּיקַיָּא: ד וְתֵימְרוּן בְּעִדָּנָא הַהִיא אוֹדוּ קָדָם יְיָ צְלוּ בִּשְׁמֵיהּ חֲווּ בְּעַמְמַיָּא עוֹבָדוֹהִי אִדְכְּרוּ אֲרֵי תַקִּיף שְׁמֵיהּ: ה שַׁבְּחוּ קָדָם יְיָ אֲרֵי גְבוּרָן עֲבַד גַּלְיָא דָּא בְּכָל אַרְעָא: ו בּוּעִי וְשַׁבְּחִי כְּנִשְׁתָּא דְצִיּוֹן אֲרֵי רַבָּא אֲמַר לְאַשְׁרָאָה שְׁכִנְתֵּיהּ בְּגַוָּךְ קַדִּישָׁא דְיִשְׂרָאֵל׃

א מַטֵּל בָּס .דִּי לְוָט לְאַשְׁקָאָה יַת בְּבֶל דְּאִתְנַבֵּי יְשַׁעְיָה בַּר אָמוֹץ׃ ב עַל בְּרַבָּא דְיָתְבָא שְׁלֵיוָה זְקוּפוּ אָתָא אֲרִימוּ קָלָא לְהוֹן אֲנִיפוּ יַד וְיֵעֲלוּן בְּתַרְעָהָא מִתְנַדְּבִין: ג אֲנָא פַּקִּדִית לְמִזְמָנַי אַף עָרֵעִית גָּבָרַי וְיִתְפַּרְעוּן מִגְּהוֹן רוּגְזִי תּוּקְפִי וְתוּשְׁבַחְתִּי: ד קָל הֲמוֹן בְּטוּרָיָא דְּמוּת עַם סַגִּי קָל אִתְרְגוּשַׁת מַלְכָוָן עַמְמִין דְּמִתְכַּנְּשִׁין יְיָ צְבָאוֹת מְמַנֵּי מַשְׁרְיָן בְּקַרְבָּא

עיני שמואל

(ד)זהר שלח ויקר: (ה) זהר וירא שהש״ר ד׳ שו״ע קי״ח: (ו) זהר שלח שהש״ר מ׳ ירושלמי תענית ב׳ ג׳:

תולדות אהרן

ומאמרתם עכו״ס כ כד . זמרו ה׳ עקידה שער לט . אני לויתי ברכות מ״ט ע׳ .

רש״י

עליהם ויתגלו להם רזי התורה שנתחכמו בגלות ע״י הצרות : (ד) עליותיו . מעלליו : הזכירו . לשבח כי נשגב הוא :

יג (א) משא בבל . משא פורענויות שעל בבל: (ב) על הר נשפה שאו נס . להקבץ על הר שקט ובוטח בשופי שאו גם לגויים והרימו קול לנקבצים שיבואו עליו: הניפו יד . הניפו להם יד לרחוקים שאין יכולים לשמוע וירלו אות הנפת היד ויבאו

מצודת דוד

המעין המובע הנה שואב הוא בששון כי לא יחלש פן יכלה המים כן תשאבו בששון את הישועה המעייני הישועה כי לא תופסק התשועה כי יד ה׳ לא תקצר : (ד) ואמרתם . תאמרו זה לזה דרך זרוז : הודיעו . לפרסם הנס : הזכירו . היו מזכירים זה את זה שבחו המקום:כי נשגב שמו.ומהרהור א״כ להזכיר שבחיו : (ה) זמרו ה׳ . זמרו אל ה׳ כי עשה דבר הראוי להתגאות בו . מודעת זאת . הגאוה הבאה נודעת ומפורסמת בכל הארץ : (ו) צהלי . הריעי קולך ברנן כי קדוש ישראל גדול בקרבך ר״ל ע״י הפלאות שעשה בקרבך התגדל שמו וגאה מקרא מסורת :

יג (א) משא בבל . זהו הנבואה על בבל : (ב) על הר נשפה . הרימו נס על הר גבוה שיהא נראה למרחוק וקראו בקול רם לאנשי פרס ומדי : הניפו יד . לרמז לבני שיסכרו הלכת ויבואו בפתחי נדיבי בבל : (ג) צויתי . הצוותי לגם : למקודשי . הם פרס ומדי שזמנתים לכן : לאפי

בפתחי נדיביס של ערי בבל : פתחי . כמו בפתחי כמו ותשב בית אביה [בראשית לא]הנפתר בבית אביה ומנחם בן סרוק פתר תרבות כמו והמה פתיחות (תהלים ק״ה) : (ג) אני צויתי למקודשי.שיבאו ויתחילו להתגרות בם והם פרס ומדי אנשי כורש ודריוש שזמנתים לכן : קראתי גבורי לאפי . לעשות חרון אפי בהם שהם עליזי גאותי שאני מתפאר בהם

מצודות ציון

ושבח : ויהי לי . כמו הי׳ לי וכן ויעזב את עבדיו (שמות ט) ומשפטו עזב : (ג) ושאבתם . לקיחת המים בקרלת שאינם : עליזותיו . מעשיו : נשגב . חזק : (ו) צהלי . ענין הרמת קול וכן לשלי קולך בת גלים (לשון י׳) :

יג (א) משא . כן נקראת הנבואה ע״ש שהיא נשאת כפי האדם : חזה . ראה במראה הנבואה : (ב) נשפה . ענין נבהות כמו אפתח אל שפייס הרות (לקמן מ״א) : פתחי . בפתחי : נדיבים . כן יקראו בעלי העושר כי ע״פ רוב המה נדיבי לב : (ג) למקודשי . ענין הזמנה כמו התקדשו למחר (במדבר י״א) : עליזי . ענין שמחה כמו יעלוז שדי (תהלים ל״ז)

ה בָּאִים מֵאֶרֶץ מֶרְחָק מִקְצֵה הַשָּׁמָיִם
יְהוָה וְכֶלֵי זַעְמוֹ לְחַבֵּל כָּל־הָאָרֶץ׃
ו הֵילִילוּ כִּי קָרוֹב יוֹם יְהוָה כְּשֹׁד מִשַּׁדַּי
יָבוֹא׃ ז עַל־כֵּן כָּל־יָדַיִם תִּרְפֶּינָה וְכָל־
לְבַב אֱנוֹשׁ יִמָּס׃ ח וְנִבְהָלוּ צִירִים וַחֲבָלִים
יֹאחֵזוּן כַּיּוֹלֵדָה יְחִילוּן אִישׁ אֶל־רֵעֵהוּ
יִתְמָהוּ פְּנֵי לְהָבִים פְּנֵיהֶם׃ ט הִנֵּה יוֹם־
יְהוָה בָּא אַכְזָרִי וְעֶבְרָה וַחֲרוֹן אָף לָשׂוּם
הָאָרֶץ לְשַׁמָּה וְחַטָּאֶיהָ יַשְׁמִיד מִמֶּנָּה׃
י כִּי־כוֹכְבֵי הַשָּׁמַיִם וּכְסִילֵיהֶם לֹא יָהֵלּוּ
אוֹרָם חָשַׁךְ הַשֶּׁמֶשׁ בְּצֵאתוֹ וְיָרֵחַ לֹא־
יַגִּיהַּ אוֹרוֹ׃ יא וּפָקַדְתִּי עַל־תֵּבֵל רָעָה וְעַל־
רְשָׁעִים

בִּקְרָבָא׃ ח אָתָן מֵאַרְעָא
רְחִיקָא מִסְיָפֵי אַרְעָא יְיָ
וּמָנֵי כָּם דִּלְוָט וְקָדְמוֹהִי
לְחַבָּלָא כָּל רִשְׁעֵי אַרְעָא׃
ו אֵילִילוּ אֲרֵי קָרִיב יוֹמָא
דֵּעָתִיד לְמֵיתֵי מִן קֳדָם יְיָ
כְּבִזָּא מִן קֳדָם שַׁדַּי אֵיתֵי׃
ז עַל כֵּן כֹּל יְדָיָא יִתְרַשְׁלוּן
וְכָל לִבָּא דֶאֱנָשָׁא יִתְמַסֵּי׃
ח וְיִתְבַּהְלוּן עָקָא וְחֵבְלִין
יָחֲדוּנוּנוּן זְעָא כְּלֵידְתָא
יְזוּעוּן גְּבַר לְחַבְרֵיהּ יִתְמְהוּן
אַפֵּי שַׁלְהוֹבִין אַפֵּיהוֹן׃
ט הָא יוֹמָא מִן קֳדָם יְיָ
עָתִיד לְמֵיתֵי אַכְזָרִי
וְתַבְעוֹר וּתְקוֹף רֻגְזָ
לְשַׁוָּאָה אַרְעָא לְצַדִּיקֵי
וְחַיָּבָהָא יְשֵׁיצֵי מִנָּהּ׃
י אֲרֵי כּוֹכְבֵי שְׁמַיָּא
וְכִסִילֵיהוֹן לָא יְזַהֲרוּ נְהוֹרֵיהוֹן וְקִבֵּל שִׁמְשָׁא בְּמִפְּקֵיהּ וְסִיהֲרָא לָא מַזְהַר
נְהוֹרֵיהּ׃ יא וְאַסְעַר עַל דְּדָרִין בְּתֵבֵל בִּישְׁתָּא וְעַל רַשִׁיעַיָּא חוֹבֵיהוֹן וַאֲבַטֵּיל

עיני שמואל

(ח) ירושלמי תענית ב ח ח סו״ט ס פ״ו : (ט) זהר וירא סו״ט ב ח״ר י״ט: (י) זהר מקץ שסש״ר ס׳ תקומות ברתשית • (יא) מכילתא שירה •

תולדות אהרן

סגם יוס וגו׳ ספר כזוס׳ פרשת וירא .

מצודת ציון

ל״ו) : (ד) דמות . מל׳ דמיון : שאון . המיה : מפקד . ענין מספר ומנין כמו ויפקדם בעלמים (ש״א י״ג) (ה) לחבל. להשחית כמו וחוכל עול (לעיל י) : (ו) הילילו . מל׳ יללה : כשוד . מל׳ שדידה ועושק הכסף וכן מקצת יסוד להריס(תלים ל״ח) : (ז) תרפינה . מל׳ רפיון : (ח) צירים . הם יסורי אשה כמורעת לילד צירי דלתי בעמה מתפרקין להפתח : יחילון. מיל ומלחלה ל׳ רתת הם : איש אל רעהו יתמהו . בני בבל על הגובאים עליהם כי משונים הם : פני

מצודת דוד

לעשות בכבל חרון אפי : עליזי נאותי . לשיות שמחים בגאות שהתגאה על בבל על ידם : (ד) קול המון . קול הומיה כשמע בהריס דמות קול עם רב והוא קול שאון ממלכות פרס ומדי הנאספים יחד : מפקד . המקום ילוה לספור אנשי הצבא המלחמה בדרך שעושה אוסר המלחמה ר״ל יצליחו במלחמה כאלו המקום יהיה אוסר המלחמה : (ה) מקצה השמים . אמר דרך הפלגה : ה׳ וכלי זעמו . כאלו יבוא ה׳ לשיות אוסר המלחמה וכלי זעמו עמו וקם חיל פרס : לחבל . להשחית כל ארץ בבל : (ו) הלילו . כאלו לבבל יאמר שיעשו יללה כי קרוב יום הפורענות הבא מה׳ לא המקרה : כשוד משדי יבוא . ר״ל תהיה גדולה וקשה כדרך השוד הבא משדי בעל הגבולת : (ז) כל ידים . כל ידי אנשי בבל יהיו רפויים מרוב אימה וכל עינן לבב אנשיהם ימס : (ח) ונבהלו . יהיו נבהלים ופחודים : יאחזון . יאחז אותם לירים וחבלים וכאשת לידה יחילון : איש אל רעהו . בני בבל יתמהו זה מול זה מל הלובאים עליהם כי יהיו פניהם לבוהים כלהבת אש : (ט) אכזרי . היום הבוא יהי׳ יום אכזרי ויהי׳ עוד עמו עברה וחרון אף : תארץ . ארץ בבל : וחטאיה . אנשיה החוטאים : (י) לא יזהו אורם . תרוב הגרה ידמה להם שאין אורה מזהיר : בצאתו . עם כי אז נרגש ביותר הבהקת אורו : (יא) ופקדתי

תרגום

רבות רשעין ותקוף תקיפין אמאיך: יב אחבב דחלי מדהבא דמתיקרין מניה בני אנשא ועברי אוריתא ממסגנא דאופיר: יג על כן שמיא אזיע ותזוע ארעא מאתרהא מן קדם יי צבאות וביום תקוף רוגזה : יד ויהי כטביא מפרד וכען ולית דמכניש גבר לעמיה יתפנון וגבר לארעיה יערקון : טו כל דישתכח בה יתקטל וכל דיעול לברבי צידא יתקטל בחרבא : טז ועוללהון יטרפון קדמיהון יתבזזון בתיהון ונשיהון ישתכבן: יז הא אנא מתיך עליהון מטקסין ודהבא לא מתרעין ביה : יחפצו ית מדי די בכספא לא וקשתתהון

רש״י

אנוש מפז . בו בגילה מכבד את דניאל מפז . כשביאוהו לקרות מכתב מנא תקל ופרסין (דניאל ה׳) באדין אמר בלשצר והלביש ית דניאל ארגונא וגו׳ : כתם אופיר . קבולת זהב אופיר : (יג) שמים ארגיז . כל לבאים ירגז כשאפיל ארה של בבל שאין הקב״ה נפרע מן האומות עד שנפרע משריהם תחלה שנא׳ יפקוד ה׳ על צבא מרום במרום (לקמן כ״ד) ואח״כ על מלכי האדמה באדמה . ואומר איך נפלת משמים הילל בן שחר (לקמן יד) ואחר כך נגדעת לארץ חוצב על גויס אף כאן תחילה שמים ארגיז ואחר כך והרעש הארץ ירעשו יושביה לקול מפלתה שיתמהו בדבר : (יד) והיה. יושב בבל:

מצודת דוד

עד תבל רעה . אזכור על ארץ בבל את הרעה שעשו לישראל ואשלם להם גמול : ועל רשעים . על אנשי בבל אזכיר עונם: (יב) אוקיר . אז אשים בן אנוש יותר יקר מפז כי האויב לא יקח מז מחירו לבל יהרגנו : ואדם וכו׳ . כפל הדבר במ״ש : (יג) על כן . בעבו׳ הרעה הבאה על בבל ארגיז לבא השמים בהפילני ארה של בבל שאין הקב״ה נפרע מן האומות על שחטיל ארה תחלה במ״ש יפקוד ה׳ על צבא מרום במרום ואח״כ על מלכי האדמה באדמה (לקמן כ״ד) : ותרעש הארץ . מחרדת מפלת בבל ירעשו יושבי הארץ כיום בוא עברת ה׳ וחרון אפו : (יד) והיה וכו׳ . בבוא הרעה על בבל אז העם הנכרי אשר בבבל יהי׳ כלבי המודח המקומו ע״י רודפי׳ שהוא רץ מפניהם בכל כומו כן אשר בבבל מעם אחר ילאו בחפזון מתוכה איש אל עמו וכו׳ ולא יהוכו עוד כלאן הנדחה מהעד׳ ואין מי מקבלם . (טו) כל הנמצא . כי כל הנמצא יזקר בחרב ואם הוא מעם נכרי : וכל הנספה . וכל הנוסף על בני העיר לגיות עמהם יפול בחרב והוא כפל ענין המ״ש : (טז) ועוללהם . קטניהם יתבקעו לעיניהם ואין לאל ידם לעזור : ישסו בתיהם . יבוזו וישללו בתיהם ויתנסו נשיהם : (יז) את מדי . לפי שהוא אחר ביותר לזה הזכיר אותו לבדו : לא יחשובו . לקחת כספיהן ועם : והחב.

ישעיה יג לא

רְשָׁעִים עֹנָם וְהִשְׁבַּתִּי גְּאוֹן זֵדִים וְגַאֲוַת
עָרִיצִים אַשְׁפִּיל׃ יב אוֹקִיר אֱנוֹשׁ מִפָּז
וְאָדָם מִכֶּתֶם אוֹפִיר׃ יג עַל־כֵּן שָׁמַיִם
אַרְגִּיז וְתִרְעַשׁ הָאָרֶץ מִמְּכוֹנָהּ בְּעֶבְרַת
יְהוָה צְבָאוֹת וּבְיוֹם חֲרוֹן אַפּוֹ׃ יד וְהָיָה
כִּצְבִי מֻדָּח וּכְצֹאן וְאֵין מְקַבֵּץ אִישׁ אֶל־
עַמּוֹ יִפְנוּ וְאִישׁ אֶל־אַרְצוֹ יָנוּסוּ׃ טו כָּל־
הַנִּמְצָא יִדָּקֵר וְכָל־הַנִּסְפֶּה יִפּוֹל בַּחָרֶב׃
טז וְעֹלְלֵיהֶם יְרֻטָּשׁוּ לְעֵינֵיהֶם יִשַּׁסּוּ בָּתֵּיהֶם
וּנְשֵׁיהֶם תִּשָּׁגַלְנָה׃ יז הִנְנִי מֵעִיר עֲלֵיהֶם
אֶת־מָדָי אֲשֶׁר־כֶּסֶף לֹא יַחְשֹׁבוּ וְזָהָב לֹא

רש״י

כצבי מודח : ממקומו כל (טו) כל הנמצא - בחוץ ידקר : וכל הנספה . על בני העיר להיות נקלט עמהם במלור יפול בחרב כשהלכדה העיר - נספה לשון ספות הרוח (דברים כ״ד) ספו על שנה (לקמן כ״ט) ספו על זבחיכם (ירמיה ז׳) מרקוילי״ר בלע״ז : (טז) ירוטשו . יתבקעו וכן נעריס תרטשנה : (יז) הנני מעיר עליהם את מדי . דריוש המדי הרג את בלשאצר וכן הוא אומר ביה בגילה קטיל בלשאצר (דניאל ה) ודריוש מדאה קביל מלכותא (שם ו) : וזהב לא יחפצו בו . אין חושבים כי אם להרוג ולהנקם על כל הרעה אשר עשו מלכי בבל לכל העמים : וקשתות

מצודת ציון

ענין זכרון כמו וה׳ פקד את שרה (בראשית כ״א) : תבל . כן נקרא הארץ : והשבתי . ענין בטול כמו שבת ונוח (לק׳ י״ד) : גאון . ענינו כמו גאוה : זדים . רשעים : עריצים . חזקים כמו לבנון ערץ (ירמיה כ) : (יב) אוקיר . מלשון יקר וחשוב : מפז . הוא זהב הטוב : מכתם אופיר : מזהב טוב הבא מאופיר : (יג) ארגיז . ענין רעדה כמו רגזו ואל תחטאו (תהלים ד) : בעברת . מל׳ עברה וחטא : (טו) ידקר . ענין נעילה ותחיבת חרב בגוף כמו והכיתו אליו את אשר דקרו (זכריה י״ג) : (טז) ירעשו . ענין בקיעה וכן אם על בניה רעשה(הושע י) : ישסו . ענין בוז ושלל : תשגלנה . מל׳ משגל ומשכב : (יז) מעיר . מל׳ התעוררות: תחוס

יחְפִּצוּ־בוֹ׃ יח וּקְשָׁתוֹת נְעָרִים תְּרַטַּשְׁנָה
וּפְרִי־בֶטֶן לֹא יְרַחֲמוּ עַל־בָּנִים לֹא־תָחוּס
עֵינָם׃ יט וְהָיְתָה בָבֶל צְבִי מַמְלָכוֹת
תִּפְאֶרֶת גְּאוֹן כַּשְׂדִּים כְּמַהְפֵּכַת אֱלֹהִים
אֶת־סְדֹם וְאֶת־עֲמֹרָה׃ כ לֹא־תֵשֵׁב לָנֶצַח
וְלֹא תִשְׁכּוֹן עַד־דֹּר וָדוֹר וְלֹא־יַהֵל שָׁם
עֲרָבִי וְרֹעִים לֹא־יַרְבִּצוּ שָׁם׃ כא וְרָבְצוּ־
שָׁם צִיִּים וּמָלְאוּ בָתֵּיהֶם אֹחִים וְשָׁכְנוּ
שָׁם בְּנוֹת יַעֲנָה וּשְׂעִירִים יְרַקְּדוּ־שָׁם׃
כב וְעָנָה אִיִּים בְּאַלְמְנוֹתָיו וְתַנִּים בְּהֵיכְלֵי
עֹנֶג וְקָרוֹב לָבוֹא עִתָּהּ וְיָמֶיהָ לֹא יִמָּשֵׁכוּ׃

יח וְקַשְׁתָּתְהוֹן עוּלְמִין
יְבַזְּעָן וְעַל וְלַד מָעִין לָא
יְרַחֲמוּן עַל בְּנָיָא לָא
תְחוֹס עֵינֵיהוֹן׃ יט וּתְהֵי
בְּבֶל דַּהֲוָת מַלְכְּוָן
חֲדָוַת מַלְכְּוָן תּוּשְׁבְּחַת
רְבוּת כַּסְדָּאֵי כַּהֲפֻכְתָּא
דַּהֲפַךְ יְיָ יָת סְדוֹם וְיָת
עֲמוֹרָה׃ כ לָא תִתְּב
לְעָלָם וְלָא תִשְׁרֵי עַד דָּר
וָדָר לָא יִפְרוֹס תַּמָּן עֲרָבִי
מַשְׁכְּנֵיהּ וְרָעְיָן לָא יִשְׁרוּן
תַּמָּן׃ כא וְיִשְׁרוּן תַּמָּן
תַּמָּן וְיִתְמְלוּן בָּתֵּיהוֹן
אוּחִין וְיִשְׁרֵי תַּמָּן בְּנָת
נַעֲמִין וְשַׂעִירִין יַחְיְכוּן תַּמָּן׃
כב וְיִנַּפְּצוּן חָתוּלִין

בְּבַרְנִיָּתֵהוֹן וְיַרְדִּין בְּבֵית מַשְׁרֵי תַּפְנוּקֵיהוֹן וְקָרִיב לְמֵיתֵי עִדָּן תַּבְרָהּ דְּבָבֶל כִּי
וְיוֹמָהָא לָא יִתְרַחֲקוּן׃ ארי

עיני שמואל

(כה) זכר וינס כר״ר ל״ו ס״ה ויק״ר ה׳ כ״ב ספרא בחקותי ומכלו סם מולין ג סד. ושעיריס וגו׳ שבת כג קכט.

תולדות אהרן

(יח) וקשתות . שלא בני מדי : נערים . שלא בגבל: תרטשנה. תבקענה בחציהם אשר יורו בקשתותיהם : ופרי בטן . עוללים דקים : (יט) והיתה בבל . שתי פורענויות באו לה בשתי שנים בריוש הרג בלשאצר ומלך שנה ולשנה השניה נהפכה כמהפכת סדום מן השמים וכן שנינו בסדר עולם (ירמיה נ״א) ובא בשנה השמועה הזאת של דריוש ואחריו בשנה השמועה והיתה בגבל לבי ממלכות וגומר שהיתה מלא ורמא הממלכות ושהיתה תפארת גאון כשדים עתה והיתה כמהפכת סדום : (כ) ולא יהל שם ערבי . כמו לא יאהל לא יפרש שם אהל אפילו ערביים שדרכם ליסד באהלים ולהסיע מקומם ממקום למקום לא תמצא מן בעוביים לקבוע שם אהליהם כי אף למרעה לאן לא תהיה רואיה ואל תחמה על לא יהל הנגאר כאלו היתה בו אל״ף כי הרבה מקומות

מצודת ציון

(יח) תחוס . עניין חמלה כמו יחוס על דל (תהלים ע״ב) : (יט) צבי . עניין הדר ופאר כמו נחלת לבי לבאות גויים (ירמיה ג) : גאון . מלשון גאוה : (כ) יהל . כמו יסל : והפלה אהל״ף וכן ולעמשא חומרו (ש״ב ר״ב) ומשפטו תאחרו : ירביצו . עניין הסביבה לעמת : (כא) ציים אוחים . שמות מיני חיות : יענה . שם עוף בית היענה : ושעירים . שם הבדים הבראים בדמות שעיריים למי שמחמין בכם וכן ושעיר אל רעהו יקרא (לק׳ לד) : ירקדו . עניין קפיצה ודלוג : (כב) וענה . עניין הרמת קול כמו וענו הלויים וכו׳ קול רם (דברים כ״ז) איים . שם חיה : באלמנותיו . כמו בארמנותיו הו הוא מלי אולם : ותנים . מין נחש : עתה . מלי עת :

א אֲרֵי יְרַחֵם יְיָ עַל דְּבֵית
יַעֲקֹב וְיִתְרְעֵי עוֹד
בְּיִשְׂרָאֵל וְיֶשְׁרִינוּן עַל
אַרְעֲהוֹן וְיִתּוֹסְפוּן גִּיּוֹרִין
עֲלֵיהוֹן וְיִסְתַּמְּכוּן עַל בֵּית
יַעֲקֹב׃ ב וְיִדַּבְּרִינוּן עַמְּמִין
וְיוֹבְלוּנוּן לְאַרְעֲהוֹן וַיִתְחַסְּנוּן
בֵּית יִשְׂרָאֵל עַל אַרְעָא
שְׁבִינְתָּא דַיְיָ לְעַבְדִין
וּלְאַמְהָן וִיהוֹן שָׁבִין
לְשׁוּבֵיהוֹן וְיִפְלְחוּן
בְּמִשְׁעַבְּדֵיהוֹן׃ ג וִיהֵי
בְּיוֹמָא דִּינִיחַ יְיָ לָךְ
מִצַּעֲרָךְ וּמִמַּרְוָתָךְ וּמִן
פּוּלְחָנָא קַשְׁיָא דְּאִתְפְּלַח
בָּךְ׃ ד וְתִטּוֹל מַתְלָא הָדֵין
עַל מַלְכָּא דְבָבֶל וְתֵימַר
אֵיכְדֵין בְּטֵילַת מָרְוַת
מִשְׁעַבְּדָנָא סַף תְּקוֹף חַיָּבָא
ה תְּבַר יְיָ תְּקוֹף רַשִׁיעִין
שׁוּלְטָן חַיָּבִין׃ ו דַּהֲוָה מָחֵי

יד א כִּי יְרַחֵם יְהוָה אֶת־יַעֲקֹב וּבָחַר
עוֹד בְּיִשְׂרָאֵל וְהִנִּיחָם עַל־אַדְמָתָם וְנִלְוָה
הַגֵּר עֲלֵיהֶם וְנִסְפְּחוּ עַל־בֵּית יַעֲקֹב׃
ב וּלְקָחוּם עַמִּים וְהֵבִיאוּם אֶל־מְקוֹמָם
וְהִתְנַחֲלוּם בֵּית־יִשְׂרָאֵל עַל אַדְמַת יְהוָה
לַעֲבָדִים וְלִשְׁפָחוֹת וְהָיוּ שֹׁבִים לְשֹׁבֵיהֶם
וּרְדוּ בְּנֹגְשֵׂיהֶם׃ ג וְהָיָה בַּיּוֹם הָנִיחַ יְהוָה
לְךָ מֵעֲצֹבְךָ וּמֵרַגְזְךָ וּמִן־הָעֲבֹדָה הַקָּשָׁה
אֲשֶׁר עُבַד־בָּךְ׃ ד וְנָשָׂאתָ הַמָּשָׁל הַזֶּה
עַל־מֶלֶךְ בָּבֶל וְאָמַרְתָּ אֵיךְ שָׁבַת נֹגֵשׂ
שָׁבְתָה מַדְהֵבָה׃ ה שָׁבַר יְהוָה מַטֵּה
רְשָׁעִים שֵׁבֶט מֹשְׁלִים׃ ו מַכֵּה עַמִּים בְּעֶבְרָה
מַכַּת בִּלְתִּי סָרָה רֹדֶה בָאַף גּוֹיִם מְרֻדָּף בְּלִי

חשך
עַמְּמִין בְּתִקוֹף מְחָא דִּי לָא פְּסִיק מַפְּרַח בְּתִקוֹף עַמְּמִין

תולדות אהרן

ולוס כגר יבמות דף מז קידושין דף ט : אוץ שבת שבת כז קכט. שבר ה׳ משה שם כ קלט.

עיני שמואל

(א) זכר וימי ס״ר י״ט . (ב) כר״ר ט״ז מ׳ במד״ר י״ד ספרי פתזינו : (ג) זכר ברחמים קדושים . (ד) ויק״ר ט״ו : (ה) במד״ר י״ב שהס״ר כ שו״ט מ״ז ל״ה פסיקתא ס ט״ו

אדר״ע ירושלמי מגילה א י״ח : (ז) שו״ט ל״ה מכילתא שירה .

מצודת דוד

בהתרמומות והתניס יעלעקו גם כתה בהיכליהם שהיו מתענגים בהם . (דרך החיים והתניס לעשות בתחידות) : וקרוב . הזמן קרוב לבוא עליה עת הפורענויות וימי שלומה לא יהיו ממשכין לזמן מרובה וכפל הדבר במ״ש לחזוק הענין :

יד (א) כי ירחם ה׳ . חוזר למעלה לומר לזה יקרב עת קץ בגל כי ירחם וכו׳ ובחורבן בגל תהיה תשובה לישראל : ובחר עוד . כלומר ותקצון עוד זאת בשביל ה׳ כי עוד יבחר בגל ישראל בימי המשיח ותהיה גאולה שלמה ואת כולם יניח על אדמתם : ונלוה . יתחברו גרים עליהם : ונספחו וכו׳ . בפל הדבר במ״ש : (ב) ולקחום . העמים יקחו את ישראל והביאום אל מקומם : והתנחלום . בית ישראל יאחלו מהם בהיותם על אדמתם להיות להם לעבדים ולשפחות : והיו שובים . הם ישובו את בהומות אשר שבו אותם מאז : ורדו . ימשלו באומותשבגבו אותם שלעבודה: (ג) והיה ביום. חוזר הוא על תפלת בגל: אחרי ה׳. שיתן לדמאותם מהם שהיית עד סוף בגלה וברוגז: ומן העבודה . ויהיה לך ממותם מן העבודה הקשה אשר מלך בגל עבד בך : (ד) ונשאת . תריס קול לדבר המשל הזה וכו׳: שבת נוגש . התבטל הגוגש העבודה המותהבת ר״ל הגשירות בעלת מרבית הזהב . (ה) מטה רשעים : רלה לומ׳ הגם שהיו מכים בעבו״ם המטה הזה : שבט וכו׳ : בפל הדב׳ במ״ש . (ו) בעברה . בחרון אף :

תולדות אהרן

יח שהברת קול האות במקום אות וכן (איוב ל״ה) מלפנו מבהמות ארץ כמו מאלפנו וכן (משלי י״ז) שקר מזין על לשון הוא כמו שקר מאזין : (כא) ציים. ת״ר תמנו הם המיות מרטרינ״ם בלע״ז : אוחים . לא ידעתי מה מין מיה הם . (אומיס לשון קוליס ומומיס ודרדריס):ושעירים. שדים : (כב) וענה איים באלמנותיו . ויגורו תחוליס בארמנותיו . וענה . כמו ושגתה שמה (הושע ב׳) ומעונותיו טרפה (נחום ג״) ויש לפרש עוד וענה ל׳ עניית קול : ותנים. יענו בהיכל טונג שלהם : וימיה . ימי טובתה לא ימשכו כי כבר הובטחו ישראל (ירמיה כ״ט) לפי מלאת לבבל שבעים שנה אפקד אתכם ואותה פקידה על ידי כורש מלך פרס שיבטל המלוכה מבבל אחר דריוש המדי כי שניהם מדי ופרס נתחברו עליהם והתנו ביניהם אי מיון מלכי

מצודת דוד

ואף זהב לא יחפלו בו : (יח) וקשתות . הקשתות של אנשי פרס ומדי תבקענה את נערי בבל בחיציהם אשר יורו עליהם : ופרי בטן . עוללים דקים : על בנים . ר״ל בניה קטנים : (יט) צבי ממלכות . אשר היה פאר כל הממלכות : תפארת. אשר היה תפארת לבני כשדים אנשים כי היו מתפארים ומתגאים בה : כמהפכת . הבנוה עתה תהיה המהפכת אשר הפך ה׳ את סדום וכו׳ : (ה) לא תשב . לא תהיה מיושבת עד עולם : ולא תשכון . לא תהיה שכונה מבני אדם עד סוף ימי הדורות וכפל הדב׳ במ״ש : וכא יהל . אף הערבי השוכן באהלים ע״פ הדרך לא יעה שם אהלו לגודל השממון : לא ירביצו שם . את מקניהם : (כא) ורבצו שם . לגודל השממון ירבצו שם חיות הוער . (כב) וענה . כ״א מהחיים תלעג

חָשֶׁךְ׃ ז נֻחָה שָׁקְטָה כָּל־הָאָרֶץ פָּצְחוּ
רִנָּה׃ ח גַּם־בְּרוֹשִׁים שָׂמְחוּ לְךָ אַרְזֵי לְבָנוֹן
מֵאָז שָׁכַבְתָּ לֹא־יַעֲלֶה הַכֹּרֵת עָלֵינוּ׃
ט שְׁאוֹל מִתַּחַת רָגְזָה לְךָ לִקְרַאת בּוֹאֶךָ
עוֹרֵר לְךָ רְפָאִים כָּל־עַתּוּדֵי אָרֶץ הֵקִים
מִכִּסְאוֹתָם כֹּל מַלְכֵי גוֹיִם׃ י כֻּלָּם יַעֲנוּ
וְיֹאמְרוּ אֵלֶיךָ גַּם־אַתָּה חָלִיתָ כָּמוֹנוּ אֵלֵינוּ
נִמְשָׁלְתָּ׃ יא הוֹרַד שְׁאוֹל גְּאוֹנֶךָ הֲמִיַּת
נְבָלֶיךָ תַּחְתֶּיךָ יֻצַּע רִמָּה וּמְכַסֶּיךָ תּוֹלֵעָה׃
יב אֵיךְ נָפַלְתָּ מִשָּׁמַיִם הֵילֵל בֶּן־שָׁחַר

נגדעת

תרגום

מִפְּרַח וְלָא מְנָע׃ ז נְיָחַת
שְׁדוֹכַת כָּל אַרְעָא יְבָעוּ
תִּשְׁבְּחָא׃ ח אַף שִׁלְטוֹנִין
חֲדִיאוּ עָלָךְ עֲתִירֵי נִכְסַיָּא
אָמְרִין מֵעָדָן דְּשַׁכִּיבְתָּא
לָא סְלִיק מְחַבְּלָא עֲלָנָא׃
ט שְׁאוֹל מִלְּרַע זָעַת לָךְ
לְקֳדָמוּת מֵיתָךְ אֲעִירַת לָךְ
גִּבָּרִין כָּל עַתִּירֵי נִכְסַיָּא
אֲקִימוּ מִכּוּרְסְוָתְהוֹן כָּל
מַלְכֵי עַמְמַיָּא׃ י כּוּלְּהוֹן
יְתִיבוּן וְיֵימְרוּן לָךְ אַף אַתְּ
מְרַעְתָּא כְּוָתָנָא לָנָא
דְּמִיתָא׃ יא אִתְּחַת לִשְׁאוֹל
יְקָרָךְ אִתְרְגוּשַׁת תּוּשְׁבְּחַת
זְמָרָךְ תְּחוֹתָךְ יְשַׁוּוּן רִמָּה
וְעַיִל מְנָדְּרֵיהָשָׁא׃ יב אֵי כְּדֵין

נגדעת

אִתְרְכִנְתָּא מִן רוּמָא דַּהֲוֵיתָא זִיוָתָן בְּגוֹ בְּנֵי אֲנָשָׁא כְּכוֹכָב נוֹגְהָא בֵּין

כוכביא

עיני שמואל

(ח) חי״ר ח׳ : (יח׳)רו״ר ג קס״ר ח׳:(יב)זכר בשלח ש״ר ט״ו שסש״ר ח מכילתא שירה ת״ז בקדמה ס״ג תנחומא בשלח :

תולדות אהרן

נתה שקטה שבת כג קמ״ט נס אתה שם . איך נפלת שם :

ומדלוק אחר כל אומה ואומה : (ז) פצחו רנה . זאת הרנה פלאו נחה שקטה כל הארץ : (ח) גם ברושים שמחו . אף שלטונין חדיאו שמחו על מפלתך : (ט) לקראת בואך. כשתרד לגיהנם.ומה היא הרגזה לשורר לקראתך רפאים . ענקים השוכבים שם : כל עתודי ארץ . כל מלכי העכו״ם השריס והשרות הכתוב מושלי לפרי׳ ולפרות ולעתודים כמו (תלי׳ כב) כי סבבוני פרים וכמו (עמו׳ ד׳) פרות הבשן אשר בשומרון וכלן מושלים

לעתודים : הקים . השליך : מכסאותם. שבניהנם מלכי גוים : (י) גם אתה חלית כמוני . תמיהים אנו איך באת עליך רעה שגם אתה נחלית להיות כמונו למות : (יא) המית נבליך . נבליס וכנורו׳ שהיו מזמרים לפניך ויש לפתור המית נבליך המית בני נבל עושה נבלה שבמיילותיך ומדומה אני שבמסורה הגדולה מיבר את זה ואת זמרת נבליך (שם ה׳) באל״ף בית שלא ב׳ לשונות : (יב) הילל בן

מצודת ציון

ולא תשבת (בראשית כב) : (ז) נחה שקטה . פחרון אחד לשם וכפל המלה בשמות ברדפיס כמו אדמת עפר (דניאל יב) והדומים : פצחו . ענין פתחון פה וקרמת קול שמתה וכן פלאי רנה ונהלי . (לק׳ כ״ד) : שאול . גיהנם : רגזה . ענין הנועת התרגש : עורר . מלי התעוררות והקיצה : רפאים . כן נקראים המתים כי נרפו ונחלשו על ידי המיתה : (י) יענו . ענין הרמת קול כמו וענו הלוים וכו׳ קול רם (דברים כז) : חלית . מלשון חולה : נמשלת . ענין דמיון והשואה : (יא) הורד . מלי ירידה : המית . מלשון המיה ושאון : נבליך . שם כלי זמר נבל : יצע . מלי מצע המשכב . (יב) הילל . ענין הארם ונוגה כמו נהלו גרו (איוב כ״ט) ויקרא

מצודת דוד

מכת בלתי סרה . הכה מכה מתמדת שלא תסור מן המוכה : רודה באף גוים וכו׳ . ר״ל על כי הוא משל על העכו״ם באף ובחימה שפוכה לכן היה הוא מורדף מכלי מניעה כי היה מורדף עד לכלה . (ז) נחה . הנה עתה כמפלתו שקטה הארץ ואמיה פלאו רנה : (ח) גם ברושים. הוא משל על השרים והשלטונים : מאז . יאמרו בשמחתה הנה מאז שמת נ״י לא יעלה עוד הכורת עליהו ולפי שהמשיל אותם לברושים וארזים אחר לשון המופל בהם : (ט) שאול מתחת . לבבי שאול אשר מתחת לארץ תרדו לקראת בואך שמה וזאת ענין מלולה והפלגה כאלו יפחדו ממנו גם שמה : עורר לך . השאול הקיץ בעבורך את המתים מן הקברות הם השרים המהוגים׳ את הנם העתודים ההולכים בראש העדר : הקים . השאול הקיץ כל המלכים מכסאותם ללאת לקראתך וענין מלולה הוא :

(י) כולם יענו . כולם ירימו קול ויאמרו אליך: גם אתה . עם רוב ממשלתך הנה נעשית חולה כמלכותי המיתה ויסורי גיהנם כמונו : (יא) הורד . מה הסיית מתגאה עודך חי הנה הורד : המית נבליך . קול הגאוה אל השאול כי הרך בחד הנם : המית נבליך . קול המיית נבלים וכלי נגון שהיה נשמע בביתך הנה גם הוא ירדה שאולה כי פסקו אותן הסמחות : תחתיך . הרמה היה לך למצע והמולעה למכסה ממעל : (יב) משמים . ר״ל מרום המעלה והממשלה : הילל בן שחר . אתה נ״ל אשר היית דומה לנוגה הבוקר

כּוֹכְבַיָּא אִתְרַטֵּשְׁתָּא
לְאַרְעָא דַּהֲוֵיתָא קָטוֹל
בְּעַמְמַיָּא׃ יג וְאַתְּ אָמַרְתְּ
בְּלִבָּךְ לְרוּמָא אֶסַּק עֵיל מִן
עַמֵּיהּ דַּאלָהָא אֶשַּׁוִּי
כּוּרְסִי מַלְכוּתִי וְאֶתֵּב בְּטוּר
זְמַן בִּסְעִפֵּי צַפּוּנָא׃ יד אֶסַּק
עִלְוֵי כָּל עֲמָא אֶהֵי עִלָּאֵי
מִכּוּהֲלָהוֹן׃ טו בְּרַם לִשְׁאוֹל
תִּתְחֵת לִסְעִפֵּי גּוּב בֵּית
אַבְדָּנָא׃ טז חָזֶךְ עָלָךְ
יְדִיקוּן בָּךְ יִסְתַּכְּלוּן וַיֵּימְרוּן
הֲדֵין גַּבְרָא אֶזֵעַ אַרְעָא
אַצְדֵּי מַלְכֻוָתָא׃ יז שַׁוִּי
תֵּבֵל כְּמִדְבְּרָא וְקִרְוֹהִי פַּגַּר
לַאֲסִירֹהִי לָא פְּתַח תַּרְעָא׃
יח כָּל מַלְכֵי עַמְמַיָּא
כּוּלְּהוֹן שָׁכְבִין בִּיקָר גְּבַר בְּבֵית עַלְמֵיהּ׃ יט וְאַתְּ אִתְרְכִנְתָּא מִקִּבְרָךְ כְּחָטְ

נתעב

תולדות אהרן

אעלה על וגו׳ פסחים ט לד מגיגה ב ״ל חולין ו פט׳ אך אל שאול פסחים ט לד מגיגה יג . כל מלכי שבת כג קמט׳ ואתה השלכת סנהדרין מג :

עיני שמואל

(יג)ש״ר כ״ח ויק״ר י״ח שות״ט י״ד מכילתא שם הגב״ר כ ר״ר ט״ו : (יד) במד״ר ה ט כ ש״ר מכילתא שם הנחומא ואר״ת פדר״א ל״ה ר״ר ט״ו ח״ז י״ח : (טו) ש״ר ט במד״ר ט ר״ר ט״ו ל״ח ח״ז י״ח : (טו) ח״ר ל״ח : (יז) בר״ר פ״ג ויק״ר ר״ר ט״ו ל״ח ח״ז י״ח : (יח) ח״ר ל״ח.(יח)ח״ר ט״ז׳ (יט) ויק״ר י״ח תנחומא תזריע ח״ר ה כ״ח ח״ז כ״ה : (כ) ח״ר

מצודת דוד

הבוקר שמאיר ביות׳ : נגדעת . נגרתה לנפול בארץ אתה המעייל גורלות על האומות על מי ילך להלחם מ״ש כי עמד מלך בבל וכו׳ לקסם קסם וכו׳ (יחזקאל כא) . (יג) השמים אעלה . ר״ל המלה בחעלה רמה למשול על כולם עד יחי עולם: ממעל וכו׳ . כפל הדב׳ במ״ש : בהר מועד . היא הר ליון כי שם היו נועדים כל ישראל והכהנים עמהם : בירכתי צפון . היא ליון שעמדה בלד לפון ירושלים וכפל הדבר במ״ש : (יד) עב במתי עב . על גבהי העב : אדמה לעליון . להיות כמוהו לשבת מופרד מבני אדם והוא ענין מלולה על מרבית הגאות שהיה לו : (טו) אך . כלפי שאמר אעלה על במתי עב אמר לא כן היה אלא תהיה בשאול ולתחתית הבור:(טז) רואך. הרואים אותך בשאול יביטו אליך ויתבוננו להסתכל אליך כמולת הלב ויאמרו היתכן שזהו האיש אשר היה מרגיז הארץ בחייו : (יז) שם תבל . הקום המיושבת שהם לשמתם כמדבר : ועריו . אף ערי עלמו הרס בעברתו : לא פתח ביתה . לא הניח אסיריו ללכת לביתם : (יח) איש בביתו . כל אחד שכב בכבוד בקברו : (יט) ואתה . אתה נשלכתה הבוקר שמאיר ביות׳ : נגדעת . נגרתה לנפול בארץ אתה המעייל גורלות על האומות על מי ילך להלחם מ״ש כי עמד מלך בבל וכו׳ לקסם קסם וכו׳ (יחזקאל כא) . (יג) השמים אעלה . ר״ל המלה בחעלה רמה למשול על כולם עד יחי עולם: ממעל וכו׳ . כפל הדב׳ במ״ש : בהר מועד . היא הר ליון כי שם היו נועדים כל ישראל והכהנים עמהם : בירכתי צפון . היא ליון שעמדה בלד לפון ירושלים וכפל הדבר במ״ש : (יד) עב במתי עב . על גבהי העב : אדמה לעליון . להיות כמוהו לשבת מופרד מבני אדם והוא ענין מלולה על מרבית הגאות שהיה לו : (טו) אך . כלפי שאמר אעלה על במתי עב אמר לא כן היה אלא תהיה בשאול ולתחתית הבור:(טז) רואך. הרואים אותך בשאול יביטו אליך ויתבוננו להסתכל אליך כמולת הלב ויאמרו היתכן שזהו האיש אשר היה מרגיז הארץ בחייו : (יז) שם תבל . הקום המיושבת שהם לשמתם כמדבר : ועריו . אף ערי עלמו הרס בעברתו : לא פתח ביתה . לא הניח אסיריו ללכת לביתם : (יח) איש בביתו . כל אחד שכב בכבוד בקברו : (יט) ואתה . אתה נשלכתה

עיני שמואל

(יג)ש״ר כ״ח ויק״ר י״ח שות״ט י״ד מכילתא שם הגב״ר כ ר״ר ט״ו : (יד) במד״ר ה ט כ ש״ר מכילתא שם הנחומא ואר״ת פדר״א ל״ה ר״ר ט״ו ח״ז י״ח : (טו) ש״ר ט במד״ר ט ר״ר ט״ו ל״ח ח״ז י״ח : (טו) ח״ר ל״ח : (יז) בר״ר פ״ג ויק״ר ר״ר ט״ו ל״ח ח״ז י״ח : (יח) ח״ר ל״ח.(יח)ח״ר ט״ז׳ (יט) ויק״ר י״ח תנחומא תזריע ח״ר ה כ״ח ח״ז כ״ה : (כ) ח״ר

טמיר

מצודת ציון

מצודת דוד

בן שחר.כוכב המגע המאיר אור ככוכב הבוקר זו הקינה על שרה של בבל נאמרה שיפול משמים : נגדעת לארץ . אתה נבוכדנצר שהיית חולש על גויים . מעיל גורל עליהם על המלכים מי מהם ישרחך ביום פלוני ומי ביום פלוני ורבותיו דרשוהו שהיה מעיל גורל של המלכים למשכב זכור : (יג) ממעל לכוכבי אל . ישראל : בהר מועד . הר שהכל מהועדים שם הוא הר ליון : בירכתי צפון . בעזרה מקום שנבחר בו ירך הלפוני כענין שנאמר(ויקרא ו׳)על ירך המזבח לפונה: (יד) אעלה על במתי עב . מיני כדאי לדוד עם בני אדם אעשה לי עב קטנה באויר ואשב בה וי״ח אסיק עלוי כל עמא : (טז) ישביחו. יביטו דרך חורין וחרכין אבוע״ר בלע״ז : יתבוננו . פורופלסי״ר בלע״ז : (יז) לא פתח ביתה . לא פתח להם בית אסיריהם להוליאם כל ימי חייהם לפוטרם ללכת לביתם כל תיבה שלריכה למ״ד בתחלתה הטיל לה ה״א בסופה : (יח) איש בביתו. בקברו וכן ח״י בבית עלמיה : (יט) כנצר נתעב . כיונק אילן הנתעב בעיני בעלוי שחופר ומשרש ומוליאו כך השלכת

מצודת ציון

מקבר

ויקרא כן כוכב השחר על כי הוא המאיר ביות׳ : נגדעת . ענין כריתה כמו שקטים גודמו (לעיל ט) : חולש . ענין גורל ובדרז״ל ומעילין חלשים על הקדשים כי״ש (שבת קמ״ח) : (יג) מועד . מלי יועד ואסיפה כמו הנה המלכים נועדו (תהלים מח) . בירכתי . ענינו לד ועבר וכן ירך המזבח [ויקר׳ ח׳) • (יד) במתי . גבהי וכן על במותימו תדרוך (דברים כ״ג) : עב . ענן : אדמה . מלי דמיון : (טו) ירכתי . ענינו סוף ותחתית וכן וירכתו על לידון (בראשית ע״מ) : (טו) ישביחו . ענין הבטה בכונת הלב : יתבוננו . ענין הסתכלות בעיון רב כמו והתבונן אליו בבוקר (מ״א ג) : מרגיז . ענין הנומת הרעד; (יז) חבל . כן נקרא מקום היסוד : ביתה . הס״א בסופה במקום לה״ד בתחלתה : (יט) כנצר . ענף וכן ונלר משרשיו יפרח (לעיל י״א): משעני הרב. מדוקריו חרב והוא

נתעב לבש הרגים מטעני חרב יורדי אל־
אבני־בור כפגר מובס: כ לא־תחד אתם
בקבורה כי־ארצך שחתה עמך הרגת לא־
יקרא לעולם זרע מרעים. כא הכינו לבניו
מטבח בעון אבתם בל־יקמו וירשו ארץ
ומלאו פני־תבל ערים: כב וקמתי עליהם
נאם יהוה צבאות והכרתי לבבל שם ושאר
ונין ונכד נאם־יהוה: כג ושמתיה למורש
קפד ואגמי־מים וטאטאתיה במטאטא
השמד
השאר ובר ובר בר אמר יי: כד ואשוינה לירותת קופדין בית צדו בצין דמין

תולדות אהרן

וקמתי וגו׳ מגילה ט׳ י׳. ושמתיה ברכות ע״ט עירובין ב׳ יט׳. ועטאטאתיה וגו׳ ברכות ע״ת ר״ס ג׳ כו מגילה ב׳ יח קמא ה׳ כה. נשבע ס׳ סנהדרין יח׳ לד׳:

עיני שמואל

ט״ז: (כא) אס״ר ד׳ א״ר ט״ז: (כב) א״ר ט״ו אגב״ר כט ז׳. (כג) בר״ר ע״ט פתיחה דאיכה ירושלמי ברכות ט״ז א״ר ט״ו: (כד) תנחומא שופטים:

רש״י

מקברך. אמרו חכמים כשנעשה בהמה וחיה ז׳ שנים המליכו עם הארץ את אויל מרודך וכשחזר למלכותו הוליאו ומחבשו בבית האסורין עד יום מותו וכשמת הוליאו אויל מרודך מבית הסוהר להמליכו ולא קבל עליו אמר אם יש יושב למלכותו יהרגני אמרו לו מת ונקבר ולא האמין עד שהוליאהו מקברו וגיררוהו: לבוש הרוגים מטועני חרב. בלבוש מלוכלך כמו לבוש הרוגים. מטועני חרב. מדוקרי רמחים מדוקר בל׳ ערבי מוטען: יורדי אל אבני בור. אל עמקי בור מקום שהאבנים לולגים שם ירדת: כפגר מובס. מ״י מדשדש כמו נבוס קמינו (תהלים מ״ד) ועל הרי אבוסנו (לקמן פכ״ה) מתבוסס׳ בדמיך (יחזקאל ט״ו) הנדרוש כעיט מולות: (כ) לא תחד אתם בקבורה. לא תשוה לשאר מלכים לומר בקברך: כי ארצך שחת.

מצודת ציון

וכזה לשון ערבי: אבני בור. עומק הבור מקום שהאבנים לולגים ויורדים: כפגר. כן נקרא גוף הברוג וכן רב הפגר (עמוס ח): מובס. ברמס ונדרס כמו יבוס לריבו (תהלים ס): (כ) תחד. מלשון חד ואחד: (כא) מטבח. מקום טבחה: (כב) ושאר. עניינו קרוב כמו שאר בשרו (ויקרא י״ח): ונין. כזה כן: ונכד. כזה כן הבן וכן אם תשקר לי ולזיתי ולנכדי (בראשית כ״א): (כג) למורש. מלי ירוש׳: קפוד. שם עוף מדברי: ואגמי מים. כן נקרא מקום קבילת המים וכן לאגם מים (תהלים ק״ז): וטאטאתיה במטאטא. ענין נקוי וכבוד במכבדות הטעוני לכבד את הבית ובדר״ל שקילי מחטיטא

בדבר הקבורה לזיל בכבוד: כי ארצך שחת. ולזה פחד מאד ממנו עד שהוליאו מקברו: עמך הרגת. כמ״ש ואמר להוכחת לכל חכימי בבל (דניאל ב׳): לא יקרא וכו׳. כגון שהם זרע מרעים לא יקרא לזמן רב לו׳ אלו מזרע כ״ב כי בהכרס יכרת זרעו: (כא) הכינו. שהוצרו זו לזו הכינו מטבח לבני כ״ב: בל יקומו. לבל יקומו לרשת הארץ: ומלאו. ולזה בשיוכרת זרעו ימלאו פני תבל ערים ולפי שאחר למעלה ובריו הרס לכן אמר שמעתה ימלאו ערים: (כב) וקמתי. אקום להפרע מהם: שם ושאר וכו׳. לא יאחר מה משלו להיות שמו מזכר עליו ולא יאחר מי משאר בשרו לא כן ולא בן הבן: (כג) ושמתיה. אעשה את בבל להיות למורשה לקופד ואגמי מים כי שמה תהור הקופד ושם יהי׳ אגמי מים וכמרד

ואהממנה כמא דמהממין
בבבינא ואתבבבה
לשיצאה אמר יי צבאות:
כד קים יי צבאות למימר
אם לא כמא דחשיבית
כן תהי וכמא דיעצית היא
תקום: כה למתבר אתורה
בארעי ועל טורי עמי
אדוששניה ותעדי מנהון
מרותיה ונירה מעל
צווריהון יתפסק: כו דא
מלכא די מריפעל כל יתבי
ארעא ודא גבורתא די
מרממא דשליט על כל
מלכותא: כז ארי יי צבאות
מלך ומן יעדי וגבורתיה
מרממא וקית דיתביניה:
כח בשתי דמית מלכא
פלשתאי כולכון ארי
יפוק משיחא ויהון עובדוהי בכון כהיי מפריה: ויתפרנסין

תולדות אהרן

לשבור אשור שם.

מצודות דוד

המקומות המריבות: וטאטאתיה. אכבד ואנקה אותה במכבדות של השמדה כי תתרוקן מכל עוב ולא ישאר מאומה: (כד) אם לא. הוא ענין שבועה וגזה ולא אמר וסרי הוא כאדם האומר אם לא כן הוא יהי׳ עכשו כך וכך וכן אם לא בחיי רפיס (לעיל ה): כאשר דמיתי. כמו כאשר חשבתי באשור כן היתה וכן כאשר יעצתי בבבל היא תקום: (כה) לשבור. אחר על כאשר דמיתי וכו׳ לומ׳ מחשבתי כי׳ לשבור את אשור בארצי לא יעלה עליהם עול ולא ישאר מאומה: (כו) ודא גבורתא. הוא הכה מה הפלשתים ואת עזה ואת גבוליה ממגדל עוקריס עד עיר מבצר: ופריו שרף מעופף. ת״ר ויהון עובדוהי בכון כחיוי: ורשו

מצודות ציון

מלעיטה ואתיי ביתה (ר״ה כ״ו): (כד) דמיתי. ענין מחשבה כמו אותי דמו להרוג (שופטים כ): תקום. תתקיים: (כה) אבוסנו. ענין רמיסה ודריסה: עוכו. אמר בלשון שאלה מהעול הקיפם על גוה׳ הפרס לחרוש בשדה ור״ל הכבדת הענודה: ושבלו. ענין תעינת משא וכן יסו׳ סובלו (לעיל י): שכמו׳. כתפו: (כז) יפר. ענין בטול ומניעה: לעפ

רש״י

שגרם לו רשעו שנמסר בידכם כענין שנאמר (דברי הימים ב׳ כח) ופלשתים פשטו בערי השפלה וגו׳: כי נשבר שבט מכך. כי נחלשה ונשפלה מלכות בית דוד שהיו למודים להכות בכס כמו שמלינו בדוד וכן עוזיהו מלך יהודה שהכה אתכם כענין שנאמר (ד״ה ב כו) ויצא ויצאתם בפלשתים ויפרוץ את חומת גת: כי משרש נחש. משורש אותו נחש יצא לפע שהיא קשה מנחש ומי היה זה חזקיה שנאמר בו [מלכים ב יח] היא הכה את הפלשתים ואת עזה ואת גבוליה ממגדל עוקרים עד עיר מבצר: ופריו שרף מעופף. ת״ר ויהון עובדוהי בכון כחיוי: ורשו

מצודות דוד

כמו שאמרו רבותינו לא הוי ידעי רבנן מאי ועטאטאתי׳ עד דשמעי קו׳: (כד) כאשר דמיתי. באשור כן היתה אתה נבוכד נצר רחים שנתקיימו דברי נביאי ישראל בסנחריב: (כה) לשבור אשור בארצי. ובזאת תדע כי את אשר יעצתי עליך גם היא תקום: לשבור אשור וגו׳. מוסב על כאשר דמיתי קהיתה: אבוסנו. אשר אמרתי לרומסו ולבוססו: (כו) על כל הגוים. על אשור בשעתו ועל בבל בשעתה: (כח) בשנת מות המלך אחז. ומלך חזקיהו בנו היה המשל הזה על פלשתים: (כט) אל תשמחי פלשת כלך. שהרימות ראש בימי אחז שהיה רשע

מצודות ציון

מקברך כמו שעוקרין ענף המתועב לזרקו לסלן כי אתה׳ל בשעה שנעורר כ״ב לשבת שבעה שנים עם החיות המליכו עם הארץ את אויל מרודך בנו וכשחזר למלכותו נעלו וחבשו בבית האסורי׳ עד יום מותו וכשמת הוליאו את אויל מדורך להמליכו ולא קבל אמר אם יש יושב למלכותו יהרגני ולא האמין שמת עד שהוליאוהו מקברו וגררוהו: לבוש הרוגים. כלבוש מלוכלך כמו לבוש הרוגים מדוקרי חרב מרוב הלכלוך: יורדי אל אבני בור. ר״ל אשר מרוב הלכלוך יורדים בהלבוסים כאלה בעמקי הבור כגוף הפגר הכרסם עמם כי לגודל המתום לא יפשטום המלבושים מעליהם ואמר שבמלבוש כזה יגררו פגר כ״ב לגנאי ולקלס: (כ) לא תחד. לא תהיה לאחד להיות שוה למלכי הטבע״ם

כמו שהם בכ״ח בשעתה וכפל הדבר כמ״ש: (כז) ומי יפר. וכי ימלא מי יפר עצתו: וידו הנטויה. ר״ל ידו הלא הוא נטויה להכות וכי ימלא מי ישיב ידו: (כט) פלשת כולך. כל ארץ פלשתים: כי נשבר. כי המלכים שמלכו קודם אחז ר״ל מנצע המלכים המתים כך מאז יצא מלך מולך הדומה: לעפ זהות חזקיה שירצם להכות בך: ופריו. פרי הנורא יהי׳ שרף הדולג המסירות הטעיפת הטוף וגם זה יאמר על חזקיה וכמל

צָפֵע וּפִרְיוֹ שָׂרָף מְעוּפָף׃ ל וְרָעוּ בְּכוֹרֵי
דַלִּים וְאֶבְיוֹנִים לָבֶטַח יִרְבָּצוּ וְהֲמִתִּי בָרָעָב
שָׁרְשֵׁךְ וּשְׁאֵרִיתֵךְ יַהֲרֹג׃ לא הֵילִילִי שַׁעַר
זְעָקִי־־־־עִיר נָמוֹג פְּלֶשֶׁת כֻּלָּךְ כִּי מִצָּפוֹן
עָשָׁן בָּא וְאֵין בּוֹדֵד בְּמוֹעֲדָיו׃ לב וּמַה־־־
יַעֲנֶה מַלְאֲכֵי־־־־גוֹי כִּי יְהוָה יִסַּד צִיּוֹן וּבָהּ
יֶחֱסוּ עֲנִיֵּי עַמּוֹ׃

טו א מַשָּׂא מוֹאָב כִּי בְּלֵיל שֹׁדַד עָר
מוֹאָב נִדְמָה כִּי בְּלֵיל שֹׁדַד קִיר־־־־מוֹאָב
נִדְמָה׃ ב עָלָה הַבַּיִת וְדִיבוֹן הַבָּמוֹת לְבֶכִי
עַל
וּבְלִיעָל אִתְבַּבְּיַשׁ כְּרַבָּא דְמוֹאָב וְאַנּוּן רְדִימִין׃ עִינֵי שְׁמוּאֵל

ל וְיִתְפַּרְנְסוּן חֲשִׁיכֵי עַמָּא
וְעַנְוָתָנָיָא בְּיוֹמוֹהִי לְרוֹחֲצָן
יִשְׁרוֹן וַיְמִית בְּכַפְּנָא בְּנָךְ
וּשְׁאָר עַמִּיךְ יְקַטּוֹל׃
לא אֱלִילִי עַל תַּרְעָךְ צוּחִי
עַל קְרָנָךְ אִתְבַּרְתּוּן
פְּלִשְׁתָּאֵי כּוּלְכֹּון אֲרֵי
מִצְּפוֹנָא פּוּרְעָנוּתָא אָתֵי
וְלֵית דְּמֵאַחַר בְּזִמְנוֹהִי׃
לב וּמָה יְבַסְּרוּן אַזְגַּדֵי
עַמְּמַיָּא אֲרֵי יְיָ שַׁכְלִיל צִיּוֹן
וּבָהּ יִתְרַחֲצוּ חֲשִׁיכֵי עַמָּא׃
א מַטַּת כָּם דְּלוֹט
דְּאִשְׁקָאָה יַת מוֹאָב אֲרֵי
בְּלֵילְיָא אִתְבַּזִּיזַת לְחֵית
מוֹאָב וְאִינּוּן דְּמִיכִין
ב סְלִיקוּ לְבָתְיָא דְדִיבוֹן
לְבָמְתָא

(לב) ש״ר ה ל״ח תנחומא קדושים : (ח) בר״ר מ״ח אי״ר פ״ח ח ל״ג תנחומא בפסיקתא :

(ל) ורעו בכורי דלים . ורעו בימיו שרי ישראל שהן עכשיו דלים מפניכם . בכורי לשון שריס כמו (תהלים פט) אף אני בכור אתנהו : (לא) כי מצפון עשן בא . פורעניות קשה כעשן תבא עליכם . מצפון עזה וגבולי׳ שהכ׳ חזקים היו בדרומה של מ״י במקלוט דרומית מערבית נמצאת מ״י לה מצפון וכן מצינו בספרי בהאזינו בקשו לברוח כלפי דרום היו מסגירין אותן שנאמר [עמוס ב] על שלשה פשעי עזה למדנו שעזה בדרום : ואין בודד במועדיו . מ״י ולית דמאחר בזמנוהי בגדודים שיעד לבא עליכם ואין מאחר פעמיו להיות בודד ובא בדד לבדו אלא כלם כאחד יבואו בחזקה : (לב) ומה יענה מלאכי גוי . ומה יגידו ביומי חזקיהו מלאכי ישראל ההולכים

מצודת ציון

(כט) צפע שרף . מימי נחשים רעים ו (ל) בכורי דלים . עניים גדולים וחשובים וכן בכורי אחיהו (תהלים פ״ט) : ירבצו . עניין הסכיבה לנוח : (לא) הילילי . מלי יללה : למוג . עניין המסה וסמקה : בודד . מלי בדד וימיהי : במועדיו . מלשון מועד וזמן : (לב) יענה . עניין תשובה : מלאכי . שלוחים :

טו (א) שדד . עניין עושק וחבלה : נדמה . עניין שתיקה כמו וידום אהרן (ויקרא י) ויאמ׳ כן על אחדו והכריתם על כי הוא מושתק מעתה ולא נשמע קולו וכן הוי לי

לאומות ההולכים בשליחות מארץ לארץ כשיבאלו לוהו תדשות מה יענה לשולחים : כי ה׳ יסד . לאמור לת לה ציון ולא גבר עליה סנחריב: רבה יחסו. בציון יחסו לבסתתר מפני סנחריב כי לא בטחו :

טו (א) משא מואב . נבואה זו על מואב אחר בליל בעת הכיבה בא השודד ושדה את העיר ער העומדת במואב ונכרת עמה : קיר מואב . העיר קיר העומדת במואב גם היא נשדדה בליל ונכרת עמה : (ב) עלה הבית . מואב עלה לבית העבו״ם ואנשי דיבון עלו על הבמות לבכות שתה בחושבם שהעבו״ם תרחם עליהם ותציל : על נבו . על חורבן נבו

הגהות מב״ר ברש״י (*) נדמה מואב כאלו יש (סייס בב״י ז׳ ל״ל דרך שודדים בלילה לילים מבלין את הכל כי ממתא ירחם בחיים בלילה אלא ירחום אדם ומולליה כדי משהה * ואלו לא יתחירו עליהם כי נדמה כולו כעון אלא נעשו כליל למחבואים כד״א סתרי נדחים נודד אל תגלי זכי׳ כמו שהיא כרפוס) :

לְבָמְתָא לְמִבְכֵּי עַל נְבוֹ
וְעַל מֵידְבָא מוֹאָבָאי
מְיַלְּלִין בְּכֹל רֵישֵׁיהוֹן מְרַטָּא
וּבְכֹל דַּקְנֵגְרוֹהִי גְּרִיעָן בְּשׁוּקֵיהוֹן
סַרְוִין סַקִּין עַל אַגְרֵיהוֹן
וּבְרֵחוּבֵיהוֹן כּוּלְּהוֹן מְיַלְּלִין
מְצוֹחִין וּבְכָן׃ ד וְצוֹחוּ
יָתְבֵי חֶשְׁבּוֹן וְאֶלְעָלֵה עַד
יַהַץ אֶשְׁתְּמַע קָלְהוֹן עַל
כֵּן מְרַזְּזִין מוֹאָב מְיַלְּלִין
וְעַל נַפְשֵׁהוֹן מְצוֹחִין׃
ה בְּלִבְּהוֹן מוֹאָבָאי יַמְרוּן
לְמֶעֱרַק עַד צוֹעַר עֶגְלַת
תְּלִתּוּת רַבְּתָא אֲרֵי
בְּמַסְּוֹקִית לוּחִית בְּדִבְכֵן
יִסְקוּן בֵּיהּ אֲרֵי בְּמִתְּוֹתִית
חוֹרוֹנַיִם צוּחַת תְּבִירֵי קָרְבָּ
יַסְרוּן׃ו אֲרֵי מַי נִמְרִים לְצַדּוּיְהוֹן אֲרֵי יְבֵשׁ עִסְבָּא סָפִיד תְּאָה יְרוֹק לָא הֲוָה׃
ז עַל כֵּן שְׁאָר נִכְסֵיהוֹן יִתְבַּזְּזוּן וּתְהוֹמְהוֹן דַּעַל יַמָּא מַעֲרָבָא יִתְגְּסִיב מִנְּהוֹן׃

ישעיה טו לה

עַל־נְבוֹ וְעַל מֵידְבָא מוֹאָב יְיַלִּיל בְּכָל־־־־
רֹאשָׁיו קָרְחָה כָּל־זָקָן גְּרוּעָה׃ ג בְּחוּצֹתָיו
חָגְרוּ שָׂק עַל גַּגּוֹתֶיהָ וּבִרְחֹבֹתֶיהָ כֻּלָּהּ יְיַלִּיל
יֹרֵד בַּבֶּכִי׃ ד וַתִּזְעַק חֶשְׁבּוֹן וְאֶלְעָלֵה עַד־
יָהַץ נִשְׁמַע קוֹלָם עַל־כֵּן חֲלָצֵי מוֹאָב יָרִיעוּ
נַפְשׁוֹ יִרְעָה לוֹ׃ ה לִבִּי לְמוֹאָב יִזְעָק
בְּרִיחָהּ עַד־צוֹעַר עֶגְלַת שְׁלִשִׁיָּה כִּי מַעֲלֵה
הַלּוּחִית בְּבֶכִי יַעֲלֶה־־־־בוֹ כִּי דֶרֶךְ חֹרֹנַיִם
זַעֲקַת־שֶׁבֶר יְעוֹרֵרוּ׃ ו כִּי־מֵי נִמְרִים מִשַّמּוֹת
יִהְיוּ כִּי־־־־יָבֵשׁ חָצִיר כָּלָה דֶשֶׁא יָרֶק לֹא
הָיָה׃ ז עַל־כֵּן יִתְרָה עָשָׂה וּפְקֻדָּתָם עַל נַחַל
הערבים

מלו בוכים בבית ומלו בוכים בראשי בתותיהם : (ג) ירד בבכי . גונח ומוסיף בבכי כמו (סופטים י״א) וירדתי על ההריס ו:ן [מיכה ג׳] זכור עניי ומרודי : (ד) על כן חלוצי מואב יריעו . על אשר מזוייני מואב יריעו לקראת המלחמה ונפשו של מואב ירעה לו מתרועעת כאבל על עצמו: (ה) לבי למואב יזעק . נביאי ישראל אינם כנביאי אומות העולם בלעם היה מבקש לעקור את ישראל על לא דבר ונביאי ישראל מתאוננים על פורענות הבאה על האומות : בריחיה עד צועך . על כל חזקת של מואב יזעק לבי עד לוער שהיא עגלה שלישית עיקר חוזק שלהם כעגלה שהיא שלישית לבנין . ל״א שלישי׳ גברתיות ויונתן תירגם בריחיה כמו בורחיה הבורחים יברחו מהם להמלט עד לוער כמו שעשה לוט לחביהם שברח לצוער : מעלה הלוחית . מקום מעלות הר

מצודת דוד

מידבא ייליל מואב : קרחה . כי יתרעו שערות ראשם ויפאר קרח : גרועה . תגם שערות וגפם: (ב) בחוצותיו . בפרסום תגרו בקיום לאבל ולנעי׳ : כלה ייליל . בכל מקום המקומות הלזה ישמע קול יללה ונהיתם בבכי : (ד) ותזעק חשבון . עדת חשבון : קולם . קול זעקתם : על כן . בעבור זעקת העם גם חלוצי הלבא שבמואב יריעו גם המה תרועת הבכי והיללה ולא שתו לבם להלחם עוד : נפשו ירעה לו . נפשו של מואב ירעה תרועה שבר על עצמו : (ה) לבי למואב יזעק . הנביא מדבר כן על לשון העם שיאמ׳ כל אחד ואחד לבי למואב יזעק ר״ל אזעק מחדירות לב ולא לפניים : בריחה וכו׳. ר״ל הנה משולש היתה מואב מדינה חזקה בעגל הבלבי לבנין המעולה ביות׳ ועתה ברחו מפני המלחמה ובאו הבורחים עד לוער וסרס המקרא : כי מעלה הלוחית . כי בעת יברחו דרך מעלה הר הלוחית הנה יעלו שם בבכי : דרך חורונים . בדרך חירוניים יעירו זעקת שבר : (ו) מי נמרים. מי בסר נמרים יהיו שמתה ר״ל יחרב מימיה : יבש חציר . לפי שכל שבח ארץ מואב במרעה שמן ודשן לכן אמר בחורבנה שיחרב מימיהם ותכלה המרעה : ירק לא היה . כ״כ תחרב באלו לא היה שם ירק מעולם : (ז) על כן שאר כובד המלחמה : יתרה עשה . יתרון העוש׳ ומרבית הסון שקבץ וסמנון הפקוד וסגנון אגלם את הכל יעלוס על

שמנון מעלה הלוחית וכן מורד חורנים (ירמיה י״ח) יבאו הבורחים דרך שם וכל המקומות האלה ממואב הם : יעערו . יעלקו ול׳ ארמי היא שת״י לא ידרוך הדורך הידד לא ישוערון בקלהון : (ו) מי נמרים נהר של אותו מקום : משמות יהיו . מדם חלל המתערב ומופל בהם : כי יבש חציר וגו׳ . כלומר בבוריהם ומלביהם ובגיעהם ולפי שהמה של ארץ מואב היא מרעה הטוב שבה כמו שהיו אלים ממואב לפיכך ומשל את פורענותה בחורבן מרעה שלה : (ז) על כן יתרה עשה . על אשר יתרה עשה . תבא עליו הפורענות הזה שהיו כפויי טובה שהרי בכמה מקומות עמד אברהם ללוט בלאתו מחרן ובלכתו במלרים ובזכותו שולם מתוך ההפכ׳ ונלחם עליו עם אראל ואבריו והיה להם לגמול טובה לזרעו והם היו מוניס אותם כשהגל׳ סיחרב לראובני

מצודת ציון ולגדי

כי נדמתי (לעיל ז) : (ב) קרחה . מי שאין לו שער בראש יקרא קרח : גרועה . מלשון גרעון וחסרון : (ג) יורד . עניין הנמה ונגיתה כמו אריד בשיחי (תהלים ק״ה) : (ד) חשבון ואלעלה יהץ . שמות מקומות : חלוצי. מזוינין בכלי קרב : יריעו ירעה . מלשון תרועה : (ה) בריחה . מלשון שברחה ונוסה : יעוררו . כמו יעורו ונכשלו פס״ח הפעל : (ז) יתרה . מלשון יתרון והוא עניין רבוי : עשה. עניין הקנון והאסיפה וכן וישראל עושה חיל (במדב׳ כ״ד

הָעֲרָבִים יִשָּׂאוּם׃ ח כִּי־הִכִּיפָה הַזַּעֲקָה
אֶת־גְּבוּל מוֹאָב עַד־אֶגְלַיִם יְלֻלָתָהּ וּבְאֵר
אֵלִים יְלֻלָתָהּ׃ ט כִּי מֵי דִימוֹן מָלְאוּ דָם
כִּי־אָשִׁית עַל־דִּימוֹן נוֹסָפוֹת לִפְלֵיטַת מוֹאָב
אַרְיֵה וְלִשְׁאֵרִית אֲדָמָה׃

טז א שִׁלְחוּ־כֶר מוֹשֵׁל־אָרֶץ מִסֶּלַע
מִדְּבָרָה אֶל־הַר בַּת־צִיּוֹן׃ ב וְהָיָה כְּעוֹף־
נוֹדֵד קֵן מְשֻׁלָּח תִּהְיֶנָה בְּנוֹת מוֹאָב
מַעְבָּרוֹת לְאַרְנוֹן׃ ג הָבִיאוּ עֵצָה עֲשׂוּ

הביאי ק׳ עשי ק׳ פלילה

תרגום

ה אֲרֵי אַקְפַת צְוָחָתָא יַת תְּחוּם מוֹאָב עַד אֶגְלַיִם מֵילְלִין וּבְאֵר אֵלִים מֵצַוְחִין׃ ט אֲרֵי מֵי דִימוֹן אִתְמְלִיאוּ דַם קָטוֹלִין אֲרֵי אֶמְנֵי עַל דִימוֹן כְּנִישַׁת מַשְׁרְיָן לְשֵׁיזְבַת מוֹאָב מָלֵךְ בְּמַשְׁרְיָתֵיהּ יִסַּק וּלְמִבְּנֵי שְׁאָרָא דְאַרְעֲהוֹן׃

א יְהוֹן מְסַקֵּי מִסִּין לְמַשִּׁיחָא דְיִשְׂרָאֵל דְּיִתְקוֹף עַל דַּהֲווּ בְּמִדְבָּרָא טוּר בְּנִשְׁתָּא דְצִיּוֹן׃ ב וַיְהִי כְּעוֹפָא דְאַפְרְחוּהִי מִקְנִיד

ת״א סלחו כר סס לו דדם ג לא׃

רש״י

ולגדי והיו ישראל בוכים ומתאוננים והיו אומרים להם על מה אתם מתאוננים והלא לבית אביכם אתם הולכי׳ לארצם אביכם לא מעבר הנהר בא וזהו שנאמר (לפני׳ ג׳) שמעתי חרפת מואב וגדופי בני עמון ועוד שסייעו את סנחריב שלא שיים שלר על שומרון ועוד שנאמר (לקמן ט״ז) בשלא שיים כשני שכיר ונקלה כל כבוד מואב: ופקדתם. ת״י ותחומיהון דעל ימא מערבא יתנסיב והוא לי׳ מיום כמו[במדבר ד׳] ופקודת אלעזר בן אהרן הכהן כלומר ארלם שפקדתם עליה חלקה מהם: על נחל הערבים ישאום. יקחו האויבים *)אותם את הגבולין ועוד יש לפרש ופקדת׳ שאבית עליהם זה תהיה על נחל הערבים ישאום האויבים יגלו אותם אל ארץ בבל שהוא נחל הערבים שנאמר (חלים קל״ז) על ערבים בתוכה תלינו כנורותינו: (ח) אגלים ובאר אלים. מקומות הם בגבול מואב: יללתה. של מואב.באר אלים. כמו ובאר אלים: (ט) מי דמון. שם

מצודת ציון

כ״ד): ופקורתם. תלשון פקדון ובגיזה: (ח) הקיפה. ענין סבוב: (ט)אשית. תשים: לפליטה. ענין שארית:

טז (א) כר. קבולת כריס והם הכבשים השמנים: (ב) קן. הוא מדור האפרוחים: משולח. ינשב ברלון עלמו כמו ונער משולח (משלי כ״ט): (ג) פלילה. ענין משפט

ענין מליצה לשון נופל על לשון: כפלטת מואב אריה שארית: ולשארית האדמה. על הנשארים בארמת מואב יבוא הארים ותיתו יער וכפל הדבר במלות שונות לחזק הענין:

טז (א) שלחו כר. אמר הנביא אותם הכרים שהייתם רגילים לשלוח מחז למם למלך ישראל כמ״ש ומישע מלך מואב וכו׳ וסשיב למלך ישראל מאה אלף כדים (מ״ב ג) ובמות אחאב משע ואמר הנביא היה לך לשלוח אותם הכרים למלך יהודה אל כר בת ציון שהיה עלך כשר ואם כן עשית לא קרה לך כזאת: מושל ארץ. אתה המושל בארץ מואב היה לך לשלוח הכרים מסלע מדברה היא העיר המלוכה שבמואב. (ב) והיה כעוף נודד. ובעבור שלא כן עשית לכן תהיה ארץ מואב כעוף הנודד ממדורו: קן משולח. כאפרוחי הקן המשולחים ממנה כעזבים לרעות עלמם והולכים מטולטלי׳ נעים ונדים: תהיינה. כן תהיינה בנות מואב משולחות מפה לפה כי הבנאים יעברו אותן לארנון שבגבול מואב למלקם שמה בימיהם ומשם יעברון בגבול: (ג) הביאי עצה. אחר הנביא היה לך להביא עלה ולעשות המשפט בעלמך לסלחת ישראל כי

הגהות מכ״י ברש״י *) אותם את הגבולין. (אותם הגבולין).

פְּלִילָה שִׁיתִי כַלַּיִל צִלֵּךְ בְּתוֹךְ צָהֳרַיִם סַתְּרִי
נִדָּחִים נוֹדֵד אַל־תְּגַלִּי׃ ד יָגוּרוּ בָךְ נִדָּחַי
מוֹאָב הֱוֵי־סֵתֶר לָמוֹ מִפְּנֵי שׁוֹדֵד כִּי־אָפֵס
הַמֵּץ כָּלָה שֹׁד תַּמּוּ רֹמֵס מִן־הָאָרֶץ׃
ה וְהוּכַן בַּחֶסֶד כִּסֵּא וְיָשַׁב עָלָיו בֶּאֱמֶת
בְּאֹהֶל דָּוִד שֹׁפֵט וְדֹרֵשׁ מִשְׁפָּט וּמְהַר צֶדֶק׃
ו שָׁמַעְנוּ גְאוֹן־מוֹאָב גֵּא מְאֹד גַּאֲוָתוֹ וּגְאוֹנוֹ
וְעֶבְרָתוֹ לֹא־כֵן בַּדָּיו׃ ז לָכֵן יְיֵלִיל מוֹאָב
לְמוֹאָב כֻּלֹּה יְיֵלִיל לַאֲשִׁישֵׁי קִיר־חֶרֶשֶׁת

תהגו

יַקִּירֵהוּן וּמְפַגְּעֵיהוּן וְגִיוֹתָנוּתְהוּן לְקַבֵּיל פּוּרְעָנוּתְהוּן לָא שָׁוֵי לְהוֹן
ז בְּכֵן מְיַלְּלִין מוֹאָבָאֵי עַל מוֹאָבָאֵי כּוּלְּהוֹן מְצַוְּחִין וּמְיַלְּלִין עַל אֲנָשׁ כְּרַךְ

ת״א והוכן וגו׳ ספר הזוהר פרשת פקודי:

רש״י

שיתי כליל צלך. שויתי לך לא בלהריס שיחסיך לך כלילה להסתר בו מפני הוייך: סתרי נדחים. אם יברחו עוד מדחי עמי דרך עליכם בימי נבוכ׳ לגר אל תסגירם אלא הסתירם: (ד) יגורו בך נדחי. בני ישראל הגורשים: הוי סתר למו. כי גם את תדעי בפשע הגודדים מה היא לרחם. כי אפס המץ. המן שלך עשרך וכבודך שהיה לך על ידי לאחך ובקרך שאת מוצלת מהם אבל וחמאה: בלה שוד. ל׳ שדים המספיקין אבל כמו [לקמן ס׳] ושוד מלכים תינקי: תמו רמס. הבהמות שלך הרומסות בארלך: (ה) והוכן בחסד כסא. כשיבא עליך הדבר הזה אז יכון כסא דוד ויגדל שבאותו הפרק יפול סנחריב ע״י חזקיהו והיה נכון כסאו

מצודת דוד

אחרהם אביהם עשה הרבה להללת לוט: שיתי. היה לך להשים לך לחיות חסון בחסבת הלילה להסתיר בו את ישראל שהיו גורשים מפני האויב דרך ארלם: בתוך צהרים. שהוא עת הוקף החחומים ר״ל בעת שהיו ישראל בלרה היה לך להסתירם: סתרי נדחים. היה לך להסתיר הנדחים מאלרם ולא היה לך לגלות היה השמין הנודד את עלמו: (ד) יגורו וגו׳. אתה מואב הלא הכנון היה אחר ודחי עמי יגורו בארלך והיה ולגדול בתרעומות: כי אפס המץ. ר״ל אם היית מסתירם היו יבואים עתה לחזור למקומם כי עתה אפס המולן דמם ולא בשודד אותם והרומס ארלם ספו תמו כי סנחריב ועמו נפלו סביב ירושלים: (ה) והוכן בחסד. המקום הכין כסא המלוכה בירושלים: וישב עליו באמת. המלך היושב על הכסא והיא חזקיה הנה ישב עליו באמת ומתקייים: באהל דוד. בבית המלכות: שופט. לכל הבא למשפט: ודורש יחקור: מעלמו לעשות המשפט המעשוקים ואף אם לא יצעקו לפניו: ומהיר צדק. יהיה מהיר וחריז לעשות לדק ומוסב למעלה לומר הואיל וכפל סנחריב והוכן בסא חזקיה א״כ יבואים היו לחזור למקומם אם היית מסתיר׳: (ו) שמענו. מאמר הבבנית בשם הלומות שיאמרו הנה העולם שמענו גאות מואב שהיא מתגאה מאד: גאותו גאותו וגאונו וגאונו וכפל הדבר פעמים רבות לפי רוב הגאוה: ועברתו. גם שמעתי עברתו שהיא מתעב׳ ומתקלף אלא דבר מרוב הגאוה לא כן בדיו. לא היה אמת הדבר שבדה מלבו כי לפי רוב הגאוה בדעתו: (ז) לכן. הואיל

בחסד שיעשה כמו שמלינו שהיה גומל חסד שנאמר בדברי הימים (ב׳ ל׳) כי חזקיהו מלך יהודה הריס לקהל אלף פרים ושבעת אלפי לאן: וישב עליו וגו׳ שופט ודורש משפט ומהיר צדק. ת״י ועביד קשוט: (ו) גא מאוד. נתגא׳ מאד: גאותו וגאונו. שלא כדין היא כי עיקר גידולי בניו ע״י ממזרות וגילוף הבנות מאביהן: ועברתו. פיבורו והריון שלו ד״א עברתו ששמר לישראל: לא כן בדיו. גבוריו עשו שהיו כפויי טובה: (ז) ייליל מואב למואב. על מואב: לאשישי קיר חרשת. על מומות קיר חרשת. אשישי. כמו (ירמיה מ׳) נפלו אשיותיה: תהגו אך נכאים. שבריס. תהגו.

תקונו

מצודת ציון

משפט כמו פקו פלילה (לקמן כח): (ד) יגורו. ידורו. הוי. היה: אפס. הוא כענין כליון: המץ. תלי מלילה: שוד. כמו: שודד וכן המבליג שוד (עמוס ה׳): תמו. תלי הס והשלמה: רומס. ענין דריסת הרגל. (ה) באמת. ענינו דבר המתקייים: (ו) גאון. תלי גאוה: גא. כמו גאה: ועברתו. תלי עברה ושעה:כן.ענינו כמו אמת כמו כן בנות בלאמת דובבות (במדב׳ כ״ז): בדיו. ענין דבר בזב הבדוי מן הלב כמו בדיך תמיס יחריבו (איוב י״ח): (יח): (ז) לאשישי. הם היסודות כמו נפלו אשיותיה (ירמיה נ): קיר חרשת. הם מקום. תהגו. ענין המיה כמו המלפלים והמהגים (לעיל ח): נכאים. ענין שבירה כמו

תָּהֲגוּ אַךְ־נְכָאִים: ח כִּי שַׁדְמוֹת חֶשְׁבּוֹן
אָמְלָל גֶּפֶן שִׂבְמָה בַּעֲלֵי גוֹיִם הָרְמוּ
שֹׂרֹקֶיהָ עַד־יַעְזֵר נָגָעוּ תָּעוּ מִדְּבָר שֻׁלְּחֹתֶיהָ
נִטְּשׁוּ עָבְרוּ יָם: ט עַל־כֵּן אֶבְכֶּה בִּבְכִי
יַעְזֵר גֶּפֶן שִׂבְמָה אַרְוֶיךָ דִּמְעָתִי חֶשְׁבּוֹן
וְאֶלְעָלֶה כִּי עַל־קֵיצֵךְ וְעַל־קְצִירֵךְ הֵידֵד
נָפָל: י וְנֶאֱסַף שִׂמְחָה וָגִיל מִן־הַכַּרְמֶל
וּבַכְּרָמִים לֹא־יִרָּנְנוּ לֹא יָרִיעַ יַיִן בַּיְּקָבִים לֹא־
יִדְרֹךְ הַדֶּרֶךְ הֵידַד הִשְׁבַּתִּי: יא עַל־כֵּן מֵעַי

למואב

תוּקְפֵּהוֹן דָּוָן יַמְרוּז בְּרַם
כְּבִישִׁין: ח אֲרֵי אִתְבְּזִיזָא
מַשְׁרְיָת חֶשְׁבּוֹן אִתְקְטָלָא
סִיעַת שִׂבְמָה מַלְכֵי
עַמְמַיָּא קְטִילוּ שִׁלְטוֹנֵיהוֹן
עַד יַעְזֵר מְטוּ טָעוּ
לְמַדְבְּרָא מְטַלְטְלֵיהוֹן נָזוּ
עֲבָרוּ יַמָּא: ט עַל כֵּן כְּמָא
דְּאִתְיָתִי מַשְׁרָן עַל יַעְזֵר
כֵּן אֵתֵי קָטוֹלִין עַל שִׂבְמָה
אֶרְוַגִּיךְ דִּמְעָתָא חֶשְׁבּוֹן
וְאֶלְעָלֶה אֲרֵי עַל חַצְדִּיךְ
וְעַל קָטְפִיךְ בָּזוּזִין נָפְלוּ:
י וְתִתְכַּנַּשׁ בִּיצָא וְחֶדְוָה מִן
כַּרְמְלָא וּבְכַרְמַיָּא לָא
יְדוּצוּן וְלָא יַחֲדוּן בְּמַעְצַרְיָא לָא יַעְצְרוּן עֲצוּרִין עֲצוּר אַבְטֻלִית:
יא עַל כֵּן מֵעֵיהוֹן דְּמוֹאָבָאי כִּכְנָרָא הָמָן וְלִבְּהוֹן עַל אֲגַשׁ כַּרְךְ תּוּקְפֵּיהוֹן דָּוָן:

תקונו: (ח) שדמות. שדות תבואה: גפן שבמה. יש ללמד שחשבון היתה מקום שדות ושבמה מקום כרמים ואם תאמר כל אלה ערי עבר הירדן הם וישראל לקחום מיד סיחון ואימתי חזרו ליד מואב כשהגלו סנחריב לראובני ולגדי בלו המואבי׳ הסמוכי׳ להם וישבו בהם: אומלל. תרג׳: שרוקיה־נטיעות שורק שלה: עד יעזר נגעו. שדמות הגפן ושורק המזכרי׳ כאן היו׳ אלא משל והסמתנו וסיחו׳ ושלטוני׳ וכת״י: עד יעזר נגעו. הלכו בגולה: תעו מדבר. למדבר: שלוחתיה. זמורותיה והם משל גליותיה: נטשו. נפלו כמו ונטשתיך המדברה (יחזקאל כ״ט) והנם נטושים (שמואל א׳) וינטשו

מצודת ציון

כמו נאספו אלי ככים (תהלים ל״ה): (ח) שדמות. שדות תבואה כמו ושדמות לא עשם אוכל (תבקוק ג) אמלל. עניין כריתה כמו יאמלל ויבש (תהלים ל): בעלי. עניין אדון ושר כמו אם בעליו עמו (שמות כ״ב). הרמו. עניין שבירה כמו והמלם סיסרא (שופטים ה): שרוקיה. זמורות נכחרים כמו וישעשו שורק (לעיל ה): נגעו. מלי׳ נגע ור״ל נגפו וכן ויגעו יהושע וכל ישראל (יהושע ח). שלוחותיה. עניין התפשטות הענפים וכן שלחיך פ״רדס רמונים (שה״ש ד): נטשו. עניין סור והתפשטות כמו וינטשו בלתי (שופטים ט״ו): (ט) ארויך. עניין שביעה כמו כגן רוה (לקמן נ״ח): קיצך. פירות הקיץ: הידד. עניין קריאת קול שמחה: נפל. עניין תנים כמו על פני כל אחיו נפל (בראשית כ״ה): (י) ונאסף. עניין כליון כמו אסוף אסיפם (ירמיה ח): הכרמל. לכרמל הוא מקום שדות וכרמים כמו וכיה מדבר ככרמל (לק״ד ל״ב): ירונן. מלי׳ ריאה: ירועע. מלי׳ תרועה. ביקבים. הוא הכור שלפני הגת וסיין יורד בו: ידרוך הדורך. הדרך לדרוך כי׳ נל על הענבים לזוליא היין: השבתי. עניין בטול כמו שבת מוגש (לעיל י״ד): (יא) מעי וקרבי. פתרון א׳ להם

הכל: הידד השבתי. בטלתי את קול לעקת הידד כי גם היא לשון קריאת הידד כדורכים יענה (ירמיה כ״ה): (יא) על כן. בעבור גודל הסורכן ואמר בלשון מואב. מעי למואב. כמי מעי

יב וְיִהְיוּ אֲרֵי יֶחֱזֶה אֲרֵי
יִלְאֶה מוֹאָב עַל בָּמָתָא
וְיֵעוּל לְבֵית מַעֲוָתֵיהּ
לְמִבְעֵי וְלָא יִכּוֹל: יג דֵּין
פִּתְגָמָא דִּי מַלֵּיל יְיָ עַל
מוֹאָבָאי מִבְּכֵן: יד וּכְעַן
מַלֵּיל יְיָ לְמֵימַר בִּתְלַת
שְׁנִין כִּשְׁנֵי אֱגִירָא וְיִסְתְּפּוּן
יְקָרְהוֹן דְּמוֹאָבָאי בְּכָל
הָמוֹן סַגְיָא וּשְׁאָר צְבָחַר
כְּזְעֵיר וְסִתְּוָ כָּל יְקָרְהוֹן:
א מַטַּל כָּם דְּלָוָט
לְאִשְׁקָאָה יַת דַּמְשָׁק הָא
דַּמְשָׁק מִתְעַדְיָא מִמַּלְכוּ
וּתְהֵי לְכַרְךְ מְהַמְרָא.
ב שְׁבִיקָן קִרְוַיְהוֹן חֲרַבוּ
לְבֵית מִשְׁרֵי עָדְרִין דָּעָן
יְהוֹן וְיִשְׁרוֹן וְלֵית דְּמַגִּיד.

לְמוֹאָב כַּכִּנּוֹר יֶהֱמֶה וְקִרְבִּי לְקִיר חָרֶשׁ:
יב וְהָיָה כִּי־נִרְאָה כִּי־נִלְאָה מוֹאָב עַל־
הַבָּמָה וּבָא אֶל־מִקְדָּשׁוֹ לְהִתְפַּלֵּל וְלֹא
יוּכָל: יג זֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה אֶל־
מוֹאָב מֵאָז: יד וְעַתָּה דִּבֶּר יְהוָה לֵאמֹר
בְּשָׁלֹשׁ שָׁנִים כִּשְׁנֵי שָׂכִיר וְנִכְלְמָה כְּבוֹד
מוֹאָב בְּכָל הָהָמוֹן הָרָב וּשְׁאָר מְעָט מִזְעָר
לֹוא כַבִּיר:

יז א מַשָּׂא דַּמֶּשֶׂק הִנֵּה דַמֶּשֶׂק מוּסָר
מֵעִיר וְהָיְתָה מְעִי מַפָּלָה: ב עֲזֻבוֹת עָרֵי
עֲרֹעֵר לַעֲדָרִים תִּהְיֶינָה וְרָבְצוּ וְאֵין מַחֲרִיד:

ונשבת

רש״י

(יב) כי נלאה מואב. להלחם על במות המגדלים: ובא אל מקדשו. אל מקום אשר הם מתקדשים שם ומזדמנים שם להתפלל: (יג) זה הדבר. סוף כלייתו של מואב ביד נבוכדנצר: אשר דבר ה׳ אל מואב מאז. מימים רבים לפני בא הרעה עליו ניבא לו ישעיה את זאת ד״א מאז מעת אשר שבר בלק את בלעם: (יד) ועתה דבר ה׳. לקרב את הפרעונות להם: בשלש שנים כשני שכיר. בשביל שלש שנים שסייעו את סנחריב בשלר על שומרון ועזרוהו בלי בצע כאלו היו לו שכירים. לפיכך ונקלה כבוד מואב בין שאר כל המונו של סנחריב שסיעוהו בשני מתוך אותו החיל וילך לו וכן מפורש בסדר עולם שנה עמוני׳ ומואבים שהיו מסייעין אותם בשלר על שומרון שלש שנים לקיים מה שנאמר שלש שנים בשני שכיר וגו׳. ועוד יש לפרש שלש שנים בשני שכיר שלש שנים נגזרו עליכם לאורך זמן אבל מלומלמין יהיו ולא תאחר עוד הפרעונות כאשר ידקדק השכיר בשני שכירותו לשמש: ונקלה כבוד מואב. בעיני כל המון

מצודת דוד

יסתו ככנו׳ של תורכן מואב: וקרבי וכו׳. הוא כפל ענין כמ״ש: (יב) כי נראה. כאשר יראה מואב אשר הוא נלאה ויעיף לעמוד על הבמי׳ להלחם שמה מול האויב: אל מקדשו. לבית העבודה שלו להתפלל לפניו לעזור לו: ולא יוכל. עכ״ז לא יוכל להתחזק כי אין בידו לעזור: (יג) מאז. מימים הרבה נגזרה עליו: (יד) ועתה דבר ה׳. עתה הוסיף לקבוע זמן: כשני שכיר. ר״ל מלומלמות כשכיר הזה המלמלם בשני שכירותו: ונקלה. כבודו יהיה נקלה ובזה עם כל ההמון הרב שיש לו כי לא יועילו לו: ושאר. השארית שיהיה לו הנם יהיו מעט מזער לא הרבה ישארו וכפל הדבר להמעיט: (יז) מוסר מעיר. יהיה סר מהיות עיר: מעי מפלה. ימלא תלים מן מפולת הבתים: (ב) עזובות. הלא הערים הסמוכים לערוער כבר עזובות המה כי גלו מהם הרחוכי והגדי: לעדרים. והרי הם נחוצות לעדרי לאן והמה

(יב) כי נראה מואב. להלחם על במות המגדלים: ובא אל מקדשו. אל מקום אשר הם מתקדשים שם ומזדמנים שם להתפלל: (יג) זה הדבר. סוף כלייתו של מואב ביד נבוכדנצר: אשר דבר ה׳ אל מואב מאז. מימים רבים לפני בא הרעה עליו ניבא לו ישעיה את זאת ד״א מאז מעת אשר שבר בלק את בלעם: (יד) ועתה דבר ה׳. לקרב את הפרעונות להם: בשלש שנים כשני שכיר. בשביל שלש שנים שסייעו את סנחריב בשלר על שומרון ועזרוהו בלי בצע כאלו היו לו שכירים. לפיכך ונקלה כבוד מואב בין שאר כל המונו של סנחריב שסיעוהו בשני מתוך אותו החיל וילך לו וכן מפורש בסדר עולם שנה עמוני׳ ומואבים שהיו מסייעין אותם בשלר על שומרון שלש שנים לקיים מה שנאמר שלש שנים בשני שכיר וגו׳. ועוד יש לפרש שלש שנים בשני שכיר שלש שנים נגזרו עליכם לאורך זמן אבל מלומלמין יהיו ולא תאחר עוד הפרעונות כאשר ידקדק השכיר בשני שכירותו לשמש: ונקלה כבוד מואב. בעיני כל המון הרב שיש לו כי לא יועילו לו: ושאר. השארית שיהיה לו הנם יהיו מעט מזער לא הרבה ישארו וכפל הדבר להמעיט: (יז) מוסר מעיר. יהיה סר מהיות עיר: מעי מפלה. ימלא תלים מן מפולת הבתים: (ב) עזובות. הלא הערים הסמוכים לערוער כבר עזובות המה כי גלו מהם הרחוכי והגדי: לעדרים. והרי הם נחוצות לעדרי לאן והמה

מצודת דוד

מצודת ציון

(יב) נלאה. עניין עייפות כמו הועמד מכם הלאות אנשים (לעיל ו) הבמה. עניינו מקום גבוה ורמה כמו במתי עב (לעיל י״ד): מקדשו. מקום המזומן לו: (י) ונקלה. מלי׳ קלות: החמון. עניין עם רב ולתוספות ביאור אמר הרב: מזער. עניינו כמו מעט כמו כתר לי זעיר (איוב ל״ו): כביר. עניין רבוי כמו יתן אוכל למכביר (שם):

יז (א) מעי. תל ודגור כמו לעי הסדה (מיכה א׳)

ונשבת

ג וְנִשְׁבַּתְּ מִבְּצָר מֵאֶפְרַיִם וּמַמְלָכָה מִדַּמָּשֶׂק
וּשְׁאָר אֲרָם כִּכְבוֹד בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל יִהְיוּ נְאֻם
יְהוָה צְבָאוֹת ׃ ד וְהָיָה בַּיּוֹם הַהוּא יִדַּל
כְּבוֹד יַעֲקֹב וּמִשְׁמַן בְּשָׂרוֹ יָרְזֶה ׃ ה וְהָיָה
כְּאָסְף קָצִיר לָמָה וּזְרֹעוֹ שִׁבֳּלִים יִקְצוֹר
וְהָיָה כִּמְלַקֵּט שִׁבֳּלִים בְּעֵמֶק רְפָאִים ׃
ו וְנִשְׁאַר בּוֹ עֹלְלוֹת כְּנָקִף זַיִת שְׁנַיִם שְׁלֹשָׁה
גַּרְגְּרִים בְּרֹאשׁ אָמִיר אַרְבָּעָה חֲמִשָּׁה
בְּסְעִפֶיהָ פְּרִיָּה נְאֻם־יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל ׃
ז בַּיּוֹם הַהוּא יִשְׁעֶה הָאָדָם עַל־עֹשֵׂהוּ
וְעֵינָיו אֶל־קְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל תִּרְאֶינָה ׃ ח וְלֹא

ג וְיִבְטַל שׁוּלְטָן מֵאֶפְרַיִם
וּמַלְכוּ מִדַּמֶּשֶׂק וּשְׁאַר
יְהוּדָאִין מֵאֲרָם וְיִקְרְהוֹן
כִּיקַר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל יְהוֹן
אֲמַר יְיָ צְבָאוֹת
וִיהֵי בְּעִדָּנָא הַהִיא יִמְאַךְ
יְקַר יַעֲקֹב וְעוֹתַר יְקָרֵיהּ
יִגְלֵי. ה וִיהֵי כְּמִכְנַשׁ חָצַד
קָמָה וְדִרְעֵיהּ שׁוּבְלִין
יַחֲצוֹד וִיהֵי כְּמִלַּקֵּט שׁוּבְלִין
בְּמֵישַׁר גִּבְרָיָא. ו וְיִשְׁתָּאֲרוּן
בֵּיהּ עוֹלְלִין כְּבִיעוּר זַיְתָא
תְּרֵין תְּלָתָא גַּרְגְּרִין בְּרֵישׁ
עַנְפָּא אַרְבְּעָה חַמְשָׁא
בְּסוֹכָא מֵרְדָא בַּן יִשְׁתָּאֲרוּן
יְהִידָאִין צַדִּיקָיָא בִּגּוֹ עָלְמָא
בֵּינֵי מַלְכָוָתָא אָמַר יְיָ

ישעה
אֲדָהָא דְיִשְׂרָאֵל. ז בְּעִדָּנָא הַהִיא יִסְתְּמִיךְ אֱנָשָׁא לְפוּלְחָנָן עֲבִדֵיהּ וְעֵינוֹהִי
לְמֵימַר קַדִּישָׁא דְיִשְׂרָאֵל יִסַּבְּרוּן. ה וְלָא יִסְתְּמִךְ עַל אֱגוּרְיָא עוֹבֵד יְדוֹהִי

תולדות אהרן
ונשאר וגו׳ סנה׳ ח
ודאתקנא

רש״י

מגלר מאפרים וממלכה מדמשק שיהרג רצין : (ג) ככבוד · עשרת השבטים יהיו גם הם. אלו גלו לחלח וחבור ואלו יגלו לקיר שנאמר ויגלה קירה ואם רצין המית (מלכים ב׳ (טו)) : (ד) ומשמן בשרו ירזה. ועותר יקריה יגלי : (ה) והיה כאסוף קציר קמה . כמו שבעת קצירת קמה אוסף הקורר לצת הקמה בידו אח׳ וחרושו השני שבלים יקצור במגל כן יעקר סנחרב ויגלה הכל ואף לקט הנשר בשע׳ קצירי יקצו ושאמו כלומר אף הבורחים לא ימלטו מידו וילקטם (כמו שמלקט שבלים ספ״א) : בעמק רפאים . הוא הגיא אשר על פני ירושלים בספר

מצודת ציון

(ג) ונשבת · עניין בטול : ככבוד · הענשר נקרא כבוד כמו ומאשר להביאו עשה לה כל הכבוד הזה (בראשית ל״א) : (ו) עוללות . כמו הענבים הקטנים הנשארים באילן ואין מי מושם עליהם והוא תלי עולל ויונק : כנוקף . ענין הריתה כמו ונקף שבבי היער (לעיל י׳) : גרגרים (לעיל י׳) : כן יקראו פירות דקים יחידים : אמיר . הוא סוף העליון וכן בענוכת החורש והאמיר אחור׳ למעט : בסעפיה. בענפיה כמו בסעפותיו קמנו (יחזקאל ל״א) : (ז) ישעה . יפנה כמו וישע כ׳ אל הכל ואל מנחתו (בראשית ד׳) : על . כמו אל : (ח) והאשרים . הוא אילן

הענבר

אחד אחד כהמלקט שבלים בעמק רפאים והוא הגיא הסמוך לירושלים כמ״ש ביהושע והתקוס סי׳ רז וכאוזן ומעט הבוחות למח שם אחת הכה ואחת הכה ומלקטים אחת אחת : (ו) ונשאר בו עוללות . זה מזקיהו וסיעתו שהיו הוך ירושלים והמה כמעט כמוללות הכרם : כנוקף זית . כורת זתים מן האילן אשר ישארו שנים או שלשה זתים יחידים בראש הגוף העליון לפי שקשה לכרתם שמה : ארבע׳ חמשה . ושאורו הרבעה או חמשה גרגרים הענפים של אותו הזית שהיה׳ בעלה פרי ר״ל כמו כן מעט ישארו שלא יכנס׳ סנחריב : (ז) ישעה האדם . יפנה האדם אל ה׳ שעשה אותו וכו יבטח : ועיניו וכו׳ . כשל הדבר כמ״ש : (ח) אל המזבחות מעשה ידיו . אל המזבחות הנעשים לעכו״ם שהם מעשה ידיו: ואשר וגו׳ . לא יסתכל עוד אל

דְּאַתְקְנָא אֶצְבְּעָתֵיהּ לָא
יִתְקַיְּמוּן אֲשֵׁרָיָא וְחַגְיָסְנָיָא
ט בְּעִדָּנָא הַהִיא יֶהֱוֹן קָרְוֵי
תְּוִקְפֵיהוֹן כְּכַרְדָּ דַּחֲרִיב
וְאִתְחַמַּר דִּי אִשְׁתְּבַק מִן
קֳדָם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וּתְהֵי
לְצָדוּ. י אֲרֵי שְׁבַקְתָּ אֱלָהָא
דְּפוּרְקָנֵיךְ וְדַחֲלַת
תַּקִּיפָא דִּי מֵימְרֵיהּ
בְּסָעְדִיךְ לָא אִדְכַּרְתָּא
בְּדִיל דְּאַתְּ נְצִיבָא נְצִבָא
בְּחִירָא וְעוֹבְדִין מְקַלְקְלִין
אַסְגִּית : יא בְּאָתַר
דְּאִתְקַדְּשָׁתּוּן לְמֶהֱוֵי עַם
תַּמָּן קַקְלְקְלָתּוּן עוֹבְדֵיכוֹן וְאַף בַּד עֲלָתּוּן לְאַרַע בֵּית
לְמִפְלַח שְׁבַקְתּוּן פּוּלְחָנִי וּפְלַחְתּוּן לְטַעוּתָא אַרְהַקְתּוּן תִּיוּבְתָּא עַד
דְּמִטָּא יוֹם תִּבְרְכוּן בְּכֵן הֲוֵה כִּיבְכוּן דְּמַפְחַת נַפְשׁ:

יִשְׁעֶה אָדָם עַל־עֹשֵׂהוּ הַמִּזְבְּחוֹת מַעֲשֵׂה יָדָיו וַאֲשֶׁר
עָשׂוּ אֶצְבְּעֹתָיו לֹא יִרְאֶה וְהָאֲשֵׁרִים
וְהַחַמָּנִים ׃ ט בַּיּוֹם הַהוּא יִהְיוּ עָרֵי מָעוֹז
כַּעֲזוּבַת הַחֹרֶשׁ וְהָאֲמִיר אֲשֶׁר עָזְבוּ מִפְּנֵי
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְהָיְתָה שְׁמָמָה ׃ י כִּי שָׁכַחְתְּ
אֱלֹהֵי יִשְׁעֶךָ וְצוּר מָעֻזֶּךָ לֹא זָכָרְתְּ עַל־כֵּן
תִּטְעֵי נִטְעֵי נַעֲמָנִים וְזֶמֶרֶת זָר תִּזְרָעֶנּוּ ׃
יא בַּיּוֹם נִטְעֵךְ תְּשַׁגְּשִׁגִי וּבַבֹּקֶר זַרְעֵךְ
תַּפְרִיחִי נֵד קָצִיר בְּיוֹם נַחֲלָה וּכְאֵב אָנוּשׁ׃

רש״י

לא ימשכו בעיניו : (ט) ערי מעוזו . של ישראל : כעזובת החורש והאמיר . עזובות כיער הזה חריבות מאין אדם : חורש . היא יער כדמתרגם ביער בחורשא: והאמיר. אף היא יער מקום אילנות כעזובת ערי האמורי שהניחום חריבות בימי יהושע כאמורש והאמיר וברחו להם מפני בני ישראל והיתה ארץ ישראל שממה : (י) על כן תטעי וגו׳ · על כן אחשר בני יעקב ובהעלות נטעיך לזמורות נתנו זרע שאינו הגון לזמורות זרע שאינה ממין גפן אלא דומים לגפן: תזרענו. תתני זרעך באותו נטע ושוד י״ל וזמורות זר תזרענו התחתן בעם נכרי ומתערב בכם : (יא) ביום נטעך תשגשני . לי׳ סבסוך נשתגשנו זמורותיך במיני דשאים וערבובים והמקלקלים נעפי הגפן כלומר במקום שנטעתיך לי לכרם שם קילקלת

מצודת דוד

הענבים אשר עשו אלבעותיו וגם האשרים והחמנים לא יראה עוד: (ט) ערי מעוזו . ערי המבצר שהיו לו למעוז וחוזק : כעזבת החורש והאמיר . עזובות הסיינה מיושביהן כמו היער שהוא עזוב מבני אדם וכמו הנוף העליון מן האילן שלרוב גבהה עזובה היא מאנשים כי אין מי עולה שמה : אשר עזבו . חוזר על מלת כעזובת לי׳ וכעזובה אשר עזבו הכנענים מפני בני ישראל כי רבים מהכנענים עזבו עריהם והלכו להם מפני בל״י בעלותם ממצרים : והיתי׳ שממה · והיתה חרבה שממה מאין יושב : (י) כי שכחת . בעון אשר שכחת וכו׳: וצור מעוזך וכו׳. כפל הדבר במ״ש : על כן. על אשר מתחלה נטעת נטעי נעמנים וערבי׳ ועתה תזרע אילך זמורות זר שאינו ממין הגפנים ר״ל הפכת עבודת האל לעבודת האלילי: (יא) ביום נטעך . אכן כייתה מלאכת בתחלה כי ביום שנטעו אותך בתנדלת למעלה ובבקר שאחריו תוליא פרחי הזרע ר״ל במסירו׳ רב כח לך הגדול׳: נד קציר . אבל עתה בהסתיחך דרכך הכה תמוד הענף ממך ביום בוא עליך נחלה ומכאוב אנוש ור״ל ביום בוא האויב

מצודת דוד

רוכבים שם ואין מי מחריד כי שמחם המה ואין מי כה שמה : (ג) ונשבת · כן יושבת כל ערי מבצר מאפרים וכן ירושלים הממלכה מדמשק ולפי ברצין מלך ארם ופקח מלך ישראל שהתחברו לבלחם על ירושלים׳ לכן אמר שהמה שניהם יפלו ביד סנחריב וירושל׳ תגלה : ושאר ארם · הפליטה הנשארת מארם יהיו ככבוד בני ישראל כי גם כבודם יגל : (ד) ידל כבוד יעקב . יהי׳ לל ורז כי יוקח עשרו : ומשמן . שמנותיו בארו יהי׳ רז וכמוש ר״ל לא ישארו בידו מאומה : (ה) והי׳ כאסוף קציר . הדבר יהיה דומה כמו הקוצר אשר בידו האחת אוסף שבלי הקמה ובזרועו השנית יקצר כן האויב יקבלם ויכלם מן העולם: והי׳ כמלקט . ר״ל אף הנשארים לא יחלצו מידו כי יקבצם ויקבצם בעמק רפאים . רז וכאוזן ומעט הבוחות : (ו) ונשאר בו עוללות . זה מזקיהו וסיעתו שהיו הוך ירושלים והמה כמעט כמוללות הכרם : כנוקף זית . כורת זתים מן האילן אשר ישארו שנים או שלשה זתים יחידים בראש הגוף העליון לפי שקשה לכרתם שמה : ארבע׳ חמשה . ושאורו הרבעה או חמשה גרגרים הענפים של אותו הזית שהיה׳ בעלה פרי ר״ל כמו כן מעט ישארו שלא יכנס׳ סנחריב : (ז) ישעה האדם . יפנה האדם אל ה׳ שעשה אותו וכו יבטח : ועיניו וכו׳ . כשל הדבר כמ״ש : (ח) אל המזבחות מעשה ידיו . אל המזבחות הנעשים לעכו״ם שהם מעשה ידיו: ואשר וגו׳ . לא יסתכל עוד אל

יִשְׁעֶה אָדָם עַל־עֹשֵׂהוּ הַמִּזְבְּחוֹת מַעֲשֵׂה יָדָיו וַאֲשֶׁר
עָשׂוּ אֶצְבְּעֹתָיו לֹא יִרְאֶה וְהָאֲשֵׁרִים
וְהַחַמָּנִים ׃ ט בַּיּוֹם הַהוּא יִהְיוּ עָרֵי מָעוֹז
כַּעֲזוּבַת הַחֹרֶשׁ וְהָאֲמִיר אֲשֶׁר עָזְבוּ מִפְּנֵי
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְהָיְתָה שְׁמָמָה ׃ י כִּי שָׁכַחְתְּ
אֱלֹהֵי יִשְׁעֶךָ וְצוּר מָעֻזֶּךָ לֹא זָכָרְתְּ עַל־כֵּן
תִּטְעֵי נִטְעֵי נַעֲמָנִים וְזֶמֶרֶת זָר תִּזְרָעֶנּוּ ׃
יא בַּיּוֹם נִטְעֵךְ תְּשַׁגְּשִׁגִי וּבַבֹּקֶר זַרְעֵךְ
תַּפְרִיחִי נֵד קָצִיר בְּיוֹם נַחֲלָה וּכְאֵב אָנוּשׁ׃

הגהות מכ״י ברש״י *) אשר הוגה ביום ובלילה נחלה · (אשר הוגה ביום ,נחלה) :

יב הוי המון עמים רבים כהמות ימים יהמיון ושאון לאמים כשאון מים כבירים ישאון׃ יג לאמים כשאון מים רבים ישאון וגער בו ונס ממרחק ורדף כמץ הרים לפני־רוח וכגלגל לפני סופה׃ יד לעת ערב והנה בלהה בטרם בקר איננו זה חלק שוסינו וגורל לבזזינו׃

יח א הוי ארץ צלצל כנפים אשר מעבר לנהרי־כוש׃ ב השלח בים ציים ובכלי־גמא על־פני־מים לכו מלאכים קלים אל־גוי ממשך ומורט אל־עם נורא מן־הוא והלאה גוי קו־קו ומבוסה אשר־בזאו

יב הוי המון עממין סגיאין די כמהמי ימא המון ואתרגושת מלכין דכאתרגושת מיין תקיפין מתרגשין׃ יג מלכין דכאתרגושת מיין סגיאין מתרגשין ויזוף ביה ויערוק מרחיק ויתרדף כמוץ טורין קדם רוחא וכגלגלא קדם עלעולא׃ יד לעדן רמשא והא כדלא הוה עד דלא צפרא והא כדליתוהי דין חולק לאנסנא ועדב לבזזנא׃

א וי ארעא דאתן לה בספינן מארע רחיקא וקלעיהון פריסן בגשרא דטאם בכנפוהי דמעבר לנהרי הודו׃ ב דמשלח מיא אזילו אזגדין קלילין לות עמא

ת״א ארץ ללגל ספר הזוהר פרשת קדושים.

בגבר לימו הגון זה במדבר׳ רבי חנחומא׳: (יב) הוי המון עמים רבים. מדה מהלכת על פני כל הדורות שוב ישראל לוקים בו סופו ללקות לפיכך הגבילים המנבאים פורענות ישראל על ידי האומות סומכין אחריו פורענות האומה שלקה ישראל על ידם׃ המון עמים׃ אוכלוסי סנחריב׃ ישאון׃ לשון תשואה והומה׃ (יג) וגער בו׃ הקב״ה באומו שאון׃ כמוץ הרים׃ נשל את הרשעים במקולקל שבמינים ובמקולקל שבאומות המינים ומן הרים ובמקולקל שבמינים ובמקולקל שבאומות׃ ונס ונשל עמקים׃ וכגלגל׃ הוא מפרח של קוצים שקוריקרדוס״ש בלע״ז הדומים לאותו שבוררין בהן בגדי למר ואינן קשין ובהגיע סמוך לסוף הקיץ הם מתנפלין מאליהן והרוח מפזרן ואותו הנפוץ עשוי

מצודת ציון

(איוב ל״ד)׃ (יב) המון ושאון׃ פתרון אחד להם׃ כבירים׃ חזקים לו מרובים׃ (יג) כמוץ׃ הוא פסולת התבואה כמו כמוץ אשר תדפנו הרוח (תהלים א)׃ וכגלגל׃ הוא פרח הקוצים העשוי כגלגל׃ סופה׃ רוח סערה׃ (יד) בלהה׃ הוא הפוך מן הבלה וכן בלהות היית (יחזקאל כז)׃ שוסינו׃ ענין בזה ושלל׃ וגורל׃ הוא כמו חלק ע״ש שדרך לחלוק ע״פ גורל׃

יח (א) הוי׃ הוא ענין קריאה׃ צלצל׃ משמן לל׃ (ב) צירים׃ שלוחים כמו וציר בגויים שולח (עובדיה א)׃

גומא

אינגו׃ לימו בעולם כמ״ש ובשיטמו בנוק׳ והכה כולם פגרים מתים (לק׳ ל״ז)׃ זה חלק׃ אמר סנחריב׃ כפל הדבר׳ כמ״ש׃ לשוסו אשר שסה אותמו׃ וגורל לבוזזינו׃ כפל הדבר׳ כמ״ש׃

יח (א) הוי ארץ׃ כאלו קורא אליהם ואו׳ אתה ארץ אשר כל רב כך׃ מקצוי הספינות הפרוזים בכנפי העופות׃ אשר מעבר׃ אשר בארץ הסיא יושבת מעבר נהרי כוש׃ (ב) השולח׃ אשר ישלח שלוחים דרך ים ללכת בספינות

בזאו נהרים ארצו׃ ג כל־יושבי תבל ושכני ארץ כנשא־נס ההרים תראו וכתקע שופר תשמעו׃ ד כי כה אמר יהוה אלי אשקטה ואביטה במכוני כחם צח עלי־אור כעב טל בחם קציר׃ ה כי־לפני קציר כתם־פרח ובסר גמל יהיה נצה וכרת הזלזלים במזמרות ואת־הנטישות הסיר

יתיר ו׳ התז

בשחין פצח על שמש כענן טל בשחין חצד׃ ה אלנא לאפרחא ובסרא מניה סמדר ויקטול

ת״א וכרת הזלזלים סם לח׳. כעת הסיר סם׃

שלטוני

ר״ש׃

למקומם אשר הוא גוי ממושך וממורט אל עם אשר הוא מורא בחזקתו: מן הוא והלאה׃ מן היום אשר נברא לעם והלאה׃ גוי קו־קו׃ שנפרע בו בעומו מדה במדה ויתן למבוסה׃ דבר אחר קו קו ל׳ קיא סמי ומתום (איכה ג׳)׃ נהרים׃ מלכים׃ (ג) כל יושבי תבל וגו׳׃ אינכם לריכים לשלוח ציריס על כך כי בעומו הם הריס תירלו בהקבץ הגדיות ובתקוע שופר תשמעו׃ (ד) אשקטה׃ מתשלום שכרו של עשו אפנה מכל עסקי ואביטה במכוני להשיב לו׃ כחום צח עלי אור׃ יאיר ויבהיק לו כחם השמש לח על ירק כמו ללקע אורות (מלכים ב׳ ד׳)׃ כעב טל׃ שהקולרים מתאוים לו להושיב נפש בחם קליר׃ (ה) כי לפני׃ ביטול קלירו של עמלק ושל גוג טרם תמלא תאותך וסברו שהוא זומם לכלות את אחיו׃ כתם פרח׃ שלו ויתקרב להתבשל תבואה במלילות׃ ולהיות פגה ללא של נפנה בוסר וגימל נגמל להיות גפיס כפול הלבן הוא בוסר הוא גירוע׃ וכרת׃ הכורת את זלזלי הגפן הם הזמורות והסריגים׃ במזמרות׃ שרפ״ש בלע״ז׃ ואת הנטישות׃ הם עיקרי הגפנים שקורין ניפ״ש בלע״ז׃ התז׃ כרת וקלן כלומר יהרוג המלכים והסריס והשליטיסשל עשו ושל גוג

מצודת דוד

מעלי גומה הקלים לשוב ע״פ המים׃ לכו׃ וכה יאמר אתם מלאכים הקולכים בקלות ובמרוצה לכו אל גוי ממשך וכו׳ וזה יהי׳ בימי המשיח כשישמעו אחזרו ישראל לארלם ישלחו שלוחיהם אליהם לדעת אם האמת כן הוא׃ ממשך ומורט׃ אשר מאז היו ממשכים בידי האומות ומרטו שער ראשם וזקנם במשכם׃ אל עם נורא׃ אשר נראה בהם מעשים נוראים׃ מן הוא והלאה׃ מן היום אשר הי׳ לעם והלאה׃ גוי קו קו ומבוס׳׃ בכל זמן גלותם הי׳ מקוה לה׳ וחוז׳ ומקוה ועם כי הי׳ נדרס ונרמס ברגלי האומות׃ אשר בואו׃ אשר העבו״ם בזזו את ארלם ורמסוהו ברגליהם׃ (ג) כל יושבי תבל׃ כאלו יאמר להם מה לכם לשלוח ולדעת אם האמת כן הוא הלא כל יושבי הבל בעיניכם הרואו החזרת ישראל לאשר ראיתם נשיאת הנס על הסריס ובאזניכם שמעתו הדבר כאשר ישמע תקיעת השופ׳׃ (ד) אשקטה׃ לפי שראי׳ לעמון ציון וכו׳ לא אשקוט עד יצא כמנה לדקה (לקמן ס״ב) לזה אמר כשיצא כמנה לדקה ויגאלו אז אשקטה ואביטה בבה״מ המכון לשבתי להשיב לה׃ כחום צח׃ כמו חום לח וכדו׳ שהיא הלהמה וכמ״ש ממנה מחבר דשא מארץ (ס״ב כ״ג)׃ כעב טל׃ כעב המביא על בחום הקלי׳ כי בעבו׳ החום שבעת הקלי׳ יתאוו הקולרים לקבץ בפשבקרירות הטל שהיא מזיק לקלי׳ כמו המע׳׃ (ה) כי לפני קציר׃ לפני בושת הקלי׳׃ כתם פרח׃ כשיתוש הפרח ויכיס קרוב להתבשל ובוסר גומל יה״ו׳ נצה׃ ר״ל כשיהי׳ סבן הגמל מעט מעט עד שיתבשל הענבים הגל ולכ׳׃ יכרת׃ אז יכרות הכור׳ את יונקות הגפנים הרכים׃ במזמרות׃ ואת הענפים הגדולים יסיר׃ בהכרתם זה משל על גוג ומגוג לומ׳ כשיבו קרובים לגמו׳ הגלותם עד שיבטלו ירושלים׃ ויצא אלי העיר׃ כגולה אז יצא ה׳ ונלחם בגויים הבם ויהלבדם בשלף קלף

מצודת ציון

גומא׃ מין עץ הקלה לשוב על מים וכן תיבת גומא (שמות ב׳)׃ מלאכים׃ שלוחים׃ ממושך׃ מלשון משיכה׃ ומורט׃ ענין הלישת הצער כמו ואתמרטם משער ראשי ע)׃ והלאה׃ ולהלן׃ קו׃ מלשון תקוה׃ ומבוסה׃ ענין רמיסה ודריסה כמו יבוס לריבו (תהלים ס)׃ בואו׃ בזזו׃ וכזה הלל״ף במקום אות הכפל וכן יתמאסו כמו מיס (שם כ״ח) ומשפטו יתמסמו׃ (ג) נס׃ כלומר אדון׃ (ד) אשקטה׃ ענין תמוהה׃ ואביטה׃ מלשון הבטה והסתכלה׃ במכוני׃ מלי׳ הכנה׃ צח׃ ענין זוהר וכהירות כמו לחו מחלב (איוב ז)׃ אור׃ ענינו מאר כמו יפיף ענן אורו (איוב ל״ז)׃ (ה) כתם׃ ענין הסלמה׃ ובוסר׃ כן נקרא הפרי שלא נגמר בשולו כמו אכות אכלו בוסר (ירמיה ל״א)׃ גומל׃ ר״ל הגדל מעט מעט והוסלל מלי׳ סילוק הנגמל משדי אמו שמרגילין אותו לאכול מעט מעט׃ נצה׃ הוא כענין פרח ונדול המנה וכן נאמר וגיא כפורחת עלהה נלה (בראשית מ)׃ הזלזלים׃ הם יונקות הגפנים הרכים׃ במזמרות׃ הם הכלי שכורתי׳ בו הזמירות וכן ומזמרותיכם לרמחים (יואל ד)׃ הנטישות׃ כן יקראו הענפים הגדולים המתפשטים אנה ואנה והוא מלי׳ ויטעו בלתי (שופטים עו) וכן הסירו נטישותיה (ירמיה ה)׃ הסיר׃ מלי׳ הסרה׃ התז׃ ענין הריתה ותתוך והדרו״ל הסיר את הראש

תולין

תרגום

עמא אניסא ובזיזא לות עמא דתקוף מבבן־ולהלא עמא אניסא ובזיזא דבזו עממיא ארעיה׃ ג כל דתבין בתבל ודשרן בארעא כמזקף אתא על טורא תחזון אתא וכמתקע שופרא תשמעון פורקן׃ ד ארי כדנן אמר יי לי אניה לעמי ישראל ואשקיט לחון ואתרעי ממדור קודשי לאוטבא לחון ברכן ונהמן איתי לחון בפרע בשחין פצח על שמש כענן טל בשחין חצד׃ ה ארי עד לא ימטי זמן חצדא אלנא לאפרחא ובסרא מניה סמדר ויקטול

ת״א וכרת הזלזלים סם לח׳. כעת הסיר סם׃

שלטוני

ר״ש׃

(מלכים ב׳ ד׳)׃ כעב טל׃ שהקולרים מתאוים לו להושיב נפש בחם קליר׃ (ה) כי לפני׃ ביטול קלירו של עמלק ושל גוג טרם תמלא תאותך וסברו שהוא זומם לכלות את אחיו׃ כתם פרח׃ שלו ויתקרב להתבשל תבואה במלילות׃ ולהיות פגה ללא של נפנה בוסר וגימל נגמל להיות גפיס כפול הלבן הוא בוסר הוא גירוע׃ וכרת׃ הכורת את זלזלי הגפן הם הזמורות והסריגים׃ במזמרות׃ שרפ״ש בלע״ז׃ ואת הנטישות׃ הם עיקרי הגפנים שקורין ניפ״ש בלע״ז׃ התז׃ כרת וקלן כלומר יהרוג המלכים והסריס והשליטיסשל עשו ושל גוג

מצודת דוד

יכלה הכל מכלי שחרית׃ (יב) הוי׃ סנחריב מתאונן על רב הבלבול שיעשה סנחריב׃ המון עמים רבים׃ הם האוכלוסי סנחריב׃ כהמות׃ כהמיית הימים יהמו׃ כשאון וכו׳׃ כפל הדבר במ״ש׃ (יג) לאומים וכו׳׃ כפל עוד לחזק הענין׃ וגער בו׃ אבל סוף הדבר אשר המקום יגער בו ויום מפני הקול הבא מתרחק מן השמים ר״ל הנשארים יאוסו מפני הכלות המלאך שהכה במחנה׃ ורדף׃ יהי׳ ברדף כמוץ אשר נהריס הנרדף מפני רוח כי לפי שהמוץ הוא דבר קל והרוח שולע הרבה בהריס ברדף הוא ביות׃ וכגלגל וכו׳׃ כפל הדבר במ״ש׃ (יד) לעת ערב׃ כי המלאך הכה בהם בלילה במחנה המחנה׃

תרגום

יב־יז המון עממין סגיאין די כמהמי ימא המון ואתרגושת מלכין דכאתרגושת מיין תקיפין מתרגשין׃ יג מלכין דכאתרגושת מיין סגיאין מתרגשין ויזוף ביה ויערוק מרחיק ויתרדף כמוץ טורין קדם רוחא וכגלגלא קדם עלעולא׃ יד לעדן רמשא והא כדלא הוה עד דלא צפרא והא כדליתוהי דין חולק לאנסנא ועדב לבזזנא׃

א וי ארעא דאתן לה בספינן מארע רחיקא וקלעיהון פריסן בגשרא דטאם בכנפוהי דמעבר לנהרי הודו׃ ב דמשלח מיא אזילו אזגדין קלילין לות עמא

ת״א ארץ ללגל ספר הזוהר פרשת קדושים.

ר״ש׃

כמין גלגל עגולה כמין העין בחמלע וחמש זרועותיו סביב לה׃ (יד) והנה בלהה׃ שדיס בחיס על האויב ומבהלין אותו׃ בטרם בקר איננו׃ והאויב אין בעולם׃ זה חלק שוסינו׃ חלק סנחרב וחלק גוג ומגוג כשיבאו לבזזינו׃

יח (א) הוי ארץ צלצל כנפים׃ ת״י דאתן לה בספינן מארע רחיקא וקילעיהון פריסן בגשרא דעתיס בכנפוהי ואני אומר לפי שהן שרוין במזרח והארץ אמה העופות נאספיס שם והיא מגוללת בכנפי עופות ונבואה זו על אוכלוסי גוג ומגוג כענין שנאמר (ביחזקאל ל״ח) פרס כוש ופוט אתם׃ (ב) לכו מלאכים קלים׃ לרואות אם אמת הוא שחזרו ישראל

מצודת דוד למקומם

יכלה הכל מכלי שחרית׃ (יב) הוי׃ סנחריב מתאונן על רב הבלבול שיעשה סנחריב׃ המון עמים רבים׃ הם האוכלוסי סנחריב׃ כהמות׃ כהמיית הימים יהמו׃ כשאון וכו׳׃ כפל הדבר במ״ש׃ (יג) לאומים וכו׳׃ כפל עוד לחזק הענין׃ וגער בו׃ אבל סוף הדבר אשר המקום יגער בו ויום מפני הקול הבא מתרחק מן השמים ר״ל הנשארים יאוסו מפני הכלות המלאך שהכה במחנה׃ ורדף׃ יהי׳ ברדף כמוץ אשר נהריס הנרדף מפני רוח כי לפי שהמוץ הוא דבר קל והרוח שולע הרבה בהריס ברדף הוא ביות׃ וכגלגל וכו׳׃ כפל הדבר במ״ש׃ (יד) לעת ערב׃ כי המלאך הכה בהם בלילה במחנה המחנה׃

דתתז׳ ויעזבו יחדו לעיטה לעיט ההרים ולבהמת הארץ
ויקץ עליו העיט וכל־בהמת הארץ עליו
תחרף׃ ז בעת ההיא יובל־שי ליהוה
צבאות עם ממשך ומורט ומעם נורא מן־
הוא והלאה גוי ו קו־קו ומבוסה אשר
בזאו נהרים ארצו אל־מקום שם־יהוה
צבאות הר־ציון׃

יט א משא מצרים הנה יהוה רכב על־
עב קל ובא מצרים ונעו אלילי מצרים
מפניו ולבב מצרים ימס בקרבו׃ ב וסכסכתי
מצרים במצרים ונלחמו איש־באחיו ואיש
ברעהו עיר בעיר ממלכה במלכה׃
ג ונבקה רוח־מצרים בקרבו ועצתו אבלע
וידרשו
ויתברו טעות מצראי מן קדמוהי ולבא דמצראי
מצראי במצראי ויגיחון קרב גבר באחוהי וגבר בחבריה קרי בקרי ומלכו
במלכו׃ ג ותתמסי רוחא דמצראי במעיהון
וחכימהון

שלטוני עממיא בחרבא
וית תכסיפיהון יעדי ויעבר׃
ו ישתבקון כחדא לעופא
דטורניא ולבעירא דארעא
בקיטא יהי שרי עלוהי כל
עופא דשמיא וכל בעירא
דארעא עלוהי יעברון
סתוא׃ ז בעדנא ההיא
ייתיניה בתוקרבתא
לקדם יי צבאות לעמא
אניסא ובזיזא וקות עמא
דאתקוף מבכן ולהלא
עמא אניסא ובזיזא דבזו
עממיא ארעיה לאתרא
דאתקרי שמא דיי צבאות
דשכנתיה בטורא דציון׃

א מטל כם דלוט
לאשקאה ית מצראה הא
יי מתגלי בענן יקריה
לאתפרעה ממצרים
ובמעיהון׃ ב ואגרי
בקרי ומלכו

ודרשו אל־האלילים ואל־האטים ואל־
האבות ואל־הידעני׃ ד וסכרתי את־
מצרים ביד אדנים קשה ומלך עז ימשל־
בם נאם האדון יהוה צבאות׃ ה ונשתו־
מים מהים ונהר יחרב ויבש׃ ו והאזניחו
נהרות דלו וחרבו יארי מצור קנה וסוף
קמלו׃ ז ערות על־יאור על־פי יאור וכל
מזרע יאור יבש נדף ואינו׃ ח ואנו
הדיגים ואבלו כל־משליכי ביאור חכה
ופרשי מכמרת על־פני־מים אמללו׃

רש״י

תתרוקן חכמתו כמו [לקמן כד] בוקק הארץ: האטי׳. אחד מן הטמות של עכו״ם׃ (ד) וסכרתי. כמו וסגרתי ויש עוד לפרש ל׳ ויסכרו מעיינות תהום [ברא״ת מ׳]אסתמנו ואחצמו ביד אדוניה קשה. כל ל׳ אדנות קרוי בל׳ רבים ואפי׳ יחיד כמו [שם ל״ט] אדני יוסף. עד בא אדוניו (שם): ומלך עז. מלך אשור׃ (ה) ונשתו מים מהים. ויחרבו מים מן הים. ונשתו. ל׳ השאת והשבר (איכה ג׳) לפי שכל שבא ארץ מצרים ע״י נילות הוא שאין גשמים יורדים שם אלא נילום עולה ומשקה אותה דרך יאורים שעשויים בידי אדם לפיכך היא מדמה פורענות שלה ליובש יאורים׃ ונשתו מים מהים. ולא יחזיר הים את נילום לאמוריו וירד נילוס לתוכו ולא יעלה וישקה את מצרים׃ ונהר. זה נילוס׃ (ו) והאזניחו. כשמיט מתמעטין פעיט

מצודת דוד

ולא ייעבו בחכמה והוא כפל הענין במ״ש׃ ודרשו וכו׳. ברוחותם שכלתם עליהם הרע׳ ידרשו אל האלילים וכו׳ ולאומ׳ סגם יהיו עסוקים בדברי הבאי׃ (ד) וסכרתי. אתפרס ביד אדון קשה והוא מלך אשור׃ ומלך עז. כפל הענין במ״ש׃ (ה) ונשתו. מי הים יסור ויעתק ממקומו ולא יוכלו להכיל לה כר ומזון דרך אניס בלב יס׃ ונהר. הנילוס יחרב מימיו ולא ישקה אדוניה ואדמתה לא תצמח ויכלו הרעב ולפי שכל שבא מצרים הוא מה שהנילוס עולה ומשקה אדוניה המשול מורגגה אל יבוסת המים׃ (ו) והאזניחו נהרות. נהרות מצרים יעזבו מימיהם׃ דלו וחרבו. המים אשר בהיאורים הענוקים הנקויים בתעלי הענירות הנרמו ממקומם והמתלקו ונשאר מקומם יבש׃ קנה וסוף. הנדלים על שפתי היאורים יכרתו מחסרון המים׃ (ז) ערות. הנעשים הנגרגים ונלחזים על היאור ומוז׳ ומפרש על פי יאור ר״ל על שפת היאור׃ וכל מזרע יאור. הזרעים הנזרעים בידי אדם על שפת היאור׃ יבש. כ״ל יתייבש ויכמש ולא יהיה בעולם׃ (ח) ואנו הדיגים. הרגילים לצוד את הדגים יתאוננו כי בשיחרב המים לא ימצאו דגים׃ כל משליכי. כל הרגילים להשליך ביאור בלי לדיג לצוד הדגים יתאבלו והפרשים רשתות ע״פ המים

ויכר בהם ועשין רפש ומזגחין: דללו. במחברת אם דל הוא [ויקרא יד]: יאורי מצור. יאוריים עמוקים בחרילי מצורי עיירות: קנה וסוף. שהיו גדלים שם מרוב מימיהם: קמלו. כשיבשו היאוריים עמדו הקניים מלגדל עוד והם מתיבשים ונופלים תירגם יונתן קמלו לא יסקון ובמקום אחר תירגם החפיר לבנון קמל נחר ואומר אני שהוא ל׳ קלילה שנקלליס מאליהן מחמת יובשן ונופלין: (ז) ערות על יאור על פי יאור וכל מזרע יאור וגו׳. ערות ל׳ דבר המעורה ונשרש יפה ודומה לו (תהלים לז) רשע עריץ ומתפרה כאזרח רענן וכן חברו מנחם במחברתו זרעיסהנשרשים *)על נילוס ואפי׳ ע״פ שפתו וכל המרעים עליו הכל יבש ונדף: (ח) ואנו. ל׳ אוני ואבל: הדיינים. שם מלריס שלדין דגים מנילוס שהוא מתפשט ועולה ביאוריס

מצודת ציון רבים

(מ״ח כ״ח): האובות הידעונים. מיני כשוף:[ד] וסכרתי. כמו היסגרוני בעלי קעילי (ש״א כ״ו) : אדונים. זהו ענין לשון תפארת ליחיד לומר עליו בלשון רבים וכן אדוני יוסף (בראשית ל״ט) : עז. חזק: (ה) ונשתו. ענין הפתק׳ וסבר׳ וכן גיד הנש׳ (שם ל״ב) : יחרב. ענין יבושת׃ (ו) והאזניחו. האל״ף מוספת כי היא ענין עזיבה כמו כי לא יזנח (איכה ג) : דלו. ענין הרם׳ כמו דלו מאמוש נמו (איוב כ״ח) : מצור. מלשון צור וחוזק כי תריני המים הסביב לעיר הם לה לחוזק וכן ואחריב בכף פעמי כל יאורי מצו׳ (לקמן ל״ז) : קנה וסוף. מיני דשאים הגדילים על שפת הנהר כמו בא״ה׳ יגל הקנ׳ המים (מ״ח י״ד) וכמו וחשש בסוף (שמות ב) : קמלו. ענין כרית׳ כמו החפי׳ לבנון קמל (לקמן ל״ג) : (ז) ערות. ענינו דבר המעורב ונשרש יפה כמו ומתמר׳ כאזרח רענן (תהלים ל״ז) : נדף. ענין כתישה כמו אל ידפנו (איוב ל״ג) : ואינו. ואין לו: (ח) ואנו. אלי תיגעות: הדיגים. הלדים את הדגים. ואבלו. מלשון אבלות: חכה. שם כלי הלדי׳ עשויים ממתג כפוף וכן המשוך לויתן.

הגהות מכ״י ברש״י *) על נילוס ואפי׳ על פי שפתו (על נילוס ועל פי שפתו) •

מצודת ציון

(מולין ל) : (ו) לעיט. שם עוף דורס וכן וירד העיט (בראשית ט״ו) : וקץ. מלשון קץ: החרף. אלי חורף: (ז) יובל. יונה: שי. מנחה ודורון כמו יובילו שי למורא (תהלים ע״ו) :

יט (ב) וסכסכתי. ענין בלבול וגרוי כמו וחת אויביו יסכסך (לשון ט) : (ג) ונבקה. ענין רקות כמו בבוק תבוק כאחרן (לקמן כד) : אבלע. אחמית. האטים שם אמיני הכשוף הנעשה בנחש ובחשאי והוא מלשון ויסלן אל מ״ח

ברגליסם: אל מקום. הסבאה תהיה אל המקום אשר נקרא שמה שם כי לבאות והוא הר ציון וכן נאם׳ וסביבו וכו׳ מנחם לכי וכו׳ על הר קדשי (לקמן סו):

יט (ה) רוכב וכו׳. ר״ל מהרה ישלח דברו להפרע מהם: ונעו. תמוטה המרדה והרתת: בקרבו. בתוך כגוף. (ב) וסכסכתי. אעשה בלבול והגר ביניהם ונלחמו זה בזה: ממלכה בממלכה. ממלכות רבות היו בארץ מצרים: (ג) ונבקה. התרוקן רוח הנבלי אשר בקרבו ואחמית עצתו ולא

הגהות מכ״י ברש״י *) מהרה לשלוח קל מהרה ממהר לשלוח קל מהר׳)

ט וּבֹשׁוּ עֹבְדֵי פִשְׁתִּים שְׂרִיקוֹת וְאֹרְגִים
חִוָּרוֹת׃ י וְהָיוּ שְׁתֹתֶיהָ מְדֻכָּאִים כָּל־עֹשֵׂי
שָׂכָר אַגְמֵי־נָפֶשׁ׃ יא אַךְ־אֱוִילִים שָׂרֵי צֹעַן
חַכְמֵי יֹעֲצֵי פַרְעֹה עֵצָה נִבְעָרָה אֵיךְ תֹּאמְרוּ
אֶל־פַּרְעֹה בֶּן־חֲכָמִים אָנִי בֶּן־מַלְכֵי קֶדֶם׃
יב אַיֵּם אֵפוֹא חֲכָמֶיךָ וְיַגִּידוּ נָא לָךְ וְיֵדְעוּ
מַה־יָּעַץ יְהוָה צְבָאוֹת עַל־מִצְרָיִם׃ יג נוֹאֲלוּ
שָׂרֵי צֹעַן נִשְּׂאוּ שָׂרֵי נֹף הִתְעוּ אֶת־מִצְרַיִם
פִּנַּת שִׁבְטֶיהָ׃ יד יְהוָה מָסַךְ בְּקִרְבָּהּ רוּחַ
וְאֹתָ֣ם בַּר מַלְכִּין דְּמַלְכְּדֻמִּין: יב אָן אִנּוּן חַכִּימָךְ וְיַחֲוּוּן
צְבָאוֹת עַל מִצְרָיִם׃ יג אִטַּפְּשׁוּ רַבְרְבֵי טָאנִס
מִצְרָאֵי רַבְּנֵי פִּלְכָהָא׃ יד יְיָ רְמָא בֵּינֵיהוֹן רוּחַ דְּטָעוּ וַאֲטָעִיאוּ יָת מִצְרַיִם בְּכָל

נוּגִיא וְיִתְאַבְּלוּן כָּל דַּהֲווּ
רָמָן בְּנַהֲרָא חַבְּתָא וּפָרְסֵי
מַצְדָּן עַל אַפֵּי מַיָּא יְצַדּוּן:
ט וְיִבְהֲתוּן פִּלְחֵי כִּתָּנָא
דְּסָרִיקוּן וּמְחָן מַגִּיה מַצְדָּן:
י וִיהֵי אֲתַר בֵּית שָׁתֵי
מֵחָא כְּבִישִׁין אֲתַר דַּהֲווּ
עָבְדִין סִיכְרָא
וְכָנְשִׁין מַיָּא גְּבַר
לְנַפְשֵׁיהּ: יא בְּרַם אִטַּפְּשׁוּ
רַבְרְבֵי טָאנִס חַכִּימֵיָא
דְּמַלְכוּתְהוֹן דְּפַרְעֹה מַלְכָּא
דְּטָעוּ אֵיכְדֵין תֵּימְרוּן
לְפַרְעֹה בְּנֵי חַכִּימוּן אֲנַחְנָא
כְּעַן לָךְ וְיַדְעוּן מָה מַלֵּךְ יְיָ
טָעוּ אֲנָשׁ מֵפֵּיס אַטְעָיוּ יָת

רש״י

רבים העשויין על שפתו על פני ארץ מצרים כולה מה שאין כן בכל הנהרות · חכה . אמ״ר בלע״ז : (ע) עובדי פשתים . זורעי פשתים על הנהר : שריקות · פשתים שסורקין אותן ואורגין מהם מלבושות רבים שהן עשויות חורין חורין : חורי . כמו בהמות שדי (שם ח׳) וקרע לו חלוני (ירמיה כב) : (י) והיו שתותיה מדוכאים כל עושי שכר · אינם לקוים״ל בלע״ז כמו[ברלשית ח׳)ויסכרו מעיינות תהום שסוכרים המים היולאין מון לשפת הנהר ומתפשטים ועשים אגם מים הקויים ועומדין במקומן

מצודת ציון

לויתן בחכה (שם מ) : מכמורת · רשת כמו ויתפשהו במכמרתו (חבקוק א) : אמלכו · נכרתו כמו ימולל ויבש (תהלים ל׳) . (ט) עובדי פשתים · עושי פשתים וכן יכיר מעבדיכם (איוב ל״ד) : שריקות · מלי מסרק והוא שם כלי עשוי לסרוק הפשתן להפרידו ולהשליך הקסמין ממנו : חורי . נקבים וכן סלי חורי (ברלשית ח) : (י) שתותיה · ענין יסודות כמו כי השתות יהרסון (תהלים י״א) מדוכאים · ענין כתיתה כמו דכא לארץ חיתי (שם קמ״ג) : שכר · ענין שתיתה כמו ויסכרו מעיינות תהום (ברלשית ח) : אגמי · כן יקראו מים מכונסים כמו לאגם מים (תהלים קי״ד): נפש. ענין ממון׳ והשקט כמו שבת וינפש (שמות ל״ג) (יא) נבערו. ענין כסילות כמו אים נער לא ידע (תהלים ל״ב) : מלכי קדם · מלכי מזרח . (יג) נואלו · ענין אולות ושגות כמו אשר נואלנו (במדבר י״ב) : נשאו · ענין השתה ושתוי כמו נשתה השיאני (ברלשית ג) : התעו · מי שטועה בדעתו קרוי תועה ומשאל מהתועה בדרך : פנת · דבר המשוב נקרא בלשון שאלה פנה על כי הדרך לשוב האחן המוכתרת בשבת שכנין לשיות ברלי משתי הלדיים ובמ״ש אחן וכו׳ שיתה ברלשת פנה (תהלים קי״ח) : שבטיה · מלשון שבט ומשענה : (יד) מסך · ענין ערבוב ובלבול כמו מסכי יינם (משלי ט) שהוא ערבוב המים ביין עועים · מלשון עוות ועקמימות · בקיאו

עוֹבְדֵיהוֹן כְּמָא דְטָעֵי רַוְיָא
וּמִדְשָׁרֵשׁ בְּתִיוּבְיָה׃ טו וְלָא
יְהֵא לְמִצְרַיִם מַלְכָּא דְמַלְכָּ
רֵישׁ וְדַגְמוּן שַׁלְטוּן וְאִטְרוֹן:
טז בְּעִדָּנָא הַהִוא יְהוֹן
מִצְרָאֵי הַלִּשִׁין כִּנְשִׁין
וַיְזוּעִין וַיִתְּבְרוּן מִן קֳדָם
אֲרֻמּוּת גְּבוּרְתָּא דַיְיָ
צְבָאוֹת דְּהִוא מֵרִים עֲלֵיהוֹן
יז וּתְהֵי אַרְעָא דְבֵית יְהוּדָה
לְמִצְרַיִם לְדַחְלָא כָּל
דְּיִדְכַּר יָתָהּ לֵיהּ יְזוּעַ מִן
קֳדָם מַלְכָּא דַיְיָ צְבָאוֹת
דְּהִוא מְרִיךְ עֲלֵיהוֹן :
יח בְּעִדָּנָא הַהִוא יְהֵוֵן
חֲמֵשׁ קִרְוִין בְּאַרְעָא
דְּמִצְרַיִם מְמַלְלָן מִמֵּלֶל
כְּנַעֲנָאָה וְקַיְמִן בְּשִׁמָּא דַיְיָ
צְבָאוֹת קָרְתָּא בֵּית שֶׁמֶשׁ
דַעְתִּידָא לְמֶחֱרַב יִתְאַמַּר הִיא חָדָא מִנְּהוֹן : יט בְּעִדָּנָא הַהִיא יְהֵי

עוֹעִים וְהִתְעוּ אֶת־מִצְרַיִם בְּכָל־מַעֲשֵׂהוּ
כְּהִתָּעוֹת שִׁכּוֹר בְּקִיאוֹ׃ טו וְלֹא־יִהְיֶה
לְמִצְרַיִם מַעֲשֶׂה אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה רֹאשׁ וְזָנָב
כִּפָּה וַאֲגַמּוֹן׃ טז בַּיּוֹם הַהוּא יִהְיֶה מִצְרַיִם
כַּנָּשִׁים וְחָרַד וּ וּפָחַד מִפְּנֵי תְּנוּפַת יַד־
יְהוָה צְבָאוֹת אֲשֶׁר־הוּא מֵנִיף עָלָיו׃
יז וְהָיְתָה אַדְמַת יְהוּדָה לְמִצְרַיִם לְחָגָא כֹּל
אֲשֶׁר יַזְכִּיר אֹתָהּ אֵלָיו יִפְחַד מִפְּנֵי עֲצַת
יְהוָה צְבָאוֹת אֲשֶׁר־הוּא יוֹעֵץ עָלָיו׃
יח בַּיּוֹם הַהוּא יִהְיוּ חָמֵשׁ עָרִים בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם
מְדַבְּרוֹת שְׂפַת כְּנָעַן וְנִשְׁבָּעוֹת לַיהוָה
צְבָאוֹת עִיר הַהֶרֶס יֵאָמֵר לְאַחַת׃ יט בַּיּוֹם

ת״א ביום סהוא מנחות י״ג ק״ע

ההוא

רש״י

מזג להם בתוכה שעיות״ את רוחם ל׳ מסכה יינה (משלי ט״ז) עירוב משקה בחתים עד שתשתכר בטעמו קרוי מסך : עועים . שם מולי של עירוף הדעת : (טו) אשר יעשה ראש וזנב כפה ואגמון . הם המרבומיסואילטגיניים החוזים בכוכבים שיש ברקיע מזלות וכוכבים המכוניים כן ועשויין דוגמת ראש וזנב והם נחוניים בעלה ויש לפרש כתרגומו ראש והגמון שלטון ואיטרון : (יז) והיתה אדמת יהודה למצרים לחגא . כשישמעו המותרים במצרים מגזר שנחריב את מפלתו שיפול בארץ יהודה בלא שום מלחמות זרוע בשר ידעו כי יש שכינה בישראל ומושיע׳ חזק וירלו ויפחדו מפני אדמת יהודה . חגא . ל׳ שבר ואימה ופחד ל׳ יחונו וינוטו כשכור (תהלים ק״ז) וכן חגוי הסלע [שיר ג׳] : מפני עצת ה׳ צבאות

מצודת דוד

בכם רוח עוות ועקום ר״ל בלבל דעתם בענין שכהיסי המלחמ׳ : והתעו · סיועיהם והשרים הטעו את מצרים בכל הדברים כמו שכור אשר יהיה נתעה בעת שיקיא מתוכלו ובענין רוב השכרות אשר לא ידע אז מה לעשות : (טו) ולא יהיה · לא יהיה לו שום תועלת בכל מעשה אשר יעשה כן הראש הן הזנב ר״ל לא יצליחו לא במעשה הראשים ולא במעשה הפחותים : כפה ואגמון · ר״ל לא במעשה החזק ולא במעשה חלש וכפל הענין במ״ש : (טז) כנשים · תשוקי כח ורכי לבב כנשים : מניף עליו · להכותו בו : (יז) אדמת יהודה · ר״ל השכיל׳ הסורה בחדות יהוד׳ תהיה למצרים לשבר רוח ופחד לבב : כל אשר · ר״ל כל זמן אשר המזכי׳ יזכי׳ אותה אליו יפחד . מפני עצת · כי בעת שבבם שנחריב את מצרים תשב שנחריב בלא שיר אבל שנחריב סביב ירושלים ע״י המלאך המכה בשם ישכיל לדעת שסיתה בעצת ה׳ אשר יעץ עליו להפילו ביד שנחריב : (יח) שפת כנען · לשון הקדש : ונשבעות וכו׳ · כי מעתה יאמינו בה׳ ויקבלוהו לאלוה : עיר החרס · ר״ל יסכימו ביניהם שלא יחת מסעריו בהם תשוב מאחרי המקום

מצודת דוד

ירתו וכפל הענין במ״ש · (ט) ובושו וכו׳ · העושים מלאכתם בפשתים לסרקו בסרק ואורגים רשתות העשויים חוריים חוריים יחפרו ויבושו כי לא יהיה עוד לורך מלאכתם : (י) והיו שתותיה מדוכאים · דרך לידי הדגים לסתום בפני המים המתפשטים ויולאים משפת הנהר שלא ישובו למקומם והמים המתפשטים נעשים אגמים נחים ועומדים במקומם ובהם לדים הדגים ולזה אמר בשתחרב שיאלו׳ יהוכלו יסודי הסתיעות של כל העושים סתימה להיות אגמי נפש כי הואיל ואין מים אוץ עוד לורך הסתיעות ההם : (יא) אך אוילים . החכמה שלכ׳ משרי לוטן ונשארו אך אוילים : חכמי יועצי פרעה · החכמי׳ אשר ביועצי פרעה יועלו עלה נבערה וכסילות כי לא סועילו בעצתם לסליל עצמם : איך תאמרו · כל א׳ מהם היה משתבח שאמו לפני פרעה ואתר אני בן חכמים והחכמה מוחזקת בידי מלאכותי : בן מלכי קדם . אלכותי היו מלכי קדם אשר שם מלאה הכשוף וידיעת אמות הטומאה · (יב) אים איפוא . כאלו לפרעה אמר איה הם ואיה פה חכמיך ויגידו לך עתה המה תגלה : וידעו׳ יחתכמו לדעה : מה יעץ ה׳. וכו׳ לסיות כאמר מהעלה סיעוצ׳ · (יג) נואלו שרי צוען · נעשו אוילים וסרי נוף נפתו בהסתת החכמים וסיועצים בעצת׳ שנחרב׳ : התעו · השרים הטעו את העם היושב במצרים אשר היא רשם המתלכה כי השרים הבטיחו את העם בדברי סיועצים לאחר שהם יהיו המנצחים במלחמ׳ : (יד) ה׳ מסך · המקום ערבב . ובלבל

הגהות מכ״י ברש״י *)נשלו.נתעו(נשלו כמו נתעו):*)משקה מזג להם בתוכה שעיות את רוחם.(מזג להם משקה שעיות רוחם):

מזבח לה׳ בתוך ארץ מצרים ומצבה אצל גבולה לה׳ :
(יט) ויהי לאות ולעד לה׳ צבאות בארץ מצרים
כי יצעקו אל ה׳ מפני לחצים וישלח להם מושיע
ורב וגאל׳ ויצילם : (כ) ונודע ה׳ למצרים וידעו
מצרים את ה׳ ביום ההוא וזבחו זבח ומנחה
ונדר נדר לה׳ ונשלמו׳ : (כא) ונגף ה׳ את מצרים
נגוף ורפא ושבו עד ה׳ ונעתר להם ורפאם :
(כב) ביום ההוא יהיה מסלה מצרים אשור
ובא אשור במצרים ומצרים באשור ועבדו
מצרים את אשור : (כג) ביום ההוא יהיה
ישראל שלישיה למצרים ולאשור ברכה
בקרב הארץ : (כד) אשר ברכו צבאות
לאמר ברוך עמי מצרים ומעשה ידי אשור
ונחלתי ישראל :

מזבח לה׳ בתוך ארץ מצרים ומצבה אצל גבולה לה׳ :
(יט) ויהי לאות ולעד לה׳ צבאות בארץ מצרים
כי יצעקו אל ה׳ מפני לחצים וישלח להם מושיע
ורב וגאל׳ ויצילם : (כ) ונודע ה׳ למצרים וידעו
מצרים את ה׳ ביום ההוא וזבחו זבח ומנחה
ונדר נדר לה׳ ונשלמו׳ : (כא) ונגף ה׳ את מצרים
נגוף ורפא ושבו עד ה׳ ונעתר להם ורפאם :
(כב) ביום ההוא יהיה מסלה מצרים אשור
ובא אשור במצרים ומצרים באשור ועבדו
מצרים את אשור : (כג) ביום ההוא יהיה
ישראל שלישיה למצרים ולאשור ברכה
בקרב הארץ : (כד) אשר ברכו צבאות
לאמר ברוך עמי מצרים ומעשה ידי אשור
ונחלתי ישראל :

מצודת ציון

בקיאו · עניגו בחזרת המאכל אל בתוך כמו ופסק מואב בקיאו (ירמי׳ מ״ח) : (טו) וזנב · תחתיות הדב׳ קרוי זנב ויור׳ על הסלות : כפה · עניגו ענף כמו כפות תמרים (ויקרא כג) · ואגמון · הוא שמ רך והוא הפוך מן גומא וכן הלכוף בהגמון ראשו (לקמן כ״ח) : (טז) וחרד · ענין ערעה : תנופת · ענין הרמה : (יז) לחגא . ענין בקוע וסבר כמו יוכתי בחגוי הסלע (ש״ה ב) : (יח)ההרס . מלשון הריסה וכתילה : לאות

(ישעיה ח״ד) ואן

הַהוּא יִהְיֶה מִזְבֵּחַ לַיהוָה בְּתוֹךְ אֶרֶץ מִצְרָיִם
וּמַצֵּבָה אֵצֶל גְּבוּלָהּ לַיהוָה׃ כ וְהָיָה לְאוֹת
וּלְעֵד לַיהוָה צְבָאוֹת בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם כִּי־
יִצְעֲקוּ אֶל־יְהוָה מִפְּנֵי לֹחֲצִים וַיִּשְׁלַח לָהֶם
מוֹשִׁיעַ וְרָב וְהִצִּילָם׃ כא וְנוֹדַע יְהוָה
לְמִצְרַיִם וְיָדְעוּ מִצְרַיִם אֶת־יְהוָה בַּיּוֹם הַהוּא
וְעָבְדוּ זֶבַח וּמִנְחָה וְנָדְרוּ־נֶדֶר לַיהוָה
וְשִׁלַּמוּ׃ כב וְנָגַף יְהוָה אֶת־מִצְרַיִם נָגֹף
וְרָפוֹא וְשָׁבוּ עַד־יְהוָה וְנֶעְתַּר לָהֶם וּרְפָאָם׃
כג בַּיּוֹם הַהוּא תִּהְיֶה מְסִלָּה מִמִּצְרַיִם אַשּׁוּרָה
וּבָא אַשּׁוּר בְּמִצְרַיִם וּמִצְרַיִם בְּאַשּׁוּר
וְעָבְדוּ מִצְרַיִם אֶת־אַשּׁוּר׃ כד בַּיּוֹם הַהוּא
יִהְיֶה יִשְׂרָאֵל שְׁלִישִׁיָּה לְמִצְרַיִם וּלְאַשּׁוּר
בְּרָכָה׃ כה אֲשֶׁר בֵּרְכוֹ יְהוָה צְבָאוֹת לֵאמֹר בָּרוּךְ עַמִּי מִצְרַיִם וּמַעֲשֵׂה
יָדַי אַשּׁוּר וְנַחֲלָתִי יִשְׂרָאֵל׃

תרגום

מִדְּבִחָא מִתְקַן קָדָם יְיָ בְּגוֹ אַרְעָא דְּמִצְרַיִם וְקָמְתָא בְּסִטַר תְּחוּמֵהּ קָדָם יְיָ׃ כ וִיהֵי לְאָת וּלְסָהִיד קָדָם יְיָ צְבָאוֹת בְּאַרְעָא דְּמִצְרַיִם אֲרֵי יְצַלּוּן קָדָם יְיָ מִן קְדָם דַּחֲקִיהוֹן וְיִשְׁלַח לְהוֹן פְּרִיק וְדַיָּן וְיִשֵׁזְבִנּוּן׃ כא וְתִתְגְּלֵי גְּבוּרְתָּא דַיְיָ לְאוּטְבָא לְמִצְרָאֵי וְיַדְּעוּן מִצְרָאֵי לְמִדְחַל מִן קָדָם יְיָ בְּעִדְּנָא הַהִוא וְיִפְלְחוּן בְּנִכְסַת קוּדְשִׁין וּבְקוּרְבָּנִין וְיִנְדְּרוּן נִדְרִין קָדָם יְיָ וְיִשְׁלְמוּן׃ כב וְיִמְחֵי יְיָ יָת מִצְרַיִם מְחָא וְיִסְנוּן וְיִתְיְבוּן לְפוּלְחָנָא דַיְיָ וְיִקְבַּל צְלוֹתְהוֹן וְיִסֵּי יָתְהוֹן׃ כג בְּעִדְּנָא הַהִיא תְּהֵי אוֹרַח כְּבִישָׁא מִמִּצְרַיִם לְמֵיתֵי לְאַתּוּרָאֵי וְיִפְלְחוּן מִצְרָאֵי בְּאַתּוּרָאֵי וְיִפְלְחוּן מִצְרָאֵי וּמִצְרָאֵי יָת אַתּוּרָאֵי׃ כד בְּעִדְּנָא הַהִיא יְהֵי יִשְׂרָאֵל תְּלִיתָאָה לְמִצְרָאֵי וּלְאַתּוּרָאֵי בְּרִכָה׃ כה דְּבָרְכֵיהּ יְיָ צְבָאוֹת לְמֵימַר בְּרִיךְ עַמִּי דְּאִפְּקִית

רש"י

לשני פנים ל' האומר לחרס ולא יזרם[מיוב ט'] ולשון הריסה וחורבן ומחיכן למדה יונתן מגבולתו של ירמיה שנאמר בתפנחס ובדר את מלבות בית השמש אשר בארץ מצרים [ירמיה מ"ג] למדנו שבבית שמש בארץ מצרים ומלבת' עתיד' ליחרב ומלבות האמורות שם היא מלבה אלא גבולה לה' האמורה כאן ויש לומר שהיתה בית שמש יושבת בגבול מצרים על הספר לכך נאמר אלא גבולה: (כ) והיה. המזבח לאות ולעד בינם ובין המקום: מושיע ורב. מושיע ורב: (כא) ונודע ה'. יהיה כח גבורתו ויכר להם:

מצודת ציון

(כ) לאות. לסימן: לוחצים: עניין דחק כמו וגר לא תלחץ (שמות כ"ג) ורב. עניינו גדול וחשוב כמו ורבי המלך (ירמיה מ"ח). (כב) ונגף. עניין הכאה כמו ונגפו אשה הרה (שמות כ"א): ונעתר. הוא עניין רצוי כמו ואתחנן עניין הקטורת (יחזקאל ח') ור"ל יקבל תרבית תפלתם ויתרצה להם וכן ונעתר להם(דה"ז ה')[:](כד)שלישיה.מלי שלש לו יתכן שהוא מעניין המשלת ונסיכות כמו ומבחר שלישיו (שמות טו):

סרגון

מיד אחר הנגיפה ירפאם ר"ל לא יאריך להם עד שתתמלא סאתם ויגנפו מכלי תקומה כי לעזבתם יפרע מהם מעט מעט: ושבו. כאשר יעשו תשובה יתרצה להם ויקבל עתר תפלתם וירפאם: (כג) תהיה מסילה. דרך כבוש' תהיה מזה לזה מצרים יעבדו עבודת המקום עם אשור כי המה הכירו עוד יותר כי מרוב הכבה והחום ירבי לבוא אלה באלה: את אשור. מפלאות ה' כשהכה בהם מלאך ה': (כד) שלישיה. שלושת קהיה להם כתחומת הארץ. או שהיה מושלת על מצרים ועל אשור: ברכה. כל השלש' יהיו ברכי בקרב הארץ שתהי' להם ברכה

דְּאִפְּקִית מִמִּצְרַיִם דְּעַל דְּחָבוּ קְדָמַי אַגְלֵיתִי יָתְהוֹן לְאַתּוּר וּכְדוּ דְּתָבוּ מִתְקְרָן עַמִּי וַאֲחַסְנָתִי יִשְׂרָאֵל׃
א בְּשַׁתָּא דַּאֲתָא תַּרְתָּן לְאַשְׁדּוֹד כַּד שְׁלַח יָתֵיהּ סַרְגּוֹן מַלְכָּא דְּאַתּוּר וְאָגִיחַ קְרָבָא בְּאַשְׁדּוֹד וְכַבְּשָׁהּ׃ ב בְּעִדְּנָא הַהִיא גָּזַר יְיָ בְּיַד יְשַׁעְיָה בַּר אָמוֹץ לְמֵימַר אֲזֵיל וְתֵיסַר סָקָא בְּחַרְצָךְ וּמְסָנָךְ תִּשְׁלוֹף מֵעַל רַגְלָךְ וַעֲבַד כֵּן אֲזַל פָּחֵיחַ וְיָחֵיף׃ ג וַאֲמַר יְיָ כְּמָא דְּהַלֵּךְ עַבְדִּי יְשַׁעְיָה פְּחֵיחַ וְיָחֵיף תְּלַת שְׁנִין אָת וּמוֹפֶת עַל מִצְרָאֵי וְעַל כּוּשָׁאֵי׃ ד כֵּן יְדַבַּר מַלְכָּא דְּאַתּוּר יָת שְׁבִי מִצְרַיִם וְיָת גָּלוּת כּוּשׁ עוֹלַמִּין וְסָבִין פְּחֵיחִין וְיַחְפִּין וּגְלָן עָרְיָה קְקָן מִצְרָיִם וְחַשּׁוּפֵי

תרגום

בְּרָכָה בְּקֶרֶב הָאָרֶץ׃ כה אֲשֶׁר בֵּרְכוֹ יְהוָה צְבָאוֹת לֵאמֹר בָּרוּךְ עַמִּי מִצְרַיִם וּמַעֲשֵׂה יָדַי אַשּׁוּר וְנַחֲלָתִי יִשְׂרָאֵל׃
כ א בִּשְׁנַת בֹּא תַרְתָּן אַשְׁדּוֹדָה בִּשְׁלֹחַ אֹתוֹ סַרְגֹּון מֶלֶךְ אַשּׁוּר וַיִּלָּחֶם בְּאַשְׁדּוֹד וַיִּלְכְּדֶהָ׃ ב בָּעֵת הַהִיא דִּבֶּר יְהוָה בְּיַד־יְשַׁעְיָהוּ בֶן־אָמוֹץ לֵאמֹר לֵךְ וּפִתַּחְתָּ הַשַּׂק מֵעַל מָתְנֶיךָ וְנַעֲלְךָ תַּחְלֹץ מֵעַל רַגְלֶךָ וַיַּעַשׂ כֵּן הָלֵךְ עָרוֹם וְיָחֵף׃ ג וַיֹּאמֶר יְהוָה כַּאֲשֶׁר הָלַךְ עַבְדִּי יְשַׁעְיָהוּ עָרוֹם וְיָחֵף שָׁלֹשׁ שָׁנִים אוֹת וּמוֹפֵת עַל־מִצְרַיִם וְעַל־כּוּשׁ׃ ד כֵּן יְנַהֵג מֶלֶךְ־אַשּׁוּר אֶת־שְׁבִי מִצְרַיִם וְאֶת־גָּלוּת כּוּשׁ נְעָרִים וְזְקֵנִים עָרוֹם וְיָחֵף וְחשופי

רש"י

(כב) ונגף. ל' מכה היא: נגוף ורפוא. ואחר המכה יבא להם רפואה: ונעתר להם. ירצה להם: (כג) תהיה מסלה. ותהיה דרך כבוש' שיהלכו בה תמיד ממצרים לאשור: ובא אשור במצרים. ת"י ויגיחון אתוראי במצראי: (כד) יהיה ישראל שלישיה למצרים ולאשור. לשלוש ולברכה לפי שלא היתה אומה תשובה בעולם באותו הזמן כמצרים ואשור וישראל היו שפלים בימי אחז ובימי הושע בן אלה ואמר הנביא על ידי הנס שיעשה לחזקיהו

יגדל

מצודת דוד

שיאמר עליהם עיר ההרוס ר"ל שיעמוד עליהם ויהרסום: (יט) מזבח וכו'. כי מצרים יקריבו קרבנות לשמים: ומצבה. מזבח מתנן אחת: (כ) לאות ולעד. המזבח יהיה לאות ולעד בארץ מצרים שהמה עובדים לה' ואם יצעקו לה' וכו' ישלח להם מושיע והמושיע יהיה גדול ונכבד והוא ילחם מיד הלוחצים: (כא) ונודע ה'. יהיה ויכר למצרים: וידעו. הם יתנו לב לדעת: זבח ומנחה. הזבח ובמנחת: ושלמו. את נדרם: (כב) ונגף. כאשר יחטאו לו ונגף אותם אבל לא תתמיד כי

יותר

ת"א לך ופתחת יומא ח עז. כאשר הלך שבת ט קיד.

רש"י

יגדל הס של ישראל למעלה ויהיו מזונים כאחת מאלו הממלכות לברכה ולגדולה: (כה) אשר ברכו. לישראל: ברוך עמי. ישראל אשר בחרתי לי לעם בהיותם במצרים: ומעשה ידי. הראיתי להם בגבורותי שהפלאתי באשור וע"י אותם ניסים ישובו אלי ויהיו כאלו עתה עשיתם מחדש והם יהיו נחלתי ישראל ודומגמא זו ת"י: (ב) ופתחת השק מעל מתניך. ת"י ותיסר שקא מחלרך והדבריה מוכיחים שהרי עד עכשיו לא ליווהו לאנור שק שהוא אומר לו להסירה ועוד שהוא אומר ונעלך תחלוץ זהו סי' לאבלו' ופיוס ופתחת כמו [שמות לט] מפותחות פתוחי אותם לאנור שק בדוחק על בשרו כדי שתרגיש מקוק'

מצודת דוד

יותר מכל האומות: (כה) אשר ברכו. אשר כל אחד מהלשתן ברכו ה' ויאמר' ברוך עמי מצרים ר"ל ברוך הוא על שעבד לשיות עמי להאמין בי: ומעשי ידי. חוזר על מלת ברוך לומ' ברוך מעשי ידי אשור ר"ל ברוך הוא על אשר סייר שמה שעלתה בהם הי' מעשי ידי ולא במקרה: ונחלתי ישראל. גם זה חוזר על מלת ברוך לומ' ברוך נחלתי ישראל ר"ל ברוך הוא אשר מעולם הוא נחלתי ומאמין בי:

כ (א) בשנת בוא וכו'. אז התחיל אשור לעשות גבורות ולכבוש ארצות הסמיים: (ב) ופתחת השק. הסבשים ולבש השק על מתניו לעצר ולאבל ואמר לו המקום שיסיר השק מעל מתניו ויאמר ערום כי אותו לבד לבש: חלוץ. היה מהלך ערום ויחף: (ג) שלש שנים. זהו סי' מה שיהיה בסוף שלש שנים על מצרים ועל כוש: (ד) כן ינהג. כמו שהלך ישעיה כן ינהג וכו': וחשופי שת. מגולה עגבות וערות מצרים

בגדרו: מעל מתניך. למעלה ממתניך: ערום. ת"י פחיח בבגדיס קרועים ובלואים ולא ערום ממש: (ג) שלש שנים. ילך כן לאות ולמופת למצרים ולכוש שלשוף שלש שנים יעבוד מלך אשור: את שבי מצרים וגו'. למדנו שבשם הרשן את אשדוד שלש שנים לפני מפלתו של סנחריב שהרי מפלתו היתה בשהגיע אל שני מצרים והרהקי מלך כוש לפני ירושלים בקולרין בשבא לצור על חזקיהו: (ד) וחשופי שת. כמו חשף שת והיו"ד יתירה כיו"ד חלוני ומורי ושדי. שת. בית מולת הרעי וכן (שמואל ב י) ויכרות את מדויהם עד שתותיהם

וגמול

מצודת ציון

כ (א) סרגון. הוא סנחריב כן חרז"ל: [ב]לך. הוא עניין זרוז: ופתחת. עניין הסרה כמו יתרי פתח (איוב ל): מתניך. חלציך. תחלוץ. עניין שליפה כמו חלון הנעל (דברים כ"ה): ויחף. עניין חוסר מנעליים כמו מנעלי רגליך מיחף (ירמי' ב): (ג) שלש שנים. כמו לשלש שנים ותחס' הלמ"ד: אות ומופת. סתרון אחד להם וכם עניין סימן ונפל המלה בשמות הרדפים כמו אחדמת עפר (דניאל י"ב) והדומים: (ד) וחשופי. עניינו מגולה כמו

וַחֲשׁוּפֵי שֵׁת עֶרְוַת מִצְרָיִם׃ ה וַחֲתוּ וָבֹשׁוּ
מִכּוּשׁ מַבָּטָם וּמִן־מִצְרַיִם תִּפְאַרְתָּם׃
ו וְאָמַר יֹשֵׁב הָאִי הַזֶּה בַּיּוֹם הַהוּא הִנֵּה־כֹה
מַבָּטֵנוּ אֲשֶׁר נָסַבּוּ שָׁם לֵעָזְרָה לְהִנָּצֵל
מִפְּנֵי מֶלֶךְ אַשּׁוּר וְאֵיךְ נִמְלָט אֲנָחְנוּ׃
כא א מַשָּׂא מִדְבַּר־יָם כְּסוּפוֹת בַּנֶּגֶב
לַחֲלוּף מִמִּדְבָּר בָּא מֵאֶרֶץ נוֹרָאָה׃ ב חָזוּת
קָשָׁה הֻגַּד־לִי הַבּוֹגֵד וּ בּוֹגֵד וְהַשּׁוֹדֵד ז
שׁוֹדֵד עֲלִי עֵילָם צוּרִי מָדַי כָּל־אֲנִחָתָהּ
הִשְׁבַּתִּי׃

תרגום

מצרים: ה ויתבּרון ויבהתון
מכּוש בית רוחצניהון ומן
מצרים תושבחתהון :
ו וימר יתיב נסא הדין
בעדנא ההיא היכדין הוה
בית רוחצנא דהוינא
סבירין למערוק לתמן
לסעיד לאשתזבא מן קדם
מלכא דאתור עד כדון
נפשהון לא שזיבו ואיכדין
נשתזיב אנחנא :
א מטל משרין
דאתין ממדברא כמי ימא
דנגדין בעלעולין ואתין
מתאנסין ובזזיא מתבזזין

בבאורה דרומא מדברא ואתין ממדברא דאתעבידא בה חסינין
ב אמר גביא נבואה קשיא אתחזאה לי אגיסיא מתאנסין ובזזיא מתבזזין

סקו

רש"י

ונמול זה היה להם תחת חס מניסס אשר רחה ערות אביו ולא כסה אותה מדה כנגד מדה : (ה) וחתו ובושו. כל המביטי' ומלפי' על עזרת כוש והמתפארי' במשען מצרים : תפארתם . ונטיי"ם בלע"ז : יושב האי הזה . ארץ ישראל שהיו נשענים על פרעה לעזרה : האי . לשון איי היס :

כא (א) משא מדבר ים . הנבואה הזאת על בבל כמו שמפורש בה ואם תאמר הרי כבר ניבא עליה [לעיל יג] על נשפה שלו גם וכל הפרשה כולה פעמי' שהנבואה באה בפיו היום בסיגנון אחד ולאחר זמן בסיגנון אחר : משא מדבר ים . תירגי' יונתן מטל משריין דאתיין ממדברא כמי ימא : כסופות בנגב לחלוף . כרוח סופה המתהפך בארץ יבשה שהיא מעלה אבק רב . לחלוף . כך יחליפו לבא מחנות רבות על בבל : ממדבר . יבואו לה : מארץ

מצודת ציון

כמו מחשוף הלבן (נרחשיה ל) : שת . ענין יסוד כמו שתותיה מדוכאים(לעיל י"ט) והוא כינוי לשנבות שהוא מקום חזק שבאדם כמו היסוד בבנין וגן עד שתותיהם (ש"ב י) . (ה) וחתו . ענין שבר : (ו) כה . כמו כן : נסבו . מלי ניסה ובחירה :

כא (א) כסופות . רוח סופה וסערה : בנגב . ענין יובש כמו כאחיקים בנגב (תהלים קכ"ו) : לחלוף . לשנוי כמו וחלף ביהודה (לעיל ח) . (ב) חזות . מראה נבואה : הבוגד. ענין מרד:והשודד.ענין עושק : עיכם . הוא ממדינת מדי : צורי . מלשון מצור והוא היקף וניסות סביב

סעיר

לחלוף . כן יהיה מרבית האבק לעת יחלוף לבא רב להלאם על בבל : ממדבר בא . מדרך המדבר יבוא : מארץ נוראה . כן יקרא המדבר שהוא מקום נחשים ועקרבים המייראים את העובר בו וכמו"ש המדבר סגדול והמורא (דברים ח) וכפל הדבר במ"ש : (ב) חזות . הנבואה קשה לאמר לי על בבל : הבוגד בוגד . כל הרועה לבגוד בוגד בו : והשודד שודד . כל הרועה לשדד מחנות את העכו"ם כמה שהשלי עליהם עול כבד הנה עתה

סַקּוּ עֵילָמָאי תֻּקְפוּ מָדָאי
כָּל דַּהֲוָה מִתְאַנְחִין מִן
קָדָם מַלְכָּא דְּבָבֶל אַנְחַית
לְהוֹן׃ ג עַל כֵּן אִתְמְלִיאוּ
חַרְצֵיהוֹן זְוַעֲיָא דַּחֲלָא
אֲחַדְתַּנּוּן הָא כְּחֶבְלִין
לְיַלְדְּתָא אִטְפַּשׁוּ
מִלְּמִשְׁמַע טְעוּ מִלְּמֶחֱזֵי׃
ד טְעָה לִבְּהוֹן עָקָא
וּבִיעוּתִין אַחֲדוּנּוּן אֶתֵּר
בֵּית רוּחֲצָנְיָא הֲוָה לְהוֹן
לִתְבַר׃ ה סַדְּרוּ פְּתוֹרִין
אָקִימוּ סַכְוָאִין אֲכוֹלוּ
שְׁתוֹ קוּמוּ רַבְרְבָיָא מָרִיקוּ
אָקִים סַכְוָאָה דְּיַחֲזֵי חַיֵּי׃
ו אֲרֵי כִדְנָן אֲמַר לִי יְיָ אֲזֵיל
רַכִּיב עַל גַּמְלָא אֲמַר
נְבִיָא אֲצִיתִית אֲצָתָא וַחֲזִית וְהָא מַשְׁרְיָן לַחֲדָא׃

הִשְׁבַּתִּי׃ ג עַל־כֵּן מָלְאוּ מָתְנַי חַלְחָלָה
צִירִים אֲחָזוּנִי כְּצִירֵי יוֹלֵדָה נַעֲוֵיתִי מִשְּׁמֹעַ
נִבְהַלְתִּי מֵרְאוֹת׃ ד תָּעָה לְבָבִי פַּלָּצוּת
בַּעֲתָתְנִי אֶת נֶשֶׁף חִשְׁקִי שָׂם לִי לַחֲרָדָה׃
ה עָרֹךְ הַשֻּׁלְחָן צָפֹה הַצָּפִית אָכוֹל שְׁתֹה
קוּמוּ הַשָּׂרִים מִשְׁחוּ מָגֵן׃ ו כִּי כֹה אָמַר
אֵלַי אֲדֹנָי לֵךְ הַעֲמֵד הַמִּצְפֶּה אֲשֶׁר יִרְאֶה
יַגִּיד׃ ז וְרָאָה רֶכֶב צֶמֶד פָּרָשִׁים רֶכֶב חֲמוֹר
רֶכֶב גָּמָל וְהִקְשִׁיב קֶשֶׁב הַרְבֵּה׃

רש"י

בגל עתה השבתי אותה : (ג) מלאו מתני חלחלה: הנביא היה רחמני ומתאנח על פורענות האומות זו מדרש אגדה ולפי פשוטו הנביא אומר הקינה והאיומות כאלו זו בבל מתאוננת : צירים . לשון חיל וחבלים ורבותינו אמרו יש דלתות וצריס לאשה כמו שיש צירים לדלתות הבית : נעויתי . חולי היא הקרוי עוית בלשון חכמים : (ד) פלצות . בהלה : את נשף חשקי . לילה שהייתי חושק בה לשמחה ולמשתה בספר יוסיפון מלינו שהיה שמח על שנלכד גדודיו את חיל פרס אותו לילה שם לי לחרדה שנאמר (דניאל ה) בלשצר מלכא עבד לחם רב וגו' לאישתיו חמרא וגו' ביה בליליא קטיל ונומר ודריוש מדאי קבל מלכותא (שם ו') : (ה) צפה הצפית . זקוף המגורה בגרגשים רבה לוחין לנגרתא לפיתא :

מצודת דוד

בכוח תפלתה בעלתי כל האמות: (ג) על כן . בעבור גודל הצרה . מלאו מתני חלחלה : הנביא אמר בלשון בבל : צירים אחזוני . כאבים אחזו אותי כמו כאבי יולדת : נעויתי משמוע . נתעקם גופי מקול השמועה ונבהלתי מראייה פלאי האדון : (ד) תעה לבבי . לא ידעה לבבי מה לעשות מרוב צער : פלצות בעתתני . חרדה הבעתה והפחיד אותי וכפל הדבר במ"ש לגודל החרדה והפחד : את נשף חשקי . הלילי שהייתי חושק ומתאוה לה לעשותה משתי ושמחה על אשר נלכד את חיל פרס במ"ש ביוסיפון : שם לי לחרדה . מי שבידו להשיש שם לי הלילי הזה לחרד' כי בא נכרג בלשצר ובכבשה בבל ומלך בה דריוש כמפורש בדניאל : (ה) ערוך השלחן . בעת שהיו עורכים השלחן על המשתה אמרו אלו לאלו לפה הצפית ר"ל יעמוד הצופה על המצפה לראות אם באים חיל פרס ומדי : אכול שתה . בעוד שהיו אוכלים ושותים אמרו אלו לאלו קומו השריש ומשחו המגן לרדת אל המלחמה : שיאמרו זה לזה לך העמד המצפה שיגיד את אשר יראה : (ו) וראה . כאלו העומד על המצפה ראה רכב ברוכבים עליו זוג פרשים וראה ג"כ רכב חמור וכו' ר"ל אחד רוכב על חמור ואחד רוכב על גמל ר"ל ראה ברכב מיני בעלי חלמתה : והקשיב

אכול שתה . ומתוך האכילה והשתיה לעקו קומו השריש : משחו מגן . מגיני עור שלוק הן ומיושחין אותן בשמן כדי שיחליק אם הזיין וכך נאמר בשאול כי שם נגעל מגן גבורים פלא את משיחתו ולא קיבל' ונעשה מגן שאול כאלו לא נמשח בשמן : (ו) לך העמד המצפה . עתיד אחד מתלמידך לקרא חבר על מדותי על דרך שלוחתה של בבל והוא חבקוק שבע עוגה ועמד בתוכה ואמר (חבקוק ב') על משמרתי אעמוד' ואצפה לראות מה ידבר בי אמר הקב"ה ליעשי' העמידהו לאותו מצפה והבטיחהו מאחי שיעמד על מצפהו ואשר יראה במצלתה של בבל ויגיד : (ז) וראה רכב . ואני אראנו שם כמין רכב לאמר פרשי' אחד רוכב חמור ואחד רוכב גמל וסימן היא לפרס ומדי : והקשיב קשב . ושם ישמע בגבואתו

כמין

מצודת ציון

הפיר לבבם' : (ג) חלחלה . ענין רעדה ורתת . צירים . ענין כאב כמו לוריס וחבלים יאחזון (לשל י"ג) : נעויתי . מלי עוות ועקום : (ד) תעה . מי שאינו יודע מה לעשות הקרא תועה והוא אל מהתועי בדרך ואינו יודע להיכן ילך : פלצות . ענין חרדה כמו ועמודים יתפלצון (איוב ט) בעתתני . מלי בעתה ופחד : נשף . ערב כמו קדמתי בנשף (תהלי' קיט) : חשקי . ענין תאוה כמו תשק אלמה (מ"א ח) : [ה] ערוך . ענינו סדור המאכל : צפה . ענין ראיה כמו יצף ה' [נרחשי' ל"א] : הצפית . העומד וראוה אם נייסות באים נקרא לוסה: משחו מגן . יש מגן עשוי מעור שלוק ומושחין אותו בשמן להחליק מעליו מכת חרב וחנית וכן מגן שאול כלי משוח בשמן (ש"ב א') : (ו) המצפה . כמו הצופה : (ז) צמד . זוג כמו

(ו)לך העמד המצפה . הנביא יאמר על לשון שרי בבל (ז) וראה . כאלו העומד על המצפה ראה רכב ברוכבים עליו

מגלת שתה . ומתוך האכילה והשתיה לעקו קומו השרים : משחו מגן . מגיני עור שלוק הן ומושחין אותן בשמן כדי שיחליק אם הזיין וכך נאמר בשאול כי שם נגעל מגן גבורים פלא את משיחתו ולא קיבל' ונעשה מגן שאול כאלו לא נמשח בשמן : (ו) לך העמד המצפה . עתיד אחד מתלמידך לקרא חבר על מדותי על דרך שלוחתה של בבל והוא חבקוק שבע עוגה ועמד בתוכה ואמר (חבקוק ב') על משמרתי אעמוד' ואצפה לראות מה ידבר בי אמר הקב"ה ליעשי' העמידהו לאותו מצפה והבטיחהו מאחי שיעמד על מצפהו ואשר יראה במצלתה של בבל ויגיד : (ז) וראה רכב . ואני אראנו שם כמין רכב לאמר פרשי' אחד רוכב חמור ואחד רוכב גמל וסימן היא לפרס ומדי : והקשיב קשב . ושם ישמע בגבואתו

כמין

מצודת דוד

וכן כתוב כי בכר זכר שביסס ואמר מלרים לרוב גבותן שנאמר בכסס גדלי בכר (יחזקאל ט"ז) : (ה) וחתו . ישראל שהיו מביטים לעזרת כוש והיו מתפארים בעבותן מלרים שבוא מפלתם יחתו ויבושו מהבטח ותפארתם : (ו) יושב האי הזה . זהו לי"ש שהוא בגבול כוש : כה מבטינו . כזאת עלתה להאומות אשר היינו מביטים אליהם לעזרה אשר תשכנו לעזם אליהם לסגלל ממלך אשור : ואיך נמלט אנחנו . אם כך עלתה בהם ולא יכלו למלט את עלמם איך ממלט אנחנו בעזרתם :

כא (א) מדבר ים . ר"ל על בבל היושבת אחר המדבר המערבי של פרס ומדי הבאים עליה למלחמה : כסופות . רוח סופה המתהפך בארץ נגובה ויבשה שמעלה אבק רב : מארץ נוראה . תירג' יונתן מקום נחשים ועקרבים המייראים את העובר בו וכמו"ש המדבר סגדול והמורא (דברים ח) וכפל הדבר במ"ש : (ב) חזות . הנבואה קשה לאמר לי על בבל : הבוגד בוגד . כל הרועה לבגוד בוגד בו : והשודד שודד . כל הרועה לשדד מחנות את העכו"ם כמה שהשלי עליהם עול כבד הנה עתה : כל אנחתה . כל האומות שהיתה בבל

נבוא

דָּכֶב גָּמָל וְהַקְשִׁיב קָשֶׁב רַב־קָשֶׁב׃ ח וַיִּקְרָא
אַרְיֵה עַל־מִצְפֶּה ׀ אֲדֹנָי אָנֹכִי עֹמֵד תָּמִיד
יוֹמָם וַעַל־מִשְׁמַרְתִּי אָנֹכִי נִצָּב כָּל־הַלֵּילוֹת׃
ט וְהִנֵּה־־־

כב א מַשָּׂא גֵיא חִזָּיוֹן מַה־לָּךְ אַפּוֹא
כִּי־עָלִית כֻּלָּךְ לַגַּגּוֹת׃ ב תְּשֻׁאוֹת וּ מְלֵאָה
עִיר הֲמוּיָה קִרְיָה עֲלִיזָה חֲלָלַיִךְ לֹא חַלְלֵי־
חָרֶב וְלֹא מֵתֵי מִלְחָמָה׃ ג כָּל־קְצִינַיִךְ
נָדְדוּ־יַחַד מֵקֶשֶׁת אֲסָרוּ כָּל־נִמְצָאַיִךְ אֲסָרוּ
יַחְדָּו מֵרָחוֹק בָּרָחוּ׃ ד עַל־כֵּן אָמַרְתִּי שְׁעוּ
מִנִּי אֲמָרֵר בַּבֶּכִי אַל־תָּאִיצוּ לְנַחֲמֵנִי עַל־
שֹׁד בַּת־עַמִּי׃ ה כִּי יוֹם מְהוּמָה וּמְבוּסָה
וּמְבוּכָה לַאֲדֹנָי יְהוִה צְבָאוֹת בְּגֵי חִזָּיוֹן
בַּחֲדָא מַרְחִיק עֲרָקוּ׳ ׳ עַל כֵּן אֲמַרִית שְׁבוּקוּ מִנִּי אֶבְכֵּי בְּמָרֵר לָא
תִתְבְּעִיתוּ לְנַחֲמוּתִי עַל תְּבַר בְּנִשְׁתָּא דַּעַמִּי ׃ ה אֲרֵי יוֹם רְגוּשׁ וְאִתְדַּשָּׁא
וּקְטוֹל קֳדָם יְיָ אֱלָהֵי צְבָאוֹת עַל קַרְתָּא דְיָתְבָא בְּחֵלְתָּא דְאִתְנַבִּיאוּ עֲלָהּ
גְּבִיָּא מִבְקְשִׁין בְּתָיָא מַקְסִין מִגְדְּלָיָא בְּרֵישֵׁי

תרגום

א מַטַּל גְּבוּאֶתָא עַל
קַרְתָּא דְיָתְבָא בְּחֵילְתָּא
דְּאִתְנַבִּיאוּ עֲלָהּ גְּבִיָּא מַה
לְכוֹן כְּדֵין אֲרֵי סְלִקְתּוּן
כּוּלְכוֹן לְאֲגַרְיָא׃ ב מִן
קֳדָם אִתְרְגוּשָׁא
דְּאִתְמְלִיאַת קַרְתָּא
מְשַׁבְּחְתָּא כְּרַכָּא חֲדָאָה
קְטִילַיִךְ לָא אִתְקְטִילוּ
בְּחַרְבָּא וְאַף בְּקְרָבָא לָא
מִיתוּ׃ ג (כָּל שִׁלְטוֹנַיִךְ
אִטַּלְטְלוּ כַּחֲדָא מִן קֳדָם
מִתַּח קַשְׁתָּא גְּלוּ כָּל
דְּאִשְׁתְּכַח בִּיךְ אִתְקַטְּלוּ

ת״א מקרקר קיר תענית סס. ויקרא אדני מגיגה ח ה עכו״ס ח ג.

מצודת ציון

כב (ה) גיא . עמק : חזיון . היא ירושלים גיא שנתנבאו עליה רוב נבואות : כי עלית כולך לגגות. כשבא עליהם היל עולים על גגותיהם לראות החיל ולהלחם ורבותיו פירשו על כהניה שעלו על גגו של היכל ומפתחות העזרה בידם כדאיתא במס׳ תענית . ומי״א אומר שהיו גפי הרוח באויר רבתי:(ב)תשואו׳ מליאה . עיר שהיתה מליאות תשואות קול רוב אדם הומים ועליזה עכשיו מה לך מתאבלות : חלליך לא חללי חרב . טובים היו אילו חללי חרב היו

מצודת דוד

כב (ה) גיא חזיון . זה ירושלים שהיתה מקום הנבואה ועם כי עמדה בהר קראה גיא לגבוהה לרעם ולו׳ שהשפלים האויבים בחשאתיה ומהר נעשה גיא : מה לך איפוא . מה נעשה לך עתה אשר עלית על הגגות כי כן דרך נשבא העיר במצור עולים על הגגות לראות כמה יש המון עם הצרים :
(ב) תשואות . עד הנס היית מלאה המיית אנשים : עיר הומיה . כפל הדבר במ״ש : קריה עליז׳ . דרך מלאה שמחה בתרבית המחלה והעוש׳ : חלליך . עתה איך עלתה כך אשר חלליך לא חללי חרב המה כי ברעב מתו הדמו המקשה ממיתת חרב :
(ג) כל קצינך . לדקיה ושריו אשר נדדו יחד ונרחו הנה נאסרו מרודי הקשת כי כאשר ברחו דרך המערה הזמין הקב״ה לבי אחד רץ על המערה ממעל ורדפו אחריו רודי קשת ונשבאו לפתח המערה מצאו את לדקיה ושריו יוצאים ותפשום ואסרום :
כל נמצאיך . את כל הנמצאים כולם יחדיו אסרו : מרחוק ברחו . אשר ברחו למרחוק מצאום האויב ואסרום: (ד) שעו מני . הדלו ממני ואל תנחמני : אמרר בבכי . אמרר לב הסומעים במרירות הבכי : אל תאיצו . אל תדחקו לנחמני על השוקת של בת עמי כי רב הוא להנחם עליו וכפל הדב׳ במ״ש בדרך המקום: (ה) כי יום וכו׳ ל״ה׳ וכו׳ . מוכן לה׳ להביא על ירושלים יום מהומה וכו׳ : מקרקר קיר . האויב יהרוס קירות החומות : ושוע אל ההר . האויב יעטק עלי להר ציון וכבשום:

תרגום

ת״א מקרקר קיר תענית דף נט.

כב (ה) גיא חזיון . היא ירושלים גיא שנתנבאו עליה רוב נבואות : כי עלית כולך לגגות. כשבא עליהם היל עולים על גגותיהם לראות החיל ולהלחם ורבותיו פירשו על כהניה שעלו על גגו של היכל ומפתחות העזרה בידם כדאיתא במס׳ תענית . ומי״א אומר שהיו גפי הרוח באויר רבתי:(ב)תשואו׳ מליאה . עיר שהיתה מליאות תשואות קול רוב אדם הומים ועליזה עכשיו מה לך מתאבלות : חלליך לא חללי חרב . טובים היו אילו חללי חרב היו

רש״י

מעכשיו שהם חללי רעב : (ג) כל קצינך נדדו יחד . לדקיהו ושריו שילאו לברוח בלילה : מקשת אוסרו . אשר מאימת המורים מליה בקשת היו נאסריים להסגר בתוך העיר וכל הנמצאים בו אסרו יחד בזיקים ורובן מרחוק ברחו קודם לכן : (ד) שעו מני . הדלו ממני כך הקב״ה אומר למלאכי השרת : (ה) ומבוסה. מרמס כמו בוססו את חלקתי (ירמיה י״ב) וכמו כנבוריים בוסיס בטיט חוצות (זכריה י׳) : מקרקר קיר . יוסי קירקור קיר החומה . ושוע

מצודת דוד

כב (ה) גיא חזיון . זה ירושלים שהיתה מקום הנבואה ועם כי עמדה בהר קראה גיא לגבוהה לרעם ולו׳ שהשפלים האויבים בחשאתיה ומהר נעשה גיא : מה לך איפוא . מה נעשה לך עתה אשר עלית על הגגות כי כן דרך נשבא העיר במצור עולים על הגגות לראות כמה יש המון עם הצרים :
(ב) תשואות . עד הנס היית מלאה המיית אנשים : עיר הומיה . כפל הדבר במ״ש : קריה עליז׳ . דרך מלאה שמחה בתרבית המחלה והעוש׳ : חלליך . עתה איך עלתה כך אשר חלליך לא חללי חרב המה כי ברעב מתו הדמו המקשה ממיתת חרב :
(ג) כל קצינך . לדקיה ושריו אשר נדדו יחד ונרחו הנה נאסרו מרודי הקשת כי כאשר ברחו דרך המערה הזמין הקב״ה לבי אחד רץ על המערה ממעל ורדפו אחריו רודי קשת ונשבאו לפתח המערה מצאו את לדקיה ושריו יוצאים ותפשום ואסרום :
כל נמצאיך . את כל הנמצאים כולם יחדיו אסרו : מרחוק ברחו . אשר ברחו למרחוק מצאום האויב ואסרום: (ד) שעו מני . הדלו ממני ואל תנחמני : אמרר בבכי . אמרר לב הסומעים במרירות הבכי : אל תאיצו . אל תדחקו לנחמני על השוקת של בת עמי כי רב הוא להנחם עליו וכפל הדב׳ במ״ש בדרך המקום: (ה) כי יום וכו׳ ל״ה׳ וכו׳ . מוכן לה׳ להביא על ירושלים יום מהומה וכו׳ : מקרקר קיר . האויב יהרוס קירות החומות : ושוע אל ההר . האויב יעטק עלי להר ציון וכבשום:

טוּרְיָא׃ ו וְעֵילְמָאי נְטָלוּ
זָן בִּרְתַּךְ אֱנָשׁ וְעַמַּיָּה זוֹג
פָּרְשִׁין וְעַל שׁוּר דְּבַקוּ
תְּרֵיסִין׃ ז וַהֲוָה שִׁפַּר
מֵשַׁרְךָ אִתְמְלִיאוּ רְתִיכִין
וּפָרְשִׁין מְמַגַּן עַל תַּרְעִין׃
ח וְגַלֵּי יַת מַטְמוֹרֵית בֵּית
יְהוּדָה וְאִסְתְּכִי בְּעִדָּנָא
הַהִיא עַל זָן בֵּית גְּנָזֵי
מַקְדְּשָׁא׃ ט וְיַת פְּרוּצַת
קַרְתָּא דְדָוִד חֲזַיְתּוּן אֲרֵי
סַגִּיאַת וְכַנְשְׁתּוּן יַת עַמָּא
לְמֵי בְּרֵכְתָּא אַרְעִיתָא׃
י וְיַת בָּתֵּי יְרוּשְׁלֵם מְנִיתּוּן
וְתַרְעִתּוּן בָּתֵּיָא לְתַקְפָּא
שׁוּרָיָא. יא וּמְקַוְיָא עֲבַדְתּוּן
בֵּין שׁוּרָיָא לְמֵי בְּרֵכְתָּא עַתִּיקְתָּא וְלָא אִסְתַּכַּלְתּוּן בְּדַעֲבָדָא וְדִי בְרָאָה

מַקְרַקַּר קִיר וְשׁוּעַ אֶל־הָהָר׃ ו וְעֵילָם נָשָׂא
אַשְׁפָּה בְּרֶכֶב אָדָם פָּרָשִׁים וְקִיר עָרָה מָגֵן׃
ז וַיְהִי מִבְחַר־עֲמָקַיִךְ מָלְאוּ רֶכֶב וְהַפָּרָשִׁים
שֹׁת שָׁתוּ הַשַּׁעֲרָה׃ ח וַיְגַל אֵת מָסַךְ יְהוּדָה
וַתַּבֵּט בַּיּוֹם הַהוּא אֶל־נֶשֶׁק בֵּית הַיָּעַר׃
ט וְאֶת בְּקִיעֵי עִיר־דָּוִד רְאִיתֶם כִּי־רַבּוּ
וַתְּקַבְּצוּ אֶת־מֵי הַבְּרֵכָה הַתַּחְתּוֹנָה׃ י וְאֶת־
בָּתֵּי יְרוּשָׁלִַם סְפַרְתֶּם וַתִּתְּצוּ הַבָּתִּים לְבַצֵּר
הַחוֹמָה׃ יא וּמִקְוֶה עֲשִׂיתֶם בֵּין הַחֹמֹתַיִם
לְמֵי הַבְּרֵכָה הַיְשָׁנָה וְלֹא הִבַּטְתֶּם אֶל־
ותבט

ושוע אל ההר . וקול שוועה לנוס אל ההריס למלט : (ו) נשא אשפה . אספות חליס קיי״ברן בלע״ז : וקיר ערה מגן . ת״י ועל שור דבקו תריסין והוא כמו ערות על יאור (לעיל ייט) ומתערה כאזרח רענן (תהלים ל״ז) ויש לפרש וקיר ערה מגן קיר שם העיר כמו [מלכים ב ט] ויגלה קירה בני אות׳ מדינה גלו מגיניהם על ירושלים : (ז) שת שתו השערה . שמו מצור על השערים ודומתו יש במלכי׳ במלחמת בן הדד שימו על העיר (שם ח ד): (ח)ויגל . ל׳ גילוי : מסך יהודה . היא בית המקדש שהיה מגין ומיסך ומסכך עליהם : ותבט ביום ההוא . המבוולות להלחם בה : אל נשק בית היער . שם המגיניס שלא מאות ומאתים (למה) שעשה שלמה

מצודת דוד

(ו) ועילם . כמי עילם שהוא ממרינת מדי בא׳ גם המה לעזרת בבל וכשלו תשפהות מלאים חליס ובאו עם רכב המיוחד לאדם ועליו פרשים : וקיר. אנשי קיר גלו המגיניס לקראת המלחמה:
(ז) מבחר עמקיך . העמקים המובחרים מלאו מרכב מלכשי המלחמה : שות שתו . שמו פרוסה לשערי ירושלים להלחם :
(ח) ויגל . האויב גלה את מסך יהודה כי היו סבוריס שיהיו מסוכנין מרעת האויב לפי שבא״מ היה בנחלתם ובא האויב וגלה המסך ר״ל לא הועיל להם סכך המקדש : ותבט . אל מול יהודה יאמר כשראית אשר בא האויב בעצם אל הנשק אשר בבית יער הלבנון שנתן שם שלמה מגיניס וצנות כמ״ש ויעש המלך שלמה מאתים צנה וכו׳ ושלש מאות מגיניס וכו׳ ויתקע המלך בית יער הלבנון (מ״א י) ונתת עיניך בהם להלחם עמהם ובאומר הכיעות עצמך לתלתה ולא לתשובה : (ט) בקיעי עיר דוד . ראיתם שנתרבו בקיעות וסרקיס בחומת ציון וראיתם נוחה לבנות משם : ותקבצו . ולזה הכנסתם את המים המפוזרים לחיות מוכן לגבול העיר לבנות פרצות החומה : והתחתונ׳ . כי היא מתוכה שמוכה אל החומה : (י) ספרתם . לקחת לפי הערך להרסם לחזק באנשיהם את החומה : (יא) ומקוה . סברכה היישנה להיות לחזק לעיר מול האויב : ולא הבטתם . ר״ל הנס עשיתם הכנות חומות אבל לא הבטתם אל מי העושה והקנה עד הנס כי לא שלחם עזר ממנו : ויוצרה . היוצר את

מצודת ציון

ענין לעקה כמו שועתי קולי (יונה ב) : (ו) אשפה . הוא ערתם חליס כמו עליו תרנה אשפה (איוב ט״ל) : וקיר . שם מקום כמו וינלס קירה (מ״ב ט״ו) : ערה . ענין הגלות הדבר כמו מקור׳ הערה (ויקרא כ) : מגן . ענין מלכות ברזל עשוי ללבוש במלחמה לסגן ממכת חרב וחנית : (ז) שות שתו . ענין שימה כמו שתו עלי (תהלים ג) : (ח) מסך . מל׳ סכך ומכסה : נשק . כלי מלחמה כמו ועיר מבצר וכסנק (מ״ב י) : (ט) חברכה . הוא מקום בנוי בחנכים ובסיד ושם מתכנסים המים כמו העלת הברכה (לעיל ז) (י) ותתצו . מל׳ נחילה והריסה : לבצר . מל׳ מבצר ור״ל לחזק : (יא) ומקוה . מקום כמוס המים כמו ומקוה המים (בראשית א) : הישנה . הנעשה מזמן רחוק : ויוצרה. ענין בריאה ולקרמה

ויתמזק

ויתמוך המלך בית יער הלבנון (שם ח ז) : (ט) בקיעי עיר דוד . בקיעי המומה ראיתם כי רבו : ותקבצו את מי הברכה . י״ת וכנישתון ית עמא למי בריכתא תרעיתא שהוא אגל בקיעי עיר דוד להלחם שם לפי שראיתם שיש שם חורפה לירושלים ומומה ליבשם משם : (י) ואת בתי ירושלים ספרתם . כמה בתים יש לכל אחד שיחנו מהם לפי חשבון כדי לקחת האבנים והעצים לבצר את החומה . לבצר . לחזק ל׳ עריס בצורות(במדבר י״ג) : (יא) ומקוה עשיתם . אגם מים להיות חוזק לעיר : בין החומותים . החומות כפולות חיל וחומה ובין מי הברכה הישנה : ולא הבטתם אל עושיה . ואם תאמרו אף חזקיה עשה כן שנאמר (ד״ה ב׳ ל״ה)

ענין לעקה כמו שועתי קולי (יונה ב) : (ו) אשפה . הוא ערתם חליס כמו עליו תרנה אשפה (איוב ט״ל) : וקיר . שם מקום כמו וינלס קירה (מ״ב ט״ו) : ערה . ענין הגלות הדבר כמו מקור׳ הערה (ויקרא כ) : מגן . ענין מלכות ברזל עשוי ללבוש במלחמה לסגן ממכת חרב וחנית : (ז) שות שתו . ענין שימה כמו שתו עלי (תהלים ג) : (ח) מסך . מל׳ סכך ומכסה : נשק . כלי מלחמה כמו ועיר מבצר וכסנק (מ״ב י) : (ט) חברכה . הוא מקום בנוי בחנכים ובסיד ושם מתכנסים המים כמו העלת הברכה (לעיל ז) (י) ותתצו . מל׳ נחילה והריסה : לבצר . מל׳ מבצר ור״ל לחזק : (יא) ומקוה . מקום כמוס המים כמו ומקוה המים (בראשית א) : הישנה . הנעשה מזמן רחוק : ויוצרה. ענין בריאה ולקרמה

עֹשֶׂיהָ וִיצָרָהּ מֵרָחוֹק לֹא רְאִיתֶם׃ יב וַיִּקְרָא
אֲדֹנָי יְהוָה צְבָאוֹת בַּיּוֹם הַהוּא לִבְכִי
וּלְמִסְפֵּד וּלְקָרְחָה וּלְחֲגֹר שָׂק׃ יג וְהִנֵּה
שָׂשׂוֹן וְשִׂמְחָה הָרֹג בָּקָר וְשָׁחֹט צֹאן
אָכֹל בָּשָׂר וְשָׁתוֹת יַיִן אָכוֹל וְשָׁתוֹ כִּי מָחָר
נָמוּת׃ יד וְנִגְלָה בְאָזְנַי יְהוָה צְבָאוֹת אִם־
יְכֻפַּר הָעָוֹן הַזֶּה לָכֶם עַד־תְּמוּתוּן אָמַר אֲדֹנָי
יְהוָה צְבָאוֹת׃ טו כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יְהוִה
צְבָאוֹת לֶךְ־בֹּא אֶל־הַסֹּכֵן הַזֶּה עַל־שֶׁבְנָא
אֲשֶׁר עַל־הַבָּיִת׃ טז מַה־לְּךָ פֹה וּמִי־לְךָ
פֹה כִּי־חָצַבְתָּ לְךָ פֹה קָבֶר חֹצְבִי מָרוֹם
קברו
לוֹ פֶּרְגָּמָא הָדֵין לוֹת שֶׁבְנָא דִּי מְמָנָא עַל בֵּיתָא׃
מָה לָךְ בְּדֵין אֲרֵי אִתְקְנֵית לָךְ כָּא אֶתֶר אַתְקִין בְּרוּמָא אַתְרֵיהּ שַׁוֵּי בְּכֵיפָא בֵּית

מִלְּקַדְמִין לָא חֲזִיתוּן׃
יב וְאַכְרֵי נְבִיָא דַיְיָ אֱלָהִים
צְבָאוֹת בְּיוֹמָא הַהוּא
לְמִבְכֵּי וּלְמִסְפַּד וּלְגַזּוּז
רֵישׁ וּלְמֵיסַר סַקִּין׃ יג וְהָא
בִּיעָא וְחֶדְוָה אָמְרִין נְקַטּוּל
תּוֹרִין וְנִכְסֵי עָאן נַיכוּל
בְּסַר וְנִשְׁתֵּי חֲמַר נַיכוּל
וְנִשְׁתֵּי מְדַנְמוּת לָא נַחֵי׃
יד אֱמַר נְבִיָא בְּאוּדְנֵי
הֲוֵיתִי שָׁמַע כַּד אִתְגְּזַר דָּא
מִן קֳדָם יְיָ צְבָאוֹת אִם
יִשְׁתְּבַק חוֹבָא הָדֵין לְכוֹן
עַד דִּי תְּמוּתוּן מוֹתָא
תְּגִיעָא אֲמַר יְיָ אֱלָהִים
צְבָאוֹת׃ טו כְּדֵנָן אֲמַר יְיָ
אֱלָהִים צְבָאוֹת אֶתָּא אֱזֵיל
טוֹ וְתֵימַר לֵיהּ מָה לָךְ כָּא

ת"א וכתב בשון תגיגה ל' יח . ונגלה וגו' יומא ח פו תענית שם . אדני צבאות חגיגה ב טז.לך כא סנהדרין כ סז .מה לך פה שם .הנה כי' כתובות ב כח סנהדרין ג כז.

מדוריה

רש"י

ויתחזק ויבן את כל החומה הפרולה ויעל על המגדלים ולחולה החומה האחרת ויחזק את המלא עיר דוד . חזקיהו בי"י אלהי ישראל בעת וגו' (מלכים ב' י"ח) אבל אחס בימי יהויקים ולדקיהו לא הבעתם אל עוסיה : ויוצרה מרחוק . מאז שברא את העולם עלהה ירושלים ובית המקדש במחשבה : לא ראיתם. לא חשבתם : והנה ששון ושמחה · הקב"ה כביכול אבל לפניו ואתם אוכלים ושמחים : כי מחר נמות. בעולם הבא הנביאים אומרים לנו מאת הקדוש ברוך היא שלא יהיה לנו חלק לעולם הבא נעשה לנו

מצודת ציון

(יג) **ולקרחה** . ענין תלישת השער על כי מקומה כשאר קרח וכן ואיש כי ימרט ראשו קרח הוא (ויקרא י"ג) : (יג) **הרוג.** ענין שחיטה ואחר בלשון כזיון : (טו) **הסוכן** . ממונה על סאוצרות כמו ערי מסכנות (שמות א) : **על שבנא** . אל שבנא : (טז) **פה** . הוא כמו כלן : **חצבת** . חפירה באבנים נקרא

מצודת דוד

ירושלים מזמן רחוק להיות למשכן לו אותו לא ראיתם לשוב אליו בתשובה : (יב) **ויקרא ה'** . ע"י הנביא קודם בוא הפורענות קרא כי להזהיר להעם למען יספדו ויבכו ויקרחו קרחה לשוב מעומתיהם : (יג) **והנה ששון ושמח'** . וכשלא עשו כן כי הנה לפניהם היה ששון ושמחה : **הרוג בקר** . שחטו בהמות ואכלו בשר ושתו יין ואמרו זה לזה דרך לענג נאכול ונשתה בעודנו חי כי מחר נמותכיד האויב ואם לא עכשיו לימתי :

(יד) **ונגלה באזני ה' צבאות** . מאמר הנביא בשם כ' שאמר הנה דברים נגלה באזני אני ה' לצבאות ותחטר מלת אני : **אם יכופר.** ר"ל לכן הריני נשבע אם העון הזה יכופ לכם בגלות כ"א עד תמותון בחרב : (טו) **אל הסוכן** . אל הממונה על האוצר וחזר ופירש אל שבנא אשר הוא פקיד על בית המלך : (טז) **מה לך פה** . כאלו אמר ואמרת אליו מה לך פה וכו' ולפי שחשב למצוי את ירושלים כיד סנחריב אמר לו מה לך חלק בהעיר הזאת להחרב כיד סנחריב : **ומי לך פה** . ר"ל וכי יש לך פה משפחה מחשובי העיר לעשות בה דבר כזה : **כי חצבת לך פה קבר** . ר"ל אשר עדמת בנפשך לחלוב לך פה קבר . כאלו פה תמות ופה תקבר כאחד מחבושי העיר אשר בעבור כן נשאך לבך לדבר כזה : **חצבי מרום קברו** . אתה כמי שחולב קברו בחקום גבוה אלא יאחד שיורידוהו משם וכמי שחוקק בסלע מקום שכמו שהוא לו למשגב ר"ל סבור אתה שתהיה לעולם בעיר הזאת בהשרה שאתה בה היום ולא יורידך מי ממנה ולזה מלאה לבך לחסביר

בעיר

מְדוֹרֵיהּ׃ יז הָא יְיָ מְטַלְטְלָךְ
טַלְטוּל דְּגַבְרָא וְתַחְפֵּינָךְ
בְּהַתָּא׃ יח וַיְעַדֵּי מִנָּךְ יַת
מִצְנֶפְתָּא וַיַּקִּיפוּנָךְ בַּעֲלֵי
דְבָב כְּשׁוּר מַלְקָף וְיַגְלוּנָךְ
לְאַרְעָא פְּתִיוּת יְדַיִן תַּמָּן
תְּמוּת וּתְתַמָּן רְתִיכֵי יְקָרָךְ
יְתוּבוּן בְּקָלָן עַל דְּלָא
נְטַרְתָּא יַקַר בֵּית רִבּוֹנָךְ׃
יט וְאַדְחִינָךְ מִמְּקוֹמָךְ
וּמִשִּׁמּוּשָׁךְ יְמַגְרִינָךְ׃ כ וִיהֵי
בְּעִדָּנָא הַהִיא וְאַרְבֵּי
לְעַבְדִּי לְאֶלְיָקִים בַּר
חִלְקִיָּה׃ כא וְאַלְבְּשִׁנֵיהּ
כִּתּוֹנָךְ וְהֶמְיָנָךְ אַזְרְזֵיהּ
וְשׁוּלְטָנָךְ אֶתֵּן בִּידֵיהּ
וִיהֵי לְאָב לְיָתְבֵי יְרוּשְׁלֶם
וּלְבֵית יְהוּדָה׃ כב וְאֶתֵּן מַפְתֵּחַ בֵּית מַקְדְּשָׁא
ושולטן

סְבָרוּ חִקְקֵי בַּסְלָע מִשְׁכָּן לוֹ׃ יז הִנֵּה יְהוָה
מְטַלְטֶלְךָ טַלְטֵלָה גָּבֶר וְעֹטֶךְ עָטֹה׃ יח צָנוֹף
יִצְנָפְךָ צְנִיפָה כַּדּוּר אֶל־אֶרֶץ רַחְבַּת יָדָיִם
שָׁמָּה תָּמוּת וְשָׁמָּה מַרְכְּבוֹת כְּבֹדֶךָ קְלוֹן
בֵּית אֲדֹנֶיךָ׃ יט וַהֲדַפְתִּיךָ מִמַּצָּבֶךָ
וּמִמַּעֲמָדְךָ יַהֲרֶסֶךָּ׃ כ וְהָיָה בַּיּוֹם הַהוּא
וְקָרָאתִי לַעַבְדִּי לְאֶלְיָקִים בֶּן־חִלְקִיָּהוּ׃
כא וְהִלְבַּשְׁתִּיו כֻּתָּנְתֶּךָ וְאַבְנֵטְךָ אֲחַזְּקֶנּוּ
וּמֶמְשַׁלְתְּךָ אֶתֵּן בְּיָדוֹ וְהָיָה לְאָב לְיוֹשֵׁב
יְרוּשָׁלִַם וּלְבֵית יְהוּדָה׃ כב וְנָתַתִּי מַפְתֵּחַ
בית

ת"א לעוף וגו' סנהדרין שם

רש"י

קברו . שחלב לו קבר בקברי בית דוד ליקבר בין המלכים לכן הוא אומר לו מה ירושה לך בקבדות הללו : חצבי חקקי . יו"ד יחידה כמו שוכני סנה [דברים ל"ג] מקימי מעפר דל : (יז) טלטלה גבר. כהדין תרנגולא דמטלטל מאחר לאחר ורבותיו אמרו טלטולא דגברא קשה מדאיתתא : ועוטך עטה . כמו (שמואל א' כ"ה) ויעט בהם לשון עיט יפריחך כעוף בגלות ורבותיו אמרו לרעת פרחה בו כד"א (ויקרא י"ג) על שפם יעטה : (יח) צנוף יצנפך· כמלכות המקפת את הראש יקיפוך אויבים ומליקים: כדור . כשור מקף ורבותיו פירשו לשון כדור

מצודת דוד

סעיר כיד סנחריב : (יז) **הנה ה' מטלטלך** . ר"ל לא כן יהי'כמו שחשבת כי ה'יטלטל ויגלה אותך מכאן : **טלטלה גבר** . טלטול גדול וחזק : **ועוטך עטה** . יפריחך כעוף בגלות : (יח) **צנוף יצנפך צנפה** . ר"ל הכיס מסובב באויביס ומליקים כמלכות המסבבת את הראש מסביב : **כדור אל ארץ רחבת ידים** . הכיס מושלך בגולי למרחוק ככדור המושלך אל ארץ רחבת ידיס ר"ל במקום שלא ימלא דבר המעכבו אלא מתגלגל והולך למרחוק : **שמה תמות** . במקום שהגלה תמות ולא פה כמה שחשבת : **ושמה מרכבות כבודך קלון בית אדניך** . במקום שהכיס תעלטל תרכב במרכבת שתחשוב אותה לעשפך כבוד גדול ואם סיית רוכב בה בבית אדוניך ר"ל בעוד סיותך אדון בית סיס לך בה קלון ר"ל מה שיהי' מחשב לך בגולה לכבוד סיו מחשב לך במקומך לקלון : (יט) **והדפתיך** . אמר במקום האל אהדוף אותך מן המלא שלך ר"ל לא תהיה עוד בהמלכה אשר אתה עתה בה : **וממעמדך יהרסך** . זה מאמר הנביא לומ' שהאל יהרוס אותו ממעמד והוא כשל ענין בת"ש : (כ) **וקראתי וכו'** . לכיות פקיד וממונה במקומך : (כא) **והלבשתיו כתנתך** . הוא דרך משל לפי שהכתונת הוא מלבוש הוד ותפארת לגדולה ר"ל אלביש בכוד גדולה שיש לך עתה : **ואבנטך אחזקנו** . אחזק אותו בחגורת אבנטך לכיות חזק ומזורז כמוך עתה : **וממשלתך וכו'** . מפרש המשל להוספת ביאור : **והי' לאב** . ולא כמו אתה סעיר לאמר' סעיר כיד האויב : (כב) **מפתח בית דוד** .

מצודת ציון

נקרא בלשון אליכה : **מרום** . מלי' רם וגובה : (יז) **גבר** . ר"ל גדול וחזק : **ועוטך עטה** . ענין עפיפה וספרלה כמו תעט אל הבצל (ש"א י"ד) : (יח) **צנוף יצנפך צנפה** . מלי' מלכפת · כדור · כמו ככדור ותחס' כ"ף הסמוך כמו לב שמח ייטיב נסה (משלי י"ז) ומשפטו כנסה וכדור הוא דבר עגול מה שזורקין מיד ליד ומקבלים אותה וכן עתיד לכיור (איוב ט"ו) : **ידים** . ענין מקום כמו ואחרן רחבת ידים (שופטים י"ח) : **קלון** . ענין חרפה : (יט) **והדפתיך** . ענין דחיפה כמו אשר תדפנו רוח (תהלים א) : **ממצבך** . מלי' מלב ומעמד : (כא) **כתנתך** . מין מלבוש מפואר : **ואבנטך** . כמו ובאבנטך והוא חגורה כמו ופנית לסס אבנטים (שמות כ"ח) : **לאב** . למהניג עוב ויועץ לאחן כמו ויעימני לאב לפרעה (בראשית מ"ה) : (כב) **מפתח** . שם הכלי שפותחין בו

רש"י

שקורין פלוט"א בלע"ז שזורקין אותו ומקבלין מיד ליד : אל ארץ רחבת ידים . בכסיפיא שם המקום: שמה תמות . ולא תקבר בקברי בית דוד ושמה יהיו מרכבות כבודך הפכיס לקלון : בית אדוניך שבקשת : (יט) וממעמדך . ומשימושך במקדש יהרסך : (כ) לאליקים . הוא היה על הבית כשנפל סנחריב כמו שמלינו כשילמו אל רבקשה וגלה לו שבנא וסיעתו וגררהו בזנבות סוסיהם כדאיתא בסנהדרין כשהלך סנחריב אל מרהק' מלך כוש שעוף שבנא וסיעתו והלך לו כך שנינו בסדר עולם : (כב) מפתח בית דוד . ת"י מפתח בית מקדשא ושולטן

מצודת ציון

(יז) **גבר** . ר"ל גדול וחזק : **ועוטך עטה** . ענין עפיפה וספרלה כמו תעט אל הבצל (ש"א י"ד) : (יח) **צנוף יצנפך צנפה** . מלי' מלכפת · כדור · כמו ככדור ותחס' כ"ף הסמוך כמו לב שמח ייטיב נסה (משלי י"ז) ומשפטו כנסה וכדור הוא דבר עגול מה שזורקין מיד ליד ומקבלים אותה וכן עתיד לכיור (איוב ט"ו) : **ידים** . ענין מקום כמו ואחרן רחבת ידים (שופטים י"ח) : **קלון** . ענין חרפה : (יט) **והדפתיך** . ענין דחיפה כמו אשר תדפנו רוח (תהלים א) : **ממצבך** . מלי' מלב ומעמד : (כא) **כתנתך** . מין מלבוש מפואר : **ואבנטך** . כמו ובאבנטך והוא חגורה כמו ופנית לסס אבנטים (שמות כ"ח) : **לאב** . למהניג עוב ויועץ לאחן כמו ויעימני לאב לפרעה (בראשית מ"ה) : (כב) **מפתח** . שם הכלי שפותחין בו

ר"ל

בֵּית־דָּוִד עַל־שִׁכְמוֹ וּפָתַח וְאֵין סֹגֵר וְסָגַר
וְאֵין פֹּתֵחַ׃ כג וּתְקַעְתִּיו יָתֵד בְּמָקוֹם נֶאֱמָן
וְהָיָה לְכִסֵּא כָבוֹד לְבֵית אָבִיו׃ כד וְתָלוּ
עָלָיו כָּל ׀ כְּבוֹד בֵּית־־־־אָבִיו הַצֶּאֱצָאִים
וְהַצְּפִעוֹת כֹּל כְּלֵי הַקָּטָן מִכְּלֵי הָאֲגַנּוֹת
וְעַד כָּל־כְּלֵי הַנְּבָלִים׃ כה בַּיּוֹם הַהוּא נְאֻם
יְהוָה צְבָאוֹת תָּמוּשׁ הַיָּתֵד הַתְּקוּעָה בַּמָּקוֹם
נֶאֱמָן וְנִגְדְּעָה וְנָפְלָה וְנִכְרְתָה הַמַּשָּׂא אֲשֶׁר־
עָלֶיהָ כִּי יְהוָה דִּבֵּר׃

כג א מַשָּׂא צֹר הֵילִילוּ ׀ אֳנִיּוֹת תַּרְשִׁישׁ
כִּי

עֲלוּהִי אֲרֵי בְּמֵימְרָא דַיְיָ גְּזַר כֵּן׃
א מַטַּל כְּסֵ דְּקוּשׁ לְאַשְׁקָאָה יַת צוֹר אֵילִילוּ נָהֲתֵי סְפִינֵי יַמָּא אֲרֵי

רש״י

וסולטן בית דוד : (כג) ותקעתיו יתד במקום נאמן . ואמנייה אמרכל מהימן משמש בתחר קייס ת״י כאתן ל׳קיוס*)מקום שבות נאתן לנטעים עליו כי לא ימוט ד״א סרס את המקרא ותקעתיו יתד נאתן במקום : (כד) הצאצאים והצפיעות . ת״י בניא ובני בנייא ומנא׳ חברו עם לפיטי הבקר(יחזקאל ד) לימד שהוא ל׳ עוללים דקים היולאים ממעי אמו ויהי לפיטי לשון ילאה דבר היולא : כל כלי הקטן. הקטנים שבמשפחות׳ יהיו מתפארין בו ונסמכי׳ עליו: מכלי האגנות ועד כל כלי הנבלים . ת״י מכהניא

מצודת ציון

בו המעגול : שכמו . כתפו : (כג) ותקעתיו . עניין התיכה כמו ותתקע את היתד (שופטים ד) : יתד . מסמר : נאמן . עניינו מתקיים כמו ונאתן כיתך (ש״ב ז) : (כד) ותלו . תלי׳ תליה : הצאצאים . שבניה היולאים מרחם אמן : הצפיעות. עניינו היולאים מן הגוף וכן לפיעי בקר (יחזקאל ד) שהוא דבר היולא מן הגוף ועל הבהמות יאמר כאלו אמר הנאלאים והנלאלות : האגנות . הספלים כמו אגן הספר (ש״ה ז) : הנבלים . שם כלי נגון : (כה) תמוש . תסור ולא ימוש עמוד הטמן (שמות י״ג) : ונגדעה . עניין כריתה כמו שקמיש גדעו (לעיל ט) :

כג (א) הילילו . מלשון יללה : שורד . נעשה: מבית. מהיות

בין כל מין כלי נבלים ור״ל כולם יתכבדו בו אים לא נעדר : (כה) תמוש היתד . ר״ל שבנא שתחד להיות קבוע במשלתו ביתד התקועה בתקוע שהתקייס הנם ביום ההוא הסור ממשלתו : ונגדעה . הנה נכרתה מתקומו ותפול לארץ ר״ל יבושל המשלה ויופסל מעלתו : ונכרת המשא . נכפול היתד ויכרת משא הכלים התלויים בה ור״ל במפלת שבנא יופסל משפחת אנשי המתכבדים בו ונטעים עליו : כי ה׳ דבר . וכידו לקיים :

כג (א) הילילו אניות תרשיש . אנשי הספינות ההולכים על יס הרשיש לסחורה לצור הילילו מעתה על

הגהות מכ״י ברש״י *)סייס בפ״י וז״ל יש לפותרו מקום הזה נאתן וזכדי הוא לפרסם נאתן ולא לכנוד בתחנו כמותלפיכרות אליקים אתקע ליתד במקום זה הנאתן ׳ ואת יתד שלך אמיע שתינו כדי במקום נאתן זה ׳ והוא שאמר למטה תמוש היתד בתקוע במקום נאתן כך מלאתי ׳ עכ״ל ׳

אתבזיזו מחוזיהון מרמיתי
מארעא כתאי אתי
עליהון : ב אתברו יתבי
גיסא תגרי צידון דהוי עדן
בימא מלוך : ג ד הוה
מסתפקא סחורה לעממין
סגיאין דבחצד בגי ישת
נהרא עלקתא והות
סחורא לעממיא :
ד בהיתו צידונאי ארי אמר
מערבאה די יתיב בתקוף
ימא למימר לוי לא מרעית
לא אדעיתי ולא רביתי
עולמין פנקית בתולן : ה
צוראי : גלו למדינת ימא

כי־שדד מבית מבוא מאֶרֶץ כתים נגלה־
למו ׃ ב דמו ישבי אי סחר צידון עברי ים
מלאוך ׃ ג וּבְמַיִם רַבִּים זֶרַע שִׁחוֹר קְצִיר
יְאוֹר תְּבוּאָתָהּ וַתְּהִי סְחַר גּוֹיִם ׃ ד בּוֹשִׁי
צִידוֹן כִּי אָמַר יָם מָעוֹז הַיָּם לֵאמֹר לֹא־־־־
חַלְתִּי וְלֹא־־־־יָלַדְתִּי וְלֹא גִדַּלְתִּי בַּחוּרִים
רוֹמַמְתִּי בְתוּלוֹת ׃ ה כַּאֲשֶׁר־שֵׁמַע לְמִצְרַיִם
יָחִילוּ כְּשֵׁמַע צֹר ׃ ו עִבְרוּ תַרְשִׁישָׁה הֵילִילוּ
ישבי

בְּמָא די שָׁמְעוּ לְמַחֲתָא דִּלְקוֹ מִצְרָאֵי זְעוּ כַּד שָׁמְעוּ
אילילו

רש״י

תרשיש סחורה לגיר . תרשיש שם היס : כי שודד מבית מבוא . כי שודד מבניים מקום שהיית׳ רגילים לפונדק מלבוא עוד לתוכו ולא יהיה עוד לכם מקום בצור לגון שם : מארץ כיתים . הם הרומיי׳: נגלה למו . השודד לאנשי צור . ד״א מארץ כיתים נגלה לאנשי תרשיש שוד של צור שברחו בני צור אצל כיתים ומשם נשמעה השמועה : (ג) דומו יושבי אי . התאבלו ושבו דומיים יושבי אי היס למה סוחרי צידון עוברי ימיס היו רגילים למלאותך כל סחורה עכשיו כשחפול צור תיפול צידון עמה שסחורות היו זו לזו בתוך מהלך יום : (ג) ובמים רבים . היה בא זרע ממצריס היושבת על נהר שיחור אל צור : קציר יאור . מצריס היה תבואה של צור: שיחור . היא נילוס שנאמר (יהושע יג) מן השיחור אשר על פני מצריס והיה מביאיס התבואה לצור באניות מצריס : ותהי . צור : סחר גוים . מעט רב שהיה בה כל הגויס מביאין לה סחורה : (ד) בושי

מצודת דוד

חורבן צור: כי שדד. כי צור שודד מהיות בם בית מהיות מי בא בם : מארץ כיתים . שוד צור נתגלה לאנשי האיות מארץ כיתים כי שם ברחו בני צור : (ג) דומו יושבי אי. יושבי כל אי מהאיים סביבות צור שבו דומו והתעלבו כי עיר סחורתכם נחרבה : סוחר צידון . ר״ל וכן כל סוחר מסוחרי לידון : עובר ים מלאוך . כי כל מי שהיה עובר יס בספינות היה ממלא אותך צור בהרבה סחורות ומזה היה לסוחר לידון ריוח גדול ועתה שבת המחר : (ג) ובמים רבים . בדרך מיס רבים היה בא לצור זרעים ממצרים היושבת על שיחור : קציר יאור תבואת׳ . התבואה הבאה אל צור היה מקציר יאור ר״ל הקצירות משדות מצרים הגדל ע״י השקאת היאור והיתה רבת התבואה וטוב למאכל ואוכל בכל ענין במ״ש : ותהי סחר גוים . צור היתה סחר גוים כולם היו סוחרים עמה : (ד) בושי צידון . הוא הנילוס : יאור . הנילוס נקרא יאור : (ד) מעוז . ענין חוזק : חלתי . כן יקראו חבלי הלידה וכן חלנו כמו ילדנו (לקמן ל״ו) : רוממתי . עניינו כמו גדלתי : (ה) יחילו . מלשון חיל ורעד : (ז) הזאת . בס״ה

צידון. שטפלה לצור : כי אמר . כי אמרה צור היושבת במעוז הים שהיא עיקר רחב המלכות הריני כמי שלא חלתי ולא ילדתי בחורים כי כולם נהרגו והרי כמו שלא רוממתי בתולות וכן ת״י ורבותינו אמרו באגדה בושי לידון כי אמר ים מה אני שאין לי בנים ובנות לדאג עליהם שלא יתפשו בעוני אינו משנה מלות קוני לעבור גבול חול אשר שם לי על אמת כמה וכמה בושי לידון שיש לך לדאג בכל אלה: (ה) כאשר שמע למצרים . אשר שמעו על מצרים שהכתתי עליהם עשר מכות וסוף שבעו בים : יחילו . יבהלו : כשמע . השומעים כשל׳ שמע דם ופש.דוגמת מכת דם : קול שחון מעיר [לקמן סו] זו קרקור הצפרדעים . והנפכו נחליה לצפח ועפר׳ לנפרים (לק׳ לד) דוגמת מכת כנים . וירשוה קלת וקפוד דוגמת מכת ערוב . ונשפטתי אתו בדבר (יחזקאל לח) דוגמת מכת דבר . המק בשרו (זכרי׳

מצודת ציון

מהיות בית וכן מבוא ודוגמתו וימאסך ממלך (ש״א ע״ו) ופי׳ מהיות מלך : למו . לכם : (ג) דומו . עניין שחיקה כמו ודום אהרן (ויקרא י) ור״ל התעלבו כי דרך המתעלב לשתק דומם : (ג) שיחור . הוא הנילוס : יאור . הנילוס נקרא יאור : (ד) מעוז . ענין חוזק : חלתי . כן יקראו חבלי הלידה וכן חלנו כמו ילדנו (לקמן ל״ו) : רוממתי . עניינו כמו גדלתי : (ה) יחילו . מלשון חיל ורעד : (ז) הזאת . בס״ה

לצבאי חפוד׳ועד בני לוי אחדי נבלות ויהיה חגנות לשון כלי שרת שמשרתין בהסהכהנים בבית המקדש:הנבלים שאומריס בני לוי בהן השיר : (כה) תמוש היתד . גדולתו של שבנא : ונכרת המשא אשר עליה . בני משפחתו וסיעתו הנסמכין עליו והתולים בו כלי תפארתם ולפי שדימהו ליתד דימה המתפארים בו ונטעים עליו למשא שמטעינים על היתד ויש פותרים אותו ותתקיים הנבואה שנתנבאה עליו :

כג (א) הילילו אניות תרשיש . שהיו מתעשרים על ידי סוחרי צור שהיו מביאים אניות

מצודת דוד

ר״ל הוא יסבול טורח לורך בית המלכות : ופתח . כשיפתח שערי הבית אין מי יסגר׳ וכו׳ ר״ל הכל יהא נעשה על ידו : (כג) ותקעתיו יתד במקום נאמן . ר״ל לא יהיה נתתק ממשלתו כיתד התקוע׳ במקום חזק ותתקיים : והי׳ לכסא כבוד וכו׳ . ר״ל כל משפחת בית אביו יתכבדו בו:(כד) ותלו עליו. לפי שהמשלו ליתד אמר ותלו עליו ל׳ המופל כיתד ור״ל כולם יהיו סמוכים עליו : כל כבוד וכו׳ . כבוד בית אביו יהיה סמוך עליו ונסמך בו : הצאצאים והצפיעות . הבניס והבנות : כלי הקטן . כלי הקטנים הקטן בחין ולפי שהמשילו ליתד אמר לשון הנופל כיתד שתולין בו כלים הגדולים שם הקטנים ור״ל אף הקטנים יהיו מתכבדים ומתפארים בו כי הנה גדולתו המורכמת מאד : מכלי האגנות . בין כלי אגנות׳ הנבלים : (כה) תמוש היתד . ר״ל שבנא שתחד להיות קבוע במשלתו ביתד התקועה בתקוע שהתקיים הנם ביום ההוא הסור ממשלתו : ונגדעה . הנה נכרתה מתקומו ותפול לארץ ר״ל יבושל המשלה ויופסל מעלתו : ונכרת המשא . נכפול היתד ויכרת משא הכלים התלויים בה ור״ל במפלת שבנא יופסל משפחת אנשי המתכבדים בו ונטעים עליו : כי ה׳ דבר . וכידו לקיים :

כג (א) הילילו אניות תרשיש . אנשי הספינות ההולכים על יס הרשיש לסחורה לצור הילילו מעתה על

יְשִׁבֵי אִי׃ ז הֲזֹאת לָכֶם עַלִּיזָה מִימֵי־קֶדֶם
קַדְמָתָהּ יִבְלוּהָ רַגְלֶיהָ מֵרָחוֹק לָגוּר׃ ח מִי
יָעַץ זֹאת עַל־צֹר הַמַּעֲטִירָה אֲשֶׁר סֹחֲרֶיהָ
שָׂרִים כְּנַעֲנֶיהָ נִכְבְּדֵי־אָרֶץ׃ ט יְהוָה צְבָאוֹת
יָעָצָהּ לְחַלֵּל גְּאוֹן כָּל־צְבִי לְהָקֵל כָּל־
נִכְבְּדֵי־אָרֶץ׃ י עִבְרִי אַרְצֵךְ כַּיְאֹר בַּת־
תַּרְשִׁישׁ אֵין מֵזַח עוֹד׃ יא יָדוֹ נָטָה עַל־
הַיָּם הִרְגִּיז מַמְלָכוֹת יְהוָה צִוָּה אֶל־כְּנַעַן
לַשְׁמִד מָעֻזֶּיהָ׃ יב וַיֹּאמֶר לֹא־תוֹסִיפִי עוֹד
לְמִדְינַת וָמָא לֵית תְּקוֹף עוֹד׃ יא
יְיָ פַּקִּיד עַל כְּנַעֲנָאָה לְשֵׁיצָאָה
תּוּקְפָאָה׃ יב וַאֲמַר לָא תּוֹסִיפִין עוֹד

אֲיָלִילוּ יָתְבֵי גִּיסָא׃
ז הַהֲדָא לְכוֹן תַּקִּיפְתָּא
צוֹר מִיּוֹמֵי קָדֶם מִלְּקַדְמִין
הֲווּ מַיְתָן לָהּ תִּקְרוּבְתָּא
מַאֲרַע רְחִיקָא כְּדוּ
לְאִתּוֹתָבָא הָא גַלְיָא׃
ח מַן מְלִיךְ דָּא עַל צוֹר
דַּהֲוָת מְמַלְּכָא מַלְכִין דִּי
תַגְרָהָא רַבְרְבִין שִׁלְטוֹנָאָה
יַקִּירֵי אַרְעָא׃ ט יְיָ
צְבָאוֹת מְמַלְכָהּ לְאַפְסָא וְקַר
כָּל חֲדְוָתָא לְאַקָּלָא כָּל
יַקִּירֵי אַרְעָא׃ י גְּלָא
מַאֲרָעֵיךְ כְּמֵי נַהֲרָא עֲרוּקֵי
לְעֵלוּ
גְּבוּרְתֵּיה מְרַמְּמָא עַל יַמָּא לַאֲעָעָא מַלְכוּתָא

ת"א סחריה פסחים נ כ בחרא ס עם.

רש"י

יד) דוגמת מכת שמין . וכרת הזלזלים [לעיל יח] דוגמת הברד והארבה. וטבח גדול בארץ אדום (לק' לד) כנגד מכת בכורות הסיעה הזאת אם צור זו היא עיר אחרת ואם צור ממש לפי שכפה אותה היא אומר עליה כאשר שמע למצריים ואני אומר שכל הענין מדבר בצור העיר שהרי שמוך לה לידון : (ו) עברו . מאנשי צור לברוח לתרשיש : (ז)הזאת לכם עליזה . הרי נפלה לפניכם ואומר לכם הזאת העיר שהיתה עליזה בעיניכם אשר מימי קדם קדמת' היתה עליזה עכשיו יובילוה רגליה מרחוק לנקש לה מנוח : (ח) כנעניה . תגריה כמו (הושע יב) כנען

מצודת ציון

בס"ח התימה : **עליזה** . ענין שמחה : **יובילוה** . ענין הכאה כמו יוכל שי (לעיל י"ח) : **מרחוק** . כמו למרחוק : לגור . לדור : (ח) **המעטיר'** . מלשון עטרה ור"ל המפוארה : **כנעניה** . ענין תגר וסוחר כמו וקנעך נתנה לכנעני (משלי ל"א) וכפל הדבר במ"ש : (ט) **לחלל** . מל' חלול והפעלה : **גאון** . מל' גאוה : **צבי** . ענין חמדה כמו נחלת לבי לבאות גויים(ירמיה ג) : **להקל** . מל' קלות וזעון : (י) **בת תרשיש** . עדת תרשיש : **מזח** . ענין אזור וחגורה כמו ומזיח אפיקים רפה (איוב י"ב) ור"ל חוזק וזרוז כי החגור במתניו הוא מזורז ביותר : (יא) **הרגיז** . ענין תנועת תחרדה והמהירות וכן אם התרגזתי אלי (לקמן ל"ז) : **אל** . כמו על : **כנען** . ענין תגר ומסחר וכן כנען ביום מאזני מרמה (הושע י"ב) : **לשמיד** . וכמו להשמיד וכן לגפיל ירד (במדבר ה) ומשפטו להגפיל **מעזניה** . מלשון עוז וחוזק ומשפטו מעוזיה ולהקל הקריאה החליפו אות הכפל במ"ן וכן כי לא תמנו (איכה ג) ומשפטו

תדבקך הרעה : **אין מזח עוד** . אין עוד לצור חוזק ואזור לסיות מזורז מול האויב לעזור לעמוה וכ"ש לזולת : (יא)ידו **נטה** . כאלו המקום נעם ידו על הים לעבור על עוברי הים לבלי הניח עוד סחורה לצור : **הרגיז ממלכות** . העיר לב הממלכות לבוא עליה בחרדה ומהירות רב : **ה' צוה**. לא המקרה באו אבל כי הוא לבוא על צור עיר המסחר להשמיד כל חזקה : (יב) **ויאמר וכו' המעשקה וכו'** . כי אחר עתה עדת לידון הנעשקה מגורלי צור בהיות סחורתו שמה הנה מעתה לא תוסיפו עוד לשמוח על כי יוקוש סחורתך היה קרוב לך :

כתים

חנהות מכ"י ברש"י *) מעוזני" (כמו מעוזי") :

עוד לְמִתְקַף דַּהֲוַיְתוּן
אָנְסִין רְעָמָא דִּי בְּצִידוֹן
לְכִתִּים קוּמוּ גְּלוּ אַף לְתַתְמָן
לָא יְהֵי לְכוֹן נַיְחָ׃
יג הָא אַרְעָא כַּסְדָּאֵי דֵּין
עַמָּא כַּד לָא הֲוָה אַתּוּרָאָה
שַׁכְלָלָה לְנַגְוָן אֲקִימוּ
חֲזוָתָהָא פַּגְרוּ בִּרְגֵיתָהָא
שַׁוִּיוּהָא לְדִמְחַמְרָא׃
יד אֵילִילוּ נָחֳתֵי סְפִינֵי
יַמָּא אֲרֵי אִתְבַּזִּיזוּ מְחוֹזֵי
תּוּקְפְּכוֹן׃ טו וִיהֵי בְּעִדָּנָא
הַהִיא וְתִתְרְחֵיק צוֹר
שַׁבְעִין שְׁנִין כְּיוֹמֵי מַלְכָּא
חַד מִסּוֹף שַׁבְעִין שְׁנִין יְהֵי
לְצוֹר כְּתוּשְׁבַּחַת נַפְקַת בְּרָא׃ טז

ישעיה כג מח

רַעֲלוּז הַמְּעֻשָּׁקָה בְּתוּלַת בַּת־צִידוֹן כַּתִּיִּים
קוּמִי עֲבֹרִי גַּם־שָׁם לֹא־יָנוּחַ לָךְ׃ יג הֵן
אֶרֶץ כַּשְׂדִּים זֶה הָעָם לֹא הָיָה אַשּׁוּר יְסָדָהּ
לְצִיִּים הֵקִימוּ בַּחֵילָיו עוֹרְרוּ אַרְמְנוֹתֶיהָ
שָׂמָהּ לְמַפֵּלָה׃ יד הֵילִילוּ אֳנִיּוֹת תַּרְשִׁישׁ
כִּי שֻׁדַּד מָעֻזְּכֶן׃ טו וְהָיָה בַּיּוֹם הַהוּא
וְנִשְׁכַּחַתְּ צוֹר שִׁבְעִים שָׁנָה כִּימֵי מֶלֶךְ
אֶחָד מִקֵּץ שִׁבְעִים שָׁנָה יִהְיֶה לְצוֹר כְּשִׁירַת
הַזּוֹנָה׃ טז קְחִי כִנּוֹר סֹבִּי עִיר זוֹנָה נִשְׁכָּחָה
כתיים ק' בחוניו ק'
היטיבי

אתחלף יקריך אטלטל למדינא קרתא די
הות בנפקת ברא אתרחקת הפוכי כנרך לאבלא וזמריך לאליא
מאים

ת"א הן ארץ סוכה ס נכ. והיה ביום סנהדרין יח לח :

רש"י

שנאמר את לידון בכורו : (יב) כתים . אל ארץ כתים:קומו עבורי.גם שם לא יונוח לך.למה אני אומר קומי עבורי (יג) הן ארץ כשדים זה העם לא היה . אשר לא כדי הוא להיות עם שהרי נקראו הגוי המר והנמהר [מבקוק א'] עם שוטה היא מן הבריות שהקב"ה מתמרע עליהן על שבראם כמו ששמינו שלשה הקב"ה מתמרע עליהם בתמ' סוכה : אשור יסדה . להשכין בה לייס שלו ספינותיו בירכיות גדולות כמו (לקמן לג) לי אדיר : הקימו בחוניו . הם יקימו מגדותיה' על צור . בחוניו ל' עופל ובמן [לקמן לב] בירפריי"ן בלע"ז שעושין

מצודת דוד

כתים קומי עבורי . לפי שאמרתי צור ברחי לארץ כתים אמר עבורי לארץ כתים ושמה שם עמהם שחורתך : **גם שם**. אבל גם שם עם כי תמלא אחרי שחורתך מ"מ לא תמלא שם כמתה רוח כי לא תמלא ידך להתעסק בסחורה כמאז : (יג) **הן ארץ כשדים** . הנה זאת העיר צור מארץ כשדים היא כי זה העם היושב בה עתה לא היה בה מאז ולא בנה אותה : **אשור יסדה** אשור אשיתה רמז המתלבה לכשדים הוא יסד' להשכין בו אנשי ספינות עושי מלאכי המים רביס והמה אנשים אחותיה וכנזיס : **הקימו בחוניו** . ר"ל הנה אנשי אשור הם בנוה וסקימו מגדלות העיר וסה סחריבו אדמונתי' ושמה את העיר למפלי כאלה העוה, בשלו : (יד) **הילילו אניות תרשיש** . אנשי הספינות ההולכות על יס תרשיש לבניא. שחור' לצור הלילו מעתה כי שודד צור שסיתה מעוז וחוזק לכל העריס הסובביס לאוף היס : (טו) **ונשכחת צור** . ר"ל לא יבנו עוד אליס לשחור' : **כימי מלך אחד** . כימי דוד שני' מלך מיוחד . (ולפי שני' לדוד ברית ושבוע, עם חירם מלך צור והם לא שמרו את הברית הרעו לישראל ולזה נגזר עליהם שבעים שנה שמתנו מול שנות דוד לבני שמהאל נעם' ולא בחקר' . **והיה לצור כשירת הזונה** . כי דרך הזונה שבאים רביס אליה ולפעמים תשכח מאהוביו ולא יפיפו לבוא ואדרב' להריס קול בשיר ערב לעור' לב הזונים וכן יקרה לצור שביס רביס באים לה לשחור' ונשכח' בחפלת' ותלטרף לעור' לב הסוחריס לבוא אליה : (טז) **קחי כנור** . לפי שהמשילו לזונ' אמר לשון המופל בזונה נשכח' שלוקחת כנור בידה ומשבחת בעיר ומנגנת בעוב ובנעימות ומרבית בשיר ערב למען תפ"ל זכורה למאהביה ור"ל

מצודת ציון

ומשפטו תמנו : (יב) **לעכו** . לשונה : **המעשקה** . השדודה : **בתולת** . לפי שלא נכבשה עדיין קראה בתולה כי לא באה ברשות אחר כבתולה שלא באה ברשות בעל וכן בתולה בת ציון (מ"ב י"ט) : **בת צידון** . עדת לידון : **כת'ים** . אל כתים : **ינוח** . מלשון שמחה רוח : (יג) **לציים** . לאנשי ציים ר"ל לבעלי ספינות כמו ולי אדיר (לקמן ל"ג) : **בחוניו** . ענין מגדל ומבצר כמו עופל ובוחן (לקמן ל"ב) : **עוררו** . ענין חורבן והשמתה כמו ערו ערו (תהלים קל"ז) : **ארמנותיה** . מלשון ארמון ופלטרין : (יח) **שודד** . נעשק : **מעוזכם** . מל' עוז וחוזק : (טו) **מקץ** . מסוף : יפקוד

חנהות מכ"י ברש"י *) מעוזני" (כמו מעוזי") :

הֵיטִיבִי נַגֵּן הַרְבִּי־שִׁיר לְמַעַן תִּזָּכֵרִי׃ יז וְהָיָה
מִקֵּץ ׀ שִׁבְעִים שָׁנָה יִפְקֹד יְהוָה אֶת־צֹר
וְשָׁבָה לְאֶתְנַנָּהּ וְזָנְתָה אֶת־כָּל־מַמְלְכוֹת
הָאָרֶץ עַל־פְּנֵי הָאֲדָמָה׃ יח וְהָיָה סַחְרָהּ
וְאֶתְנַנָּהּ קֹדֶשׁ לַיהוָה לֹא יֵאָצֵר וְלֹא יֵחָסֵן
כִּי לַיֹּשְׁבִים לִפְנֵי יְהוָה יִהְיֶה סַחְרָהּ לֶאֱכֹל
לְשָׂבְעָה וּלְמִכְסֶה עָתִיק׃

כד א הִנֵּה יְהוָה בּוֹקֵק הָאָרֶץ וּבוֹלְקָהּ
וְעִוָּה פָנֶיהָ וְהֵפִיץ יֹשְׁבֶיהָ׃ ב וְהָיָה כָּעָם
כַּכֹּהֵן כָּעֶבֶד כַּאֲדֹנָיו כַּשִּׁפְחָה כִּגְבִרְתָּהּ

תרגום

מָאִים יַעוּל דְּכַרְנָיְךָ׃ יז וִיהֵי מִסּוֹף שַׁבְעִין שְׁנִין יַעוּל דְּכַרְנָא דְּצוֹר קֳדָם יְיָ וּתְתוּב לְאַתְרָהּ וּתְהֵי מְסַפְּקָא סְחוֹרָהּ לְכָל מַלְכוּת עַמְמַיָּא דִּי עַל אַפֵּי אַרְעָא׃ יח וִיהֵי סְחוֹרְתָהּ וְאַגְרָהּ קוּדְשָׁא קֳדָם יְיָ לָא יִתְאֲצַר וְלָא יִתְגְּנַז אֲרֵי לְדִמְשַׁמְּשִׁין קֳדָם יְיָ יְהֵי אַגְרָהּ לְמֵיכַל לְמִסְבַּע וּלְכִסּוּי דִּיקַר׃

א הָא יְיָ מְבִיז אַרְעָא וּמְסַר לָהּ לְסָנְאָה וְתַחֲפֵי בַּהֲתָא אַפֵּי רַבְרְבָהָא עַל דַּעֲבָרוּ עַל אוֹרַיְתָא וּיְבַדֵּר

כקונה

יַת דְּיָתְבִין בָּהּ׃ ב וִיהֵי חִילוֹנָאָה כְּכָהֲנָא עַבְדָּא כְּרִבּוֹנֵיהּ אַמְתָּא כְּמָרְתָּהּ
זַבְּנָא כְּמַזְּבְּנָא יַזְּפָא כְּמַזְּפָא רַשָּׁא כְּמַן דְּרַשִׁי

ביה

ת״א וכיום סחר׳ פסחים י קח״. והיה כעם שבת ט קיז״.

רש״י

(טז) הרבי שיר · כלומר אף הרבי תחנונים והספילי גאוותך: (יז) לאתננה. לקדמותה ולעשרה ע״י סחורתא ומכנה אותה בלשון גנאי: וזנתה · ותספיק סחורה אף בגי׳ גנאי כינה אותה: (יח) קדש לה׳. עתידים לדיקים לבוז אותה כשיבא מלך המשיח: לא יאצר. להיות אוצר למלכיה: ולא יחסן. לא ינחילוהה לבניהם: למכסה עתיק. למלבושי גוי. עתיק משוכח כמו ידברו עתק [תליס לד]:

כד (א) הנה ה׳ בוקק הארץ ובולקה. הרי נביאה זו פורענות לישראל לפי שליבא להם נמה זו והם עתידים לראות לפניה לרה רבה לכך אמר להם לא לכם אני אומר שתירשוה כי הנה הקב״ה בוקק ובולק אתכם והנותריס מכם ליום הגאולה המה

מצודת ציון

(יז) יפקוד · ענין זכרון והשגחה: לאתננה · כן יקרא אתן הזוני כמו לא תביא אתנן זונה (דברים כג): (יח) יחסן · ענינו כמו אוצר וכן חוסן ויקר יקחו (יחזקאל כ״ב): ולמכסה. לכסות: עתיק · ענינו חזק וחשוב וכן סון עתק (תהלים ח׳):

כד (א) בוקק · ענין רקות כמו נפן בוקק ישראל (הושע י): ובולקה · ענין כריתה וכן בוקה ומבוקה ומבולקה (נחום ב׳) וכדרז״ל לא חולק ידענא ולא בילק ידענא (חולין י״ט): ועוה · מלי עוות ועקום: פניה · ר״ל הסחוריה: והפיץ · ענין פזור: (ב) כעם ככהן · כפל הכפיל להורות על דמיון גמור: כגברתה · כאדונית: כגיסה

ע״פ הארץ: (ב) כעם ככהן וכו׳ · המשחיתים את הארץ

(טז) הרבי שיר · כלומר אף הרבי תחנונים והספילי גאוותך: (יז) לאתננה. לקדמותה ולעשרה ע״י סחורתא ומכנה אותה בלשון גנאי: וזנתה · ותספיק סחורה אף בגי׳ גנאי כינה אותה: (יח) קדש לה׳. עתידים לדיקים לבוז אותה כשיבא מלך המשיח: לא יאצר. להיות אוצר למלכיה: ולא יחסן. לא ינחילוהה לבניהם: למכסה עתיק. למלבושי גוי. עתיק משוכח כמו ידברו עתק [תליס לד]:

כד (א) הנה ה׳ בוקק הארץ ובולקה. הרי נביאה זו פורענות לישראל לפי שליבא להם נמה זו והם עתידים לראות לפניה לרה רבה לכך אמר להם לא לכם אני אומר שתירשוה כי הנה הקב״ה בוקק ובולק אתכם והנותריס מכם ליום הגאולה המה

מצודת ציון

(יז) יפקוד · ענין זכרון והשגחה: לאתננה · כן יקרא אתן הזוני כמו לא תביא אתנן זונה (דברים כג): (יח) יחסן · ענינו כמו אוצר וכן חוסן ויקר יקחו (יחזקאל כ״ב): ולמכסה. לכסות: עתיק · ענינו חזק וחשוב וכן סון עתק (תהלים ח׳):

כד (א) בוקק · ענין רקות כמו נפן בוקק ישראל (הושע י): ובולקה · ענין כריתה וכן בוקה ומבוקה ומבולקה (נחום ב׳) וכדרז״ל לא חולק ידענא ולא בילק ידענא (חולין י״ט): ועוה · מלי עוות ועקום: פניה · ר״ל הסחוריה: והפיץ · ענין פזור: (ב) כעם ככהן · כפל הכפיל להורות על דמיון גמור: כגברתה · כאדונית: כגיסה

ע״פ הארץ: (ב) כעם ככהן וכו׳ · המשחיתים את הארץ

בַּקּוֹנֶה כַּמּוֹכֵר כַּמַּלְוֶה כַּלֹּוֶה כַּנֹּשֶׁה כַּאֲשֶׁר
נֹשֶׁא בּוֹ׃ ג הִבּוֹק! תִּבּוֹק הָאָרֶץ וְהִבּוֹז ו
תִּבּוֹז כִּי יְהוָה דִּבֶּר אֶת־הַדָּבָר הַזֶּה׃
ד אָבְלָה נָבְלָה הָאָרֶץ אֻמְלְלָה נָבְלָה תֵּבֵל
אֻמְלְלוּ מְרוֹם עַם־הָאָרֶץ׃ ה וְהָאָרֶץ חָנְפָה
תַּחַת יֹשְׁבֶיהָ כִּי־עָבְרוּ תּוֹרֹת חָלְפוּ חֹק
הֵפֵרוּ בְּרִית עוֹלָם׃ ו עַל־כֵּן אָלָה אָכְלָה
אָרֶץ וַיֶּאְשְׁמוּ יֹשְׁבֵי בָהּ עַל־כֵּן חָרוּ יֹשְׁבֵי
אָרֶץ וְנִשְׁאַר אֱנוֹשׁ מְזְעָר׃ ז אָבַל תִּירוֹשׁ
אֻמְלְלָה־גָפֶן נֶאֱנְחוּ כָּל־שִׂמְחֵי־לֵב׃
ח שָׁבַת מְשׂוֹשׂ תֻּפִּים חָדַל שְׁאוֹן עַלִּיזִים

תרגום

בְּקוּנֶה כְּמוֹכֵר כְּמַלְוֶה כְּלוֹוֶה כְּנֹשֶׁה כַּאֲשֶׁר נֹשֶׁא בּוֹ׃ ג הִבּוֹק תִּבּוֹק אַרְעָא וְאִתְדָּשָׁא תִּתְדָּשׁ אֲרֵי יְיָ מְלַל יַת פִּתְגָמָא הָדֵין׃ ד אִתְאַבְּלַת חֲרוֹבַת אַרְעָא צְדִיאַת חֲרוֹבַת תֵּבֵל סָפוּ תְּקוֹף עַמָּא דְּאַרְעָא׃ ה וְאַרְעָא חֲבַת תְּחוֹת יָתְבָהָא אֲרֵי עֲבַרוּ עַל אוֹרַיְתָא אַבְטִילוּ מְוָעֲדָיָא אִשְׁנִיאוּ קְיָמָא דִּי מִן עָלְמָא׃ ו עַל כֵּן מִן קֳדָם מוֹמֵי דִשְׁקַר חֲרוֹבַת אַרְעָא וְצַדִּיאוּ דְּיָתְבִין בָּהּ עַל כֵּן סָפוּ יָתְבֵי אַרְעָא וְאִשְׁתְּאַר אֱנָשָׁא כְּזֵעִיר׃ ז אִתְאַבְּלוּ כָּל שָׁתֵי חֶמֶר אֲרֵי אִתְפְּרִיכוּ גוּפְנַיָּא אִתְאַנְחוּ כָּל חָדֵי לִבָּא׃ ח בְּטֵלַת חֶדְוַת תּוּפִּין אִתְמְנַעַת אִתְרְגוּשָׁת תַּקִּיפִין פְּסִקַת שִׂמְחַת

רש״י

בכסף. ומושה מופל בכל שאר דברים כגון יין ושמן ותבואה ודבש כדכתיב (דברים כד) כי תשה ברעך משאת מאומה ע״כ): (ג) הבוק תבוק · מתרוקן: הבוז תבוז. לשון בזה ובלל: (ד) נבלה · כמו (ירמיה ח׳) והעלה נבל ל׳ כמש ותשות כח: אומללה · לשון שפלות כמו היסודים האומללים (נחמיה ה׳ ג׳): תבל. היא ארץ ישראל שהיא מתובלת במלות הרבה: מרום עם הארץ. גאון

מצודת דוד

בקונה כמוכר · בזמן שהשם יושב בטח על נחלתו הקונה שמח והמוכר עצב בעת ימכר מה מתחוזאתו אבל בעת יבלו בגולה לא ישמח הקונה והמוכר לא יתאבל על המכירה: כמלוה כלוה. דרך המלוה לתשול בלוה כמ״ש עבד לוה לאיש מלוה (משלי כ״ב) אבל כיון שהשבאי יקח הכל כאלו אין לזה על זה כלום כי הלוה אין לו מה לשלם ולא הספיק למלוה כ״א כי׳ כשאר בידו כי׳ השבאי מוטל ממנו: כנשה · הוא המלוה את הלוה: (ג) הבוק תבוק וכו׳ · ר״ל בודאי כן יהיה כי ה׳ דבר וכו׳ ומי יפר דברו: (ד) אבלה נבלה. כשחתה ונמשה הארץ: אומלל׳ נבלה · כנתתה ונכמשה ארץ ישראל שהיא העיקר למקומות המיושבות: אמללו · יוכרחו גדולי עם הארץ: (ה) והארץ חנפה · ר״ל כמו המחניף בשפתיו ולבו כל עמו כן הארץ עושה עצב ותיגון עושה קמה מרה׳ קמה ואין חטים בקשים: תחת יושביה · בעבור עון יושבי׳. כי עברו תורות · עברו תורה שבכתב ותור׳ שבע״פ: חלפו חוק · עברו הלכו מחוק התורה ולא קיימוהו: הפרו ברית עולם. היא התור׳ שקבלו בברית לקיימ׳ עד עולם וכפל הדבר פעמיסלם כדרך המלי׳: (ו) על כן אלה · בעבו׳ הלל׳ אשר היתי׳ לשוא לכן כלה׳ הארץ ושמתו יושבי׳: על כן · בעבור עון הלה׳ בארפו יושבי הארץ ונשאר מכם מעט אנשים: (ז) אבל תירוש · נשתה שבכי היין המשמח את הלב כמו שכתוב ויין ישמח לבב אנוש (תהלים ק״ד): (ח) שבת משוש תופים. בטל הסמח׳ שמתחו בקול תופים: שאון עליזים · המיית

(ישעיה ח״ד) זיין

עם הארץ: (ה) והארץ חנפה · כמין חניפות עושה עצב ואינו עושה קמה מרה קמה ואין חטין בקשין: תחת יושביה · בשביל יושביה: ברית עולם · היא התורה שקיבלו בברית עולם: (ו) על כן אלה · בעון שבועת שוא: חרו. לשון יבש ולמה במוס חורב כמו נחר מפוח (ירמיה ו׳): (ח) משוש תפים. שהייתם אומרים הנה עשו ושמחה

מצודת ציון

כנשה · ענין שלוחה דברים אלה בכסף יין ושמן ותבואה כמ״ש משאת מאומה (דברים כ״ד): (ג) הבוק תבוק · רקני׳ התרוקן: והבוז תבוז · מלשון בזה ובלל: (ד) אבלה · ענין השחתה כמו תאכל הארץ (הושע ד): נבלה · ענין כמיש׳ כמו ושלכו לא יבול (תהלים ח): אמללה · ענין כריתה׳ כמו יתולל ויבש (שם ל). תבל · כן נקראת הארץ המיושבת: מרום · ענין גבהות וגדלו׳: (ה) תחת · ר״ל בעונם וכן תחת אשר לא עבדת (דברים כ״ח): חלפו · ענין העבר׳ כמו וחלף מיהודה (לעיל ח): חוק. ענין גזר׳: הפרו · בטלו: (ו) אלה · ענין שבועה׳ וכן ושמע קול אלה (דקרא ה): אכלה. ענין השחתה׳ ובליון: ויאשמו · מלי שממה וכן גם עדרי הלאן נלחמו (יואל א): חרו · ענין יובש וחרב׳ וכן נחר מפוח (ירמיה ו׳) · אנוש · הוא שם תשמות האדם: מזער · מעט כמו ושאר מעט מזער (לעיל י״ט): (ז) אבל. ענין השחתה: תירוש · ענני היין: אמללה · נכרתה: נאנחו · מלי אנחה: (ח) שבת · בטל כמו שבת חגם (לעיל י״ד): משוש · ענין שמחה: תופים · מין כלי נגון: חדל. ענין הניעה: שאון · ענין המיית · עליזים · ענין

שָׁבֶת מְשׂוֹשׂ כִּנּוֹר׃ ט בַּשִּׁיר לֹא יִשְׁתּוּ־
יָיִן יָמַר שֵׁכָר לִשְׁתָּיו׃ י נִשְׁבְּרָה קִרְיַת־
תֹּהוּ סָגַר כָּל־בַּיִת מִבּוֹא׃ יא צְוָחָה עַל־־־
הַיַּיִן בַּחוּצוֹת עָרְבָה כָּל־שִׂמְחָה גָּלָה מְשׂוֹשׂ
הָאָרֶץ׃ יב נִשְׁאַר בָּעִיר שַׁמָּה וּשְׁאִיָּה יֻכַּת־
שָׁעַר׃ יג כִּי־כֹה יִהְיֶה בְּקֶרֶב הָאָרֶץ בְּתוֹךְ
הָעַמִּים כְּנֹקֵף זַיִת בְּעֹלֵלֹת אִם־כָּלָה בָצִיר׃
יד הֵמָּה יִשְׂאוּ קוֹלָם יָרֹנּוּ בִּגְאוֹן יְהוָה
צָהֲלוּ מִיָּם׃ טו עַל־כֵּן בָּאוֹרִים כַּבְּדוּ יְהוָה
בְּאִיֵּי הַיָּם שֵׁם יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל׃ טז מִכְּנַף

חֲדָוַת בְּנָרָא׃ ט עַל יְדֵי
זְמָר לָא יִשְׁתּוּן חֲמַר יַמַּר
עַתִּיקָא רְשָׁתוּהִי׃ יא אִתְבַּרַת
קַרְתְּהוֹן צַדִּיאַת אֲחִידוּ כָּל
בָּתַּיָּא מִרְמַעַל׃ יא מְצַוְּחִין
עַל חַמְרָא בְּשׁוּקָיָא שְׁלִימַת
כָּל חֶדְוָתָא גְּלָא בִּיעַ מִן
אַרְעָא׃ יב אִשְׁתְּאַר
בְּקַרְתָּא צַדּוּ וְאִתְרְגוּשׁוּתָא
כְּפִגּוּר תַּרְעִין׃ יג אֲרֵי
כְּדֵין יִשְׁתְּאַרוּן יְחִידָאִין
צַדִּיקָיָא בְּגוֹ אַרְעָא בֵּינֵי
מַלְכְּוָתָא כְּבִיעוּר זֵיתָא
כְּעוֹלְלָן בָּתַר קָטֵף׃
יד אִנּוּן יְרִמּוּן קָלֵיהוֹן
יְשַׁבְּחוּן בְּמֵימְרָא דַיְיָ

הארץ

יְקָעוּן כְּמָא דִבְעוּ עַל גְּבוּרָן דְּאִתְעַבִּידָא לְהוֹן עַל יַמָּא׃ טו עַל כֵּן בְּמֵימַיָּא נְהוֹרָא
לְצַדִּיקָיָא יְקָרוּן קָדָם יְיָ בְּנִיסֵי יַמָּא יְהוֹן מוֹדָן וּמְבָרְכִין שְׁמָא דַיְיָ אֱלָהָא
דְיִשְׂרָאֵל׃ טז מִבֵּית מַקְדְּשָׁא דְּמִתַּמָּן עָתִיד לְמִפַּק חֶדְוָא לְכָל יָתְבֵי

ת״א כשיר לא יאמרו שוט׳ ט מת גיטין ח ו יושלי׳ ובו׳ שוטה ט מה קמא כ כח ודף לז. המה ישאו ערכין כ יח:מכנף הארץ

רש״י

ושמחה (לעיל כב) . (י) קרית תהו . כשתשבר נקראת קרית תהו : מבוא. מלבוא לתוכה איש : (יא) ערבה . המשיכה : משוש הארץ היא ירושלים : (יב) ושאיה יוכת שער . על ידי שמיית גלמוד שיהו*]הבתים שוממין מאין יושב ויוכתו השערים ע״י שדים ומזיקין (יג) כי כה . ישארו ישראל בקרב העמים אחד בעיר ושנים במשפחה : כנקף זית . המשאיר גרגרים בראש אמיר :

מצודת ציון

ענין שמחה׳ : (ט) ימר . מלשון מרירות : שכר . יין ישן : (י) קרית . עיר : תוהו . ענין שממון וכן והארץ היתה תוהו ובוהו (בראשית א) : (יא) ערבה . מלשון ערב ור״ל תשבה כערב : נלה . מלשון גלות : (יב) שמה . שממה : ושאיה . כמו ובשאים והוא מענין שממה כמו שאו עריס (לעיל ו) : יוכת . מלשון כתיתי : (יג)כה . כן : כנוקף. ענין כריתה וכן ונקף סבכי היער (לעיל ו) . בעוללות . פה העניבים הקטנים הנשארים בחילון וחין מי חושש עליהם והוא מלי עוללו ויונק : כלה . נשלם : בציר . כן יקרא תליסת העניבים כמו כי תבצור כרמך (דברים כ״ד) : (יד) ישאו . ענין הרמה : נאון . ענין המשל רב : צהלו . ענין השמעת קול גדול וכן לכלי קולן כת גלי׳ (לעיל י) . (טו) באורים . ענין בקוע ומריץ וכן מאורת לפעוני (לעיל יח) : [טז]מכנף. מקלה

זית . חוזר לתחילה המקרא לומר מספר הנשארים יהיו כבורת פרי זיתן זית אחר מעט ישאלו אחריו ובמספר העוללות הנשארים נפנים לאחר כלה הבציר ושמה המעט וכן המעטים יהיו הנשארים מבני ישראל : (יד) המה ישאו קולם . המה יזאו לגאולו ויהיו קולם ברנה : בגאון ה׳ . בעבור גאון ה׳ יהללו בקול יותר ממה שהללו בקול שמח׳ על היום באשר שקטו מצרים בשומתם חיים : (טו) על כן . הואיל ומובטחים הם על הגאולו לכן אותם הנשארים בנקיעי הארץ מפחד באויב כבדו את ה׳ . באיי הים . מלת כבדו תשמשת בשתים לומ׳ אותם שגלו לאיי היום כבדו את ה׳ וכו׳ : (טז) מכנף הארץ

הגהות מכ״י ברש״י *) הבתים שוחין . (הבתים שוממין) :

אַרְעָא תּוּשְׁבְּחָא שְׁמַעְנָא הָאָרֶץ זְמִרָת שָׁמַעְנוּ צְבִי לַצַּדִּיק וָאֹמַר
לְצַדִּיקָיָא אָמַר נְבִיָּא רָז רָזִי־לִי רָזִי־לִי אַוֹי לִי בֹּגְדִים בָּגָדוּ וּבֶגֶד
אֲגַר לְצַדִּיקָיָא אִתְחֲזֵי לִי בֹּגְדִים בָּגָדוּ׃ יז פַּחַד וָפַחַת וָפָח עָלֶיךָ
רָז פּוּרָעֲנוּת דְּרַשִׁיעָיָא אִתְגְּלֵי לִי וַי לַאֲנוּסָיָא יוֹשֵׁב הָאָרֶץ׃ יח וְהָיָה הַנָּס מִקּוֹל הַפַּחַד
דְּמִתְאַנְסִין וּלְבוּזוּ בָּזִזִין יִפֹּל אֶל־הַפַּחַת וְהָעוֹלֶה מִתּוֹךְ הַפַּחַת יִלָּכֵד
דְּהָא מִתְבַּזִּין׃ יז דַּחֲלָא וְכוּמְצָא וּמְצָדָא עָלָךְ יָתִיב בַּפָּח כִּי־־־אֲרֻבּוֹת מִמָּרוֹם נִפְתְּחוּ וַיִּרְעֲשׁוּ
אַרְעָא׃ יח וִיהֵי דְּיָעֵרוּק מִן מוֹסְדֵי אָרֶץ׃ יט רֹעָה תִּתְרֹעֲעָה הָאָרֶץ
קָדָם דַּחֲלָא וְיִפּוֹל לְגוֹ כּוּמְצָא וְדִיסֵק מִגּוֹ כּוּמְצָא פּוֹר תִּתְפּוֹרְרָה אָרֶץ מוֹט תִּתְמוֹטֶטָה אָרֶץ׃
יִתְאַחַד בְּסַרִיגְתָּא אַרְעָא גְּבִירָן בִּשְׁמַיָּא אִתְעַבִּידָא כ נוֹעַ תָּנוּעַ אֶרֶץ כַּשִּׁכּוֹר וְהִתְנוֹדְדָה
וְזָעוּ יְסוֹדֵי אַרְעָא׃ יט מַזָּע

כמלונה

תְּזוּעַ אַרְעָא מֵגַד תְּנוּד אַרְעָא פְּרוֹק תִּתְפְּרַק אַרְעָא׃ כ אִשְׁתְּדָאָה
תִּשְׁתְּדֵי אַרְעָא כְּרַוְיָא וּתְהֵי אַזְלָא וְאָתְיָא כַּעֲרַסְלָא וְיִתְקַפּוּן עֲלָהּ

חובהא

תולדות אהרן

סנהדרין דף לו ודף לד ספר הזוהר׳ פ׳ וילך׳ ואמר רזי׳ סנהדרין שם :

רש״י

הארץ . ת״י מבית מקדשא שהוא בסוף מ״י במזרח׳ כמו שבגולו׳ תכי׳ כרים׳ והשתת׳מקום הארץ עד קלהו ואחרי׳ יהיה שהדר לכל לדיק ולדיק: ואומר . כשומעי הדבר הזהאמרתי סוד לאמו׳ לי מביא רזון לי ואוי לי על השמוע׳ כי הבוגדי׳ יבגדו בישראל וירעו להם : ובגד בוגדים בגדו. ר״ל קבולת בוגדים אשר יבגדו בהבוגדים הסם יבגדו גם המה בישראל ר״ל היום תגר ומלחמ׳ בין האומות ומלם יבגדו בישראל : (יז) פחד וכו׳ . ר״ל ירות משומות והמופות : עליך . יבוא עליך ישראל יושב הארץ הזה : והיה הנס . מי שיברח המקומו מקול הפחד יפול וכו׳ ר״ל מי שיגלל מהרה לאחת יפול באחרת : כי ארובות . אמר במשל כאלו נפתחו חלוני שמים ויורדים דרך בם ירות מרובות : וירעשו וכו׳ . ר״ל אף החזקים ירעדו מפחד הארות המרובות : (יט) רעה וכו׳ . כלומר אבל סוף הדבר הפחד הארות על האומות והארץ הדבר ותפרך לפרורי׳ ותכי׳ נוטה לפול ומוט׳ משל על מרבי׳ הארות וכפל הדבר לחזק : (כ) נוע וכו׳ . הארץ תתנועע כשכור המתנועע ולא יוכל לעמוד ביושר מבלי הנעה : והתנודדה - תסיס

כאן כנגד בבל ומדי פרס ויון וכיתי׳ שישעבדו בישראל לפני גאולתם . ואחרי הביזות האלה (יז) פחד ופחת ופח עליך . על העמים יושבי הארץ : פחת . גומא ליפול בה כמו שמפרש ואומר : (יח) הנס מקול הפחד יפול אל הפחת וגו׳ . הנמלט מחרב משיח בן יוסף יפול אל חרב משיח בן דוד והנמלט משם ילכד בפח במלחמות גוג : (יג) רועה התרועעה . ל׳ שבר כמו (תהלים ג׳) תרועם בשבט ברזל . פור התפוררה . ל׳ פירורין:

כמלונה

מצודת ציון

מקלה כמו לאחוז בכנפות הארץ (איוב ל״ח) : זמירות . ענין כריה׳ כמו זמיר ערילים יעבה (לקמן כה) : צבי . ענין הדר כמו לעטרת לבי (לקמן כ״ח) : רזי . קדמאה ענין סוד כמו וכל רז לא אנס לך (דניאל ד) והביאה ענין רזון וכחישות : (יז) ופחת . חפירה עמיק׳ כמו בחחת הפחתים (ש״ב י״ג) : ופח . רשת : (יח) הנס . ענין כריח׳ : ארבות . חלונות כמו ואחרבות השמים (בראשית ז) : ממרום . מן השמים הרמים : מוסדי . מלשון יסוד : (יט) רעה התרועעה . ענין שביר׳ כמו ורעו דליותיו (ירמי׳ י״ח) : פור התפורר׳ ענין הרגון לאחיזות רבות כמו אתה פוררת (תהלים ע״ד) : מוט התמוטטה . מל׳ נטיה ומפול׳ : (כ) נוע תנוע . מל׳ הנעי׳ והנד׳ : והתנודדה . מל׳ דיד׳ . כמלונ׳ . כן יקרא סוכת שומר הקשואים על כי תיכה עשויה הלא ליומת לילה

הגהות מכ״י ברש״י *) בוזזים אחריה ושודדים:(בוזזים ושודדים)

כַּמְּרוֹנָה וְכָבַד עָלֶיהָ פִּשְׁעָהּ וְנָפְלָה וְלֹא־
תֹסִיף קוּם׃ כא וְהָיָה בַּיּוֹם הַהוּא יִפָּקֹד
יְהוָה עַל־צְבָא הַמָּרוֹם בַּמָּרוֹם וְעַל־מַלְכֵי
הָאֲדָמָה עַל־הָאֲדָמָה׃ כב וְאֻסְּפוּ אֲסֻפָּה
אַסִּיר עַל־בּוֹר וְסֻגְּרוּ עַל־מַסְגֵּר וּמֵרֹב יָמִים
יִפָּקֵדוּ׃ כג וְחָפְרָה הַלְּבָנָה וּבוֹשָׁה הַחַמָּה
כִּי־מָלַךְ יְהוָה צְבָאוֹת בְּהַר צִיּוֹן וּבִירוּשָׁלִַם
וְנֶגֶד זְקֵנָיו כָּבוֹד׃

כה א יְהוָה אֱלֹהַי אַתָּה אֲרוֹמִמְךָ אוֹדֶה
שִׁמְךָ כִּי עָשִׂיתָ פֶּלֶא עֵצוֹת מֵרָחֹק אֱמוּנָה
אֹמֶן׃ ב כִּי שַׂמְתָּ מֵעִיר לְגַל קִרְיָה בְצוּרָה
לְמִפֵּלֶת אַרְמוֹן זָרִים מֵעִיר לְעוֹלָם לֹא
יִבָּנֶה

תרגום

חוֹבָהָא וְתִפּוֹל וְלָא תּוֹסִיף
לְמֶקָם׃ כא וִיהֵי בְּעִדָּנָא
הַהִיא יַסְעַר יְיָ עַל חֵילָוָתָא
תְּוִקְפָא דְיָתְבִין בְּתְוִקְפָא
וְעַל מַלְכֵי בְנֵי אֱנָשָׁא
דְּדָרִין עַל אַרְעָא׃
כב וְיִכְנְשׁוּנּוּן מַכְנַשׁ לְבֵית
אַסִּירֵי וְיַעֲגְגוּנּוּן לְבֵית
עַגְגָא וּמִסַּגֵּי יוֹמִין
יְ ע ו ל דְּכְרָנֵיהוֹן׃
כג וְיִבְהַתּוּן פַּלְחוּן לְסִיהֲרָא
וְיִתְכְּנְעוּן דְּסָגְדִין לְשִׁמְשָׁא
אֲרֵי תִתְגְּלֵי גְבוּרְתָּא דַיְיָ
צְבָאוֹת בְּטוּרָא דְצִיּוֹן
וּבִירוּשְׁלֵם קֳדָם סָבֵי עַמֵּיהּ
בִּיקָר׃
א יְיָ אֱלָהִי אַתְּ אֲרוֹמְמָנָךְ
אוֹדֵי שְׁמָךְ אֲרֵי עֲבַדְתָּא
פְּרִישָׁן מִלִּכִין דַּאֲמַרְתָּא
קְרָוֵי פַּצְחִין רְגָזִין

תולדות אהרן יבנה

(וחפר׳ הלבנה׳ פסחים ו׳ סח׳ נדרים י״ח ל׳ סוט׳ ו׳ לד׳ סנהדרין י״ח לא׳ עכו״ס ח׳ יז׳ תענית ו׳ יג׳. ונגד זקניו כבוד ח׳ ·

רש״י

(כ) במלונה. סוכת נוצרים שברחם האילן: (כא) צבא המרום. יפיל שרי עכו״ס מחלה · (כב) ואוספו. אסיפה שהיא לרעתם להכניס אסיר על בור המוכן לו מחוייבי גיהנם לגיהנם: וסוגרו על מסגר. סס שבעה מדורי גיהנם: ומרוב ימים יפקדו. מומות ימים רבים יפקדו עליהם וזהו שיסד הקלירי (בסילוק של יוצר דפרשת זכור) לרוב יגיעם להמנות לחשוב להם חשבונות:

מצודת ציון

לילה כמ״ש כמלונ׳ במקם׳ (לעיל ח׳): (כא) יפקוד · יזכר כמו וכולו פקד עלי (עזרא ח׳): (כב) אסיר · כלאסי׳ ותאסי׳ כ״ף הדמיון: על בור · אל בור: על מסגר · כמו מסגר על במקום בי״ת וכן על הרבנכם (יחזקאל ל״ג) ור״ל במעגול המסגר: (כג) וחפרה · ענין בושה וריל הבנה מלחורם כי המתביים יבא׳ מאור פניו: כי · כאשר:

כה (א) אומן · עניני דבר המתקייים כמו יתד במקום נאמן (לעיל כ״ב): (ב) לגל · תל ודגור: ארמון · היכל ומבצרין: זרים · נכרים וכזיקרא׳ האומות כמ״ש וגם אל הנכרי (ה״א ח׳): מעיר · מהיות עיר וכן כי עודך מבית (לעיל כ״א)

הביה לרעתם כאסיפ׳ האסירים: ומרוב ימים יפקדו · (כג) וחפרה הלבנה · אל מול האומות החפ׳ הלבנה וחמה׳ ר״ל יחשך מאורות בעיני האומות לפי רוב׳ הארות הבאות עליהם וכן נאמ׳ במפלת בבל כי כוכבי השמים וכסיליהם לא יאלו אורם (לעיל י״ג): כי מלך וכו׳ · ר״ל כאשר הגלם מלכותו בעצות נקם נאמני גוג והמלכים אשר אתו אשר יכאלו ויאבדו סביבות הר ציון וירושלים: ונגד זקניו כבוד · ולנגד זקני עמו יהיה לכבוד ולהתפארת מה שהשאילו לדעת מאז שם: הולכים:

כה (א) אלהי אתה · הארות הנבואה הסיה הנבואה לקלס למקום ואמר ה׳ אלהי אתה וכו׳: עצות מרחוק. העלות שיעלת מזמן רחוק אשר הנעשת ע״י הנביאים היה אמוני ואמתית וקיימת כי כן נעשה: (ב) מעיר לגל · אותו מקום שהיה עיר שמתו לגיות גל אבנים כדרך החורב: קריה בצורה · עיר מבלר שמת לגיות מפלי: ארמון זרי׳ ·

בְּרִיךְ תַּקִּיף לְדִמְחַמְּרָא
בֵּית דַּהֲלַת עַמְמַיָּא
בְּגִרְתָּא יְרוּשְׁלֵם לְעָלַם
לָא יִתְבְּנֵי׃ ג עַל כֵּן
יְקָרוּן קָדְמָךְ עַם תַּקִּיף
קִרְיַת עַמְמִין חֲסִינִין יְדָחֲלוּן
מִן קָדְמָךְ׃ ד אֲרֵי הֲוֵיתָא
תַּקִּיף לְמִסְכֵּן סְעִיד
לַחֲשִׁיךְ בְּעִדָּן עָקָא כְּסָא
דְמִטַּמְרָן מִן קֳדָם זַרְמִית
כִּטְרַל מִשְׁרָב כֵּן מְלֵי
רַשְׁיָעָא לְצַדִּיקָיָא כִּזְרַמִּית
דְשָׁקְפָא בְּכוֹתְל׃ ה כְּשִׁרְב
בְּאַרְעָא צַחְיָא אִתְרַגִּישַׁת
תְּקִיפִין תְּמָאךְ בְּטִלַּל בֵּיף
מַקְר בְּאַרְעָא מִשְׁלְהֵיָא
ו וְיַעְבִּיד יְיָ צְבָאוֹת לְכָל
עַמְמַיָּא בְּטוּרָא הָדֵין שְׁרוּ
וְתֶהֱוֵי לְהוֹן קְרָקָן מְחָן
חַיְיָא מָחָן דָּשָׁא יִשְׁתַּזְבּוּן מִנְּהוֹן מָחָן דִּיסוּפוּן בְּהוֹן׃
ז וְיִסְתַּלְּעֵמוּן בְּטוּרָא הָדֵין אַפֵּי רַבָּא דְרַב עַל כָּל עַמְמַיָּא וַאֲפֵי מַלְכָּא

יִבְנֶה׃ ג עַל־כֵּן יְכַבְּדוּךָ עַם־עָז קִרְיַת
גּוֹיִם עָרִיצִים יִירָאוּךָ׃ ד כִּי־הָיִיתָ מָעוֹז
לַדָּל מָעוֹז לָאֶבְיוֹן בְּצָרָתוֹ מַחֲסֶה מִזֶּרֶם
צֵל מֵחָרָב כִּי רוּחַ עָרִיצִים כְּזֶרֶם קִיר׃
ה כְּחֹרֶב בְּצִיָּון שְׁאוֹן זָרִים תַּכְנִיעַ חֹרֶב
בְּצֵל עָב זְמִיר עָרִיצִים יַעֲנֶה׃ ו וְעָשָׂה
יְהוָה צְבָאוֹת לְכָל־הָעַמִּים בָּהָר הַזֶּה מִשְׁתֵּה
שְׁמָנִים מִשְׁתֵּה שְׁמָרִים שְׁמָנִים מְמֻחִים
שְׁמָרִים מְזֻקָּקִים׃ ז וּבִלַּע בָּהָר הַזֶּה פְּנֵי־
הַלּוּט וְ הַלּוּט עַל־כָּל־הָעַמִּים וְהַמַּסֵּכָה
הַנִּסֶּכֶת עַל־כָּל־הַגּוֹיִם׃ ח בִּלַּע הַמָּוֶת לָנֶצַח
וְמָחָה אֲדֹנָי יְהוִה דִּמְעָה מֵעַל כָּל־פָּנִים
וְחֶרְפַּת עַמּוֹ יָסִיר מֵעַל כָּל־הָאָרֶץ כִּי יְהוָה דִּבֵּר׃
ט וְאָמַר בַּיּוֹם הַהוּא הִנֵּה אֱלֹהֵינוּ זֶה קִוִּינוּ לוֹ
וְיוֹשִׁיעֵנוּ זֶה יְהוָה קִוִּינוּ לוֹ נָגִילָה וְנִשְׂמְחָה
בִּישׁוּעָתוֹ׃ י כִּי תָנוּחַ יַד־יְהוָה בָּהָר הַזֶּה וְנָדוֹשׁ מוֹאָב
תַּחְתָּיו כְּהִדּוֹשׁ מַתְבֵּן בְּמַי מַדְמֵנָה׃ יא וּפָרַשׂ יָדָיו
בְּתוֹכוֹ כַּאֲשֶׁר יִפְרֹשׂ הַשֹּׂחֶה לָשֶׂחוּת וְהִשְׁפִּיל גַּאוָתוֹ
עִם תְּרוּמוֹת יָדָיו׃ יב וּמִבְצַר מִשְׂגַּב חֹמֹתֶיךָ הִשְׁפִּיל הִגִּיעַ
הֶעָפָר׃

רש״י

(ד) מעוז · מוזק: מזרם · ענין שטיפת המים כמו בזרם מים (לקי׳ כח): מחורב · ענין יובש החמימות כמו בחרבוני קין (תהלים מב): רוח · ענין כעס כמו אל תבהל כרוחך (קהלת ז): קיר · מחל: (ה) בציון · מל׳ ליס ושמח׳: שאון · ענין המייה: זרים · נכריס וכסס האומות: עב · ענן: זמיר · ענין כריתי׳ כמו וכרתך לא תזמור (ויקרא כ״ה): יענה · ענין הכנעי׳ כמו מאלת לעמות מפני (שמות י׳): (ו) משתה · כן נקרא סעודת שמחה וכן עשה משתה (אסתר ל״ה): שמנים · מלשון שמן. שמרים · פסולת המשקי׳ הסוקעי׳ בתחתית הכלי וכן אך שמריס ימלו (תהלים ע״ה): ממוחים. מל׳ מוח הטלמות: מזקקים · ענין צרוף לסיר הסיג ואמר מלשון אלאה על הסרת המשקה: (ז) ובלע · ענין השמדת׳ כמו בלע ה׳ (איכה ב): פני · ר״ל החסוכים וכן ושוה פניה (לעיל כ״ד): הלוט · ענין הכסה כמו לוטה בשמלה (ש״א כ״א): והמסכה · גם הוא ענין הכסה כמו קשות

הכסה

מרמנותיה מורכן אשר לעולם לא יבנה: (ד) מחסה מזרם · כיסוי מוהל להליל מזרם ולל להגין מחורב ומהו מותו זרם הוא רוח עריצים כי רוחם דומה לזרם הסוטף בקיר ומפילו: (ה) כ חורב בציון. בעת יובש שמייבש הזרעים להתמולל כן תכניע שאון זרי׳: חורב בצל עב. כשהשמיס מתקבריס בענן עד בימי הסרב שהכל שמחים בו כן יענה שיר הלדיקים על זמיר עריצים ומפלתן: זמיר · ל׳ לא מזמור [ויקרא כה]: (ו) ועשה ה׳ צבאות לכל העמים.

מצודת ציון

כ״ג): (ג) עריצים · חזקים כמו כנבו׳ עריץ (ירמיה כ׳): (ד) מעוז · חוזק: מזרם · ענין שטיפת המים כמו בזרם מים (לקי׳ כח): מחורב · ענין יובש החמימות כמו בחרבוני קין (תהלים מב): רוח · ענין כעס כמו אל תבהל כרוחך (קהלת ז): קיר · מחל: (ה) בציון · מל׳ ליס ושמח׳: שאון · ענין המייה: זרים · נכריס וכסס האומות: עב · ענן: זמיר · ענין כריתי׳ כמו וכרתך לא תזמור (ויקרא כ״ה): יענה · ענין הכנעי׳ כמו מאלת לעמות מפני (שמות י׳): (ו) משתה · כן נקרא סעודת שמחה וכן עשה משתה (אסתר ל״ה): שמנים · מלשון שמן. שמרים · פסולת המשקי׳ הסוקעי׳ בתחתית הכלי וכן אך שמריס ימלו (תהלים ע״ה): ממוחים. מל׳ מוח הטלמות: מזקקים · ענין צרוף לסיר הסיג ואמר מלשון אלאה על הסרת המשקה: (ז) ובלע · ענין השמדת׳ כמו בלע ה׳ (איכה ב): פני · ר״ל החסוכים וכן ושוה פניה (לעיל כ״ד): הלוט · ענין הכסה כמו לוטה בשמלה (ש״א כ״א): והמסכה · גם הוא ענין הכסה כמו קשות

תקומה: שמנים ממחים · שמנים המוחים ושמנים כמוח עלמות יפסוך לשמרים מזוקקים מן המשקה שהוא בלתי שמרים לבדם והוא כפל ענין מ״ש ולומר שיהפך מחשבתם מן הקלה אל הקלה: (ז) ובלע · המקום ישחית בהר הזה את חשובי המבס׳ וחוז׳ ומפרש המכסה ומגין על כל העמים ועל גוג יאמר: והמסכה · המסך המכס׳ על כל האומות וכפל הדבר במ״ש ·

בלע

הַנְסוּכָה עַל־כָּל־הַגּוֹיִם׃ח בִּלַּע הַמָּוֶת לָנֶצַח
וּמָחָה אֲדֹנָי יְהוִה דִּמְעָה מֵעַל כָּל־פָּנִים
וְחֶרְפַּת עַמּוֹ יָסִיר מֵעַל כָּל־הָאָרֶץ כִּי יְהוָה
דִּבֵּר׃ ט וְאָמַר בַּיּוֹם הַהוּא הִנֵּה אֱלֹהֵינוּ
זֶה קִוִּינוּ לוֹ וְיוֹשִׁיעֵנוּ זֶה יְהוָה קִוִּינוּ לוֹ
נָגִילָה וְנִשְׂמְחָה בִּישׁוּעָתוֹ׃ י כִּי־תָנוּחַ יַד־
יְהוָה בָּהָר הַזֶּה וְנָדוֹשׁ מוֹאָב תַּחְתָּיו כִּהְדוֹשׁ
מַתְבֵּן בְּמֵי מַדְמֵנָה׃ יא וּפֵרַשׂ יָדָיו בְּקִרְבּוֹ
כַּאֲשֶׁר יִפְרֹשׂ הַשֹּׂחֶה לִשְׂחוֹת וְהִשְׁפִּיל
גַּאֲוָתוֹ עִם אָרְבּוֹת יָדָיו׃ יב וּמִבְצַר מִשְׂגַּב
חֹמֹתֶיךָ הַשַּׁח הִשְׁפִּיל הִגִּיעַ לָאָרֶץ עַד־־־
עָפָר׃ במו ק׳

ביום

דְשַׁלִּיט עַל כֹּל מַלְכוּתָא
ח יִתְנַשּׁוּן מוֹתָא לְעָלְמִין
וַיְמַחֵי יְיָ אֱלָהִים דְּמְעָתָא
מֵעַל כָּל אַפֵּיָא וְחִסּוּדֵי
עַמֵּיה יַעְדֵי מֵעַל כָּל אַרְעָא
אֲרֵי בְּמֵימְרָא דַיְיָ גְזִיר כֵּן׃
ט וְיֵמַר בְּעִדָּנָא הַהִיא הָא
אֱלָהָנָא דֵין דִּי סַבְּרִנָא לֵיהּ
וְיִפְרְקִנְנָא דֵין יְיָ דַּהֲוֵינָא
מְסַבְּרִין לְמֵימְרֵיה נְבַוִּע
וְנֶחְדֵי בְּפוּרְקָנֵיה׃ י אֲרֵי
תִּתְגַּלֵּי גְבוּרְתָּא דַיְיָ בְּטוּרָא
הָדֵין וְיִתְדַּשְׁוּן מוֹאָבָאי
בְּאַתְרְהוֹן כְּמָא דְּמִתְדַּשׁ
תִּבְנָא בְּטִינָא׃ יא וַיִפְרוֹס
מִתָּת גְּבוּרְתֵּיה בֵּינֵיהוֹן
כְּמָא דְּמַפְרִיס שַׁיָטָא לְמֵשְׁט
וַיְמָאֵיךְ יָקָרֵיה עִם אַשְׁוַת
יְדוֹהִי וְבָרֵךְ תְּקוֹף כְּרַכֵּי
עַמְמָיָא יַמֵּגֵר יְרַמֵּי יַמְטֵי לְאַרְעָא עַד עַפְרָא׃

בעדנא

תולדות אהרן

בלע המות פסחים ו סח סנהדרין יא לא ו . ומחה ה׳ מ״ק ג כח סנהדרין יא לז · וחרפת עמו ספר הזוה׳ פרשת חיי שרה . ואמר ביום ההוא העלית דף לא :

רש״י

המות. יכסנו ויעלימנו עולמית מישראל: (ט) ואמר. עמו ביום ההוא: הנה וגו׳ קוינו לו ויושיענו . היינו מקויס לו שיושיענו : (י) כי תנוח יד ה׳. גבורתו של מקום : ונדוש . יהא נידס : תחתיו · במקומו ונדוס כמו ונרוץ הגלגל [קהלת י״ד] : מתבן . תבן : מדמנה . טיט וכן לדומן על פני האדמה (ירמיה טו) : (יא) ופרש ידיו. יסבר ידיו וזרועותיו בסוף לשחות: (יב) משגב חומותיך . למואב הוא אומר .

מצודת ציון

בלע · מלשון בליעה : המות · מלשון מות : מצודת דוד : (ח) בלע · לא יחיה ויבטל המיתה לעולם : ומחה וכו׳ · ר״ל יחבית המעת הבכי : וחרפת עמו יסיר · לא ימלא עוד מי יחרף את ישראל כי לא יהיו עוד גוים בין האומות · מעל כל הארץ · כי כולם ישובו איש לא יעבוד ולא ימלא גולה מסס בכל הארץ ולא יחרפו למי : כי ה׳ דבר · ובידו לאמת דברו : (ט) ואמר · אז יאמר ישראל בהם זהו אלהינו אשר קוינו לו והוא יושיענו : זה ה׳ וכו׳ · כפל הדבר במ״ש : נגילה . עתה נגיל׳ ונשמחה׳ בישועתו׳ הבאה ממנו : כי תנוח יד ה׳ · להבות בעמיס אשר לבאו על ירושלים : ונדוש מואב תחתיו · מואב יהי׳ נדוס וכתוס במקומו על שעזרו את הבאים למלחמה על ירושלים : כהדוש מתבן · כמו שהדוס התבן בתוך האשפה׳ כי הדרך להשליך התבן במקום האשפה׳ להיות נדוס ברגלי אדם ובהמה׳ להיות זבל לזבל בהם את הארצות : (יא) ופרש ידיו בקרבו · הלא יפרש ידיו בקרב מואב לבכותו׳: כאשר וכו׳ . כי השם ביים יפרס ידיו בכל כחו · והשפיל גאותו · כוח יפיל גאות מואב עם המקומות אשר לו לאויב בכח וכח : המגדלים הגבוהים · ר״ל לא יועילו לו המגדלים : (יב) חומותיך · אל חיל מואב יאמר : עד עפר · וכפל הדבר פעמים רבות להורות על גודל ההפלה והאבדון :

א בְּעִדָּנָא הַהִיא
יִשְׁתַּבְּחוּן תּוּשְׁבַּחְתָּא הָדֵתָא
בְּאַרְעָא דְּבֵית יְהוּדָה קִרְיַת
תְּוִיקְפָא לָנָא פּוּרְקָן יְתִישֵׁם
עַל שׁוּרָהָא וְרַהֲמִין׃
ב פְּתַחוּ תַרְעָיָא וְיֵעוּל
עַמָּא זַכָּאָה דִי נָטְרִין
אוֹרַיְתָא בְּלֵבָב שָׁלֵם׃
ג בְּלֵבָב שָׁלֵם נְטָרוּ שְׁלָמָא
שְׁלָמָא יִתְעֲבִיד לְהוֹן אֲרֵי
בְּמֵימְרָךְ אִתְרְחִיצוּ׃
ד אִתְרְחִיצוּ עַל מֵימְרָא דַיְיָ
לְעָלַם וּלְעָלְמֵי עָלְמַיָּא בְּכֵן
תִּתְפְּרְקוּן בְּמֵימַר דְּחִילָא
יְיָ תַּקִּיף עָלְמַיָּא׃ ה אֲרֵי
אַמְאִיךְ יָתְבֵי רוּמָא קִרְיָא
תַּקִּיפָא יַמֵּאֲכִנָהּ וְיַרְמִנָהּ
עַד אַרְעָא יַזְטִינָהּ עַד עַפְרָא׃ ו יְדוּשׁוּנָהּ רַגְלִין

תולדות אהרן רגלי

פתחו שערים שבת עו קיט סנהדרין יא קו ספר הזוה׳ פרשת וילך : בעתו בה׳ מנחות ג כט כי הבח ר״ה דף לא :

ישעיה כו

כו א בַּיּוֹם הַהוּא יוּשַׁר הַשִּׁיר־־־הַזֶּה
בְּאֶרֶץ יְהוּדָה עִיר עָז־־־לָנוּ יְשׁוּעָה יָשִׁית
חוֹמֹת וָחֵל׃ ב פִּתְחוּ שְׁעָרִים וְיָבֹא גוֹי־־־
צַדִּיק שֹׁמֵר אֱמֻנִים׃ ג יֵצֶר סָמוּךְ תִּצֹּר
שָׁלוֹם׃ שָׁלוֹם כִּי בְךָ בָטוּחַ׃ ד בִּטְחוּ בַיהוָה
עֲדֵי־עַד כִּי בְּיָהּ יְהוָה צוּר עוֹלָמִים׃ ה כִּי
הִשַּׁח יֹשְׁבֵי מָרוֹם קִרְיָה נִשְׂגָּבָה יַשְׁפִּילֶנָּה
יַשְׁפִּילָהּ עַד־־־אָרֶץ יַגִּיעֶנָּה עַד־־־עָפָר׃
ו תִּרְמְסֶנָּה רֶגֶל רַגְלֵי עָנִי פְּעָמֵי דַלִּים׃
ז אֹרַח לַצַּדִּיק מֵישָׁרִים יָשָׁר מַעְגַּל צַדִּיק

תפלס

תולדות אהרן

פתחו שעריס שבת עו קיט סנהדרין יא קו ספר הזוה׳ פרשת וילך : בעתו בה׳ מנחות ג כט כי הבח ר״ה דף לא :

רש״י

כו (א) עיר עז לנו ישועה ישית . העיר ירושלים שהיה מאז תמיד לנו לעוז ישועה ישית המושיע את חומותיה ואת חילה : וחל · חומה נמוכה שלפני החומה הגבוה : (ב) פתחי שערים· שלה ויבא לתוכה גוי לדיק : שומר . שמור ולפה בגלותו ימיס רבים לאמונתו של הקב״ה שיקייס הבטחתו שהבטיח על פי נביאיו לבאלס.שומר ממתין וכן(בראשית לז) ואביו שמר את הדבר וכן (דבריס ו׳) ושמר ה׳ אלהיך לך : (ג) יצר . שהיה סמוך על הקב״ה ונשען עליו בחזקה שלא יז מאמונתו בשביל שוס אימה ויסורין : תצור . שיהא שלוס כי בך היה בטוח לפיכך הגון לך לגאלו : (ד) כי ביה ה׳ .

מצודת דוד

כז (א) ביום ההוא · ביום הפלת גוג : עיר עז לנו · ירושלים שהיית׳ לנו לעוז המעולם הגה גם עתה ישיס הלל ישוע׳ בחומתי׳ וחלה ולא תשלוט בהם יד האויב [כ] פתחו שערים · פתחו שערי ירושלים ולא תפחדו מן האויב : ויבא · בפתחי הפערים יבוא ישראל שהי׳ שומר ומצפ׳ להאמת הבטחת האל · (ג) יצר סמוך · המחבר׳ שהיה נשען על האל הבלוס תצור אותו לבל יחרד וכפל מלת שלום לחזק הדבר : כי בך בטוח · ר״ל כן ראוי הדב׳ הואיל ובטח בך : (ד) בטחו בה׳. כולו מזרזים אלה לאלה ואומרים בטחו בה׳ עד עולם כי בו תלוי חוזק עולם הזה ועולם הבא והבל בא ממנו יתברך : (ה) כי השח. הוא הבפיל האומות אשר יבאו ברוס המעלה : קריה · וכן הבפיל בל קריס חזק׳ : ישפילנה · וכן ישפיל אותה עוד עד הארץ ויפר הבפר וכפל הדבר במ״ש לפי מרביות הבפלה: (ו) תרמסנה רגל . הרגל הרמוס אותה ואחר ופירס לו׳ רגלי עני הרמוס והם ישראל׳ עני׳ דלים . ר״ל כל זה הנהלה ובמהבלה תהיה לבדיקים בעבו׳ כי אין אורח לכל לדיק ולדיק כ״א ללבת בדרך ישר ולא יעשה מחבה : ישר . אתה הלא הישר הלא הפלס והשקל מעגל כל לדיק ולדיק

מצודת ציון

כו (א) ישית . עניו שיתה כמו שתו בשמים פיהם (תהלים ע״ג) : חומות · כמו בחומות : וחל · הוא החומה הנמוכ׳ שלפני הגבוה כמו ויאכל חל וחומה (איכה ב) · (ב) שומר · עניו המתני׳ ותקו׳ כמו ואביו שמר את הדבר (בראשית ל״ז) : (ג) יצר · עניו בעולת המחשבה כמו וכל יצר מחשבות לבו (שם ו) : סמוך · עניו הבטחו : תצור · עניו שמירה כמו יצרהו כאישון עינו (דבריס ל״ב) : (ד) עדי עד · עד עולם וכן עד (לקמן כ״ז) : צור · עניו חוזק : (ה) השח · עניו הבפלה : ממרום . מל׳ רוס ונובה : קריה · עיר : ונשגבה · חזקה (ו) תרמסנה . עניו דריכה : פעמי . רגליה שפופעים בכס כמו הרימה פעמיך (תהלים ע״ד) : (ז) אורח . דרך: מעגל. שביל

תְּפַרֵס׃ ח אַף אָרַח מִשְׁפָּטֶיךָ יְהוָה קִוִּינוּךָ
לְשִׁמְךָ וּלְזִכְרְךָ תַּאֲוַת־נָפֶשׁ׃ ט נַפְשִׁי אִוִּיתִךָ
בַּלַּיְלָה אַף־רוּחִי בְּקִרְבִּי אֶשְׁחָרֶךָּ כִּי כַּאֲשֶׁר
מִשְׁפָּטֶיךָ לָאָרֶץ צֶדֶק לָמְדוּ יֹשְׁבֵי תֵבֵל׃
י יֻחַן רָשָׁע בַּל־לָמַד צֶדֶק בְּאֶרֶץ נְכֹחוֹת
יַעְוֹל וּבַל־יִרְאֶה גַּאוּת יְהוָה׃ יא יְהוָה רָמָה
יָדְךָ בַּל־יֶחֱזָיוּן יֶחֱזוּ וְיֵבֹשׁוּ קִנְאַת־עָם אַף־
אֵשׁ צָרֶיךָ תֹּאכְלֵם׃ יב יְהוָה תִּשְׁפֹּת שָׁלוֹם
לָנוּ

יְתוּבוּן לְאוֹרַיְתָךְ וְלָא תָּבוּ כָּל יוֹמִין דַּהֲווֹ קַיָּמִין יַעְבְּדוּן
שַׁקְרִין אַף אִנּוּן לָא יֶחֱזוּן בְּתוּשְׁבְּחַת יְקָרְךָ יְיָ׃ יא יְיָ כַּד
לְדַחֲלָתְךָ לָא יְגַהֵר לְסָנְאֵי עַמָּךְ יֶחֱזוּן רְשִׁיעַיָּא
וְיִבְהֲתוּן פּוּרְעָנוּת עַמָּא

תרגום

רְגִלֵי צַדִּיקַיָּא פַּרְסַת
עַנְוָתָנַיָּא חֲשִׁיבֵי עַמָּא׃
ז אוֹרַחַת צַדִּיקַיָּא כַּוְנָן אַף
עָבְדֵי אוֹרַחַת צַדִּיקַיָּא
תְּתַקֵּן׃ ח אַף לְאוֹרַח
דִּינָךְ יְיָ סְבַרְנָא לְשֻׁמָּךְ
וּלְדַכְרָנָךְ חֲמַדַּת נַפְשָׁנָא׃
ט נַפְשִׁי מִתְחַמְּדָא לְצַלָּאָה
קָדָמָךְ בְּלֵילְיָא אַף רוּחִי
בְּמֵעַי מְבַרְכָא לָךְ אֲרֵי כְּמָא
דְּדִינָךְ תַּקִּין לְאַרְעָא
קוּשְׁטָא יִתְאַלְּפוּן לְמַעְבַּד
דָּדִירִין בְּתֵבֵל׃ י יְהַבְתָּא
לְחִין אַרְכָּא לְרַשִׁיעַיָּא אִם
קְשׁוֹט עַל אַרְעָא הֲווֹ
תִּתְגְּלֵי בִּגְבוּרְתָּךְ לְאוֹטְבָא
וְיִבְהֲתוּן פּוּרְעָנוּת עַמָּא

הרמכים חגיגה ח׳ ג. לוותיך כו׳ ס׳ הזוהר פ׳ לך ופרש׳ לאחרי מות ב׳ מקומות: יוחן רשע מגילה ח׳ י. כ׳ תשפות ברכות ט׳ נג.

תחפנון

רש״י

להוליכו בדרך קבול שכר על כל אשר הנהיג מעשיו לפניך בכשרון: (ח) אף אורח משפטיך ה׳ קוינוך. כאשר לפיכו לקיבול הטובה מאתך אף כך קויכו להרחמתכו מורח משפטי נקמתיך ברשעים: לשמך ולזכרך תאות נפש. אותה נפשנו לרחות שם שילא לך ותאז לעשות נקמה בזרעך: (ט) נפשי אויתיך. בגלותי שדומה ללילה לעשות את אלה: אף רוחי בקרבי אשחרך. אתחנן לך לכל זה׳ לאה כי כאשר משפטיך-באיסלארץשאתיעוש׳ומשפט ברשעים. צדק למדו יושבי תבל. למודים להלדיק את דייניך ולהורות על מדותיך שרוחים החוטא לוקה והלדיק מקבל שכר טוב: (י) יוחן רשע בל למד צדק. וכי יש לך לחון את עשו הרשע אשר דר בין שני לדיקי׳ולא למד לדק:בארץנכוחות׳ירושלים ובית המקדש: יעול. לשלול ולבוז ולהשחית: ובל יראה גאות ה׳. לא חשב בעיניו גדלך וגאותך וכל ירחה

מצודת ציון

שכיל ומסילה וכן הדרכתיך במעגלי יושר (משלי ד): תפרס. תשקול בפלס וכוא שם הכלי שמשקלין בו כתו ושקל בפלס הריס (לקמן מ): (ט) אויתיך. מלי תחוס: אשחרך. עכין דרישה כמו שיחר טוב (משלי י״א): תבל. כן לקרא מקום המיושב: (י) יוחן. מלי חכיכה וחסד: נכחות. עכין ישרות כמו נכוחים למבין (שם ח): יעול. מלי עול: (יא) יחזיון. עכין הסתכלות כמו ואתה תחזה (שמות יח): קנאת

אמרתי גם המשפט לעובה היא כי כאשר תבוא משפט בארץ אז (י) יוחן רשע. ר״ל וכי מהדין שיוחן הרשע כלא בל למד לדק אף מירלת המשפט: בארץ נכחות יעול. עם כי הוא בארץ שסכו לעשות נכחות ומוסרו בעבור המשפט הבאה הנה הרשע הזה לא כן יעשה כי יאחז דרכו לעול עוד: ובל יראה גאות. לא יסתכל בגאות ה׳ ר״ל חושב שבא במקרה ולא תעשה ה׳ המה שתתגאה לשלם גמול: (יא) רמה ידך. כשרמה ידך לסבות הרשעים שלא יראם כי אם יתחזו. לכן ירחו הטובה ישראל ויבושו אז ברחותם הקנאה שיקנא ה׳ לעמו כי אז לא יוכלו לחשוב שבא במקרה כי ירחו מעט עם מושעים מעמיס רגיס: אף אש. ר״ל אף

תַּחְפְּנוּן אַף אֶשְׁתָּא לְבַעֲלֵי
דְּבָבָךְ תְּשֵׁיצֵי׃ יב יְיָ תִּתְקֵן
שְׁלָמָא לָנָא אֲרֵי בְּכָל עִדָּן
חַסְכְּנָא מֵחוֹבָנָא אַתְּ עָבִיד
עִמָּנָא׃ יג יְיָ אֱלָהָנָא
שַׁלִּיטוּ בָּנָא עִמָּנָא לְמֶהֱוֵי
עָלָנָא רְבוֹנִין בַּר מִנָּךְ בְּרַם
בְּמֵימְרָךְ אֲנַחְנָא רְחִיצִין
בְּשִׁמָּךְ אֲנַחְנָא מוֹדֶן׃
יד אִנּוּן פְּרִחִין
לְמֵתִין דְּלָא יֶחֱזוּן לְגִבְרַיְהוֹן
דְּלָא יְקוּמוּן בְּכֵן כַּד תַּסְעַר
עֲלֵיהוֹן חוֹבֵיהוֹן וּתְשֵׁיצִינוּן
וְתוֹבִיד כָּל דָּכְרָנְהוֹן׃

רָנוּ כִּי גַם־כָּל־מַעֲשֵׂינוּ פָּעַלְתָּ לָּנוּ׃ יג יְהוָה
אֱלֹהֵינוּ בְּעָלוּנוּ אֲדֹנִים זוּלָתֶךָ רִבַּד־בְּךָ
נַזְכִּיר שְׁמֶךָ׃ יד מֵתִים בַּל־יִחְיוּ רְפָאִים בַּל־
יָקוּמוּ לָכֵן פָּקַדְתָּ וַתַּשְׁמִידֵם וַתְּאַבֵּד כָּל־
זֵכֶר לָמוֹ׃ טו יָסַפְתָּ לַגּוֹי יְהוָה יָסַפְתָּ לַגּוֹי
נִכְבַּדְתָּ רִחַקְתָּ כָּל־קַצְוֵי־אָרֶץ׃
טז יְהוָה בַּצַּר פָּקַדוּךָ צָקוֹן לַחַשׁ מוּסָרְךָ
לָמוֹ׃ יז כְּמוֹ הָרָה תַּקְרִיב לָלֶדֶת תָּחִיל תִּזְעַק
בחבליה

וְתוּבִיד כָּל דָּכְרָנְהוֹן׃ טו אִתְגְּלֵיתָא לְכַנְּשָׁא מְבַדְּרֵי עַמָּךְ יְיָ אַף עָתִיד
אַתְּ לְקָרְבָא גָּלוּתְהוֹן לְאִתְגְּלָאָה בִּגְבוּרְתָּךְ לְרַחָקָא כָּל רְשִׁיעַיָּא
לְגֵהִנָּם׃ טז יְיָ בְּעָקָא הֲווֹ דְּכִירִין לְדַחֲלָתֵךְ בְּעַקְתָּהוֹן הֲווֹ מַלְפִין אוּלְפָן אוֹרַיְתָךְ
בַּחֲשָׁי׃ יז כִּמְעַדְיָא דְמִטָּא דִבְעָדָן מֵילְדָא זְוָעָא מצוחא

ת״א ה׳ אלהינו ס׳ הזוהר ס׳ שמות רפאים כל ספר הזוה״ק ס׳ בראשית.ותאבד וגו׳ סנהד׳ יא קי.כמו הרה ספר הזוה״ק פ׳ תשא.

רש״י

תכין וכן שפות הסיר [מלכים ב׳ ד׳] וכן לעפר מות תשפחני (תהלים כ״ב) ויש לפתור את כולן ל׳ שימה תשית שלום לנו: כי גם כל מעשינו. הרעים. פעלת לנו. כנגדם לקחתו מידך בכל מעמותיכו: (יג) בעלונו. נעשו לנו אדונים ונגשונו: זולתך. בדבר שלא כרצונך דרוש לאלהים אחרים לעבור על תורתך ואתחנו לבד בך הזכרנו ולא נזכיר שם אלהותו באל אחר אלא בו לבדו: שמך. שם אלהותך נזכיר לאמר כי אלהינו לבד היא אלהים: (יד) מתים בל יחיו. יסי רצון מלפניך שלא יחיו הרשעים האלה לעולם הבא והרפאים האלה שריפו ידיהם ממלותיך בל תהיה להם הקומה: לכן פקדת ותשמידם. הלא פקדת עליהם כבר ותשמידם באחרי

מצודת דוד

ירחו משפט נקמתך שבאתם תאכל ארץ ושם הארי׳ ליסראל ובאלו ארו למקום: (יב) ה׳ תשפות ובו׳. ר״ל אתה ה׳ תעריך לנו שלום כי גם כל המעשים הבאים עלינו בין טוב בין רע הלא הכל אתה פעלת לנו ולא באו במקרה וח״כ הוא״ל והכל בידך ערוך לנו שלום: (יג) ה׳ אלהינו וכו׳. הוא דרך רצוי לו׳ רחויים אנו לשלום כי הלא אחרים רצו לאחוז כמו בדבר שהוא זולתך ר״ל שלא כרצונך כי רצו לכוף אותנו על העבו״ם: לבד בך. אבל לא שמענו אליהם כי בך לבד מכיר שמך לו׳ שאתה לבדך נקרא אלהים ואין מי לשתף עמך: (יד) מתים. כי אמרנו הלא הבו״ם המה המתים ואין בהם חיות: בל יקומו. לא יוכלו לקום על רגליהם: לכן פקדת. אתה ה׳ פקדת על עובדיהם ותשמידם ותאבדם מבלי היות להם שום זכרון: (טו) יספת לגוי ה׳. כל מה שיספת לייסר עמך פעם אחר פעם עכ״ז הודו בכובד ולא מרו כך ולא כי הרחקתם ממקומם ללכת גולה בכל קצות הארץ לא זזו ממך: (טז) בצר.

בעת בוא צרה עליהם זכרו כך ודורשים אליך בתפלה: צקון לחש. שפיכת תפל׳ מצו׳ ביניהם כאשר בא להם מוסרך. (ז) במו הרה. ר״ל וכה יאמרו בתפלת׳ הכם כמו אשה הרה אחר תקריב ללדת אז תתחזק תלחלה ותזעק בעבו׳ ייסורי חבלי הלידה

תרגום

רָנוּ כִּי גַם־כָּל־מַעֲשֵׂינוּ פָּעַלְתָּ לָּנוּ׃ יג יְהוָה
אֱלֹהֵינוּ בְּעָלוּנוּ אֲדֹנִים זוּלָתֶךָ רִבַּד־בְּךָ
נַזְכִּיר שְׁמֶךָ׃ יד מֵתִים בַּל־יִחְיוּ רְפָאִים בַּל־
יָקוּמוּ לָכֵן פָּקַדְתָּ וַתַּשְׁמִידֵם וַתְּאַבֵּד כָּל־
זֵכֶר לָמוֹ׃ טו יָסַפְתָּ לַגּוֹי יְהוָה יָסַפְתָּ לַגּוֹי
נִכְבַּדְתָּ רִחַקְתָּ כָּל־קַצְוֵי־אָרֶץ׃
טז יְהוָה בַּצַּר פָּקַדוּךָ צָקוֹן לַחַשׁ מוּסָרְךָ
לָמוֹ׃ יז כְּמוֹ הָרָה תַּקְרִיב לָלֶדֶת תָּחִיל תִּזְעַק
בחבליה

וְתוּבִיד כָּל דָּכְרָנְהוֹן׃ טו אִתְגְּלֵיתָא לְכַנְּשָׁא מְבַדְּרֵי עַמָּךְ יְיָ אַף עָתִיד
אַתְּ לְקָרְבָא גָּלוּתְהוֹן לְאִתְגְּלָאָה בִּגְבוּרְתָּךְ לְרַחָקָא כָּל רְשִׁיעַיָּא
לְגֵהִנָּם׃ טז יְיָ בְּעָקָא הֲווֹ דְּכִירִין לְדַחֲלָתֵךְ בְּעַקְתָּהוֹן הֲווֹ מַלְפִין אוּלְפָן אוֹרַיְתָךְ
בַּחֲשָׁי׃ יז כִּמְעַדְיָא דְמִטָּא דִבְעָדָן מֵילְדָא זְוָעָא מצוחא

בְּחֶבְלֵיהָ כֵּן הָיִינוּ מִפָּנֶיךָ יְהוָה׃ יח הָרִינוּ
חָלְנוּ כְּמוֹ יָלַדְנוּ רוּחַ יְשׁוּעֹת בַּר־נַעֲשָׂה־
אָרֶץ וּבַר־יִפְּלוּ יֹשְׁבֵי תֵבֵל׃ יט יִחְיוּ מֵתֶיךָ
נְבֵלָתִי יְקוּמוּן הָקִיצוּ וְרַנְּנוּ שֹׁכְנֵי עָפָר
כִּי טַל אוֹרֹת טַלֶּךָ וָאָרֶץ רְפָאִים תַּפִּיל׃
כ לֵךְ עַמִּי בֹּא בַחֲדָרֶךָ וּסְגֹר דְּלָתְךָ בַּעֲדֶךָ
חֲבִי כִמְעַט־רֶגַע עַד־יַעֲבֹר זָעַם׃ כא כִּי־

תרגום

מְצוּחָא בְּחֶבְלָהָא כֵּן הֲוֵינָא
מִן קֳדָם דַּחֲבָנָא קֳדָמָךְ יְיָ׃
יח אֲחַדְתָּנָא עָקָא
בְּמַעֲדָיָא דְּמָטַת עֲדָן
מֵילְדָהּ. קְלִיל כְּרוּחַ פּוּרְקָן
לָא אִתְיְאוּ אַרְעָא לָא
עֲבַדוּ אַהְפְּרִישָׁן לָא יָכְלִין
לְמֶעְבַּד דְּדָיְרִין בְּתֵבֵל׃
יט אַתְּ הוּא מְחַיֵּי מֵיתָיִן
גַּרְמֵי גְּבֻלְתְּהוֹן אַתְּ מְקִים
יַחוֹן וּיְשַׁבְּחוּן קֳדָמָךְ כָּל

יתיר׳ יתיר׳ חנה

דַּהֲווֹ רְמָן בְּעַפְרָא אֲרֵי טַל גְּהוֹר טַלָּךְ לְעִבְדֵי אוֹרַיְתָךְ וַרְשִׁיעָיָא דִּי יְהַבְתָּא לְהוֹן
גְּבוּרָא וְאִנּוּן עֲבָדוּ עַל מֵימְרָךְ לְגַהְנָם תִּמְסַר׃ כ אֲזִיל עַמִּי עֲבִיד לָךְ
עוֹבָדִין טָבִין דְּיִגְנוּן עֲלָךְ בְּעִידָן עָקָא אִסְתַּמַּר כְּזֵעִיר זְמַן עַד דְּיַעְדֵּי לְוָט׃
מַאֲתַר שְׁכִנְתֵּיהּ לְאַסְעָרָא כא אֲרֵי הָא יְיָ מִתְּגָלֵי חוֹב יָתִיב אַרְעָא עָלוֹהִי

יתגלי

תולדות אהרן

הרינו חלנו נהה ח״ח . יחיו מתיך כתובות יג קיח סנהד׳ יח ל״ ספר הזוהר פ׳ חיי שרה ופ׳ תרומה ופר׳ ויקהל . הקיצו סוכה ח״ח . כי טל כתובות ג קיח . לך קחת ו״ פ סנהדרין ג כה ודף קה עכו״ס ח״ד ספר הזוהר פ׳ ויחי . חבי כמעט רגע ברכות ח״ז . ביום ההוא בתרא ה עד.

רש״י

חלנו . חיל כיולדה כאלו ילדנו כאלו קרובים אנו להגאל והוא רוח ואין ישועה : ישועות בל נעשה ארץ . הכל סבלנו ולרוחינו אין אנו מכיניס לנו ישועה : ובל יפלו . אין נופלין העמים שהם יושבי תבל שכבשו ומלאו את הארץ ויושבן תירגם בל יפלו ל׳ ונפלינו אני ועמך (שמות ל״ב) אין יושבי תבל יכולין לעשות פלא : (יט) יחיו מתיך . למעלה התפלל שלא יחיו הרשעים וכאן התפלל שיחיו הצדיקים בבקשה ממך יחיו אותן שמומתין עליך ילא דבר מלכות מלפניך לומר נבלתי יקומון נבלות עמי שנבלו עלמן עלי לסם תהי תקומתם זו חילוף למה שכתיב למעלה רפאים בל יקומו אבל אלו יקומון . הקיצו ורננו . כל זה יאמר להם הקדוש ברוך הוא הקיצו ורננו לשון ציווי היא זה : כי טל אורות טלך . כי נאה לך לעשות כן שיהא טל תורתיך ומצותיך להם טל של אור : וארץ רפאים תפיל . ונלחם ולעפר תפיל את ארץ רפאים שריפו ידיהם מתורתך . רפאים תפיל . לפי שאמר ובל יפלו יושבי תבל חוזר ואומר אתה הפילם כי אין נצדקותינו כדי להפילם : (כ) לך עמי בא בחדריך . תשובה זו השיבוהו לנביא לך עמי בא בחדריך בבתי כנסיות ובבתי מדרשות . ד״א התבונן על מעשיך בחדרי לבך כך דרש רבי תנחומא: וסגור דלתך בעדך . מ״י עביד לך טובדין טבין דיגנון עלך ור׳ תנחומא דרש סגור דלתי פיך שלא תהרהר אחר מדת הדין : חבי. התחבאי מעט עד יעבר זעם כי אמת אפקוד על

שונאיך

מצודת ציון

ח) : מסניך . עניין כעס וזעם כמו פני ה׳ חלקם (איכה ד) : (יח) הרינו . מל׳ הריון : חלנו . מלשון חיל וחלחלה : (יט) נבלתי . לא גוף הנדיק הכוונה יקרא נבלה כמו את נבלת איש האלהים (מ״א י״ג) : הקיצו . עניין הערה כמו לא יקיץ הנער (מ״ב ד) : אורות . הוא שם לרח מם כמו ללקט אורות (שם) : רפאים . כן יקראו המתים על כי נרפו ונחלשו ע״י המיתה : (כ) בעדך . כנגדך : חבי . מלשון מחבואים

מצודת דוד

הלידה כן היינו גם אנחנו חלי״ ורועדים מפני זעמך:(יח) הרינו חלנו . לפי שאנו מוכנים להגאל מתוך קושי השעבוד לכן אמר כמשל מאשה לידה שיש לה צער הריון וחיל הלידה ויולדת רוח בעצמה שאין לה כמה להתנחם על הצער שסבלה ור״ל יאמרו המתלחם הלא דמינו לאשה לידה זאת כי סבלנו קושי השעבוד ואין כמה להתנחם כי עדיין לא נעשה ישועה בארץ ועדיין לא נפלו האומות שכבשו ומלאו פני תבל : (יט) יחיו מתיך . אמר דרך תפלה ובקש קרב יום יעמדו המתים אלו המומתי׳ על קדוש שמך : נבלתי יקומון . יאמר דבר מלכות מלפניך לו׳ נבלתי יקומון ר״ל נבלת עמי שנבלו עלמן עלי יקומון המתים ואתם שוכני עפר הקילו מפיכם המתים ושבחו לה׳ : כי טל. כי טל המתים שאורך עליך יהיה כטל היורד על הצמחים שמגדל אותם כן יחיו המתים ע״י טל החיים : וארץ רפאים. הארץ תפיל והשליך לתוך את המתים הקבורים שם : (כ) לך עמי . תאמר הנביא בדרך משל בוא בחדרך וסגור דלתך בעבדך שלא יוכל לבוא מי אלך לעשות עמך רעה ואחרי השיבו׳ רגע מועטת עד אשר יעבור הזעם והלך לו ור״ל אחרי עלמך במחסי׳ הטובים ומעט״ע להגן עליך מזעם הצרות שיבואו קודם בוא הנאולה :

הִנֵּה יְהוָה יֹצֵא מִמְּקוֹמוֹ לִפְקֹד עֲוֹן יֹשֵׁב־
הָאָרֶץ עָלָיו וְגִלְתָּה הָאָרֶץ אֶת־דָּמֶיהָ
וְלֹא־תְכַסֶּה עוֹד עַל־הֲרוּגֶיהָ׃
כז א בַּיּוֹם הַהוּא יִפְקֹד יְהוָה בְּחַרְבּוֹ
הַקָּשָׁה וְהַגְּדוֹלָה וְהַחֲזָקָה עַל־לִוְיָתָן נָחָשׁ
בָּרִחַ וְעַל לִוְיָתָן נָחָשׁ עֲקַלָּתוֹן וְהָרַג אֶת־
הַתַּנִּין אֲשֶׁר בַּיָּם׃ ב בַּיּוֹם הַהוּא כֶּרֶם חָמֶר
עַנּוּ־לָהּ׃ ג אֲנִי יְהוָה נֹצְרָהּ לְרְגָעִים אַשְׁקֶנָּה

תרגום

וְתַגְלֵי אַרְעָא עַל דַּם זַכָּאֵי
דְּאִתְשְׁיַד בָּהּ וְלָא תְכַסֵּי
עוֹד עַל קְטִילָהָא׃
א בְּעִדָּנָא הַהִיא יַסְעֵר
יְיָ בְּחַרְבֵּיהּ רַבְּתָא תַּקִּיפְתָּא
וְתַסְגְּתָא עַל מַלְכָּא
דְּאִתְרַבְרַב כְּפַרְעֹה מַלְכָּא
קַדְמָאָה וְעַל מַלְכָּא
דְּאִתְגָּאֵי כְּסַנְחֵרִיב מַלְכָּא
תְּנִינָא וְיַקְטוֹל יָת מַלְכָּא
דְּתַקִּיף כְּתַנִּינָא דִּי בְיַמָּא׃
ב בְּעִדָּנָא הַהִיא כְּגִישְׁתָּא
דִּישְׂרָאֵל דְּהִי א כְּכֶרֶם נְצִיב
כְּאַרְעָא טָבָא שַׁבְּחוּ לָהּ
אָלָא בְּזִמַּן דְּאִנּוּן מַרְגְּזִין
קֳדָמַי אֲנָא מַשְׁקֵי לְהוֹן כָּס פּוּרְעָנוּתְהוֹן אֲרוּכֵי

חוביהון

ת״א והרג את התנין אס .

רש״י

שונאיך : (כא) הנה ה׳ יוצא וגו׳. ממדת הרחמי׳ למדת הדין : יושב הארץ . הוא הר שעיר : על הרוגיה . שהרגו בישראל :

כז (א) על לויתן נחש ברוח וגו׳. מ״י על מלכא דאתרברב כפרעה מלכא קדמאה ועל מלכא דאתגאי כסנחרב מלכא תנינא . בריח לשון פשוט כברית הזה לפי שהוא ראשון : עקלתון לשון כפול לפי שהוא שני ואומר אני לפי שאלו שלש אומות משובות מצרים ואשור ואדום לכך אמר על אלו כמו שאמר בסוף הענין ובאו האובדים בארץ אשור והנדחים בארץ מצרים וש״ש שנמצאו עובדי כוכבים ומזלות כנחשים הנושכין : לויתן נחש בריח .

מצודת ציון

(כא) יוצא ממקומו . הוא ענין משל וכמ״ש ויצא כ׳ ונלחם בגויים (זכריה י״ד) : לפקוד . לזכו׳ עון יושב הארץ על הישב בה לשלם גמול המעשה: ונלתה . דמי הרוגי ישראל הנכלעים בארץ בה האדמה תגלה את הדם שהיא תקערב ותבקש דין : על הרוגיה . על הרוגים הנקברים בה :

כז (א) יפקוד ה׳ . יסגיח לבכות בארבו על האומות : על לויתן נחש בריח . הוא משל על ישמעאל שהוא מבריח ברוב הישוב מהקלה אל הקלה כמו הלויתן שמבריח את הים מהקלה אל הקלה : ועל לויתן נחש עקלתון . הוא משל על אדום שהוא משוקל במעשיו כמו הלויתן שבעבור רוב אדרו שעקל עצמו במקומות מהים : התנין אשר בים . הוא משל על יתר האומות הבוכים בחיי הים שאינם לא מתמותה ולא מהמומים : (ב) כרם חמר ענו לה . כולם ירוחו קול על ישראל לומ׳ שהיא כרם המוליא יין משוכח לא כמו לשעבר שנאמ׳ בה ויקו לעשות ענבים ויעש באושים (לעיל ה) : (ג) אני ה׳ נוצרה . משתה אשמרה לא כמו לשעבר שנאמ׳ בה כסר משוכתו והיה לבער וכו׳ : לרגעים אשקנה . בכל רגע אשקה אותה במי מער לא כמו לשעבר שנאמ׳ בה ועל הענבים אלוה מהמטר עליו מער : פן יפקוד עליה . כי פן יסיה נחסר הענבים שלה ע״י המיסה לכן אנרגה לילה ויום להשקותה בזמנה ור״ל אחוס אף על הענבים והוא דרך משל לו׳ אשפיע לסם הרבה טובה מגדוליהם ומד קטניהם :

מצודת דוד

מקבואה ומסתור : זעם . כעס : (כא) לפקוד . עניין זכרון : ונלתה . מל׳ גלוי :

כז (א) יפקוד . עניין הסגתה : לויתן . הוא הדג הגדול שביים וכן תמצוד לויתן בחכה (איוב מ) : נחש . הלויתן הוא דומה לנחש : בריח . כעין תעם הסוסה לסגור הסער ומבריח מקלה הסער עד קלהו ולכן יקרא הלויתן בריח כי מבריח מקל׳ הים ועד קלהו : עקלתון . עניין עקום ועוות כמו אחרות עקלקלות (שופטים ה) : התנין . כן יקרא הדג הדומה למרחית הנחש וכן את התנינים הגדולים (בראשית א): (ב) חמר . עניינו יין המשוכח כמו תשתה חמר (דברים לב) : ענו . עניין הרמת קול כמו וענו הלוים וכו׳ קול רם (שם כז) לה . עליה : (ג) נוצרה . עניין שמירה כמו נוצר חסד(שמות ל״ד) : לרגעים : מלשון רגע : יפקוד . עניין חסרון כמו כי יפקד׳

מצודת דוד

הנה ה׳ יוצא . הוא לשון מלחמה כמו ויצא ה׳ ונלחם בגויים (זכריה י״ד) : יושב הארץ . הוא הר שעיר : על הרוגיה . שהרגו בני ישראל :

כז (א) על לויתן נחש ברוח וגו׳. מ״ש על מלכא דאתרברב כפרעה מלכא קדמאה ועל מלכא דאתגאי כסנחרב מלכא תנינא . בריח לשון פשוט כברית הזה לפי שהוא ראשון : עקלתון לשון כפול לפי שהוא שני ואומר אני לפי שאלו שלש אומות משובות מצרים ואשור ואדום לכך אמר על אלו כמו שאמר בסוף הענין ובאו האובדים בארץ אשור והנדחים בארץ מצרים וש״ש שנמצאו עובדי כוכבים ומזלות כנחשים הנושכין : לויתן נחש בריח . הוא מצרים . לויתן נחש עקלתון . הוא אשור והרג את התנין אשר בים הוא צור שהוא רחב והיא יושבת בלב ימים וכן כתיים קרוייס אי היס והן עכו״ס : (ב) ביום ההוא . בעת הגאולה ישירו לישראל זו היא כרם ממר הולימה ייינה הטוב. ממר ויינוס בלע״ז : (ג) אני ה׳ נוצרה . בעת הגלות: לרגעים אשקנה. מעט מעט אני משקה אותם כוס פורענות הבאה עליה פן אפקוד עליה בעת אחת ואכלנה לכך לילה ויום אני מתבונן בה ויונתן תירגם אם לא שאני פוקד עליהם עונות שהם מרגילים לפני לילה ויום הייתי מגין עליהם :

פֶּן יִפְקֹד עָלֶיהָ לַיְלָה וָיוֹם אֲצָרֶנָּה׃ ד חֵמָה
אֵין לִי מִי־יִתְּנֵנִי שָׁמִיר שַׁיִת בַּמִּלְחָמָה
אֶפְשְׁעָה בָּהּ אֶצִּיתֶנָּה יָחַד׃ ה אוֹ יַחֲזֵק
בְּמָעוּזִּי יַעֲשֶׂה שָׁלוֹם לִי שָׁלוֹם יַעֲשֶׂה־לִּי׃
ו הַבָּאִים יַשְׁרֵשׁ יַעֲקֹב יָצִיץ וּפָרַח יִשְׂרָאֵל
וּמָלְאוּ פְנֵי־תֵבֵל תְּנוּבָה׃ ז הַכְּמַכַּת מַכֵּהוּ

הכהו

חוֹבֵיהוֹן גָּרְמִין לְאִתְפְּרַע מִנְּהוֹן כְּבַר לֵילֵי וְיָמָם מִימְרִי מֵגִּין עֲלֵיהוֹן׃ ד הָא גְּבוּרָן סַגִּי קָדְמַי הֲלָא אִם יְשׁוּזוּן בֵּית יִשְׂרָאֵל אַפֵּיהוֹן לְמֶעְבַּד אוֹרַיְתָא אֶשְׁלַח רוּגְזִי וַחֲמָתִי בְּעַמְמָיָא דְּמִתְגָּרָן בְּהוֹן וָאֶשַׁיְצִנּוּן כְּמָא דְּמִשַּׁיְצִי אֶשְׁתָּא הוֹבָאי וּבוּר כַּרְחָדָא׃ ה אִם יִתְקְפוּן בִּפְתַגְמַי אוֹרַיְתִי אִתְעַבַּד שְׁלָמָא דְּהוֹן מִכְּעַן שְׁלָמָא יִתְעַבַּד דְּהוֹן׃ ו יִתְבַּנְשׁוּן מִבְּנֵי גָלוּתְהוֹן וִיתוּבוּן לְאַרְעֲהוֹן תַּמָּן יִתְיַלְּדוּן דְּבֵית יַעֲקֹב יִפְשׁוּן וְיִסְגּוּן דְּבֵית יִשְׂרָאֵל וְיִמְלוּן אַפֵּי תֵבֵל בְּנֵי בְנִין׃ ז הַכְּמַחְתָּא דַּהֲוָה מָחֵי

מחוהי

תולדות אהרן

חמה אין לי מדרש ג לב עכו"ס מ ד: מו יחזק סנהדרין יח לא. יעשה שלוספר הזוה' פ'ויקרא. סנאיסיפרש יעקב שבת כב קמה.

רש"י

(ד) חמה אין לי. אין לי פה להגביר חמתי על העכו"ס לפי שלא ישראל חוטאין ומדת הדין מקטרגת: מי יתנני שמיר שית במלחמה. בבני מלחמתי והו' ישמעאל מי יתנני ואוכל לפקוד עליהם ולא תוכל מדת הדין למתוח ישראל בתשובה והיא מוחלת לותי שמיר ושית בבני מלחמה אפסע פסיעה של מדת הדין ואפקוד עליהם אף יתרון ונוספות על עונם ואציתם יחד כן ת"י על עכו"ס ורז"ל פי' על ישראל ושא מוסב על הכרם חמה אין לי בכל הכעסים שהכעסתני הכרם הזאת לא אוכל לשפוך חמתי לנערה מפני השבועה שנשבעתי לאבותיהם מי יתנני כימים שעברו לולי השבועה הייתי שמיר ושית ופושע בכרם ואציתנה יחד: (ה) או יחזק במעוזי. אם יחזיק עמי במעוזי שלא יבקש מעוז אחר אלא מעוזי או יעשה שלום לי להניח דעתי ואפי' שמתקשקשת בי על שתיני נוקש בצרי ואנקש בהם: שלום יעשה לי. ממדת הדין שלא יוכל לקטרג ולומר מה נשתנו אלו מאלו: (ו) הבאים ישרש יעקב. הלא ידעתם מה עשיתי* ברא"שונה הבאים למצרים אשר השרש יעקב ולו ופרחו שם עד אשר מלאו פני תבל תנובה: (ז) הכמכת מכהו הכהו. הראיתם בגבורתי שמכת המכה יעקב הכיתיו הם שבעים במים. ואני שבעתים במים. יש תמיהות שהם מתקיימות כגון זו וכגון (שמואל א' ג') הנגלה

מצודת ציון

יפקד מושכך (ש"א ב): עליה. עלי הגפנים: אצרנה. אשמרנה: (ד) חמה. עניין כעס: שמיר שית. כמו שמיר ושית ותחש' הוי"ו וכסא מיני קוצים וכן ועלה שמיר ושית(לעיל ה): אפשעה. כמו אפסעה בסמ"ך ועניינו פסיעת הרגל: אציתנה. עניין הדלקה וסגער' כמו ותלה בסבכי היער (לעיל ט): (ה) יחזיק. עניין אחיזה כמו ,יחזיקו אשכים בידו (בראשית י"ט): במעוזי. מלי עוז ומחוזק וכן נקראה התורה במ"ש ס' עוז לעמו יתן (תהלים כ"ט): (ו) יציץ. כעין הפורח יגדל ממנה וכן נאמ' ויולא פרח ויליץ ליץ (במדב' יז): תנובה. כמו בתמי' ואחש' הכ"ף כמו ייעיב נהם (משלי י"ז) ומשפטו כנגסה והמוכ' עניינו למתי השדה כמו מתנוכות שדי

איכה

עד מאד: תנובה. כלמתי האדמה: (ו) הכמכת. ר"ל אף

מאז

הנאות מכ"י ברש"י *)בראשונה הבאים (בראשונה עם הבאים):

מָחוֹהִי אַסְבַּקְטוֹר קְטִילוֹהִי
יִתְקְטִיל׃ ח בְּסַאסְאָתָא
דַּהֲוֵיתָא כָּאֵיל בָּהּ וְכִילוֹן
לָךְ דַּהֲוֵיתָא שָׁלַח וּמַעִיק
לְהוֹן הֲגִי עֲלֵיהוֹן בְּטִלָּא
מַתְקִיף עֲלֵיהוֹן בְּיוֹם לְוָט׃
ט בְּכֵן בְּדָא יִשְׁתְּבַקְוֹן חוֹבֵי
בֵית יַעֲקֹב וְדֵין כָּל עוֹבְדֵי
אַסְטְוָוּת חוֹבוֹהִי בְּשַׁוְיוּתֵיהּ
כָּל אַבְנֵי אָגוֹרָא כְּאַבְנֵי גִּיר
מְנַפְּצָן לָא יִתְקַיְּמוּן
אֲשֵׁרָיָא וַחֲנִכְנִסְיָא׃ י אֲרֵי
קַרְתָּא דַּהֲוָת כְּרִיכָא
בְּלַחוֹדָא תִּתַּב תְּהֵי
מְטַלְטְלָא וּשְׁבִיקָא
יִמּוֹסוּן מִשְׁרְיָתָהּא

הִכָּהוּ אִם־כְּהֶרֶג הֲרֻגָיו הֹרָג׃ ח בְּסַאסְאָה
בְּשַׁלְּחָהּ תְּרִיבֶנָּה הָגָה בְּרוּחוֹ הַקָּשָׁה בְּיוֹם
קָדִים׃ ט לָכֵן בְּזֹאת יְכֻפַּר עֲוֹן־יַעֲקֹב וְזֶה כָּל־
פְּרִי הָסֵר חַטָּאתוֹ בְּשׂוּמוֹ כָּל אַבְנֵי מִזְבֵּחַ
כְּאַבְנֵי־גִיר מְנֻפָּצוֹת לֹא־יָקוּמוּ אֲשֵׁרִים
וְחַמָּנִים׃ י כִּי עִיר בְּצוּרָה בָּדָד נָוֶה מְשֻׁלָּח
וְנֶעֱזָב כַּמִּדְבָּר שָׁם יִרְעֶה עֵגֶל וְשָׁם יִרְבָּץ
וְכִלָּה סְעִפֶּיהָ׃ יא בִּיבֵשׁ קְצִירָהּ תִּשָּׁבַרְנָה
נָשִׁים בָּאוֹת מְאִירוֹת אוֹתָהּ כִּי לֹא עַם־
בִּינוֹת
כְּמַדְבְּרָא בָּהּ יְגִיחוּן צְדַיְקָיָא וְיִבְזוּן יַת גִּבְסָהָא
מִלְּמִפְקְנִיָא יִתְקַצַּר חֵילְהוֹן וְיִבָּהֲתוּן בְּעוֹבְדֵיהוֹן יַתְּבָרוּן

תולדות אהרן

בסאסאי שם יג קה פושט מ ח סנהדרין יח קו. בשומו עכו"ס דף כד. ביבש קציר' בתרגא מ' כי לא סנהדרין יח לב.

רש"י

הנגלה נגליתי אל בית אביך (יחזקאל מ') הרוגה אתה מה המה עושים: אם כהרג. ישראל שהיו הרוגין של פרעה הורג פרעה ועמו: (ח) בסאסאה. בתוכחה מדה: בשלחה תריבנה. כשסילחה מצרים את ישראל תריבנה המדה בסאה שלה: הגה ברוחו הקשה. הגה דבר בדיבורו הקשה: ביום קדים. ביום ויולך ה' את הים ברוח קדים עזה (שמות יד): (ט) לכן. גם עתה בזאת היה מתכפר עון יעקב לזכות להגאל כמאז: וזה כל פרי. העוב לו להסיר חטאתו אם יעיש כל אבני מזבחות במותיו כאבני גיר מנופצות מדוקדקות וכן (תהלים קלז) ונפץ את עוליך וכן (ירמיה ג') ונפצתי אים אל

מצודת דוד

מאז שהכה בו וכי ככה בו בהגזרות כמו שהכה לעכו"ס שהכו את ישראל: אם כהרג הרוגיו. וכי הורג הוא כמו שהרג את העכו"ס שהרגו בו והוא כפל ענין במ"ש: (ח) בסאסאה. ר"ל במדה שחטאו במדה הזאת נפרע מהם ולא העיר כל חמתו: בשלחה תריבנה. כשהי' מריב עמה להפרע ממנה היה שופך חמתו על המדות והגזרות לשלוח בהם שדפון וחרבם ולא פגע בנפשות תחלה: הגה. הסיר הפרי:ברוחו הקשה. ביום שמנשבת בו רוח קדים העזה שברוחות: (ט) לכן. הואיל ורחמי עליו. לעשה לו גם זאת להתכפר בדבר קל: וזה כל פרי. זה יהיה לו פרי טוב לכפר ממנו חטאתו לשוות במקל לו: בשומו. בעת שיחוק המזבחות הטעויות לעכו"ס ויעיש אבניהם מנופלות בדרך שמנפלים אבני גיר הדק היטב: לא יקומו. ר"ל בתחלה אלא יחזרו לסורם ולא יקומו אשרים וחמנים: (י) כי עיר בצורה. כי בעשותה זאת אז העיר הבצורה היא דרך גדול ונו' הקום בדד מיושבים והמה אלו הבאים משולח מיושבי' ונעזב מהם כמדבר הנעזב מלאכים וכפל הדבר במ"ש: שם. במקום העיר הבצורה ירעה עגל וירבץ שמה ויכלה ענפי האילנות אשר גדלו שמה: (יא) ביבש קצירה. כשתתייבש ענפיה תשבר מעצמה ר"ל כשתתמלא פאתה ישברו מתליהם: נשים באות. נשים תבאנה ויבעירו בהם האש ור"ל עם חלש בנשים ישחיתו אותה: כי לא עם

מצודת ציון

(איכה ד) בסאסא. מלי סאה וסיא מלה כפול' כמו ירקרק אדמדם: בשלחה. הוא שם כלל לשדות ולגנות וכן שלחיך פרדס רמונים (ש"ה ד): תריבנה. מלשון מריב': הגה. עניין הסרה כמו הגו הגו רשע לפני מלך (משלי כ"ה) (יט) גיר. הוא הסיד וכן על גירא די בחל סילא: (דניאל ה) מנופצות. עניין רצילה וכתיתה כמו יפפון הכדים (שופטים ה): אשרים. הילן הנעבד: וחמנים. דמות מה שעוי לעבודה החמה: (י) בצורה. מלי מנצר וחוזק: בדד. יחידה מבלי יושבים כמו איכה ישב בדד (איכה א): נוה. עניין מדור כמו נוה איתן (ירמי' מ"ט): משולח. מגורש וכן הן ישלח איש את אשתו (שם כ): ירבץ. עניין השכיבה לנוח: וכלה. מלשון כליון: סעיפיה. ענפיה כמו בסעפותיו קצו (יחזקאל לא): (יא) קצירה. כן נקרא הענף כמו ועשה קציר כמו נטע (לעיל י"ד): מאירות. מנערות כמו ולא תאירו מזבחי חנם(מלאכי א')

מלאכי

מצודת דוד

(ד) חמה אין לי. גם מאז לא הערתי עליהם כל חמתי כי אם הייתי מעיר כל חמתי אז מי הוא שיתן לי שמיר ושית כלו' זה הכרם שנתן לי מאז שמיר ושית בתקוש ענבים אם היה לו חמה מרובה הייתי פוסע בה פסיעה אחת והייתי שורף כולה כאחת במלחמה כשאני נלחם עמה להפרע ממנה על עוונותיה: (ה) או יחזק במעוזי. ר"ל או הייתי שורפה באחת או הי' כ"א שב מדרכו לאחזן במעוז שלי היא התורה שהיא לחזק ועוז: יעשה שלום לו. אז היה עושה שלום עמדי ולא הייתי נלחם בו: שיכום וכו'. כפל הדבר לחזק הענין: (ו) הבאים. תחסר תלת נקודות ור"ל ימים הבאים ומעצמו יובן סחברון ונאומר אם אם מאז לא הערתי כל חמתי כ"ש בימי הגאולה תראה עליהם ויתן יעקב את שרשו לשיות מתפשט לתרחוק וישראל יציץ ויפרח ר"ל ימשלו עד לתרחוק ויגדו

בִּינוֹת הוּא עַל־כֵּן לֹא־יְרַחֲמֶנּוּ עֹשֵׂהוּ וְיֹצְרוֹ
לֹא יְחֹנֶנּוּ׃ יב וְהָיָה בַּיּוֹם הַהוּא יַחְבֹּט יְהוָה
מִשִּׁבֹּלֶת הַנָּהָר עַד־נַחַל מִצְרַיִם וְאַתֶּם
תְּלֻקְּטוּ לְאַחַד אֶחָד בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃ יג וְהָיָה
בַּיּוֹם הַהוּא יִתָּקַע בְּשׁוֹפָר גָּדוֹל וּבָאוּ
הָאֹבְדִים בְּאֶרֶץ אַשּׁוּר וְהַנִּדָּחִים בְּאֶרֶץ
מִצְרַיִם וְהִשְׁתַּחֲווּ לַיהוָה בְּהַר הַקֹּדֶשׁ
בִּירוּשָׁלִָם׃

כח א הוֹי עֲטֶרֶת גַּאוּת שִׁכּוֹרֵי אֶפְרַיִם
וְדֹאטֶרֶת צִיץ נֹבֵל תִּפְאַרְתּוֹ אֲשֶׁר עַל־רֹאשׁ
גֵּיא־שְׁמָנִים הֲלוּמֵי יָיִן׃ ב הִנֵּה חָזָק וְאַמִּיץ
לַאדֹנָי כְּזֶרֶם בָּרָד שַׂעַר קָטֶב כְּזֶרֶם מַיִם
כַּבִּירִים שֹׁטְפִים הִנִּיחַ לָאָרֶץ בְּיָד׃ ג בְּרַגְלַיִם
תִּרְמַסְנָה עֲטֶרֶת גַּאוּת שִׁכּוֹרֵי אֶפְרָיִם׃
ד וְהָיְתָה צִיצַת נֹבֵל תִּפְאַרְתּוֹ אֲשֶׁר
עַל־רֹאשׁ גֵּיא שְׁמָנִים כְּבִכּוּרָה בְּטֶרֶם קַיִץ
אֲשֶׁר יִרְאֶה הָרֹאֶה אוֹתָהּ בְּעוֹדָהּ בְּכַפּוֹ
יִבְלָעֶנָּה׃ ה בַּיּוֹם הַהוּא יִהְיֶה יְהוָה צְבָאוֹת
לַעֲטֶרֶת צְבִי וְלִצְפִירַת תִּפְאָרָה לִשְׁאָר
עַמּוֹ׃ ו וּלְרוּחַ מִשְׁפָּט לַיּוֹשֵׁב עַל־הַמִּשְׁפָּט
וּלְגִבּוֹרָה לְשָׁבֵי מִלְחָמָה שָׁעָר׃ ז גַּם אֵלֶּה בַּיַּיִן שָׁגוּ
וּבַשֵּׁכָר תָּעוּ כֹּהֵן וְנָבִיא שָׁגוּ בַשֵּׁכָר נִבְלְעוּ מִן־הַיָּיִן
תָּעוּ בַּשֵּׁכָר שָׁגוּ בָּרֹאֶה פָּשְׁעוּ בַּמִּשְׁפָּט׃ ח כִּי כָל־שֻׁלְחָנוֹת
מָלְאוּ קִיא צֹאָה בְּלִי מָקוֹם׃ ט אֶת־מִי יוֹרֶה דֵעָה וְאֶת־מִי
יַשְׁמִיעַ שְׁמוּעָה הֲגֻמָלִים מֵחָלָב גְּזוּלִים מִשָּׁדִים׃
י כִּי צַו לָצָו צַו לָצָו קַו לָקָו קַו לָקָו זְעִיר שָׁם זְעִיר שָׁם׃
יא כִּי בְּלַעֲגֵי שָׂפָה וּבְלָשׁוֹן אַחֶרֶת יְדַבֵּר אֶל־הָעָם הַזֶּה׃
יב אֲשֶׁר אָמַר אֲלֵיהֶם זֹאת הַמְּנוּחָה הַנִّיחוּ לַעֲיֵף וְזֹאת
הַמַּרְגֵּעָה וְלֹא אָבוּ לִשְׁמוֹעַ׃ יג וַתְּהִי לָהֶם דְּבַר־יְהוָה צַו
לָצָו צַו לָצָו קַו לָקָו קַו לָקָו זְעִיר שָׁם זְעִיר שָׁם לְמַעַן
יֵלְכוּ וְכָשְׁלוּ אָחוֹר וְנִשְׁבְּרוּ וְנוֹקְשׁוּ וְנִלְכָּדוּ׃ יד לָכֵן
שִׁמְעוּ דְבַר־יְהוָה אַנְשֵׁי לָצוֹן מֹשְׁלִים אֲשֶׁר בָּעָם הַזֶּה
יְרוּשָׁלִָם׃ טו כִּי אָמַרְתֶּם כָּרַתְנוּ בְרִית אֶת־מָוֶת וְעִם־שְׁאוֹל
עָשִׂינוּ חֹזֶה שׁוֹט שׁוֹטֵף כִּי יַעֲבֹר לֹא יָבוֹא אֵלֵינוּ כִּי־שַׂמְנוּ
כָזָב מַחְסִינוּ וּבַשֶּׁקֶר נִסְתָּרְנוּ׃ טז לָכֵן כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יְהוִה
הִנֵּה יִסַּד בְּצִיּוֹן אֶבֶן אֶבֶן בֹּחַן פִּנַּת יְקַר מוֹסָד מוּסָד
הַמַּאֲמִין לֹא יָחִישׁ׃ יז וְשַׂמְתִּי מִשְׁפָּט לְקָו וּצְדָקָה לְמִשְׁקֶלֶת
וְשָׁלַג יְסֹחֵף חֲסִי כָזָב וְסֵתֶר מַיִם יִשְׁטֹפוּ׃ יח וְכֻפַּר בְּרִיתְכֶם
אֶת־מָוֶת וְחָזוּתְכֶם עִם־שְׁאוֹל לֹא תָקוּם שוֹט שׁוֹטֵף כִּי יַעֲבֹר
וְהָיִיתֶם לוֹ לְמִרְמָס׃ יט מִדֵּי עָבְרוֹ יִקָּחֶנוּ כִּי בַבֹּקֶר בַּבֹּקֶר
יַעֲבֹר בַּיּוֹמָם וָלָיְלָה וְהָיָה רַק־זִעוּת לְהָבִין שְׁמוּעָה׃
כ כִּי קָצַר הַמַּצָּע מִהְיוֹת אִישׁ עָלָיו וְהַמַּסֵּכָה צָרָה מִהְיוֹת
כְּנוֹס עָלָיו׃ כא כִּי כְּהַר פְּרָצִים יָקוּם יְהוָה כְּעֵמֶק בְּגִבְעוֹן יִרְגָּז
לַעֲשׂוֹת מַעֲשֵׂהוּ זָר מַעֲשֵׂהוּ וְלָשֵׂאת עֲבֹדָתוֹ עֲבֹדָתוֹ זָרָה׃
כב וְעַתָּה אַל־תֵּלְעַגוּ פֶּן יֶחְזְקוּ מוֹסְרוֹתֵיכֶם כִּי כָלָה וְנֶחֱרָצָה
שָׁמַעְתִּי מֵאֵת אֲדֹנָי יְהוִה צְבָאוֹת עַל־כָּל־הָאָרֶץ׃ כג הַאֲזִינוּ
וְשִׁמְעוּ קוֹלִי הַקְשִׁיבוּ וְשִׁמְעוּ אִמְרָתִי׃ כד הַכָּל־הַיּוֹם לְחֹרֵשׁ
זָרַע יַחְרֹשׁ אֲדָמָתוֹ הֲלוֹא אִם־שִׁוָּה פְנֵי־אֲדָמָתוֹ וְזָרַע קִצֹּב
יַפִּיץ וּכְמֹן יִזְרֹק וְשָׂם חִטָּה שֹׂרָה וּשְׂעֹרָה סָמָן וְכֻסֶּמֶת גְּבֻלָתוֹ׃
כה וְיִסְּרֶהָ לְמִשְׁפָּט אֱלֹהָיו יוֹרֶנָּה׃ כו כִּי לֹא לַדֶּשׁ יָדוּשׁ
קִצֹּב וְאוֹפַן עֲגָלָה עַל־כּמֹן תֻּסָּב וְדֶשֶׁא לֹא יָדוֹשׁ בָּקָר
וְאוֹפַן עֲגָלָה וְעַל־כּמֹן לֹא יִרְעֶנּוּ׃ כז כִּי לֹא בָרִד יוּדַשׁ
קִצֹּב וְאוֹפַן עֲגָלָה עַל־כּמֹן יוּסָב כִּי בְמַטֶּה יֶחְבַּט קִצֹּב
וְשָׁבֶט בְּמוֹט יָדוּשׁ׃ כח לֶחֶם לְדֹכֶן יוּכָּה כִּי לֹא לְנֶצַח אָדוֹשׁ
וְגַלַּת עֲגָלָתוֹ וּפָרָשָׁיו לֹא יְדֻכֶּנּוּ׃ כט גַּם־זֹאת מֵעִם יְהוָה
צְבָאוֹת יָצָא הַפְלִא עֵצָה הַגְדִּיל תּוּשִׁיָּה׃

תרגום

לְגִיוֹתָנָא טִפְשָׁא דְּבָא דְּיִשְׂרָאֵל וְיָהֵב מִצְנַפְתָּא לְרַשִׁיעָיָא דְּבֵית מִקְדְּשָׁא תּוּשְׁבַּחְתֵּיהּ דִּי עַל רֵישׁ חֵילָא שְׁמַנָּא כְּתִישֵׁי חֶמֶר׃ ב הָא מָחֵן תַּקִּיפָן וְחַסִּינָן אָתֵין מִן קֳדָם יְיָ כְּזִרְמִית בָּרַד כְּבַעֲוָל רוּחַ כְּזִרְמִית מַיִן תַּקִּיפִין שְׁטָפִין בֵּן יַתִּין עֲלֵיהוֹן עַמְמַיָּא וְיַגְלְיוּנוּן מֵאַרְעֵהוֹן לְאַרְעָא אוּחֳרִי בְּחֵוָיָא דִי בִידֵהוֹן ג בְּרִגְלִין יִתְדָּשׁ כְּתָרָא דְּגִיוֹתָנָא טִפְשָׁא רַבָּא דְּיִשְׂרָאֵל׃ ד וַיְהִי דְּיַהֲיב מִצְנַפְתָּא לְרַשִׁיעָיָא דְּבֵית מַקְדְּשָׁא תּוּשְׁבַּחְתֵּיהּ דִּי עַל רֵישׁ חֵילָא שְׁמַנָּא הִיא בִידֵיהּ וְבַלְעָנָהּ׃ ה בְּיוֹם הַהוּא יְהֵי יְיָ צְבָאוֹת לְעַטְרַת גַּאוּת לְשָׁאָר עַמֵּהּ׃ ו וּלְרוּחַ מִשְׁפָּט לְיוֹשֵׁב עַל־דִּמְשְׁפָּט וּלְגִבּוֹרָה לְמִתְגָּרֵי מִלְחָמָה עַד תְּרַע׃ ז אֲרוּם אִלֵּין בְּחַמְרָא שְׁגוּ וּבְחֲמַר רְבוּתָא תָּעוּ כָּהֲנָא וְנָבִיאָא שְׁגוּ בְּחַמְרָא בְּלִעוּ מִן חַמְרָא תָּעוּ בְּחַמְרָא שְׁגוּ בְּחֶזְוָא פְּשָׁעוּ בְּדִינָא׃ ח אֲרוּם כָּל־פַּתְגָּמֵי מַרְזְחָא מְלִיאִין קֵי מְגָנָא בְּלִי אֲתַר׃ ט לְמַן יְרַבֵּי מִלְּתָא וְלְמַן יְשַׁמַּע שְׁמוּעָתָא הֲלָמִגְדַּל מִן־חֲלָבָא מִתְגְּזַלִין מִן־מְנִקָּתָא׃ י אֲרוּם אֲמַר לְהוֹן אֲמַר לְהוֹן אֲמַר לְהוֹן

וְלִגְבוּרָה מְשִׁיבֵי מִלְחָמָה שַׁעֲרָה׃ ז גַּם־
אֵלֶּה בַּיַּיִן שָׁגוּ וּבַשֵּׁכָר תָּעוּ כֹּהֵן וְנָבִיא שָׁגוּ
בַשֵּׁכָר נִבְלְעוּ מִן־הַיַּיִן תָּעוּ מִן־הַשֵּׁכָר
שָׁגוּ בָּרֹאֶה פָּקוּ פְּלִילִיָּה׃ ח כִּי כָּל־שֻׁלְחָנוֹת
מָלְאוּ קִיא צֹאָה בְּלִי מָקוֹם׃ ט אֶת־
מִי יוֹרֶה דֵעָה וְאֶת־
יָבִין שְׁמוּעָה גְּמוּלֵי מֵחָלָב עַתִּיקֵי מִשָּׁדָיִם׃
י כִּי צַו לָצָו צַו לָצָו קַו לָקָו קַו לָקָו זְעִיר שָׁם
זְעִיר שָׁם׃ יא כִּי בְּלַעֲגֵי שָׂפָה וּבְלָשׁוֹן אַחֶרֶת
ידבר

תרגום

לְבַתִּיהוֹן׃ ז וְאַף אִלֵּין
בְּחַמְרָא רָווּ וּבְעַתִּיקָא
אִסְתַּלְעוּ כַּהֲנָא וְסָפֵר רָווּ
מִן עַתִּיק אִסְתַּלְעוּ מִן
חֲמַר טְעוּ מִן עַתִּיק
אִתְפְּנִיאוּ בְּתַר מִ י כ ל
בְּסִים טְעוּ דַּיָּנָהָא׃
ח אֲרֵי כָּל פְּתוֹרֵיהוֹן מְלָן
מֵיכָל מְגָעַל וּמְשַׁקֵּץ לֵית
דְּהוֹן אֲתַר דִּי נָקֵי מְזָאוֹנָם
ט לְמַן אִתְיְהִיבַת אוֹרַיְתָא
וּמַן אִתְפְּקַד לְמִסְפַּר
חוּכְמָא הֲלָא לְבֵית יִשְׂרָאֵל
דְּרַחִימִין מִכָּל עַמְמַיָּא
וַחֲבִיבִין מִכָּל מַלְכָוָתָא׃
צְבִיאוּ לְמֶעְבַּד׃
וְקִמְלֵי נְבִיָּא לָא קַבִּילוּ
סְבָרוּ דִּיתְקָנִים לְהוֹן פּוּלְחָן
בְּעֵינֵיהוֹן בֵּית מַקְדְּשִׁי
יא אֲרֵי בִּשְׁנוּי מַמְלַל

ת״א וגם אלה שם . כי כל אכות ג׳ ח ספר הזוהר פרשת תרומ׳ . את מי יורה סוטה מ יב עכו״ס מ״ח ג :

רש״י

לאותן שהם משיבי מלחמה מלחמתה של תורה : (ז) וגם אלה . יושבי משפט ומשיבי מלחמה שבדור הזה כלומר עוביים ומשוביים שבהם ביין שגו כי עתה אין טוב בם : שגו ברואה . הלעיגו בדברי הנביאים וי״ת במאכל משדיים שרואהו עונג להם : פקו פליליה . הכשילו המשפט . פקו . לי׳ פיק ברכיים (נחום ב׳) פוקה (שמואל מ״ב כה) : (ח) כי כל שולחנות . שלהם של זבחי מתים הם שהם נקיים לאותה : בלי מקום . אין הדעת סובלתן: משלך : קו לקו . יש להם קו משקולת משפטי רשע כנגד קו הצדק : זעיר שם . הנביא אומר להם עוד

מצודת ציון

התעוררות וכן והכי על יפתח רוח ה׳ (שופטים יא) (ז) שגו. מלי שגגה ומזג׳ : ובשכר . יין ישן : תעו . מי שכוח מבולבל בדעתו ואינו יודע מה לעשות נקרא תועה והושאל מהתועה בדרך שאינו יודע לאיזה ילך : נבלעו . עניין השתתה כמו ובלע נהר הזה (לעיל כ״ה) : פקו . עניין הכשלה כמו ופיק ברכים לי׳ פיק ברכיים (נחום ב׳) פוקה (שמואל מ״ב כה) : (ח) כי כל שולחנות . שלהם של זבחי מתים הם שהם נקיים לאותה : בלי מקום . אין הדעת סובלתן: משלך : קו לקו . יש להם קו משקולת משפטי רשע כנגד קו הצדק : זעיר שם . הנביא אומר להם עוד

מצודת ציון

(ט) את מי יורה דעה . שמא לחיוקות שלי יודעין כי הגדולים פנו לדרך רעה : גמולי מחלב . גדולי מחלב : עתיקי משדים . לשון ויעתק משם (בראשית י״ב) ד״ל. גדולי מן התורה שנקראת חלב עתיקי משדים מוסרים מלפני ת״ה : (י) כי צו לצו צו לצו . נביא מצוה להם מאת הקב״ה והם יש להם לו של עובדי ע״ז כנגד לו זה וחוזר הנביא ומוכיחם והם תמיד אומרים יש לנו לו ולו שלנו חשוב מעט תבוא עליכם רעה והם אומרים זעיר שם יאחר יחיש משהו לימים מועטין . (יא) בלעגי שפה . וכן כל לשון לעגים וכן (לקמן ל״ג) עלגים שיהם ל׳

מצודת דוד

הלא ידעתם להם ויכה את האויב : (ז) וגם אלה . גם יהודה וכימין בעבור שכרות היין שגו בדעתם ובעבו׳ השכר תעו מדרך הישר : כהן . הוא הלתורה וכן נלמ׳ כי שפתי כהן וכו׳ ותורה יבקשו מפיהו (מלאכי ב) : ונביא . הנביא הבקר אשר העתידותו להוכיחם ולייסר דרכם : שגו בשכר . בעבו׳ שתיית השכר שגו בדעתם : נבלעו . נשתנו מן השכרות : שגו ברואה . שגגו בדעתם בענין הראיה כדרך השכור אין דעתו מסכמת להמיתת הדבר הנראה : פקו פליליה . הכשילו את המשפט ולא דמוהו דין אמת : (ח) כי כל שלחנות . אשר הם מסובים עליהם : קיא צואה . הקאה ושלשול הוציאה בדרך היין המביא הקאה ושלשול מלמע׳ : בלי מקום . אין מקום פנוי ונקי מלאה : (ט) את מי . הוא׳ והגדולים פנים אל השכרות א״כ למי ילמוד הנביא דעה ולמי יבין השמועה אשר שמע מאת ה׳ : גמולי מחלב . וכי ילמד לאלי שגמלו מהנקת החלב : עתיקי . הנעתקים משדי אמן וכשל הדבר במ״ש : (י) כי צו לצו . מהתענג ומרוב כל המה רחוקים ממצות ה׳ עד שהשכרה לעשות להם לוחה למצות ה׳ ר״ל לעשות

וּבְלִישָׁן תּוּרְעָבָא הֲווּ
מְלַעְגִין לְקַבֵּיל נְבִיָּא
דְּמִתְנַבֵּן לְהוֹן עֲמָא הָדֵין׃
יב דְּאָמְרִין לְהוֹן נְבִיָּא דֵּין
בֵּית מַקְדְּשָׁא פְּלַחוּ בֵּיהּ
וְדָא אַחְסָנַת בֵּית נִיהָא
וְלָא אֲבוּ לְקַבְּלָא אוּלְפָן׃
יג דֵּין יְהֵי כְּם פּוּרְעָנוּתְהוֹן
עַל דַּעֲבַרוּ עַל פִּתְגָמָא
דְּיָיָ וְעַל דְּאִתְפַּקְדוּ לְמֶעְבַּד
אוֹרַיְתָא וּמָא דְּאִתְפַּקְדוּ
לָא צְבִיאוּ לְמֶעְבַּד בְּכֵן
יִתְמַסְרוּן לְעַמְמַיָּא דְּלָא
יָדְעוּ אוֹרַיְתָא עַל דְּהַלִּיכוּ
בִּרְעוּת נַפְשְׁהוֹן וְלָא חָמִידוּ
לְמֶעְבַּד רְעוּתִי בְּכֵן יִסְבְּרוּן לְסָעִיד בְּעִדָּן דְּאִיתִי עֲלֵיהוֹן עָקָא וְלָא יְהֵי
לְהוֹן סָעִיד וְסָמִיךְ עַל דַּהֲוָה זְעִיר בְּעֵינֵיהוֹן בֵּית מַקְדְּשִׁי לְמִפְלַח תַּמָּן בְּכֵן
יִשְׁתַּאֲרוּן כִּזְעִיר בֵּינֵי עַמְמַיָּא דְּיִגְלוּן לְתַמָּן בְּדִיל דִּיהָכוּן וְיִתְקְלוּן לַאֲחוֹרָא
וְיִתְבְּרוּן וְיִתְצְדוּן וְיִתְאַחֲדוּן׃ יד בְּכֵן קַבִּילוּ פִּתְגָמָא דַּיְיָ גַּבְרִין רַשִׁיעִין שַׁלְטוֹנֵי
עַמָּא הָדֵין דִּי בִּירוּשְׁלֶם׃ טו אֲרֵי אֲמַרְתּוּן גְּזַרְנָא קְיָם עִם קְטוֹרָא וְעִם
שוט

יב אֲשֶׁר וְ אָמַר
אֲלֵיהֶם זֹאת הַמְּנוּחָה הָנִיחוּ לֶעָיֵף וְזֹאת
הַמַּרְגֵּעָה וְלֹא אָבוּא שְׁמוֹעַ׃ יג וְהָיָה לָהֶם
דְּבַר־יְהוָה צַו לָצָו צַו לָצָו קַו לָקָו קַו לָקָו
לָקָו זְעִיר שָׁם זְעִיר שָׁם לְמַעַן יֵלְכוּ וְכָשְׁלוּ
אָחוֹר וְנִשְׁבְּרוּ וְנוֹקְשׁוּ וְנִלְכָּדוּ׃ יד לָכֵן
שִׁמְעוּ דְּבַר־יְהוָה אַנְשֵׁי לָצוֹן מֹשְׁלֵי הָעָם
הַזֶּה אֲשֶׁר בִּירוּשָׁלִָם׃ טו כִּי אֲמַרְתֶּם כָּרַתְנוּ
בְּרִית אֶת־מָוֶת וְעִם־שְׁאוֹל עָשִׂינוּ חֹזֶה

רש״י

דבור שהיו מיושב להם להשמע : ידבר אל העם הזה . כל המדבר אליהם דבר נבואה ותוכחה דומה להם לגשון נגעל שאין יכולין להניח בו : (יב) אשר אמר . הנביא להם זאת המנוחה להיותכם בטוחה : הניחו לעיף . שלא תגזלוהו וזאת תהיה לכם המרגעה: (יג) והיה להם דבר ה׳ וגו׳. כמדתם ימדוד להם יגזור בדברו עליהם, לו של אומות המשתעבדים בם על לו פקודה על פקודה עבוד׳ על עבודה קו של פורענות כנגד קו של עבירה שבידם

מצודת דוד

עוד סייג וגדר למצות ה׳ ולא הצות׳ והסייג הזה הבטרח לעבו׳ עוד לא סייג ולוחה אחרת : קו לקו . ע״ש שקו המשקולת עשויה להשתר לגל יעקתו הכנין לזה קוכא למשמרת בלשון קו ור״ל הבטרח לעשות להם משמרת למשמרת התור׳ ולעשות עוד משמרת למשמרת והענין כפל במ״ש : זעיר שם . ר״ל לף במקום המוכן ללמוד תורת ה׳ אין ללמד להם כ״א מעט מעט כי למשא יחסר להם : זעיר שם . הכפל יורה על המלוס : (יא) כי בלעני שפה . כי דברי הנביא בעייהם בלילה ודבר אליהם בלעני שפה ובלשון אחרת שאינם מבירים בו :

(יב) אשר אמר אליהם . ר״ל הלא לעוכתם ידבר כי זהו הדבר אשר אמר אליהם הניחו לעיף והם לא הנזלו אותו ובזאת המלאו מנוחה ומרגוע ועכ״ז אינם רוצים לשמוע עם שהדבר הוא לטובתם : (יב) והיה להם דבר ה׳ וכו׳ . ר״ל מאד נקל להם לענו׳ על דבר ה׳ כאלו לא היתה רק לוחה וסייג לוחה אחרת ולף האחרת היתה רק לוחה וסייג לוחה אחרת כי שאין אדם מזהר כ״כ בשמירתה לפי שהיא לוחה רחוקה ממצות ה׳ : קו לקו . כאלו היתה רק משמרת למשמרת ולף האחרת רק משמרת לשמרת התורה שאין אדם סופכה כ״כ והענין כפל במ״ש : זעיר שם . ר״ל לף במקום שלאדום המשבת מעט ולף כי לוחה שלא דרכו בהתוכותיה : זעיר שם . הכפל יורה על המעט׳ : למען ילכו . בעבור זאת בשילכו ישלו לפול אחור ויפברו ויפלו בהמוקש ויולכדו בה ר״ל יפלו בצרה ולא יוכלו להמלט (יד) אנשי לצון . המלעיגים בדברי הנביא : מושלי . המושלים על העם אשר בירושלים : (טו) כי אמרתם . אשר אמרתם בלעג הנה כרתנו ברית עם המות שלא יגוע עלינו קודם הזמן ולא ירוח ל״ש מהשחתת הנביא : עשינו חוזה . נגזל שלא נבוא אל השאול קודם הזמן : שוט שוטף וכו׳ . אשר יעבור מבה המתהלכת בארץ לא יגוע עליהם : כי שקר . כזב מחסנו . נחסה בלל הכזב כי נפחד לומר לפני המבה שלא לוה המקום לבוא עליהם ובשקר

מחבלא

קו לקו מקוה מולף מקוה יקוו לאור והנה חשך : זעיר שם זעיר שם . לימים מועטין חבא עליהם והם יתמעטו שם בארץ אויביהם : (יד) מושלי העם הזה . האומרים לצון בל׳ משל כגון (טו) כרתנו ברית את מות . שלא יבא עלינו : עשינו חוזה . גבול שלא יעברנהו וכן מחוז חפצם [תהלים קז] וכן מחזה אל מחזה (מלכים א ז׳) כולם לשון גבול הם וקילולו של דבר אשמ״יר בלע״ז : שוט שוטף . מכה המתהלכת בארץ : לא יבואנו . לא יבא עליהם:

מצודת ציון

שמנו

אין ביהם (לקמן ל״ג) . (יב) המרגעה . ענין מנוחה כמו הלוך לרגיע ישראל (ירמי׳ ל״ה) : אבוא . ענין רצון וחפץ כמו לא אבה יבמי (דברים כ״ה) והאל״ף נוספת וכן הסלמות אחו (יהושע י) : (יד) לצון . מלשון לץ : מושלי . מלי ממשל׳. (ט) שאול . הוא בור הקבר : חוזה . ענין גבול כמו מחוז] חפצם (תהלים קז) : שוט . שבט המכה . כמו שוט לסוס (משלי כ״ז) : שוטף . עניבו מסירות ההליכ׳ והושאל מלי

[ישעיה ח״ד]

שִׁיט שׁוֹטֵף כִּי־יַעֲבֹר לֹא יְבוֹאֵנוּ כִּי שָׁמְנוּ
כָזָב מַחְסִנּוֹ וּבַשֶׁקֶר נִסְתָּרְנוּ׃ טז לָכֵן כֹּה
אָמַר אֲדֹנָי יְהוִה הִנְנִי יִסַּד בְּצִיּוֹן אָבֶן אֶבֶן
בֹּחַן פִּנַּת יִקְרַת מוֹסָד מוֹסָד הַמַּאֲמִין
לֹא יָחִישׁ׃ יז וְשַׂמְתִּי מִשְׁפָּט לְקָו וּצְדָקָה
לְמִשְׁקֶלֶת וְיָעָה בָּרָד מַחְסֵה כָזָב וְסֵתֶר
מַיִם יִשְׁטֹפוּ׃ יח וְכֻפַּר בְּרִיתְכֶם אֶת־מָוֶת
וְחָזוּתְכֶם אֶת־שְׁאוֹל לֹא תָקוּם שׁוֹט שׁוֹטֵף
שוט ק׳ יעבר ק׳ כי

מחבלא עבדנא שלמא
מחת סנאה ארי תיתי
עליכון כנחל מגבר דאתון
אמרין לא תיתי עלנא
ארי שוינא כבדיב רחצנא
ובנין שקרין אטמרנא׃
טז בכן כדנן אמר יי אלהים
הא אנא ממני בציון מלך
מלך תקיף גבר ואמתן
אתקפניה ואחסנניה אמר
נביא וצדיקיא דהימנו
באלין במיתי עקא לא
יזדעזעון׃ יז ואשוי דינא
תקין דאטמרתון בחוט בנינא וזכותא כאבן
ברוחצן בדביכון ועל דאטמרתון מן קדם מעיקא יתכון עממיא יגלון׃
יח ויבטיל קימכון דעם קטולא ושלמכון דעם מחבלא לא יתקום מחת
סנאה

תרגום

סְנָאָה אֲרֵי תֵיתֵי עֲלֵיכוֹן
כְּנַחַל מַגְבַּר וּתְהוֹן לְהוֹן
לְדַיְשׁ׃ יט בְּזִמַּן מָעֲדוֹהִי
יְגַלֵּי יַתְכוֹן אֲרֵי בְּצַפַּר
בְּצַפַּר יָעֲדֵי בְּיֹמָם וּבְלֵילֵי
וִיהֵי עַד לָא יִמְטֵי זִמְזָוָטָא
תִּסְתַּכְּלוּן בְּמִלֵּי נְבִיָּא׃
כ אֲרֵי יִתְקְצַר חֵילֵיהוֹן
מִשַּׁעֲבוּד תַּקִּיף וְשִׁלְטוֹן
מָעִיק יַסְגֵּי מַרְוָא׃
כא אֲרֵי כְּמָא דְזָעוּ טוּרְיָא
כַּד אִיתְגְּלִי יְקָרָא דַיְיָ
בְּיוֹמֵי עוֹזְיָה מַלְכָּא וּכְנִסִין
דַּעֲבַד לִיהוֹשֻׁעַ בְּמֵי שַׂר
גִּבְעוֹן לְאִתְפְּרָעָא מִן שַׂרְשַׁיָּא דַּעֲבַדוּ עַל מֵימְרֵיהּ כֵּן יִתְגְּלֵי לְאִתְפְּרָעָא מִדְּעָבְדִין
עוֹבְדִין נוּכְרָאִין עוֹבְדֵיהוֹן וּמִדְּפָלְחִין פּוּלְחָנְהוֹן׃ כב וּכְעַן
לָא תִתְרַשְׁעוּן דִּלְמָא יִתְקַפּוּן יְסוּרֵיכוֹן אֲרֵי גְּמִירָא
צבאות

ישעיה כח נח

כִּי יַעֲבֹר וְהָיִיתֶם לוֹ לְמִרְמָס׃ יט מִדֵּי
עָבְרוֹ יִקַּח אֶתְכֶם כִּי־בַבֹּקֶר בַּבֹּקֶר יַעֲבֹר
בַּיּוֹם וּבַלַּיְלָה וְהָיָה רַק־זַוְעָה הָבִין שְׁמוּעָה׃
כ כִּי־קָצַר הַמַּצָּע מֵהִשְׁתָּרֵעַ וְהַמַּסֵּכָה צָרָה
כְּהִתְכַּנֵּס׃ כא כִּי כְּהַר־פְּרָצִים יָקוּם יְהוָה
כְּעֵמֶק בְּגִבְעוֹן יִרְגֹּז לַעֲשׂוֹת מַעֲשֵׂהוּ זָר
מַעֲשֵׂהוּ וְלַעֲבֹד עֲבֹדָתוֹ נָכְרִיָּה עֲבֹדָתוֹ׃
כב וְעַתָּה אַל־תִּתְלוֹצָצוּ פֶּן־יֶחְזְקוּ מוֹסְרֵיכֶם
כִּי־כָלָה וְנֶחֱרָצָה שָׁמַעְתִּי מֵאֵת אֲדֹנָי יְהוָה

רש״י

שמנו כזב . שמנו עכו״ס . מחסנו . מחסה שלנו: ובשקר נסתרנו . בעכו״ס בטחנו להסתירנו : (טז) הנני יסד . לי׳ עבר הו׳ כמו [אסתר ז׳] יסד המלך וכן לריך לפותרו הנני הוא אשר יסד כבר (בציון אבן כבר) נגזרה הגזרה לפני והעמדתי מלך משיח שיהא בציון לאבן בוחן לי׳ מבלר וחוזק כמו (לקמן לב) עופל ובוחן וכמו הקימו בחוניו [לעיל כג] : מוסד מוסד . הרשון פתח לפי שהוא דבוק מוסד של מוסד שהוא מוסד גמור . המאמין לא יחיש . המאמין דבר זה לא ימהרנה לא ימאר אם אמת היא ימהר לבא : (יז) ושמתי משפט לקו. לפני בא אותו מלך אביא עליכם גזרות להתם הפושעי׳ שבכם ושמתי משפט יסורין להיות לקו כלומר אשים קו מדת יסורין להביא עליכם ואת לדקה אשים שתהא

מצודת ציון

מלי׳ נחל השטוף : (טז) בוחן • עניין מבלר חזק כמו הקימו בחוניו (לעיל כ״ג) : פנת • מלי׳ פנה וחזיה : יקרת • מלי׳ יקר וחשוב : מוסד • מלי׳ יסוד : יחיש • עניין מהירות כמו יאמר יחישה מעשהו(לעיל ה) : (יז) לקו • עניינו חבל המדי: ויעה • עניין כעוד ועוטוה והוא מלי׳ ואת היעיה (שמות ל״ח) שהם הכלים העשוי לכבד ולהסיר את הדשן : (יח) וכופר • עניין הענר׳ וכעולו וכן ואיש חכם יכפרנה (משלי ט״ז) : וחזותכם • מלי׳ מחזי וגבול : לא תקום • לא תתקיים : למרמס

מצודת דוד

נסתרנו • כפל הדבר כמ״ש : (טז) לכן • הואיל ויש בכם אמשים מלעגים בדברי הנבואה ירבה עת שיקבלו גמולם וכאשר מסיים ואולך : הנני יסד • הנה אני שוא אשר מחז גזר ויסד להיות בציון אלך חזק אתן ועל חזקיה יאמר : אבן בוחן • אתן הזה יהיה לסד למבלר : פנת יקרת • יהיה אתן יקר הסוסה בפנת הבנין לתען יהיה נראה׳ הבעבר מזה ומהעבר מזה : מוסד מוסד . יהיה כסיסוד המיוחד בגיסודות : המאמין לא יחיש • לפי שרוצה לא היו מתמיהים בדברי הנבואה בימי אחז לכן אמר המאמין לדברי לא יאמר לראות הדבר ר״ל לא יתאוה בלבבו שעתה תהי׳ הדבר כי לא תהיה עד לאחר זמן • (יז) ושמתי משפט לקו • אז אשיב גמול המעשל ואשים משפט יסורים לרשעים הללו כפי קו חטאת ר״ל כדבר הנמדד בקו לא פחות ולא יותר : וצדקה למשקלת. ואל הצדיקים לעשה לדקה כפי המשקל לדקתם כי בימי חזקיה יבנה סנחריב הגלותות ביהוד׳ ויחרוב הרשעים והצדיקים יותרו ויקבלו הטובה : ויעה ברד • כלפי שאמרו כי שמנו כזב מקבלו אמר שסנחריב יבנה ושאטא את המחס׳ הנבנה ר״ל סנחריב המב׳ לא יפנה אל דברי הנבנה : וסתר • כלפי שאמרו בשקר נסתרנו אמר שהמים תשוף את מסתור השקר ר״ל סנחריב לא יפנה אל השקר וכפל הדבר כמ״ש : (יח) וכפר וכו׳ • כלפי שאמרו כרתנו ברית את מות אמר אז יוסר הברית ויבוטל כי הוא יבוא עליכם : וחזותכם וכו׳ • כלפי שאמרו ועם שאול עשינו חוזה אמר אז לא תקום הגבול שעשיתם עם השאול כי כן תבואו אל השאול : שוט שוטף וכו׳ • כלפי שאמרו שוט וכו׳ לא יבואנו אמר כאשר יעבור׳ המבה המתהלכת תהיה לו למרמס כי

תרגום

מחבלא עבדנא שלמא
מחת סנאה ארי תיתי
עליכון כנחל מגבר דאתון
אמרין לא תיתי עלנא
ארי שוינא כבדיב רחצנא
ובנין שקרין אטמרנא׃
טז בכן כדנן אמר יי אלהים
הא אנא ממני בציון מלך
מלך תקיף גבר ואמתן
אתקפניה ואחסנניה אמר
נביא וצדיקיא דהימנו
באלין במיתי עקא לא
יזדעזעון׃ יז ואשוי דינא
תקין דאטמרתון בחוט בנינא וזכותא כאבן
ברוחצן בדביכון ועל דאטמרתון מן קדם מעיקא יתכון עממיא יגלון׃
יח ויבטיל קימכון דעם קטולא ושלמכון דעם מחבלא לא יתקום מחת
סנאה

רש״י

מאמרתם לא יבואנו והייתם לו למרמס : (יט) בבקר בבקר • כלומר תדיר תביא עליכם גזירות : והיה רק זועה הבין שמועה . זועה לכל השומעים להבין שמועות פורעניות הקשות שתביא עליכם כל השומעי׳ יזועו : (כ) כי קצר המצע מהשתרע • כי תביא עליכם שונא דוחק אתכם אשר לא תוכלו להספיק עבודתו כשיביא מלעו עליכם יקצר לו מהשתרע השוכב עליו . מהשתרע • מהשתמה להאריך אבריו אינטנלייי״ר בלע״ז : והמסכה צרה • הנסיך שימשול עליכם יהיה מקומכם דחוק לו בהתכנסו לתוכו ורבותיו דרשוהו על עכו״ס שהכניס מנשה להיכל קצר המצע הזה מהשתרע מהשתרר עליו שני רעים ואני פרשתיו לפי פשוטו ובדרך זה ת״י ולא

מצודת דוד

כי עליכם יביא וירמוס אתכם : (יט) מדי עברו . מתי שיעבור שוט השוטף יקח אתכם אליו : כי בבוקר • בכל בוקר יעבור עליכם ואתי״ז יתמיד לבוא כיום ובלילה : והיה וכו׳ • מי שיתן לב להבין שמועת הפורעניות לא יסקיע לבבו רק יהיה מלא מרתת וחרדה : (כ) כי קצר וכו׳ • המצע אשר ישכב עליו יהיה קצר להשתמש עליו ולהאריך עצמו בשוטו הרגליים ר״ל אדלים תהיה לר מהכיל התפשטות מרגיש חיל האויב הבא: והמסכה צרה כהתכנס. המסכי׳ תהי׳ לרם לו כאשר יתכנס להתאסף תחתיה עם כל איבריו וזהו כפל ענין במ״ש ויורה על הפלגת הדבר שיהיה רב מחנהו וכמ״ש והיה שטוף כנפיו מלא רוחב ארצך (לעיל ח) : (כא) כי כהר פרצים • כמו בעת מלחמת דוד בפלשתים בבעל פרצים העומדת בהר במ״ש ויעל בבעל פרצים (דה״א יד) ושם כתבו הפלשתים אתאון ואמר כן יקום ה׳ להשמידם אתאוש מע״פ האדמה : כעמק בגבעון . כמו בעת מלחמת יהושע בהאמורי • כעמק אשר בגבעון אשר מן השמים נלחמו עמהם כמ״ש וה׳ השליך עליהם אבנים גדולות מן השמים וכו׳ (יהושע י) כמו כן ירגז ה׳ עליכם וילחם בם : לעשות • מעשהו • להפרע מהם : זר מעשהו • המעשי׳ תהיה זרה ר״ל דבר שלא עשה עמהם מתמול שלשום : ולעבוד וכו׳ • הוא כפל ענין במ״ש כי עבודה הוא כמו מעשה ונכרי׳ הוא כמו זר ופתרון אחד בהם : (כב) אל תתלוצצו • לומר דרך לעג כרתמו ברית את מות וכו׳ : פן יחזקו מוסריכם • פן יתחזקו היסורים המוכנים לכם : כי כלה וכו׳ מאת ה׳ • שמעתי שיבא כלון וכריתה על כל הארץ לכן אל תתלוצלו :

מצודת ציון

למרמס • עניין דריכי ברגל : (יט) מדי • כמו מתי וכן מדי דברו בו (ירמיה ל״ח) : זועה • עניין רתת וחרד׳ כמו ביום שיזועו שומרי הבית (קהלת יב) : (כ) המצע • עניינו סכריס והכסתות הסוסה תחת האדם בשכבו כמו ערש ילועי (תהלים קל״ב) : מהשתרע • עניין עודף ויתרון האורך כמו שרוע וקלוט (ויקרא כ״ב) : והמסכה • מלי׳ מסך ומכסה כמו והמסכי׳ הסוסי׳ (לעיל ל״ט) : צרה • דחוקה : כהתכנס • עניין אסיפה כמו בתחי ישראל יכנס (תהלים קמ״ז) [כת]ירגז. מלי׳ רוגז וכעס : ולעבוד עבודתו • הרגוס של מעשה הוא עובדה : (כב) תתלוצצו • מלי׳ לץ : מוסריכם • אלשון יסוריס : כלה • מלי׳ כלון : ונחרצה • עניין כריתה כמו מחרלס

צְבָאוֹת עַל־כָּל־הָאָרֶץ׃ כג הַאֲזִינוּ וְשִׁמְעוּ
קוֹלִי הַקְשִׁיבוּ וְשִׁמְעוּ אִמְרָתִי׃ כד הֲכֹל
הַיּוֹם יַחֲרֹשׁ הַחֹרֵשׁ לִזְרֹעַ יִפְתַּח וִישַׁדֵּד
אֲדָמָתוֹ׃ כה הֲלוֹא אִם־שִׁוָּה פָנֶיהָ וְהִפִּיץ
קֶצַח וְכַמֹּן יִזְרֹק וְשָׂם חִטָּה שׂוֹרָה וּשְׂעֹרָה
נִסְמָן וְכֻסֶּמֶת גְּבֻלָתוֹ׃ כו וַיְיַסְּרוּ לַמִּשְׁפָּט
אֱלֹהָיו יוֹרֶנּוּ׃ כז כִּי לֹא בָחָרוּץ יוּדַשׁ קֶצַח
וְאוֹפַן עֲגָלָה עַל־כַּמֹּן יוּסַּב כִּי בַמַּטֶּה יֵחָבֶט
קצח

וַיְקֻרַב יִתְהוֹן זַרְעָן לְשִׁבְטֵיהוֹן הָא כִּזְרָעֵי חִטִּין
וְכוּסְתֵּי עַל תְּחוּמִין׃ כו הָא כָּל אִלֵּין אוֹלְפָן דְּדִין דְּיִדְּעִין דִּי אֱלָהָא
מְחַיֵּי לְהוֹן אוֹרְחָא דְתַקְנָא דִּי יְהָבוּן בָּהּ׃ כז כִּי אֲרֵי לָא בְּמוֹרְנֵי בַרְזְלָא מִדְּרַכְּן
קצחא

ת״א הקשיבו וגומר עקידה שער לה · ויסרו למשפט סנהדרין י״ח קס.

רש״ז

אם מום: מוסריבים. יסורין: (כד) הכל היום. כ׳ תמיהה הוא לכך נקוד חטף פתח: יחרוש · מי שמורש לזרוע וכי המורש כדי לזרוע לעולמים מורש אם כן מה יועיל אף הנביאים מוכיחים אתכם להחזירכם למוטב הלעולמים יוכיחו ולא יועיל: יפתח וישדד אדמתו. וכי לעולם לא יזרע אלא תמיד יפתח האדמה בחתים ובכלי מחריסה. וישדד. לשון עבודת שדה יפתח וישדד בתחלה הוא עושה תלמים רחבים וסוף הוא עושה תלמים קטנים במדרש רבי תנחומא · (כה) הלוא. כן דרך המורש כיון שמורש משוה פני האדמה ואח״כ זורע: והפיץ קצח. אם קלח בא לזרוע זורעה בתפולה ואם

מצודת ציון

מחרי׳ שוממות (דניאל ט): (כד) יפתח · מלי׳ פתיחה: וישדד · ענין כתישת רגבי העפר וכן אם ישדד עמקים אחריך (איוב ל״ט) ויתכן שהוא מלי׳ שדה ר״ל יתקן השדה: (כה) אם · כאשר כמו ואם יהי׳ היונק (במדב׳ ל״ו): שוה · ר״ל דומה ככל המקומות שלא יהיה תל מזה וחריץ מזה: והפיץ · ענין פזור: קצח וכמון · כשם מיני זרעונים: ושם · מלשון שימה: שורה · ענין מדה כמו במשקל ובמשור׳ (ויקרא יט) · נסמן · מלי׳ סימן: וכסמת · מין תבואה׳: (כו) ויסרו · ענינו הכאה׳ וחבטה כמו אחי יסר אתכם בשוטים (מ״א י״ב): למשפט · כמו במשפט ואלה שלא״ך במקום שביא״ת וכן יעבדם לבסמה (תהלים ט) ור״ל בכסה ומשפט ענינו דבר הנכון והראוי כמו המלך עומד על השמוד במשפט (מ״ב י״א): יורנו · ענין למוד כמו יורנו בדרך יבחר [תהלים כ״ה): (כז) בחרוץ · שם כלי מלא חריצי׳ עשוי לדוש בו וכן

יחקרו מעשיהם ולשון בחשובה כפי הראוי לכ״א לפי חעלו אשר יחטא ואשם: (כו) ויסרו למשפט · עודו מדבר במשל ואומ׳ הנה כאשר הנהל התבואה׳ והשרעונים הרולה לפרים מהם הפסולי׳ והקשין הנה הרכו לקנות ולחבוא כל מין ומין במשפט הראוי כאשר למדו אלהיו ונתן חכמה׳ בלבו לדעת המשפט כל מין ומין: (כז) כי לא בחרוץ · ר״ל מי לא ידעת כל המינין שהם אולם יש הפרש בין מין למין כי הקלח לא יודש בחרוץ לפי שהוא נוח וקל להפרש מהקשין ואין מהלוחך לדושו

הגהות מכ״י ברש״י *) שור׳ לשון שור׳ · (שור׳ לשון שרר׳)

קְצָחָא וּגְלִגְלֵי עֶגְלָא עַל
כַּמּוֹנָא מִתְחַזְּרִין אֲרֵי בְּחִוּטְרָא
חָבְטִין קְצָחָא וְכַמּוֹנָא
בְּמַחֲבוֹטָא׃ כח הַיַּת עִבּוּרָא
מִדְּרָכִין אַף יָתִיה אֲרֵי לָא
לְעָלְמָא אַדְרָכָא יַדְרְכוּנֵיהּ
וּמְבַרְכֵל בְּגִלְגְלֵי עֶגְלְתֵיהּ
וּמַפְרֵישׁ יַת עִבּוּרָא וּמַפְרַח
יַת דּוּקָא׃ כט אַף דָּא מִן
קֳדָם יְיָ צְבָאוֹת נְפָקָא
דְּאַתְקִין עֲלְמָא בְּמַחְשֶׁבֶת
דְּעַתִּיה רַבְּתָא אַסְגֵּי עוֹבְדֵי בְּרֵאשִׁית בְּסַגֵּי חוּכְמָתֵיה׃

דוד

א וַי מַדְבְּחָא מַדְבְּחָא דְּבָנֵי בְּקַרְתָּא דִּי שְׁרָא בָהּ דָּוִד מִן קֶדֶם כְּנִישַׁת מַשְׁרְיָן
דמתבנשין

ת״א הפליא עצה סנהדרין נ כ״ז עכו״ם ח טו הוי אריאל מדות דף לו ·

רש״ז

בו הקשין להיות תכן: כי לא בחרוץ. דשין את הקלח. לפי שזרעו נוח לנאת מתוך קשין שלו וכן על כמון לא יסבו אופן העגלה לדושו לפי כי קל הקלח לחובטה במטה והכמון בשבט: (כח) לחם יודק. ואת מי דקיס בדברים קשין את הלחם של חבואה לפי שאינה נוחה ליחבט: כי לא לנצח אדוש ידושנו. הרי כי זה משמש בלשון אלא לא לנצח כותשין עליו לפי שלעולם לא יכתשו גרעיני הזרע להיות הדשין ליכתת ע״י החרוץ ואופן העגלה: והמם גלגל עגלתו ופרשיו. וכשמסבין עליו אופני עגלה לדוקו ולדושו אפי׳ הגלגל הומם ומשתבר וכן שאר כלי העגלה עמו המפרישים את החבואה מקשיה לא ידוקנו וחבטים אינם נידוקין להיות נטחנין: אדוש ידושנו. כמו עשה יעשה (יחזקאל לא). לנף ינפך (לעיל כב) ואל״ף זו באה במקום ה״א כמו ואמרי כן אתמר יהושפט (ד״ה ב ד׳)

מצודות דוד

בחרוץ: ואופן עגלה על כמון יוסב · מלת לא האמור בתחלת הפסוק משמשת בשתים כאלו אמר על כמון לא יוסב ר״ל אין מהלוחך לסבב אופן עגלה על כמון לפפריטו מהקשין כי גם הוא נוח לפרש בדבר קל: כי במטה. אלא במטה יחבט קלח: וכמון יחבט בשבט · כי גם כאלה נפרשים מן הקשין. (כח) לחם יודק · התבואה שעושים ממנו הלחם שאינו נוח לפרש מהקשין בדבר קל לכן הוא דוש בחרוץ ובאופן עגלה לכתת את החבן דק דק עד שיתגלה הגרעין: כי לא לנצח · אלא לא לזמן מרובה ידוש בכח את התבואה רק לפי טורך הפרשת הגרעין מהקשין. והמם גלגל עגלתו. ר״ל כי אם יעשה זה זמן רב אז אופן העגל׳ יכתת וישבר אף את הזרע: ופרשיו לא ידקנו. ר״ל וכן החרוץ לא יעבור זמן רב על החבואה׳ בכדי שלא יהיו שניי החרוץ מכתתים את הזרע דק דק והמשל הוא לומר שכמו שאין דרך הדש לדוש קלח וכמון בחרוץ ובאופן לפי שנוחים המה להיפרד מהקשין ודי לכם בדבר קל כן אלו הייתם נוחים לקבל מוסר בטעם רמז תשפט יסורים לא היה המקום מכניס היסורים עליכם אבל הואיל ולא כן הוא מהלוחך להכניס היסורים למען תוסרו התבואה הזה שאינו נוח להיפרד מהקשין אבל מהלוחך לדוש בחרוץ ואופן ואולם לא לנצח ירויח ולא יעשה כליה בתבואה זה שאינו נידש זמן מרובה שלא להפסיד הזרע: (כט) גם זאת וכו׳. כאומר עם שאמרתי שמעו קולי דעו שמה׳ נאמר לי המשל הזה ולא מלבי אמרתי: הפליא עצה זה המשל הראה עצה נפלאה: הגדיל תושיה · הראה חכמה׳ גדולה ומוסר נפלא:

כט (א) הוי אריאל · אמר הנביא׳ יש להתאונן על המצבה הטומד בהעיר אשר שכן שם דוד: ספו וכו׳ · כי מעולם לא לן אדם בירושלים ועתה בידו כי תמיד השחר כפר על עונות שלילה ותמיד של בין הערבים כפר׳ על עונות היום

כמו החמר *) אף כאלהדום ידושנו וכן חבר מנחם: (כט) גם זאת מעם וגו׳. גם זאת בדרך דשי תבואה ותובני קלח וכמון מעם הקב״ה ילא: הפליא עצה. להראותכם רמזים בדרך חידות משל. נפלא ומכוסה כי כאשר הכמון והקלח אינם מכבידין עליהם במדושה רבה לפי שהם נחבטין בקל כך אלו הייתם ממהרין לקבל מוסר לא היה מכביד עליכם גזירות ואתם קשים לקבל תוכחות בתבואה הקשה לדוש לכך יכביד עליכם הרבה ולא ללמד לכליה יריב וידקה כאשר לא ללמד אדום ידושנו ויכלו חילי מכותיו ואתם לא תכלו דוגמת המיתה הנגלל והעגלה והחטין לא ידוקו ואלו היתה נומים לכלות לא היה בודק אתכם ביסורין קשין כפשתני הזה כשהוא יודע שפשתנו יפה הוא מנקה עליה.

כט (א) הוי אריאל · ת״י מדבחא דס׳ ולף

מצודות ציון

וכן וכחרילי הברזל (ש״ב י״ב) · יודש · מלי׳ דישה: ואופן · בגלגל ולתוספת ביחור אחר בעגלה מלי׳ עגול: יוסב · מלשון סבוב · כי במטה · אלא במטה: יחבט · ענין הכאה׳ ודישה׳ כמו חובט חטים בנה (שופטים י׳). (כח) יודק · מלשון דק: כי לא · אלא לא: לנצח · ר״ל לזמן מרובה: אדוש · מלשון דישה והאל״ף מוספת: והמם · ענין כתיתה ושבירה׳ כמו יוס מהומה ומבוסה (לציל כ״ב): גלגל · אופן ולתו׳ ביאור אחר עגלתו מלי׳ עגול: ופרשיו · הם שניי החרילים הפרוסים ופרודים זה מזה: ידקנו · מלשון דק(כט) הפליא. מלי׳ פלא: הגדיל · מלשון גדול: תושיה · מלשון יום וחכמה התורה נקראת כן על כי ישבה לעולם ולא תשוב לאין כאחר הדברים שבעולם:

כט (א) הוי · ענין נעקת יללה: אריאל. המזבח נקרא אריאל וכן קראו יחזקאל כמ״ש והאריאל שתים שערה אורך (יחזקאל מ״ג) ונקרא כן ע״ש שירד עליו אש מהאל מן השמים וכל׳ עליו כאדי וכפל המל׳ כדרך הנוסה ולועגה כמו מעי מעי אוחילי׳ (ירמי׳ ד): קרית · עיר: חנה · שכן: ספו · מלשון תוספת: חגים · כן יקראו הקרבנות על כי

רוגש

הגהות מכ״י ברש״י *) אף כאן הדש ידושנו · (אף כאן אדום כמו וכו׳ הדש ידושנו).

דָּוִד סִפּוּ שָׁנָה עַל־שָׁנָה חַגִּים יִנְקֹפוּ׃
ב וַהֲצִיקוֹתִי לַאֲרִיאֵל וְהָיְתָה תַאֲנִיָּה וַאֲנִיָּה
וְהָיְתָה לִי כַּאֲרִיאֵל׃ ג וְחָנִיתִי כַדּוּר עָלָיִךְ
וְצַרְתִּי עָלַיִךְ מָצֹב וַהֲקִימֹתִי עָלַיִךְ מְצֻרֹת׃
ד וְשָׁפַלְתְּ מֵאֶרֶץ תְּדַבֵּרִי וּמֵעָפָר תִּשַּׁח
אִמְרָתֵךְ וְהָיָה כְּאוֹב מֵאֶרֶץ קוֹלֵךְ וּמֵעָפָר
אִמְרָתֵךְ תְּצַפְצֵף׃ ה וְהָיָה כְּאָבָק דַּק הֲמוֹן
זָרֵיךְ וּכְמֹץ עֹבֵר הֲמוֹן עָרִיצִים וְהָיָה לְפֶתַע
פִּתְאֹם׃ ו מֵעִם יְהוָה צְבָאוֹת תִּפָּקֵד בְּרַעַשׁ
וּבְרַעַשׁ וְקוֹל גָּדוֹל סוּפָה וּסְעָרָה וְלַהַב
אֵשׁ

וּכְמוֹץ דָּעֲדֵי אִתְרְגוֹשַׁת תַּקִּיפִין וְיֶהֱוֵי בְּתַכְּיָיף אַתְרְגוֹשָׁא׃ ו מִן קֳדָם יְיָ

ת״א ותפלת וגו׳ ר״ה ל והיה כלומר סנהדרין ז סה .

תרגום

דְּמִתְכַּנְּשִׁין עֲלֹהִי שְׁנָא בְּשְׁנָא בְּדַחֲגִין יִכְּמְטוּן׃ ב וְאָעִיק לְקַרְתָּא דְּמַדְבְּחָא בְּהִי וּתְהֵי צְדָיָא וְרִיקָנָיָא וּתְהֵי מִקְפָּא קָדָמַי דַּם קְטִילִין כְּאָקַפּוּת מַדְבְּחָא דַּם נִכְסַת קֻדְשַׁיָּא בְּיוֹמָא דְּחַגָּא סְחוֹר סְחוֹר׃ ג וְאֶשְׁרֵי עֲלָיִךְ מַשְׁרָיָן וְאִבְנֵי עֲלָיִךְ כְּרַקּוֹם וְאָצְבּוֹר עֲלָיִךְ מְלֵיתָא׃ ד וְתִמְאָכִין מֵאַרְעָא תְּמַלְּלִין וּמֵעַפְרָא יִנְצְפָּן מִלָּיִךְ וְיֶהֱוֵי כְּאוֹב מֵאַרְעָא קָלִיךְ וּמֵעַפְרָא מִלָּיִךְ יִנְצְפָּן׃ ה וְיֶהֱוֵי כְּאָבָק דַּקִּיק הֲמוֹן מְבַדְּרָיִךְ

צבאות

רש״י

ולף יחזקאל קרלו כן שנאמר (יחזקאל מג) והאריאל שמים עשרה על סס אמה של מעלה שהיתה רובלת כארי על גבי המזבח כמו ששניו בסדר יומא ורבותיו פירשוהו על ההיכל שהיה לר מאחוריו ורחב מלפניו: קרית חנה דוד · דאחבלי בקרתא דסרא בה דוד : ספו שנה על שנה . ותמיד עוותיכם הולכים וחזקים עד שחגים שלכם יקופו ויכרכו ל׳ נוקף זית (לעיל יז) : (ב) והיתה לי כאריאל . תהא מוקפת חללי חרב כמזבח המוקף זבחי בהמה :

מצודת ציון

רוכס בחיס בחג וכן אסרו חג (תהלים קי״ח) : ינקופו · ענין כריתה· ותחוך כמו ונקף סבבי היער (לעיל י) : (ב) והציקותי . מלשון נוקה וארם · לאריאל . קרא סס העיר ירושלים ע״ש המזבח העומד בה : תאניה ואניה . ענין אבל ונער כמו וירב בבת יהודה תאניה ואניה (איכה ב׳) : (ג) וחניתי · מלי חניה וסבבות : כדור · כמו בכדור ותחסר כ״ף הסמוס וכן כדור אל רחבת ידיס (לעיל לב) והוא כלי מס שזירקין מיד ליד ומקבלין אותה : וצרתי . מלשון מצור וכן יקראו הבניניס שעושין ומקיפין את העיר לבבש׳ ונקראו כן ע״ש שס׳ מליריס ודוחקיס אותס בזה . מוצב · מגדל עץ גבוס נלב החומה׳ : מצורות · מלשון מצור : (ד) תשח · ענין כפיפ׳ כמו וישח אדם (לעיל ב) : כאוב · כן יקרא גוף המת המגיד עתידות ע״י כשוף כמו דרשו אל האובות (לעיל ח) . תצפצף · כן נקרא קול העופות וכן ופולס סס ומלפלף (לעיל י) : (ה) כאבק · כן יקרא העפר הדק וכן והיה לאבק על ארץ מלריס (שמות ט) ולתוספת ביאור אמר דק : המון · ענין רבוי עם כמו כל ההמון הגדול הזה (מ״א כ) : זריך · מלי זר ונכרי : וכמוץ · היא פסולי התבואה׳ כמו במוץ יסוער מגורן (הושע י״ג) : עריצים · חזקי׳ כמו נגבות עריץ (ירמיי כ) · לפתע · כמו בפתע וכן ופבח לבסה (תהלים ע) ומשפטו בבסה ופתע ענינו כמו פתאום וכפל המלי׳ בשמות נרדפים וכן אחמת עפר (דניאל י״ב):(ו) תפקד.

הגהות מב״י ברש״י *) לשון קול לחש · הוא קול חלש : *) המון זריך · אוכלסי סנחריב שיהיו למאכולת אש ויעשו אבק. (המון זריך הזרים וספוטים שבתוכך) :

צְבָאוֹת תִּתְפְּקֵד בְּרַעַשׁ
וּבְזַיִע וְקֹל סַעַר בְּעֵרְעוֹל
וּבְרוּחַ וְשַׁלְהֹבֶת אֵשׁ אֹכֵלָה׃
ז וְהָיָה כַּחֲלוֹם חֲזוֹן לַיְלָה
הֲמוֹן כָּל־הַגּוֹיִם הַצְּבָאִים עַל־אֲרִיאֵל וְכָל־
צֹבְיָהּ וּמְצֻדָתָהּ וְהַמְּצִיקִים לָהּ׃ ח וְהָיָה
כַּאֲשֶׁר יַחֲלֹם הָרָעֵב וְהִנֵּה אוֹכֵל וְהֵקִיץ
וְרֵקָה נַפְשׁוֹ וְכַאֲשֶׁר יַחֲלֹם הַצָּמֵא וְהִנֵּה
שֹׁתֶה וְהֵקִיץ וְהִנֵּה עָיֵף וְנַפְשׁוֹ שׁוֹקֵקָה
כֵּן יִהְיֶה הֲמוֹן כָּל־הַגּוֹיִם הַצְּבָאִים עַל־הַר
צִיּוֹן׃ ט הִתְמַהְמְהוּ וּתְמָהוּ הִשְׁתַּעֲשְׁעוּ
וְשַׁוְעוּ שָׁכְרוּ וְלֹא־יַיִן נָעוּ וְלֹא שֵׁכָר׃ י כִּי־
נָסַךְ עֲלֵיכֶם יְהוָה רוּחַ תַּרְדֵּמָה וַיַּעֲצֵם אֶת־
עֵינֵיכֶם אֶת־הַנְּבִיאִים וְאֶת־רָאשֵׁיכֶם הַחֹזִים
כִּסָּה

וּשְׁהוּ אִשְׁתְּגִישׁוּ אִדְזַמִּימוּ וְאִשְׁתְּמַמּוּרוּ וְלָא מִן חֲמַר טְעוּ וְלָא מִן עַתִּיק׃ י אֲרֵי רְמָא בֵּינֵיכוֹן יְיָ רוּחַ דְּטָעוּ וְאַטְמַר מִנְכוֹן יַת נְבִיֵּיא וְיַת סָפְרֵיָא וְיַת

מלפיא

רש״י

צבאות תפקד · ואחרי שתספני ותלפלף אמרתך תפקד אריאל מאתי להושיעה ברעש וברעש וגו׳ (ז) והיה כחלום . שדומה שרואה ולא ראה כך יהיה המון כל הגויים ידמו לכבוש ולא תעלה בידם : וכל צביה . המליביס עליה מלב ומשמית שקורין לנבי״ל בלע״ז כמו שנאמר בשמואל (בשמואל ג יד) המלב והמשמית מרדו : (ח) שוקקה · תאבה וכולמל לאיזך תשוקתך (ברא׳ יג) כן יהיה וגו׳ . לא ישיגו תאותם אשר יזמו

מצודת דוד

מצודת ציון

ענין הבנאת הבאת הפורענות וכן בא׳ ימי הפקוד׳ (הושע ט) : סופה וסערה · רוחות חזקות : ולהב · שלהבת : אוכל׳ . שורפת : (ז) חזון · ענין ראיה כמו ואתה חזה׳ (שמות י״ח) והחלום נקרא חזון ליל׳: הצובאי׳. מלשון נצא עם : אריאל · זה ירושלים . צוביה · מלי מולב האמו׳ למעל׳ והוא מגדל עץ · ומצודתה · הוא ענין חזק וכבוב וכן מצודת ציון (ש״ב ה) · והמציקים · מלשון מצוק ומצור׳ (ח) והקיץ · ענין הערה מהשינ׳ · וריקה · מלי ריק : נפשו · כמו גופו וכן ברזל בתה נפשו (תהלים קה) · עיף · עב ן למתון כי העיף למא לשתות וכן בארץ עיפה (לקמן ל״ב) : שוקקה · ענין תאוה כמו ואל אישך השוקתך (בראשית ג) · הצובאים · החוזים על נצא:[ט] התמהמהו . ענין עכבה כמו אם יתמהמ׳ חכה לו (חבקוק ב) . השתעשעו ושועו · ענין בעקה כמו ושוע אל הסר (לעיל כ״ב) . ולא יין · פי׳ ולא מיין : נעו · מלי תנועה : שכר · יין יסן . (י) נסך · מלשון סכך ומכס׳ כמו המסכ׳ הכסוכה(לעיל כ״ה): תרדמה · היא שינה עמוקה כמו והוא ברדם ויעף (שופטים ד׳) : ויעצם. ענין סתימ׳ וסגירה כמו ועולם עיניו (לקמן ל״ג) : את הנביאים · עם הנביאים : החוזים · מלשון חוזה

תרגום

צבאות

(ג) כדור . כשורה של גייסות מקיפות . מוצב . ל׳ כרקוס המולב על העיירות : מצורות.ל׳ מצור: (ד) מארץ תדברי · יהא נראה כאלו דבור היולא מפיך יולא מתחת הקרקע : אמרתך תצפצף . להמחנן אלי ומתוך תחיאתך יכמרו רחמי : צפצוף . הוא *) ל׳ קול לחש כקול עופות דקיס:(ה) והיה כאבק דק *) המון זריך . אוכלסי סנחריב שיהיו למאכולת אש ויעשו אבק :

מצודת דוד

לכל מעתה יתוספו שנות שנה זו על עונות שנה שעברה כי בקרבנות יכרתו ואינם להתכפר : (ב) והציקותי וכו׳ · אכיה אליה ואנה אל ירושלים ותהיה אלאה מצער ויללה ומקפת הרגנים כמו המזבח המוקף זבחי בהמות . (ג) וחניתי כדור עליך · אשפון עליך גייסות מסביב ככדור הזה שהיא עגולה ועל מחנה סנחריב יאמר : וצרתי עליך מוצב לעיר לא סנחריב לעשות מצור עליך בהעמדת מולב הוא מגדל עץ שמעמידים סמוך לעיר לזרוק ממנו חלים וחכני בליסטראות: מצורות . שאר מיני מצור : (ד) ושפלה · תהיה מושפלת ותדברי בהכנע׳ בקול נמוך כאלו קול יולא מתחת לארץ : ומעפר תשח אמרתך · הכוסף אמרתך כאלו הדבר מן העפר וכפל הדבר כמ״פ להורות על גודל ההכנע׳ : והיה כאוב . והדבר בלתם בהכנעה ויהא קול בקול האוב הנאמר מארץ שהיא קול נמוך עד שלא ידמה דבור אדם אלא לפלוף הפופות : ומעפר. תצלף בקול כאלו יולא מן העפר וכפל הדבר פעמים רבות על גודל ההכנעה ומרניה ההחנוניס : (ה) והיה כאבק · ובעבור מרניה בהכנעה יכמרו רחמי עליך ויהיו המון זרים הלרים עליך כאבק דק הבולבנפיים׳ספה כי יכלו מבר״ע״ו המלאך המכה בהם : וכמוץ עובר · כמו המון שעובר ברוח קימעא כך יכלו המון הערילים וכפל הדבר במ״פ : והיה לפתע פתאום · הדבר הזה יהיה בפתע פתאום : (ו) מעם ה׳ · מאת המקום הבוא עליהם בפקידה הזאת:ברעם.וברעש.וכו׳

ישעיה כט

תרגום

(ט) התמהמהו . היו מתוניס להתבונן לחשוב על מעלליכם : ותמהו . והיו תמהים על קילקולכ׳ : השתעשעו . ל׳ עייני הפש (לעיל ו) היו עיוריס מרחות : שכרו · עלמיכם ולא מיין. למה (י) כי נסך ה׳ וגו׳ · ל׳ מזג כמו מסכה יינה (משלי ט) הו ל׳ נסיכות הסליע בכס רוח תרדמה על פושעי ישראל היה ניכא שהיו מחזיס בכוכבים ובקיאים להסביע הסרים של מעלה כל אחד בכס הראוי להסביעו בו לכך הס אומריס מי יתת בכס הראוי לעיניו בו

מצודת ציון

עינין הסנאת הבאת הפורענות וכן בא׳ ימי הפקוד׳ (הושע ט) : סופה וסערה · רוחות חזקות : ולהב · שלהבת : אוכל׳ . שורפת : (ז) חזון · ענין ראיה כמו ואתה חזה׳ (שמות י״ח) והחלום נקרא חזון ליל׳: הצובאי׳. מלשון נצא עם : אריאל · זה ירושלים . צוביה · מלי מולב האמו׳ למעל׳ והוא מגדל עץ · ומצודתה · הוא ענין חזק וכבוב וכן מצודת ציון (ש״ב ה) · והמציקים · מלשון מצוק ומצור׳ (ח) והקיץ · ענין הערה מהשינ׳ · וריקה · מלי ריק : נפשו · כמו גופו וכן ברזל בתה נפשו (תהלים קה) · עיף · עב ן למתון כי העיף למא לשתות וכן בארץ עיפה (לקמן ל״ב) : שוקקה · ענין תאוה כמו ואל אישך השוקתך (בראשית ג) · הצובאים · החוזים על נצא:[ט] התמהמהו . ענין עכבה כמו אם יתמהמ׳ חכה לו (חבקוק ב) . השתעשעו ושועו · ענין בעקה כמו ושוע אל הסר (לעיל כ״ב) . ולא יין · פי׳ ולא מיין : נעו · מלי תנועה : שכר · יין יסן . (י) נסך · מלשון סכך ומכס׳ כמו המסכ׳ הכסוכה(לעיל כ״ה): תרדמה · היא שינה עמוקה כמו והוא ברדם ויעף (שופטים ד׳) : ויעצם. ענין סתימ׳ וסגירה כמו ועולם עיניו (לקמן ל״ג) : את הנביאים · עם הנביאים : החוזים · מלשון חוזה

רש״י

עליכם כסך וכו׳ נס על הנביאים : ואת ראשיכם החוזים.

כִּסֶּה׃ יא וַתְּהִי לָכֶם חָזוּת הַכֹּל כִּדְבְרֵי
הַסֵּפֶר הֶחָתוּם אֲשֶׁר־יִתְּנוּ אֹתוֹ אֶל־יוֹדֵעַ
הַסֵּפֶר לֵאמֹר קְרָא נָא־זֶה וְאָמַר לֹא אוּכַל
כִּי חָתוּם הוּא׃ יב וְנִתַּן הַסֵּפֶר עַל אֲשֶׁר לֹא־
יָדַע סֵפֶר לֵאמֹר קְרָא נָא־זֶה וְאָמַר לֹא
יָדַעְתִּי סֵפֶר׃ יג וַיֹּאמֶר אֲדֹנָי יַעַן כִּי נִגַּשׁ
הָעָם הַזֶּה בְּפִיו וּבִשְׂפָתָיו כִּבְּדוּנִי וְלִבּוֹ רִחַק
מִמֶּנִּי וַתְּהִי יִרְאָתָם אֹתִי מִצְוַת אֲנָשִׁים
מְלֻמָּדָה׃ יד לָכֵן הִנְנִי יוֹסִיף לְהַפְלִיא אֶת־
הָעָם־הַזֶּה הַפְלֵא וָפֶלֶא וְאָבְדָה חָכְמַת
ספר ק׳ חכמיו

בְּתַפְקִידַת גַּבְרִין מַלְפִין׃ יד בְּכֵן הָא אֲנָא מוֹסִיף לְמִמְחֵי יַת עַמָּא הָדֵין מָחָן
מַפְרְשָׁן וְתֵיבַד חוֹכְמָתָא מֵחַכִּימֵיהוֹן וְסוּכְלְתָנוּתָא מִסּוּכְלְתָנֵיהוֹן תִּטְמַר׃

ת״א ותהי ירתתם עקידה שער לא . לכן הנני . שבת כ׳ קלא .

רש״י

עלינו אם יבא אויב עלינו יכולנו לעשות לה חומת אש סביב או להקיפה ים הגדול אמר הקב״ה אני אחליף הסרים של מעלה הממונה על האש נתמנה על המים כשמשביע לשר של אש להכיח לו אש הוא משובו אין זו שלי וכן שר של מים ואף שם שאתה משביעני בו אינו מכיר זו הוא עצום הטיים וכיסוי רמשי החוזים בכוכבים : (יא) חזות הכל · כל מה שהייתם חוזים במזלות היה מכוסה; מכם כדברי אגרת החתומה בשעה אשר יתנוה לקרות׳ ליודע לקרות אגרת ואמר לא אוכל שהרי אין אני רואה בחוכה לפי שהיא חתומה : (יב) ונתן הספר על אשר לא ידע ספר . וכשנוטלין ממנו ופותחין חותמה ונותנין אותה למי שאינו מכיר ל׳ אגרת ואומרין לו קרא נא זה ואמר לא ידעתי ספר כך כשתשביע שר האש יאמר לא אוכל כי חתום הדבר

מצודת ציון

חוזה ור״ל נביאי השקר המושיב עצמם כחוזים : (יא) חזות . עניין נבואה. **החתום** : עניין שתיות׳ וסגיר׳ כמו חתום תורי׳ (לעיל ח) : **אוכל** · מלי׳ יכולת : [יב] **על אשר** · כמו אל אשר : (יג) **נגש** . מלשון הגשה וקרוב : (טו) **המעמיקים** . מלי׳ עומק

היה רצונו לקרות היה משיב שתה שמותה ואקראנה וכן החכמים שבכם אומרים אלא יש בדברי ה׳ דברים חתומים ולזה לא יתנו לב עליהם ואם היו חשלים בהם היו אומרים להנביא פרש לנו זה הדבר הסתום : (יב) **ונתן הספר** · ובאשר נותן הספר אל אשר לא ידע לקרות ספר ישיב לו׳ לא ידעתי לקרות אף אם הי׳ שתיה וכן הכסילים שבכם אומרים אין אנו מבינים אף הדברים המפורשים לבו ואמרו לחכמים : (יג) **יען כי נגש** . בעבור׳ כי העם הזה נגש אליי להתקרב בדבר׳ הפה ובכבודנו בשפתיו ולא בלב ידברו כי לבו רחק ממני : **ותהי יראתם אותי** . מה שהם יראים מפני היום בהם מן הלב אלא מצות אנשים המלמדים ואומרים שתראו אלוה אתם יראים ומכנעים : (יד) **לכן הנני** . בעבור זה הנני הוא אשר יוסיף להביא רעה עד אשר יפלא בעיני הרואים : **הפלא ופלא** . ר״ל פליאה רבה ועצומה : **ואבדו** . אז

הגהות מכ״י ברש״י *) ז״ל כ״י ואבד׳ חכמת חכמיו · מה שבידו תאבד ממנו ומתוך כך בינת נבוניו תסתתר אשם לא ילמד הנבון והחכם בחכמ׳ מאין יבא לביני · חכם זה שלומד מרבו · נבון זה המבין דבר מתוך דבר . בדאיתא בספרי על רק מה חכם ונבון :

טז וַי דְּמַדְמֶן לְאִטַּמְרָא
עֲצָא מִן־קֳדָם יְיָ וַהֲווֹ
בְּדִבְקִבְלָא עוֹבָדַי יְהוֹן
וְאָמְרִין לֵית דְּחָזֵי קָנָא וְלֵית
דְּיָדַע בְּעוֹבָדָנָא :
טז הַלְמָהְפְּךָ עוֹבְדֵיכוֹן
אַתּוּן בְּעָן דָּא כְּמָא דְטִינָא
בְּיַד פַּחֲרָא כֵּן אַתּוּן חֲשִׁיבִין
קֳדָמַי דְּאַפְשַׁר דְּיֵימַר טִינָא
לְעַבְדֵיהּ לָא עֲבַדְתָּנִי
וּבְרִיתָא דְּתֵימַר לְבָרְהָא
לָא חַכִּימְתָּא לִי : יז הֲלָא
עוֹד צְבַחַר בְּזְעֵיר וַיְתִיב
לְבָנָן לְמֶהֱוֵי כְּכַרְמְלָא
וְכַרְמְלָא קְרוּן סַגִּיאִין
יְתִיב : יח וְיִשְׁמְעוּן בְּעִדָּנָא
הַהִיא דְּכַחֲרָשִׁין מִלֵּי סֵפֶר
עוּלְבָּן בְּמֵימְרָא דַיְיָ חָדְוָא
חֲשִׁיכֵי בְנֵי אֲנָשָׁא בְּמֵימַר
קַדִּישָׁא דְיִשְׂרָאֵל יִבְעוּן :
ת״א הוי וגו׳ קמא ז עט .

מַקְפִּיא הֲוָוֹ מַקְפִּין לְכוֹן
אוּלְפָן אוֹרַיְתָא טַמָּר :
יא וַהֲוַת לְכוֹן נְבוּאַת כּוּלָּא
כְּפִתְגָמֵי סִפְרָא דַחֲתִים
דְּאִם יִתְּנוּן יָתֵיהּ לְדַיְדַע
סִפְרָא לְמֵימַר קְרֵי כְּעַן דֵּין
וְיֵימַר לֵית אֲנָא יָכִיל אֲרֵי
חֲתִים הוּא : יב וְיִתְיַהֵב
סִפְרָא לְדִלָּא יָדַע סִפְרָא
לְמֵימַר קְרֵי כְּעַן דֵּין וְיֵימַר
לֵית אֲנָא יָדַע סִפְרָא :
יג וַאֲמַר יְיָ חֲלַף דְּאִתְרַבְרַב
עַמָּא הָדֵין בְּפוּמְהוֹן
וּבְסִפְוָתְהוֹן מְיַקְּרִין קָדָמַי
וְלִבְּהוֹן אִתְרַחַק מִדְּחַלְתִּי
וַהֲוַת דַּחְלַתְּהוֹן קְדָם מֵימְרִי
מִתְּגַזְּרָא מִלַּפִּין : יד בְּכֵן הָא אֲנָא מוֹסִיף לְמִמְחֵי יַת עַמָּא הָדֵין מָחָן
וּמִקְבִּיל וּמַחְשׁוֹךְ עֵינֵי סָמָן חֲזָיָן : יט וְיוֹסְפוּן מְקַבְּלֵי
חֲכָמָיו וּבִינַת נְבוֹנָיו תִּסְתַּתֵּר׃ טו הוֹי
הַמַּעֲמִיקִים מֵיְהוָה לַסְתֵּר עֵצָה וְהָיָה בְמַחְשָׁךְ
מַעֲשֵׂיהֶם וַיֹּאמְרוּ מִי רֹאֵנוּ וּמִי יְדָעֵנוּ׃
טז הַפִּכְּכֶם אִם־כַּחֹמֶר הַיֹּצֵר יֵחָשֵׁב כִּי־יֹאמַר
מַעֲשֶׂה לְעֹשֵׂהוּ לֹא עָשָׂנִי וְיֵצֶר אָמַר לִיֹּצְרוֹ
לֹא הֵבִין׃ יז הֲלֹא־עוֹד מְעַט מִזְעָר וְשָׁב
לְבָנוֹן לְכַרְמֶל וְהַכַּרְמֶל לַיָּעַר יֵחָשֵׁב׃
יח וְשָׁמְעוּ בַיּוֹם־הַהוּא הַחֵרְשִׁים דִּבְרֵי־סֵפֶר
וּמֵאֹפֶל וּמֵחֹשֶׁךְ עֵינֵי עִוְרִים תִּרְאֶינָה׃ יט וְיָסְפוּ
עֲנָוִים בַּיהוָה שִׂמְחָה וְאֶבְיוֹנֵי אָדָם בִּקְדוֹשׁ
ישראל
יִשְׂרָאֵל יִגִילוּ׃

ארי

רש״י

כח) וכאן שתי הפלאות : (טו) לסתיר עצה . כמו להסתיר עצה : (טז) הפכם אם כחומר היוצר יחשב · מהפוכות שלכם הזאת אתם יודעים שהוא כחומר היוצר כמו שאין החומר יכול לומר לעושהו לא עשאני כך איכם יכולים לומר שאיני מבין מעשיכם . אם כחומר וגו׳ . ל׳ תמיה היא ויש תמיהות המתקיימות : לעושהו . כמו על עושהו ודוגמתו ואמר פרעה לבני ישראל (שמות יד) פן יאמרו לי אשה הרגתהו (שופטים יד) : ויצר אמר ליוצרו לא הבין . אמר על יוצרו לא הבין מה בינרי והלא היא בנה את המעמוניות והחדרים והמשכנות : (יז) הלא עוד מעט · בימים מועטין נקל בעיני אם תשובו עלי : ושב לבנון . שהוא יער עצים להיות כרמל ויעוב שדות וכרמים: והכרמל ליער יחשב . מ״י קירוין סגיאין יתיב . ומגדה בארמית רבה חורשין דבר אינים יעוב ערים ובני אדם רלוף ומלא כיער הזה שהוא מלא עצים : (יח) ושמעו ביום ההוא וגו׳ · ותינטל הקללה המאורה למעלה כי נסך ה׳ עליכם וגו׳ ותהי לכם חזות הכל ואבדה חכמת חכמיו : (יט) ענוים . סבלנים

מצודת דוד

תסי׳ אבודה חכמת החכמים ותבי׳ לפון ונסתר בינת הנבונים ר״ל לא יוכלו להתחכם להמלט מהרע׳ הבאה : (טו) **הוי המעמיקים מה׳** . אמר הנביא יש להתאונן על העם המושבים להסתיר עצתם מה׳ כמעמקי הלב כי יאמרו אין האל יודע מחשבות האדם : **והי׳ במחשך מעשיהם** . כל מעשיהם הרעים יעשו בחשך להסתר׳ מבני אדם ויאמרו מי רואה אותנו ומי יודע מעשינו הואיל ועשה בחושך אבל לא יראה מה׳ : (טז) **הפכם** . מהפכות שלכם בחמת כמו החומר של היוצר כן יחשב הפכם אלי ר״ל כמו שהיוצ׳ יודע מה בחומ׳ כנגבלה אלי כל מחשבותיכם: **כי יאמר** . אמת יאמר דבר הנעשה על מי שעשה אותו הבה הוא לא עשני : **ויצר** . וכי הכלי הנעשה מהיוצ׳ יאמר על היוצ׳ הוא לא הבין יצירת מלאכתו ור״ל כמו שאין זאת כן אין נעלם ממני מחשבותיכם : (יז) **הלא עוד מעט** . כאומר ואתשתאלו לומ׳ מה מקום יודע כל המחשבות מדוע לא יעלם לנדיק כלנדק ולרשע רע כרשעתו לזה אמר הלא בעוד מן הזמן הזה בחול אשר יער שלבנון הפסוק להיות כרמל וכרמל התפסך להיות נחשב ליער ר״ל הנבואים הפעלים והפעל הנבואים : (יח) **ושמעו ביום וכו׳** . כאשר יראו שאני משיב גמול לא לף אלו שאשתו הנם מלשמוע דברי ספר כאלו היו חרשים הנם לא ישמעו דבר ספר׳ כאלו היו בתוך החושך ולף היו סומים בעיניהם לא יראו : (יט) **ויספו** . לא יוסיפו בעניים לשמוח בתם שבעתו בה׳ מאז כי יראו שלא נאבדם תקותם : **ואביוני אדם** . האביונים שבבני אדם יגילו בתם שבעתו בקדוש ישראל ובפל הדבר בתי״ם : נגש

כח) הנביאים החוזים לפם וכפל הדבר בתי״ם : (יח) **ותהי לחם חזות הכל** · לבם היו נביאות של כל נביאי ה׳ כמו דברי הספר החתום אשר אם יתנהו אל היודע לקרות ויאמרו לו קרא נא זה ויאיב הוא לאמר לא אוכל לקרות כי חתום הוא ובכם מלא עילה ותואנה לפי אחין רצונו לקרות כי אם רצונו לקרות היה משיב אתה בתותם שבכם אומרים אלא יש בדברי ה׳ דברים חתומים ולזה לא יתנו לב עליהם ואם היו חשלים בהם היו אומרים להנביא פרש לנו זה הדבר הסתום : (יב) **ונתן הספר** · ובאשר נותן הספר אל אשר לא ידע לקרות ספר ישיב לו׳ לא ידעתי לקרות אף אם הי׳ שתיה וכן הכסילים שבכם אומרים אין אנו מבינים אף הדברים המפורשים לבו ואמרו לחכמים : (יג) **יען כי נגש** . בעבור׳ כי העם הזה נגש אליי להתקרב בדבר׳ הפה ובכבודנו בשפתיו ולא בלב ידברו כי לבו רחק ממני : **ותהי יראתם אותי** . מה שהם יראים מפני היום בהם מן הלב אלא מצות אנשים המלמדים ואומרים שתראו אלוה אתם יראים ומכנעים : (יד) **לכן הנני** . בעבור זה הנני הוא אשר יוסיף להביא רעה עד אשר יפלא בעיני הרואים : **הפלא ופלא** . ר״ל פליאה רבה ועצומה : **ואבדו** . אז

מצודת ציון

עומק : **לסתיר** . כמו להסתיר : (טז) **הפכם** . מלשון הפוך ור״ל הפך היום : **אם** . כאמת וכן אם ברית׳ יברא׳ (במדב׳ י״ו): **כחומר** . כעיב היוצ׳ כן נקרא אומן חרס : **כי יאמר** . שמא יאמר : **לעושהו** . על עושהו וכן אמרי לי אחי (בראשית י״ג) והדומים : **ויצר** . הכלי הנעשה מיוצ׳ חרס : **הבין** . מלי׳ כינה : (יז) **מזעיר** . כמו מעט כמו ונשאר אנוש מזעיר (לעיל כ״ד) ועם שאחר מעט אחר מזעי׳ לגורות על האמוש : **לבנון** . שם יער בא״י : **לכרמל** . הוא מקום שדות וכרמים וכן והי׳ מדבר לכרמל (לקמן ל״ב) : (יח) **דברי ספר** . ר״ל ספורי דברי המקום : **ואפלה** . מלי׳ אפלה ומחשך : (יט) **ואביוני** . מלשון אביון ודל ע״ש שתאב לכל דבר כי הכל נחסר

יִשְׂרָאֵל יָגִילוּ׃ כ כִּי־אָפֵס עָרִיץ וְכָלָה לֵץ
וְנִכְרְתוּ כָּל־שֹׁקְדֵי אָוֶן׃ כא מַחֲטִיאֵי אָדָם
בְּדָבָר וְלַמּוֹכִיחַ בַּשַּׁעַר יָקֹשׁוּן וַיַּטּוּ בַתֹּהוּ
צַדִּיק׃ כב לָכֵן כֹּה־אָמַר יְהוָה אֶל־בֵּית
יַעֲקֹב אֲשֶׁר פָּדָה אֶת־אַבְרָהָם לֹא־עַתָּה
יֵבוֹשׁ יַעֲקֹב וְלֹא עַתָּה פָּנָיו יֶחֱוָרוּ׃ כג כִּי
בְּרֹאתוֹ יְלָדָיו מַעֲשֵׂה יָדַי בְּקִרְבּוֹ יַקְדִּישׁוּ
שְׁמִי וְהִקְדִּישׁוּ אֶת־קְדוֹשׁ יַעֲקֹב וְאֶת־אֱלֹהֵי
יִשְׂרָאֵל יַעֲרִיצוּ׃ כד וְיָדְעוּ תֹעֵי־רוּחַ בִּינָה
וְרוֹגְנִים יִלְמְדוּ־לֶקַח׃

ל א הוֹי בָּנִים סוֹרְרִים נְאֻם־יְהוָה לַעֲשׂוֹת

וַיַּמְרִין קַדִּישׁ עַל קְדִישָׁא דְּיַעֲקֹב וְעַל אֶלָּהָא
דְּיִשְׂרָאֵל יַיְרִין תַּקִּיף׃ כד וְיַדְעוּ דְּלָא אַלִּיפוּ רוּחַ דְּסוֹכְלְתָנוּ וְדַהֲווּ אָמְרִין דַּיְתִי כָּל אִינֵּין וְקַבְּלוּן אוֹלְפָן׃
א וַי בְּנָיָא מְרוֹדָיָא אֲמַר יְיָ דְּמָעֲבַד עֲצָה וְלָא מִמֵּימְרִי וּלְאִתְמַלְּכָא מְלַךְ
וְלָא

כ אֲרֵי סָהְמִעִיקָא וְאִשְׁתֵּיצֵי בְּזָזָא וְסָפוּ כָּל דַּהֲווּ מְשַׁחֲרִין לְמִינָם׃ כא מְחַיְבִין בְּנֵי אֲנָשָׁא בְּמֵלַּיהוֹן וְדִדְמוֹכַח לְהוֹן בְּית דִּינָא בְּתַרְעָא פִּתְגָמֵי אוֹרַיְתָא בָּעֵן לֵיהּ תַּקְלָא וַאֲסִטְיָאוּ בִּשְׁקַר דִּין זַכָּאִין׃ כב בְּכֵן כְּדֵנָן אֲמַר יְיָ עַל בֵּית יַעֲקֹב דְּפְרִיקְת אַבְרָהָם לָא מִכְּעַן יִבְּהֵתוּן דְּבֵית יַעֲקֹב וְלָא מִכְּעַן אַפֵּיהוֹן יִשְׁתַּנּוּן׃ כג אֲרֵי בְּמִחֲזוֹהִי גְבוּרָן דְּאַעְבֵּיד לְבָנוֹהִי טַבְוָת אַבְרָהָם לְזַרְעֵיהּ בַּתְרוֹהִי עַל אַרְעֵהוֹן בֵּינֵיהוֹן יְקַדְּשׁוּן שְׁמִי עֲצָה
כד וְיַדְעוּ דְּלָא אַלִּיפוּ רוּחַ דְּסוֹכְלְתָנוּ וְדַהֲווּ אָמְרִין בֵּית כָּל אִינֵּין וְקַבְּלוּן אוֹלְפָן׃
א וַי בְּנָיָא מְרוֹדָיָא אֲמַר יְיָ דְּמָעֲבַד עֲצָה וְלָא מִמֵּימְרִי וּלְאִתְמַלְּכָא מְלַךְ

ת״א לכן כה אמר סנהדרין ח״ע ס׳ הזוה״ק פ׳ אחרי מות. לא עתה סס. והקדישו מגלה כ״ז. וידעו תועי סס.

סגלניס ספגלו עולו של הקב״ה וגזרותיו: (כ) כל שוקדי און. הזוקדים ומחבונים היאך יפעלו און: (כא) מחטיאי אדם בדבר. הם נביאי השקר: ולמוכיח בשער יקושון. ולדמוכח להון בתן ל״ה תקלא ל׳ מוקש: ויטו בתהו צדיק. ואסטיאו בשקר דין זכאין: (כב) אשר פדה את אברהם. מאור כשדים: לא עתה יבוש יעקב. מאביו: ולא עתה פניו יחורו. מאבי אביו שאין נמלא

רש״י

ספוק במעטו ומעטו שלימה: (כג) כי בראותו ילדיו. אשר יהיו מעשי ידי כלומר לדיקים בקרבו כי בראותו אשר ילדיו יקדישו שמי כגון חננים מישאל ועזריה לכך לא יחוורו פניו: (כד) ורוגנים ילמדו לקח. ל׳ ותרגמו באחליכם (דברים ח) לאותם שהיו (מתלוננים) ונרגנים על דברי הנביאים ילמדו לקח: ל (א) סוררים. סריס מן הדרך: לנסוך

מסכה

מצודת ציון

נאסר לו: (כ) אפס. ענין כליון כמו אפס כסף (בראשית מ״ז): עריץ. חזק ר״ל חזק ברשע: שוקדי. ענין המהירות והשתדלות כמו שקדו ושמרו (עזרא ח). און. ענין דבר שאינו כח: (כא) יקושון. מלשון מוקש: בתוהו. ענין דבר שאין בו ממש כמו והארץ היתה תוהו (בראשית א): (כב) פדה. מלשון פדיון וגאולה: יחורו. תרגום של לבן הוא חיור והוא ענין בושה כי המתבייש יתלבנו פניו: (כג) בקרבו. ר״ל בקרב זרעו: יעריצו. ענין חוזק: (כד) תועי. ענין בלבול הדעת והומאל המהולך מדרך הישר אל דרך המעוקש: ורוגנים. ענין תלונה והרעומות כמו והרגנו באהליכם (דברים ח):

ל (א) סוררים. ענין סטיה מדרך הישר וכן סורר ומורה (שם כ״א): מני. מתני: ולנסוך מסכה. מלשון סכך ומכסה כמו והמסכה הפסוכ׳ (לשון כ״ה): רוחי. ענין רצון כמו

מצודת דוד

(כ) כי אפס עריץ. כי אז יכלה כל עריץ וכלה לץ ויכרתו כל המתמרים לעשות און: (כא) מחטיאי וכו׳. חוזר על מלת וכרתו האמור במקרא שלפניו לו׳ שגם יכרתו אותם שהיו מחטיאים בני אדם בדבר שפתים וכה נביאי השקר: ולמוכיח. גם יכרתו אותם שהיו מכיניס מוקש למי שהי׳ מוכיח בשער מקום מושב השופטים כמ״ש ונעלתה יבמתו השערה (דברים כה): טווי וכו׳. גם יכרתו אותם שהיו מעיש את הצדיק מלדקתו בדברי תוכו: (כב) לכן. הואיל ותעשה הדבר הזה: אשר פדה. ר״ל אשר פדה את אברהם מאור כשדים כשנלך לכנען האמר: לא עתה יבוש יעקב. כי בשאין ישראל עושים רצון המקום הוא כאלו יעקב אביהו לו בדבר ולכן אמר מעתה לא יבוש יעקב: פניו יחוורו. כפל הדבר במ״ש: (כג) כי בראותו וכו׳. סרס המקרא כמו כי בראותו בקרבו וכו׳ ר״ל לזה לא יבוש בראותו בקרבו ילדיו מעשה ידי. ר״ל לדיקים וכשריס אשר המה יקדישו שמי: והקדישו וכו׳. כפל הדבר לחזק: יעריצו. ישבחו לו׳ שהמחזק בידו: (כד) תועי רוח. הקרויים לקח טוב כמו שכתוב כי לקח טוב (משלי ד) ולאומר ואם כל אלה בכם מדוע א״כ יבוש יעקב מעתה: .

ל (א) הוי. אמר הנביא יש להתאונן על ישראל שהמה בניס הסוררים מדרך הטוב המה שעושים עצה ואין העצה הבאה ממני ר״ל אין אני תמן כם: ולנסוך מסכה. להתכסות המכסה ולאחסות בצלה ואין רצוני בזה: למען ספות. אלו

וְלָא שָׁאֲלִין בְּגִבְיֵי בְּדִיל
לְאוֹסְפָא חוֹבִין עַל חוֹבֵי
נַפְשָׁהוֹן׃ ב דְּאָזְלִין לְמַחַת
לְמִצְרַיִם וּבְפִתְגָמֵי גְבוּרָן לָא
שָׁאֲלוּ לְאַתְקָפָא בְּתֹקֶף
פַּרְעֹה וּלְאִתְרְחָצָא בְּטֵלַל
מִצְרָיִם׃ ג וַיְהִי לְכוֹן תֹּקֶף
פַּרְעֹה לְבַהָתָא וְאִתְרְחָצָנָא
בְּטֵלַל מִצְרַיִם לְאִתְכְּנָעוּ׃
ד אֲרֵי הֲווּ בְּטָאנִים
רַבְרְבוֹהִי וְאִזְגַּדּוּהִי עַד
תַּחְפַּנְחֵס מְטוֹ׃ ה כּוּלְּהוֹן
אָזְלִין לְמִבְהַת לְוַת עַמָּא
דְּלָא יַהְנוּן לְהוֹן לָא לְסָעִיד
וְלָא לְהַנָּאָה אֲרֵי לְבַהָתָא
וְאַף לְחִסּוּדִין׃ ו מַטְּלִין עַל
בְּעִירְהוֹן בְּאוֹרַח דָּרוֹמָא
בְּאַרְעָא עָקָא וְעִיוּק אָתָר
דְּאַרְיָא בַּר אַרְיוָן וְחִוָּן
חִרְמָנִיז מַפְּרְחִין נָטְלִין עַל כְּתֵף עִירִין נִכְסֵיהוֹן וְעַל חִטּוּרְיָאת גְּמִלִין מָא
דבאצריהון

עֲצָה וְלֹא מִנִּי וְלִנְסֹךְ מַסֵּכָה וְלֹא רוּחִי לְמַעַן
סְפוֹת חַטָּאת עַל־חַטָּאת׃ ב הַהֹלְכִים לָרֶדֶת
מִצְרַיִם וּפִי לֹא שָׁאָלוּ לַעוֹז בְּמָעוֹז פַּרְעֹה
וְלַחְסוֹת בְּצֵל מִצְרָיִם׃ ג וְהָיָה לָכֶם מָעוֹז
פַּרְעֹה לְבֹשֶׁת וְהֶחָסוֹת בְּצֵל־מִצְרַיִם לִכְלִמָּה׃
ד כִּי־הָיוּ בְצֹעַן שָׂרָיו וּמַלְאָכָיו חָנֵס יַגִּיעוּ׃
ה כֹּל הָבִאִישׁ עַל־עַם לֹא־יוֹעִילוּ לָמוֹ לֹא
לְעֵזֶר וְלֹא לְהוֹעִיל כִּי לְבֹשֶׁת וְגַם־לְחָרְפָּה׃
ו מַשָּׂא בַּהֲמוֹת נֶגֶב בְּאֶרֶץ צָרָה וְצוּקָה
לָבִיא וְלַיִשׁ מֵהֶם אֶפְעֶה וְשָׂרָף מְעוּפָף
יִשְׂאוּ עַל־כֶּתֶף עֲיָרִים חֵילֵיהֶם וְעַל־דַּבֶּשֶׁת
גְּמַלִּים אוֹצְרוֹתָם עַל־עַם לֹא יוֹעִילוּ׃
ומצרים יתיר א׳

ת״א כי היו בלועז כתובות יב קיט״סוטה ז לה.

רש״י

מסכה. להמשיל עליהם מושל: ולא רוחי. ודעתי בדבר ומהו הנסוך הוא פרע׳ (ג) ההולכים לרדת מצרים. על הושע בן אלה אשר שלח מלאכים אל סוא מלך מצרים (מלכים ב׳ יז): לרדת מצרים. ארץ ישראל גבוהה מכל הארצות. ד״א ירידה היא לסם: ולחסות. להתכסות אבריאו״ר בלע״ז: (ד) כי היו בצוען שריו. של מלך ישראל בשליחות למלך מצרים: חנם, היא תחפנחס: (ה) כל הבאיש. כול׳ בייחו את עצמן לקנות להם אדוניס חנם *) ועם הארץ לא יועילו למו: על עם. בשביל עם לא יועילו למו: לחרפה. נילוף דיסחרב״ר בלע״ז:

(ו) משא בהמות נגב. מעולין על בעיריהון בצורת דרומא לפי שארץ מצרים בדרומה של א״י וזהו הגילוף והחרפה שמחריפין אותן (ורואין) את אלו שעושין משאות ממונם על בהמתם להוליך שומר למצרים חנם ומסכנין עצמן במדברות ארץ צרה וצוקה וכו׳: אפעה. מין נחש רע היא ומין בעולם כי אם שניס זכר ונקבה והם יולדים לשבעים שנה ואף שרף מעופף מין נחש היא ולא שיהיה לו כנפים לעוף אלא קופץ ומדלג רחוק מאד וזורק להב מפיו: חיליהם. ממונם: דבשת. מעוטרת תלדרוב״מ בלע״ז יש לו לגמל במקו׳ טעינת המשא וע״ש שמתרקב׳ תמיד

מצודת דוד

מעט להם בחטאות שמאז ואפלם להוסיף עליו כי למעלה תחשב לנקם עוד ממלכי הארמה ואת פי ה׳ לא שאלו: (ב) ההולכי׳. עתה יפרש מה עשו ואחר אשר הלכו לרדת למצרים לנקם מהם עוד ולא שאלו פי ה׳: לעוז. להתחזק בחוזק פרעה: (ג) לבושת. כי לא יועילו: (ד) שריו. שרי ישראל שבגיעו עצמם לבוא אל פרעה לעזון (והלא היו מערי הבצורות שביהוד׳ שלא חסו בם) ושאלו עזר מפרעה וכבשום סנחריב): חנם. הוא עיר המלוכ׳: (ה) כל הבאיש. הכל בושו וכלמו בלבתה אל עם אשר לא יועילו להם: לא לעזר. שהלי׳ שאם לא יהי׳ לעזר כ״א לכליה׳: (ו) משא בהמות נגב. ר״ל הכליה׳, תהי׳ על אשר נשאו משאות מכסף וזהב על בהמתם להוליך שומר למצרים היושבת בנגב א״י: בארץ צרה וצוק׳. ועברו דרך המדב׳ שהוא ארץ צרה וצוקה מקום סחרירות: מהם. ר״ל מהמזיקים המצוים שמה יש מהם אפעה ושרף המעופף: ישאו. היו נושאים עושר רב על עירים ונחלים

חגהות מכ״י ברש״י *) ועם הארץ לא יועילו • (ועם מצרים לא יועילו) •

ז וּמִצָּרַיִם הֶבֶל וָרִיק אֶעְזָרוּ לָכֵן קָרָאתִי לָזֹאת
רַהַב הֵם שָׁבֶת׃ ח עַתָּה בּוֹא כָתְבָהּ אֶל־
לוּחַ אִתָּם וְאֶל־סֵפֶר חֻקָּהּ וּתְהִי לְיוֹם אַחֲרוֹן
לָעַד עַד־עוֹלָם׃ ט כִּי עַם מְרִי הוּא בָּנִים
כְּחָשִׁים בָּנִים לֹא־אָבוּ שְׁמוֹעַ תּוֹרַת יְהוָה׃
י אֲשֶׁר אָמְרוּ לָרֹאִים לֹא תִרְאוּ וְלַחֹזִים לֹא־
תֶחֱזוּ־לָנוּ נְכֹחוֹת דַּבְּרוּ־לָנוּ חֲלָקוֹת חֲזוּ
מַהֲתַלּוֹת׃ יא סוּרוּ מִנֵּי־דֶרֶךְ הַטּוּ מִנֵּי־
אֹרַח הַשְׁבִּיתוּ מִפָּנֵינוּ אֶת־קְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל׃
יב לָכֵן כֹּה אָמַר קְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל יַעַן מָאָסְכֶם
בַּדָּבָר הַזֶּה וַתִּבְטְחוּ בְעֹשֶׁק וְנָלוּז וַתִּשָּׁעֲנוּ
עָלָיו׃ יג לָכֵן יִהְיֶה לָכֶם הָעָוֹן הַזֶּה כְּפֶרֶץ

עירים ק׳

נֹפֵל

מִמְסַרְתָּא אַרְחִיקוּ מִן קָדְמָנָא יַת מֵימַר קַדִּישָׁא
אָמַר קַדִּישָׁא דְיִשְׂרָאֵל חֻלַּקָּהּ דְקַצְתּוּן בִּפְתְגָמָא הָדֵין וְאִתְרַחֲצְתּוּן בְּשִׁקְרָא
וּבְאוּנְסָא וְאִסְתְּמַכְתּוּן עֲלוֹהִי׃ יג בְּכֵן יְהֵי לְכוֹן חוֹבָא הָדֵין כִּבְרַךְ דַּחְרוּב

ואתה מר

ת״א כמו מנו מורת עקיד׳ שער ח.

רש״י

תמיד וסכין שם דבש לרפואה קרויה דבשת כדאמרינן בב״מ דבש והדביש חזי לכתישא דגמלי: (ז) לזאת. לאלרים: רהב הם. גסי הרוח: שבת. ע״ז בטל ומתבטלים מנס. ד״א שבת רהבם וגסותם שלה׳ רחוי היה לשבות: (ח) חוקה. חקוק אותה הנבואה

מצודת ציון

בדבש קרוי דבשת: על עם. אל עם: (ז) הבל וריק. ר״ל דבר שאין בו ממש: רהב. ענין גאות והתחזקות כמו ירהבו הנער בזקן (לעיל נ): שבת. ענין בטול כמו שבת וגבע (לעיל י״ד): (ח) לוח. כפיון טבלא שהוי לכתיבי ואות מלי לוחות העדות (שמות ל״ב): חוקה. מלשון חקיקה וכתיבה: (ט) מרי. ענין מרד: כחשים. שקריים: לא אבו. לא רצו כמו אבו לא לאכם ימי (דברים כ״ה): (י) ולחוזים. ולנביאים: נכוחות. ענין דברים ישרים כמו כולם נכוחים למבין (משלי ט): חלקות. דברים רכים וחנופ׳: מהתלות. ענין לעג כמו ואיש ברעהו יהתלו (ירמי׳ ט): (יא) מני. כמו מן והיו״ד נוספת: השביתו. ענין בטול: (יב) ונלוז. ענין נטיה מדרך הישר כמו ונלוזים במעגלותם (משלי ב): והשעננו. ענין סמיכ׳: (יג) כפרץ. ענין שביר׳: נבעה. מלשון לתבעונות וכן מים תבעה אם (לקמן ס״ד) ׳ נשגבה. חזקה: לפתע

ומתמיהין לומ׳ שלום יהי׳ לכם: חזו מהתלות. הם היום אומרים שהם מהתלות וכאלו הנביא אומר להם הלא תאמרו הנבואה לנו כדברי הנביאים האומרים שלום הלא דברים ישרים: (יא) סורו מני דרך. אומרים לנביאי׳ הי׳ סורו מן הדרך הזה ומן האורח הזה שאתם אומרים לנו כלל יום שלא נעשה כתאות לבבינו: השביתו וכו׳. הסביתו ממה שאתם אומרים לנו כל יום בשם קדוש ישראל: (יב) בדבר חזה. בדברי הנביאים האומרים בשם ה׳: בעושק ונלוז. כמה שתעשקו עשירי העם לתת שוחד ומתן: לנלוז. הוא מלך מצרים הנלוז במעגלותיו: (יג) העון הזה. הסרת הנבואה מה׳ והסתענה במצרים: כפרץ נופל. כפרץ של חומה שנפל

וְאִתְחַמַּר כְּשׁוּר מַתְקַף נַפֵּל נִבְעָה בְּחוּמָה נִשְׂגָּבָה אֲשֶׁר־פִּתְאֹם
דְּבִתְבִיר שָׁלוּ יַתֵּי תַּבְרִיהּ׃ יד וְתַבְרָהּ כְּתִבּוּר מָן לְפֶתַע יָבוֹא שִׁבְרָהּ׃ יד וּשְׁבָרָהּ כְּשֵׁבֶר
דַּחֲסַף דַּסְחִיר דְּמִדַּקֵּק לָא נֶבֶל יוֹצְרִים כְּתוּת לֹא יַחְמֹל וְלֹא־יִמָּצֵא
בְּחֵיס וְלָא מִשְׁתְּכַח בְּמִכְתָּתוֹ חֶרֶשׁ לַחֲתוֹת אֵשׁ מִיָּסוּד וְלַחֲשׁוֹף
בְּדִקּוּקֵיהּ חֲסַף לְמַחְתֵּי נוּר מַיִם מִגֶּבֶא׃ טו כִּי כֹה־אָמַר אֲדֹנָי יְהוִה
מִמַּבְּעוּר וּלְמִדְלַח מַיִן קְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל בְּשׁוּבָה וָנַחַת תִּוָּשֵׁעוּן
מִפְּצִיר׃ טו אֲרֵי כְּדֵנָן אָמַר בְּהַשְׁקֵט וּבְבִטְחָה תְּהֵיוֹן גְּבוּרַתְכֶם וְלֹא
יְיָ אֱלָהִים קַדִּישָׁא דְיִשְׂרָאֵל אֲמַרְתּוּן לָא אֶבִיתוּן׃ טז וַתֹּאמְרוּ לֹא־כִי עַל־סוּס נָנוּס
אֲמַרִית דִּי תְתוּבוּן לְאוֹרַיְתָא תְּנוּחוּן וְתִתְפְּרְקוּן תִּשְׁקְטוּן בְּהַשְׁקֵט וּבְבִטְחָה תְּהֵיֶה גְבוּרַתְכֶם וְלֹא וְתִשְׁרוּן לְרוֹהֲצָן תְּהוֹן גְּבוּרִין וְלָא אֶבִיתוּן׃ טז וַתֹּאמְרוּ לֹא־כִי עַל־כֵּן תְּנוּסוּן וַעַל־קַל נִרְכָּב עַל־כֵּן יָקֵלוּ רֹדְפֵיכֶם׃ יז אֶלֶף אֶחָד מִפְּנֵי גַּעֲרַת אֶחָד רְדָפֵיכֶם׃ יז אַלְפָא חַד מִן

מפני

ת״א כשוב׳ ונו׳ סנה׳ יא לז.

קדם

רש״י

ליכנס בה בחומות משגבכם · נבעה לשון גלוי כמו בעודביה (מ׳ י) נבעו מלפניו איגליין מטמרוהי ודומה פתר נבעה בליטה שבחומה נעשית כמין אצבעוות מפני הנשמים וקילקול טיט רעוע: (יד) נבל יוצרים · עוד של מרש: ולא ימצא. במלכת שבריו מרס גדול שיהא ראוי לחתות בו אש מיקוד ולשאוב בו מים מן ההסק · כל שאינה אש אש מופל בה ל׳ מתייה: ולחשוף מים · ולדלות וכן (חגי ב׳) ולחסוף ממשים פורה וכן חשפי שובל (לקמן מז) דלי מים מן שביליך אשפוייס״מ בלע״ז: מגבא. גוב מלא מים · (טו) כי כה אמר הקב״ה לכם זה ימים אין אתם צריכים לבקש לכם

מצודת דוד

קלת ממנה וכמקום נפוח כעין אצבעוות הנמצא בחומה מקלקול הנשמים שהכה עם כי הפרצ׳ לו הנפוח היא בקלת בחומה׳ וכעין החומה׳ היא חזקה עכ״ז תשבר ותפול כל החומה׳ פתאום בעבו׳ זה: (יד) ושברה · ושבר החומה׳ הבאה הרי׳ מכותת כשבר נבל מיוצר חרס אשר הוא כתות דק דק׳ כי במכתת לא יחמול עליו מלכתתו כי עוד לו להחזירם לעפר לערבו בסיד לטוח הבתים והבורות: ולא ימצא במכתתו. בהשברים הבתותים לא ימצא חרס גדול שיהי׳ ראוי לשאוב בו אש היקוד או לקחת בו מים מן הגבא ולאומר אם שמון הזה הוא קטן בעיניכם מ״מ יהי׳ סיבה על הליון הפלא: (טו) בשוב׳ ונחת תושעון. אם הייתם בוטחים בי ולא תמריים הייתם לא נושעים בהשקט ומתת מבלי טורח מלחמ׳: תהי׳ גבורתכם. הייתם מתגברים על האויב בישיבת השקט ובבטחון ה׳ ומבלי עמל: ולא אביתם. לא רציתם בזה כ״א במלחמ׳ בעזרת מצרים: (טז) ותאמרו לא. אמרתם לא נבטח בה׳ אלא נתרומם בכם בזה בעזרת סוסים הבאים ממצרים: על כן תנוסון. בעבו׳ זה תנוסון מפני האויב ויהי׳ לכם הספר׳ ולפי שהוא ל׳ נופל על ל׳ אמר כן: ועל קל נרכב. מתחזק ברכיבת סוסים קלים הבאים ממצרים: על כן יקלו רדפיכם. בעבו׳ זה יקלו הרודפים ויתחזקו עליכם: (יז) אלף אחד. אלף אנשים מכם אשר כל אחד יהי׳ תיוקד: מפני. חוזר על מלת תנוסו לומ׳ אלף מכם תנוסו מפני גערת אחד מן האויבים ומפני גערת ממשה תנוסו כולכם: עד אם. תהיו מפוזרים עד אשר תשארו יחידים בהורן הספינ׳ כאשר יעמידהו על ראש הר שראה למרקוק יחידים

מצודת ציון

לפתע. כמו בפתע וכן יבאת לנסה (תהלים ט) ומשפטו נבסא וכפל המלה בשתות נרדפים וכן אדמת עפר (דניאל יב): (יד) נבל. כן יקרא כד היולי׳ וכן ונבליהם יפלו (ירמיי מ״ח): יוצרים. לומן חרס נקרא יוצר: כתות. ענין רוצי׳ ומכיר׳ לחתיכות רבות: יחמול. ענין רחמנות: במכתתו. בשברין: חרש. כמו חרס בסמ״ך: לחתו׳. ענין לקיחת האש כמו נחליש אחה חותה על ראשו (משלי כ״ה) ושם״ז יקרא מכלי אחותין בו אש בשם מחתה: מיקוד. כן יקרא מקום תבערת אש כמו על מוקדה (ויקרא ו) ולחשוף. ענין שאיבה כמו לחשוף מחשים פורה (חגי ב) : מגבא. מקום כניסת מעט מים וכן בלאחו ובגאיו (יחזקאל מ״ז): (טו) בשובה. ענין השקט ומרגוע וכן נפשי יבוכה (תהלים כ״ג): ולא אביתם. ולא רציתם: (טז) ננוס. מלי׳ נס והוא כלומ אדון ושניהו כרחה כגם וכן גם להתנוסם (שם ס): תנוסון. מלי׳ מיסה וברית׳: (יז) גערת. ענין גערת גזיפ׳. כחורן. הוא הסיר הגבוה הזקוף על הספינ׳ וכן כל יחזקו כן הרגש (לקמן ל״ג): וכנס. הוא כלומ אדון עשוי לתלות בו

מפס

מִפְּנֵי גַּעֲרַת חֲמִשָּׁה תָּנֻסוּ עַד אִם־נוֹתַרְתֶּם
כַּתֹּרֶן עַל־רֹאשׁ הָהָר וְכַנֵּס עַל־הַגִּבְעָה׃
יח וְלָכֵן יְחַכֶּה יְהוָה לַחֲנַנְכֶם וְלָכֵן יָרוּם
לְרַחֲמָכֶם כִּי־אֱלֹהֵי מִשְׁפָּט יְהוָה אַשְׁרֵי כָּל־
חוֹכֵי לוֹ׃ יט כִּי־עַם בְּצִיּוֹן יֵשֵׁב בִּירוּשָׁלִַם
בָּכוֹ לֹא־תִבְכֶּה חָנוֹן יָחְנְךָ לְקוֹל זַעֲקֶךָ
כְּשָׁמְעָתוֹ עָנְךָ׃ כ וְנָתַן לָכֶם אֲדֹנָי לֶחֶם צַר
וּמַיִם לָחַץ וְלֹא־יִכָּנֵף עוֹד מוֹרֶיךָ וְהָיוּ עֵינֶיךָ
רֹאוֹת אֶת־מוֹרֶיךָ׃ כא וְאָזְנֶיךָ תִּשְׁמַעְנָה
דָּבָר מֵאַחֲרֶיךָ לֵאמֹר זֶה הַדֶּרֶךְ לְכוּ בוֹ
כִּי

תרגום

קָדָם מִזּוֹפִית חַד מִן
קָדָם מִזּוֹפִית חַמְשָׁא
תֶּעֱרְקוּן עַד דְּתִשְׁתָּאֲרוּן
כְּבוּעֲרָא עַל רֵישׁ טוּרָא
וּכְאָתָא עַל רָמְתָא׃
יח וּבְכֵן עֲתִיד יְיָ לְמֵחָס
עֲלֵיכוֹן וְתַקִּיף הוּא דִּירַחֵם
עֲלֵיכוֹן אֲרֵי אֱלָהָא עָבִיד
דִּינָא יְיָ טוּבֵי צַדִּיקָיָא
דְּמִסְבְּרִין לְפוּרְקָנֵיהּ׃
יט אֲרֵי עַמָּא בְּצִיּוֹן יָתִיב
בִּירוּשְׁלֵם מִבְּכָא לָא תִבְכֵּי
רַחֲמָא יְרַחֵם עֲלָךְ קָל
צְלוֹתָךְ יְקַבֵּל וְיֶעֱבִיד
בְּעוּתָךְ׃ כ וִיהַב לְכוֹן יְיָ
נִכְסֵי סְנָאָה וּבְזַת מְעִיקָא
וְלָא יְסַלֵּק עוֹד שְׁכִינְתֵּיהּ
מִבֵּית מַקְדְּשָׁא וִיהֲוֹן עֵינָךְ חָזְיָן יָת שְׁכִינְתִּי בְּבֵית מַקְדְּשָׁא׃ כא וְאוּדְנָךְ
יִשְׁמְעוּן פִּתְגָמָא מִבַּתְרָךְ לְמֵימַר הָדָא אוֹרְחָא דְּתַקְנָא הֲלִיכוּ בָהּ לָא
תסטון

תולדות אהרן

ולכן יחכה שם לו . אשרי כל סוכי דף מה סנהדרין יח יז . כי עם בציון שושם ט יט . ונתן לכם שם. והיו עיניך עירובין ל יג סוטה ט מע״ז בוריות ג יב כריתות ל ו.ואזניך וגו׳ שבת קנג מגלה דף לב .

רש״י

והיא סי׳ שימוסו או יתקבלו : (יח) ולכן . על שלא אביתם לשמוע . יחכה ה׳ לחננכם . אימו מדלג לכם על הגזירה הרעה שנגזרה עליכם כדי למהר ולהביא אלה יחכה וימתין עד גא קילה: ולכן ירום לרחמכם . יתרחם לרחמכם : כי אלהי משפט ה׳.ויפרע תחלה מן המורדים בו : אשרי כל חוכי לו . לנחמות אשר הבטיח כי לא יפול דבר : (יט) כי . עוד ימיט בחיים אשר ישאר להיות יושב בציון ובירושלים לדיק יהיה : בכו לא תבכה . לא תצטרך לבקש בקשה מאת הקב״ה בבכי כי לקול זעקך ענך : (כ) לחם צר ומים לחץ . אל תהיו כרוכים אחר תענוגים *)כאשר אתם עתה כמה שנאמר הסוחים במזרקי יין (עמוס ו׳) הנה שמן ושמחה (לעיל כב) : ולא יכנף . לא יתכסה ממך בכנף בגדיו כלומר לא יסתיר ממך פניו:מוריך. הקב״ה מלמדך להועיל : (כא) ואזניך תשמענה וגו׳ . לא כמו שאתם עושים עתה שאתם מואסים בדברו ואומרים לא תחזו לנו נכוחות כי אם אזיך יהיו נטויות אף אחריך לשמוע דבר מאחי אולי יצא נביא ויורוך דרך ללכת בין ימין ובין שמאל :

אפודת

מצודת ציון

מפה לסיתן לאחבי הלבא להתאסף ולבוא : (יח) יחכה . ענין איחור כי לדבר המתאחר מחכים ומקויים לה : לחננכם. מל׳ חנינ׳: ירום . מלשון הרמה למעל׳: חוכי . ענין תקוה : (כ) צר לחץ . פתרון אחד להם מענין דחק : יכנף . מלשון כנף בגד וכולו קלות הכנד : מוריך . מלמדך וכן יורם דעה לעיל

מצודת דוד

כי אין דבר נראה עתה : (יח) ולכן . הואיל ולא אביתם לשמוע : יחכה וכו׳ . לא ילך על הגזיר׳ הרעה להסיר הטובי אלא יחכה ויתמין עד גא קילה : ירום . יתרומם ויתרחק לרחמכם : כי אלהי משפט ה׳ . ולכן יפרע תחלה עוד המורדים בו : אשרי וכו׳ . אבל אשרי לכל המקויים לו לנחמות אשר הבטיח כי לא יפול דבר : (יט) כי עם בציון . עוד ימיט בחיים אשר העם הנשאר בציון והעם אשר יהי׳ בירושלים לא יצטרכו לשאול בקשה מה׳ בבכים כי יחון אותם לשמוע קול זעקתם ואם תה׳ בחנו׳ הבכי : כשמעתו . מיד כשישמע את הקול יענה לך : (כ) ונתן וכו׳ . ר״ל המקום יתן בלבבכם להסתפק בלחם צר ומים לחץ כאלו דחוק לכם הלחם והמים ולא תהיו שטופים אחר התענוגים כמו עתה : ולא יכנף עוד מוריך . הקב״ה המלמדך להועיל לא יסתיר פניו ממך ואתה במשל כאדם המכסה פניו בכנף בגדו שלא יראוהו : והיו עיניך . כשלא יסתיר פניו מ״מ יהיו עיניך רואות אותו ר״ל תוכל לשאול כל ערכך כי ימלא משאלותיך : (כא) ואזנך וכו׳ . לא כמו שאתם מואסים עתה בדברי ותאמרו לא תחזו לנו נכוחות כי אז תהיינה אזניך נטויות לאחורך לשמוע דברי מאחי אשר יאמר זה

*) הגהות מכ״י ברש״י *) כאשר אתם עתה . (כאשר אתם עושים עתה) :

תִּסְטוּן מִנַּיָּה לְיַמִּינָא
וְלִסְמָאלָא׃ כב וּתְסַאֲבוּן
יָת חִפּוּי צַלְמֵי כַסְפֵּיכוֹן
וְיָת תִּקּוּן מַתְּכַת דְּהַבְכוֹן
תַּרְחִיקוּנוּן כְּמָא דְּמַרְחָקִין
יָת טוּמְאָתָא בֵּן תַּרְחִיקוּנוּן
כג וְיִתֵּן מְטַר זַרְעֲךָ דִּי
תִּזְרַע יָת אַרְעָא וְעִבּוּרָא
וַעֲלָלָא יַסְגִּי בְּאַרְעָא וִיהֵי
פַּרְנָס וְטָב וְיִתְפַּרְנְסוּן
צַדִּיקָיָא מִגֵּיתֵיהוֹן בְּעִדָּנָא
הַהִיא שְׁמַזְרְכִיכִין וּפַטִּימִין
כד וְתוֹרָיָא וַחֲמָרָיָא דִּי
מְפַלְּחִין בְּהוֹן יָת אַרְעָא
בְּלֵיל חֲמִיץ יִכְלוּן דִּי
דְּרָא בְּרִיחָתָא וּבְמִדְרָא׃
כה וִיהֵי עַל כָּל טוּר רָם
וְעַל כָּל רָמָא מְנַטְּלָא
פַּצִּידִין נָגְדִין מַיִין תַּקְלָא׃
כו וִיהֵי נַהֲוֹר סִיהֲרָא כְּנַהֲוֹר
שִׁמְשָׁא וְנַהֲוֹר שִׁמְשָׁא יְהֵי
לְמֶהֱוֵי כְּנַהֲוֹר שִׁבְעָתָא יוֹמִין בְּיוֹם
חלבנה
דְּמַלְכִין וּקְמַשְׁרְיָתְהוֹן
כַּי תַאֲמִינוּ וְכִי תַשְׁמִאִילוּ׃
כב וְטַמֵּאתֶם אֶת צִפּוּי פְּסִילֵי כַסְּפֶךָ וְאֶת־
אֲפֻדַּת מַסֵּכַת זְהָבֶךָ תְּזָרֵם כְּמוֹ דָוָה צֵא
תֹאמַר לוֹ׃ כג וְנָתַן מְטַר זַרְעֲךָ אֲשֶׁר־תִּזְרַע
אֶת־הָאֲדָמָה וְלֶחֶם תְּבוּאַת הָאֲדָמָה וְהָיָה
דָשֵׁן וְשָׁמֵן יִרְעֶה מִקְנֶיךָ בַּיּוֹם הַהוּא כָּר
נִרְחָב׃ כד וְהָאֲלָפִים וְהָעָיִרִים עֹבְדֵי הָאֲדָמָה
בְּלִיל הָמִיץ יֹאכֵלוּ אֲשֶׁר־זֹרֶה בָרַחַת
וּבַמִּזְרֶה׃ כה וְהָיָה! עַל־כָּל־הַר גָּבֹהַּ וְעַל
כָּל־גִּבְעָה נִשָּׂאָה פְּלָגִים יִבְלֵי־מָיִם בְּיוֹם
הָרֶגֶ רָב בִּנְפֹל מִגְדָּלִים׃ כו וְהָיָה אוֹר־
עתיד
תולדות אהרן

תזרם וגו׳ שבת ט כב י. רעה מקנין מנחות פז . וסי׳ אור פסחים ו סד סנסד׳ יא לא .

רש״י

(כב) אפודת . נוי : כמו דוה . יהיו מאוסים בעיניך כנדה : (כג) ונתן . הקב״ה את מטר זרעך: ושמן . ל׳ דבר שמן ואינו ל׳ שמן לפיכך טעמו למטה ונקוד קמץ : כר נרחב . עד שיהו סכריס שמנים ורחבים . כר . כבש ל״א מיסור נרחב כמו (בראשית יב) כבר הירדן וכמו (ויקרא כג) כרמל כר שהוא מלא תבואה . (כד) והאלפים. שוורים: בליל חמיץ . כמו (איוב ז׳) על בלילו קשין ותבן מחומצין ומתוקנין בתבואה שבתוכם יאכלו :

מצודת דוד

הדרך לנו כו : כי תאמינו . כין כשתרצו ללכת אל הימין כין אל השמאל תהיו תאכיס לשמוע דבר ה׳ אם כמו הדבר : (כב) ושמאתם וכו׳ . ר״ל בעיניכם יהי׳ עתה לפוי פסילי הכסף וחגורת מסכת הזהב : תזרם כמו דוה . תפזרם ותזרקם למרחוק כמו הנדה היושבת רחוק מבעלה כימי נדת דותה : צא תאמר לו . תאמר עליו לא חוסם וכן אמר חזקיהו והוציאו את הנדה מן הקדש (דה״ב ל״ט) ועל הפסל אמר : (כג) ונתן מטר זרעך . אחל יתן מטר לזרע זרעך וכו׳ וכן יתן לך לחם תבואת האדמה כי לא יבוא בדפוש וירקון ולא יאכלנו האורבה : והי׳ דשן ושמן . ארלך תהי׳ דשן ושמן לגדל פירות משובחים: ירעה . כ״א מתקיין ירעה במרעה עובה עד שכל אחד מהכריס יהי׳ רחב ובעל בשר : (כד) עובדי האדמה . כ״בכסם חורשים הנדה לזרעה : בליל חמץ יאכלו . מתכלה יהי׳ תבואה בלולה כמין המחוצה ברוב תבואה : אשר זורה . ר״ל יחזקו המין בתערובות תבואה׳ נקיה אחר זורה ברוח ע״י הרחת ובמזר׳ לבסיר הפסולת כי מרוב הברכה יאכילו גם לבהמות תבואה׳ נקיה : (כה) והי׳ וכו׳ פלגים . מרוב המטר : ביום הרג רב . כל זה הטובה יהי׳ בעת שיהי׳ הרג רב במלחמה אשר ע״י המלאך המכה כם : בנפול מגדלים . בהכות הסריס הגדולים שבכם : (כו) כאור החמה . תכסיק אורה כמו אור החמה : יהי׳ שבעתים כאור וכו׳ . יהי׳ שבעת פעמים ככה ואזר וסי׳ אשר זורה . התבואה פעמיים אחת ברחת ואחת במזרה כדי לנקות התבואה לפיכך יהיה החבן בלול בתבואה שזורה במזרה אלא הקשין . רחת . פינא בלע״ז . ומדרש אגדה בלול ל׳ בלול שיהא האוכל בלול בחבן : (כה) יבלי מים . נהרי מים כמו [ירמיה יז] ועל יובל ישלח שרשיו : ביום הרג רב . שיהא שבא גדול (במרן אשור) וי״ת ביום קטול רב במיפל רברבין : (כו) שבעתים כאור שבעת הימים . שבעתים שבע שבעות כאור של

מצודת ציון

(לעיל כ״ח) : (כא) האמינו . מלשון ימין ובאה אל״ף במקום הי״ד : (כב) צפוי . ענין תפוי וכסוי : אפדת . תגורה כמו ואפדת לו בחשב האפוד (שמות כ״ט) : מסכת . פסל כמיצוק ממתכת וכן אלפי מסכה (שם לד) : תזרם. ענין פזור למרחוק וכן זרה אלאה (במדבי י״ז) : דוה . כן תקרא הנדה כמ״ש כימי נדת דותה (ויקרא י״ב) : (כג) דשן . ענינו כמו שמן : כר . כבש שמן וכן אלמן כר (לעיל ט״ז) : (כד) והאכפים . השוורים כמו שור אלפיך (דברים ז) : והעירים . כן יקראו החמורים עודם קטנים : בליל . מלשון בלבול וערבוב : המיץ . מלשון ממץ ור״ל המוחזק בדבר המתמץ: זורה . ענינו פזור התבואה׳ מול הרוח לספריא הפסולת וכן זורה את נורן (רות ג) : ברחת . שם כלי שזורין בו התבואה׳ ונקרא כן לפי שהניפין אותו אל הרוח : ובמזרה . גם הוא שם כלי עשוי לזרות בו התבואה׳ : (כה) פלגים . אותות המים המתפלגים ומתפרדים אילך ואילך : יבלי מים . גם הוא מענין פלגים כמו ועל יובל ישלח שרשיו (ירמי׳ י״ז) וכשל המלה בשמות הרדיפים וכן אדמת עפר (דניאל י״ב) : (כו) חבוש . ענין כריכת מטלית על מקום השבר כמו ולא חובשו

דַּהֲרָבָנָהּ כְּאוֹר הַחַמָּה וְאוֹר הַחַמָּה יִהְיֶה
שִׁבְעָתַיִם כְּאוֹר שִׁבְעַת הַיָּמִים בְּיוֹם חֲבֹשׁ
יְהוָה אֶת־שֶׁבֶר עַמּוֹ וּמַחַץ מַכָּתוֹ יִרְפָּא׃
כז הִנֵּה שֵׁם־יְהוָה בָּא מִמֶּרְחָק בֹּעֵר אַפּוֹ
וְכֹבֶד מַשָּׂאָה שְׂפָתָיו מָלְאוּ זָעַם וּלְשׁוֹנוֹ
כְּאֵשׁ אֹכֶלֶת׃ כח וְרוּחוֹ כְּנַחַל שׁוֹטֵף עַד־
צַוָּאר יֶחֱצֶה לַהֲנָפָה גּוֹיִם בְּנָפַת שָׁוְא וְרֶסֶן
מַתְעֶה עַל לְחָיֵי עַמִּים׃ כט הַשִּׁיר יִהְיֶה
לָכֶם כְּלֵיל הִתְקַדֶּשׁ־חָג וְשִׂמְחַת לֵבָב
כַּהוֹלֵךְ בְּחָלִיל לָבוֹא בְּהַר־יְהוָה אֶל־צוּר
יִשְׂרָאֵל׃ ל וְהִשְׁמִיעַ יְהוָה אֶת־הוֹד קוֹלוֹ

תרגום

מֵימְרֵיהּ וּתְקוֹף דְּרַע
גְּבוּרְתֵּיהּ וְגָלֵי בְּתְקוֹף
רָגֵז וְשַׁלְהוֹבֵי אֶשָׁא
דְּמִשֵּׁיצָא פְּסִילָן בְּדוּר
זְרִמִּית וְאַבְנָן דִּבְרָד׃
לא אֲרֵי מִקַּל מֵימְרָא דַיְיָ
מִתְּבַר אַתּוּרָאָה דִּי בְשׁוּלְטָן
מָחֵי׃ לב וְהֵי כָּל מֶעֱבַר
רַבְרְבַיָּהוֹן וְתַקִּיפֵיהוֹן דִּי
יַנִּיחַ יְיָ פּוּרְעָנוּת גְּבוּרְתֵּיהּ
בֵּינֵיהוֹן בְּתוּפִין וּבְכִנּוֹרִין
וּשְׁבָחוֹן בֵּית יִשְׂרָאֵל וְעַל
קְרָבָא תַּקִּיפָא דִּיתְעַבִּיד
לְהוֹן בְּעַמְמַיָּא׃ לג אֲרֵי
מִסְדְּרָא מִן עֲלָמִין לְקַבֵּיל
חוֹבֵיהוֹן גְּהִנָּם אַף הִיא
מְלַךְ עֲרַמְיָא אִתְקַנְיָא וּלְאַפְתָּאָה מְדוּרָא דְּאֶשְׁתָּא
בְּאָעִין סַגִּיאִין מֵימְרָא דַיְיָ כְּנַחַל מַגְּבַר גָּפְרִית דָּלְקָה בָהּ׃

ונחת
בֵּיהּ חַגָּא וְחֶדְוַת לִבָּא כְּמָא דְנָגְדִין בְּתוּדְתָא בְּאַבּוּבָא לְמֵעֲל בְּטוּר
קוּדְשָׁא דַיְיָ לְאִתְחֲזָאָה קָדָם תַּקִּיפָא דְיִשְׂרָאֵל׃ ל וְיַשְׁמַע יְיָ יַת זִיו קָל
מימריה

ת"א כי ערוך עירובין ד יט פסחים ד מד נדרים ד לט . העמיק וגו' מנחות יח לט :

רש"י

שבעת הימים הרי מרבעים ותשע שבעיות העולים לשלש מאות ומרבעים ושלשה : (כז) שם ה'. גבורתו שתהא לו לשם מה שיעשה בשנחריב : בא ממרחק . להאמין מה שהבטיח זה ימיש רציס: משאה. ה"א יתיר' ואינו אלא כמו משא לפיכך נקוד' רפי : (כח) כנחל שוטף . אשר העובר בו יחלה בו עד לוארו שאין בו שום כח לעמוד בפני שטף המים : להנפה . להניף מוויי"ר בלע"ז : בנפת שוא . לא להועיל לכם והם סבורים להועיל : רסן . פרומבייא פריי"ק

מצודת ציון

מוכנו (לעיל ח) : ומחץ . עניין מכה ופצע כמו מחץ ראש (תהלים ק"י) : (כז) זעם . כעס וקצף : אוכלת . שורפת : (כח) ורוחו . עניין דבור הבאה בהפעלת הרוח : שוטף. עניין מסירות בהלוך : יחצה . עניין חלוק' כמו ותחץ לאחרבע רוחות השמים (דניאל י"א) : להנפה . להוליך ולהביא ולפזרה בתוך הנפה והוא כעין כברה ובדרז"ל ונפה שמוליאים את הקמחה (חגות פ"ה) : שוא . ר"ל רעה : ורסן . הוא מה שמוליכין הבהמה ע"י כמו במתג ורסן (תהלים לב) . מתעה . מלשון תועה : לחיי . הוא מקום שאוכל בעין : (כט) התקדש . מלשון קודש : בחליל . הם כלי נגון . ציר . חזק ומעוז : (ל) הוד . הדר ויופי : ונחת . מלשון הנחה : בזעף . לא בכל המלא בשמות נרדפים : נפץ . עניין רגילה עם הפזור

כמו

היפה עמיי' לברר הבר מן ההבן אבל הנפה הרעה שנקניה יבאו בנפת שוא כי כולם יפלו ולא יעלה שאירית : ורסן מתעה . כי הרסן ההוא על לחיי הבהמי' מייסר להוליכ' בדרך היישר לבל תתע אבל הרסן שיעשה אחל על לחיי העמים להוליכם לירושלים הרסן הזה יתעה אותם כי ילכו לאבדון ר"ל המקום יתן בלבם ללכת לירושלים לרע להם : (כט) השיר יהיה לכם . בעת יפלו מחנה סנחריב יהיה לכם שיר כמו בעת שהיה המלרים בלילה אשר התקדש לשיות בו חג והוא ליל פסח . ושמחת לבב . יהיה לכם שמחת לבב כשמחת מביאי כבוריסעפים החליל מכה לפריסה: לבוא בהר ה'. הוא הר הבית : (ל) והשמיע ה' וכו' . אחז במשל מדרך בני אדם

בלע"ז : (כט) השיר יהיה לכם . בליל הפסח תבא לכם שמחה זו : כליל התקדש חג . כמו שאמרתם שיר של הפסחים במלרים ונרלה מקרא זה כאלו בא ללמד על סנחרב ולימד על פרעה שאמרו הלל בליל אכילת פסחים מדרש תהלים : כהולך בחליל . ותשמחו במפלת סנחרב כשמחת מביאי כבוריס שהיה החליל מכה לפניהם לבא בהר ה' כמו ששניו במס' כבוריס : (ל) ונחת זרועו . אין זה ל' נוח אלא *) ל' נוחת בו בוזלמנ"ש בלע"ז

מצודת דוד

כמו

שיהי' כאור שבעת הימים ביחד והוא עניין משל על רוב הטובי' כלפי שנא' ביום רעה שמש וירח קדרו (יואל ב) : ביום חבוש . זה הטובי יהי' בעת ירפא שברם ומכתם ר"ל אחר מפלת אשור שהי' מכה בהם : (כז) הנה שם ה'. מפלת אשור שהוא שם גבורתו של המקום שהם המפל' הבוא בא ממרחק ר"ל מן השמים ע"י המלאך המכה בהם : בוער אפו . הכעסת אפו וכובד המשא העמום על אשור בא ממרחק מן השמים: שפתיו. שפתי ה' והוא דברי הנבואה' על מפלת אשור : ולשונו וכו' . כאש הדבר המ"ש : (כח) ורוחו . רוח פיו היא כנחל השוטף בחזק' המגיע עד הצואר ושמה יחלקו את הגוף להיות מה ממעל לחיים ומה בחיים ור"ל כמו שיש הבני בחיים ושוטפי' בשעור זה כן יתחבטו מחנה אשור ויפלו : להנפה גוים. רוח ה' דבר להניף העמים אשר במחנה אשור בנפת שוא כי הנפה נפות אין בה תועלת כי הכל נופל דרך הנקביס וכן מחנה אשור מתעה . כי הרסן ההוא על לחיי הבהמי' מייסר להוליכ' בדרך הישר לבל תתע אבל הרסן שיעשה אחל על לחיי העמים להוליכם לירושלים הרסן הזה יתעה אותם כי ילכו לאבדון ר"ל המקום יתן בלבם ללכת לירושלים לרע להם : (כט) השיר יהיה לכם . בעת יפלו מחנה סנחריב יהיה לכם שיר כמו בעת שהיה המלרים בלילה אשר התקדש לשיות בו חג והוא ליל פסח . ושמחת לבב . יהיה לכם שמחת לבב כשמחת מביאי כבוריסעפים החליל מכה לפריסה:לבוא בהר ה'.הוא הר הבית : (ל) והשמיע ה' וכו' . אחז במשל מדרך בני אדם

*) מתעה . לבא לירושלים ליפול שם). *) ל' נוחת (לשון מחת) .

וְנַחַת זְרוֹעוֹ יִרְאֶה בְּזַעַף אַף וְלַהַב אֵשׁ
אוֹכֵלָה נָפֶץ וָזֶרֶם וָאָבֶן בָּרָד׃ לא כִּי־מִקּוֹל
יְהוָה יֵחַת אַשּׁוּר בַּשֵּׁבֶט יַכֶּה׃ לב וְהָיָה כָּל
מַעֲבַר מַטֵּה מוּסָדָה אֲשֶׁר יָנִיחַ יְהוָה עָלָיו
בְּתֻפִּים וּבְכִנֹּרוֹת וּבְמִלְחֲמוֹת תְּנוּפָה נִלְחַם־
בָּהּ׃ לג כִּי־עָרוּךְ מֵאָתְמוֹל תָּפְתֶּה גַּם־הוּא
לַמֶּלֶךְ הוּכָן הֶעְמִיק הִרְחִיב מְדוּרָתָהּ אֵשׁ
וְעֵצִים הַרְבֵּה נִשְׁמַת יְהוָה כְּנַחַל גָּפְרִית
בְּעֵרָהּ בָּהּ׃

בם ק' היא ק' הוי

ת"א כי ערוך עירובין ד יט פסחים ד מד נדרים ד לט . העמיק וגו' מנחות יח לט :

רש"י

כמו וינח בכל גבול מלרים (שמות יז) הנחת גבורתו ירלה בלהב אש שנשרפו אוכלופי סנחריב : נפץ . לי' שיבור יותר : וזרם . קילוח מים סוחף:(ג) מקול ה' יחת אשור . אזנים פתח להם ושמעו שירה מפי חיות ומתו . בגבדת חלק : בשבט יכה . אשור אשר היה רגיל להכותך בשבטו : (לב) והיה כל מעבר מטה מוסדה . כל מעברות חוקף יסודות אוכלוסיו כל המקומות אשר עברו שם והשמיתו וביום מפלתם יניח ה' עליהם על שמועת מפלתם והם יהיו שמחים בתפים ובכינורות . וכה פתרון המקרא בסירוס והיה בתופים ובכינורות כל

מצודת דוד

הנלחמים שמרימים קול לווחה לחייס על שבנגדם : ונחת זרוע . הנחת זרועו להכות בהם ירלה בקלף גדול ובלהב אש הסורפת ובנפץ וזרם ואבן ברד ר"ל לא יחלה מהם שאירית כאלו הביא עליהם כל המכות הללו : (לא) כי מקול ה' . מגערת ה' ישבר אשור כאלו הכה אותו בשבט המשבר : (לב) והיה כל מעבר וכו' . פתרון המקרא בסירוס כאלו אחר ויהיה בתופ' ובכנורות כל מעבר מטה מוסדה אשר יניח ה' עליו: ובמלחמות תנופה נלחם בם. ר"ל יהיה שמח לנגן בתופים ובכנורות כל מקום אשר מחנה אשור שהוא המטה מוסדה עבר שם בדרך מהלכו והשמיתה והמחנה ההיה בשמעם אשר המקום הניח עליו זרועו להכותו וגלחם בם במלחמות תנופת שוא כי כולם כלו ולא כאחר שאירית כמ"ש למעלי להפסח גויש בנפת שוא : (לג) כי ערוך מאתמול תפתה . הגיהנם בוערה בחזק רב כאלו ערוך מאתמול ר"ל מזמן קרוב שלא נתקלקל הסדור עדיין : גם היא למלך הוכן : עם שהמלך אשור משל בחיים ממשל רב מ"מ ירד גם הוא שמה : העמיק הרחיב . אלל העמיק והרחיב את הגיהנם להחזיק את כל המחני הגדול של אשור : מדורתה אש ועצים הרבה . מדור הגיהנם היא גחלי אש ואלכסת מעצים הרבה : נשמת ה' . הסכל הזעלת מפי ה' שהוא נחל של גפרית דולק בוערה שם

הוי

מעבר מטה מוסדה אשר יניחם ה' עליו ובמלחמות תנופת שוא מעלה ומוריד נלחם בה הקב"ה. ומדרש אגדה תנופת קליר העומר עמדה ליסראל באותה מלחמה כי ליל ששה עשר בניסן היה : (לג) כי ערוך מאתמול . יום שני לבריאת עולם יום שיש לו תמול ואין לו אלשום . תפתה . גיהנם שכל המתפתה בילדו נופל שם : למלך הוכן . לעורך סנחרב ואילו : מדורתה . לי' אש נסקת מערכת עצים על האש קרויה מדורה : נשמת ה' . נפיחת רוחו : בוערה . בוערת :

הוי

מצודת ציון

כמו ונפוץ הכדים (שופטים ז) : וזרם . עניין מרולת המים: ואבן ברד . ר"ל ברד קשה וכבד : (לא) יחת . עניין שבירה כמו תחתה קשתותם (ירמיה י"א) : (לב) מעבר . מלשון עברה : מוסדה . מלי יסוד ותחזק : בתופים ובכנורות . שמות כלי נגון : תנופה . מלי נפס והוא כעין כברה : (לג) ערוך . עניין סדור : מאתמול . ר"ל מזמן קרוב וכן לתמול שמי לאויב יקומם (מיכה ב') : תפתה . כן יקרא הגיהנם ע"ש שכל הנפתה בילדו נופל בו וכן ותופת לפניו אהיה (איוב י"ז) . הוכן . מלי הכנה : מדורתה . עניין הבערה כמו אגדול המדורה (יחזקאל כ"ד) . נשמת . עניין נשיבת רוח הפה כמו מנשמת אל יתן קר (איוב ל"ז) : בוערה . דולקת :

ישעיו

(ישעיה ח"ד) טית

לא א הַוֵי הַיּוֹרְדִים מִצְרַיִם לֶעָזְרָה עַל־
סוּסִים יִשָּׁעֵנוּ וַיִּבְטְחוּ־עַל־רֶכֶב כִּי רָב וְעַל
פָּרָשִׁים כִּי־עָצְמוּ מְאֹד וְלֹא שָׁעוּ עַל־־־
קְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל וְאֶת־יְהוָה לֹא דָרָשׁוּ: ב וְגַם־
הוּא חָכָם וַיָּבֵא רָע וְאֶת־דְּבָרָיו לֹא הֵסִיר
וָקָם עַל־בֵּית מְרֵעִים וְעַל־עֶזְרַת פֹּעֲלֵי אָוֶן:
ג וּמִצְרַיִם אָדָם וְלֹא־אֵל וְסוּסֵיהֶם בָּשָׂר
וְלֹא־רוּחַ וַיהוָה יַטֶּה יָדוֹ וְכָשַׁל עוֹזֵר וְנָפַל
עָזֹר וְיַחְדָּו כֻּלָּם יִכְלָיוּן: ד כִּי־כֹה אָמַר־
יְהוָה 1 אֵלַי כַּאֲשֶׁר יֶהְגֶּה הָאַרְיֵה וְהַכְּפִיר
עַל־טַרְפּוֹ אֲשֶׁר יִקָּרֵא עָלָיו מְלֹא רֹעִים
מִקּוֹלָם לֹא יֵחָת וּמֵהֲמוֹנָם לֹא יַעֲנֶה כֵּן
יֵרֵד יְהוָה צְבָאוֹת לִצְבֹּא עַל־הַר־צִיּוֹן וְעַל־
גִּבְעָתָה

א וַי דְּנָחֲתִין לְמִצְרַיִם
לְסָעִיד וְעַל סוּסְוָתָא
מִסְתַּמְכִין וּמִתְרַחֲצִין עַל
רְתִיכְיָא אֲרֵי סַגִּיאִין וְעַל
פָּרָשַׁיָא אֲרֵי תְקִיפִין לְחַדָּא
וְלָא אִסְתַּמִּיכוּ עַל מֵימַר
־קְדִישָׁא דְיִשְׂרָאֵל וּאוּלְפָן
מִן קָדָם יְיָ לָא תְבַעוּ:
ב וְאַף הוּא בְּחוֹכְמָתֵיהּ
אַיְתִי בִישְׁתָּא עַל דְּעַבְדַיָּה
וְית פִּתְגָמוֹהִי לָא בַטֵּיל
וַאֲקִים עַל בֵּית מַבְאָשִׁין
וְעַל דְּסָעְדִין לַאוֹת שְׁקַר.
ג וּמִצְרַיִם אֱנָשׁ וְלָא רַב
וְסוּסְוָתְהוֹן בְּסַר וְלָא רוּחַ
וַיְיָ יָרִים מְחַת גְּבוּרְתֵּיהּ
וְיִתְקַל סָעִיד וְיִפּוֹל סָעִיד
וְכַחֲדָא כּוּלְהוֹן יִשְׁתֵּיצוּן:
ד אֲרֵי כִּדְנָן אֲמַר יְיָ לִי
כְּמָא דְמַכְלֵי אַרְיָא בַּר

גבעתה

רש"י

לא (א) הוי . על הוסא ועזרת השבטים היורדי' מצרים לעזרה אשר שלחו מלאכים אל סוא מלך מצרים [מלכים ב' יז] : על סוסים . הבטיח משה שהם קליס לרוח : ישענו . (כמו ולא שעו אל קדוש ישראל) כמו שעשה חזקיה שנאמר [מלכים ב יח] בה' אלהי ישראל בטח וימרוד במלך אשור : (ב) ואת דבריו לא הסיר . אשר אמר [דברים כח] והסיבך ה' מצרים באניות [דברים כח] מדה כנגד מדה שאמרתי לך (שם) לא תוסיף עוד לראותה ואתה הלכת מדעתך סופך ליכך בגלות על כרחך : וקם . על עזרת השבטים שהם בית מרעיים ועל מצרים

מצודת ציון

לא (א) ישענו . ענין בטחון ומתיכה : פרשים . הם רוכבי הסוסים הרגילים בזה : עצמו . ענין רבוי כמו עלמו לי אלמותיו (ירמיה ט"ו) : ולא שעו . ולא פנו וכן ישעה האדם על עושהו (לעיל י"ז) : (ב) מרעים . רשעים : (ג) רוח . כן נקרא המלאך וכן כ' אלהים שלחני ורוחו [לקמן מ"ח] : (ד) יהגה . ענין המיה כמו וכיוניים הגה הגיג (לקמן ל"ט) והוסאל על שאגת הארי : והכפיר . הם תשמות הארי והוא הריה בתור : יקרא . ענין הטיפ' כי על ידי קריאה יתאספו המתאספים כמו וזעקו ברק את זגולון (שופטים ד) : עליו . בעבורו : מלא . ענין הטיפה כמו יחד עלי יתמלאון (איוב ט"ז) : לא יחת . לא יפחד כמו ואל תחת (יהושע ח) : ומהמונם . ענין רבוי הנשים כמו על הסמון הזה (דה"ב ל"ד) : יענה . ענין הכנעה כמו מלאכת לענות מפני (שמות י) : לצבוא . ענין חיל הנמי מלחמה : גבעתה

(ד) כי כה אמר ה' וכו' . ר"ל אז ירעו שהכל בהשגחתה כי לא הפוך ביד אשור ולאשור שנעשה כי ירושלים שנעשה כי לא הפוך ביד אשור ולא יפחד והם יפלו בידו : כאשר יהגה . כמו האריה ההומה כשעומד על טרפו אשר אם יתאספו עליו הטיפה רועים הנם לא יפחד מקולם ולא יענה מהמונם הרב לעזוב טרפו כן ירד ה' להגן על הר ציון ולהמות לבלו שמה ולא יזוז להמון הרעים ואמר

(ג) ישת ידו . שהקב"ה סומך הכל בידו וכשיטה אותה יפלו כזה שאוחז דבר בכפו וכשהוא מרכין כפו הוא טופל כך מדר' אגדה וי"ת יריס ית מחת גבורתיה : (ד) כאשר יהגה . המיית קול כמו וכיוניים הגו להגה (לקמן נט) : אשר יקרא עליו מלא רועים . יאספון עליו בקריאת קול המון . מלא רועים . אסיפת רועים וכן קרלו לחריך מלא [ירמיה יב] וכן יחד עלי יתמלאון (איוב טו) כולם ל' קיבוץ : לא יענה . לא יכנע לא יעשה עלמו עני וכן לענות מפני (שמות יא) וכן וענה גאון ישראל (הושע ה') : כן ירד . ולא יפחד

מצודת דוד מהמון

לא (א) הוי . אתר הכניעה יש להתאוה על הוסא ועזרת השבטים היורדים למצרים לעזרה : ועל סוסים ישענו . בטחונם היה על הסוסים הקלים הבאים מהמצרים : על רכב כי רב . על התרבות אשר רבו ועל הרבית הפרשים רוכבי הסוסים : ולא שעו . לא פנו לבטוח על ה' : (ב) וגם הוא חכם . הם הם נתחכמו לבטל הרעה התיעודה ע"י עזרת מצרים הכה גם הוא חכם לך לספר עלתה ויביא את הרעה ולא יסיר דבריו אשר גזר עליהם על ידי הנביא'ם : וקם על בית מרעים . אחל יקום על ישראל שהם בית מרעים ויביא עליהם הרע' וגם יקום על אנשי עזרתם הם מצרים פועלי האון : (ג) ומצרים . ר"ל מהו הבטחון הזה הלא מצרים אדם ולא אל : וה' ישת ידו . להכות בהם: ובשל עוזר . אלו מצרים שהלו לעזור לישראל כי גם הם יפלו ביד אשור : ונפל עזור . אלו ישראל שהשבו להיות נעזרים במצרים : ויחדו . העזר והעזור יכלו מן העולם :

מצודת דוד מהמון

לבן אין מספר מלך למלוך כי אם לעשות משפט לדק : ולשרים משפט ישורו . ועל מי יש לו למלוך על שרים אשר למשפט ישורו . ואמר הנביא זאת על אחז שהיה רשע אבל חזקיהו בנו ימלוך וכדי הוא : (ג) והיה איש. הגבור בירושת הקב"ה הוא חזקיהו יהיה לישראל :

מצודת ציון כמחבא

גבעתה . מלשון גבעה והר : (ה) כצפרים . כן יקראו העופות הולן : עפות . מל' עפיפה ופריחה . פסיח . ענין דלוג וקפיצה כמו ופסח ה' על הפתח (שם י"ב) : והמליט . ענין המלטה והפמטה מן הצרה : (ח) תאכלנו . ענין הטחתה : ונס . ענין בריחה : למס . מלשון המסה והמגה : (ט) וסלעו . ר"ל החזק כסלע : ממגור . ענין אחד כמו ויגר מואב (במדבר כ"ב) : וחתו . ענין אחד : מנס . כלומר הרוח אשר יגרשו כלבלה : אור . שלהבת כמו אור לנבה נגדו (לקמן מ"ז) :

לב (ה) ישורו . מלשון שרה : (ג) כמחבא . מל'

אַרְיֵה עַל צֵדֶיהָ דְּמִזְדַּמְּנִין
לֶעָלוֹהִי דִּיר רָעִין מִקָּלְהוֹן
לָא אִתְבְּרוּ מֵאַתְרֵיהוֹן לְשִׁתְּהוֹן
לָא מִזְדַּעְזַע כֵּן תִּתְגְּלֵי
מַלְכוּתָא דְיָיָ צְבָאוֹת לְמִשְׁרֵי
עַל טוּרָא דְצִיּוֹן וְעַל רָמָתָא:
ה כְּעוֹפָא דְטָאֵס כֵּן תִּתְגְּלֵי
גְּבוּרָתֵיהּ דְּיָיָ צְבָאוֹת עַל
יְרוּשְׁלֵם יָגֵן וְיִשֵּׁיזֵב יַצִּיל
וַיַּעְדֵּי: ו תּוּבוּ לְאוֹרַיְתָא
אֲרֵי אַסְגִּיתוּן לְמֶחֱטֵי בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל: ז אֲרֵי בְּעִדָּנָא
הַהִיא יִרְחֲקוּן גֹּבַר טַעֲוָת
כַּסְפֵּהוֹן וְטַעֲוָת דְּהַבְהוֹן
דַּעֲבַדוּ לְכוֹן יַדֵּיכוֹן חוֹבָא:
ח וְיִפּוֹל אַתּוּרָאָה בְּחַרְב
לָא אֱנָשׁ וְחַרְב לָא
אֱנָשׁ תִּשֵּׁיצִנֵּיהּ וְיַעְרוֹק
לֵיהּ כְּמִן קֳדָם דְּקָטְלִין בְּחַרְבָּא וְגִבְרוֹהִי לִתְבַר יְהוֹן: ט וְשִׁלְטוֹנוֹהִי מִן קָדָם דַּחֲלָא
יֶעְדּוּן וַיִתַּבְּרוּן מִן קָדָם נִסָּא רַבְרְבוֹהִי אֲמַר יְיָ דְּהַדּוֹר לֵיהּ בְּצִיּוֹן לְעַבְדֵי אוֹרַיְתָא
וַתְנוּר בָּעֵיר לֵיהּ כְּאָשָׁא בִּירוּשְׁלֵם לְדַעֲבָרוּ עַלֵּימֵרֵיהּ: א הָא לְקִישְׁטָא יִמְלוֹךְ
מַלְכָּא וְצַדִּיקַיָּא לְמֶעְבַּד פּוּרְעָנוּת דִּין מִן עֲמֵמַיָּא יִתְרַבּוּן: ב וִיהוֹן צַדִּיקַיָּא
דְּמִטַּמְּרִין מִן קָדָם רַשִּׁיעַיָּא כְּמָא דְמִטַּמְּרִין מִן קָדָם זַרְמִית יָתִּיבוּן וְיִתְרַבּוּן

ויתקבל

לו בציון . שם יהיה האש מוכן לגורפם :

לב (א) הן לצדק ימלוך מלך. הן אין משפט מלך למלוך כי אם לעשות משפט לדק : ולשרים משפט ישורו . ועל מי יש לו למלוך על שרים אשר למשפט ישורו . ואמר הנביא זאת על אחז שהיה רשע אבל חזקיהו בנו ימלוך וכדי הוא : (ב) והיה איש. הגבור בירושת הקב"ה הוא חזקיהו יהיה לישראל :

מצודת ציון כמחבא

גבעתה . מלשון גבעה והר : (ה) כצפרים . כן יקראו העופות הולן : עפות . מל' עפיפה ופריחה . פסיח . ענין דלוג וקפיצה כמו ופסח ה' על הפתח (שם י"ב) : והמליט . ענין המלטה והפמטה מן הצרה : (ח) תאכלנו . ענין הטחתה : ונס . ענין בריחה : למס . מלשון המסה והמגה : (ט) וסלעו . ר"ל החזק כסלע : ממגור . ענין אחד כמו ויגר מואב (במדבר כ"ב) : וחתו . ענין אחד : מנס . כלומר הרוח אשר יגרשו כלבלה : אור . שלהבת כמו אור לנבה נגדו (לקמן מ"ז) :

לב (ה) ישורו . מלשון שרה : (ג) כמחבא . מל'

מהמון הטבו"ס : (ה) פסוח . דילוג ויש עוד לפותרו ל' חיים : והמליט . יוציא את ישראל מן הצרה ל' המלטה חיסקמוני"ר בלע"ז : (ו) שובו . למי שהעמקתם מחשבות הליך לסור ממנו ר"ל שובו לה' אשר סרתם ממנו. (ז) כי ביום ההוא . חוזר למעלה לומר שובו עד לא נעשה הכם כי אחר הכם יתחם כל חיים אלילי כספו אשר עשו לכם ידיכם לעבדם ולחשוב בהם ובטיות כן לא תהי' התשובה תשובה כ"כ לכן מהרו בתשובה עד לא יבוא הכם : (ח) ונפל אשור . ר"ל אחר התשוב' יבא הכם אשר יפול אשור בחרב לא של איש כ"א בחרב המלאך : והרב וכו' . כפל הדבר במ"ש : ונס לו . כשיראה מלך אשור את הכתפסה יגום לו מפני חרב : ובחוריו למס יהיו . הנפחדים מחילו יגום לנגס מפחד : (ט) וסלעו . חזקו יעבור ממנו וילך לו מרוב הפחד : וחתו מנס שריו . שריו יפחדו כאשר יתפחדו הנפשים מנוסה הכם הבראה למרחוק ורהשון לכל אחשי הלבה : אשר אור לו בציון . אשר הכין שם שלהבת ואתור אש לשרוף בהם מחנה אשור והוא דרך משל : עושק : (ב) והיה איש כמחבא רוח : האיש חזקיהו יהיה לבני דורו המקום מחבואה מפני הרוח ומהקוס סתר להסתר

הגהות מכ"י ברש"י (פ"ח) ז"ל הכ"י בחרב לא איש. בחרב לא חנא ע"י אדם ולא ע"י מלאך:

רוּחַ וְסֵתֶר זָרָם כְּפַלְגֵי־מַיִם בְּצִיּוֹן כְּצֵל סֶלַע־
כָּבֵד בְּאֶרֶץ עֲיֵפָה׃ ג וְלֹא תִשְׁעֶינָה עֵינֵי
רֹאִים וְאָזְנֵי שֹׁמְעִים תְּקַשֶּׁבְנָה׃ ד וּלְבַב
נְמְהָרִים יָבִין לָדָעַת וּלְשׁוֹן עִלְּגִים תְּמַהֵר
לְדַבֵּר צַחוּת׃ ה לֹא־יִקָּרֵא עוֹד לְנָבָל
נָדִיב וּלְכִילַי לֹא יֵאָמֵר שׁוּעַ׃ ו כִּי נָבָל
נְבָלָה יְדַבֵּר וְלִבּוֹ יַעֲשֶׂה־אָוֶן לַעֲשׂוֹת חֹנֶף
וּלְדַבֵּר אֶל־יְהוָה תּוֹעָה לְהָרִיק נֶפֶשׁ רָעֵב
וּמַשְׁקֵה צָמֵא יַחְסִיר׃ ז וְכֵלַי כֵּלָיו רָעִים
הוּא
רִשְׁעָיָא רִשְׁעָא מְמַלְּלִין וּבְלִבְּהוֹן מִתְעַשְּׁתָּן אוֹנֵס לְמֶעְבַּד שַׁקַּר וּלְמַלָּא
קֳדָם יְיָ סַטְיָא לְשַׁלְהָאָה נֶפֶשׁ צַדִּיקָיָא דְּמִהַמְּדִין לְאוּלְפָנָא הָא כְּכַפְנָא
לְלַחְמָא וּפִתְגָמֵי אוֹרַיְתָא דְּאִינּוּן כְּמַיָּא בְּצַחְיָא מִדְּמָן לְבַטְלָא׃ ז וְרִשְׁעַיָּא
דְּעוֹבְדֵיהוֹן בִּישִׁין וְאִינּוּן עַל עֲיַצַת חָטָאִין מִתְמַלְּכִין לְחַבָּלָא עֲנוָתָנְיָא בְּמִלֵּי

וַיְתַקְבֵּל אוּלְפָנְהוֹן בְּפַרְיַע
כְּפַצִּידֵי מַיָא דְנַגְדִּין
בְּאַרְעָא מְשַׁלְהֲיָא בְּטַלְיָל
כֵּיף מְיַקַּר בְּאַרְעָא
מְשַׁלְהֲיָא׃ ג וְלָא יִטַּמְטָן
עֵינֵי צַדִּיקָיָא וְאוּדְנֵי
מַקְבְּלֵי אוּלְפָן יְצִיתָן׃
ד וּלְבַב מְהַרְהַרִין יְסַבַּר
לְמִידַע וְלִישָׁנְהוֹן דַּהֲוָה
בְּרִים יוֹחֵי לְמַלָּא
בְּצַחְצָחָן׃ ה לָא יִתְאַמַּר
עוֹד לְרַשִּׁיעָא צַדִּיקָא
וּלְדַעֲבָרוּ עַל מֵימְרֵיהּ לָא
יִתְאַמַּר תַּקִּיפִין׃ ו אֲרֵי
רִשְׁעָיָא מְמַלְּלִין וּבְלִבְּהוֹן מִתְעַשְּׁתָּן אוֹנֵס לְמֶעְבַּד שַׁקַּר וּלְמַלָּא
קֳדָם יְיָ סַטְיָא לְשַׁלְהָאָה נֶפֶשׁ צַדִּיקָיָא דְּמִהַמְּדִין לְאוּלְפָנָא הָא כְּכַפְנָא
לְלַחְמָא וּפִתְגָמֵי אוֹרַיְתָא דְּאִינּוּן כְּמַיָּא בְּצַחְיָא מִדְּמָן לְבַטְלָא׃ ז וְרִשְׁעַיָּא
דְּעוֹבְדֵיהוֹן בִּישִׁין וְאִינּוּן עַל עֲיַצַת חָטָאִין מִתְמַלְּכִין לְחַבָּלָא עֲנוָתָנְיָא בְּמִלֵּי

רש"י

כמחבא רוח . כמחסה סלע שנחבאים בו מפני רוח ונסתרים שם מפני הורב כן יבטחו בו הנתרי' מעשרת השבטים : בציון . כ' יוסף ליה : כצל סלע כבד בארץ עיפה . במקום שמש שהמרן עייפה שכותריבה ותחבה לגל.(ג) ולא תושעינ'עיני רואים.לא כמות שהם עכשיו אזניו הכבד ועיניו הטע (לעיל ו') כ' עוה: (ד)ולבב נמהרים יבין לדעת. לא כמה שעכשיו השמן לב העם (שם) : ולשון עלגים וגו' . ולא כמה שעכשיו כי בלעני שפה (לעיל כ"ח) · עלגים . כל מי שאינו יודע לכוין

מצודת ציון

מלשון מחבואה ומסתור : זרם · עניין מים שוטפים : בפלגי מים · כנחלי מים : בציון · מלשון מים ומדבר : בארץ עיפה · ר"ל במקום המגולה לאור השמש שהמקום יבש ולמת למים וכוסאל מהאדם היעף בלמה למים : (ג) תשעינה · עניין הסרה והפנה כמו ושיני השע (לעיל ו) · תקשבנה · עניין שמיעה והאזנה : (ד) נמהרים · מלשון מהירות : עלגים · כן ר"יקרא המדבר הפך הכיות הדבר וכן נלעג לשון (לקמן ל"ג) וכוא מתהפך כמו כנס כשר והדומים : צחות . דברים זכים ובהירים : (ה) לנבל . כן נקרא האדם פחות ונבזה : נדיב . האדם ישר ובעל מתן : ולכילי . רמאי ובעל ערמה כמו ולתר ור וכל (מלאכי ח) : שוע . עניין כמו נדיב וכן כיערוך שוקר לא בלר (חושע ל"ו) . (ו) נבלה . דברי כעור וגנות וכן לבלתי עשות עמכם נבלה (שם מ"ב) יעשה . עניין קנות וכן ויטרחל שיהם חיל (במדב' כ"ד) : און . דברי רשע : אל ה' . על ה' : תועה . עניון הפך האמת והוא שלוא מהכוונ' בדרך שהולך בהפך . להריק . מלשון רקות : (ז) זמות . מחשבות רשע כמו זימה היא(ויקרא כ): לחבל. עניון השחת: משפט . עניון דברים ונכוחים : נדיבות

צמא יחסיר . ר"ל ולמען יחסיר המשק' מן הלמה כי חפלו לקחת ממנו בעוסק וחם מוזר למעלי' לו' אם כל אלה המדות הרעות ממלאו בכבל אוך ח"כ ראוי לקראו נדיב שהיא בהפך : לבריות כי הוא מהיעד בנפשו להשחית עניוים בתחרי שקר : דיבורו להיות לא קרוי עלג ונלעג : (ה) ולכילי. רמאי נוכל וחורש רעים : שוע . לשון אדון שהכל שוועין ופוניין אליו : (ו) נבלה ידבר . מדבר ל' הוה הוא : יעשה און · יקבץ מחשבות און כמו (דברים ח') עשה לי את החיל : לעשות חונף . הוסב מחשבות איך יוכל לעשות חנופה . מוקף שם דבר לכך טעמו למעלה ונקוד פתח : ומשקה צמא יחסיר . לפי פשוטו שנחלין העניים ותרגומו פתגמי אורייתא דאינון כמיא בצחיא מדמן לבטלא : (ז) ובדבר אביון משפט . לחנל אביון במשפטו

מצודת דוד

שהם מפני זרם מים ר"ל בלתקרו יגלו ממחנה אשור : כפלגי מים בציון · וקוה יכיה לכם כנחלי מים במקום ליה שמשיב נפש אדם : כצל סלע כבד · כמו הלל הבא המלא כבד בעבור גדלו ועביו אלה הלל הוא עב וגדול ומשיב נפש המולך בארץ עיפה הבולה לאור השמש ר"ל הוא ידריכם בדרך הישר וטוב : (ג) ולא תשעינה · לא הביינה עיני הרואים לעמות מב' לא כמו עכשיו שלא' בכם ועיניו הטע (לעיל ו) : תקשבנה · לא כמו עכשיו שלא' בכם ואזניו בכבד · (ד) ולבב נמהרים : מי שלבבו ממהר מבלי דעת מיושבת יבין לו לדעת לא כמו עכשיו שלא' בכם השמן לב העם הזה : ולשון עלגים · מה שנתמה להם מלו דברי הנביאים כאלו ידברו בלי עלגים שם"ש כי בלעני שפה וכו' (לעיל כ"ח) הנם מעתה יחבר להם כאלו המהר לדבר לאות אחרי' ברורי' המקובל על הלב (ה) לא יקרא · לא יאמלו בהם חוקף לקרות לנבל בהם נדיב ועל כילי לא יאמר שהוא שוע : (ו) נבלה ידבר · בכל עת מרבה דברים מגונים וכעורי' ומחשבות לבו לקבץ און לחשוב מחשבות לעשות חנופה ולדבר על ה' דברי תועה הפך כאמת כי יאמר שאינו מצניע : להריק . ר"ל יחבר בזאת למען לעשוק מהבל הרעב ומלאו יריק נפשו ממנו ולא יראם מה' בחשבו שאינו מצניע: ומשקה לקחת ממנו בעוסק וחם מוזר למעלי' לו' אם כל אלה המדות (ז) וכלי כליו רעים . והרמאי הלא ערמותיו רעים המה ובדבר אביון משפט . בהלחיון מדבר דברים רחויים ר"ל גם

שְׁקַר וּפִתְגָמֵי חֲשִׁיבָיָא
בְּדִינָא׃ ח וְצַדִּיקָיָא קוּשְׁטָא
מִתְמַלְּכִין וְאִינּוּן עַל
קוּשְׁטְהוֹן יִתְקַיְּמִין׃ ט מְדִינָן
דְּיָתְבִין שְׁלֵיוָן קוּמָא
שְׁמַעְנָא קָלִי בְּרַבִּיוְדִי שָׁרָן
לְרוּחָצָן אֲצִיתָא לְמֵימְרִי׃
י יוֹמִין עִם שְׁנִין וְזוּעִין דִּי
שָׁרָן לְרוּחָצָן אֲרֵי סָף
עֲבוּרָא עֲלָלָא לֵית לְמַכְנַשׁ
יא אִתְּבְרוּ דְּיָתְבִין שְׁלֵיוָן
זָעוּ דִּי שָׁרָן לְרוּחָצָן שְׁלַחוּ
וְאִתְעַרְטוּלוּ וְאָסְרוּ עַל
חַרְצִין׃ יב עַל דַּדִּין סַפְּדִין
עַל חַקְלֵי חֲמִידְתָּא עַל
גּוּפְנִין טָעֲנִין׃ יג עַל

עגייס ק'

אַרְעָא דַעַמִּי דְהוּבַאי וּבוּר תַּסִּיק אֲרֵי עַל כָּל בָּתֵּי דַיְזִקְרָנָא

תקיפא

ת"א נשים גרמות כ יז ספר הזוה' פרשת ויקרא . על שדים מוגד קטן ג כז .

רש"י

משפט זה לשון תחלת דברים במשפט כשמדבר האיזון טעמותיו זה יועץ זימות להכשילו בנכליו.משפט משמש שלשה לשומות תחלה טעמות דרייש מ"ט בלע"ז וגמר הדין ואיימב"ט בלע"ז ומשער שטוערין לותו ביסורין יוסטיל"א בלע"ז : (ח) על נדיבות יקום. בשביל נדיבותיו תהי' לו תקומה : (ט) נשים שאננות . מדיון דיתבן שליון : בנות בוטחים. כרכין דיתבין לרוחלן : (י) ימים על שנה . כמו (לעיל כט) ספו שנה על שנה ותמיד עומתיכם מתגברין וסוף תרגזה אלו שהן עכשיו בבעת כי יכלה מהם בליר העניבסוסיוסיבסתבומה לא יבוא אל הבית.אוסף.שם דבר לכן טעמו למעלה ונקוד פתח:

מצודת דוד

מתייעץ בנפשו לחבל הדברים הכם בדברי שקר וחוז' למצלי לו' אם כל אלה בו איך יקראוהו טוב : (ח) ונדיב . אבל הנדיב מתייעץ בנפשו לעשות נדיבות והוא עומד על נדיבות ר"ל לא בלבד יחבוש אלא עומד הוא על נדיבות ולא יעבור ממנה וא"כ תיבו דומה לנכל וכילי לא המחבר' ולא המעשה ואיך א"כ יהיו נקראים בשם נדיב ושוע : (ט) נשים שאננות . אמר דרך קינה אחן כפי בני יהוד' הישובות שאתן כי לא הביאו אותן יד סנחריב : בנות בוטחות וכו' . כפל הדבר בא"ש : (י) ימים על שנה . שנה על שנה ר"ל לא שנה לחת כ"א שנה אחר שנה תתרוכם אותן כשים בוטחות כי גם עליכן יבוא הפוייב והוא ר"ל אלן בכל : כי כלה בציר . כי אף שיכלה הבציר לא יבוא האוסף אל הבית כי הפוייב יקחנה:(יא) חרדו מעתה חרדו על הבר' הבאה : רגזה . כפל הדבר בא"ש : פשוטה ועורה . כי כל אחת תסי' מופשטת מבגדים ותשאר

מצודות ציון

(ח) נדיבות . נתיות המתן : יקום : עניין עמידה והוא היפך ההפנר' : (ט) שאננות . עניין הבטח ושלוה וכן שאנן הפוך (ירמי' מ"ח) : קומנה . הוא עניין ל' זרוז וכן קום עבור את הירדן (יהושע א) : האזנה . עניין הטיית האוזן לשמוע : (י) ימים . עניינו שנה כמו ימים תהי' גאולתו (ויקרא כה) : על שנה . עם שנה וכן ויבואו הבאים על הבשים (שמות לה) : תרגזנה . עניין חרדה כמו רגזו ואל תחטאו (תהלים ד) : כלה . עניין הפלתה : בציר . כן נקרא תלשת הענבים כמו כי תבצר ברמון (דברים כ"ד) : אוסף . הענבים המכניסים אל הבית עד לא יבואו ימי החורף וכן ולא נאסף את תבואתינו (ויקרא כ"ב) : (יא) פשוטה · מלי הפשט המלבוש: ועורה. עניין גלוי הבשר כמו ואת ערום וערים (יחזקאל טו):חלצים . מתניס : (יג) קוץ שמיר . שמות מיני קוצים : תעלה . הגדל

(יא) רגזה . כמו לרגז : פשוטה . כמו לפשוט : ועורה . כמו לערות לשון עריה (מיכה ח): וחברה. כמו לחבור לכך טעמו למעלה וכן תירגם יונתן שלמו ואיתערבלו ואסרו על מרלין מתוך שיפסיטו ויתערמו מבגדיהם לא יחגרו על בגדיהם כי על מתניהם · (יב) על שדים סופדים . יטפחו על לבם : על שדה חמד . על שדות חמדתן ומ"א על חכמי סנהדרות שהם כשדים המיקיים יספדו ועל עיר ממדתן שתחרב כשדה ועל גפן פוריה הם ישראל שנקראו גפן כמ"ש גפן ממצרים תסיע : (יג) קוץ שמיר . הובאי ובור כי כל מורבן זה יהיה על כל בתי משוש : ועל קריה עליזה . ירושלים שהיא משוש

עַל־כָּל־בָּתֵּי מָשׂוֹשׂ קִרְיָה עַלִּיזָה׃ יד כִּי־
אַרְמוֹן נָטֹשׁ הֲמוֹן עִיר עֹזֶב עֹפֶל וָבַחַן
הָיָה בְּעַד מְעָרוֹת עַד־עוֹלָם מְשׂוֹשׂ פְּרָאִים
מִרְעֵה עֲדָרִים׃ טו עַד־יֵעָרֶה עָלֵינוּ רוּחַ
מִמָּרוֹם וְהָיָה מִדְבָּר לַכַּרְמֶל וְכַרְמֶל לַיַּעַר
יֵחָשֵׁב׃ טז וְשָׁכַן בַּמִּדְבָּר מִשְׁפָּט וּצְדָקָה
בַּכַּרְמֶל תֵּשֶׁב׃ יז וְהָיָה מַעֲשֵׂה הַצְּדָקָה
שָׁלוֹם וַעֲבֹדַת הַצְּדָקָה הַשְׁקֵט וָבֶטַח עַד־
עוֹלָם׃ יח וְיָשַׁב עַמִּי בִּנְוֵה שָׁלוֹם וּבְמִשְׁכְּנוֹת
מִבְטָחִים וּבִמְנוּחוֹת שַׁאֲנַנּוֹת׃ יט וּבָרַד
בְּרֶדֶת הַיָּעַר וּבַשְּׁפָלָה תִּשְׁפַּל הָעִיר׃

והכרמל ק׳ אשריכם

לְרוֹחֲצָן עַד עַלְמָיָא׃ יח וַיִּתְבּוֹן עַמִּי בִּמְדוֹרֵיהוֹן
וּבְקִרְוַיְהוֹן שְׁלַיְוָן׃ יט וַיְחוֹת בַּרְדָא וַיְקַטֵּיל מַשְׁרָיָת עַמְמַיָּא וַיְצַדּוּן וַיִסַּפּוּן

תולדות אהרן דיריהון

והי׳ מעשה בהרת ח״ט עקריס מג לח. אשריכסונו׳ קמח ספר הזוה פ׳ שמות דפ׳ כשלח עכו״ס ח״ס. משלחי וגו׳ קמח ח״ב ודף לה חולין יג קמח.
הגרי״ב והכרמל ליער יחשב׳ לעיל כט יז:

רש״י

משוש לכל המרן (מיכה ג׳): (יד) כי ארמון. היכל המלך נוטש: והמון העיר. גלה: עופל ובחן. בית מקדשי שהיה להם למגלר: היה בעד מערות. יהיה בתוך חורבות׳ מערת ל׳ (חליס קלז) טרו טרו. ובעד כמו הבעד ערפל יפפוט (איוב כב): עד עולם. עד עת קץ: עופל ובחן. שהיהם ל׳ מגלר: משוש פראים׳ לתאות שמעאל ומיילותיו: [עו] עד יערה עלינו. יפפוך עלינו כמו והער כדה (בראשית כד) ל׳ שפיכה נופל על הרוח כמו ולכל המרן (איכה ג׳): (יד) כי ארמון. היכל המלך נוטש: והמון העיר. גלה: עופל ובחן. בית מקדשי שהיה להם למגלר: היה בעד מערות. יהיה בתוך חורבות׳ מערת ל׳ (חליס קלז) טרו טרו. ובעד כמו הבעד ערפל יפפוט (איוב כב): עד עולם. עד עת קץ: עופל ובחן. שהיהם ל׳ מגלר: משוש פראים׳ לתאות שמעאל ומיילותיו: [עו] עד יערה עלינו. יפפוך עלינו כמו והער כדה (בראשית כד) ל׳ שפיכה נופל על

מצודת ציון

הנאל: קריה. עיר: עליזה. עניו שמחה: (יד) נטש. נעזב כמו ונהם ועם אכיך (ש״א י׳): המון. רבוי עם. עופל. מגדל ומגלר כמו וסביב לעופל (דה״ב ל״ג): ובחן. גם הוא כענין מגדל וכן הקיומו כמוניו (לעיל כ״ג): בעד. הוא במקום למ״ד הבמוס וכן כאה במקום מ״ם הבמוס כמו בעד סחלון (בראשית כ״ו) ומשפטו מכחלון: מערות. מלי מערה: פראים. תמור הכר: (עו) יערה. ענין שפיכה כמו תחת אשר הערה (לקמן כ״ג): לכרמל. כן יקרא מקום עדות וכרמים: (יז) ועבדת. תרגוס של מעשה הוא עבדה: (יח) בנוה. ענין מדור: שאננות. ענין הבטח ושלוה: ברדת

ברדת

הכתיב שהיו שמחים בהם הדיר המומדים כירושלים קריה עליזה: (יד) כי ארמון נטש. היכל המלך יהי׳ נעזב כי המלך יגלה ממנו: המון עיר. המון העם שבעיר יהי׳ נעזב ומופקר: עופל ובחן. מגדלי המגלר יחרבו ויהיו למערות מדור לחיי הבדה: עד עולם. ר״ל עד זמן רב וכן ועבדו לעולם (שמות כ״א): משוש פראים. הם ישמחו שמה כי ימלאו שמה מרעה: מרעה עדרים. יהי׳ מקום מרעם לעדרים: (עו) עד יערה. ר״ל כן תהי׳ חרב׳ עד אשר יפפוך עלינו ממרום רוח הרגון והרחמים: והי׳ מדבר לכרמל. מקום שממה כמדבר תשוב להיות כרמל והי׳ מקום עדות וכרמים: והכרמל. מקומות הנעמים שבם עתה ככרמל תשוב להיות כיער מבלי מלוה

ברדת

עדות וכרמים: (עז) ושכן במדבר. ירושלים שהית׳ כמדבר ישכון בה משפט ר״ל אנשים עושים המשפט: בכרמל. בא״י שתהי׳ נאותן הימים ככרמל שמה תשב לדקה ר״ל אנשים ישבו לדקה: (יז) והי׳ מעשה הצדקה. בגמול הלדקם תבוא שלום: ועבודת הצדקה. כפל הדבר במ״ש: (יח) וישב עמי וכו׳. מאז והלאה ישב עמי במה שלום וכו׳ וכפל הדבר פעמים ושלם ויורם על מרבית השלום: (יט) וברד ברדת היער. ר״ל ואף ברדת ברד לא הרד על האמתים כי ביער הרד: ובשפלה. בגין העיר השפל להבנות במקום שפל ועמוק ושב״ן יהיו בעונים מן החויב ולא ישמרכו לבמות בגוב׳

דְּיַרְיַהוֹן׃ כ טוּבֵיכוֹן צַדִּיקַיָּא
עֲבִדְתּוּן לְכוֹן עוֹבְדִין טָבִין
דְּאַתּוּן דָּמִין לְדַזְרְעִין עַל
שַׁקְיָא מְשַׁלְּחִין לְאַדְרָכָא
בְּתוֹרַיָּא וּלְמִכְנַשׁ בַּחֲמָרָיָא
א וַי דְּאָתֵי לְמִבַּז וַיְתָךְ
לָא יִבְּזוּן וּדְאָתֵי לְמַיְנַס
וַיְתָךְ לָא יֵינְסוּן כַּד תֵּיתֵי
לְמִבַּז יִבְּזוּנָךְ וְכַד תִּלְאֵי
לְמַיְנַס יַנְסוּנָךְ׃ ב וַי רְחִים
עֲלָנָא לְמֵימְרָךְ סַגְּרָנָא
הַוֵי תּוּקְפָּנָא בְּכָל יוֹם אַף
פּוּרְקָנָנָא בְּעִדָּן עָקָא׃
ג מָקֵל הֲמוֹן אִתְּבְרוּ עַמְמַיָּא מִסְגֵּי גְּבוּרָן אִתְּבַדְּרוּ מַלְכְוָתָא׃
ד וְיִכְנְשׁוּן בֵּית יִשְׂרָאֵל נִכְסֵי עַמְמַיָּא סַגְּאֵיהוֹן כְּמָא דְּכְנְשִׁין יַת זַחְלָא וַאֲזַן

כ אַשְׁרֵיכֶם זֹרְעֵי עַל־כָּל־מָיִם מְשַׁלְּחֵי רֶגֶל־
הַשּׁוֹר וְהַחֲמוֹר׃
לג א הוֹי שׁוֹדֵד וְאַתָּה לֹא שֻׁדּוֹד וּבוֹגֵד
וְלֹא־בָגְדוּ בָךְ כַּהֲתִמְּךָ שׁוֹדֵד תּוּשַׁד כַּנִּלְתְּךָ
לִבְגֹּד יִבְגְּדוּ־בָךְ׃ ב יְהוָה חָנַנוּ לְךָ קִוִּינוּ
הְיֵה זְרֹעָם לַבֹּקְרִים אַף־יְשׁוּעָתֵנוּ בְּעֵת
צָרָה׃ ג מִקּוֹל הָמוֹן נָדְדוּ עַמִּים מֵרֹמְמָתְךָ
נָפֹצוּ גוֹיִם׃ ד וְאָסַף שְׁלָלְכֶם אֹסֵף הַחָסִיל
כמשק

ת״א מרוממתך סנהדרין יא לה. ואסף שללכם סס לד.

רש״י

ברדת מן יסוד כמו עערת עקרת כלומר ויתעיר הקדוש ברוך הוא את מער פחי הרשעים שהם עכשיו בעוויים ומלאים עריס כיער: ובשפלה. שבשפלו ישראל עד עכשיו תשפל עיר מערפולין של פרס ודומיו כן ת״י ויחות ברדא ויקטול משריית עממיא: (כ) אשריכם ישראל. שהעליהם זריעת לדקתכם כזורעים על מים מעתה תקלרו ותאספו תבואת שברכם הטוב תשלמו רגל השור לדוש התבואה והממור להניח אל הבית כך ת״י כלומר תקבלו שכר פעולתכם הטובה:

לג (א) הוי. התויב שאתה שודד תמיד ואתה לא שדוד ובוגד ואתה תמיד ואין אדם בוגדך ובוזזך: כהתימך. להיות שודד ככלותך שדידתך באותם שנגזרה גזרה עליהם להיות שדודים על ידיך תושד: כנלותך לבגוד. מגתם חיבר כגלותך עם ולא יעה לארן מגלה (איוב טו) בחלק אחד ומגלה המ״ם הראשונה בו יסוד נופל כמו מ״ם של מאמר ובל

מצודת דוד

הר לשבנב שמה: (כ) אשריכם. הגלאה תס״ו לכם כי ת זרעו על כל מים ר״ל בכל מקום ימצא מים לגדל התבואה: משלחי רגל. והיו משלחים שמה רגל השור וחמור׳ לאכול לשבעם ולרמום ברגל ולא יאמרו כי תגדל הרבה תבואה׳:

לג (א) הוי שודד. אוי לך שאתה הוא שודד כל העבודים שלא היית עד עתה שודד ממי ואתה הוא הבוגד בכולם ועדין לא בגדו בך: כהתימך. כאומר לא כן תהי״ לעולם כי כאשר תשלים לשדוד אחריהם אז תושד גם אתה: כנלותך. כשתכלה לבגוד באחריהם אז הם יבגדו בך: (ב) הי חננו. בכל תשלום כמו יד שמרבה כי לך נקוה ולא נבטח במלרים כאשר בעמו שערה הבטחים: הי׳ זרועם לבקרים. בכל יום הי׳ לחזק להמקוויים לך: אף ישועתנו בעת צרה. אף הי׳ למו לישועה אם בבר באה הצרה: (ג) מקול המון. ר״ל וכן הי׳ למו לישועה כי מקול המייה המלאך המכה בהם נדדו העמים מן העולם: מרוממתיך. מהרוממות שלך אשר בשבת עליהם הבאתרים מן המגפ׳: (ד) ואוסף שללכם. הבלל שתקחו מאת המכה אשור יהי׳ מאוסף כאין מוחה ומבלי פחד בדרך האסיפה שמאספים את החסיל בשמים על האדמה שיוצאים בני העיר ומאספים אותם בכליהם לכל ישחיתו הבואת האדמה: כמשק גבים. בקול נהמת מים הגאספים ונופלים

מצודת ציון

(יט) ברדת. מלי ירידה: (כ) אשריכם. ענין הצלחה כמו אשריך ישראל (דברים ל״ג): משלחי. ענינו דבר הנשגב לרומנו וכן ונער משולח מביש אמו (משלי י״ט):

לג (א) הוי. ענין קריאת לנער: שודד. עושה: ובוגד. ענין מרי ומרד: כהתימך. מלי תם והשלמה וכן כי אם תם הכסף (ברא׳ מ״ז): כנלותך. ענין הגלות והשלמה׳ וכן לא יעה לארן מגלה (איוב ט״ו) ר״ל תכליתם והשלמתם: (ב) לבקרים. תלשון בוקר ור״ל בכל יום: (ג) המון. מלי המיה: נפצו. ענין פזור: (ד) החסיל. מין ארבה: כמשק. ענין קול הבה כמו רוב שוקק (משלי כ״ח) וכן ממשק חרול (לקמן ג׳): גבים. בורות כמו בהו על גבים (ירמי׳ יד

דרשוהו

כְּמַשַּׁק גֵּבִים שַׁלַּק בּוֹ׃ ה נִשְׂגַּב יְהוָה כִּי
שֹׁכֵן מָרוֹם מִלֵּא צִיּוֹן מִשְׁפָּט וּצְדָקָה׃
ו וְהָיָה אֱמוּנַת עִתֶּיךָ חֹסֶן יְשׁוּעֹת חָכְמַת
וָדָעַת יִרְאַת יְהוָה הִיא אוֹצָרוֹ׃ ז הֵן אֶרְאֶלָּם
צָעֲקוּ חוּצָה מַלְאֲכֵי שָׁלוֹם מַר יִבְכָּיוּן׃
ח נָשַׁמּוּ מְסִלּוֹת שָׁבַת עֹבֵר אֹרַח הֵפֵר בְּרִית
מָאַס עָרִים לֹא חָשַׁב אֱנוֹשׁ׃ ט אָבַל
אמללה

עַמְמִיָּא דַּאֲזַלוּ לְבַסְּרָא שְׁלָם תָּבוּ לְמַהֲוֵי בְּכֵן
כְּבִשְׁיָא פְּסַקוּ עָדֵי אוֹרְחָא עַר דַּאֲשַׁנְיָאוּ קְיָמָא
חָשִׁיבוּ בְּנֵי אֱנָשָׁא דְּבִישְׁתָּא אָתְיָא עֲלֵיהוֹן׃ ט אִתְאַבְּלַת חֲרוֹבַת אַרְעָא יְבִישׁ לְבָנָן
נהר

תרגום

בְּמָאנֵי זְנָא בְּמָא דַּאֲזַן
בְּזִרְקְתָא׃ ה תַּקִּיף יְיָ
דַּאֲשְׁרֵי שְׁכִינָתֵיהּ בִּשְׁמֵי
מְרוֹמָא דַּאֲמַר לְמִמְרֵי צִיּוֹן
עָבְדֵי דִּין דְּקִשְׁוֹט וּזְכוּ׃
ו וִיהֵי מָא דַּאֲמַרְתָּא
לְאוֹטְבָא לְדַחֲלְתָּךְ אֵיתֵיתָא
וְקַיְמִתָּא בְּעִדְנַיְהוֹן תְּקוֹף
וּפִרְקָן חוֹכְמְתָא וּמַדְע
לְדַחֲלָיָא דְּיָיָ אוֹצַר טוּבֵיהּ
עָתִיד׃ ז הָא כַּד אִתְגְּלֵי
לְהוֹן יְצוּחֵן בְּמָרָר אִזְגַּדֵּי
בְּמִרִיר נַפְשׁ׃ ח צְרִיאוּ
אִתְרַחִיקוּ מִקְרַוְיְהוֹן לָא
אִתְיְחִיבוּ בְּנֵי אֱנָשָׁא דְּבִישְׁתָּא׃ ט אִתְאַבְּלַת חֲרוֹבַת אַרְעָא יְבִישׁ לְבָנָן
נהר

תודות אהרן

וסרי לתמונת שבת ב לא׳ ספר הזוה׳ פ׳ פקודי . ירלת ה׳ ברכות ה לג . הן תרלאם חגיגי ל׳ ה ספר הזוה׳ פ׳ וירא .

רש״י

דרשוהו בגדת מלך בגיות מוכלוסי סנחרב : (ה) כי שוכן מרום . הרלה גבורתו שהוא רם על כל וידו על העליונה : (ו) והיה אמונת עתיך וגו׳. והיה לך לחוסן ישועות ולחכמה ודעת לא תאר תאמן לבוראך עתים שקבע לך לתרומות ולמעשרות בעת הפרשתן ללקט שכחה ופיאה בעתה לקיים שמיטין ויובלות בעתם . ד״א אמונת עתיך . את שהאמנת בהקב״ה בעתים שעברו עליך ולפיכ ליטועה תהיה לך לחוסן : יראת ה׳ . שתירא מלפניו היא אוצר טוב לפתחה לך מאתו על ידה : (ז) הן אראלם צעקו חוצה . היה הנביא מתנבא נחמות ואומר שהפורעניות כבר אכלוהו ומעתה אקוס ואנשא לגאלם הן על אראלם שלהם שהיא המזבח כבר לעקו וספדו במולותם וברחובותם בגבי ומהי : מלאכי שלום : ומלאכי שליחותם שהיו רגילין לבשר שלום מר יבכיון ואומריס נשמו מסילות שבת עובר אורח:(ח) הפר. שהוביב ברית שכרת ליסראל · מאס ערים · ביזה נעיניו כל שונא אינו חושב אנוש : (ט) אבל · לשון אבילות : קמל · יבש ונכרת : היה . לשון עבר היא : השרון · שם מקום מרעה בהמות כמו ששמינו אליס ממוחאב עגליס משרון : כערבה · חורבה : ונוער . לשון השמוק כמו (שמות יד) ויגער ה׳ : עתה

מצודת ציון

י״ד) : שוקק . יגהוס קול : (ה) נשגב . עניין חוזק : מרום . מלשון רוס וגובה : (ו) אמונת . עניין קיום כמו יחד במקום אחמן (לעיל כב) : עתיך . מלי עת וזמן : חוסן. עניין חוזק כמו חסין יה (תהלים פ״ט) : (ז) אראלם. התלאך נקרא אריאל ובדרז״ל נלאו אראלים את המלוקים (בתובות קד) וכמו שהם מלאך משותף למלאך רוחני ומלאך גשמי כנשם אריאל משותף לשניהם : מלאכי . עניין שליח : נשמו . מלי שממה : מסלות · עמינו דרך כמושה : שבת · בשל : אורח · דרך : הפר · עניין בטול : חשב · מלי מחשבה : (ט) אבל · עניין הפשתה כמו תתאבל אחרך (הושע ד) · אמללה · עניין כריתה כמו בשם כי כי אמילם (תהלים קי״ח) : החפיר · עניין בושה ומיאוס : לבנון · שם יער בא״י : קמל · עניין כריתה כמו קנה וסוף קמלו (לעיל י״ט) : השרון · הוא מקום שמן ודשן וכן חבצלת השרון (ש״ה ב) : בערבה · עניינו כמו מדבר וכן אדרן ליה וערבה (ירמיה ל״א) : ונוער · עניין הפלה הכאה מתמועה חזקה וכן גם מלני נערתי (מתמיס ה׳) : בשן . הוא מקום מרעה שמן כמ״ש אמשנו וכו׳ פרות הבשן עתים

את הלבנון וכרת האילנות : היא השרון . מקום המרעה נעשה שמתה כמדבר : ונוער וכו׳ · מקומות השמנים הבשי ר

תולדות אהרן

(ה) כי שוכן מרום . הרלה גבורתו שהוא רם על כל וידו על העליונה : (ו) והיה אמונת עתיך וגו׳. והיה לך לחוסן ישועות ולחכמה ודעת לא תאר תאמן לבוראך עתים שקבע לך לתרומות ולמעשרות בעת הפרשתן ללקט שכחה ופיאה בעתה לקיים שמיטין ויובלות בעתם . ד״א אמונת עתיך . את שהאמנת בהקב״ה בעתים שעברו עליך ולפיכ ליטועה תהיה לך לחוסן : יראת ה׳ . שתירא מלפניו היא אוצר טוב לפתחה לך מאתו על ידה : (ז) הן אראלם צעקו חוצה . היה הנביא מתנבא נחמות ואומר

מצודת ציון

ל״ד) : שוקק . יגהוס קול : (ה) נשגב . עניין חוזק : מרום . מלשון רוס וגובה : (ו) אמונת . עניין קיום כמו יחד במקום אחמן (לעיל כב) : עתיך . מלי עת וזמן : חוסן. עניין חוזק כמו חסין יה (תהלים פ״ט) : (ז) אראלם. התלאך נקרא אריאל ובדרז״ל נלאו אראלים את המלוקים (בתובות קד) וכמו שהם מלאך משותף למלאך רוחני ומלאך גשמי כנשם אריאל משותף לשניהם : מלאכי . עניין שליח : נשמו . מלי שממה : מסלות · עמינו דרך כמושה : שבת · בשל : אורח · דרך : הפר · עניין בטול : חשב · מלי מחשבה : (ט) אבל · עניין הפשתה כמו תתאבל אחרך (הושע ד) · אמללה · עניין כריתה כמו בשם כי כי אמילם (תהלים קי״ח) : החפיר · עניין בושה ומיאוס : לבנון · שם יער בא״י : קמל · עניין כריתה כמו קנה וסוף קמלו (לעיל י״ט) : השרון · הוא מקום שמן ודשן וכן חבצלת השרון (ש״ה ב) : בערבה · עניינו כמו מדבר וכן אדרן ליה וערבה (ירמיה ל״א) : ונוער · עניין הפלה הכאה מתמועה חזקה וכן גם מלני נערתי (מתמיס ה׳) : בשן . הוא מקום מרעה שמן כמ״ש אמשנו וכו׳ פרות הבשן

מצודת דוד

בכורות כן ישמעו קול נכמת שולליס בתחנה אשור (ה) נשגב ה׳ . המקום המחזק עליהם כי הוא שוכן מרום בשמים ממעל ולא אם הכלם למעלה לגבור יחבד ומכ״ש חזק ממעל : מלא ציון . בהנם הזה מילא את ציון משפט וצדקה כי מלו בעבור פלא׳ הנם יעשו משפט וצדקה : (ו) והי׳ אמונת עתיך . קיום שמיך וחוזק ישועתך יהי׳ ע״י חכמה ודעת ויראת ה׳ שהיא אוצרו של אדם ר״ל הוא לו למבטח בהוצר בעת הצורך ובאומר הנם בא לנם כיעוש׳ ואתה בשלום ואם תראו שתהא קייס לזמן מרובה ויעוש׳ חזקה התעסקו בחכמה ודעת ויראו את ה׳: (ז) הן אראלם . אמר הנביא ראויס היה לרחמים כי בבר מלכו בגול הצון כי כל מלאך השלום מאתם הנם בולם בחוצות במקום המלכה לעקו בקול מר : מלאכי שלום. השלוחי׳ השולחים לבשר שלום העיר : הנה בכו בחר בפשם על חורבנם : (ח) נשמו מסלות · הדרכים נעשו שממה כי נשבת עובר דרך מפחד האויב : הפר ברית · האויב הפר הברית שכרת עם ישראל ומאס ערישם מלהשמיעם על תלם כי הרשם עד היסוד : לא חשב אנוש · לא חשב אויבם לבני אדם ס (ט) אבל · הבחרים הארץ ובכרמה : החפיר · הובים ומאו

תרגום

נְהַר הֲוָה שְׁרוֹנָא בְּמִשְׁרָא
צְדֵי מַתְנָן וְכַרְמְלָא׃
י כְּעַן אִתְגְּלֵי אֲמַר יְיָ כְּעַן
אָתְרוֹמַם כְּעַן אֶתְנַטַּל׃
יא אִתְעַשְׁתּוּן לְכוֹן עֻמְמַיָּא
עֲשִׁתּוּנִין דְּרַשַּׁע עֲבַדְתּוּן
לְכוֹן עוֹבְדִין בִּישִׁין בְּדִיל
עוֹבְדֵיכוֹן בִּישַׁיָּא מֵימְרִי
בַּעֲלְעוּלָא רְקַשָּׁא יְשֵׁיצֵי
יַתְכוֹן׃ יב וִיהוֹן עַמְמַיָּא
יְקִידַת נוּר כִּיבִין מְפַסְּכִין
בְּנוּרָא יִתּוֹקְדוּן׃ יג שְׁמַעוּ
צַדִּיקַיָּא דְּנִטְרוּ אוֹרַיְתָא
מִרַּקְדְּמִין מָא דַּעֲבַדִית
וּדְעוּ חַיָּבַיָּא דְּתָבוּ לְאוֹרַיְתִי
קְרִיב גְּבוּרָתִי׃ יד אִתְבְּרוּ
בְּצִיּוֹן חַיָּבִין דַּחֲלָא אֲחַדְתִּנּוּן
לָנָא בְּצִיּוֹן דְּהָא זַהוּר
עֲתִידִין רַשַּׁיָּא דְּאִתְדָּנָא
יַתְבּוּן בְּהָא צַדִּיקַיָּא כָּל
מַרְחֵק נַפְשַׁיָּא מִן אֲנוּסִין
מְנַע יְהוֹדִי מִן קַבָּלָא שׁוֹחֲדָא מְטַמְּטֵם אוּדְנַיָּה

תולדות אהרן

תהרו חשש סנהדרין יא קח:וסיו עתיס סוטה ז לה. פחדו בציון ברכות ט ס. הולך לדקות מכות ג כד עקריס מו סנ

רש״י

(י) עתה אקום · מרוב רעות שעשה האויב לעמי לא מתאפק עוד עתה אקוס ואתרומם ואנשא : (יא) חשש . מין מון דבר שנות לידלק : רוחכם אש · מנופכם תלא רוח אש ותאכל החשש והקש : (יב) כסוכים. קלוליס כסוחיס כמו (ויקרא כא) לא תזמור מ״א לא תכסח : (יג) רחוקים. המאמיניס בי ועושיס רצוני מנעוריהס : קרובים . בעלי תשובה שנתקרבו אלי מחדש : (יד) פחדו בציון חטאים. היולך ימלאו פתח לתשובה : מי יגור לנו אש אוכלה · כלומר מי יעמוד בעדנו לשכך חימה בוערת . ל״א מי יגור לנו פי׳ מי הוא לנו שיגור בציון עם האור שהוא אש אוכלה והוא משיב אוהב לדקות וכו׳ : (טו) הולך צדקות . מי הוא ימלא הולך

מצודת דוד

והפילו פרוחיכן ר״ל אין מגדל שם פירות : (י) עתה אקום · ר״ל ה׳ אומיל ובכלו עונם בזה לכן יאמר כי עתה אקום לספרע ממלך אשור : עתה ארומם · כי בשמקום עושה דין בא״ם הוא מרומם ומנושא : עתה אנשא . כפל הדבר במ״ש : (יא) תהרו חשש · קרא אל המחשבי הריון ואל המעשה לידם ר״ל מה שחשבתם לעבוה את ירושלים לא הצליחו בה והנה המחשבה הבל והמעשה כמוס : רוחכם · מחשבותיכם הסיס אש אשר תאכל אחכם ר״ל המחשבה הביא סיבה להביא עליכם האבדון : (יב) והיו עמים · ממחנה סנחריב ידמו אל האבנים הנשרפים להיות סיד : קוצים בסוחים · ידמו אל הקוליס הנחרתיס שהמה יבשים וכשמליתין בשם אש נשרפים מהרה וכן מחנה סנחריב מהר יכלו : (יג) שמעו רחוקים · היושבים ממרחק שמעו את אשר עשיתי במחנה אשור : ודעו קרובים · אותן שהיו בתחנה אשור הנו לב לדעת את גבורתי : (יד) פחדו בציון · אז בבוא אשור על ציון הנדיקים בעתו בה׳ אבל החטאים פחדו : אחזה וכו׳ · כפל הדבר במ״ש : מי יגור לנו · כפל הדבר במ״ש : מוקדי עולם · ר״ל אשר שרפו והחליפו כל בני עולם : (טו) הולך צדקות בהלו רוח״ק ומיב זכו המתקיים מי שהולך בדרך לדקות ומדבי מישרים ומתאם בחמדת עושק : נוער כפיו מתמוך בשוחד ולא יתבה לקחתו : אוטם · סותם אזנו משמע דברים המסיתים לשפוך דם : ועוצם · סונר עיניו מראות

מצודת ציון

(עמוס ד) : וכרמל · היא מקום שדות וכרמים: (יא) תהרו. מלשון הריון : חשש · הוא תבן הדק וכן וחשש לחכי ירפ׳ (לעיל ה) : קש · הבן : רוחכם · עניין רצון ומחשבה וכן הנני מוהן בו רוח (לקמן ל״ז) : (יב) שיד · כמו סיד בסמ״ך : כסוחים · עניין כריתה וכן שרופה בחם כסוחה (תהלים פ) : יצאו · מלשון הלתה והבערה : (יד) רעדה · עניין חרדה : חנפים · רשעים המתיריס ליורס למלאות פהויו : יגור · עניין מדור כמו עם לבן גרתי (בראשית ל״ב) לנו · כמו מעמנו : מוקדי · עניין הבערת אש כמו על מוקדה (ויקרא ו) : (טו) מישרים · מלשון יאר : בבצע · עניין חמדה כמו מה בצע בדמי (תהלים ל) : מעשקות · מלי עושק נוער · עניין הפלה בנועה חזקה : מתמוך · עניין הטעה׳ : אוטם · עניין סתימה כמו שקופים לטומים (מ״א ו):ועוצם · עניין

מֵאֵס בְּבֶצַע מַעֲשַׁקּוֹת נֹעֵר כַּפָּיו מִתְּמֹךְ
בֹּשַׁחַד אָטֵם אָזְנוֹ מִשְּׁמֹעַ דָּמִים וְעֹצֵם עֵינָיו
מֵרְאוֹת בְּרָע: טז הוּא מְרוֹמִים יִשְׁכֹּן מְצָדוֹת
סְלָעִים מִשְׂגַּבּוֹ לַחְמוֹ נִתָּן מֵימָיו נֶאֱמָנִים:
יז מֶלֶךְ בְּיָפְיוֹ תֶּחֱזֶינָה עֵינֶיךָ תִּרְאֶינָה אֶרֶץ
מַרְחַקִּים: יח לִבְּךָ יֶהְגֶּה אֵימָה אַיֵּה סֹפֵר
אַיֵּה שֹׁקֵל אַיֵּה סֹפֵר אֶת־הַמִּגְדָּלִים: יט אֶת־
עַם נוֹעֹז לֹא תִרְאֶה עַם עִמְקֵי שָׂפָה
מִשְּׁמֹעַ נִלְעַג לְשׁוֹן אֵין בִּינָה: כ הֲזֵה צִיּוֹן

תרגום

מִלְּמִשְׁמַע בְּאִשְׁדֵּי דָם זַכֵּי
וְכָלֵי עֵינוֹהִי מִן לְמֶחֱזֵי
בְּעִבְדֵי בִּישׁ: טז הוּא
בְּאַתַר רָם וּמְנַטֵּל יְהִי בֵּית
מִישְׁרוֹהִי בֵּית מַקְדְּשָׁא
תִּסְבַּע נַפְּשֵׁיהּ מְזוֹנֵיהּ
מְסַפֵּק מוֹהִי קַיְמִין כְּמִבְּוַע
דְּמַיִן דְּלָא פְסָקִין מוֹהִי:
יז יַת יְקַר שְׁכִינַת מַלְכָּךְ
עֲרַמְיָא בְּתוּשְׁבַּחְתֵּיהּ וְחָזָן
עֵינָךְ תִּסְתַּכַּל וְתֶחֱזֵי בְּגַרְתֵּי
אַרְעָא גֵּיהִנָּם: יח לִבָּךְ
יַחְשׁוּב רַבְרְבָן אֵיכָא סַפְרַיָּא
אֵיכָא רַבְרְבַיָּא אֵיכָא

קרית

חֲשָׁבָיָא יַתּוּן אִם יְכַלְכְּלוּן לְחַשָּׁבָא מִנְיָן קָטֵילֵי רֵישֵׁי מַשְׁרִיָּת גִּבָּרֵי: יט יַתְמָרוּת עַם תַּקִּיף
לָא תַכִּיל לְמֶחֱזֵי עַמָּא דַּהֲוָה עָמִיק מִמְّלָרְהוֹן מִלְּמִשְׁמַע מִלַּעֲגִין בִּלְשָׁנְהוֹן מִדְּלֵית בְּהוֹן
סוּכְלְתָנוּ: כ תֶּחֱזֵי בְּמַפַּלְתְּהוֹן צִיּוֹן קִרְיַת זִמְנָא עֵינָךְ יְהֲזֵין בְּנָחֲמַת

תולדות אהרן ירושלם

מלם כנגד עקיד׳ שער ק:עוקס עיניו שבת ח טו בהרא ג כו : כולו ברומי׳ בהרא ח י : מלך ביפיו העבית כ יז סנהדרין ב כב
איה שוקל תגינה כ עיין סנה׳ יח קו .

רש״י

הולך לדקות : נוער כפיו . משקו״ט בלע״ז : אוטם. סותם וכן שקופים אטומים (מלכים ח׳ ו) : עוצם . סוגר וכן (לעיל כט) ויעצם את עיניכם : (טז) לחמו נתן . לא יהא מנקש לחם כי מן השמים יספקו לו מזון : מימיו נאמנים . מקור מימיו לא יכזב . כלומר זרעו יגדל וכל ארכיו יסופקו : (יז) מלך ביפיו תחזינה עיניך . [הקב״ה שהוא מלך אותו תחזה מארץ מרחקים שאתה עומד הרחה הגיסים והגדולה שתעשה לך ועם נועז עמקי שפה לא יראה שכינת המלך ביפיו ע״כ . כל זה בספרים אחרים אינו] . מלך ביפיו תחזינה עיניך . לך הלדיק אני אומר שתזכה לראות זיו שכינתו של מקום : תראינה ארץ מרחקים . תירגם יונתן תסתכל ותחזי בגרתי ארע גיהנם : (יח) לבך יהגה אימה . כשתראה המלכים והשרים והחכמים של עובדי כוכבים

מצודת ציון

עניין סניראה כמו ויעצם את עיניכם (לעיל כט) (טז):מרומים מלי רוממות ונובה : מצדות . עניין מגדל ומבצר חזק כמו מלעודת ציון (ש״ב ה) . משגבו . עניין חוזק : נאמנים . עניינו דבר המתקייים כמו יתד במקום נאמן (לעיל כ״ב) : (יז) תחזינה . עניין ראיה : (יח) יהגה . יחשוב כמו והגיון לבי (תהלים י״ט) : אימה . פחד : שוקל . מלי משקל : (יט) נועז . מלשון עוז וחוזק : עמקי . כן יקרא דבר הקשה שאין להשיגה כאלו הי׳ במקום עמוק : שפת . כן יקרא לשון עם כמו שפה אחת לכולם (בראשית י״א) : משמוע . מלהבין כמו כי שומע יוסף (שם מ״ב) : נלעג . כן יקרא המדבר בכפך הכונת הדבר כמו בלעני שפה (לעיל כ״ח) : (כ) חזה . עניין ראיה : מועדנו . מלי וועד

ולאפיפה

המם : (יט) את עם נועז וכו׳ . ר״ל הנה תעתה לא תהיה כן כי עמקי שפה . הנם אשר שפת לשונם עמק וקשה להבין : נלעג לשון . מי שאינו מכיר הלשון יודמה לו שמדבר בכפך תכונת הדבר ואין הכנה לדבריו ומוסב לתחלת המקרא לו׳ לא תראה עוד את העם הזה והענין כפל במ״ש : (כ) חזה ציון .

שהיו שולטים בחייהן והרי הם נידונים בגיהנם יהגה אימה לבך ותאמר איה חכמתן וגדולתן של אלו איה שהיה סופר בחייו ושוקל כל דבר חכמה שהיו שוללין ממנו כל עלת מלכות : אוה סופר את המגדלים . גם הוא דבר מלכות ממונה על בתי המלכות כמה הם וכמה מגדלים צריך לעיר פלוני וכן [התלים מח] סבו ציון והקיפוה ספרו מגדליה כמה מגדלים היא צריכה : (יט) את עם נועז . כמו לועז אלו כל העכו״ם שאין לשונם לשון הקודש : לא תראה . לא תחשוב בלבך כי כולם יהיו חשבים ושפלים : עמקי שפה . כמו ויהי כל הארץ שפה אחת [בראשית יא] : נלעג לשון . לשון עלגים : ועמקי שפה.[לעיל לג]כל זה לשון נכרית שאין מכירין בלשון הקדש : (כ) חזה ציון . ואת מי תראה בלבך להחשב מלוכה ושררה את ציון אשר היא קרית

מצודת דוד בית

דבר הלסור לראות : (טז) הוא . העומ׳ כל אלה ישכון בטח כאלו היה במקום מרום אשר לא תשיג אויבו יד באויב : מצדות . כאלו היה מבצרי סלעים לו לשגבו : לחמו נתן . מן השמים יספיקו לו ארכיו : מימיו נאמנים . לא יפסק מי בארו : (יז) מלך ביפיו . ענינו תראה את המלך חזקיהו ביפיו ובגדולתו ולא תהיה גולה מארץ : תראינה ארץ מרחקים . מלת מלך האמור בתחלת המקרא עומדת במקום שתים כאלו אמר הראינה מלך ארץ מרחקים ור״ל הענין ארלו עד הנה מלך ארץ אשר הנה עתה תראינה את המלך חזקיהו ביפיו ובגדולתו : (יח) לבך יהגה אימה . לבך שהיה חושב אימה ואומר איה סופר המלעתה יבא עלינו ויכתוב המם ואיה שוקל כסף המס מידינו ואיה הסופר את המגדלים הענין ובכתיב הנבוכים כי לפי מספר המגדלים היה

מצודת דוד

אכל תראה את ציון ולא תגלה מתנה : קרית מועדנו . העיר אשר אנחנו מתועדים ומתכנסים שמה ברגל : נוה שאנן . שיהי׳ מדור שקט ואוכל אשר לא יהי׳ נע ממקומו כי ישמוד תחתיו ועד זמן רב לא יהי׳ נעקרים יהדות האוכל וכל אבלי האוכל הקשורים ביהדות לא יהיו נעתקים מן היהדות : (כא) כי אם שם וכו׳ . כי באמת שם בירושלים שם האדיר יהי׳ לנו ונערתנו : מקום נהרים . יהי׳ ירושלים כאלו סביב לה מקום נהרים ואילורים רחבים עד שלא תוכל לילך שם ספינה השטה ע״פ המים ולא ספינה חזקה וגדולי׳ לא תוכל לעבור את הנה׳ ור״ל תהי׳ שמורה מאשור כאלו הי׳ מהלי׳ אפשר לבוא שמה : (כב) כי ה׳ שופטינו . הוא יקח משפטנו מיד אשור אשר הרעו לנו מאז : ה׳ מחוקקנו . כי הוא מושל בנו והוא מלך עליהו והיא יושיענו מיד אשור ובאשר יאות למלך להושיע לעמו : (כג) נטשו חבליך . לפי שהמשיל את ירושלים כאלו הי׳ הארות סביב לה אמר כמשל הבוא לו׳ לא תוכל לבוא לה לבבשה כי יהי׳ כאלו מוליכי הספינ׳ עזבו החבלים שמוכיח בהם הוילון לבפמת׳ אל מול הרוח : בל יחזקו . לא יכלו להחזיק הרחוק את תורן הספינ׳ ולא יכלו לפרוש הוילון אל מול הרוח : אז . ביום מפלת אשור יחולק

יְרוּשָׁלִַם בֵּית צַעֲקָתוּתָא
בְּשַׁלְוָתָא כְּמִשְׁכְּנָא דְלָא
מִתְפְּרַק וְלָא מִשְׁתַּלְּקָן
סִכּוֹהִי לְעָלַם וְכָל אֲטוּנוֹהִי
לָא יִתְפַּסְקוּן: כא אֲרֵי
אָלָהֵן מִתַּמָּן תֵּתְגְּלֵי
גְּבוּרְתָּא דַיְיָ לְאוֹטְבָא לָנָא
מַאֲתַר נָפְקִין נַהֲרִין שְׁטָפִין
פְּתָיוּת יַדִּין דְּלָא תֵיזֵיל בֵּיהּ
סְפִינַת צָיְדִין וּבוּרְנֵי רַבְּתָא
לָא תְגוּזְנֵיהּ: כב אֲרֵי יְיָ
דַיָּנָנָא דְאַפְּקָנָא בְּגִבּוּרְתֵּיהּ
מִמְּצָרִים יְיָ מַלְכָּנָא דִי הַב
וַיְעַבִּיד לָנָא פּוּרְעָנוּת דִּין
מִתּוּקְפְּהוֹן וִיהוֹן הָמֹן
תָּרְגְּהוֹן דְּאִתְפַּסְקוּ וְלָא
גְּכְסֵי עַמְמָיָא סְגִיאוֹת עָדֵי
בָּזוּז וַאֲפִילוּ יִשְׁתָּאֲרוּן בְּהוֹן עִוְרִין וַהֲגִירִין אַף אִנּוּן

בל

קִרְיַת מוֹעֲדֵנוּ עֵינֶיךָ תִּרְאֶינָה יְרוּשָׁלִַם נָוֶה
שַׁאֲנָן אֹהֶל בַּל־יִצָּעֶן בַּל־יִסַּע יְתֵדֹתָיו לָנֶצַח
וְכָל־חֲבָלָיו בַּל־יִנָּתֵקוּ: כא כִּי אִם־שָׁם
אַדִּיר יְהוָה לָנוּ מְקוֹם־נְהָרִים יְאֹרִים רְחָבֵי
יָדַיִם בַּל־תֵּלֶךְ בּוֹ אֳנִי־שִׁיט וְצִי אַדִּיר לֹא
יַעַבְרֶנּוּ: כב כִּי יְהוָה שֹׁפְטֵנוּ יְהוָה מְחֹקְקֵנוּ
יְהוָה מַלְכֵּנוּ הוּא יוֹשִׁיעֵנוּ: כג נָטְשׁוּ חֲבָלֶיךָ

יפלגון

תי״א עיניך הרחוקה ס׳ כזוהר ס׳ נשא : כל הלך יומא ח עז . כי ה׳ שופטנו עקריס מ״ח פד .

רש״י

בית וועד לנו : בל יצען . בל יסח ודומה לו מילון בלעגניס [שופטים לד] ומתרגם מיטור לגניא והם נקעים שבדות שקורין פוסי״ע בלע״ז כמו תגני דמרעא מיקרי שהמיס נאספים שם מן ההריס והגבעות ובי״ת של בלעגניס אומר אני שאינה נשרשת בתיבה אלא משמשת היא : בל יסע יתדותיו. היתדות שקושרין בו מיתרי האוהל בל יסע אותם מן הארץ ממקום תקיעתם כמו ויסיעו אגניס גדולות [מלכים א ה] וכן ויסעם עם הבריח (שופטים טו) לשון תלישה : (כא) כי אם שם . כי אם מושב של בל יסע יתידותיו ועל בל ינתקו . הרעה לא תהיה כי אם הטובה ה׳ יהיה שם אדיר לנו והעיר תהיה מקום

מצודת דוד

ואפיפה . לשון מדור : שאנן . עניין הבטח ושלוה כמו שאנן מואב (ירמי׳ מ״ח) : יצען . עניין עקירה והנעה ממקום למקום כמו ושלחתי לו לועים ונעהו(שם) : יסע . עניין עקירה כי הטוקר דבר מה מישנו ממקומו : יתדות׳יו . מלשון יתד ומשמר : לנצח . ר״ל לזמן רב : חבליו . מלי חבל וקו : יתקו . עניין הנתק והסרה ממקומו : (כא) אם . כאמת כמו כי אם הם הכסף (בראשית מ״ז) : אדיר . עניין חוזק : יאורים . הם הנעשים בידי אדם : ידים . עניין מקום וכן יד חזית (לקמן כ״ז) : אני שיט . ספינה הנשה כמים והוא מלי הנשים אותך (יחזקאל כ״ז) : וצי אדיר . ספינה חזקה וגדולי׳ כמו אשר יסדה לציים (לעיל כ״ג) : (כב) מחוקקנו . המושל יקרא המחוקק וכן יהודה מחוקקי (תהלים ס) : (כג) נטשו. נעזבו כמו לא יעוב (ש״א י״ב) : חבליך . מלשון חבל : כן . עניינו בראוי וכנכון כמו כי לא יכין לדבר כן (שופטים י״ב) : תרנם . הוא כעין הגבוה שבל הספינ׳ וכן ומתורן על ראש הבר (לעיל ל) : נס . כן יקרא וילון הספינ׳ וכן להיות לך לנס (יחזקאל כ״ז) : עד שבל . פתרון אחד לבבש כמו בבוקר יאכל עד (בראשית מ״ט) . ובפל המלה בשמות ברדפים וכן אדמת עפר (דניאל י״ב) : פסחים . חגרים :

מהריס יאוריס בעניין שנאמר (ביחזקאל מז) וימד אלף וישבירני נחל אשר לא אוכל לעבור וכן ויצא יואל ומעין מבית ה׳ ילא (יואל ד יח) והוא הנחל שיהא מתגבר והולך : אני שיט . אניה השטה במים: וצי אדיר . ובורני רבתא : (כב) כי ה׳ שופטנו . שר ושופט שלנו : (כג) נטשו חבליך . המושכים את הספינה בחבל . חורן הספינה: בל פרשו נס . לא יוכלו לפרוס ווילון המהנה את הספינה: אז חולק עד שלל . עדאה : מרבה . הרבה יחלקו שלל העכו״ם : פסחים . ישראל שהיו עד עכשיו חגלים: ובל

כַּר־יִחָזְקוּ כֵּן־תָּרְנָם בַּל־פָּרְשׁוּ נֵס אֲנִי חָרַק
עַד־שָׁלָל מַרְבֶּה פִּסְחִים בָּזֻזוּ בַזִּזְכַּד וּבַל־
יֹאמַר שָׁכֵן חָלִיתִי הָעָם הַיֹּשֵׁב בָּהּ נִשָּׂא
עָוֹן׃

לד א קִרְבוּ גּוֹיִם לִשְׁמֹעַ וּלְאֻמִּים
הַקְשִׁיבוּ תִּשְׁמַע הָאָרֶץ וּמְלֹאָהּ תֵּבֵל וְכָל־
צֶאֱצָאֶיהָ׃ ב כִּי־קֶצֶף לַיהוָה עַל־כָּל־
הַגּוֹיִם וְחֵמָה עַל־כָּל־צְבָאָם הֶחֱרִימָם נָתְנָם
לַטֶּבַח׃ ג וְחַלְלֵיהֶם יִשְׁלָכוּ וּפִגְרֵיהֶם יַעֲלֶה
בָאְשָׁם וְנָמַסּוּ הָרִים מִדָּמָם׃ ד וְנָמַקּוּ כָּל־
צְבָא הַשָּׁמַיִם וְנָגְלוּ כַּסֵּפֶר הַשָּׁמַיִם וְכָל־
צְבָאָם יִבּוֹל כִּנְבֹל עָלֶה מִגָּפֶן וּכְנֹבֶלֶת
מִתְּאֵנָה׃ ה כִּי־רְוָתָה בַשָּׁמַיִם חַרְבִּי הִנֵּה
עַל
מִתְּחוֹת שְׁמַיָּא כְּמָאדַאמִיר עֲרִיהוֹן בְּסַפְּרָא וְכָל
טַרְפֵּ מִגָּפָן וּ כְ נִ בְ לָ א מִתְּאֵנָה׃ ה אֲרֵי תִּתְגְּרֵי בִּשְׁמַיָּא חַרְבִּי הָא עַל

תרגום

וּפִלְגוּן סְגִיאוּת עֲדֵי וְבוּז׃
כד וְלָא יֵימְרוּן מִבָּעֵן לְעַמָּא
דְּשָׁרָן סְחוֹר סְחוֹר
אֲתִיב לִשְׁבִינְתָּא מִלְוָתְכוֹן
אֶתֶת עֲלָנָא מִחֵת מְרַע
עַמָּא בֵּית יִשְׂרָאֵל יִתְכַּנְּשׁוּן
וְיִתּוּבוּן לְאַרְעֵהוֹן שְׁבִיק
לְחוֹבֵיהוֹן׃

א אִתְקָרְבוּ עַ מְ מָ יָא
לְמִשְׁמַע וּמַלְכְוָתָא אֲצִיתוּ
תִּשְׁמַע אַרְעָא וּמְלָהָא תֵּבֵל
וְכָל דְּדָרִין בָּהּ׃ ב אֲרֵי
רְגַז מִן קֳדָם יְיָ עַל כָּל
עַמְמַיָּא וּקְטוֹלָא עַל כָּל
מַשְׁרְיָתֵיהוֹן חַיְבִנּוּן מַסְרִנּוּן
לְקָטְלָא׃ ג וּקְטִילֵיהוֹן
יִתְרְמוּן וּפִגְרֵיהוֹן יִסַּק
תְּנָנְהוֹן וְיִתְמַסְּסוּן טוּרַיָּא
מִדְּמְהוֹן׃ ד וְיִתְמַסְּסוּן כָּל
חֵילֵי שְׁמַיָּא וְ יִ תְ מְ חוּ ן
מַשְׁרְיָתֵיהוֹן וְסוּפוּן כְּמִיתַר
חַרְבִּי הָא עַל

תולדות אהרן

וכל יאמר כתובות יג קיח. קרבו גוים עקידה שער מו. ונמקו כל לבת עכו"ס ח עז.

רש"י

(כד) ובל יאמר שכן · של ישראל: חליתי. בשביל האומה הזאת בחתני הרעה: כי העם · ישראל שנקראו עם היושב בירושלים יה ה סלות עון · (ד) ונמקו כל צבא השמים. יפחדו כשאשליך את שרי עובדי כוכבים: וגנולו. לשון גולל ונגלו כספר השמים מ"י ויתמחון מתות שמיא כמא דמתיר עליהן בספר· ואני מפרשו לפי הענין מפני שעכשיו העובה והאורה לאומות ישמעאלים לכשיתמו ויחרבו יהיה דומה העולם חשך עליהם כאילו נגלל השמש

מצודת ציון

בזזו. מלי בזה: (כד) חליתי. מלי חולי:
לד (ה) הקשיבו. עניין שמיעה: תבל. כן נקראו המקומות המיושבת: (ב) החרימם. עניין אהבתן וחריפה: (ג) ופגריהם. גוף המת נקרא פגר: באשם. עניין סדחון: (ד) ונמקו. עניין המסה: וגנולו. מלי גליי וכריכי: יבול. עניין כמיסה כמו ועלהו לא יבול (תהלים א): (ה) רותה. עניין שביעה כמו כגן רוה (לקמן כ"ח): חרמי. מלשון חרם ושמתם לו הוא עניין רשה וכן איש חרמי (מ"א ז) והוא מלי יעורו

מצודת דוד

בזזון סגופ בגן אדם: חנה. לח"ז כגם תרד על אדום ועל העם אשר נזרתי להחרימו· לו על העם אשר ילכד בחרמי עליו הרד לעשות משפט: (ו) חרב לה'. החרב של ה' הוא מלאה דם הרוגיו: הדשנה. נעשית דשן ושמן מן חלב הכרוגים ומדם כרים ועתודים ומחלב של כליות אילי· ור"ל מחלב ודם הכרים והכושלים והוא ענין משל על גודל האבדון: בבצרה. הוא מארץ אודם אחל לפי שהעמידה מלך לאדום כמ"ש וימלוך וכו' מבצרה (בראשית ל"ו) לפיכך תלקה עמהם: לו היה מלי מבצר ואיאמר על דרך גדול וכו': (ז) וירדו ראמים עמם. הראמי· ירדו על המטבח עם הכרים והעתודים ר"ל המלכי· עם הכרים: ופרים. מלכים עם המושלים וכפל הדבר במ"ש: מדם. אחלם יהי' שבע מן הדם והעפר יהי' שמן מן החלב: (ח) כי יום נקם לה'. היום ההוא יהי' יום נקם לה' לנקום נקמת עמו: שנת שלומים. בשנה ההיא ישלם גמול להאומות בענוי· ריב ציון הלועקת לפניו לעשות לה דין: (ט) נחליה. של ארץ אדום: לזפת. לזיות זפת: (י) עשנה. עשן הבערה: מדור לדור. מדור ההוא על סוף כל הדורות תהי' חרבה: אין עובר בה. כי שממה תהי': (יא) וירשוה. יורו שמה כאדם בירושתו: ונטה. המקום יעשה עליה קו הוהו ואבני בוהו כמ שהבנה נוטה על הבנין הקו עם אבן העופרת לייסר הבנין כן יעשה עלי' המקום

תרגום

אֲדוֹם תִּתְגְּרֵי וְעַל עַמָּא
דְּחַיְבִית לְדִינָא׃ ו חַרְבָּא
דְּקֳדָם יְיָ אִתְמְלִיאַת דַּם
אִדְּהַנַּת מִתְּרַב מְדַם מַלְכִין
וְשַׁלְטוֹנִין מִתְּרַב כְּ לְ יָ ת
רַבְרְבִין אֲרֵי קְטָלָא קֳדָם
יְיָ בְּבָצְרָה וְנִכְסָא סַגִּיאָה
בְּאַרְעָא דְּאֲדוֹם׃
ז וְיִתְקְטְלוּן גִּבָּרִין עִמְּהוֹן
וְשַׁלְטוֹנִין עִם טוֹרָנִין וְתַרְוֵי
אַרְעֵהוֹן מִדְּמְהוֹן וְעַפְרְהוֹן
מִתְּרַבְּהוֹן יְהֵוֶן׃ ח אֲרֵי
יוֹם פּוּרְעָנוּתָא קֳדָם יְיָ
שְׁנַת תּוּשְׁלֵימָא לְמֶעְבַּד
פּוּרְעָנוּת דִּין ע וּ לְ בָ נָ א
דְּצִיּוֹן׃ט וְיִתְהַפְּכוּן נַחֲלָהָא
לְזַפָּא וַעֲפָרָהּ לְגוּפְרִיתָא
וּתְהֵי אַרְעָא לְזַפָּא בּוֹעֲרָא׃
י לֵילֵי וְיוֹמָם לָא תְּכַבֶּה לְעָלְם יַעֲלֶה עֲשָׁנָהּ מִדָּר
לְדוֹר תֶּחֱרַב לְנֵצַח נְצָחִים אֵין עוֹבֵר בָּהּ׃
יא וִירַשּׁוּהָ קָאַת וְקִפֹּד וְיַנְשׁוּף וְעוֹרֵב יִשְׁכְּנוּ־
בָהּ וְנָטָה עָלֶיהָ קַוֵּי־תֹהוּ וְאַבְנֵי־בֹהוּ׃

עַל־אֲדוֹם תֵּרֵד וְעַל־עַם חֶרְמִי לְמִשְׁפָּט׃
ו חֶרֶב לַיהוָה מָלְאָה דָם הִדַּשְׁנָה מֵחֶלֶב
מִדַּם כָּרִים וְעַתּוּדִים מֵחֶלֶב כִּלְיוֹת אֵילִים
כִּי זֶבַח לַיהוָה בְּבָצְרָה וָטֶבַח גָּדוֹל בְּאֶרֶץ
אֱדוֹם׃ ז וְיָרְדוּ רְאֵמִים עִמָּם וּפָרִים עִם־
אַבִּירִים וְרִוְּתָה אַרְצָם מִדָּם וַעֲפָרָם מֵחֶלֶב
יִדְשָׁן׃ ח כִּי יוֹם נָקָם לַיהוָה שְׁנַת שִׁלֻּמִים
לְרִיב צִיּוֹן׃ ט וְנַהֲפְכוּ נְחָלֶיהָ לְזֶפֶת וַעֲפָרָהּ
לְגָפְרִית וְהָיְתָה אַרְצָהּ לְזֶפֶת בֹּעֵרָה׃ י לַיְלָה
וְיוֹמָם לֹא תִכְבֶּה לְעוֹלָם יַעֲלֶה עֲשָׁנָהּ מִדּוֹר
לְדוֹר תֶּחֱרָב לָנֶצַח נְצָחִים אֵין עֹבֵר בָּהּ׃
יא וִירִשּׁוּהָ קָאַת וְקִפֹּד וְיַנְשׁוּף וְעוֹרֵב יִשְׁכְּנוּ־
בָהּ וְנָטָה עָלֶיהָ קַו־תֹהוּ וְאַבְנֵי־בֹהוּ׃

חריה
יא וַיְחַסְּנוּהָ קָתִין וְקִפּוֹדִין
דחוּרְבָּנָא וּמִשְׁקַלְתָּא
דצדיותא

תי"א ונטה עליה מגיגה כ יב.

רש"י

חרמי דמחאב: (ו) כרים ועתודים · שריס ושלטונים: בבצרה · מארץ מואב היא אבל לפי שהעמידה מלך לאדום שנאמר וימת חוסם וימלוך תחתיו יובב בן זרח מבצרה (בראשית לו) לפיכך תלקה עמהם בפסיקתא: (ז) ראמים עמם · מלכים עם שלטונים ראמים עם העתודים הכחובים למעלה: אבירים. פרים גדיאים וגדולים כמה דאת אמר אבירי בשן כתרוני: (ח) שלומים לריב ציון. שיעלם גמול על עסקי ריב ציון הלועקת לפניו לשופטה מן המריעים לה: (ט) ונהפכו נחליה. של עכו"ס: (י) מדור לדור. מאותו דור עד דור אחרון. ד"א היא קללת משה (שמות יז) מלחמה לה' בעמלק מדור דור מדורו של משה לדורו של שאול ומשה לדורו של מרדכי ומשה לדורו של מלך המשיחו: (יא) וקפוד. עוף הפורח בגילה לוחיט"א בלע"ז: קו תהו · משפט של שממה: ואבני בוהו · משקלות של דין

חורבן

מצודת ציון

ילורו חרס (מיכה ז): (ו) הדשנה. מלי דשן ושמן: כרים. כבשים שמנים: ועתודים. כם הזכרים מן העזים הגדולים: כליות. שם מקום הסומן ומנ"ש ואת הכלה אשר עליהן (ויקרא ג): (ז) ראמים. שם חיה גדולה: אבירים. בהמות חזקים: ידושן. מלי דשן ושמן: (ח) שלומים. מלי השלומין: (ט) לזפת. הוא ערף איזן הכוטר ביותר: (יא) קאת וקפוד. שמות עופות הטוכלים בחרבות: וינשוף ועורב. שמות מיני עופות: קו. חבל הבנאי: תוהו · שממה: ואבני. אבן העופרת של הבנאי: בוהה. עניין ריקוה:

חוריס

יב חֹרֶיהָ וְאֵין־שָׁם מְלוּכָה יִקְרָאוּ וְכָל־שָׂרֶיהָ יִהְיוּ אָפֶס ׃ יג וְעָלְתָה אַרְמְנֹתֶיהָ סִירִים קִמּוֹשׁ וָחוֹחַ בְּמִבְצָרֶיהָ וְהָיְתָה נָוֶה תַּנִּים חֲצִיר לִבְנוֹת יַעֲנָה ׃ יד וּפָגְשׁוּ צִיִּים אֶת־אִיִּים וְשָׂעִיר עַל־רֵעֵהוּ יִקְרָא אַךְ־שָׁם הִרְגִּיעָה לִילִית וּמָצְאָה לָהּ מָנוֹחַ ׃ טו שָׁמָּה קִנְּנָה קִפּוֹז וַתְּמַלֵּט וּבָקְעָה וְדָגְרָה בְצִלָּהּ אַךְ־שָׁם נִקְבְּצוּ דַיּוֹת אִשָּׁה רֵעוּתָהּ׃ טז דִּרְשׁוּ מֵעַל־סֵפֶר יְהוָה וְקִרְאוּ אַחַת מֵהֵנָּה לֹא נֶעְדָּרָה אִשָּׁה רֵעוּתָהּ לֹא פָקָדוּ כִּי־פִי הוּא צִוָּה וְרוּחוֹ הִוא קִבְּצָן ׃ יז וְהוּא־הִפִּיל לָהֶן גּוֹרָל וְיָדוֹ חִלְּקָתָה לָהֶם בַּקָּו עַד־עוֹלָם יִירָשׁוּהָ לְדוֹר וָדוֹר יִשְׁכְּנוּ־בָהּ ׃

לה א יִשְׂשׂוֹם מִדְבָּר וְצִיָּה וְתָגֵל עֲרָבָה וְתִפְרַח כַּחֲבַצֶּלֶת ׃ ב פְּרֹחַ תִּפְרַח וְתָגֵל אַף־גִּילַת וְרַנֵּן כְּבוֹד הַלְּבָנוֹן נִתַּן־לָהּ הֲדַר הַכַּרְמֶל וְהַשָּׁרוֹן הֵמָּה יִרְאוּ כְּבוֹד־יְהוָה הֲדַר אֱלֹהֵינוּ ׃ ג חַזְּקוּ יָדַיִם רָפוֹת וּבִרְכַּיִם כֹּשְׁלוֹת אַמֵּצוּ ׃ ד אִמְרוּ לְנִמְהָרֵי־לֵב חִזְקוּ אַל־תִּירָאוּ הִנֵּה אֱלֹהֵיכֶם נָקָם יָבוֹא גְּמוּל אֱלֹהִים הוּא יָבוֹא וְיוֹשִׁיעֲכֶם ׃ ה אָז תִּפָּקַחְנָה

תרגום

דְּצַדִּיקוּתָא ׃ יב דַּהֲווֹ אָמְרִין בְּנֵי חֵירִין אֲנַחְנָא וְלָא צָבָן לְקַבָּלָא עֲלֵיהוֹן מַלְכוּ וְכָל רַבְרְבָהָא יְהוֹן לְרָמָא ׃ יג וְיִסְקוּן בְּרַנְיָתָהָא סִירִין קַרְסוּלִין וְחוֹחִין בְּתִקּוּפָ בְּרַבָּהָא וּתְהֵי מָדוֹר יְרוּדִין אַתְרָא לְבַת נַעֲמָא ׃ יד וַיְעָרְעָן תַּמָּן בַּחֲתוּלִין וְשִׁידִין חַד עִם חַבְרֵיהּ יְתַיְכִּין בְּרַם תַּמָּן יִשְׁרְיָן לִילִין וְיִשְׁכְּחָן לְהֶן נְיָח ׃ טו תַּמָּן תְּקַנָּן קוּפְדָּא וּתְשַׁיֵּיב וְקוּרֵיהוֹן יְנַצְּפוּ בְּטוּלָא בְּרַם לְתַמָּן יִתְכַּנְּשׁוּן דַּיָּתָא אִתְתָא לוֹת צוה חֲבֵרְתָּהּ ׃ טז תְּבָעוּ מֵעֵל סִפְרָא דַיְיָ וּקְרוּ חֲדָא מִנְּהוֹן לָא שְׁגַת וְאִתְתָא לַחֲבֵרְתָּהּ לא

ת"א סם הרגיעה ספר הזוה' פ' ויקרא. ונקעה וגו' חולין יב קיב.

רש"י

חורבן כמו (דברים כה) אבן שלמה: (יב) חוריה ואין שם מלוכה יקראו. סריס שלה עומדים ואין אחד מהם קורא על עצמו שם שררה ומלוכה: אפס. כלייה: (יג) ועלתה ארמנותיה סירים. כך דרך חורבות לצמוח בהם קוצים וסנאים והוא קימוש והוא חוח כולם מיני קוצים הם כגון אורטיק"ה וכיולא בהם: נוה תנים. היא מדבר שהוא דרך להיות בו תנים שהוא מין חיה רעה: (יד) ופגשו ציים את איים. ויערעון תמון בחתולים כך תירגם יונתן תמון ממיות מרקריי"ם בלע"ז: ושעיר. שד: הרגיעה. לשון מרגוע: לילית. שם שידה: (טו) קננה. לשון קן לפור (שם כב): קפוז. היא קפוד: ותמלט. ותלד בילה:

מצודת ציון

(יב) חוריה. ענין שררה כמו ולריבם את החירים (נחמיה ה): אפס. ענין העדר וכליון: (יג) סירים קימוש וחוח. שמות מיני קוצים: נוה. מדור: תנים. מין לחנים: חציר. כמו חצר וכן יחיש ויחש (דה"ב ל"ו): לבנות יענה. שם עוף מדברי כת היענה: (יד) ופגשו. ענין פגיעה: ציים איים. שמות חיות קטנות: ושעיר. כן נקרא כשד כי נראה כשעיר למי שתאמין בו וכן ושעירים ירקדו שם (לעיל י"ג): על רעהו. אל רעהו: הרגיעה. מלי מרגיע והשקטה: לילית. היא שם השדים: מנוח. מקום מנוחה: (טו) קננה. ענין מדור כמו קן לפור (דברים כ"ב): קפוז. הוא קפוד האמור למעלה: ותמלט. כן נקרא לידת הבילי וכן והמליטה זכר (לקמן ס"ו): ודגרה. כן נקרא קריאת העוף להמשיך אחריו לפרוחיו וכן קורא דגר (ירמיה י"ז): דיות. שם מין עוף דיס: אשה רעותה. כן דרך המקרא לומר על דברים השוים ואף אם היו כנגל מי כמה שכתוב בברוכים אים אל אחיו (שמות כ"ב) (טז) נעדרה. ענין חסרון כמו אום לא נעדר (לקמן מ): פקדו. גם הוא ענין חסרון כמו כי יפקד מושבך (ש"א כ): קבצן. ענין

מצודת דוד

הקו והאחז לאחריבו והוא ענין תלולה: (יב) חוריה. שריס שלה עומדים ואין אחד בהם קורא על עצמו שם מלוכה ומושל: יהיו אפס. יהיו כאין: (יג) ועלתה ארמנותי'. הפלטרין שלה תגדל קוצים מרוב השממון: במבצרי'. תעלה בערי המבצר שלה: נוה. מדור לתנים ואחר שלא תשמיע לבנות יענה כי הם יהורו שמה: (יד) ופגשו. ר"ל איזהו הרבה מהם עד שיפגשו אלה באלה מדרך תגלגם: ושעיר. השד יקרא שמה אל רעהו כי שמה יספר זה עם זה כי דרכם להיות במקום שממה: אך שם. רק שמה תמלא לילית מקום מרגוע ושיבת מנוח כי לא ימצא שם מי מבני אדם לשוררה ולגרשו (טו) קננה קפוז. שמה תעשה לעצמה קן ומקום מדור ושמה תשיל בילים ותבקע, לסוליא האפרוחים ושמה תקרא בקול להמשיך האפרוחים אליה להסתירם בצלה כדרך העופות: אך שם. ר"ל לא מצאו מקום הגון לקבוץ כמו שמה: אשה רעותה. ר"ל אחת עם חברתה: (טז) דרשו מעל ספר ה'. דרשו בספר ויקרא בפ' שמיני וקראו החיות והעופות המכריעים שמה ודעו אחד אחת מהם לא יפקד יחסר מלכות שמה: אשה. אחת מהם לא תחסר את חברת' כי כולן תהיינה שמה: כי פי. אמר במקום ה'

לָא־עַכִּיבַת אֲרֵי בְּמֵימְרֵיהּ יִתְפַּנְּשׁוּן וּבְרַעוּתֵיהּ יִתְקָרְבָן וְהוּא בְּמֵימְרֵיהּ רְמָא לְהוֹן עַדְבָא וּבְרַעוּתֵיהּ פְּלִיג לְהוֹן בְּחוּטָא עַד עָלְמָא יַחְסְנוּנָהּ לְדוֹר וְדוֹר יִשְׁרוֹן בָּהּ ׃

א יַחְדּוּן דְּיָתְבִין בְּמַדְבְּרָא בְּאַרְעָא צִיחָיָא וְיִבְעוּן דְּשָׁרָן בְּמִשְׁרָא וַיְזַהֲרוּן כְּשׁוּשַׁנְּיָא׃ ב מַדֵּץ יְדוּצוּן וַיְחַדּוּן אַף בְּיַע וְחֶדְוָא יַקִּר לְבָנָן יִתְיְהִיב לְהוֹן זִיו בַּרְמֶלָא וְשָׁרוֹנָא בֵּית יִשְׂרָאֵל דִּלְהוֹן אָמְרִין אִלֵּין אִנּוּן יְקָרָא דַיְיָ זִיו תּוּשְׁבַּחְתָּא דֶאֱלָהָנָא ׃ ג אֱמַר גְּבִיָּא תַּקִּיפוּ יְדִין דִּמְרַשְׁלָן וְרַכּוּבִין דְּרֶעֱלָן חַסִּינוּ ׃ ד אֱמַרוּ לְדִמְהוֹהֵן בְּלִבְּהוֹן לְמֶעְבַּד אוֹרַיְתָא תַּקְפוּ וְלָא תִדַּחֲלוּן הָא אֱלָהֲכוֹן לְמֶעְבַּד פּוּרְעָנוּת דִּין אִתְגְּלֵי מָרֵי גְּמָרְיָא וַיְ הוּא יִתְגְּלֵי וְיִפְרְקִנְכוֹן ׃ ה בֵּכֵן יִתְפַּתְּחָן עֵינֵי בֵּית יִשְׂרָאֵל דְּאִינּוּן בְּסָמָן מִן אוריתא

ת"א פרש הפרח יומא מ כא ודף לט:

רש"י

לצאתם אף כאן רומז של פי הוא קבצן: (יז) והוא הפיל להן. עכשיו הנביא מומר על הקב"ה והוא הפיל להם לאומן המיות והשופות גורל שיעלו אלו לחלקם:

לה (א) יששום. ישישו עליהם כמו ישוסו מהם כמו (ירמיה י) בני ילאוני שפתרונו ילאו ממנו וכן בשלם הבשר [מלכים א יט] בשל לתם הבשר: מדבר וציה. ירושלים הקרויה ציה ולשון הקרויה מדבר הן ישוסו על מפלתם של גבורי עובדי כוכבים ופרס: ותגל ערבה. ערבתה של ירושלים: (ב) ורנן. כמו ולרנן: הלבנון.

מצודת דוד

הוא פי הוא לוה שיבולו ורוח של פי הוא קבלנוהו הדבור שיולא בספתח רוח והוא כפל ענין במ"ש: (יז) והוא הפיל. ר"ל נתנם לחלקם אלו כפל לתן בגורל: חלקתה. שיהו חלק להם בקו המדה והוא ענין תלילה:

לה (א) ישושום מדבר וציה. א"י שהיה עתה כמדבר ולים ישישו אז: ותגל ערבה. א"י שהיה עתה בערב' תגל אז וכפל הדבר במ"ש: ותפרח. תעלה פרחים כתבלה: (ב) אף גילת ורנן. ד"ל תגל גילה אחר גילה: כבוד הלבנון. הספאר והכבוד שיש בלבנון יהוה לה מה' וגם יותן לה היד הכרמל והשרון ר"ל הטיב מתולה מכל טוב: המה. יושבי המדבר ההיא יראו כבוד ה': (ג) חזקו. הוא מאמר ה' אל הנביאים חזקו ידים הרפות ר"ל בשרו הגאולי לחי שידיו רפות ומתייאשים מן הגאולה: וברכים. את מי שברכיו כורעות ומוטות ליפול אמלו וחזקו והוא כפל ענין במ"ש: (ד) לנמהרי לב. לאלה שלבם מתחות מהירות הגאולה ומלטערים על לימורה אמרו לבם חזקו לבבכם ואל תירא לחטוא מן לא תבא עוד: הנה באמת. אלהיכם יבוא לנקום עתה ולשלם גמול הרחוי לאלהים לפי מדת המשפט ואז יבוא הוא ויושיעכם: (ה) אז וכו'. ר"ל ישראל שהיו בין האומות כעורים וחרשים רואים עלבונם ושומעים הרפתם ושונאים עלמם

מצודת ציון

לאיפה: (יז) בקו. הוא חבל המדה:

לה (א) ישושום. המ"ם במקום וי"ן המוספת כמעלים כגון יאמתון יזכרון: וציה. מקום שמתון: ערבה. עניינו כמו מדבר: כחבצלת. הוא הורד וכן חבצלת השרון (ש"ה ב): (ב) כבוד. ר"ל פאר: הלבנון. שם יער בא"י: הדר. ענין יופי: הכרמל. כן נקרא מקום שדות וכרמים: והשרון. הוא מקום מרעה שמן: (ג) רפות. מלי רפיון: כושלת. ענין חלשות ומטות ליפול. אמצו. ענין חזק: (ד) לנמהרי. מלשון מהירות: (ה) תפקחנה

עֵינֵי עִוְרִים וְאָזְנֵי חֵרְשִׁים תִּפָּתַחְנָה׃ ו אָז
יְדַלֵּג כָּאַיָּל פִּסֵּחַ וְתָרֹן לְשׁוֹן אִלֵּם כִּי־
נִבְקְעוּ בַמִּדְבָּר מַיִם וּנְחָלִים בָּעֲרָבָה׃ ז וְהָיָה
הַשָּׁרָב לַאֲגַם וְצִמָּאוֹן לְמַבּוּעֵי מָיִם בְּנִוֵּה
תַּנִּים רִבְצָה חָצִיר לְקָנֶה וָגֹמָא׃ ח וְהָיְתָה־
שָּׁם מְסִלּוּל וָדֶרֶךְ וְדֶרֶךְ הַקֹּדֶשׁ יִקָּרֵא לָהּ
לֹא־יַעֲבָרֶנּוּ טָמֵא וְהוּא־לָמוֹ הֹלֵךְ דָּרֶךְ
וֶאֱוִילִים לֹא יִתְעוּ׃ ט לֹא־יִהְיֶה שָׁם אַרְיֵה
ופריץ

תַּמָּן יִסְקוּן קָנֶה וְגוֹמָא׃ ה וִיהֵי תַּמָּן כָּבֵשׁ אוֹרַח וְתִקּוּן אוֹרְחָא דְקוּדְשָׁא
יִתְקְרֵי לָהּ לָא יָעְדוּן בָּהּ מְסַאֲבִין וְלָא יִסְקוּן עָדֵי אוֹרְחָא וּרְלָא אֲלִיפוּ לָא
יִטְעוּן׃ ט לָא יְהֵי תַּמָּן מְרַךְ מִבְּאַשׁ וְשִׁלְטוֹן מְעִיק לָא יְגַזְּנֵיהּ וְלָא יִשְׁתַּכְּחוּן
תמן

ת״א לז ידלג סנהדרין יט לא :

הרשעים היא יבא ואתכם יושיע : (ה) עיני עורים · אותם שהיו עד הנה עורים מהכיר את מורמו עליהם : ואזני חרשים · שלא היו שומעים לקול נביאים עד הנה תפקחנה ותפתחנה כי אתן להם רוח נכון לירא אותי . ועל ישראל הוא אומר שקראם עורים וחרשים כענין שנאמר החרשים שמעו וגו׳ : (ו) אז ידלג כאיל פסח וגו׳ . ישראל שהם עכשיו פסחים וחגשים מלינו שקורא׳ פסחים חגשים כמו שנאמר פסחים בזזו בז : ותרון . ביטוחי : לשון אלם . לשונם של ישראל שהיו בין אויביהם אלמים שומעים חרפות ואינם משיבים : כי נבקעו במדבר מים . כי תשמחם ישועתי ויפרחו כמדבר ליה הלמאה למים ומעיינות נבקעים בחוכה כלומר כי ילמחו יעשו לנחלאים : (ז) והיה השרב לאגם· החאב להשועה יהא נוטע והנביא דבר בלשון משל : בנוה תנים רבצה וגו׳ · בנוה מקום שהיה מדבר

ר״ש״י

ליה שהוא נוה מרבץ תנין יהיה לא מקום חציר הנעשה לקנה וגומא ואין דרך קנה וגומא בדלים אלא במקום מים כענין שנאמר הינאה גומא בלי בלה (איוב ח) : רבצה . שם דבר היא כמו מרבץ שהרי אינו מפיק ה״א : (ח) והיה שם מסלול . לעוברים ושבים : לא יעברנו · לאותו דרך שוש טמא כלומר לא יהיה עוד לעכו״ם : והוא למו.והוא הדרך של אותן עוריים וחרשים ופסחים ואלמים המזכרים למעלה יהיה הילוך לאותו דרך ואפילו הם אוילים לא יתעו כי אישרנו לפניהם : (ע) ופריץ חיות . חזיר מיער (תהלים ע) אין לך פריץ בחיות כחזיר הבר וגם אריה מסובכו (ירמיה ד) היא נבוכדנצר לא ימצא שם : בל יעלנה · לאותה הדרך. דרך משמש לשון זכר ולשון נקבה כדכתיב את הדרך אשר ילכו בה (שמות יח) הרי נקבה : בדרך אחד ילמו עליך (דברים יח) הרי זכר : לא תמצא

מצודת ציון

תפתחנה כמו תפקח את עיני (זכריה יב) : (ו) ידלג · עניין קפיצה כמו תדלג על ההרים (ש״ה ב) . פסח · חגר ו ותרון · מלשון רנה : (ז) השרב · עניין יבשות החוש כמו ולא יכה שרב ושמש (לקמן מ״ט) : לאגם · מקום קבוץ המים . וצמאון · ר״ל מקום יובש . למבועי . עניין מעין ומקור וכן ותשבר כד על המבוע (קהלת י״ב) : בנוה · כמדור : תנים · מין נחש : רבצה · עניין השכיבה לנוח : חציר · דשא : לקנה וגומא · שם מיני למחים : [ח]מסלול. מלי מסילה ודרך כבושה : למו · להם : יתעו · תל׳ תועה : ופריץ

יהיה מסילה · ודרך כבושה ויקרא בשם דרך הקדש : טמא · לישראל : הולך דרך · כין הרגיל ללכת בדרך כין האוילים בענין הברת הדרך על כי לא הורגלו׳ ללכת בדרך : לא יתעו · לא יהיו הושים בזה הדרך כי יהיה דרך כבושה : (ט) לא יהיה שם · בזה הדרך לא יבוא אריה · ואפילו הפריץ שבחיות המורע נדר החיות ללכת במקום אחשים הנה לא יעלה בדרך הזה ולא תמצא שמה · והלכו גאולים · ולכן ילכו שם ישראל

מצודת דוד

כאלו לא יראו ולא ישמעו הנה אז יראו ושמעו : (ו) אז ידלג · ישראל שהיו השוטי כח כחגרים ידלגו אז כמו איל : ותרון · ישראל שהיו כאלם לא יפתח פיו ימלא לשונם רינה : כי נבקעו · במקום שלא היה מים יבקעו מעינות מים וכן ונחלים בערבה ור״ל ימלא יצא רב להמלאים : (ז) והיה השרב · מקום היובש מרב החוש יהפך להיות לגם מים ומקום למלון יהפך להיות שמה מבועי מים ר״ל הספלות התפוח למשל רב : בנוה . במדור שהיה מרבץ להגיס השוב להיות רשוב ולשמח שמה דשא להיות קנה וגומא שאינם גדלים אלא במקום רשוב מאד : (ח) והיה שם מסלול · בהמקומות השוממות אחר מהעכו״ם : והוא כמו · הדרך הזה יהיה מיוחד לכם טמא · לישראל : הולך דרך · כין הרגיל ללכת בדרך כין האוילים בענין הברת הדרך על כי לא הורגלו׳ ללכת בדרך : לא יתעו · לא יהיו הושים בזה הדרך כי יהיה דרך כבושה : (ט) לא יהיה שם · בזה הדרך לא יבוא אריה · ואפילו הפריץ שבחיות

תַּמָּן וִיהֹכוּן פְּרִיקִין׃
י וּפְרִיקַיָּא דַיְיָ יְתוּבוּן
וַיְתַבְּנְשׁוּן מַבְּנֵי גַלְוָתְהוֹן
וְיֵעֹלוּן לְצִיּוֹן בְּתוּשְׁבַּחְתָּא
וְחָדְוַת עָלַם תְּהֵי לְהוֹן דִּי
לָא פְּסָקָא וַעֲנָן יֶקֶר תְּהֵי
מַטַּל עַל רֵישְׁהוֹן בּוּעַ
וְחָדְוָא יִשְׁכְּחוּן וַיְסוּף מִנְּהוֹן
מִבֵּית יִשְׂרָאֵל דְּוָנָא
וְתַיְנְחָתָא׃

א וַהֲוָה בְּאַרְבַּע עַסְרֵי
שְׁנִין לְמַלְכָּא חִזְקִיָּה סְלִיק
סַנְחֵרִיב מַלְכָּא דְאַתּוּר עַל
כָּל קִרְוָיָא דְבֵית יְהוּדָה
פְּרִיכְתָּא וְאַחֲדִנּוּן׃ ב וּשְׁלַח
מַלְכָּא דְאַתּוּר יַת רַב שָׁקֵה
מִלְּכִישׁ לִירוּשְׁלֶם לְוָת
מַלְכָּא חִזְקִיָּה בְּמַשְׁרְיָת
סַגִּיאָוְתָם בְּמִזְיַקַת בְּרַכְתָּא
עִלְּיָתָא דְכִבִּישׁ חַקְל
מְשַׁטַּח קָצְרָיָא׃ ג וּנְפַק
לְוָתֵיהּ אֶלְיָקִים בַּר חִלְקִיָּה
דִּי מְמָנָא עַל בֵּיתָא וְשֶׁבְנָא
סַפְרָא וְיוֹאָח בַּר אָסָף דִּי מְמָנָא עַל דָּכְרְנָיָא׃ ד וַאֲמַר לְהוֹן רַבְשָׁקֵה
אֲמַרוּ כְעַן לְחִזְקִיָּה כְּדֵן אֲמַר מַלְכָּא דְּרַבְּתָנָא מַלְכָּא דְאַתּוּר מָה רִיחֲצָנָא
הדין

תולדות אהרן

ופדויי ה׳ כרכות ט כה שבת ט פח סנהד׳ יא׳ ק: שמות ומשמח סוכה ד מח :

הגרי״ב ויפלא המלך מ״ב ח כל הסימן : בתעלת הכרכה לעיל ז ג .

ר״ש״י

תמצא . היה רעה שם : (י) ושמחת עולם . שמחה אשר מעולם שהיתה להם כבר בדרך ילילתן ממצרים וה׳ הולך לפניהם יומם (שמות יג) : ונסו. היגון והאנחה מהם : (ג) בתעלת . פוטיר בלע״ז. בריכה . מקום כינוס מים חפור בקרקע בידי אדם

מצודת דוד

הנגאלים מן האומות מבלי אימה ופחד · (י) ופדויי ה׳ · ישראל אשר יפדם ה׳ מן הגלות ישובון לארצם ויבואו לציון ברנה : ושמחת עולם . השמחה שהיה להם מימות עולם תשכון על ראשם : ישיגו · כאלו ירדפו אחריהם ויגיעום : ונסו · היגון והאנחה׳ יגוס ויברח מפניהם ולא עליהם יהיו : ירושלים : בתעלת · בתעלה המשכת מהברכה העליונה אשר היא מהמילה ההולך אל הבית שמכנסי׳ שם הנגדים ושומרים שמה מול הבית לנגנם : (ג) על הבית · המונה על בית המלך : המזכיר · הממונה על ספר הזכרונות : (ד) מה

ופְרִיץ חַיּוֹת בַּל־יַעֲלֶנָּה לֹא תִמָּצֵא שָׁם
וְהָלְכוּ גְאוּלִים׃ י וּפְדוּיֵי יְהוָה יְשֻׁבוּן וּבָאוּ
צִיּוֹן בְּרִנָּה וְשִׂמְחַת עוֹלָם עַל־רֹאשָׁם שָׂשׂוֹן
וְשִׂמְחָה יַשִּׂיגוּ וְנָסוּ יָגוֹן וַאֲנָחָה׃

לו א וַיְהִי בְּאַרְבַּע עֶשְׂרֵה שָׁנָה לַמֶּלֶךְ
חִזְקִיָּהוּ עָלָה סַנְחֵרִיב מֶלֶךְ־אַשּׁוּר עַל־כָּל־
עָרֵי יְהוּדָה הַבְּצֻרוֹת וַיִּתְפְּשֵׂם׃ ב וַיִּשְׁלַח
מֶלֶךְ־אַשּׁוּר אֶת־רַבְשָׁקֵה מִלָּכִישׁ
יְרוּשָׁלַיִם אֶל־הַמֶּלֶךְ חִזְקִיָּהוּ בְּחַיִל כָּבֵד
וַיַּעֲמֹד בִּתְעָלַת הַבְּרֵכָה הָעֶלְיוֹנָה בְּמְסִלַּת
שְׂדֵה כוֹבֵס׃ ג וַיֵּצֵא אֵלָיו אֶלְיָקִים בֶּן־
חִלְקִיָּהוּ אֲשֶׁר עַל־הַבָּיִת וְשֶׁבְנָא הַסֹּפֵר
וְיוֹאָח בֶּן־אָסָף הַמַּזְכִּיר׃ ד וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם
רַבְשָׁקֵה אִמְרוּ־נָא אֶל־חִזְקִיָּהוּ כֹּה־אָמַר
הַמֶּלֶךְ הַגָּדוֹל מֶלֶךְ אַשּׁוּר מָה הַבִּטָּחוֹן הַזֶּה
אשר

תולדות אהרן

ד׳ ואמר להון רבשקה אמרו כען לחזקיה כדן אמר מלכא דאתור מה רחצנא הדין

הגרי״ב ויעל המלך מ״ב ח כל הסימן : בתעלת הברכה לעיל ז ג .

ר״ש״י

לתת בו דגים ארוך ורחב : במסילת . דרך כבושה קמי״ן בלע״ז : שדה כובס . ת״י חקל מסמח קלריא שטומאין שם הכובסים את הבגדים : (ג) המזכיר · כותב הזכרונות בספר דברי הימים · (ד״ח המזכיר איזה דין בא לפניו ראשון שיפסקנו ראשון) : אמרתי

מצודת ציון

(ע) ופריץ · עניין עזות והתחזקות : (י) ישיגו · עניין הקרוב והדבוק : ונסו · עניין בריחה : יגון · מלשון הוגה ולשר :

לו (א) הבצורות · החזקות : ויתפשם · כבשם ולכדם : (ב) בחיל . עניין לחלות עם : כבד · עניין רבוי וכן עמך הכבד הזה (מ״א ג) · (ג) בתעלת הברכה · הברכה הוא מקום כמו בחגים ובסיד ושם מתכנסים המים והתעלה היא החפירה המחוך לו ובעת הצורך מחמיכים לה אחת המים מן הברכה וכן אל הלא העלה הבריכה (לעיל ז) : נחמילת

אֲשֶׁר בָּטַחְתָּ׃ ה אָמַרְתִּי אַךְ־דְּבַר־שְׂפָתַיִם
עֵצָה וּגְבוּרָה לַמִּלְחָמָה עַתָּה עַל־מִי בָטַחְתָּ
כִּי מָרַדְתָּ בִּי׃ ו הִנֵּה בָטַחְתָּ עַל־מִשְׁעֶנֶת
הַקָּנֶה הָרָצוּץ הַזֶּה עַל־מִצְרַיִם אֲשֶׁר יִסְמָךְ
אִישׁ עָלָיו וּבָא בְכַפּוֹ וּנְקָבָהּ כֵּן פַּרְעֹה
מֶלֶךְ־מִצְרַיִם לְכָל־הַבֹּטְחִים עָלָיו׃ ז וְכִי־
תֹאמַר אֵלַי אֶל־יְהוָה אֱלֹהֵינוּ בָּטָחְנוּ הֲלוֹא
הוּא אֲשֶׁר הֵסִיר חִזְקִיָּהוּ אֶת־בָּמֹתָיו וְאֶת־
מִזְבְּחֹתָיו וַיֹּאמֶר לִיהוּדָה וְלִירוּשָׁלִַם לְפָנַי
הַמִּזְבֵּחַ הַזֶּה תִּשְׁתַּחֲווּ׃ ח וְעַתָּה הִתְעָרֶב נָא
אֶת־אֲדֹנִי הַמֶּלֶךְ אַשּׁוּר וְאֶתְּנָה לְךָ אַלְפַּיִם
סוּסִים אִם־תּוּכַל לָתֶת לְךָ רֹכְבִים עֲלֵיהֶם׃
ט וְאֵיךְ תָּשִׁיב אֵת־פְּנֵי פַחַת אֶחָד עַבְדֵי
אֲדֹנִי הַקְּטַנִּים וַתִּבְטַח לְךָ עַל־מִצְרַיִם לְרֶכֶב
וּלְפָרָשִׁים׃ י וְעַתָּה הֲמִבַּלְעֲדֵי יְהוָה עָלִיתִי
עַל
עֲלֵיהוֹן׃ ט וְאֵיכְדֵין אַתְּ מְדַמֵּי לַאֲתָבָא אַת אַפֵּי חַד מִשְׁלְטוֹנֵי עַבְדֵי רִבּוֹנִי
זְעֻרָיָא וְאִתְרַחֲצָתָא לָךְ עַל מִצְרַיִם לְרִתְיְכִין וּלְפָרָשִׁין׃ י וּכְעַז הֲבַר מִמֵּימְרָא דַיְיָ

תרגום

הֲדֵין דְּאִתְרַחֲצָתָא׃
ה אֲמַרִית בְּרַם בְּמִלֵּל סִפְוָן
בְּמִלְּךָ וּגְבוּרָא אֲעֵבִיד
קְרָבָא כְּעַן עַל מַן
אִתְרַחֲצָתָא אֲרֵי מְרַדְתָּא
בִּי׃ ו הָא אִתְרַחֲצָתָא עַל
סָמְךָ קְנָיָא רְעִיעָא הָדֵין
עַל פַּרְעֹה מַלְכָּא דְמִצְרַיִם
דְּאִם יִסְתְּמִיךְ גַּבְרָא עֲלוֹהִי
וַיֵּעוֹל בִּידֵיהּ וַיִבְזְעֵנֵיהּ כֵּן
פַּרְעֹה מַלְכָּא דְמִצְרַיִם לְכָל
דְּמִתְרַחֲצִין עֲלוֹהִי׃ ז וַאֲרֵי
תֵּימְרוּן לִי עַל מֵימְרָא דַיְיָ
אֱלָהָנָא אִתְרַחֲצְנָא הֲלָא
הוּא דַאֲעֵדִי חִזְקִיָּה יַת
בָּמָתוֹהִי וְיַת אֲגוֹרוֹהִי וַאֲמַר
לֶאֱנָשׁ יְהוּדָה וּלְיָתְבֵי
יְרוּשְׁלֵם קֳדָם מַדְבְּחָא
הָדֵין תִּסְגְּדוּן׃ ח וּכְעַן
אִתְעָרַב כְּעַן עִם רִבּוֹנִי
מַלְכָּא דְאַתּוּר וְאֶתֵּן לָךְ
תְּרֵין אַלְפִּין סוּסָוָן אִם
תְּכִיל לְמִנָּאָה עֲלָךְ רָכְבִין

סַגְקִית לְאַרְעָא הָדָא
לְחַבְּלוּתָהּ יְיָ אֲמַר לִי סַק
עַל אַרְעָא הָדָא וְחַבְּלָהּ׃
יא וַאֲמַר אֶלְיָקִים וְשֶׁבְנָא
וְיוֹאָח לְרַב שָׁקֵה מַלֵּיל
כְּעַן עִם עַבְדָךְ אֲרָמִית
אֲרֵי שְׁמָעַן אֲנַחְנָא וְאַל
תְּמַלֵּיל עִמָּנָא יְהוּדִית
קֳדָם עַמָּא דִי עַל שׁוּרָא׃
יב וַאֲמַר רַב שָׁקֵה הֲלַות
רִבּוֹנָךְ וָעָלָךְ שַׁלְחַנִי רִבּוֹנִי
לְמַלָּלָא יַת פִּתְגָּמַיָּא הָאִלֵּין
הֲלָא עַל גַּבְרַיָּא דְיָתְבִין
עַל שׁוּרָא לְמֵיכַל יַת
מַפְקַתְהוֹן וּלְמִשְׁתֵּי יַת
מֵימֵי רַגְלֵיהוֹן כְּ צִ יָ רָ א
עִמְּכוֹן׃ יג וְקָם רַב שָׁקֵה
וְאַכְלֵי בְּקָל רַב יְהוּדִית
וַאֲמַר שְׁמַעוּ יַת פִּתְגָּמֵי
מַלְכָּא דְרַבְּתָנָא מַלְכָּא
דְאַתּוּר׃ יד כְּדֵנָן אֲמַר
מַלְכָּא לָא יְטַעֵי לְכוֹן
חִזְקִיָּה אֲרֵי לָא יְכִיל
לְשֵׁיזָבָא יַתְכוֹן׃ טו וְלָא
יַרְחִיץ יַתְכוֹן חִזְקִיָּה עַל
מֵימְרָא דַיְיָ לְמֵימַר שֵׁיזְבָא יְשֵׁיזְבִנָּא יְיָ לָא תִתְמְסַר קַרְתָּא הָדָא בְּיַד מַלְכָּא

עַל־הָאָרֶץ הַזֹּאת לְהַשְׁחִיתָהּ יְהוָה אָמַר
אֵלַי עֲלֵה אֶל־הָאָרֶץ הַזֹּאת וְהַשְׁחִיתָהּ׃
יא וַיֹּאמֶר אֶלְיָקִים וְשֶׁבְנָא וְיוֹאָח אֶל־
רַבְשָׁקֵה דַּבֶּר־נָא אֶל־עֲבָדֶיךָ אֲרַמִּית כִּי
שֹׁמְעִים אֲנָחְנוּ וְאַל־תְּדַבֵּר אֵלֵינוּ יְהוּדִית
בְּאָזְנֵי הָעָם אֲשֶׁר עַל־הַחוֹמָה׃ יב וַיֹּאמֶר
רַבְשָׁקֵה הֲאֶל אֲדֹנֶיךָ וְאֵלֶיךָ שְׁלָחַנִי אֲדֹנִי
לְדַבֵּר אֶת־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה הֲלֹא עַל־
הָאֲנָשִׁים הַיֹּשְׁבִים עַל־הַחוֹמָה לֶאֱכֹל אֶת־
חָרְאֵיהֶם וְלִשְׁתּוֹת אֶת־שֵׁינֵיהֶם עִמָּכֶם׃
יג וַיַּעֲמֹד רַבְשָׁקֵה וַיִּקְרָא בְּקוֹל־גָּדוֹל יְהוּדִית
וַיֹּאמֶר שִׁמְעוּ אֶת־דִּבְרֵי הַמֶּלֶךְ הַגָּדוֹל
מֶלֶךְ אַשּׁוּר׃ יד כֹּה אָמַר הַמֶּלֶךְ אַל־יַשִּׁא
לָכֶם חִזְקִיָּהוּ כִּי לֹא־יוּכַל לְהַצִּיל אֶתְכֶם׃
טו וְאַל־יַבְטַח אֶתְכֶם חִזְקִיָּהוּ אֶל־יְהוָה
לֵאמֹר הַצֵּל יַצִּילֵנוּ יְהוָה לֹא תִנָּתֵן הָעִיר
צוואתם ק׳ מימי רגליהם הזאת

ת״א לאכול וגו׳ מגילי כס.

רש״י

(ה) אמרתי. עד הנה: אך דבר שפתים. היא בפיו לאמר לא אעבוד למלך אשור ומשירלה שאעלה עליו לנצח יחזור בו עכשיו הרי עליתי מעתה לו יעבדני לו לריך הוא לנקש עלה וגבורה למלחמה: עתה. שבא העת אמור לא על מי בטחת למרוד בי: (ח) אשר יסמך איש. על הקנה הרלון הנשבר והקרומיות בולים בכפו ומוקבין לוה׳כופרעה לבוטחים בו סופן להיות לרעהן. (ז) אשר הסיר חזקיה את במותיו. ביער את

מצודת ציון

במסילת. בדרך הכבוש׳: (ו) משענת. עניו סמיכה: הרצוץ. הסבור ומרוסס כמו הרוצלות תכיוכים (עמוס ד) (ח) התערב. מל׳ ערבון ומשכון כי כשבנים תלוקים בדבר הם וכי״ת מתייב עלמו במתון בלים לא יהי׳ כדבריו הדרך הוא שכ״ת נותן ערבון לביות בטוח ומקויים: (ט) פחת. עניו

מצודת דוד

הבטחון. הם בעתוכך אשר בטחת בו למרוד בי: [ה] אמרתי. לומר אני ערק בדבר שפתים ועלת יועלים תרלם לעשות מלחמה אבל לא כן הוא כי לריכים אלים עלה עם גבורה: ועתה. הוחיל והלורך היא גם אל הגבורה ואינכה כך ח״ם על מי בטחת שיהן בן גבורה: (ו) הנה בטחת. הנה בעתוכך על מלרים הם הוא כי הלא הוא כמו משענת קנה רלון שבראשו שברה

מצודת דוד הגבעים

אשר הם יסמוך איש עליו בלים עוד הקסמין והקרומיו׳ בכפו הוא. הלא זה הוא אשר הסיר חזקיהו את במותיו אשר היו בכל הארץ ואמר לישראל ערק לעבוד בבה״מ תשתחוו ומיעטו ח״כ בעבודתו ובכאלה בעיניו: (ח) התערב נא. עתה התחייב עלמך עם אדוני אם תוכל למלאות הדבר אשר ישאל: לתת לך. לתת מלגשיך: (ט) ואיך תשיב. אח פניך להלחם עם פני פחת וכו׳ הלא אף הקטן שבכסה ממונה הוא כל אלפים: ותבטח. ח״כ ודאי כל בעתוכך בחרב ובפרשים על מלרים אשר הוא בקנה רלון: (י) המבלעדי ה׳. וכי מבלי

רש״י

הנביאים ישא מיל דמשק ואת שלל שומרון לפני מלך אשור (לעיל ט) והוא עשה לומר כאשר עשיתי לשומרון כן אעשה לירושלים: (יא) כי שומעים אנחנו. מכיריס אנחנו אותו לשון שומעים לאיטנדי״ס בלע״ז: ואל תדבר אלינו יהודית. שכל העם מכיריס בלשון יהודית והם מתפחדים מדבריך (לפי שאמר להם אמרו נא לחזקיה (סנהרי) שלא בא להפחיד העם ורבשקה ישראל מומר היה בסבוריס הם אף שמלות רבו על רבשקה אבל לבו נמשך למשפחתו ויכמרו ריחמיו): (יב) האל אדוניך. תמיהה הוא לכך נקוד חטף פתח וכי אל שניהם

מצודת דוד

נזרת המקום: ה׳ אמר. כבר ניבא ישעיה ישא וכו׳ ואת שלל שומרון (לעיל ח) ועשה לומר אבן יעשה לירושלים: (א) ארמית. בלשון ארמית: כי שומעים. כי מכיליס אותנו ארמית: יהודית. בלשון יהודית: באזני העם. בפניהם בשהם שומעים כי הכל מכיריס בו ולא מהדרך לפרסם דברי המלחמה בפני המון העם: (יב) האל אדוניך. וכי רק אל אדוניך ואליך שלחני אדוני לדבר דברי: עם האנשים. אל האנשים: לאכול. להזהירם כי יבואו במלור ותעקת רעבון ומחון יוכרחו לאכול לואה ולשתות מי רגליהם: עמכם.

לבדכם שלחני אדוני הלוא אל כולם שלחני ולכדבאתי שכל העם ישמעו וירלו ואל יסיתם חזקיהו למרוד: לאכול את צואתם. אף הם ברעב המלור יאכלו: את חריהם. רעי היולא דרך הנקב שלהם. ולשון אה תקנו סופרים לקרותו לאתם כך שמו רבותינו מקרלות הכתיבים לגנאי קורין אותן לשבח כמו (דברים כח) בעפלים בטחורים (שם) יבגלנה יבכבנה: חוריהם. לאתם. שיניהם. מימי רגליהם. שיניהם לואה לאה שיני דכרכשתא היא החלחולת שקורין בבחיא בלע״ז עומד על ידי שלש שיניס. (יד) ישיא. יתעה: (טו) עשו אתי ברכה.

מצודת ציון

ברכה: (י) המבלעדי. עניני כמו זולת: (יב) חראיהם. מל׳ חור וקבל ור״ל לואה היולאת מבקב פי הטבעת: שיניהם. הוא מי רגליס והוא קרוב מל׳ שתן: (יד) ישיא. עניו הסתה

הַזֹּאת בְּיַד מֶלֶךְ אַשּׁוּר׃ טז אַל־תִּשְׁמַעוּ
אֶל־חִזְקִיָּהוּ כִּי כֹה אָמַר הַמֶּלֶךְ אַשּׁוּר עֲשׂוּ
אִתִּי בְרָכָה וּצְאוּ אֵלַי וְאִכְלוּ אִישׁ־גַּפְנוֹ
וְאִישׁ תְּאֵנָתוֹ וּשְׁתוּ אִישׁ מֵי־בוֹרוֹ׃ יז עַד־
בֹּאִי וְלָקַחְתִּי אֶתְכֶם אֶל־אֶרֶץ כְּאַרְצְכֶם
אֶרֶץ דָּגָן וְתִירוֹשׁ אֶרֶץ לֶחֶם וּכְרָמִים׃
יח פֶּן־יַסִּית אֶתְכֶם חִזְקִיָּהוּ לֵאמֹר יְהוָה
יַצִּילֵנוּ הַהִצִּילוּ אֱלֹהֵי הַגּוֹיִם אִישׁ אֶת־
אַרְצוֹ מִיַּד מֶלֶךְ אַשּׁוּר׃ יט אַיֵּה אֱלֹהֵי
חֲמָת וְאַרְפָּד אַיֵּה אֱלֹהֵי סְפַרְוַיִם וְכִי־הִצִּילוּ
אֶת־שֹׁמְרוֹן מִיָּדִי׃ כ מִי בְכָל־אֱלֹהֵי הָאֲרָצוֹת
הָאֵלֶּה אֲשֶׁר־הִצִּילוּ אֶת־אַרְצָם מִיָּדִי כִּי־
יַצִּיל יְהוָה אֶת־יְרוּשָׁלִַם מִיָּדִי׃ כא וַיַּחֲרִישׁוּ
וְלֹא־עָנוּ אֹתוֹ דָּבָר כִּי־מִצְוַת הַמֶּלֶךְ הִיא
לֵאמֹר לֹא תַעֲנֻהוּ׃ כב וַיָּבֹא אֶלְיָקִים בֶּן־
חִלְקִיָּהוּ אֲשֶׁר־עַל־הַבַּיִת וְשֶׁבְנָא הַסֹּפֵר
וְיוֹאָח בֶּן־אָסָף הַמַּזְכִּיר אֶל־חִזְקִיָּהוּ קְרוּעֵי
בְגָדִים וַיַּגִּידוּ לוֹ אֵת דִּבְרֵי רַבְשָׁקֵה׃

תרגום

דְּאַתּוּר׃ טז לָא תְקַבְּלוּן
מִן חִזְקִיָּה אֲרֵי כְּדֵנָן
אָמַר מַלְכָּא דְּאַתּוּר עֲבִידוּ
עִמִּי שְׁלָמָא וּפּוּקוּ לְוָתִי
וְאֶכּוּלוּ גֻּבַר פֵּרֵי גוּפְנֵהּ דִּי
וּגְבַר פֵּרֵי תֵינֵהּ וּשְׁתּוּ
גְּבַר מֵי גּוּבְיֵהּ׃ יז עַד
מֵיתַי וְאֶדְבַּר יָתְכוֹן
לְאַרְעָא טָבָא כְּאַרְעֲכוֹן
אַרְע עִבּוּר וַחֲמַר אַרְע
חִקְלִין וְכַרְמִין׃ יח דִּלְמָא
יְטַעֵי יַתְכוֹן חִזְקִיָּה לְמֵימַר
יְיָ יְשֵׁזְבִנָּא הַשֵּׁיזְבָא הַחֲלַת
עַמְמַיָּא גְּבַר יָת אַרְעֵיהּ
מִיַּד מַלְכָּא דְּאַתּוּר׃
יט אָן אֲלָהֵי חֲמָת וְאַרְפָּד
אָן אֲלָהֵי סְפַרְוָיִם וַאֲרֵי
שֵׁיזְבוּ יָת שֹׁמְרוֹן מִן יְדִי׃
כ מַן בְּכָל אֲלָהֵי אַרְעָתָא
הָאִילֵן דְּשֵׁיזְבוּ יָת אַרְעֵהוֹן
מִן יְדִי אֲרֵי יְשֵׁיזֵב יְיָ יָת
יְרוּשְׁלֶם מִן יְדִי׃ כא וּשְׁתִיקוּ
וְלָא אֲתִיבוּ יָתֵיהּ פִּתְגָמָא
אֲרֵי תַּפְקִידַת מַלְכָּא הִיא
לְמֵימַר לָא תְתִיבוּנֵיהּ׃
כב וַאֲתָא אֶלְיָקִים בַּר
חִלְקִיָּהוּ דִּי מִמְּנָא עַל בֵּיתָא
דְּרַבְרְבָנָא לְוָת חִזְקִיָּה כַּד

וְשֶׁבְנָא סֹפֵר וְיוֹאָח בֶּן־אָסָף הַמַּזְכִּיר בָּאוּ אֶל־חִזְקִיָּהוּ קְרוּעֵי בְגָדִים וַיַּגִּידוּ לוֹ אֵת דִּבְרֵי רַבְשָׁקֵה׃

ויהי

ת״א עד כותלי סנהדרין יא לז: אי ככל מגלה לז יא תולין ו פח . ויבא וגו׳ מ״ק ו כז סנהדרין ז :

רש״י

לאו אלי לשלוס ובדכוני והביאו אלי תשורת שלום . ברכה : שו״לד בלש״ז כמו ויברך ישקב את פרעה (בראשית מז) : ואכלו איש גפנו . ואלך מעליכם ושבו בשלום עד שאמלא ארץ טובה כארצכם ואגלה אתכם שם כי כן דרכי להעביר התומות מארץ אל ארץ כמה שנאמר (לעיל י) ואסיר גבולות עמים :

מצודת ציון

הסתם וכהוי כמו הנתם הביאלי (בראשית ג) : (עז) ברכה . עניין מנחה ותשורת שלום כמו קח נא את ברכתי (שם ל״ג) : (יז) ותירוש . עניני כיין : (יח) יסית . מלי הסתה ופתוי: (כא) ויחרישו . שתקו : ותוכחה .

ותוכחה

שבכם מארצם לארץ אחרת : ארץ דגן . ארץ המגדל דגן : שאין ממש בדברים כי הלא הם מלולו וכו׳ : איש . ר״ל כל אלוהי וכי׳ אלהי סמרון בלילו את שמרון מידי : (כ) מי בכל כו׳ . ר״ל וכי מי מאלהי העמים המל את ארצו מידי לשתחוות שכי יגיל את ירושלים מידי:(כב)קרועי בגדים . על שהשמו דברי רבשקה המחרף ומגדף כלפי מעלה להדמותו לאלהי עמי הארצות:

ישעיה לז תרגום עה

לז א וַיְהִי כְּשָׁמְעַ הַמֶּלֶךְ חִזְקִיָּהוּ וַיִּקְרַע
אֶת־בְּגָדָיו וַיִּתְכַּס בַּשָּׂק וַיָּבֹא בֵּית יְהוָה׃
ב וַיִּשְׁלַח אֶת־אֶלְיָקִים אֲשֶׁר־עַל־הַבַּיִת
וְאֵת שֶׁבְנָא הַסּוֹפֵר וְאֵת זִקְנֵי הַכֹּהֲנִים
מִתְכַּסִּים בַּשַּׂקִּים אֶל־יְשַׁעְיָהוּ בֶן־אָמוֹץ
הַנָּבִיא׃ ג וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו כֹּה אָמַר חִזְקִיָּהוּ
יוֹם־צָרָה וְתוֹכֵחָה וְנִאָצָה הַיּוֹם הַזֶּה כִּי־בָאוּ
בָנִים עַד־מַשְׁבֵּר וְכֹחַ אַיִן לֵלֶדֶת׃ ד אוּלַי
יִשְׁמַע יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֵת׳ דִּבְרֵי רַבְשָׁקֵה
אֲשֶׁר שְׁלָחוֹ מֶלֶךְ־אַשּׁוּר אֲדֹנָיו לְחָרֵף
אֱלֹהִים חַי וְהוֹכִיחַ בִּדְבָרִים אֲשֶׁר שָׁמַע
יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וְנָשָׂאתָ תְפִלָּה בְּעַד הַשְּׁאֵרִית
הַנִּמְצָאָה׃ ה וַיָּבֹאוּ עַבְדֵי הַמֶּלֶךְ חִזְקִיָּהוּ
אֶל־יְשַׁעְיָהוּ׃ ו וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם יְשַׁעְיָהוּ כֹּה
תֹאמְרוּן אֶל־אֲדֹנֵיכֶם כֹּה אָמַר יְהוָה אַל־
תִּירָא מִפְּנֵי הַדְּבָרִים אֲשֶׁר־שָׁמַעְתָּ אֲשֶׁר
גִּדְּפוּ נַעֲרֵי מֶלֶךְ־אַשּׁוּר אוֹתִי׃ ז הִנְנִי נוֹתֵן

תרגום

א וַהֲוָה כַּד שְׁמַע
מַלְכָּא חִזְקִיָּה וּבְזַע יָת
לְבוּשׁוֹהִי וְאִתְכַּסִי בְּסַקָּא
וְעָל לְבֵית מַקְדְּשָׁא דַיְיָ׃
ב וּשְׁלַח יָת יְהוֹיָקִים וָת
אֶלְיָקוּסְדִי מְמַנָּא עַל בֵּיתָא
וְיָת שֶׁבְנָא סַפְרָא וְיָת סָבֵי
כַהֲנֵיָא כַּד מְכַסָּן סַקָּיָא
לְוָת יְשַׁעְיָה בַּר אָמוֹץ
נְבִיָּא׃ ג וַאֲמַרוּ לֵיהּ כְּדֵנָן
אָמַר חִזְקִיָּה יוֹם עָקָא
וְתַסְכִּיתָא וְנִיאוּצָא יוֹמָא הָדֵין
אֲרֵי אֲקִיפְתָּנָא עָקָא
בְּאִתְּתָא דְּיָתְבָא עַל מַתְבְּרָא
וְחַיִל לֵית לַהּ לְמֵילַד׃
ד מָאֵם שְׁמַע יְקָדָם יְיָ
אֱלָהָךְ יָת פִּתְגָמֵי רַבְשָׁקֵה
דְּשַׁלְחֵיהּ מַלְכָּא דְּאַתּוּר
רַבּוֹנֵיהּ לְחַסָּדָא עָמָא דַיְיָ
קַיָּמָא וְלֵעֵבִיד פּוּרְעָנוּתָא
עַל כָּל פִּתְגָמַיָּא דְּשָׁמְעִין
קָדָם אֱלָהָךְ וַתְתְחַנַּן בְּצִלּוֹ
עַל שְׁאָרָא דְּאִשְׁתְּאַר׃
ה וַאֲתוֹ עַבְדֵי מַלְכָּא חִזְקִיָּה
לְוָת יְשַׁעְיָה׃ ו וַנְאֲמַר
לְהוֹן יְשַׁעְיָה כְּדֵין תֵּימְרוּן
לְרַבּוֹנְכוֹן כְּדֵנָן אֲמַר יְיָ לָא
תִדְחַל מִן קֳדָם פִּתְגָמַיָּא
דִּי שְׁמַעְתָּא דְּחַסְדּוּ עוּלֵימֵי
מַלְכָּא דְּאַתּוּר קֳדָמָי׃ ז הָא
אֲנָא יָהִיב בֵּיהּ רוּחָא וְיִשְׁמַע בְּשׁוֹרָא וַיְתוּב לְאַרְעֵיהּ

ת״א ויהי כשמוע מועד קטן שם סנהדרין שם .
חגרי״ב ויהי כשמוע המלך מ״ב י״ט כל הסימן

ואפלגיה

רש״י

על ששמעו גידופי השם והיא כמו ברכת השם : (ג) ותוכחה . אפרומנמ״ע בלע״ז האויבים מוכיחים להשתבח בהלחמתם לאמר ידינו רמה ואין אלהים כאלהינו : וכי באו בנים . בני ישראל בניו של הקב״ה : עד משבר וכח אין ללידה .

מצודת דוד

לז (א) ויתכס . כסה עצמו בשק דרך צער ואבל : (ג) ותוכחה . האויב מתווכח להשתבח בהלחמתו ואומר ידו רמה : ונאצה . מבזה את המקום בדברי חרוף : כי באו בנים . דימה בני הדור לאשה הכורעת ללדת בניה ויושבת על המשבר ואין כח להוליד בניה : (ד) אולי ישמע ה׳ . אלוהי יתן לב לשמוע : והוכיח . התווכח בדברים כאשר שמע כי : ונשאת . ואומר לזה אלהי מעמך שתשא התפלה לה׳ : השארית הנמצאה. שארית ישראל הנמצא בירושלים

מצודת ציון

לז (ג) ותוכחה . ענין ויכוח וברור דבריס : ונאצה . ענין בזיון וכן אלו הלחמים (ש״א כ) : משבר . מקום מושב היולדת וכן במשבר בניס (הושע י״ג) : (ד) אולי . אלוהי וכן אולי ירחם ה׳ בעניי (ש״ב י״ו) : והוכיח . התווכח . נדפו . חרפו : (ז) רוח . רצון כמו אל תאר יהי׳ שמה הרוח ללכת (יחזקאל ל) : ישיאך

כי כבר בכם . ערי המלוכות שביהודה : (ז) נותן בו רוח . לעיר רצונו ללכת מפה כאשר ישמע שמועה היא שמועת תרהקמי מלך כוש : ושב אל ארצו . סוף הדבר יהיה שיחזור אל ארצו בפחי כסף ובארצו אפילו אותו בחרב :

בוֹ רוּחַ וְשָׁמַע שְׁמוּעָה וְשָׁב אֶל־אַרְצוֹ
וְהִפַּלְתִּיו בַּחֶרֶב בְּאַרְצוֹ׃ ח וַיָּשָׁב רַבְשָׁקֵה
וַיִּמְצָא אֶת־מֶלֶךְ אַשּׁוּר נִלְחָם עַל־לִבְנָה
כִּי שָׁמַע כִּי נָסַע מִלָּכִישׁ׃ ט וַיִּשְׁמַע עַל־
תִּרְהָקָה מֶלֶךְ־כּוּשׁ לֵאמֹר יָצָא לְהִלָּחֵם אִתָּךְ
וַיִּשְׁמַע וַיִּשְׁלַח מַלְאָכִים אֶל־חִזְקִיָּהוּ לֵאמֹר׃
י כֹּה תֹאמְרוּן אֶל־חִזְקִיָּהוּ מֶלֶךְ־יְהוּדָה
לֵאמֹר אַל־יַשִּׁאֲךָ אֱלֹהֶיךָ אֲשֶׁר אַתָּה בוֹטֵחַ
בּוֹ לֵאמֹר לֹא תִנָּתֵן יְרוּשָׁלִַם בְּיַד מֶלֶךְ
אַשּׁוּר׃ יא הִנֵּה אַתָּה שָׁמַעְתָּ אֲשֶׁר עָשׂוּ
מַלְכֵי אַשּׁוּר לְכָל־הָאֲרָצוֹת לְהַחֲרִימָם וְאַתָּה
תִּנָּצֵל׃ יב הַהִצִּילוּ אוֹתָם אֱלֹהֵי הַגּוֹיִם
אֲשֶׁר־הִשְׁחִיתוּ אֲבוֹתַי אֶת־גּוֹזָן וְאֶת־חָרָן
וְרֶצֶף וּבְנֵי־עֵדֶן אֲשֶׁר בְּתַלַּשָּׁר׃ יג אַיֵּה מֶלֶךְ
חֲמָת וּמֶלֶךְ אַרְפָּד וּמֶלֶךְ לָעִיר סְפַרְוַיִם
הֵנַע וְעִוָּה׃ יד וַיִּקַּח חִזְקִיָּהוּ אֶת־הַסְּפָרִים
מִיַּד הַמַּלְאָכִים וַיִּקְרָאֵהוּ וַיַּעַל בֵּית יְהוָה
וַיִּפְרְשֵׂהוּ חִזְקִיָּהוּ לִפְנֵי יְהוָה׃ טו וַיִּתְפַּלֵּל
חִזְקִיָּהוּ אֶל־יְהוָה לֵאמֹר׃ טז יְהוָה צְבָאוֹת

תרגום

וְאַפְּלִינִיָּה בְּחַרְבָּא בְּאַרְעָיוּהִי׃ ח וְתָב רַבְשָׁקֵה וְאַשְׁכַּח יָת מַלְכָּא דְּאַתּוּר מְגִיחַ קְרָבָא עַל לִבְנָה אֲרֵי שְׁמַע אֲרֵי נְטַל מִלָּכִישׁ׃ ט וּשְׁמַע עַל תִּרְהָקָא מַלְכָּא דְּכוּשׁ דְּמֵימַר נְפַק לְאַגָּחָא קְרָבָא עִמָּךְ וּשְׁמַע וּשְׁלַח אֲזַגְּדִין לְוָת חִזְקִיָּה לְמֵימַר׃ י כְּדֵין תֵּימְרוּן לְחִזְקִיָּהוּ מַלְכָּא שִׁבְטָא דְּבֵית יְהוּדָה לְמֵימַר לָא יַטְעִינָךְ אֱלָהָךְ דִּי אַתְּ רָחִיץ בֵּיהּ לְמֵימַר לָא תִתְמְסַר יְרוּשְׁלֶם בִּיד מַלְכָּא דְּאַתּוּר׃ יא הָא אַתְּ שְׁמַעְתָּא דַּעֲבַדוּ מַלְכֵי אַתּוּר לְכָל מְדִינָתָא לְגַמָּרוּתְהוֹן וְאַתְּ מְדַמֵּי לְאִשְׁתֵּיזָבָא׃ יב הַשֵּׁיזְבָא יַתְהוֹן דַּחֲלַת עַמְמַיָּא דְּחַבִּילוּ אֲבָהָתִי יָת גּוֹזָן וְיָת חָרָן וְרֶצֶף וּבְנֵי עֵדֶן דְּבֵיתְלַסָּר׃ יג אָן מַלְכָּא דַּחֲמָת וּמַלְכָּא דְּאַרְפָּד וּמַלְכָּא דְּלַקְרְתָּא סְפַרְוַיִם הֶלָא טַלְטְלִנּוּן וְאַגְלִיאָנּוּן׃ יד וּנְסִיב חִזְקִיָּה יָת אִגַּרְתָּא מִיַּד אֲזַגְּדָיָא וּקְרָא חֲדָא מִנְּהוֹן וּסְלִיק לְבֵית מַקְדְּשָׁא וּפְרַסִיהּ חִזְקִיָּה קֳדָם יְיָ׃ טו וְצַלִּי חִזְקִיָּה קֳדָם יְיָ לְמֵימַר׃ טז יְיָ אֱלָהָא צְבָאוֹת

רש"י

ולין זו שובה למרלו ולמ"כ ישוב הנוס ולמי עתיד להסיבו למרלו ולהסילו סס בחרב׃ (ט) וישמע. מלך אשור׃ על תרהקה׃ לאמר יצא תרהק׳ להלחם אתך׃ וישמע וישלח מלאכים. לין וישמע הסני כמו וישמע הרלשון. הרלשון לשון שמועה והסני לשון

מצודת ציון

(י) ישיאך׃ יסית ויפתה לותך׃ (יג) הנע׃ מלשון הנעה׃ ועוה

קבלה קיבל דברי הסלוחים וייטבו בעיניו לתת לב להסתלק מעל ירושלים להלחם תחלה עם כוש׃ וישלח מלאכים אל חזקיהו׃ להודיע שלומו מסתלק לגמרי

מצודת דוד

(ח) כי שמע וכו׳. ל"ל ולוס סלך לבקשו כלשר ימלא ומלאו הלחם על לבנה׃ (ט) על תרהקה׃ על לוחות תרהקה׃ וישמע׃ קבל דבריו וסוטב בעיניו להלחם עמו תחלה׃ ישלח מלאכים׃ שלח שוב לומר שלומו מסתלק לגמרי כ"ל על מנת לשוב׃ (יא) ואתה תנצל׃ ולא תהס תנלל בתחיס׃ (יב) ההצילו אותם׃ וכי הלהי הגויס הלילו לת הגויס׃ (יג) לעיר ספרוים׃ לפי שסיתה גדולס ותשובס לתר כס לעיר׃ הנע ועוה׃ סס׳עס תמקומס והנעקימס׃ (יד) את הספרים׃ כי שלח הדברים׃ הכס בספר׃ ויפרשהו׃ פרס כל לתת ולתת׃ (טז) הכרובים׃ שעל הכפורה לתר על הלרון וכלומר ולוך ל"כ תמסור בידו לת ירושלים ויכולו הכרוביס׃

בַּר מְגַדְּ לְכָל מַלְכוּת אַרְעָא אַתְּ עֲבַדְתְּ יָת שְׁמַיָּא וְיָת אַרְעָא׃ יז גְּלֵי קֳדָמָךְ יְיָ וְדוֹן וּשְׁמַע קֳדָמָךְ יְיָ וְאִתְפְּרַע וַעֲבִיד פּוּרְקָן עַל כֹּל פִּתְגָמֵי סַנְחֵרִיב דְּשַׁדַּר לְחַסָּדָא עִמָּא דַיְיָ קָיְמָא׃ יח בְּקוּשְׁטָא יְיָ אַחֲרִיבוּ מַלְכֵי אַתּוּרַיָּת כָּל מְדִינָתָא וְיָת אַרְעָהוֹן׃ יט וּמוֹקְדִין יָת טַעֲוָתְהוֹן בְּנוּרָא אֲרֵי לָא טַעְוָן דְּאִית בְּהוֹן צָרוּף אֲנוּן אֱלָהִין עוֹבַד יְדֵי אֱנָשָׁא אָעָא וְאַבְנָא וְאַבְּדוּנוּן׃ כ וּכְעַן יְיָ אֱלָהָנָא פְּרָקְנָא מִן יְדֵיהּ וְיִדְעוּן כָּל מַלְכוּת אַרְעָא אֲרֵי אַתְּ יְיָ לְחֹד בַּר מְגַדְּ׃ כא וּשְׁלַח יְשַׁעְיָה בַּר אָמוֹץ לְוָת חִזְקִיָּה לְמֵימַר כְּדֵן אָמַר יְיָ אֱלָהָא דְּיִשְׂרָאֵל דִּי צְלֵיתָ אֲלַי אֶל־סַנְחֵרִיב מַלְכָּא דְּאַתּוּר׃ כב זָה הַדָּבָר אֲשֶׁר־דִּבֶּר יְהוָה עָלָיו בִּזָּהּ לְךָ לָעֲגָה לְךָ בְּתוּלַת בַּת־צִיּוֹן אַחֲרֶיךָ רֹאשׁ הֵנִיעָה בַּת יְרוּשָׁלִָם׃ כג אֶת־מִי חֵרַפְתָּ וְגִדַּפְתָּ וְעַל־מִי הֲרִימוֹתָה קוֹל וַתִּשָּׂא מָרוֹם עֵינֶיךָ אֶל־קְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל׃

ישעיה לז

אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל יֹשֵׁב הַכְּרֻבִים אַתָּה־הוּא הָאֱלֹהִים לְבַדְּךָ לְכֹל מַמְלְכוֹת הָאָרֶץ אַתָּה עָשִׂיתָ אֶת־הַשָּׁמַיִם וְאֶת־הָאָרֶץ׃ יז הַטֵּה יְהוָה ׀ אָזְנְךָ וּשְׁמָע פְּקַח יְהוָה עֵינֶיךָ וּרְאֵה וּשְׁמַע אֵת כָּל־דִּבְרֵי סַנְחֵרִיב אֲשֶׁר שָׁלַח לְחָרֵף אֱלֹהִים חָי׃ יח אָמְנָם יְהוָה הֶחֱרִיבוּ מַלְכֵי אַשּׁוּר אֶת־כָּל־הָאֲרָצוֹת וְאֶת־אַרְצָם׃ יט וְנָתַן אֶת־אֱלֹהֵיהֶם בָּאֵשׁ כִּי לֹא אֱלֹהִים הֵמָּה כִּי אִם־מַעֲשֵׂה יְדֵי־אָדָם עֵץ וָאָבֶן וַיְאַבְּדוּם׃ כ וְעַתָּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ הוֹשִׁיעֵנוּ מִיָּדוֹ וְיֵדְעוּ כָל־מַמְלְכוֹת הָאָרֶץ כִּי־אַתָּה יְהוָה לְבַדֶּךָ׃ כא וַיִּשְׁלַח יְשַׁעְיָהוּ בֶן־אָמוֹץ אֶל־חִזְקִיָּהוּ לֵאמֹר כֹּה־אָמַר יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר הִתְפַּלַּלְתָּ אֵלַי אֶל־סַנְחֵרִיב מֶלֶךְ אַשּׁוּר׃ כב זֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר־דִּבֶּר יְהוָה עָלָיו בָּזָה לְךָ לָעֲגָה לְךָ בְּתוּלַת בַּת־צִיּוֹן אַחֲרֶיךָ רֹאשׁ הֵנִיעָה בַּת יְרוּשָׁלִָם׃ כג אֶת־מִי חֵרַפְתָּ וְגִדַּפְתָּ וְעַל־מִי הֲרִימוֹתָה קוֹל וַתִּשָּׂא מָרוֹם עֵינֶיךָ אֶל־קְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל׃

רש"י

הניעהו ועוהו מלך אשור החריבס וטילטל׳ ממקומס׃ (יח) אמנם ה׳. אמת היא כי החריבו מלכי אשור׃ את כל הארצות ואת ארצם׃ הארלות (רחסי) המדיניו׳ ולת (ארלס) ארץ הסמוכה להס ערי הממלכ׳ אשר הנה רלס למדינות קורא ארלות ואמר המחוזות

מצודת דוד

כיד לר (יז) וראה׳ דברי הספריס׃ אשר שלח׳ כיד מלאכיו׳׃ (יח) אמנם ה׳. אמת היא כי הכה אמת אשור החריבו לת הגויס׃ את כל הארצות׳ כס ערי הממלכות׃ ואת ארצם׃ לגבל כל זה היס בעבור שלין בכס אלהות ולזה הלריכוס׃ אל סנחריב׳. על סנחריב׃ (כב) עליו׳ עלסנחריב׃ בזה לך׳ בת ציון תבזה לותך ותלעג עליך (וקראס בתולה על כי לא נכנסה תעולס ולא כלה ברצות לתר שכתולה אלא כלה ברצות הכפל) וכן בתולת בת ציון (לעיל כג): את מי׳ למס לא שמת על לבך להכין לת מי הרפת׃ מרום. לרוס רקיע׃

מצודת ציון

(יז) פקח׳ פתח כמו לפקח לת׃ (יח) כי אלהים המה׳ (כא) אשר התפללת׃ בעבור הדבר לשר התפללת אלי׃ (כב) בזה לך׃ בת ציון תבזה לותך ותלעג עליך׃ את מי׃ למס לא׃ מרום

כד בְּיַד עַבְדֶּיךָ חֵרַפְתָּ | אֲדֹנָי וַתֹּאמַר בְּרֹב
רִכְבִּי אֲנִי עָלִיתִי מְרוֹם הָרִים יַרְכְּתֵי לְבָנוֹן
וָאֶכְרֹת קוֹמַת אֲרָזָיו מִבְּחַר בְּרוֹשָׁיו וָאָבוֹא
מְרוֹם קִצּוֹ יַעַר כַּרְמְלוֹ : כה אֲנִי קָרָתִי
וְשָׁתִיתִי מָיִם וָאַחֲרִב בְּכַף־פְּעָמַי כָּל יְאֹרֵי
מָצוֹר : כו הֲלוֹא־שָׁמַעְתָּ לְמֵרָחוֹק אוֹתָהּ
עָשִׂיתִי מִימֵי קֶדֶם וִיצַרְתִּיהָ עַתָּה הֲבִאֹתִיהָ
וּתְהִי לְהַשִּׁאוֹת גַּלִּים נִצִּים עָרִים בְּצֻרוֹת :
כז וְיֹשְׁבֵיהֶן קִצְרֵי־יָד חַתּוּ וָבֹשׁוּ הָיוּ עֵשֶׂב
שָׂדֶה וָיֶרֶק דֶּשֶׁא חָצִיר גַּגּוֹת וּשְׁדֵמָה לִפְנֵי
קמה

קַדִּישָׁא דְיִשְׂרָאֵל : כד בְּיַד
עַבְדָּךְ חַסַדְתָּא עַמָּא דְיָיָ
וַאֲמַרְתָּא בִּסְגִי אוּת רְתִיכֵי
אֲנָא סַלְקִית לְתֻקוֹף
פְּרַבְּיהוֹן וְאַף אֵיחוּד בֵּית
מִקְדַּשְׁהוֹן וְאֶקְטוֹל שְׁפַר
גַּבְּרֵיהוֹן מִבְּחַר שְׁכְטוֹנֵיהוֹן
וְאֶכְבּוּשׁ קְרֵית תּוּקְפְּהוֹן
וְאֶשֵׁיצֵי סַגִּי מַשְׁרְיָתֵיהוֹן :
כה אֲנָא הֲוֵיתִי חָפֵיר גּוּבִין
וְשָׁתֵי מַיִין וּטְפַחִית בִּפְרָסַת
רַגְלַי עַמָּא דְעַמִּי כָּל מַי
נַהֲרִין עַמִּיקִין: כו הֲלָא
שְׁמַעְתָּא מִלְּקַדְמִין מָא
עֲבַדִית לְפַרְעֹה מַלְכָּא
דְמִצְרַיִם וְאַתְעֲלָךְ אִתְנַבִּיאוּ
נְבִיֵּי יִשְׂרָאֵל וְלָא תַבְתָּא וְדָא חַזְיָא קָדְמַי מִזְּמַי קֶדֶם
לְמֶעְבַּד לָךְ וְאַף אַתְקַנְתָּא כְּעַן אֲיַתִיתָה וְדָא הֲוָת לָךְ לְתַקְלָא עַל דַּהֲוָה קָדְמָךְ
כְּאִתְרַגִּישַׁת גַּלִּין דִשְׁחוֹ קִרְוִין כְּרִיכָן : כז וְיָתְבֵיהוֹן אִתְקַצַּר חַיְלֵיהוֹן אִתְבַּרוּ
וּבְהִיתוּ הֲווּ כְּעֵשֶׂב חַקְלָיָא וְיָרוֹק דְתָאָה כֶּעֱשֶׂב אִגְרָיָא דְשָׁרוֹק עַד לָא מְטָא לְמַהֲוֵי
שובלין

ת"א מרום קילו סנהדרין יח לד :

רש"י

מצור : (כד) מרום הרים . הר הבית : ירכתי לבנון . בית המקדש : ואברות קומת ארזיו . לא אלך לארלי עד אשר אחריבנו:קצו . סופו:יער כרמילו . טוב שבתו וכובד חזקו : (כה) אני קרתי ושתיתי.כלומר התחלתי בכל מעשי וגמרתי וסלאתי כזה הבורה בור ומולא מיסומלגיה : קרתי לשון מקור:ואחריב בכף פעמי.אם בחתי לגור על עיר הבטוחה בחוזק הברותיה הבאתי עליה נייסות רבים וכלו מימי הברותם בשתייתם ובשתייה בהמתם ומדרך כף רגליהם : ואחריב . לשון הוה כלומר כן דרכי תמיד : יאורי מצור . יאורי עיר הבאה במצור ע"י יאורות : (כו) הלא שמעת . ולמה תתפאר אין זה שלך כי גזרה היא מלפני זה שניים

מצודת ציון

את עיני (זכריה י"ב) : (כד) כרמלו . מקום שדות וכרמים המשובחים קרוי כרמל : (כה) קרתי . חפרתי אחר מקור והוא מלי יקרוס עורבי נחל (משלי כ') שהוא עניין נקב ונקוב : פעמי . רגלי כמו פעמי הליס (לעיל כ"ו) : מצור . עניין חוזק והוא מלי לור : (כו) להשאות . עניין שממון וכן תמה שוממה ומשוממי (איוב כ') : גלים . הוא כענין הל : נצים . פרחים וכן הנצו הכרמונים (ש"ה ז') (כז) חתו . פחדו ונשברו : ושדמה . הוא כמו ושדפה הנאחז במ"ב כי בומ"ף מתחלף ועניב: לקות

ויצרתי . ואני יצרתי את הדבר כזה וכפל הדבר במ"ם : עתה הבאתי . אני הבאתי עתה את הדבר על ידך : ותהי . אתה תהיה לתקל מרדות להחריב ערים בצורות לעשותם שמם וגלים מלמיתים גליס ופרחים : (כז) ויושביהן . ויושבי הערים הבן עשיתום לשות קלרס ידם מלבלאם למולך ונשברו ונתביישו . עשב שדה . כעשב שדה : ויקר דשא . מקום הירוק שבדשא החלש מאוד : חציר גגות . כחציר הנדל על הגגות שהוא חלש : ושדמי . כשבלים הנשדפים ערס נגמר

שוּבְלִין:כח וּמוֹתָבְךָ בְּעֵיצָה
וּמִפְּקָךְ לְבָרָא לְאַגָּחָא
קְרָבָא וּמֵיתָיךְ לְאַרְעָא
דְיִשְׂרָאֵל גְּלֵי קָדְמַי וַית
דְאַרְגַּזְתָּא קָדְמַי גְּלֵי :
כט חֲלַף דְאַרְגַּזְתָּא עַל
מֵימְרִי וְאִתְרְגוּשְׁתָּךְ סְלִיקַת
לְקָדְמַי וַאֲשַׁוֵי שִׁירִין
בְּלִיסְתָּךְ וּזְמַם בְּסִפְוָתָךְ
וַאֲתַכְּנָךְ בְּאוֹרְחָא דַאֲתֵיתָא
בָּהּ : ל וְדֵין לָךְ אָתָא אָכוֹל
בְּשַׁתָּא הָדָא כַּתִּין וּבְשַׁתָּא
תִּנְיָתָא כִּתְכִּתִּין וּבְשַׁתָּא
תְּלִיתָאָה זְרָעוּ וְחַצּוּדוּ
וְצוּבוּ כַּרְמִין וְאָכְלוּ אִבְּהָן :
לא וְיִסְפּוּן מְשֵׁיזְבָיָא דְבֵית
יְהוּדָה דְאִשְׁתָּאֲרוּן כְּאִילָן
דְמִשְׁלַח שׁוֹרְשׁוֹהִי מִלְּרַע
שְׁאָר צַדִּיקָיָא וְשַׁיזְבַת
מַקְנֵמֵי אוֹרַיְתָא
דְצִיּוֹן בְּמֵימְרָא דְיָיָ צְבָאוֹת
תתעביד

קָמָה : כח וְשִׁבְתְּךָ וְצֵאתְךָ וּבוֹאֲךָ יָדַעְתִּי
וְאֵת הִתְרַגֶּזְךָ אֵלָי : כט יַעַן הִתְרַגֶּזְךָ אֵלַי
וְשַׁאֲנַנְךָ עָלָה בְאָזְנָי וְשַׂמְתִּי חַחִי בְּאַפֶּךָ
וּמִתְנִי בְּשִׂפְתֶיךָ וַהֲשִׁבֹתִיךָ בַּדֶּרֶךְ אֲשֶׁר־
בָּאתָ בָּהּ : ל וְזֶה־לְּךָ הָאוֹת אָכוֹל הַשָּׁנָה
סָפִיחַ וּבַשָּׁנָה הַשֵּׁנִית שָׁחִיס וּבַשָּׁנָה
הַשְּׁלִישִׁית זִרְעוּ וְקִצְרוּ וְנִטְעוּ כְרָמִים וְאִכְלוּ
פִרְיָם : לא וָיָסַפָה פְּלֵיטַת בֵּית־יְהוּדָה
הַנִּשְׁאָרָה שֹׁרֶשׁ לְמַטָּה וְעָשָׂה פְרִי לְמַעְלָה:
לב כִּי מִירוּשָׁלִַם תֵּצֵא שְׁאֵרִית וּפְלֵיטָה
מֵהַר צִיּוֹן קִנְאַת יְהוָה צְבָאוֹת תַּעֲשֶׂה־זֹּאת:
ואכלו ק' לכן
רב אֲרֵי מִירוּשָׁלֶם יִפְקוּן
נוֹפֵיהּ לְעֵלָא :
מִטּוּרָא דְצִיּוֹן בְּמֵימְרָא דְיָיָ צְבָאוֹת
תתעביד

הגרי"ב קנאת ה' לכאות לעיל ט ו

רש"י

לאשטובל"ל בלע"ז הנשאר בקרקע *) שרשי הקליר לפני קמה . כשלא הגיע להתבשל ולהתקשות לבא לידי קמה והוא חלש ורך : לפני קמה . בטרם יהיה קמה . (כח) ושבתך וצאתך ובואך ידעתי . ת"י ומתכך בעלה ומיפקך לברא לאגחא קרבא ומיתיך לארעא דישראל גלי קדמי כשעלתה מתשבה בלבך ונועלה להחריב את ביתי אני ידעתיה : (כט) התרגזך . ההרעשך והתגברך עלי: שאננך . כמו ושאונך : חחי . כמין טבעת היא ומושבין אותו בשפת בהמה שעשקי'רעים למושכה בו: ומתני . ת"י זמם והוא של ברזל ומושבין אותו בנחירי הגאקה והוא שעשינו ונאקה בהמה במשכה שבה :

מצודת דוד

כשולם לבוא לכלל קמה כי אם כתה חלושים עד למאוד ור"ל הנה אני הוא המתיה לפניך את האומות ולא בעולם יבד לאחתם : (כח) ושבתך . ת"י ומיתכך בעלה : ואת התרגזך . ואף את התרגזך אני ידעתי : (כט) אלי . נאם אלי : ושמתי חחי . ר"ל בע"כ אשיב אותך : (ל) וזה לך האות . אל מול חזקיהו ידבר הנה התשובה הזאת תהי' לך לאות על הבטחי אחרת כי הנה אלגיומות החריבו וקלקלו הזרעים ונבטו האילנות והקב"ה מבטיחך לכלכל אתכם בשנה הבאה בספיחי הזרעים : ובשנה השנית שחים : אולי היתה שנת השמטה ויהיו אחורים בחריסה וזריעה ולזה נתברכו ספיחי הספיחים : ובשנה השלישית זרעו . ולא תפחדו עוד ללאת הנדם מפחד האויב : (לא) שורש למטה . ר"ל יהיו המולגיים בכל עוד בהאילן הנטוע במקום רעוב שמוסיף שורש למטה ומרבה לעשות פרי למעלה : (לב) כי מירושלים וכו' . ר"ל ירושלים תהיה השארית להכלל תיד סנחריב וכן ופליטי מהר ציון וכפל הדבר במ"ש : קנאת ה' . כי יקנא לשמו אשר חרף רבשקה וסנחריב :

הגהות מכ"י ברש"י *) שרשי הקליר "סייס בכ"י ו"ל מלאתי שדימה שתא שנקלר קודם שיגיע להיות קמה כמו ונדמי לא עשה אוכל . ודדימות עמדה לפני קמה . בטרם יהיה קמה . לפני תמה וכו' .

מצודת דוד

(לא) שרשי הקליר . ענין תמונת חרדת התסירות וכן הרגיז המלכות (לעיל כ"ג) : (כב) ושאננך . הוא מלי אתון וכמים . חחי . הוא הטבעת הכנוסה בלחיי בהמ' שעפה"ם רעים לתשוב' על ידה וכן ונתתי חחים בלחייך(יחזקאל ל"ח) : ומתני . הוא כענין רסן כמו מתג לחתור (משלי כ"ו) : (ל) ספיח . הוא הצומח מהגרעין שנופל מהאילן כמו ספיח קליר (ויקרא כ"ה) : שחים . ענינו ספיחי סם מיסאו ספיחי האילנות

מצודת ציון

לקות הזרע : (כח) התרגזך . ענין תמונת חרדת התסירות וכן הרגיז המלכות (לעיל כ"ג) : (כט) ושאננך . הוא מלי אתון וכמים . חחי . הוא הטבעת הכנוסה בלחיי בהמ' שעפה"ם רעים לתשוב' על ידה וכן ונתתי חחים בלחייך(יחזקאל ל"ח) : ומתני . הוא כענין רסן כמו מתג לחתור (משלי כ"ו) : (ל) ספיח . הוא הצומח מהגרעין שנופל מהאילן כמו ספיח קליר (ויקרא כ"ה) : שחים . ענינו ספיחי סם מיסאו ספיחי האילנות

לג לָכֵן כֹּה־אָמַר יְהוָה אֶל־מֶלֶךְ אַשּׁוּר לֹא
יָבוֹא אֶל־הָעִיר הַזֹּאת וְלֹא־יוֹרֶה שָׁם חֵץ
וְלֹא־יַקְדִּמֶנָּה מָגֵן וְלֹא־יִשְׁפֹּךְ עָלֶיהָ סֹלְלָה׃
לד בַּדֶּרֶךְ אֲשֶׁר־בָּא בָּהּ יָשׁוּב וְאֶל־הָעִיר
הַזֹּאת לֹא יָבוֹא נְאֻם־יְהוָה׃ לה וְגַנּוֹתִי
עַל־הָעִיר הַזֹּאת לְהוֹשִׁיעָהּ לְמַעֲנִי וּלְמַעַן
דָּוִד עַבְדִּי׃ לו וַיֵּצֵא מַלְאַךְ יְהוָה וַיַּךְ
בְּמַחֲנֵה אַשּׁוּר מֵאָה וּשְׁמוֹנִים וַחֲמִשָּׁה אָלֶף
וַיַּשְׁכִּימוּ בַבֹּקֶר וְהִנֵּה כֻלָּם פִּגְרִים מֵתִים׃
לז וַיִּסַּע וַיֵּלֶךְ וַיָּשָׁב סַנְחֵרִיב מֶלֶךְ־אַשּׁוּר
וַיֵּשֶׁב בְּנִינְוֵה׃ לח וַיְהִי הוּא מִשְׁתַּחֲוֶה
בֵּית נִסְרֹךְ אֱלֹהָיו וְאַדְרַמֶּלֶךְ וְשַׂרְאֶצֶר בָּנָיו
הִכֻּהוּ בַחֶרֶב וְהֵמָּה נִמְלְטוּ אֶרֶץ אֲרָרָט
וימלוך
תרגום

תִּתְעַבִּיד דָּא׃ לג בְּכֵן כְּדֵין אֲמַר יְיָ עַל מַלְכָּא דְּאַתּוּר לָא יֵעוּל לְקַרְתָּא הָדָא וְלָא יַקְשִׁית תַּמָּן גִּיר וְלָא יַקְדְּמִנַּהּ בְּתַרְסִין וְלָא יִצְבּוֹר עֲלָהּ מַלְיָתָא׃ לד בְּאוֹרְחָא דַּאֲתָא בָּהּ יְתוּב וּלְקַרְתָּא הָדָא לָא יֵעוּל אֲמַר יְיָ׃ לה וַאֲגַן עַל קַרְתָּא הָדָא לְמִפְרְקָהּ בְּדִיל מֵימְרִי וּבְדִיל דָּוִד עַבְדִּי׃ לו וּנְפַק מַלְאָכָא דַיְיָ וּקְטַל בְּמַשְׁרִית אַתּוּרָא מְאָה וּתְמָנְוָן וְחַמְשָׁא אַלְפִין וְאִקְדִּימוּ בְּצַפְרָא וְהָא כּוּלְּהוֹן פִּגְרִין מֵתִין׃ לז וְנָטַל וַאֲזַל וְתָב סַנְחֵרִיב מַלְכָּא דְּאַתּוּר וִיתִיב בְּנִינְוֵה׃ לח וַהֲוָה הוּא סָגִיד בֵּית נִסְרוֹךְ טַעֲוָתֵיהּ וְאַדְרַמֶּלֶךְ וְשַׂרְאֶצֶר בְּנוֹהִי

תרגום

קְטָלוּהִי בְּחַרְבָּא וְאִנּוּן אִשְׁתֵּזְבוּ לְאַרְעָא קַרְדּוּ וּמְלַךְ אֲסַרְחַדּוֹן בְּרֵיהּ

ת"א וגנותי וגו' כתובות י"ג קיל . ויסי הוא סנהדרין יא לה ודף לו .

רש"י

צבאות . שיקנא לשמו ולא מחמת זכות שבידכם למדנו שחטו זכות אבות : (לג) ולא יקדמנה מגן . לא יערוך לפניה מגן כדמתרגם לפני קדם : ולא ישפוך עליה סוללה . לא יצבור עליה מליתא אומר אני הוא שעושין עפר ואובדין לפני החומה והמגדלות לגבות עלי' ברכוס : סוללה . ע"ש שסוללי' וכובשין אותה במקבות כדי שיתקשה ותרגומו מליתא על שם שעושין לו מתחילה שני מחילות גדר קנים ומוסכין העפר ביניהם וכובשין אותו שם לאחר שמלא את המחילות ושמעתי שפותרין אותו זריקת האבנים גדולות שקורין שוריי"ר בלע"ז אבל אין באבנים לשון שפיכה ולא לשון סוללה ואין לשון התרגום מופל על פתרון זה : (לו) ויצא מלאך ה' וגו' . לאחר שהלך ונלחם עם כוש חזר ובא לירושלים ובאותו שעה ויצא מלאך ה' וכך שנוייה בסדר עולם הנני מוחן בו רוח ושמע שמועה כמה שנאמר וישמע אל תרהקה וגו' (לשיל ל"ו) שעף שבנא (הסופר) וסיעתו והוליכם בזיקים והלך לו לכוש ולקח ממדת כל האומות ובא לו לירושלים לקייס מה שנאמר (לקמן

מצודת ציון

פלילות ואין לו דומה : (לג) יורה . ישליך כמו ירה ביס (שמות ט"ו) : וכא יקדמנה . לא יערוך לפניה כי התרגום של לפני הוא קדם וכן במה אקדם ה' (מיכי ז) : סוללה . הוא לגור הספר שעושין חול העיר ועולים בה להלחם וכן ושפכו על ירושלים סוללה (ירמי' ז) : (לה) וגנותי . מלשון הגנה : הקיר

מ"ה) יגיע מלרים ומחר כוש עליך יעבורו זו ירושלים אחריך ילכו . זה חזקיהו . בזותה שעה וישלח את תרתן ואת רב סרים הם האזכרים בספר (מלכים ב' י"ח) והם הם המלאכים שנאמר עליהם ששלח אחר השמועה שנאמר (לעיל ל"ז) וישלח מלאכים אל חזקיהו ולא הם בלו עם רבשקה בשליחות הראשון ועל אותן הספרים הביב יעשיה (סס) בזה לך לענה לך אותך שעה ויצא מלאך ה' ויכה וגו' כולם מלכי'קשוריים כתריס בראשיהם וקטן שבכולם היה שר על שני אלפים שנאמר (לעיל י"ז) ואתנה לך אלפים סוסים ואיך תביב את פני פחת אחד וגו' למדנו על קטן שבפחותים שהוא שר על אלפים איש ונפלו הם וגייסותם : (לז) וישב בנינוה . היא ראש המלכות כענין שנאמר (בראשית י) מן הארץ ההיא יצא אשור ויבן את נינוה : (לח) בית נסרוך . מתיבתו של כה כדמפורש באגדת חלק : הכוהו בחרב . שאמר אם הגיל אותי שלא יהרגוני בני מלכותי שהבאתי בניהם כאן ומתו אקריב שני בני לפניך עמדו והרגוהו:

בימים

מצודת דוד

(לה) למעני . למען כבוד שמי : (לו) ויצא מלאך ה' . לאחר שנלחם בכוש חזר ובא לירושלים ואז יצא מלאך ה' וכו' . וישכימו בבוקר . שנתרב ושמעם אחר בשלום חייס : (לז) בנינוה . היא ראש למלכות אשור : (לח) בית נסרוך . בסר מתיבתו של נח ה"י לו לאלוה ובעת אחר שהתחבר לה בכהו בניו : והמה . בני סנחריב אחר בכוהו :

תְּחוֹתוֹהִי׃

לח א בְּיוֹמָא הָאִנּוּן
מְרַע חִזְקִיָּה לְמִמְת וַאֲתָא
לְוָתֵיהּ יְשַׁעְיָהוּ בַר אָמוֹץ
נְבִיָּא וַאֲמַר לֵיהּ כְּדֵנָן אֲמַר
יְיָ פַּקֵּד עַל אֲגַ״שׁ
בֵּיתָךְ אֲרֵי מָאֵת אַתְּ וְלָא
תֵּחֵי מִמַּרְעָךְ׃ ב וַאֲסַחַר
חִזְקִיָּהוּ אַפּוֹהִי לְכוֹתֶל בֵּית
מַקְדְּשָׁא וְצַלֵּי קֳדָם יְיָ׃
ג וַאֲמַר בְּקַבֵּיל בָּעוּתִי יְיָ
אֲדַכַּר קְדָם־יָת דִּי פְּדַחֵית
קֳדָמָךְ בִּקְשׁוֹט וּבְלֵב שָׁלֵם
וּדְתַקִּין בְּעֵינָךְ עֲבַדִית
וּבְכָא חִזְקִיָּה בְּכִיָּא סַגִּיאָה׃
ד וַהֲוָה פִּתְגָמֵי נְבוּאָה מִן
קֳדָם יְיָ עִם יְשַׁעְיָה לְמֵימָר׃
ה אֲזֵיל וְתֵימַר לְחִזְקִיָּה
כְּדֵנָן אֲמַר יְיָ אֱלָהֵיהּ דְּדָוִד
אֲבוּךְ שְׁמִיעַ קֳדָמַי צְלוֹתָךְ
גַּלְיָא קֳדָמַי דְּמֵעָתָךְ הָא
אֲנָא מוֹסִיף עַל יוֹמָךְ חֲמֵשׁ
עַסְרֵי שְׁנִין׃ ו וּמִיַּד מַלְכָּא
דְּאַתּוּר אֲשֵׁזְבִנָּךְ וְיָת
קַרְתָּא הָדָא וְאָגַן עַל
קַרְתָּא הָדָא׃ ז וְדֵין לָךְ
אָתָא מִן קֳדָם יְיָ דְּיַעֲבִיד
יָת טוּב אֶבֶן שַׁעְיָא דְּנַחְתַּת
בְּמַסְקְנָא דְּאָחָז שִׁמְשָׁא לְאַחֲוֹרוֹהִי עֲסַר שָׁעָן וְתָב
שמשא

ת"א ויסב חזקיהו ברמות לו ם ספר הזוהר פ' ויחי ופ' ואתחנן:הנני מטיב סנהדרין יא לו עקיד' שער י"נ .

רש"י

לח (א) בימים ההם . שלשה ימים לפני מפלתו של סנחריב חלה חזקי'ויוסף ב' כשעלה בית ה' הוה יום מפלתו של סנחריב והוא י"ט ראשון של פסח: כי מת אתה ולא תחיה . מת אתה בעולם הזה ולא תחיה לעולם הבא משום דלא נסבת איתתא כו' כדאיתא בברכות:(ב) *)אנה ה' . איה רחמיותך : (ה) הנני יוסיף . הנני הוא אחר יוסיף על ימיך : (ו) ומכף מלך אשור אצילך . למדנו שלפני

מצודת דוד

לח (א) בימים ההם . חרז"ל שהיו שלשת ימים לפני מפלת סנחריב : לאמות . ר"ל חולי אמשה ומסיכנת שיש בה כדי לאמות : צו . כי אנוה על עניני ביתך : (ה) הנני יוסף. הנני הוא אחר יוסיף : (ח) הנני משיב . מעלות היו עשויות מול בחמה לבחון בכסם שעות היום כי כל שעה ירד הלל מעלה אחת ואחר הנני מטיב את הלל עשר מעלות לאחוריו לאחריך היום עשר שעות : אשר ירדה . ר"ל את הלל אחר כבר ירדה : במעלות אחז . יש אחז בנה המעלות האלה : בשמש

מצודת ציון

לח (ב) חקיר . הכוהל : (ג) אנה . הוא עניין לשון בקשה

מפלת סנחריב חלה : (ז) וזה לך האות . שתתרפא ויתוספו ימיך כמפורש למטה ובמלכים [ב כ] שאל לו מה אות כי אעלה : (ח) הנני משיב . אחורנית עשר מעלות את הלל אשר ירדה : צל המעלות . כמין מדרגות עשויות כנגד החמה לבחון שעות היום כמין אורלוגין שעושין האומנין : אשר ירדה . מיהרה לירד ותקלר היום י' שעות ביום שמת אחז כדי שלא יהו מספידין אותו ועלו עכשיו לאחוריהם

ביום

הגהות מכי' ברש"י *) אנה כי' איז רחמיותך : (כי' ליתא פכ"י) :

אֶת־־־צֵל הַמַּעֲלוֹת אֲשֶׁר יָרְדָה בְּמַעֲלוֹת
אָחָז בַּשֶּׁמֶשׁ אֲחֹרַנִּית עֶשֶׂר מַעֲלוֹת וַתָּשָׁב
הַשֶּׁמֶשׁ עֶשֶׂר מַעֲלוֹת בַּמַּעֲלוֹת אֲשֶׁר יָרְדָה׃
ט מִכְתָּב לְחִזְקִיָּהוּ מֶלֶךְ־־־יְהוּדָה בַּחֳלֹתוֹ
וַיֶּחִי מֵחָלְיוֹ׃ י אֲנִי אָמַרְתִּי בִּדְמִי יָמַי אֵלֵכָה
בְּשַׁעֲרֵי שְׁאוֹל פֻּקַּדְתִּי יֶתֶר שְׁנוֹתָי׃
יא אָמַרְתִּי לֹא־אֶרְאֶה יָהּ יָהּ בְּאֶרֶץ הַחַיִּים
לֹא־אַבִּיט אָדָם עוֹד עִם־־־יוֹשְׁבֵי חָדֶל׃
יב דּוֹרִי נִסַּע וְנִגְלָה מִנִּי כְּאֹהֶל רֹעִי כִּפַּדְתִּי
כָּאֹרֵג חַיַּי מִדַּלָּה יְבַצְּעֵנִי מִיּוֹם עַד־־־לַיְלָה
תשלימני

שִׁמְשָׁא עֲסַר שֶׁעַן בְּצוּרַת
אֶבֶן שַׁעְיָא דִּנְחַתַת׃
ט כְּתַב אוֹדָאָה עַל נִסָּא
דְּאִתְעֲבַד לְחִזְקִיָּהוּ מַלְכָּא
שִׁבְטָא דְּבֵית יְהוּדָה כַּד
מְרַע וְאִתַּסִי מִמַּרְעֵיהּ׃
י אֲנָא אֲמַרֵית בְּדִרְנָן יוֹמַי
אֶהֱךְ בְּתַרְעֵי שְׁאוֹל עַל
דָּכְרָנִי לְטָב אִתּוֹסַף עַל
שְׁנַי׃ יא אֲמַרֵית לָא
אִתְחֲזֵי עוֹד יָקָדָם דְּחַיָּא
דַּיְיָ בְּאַרְעָא בֵּית שְׁכִנְתֵּיהּ
דִּי בָהּ אָרִיכוּת חַיָּא וְלָא
אֶפְלַח קָדְמוֹהִי עוֹד בְּבֵית
מַקְדְּשָׁא דְּמִתַּמָּן עָתִיד
לְמִפַּק חֶדְוָא לְכָל יָתְבֵי
אַרְעָא מִלְּמֶרַר בִּירוּשְׁלֶם
יב דּוֹרִי נְסַע וְנִגְלָה מִנִּי כְּאֹהֶל רֹעִי אִתְקַפְּדוּ
כָּרְתָא דִּקְדוּדְשָׁא מִדּוֹרֵי פְּסַק׃ יב מִבְּנֵי דָרֵי אִתְנַטִּילוּ יוֹמַי אִתְקַצִּיצוּ
גָּלוּ מִנִּי אִתְכַּפְּלוּ בְּמַשְׁבְּנָא דְרָעֵי אִתְקַפְּדוּ כְּנִחַל גְּדוּדָאִין חַיַּי מִיָּקָר
מרכותי

ת״א אמרתי לא אראה ספר הזוהר פרשת נח: עם יושבי תדל ספר הזוה׳ פרשת פקודי. מדלה ונגות נדריס ד ח.

רש״י

ביום שנתרפא חזקיהו וניתוספו על היום י׳ שעות: (ט) מכתב. תירגם יונתן כתב אודאה׳ על ניסא דאיתעבד לחזקיהו: (י) אני אמרתי בדמי ימי. כשראיתי ימי בדמי בשמנון ותריסה כמו דדמה כל כנען (לפניה ח) כלומר כשחליתי אמרתי אלכה בשערי שאול עתה אמות לפי שעד אותו היום לא נתרפא תולה: פקדתי יתר שנותי. כמו (במדבר לא) לא נפקד ממנו איש נמסרתי אמר שנותי ויונתן תירגם דוכרני לטב איתוספו על שני נפקדתי לעוב׳ ונתייחרו שנותי: (יא) (תוספות) אמרתי לא אראה יה. לא אשתמש עוד בשם של יה: יה בארץ החיים. מיים משתמשין בו אבל המתים אינם רשאין שנאמר לא המתים יהללו יה ק למתים שאין מזכירין שם כן שתי אותיות לעולם ע״כ).

מצודת ציון

בקשה: (ח) המעלות. המדרגות: (ט) ויחי. ענין רפואה כמו עד חיותם (יהושע ה): (י) בדמי. ענין כריתה וכן עד תואב מדמה (לעיל ט״ו): פקדתי. ענין חסרון כמו כי יפקד מושבך (ש״א כ): (יא) חדל. כן נקרא העולם וכן כל יושבי חלד (תהלים מ״ט) כי הוא מתהפך כמו כבש כשב והדומים: (יב) דורי. מלשון מדור: נטע. מלשון הסעה ועקירה: וגלה. מלי גלות: מני. ממני: רועי. כמו רועה בש״א: כפדתי. ענין כריתה כמו קפדם בא (יחזקאל ז): מדלה. ענין חולי וכאיבות כמו מדוע אתה ככה דל (ש״ב י״ג): יבצעני. ענין השלמה כמו כי יבצע ה׳ (לעיל י): (יג) שויתי. שמתי כסוס

עם הכריות היושבים בזה העולם: (יב) דורי נסע. ממקום למקום: קפדתי. נעבור הענן כאלו בעלמי כרתי חיי חיים מהר כמו האורג המהר לכרות הירעי׳ אחר שנשלמו: יחדלה יבצעני. מהחולי הזה ישלים ימי חיי: מיום עד לילה תשלומני. משנתי אחר מהתחלת היום עד הלילה

מַלְכוּתִי אָנָא גְּלִי וְמָמַט יָ
וְלֵילוֹתַי שְׁלִימוּ׃ יג נַהֲמִית
עַד צַפְּרָא כְּאַרְיֵה דְּנָהֵים
וְתָבַר גַּרְמַי חַיְוָתָא בֵּן
מִתַּבְּרִין מִן קָדָם דְּוָנָא כָּל
גַּרְמַי יָמָמִי וְלֵילוֹתַי שְׁלִימוּ׃
יד כְּסוּסְיָא דַאֲחִיר וּמְצַוְחָה
כֵּן נְצִיפִית וְנַהֲמִית כְּיוֹנָה
זַקְפִית עֵינַי דַיְיתִי לִי רְוַח
מִן קָדָם דִּשְׁכִנְתֵּיהּ בִּשְׁמֵי
מְרוֹמָא יְיָ קַבֵּל צְלוֹתִי
עָבִיד בְּעוּתִי׃ טו מָה
אֲמַלֵּיל תּוּשְׁבַּחְתָּא וְאֵימַר
לֵיהּ וְהוּא אַסְגֵּי טַבְוָן לְמֶעְבַּד עִמִּי מָה אֶפְלַח וַאֲשַׁלֵּים קָדְמוֹהִי כָּל שְׁנַיָּא
דְּאוֹסִיף עַל חַיֵּי וְשַׁזִּיב מִמְּרִיר נַפְשִׁי׃ טז יְיָ עַל כָּל מַיְתָיָא אֲמַרְתָּא לְאַחָיָאָה
וְקָדָם כּוּלְּהוֹן אַחֵיתָא רוּחִי וְאַחְיֵיתָנִי וְקַיֵּמְתָּנִי׃ יז הָא לְעֶבְדִּי
אוריתא

תִּשְׁלִימֵנִי׃ יג שִׁוִּיתִי עַד־־־בֹּקֶר כָּאֲרִי כֵּן
יְשַׁבֵּר כָּל־־־עַצְמוֹתַי מִיּוֹם עַד־־־לַיְלָה
תַּשְׁלִימֵנִי׃ יד כְּסוּס עָגוּר כֵּן אֲצַפְצֵף אֶהְגֶּה
כַּיּוֹנָה דַּלְּוּ עֵינַי לַמָּרוֹם אֲדֹנָי עֲשֻׁקָה־־־
לִי עָרְבֵנִי׃ טו מָה־אֲדַבֵּר וְאָמַר־לִי וְהוּא
עָשָׂה אֲדַדָּה כָל־שְׁנוֹתַי עַל־־־מַר נַפְשִׁי׃
טז אֲדֹנָי עֲלֵיהֶם יִחְיוּ וּלְכָל־בָּהֶן חַיֵּי רוּחִי
וְתַחֲלִימֵנִי וְהַחֲיֵנִי׃ יז הִנֵּה לְשָׁלוֹם מַר־
לִי

ת״א אחדי עליסם מנחות דף מד: ותחלימני ברכות ט כה ודף כו. כהה לשליס שם ח יח.

רש״י

נוהם וכן ודלת ראשך (שיר ז): מיום ועד לילה תשלימני. כמו מזכר ועד נקבה כלומר מימים ומלילות תכלני וכן תירגם יונתן יממי ולילותי שלימו: (יג) שויתי. עלמי כל הלילה לסבול יסורי חולי ונתגברתי כארי לסבול: כן ישבר כל עצמותי. כמו [שמות ח] כן ירבה וכן יפרוץ כל מה שאני מתגבר כן יגבר המולי עלי לשבור כל עצמותי: (יד) כסוס. כמו כסים והוא שם עוף: כסוס עגור. (*) כמו כסים ועגור. (ד״מ) כעוף זה שתפשוהו בגרונו והוא מלפלף וכן תירגם יונתן כסוסיא דאחיד ומגלף: עשקה לי. כמו עשוק אותי לקחתי מיד מלאך המות וערבני להגאל לשון ערבות גרגעיל״ה בלע״ז כמו [תהלים קיט] ערוב עבדך לטוב: עשקה לי. עשוק אותי מידו כאשר אתמר רפה לא לה [במדבר יב] רפא אותה: (טו) מה אדבר. שבח וקילוסין לפניו והרי אמר לי נחמות והוא עשאן:

מצודת דוד

תשלים ימי חיי כי בודאי אמות בתוך זמן היום: (יג) שויתי עד בוקר. ר״ל כשבא הלילי שתתי זמן הלילה חיי עד בוקר: כארי. ר״ל אתחזק חליי עד שישבר החולי את כל עצמותי כמו כארי׳ המשבר עצמות בחיים הטורפת בפיו: מיום ובו׳. ר״ל תשבתי שוב אחר מהתחלת היום עד הלילה תשלים ימי חיי כי אמות בתוך זמן היום: (יד) כן אצפצף. מגודל הכאב הייתי מלפלף בעופות וכומה כיונה: דלו עיני למרום. הורמו עיני לשניה השמים לעזרתך ואמרתי ה׳ עשוק אתני אחלי הזה והמתק והכשר לי: (טו) מה אדבר. ר״ל יש ויפרש אמריו לומ׳ לא אשתכל מעשה יש באחרן אחייש ר״ל עשאן: אדדה. לכן אחדד כל השיעור לקלס לפניו על נפשי שהיתי מרה ינחם אותם: (טז) ה׳ עליהם יחיו. על כל המתים גזר ה׳ שיעמדו בתחיה: ולכל בהן. ורשאון שבכולי החיים חיי רוחי כי הייתי קרוב למות: ותחלמני. שלחה לי ברוחות ונתנ״ה לי החיים: (יז) הנה לשלום. הנה אחליי מה שהייתי מלפה לשלום ולברוחות ה״ו. נהוסף לי מר על מר ר״ל

הגהות מכ״י ברש״י (*) כמו כסוס ועגור (כמו כסוס ועגור):

אדדה כל שנותי. כמו [ברא״שית לא] ואדד שנתי אתנודד מכל שנתי לקלס לפניו. יונתן תירגם שנותי לשון שניס: על מר נפשי. שהיתה מרה ונחנתני: (טז) ה׳ עליהם יחיו. יונתן תירגם ה׳ על כל מיתיא אמרת לאחיא׳: ולכל בהן חיי רוחי. וקרס כלהון אחייתא חיי רוחי. ואני אומר לפי פשוטו ה׳ עליהם על שנותי הנזכרים לעיל: אדדה כל שנותי. (ה׳) שיכן שכנו ומסדו עליהם ואמר לי על פי נביאו יחיו: ולכל בהן חיי רוחי. לכל דבר אשר תלויין בהן חיי רוחי אמר ה׳ עליהם ויחיו: ותחלימני. ומעתה ידעתי שתחלימני ותחייני. תחלימני. תבריאני ותחזקני כמו (איוב לט) יחלמו בניהם: (יז) הנה לשלום מר לי מר. כשנתבשרתי שלום אף היא לי מר שהרי תלו לי הרפואה בזכות אחריס כה אמר ה׳ אלהי דוד אביך (לעיל לז) למעני ולמען דוד עבדי כאן הודעתני שאני חוטא

מצודת ציון

(יד) כסוס עגור. כמו כסוס ועגור וכס מיני עופות וכן וסוס ועגור (ירמיה ח): אצפצף. ענין השמעת קול עופות: אהגה. כן נקרא המיית היונה כמו וכיונים הגה נהגה (לקמן נ״ט): דלו. ענין הרמה כמו הרוממך ה׳ כי דליתני (תהלים ל): עשקה. ענין לקיחה ותעיפה ואתר כלי שאלה: ערבני. הושב והכשר לי וכן ערוב עבדך לטוב (שם קי״ט) והוא מענין מתיקות כמו ומנתי מרבה לי (ירמיה ל״א): (טו) מה אדבר. מלת מה יורה על הרבוי וכן מה רב טובך (תהלים ל״א): אדדה. מלשון נדידה: שנותי. מלשון שינה: (טז) ותחלימני. ענין בריאות וחזוק כמו ימלמו בניהם

לִי מָר וְאַתָּה חָשַׂקְתָּ נַפְשִׁי מִשַּׁחַת בִּלִי
כִּי־הִשְׁלַכְתָּ אַחֲרֵי גֵוֶךָ כָּל־חֲטָאָי׃ יח כִּי־
לֹא שְׁאוֹל תּוֹדֶךָ מָוֶת יְהַלְלֶךָ לֹא־יְשַׂבְּרוּ
יוֹרְדֵי־בוֹר אֶל־אֲמִתֶּךָ׃ יט חַי חַי הוּא יוֹדֶךָ
כָּמֹנִי הַיּוֹם אָב לְבָנִים יוֹדִיעַ אֶל־אֲמִתֶּךָ׃
כ יְהוָה לְהוֹשִׁיעֵנִי וּנְגִינוֹתַי נְנַגֵּן כָּל־יְמֵי
חַיֵּינוּ עַל־בֵּית יְהוָה׃ כא וַיֹּאמֶר יְשַׁעְיָהוּ
יִשְׂאוּ דְבֶלֶת תְּאֵנִים וְיִמְרְחוּ עַל־הַשְּׁחִין
וְיֶחִי׃ כב וַיֹּאמֶר חִזְקִיָּהוּ מָה אוֹת כִּי אֶעֱלֶה
בֵּית יְהוָה׃

בעת

גְּבוּרָתָךְ וְיוֹדוּן לְמִימַר דְּכָל אִילַנְקָשׁוֹט: כ יְיָ לְמִפְרְקָנָא אֲמַר וְנַגּוּן תּוּשְׁבְּחָתַיה נְנַגֵּן
כָּל יְמֵי חַיָּנָא עַל בֵּית מַקְדָּשָׁא דַיְיָ: כא וַאֲמַר יְשַׁעְיָה יִסְבּוּן דְּבֶלֶת תֵּינִין
וְיִשׁוּרְטִין עַל שִׁיחֲנָא וְאִתַּסִּי: כב וַאֲמַר חִזְקִיָּה מָה אָת אֲרֵי אֶסַּק לְבֵית מַקְדָּשָׁא דַיְיָ:

רש"י

כך פירשו חכמים אבל לפי יושב המקרא משמע הנה לשלום מר לי מר כשנתבשרתי מאתך להושיעני מיד סנחריב מר לי מר על חליי שהייתי נטוי למות ולא שמחתי בבשורה ואתה בטובך חשקת נפשי מבלי רדת שחת: (יח) כי לא שאול תודך. אם הייתי מת לא הייתי מודה לך על הנס של מפלת סנחריב לא הייתי סובר אל אמתתה הבטחתך שהבטחתני עליו: (יט) חי חי. לשון בני אדם חיים כלומר כשיש בני אדם חיים בעולם זה מי יולדת ההודאה

מצודות ציון

במיסס (איוב ט"ל): (יז) חשקת. מלשון חשק ותאוה: משחת. הוא בור הקבר: בלי. מלשון בלוי ורקבון: גוך. גופך כמו גוי אתתי לאכיס (לקמן כ): (יח) ישברו. ענין תקוה כמו עיני כל אליך ישברו (תהלים קמ"ה) (יט) אל אמתך. את אמתך וכן וירדפו אל מדין (שופטים ז): (כ) ונגינותי. מלשון נגון וזמר. על בית. כמו בבית על המקום כי"ת וכן עמדתם על המרכס (יחזקאל ל"ג). (כא) ישאו. יקחו. דבלת תאנים. תחיכת תאנים יבשות המרוסות יחד עד שנעשה גוף אחד וכן ויתנו לו פלח דבלה (ש"א ל'): וימרחו. ענין טיחה וכדרך התחבושת וכדר"ל תפני שהוא ממרח (שבת קי"ו): השחין. מין נגע שנתלה על ידם וכן שחין הנעבועות (שמות ט): ויחי. ענין רפואה: (כב) מה אות. מלי מה יורה על גודל הדבר וחזיבתו: נכתה

להושיעני. ר"ל ה' אמר להושיעני מהחלי וכן עשה ולזונמתו להרגו בערמה (שמות כ"ח) ור"ל שחשב להרגו וכן עשה: ונגינותי נגנן. נגינת השבח הזה אנגנה אני והמשוררים בבית ה' כל ימי חיינו: (כא) ישאו. יקחו תחיכה מתחיכים דרוסות להניח תחבושת על השחין וירפא: (כב) מה אות. מה טוב ומה נאה האות הפלא הזה אשר נרפאתי ואוכל

הגהות מכ"י ברש"י (פ"כ) ז"ל הכ"י אמר להושיעני. ומה עלי לשלם גמולו כי הלא נמולו כי ונעמי כל ימי חיי הוא הזיכרם הזאת מכתב לחזקיהו על בית ה'. שהוגן מיד רשע כענין שנאתי וגנותי וגו' למוסרם לבן לוי לנגן על מלאכת בית ה' לאומרי על הדוכן וכן למלאת מזמור לדוד למלאת היינו לבני לוי המלאים בשיר. מומור לדוד מזמור שמסר דוד לאחיו המלאת במלאכת דברי ה'. ומלינו שמסמ' ושולך ערהוי להזכיר לף כנגינות שהכם היה גדול מאוד אמר

א בְּעִדָּנָא הַהִיא שְׁלַח מְרֹדַךְ בַּלְאֲדָן בַּר בַּלְאֲדָן
מַלְכָּא דְבָבֶל אִגְּרִין וְקוּרְבָּנִין לְוַת חִזְקִיָּה כַּד
שְׁמַע אֲרֵי מְרַע וְאִתְּסִי׃
ב וְחֶדִי עֲלֵיהוֹן חִזְקִיָּה וְאַחֲזִנִין יַת בֵּית גְּנַזּוֹהִי יַת
כַּסְפָּא וְיַת דַּהֲבָא וְיַת בּוּסְמָנָא וְיַת מִשְׁחָא טָבָא
וְיַת כָּל בֵּית מָנוֹהִי וְיַת כֹּל דְּאִשְׁתְּכַח בְּגַנְזוֹהִי לָא הֲוָה
מִדַּעַם דְּלָא אַחֲזִינוּן חִזְקִיָּה בְּבֵיתֵיהּ וּבְכָל־
ג וַיָּבֹא יְשַׁעְיָהוּ הַנָּבִיא אֶל־הַמֶּלֶךְ חִזְקִיָּהוּ
וַיֹּאמֶר אֵלָיו מָה־אָמְרוּ וְהָאֲנָשִׁים הָאֵלֶּה
וּמֵאַיִן בָּאוּ אֵלֶיךָ וַיֹּאמֶר חִזְקִיָּהוּ מֵאֶרֶץ
רְחוֹקָה בָּאוּ אֵלַי מִבָּבֶל׃ ד וַיֹּאמֶר מָה
רָאוּ בְּבֵיתֶךָ וַיֹּאמֶר חִזְקִיָּהוּ אֵת כָּל־אֲשֶׁר
בְּבֵיתִי רָאוּ לֹא־הָיָה דָבָר אֲשֶׁר לֹא־
הֶרְאִיתִים בְּאוֹצְרֹתָי׃ ה וַיֹּאמֶר יְשַׁעְיָהוּ אֶל־

חזקיהו

ה וַאֲמַר יְשַׁעְיָה לְחִזְקִיָּה קַבֵּל פִּתְגָמָא דַיְיָ

צבאות

ת"א בעת ההיא יבמות ו ו סנהדרין יח ו: וירפא את בית סנהדרין יא קד:

רש"י

לט (ה) וישמע כי חלה ויחזק. היה למוד לאכול בשלש שעות ויצן עד ט' כיון שחזר גלגל חמה לחזקיהו כשעמד משמחו בט' שעות מלא שהוא שחרית בקש להרוג את כל עבדיו אמר הנחתם לותי יצן יומם ולילה עד הנקר אמרו לו גלגל חמה היא שחזר אמר להם ומי החזירו אמרו לו אלוהו של חזקיה כו' כדאית' בחגיגה ובפסיקתא: (ב) בית נכתה. בית גנזיו של בשמים כמו (בראשית לז) נכאות ולרי זלוט: ואת השמן הטוב. יש פוחרין שמן המשחה וי"א היא שמן אפרסמון שהיה מלוי בא"י והוא פנג האמור (ביחזקאל כ"ז) יהודה וישראל המה רוכליך בחטי מנית ופנג וראיתי בספר יוסיפון שהוא אפרסמון

מצודת דוד

לעלות לבית ה':

לט (ה) וישמע. ר"ל על כי שמע שחלה ונתרפא לכן שלח לו ספרים ומנחה דרך אהבה ובד"ם נאמר שלח לדרוש המופת הנעשה בארץ: (ב) עליהם. על בואה: (ו) ונשא.

לט א בָּעֵת הַהִיא שָׁלַח מְרֹדַךְ בַּלְאֲדָן בֶּן־
בַּלְאֲדָן מֶלֶךְ־בָּבֶל סְפָרִים וּמִנְחָה אֶל־חִזְקִיָּהוּ
וַיִּשְׁמַע כִּי חָלָה וַיֶּחֱזָק׃ ב וַיִּשְׂמַח עֲלֵיהֶם
חִזְקִיָּהוּ וַיַּרְאֵם אֶת־בֵּית נְכֹתוֹ אֶת־הַכֶּסֶף
וְאֶת־הַזָּהָב וְאֶת־הַבְּשָׂמִים וְאֶת־הַשֶּׁמֶן
הַטּוֹב וְאֵת כָּל־בֵּית כֵּלָיו וְאֶת כָּל־אֲשֶׁר
נִמְצָא בְּאוֹצְרֹתָיו לֹא־הָיָה דָבָר אֲשֶׁר לֹא־
הֶרְאָם חִזְקִיָּהוּ בְּבֵיתוֹ וּבְכָל־מֶמְשַׁלְתּוֹ׃
ג וַיָּבֹא יְשַׁעְיָהוּ הַנָּבִיא אֶל־הַמֶּלֶךְ חִזְקִיָּהוּ
וַיֹּאמֶר אֵלָיו מָה־אָמְרוּ הָאֲנָשִׁים הָאֵלֶּה
וּמֵאַיִן בָּאוּ אֵלֶיךָ וַיֹּאמֶר חִזְקִיָּהוּ מֵאֶרֶץ
רְחוֹקָה בָּאוּ אֵלַי מִבָּבֶל׃ ד וַיֹּאמֶר מָה
רָאוּ בְּבֵיתֶךָ וַיֹּאמֶר חִזְקִיָּהוּ אֵת כָּל־אֲשֶׁר
בְּבֵיתִי רָאוּ לֹא־הָיָה דָבָר אֲשֶׁר לֹא־
הֶרְאִיתִים בְּאוֹצְרֹתָי׃ ה וַיֹּאמֶר יְשַׁעְיָהוּ אֶל־

הנסתרות

מצודת ציון

לט (ב) נכתה. ענין אוצר וחמד וכן נכאת וצר (בראשית ל"ז) שר"ל דברים נחמדים: ומאין. מאיזה מקום סרוסים

הגיגיא קא דבלת תאנים המחבל את בשר חי לחורחה על השחין ויחי לשון פליאה כלומר כה עשו כדברים וחיים. ואף בעיני המולי הפלא ופלא שמעולם לא נתרפא אדם מחולי זה שאמר להגיגיא כשהיו אומרים להרפא מה אות על פליאה זו. ועל זה הביאו וזה לך האות כמפורש למעלה. וכן הכתובים סדורים במלכים על זה אמרו דברי תורה עניים במקומם ומשוירים במקום אחר:

חִזְקִיָּהוּ שְׁמַע דְּבַר־יְהוָה צְבָאוֹת׃ ו הִנֵּה
יָמִים בָּאִים וְנִשָּׂא׀ כָּל־אֲשֶׁר בְּבֵיתֶךָ וַאֲשֶׁר
אָצְרוּ אֲבֹתֶיךָ עַד־הַיּוֹם הַזֶּה בָּבֶלָה לֹא־
יִוָּתֵר דָּבָר אָמַר יְהוָה׃ ז וּמִבָּנֶיךָ אֲשֶׁר יֵצְאוּ
מִמְּךָ אֲשֶׁר תּוֹלִיד יִקָּחוּ וְהָיוּ סָרִיסִים בְּהֵיכַל
מֶלֶךְ בָּבֶל׃ ח וַיֹּאמֶר חִזְקִיָּהוּ אֶל־יְשַׁעְיָהוּ
טוֹב דְּבַר־יְהוָה אֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ וַיֹּאמֶר כִּי יִהְיֶה
שָׁלוֹם וֶאֱמֶת בְּיָמָי׃

מ א נַחֲמוּ נַחֲמוּ עַמִּי יֹאמַר אֱלֹהֵיכֶם׃
ב דַּבְּרוּ עַל־לֵב יְרוּשָׁלִַם וְקִרְאוּ אֵלֶיהָ כִּי
מָלְאָה צְבָאָהּ כִּי נִרְצָה עֲוֹנָהּ כִּי לָקְחָה
מִיַּד יְהוָה כִּפְלַיִם בְּכָל־חַטֹּאתֶיהָ׃ ג קוֹל
קוֹרֵא בַּמִּדְבָּר פַּנּוּ דֶרֶךְ יְהוָה יַשְּׁרוּ בָעֲרָבָה
מסלה
קָדֶם יְיָ בְּאֵלוּ קָצַת עַל חַד תָּרִין בְּכָל חַטָּאתָהָא׃
פַּנּוּ אוֹרַח מִן קָדָם עַמָּא דַיְיָ כְּבִישׁוּ בְּמֵישָׁרָא כְּבִישִׁין קָדָם כְּנִשְׁתָּא דֶאֱלָהָנָא׃
כל

תרגום

צְבָאוֹת׃ ו הָא יוֹמַיָּא אָתָן
וּיִתְגְּטִיל כָּל דִּי בְּבֵיתָךְ וְדִי
גְנָזוּ אֲבָהָתָךְ עַד יוֹם מָא
הָדֵין וְיִתּוֹבַל לְבָבֶל לָא
יִשְׁתְּאַר מִדַּעַם אָמַר יְיָ׃
ז וּמִבְּנָךְ דִּיפְקוּן מִנָּךְ
דְּתוֹלִיד וְדַבְּרוּן וִיהוֹן
רַבְרְבִין בְּהֵיכְלָא מַלְכָּא
דְּבָבֶל׃ ח וַאֲמַר חִזְקִיָּה
לִישַׁעְיָה תַּקִּין פִּתְגָמָא דַיְיָ
דְּמַלֵּלְתָּא וַאֲמַר אֲרֵי יְהֵי
שְׁלָם וּקְשׁוֹט בְּיוֹמָי׃

א נְבִיָּא א תְּנַבְּיוּ
תַּנְחוּמִין עַל עַמִּי אָמַר
אֱלָהָכוֹן׃ ב מַלִּילוּ עַל
לִבָּא דִירוּשָׁלֶם וְאִתְנַבְּיוּ
עֲלֵהּ אֲרֵי עָתִידָא דְּתִתְמְלֵי
מַעַם גַּלְוָתָהָא אֲרֵי
אִשְׁתְּבִיקוּ לָהּ חוֹבָהָא אֲרֵי
קַבִּילַת פֻּם תַּנְחוּמִין מִן
ג קָל דְּמַכְרֵיהּ בְּמַדְבְּרָא
בחזק

ת״א כל גיא יגשא ערוכין ס מדרים ז מה : על הר גבוה ס׳ הזוס׳ פ׳ שלח לך ·

רש״י

הנסתרות גלויות לך וכו׳ כדאיתא בתנחומא : (ו) לא יותר דבר · מדה כנגד מדה כנגד לא היה דבר : (ז) ומבניך · הם חננים מישאל ועזריה : (מ) טוב דבר ה׳ · מאחר שבימי יהיה שלום :

מ (א) נחמו נחמו · חוזר על נביאותיו העתידות לפי שמכאן ועד סוף הספר דברי נחמות הפסיק פרשה זו בינם לבין הפורענות · נחמו אתם נביאי נחמו את עמי : (ב) כי מלאה צבאה · מ״י עתידה דתתמלי מעם גלוותהא כמו כי מלאה מלבאה ויש

מצודת ציון

(ז) סריסים · סריס וממונים :

מ (ב) צבאה · פירוש זמן קלוב וכן הלא לצבא לאמוש (איוב ז) : נרצה · מלי רלוי ופיוס : (ג) פנו · פירוש הסרת המכשול וכן ואנכי פיתי הבית (בראשית כ״ד) · ישרו · מלשון יישר ושוש : בערבה · עניינו כמו מדבר :
מסלה

נחמו את עמי וכפל המלה יורה על החזוק : (ב) על לב · דברים המקובלים על הלב : וקראו אליה · אמרו לה אשר מלאה ונשלמה זמן גלותה : כי נרצה · נתפייס עונה ר״ל נתכפר עונה : כי לקחה · כי כבר לקחה תשלומין מיד ה׳ : כפלים · ר״ל שתי גליות גלות בבל וגלות אדום : בכל חטאתיה · בעבור כל חטאתיה: (ג) קול קורא · כאלו קול מבריז וחומר פנו במדבר דרך׳ להסיב בו בני הגולה : ישרו בערבה · עשו

*) ר״ל לבפ״ז יהיה פשוטו רחוק ויות׳ נכון פי׳ ת״י כם תנחומין וכו׳ לזה תי׳ מקרא מלא וסם ח״א לפרש כת״י דהכא וא״כ הפשוטי יותר נכון ואל תמוסה ואין עול וסכן :

ד כָּל חֵילַיָּא יַרְאוּן וְכָל
טוּר וְרָמָא יִתְמָאכוּן וְיִהֵי
כַּפְלָא לְמֵישָׁרָא וּבֵית
גִּידוּדִין לְבִקְעָה׃ ה וְיִתְגְּלֵי
יְקָרָא דַיְיָ וְיֶחֱזוּן כָּל בְּנֵי
בִסְרָא כַּחֲדָא אֲרֵי בְּמֵימְרָא
דַיְיָ גְּזַר כֵּן׃ ו קָל דְּאָמַר
אִתְנַבֵּי וּמְתֵיב וַאֲמַר מָה
אִתְנַבֵּי כָּל בְּשַׂר עֵיבָא
כְּעִשְׁבָּא וְכָל תּוּקְפֵּהוֹן
כְּמוּצָא דְּחַקְלָא׃ ז יְבֵשׁ
עִסְבָּא נְתַר נְצִיצָה אֲרֵי רוּחָא
מִן קֳדָם יְיָ נְשַׁיבַת בֵּיהּ
בְּכֵן כְּעִסְבָּא חֲשִׁיבִין
רַשִׁיעַיָא בְּעַמָּא׃ ח מִית
רַשִׁיעַיָא אֲבַדוּ עֶשְׁתּוֹנוֹהִי
וּפִתְגָמָא דֶאֱלָהָנָא קַיָּם
לְעָלְמִין׃ ט עַל טוּרָא רָם
סַקִּי לְכוֹן נְבִיָּא דִי מְבַסְּרִין
לְצִיּוֹן אֲרִימוּ בְּחֵילָא קָלְכוֹן
דִּי מְבַסְּרִין לִירוּשָׁלֶם אֲרִימוּ לָא תִדְחֲלוּן אָמְרוּ לִקְרְוָיָא
דְּבֵית יְהוּדָה אִתְגְּלִיאַת מַלְכוּתָא דֶאֱלָהְכוֹן׃ י הָא יְיָ אֱלָהִים בִּתְקוֹף מִתְגְּלֵי
וּתְקוֹף דְּרַע גְּבוּרְתֵּיהּ שָׁלְטָא קֳדָמוֹהִי הָא אַגַּר עֲבִדֵי מֵימְרֵיהּ עִמֵּיהּ דְּכָל

רש״י

גליותיה לחוכה : (ד) כל גיא ינשא · והר ישפל הרי דרך חלקה ושוה ונוחה : והרכסים · הריס הסמוכים זה לזה ומתוך סמיכתן מורד שביניהם זקוף ואינו מעוקם שיהא נוח לירד ולעלות (הרכסים מחורגים גדודים לשון גודה כמו גדודי הגמר) · הרכסים · כמו וירכסו את סמסן (שמות כח) : לבקעה · קפנייא בלט״ז ארץ חלקה ושוה : (ו) קול · מאת הקב״ה אומר אלי קרא : ואמר · רומי אליו מה אקרא והקול משיבו זאת קרא כל הבשר חציר כל המגביהים תתפך גדולתם ותהיה כחציר · (ד״א כל הבשר חציר) סוף אדם למות לפיכך אם אמר

מצודת דוד

בערבה דרך ישרה להלכו כי פוה יולך לפניכם : (ד) כל גיא · כל עמק ירומם וכל הכריס ישפלו לכיות הדרך ישר ושוה: חעקוב · דרך המעות יהיה מישור : והרכסים · מקומות הגבוהות יהיה בקעה : (ה) וגגלה · אז יגולה כבוד ה׳ וכולם יראו כי פי ה׳ דבר המאמות האלה הוליך ותקיימו : (ו) קול אומר קרא · קול נבואה אומר לנביא קרא והכרז הרכיז : ואמר · אלו הנביא שואל מה אקרא וקול הנבואה משיבו קרא לאמר:כל הבשר חציר · ר״ל כל הבעמים שיבואו עם גוג על ירושלים לאלחמה יבלו ויכמשו כחציר : וכל חסדו · ר״ל ואף אם מי מהם עשה חסד מה לא חשב לאלחומי ויפי׳ כלין בחדם בכמוש מהר כי מאד הרעו לישראל והכריעם בכף : (ו) יבש חציר · לזה שהייבשו כחציר ויבלו כלין : כי רוח וגו׳ · ר״ל בהפחת רוח יאבדו : אכן · באמת העם שעם גוג יפו׳ כחציר׳ וכפל הדבר לחזוק : (ח) יבש חציר · העם הזה יתייבש כחציר׳ ויכמוש כלין ובולם יאבדו ודבר ה׳ שהבטיח ע״י הנביאים יתקיים לעולם ולא יוכלו לבטל דבריו : (ט) על הר גבוה · להשמיע הקול לתרחוק : מבשרת ציון · עדת הנביאים

מצודת דוד

יהיה נשא וגלקח : ואשר אצרו · אשר עמנו באוצר : לא יותר דבר · מכל אשר בביתך : (ז) ומבניך · הם חננים מישאל ועזריה · אשר יצאו וכו׳ · כפל הדבר פעמי׳ ושלם כדוד המקרא : טוב דבר ה׳ · טוב הדבר בעיני ופי׳ דבריו ואמר הוליל ויהיה בימי שלום וה׳ יאמת לי הבטחתי לימני מושם המה שיהיה אחרי מותי :

מ (א) נחמו נחמו · הלבינים יאמר אל הנביאים ר״ל ואף אם מי מהם עשה חסד מה לא חשב למחומי ויפי׳ כלין בחדם בכמוש מהר כי מאד הרעו לישראל והכריעם בכף : (ב) על לב · דברים המקובלים על הלב : וקראו אליה · אמרו לה אשר מלאה ונשלמה זמן גלותה : כי נרצה · נתפייס עונה ר״ל נתכפר עונה : כי לקחה · כי כבר לקחה תשלומין מיד ה׳ : כפלים · ר״ל שתי גליות גלות בבל וגלות אדום : בכל חטאתיה · בעבור כל חטאתיה: (ג) קול קורא · כאלו קול מבריז וחומר פנו במדבר דרך׳ להסיב בו בני הגולה : ישרו בערבה · עשו

(ישעיה ח״ד) יא

בְּחָזָק יָבוֹא וּזְרֹעוֹ מַשְׁלָה לוֹ הִנֵּה שְׂכָרוֹ
אִתּוֹ וּפְעֻלָּתוֹ לְפָנָיו׃ יא כְּרֹעֶה עֲדָרוֹ יִרְעֶה
בִּזְרֹעוֹ יְקַבֵּץ טְלָאִים וּבְחֵיקוֹ יִשָּׂא עֲלוֹת
יְנַהֵל׃ יב מִי־מָדַד בְּשָׁעֳלוֹ מַיִם וְשָׁמַיִם
בַּזָּרֶת תִּכֵּן וְכָל בַּשְּׁלִישׁ עֲפַר הָאָרֶץ וְשָׁקַל
בַּפֶּלֶס הָרִים וּגְבָעוֹת בְּמֹאזְנָיִם׃ יג מִי־
תִכֵּן אֶת־רוּחַ יְהוָה וְאִישׁ עֲצָתוֹ יוֹדִיעֶנּוּ׃
יד אֶת־מִי נוֹעָץ וַיְבִינֵהוּ וַיְלַמְּדֵהוּ בְּאֹרַח
בִּאוּרוֹ מִתְקַל תַּקְלִין וְרָמָתָא כַּד בְּמִזְנָיָא׃ יג מַן תַּקִּין
גְּבִיָּא הָלָא יְיָ וְצַדִּיקָא עֲבָדֵיהּ מֵימְרֵיהּ פִּתְגָמֵי רְעוּתֵיהּ הוֹדְעָנוּן׃ יד לְהֵוֹן
דִּבְעוּ מִן קָדָמוֹהִי אָסְבַּר חוֹכְמָא וְאַלְפָנוּן אוֹרַח דִּדִין וִיהַב לִבְנֵיהוֹן אוֹרַיְתָא

עוֹבְדֵיהוֹן גְּרָן קָדָמוֹהִי׃
יא כִּרְעָיָא דְּעָדְרֵי רָעֵי
בִּדְרַעְיָה מְכַנֵּיש אִמְרִין
וּבְחֵינֵיהּ מְסוֹבֵר רַכִּיכִין
מֵינִיקָתָא בְּנִיחַ מְדַבַּר׃
יב מַן אָמַר אִלֵּין קַיָּם
אֶמַר וַעֲבִיד דְּכָל מֵי עַלְמָא
חֲשִׁיבִין קָדָמוֹהִי כְּטִפָּא
בִּשְׁעוֹלָא וּמִשְׁחַת שְׁמַיָּא
כְּאִלּוּ בִּזְרָתָא מְתַקְּנִין
וַעֲפָרָא דְּאַרְעָא כְּאִלּוּ
בְּמִכְיָלָא אִתְּכַל וְטוּרַיָּא

משפט ואורח

תולדות אהרן

מי מדד סנהדרין דף לט ודף ק ספר הזוה׳ פרשת תרומ׳ . ומתי׳ בזרת שם יח ק . הן גוים עקידה שער ו .

הנרי״ב הנה שכרו אתו . מזומן אתו לגדיקים : *)ופעולתו . שכר פעולה שעליו ליתן להם · (יח) כרועה . אשר עדדו ירעה בזרועו ומקבץ טלאים ובחיקו נושאם : עלות ינהל . מיניקתא בניח מדבר אלמן המניקות : ינהל · כמו מנהל:(יב) מי מדד וגו׳ . כל זה היה בו כח לעשות וכ״ש שיש בו כח לשמור הבטחות הללו : בשעלו . בהליכתו שנאמר דרכת בים סוסיך [חבקוק ג] . בשעלו כמו (במדבר כב) במשעול הכרמים שביל. ד״א שעל שם כלי הוא וכן בשעלי שעוריס (יחזקאל יג) : תכן . אמולמי״ר בלע״ז לשון מדה ומניין כמו ותוכן לבניס תתנו (שמות ה) : וכל בשליש . ומדד בשליש שלש מדבר שלש ישוב שלש ימים ונהרות . ל״א בשלש מגודל עד אמה שלישי לאצבעות · ומנחם

מצודת ציון

נשבה . ענין הפתח כמו־יפר רוחו (שם קמ״ז) (יח) יקבץ. יאסף : עלות : קטנות והוא מלי עולל ויונק : ינהל . ענין הנהגה כנחת וכן אתנהלה לאטי (בראשית לג)·(יב) בשעלו. באגרופו וכן בשעלי שעוריס (יחזקאל י״ג) : בזרת. שם מדה מלי אמה וכן זרת אמרכו (שמות כ״ז) : תכן . מלי הכנה : וכל . ענין מדידה כי ויתודו כעמר . (שם י״ז) ת״א וכלו : בשליש . שם מדה גדולה וכן ותשקמו בדמעתי שלש (תהלים פ) : בפלס . כן נקרא מטה המשקל המסיתן לדע׳ משקל הדב׳ הנשקל וכן פלס ומאזני משפט (משלי ט״ז) : במאזנים. הוא כף

תכן מדתו בזרת ויודע מדת עפר הארץ כאלו מדדם בשלש כל אלה יוכל הוא לעשות את זאת : (יג) מי תכן . מי כמין רצונו של מקום ר״ל מי טעם רצון המקום אחר דעתו : ואיש . מוסב על מלת מי לומ׳ מי הוא האיש אשר המקום יודיענו עצתו : (יד) את מי . עם מי נתייעץ ומי הסכילו ביניהם ומי למדו ללכת בדרך משפט ומי הודיעו דעת ומי הודיעו דרך תבונות וכפל הדבר פעמים הרבה להפארת המליצה :

*)ופעולתו לפניו׳ ז״ל הכ״י פרש שיעבוד הכליה מזומן שכר פעולה זו למעלה ליתן למשעבדיהם *)ירע׳]בזרועו מקבץ: (ירע׳ אשר בזרועו מקבץ) : *) שנתן לב (שנתן לו לב) *) ורוקנין העץ * (וריקנון הסן) ·

וְאוֹרַח דְּסוּכְרְתָנוּ לִבְנֵי
בְנֵיהוֹן הוֹדְעָנוּן׃ טו הָא
עַמְמַיָּא כְּטִפָּא מִדּוּל
וּכְעִיּוּל מוֹזְנָיָא חֲשִׁיבִין הָא
נַגְוָתָא כְּדוּקָא דְּפָרַח׃
טז וְאִילָנֵי לְבָנָן לָא יַסְפְּקוּן
לְאַדְלָקָא וְחֵיוָתָא דְּבָה
לֵית הִיא כְּמַסַּת לֶעְלָתָא׃
יז כָּל עַמְמַיָּא כְּלָמָא
עוֹבְדֵיהוֹן גְּמִירָא וְשַׁיְצָאָה
אִנּוּן חֲשִׁיבִין קָדָמוֹהִי׃
יח וְכַמָּן אַתּוּן מְדַמָּן לְמַדָּן
קָדָם אֵל וּמָה דְּמוּת
אַתּוּן מְסַדְּרִין קָדָמוֹהִי׃
יט הָא צַלְמָא נַגְּרָא עָבִיד

מִשְׁפָּט וַיַּלְמְדֵהוּ דַּעַת וְדֶרֶךְ תְּבוּנוֹת
יוֹדִיעֶנּוּ׃ טו הֵן גּוֹיִם כְּמַר מִדְּלִי וּכְשַׁחַק
מֹאזְנַיִם נֶחְשָׁבוּ הֵן אִיִּים כְּדַק יִטּוֹל׃
טז וּלְבָנוֹן אֵין דַּי בְּעֵר וְחַיָּתוֹ אֵין דַּי עוֹלָה׃
יז כָּל־הַגּוֹיִם כְּאַיִן נֶגְדּוֹ מֵאֶפֶס וָתֹהוּ נֶחְשְׁבוּ־
לוֹ׃ יח וְאֶל־מִי תְּדַמְּיוּן אֵל וּמַה־דְּמוּת
תַּעַרְכוּ־לוֹ׃ יט הַפֶּסֶל נָסַךְ חָרָשׁ וְצוֹרֵף
בַּזָּהָב יְרַקְּעֶנּוּ וּרְתָקוֹת כֶּסֶף צוֹרֵף׃ כ הַמְסֻכָּן
תְּרוּמָה עֵץ לֹא־יִרְקַב יִבְחַר חָרָשׁ חָכָם
יְבַקֵּשׁ־לוֹ לְהָכִין פֶּסֶל לֹא יִמּוֹט׃ כא הֲלֹוא

וַקְנָאָה בְּדַהַב מְחַפֵּי לֵיהּ וְשַׁלְשַׁלַּן דְּכַסְפָּא קַיְנָאָה מְאַחִיד לֵיהּ׃ כ אוֹרַן בְּרֵי
אָעָא דְּלָא אֲחִיד בֵּיהּ רְקָבָא בְּחַר נַגָּר אוּמָן בָּעֵי לֵיהּ דְּאַסְקָנָא צֶלֶם דְּלָא
יְצַטְּלֵי׃ כא הֲלָא יְדַעְתּוּן הֲלָא שְׁמַעְתּוּן הֲלָא אִתְחַוֵּא מִן אוּלָא עוֹבַד
סִדְרֵי בְּרֵאשִׁית דְּכוֹן הֲלָא תִּסְתַּכְּלוּן דְּמִדְּחַל קָדָם מַן דִּבְרָא יְסוֹדֵי אַרְעָא

תרגום יונתן כל הגוים סנהדרין ד לח דאשדי

רש״י

יצוה (שם יח) וגו׳ וכליותיו היו נובעות חכמה שנאמר אף לילות יסרוני כליותי (תהלים טז) : את מי נועץ ויבינהו . המים להקב״ה הן כל גוים לפניו כמר מדלי ואיך ילמדו לו : (טו) הן גוים כמר מדלי . ואין חשובין לו להעמיד מהם לנביאים לגלות סודו · כמר מדלי כטיפה מרה המטפטפת משולי הדלי ומשקע טופת המים*)ורוקנין העץ ליימוויד״מ בלע״ז : וכשחק מאזנים · שהמחשת מעלה שיפוש ומשתחק : כדק . מאבק דק : יטול . כאבק הנישא ועולה על ידי רוח כדק אשר ינטל : (טז) אין די בער · על מזבחו : וחיתו . של לבנון אין די עולה .

מצודת דוד

(טו) הן גוים . נגורת הגויים נחשב למולו כטפה המרה הטוטף משולי הדלי שהיא דבר מועט מול מתי מדלי : וכשחק מאזנים נחשבו . בעיני המקום חשובים הם כאבק המשחק מעפוש מאזני נחושת אשר יוצאים ממנה בנפיחה קלה : הן איים . איי הים ישליך האבק דק ולאומר ואם כן הוא איך יעמוד העכו״ם למולו למחות בידו מלהוציא את ישראל מתחוכה : (טו) ולבנון . לפי רוב גדלו:אין די.בעלי יער הלבנון להבעי׳ בשם אש על מזבחו ואין די בחיות הלבנון להקריבם עולות לפניו : (יז) כאין . בלא דבר : נחשבו לו . למולו נחשבים כאלו אתה מחפש ותוהו : (יח) ואל מי . אל מי מהדברים הנדמה את המקום ומהו הדמיון אשר תשוו לו וכפל הדבר במ״ש : (יט) חפסל · וכי הדמיון לו את הפסל אשר האומן התיכו ממתכת והצורף ירדד עליו את הזהב ממעל והצורף יעשה לו שלשלות כסף למשנו בכסף כי ממקומו לא ימיש:(כ)המסכן . העני מלכפרים מכספו על הפסל כמו העשירים הם יבחר מבין העצים עץ חזק אשר לא ירקב ויבקש לו חרש חכם להכין לו ממנו פסל חזק שלא ימוט ר״ל שלא יתפרדו חלקיו זה מזה ולאומר אם מטורף לחזקו לבל יתפרדו חלקיו איך ידמסו לעליון : (כא) הלא תדעו . המקבל הדעת הוכלו לדעת מי הוא אדון העולם : הלא . השמעו מן הסורה והמלמד אשר חקר מדעתו : הלא הונד . הלא מוכרל אלא מראש ר״ל מיימים קדמוניס : הלא הבינותם וכו׳ . הלא תוכלו להכין יסודות הארץ מה המה ולאומר הלא אין לם יסוד כי השמים

מצודת ציון

כף המשקל : (טו) כמר מדלי . הכלי שטולאים בו מים נקרא דלי וכן והבאתה ותדלנה (שמות ב) ור״ל שאיבה עם הדלי והטפה המופלת מאחורי הדלי היא מרה בעבו׳ עפוש · הדלי מאחוריו : וכשחק . מלי שחיקה וטחינה כמו ושחקת ממנה דקה (שם ל) : כדק . כאבק דק : יטול . יעלה וכן וישילו את הכלים (יונה א) : (טז) ולבנון . שם יער בא״י : בער . מלי הבערי ומוקד : (יז) מאפס . דבר שאין בו ממש . ותוהו . ענין ריקות : (יח) דמות . מלי דמיון : תערכו . מלי ערך ושווי : (יט) הפסל · כן נקרא סגורי הנעבדת : נסך . ענין הכתה וכן אלהי מסכה (שמות ל״ד) : חרש . אומן : ירקענו . ענין שטיחה ורדוד כמו כסף מרוקע (ירמי׳ י) : ורתקות . שלשלאות כמו עשה הרתוק (יחזקאל ז) : (כ) המסכן · העני והדל כמו עוב ילד מסכן (קהלת ד)

תרומה

ד״א ולבנון אין די בער וגו׳ לכפר על עון העבו״ם: (יז) כאין נגדו . כאין הם בעינו ואינם חשובין לפניו : (יט) נסך . לשון מסכה : נסך חרש . חרש של ברזל ונוסכו מברזל או מנחשת ואח״כ הצורף מרקעו בטסי זהב ומצפהו מלמעלה : ורתוקות . שלשלאות : (כ) המסכן תרומה · או אם בא לעשותו של עץ המלומד להמחין בין עץ המתקייים לשאר עצים עץ שלא ירקב מהר יבחר . המסכן המלומד כמו [במדבר כ״ד] ההסכן הסכנתי : תרומה · הפרשה ברירת העצים:(כא) הלא תדעו · מוסדות הארץ

מי

מצודות ציון

כף המשקל : (טו) כמר מדלי . הכלי שטולאים בו מים נקרא דלי וכן והבאתה ותדלנה (שמות ב) ור״ל שאיבה עם הדלי והטפה המופלת מאחורי הדלי היא מרה בעבו׳ עפוש · הדלי מאחוריו : וכשחק . מלי שחיקה וטחינה כמו ושחקת ממנה דקה (שם ל) : כדק . כאבק דק : יטול . יעלה וכן וישילו את הכלים (יונה א) : (טז) ולבנון . שם יער בא״י : בער . מלי הבערי ומוקד : (יז) מאפס . דבר שאין בו ממש . ותוהו . ענין ריקות : (יח) דמות . מלי דמיון : תערכו . מלי ערך ושווי : (יט) הפסל · כן נקרא סגורי הנעבדת : נסך . ענין הכתה וכן אלהי מסכה (שמות ל״ד) : חרש . אומן : ירקענו . ענין שטיחה ורדוד כמו כסף מרוקע (ירמי׳ י) : ורתקות . שלשלאות כמו עשה הרתוק (יחזקאל ז) : (כ) המסכן · העני והדל כמו עוב ילד מסכן (קהלת ד)

תִּדְעוּ הֲלוֹא תִשְׁמָעוּ הֲלוֹא הֻגַּד מֵרֹאשׁ
לָכֶם הֲלוֹא הֲבִינוֹתֶם מוֹסְדוֹת הָאָרֶץ :
כב הַיֹּשֵׁב עַל־חוּג הָאָרֶץ וְיֹשְׁבֶיהָ כַּחֲגָבִים
הַנּוֹטֶה כַדֹּק שָׁמַיִם וַיִּמְתָּחֵם כָּאֹהֶל לָשָׁבֶת :
כג הַנּוֹתֵן רוֹזְנִים לְאָיִן שֹׁפְטֵי אָרֶץ כַּתֹּהוּ
עָשָׂה : כד אַף בַּל־נִטָּעוּ אַף בַּל־זֹרָעוּ
אַף בַּל־שֹׁרֶשׁ בָּאָרֶץ גִּזְעָם וְגַם נָשַׁף בָּהֶם
וַיִּבָשׁוּ וּסְעָרָה כַּקַּשׁ תִּשָּׂאֵם : כה וְאֶל־מִי
תְּדַמְּיוּנִי וְאֶשְׁוֶה יֹאמַר קָדוֹשׁ : כו שְׂאוּ־
מָרוֹם עֵינֵיכֶם וּרְאוּ מִי־בָרָא אֵלֶּה הַמּוֹצִיא
בְמִסְפָּר צְבָאָם לְכֻלָּם בְּשֵׁם יִקְרָא מֵרֹב

אונים

דְּבָרָא אֵלִין דְּאַפִּיק בְּמִנְיָן חֵילֵי שְׁמַיָּא לְכוּלְהוֹן בְּשֻׁמָּהָן קָרֵי מִסְּגִי גְבוּרָן

ותקוף

כב דְּאַשְׁרֵי בִּתְקוֹף רוּמָא שְׁכִינַת יְקָרֵיהּ וְכָל יָתְבֵי אַרְעָא חֲשִׁיבִין קָדָמוֹהִי כְּקִמְצִין דְּמָתַח כְּוַעִיר שְׁמַיָּא וּפְרָסְנוּן כְּמַשְׁכָּן יְקָרָא לְבֵית שְׁכִינָתָא :
כג דְּמַסַּר שִׁלְטוֹנִין לְחוּרְשָׁא דַיְּנֵי אַרְעָא כֻּלְּמָא עָבִיד :
כד אֲפִילוּ יִפְּשׁוּן אֲפִילוּ יִסְגּוּן אֲפִילוּ יִתְרַבּוּן בְּאַרְעָא בְּגֵיהוֹן וַאֲף רוּגְזֵיהּ יְשַׁלַּח בְּהוֹן וַיְבַהֲתוּן וּמֵימְרֵיהּ בְּעַלְעוּלָא לְקַשָּׁא יְדַפֵּר יָתְהוֹן : כה וּלְמַן תְּדַמּוּן קָדָמַי וּתְשַׁוּוּן יֵימַר קַדִּישָׁא כּוֹ זְקוֹפוּ דְרוּמָא עֵינֵיכוֹן וַחֲזוֹ לְמִדְחַל קָדָם מַן

תולדות אהרן

המעמד כדוק תניג׳ כ יב . וגם נשף סנהד׳ יח לא . ולאל מי עקידה שער כ עקריס דף יז . שלח מרוס ספר הזוה״ם ברחשית למה תאמר עקריס מה פג הלא ידעת תענית ח כ יד יט עקיד׳ שער ג ושער כ ושער ס ושמ׳ סח

רש״י

מי יסדה ומוסדו היה לכם לעבוד : (כב) חוג . לשון מחוגה (לקמן מד) עוגל קומפ״ס בלע״ז : ויושביה. לפניו : כחגבים כדוק . כיריעה טייל״ת בלע״ז : (כד) אף בל נטעו . לף הרי הם כמי שלא נטעו : אף בל זורעו. ועוד*) יתיר מכאן שיסורשו ויעקרו כאילו לא זורעו זריעה פחותה מנטיעה : בל שורש בארץ גזעם . לכשיעקרו לא ישריש הגזע בארץ שיהא מחליף. כל שורש שנמקרא טעמו בלות ראשונה ונקודה הרי״ש פתח וזה טעמו למטה ונקוד קמץ לפי שהוא לו פועל אינרני״י בלע״ז : (כו) מי ברא אלה. כל הלבא אשר תראו במרוס:*) מרוב אונים. שיש לו ושהוא אמיץ כח אינו מהלבא לא נעדר שלא

מצודת ציון

תרומה . ספרשה : ימוט . מלי נטיה וקלקול : (כב) חוג האארץ . כן יקראו השמים והוא מושאל מענול הנעשה במחוגה שמעמידים אחד מרגלי המחוג׳ במקום אחד ובשני מקיף מסביב ומקום מעמד הרגל נקרא נקודה האמצעית והסובב נקרא חוג וכן השמים מקיפים הארץ וכמ״ש לה לחוג : כדוק . ענין קרוס כמו לו גבן לו דק (ויקרא כ״ח) : וימתחם . ענין מסיכה ופרישה ובדרז״ל המותח זמור׳ מאילן לאילן (כלאים פ״ו) ומענין זה המתחת בימין (ברחשית מ״ד) לפי שהוא המתח בעת שמתלאין אותו : (כג) רוזנים . ערים כמו ורוזני׳ מוסרו יחד (תהלים ב) : (כג) נושם . ברשם וכן מגזע יבש (לעיל י״ח) : נשף . ענין הפחה כמו נשפת ברוחך (שמות ט״ו) : כקש . תבן : (כה) תדמיוני . מלי דמיון : אונים

תולדות אהרן

ויעפו נעריס עקידה מב יח ושער ג עקריס מ״ד מ״ט וקוי כ׳ קידושין דף כב סנהד׳ יח לב :

רש״י

יקרא בשם:(כז) למה תאמר . עמי יעקב:ותדבר. בגלות : נסתרה דרכי מה׳ . העליס מנגד עיניו כל מה שעבדנוהו ומסיל עלינו אותם שלא ידעוהו : ומאלהי משפטי יעבור . העביר מלפניו משפט הגמול הטוב שהי׳לו לשלם לאבותינו ולנו:(כח) בורא קצות הארץ וגו׳ אין חקר לתבונתו. ומי שיש לו כח וחכמ׳כזו היא יודע את המחשבות למה היא מאחר טובתכם אלא כדי לגלות את הפשע ולהתם את החטא׳ ע״י היסורין : (כט) נותן ליעף כח . וסופו להחליף כח לעייפותכם : (ל) ויעפו נערים. גבורת אויביכם המנוערים מן המלות תיעף: ובחורים כשול יכשלו . ואותם שהם עכשיו גבורים וחזקים יכשלו ואתם קוי ה׳ תחליפו כח חדש וחזק : אבר . כעף: מא (א) החרישו אלי . כדי לשמוע דברי : אייס

מצודת דוד

עולם מתחלה עשאן שיהיו קייתים לעולם : (כז) נסתרה דרכי . הטעים עיניו מכל מה שעבדנוהו והעביר מלפני משפט הגמול כי לא שלם לנו הטוב כפי הגמול : (כח) הלא ידעת . הלא תוכל להשכיל מדעתך אם לא שמעת. ממלמד המורה . אלהי עולם ה׳. ר״ל ואת זה תשכיל אחר כ׳ הוא אלהים עד עולם והוא ברא כל הארץ מהקצה אל הקצה וכבל ידו משלם ולא ייעף ולא ייגע וכחו אוזם בכל זמן א״כ יכול הוא לשלם גמול בכל זמן ובכל מקום : אין חקר לתבונתו . ור״ל ומה שמאחר לשלם גמול הוא מפני שלא יוכל מקום : (כט) נותן ליעף כח . יכול הזמן שיתן כח לישראל היעף בגולה : ולאין אונים וכו׳ . כפל הדבר במ״ש : (לא) וקוי ה׳ . אבל המקוויס לה׳ יחליפו כח חדש בכל עת: יעלו אבר׳ יגלו כנף כנשרים למהר לעוף אל ארצם והוא ענין מליצה : ירוצו . בשוכם לארצם ירוצו ולא ייגעו וילכו בדרך ולא יפעו :

מא (א) החרישו אלי איים . ועתה כתיים החרישו לשמוע אלי כי אתדבר לא ישמע ולא יאזין : יחליפו כח . יחדשו כח להתאחז בטעמות אם יוכלו להשיבני : ינשו אז ידברו . ינשו אלי לשמוע אחרי ואז אחרי שמעם ידברו דבריה׳

מצודת דוד

מקיף אותה מסביב ועל מה עומדת אם לא בגזירת המקום : (כב) הישב וכו׳ . הלא הוא יושב על השמים המסבביאה ת הארץ ויושבי הארץ המה בעיניו כמגבים ואחז במעל מדרך האדם היושב מעמל שכל מה שמתחת לו נדמה בעיניו לקטן : הנוטה . הלא הוא הנוטי׳ את השמים כאדם הנוטה קרום כל שהוא : וימתחם . פרשם כאהל להיות מוכן לשבת תחתיו . (כו) הנותן . הוא המוחן רוזנים להיות כאלו מיום : כתוהו עשה . עושה אותם להיות תוהו : (כד) אף בל נטעו . והרי כם אפילו כאלו לא נטעו מעולם ואפילו כאלו לא נזרעו מעולם שהוא פחות מנטיע׳ : אף בל שורש וכו׳. לכשיעקרו לא ישרים אפילו הגזע בארץ שיהא מחליף ר״ל לא יחזרו לקדמותם : וגם נשף . ואפילו בנפיח׳ בעלמא יבשו ויאבדו ורוח סערה תשאם ממקומם כקש הנישא ברוח : (כה) ואל מי תדמיוני . ר״ל הואיל וכל אלה כי א״כ אל מי תדמיוני להיות שוה לי בחמת : יאמר קדוש . ר״ל האל הקדוש יאמר אל מי וכו׳ : (כו) מי ברא אלה . הכוכבים והמזלות הנראה׳ במרום ומי הוא המוליא בכל יום לצא מרוס במספר אחד : לכולם . לכל כוכב קרא בשם הנאה והראוי לו ובאומר הלא ה׳ עושה כל אלה : מרוב אונים . בעבו׳ רוב הלחן ואמלות הכח שיש לו לכן לא נעדר אחד מהם כל ימי

הגהות מכ״י ברש״י *) יתיר מכאן (יותר מכאן) : ז״ל הכ״י מרוב אוניס ואמיץ כח . שיש למפרתיו שאין בהם יגיעות ועייפות לא נעדר איש מהם שלא יצא במספרלף למחר זריז ומוכן לעוף ממזרח למערב ולא בבוקר ודם המשמש היום ועוף וכח למחרתו :

אוֹנִים וְאַמִּיץ כֹּחַ אֵישׁ לֹא נֶעְדָּר : כז לָמָּה
תֹאמַר יַעֲקֹב וּתְדַבֵּר יִשְׂרָאֵל נִסְתְּרָה דַרְכִּי
מֵיהוָה וּמֵאֱלֹהַי מִשְׁפָּטִי יַעֲבוֹר : כח הֲלוֹא
יָדַעְתָּ אִם־לֹא שָׁמַעְתָּ אֱלֹהֵי עוֹלָם ׀ יְהוָה
בּוֹרֵא קְצוֹת הָאָרֶץ לֹא יִיעַף וְלֹא יִיגָע
אֵין חֵקֶר לִתְבוּנָתוֹ : כט נֹתֵן לַיָּעֵף כֹּחַ
וּלְאֵין אוֹנִים עָצְמָה יַרְבֶּה : ל וְיִיעֲפוּ נְעָרִים
וְיִגָּעוּ וּבַחוּרִים כָּשׁוֹל יִכָּשֵׁלוּ : לא וְקוֵי
יְהוָה יַחֲלִיפוּ כֹחַ יַעֲלוּ אֵבֶר כַּנְשָׁרִים רָוּצוּ
וְלֹא יִיגָעוּ יֵלְכוּ וְלֹא יִיעָפוּ :

מא א הַחֲרִישׁוּ אֵלַי אִיִּים וּלְאֻמִּים

יחליפו

לְפוּרְקָנָא דַיְיָ יִתְכַּנְּשׁוּן מִבְּנֵי גָלוּתְהוֹן וְיוֹסְפוּן חַיִל וְיִתְחַדְּתוּן לְעוּרַיְתְהוֹן בְּצַמּוּתַי דְּסָלִיק עַל גַּדְפֵי נִשְׁרִין יַרְהֲטוּן וְלָא יִלְאוּן יֵהֲכוּן וְלָא יִשְׁתַּלְהוֹן :
א אֲצִיתוּ לְמֵימְרִי נַגְוָן וּמַלְכֻוָן וּסְפוּן חַיִל יִתְקָרְבוּן בְּכֵן יְמַלְלוּן כַּחֲדָא לְדִינָא

נתקרב

תולדות אהרן

ויעפו נערים עקידה מב יח ושער ג עקריס מ״ד מ״ט וקוי כ׳ קידושין דף כב סנהד׳ יח לב :

רש״י

טובתכם אלא כדי לגלות את הפשע ולהתם את החטא׳ ע״י היסורין : (כט) נותן ליעף כח . וסופו להחליף כח לעייפותכם : (ל) ויעפו נערים. גבורת אויביכם המנוערים מן המלות תיעף: ובחורים כשול יכשלו . ואותם שהם עכשיו גבורים וחזקים יכשלו ואתם קוי ה׳ תחליפו כח חדש וחזק : אבר . כעף: מא (א) החרישו אלי . כדי לשמוע דברי : אייס

מצודת ציון

(כז) אונים. ענין כח כמו ואונו בשרירי בטנו(איוב מ): ואמיץ. ענין חוזק : איש . ר״ל אחד מהם : נעדר . ענין חסרון כמו אחת מהכם לא נעדרה (לעיל ל״ד) : (כח) ייעף ייגע : פתרון אחד לדם : (כט) עצמה . ענין חוזק כמו ועצם בוחו: (דניאל ח) : (לא) יחליפו . ענין התחדשות ותמורה : אבר . כנף כמו אבר כיונה (תהלים נה) . ירוצו . ענין מהירות בהליכה :

מא (א) החרישו . ענין שתיקה כמו יחרישו באהבתו לפניה

לשון הזמן שיתן כח . יכול הזמן שיתן כח לישראל היעף בגולה : ולאין אונים וכו׳ . כפל הדבר במ״ש : (ל) ויעפו . ואז הבנו״ם שמוסיפים כח בנערים יעפו ויגעו : ובחורים וכו׳ . כפל הדבר במ״ש : (לא) וקוי ה׳ . אבל המקוויס לה׳ יחליפו כח חדש בכל עת: יעלו אבר׳ יגלו כנף כנשרים למהר לעוף אל ארצם והוא ענין מליצה : ירוצו . בשוכם לארצם ירוצו ולא ייגעו וילכו בדרך ולא יפעו :

מא (א) החרישו אלי איים . ועתה כתיים החרישו לשמוע אלי כי אתדבר לא ישמע ולא יאזין : יחליפו כח . יחדשו כח להתאחז בטעמות אם יוכלו להשיבני : ינשו אז ידברו . ינשו אלי לשמוע אחרי ואז אחרי שמעם ידברו דבריה׳

יַחֲלִיפוּ כֹחַ יִגְּשׁוּ אָז יַדַּבֵּרוּ יַחְדָּו לַמִּשְׁפָּט
נִקְרָבָה׃ ב מִי הֵעִיר מִמִּזְרָח צֶדֶק יְקָרְאֵהוּ
לְרַגְלוֹ יִתֵּן לְפָנָיו גּוֹיִם וּמְלָכִים יַרְדֶּ יִתֵּן
כֶּעָפָר חַרְבּוֹ כְּקַשׁ נִדָּף קַשְׁתּוֹ׃ ג יִרְדְּפֵם
יַעֲבֹר שָׁלוֹם אֹרַח בְּרַגְלָיו לֹא יָבוֹא׃
ד מִי־פָעַל וְעָשָׂה קֹרֵא הַדֹּרוֹת מֵרֹאשׁ אֲנִי
יְהוָה רִאשׁוֹן וְאֶת־אַחֲרֹנִים אֲנִי־הוּא׃
ה רָאוּ אִיִּים וְיִרָּאוּ קְצוֹת הָאָרֶץ יֶחֱרָדוּ
קָרְבוּ וְיֶאֱתָיוּן׃ ו אִישׁ אֶת־רֵעֵהוּ יַעֲזֹרוּ
וּלְאָחִיו יֹאמַר חֲזָק׃ ז וַיְחַזֵּק חָרָשׁ אֶת־
צֹרֵף מַחֲלִיק פַּטִּישׁ אֶת־הוֹלֵם פָּעַם אֹמֵר
לַדֶּבֶק טוֹב הוּא וַיְחַזְּקֵהוּ בְּמַסְמְרִים לֹא
יִמּוֹט׃ ח וְאַתָּה יִשְׂרָאֵל עַבְדִּי יַעֲקֹב אֲשֶׁר
בְּחַרְתִּיךָ זֶרַע אַבְרָהָם אֹהֲבִי׃ ט אֲשֶׁר
הֶחֱזַקְתִּיךָ מִקְצוֹת הָאָרֶץ וּמֵאֲצִילֶיהָ קְרָאתִיךָ
וָאֹמַר לְךָ עַבְדִּי־אַתָּה בְּחַרְתִּיךָ וְלֹא
מְאַסְתִּיךָ׃ י אַל־תִּירָא כִּי־עִמְּךָ אָנִי אַל־
תִּשְׁתַּע כִּי־אֲנִי אֱלֹהֶיךָ אִמַּצְתִּיךָ אַף־
עֶזְרַתִּיךָ אַף תָּמַכְתִּיךָ בִּימִין צִדְקִי׃

תרגום

נִתְקָרֵב׃ ב מַן אֲתֵי בְּגַלְוַי מִמַּדְנְחָא אַבְרָהָם בְּחֵיר צַדִּיקָא בְּקִשְׁוֹט קָרְבֵיהּ לְאַתְרֵיהּ מְסַר קָדָמוֹהִי עַמְמִין וּמַלְכִין תַּקִּיפִין תְּבַר רָמָא כְּעַפְרָא קָטוֹלִין קָדָם חַרְבֵּיהּ כְּקַשָּׁא דְּדוּפִין קָדָם קַשְׁתֵּיהּ׃ ג רָדְפִינוּן עָדָא שְׁלָם חַיְלַת אוֹרַח בְּרַגְלוֹהִי לָא עָלַת׃ ד מַן אֲמַר וַעֲבִיד וְסַדַּר דָּרֵיא מִלְּקַדְמִין אֲנָא יְיָ וּבָתְרָאֵי עִם אִלֵּין אֲנָא הוּא׃ ה חֲזוֹ גַּלְוָתָא וְיִדְחֲלוּן דְּבִסְפֵי אַרְעָא יְזוּעִין יִתְקָרְבִין וְיֵיתוּן׃ ו גְּבַר יַת חַבְרֵיהּ יְסַעֲדוּן וּלְאָחוּהִי יֵימַר תַּקִּיף׃ ז הָא לָא יְבָהֲתוּן בְּעוֹבְדֵי הוֹן דְּמַתְקִיף נַגָּרָא עִם קַנָּאָה בְּפַטִּישָׁא עִם דְּמַטְפַּח בְּקוּרְנָסָא זְמָנָא אָמַר עַל דְּבָקָא תַּקִּין הוּא וּמַתְקִיף לֵיהּ בְּמַסְמְרִין דְּלָא יִצְטַלֵּי׃ ח וְאַתְּ יִשְׂרָאֵל עַבְדִּי יַעֲקֹב דְּאִתְרַעֵיתִי בָךְ זַרְעֵיהּ דְּאַבְרָהָם רְחִימִי׃ ט דְּקָרֵיבְתָּךְ מִזַּרְעִית אַרְעָא וּמִמַּלְכוּתָא בְּחַרְתָּךְ וַאֲמַרִית לָךְ עַבְדִּי אַתְּ אִתְרַעֵיתִי בָךְ וְלָא אַרְחַקְנָךְ׃ י לָא תִדְחַל אֲרֵי בְּסַעֲדָךְ מֵימְרִי לָא תִשְׁתַּע אֲרֵי אֱלָהָךְ אִמַּצְתִּיךְ אַף עֶזְרַתִּיךְ אַף תָּמַכְתִּיךְ בִּימִינָא דִּזְכוּתִי׃

תולדות אהרן

מי העיר שכת כ"ד קמו בהרא"ש טו סנהד' יא קח ספר הזוהר פרשת לך לך ופר' תרומה. יתן כעפר תעניית ג כא׃

רש"י

איים׃ עכו"ם׃ יחליפו כח׃ יתקשטו ויתחזקו בכל גבורתם אולי יעמדו בדין בכח׃ יגשו׃ הלוט ולא משיגבו ידברו׃ למשפט נקרבה׃ להוכיחם על פניהם׃ (ב) מי העיר ממזרח׃ אותו שלדק יקראהו לרגלו מי העיר את אברהם להביאו מארם שהוא במזרח ולדק שהיה עושה היא היתה לקראת רגליו בכל אשר הלך׃ יתן לפניו גוים׃ שהעירו ממקומנו להסיעו הוא נתן לפניו ארבעה מלכים וחיילותיהם׃ ירד׃ ירדה׃ יתן כעפר חרבו׃ רמא כעפרא קטולין קדם חרביה׃ נתן את חרבו ועושה חללים רבים כעפר ואת קשתו נתן מרבה הרוגים ונופלים כקש נדף׃ (ג) ירדפם יעבור שלום׃ הלך כל מעברותיו בשלום לא נכשל ברודפו אותם׃ אורח ברגליו לא יבא׃ דרך אשר לא בא קודם לכן ברגליו׃ לא יבא׃ לא היה רגיל לבא׃ (ד) מי פעל ועשה׃ לו את זאת׃ מי שהוא קורא הדורות מראש לאדם הראשון היא עשה לאברהם גם את זאת׃ אני ה' ראשון׃ להפליא פלא ולעזור׃ ואת האחרונים אני הוא׃ אף עמכם בניכם אחרונים אהיה ואעזור אתכם׃ (ה) ראו איים׃ עובדי עכו"ם הגבורות שאעשה ויירא׃ קרבו ויאתיון׃ זה אל זה נאספים להלחם כשיראו הגאולה׃ (ו) איש את רעהו וגו'׃ יאמר חזק׃ למלחמה

מצודת ציון

(לפניה ג)׃ (ב) העיר׃ מלי התעוררות׃ ירד׃ עניין שלטונות כמו רדה בקרב חייביך (תהלים קי)׃ נדף׃ עניין כתיעה כמו אל ידפנו (איוב לב)׃ (ג) אורח׃ מסלה ודרך׃ (ה) ויאתיון׃ עניין ביאה כמו אתה בוקר (לעיל כא)׃ מחליף

בכח׃ ובאומר ומי העירו אלה אחכי כ׳׃ יתן לפניו גוים׃ ר"ל מי הוא הנותן לפניו גויים כם כדרלעומר והמלכים אשר אתו׃ ומלכים ירד׃ הסליטו במלכים׃ יתן כעפר חרבו׃ חרבו נתן הרוגים ומרוביים כעפר הארץ וקשתו הרבה חלוץ כקש נדף׃ (ג) ירדפם׃ רדף אחריהם ועבר בשלום עם כי רדפם באורח אלה בא בו ברגליו מעולם ולא היה רגיל באורח הסוה׃ (ד) מי פעל׃ מי הוא שפעל ועשה את זאת הלא כי עשהו הקורא הדורות מראש קודם שיהיה ר"ל שיודע כל הדורות הבאים ויקרא לכל דור לעמוד בשתו׃ אני ה' ראשון׃ ראשון לכל הדורות שענרו׃ ואני הוא׃ עם הדורות האחרונים אשר יהיו׃ (ה) ראו איים׃ יושבי איים ראו הגם שעשיתי לאברהם ופחדו גם כשוכנים בקצות הארץ חרדו בשמעם הגם׃ קרבו ויאתיון׃ קרבו ובאו לפני אברהם לשאול מהנה מגם ולא באו במלחמה׃ מ"ש ויאמר מלך סדום וגו׃ תן לי הנפש וגו׃ (בראשית י"ד)׃ (ו) איש את רעהו יעזורו׃ ובע"ז אף שראו פלאי הלל מ"מ עזרו זה לזה לעשות הפסילים ולאחיו

מצודת דוד

אם ימלאו מעגה׃ יחדיו׃ אני והם נקרב למשפט על מס שהם אומרים שאין היכולת בידי לגלל את עמי מידם׃ (ב) מי העיר ממזרח׃ אברהם שהיה במזרח מי העירו ללכת משם ולמלאם באלילי ארץ מולדתו׃ צדק יקראהו לרגלו׃ בכל מקום מדרך כף רגלו היה קורא את הצדק לעזוב האלילים ולהאמין

תרגום

ולאחוהי׃ כ"א אחר לאחוי׃ חזק׃ בעצייה הפסל וכפל הדבר ב"פ׃ (ז) ויחזק חרש׃ חרש העליה העושה הפסל חיזק בדבריו את הצורף להיות זריז במלאכת לפוי טפי הזהב אשר יעפו׃ מחליק פטיש׃ המכה בפטיש קטן להחליק את הטפחים היה מזרז את המכה על הטפחים במוזק רב בהתחלת הרדוד למען יתחיל הוא מעשהו׃ אומר לדבק׃ כאשר יזבק הטפחים על הפסל ישמח ויאמר הנה טוב הוא וכן יפה לו׃ ויחזקהו׃ מחזק הלפוי על ידי המסמרים למען לא יתפרד מעל הפסל׃ (ח) ואתה׃ אבל אתה ישראל אינך כמוהם כי עבדי אתה אשר בחרתי בך לי לעם לפי שאתה זרע אברהם אשר אהבני ופירש מעכו"ם׃ (ט) אשר החזקתיך׃ עבר בחקום עתיד כדרך הנבואות ור"ל אחזיק בך לסוליאך מגבות מקצה הארץ׃ ומאצילה׃ מגדולי הארץ ומלכיה׃ קראתיך׃ אתלא אתארך הגלות׃ בחרתיך׃ אתא בחרתי בך׃ ולא מאסתיך׃ לא"פ שאתרך הגלות׃ (י) אל תשתע׃ אל הסור מעלי באושבך אשר כבר עזבתיך כי אני אלהיך כמאז׃ אמצתיך׃ בדברים עוכים נאומים׃ אף עזרתיך׃ בימים הקדמונים׃ אף תמכתיך׃ בסיועך כיד האויב בימיני תמכתיך לבל יעשה בך האויב כלה׃

מצודת דוד

(ז) מחליק׃ מלי חלק׃ פטיש׃ הוא המקבת וכן וכפטיש יפוצץ סלע (ירמיה כג)׃ הולם פעם׃ שהיה עניין הכאה כמו והלמה סיסרא (שופטים ה) וכמו נפעמתי ולא אדבר (תהלים עז) וכפל המלה בפעמות ברדפים ויורה על חוזק ההכאה׃ במסמרים׃ יהדות וכן וברזל לרוב למסמרים (דה"א כב)׃ ימוט׃ אל נטיה וקלקול׃ (ט) החזקתיך׃ עניין אחיזה כמו ויחזיקו האנשים בידו (בראשית י"ט)׃ ומאצילה׃ כן יקראו הגדולים וכן ואל אלילי בני ישראל (שמות כ"ד)׃ (י) תשתע׃ עניין הפנה והסרה כתו ועיניו הפע (לעיל ו)׃ אחלתיך

למלחמה אולי יעמדו להם אלהיהם׃ (ז) ויחזק חרש׃ נוסף הפסל׃ את צורף׃ המרקעו בזהב׃ מחליק פטיש׃ באחרונה כשהוא מכה בנחת להחליק את המלאכה׃ את הולם פעם׃ היא המתחיל בה כשהוא עשה ומכה בכל כחו׃ אומר לדבק טוב הוא׃ על אותן שהיו מחזיקים אחר קרקע טובה לדבק בה עשייות ברול דבק שולדור"א בלע"ז׃ ויחזקהו׃ ללגם׃ במסמרים לא ימוט׃ כולם יחזקו זה את זה׃ (ח) ועתה ישראל עבדי׃ ועלי יש לעזור לדוסוף המקרא אל תירא כי עמך אני כך נראה לי מבור הענין לפי פשוטו ומ"א בבראשית רבה דורש כל הענין במלכי לדק ואברהם׃ ראו איים׃ אותה מלחמה ויירא׃ שם כתיירא מאברהם פן יאמר לו העמדת רשעים אלו בעולם ואברהם כתיירא משם לפי שהרג את בניו את עילם שהם משם׃ קרבו׃ כשם שאני היה מסויימין בעולם כך אברהם ושם היו מסויימין בעולם׃ (ו) איש את רעהו יעזורו׃ זה עוזר את זה בברכות ברוך אברם (בראשית יד) וזה עוזר

מצודת דוד

ולאחיו׃ כ"א אחר לאחיו׃ חזק׃ בעצייה הפסל וכפל הדבר ב"פ׃ (ז) ויחזק חרש׃ חרש העליה העושה הפסל חיזק בדבריו את הצורף להיות זריז במלאכת לפוי טפי הזהב אשר יעפו׃ מחליק פטיש׃ המכה בפטיש קטן להחליק את הטפחים היה מזרז את המכה על הטפחים במוזק רב בהתחלת הרדוד למען יתחיל הוא מעשהו׃ אומר לדבק׃ כאשר יזבק הטפחים על הפסל ישמח ויאמר הנה טוב הוא וכן יפה לו׃ ויחזקהו׃ מחזק הלפוי על ידי המסמרים למען לא יתפרד מעל הפסל׃ (ח) ואתה׃ אבל אתה ישראל אינך כמוהם כי עבדי אתה אשר בחרתי בך לי לעם לפי שאתה

מצודת ציון

(ז) מחליק׃ מלי חלק׃ פטיש׃ הוא המקבת וכן וכפטיש יפוצץ סלע (ירמיה כג)׃ הולם פעם׃ שהיה עניין הכאה כמו והלמה סיסרא (שופטים ה) וכמו נפעמתי ולא אדבר (תהלים עז) וכפל המלה בפעמות ברדפים ויורה על חוזק ההכאה׃ במסמרים׃ יהדות וכן וברזל לרוב למסמרים (דה"א כב)׃ ימוט׃ אל נטיה וקלקול׃ (ט) החזקתיך׃ עניין אחיזה כמו ויחזיקו האנשים בידו (בראשית י"ט)׃ ומאצילה׃ כן יקראו הגדולים וכן ואל אלילי בני ישראל (שמות כ"ד)׃ (י) תשתע׃ עניין הפנה והסרה כתו ועיניו הפע (לעיל ו)׃ אחלתיך

עֲזַרְתִּיךְ אַף־תְּמַכְתִּיךְ בִּימִין צִדְקִי׃ יא הֵן
יַבֹּשׁוּ וְיִכָּלְמוּ כָּל הַנֶּחֱרִים בָּךְ יִהְיוּ כְאַיִן
וְיֹאבְדוּ אַנְשֵׁי רִיבֶךָ׃ יב תְּבַקְשֵׁם וְלֹא
תִמְצָאֵם אַנְשֵׁי מַצֻּתֶךָ יִהְיוּ כְאַיִן וּכְאֶפֶס
אַנְשֵׁי מִלְחַמְתֶּךָ׃ יג כִּי אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ
מַחֲזִיק יְמִינֶךָ הָאֹמֵר לְךָ אַל־תִּירָא אֲנִי
עֲזַרְתִּיךָ׃ יד אַל־תִּירְאִי תּוֹלַעַת יַעֲקֹב מְתֵי
יִשְׂרָאֵל אֲנִי עֲזַרְתִּיךְ נְאֻם־יְהוָה וְגֹאֲלֵךְ
קְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל׃ טו הִנֵּה שַׂמְתִּיךְ לְמוֹרֶג
חָרוּץ חָדָשׁ בַּעַל פִּיפִיּוֹת תָּדוּשׁ הָרִים וְתָדֹק
וּגְבָעוֹת כַּמֹּץ תָּשִׂים׃ טז תִּזְרֵם וְרוּחַ תִּשָּׂאֵם
וּסְעָרָה תָּפִיץ אֹתָם וְאַתָּה תָּגִיל בַּיהוָה

בקדוש

תִּתְבַּר אֲרֵי אֲנָא אֱלָהָךְ
אַתְקִפְנָךְ אַף אַסְעִדְנָךְ אַף
אַחֲדִנָךְ בִּימִין קוּשְׁטִי׃
יא הָא יִבְהָתוּן וְיִתְכַּנְעוּן
כָּל עַמְמַיָּא דַּהֲווֹ מִתְגָּרִין
בָּךְ יְהוֹן כְּלָמָא וַיְבַרוּן
אֲנָשֵׁי דִינָךְ׃ יב תְּבַעְנוּן
וְלָא תִשְׁכְּחֻנוּן רָאֲנָשֵׁי
מַצּוּתָךְ יְהוֹן כְּלָמָא וּכְלָא
מִדְּעַם גַּבְרִין דַּהֲווֹ מִתְגָּרִין
לְמֶעְבַּד עִמָּךְ קְרָב׃ יג אֲרֵי
אֲנָא יְיָ אֱלָהָךְ מִתְקַף
יְמִינָךְ דַּאֲמַרִית לָךְ לָא
תִּדְחַל מֵימְרִי בְּסַעֲדָךְ׃
יד לָא תִּדְחַלּוּן שִׁבְטַיָּא
דְּבֵית יַעֲקֹב זַרְעִיתָא
דְּיִשְׂרָאֵל מֵימְרִי בְּסַעֲדְכוֹן
אֲמַר יְיָ וּפְרִיקְכוֹן קַדִּישָׁא
דְּיִשְׂרָאֵל׃ טו הָא שַׁוִּיתֵיכוֹן

לְמוֹרֶג תַּקִּיף חֲדַת מְלִי סְמִפּוֹרִין תְּקַטֵּיל עַמְמַיָּא וּתְשַׁיְצֵי וּמַלְכֻוָתָא כְּמוֹצָא
תְּשַׁוֵּי׃ טז תִּדְרְנוּן וְרוּחָא תִּטְלְנוּן וּמֵימְרֵיהּ כְּעֵלְעוּלָא לְקַשָּׁא יְבַדַּר יַתְהוֹן וְאַתְּ

תולדות אהרן

יכוסו ויכלימו ספר הזוהר פ׳ כי תשא׃ אל תירא ספר הזוהר פ׳ ויצא כנה שמתיך עכו״ס כ זכתיב יד קע ז אמנחות ג כב׃
הזרם ורוח עכו״ס ג מד׃

רש״י

לדבר בלשון מתפעל או התפעל אתי״ו מוקלת ונכנסה בין שתי אותיות שרשי התיבה כמו (ישעיה כט) וישתומם [מיכה ז] ויתמר מוקות עמרי (שמואל א ח) תשתכרין (איוב ל) תשתפך נפשי׃ (יד) תולעת יעקב׃ תשפחת יעקב הנלשה כתולעת שאין לה גבורה אלא בפיה תולעת ווירמו״ת בלע״ז׃ מתי ישראל׃ מספר ישראל׃(טו) למורג

חרוץ׃ כלי היא של עץ וכבד ועשוי חריצים כעין כלי נפחים של ברזל שקורין לימ״א בלע״ז וגוררין על הקשין של שבלין ומתחכן עד שנעשו חבן דק׃ חדש׃ כשהוא חדש עד שלא הוחלקה פיות חריציו היא מותך הרבה אבל משנתיישן הוחלקו פיות חריציו׃ בעל פיפיות׃ הם חידודי החריצין׃ תדוש הרים׃ מלכים ושרים׃ (טז) תזרם׃ תזרה אותם כבמזרה

לרוח

מצודת ציון

אמצתיך׃ עניין חוזק׃ תמכתיך׃ עניין סעד ותשעון׃ (יא) הנחרים׃ מלי חרון וכעס וכן כמי אחי נחרו בי (ב״ש ח)׃ כאין׃ כלא דבר׃ (יב) מצתך׃ עניין מריבה כמו הן לריב ומלה תגומו (לקמן כ״ח)׃ וכאפס׃ דבר שאין בו ממש׃ (יג) מחזיק׃ לאחז׃ (יד) מתי׃ אנשי׃(טו) למורג. הוא כעין לוח עץ ובתחתיתו תחויבים לחבים דקים וכו דשים התבואה וכן והמוריגים וכלי הבקר (ב״ש כ״ד)׃ חרוץ׃ עשוי חריצים וכקיעות בין אבן לאבן׃ בעל פיפיות׃ ר״ל שיש בו פיות וחדודים רבות וסם החרוצים׃ תדוש׃ מלשון דיסה׃ ותדוק׃ מלשון דק׃ כמוץ׃ כיה פסולת התבואה׃ (טז) תזרם׃ עניין פזור כמו וזרתי פרש (מלאכי ב׳)׃ תפיץ

תפזר

וסערה וכו׳׃ כמל כדבר כמ״ש׃ בה׳׃ בתשועת ה׳׃

מצודת דוד

בימין צדקי׃ ר״ל לא כגמול כ״א כלדקה׃(יא) הן יבושו. בלשת סוף הדבר יבושו כל הכועסים בך׃ אנשי ריבך׃ המריבים עמך׃ (יב) תבקשם׃ אפי׳ אם תבקשם לא תמצא את אנשי מצותך׃ יהיו כאין וכו׳׃ כמל הדבר בעמים רבות לגדול האבדון׃ (יג) מחזיק ימינך׃ אוחז ומקבל תפולה׃ האומר לך וכו׳׃ ר״ל קולל ואני אומר לך לזה אל תירא כי אעזור לך׃ (יד) תולעת יעקב׃ עדת יעקב כתולעת כתולעת ואין כחה אלא בפה היא התפלה כתולעת הזה שנפיה מנסרת באחרים׃ אני עזרתיך׃ מאז׃ גואלך׃ ואחיה גאלך לעתיד אני קדוש ישראל׃ (טו) הנה שמתיך׃ שמת יך אותך לכיות מורג בעשוי חריצים והוא חדש בחדוד ביותר וטוא בעל פיפיות רבות׃ תדוש הרים׃ ר״ל הכלה את מלכי העכו״ס׃ (טז) תזרם׃ אתה תפזרם וברוח הנאה בתחלה׃ תתהלל׃ התפאר בעצמך כמה שהלית בעזרך בקדוש ישראל׃

בִּקְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל תִּתְהַלָּל׃ יז הָעֲנִיִּים
וְהָאֶבְיוֹנִים מְבַקְשִׁים מַיִם וָאַיִן לְשׁוֹנָם בַּצָּמָא
נָשְׁתָּה אֲנִי יְהוָה אֶעֱנֵם אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל לֹא
אֶעֱזֹבֵם׃ יח אֶפְתַּח עַל־שְׁפָיִים נְהָרוֹת
וּבְתוֹךְ בְּקָעוֹת מַעְיָנוֹת אָשִׂים מִדְבָּר לַאֲגַם־
מַיִם וְאֶרֶץ צִיָּה לְמוֹצָאֵי מָיִם׃ יט אֶתֵּן
בַּמִּדְבָּר אֶרֶז שִׁטָּה וַהֲדַס וַעֲץ שָׁמֶן אָשִׂים
בָּעֲרָבָה בְּרוֹשׁ תִּדְהָר וּתְאַשּׁוּר יַחְדָּו׃
כ לְמַעַן יִרְאוּ וְיֵדְעוּ וְיָשִׂימוּ וְיַשְׂכִּילוּ יַחְדָּו
כִּי יַד־יְהוָה עָשְׂתָה זֹאת וְקִדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל
בְּרָאָהּ׃ כא קְרָבוּ רִיבְכֶם יֹאמַר יְהוָה הַגִּישׁוּ
עֲצֻמוֹתֵיכֶם יֹאמַר מֶלֶךְ יַעֲקֹב׃ כב יַגִּישׁוּ
וְיַגִּידוּ לָנוּ אֵת אֲשֶׁר תִּקְרֶינָה הָרִאשֹׁנוֹת ו

בקדוש יִשְׂרָאֵל תִּתְהַלָּל׃ יז עֲנִיָּיא
וְאֶבְיוֹנַיָּא מְבַקְשִׁין מַיָּא וְלָא אִית לְשׁוֹנְהוֹן בְּצָמָא
נְשַׁתֵּיהּ אֲנָא יְיָ אֱלָהֵיהוֹן דְּיִשְׂרָאֵל לָא
אֶשְׁבְּקִנּוּן׃ יח אֶפְתַּח עַל־שְׁפָיִין נְהָרוֹת
וּבְגוֹ בְּקָעוֹת מַבּוּעֵי מַיָּא אֲשַׁוֵּי מַדְבְּרָא
לַאֲגַם מַיָּא וְאַרְעָא דִיבָשָׁא לְמַבּוּעֵי
מַיָּא׃ יט אֶתֵּן בְּמַדְבְּרָא
אַרְזִין שִׁטִּין וַהֲדַסִּין וְאִילָנִין
דְּמִשְׁחָא אֶרְבֵּי בְּמֵישָׁרָא
בְּרָזֹן מוּרְנִין וְאֶשְׁכְּרוּעִין
בַּחֲדָא׃ כ בְּדִיל דְּיֶחְזּוּן וְיִדְעוּן וְיִשְׁוּוּן דַּחֲלָתִי עַל לִבְּהוֹן וְיִסְתַּכְּלוּן כַּחֲדָא אֲרֵי
גְבוּרְתָּא דְיָיָ עֲבֵדַת דָּא וְקַדִּישָׁא דְּיִשְׂרָאֵל בְּרָא יָתָהּ׃ כא קָרִיבוּ דִינְכוֹן
אֲמַר יְיָ אֲעִילוּ חֲוָתְכוֹן אֲמַר מַלְכֵּיהּ דְּיַעֲקֹב׃ כב יִתְקָרְבוּן וְיֶחְזּוּן לָנָא יַת

מה

דערעננא

תי״א לתן במדבר סוכה ג ל״ו ר״ה ג כג בתרא ה ס׃

לרוח׃ ורוח תשאם׃ מאליה׃ לגיהנם׃(יז)מבקשי׃ מים׃ נתנבא הנביא על אחרית הימים (עמוס ח) לא רעב ללחם ולא צמא למים כי אם לשמוע את דברי ה׳ ישוטטו לבקש את דבר ה׳ ולא ימצאו וכשיסוד אפו יכין להם לחם ומים ויסכין שכינתו ורוחו בפי נביאיהם׃ נשתה׃ לשון [לעיל יט] ונשתו מים מהים לשון (איכה ג) הסאת והסבר וכולן לשון חורבה ויובש ולכך התי״ו מודגשת שהרי בא במקום שתים שאין שתת בלא תי״ו והיה לו לומר לנקבה נשתה שהרי לזכר יחיד יאמר נשתה ולרבים ונשתו׃

מצודת דוד

(יז) העניים וכו׳׃ בני הגליות כשישובו לארלם דרך המדבר יבקשו מים ולא ימצאו׃ בצמא׃ בעבור המאוון כאלו נעתק לשונם ממקומו׃ אענם׃ הדבר שאלתם על המים׃ (יח) על שפיים׃ במקומות הגבוהים אולין נהרות עם כי אין דרך הנהרות להשוך שם׃ מעינות׃ אפתח מעיינות׃ למוצאי מים׃ להיות מקום מולא מים׃ (יט) אתן במדבר ארז וכו׳׃ איתענו בני הגליות בגלם׃ יחדו׃ כולם יחדו יהיו שם׃ למען יראו וכו׳׃ זה הפלא אעשה להם למען יראו האכו״ם ויסומו על לב ויסכילו לדעת אשר יד ה׳ עשתה זאת הגאולה והוא ברא הפלא הזה׃ (כא) קרבו ריבכם׃ ועם עמו׃ הגישו עצמותיכם׃ תוכן הטענות ועצמות הדב׳ ויגידו לנו את אשר יקרה באחרית הימים׃ הראשונות מה הנה׃ יאמרו מה הי׳ קודם בריאת העולם׃ הגידו׃ אמר

(יח) נהרות׃ לב מבין לתורה ולנבואה׃ מדבר׃ מקום שלא היתה מכמת התורה׃ (יט) אתן במדבר ארז שטה׃ כל מיני ייטוב אף בם אתן כל מיני חכמה ובונה ושלוש׃ תדהר ותאשור׃ שמות אילני סרק העשויין לבנין׃ (כא) קרבו ריבכם׃ כל העכו״ס בואו וריבו והתווכחו עם בני׃ עצמותיכם׃ טענות בריאות וחזקות שלכם ולשון ריב היא זה בלשון משנה שנים שהיו מתעצמין בדין במסכת סנהדרין (כב) יגישו׃ מלאיהי תורה את נביאיהם וקוסמיה׃ ויגידו לנו את אשר תקרינ׳׃

מצודת ציון

תפזר׃ תתהלל׃ מלשון הלול ושבח׃(יז) נשתה׃ עניין הפתקה מן המקום ובן ונשתו מים מהים (לעיל י״ט)׃ אענם׃ מלשון עניה ותשובה׃ (יח) שפיים׃ כן נקראו המקומות הגבוהים וכן נהרות לא שפיים (ירמיה ד)׃ לאגם׃ כן נקרא מקום כניסת המים וכן ועל אגמיהם (שמות ז)׃ ציה׃ שממון׃ (יט) ארז וכו׳׃ שמות אילני סרק׃ בערב׃ במדבר׃ ברוש וכו׳׃ שמות אילני סרק׃ (כא) עצמותיכם׃ עניין תוכחה ובר ועצמותו וכן לא נכתר עצמי ממך(תהלים קלט)׃(כב) תקרינ׳׃

מלשון

שב לדבר לעובדי הפסל ואמר להם קרבו בריב שים לבם עם כ׳ (כב) יגישו׃ הפסילים שאתם אומרים אלהים המה יגישו לו ויגידו לנו׃ הגידו׃ אמר

מָה הֵנָּה הַגִּידוּ וְנָשִׂימָה לִבֵּנוּ וְנֵדְעָה
אַחֲרִיתָן אוֹ הַבָּאוֹת הַשְׁמִיעֻנוּ׃ כג הַגִּידוּ
הָאֹתִיּוֹת לְאָחוֹר וְנֵדְעָה כִּי אֱלֹהִים אַתֶּם
אַף־תֵּיטִיבוּ וְתָרֵעוּ וְנִשְׁתָּעֶה וְנִרְאֶה יַחְדָּו׃
כד הֵן־אַתֶּם מֵאַיִן וּפָעֳלְכֶם מֵאָפַע תּוֹעֵבָה
יִבְחַר בָּכֶם׃ כה הֵעִירוֹתִי מִצָּפוֹן וַיֵּאָת
מִמִּזְרַח־שֶׁמֶשׁ יִקְרָא בִשְׁמִי וְיָבֹא סְגָנִים
כְּמוֹ־חֹמֶר וּכְמוֹ יוֹצֵר יִרְמָס־טִיט׃ כו מִי־
הִגִּיד מֵרֹאשׁ וְנֵדָעָה וּמִלְּפָנִים וְנֹאמַר צַדִּיק
ונראה כ׳ אף

בְּגִבּוֹרְתֵּיהּ מִמַּדְנְחָא אַגְּבְרָנִיָּה בִּשְׁמִי וַיֵּתֵי וְיַדּוּשׁ שִׁלְטוֹנִי עַמְּמָיָא
כְּמָא דְדָיְשִׁין יַת עַפְרָא וּכְפַחֲרָא דָּעֲרִיךְ־יַת טִינָא׃ כו מַן חֲוִי מִן אֻלָּא וְנֵדַע
וּמִלְּקַדְמִין וְנֵימַר קְשׁוֹטָאף לֵית דִּי מְחַוֵּי אַף לֵית דְּמַבְשַׂר אַף לֵית דְּשָׁמַע
למליכון

ת״א העירותי וגו׳ ספר הזוכר פרשת ולא .

רש״י

לעתיד : הראשונות . שהיו קודם בריאת עולם ועל מה נברא ומה הנה [ס״א מאורעות שהתחילו כבר מה יהא בסופן] : או הבאות . לעתיד ישמיעונו ונרא׳ אם יש בהם ממש שיתקיימו דבריהם : (כג) הגידו האותיות לאחור . המופתים הבאים באחרונה : ונשתעה . ונספר דבריכם ויספר מתרגמינן ואיסתעי : (כד) · הן אתם מאין . ודבריכם איך יתקיימו : ופעלכם מאפע . איככם אלא פועים ומרימים קול להטעות בדברי כזב : תועבה . הנתעבים הם יבחרו בכם ולא הקב״ה ולא עבדיו ולא משרתיו : (כה) העירותי מצפון ויאת · אני מגיד העתידות הנני מעיר לבנות חרבות ירושלי׳ את כורש מצפון ויאת על בבל להחריבה : ממזרח שמש יקרא בשמי . כל ממלכות הארץ נתן לי ה׳ אלהי השמים

מצודת ציון

מלשון מקרה : (כג) האתויו׳ . הבאות כמו אתה בוקר (לעיל כ״א) : לאחור . מלשון אחרון : ונשתעה . ענין ספור דברים כי תרגום של ויספר הוא ואשתעי וכן ושעאה בחקיר תמיד (תהלים קי״ט) : (כד) מאפע . הוא אפעה והוא מין נחש רע : תועב׳ . איש תועבה וכן ואני תפלה (תהלים קט) ומפעלו איש תפלה : (כה) העירותי . מלשון התעוררת : ויאת . ענין כיאה : סגנים . מין שרה : חומר . הוא כעין טיט : יוצר . לומן חרס : ירמוס . ענין דריכה ברגל : הנס

(עזרא ח) ונראה שארץ פרס במזרחית לפונית היא לארץ ישראל · ד״א העירותי מצפון את נבוכדנצר להחריב את עירי ויאת וכורש העירותי ממזרח שיקרא בשמי לבנות את עירי שמלכות פרס ממזרח ארץ ישראל היא שנאמר ראיתי את האיל וגו׳ ויונתן תירג׳ אייתיתי בגלאי מלך דתקיף מרות לפונא וייתי כמיפק שמשא בגבורתיה ממדינתא מגבריניה בשמי : ויבא סגנים . ויבא על מלך בבל ועל שריו כאשר בא לרמוס על חומר וכמו יוצר חרשים ירמוס טיט לכלי חרס כן ירמוס הוא סגנים : (כו) מי . מנביאי הבעל הגיד כמוני דבר העתיד לבוא · ומי מלפנים הגידה ולכשתבא נאמר שהוא לדיק שנבואתו לדק : אף אין מגיד · אבל אין בכם שיגיד עתידות ותתקיים : אף אין שומע אמריכם . שיעיד בבא העתיד פלוני

נביא

מצודת דוד

נא ונשימה לבנו לזכו׳ אם כן הי׳ וגם נדע שתדעו נפלאתיכם של העולם : או הבאות השמיעונו . הסמיעו לאזנו את העתידות לבוא אם ידעתם : (כג) האותיו׳ לאחור . הבאות באחרית הימים : ונדעה . ואז נדעה אשר אלהים אתם ואף תוכלו לעשות לטי טובה או רעה : ונשתעה . ואז נספר אני וכם : ונראה יחדו . מה לעשות בעולם ונאמר בדרך לצג וכתול. (כד) הן אתם מאין . באמת אתם בם מדבר שאין בו ממש : מאפע . מהעשה האפעה הממית להדבקים בו : תועבה . איש מתועב בוחר בכם . (כה) העירותי . כאומר הנה אני

תגיד עתידות אשר בבר נגזרה מלפני להעיר את כ״ב מלפון לבוא על ירושלים להשחיתה ואח״ז יבוא כורש ממזרח ויקרא בשמי להאמין כי ובוא יבוא על שרי בבל לרמסם כמו חומר וכמו היוצר הרומס טיט וכפל הדבר במ״ש : (כו) מי הגיד מראש . מי מבפסילים הגיד דבר מראש טרם בוא ובבוא שאמת דבר : ומלפנים . מי הגיד דבר לפני בואה ובבוא הדבר באמת׳ לדקו דבריו ובוא כפל ענין במ״ש : אף אין מגיד . אבל באמת אין בהם מגיד טוב דבר אף בהוה כי פה לבם ולא ידברו : אף אין משמיע . דבור בעלמא ובוא כפל במ״ש : אף אין שומע אמריכם . אף אין בהם מי

לְמַלְכוֹן : כו פִּתְגָמַי
נָחֲמָתָא דְּאִתְנַבִּיאוּ נְבִיָּא
מִלְּקַדְמִין עַל צִיּוֹן הָא אִתּוֹ
וְלִירוּשָׁלֶם מְבַשֵּׂר אֶתֵּן :
כח וְגַלֵּי קֳדָמַי וְלֵית גְּבַר
דְּלֵיה עוֹבְדִין טָבָאוּ מֵאִלֵּין
לֵית דְּמָלִיךְ מִלֶּךָ
וּשְׁאַלְתְּנוּן אִם יְתִיבוּן
פִּתְגָם : כט הָא כּוּלְּהוֹן
לְמָא וְלָא מִדַּעַם עוֹבָדֵיהוֹן
בִּיזָא וּתְבָרָא עֲשָׁתוֹנֵיהוֹן :
א הָא עַבְדִּי מְשִׁיחָא
אַקְרִבְנֵיה בְּחִירִי דְּאִתְרְעֵי
בֵּיה מֵימְרִי אֶתֵּן רוּחָא
דְקוּדְשִׁי עֲלוֹהִי דִּינִי
לָעַמְמִין יְגַלֵּי : ב לָא
יִצְוַח וְלָא יַכְלִי וְלָא יָרִים לְבָרָא קָלֵיה : ג עַנְוָתָנְיָא דְּאִנּוּן דָּמָן לְקַנְיָא רְעִיעַ

אַף אֵין־מַגִּיד אַף אֵין מַשְׁמִיעַ אַף אֵין־
שֹׁמֵעַ אִמְרֵיכֶם׃ כו רִאשׁוֹן לְצִיּוֹן הִנֵּה הִנָּם
וְלִירוּשָׁלִַם מְבַשֵּׂר אֶתֵּן׃ כח וָאֵרֶא וְאֵין
אִישׁ וּמֵאֵלֶּה וְאֵין יוֹעֵץ וְאֶשְׁאָלֵם וְיָשִׁיבוּ
דָבָר׃ כט הֵן כֻּלָּם אָוֶן אֶפֶס מַעֲשֵׂיהֶם רוּחַ
וָתֹהוּ נִסְכֵּיהֶם׃

מב א הֵן עַבְדִּי אֶתְמָךְ־בּוֹ בְּחִירִי רָצְתָה
נַפְשִׁי נָתַתִּי רוּחִי עָלָיו מִשְׁפָּט לַגּוֹיִם יוֹצִיא׃
ב לֹא יִצְעַק וְלֹא יִשָּׂא וְלֹא יַשְׁמִיעַ בַּחוּץ
קוֹלוֹ׃ ג קָנֶה רָצוּץ לֹא יִשְׁבּוֹר וּפִשְׁתָּה
כהה

ת״א רחמון לציון פסחים ח׳ ח לא

רש״י

נבי׳ הבעל ניבא אותה מלפניים : (כז) ראשון לציון הנה הנם · מלך רחמון שיחן לב לציון הנה זה היא שאמרתי ואמ״פ שלא חגמור הגאולה על ידו הוא יהיה המתחיל מי בכם עמו (עזרא א) : הנם · זקני ישראל יהיו נכונים על פי דברו לעלות מן הגולה ולהתחיל : ולירושלים מבשר אתן. באותן הימים חני זכריה אשר יזרוזם לבנותה בימי דריוש השלישי לפרס : (כח) וארא ואין איש · תמיד אני מביט בנביאי הבעל ואין איש מגיד דבר עתיד : ומאלה. מכל אלה העתידות לבא ואין מהם יועץ שעמד בסוד ה׳ וידע אותם:ואשאלם וישיבו דבר. אשר ישיבו דבר אם אשאלם : (כט) הן כולם און . יש לכם לדעת שכל נביאי מכחישי תורה און ואפס כל מעשיה׳: נסכיהם . דמות מסכותם כמו הפסל נסך חרש . ויונתן תירגם בענין אחר רחמון לציון וגו׳ . פתגמי נחמתא דאיתנביאו נבייא מלקדמין על ציון הא אתו

מצודת דוד

שישמע אמריכם כי אזניס לכם ולא יאזינו : (מז) ראשון לציון . כאומר אבל אני אגיד עתידות אשר הראשון שיבוא לציון מהגלות יבשר ויאמר הנה בא הגאולי׳ ומיד הנה הם יבואו ולא יהי׳ תוחלת ממושכה : ולירושלים מבשר אתן . ר״ל בהשגחתי אגיה מבשר מה לבשר שמוח לה : (כח) וארא . אבל בשונדי הפסל הראה שאין בהם איש יודע העתיד : ומאלה . מהפסילים עצמן אין בהם מי מיודע לשונדיו מה לעשות : ואשאלם . כאמת הפסילים עשונדיהפסמה הכל ולא ממש וכפל הדבר במ״ש: מי אשר אשאלם ויבינו דבר כי הדבר אין בהם:(כט)הן כולם.באמת הפסילים עשונדיהפסמה הכל ולא ממש וכפל הדבר במ״ש:

מב (א) הן עבדי . הנה עבדי אשר אתמוך בו והוא אלך המשיח ואחר המשל אמלך ב״ו הנשען על עבדו הנאמן בחירי רצתה נפשי . הנבחר לי אשר רצתה נפשי בו : נתתי רוחי עליו . כמ״ש ואמה עליו רוח ה׳ וכו׳ (לעיל י״א) : משפט וכו׳ . יוציא משפטם לאור וכמ״ש ושפט בין הגוים וכו׳ (לעיל ב) : (ב) לא יצעק . לא כדרך הסופט הצועק על המפפטים לפניו להכריחם על המשפט כי בחמת יקבלו דבריו : ולא ישא . לא ישא קולו וכפל הדבר לחזק : ולא ישמיע בחוץ קולו . אף כשיעשה משפט בחולות במקום מרבית אנשים לא יצטרך להשמיע קול חזק להשתיקם לשמוע דאריכו כי מעלמם ישימו כף לפיהם : (ג) קנה רצוץ . קנה המרוסס שבוה קרוב להשבר : לא ישבור . ר״ל לא יעשה דין תשובי הכח לא כדרך שופטי הגוים שמחליפים לגדולים ומעשים דין הקלים : ופשתה כהה . פשתה הדולקת שהוכהה מאורה וקרוב׳ להכבות לא יגמור כגויים והוא נ״כ משל על תשובי הכח וכפל הדבר במ״ש : לאמת יוציא משפט . כי יוציא המשפט לאמיתו ולא ישבר

מצודת ציון

(כז) הנם . הנה הם : (כט) און . אפס : רוח . ותוהו . פתרון אחד לכם דבר שאין בו תועלת וממש : נסכיהם . הפסל הנעשה בהתכת המתכת וכן הפסל נסך חרש (לעיל מ) :

מב (א) אתמך . ענין הסעמה : רצתה . מלשון רצון : (ג) קנה . מעה : רצוץ . מרוסס וכן משענת הקנה הרצוץ לעיל

דאיתנבי׳ מלפנים : (כז) הן אתו . הנה הם בא הגאולה : ולירושלים מבשר אתן . אני מבשר לירושלים : (כח) וארא . אבל אני אגיד עתידות אשר הראשון לציון מהגלות יבשר ויאמר הנה בא הגאולי׳ ומיד הנה הם יבואו ולא יהי׳ תוחלת ממושכה : ולירושלים מבשר אתן . ר״ל בהשגחתי אגיה מבשר מה לבשר שמוח לה : (כח) וארא . אבל בשונדי הפסל הראה שאין בהם איש יודע העתיד : ומאלה . מהפסילים עצמן אין בהם מי מיודע לשונדיו מה לעשות : ואשאלם . מלת ואין עומדת במקום שאיש לומ׳ אין בהם מי אשר אשאלם ויבינו דבר כי הדבר אין בהם:(כט)הן כולם.באמת הפסילים עשונדיהפסמה הכל ולא ממש וכפל הדבר במ״ש: מב (א) הן עבדי . הנה עבדי אשר אתמוך בו והוא אלך המשיח ואחר המשל אמלך ב״ו הנשען על עבדו הנאמן בחירי רצתה נפשי . הנבחר לי אשר רצתה נפשי בו : נתתי רוחי עליו . כמ״ש ואמה עליו רוח ה׳ וכו׳ (לעיל י״א) : משפט וכו׳ . יוציא משפטם לאור וכמ״ש ושפט בין הגוים וכו׳ (לעיל ב) : (ב) לא יצעק . לא כדרך הסופט הצועק על המפפטים לפניו להכריחם על המשפט כי בחמת יקבלו דבריו : ולא ישא . לא ישא קולו וכפל הדבר לחזק : ולא ישמיע בחוץ קולו . אף כשיעשה משפט בחולות במקום מרבית אנשים לא יצטרך להשמיע קול חזק להשתיקם לשמוע אמריכם כי מעלמם ישימו כף לפיהם : (ג) קנה רצוץ . קנה המרוסס שבוה קרוב להשבר : לא ישבור . ר״ל לא יעשה דין תשובי הכח לא כדרך שופטי הגוים שמחליפים לגדולים ומעשים דין הקלים : ופשתה כהה . פשתה הדולקת שהוכהה מאורה וקרוב׳ להכבות לא יגמור כגויים והוא נ״כ משל על תשובי הכח וכפל הדבר במ״ש : לאמת יוציא משפט . כי יוציא המשפט לאמיתו ולא ישבר

כֹּהָה לֹא יִכְבֶּנָּה לָאֱמֶת יוֹצִיא מִשְׁפָּט׃ ד לֹא
יִכְהֶה וְלֹא יָרוּץ עַד־־־

טו אַחֲרִיב הָרִים וּגְבָעוֹת וְכָל־עֶשְׂבָּם אוֹבִישׁ
וְשַׂמְתִּי נְהָרוֹת לָאִיִּים וַאֲגַמִּים אוֹבִישׁ׃
טז וְהוֹלַכְתִּי עִוְרִים בְּדֶרֶךְ לֹא יָדָעוּ בִּנְתִיבוֹת
לֹא־יָדְעוּ אַדְרִיכֵם אָשִׂים מַחְשָׁךְ לִפְנֵיהֶם
לָאוֹר וּמַעֲקַשִּׁים לְמִישׁוֹר אֵלֶּה הַדְּבָרִים
עֲשִׂיתִם וְלֹא עֲזַבְתִּים׃ יז נָסֹגוּ אָחוֹר יֵבֹשׁוּ
בֹשֶׁת הַבֹּטְחִים בַּפֶּסֶל הָאֹמְרִים לְמַסֵּכָה
אַתֶּם אֱלֹהֵינוּ׃ יח הַחֵרְשִׁים שִׁמְעוּ וְהָעִוְרִים
הַבִּיטוּ לִרְאוֹת׃ יט מִי עִוֵּר כִּי אִם־עַבְדִּי
וְחֵרֵשׁ כְּמַלְאָכִי אֶשְׁלָח מִי עִוַּר כִּמְשֻׁלָּם
וְעִוֵּר כְּעֶבֶד יְהוָה׃ כ רָאִית רַבּוֹת וְלֹא

תרגום

כַּחֲדָא׃ טו אַחֲרִיב טוּרִין
וְרָמָן וְכָל עִסְבֵּיהוֹן אֲיַבֵּיש
וָאֶשְׁוֵי נַהֲרִין לְגַנְּוָן וַאֲגַמִּין
אֲיַבֵּיש׃ טז וְאַדְבַּר לְבֵית
יִשְׂרָאֵל דְּדָמִין כְּסָמָן
בְּאוֹרַח דְּלָא יְדָעוּ מִשְׁבִּילִין
דְּלָא אַלִּיפוּ אֲדַרְכִּנּוּן
אֶשְׁוֵי קֳבֵל קְדָמֵיהוֹן לְנַהוֹר
וְכַפְּלָא לְמֵישְׁרָא אִלֵּין
פִּתְגָמַיָּא אֲעַבְּדִנּוּן וְלָא
אַרְחִיקְנוּן׃ יז יִסְתַּחְרוּן
לַאֲחוֹרָא יִבְּהָתוּן בַּהֲתָא
פָּלְחֵי צַלְמַיָּא דְּאָמְרִין
לְצַלְם מַתֻּכָּא אַתּוּן
טַעֲוָתָנָא׃ יח רַשִׁיעַיָּא
דְּאִנּוּן כַּחֲרִשִׁין הָלָא
אִדְּעִין לְכוֹן שְׁמַעוּ וְחַיָּבַיָּא
לְמִחְזֵי לְכוֹן הַבִּיטוּ׃ יט מַן עִוַּר אִם לָא עַבְדִּי וְחַרֵשׁ כְּמַלְאָכִי דַּיָּי
אֶשְׁלַח מַן עִוַּר כְּמַן דְּמִשְׁתַּלֵּם וְעִוַּר כְּעַבְדָּא דַּיָּי׃ כ חֲזִיתוּן סַגִּיאִין וְלָא נְטַרְתּוּן אִתְפַּתְּחָא אוּדְנֵכוֹן וְלָא קַבִּילְתּוּן אוֹלְפָן

ראות ק׳ תשמור

דְּאִנּוּן כְּסָמָן הֲלָא עַיְנִין לְכוֹן אִסְתַּכְּלוּ וַחֲזוֹ׃ יט הָלָא אִם יְתוּבוּן
רַשִׁיעַיָּא יִתְקְרוּן עַבְדִּי וְחַיָּבַיָּא דְּנִבְיֵי שְׁלַחִית עֲלֵיהוֹן אֶלָּא רַשִׁיעַיָּא
עֲתִידִין לְאִשְׁתַּלָּמָא חוֹבֵיהוֹן בְּרַם אִם יְתוּבוּן יִתְקְרוּן עַבְדָּיָא דַּיָּי׃
כ חֲזִיתוּן סַגִּיאִין וְלָא נְטַרְתּוּן אִתְפַּתְּחָא אוּדְנֵכוֹן וְלָא קַבִּילְתּוּן אוֹלְפָן

יי

ת״א כתרגיס וגו׳ עקיד׳ שער ק עקריס מ״ג סב ס׳ הזוהר פרשת ויחי

רש״י

לחתכל: ואשאף. ומתאוה להשמיד הכל יחד כל לויני: (טו) אחריב הרים וגבעות. להרוג מלכים ושלטונים: וכל עשבם. כל הנלוים עליהם: אוביש. לשון יובש הוא לענין דבר לח כגון עשב ונהרות: (טז) והולכתי. ישראל שהיו עורים עד הנה מהביט לוי בדרך הטוב: אשר לא ידעו. להלוך בה: עשיתם. תעשה כן לשון נבואה לדבר על העתיד כאלו עשוי: (יח) והחרשים והעורים של ישראל הוא אומר: (יט) מי עור. בכם מי אחד: כי אם עבדי. הוא העור שבכולכם: וחרש. שבכם הרי הוא כמלאכי אשר אני שולח להנבא נבואות: מי עור כמשולם. מי שהיה עור בכם כבר קבל יסוריו והרי הוא כמשולם כל תגמוליו וילא נקי: (כ) ראות רבות. רמיות הרבה לפניכם ואינכם שורים

מצודת ציון

למחיים חילם (איוב ה): (טו) אחריב. אני חורבן: אוביש. מלשון יבש: ואגמים. מקום כניסת המים: (טז) בנתיבו׳. מלשון נתיב וסכיל: אדריכ׳. מלשון דריך׳ והולך: אשים. מל׳ שימה: ומעקשים. מלשון עקש ועקוש: למישור. מלשון ישר ושוה: (יז) נסוגו אחור. עניין אחור לאחור וכן ונסוג מאחרי אלהינו (לקמן כ״ט): למסכ׳. לקבולת פסל הנעשה מתחבת ביליקה וסתכה. (יט) הביטו. עניין

מצודת דוד

שמתה לעשות אלא כולם יחד: (טו) אחריב. את הסריס דהגבעות לעשה חורבה ולוקים את עשבם ר״ל אלחד המלכים והסרים וכל המון העם: לאיים. להיות חורב ויובש כאיים ר״ל אלחד הענוים המשלים למים רביים: ואגמים וכו׳. כפל הדבר במ״ש: (טז) והולכתי עורים. אז אוליך את ישראל לארלם דרך המדבר בדרך אשר לא ידעוהו ואמה כעורים לה: בנתיבו׳ וכו׳. כפל הדבר במ״ש: אשים מחשך. ההולך בדרך שאינו ידוע לו הוא כאלו הולך בחשך: ומעקשים למישור. דרך המעוקם לעשה ישר ושוה: עשיתים. מאז כשיצאו ממצרים עשיתי כאלה: ולא עזבתים. לעתיד לבוא: (יז) נסוגו וכו׳. אז הבוטחים בפסל יבושו בבושת ויחזרו לאחור כדרך אדם הנכלם שחזר לאחוריו לבל יראהו ובמה: האומרים וכו׳. כפל הדבר במ״ש: (יח) החרשים שמעו. אתם ישראל הסריסים משמוע דבר ה׳: והעורים. מלראות מצותי שתעשו ואמה והביטו לראות הגדול והטוב הגדולה מוכנת לכם: (יט) מי עור וכו׳. כאלו יאמר דבריו לומר מה שבלתי גם הסריס שבכם לקבראם חרשים ועורים כי אם עבדי על כי הוא יודע ומכיר בקבלת הדור ואינו מסתכל במעשיהם להשיגם ולתקנם: וחרש וכו׳. חוזר על מלת מי לומר מי הוא היותר רחוי להקרא חרש כמלאכי אשר אשלח ר״ל מי שנתתי חכמה בלבו וכאלו שלחתיו ללמד דעת את העם ואוא מעשה מני העם להסיגם על הדבר: כמשולם. הפלס המדות: כעבד ה׳. כפל הדבר פעמים ופלס בדרך המליצה: (כ) ראות רבו׳.

כא יְיָ רָעֵי בְּדִיל לְזַכָּאוּתֵיהּ
יַשְׂרְאֵל יַרְבֵּי לְעַבְדֵי
אוֹרַיְתֵיהּ וַיִתְקֵיף יַתְהוֹן׃
כב וְהוּא עַם בְּזִיז וַאֲנִיס
אִתְחַפִּיאוּ בְּהָתָא עוּלְמִין
בּוּלְהוֹן וּבְבָתֵי יְסוּרִין
עֲגִינִין הֲווֹ לְעָדֵי וְלֵית
דְּמְשַׁיְזִיב לְבִיזָא וְלֵית
דַּאֲמַר אֲתִיב׃ כג מַן בְּכוֹן
יְצִית דָּא יַקְבִּיל וִיסַבַּר
לְסוֹפָא׃ כד מַן מְסַר לַעֲדֵי
יַעֲקֹב וְיִשְׂרָאֵל לִבְזִזִין
הֲלָא יְיָ קָדָם דְּחָבוּ
קְדָמוֹהִי וְלָא אָבוּ לְמֵהַךְ
בְּאוֹרְחָן דְּתַקְנָן קְדָמוֹהִי
וְלָא קַבִּילוּ אוֹלְפָּן
אוֹרַיְתֵיהּ׃ כה וּשְׁפַךְ עֲלֵיהוֹן חֵימַת רוּגְזֵיהּ וּתְקוֹף עֲבָדֵי קְרָבֵי אִתַּי עֲלֵיהוֹן וְקָטְלוּ

תשיסה ק׳ ידע

בהון

ת״א ה׳ חפץ מגלם דף כו מכות ג כ אבות ו י״ג חולין ג סו נדה ד מא עקריס מ כט: מי נתן גיטין ה מח ספר הזוהר פרשת מי ברם:

רש״י

שומרים להביט במעשי ולשוב אלי: פקוח אזנים. אני עסוק לפקוח אזניכם ע״ו נביאי ולא ישמע איש מכם את דברי ולשון הוה הוא: (כא) ה׳ חפץ. להרחיבכם ולפקוח אזניכם למען לדקו ולכך הוא מגדיל מאדיר לכם תורה: (כב) והוא. העם הזה בזוי וסיסי וסוף העניין ולא ישים על לב כל זה לומר למה קראתני זאת מי נתן למשיסה יעקב: הפח בחורים כולם. בחוריהם פחי נפש כולם. (תוספת ד״מ). הפח בחוריהם כולם ישימו את עצמם בפחי האדמה ובחוריהם ובבתי כלאים החבאו יוכיח שכן הוא): ואין אומר השב. כמו השב לפיכך הוא

מצודת דוד

שלא המה רואים הרבה חכמה ואין בכם מי אשר ישמור את הזולת להשיבו מדרכו הרעה ולכן מהראוי לקרא עור: פקוח אזנים. אלא יש לכם אזניים פתוחות להבין אמות ה׳ ואין בכם מי אשר ישמע כי עושה עצמו כאלו אלא יכין ואינו מזכיר לזולת ולכן מהראוי לקרא חרש. (כא) ה׳ חפץ. ר״ל אלחד עיקר חפץ ה׳ באמצעים כאלה הוא בעבור שכ״א מהם ילדיק את הזולת ללמדו דרך הישר ולהגדיל בתורה ולהאדירה ר״ל להרבות לתוך דעת את העם: (כב) והוא עם בזוז ושסוי. ר״ל וכם אלא כן עשו כי אלא למדו דעת אלחבעם ואלא שכן מדרכם וכמה בעונם בזוזים ורמוסים לכל העמו״ם. הפח בחורים כולם. כל בחוריהם יש לכם מפח נפש והמה חבואים ונלוחים בבתי כלאים: ואין מציל. אין מי מציל

עניין הסתכלות ראיה: כמלאכי. עניין שליח: (כ) פקוח. עניין פתיחה: (כא) חפץ. עניין רצון: ויאדיר. עניין חוזק: (כב) בזוז. מלי בזה ושלל. ושסוי. עניין רמיסה כמו שדוסו כל עוברי דרך (תהלים פ״ט). הפח. עניין לחכון ולתגה כמו ומפח בעלים הפחתי (איוב ל״ח): ובבתי כלאים. הוא מטמר בית האסורים: החבאו. מלי מחבואה ומסתור: משסה. כמו למשסה וכן אחרת עניין רמיס׳: (כג) יאזין. ישמע באזניו: יקשוב. עניין שמיע׳: (כד) ולא אבו. ולא רצו כמו לא אבה ישמע (דברים כ״ב): (כה) חמה אפו. כפל כמלה בשמות נרדפים וכן אחרת עפר (דניאל יב) והדומים: ועזוז. מלי עוז וחזק: ותלהטהו. עניין הכער׳ ושרפ׳ כמו

ישעיה מב

תִּשְׁמֹד פְּקוֹחַ אָזְנַיִם וְלֹא יִשְׁמָע׃ כא יְהוָה
חָפֵץ לְמַעַן צִדְקוֹ יַגְדִּיל תּוֹרָה וַיַּאְדִּיר׃
כב וְהוּא עַם־בָּזוּז וְשָׁסוּי הָפֵחַ בַּחוּרִים כֻּלָּם
וּבְבָתֵּי כְלָאִים הֻחְבָּאוּ הָיוּ לְבַז וְאֵין מַצִּיל
מִשִּׁסָּה וְאֵין־אֹמֵר הָשֵׁב׃ כג מִי בָכֶם יַאֲזִין
זֹאת יַקְשֵׁב וַיִּשְׁמַע לְאָחוֹר׃ כד מִי־נָתַן
לְמִשּׁוֹסָה יַעֲקֹב וְיִשְׂרָאֵל לִבְזִזִים הֲלוֹא
יְהוָה זוּ חָטָאנוּ לוֹ וְלֹא־אָבוּ בְדַרְכָיו הָלוֹךְ
וְלֹא שָׁמְעוּ בְּתוֹרָתוֹ׃ כה וַיִּשְׁפֹּךְ עָלָיו חֲמַת
אַפּוֹ וַעֲזוּז מִלְּחָמָה וַתְּלַהֲטֵהוּ מִסָּבִיב וְלֹא

ידע

מצודת ציון

(איוב ה): (טו) אחריב. אני חורבן: אוביש. מלשון יבש: ואגמים. מקום כניסת המים: (טז) בנתיבו׳. מלשון נתיב וסכיל: אדריכ׳. מלשון דריך׳ והולך: אשים. מל׳ שימה: ומעקשים. מלשון עקש ועקוש: למישור. מלשון ישר ושוה: (יז) נסוגו אחור. עניין אחור לאחור וכן ונסוג מאחרי אלהינו (לקמן כ״ט): למסכ׳. לקבולת פסל הנעשה מתחבת ביליקה וסתכה. (יט) הביטו. עניין

מצודת דוד

שמתה לעשות אלא כולם יחד: (טו) אחריב. את הסריס דהגבעות לעשה חורבה ולוקים את עשבם ר״ל אלחד המלכים והסרים וכל המון העם: לאיים. להיות חורב ויובש כאיים ר״ל אלחד הענוים המשלים למים רביים: ואגמים וכו׳. כפל הדבר במ״ש: (טז) והולכתי עורים. אז אוליך את ישראל לארלם דרך המדבר בדרך אשר לא ידעוהו ואמה כעורים לה: בנתיבו׳ וכו׳. כפל הדבר במ״ש: אשים מחשך. ההולך בדרך שאינו ידוע לו הוא כאלו הולך בחשך: ומעקשים למישור. דרך המעוקם לעשה ישר ושוה: עשיתים. מאז כשיצאו ממצרים עשיתי כאלה: ולא עזבתים. לעתיד לבוא: (יז) נסוגו וכו׳. אז הבוטחים בפסל יבושו בבושת ויחזרו לאחור כדרך אדם הנכלם שחזר לאחוריו לבל יראהו ובמה: האומרים וכו׳. כפל הדבר במ״ש: (יח) החרשים שמעו. אתם ישראל הסריס משמוע דבר ה׳: והעורים. מלראות מצותי שתעשו ואמה והביטו לראות הגדול והטוב הגדולה מוכנת לכם: (יט) מי עור וכו׳. כאלו יאמר דבריו לומר מה שבלתי גם הסריס שבכם לקבראם חרשים ועורים כי אם עבדי על כי הוא יודע ומכיר בקבלת הדור ואינו מסתכל במעשיהם להשיגם ולתקנם: וחרש וכו׳. חוזר על מלת מי לומר מי הוא היותר רחוי להקרא חרש כמלאכי אשר אשלח ר״ל מי שנתתי חכמה בלבו וכאלו שלחתיו ללמד דעת את העם ואוא מעשה מני העם להשיגם על הדבר: כמשולם. הפלס המדות: כעבד ה׳. כפל הדבר פעמים ופלס בדרך המליצה: (כ) ראות רבו׳.

רש״י

רפי אבל השב באמתחותיו הוא דבש: (כג) יאזין. לתת לב לזאת מי נתן למשיסה יעקב: לאחור. יקשיב וישמע דבר שיעמוד לו באחרונה וכן ת״י לאחור לסופא וכן כל לאחר שנמקרא עתיד להיות הוא: (כד) זו חטאנו לו. זו הוא שגרמה את המשיסה והבז את אשר חטאנו לו: ולא אבו. אבותינו בדרכיו הלוך: (כה) ותלהטהו מסביב. הבאתי פורעניות על עכו״ם מסביב כדי שירלו ישראל ויקחו מוסר כענין שנאמר (לפניה ג ו) הכרתי גויים נשמו פנותם אמרתי אך תיראו וגו׳: ולא ידע. יודע

מצודת ציון

עניין הסתכלות ראיה: כמלאכי. עניין שליח: (כ) פקוח. עניין פתיחה: (כא) חפץ. עניין רצון: ויאדיר. עניין חוזק: (כב) בזוז. מלי בזה ושלל. ושסוי. עניין רמיסה כמו שדוסו כל עוברי דרך (תהלים פ״ט). הפח. עניין לחכון ולתגה כמו ומפח בעלים הפחתי (איוב ל״ח): ובבתי כלאים. הוא מטמר בית האסורים: החבאו. מלי מחבואה ומסתור: משסה. כמו למשסה וכן אחרת עניין רמיס׳: (כג) יאזין. ישמע באזניו: יקשוב. עניין שמיע׳: (כד) ולא אבו. ולא רצו כמו לא אבה ישמע (דברים כ״ב): (כה) חמה אפו. כפל כמלה בשמות נרדפים וכן אחרת עפר (דניאל יב) והדומים: ועזוז. מלי עוז וחזק: ותלהטהו. עניין הכער׳ ושרפ׳ כמו

מן הכבש: משיסה. היו למשיסה ואין מי אומר השבו למקומו ואל הוסיף לרמסו ומוסב למעלה לומר הלא על כי לא נתנו לב לשמוע ולראות קלקול הדור ולתקנם בתה עליהם הארה הזאת ומהראוי שיהיו לשרפה עורים ורמיס: (כג) מי בכם. ר״ל זכי נמלא מי בכם אשר יאזין לתת לב לזאת האמור למעלה: יקשיב. וכי נמלא מי בכם אשר יקשיב לשמוע דבר שיעמוד לו באחרונה: (כד) מי נתן. ר״ל ואם ר״ל אם הוא אשר מסר את ישראל למשיסה ולבזזיה אלא ה׳ מסרם ולא במקרה בא: זו חטאנו לו. ר״ל זו היא הסיבה אשר חטאנו לו ונמול הוא משלם: ולא אבו. ולא רצו ישראל ללכת בדרכיו: (כה) וישפך. ולכן שפך עליו חמה קשה וחזק מלחמה: ותלהטהו מסביב. ר״ל אבל אין מותיבים לב לדעת שבא בהשגחה ואשר בערה מסביב לא ידע שמה׳ בא ואשר בערה בו בעלמו ובגופו עכ״ז אינו משיב על לבו להבין שבא בהשגחה ר״ל אינו משיב אל הלב לא בעת בהסתרה מתשמשת לבוא ולא בעת שבבר באה:

יָדָע וַתִּבְעַר־בּוֹ וְלֹא־יָשִׂים עַל־לֵב׃

מג א וְעַתָּה כֹּה־אָמַר יְהוָה בֹּרַאֲךָ
יַעֲקֹב וְיֹצֶרְךָ יִשְׂרָאֵל אַל־תִּירָא כִּי גְאַלְתִּיךָ
קָרָאתִי בְשִׁמְךָ לִי־אָתָּה׃ ב כִּי־תַעֲבֹר
בַּמַּיִם אִתְּךָ אָנִי וּבַנְּהָרוֹת לֹא יִשְׁטְפוּךָ
כִּי־תֵלֵךְ בְּמוֹ־אֵשׁ לֹא תִכָּוֶה וְלֶהָבָה לֹא
תִבְעַר־בָּךְ׃ ג כִּי אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ קְדוֹשׁ
יִשְׂרָאֵל מוֹשִׁיעֶךָ נָתַתִּי כָפְרְךָ מִצְרַיִם כּוּשׁ
וּסְבָא תַּחְתֶּיךָ׃ ד מֵאֲשֶׁר יָקַרְתָּ בְעֵינַי
נִכְבַּדְתָּ וַאֲנִי אֲהַבְתִּיךָ וְאֶתֵּן אָדָם תַּחְתֶּיךָ
וּלְאֻמִּים תַּחַת נַפְשֶׁךָ׃ ה אַל־תִּירָא כִּי־
אִתְּךָ אָנִי מִמִּזְרָח אָבִיא זַרְעֶךָ וּמִמַּעֲרָב
אקבצך
אֲקַבֶּצְךָ׃

תרגום

בְּהוֹן מִסְחוֹר סְחוֹר וְלָא
יְדָעוּ, וְשַׁלִּיטוּ בְּהוֹן וְלָא
שַׁוִּיאוּ דְּחַלְתֵּיהּ עַל לִבָּא׃

א וּכְעַן כִּדְנָן אֲמַר יְיָ
דְּבָרָאךְ יַעֲקֹב וּדְאַתְקָנָךְ
יִשְׂרָאֵל לָא תִדְחַל אֲרֵי
פְּרַיְקְתָךְ רַבִּיתָךְ בִּשְׁמָךְ
דִּילִי אַתְּ׃ ב אֲרֵי בִּקְדָמֵיתָא
כַּד עֲבַרְתּוּן בְּיַמָּא דְּסוּף
מֵימְרִי הֲוָה בְּסַעֲדְכוֹן
פַּרְעֹה וּמִצְרָאֵי דְּסַגִּיאִין
כְּמֵי נַהֲרָא לָא יְכִילוּ
לְכוֹן וְאַף בְּתִנְיָנֵיתָא כַּד
תֵּהֲכוּן לְבֵינֵי עַמְמַיָּא
דְּתַקִּיפוּן בְּאֶשָּׁתּוּן לָא
יְכִלּוּן לְכוֹן וּמַלְכָּנָן דַּחֲסִינָן
כְּשַׁלְהוּבִיתָא לָא יְשֵׁיצוּן
יַתְכוֹן׃ ג אֲרֵי אֲנָא יְיָ
אֱלָהָךְ קַדִּישָׁא דְּיִשְׂרָאֵל
מְרַאֲתָךְ חֲבִיב קָדָם מַי׃ ד
אִתְיַקַּרְתָּא וַאֲנָא רְחִמְתָּךְ וּמְסַרֵית עַמְמַיָּא תְּחוֹתָךְ וּמַלְכֻתָּא חֵלֶף נַפְשָׁךְ׃
ה לָא תִדְחַל אֲרֵי בְסַעֲדָךְ מֵימְרִי מִמַּדִּינְחָא אֵיתֵי בְנָךְ וּמִמַּעֲרְבָא אָקְרֵיב
גלותך
פַּרְקָךְ יְהָבִית חֵלִיפָךְ מִצְרָאֵי כּוּשׁ וּסְבָא תְּחוֹתָךְ׃

ת״א ואתן אדם כרכות סג ע״:

רש״י

יודע הוא אלא שדם בעקב לא חס להבין זאת ולשוב מרשעו : ותבער בו . אחר פורעניות העכו״ם שמסביב בערה בעצמו: (ה) ועתה. אף כל זאת כה אמר ה׳ אל תירא : (ג) כי תעבור במים . כשעברת ביס סוף אחר הייתי : ובנהרות לא ישטפוך . גרתה בין המצריס והעכו״ם המרובין כמי נהר ולא יכלו לך לכלות : כי תלך במו אש . לעתיד לבא כי הנה היוס

מצודת ציון

אם לוהט (תהלים ק״ד) : ותבער . מלי׳ הבערה :

מג (ב) במו . כתוך וכן כמו מדמנה (לעיל כ״ה) : תכוה . ענין חרוך וזריפ׳ כמו מכות אש (ויקרא י״ג) : (ג) כפרך . ענין פדיון : (ד) יקרת . מלשון יקר וחשוב : תכלאו

אם תהיה בעותק הגולה לא תכלה שמה : (ג) כי אני ה׳ וכו׳ . והכל לידי : נתתי כפרך מצרים . הלא במצריס הייתם חייבים כליה כמו״ש ואומר לשפון אמתי עליהם וכו׳ בתוך ארץ מצרים (יחזקאל כ) ונתתי לו כפרך מצרים כי אתה לאבדון תחתיך . כוש וסבא תחתיך . כאחר סנחריב שם פניו להלחם בירושלים ולא להלחם בתחלה עם כוש וסבא ואבדום בתוכך וכשם כיו לך לפדיון : מאשר יקרת . בעבור אשר יקרת בעיני ובכבדת מכל העכו״ם ואני אכבדתיך ואנה דרכי ליתן בני אדם תחתיך : ולאומים וכו׳ . כשל כדבר במו״ש ואומר כאשר עשיתי לשעבר כן אוסיף לעשות עוד : (ה) ממזרח .

תרגום

גְּלוָתָךְ׃ ו אָמַר לְצַפּוֹנָא
אִיתָא וּלְדָרוֹמָא לָא תְעַכַּב
אַיְתוּ בְנֵי מַרְחִיק וְגָלוָת
עַמִּי מִסְיָפֵי אַרְעָא׃ ז כָּל
דָּא בְּדִיל אֲבָהַתְכוֹן צַדִּיקָיָא
דְּאִתְקְרֵי שְׁמִי עֲלֵיהוֹן
וְלִיקָרִי בְּרִיתִינוּן אַתְקֵנִית
גַּלְוָתְהוֹן אַף עֲבַדִית לְהוֹן
גַּסִּין׃ ח דְּאַפִּיק עַמָּא
מִמְּצָרַיִם דְּאִנּוּן כְּסָמֵן
וְעַיְנִין לְהוֹן וּכְחַרְשִׁין
וְאוּדְנִין לְהוֹן׃ ט כָּל
עַמְמַיָּא יִתְכַּנְּשׁוּן כַּחֲדָא
וְיִתְקָרְבוּן מַלְכָּנָן מִן בְּהוֹן
יְחַוֵּי דָּא וְקַדְמֵיתָא יְבַסְּרוּנָא
יִתְּנוּן סַהֲדֵיהוֹן וְיִזְכּוּן
וְיִשְׁמְעוּן וְיֵימְרוּן קְשׁוֹט׃
י אַתּוּן סַהֲדִין קָדָמַי אָמַר
יְיָ וְעַבְדִּי מְשִׁיחָא
דְּאִתְרְעֵיתִי בְּדִיל דְּתִידְעוּן וּתְהֵימְנוּן קָדָמַי וְתִסְתַּכְּלוּ אֲרֵי אֲנָא הוּא דְּמִלְּקַדְמִין אַף עָלְמַי עָלְמָיָא דִּילִי אִנּוּן וּבַר מִנִּי לֵית אֱלָהּ׃ יא אֲנָא אֲנָא יְיָ וְלֵית בַּר

ואין

תולדות אהרן

אומר לצפון ספר הזוהר פ׳ שלח לך: הכיאו בני מנחות יג קו: כל הנקרא יומא ג לח בתרא ח עם אבות א יג ספר האזהר פ׳ תרומה ופרשת אמור : כל הגויס עניו״ס א כ עקריס מא סב. מי בהם סס : ורא״אזמות סס. יתנו עדיהם סס ודף עג . אתם עדי תענית א מגינ׳ ב טז מקריס סס וס׳ הזוה׳ פ׳ קדושים . אחכי אחכי ס׳ הזוה׳ פ׳ לך לך עקריס ח״ב י״ט וי״ד י״ז

מני

רש״י

רגיל בכך : (ו) אומר . לרוח לפון תני הגליות שבלפון : ולתימן . שסוא רוח מזרח: אל תכלאי. מלשון בחזקה להביא גליותי וכן [שיר ד] עורי לפון ובאי תימן מתוך שהרות לפונים אלשה לריכה חיזוק לכך כתוב עורי תני אבל דרומית שאינה לריכה חיזוק כתוב בואי כמות שהיא וכן אל תכלאי : (ז) כל הנקרא בשמי ולכבודי בראתיו . כל הלדיקים הנקראי׳ בשמי וכל העשוי לכבודי:יצרתיו אף עשיתיו הכנתיו בכל הלריך לו והכנתי הכל כלומר אע״פ שעברו בגולה ובלר׳ כבר הכנתי להם כל לרכי גאולתם :

מצודת דוד

הנפוליס שמה . (ו) תני . תן את ישראל הפזורים שמה : אל תכלאי . אל תמנע מליתן את ישראל : הביאי . כאלו יאמר לכל אחד מרוחות הפמים להביא את ישראל :(ז) כל הנקרא בשמי . כל ישראל הנקראים בשם עם ה׳ : ולכבודי. הנעשי׳ להתכבד להתפאר בהם כמ״ש ישראל אשר בך אתפאר (לקמן מט) : בראתיו וכו׳ . ר״ל בכר הכנתי לו כל לרכי הגאולה אין מחסור : (ח) הוציא . להוליא מהגולה אותם שגלו על אל תכלאי . אל תמנע מליתן את ישראל : הביאי . כאלו אמר לכל אחד מרוחות הפמים להביא את ישראל : (ז) כל הנקרא בשמי . כל ישראל הנקראים בשם עם ה׳ : ולכבודי. הנעשי׳ להתכבד להתפאר בהם כמ״ש ישראל אשר בך אתפאר (לקמן מט) : בראתיו וכו׳ . ר״ל בכר הכנתי לו כל לרכי הגאולה אין מחסור : (ח) הוציא . להוליא מהגולה אותם שגלו על אל תכלאי . אל תמנע מליתן את ישראל : הביאי . כאלו אמר לכל אחד מרוחות הפמים להביא את ישראל : (ז) כל הנקרא בשמי . כל ישראל הנקראים בשם עם ה׳ : ולכבודי. הנעשי׳ להתכבד להתפאר בהם כמ״ש ישראל אשר בך אתפאר (לקמן מט) : בראתיו וכו׳ . ר״ל בכר הכנתי לו כל לרכי הגאולה אין מחסור : (ח) הוציא . להוליא מהגולה אותם שגלו על

תרגום

אֲקַבְּצָךְ׃ ו אֹמַר לַצָּפוֹן תֵּנִי וּלְתֵימָן אַל־
תִּכְלָאִי הָבִיאִי בְּנֵי מֵרָחוֹק וּבְנוֹתַי מִקְצֵה
הָאָרֶץ׃ ז כָּל הַנִּקְרָא בִּשְׁמִי וְלִכְבוֹדִי
בְּרָאתִיו יְצַרְתִּיו אַף־עֲשִׂיתִיו׃ ח הוֹצִיא עַם־
עִוֵּר וְעֵינַיִם יֵשׁ וְחֵרְשִׁים וְאָזְנַיִם לָמוֹ׃
ט כָּל־הַגּוֹיִם נִקְבְּצוּ יַחְדָּו וַיֵּאָסְפוּ לְאֻמִּים
מִי בָהֶם יַגִּיד זֹאת וְרִאשֹׁנוֹת יַשְׁמִיעֻנוּ יִתְּנוּ
עֵדֵיהֶם וְיִצְדָּקוּ וַיִּשְׁמְעוּ וַיֹּאמְרוּ אֱמֶת׃
י אַתֶּם עֵדַי נְאֻם־יְהוָה
וַעֲבְדִי אֲשֶׁר בָּחָרְתִּי לְמַעַן תֵּדְעוּ וְתַאֲמִינוּ
לִי וְתָבִינוּ כִּי־אֲנִי הוּא לְפָנַי לֹא־נוֹצַר
אֵל וְאַחֲרַי לֹא יִהְיֶה׃ יא אָנֹכִי אָנֹכִי יְהוָה

מצודת ציון

(ו) תכלאי . ענין מניע׳ כמו ויכלא העם מהביא (שמות ל״ו): (ט) וישמעו . הו״ו היא ו״ו המחלקת:(יא)מבלעדי. עניגו

מצודת דוד

(ח) הוציא עם עור . הוליא כמו להוליא מן הגולה אותם שגלו על שנעשו כעורים ועיניס להם ולא רלו : (ט) כל הגוים נקבצו . אם כל הגויס מאומות נתקבלו יחדיו מי בהם וגגיאיהם יגיד עמידות וכיולא בה מפי עשותם או הראשונות שבבר עברו ישמיעונו לאחר אחמו הגדנו אותם קודם שבאו : יתנו עדיהם . שהמעו שנבאו עליהם קודם לכן וילדיקו אבל אני יש לי עדיס שאתם עדי שהגדתי לאברהם אביכם הגליות ובאו : (י) ועבדי יעקב אשר בחרתי . גם הוא יעיד שהנעתחיו בלכתו לארס

מצודת ציון

(ו) תכלאי . ענין מניע׳ כמו ויכלא העם מהביא (שמות ל״ו): (ט) וישמעו . הו״ו היא ו״ו המחלקת:(יא)מבלעדי. עניגו

וְאֵין מִבַּרְעָדַי מוֹשִׁיעַ׃ יב אָנֹכִי הִגַּדְתִּי
וְהוֹשַׁעְתִּי וְהִשְׁמַעְתִּי וְאֵין בָּכֶם זָר וְאַתֶּם
עֵדַי נְאֻם־יְהוָה וַאֲנִי־אֵל׃ יג גַּם־מִיּוֹם אֲנִי
הוּא וְאֵין מִיָּדִי מַצִּיל אֶפְעָל וּמִי יְשִׁיבֶנָּה׃
יד כֹּה־אָמַר יְהוָה גֹּאַלְכֶם קְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל
לְמַעַנְכֶם שִׁלַּחְתִּי בָבֶלָה וְהוֹרַדְתִּי בָרִיחִים
כֻּלָּם וְכַשְׂדִּים בָּאֳנִיּוֹת רִנָּתָם׃ טו אֲנִי יְהוָה
קְדוֹשְׁכֶם בּוֹרֵא יִשְׂרָאֵל מַלְכְּכֶם׃ טז כֹּה
אָמַר יְהוָה הַנּוֹתֵן בַּיָּם דֶּרֶךְ וּבְמַיִם עַזִּים
נְתִיבָה׃ יז הַמּוֹצִיא רֶכֶב־וָסוּס חַיִל וְעָזּוּז
יחדו
חוֹבִיכוֹן אַגְלִיתִי יַתְכּוֹן לְבָבֶל וַאֲחֵתִית בִּמְשׁוֹטִין כּוּלְהוֹן וְכַסְדָּאֵי בִּסְפִינֵי
תּוּשְׁבַּחְתְּהוֹן׃ טו אָנָא יְיָ קַדִּישְׁכוֹן דִּבְרָדֵי לְיִשְׂרָאֵל מַלְכְּכוֹן׃ טז כְּדֵנָן אָמַר
יְיָ דְּאַתְּקִין בְּיַמָּא אוֹרְחָא וּבְמַיִן תַּקִּיפִין שְׁבִילָא׃ יז דְּאַפֵּיק רְתִיכִין וְסוּסָוָן
מַשְׁרָיָן וְעַם סַגִּי כַּחֲדָא אִתְּבַלְעוּ וְלָא קָמוּ דְּעִיכוּ
כבוצא

תולדות אהרן

לתענכם שלחתי מנלה דף כט . כה אמר ה׳ חולין יב קלט ·

רש״י

מגיב : (יד) למענכם שלחתי בבלה · יורגנו מירגס בדיל חוביכון אגליתי יתכון לבבל : והורדתי בריחים כולם . ואחתיתי במשוטין כולהון משוטין היא עץ שמנהיג את הספינ׳ ומייסרה : וכשדים · הוליכו אתכם באניות רנתם · וגם יש לפרשו על בשורו׳ הגמולה : למענכם שלחתי . אשלח מלכי מדי לבבל ואוריד הכשדים בספינות ומשוטין לנולה לארץ מדי· וכשדים אוריד באניות שהיא רנתם בהם:(טז)הנותן בים דרך . ביום סוף ושם הולאתיך מצרים לרדוף אחריכם:רכב וסום וחיל ועזוז . וכולם יחדיו ישכבו מתים

מצודת ציון

עמיו כמו זולת וכן בלעדי אלהים יעמה (ברא׳ מ״ח) : (יד) בריחים . עמיו כמו ספינות ע״ש שכל מהלכם הוא ע״י הרוח:באניו׳.בספינות:רנתם.עמן קול לעקה וילולה כמו קומי רוני בליל (איכ׳ ב) : (טז) עזים . מל׳ עוז וחזק :נתיבה שביל והרך : (יז) ועזוז · מלו עוז וחיזק : דעכו . עמיו כפוי׳ וכן דעכו כאש כוים (תהלים קיח) ע״ש שבעת הכבוי

מצודת דוד

את הלירות לא יהי׳ דבר מוכר מאל זולתי כי אין אלוה זולתי : (יא) אנכי אנכי ה׳ . הכפל לחזק : ואין מבלעדי מושיע. אין זולתי מושיע : (יב) אנכי הגדתי . קודם כל תשוב׳ הגדתי לותם וכן הושעתי : והשמעתי . ר״ל לא להכניא לבד הגדתי כי אם לכולכם השמעתי על ידו : ואין בכם זר . ר״ל לא הי׳ מי בכם זר מלדעת הדבר כי כולכם שמעתם מבכניא : ואתם עדי . שכן הוא האמת : ואני אל . ר״ל אני הוא אשר הושעתי אתכם : (יג) גם מיום . גם מאז היות יום אני הוא אין מידי מציל. את מי שאהבתי לאבדו : אפעל . מה שאהבתי אפעל הן להושיע הן לאבד : ומי ישיבנו . מי יוכל להשיב הפעולה הטובה ולמנעה : (יד) למענכם . למען תגלו מן הגולה שלחתי את כורש לבבל להחריבו : והורדתי בריחי׳ כולם . כל בני בבל הורדתים כולם בספינות וכשדים השמיעו קול לעקתם באניות שהלכו בים הגולה : (טו) אני ה׳ . ר״ל את זה עשיתי אני ה׳ המקודש לכם : בורא . ר״ל אני בורא ישראל ומלככם עשיתי את זה וכפל הדבר בש״ם : (טז) הנותן . אשר נתן דרך בים סוף בגלות ישראל ממצרים : ובמים עזים . זה הירדן שנבא בימי יהושע : (יז) המוציא רכב וכו׳ . הנותן כלב מצרים להוליא אנשי הרכב וסוסיהם ואנשי החיל עם כל החוזק לרדוף אחר בני ישראל : יחדו . כולם יחד שבבו ולא הוסיפו לקום כי נשבעו

בְּבוּצָא עַמִּי טִפְּוֹ׃ יח אַל
תִּזְכְּרוּ קַדְמֹנִיּוֹת וְקַדְמֹנִיּוֹת
אַל־תָּבִינוּ׃ יט הִנֵּה אָנֹכִי עֹשֶׂה חֲדָשָׁה עַתָּה
תִּצְמָח הֲלוֹא תֵדָעוּהָ אַף אָשִׂים בַּמִּדְבָּר
דֶּרֶךְ בִּישִׁמֹן נְהָרוֹת׃ כ תְּכַבְּדֵנִי חַיַּת
הַשָּׂדֶה תַּנִּים וּבְנוֹת יַעֲנָה כִּי־נָתַתִּי בַמִּדְבָּר
מַיִם נְהָרוֹת בִּישִׁימֹן לְהַשְׁקוֹת עַמִּי בְּחִירִי׃
כא עַם־זּוּ יָצַרְתִּי לִי תְּהִלָּתִי יְסַפֵּרוּ׃ כב וְלֹא־
אֹתִי קָרָאתָ יַעֲקֹב כִּי־יָגַעְתָּ בִּי יִשְׂרָאֵל׃
כג לֹא־הֵבֵאתָ לִּי שֵׂה עֹלֹתֶיךָ וּזְבָחֶיךָ לֹא
כִבַּדְתָּנִי לֹא הֶעֱבַדְתִּיךָ בְּמִנְחָה וְלֹא
הוֹגַעְתִּיךָ בִּלְבוֹנָה׃ כד לֹא־קָנִיתָ לִי בַכֶּסֶף
קנה
יִשְׂרָאֵל׃ כג לֹא אֵיתַיְתָא קָדְמַי אִמְּרִין לְעֹלְתָא וְנִכְסַת קוּדְשָׁךְ לָא יַקִּרְתָּא
קָדְמַי לָא אַסְגֵּיתִי עֲלָךְ בְּקוּרְבָּנִין וְלָא אִתְקַפֵּית עֲלָךְ בִּלְבוֹנְתָא׃ כד לָא
זַבְנְתָא קָדְמַי בְּכַסְפָּא קְנִי בְּסַם וּתְרַב נִכְסַת קוּדְשָׁךְ לָא דְּהֵינְתָא עַל מַדְבְּחִי
ברם

ת״א אל תזכרו ברמות ח יג.תכבדני חית חולין ג סד .ולא אותי קראת יומא ח יט. לא הבאת שקיד׳ שער כז . לא קנית שם .

רש״י

מתיס על שפת הים בל יקומו : (יז) כפשתה כבו. מירג׳ יונתן כבולא עמי עפו : (יח) אל תזכרו ראשונות . הניסים הללו שאני מזכיר לכם שעשיתי במצרים אל תזכרו לותם מעתה כי בגאולה זו תעסוקו להודות ולהלל : אל תתבוננו . אל תסתכלו בהן אל תתנו להם לב: (כ)תכבדני חית השדה . מקום שהוא חרב ומרבץ לחיות השדה לתנים ולבנות יענה : כי נתתי במדבר מים · כלומר בארץ

מצודת דוד

במי הים : דעכו . נפשותם קפלה מהם וכבה מהר כפשתה הדולקת הכבה מהר׳ כי לא תתעכב הרבי בשריפת׳ : (יח) אל תזכרו ראשונו׳ . אל תזכרו להפלות על הניסים שעשיתי לכם בימים הראשונים : וקדמוניו׳ וכו׳ . כפל הדבר במ״ש : (יט) חדש׳ . גם חדש אשר לא עשיתי מעולם : עתה תצמח׳ בזמן קרוב תהי׳ אם בקולו תשמעו : הלא תדעוה . את הישוע׳ הכיא כי כתוב׳היא בתורה שנאמר ובא ה׳ וכו׳ וזכ וקבלו וגו׳ (דברים ל) : דרך . לבני הגולה : נהרו׳ . לרוות הצמאון : (כ) תכבדני חית אשד׳ · אמר דרך מה כאלו חית השדה תכבדני בהסלותיה על אשר ימלאו מים במדבר במקום מדורה : להשקו׳ עמי . בעת שובם מהגולה דרך המדבר : (כא) יצרתי לי . ויראתים לי לעם לתמון יספרו תהלתי : (כב) : ולא אותי . אבל לתם יעקב לא קראת אותי כי מיום אחרי העמו״ם : כי יגעת . כי נעצית יגע ועיף בעבודתי ובטלת את העבוד׳ : (כג) לא הבאת לי . זה היה בימי אחז שבטל עבודת הש״ם כמ״ש ויסגור את דלתות בית ה׳ וכו׳ (דה״ב כ״ח) וכן החודה חזקיהו בנו ואמר כי הרבו אבותינו וכו׳ גם סגרו וכו׳ ועולה לא העלו בקדש וכו׳ (שם כ״ט) : וזבחיך . לא כבדתני עם זבחיך כי לא הבאתים לי : לא העבדתיך במנחה׳. לא הטלתי עליך עבודה קשה והולאה מרובה בהבאת המנחה׳ כי לא צויתי להקטיר רק הקומץ וכן לא הוגעתיך בלבונה כי לא צויתי להרבות בלבונה : (כד) לא קנית . לא הארכת לקנות קנה להקטי׳ על המזבח כי היתה

מצודת ציון

בבבוי קופלת השלהבת : (יח) התבוננו . עיין הסתכלות בבוהת הלב : (יט) בישימון . במקום שמתה : (כ) תנים . מין נחש : ובנו׳ יענה. מין עוף המצוי במדבר:(כג) וזבחיך. הוי״ו היא במקום עם וכן ויוסף הי׳ במצרים (בראש׳ מ) ור״ל עם יוסף שהי׳ במצרים : הוגעתיך . מלי יגיע׳ : בלבונ׳ . מין

קָנָה וְחָלָב זְבָחֶיךָ לֹא הִרְוִיתָנִי אַךְ הָעֲבַדְתַּנִי
בְּחַטֹּאתֶיךָ הוֹגַעְתַּנִי בַּעֲוֹנֹתֶיךָ ׃ כה אָנֹכִי
אָנֹכִי הוּא מֹחֶה פְשָׁעֶיךָ לְמַעֲנִי וְחַטֹּאתֶיךָ
לֹא אֶזְכֹּר ׃ כו הַזְכִּירֵנִי נִשְׁפָּטָה יָחַד סַפֵּר
אַתָּה לְמַעַן תִּצְדָּק ׃ כז אָבִיךָ הָרִאשׁוֹן חָטָא
וּמְלִיצֶיךָ פָּשְׁעוּ בִי ׃ כח וַאֲחַלֵּל שָׂרֵי קֹדֶשׁ
וָאֶתֵּן לַחֵרֶם יַעֲקֹב וְיִשְׂרָאֵל לִגְדּוּפִים ׃

מד א וְעַתָּה שְׁמַע יַעֲקֹב עַבְדִּי וְיִשְׂרָאֵל
בָּחַרְתִּי בוֹ ׃ ב כֹּה־אָמַר יְהוָה עֹשֶׂךָ וְיֹצֶרְךָ
מִבֶּטֶן יַעְזָרֶךָ אַל־תִּירָא עַבְדִּי יַעֲקֹב וִישֻׁרוּן
בָּחַרְתִּי בוֹ ׃ ג כִּי אֶצֹּק־מַיִם עַל־צָמֵא וְנוֹזְלִים
עַל־יַבָּשָׁה אָצֹק רוּחִי עַל־זַרְעֶךָ וּבִרְכָתִי

בחטאתיך בלא ו׳ על

בְּרַם אַסְגִּיתָא קָדְמַי בְּחוֹבָךְ
אַתְקַפְתָּא קָדְמַי בְּעוֹנָתָךְ ׃
כה אֲנָא אֲנָא הוּא שָׁבִיק
לְחוֹבָךְ בְּדִיל שְׁמִי וְחָטָאָךְ
לָא יְדַכְּרוּן ׃ כו אֲמַר בְּעַן
גְּדוֹן כַּחֲדָא אִישְׁתָּעֵי אַתְּ
בְּדִיל אִם תֵּכוֹל וְתִזְכֵּי ׃
כז אֲבוּךְ קַדְמָאָה חָטָא
וּמַלְפָךְ מָרְדוּ בְּמֵימְרִי ׃
כח וְאַפֵּיס רַבְּרְבֵי קוּדְשָׁא
וְאֶמְסַר לְקִטְלָא יַעֲקֹב
וְיִשְׂרָאֵל לְחִסּוּדִין ׃

א וּכְעַן שְׁמַע יַעֲקֹב
עַבְדִּי וְיִשְׂרָאֵל דְּאִתְרַעְיָתִי
בֵּיהּ ׃ ב כְּדֵנָן אָמַר יְיָ
דַּעֲבָדָךְ וּדְאִתְקָנָךְ מִמְּעָן
יִסְעָדָנָךְ לָא תִדְחַל עַבְדִּי
יַעֲקֹב וְיִשְׂרָאֵל דְּאִתְרַעְיָתִי
בֵּיהּ ׃ ג אֲרֵי כְּמָא

ת״א אנכי אנכי סס״ פסר כנ. אכיך כראשון ספר כזוכ׳ פ׳ ויפלא. ופתה שמע עקיד׳ שער סו.כל הפרש׳ עד ונפש ישראל יכנה

רש״י

הוקרבת לקטורה בכסף לפי שהיתה מצויה באחלכם הרבה אמר ר׳ אבא קיומנית היתה גדולה בארץ ישראל והיו אוכלין אותה עזים ולבנים במדבר איכה: העבדתני בחטאותיך . אתה גרמתם לי להיות שמש לעובדי פסילים כמו שראה יחזקאל והנה רוח סערה באה מן הצפון שהיא מוצרת מרכבת השכינה מבגל שהלכה לכבוש את כל העולם תחת ידו של נבוכדנצר שלא יאמרו ביד אומה שפלי׳ מסר את בניו כדאיתא במגילה (כה) אנכי אנכי . אני הוא שמחיתיה מאז ואני מוחה אותם גם עתה :

למעני.לא בזכותך ולא בצדקת אבותיך:(כו)הזכירני. כל הגמול שיש לך ולאבותיך עלי : נשפטה יחד . נבא למשפט : (כז) אביך הראשון חטא . באומרו בתה אדם(בראשית טו) : ומליציך פשעו בי . אין לך בכל מלציצים שאתה סומך על זכותם שלא מלאתי בו פשע ילאק להב את שונאי : (כח) ואחלל שרי קודש . בשביל עונותיכם :

מד (א) ועתה שמע . לשון לאורתי יעקב עבדי : (ג) כי אצק מים על צמא . כמו שאני יולק יולק מים על למא כן אלק רוחי על זרעך.(ד)וצמחו בבין חציר . בתוך עמלק על ידי גרים שיתוספו עליהם . בין חציר היא עמלק שנאמר עליו והיתה עוה תניש חציר לבנות יענה (לעיל ד) : (ה) זה יאמר לה׳ אני . אלו לדיקים נמוריס : וזה יקרא בשם יעקב . אלו קטנים בני רשעים : וזה יכתוב ידו לה׳ . אלו בעלי תשובה : ובשם ישראל יכנה . אלו הגרים כך שנוים באבות דרבי נתן : (ז) ומי כמוני יקרא . ומי יקרא שהוא כמוני ויגיד ויערוך לי את כל מה שהיה משומי עם עולם ועד עתה : עם עולם . כל בריות: ואותיות.

מצודת ציון

מין כוסס הגת על המגת׳ : (כד) קנה . מין בושם:וחלב . הוי״ו היא במקום עם : הרויתני . עניין שביעי׳ כמו ורותה מדמם (ירמי׳ מו) : הוגעתני . מלשון יגיעה : (כה) מוחה. עניין מחיק׳ כמו אחלה ומחתה פיה (משלי ל) : (כז)ומליציך. מלי׳ מלץ וכולא המטעי׳ הדבר במיטב הטעין : (כח) ואחלל. הוא הפוך הקדש וכן לא יחלל זרעו (ויקרא כא) : ואתנה . עניין המסיר׳ : לחרם . עניין שממון ואבדון : לגדופים. עניינו כמו חרפה וכן אשר גדפו (לעיל לז) :

מד (ג) אצק . מלי׳ יציקה ושפיכ׳ : ונוזלים . עניין נטיפ׳ כמו יזל מים מדליו (במדבר כד) : על יבשה . ר״ל על מקום יבש : רוחי . עניין רצון וכן עד יערה עליגו רוח ממרום (לעיל

מצודת דוד

נדלה גירושלים : וחלב וכרי . לא השבעת אותי עם חלב זבחיך כי לא הקרבתים לפני : אך העבדתני . אני לא העבדתיך אך אתה העבדתני בחטאותיך וחכו הם סבי׳ שמש לפיכ לכבוש את כל העולם תחתיו שלא יאמרו תחת יד אומה עבו״ם שפלה מסר ס׳ את ישראל : הוגעתני.כפל הדבר בס״ם: (כב) אנכי אנכי . ר״ל אני הוא שמחיתי מאז ואני מוחה אותם גם עתה ולא בצדקתך כ״א למעני שלא יקוללו שמי בעמים בשאשמה עתכם כלם בחטאותיכם : וחטאתיך לא אזכור . ר״ל מחקתיכשיטב לבל ישאר רושם כלל ולא יזכרו : (כז) הזכירני . אחז דרך משל מהחדש לאחיכו לו׳ בזכיר אותי מה גמול יש לך עלי : נשפטה יחד . נכרר דבריכו לראות הדין עם מי : ספר אתה . ר״ל ספר אתה תחילי למען תצדק כי לדיק הראשון בחלכו מעון הדעת ועם כי הי׳ יליר כפי וכ״ש אתם שעולדתם מאים ואשה המלאים עון : ומליציך . אף המליצים שאתם סומך עליכם להמליץ טוב בעדך וכם הכבריס שבדור הכם גם המה פשעו בי : (כח) ואחלל . בעבור עונותיכם אחלל את הבריס הקדושים שבכם : ואתנה . אתנה אתכם לחרם ושמחון ולגדוף מפי האויב :

מד (ה) ועתה . ר״ל ועתה שמע את הטובה המיועדת לבוא : (ב) עושך ויוצרך . אשר עשה אותך ויצר אותך ומעת בטן אמך יעזר לך : וישרון . כן קרויס ישראל בשם הטעם כישר : (ג) כי אצק . כמו שאני יולק מים על ארץ למתה וכו׳ כן אלוק רוחי הטוב על זרעך : וברכתי . כפל הדבר

דְּמִתְיַהֲבִין מִיָּא עַל אַרְעָא
בֵּית צַחֲנָא וּמִתְנַגְּדִין עַל
יַבְשְׁתָּא בֵּן אֶתֵּן רוּחִי
קוּדְשִׁי עַל בְּנָךְ וּבִרְכָתִי
עַל בְּנֵי בְּנָךְ ׃ ד וְיִתְרַבּוּן
צַדִּיקַיָּא רַבִּיכִין וּמִפַּנְקִין
כִּלְבְלַבֵּי עֵסֶב כְּאִילָן
דְּמִשְׁלַח שָׁרְשׁוֹהִי עַל נַגְדִּין
דְּמַיָּין ׃ ה דֵּין יֵימַר מִדְּהָלֵיָא
דַּיְיָ אֲנָא וְדֵין יְצַלֵּי בְּשׁוּם
יַעֲקֹב וְדֵין יִקְרַב קוּרְבָּנֵיהּ
קָדָם יְיָ וּבִשְׁמָא דְּיִשְׂרָאֵל
יִתְקַרֵב:וּכְדֵנָן אָמַר יְיָ מַלְכָּא
דְּיִשְׂרָאֵל וּפַרְקֵיהּ יְיָ צְבָאוֹת
אֲנָא הוּא דְּמִקַּדְמִין אַף
עַלְמֵי עָלְמָיָא דִּילִי אִנּוּן
וּבַר מִנִּי לֵית אֱלָהּ ׃ ז וּמַן
כְּוָתִי דִּי עַרְעָנָא וַיְהַוִּינָא וַיְסַדְּרְנָהּ קָדָמַי מִשְׁוָיוּתִי דְּמַן עַלְמָא וּ דְאָתְיָן
וַדְּעָתִידִין לְמֵיתֵי וַהֲוִין לָנָא ׃ ח לָא תִדְחַלוּן וְלָא תִתְבְּרוּן הֲלָא מִבְּכַן בְּסַרְתָּךְ וְחַוְיָתִי
יוצרי ואתון

ת״א כה אמר ס׳ מקרים מב יח .

רש״י

יולק מים על למא כן אלק רוחי על זרעך.(ד)וצמחו בבין חציר . בתוך עמלק על ידי גרים שיתוספו עליהם . בין חציר היא עמלק שנאמר עליו והיתה עוה תניש חציר לבנות יענה (לעיל ד) : (ה) זה יאמר לה׳ אני . אלו לדיקים נמוריס : וזה יקרא בשם יעקב . אלו הקטנים בני רשעים לא יהיו מוציס אחר דעת אביהם הרשעים אלא יקראו א״ע בשם יעקב לדיקים כמוהו : וזה יכתוב ידו לה׳ . אלו בעלי התשובה שיחזיקו א״ע לטוב לה׳ כמו המחזיק ! א״ע בכתב ידו : ובשם ישראל יכנה . ובשם יה״ו מי אשר יכנה עצמו בשם ישראל אלו הגרים אשר יתוסבו עליהם : (ו) אני ראשון . ר״ל קודם בריאת העולם : ואני אחרון לאחר שתכלה העולם : (ז) ומי כמוני יקרא [ומי הוא אשר יקרא לומר שהוא כמוני ויגיד ויערוך לפני הדברים הנעשים מעת שומי עם עולם וכם כל הברואות : ואותיות . הדברים הבאים בזמן קרוב והדברים אשר תבואנה לזמן רחוק יגידו לכם ר״ל בעבור עצמם להמדיק דברים מוצר לתחילת המקרא לומר מי הוא אשר יגיד כאלה : (ח) אל תפחדו מאלהים אחרים : הרוא מאז. מעמד הר סיני השמעתיך והגדתי שאין אלוה מבלעדי: ואתם עדי. בדבר זה כי פתח לא שבעה רקיעים והראה לכם שאין עוד אחר כן ארז״ל : חיש . וכי יש אלוה מבלעדי : ואין צור . אין חזק כעולי אחר לא ידעתיו

מצודת דוד

כמ״ש כי הרצון הוא הבדר: (ד) וצמחו. ימתו וירבו כאלו היו נתוסים בין החציר ודומה לה : כערבים . כערבי נחל הסתולים על פני מים הצומחים ונדיליס מהר : (ה) זה יאמר . הצדיקים שבכם יאמרו אנו מעולם לה׳ להאמין בו : וזה יקרא בשם יעקב. אלו הקטנים בני רשעים לא יהיו מוציס אחר דעת אביהם הרשעים אלא יקראו א״ע בשם יעקב לדיקים כמוהו : וזה יכתוב ידו לה׳ . אלו בעלי התשובה שיחזיקו א״ע לטוב לה׳ כמו המחזיק ! א״ע בכתב ידו : ובשם ישראל יכנה . ובשם יה״ו מי אשר יכנה עצמו בשם ישראל אלו הגרים אשר יתוסבו עליהם : (ו) ומי כמוני יקרא [ומי הוא אשר יקרא לומר שהוא כמוני ויגיד ויערוך לפני הדברים הנעשים מעת שומי עם עולם וכם כל הברואות : ואותיות . הדברים הבאים בזמן קרוב והדברים אשר תבואנה לזמן רחוק יגידו לכם ר״ל בעבור עצמם להמדיק דברים מוצר לתחילת המקרא לומר מי הוא אשר יגיד כאלה : (ח) אל תפחדו מאלהים אחרים : הרוא מאז. מעמד הר סיני השמעתיך והגדתי שאין אלוה מבלעדי: ואתם עדי. בדבר זה כי פתח לא שבעה רקיעים והראה לכם שאין עוד אחר כן ארז״ל : חיש . וכי יש אלוה מבלעדי : ואין צור . אין חזק כעולי אחר לא ידעתיו

מצודת ציון

(לעיל לב) : צאצאיך . הבניס היולאים ממך : (ד) חציר. דשא ועשב : כערבים . שם אילן ערב ערבי נחל : יבלי מים. פלגי מים וכן ועל יובל ישלח שרשיו (ירמי׳ יז) : (ה) יכנה. שם שאינו שם העצמי וכן לכבד ולא ידעתיו (לקמן מב) : (ו) ויערכה . מלשון ערוכה וסדור : ואותיות . הכאות כמו אתה בוקר (לעיל כא) : למי . לשם : (ח) תרחו . אין לו דמיון ופתרונו לפי עניגו היא עניגן בחד כתי״ : צור. עניגן חוזק . (ט) יוצרי . עניגן עשיה וחדוש וכן יוצר אמלך עלי

ט יֹצְרֵי־פֶסֶל כֻּלָּם תֹּהוּ וַחֲמֻדֵיהֶם בַּל־
יוֹעִילוּ וְעֵדֵיהֶם הֵמָּה בַּל־יִרְאוּ וּבַל־יֵדָעוּ
לְמַעַן יֵבֹשׁוּ׃ י מִי־יָצַר אֵל וּפֶסֶל נָסָךְ
לְבִלְתִּי הוֹעִיל׃ יא הֵן כָּל־חֲבֵרָיו יֵבֹשׁוּ
וְחָרָשִׁים הֵמָּה מֵאָדָם יִתְקַבְּצוּ כֻלָּם יַעֲמֹדוּ
יִפְחֲדוּ יֵבֹשׁוּ יָחַד׃ יב חָרָשׁ בַּרְזֶל מַעֲצָד
וּפָעַל בַּפֶּחָם וּבַמַּקָּבוֹת יְצָרֵהוּ וַיַּפְעֲלֵהוּ
בִּזְרֹעַ כֹּחוֹ גַּם־רָעֵב וְאֵין כֹּחַ לֹא־שָׁתָה
מַיִם וַיֵּעָף׃ יג חָרָשׁ עֵצִים נָטָה קָּו יְתָאֲרֵהוּ
בַּשָּׂרֶד יַעֲשֵׂהוּ בַּמַּקְצֻעוֹת וּבַמְּחוּנָה יְתָאֲרֵהוּ
ויעשהו

עָבִיד וּנְפַח נוּר בְּשִׁיחוּרִין וּבְמַקּוֹבִין מִתָּקֵף לֵיהּ
דְּאִם יִכְפֵּן עָבְדֵיהּ וְלָא יַכִּיל לָא יְהֵי בֵּיהּ חַיִל
וְאִם יִצְחֵי וְלָא יִשְׁתֵּי מָיָא יְהֵי מְשַׁלְהֵי׃ יג נַגָּר אָעִין נָפִיץ בְּחוּטָא מָסַר לֵיהּ בְּמַשְׁקוֹלְתָּא מְגַזֵּי לֵיהּ
באזמליא

וַאֲתוּן סָהֲדִין קָדְמַי הַאִית אֱלָהָא בַּר מִנִּי וְלֵית דְּתַקִּיף אֱלָהָן דְּמִן קָדְמַי מִתְיַהֲב לֵיהּ תְּקוֹף׃ טַעֲבָדֵי צַלְמָא כּוּלְהוֹן לְמָא וּפָלְחֵיהוֹן דְּלָא יְהַנּוּן לְהוֹן וְסָהֲדִין אִנּוּן בְּנַפְשָׁתֵיהוֹן דְּלָא חָזָן וְלָא יָדְעִין בְּדִיל דְּיִבְּהָתוּן׃ יז מַן עָבַד דְּחָלָא וְצַלְמָא אַתִּיךְ בְּדִיל דְּלָא לַהְנָאָה׃ יח הָא כָּל פָּלְחֵיהוֹן יִבְהָתוּן וְאוּמָנִין עוֹבְדִין מִבְּנֵי אֱנָשָׁא יִתְכַּנְּסוּן כּוּלְהוֹן וְיִקּוּמוּן וַיִתְבְּרוּן׃ יִבְהָתוּן כַּחֲדָא׃ יט נַפָּחָא מְבַרְזְלָא חֲצִינָא וְעָבִיד לֵיהּ בְּתָקוֹף חֵילֵיהּ וְאִם יִצְחֵי וְלָא יִשְׁתֵּי מָיָא מְסַר לֵיהּ בְּמַשְׁקוֹלְתָּא מְגַזֵּי לֵיהּ

ת"א ילרי פסל עבו"ס ח"כ עקידה טער נג כל הפרשה :

רש"י

נג) ידע לכתך (דברים ג') מלי ידעתיך במדבר (הושע יג): (ט) ועדיהם המה. עכו"ם הסעדים על בושת עובדיהם שהרי אלו רואין שאינן לא רואין ולא יודעין *)והיו עובדין להם : למען יבושו . העובדים להם : (י) נסך. לשון יליקה ומסכה והגו"ן במיכה יסוד המופל ממנו כגון גו"ן של נסך ושל נגף: (יא) הן כל חבריו . של אותו יולר ומוסרפסיליס המתחברים אליו לעבוד את יצירתו ונסכו יבושו : וחרשים המה. אותם יולרים *)ומוסכים ומבני אדם הם קל ומומר ליצירתם שהיא הבל : (יב) חרש ברזל . חרש של ברזל : מעצד . הוא אחד מכלי

מצודת ציון

עלי חוק : (תהלים לד) : (י) נסך . ענין יליקה והתכה : (יא) וחרשים . אומנים : (יב) מעצד . שם כלי גדול עשוי לחתוך בו וכן מעשי ידי חרש במעצד (ירמיה י) : בפחם . נחלת כמו מופח כאש פחש (לקמן נד) : ובמקבות . הוא הפטיש וכן ומכה את המקבת בידה (שופטים ד) : יצרהו . יעשהו ויחדשהו : (יג) קו . חבל המדה : יתארהו . מלי תואר ותמונה : בשרד . הוא שם לגנב מה : במקצעות . הוא מכלי הנגרים מקלף בשם העץ ומחליקו והוא מלי אות הבית יקליע (ויקרא יד) שהוא ענין קלוף : ובמחונה . כן שם הכלי שעושים בו הענולים : יתארהו . ענין סבוב וכן ותאר הגבול

בדבי וכולם יחד יפחדו מה' ויבושו במעשיהם : (יב) חרש ברזל . מעצד ופעל אותו ע"י בחלים ובמקבות יעשהו : בזרוע כחו . בזרוע בכחו ובמחבטו : בזרוע כחו . בכל אומן כחו : גם רעב . אף בשרעב לא יעזוב מלאכתו עד שלא נשאר בו כח ובשילמתו לא שתה מים עד שנעשה עיף וינע וכ"ז תרוב תשקו בשמלאכה בשיל : (יג) חרש עצים . ובשבשלם מלאכת המעצד אז אומן הענלי' ינטה קו המדה על הקורה לאחתו במעצד לפי הרואה : יתארהו בשרד . אח"ז יסמן אותה הפסל בלגנב השרד ועי"ש המשומן יעשהו במקצעות והוא כלי מכלי הנגרים : ובמחונה יתארהו . ובמחונה מסכת

*) וכיו עובדין להם (ואלו עובדין להם) ומוסכים ומבני אדם הם (ומוסכים מבני אדם הם) •

בְּאַזְמַלָּא וּבְנִצּוּרִין מִאַחַד
לֵיהּ וַעֲבַד לֵיהּ כִּדְמוּת
גְּבַר כְּתוּשְׁבְּחַת אִתְּתָא
לְמִתַּב בְּבֵיתָא׃ יד לְמִקַּץ
לֵיהּ אַרְזִין וְנִסִּיב תְּרַז
וּבְלוּט וּמִתַּקֵּף לֵיהּ בְּאִבְעֵי
חוּרְשָׁאנְצַב אוּרְנָא וּמִטְּרָא
יַרְבֵּי׃ טו וַהֲוֵי לָאֱנָשָׁא
לְאַדְלָקָא וּנְסִיב מִנְּהוֹן
וּשְׁחִין אַף אֲזָא וְאַפָּא לְהֵם
אַף עַבְדֵיהּ דַּחֲלָא וּסְגִיד
אַתְכֵיהּ צַלְמָא וּבָעָא מִנֵּיהּ
טז פְּלַגֵּיהּ אוֹקִיד בְּנוּרָא
עַל פַּלְגֵיהּ בִּסְרָא אֲכִיל
טוּהּ טָוֵי וּבְסַע אַף שָׁחִין
וַאֲמַר אָח שְׁחִינַת חֲזִיתִי
נוּר׃ יז וּשְׁאָרֵיהּ דְּדַחֲלָא
עֲבַד לְצַלְמָא סְגִיד לֵיהּ
וְאִשְׁתַּעְבַּד לֵיהּ וּבְעָא
מִנֵּיהּ וַאֲמַר שֵׁזְבֵנִי אֲרֵי דְּחַלְתִּי אָתְּ׃ יח לָא יָדְעִין
וְלָא מִסְתַּכְּלִין אֲרֵי מִטַּמְטְמָן מִלְּמֶחֱזֵי עֵינֵיהוֹן מִלְּאִסְתַּכָּלָא בְּלִבְּהוֹן׃
ולא

וַיַּעֲשֵׂהוּ כְּתַבְנִית אִישׁ כְּתִפְאֶרֶת אָדָם
לָשֶׁבֶת בַּיִת׃ יד לִכְרֹת־לוֹ אֲרָזִים וַיִּקַּח
תִּרְזָה וְאַלּוֹן וַיְאַמֵּץ־לוֹ בַּעֲצֵי־יָעַר נָטַע
אֹרֶן וְגֶשֶׁם יְגַדֵּל׃ טו וְהָיָה לְאָדָם לְבָעֹר
וַיִּקַּח מֵהֶם וַיָּחֹם אַף־יַשִּׁיק וְאָפָה לֶחֶם אַף־
יִפְעָל־אֵל וַיִּשְׁתָּחוּ עָשָׂהוּ פֶסֶל וַיִּסְגָּד־לָמוֹ׃
טז חֶצְיוֹ שָׂרַף בְּמוֹ־אֵשׁ עַל־חֶצְיוֹ בָּשָׂר
יֹאכֵל יִצְלֶה צָלִי וְיִשְׂבָּע אַף־יָחֹם וְיֹאמַר
הֶאָח חַמּוֹתִי רָאִיתִי אוּר׃ יז וּשְׁאֵרִיתוֹ לְאֵל
עָשָׂה לְפִסְלוֹ יִסְגוֹד־לוֹ וַיִּשְׁתַּחוּ וְיִתְפַּלֵּל
אֵלָיו וַיֹּאמַר הַצִּילֵנִי כִּי אֵלִי אָתָּה׃ יח לֹא
יָדְעוּ וְלֹא יָבִינוּ כִּי־טָח מֵרְאוֹת עֵינֵיהֶם
מֵהַשְׂכִּיל
ין זעירא יתיר ו

רש"י

לשון ומאר הגבול (יהושע עו) אם בא לעשות בו ציורים עגולים מסבב אותו במחוגה קומפ"ס בלע"ז : כתפארת אדם . היא אשה שהיא תפארת בעלה : (יד) תרזה ואלון . מיני איליי סרק : ויאמץ לו בעצי יער . עושה לו מיזוקים בין לחיזוק בין לנוי במיני עצים המשונים זה מזה במראיהן : נטע

מצודת דוד

מסבב בו ציורים עגולים לייפותו : כתפארת אדם . ר"ל שצורתו מפוארה מאחר בעלי חיים : לשבת בית . ר"ל כל עצמו לא נעשה אלא לשבת בבית כי מתקומו לא ימיש : (יד) לכרת לו ארזים . למעלה סיפר מעשה פסל מעץ קטן ועתה אמר עוד יש מי אשר יטרח לכרות גיער ולברות לו ארזים לעשות ממנו הפסל : ויקח תרזה ואלון . יש מי שיקח תרזה ואלון כי בעצים הסמוכים יפיש ביותר ועל שאינם חזקים כארז מחזק אותם במסמרים עלי היע: נטע אורן. ר"ל ויש מי אשר יטרח עוד יותר שנטע מתחלה נטיעה של אורן. שלבסוף המאיר וכן אור לשבת נגדו (לקמן מ"ז) : (יז) ושאריתו . ענין שמור : (יח) טח . ענין מרוח' ומשוח' וכן וטח את הבית (ויקרא יד) : לבותם . מלשון לב :
ויהרו

הגבול (יהושע עו) : כתבנית . דמות ולורה : (יד) תרזה ואלון . שמות אילני סרק : ויאמץ . ענין התחזקות : אורן . שם אילן סרק וכדרז"ל ארוניס עשו (ר"ה כ"ג) : (עו) לבער . ענין הדלקה : ויחם . מלשון חמימות : ישיק . כמו יסיק בשמו"ן והוא מלשון היסק והבערה : ויסגד . ענין השתחוה' כמו ולדמיאל סגיד (דניאל ב) : (עז) במו . כתיב : האח . הוא ענין לשון שמחה כמו האח בלא רואה עיניהו (תהלים לב) : חמותי . מלי חמימה: אור . שלבסוף המאיר וכן אור לשבת נגדו (לקמן מ"ז) : (יז) ושאריתו . ענין שמור : (יח) טח . ענין מרוח' ומשוח' וכן וטח את הבית (ויקרא יד) : לבותם . מלשון לב :

(עו) והיה לאדם לבער . מאותו העץ עצמו יהיה מקלתו לצרכי אדם לבער בו את האש : ויקח מהם . מהעצים ההם יקח מה מהם להבעיר אש להתחמם בו ולף מהם יסיק התנור ויאפה לחם ולף . מהם יקח ויפעל בו אל ויעשהו אליו : עשהו ונו'. כפל הדבר במ"ש : למו . לפסילים ועם כי לא זכר אלא אחד הנה רבים הם : (עז) הצילני . ר"ל מקלתו ערף בתוך האש על ידי מקלתו באור האש : (יז) ושאריתו . הנשאר מהעץ עשהו אל ומוזר ומפרש עשהו לפסלו : יסגד לו . ישתחוה לו ויתפלל וכו' : (יח) לא ידעו. אין בהם לא דעת ולא ביגה : כי טח . כילה"ר המסית עוד עיניהם מלראות ולבותם מלהשכיל :
ולא

מֵדַהֲשַׁכִּיל לִבְּתָם׃ יט וְלָא־יָשִׁיב אֶל־לִבּוֹ
וְלֹא דַעַת וְלֹא־תְבוּנָה לֵאמֹר חֶצְיוֹ
שָׂרַפְתִּי בְּמוֹ־אֵשׁ וְאַף אָפִיתִי עַל־גֶּחָלָיו
לֶחֶם אָצְלָה בָשָׂר וְאֹכֵל וְיִתְרוֹ לְתוֹעֵבָה
אֶעֱשֶׂה לְכוּל עֵץ אֶסְגּוֹד׃ כ רָעָה אֵפֶר לֵב
הוּתַל הִטָּהוּ וְלֹא־יַצִּיל אֶת־נַפְשׁוֹ וְלֹא
יֹאמַר הֲלוֹא־שֶׁקֶר בִּימִינִי׃ כא זְכָר־אֵלֶּה
יַעֲקֹב וְיִשְׂרָאֵל כִּי עַבְדִּי־אָתָּה יְצַרְתִּיךָ
עֶבֶד־לִי אַתָּה יִשְׂרָאֵל לֹא תִנָּשֵׁנִי׃ כב מָחִיתִי
כָעָב פְּשָׁעֶיךָ וְכֶעָנָן חַטֹּאתֶיךָ שׁוּבָה אֵלַי
כִּי גְאַלְתִּיךָ׃ כג רָנּוּ שָׁמַיִם כִּי־עָשָׂה יְהוָה
הָרִיעוּ תַחְתִּיּוֹת אָרֶץ פִּצְחוּ הָרִים רִנָּה יַעַר
וְכָל־עֵץ בּוֹ כִּי־גָאַל יְהוָה יַעֲקֹב וּבְיִשְׂרָאֵל
יִתְפָּאָר׃ כד כֹּה־אָמַר יְהוָה גֹּאֲלֶךָ וְיֹצֶרְךָ
מִבֶּטֶן

תרגום

יט וְלָא מַתִּיב לְלִבֵּיהּ וְלָא
מַדְע וְלָא סוּכְלְתָנוּ לְמֵימַר
פַּלְגֵיהּ אוֹקַדְתַּ בְּנוּרָא וְאַף
אֲפֵיתִי עַל גּוּמְרוֹהִי לְחֵם
טַוְיֵהּ בְּסָרָא וַאֲכָלִית
וּשְׁאָרֵיהּ לְתוֹעֲבָא אֶעֱבֵיד
לְיִבְלֵי אִילָנָא אֶסְגּוּד׃ כ הָא
דְּחַלְתָּא פַּלְגֵיהּ קְטָמָא
לִבֵּיהּ שַׁטְיָא אַטְעֵיהּ וְלָא
יְשַׁזֵּיב יַת נַפְשֵׁיהּ וְלָא
יֵימַר הֲלָא שֶׁקְרָא בְּעַבְדִּית
בִּימִינִי׃ כא אֲדַכַּר אֵלֵּין
יַעֲקֹב וְיִשְׂרָאֵל אֲרֵי עַבְדִּי
אַתְּ אַתְקַנְתָּךְ דְּמַהֲוֵי עֲבַד
פְּלַח קָדְמַי אַתְּ יִשְׂרָאֵל
לָא תִתְנַשֵּׁי דְּחַיָּתִי׃
כב מְחֵיתִי כְּעָבָא חוֹבָךְ
וְכַעֲנָן עֲדֵי כָּל
חֲטָאָךְ תּוּב לְפוּלְחָנִי
אֲרֵי פְּרַקְתָּךְ׃
כג שַׁבְּחוּ שְׁמַיָּא אֲרֵי עֲבַד
יְיָ פּוּרְקָן לְעַמֵּיהּ יַבְּבוּ
תּוּשְׁבַּחְתָּא חוּרְשָׁא וְכָל אִילָנָא דְּבֵיהּ אֲרֵי פְּרַק יְיָ
כר כְּדֵן אֲמַר יְיָ דְּפַרְקָךְ דְּאִתְקַנְתָּךְ מִמְּעַיָּן אֲנָא
יְיָ

רש"י

אל לבו . חלין שרפתי במו אש : ולא דעת ולא תבונה · בו לאמר זאת . לבול עץ . לרקבון עץ : (כ) רועה אפר לב הותל הטהו . לבו אשר הותל הטהו לעשות לו רועה של אפר הדמות שנשרף חליו ונעשה אפר השועה הזה היה אומר שהוא לו לרועה ולמפרנס · דבר אחר רועה אפר לשון ריעות

מצודת ציון

(יט) ויתרו . מלשון עותר : לבול . כמו ליבול וכן כי בול סריס ישא לו (לחיב מ) ועניינו לאת ועצף : אסגוד. לשתחוה: (כ) רועה . ר"ל מנהיג : הותל . ענין לעג וכן ויתהל בהם אליהו (מ"א יח) : (כא) תנשני . ענין שכחה וכן כשני אלהים (בראשית מא) : (כב) מחיתי . ענין מחיקה וכן אלכי אלכי הוא מוחה פשעיך (לעיל מג) : כעב וכענן . הם ענין אחד וכפל בהם : (כג) הריעו . מלי תרועה . תחתיות. מלי תחת ומלעמה : פצחו . פתחו פה בהרמת קול לרנן וכן פלחי רנה ולהלי (לקמן לד) : יתפאר . ענין שבח והלל : (כד) רוקע. ענין

אלה יעקב . הם האומות לא יבינו את זאת עתה יעקב זכר אלה הדברים ולא תתפתה אחריהם : כי עבדי אתה . ולא עבד אחליל : יצרתיך עבד לי . ברחתיך לשות לי לעבד ולכן אתה ישראל לא תשכחני : (כב) מחיתי כעב . מעולם מחיתי פשעיך כעב הזה הנמחה במים : וכענן וכו'. כפל הדבר במ"ש : שובה אלי. לכן שוב אלי כי אני הוא גואלך אותך:(כג) רנו שמים . הוא דרך משל ור"ל שמחה גדולי תחתי בעולם : כי עשה ה' . ר"ל עשה מה שעליו לעשות ולקיים והוא גאולת ישראל : תחתיות ארץ . היא הנקוד המבדור האחרלי : יער . מקום עמידת האילנות : וביישראל יתפאר . ע"י גאולת ישראל יתפאר בפי כל : (כד) ויוצרך מבטן . מעת לאחר

מבטן

עובד עבודת אחרים ומחבר אליו את עבודת אחרים שהוא עפר : ולא יציל · הנחעה את נפשו לאמר הלא שקר בימיני ויפרד מעליו : (כה) לא תנשני . לא תהיה שכוח מיראתי : (כב) מחיתי כעב פשעיך . במלרים ובמדבר גם עתה שובה אלי : (כג) פצחו . לשון פתחון פה · (כד) ויוצרך

מצודת דוד

(יט) ולא ישיב . אינו נותן אל לבו לבחון בדבר ואין בו לא דעת ולא תבונה לאשוב אלא תקלתו שרפני בתוך האש ואף וכו' . אפיתי על גחליו לחם . אמר לחם ע"ש סופו כי אחר שנאפה נעשה לחם וכן ועתה קמח (לקמן מ"ו) : אצלה . כמו ואצלה : ויתרו . ואיך אעשה הנותר לפסל התועבה בעוני כי ואיך אשתחוה לעץ עץ : (כ) רועה אפר וכו' . ר"ל לבו כמהתל ומלעיג בו בסיתו איקבל לרועה ומנסיג את הדבר אשר תשוב אל האפר כשישרפוהו : ולא יציל . אף האומן העושה הפסל לא יציל נפש עצמו ולא יאמר אלא מה שעשיתי בימיני הוא שקר ואין בו תועלת כי מעשה ידי הוא : (כא) זכר

מצודת דוד מבטן

(כא) מבטן אמך ירצתיך לי לעם : עושה כל . כל דבר הנעשה : לבדי . ואין מי יעזור לי : רקע הארץ מאתי . פרישת הארץ היא מאתי ר"ל ממני : (כב) מפר . מבטל האותות של חוזי הכוכבים ולא יכי' כן : וקוסמים יחולל . מעשה דעת הקוסמים ולא יועילו בפעולותיהם : משיב חכמים אחור. לפי שדרך החכמים להתחכם בכל פעם יותר אמר שהמקוסמים שיב החכמים לאחור ר"ל שהתפעל' ומתאבדים מן החכמ' ונעשי' סכלים : (כג) מקים דבר עבדו . זה ישעיהו: ועצת מלאכיו המה יתר הנביאים : האומר . אחר כל אחד מהם ניבא ואמר בעבור ירושלים שתהי' מיושבת מתיושבים ובעבור ערי יהוד' אמר שתהי' בנויות אחר חרבן בבל : והרבותי. כל אחת מחרבותי' לקומם · (כז) האומר לצולה · אחר כ"ש מהנביאים אמר על בבל הנעומדת במצולה שתהיה מקום חורב ר"ל שכל אוכלסיה יאבדו ולפי שיושבת במצולה המשיל אבדן אנשיה ליבשת הים · ונהרותיך אוביש · כפל הדבר במ"ש: (כח) האומר כורש. אחר כ"ש אמר בעבורכם שהוא ישיר' ורעו' לאלי והמשיח ר"ל וזהו ירושלים חפלי לאבד את בבל ולגלות את ישראל מן הגולה : ולאמר · לעזות בעבור ירושלים לבנות אותה : ותהי ההיכל יסוד ליסדה (כי אימתי לא נבנה כ"ש היסוד ונשלם בימי דריוש בית המ"ש נתני) :

מה (ח) למשיחו לכורש · על משיחו על כורש שהגדיל והמשיל אותו · אשר החזקתי בימינו :

יְיָ עָבִיד כּוּלָּא תְּלִית שְׁמַיָּא
בְּמֵימְרִי שְׁכָלְלִית אַרְעָא
בְּגֻבּוּרְתִּי׃ כה מְבַטֵּל
אָתְוָת בְּדִין וְקַסּוּמִין
מְשַׁגַּשׁ מַתִּיב חַכִּימַיָּא
לַאֲחוֹרָא וְדַעְתְּהוֹן מְקַלְקֵל׃
בּוֹ מְקִים פִּתְגָמֵי עַבְדּוֹהִי
צַדִּיקַיָּא וּמְקַדֵּשׁ שְׁלוּחוֹהִי
מְשֻׁלְּחֵי דַּאֲמַר לִירוּשְׁלֶם
תִּתּוֹתַב וּלְקִרְוָיָא דְּבֵית
יְהוּדָה יִתְבַּנְיָן וְחֻרְבָתָהָא
אֲקוֹמֵם׃ כו דַּאֲמַר עַל
בָּבֶל תֶּחְרוּב וְנַהֲרָתָא
אֲיַבֵּשׁ׃ כה דַּאֲמַר עַל
כּוֹרֶשׁ לְמִתַּן לֵיהּ מַלְכוּ
וְכָל רְעוּתִי יְקַיֵּם וְלִדְאָמַר
לִירוּשְׁלֶם תִּתְבְּנֵי וְהֵיכָלָא
יִשְׁתַּכְלַל׃ א כֹּה־אָמַר יְהוָה לִמְשִׁיחוֹ לְכוֹרֶשׁ
אֲשֶׁר־הֶחֱזַקְתִּי בִימִינוֹ לְרַד־לְפָנָיו גּוֹיִם
מאתי ק' ומתני
וּמָתְנֵי מְלָכִים אֶפְתַּח לִפְתֹּחַ לְפָנָיו דְּלָתַיִם וּשְׁעָרִים לֹא יִסָּגֵרוּ׃
ב אֲנִי לְפָנֶיךָ אֵלֵךְ וְהַרִים אַישַׁר אֶגְדַּע דַּלְתוֹת נְחֹשֶׁת
וּבְרִיחֵי בַרְזֶל אֲגַדֵּעַ׃ ג וְנָתַתִּי לְךָ אוֹצְרוֹת חֹשֶׁךְ
וּמַטְמֻנֵי מִסְתָּרִים לְמַעַן תֵּדַע כִּי אֲנִי יְהוָה הַקּוֹרֵא
בְשִׁמְךָ׃ ד לְמַעַן עַבְדִּי יַעֲקֹב וְיִשְׂרָאֵל בְּחִירִי וָאֶקְרָא
לְךָ בְשִׁמְךָ אֲכַנֶּךָּ וְלֹא יְדַעְתָּנִי׃ ה אֲנִי יְהוָה וְאֵין עוֹד
זולתי אֱלֹהִים אֵין בִּלְתִּי אֶחְגָּרְךָ׃ ו לְמַעַן יֵדְעוּ מִמִּזְרַח
שֶׁמֶשׁ וּמִמַּעֲרָב כִּי אֵין מִבַּדִּי אֲנִי יְהוָה וְאֵין עוֹד׃
ז יוֹצֵר אוֹר וּבוֹרֵא חֹשֶׁךְ עֹשֵׂה שָׁלוֹם וּבוֹרֵא רָע אֲנִי
יְהוָה עֹשֶׂה כָל־אֵלֶּה׃ ח הַרְעִיפוּ שָׁמַיִם מִמַּעַל וְשְׁחָקִים
יִזְּלוּ צֶדֶק תִּפְתַּח הָאָרֶץ וְתִפְרֶא יְשׁוּעָה וּצְדָקָה תַּצְמִיחַ
יַחַד אֲנִי יְהוָה בָּרָאתִיו׃ ט הוֹי רָב אֶת יֹצְרוֹ חֶרֶשׂ
חַרְשֵׂי אֲדָמָה הַאֹמֵר לַחֹמֶר מַה־תּוֹלִיד וּפֹעֲלֶךָ אֵין
יָדַיִם׃ י הוֹי אֹמֵר לְאָב מַה־תּוֹלִיד וְלָאִשָּׁה מַה־תָּחִיל׃
יא כֹּה אָמַר יְהוָה קְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל וְיֹצְרוֹ הַשֹּׁאֲלוּנִי עַל־
בָּנַי וְעַל־פֹּעֲלַת יָדַי תְּצַוּנוּנִי׃ יב אֲנִי עָשִׂיתִי אָרֶץ
וְאָדָם עָלֶיהָ בָּרָאתִי אֲנִי יָדַי נָטוּ שָׁמַיִם וְכָל־צְבָאָם
צִוִּיתִי׃ יג אֲנִי הֵעִירֹתִיהוּ בְצֶדֶק וְכָל־דְּרָכָיו אִישַׁר הוּא
יִבְנֶה עִירִי וְגָלוּתִי לֹא בִמְחִיר וְלֹא בְשֹׁחַד אָמַר יְהוָה
צְבָאוֹת׃ יד כֹּה אָמַר יְהוָה יְגִיעַ מִצְרַיִם וְסַחַר כּוּשׁ וְסְבָאִים
אַנְשֵׁי מִדָּה עָלַיִךְ יַעֲבֹרוּ וּלְךָ יִהְיוּ אַחֲרֶיךָ יַעֲבֹרוּ בְּזִקִים
יַעֲבֹרוּ וְאֵלֶיךָ יִשְׁתָּחֲווּ אַפַּיִם אֵלֶיךָ יִתְפַּלָּלוּ אַךְ בְּךָ
אֵל וְאֵין עוֹד אֱלֹהִים׃ טו אֲמָתַי אֵל מִסְתַּתֵּר מוֹשִׁיעַ
יִשְׂרָאֵל׃ טז בֹּשׁוּ וְגַם־נִכְלְמוּ כֻּלָּם יָחַדוּ הָלְכוּ כְּלִמָּה
חָרָשִׁים׃ יז יִשְׂרָאֵל נוֹשַׁע בַּיהוָה תְּשׁוּעַת עוֹלָמִים לֹא
תֵבֹשׁוּ וְלֹא תִכָּלֵמוּ עַד־עוֹלְמֵי עַד׃ יח כִּי כֹה אָמַר יְהוָה
בּוֹרֵא שָׁמַיִם הוּא הָאֱלֹהִים יֹצֵר הָאָרֶץ וְעֹשֶׂהָ הוּא כֹּנְנָהּ
לֹא־תֹהוּ בְרָאָהּ לָשֶׁבֶת נָצָר אֲנִי יְהוָה וְאֵין עוֹד׃ יט לֹא
בַסֵּתֶר דִּבַּרְתִּי בְּמְקוֹם אֶרֶץ חֹשֶׁךְ לֹא אָמַרְתִּי לְזֶרַע
יַעֲקֹב תֹּהוּ בַקְּשׁוּנִי אֲנִי יְהוָה דֹּבֵר צֶדֶק מַגִּיד מֵישָׁרִים׃
כ הִקָּבְצוּ וּבֹאוּ הִנָּשׁוּ יַחְדָּו פְּלֵטַת הגוים לֹא יָדְעוּ הַנֹּשְׂאִים
אֶת־עֵץ פִּסְלָם וּמִתְפַּלְּלִים אֶל־אֵל לֹא יוֹשִׁיעַ׃ כא הַגִּידוּ
וְקָרְבוּ אַף יִוָּעֲצוּ יַחְדָּו מִי הִשְׁמִיעַ זֹאת מֵאָז הַלֹּא אֲנִי
יְהוָה וְאֵין עוֹד אֱלוֹהַּ זולתי צַדִּיק וּמוֹשִׁיעַ אֵין זולתי׃ כב
פְּנוּ אֵלַי וְהִוָּשְׁעוּ כָּל־אַפְסֵי אָרֶץ כִּי אֲנִי אֱלוֹהַּ וְאֵין עוֹד׃
כג בִּי נִשְׁבַּעְתִּי יָצָא מִפִּי צְדָקָה דָבָר וְלֹא יָשׁוּב כִּי לִי
תִכְרַע כָּל־בֶּרֶךְ תִּשָּׁבַע כָּל־לָשׁוֹן׃ כד אַךְ בַּיהוָה יֹאמַר לִי
צְדָקוֹת וָעֹז עָדָיו יָבוֹא וְיֵבֹשׁוּ כָּל הַנֶּאֱבָרִים בּוֹ׃ כה בַּיהוָה
יִצְדַּק וְיִתְהַלְּלוּ כָּל־זֶרַע יִשְׂרָאֵל׃ א כָּרַע בֵּל שָׁח נְבוֹ
הָיוּ עֲצַבֵּיהֶם לַחַיָּה וּלְבְהֵמָה נְשׂוּאִים מַשָּׂאֹתֵיכֶם עֲיֵפָה
בְּרִיאָה׃ ב כָּרְעוּ שָׁחוּ יַחְדָּו לֹא יָכְלוּ מַלֵּט מַשָּׂא וְנַפְשָׁם
בַּשְּׁבִי הָלָכוּ׃ ג שִׁמְעוּ אֵלַי בֵּית יַעֲקֹב וְכָל־שְׁאֵרִית בֵּית
יִשְׂרָאֵל הַסְּבוּלִים מִנִּי בָטֶן הַנְּשֻׂאִים מִנִּי רָחַם׃ ד וְעַד
זִקְנָה אֲנִי הוּא וְעַד שֵׂיבָה אֲנִי אֶסְבֹּל אֲנִי עָשִׂיתִי וַאֲנִי
אֶשָּׂא וַאֲנִי אֶסְבֹּל וּמָלָטְתִּי׃ ה אֶת־מִי תְדַמִּיוּנִי וְתַשְׁוּנִי
וְתַמְשִׁילוּנִי וְנִדְמֶה׃ ו הַזֹּלְלִים כִּיס מִזָּהָב וְצֹרֶר כֶּסֶף
יִשְׁקוֹלוּ אֶת־אֵל יַרְקִיעוּן עָצָב אֲשַׁוְּרוּהוּ וַיִּפֹּל אַף־הוּא
יִשְׁתָּחוּ׃ ז יִשָּׂאוּהוּ עַל־כָּתֵף יִסְבְּלוּהוּ וְיַנִּיחוּהוּ תַּחְתָּיו
וַיַּעֲמֹד מִמְּקוֹמוֹ לֹא יָזוּעַ אַף כִּי יִצְעַק אֵלָיו לֹא יַעֲנֶה
מִצָּרָתוֹ׃ ח זָכוֹר זֹאת וְהִתְאַשָּׁשׁוּ הָשִׁיבוּ פוֹשְׁעִים׃ ט זִכְרוּ
רִאשֹׁנוֹת מִקֶּדֶם כִּי אֲנִי אֵל וְאֵין עוֹד אֱלֹהִים וְאֵין כָּמוֹנִי׃
י מַגִּיד מֵרֵאשִׁית אַחֲרִית וּמִקֶּדֶם אֲשֶׁר לֹא נַעֲשׂוּ לֵאמֹר
עֲצָתִי תָקוּם וְכָל־חֶפְצִי אֶעֱשֶׂה׃ יא קֹרֵא מִמִּזְרָח עָיִט
מֵאֶרֶץ מֶרְחָק אִישׁ עֲצָתִי אֲנִי אַף־דִּבַּרְתִּי אַף־אֲבִיאֶהָ
יָצַרְתִּי אַף־אֶעֱשֶׂה׃ יב שִׁמְעוּ אֵלַי אַבִּירֵי לֵב הָרְחוֹקִים
מִצְּדָקָה׃ יג קָרַבְתִּי צִדְקָתִי לֹא תִרְחָק וִישׁוּעָתִי לֹא תְאַחֵר
וְנָתַתִּי בְציון תְּשׁוּעָה לְיִשְׂרָאֵל תִּפְאָרָתִי׃

מבטן . מאז ויתרוללו הנביים בקרבה (בראשית כה) הייתי לך לעזרה ובמרתיך : נוטה שמים כבדי (כה) מפר אותות בדים . לפי שאני נטיתי שמים לפיכך אני יכול להפר אותותם : בדים. הם החוזים בכוכבים על ידי אותות השמים ועל שם שפעמים הרבה הם מכזבים קורין אותם בדים שאני מחליף השרים שלמעלה וטועים אלו השמלין בהם ולפי שאינינו בבל היו חוזים בכוכבים כמו שהוא אומר (לקמן מג) יעמדו נא ויושיעוך הובדי שמים לכך הוא אומר שיפר אותות בדיהם כי אני הוא שהפרתי אותות בדי מלרים : (כו) מקים דבר עבדו ·

מצודת דוד

מבטן אמך ירצתיך לי לעם : עושה כל . כל דבר הנעשה : לבדי . ואין מי יעזור לי : רקע הארץ מאתי . פרישת הארץ היא מאתי ר"ל ממני : (כה) מפר . מבטל האותות של חוזי הכוכבים ולא יכי' כן : וקוסמים יחולל . מעשה דעת הקוסמים ולא יועילו בפעולותיהם : משיב חכמים אחור. לפי שדרך החכמים להתחכם בכל פעם יותר אמר שהמקוסמים שיב החכמים לאחור ר"ל שהתפעל' ומתאבדים מן החכמ' ונעשי' סכלים : (כו) מקים דבר עבדו . זה ישעיהו: ועצת מלאכיו המה יתר הנביאים : האומר . אחר כל אחד מהם ניבא ואמר בעבור ירושלים שתהי' מיושבת מתיושבים ובעבור ערי יהוד' אמר שתהי' בנויות אחר חרבן בבל : והרבותי. כל אחת מחרבותי' לקומם · (כז) האומר לצולה · אחר כ"ש מהנביאים אמר על בבל הנעומדת במצולה שתהיה מקום חורב ר"ל שכל אוכלסיה יאבדו ולפי שיושבת במצולה המשיל אבדן אנשיה ליבשת הים · ונהרותיך אוביש · כפל הדבר במ"ש: (כח) האומר כורש. אחר כ"ש אמר בעבורכם שהוא ישיר' ורעו' לאלי והמשיח ר"ל וזהו ירושלים חפלי לאבד את בבל ולגלות את ישראל מן הגולה : ולאמר · לעזות בעבור ירושלים לבנות אותה : ותהי ההיכל יסוד ליסדה (כי אימתי לא נבנה כ"ש היסוד ונשלם בימי דריוש בית המ"ש נתני) :

מה (ח) למשיחו לכורש · על משיחו על כורש שהגדיל והמשיל אותו · אשר החזקתי בימינו :

מבטן אנכי יהוה עשה כל נטה שמים לבדי רקע הארץ מי אתי׃ כה מפר אתות בדים וקסמים יהולל משיב חכמים אחור ודעתם יסכל׃ כו מקים דבר עבדו ועצת מלאכיו ישלים האמר לירושלם תושב ולערי יהודה תבנינה וחרבותיה אקומם׃ כז האמר לצולה חרבי ונהרתיך אוביש׃ כח האמר לכורש רעי וכל־חפצי ישלם ולאמר לירושלם תבנה והיכל תוסד׃ מה א כה־אמר יהוה למשיחו לכורש אשר־החזקתי בימינו לרד־לפניו גוים ומתני מלכים אפתח לפתח לפניו דלתים ושערים לא יסגרו׃ ב אני לפניך אלך והרים אישר אגדע דלתות נחשת ובריחי ברזל אגדע׃ ג ונתתי לך אוצרות חשך ומטמני מסתרים למען תדע כי אני יהוה הקורא בשמך׃ ד למען עבדי יעקב וישראל בחירי ואקרא לך בשמך אכנך ולא ידעתני׃ ה אני יהוה ואין עוד זולתי אלהים אין בלתי אחגרך׃ ו למען ידעו ממזרח שמש וממערב כי אין מבדי אני יהוה ואין עוד׃ ז יוצר אור ובורא חשך עשה שלום ובורא רע אני יהוה עשה כל־אלה׃ ח הרעיפו שמים ממעל ושחקים יזלו צדק תפתח הארץ ותפרא ישועה וצדקה תצמיח יחד אני יהוה בראתיו׃ ט הוי רב את יצרו חרש חרשי אדמה האמר לחמר מה־תוליד ופעלך אין ידים׃ י הוי אמר לאב מה־תוליד ולאשה מה־תחיל׃ יא כה אמר יהוה קדוש ישראל ויצרו השאלוני על־בני ועל־פעלת ידי תצוונו׃ יב אני עשיתי ארץ ואדם עליה בראתי אני ידי נטו שמים וכל־צבאם צויתי׃ יג אני העירתיהו בצדק וכל־דרכיו אישר הוא יבנה עירי וגלותי לא במחיר ולא בשחד אמר יהוה צבאות׃ יד כה אמר יהוה יגיע מצרים וסחר כוש וסבאים אנשי מדה עליך יעברו ולך יהיו אחריך יעברו בזיקים יעברו ואליך ישתחוו אפים אליך יתפללו אך בך אל ואין עוד אלהים׃ טו אמתי אל מסתתר מושיע ישראל׃ טז בשו וגם־נכלמו כלם יחדו הלכו כלמה חרשים׃ יז ישראל נושע ביהוה תשועת עולמים לא תבשו ולא תכלמו עד־עולמי עד׃ יח כי כה אמר יהוה בורא שמים הוא האלהים יצר הארץ ועשה הוא כננה לא־תהו בראה לשבת נצר אני יהוה ואין עוד׃ יט לא בסתר דברתי במקום ארץ חשך לא אמרתי לזרע יעקב תהו בקשוני אני יהוה דבר צדק מגיד מישרים׃ כ הקבצו ובאו הנשו יחדו פלטת הגוים לא ידעו הנשאים את־עץ פסלם ומתפללים אל־אל לא יושיע׃ כא הגידו וקרבו אף יועצו יחדו מי השמיע זאת מאז הלא אני יהוה ואין עוד אלוה זולתי צדיק ומושיע אין זולתי׃ כב פנו אלי והושעו כל־אפסי ארץ כי אני אל ואין עוד׃ כג בי נשבעתי יצא מפי צדקה דבר ולא ישוב כי לי תכרע כל־ברך תשבע כל־לשון׃ כד אך ביהוה יאמר לי צדקות ועז עדיו יבוא ויבשו כל הנאברים בו׃ כה ביהוה יצדק ויתהללו כל־זרע ישראל׃ א כרע בל שח נבו היו עצבותיהם לחיה ולבהמה נשוא משאתיכם עיפה בריאה׃ ב כרעו שחו יחדו לא יכלו מלט משא ונפשם בשבי הלכו׃ ג שמעו אלי בית יעקב וכל־שארית בית ישראל הסבלים מבטן הנשאים מרחם׃ ד ועד זקנה אני הוא ועד שיבה אני אסבל אני עשיתי ואני אשא ואני אסבל ומלטתי׃ ה את־מי תדמיון ותשוו ותמשילו ונדמה׃ ו הזלים כיס מזהב וצרר כסף ישקלו את־אל יצרפון עצב אשורהו ויפל אף־הוא ישתחו׃ ז ישאהו על־כתף יסבלהו וינחהו תחתיו ויעמד ממקומו לא יזוע אף כי יצעק אליו לא יענה מצרתו׃ ח זכרו זאת והתאשרו השיבו פושעים׃ ט זכרו ראשונות מקדם כי אני אל ואין עוד אלהים ואין כמוני׃ י מגיד מראשית אחרית ומקדם אשר לא נעשו לאמר עצתי תקום וכל־חפצי אעשה׃ יא קורא ממזרח עיט מארץ מרחק איש עצתי אני אף־דברתי אף־אביאה יצרתי אף־אעשה׃ יב שמעו אלי אבירי לב הרחוקים מצדקה׃ יג קרבתי צדקתי לא תרחק וישועתי לא תאחר ונתתי בציון תשועה לישראל תפארתי׃

יגיעת מצרים וסחר כוש וסבאים אנשי מדה עליך יעברו ולך יהיו אחריך יעברו בזיקים יעברו ואליך ישתחוו אפים אליך יתפללו אך בך אל ואין עוד אלהים׃ טו אמתי אל מסתתר מושיע ישראל׃ טז בשו וגם־נכלמו כלם יחדו הלכו כלמה חרשים׃ יז ישראל נושע ביהוה תשועת עולמים לא תבשו ולא תכלמו עד־עולמי עד׃ יח כי כה אמר יהוה בורא שמים הוא האלהים יצר הארץ ועשה הוא כוננה לא־תהו בראה לשבת אני יהוה ואין עוד׃ יט לא בסתר דברתי במקום ארץ חשך לא אמרתי לזרע יעקב תהו בקשוני אני יהוה דבר צדק מגיד מישרים׃ כ הקבצו ובאו הנשו יחדו פלטת הגוים לא ידעו הנשאים את־עץ פסלם ומתפללים אל־אל לא יושיע׃ כא הגידו וקרבו אף יועצו יחדו מי השמיע זאת מאז הלא אני יהוה ואין עוד אלוה זולתי צדיק ומושיע אין זולתי׃ כב פנו אלי והושעו כל־אפסי ארץ כי אני אל ואין עוד׃ כג בי נשבעתי יצא מפי צדקה דבר ולא ישוב כי לי תכרע כל־ברך תשבע כל־לשון׃ כד אך ביהוה יאמר לי צדקות ועז עדיו יבוא ויבשו כל הנאברים בו׃ כה ביהוה יצדק ויתהללו כל־זרע ישראל׃ א כרע בל שח נבו היו עצבותיהם לחיה ולבהמה נשוא משאתיכם עיפה בריאה׃ ב כרעו שחו יחדו לא יכלו מלט משא ונפשם בשבי הלכו׃ ג שמעו אלי בית יעקב וכל־שארית בית ישראל הסבלים מבטן הנשאים מרחם׃ ד ועד זקנה אני הוא ועד שיבה אני אסבל אני עשיתי ואני אשא ואני אסבל ומלטתי׃ ה את־מי תדמיון ותשוו ותמשילו ונדמה׃ ו הזלים כיס מזהב וצרר כסף ישקלו את־אל יצרפון עצב אשורהו ויפל אף־הוא ישתחו׃ ז ישאהו על־כתף יסבלהו וינחהו תחתיו ויעמד ממקומו לא יזוע אף כי יצעק אליו לא יענה מצרתו׃ ח זכרו זאת והתאשרו השיבו פושעים׃ ט זכרו ראשונות מקדם כי אני אל ואין עוד אלהים ואין כמוני׃ י מגיד מראשית אחרית ומקדם אשר לא נעשו לאמר עצתי תקום וכל־חפצי אעשה׃ יא קורא ממזרח עיט מארץ מרחק איש עצתי אני אף־דברתי אף־אביאה יצרתי אף־אעשה׃ יב שמעו אלי אבירי לב הרחוקים מצדקה׃ יג קרבתי צדקתי לא תרחק וישועתי לא תאחר ונתתי בציון תשועה לישראל תפארתי׃

מבטן . מאז ויתרוללו הנביים בקרבה (בראשית כה) הייתי לך לעזרה ובמרתיך : נוטה שמים כבדי (כה) מפר אותות בדים . לפי שאני נטיתי שמים לפיכך אני יכול להפר אותותם : בדים. הם החוזים בכוכבים על ידי אותות השמים ועל שם שפעמים הרבה הם מכזבים קורין אותם בדים שאני מחליף השרים שלמעלה וטועים אלו הנשאלין בהם ולפי שאינינו בבל היו חוזים בכוכבים כמו שהוא אומר (לקמן מג) יעמדו נא ויושיעוך הובדי שמים לכך הוא אומר שיפר אותות בדיהם כי אני הוא שהפרתי אותות בדי מלרים : (כו) מקים דבר עבדו · מצודת ציון מלכים

עניין פרישה ושטיחה כמו לרוקע הארץ על המים (תהלים קלו) (כה) מפר . ענין המיעה ובטול כמו לאשה הפרה (במדבר ל): אותות . מלי אות וסימן : בדים . ענין מזב הבדוי מן הלב וכן בדיך מתיש יחריבו (לחיב יא) ומוזי הכוכבים יקראו כן כי על פי הרוב יבדאו מזב הבדוי מן הלב : וקוסמים . הם ענין כשוף : יחולל . ענין שטות כמו ושופטים יהוללו (שם יב) : יסכל . מלי סכלות ושטות : מקים . מלי קיום : מלאכיו . שלוחיו : ישלים . מלי השלמה וגמר : לירושלים. בעבור ירושלים וכן פתח פיך לאלם (משלי לא) : תושב. מלי מורכב : (כז) לצולה · למצולה ושניהם מקום רבוי המים וכן ותשליכי מצולה (יונה ב) : חרבי · ענין יונב כמו חרבו המים ברב[ים] (לא ח) : אוביש · מלשון יבש : (כה) חפצי · רצוני · תוסד · מלשון יסוד :

מה (ח) למשיחו · הוא ענין גדולה ורוממות וכן נתתיה

ענין

אלה יעקב . הם האומות לא יבינו את זאת עתה יעקב זכר אלה הדברים ולא תתפתה אחריהם : כי עבדי אתה . ולא עבד אחליל : יצרתיך עבד לי . ברחתיך לשות לי לעבד ולכן אתה ישראל לא תשכחני : (כב) מחיתי כעב . מעולם מחיתי פשעיך כעב הזה הנמחה במים : וכענן וכו'. כפל הדבר במ"ש : שובה אלי. לכן שוב אלי כי אני הוא גואלך אותך:(כג) רנו שמים . הוא דרך משל ור"ל שמחה גדולי תחתי בעולם : כי עשה ה' . ר"ל עשה מה שעליו לעשות ולקיים והוא גאולת ישראל : תחתיות ארץ . היא הנקוד המבדור האחרלי : יער . מקום עמידת האילנות : וביישראל יתפאר . ע"י גאולת ישראל יתפאר בפי כל : (כד) ויוצרך מבטן . מעת לאחר

מבטן

וּמָתְנֵי מְלָכִים אֶפְתַּח לִפְתָּחַ לְפָנָיו דְּלָתַיִם
וּשְׁעָרִים לֹא יִסָּגֵרוּ׃ ב אֲנִי לְפָנֶיךָ אֵלֵךְ
וַהֲדוּרִים אַיְשַׁר דַּלְתוֹת נְחוּשָׁה אֲשַׁבֵּר
וּבְרִיחֵי בַרְזֶל אֲגַדֵּעַ׃ ג וְנָתַתִּי לְךָ אוֹצְרוֹת
חֹשֶׁךְ וּמַטְמְנֵי מִסְתָּרִים לְמַעַן תֵּדַע כִּי אֲנִי
יְהוָה הַקּוֹרֵא בְשִׁמְךָ אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל׃
ד לְמַעַן עַבְדִּי יַעֲקֹב וְיִשְׂרָאֵל בְּחִירִי וָאֶקְרָא
לְךָ בְשִׁמְךָ אֲכַנֶּךָּ וְלֹא יְדַעְתָּנִי׃ ה אֲנִי יְהוָה
וְאַיִן עוֹד זוּלָתִי אֵין אֱלֹהִים אֲאַזֶּרְךָ וְלֹא
יְדַעְתָּנִי׃ ו לְמַעַן יֵדְעוּ מִמִּזְרַח־שֶׁמֶשׁ
וּמִמַּעֲרָבָה כִּי־אֶפֶס בִּלְעָדָי אֲנִי יְהוָה וְאַיִן

תרגום

קָדְמוֹהִי עַמְמִין וְחַרְצֵי
מַלְכִין אַשְׁרֵי לְפַתְּחָא
קֳדָמוֹהִי דָּשִׁין וְתַרְעִין לָא
יִתְאֲחָדוּן׃ ב מֵימְרִי קֳדָמָךְ
יְהָךְ וְשׁוּרָיָא אֲכַבֵּישׁ דָּשִׁין
דְּנְחָשׁ אֶתָּבַר וַעֲבָרִין
דְּבַרְזֶל אֲקַצִּין׃ ג וְאֶתֵּן לָךְ
אוֹצְרִין דַּחֲשׁוֹךְ וְסִימַן
דְּמִטְמְרִין בְּדִיל דְּתֵדַע
אֲרֵי אֲנָא יְיָ דְּרַבֵּיתִי בִּשְׁמָךְ
אֱלָהָא דְּיִשְׂרָאֵל׃ ד בְּדִיל
עַבְדִּי יַעֲקֹב וְיִשְׂרָאֵל
בְּחִירִי וּקְרֵית לָךְ בִּשְׁמָךְ
אַתְקִנְתָּךְ וְלָא יְדַעְתָּא
לְמִדְחַל קָדָמָי׃ ה אֲנָא יְיָ
וְלֵית עוֹד וּבַר מִנִּי לֵית
אֱלָהָא סְעַדְתִּיךְ וְלָא יְדַעְתָּ

אישר ק׳ עוד
לְמִדְחַל קָדָמָי׃ ו בְּדִיל דְּיִדְעוּן מִמַּדְרַח שִׁמְשָׁא וּמִמַּעַרְבָּא אֲרֵי לֵית בַּר
מִנִּי

ת״א לגורס עקידה שער לג. כה אמר ה׳ מגילה ח יב:

הגרי״ב וברייתי ברזל תכלים קז עו אחזרך שבת קנ

רש״י

מלכים אפתח - לשון מלשות היא זה ושבר כח כי מגורת מתנים היא זירוז כח כמו אזור נא כגבר חלציך (איוב מ) ואת׳ תאזר מתניך (ירמיה א) ומזיח אפיקי׳ ריפה (איוב יב) לשון שברון כח: לפתוח לפניו. דלתי שערי בבל. שערים היא חלל פתח השעיר דלתים הם הפותחים ונועלין בהן את השער: (ב) והדורים אישר - תרגום יונתן ושורייא אכבש כמו הדר הדרנה על שם שסובבת החומה את העיר. ויש לפרש הדוריס אורחות עקלקלות איישר לפניו: (ג) הקורא בשמך. עדיין לא נולדת ואני קורא לך שם כורש. (ד) למען עבדי יעקב. שתגיאתו מגלות בבל: ולא ידעתני. לא עשית רצוני כי אני אמרתי היא יבנה עירי והוא כשעמד אמר מי נתן רשות נתן להם לילך

וכל

מצודת ציון

נתתיים לאשתה (במדבר יח): **החזקתי** - עניין אחיזה: **לרד** - עניין שעיבוד כמו הרודד עמי תחתי (תהלים קמד): **אפתח** - עניין הכרת הקשר וכן יהרי פתח (איוב ל׳): (ב) **והדורים**. ר״ל דרך מעוקש ומסובב ובדרז״ל הדורא דבבתא (חולין קי״ג) וכה כתעיס כתעוקתים ומסובבים זה על זה: **אישר** - מל׳ ישר ושוה: **ובריחי** - כעין מטה עשוי לשומו לחורי הסער לסגרו: **אגדע** - עניין כריתה כמו שקמיס גודעו (לעיל ט): (ג) **ומטמני** - מל׳ הטמנה: (ד) **אכנך**. עניינו שם שלימו שם הפעלמי וכן ובשם ישראל יכנה (לעיל מד): (ה) **אאזרך** - מלשון אזור ומגורה והוא עניין חזק כי האזור בתחניו הוא חזק ומזוקן: (ו) **וממערבה** - הוא כמו ממערב והזכיר

מצודת דוד

הוא עניין מלילה ור״ל נתתי בכח בידו: **לרד** - לשעות האומות לפניו להיות לו למדרך הרגל: **ומתני מלכים אפתח** - ר״ל אתיים כח המלכים הנלחמים עמו ולפי שהיו שהוא מגור בתחניו הוא מזורז וחזק לכן אמר כאלו אפתח האזור ויותק כחם: **דלתים** - דלתי שערי בבל: **לא יסגרו** - יבוא בם בחפלו כאלו אינם סגורים. (ב) **אני לפניך אלך**. הללא כמלחמ׳ כאלו אלך לפניך להלחם בעבורך: **והדורים אישר** - דרכים המעוקמים אעשה ישרים ופירש ר״ל לא אכשל בדרך מהלכך: **דלתות וכו׳** - הוא עניין מלילה לומ׳ לא יתחזקו במבצר העיר: (ג) **ונתתי לך** - אחסור בידך אוצרות הנגלות בעבר: **אוצרות חושך**. דרך האוצר להטמן במקום חושך: **ומטמני מסתרים** - דברים הטמונים במקום סתר וכפל הדבר בא״ש: **למען תדע** - אעשה לך כל זה למען הדע כי אני כי עושה זאת ולא בכח ידיך כי יכים חוץ מן הטבע: **הקורא וכו׳** - אשר קורא בשם כורש עד לא נולדת הוא אלהי ישראל וממנו בא הדבר: (ד) **למען עבדי יעקב**. כ״ז אעשה בעבור ישראל הנלוים אבכל: **ואקרא ונו׳** - פעם קראתי עליך בשמך כורש ופעם כתם שמו עם כי ידבר עליו והרי הוא כאלו מזכירו בשם הכמוי: **ולא ידעתני** - ר״ל ולא בזכותך כי עדיין לא נולדת ולא מלאת זכות א״כ אין זה למען עבדי יעקב: (ה) **זולתי**, **וכו׳** - כפל הדבר בא״ש: **אאזרך** - נתתי לך חזק ועדיין לא ידעת אותי כי עדיין לא נולדת: (ו) **למען ידעו** - את זה הודעתי מראש למען ידעו כולם אשר אין אלוה בלעדי למחות בידו לא אמלך ר״ו אמתתיר

מִנִּי אֶנָּא יְיָ וְלֵית עוֹד׃
ז דְּאַתְקִין נְהוֹר וּבָרֵי
חֲשׁוֹךְ עָבֵד שְׁלָם וּבָרֵי
בִישׁ אֶנָּא יְיָ עָבִיד כָּל
אִלֵּין׃ ח יְשַׁמְּשׁוּ שְׁמַיָּא
מִלְּעֵלָא וַעֲנָנַיָּא יִגְדּוֹן
טוּבָא תִּתְפְּתַח אַרְעָא
וַיַּחוֹן מֵיתַיָּא וּזְכוּתָא
תִּתְגְּלֵי כַּחֲדָא אֶנָּא יְיָ
בְּרֵיתְנוּן׃ ט וַי דִּי מְדַמֵּי
לְמֵדַן לְקַבֵּיל פִּתְגָמֵי בָרֵיהּ
וְרַחֵץ דְּיוֹטְבִין לֵיהּ צַלְמֵי
פַּחֲרָא הֲעַבְדִין מֵעֲפַר
אֲדָמְתָא הַאֲפְשַׁר דְּיֵימַר
טִינָא לַעֲבַדֵיהּ לָא
עֲבַדְתַּנִי וְעוֹבָדָךְ

עוֹד׃ ז יוֹצֵר אוֹר וּבוֹרֵא חֹשֶׁךְ עֹשֶׂה שָׁלוֹם
וּבוֹרֵא רָע אֲנִי יְהוָה עֹשֶׂה כָּל־אֵלֶּה׃
ח הַרְעִיפוּ שָׁמַיִם מִמַּעַל וּשְׁחָקִים יִזְלוּ־צֶדֶק
תִּפְתַּח־אֶרֶץ וְיִפְרוּ־יֶשַׁע וּצְדָקָה תַּצְמִיחַ
יַחַד אֲנִי יְהוָה בְּרָאתִיו׃ ט הוֹי רָב אֶת־
יֹצְרוֹ חֶרֶשׂ אֶת־חַרְשֵׁי אֲדָמָה הַיֹּאמַר חֹמֶר
לְיֹצְרוֹ מַה־תַּעֲשֶׂה וּפָעָלְךָ אֵין־יָדַיִם לוֹ׃
י הָהוֹי אֹמֵר לְאָב מַה־תּוֹלִיד וּלְאִשָּׁה מַה־
תָּחִילִין׃ יא כֹּה־אָמַר יְהוָה קְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל
וְיוֹצְרוֹ הָאֹתִיּוֹת שְׁאֲלוּנִי עַל־בָּנַי וַעַל־פֹּעַל
יָדַי אַתּוּן שָׁאֲלִין מִן קָדְמַי עַל עַמִּי וְעַל עוֹבַד

תולדות אהרן גבורתי

יוצר אור ברכות א יא ודף נב עקידה שער פו: עושה שלום שם דף יא עקריס פ׳ אחרון. הרעיפו ונו׳ תענית א ו ספר הזוהר כרשה ויקרא. תפתח ארץ שם:

רש״י

וכל הטורה פרק מעל לומרו: (ז) יוצר אור - לצדיקים: ובורא חושך. לנבל וכן עושה שלום ובורא רע: (ח) הרעיפו שמים וגו׳ - לדק האמור במקרא מוסב על הנזל ועל הרעיפה הרעיפו שמים לדק ושחקים יזלו לדק כלומר מאתי יצא הלדק להטיב להם מן השמים: בראתיו - ברואתי את הדבר הזה: (ט) הוי רב את יוצרו - נתנבא ישעיה על מבקש שעתיד לעמוד ולקרוא תגר על אורך הגלותו של נבוכד נצר עד אנה ה׳ שועתי וגו׳ ותעשה אדם כדגת הים (חבקוק א) והקב״ה אמר ליעשיה אמה זה בא לריב אתי סבור הוא שאיני שם על נב להושיע

מצודת דוד

עלתו מפחד המותה: (ז) יוצר אור - ר״ל אני הוא העושה דבר והפכו אני יוצר אור לישראל ואני בורא חושך לנבל אני עושה שלום לישראל ואני בורא רע לנבל שהוא הפוך השלום והוא כפל ענין במ״ש: (ח) הרעיפו וכו׳ - ר״ל יבוא לישראל הרבה לדקה ויעשה כאלו יזלו מן השמים ממעל ונאלו פתחה האדמה פיה והגדילה פרי כיבש: תצמיח יחד - עם היבש תצמיח גם הלדקה: בראתיו - מאז הכנתי להם הישע ומלדקה: (ט) הוי רב וכו׳ - אמר זה על בלשאצר מלך בבל הוי עליו הרב עם היוצר וזכו במה שהיה מתבטא נגד האל והשתמש בכלי בה״מ: חרש את חרשי אדמה - הלא הוא יתבש בחרש עם שאר חרשי האדמה ודומה להם כי בכלי יוצר יוסף במחרבה כמ״ש כיה בלילה קטיל בלשאצר מלכה כשדאי (דניאל ה): היאמר - וכי מהראוי שיאמר החומר להיוצר מה תעשה הלא אין ממש במעשיך ר״ל הלא הוא בידי כחומר ביד היוצר ואין יתבטא לאולי: אין ידים לו. נדמה הוא כאלו לא עשאוהו ידים. (י) הוי אומר לאב. חזר ומשילו לכן האומר לאב למה הולדת תולדות ולאם אמר למה הי׳ לך חבלי לידה וכאומר הלא ידעתם כי יבא יומם ויאוהו ולמה ילדתם לבבל וכן בבלשאצר לומר אם בלי בה״מ ישוכו לירושלים למה הוגלה בבבל וס׳ לא מזרש: (יא) האותיות שאלוני. אמר נגד הענו״ם שאלו לי העתידות לבוא על ישראל ואגידה לכם: על בני.

מצודת ציון

והזכיר בלי נקבה. (ח) הרעיפו - עניין הילה ונטיפה כמו ירעפון דשן (תהלים סה) ושחקים. כן יקראו השמי׳: יזלו מל׳ הזלי ונטיפ׳: ויפרו - מל׳ פרי: (ט) רב - מל׳ מריבי: יוצרו. בוראו: חרש - כמו חרש בסמ״ך: חומר - טיט: ליוצרו - לאומן החרש: (י) תחילין. עניין חבלי לידה וכן לא חלתי ולא ילדתי (לעיל כג): (יא) האותיו׳. הבאות העירותי

יָדַי תְּצַוּנִי׃ יב אָנֹכִי עָשִׂיתִי אָרֶץ וְאָדָם
עָלֶיהָ בָּרָאתִי אֲנִי יָדַי נָטוּ שָׁמַיִם וְכָל־צְבָאָם
צִוִּיתִי׃ יג אָנֹכִי הֵעִירֹתִיהוּ בְצֶדֶק וְכָל־דְּרָכָיו
אְיַשֵּׁר הוּא־יִבְנֶה עִירִי וְגָלוּתִי יְשַׁלַּח לֹא
בִמְחִיר וְלֹא בְשֹׁחַד אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת׃
יד כֹּה אָמַר יְהוָה יְגִיעַ מִצְרַיִם וְסֹחַר־כּוּשׁ
וּסְבָאִים אַנְשֵׁי מִדָּה עָלַיִךְ יַעֲבֹרוּ וְלָךְ יִהְיוּ
אַחֲרַיִךְ יֵלְכוּ בַּזִּקִים יַעֲבֹרוּ וְאֵלַיִךְ יִשְׁתַּחֲווּ
אֵלַיִךְ יִתְפַּלָּלוּ אַךְ בָּךְ אֵל וְאֵין עוֹד אֶפֶס
אֱלֹהִים׃ טו אָכֵן אַתָּה אֵל מִסְתַּתֵּר אֱלֹהֵי
ישראל

תרגום

גְּבוּרָתִי תְּפַקְּדוּנַנִי׃ יב אֲנָא
בְּמֵימְרִי עֲבַדִית אַרְעָא
וַאֲנָשָׁא עֲלָהּ בְּרִיתִי אֲנָא
בְּגְבוּרָתִי תְּלִית שְׁמַיָּא וְכָל
חֵילֵיהוֹן שַׁבְלִיל־יַת׃ יג אֲנָא
אֵיתְנַיֵּהּ בְּגַלֵּי בְּקִשׁוֹט וְכָל
אוֹרְחָתֵיהּ אָתַקַּן הוּא יִבְנֵי
קַרְתִּי וְגָלְוָת עַמִּי יְשַׁלַּח
לָא בְּדָמִין וְלָא בְּמַמּוֹן אָמַר
יְיָ צְבָאוֹת׃ יד כְּדֵן אָמַר
יְיָ לֵיאוֹת מִצְרַיִם וְתַגְרֵי
כּוּשׁ וַאֲנָשֵׁי סְבָא גַּבְרִין
דְּסַחְרָא עָלָךְ יַעְדּוּן וְדִילָךְ
יְהוֹן בָּתַר פְּתַגְמָךְ יְהַכּוּן
בְּשַׁלְשְׁלָן יַעְדּוּן וְלִיךְ
יִסְגְּדוּן מְנִיךְ יְבַעְיוּן וְיוֹדוּן
לְמֵימַר בְּקוּשְׁטָא בְּיָךְ אֱלָהָא וְלֵית עוֹד אֱלָהָא בַּר מִנָּךְ׃ טו בְּקוּשְׁטָא
אַתְּ אֱלָהָא אִשְׁתַּרְיָתָא בִּתְקוֹף רוּמָא שְׁכִינָתָךְ
אלהא

רש״י

לפני תגר: תצוני. תמוה היא וכי עליכם לצוות על בני אני כבר בראתי להם הישועה במחשב׳ שעלתה לפני כילד אנכי העירותיהו בצדק על כורש היא אומר: (יב) אנכי עשיתי ארץ. ונתתיה לאשר יאר בעיני: (יד) יגיע מצרים וגו׳. *)הרי הודעתי אחכ׳ במה אושיע את בני מיד בבל כי כורש לכך העירותיהו בצדקי ושרד אני מודיעכ׳ תשועת סנחריב שבימי חזקיהו כאשר ישוב (לעיל לז) מעל ארמקה מלך כוש יבוא ירושלי׳ ומחמדת כל אומרות כוש ומגרי׳ שילכו לעזור את כוש בידו ויבא עם אותו השלג ויפול בירושלים וחזקיהו ועמו יבוזו את הכל כן מפורש בסדר עולם שעל סנחריב נאמר: אנשי מדה גובהי קומה: עליך. ירושלים: בזיקים יעבורו. שהביאם שם סנחריב שלוניס בקולרים ולאחר מעלמו עמד חזקיהו ופטר את כל השבויים ונתניירו והכירו מלכות שמים: אך בך אל. יהיו מודים שאין אלוה אלא ה׳ לבדו: (טו) אכן אתה אל מסתתר. וכן יאמרו להקב״ה אכן הנחמנו כי לגבות תובותיהן של עמך אתה מסתתר מלהראות לאחוך כביכול אין בך יכולת ובהתעורר רחמיך אתה אלהי

מצודת ציון

(יג) העירותיהו. מלשון התעוררות: במחיר. עניין חליפת הדבר ושוויו כמו יקחו מקנם במחיר (מ״א י): (יד) יגיע. כוח העושר הבא ביגיעם: וסבאים. אנשי מדה. ר״ל מדה גדולו וכן אים המדה (דס״א י״ח): בזקים. בשלשלאות כמו רתקו בזיקים (נחום ג): (טו) אכן. באמת: מסתתר

מצודת דוד

בעבור ישראל שהם בני ופועל ידי תלוי בעבורי להכניעם לא יכשלו בשמי מה יהי׳ כפופס: (יג) אנכי עשיתי ארץ ר״ל הלא הכל שלי וכידי לעשות כחפצי כאין מוחה ולזה שאלו ותגידה לכם: צויתי. אני לויתי שיהיו שרתים ומודי׳ את לכם המשלי בארץ: (יג) אנכיהעירותיהו. על כורש האמור בתחילת הענין יאמר שהוא העיר לבבו לבוא על בבל ולהחריב׳ ולהפער׳ כי׳ נגלה כי ראויה היא לאחדון: וכל דרכיו אישר. ר״ל הוא יבנה עירו: ר״ל שהוא יתן כסף ישלחם הוא לאחרים: לא במחיר. לא יתן לו מי ממיר ולא יקבל ממי שוחד בעבורם: (יד) כה אמר ה׳. כאומר הנה המשמעתיך הטובה שיבוא ממלכת בבל ושתה אודיעך הטובה שיבוא ממלכת סנחריב בימי חזקיה: יגיע מצרים וכו׳. כי בשבר סנחריב מעל הרהקה מלך כוש לבוא לירושלים שביא עמו חמדת כל האומרות שבל מכוש ומאמרים ומסבא שהלכו לעזור לכוש ומחאנשים הבאים בשלשלאות ובאגפל. סנחריב סביב ירושלים בזזו חזקיהו ועמו חמדת כל האומרות ופטרו את האסורים ממאסרם ולזה אמר העושר של מצרים והסחורות של כוש וסבא גבהי הקומה ישובו וד״ל אחריך וכו׳. ר״ל אותם שעברו עליך אסורים בזקים ילכו אחריך כי אלא אמרתי וכו׳. בשלמתי לכם המלות לא אמרתי לכם לעשותם על תוכו ובמתם כ״א לקבל עליהם שכר הרבה וא״כ יסי׳ סריס אל משמעתך: ואליך ישתחוו. להסרים ממאסרם: אך בך אל ויתפללו עתה רחמו אתך בישראל יש אל האמתי ואין עוד אלוה בהלכים אשר בישראל: (טו) אכן. באמת שאתה אל המסתתר ואינו

הגהות מכ״י ברש״י *)אסרי הודעתי אתכם (הרי הודיע אתכם)

אֱלָהָא דְיִשְׂרָאֵל פָּרִיק׃
טז בְּהִיתוּ וְאַף אִתְכְּנְעוּ
כּוּלְהוֹן כַּחֲדָא הָלִיכוּ
בְּאִתְכְּנָעוּ פְּלָחֵי צַלְמָיָא׃
יז יִשְׂרָאֵל יִתְפְּרִיקְבְּמֵימְרָא
דַיְיָ פּוּרְקַן עָלְמִיָּא לָא
תִבְהָתוּן וְלָא תִתְכְּנְעוּן
לְעָלַם וּלְעָלְמֵי עָלְמַיָּא׃
יח אֲרֵי כְּדֵן אָמַר יְיָ דִי
בְרָא שְׁמַיָּא הוּא אֱלָהִים
דְשַׁכְלֵל אַרְעָא וַעֲבָדָהּ
הוּא אַתְקְנָהּ לָא לְרִיקָנוּ
בְּרָהּ אֱלָהִין לְאַסְגָּאָה עָלָהּ
בְּנֵי אֲנָשָׁא אַתְקְנָהּ אֲנָא יְיָ
וְלֵית עוֹד׃ יט לָא בְסַתְּרָא
מַלְלִית בְּאַתַר אַרְעָא קְבֵל
וְלָא אֲמַרִית לְזַרְעָא דְבֵית
יַעֲקֹב לְרִיקָנוּ תְּבַעוּן
דְחַלְתִּי אֲנָא יְיָ מְמַלֵּל
קְשׁוֹט מְחַוֵּי כֵּיוָנָן׃
כ אִתְכַּנִּישׁוּ וְאָתוּ אִתְקְרָבוּ כַּחֲדָא מְשֵׁיזְבֵי עַמְמַיָּא

ישעיה מה

יִשְׂרָאֵל מוֹשִׁיעַ׃ טז בּוֹשׁוּ וְגַם־נִכְלְמוּ כֻלָּם
יַחְדָּו הָלְכוּ בַכְּלִמָּה חָרָשֵׁי צִירִים׃ יז יִשְׂרָאֵל
נוֹשַׁע בַּיהוָה תְּשׁוּעַת עוֹלָמִים לֹא־תֵבֹשׁוּ
וְלֹא־תִכָּלְמוּ עַד־עוֹלְמֵי עַד׃ יח כִּי־כֹה
אָמַר־יְהוָה בּוֹרֵא הַשָּׁמַיִם הוּא הָאֱלֹהִים
יֹצֵר הָאָרֶץ וְעֹשֶׂהָ הוּא כוֹנְנָהּ לֹא־תֹהוּ
בְּרָאָהּ לָשֶׁבֶת יְצָרָהּ אֲנִי יְהוָה וְאַיִן עוֹד׃
יט לֹא בַסֵּתֶר דִּבַּרְתִּי בִּמְקוֹם אֶרֶץ חֹשֶׁךְ לֹא
אָמַרְתִּי לְזֶרַע יַעֲקֹב תֹּהוּ בַקְּשׁוּנִי אֲנִי יְהוָה
דֹּבֵר צֶדֶק מַגִּיד מֵישָׁרִים׃ כ הִקָּבְצוּ וָבֹאוּ
הִתְנַגְּשׁוּ יַחְדָּו פְּלִיטֵי הַגּוֹיִם לֹא יָדְעוּ
הַנֹּשְׂאִים אֶת־עֵץ פִּסְלָם וּמִתְפַּלְּלִים אֶל־אֵל
לא

תולדות אהרן

ישראל וגומר מכות נ כנ עקיד׳ שער ט. לא תהו וגו׳ פסחים ח עח מגילה ד כ מגיג׳ לא כ יבמות ו סב ניטין ד. מא בתרא לא נג עדיות לא כ. כמורות מ מז ערכין לא כ. מגיד משרים ספר מזוזה פרשת לך לך. סטמאים וגו׳ עקידה שער לח

רש״י

אלהי ישראל מושיע כך מפורש במגילתא: (טז) חרשי צירים. אומני ליוריס של עכו״ם שמעובדי כוכבים ומזלות: (יח) לא תוהו בראה. כי לשבת ישרה: (יט) לא בסתר דברתי. כשנתתי את התורה ולא אמרתי על ההו על חנם לזרע יעקב בקשוני כי אם לקבל שכר גדול: אני ה׳ דובר צדק. מאחר שפחתתי להם בדבר לדקי להודיעם מתן שכרן אחר כן הגדתי להם מישרים חוקי ותורתי שקודם מתן תורה נאמר להם (שמות יח) ועתה אם שמוע וגו׳ והייתם לי סגולה ממלכת כהנים וגו׳: (כ) התנגשו. ל׳ הנשה והגו״ן עופילה בו כאשר יאמר התנגפו יתנגפו: פליטי הגוים. אשר נשארו מארבו של נבוכדנצר: לא ידעו הנושאים את עץ פסלם

מצודת דוד

ואינו נראה הוא אלהי ישראל המושיע: (טז) בושו וכו׳. לא יבושו כולם נראותם אלין ממם באלהיהם כי לא היו להם למושיע כאשר הושיע המקום לישראל: חרשי צירים. האומנים הטושים ליורי הפסילים ילכו לבם בבלימה כי יראו שאין ממם במעשיהם: (יז) ישראל נושע בה׳. אבל ישראל יושע בעצר ס׳ תשועה המתקיימת ולכן לא תבושו כמו שיבושו עובדי הפסילים: עד עולמי עד. כל ימי עולם: (יח) הוא האלהים. ובאומר אבל אין כח מה בלבד/הבמים הבנראים: יוצר הארץ. מי שיצר את הארץ ותקנה להיות מגולה מן המים הוא הכין הארץ בם ואין דבר ביד לבא המים: לא תוהו בראה. הבנראה את הארץ לא בראה להיות תוהו כ״א לשבת בה בני אדם אח״כ בודאי הכין בם כל הצורך: אני ה׳. הבורא את אלה: ואין עוד. מי עמדי כמוני: (יט) לא בסתר דברתי. הבדברתי דברי על הר סיני הלא לא בסתר דברתי ולא במקום ארץ חושך כי הדבר כי׳ מפורסם בכל העולם וא״כ הי׳ להם להעמי״ם לדעת שאני ה׳ ואין עוד: לא אמרתי וכו׳. בשלמתי להם המלות לא אמרתי להם לעשותם על תוהו ובמתם כ״א לקבל עליהם שכר הרבה וא״כ הי׳ להם לעכו״ם לקבלם גם המה ולקבל שכר ולא לעבוד לעכו״ם ללא יועיל: דובר צדק. בתחלי אמרתי הדבר שאעשה בשכר המלות ואח״כ הגדתי מישרים הם חוקותי ותורתי שקודם מתן תורה נאמר להם ועתה אם שמוע וכו׳ והייתם לי סגולי וכו׳ (שמות י״ט): (כ) הקבצו וכו׳. הפסחתים שבעכו״ם עובדי הכו״ם הקבצו ובואו אלי התנגשו כולכם יחד להתווכח עמדי אבל הנושאים את עץ פסלם אשר לא יוכל להושיע לא ישימו לב לדעת ולהבין מעשיהם:

מצודות ציון

מסתתר. מלי׳ סתר: (טז) צירים. ליורי הצורות: (יח) ועושה. עניין תקון וכן ויומכר לעשות אותו (בראשית י״ח): כוננה. מלי׳ הכנה: תוהו. שממון: לשבת. מלי׳ ישיבה: (כ) התנגשו. מלי׳ הנשה: פליטי. עניין פחות וכמל כמו פליטי אפרים (הושע י״ב) ופי׳ הפסחתים והנגזים שבאפרים

לֹא יוֹשִׁיעַ׃ כא הַגִּידוּ וְהַגִּישׁוּ אַף יִוָּעֲצוּ
יַחְדָּו מִי הִשְׁמִיעַ זֹאת מִקֶּדֶם מֵאָז הִגִּידָהּ
הֲלוֹא אֲנִי יְהוָה וְאֵין־עוֹד אֱלֹהִים מִבַּלְעָדָי
אֵל־צַדִּיק וּמוֹשִׁיעַ אַיִן זּוּלָתִי׃ כב פְּנוּ־אֵלַי
וְהִוָּשְׁעוּ כָּל־אַפְסֵי־אָרֶץ כִּי אֲנִי־אֵל וְאֵין
עוֹד׃ כג בִּי נִשְׁבַּעְתִּי יָצָא מִפִּי צִדְקָה דָבָר
וְלֹא יָשׁוּב כִּי־לִי תִכְרַע כָּל־בֶּרֶךְ תִּשָּׁבַע
כָּל־לָשׁוֹן׃ כד אַךְ בַּיהוָה לִי אָמַר צְדָקוֹת
וָעֹז עָדָיו יָבוֹא וְיֵבֹשׁוּ כֹּל הַנֶּחֱרִים בּוֹ׃
כה בַּיהוָה יִצְדַּקוּ וְיִתְהַלְלוּ כָּל־זֶרַע יִשְׂרָאֵל׃

כרע

לֵישָׁן׃ כד בְּרַם בְּמֵימְרָא דַיְיָ עֲלַי אֲמַר לְאִיתָאָה זַכְוָן וּתְקִיף בְּמִימְרֵיהּ יוֹדוּן
וְיִבְהָתוּן בְּטַעֲוָתְהוֹן כָּל עַמְמַיָּא דַּהֲווֹ מִתְגָּרִין בְּעַמֵּיהּ׃ כה בְּמִימְרָא דַיְיָ
זְכוּן וְיִשְׁתַּבְּחוּן כָּל זַרְעָא דְיִשְׂרָאֵל׃

חמיטו

תרגום

א חַמִּיט כֹּל אִתְקַטַּף
גְּבוֹ הֲווֹ צַלְמַנֵּיהוֹן דְּמִוֹת
חַיְוָא וּבְעִירָא מַטּוּלֵי
טַעֲוָתְהוֹן יַקִּירִין עַל
נָטְלֵיהוֹן וְאִנּוּן מְשַׁלְּהֵין׃
ב אִתְקַצּוּ וְאִתְקַטָּפוּ
כַּחֲדָא וְלָא יְכִילוּ לְשֵׁיזְבָא
נָטְלֵיהוֹן וּפָלְחֵיהוֹן בְּשִׁבְיָא
אָזְלוּ׃ ג קַבִּילוּ לְמֵימְרִי
דְּבֵית יַעֲקֹב וְכֹל שְׁאָרָא
דְּבֵית יִשְׂרָאֵל דַּרְחִימִין
מִכָּל עַמְמַיָּא וַחֲבִיבִין מִכָּל
מַלְכְּוָתָא׃ ד וְעַד עָלְמָא אֲנָא הוּא וַעַד עָלָם עָלְמַיָּא מִימְרִי קָיֵם אֲנָא
בְּרִית כָּל אֲנָשָׁא וַאֲנָא בַּדָּרִית יַתְהוֹן לְבֵינֵי

עממיא

תולדות אהרן

כרע כל מגילי ג כה סכהד׳ ז סו . עמוסות וגו׳ עקידה שער ק . קרסו כרעו מגילה שם. העמוסים וגו׳ עקידה שער ק .

רש״י

פסלם . להבין דעת׳ : (כח) השמיע זאת מקדם מי בפסיליס אשר השמיע מקדם להבין אלהיכם תשועת איש איש לעובדיו : הלא אני ה׳ ואין עוד . שאני מודיע מה שאני עתיד לעשות לעמי ואקיים דברי . (כג) פנו אלי . והגיעו פסיליכם כל אפסי ארץ ובכך תושעו : (כג) בי נשבעתי. וילא מפי לדקה לקבל כל השבים אלי דבר דברתי ולא ישוב.מהו הלדקה אשר ילאת מפי.כי לי תכרע כל ברך.ואני אקבלם כענין שנאמר כי אז אהפוך

מצודת ציון

(כח) הגידו וכו׳ . ר״ל אם יש עתכם טענה הגידו אתם לו סגיעו את תכמיכם שיאמרו כם ואף יועצו יחדיו להשכיל למלוה תענ׳ : מי השמיע זאת . מי מהפסיליס השמיע השמועה הזאת קודם כואה והוא מפלת בבל ואשור : מאז הגיד׳ . מוסב על מלת מי לומר מי הגידה מאז עד לא בא וכפל הדבר במ״ש : הלוא אני ה׳. הוא המגיד דבר מאז : ואין עוד אלקים . אין עוד אלהים לדעת העולדות : אל צדיק וכו׳ . לא יש זולתי אל לדיק ומוציא : (כב) פנו אלי.אתם העכו״ם היושבים בקצות הארץ פנו אלי להאמין בי ואז תהיו נושעים כי אני אל ואבל בידי ואין עוד זולתי : (כג) בי נשבעתי . הריני נשבע כי אשר ילא מפי דבר לדקה ואמת דבר מוסב על ילא מפי לומר ילא מפי דבר ולא ישוב הדבר ההוא ר״ל לא אחזור בו ובוא כפל הענין במ״ש : כי לי תכרע. וזה הדבר היולא אשר בימים האחרונים יכרעו כל הברכים לי ולא לעכו״ם כי כולם יקבלו עול מלכותי עליהם : תשבע . מוסב על מלת לי לומר לי השבע כל לשון לקבל אותי לאלוה ולהאמין בי : (כד) אך בה׳ . זהו מאמר הנביא שאמר אף שכל העכו״ם יאמינו בה׳ אך הריני נשבע בה׳ אשר לי לישראל לבד הבטיח והעז שיהיו ליסראל יהיו מיוחדים ולא יהיו בערב יבושו אז : (כה) בה׳ יצדקו . בהבטחת משנן כי ימלאו ישראל לדקה ויתהללו מפי כולם על שהשלילו לדעת מעולם שהי׳ הוא האלהים ודבקו בו :

מצודת דוד

שבאפריס : פסלם . מלי פסל ולורה : (כח) אין . עמינו כמו לא : (כב) פנו . מלי הפנה וסביב : אפסי ארץ. קצות הארץ כי בקלה הארץ כאלו אפס וכלה : (כג) תכרע מלי כריעה : ברך . מלי ברכיס וכה פרקי הרגליס : (כד) ועז . ענין חוזק : עדיו . אליו כמו תגע עדיך (איוב ד): הנחרים מלי חרון וכעס וכן בני אמי נחרו בי(ש״ם ח):(כב)ויתהללו מלשון הלול ושבח :

כל

ישעיה מו

מו א כָּרַע בֵּל קֹרַס נְבוֹ הָיוּ עֲצַבֵּיהֶם
לַחַיָּה וְלַבְּהֵמָה נְשֹׂאֹתֵיכֶם עֲמוּסוֹת מַשָּׂא
לַעֲיֵפָה׃ ב קָרְסוּ כָרְעוּ יַחְדָּו לֹא יָכְלוּ מַלֵּט
מַשָּׂא וְנַפְשָׁם בַּשִּׁבְי הָלָכָה׃ ג שִׁמְעוּ אֵלַי
בֵּית יַעֲקֹב וְכָל־שְׁאֵרִית בֵּית יִשְׂרָאֵל הַעֲמֻסִים
מִנִּי־בֶטֶן הַנְּשֻׂאִים מִנִּי־רָחַם׃ ד וְעַד־זִקְנָה
אֲנִי הוּא וְעַד־שֵׂיבָה אֲנִי אֶסְבֹּל אֲנִי עָשִׂיתִי

ואני

תרגום

מו א כְּרַע בֵּל קְרַם נְבוֹ הֲווֹ צַלְמֵיהוֹן
לְחַיְוָא וּלְבִעִירָא נְטוּלֵי
אַנְתּוּן טַעֲוָתְהוֹן יַקִּירִין עַל
נָטְלֵיהוֹן מַטְעִין׃ ב אִתְקְרִיבוּ
כַּחֲדָא לָא יְכִילוּ לְשֵׁיזָבָא
נָטְלֵיהוֹן וּפָלְחֵיהוֹן בְּשִׁבְיָא
אֲזָלוּ׃ ג קַבִּילוּ לְמֵימְרִי
דְּבֵית יַעֲקֹב וְכָל שְׁאָרָא
דְּבֵית יִשְׂרָאֵל דַּרְחִימִין
מִכָּל עַמְמַיָּא וַחֲבִיבִין מִכָּל
מַלְכְּוָתָא׃ ד וְעַד עָלְמָא אֲנָא הוּא וַעַד עָלָם עָלְמַיָּא מִימְרִי קָיֵם אֲנָא
בְּרִית כָּל אֲנָשָׁא וַאֲנָא בַּדָּרִית יַתְהוֹן לְבֵינֵי

עממיא

רש״י

פרוונטי״ר בלע״ז : (מ) כרע בל קורס נבו . אלהותיסם של בבל כרעו קרסו ל׳ שמוק של עכו״ם הוא כמי שיש לו חולי מעים ואינו מספיק ליגש על מזבח בית הכסא עד שהוא נתרז : כרע בל קורס נבו . מיסקרופי״ר בל קונקיא״ם נבו כדשמעתי משמו של רבינו ברשום מאור הגולה : היו עצביהם. אלמי לורתם של בל ונבו היו לחיה ולבהמה כדמו להיות כחיה ובהמה שמזהימין ומלכלכים עצמן בדעי שלהם: נשואותיכם עמוסות משא . ריעי שבמעיהם כבדות הם לעמוס כמשא לאדם עיף לפיכך קרסו כרעו ימדיו הקריסה עם הכריעה : (ג) לא יכלו מלט משא. להפליט הצוא׳ שבמעיהם כשאר המוליאין להוגן . מלט . לשון הוצאה ממקום בלוע וכן (לעיל

מצודת דוד

מו (מ) כרע בל . עתה שב ללחוק על הפסילים ואמר כשנלכדה בבל כרע בל על ברכיו ונפל לארץ ולא הגיל את עצמו : קורס נבו . כפף קומתו להיות מושם לארץ : היו עצביהם . הטעינו את העצבים בל בחיות ועל הבהמות להוליכם בגולה : נשואותיכם עמוס׳ . הבהמות המושאת אתכם המה עמוסות יותר מדי והכנס משא ככד על הבהמ׳ העייפה : (ב) קרסו כרעו יחדיו . כל העצבים יחד כפפו קומתם וברעו על ברכיהם ולא יכלו למלט את עצמם מן המשא לכל לשאתם בגולה וכפשם הם עצמם הלכו בשבי ובאומר ״ולוקח לא״כ יוכלו להגיל את העובדים להם : (ג) שארי׳ בית ישראל . כי עשרת השבטים כבר גלו והיו רוצם : העמוסים . העוביים עלי מאת לאתם מבטן ולפי אומר למעלי שבעלבי׳ יהיו עמוסים על הבהמות לזה אחז במשל מהאומן המושא את היונק שהוא מושאו ואינו ניטא ר״ל שהוא מעולם בעזרתם : הנשואים וכו׳. כפל הדבר במ״ש : (ד) ועד זקנה . כמו שנשאתי אותם מבטן כן אשא אותם מעת לאתם מבטן ועד הזקנה ועד ימי השיבה אסבול אותם על שכמי ר״ל כמו שסיעתי בעזרתם מאז כן אסיע עד עולם : אני עשיתי וגו׳ . לא כפסילים אשר האומרים עשאום ואף המה נושאים אותם וסובלים משאם ובכוח האויב לא יכלו למלט את עצמם כי אני עשיתי את ישראל ואני אשא אותם ואסבול

ישעיה מו

(לד) שמה קנגה קפוז ומתלע הוליאה בילאה וכן (לקמן סו) והמליטה זכר ויונקן לא מירגש כן המקראות הללו : (ג) העמוסים מני בטן . מאז נולדתם בבית הבטן אמרתי עמסתי אתכם על זרועותי כי מאז עמדו עליכם קמיס בכל דור ודור ולא כעובדי כוכבים ומזלות שהיו עומסים ונושאים את אלהיהם כמו שאמור למעלה אבל אתם עמוסים ונשואים בזרועותי : (ד) ועד זקנה . אשר זקנתם וכלה כוחכם שאין לכם זכות אני הוא ברחמי ובמדת טובי להושיעכם ולעמוס ולשאת ולמלט לפי שאמר על ירחתם שהיא נסבלת וגם משאם אינה יכולה למלט אמר אבל אני הסובל אחריס*)ואת משאי אמלט

מצודת ציון

מו (מ) בל נבו . שמות עכו״ם של בבל : קורס . ענין כפיפ׳ והוא מלשון קרסי זהב (שמות כ״ז)שהיו כפופים בראשיה׳ לתחתם בלולאות: עצביהם . כן יקראו הפסילים ע״ש שמעצבים לב עובדיהם לעבוקים אליהם ואינם נעניים : עמוס׳. ענין הטענת משא ככד וכן אני העמיס עליכם (ת״ל י״ב): לעייפה . מלשון עייפות ויגיעה : (ג) מלט . ענין מלט׳ : ונפשם . כמו וגופם וכן ורקם נפשו (לעיל כ״ט) : (ג) שארי׳ . שיור : מני . מן וכיו״ד נוספת : הנשואים. מלי משא : רחם׳ רחם אחתם : (ד) שיבה׳ הוא יותר מזקנה . אסבול׳ ענין טעינת משא וכן יסור סובלו (לעיל

הגהות מכ״י ברש״י *)ואת משאי אמלט(ואת משאי אמלט׳ ואמלט׳ ואשיע אתכם) :

וַאֲנִי אָשָׁא וַאֲנִי אֶסְבֹּל וַאֲמַלֵּט׃ ה לְמִי
תְדַמְּיוּנִי וְתַשְׁוּו וְתַמְשִׁלוּנִי וְנִדְמֶה׃ ו הַזָּלִים
זָהָב מִכִּיס וְכֶסֶף בַּמֹּאזְנַיִם יִשְׁקָלוּ יִשְׂכְּרוּ צוֹרֵף
וַיַּעֲשֵׂהוּ אֵל יִסְגְּדוּ אַף־יִשְׁתַּחֲוּוּ׃ ז יִשָּׂאֻהוּ
עַל־כָּתֵף יִסְבְּלֻהוּ וְיַנִּיחֻהוּ תַּחְתָּיו וַיַּעֲמֹד
מִמְּקוֹמוֹ לֹא יָמִישׁ אַף־יְצַעֲק אֵלָיו וְלֹא
יַעֲנֶה מִצָּרָתוֹ לֹא יוֹשִׁיעֶנּוּ׃ ח זִכְרוּ־זֹאת
וְהִתְאַשָּׁשׁוּ הָשִׁיבוּ פוֹשְׁעִים עַל־לֵב׃
ט זִכְרוּ רִאשֹׁנוֹת מֵעוֹלָם כִּי אָנֹכִי אֵל וְאַיִן
עוֹד אֱלֹהִים וְאֶפֶס כָּמוֹנִי׃ י מַגִּיד מֵרֵאשִׁית
אַחֲרִית וּמִקֶּדֶם אֲשֶׁר לֹא־נַעֲשׂוּ אֹמֵר עֲצָתִי
תָקוּם וְכָל־חֶפְצִי אֶעֱשֶׂה׃ יא קֹרֵא מִמִּזְרָח
עיט

עַמְמָיָא אַף אֲנָא אֶשְׁבּוֹק
לְחוֹבֵיהוֹן וְאֶסְלַח׃ ה לְמַן
תְּדַמּוּן קָדָמַי וְתִשְׁוֹוּן
וּתְכַוְּנוּן קָדָמַי בְּקִשְׁוֹט׃
ו הָא עַמְמָיָא גָּבָן דְּהַב
מִכִּיס וְכַסְפָּא בְּמֹאזְנָיָא
תְּקִלִין אַגְרִין קַיְנָאָה וְעָבִיד
לֵיהּ דַּחֲלָא סַגְּדִין אַף
מִשְׁתַּעְבְּדִין׃ ז נַטְלִין
לֵיהּ עַל כַּתְפֵיהוֹן סָבְלִין
לֵיהּ מַחְתִּין לֵיהּ בְּאַתְרֵיהּ
וְקָאֵם מֵאַתְרֵיהּ לָא אֶפְשַׁר
לֵיהּ דִּינוּד אַף יָבֵעִי מִנֵּיהּ
וְלָא יְתִיבִנֵיהּ מֵעַקְתֵּיהּ לָא
יִפְרְקִנֵיהּ׃ ח אַדְּכַרוּ הָא
וְאִתַּקְפוּ וַאֲתִיבוּ מְרוֹדִין
עַל לֵב׃ ט אַדְּכָרוּ
קַדְמָיָתָא דְּמִן עַלְמָא אֲרֵי
אָנָא אֱלָהּ וְלֵית עוֹד אֱלָהּ
בַּר מִנִּי׃ י מְחַוֵּי מִן אוּלָא לְסוֹפָא וּמִקֶּדְמִין דְּלָא אִתְעֲבִידָא אָמַר מִלְּכִי
יִתְקַיְּם וְכָל רְעוּתִי אֶעֱבִיד׃ יא דְּאָמַר לְכַנְשָׁא גַּלְוָתָא מִמַּדְנְחָא לְאִיתָאָה
בנלי

ת״א המליס זכב בתרא כ כה׃ מגיד וגו׳ עקידים שער לב׃

מלט׃ (ה) ותמשילוני. כמו (איוב ל) ואחמשל כעפר ואפר לשון דמיון׃ ונדמה. ונהיה מני והוא דומין זה לזה׃ (ו) הזלים זהב מכים. לשון יזלו מים (תהלים קמז)׃ בקנה ישקולו. היא קנה המאזנים שקורין פלייי״ל בלע״ז׃ (ח) זכרו זאת. אשר אני תפן לומר׃ והתאוששו. והתחזקו כמו לאשיבי קיר מרשת (לעיל טז)׃ השיבו פושעים

מצודת ציון

(ה) תדמיוני. מלי דמיון׃ ותשוו. מלי השואה׃ ותמשילוני. ענין דמיון׃ הזלים. מלשון הזלה ושפיכה וכן יזלו מים (תהלים קמ״ז)׃ מכים. ענין אמתחת ושק׃ בקנה. הוא כעין מטה וכן תוליה מאזני המשקל׃ ישקולו. מלשון משקל׃ ישכרו. מלשון שכר׃ יסגדו. ענין השתחואה אלא שקטנה היתכה וכן יסגד לו (לעיל מד)׃ (ז) יסבכוהו. מלי סבל ומשא׃ תחתיו. במקומו וכן ויסבו התחתה (יהושע ה׳)׃ ימיש. ענין הסרה כמו לא ימיש עמוד הענן (שמות יג)׃ יענה. מלי עניה ותשובה׃ (ח) והתאוששו. כתחזקו כענין היסוד כמו לאשיבי קיר מרשת (לעיל טז״ז)׃ (ט) ואפס. עניש

תמו לב על הדבר׃ (ט) זכרו. תנו לב לזכור הנפלאות הראשונות שעשיתי מימות עולם׃ (י) מגיד. אני מגיד אחרי הדבר מראשיתו׃ ומקדם. ומלפניו אגיד לפי הראשית הדברים׃ אומר וכו׳. אומר אני עצתי התקייים כי אין ביד מי לבטלה׃ וכל חפצי אעשה׃ כפל הדבר במ״ש׃ (יא) קורא. אני הוא הקורא את העיט לבא

ר״ש״י

על לב. ומה אני אומר לכם לזכור ולהשיב על לב׃ (ט) זכרו ראשונות מעולם. אשר ראיתם כי אנכי אל ואין עוד אנכי אלהים ואפס כמוני׃ (י) מגיד מראשית אחרית. גלות מצרים וגאולתם הודעתי בבין הבתרים לפני היותה׃ (יא) קורא ממזרח עיט. מארץ ארם שהיא במזרח קראתי לי את אברהם להיות *) נמלך בעצתי.

עיט

מצודת דוד

משלם ר״ל אחיה בעזרתם ואמלטם מן האויב בגבורה׃ (ה) למי תדמיוני. אל מי תדמיו אותי ותאמרו שאני שוה לו׃ ותמשילוני ונדמה. אל מי תמשילו אותי ונכי׳ דומים אני והוא׃ (ו) הזלים. אתם בעבו״ם השופכים זהב מן הכיס ושוקלים בכסף בקנה המאזנים ושוכרים צורף ועושים אל ויתחוו אליו׃ (ז) ישאוהו. כ״א נושא האל וסובל משאו על כתפו׃ ויניחוהו. ואם מניחו במקומו יעמוד שם ולא יסיר ממקומו׃ אף יצעק. אף אם הוא צועק אליו בקול גדול לא יענה ולא יושיענו מצרתו ובאומר היש סבלות גדול מזה לבאתיון בדבר שאין בו ממש׃ (ח) זכרו זאת. דבר בתוכו שיש בעבו״ם׃ והתאוששו. התחזקו לקנות לבכם׃ השיבו. אתם הפושעים כי

מצודת דוד

עניין משוש אומה לבוא לרשות אחר כמו הבתולה שלא נבעלה כסא׃ לא יכיה עוד לך כסא מלוכה׃ יקראו לך׃ שיקראו (ג) קחי רחים׃ בדרך הבריים שעושים מלאכה בבית׃ ושחני קמח׃ אמר קחת ע״ש סופו וכן אפיתי על גחליו לחם (לעיל מ״ד)׃ גלי צמתך׃ דרך הבשים המבוכות לבסות פניהם במסוה והוא מבסה דק ולו׳ אמר בשתלבי גולה תגלה המבשה הבית על פניך בדרך הבפחות הבזויות׃ חשפי שובל׃ גלי הרגל בלבתך בדרך כי דרך האשה לבסות הרגל ולא כן בשתלך בדרך׃ גלי שוק. באשר העבור הנהרות תגלי גם השוק ולפי שהזכיר את בגל בלשון נקבה אומר עניין בזיון הנקבות׃ (ג) גם תראה׃ כולם יראתלו בגלוי ערוותך׃ חרפתך. ר״ל ערוותך כי גלוי הערות לחרפת תחשב׃ נקם אקח׃ לנקום נקמת ישראל׃ ולא אפגע אדם׃

ר״ש״י

מעתה ולא תרחק׃

מז (ה) אין כסא. אין מלכות׃ כי לא תוסיפי׃ שיקראו לך עוד רכה ועגוגה׃ (ב) קחי רחים׃ היא עבודה קשה כלומר השתעבדי מעתה למלכי מדי ופרס׃ דבר אחר ושחני קמח לגדה לדרך גלוחך׃ גל צמתך׃ זרועיך ושוקיך דבריס העלומות וקשור ומכוסה׃ חשפי שובל׃ גלי השבילים מן המים שעליהם כי דרך שם תלאו בגולה אז גלי שוקך ועברי הנהרות׃ (ג) ולא אפגע אדם׃ לא אפגע פני

מצודת ציון

עניינו כמו לא׃ (יא) עיט׃ מן יקרא העוף הדורס כמו ויריד העיט (בראשית טו)׃

מז (ה) בת בבל׃ עדת בבל׃ רכה ועגוגה׃ ר״ל בעלת תענוג וכן הרכה כך והעגוגה (דברים כ״ח)׃ (ב) צמתך׃ הוא המסוה המכסה את הפנים כמו מבעד לצמתך (ש״ם ד)׃ חשפי׃ ענין גלוי כמו וחשופי שת (לעיל כ)׃ שובל׃ מלי שביל ויאמר על הרגל הבולך בשביל וכמו שמלת פעם יאמר על הפסיעות כמה שבתה פעמי מרכבותיו (שופטים ה) וכן יאמר על הרגליים כמ״ש פעמי דליש (לעיל כ״ו)׃

שוק

מצודת דוד

ממזרח ר״ל אעיר לב כורש היושב במזרחה של בבל ומהרה קל יבוא כעוף הפורח׃ איש עצתי׃ הוא כורש שיעשה הם שיעצתי על בבל וכמל הדבר במ״ש׃ אף דברתי׃ הדבר הזה דברתי טרם בואם׃ יצרתי׃ את הפורעניות הבאות על בבל׃ (יב) אבירי לב. הם אנשי בבל אשר הם אבירי לבב ואכזרים על ישראל ורחוקים המה מעשות לבם לדקם וחסד׃ (יג) קרבתי׃ הנה אני קרבתי לדקתי לישראל ולא תרחק מהם׃ ותשועתי׃ קרבתי הושועתי ולא תאחר לבוא׃ לישראל תפארתי׃ ר״ל ההשועה אתן לישראל שהם עם תפארתי כמ״ש ובישראל יתפאר׃ (לעיל מ״ד)׃

מז (ה) רדי׃ אבל אתה בבל רדי מן הכסא ושבי על העפר׃ בתולת בת בבל׃ קראה בתולה לפי שלא נבעלה ולא באה לרשות הבעל וכן בתולת בת לידון (לעיל כ״ג)׃ אין לך רכה ועגוגה ר״ל לא תהיה בעלת תענוגים כמאז׃ ושחני קמח׃ אמר קחת ע״ש סופו וכן אפיתי על גחליו לחם (לעיל מ״ד)׃ גלי צמתך׃ דרך הבשים המבוכות לבסות פניהם׃ חשפי שובל׃ גלי הרגל בלבתך בדרך כי דרך האשה לבסות הרגל ולא כן בשתלך בדרך׃ גלי שוק. באשר העבור הנהרות׃ (ג) גם תראה׃ כולם יראתלו בגלוי ערוותך׃ נקם אקח׃ לנקום נקמת ישראל׃ ולא אפגע אדם׃

בִּגְלִי בְּעוֹף קַלִּיל מֵאַרְעָא
רְחִיקָא בְּנֵי אֲבָרְהָם רְחִימִי
אַף מַלֶּלֶת אַף אֵיתְנָהּ
אַתְקַנְתָּהּ אַף אַעְבַּדְנָהּ׃
יב קַבִּילוּ לְמֵימְרִי תַּקִּיפֵי
לִבָּא דְּרַחִיקִין מִזְכּוּתָא׃
יג קְרִיבָא זַכְוָתִי לָא
תִּתְרַחַק וּפוּרְקָנִי לָא
יְתַעְכַּב וְאֶתֵּן בְּצִיּוֹן פֻּרְקָן
לְיִשְׂרָאֵל תּוּשְׁבַּחְתִּי׃

א חוּתִי וְתִיבִי עַל עֲפָרָא
מַרְכוּ כְּנִשְׁתָּא דְּבָבֶל תִּיבִי
לְאַרְעָא לֵית כּוּרְסֵי יַקִּיר
מַלְכוּת כַּסְדָּאֵי אֲרֵי לָא
תּוֹסִיפִין דֵּיקָרוֹן לְךָ דַּכִּיכָא
מְפַנְּקָא׃ ב קַבִּילִי מִרְוָעָא
וְעוּלִי וְשַׁעֲבוּד גְּלָא יַקִּיר
מַלְכוּתָיךְ אִתְבַּרוּ שִׁלְטוֹנָיךְ אִתְבַּדְּרוּ עַם מַשְׁרְיָתָיךְ גְּלוּ בְּמֵי נַהֲרָא׃ ג תִּתְגְּלֵי
עצתי ק׳ אפגע

בהתתיך

ת״א שמעו אלי ברכות כ טז ספר הזוהר פרשת לך לך. קחי רחים סנהדרין יח לו. גלי שוק ברכות ג כה. הגל מכילתא שם׃

ר״ש״י

עיט. כמו התיב עיטה (דניאל ב) ועטיס אתיעטו כל סרני מלכוותא (שם ז) וגם יש לפותרו בלשון עוף קראתי למהר אחרי כעוף הפורח ונודד ממקומו׃ ומארץ מרחק. קראתי לאיש עצתי ועמו יועצתי בין הבתרים ד׳ גליות כמו שמפורש בבראשית רבה ומה אימה חשיכה גדולה וגו׳׃ אף דברתי. עמו הגליות וגאולתן אף אביאנה׃ (יב) אבירי לב. אשר אמלאתם לבבכם בין העכו״ם ומדבקתם בי׃ הרחוקים מצדקה. אשר אדכו לכם הימים ולא הרחיתי אתכם לדקתי לגאול׃ (יג) קרבתי צדקתי.

מצודת דוד

עניינו כמו לא׃ (יא) עיט׃ מן יקרא העוף הדורס כמו ויריד העיט (בראשית טו)׃

מז (ה) בת בבל׃ עדת בבל׃ רכה ועגוגה׃ ר״ל בעלת תענוג וכן הרכה כך והעגוגה (דברים כ״ח)׃ (ב) צמתך׃ הוא המסוה המכסה את הפנים כמו מבעד לצמתך (ש״ם ד)׃ חשפי׃ ענין גלוי כמו וחשופי שת (לעיל כ)׃ שובל׃ מלי שביל ויאמר על הרגל הבולך בשביל וכמו שמלת פעם יאמר על הפסיעות כמה שבתה פעמי מרכבותיו (שופטים ה) וכן יאמר על הרגליים כמ״ש פעמי דליש (לעיל כ״ו)׃

שוק

מצודת דוד

ממזרח ר״ל אעיר לב כורש היושב במזרחה של בבל ומהרה קל יבוא כעוף הפורח׃ איש עצתי׃ הוא כורש שיעשה הם שיעצתי על בבל וכמל הדבר במ״ש׃ אף דברתי׃ הדבר הזה דברתי טרם בואם׃ יצרתי׃ את הפורעניות הבאות על בבל׃ (יב) אבירי לב. הם אנשי בבל אשר הם אבירי לבב ואכזרים על ישראל ורחוקים המה מעשות לבם לדקם וחסד׃ (יג) קרבתי׃ הנה אני קרבתי לדקתי לישראל ולא תרחק מהם׃ ותשועתי׃ קרבתי הושועתי ולא תאחר לבוא׃ לישראל תפארתי׃ ר״ל ההשועה אתן לישראל שהם עם תפארתי כמ״ש ובישראל יתפאר׃ (לעיל מ״ד)׃

מז (ה) רדי׃ אבל אתה בבל רדי מן הכסא ושבי על העפר׃ בתולת בת בבל׃ קראה בתולה לפי שלא נבעלה ולא באה לרשות הבעל וכן בתולת בת לידון (לעיל כ״ג)׃ אין לך רכה ועגוגה ר״ל לא תהיה בעלת תענוגים כמאז׃ ושחני קמח׃ אמר קחת ע״ש סופו וכן אפיתי על גחליו לחם (לעיל מ״ד)׃ גלי צמתך׃ דרך הבשים המבוכות לבסות פניהם׃ חשפי שובל׃ גלי הרגל בלבתך בדרך כי דרך האשה לבסות הרגל ולא כן בשתלך בדרך׃ גלי שוק. באשר העבור הנהרות׃ (ג) גם תראה׃ כולם יראתלו בגלוי ערוותך׃ נקם אקח׃ לנקום נקמת ישראל׃ ולא אפגע אדם׃

אָפְנַע אָדָם׃ ד גֹּאֲלֵנוּ יְהוָה צְבָאוֹת שְׁמוֹ
קְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל׃ ה שְׁבִי דוּמָם וּבֹאִי בַחֹשֶׁךְ
בַּת־כַּשְׂדִּים כִּי לֹא תוֹסִיפִי יִקְרְאוּ־לָךְ גְּבֶרֶת
מַמְלָכוֹת׃ ו קָצַפְתִּי עַל־עַמִּי חִלַּלְתִּי נַחֲלָתִי
וָאֶתְּנֵם בְּיָדֶךָ לֹא־שַׂמְתְּ לָהֶם רַחֲמִים עַל־
זָקֵן הִכְבַּדְתְּ עֻלֵּךְ מְאֹד׃ ז וַתֹּאמְרִי לְעוֹלָם
אֶהְיֶה גְּבֶרֶת עַד לֹא־שַׂמְתְּ אֵלֶּה עַל־לִבֵּךְ
לֹא זָכַרְתְּ אַחֲרִיתָהּ׃ ח וְעַתָּה שְׁמָעִי־זֹאת
עֲדִינָה הַיֹּשֶׁבֶת לָבֶטַח הָאֹמֶרֶת בִּלְבָבָהּ
אֲנִי וְאַפְסִי עוֹד לֹא אֵשֵׁב אַלְמָנָה וְלֹא
אֵדַע שְׁכוֹל׃ ט וְתָבֹאנָה לָךְ שְׁתֵּי־אֵלֶּה
רָגַע בְּיוֹם אֶחָד שְׁכוֹל וְאַלְמָן כְּתֻמָּם בָּאוּ
עָלַיִךְ בְּרֹב כְּשָׁפַיִךְ בְּעָצְמַת חֲבָרַיִךְ מְאֹד׃

תרגום

בַּהֲתָתִיךְ אַף יִתְחַזֵּי קָלָנִיךְ
פּוּרְעָנוּת גְּמִירָא אִתְפְּרַע
מִנִּיךְ וַאֲשַׁנֵּי דִּינִיךְ מִבְּנֵי
אֱנָשָׁא׃ ד פְּרָקָנָא יְיָ צְבָאוֹת
שְׁמֵיהּ קַדִּישָׁא דְיִשְׂרָאֵל׃
ה תְּבִי שְׁתָקָא וְעוּלִי
בְּקַבְּלָאוּתֵיכוֹן מַלְכוּת כַּסְדָּאֵי
אֲרֵי לָא תוֹסִיפִין דְּיִקְרוּן
לִיךְ תַּקִּיפַת מַלְכָּוָן׃
ו רְגַזִית עַל עַמִּי אַפְּסֵית
אַחֲסַנְתִּי וּמְסַרְתְּנוּן בִּידִיךְ
לָא אִתְמְלֵית עֲלֵיהוֹן
רַחֲמִין עַל סָבָא אַתְקִיפְתְּ
מַרְוָתִיךְ לַחֲדָא׃ ז וַאֲמַרְתְּ
לְעָלַם אֶהֱוֵי תַּקִּיפַת מַלְכָּוָן
עַד לָא שַׁוִּית אִלֵּין עַל
לִבֵּיךְ לָא אִדְכַּרְתְּ לְסוֹפָא׃
ח וּכְעַן שְׁמָעִי דָא מְפַנְּקְתָּא
דְּיָתְבָה לְרַחֲצָן דְּאָמְרָא
בְּלִבָּהּ אֲנָא וְלֵית בַּר מִנִּי
עוֹד לָא אֵתֵיב אַרְמְלוּ וְלָא אֵדַע תִּכְלוּ׃ ט וַיְתָיָן לִיךְ תַּרְתֵּין אִלֵּין זְמַן בְּיוֹמָא
חַד תְּכַל וְאַרְמְלוּ כִּדְשַׁלְמָן יֵיתוּן עֲלָךְ בִּסְגִיאוּת חֲרָשָׁךְ בִּתְקוּף
נסמך

הגרי"ב קדוש ישראל לקמן מח יז : כיוסבת לבטח לפניה כ טו :

רש"י

פני אדם לקחת נקמתי : (ד) גואלינו ה' צבאות שמו . הנביא אומר כל זה הקדוש ברוך הוא עושה לגאלנו משם : (ו) על זקן הכבדת עולך . על הזקנים שלא היו יכולים לסבול עורת הכבדת עולך : (ז) ותאמרי . בלבבך : לעולם אהיה גברת ואין פורענות בא עלי והדבר הזה השיאך עד לא שמת אלה המכות שיבואו עליך אל לבך ולא זכרת אחריתה

מצודת ציון

שוק . כן יקרא גוכה הרגל ממעל : (ה) תגל . תגלה : ערותך . כן יקרא דבר הראוי להתכסות : אפגע . ענין נקמה ומלה כמו ואל תפגע בי (ירמיה ז') : (ה) דומם. ענין שתיקה כמו וידום אהרן (ויקרא י") : גברת . ענין שררה ושלטנות : (י) חללתי . מלי חולין ונגלו : (ה) עדינה ענין עונג ותענוג וכי מלא כרסי מעדני (ירמיה כא):ואפסי. כמו ואין : שכול . מי שבניו אבודים קרוי שכול כמו כדוב שכול (הושע י"ג) . (ט) כתומם . מלי הם והשלמה : בעצמת

מצודת דוד

שבי . מושתק כאבל : (ו) קצפתי . כאשר קצפתי על עמי ומסרתיו ביד לא רחמת עליהם ואף על זקן מאד הכבדת סבול : (ז) ותאמרי . תשבה לומ' עד עולם אהיה מושלת על כולם: עד לא שמת וכו'.על שנעשה המחשבה הכולה לא שמת אלה הדברים על לבך לחשוב שגם לך יקרה כמקרם : לא זכרת אחריתה . אחרית וסוף מעשה הרשע והשלוה גמולה :

(ח) שמעי זאת . הדבר אשר דברתי : עדינה . אתה בכל המפונקות : אני ואפסי עוד . ר"ל אני הגברת ואין עוד זולתי : לא אשב אלמנה . ר"ל לא יהרג המלך ולא יגלה העם כי המות המלך תחשב המדינה לאלמנה ובהגלות עמה תחשב שכולה מבנים : (ט) שתי אלה . האלמות והשכול הבאתה ברגע אחת כי מיד כשיהרג נשאר נלכדה ונגלה מאשיה : ביום אחד וכו' יפרש בזה מה כשם שמתים : כתומם . כדרך השלמתם בלו עליו מבלי מחסור : ברוב . עם רוב כשפיך ר"ל לף שאתה מרוכים בכשופים לא נגלת מידם : בעצמת . עם חזקת חברוך אשר חזקו מאד . וכפל הדבר

קַסְמָךְ לְחֶדָא׃ ט וְאִתְרְחֵיצַת
בְּבִישְׁתִּיךְ אֲמַרְתְּ לֵית דְּחָזֵי
לִי חוֹכְמָתִיךְ וּמַדְעִיךְ הִיא
מְקַלְקְלָתִיךְ וַאֲמַרְתְּ בְּלִבֵּיךְ
אֲנָא וְלֵית בַּר מִנִּי עוֹד׃
י וְתֵיתֵי עֲלָךְ בִּישְׁתָּא לָא
תִדְעִין לְמִבְעֵי עֲלָהּ וְתִפּוֹל
עֲלָךְ עָקָא לָא תִכְלִין
לְאַעְדָיוּתָהּ וְתֵיתֵי עֲלָךְ
בְּתֻבֵּיךְ אִתְרְגּוּשָׁא לָא
תִדְעִין׃ יב קוּמִי כְעַן
בְּקִסְמֵיךְ וּבְסַגִּיאוּת חַרָשִׁיךְ
דַּהֲוַיִת מִתְעַסְקָא בְּהוֹן
מִינְקוּתִיךְ מָאִים תִּכְלִין
לְהַנָּאָה מָאִים תִּכְלִין
לְמִתְקַף׃ יג לָאֵית בְּרֹב עֲצָתָיִךְ
בְּסַגִּיאוּת מַלְכָּךְ יְקוּמוּן
כְּעַן וְיִפְרְקוּנִיךְ דְּמַסְכָּן
מַטְעָן לִיךְ לְמֵימַר כֵּן עֲתִיד לְמֵיתֵי עֲלָךְ יְרַח בִּירָח׃ יד הָא הֲווּ הֲלִישִׁין
יְ וַתִּבְטְחִי בְּרָעָתֵךְ אָמַרְתְּ אֵין רֹאֵנִי חָכְמָתֵךְ
וְדַעְתֵּךְ הִיא שׁוֹבְבָתֶךָ וַתֹּאמְרִי בְּלִבֵּךְ אֲנִי
וְאַפְסִי עוֹד׃ יא וּבָא עָלַיִךְ רָעָה לֹא תֵדְעִי
שַׁחֲרָהּ וְתִפֹּל עָלַיִךְ הוֹוָה לֹא תוּכְלִי כַּפְּרָהּ
וְתָבֹא עָלַיִךְ פִּתְאֹם שֹׁאָה לֹא תֵדְעִי׃
יב עִמְדִי־נָא בַחֲבָרַיִךְ וּבְרֹב כְּשָׁפַיִךְ בַּאֲשֶׁר
יָגַעַתְּ מִנְּעוּרָיִךְ אוּלַי תוּכְלִי הוֹעִיל אוּלַי
תַּרְעִיד׃ יג נִלְאֵית בְּרֹב עֲצָתָיִךְ יַעֲמֹדוּ־
נָא וְיוֹשִׁיעֻךְ הַבְּרֵי שָׁמַיִם הַחֹזִים בַּכּוֹכָבִים
מוֹדִיעִים לֶחֳדָשִׁים מֵאֲשֶׁר יָבֹאוּ עָלָיִךְ׃
יד הִנֵּה הָיוּ כְקַשׁ אֵשׁ שְׂרָפָתַם לֹא־יַצִּילוּ

תרגום

אֶת
בְּכוֹכְבַיָּא מְהוֹדְעִין זִמְנַיָּא

ת"א מודיעים עקידה מנ ס' כח ופ"ד ס' מו

רש"י

(דברים יח) : (י) חכמתך ודעתך . חכמתך ורוע לבבך היא שובבתך . הפכו לבך להיות שובבה מיווייז"מ בלע"ז שובבתך מדרך שמר הבריות : (יא) לא תדעי שחרה . לא תדעין למיבעי עלה לא פני מי תשחרי למלך ממנה : כפרה . לקנאה ולהטעירה *)וחבו כל לשון כפרה הוא לשון קיומ וסילוק : (יב) עמדי נא . התחזקי נא : אולי תערוצי . מאים מכלין למיתקף : (יג) הוברי שמים . יונתן תירגם כמו לופי שמים דמסכן למזלת שמיא דיתמה לברה כחמה (סיר ו) ולברור מלו (איוב לו) וכן תברו מנחש עמהם מברורי הליכות המזלות וכה פתרונו יען אשר לא יוכלו הקוסמים לעמוד על דעת רגעי היום ולילה עד ברור להם השמים לטוהר ונם מיכה אמר בנבואה (מיכה ג) תשכה לכם מקסוס ליומד כי ביום מחשך יחמו הכוכבים ולא יוכלו לקסוס : מודיעים לחדשים מאשר יבואו עליך . כי בהתחדש הלבנה רואים בשעת הולדתה מקלת ממה שעתיד לבא ואין יודעין כל הבירור לכך נאמר מאשר וכן היא אומר במקום אחר (לעיל מ) המלפפים והמהגיים כעופות הללו שמלפפין ומהגיים ואין יודעין על מה : (יד) הנה היו . מוזיך כקש : אין נחלת לחמם . אין שאריה

מצודות ציון

בעצמת . ענין חוזק כמו ועצם כתר (דניאל ח') : וחבריך. הוא ממין הכשוף כמו וחבר חבר (דברים יח) . (י) שובבתך ענין תרד והליכה בדרכי הלב מבלי הבחנה וכן תשובה פתיה (משלי ח') : (יא) שחרה . ענין דריסה כמו שחר טוב (תהלים יא) : הוה . ענין שבר ומאורע קשה כמו הוה על הוה (יחזקאל ז') : כפרה. ענין קנאה והטערה וכן וכפר בריתכם (לעיל כ"ח) : שואה . ענין שממון כמו השאה שממה (לעיל ז') : (יב) נא . עתה : בחבריך . מין כשוף. הועיל . מלי תועלה : תערוצי . ענין חוזק כמו כגבור ערץ (ירמיה ג') : (יג) נלאית . ענין יגיעה כמו ומה נלאתיך (מיכה ז') : הוברי שמים . הלופים אל השמים לדעת רגעי היום והלילה ועל כי לא יכלו לעמוד על דעה ברגעים עד ברור להם השמים לטוהר לכן קרוים הוברי שמים תלמון ברור ומוטבר : החוזים.הרואים וכן ותחז בלילו עיניני (שם ד') : (יד) כקש . תכן דק : נפשם . ר"ל גופם וכן

מצודות דוד

כמ"ש : (י) ותבטחי ברעתך . כל בטחונך היה בכשפים שסוא רע בעיני ה' : אין רואני . כי מעשה הכשפים נעשה בלע וכסתר וכאומר וכי אין רואה גם לפני : חכמתך ודעתך . מה שהיית חכם ובעל דעת זהו עשה אותך שובב ומורד : אני ואפסי עוד . אני מלאתי תכלתי ואין עוד זולתי: (יא) ובא עליך . לכן תבוא עליך רעה:לא תדעי. לא מי לדרוש עליה להטעירה ממך ותפול עליך שבר אשר לא תוכלי לקנמה ולהטעירה ממך : לא תדעי : ערה בואה לפיות כשמר תמנה : (יב) עמדי נא . עתה התחזק בחברך וכו': באשר יגעת . ר"ל שהיא ויגעת בחלה מעת נעוריך התחזק עתה בכם : אולי תוכלו הועיל . לכללו בכם תכף לויכין אולי תוכלי להתחזק בכם ואמר בדרך לגנ והתול : (יג) נלאית ברוב עצתיך . מאד נתיגעת בהרבות בעלי עצות ולאומר הנה כל העורה היה בתנם : יעמדו נא . עתה יעמדו ויושיעך הלופים אל השמים הרואים בכוכבים המודיעים לעת הזיבות הלבנה בתולדתה מה מהבדרים אשר יבואו עליך כי כן דרך חוזי הכוכבים יודעים מה מהעתידות בעת חדוש הלבנה : (יד) הנה היה כקש . כל החוזים היו

*) הגהות מכ"י ברש"י *) וחבו כל לשון כפרה . וכן כל לשון כפרה) :

אֶת־נַפְשֶׁם מִיַּד לֶהָבָה אֵין־נַחֲלָת לַחֲמָם
אוֹר לָשֶׁבֶת נֶגְדּוֹ׃ טו כֵּן הָיוּ־לָךְ אֲשֶׁר יָגַעְתְּ
סֹחֲרַיִךְ מִנְּעוּרַיִךְ אִישׁ לְעֶבְרוֹ תָּעוּ אֵין
מוֹשִׁיעֵךְ׃

מח א שִׁמְעוּ־זֹאת בֵּית־יַעֲקֹב הַנִּקְרָאִים
בְּשֵׁם יִשְׂרָאֵל וּמִמֵּי יְהוּדָה יָצָאוּ הַנִּשְׁבָּעִים
בְּשֵׁם יְהוָה וּבֵאלֹהֵי יִשְׂרָאֵל יַזְכִּירוּ לֹא
בֶאֱמֶת וְלֹא בִּצְדָקָה׃ ב כִּי־מֵעִיר הַקֹּדֶשׁ
נִקְרָאוּ וְעַל־אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל נִסְמָכוּ יְהוָה
צְבָאוֹת שְׁמוֹ׃ ג הָרִאשֹׁנוֹת מֵאָז הִגַּדְתִּי
ומפי

בְּקִשְׁוֹט וּבְזָכוּ׃ ב אֲרִי בְקַרְתָּא
רִיחֲצָנְהוֹן יְיָ צְבָאוֹת שְׁמוֹ׃ ג קַדְמֵיתָא
דְקוּדְשָׁא חוֹלְקְהוֹן וְעַל אֱלָהָא דְיִשְׂרָאֵל
מִבְּכֵן חַוֵּתִי וּמִמֵימְרֵי נְפָקוּ וּמִסְרַתְּנוּן
בתכף

בְּקִשְׁוֹט וּבְזָכוּ׃ ב אֲרִי בְקַרְתָּא
רִיחֲצָנְהוֹן יְיָ צְבָאוֹת שְׁמוֹ׃ ג קַדְמֵיתָא
מִבְּכֵן חַוֵּתִי וּמִמֵימְרֵי נְפָקוּ וּמִסְרַתְּנוּן

רש"י

להם כקש הזה שאין בדליקתו גחלים להתחמם בלאורם: (טו) איש לעברו תעו.*) איש לדרכו אל עבר פניו:

מח (א) שמעו זאת · אני שבעים הערתידין ללכת בגולה לבבל: בית יעקב הנקראים בשם ישראל · הוא שבט בנימין שאינם נקראים על שבט יהודה אלא על שם שתים שבטי ישראל: וממי יהודה יצאו . ושבט יהודה שילמו ונזלו מימי דליו על יהודה כמה דאת אמר יזל מיסמדליו (במדבר כד): לא באמת . כמו שאמר [ירמיה ה] ואם חי ה׳

מצודת ציון

וכן ורקם נפשו (לעיל כט) · לחמם · מלי תמימות : אור · שלסבת כמו אשר אור לו בגיון (לעיל ל״ח) : לשבת . מלי ישיבה : (טו) לעברו . מלי עבר ולך : תעו . מי שאין יודע מה לעשות קרוי תועה וכשאתל ממי שאינו יודע באיזה דרך ילך קרוי תועה כמ״ש ואבנה תועה בשדה (בראשית לז) : וגיד

מצודת דוד

כקש ואבלה שרף אותם ולא יוכלו להגיל את עצמם מיד הלהב ר״ל אחוזים לא יוכלו להגיל אף את עצמם מיד האויב : אין נחלת לחמם · ר״ל אין שארית להם כקש הזה שאחר הדליקה לא נשאר מהם נחלת להתחמם בם : אור · מלה אין משמשת בפתים לומר אין אור וכו׳ ר״ל לא נשאר להם לשבת נגדו ליסורת מאורו : (טו) כן היו

לך . ר״ל כקש הזה כן היו לך לתמיך אשר יגעת לאספם אליך ולא תמים : סוחריך מנעוריך. התמיים הללו אשר מעת נעוריך היו סוחריך כי נתת לסם כסף במחיר קנמתם הנה עתה בבוא הרעב כולם תעו בשבלם כ״א מהם לעבר אחר ואין מי בהם מושיע כי נפרדים מבמתם ולא מצאו הללו ועזר :

מח (א) שמעו זאת . אל יהודה ובנימין ידבר : הנקראים וכו׳ . זהו בנימין הנקרא בשם שתים שבטי ישראל וממי וכו׳ . זהו שבט יהודי אשר יצאו מזרע יהודה הדומה אל המים והזמתה כמקסלות וכו׳ ממקור ישראל (תהלים ס״ח): הנשבעים וכו׳ . הרגילים לשבע בה׳ ולא יאמרו דברים ולא ידקיקו מאמריהם וכן אמר ואם חי ה׳ יאמרו לכן בשקר ישבעו (ירמי׳ ה): יזכירו . לשבע בו וכבל הדבר כמ״ש ובאמור ע״פ מעשיהם אלם לא היו בדאים לרות בגאלם מבבל : (ב) כי מעיר וכו׳ . אבל מתמת שבם נקראים אנשי ירושלים עיר הקדש בעבור שסמכו על אלהי ישראל ששמו ה׳ לבטחת בעבור שתי אלם ובגאלו אלא אולל שמו באמרם אלא שתם מעידו ובעבור ו ומדוע לא בגאלם אין זה כ״א מקומר יד : (ג) הראשונו׳ . זהו מפלת סנחריב : מאז הגדתי . מבבר ערם בואם הגדתים : ומפי יצאו . הדברים הבם יאלו מפי והמעתי לבולבם ובבל הדבר כמ״ש : פתאום עשיתי . בסנחריב עשיתי פתאום מה שגזרתי עליו כי בלילי אחת נפלו פגרים מתים : ותבאנ׳

*) אין לדרכו · כמו אל עבר פניו · (אין לדרכו אל עבר פניו)

בִּתְכַף עֲבַדְתִּנּוּן וַאֲתָאָה׃
ד גְּלֵי קֶדְמֵי דַאתָּ סָרְקָן
וְקַשִׁי כְּבַרְזְלָא קֶדְלָךְ וּבֵית
עֵינָךְ חֲסִין כְּנְחָשָׁא׃
ה וְחַוֵּיתִי לָךְ מִכְּבֵן עַד לָא
יֵיתֵין בְּסַרְתָּךְ דְּלְמָא תֵּימַר
דְּחַלְתִּי עֲבַדְתִּנּוּן וְצַלְמִי
וּמַתְכִּי אַתְּכַנּוּן׃ ו שְׁמַעְתָּא
הָא אִתְגְּלִיאַת לְכָל עַמָּא
מַה דְּאִתְגְּלִיאַת לְכוֹן וְאַתּוּן
הֲלָא תְּחַוּוּן בְּסַרְתָּךְ חַדְתָּן
מִכְּבֵן וּנְטִירָן וְלָא יְדַעְתּוּנּוּן׃
ז כְּעַן אִתְבְּרִיאָה וְלָא
מִכְּבֵן וְקֶדֶם יוֹם מֵיתֵיהוֹן
וְלָא בְּסַרְתָּנּוּן דְּלְמָא תֵּימַר
הָא יְדַעְתָּנּוּן׃ ח אַף לָא
שְׁמַעְתָּ לְמִלֵּי גְבִיָּא אַף
יְלוֹטִין קְנֵמִי דְּאַקְמִית
מִן־הַיּוֹם הִוָּדַע לָךְ אֲשֶׁר תֹּאמַר הִנֵּה יָדַעְתִּי׃ ט אַף־לֹא שָׁמַעְתָּ אַף־לֹא יָדָעְתָּ אַף־לֹא נִפְתְּחָה אָזְנְךָ
כי

וּמִפִּי יָצְאוּ וַאֲשַׁמִּיעֵם פִּתְאֹם עָשִׂיתִי
וַתָּבֹאנָה׃ ד מִדַּעְתִּי כִּי קָשֶׁה אָתָּה וְגִיד
בַּרְזֶל עָרְפֶּךָ וּמִצְחֲךָ נְחוּשָׁה׃ ה וָאַגִּיד לְךָ
מֵאָז בְּטֶרֶם תָּבוֹא הִשְׁמַעְתִּיךָ פֶּן־תֹּאמַר
עֲצָבִי עָשָׂם וּפִסְלִי וְנִסְכִּי צִוָּם׃ ו שָׁמַעְתָּ
חֲזֵה כֻלָּהּ וְאַתֶּם הֲלוֹא תַגִּידוּ הִשְׁמַעְתִּיךָ
חֲדָשׁוֹת מֵעַתָּה וּנְצֻרוֹת וְלֹא יְדַעְתֶּם׃ ז עַתָּה
נִבְרְאוּ וְלֹא מֵאָז וְלִפְנֵי־יוֹם וְלֹא שִׁמַעְתָּם
פֶּן־תֹּאמַר הִנֵּה יְדַעְתִּין׃ ח גַּם לֹא־שָׁמַעְתָּ
גַּם לֹא יָדַעְתָּ גַּם מֵאָז לֹא־פִתְחָה אָזְנֶךָ
כי

אוֹרַיְתָא אַף לְפִתְגָמֵי בְּרִכָן
אוּדְנָךְ לְקַבָּלָא אֲרֵי גְלֵי
קֶדְמַי דְשַׁקְרָא תִּשְׁתַּקַּד וּמְרוּד מִמְּעַיִן יִתְקְרֵי לָךְ׃

רש"י

היותם ופתאום עשיתי׳ : ותבאנה · כמו שהגדתי תחילה על פי נביאיה : (ד) מדעתי כי קשה אתה. מאחר ידעתי אותך כי קשה אתה ואם יבא הכם ולא הגדתי תחילה תאמר עלבי עשאן ולא מאת הקב״ה הם לפיכך אגיד לך מאז בטרם תבא וגו׳. מדעתי מ״ס זו משמשת בתיבה טעם כמו לפי שידעתי ודומתו כי מאהבת ה׳ אתכם ומשמרו את השבועה: (ו) שמעת חזה כולה · שמעת הראשונות שהגדתי לאל שבאו כולם : ואתם הלא תגידו · ותעידוני אשר לא נפל דבר : השמעתיך חדשות מעתה . עתה אני מודיע ומשמיעם חדשות שהם חדשות לכם ולפני הם גלויות מעולם : ונצורות . ושמורות באוצרותי ואתם לא ידעתם : (ז) עתה נבראו ולא מאז׳ הם.

מצודת דוד

כפל הדבר כמ״ש : (ד) מדעתי . מתחת שידעתי שאתה קשה לב וערפך היא כגיד ברזל מבלי פרקים ולא גיד בשר ר״ל לא פנית פניך אלי כאלו ערפך מגיד ברזל שאי״א לסתיר ספנים : ומצחך נחושה. כי״אמר על מי שהוא מע״ז ביותר שהוא מרים מלאו ומחזקו בקשות וכן נאמר חזקו פניהם מסלע (ירמי׳ ה): (ה) ואגיד לך . בעבור כל אלה הגדתי לך מפלא סנחריב מאז ובשמעתיך ערם בואה כי אן תאמר בבואה העבוא״ם עשה הדברים האלה ולא ה׳ פעל כל זאת לכן הקדמתי להשמיעך מפי הנביאים שמעת מה שגזרתי על סנחריב ועתה ראה בכל השמעתיך : מעתה אשמיע אותך חדשות וסוף מפלת בבל : (ו) שמעת . זוה את הדברים שהתה וכפל הדבר כמ״ש : ונצורו׳ , שמורות שתדי ואתם לא ידעתם אותם : (ז) עתה נבראו . כי בעת שיאלה הדברים מפי ה׳ הוא עת בראתם : וקא מאז ולפני יום . ולא מבבר ולא לפילו לפני יום הזה ולא שמעתם הדברים האלה עד הנה : פן תאמר . שמא תאמר הנה ידעתים ובאומר אם לא ה׳ כי עתה נברתו ואיך אי״כ תדעו : (ח) גם לא שמעת . ר״ל עם כי הכן ראוה שאני לבר מגיד דבר ערם היות׳ עכ״ז גם לא שמעת אחרי לקבל אותם גם לא ידעת אותם כי הסרתם מלבך : גם מאז . ר״ל לא עתה תחילת הבגיד׳ כי גם מאז מזמן רב לא פתחת אזניך לשמוע אחרי : כי ידעתי . יודע אני שבבל דור ודור אתה בוגד כי ולך יקרא פושע מבטן כי מעת יצאת מבטן ר״ל מעת

מצודת ציון

מח (ד) וגיד ברזל . ר״ל שבע ברזל ולפי שיש בערף גיד בשר לזה אמר לשון גיד : ערפך . ר״ל אחורי הצואר : ומצחך . מלשון מצח : נחושה . נחושת : (ה) עצבי . כן יקרא העבו״ס ע״ש שמתעצב לב עובדיו קורא אליו ואינו נעתה : ופסלי . ענין״ס הנפסל מאבן : ונסכי . הנתך מתחבת : (ו) חזה . ענין ראיה : ונצורו׳ . שמורות כמו נוצר תאנה משלי

כִּי יָדַעְתִּי בָּגוֹד תִּבְגֹּוד וּפֹשֵׁעַ מִבֶּטֶן קֹרָא
לָךְ׃ ט לְמַעַן שְׁמִי אַאֲרִיךְ אַפִּי וּתְהִלָּתִי
אֶחֱטָם־לָךְ לְבִלְתִּי הַכְרִיתֶךָ׃ י הִנֵּה צְרַפְתִּיךָ
וְלֹא בְכֶסֶף בְּחַרְתִּיךָ בְּכוּר עֹנִי׃ יא לְמַעֲנִי
לְמַעֲנִי אֶעֱשֶׂה כִּי־אֵיךְ יֵחָל וְכָבוֹדִי לְאַחֵר
לֹא־אֶתֵּן׃ יב שְׁמַע אֵלַי יַעֲקֹב וְיִשְׂרָאֵל
מִקְרָאִי אֲנִי־הוּא אֲנִי רִאשׁוֹן אַף אֲנִי
אַחֲרוֹן׃ יג אַף־יָדִי יָסְדָה אָרֶץ וִימִינִי
טִפְּחָה שָׁמָיִם קֹרֵא אֲנִי אֵלֵיהֶם יַעַמְדוּ
יַחְדָּו׃ יד הִקָּבְצוּ כֻלְּכֶם וּשְׁמָעוּ מִי בָהֶם
הִגִּיד אֶת־אֵלֶּה יְהוָה אֲהֵבוֹ יַעֲשֶׂה חֶפְצוֹ
בְּבָבֶל וּזְרֹעוֹ כַּשְׂדִּים׃ טו אֲנִי אֲנִי דִבַּרְתִּי
אף
חֲוִי יַת אִלֵּין יְיָ דְּרַחֵם לֵיהּ לְיִשְׂרָאֵל יַעֲבִיד רְעוּתֵיהּ בְּבָבֶל וּתְקוֹף דְּרַע
גְּבוּרְתֵּיהּ יַגְלֵי בְּכַסְדָּאֵי׃ טו אֲנָא בְּמֵימְרִי גְּזַרֵית

תרגום

ט בְּדִיל שְׁמִי אַרְחִיק רוּגְזִי וְתוּשְׁבַּחְתִּי אֶקְיַם לָךְ בְּדִיל דְּלָא לְשֵׁצְיוּתָךְ׃ י הָא צַרַפְתָּא וְלָא בְּכַסְפָּא בְּחַרְתָּךְ בְּדַחוֹק מִסְכֵּינוּ׃ יא בְּדִיל שְׁמִי בְּדִיל מֵימְרִי אַעֲבִיד דְּלָא יִתְחַל וִיקָרִי דְּאִתְגְּלַיתִּי עֲלֵיכוֹן לְעֵם אוֹחֲרָן לָא אֶתֵּן׃ יב קַבִּילוּ לְמֵימְרִי דְּבֵית יַעֲקֹב וְיִשְׂרָאֵל מְזַמְּנֵי אֲנָא הוּא אֲנָא הוּא דְּמִלְּקַדְמִין אַף עַלְמֵי עַלְמַיָּא דִּילִי אִינוּן וּבַר מִנִּי לֵית אֱלָהָא׃ יג אַף בְּמֵימְרִי שַׁכְלֵלִית אַרְעָא וּבִגְבוּרְתִּי תְּרֵית שְׁמַיָּא קְרֵית אֲנָא לְהוֹן קָמוּ כַּחֲדָא׃ יד אִתְכַּנְּשׁוּ כּוּלְּכוֹן וּשְׁמָעוּ מַן בְּהוֹן הַנְבָּא אִלֵּין יְיָ רְחִימֵיהּ עֲבִיד רְעוּתֵיהּ בְּבָבֶל וּתְקוֹף דְּרַע גְּבוּרְתֵּיהּ יַגְלֵי בְּכַסְדָּאֵי׃ טו אֲנָא בְּמֵימְרִי גְּזַרֵית

ת"א הלא וגו' מגיגה ח ט. למעני וגו' פסחים י'. קיז סנהדרין יח לח: אף ידי מגיגה כ יד כתובות ח ה מנחות נ לז לח. הנרי"ב וכבודי לאחר לא אתן לשיל מב ח

רש"י

(ט) **אאריך אפי**. לשון הווה הוא: ותהלתי אחטם לך. וזאת היא תהלתי אשר אחטם לך לשון חוטם אסתו' חוטמי מלאת עשן נחירי ומקלוף עליך שהכועס יולא עשן מנחיריו כמו דאת אמר עלה עשן באפו (תהלים יח) וכן כל חרון אף הוא לשון חימום החוטם חרה אפי וכן ועלמי חרה מני חורב [חיוב ל] נחר חוטמי חרוב חימום: (י) **ולא בכסף**. מלי טעם וכוא כף היד שחודדים עמו הטפחים: (יד) **כשדים**. בכשדים ותחסר כי"ת בשמוש וכן לזמות בית אביהם (דברים כב) ומשפטו בבית אביהם: ורוחו

מצודת ציון

(משלי כז): (ט) **אחטם**. מלי חוטם ואף: (י) **בכור**. הכלי שלורפים ומזקקים בו הזהב והכסף נקראה כור: (יא) **יחל**. מלי חלול: (יג) **טפחה**. מלי טפח וכוא כף היד שחודדים עמו הטפחים: (יד) **כשדים**. בכשדים ותחסר כי"ת בשמוש וכן לזמות בית אביהם (דברים כב) ומשפטו בבית אביהם: ורוחו

מצודת דוד

(ט) **אחטם**. מלי חוטם ואף: (י) **בכור**. הכלי שלורפים ומזקקים בו הזהב והכסף נקראה כור: (יא) **יחל**. מלי חלול: (יג) **טפחה**. מלי טפח וכוא כף היד שחודדים עמו הטפחים: (יד) **כשדים**. בכשדים ותחסר כי"ת בשמוש וכן לזמות בית אביהם: ורוחו

(ט) **אאריך אפי**. לשון הווה הוא: ותהלתי אחטם לך. וזאת היא תהלתי אשר אחטם לך לשון חוטם אסתו' חוטמי מלאת עשן נחירי ומקלוף עליך שהכועס יולא עשן מנחיריו כמו דאת אמר עלה עשן באפו (תהלים יח) וכן כל חרון אף הוא לשון חימום החוטם חרה אפי וכן ועלמי חרה מני חורב [חיוב ל] נחר חוטמי חרוב חימום: (י) **ולא בכסף**. מלי טעם וכוא כף היד שחודדים עמו הטפחים: (יד) **כשדים**. בכשדים ותחסר כי"ת בשמוש וכן לזמות בית אביהם (דברים כב) ומשפטו בבית אביהם: ורוחו

(ט) **אאריך אפי**. לשון הווה הוא: ותהלתי אחטם לך. וזאת היא תהלתי אשר אחטם לך לשון חוטם אסתו' חוטמי מלאת עשן נחירי ומקלוף עליך שהכועס יולא עשן מנחיריו כמו דאת אמר עלה עשן באפו (תהלים יח) וכן כל חרון אף הוא לשון חימום החוטם חרה אפי וכן ועלמי חרה מני חורב [חיוב ל] נחר חוטמי חרוב חימום: (י) **ולא בכסף**. מלי טעם וכוא כף היד שחודדים עמו הטפחים: (יד) **כשדים**. בכשדים ותחסר כי"ת בשמוש וכן לזמות בית אביהם (דברים כב) ומשפטו בבית אביהם: ורוחו

(ט) **אאריך אפי**. לשון הווה הוא: ותהלתי אחטם לך. וזאת היא תהלתי אשר אחטם לך לשון חוטם אסתו' חוטמי מלאת עשן נחירי ומקלוף עליך שהכועס יולא עשן מנחיריו כמו דאת אמר עלה עשן באפו (תהלים יח) וכן כל חרון אף הוא לשון חימום החוטם חרה אפי וכן ועלמי חרה מני חורב [חיוב ל] נחר חוטמי חרוב חימום: (י) **ולא בכסף**. מלי טעם וכוא כף היד שחודדים עמו הטפחים: (יד) **כשדים**. בכשדים ותחסר כי"ת בשמוש וכן לזמות בית אביהם (דברים כב) ומשפטו בבית אביהם: ורוחו

(ט) **אאריך אפי**. לשון הווה הוא: ותהלתי אחטם לך. וזאת היא תהלתי אשר אחטם לך לשון חוטם אסתו' חוטמי מלאת עשן נחירי ומקלוף עליך שהכועס יולא עשן מנחיריו כמו דאת אמר עלה עשן באפו (תהלים יח) וכן כל חרון אף הוא לשון חימום החוטם חרה אפי וכן ועלמי חרה מני חורב [חיוב ל] נחר חוטמי חרוב חימום: (י) **ולא בכסף**. מלי טעם וכוא כף היד שחודדים עמו הטפחים: (יד) **כשדים**. בכשדים ותחסר כי"ת בשמוש וכן לזמות בית אביהם (דברים כב) ומשפטו בבית אביהם: ורוחו

קִים עִם אַבְרָהָם אָבוּכוֹן
אַף רַבִּיתֵיהּ אֲעֵלְתֵּיהּ
לְאַרְעָא בֵּית שְׁכִנְתִּי וְאַצְלַח
יַת אָרְחַיְהּ׃ טז אִתְקְרִבוּ
לְמֵימְרִי שְׁמַעוּ זָא לָא מִן
אוּלָא בְּסִתְרָא מִלֵּית
מִעְדָּן דְּאִתְפְּרִישׁוּ עַמְמָיָא
מְדַחֲלִתִּי תַּמָּן אַבְרָהָם
אָבוּכוֹן קָרֵבְתֵּיהּ לְפוּלְחָנִי
אָמַר נְבִיָא וּכְעַן יְיָ אֱלָהִים
שַׁלְחָנִי וּמֵימְרֵיהּ׃ יז כְּדֵנָן
אָמַר יְיָ פְּרִיקְךָ קַדִּישָׁא
דְּיִשְׂרָאֵל אֲנָא יְיָ אֱלָהָךְ
מַלִּיף לָךְ לַהֲנָאָה מְחַיֵּי
לָךְ בְּאוֹרַח דְּתָהֲךְ׃ יח אִלּוּ
אַצֵּיתָתָא לְפִקּוּדַי וַהֲוֵי פּוּן
כְּשִׁפְעָא נַהַר פְּרָת שְׁלָמָךְ
וּזְכוּתָךְ כְּגַלֵּי יַמָּא׃ יט וַהֲוָה
פּוּן סַגִּין כְּחָרָא דְיַמָּא בְּנָךְ
דְּיִשְׂרָאֵל מִן קֳדָמַי לְעָלַם׃ כ
אף־־־־קְרָאתִיו הֲבִאֹתִיו וְהִצְלִיחַ דַּרְכּוֹ׃
טז קִרְבוּ אֵלַי שִׁמְעוּ־זֹאת לֹא מֵרֹאשׁ בַּסֵּתֶר
דִּבַּרְתִּי מֵעֵת הֱיוֹתָהּ שָׁם אָנִי וְעַתָּה אֲדֹנָי
יְהוִה שְׁלָחַנִי וְרוּחוֹ׃ יז כֹּה־־־־אָמַר יְהוָה
גֹּאַלְךָ קְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ
מְלַמֶּדְךָ לְהוֹעִיל מַדְרִיכְךָ בְּדֶרֶךְ תֵּלֵךְ׃
יח לוּא הִקְשַׁבְתָּ לְמִצְוֹתָי וַיְהִי כַנָּהָר שְׁלוֹמֶךָ
וְצִדְקָתְךָ כְּגַלֵּי הַיָּם׃ יט וַיְהִי כַחוֹל זַרְעֶךָ
וְצֶאֱצָאֵי מֵעֶיךָ כְּמְעוֹתָיו לֹא־יִכָּרֵת וְלֹא־־־־
יִשָּׁמֵד שְׁמוֹ מִלְּפָנָי׃ כ צְאוּ מִבָּבֶל בִּרְחוּ
מִכַּשְׂדִּים בְּקוֹל רִנָּה הַגִּידוּ הַשְׁמִיעוּ זֹאת
הוֹצִיאוּהָ עַד־קְצֵה הָאָרֶץ אִמְרוּ גָּאַל יְהוָה
עַבְדּוֹ
יַעֲקֹב׃ כא וְלֹא צָמְאוּ בַּחֳרָבוֹת הוֹלִיכָם מַיִם מִצּוּר הִזִּיל לָהֶם
וַיְבַקַּע צוּר וַיָּזוּבוּ מָיִם׃ כב אֵין שָׁלוֹם אָמַר יְהוָה לָרְשָׁעִים׃
תושבחתא

תולדות אהרן

מרלחם שבת ט פו מ"ק ג טז. אמי ה' אלהיך מכות כ. מלמדך וגו' עקידה שער טו. לוח הקשבת ברכות ח ו עכו"ס ח ח. ויהי כנהר עקידה שער כח. רבי כהול ברכות סט עכו"ס סט.

הנרי"ב קדוש ישראל לעיל יז מז יח מגיגה טו

רש"י

מגלות אחרון ומתרגם כנפות הארץ: אף קראתיו. לכורש וי"ת ה' אהבו לישראל אף קראתיו לאברהם וקריאה זו לשון גידול להיות מקוראי כמו אלה קריאי העדה (מדבר א') : (טז) מעת היותה שם אני. מעידן דאיתפרסו עממיא מדאלתי תמן אנא קריבתיה לאברהם אבוכון לפולחני: ועתה ה' אלהים שלחני ורוחו. אמר נביא וכען ה' אלהים שלחני ומימריה. שירוני דבריה מי שאמר זה לא אמר זה ומדרש אגדה רבי תנחומא פירש שמעו זאת תורת משה שנאמר בה זאת התורה לא מראש בסתר דברתי בסיני והנביא אומר מעת היותה לאותו

מצודת ציון

(טז) **ורוחו**. ומלאכו וכן ורוח על פני יתלוף (איוב ד) : (יז) **להועיל**. מלי תועלת. **מדריכך**. מלי דרך: (יח) **לוא**. היא כמו אם וכן לו החייתם אותם (שופטים ח): **חקשבת**. עניין שמיע:(יט) **מעיך**. כמו בטנך: **כמעותיו**. מלי מעיים ור"ל כמו ידיו: **ועתה**. כמו עתה שלחני ה' ומלאכו ר"ל ע"י מלאכו מעת בא אם עלי הנבואה להמציא עוד חדשות והיא תפלת כל הקשבת. חס הקשבת למצותי ה' אז ממשך שלומך כמי הנהר ובייתי עושה עמך לדקות מרובות ונדולות כגלי הים: (יט) **וצאצאי מעיך**. כפל הדבר ב"פ: **כמעותיו**. בלאלתי מעי הים ועל הדגים יאמר בדרך השאלה כאלו הים ילדם: **לא יכרת**. ר"ל אע"פ שלא הקשבת למצותי עכ"ז לא יכרת מם זרעך מכל וכל: (כ) **צאו מבבל**. כי אומר לך לאו מבבל: **ברחו**. מהרו ללכת מכשדים: **הגידו וכו'**. אמרו זאת הכשור: **הוציאוה**. הוציאו קול הכשור להיות נשמע עד קצה הארץ:

דבר שהוא אומר מם אמי ולמדנו מכאן שכל הנביאים עמדו בסיני ועתה שלחני להגבא אליהם ואף לשון זה ישנו עירוב דברים לא מראש בסתר דברתי אמרה שכינה מעת היותה מם אמי אומר הנביא ויש לפתור שלא יהו עירובי דבריה קרבו אלי שמעו זאת שאני מתנבא לכם על אפלת בבל וגאולתכם לא מראש בסתר דברתי אותה מעת היותה שגזר הקב"ה להביא' מם הייתי לומד (ס"א למדת) שמשעת הגזר' הקב"ה מעיד הנביא שעתיד להגבא על הדבר בסוד פמליא של מעלה ואף על פי שעדיין אינו מולר: (יט) **כמעותיו**. של

מצודת דוד

קראתיו. ר"ל אמי הערתי לבו לזאת: **הביאותיו**. לבבל: (טז) **שמעו זאת**. האמור למעה: **לא מראש וכו'**. ר"ל מפלת סנחריב שהיה ראשון לא דברתיה בסתר אלא בגלוי כי מעת היות הנזרה הסיה הייתי עושה בסתר אלא בגלוי כי ידיו: **ועתה**. כמה עתה שלחני ה' ומלאכו ר"ל ע"י מלאכו מעת בא אם עלי הנבואה להמציא עוד חדשות והיא תפלת בבל

מצודת דוד

קראתיו. ר"ל אמי הערתי לבו לזאת: **הביאותיו**. לבבל: (טז) **שמעו זאת**. האמור למעה: **לא מראש וכו'**. ר"ל מפלת סנחריב שהיה ראשון לא דברתיה בסתר אלא בגלוי כי מעת היות הנזרה הסיה הייתי עושה עמך לדקות מרובות ונדולות כגלי הים: (יט) **וצאצאי מעיך**. כפל הדבר ב"פ: **כמעותיו**. בלאלתי מעי הים ועל הדגים יאמר בדרך השאלה כאלו הים ילדם: **לא יכרת**. ר"ל אע"פ שלא הקשבת למצותי עכ"ז לא יכרת מם זרעך מכל וכל: (כ) **צאו מבבל**. כי אומר לך לאו מבבל: **ברחו**. מהרו ללכת מכשדים: **הגידו וכו'**. אמרו זאת הכשור: **הוציאוה**. הוציאו קול הכשור להיות נשמע עד קצה הארץ:

עַבְדּוֹ יַעֲקֹב׃ כא וְלֹא צָמְאוּ בַּחֳרָבוֹת
הוֹלִיכָם מַיִם מִצּוּר הִזִּיל לָהֶם וַיִּבְקַע־צוּר
וַיָּזוּבוּ מָיִם׃ כב אֵין שָׁלוֹם אָמַר יְהוָה
לָרְשָׁעִים׃

מט א שִׁמְעוּ אִיִּים אֵלַי וְהַקְשִׁיבוּ
לְאֻמִּים מֵרָחוֹק יְהוָה מִבֶּטֶן קְרָאָנִי מִמְּעֵי
אִמִּי הִזְכִּיר שְׁמִי׃ ב וַיָּשֶׂם פִּי כְּחֶרֶב חַדָּה
בְּצֵל יָדוֹ הֶחְבִּיאָנִי וַיְשִׂימֵנִי לְחֵץ בָּרוּר
בְּאַשְׁפָּתוֹ הֶסְתִּירָנִי׃ ג וַיֹּאמֶר לִי עַבְדִּי־
אַתָּה יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר־בְּךָ אֶתְפָּאָר׃ ד וַאֲנִי
אָמַרְתִּי לָרִיק יָגַעְתִּי לְתֹהוּ וְהָבֶל כֹּחִי כִּלִּיתִי
אָכֵן מִשְׁפָּטִי אֶת־יְהוָה וּפְעֻלָּתִי אֶת־
אֱלֹהָי׃ ה וְעַתָּה אָמַר יְהוָה יֹצְרִי מִבֶּטֶן
לְעֶבֶד לוֹ לְשׁוֹבֵב יַעֲקֹב אֵלָיו וְיִשְׂרָאֵל
לֹא יֵאָסֵף וְאֶכְבַּד בְּעֵינֵי יְהוָה וֵאלֹהַי הָיָה
עֻזִּי׃ ו וַיֹּאמֶר נָקֵל מִהְיוֹתְךָ לִי עֶבֶד לְהָקִים
אֶת־שִׁבְטֵי יַעֲקֹב וְנִצְּרֵי יִשְׂרָאֵל לְהָשִׁיב
וּנְתַתִּיךָ לְאוֹר גּוֹיִם לִהְיוֹת יְשׁוּעָתִי עַד־
קְצֵה הָאָרֶץ׃ ז כֹּה אָמַר־יְהוָה גֹּאֵל יִשְׂרָאֵל
קְדוֹשׁוֹ לִבְזֹה־נֶפֶשׁ לְמִתְעַב גּוֹי לְעֶבֶד
מֹשְׁלִים מְלָכִים יִרְאוּ וָקָמוּ שָׂרִים וְיִשְׁתַּחֲווּ
לְמַעַן יְהוָה אֲשֶׁר נֶאֱמָן קְדֹשׁ יִשְׂרָאֵל
וַיִּבְחָרֶךָ׃ ח כֹּה אָמַר יְהוָה בְּעֵת רָצוֹן
עֲנִיתִיךָ וּבְיוֹם יְשׁוּעָה עֲזַרְתִּיךָ וְאֶצָּרְךָ
וְאֶתֶּנְךָ לִבְרִית עָם לְהָקִים אָרֶץ לְהַנְחִיל
נחלות

תרגום

תוּשְׁבַּחְתָּא חוּוּ וּבַסְּרוּ דָא אַפְקוּדָא עַד סְיָפֵי אַרְעָא אָמְרוּ פֻּרְקָן יְיָ עַבְדּוֹהִי דְּבֵית יַעֲקֹב׃ כא וְלָא אַצְחִנוּן בְּחָרְבָתָא דַּבְּרִנּוּן מַיָא מִטִּינְרָא אַפֵּיק לְהוֹן וּבַזַע טִינְרָא וְגַגּוּדוּ מַיָא׃ כב לֵית שְׁלָם אָמַר יְיָ לְרַשִׁיעַיָא׃

א קַבִּילוּ נַגְוָן לְמֵימְרִי וְאָצִיתוּ מִלְּבָּוָן מַרְחִיק יְיָ עַד לָא הֲוַיְתִּי זַמְנָנִי מִמְּעֵי אִמִּי אִדְּכַר שְׁמִי׃ ב וְשַׁוִּי פִּתְגָמוֹהִי בְּפוּמִי כַּחֲרֶב חֲרִיפָא בְּטֻלַּל גְּבוּרְתֵּיהּ אַגֵּן עָלַי וְשַׁוַּנִי כְּגִיר בְּחִיר דִּי בְּבֵית אֲגַנֵּן מְסַתֵּר׃ ג וַאֲמַר לִי עַבְדִּי אַתְּ יִשְׂרָאֵל דְּבָךְ אֶשְׁתַּבַּח׃ ד וַאֲנָא אֲמַרִית לְרֵיקָנוּ גְלֵי קֳדָם יְיָ וַאֲגַר עוֹבָדַי לְעַבְדָּא פְּלַח קֳדָמוֹהִי לְאַתְבָא יִשְׂרָאֵל לְוָתֵהּ לָא אִתְכְּנַשׁ וַאֲנָא מְתַיְקַר בְּעֵינֵי יְיָ וַאֲלָהִי הֲוָה תֻּקְפִּי׃ ה וּכְעַן אָמַר יְיָ דְּאַתְקָנָנִי מִמְּעַיִן לְמֶהֱוֵי עַבְדָּא לֵהּ לְאָתָבָא שִׁבְטֵי יַעֲקֹב וְיִשְׂרָאֵל לָא אִתְכְּנַשׁ וַאֲנָא מְתַיְקַר בְּעֵינֵי יְיָ וַאֲלָהִי הֲוָה תֻּקְפִּי׃ ו וַאֲמַר זְעֵיר מִן דְּהֲוָיַת לִי עַבְדָּא לְקָיְמָא יָת שִׁבְטֵי יַעֲקֹב וּלְאָתָבָא יָת אֲתָרֵי יִשְׂרָאֵל לַאֲקִמָא וַיְתִיתָךְ לְאוֹר עַמְמִין לְמֶהֱוֵי פֻּרְקָנִי עַד סְיָפֵי אַרְעָא׃ ז כְּדֵן אָמַר יְיָ פְּרַקְיָה דְּיִשְׂרָאֵל קַדִּישֵׁיהּ לְדִבְסִרִין בֵּינֵי עַמְמַיָא לְדַמְטַלְטְלִין בֵּינֵי מַלְכְוָתָא לְדַהֲווּ עָבְדִין לְשַׁלְטוֹנִין לְהוֹן מַלְכִין יֶחֱזוּן וִיקוּמוּן רַבְרְבִין וְיִסְגְּדוּן בְּדִיל יְיָ דְּמְהֵימָן קַדִּישָׁא דְּיִשְׂרָאֵל וַאֲתַרְעֵי בָּךְ׃ ח כְּדֵן אָמַר יְיָ בְּעִדָּן רְעוּתִי אֲנָא מְקַבֵּל צְלוּתָכוֹן וּבְיוֹם עֲקָא אֲנָא מְקַיֵּם פּוּרְקָן וְסָעַד לְכוֹן וַאֲתַקְנָנָךְ וַאֲתַנְיָנָךְ לְקוּם עַם לְאַקְמָא צַדִּיקָיָא שָׁבְיָין. בְּעַפְרָא לְאַחְסָנָא יָרִיתָן דְּצַדְּיָן׃

ישעיה מט קא

לְעֶבֶד לוֹ לְשׁוֹבֵב יַעֲקֹב אֵלָיו וְיִשְׂרָאֵל
לֹא יֵאָסֵף וְאֶכְבַּד בְּעֵינֵי יְהוָה וֵאלֹהַי הָיָה
עֻזִּי׃ ו וַיֹּאמֶר נָקֵל מִהְיוֹתְךָ לִי עֶבֶד לְהָקִים
אֶת־שִׁבְטֵי יַעֲקֹב וְנִצְּרֵי יִשְׂרָאֵל לְהָשִׁיב
וּנְתַתִּיךָ לְאוֹר גּוֹיִם לִהְיוֹת יְשׁוּעָתִי עַד־
קְצֵה הָאָרֶץ׃ ז כֹּה אָמַר־יְהוָה גֹּאֵל יִשְׂרָאֵל
קְדוֹשׁוֹ לִבְזֹה־נֶפֶשׁ לְמִתְעַב גּוֹי לְעֶבֶד
מֹשְׁלִים מְלָכִים יִרְאוּ וָקָמוּ שָׂרִים וְיִשְׁתַּחֲווּ
לְמַעַן יְהוָה אֲשֶׁר נֶאֱמָן קְדֹשׁ יִשְׂרָאֵל
וַיִּבְחָרֶךָ׃ ח כֹּה אָמַר יְהוָה בְּעֵת רָצוֹן
עֲנִיתִיךָ וּבְיוֹם יְשׁוּעָה עֲזַרְתִּיךָ וְאֶצָּרְךָ
וְאֶתֶּנְךָ לִבְרִית עָם לְהָקִים אָרֶץ לְהַנְחִיל
ונצורי ק׳ נחלות

תרגום

לְאַתְבָא דְּבֵית יַעֲקֹב לְפִוּלְחָנֵיהּ וְיִשְׂרָאֵל לְדַחֲלָתֵיהּ יִתְקְרַב וַיְקַרְנָא קֳדָם יְיָ וּמֵימַר אֱלָהִי הֲוָה בְּסַעְדִּי׃ ו וַאֲמַר הֲזֵעִיר לְכוֹן דְּאַתּוּן מִתְקְרְנָן עַבְדִּי לְאַקְמָא יָת שִׁבְטֵי יַעֲקֹב וְנָטְרֵי יִשְׂרָאֵל לְאָתָבָא וְנַתַּתִּיךְ לְאוֹר גּוֹיִם לִהְוֹת יְשׁוּעָתִי עַד־קְצַה הָאָרֶץ׃ ז כֵּן אָמַר־יְהוָה גֹּאֵל יִשְׂרָאֵל קַדִּישֵׁיהּ לְבִזְוַת נַפְשָׁא לְמִתְעַב גּוֹי לְעַבְדָּא מַשְׁלְטָנִין מַלְכִין יְחַזּוּן וְיָקוּמוּן שַׁלִּיטִין וְיִסְגְּדוּן בְּדִיל יְיָ דְּמְהֵימָן קַדִּישָׁא דְּיִשְׂרָאֵל דְּאִתְרְעֵי בָּךְ׃ ח כְּדֵן אָמַר יְיָ בְּעִדָּן רְעוּתִי עָנֵיתָךְ וּבְיוֹם יְשׁוּעָה עֲזַרְתִּיךְ וְאֶצָּרְךָ וְאֶתֶּנְךָ לִבְרִית עַם לְאַקָּמָא אַרְעָא לְאַחְסָנָא יָרִיתָא דְּצַדִּיקָיָא שָׁבְיָא׃

ת״א כה אמר ה׳ תענית א׳ יד סנהדרין יא קכ׳ : בעת רצון ברכות א׳ ח סנהדרין יא יב :

רש״י

(ו) נקל מהיותך וגו׳ . מתנה קטנה היא בעיני שתהא לך זאת לבדה שתהא לי עבד להקים את יעקב ולהשיב אלי נצורי ישראל. והגני מוסיף לך דעת ונתתיך לאור גוים . להגבה על מפלתה של בבל שהיא שמח׳ לכל העולם : ונצורי ישראל . כמו (משלי ז) ונצורה לב שלבם מוקף יצר הרהורי עבירה כעיר נצורה מצור הגרים עליה : (ז) לבזה נפש . נפש בזויה לישראל שהם בזויים : למתעב גוי . למי שהגוי מתעב ומתנה עבד למושלים עליו : מלכים יראו . מתנה קטנה היא בעיני שתהא לך זאת לבדה שתהא לי עבד להקים את יעקב ולהשיב אלי נצורי ישראל. והגני מוסיף לך דעת ונתתיך לאור גוים . אשר נאמן . לשמור הבטחתו שהבטיח לאברהם על המלכיות כעין שנאמר והנה תנור עשן וגו׳ (בראשית טו) : קדוש ישראל. הוא ויכחרך: (ח) בעת רצון. בעת תפלה *) שתהא מתרצ׳ ומתפייס לפני : ביום ישועה . שתהא נרין ליושעה . ואצרך. ואשמרך : לברית עם . להיות עם ברית לי : להקים ארץ. ארץ ישראל הבטחתי לי בכל הארצות: לאמר

מצודת דוד

בעיני וכן היה לי למעין ולחזק : (ו) ויאמר . כ׳ אמר לי מתנה קלה היא בעיני ממה שתהיה לי עבד בדבר זה לבד להקים את שבטי יעקב להיות עומדים בתמותתם ולהשיב אליו בתשובה את ישראל המוקפים בסבתת פתויי הילה״ר כעיר נצור׳ המוקפת בנייסות : ונתתיך . אלא עוד מתנה גדולה אוסיף לך כי אתן אותך מתנבא ומבשר על הגאולה העתידה אשר תהיה לאור כל העמים כי אז כולם ילכו באור ה׳ להאמין בו להיות אז תשועתי מקצה הארץ עד קצהו כי כולם יהיו מושיעים בתשועת ה׳ : (ז) לבזה נפש. על ישראל שנעשו בזוי בעיני העכו״ם : למתעב גוי . על מי שזולת מתועב לכל גוי : לעבד משלים . על מי שהוא עבד להרבה מושלים כי כל אומה ולשון מושלים בו : מלכים יראו וקמו . בעת הגאולי כשיראו אותו המלכים יקומו מפניו ובלשון הסרים ישתחוו לו : למען ה׳ . ר״ל לא למענכם יעשו הכבוד הזה כי״א למען ה׳ אשר נאמן בהבטחתו שהבטיח להיות עמהם וכמ״ש יחזקיה עשרה אמות ונו׳ לאמר ללכה עמהם כי שמעו אלהים עמהם (זכריה ח) : קדוש . למען קדוש ישראל אשר בחר בך וכפל הדבר במ״ש : (ח) בעת רצון . בעת שתעשה רצוני אענה לך בזעקתך בעבור הצרה הבאה : וביום ישועה . וביום שתהא צריך לישועה אשר אצרה אשמור לך וכפל הדבר במ״ש : ואצרך . בכל דור אשמרך מן הכליה ואתנך להיות עם בריתי להיות בריתי עמך עד עולם ולהקים על תלה את הארץ המיוחדת הוא לארץ ישראל ולהנחיל לך את הנחלות שהיו

הגהות מכ״י ברשי״ *) שתתי׳ מתרצ׳ ומתפיים . (כשתתה מרצה ומפיים) :

מצודת ציון

ויקיף כמו כעיר נצורה (לעיל ח) : (ח) עניתיך . תלי עניים ותשוב : (ט) הגלו . תלי גלוי : שפיים. כן נקרא המקומות

מצודת דוד

עבדו יעקב . את עבדו יעקב : (כא) ולא צמאו. לא ילמאו בדרך עם כי יוליך אותם במקומות חרבות וצוממות כי יציף לסם מים מן הצור וימלאו ארוות למאוסם : ויבקע צור . כפל הדבר במ״ש : (כב) אין שלום וכו׳ . ר״ל אלה הטובה תהיה לישראל אל להבבליים הרשעים אין שלום אמר ה׳ עליהם וכאומר ולזה ישלח כורש את ישראל מהבבל ויאמיד את הבבלים כי כן גזרת המקום :

מט (א) שמעו איים . יושבי איי הים : מרחוק . היושבים מרחוק : מבטן קראני . מעת היותי בבטן אמי עליהן פורעניות : החביאני . לבל יוכלו להרע לי : לחץ ברור . להוכיח את הרשעים ולהכנעות הסתירני . ר״ל היה לי לתחסה מן הרשעים ולפי שהשיל עלמו לחץ אמר לשון הנופל בחלים : (ג) עבדי אתה . מזומן אתה לשליחותי כעבד לאדון : ישראל . הרי אתה לפני בכל המון ישראל אשר אתפאר בך כמו בכולם : (ד) ואני אמרתי : וכו׳ . כפל הדבר במ״ש : אכן . אבל באמת משפט גמולי הוא עם ה׳ ופלס יפלס הוא״ל ועשיתי את שלי : ופעולתי . שכר פעולתי הוא עם אלהי וכפל הדבר במ״ש : (ה) ועתה אמר ה׳ וכו׳ . ר״ל כי אחר הבטן יצר אותי לשוב אליו לעבד לנגד בשליחתו אמר לי עתה להשיב אליו את יעקב בתשובה ולאסוף אליו ישראל להאמין בו ובעבור זה אהיה נכבד בעיני ה׳ ואף היה חזקי לבל יוכלו הרשעים להרע לי ובאומר כאשר חשבת בתחבולה כן אמר לי שאף אם לא תועיל אהיה נכבד

תרגום

לאתבא

רש״י

שלא יהיו כדבר הזה לרוב : (כב) לרשעים . לנבוכד נצר וזרעו :

מט (א) מבטן קראני . משאני בבטן עלתה לפניו במחשבה להיות שמי ישעיה להבטיח ישועות ונחמות : (ב) וישם פי כחרב חדה . להוכיח את הרשעים ולהתנבאות עליהם פורענות . בצל ידו היה מגני אחד : (כא) בחרבות . מלשון חורבה ושממון : הזיל . מלשון הזלה ונטיפה : ויזובו . מלשון זיבה ונטיפה כמו זב עמקך (ירמיה מט) :

מט (ב) חדה . תחודה ושמונה . החביאני . מלי מחבואה ומסתור : ברור . נקי מן החלודה : באשפתו . כן נקרא ארתה הקלים כמו עליו תרגם אשפה (איוב לי״ט) : (ה) לשובב . מלשון השבה : יאסף . עניין הכנסה : עזי . חזקי : נקל . מלשון קל : ונצורי . מלשון מצור וויקיף

מצודת ציון

קרא שמי ישעיה לרמז שהנבא ישועות : ממעי וכו׳ . כפל הדבר במ״ש : (ב) כחרב חדה . להוכיח את הרשעים ולהכנעות : לחץ ברור . לבל יוכלו להרע לי : באשפתו . מזומן לאתו בשליחותי כעבד לאדון : ישראל . הרי אתה לפני בכל המון ישראל אשר אתפאר בך כמו בכולם : (ד) ואני אמרתי : וכו׳ . כפל הדבר במ״ש : אכן . אבל באמת משפט גמולי הוא עם ה׳ ופלס יפלס הוא״ל ועשיתי את שלי : ופעולתי . שכר פעולתי הוא עם אלהי וכפל הדבר במ״ש : (ה) ועתה אמר ה׳ וכו׳ . ר״ל כי אחר הבטן יצר אותי לשוב אליו לעבד לנגד בשליחתו אמר לי עתה להשיב אליו את יעקב בתשובה ולאסוף אליו ישראל להאמין בו ובעבור זה אהיה נכבד בעיני ה׳ ואף היה חזקי לבל יוכלו הרשעים להרע לי ובאומר כאשר חשבת בתחבולה כן אמר לי שאף אם לא תועיל אהיה נכבד

נְחָלוֹת שֹׁמֵמוֹת׃ ט לֵאמֹר לָאֲסוּרִים צֵאוּ
לַאֲשֶׁר בַּחֹשֶׁךְ הִגָּלוּ עַל־דְּרָכִים יִרְעוּ וּבְכָל־
שְׁפָיִים מַרְעִיתָם׃ י לֹא יִרְעָבוּ וְלֹא יִצְמָאוּ
וְלֹא־יַכֵּם שָׁרָב וְשָׁמֶשׁ כִּי־מְרַחֲמָם יַנְהֲגֵם
וְעַל־מַבּוּעֵי מַיִם יַנְהֲלֵם׃ יא וְשַׂמְתִּי כָל־
הָרַי לְדָרֶךְ וּמְסִלֹּתַי יְרֻמּוּן׃ יב הִנֵּה אֵלֶּה
מֵרָחוֹק יָבֹאוּ וְהִנֵּה־אֵלֶּה מִצָּפוֹן וּמִיָּם וְאֵלֶּה
מֵאֶרֶץ סִינִים׃ יג רָנּוּ שָׁמַיִם וְגִילִי אָרֶץ
יִפְצְחוּ הָרִים רִנָּה כִּי־נִחַם יְהוָה עַמּוֹ וַעֲנִיָּיו
יְרַחֵם׃ יד וַתֹּאמֶר צִיּוֹן עֲזָבַנִי יְהוָה וַאדֹנָי
שְׁכֵחָנִי׃ טו הֲתִשְׁכַּח אִשָּׁה עֻלָּהּ מֵרַחֵם
בֶּן־בִּטְנָהּ גַּם־אֵלֶּה תִשְׁכַּחְנָה וְאָנֹכִי לֹא
אשכחך יפצחו ק׳
אֶשְׁכָּחֵךְ׃ טז הֵן עַל־כַּפַּיִם חֲקַקְתִּיךְ חוֹמֹתַיִךְ
נֶגְדִּי תָמִיד׃ יז מִהֲרוּ בָנַיִךְ מְהָרְסַיִךְ
וּמַחֲרִיבַיִךְ מִמֵּךְ יֵצֵאוּ׃ יח שְׂאִי סָבִיב עֵינַיִךְ
וּרְאִי כֻּלָּם נִקְבְּצוּ בָאוּ־לָךְ חַי־אָנִי נְאֻם־
יְהוָה כִּי כֻלָּם כָּעֲדִי תִלְבָּשִׁי וּתְקַשְּׁרִים
כַּכַּלָּה׃ יט כִּי חָרְבֹתַיִךְ וְשִׁמְמֹתַיִךְ וְאֶרֶץ
הֲרִסָתֵךְ כִּי עַתָּה תֵּצְרִי מִיּוֹשֵׁב וְרָחֲקוּ
מְבַלְּעָיִךְ׃ כ עוֹד יֹאמְרוּ בְאָזְנַיִךְ בְּנֵי שִׁכְּלָיִךְ
צַר־לִי הַמָּקוֹם גְּשָׁה־לִּי וְאֶשְׁבָּה׃ כא וְאָמַרְתְּ
בִּלְבָבֵךְ מִי יָלַד־לִי אֶת־אֵלֶּה וַאֲנִי שְׁכוּלָה
וְגַלְמוּדָה גָּלָה וְסוּרָה וְאֵלֶּה מִי גִדֵּל הֵן
אֲנִי נִשְׁאַרְתִּי לְבַדִּי אֵלֶּה אַיֵּפֹה הֵם׃
כב כֹּה־אָמַר אֲדֹנָי יְהוִה הִנֵּה אֶשָּׂא אֶל־
גוים
גַּלְיָא וְמִטַּלְטְלָא וְאִלֵּין מַן רַבִּי הָא אֲנָא אִשְׁתַּאֲרִית
בִּלְחוֹדַי אִלֵּין הַיְכָא הֲווּ׃ כב כְּדֵנָן אָמַר יְיָ אֱלָהִים הָא אֶגְלֵי בְּעַמְמַיָּא גְּבוּרָתִי
ועל

ט לְמֵימַר לְדַאֲסִירִין בֵּינֵי עַמְמַיָּא פּוּקוּ וּלְדַעֲגָגָן בֵּינֵי מַלְכֻוָתָא כַּד בְּקִבְלָא אִתְגְּלוּ לְנַהוֹר עַל אֲרְחָן יִשְׁרוּן וּבְכָל נְגִדִין בֵּית מֵשְׁרַיְיהוֹן׃ י לָא יְכָפְנוּן וְלָא יִצְחוּן וְלָא יַלְקְנוּן שְׁרָבָא וְשִׁמְשָׁא אֲרֵי דַּעְתִּיד לְרַחֲמָא עֲלֵיהוֹן וְדַבְּרִנוּן וְעַל מַבּוּעֵי מַיִן יַשְׁרְנוּן׃ יא וַאֲשַׁוֵּי כָּל טוּרַיָּא כְּבִישִׁין וְקָדְמֵיהוֹן לְאוֹרַח וְכִבְשָׁיָא יְרוּמוּן׃ יב הָא אִלֵּין מֵרְחִיק יַיְתוּן וְהָא אִלֵּין מִצְפּוּנָא וּמִמַּעֲרְבָא וְאִלֵּין מֵאַרְעָא דְרוֹמָא׃ יג שַׁבְּחוּ שְׁמַיָּא וְדוּצוּ אַרְעָא וּבְעוּ טוּרַיָּא תּוּשְׁבַּחְתָּא אֲרֵי עֲתִיד יְיָ וַאֲמַרַת צִיּוֹן סַלִּיק יד דְּתִתְנְשֵׁי אִתְּתָא בְּרַהּ מִלְּרַחֲמָא עַל בַּר מְעָהָא מְתִיבָא בְּגִישְׁתָּא דְּיִשְׂרָאֵל וַאֲמַרַת אִם לֵית קָדְמוֹהִי אִתְנַשָּׁאָה דִּלְמָא לָא מִתְנַשֵּׁי לִי יַת דַּעֲבַדִית עֲגַל דְּדַהַב אָמַר לָהּ גְּבִיָּא אַף אִלֵּין אִתְנַשְּׁיָן מִתִּיבָא וְאָמְרָה לֵיהּ אִם אִית קָדְמוֹהִי אִתְנַשָּׁאָה דִּלְמָא מִתְנַשֵּׁי לִי יַת דַּאֲמַרַת בְּסִינַי נַעֲבִיד וּנְקַבֵּיל מְתִיב וַאֲמַר לָהּ מֵימְרִי לָא
ירחקוך

תולדות אהרן

לא ירעבו קמח ח לב מליעא ט קז סנהדרין יא לב . ותאמר ציון ברכות ה לד . התשכח אשה עזורה פרשת אחרי מות.

רש״י

(ט) לאמר לאסורים צאו . לעם אשר אומר לאסירי גולה לאו : שפיים · ת״י נגדן . נחלי מים: (י) שרב · חום: (יא) ושמתי כל הרי לדרך . כלפי שאמר על ידי מורבנות (לעיל לג) שבת עובר אורח עכשיו ישובו וילכו בו עוברים ושב״ם : ומסלתי ירומון · כלפי שאמר (שם) נשמו מסילות

מצודת ציון

המקומות הגבוהים והגדולים לא שפ״ם (ירמיי ד) : (י) שרב. עניין חמימות ויובש כמו ומי׳ הסרב לאגם (לעיל י״ח) : מבועי. ע״ין מקום ומעין כמו לתבועי מים (שם) : ינהלם . עניין הליכה כמו נהלת בעזך (שמות ט״ו) : (יא) ומסלתי . מלשון מסילה ודרך : ירומון . מלשון הרמה והתנשאות : (יב)סינים. נקרא כן ע״ד היושבים שמה כמ״ש ואת הערקי ואת הסיני (בראשית י) : (יג) וגילי . עניין שמח : יפצחו. עניין פתחון פה בהרמת קול וכן פלחי רנה ולהלי (לקמן נ״ד)(עו) עולה.

עניון

ויונהלם במקום מבועי מים וירוו למחוסם : (יא) לדרך . ר״ל לדרך בכוסה . ומסילותי . המסילות שאוליך אותם בכסה ירומו מקומות הנעמוקים שבכסה למען יהי׳ שוה ויפר ומוא ללכת בכסה : והוה פלח המורה ולפי שלח״י משוכה מקו הטוב ולמערב לזה קרא פלח המזרח רחוק : סינים . הוא פלח הדרום כן ת״י : (יג) רנו שמים וכו׳. ציון . הנה ציון תתבונו לומר כי עזב אותי ונשכח כי :

(יב) הנה אלה . מקצת הבנים לא״י יבואו ממקום רחוק והוא פלח המערב ולפי שלח״י משוכה מקו הטוב ולמערב לזה קרא פלח המזרח רחוק : ומים . מפלח המערב : מארץ הוא ענין מלילה ור״ל הרבה שמח יהי׳ בעולם : (יד) ותאמר (עו) התשכח . כלומר הנה לא כן היא כי הלא התשכח אשה

יְרַחֲקֻנָךְ׃ טז הָא כְּדֵעַל
יְדִין אַתְּ צַיְרָא קָדְמַי
שׁוּרָךְ לְקִבְלִי תְּדִירָא׃
יז יוֹחוּן בְּנָיִכִי הַרְבָּתְיָךְ
מְפַגְּרָךְ וּמְחָרְבָךְ מִנָּיִךְ
יִגְלוּן׃ יח זְקוֹפִי רְוִשְׁיָךְ
סְחוֹר סְחוֹר עֵינָךְ וַחֲזָא כָּל
בְּנַי עַם גָּלוּתָיִךְ מִתְכַּנְּשִׁין
וְאָתָן לְגַוָּיִךְ קַיָּם אֲנָא אֲמַר
יְיָ אֲרֵי כּוּלְהוֹן לִיךְ כְּלִבּוּשׁ
דְּיָקָר וְעוֹבְדֵיהוֹן בְּגַוָּךְ
כְּקִשּׁוּט כַּלָּתָא׃ יט אֲרֵי
חֲרָבָתְיָךְ וְצַדְיוּתָךְ וַאֲרַע
מְפַגְּרוּתָיִךְ אֲרֵי כְּעַן
תִּדְחֲקֵן מֵיתָב וְיִתְרַחֲקוּן
מְסַלְּעָמָךְ׃ כ מִכְּעַן יֵמְרוּן
חַד חַד בְּגַוָּיִךְ בְּנֵי עַם
גַּלְוָתִיךְ עָקַר לִי אַתְרָא רְוַח
לִי וְאֵיתַב׃ כא וְתֵימְרוּן
בְּלִבָּיִךְ מַן רַבִּי לִי יַת
אִלֵּין וַאֲנָא תְּכֵלָא וִיחִידָא
בְּלַחוֹדַי אִלֵּין הַיְכָא הֲווּ׃ כב כְּדֵנָן אָמַר יְיָ אֱלָהִים הָא אֶגְלֵי בְּעַמְמַיָּא גְּבוּרָתִי

אֶשְׁכָּחֵךְ׃ טז הֵן עַל־כַּפַּיִם חֲקַקְתִּיךְ חוֹמֹתַיִךְ
נֶגְדִּי תָמִיד׃ יז מִהֲרוּ בָנַיִךְ מְהָרְסַיִךְ
וּמַחֲרִיבַיִךְ מִמֵּךְ יֵצֵאוּ׃ יח שְׂאִי סָבִיב עֵינַיִךְ
וּרְאִי כֻּלָּם נִקְבְּצוּ בָאוּ־לָךְ חַי־אָנִי נְאֻם־
יְהוָה כִּי כֻלָּם כָּעֲדִי תִלְבָּשִׁי וּתְקַשְּׁרִים
כַּכַּלָּה׃ יט כִּי חָרְבֹתַיִךְ וְשִׁמְמֹתַיִךְ וְאֶרֶץ
הֲרִסָתֵךְ כִּי עַתָּה תֵּצְרִי מִיּוֹשֵׁב וְרָחֲקוּ
מְבַלְּעָיִךְ׃ כ עוֹד יֹאמְרוּ בְאָזְנַיִךְ בְּנֵי שִׁכְּלָיִךְ
צַר־לִי הַמָּקוֹם גְּשָׁה־לִּי וְאֶשְׁבָּה׃ כא וְאָמַרְתְּ
בִּלְבָבֵךְ מִי יָלַד־לִי אֶת־אֵלֶּה וַאֲנִי שְׁכוּלָה
וְגַלְמוּדָה גָּלָה וְסוּרָה וְאֵלֶּה מִי גִדֵּל הֵן
אֲנִי נִשְׁאַרְתִּי לְבַדִּי אֵלֶּה אַיֵּפֹה הֵם׃
כב כֹּה־אָמַר אֲדֹנָי יְהוִה הִנֵּה אֶשָּׂא אֶל־

על בן בטנה : גם אלה תשכחנה . אפילו אם אלה תשכחנה אכזי לא אשכחך : (טז) על כפים . על כפי רואה אני כאילו את מקוקה על כפי לראותך ולזכרך תמיד . ד״א על כפים מעל עניני כבוד כמו (איוב לב) על כפים כסה אור : (יז) מהרו בניך. לשוב : (יט) תצרי מיושב . תהי לרה מרוב

מצודת דוד

עולה וכי הקשה לבם מלרחם בן בטנה : גם אלה תשכחנ׳. אף אם יתבן בשום פעם שהשכחנה גם אלה אולם אזכי לא אשכחך : (טז) חקותיך . זכור אתה לפני כאלו חקקתיך על כפי : נגדי תמיד . לזכור בכם לטובה : מהרו בניך . יזהר מהרס שבתו בני ציון את הרסם משאבתם אזי : מהרסיך . המהרסים והמחריבים אותך ילאו ממך ר״ל הרשעים שבקרבך הם שגבו ההרים והחורבן ולא מחאי יצאה הרעה : (יח) שאי סביב עיניך . כאלו לציון יאמר ראי איך כלן בכיך נקבצו באו אליך : כעדי תלבשי . התפאר בהם כמלבוש של קשוט : ותקשרים . הקשור אותך בצואריך לנוי בקשורי כלה והם חוטי המשי שקושרת בהם שערה : (יט) כי הרבותיך וכו׳. ר״ל כי דחקת חרבותיך ושוממותיך וכו׳ לא תדאגי עוד כי עתה יהיו כולם מיושבות עד שתהי׳ ארה ודחוק מרוב יושבים : ורחקו מבלעיך . המשחיתים אותך יהיו מרוחקים בקלה הארץ ולא יבואו בגבולך : (כ) יאמרו באזניך . ר״ל בחזיק תשמע אשר יאמרו הבנים אשר היית שבולה מהם : נשה לי . אחזר יאמר לאחיו נשה הלאם בעבורי שאוכל לשבת גם אני : (כא) מי יולד וכו׳. ר״ל מהיכן באו עם רב כזה ואני שכולה . הלוא זה ימים רבים הייתי שבולה מהם ויתידות : גולה וסורה . הלא בני גלו וסרו ממני : אלה אים׳ הם . הלא הבאים מלאתה מקום באו : (כב) אשא

הגהות מכ״י ברש״י*) יהי לכם המקום לר ״ (יהי לכם המקום לר)

רש״י

יושבים שיבאו לתוכך*) יהי להם המקום לר מלבנות להם בתים : (כ) בני שכוליך . בנים שהיית שבול׳ בהם : נשה לי . התקרב לגד אחר בשבילי ואשבה : (כא) גלמודה . שולד״א בלע״ז : וסורה · מוסרת מכל אדם הכל אומרים עלי סורו ממנה: (כב) ידי נסי . סימן להביא גליות . נסי . פורק״א בלע״ז

מצודת ציון

עניון ולד רך כמו מפי עוללים ויונקים (תהלים ח) (טז)כפים. כף היד : חקותיך. מלי׳ חקיק׳ : (יח) כעדי . עניין תכשיט יפה : (יט) חריסיתך . מלי׳ הרס׳ ומתלי׳ : תצרי . מלשון לר ודחוק : מבלעיך . עניין הבתה׳ כמו בלע כל אדמותיה (איכ׳ ב) : (כ) שכוליך . מי שבנין אבודים ממנו קרוי שכול כמו כדוב שכול (הושע י״ג) : נשה לי . התרחק בעבורי : (כא) וגלמוד׳. יחידית מבלי אנשים וכן בלילי הטוא יסי׳ גלמוד (איוב ג) : אים׳. כמו מתים׳ והמלה הבאה יורה על שאלת המקום כמו איפה הם רועים (בראשית ל״ז) : (כב) נסי. הוא

גוֹיִם יָדִי וְאֶל־עַמִּים אָרִים נִסִּי וְהֵבִיאוּ
בָנַיִךְ בְּחֹצֶן וּבְנֹתַיִךְ עַל־כָּתֵף תִּנָּשֶׂאנָה׃
כג וְהָיוּ מְלָכִים אֹמְנַיִךְ וְשָׂרוֹתֵיהֶם מֵינִיקוֹתַיִךְ
אַפַּיִם אָרֶץ יִשְׁתַּחֲווּ־לָךְ וַעֲפַר רַגְלַיִךְ יְלַחֵכוּ
וְיָדַעַתְּ כִּי־אֲנִי יְהוָה אֲשֶׁר לֹא־יֵבֹשׁוּ קֹוָי׃
כד הֲיֻקַּח מִגִּבּוֹר מַלְקוֹחַ וְאִם־שְׁבִי צַדִּיק
יִמָּלֵט׃ כה כִּי־כֹה ו אָמַר יְהוָה גַּם־שְׁבִי
גִבּוֹר יֻקָּח וּמַלְקוֹחַ עָרִיץ יִמָּלֵט וְאֶת־יְרִיבֵךְ
אָנֹכִי אָרִיב וְאֶת־בָּנַיִךְ אָנֹכִי אוֹשִׁיעַ׃
כו וְהַאֲכַלְתִּי אֶת־מוֹנַיִךְ אֶת־בְּשָׂרָם וְכָעֲסִיס
דָּמָם יִשְׁכָּרוּן וְיָדְעוּ כָל־בָּשָׂר כִּי אֲנִי יְהוָה
מוֹשִׁיעֵךְ וְגֹאֲלֵךְ אֲבִיר יַעֲקֹב׃

כה

כה אֲרֵי כְּדֵן אָמַר יְיָ אַף דִּשְׁבוּ גִּבְּרִין אֲתִיב וְדֵעוּ
פּוּרְעָנוּתָךְ אֶנָא אִתְפְּרַע וַית בְּנָךְ אֶנָא אֶפְרוֹק׃
עֲדָאָה דַעְדָא מִנָּךְ עֲשָׁן גִּבְּרָא יִתְגַּסִּיב מִנֵּיהּ וְשִׁבְיָא
גִּיוֹתָנָא דַאֲמִיר עָרוּד בְּאֶנָשָׁא יִשְׁתַּיְזִיב
וַית בְּנָךְ אֶנָא אֶפְרוֹק׃ כו וַאֲתַן יַת בְּסַר דַּהֲווֹ מוֹנָן לִיךְ מֵיכַל לְכָל עוֹפָא
דִשְׁמַיָא וּכְמָא דְמִתְרְוָן מֵחֲמַר מַרְיַת בֵּן חַיַת בָּרָא מִדְּמְהוֹן תִּתְרְוֵי וְיִדְעוּן כָּל
בְּסַרָא אֲרֵי אֶנָא יְיָ פָּרְקִיךְ וּמְשֵׁזְבִיךְ תַּקִּיפָא דְיַעֲקֹב׃

כדנן

ת"א: והיו מלכים זנחיים יב.

רש"י

כמו וכנס על הגבעה (לעיל ג) והוא סימן קיבוץ ומוחנין ברחשה בגד: בחוצן. חיסלסלמי"ח בלש"ז ודומה לו בעזרא וגם אני חלני נערתי (נחמיה ה): (כד) היוקח מגבור מלקוח. כסבוריס אם שאי

מצודת ציון

סיא כלונס זקוף ומשימים עליו מפס לרמז: בחוצן. כן יקרא כלי כנגד כמו גם חלני נערתי (נחמיה ה): על כתף. על הכתם: (כג) אומניך. כן יקרא מגדל תעוקת כמו לאשר ישא האומן את היונק (במדבר י"א): יכחבו. עניין לקיקה בלשון וכן כלאוך הטור (שם כב): קוי. מלי תקוה: (כד) מלקוח. כן יקרא שבי הכתמה כמו אם השבי ואת המלקוח (שם לא): (כה) עריץ. חזק כמו כנגבור עריץ (ירמיה כ): (כו) מוניך. עניין קיבוץ ואוכלת דבריס וכן וגר לא תוכה (שמות כב): וכעסים. כוח עניין כתיסה כמו ועסיתם רשעים (מלאכי ג) ונקרא כן יין עוכיס לו רמוניס ע"ש שהמשקה יולא ע"י סחיטה וכתיסה וכן מעסיס רמוני (שיר ח): ישכרון. עניין השתיה יותר מכדי המדה הרחויס: אביר. עניין חוזק:

ספר

המלקוח מיד העריץ: ואת יריבך. עם המריביס כך אריב אני: את המקנחריס אותך כאותה דבריס: את בשרם. לקוס' ביאור אחר שיאכל את בשרס: וכעסים דמם ישכרון.

נ א כֹּה ו אָמַר יְהוָה אֵי זֶה סֵפֶר כְּרִיתֻת
אִמְּכֶם אֲשֶׁר שִׁלַּחְתִּיהָ אַו מִי מִנּוֹשֵׁי אֲשֶׁר־
מָכַרְתִּי אֶתְכֶם לוֹ הֵן בַּעֲוֹנֹתֵיכֶם נִמְכַּרְתֶּם
וּבְפִשְׁעֵיכֶם שֻׁלְּחָה אִמְּכֶם׃
ב מַדּוּעַ בָּאתִי וְאֵין אִישׁ קָרָאתִי וְאַיִן
עוֹנֶה הֲקָצוֹר קָצְרָה יָדִי מִפְּדוּת וְאִם־אֵין־
בִּי כֹחַ לְהַצִּיל הֵן בְּגַעֲרָתִי אַחֲרִיב יָם אָשִׂים
נְהָרוֹת מִדְבָּר תִּבְאַשׁ דְּגָתָם מֵאֵין מַיִם
וָתָמֹת בַּצָּמָא׃ ג אַלְבִּישׁ שָׁמַיִם קַדְרוּת
וְשַׂק אָשִׂים כְּסוּתָם׃ ד אֲדֹנָי יְהוָה נָתַן לִי
לְשׁוֹן לְמוּדִים לָדַעַת לָעוּת אֶת־יָעֵף דָּבָר
יָעִיר ו בַּבֹּקֶר בַּבֹּקֶר יָעִיר לִי אֹזֶן לִשְׁמֹעַ
כלמודים

א כְּדֵן אָמַר יְיָ אַדָּא הִיא אִגַּרַת פִּטּוּרִין דְּיִהֲבִית לְכַנְשְׁתְּכוֹן אֲרֵי אִתְרַחֲקַת אוֹ מַן גְּבַר דִּילֵה חוֹבָא קָדְמַי דְּזַבְּנִית יָתְכוֹן לֵיהּ הָא בְּחוֹבֵיכוֹן אִזְדַּבַּנְתּוּן וּבְמַרְדֵּיכוֹן אִתְרַחֲקַת כְּנִשְׁתְּכוֹן׃
ב מָא דֵין שְׁלַחַת נְבִיֵּי וְלָא תָּבוּ אִתְנַבְּיוּ וְלָא קַבִּילוּ הַאִתְקַפְּדָא אִתְקַפְּדַת גְּבוּרְתִּי מִלְּמִפְרַק וְאִם לֵית קָדְמַי חַיִל לְשֵׁיזָבָא הָא בְּמִזּוּפִיתִי אַחֲרִיב יַמָּא אֶשְׁוֵי נַהֲרֵי מַדְבְּרָא יִסְרוּן נוּנַיְהוֹן מִבְּלִי מַיָּא וְיִמּוּתוּן בְּצָחוּתָא׃
ג אֲכַסֵּי שְׁמַיָּא כְּדִבְקִבְקָא וּכְסָקָא אֶשְׁוֵי כְּסוּתְהוֹן׃
ד יְיָ אֱלָהִים יְהַב לִי לְשַׁן דְּמַלְפִּין דְּהוֹדָעָא לְאַלָּפָא לְצַדִּיקָא דְּמִשְׁלְהָן בְּכֵן בְּצַפַּר בְּצַפַּר מַקְדִּים לְשַׁלְּחָא נְבִיאוֹהִי מָאִים
יתפתחן

תולדות אהרן

לי זה ספר סנהדרין יח קב: מדוע ברכות ח ו ספר הזוה' פרשת תרומה ופרשת ויקרא וס' כי תשא: חלנים שמיס ברכות עכט.

רש"י

דבריס המקנחריס אותך בגידופיהס: וכעסים. מתק יין: דמם ישכרון. כן ישכרון מדמס אותס הרגיליס לשתות דס ומי הס אלו עוף הסמיס כן ת"י: (ג) מדוע באתי. להתקרב אליכס. ואין איש. מכס פונה אלי: (ג) אלביש שמים. לבס הסמיס שרי העכו"ס כשאני בא ליפרע מן האומה:

מצודת דוד

העופות הרחויות לשתות דס ישכרו מדמס כדרך סשותה עסיס והוא עניין מליצה: וידעו וכו'. אז יביטו הכל אשר כ' עושס כל אלה ולא בא במקרס: ונואלך וכו': כפל הדבר במ"ש:
נ (א) אי זה ספר וכו'. כאומר אס אמנס נתתי לס בגט כריתות כמ"ש ואתן את ספר כריתותיס וכו' (ירמיס ג) הכל היס זס הספר אשר שלחתי בס ר"ל נראה בס תפני מס שלחתיס הלא היתה בעבור הפשע כמ"ש אס וא"כ כשהשובו נעקר הכריתות: או מי מנושי. מי הלוה לי דבר מה עד שמכרתי אתכס לו בפרעון החוב: הן בעונותיכם נמכרתם. וא"כ כשתעשו תשובה תהיו נפדין מן האומות. ובפשעיכם. בעבור הפשעיס שלתה הכנסיס שלכס וא"כ בתשובה יהיס נעקר השילוחין: (ב) מדוע באתי. אני בא אתי להתקרב אליכס ואין איס פונה אלי: קראתי. שתשובו אלי ואין מי משיב לי. הקצור. ר"ל וכי אין בי הועלת וכי קצרה ידי מלפדות אתכס: בגערתי. כשאני נוער כיס נעשה חורב ויובש והנהרות נעשות יבשות כמקום מדבר ר"ל אחריב האומות המשליס למי' רביס: תבאש דגתם. קבולת הדגיס תבאש מחסרון המיס כי תמות צמא ותבאש ור"ל אנשי האומות יאבדו ולפי שהם שולי' להרות אמר לשון הנופל ביובש הנהרות. (ג) אלביש שמים. ר"ל אשמיל שרי מעלה של האומות: ושק וכו'. כפל הדבר במ"ש: (ד) ה' וכו'. יעשיס הוא אומר כ' שלאני לנבואות ונתן לי לשון הראוי ללמד: לדעת לעות. להשיב ללמד לפי שעת וזמן את שתאב לשמוע דבר כ' כלהם היעף התאב לשיס: יעיר בבוקר. בכל בוקר היס מעורר אותי ללכת לנבואות: יעיר כי אזן. היס מעורר אזני לשמוע הנבואה כדרך הרב המעורר אזני התלמידים לשמוע אמריו:

מצודת ציון

נ (א) ספר כריתות. גט הכורת ומפריד: אמכם. נכסיא שלכס: מנושי. עניין מלוה כמו כנושה אשר נושה בו (לעיל כ"ד): (ב) הן. כאמת: בגערתי. עניין לעקת מזיפס: אחריב. מלשון חורב ויובש: תבאש. עניין סחרון: (ג) קדרות. סחרות כמו שמש וירח קדרו (יואל ב): (ד) לעות. מלשון עת וזמן: יעף. מלי עייפות ומלאון: יעיר. מלי התעוררות: כלמודים. ר"ל כתלמודים

דבריס אל נוים ידי. לרמז לסס להכניס את ישראל ר"ל אעיר לנס על זאת: ארים נסי. ארומס סס וגס הוא עניין רמז וכמל הדבר כמ"ש: בחוצן. ר"ל יביאוס בכבוד רב: (כג) והיו מלכים. מלכי העכו"ס יעסקו בגדולי בניך: ושרותיהם. נסי הסריס ייניקו את בניך: אפים ארץ. יפלו על פניהס לארץ להשתחוות לך: ועפר רגליך ילחכו. ר"ל יכפפו קומתס עד לארץ ויסיו נראיס כאלו מלחכיס העפר המדבק ברגליך וזהו כמל עניין במ"ש: וידעת. אז תדע שאני ה' ויכולת בידי: אשר לא יבשו קוי. כי המקוס לדבר ואינו בא תתבש לו לבושה: (כד) היוקח. ר"ל הסבורים אתס לומר וכי אפשר לקחת מיד עשו הגבור את המלקוח שגזל: ואם שבי. וכי אפשר להמלט מידו את השבי שגזס את יעקב הצדיק: (כה) כי כה וכו'. ר"ל אכל לא כן הוא כי כה אמר ה' שגזסה אפשר לקחת השבי מיד עשו הגבור ולהמליט מלקוח מיד העריץ: ואת יריבך. עם המריביס כך אריב אני: את בשרם. לקוס' ביאור אחר שיאכל את בשרס: (כו) והאכלתי. לסחיות הרחויות לאכול בשר אחיכל את המקנחריס אותך כאותה דבריס: את בשרם. לקוס' ביאור אחר שיאכל את בשרס: וכעסים דמם ישכרון.

כַּרְמוּדִים׃ ה אֲדֹנָי יְהוָה פָּתַח־לִי אֹזֶן וְאָנֹכִי
לֹא מָרִיתִי אָחוֹר לֹא נָסוֹגְתִּי׃ ו גֵּוִי נָתַתִּי
לְמַכִּים וּלְחָיַי לְמֹרְטִים פָּנַי לֹא הִסְתַּרְתִּי
מִכְּלִמּוֹת וָרֹק׃ ז וַאֲדֹנָי יְהוָה יַעֲזָר־לִי עַל
כֵּן לֹא נִכְלָמְתִּי עַל־כֵּן שַׂמְתִּי פָנַי כַּחֲלָמִישׁ
וָאֵדַע כִּי־לֹא אֵבוֹשׁ׃ ח קָרוֹב מַצְדִּיקִי מִי־
יָרִיב אִתִּי נַעֲמֹדָה יָחַד מִי־בַעַל מִשְׁפָּטִי
יִגַּשׁ אֵלָי׃ ט הֵן אֲדֹנָי יְהוָה יַעֲזָר־לִי מִי־הוּא
יַרְשִׁיעֵנִי הֵן כֻּלָּם כַּבֶּגֶד יִבְלוּ עָשׁ יֹאכְלֵם
י מִי בָכֶם יְרֵא יְהוָה שֹׁמֵעַ בְּקוֹל עַבְדּוֹ
אֲשֶׁר ! הַלַּךְ חֲשֵׁכִים וְאֵין נֹגַהּ לוֹ יִבְטַח
בְּשֵׁם יְהוָה וְיִשָּׁעֵן בֵּאלֹהָיו׃ יא הֵן כֻּלְּכֶם
קדחי

עָתִיד קוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא לְמֶהֱוֵי אָמַר לְעַמְּיָא) מַן
שְׁמַע בְּקָל עַבְדֵּיה נְבִיָא דַּעֲבַד אוֹרַיְתָא בְּעָקָא
וְלֵית זְהוֹר לֵיה מִתְרְחִין בִּשְׁמָא דַיְיָ וּמִסְתְּמִיךְ עַל
יא מְתִיבִין עַמְּיָא וְאָמְרִין קָדְמוֹהִי רְבוֹנָא לָא

ת״א מדני יהוס ספר הזוה׳ פ׳ אחרי מות : מי כמס ברכות ח״ו ספר הזוהר פרשת בלק .

רש״י

הלמודים האמת והנכוחה : (ה) פתח לי אוזן · זהסמיעני אח מי אשלח (לעיל ו) שלחתי אח עמוס והיו קורין אותו פסילוס שלחתי אח מיכה כו׳ כדאיתא בספיקתא דנחמו נחמו : ואנכי לא מריתי . מלילך בשליחותו ולא נסוגותי אחור אלא ואומר הנני שלחני (שם) : (ו) גוי נתתי למכים . הוא אמר לי ישעיה בני סרבניים הם בני טרחניים הם על מנת שלא תכעיס

מצודת ציון

כהלמידים וכן תתוס תורה כלמודי (לעיל ח) : (ה) מריתי · מלי מרי וסרוב : נסוגותי · ענין הסחזרה לאחור כמו ונסוג מחאר׳ אלעימו (לקמן נט) (ו) גוי · גופי כמו גוים שאול (ש״א כ״ח) : ולחיי · כן נקרא המקום שאול בעין : למורטים · ענין תלישת השער כמו ואחרעה משער ראשי (עזרא ט׳) : מכליות · מלי כלימה וחרפה . ורוק . רוק הפה : (ז) כחלמיש · אבן חזק כמו חלמיש למעינו מים (תהלים קי״ד) · (ט) יבלו · מלשון בלוי ורקבון : עש · כן יקרא התולעת האוכל הבגד וכן כבגד יאכלם עש (לקמן נ״א) : (י) נוגה · ענין הארה וזוהר כמו מנוגה נגהו (תהלים י״ח) : וישען · ענין סמיכה : (יא) קדחי · ענין שריפה וכיא

בעל משפטי · מי הרולה לבוא עמי במשפט יגש אליו ויבוא בפיל במ״ש · (ט) הן ה׳ וכו׳ . בחמת ה׳ יעזר לי ומי הוא ל״כ אשר יוכל להרשיע ולחייב אותי : הן כלם . בחמת כל העומדים עלי ירקבו ככגד הארקה · עש יאכלם · לפי שהמשילם לבגד אמר לשון הרופל בבגד : (י) ירא ה׳ : אשר הוא ירא מה׳ ושומע בקול עבדו הנביא : אשר הלך חשכים . אפי׳ הלך בחשכת הארות ועדיין לא מצא האורה והשועה : יבטח בשם ה׳ · שהבטח לו התשועה : וישען : כפל הדבר בח״ש : (יא) הן כלכם · אבל בחמת כמעט כלכם מבעירים אש חמת ה׳ : מאזרי זיקות · מחזיקי זיקות הן גלין וגמלי אש המזרקין בקלע ויש לו דוגמא בלשון ארמי *) זיקוקין דור כך וכך זיקות פסיק לן: לכו באור אשכם. לפי דרככם תלקו : מידי . מהא גמולכם זאת לכם :

נא (א) אל צור חוצבתם . ממנו : ואל מקבת בור . שמוקנין ומוצנין בה את הבורות אשר נוקרתם בה . נוקרתם לשון נקרת הצור כמו (שמות לג) יקרוה עורבי נחל (משלי ל) ומי הוא הצור

מצודות דוד

והיא היא וכפל הענין במ״ש : לכו באור אשכם · ר״ל לפי המעשה כן יהיה הגמול : ובזיקו׳ בערתם · כפל הדבר במ״ש : מידי וכו׳. לא במקרה היתה כי״א מידי בלתי בגזירה למען תמוהו בעצמו כי לא אחור העצמו עד כי תמוהו:

נא (א) רודפי צדק : המחזיקים לעשות לדק : אל צור . אל הסלע אשר נחצבתם ממנו : ואל מקבת · אל נקב הבור אשר ילאתם מנקרה: (ב) הביטו אל אברהם. כמו יפרש המקרא שלפניו ור״ל אברהם הוא אביר אשר נחצבתם ממנו והביטו בו לראות מה נעשה עמו : ואל שרה · ר״ל שרה היא נקב הבור וכו׳ כי היא ילדה אחכם : כי אחד קראתיו · עם כי היה יחידי בארץ כנען ולא היה מי שם המשפחה לחזיק בידו אכ״ז אני קראתיו ובדלתיו וברכתי אותו והרבה את זרעו והיה׳מר כמו שעשיתי עם אברהם אעשה עמכם עם שאתם יחידים בין העכו״ם ואין מי יחזיק בידכם : (ג) כי נחם · המקום ינחם את ציון כי תשוב ותבונן ותאמר בלשון עבר בדרך הנבואה בהרבה מן המקומות כי הדבר ברור כאלו כבר נעשתה : כל חרבותיה · כל המקומות

יִתְפַּתְּחָן אוּדְנַי חַיָּבָיָא
וַיִקַּבְּלוּן אוּלְפָן׃ ה יְיָ
אֱלָהִים שַׁלְחָנִי לְאִתְנַבְּאָה
וַאֲנָא לָא סָרִיבִית אֲחוֹרָא
לָא אִסְתַּחֲרִית׃ ו גַּבֵּי
יַהֲבִית לְמַחָן וְלִסְתָּיַי
לְמָרְטָן אַפֵּי לָא טַמְרִית
מֵאִתְכְּנוּ וְרוֹק׃ ז וְיָיָ
אֱלָהִים סָעִיד לִי עַל כֵּן לָא
אִתְכְּנַעִית עַל כֵּן שַׁוִּיתִי
אַפַּי תַּקִּיפִין כְּ טִינָרָא
וְיָדַעְנָא אֲרֵי לָא אֶתְבְּהַת׃
ח קְרִיבָא זְכוּתִי מַן יְדִין
עִמִּי נְקוּם כַּחֲדָא מַן בְּעֵיל
דִּינִי יִתְקְרַב לְוָתִי׃ ט הָא יְיָ
אֱלָהִים סָעִיד לִי מַן הוּא
דִי יְחַיְּבַנֵּנִי הָא כּוּלְּהוֹן
כִּלְבוּשָׁא דְּבָלֵי וְכָעֵשָׁא
אָכֵל לֵיה׃ י (אָמַר נְבִיָא
בְּכוֹן מְדַחֲלָיָא דַיְיָ דִי
כְגִבַּר דְּמַהֲלֵךְ בְּקַבְלָא
פּוּרְקָנָא דֶאֱלָהֵיהּ׃
אֶפְשַׁר לָנָא לְמֶעְסַק
באורייתא

עליהם אמרתי לו על מנת כן : (ז) והי׳ אלהים יעזר לי . אם יקומו עלי : (ח) קרוב מצדיקי . הקב״ה קרוב לי לזכותי בדין : (ט) עש · תולעת הבגדים : (י) בקול עבדו . בקול הנביאים : אשר הלך חשכים . אפילו לרה בתה עלינו יבטח בשם ה׳ כי הוא יגיאנו : (יא) הן כולכם. שאינכ׳ שומעים בקול נביאיו : קודחי אש · שעברתו עליכם :

מצודת דוד מאזרי

(ה) פתח לי אוזן : לשמוע דברו שאמר את מי אשלח (לעיל ו) : לא מריתי · לא סרבתי מלכת : אחור וכו׳ · לא חזרתי לאחור לאמן בדבר והוא כפול במ״ש : (ו) גוי נתתי למכים · מסרתי גופי למכיה ר״ל לא מנעתי ללכת מחשש פן יכוני : ולחיי למורטים · מסרתי לחיי למורטים שערותי : פני לא הסתרתי · ר״ל לא קרוב היה הדבר שיבלימו אותי אבל ה׳ עזר לי לכן לא נכלמתי . על כן שמתי פני . ר״ל על כי ראיתי . שה׳עזר לי לזה שמתי פני כחלמיש המשפחה לחזיק בידו אכ״ז אני קראתיו ובדלתיו וברכתי אותו והרבה את זרעו אלא אבוא לכן מי יבוא לדין עמדי נעמדה יחד אני והוא כאומר הנה לא יוכל לי · מי יחזיק בידכם : (ט) הן ה׳ וכו׳ . בחמת ה׳ יעזר לי ומי הוא אשר יוכל להרשיע לכל דבר חייבות : (ג) כעדן . הוא אשר הגן נטוע בו במ״ש ויעש וכו׳ בדרך הנבואה בהרבה מן המקומות כי הדבר ברור כאלו כבר נעשתה : כל חרבותיה · כל המקומות

מצודת ציון

מאזרי · מחזיקי זיקות הן גלין וגמלי אש המזרקין בקלע ויש לו דוגמא בלשון ארמי *) זיקוקין דור כך וכך זיקות פסיק לן: לכו באור אשכם. לפי דרככם תלקו : מידי . מהא גמולכם זאת לכם :

נא (א) אל צור חוצבתם . ממנו : ואל מקבת בור . שמוקנין ומוצנין בה את הבורות אשר נוקרתם בה . נוקרתם לשון נקרת הצור כמו (שמות לג) יקרוה עורבי נחל (משלי ל) ומי הוא הצור

מצודות דוד

והיא היא וכפל הענין במ״ש : לכו באור אשכם · ר״ל לפי המעשה כן יהיה הגמול : ובזיקו׳ בערתם · כפל הדבר במ״ש : מידי וכו׳. לא במקרה היתה כי״א מידי בלתי בגזירה למען תמוהו בעצמו כי לא אחור העצמו עד כי תמוהו:

נא (א) רודפי צדק : המחזיקים לעשות לדק : אל צור . אל הסלע אשר נחצבתם ממנו : ואל מקבת · אל נקב הבור אשר ילאתם מנקרה: (ב) הביטו אל אברהם. כמו יפרש המקרא שלפניו ור״ל אברהם הוא אביר אשר נחצבתם ממנו והביטו בו לראות מה נעשה עמו : ואל שרה · ר״ל שרה היא נקב הבור וכו׳ כי היא ילדה אחכם : כי אחד קראתיו · עם כי היה יחידי בארץ כנען ולא היה מי שם המשפחה לחזיק בידו אכ״ז אני קראתיו ובדלתיו וברכתי אותו והרבה את זרעו אלא אבוא לכן מי יבוא לדין עמדי נעמדה יחד אני והוא כאומר הנה לא יוכל לי · מי יחזיק בידכם : (ג) כי נחם · המקום ינחם את ציון כי תשוב ותבונן ותאמר בלשון עבר בדרך הנבואה בהרבה מן המקומות כי הדבר ברור כאלו כבר נעשתה : כל חרבותיה · כל המקומות

מצודות ציון

כמו אש קרחה בחפי (דברים ל״ב) : מאזרי · מלשון אזור ומתגורה זכן אזרו גיל (תהלים ל״ב) · זיקות · גילוות האש וכדר״ל ובפקין זקוקין דאור מפוחים דרב (חולין קל״ז) : באור · שלהבת כמו חמותי רחיתי אור (לעיל מד) : אשכם · אל׳ אש : בערתם · מלשון הבערה ובריפה : למעצבה · מל׳ עצבון ודאגה : תשבבון · כן נקרא המיתה כמו ויעבב דוד עם אכותיו (מ״א ב) :

נא (א) חוצבתם · כן נקרא חתוך וכריתות הסלע בל׳ המקרא וכן וגם יקב חצב בו (לעיל ה) : מקבת · מלשון נקב ועש״ז נקרא הפשים מקבת כי ראשו האחד חד וכן נוקבין הסלע : נוקרתם · ענין נקוב ונקב כמו בנקרת הצור (שמות ל״ג) : (ב) תחוללכם · ענין הולדה ויצירה כמו ותחולל ארץ (תהלים ט) : קראתיו · ענין גדולה ורוממות כמו עליונים וקרואים (יחזקאל נב) לפי שדרך הגדולים להיות נקראים לכל דבר חשיבות : (ג) כעדן . הוא אשר הגן נטוע בו במ״ש ויעש וכו׳ בדרך הנבואה (בראשית ב) . וערבתה · ענינו כמו

*) זיקוקין דור וכך · (זיקוקין דור וכלשון תלמוד כך וכך וכו׳)

וְעַרְבָתָהּ כְּגַן־יְהוָה שָׂשׂוֹן וְשִׂמְחָה יִמָּצֵא
בָהּ תּוֹדָה וְקוֹל זִמְרָה׃ ד הַקְשִׁיבוּ אֵלַי
עַמִּי וּלְאֻמִּי אֵלַי הַאֲזִינוּ כִּי תּוֹרָה מֵאִתִּי
תֵצֵא וּמִשְׁפָּטִי לְאוֹר עַמִּים אַרְגִּיעַ׃ ה קָרוֹב
צִדְקִי יָצָא יְשׁוּעִי וּזְרֹעַי עַמִּים יִשְׁפֹּטוּ אֵלַי
אִיִּים יְקַוּוּ וְאֶל־זְרֹעִי יְיַחֲלוּן׃ ו שְׂאוּ לַשָּׁמַיִם
עֵינֵיכֶם וְהַבִּיטוּ אֶל־הָאָרֶץ מִתַּחַת כִּי־
שָׁמַיִם כָּעָשָׁן נִמְלָחוּ וְהָאָרֶץ כַּבֶּגֶד תִּבְלֶה
וְיֹשְׁבֶיהָ כְּמוֹ־כֵן יְמוּתוּן וִישׁוּעָתִי לְעוֹלָם
תִּהְיֶה וְצִדְקָתִי לֹא תֵחָת׃ ז שִׁמְעוּ אֵלַי
יֹדְעֵי צֶדֶק עַם תּוֹרָתִי בְּלִבָּם אַל־תִּירְאוּ
חֶרְפַּת אֱנוֹשׁ וּמִגִּדֻּפָתָם אַל־תֵּחָתּוּ׃ ח כִּי

בבגד

כְּבֻסוּתָא דִּבְלֵיָא בַּר תִּבְלֵי וַיָּתְבָהָא אַף אִנּוּן הַכֵּן־מוֹתוּן וּפוּרְקָנִי לְעָלַם יְהֵי וְזִכּוּתִי
לָא תִתְעַבַּד׃ ז קַבִּילוּ לְמֵימְרֵי יָדְעֵי קוּשְׁטָא עַמָּא דְאוֹרֵיתָא בְּלִבְּהוֹן לָא
תִדְחֲלוּן מֵחִסּוּדֵי בְּנֵי אֱנָשָׁא וּמֵאִתְרַבְּרוּתְהוֹן לָא תִתְּבְרוּן׃ ח אֲרֵי כִּלְבוּשָׁא

דאביל

ציון לְנַחֲמָא כָּל חָרְבָתָהָא
וְיָשַׂי מַדְבְּרָהָא כְּעֶדֶן
וּמֵישְׁרָאָה כְּגִנְתָא דַיְיָ בְּיַע
וְחֶדְוָא יִשְׁתְּכַח בָּהּ מְעַלֵּי
תּוֹדָתָא וְקָל דְּמִשְׁבְּחִין׃
ד קַבִּילוּ לְמֵימְרִי עַמִּי
וּכְנִשְׁתִּי לְפוּלְחָנִי אֶצִיתָא
אֲרֵי אוֹרַיְתָא מִן קֳדָמַי
תִּפּוֹק וְדִינִי כְּנַהוֹר לְיַה
עַמְמִין אֶגַלִּי׃ יִשְׁתַּבְּחוּן׃
ה קְרִיבָא זְכוּתִי נְפַק
פּוּרְקָנִי וּבְתָקוֹף דְּרַע
גְּבוּרָתִי עַמְמַיָּא יִתְדָּנִין
לְמֵימְרִי נָגְוָן וְסַבְּרִין
וּלְתָקוֹף דְּרַע גְּבוּרָתִי
יְבַתְּרוּן׃ ו זְקוּפוּ לִשְׁמַיָּא
עֵינֵיכוֹן וְאִסְתַּכְּלוּ בְּאַרְעָא
מִלְּרַע אֲרֵי שְׁמַיָּא כְּתִנְנָא
דְעִדֵּי כֵּן נָעֲדוּן וְאַרְעָא

רש"י

ג) אלא שהערבה כגן היה בה יסוד והומרבה: תודה. קול הודייה: (ד) כי תורה מאתי תצא. דברי נביאים תורה הוא והמשפטים סופן להיות מרגוע ומנוחה לעמים אשר אהפוך להם שפה ברורה לעובדני: ארגיע. אניח: (ה) ישפוטו. ייסרו יושביהם בלעז"ז: (ו) שמים כעשן נמלחו. סרי לצאות העכו"ם שבשמים. נמלחו. נתבלו כמו (ירמיה לח) בלויי הסחבות והמלחים בגד הנשחת. ל"א נמלחו

מצודת ציון

כמו מדבר וכפל הדבר במ"ש: (ד) ולאומי. עניינו כמו עמי וכן ולאום מלאם יאמץ (ברא"שית כה): האזינו. הטו אוזן לשמוע: תורה. מלשון הוראה ולמוד: ארגיע. מלשון מרגוע והשקט וכן וזאת המרגעה (לעיל כ"ח): (ה) יקוו. מלשון הקוה: ייחלון. מלשון הוחלת ותקוה: (ו) והביטו. עיין ראיה: נמלחו. עיין הסתתה וכליון כמו וכלו מלחים (ירמיה ל"ח): תבלה. מלשון בלוי ורקבון: תחת. עיין שבירה כמו התחת קשתותם (שם כח): (ז) ומגדפותם. עיין חרפה כמו אשר גדפו (לעיל ל"ז): אל תחתו. אל השברו: (ח) עש. שם תולעת האוכלת הבגד

מצודת דוד

החרבות: תודה. קול הודאה על הניסים ועל הנפלאות: (ד) ולאומי וכו'. כפל הדבר במ"ש: כי תורה. אשר מאתי תלא תורה וכמ"ש כי תלוין תלא הורה (לעיל ג) כי אלך המשיח יורה את העמים ללכת בדרכי ה': ומשפטי לאור עמים. ומשפט משיחי תלא לאורי עיני העמים בדברי ריבותם וכמ"ש ושפט בין הגויים וכו' (שם): ארגיע. אניח מרגוע והשקט לכל אומה ואומה כי לא הוסיף להלחם זו בזו כמ"ש לא ישא גוי אל גוי חרב וכו' (שם): (ה) קרוב צדקי. הלדק שיבוא לשם קרוב הוא לבוא וכאלו כבר יצא ישעו: ישפוטו. במשפט הראוי להם: איים יקוו. יושבי האיים ייקוו אלי לשוש בטחונם בי: ואל זרועי. כפל הדבר במ"ש: (ו) שאו לשמים עיניכם. הסתכלו בלבי השמים וראו כי מעשה של לצאות העכו"ם כמה כשם חזקים ורב ממעלתם והביטו אל שלטוני הארץ אשר מתחת כמה כשם מוספים בעובה הרבה ע"י שריהם של מעלה: כי שמים. ר"ל עכ"ז ישחתו שרי מעלה בעשן הכלי והולך לו: והארץ. שלטוני הארץ יראבו בגד הנרקב: וישביה. אחר כשם: וישועתי. אבל ישועתי לישראל לעולם תהי ולא תוסיף: וצדקתי. הלדק שאעשה לישראל לא תשבר ותתקיים לעולם: (ז) יודעי צדק. הנותנים לב לדעת הלדק: חרפת אנוש. מחרפת העכו"ם המחרפים על חיחור הגאולי: ומגדפותם. כפל הדבר במ"ש: (ח) כי כבגד. כשם יאכל את העכו"ם כאשר יאכל את הבגד ר"ל

דְאָכִיל לֵיהּ עֲשָׁא וּכְעַמְרָא
דְאָחַד בֵּיהּ רִוְקְבֵי וְזִכּוּתִי
לְעָלַם תְּהֵי וּפוּרְקָנִי לְדָר
דָּרִין׃ אִתְגְּלָאַת גְּלָא לְבִשְׁי
תְּקוֹף גְּבוּרָא מִן קֳדָם יְיָ
אִתְגְּלָא כְּיוֹמֵי קֶדֶם
דָּרָיָא דְמַלְכְּדְמִין הֲלָא
בְּדִילְהוֹן כְּנִשְׁתָּא דְיִשְׂרָאֵל
תְּבָרִית גְּבָרָיָא שְׁצִיתִי
פַּרְעֹה וּמַשְׁרְיָתֵיהּ דַּהֲווֹ
תַּקִּיפִי כְּתַנִּינָא׃ י הֲלָא
בְּדִילְהוֹן כְּנִשְׁתָּא דְיִשְׂרָאֵל
אַחְרְבִית יַמָּא מֵי תְּהוֹם
רַבָּה שַׁוִּית עוֹמְקֵי יַמָּא
אוֹרַח לְמֶעְבַּר מְשֵׁזְבָיָא׃
יא וּפְרִיקָיָא דְיְיָ יְתִכַּנְּשׁוּן
מְבַנֵּי גָלוּתְהוֹן וַיְעֵלוּן
לְצִיּוֹן בְּתוּשְׁבְּחָתָא וְחֶדְוַת
עָלַם תְּהֵי לְהוֹן דְּלָא
פְּסָקָא וַעֲנָן וְקָר יְהֵי מִטֵּל
יִשְׂרָאֵל דְּוֹנָא וְתִינַהְתָּא
דְּמָאת וּמִבַּר אֱנָשָׁא׃ יב אֲנָא אֲנָא הוּא מְנַחֲמְכוֹן מִמַּן אַתּוּן דָּחֲלִין מֵאֱנָשָׁא
כַּבֶּגֶד יֹאכְלֵם עָשׁ וְכַצֶּמֶר יֹאכְלֵם סָס
וְצִדְקָתִי לְעוֹלָם תִּהְיֶה וִישׁוּעָתִי לְדוֹר
דּוֹרִים׃ ט עוּרִי עוּרִי לְבִשִׁי־עֹז זְרֹעַ יְהוָה
עוּרִי כִּימֵי קֶדֶם דּוֹרוֹת עוֹלָמִים הֲלוֹא אַתְּ־
הִיא הַמַּחֲצֶבֶת רַהַב מְחוֹלֶלֶת תַּנִּין׃
י הֲלוֹא אַתְּ־הִיא הַמַּחֲרֶבֶת יָם מֵי תְּהוֹם
רַבָּה הַשָּׂמָה מַעֲמַקֵּי־יָם דֶּרֶךְ לַעֲבֹר גְּאוּלִים
יא וּפְדוּיֵי יְהוָה יְשׁוּבוּן וּבָאוּ צִיּוֹן בְּרִנָּה
וְשִׂמְחַת עוֹלָם עַל־רֹאשָׁם שָׂשׂוֹן וְשִׂמְחָה
יַשִּׂיגוּן נָסוּ יָגוֹן וַאֲנָחָה׃ יב אָנֹכִי אָנֹכִי
הוּא מְנַחֶמְכֶם מִי־אַתְּ וַתִּירְאִי מֵאֱנוֹשׁ יָמוּת
וּמִבֶּן־אָדָם חָצִיר יִנָּתֵן׃ יג וַתִּשְׁכַּח יְהוָה

עשׂה

עַל רַישַׁיהוֹן בְּיַע וְחָדְוָא יִשְׁבְּחוּן וְיַסּוּף מְנַהוּן מִבֵּית
יב אֲנָא אֲנָא הוּא מְנַחֲמְכוֹן מִמַּן אַתּוּן דָּחֲלִין מֵאֱנָשָׁא
וְאִתְנַשֵּׁיתָא פּוּלְחָנָא דַיְיָ דַעֲבַדְךָ דְּתִלָּא

ת"א מהר לועה ברכות ט מ ספרים י קיא

רש"י

הס: (ט) עורי עורי. תפילת הנביא היא: רהב. מצרים שכתוב בה רהב הם שבת [לעיל ל] : מחוללת. לשון הרג חלל: תנין. פרעה: (יא) ופדויי ה' ישובון. לשון תפלה ומוסב על עורי עורי: (יב) מי את. בת לדיקים כמותך ומלאה זכיות למה תירלי מאמוש אשר סופו למות: (יג) ותשכח ה' עושך. ולא נשענת עליו: המציק. מולכי העכו"ם המשעבדים בכם: כאשר כונן. מזמן: ואיה חמת המציק. מחר בת

מצודת דוד

העכו"ם יבלו כבגד שהאכל מהעש ולפי שהמשילם לבגד אמר יאכלם עש לשון המפל בבגד: וכצמר וכו'. כפל הדבר במ"ש: וצדקתי. הלדקי שאעשה לישראל התקיים לעולם: וישועתי. כפל הדבר במ"ש: (ט) עורי עורי. הכניה התפלל ואמר עורי כו' ותוזר ומפרש זרוע ה': עורי כימי קדם וכו'. ר"ל הראה כח זרועך כמו בימי קדם ומימות עולם: המחצבת רהב. אשר תלכת את מצרים כתולב בתנים ר"ל שהכה בה מכה רבה: מחוללת תנין. אשר הרעידה את פרעה: (י) המחרבת ים. אשר עשה את הים לחרבה: מי תהום רבה. המקרבת מי תהום רבה וגדולי וכפל הדבר במ"ש: השמה. אשר שמה עומק הים לדרות בה דרך שיעברו בו ישראל אשר גאלת ממצרים: (יא) ופדויי וכו'. זהו נמר תפלתו שאמר ידעתי אשר ישראל כאלו הנשמן והנמתי רודפת אחריהם ושיגיעו אותם: נסו. יגונו ויברחו מהם: (יב) אנכי אנכי. כאלו המקום מציב לומר אנכי הוא המנחם אתכם והם ה"ל הנחומין שים בהם ממש: מי את. ר"ל בת לדיקים כמותך ומלאה זכיות למה ירלי מאמוש אשר סופו למות: חציר ינתן. שבמת הנענת כי המגדל והמרומם אותך והכל שלו כי הוא עושה שמים וכו'. ותשכח. כבל עת

ואינמו: (יד) מהר צועה להפתח. אפילו נקביו קשין עליו ולריך הוא להפתח בהילוך המעים כדי שלא יאות לשחת וכיון שמיהר להפתח לריך למזונות רבים שאם יחסר לחמו אף הוא יאות: צועה. לשון דבר העומד להיות ירוק כמו שאומר במואב שדימהו הנביא ליין (ירמיה מח) הסוקט אל שמריו ולא הורק מכלי אל כלי ונאמר שם ובלחתי לו לועים ולעהו וכליו יריקו. ד"א מהר לועה אותו האויב המליך שהוא עכשיו מגור מתניס אלון כח ומהר להפתח ולהיות

מצודת ציון

הבגד: סס. שם הולעת האוכלת בלמר ודומה לו כמסום נוסס (לעיל י): (ט) עורי. מלי התעוררות והכפל לחזק: המחצבת. זה בלי יאמר על הכורת אבנים וכן וגם יקב חצב בו (לעיל ה): רהב. כן יקרא מלרים כמ"ש לכן קראתי לזאת רהב (לעיל ל): מחוללת. מלי חיל ואבלהם: תנין. כן יקרא פרעה מלך מלרים כמ"ש בתנין הגדול (יחזקאל כט): (י) המחרבת. מלי חורב ויובש: תהום. כן יקרא מקום מים רבים: רבה. גדולה: השמה. מלשון שימה: מעמקי. מלי עומק: (יב) חציר. דשא ועשב: (יג) עושך. עיין הגדלה

מצודת דוד

מעלה של לצאות העכו"ם כמה כשם חזקים ורב ממעלתם והביטו אל שלטוני הארץ אשר מתחת כמה כשם מוספים בעובה הרבה ע"י שריהם של מעלה: כי שמים. ר"ל עכ"ז ישחתו שרי מעלה בעשן הכלי והולך לו: והארץ. שלטוני הארץ יראבו בבגד הנרקב: וישביה. אחר כשם: וישועתי. אבל ישועתי לישראל לעולם תהי ולא תוסיף: וצדקתי. הלדקי שאעשה לישראל לא תשבר ותתקיים לעולם: (ז) יודעי צדק. הנותנים לב לדעת הלדק. חרפת אנוש. מחרפת העכו"ם המחרפים על חיחור הגאולי: ומגדפותם. כפל הדבר במ"ש: (ח) כי כבגד. כשם יאכל את העכו"ם כאשר יאכל את הבגד ר"ל

עֹשֶׂךְ נוֹטֶה שָׁמַיִם וְיוֹסֵד אָרֶץ וַתִּפְחַד תָּמִיד
כָּל־הַיּוֹם מִפְּנֵי חֲמַת הַמֵּצִיק כַּאֲשֶׁר כּוֹנָן
לְהַשְׁחִית וְאַיֵּה חֲמַת הַמֵּצִיק : יד מְהֵר
צֹעֶה לְהִפָּתֵחַ וְלֹא־יָמוּת לַשַּׁחַת וְלֹא־־־־
יֶחְסַר לַחְמוֹ : טו וְאָנֹכִי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ רֹגַע
הַיָּם וַיֶּהֱמוּ גַלָּיו יְהוָה צְבָאוֹת שְׁמוֹ : טז וָאָשִׂם
דְּבָרַי בְּפִיךָ וּבְצֵל יָדִי כִּסִּיתִיךָ לִנְטֹעַ שָׁמַיִם
וְלִיסֹד אָרֶץ וְלֵאמֹר לְצִיּוֹן עַמִּי אָתָּה : יז
הִתְעוֹרְרִי הִתְעוֹרְרִי קוּמִי יְרוּשָׁלִַם אֲשֶׁר
שָׁתִית מִיַּד יְהוָה אֶת־כּוס חֲמָתוֹ אֶת־־־־
קבעת

שְׁמַיָּא וּרְשַׁכְלָא כְּנִשְׁתָּא דַּאֲמִיר עֲלֵיהוֹן דְּיִסְגּוּן בְּעֶבְרָא דְּאַרְעָא
וּלְמֵימַר לְדָדְרִין בְּצִיּוֹן עַמִּי אַתּוּן : יז אִתְרַבְּא אִתְרַבְּא קוּמִי יְרוּשָׁלֶם
דְּקַבֶּלְתְּ מִן קֳדָם יְיָ יַת כָּסָא דְּחַמְתֵּיהּ יַת פֵּילֵי כָסָא דִּלְוָטָא שָׁתִית אֲעָרִית :
לית

שְׁמַיָּא וְשַׁכְלַל אַרְעָא
וּדְחַלְתָּא תְּדִירָא כָּל יוֹמָא
מִן קֳדָם חֵמֵת מְעִיקָא
כְּמָא דְּמִתְקַנִּין לְחַבָּלָא
וְכַעַן אָן הִיא חֵמֵת
דְּמְעִיקָא : יד מוֹ חַי
פּוּרְעָנָא לְאִתְגְּלָאָה וְלָא
יְמוּתוּן צַדִּיקָיָא לְחַבָּל
וְלָא יַחְסְרוּן מְזוֹנֵיהוֹן :
טו וַאֲנָא יְיָ אֱלָהָךְ דְּגָזִיף
בְּיַמָּא וְהָמָן גַּלּוֹהִי יְיָ
צְבָאוֹת שְׁמֵיהּ : טז וְשַׁוֵּיתִי
פִּתְגָמַי נְבוּאָתִי בְּפוּמָךְ
בְּטִלַּל גְּבוּרְתִּי אַגְנִית עֲלָךְ
לְקַיָּמָא עַמָּא דַּאֲמִיר
עֲלֵיהוֹן דְּיִסְגּוּן בְּכוּכְבֵי
שְׁמַיָּא וּרְשַׁכְלָא כְּנִשְׁתָּא
וּלְמֵימַר לְדָדְרִין בְּצִיּוֹן עַמִּי אַתּוּן : יז אִתְרַבְּא אִתְרַבְּא קוּמִי יְרוּשָׁלֶם
דְּקַבֶּלְתְּ מִן קֳדָם יְיָ יַת כָּסָא דְּחַמְתֵּיהּ יַת פֵּילֵי כָסָא דִּלְוָטָא שָׁתִית אֲעָרִית :
לית

תולדות אהרן

רוגע כוס פתחים שם. ותשיס דברי ספר הזוהר׳ כראשית ופרשת לו . וכלל ידי חגיג׳ ח ס סנה׳ יח מע .

רש״ז

חגם . צועה . מוגר כמו [לקמן סג] לועה ברוב כומו : ולא ימות . המסור בידו לשחת אבל הלשון ראשון מדרש אגדה היא בפסיקתא רבתי : (טו) רוגע הים . לשון עורי רגע (איוב ז) פרונ״א בלע״ז : (טז) לנטוע שמים . לקיימא עמא דאמיר עליהון דיסגון כוכבי שמיא : וליסוד ארץ. ולסלגלא כיסתא דאמיר עליהון דיסגון כעפרא דארעא : (יז) קבעת.

מירגס יונתן פיילי והוא שם כוס ולי גראה קבעת אלו השמרים הקבועים בתחתית הכלי ומלית יורה עליו כמה שנאמר שמרי׳ יומלו (תליס פה):התרעל׳. הוא משקה המטמטמת ומתיש כח האדם כאסור וקשור ומעוטף כמו הברושים הרעלו[נחום ג׳] והשרו׳ והרעלות שהוא לשון עיטוף ובמסכת שבת מדיות רעולות מין סרבל ראה להתעטף בו . תרעלה

מינטומיסמנ״ט

מצודת ציון

הגדלה והרחמה כמו הוא עשך ויכוננך (דברים לב) : חמת . מלשון המה וכעס : המציק . מלי לוקה ולרה : כונן . מלי הכנה : (יד) : צעה. הוא ענין עלעול הכוע ממקום למקום וכן ושלחתי לו לועים ולעבו (ירמי׳ מ״ח) : להפתח . ענין הברת המאסר וכן אסירים לא פתח ביתה (לעיל י״ד) : (טו) רוגע. ענין בקוע כמו עורי רגע (איוב ז׳) : (יז) התעוררי . מלשון הערה והקיצה מהשינה : קבעת . מלי קבע הכס השמרים הקבועים בתחתיות הכוס : התרעלה . יתכן שהוא מלי ערל בסיפוך ור״ל כוס משקה המטמטם את הלב לרוע הנותנו והוא משל על הסורעניות וכן סף רעל (זכריס י״ב) : מצית . מלי מלילה כמו למען המולו והתעברתם (לקמן ס״ו):

מצודת דוד

תפחד מפני חמת האויב המציק כאשר הכין המחשבות להשחיתך : ואיה חמת המציק . ר״ל הלא מחר בא והיינו כי יומות לשחת וא״כ למה שכחת השעת המקום ותפחד ממנו : מהר צועה להפתח . הענין ושלעול הגולה ימהר להפתח וילך לו ואמר בלשון שאלה מן החכום המאסר ור״ל לא יהי׳ עוד מעולעל בגולה : ולא ימות לשחת . אף עודו בגולי לא יומות לסיות נשחת מכל וכל אף לא יחסר לו די לחמו וספוקו:(טו) ואנכי וכו׳ . ר״ל ולמה לא תשגן עלי הלא אנכי ה׳ אלהיך והכל בידי פעם בזקע מי הים לגל ילך כמהלכו ופעם יגוה שירותו הגליס ויהמו בקול גדול : ה׳ צבאו׳ שמו . לפי שהוא מוסל בגבאות מעלה ומטה : (טז) ואשים דברי בפיך . דברי החור׳ שתתי בפיך לדבר בם : ובצל ידי לנטוע שמים . שהיו נטועים על אדמתם עם ישראל המתליס בכוכבי השמים כמ״ש הבט אל אברהם אביך וכו׳ כה יהי׳ זרעך(בראשית טו): וליסוד ארץ . שהיו מיוסדים אלו הנמלים גם לעפר האדם כמ״ש ושמתי את זרעך כעפר הארץ (שם ג) : ולאמר לציון . כל העמ״ש יאמרו על בני ציון שהם עמי כי יהיה גראה בהם שפע טובה מרובה : (יז) התעוררי . זהו מאמר הנביא בבשורה הקילי מתרדמת הלעג וקומי : אשר שתית . אשר עד הנה שתית כוס החמה הבאה מה׳ ונתמרק א״כ העון : את קבעת . השמרי׳ הקבועים בתחתיות כוס התרעלה כבר שתית ומלית את הכל ולא נשאר מאותה ר״ל כל הרעות הכתובות כבר באו עליך ולא

יח לֵית דְּמַנְהֵם לָהּ מִכָּל
בְּנִין דִּילִידַת וְלֵית דְּמַתְקִיף
בִּידָהּ מִכָּל בְּנִין דְּרַבִּיאַת :
יט תַּרְתֵּין עָקָן אֲתָאָה
עֲלָךְ יְרוּשְׁלֶם לָא יְבִילַת
לְמֵקָם כַּד אַרְבַּע יַתּוּן
עָלָךְ בִּזָּא וּתְבָרָא וְכַפְנָא
וְחַרְבָּא לֵית דִּי מְנַחֲמִיךְ
אֱלָהַן אֲנָא : כ בְּנָךְ יְהוֹן
מִטְרָפִין רָמָן בְּרֵישׁ כָּל
שׁוּקָא כְּמִזְרְקִי מְצָדָן מְלֵן
חֵמְתָא מִן קֳדָם יְיָ מְזוֹפִיתָא
מִן קֳדָם אֱלָהָיִךְ : כא כְּדֵן בְּכֵן
שְׁמַעִי כְּעַן דָּא מִטְרַטְרָתָא
דְּרַוְיָא מִן עָקָא וְלָא מִן
חֲמָר : כב כְּדֵנָן אָמַר
רְבּוֹנִיךְ יְיָ וֵאלָהָיִךְ דַּעְתִּיד
לְמֶעְבַּד פּוּרְעָנוּת דִּין
עַמֵּיהּ הָא קַבֵּלִית מִן
יָדִיךְ יַת כַּסָּא דִּלְוָטָא יַת פֵּילֵי כָסָא דְּחַמְתִּי לָא תּוֹסִיפִי לִשְׁתּוֹתָהּ עוֹד :
כג וְאַסְרְנָהּ בְּיַד דַּהֲווֹ מוֹגָן לִיךְ דַּהֲווֹ אָמְרִין לְנַפְשִׁיךְ אַמְאִיכִי וְנַעְדֵּי
לנפשך ואמאיכת

קְבַעַת כָּוס הַתַּרְעֲלָה שָׁתִית מָצִיתָ : יח אֵין
מְנַהֵל לָהּ מִכָּל־־־בָּנִים יָלָדָה וְאֵין מַחֲזִיק
בְּיָדָהּ מִכָּל־־־בָּנִים גִּדְּלָה : יט שְׁתַּיִם הֵנָּה
קֹרָאתֶיךָ מִי יָנוּד לָךְ הַשֹּׁד וְהַשֶּׁבֶר וְהָרָעָב
וְהַחֶרֶב מִי אֲנַחֲמֶךָּ : כ בָּנֶיךָ עָלְפוּ שָׁכְבוּ
בְּרֹאשׁ כָּל־חוּצוֹת כְּתוֹא מִכְמָר הַמְלֵאִים
חֲמַת־יְהוָה גַּעֲרַת אֱלֹהָיִךְ : כא לָכֵן שִׁמְעִי־
נָא זֹאת עֲנִיָּה וּשְׁכֹרַת וְלֹא מָיִן : כב כֹּה־
אָמַר אֲדֹנַיִךְ יְהוָה וֵאלֹהַיִךְ יָרִיב עַמּוֹ הִנֵּה
לָקַחְתִּי מִיָּדֵךְ אֶת־־־כּוס הַתַּרְעֲלָה אֶת־־־
קְבַעַת כּוס חֲמָתִי לֹא־־־תוֹסִיפִי לִשְׁתּוֹתָהּ
עוֹד : כג וְשַׂמְתִּיהָ בְיַד מוֹגַיִךְ אֲשֶׁר־אָמְרוּ :

רש״ז

מינטומיסמנ״ט בלע״ז : מצית . לגוסטי״ר בלע״ז: (יט) שתים הנה קוראותיך . לרוח כפולות שתים שתים : מי אנחמך . מי מציא לך לנחמך ולומר לף עכו״ס פלוגית היא לקחה דוגמתך : (כ) עולפו. לשון עייפות כמו (עמוס ח) תתעלפנה הבתולות

מצודת דוד

ולא תוסף לבוא עוד : (יח) אין מנהל לה . עודה בגולה לא היה בה מנהיג מי מחזיקה : ואין מחזיק . לא היה מי להחזיק בידה שלא תפול לארץ כי מבולה אפס הכת והמחזלה: (יט) שתים . ארה כפולה קרה לך ומי הוא אשר ימודד כראשם עליך לנחמך כי כולם קמו עליך : השוד והשבר . עכשיו יפרש מה הם השתים ואמר שהם השוד והשבר : והרעב והחרב . הוא פירוש על השוד והשבר כי השב׳ הוא הרעב וכן נאמר בשבר לכם מעט לחם (ויקרא כ״ו) והשוד הוא שדידת גייסות הבאים בחרב בחלמתם : מי אנחמך . תחבר מפני חמת האויב המציק כאשר הכין המחשבות להשחיתך : ואיה חמת המציק . ר״ל הלא מחר בא והיינו כי יומות לשחת וא״כ למה שכחת השעת המקום ותפחד ממנו : מהר צועה להפתח . הענין ושלעול הגולה ימהר להפתח וילך לו ואמר בלשון שאלה מן החכום המאסר ור״ל לא יהי׳ עוד מעולעל בגולה : ולא ימות לשחת . אף עודו בגולי לא יומות לסיות נשחת מכל וכל אף לא יחסר לו די לחמו וספוקו:(טו) ואנכי וכו׳ . ר״ל ולמה לא תשגן עלי הלא אנכי ה׳ אלהיך והכל בידי פעם בזקע מי הים לגל ילך כמהלכו ופעם יגוה שירותו הגליס ויהמו בקול גדול : ה׳ צבאו׳ שמו . לפי שהוא מוסל בגבאות מעלה ומטה : (טו) ואשים דברי בפיך . דברי החור׳ שתתי בפיך לדבר בם : ובצל ידי לנטוע שמים . שהיו נטועים על אדמתם עם ישראל המתליס בכוכבי השמים כמ״ש הבט אל אברהם אביך וכו׳ כה יהי׳ זרעך(בראשית טו): וליסוד ארץ . שהיו מיוסדים אלו הנמלים גם לעפר האדם כמ״ש ושמתי את זרעך כעפר הארץ (שם ג) : ולאמר לציון . כל העמ״ש יאמרו על בני ציון שהם עמי כי יהיה גראה בהם שפע טובה מרובה : (יז) התעוררי . זהו מאמר הנביא בבשורה הקילי מתרדמת הלעג וקומי : אשר שתית . אשר עד הנה שתית כוס החמה הבאה מה׳ ונתמרק א״כ העון : את קבעת . השמרי׳ הקבועים בתחתיות כוס התרעלה כבר שתית ומלית את הכל ולא נשאר מאותה ר״ל כל הרעות הכתובות כבר באו עליך ולא

תולדות אהרן

אנהות מכ״י ברש״י *)מוגיך מציעיך . (מוגיך לשון יגון ואין וי״ו מן הכיסוד ואין בו יסוד כ״ה וי״ד גימ״ל ודרשו יגה כמו מן מרון תרה כן יגון מן ויגה בני לים . וכמו כי הוג׳ וכן מוגיך מגזירת הוגי׳ כמו מוגיך מן הוגי׳ . ד״ה מוגיך כמו מציעיך) :

מצודת ציון

בלע״ז : כתוא מכמר . הפקר כתוא זה שנפל למכמר . תוא כמו ותאו וזמר (דברים יד) : (כא) ושכורת ולא מיין . שכורה מדבר אחר שלא מיין : (כב) יריב עמו . אשר ידין דין עמו: (כג) מוגיך. *)מציעיך ומטלטליכמו והנה

מצודת דוד

(יח) מנהל . ענין הנהגה כמו לסלת בעוזך (שתות ט״ו) : מחזיק . אוחז : (יט) קוראותיך . מלי מקרה : (כ)עלפו. ענין חלשות כלב והעדר הכרגשה כמו התעלפנה הבתולות (עמוס ח׳) : כתוא . שור הבור והוא הכפוך מן ותאו ומר (דברים י״ד) וכמו בכם בסב : מכמר . רשת הלוכד כמו ופורשי מכמורת (לעיל י״ט) : חמת . מלי חמה וכעס : גערת . ענין לעקת גזיפה : (כג) מוגיך . מלי המגה והמסה : שחו . ענין כפיפ׳ והשפלה כמו

לְנַפְשֵׁךְ שִׁחִי וְנַעֲבָדָה וַתְּשַׁיְּמִי כָּאָרֶץ גֵּוֵךְ
וְכַחוּץ רָעֲבָרִים׃

נב א עוּרִי עוּרִי לְבִשִׁי עֻזֵּךְ צִיּוֹן לְבִשִׁי
בִּגְדֵי תִפְאַרְתֵּךְ יְרוּשָׁלִַם עִיר הַקֹּדֶשׁ כִּי לֹא
יוֹסִיף יָבֹא־בָךְ עוֹד עָרֵל וְטָמֵא׃ ב הִתְנַעֲרִי
מֵעָפָר קוּמִי שְׁבִי יְרוּשָׁלִַם הִתְפַּתְּחִי מוֹסְרֵי
צַוָּארֵךְ שְׁבִיָה בַּת־צִיּוֹן׃ ג כִּי־כֹה אָמַר
יְהוָה חִנָּם נִמְכַּרְתֶּם וְלֹא בְכֶסֶף תִּגָּאֲלוּ׃
ד כִּי כֹה אָמַר אֲדֹנָי יְהוִה מִצְרַיִם יָרַד־עַמִּי
בָרִאשֹׁנָה לָגוּר שָׁם וְאַשּׁוּר בְּאֶפֶס עֲשָׁקוּ׃
ה וְעַתָּה מַה־לִּי־פֹה נְאֻם־יְהוָה כִּי־לֻקַח
עַמִּי חִנָּם מֹשְׁלָיו יְהֵילִלוּ נְאֻם־יְהוָה וְתָמִיד

התפתחי ק׳ משליו ק׳ כל

בְּכָל־הַיּוֹם שְׁמִי מְנֻאָץ׃ ו לָכֵן יֵדַע עַמִּי
שְׁמִי לָכֵן בַּיּוֹם הַהוּא כִּי־אֲנִי־הוּא הַמְדַבֵּר
הִנֵּנִי׃ ז מַה־נָּאוּ עַל־הֶהָרִים רַגְלֵי מְבַשֵּׂר
מַשְׁמִיעַ שָׁלוֹם מְבַשֵּׂר טוֹב מַשְׁמִיעַ יְשׁוּעָה
אֹמֵר לְצִיּוֹן מָלַךְ אֱלֹהָיִךְ׃ ח קוֹל צֹפַיִךְ
נָשְׂאוּ קוֹל יַחְדָּו יְרַנֵּנוּ כִּי עַיִן בָּעַיִן יִרְאוּ
בְּשׁוּב יְהוָה צִיּוֹן׃ ט פִּצְחוּ רַנְּנוּ יַחְדָּו
חָרְבוֹת יְרוּשָׁלִַם כִּי־נִחַם יְהוָה עַמּוֹ גָּאַל
יְרוּשָׁלִַם׃ י חָשַׂף יְהוָה אֶת־זְרוֹעַ קָדְשׁוֹ לְעֵינֵי
כָּל־הַגּוֹיִם וְרָאוּ כָּל־אַפְסֵי־אָרֶץ אֵת יְשׁוּעַת
אֱלֹהֵינוּ׃ יא סוּרוּ סוּרוּ צְאוּ מִשָּׁם טָמֵא אַל־
תִּגָּעוּ צְאוּ מִתּוֹכָהּ הִבָּרוּ נֹשְׂאֵי כְלֵי יְהוָה׃

כי

תולדות אהרן

כי כה אמר מגל׳ נ כד. כי כה אמר סס. ועתה מה לי סוכה ה כב מגל׳ ג כד ס׳ כזוכר פ׳ ואתחנן.

הסמון נמוג (שמואל ח יד) קרוסלי״ס בלע״ז: שחי ונעבורה · על גניך: (ב) התנערי. אישקור״ת בלע״ז כמנער את הטלית: קומי. מן הארץ מגזרת לארץ תשב (לעיל ג): שבי · על הכסא: התפתחי. הוי נתרת: מוסרי. קרייגל״ס בלע״ז: שביה. כמו שבויה: (ג) חנם נמכרתם. על עסקי חנם

מצודת ציון

כמו ויפח אדם (לעיל ב): נוך. נופך כמו גוי נתתי לתכיס (לעיל ג): וכחוץ. הוא הסוס מקוס סלוך כל אדם וקומחון הלופים (ירמי׳ ל״ז):

נב (א) עורי. מלי׳ הערה והקיצי׳: (ב) התנערי. ענין הנועה חזקה להסליך ולהריק העפר המדבק כמו נס חלני הערתי (נחמי׳ ה): התפתחי. ענינו התרת הקשר: מוסרי. קשורי רלועי הענל: בת ציון. עדת ציון: (ד) לגור. לדור: באפס. על חנם כלא דבר וכן אפס מעציסם (לעיל מ״א): עשקו. מלי׳ עושק וגזל: (ה) פה. במקום הזה וכן הכה פה לוים (שופטים ד): יהילילו. מלי׳ הלול והתפארות:

מצודת דוד

עליך: ותשימי. עשית גופך כארץ לשיות מדרס לכל כי סבלת עולם: וכחוץ לעוברים. שמת גופך כחלות העיר לשיות מדרך הרגל לעוברים ושביס וטוח כפל ענין במ״ש:

נב (א) עורי ובו׳. את ציון הקיצי מעתה מתרדמת הלער ולבשי העוז שבי לך מלז: לבשי וכו׳. אתה ירושלים עיר הקודש לבשי בגדי הפארתך וכיי שמח: יבא בך עוד. לטוח עוד בקרבך לטמול בן: עורל וטמא. הם העכו״ם: (ב) התנערי מעפר. התרוקני מעפר הארץ אשר נשבת בה בעבור האכל והלער: קומי שבי ירושלים. אתה ירושלים קומי מהארץ ושבי על הכסא: התפתחי וכו׳. אתה בת ציון הסבויה בגולי׳ הרחי מעל צוארך קשורי רלוזות הענל ר״ל לא תהי עוד משועבדת ונכנעת להעכו״ס: (ג) חנם נמכרתם

מה שנמכרתם כיד העכו״ס הנה לא לקחתי מהם המיר לשלמה להנם בכסף ולכן תגאלו ולא בכסף: (ד) מצרים וכו׳ ר״ל מה שהשעבדו למלרים עם כי הי׳ זמן רב הנה לא על חנם היתי כי מתחלי ירדו לגור בארלם בימי הרעב ובלבלו לותם: אשור. יאמר על סנחריב וכ״ל כי גם הוא מלך בלשור: באפס עשקו. ר״ל עם כי הי׳ בלא דבר הנם לא נשתעבדו בגלות עכו״ס: מה לי פה. מה לי להשהות את בני פה זה זמן רב הלא מתחילי נלקח עמי לחנם לחם עוטק: מושיכו יהילילו. המושלים בו יתפארו ויאמרו ידיחם רמה: ותמיד כל היום הוא כפל לתוספת ביאור: שמי מנואץ. שמי מקולל ומבוזה בעוניחם:

מַרְגְּזִין׃ ו בְּכֵן יִתְרַבֵּא
בְּעַמְּמָיָא שְׁמִי בְּכֵן בְּעִדָּנָא
הַהִיא תֵּדְעוּן אֲרֵי אֲנָא
הוּא דְּמַלֵּלִית וּמֵימְרֵי־קָיְם׃
ז מָה דְּיָאִין עַל טוּרֵי אַרְעָא
דְּיִשְׂרָאֵל רַגְלֵי מְבַשַּׂר
מַשְׁמַע שְׁלָם מְבַשַּׂר טַב
מַשְׁמַע פּוּרְקָן אָמַר
לְכֻנְשְׁתָּא דְּצִיּוֹן אִתְגְּלִיאַת
מַלְכוּתָא דֶאֱלָהָיִךְ׃
ח קָל פַּרְנָסַיִךְ דְּמַרְיְמִין
קָלְהוֹן כַּחֲדָא מְשַׁבְּחִין אֲרֵי
בְּעֵינֵיהוֹן יֶחֱזוּן גְּבוּרָן דִּי
עָבַד יְיָ כַּד יְתִיב שְׁכִנְתֵּיהּ
דְּצִיּוֹן׃ ט בּוּעוּ וְשַׁבְּחוּ
בַּחֲדָא חָרְבַת יְרוּשְׁלֶם אֲרֵי
עָתִיד יְיָ לְנַחֲמָא עַמֵּיהּ
פְּרִיק יְרוּשְׁלֶם׃ י גְּלָא יְיָ
יַת דְּרַע קֻדְשֵׁיהּ לְעֵינֵי
כָל עַמְּמַיָא וְיֶחֱזוּן כָּל
דְּבִסְיַפֵּי אַרְעָא יַת פּוּרְקָנָא
בְּמֵימְרָא לָא תִקְרְבוּן פּוּקוּ
מִגַּוֵּהּ אִתְבְּחָרוּ טָלֵי מָנֵי בֵּית
מַקְדְּשָׁא דַיְיָ׃

כי

וַאֲמַאֲכָתְּ כְּאַרְעָא יָקָרִיךְ
וַהֲוַיִת כְּשׁוּק לְעַדָּן׃
א אִתְגְּלָא אִתְגְּלָא
לְבִשִׁי תּוּקְפִּי צִיּוֹן לְבִשִׁי
לְבוּשָׁא תּוּשְׁבַּחְתִּיךְ
יְרוּשְׁלֶם קַרְתָּא
דְּקוּדְשָׁא אֲרֵי לָא
יוֹסְפוּן לְמֵעְדֵּי בִּיךְ עוֹד
עָרְלִין מְסָאֲבִין׃ ב אִתְנַפְּצִי
מֵעַפְרָא קוּמִי תְּבִי עַל
כּוּרְסֵי יָקָרָא יְרוּשְׁלֶם
אִתְפַּסְּסוּ חַגְקִי צַוְּרֵיכוֹן
שְׁבִיָה כְּנִשְׁתָּא דְּצִיּוֹן׃
ג אֲרֵי כְּדֵן אָמַר יְיָ מַגָּן
אִזְדַּבַּנְתּוּן וְלָא בְּכַסְפָּא
תִּתְפְּרְקוּן׃ ד אֲרֵי כְּדֵן
אָמַר יְיָ אֱלָהִים לְמִצְרַיִם
נְחַת עַמִּי בְּקַדְמֵיתָא
לְאִתּוֹתָבָא תַּמָּן וְאַתּוּרָאָה
יְיָ אֲרֵי אִזְדַּבַּן עַמִּי מַגָּן

תולדות אהרן

מרגזין

רש״י

(ו) לכן ידע עמי שמי. כשיגאלו יכירו שמי לדעת כי כאן לי שמי המורה שאני אדון ומליט: לכן ביום ההוא. ר״ל לכן ידע ביום ההוא כי אני הוא המדבר והמתעיה להכיאה הגאולי׳ וכמני קיימתי הבטחתי: (ז) מה נאוו. מה תאר גאים רגלי המבשר העולם הבריס להשמיע הקול לתרחוק ומשמיע שלום וכו׳ וכל הדבר בעמים ושלם במ״ש לפי תרגית הבלוס וכיוצא׳: אומר לציון. המבשר יאמר לציון הנה מלך אלהיך ר״ל הראה מלכותו ומשלתו לכל העולם: (ח) קול צופיך. קול של הלוסים העומדים על המגדלים לראות ולהבחר מי בא לעיר ותוחר ומפרש מה יהי׳ הקול ואחר כולם יחדיו ישאו קול וירננו בשמח׳: כי עין בעין. ר״ל הראה ודאיה ונאמנה וכן אחר עין בעין יראה אתם ה׳ (במדבר יד): בשוב. כאשר שב ה׳ אל ציון להשרות שם שכינתו כמתה: (ט) פצחו וכו׳. הבריות החרבות אשר בירושלים פתחו פה לבריס קול שמחה ורננו יחדיו והוא ענין מלי׳: כי נחם. על כי נחם כי את עמו כמשל שהיא לבסס העוב: גאל ירושלים. מיד העכו״ס המושלים בה: (י) חשף ה׳. גלה זרועו לבהות בהם ואחז כמשל מגבור המגלי זרועו להלחם מול האויב: כל אפסי ארץ. כל הויושבים בקצות הארץ: (יא) סורו סורו. בכפל לומר בתסירות רב סורו מארץ הטמיס ולאו מגם: טמא אל תגעו. אחרי הארץ עכו״ס טמא יהי׳ לכם אל תגעו בתי: צאו מתוכה. תתוך כל עיר שאתם בה: הברו נושאי כלי ה׳. הנקי מכל עומתא אתם המושאים כלי ה׳. ר״ל כלי זיין שלכם יהי׳ כלי ה׳ שהם התורה והמצות לא

מצודת דוד

(ו) ידע עמי שמי. כשיגאלו יכירו שאני לדעת כי אני המורה שאני אדון ומליט: (ז) מה נאוו. מה תאר הגלות כל המות האלו המרוחות אינן אלא על גלות האחרון: טמא אל תגעו · שקר יהיה לכם מליגע בהם: הברו · הטהרו: נשאו כלי ה׳. הכהנים והלויים שהייתם נושאים כליו של

מצודת ציון הקב״ה

מנואץ. ענין בזיון כמו נאלו האמים (ש״א כ): (ז) נאוו. מלשון נאה ויופי: מבשר. כן נקרא המשמיע חדשות: (ח) צופיך. ענין הבטה וראי׳: (ט) פצחו. פתחו פה מנהמת קול ממי׳ וכן פלחי רגש ולבלי (לקמן נד): (י) חשף. גילה כמו חשפי שוכל (לעיל מו): אפסי. קלות כי בקלות הארץ כמו אפס ולכה: (יא) הברו. מלי׳ ברור ונקי: (יב) כי. אלא

*) מי בא לעיר: (י) חשף · גלה: (יא) צאו מתוכה. מתוך הגלות כל המות האלו המרוחות אינן אלא על גלות האחרון: טמא אל תגעו · שקר יהיה לכם מליגע בהם: הברו · הטהרו: נשאו כלי ה׳. הכהנים והלויים שהייתם נושאים כליו של

הגהות מכ״י בדש״י *) מי בא לעיר. (מי יבא לעיר):

יב כִּי לֹא בְחִפָּזוֹן תֵּצֵאוּ וּבְמְנוּסָה לֹא תֵלֵכוּן
כִּי־הֹלֵךְ לִפְנֵיכֶם יְהוָה וּמְאַסִּפְכֶם אֱלֹהֵי
יִשְׂרָאֵל׃ יג הִנֵּה יַשְׂכִּיל עַבְדִּי יָרוּם וְנִשָּׂא
וְגָבַהּ מְאֹד׃ יד כַּאֲשֶׁר שָׁמְמוּ עָלֶיךָ רַבִּים
כֵּן־מִשְׁחַת מֵאִישׁ מַרְאֵהוּ וְתֹאָרוֹ מִבְּנֵי אָדָם
טו כֵּן יַזֶּה גּוֹיִם רַבִּים עָלָיו יִקְפְּצוּ מְלָכִים
פִּיהֶם כִּי אֲשֶׁר לֹא־סֻפַּר לָהֶם רָאוּ וַאֲשֶׁר
לֹא־שָׁמְעוּ הִתְבּוֹנָנוּ׃

נג א מִי הֶאֱמִין לִשְׁמֻעָתֵנוּ וּזְרוֹעַ יְהוָה
עַל

יב אֲרֵי לָא בִּבְהִילוּ תִּפְקוּן
מִבֵּינֵי עַמְמַיָּא וּבְעַרְוָקִי
לָא תִתְּבְרוּן לְאַרְעָכוֹן
אֲרֵי מְדַבַּר קָדְמֵיכוֹן יְיָ
וַעֲתִיד לְכַנָּשָׁא גַּלְוָתְכוֹן
אֱלָהָא דְיִשְׂרָאֵל׃ יג הָא
יַצְלַח עַבְדִּי מְשִׁיחָא יָרוּם
וְיִסְגֵּי וְיִתְקוֹף לְחֵדָא׃
יד כְּמָא דְסָבְרוּ לַיְהּ בֵּית
יִשְׂרָאֵל יוֹמִין סַגִּיאִין דַּהֲוָה
חַשְׁךְ בֵּינֵי עַמְמַיָּא חֲזָוְהוֹן
וְזִיוְהוֹן מִבְּנֵי אֱנָשָׁא׃
טו כֵּן יְבַדַּר עַמְמִין סַגִּיאִין
עֲלוֹהִי יִשְׁתְּקוּן מַלְכִין
יְשַׁוּוּן יְדֵיהוֹן עַל פּוּמְהוֹן

אֲרֵי דְּלָא אִשְׁתְּעִיאוּ לְהוֹן חֲזוֹ וּדְלָא שְׁמַעוּ אִסְתַּכְּלוּ׃

א מַן הֵימִין לְבִסּוֹרְתָּנָא דָּא וּתְקוֹף דְּרַע גְּבוּרְתָּא דַיְיָ כְּדוּן עַל מַן אִתְגְּלִיאַת׃

ת"א כגון יסכיל ספר הזוהר פרשת ויצא׃

ויתרבא

רש"י

הקב"ה במדבר [מכאן לתמיית המתים]: (יב) כי הולך לפניכם. שני דברים שבסוף המקרא הזה מייסנין שני דברים שברחשו: כי לא בחפזון תצאו. מה טעם כי הולך לפניכם ה' לנחותכם הדרך ומי שסלוחו מקדים לפניו לנחותו הדרך אין ילוחתו בחפזון: ובמנוסה לא תלכון. לפי שמאסיפכם אלהי ישראל הולך מאחריכם לשמור אחכם מכל רודף כמו ונסע דגל מחנה דן מאסף לכל המחנות ההולך אחרי המחנה קרוי מאסף לפי שהוא ממתין את הנחלשים ואת הנכשלים וכן היא אומר ביהושע והמאסף הולך אחרי הארון: (יג) הנה ישכיל עבדי. הנה באחרית הימי' ילליח עבדי יעקב לדיקים שבו: (יד) כאשר שממו. כאשר תמהו

מצודת ציון

חלה: בחפזון. ענין מהירות הנכלה: ובמנוסה. מלשון ניסה ורדיפה: ומאסספכם. ההולך אחר המחנה נקרא מאסף וכן מאסף לכל המחנות (במדבר י') וזהו לפי שהוא מאסף כל הנכשלים הנשארים באחרונה: (יג) ישכיל. הוא ענין הצלחה כי המצליח בדבר נראה כאלו עשה משכיל בהשכל וכן ויכיר דוד לכל דרכיו משכיל (ש"א י"ח): (יד) שממו. ענין תמיהה כמו פנו אלי והשמו (איוב י"ח): כן. ענינו כמו אמת כמו כן בנות ללאחר דורות (במדבר ט"ז): מראהו. היא זיו קלסתר פניה בלונו ובגירות: ותארו. הוא צורת הפרצוף: (טו) יזה. מלי הזאה ורשיש כמו יין נזלה על בגדי (לקמן ס"ג): יקפצו. ענין סגירה כמו ועוצתי הפלה פיה (איוב ה): התבוננו. ענין ההתבוננות יתירה כמו ואתבונן אליו בבוקר (מ"א ג):

נג (א) על מי. בעבור מי: נגלתה. מלי גלוי:

כיונק

מרוב התמהון: כי אשר לא סופר להם ראו. ר"ל בעיניהם ראו הגדולה והממשלה עוד יותר ממה שסופר להם כי הוסיף על השמועה: ואשר לא שמענו. כפל הדבר במ"ש: התבוננו. הסתכלו בהכנת אמתת הדבר כפי מה שהיא:

נג (א) מי האמין לשמועתינו. אז יאמרו בגויים הנה עד לא ראינו הדבר בעיניהם מי מכולנו האמין אל השמועה אשר שמענו מהרבית הגדולה והממשלה הנאה לישראל: וזרוע ה'. חוזק כח זרוע ה' בעבור מי נגלתה מימות עולם לבשאמין:

ב וְיִתְרְבָּא צַדִּיקָא קָדָמוֹהִי
הָא כְּבַכְרִין דְּפָרְחָן
וּכְאִיקָּר דְּמִשְׁלַח שֹׁרְשׁוֹהִי
עַל גָּנְדִין דְּמַיִן כֵּן יִסְגּוֹן
תּוּלְדַת קוּדְשָׁא בְּאַרְעָא
דַּהֲוָת צְרִיכָא לֵיהּ לָא חָזוּ
חוּזָא חֲזַיְיהּ וְלָא אִיתְתָיָה
אִימַת הָדְיוֹט וְיהֵי זִיו
קוּדְשָׁא זְוַיְיהּ דְּכָל
דְּיַחֲזֵנֵיהּ יִסְתַּכַּל בֵּיהּ׃
ג בְּכֵן יְהֵי לְבִיסְרָן וַיַּפְסֵק
וְכַר כָּל מַרְכּוּתָא יְהוֹן
חַלְשִׁין וְדָוָן הָא כְּאֶנֶשׁ
כַּיְבִין וּמְזוּמָן לְמַרְעִין
וּכְמָא דַהֲוָת מִסְתַּלְקָא אַפֵּי
שְׁכִנְתָּא מִנָּנָא בְּסִירִין וְלָא חֲשִׁיבִין׃
בְּדִילֵיהּ יִשְׁתַּבְּקוּן וַאֲנַחְנָא חֲשִׁיבִין כְּתִי שִׁין
וְבְנֵי בֵּית מַקְדָּשׁ דְּאִתְחַל בְּחוֹבָנָא אִתְמְסַר בְּעַוְיָתָנָא
עֲלָנָא וְכַדְנָצִית לְפִתְגָמוֹהִי חוֹבָנָא יִשְׁתַּבְּקוּן לָנָא׃ ו כּוּלָּנָא כְּעָנָא אִתְבַּדַּרְנָא

עַל־מִי נִגְלָתָה׃ ב וַיַּעַל כַּיּוֹנֵק לְפָנָיו וְכַשֹּׁרֶשׁ
מֵאֶרֶץ צִיָּה לֹא־תֹאַר לוֹ וְלֹא הָדָר וְנִרְאֵהוּ
וְלֹא־מַרְאֶה וְנֶחְמְדֵהוּ׃ ג נִבְזֶה וַחֲדַל אִישִׁים
אִישׁ מַכְאֹבוֹת וִידוּעַ חֹלִי וּכְמַסְתִּר פָּנִים
מִמֶּנּוּ נִבְזֶה וְלֹא חֲשַׁבְנֵהוּ׃ ד אָכֵן חֳלָיֵנוּ
הוּא נָשָׂא וּמַכְאֹבֵינוּ סְבָלָם וַאֲנַחְנוּ
חֲשַׁבְנֻהוּ נֶגוּעַ מֻכֵּה אֱלֹהִים וּמְעֻנֶּה׃
ה וְהוּא מְחֹלָל מִפְּשָׁעֵינוּ מְדֻכָּא מֵעֲוֹנֹתֵינוּ
מוּסַר שְׁלוֹמֵנוּ עָלָיו וּבַחֲבֻרָתוֹ נִרְפָּא־לָנוּ׃
ו כֻּלָּנוּ כַּצֹּאן תָּעִינוּ אִישׁ לְדַרְכּוֹ פָּנִינוּ

ת"א נכנס עקרים ד' יג הכן תליגו סנהד' יא לא והוא מתולל ספר הזוהר פרשת ויקהל

רש"י

עם שפל היה מאד ועלה מאליו כיונק מיונקות המילגות: וכשורש. עלה מארץ ליה: לא תאר. היה לו מתחלה ולא הדר: ונראהו ולא מראה ונחמדהו. וכשראיתנו מתחלה באין מראה היאך נחמדהו: ונחמדהו. תמוה היא: (ג) נבזה וחדל אישים. היה. כן דרך הנביא הזה מזכיר כל ישראל כאיש אחד אל תירא עבדי יעקב ועתה שמע עבדי יעקב ואף כאן הנה ישכיל עבדי בבית יעקב אמר ישכיל ל'הצלחה היא כמו ויהי דוד לכל דרכיו משכילו וכמסתיר פנים ממנו. מרוב בושת ושפלותם היו כמסתיר פניו ממנו חבושי פניו בעטוף כדי שלא יראה

מצודות דוד

שגלה זרוע עוזו בעבור ישראל: (ב) ויעל כיונק לפניו. לפני הוא לו הגדולה הבאה עלה בעוף היולא מן החילון שאין לו יניקה מן הקרקע אלא מן החילון ר"ל לא היה לו השפעה אחרת כי"א באמצעות הענו"ש: וכשורש מארץ ציה. ר"ל מעט הבשפעה שהי' לו מעצמו כלה ואחר בתעצ זמן בשורש היולא מארץ ליה ובמתה מבלי להצומחים מים שתים מבר ימולל ויבש: לא תואר לו ולא הדר. ר"ל הבשפעה לא היתה שלימה ומהודרת בשורש היולא מארץ ליה שאין לו לא תואר ולא הדר: ונראהו ולא מראה. ובאשר הסתכלנו בו ילא מלאנו בו מראה מפואר שמחמדהו על ידו ר"ל לא מצאנו בו לא גבורה ולא אמצות הלב לחמדו בעבור' ולזה הייתי מתעניים אותו: (ג) נבזה וחדל אישים. על כי היה נבזה בעיני כל והיה חדל מאנשים כי לא היה מי מעצ"ש מתחבר עמו לגודל שפלתו והיה בעל מכאובות וידוע ומוחזק לכל בבעל תלייה ולא היינו יכולים לראות בפניו באין חילון הסתיר פניו ממנו לבל ראותו ר"ל שהיה בכל עת מעוצה בגלות וביסורין ובשפלות עד שהיינו מתאחים להסתכל בפניו: נבזה ולא חשבנוהו. ר"ל לכן היה נבזה בעיניו ולא היינו מתעניים אותו כי אמרנו יד ה' עשתה זאת כי מאס בו: (ד) אכן חליינו הוא נשא. אבל באמת לא מאס בו ה' כי כל חלי וכל מכאוביו הגלות והשעבוד שסבל הכל באה מפארת עלמינו מה שהיינו מחליאים ומכאיביים אותו ברוע מחיתינו: ואנחנו חשבנוהו. אבל אנחנו טעינו וחשבנו אותו לנגוע ומוכה מלהיות בו מתים ועל ידו הוא מעוצה ביסורים: (ה) והוא מחולל מפשעינו. לו באמת שהוא מה' אבל לא באה בעבור מחטאו ברוע מעלינו אך בעבור פשעינו בתחלה תלולה להיות פשעי כל העכו"ם מתכפרים בהיסורין הבאים עלינו: מדוכא בעונותינו. כפל

מצודות ציון

(ב) כיונק. ענף רך היולא מהחילון כמו רחש יניקותיו (יחזקאל י"ז): ציה. שמתה ויבשה: הדר. ענין יופי: ונחמדהו. הוי"ו הוא במקום ש"ין וכן ויקחו לי תרומה (שמות כ"ה) ור"ל שיקחו לי תרומה: (ג) וחדל. ענין מיעוט: אישים. אנשים: (ד) נשא. מלי משא וסבל: נגוע. ענין חלאות וכשלון וכן ויגעו יהושע וכל ישראל (יהושע ח'): ומעונה. מלי עלוי: (ה) והוא. הוי"ו הוא במקום לו: מחולל. מלי חיל וחלאה: מדוכא. ענין שבר וכתיתה: מוסר. מלי ייסורין: שלומינו. מלי שלום: ובחבורתו. מלי חבורה ומכה: (ו) תעינו. מלי תועה: פנינו

וַיהוָה הִפְגִּיעַ בּוֹ אֵת עֲוֹן כֻּלָּנוּ׃ ז נִגַּשׁ וְהוּא
נַעֲנֶה וְלֹא יִפְתַּח־פִּיו כַּשֶּׂה לַטֶּבַח יוּבָל
וּכְרָחֵל לִפְנֵי גֹזְזֶיהָ נֶאֱלָמָה וְלֹא יִפְתַּח פִּיו׃
ח מֵעֹצֶר וּמִמִּשְׁפָּט לֻקָּח וְאֶת־דּוֹרוֹ מִי
יְשׂוֹחֵחַ כִּי נִגְזַר מֵאֶרֶץ חַיִּים מִפֶּשַׁע עַמִּי
נֻגַּע לָמוֹ׃ ט וַיִּתֵּן אֶת־רְשָׁעִים קִבְרוֹ וְאֶת־
עָשִׁיר בְּמֹתָיו עַל לֹא־חָמָס עָשָׂה וְלֹא

תרגום

גִּבַּר לְקַבִּיל אוֹרְחַיְהּ גְּלִינָא
וּמִן קֳדָם יְיָ הֲוָת רַעֲוָא
לְמִשְׁבַּק חוֹבֵי כּוּלְּנָא
בְּדִילַיְהּ׃ ז בְּעִי וְהוּא
מִתְּתָב וְעַד לָא פְּתַח
פּוּמֵיהּ מִתְקַבֵּל תַּקִּיפֵי
עַמְמָיָא כְּאִמְּרָא לְנִכְסְתָּא
וּכְמֵסַר וְכִרְחֵלָא דְקָדָם
גָּזְזָהָא שָׁתְקָא וְלֵית
לְקַבְּלֵיהּ דְּפָתַח פּוּמֵיהּ
מְמַלֵּל מִלָּא׃ ח מִסּוֹרִין
וּמִפּוּרְעָנוּת יְקָרֵב גַּלְוָתָנָא וּפְרִישָׁן דִּיתְעַבְּדָן לָנָא בְּיוֹמוֹהִי מַן יִכּוּל
לְאִשְׁתָּעָאָה אֲרֵי יַעֲדֵי שׁוּלְטָן עַמְמַיָּא מֵאַרְעָא דְיִשְׂרָאֵל חוֹבִין דְּחָבוּ עַמִּי
עַד לְוַתְהוֹן יְמָטוּ׃ ט וְיִמְסַר יַת רַשִׁיעַיָּא לְגֵהִנָּם וְיַת עֲתִירֵי נִכְסַיָּא דַאֲנַסוּ
בְּמוֹתָא דְאִכְדָּנָא בְּדִיל דְּלָא יִתְקַיְּמוּן עֲבִדֵי הֲטָאָה וְלָא יִמַּלְּלוּן גְּכָלִין

מרמה

רש"י

הפגיע בו . נעתר על ידו ונתרלה על עון כולנו שלא
התריב עולמו : הפגע . אספריאל"ר בלע"ז ל' תחנה :
(ז) נגש והוא נענה *) נגש הנה בנוגשים ודוחקים
והוא נענה . באונאות דברים . שורפרלדי"ן בלע"ז:
לא יפתח פיו . סובל היה ושותק כמו הנה אשר
לעבח יובל וכרחל אשר לפני גוזזיה נאלמה : לא
יפתח פיו . מוסב על שה לטבח יובל:(ח)מעוצר
וממשפט לוקח . הגיעו מבשר ואומר כי זאת
יאמרו העכו"ם באחרית הימים כשיראו כשנלקח מן
העולם שהיה עתר בידם וממשפט היסורין שסבל עד
עתה : ואת דורו . שיש שעברו עליו : מי ישוחח .
את התלאות אשר מצאוהו כי נגזר היה מתחילה

מצודת ציון

פנינו . מלי פיוס : הפגיע . ר"ל הפגע בו לרעה להכותו
וכן גם ופגע בו (ש"ב א׳) : (ז) נגש . נלחץ ונדחק לקחת
עשרו כמו נגש את הכסף (מ"ב כ"ג) : והוא. הי"ו הוא
המקום לו : נענה . מלי עינוי : לטבח . לשחיטה : יובל .
יוכה יוכל כי (לעיל יב) : גו זזיה . עניין גריזת הצמר :
(ח) מעוצר . מקום המאסר שבו׳ כלוא ומעוכב שמה וכן כולא
עודנו עצור (ירמיה ל"ג): ישוחח . עניין ספור והמירה כמו
במעשה ידיך אשוחח (תהלים קמ"ג) : נגזר . עניין גריזה
כמו אחרתי נגזרתי (לעיל ג׳) : נגע . ר"ל כשלון ותלאות :
למו . לשם לפי שכל העניין מדבר בלשון יחידי על כלל האומה
לכן אחר למו לגלות שעל הכללי ידבר : (ט) עשיר .
ר"ל מושל כי ע"פ רוב ומשול העשיר : במותיו . מלשון
מיתה
בעבור זה היה נלחץ לקחת עשרו לו
ולאין ידו משגת : ולא יפתח פיו . להתלונן
כשה לטבח יובל . והיה כשה המובא אל הטבח וכרחל העומדת לפני הגוזז למרה
הנשה לא יפתח פיו וכן לא התלונן המעוגה המשל לשה המובל לטבח ולא התרעם המתוגה המשל לרחל הגזוזה : (ח) מעוצר
וממשפט לוקח . ממקום המאסר שהיה שם עצור וכלוא וממקום המשפט שהיה נדון שם הנה נלקח לנגעו לו מעמות
ולא פטרוהו בלא כלום : ואת דורו מי ישוחח . מי יוכל לספר כל התלאות אשר עברו עליו בכל ימי דורו : כי נגזר
מארץ חיים . כי סוף הדבר היה אשר נכרת מארץ חיים כי התלאות היו סיבה לקרב מיתתו : מפשע עמי נגע למו .
כן יאחר כל אחד הנה לא כאה עליהם הנגע בעונם כי כאה מפשע עמי לו עמי פשעו בשם לעמותם ברוע בחירתם לו בסיבו
המונעים לכפר פשעי עמי : (ט) ויתן את רשעים קברו . מסר עלמו להקבר עם הרשעים ודומה להם בעניין רע וגזיון
ר"ל לא רצה לעבור על דת הנגלל מזה : ואת עשיר במותיו . מוסב על מלת ויתן לומר שמסר עלמו להסכיים עם דעת העשיר

וגולה מארץ חיים היא מ"י אשר מפשע עמי נגע
הנגע הזה לפרקים שבהם : (ט) ויתן את רשעים
קברו . מסר את עלמו להקבר בכל אשר יגזרו
עליו רשעי עכו"ם שהיו קונסין עליהם הריגה וקבורת
חמורים במעי הכלבים . את רשעים . לדעת
הרשעים נתרצה לקבור ולא יכפור באלהים חיים:ואת
עשיר במותיו . ולדעת המושל מסר עלמו בכל מיני
מות שגזר עליו על לא רצה לקבל עליו (כפירה)
לעשות רעה ולחטוא חטא בכל העכו"ם אשר היה גר
ביניהם : ולא חמס בפיו . לקבל עליו עבודת
כוכבים ומזלות : (י) וה׳ חפץ דכאו החלי.הקב"ה
חפץ לדכאו ולהחזירו למוטב כפיכך החלה אותו : אם

מצודת דוד

תשים

הדבר במ"ש : מוסר שלומינו עליו . היסורין הרחוייים לבוא
עלינו למרק העון להתמיד שלומינו הנה בלו עליו:ובחבורתו.
עם החבורה שבא עליו נרפא לנו נגעי העון כי בזה נתכפר
והלכנו לחם והוא בכל עניין במ"ש : (ו) כולנו כצאן תעינו.
ר"ל כי כן היה בידינו עון רב כי כולנו תעינו מדרך האמת
והיטיר בדרך הלאן בשאחת מכן תועי מדרך כולן נמשכו׳ אחריהם
והועות עמה ור"ל לפי שהכותינו תעו מדרך האמת לזה נמשכנו
גם הנמנו אחריהם : איש לדרכו פנינו . ר"ל והלוא
היינו כשלאן הזה שרחילה בהר רחילה אחלא בדרך המועטעם
הבל הנמנו לא כן היינו אלא כל אחד פנה לדרכו לא רלו זה
זה כרלוי זה וכולם מקולקלים וא"כ יש בידינו עון רב : וה׳
הפגיע בו.שהקוס הפגיע בו עם העון של כולנו ר"ל העון שלנו
הוא המבה בו ומייסרו בגזירת המקום : (ז) נגש והוא נענה:
היה הוא נענה בעינוי הגוף אם לא הוא
כשהתרעם על הדבר כי פחד מן יוסיפו סרה :
כשה לטבח יובל . והיה כשה המובא אל הטבח וכרחל העומדת לפני הגוזז למרה
הנשה לא יפתח פיו וכן לא התלונן המעוגה המשל לשה המובל לשה המובל ולא נאלמה ולא הלעיג בקולה
וממשפט לוקח . ממקום המאסר שהיה שם עצור וכלוא וממקום המשפט שהיה נדון שם הנה נלקח לנגעו לו : (ח) מעוצר
ולא פטרוהו בלא כלום : ואת דורו מי ישוחח . מי יוכל לספר כל התלאות אשר עברו עליו בכל ימי דורו : כי נגזר
מארץ חיים . כי סוף הדבר היה אשר נכרת מארץ חיים כי התלאות היו סיבה לקרב מיתתו : מפשע עמי נגע למו .
כן יאחר כל אחד הנה לא כאה עליהם הנגע בעונם כי כאה מפשע עמי לו עמי פשעו בשם לעמותם ברוע בחירתם לו בסיבו
המונעים לכפר פשעי עמי : (ט) ויתן את רשעים קברו . מסר עלמו להקבר עם הרשעים ודומה להם בעניין רע וגזיון
ר"ל לא רצה לעבור על דת הנגלל מזה : ואת עשיר במותיו . מוסב על מלת ויתן לומר שמסר עלמו להסכיים עם דעת העשיר

*) נגש הנה . (נגש היה) :

בְּפִימֵהוֹן׃ י וּמִן קֳדָם יְיָ מְרַמָּה בְּפִיו׃ י וַיהוָה חָפֵץ דַּכְּאוֹ הֶחֱלִי
הֲוָת רַעֲוָא לְמִצְרַף וּלְדַכָּאָה יַת שְׁאָרָא דַּעֲמֵיהּ בְּדִיל לְנַקָּאָה מֵחוֹבִין נַפְשְׁהוֹן יֶחֱזוּן בְּמַלְכוּת מְשִׁיחֲהוֹן יִסְגּוּן בְּנִין וּבְנָן יוֹרְכוּן יוֹמִין וְעָבְדֵי אוֹרַיְתָא דַיְיָ בִּרְעוּתֵיהּ יִצְלְחוּן׃ יא מִשְׁעִבּוּד עַמְמַיָּא יְשַׁיְזִיב נַפְשְׁהוֹן יֶחֱזוּן בְּפוּרְעָנוּת סָגִי אִיהוּן יִסְבְּעוּן מִבְּזַת מַלְכֵיהוֹן בְּחוֹכְמָתֵיהּ יְזַכֵּי זַכָּאִין בְּדִיל לְשַׁעְבָּדָא סַגִּיאִין לְאוֹרַיְתָא וְעַל חוֹבֵיהוֹן הוּא יְבַעֵי׃ יב בְּכֵן אֶפְלַג לֵיהּ בְּזַת עַמְמִין סַגִּיאִין וַית גִּבְּסֵי בְּרִכִּין תַּקִּיפִין יְפַלֵּג עֲדָאָה חֶלְקַהּ דִּמְסַר לְמוֹתָא נַפְשֵׁיהּ וַית מְרוֹדָיָא שַׁעֲבִיד לְאוֹרַיְתָא וְהוּא עַל חוֹבִין סַגִּיאִין יְבַעֵי וּלְמְרוֹדָיָא יִשְׁתְּבַק בְּדִילֵיהּ׃

ישעיה נג

מִרְמָה בְּפִיו׃ יא מֵעֲמַל נַפְשׁוֹ יִרְאֶה יִשְׂבַּע בְּדַעְתּוֹ יַצְדִּיק צַדִּיק עַבְדִּי לָרַבִּים וַעֲוֹנֹתָם הוּא יִסְבֹּל׃ יב לָכֵן אֲחַלֵּק־לוֹ בָרַבִּים וְאֶת־עֲצוּמִים יְחַלֵּק שָׁלָל תַּחַת אֲשֶׁר הֶעֱרָה לַמָּוֶת נַפְשׁוֹ וְאֶת־פֹּשְׁעִים נִמְנָה וְהוּא חֵטְא־רַבִּים נָשָׂא וְלַפֹּשְׁעִים יַפְגִּיעַ׃

רני

שבחי

ת"א וכ׳ חפץ ברכות לא ה ספר הזוהר פ׳ ויצא : ירלה זרע ברכות ע מז לכן אחלק סוטה לא יב .

רש"י

תשים אשם נפשו וגו׳ . אמר הקב"ה מרלה אם
תהא נפשו ניתנת ונמסרת בקדושתי להסיבה לי אשם
על כל אשר מעל לגמול לו גמולו וירלה זרע וגו׳
אשם זה לשון כופר שנותן אדם למי שחטא לו אמיתי"ת
בלע"ז כשיש לאדם בפלשתים אל תשיבו אותו ריקם
כי האב תשיבו לו אשם : (יא) מעמל נפשו .
היה אוכל ושבע ולא היה גוזל וגומס : בדעתו
יצדיק צדיק . היה שופט ענדי משפט אמת לכל

מצודת דוד

המושל בכל מיני מיתות שנגר עליו למען יעמוד באמונתו :
על לא חמס עשה . ר"ל ובאנס גזר עליו המיתה לא על
החטא שעשה ולא על המרמה שבפיו כי לא עשה החטא ולא
דבר מרמה ובעלילה כה : (י) וה׳ חפץ דכאו החלי .
זהו מאחר הכניעה המשיב על דברי העכו"ם שיהיו המתפקים
אם הלרות הבאות על ישראל היו מרוע בחירתם ולא בגזרת
המקום אז בא מיך כ׳ חפץ לדכאו ובגזרת המקום נעשתה והוא החלי אותו : אם תשים אשם נפשו . ר"ל אולם לא בא לכפר
עון העכו"ם כ"א לנסותו להטיבו באחריתו ובאולו אמר אראה אם אם נפשו תשים את עלמה אשם לומר שבדין בא מה שבא כי
חטא ואשם : לא יהרהר אחרי אז יהי׳ נמולו שכל ימי חייו יראה זרעו בעיניו ויאריך ימים ועכ"ז לא ידות מי בחייו :
וחפץ ה׳ בידו יצלח . והנה בלילה אחד ה׳ כי עמד בנסיון ולא הרהר אחר מדת הדין . (יא) מעמל נפשו יראה ישבע.
כי מעמל נפשו אשר ראה הי׳ שבע והנהנה ממנו : בדעתו יצדיק צדיק . כי בדעתו יחשוב להלליק את ה׳ הלדיק לומר
שבא למרק אשם הטון למען לא יקופח שכר מעשה הטוב : עבדי לרבים . ר"ל לא הי׳ עבד של עכו"ם הרבים לשמוע
בקולם בדבר האמור׳ כי הי׳ עבדי אל מול העכו"ם הרבים ולא שמע אליהם ויש שהמו לסבול מה שעוון בו לייסרו ולהכניעו
בעבור זה : (יב) לכן . הואיל ועמד בנסיון אתן לו חלק בחלת העמים הרבים : ואת עצומים . את העכו"ם החזקים
יחלק לעלמו לחיות לו לשלל : תחת וכו׳ . בגמול אשר שפך נפשו והפקיר׳ למיתה : ואת פושעים נמנה . כפי העכו"ם
הי׳ מנוי בכלל הפושעים והכופרים וכדי בזיון וקלון : והוא חטא רבים נשא . והוא נשא שכמו לסבול מה שחטאו בו
עמים הרבים לייסרו ולהכניעו : ולפושעי׳ יפגיע. אל העכו"ם הפושעים בו הי׳ מפגיע ותתחנן ועיניו תלויות אליהם בעיני
עבדיים אל יד אדוניהם ולכן בזורת הדין שבמקום הרבית ההכנעה יתמוה בהם בעת הבאולי :

הבאים לדין לפניו : ועונותם . היה סובל דרך
כל הלדיקים שנאמר אתה ובניך תשאו את עון
המקדש (במדבר יח): (יב) לכן . על עשותו זאת
אחלק לו נחלה וגורל ברבים עם האבות הראשונים:
הערה למות נפשו . לשון ותער בדה (בראשית
כד) : ואת פושעים נמנה . שבל יסורין באו
חטא ופשע והוא בשביל אחרים נשא חטא הרבים :
ולפושעים יפגיע . על ידי יסוריו שבאת על ידו
עוכה לעולם :

מצודת ציון

מיתה : (י) דכאו . עניין שבר וכתיתה : החלי .
מלי חולי : אשם . עניין חטא ופשע : (יא) מעמל . עניין
יגיעה ועבר : (יב) עצומים . חזקים : שלל.עניין בזה :
תחת . במקום ובגמול : הערה . עניין שפיכ׳ וכן אל תער
נפשי (תהלים קמ"א) : נמנה. מלי מנין ומספר : נשא .
סבל : יפגיע. עניין התנה ובקשה כמו ואל תפגע בי(ירמי׳ ז) :

פלחי

ר"ל אולם לא בא לכפר
אם תשים אשם נפשו . אם תשים את עלמה אשם לומר שבדין בא מה שבא כי
לא יהרהר אחרי אז יהי׳ נמולו שכל ימי חייו יראה זרעו בעיניו ויאריך ימים ועכ"ז לא ידות מי בחייו :
בדעתו יצדיק צדיק . כי בדעתו יחשוב להלליק את ה׳ הלדיק לומר
עבדי לרבים . ר"ל לא הי׳ עבד של עכו"ם הרבים לשמוע
בקולם בדבר האמור׳ כי הי׳ עבדי אל מול העכו"ם הרבים ולא שמע אליהם ויש שהמו לסבול מה שעוון בו לייסרו ולהכניעו
ואת פושעים נמנה . כפי העכו"ם הי׳ מנוי בכלל הפושעים והכופרים וכדי בזיון וקלון : והוא חטא רבים נשא . והוא נשא שכמו לסבול מה שחטאו בו
עמים הרבים לייסרו ולהכניעו : ולפושעי׳ יפגיע. אל העכו"ם הפושעים בו הי׳ מפגיע ותתחנן ועיניו תלויות אליהם בעיני

נד א רָנִּי עֲקָרָה לֹא יָלָדָה פִּצְחִי רִנָּה
וְצַהֲלִי לֹא־חָלָה כִּי־רַבִּים בְּנֵי־שׁוֹמֵמָה
מִבְּנֵי בְעוּלָה אָמַר יְהוָה : ב הַרְחִיבִי
מְקוֹם אָהֳלֵךְ וִירִיעוֹת מִשְׁכְּנוֹתַיִךְ יַטּוּ אַל־
תַּחְשֹׂכִי הַאֲרִיכִי מֵיתָרַיִךְ וִיתֵדֹתַיִךְ חַזֵּקִי :
ג כִּי־יָמִין וּשְׂמֹאול תִּפְרֹצִי וְזַרְעֵךְ גּוֹיִם יִירָשׁ
וְעָרִים נְשַׁמּוֹת יוֹשִׁיבוּ : ד אַל־תִּירְאִי כִּי־
לֹא תֵבוֹשִׁי וְאַל־תִּכָּלְמִי כִּי־לֹא תַחְפִּירִי
כִּי בֹשֶׁת עֲלוּמַיִךְ תִּשְׁכָּחִי וְחֶרְפַּת
אַלְמְנוּתַיִךְ לֹא תִזְכְּרִי־עוֹד : ה כִּי בֹעֲלַיִךְ
עֹשַׂיִךְ יְהוָה צְבָאוֹת שְׁמוֹ וְגֹאֲלֵךְ קְדוֹשׁ
יִשְׂרָאֵל אֱלֹהֵי כָל־הָאָרֶץ יִקָּרֵא : ו כִּי־־־

כאשה

תִדְכְּרִין עוֹד : ה אֲרֵי מָרֵךְ דְּעַבְדִּיךְ יְיָ צְבָאוֹת שְׁמֵיהּ וּפָרְקִיךְ קַדִּישָׁא דְיִשְׂרָאֵל
אֱלָהּ כָּל אַרְעָא יִתְקַרֵי : ו אֲרֵי כְּאִתָּא שְׁבִיקָא וְעָיְקַת רוּחַ עַרְעָךְ שְׁבִקְתָּא

דיו

תרגום

א שַׁבְּחִי יְרוּשְׁלֵם דַּהֲוָת
כְּאִתָּא עֲקָרָה דְּלָא יַלְדַת
בּוּעֵי תּוּשְׁבַּחְתָּא וְדוּצִי
דַּהֲוָת כְּאִתָּא דְּלָא עֲדִיאַת
אֲרֵי סַגִּיאִין יְהוֹן בְּנֵי
יְרוּשְׁלֵם צַדִּיקְתָּא מִבְּנֵי
כְּרַכָּא יְתִיבְתָּא אָמַר יְיָ :
ב אַפְּתֵי אֲתַר בֵּית מַיְשְׁרָךְ
וּמִקְרֵוי אַרְעָיךְ יָתְבֵי לָא
תִמְנְעִין אַסְגֵּא עַם
מַשְׁרְיָתַיִךְ וְשִׁלְטוֹנָיִךְ
תַּקִּיפִי : ג אֲרֵי לְדָרוֹמָא
וּלְצַפּוּנָא תִּתְקְפִין וּבְנָךְ
עַמְמִין יֵירְתוּן וְקִרְוִין דְּצַדִּיקָן
יִתְיְבוּן : ד לָא תִדְחֲלִין אֲרֵי
לָא תִבְהָתִין וְלָא תִתְבַּגְּעִין
אֲרֵי לָא תִתְבַּלְמִין אֲרֵי
בְּהָתַת עוּלְמוּתִיךְ תִּתְנְשְׁיָן
וְחִסּוּדֵי אַרְמְלוּתִיךְ לָא

תרגום

דַּיָּיָ וּכְאִתַּת עוּלַמִין
דְּאִתְרַחֲקַת אָמַר אֱלָהָיִךְ :
ז בְּשֵׁעָא זְעֵירָא רְחַקְתִּיךְ
וּבְרַחֲמִין סַגִּיאִין אֶקְרַב
גְּלוּתָךְ : ח בְּרִגְזָ זְעֵיר
סְלַקִית אַפַּי שְׁבַקְתִּי זְמַן
זְעֵירָא מִנָּךְ וּבְטִבְוָת עָלַם
דְּלָא פְּסָקָן אֶרְחַם
עָלָךְ אָמַר פָּרְקִיךְ יְיָ :
ט כְּיוֹמֵי נֹחַ דָּא קָדְמַי
דְּקַיְמִית בְּמֵימְרִי דְּלָא
יַעְדּוּן מֵי טוּפָנָא דַּהֲוָו
כְּיוֹמֵי נֹחַ עוֹד עַל אַרְעָא
כֵּן קַיְמִית בְּמֵימְרִי דְּלָא
יַחְוֹר רוּגְזִי עָלָךְ וְלָא אֶזְוַף
בָּךְ : י אֲרֵי טוּרַיָּא יַעְדּוּן
וְרָמָתָא יִתְפַּרְקוּן וְטוּבִי
מִנָּךְ יְרוּשְׁלֵם לָא יֶעְדֵּי
וּקְיָם שְׁלָמִי לָא יִתְרַחֵק
אָמַר דַּעֲתִיד לְרַחֲמָא עָלָךְ
יְיָ : יא חֲשִׁיכְתָּא מַקְבְּלָא
עוּלְבָּן קַרְתָּא דְּאִמְרִין
עָלָהּ עַמְמַיָּא לָא תִתְנַחֵם
הָא אֲנָא כָּבִיש בְּצִדְיָדָא אַבְנֵי רִצְפָּתַיִךְ וַאֲשַׁכְלְלִנִיךְ
כְּאַבְנֵין טָבִין : יב וַאֲשַׁוֵּי בְּמַרְגְּלִין אָעֵךְ וְתַרְעִיךְ לְאַבְנֵי גְמַר וְכָל תְּחוּמָךְ

נגבולך

תולדות אהרן לאבני

ברגע קטן ספר הזכר תדרת נמא : כי מי נח סיטה ח יא סנכי יא לע שבועות ד לו עקידה שער יד ס׳ הזוהר ס׳ ויקרא •
כי הכריס עכו״ס ח יז מרבין כפוף ספר הזהר פרשת פקודי . ומתי וגו׳ כתרא ט עח סנס. יא ק • וכל כניך ברכות מו
סד יבמות עז קכב . מזיר ט סו כריתות ו פח׳ תמיד ס׳ לב עקידה שער לב ספר הזהר פרשת תרומה .

רש״י

פעמיס שכועס עליה מעט : (ח) בשצף קצף . מנחס פתר מרי לף ודומס אמר במעט קלף כמו ברגע קטן עזבתיך וכן תירגס יונתן : ובחסד עולם . שיתקיים עד עולס : (ט) כי מי נח זאת לי . שבועה בידי והולך ומפרש דברו כאשר נשבעתי מעבור

מצודת דוד

שבעלה קורא אותה לשוב אליו : ואשת נעורים . כמו אשת נעורים אם תמאס בעיני בעלה ככה לא תתמיד המילוס כי ישוב ירחם כן אמר אלהיך לרחם עליך : (ז) ברגע קטן עזבתיך . בשעה שנעזבתיך לא היה רק רגע קטן מול הקבוץ שלקבלך כי ברחמים גדולים הביה ואתמיד לאורך ימים :
(ח) בשצף קצף . כמעט קלף: הסתרתי פני ממך. רק רגע ר״ל אל מול המחסד תחשב רק לרגע כי בחסד עולם ארחמך : (ט) כי מי נח וכו׳ . הקלף כך היא לי כמו מי המבול שהי״ ביימי נח אשר נשבעתי שלא יהי״ עוד מי המבול כן נשבעתי וכו׳ : (י) כי ההרים ימושו . לפעמים יקרס אשר ההרים עם רוב חזקם יסורו ויתמקו ממקומם ע״י רעש וכן הגבעות יוזעו ונפולו בארץ : וחסדי . אבל חסדי הוא דבר המתקיים ולא יסור מאתך והגבעות ברית שלומי וכו׳ וכפל הדבר במ״ש : (יא) עניה סוערה . על ירושלים יאמר שהיא בעניים מרעדת ממרות סערה ולין מי לנחמה : מרביץ בפיך אבניך . אחני הרלפה אחריך ואשכיב בפוך כי יפפך מתחת רגלם האבנים במקום המול כי כן הדרך לשפוך חול תחת אבני הרלפה להשכיב בהם האבנים : ויסדתיך . אשים יסודות באבני ספיר : (יב) ושמתי כדכד שמשותיך . מחיצות המלונות שבשמש זורחת דרך שם אשימם מלבן כדכד שבסיר ביותר :

כְּאִשָּׁה עֲזוּבָה וַעֲצוּבַת רוּחַ קְרָאָךְ יְהוָה
וְאֵשֶׁת נְעוּרִים כִּי תִמָּאֵס אָמַר אֱלֹהָיִךְ :
ז בְּרֶגַע קָטֹן עֲזַבְתִּיךְ וּבְרַחֲמִים גְּדוֹלִים
אֲקַבְּצֵךְ : ח בְּשֶׁצֶף קֶצֶף הִסְתַּרְתִּי פָנַי
רֶגַע מִמֵּךְ וּבְחֶסֶד עוֹלָם רִחַמְתִּיךְ אָמַר
גֹּאֲלֵךְ יְהוָה : ט כִּי־מֵי נֹחַ זֹאת לִי אֲשֶׁר
נִשְׁבַּעְתִּי מֵעֲבֹר מֵי־נֹחַ עוֹד עַל־הָאָרֶץ
כֵּן נִשְׁבַּעְתִּי מִקְצֹף עָלַיִךְ וּמִגְּעַר־־־בָּךְ :
י כִּי הֶהָרִים יָמוּשׁוּ וְהַגְּבָעוֹת תְּמוֹטֶנָה
וְחַסְדִּי מֵאִתֵּךְ לֹא־יָמוּשׁ וּבְרִית שְׁלוֹמִי לֹא
תָמוּט אָמַר מְרַחֲמֵךְ יְהוָה : יא עֲנִיָּה סֹעֲרָה
לֹא נֻחָמָה הִנֵּה אָנֹכִי מַרְבִּיץ בַּפּוּךְ אֲבָנָיִךְ
וִיסַדְתִּיךְ בַּסַּפִּירִים : יב וְשַׂמְתִּי כַדְכֹד
שִׁמְשֹׁתַיִךְ וּשְׁעָרַיִךְ לְאַבְנֵי אֶקְדָּח וְכָל־

נבולך

תולדות אהרן לאבני

ברגע קטן ספר הזכר תדרת נמא : כי מי נח סיטה ח יא סנכי יא לע שבועות ד לו עקידה שער יד ס׳ הזוהר ס׳ ויקרא •
כי הכריס עכו״ס ח יז מרבין כפוף ספר הזהר פרשת פקודי . ומתי וגו׳ כתרא ט עח סנס. יא ק • וכל כניך ברכות מו
סד יבמות עז קכב . מזיר ט סו כריתות ו פח׳ תמיד ס׳ לב עקידה שער לב ספר הזהר פרשת תרומה .

רש״י

פעמיס שכועס עליה מעט : (ח) בשצף קצף . מנחס פתר מרי לף ודומס אמר במעט קלף כמו ברגע קטן עזבתיך וכן תירגס יונתן : ובחסד עולם . שיתקיים עד עולס : (ט) כי מי נח זאת לי . שבועה בידי והולך ומפרש דברו כאשר נשבעתי מעבור

מי נח וגו׳ : (י) כי ההרים ימושו . לף אס תבלה זכות אבות ואמהות חסדי מאתך לא ימוש : (יא) סוערה . שלבה סוער ברוחי לרות : מרביץ בפוך . רולף רלפתך מאבני נופך : (יב) כדכד . מין אבן טובה : שמשותיך . יונתן תירגס אתך

מצודת דוד

(ח) בשצף קצף . כמעט קלף : הסתרתי פני ממך . רק רגע ר״ל אל מול החסד תחשב רק לרגע כי בחסד עולם ארחמך : (ט) כי מי נח וכו׳ . הקלף כך היא לי כמו מי המבול שהי״ ביימי נח אשר נשבעתי שלא יהי״ עוד מי המבול כן נשבעתי וכו׳ : (י) כי ההרים ימושו . לפעמים יקרס אשר ההרים עם רוב חזקם יסורו ויתמקו ממקומם ע״י רעש וכן הגבעות יוזעו ונפולו בארץ : וחסדי . אבל חסדי הוא דבר המתקיים ולא יסור מאתך והגבעות ברית שלומי וכו׳ וכפל הדבר במ״ש : (יא) עניה סוערה . על ירושלים יאמר שהיא בעניים מרעדת ממרות סערה ולין מי לנחמה : מרביץ בפיך אבניך . אחני הרלפה אחריך ואשכיב בפוך כי יפפך מתחת רגלם האבנים במקום המול כי כן הדרך לשפוך חול תחת אבני הרלפה להשכיב בהם האבנים : ויסדתיך . אשים יסודות באבני ספיר : (יב) ושמתי כדכד שמשותיך . מחיצות המלונות שבשמש זורחת דרך שם אשימם מלבן כדכד שבסיר ביותר :

מצודת ציון ומנחם

(הכליס קמ״ט) : (ו) ועצובת . מלשון עצבון : כי תמאס • אס תמאס : (ח) בשצף • כמעט כן ת״י ולין לו דומס : (ט) מעבור . לבל עבור וכן מקלף כמו מסמיר עליו מטר (לעיל ה) : ומגער . עניין לעקה מיפה : (י) ימושו . עניין הכרס כמו לא ימיס עמוד הענן (שמות יג) : תמושנה . מלשון נטיה : (יא) מרביץ . מלי רביצה והשכבת האבן : בפוך . הוא שכחול והוא דק בעין החול וכו׳ הבאים לוגעות עיניהם כמו ותשס כפוך עיניה (מ״ב ט) : בספירים . שם אבן יקר : (יב) כדכד . שם אבן יקר המזהיר

מצודת ציון ומנחם

(הכליס קמ״ט) : (ו) ועצובת . מלשון עצבון : כי תמאס • אס תמאס : (ח) בשצף • כמעט כן ת״י ולין לו דומס : (ט) מעבור . לבל עבור וכן מקלף כמו מסמיר עליו מטר (לעיל ה) : ומגער . עניין לעקה מיפה : (י) ימושו . עניין הכרס כמו לא ימיס עמוד הענן (שמות יג) : תמושנה . מלשון נטיה : (יא) מרביץ . מלי רביצה והשכבת האבן : בפוך . הוא שכחול והוא דק בעין החול וכו׳ הבאים לוגעות עיניהם כמו ותשס כפוך עיניה (מ״ב ט) : בספירים . שם אבן יקר : (יב) כדכד . שם אבן יקר המזהיר

רש״י

נד (א) רני עקרה . ירושלים אשר היתה כלא ילדה : לא חלה . לשון לידה הוא שהיולדת ע״י חיל וחבלים יולדת : מבני בעולה . בת אדום : (ב) יטו . למרחוק : מיתריך . הם חבלים

מצודת ציון

גד (א) פצחי . עניין פתיח׳ כפה בברמת קול כמו פלאו הריס רנה (לעיל מ״ד) : וצהלי . עניין הבמעת קול גדול כמו לבלי מיס (לעיל כ״ד) : חלה . עניין חבלי לידה כמו כי חלה גם ילדה (לקמן ס״ו) : בעולה . ר״ל חיוסבת וכן ולאחרך בעולה (לקמן ס״ב) : (ב) ויריעות . הוא כויליון כמו ויעה שמיס כיריעה (הכליס קד) : משכנותיך . מלשון משכן : תחשוכי . עניין מניעה כמו ולא תסכת (בראשית כב): מיתריך . חבלים כמו ואת מיתריכם (שמות לה): ויתדותיך. מלי יתד ומסמר : (ג) תפרוצי. עניין התחזקות כמו מה פרלת (בראשית לח) : יירש . מלי ירושה : נשמות . הלי שממון : (ד) תחפירי . עניין בושה וכליתה כמו ותפרה הלבנה (לעיל כד) : עלומיך . נעוריך וכן הקלרת ימי עלומיו (הכליס פט) : (ה) בועליך . עניין אדון כמו אם בעליו עמו (שמות כב) : עושיך . עניין הגדלה והרמה וכן ישמח ישראל בעושיו

הכליס

שיהיה לאתך מגלות זה כלאתו מסאר הגליות שתגאולו בארלך ארות רבות ורעות כי לא הבושי עוד לעולם להיות משוכבת ונכנעת אל העכו״ס : ואל תכלמי . להריס ראש ולהרהות גדולה כאובכך פן הגבלה טוב : כי לא תחפירי . כי היי מוטולטלת הבוש הזאת השכחי כי לא יקרה לך עוד מזאת להזכר על ידה אל הרחטוות : וחרפת אלמנותיך . הארפס שהיה לך אתה שהיית מבלי מלך כאלמנה מבלי בעל הארפס הבית לא הזכר עוד כי לא תהיה עוד מבלי מלך להזכיר ע״י את הרחטוות : (ה) כי בעליך . כי אדוניך המגדל והמרומם אותך הכה שמו ה׳ לצבאות על כי הוא מיטל בגבהות מעלה ומעט וח״ב מי שעמוד בגנדו לבטל מעשיו : גואלך . הלא גאלך קדוש ישראל אשר יקרא אלהי כל הארץ וידו בכל משלה וכפל הדבר במ״ש : (ו) כי כאשה עזובה וכו׳ . ר״ל כי קראך לשוב אליו בדרך האשה שעזובה מבעלה והיא עצובת רוח

דקיס המלוים בשולי אוהליס וקושריס ביתדות שקורין קנ״ל בלע״ז ותוקעין בארץ : (ג) תפרוצו. תגברי : (ד) עלומיך . נעוריך: (ו) כי תמאס . כשתמאס

פעמיס

מצודת דוד

נד (א) רני עקרה . אתה ירושלים אשר היית כעקרה שלא ילדה על כי אנשים בנו ממנה ואינם כמו עתה בזמן הגאולה׳ רני ושמחי : פצחי . פתחי פה להריס קול רנה והשמיעי קול גדול אתה ירושלים אשר היית כאשה אשר לא חלה ללדת וכפל כדבר במ״ש : כי רבים . כי עתה יתרבו בני ירושלים שבית׳ שומה מבני אדום שבית׳ מיושבה ברכת עם: (ב) הרחיבי . להחזיק את כל בניך המרובים : יטו . יהיו מוטים לאחורך ולרוחב ולא תחשוכי מלהטות: האריכי מיתריך. החבלים המלוים בשפולי האוהל לקשרם ביתידות האריכי אותם שיהא מוח לקשרם הטב : ויתדותיך . היתדות המקועות באדמה חזקו למען לא יזוזו ממקומם והוא עניין מליצה לו׳ שתתרחב ירושלים מכמות שהיתה ועד עולם העמוד ולא תחרב עוד :
(ג) כי ימין ושמאל תפרוצי . תתחזק על העכו״ס היושבי תימיך ומשמאלך : וערים נשמות . הערים הסוממות תתישבו בבני הדם כי ימרו ויירבו : (ד) אל תיראו . אל תחפרו ובכנעת אל העכו״ס : ואל תכלמי . להריס ראש ולהרהות גדולה כאובכך פן הגבלה טוב : כי לא תחפירי . כי היי מוטולטלת הבוש הזאת השכחי כי לא יקרה לך עוד מזאת להזכר על ידה אל הרחטוות : וחרפת אלמנותיך . הארפס שהיה לך אתה שהיית מבלי מלך כאלמנה מבלי בעל הארפס הבית לא הזכר עוד כי לא תהיה עוד מבלי מלך להזכיר ע״י את הרחטוות : (ה) כי בעליך . כי אדוניך המגדל והמרומם אותך הכה שמו ה׳ לצבאות על כי הוא מיטל בגבהות מעלה ומעט וח״ב מי שעמוד בגנדו לבטל מעשיו : גואלך . הלא גאלך קדוש ישראל אשר יקרא אלהי כל הארץ וידו בכל משלה וכפל הדבר במ״ש : (ו) כי כאשה עזובה וכו׳ . ר״ל כי קראך לשוב אליו בדרך האשה שעזובה מבעלה והיא עצובת רוח

גְּבוּלֵךְ לְאַבְנֵי־חֵפֶץ׃ יג וְכָל־בָּנַיִךְ לִמּוּדֵי
יְהוָה וְרַב שְׁלוֹם בָּנָיִךְ׃ יד בִּצְדָקָה תִּכּוֹנָנִי
רַחֲקִי מֵעֹשֶׁק כִּי־לֹא תִירָאִי וּמִמְּחִתָּה כִּי
לֹא־תִקְרַב אֵלָיִךְ׃ טו הֵן גּוֹר יָגוּר אֶפֶס
מֵאוֹתִי מִי־גָר אִתָּךְ עָלַיִךְ יִפּוֹל׃ טז הֵן
אָנֹכִי בָּרָאתִי חָרָשׁ נֹפֵחַ בָּאֵשׁ פָּחָם וּמוֹצִיא
כְלִי לְמַעֲשֵׂהוּ וְאָנֹכִי בָּרָאתִי מַשְׁחִית לְחַבֵּל
יז כָּל־כְּלִי יוּצַר עָלַיִךְ לֹא יִצְלָח וְכָל־לָשׁוֹן
תָּקוּם־אִתָּךְ לַמִּשְׁפָּט תַּרְשִׁיעִי זֹאת נַחֲלַת
עַבְדֵי יְהוָה וְצִדְקָתָם מֵאִתִּי נְאֻם־יְהוָה׃

תרגום

לְאַבְנֵי צְרוּף׃ יג וְכָל
בְּנָיִךְ אִלְּפִין בְּאוֹרַיְתָא דַיְיָ
וְסַגִּי יְהֵי שְׁלָם בְּנָךְ׃
יד בִּזְכוּתָא תִּתְקָנִין אִתְרַחֲקִי
מֵעוּשְׁקָא אֲרֵי לָא תִדְחֲלִין
וּמִתְּבִירָא אֲרֵי לָא יַעִיל
עָלָךְ׃ טו הָא אִתְכַּנְּשָׁא
יִתְכַּנְּשׁוּן לִיךְ גָּלוּת עַמִּיךְ
לְסוֹפָא מַלְכֵי עַמְמַיָּא
דְּמִתְכַּנְּשִׁין לַאֲעָקָא לִיךְ
יְרוּשְׁלֶם בְּגוּיֵךְ יִתְרְמוּן׃
טז הָא אֲנָא בְּרִית נַפְחָא
נָפַח גּוּר בִּשְׁחוֹרִין וּמַפֵּיק
מָנָא לְצוֹרְכֵיהּ וַאֲנָא בְּרִית
מְחַבְּלָא לְחַבָּלָא׃ יז כָּל

הוי

זין

ת״א מי גר לתך יכמות ב כד עקידה שם הן לאנכי עקידה שער פח

רש״י

(בלדקה שתעשה תהיה נכונה בגאולת עולם ותהיה רחוקה מעושק בני אדם כי לא תיראי אפילו פחד וירלה לא יהי׳ לך מהסותהיה רחוקה ממחתה שלא יקרב אליך איל״ה שלוחה): (טו) הן גור יגור אפס מאותי. הן ירא יירא ויגור מגזירות רעות אותו שאין אני עמו הוא עשו: מי גר אתך. מי אשר נאסף עליך למלחמה · או מי גר מי שנתגרה בך. ורבותינו פרשוהו בגרים לומר שאין מקבלין גרים לימות משיחנו ואף בפשוטו של מקרא יתכן מי שנעשו גרים אתך בעניותך: *) עליך יפול. בעשירותך כמו על פני כל אחיו נפל (בראשית כה): (טז) הנה אנכי. אשר בראתי חרש המחתן כלי ואני אשר בראתי משחית המחבלו כלומר אני איש שבריתי בך לא אחויב אני הוא שהתקנתי לו פורעניות: ומוציא כלי למעשהו. לצורך גומרו כל צורכו: (יז) כל

מצודת דוד

ושעריך. מזוזות השערים יהפכו להיות אבני אקדח מאירים ביותר: וכל גבולך. אבני רצפת כל גבולך יהפכו להיות אבני חפץ. ר״ל אבני יקר שהאדם תפזורולם בהם ולא כאשר אבנים המושלכים בחוצות: (יג) למודי ה׳. ר״ל שכולו בחכמה כאלו יהיו תלמידי המקום ב״ה: ורב שלום בניך. השלום של בניך יהי׳ הרבה מאד: (יד) בצדקה. בעבור הצדק׳ שתעשי תהי׳ נכונה בכל עוכה: רחקי מעושק. תהי׳ מרוחקת מן העשוקים אשר לא תיראו מהם כלל וכלל: וממחיתה. ותהיה מרוחקת ממחיתה כי לא תוכל להתקרב אליך ותהיה ת״כ מרוחקת ממנה: (טו) הן גור יגור. באמת יחת ויפחד מי שהוא נעדר ונפחד ומרוחק ממני: מי גר אתך. מי שהיה לו תגר ומריבה עמך הוא יפול עליך לשנוא עמך להיות סר למשמעתך. (טז) נופח באש פחם. מנשב באש הנחתה בגחלים בהיותם בעירה יפה: ומוציא כלי למעשהו. ע״י הפחמים מוציא כלי הרחותיה לעשות עמו הדבר אשר עשוהו בעבורו: ואנכי בראתי משחי לחבל. בראתי איש משחית לקלקל את הכלי הכלי הסיח ור״ל אני המגרה

מצודת ציון

המזהיר וכן ורחמת וכדכד (יחזקאל כז) והוא מלשון ביזוי אש (לעיל מא): משמותיך. מלשון שמש: אקדח. שם אבן יקר המאיר והוא מלשון קודחי אש (לעיל ל): חפץ. עניין רצון. (יג) למודי ה׳. תלמידי ה׳ וכן תמוס תורה כלמודי (לעיל ח): (יד) תכונני. מלי הכנה: כי לא תיראי. אשר לא תיראי: וממחיתה. עניין סבר ופחד כמו ואל תחת (יחושע ח): (טו) גור יגור. עניין פחד כמו לא תגורו (דברים א): אפס. עניין ההעדר כמו באפס עניים (משלי כו): מאותי. ממני: גר. עניין מריבה כמו אל תתגרו בם (דברים ב): אתך. עמך: עליך. כמו אליך: יפול. עניין נטיה והסבנה וכן אל הכבדים אתה נופל (ירמיה לז): (טז) חרש. אומן ברזל: נופח. מלי הפחתה וגשיבה: פחם. גחלים כבויים כמו פחם לגחלים (משלי כו): לחבל. ענין הפחתה וקלקול כמו וחובל עול (לעיל י): (יז) יוצר. מחודד וזכון כמו חרבות לוריס (יחושע ה): תרשיעי. מלי רשע וחייב:

סוי

בך לא תחויב ואני המשלימו עמך ומתיום כחו. (יז) כל כלי יוצר. כל כלי זין המחודדים: עליך לא יצלח. לא יהיה

הגהות מכ״י ברש״י *) עליך יפול כמו. (עליך יפול. יסכון כמו):

תרגום

זַיִן דִּיתַּקַּן עֲלָךְ יְרוּשְׁלֶם
לָא יְצַלַּח וְכָל לִישָׁן דִּיקוּם
עִמָּךְ לְדִינָא תְּחַיְּבִנִיהּ דָּא
אַחְסָנַת עַבְדֵיָא דַיְיָ
וְזַכְוָתֵיהוֹן מִן קֳדָמַי אָמַר
יְיָ׃ נה א וַי כָּל דְּצָבֵי לְמֵילַךְ
יַיְתֵי וְיֵלֵךְ וּדְלֵית לֵיהּ כֶּסֶף
אָתוֹ שְׁמַעוּ וַאֲלִיפוּ וַאֲתוֹ
שְׁמַעוּ וַאֲלִיפוּ בְּלָא בְדָמֵין
וּבְלָא בְּמָמוֹן אוּלְפָן
דְּטַב מַחֲמַר וּמַחֲלָב׃
ב לְמָא תִּתְקְלוּן כַּסְפֵּיכוֹן
בְּלָא לְמִסְבַּע קַבִּילוּ
קַבָּלָא לְמֵימְרִי וְאֶכְלוּ דְטַב
וְתִתְפַּנַּק בְּדַדְהֵן נַפְשְׁכוֹן׃
ג אַרְכִּינוּ אוּדְנֵיכוֹן וְקַבִּילוּ
לְמֵימְרִי שְׁמַעוּ וְתִתְקַיְּם
נַפְשְׁכוֹן וְאֶגְזַר לְכוֹן קְיָם
עָלָם טָבוֹת דָּוִד דְּמְהֵימְנָן׃
ד הָא רַב לְעַמְמַיָּא מְנִיתֵיהּ
מַלְכָּא וְשַׁלִּיט עַל כָּל מַלְכְוָתָא׃ ה הָא עַם דְּלָא

נה א הוֹי כָּל־צָמֵא לְכוּ לַמָּיִם וַאֲשֶׁר אֵין־
לוֹ כָּסֶף לְכוּ שִׁבְרוּ וֶאֱכֹלוּ וּלְכוּ שִׁבְרוּ
בְּלוֹא־כֶסֶף וּבְלוֹא מְחִיר יַיִן וְחָלָב׃ ב לָמָּה
תִשְׁקְלוּ־כֶסֶף בְּלוֹא־לֶחֶם וִיגִיעֲכֶם בְּלוֹא
לְשָׂבְעָה שִׁמְעוּ שָׁמוֹעַ אֵלַי וְאִכְלוּ־טוֹב
וְתִתְעַנַּג בַּדֶּשֶׁן נַפְשְׁכֶם׃ ג הַטּוּ אָזְנְכֶם
וּלְכוּ אֵלַי שִׁמְעוּ וּתְחִי נַפְשְׁכֶם וְאֶכְרְתָה
לָכֶם בְּרִית עוֹלָם חַסְדֵי דָוִד הַנֶּאֱמָנִים׃
ד הֵן עֵד לְאֻמִּים נְתַתִּיו נָגִיד וּמְצַוֶּה לְאֻמִּים
ה הֵן גּוֹי לֹא־תֵדַע תִּקְרָא וְגוֹי לֹא־יְדָעוּךָ
אֵלֶיךָ יָרוּצוּ לְמַעַן יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וְלִקְדוֹשׁ
ישראל

תדע

תולדות אהרן

הוי כל צמא סוכה ה נב תעניה א ז קדושין א ל קמא ח יז דף סב עכו״ם א ה לנו שברו תעניה שם:

רש״י

כלי יוצר עליך. כל כלי זיין אשר ילטשוהו וימדדוהו בשבילך להלחם בך: יוצר. לשון חרבות לוריס (יהושע ה) אף תשיב לור חרבו (תהלים פט): נה (א) הוי כל צמא. הוי זה לשון קריאה וזימון וקיבוץ היא ויש הרבה במקרא (זכריה ב) הוי הוי ונוסו מארץ צפון: לכו למים. לתורה: שברו. לשון לשבור בר (בראשית מב) קנו: יין

מצודת דוד

להם הללוה עליך ר״ל לא יזיקו לך. וכל לשון. כל היש לשון מדבר גדולות אשר: תקום עמך כמשפט. להתווכח עמך: תרשיעי. תהיה הרשיעי אותו במשפט ולא תחויב ותשאר זכאי ר״ל לא יזיקו לך לא במעשה ולא בדיבור: זאת. הברכה הזאת היא לנהלה לעבדי ה׳ וזאת היא הצדקה אשר תבוא לכם מאתי. נאום ה׳. כה אמר ה׳:

נה (א) הוי כל צמא. כל מי שהוא צמא מתקרון המים ילכו אל המים לרוות הצמאון: ואשר וכו׳. ר״ל ואף אם אין לו כסף לקנות המים כי בחנם ימלא לצורך בתאב לדבר ה׳ ילך אל הבריאה לשמוע דבר ה׳ מבלי מתן כסף: לכו שברו. לכו קנו דבר מאכל ואכלו ועל דבריו התורה יאמר ומוזר ומפרש לכו שברו בלא כסף: ובלוא מחיר. בזולת מתן מחיר קנו יין וחלב ר״ל כל עמיני חכמת התורה תוכלו ללמוד בזולת מחיר: (ב) למה תשקלו כסף. מה לכם בזה שתשקלו כסף בחנם בלא מאכל לחם ר״ל לחם הרבו לתת מחיר בעבור לימוד חכמות הבריות שאין בהם הועלת: ויגיעכם. ללמוד חכמות התורה: ואכלו טוב. כן יקרא חכמה התורה כמ״ש כי לקח טוב וכו׳ הורתי אל תעזובו (משלי ד׳): ותתענג וכו׳. זכו תענוג הנמשך בעונ״ב: (ג) הטו אזנכם. לשמוע אמרי: ולכו אלי. לכו ממקומכם לבוא אלי ללמוד הורתי: שמעו וכו׳. שמעו אלי והזכו לעמוד בתחיה בימי המשיח: ואכרתה. לא אכרות לכם ברית להכנס לחיות מתקיימת עד עולם: חסדי. בחסדי. ר״ל יהיה כמו החסדים הקיימים אשר הבטחתי לדוד שלא הופסק המלוכה מזרעו: (ד) הן עד לאומים נתתיו. בחמת נתתי את דוד לחיות לעד ולרחיה מול העכו״ם ר״ל ממשלת המלוכה אשר תתמיד בזרעו יקום רחיה שדבר ה׳. תקום לעולם: נגיד ומצוה לאומים. המשיח הבא מזרעו יהיה נגיד ויהיה מצוה אל העכו״ם את המעשה אשר יעשון: (ה) הן וגו׳. ר״ל כמו שהתקיים החסד שהבטחתי לדוד כן

מצודת ציון

וחלב. לקח טוב מיין וחלב: (ב) למה תשקלו כסף. למה תגרמו לכם לשקול כסף לאויביכם בלא לחם: (ג) חסדי דוד. שהגמול לדוד חסדיו: (ד) עד לאומים. עד ונדול עליהם ונוכיח ומעיד דרכיהם על פניהם: (ה) הן גוי לא תדע תקרא. לשמושך אם אלי תשמעו לשם ה׳ הנקרא עליך:

בהמלאו

מצודת ציון

נה (א) הוי. הוא עניין לשון קריאה: שברו. עניין קנין כמו לשבור אל יוסף (בראשית מא): מחיר. עניין דמי הדבר וערכו כמו ולא רצית במחירכם (תהלים מ״ד): (ב) ותתענג. מלי עונג ותענוג: בדשן. בשומן כמו ואכל ושבע ודשן (דברים ל״ח): (ג) הנאמנים. עניין דבר המתקיים וכן בתקום בלמון (לעיל כ״ח): (ד) לאומים. לאומות כמו ושני לאומים (בראשית כ״ה): נגיד. עניין שררה: ירוצו

יִשְׂרָאֵל כִּי פְאַרְךָ׃ ו דִּרְשׁוּ יְהוָה בְּהִמָּצְאוֹ
קְרָאֻהוּ בִּהְיוֹתוֹ קָרוֹב׃ ז יַעֲזֹב רָשָׁע דַּרְכּוֹ
וְאִישׁ אָוֶן מַחְשְׁבֹתָיו וְיָשֹׁב אֶל־יְהוָה
וִירַחֲמֵהוּ וְאֶל־אֱלֹהֵינוּ כִּי־יַרְבֶּה לִסְלוֹחַ׃
ח כִּי לֹא מַחְשְׁבוֹתַי מַחְשְׁבוֹתֵיכֶם וְלֹא
דַרְכֵיכֶם דְּרָכָי נְאֻם יְהוָה׃ ט כִּי־גָבְהוּ שָׁמַיִם
מֵאָרֶץ כֵּן גָּבְהוּ דְרָכַי מִדַּרְכֵיכֶם וּמַחְשְׁבֹתַי
מִמַּחְשְׁבֹתֵיכֶם׃ י כִּי כַּאֲשֶׁר יֵרֵד הַגֶּשֶׁם
וְהַשֶּׁלֶג מִן־הַשָּׁמַיִם וְשָׁמָּה לֹא יָשׁוּב כִּי
אִם־הִרְוָה אֶת־הָאָרֶץ וְהוֹלִידָהּ וְהִצְמִיחָהּ
וְנָתַן זֶרַע לַזֹּרֵעַ וְלֶחֶם לָאֹכֵל׃ יא כֵּן יִהְיֶה
דְבָרִי אֲשֶׁר יֵצֵא מִפִּי לֹא־יָשׁוּב אֵלַי רֵיקָם
כִּי

תִּקְנָן מִמַּחְשְׁבָתְכוֹן׃ י אֲרֵי כְּמָא דְנָחֵית מִטְרָא
לָא אֶפְשַׁר לֵיהּ דִּיתוּב אֶלָּהֵן מְרַוֵּי יַת אַרְעָא וּמַרְבֵּי לָהּ וּמוֹעִילָהּ וִיהַב
בַּר זַרְעָא כְּמִסַּת לְזָרֵע וְלַחְמָא כְּמִסַּת לְמֵיכַל׃ יא כֵּן הֲוֵי פִּתְגָם טוּבִי דְנָפֵק

תרגום

תֵּדַע יַפְלְחָנָךְ וְעַם דְּלָא
יְדָעוּךְ יְרָהֲטוּן לְאַסְקָא
לָךְ מִסִּין בְּדִיל יְיָ אֱלָהָךְ
וּלְקַדִּישָׁא דְיִשְׂרָאֵל אֲרֵי
שַׁבְּחָךְ׃ ו תְּבָעוּ דְּחַלְתָּא
דַיְיָ עַד דְּאִתְּוֹן חַיִּין בְּעוּ
מִן קֳדָמוֹהִי עַד דְּאִתּוֹן
קָיְמִין׃ ז יַשְׁבִּיק רַשִׁיעָא
אוֹרְחַיְהּ דְּרִשְׁעָא וּגְבַרְאָנֵס
עֲשָׁתּוֹנוֹהִי וְיִתּוּב לְקֻדָּמוֹהִי
דַיְיָ וִירַחֲמִנֵּהּ וְלִדְחַלְתָּא
דֵאֱלָהָנָא אֲרֵי מַסְגִּי
לְסַלְחָא׃ ח אֲרֵי לָא
מַחְשְׁבָתַי מַחְשְׁבָתְכוֹן וְלָא
אָרְחָתְכוֹן תִּקְנָן כְּאָרְחָת
טוּבִי אָמַר יְיָ׃ ט אֲרֵי
כְּמָא דְרָמִין שְׁמַיָּא מִן
אַרְעָא כֵּן תַּקְנָן אָרְחָתַיְהּ
מֵאָרְחָתְכוֹן וּמַחְשְׁבָתַי
וְתַלְגָא מִן שְׁמַיָּא וּלְתַמָּן
לָא אֶפְשַׁר לֵיהּ דִּיתוּב מְרַוֵּי יַת אַרְעָא וּמַרְבֵּי לָהּ וּמוֹעִילָהּ וִיהַב
בַּר זַרְעָא כְּמִסַּת לְזָרֵע וְלַחְמָא כְּמִסַּת לְמֵיכַל׃ יא כֵּן הֲוֵי פִּתְגָם טוּבִי דְנָפֵק

תולדות אהרן מן

דרשו ס׳ ר״ם מ׳ יח יבמות דף מט ודף קה עקידה שער סז ספר הזוהר סוף פרשת בראשית וס׳ ויקרא ואיש און עקידה
שם עקרים מ״ב פ״ג ומ״ד פ׳ סו׳ : כי גבהו וגו׳ עקרים מב פ״ג פי׳ נפלא ושוב אל ה׳ מגילה ב יז׳ :

רש״י

(ו) בהמצאו . קודם גזר דין בעוד שהוא אומר לכם דרשוני:(ח) כי לא מחשבותי מחשבותיכ׳. אין שלי ושלכם שוות לכך אני אומר לכם יעזוב רשע דרכו ויתפוש את דרכי : ואיש און מחשבותיו . ויתפוש את מחשבותי לעשות הטוב בעיני ומדרש אגדה כי לא מחשבותי וגו׳ אין דיני כדיני בשר ודם אתם מי שמודה בדין מתחייב אבל אני מודה מודה

מצודת ציון

(ה) ירוצו . מל׳ ריצה ורדיפה : פארך . מל׳ פאר ויופי : הרוה . עניין שביעה כמו כגן רוה (לקמן כ״ח) : תוקלון

ועוזב ירוחם [משלי כה] : (ט) כי גבהו שמים וגו׳ . כלומר כי יש הבדל וחילוק מעלות ומשא בדרכי יותר מדרכיכם ומחשבותי יותר ממחשבותיכשכגבוה שמים על הארץ אתם מתנים לב למרוד בי ואני נותן לב להשיב אתכם : (י) כי כאשר ירד הגשם והשלג . ולא ישוב ריקם אך ייטיב לעולם:(יא) כן יהיה דברי אשר יצא מפי . להודיעכם על ידי

מצודת דוד הנבואים

תתקייסהתחד שהבטחתי לזרעי בראת גוי אשר לא תדע מעולם תקרא.לשמם לותך : לא ידעוך. אשר הם לא ידעוך מעולם: אליך ירוצו להיות סרים למשמעתך : למען ה׳ . ר״ל לא למען כח זרעך ר״ל למען ה׳ הבוחן בקרבך: ולקדוש וכו׳.

למען קדוש ישראל אשר נתן לך פאר להשרות שכינתו בקרבך וכפל הדבר במ״ש : (ו) בהמצאו . בעוד הוא מצוי בכם עד לא תגלו מתרלכם ועדיין השכינה שורה עמכם : בהיותו קרוב. כפל הדבר במ״ש : (ז) דרכו . דרך הרשע : מחשבותיו . יעזוב מחשבותיו : וישוב . יעשה תשובה אל ה׳ וירחם עליו : ואל אלהינו . ישוב אל אלהינו ויש הקום כי ירבה סלוח : (ח) כי לא כו׳ . כי אין מחשבותי מחשבותיכם כי אתם מוחשבים שלא יועיל לכם תשובה ולכני לא כן יתשוב : ולא דרכיכם דרכי . דרך אלך ב״ו להמית את המורד בו ואין מועיל התשובה ופיוס אבל דרכי לא כן הוא : (טו) כי גבהו . כערך גבהות השמים מן הארץ כן דרכי גבה בהבדל רב מדרכיכם כי דרך אלך בשר ודם שלא יתחול כלל וכלל ודרכי למחול אבל וכל : ומחשבותי ממחשבותיכם . אתם חושבים שאין השובה מועיל כל עיקר אבל מחשבותי שמועיל הרבה מאד : (י) כאשר וכו׳ . ר״ל כמו הגשם והשלג הירד מן השמים אשר לא ישוב אל השמים ע״י חום השמש השואב הרטיבות ר״ל בתחילי תרום האדמה וכו׳ ואח״ז תשוב למעלה בחום השמש : והוליד . היא הולדת הצמח מהבדרעין בעמק הארץ : והצמיח . היא הולדת הצמח ממעל לארץ : ונתן . הגשם היא סיבה לגדל התבואה לזרוע מכם עוד במקום אחר ולהיות למאכל להלריך לאכול : (יא) לא ישוב אלי ריקם . מבלי יעשה הדבר הטוב ואחז בלשון כן אדם הבולח מי לעשות

מִן קֳדָמַי לָא אֶפְשַׁר
דִּיתוּב לְקֳדָמַי רֵיקָן אֶלָּהֵן
עֲבַד יַת דְּרַעֲנָא וּמַצְלַח
לְדִשְׁלַחְנָא לֵיהּ׃ יב אֲרֵי
בְּחֶדְוָא תִּפְקוּן מִבֵּינֵי
עַמְמַיָּא וּבְשְׁלָמָא תִּתּוּבְלוּן
לְאַרְעֲכוֹן טוּרַיָּא וְרָמָתָא
יְבוּעוּן קֳדָמֵיכוֹן תּוּשְׁבְּחָא
וְכָל אִילָנֵי חַקְלָא יִשְׁעַנּוּן
בְּעַנְפֵיהוֹן׃ יג חֲלַף דִּשִׁיעָיָא
יִתְקַיְּמוּן צַדִּיקָיָא וַחֲלַף
חַיְבִיאִיתְקַיְּמוּן דַּחֲלֵי חֲטָאָה
וִיהֵי קָדָם יְיָ לְשׁוּם לְאָת
עָלַם דְּלָא יְפַסּוֹק׃ א כְּדֵן
אָמַר יְיָ טַרְפוּ דִינָא עֲבִידוּ
צִדְקְתָא אֲרֵי קָרִיב פּוּרְקָנִי
לְמֵיתֵי וּזְכוּתִי לְאִתְגְּלָאָה׃
ב טוּבֵי אֱנָשׁ דְּיַעְבֵּד דָּא
וּבַר אֱנָשָׁא דְּיִתְקַף בָּהּ
יַטַּר שַׁבְּתָא מֵאַחֲלוּתֵיהּ
וְיַטַּר יְדוֹהִי מִלְּמֶעְבַּד כָּל
דְּבִישׁ׃ ג וְלָא יֵימַר בַּר
עַמְמִין דְּמִתְּוַסַּף עַל עַמָּא
דַיְיָ לְמֵימַר אַפְרָשָׁא יַפְרְשַׁנְנִי יְיָ מֵעַל עַמֵּיהּ וְלָא
יֵימַר

כִּי אִם־עָשָׂה אֶת־אֲשֶׁר חָפַצְתִּי וְהִצְלִיחַ
אֲשֶׁר שְׁלַחְתִּיו׃ יב כִּי־בְשִׂמְחָה תֵצֵאוּ
וּבְשָׁלוֹם תּוּבָלוּן הֶהָרִים וְהַגְּבָעוֹת יִפְצְחוּ
לִפְנֵיכֶם רִנָּה וְכָל־עֲצֵי הַשָּׂדֶה יִמְחֲאוּ־כָף׃
יג תַּחַת הַנַּעֲצוּץ יַעֲלֶה בְרוֹשׁ תַּחַת הַסִּרְפָּד
יַעֲלֶה הֲדַס וְהָיָה לַיהוָה לְשֵׁם לְאוֹת עוֹלָם
לֹא יִכָּרֵת׃

נו א כֹּה אָמַר יְהוָה שִׁמְרוּ מִשְׁפָּט וַעֲשׂוּ
צְדָקָה כִּי־קְרוֹבָה יְשׁוּעָתִי לָבוֹא וְצִדְקָתִי
לְהִגָּלוֹת׃ ב אַשְׁרֵי אֱנוֹשׁ יַעֲשֶׂה־זֹּאת
וּבֶן־אָדָם יַחֲזִיק בָּהּ שֹׁמֵר שַׁבָּת מֵחַלְּלוֹ
וְשֹׁמֵר יָדוֹ מֵעֲשׂוֹת כָּל־רָע׃ ג וְאַל־יֹאמַר
בֶּן־הַנֵּכָר הַנִּלְוָה אֶל־יְהוָה לֵאמֹר הַבְדֵּל
יַבְדִּילַנִי יְהוָה מֵעַל עַמּוֹ וְאַל־יֹאמַר הַסָּרִיס
הן

ותחת ק׳

תולדות אהרן ויומר

כי כאשר ירד תענית ח ז. ושמה וגו׳ עקידה שער כב . והולידה וגו׳ תענית ח . כי בשמחה סוכה דף מח ס׳ הזוהר פרשת בלק ותחת וגו׳ מגילי׳ ח י . כה אמר ס׳ בראש ח י מכות ג כד ע׳ הזוהר ס׳ בלק אשרי אנוש שבת מז קיח

רש״י

הנביאים לא ישוב ריקם אך ייטיב לכם אם ישמעו לכם : (יב) כי בשמחה תצאו . מן הגלות : ההרים והגבעות יפצחו לפניכם רנה . שיהנו לכם פרים ומחיות ויהנו (וירוננו) יושביהם . (יג) תחת הנעצוץ וגו׳ . רבותינו דרשו תחת

מצודת דוד

דבר ומוזר לבעמיים ריקם ולא גמר הבטיחות ולפי שאמר במשל ושמה לא ישוב לשם אמר לשון לא ישוב : כי אם עשה . הדבר ועשה וכו׳ ומושב למעלה לומר שבולאי תתקייס הבטחתי : והצליח וכו׳ . כפל הדבר במ״ש : (יב) כי בשמחה תצאו . וזהו הבטחתי אשר תצאו מן הגולה בשמחה ותובלון לארצכם בשלום : יפצחו וגו׳ . הוא ענין מלילה כי בשבחה בשמחה דומה לו שכל העולם שמח עמו : ימחאו כף . יהו בכפיהם לשמוח וגם זה ענין מלילה : (יג) תחת הנעצוץ. ר״ל במקום ממשלת העכו״ם ימשלו ישראל : ותחת הסרפד . כפל הדבר במ״ש : והיה . הדבר הזה יהיה לה׳ לשם גבורה : לאות עולם . ויהיה לאות ולסימן שכן יהיה עד עולם ולא יכרת הדבר הזה :

נו (א) שמרו משפט . שמרו משפטי התורה : ועשו צדקה . זה עם זה : כי קרובה׳ עי״ז תהיה תשועתי קרובה לבוא ולקחתי לכם תהיה קרובה להיות בעין כל . מלחלנו כי הוא יסוד מוסד על אמונת חידוש העולם וא״כ בזה בוראי ישמור יתר הוראל ומתמון שים בורה : (ב) הנכה . המתאחר עלמו אל ה׳ להאמין בו : הבדל יבדילני . תהיה נבדל מישראל בעת יקבלו העובדה ולא אקבל עמהם וא״כ למה אלהק : הן אני עץ יבש . כמו עץ יבש שאין מנבל פרי כן אני מבלי זרע ולא ישאר שמי לזכרון ועל

הרשעים יעלו לדיקים : נעצוץ וסרפד . מיני קוליס הם כלומר הרשעים יאבדו והלדיקים יעלו ממקלתם : (ג) יעשה זאת . שומר שבת וגו׳ : (ג) הבדל יבדילני מעל עמו . למה אתנייר הלא הקב״ה יבדילני מעל עמו כשיגלה שכרם : ואל יאמר

מצודת ציון הסריס

(יב) תובלון . עניין הבאה כמו יוכל שי (לעיל יח) יפצחו. עניין פתיחת הפה בברמת קול כמו פלחו ברים רנה(לעיל מד) : ימחאו . עניין הכאה כף אל כף דרך שמחה כמו מחאה יד (יחזקאל כ״ה) : (יג) הנעצוץ . מין אילן קוץ כמו ובכל הנעצוצים (לעיל ז) : ברוש . שם אילן ברק חשוב : הסרפד . שם אמת גרוע : הדס . שם אילן המריח :

נו (ג) אנוש . שם משמות אדם : יחזיק . יאחז : מחללו . כמו מלחללו : (ג) הנכה . עניין התכרה והרשעות כמו וגלוה סגר (לעיל י״ז) : הבדל . עניין הפרשה ופירוד הסרים

הֵן אֲנִי עֵץ יָבֵשׁ׃ ד כִּי־כֹה אָמַר יְהוָה
לַסָּרִיסִים אֲשֶׁר יִשְׁמְרוּ אֶת־שַׁבְּתֹתַי וּבָחֲרוּ
בַּאֲשֶׁר חָפָצְתִּי וּמַחֲזִיקִים בִּבְרִיתִי׃ ה וְנָתַתִּי
לָהֶם בְּבֵיתִי וּבְחוֹמֹתַי יָד וָשֵׁם טוֹב מִבָּנִים
וּמִבָּנוֹת שֵׁם עוֹלָם אֶתֵּן־־־־לוֹ אֲשֶׁר לֹא
יִכָּרֵת׃ ו וּבְנֵי הַנֵּכָר הַנִּלְוִים עַל־יְהוָה לְשָׁרְתוֹ
וּלְאַהֲבָה אֶת־־־־שֵׁם יְהוָה לִהְיוֹת לוֹ
לַעֲבָדִים כָּל־שֹׁמֵר שַׁבָּת מֵחַלְּלוֹ וּמַחֲזִיקִים
בִּבְרִיתִי׃ ז וַהֲבִיאוֹתִים אֶל־הַר קָדְשִׁי
וְשִׂמַּחְתִּים בְּבֵית תְּפִלָּתִי עוֹלֹתֵיהֶם וְזִבְחֵיהֶם
לְרָצוֹן עַל־־־מִזְבְּחִי כִּי בֵיתִי בֵּית־־־תְּפִלָּה
יִקָּרֵא לְכָל־־־הָעַמִּים׃ ח נְאֻם אֲדֹנָי יְהוָה
מְקַבֵּץ נִדְחֵי יִשְׂרָאֵל עוֹד אֲקַבֵּץ עָלָיו
לְנִקְבָּצָיו׃ ט כָּל חַיְתוֹ שָׂדֶי אַתְּיוּ לֶאֱכֹל
כל

ח אָמַר יְיָ אֱלָהִים דַּעֲתִיד לְכַנָּשָׁא מִבְּדָרֵי יִשְׂרָאֵל
לְכַנָּשָׁא יַתְהוֹן׃ ט כָּל מַלְכֵי עַמְמַיָּא דְּמִתְכַּנְּשִׁין לַאֲעָקָא
יְהוֹן לְמֵיכַל לְחַיָּת בָּרָא תִּסְבַּע מִנְּהוֹן חַיָּוָת

תרגום

יַיְמַר סָרִיסָא הָא אֲנָא חָשִׁיב כֵּעָא יְבִישׁ׃ ד אֲרֵי כִּדְנָן אָמַר יְיָ לְסָרִיסַיָּא דְּיִטְרוּן יַת יוֹמֵי שַׁבָּיָא דִּילִי וּמִתְרָעָן בְּדִצְבְּנָא וּמִתְקַפִּין בִּקְיָמִי׃ ה וְאִתַּן לְהוֹן בְּבֵית מַקְדְּשִׁי וּבְאַרְעָא בֵּית שְׁבִיתִי אֲתַר וְשׁוּם טְבָא מִבְּנִין וּמִבְּנָן שׁוּם עָלַם אִתַּן לְהוֹן דְּלָא יִפְסוֹק׃ ו וּבְנֵי עַמְמַיָּא דְּמִתּוֹסְפִין עַל עַמֵּיה דַּיְיָ לְשַׁמָּשׁוּתֵיה לְמִרְחַם יַת שְׁמָא דַּיְיָ לְמֶהֱוֵי לֵיה לְעַבְדִּין כָּל דְּיִטַּר שַׁבְּתָא לְאָחָלוּתֵיה וּמִתְקַפִּין בִּקְיָמִי׃ ז וְאַיְתִינוּן לְטוּרָא דְקוּדְשִׁי וְאַהֲדַנּוּן בְּבֵית צְלוֹתִי עֲלָוָתְהוֹן וְנִכְסַת קוּדְשֵׁיהוֹן יִתְסְקוּן קְדָמַי עַל מַדְבְּחִי אֲרֵי בֵית מַקְדְּשִׁי בֵּית צְלוֹ יִתְקְרֵי לְכָל עַמְמַיָּא׃ ח עוֹד אֲקָרֵיב גָּלְוָתְהוֹן לְיָדְ יְרוּשְׁלֶם בְּגַוָּיְךְ יִתְרְמוּן

תולדות אהרן

כי כה אמר סגכדי יה ס׳ הזוכר פרשת יהרו ופ׳ קדושים : ואתתי לכם סגכדרין שם : שם עולם שם וכגיאותיה ברכות מ׳ ז שבת עז קיח מגילה ב יח :

רש״י

הסרים · למה אטיב דרכי ומעללי : הן אני כעץ יבש. מאין זכרון : (ד) ומחזיקים · לוחזיק (ז) לכל העמים . ולא לישראל לבדם כי אף לגרים : (ח) עוד אקבץ עליו . מן העכו״ם שיתגיירו וגלוו עליהם : לנקבציו . נוספים על קבוצי ישראל : (ט) כל חיתו שדי · כל גרי העכו״ם אתיו והתקרבו אלי ואתאכלו את כל איתו ביער את גבורי העכו״ם שאמלו את לבם מלהתגייר : חיתו שדי . חית השדה אין כאן רב כחית היער חית השדה חלשה ותשוש כח מחית היער ועל שאמר עוד

מקנן

מצודת ציון

הסרים · כן יקרא מי שאינו מוליד : (ה) יד · מקום כמו ויד תהיה לך (דברים כ״ג) (ו) לשרתו · ענין עבדות ושימוש : (ט) חיתו . הויי״ן יתירה : אתיו . בואו כמו

מצודת דוד

מי אייסר דרכי : (ד) באשר חפצתי · בהדבר אשר חפצתי אני : ומחזיקים · ;מוחזיק בתורתי אשר כרתי עליה ברית עם ישראל : (ה) בביתי ובחומותי · בבה״מ ומבפנים לחומת הר הבית אשר שמה ישבו כסאות לאנשי המשפט מושב הסנהדרי והזקנים שם אתן לו מקום וזכרון שם ר״ל שם יהיה מקומו ושם יזכר בטובה ושם דבר הטוב יזכר מזכרון הבא מבנים ובנות : שם עולם אתן לו . ר״ל עד עולם יזכר לטובה אשר לא יכרת זכרון שמו : (ו) על ה׳ · כמו אל ה׳ . כל שומר שבת כל מי בכם אשר ישמור את השבת מלחללו וכל המחזיק בברית בתורתי הנתונה בברית : (ז) והביאותים · את העושים כל אלה אביאם ל הר קדשי הוא בית המקדש אשר בתוכו עם בתוכו עם הנזרק בישראל : ושמחתים · אשמחם בבית המקדש בבית המקדש אשר בירושלים : לרצון . יהיו מקובלים ברצון על מזבחי : יקרא לכל העמים . ר״ל יהיה מוכן לבית תפלה לכל ערי העכו״ם : (ח) מקבץ . המקבץ את ישראל המרחקים בין העכו״ם : עוד אקבץ עליו . על ישראל אקבץ עוד גרים להיות נוספים על הנקבצים מישראל : (ט) כל חיתו שדי . חית השדה אין כאן רב כחית היער ואמר העכו״ם הנמשלות לחיות השדה וכל אותם שלא אמלו לבם ותגיירו : אתיו . בואו לאכול ולכלות את האומות הנמשלות לחיות אשר ביער וכל אותם שאמלו לבם ועמדו במדרש :

חוּרְשָׁא׃ י סַכְוָאֵיהוֹן סָמֵן
כּוּלְהוֹן לָא יָדְעִין מִדְּעַם
כּוּלְהוֹן כַּלְבִין חַרְשִׁין לָא
יָכְלִין לְמִנְבַּח נַיְמִין שָׁכְבִין
רָחֲמִין לְמִדְּמַךְ׃ יא וְכַלְבַיָּא
תַּקִּיפֵי נַפְשָׁן לָא יָדְעִין
לְמִסְבַּע וְאִינּוּן מַבְאָשִׁין
לָא יָדְעִין לְאִסְתַּכָּלָא
כּוּלְהוֹן גְּבַר לְקַבֵּיל
אָרְחֵיהּ גְּלוּ גְּבַר לְמִבַּז
מִמְּוַנֵּיהּ דְּיִשְׂרָאֵל׃ יב אָמְרִין
אָתּוּ וּנְסַב חֲמַר וְנִתְרְוֵי מִן
עִתִּיק וּתְהֵי שְׁרוּתָנָא
דְּמִחַר טָבָא מִדְּיוֹמָא דֵּין רַבָּא סַגִּיאָה לַחֲדָא׃ א צַדִּיקָיָא מָיְתִין וְלֵית
אֱנָשׁ דְּמִשְׁוֵי דְּחָלְתִּי עַל לֵב וְגַבְרֵי גְּמָלָא חִסְדָּא מִתְכַּנְּשִׁין וְלָא מִסְתַּכְּלִין
אֲרֵי מִן קֳדָם בִּישְׁתָּא דַּעֲתִידָא דְּמֵיתֵי מִתְכַּנְּשִׁין

תולדות אהרן צדיקיא

והכלבים ברכות ח נג סנר הזוכר פ׳קדושים.אתיו לאקחה תעניות ח יח:סלדיק אחד שם סגס׳ י ח קיג ספר הזוכר פ׳ברחשית ופ׳ ויצא

רש״י

מקנן עליו אמר המקרא הזה : (י) צופיו עורים כולם . לפי שאמר דרשו ה׳ וכל העניין והם אינם שומעים מוזר ואומר הנה הנביאים לועקים להם ומכריזים על התשובה ומיעיד להם והרי פרנסיהם כעורים כולם ואינם רואין את הגולדות כלופה מופקד לראות אם המרב בא להזהיר את העם והוא עור מלראות אם המרב בא ואינם מלהזהיר את העם ככלב שמיהו לשמור את הבית והוא אינם מלנבוח כך פרנסי ישראל אינם מזהירין אותם לחזור למוטב : חוזים שוכבים . פי׳ דומה ברדמים שוכבין וי״ת ניימין שכבין ואין לו דמיון : (יא) והכלבים עזי

מצודת דוד

(י) צופיו עורים . עתה חזר להוכיח את ישראל ואמר שצופים אלהם אשר הועמדו לראות אם השואה בא לעיר הנה המה עוריים ואינם רואים ור״ל שרי העם המדריכים את העם אינם מתנבאים לתקן דרך העם ועושים עצמם כאלו לא ידעו בקלקול הדור : כולם כלבים אלמים . כל הסרים אינם מזהירים את העם על התשובה ולא יועילו להם והמה ככלבים אלמים אשר לא יוכלו לנבוח להבריח האיות הטורפות מן העדר שאין בהם תועלת . חוזים שוכבים . הסרים המה ברדמים בשינה עמוקה או שוכבים על המעה להתענג להבילה לידי תמונה היא שינה קלה כי יאהבו את התנומה בדרך התענגות ולא שמו לב בתקון העם : (יא) והכלבים עזי נפש . כמו שהכלבים המה בטבעם חזקי התאוה ואינם יודעים משביעה כי בכל עת יתאוו תאוה : והמה רועים . וכן הסרים הנמה הרועים את עצמם להתענג בתענוגים אינם יודעים שינה להבילה אשר מי שמשקיע בהעונגים הוא חסר מהם כי בכל עת יתאוה להוסיף ואם כן הוא מאוד העונה : לדרכם פנו . כל אחד פונה לדרכו במקום שיוכל לענג נפשו : איש לבצעו . כ״א פונה לבצוע בצע : מקצהו. ר״ל כולם עושין כן מן הקצה אל הקצה והוא מקרא קצר : (יב) אתיו . כל אחד יאמר לחבירו בואו עמי ואקח יין : ונסבאה שכר . כפל הדבר במ״ש : והי׳ כזה . כמשפט היום הזה יהי׳ יום מחר ועוד יהי׳ גדול ויתר מאד מהיום ר״ל נעשוק במשתה כמו היום אבל ברוב הכמות :

נז (א) הצדיק אבד . כאשר הצדיק נאבד מן העולם אין איש שם על לב להתבונן בדבר למה הומת הוא עשה : ואנשי חסד . עי״ז נאספו ברבה אנשי חסד בעבור שאין מי מבין אשר מפני הרעה נאסף הצדיק הראשון למען לא יראה בהרעה המעוררת לבוא כי על כי לא ה׳ מי מרגיש בדבר ולא שם לב׳ לזה הרבו למות עוד למען ירגישו או למען לא יראו

[ישעיה ח״ד] טו

כָּל־־־חַיְתוֹ בַּיָּעַר׃ יא צֹפָיו עִוְרִים כֻּלָּם לֹא
יָדְעוּ כֻּלָּם כְּלָבִים אִלְּמִים לֹא יוּכְלוּ לִנְבֹּחַ
חֹזִים שֹׁכְבִים אֹהֲבֵי לָנוּם׃ יא וְהַכְּלָבִים עַזֵּי־
נֶפֶשׁ לֹא יָדְעוּ שְׂבֵעָה וְהֵמָּה רֹעִים לֹא יָדְעוּ
הָבִין כֻּלָּם לְדַרְכָּם פָּנוּ אִישׁ לְבִצְעוֹ מִקְּצֵהוּ׃
יב אֲתָיוּ אֶקְחָה־־־יָיִן וְנִסְבְּאָה שֵׁכָר וְהָיָה
כַּזֶּה יוֹם מָחָר גָּדוֹל יֶתֶר מְאֹד׃

נז א הַצַּדִּיק אָבַד וְאֵין אִישׁ שָׂם עַל־
לב

א צדיקיא מיתין ולית אינש שים על לב וגברי גמלא חסדא מתכנשין ולא מסתכלין
ארי מן קדם בישתא דעתידא למיתי מתכנשין

תולדות אהרן

מצודת ציון

חזים · כמו חוזה אחיו (לעיל כ״ח) : (י) צופיו . מלי לופה הרואה על המגדלים : כגבוה . כן נקרא לעקת הכלב : **חזים** . ענין תרדמה כן ת״י ואין לו דמיון : לנום . מלי המומה והיא שינה קלה : (יא) עזי · ענין חוזק : **נפש** . ענין תאוה כמו בנפש מרי (תהלים כ״ז) : רועים . מלשון מרעה והוא לשון מושאל על האכילה התענוג : **לבצעו** . ענין גזל כמו מה תקות חנף כי יבצע (איוב כ״ז) : (יב) ונסבאה . ענין שכרות כמו זולל וסובא (דברים כ״א) : שכר . יין שן : יתר . מלי יתרון :

נז (א) נאספים . ענין מיתה כמו יאסף אהרן (במדבר כ״ח) כאספים

מצודת דוד

חזים · כמו שוכבו אחיו (לעיל כ״ח) : (יא) צופיו . מלי לופה הרואה על המגדלים : כגבוה . כן נקרא לעקת הכלב : **חזים** . ענין תרדמה כן ת״י ואין לו דמיון : לנום . מלי המומה והיא שינה קלה : (יא) עזי · ענין חוזק : **נפש** . ענין תאוה כמו בנפש מרי (תהלים כ״ז) : רועים . מלשון מרעה והוא לשון מושאל על האכילה התענוג : **לבצעו** . ענין גזל כמו מה תקות חנף כי יבצע (איוב כ״ז) : (יב) ונסבאה . ענין שכרות כמו זולל וסובא (דברים כ״א) : שכר . יין שן : יתר . מלי יתרון :

נז (א) נאספים . ענין מיתה כמו יאסף אהרן (במדבר כ״ח) כאספים

לֵב וְאַנְשֵׁי־חֶסֶד נֶאֱסָפִים בְּאֵין מֵבִין כִּי־מִפְּנֵי
הָרָעָה נֶאֱסַף הַצַּדִּיק׃ ב יָבֹא שָׁלוֹם יָנוּחוּ
עַל־מִשְׁכְּבוֹתָם הֹלֵךְ נְכֹחוֹ׃ ג וְאַתֶּם קְרֹבוּ־
הֵנָּה בְּנֵי עוֹנֵנָה זֶרַע מְנַאֵף וְתִזְנֶה׃ ד עַל־
מִי תִתְעַנָּגוּ עַל־מִי תַּרְחִיבוּ פֶה תַּאֲרִיכוּ
לָשׁוֹן הֲלוֹא־אַתֶּם יִלְדֵי־פֶשַׁע זֶרַע שָׁקֶר׃
ה הַנֶּחָמִים בָּאֵלִים תַּחַת כָּל־עֵץ רַעֲנָן
שֹׁחֲטֵי הַיְלָדִים בַּנְּחָלִים תַּחַת סְעִפֵי הַסְּלָעִים׃
ו בְּחַלְקֵי־נַחַל חֶלְקֵךְ הֵם הֵם גּוֹרָלֵךְ גַּם־
לָהֶם שָׁפַכְתָּ נֶסֶךְ הֶעֱלִיתָ מִנְחָה הַעַל אֵלֶּה
אנחם

צַדִּיקָיָא׃ ב יְהָכוּן שְׁלָם
יְנוּחוּן עַל אֲתַר בֵּית
מִשְׁכְּבֵיהוֹן עָבְדֵי אוֹרַיְתֵיהּ׃
ג וְאַתּוּן אִתְקָרְבוּ הַלְכָא
עַם דָּרָא דְעוֹבָדֵיהוֹן בִּישִׁין
דְּמִנְצַבַּת קוּדְשָׁא גְּצַבְתְּהוֹן
וְאִנּוּן מְנָאֲפִין וּמְזַנְּן׃
ד עַל מַן אַתּוּן מִתְפַּנְּקִין
וְכַדְם מַן תִּפְתְּחוּן פּוּמְכוֹן
תִּסְגּוּן לְמִלָּא רַבְרְבָן
הֲלָא אַתּוּן יַלְדֵי מָרוּד
זַרְעָא שְׁקָרָא׃ ה דְּפַלְחִין
לְטַעֲוָתְהוֹן תְּחוֹת כָּל אִילָן
עַבְּיוּתָא נְכֵסֵי יַנְקָא בְּנַחֲלָיָא
תְּחוֹת שְׁכוּפֵי כֵּיפָיָא׃
ו בְּשִׁעְיוּתוּת כֵּיף נַחֲלָא
אַסְקְתָּ קוּרְבָּנִין
העל

חוּקָקִיךְ אַף תַּמָּן אִנּוּן עַדְבָּךְ אַף לְהוֹן נַסְכִּין נַסְכְּתָּ קוּרְבָּנִין

ת״א כי מפני קמא נו ס . יבוא שלום שבת כג קכב כתובות יב ק . הולך נכחו כתובות שם . סנהדרין נדה ב יג .

רש״י

אין מבחריס מבין מה־רחה הקב״ה לסלקו : כי מפני הרעה . הטתידה לבוא אל הדור נאסף הצדיק: (ב) יבוא שלום . כי כן אמר הקב״ה יבא הצדיק הזה אל אבותיו בשלום ואל ירחה ברעה : ינוחו על משכבותם . בהיות הרעה זה שהיה הולך נכוחו ביושרו כמו עשות נכוחה (עמוס ג׳) : (ג) ואתם קרבו הנה. הנואפים מבנה חלקו הצדיקים ותקבלו פרעונותיכ׳ : בני עוננה . בני כשפים : זרע מנאף . שהזכר מנא״ף : ותזנה . הנקבה : (ד) על מי תתענגו . מאחר שבתם מאחרי על מי תשענו להתענג בעובה אילו זכיתם אז תתענגו על ה׳ אבל עכשיו על מי תתענגו : על מי תרחיבו פה . כשאתם מתעטרי׳ מלעיביס בגדיאיו : (ה) הנחמים באילים . המתחממין בשכבת זרע תחת האילים הם אלה ואלון : שוחטי הילדים . לקרבן עכו״ס : סעיפי . נקרת הצורים וכן (שופטים טו) אל סעיף סלע : (ו) בחלקי נחל . בחלוקי אבנים אשר בנחל . חלקך . בהם ירגמו אותך : הם הם גורלך . להתעלב בהם למה כי גם להם שפכת נסך : העל אלה

מצודת דוד

כי גם המה בהרעה : (ב) יבא שלום . מוסב למעלה לומר כי כן אמר המקום יאסף הצדיק ויבוא בשלום אל הקבר ואל ירחה בהרעה : ינוחו . אנשי החסד ישכבו במנוחה על משכבותם בקבר : הולך נכוחו . כי כל אחד הי׳ הולך בדרך הישרה ואין מהדין שירחה בהרע׳ : (ג) ואתם . שואל ומתחלקו הצדיקים קרבו אתם הנה למשפט ולקבל הרעה : בני עוננה . אתם בני המעונה כי ברוב המלא הכישוף הכשיפ : זרע מנאף ותזנה. זרע של המלאף והזנה כי האב הי׳ נואף והאם היתה זונה : על מי . מאחר שבתם מעלי על מי תתענגו להתענג בעובה כי אם זכיתם הייתם בעובתם עלי אבל עכשיו על מי תבעטו : על מי תרחיבו פה . על מי השענו להרחיב פה לשאול כל המחסור : תאריכו לשון : לשאול כל הצורך וכל הדבר שעתים ושלם בתי״ם וכדרך הנכונו׳ : ילדי פשע . מולידים פשע וזורעי שקר ר״ל כל המעשים פשע ושקר . ומהו הזכות הנמצא בכם : (ה) הנחמים . המתחממים עצמן תחת אילן אלה העשוי לעכו״ס : תחת כל עץ רענן . ור״ל שחברו את עצמן לעכו״ס ולפי שהמשיל המקרא עובדי העכו״ס לזונה אמר לשון הנופל במשכב האשה׳ כמ״ש וכחטא יחממני אמי (תהלים נ״א) : שוחטי הילדי׳ . לפני העכו״ס : בנחלים . כן הין דרכם לשחטם בעמקים אשר תחת הסעיפי הסלעים כי העכו״ס העמידו על סעיף הסלע במקום גבוה : (ו) בחלקי נחל הם וכו׳ . כפל הדבר בתי״ם : שפכת נסך . היית מנסך לפניהם יין והעלית לפס מנחה : העל אלה אנחם . וכי מבארחו שעל העושים מעשים אלה יתהפך מחשבתי הרעה לטוב׳ :

הַעַל אֵלֶּה יִתְוַעֵד מִמֶּנִּי׃
ז עַל הַר־גָּבֹהַּ וְנִשָּׂא שַׂמְתָּ מִשְׁכָּבֶךָ
גַּם־שָׁם עָלִיתָ לִזְבֹּחַ זָבַח׃ ח וְאַחַר הַדֶּלֶת
וְהַמְּזוּזָה שַׂמְתָּ זִכְרוֹנֶךָ כִּי מֵאִתִּי גָלִיתָ וַתַּעֲלִי
הִרְחַבְתָּ מִשְׁכָּבֶךָ וַתִּכְרֹת לָךְ מֵהֶם אָהַבְתָּ
מִשְׁכָּבָם יָד חָזִיתָ׃ ט וַתָּשָׁרִי לַמֶּלֶךְ בַּשָּׁמֶן
וַתַּרְבִּי רִקָּחֶיךָ וַתְּשַׁלְּחִי צִירַיִךְ עַד־מֵרָחֹק
וַתַּשְׁפִּילִי עַד־שְׁאוֹל׃ י בְּרֹב דַּרְכֵּךְ יָגַעַתְּ
לֹא אָמַרְתְּ נוֹאָשׁ חַיַּת יָדֵךְ מָצָאת עַל־כֵּן
לֹא חָלִית׃ יא וְאֶת־מִי דָאַגְתְּ וַתִּירְאִי כִּי

תכזבו

אָנָחֵם׃ ז עַל טוּר רָם וּמְנֻטָּל
שַׁוִּית אֲתַר בֵּית מֵישָׁרֵיךְ
אַף לְתַמָּן סַלְקַתְּ לְדַבָּחָא
דָּבַח׃ ח וְאָחוֹרֵי דָשָׁא
וּמְזוּזְתָּא שַׁוִּית דּוּכְרָן
טַעֲוָתִיךְ הֲוַיִת דָּמְיָא
לְוָתָתָא דְּרַחִימָא עַל
בַּעְלָהּ וּטְעֵת בְּתַר נוּכְרָאִין
אַפְּתִית אֲתַר בֵּית מֵישָׁרֵךְ
וּגְזַרְתָּ לִיךְ מִנְהוֹן קְיָם
רַחֲמַתְּ אֲתַר בֵּית
מִשְׁכַּבְהוֹן אֲתַר בְּחַרְתְּ
ט כַּד עֲבַדְתְּ לִיךְ אוֹרַיְתָא
אַצְלַחְתְּ בְּמַרְכּוּתָא
וּכְדַאֲסֵגִית לִיךְ עוֹבָדִין
וְאַמְאַכְתְּ תַּקִּיפֵי עַמְמַיָּא
לְמִתַּב נְכָסָן סַגִּיאִין
אַסְגֵית עַל כֵּן

טָבִין סַגִּיאִין
עַד לִשְׁאוֹל׃ י
בְּסַגִּיאוּת
לָא סַבְרְתְּ

מַשְׁרָיָתִיךְ וּשְׁלַחְתְּ אִזְגָדָךְ עַד מֵרָחִיק
אַרְחָתָךְ לְאִית לָא אָמַרְתְּ
לְמַתַּב׃ יא וַית מַן יַצִּיפְתְּ
וקדם

רש״י

אלה אנחם . מלהרע לך : (ז) שמת משכבך . משכב נימופך לעכו״ס על ההריס הרמיס: (ח) ואחר הדלת והמזוזה שמת זכרונך . לפי שהוא מדמה אותה לאשה מנאפת אשר מואפיה צופים וממתינים לפני פתח ביתה והיא בשכבה אצל בעלה לבה וזכרונה אל הדלת והמזוזה מיך תפתח ותצא אליהם : כי מאתי גלית ותעלי . אלוי היית שובבת ויחד ותעלי מאלי : הרחבת משכבך . לקבל בו מואפים הרבה : ותכרת לך . ברית מהם : אהבת משכבם . כשחזית לך יד ומקום להראות להם אהבתך : יד . חייס״ו בלע״ז וקראו חלקה יואב על ידי(שמואל ב יד):(ט)ותשורי למלך בשמן . ואני מתחלה גדלתיך והיית מקבלת פני מלכך בגל מיני תפרוקים . ותשורי לשון ראיית פנים כמו אשורנו ולא קרוב (במדבר כ״ד)וכן (שמואל א טו) ותשורה אין להביא דורון של הקבלת פנים : ותשלחי־צירך . שלוחייך למרחוק לגבו׳ מם ממלכי עובדי כוכבים : ותשפילי . את חוקי העכו״ס עד שאול כן תרגומו יומנן : (י) ברוב דרכך יגעת . נתעסקת בדרכייך בגלות תאוהך להרבות הונך : לא אמרת נואש . אחייאש ממנו ולא אמרתי לעסוק בהן כי בתורה ובמצות אתן לב : חית ידך מצאת . לורך ידך מצאת הצלחת במעשיך : על כן לא חלית . לא נחלה לבך לדאג על עבודתי לעסוק בתורה . חיה. לשון ערבי היא לורך: (יא) ואת מי דאגת . ממני נתייראת : כי תכזבי . כי פסקת

מצודת ציון

(ח) והמזוזה . הם הטומדים אצל אצל ספתח מזה ומזה : גלית . אלי גלוי : ותעלי . עניין הסתלקות כמו בעלות נדיב בעתה (איוב ה) : יד . מקום : חזית . עניין ראיה כמו ותח בציון עיניו (מיכ׳ ד) : (ט) ותשורי . מלשון תשורה ודורון כמו ותשורה אין להביא (מ״א י״ט) : רקוחיך . בשמים מעשה רוקח וכן רקחי המרקחת (דה״א ט) : צירך . מלאכיך כמו ויר בגוים שולח (עובדי׳ א) : שאול . בור הקבר : (י) נואש . אלי יאיאוש ועזובת הדבר כמו ואמרו נואש (ירמיה י״ח) : חית . עניין חס וכריאות וכן עד חיותם (יחוקאל כ׳) : חלית . אלי חולי ומכאוב : (יא) דאגת . אלי דאגה ופחד : תכזבי . עניין עזיבת הדבר כמו

מצודת דוד

(ז) שמת משכבך . עשית משכב לזנות ר״ל שם העמדת עכו״ס ולפי שמשלה לזוי׳ אמר לשון המופל בזנוס : גם שם. על גובה ההר: (ח) ואחר הדלת והמזוז׳ . לפי שהוא מדמה אותה אל אשה זונה אמר לשון המופל בזנו׳ שמואפים צופים ומתחיים לה אחר הדלת והמזוז׳ וסיא בשבבה אצל בעלי׳ לבה וזכרו׳ אל הטומדים אחר הדלת והמזוז׳ ור״ל בעוד היותך בתקוקת הי׳ שמת זכרונך ללבת אל בית הטבו״ס : כי מאתי גלית ותעלי . אלוי היית שובבת וגלית הבסות שהיינו מבוסים יחד ותעלי מאלוי אלבת אל המואפים : הרבבת משכבך . עשית לך מקום משכב רחב לקבל בו מואפים הרבה ר״ל עבדת לעכו״ס הרבה : ותכרת . כרת לך עמהם ברית אהבת משכבם . אהבת שיבבו עמך בכל מקום אחר ראית ואף בארבוס הרב : (ט) ותשורי . ר״ל לא הי׳ שבבת העכו״ס אלא שהלבת בתוכך ממני ושלחת תשורה למלך אחור בדורון של שמן וחרבי לשלוח לו בשמים מעשה רוקח לתנון יהי׳ בעורתך : ותשלחי . שלחת מלאכיך אליו עד אחור רחוק׳ מאלרך : ותשפילי . הספלת בסבר עד שאול בהראותך הכנעה הרבה : (י) ברוב דרכך . בתה שהלבת הרבה בדרכי לבך לבקש עזר ממלך אחור הבה בתיגעת הרבה בזה ועכ״ז לא אמרת אתייאש עלמי מלבקש עזרה ממנו לפי רוב הטורח : חית ידך מצאת . על כי מלאת ממנו כח יתך כי עזר לך בהרבה ובהרבשים לכן לא נעשית חולה וכאוב עם כל הטורח כי קבלת בשמחה : (יא) ואת מי דאגת . ר״ל הבה כ״ז היה בחנם כי ממני בחדת ותירחו אחר עזבה בטחון כי ולא זכרת אותי

(ח) והמזוזה . הם הטומדים אצל אצל הפתח מזה ומזה : גלית . אלי גלוי : ותעלי . עניין הסתלקות כמו בעלות נדיב בעתה (איוב ה) : יד . מקום : חזית . עניין ראיה כמו ותח בציון עיניו (מיכ׳ ד) : (ט) ותשורי . מלשון תשורה ודורון כמו ותשורה אין להביא (מ״א י״ט) : רקוחיך . בשמים מעשה רוקח וכן רקחי המרקחת (דה״א ט) : צירך . מלאכיך כמו ויר בגוים שולח (עובדי׳ א) : שאול . בור הקבר : (י) נואש . אלי יאיאוש ועזובת הדבר כמו ואמרו נואש (ירמיה י״ח) : חית . עניין חס וכריאות וכן עד חיותם (יחוקאל כ׳) : חלית . אלי חולי ומכאוב : (יא) דאגת . אלי דאגה ופחד : תכזבי . עניין עזיבת הדבר כמו

תְּכַזֵּבִי וְאוֹתִי לֹא זָכַרְתְּ לֹא־שַׂמְתְּ עַל־לִבֵּךְ
הֲלֹא אֲנִי מַחְשֶׁה וּמֵעוֹלָם וְאוֹתִי לֹא תִירָאִי׃
יב אֲנִי אַגִּיד צִדְקָתֵךְ וְאֶת־מַעֲשַׂיִךְ וְלֹא
יוֹעִילוּךְ׃ יג בְּזַעֲקֵךְ יַצִּילֵךְ קִבּוּצַיִךְ וְאֶת־
כֻּלָּם יִשָּׂא־רוּחַ יִקַּח הָבֶל וְהַחוֹסֶה בִּי יִנְחַל־
אָרֶץ וְיִירַשׁ הַר קָדְשִׁי׃ יד וְאָמַר סְלוּ־סְלוּ
פַּנּוּ־דֶרֶךְ הָרִימוּ מִכְשׁוֹל מִדֶּרֶךְ עַמִּי׃ טו כִּי
כֹה אָמַר רָם וְנִשָּׂא שֹׁכֵן עַד וְקָדוֹשׁ שְׁמוֹ
מָרוֹם וָקָדוֹשׁ אֶשְׁכּוֹן וְאֶת־דַּכָּא וּשְׁפַל־
רוּחַ לְהַחֲיוֹת רוּחַ שְׁפָלִים וּלְהַחֲיוֹת לֵב
נדכאים

וּדְרָחַיִן עַל מֵימְרִי יַחְסִין אַרְעָא וְיַרַת טוּרָא דְקוּדְשִׁי׃ יד וְיֵימַר אַלִּיפוּ
וְאַזְהֲרוּ אַפְּנֵי לַב עַמָּא לְאוֹרַח תַּקְנָא סַלִּיקוּ תַּקְלַת רַשְׁיָעָא מֵאוֹרַח
כְּנִשְׁתָּא דַעַמִּי׃ טו אֲרֵי כְּדֵן אָמַר רָמָא וּמְנַטְרָא דְשָׁרֵי בִּשְׁמַיָּא וְקַדִּישׁ
שמיה

תולדות אהרן

כזעקך כתרגם ס נלא׳ . ואמר סולו סוכם ה כ מ״ק נה . כי כה אמר מנלם ד לא עקידה שער ו . ואת דכא עקרים מא א׳ .

רש״י

לך מעבודתי וכזבת כי כמו לא יכזבו מימיו (לקמן מ״ח) כל אדם כוזב [מהליס קטו] פלייגל״ק בלע״ז וכן כל לשון כזב מי שבוטחין עליו והוא כוזב ובוגד: הלא אני מחשה . שהחשתי על כמה פעמים שפעמת בי : (יב) אני אגיד צדקתך . אני מגיד מגיד לך דברים שאם תעשי אותם תלדקי : ואת מעשיך . שאת עושה אלא ברצוני:לא יועילוך.בעת רעתך : (יג) בזעקך יצילוך קבוציך . יקומו נא

מצודת ציון

כמו הכיס לי כמו אכזב(ירמיה ט״ו) : מחשה.עניבתיקה כמו החשתי מעולם (לעיל מ״ב) : יועילוך . מלשון תועלת : (יג) בזעקך . עניין קבוץ ואסיפה על כי כאה בזעקת המאסף וכן מה לך כי נזעקת (שופטים י״ח) : הבל . דבר אין בו ממש : והחוסה . עניין בטחון . וירש . מלשון ירושה (יד) סלו . מלי מסילה ודרך כמו וסלו עלי ארחות לידם (איוב ל׳) : פנו . עניין הסרה : הרימו . עניין הפרשה וכן תרומה לה׳ (שמות ל׳) : (טו) עד . עניינו נלח וכן בעמו בה׳ עדי עד (לעיל כ״ו) : דכא . כתות ומשברו : ושפל רוח .

כן

מן העולם בתעם מיבה ואיה א״כ בעמוגך : והחוסה בי . משאר לו לירושה ולא יזיזנו מאויב משם ועל מזקיהו כאמר שבטח בה׳ ולא זז ממקומו לא כמו שתבח סנחריב : (יד) ואמר . חזקיהו שחסה בי יאחר . סלו סלו . ר״ל עשו מסילה ודרך כגושה : פנו דרך . מן המכשולי . הרימו . הפרישו אבני מכשול מן הדרך שילכו בו בני עמי כי לא יפחדו עוד מן האויב כי מת (טו) כי כה אמר וכו׳ . מושב למעלה לומר טוב לחסות בה׳ כי הוא מגביה בכל כי כה אמר ה׳ המרומם והמושא השוכן עלא כי לא יתואר בו תנועה כתרגומו וקדוש שמו . שמו מקודש וגבדל ואין ערוך אליו : מרום וכו׳ . ר״ל וזהו אמרינו אשר יאמר אני שוכן במרום במקום

שְׁמֵיה בְּרוּמָא שָׁרֵי
וְקַדִּישָׁא שְׁכִינְתֵּיה אָמַר
לְמִפְרַק לִתְבִירֵי לִבָּא
וּלְמַכְּיכֵי־רוּחַ לְקִיְמָא רוּחַ
מַכִּיכִין וּלְמִסְעַד לֵב
תְּבִירִין׃ טז אֲרֵי לָא
לְעָלְמָא אִתְפְּרַע בְּדִין
וְלָא לְאַפְרָשׁ יְהֵי רוּגְזִי
אֲרֵי רוּחִי מֵיתָיָא אֲנָא
עָתִיד לְאַתָּבָא וְנִשְׁמַת
אֲנָא עֲבִדִית׃ יז בְּחוֹבֵי
מְמוֹנְהוֹן דַּאֲנַסוּ הֲוָה רוּגְזִי
עֲלֵיהוֹן וְאַלְקֵיתִנּוּן סַלְקֵית
שְׁכִינְתִּי מִנְּהוֹן וּטְלִטַלְתִּנּוּן בַּדְרֵית גַּלְוָתְהוֹן עַל דְּטָעוּ בָּתַר הִרְהוּר לִבְּהוֹן
יח אוֹרַח תְּיוּבְתְּהוֹן גַּלְוָיָא קָדְמַי וְאֶשְׁבּוֹק לְהוֹן וַאֲרַחֵם עֲלֵיהוֹן וַאֲשַׁלֵּם
תַּנְחוּמִין לְהוֹן וּלְמִתְאַבְּלִין עֲלֵיהוֹן׃ יט דִּבְרָא מַמְלֵל סִפְוָן בְּפוּם
כָּל אֲנָשָׁא אָמַר נָבִיא שְׁלָמָא יִתְעַבֵּיד לְצַדִּיקָיָא דְּנַטְרוּ אוֹרָיָתִי
מִלְּקַדְמַיִן וּשְׁלָמָא יִתְעַבַּד לְתָבָיָא דְּתָבוּ לְאוֹרַיְתָא קְרִיב אָמַר יְיָ וְאֶשְׁבּוֹק
לְהוֹן׃ כ וְרַשִׁיעַיָא כְּיַמָּא דִּטְרִיד דְּבָעֵי לְמַנָּח וְלָא יָכִיל וְעָבְדִין מוֹדֵי סִין
וטין

תולדות אהרן

כי לא ערובין ה כד עקרים מד כח . כי רוח תגיגה ב יב יבמות סב ודף סג עכו״ם לא ב נדה ב יג ס׳ הזוהר פ׳ משפטים . וילך שובב שם . דרכיו רחיתי עקרים מד ח . בורא ניב ברכו׳ ה לד ודף נה קמא ס . שלום שלום סנהדרין יא לא . והרשעים כיס סוטה א ה ס׳ הזוהר פ׳ נח ופ׳ וישלח :

רש״י

נדכאים סובלי עוני וחלאים : (טז) כי לא לעולם אריב . אם אניח יסורין על האדם אין תחרותי עליו לאורך ימים ולא קצפי לנצח : כי רוח מלפני יעטוף . כאשר רוח האדם שהוא מלפני שניתן בו מחתי יעטוף יודה ויכנע על מעלו כמו (איכה ב) העטופים ברעב בעטף עולל (שם) ונשמות שאני עשיתי: כי רוח מלפני . כי זה משמש בלשון כאשר כמו כי תראה כי תבא כלומר כשרוחו נעטפת והוא נכנע אני מבטל ריבי וקצפי מעליו : (יז) בעון בצעו . גזלהו: קצפתי . מחלה ואכהו הסתר פני תמיד מלרחו ואקלוף ועל כי הלך שובב בדרך לבו

מצודת דוד

קדוש עכ״ז אני עם הדכא ושפל רוח לסבניה להחיותם רוח שפלים וכו׳ . (טז) כי לא לעולם אריב . כי המריבה אשר אני עושה עם החוטא להשיבו בגאול מעשיו הנם לא תתמיד לעולם ולא לנצח וכו׳ . כפל הדבר במ״ש : כי רוח וכו׳ . כי רוח שהדם מלפני בא לו ועשפה אותו והבשמות כולם שלא אני עשיתי ולכן ראוי לי לרחם עליהם : (יז) בעון בצעו . בעבור עון הגזל קצפתי עליו והכיתיו ולא על חטא : הסתר ואקצוף . הסתרתי פני ממנו לבל ארחם בארחו ועוד הקצפתי עליו להכביד עליו הלרם : וילך שובב . כי אף בעוד הסתרתי פני היה הולך לפני בארוב ומרד ובדרך תאות לבו ולכן הרביתי עוד לקצף : (יח) דרכיו ראיתי . ובאשר ראיתי דרכיו הראוים לו אשר אב ללכת בהם ונחם על הרעה : וארפאהו . לא הפלתיו מן המכות הפקודות עליו : ואנההו . אוליכו בדרך הישר לעובד לו . ואשלם . אתן לו עובה הרבה שיהיה לו תנחומין תנחומין על הרעה שעברה עליו . לו ולאבליו . אל תנחומים ולכל המתאבלים והמצטערים בארחו : (יט) בורא ניב שפתים . אחדש אני לו ניב שפתים מחדש לא כמו לשעבר שבכל קנתרו אותו בדברים כי מעתה הולם לאחרו לו שלום שלום והכפל לחזק : לרחוק ולקרוב . אין לרחוק ממנו כין להקרוב לו כשפתי הולם אחדש למולו דברי

ישעיה נז כטו

נִדְכָּאִים׃ טז כִּי לֹא לְעוֹלָם אָרִיב וְלֹא
לָנֶצַח אֶקְצוֹף כִּי־רוּחַ מִלְּפָנַי יַעֲטוֹף וּנְשָׁמוֹת
אֲנִי עָשִׂיתִי׃ יז בַּעֲוֹן בִּצְעוֹ קָצַפְתִּי וָאַכֵּהוּ
הַסְתֵּר וָאֶקְצֹף וַיֵּלֶךְ שׁוֹבָב בֶּדֶרֶךְ לִבּוֹ׃
יח דְּרָכָיו רָאִיתִי וָאֶרְפָּאֵהוּ וְאַנְחֵהוּ וַאֲשַׁלֵּם
נִחֻמִים לוֹ וְלַאֲבֵלָיו׃ יט בּוֹרֵא נִיב שִׂפְתָיִם
שָׁלוֹם ו שָׁלוֹם לָרָחוֹק וְלַקָּרוֹב אָמַר יְהוָה
וּרְפָאתִיו׃ כ וְהָרְשָׁעִים כַּיָּם נִגְרָשׁ כִּי הַשֹּׁקֵט
ניב ק׳ לא

תולדות אהרן

ערובין ה כד עקרים מד כח . כי רוח תגיגה ב יב יבמות סב ודף סג עכו״ם לא ב נדה ב יג ס׳ הזוהר פ׳ משפטים . וילך שובב שם . דרכיו רחיתי עקרים מד ח . בורא ניב ברכו׳ ה לד ודף נה קמא ס . שלום שלום סנהדרין יא לא . והרשעים כיס סוטה א ה ס׳ הזוהר פ׳ נח ופ׳ וישלח :

רש״י

ונשרם את המקרא וכן פירושו בעון בצעו וילך שובב בדרכי לבו קצפתי ואכהו : (יח) דרכיו ראיתי . כשהוא נכנע מלפני שבתתהו לרה:וארפאהו ואנחהו . אוליכהו בדרך מרפא . לו ואמהו לשון הנחה ומרגוע: לו ולאבליו . למלטעריס עליו : (יט) בורא ניב שפתים . בורא אני לו ניב שפתים חדש כלפי שבמתהו לרה עד עתה והכל קראו עליו חגר יקראו לו שלום שלום : לרחוק ולקרוב . שניהם שוין מי שנתיישן והורגל בחורתי ועבודתי מנעוריו ומי שנתקרב עתה מקרוב לשוב מדרכו הרעה אמר ה׳ ורפאתיו מחליו ומחטאיו : (כ) והרשעים . שאין נותנין לב

מצודת ציון לשוב

כן נקרא בעניו : נדכאים . כתותים : (טז) אריב . מלשון מריבי : אקצוף . מלי קלף וכעס : יעטוף . מלשון עטיפה ולכיסה : (יז) בצעו . עניין גזל וחמס כמו שופטי בצע (שמות י״ח) : שובב . עניין מרד וסרוב כמו מדוע שובבה העם הזה (ירמיה ח׳) : (יח) ואנההו . עניין הנחה כמו ולא נחמולים (שמות י״ג) : נחומים . מלי נחמו : ולאבליו . מלי אבילות ונעור : (יט) בורא . כל דבר חדש יקרא בריאה : ניב . עניין דיבור כמו יניב חכמה (משלי י) והוא מלשון תנובה שדי(דברים ל״ג) כי הדיבור הוא פרי הלשון : (כ) נגרש . מלי גרושין

ותעודה

רָאָ֣ יוּכָ֑ל וַיִּגְרְשׁ֣וּ מִימָיו֩ רָפֶ֨שׁ וָטִ֜יט׃ כא אֵ֣ין
שָׁלוֹ֗ם אָמַ֤ר אֱלֹהַ֙י לָֽרְשָׁעִֽים׃

נח א קְרָ֣א בְגָר֔וֹן אַל־תַּחְשֹׂ֖ךְ כַּשּׁוֹפָ֑ר
הָרֵ֣ם קוֹלֶ֗ךָ וְהַגֵּ֤ד לְעַמִּי֙ פִּשְׁעָ֔ם וּלְבֵ֥ית
יַעֲקֹ֖ב חַטֹּאתָֽם׃ ב וְאוֹתִ֨י יוֹם֙ יוֹם֔ יִדְרְשׁ֖וּן
וְדַ֣עַת דְּרָכַ֑י יָחְפָּ֗צוּן כְּגוֹי֙ אֲשֶׁר־צְדָקָ֣ה עָשָׂ֔ה
וּמִשְׁפַּ֥ט אֱלֹהָ֖יו לֹ֣א עָזָ֑ב יִשְׁאָלוּנִי֙ מִשְׁפְּטֵ֣י־
צֶ֔דֶק קִרְבַ֥ת אֱלֹהִ֖ים יֶחְפָּֽצוּן׃ ג לָ֣מָּה צַ֔מְנוּ
וְלֹ֥א רָאִ֖יתָ עִנִּינוּ נַפְשֵׁ֑נוּ וְלֹ֣א תֵדָ֔ע הֵ֣ן בְּי֗וֹם
צֹמְכֶ֤ם תִּמְצָא־חֵפֶץ֙ וְכָל־עַצְבֵּיכֶ֔ם תִּנְגֹּשׂ֖וּ׃

הן

תולדות אהרן

מדוע

לין שלוס שבת כג קכ״ב כתובו׳ יב קד עקרים פ׳ אחרון. וכנגד לעמי מליעה כ לב עקידה שער כח כל כפרשה.ואותי יוסיוס תניגה ח ס.
אשר לדקס עקידה שער מח
הנרי״ב לין שלוס לעיל מח כב

רש״י

לשוב: כים נגרש. היס הזה גליו מתנגשים לרוס למעלה וללמ׳ מוך נגבול המול אשר שמתי גבול ליס וכשמגיע שם היא נשבר על כורמו וכל זה גל מביירו רוחה ולינו מוזר בו כך הרשע רוחה מת מביירו לוקה ברשעו ולינו מוזר בו ומה היס רפשו וסריומו על פיו כדהרשעים סריומם בפיהם כגוקפרעה אמר מי ה׳ (שמות ה) סנחריב אמר מי בכל אלהי הארלות [ישעיה לו]נבוכדנלר אמר [שם י״ד] אדמה לעליון: כים נגרש. כיס אשר נגרש שגורש כל היום רפש וטיט: (כא) אין שלום. כלפי שאמר לצדיקים ולבעלי תשובה שלום שלום לרחוק וגו׳ מזר ואמר לין שלום לרשעים:

מצודות ציון

ותגודה: השקט. עניין מנוחה ומרגוע: יוכל. מלי יכולת: רפש. סוא עפר לח כעין פעיט ולין לו דמיון במקרא ובדרש״ל לא יסח אלא ברפשו (כ״ק ל):

נט (א) בגרון. כלומר: אל תחשוך. אל תמנע כמו אלא תשבת (בראשית כ״ב): הרם. מלשון הרמה: (ג) צמנו. עניין תענית. ענינו. מלשון עינוי התענית: עצביכם. מלי עצבון: תנגשו. תלחצו ותדחקו כמו ונגש העם

יומיפו סרס לכבאיב לזולת: (כא) אין שכום וכו׳. כלפי שאמר לעמלה שאל תחשוך אל תמנע לאל הסב ידמה אמרי שלוס לזה אמר אבל הרשעים אלו אמר אלהי יסיה שלוס לכם כי כולם יקבתרו אותו בדברי ריב ומלה:

נח (א) קרא בגרון. זהו מאמר ה׳ אל הנביא קרא בגרון ר״ל קרא בקול רם ביותר עד שיעלה קולו מן הגרון כדרך הצועק להיות נשמע למרחוק: אל תחשוך. אל תמנע הקריאה. כשופר. כסרמת קול השופר: והגד לעמי פשעם. אמור לכם כתם כם פושעים וחוביחם עליכם: ולבית וכו׳. כפל הדבר במ״ש: (ב) ואותי יום וכו׳. ר״ל וכם מרלים עלמן כלדיקים כי בכל יום ידרשו אותי להתפלל עוד: ודעת. תפלים לדעת דרכי תורתי: כגוי וכו׳. כאלו היו גוי העושה לדקה בכל עת ולא עזב משפט אלהיו שורמו לחקור לדעת את המשפט כן ישאלוני כם משפטי לדק וחפצים להתקרב אל אלהים לדעת מצותיו ור״ל כן מרלון עצמם כאלו היו מרדים על המלות אבל לא כן הוא: (ג) למה צמנו. ר״ל באשר יצומו ואינם נענים מהרעמים עלי ויאמרו לתה היתי בזאת אשר אתמנו נמנו ונאלנו לא ראיתי בהשגיח בדבר ולהסיר מעלינו ממשלת הגבורים: עניינו וכו׳. כפל הדבר במ״ש: הן ביום צומכם. ר״ל בהשוב׳ היה כן ביום לומכם וכו׳ כלומר ב״ל מנם ידרוש ויומלא דבר הפקדן בו ותחותו אלין ויעסוק בו לספב ממנו לער התענית ולא שת לבו לשוב לה׳: וכל עצביכם. כל ענגון התענית תלמלו

מצודת דוד

שלוס: אמר ה׳ ורפאתיו. ר״ל כן אמר ה׳ וכן היס כי ארפא מן המכות ומן הנעדר השלוס (מלת ורפאתיו אמר במקום ה׳ כאלו הוא המדבר): (כ) והרשעים. אבל הרשעים הטומדים במרדם ומרדיהם כגרם כיס הזה אשר בכל עת הוא נגרש מן הרוח ומתנהגת בגליו אל הנפש כי לא יוכל להיות בהשקט ובמנוחה כי רוח קימעת מגרשו ומנדנו: וינרשו מימיו. ר״ל בנואו אל הנפש יגרשו מימיו לבלן את הרפש וטיט המלויים בשפת היס וכן הרשעים האלה ימאיסו בגרם והם עוד

מצודת ציון

הנעם (לעיל ג): (ד) ומצה. עניין מריבה כמו בזדון יתן מלה (תהלים י״ג): באנרוף. כן יקרא היד הכפוף באלגעות׳ וכן באחז אז באנרוף (שמות כ״א): במרום. בשמים הרמים: (ה) הלכוף. מלי כפוף: והשפלה. כאנמון. הוא הפוך מן נמא והוא שם למח רך וכן כפה ונגמון (לעיל ט): ושק. יריעה עבה: יציע. מלי מלע המשבב: (ו) פתח. עניין הפרה: חרצבות. עניין קיטור ואיטור וכן אין הרלבות לאותם (תהלים ע״ג): אנודי. עניין דבר הקבור יחד וכן אגודת חזוב (שמות י״ב): מוטה. הוא מעלי הטול כמו מוסרות ומוטות (ירמי׳ כ״ז): רצוצים. עניין שבירי וכתיתה כמו הרוללות לחביוים (עמוס ד): חפשים. עניין חירות כמו ילא לחפשי חנם (שמות כ״א): תנתקו. עניין הטתק והסרה ממקומו: (ז) פרום. עניין שביר׳ ובליעה וכן פורש אין לבם (איב׳ ד): מרודים. נאנחים מתנקים כמו אדיר בשיחי (תהלים כ״ב): ומבשרך. מקרובך כמ״ש כי אחיהו בשרנו הוא (בראשית ל״ז): תתעלם. מלשון העלם וכסתר:

כסתר

תרגום

יְדִיע נְבִיָא אֱמַר דְהוֹן הָא
בְיוֹם תַּעֲנוּתְכוֹן אַתּוּן
תְּבְעִין צְרְכֵיכוֹן וְכָל
תַּקְלְתְכוֹן אַתּוּן מְקַרְבִין:
ד הֵן לְתַחֲרוּ וּלְמַצּוּ אַתּוּן
צָיְמִין וּלְמִמְחֵי בְכוּרְמֵיזָא
דְרְשִׁעָא לָא תִּתְעַנּוּן תַּעֲנִין
כְּאִילֵין דְאַשְׁמָעָא בְמְרוֹמָא
קָלְכוֹן: ה הַהֲדָא הוּא
תַּעֲנִיתָא דְרַעְיָנָא בָּהּ יוֹמָא
דְמִסְגַּף אֱנָשָׁא נַפְשֵׁיהּ
כְּפֵיף רֵישֵׁיהּ כְּאַגְמוֹן כְּפִיף
וְעַל סַקָא וְקַטְמָא בָּאֵת
הֲלָדָא אַתּוּן קָרֵן תַּעֲנִית
וְיוֹמָא דְרַעְוָא בֵּיהּ מִן קֳדָם
יְיָ: ו הֲלָא דָא הִיא תַּעֲנִיתָא
דְרַעְוָא בָּהּ פְּרַדוּ כְנִישַׁת
אֲגָסִין בְּנֵי חוֹרִין וְכָל דִּין
וַחֲשִׁיכִין מְטַלְטְלִין תָּעִיל לְגוֹ
בֵּיתָא אֲרֵי תֶחֱזֵי עֲרֻטְלָאָה וּתְכַסְיָנֵיהּ מִקָּרֵב

בשרך

תולדות אהרן

לא תלומו עקידה שער לא. כלכוף כאגמון שבת ה כד קדושין סב. הלוא פרוס בתרא ח ק ודף י ספר הזוהר פ׳ ויקהל כי תראה בתרא ט עא. ומבשרך כתובו׳ דף כב שבועו׳ ו לט.

רש״י

ביום צומכם: (ד) לא תצומו כיום. כמשפט היום לשבור לבבכם כדי שישמע קולכם במרום: הלכוף. ה״א זו תמיהה כלומר שמא לכוף כאגמון ראשו מני לריך. אגמון היא כמין מחט כפוף ולדין בו דגים וקורין לו מיי״ס בלע״ז: הלזה תקרא צום. ל׳ תמיהה לפיכך הה״א נקוד׳ חטף פתח: (ו) חרצובות. לשון קיטור ואיסור: מוטה. הטיית משפט: וכל מוטה תנתקו. ת״י וכל דין מסטי תסלקון: (ז) ועניים מרודים. נאנחים ונאנקים על לרתם כגון עניי ומרודי [מיכה ג] תריד בשיחי (תהלים נה): ומבשרך

מצודת דוד

לבסירו מכל וכל כדברים המשמחים: (ד) הן לריב וכו׳. באמת הצום היא סיבה לכם לחטוא לריב ולהתקוטט זה עם זה: והכות באגרוף. כי הדרך להתאסף יחד בימי הצום והאחד מלוי עם שולאו ומתקוטט עמו ובאים לידי הכאה: באגרוף רשע. כי כמהבה בם קרויה אגרוף רשע: לא תצומו כיום. לא יוכלם למים כמשפט יום הצום להתפלל לפני להשמיע קולכם אל השמים: (ה) הכזה. וכי בזה הענין ראוי להיות לוה שאחר בו ואחזר ומפרש שהוא יום שהאדם מענה נפשו בתענית: הלכוף. האם מה שהאדם כופף ראשו למשה בהכנעה כלמח הגומא וילע תחתיו שק ואפר וכי לזה תקרא לה׳ לוה מקובל ויום רצון: (ו) הלוא זה. באמת זהו ענין הצום אשר אחר בו שיפתח היום הבוא את קשרי הרשע ר״ל לבטל הקשר לבל יעשהו: התר אגדי מוטה. התר קשרי אגדות עלי הטול אשר הוכנו להת על לוארי הענייים (דימה נגיעת הענייים ודחקם כאלו ישימו הטול על לוארם): ושלח רצוצים חפשים. הענדים הרוצים ושבוקים ביד שלחם לנפשם בשם הבטיעות ויהיו חפשים: וכל מוטה. כל עלי הטול אשר שמתם על לוארם תנתקו מהם ר״ל לא תוסיפו לעשות בהם שום עבודה:

(ז) הלא פרום. באמת היום הבוא פרום לאחד והן לתי שהוא רעב ואין לו מה יאכל: ועניים מרודים. עניים הנאנחים על כי לא יאכלו מקום לחסות בו הביאם אל ביתך: כי תראה. כאשר הראה ערום מבלי לבוש תכסהו משלך: ומבשרך.

תרגום

ד הֵן לְרִיב וּמַצָּה תָּצוּמוּ וּלְהַכּוֹת בְּאֶגְרֹף
רָשָׁע לֹא־תָצוּמוּ כַיּוֹם לְהַשְׁמִיעַ בַּמָּרוֹם
קוֹלְכֶם׃ ה הֲכָזֶה יִהְיֶה צוֹם אֶבְחָרֵהוּ יוֹם
עַנּוֹת אָדָם נַפְשׁוֹ הֲלָכֹף כְּאֲגַמֹּן רֹאשׁוֹ וְשַׂק
וָאֵפֶר יַצִּיעַ הֲלָזֶה תִּקְרָא־צוֹם וְיוֹם רָצוֹן
לַיהוָה׃ ו הֲלוֹא זֶה צוֹם אֶבְחָרֵהוּ פַּתֵּחַ
חַרְצֻבּוֹת רֶשַׁע הַתֵּר אֲגֻדּוֹת מוֹטָה וְשַׁלַּח
רְצוּצִים חָפְשִׁים וְכָל־מוֹטָה תְּנַתֵּקוּ׃ ז הֲלוֹא
פָרֹס לָרָעֵב לַחְמֶךָ וַעֲנִיִּים מְרוּדִים תָּבִיא
בָיִת כִּי־תִרְאֶה עָרֹם וְכִסִּיתוֹ וּמִבְּשָׂרְךָ לֹא

תתעלם

דִּין מַסְטֵי וּפַטְרוּ דַהֲווֹ
מַסְטֵי תְּסַלְקוּן׃ ז הֲלָא תְּפַרְנַס לְכַפְנָא מִלַּחְמָךְ
בַּיְתָא אֲרֵי תֶחֱזֵי עֲרֻטְלָאָה וּתְכַסְיָנֵיהּ מִקָּרֵב

בשרך

תולדות אהרן

לא תלומו עקידה שער לא. כלכוף כאגמון שבת ה כד קדושין סב. הלוא פרוס בתרא ח ק ודף י ספר הזוהר פ׳ ויקהל כי תראה בתרא ט עא. ומבשרך כתובו׳ דף כב שבועו׳ ו לט.

רש״י

ביום צומכם: (ד) לא תצומו כיום. כמשפט היום לשבור לבבכם כדי שישמע קולכם במרום: הלכוף. ה״א זו תמיהה כלומר שמא לכוף כאגמון ראשו מני לריך. אגמון היא כמין מחט כפוף ולדין בו דגים וקורין לו מיי״ס בלע״ז: הלזה תקרא צום. ל׳ תמיהה לפיכך הה״א נקוד׳ חטף פתח: (ו) חרצובות. לשון קיטור ואיסור: מוטה. הטיית משפט: וכל מוטה תנתקו. ת״י וכל דין מסטי תסלקון: (ז) ועניים מרודים. נאנחים ונאנקים על לרתם כגון עניי ומרודי [מיכה ג] תריד בשיחי (תהלים נה): ומבשרך

מצודת ציון

הנעם (לעיל ג): (ד) ומצה. עניין מריבה כמו בזדון יתן מלה (תהלים י״ג): באנרוף. כן יקרא היד הכפוף באלגעות׳ וכן באחז אז באנרוף (שמות כ״א): במרום. בשמים הרמים: (ה) הלכוף. מלי כפוף: והשפלה. כאנמון. הוא הפוך מן נמא והוא שם למח רך וכן כפה ונגמון (לעיל ט): ושק. יריעה עבה: יציע. מלי מלע המשבב: (ו) פתח. עניין הפרה: חרצבות. עניין קיטור ואיסור וכן אין הרלבות לאותם (תהלים ע״ג): אנודי. עניין דבר הקבור יחד וכן אגודת חזוב (שמות י״ב): מוטה. הוא מעלי הטול כמו מוסרות ומוטות (ירמי׳ כ״ז): רצוצים. עניין שביר׳ וכתיתה כמו הרוללות לחביוים (עמוס ד): חפשים. עניין חירות כמו ילא לחפשי חנם (שמות כ״א): תנתקו. עניין הטתק והסרה ממקומו: (ז) פרוס. עניין שביר׳ ובליעה וכן פורש אין לבם (איב׳ ד): מרודים. נאנחים מתנקים כמו אדיר בשיחי (תהלים כ״ב): ומבשרך. מקרובך כמ״ש כי אחיהו בשרנו הוא (בראשית ל״ז): תתעלם. מלשון העלם וכסתר:

כסתר

תִּתְעָרֶם׃ ח אָז יִבָּקַע כַּשַּׁחַר אוֹרֶךָ וַאֲרֻכָתְךָ
מְהֵרָה תִצְמָח וְהָלַךְ לְפָנֶיךָ צִדְקֶךָ כְּבוֹד
יְהוָה יַאַסְפֶךָ׃ ט אָז תִּקְרָא וַיהוָה יַעֲנֶה
תְּשַׁוַּע וְיֹאמַר הִנֵּנִי אִם־תָּסִיר מִתּוֹכְךָ מוֹטָה
שִׁלַּח אֶצְבַּע וְדַבֶּר־אָוֶן׃ י וְתָפֵק לָרָעֵב
נַפְשֶׁךָ וְנֶפֶשׁ נַעֲנָה תַּשְׂבִּיעַ וְזָרַח בַּחֹשֶׁךְ
אוֹרֶךָ וַאֲפֵלָתְךָ כַּצָּהֳרָיִם׃ יא וְנָחֲךָ יְהוָה
תָּמִיד וְהִשְׂבִּיעַ בְּצַחֲצָחוֹת נַפְשֶׁךָ וְעַצְמֹתֶיךָ
יַחֲלִיץ וְהָיִיתָ כְּגַן רָוֶה וּכְמוֹצָא מַיִם אֲשֶׁר
לֹא־יְכַזְּבוּ מֵימָיו׃ יב וּבָנוּ מִמְּךָ חָרְבוֹת
עולם

בְּצוּרְתָא נַפְשָׁךְ וְגוּפָךְ יְחֵי בְּחַיֵּי עַלְמָא וּתְהֵי נַפְשָׁךְ מָרְיָא
דְּמַרְוְיָא וּכְמַבּוּעַ דְּמַיָּן דְּלָא פְּסָקִין מוֹהִי׃ יב וְיִבְנוּן מִנָּךְ חָרְבַת
עָלַם יְסוֹדֵי דָר וְדָרֵי תִּקּוּמַם וְיִקְרֵיוּ לָךְ מֵקִים אוֹרְחָא דְּתַקְנָא מַיְתִיב רְשִׁיעַיָּא

בִּשְׂרָךְ לָא תְכַבּוּשׁ עֵינָךְ׃
ח בְּכֵן יִתְגַּלֵּי כְּשַׁפְרְפָרָא
נְהוֹרָךְ וַאֲסוּת מַחְתָּךְ
בִּפְרִיעַ תִּסַּק וַיְהַכּוּן קָדְמָךְ
זַכְוָתָךְ בִּיקַר מִן קָדָם יְיָ
תִּתְכַּנַּשׁ׃ ט בְּכֵן תְּצַלֵּי וַיְיָ
יְקַבֵּל צְלוֹתָךְ תְּבַעֵי מִן
קָדָמוֹהִי וְיַעְבִּיד בְּעוּתָךְ
אִם תַּעְדֵּי מִבֵּינָךְ אַסְטָוּת
דִּין מְרָמָן בְּאֶצְבַּע וּמַלֶּלָא
מִלִּין דְּאוֹנֶס׃ י וְתִתְפַּח
קָדָם כַּפְנָא נַפְשָׁךְ וְנַפֶּשׁ
מְסַגְּפָא תַּסְבַּע וְיִדְנַח
בְּחֶשׁוֹכָא נְהוֹרָךְ וְקִבְלָךְ
יְהֵי כְּטִיהֲרָא׃ יא וְיַדְבַּר יְיָ
תְּדִירָא וְיַסְבַּע בְּשִׁבְעֵי

מצודת ציון

(ח) כשחר. הוא האור המאיר בפלח המזרח עד לא יגלה השמש: ארוכתך. עניין רפואה כמו ארוכת בת עמי (ירמיה ח): יאספך. עניין הכנסה כמו ואין איש מאסף אותם (שופטים י"ט). (ט) יענה. מלי עניה ותשובה: תשוע. עניין לעקה כמו שועתי אשועה קולי (יונה ב): הנני. הנה אני: מוטה. עץ הבול: און. עניינו דבר שאינו הגון: (י) ותפק. ותוציא כמו זמנו אל תפק (תהלים קי"ח): נפשך. עניינו כמו אם יש לת נפשכם (בראשית כ"ג): נענה. מלי עמוי: וזרח. עניין האיר: ואפלתך. מלי אופל וחושך: כצהרים. הוא עת עמידת השמש בחלי השמים: (יא) ונחך. עניין הנהגה כמו ולא נחם (שמות י"ג): בצחצחות. עניין יובש ולמלון כמו שבנו לחיות (תהלים ס"ח): יחליץ. יזיין כמו חלוצי צבא (במדבר ל"א) ור"ל יבריא ויחזיק: רוה. שבעה כמו תלמים רוה (תהלים ס"ה): יכזבו. עניין עזיבת הדבר והכפסה כמו תהי' לי כמו אכזב (ירמיה טו): (יב) מוסדי. מלשון יסוד: גודר פרץ. הוא כותל המקוף הפרוץ והסגור

תרגום

לאוריתא: יג אם תתיב
משבתא רגלך לְמֶעְבַּד
צורכך ביומי דקודשי
ותערע לשבתא בתפנוקין
לקדישא דיי תיקר ותיקר
קדמוי מלמעבד אורחך
מלסגפא צורכך ומלא
מלין דאונס: יד בכן
תתפנק קדם יי וישריגך
על תוקפי ארעא ויזכלנך
פרי אחסנת יעקב אבוך
ארי במימרא דיי גזיר כן
א הא לא מקפידות
ידא מן קדם יי ולית אתון
מתפרקין ולא מדיקור
קדמוהי מלמשמע לא
מתקבלא צלותכון: ב אלהין
חוביכון הוו מפרשין
בינוכון לבין אלהכון
וחטאיכון גרמו לסלקא
אפי שכנתא מנכון מלקבל צלותכון: ג ארי ידיכון שותפין בדם זכי ואצבעותיכון

תולדות אהרן

יתיר ו' חסר י'

בחובי

לא תשיב עקידה שער נח ספר הזוהר פרשת בשלח: וקראת וגו' שבת עז קיח ספסים כ סח כילה דף לד ס' כזוהר פרשת אמור כ' מקומו': וכבדתו וגומר שבת עו קיג ודף קיט. ממנו וגומר סס מ קנ. לז תתענג שבת עז קיח ספר הזוהר פרשת יתרו. וברכתיך שבת סס. כי לא וגומר סנה' ז פט.כי כפיכם שבת כ קלט.

אבן עזרא וקראת לשבת ענג. מלעשות רד:

רש"י

(במדבר לא) (יג) משובב נתיבות לשבת. תירגם יונתן מתיב רשיעיא לאורייתא. ומשובב כמו מטיב לשבת לייטבו של עולם: (יד) נחלת יעקב אביך. נחלה בלא מגרים כמה שנאמר ופרצת ימה וקדמה וגו' (בראשית כח) לא כאברהם שנאמר [שם יג] התרן אשר אתה רואה ויעקב אמר השבעה שנאמר (שם נג) ויחן את פני העיר שקנה תחומין עם דמדומי המה כך פירש ר' שמשון:

נט (א) הן לא קצרה. אם אשר לא נושעתם לא מקוצר ידו היא: (ב) הסתירו פנים. גרמו לכם שהסתיר פניו מכם: (ג) נגאלו. לי טיוף וכן

מצודת ציון

כמו ותגדרו גדר וכו' (יחזקאל י"ג): משובב. מלי השבה: נתיבו'. שביל ודרך: לשבת. מלי ישיבה: (יג) תשיב. מלי השבה: חפצך. מלי חפץ ורצון: עונג. מלשון העונג ותענוג: דרכיך. עניינן וכן דרכי ספרתי (תהלים קי"ט): (יד) והרכבתיך. מלי רכיבה והתנשאות: במתי. עניין גובה כמו על במתי עב (לעיל י"ד):

נט (ג) נגאלו. עניין טיוף ולכלוך כמו לחם מגואל (מלאכי א) · תהנה. תדבר כמו ולשוני תהגה (תהלים לה): תהו

מצודת דוד

ונתיישבו הנתיבות: (יג) אם תשיב משבת וכו'. ר"ל אם החזקת בדרך ללאת חוץ לתחום ונזכרת שהוא שבת והשבות רגלך בעבור השבת: עשות. המ"ם של משבת עומדת במקום שתים ור"ל אם תשיב מעשות חפצך אחד מן המלאכות האסורות: ביום קדשי. זהו השבת שקדשו המקום: וקרא' לשבת עונג. הקרא את שבת יום עונג ר"ל יהי' מיוחד לך להתענג בו: לקדוש ה' מכובד. ליום השבת שקדשו המקום תקרא יום מכובד מכלי עשות בו מלאכי של חול: וכבדתו. ר"ל לא בקריאת שם בלבד אלא תכבדו מעשות בו ענייניו: ממצוא. מכלי מלות בו אמלך ר"ל שלא העשה בו אמלך מדברים האסורים בשבת: ודבר דבר. ומלדבר בו דבר בהאמר בשבת בהשבומות וביולות: (יד) אז תתענג על ה'. כשתעשה כן אז ישפיע לך עושה הרבה והתענג על ה' ור"ל לא תתענג לעדון הגוף כי"א לעמוד בגוף במלא הרחוי להשכיל בתורת ה': והרכבתיך. ר"ל אם תהי' ברוח המעלה: והאכלתיך. ר"ל לך תהי' בארץ אשר הארצתי ליעקב אביך (ואמר יעקב לפי שלו ולבניו נתתי הארץ לא ליעמאל בן אברהם ולא לעשו בן יצחק וכן אתר ויעמידה ליעקב לחוק וכו' לאמר לך אתן את ארץ כנען (תהלים ק"ה): כי פי ה' דבר. וכיון שהוא דבר יקויים:

נט (א) הן לא קצרה. זה אמר על בני הגולה מה שהמקום משהם אתכם בגולה לא הוא בעבור שקצרה ידו ולא יוכל להושיע ולא הוא בעבור שכבדה אזנו מלשמוע קול בעקתכם ומצרת הארץ: (ב) כי אם. רק העונות שעשיתם הם המבדילים בינכם לבין אלהיכם ולכן לא יפנה אליכם: הסתירו. הם גרמו להסתיר פני המקום מכם לבל ישמוע לעקתכם: (ג) נגאלו

עוֹלָם מוֹסְדֵי דוֹר־וָדוֹר תְּקוֹמֵם וְקֹרָא לְךָ
גֹדֵר פָּרֶץ מְשׁוֹבֵב נְתִיבוֹת לָשָׁבֶת׃ יג אִם־
תָּשִׁיב מִשַּׁבָּת רַגְלֶךָ עֲשׂוֹת חֲפָצְךָ בְּיוֹם
קָדְשִׁי וְקָרָאתָ לַשַּׁבָּת עֹנֶג לִקְדוֹשׁ יְהוָה
מְכֻבָּד וְכִבַּדְתּוֹ מֵעֲשׂוֹת דְּרָכֶיךָ מִמְּצוֹא
חֶפְצְךָ וְדַבֵּר דָּבָר׃ יד אָז תִּתְעַנַּג עַל־יְהוָה
וְהִרְכַּבְתִּיךָ עַל־בָּמֳתֵי אָרֶץ וְהַאֲכַלְתִּיךָ
נַחֲלַת יַעֲקֹב אָבִיךָ כִּי פִי יְהוָה דִּבֵּר׃
נט א הֵן לֹא־קָצְרָה יַד־יְהוָה מֵהוֹשִׁיעַ
וְלֹא־כָבְדָה אָזְנוֹ מִשְּׁמוֹעַ׃ ב כִּי אִם־
עֲוֹנֹתֵיכֶם הָיוּ מַבְדִּילִים בֵּינֵכֶם לְבֵין
אֱלֹהֵיכֶם וְחַטֹּאתֵיכֶם הִסְתִּירוּ פָנִים מִכֶּם
מִשְּׁמוֹעַ׃ ג כִּי כַפֵּיכֶם נְגֹאֲלוּ בַדָּם

בְּחַיֵּי עָלְמָא מוֹסְדֵי דָר וְדָרֵי תִּקּוּמַם וְיִקְרֵיוּ לָךְ מְתַקֵּן אָרְחָא דְּתַקְנָא
גָּדֵר פְּרָצָא מְתַיֵּב רְשִׁיעַיָּא לְאוֹרַיְתָא׃ יג אִם תְּתִיב
מִשְּׁבָתָא רַגְלָךְ לְמֶעְבַּד
צוֹרְכָךְ בְּיוֹמֵי דְקוּדְשִׁי
וּתְעָרַע לְשַׁבָּתָא בְּתַפְנוּקִין
לְקַדִּישָׁא דַיְיָ תִּיקַר וּתְיַקַּר
קָדָמוֹי מִלְּמֶעְבַּד אוֹרְחָךְ
מִלְּסַגְּפָא צוֹרְכָךְ וּמִלָּא
מִלִּין דְּאוֹנֶס׃ יד בְּכֵן
תִּתְפַּנַּק קָדָם יְיָ וַיְשַׁרְיֵנָךְ
עַל תּוּקְפֵי אַרְעָא וַיְזַכְּלִנָּךְ
פֵּרֵי אַחְסָנַת יַעֲקֹב אָבוּךְ
אֲרֵי בְּמֵימְרָא דַיְיָ גְּזִיר כֵּן
א הָא לָא מַקְפִּידוּת
יָדָא מִן קָדָם יְיָ וְלֵית אַתּוּן
מִתְפָּרְקִין וְלָא מִדַּיְקִיר
קָדָמוֹהִי מִלְּמִשְׁמַע לָא
מִתְקַבְּלָא צְלוֹתְכוֹן׃ ב אֶלָּהֵן
חוֹבֵיכוֹן הֲווֹ מַפְרְשִׁין
בֵּינֵיכוֹן לְבֵין אֱלָהְכוֹן
וְחַטָּאֵיכוֹן גְּרַמוּ לְסַלָּקָא
אַפֵּי שְׁכִינְתָּא מִנְּכוֹן מִלְּקַבֵּל צְלוֹתְכוֹן׃ ג אֲרֵי יְדֵיכוֹן שׁוּתְּפִין בְּדַם זַכֵּי וְאֶצְבְּעָתְכוֹן

תולדות אהרן

לאוריתא

והלך לפניך סוטה ח ג בתרא יא עכו"ם ח ס לז תקרא יכמו סג סנס' ס עז. ותפק לרעב בתרא ח ט. וזרח בחשך ספר הזוהר פרשת תולדו' ופרשת תרומה יכמו' יב קב. ונבנו ממך בתרא סס.

רש"י

ומבשרך · ומקרובך: (ח) יבקע כשחר. כעמוד השחר הנוקע בעביס: וארוכתך מהרה. ורפואתך מהרה כמו אעלה ארוכה לך (ירמיה ל').

(יא) ותפק לרעב נפשך. בחמומי דבריס טוביס: (יא) בצחצחות. בעת למאון ובצורת כך תירגס יונתן: יחליץ. יזיין כמו חלוצי לבא במדבר

מצודת דוד

לא תחבשה עצמך מקרובך לבל ירחוק: (ח) אז יבקע וכו'. כשתעשה כן אז יאיר אור הגלותך כעמוד השחר הבוקע בעביס ומאיר לעולם: וארוכתך. רפואתך תלמח מהרה: והלך. הלדק שעשית תלך לפניך להוליכך אל הגן עדן שבודה: יאספך. אל המקום אשר שם גנוזות נפשות הצדיקי': (ט) אז תקרא וכו'. כשתעשה כן אז כאשר תקרא לה' הוא יאיב לך למלא שאלתך: תשוע וכו'. כפל הדבר כמ"ש: הנני. להשליס חפצך: אם תסיר. אם תבל ולא תסיר מתוכך את עני העול שהכבדת על לוחצי העניים: שלח אצבע. מושב על אם תסיר לומר אם גם תסיר מלשלוח אלבעך אל מול פני חברך בדרך בני אדם המריביס וגם תסיר מלדבר לחברך און ודברי קנתור: (י) ותפק. תוציא לרעב את רצונך העוה לדבר דברי המומים בעת תתן לו המאכל: ונפש נענה. נפש המעוני הרעב תתן לה די הסעבה: וזרח בחושך אורך. בהיות העולם חשוכה הלרות הרעב אורך ולא תהי' בללל עתהה: ואפלתך. אם תהי' לך אפלת הרע תעוה כמו הלהריס בהזרחת אור יעוה: (יא) ונחך. המקום ינהג אותך תמיד בדרך כמו

תרגום

בשרך לא תכבוש עינך:
ח בכן יתגלי כשפרפרא
נהורך ואסות מחתך
בפריע תסק ויהכון קדמך
זכותך ביקר מן קדם יי
תתכנש׃ ט בכן תצלי ויי
יקבל צלותך תבעי מן
קדמוהי ויעביד בעותך
אם תעדי מביניך אסטיות
דין מרמן באצבע ומללא
מלין דאונס׃ י ותתפח
קדם כפנא נפשך ונפש
מסגפא תסבע וידנח
בחשוכא נהורך וקבלך
יהי כטיהרא׃ יא ויתדבר יי
תדירא ויסבע בשבעי

תולדות אהרן

יתיר ו' חסר ו'

בחובי

לא תשיב עקידה שער נח ספר הזוהר פרשת בשלח: וקראת וגו' שבת עז קיח ספסים כ סח כילה דף לד ס' כזוהר פרשת אמור כ' מקומו': וכבדתו וגומר שבת עו קיג ודף קיט. ממנו וגומר סס מ קנ. לז תתענג שבת עז קיח ספר הזוהר פרשת יתרו. וברכתיך שבת סס. כי לא וגומר סנה' ז פט.כי כפיכם שבת כ קלט.

רש"י

(במדבר לא) (יג) משובב נתיבות לשבת. תירגם יונתן מתיב רשיעיא לאורייתא · ומשובב כמו מטיב לשבת לייטבו של עולם: (יד) נחלת יעקב אביך · נחלה בלא מגרים כמה שנאמר ופרצת ימה וקדמה וגו' (בראשית כח) לא כאברהם שנאמר [שם יג] התרן אשר אתה רואה ויעקב אמר השבעה שנאמר (שם נג) ויחן את פני העיר שקנה תחומין עם דמדומי המה כך פירש ר' שמשון:

נט (א) הן לא קצרה. אם אשר לא נושעתם לא מקוצר ידו היא: (ב) הסתירו פנים · גרמו לכם שהסתיר פניו מכם: (ג) נגאלו. לי טיוף וכן

מצודת ציון

כמו ותגדרו גדר וכו' (יחזקאל י"ג): משובב. מלי השבה: נתיבו'. שביל ודרך: לשבת. מלי ישיבה: (יג) תשיב. מלי השבה: חפצך. מלי חפץ ורצון: עונג. מלשון העונג ותענוג: דרכיך. עניינן וכן דרכי ספרתי (תהלים קי"ט): (יד) והרכבתיך. מלי רכיבה והתנשאות: במתי. עניין גובה כמו על במתי עב (לעיל י"ד):

נט (ג) נגאלו. עניין טיוף ולכלוך כמו לחם מגואל (מלאכי א) · תהנה. תדבר כמו ולשוני תהגה (תהלים לה):

מצודת דוד

ונתיישבו הנתיבות: (יג) אם תשיב משבת וכו'. ר"ל אם החזקת בדרך ללאת חוץ לתחום ונזכרת שהוא שבת והשבות רגלך בעבור השבת: עשות. המ"ם של משבת עומדת במקום שתים ור"ל אם תשיב מעשות חפצך אחד מן המלאכות האסורות: ביום קדשי. זהו השבת שקדשו המקום: וקרא' לשבת עונג. הקרא את שבת יום עונג ר"ל יהי' מיוחד לך להתענג בו: לקדוש ה' מכובד. ליום השבת שקדשו המקום תקרא יום מכובד מכלי עשות בו מלאכי של חול: וכבדתו. ר"ל לא בקריאת שם בלבד אלא תכבדו מעשות בו ענייניו: ממצוא. מכלי מלות בו אמלך בו אמלך ר"ל שלא העשה בו אמלך מדברים האסורים בשבת: ודבר דבר. ומלדבר בו דבר בהאמר בשבת בהשבומות וביולות: (יד) אז תתענג על ה'. כשתעשה כן אז ישפיע לך עושה הרבה והתענג על ה' ור"ל לא תתענג לעדון הגוף כי"א לעמוד בגוף במלא הרחוי להשכיל בתורת ה': והרכבתיך. ר"ל אם תהי' ברוח המעלה: והאכלתיך. ר"ל לך תהי' בארץ אשר הארצתי ליעקב אביך (ואמר יעקב לפי שלו ולבניו נתתי הארץ לא ליעמאל בן אברהם ולא לעשו בן יצחק וכן אתר ויעמידה ליעקב לחוק וכו' לאמר לך אתן את ארץ כנען (תהלים ק"ה): כי פי ה' דבר. וכיון שהוא דבר יקויים:

נט (א) הן לא קצרה. זה אמר על בני הגולה מה שהמקום משהם אתכם בגולה לא הוא בעבור שקצרה ידו ולא יוכל להושיע ולא הוא בעבור שכבדה אזנו מלשמוע קול בעקתכם ומצרת הארץ: (ב) כי אם. רק העונות שעשיתם הם המבדילים בינכם לבין אלהיכם ולכן לא יפנה אליכם: הסתירו. הם גרמו להסתיר פני המקום מכם לבל ישמוע לעקתכם: (ג) נגאלו

וְאֶצְבְּעוֹתֵיכֶם בָּעָוֹן שִׂפְתוֹתֵיכֶם דִּבְּרוּ־שָׁקֶר
לְשׁוֹנְכֶם עַוְלָה תָּהְגֶּה׃ ד אֵין־קֹרֵא בְצֶדֶק
וְאֵין נִשְׁפָּט בֶּאֱמוּנָה בָּטֹוחַ עַל־תֹּהוּ וְדַבֵּר־
שָׁוְא הָרָו עָמָל וְהוֹלִיד אָוֶן׃ ה בֵּיצֵי צִפְעוֹנִי
בָּקָעוּ וְקוּרֵי עַכָּבִישׁ יֶאֱרֹגוּ הָאֹכֵל מִבֵּיצֵיהֶם
יָמוּת וְהַזּוֹרֶה תִּבָּקַע אֶפְעֶה׃ ו קוּרֵיהֶם
לֹא־יִהְיוּ לִבֶגֶד וְלֹא יִתְכַּסּוּ בְּמַעֲשֵׂיהֶם
מַעֲשֵׂיהֶם מַעֲשֵׂי אָוֶן וּפֹעַל חָמָס בְּכַפֵּיהֶם׃
ז רַגְלֵיהֶם לָרָע יָרוּצוּ וּיְמַהֲרוּ לִשְׁפֹּךְ דָּם נָקִי
מַחְשְׁבֹתֵיהֶם מַחְשְׁבוֹת אָוֶן שֹׁד וָשֶׁבֶר
בִּמְסִלּוֹתָם׃ ח דֶּרֶךְ שָׁלוֹם לֹא יָדָעוּ וְאֵין
מִשְׁפָּט בְּמַעְגְּלֹתָם נְתִיבוֹתֵיהֶם עִקְּשׁוּ לָהֶם
כל

זַכִּי עָשְׂתוּנֵהוּן עֲשָׁתְוַנִי אוֹנֶס בִּוָא וּתְבָרָא
שְׁקָמָא לָא יָדְעִין וְלֵית דִּינָא בִּמְהָכֵהוּן שְׁבִילֵיהוּן עֲקִימוּ

בְּחוֹבֵי סִפְוָתְכוֹן מְמַלְלִין
שֶׁקֶר לִישָׁנְכוֹן נְכָלִין מְחַשֵּׁב
דַּלִּית דְּמִצְלֵי בְּקִשְׁוֹט וְלֵית
דְּמִתְדָּן בְּהֵימְנוּתָא מִתְרַחֲצָן
עַל לְמָא וּמְמַלְלִין שֶׁקֶר
מוֹחֲן וּמַפְקִין מִלְּבְּהוֹן
מִלִּין דְּאוֹנֶס׃ ה הָא כֵּבְיֵי
חַיְוֵי חוּרְמָנִין מְפָרְחִין
וּכְקוּיִן דַּעֲכוּבִיתָא מֵחַיָּא
דְּמַן דְּאָכֵל מִכֵּיעֵיהוֹן
מָאֵת וּמְשַׁחֲנָן וּמַפְקָן חַיְוָן
חָרְמָנִין מְפָרְחִין׃ ו הָא
כְּקוּיִן דַּעֲכוּבִיתָא דְּלָא
כָשְׁרִין לְאִתְכַּסָאָה כֵּן לֵית
הֲנָאָה בְּעוֹבְדֵיהוֹן דְּרַשְׁיָעָא
עוֹבְדֵיהוֹן עוֹבְדֵי אוֹנֵס
וְלַאוּת שֶׁקֶר בִּידֵהוֹן׃
ז רַגְלֵיהוֹן לְמֶעְבַּד דְּבִישׁ
רָהֲטִין וּמוֹחִין לְמִשְׁפַּךְ דַּם
בְּכַבְשֵׁיהוֹן׃ ח אוֹרַח
לְהוֹן כָּל דְּדָרֵיךְ

בחון

הגרי״ב רגליסם לרע ירוצו משלי ח טז

רש״י

וכן לחם מגולל [מלאכי ח׳] : (ה) צפעוני . מין נחש רע : בקעו . איסקלורט״ש בלע״ז כלומר מעשים מכוערים שאינם לטובתם עשו : וקורי עכביש . אורגיי״ט בלע״ז וקורי אורגו״ש בלע״ז קורי הם כלי האורג שהשתי מיסך בהן ומנחם חבר במחברת מיסך קורות ע״ש שהעכביש מיסך חריגותיו בקורות : והזורה . ת״י משחתן לשון חימום שקורין בלע״ז

מצודת ציון

(ד) תהו . דבר שאין בו ממש : הרו . מלשון הריון : (ה) צפעוני . שם מין נחש רע : וקורא עכביש . חרינת השממית קורא כלי קורי על שמיסך חריגותיו בקורות הבית : והזורה . ענין משוך לחוליא הבלוע וכן כי רגל הזורה(איוב ל״ט) והוא מלי ויזר את הגזה (שופטים ו׳) : אפעה . הוא הלפעון ובשתי השמות נקרא : (ו) קוריהם . חרינת השממית המתוכר בקורות : (ז) ירוצו . מלי רוצה ורדיפה : שוד . מלי שדידה וגזל : במסילותם . מלשון מסילה ודרך : (ח) במעגלותם . ענין שביל ודרך כמו מעגל לדיק תפלס (לעיל כ״ו) : נתיבותיהם . מלשון נתיב ודרך : עקשו . ענין עקום ומעוקל : לחם . לעלמם : דורך . מלשון דריכה והילוך

ימות . שהוכל מביני הלפעון ימות ר״ל המתחבר עמהם עוד אותם להוליא הבלוע שהם מן הבקע הלא הפעה והזיקו ור״ל וכן מנגד : (ו) קוריהם . ר״ל כמו שאין ראוי לעשות נגד מרירות הפעכיס כי אין קיום למעשיהם : ולא יתכסו . לפי שהמעיל מעשיהם לקורי עכביס אמר לשון כיסוי הכולל מרירות ור״ל אין העמדה למעשיהם : יפעל חמס . מעשה עושק וגזל : (ז) לרע ירוצו . כרדיפה ילכו לעשות רע : במסלותם . במקום שהם סוללים ימלא שם שוד ושבר אותם בדרכיהם : (ח) לא ידעו . אינם מביניס דרך שלום כי בכל מקום שהולכים אין למי שלום בשבתם : ואין משפט . אין במעגל דרכיהם דבר הישרה במשפט וביושר : נתיבותיהם . הנתיבות שהולכים בהם הפוו אותם לעורך עלמם ר״ל עשו אותם מעוקל ומעוקם למען יכשלו בם כני אדם ויסיו לבם לשלל : כל דורך בה . כל הפוסע בזו הדרך לא ידע מן השלום כי השודדים יצפונו שמה

בְּהוֹן לָא יְדַע שְׁלָמָא׃
ט עַל כֵּן אִתְרְחַק דִּינָא
מִינָנָא וּלָא מְעַרְעָן לָנָא
זַכְוָן סַבְּרָנָא לְנַהֲוֹר וְהָא
חֲשׁוֹךְ לְזֵהוּר וְהָא
כִּדְבִקְבָלָא אֲזַלְנָא מְהַלְכִין
י נְמַשְׁמֵשׁ כְּסַמְיָא כְּוֹתְלִין
וְכִדְלֵית לְהוֹן עֵינֵי
נְמַשְׁמֵשְׁאִתְקַלְנָא בְּטִיהֲרָא
כְּמָא דְּמִתְקְרִין בְּקִבְלָא
אִתְאָחַד בְּאַפְּנָא כְּמָא
דַּאֲחִידִין לִבְרָיָא בְּאַפֵּי
מֵיתָיָא׃ יא עַסְּנָא מִן
קֳדָם בְּעֵלֵי דְּבָבְנָא
דְּמִתְכַּנְשִׁין עֲלָנָא כְּדוּבִּין
כּוּלְנָא וְכִיוֹנִין נְהַמְנָא נְהַמְנָא
סַבְּרָנָא לְדִינָא וְלֵית
לְפוּרְקָנָא אִתְרְחַק מִנָּנָא׃ יב אֲרֵי סַגִּיאִין חוֹבָנָא
בְּנָא אֲרֵי חוֹבָנָא גְלֵן לְנָא
בְּמֵימְרָא דַיְיָ וְאִסְתְּחַרְנָא
כֵּר דַּרְכָּךְ בָּהּ לֹא יָדַע שָׁלוֹם׃ ט עַל־כֵּן
רָחַק מִשְׁפָּט מִמֶּנּוּ וְלֹא תַשִּׂיגֵנוּ צְדָקָה
נִקְוֶה לָאוֹר וְהִנֵּה־חֹשֶׁךְ לִנְגֹהוֹת בָּאֲפֵלוֹת
נְהַלֵּךְ׃ י נְגַשֵּׁשָׁה כַּעִוְרִים קִיר וּכְאֵין עֵינַיִם
נְגַשֵּׁשָׁה כָּשַׁלְנוּ בַצָּהֳרַיִם כַּנֶּשֶׁף בָּאַשְׁמַנִּים
כַּמֵּתִים׃ יא נֶהֱמָה כַדֻּבִּים כֻּלָּנוּ וְכַיּוֹנִים
הָגֹה נֶהְגֶּה נְקַוֶּה לַמִּשְׁפָּט וָאַיִן לִישׁוּעָה
רָחֲקָה מִמֶּנּוּ׃ יב כִּי־רַבּוּ פְשָׁעֵינוּ נֶגְדֶּךָ
וְחַטֹּאתֵינוּ עָנְתָה בָּנוּ כִּי־פְשָׁעֵינוּ אִתָּנוּ
וַעֲוֹנֹתֵינוּ יְדַעְנוּם׃ יג פָּשֹׁעַ וְכַחֵשׁ בַּיהוָה
וְנָסוֹג מֵאַחַר אֱלֹהֵינוּ דַּבֵּר־עֹשֶׁק וְסָרָה הָרֹה
וְהוּגוּ
מִלֵּבָב דְּבָרֵי שָׁקֶר׃

רש״י

הס העוון את דרכם לעלמם : (ט) רחק משפט ממנו . שהיינו לוקים ממם מלוריגו ואין הקב״ה שופט לנקום נקמה : ולא תשיגנו צדקה. הנחמות הטובות שהבטיחנו אין משיגות אותנו לבוא:לנגוהות. נקוה ונאפלות נהלך : (י) באשמנים . מנחם פתר לשון מחשכים ורוב הפותרים מודיים לו אבל דונש פתר בו לשון שומן ואבל״ף נוסף בו כמו אל״ף שבאחוותי [איוב יג] ושבאחזב [ירמיה טו] ודרך

מצודת דוד

לשלום שלם : (ט) על כן . בעבור זה רחק משפט שאין המקום שופט משפטינו לקחת נקם מיד שעבודים : ולא תשיגנו צדקה. שלדקה שהבטיח לנו המקום לא השיגו אותנו : נקוה לאור . ר״ל אנו מקווים לישועה ובא עוד ערב : לנגוהות . אנו מקווים לנגוהות ולא כן הוא כי נהלך בחושך והוא כפל ענין במ״ש : (י) נגששה . בעבור החושך המשש הכותל ללכת אלילה בדרך העורים והוא ענין מלילה לומר שגבר עלינו חשכת הצרות וכאין עינים : כמו שמתמשש מי שאין לו עינים לו ומשש אנו וכפל הדבר במ״ש : כשלנו בצהרים . בעת הצהרים כשלנו בהכני מכשול כמו שהדרך להכשל בחשכת הלילה ר״ל אף שיש שלום בעולם אנו ושוכים בצער ובחרדה : באשמנים . כאלו אנו שמונים בקבריה השומנים כמו המתים : (יא) נהמה . מרוב הצרות נהמה כולנו כדובים וכיונים המבכים : נקוה למשפט. שיעשה משפט בשעבודינו לנקום נקמתינו : ואין אין משפט : לישועה . נקום לישועה והנה רחקה ממנו ולא באה : (יב) כי רבו . מה שפשענו נגדך רבו מאד: וחטאתינו . ר״ל מחטאים העידה כמו לקטרג עלינו : אתנו . ר״ל עדיין לא עזבנו : ידענום . ידועים הם לנו ומכיריה בהם ולא בלא דעת עשינו אותם : (יג) פשוע . דרכנו לפשוע בה׳ ולכחש בהשבתתו ולהזור לאחור מאחר אלהינו לבל לקבל מצותיו : דבר עושק . ולדבר דברי עושק וסרה . הורו והוגו . כ״א מורה ומלמד

מצודת ציון

וסילוף : (ט) תשיגנו . ענין קריבה : לנגוהות . מלי מוגה ואחרה כמו מוגה נגדו (תהלים י״ח) : באפלות . מלי אופל וחושך : (י) נגששה . ענין משוש וסנגיעה בדבר ואין לו דמיון במקרא ובדברי״ל זולת שהספיקה נשמה (נעון ז) : קיר . כותל : כצהרים . הוא חלי היום : בנשף . ענינו חשכת הלילה כמו ויקומו בנשף (מ״ב ז) : באשמנים . בקבריה השומתים כמו תאשם שמרון (הושע י״ד) והגיון מוספת : (יא) נהמה. מלשון המייה : כדובים . שם חיה . הגה נהגה . ענין לפלוף היונים כמו אהגה כיונה (לעיל ל״ח) : (יב) ענתה. העידה כמו לא תענה (שמות כ) : (יג) ונסוג . ענין החזרה לאחור כמו הסוגיים מאחרי׳ (לעיל ח) : וסרה . ענין עוות ומרד כמו כי דבר סרה (דברים י״ג) : הורו . מלשון הוראה ולימוד . והוגו . ענין הוגלאה כמו הגו רשע (משלי כ״ה) :

והוסב

כִּי פָשְׁעֵנוּ נֶגְדְּךָ וְחַטֹּאתֵינוּ עָנְתָה בָּנוּ
כִּי פְשָׁעֵינוּ אִתָּנוּ וַעֲוֹנֹתֵינוּ אֲנַחְנוּם׃
יד וְסוּג אָחוֹר מִשְּׁפָט וּצְדָקָה מֵרָחוֹק תַּעֲמֹד
כִּי כָשְׁלָה בָאֱמֶת בָּרְחוֹב וְנְכֹחָה לֹא תוּכָל
לָבוֹא׃ טו וַתְּהִי הָאֱמֶת נֶעְדָּרֶת וְסָר מֵרָע
מִתְּפַרֵּץ וַיַּרְא יְהוָה וַיֵּרַע בְּעֵינָיו
כִּי אֵין מִשְׁפָּט׃ טז וַיַּרְא כִּי אֵין אִישׁ
וַיִּתְמָה כִּי אֵין מַפְגִּיעַ וַתּוֹשַׁע לוֹ זְרֹעוֹ
וְצִדְקָתוֹ הִיא סָמָכָתְהוּ׃ יז וַיִּלְבַּשׁ צְדָקָה
כַּשִּׁרְיָן וְכוֹבַע יְשׁוּעָה בְּרֹאשׁוֹ וַיִּלְבַּשׁ
בִּגְדִי נָקָם תַּלְבֹּשֶׁת וַיַּעְט כַּקִּנְאָה׃
יח כְּגֵמוּל כְּגֵמוּל שַׁלֵּם חֲמָה לְצָרָיו
אִיִּים גְּמוּל יְשַׁלֵּם׃ יט וְיָרְאוּ מִמַּעֲרָב
אֶת שֵׁם יְהוָה וּמִמִּזְרַח שָׁמֶשׁ אֶת כְּבוֹדוֹ
כִּי יָבוֹא כַּנָּהָר צָר רוּחַ יְהוָה נֹסֶת בּוֹ׃
כ וּבָא לְצִיּוֹן גֹּאֵל וּלְשָׁבֵי פֶשַׁע בְּיַעֲקֹב
נְאֻם יְהוָה׃ כא וְאֹתִי זֹאת בְּרִיתִי אֲמַר יְהוָה
רוּחִי אֲשֶׁר עָלֶיךָ וּדְבָרַי אֲשֶׁר שַׂמְתִּי
בְּפִיךָ לֹא יָמִישׁוּ מִפִּיךָ וּמִפִּי זַרְעֲךָ
וּמִפִּי זֶרַע זַרְעֲךָ אָמַר יְהוָה מֵעַתָּה
וְעַד עוֹלָם׃

רש״י

ומאחריה [במדבר כא] אף כאן בין האמתים בין המייה האמתים אמתו כמתים ויוכתן תירגם לשון מסגר אית אחד באפנא כמה דאתאחדין קבריא באפי מיתיא . (יא) הגה נהגה · לי יללה : (יג) דבר עשק . כמו לדבר עשק : הורו והוגו . לירות ולהוליא הורו לשון ירה בים [שמות טו] ד״א הורו והוגו הרב והתלמיד שם המקור (סא״ל) והוגו כאשר הוגה מן המסילה [שמואל ב כ] הגו סיניס מכסף

מצודת ציון

והילוך : (ט) תשיגנו . ענין קריבה : לנגוהי . מלי מוגה ואחרה כמו מוגה נגדו (תהלים י״ח) : באפלי . מלי אופל וחושך : (י) נגששה . ענין משוש וסנגיעה בדבר ואין לו דמיון במקרא ובדברי״ל זולת שהספיקה נשמה (נעון ז) : קיר . כותל : כצהרים . הוא חלי היום : בנשף . ענינו חשכת הלילה כמו ויקומו בנשף (מ״ב ז) : באשמנים . בקבריה השומתים כמו תאשם שמרון (הושע י״ד) והגיון מוספת : (יא) נהמה. מלשון המייה : כדובים . שם חיה . הגה נהגה . ענין לפלוף היונים כמו אהגה כיונה (לעיל ל״ח) : (יב) ענתה. העידה כמו לא תענה (שמות כ) : (יג) ונסוג . ענין החזרה לאחור כמו הסוגיים מאחרי׳ (לעיל ח) : וסרה . ענין עוות ומרד כמו כי דבר סרה (דברים י״ג) : הורו . מלשון הוראה ולימוד . והוגו . ענין הוגלאה כמו הגו רשע (משלי כ״ה) :

והוסב

וְהוֹגֵן מִרֹב דִּבְרֵי־שָׁקֶר׃ יד וְהוֹסֵג אָחוֹר
מִשְׁפָּט וּצְדָקָה מֵרָחוֹק תַּעֲמֹד כִּי־כָשְׁלָה
בָרְחוֹב אֱמֶת וְנֹכַחַהּ לֹא־תוּכַל לָבוֹא׃
טו וַתְּהִי הָאֱמֶת נֶעְדָּרֶת וְסָר מֵרָע מִשְׁתּוֹלֵל
וַיַּרְא יְהוָה וַיֵּרַע בְּעֵינָיו כִּי־אֵין מִשְׁפָּט׃
טז וַיַּרְא כִּי־אֵין אִישׁ וַיִּשְׁתּוֹמֵם כִּי־אֵין
מַפְגִּיעַ וַתּוֹשַׁע לוֹ זְרֹעוֹ וְצִדְקָתוֹ הִיא
סָמָכָתְהוּ׃ יז וַיִּלְבַּשׁ צְדָקָה כַּשִּׁרְיָן וְכוֹבַע
יְשׁוּעָה בְּרֹאשׁוֹ וַיִּלְבַּשׁ בִּגְדֵי נָקָם תִּלְבֹּשֶׁת
וַיַּעַט כַּמְעִיל קִנְאָה׃ יח כְּגֶמֻלוֹת כְּעַל

ישלם

יד וְאִסְתְּחַר לַאֲחוֹרָא
עֲבֵדֵי דִינָא וְעֲבֵדֵי זְכוּתָא
מֵרְחִיק קָמִין אֲרֵי אִתְּקַלוּ
עֲבֵדֵי קוּשְׁטָא וְעֲבֵדֵי
הֵימְנוּתָא לָא יְכִלִין
לְאִתְגְּלָאָה׃ טו וַהֲווּ עֲבֵדֵי
קוּשְׁטָא מִטַּמְּרִין וּדְסָטָן
מִבִּישׁ מִתְבַּזְּזִין וּגְלֵי קֳדָם
יְיָ וּבְאֵישׁ קָדְמוֹהִי אֲרֵי לֵית
דִּינָא׃ טז וּגְלֵי קֳדָמוֹהִי
דְּלֵית גְּבַר דְּיֵיהָ עוֹבְדִין
טָבִין וּדְיַיעֵ קָדְמוֹהִי וְלֵית
אֲנָשׁ דִּיקוּם וְיִבְעֵי עֲלֵיהוֹן
וּפְרִקְנוּן בִּדְרַע תּוּקְפֵיהּ
וּבְמֵימַר רְעוּתֵיהּ סְעַדְנוּן׃
יז אִתְגְּלִי לְמֶעְבַּד זַכְוָן
לְאִתְפְּרָעָא בְּתִקּוֹן מְסָנְאֵי
עַמֵּיהּ וִיתִיב גְּקָמָא לְבָעֲלֵי דְּבוֹהֵיהוֹן הוּא גְּמָלָא יְשַׁלֵּם פּוּרְעָנוּתָא לְסָנְאוֹהִי

נטלא

ת״א ותהי האמת סגה׳ יח לז . וירא כי אין איש לא יב בהרא ל ח .

רש״י

מכסף [מצלי כה] : (יד) והוסג אחור משפט . נקמתיהו מאויביו שהיא תלויה בהקב״ה ולדקתו עומדת מרחוק למה כי כשלה אמת ברחובותיהו וכיון שהאמת כשלה מארץ אף משמיים אין הצדק והמשפט נאין : (טו) משתולל . מוחזק שוטה על הבריות כמו [מיכה ח] אלכה שולל והוא מגזרת שוגג דמהרגמין שלו וכן (שמואל ב י) על הצל : וירע בעיניו כי אין משפט . לפיכך הביא עליהם הפורעניות : (טז) וירא כי אין איש . ועתה בהנחתו על הרעה לעמו רואה כי אין לדיק לעמוד בפרץ : וישתומם . ויתרע לראות אם יש מפגיע בעדם ואין מפגיע . וישתומם לשון אדם השומד ותוהא

מצודת ציון

(יד) והוסג . ענין החזרה לאחור : כשלה . ענין הפות וחלשות מכח כמו וכי׳ הכשל בכסף(זכריה י״ב):ונכוחה. ענין דבר יושר וראוי כמו בארץ נכוחות יעול (לעיל כ״ו) : (טו) נעדרת . ענין חסרון כמו אים לא נעדר (לעיל מ) : משתולל . ענין שוטה וסכל כמו מוליך יועצים שולל (איוב י״ב) : (טז)וישתומם. ענין התמהון כמו משתים בת כס(יחזקאל ג) ואחז במצל מאדם הטומד בתמהון ומתבונן בדבר : מפגיע. ענין תפלה ובקשה כמו ויגע עליה במפגיע (איוב ל״ו) : (יז) כשרין . הוא כעין מלבוש עשוי מברזל ולובשים בו במלחמה לסיל מהכלות חרב וחנית וכן שריון קשקשים (ש״א י״ז) : וכובע . שם כלי מגן על הראש כמו וכובע נחושה על ראשו (שם) : נקם . מלשון נקמה : תלבושת . מלשון לבוש ושמי התוי״ן נוספין בתוי״ן של תפארת שהוא מלשון אחר : ויעט . ענין עטיפה כמו בגבד יעטה (תהלים ק״ט) : כמעיל . שם מלבוש הוא : קנאה . ענין נקמה כמו בקנאו את קנאתי (במדבר כ״ה) : (יח) כעל גמולו׳ מלי׳

לביות לו למלבוש : ויעט . ועטוף קנאה כמעיל המעטף את מלבושו :

גְּמָלָא לְבַעֲלֵי דְּבוֹהֵי
לְמִנְגּוּתָא גְּמָלָא יְשַׁלֵּם׃
יט וְיִדְחֲלוּן מִמַּעַרְבָא יַת
שְׁמָא דַיְיָ וּמִמַּדְנַח שִׁמְשָׁא
יַת יְקָרֵיהּ אֲרֵי יֵיתוּן
כְּשִׁפְעַת נְהַר פְּרָת מְעִיקָן
בְּמֵימְרָא דַיְיָ יִתְבְּרוּן׃
כ וַיֵּתִי לְצִיּוֹן פָּרִיק
וְלְאַתְבָא מְרוֹדֵי דְּבֵית
יַעֲקֹב לְאוֹרַיְתָא אָמַר יְיָ׃
כא וַאֲנָא דֵּין קְיָמִי עִמְּהוֹן
אָמַר יְיָ רוּחַ קוּדְשִׁי דַּעֲלָךְ
וּפִתְגָמַי נְבוּאָתִי דְּשַׁוֵּיתִי
בְּפוּמָךְ לָא יָעְדוּן מִפּוּמָךְ
וּמִפּוּם בְּנָךְ וּמִפּוּם בְּנֵי בְנָךְ
אָמַר יְיָ מִכְּעַן וְעַד עָלְמָא׃
א קוּמִי אַנְהֲרִי דְּרוּשְׁלֶם
אֲרֵי מָטָא זִמְנָן פּוּרְקָנָיִךְ
וְיִקְרָא דַיְיָ עָלָךְ יִתְגְּלֵי׃
ב אֲרֵי הָא חֲשׁוֹכָא יַחְפֵּי
אַרְעָא וְקַבְלָא לְמַלְכְּוָתָא
וּבִיךְ יִשְׁרֵי שְׁכִינְתָּא דַיְיָ
וְיִקְרֵיהּ עָלָךְ יִתְגְּלֵי׃
ג וְיִהְכּוּן עַמְמַיָּא לִנְהוֹרִיךְ וּמַלְכַיָּא לְקִבֵּיל זְהוֹ
ד זְקוּפִי רֵישְׁלֶם סְחוֹר סְחוֹר עֵינָךְ וַחֲזִי כָּל בְּנֵי עַם גַּלְוָתָךְ דְּמִתְכַּנְּשִׁין

יְשַׁלֵּם חֵמָה לְצָרָיו גְּמוּל לְאֹיְבָיו לָאִיִּים
גְּמוּל יְשַׁלֵּם׃ יט וְיָרְאוּ מִמַּעֲרָב אֶת־שֵׁם
יְהוָה וּמִמִּזְרַח־שֶׁמֶשׁ אֶת־כְּבוֹדוֹ כִּי־יָבוֹא
כַּנָּהָר צָר רוּחַ יְהוָה נֹסֵסָה בּוֹ׃ כ וּבָא
לְצִיּוֹן גֹּאֵל וּלְשָׁבֵי פֶשַׁע בְּיַעֲקֹב נְאֻם
יְהוָה׃ כא וַאֲנִי זֹאת בְּרִיתִי אוֹתָם אָמַר
יְהוָה רוּחִי אֲשֶׁר עָלֶיךָ וּדְבָרַי אֲשֶׁר־שַׂמְתִּי
בְּפִיךָ לֹא־יָמוּשׁוּ מִפִּיךָ וּמִפִּי זַרְעֲךָ וּמִפִּי
זֶרַע זַרְעֲךָ אָמַר יְהוָה מֵעַתָּה וְעַד־עוֹלָם׃
ס א קוּמִי אוֹרִי כִּי־בָא אוֹרֵךְ וּכְבוֹד
יְהוָה עָלַיִךְ זָרָח׃ ב כִּי־הִנֵּה הַחֹשֶׁךְ יְכַסֶּה־
אֶרֶץ וַעֲרָפֶל לְאֻמִּים וְעָלַיִךְ יִזְרַח יְהוָה
וּכְבוֹדוֹ עָלַיִךְ יֵרָאֶה׃ ג וְהָלְכוּ גוֹיִם לְאוֹרֶךָ
וּמְלָכִים לְנֹגַהּ זַרְחֶךָ׃ ד שְׂאִי סָבִיב עֵינַיִךְ

וראי

(יט) כי יבא כנהר . לרה על מויביו : נוססה בו. נפלאתה בו לשון נס . ד״א נוססה בו אוכלת בו כתולעת בעץ כמו [לעיל י״] והיה כמסוס נוסס :

מצודת דוד

גמולות לורדי ישראל אחר מאז כן עתה יבא קצה על אחר שלא חמס לגרין : נמול לאויביו כפל הדבר במ״ש : לאיים. אף להיוסבים בחיי היס ממרחק ישלם גמול מה שהרעו לישראל : (יט) ממערב . כל העולם יפחדו מכ׳ ממערב וממזרח : כי יבוא כנהר צר . ר״ל כעבור זה יפחדו מכ׳ כי ירחו אחר יבוא גוג ומגוג שהוא סער באדרת ישראל ובמרוצה יבוא כנהר ולא רוח כ׳ נוססה בו והבלנו מן העולם ולכן יפחדו מכ׳ : (כ) ובא לציון גואל . לא יבוא הגואל לציון ולהוא מלך המשיח: ולשבי פשע ביעקב . ר״ל גם לאותם מבני יעקב שיצאו מן הכלל ושובו משפטם גם להם יבוא המשיח ויגאלם : (כא) ואני זאת בריתי . ר״ל הנה אני על זאת אחרות ברית עמהם: אמר ה׳. ופי׳ על מה היא הברית ואמר רוח הנבואה השורה עליך אתה ישראל ודברי התורה אשר שמתי בפיך ללמדם הנה שתי אלה לא יסורו מפיך וכו׳ כן אמר כ׳ שלא ימושו מעתה ועד עולם עד סוף כל הדורות :

ס (א) קומי אורי . אתה ירושלים קומי והאירי כי בא לך הסתרה הראוי׳לך והוא משל על השמש והעובי׳ : וכבוד ה׳ וכו׳ . ר״ל הסכינה הנגלה עליך והשרה בך : (ב) יכסה ארץ . ר״ל ארות יתרבו בעולם : וערפל לאומים . כפל הדבר במ״ש : יזרח ה׳ . יאיר לך אור הישועה : וכבודו וכו׳ . ר״ל ישרה הסכינה עליך : (ג) לאורך . ר״ל ממך ילמדו דרכי כ׳ ואתה תאיר עיניהם : ומלכים וכו׳ . כפל הדבר במ״ש : (ד) שאי . אתה תאיר ירושלים שאי עוינך ומסביב ורחי אליך כל אנשיך נקבצו ובאו אליך : על צד תאמנה . כל אחת מהן תהיה מגולה על צד המלכים ומחוקים וכמ״ש וכיו׳

(יט) כי יבא כנהר . לרה על מויביו : נוססה בו. נפלאתה בו לשון נס . ד״א נוססה בו אוכלת בו כתולעת בעץ כמו [לעיל י״] והיה כמסוס נוסס :

מצודת דוד

(כ) ובא לציון גואל . כל זמן שציון חריבה עדיין לא בא הגואל (סא״ח): (כא) זאת בריתי אותם . בדבר זה כרתי ברית להם ואקיים כי אף בגלותם לא

מצודת ציון

כעל ישלם . בתו שמי כפי״ן לדמיון גמור וכן בעמי כעמך (תי״ח כ״ב) : גמולו׳. ענין תשלום שכר המעשה: (יט) ויראו מלי׳ יראה והוא חסר יו״ד : נוסה בו . אוכלת בו כתולעת בעץ כמו והיה כמסס נוסס (לעיל י) : (כ)גאם • ענין אמירה: (כא) רוחי • כן יקרא הנבואה כמו והיה אחרי כן אשפוך את רוחי (יואל ג) : ימושו • ענין הסרה כמו לא ימיש עמוד הענן (שמות י״ג) :

ס (ב) וערפל • עב הענן : (ג) לנגה • ענין הארה

וּרְאִי כֻּלָּם נִקְבְּצוּ בָאוּ־לָךְ בָּנַיִךְ מֵרָחוֹק
יָבֹאוּ וּבְנֹתַיִךְ עַל־צַד תֵּאָמַנָה׃ ה אָז תִּרְאִי
וְנָהַרְתְּ וּפָחַד וְרָחַב לְבָבֵךְ כִּי־יֵהָפֵךְ עָלַיִךְ
הֲמוֹן יָם חֵיל גּוֹיִם יָבֹאוּ לָךְ׃ ו שִׁפְעַת
גְּמַלִּים תְּכַסֵּךְ בִּכְרֵי מִדְיָן וְעֵיפָה כֻּלָּם
מִשְּׁבָא יָבֹאוּ זָהָב וּלְבוֹנָה יִשָּׂאוּ וּתְהִלּוֹת
יְהוָה יְבַשֵّרוּ׃ ז כָּל־צֹאן קֵדָר יִקָּבְצוּ לָךְ
אֵילֵי נְבָיוֹת יְשָׁרְתֻנְךָ יַעֲלוּ עַל־רָצוֹן מִזְבְּחִי
וּבֵית תִּפְאַרְתִּי אֲפָאֵר׃ ח מִי־אֵלֶּה כָּעָב
תָּעוּפֶינָה וְכַיּוֹנִים אֶל־אֲרֻבֹּתֵיהֶם׃ ט כִּי־לִי
אִיִּים יְקַוּוּ וְאֳנִיּוֹת תַּרְשִׁישׁ בָּרִאשֹׁנָה לְהָבִיא
בָנַיִךְ מֵרָחוֹק כַּסְפָּם וּזְהָבָם אִתָּם לְשֵׁם
יְהוָה אֱלֹהָיִךְ וְלִקְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל כִּי פֵאֲרֵךְ׃

תרגום

וְאָתֵן לְגַוָּיִךְ בְּגַוָּךְ מֵרָחִיק
יַיְתוּן וּבְנָתָךְ עַל גַּסְּיָן
יִתְנַסְּבָן׃ ה בְּכֵן תֶּחֱזֵין
וּתְנַהֲרִין וְתִדְחֲלִין וְיִפְּתֵי
לִבֵּיךְ בְּדַחֲלַת חֲטָאִין אֲרֵי
יִתְחֲלַף לִיךְ עוֹתַר מַעֲרָבָא
נִכְסֵי עַמְמַיָּא יִתְעֲלוּן
לְגַוָּיִךְ׃ ו שִׁיָּרַת עֲרָבָאי
תַּחְפֵּי סְחֹרָנָיִךְ הוֹגְנֵי מִדְיָן
וְהוֹלַד כֵּיפְהוֹן מִשְּׁבָא
יַיְתוּן דְּהַב וּלְבוֹנָה וְהוֹן
טְעִינִין וְדָאתָן עַמְהוֹן
בְּתוּשְׁבַחְתָּא דַיְיָ יְהוֹן
מְשַׁתְּעִין׃ ז כָּל עָאן עֲרָבָאי
יִתְכַּנְּשׁוּן לְגַוָּיִךְ דִּכְרֵי
גְבָיוֹת יְשַׁמְּשׁוּנָיִךְ יִתְסָקוּן
לְרַעֲוָא עַל מַדְבְּחִי וּבֵית
תּוּשְׁבַחְתִּי אֶשַׁבַּח׃ ח מַן
אִלֵּין דְּאָתָן בְּגַוֵּי כֵּעֲנָנִין
קַלִּילִין וְלָא אִתְעַכְּבָא
וּבְנוֹ
גַלְוָתָא דְיִשְׂרָאֵל דְּמִתְכַּנְּשִׁין וְאָתָן לְאַרְעֵהוֹן הָא כְיוֹנִין דְּתָיְבָן
לְגוֹ שׁוּבְכֵיהוֹן׃ ט אֲרֵי לְמֵימְרֵי נַגְוָן יְסַבְּרִין וְנָחֲתֵי סְפִינֵי יַמָּא אִיתָא פְּרָסָא
קַדְמָיָא בְּקִדְמִיתָא לְאַיְתָאָה בְּנָךְ מֵרָחִיק כַּסְפֵּיהוֹן וּדְהַבְהוֹן עִמְּהוֹן
לְשֵׁמָא

ת״א כל לאן עכו״ס ב כו. מי אלה בתרא ס עם ספר הזוהר מספטים :

רש״י

תשכח תורתי מהם : (ד) על צד תאמנה . על גססין . כסלים של מלכים תהיינה אומנות: (ה) אז תראי ונהרת . כאן תחזון ותנהרין : ופחד ורחב לבבך. ויתמה וירחב לבך : כי יהפך עליך המון ים . מרי יתחלף ליך עותר מערבא : חיל גוים .

מצודת ציון

סלרס כמו ממונה נגדו (תהלים י״ח) : זרחך . מלי זריחה : (ד) על צד . הדרך לשלח הקטן על גדו : תאמנה . ענין גדול כניס קטנים כמו ויסי אומן את הדסה (אסתר ב׳) : (ה) תיראי . מלי רחיס : ונהרת . ענין הלרס כמו ואל תופש עליו נהרס (איוב ג׳) המון . ענין רבוי כמו ומי עושה כהמון (קהלת ה) : ים . פלת המערב : חיל . ענין עושר כמו חיל בלע (איוב כ) : (ו) שפעת . ענין רבוי כמו משפעת סוסיו (יחזקאל כ״ו) . בכרי . במלים בחוריס כמו בכרם קלה (ירמיה ב) : ולבונה . סם מין בושם והוא מסממני הקטורת : יבשרו . ענין ספור תדשות : (ז) נביות . שם מקום ישבו שם מבני ישמעאל כמ״ש בכור ישמעאל נביות (בראשית כ״ה) : ישרתונך . יהיה לעורכך ומשוכו את בגדי הכהנים לשרת בקודש (שמות ל״ה) : (ח) כעב . כענן : תעופינה. מלי עפיפה ופריחה . ארבותיהם . מלי חרוכה וחלון כמו וחרכות הכמיס (בראשית ז) ור״ל חלונות הסוכך והוא מקום מדורה : (ט) יקוו . ענין אסיפה כמו יקוו המים (בראשית א׳)

לי״ז כיס יאספו לבוא אלי והאניות ההולכת על יס הרשים הם יתעוררו בראשונה להתאסף ולהביא בניך וכו׳ : כספם וכו׳ : ל הביא מנחה לה׳ : לשם ה׳ . כ״ז יהיה בענור פרסוס שם ס׳ : ולקדוש ישראל . כפל הדבר במ״ש : כי פארך .

לִשְׁמָא דַיְיָ אֱלָהָךְ
וּלְקַדִּישָׁא דְיִשְׂרָאֵל אֲרֵי
שַׁבְּחָךְ׃ י וְיִבְנוּן בְּנֵי
עַמְמַיָּא שׁוּרָךְ וּמַלְכֵיהוֹן
יְשַׁמְּשׁוּנָיִךְ אֲרֵי בְּרוּגְזִי
אַלְקֵיתִיךְ וּבִרְעוּתִי אֲרַחֵם
עָלָךְ׃ יא וְיִתְפַּתְּחוּן
תְּדִירָךְ תְּדִירָא יוֹמָם וְלֵילֵי
לָא יִתְאַחֲדוּן לְאֶעְלָא
לְגַוָּיִךְ נִכְסֵי עַמְמַיָּא
וּמַלְכֵיהוֹן זְקִיקִין׃ יב אֲרֵי
עַם וּמַלְכוּ דְּלָא יִפְלְחוּנִיךְ
יְרוּשְׁלֵם יֵיבְדוּן וְעַמְמַיָּא
אִשְׁתֵּיצָאָה יִשְׁתֵּיצוּן׃
יג יַקַּר לְבָנָן לְגַוָּיִךְ יִתְעֵל
בֵּירָן מוֹרְנָן וְאָשְׁכַּרְעָן
כַּחְדָּא לְשַׁבְּחָא אַתַר בֵּית
מַקְדְּשִׁי וַאֲתַר בֵּית
אַשְׁרָיוּת שְׁכִנְתִּי אֵיקַר׃
יד וַיְהָכוּן לְגַוָּיִךְ כְּפִיפִין
בְּנֵי מְשַׁעְבְּדִיךְ וְיִשְׁתַּחֲוֹן
לִיךְ וְיִקְרוֹן לִיךְ קָרְתָּא דַיְיָ
שְׁבִיקָא וּמְטַלְטְלָא וְלֵית
דָּעֲדֵי וְאַשְׁוֹנָךְ לֵיקָר עָלָם בֵּית דִּיוּ דָר וְדָר׃

תרגום

וְבָנוּ בְנֵי־נֵכָר חֹמֹתַיִךְ וּמַלְכֵיהֶם יְשָׁרְתֻנָיִךְ
כִּי בְקִצְפִּי הִכִּיתִיךְ וּבִרְצוֹנִי רִחַמְתִּיךְ׃
יא וּפִתְּחוּ שְׁעָרַיִךְ תָּמִיד יוֹמָם וָלַיְלָה לֹא
יִסָּגֵרוּ לְהָבִיא אֵלַיִךְ חֵיל גּוֹיִם וּמַלְכֵיהֶם
נְהוּגִים׃ יב כִּי־הַגּוֹי וְהַמַּמְלָכָה אֲשֶׁר לֹא־
יַעַבְדוּךְ יֹאבֵדוּ וְהַגּוֹיִם חָרֹב יֶחֱרָבוּ׃ יג כְּבוֹד
הַלְּבָנוֹן אֵלַיִךְ יָבֹא בְּרוֹשׁ תִּדְהָר וּתְאַשּׁוּר
יַחְדָּו לְפָאֵר מְקוֹם מִקְדָּשִׁי וּמְקוֹם רַגְלַי
אֲכַבֵּד׃ יד וְהָלְכוּ אֵלַיִךְ שְׁחוּחַ בְּנֵי מְעַנַּיִךְ
וְהִשְׁתַּחֲווּ עַל־כַּפּוֹת רַגְלַיִךְ כָּל־מְנַאֲצַיִךְ
וְקָרְאוּ לָךְ עִיר יְהוָה צִיּוֹן קְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל׃
טו תַּחַת הָיוֹתֵךְ עֲזוּבָה וּשְׂנוּאָה וְאֵין עוֹבֵר
וְשַׂמְתִּיךְ לִגְאוֹן עוֹלָם מְשׂוֹשׂ דּוֹר וָדוֹר׃
וינתק
רִגְלִיךְ כָּל דַּהֲווֹ מְרַגְּזִין
חֲרַף דַּהֲוִית :
ותסבעון

ת״א חיל גויס בתרא ס עם עקריס מב טע :

הגרי״ב ברוש תדהר לעיל מא יט

רש״י

מ״ו) כי מני מרשים נמלך ניס מחת לשלש שניס תבא מני מרשים וגו׳. תרשיש שם היס : לשם ה׳ אלהיך. שנקרא עליך כי שמעו שמעו ושם גבורתו ויבואו : כי פארך . נתן לך פאר : (י) וברצוני. וברצותי לך חינוכ״א פיימנ״ט בלע״ז :

מצודת דוד

אשר נתן לך פאר והדר והשיבות : (ו) חומותיך . חומת הערים : ישרתונך . ישמשו אותך : כי בקצפי . ר״ל כל הנלה עליך לא היה בדרך הטבע כי לשעבר הכותי אותך בקצפי ולזה תהיה התכלית הסבלות ועתה רחמתי אותך ברצוני הטוב ולזה תהשוב המשל רב : (יא) ופתחו וכו׳ . יהיו פתוחים ועומדים : יומם כו׳ . כפל הדבר במ״ש : חיל גוים . עושר העכו״ס : ומלכיהם . גם להביא את מלכיהם בהוגים אליך בשבי : (יב) והגוים . על כל העכו״ס יהיה חורבן ר״ל לא יהיה בהם עוד ממלכה : (יג) כבוד הלבנון . התאלנות הנכבדים שבשר הלבנון יביאו אליך ובסם ברוש הדהר ותאשור כולם יחדיו : לפאר . לנתת בהם מקום מקדשי בנין המאור : ומקום רגלי אכבד . בה״מ יבנה בנין מכובד ותאז בתשל בתלה המקום יוסב על הכסא אשר בשמים ורגליו יורדים בנה״מ כמו והשתחוו להדום רגליו (תהלים לט) : (יד) שחוח . בכפיפה ובהכנעה : בני מעניך . העכו״ס שהיו מעניים ומלירי אותך בגלות : על כפות רגליך . ר״ל עד שמוך לארץ: כל מנאציך כל העכו״ס שהיו מגזיס אותך : עיר ה׳ . עיר של ה׳ ליון של קדוש ישראל וכפל הדבר במ״ש : (טו) תחת . בתקום שהיית עזיבה מכל העכו״ס ולא היה מי מתחבר עמך והיית שנאה לכולם ואין מי עובר בארלך לשאול לשלום לך : ושמתיך . בתקום

(יא) ופתחו שעריך תמיד. לי פיתוח ממשקולת לשון כבד ע״ש שפתיחתן פתיחת עולספתיחת תמיד כמו שבר מלי שבירה כך פתחו מלשון פתיחה ע״ש מובירע״ש בלע״ז : (יג) ברוש תדהר ותאשור . מיני עלי יער לבנון : (יד) ציון קדוש ישראל. ליון דמיתרשי בה

מצודת ציון

ת) : ואניות . ספינות : (י) בקצפי . מלי קלף וכעס : (יב) חרוב . יתרבו מלי חורבן : (יג) הלבנון . שם יער בארץ : ברוש וכו׳ . שמות אילנות מהוביים : (יד) שחוח . ענין כפיפה והשפלה כמו התחתיו שחחו עוזרי רהב (איוב ט) : מעניך . מלי עמוי . כפות רגליך . כמו שנקרא שחחית היד כף היד כן נקרא שחחית הרגל כף הרגל : מנאציך . ענין בזיון כמו ואלו הלמים את מנחת ה׳ (ש״א ב). (טו) תחת. בתקום : לגאון . ענין ממשל רב : משוש . ענין שמחה : וינתק

טז וְיַנָּקֹת חֲרֵב גּוֹיִם וְשֹׁד מְלָכִים תִּינָקוּ
וְיָדַעְתְּ כִּי אֲנִי יְהוָה מוֹשִׁיעֵךְ וְגֹאֲלֵךְ אֲבִיר
יַעֲקֹב : יז תַּחַת הַנְּחֹשֶׁת אָבִיא זָהָב וְתַחַת
הַבַּרְזֶל אָבִיא כֶסֶף וְתַחַת הָעֵצִים נְחֹשֶׁת
וְתַחַת הָאֲבָנִים בַּרְזֶל וְשַׂמְתִּי פְקֻדָתֵךְ שָׁלוֹם
וְנֹגְשַׂיִךְ צְדָקָה : יח לֹא־יִשָּׁמַע עוֹד חָמָס
בְּאַרְצֵךְ שֹׁד וָשֶׁבֶר בִּגְבוּלָיִךְ וְקָרָאת יְשׁוּעָה
חוֹמֹתַיִךְ וְשַׁעָרַיִךְ תְּהִלָּה : יט לֹא־יִהְיֶה־לָּךְ
עוֹד הַשֶּׁמֶשׁ לְאוֹר יוֹמָם וּלְנֹגַהּ הַיָּרֵחַ לֹא־
יָאִיר לָךְ וְהָיָה־לָּךְ יְהוָה לְאוֹר עוֹלָם
וֵאלֹהַיִךְ לְתִפְאַרְתֵּךְ : כ לֹא־יָבוֹא־עוֹד
שִׁמְשֵׁךְ וִירֵחֵךְ לֹא יֵאָסֵף כִּי יְהוָה יִהְיֶה־לָּךְ
לְאוֹר עוֹלָם וְשָׁלְמוּ יְמֵי אֶבְלֵךְ : כא וְעַמֵּךְ
כֻּלָּם צַדִּיקִים לְעוֹלָם יִירְשׁוּ אָרֶץ נֵצֶר מַטָּעַי
מטעי ק׳

תרגום

טז וְתִסְבְּעוּן גִּבְסֵי עַמְמַיָּא
וּבְבִזַּת מַלְכִין תִּתְפַּנְקוּן
וְתִדְּעִין אֲרֵי אֲנָא יְיָ פֻּרְקָנִיךְ
וּמְשֵׁזְבִיךְ תַּקִּיפָא דְיַעֲקֹב :
יז חֲלַף נְחָשָׁא דִבְזוּ מִנִּיךְ
יְרוּשְׁלֶם אַיְתֵי דַהֲבָא וַחֲלַף
בַּרְזְלָא אַיְתֵי כַּסְפָּא וַחֲלַף
אָעַיָּא נְחָשָׁא וַחֲלַף
אַבְנַיָּא בַּרְזְלָא וְאָשַׁוִּי
פַּרְנָסָךְ שְׁלַם וְשָׁלְטוֹנָיִךְ
בְּזָכוּ : יח לָא יִשְׁתְּמַע עוֹד
חַטְפָּא בְּאַרְעָיִךְ בְּזָא
וּתְבִירָא בִּתְחוּמָיִךְ וְיַעֲרְעוּן
פּוּרְקָן עַל שׁוּרָךְ וְעַל
תַּרְעָךְ יְהוֹן מְשַׁבְּחִין :
יט לָא תִּצְטָרְכִין עוֹד
לְנַהֲוֹר שִׁמְשָׁא בְּיוֹמָא
וְאַף לָא לְזַהֲוֹר סִיהֲרָא
בְּלֵילְיָא וִיהֵי לְיָךְ יְיָ לְנַהֲוֹר
עָלַם וֶאֱלָהָךְ לְתוּשְׁבַּחְתָּךְ :
כ לָא תִּבְטַל עוֹד מַלְכוּתָךְ
וְיָקִירָךְ לָא יָעְדֵי אֲרֵי יְיָ
יְהֵי לְיָךְ לְנַהֲוֹר עָלַם וְיִשְׁלְמוּן יוֹמֵי אֲבֵלָיִךְ : כא וְעַמָּיִךְ כּוּלְהוֹן זַכָּאִין
לעלם

תולדות אהרן

תחת המחצת ר״ס כ כו תמורס ס כז ומוגשיך בתרא יז . ומתוך כולס פסחיס דף כג סנס׳ יא לו ס׳ הזוהר פ׳ נח ופ׳ לך לך ופ׳ ויחי . ולגר מעשי סוכס כ״ט סנהדרין י״ל ל״ו

רש״י

בה קדישא דישראל ציון של קדוש ישראל: (טז) ושד מלכים . לשון שדים ותינקי יורה עליו : (יז) תחת הנחשת . שנטלו ממך : ושמתי פקודתך שלום . ומישוי פרנסייך שלם ושלטוניך בזכו : פקודתך . פקידים שלך ורבותיו אומרו הפקודים שבאו עליך

מצודת ציון

(טז) וינקת . מלשון יניקה . ושד . מלי שדים : תינקי . מלי יניקה : אביר . עניין חוזק : (יז) פקדתך . מלשון פקיד וממונה : ונגשיך . עניין סלחץ לקחת הכסף כמו נגש את הכסף (מ״ב כ״ג) : (יח) חמס . שוסק וגזל : שוד . מלי שדודה וגזל . תהלה . עניין שבח : (יט) ולנוגה . עניין האדה וחריסה : (כ) לא יבוא . לא יפקע כמו כי בא השמש (בראשית כ״ח) : יאסף . עניין הכנסה כמו ואין איש מאסף אותם (שופטים י״ט) : ושלמו . עניין גמר : (כא) נצר . ענף כמו ונצר משרשיו יפרה (לעיל יא) : מטעי . מלשון נטיעה

מן הלר הלורר כי לא יהיה עוד : שוד וכו׳ . כפל הדבר במ״ש : וקראת . לא תקראו עוד על חומותיך ובשעריך קול מלחמה כ״א תקראי קול ישועה ס׳ ותהלתו : (יט) לא יהיה לך . ר״ל לא תהיה צריך לאור השמש להאיר לך ביום : ולנוגה . ולזריחת הירח לא תצטרך להאיר לך בלילה . והיה לך ה׳ . אבל אור הבריאה יהיה לך לאור עולם ביום ובלילה : כתפארתך . תתפארי בכבוד ה׳ . (כ) לא יבא . לא ישתקע עוד שמשך וירחך לא יכנסו אור לבל יאיר לך ר״ל לא תבטל מלכותך ומתשלחתך: כי ה׳ וכו׳ . ר״ל כועיל ומה׳ כלא המתשלם א״כ יהיה כולם לאור עולם ולא תבוטל עוד : ושלמו . יתמו ויגמרו ימי אבלך כי לא תתאבל עוד : (כא) ועמך . הנס הנאמר כך יהיו כולם לדיקים כי הרשעים יכלו מחבלי עשיו : לעולם יירשו ארץ . הם ירשו הארץ לעולם ולא יגלו עוד מתוכה . נצר מטעי . הענף אשר נטעתי מעשה ידי היא היא מה להתפאר

תרגום

לַעֲבַד יַחֲסָנוּן אַרְעָא נִצְבָּא
דְחַדָּוָתִי עוֹבֵד גְּבוּרָתִי
לְאִשְׁתַּבְּחָא : כב דְזַעִיר
בְּהוֹן יְהֵי לְאַלְפָא וּדְחַדְלֵשׁ
לְעַם תַּקִּיף אֲנָא יְיָ בִּזְמָנָא
אַיְתִיבָהּ :

א אָמַר גְּבִיָא רוּחַ נְבוּאָה
מִן קֳדָם יְיָ אֱלָהִים עֲלַי חֲלַף
דְרַבִּי יָתִי יְיָ לְבַשָּׂרָא
עְנָוָתָנְיָא שַׁרְחַנִי לְתָקְפָא
לְתַבְּרֵי לִבָּא לְמִקְרֵי
לְדִשְׁבָן חֵירוּ וּלְדָאֲסִירִין
אִתְגְּלוּ לְנַהֲוֹר : ב לְמִקְרֵי
שְׁנַת רַעֲוָא קֳדָם יְיָ וְיוֹם
פּוּרְעָנוּתָא קֳדָם אֱלָהָנָא
לְנַחֲמָא כָּל אֲבֵלָיָא :
ג לְשַׁוָּאָה לַאֲבֵילֵי צִיּוֹן
לְמִתַּן לְהוֹן כְּלִיל חֲלַף
קְטָם מִשַּׁח דְחָדְוָה חֲלַף
אֲבֵלָא רוּחַ מְשַׁבְּחָא חֲלַף
רוּחֲהוֹן דַהֲוָת עַמְיָא וְיִקְרוּן
לְהוֹן רַבְרְבֵי קוּשְׁטָא־עַמְיָה
יְקוֹמְמוּן יַחְדְּתוּן קִרְיוֹן
מַעֲשֵׂי יָדַי לְהִתְפָּאֵר : כב הַקָּטֹן יִהְיֶה לָאֶלֶף
וְהַצָּעִיר לְגוֹי עָצוּם אֲנִי יְהוָה בְּעִתָּהּ
אֲחִישֶׁנָּה :

סא א רוּחַ אֲדֹנָי יְהוָה עָלַי יַעַן מָשַׁח
יְהוָה אֹתִי לְבַשֵּׂר עֲנָוִים שְׁלָחַנִי לַחֲבֹשׁ
לִנְשִׁבְרֵי־לֵב לִקְרֹא לִשְׁבוּיִם דְּרוֹר
וְלַאֲסוּרִים פְּקַח־קוֹחַ : ב לִקְרֹא שְׁנַת־רָצוֹן
לַיהוָה וְיוֹם נָקָם לֵאלֹהֵינוּ לְנַחֵם כָּל־אֲבֵלִים
ג לָשׂוּם ו לַאֲבֵלֵי צִיּוֹן לָתֵת לָהֶם פְּאֵר
תַּחַת אֵפֶר שֶׁמֶן שָׂשׂוֹן תַּחַת אֵבֶל מַעֲטֵה
תְהִלָּה תַּחַת רוּחַ כֵּהָה וְקֹרְאוּ לָהֶם אֵילֵי
הַצֶּדֶק מַטַּע יְהוָה לְהִתְפָּאֵר : ד וּבָנוּ חָרְבוֹת
עוֹלָם שֹׁמְמוֹת רִאשֹׁנִים יְקוֹמֵמוּ וְחִדְשׁוּ עָרֵי
חֹרֶב שֹׁמְמוֹת דּוֹר וָדוֹר : ה וְעָמְדוּ זָרִים
דָּיָיִן רָאשְׁתַּבְּחָא : ד וְיִבְנוּן חָרְבַת־עָלָם צְדִיָת קַדְמָאֵי
יְקוֹמְמוּן יַחְדְּתוּן קִרְיוֹן דַהֲוָאָה חָרְבָן צַדְיָא דָר וְדָר : ה וִיקוּמוּן נוּכְרָאִין

יען משח ס׳ עכו״ס ח ג : לשוס וגו׳ העלית ב טו בתרא ג ס. ועמדו זריס ברכות ו לה פסחיס ו ס״ח סנס׳ יא לא.

רש״י

שאהיה מתפאר בס פרוונטי״ר בלט״ז : (כב) בעתה אחישנה . זכו אחישנה לא זכו בעתה :

סא (א) יען משח . אין משיחה זו אלא לשון שררה וגדולה. לקרוא לשבויים דרור . כלומר לבשר מצודת דוד

בו ר״ל העם אשר בחרתיו אתפאר בו כי יהיו לדיקים והמיתים : (כב) הקטן . הקטן הקטן יתרבה עד אלף פעמים ככה : והצעיר . כפל הדבר במ״ש : אני ה׳ . אשר היכולת בידי לכן בכולם את הגאולה אמהר להרבות הקטון לאלף והצעיר לגוי עצום :

עא (א) רוח וכו׳ . רוח נבואה מה׳ היתה עלי ר״ל כל התנחומין שאני אומר לא מלבי המה כ״א מדבר ה׳ : יען . בעבור ה׳ משח אותי לבשר את הענוים ושלחני לעשות תשובות לבשרני לב ר״ל לנחות נחמה להמצטערים על איחור הגאולה : לקרא . לנחות על שביי ישראל שיגלו לחפשי : לאסורים . לנחות על האסורים בגולה שיפתח פותח סגר ולקחו מן הגלות : (ב) לקרוא . לבשר שיבוא מה׳ שנת רצון לישראל ועת נקמה לעכו״ס : לנחם . נקמת העכו״ס יהי׳ לתנחומין לאבלי ציון וחוזר ומפרש מהו ואמר לתת לכם פאר

בתקום הפאר שהיו מתבלשין בו בזמן הגלות: שמן ששון . כי לבעמיס מושחים בשמן לרפואות המכה לכן אמר שמן ששון העשוי להתענג : מעטה תהלה . עטיפת שבח והלול במקו׳ רוח כהה וסעיבה : וקורא להם . כ״א יקרא לותם אילי הלבל כי יהיו גדולים כמעשה הלבל : מטע ה׳ . אשר ה׳ נטע אותם להתפאר בהם : (ד) ובנו חרבו׳ עולם . יבנו הערים החרבות מימות עולם ר״ל מזמן רב : שוממו׳ ראשונים : הערים הסוממות מימיס ראשונים יקומו וכבל הדבר במ״ש : והחדשו . יבנו מחדש הערים החרבות והסוממות מדור ראשון וכבל הדבר פעמיס רבות לאחוז רב : (ה) ועמדו זרים . העכו״ס הזרים יעמדו וירעו

להם בשורת הגאולה: פקח קוח . פקח את מלקוחס ושביס והאיר: (ג) שנת רצון . שנת פיוס ורלוי : (ג) אילי הצדק . לשון אילוס כמו [לעיל ג] מאילי׳ אשר אמרתי ומעט ה׳ יורה עליו: (ה) אבריכ׳.

מצודת ציון מנהיגי

הטיעה : (כב) והצעיר . הקטן כמו ורב יעבוד לעיר (בראשי׳ כה) : עצום . עניין רבוי כמו עצמו לי אלמנותיו (ירמיה טו) בעתה . מלשון עת וזמן : אחישנה . עניין מהירות כמו אחיש מפלט לי (תהלים לה) :

סא (א) יען . בעבור: שמח. עניין גדולה וכולמשיחו לכורש (לעיל מה) . לחבוש . עניין כריכת המטלית על הבשר כמו ולבשבת לא תבשלו (יחזקאל מו) : דרור . חפשי וחרות כמו וקרא׳תם דרור (ויקרא כה): פקח . עניין פתיחה כמו פקוח אזנים (לעיל מ״ח):קוח.מלשון לקיחה:(ג) מעטה. עניין עטיפה כמו כבגד יעטה (תהלים קד) : תהלה.מלי הלול ושבח . כהה . עניין עכורות וחושך כמו בכה הנגע ויקרא יג) איל׳ . שם אילן גדול ויפה כמו מאילים אשר אמרתי׳ [לעיל כ׳] : מטע . מלי נטיע׳ : (ד) חורב . מלי חורבן : (ה) זרים . נכרים : ורעו . מלי מרעה : אבריכם . כן יקראו החורבות בשדה

וְזַרְעוּ צֹאנְכֶם וּבְנֵי נֵכָר אִכָּרֵיכֶם וְכַרְמֵיכֶם׃
ו וְאַתֶּם כֹּהֲנֵי יְהוָה תִּקָּרְאוּ מְשָׁרְתֵי אֱלָהֵינוּ
יֵאָמֵר לָכֶם חֵיל גּוֹיִם תֹּאכֵלוּ וּבִכְבוֹדָם
תִּתְיַמָּרוּ׃ ז תַּחַת בָּשְׁתְּכֶם מִשְׁנֶה וּכְלִמָּה יָרְנוּ
חֶלְקָם לָכֵן בְּאַרְצָם מִשְׁנֶה יִירָשׁוּ שִׂמְחַת
עוֹלָם תִּהְיֶה לָהֶם׃ ח כִּי אֲנִי יְהוָה אֹהֵב
מִשְׁפָּט שֹׂנֵא גָזֵל בְּעוֹלָה וְנָתַתִּי פְעֻלָּתָם
בֶּאֱמֶת וּבְרִית עוֹלָם אֶכְרֹת לָהֶם׃ ט וְנוֹדַע
בַּגּוֹיִם זַרְעָם וְצֶאֱצָאֵיהֶם בְּתוֹךְ הָעַמִּים כָּל־
רֹאֵיהֶם יַכִּירוּם כִּי הֵם זֶרַע בֵּרַךְ יְהוָה׃ י שׂוֹשׂ
אָשִׂישׂ בַּיהוָה תָּגֵל נַפְשִׁי בֵּאלֹהַי כִּי
הִלְבִּישַׁנִי בִּגְדֵי־יֶשַׁע מְעִיל צְדָקָה יַעְטָנִי
כְּחָתָן
לָהוֹן׃ ט וְיִתְרַבּוּן בְּעַמְמַיָּא בְּגַוֵיהוֹן וּבְנֵי בְנֵיהוֹן בְּגוֹ מַלְכְוָתָא כֹּל חָזָאֵיהוֹן
יִשְׁתְּמוֹדְעִינוּן אֲרֵי אִנּוּן זַרְעָא דְּבָרְכֵיהּ יְיָ׃ י אֲמַרַת יְרוּשְׁלֶם מָהֵדָא
אָחֲדֵי בְּמֵימְרָא דַיְיָ תְּבוּעַ נַפְשִׁי בְּפוּרְקָנָא דֶאֱלָהִי אֲרֵי אַלְבַּשְׁנִי לְבוּשִׁין
דְּפוּרְקָן מַעִיל דְּזָכוּ עַטְפַנִי כַּחֲתָנָא דְּמַצְלַח בְּגַנּוּנֵיהּ וּכְכָהֲנָא רַבָּא דְּמַתְקַן
בלבושוהי

ת״א לכן כתרגום תניגה כ טו . כי אמי כ׳ סוכה ג ל . שוש אשיש עקידה שער נא ספרהזהר פרשה יתרו.כתחן וכהן מ״ק ג כ׳

רש״י

מנהיגי המחריסה : (ו) כהני ה׳ . נשיאי הקב״ה. חיל גוים . נכסי עממיא : תתימרו . אתם תכנסו תחתיהם בכבוד שנטלו עד הנה : (ז) תחת בשתכ׳. שהיה משנה אף הם כלמה ירונו תמיד אלקים כלומר תחת אשר עד הנה תמיד עני היו רוגזים כלמה אלקים יש רגה שהיא אגל כמו (איכה ב) קומי רוני בלילה וכמו (מלכים א כב) והעבור הרגה דאחאב : (ח) כי אני ה׳ אוהב משפט שונא גזל בעולה . לכך איני מקבל עולות מעובדי כוכבים שכולן גזל .ונתתי פעולתם. של ישראל שהם באמת לו ונתתי את פעולתם שפעלו שכר שסבלו גידופי העובדי כוכבים על כבודי באמת : (י) כחתן . אשר

מצודת ציון

בשרה כמו בושו אכריס (ירמיה יד) : וכרמיכם . מלי כרם : (ו) כהני. ענין שררה וגדולה כמו וכני דוד כהנים היו (ש״ב ח׳) . חיל . עושר : תתימרו . ענין גדולה ורוממות כמו את כ׳ אמרת (דברים כז) וכאה היו״ד במקום האל״ף וכן אשר יומרון למזמה (תהלים קלט) : (ו) משנה . כפול כמו וכסף משנה (בראשית מג) : (ח) וצאצאי . הם מלי יציאה והם הבנים : יכירום . מלי הכרה : (י) שוש אשיש . ענין שמחה : תגל . מלי גילה ושמון : ישע . מלי תשועה : מעיל . שם מלבוש הם : יעטני

את הצדוקות הלא : שונא גזל בעולה . אפילו בהכאת העולה (מלאכי א) ר״ל הזהיל וכן רע עלי מה שגזלו העכו״ם את ישראל ולזה יקבלו גמולה : פעולתם . ברית המתקיים לעולם אכרות להם : באמת : וברי׳ עולם . ברית המתקיים לעולם אכרות להם : בין העכו״ם : וצאצאיהם . הבנים היוצאים מהם יהיו נודעים בתוך העמים וכאל הדבר במ״ש : כל רואיהם . כל הרואה אותם יכיר בשם אשר הם זרע המבורך מה׳ : (י) שוש אשיש . אז יאמר ישראל שוש אשיש בתשועת ה׳ תגל נפשי בעזר אלהי : כי הלבישני וכו׳ . ר״ל סבב אותי כישע ונגלה׳ נלבוה המסבב את הגוף וכמעיל המעטף את הלובשו : כחתן . כמו

כְּמַה דְּלָבוּשׁוֹהִי וּכְכַלָּתָא
דְּמִתְקַשְׁטָא בְּתִקְוֹנָהָא׃
יא אֲרֵי כְּאַרְעָא דְּמַפְּקָא
צִמְחָהּ וּכְגִנַּת שַׁקְיָא
דְּזַרְוָעָהָא מְרַבְּיָא כֵּן
אֱלָהִים יַגְלֵי זְכוּתָא
וְתוּשְׁבַּחְתָּא דִּירוּשְׁלֶם
לְקַבֵּיל כָּל עַמְמַיָּא׃
א דְּאַעֲבִיד פּוּרְקָן לְצִיּוֹן
לָא אֶנִיחַ לְעַמְמַיָּא וְעַד
דְּאֵיתֵי נְחָמָא לִירוּשְׁלֶם
לָא אַשְׁקִיט לְמַלְכְוָתָא
עַד דְּיִתְגְּלֵי בִּשְׁפַרְפְּרָא
נְהוֹרָא וּפוּרְקָנָא כִּבְעוּר
יִבְעַר׃ ב וַיְחָזוּן עַמְמַיָּא
זְכוּתָיךְ וְכָל מַלְכָיָא יְקָרֵיךְ
וְיִקְרוּן לֵיךְ שְׁמָא חַדְתָּא
דִּי בְּמֵימְרֵיהּ דַיְיָ יְפָרְשֵׁנֵיהּ
ג וּתְהוֹן כְּלִיל דְּחָדְוָא
קֳדָם יְיָ וּכְתַר דְּתוּשְׁבְּחָא
קֳדָם אֱלָהָךְ׃ ד לָא
יִתְאָמַר לִיךְ עוֹד שְׁבִיקָא וּלְאַרְעָךְ לָא
רְעוּתִי בָהּ וּלְאַרְעָךְ יִתְבָּא אֲרֵי תְּהֵי רַעְיָא מִן קֳדָם יְיָ בִּיךְ וְאַרְעָךְ תִּתְיַתֵּב׃
ה אֲרֵי כְּמָא דְּמִתְיַתֵּב עוּלַם עִם בְּתוּלְתָּא כֵּן יִתְיַתְּבוּן בְּנַוְיָכִי בְּנַוְיָכִי
וכמא

כֶּחָתָן יְכַהֵן פְּאֵר וְכַכַּלָּה תַּעֲדֶה כֵלֶיהָ׃
יד כִּי כָאָרֶץ תּוֹצִיא צִמְחָהּ וּכְגַנָּה זְרוּעֶיהָ
תַּצְמִיחַ כֵּן אֲדֹנָי יֱהוִה יַצְמִיחַ צְדָקָה וּתְהִלָּה
נֶגֶד כָּל־הַגּוֹיִם׃

סב א לְמַעַן צִיּוֹן לֹא אֶחֱשֶׁה וּלְמַעַן
יְרוּשָׁלִַם לֹא אֶשְׁקוֹט עַד־יֵצֵא כַנֹּגַהּ צִדְקָהּ
וִישׁוּעָתָהּ כְּלַפִּיד יִבְעָר׃ ב וְרָאוּ גוֹיִם צִדְקֶךָ
וְכָל־מְלָכִים כְּבוֹדֶךָ וְקֹרָא לְךָ שֵׁם חָדָשׁ
אֲשֶׁר פִּי יְהוָה יִקְּבֶנּוּ׃ ג וְהָיִית עֲטֶרֶת
תִּפְאֶרֶת בְּיַד־יְהוָה וּצְנִיף מְלוּכָה בְּכַף־
אֱלֹהֶיךָ׃ ד לֹא־יֵאָמֵר לְךָ עוֹד עֲזוּבָה
וּלְאַרְצֵךְ לֹא־יֵאָמֵר עוֹד שְׁמָמָה כִּי לְךָ יִקְרָא
חֶפְצִי־בָהּ וּלְאַרְצֵךְ בְּעוּלָה כִּי־חָפֵץ יְהוָה
בָּךְ וְאַרְצֵךְ תִּבָּעֵל׃ ה כִּי־יִבְעַל בָּחוּר
וצניף ק׳
בתולה

ת״א כי כתרגום שבת ט פס עקריס פרק אחרון : כי יבעל וגו׳ מ״ק ח כ׳

רש״י

אשר יגבש לבוסי פאר ככהן גדול:וככלה תעדה כליה.תכשיטיו:(יא)*)כי כארץ.תוליא למחה וגו׳ :

סב (א) למען ציון . אעשה ולא אחשה ע׳

מצודת דוד

לאכנס:ובני נכר.יעבודו אתכם בחרישת השדה ועבודת הכרם : (ו) כהני ה׳ . נשיאי המקום : יאמר לכם . יהיה לאחר עליכם : ובכבודם תתימרו . אתם תהיו מרוממים בהכבוד שיש עתה אל העכו״ם כי לכם יבוא : (ז) תחת . במקום הבושת שהי׳ לכם יהי׳ לכם משנה פי שנים מהכבוד : וכלימה . ותחת הכלימה שהי׳ להם בגלות ירונו ויהמתו בחלקם הטוב שאתן להם : לכן . בעבור הכלימה שהי׳ להם תן הגבול״ם לזה ישראל בארצם ירושה כפולה ומרובה :שמחת עולם.כי לא יגלו עוד מארצם : (ח) אוהב משפט . ולכן נכון הדבר שיקבלו ישראל אני שונא אם בלא מגזל וכמ״ש וכבאתם גזול וכו׳ בארצם לותם אני ישראל ולזה יקבלו גמולה : פעולתם . שכר פעולתם אתן להם : (ט) ונודע בגוים זרעם . זרע ישראל יהי׳ ניכר בהצדוקות בין העכו״ם : וצאצאיהם . הבנים היוצאים מהם יהיו נודעים בתוך העמים וכאל הדבר במ״ש : כל רואיהם . כל הרואה אותם יכיר בשם אשר הם זרע המבורך מה׳ : (י) שוש אשיש . אז יאמר ישראל שוש אשיש בתשועת ה׳ תגל נפשי בעזר אלהי : כי הלבישני וכו׳ . ר״ל סבב אותי כישע ונגלה׳ נלבוה המסבב את הגוף וכמעיל המעטף את הלובשו : כחתן .

מצודת ציון

יעטני . ענין עטיפה : יכהן . ענין גדולה : תעדה . מלי עדי וקשיט כמו ועדית עדי : (יחזקאל כג) : (יא) וכגנה . מלשון גן: זרועיה.מלי זרעיונים :

סב (א) אחשה . ענין שתיקה כמו החשיתי מעולם (לעיל מב) : אשקוט . ענין מנוחה : כנוגה . ענין האדה וזריחה : כלפיד . הוא העץ אשר מנדרים בו אחם שמתביאים מחוסאתם אלהבת רב וכן וכלפיד אש בעמיר (זכריה י״ב): יבער. ידלק . (ב) יקבנו . יפרש אותו כמו אשר נקבו נשמות (במדבר ח) : (ג) וצניף . מלי מלכות העשוי לסבב את הראש . (ד) בעולה . היושבת כמו מבני בעולה לעיל

מה שעשו לך : לא אשקוט . לא יהא שלוה לפני עד יגלה כנוגה לדקה : (ג) יקבנו . יפרשנו : (ד) בעולה . מיושבת : (ה) כי יבעל וגו׳ .

מצודת ציון

מרי

הגהות מכ״י ברש״י *) כי כארץ תוליא למחי וגו׳ . (כי כארץ אשר תוליא למחי):

בְּתוּלָה יִבְעָלוּךְ בָּנָיִךְ וּמְשַׂוֵּשׂ חָתָן עַל־
כַּלָּה יְשַׂיש עָלַיִךְ אֱלָהַיִךְ׃ ו עַל־חוֹמֹתַיִךְ
יְרוּשָׁלַם הַפְקַדְתִּי שֹׁמְרִים כָּל־הַיּוֹם וְכָל־
הַלַּיְלָה תָּמִיד לֹא יֶחֱשׁוּ הַמַּזְכִּירִים אֶת־יְהוָה
אַל־דְּמִי לָכֶם׃ ז וְאַל־תִּתְּנוּ דֹמִי לוֹ עַד־
יְכוֹנֵן וְעַד־יָשִׂים אֶת־יְרוּשָׁלַם תְּהִלָּה בָּאָרֶץ׃
ח נִשְׁבַּע יְהוָה בִּימִינוֹ וּבִזְרוֹעַ עֻזּוֹ אִם־אֶתֵּן
אֶת־דְּגָנֵךְ עוֹד מַאֲכָל לְאֹיְבָיִךְ וְאִם־יִשְׁתּוּ
בְנֵי־נֵכָר תִּירוֹשֵׁךְ אֲשֶׁר יָגַעַתְּ בּוֹ׃ ט כִּי
מְאַסְפָיו יֹאכְלֻהוּ וְהִלְלוּ אֶת־יְהוָה וּמְקַבְּצָיו
יִשְׁתֻּהוּ בְּחַצְרוֹת קָדְשִׁי׃ י עִבְרוּ עִבְרוּ
בַּשְּׁעָרִים פַּנּוּ דֶרֶךְ הָעָם סַלּוּ סָלּוּ הַמְּסִלָּה
דַּרְשׁוּהָ לְעָבוּרָא וַיַּכְלִינִיה וַיַּשְׁבְּחוּן קָדָמָיַי וּדְעַצְרוּהָ לְחַמְרָא
יִשְׁתּוּנִיה בְּדָרַת קֻדְשִׁי׃ י אֲמַר גְּבִיָא עֲבַרוּ וְתוּבוּ
בתרעיא

ת"א ומשוש חתן סנהדרין יח נט. על חומותיך מנחות ט פו. נסבע ה' ברכות ל.

רש"י

מרי כמה דמתיחב עולם עם בתולתא כן יתיחבון בנוייכו בגייכי: (ו) על חומותיך ירושלים. רבותינו דרשוהו כמשמעו מלאכים המזכירים את ה' על מורבי לבמותה מאי אמרי אתה תקוס תרחם ציון (תליס קב) כי בחר ה' בציון (שם קלב) כדאיתא במסכת מנחות וי"ת חומותיך אבות הראשונים המגינים עלינו כחומה: הפקדתי שומרים. לכתוב ספר זכרונות

מצודת ציון

(לעיל כ"ד): (ו) הפקדתי. ענין מינוי וגזברות: לא יחשו. לא יפתקו: דמי. ענין שתיקה כמו ודום אהרן (ויקרא י): (ז) ואל תתנו. ואל תניחו וכן ולא יתן סיחון (במדבר כ"א): יכונן. מל' כן וכסיס: (ח) עוזו. ענין חוזק: תירושך. ייין כמו ותספת דגך ותירושך. (דברים יח): (ט) מאספיו. ענין הכנסה אל הבית כמו ואין איש מאסף אותם (ויקרא י"ט): והללו. ישבחו: (י) פנו. מלשון הפנה והסרה: סולו. ענין הרמה והגבהה ודוגמתו סלו לרוכב בערבות (תהלים ס"ח): המסילה. ענין שביל ודרך: סקלו. סקירו

מצודת דוד

(ח) מי זה תמיחיב עולם עם בתולתא כן יתיחבון בנוייכו: (ו) על חומותיך ירושלים. רבותינו דרשוהו כמשמעו מלאכים המזכירים את ה' על מורבי לבמותה מאי אמרי אתה תקוס תרחם ציון (תליס קב) כי בחר ה' בציון (שם קלב) כדאיתא במסכת מנחות וי"ת חומותיך אבות הראשונים המגיניס עלינו כחומה: הפקדתי שומרים. לכתוב ספר זכרונות

מצודת דוד

(לעיל כ"ד): (ו) הפקדתי. ענין מינוי וגזברות: לא יחשו. לא יפתקו: דמי. ענין שתיקה כמו ודום אהרן (ויקרא י): (ז) ואל תתנו. ואל תניחו וכן ולא יתן סיחון (במדבר כ"א): יכונן. מל' כן וכסיס: (ח) עוזו. ענין חוזק: תירושך. ייין כמו ותספת דגך ותירושך. (דברים יח): (ט) מאספיו. ענין הכנסה אל הבית כמו ואין איש מאסף אותם (ויקרא י"ט): והללו. ישבחו: (י) פנו. מלשון הפנה והסרה: סולו. ענין הרמה והגבהה ודוגמתו סלו לרוכב בערבות (תהלים ס"ח): המסילה. ענין שביל ודרך: סקלו. סקירו

רש"י

סולו לשון מסילה היא: סקלו מאבן. סקלו המסילה והסליכו אבני מכשול לגדדין. מאבן. מהיות שם אבן וכנגד יצר הרע הוא אומר ויש עוד לפותרו על תיקון הדרכים לקבון הגליות. סקלו איספיריי"ן בלע"ז: הרימו נס. כלונס פירקא בלע"ז אות הוא שיקבצו אלי ויביאו לי את הגולים אגלס: (יא) הנה שכרו. שמוכן לתת לעבדיו מוכן אתו: ופעולתו. שכר הפעולה שפעלו עמו לפניו הוא מוכן לתת:

סג (ח) מי זה בא מאדום. התנבא הנביא על שאמר הקב"ה שעתיד לעשות נקמה באדום והוא עלמו בכבודו ירבג את שר שלהם תחלה כענין שנאמר כי רותה בשמים חרבי ואחר כך על אדום תרד ונכר בזעם פניו שהרגם הרג רב והנביא מדבר בלשון מלחמות בני אדם לבושי בגדים ובהרגם הרג הדם נתז על בגדיהם כי כן דרך הלחומים מדברים בשביבה כדרך בני אדם לשבר את האוזן מה שהיא

מצודות דוד

להשוות הגומות לסיות מוח ללגת: סקלו מאבן. הסליכו מסם האבנים מהיות מאבר שם אבן מכשול: הרימו נס. הגביהו לאמלה נס לרמז את העכו"ם להביא את ישראל לארלם: (יא) השמיע. שבא זמן הגאולה: ישעיך בא. ר"ל בא תשועתך: שכרו. נמול הבטר שעליו לשלם לישראל הנס מוכן אתו: ופעולתו. שכר הפעולה שעליו לפרוע הוא לפניו ומוכן לתתו והוא כפל במ"ש: (יב) לתם. לבני ציון: גאולי ה'. הגאולים של ה': ולך. על ציון יאמר: דרושה. ה' דורש בשלומה ולא נעזבה ממנו:

סג (ח) מי זה בא מאדום. הנביא התנבא שעתיד הקב"ה לעשות נקמה באדום והבטר של מעלה מאדום ירבג התלה והנביא מדבר בלי הסובב בבני אדם לבושי בגדים אשר בהרגם את מי נתז הדם על בגדיהם ולזה אמר בלשון מי הוא זה הבא מאדום מולבש בגדים בדם מעיר הבלורה היא בצרה כרך גדול וכו': זה הדור בלבושו. הלא זה היה פדור בלבושו המשובח ומה זה מתלבלבו בדם: צעה ברב כחו. הלא ברוב כחו מגיע ומעלבל את כל הרולם ממקום למקום ולזין מי עומד נגדו ומה

תרגום

בִּתְרַעְיָא אַפְנוּ לֵב עַמָּא לְאוֹרַח תַּקְנָא בִּסְרוּ בְּסוּרָן טָבָז וְנַחֲמָן לְצַדִּיקַיָּא דְּסָלִיקוּ הִירְהוּר יַצְרָא דְּהוּא כְּאָבָן תַּקְלָא אֲרִימוּ אָתָא עַל עַמְּמַיָּא׃ יא הָא יְיָ אַשְׁמַע לְסֵיפֵי אַרְעָא אֱמַרוּ לִבְנַת שְׁתָא דְּצִיּוֹן הָא פָּרְקִיךְ מִתְגְּלֵי הָא אַגַּר עָבְדֵי מֵימְרֵיהּ עִמֵּיהּ וְכָל עוֹבְדֵיהוֹן גְּלָן קָדָמוֹהִי׃ יב וְיִקְרוּן לְהוֹן עַמָּא דְּקוּדְשָׁא פְּרִיקַיָּא דַּיְיָ וְלִיךְ יִתְקְרֵי תְּבִיעָתָא דְּלָא אִתְרַחֲקַת׃

סַקְּלוּ מֵאָבֶן הָרִימוּ נֵס עַל־הָעַמִּים׃ יא הִנֵּה יְהוָה הִשְׁמִיעַ אֶל־קְצֵה הָאָרֶץ אִמְרוּ לְבַת־
צִיּוֹן הִנֵּה יְשׁוּעָתֵךְ בָּא הִנֵּה שְׂכָרוֹ אִתּוֹ
וּפְעֻלָּתוֹ לְפָנָיו׃ יב וְקָרְאוּ לָהֶם עַם־הַקֹּדֶשׁ
גְּאוּלֵי יְהוָה וְלָךְ יִקָּרֵא דְרוּשָׁה עִיר לֹא
נֶעֱזָבָה׃

סג א מִי־זֶה ו בָא מֵאֱדוֹם חֲמוּץ בְּגָדִים
מִבָּצְרָה זֶה הָדָר בִּלְבוּשׁוֹ צֹעֶה בְּרֹב כֹּחוֹ
אני

א מַן אֲמַר אִלֵּין עָתִיד לְאִתְיָאָה מָחָא עַל אֶדוֹם פֻּרְעָנָא תַּקִּיפָא עַל בָּצְרָה לְמֶעְבַּד פּוּרְעָנוּת דִּין עַמֵּיהּ כְּמָא דְקַיָּם לְהוֹן בְּמֵימְרֵיהּ אָמַר הָא אֲנָא מִתְגְּלֵי כְּמָא

ת"א מי זה בא מגלה דף כט מכות כ יב ספר הזכר פ' אמור.

רש"י

סולו לשון מסילה היא: סקלו מאבן. סקלו המסילה והסליכו אבני מכשול לגדדין. מאבן. מהיות שם אבן וכנגד יצר הרע הוא אומר ויש עוד לפותרו על תיקון הדרכים לקבון הגליות. סקלו איספיריי"ן בלע"ז: הרימו נס. כלונס פירקא בלע"ז אות הוא שיקבצו אלי ויביאו לי את הגולים אגלס: (יא) הנה שכרו. שמוכן לתת לעבדיו מוכן אתו: ופעולתו. שכר הפעולה שפעלו עמו לפניו הוא מוכן לתת:

סג (ח) מי זה בא מאדום. התנבא הנביא על שאמר הקב"ה שעתיד לעשות נקמה באדום והוא עלמו בכבודו ירבג את שר שלהם תחלה כענין שנאמר כי רותה בשמים חרבי ואחר כך על אדום תרד ונכר בזעם פניו שהרגם הרג רב והנביא מדבר בלשון מלחמות בני אדם לבושי בגדים ובהרגם הרג הדם נתז על בגדיהם כי כן דרך הלחומים מדברים בשביבה כדרך בני אדם לשבר את האוזן מה שהיא יכולה לשמוע וכן וקולו כקול מים רבים דומה הנביא קול חזק שלו לקול מים רבים לשבר את האוזן כדרך שאפשר לה לשמוע שאין להבין ולהאזין ברוב בגירות אלהינו להשמיעה כמות שהיא: מי זה בא מאדום. ישראל אומר מי זה ובו' ובא תמוך בגדים לבושים בדם וכל דבר שהוא מתמלא בריחו ובמראיתו וופל בו לשון חימוך: מבצרה. אמרו רבותינו [מכות יב ושם איתא שלם] שתי טעיות עתיד שר של אדום לטעות כשבור היא שבצרה היא בצר במדבר שהיתה עיר מקלט. ושוטה משום שאין קולטת אלא שונג והוא הרג את ישראל מזיד. ועוד יש מדרש אגדה על שהספיקה בצרה מלך לאדום בתות אלהה הראשון וימלוך תחתיו יובב בן זרח מבצרה ובצרה ממואב היא כענין שנאמר על קריות ועל בצרה: זה. שהיה הדור בלבושו ועשה ונאזר ברב כחו והקב"ה משיבו אני היא שעלתה לפני לדבר בצדקת האבות*) ובצדקת דורו של ארה ולדקתי גם היא עמהם ונגליתי להיות

רב

מצודות ציון

כסירו האבנים וכן ושוזקהו ויסקלהו (לעיל ה): מאבן. מהיות אבן תמן וכן ויתאסף ממלך (ש"א ט"ו) ור"ל מהיות מלך: נס. הוא כלונס ארוך ובראשו ולון:

סג (ח) חמוץ. ענין לבישה ואין לו דומה ויתכן שהוא הפוך מן תמתך רגליך בדם (תהלים סח) שהרגל הלבוש מדם נראה כפלוש: מבצרה. מל' מבצר: הדור. ענין אחר ויופי: צועה. ענין

מצודת דוד

כסירו האבנים וכן ושוזקהו ויסקלהו (לעיל ה): מאבן. מהיות אבן תמן וכן ויתאסף ממלך (ש"א ט"ו) ור"ל מהיות מלך: נס. הוא כלונס ארוך ובראשו ולון:

סג (ח) חמוץ. ענין לבישה ואין לו דומה ויתכן שהוא הפוך מן תמתך רגליך בדם (תהלים סח) שהרגל הלבוש מדם נראה כפלוש: מבצרה. מל' מבצר: הדור. ענין אחר ויופי: צועה. ענין

חגאות סב"י ברש"י *) ובצדקת דורו של ארה. (ובצדקת דורו של חזקיה)

אֲנִי מְדַבֵּר בִּצְדָקָה רַב לְהוֹשִׁיעַ׃ ב מַדּוּעַ
אָדֹם לִלְבוּשֶׁךָ וּבְגָדֶיךָ כְּדֹרֵךְ בְּגַת׃ ג פּוּרָה
דָּרַכְתִּי לְבַדִּי וּמֵעַמִּים אַיִן־אִישׁ אִתִּי
וְאֶדְרְכֵם בְּאַפִּי וְאֶרְמְסֵם בַּחֲמָתִי וַיֵּז נִצְחָם
עַל־בְּגָדַי וְכָל־מַלְבּוּשַׁי אֶגְאָלְתִּי׃ ד כִּי
יוֹם נָקָם בְּלִבִּי וּשְׁנַת גְּאוּלַי בָּאָה׃ ה וְאַבִּיט
וְאֵין עֹזֵר וְאֶשְׁתּוֹמֵם וְאֵין סוֹמֵךְ וַתּוֹשַׁע לִי
זְרֹעִי וַחֲמָתִי הִיא סְמָכָתְנִי׃ ו וְאָבוּס עַמִּים
בְּאַפִּי וַאֲשַׁכְּרֵם בַּחֲמָתִי וְאוֹרִיד לָאָרֶץ נִצְחָם׃
ז חַסְדֵי יְהוָה אַזְכִּיר תְּהִלּוֹת יְהוָה כְּעַל
כֹּל אֲשֶׁר־גְּמָלָנוּ יְהוָה וְרַב־טוּב לְבֵית
יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר־גְּמָלָם כְּרַחֲמָיו וּכְרֹב חֲסָדָיו׃
ח וַיֹּאמֶר אַךְ־עַמִּי הֵמָּה בָּנִים לֹא יְשַׁקֵּרוּ
וַיְהִי לָהֶם לְמוֹשִׁיעַ׃ ט בְּכָל־צָרָתָם לוֹ לֹא
צָר וּמַלְאַךְ פָּנָיו הוֹשִׁיעָם בְּאַהֲבָתוֹ
וּבְחֶמְלָתוֹ הוּא גְאָלָם וַיְנַטְּלֵם וַיְנַשְּׂאֵם כָּל־
יְמֵי עוֹלָם׃ י וְהֵמָּה מָרוּ וְעִצְּבוּ אֶת־רוּחַ
קָדְשׁוֹ וַיֵּהָפֵךְ לָהֶם לְאוֹיֵב הוּא נִלְחַם־בָּם׃
יא וַיִּזְכֹּר יְמֵי־עוֹלָם מֹשֶׁה עַמּוֹ אַיֵּה הַמַּעֲלֵם
מִיָּם אֵת רֹעֵה צֹאנוֹ אַיֵּה הַשָּׂם בְּקִרְבּוֹ אֶת־
רוּחַ קָדְשׁוֹ׃ יב מוֹלִיךְ לִימִין מֹשֶׁה זְרוֹעַ

דְּמַלְיָלִית בְּזִכּוּ סַגִּיא קָדָמַי חַיִל לְמִפְרַק׃ ב מָא דֵין יִסְמְקוּן טוּרִין מִדַּם קְטִילִין וּמִישְׁרִין יִפְקוּן כַּחֲמַר בְּמַעְצְרָא׃ ג הָא כְּבִיעוּט דְּמִתְבְּעֵט בְּמַעְצְרָא כֵּן יִסְגֵּי קְטוֹל בְּמִשְׁרְיָת עַמְמַיָּא וְלָא יְהֵי לְהוֹן תְּקוֹף קָדָמַי וְאַקְטְלִנּוּן בְּרוּגְזִי וַאֲדוּשִׁנּוּן בְּחֵמָתִי וְאֶתְבַּר תְּקוֹף תַּקִּיפֵיהוֹן קָדָמַי וְכָל חֲבִימֵיהוֹן אֲסַלְּעֵם׃ ד אֲרֵי יוֹם פּוּרְעָנוּתָא קָדָמַי וּשְׁנַת פּוּרְקָן עַמִּי מְטָת׃ ה וּגְלֵי קָדָמַי וְלֵית גְּבַר דְּלֵיה עוֹבְדִין טָבִין וּיִדַּע וְלֵית אֲנָשׁ דִּיקוּם וְיִבְעֵי עֲלֵיהוֹן וּפְרַקְתְּנוּן בִּדְרַע תּוּקְפִּי וּבְמֵימַר רְעוּתִי סַעֲדְתְּנוּן׃ ו וַאֲקַטֵּל עַמְמַיָּא בְּרוּגְזִי וַאֲדוּשִׁנּוּן בְּחֵמָתִי וְאֶרְמֵי לְאַרְעָא אַרְעָיָתָא קְטִילֵי גִּבְרֵיהוֹן׃ ז אָמַר נְבִיָּא טִיבוּתָא דַיְיָ אֲנָא מְדַבַּר תּוּשְׁבַּחְתָּא דַיְיָ בְּעַל כָּל דְּגַמְלָנָא יְיָ

ת"א ויז נלחס ברכות ט נח חולין ג לב. כי יום נקם סנס' יח לא וחמתי וגו' עקידה שער ל"ז.

וסגי

רש"י

רב להושיע והם אומרים מדוע אדום ללבושך מדוע בגדיך אדומים: (ג) ומעמים אין איש אתי · מתילד לפני להלחם: ויז נצחם · דמם שהוא חוקפו ונלחמונו של אדם: אגאלתי · כמו נגאלו בדם (איכה ד): (ה) ואביט ואין עוזר · לישראל: ואשתומם· לשון שתיק' וכבר פירשתי למעל'ויתמהו כי אין מפגיע: וחמתי היא סמכתני · חמתי שיש

מצודת ציון

ענין הטרוד והטלטול: כמו לועה זועם (ירמי' ב):(ב)ללבושך. על לבושך: כדורך. מלי דריכה ורמיסה: בגת. כן שסבלי שדורכים שם הענבים לשולית היין וכן גת דרך ה' (איכה א): (ג) פורה. הגת: תקרא פורה כי שם תפרריס הענבים לשולית היין וכן ממשיש פורה (חגי ב): ואדרכם וארמסם. ענינם אחד וכפל הדבר כמ"ש: ויז. מלי הזאה וטפטוף: נצחם. הוא הדם שהוא כח האדם וחזקו והוא מלי וגם נלח ישראל (ש"א טו): אגאלתי. ענין הלבוש כמו לחם מגואל (מלאכי ה) והאל"ף תחת הס"א: (ה) ואשתומם. ענין התמהון והתבוננות וכן ויתומם כי אין מפגיע (לעיל נט): (ו) ואבוס. ענין רמיסה כמו כגבורים בוסיס (זכריה י): ואשכרם. מלי שכרות וכלבול הדעת: נצחם. דמם: (ז) גמלני. מלי גמול

תרגום

בכבי. זמן רב היה בלבי יום הנקם לנקום נעשו"ם: ושנת גאולי באה. (ה) ואביט. הייתי מסתכל אם אמצא עוזר אבל אין עוזר ר"ל הסתכלתי אם יש זכות בישראל שיהי' עוזר וסמך אל הגאולי ולא אמצאתי בהם זכות. ואשתומם. עמדתי כתמהון והתבוננתי אם אמצא בהם זכות להיות סומך את הגאולה ואין סומך וכל הדבר במ"ש: ותושע לי זרועי. הזרוע שלי תושע לי ואם אין בהם זכות: וחמתי. בחמה שיש לי על הע"ם היא תהמוך אותי לגאול את ישראל ולעשות בהם נקם: (ו) ואבוס. אדרוס את העמים בחמתי ואשבר אותם ברום חמתי (המשיל חמת המקום ליין המשכר המבלבל דעת האדם: ואוריד לארץ נצחם. את דמם אשפוך לארץ: (ז) חסדי ה' אזכיר. אמר הנביא

וְסַגִּי טוּבֵיהּ לְבֵית יִשְׂרָאֵל
דְּגַמְלָנוּן בְּרַחֲמוֹהִי וּכְסַגִּיאוּת
טוּבֵיהּ׃ ח וַאֲמַר בְּרַם
עַמִּי אִנּוּן בְּנָיָא דְּלָא
יְשַׁקְּרוּן וַהֲוָה מֵימְרֵיהּ לְהוֹן
פָּרִיק׃ ט בְּכָל עִדָּן דְּהָווּ
בְּדָמוֹהִי לְאַתְיָתָא עֲלֵיהוֹן
עָקָא לָא אָעִיק לְהוֹן
וּמַלְאָךְ שְׁלִיחַ מִן קָדָמוֹהִי
פְּרַקְנוּן בְּרַחֲמָתֵיהּ
וּבְמִחְסָיֵה עֲלֵיהוֹן הָא
שֵׁיזְבְּנוּן וְנַטְּלִנּוּן וְסוֹבְרִנּוּן
כָּל יוֹמֵי עָלְמָא׃ י וְאִנּוּן
סָרִיבוּ וְאַרְגִּיזוּ עַל מֵימְרֵ
נְבִיֵּי קוּדְשֵׁיהּ וְאִתְהַפֵּךְ
מֵימְרֵיהּ לְהוֹן לְבַעֵל דְּבָב
הוּא אַגִּיחַ קְרָבָא בְּהוֹן׃
יא וְחָס עַל יְקַר שְׁמֵיהּ בְּדִיל דּוּכְרָן טַבְוָתֵיהּ דְּמִן עָלְמָא גְּבוּרָן דַּעֲבַד עַל
יְדֵי מֹשֶׁה רַעְמֵיהּ דִּלְמָא · יַמְרוּן אֵן דַּאַסְקִנּוּן מִן יַמָּא אֵן דְּדַבְּרִנּוּן בְּמִדְבְּרָא
כְּרַעְיָא לְעָנְיָה אֵן דְּאַשְׁרֵי בֵּינֵיהוֹן יַת מֵימְרֵ נְבִיֵּי קוּדְשֵׁיהּ׃ יב דַּבֵּר לִימִינָא
דְּמֹשֶׁה דְּרַע תּוּשְׁבַּחְתֵּיהּ בְּזַע מַי יַמָּא דְּסוּף מִן קָדָמַיהוֹן לְמֶעְבַּד לֵיהּ שׁוּם
עָלָם

ת"א כנל ברתס תענית ב יח סוטה ס לא ספר הזוכר סוף פ' וירא. משה עמו ספר הזוכר פ' נח · מ ליך לימין פ' הזוכר פ' וילך.

רש"י

מה ישראל אם חסדי ה': ורב טוב · אזכיר אשר גמל לבית ישראל ברחמיו: (ח) אך עמי המה · אע"פ שגלוי לפני שיבגדו בי מכל מקום עמי הם והרי הם לפני כבנים אשר לא ישקרו: (ט) בכל צרתם · שהביא עליהם: לא צר · לא היצר להם כפי מעלליהם שהיו רחוקים ללקות כי מלאך פניו היא מיכאל שר הפנים ממשמשי לפניו הושיעם תמיד בשליחותו של מקום: (י) והמה מרו · הקניטו

מצודת דוד

הנביא אזכיר את ישראל חסדי ה': כפי הראוי להללו על כל הטובה אשר גמלנו בי' ורב הטוב הנתון לישראל: אשר גמלם כרחמיו וכרוב חסדיו. ולא בלתי אמת: (ח) ויאמר · כשהביאם מצרים אמר אך המה לבד עמי המה ובהם בחרתי מכל העכו"ם ולבניו: (ט) בכל צרתם · בכל זמן שהיו בצרה היה לו לר"ל לא היה שמחה לפני המקום: ומלאך פניו · מלאך המשמש לפניו: הושיעם. בשליחות המקום: באהבתו · בעבור אהבתו להם וחמלתו עליהם נחלם הוא מן הצרה בהאה: וינטלם · סבל משאם להם די מחסורם: כל ימי עולם. בכל שני הדורות: (י) והמה מרו. ר"ל לא כן היה כפי מה שחשב אשר לא שקרו בו כי המה מרו בו ועצבו לפני רוח קדשו: ויהפך · לא נהפך להם לאויב להביאו עליהם הרעות והוא נלחם בהם ולא בחמקרה: (יא) ויזכור · בגלות יזכור ישראל את ימי עולם שהיה המקדש בשלמה את משה לעתו. ותסרה למ"ש בשמוש משה את רוח הנבואה: (יב) מוליך · מושב על מלת לי: לומר היה המוליך לימין משה את זרוע תפארתו ר"ל חזק

תרגום

כָּל אֲשֶׁר־גְּמָלָנוּ יְהוָה וְרַב־טוּב לְבֵית
יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר־גְּמָלָם כְּרַחֲמָיו וּכְרֹב חֲסָדָיו׃
ח וַיֹּאמֶר אַךְ־עַמִּי הֵמָּה בָּנִים לֹא יְשַׁקֵּרוּ
וַיְהִי לָהֶם לְמוֹשִׁיעַ׃ ט בְּכָל־צָרָתָם לוֹ לֹא
צָר וּמַלְאַךְ פָּנָיו הוֹשִׁיעָם בְּאַהֲבָתוֹ
וּבְחֶמְלָתוֹ הוּא גְאָלָם וַיְנַטְּלֵם וַיְנַשְּׂאֵם כָּל־
יְמֵי עוֹלָם׃ י וְהֵמָּה מָרוּ וְעִצְּבוּ אֶת־רוּחַ
קָדְשׁוֹ וַיֵּהָפֵךְ לָהֶם לְאוֹיֵב הוּא נִלְחַם־בָּם׃
יא וַיִּזְכֹּר יְמֵי־עוֹלָם מֹשֶׁה עַמּוֹ אַיֵּה הַמַּעֲלֵם
מִיָּם אֵת רֹעֵה צֹאנוֹ אַיֵּה הַשָּׂם בְּקִרְבּוֹ אֶת־
רוּחַ קָדְשׁוֹ׃ יב מוֹלִיךְ לִימִין מֹשֶׁה זְרוֹעַ

מצודת ציון

ותשלים טובה: (ט) ובחמלתו. מלי חמלה ורחמנות: וינטלם. ענין סבל כמש' כמו כי כעל עליו (איכה ג) ולהו' הביאוהו לאמר וינשאם: (י) מרו. מלי מרי ומרד: (יג) בתחומו. עומק הים:

מצודת דוד

תניחמו

יחשבו לי ולא ישקרו כי לעזבני ולכן היה להם למושיע: (ט) בכל צרתם. אין אמר כמו כי בכל עליו (איכה ג) ולהו' הביאוהו לאמר וינשאם: (י) מרו. מלי מרי ומרד: (יג) בתחומו. עומק הים:

מצודת ציון

ותשלים טובה: (ט) ובחמלתו. מלי חמלה ורחמנות: וינטלם. ענין סבל כמש' כמו כי כעל עליו (איכה ג) ולהו' הביאוהו לאמר וינשאם: (י) מרו. מלי מרי ומרד: (יג) בתחומו. עומק הים:

תִּפְאַרְתָּו בּוֹקֵעַ מַיִם מִפְּנֵיהֶם לַעֲשׂוֹת לוֹ
שֵׁם עוֹלָם : יג מוֹלִיכָם בַּתְּהֹמוֹת כַּסּוּס
בַּמִּדְבָּר לֹא יִכָּשֵׁלוּ : יד כַּבְּהֵמָה בַּבִּקְעָה
תֵּרֵד רוּחַ יְהוָה תְּנִיחֶנּוּ כֵּן נְהַגְתָּ עַמְּךָ
לַעֲשׂוֹת לְךָ שֵׁם תִּפְאָרֶת : טו הַבֵּט מִשָּׁמַיִם
וּרְאֵה מִזְּבוּל קָדְשְׁךָ וְתִפְאַרְתֶּךָ אַיֵּה קִנְאָתְךָ
וּגְבוּרֹתֶיךָ הֲמוֹן מֵעֶיךָ וְרַחֲמֶיךָ אֵלַי
הִתְאַפָּקוּ : טז כִּי־אַתָּה אָבִינוּ כִּי אַבְרָהָם
לֹא יְדָעָנוּ וְיִשְׂרָאֵל לֹא יַכִּירֵנוּ אַתָּה יְהוָה
אָבִינוּ גֹאֲלֵנוּ מֵעוֹלָם שְׁמֶךָ : יז לָמָּה תַתְעֵנוּ

תרגום

עָלָם : יג דַּבְּרִנּוּן בֵּין
תְּהוֹמֵיָא כְּסוּסְיָא דִי
בְּמַדְבְּרָא לָא מִתְקַל
כֵּן אַף אַנּוּן לָא
אִתְכְּשִׁלוּ : יד כְּבְעִירָא
דִי בְּמִישְׁרָא מְדַבְּרָא
מֵימְרָא דַיְיָ דַּבְּרִנּוּן כֵּן
דַּבְּרְתֵּיה לְעַמָּךְ לְמֶעְבַּד
לָךְ שׁוּם דְּתוּשְׁבְּחָא :
טו אִסְתְּכִי מִן שְׁמַיָּא
וְאִתְגְּלִי מִמְּדוֹר קֻדְשָׁךְ
וְתוּשְׁבַּחְתָּךְ אָן פּוּרְעָנוּתָךְ
וְגֻבְּרָיָתָךְ הֲמוֹן טַבְוָתָךְ
וְסַגִּיאוּת רַחֲמָךְ עֲלַי וְחָסְנוּן:
טז אֲרֵי אַתְּ הוּא דְּרַחֲמָךְ
עֲלָנָא סַגִּיאִין כְּאַב עַל בְּנִין אֲרֵי אַבְרָהָם לָא מַסְקְנָא מִמְּצָרִים וְיִשְׂרָאֵל
לָא עָבַד לָנָא פְּרִישָׁן בְּמִדְבְּרָא אַתְּ הוּא יְיָ וְרַחֲמָךְ עֲלָנָא סַגִּיאִין כְּאַב
עַל בְּנִין פְּרָקְנָא מֵעָלָם שְׁמָךְ : יז לְמָה תְּרַחֲקִנָּנָא יְיָ לְמִטְעֵי מֵאָרְחָן דְּתַקְנָן
קדמך

תולדות אהרן

סכע וגו' תניגס כ יב אתם אכינו שכת ע כת עקידה שער ק ספר הזוהר פ' ויגש

רש"י

לימין משה את זרוע גבורתו בכל עת שהיה צריך לעזרתו של הקב"ה היה זרועו מוכן לימינו: (יג) כסוס במדבר. שאינו נכשל לפי שהוא ארץ חלקה כן לא נכשלו בתהום: (יד) כבהמה. אשר בבקעה תרד ובקעה היא ארץ חלקה ואין בה מכשול קנפייר"ל בלע"ז: תרד. תתפשט כמו [נעיל מה] ורד לפניו גויים כן רוח ה' תניחנו לתהום ועשה בו דרך כבוש: כן נהגת עמך. כן היה הכל כמו שאמרנו נהגת עמך: (טו) איה קנאתך. ברחמונה: המון מעיך. שהיו רגילים להמות עליו כאשר אמר שיר הכבוד: (טז) כי אתה אבינו. ועליך להביט ולרחם בצרותינו: כי אברהם לא ידענו. בצרת מצרים: וישראל לא יכירנו. במדבר כי כבר נסתלקו מן העולם: ואתה ה' אבינו. בכולם נעשית לנו אב ורבותינו דרשו בו כמו שדרשו במסכת שבת: (יז) למה תתענו. כי בידך

[ירמיה לא] על כן המו מעי לו והמון רחמיך הרחמונים אלינו עתה התאפקו נתחסרו מהיות הומי' עלינו כאשר אמר שם: התאפקו. כמו ויתאפק ויאמר שימו לחם [ראשית מג] נתאפק ולא הכירו את אשר נכמרו רחמיו אל אחיו: (טז) כי אתה אבינו. ועליך להביט ולרחמות בצרותינו: כי אברהם לא ידענו. בצרת מצרים: וישראל לא יכירנו. במדבר כי כבר נסתלקו מן העולם: ואתה ה' אבינו. בכולם נעשית לנו אב ורבותינו דרשו בו כמו שדרשו במסכת שבת: (יז) למה תתענו. כי

מצודת ציון

(יד) תניחנו. ענין הנהגה כמו נחית כלאן (תהלים ע"ג): (טו) מזבול. ענין מדור כמו בית זבול לך (מ"א ח'): קנאתך. ענין חימה וכעס כמו בקנאו את קנאתי (במדבר כ"ה): המון מעיך. הוא ענין הכמרת רחמים וחמלה וכן על כן המו מעי לו (ירמיה ל"א): התאפקו. ענין התחזקות ואחיזת הלב וכן ויתאפק ויאמר שימו לחם (בראשית מ"ג): התענו

מצודת דוד

כ' היתה מוכנת למשה בכל עת חפצו: בוקע. הוא הבוקע מפניהם מי היה והירדן לעשות לעצמו שם גבורה ע"ולם: (יג) מוליכם. היה המוליכם בעומק היה כסוס הרץ במדבר במקום יפר ושום שאינו נכשל במרוצתו כן לא נכשלו כאשר הלכו בעומק היה כי היה המקום שוה ויפר: (יד) כבהמה בבקעה תרד. כמו הבהמה היורדת ללכת בבקעה שוה לפ מאלו עלתה ללכת הכר כן רוח ה' הנהיג את ישראל בעת: כן נהגת עמך. ר"ל כן היה הכל כמו שאמרנו באופן זה

מצודת ציון

(יז) תתענו. מלי' תועה: תקשיח. היא מלה מורכבת מן קשה ומן סח ר"ל תקשה והסיח לבנו וכן הקשיח בעיה (איוב ט"ל) ועם כי המה בפי"ן וזכו בעבור מלת קשה: (יח) למצער. למעט זמן כמו מלא מצער היא (בראשית י"ט): בוססו. ענין רמיסה כמו יבוס לרגליו (תהלים ס'): (יט) לוא. הוא כמו אם וכן לו בחייהם לוחם (שופטים ח'): נזולו. ענין הטפה כמו יזל מים מדליו (במדבר כ"ד): סד (א) בקדוש. ענין הריפה כמו אם קדוש באפי (דברים ל"ג): המסים. מלי' המסה והמגה: תבעה. מלי' הבעטות: ירגזו. ענין הנועה הרעדה כמו רגזו ואל תחטאו (תהלים ד'): (ב) נזוכו. נטפו: (ג) האזינו. ענין שמיעה

מצודת דוד

אלו הנועים מירחוק וכאלו אתה מתעה אותנו: תקשיח לבנו. בעבור זה הקשה לבנו ומחה מן הירחה וכאלו מידך בא וכוח כפל ענין במ"ש: שוב. לכן שוב אליו להשרות שכינתך ביננו כמאז ואם אין בנו מעשים עשה למען עבדיך הס הארות ולמען הבטחים אשר הבטחתם לך לגאלם: (יח) למצער. על מעט זמן ירשו עם קדשך את המקדש ועתה הצרים אותנו הנה בוססו ורמסו את מקדשך: (יט) היינו מעולם. הלא מעולם היינו אתנו עם מושלתך ולא משלת בהעבו"ם וחוזר ומפרש לא היה שמך נקרא עליהם כמו שהיה נקרא עליהם לנקרא אלהי ישראל לוא קרעת שמים. הלא למענם קרעת השמים להיות נפתח וירדת על הארץ לתת תורה להרעיד ההרים ולהחריד להיות זעועה מפפעף מהם מגודל החרדה כמו שירדת למענם לתת לנו התורה לכן גם עתה עשה עמנו כמאז:

סד (א) בקדח אש המסים. ר"ל הנה מאז כליה את הצרים אותנו כמו אש שמקדיח ושורף את הדבר הנמס עד התכלית וכמו חוט האש מעלה המים רתיחה והבעבועות ומוספה והולכת כן הוספת לייסר את הצרים: להודיע. ר"ל לא בלדקותינו כי"א להודיע פרסום שמך אל צרינו הם המכחישים בכ': מפניך. אז חרדו הגויים מפניך: (ג) בעשותך. בעת עשיית פלאות ונוראות אשר לא היינו יודעים נגלאות כאלה: ירדת. ר"ל לא היה די באלה כי עוד ירדת למענם על הר סיני ונתת לנו התורה ואז חרדו ההרים מפניך עד שהיו מעפעפים זיעה מגודל החרדה:

הגהות מכ"י ברש"י *)וכאשר המים תבע' האש. (וכאשר המים תבע' האש).

תרגום

יְהוָה מִדַּרְכֶיךָ תַּקְשִׁיחַ לִבֵּנוּ מִיִּרְאָתֶךָ שׁוּב
לְמַעַן עֲבָדֶיךָ שִׁבְטֵי נַחֲלָתֶךָ : יח לְמִצְעָר
יָרְשׁוּ עַם־קָדְשֶׁךָ צָרֵינוּ בּוֹסְסוּ מִקְדָּשֶׁךָ :
יט הָיִינוּ מֵעוֹלָם לֹא־מָשַׁלְתָּ בָּם לֹא־נִקְרָא
שִׁמְךָ עֲלֵיהֶם רוּא־־־

לֹא הָאֲזִינוּ עַיִן לֹא־רָאָתָה אֱלֹהִים זוּלָתֶךָ
יַעֲשֶׂה לִמְחַכֶּה־לוֹ׃ ד פָּגַעְתָּ אֶת־שָׂשׂ
וְעֹשֵׂה צֶדֶק בְּדְרָכֶיךָ יִזְכְּרוּךָהֵן־אַתָּה קָצַפְתָּ
וַנֶּחֱטָא בָּהֶם עוֹלָם וְנִוָּשֵׁעַ׃ ה וַנְהִי כַטָּמֵא
כֻּלָּנוּ וּכְבֶגֶד עִדִּים כָּל־־־צִדְקֹתֵינוּ וַנִּבֹל
כֶּעָלֶה כֻּלָּנוּ וַעֲוֹנֵנוּ כָּרוּחַ יִשָּׂאֻנוּ׃ ו וְאֵין־
קוֹרֵא בְשִׁמְךָ מִתְעוֹרֵר לְהַחֲזִיק בָּךְ כִּי־־־
הִסְתַּרְתָּ פָנֶיךָ מִמֶּנּוּ וַתְּמוֹגְגֵנוּ בְּיַד־עֲוֹנֵנוּ׃
ועתה

דַּהֲוָה רְגַז מִן קֳדָמָךְ עָלְנָא עַל דְּחַבְנָא בְּהוֹן בְּעוֹבָדֵי אֲבָהָתָנָא צַדִּיקְיָא דְּמִן
עָלְמָא אֲנַחְנָא מִתְפָּרְקִין׃ ה וַהֲוֵינָא כְּמְסָאֵב כֻּלָּנָא וְכִלְבוּשׁ מְרַחַק כָּל
זַכְוָתָנָא וּנְתַרְנָא כְּמִתַּר טָרַף כֻּלָּנָא וּבְחוֹבָנָא כְּרוּחָא אִתְנְטֵלְנָא׃
ו וְלֵית דְּמְצַלֵּי בִּשְׁמָךְ מִתְעָרֵי לְאַתְקָפָא בְּדַחֲלָתָךְ אֲרֵי סַלֵּיקְתָּא
אוּדָן־קַל גְּבוּרָן לָא אַצִּיתַת לְמִלּוֹל זְיַע עַיִן לָא חָזַת מָא דַּחֲזוֹ עִמָּךְ שְׁכִינַת יְקָרָךְ יְיָ אֲרֵי לֵית בַּר מִנָּךְ דְּאַתְּ עָתִיד לְמֶעְבַּד לְעַמָּךְ צַדִּיקְיָא דְּמִן עָלְמָא דְּמִסְתַּכְּרִין לְפוּרְקָנָךְ׃ ז מִתְעָרְעִין קֳדָמָךְ עוֹבְדֵי אֲבָהָתָנָא צַדִּיקְיָא דַּחֲדִיאוּ לְמֶעְבַּד רְעוּתָךְ בְּקִשּׁוּט וּבְזָכוּ בְּאוֹרָח טוּבָךְ וְרַחֲמָךְ הֲווּ הָכִירִין לְדַחֲלָתָךְ הָא בְּכָל עִידָן

תולדות אהרן אפי

עין לא ראתה ברכות ה לד שבת ו סנ סנה׳ ח לט עכו״ס ה סה עקריס מד לו פגעת לא תענית ח ח וכבגד עידים בתרא ח ח. ואין קורא עקריס מד כג

רש״ז

לא שמעו . כאומן מוראות שנעשות לאחת מכל העכו״ס לפני כן וגם עין לא ראתה אלהים אחר זולתך אשר יעשה האלהים למחכה לו מה שעשית אתה למחכה לך כך שמעתי מרבי יוסי והגאוני אבל רבותינו שאמרו כל הנביאים כולם לא נתנבאו אלא לימות המשיח*) אבל לעולם הבא עין לא ראתה וגו׳ ומשמעו עין שום נביא לא ראתה אלא אשר יעשה הקב״ה למחכה לו זולתי עיניך אתה אלהים : (ד) פגעת את שש ועושה צדק . כמו ויפגע בו וימת (שם ח ב) שילקח ממנו והרגת את הצדיקים שהיו ששים

מצודת ציון

שמיעה והוא מלשון אזן : זולתך . בלעדך : למחכה . עניין תקוה כמו לכן חכו לי (לפניה ג׳) (ד) פגעת . עניין פגישה לרעה בהכאת נפש כמו וכי׳ הפגיע בו (לעיל כ״ג) . שש . עניין שמחה : (ה) ונהי . נהיה : עידים . עניינו מופסד וכלוי ובדרש״ל המשמשת בעדים (נדה כ׳) ור״ל שהרשוטין : ונבל . עניין כמישה כמו ושלהו לא יבול (תהלים ח׳) : כעלה . עלי הלילן : (ו) מתעורר . מלי הערה והתנערות : להחזיק . לאחוז : ותמוגנו . מלי המגה והמסה : ביד . ר״ל בעבור : כתומר

לו הקצף עם כי הא על החטא ולא שבנו עליו : (ה) ונהי . ועתה בהסתלקם נהיה כולנו בטמאה כי אין מי להגן עלינו : וכבגד עדים ונו׳ . כל הצדקות שאנו עושים המה ככגד בלוי וסחרשוטין כי אינם תועת שליחה רק להתיכר : ונבל כעלה כולנו . ולכן כמשמו ותם כאנו כעלה הכמושה : ועוונגו . העונות מקטריגים עלינו וגפרעים מאתנו להיות נע״ס ונדים ברוח הנוטה דבר ומנינו : (ו) ואין קורא . לא יש כנו מי אשר יקרא בשמך להתפלל עלינו : מתעורר . מלת ואין משמשת בשתים אין מי מתעורר להחזיק ידו כך להיות נמשך אחריך להחזיר אותנו למוטב ולשוב אלין : כי הסתרת . כאשר הסתרת פניך ממנו בעבור מעשינו היינו נמסים עבור עוונינו כי אין מי להשיב אפך מתנו לא כמו לשעבר שהיה מי להעביר

הגהות מכ״י ברש״י *) אבל לעוה״ב עין לא ראתה ומשמעו״α(אבללעוה״ב עין לא ראתה וגו׳ כך דרשו ומשמעו וכו׳) :

*) מעולם נושענו בתפלתם נושענו מעולם . (הכי תיכו׳ נושענו מעולם ליתא בכ״י) :

אַפֵּי שְׁכִינָתְךָ מִנָּנָא
וּמְסַרְתָּנָא בִּיד חוֹבָנָא׃
ז וְאַתָּה יְיָ רַחֲמָךְ עֲלָנָא
סַגִּיאִין כְּאַב עַל בְּנִין
אֲנַחְנָא טִינָא וְאַתְּ בְּרֵיתָנָא
וְעוֹבַד גְּבוּרָתְךָ כּוּלָּנָא׃
ח לָא יְהֵי רְגַז מִן קֳדָמָךְ
יְיָ בְּנָא עַד לַחֲדָא וְלָא
לְעָלְמָא תְּדַכַּר חוֹבִין הָא
גְּלֵי קֳדָמָךְ דְּעַמָּךְ אֲנַחְנָא
כּוּלָּנָא׃ ט קְרֵוֵי קֻדְשָׁךְ
הֲוָאָה מַדְבְּרָא צִיּוֹן מַדְבְּרָא
הֲוָת וִירוּשְׁלֵם צַדְיָא׃
י בֵּית קֻדְשָׁנָא וְתוּשְׁבַּחְתָּנָא
אֲתַר דְּפַלְחוּ קֳדָמָךְ
אֲבָהָתָנָא הֲוָה לְיַקִּידַת
נוּר וְכָל בֵּית רַגְנָנָא הֲוָת
לְחָרְבָה׃ יא הַעַל אִלֵּין
תִּתְחַסַּן יְיָ וְאַתְּ יָהֵב אַרְכָּא
לְרַשִּׁיעָיָא דְּמִשְׁעַבְּדִין בְּנָא
עַד עָלְמָא׃

ישעיה סד

ז וְעַתָּה יְהוָה אָבִינוּ אָתָּה אֲנַחְנוּ הַחֹמֶר
וְאַתָּה יֹצְרֵנוּ וּמַעֲשֵׂה יָדְךָכֻּלָּנוּ׃ח אַל־תִּקְצֹף
יְהוָה עַד־מְאֹד וְאַל־־־לָעַד תִּזְכֹּר עָוֹן הֵן
הַבֵּט־נָא עַמְּךָ כֻּלָּנוּ׃ ט עָרֵי קָדְשְׁךָ הָיוּ
מִדְבָּר צִיּוֹן מִדְבָּר הָיְתָה יְרוּשָׁלִַם שְׁמָמָה׃
י בֵּית קָדְשֵׁנוּ וְתִפְאַרְתֵּנוּ אֲשֶׁר הִלְלוּךָ
אֲבֹתֵינוּ הָיָה לִשְׂרֵפַת אֵשׁ וְכָל־־־מַחֲמַדֵּינוּ
הָיָה לְחָרְבָּה׃ יא הַעַל־אֵלֶּה תִתְאַפַּק יְהוָה
תֶּחֱשֶׁה וּתְעַנֵּנוּ עַד־מְאֹד׃

סה

א נִדְרַשְׁתִּי לְרֹוא שָׁאֲלוּ נִמְצֵאתִי
לְרֹא בִקְשֻׁנִי אָמַרְתִּי הִנֵּנִי הִנֵּנִי אֶל־־־גּוֹי
לֹא־קֹרָא בִשְׁמִי׃ ב פֵּרַשְׂתִּי יָדַי כָּל־הַיּוֹם
אֶל־עַם סוֹרֵר הַהֹלְכִים הַדֶּרֶךְ לֹא־־־טוֹב
אחר

א אִשְׁתָּאֲלִית בְּמֵימְרִי לְדִלָּא שְׁאִילוּ מִן קֳדָמַי תְּבִעִית אוּלְפָן אוֹרַיְתִי
לְדִלָּא תְּבָעוּ דְּחַלְתִּי אֲמַרִית הָא אָנָא מִשְׁתָּאֵיל תְּדִירָא כָּל יוֹמָא לְעַם דְּלָא
מְצַלֵּי בִשְׁמִי׃ ב שְׁלַחִית גְּבִיאַי כָּל יוֹמָא לְעַמָּא

ת״א ועתה כ׳ שם מנ לנ. ערי קדשך מ״ק ג כו ליון מדבר ר״ה ח כנ מ״ק שם נדרשתי עקידה שער כ. העם המכעיסים מליצה דף לח

רש״י

על ילדו : ותמוגנו . וחניעו : (יח) תחשה ותענגו . תמרים על העשוי לנו עד כאן תפלת הנביא ותחילתה מסדי ה׳ אזכיר :

סה (א) נדרשתי ללא שאלו. הקדוש ברוך היא משיבו ל״א שלא להנקם מהם כי נדרשתי מהם

מצודת דוד

הקלף ולבטל הגזירה : (ז) ועתה ה׳ . ר״ל עכ״ז הלא אתה אבינו וזרע האב ירחם על הבן : אנחנו החומר . ר״ל כמו יוצר חרס הוא העושה כלי מן החומר כן הלא אתה ברחת אותנו וכולנו המה מעשה ידך והיאך תשחית מעשה ידיך : (ח) עד מאד . אל תרבה לקצף : ואל לעד וכו׳. אל תזכור העון עד עולם : הן הבט נא . התבונן עתה כמו ורואה אשר כולנו המה עמך ומחמיצים כך ואין לבב מי פונה לחרוץ : (ט) ערי קדשך . הנה ערי קדשך היו חרבות כמדבר וגם ציון היתה כמדבר וירושלים היתה שממה : (י) ותפארתנו . אשר בו נתפארים בו : אשר הללוך . אשר בו הללוך אבותינו : לשרפת אש . להיות נשרף באש : וכל מחמדינו . כל המקומות החמודים שהיה לנו נהפך כל אחד להיות חרבה : (יא) העל אלה . וכי על אודות אלה הדברים תתאפק ותתאמץ לבך לבל יעמדו רחמיך : תחשה . וכי תחרש לשעבוד אשר כל אלה עשו וכי עוד תענה אותנו כידם עד זמן מרובה הלא די במה שענה :

סה (א) נדרשתי . כאילו האל משיב לבני הגולה על תלונתם לומר איך אנחל אהבה הלא אמרתי עלמי להיות נדרש בדרש אבל היתם בלא תועלת כי הוא תועלת כי הוא אשר לא שאלו לדרוש אלי : נמצאתי . הייתי ממלא עלמי והיא ה׳ הם מבלי תועלת כי היתם לעם אשר לא נקשו אותי וכל הדברים פעמים רבות לבפלגת הענין והתמדתו כי הרבה לשלוח ונבואה להחזירם למוטב ולא סוע״ל : אמרתי הנני . לקבל תפלתך : אל גוי . ר״ל אבל היתם אל גוי אשר לא רצו לקרוא בשמי : (ב) פרשתי ידי . שיתקרבו אלי ואקבל תשובתם כאדם המרמז לחכירו לבוא אלו : אל עם סורר . אבל היתם אל עם סורר אשר

מצודת ציון

(ז) החומר . עיט היוצר : יוצרנו . יאמר על יוצר חרס ועל הכריאה המוחלטת : (י) הללוך . מלשון הלול ושבח : מחמדינו . מלשון ממוד ואהוב : לחרבה . מלשון מורכן : (יא) תתאפק . עניין התחזקות ואמלות הלב : תחשה . עניין שתיקה כמו עת לחשות (קהלת ג) : והענגנו . מלי׳ עינוי : סה (ב) סורר . מעוות וכן סורר ומורה (דברים כא) : על

להוכיחם על ידי נביאי והם לא היו שומעים : אמרתי הנני הנני . שובי אלי והנני מוכן לקבל : אל גוי לא קורא בשמי . אשר לא היה חפץ להיות נקרא על שמי : (ב) פרשתי ידי . כדי לקבלם בתשובה : סורר

אַחַר מַחְשְׁבֹתֵיהֶם׃ ג הָעָם הַמַּכְעִסִים אֹתִי
עַל־פָּנַי תָּמִיד זֹבְחִים בַּגַּנּוֹת וּמְקַטְּרִים עַל־
הַלְּבֵנִים׃ ד הַיֹּשְׁבִים בַּקְּבָרִים וּבַנְּצוּרִים
יָלִינוּ הָאֹכְלִים בְּשַׂר הַחֲזִיר וּפְרָק פִּגֻּלִים
כֵּלֵיהֶם׃ ה הָאֹמְרִים קְרַב אֵלֶיךָ אַל־תִּגַּשׁ־
בִּי כִּי קְדַשְׁתִּיךָ אֵלֶּה עָשָׁן בְּאַפִּי אֵשׁ יֹקֶדֶת
כָּל־הַיּוֹם׃ ו הִנֵּה כְתוּבָה לְפָנַי לֹא אֶחְשֶׁה
כִּי אִם־שִׁלַּמְתִּי וְשִׁלַּמְתִּי עַל־חֵיקָם׃
ז עֲוֹנֹתֵיכֶם וַעֲוֹנֹת אֲבוֹתֵיכֶם יַחְדָּו אָמַר
יְהוָה אֲשֶׁר קִטְּרוּ עַל־הֶהָרִים וְעַל־הַגְּבָעוֹת
חֵרְפוּנִי וּמַדְתִּי פְעֻלָּתָם רִאשֹׁנָה עַל־חֵיקָם׃
ח כֹּה׀ אָמַר יְהוָה כַּאֲשֶׁר יִמָּצֵא הַתִּירוֹשׁ

ומרק ק באשכל

חוֹבֵיהוֹן וְאָמְסוֹר לְמוֹתָא תִּגְיָנָא יַת גּוּיָתְהוֹן׃ ז חוֹבֵיכוֹן וְחוֹבֵי אֲבָהָתְכוֹן
גְּלַן קָדְמַי כַּחֲדָא אָמַר יְיָ דַּאֲסִיקוּ בּוּסְמִין עַל טוּרַיָּא וְעַל רָמָתָא חַסִּידוּ קָדְמַי וְאֶתֵּן
אַגַּר עוֹבָדֵיהוֹן בְּקָדְמֵיתָא עַל חֵינְהוֹן׃ ח כְּדֵנָן אָמַר יְיָ כְּמָא דְּאִשְׁתְּכַח נַחְתָּא בְּדֵרָא
דְּטוּפָנָא וַאֲמַרַת דְּלָא לְהַבְּלוּתֵיהּ בְּדִיל לְקַיָּמָא עֲלָמָא מְנַיָּה כֵּן אַעְבֵּיד

בדיל

ת"א האומריס קרב שבועות ג יח. הגה כתובה עקריס מ"ד יג

רש"י

סורר . סר מן הדרך : (ג) זובחים בגנות . מעמידים עכו"ס בגנותיהן וסס מקטרין בסמים על הלבנים : (ד) היושבים בקברים . שתשרה עליהס רוח טומאה של שדים : ובנצורים . הס פגרי מתים שהס כמתוסים במצור שאינס יכולין ללאת : ומרק פיגולים . רוטב נתעב כמו ואת המרק שפך [שופטי׳ ו] : (ה) האומרים . אל הצדיקים קרב אליך עמוד בעצמך ואל תגש בי : כי קדשתיך . כי קדשתי וטהרתי יותר ממך כן תירגם יונתן : אלה . התועבות אשר עשו הגס לעשן מימה באפי : (ו) הנה כתובה . חטאתם לפני וכנר נגזר דינס ונחתס: (ז) עונותיכם . שלכס ושל אבותיכס יחדו אשלם לכס : (ח) כאשר

מצודת דוד

אשר הולכים בדרך לא טוב אחר מחשבותי לכס : (ג) העם . הס העם המכעיסים וכו׳ : על פני . לפני ירושלים מקום השראת השכינה : זובחים . לעכו"ס : בגנות . דרכס היה להעמיד עכו"ס בתוך הגנות וכן נאמר המתקדשים והמטהרים אל הגנות (לקמן ס"ו) : על הלבנים . בשעה שהיו שורפין הלבנים היו משימים עליהס קטורת לשם עכו"ס : (ד) היושבים בקברים . שתשרה עליהס רוח טומאה של שדים : ובנצורים ילינו . היו לינס בין פגרי המתים שאינס יכולים ללאת ממקומס כמו המתוסים במצור וכולן כפל ענין במ"ש : ומרק פגולים כליהם . כל כליהס בלוע מרוטב מתועב מדבר טמא : (ה) האומרים . לאלה שאינס אוכלים ממאכלס יאמרו גשה תטמא אותי : אלה . הדברים האלה העלו עשן באפי לכויות תמיד בוערת כל היום כאש הבוער : (ו) הנה כתובה לפני . הרעות שעשו הכתוב לפני ולא נשכחו : לא אחשה . לא אתעלם עליהס כי"א אשלם גמול והתשלומין יהיה על חיקס ולא לבניהס אחריהס: (ז) עונותיכם . תשלום הגמול יהיה על עונותיכם ועל עונות אבותיהס יחדיו אשר קטרו לעכו"ס : חרפוני . כמה שעבדו שמה לעכו"ס בפרסום רב : ומדותי . הראשונה אמדוד אל חיקס גמול פעולתם ואח"כ אפרע מהם עון אבותם הראיל ואחזו במעשה אבותם : (ח) כאשר ימצא . ר"ל עכ"ז אל תתייאש ו

בְּדִיל עֲבָדַי צַדִּיקַיָּא בְּדִיל
דְּלָא לְהַבְּלָא כֻּלָּא׃
ט וְאַפִּיק מִיַּעֲקֹב זַרְעָא
מִיהוּדָה יָרִית טוּרֵי
וַיְחַסְנוּנָהּ בְּחִירַי וַעֲבָדַי
צַדִּיקַיָּא יִשְׁרוּן תַּמָּן׃
י וַיְהֵי שָׁרוֹנָא לְבֵית מַשְׁרֵי
עֲדָרִין דָּעֵן וּמֵישַׁר עָכוֹר
לְבֵית אַרְבְּעָה בְּקָרָן דְּתוֹרִין
לְעַמִּי דְּתְבָעוּ דְּחַלְתִּי׃
יא וְאַתּוּן בֵּית יִשְׂרָאֵל
שְׁבַקְתּוּן פּוּלְחָנָא דַּיְיָ
אִתְנַשֵּׁתּוּן יַת פּוּלְחָן טוּרָא
דְּקָדְשִׁי דְּמְסַדְּרִין לְטַעֲוָן
פַּתּוּרִין וּמְמַזְּגִין
לְדַחֲלַתְהוֹן אֲגַנְּנִין׃ יב וְאֶמְסַר
יַתְהוֹן לְחַרְבָּא וְכֻלְּכוֹן
לְקַטְלָא תִּתְמַסְּרוּן חֲלַף
דְּשַׁלְּחֵית נְבִיֵּי וְלָא תַּבְתּוּן
אִתְנַבְּיוּ וְלָא קַבֵּלְתּוּן דְּבִישׁ קָדְמַי וּבְדָלָא צַבְיָנָא אִתְרְעִיתוּן׃
יג בְּכֵן כְּדֵנָן אָמַר יְיָ אֱלֹהִים הָא עַבְדַּי צַדִּיקַיָּא יַכְלוּן וְאַתּוּן רְשִׁיעַיָּא תִּכְפְּנוּן

בָּאֶשְׁכּוֹל וְאָמַר אַל־תַּשְׁחִיתֵהוּ כִּי בְרָכָה
בּוֹ כֵּן אֶעֱשֶׂה לְמַעַן עֲבָדַי לְבִלְתִּי הַשְׁחִית
הַכֹּל׃ ט וְהוֹצֵאתִי מִיַּעֲקֹב זֶרַע וּמִיהוּדָה
יוֹרֵשׁ הָרָי וּיְרֵשׁוּהָ בְחִירַי וַעֲבָדַי יִשְׁכְּנוּ־
שָׁמָּה׃ י וְהָיָה הַשָּׁרוֹן לִנְוֵה־צֹאן וַעֲמֶק
עָכוֹר לְרֵבֶץ בָּקָר לְעַמִּי אֲשֶׁר דָּרָשׁוּנִי׃
יא וְאַתֶּם עֹזְבֵי יְהוָה הַשְּׁכֵחִים אֶת־הַר
קָדְשִׁי הָעֹרְכִים לַגַּד שֻׁלְחָן וְהַמְמַלְּאִים לַמְנִי
מִמְסָךְ׃ יב וּמָנִיתִי אֶתְכֶם לַחָרֶב וְכֻלְּכֶם
לַטֶּבַח תִּכְרָעוּ יַעַן קָרָאתִי וְלֹא עֲנִיתֶם
דִּבַּרְתִּי וְלֹא שְׁמַעְתֶּם וַתַּעֲשׂוּ הָרַע בְּעֵינַי
וּבַאֲשֶׁר לֹא־חָפַצְתִּי בְּחַרְתֶּם׃ יג לָכֵן כֹּה־
אָמַר

הא

ת"א העורכים לגד שבת ו ז סנס׳ ז סנ סו דף לב.

רש"י

ימצא התירוש באשכול : תירגס יונתן כמה דלשתכח נס זכאי בדרא דטופנא : התירוש . זה נס שהיה מתוק : באשכול . בדור המשוכל ויש לפתור כמשמעו : למען עבדי . למען כל צדיק וצדיק הנמצא בס : (י) והשרון . שס מתוז שהיה בארץ ישראל : ועמק עכור . כמשמעו: (יא) עוזבי ה׳ . רשעי ישראל שהחזיקו בעכו"ס ומתו ברשעס : העורכים לגד . שס עכו"ס העשויה על שס המזל ובגל׳ משנה יש גד גדי וסימוק לא : למני . למניין חשבון הכוכבים היו ממלאין אגמות מזג יין: ממסך . יין מזוג במים כמשפטו כמו לחקור ממסך (משלי כג) מסכה יינה (שס ט) . ויש פותרים למני לעכו"ס שמניתם עליכס אבל ומניתי אתכס שלא עקוד ומניתי דגש

מצודת דוד

מן הגאולה כי כמו כאחר ימצא כאשכול עגבים גרגרים מבושלים כל לרכס הראויים לעשות מהס יין : ואמר . ר"ל ואם מי רואה לאמיתו יאמר האומר: אל תשחיתהו. כי יש בו תירוש שהוא ברכה ועיקר ואע"פ שיש בו חרלים וזגים שאינס ברכה מכל מקום האחריהן בעבור התירוש : למען עבדי . הצדיקים אשר בקרבס : לבלתי השחיתי הכל. כלל וכלל לא אחמיה בעבור עבדי הצדיקים : (ט) זרע . ר"ל זרע ברכה הראוים ליעקב : ורש הרי . הר ציון והר הבית : וירשוה בחירי . הטעם שבחרתי לי הס ירשו את הירושה שהבטחתי להס זו ח"י : ישכנו שמה . ולא יגלו עוד ממנה : (י) והי׳ השרון . מקום המישור והשמן יהיה לנוה לאן כי שמה ירעו כמאז ולא תהיה שממה כמות שהיתה בזמן הגולה : ועמק עכור. אף העמקים העכורים והמקולקלים יהי׳ לרבץ בקר כי שס ירבלו ושס ירעו הרעה שמן : לעמי . כל העובה הזה יהי׳ לעמי אשר דרשוני בהיותם בגולה ולא עזבו את ה׳ : (יא) ואתם . הכל אתם העוזבים את ה׳ : השכחים . אשר שכחו את בה"מ ולא זכרו שבו לבד ראוי להקריב קרבנות : העורכים . אשר ערכו מאכלים על השלחן להקריב לגד והוא כוכב לדק והיו ממלאים יין מזוג לנסך למני וגם הוא שס כוכב : (יב) ומניתי אתכם לחרב . במנין אחמר אתכס לחרב למען לא יפקוד מי : וכלכם לטבח תכרעו . היש לא נעדר מן המנין : יען. בעבור אשר קראתי אליכס ביד עבדי הנביאים לעזוב הדרך הטובה: ולא עניתם.לאחר שעזוב הדרך הרע הזה : ובאשר . בהדבר אשר לא חפצתי אני בחרתם אתם : (יג) לכן וכו׳ .

מצודת ציון

(ג) על פני . לפני ואן על פניך יברכך (איוב ח) : הלבנים . עשויס מחומר ושורפן בכבשן לשמס בנין : (ד) ובנצורים . מלי מצור כמו כעיר עצורה (לעיל ח) : ומרק . רוטב מביס ל הבשר כמו ואת המרק שפך (שופטים ו) : פגולים . עניין העוב כמו פגול הוא לא ירצה (ויקרא יט) : (ה) עשן . עניין כעס כמו עלה עשן באפו (תהלים יח) : יוקדת . בוערת כמו אש תמיד תוקד (ויקרא ו) : (ו) אחשה . עניין שתיקה : על חיקם . ר"ל על עצמם ובשרם : (ז) חרפוני . מלי חרוף וגדוף : ומדותי . מלי מדידה : (ח) התירוש . יין

מצודת ציון

היין כמו ותירושך ויצהרך (דברים י"ח) : באשכול . עוף מגרגרי ענבים כמו ואשכול הענבים (במדבר י"ג) : ברכה . ר"ל דבר טובה : (י) השרון . מקום מישור ושמן כמו הרושים בשרון (ד"ה א כ"ז) : לנוה . עניין מדור : ועמק עכור . עמק מקולקל וכן ואת עמק עכור לפתח תקוה (הושע ב) : לרבץ . מלי רביצה וכולה השכיבה לנוח : (יא) העורכים . עניין סדור : לגד למני . שמות כוכבים : ממסך . יין מזוג כמו לחקור ממסך (משלי כ"ג) : (יב) ומניתי . מלשון מנין ומספר : לטבח . עניין שחיטה : תכרעו . עניין נפילה על הברכים : עניתם. מלשון עניה והשובה: (יד) ומשבר רוח

אָמַר׃ | אֲדֹנָי יְהוֹה הִנֵּה עֲבָדַי | יֹאכֵלוּ וְאַתֶּם
תִּרְעָבוּ הִנֵּה עֲבָדַי יִשְׁתּוּ וְאַתֶּם תִּצְמָאוּ
הִנֵּה עֲבָדַי יִשְׂמָחוּ וְאַתֶּם תֵּבֹשׁוּ׃ יד הִנֵּה
עֲבָדַי יָרֹנּוּ מִטּוֹב לֵב וְאַתֶּם תִּצְעֲקוּ מִכְּאֵב
לֵב וּמִשֶּׁבֶר רוּחַ תְּיַלִּילוּ׃ טו וְהִנַּחְתֶּם
שִׁמְכֶם לִשְׁבוּעָה לִבְחִירַי וְהֲמִיתְךָ אֲדֹנָי
יְהוֹה וְלַעֲבָדָיו יִקְרָא שֵׁם אַחֵר׃ טז אֲשֶׁר
הַמִּתְבָּרֵךְ בָּאָרֶץ יִתְבָּרֵךְ בֵּאלֹהֵי אָמֵן
וְהַנִּשְׁבָּע בָּאָרֶץ יִשָּׁבַע בֵּאלֹהֵי אָמֵן כִּי
נִשְׁכְּחוּ הַצָּרוֹת הָרִאשֹׁנוֹת וְכִי־נִסְתְּרוּ
מֵעֵינָי׃ יז כִּי־הִנְנִי בוֹרֵא שָׁמַיִם חֲדָשִׁים
וָאָרֶץ חֲדָשָׁה וְלֹא תִזָּכַרְנָה הָרִאשֹׁנוֹת
וְלֹא תַעֲלֶינָה עַל־לֵב׃ יח כִּי־אִם־שִׂישׂוּ
וגילו
חַדְתָּא וְלָא יְדַכְּרָן קַדְמָיָתָא וְלָא יִתְסְקוּן עַל לֵב׃ יח
וִיבוּעוּן

תרגום

הָא עַבְדֵי צַדִּיקַיָּא יִשְׁתּוּן
וְאַתּוּן רַשִׁיעַיָּא תִּצְחוֹן הָא
עַבְדֵי צַדִּיקַיָּא יְחַדּוּן וְאַתּוּן
רַשִׁיעַיָּא תִּבְהַתּוּן׃ יד הָא
עַבְדֵי צַדִּיקַיָּא יְשַׁבְּחוּן
מִטּוּב לֵב וְאַתּוּן תְּצַוְּחוּן
מִכְּאַב לֵב וּמִתְּבַר רוּחַ
תְּיַלְּלוּן׃ טו וְתִשְׁבְּקוּן
שִׁוּמְכוֹן לְקִיָּמָא לִבְחִירַי
וִימִיתְכוֹן יְיָ אֱלָהִים מוֹתָא
תִּנְיָנָא וּלְעַבְדּוֹהִי צַדִּיקַיָּא
יִקְרֵי שְׁמָא אוֹחֲרָנָא׃
טז דְּמִתְבָּרֵךְ בְּאַרְעָא יִתְבָּרֵךְ
בֵּאֱלָהָא קְיָמָא וְדִמְקַיֵּם
בְּאַרְעָא יְקַיֵּים
בֵּאֱלָהָא קְיָמָא אֲרֵי
יִתְנַשְׁיָן עָקְתָא קַדְמָיְתָא
וַאֲרֵי מְסַטְּרָן מִן קָדָמַי׃
יז אֲרֵי הָא אֲנָא בָּרֵא
שְׁמַיָּא חַדְתִּין וְאַרְעָא
חַדְתָּא וְלָא יִדְכְּרָן קַדְמָיָתָא וְלָא יִתְסְקוּן עַל לֵב׃ יח אֲלָהֵן יְהַדּוּן
וִיבוּעוּן

ת״א סלם עבדי שבת נג קנג . כי הנער פסחים ו סא סנהדרין יח לא .

רש״י

דגש יורה שהוא לשון מניין : (יג) עבדי.הצדיקים [של ישראל] : ואתם . הפושעים בי : (טו) שמכם לשבועה . לוקח משמכם קללה ושבועה לדורות אם לא יקרני כאשר אירע לפלוני : והמיתך . מיתת עולם : ולעבדיו יקרא שם אחר . שם טוב וזכר לברכה : (טז) אשר המתברך בארץ . כי תהיה ירחתי על כולם ומלאה הארץ דעה והמתהלל ומשתבח בארץ יורה שהוא לשון מדברך באלהי אמן יתהלל שהוא עבד לאלהי אמן אלהי האמת שאימון ומאמר הבטחתו זאת : כי נשכחו הצרות . לכן יקראומי אלהי אמן : (יז) שמים חדשים . יתחדשו השרים שלמעלה ויהיו שרי ישראל שרי עליונים ושרי העובדי כוכבים ומזלות מתמוטים וכן בארץ . ויש אומרים שמים חדשים ממש וכן עיקר כי מקרא מוכיח כי כאשר השמים החדשים

וגומר

מצודת ציון

דוח . ר״ל מלבד הטוב שיהי׳ לכם בעולם הזה עוד הקבלו טובם בעולם הבא: כי עבדי הצדיקים יאכלו. ר״ל יהמו מזון השכיבה וכן ויחזו את האלהים ויאכלו וישתו (שמות כ״ד) ור״ל שהמזון השכיבה כאלו אכלו ושתו : ואתם . אבל אתם עוזבי ה׳ תהיו רעבים מזה ההנאה כי לא תזכו לזה : הנה עבדי ישתו. וכו׳ . כפל הדבר במ״ש : ואתם תבושו . על אשר מעלתם בה׳ : (יד) מטוב לב . מסיבת טוב לב : ומשבר . מסיבת שבר רוח תעסקו בילל׳ (טו) והנחתם שמכם . לאחר תמותתן תניחו את שמכם להיות לשבועה לבחירי הצדיקים כי יאמרו בשבועתם אם פשיתי כזאת יקרני כמקרה הרשעים הנה כתו יאמר ה׳ לצדיקיו וכאתאב וכו׳ (ירמיה כ״ט) : והמיתך . כ״א מבא ימות מיתת עולם בלבדן הנפש בעוה״ב : ולעבדיו . אבל לעבדיו שדבקו בו יקרא שם אחר לכבוד ולתפארת וכמ״ש ואתה בכני ה׳ תקראו וכו׳ (לעיל ס״ה) : (טז) אשר המתברך בארץ . ר״ל כ״כ יגדל שמם עד אשר שכל המתברך והמתהלל בפי אנשים בכל הארץ לא יתהלל בשום דבר כ״א בזאת יתהלל לומר עליו שמדבק באלהים אמת שאימון ומאמר הבטחתה הנסיא לגדל שמות הדבקים בו : ישבע באלהי אמן . כי כולם יאמינו בו על שהאמין הבטחתו ולכן ישבעו בו וכמה שבחתו ושבעות לה׳ בלבות : (לעיל י״ט) : כי נשכחו . ר״ל כ״כ תרבה הטובה עד שיהיו נשכחים כל הצרות הראשונות שנכלו בטיתה גבולה : וכי נסתרו מעיני . גם מעיני יהיו נסתרים צרות נאלה כי לא יהיה עוד בעולם אם כן לא יהיה ראלה : (יז) כי הנני בורא שמים וכו׳ . ר״ל יהיה רוב טובה בעולם כאלו נברא עולם חדש אשר לא יזכרו בעולם הזה אשר לא יעלה על לב . כפל הדבר במ״ש : (יח) כי אם שישו . ר״ל לא יהיה לכם טוב דבר כי אם שיהו וגילו עד עולם על אשר

מצודת דוח

ר״ל מלבד הטוב שיהי׳ לכם בעולם הזה עוד הקבלו טובם בעולם הבא: כי עבדי הצדיקים יאכלו. ר״ל יהמו מזון השכיבה וכן ויחזו את האלהים ויאכלו וישתו (שמות כ״ד) ור״ל שהמזון השכיבה כאלו אכלו ושתו : ואתם . אבל אתם עוזבי ה׳ תהיו רעבים מזה ההנאה כי לא תזכו לזה : הנה עבדי ישתו. וכו׳ . כפל הדבר במ״ש : ואתם תבושו . על אשר מעלתם בה׳ : (יד) מטוב לב . מסיבת טוב לב : ומשבר . מסיבת שבר רוח תעסקו בילל׳ (טו) והנחתם שמכם . לאחר תמותתן תניחו את שמכם להיות לשבועה לבחירי הצדיקים כי יאמרו בשבועתם אם פשיתי כזאת יקרני כמקרה הרשעים הנה כתו יאמר ה׳ לצדיקיו וכאתאב וכו׳ (ירמיה כ״ט) : והמיתך . כ״א מבא ימות מיתת עולם בלבדן הנפש בעוה״ב : ולעבדיו . אבל לעבדיו שדבקו בו יקרא שם אחר לכבוד ולתפארת וכמ״ש ואתה בכני ה׳ תקראו וכו׳ (לעיל ס״ה) : (טז) אשר המתברך בארץ . ר״ל כ״כ יגדל שמם עד אשר שכל המתברך והמתהלל בפי אנשים בכל הארץ לא יתהלל בשום דבר כ״א בזאת יתהלל לומר עליו שמדבק באלהים אמת שאימון ומאמר הבטחתה הנסיא לגדל שמות הדבקים בו : ישבע באלהי אמן . כי כולם יאמינו בו על שהאמין הבטחתו ולכן ישבעו בו וכמה שבחתו ושבעות לה׳ בלבות : (לעיל י״ט) : כי נשכחו . ר״ל כ״כ תרבה הטובה עד שיהיו נשכחים כל הצרות הראשונות שנכלו בטיתה גבולה : וכי נסתרו מעיני . גם מעיני יהיו נסתרים צרות נאלה כי לא יהיה עוד בעולם אם כן לא יהיה ראלה : (יז) כי הנני בורא שמים וכו׳ . ר״ל יהיה רוב טובה בעולם כאלו נברא עולם חדש אשר לא יזכרו בעולם הזה אשר לא יעלה על לב . כפל הדבר במ״ש : (יח) כי אם שישו . ר״ל לא יהיה לכם טוב דבר כי אם שיהו וגילו עד עולם על אשר

וְגִילוּ עָדֵי־עַד אֲשֶׁר אֲנִי בוֹרֵא כִּי הִנְנִי
בוֹרֵא אֶת־יְרוּשָׁלִַם גִּילָה וְעַמָּהּ מָשׂוֹשׂ׃
יט וְגַלְתִּי בִּירוּשָׁלִַם וְשַׂשְׂתִּי בְּעַמִּי וְלֹא־
יִשָּׁמַע בָּהּ עוֹד קוֹל בְּכִי וְקוֹל זְעָקָה׃ כ לֹא־
יִהְיֶה מִשָּׁם עוֹד עוּל יָמִים וְזָקֵן אֲשֶׁר לֹא־
יְמַלֵּא אֶת־יָמָיו כִּי הַנַּעַר בֶּן־מֵאָה שָׁנָה
יָמוּת וְהַחוֹטֵא בֶּן־מֵאָה שָׁנָה יְקֻלָּל׃
כא וּבָנוּ בָתִּים וְיָשָׁבוּ וְנָטְעוּ כְרָמִים וְאָכְלוּ
פִּרְיָם׃ כב לֹא יִבְנוּ וְאַחֵר יֵשֵׁב לֹא יִטְּעוּ
וְאַחֵר יֹאכֵל כִּי כִימֵי הָעֵץ יְמֵי עַמִּי וּמַעֲשֵׂה
יָדֵיהֶם יְבַלּוּ בְּחִירָי׃ כג לֹא יִגְעוּ לָרִיק
וְלֹא יָלִדוּ לַבֶּהָלָה כִּי זֶרַע בְּרוּכֵי יְהוָה הֵמָּה
וְצֶאֱצָאֵיהֶם אִתָּם׃ כד וְהָיָה טֶרֶם יִקְרָאוּ
וַאֲנִי אֶעֱנֶה עוֹד הֵם מְדַבְּרִים וַאֲנִי אֶשְׁמָע׃
זאב
וְיַחַד עַד לֹא יְצַלּוּן קָדְמַי וַאֲנָא אֲקַבֵּיל צְלוֹתְהוֹן עַד לָא
יבעון

הגרי״ב וכמו בתיב ירמיה כט ה וכח .

רש״י

וגומר [לקמן סו] : (כ) עול ימים . נער כמו עולל (מיכה ג) עול ימים קטן בשנים : בן מאה שנה ימות . יהא בן שונאין להתחייב מיתה בעבירה שיש בה מיתה כך מפרש בברחשית רבה : יקולל. בעבירה שהיא לריכה גדוי : (כב) כימי העץ . תרגום

מצודת דוד

אשר אני כוא הבורא את המתם ותהיה מתקיימת לעולם : בורא את ירושלים גילה . אחדש שם ירושלים להקרא גילה ואחדש שם עמה להקרא משוש : (יט) וגלתי בירושלים . כי בשביתה ירושלים חריבה ועמה בגולה לא היה שמחה לפני המקום לכן אמר בשהיה בנויה ועמה יהיה בטוב : יהיה שמחה לפני המקום: ולא ישמע וכו׳. כי לא יבוא עוד עליהם צרות : (כ) לא יהיה משם . לא יהא משם לקבר אדם שבוא קטן בשנים ואף הזקן קלת אלא בשנים כל ימיו לא ימות גם הוא קטן לא יאריכו ימי האדם באריכות כפלא : כי הנער בן מאה שנה ימות . ר״ל אם ימות מי כן מאה שנה יאמרו עליו נער מת : והחוטא . הנחסר מן העולם בשיהיה בן מאה שנה לקללה תחשב כי עודנו נער לפי מרבית חיי האנשים שיהיה לו והוא בכל ענין במ״ש : (כא) ובנו בתים וישבו . ולא יעמוד ערב יבלה הבנין עד לא ישבה בה וכן ונטעו כרמים ומי : (כב) ואחר ישב . על כי יעמוד הם עד לא ישבו בה : כי כימי העץ . כימי משך זמן עמידת העץ המתקיים הרבה בהולן חרוב וכדומה כימי העץ הזה יהיה ימי עמי . ומעשה ידי . כי יש מעשים שיעשה האדם ושוא יזקין והם עדיין נראים חדשים בבנין והמבחה לכן אמר עמי בחירי יבלו מעשה ידיהם כי הם יראו בחוריים ויחזקים ומעשה ידיהם יזקינו וירקבו כימיהם : (כג) לא יגעו לריק . לא יהיה יגיעתם לריק ר״ל לא יעמוד בהיהם : כבהלה . לעמוד בחייהם להבהיל אותם וכפל הדבר במ״ש : כי זרע . כי זרעם המה זרע ברוכי ה׳ ולא יעמוד בקולר הנים : וצאצאיהם אתם . כל ימיהם יהיו לאלהיהם עמהם כי לא יעמוד בחייהם וכפל הדבר במ״ש : (כד) והיה טרם יקראו . פעמים תענה להם לתלות שאלות בלבם עד לא יקראו

מצודת ציון

כמו אמת : (יח) וגילו . עניין שמחה : עדי עד . עד עולם כמו בטחון כה׳ עדי עד (לעיל כ״ו) : (יט) וגלתי . מלי גילה : (כ) עול ימים . קטן בימים והוא מלי עולל וכן התשבח אשר עולם (לעיל מ״ט) : לא ימלא . לא יפליט : והחוטא . עניין חסרון כמו משבריס יהחטאתו (חושע מ״ח) : (כב) יבלו . עניין זוקן כמו יבלו בטוב ימיהם (שם כ״ח) : (כד) אענה . עניין

כה זְאֵב וְטָלֶה יִרְעוּ כְּאֶחָד וַאֲרִיֵה כַּבָּקָר
יֹאכַל־תֶּבֶן וְנָחָשׁ עָפָר לַחְמוֹ לֹא־יָרֵעוּ וְלֹא־
יַשְׁחִיתוּ בְּכָל־הַר קָדְשִׁי אָמַר יְהוָה :

סו א כֹּה אָמַר יְהוָה הַשָּׁמַיִם כִּסְאִי
וְהָאָרֶץ הֲדֹם רַגְלָי אֵי־זֶה בַיִת אֲשֶׁר תִּבְנוּ־
לִי וְאֵי־זֶה מָקוֹם מְנוּחָתִי : ב וְאֶת־כָּל־אֵלֶּה
יָדִי עָשָׂתָה וַיִּהְיוּ כָל־אֵלֶּה נְאֻם־יְהוָה וְאֶל־
זֶה אַבִּיט אֶל־עָנִי וּנְכֵה־רוּחַ וְחָרֵד עַל־
דְּבָרִי : ג שׁוֹחֵט הַשּׁוֹר מַכֵּה־אִישׁ זוֹבֵחַ
הַשֶּׂה עֹרֵף כֶּלֶב מַעֲלֵה מִנְחָה דַם־חֲזִיר
מזכיר

יִבְעוֹן מִן קָדְמַי אֲעַבֵּיד
בְּעוּתְהוֹן : כה דֵּיבָא
וְאִמְּרָא יִרְעוּן כַּחֲדָא
וְאַרְיָא כְּתוּרָא יֵיכוּל תִּבְנָא
וְחִוְיָא עַפְרָא מְזוֹנֵיהּ לָא
יְבַאֲשׁוּן וְלָא יְחַבְּלוּן בְּכָל
טוּרָא דְקוּדְשִׁי אָמַר יְיָ :
א כִּדְנָן אָמַר יְיָ שְׁמַיָּא
כּוּרְסִי יְקָרִי וְאַרְעָא כְּבַשׁ
קָדְמַי אֵידֵין בֵּיתָא דְתִבְנוּן
קָדְמַי וְאֵידֵין אֲתַר בֵּית
אֲשָׁרְיוּת שְׁכִנְתִּי : ב וְיָת
כָּל אִלֵּין גְּבוּרְתִּי עֲבַדַת
וַהֲלָא הַוָּאָה כָּל אִלֵּין אָמַר
יְיָ וּבְדֵין רַעְיָא קָדְמַי
לְאִסְתַּכְּלָא בֵּיהּ בְּדַעֲנוּתָן
וּמַכִּיךְ רוּחַ וּמִשְׁתָּנֵי לְקַבֵּיל פִּתְגָמַי : ג נָכֵיס תּוֹרָא כְּקָטֵיל גְּבַר דָּבַח

תולדות אהרן אמר

ומשם עפר יומא ח עם כם אמר כי ברכות ח נט תגיגה ו יב קדושין ח נט תגיגה ו יב קדושין ח לא סנהדרין כ תענית ו יב עקידה שער כח ס׳ הזוהר פ׳ פקודי והארץ וכו׳ תגיגה כ עז ואל זה וגו׳ עקידה שער קח מבדר לון עקידה שער קא

הגרי״ב והריס כנקר לעיל יח ז לא ירעו לעיל יח ט :

רש״י

תירגם יונתן עץ המייס : (כה) יאכל תבן . ולא יצטרך להשחית בבהמה : ונחש . הרי עפר לחמו ומצוי לו תדיר . ומדרש אגדה והריס כנקר יאכל תבן לפי שמלינו שעשו מופל ביד בני יוסף שנאמר בית עשו לקש ובית יוסף להבה וגו׳ (עובדיה א) אבל ביד בני שאר השבטים שנמצלו לחיות לא מלינו לכך נאמר והריס כנקר יאכל תבן אותם השבטים שנמצל׳ כאריה כגון יהודה ודן כיוסף שנמצל כשור יאכלו אותו שנמצל כתבן :

סו (א) השמים כסאי . חיני לריך לביהמ״ק שלכם : איזה בית . אשר היא כדאי לשכינתי : (ב) ואת כל אלה . השמים והארץ ידי עשתה ואת

מצודת ציון

ענין תשובה : (כה) ירעו . מל׳ מרעה : כחמו . מאכלו ירעו . מל׳ רעה :

סו (א) הדום . הוא שרפרף הכסא שכהנים התת רגלי האדם כשהוא יושב והשתחוו להדום רגליו (תהלים לט) : (ג) ונכה . ענין שבר וכתות וכלאה לבב (ק״ט) : וחרד . ענין מהירות רב וכן ויחרדו זקני העיר לקראתו (ש״א ט״ז) : (ג) עורף . ר״ל כורת עורף והוא לאחורי הצואר כמו ואם לא תפדה וערפתו (שמות י״ג) : מזכיר . כן נקרא הקטרת הלבונה

כמ״ש

כמשל מבן אדם היושב על הכסא ורגליו יורדות למות על השרפרף אי זה בית . מהו הבית אשר תולו לבנות? לי שיהיה הגון לי לפי רוב גדלתו : ואי זה מקום מנוחתי . כפל הדבר כמ״ש : (ב) ואת כל אלה . לף השמים והארץ היום קדומים כמוני כי ידי עשתה אותם : ויהיו כל אלה . ואת״ז היו כל אלה אבל היום קדומים : ואל זה אביט . ועם שאני רם על רמים עכ״ז אביט ואשגיח בשפלים אל העני ואל מי שרוחו נשברה בעבור הצער והיגון ואל החרד על דברי לעשותם ואלו״מר אבל לא על המקריבים קרבנות ולבם רחוק ממני : (ג) שוחט השור . ר״ל כי קרבנות הרשעים היום מקובלים לפני והשמחת את השור פרי הוא כאילו מכה איש כי דם יחשב ולא לרצון : עורף כלב . נמשם בעיני כאלו ערף את הכלב : דם חזיר . נתעב בעיני

אָמַר כְּנִקְיוּתָא כְּלַב מַסֵּק
קוּרְבָּן דַּם חֲזִירָא קוּרְבָּן
מַתְּנַתְהוֹן מַתְּנַת אוֹנָס אַף
אִנּוּן אִתְרְעוּ בְּאָרְחָתְהוֹן
וּבְשִׁקּוּצֵיהוֹן נַפְשֵׁהוֹן
אִתְרְעָיַאת : ד אַף אֲנָא
אֶצְבֵּי בְּתַבְרְהוֹן וּמִמֵּה
דְּיָצְפֵּן לָא יִשְׁתֵּיזְבוּן חֲלַף
דְּשָׁלַחִית נְבִיֵּי וְלָא תָבוּ
אִתְנַבְּיָאוּ וְלָא קַבִּילוּ
וַעֲבַדוּ דְּבִישׁ קָדְמַי וּבְדִלָּא
צְבִינָא אִתְרְעָיַאוּ :
ה קַבִּילוּ פִּתְגָמָא דַיְיָ
צַדִּיקַיָּא דְּמִשְׁתָּנֵן לְקַבֵּיל
פִּתְגָמֵי רְעוּתֵיהּ אָמְרִין
אֲחֵיכוֹן סְנָאֵיכוֹן מְרַחֲקֵיכוֹן
בְּדִיל שְׁמִי יִסְגֵּי יְקָרָא דַיְיָ
וְנֶחֱזֵי בְּחֶדְוַתְכוֹן וְאִנּוּן יִבְהָתוּן : ו קָל אִתְרְגוּשָׁא
מֵקַרְתָּא דִירוּשְׁלֶם קָלָא מֵהֵיכְלָא קָל מֵימְרָא דַיְיָ דְּמִשְׁלַם גְּמוּלָא לְבַעֲלֵי
דְּבָבוֹהִי : ז עַד לָא מַיְתֵי עָקָא לָהּ תִּתְפְּרַק עַד לָא יַתֵּי לָהּ זְעָא בְּחֶבְלִין עַל

מַזְכִּיר לְבוּנָה מְבָרֵךְ אָוֶן גַּם־הֵמָּה בָּחֲרוּ
בִּדְרָכֵיהֶם וּבְשִׁקּוּצֵיהֶם נַפְשָׁם חָפֵצָה :
ד גַּם־אֲנִי אֶבְחַר בְּתַעֲלוּלֵיהֶם וּמְגוּרֹתָם
אָבִיא לָהֶם יַעַן קָרָאתִי וְאַיִן עוֹנֶה דִּבַּרְתִּי
וְלֹא שָׁמֵעוּ וַיַּעֲשׂוּ הָרַע בְּעֵינַי וּבַאֲשֶׁר לֹא־
חָפַצְתִּי בָּחָרוּ : ה שִׁמְעוּ דְבַר־יְהוָה הַחֲרֵדִים
אֶל־דְּבָרוֹ אָמְרוּ אֲחֵיכֶם שֹׂנְאֵיכֶם מְנַדֵּיכֶם
לְמַעַן שְׁמִי יִכְבַּד יְהוָה וְנִרְאֶה בְשִׂמְחַתְכֶם
וְהֵם יֵבֹשׁוּ : ו קוֹל שָׁאוֹן מֵעִיר קוֹל מֵהֵיכָל
קוֹל יְהוָה מְשַׁלֵּם גְּמוּל לְאֹיְבָיו : ז בְּטֶרֶם
תחיל

וְגַם אֲנִי אֶבְחַר וּמְחַפֵּן בְּתַעֲלוּלֵיהֶם וּמ״מ מֵהוּ גַּם כֵּן
דֶּרֶךְ לָשׁוֹן עִבְרִי לוֹמַר שֶׁנִּי גַּמִּין זֶה אֵצֶל זֶה כְּמוֹ גַּם
בְּמוֹר גַּם בְּתוֹלָה (דְּבָרִים לג) גַּם לִי גַּם לָךְ (מְלָכִים
א ג) גַּם אֶהֱבָה גַּם שִׂנְאָה (קֹהֶלֶת ט) לָשׁוֹן וְלֹא יְמוֹתוּ
גַּם הֵם גַּם אֶתֶם (בְּמִדְבַּר יח) אַף כְּאִלּוּ הֵם בְּחָרוּ
וְגַם אֲנִי אֶבְחַר : (ד) בְּתַעֲלוּלֵיהֶם . לְהַתְעוֹלֵל בָּם
לִ׳ כִּי הִתְעַלֵּלְתָּ בִּי (שם כב) : וּמְגוּרוֹתָם . מָה
שֶׁהֵם יְרֵאִים : יַעַן קָרָאתִי . שֶׁמְּעוֹ שֶׁמּוּעַ וְשׁוּבוֹ
אֵלַי : וְאֵין עוֹנֶה . לְאֹמֶר שֶׁמַּעְתִּי : (ה) הַחֲרֵדִים
אֶל דְּבָרוֹ . הַצַּדִּיקִים הַמְּמַהֲרִים בְּחֶרְדָּה לְהִתְקָרֵב אֶל
דְּבָרָיו : אָמְרוּ אֲחֵיכֶם . פּוֹסְעֵי יִשְׂרָאֵל הַמְּזַרְזִים

מצודת דוד

כְּאִילּוּ זְרַק דָּם חֲזִיר : מַזְכִּיר לְבוֹנָה . הַמַּקְטִירִי לְבוֹנָה הוּא מַכִּיתָ תְּשׁוּרָה דְּבַר שֶׁאֵינוֹ כְּגוּן וְרֹאוֹ : גַּם הֵמָּה בָּחֲרוּ . ר״ל הוּאִיל וְהֵמָּה גַּם בָּחֲרוּ בְּדַרְכֵיהֶם וְלֹא הָלְכוּ בְּדֶרֶךְ קְרִי וְהַזְּדָמֵן וְנִפְסַד תְּפִלָּה לְעֵצוֹת שְׁקוּצִים הַרְאֶה לְהֶם וְלֹא בָּלַח דַּעַת וְגַלֵּה לָהֶם עֵצוֹת : (ד) גַּם אֲנִי אֶבְחַר . לָכֵן גַּם אֲנִי אֶבְחַר לְהִתְעוֹלֵל בָּהֶם בְּהַבְאוֹת הַרָעוֹת וְלֹא אֶחְזֹק אֶל הַמִּקְרֶה כִּי אִם אֶבְחַר בְּהַבְאוֹת הָרָעוֹת : וּמְגוּרוֹתָם . מֵהַדָּבָר אֲשֶׁר הֶם יְרֵאִים זֶה בְּעֶצְמוֹ תָּבִיא עֲלֵיהֶם : יַעַן . בְּעִבּוּר כִּי קָרָאתִי אֵלֵיהֶם ע״י הַנְּבִיאִים לְהַזְהִירָם לְיַשֵּׁר דַּרְכָּם וְאֵין מִי מֵשִׁיב לִי לְהַיְשִׁיר דַּרְכִּי מֵעַתָּה : דִּבַּרְתִּי וּכוּ׳ . כְּפֹל הַדָּבָר כְּמ״ש : הָרַע בְּעֵינַי . עִנְיָן תְּשׁוּרָה הַבָּאָה לְהַקְבָּלַת פָּנִים יָכֵן קָח נָא אֶת בִּרְכָתִי (בְּרֵאשִׁית לג) : אוֹן . עִנְיָן דָּבָר שֶׁאֵינוֹ רָאוּי וְהַגּוּן : וּבְשִׁקּוּצֵיהֶם . מל׳ שֶׁקֶץ וְתוֹעֵב . (ד) בְּתַעֲלוּלֵיהֶם . עִנְיָן לַעַג וְהַתּוֹל כְּמוֹ כִּי הִתְעַלַּלְתָּ בִּי (בְּמִדְבַּר כ״ב) : וּמְגוּרוֹתָם . עִנְיָן פַּחַד כְּמוֹ וּיָגֹר מוֹאָב (שם) : (ה) הַחֲרֵדִים . הַמְּמַהֲרִים מְנַדֵּיכֶם . מל׳ הַדָּחָה וְהַנְעָה : (ו) שָׁאוֹן . עִנְיָן הַמְּיָה : תחיל

כמ״ש וכיהה ללחם לאזכרה (ויקרא כ״ד) : מברך . הוא עִנְיָן תְּשׁוּרָה הַבָּאָה לְהַקְבָּלַת פָּנִים יָכֵן קָח נָא אֶת בִּרְכָתִי (בְּרֵאשִׁית ל״ג) : אוֹן . עִנְיָן דָּבָר שֶׁאֵינוֹ רָאוּי וְהַגּוּן : בְּתַעֲלוּלֵיהֶם . מל׳ שֶׁקֶץ וְתוֹעֵב . (ד) בְּתַעֲלוּלֵיהֶם . עִנְיָן לַעַג וְהַתּוֹל כְּמוֹ כִּי הִתְעַלַּלְתָּ בִּי (בְּמִדְבַּר כ״ב) : וּמְגוּרוֹתָם . עִנְיָן פַּחַד כְּמוֹ וַיָּגֹר מוֹאָב (שם) : (ה) הַחֲרֵדִים . כְּמַהֲרִים מְנַדֵּיכֶם . מל׳ הַדָּחָה וְהַנְעָה : (ו) שָׁאוֹן . עִנְיָן הַמְּיָה : תחיל

רש״י

אֲשֶׁר אֵינְמַתִּי שְׁכִינָתִי בְּתוֹכְכֶם בְּהִיוֹתְכֶם נִשְׁמָעִים לִי לְפִי שֶׁכֵּן דַּרְכִּי לְהַבִּיט אֶל עָנִי וּנְכֵה רוּחַ וְחָרֵד עַל דְּבָרִי אֲבָל אַתָּה אֵין לִי חֵפֶץ בְּכֶם שֶׁהֲרֵי שׁוֹחֵט הַשּׁוֹר הִכָּה אֶת בְּעָלָיו וְגוֹזֵל מִמֶּנּוּ לְפִיכָךְ זוֹבֵחַ הַשֶּׂה דּוֹמֶה לְפָנַי כְּעוֹרֵף אֶת הַכֶּלֶב וְהַמַּעֲלֶה אֶת הַמִּנְחָה הֲרֵי הִיא לְפָנַי כְּדַם חֲזִיר וְהַמַּזְכִּיר לְבוֹנָה מַקְטִיר לְבוֹנָה כְּמוֹ אֶזְכָּרָתָהּ (וַיִּקְרָא ה) וְהַיְתָה לְלֶחֶם לְאַזְכָּרָה (שם כד): (ג) מְבָרֵךְ אָוֶן . מְבָרֵךְ אוֹתִי בְּתְשׁוּרַת אוֹנֶס וּמְבָרֵךְ אוֹן מַתְּשִׁיר אוֹתָם זֶהוּ פִּירוּשׁוֹ וְלָשׁוֹן בְּרָכָה נוֹפֵל בְּתְשׁוּרָה שֶׁהִיא לְהַקְבָּלַת פָּנִים כְּמוֹ קַח נָא אֶת בִּרְכָתִי (בְּרֵאשִׁית לג) עֲשׂוֹ אִתִּי בְּרָכָה וְגוֹמֵל אֵלַי : גַּם הֵמָּה בָּחֲרוּ בְּדַרְכֵיהֶם . הֵם חִפְּצוּ בְּדַרְכֵיהֶם הַלָּלוּ הַרְעִים

מצודת דוד וגם

יִקְרָאוּ לְהַתְפַּלֵּל נֶגֶד פָּנָיוּ כְּעֵדוּת הֵם מְדַבְּרִים בְּתְפִלָּה אֲשֶׁר אֵינוּ אֵלַי לְתַת מַשְׂאֹלוֹתָם : (כה) יִרְעוּ כְּאֶחָד . וְלֹא יַעֲרוֹף הַזְּאֵב אֶת הַטָּלֶה כִּי אִם אֶת הַחַיּוֹת הַטְּרֵפוֹת לֹא יַעֲרֹפוּ עוֹד כְּמ״ש וְגֵר זְאֵב וּכוּ׳ (לְעֵיל י״א) : כַּבָּקָר . כְּמוֹ הַבָּקָר אוֹכֵל תֶּבֶן כֵּן יֹאכַל הָאַרְיֵה : וְנָחָשׁ עָפָר לַחְמוֹ . הַגַּם עָפָר יִהְיֶה מַאֲכָלוֹ כְּתוֹלַעְתּוֹ וְכִטְבָעוֹ וְלֹא יַזִּיק לִמִּי : לֹא יִרְעוּ . לֹא יַעֲשׂוּ רֶעָה לְמִי וְלֹא יַשְׁחִיתוּ אֶת מִי : בְּכָל הַר קָדְשִׁי . הוּא ה״י : אָמַר ה׳ : כֵּן יֹאמַר ה׳ :

סו (א) הַשָּׁמַיִם כִּסְאִי . עַתָּה אַב לְהוֹכִיחַם וְאֹמַר אֶלָּא הַשָּׁמַיִם הוּא מְקוֹם כִּסְאוֹ לְשִׁבְתּוֹ וְהָאָרֶץ הוּא הֲדוֹם רַגְלָי וְאֹמַר אֵי זֶה בַּיִת . אֵי זֶה בַּיִת אֲשֶׁר תּוּכְלוּ לִבְנוֹת לִי אֵיזֶה הוּגָן לִי לְפִי רֹב גָּדְלוֹ : וְאֵי זֶה מָקוֹם מְנוּחָתִי . כְּפֹל הַדָּבָר כְּמ״ש : (ב) וְאֶת כָּל אֵלֶּה . לְף הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ הֵיוּם קְדוּמִים כְּמוֹנִי כִּי יָדִי עֲשָׂתָם אוֹתָם : וַיִּהְיוּ כָל אֵלֶּה . וְאֶת״ז הֵיוּ כָּל אֵלֶּה אֲבָל הֵיוּם קְדוּמִים : וְאֶל זֶה אַבִּיט . וְעַם שֶׁאֲנִי רָם עַל רָמִים עכ״ז אַבִּיט וְאַשְׁגִּיחַ בְּשְׁפָלִים אֶל הָעָנִי וְאֶל מִי שְׁרוּחוֹ נִשְׁבְּרָה בְּעִבּוּר הַצַּעַר וְהַיְגוֹן וְאֶל הַחָרֵד עַל דְּבָרַי לַעֲשׂוֹתָם וְלֹא״מֹר אֲבָל לֹא עַל הַמַּקְרִיבִים קָרְבָּנוֹת וְלִבָּם רָחוֹק מִמֶּנִּי : (ג) שׁוֹחֵט הַשּׁוֹר . ר״ל כִּי קָרְבָּנוֹת הָרְשָׁעִים הֵיוּם מְקוּבָּלִים לְפָנַי וְהַשְּׂמֵחוֹת אֶת הַשּׁוֹר הֲרֵי הוּא כְּאִילּוּ מַכֶּה אִישׁ כִּי דַּם יִחָשֵׁב וְלֹא לְרָצוֹן : עוֹרֵף כֶּלֶב . נִמְשָׁל כְּעֵינַי כְּאִלּוּ עֹרֵף אֶת הַכֶּלֶב : דַּם חֲזִיר . נִתְעַב בְּעֵינַי

תָּחִיל יִלָּדָה בְּטֶרֶם יָבוֹא חֶבֶל לָהּ וְהִמְלִיטָה
זָכָר׃ ח מִי־שָׁמַע כָּזֹאת מִי רָאָה כָּאֵלֶּה
הֲיוּחַל אָרֶץ בְּיוֹם אֶחָד אִם־יִוָּלֵד גּוֹי פַּעַם
אֶחָת כִּי־חָלָה גַם־יָלְדָה צִיּוֹן אֶת־בָּנֶיהָ׃
ט הַאֲנִי אַשְׁבִּיר וְלֹא אוֹלִיד יֹאמַר יְהוָה
אִם־אֲנִי הַמּוֹלִיד וְעָצַרְתִּי אָמַר אֱלֹהָיִךְ׃
י שִׂמְחוּ אֶת־יְרוּשָׁלִַם וְגִילוּ בָהּ כָּל־אֹהֲבֶיהָ
שִׂישׂוּ אִתָּהּ מָשׂוֹשׂ כָּל־הַמִּתְאַבְּלִים עָלֶיהָ׃
יא לְמַעַן תִּינְקוּ וּשְׂבַעְתֶּם מִשֹּׁד תַּנְחֻמֶיהָ
לְמַעַן תָּמֹצוּ וְהִתְעַנַּגְתֶּם מִזִּיז כְּבוֹדָהּ׃
יב כִּי־כֹה אָמַר יְהוָה הִנְנִי נֹטֶה־אֵלֶיהָ
כַּנָּהָר שָׁלוֹם וּכְנַחַל שׁוֹטֵף כָּבוֹד גּוֹיִם
וִינַקְתֶּם עַל־צַד תִּנָּשֵׂאוּ וְעַל־בִּרְכַּיִם
תְּשַׁעְשָׁעוּ׃ יג כְּאִישׁ אֲשֶׁר אִמּוֹ תְּנַחֲמֶנּוּ
כֵּן אָנֹכִי אֲנַחֶמְכֶם וּבִירוּשָׁלִַם תֻּנָּחֲמוּ׃
יד וּרְאִיתֶם וְשָׂשׂ לִבְּכֶם וַעֲצָמוֹתֵיכֶם כַּדֶּשֶׁא
תִּפְרַחְנָה וְנוֹדְעָה יַד־יְהוָה אֶת־עֲבָדָיו וְזָעַם
אֶת־אֹיְבָיו׃ טו כִּי־הִנֵּה יְהוָה בָּאֵשׁ יָבוֹא
וְכַסּוּפָה מַרְכְּבֹתָיו לְהָשִׁיב בְּחֵימָה אַפּוֹ
וְגַעֲרָתוֹ בְּלַהֲבֵי־אֵשׁ׃ טז כִּי בָאֵשׁ יְהוָה
נִשְׁפָּט וּבְחַרְבּוֹ אֶת־כָּל־בָּשָׂר וְרַבּוּ חַלְלֵי
יְהוָה׃ יז הַמִּתְקַדְּשִׁים וְהַמִּטַּהֲרִים אֶל־הַגַּנּוֹת

אחר

תרגום

יְלִידָה יַתְּגֻלֵי מַלְכָּה׃ ח מַן
שְׁמַע כְּהָדָא וּמַן חֲזָא
כְּאִלֵּין הַאֶפְשַׁר דְּתִתְעֲבַד
אַרְעָא בְּיוֹמָא חַד אִם
יִתְבְּרֵי עַמָּא זִמַּן חֲדָא אֲרֵי
עָתִידָא דְּתִתְנַחֵם צִיּוֹן
וְתִתְמְלֵי מַעַם שְׁבִי
גַּלְוָתָהָא׃ ט אֲנָא אֲלָהָא
בְּרִית עַלְמָא מִבְּרֵאשִׁית
אֲמַר יְיָ אֲנָא בְּרִית כָּל
אֱנָשָׁא אֲנָא בַּדְרִית יַתְהוֹן
לְבִינֵי עַמְמַיָּא אַף אֲנָא
עָתִיד לְכַנָּשָׁא גַּלְוָתִיךְ
אֲמַר אֱלָהָנִךְ׃ י חֲדוּ
בִירוּשְׁלֵם וּבוּעוּ בָהּ כָּל
רָחֲמָהָא דְּוּצוּ עִמָּהּ דַּיְיָ
כָּל דַּהֲוֹ מִתְאַבְּלִין עֲלָהּ׃
יא בְּדִיל דְּתִתְפַּנְקוּן וְתִשְׂבְּעוּן מִבֵּצֵת תְּנֻחוּמָתָהָא בְּדִיל דְּתִשְׁתּוּן וְתִתְרְוּן
מֵחֲמַר יְקָרָהּ׃ יב אֲרֵי כְּדֵנָן אָמַר יְיָ הָא אֲנָא מַיְתִי לָהּ כִּשְׁפָּע נְהַר
פְּרָת שְׁלָם וְכִנְחַל מֵגַבָּר יָקָר עַמְמַיָּא וְתִתְפַּנְקוּן עַל גַּסִּין תִּתְנַטְּרוּן וְעַל

רכובין

כנגר

ת״א שמחו וגו׳ תעניית ד . בתרא ג ס ספר הזוה׳ פ׳ ויגש סיטו להה גיטין ס מז

רש״י

שוממה מהם וסכולה והרי הוא כאלו ילדתן עכשיו בלא חבלי יולדה כי כל האומות ידיעוס לחוכה : והמליטה זכר. כל יליאת דבר בלוע קרוי המלטה . והמליטה מישקמוליי״ר בלע״ז : (ח) היוחל ארץ ביום אחד . היוצא חיל ליולדת לילד מלא חרץ בייס ביוס אחד : (ט) האני אשביר ולא אוליד . האני ולאת

מצודת דוח

(ז) תחיל . הוא כאב הליהה וכן[לא חלתי ולא ילדתי (לעיל י״ג) : הבל . ליריס ומכאוכי לידה כמו חבלי יולדה (הושע י״ג) : והמליטה . כן נקרא לידת הולד כמו ותמלט ונקעה (לעיל ל״ד) : (ח) היוחל חלא . הם מלבון חיל : (ט) אשביר . מקום מושב היולדת נקרא משבר כמו לא יעמוד במשבר בניס (הושע י״ג) : ועצרתי . עניין עכוב ומניעה כמו עצרני בי מלדת (בראשית י״ז) : (י) המתאבלי״. מלי אבלות ועצר : (יא) תינקו . מלי יניקה : משד . כמו משד בפת״ח וכן ושד מלבים תינקי (לעיל ס׳): תנחומיה. מלי נחומה:תמצו.מלי מיצ״לה כמו שתיה מלינה (לעיל ל״ח)והתענגת״. מלי העונג : מזיז מלי הזוה מתקוס למקוס וכן וזיז שדי ירעבה

תהליס

העכו״ס אני הוא המוחן בה בילד ואיך לא אחן הכח בילדו : כל אוהביה . כל מי שאהבה אותם ואחב ארחותה בבניינה : (יא) למען תינקו . התאבלתם עליה למען שתרוו בשמחתם ותינקו ותשבעו משדי תנחומיה כי ידעתם אחר זה יהיה גחולכם : למען המוצו . למען תהיו מוליליס ומתענגים מן הכבוד הזה ומתמשם לבוח לה והוח כמל עניין בס״ם לומר שהרבה עוכה הקבוה בבוח עת בניינה : (יב) נוטה אליה : הטה אל ירושלים שלום הרבה כמי נהר וכבוד הגוים

ועשרה

מצודת ציון

מבלי חיל וחבלי לידה . בטרם יבוא ונו׳ . כמל הדבר במ״ם : והמליטה זכר . ילדה זכר ולפי שתרבה השמחה בלידת זכור מלידת נקבה אחר והמליטה זכר לפי גולל השמחה : (ח) מי שמע כזאת . מי שמע פלא כזאת ומי ראה כמלאות כאלה האם מעולם בא חיל יולדה לכל כפי הארץ ביום אחד אחר מעולם מולד לומה שלימה בפעם אחת : כי חלה . ר״ל כי זה הפלה נעשה בליון כי חלה מכל בניה וגם ילדתה בפעם אחת ר״ל בוים כאחד יצאו מתקום גלותם ובאו לציון בתין ובאין פגע רע : (ט) האני אשביר . האני אביא אל המשבר ולא אחמיל בדבר ר״ל שמא אחמיל בדבר ולא אוליד : אם אני המוליד . הם אמנם אני הוא המוליד לכל הגולות ושמא עכשיו אעצור אותך בתמיה ר״ל הלא לכל : (י) שמחו . אתם שבאים מן הגולה שמחו את יושלים : כל המתאבלים עליה . בעת מורבנה : (יא) למען תינקו . התאבלתם עליה למען שתרוו בשמחתם ותינקו ותשבעו משדי תנחומיה כי ידעתם אחר זה יהיה גחולכם : למען המוצו . למען תהיו מוליליס ומתענגים מן הכבוד הזה ומתמשם לבוח לה והוח כמל עניין בס״ם לומר שהרבה עוכה הקבוה בבוח עת בניינה : (יב) נוטה אליה : הטה אל ירושלים שלום הרבה כמי נהר וכבוד הגוים

דְּכוּבִין תִּתְרַבּוּן׃ יג כְּגַבְּר
דְּאִמֵּיהּ מְנַחֲמָא לֵיהּ כֵּן
מֵימְרִי יְנַחֵם יַתְכוֹן
בִּירוּשְׁלֵם תִּתְנַחְמוּן׃
יד וְתֶחֱזוּן וְיֶחְדֵּי לִבְּכוֹן
וְגַיְיתֵכוֹן כְּדִתְאִין יְזַהְרוּן
וְתִתְגְּלֵי גְּבוּרְתָּא דַיְיָ
לְאוֹטָבָא לְעַבְדּוֹהִי צַדִּיקַיָּא
וְיֵיתֵי לוּט לְבַעְלֵי דְּבָבוֹהִי׃
טו אֲרֵי הָא יְיָ בְּאִשְׁתָּא
מִתְגַּלֵּי וּכְעַלְעוּלִין רְתִיכוֹהִי
לַאֲתָבָא בְּתֻקוֹף רוּגְזֵיהּ
וּמְזוֹפִיתֵיהּ כְּשַׁלְהֹבִית
אֶשְׁתָּא׃ טז אֲרֵי בְּאִשְׁתָּא
עָתִיד יְיָ לְמֵדָן וּבְחַרְבֵּיהּ
יַת כָּל בְּסַרָא וְסַגִּיאִין
קְטִילֵיָא יְקָדֵם יְיָ׃
יז דְּמִזְדַּמְּנִין וְדְמִדְכָּן לְגִנָּן
דְּטַעֲוָתָא סְיָעָא בְּתַר סְיָעָא אָכְלֵי בִּשַׂר חֲזִירָא וְשִׁקְצָא וְעַכְבְּרָא כַּחֲדָא יְסוּפוּן

אמר

ת״א הנני נוטה נרכות ט מז . כי הנה סוטה ה יח סנה׳ ד לט . כי ונו׳ סוטה סס זכחים יד קטז .

רש״י

(יג) וכנחל שוטף . מי נוטה אליה כבוד גויס : על צד . על לדי מומניכ׳ על גיססין : תשעשעו . מחיו משועשעין כדרך שמשעשעין את החינוק מושבניי״ר בלע״ז : (יד) ונודעה יד ה׳ . בעשותו נקמותיו ומרומותיו ידעו עבדיו את כח גבורת ידו : (טו) באש יבוא : במחת אש יבוא על הרשעים : להשיב . לגריו בחימה את אפו : (טו) כי באש. של גיהנס ה׳ נשפט עם לריו ולפי שהוא בעל דין ודיין וופל בו ל׳ נשפט שאף הוא טוען טענותיו למלוה עוונס ופשעס וכן ונשפתי אתו (יחזקאל לח) הנני נשפט אותך [ירמיה כ] לשון וויכוח היא דריסנייי״ר בלע״ז . ופשוטו כי באש ה׳ ובחרבו נשפט כל בשר וכן רבים מסורסים במקראות : (יז) המתקדשים. המזדמנים אני ואתה נלך ליוס פלוני לעבוד עכו״ס פלונית:אל הגנות.שזורעין שם ירק ושסהיו מעמידין עכו״ס: אחר אחת . כמה שתירגס יונתן סיעא בתר סיעא

מצודת דוח

ועשרס הטם לה לבוא בתרוגה כמחל שוטף : וינקתם . אתם המתאבלים עליה תהיו יונקי״ם את השובר הזה והוא דרך משל לומר כמו התינוק יונק חלב מהין שתל כן תהלבו כבוד העכו״ס אשר לא יגעתם בה : על צד תנשאו . ר״ל תהיו מנוכדים מחר בעיני העכו״ס ולפי שהמשולם לתינוק היונק אמר לשון הנופל בתינוק היונק שנושאים אותו על הזרוע כלך הגוף ומשעשעים אותו על הברכי״ם לשמחה : (יג) אשר אמו תנחמנו. דרך אתם לנחם את בנה יותר מן האב: ובירושלים תנוחמו. כל המנחומין שלכם תהיו בירושלים כי בם תקבלו ברכה טובה וזה יחסר להנחומין של הגרות שעברו עליכם : (יד) וראיתם ; כאשר תראו ירושלים בבניה ישים לבבם : כדשא תפרחנה . מיינבשים הטלומות במ״ם ורוח נבאה תייבש גרם (משלי י״ז) אחר בעת השמחה יתחזקו העצומות : ונודעה יד ה׳ . אז יבע עבדיו מה גבורת ה׳. וזעם . גם ידעו העשם אשר זעם את אויביו : (טו) באש יבוא . לאבד בו את חיל גוג ומגוג : וכסופה. ברוח סופה יבוא מרכבותיו ר״ל יבוא בחימה שפיכה : להשיב בחמה אפו . להסיב לגריו גמול אף בחימה רבה : ונערתו . הגערה אשר יגער עליהם תהיה בלהבות אש : (טו) נשפט . יהיה מחווכח עמהם בהבאת אש ובחרבו יהיה מחווכח את כל בשר ויתרבו החללים אשר יהרוג ה׳ וזה יחסר ליוכוח כי בזה יודיע שפטנו לו : (יז) המתקדשים . המזדמניס יחד ומטהרים עצמם מתי טהרה ללכת אל העכו״ס העומדת בגנות : אחר אחת בתוך . סיעה אחר סיעה אחר שנמרה הרחבוה את עבודתה בגנבת הסני׳ בחמלע הגנה מקום מעמד העכו״ס

מצודת ציון

(הבליס פ) : (יב) שוטף . עניין רדיפה והחירות המביכה : כבוד . עניין עושר כמו ותחבר לחכיכו עשה לה כל הכבוד הזה (בראשית ל״ל) : תנשאו . מלשון משא וסבל : תשעשעו . עניין התענקות בשמחה : (יד) כדשא . רעבב : תפרחנה . מלשון הפרחה וגדול : וזעם . עניין כעס : (טו) וכסופה . רוח סופה וסערה : ונערתו . עניין לעקת גזיפה:(טז) נשפט. עניין ויכוח וכן בגני נשפט אותך (ירמיה כ) (יז)המתקדשים. עניין

(יב) שוטף . עניין רדיפה והחירות המביכה : כבוד . עניין עושר כמו ותחבר לחכיכו עשה לה כל הכבוד הזה (בראשית ל״ל) : תנשאו . מלשון משא וסבל : תשעשעו . עניין התענקות בשמחה : (יד) כדשא . רעבב : תפרחנה . מלשון הפרחה וגדול : וזעם . עניין כעס : (טו) וכסופה . רוח סופה וסערה : ונערתו . עניין לעקת גזיפה:(טז) נשפט. עניין ויכוח וכן בגני נשפט אותך (ירמיה כ) (יז)המתקדשים.

אַחַר אַחַד בַּתָּוֶךְ אֹכְלֵי בְּשַׂר הַחֲזִיר וְהַשֶּׁקֶץ
וְהָעַכְבָּר יַחְדָּו יָסֻפּוּ נְאֻם־יְהוָה׃ יח וְאָנֹכִי
מַעֲשֵׂיהֶם וּמַחְשְׁבֹתֵיהֶם בָּאָה לְקַבֵּץ אֶת־
כָּל־הַגּוֹיִם וְהַלְּשֹׁנוֹת וּבָאוּ וְרָאוּ אֶת־כְּבוֹדִי׃
יט וְשַׂמְתִּי בָהֶם אוֹת וְשִׁלַּחְתִּי מֵהֶם פְּלֵיטִים
אֶל־הַגּוֹיִם תַּרְשִׁישׁ פּוּל וְלוּד מֹשְׁכֵי קֶשֶׁת
תּוּבַל וָיָוָן הָאִיִּים הָרְחֹקִים אֲשֶׁר לֹא־שָׁמְעוּ
אֶת־שִׁמְעִי וְלֹא־רָאוּ אֶת־כְּבוֹדִי וְהִגִּידוּ
אֶת־כְּבוֹדִי בַּגּוֹיִם׃ כ וְהֵבִיאוּ אֶת־כָּל־
אֲחֵיכֶם מִכָּל־הַגּוֹיִם מִנְחָה לַיהוָה
בַּסּוּסִים וּבָרֶכֶב וּבַצַּבִּים וּבַפְּרָדִים וּבַכְּרָכָרוֹת
עַל הַר קָדְשִׁי יְרוּשָׁלִַם אָמַר יְהוָה כַּאֲשֶׁר
יָבִיאוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת־הַמִּנְחָה בִּכְלִי טָהוֹר
בֵּית אחת ק׳
בְּמֶנָא דְּיַיתוּן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל יַת קוּרְבָּנָא בְּמָנָא דְכִי לְבֵית מַקְדְּשָׁא דַיְיָ׃

אָמַר יְיָ׃ יח וּקְדָמַי גָּלֵן
עוֹבָדֵיהוֹן וְעָשְׁתּוֹנֵיהוֹן
עָתִידָנָא לְכַנָּשָׁא יַת כָּל
עַמְמַיָּא אוּמַיָּא וְלִישָׁנַיָּא
וְיֵתוּן וְיֶחֱזוּן יַת יְקָרִי׃
יט וַאֲשַׁוֵּי בְּהוֹן אָתָא
וַאֲשַׁלַּח מִנְּהוֹן מְשֵׁיזְבִין
לְבַנֵּי עַמְמַיָּא לְמַדִּינַת
יָמָא פּוּלָאֵי וְלוּדָאֵי דְּנָגְדִין
וּמָחֵן בְּקַשְׁתָּא לְמַדִּינַת
תּוּבָל וְיָוָן נַגְוָתָא רְחִיקָן
דְּלָא שְׁמָעוּ יַת שְׁמַע
גְּבוּרָתִי וְלָא חֲזוֹ יַת יְקָרִי
וַיַחֲזוֹן יַת יְקָרִי בְּעַמְמַיָּא׃
כ וַיֵיתוּן יַת כָּל אַחֵיכוֹן
מִכָּל עַמְמַיָּא קוּרְבָּנָא קֳדָם
יְיָ בְּסוּסְוָן וּבִרְתִיכִין
וּבְרַהֲלִין וּבְכִידְנָן
וּבְתוּשְׁבְּחָן עַל טוּרָא
דְקוּדְשִׁי לְיְרוּשְׁלֶם אָמַר יְיָ

רש״י

כמא דייתון בני ישראל ית קורבנא. סיעה מתקדשים ומטהרים לעבוד סיעה אחר שגמרה מחירתה את עבודתה: בתוך. כאמצע הגיהה כן היה דרכם להעמידה: (ח) ואנכי מעשיהם ומחשבותיהם באה וגו׳. ואנכי מה עלי לעשות מעשיהם ומחשבותיהם בא אלי והיה מזקיקני לקבץ את כל העכו״ם ולהודיע שמעשיהם הבל ומחשבותם שהם חושבין למען [שמי] יכבד ה׳ וישמו שהוא שקר והיכן הוא אותו קיבוץ הוא האסיף שיבא זכריה ואספתי את כל הגוים אל ירושלים [זכריה יד]: וראו את כבודי - בהשלחמי בהם במכת המק בשרו

מצודת ציון

ענין הזמנה כמו קדשו עליהם מלחמה (שם ו): בתוך. כאמצע וכן ויבחר אותם בתוך (ברא׳ לג ו): והשקץ. ר״ל כל מין שקץ וכולם שם כולל לכל הארצים: והעכבר. שם ארץ מה: יסופו. ענין כליון כמו אסף אסיפם (ירמיה ח):(יח) והלשונו׳. כן יקראו לומות תלוקות שים לבא״ת שפת לשון בפ״ע(יט) אות. סימן: פליטים. ענין שחרית כמו אל יהי לה פליטה (שם כ) תרשיש וכו׳. שמות הארצות: (כ) ברכב. במרכבות: ובצבים. עגלות מכוסות וכן עגלות לב (במדבר ז) ובפרדים. הם הגולדים מן הסוס והחמור: ובכרכרו׳. ברקולים של שמחה

מצודת דוד

בעכו״ם. אוכלי. האוכלי׳ בשר החזיר וכו׳: יחדיו. כולם יחד יתמו מן העולם: (יח) ואנכי מעשיהם ומחשבותיהם. ר״ל ואנכי עם מעשיהם ומחשבותיהם כלומר הן ידעתי כל מעשיהם ומחשבותיהם כאלו מצאתי עמהם: באה. ר״ל לכן באה העת לקבץ את כל הגויים והלשונות כלומר אני אסבב שיבואו כל העכו״ם עם גוג ומגוג למען יראו את כבודי שאתבבד בהם בעצות בהם נקם ויכירו שהבל נאלו: (יט) ושמתי בהם אות. בכל הבאותיהם וחזו מ״ם ועשיתי תמקנה בחוריהן וכו׳ (זכריה י״ד): ושלחתי בהם פליטים. כי רוצה יאמר סביב ירושלים ופליטים מהם אשלח לנפשם ללכת אל העכו״ם כיושבים בתרשיש וכו׳: מושכי קשת. המלומדים לירות חצי׳: האיים הרחוקים. ואל היושבים באיים הרחוקים: אשר לא שמעו. אשר לא שמעו מעולם שמועת ה׳ ומעולם לא ראו כבוד ה׳: והגידו. אלה הפליטים אשר הם לאותות יגידו כבוד מקומות הם. ויגידו את כבודי בין העכו״ם כי יראוהו את האותות הבאותם בהם: (כ) והביאו את כל אחיכם נבי ישראל. הרחוקים אלה עלו עם אחיהם אותם העכו״ם שיראל בסוסים וברכב וכו׳ למנחה לה׳: בתוכם כשישמעו הפלאת הגדול שיעשה המקום במחנה גוג ומגוג יביאו את ישראל בסוסים וברכב וכו׳ למנחה לה׳: על הר קדשי. אל הר קדשי ולתוספות ביאור אחר ירושלי׳: כאשר יביאו וכו׳ בכלי טהור. כמו שמביאים ישראל את המנחה לבית ה׳ בכלי טהור כן יביאו העכו״ם את ישראל

בקשת ולפי שהדרך למשוך יתר הקשת למותתו לכן אחר מושכי קשת: אשר לא שמעו. אשר לא שמעו מעולם שמועת ה׳ ומעולם לא ראו כבוד ה׳: והגידו. אלה הפליטים אשר הם לאותות יגידו כבוד המקומות הם. ויגידו את כבודי בין העכו״ם כי יראוהו את האותות הבאותם בהם: (כ) והביאו את כל אחיכם נבי ישראל. הרחוקים אלה עלו עם אחיהם אותם העכו״ם שיראל בסוסים וברכב וכו׳ למנחה לה׳: על הר קדשי. אל הר קדשי ולתוספות ביאור אחר ירושלי׳: כאשר יביאו וכו׳ בכלי טהור. כמו שמביאים ישראל את המנחה לבית ה׳ בכלי טהור כן יביאו העכו״ם את ישראל

בא וְאַף מִנְּהוֹן אֶקְרֵיב
לְמֶהֱוֵי כַּהֲנַיָּא וְלַוָּאֵי אָמַר
יְיָ׃ יב אֲרֵי כְּמָא דְשָׁמַיָּא
חַדְתִּין וְאַרְעָא חַדְתָּא
דַּאֲנָא עָבִיד קָיְמִין קֳדָמַי
אָמַר יְיָ כֵּן יִתְקַיְּם זַרְעֲכוֹן
וְשׁוּמְכוֹן׃ כג וַיְהִי בְזִמַּן
רֵישׁ יַרְחָא בִּירַח וּבְזִמַּן
שַׁבָּא בְּשַׁבָּא יֵיתוּן כָּל
בִּסְרָא לְמִסְגַּד קֳדָמַי אָמַר
יְיָ׃ כד וְיִפְּקוּן וְיֶחֱזוּן בִּפְגַרֵי
גַּבְרַיָּא חָיְבַיָּא דְמָרְדוּ
בְּמֵימְרִי אֲרֵי נִשְׁמָתְהוֹן לָא
יְמוּתוּן וְאֶשְׁתְּהוֹן לָא תִּטְפֵי
וִיהוֹן מִתְדַּנְיָן רַשְׁעַיָּא
בְּגֵיהִנָּם עַד דְיִמְרוּן
עֲלֵיהוֹן צַדִּיקַיָּא מִסַּת חֲזִנָּא׃ חזק

בֵּית יְהוָה׃ כא וְגַם־מֵהֶם אֶקַּח לַכֹּהֲנִים
לְלִוִּיִם אָמַר יְהוָה׃ כב כִּי כַּאֲשֶׁר הַשָּׁמַיִם
הַחֲדָשִׁים וְהָאָרֶץ הַחֲדָשָׁה אֲשֶׁר אֲנִי עֹשֶׂה
עֹמְדִים לְפָנַי נְאֻם־יְהוָה כֵּן יַעֲמֹד זַרְעֲכֶם
וְשִׁמְכֶם׃ כג וְהָיָה מִדֵּי־חֹדֶשׁ בְּחָדְשׁוֹ
וּמִדֵּי שַׁבָּת בְּשַׁבַּתּוֹ יָבוֹא כָל־בָּשָׂר
לְהִשְׁתַּחֲוֹת לְפָנַי אָמַר יְהוָה׃ כד וְיָצְאוּ
וְרָאוּ בְּפִגְרֵי הָאֲנָשִׁים הַפֹּשְׁעִים בִּי כִּי־
תוֹלַעְתָּם לֹא תָמוּת וְאִשָּׁם לֹא תִכְבֶּה וְהָיוּ
דֵרָאוֹן לְכָל־בָּשָׂר׃

חזק ונתחזק

סכום פסוקי של ספר ישעיה אלף ומאת׳ ותשעי׳ והמשה וסימנו אמת ארצ״ה וחליו כי אם ששאדיר ה׳ לנו (ל״ג כ״ח) וקאפטולי ששים ושמה וסימנו ושוזבי ה׳ יכלו וסדריו כ״ו והיה יהוה למלך על כל הארץ סימן:

תולדות אהרן

כי כאשר השמים וגו׳ עקידה שער כז עקרים מ״ד פ׳ מ״ב זוהר בראשית וכו׳ מדי מגלה ד כא סוטה ח ס פ׳ הזוהר פ׳ אחרי מות. יבא כל בשר ספר הזוהר פ׳ תרומה ופ׳ לך לך. וילאו וגו׳ ערוכין כ יט פסחים דף כד ר״ה ח יח סנהדרין יא ק. הפוסעים בי ספר הזוהר פ׳ תרומה.

רש״י

ארץ [לעיל סז]: כאשר יביאו. מנחה בכלי טהור לרצון כן יביאו את אחיכם למנחת רצון: (כא) וגם מהם אקח לכהנים ללוים. מן העמים המביאים אותם ומן המובאים אקח כהנים ולוים שמעומעים עתה בעכו״ם מתמת אונסין ולפני גלוי׳ הכהנים והלוים שבהם ואברור אותן מתוכן ויהיו משמשין לפני

מצודת דוד

בבגדים טהורים ונאים ובמרכבות נאות ומכובדות: (כא) וגם מהם. גם מהמובאים אקח להיות כהנים ולוים אחותם שיהיו מתעסקת בסוסה ולוים עם כי בשבת זכרת בכיותם בארץ רחוקה והיו מחזיקים עצמם בחזקה ישראל הנה לפני גלוי׳ הכל: (כב) אשר אני עושה. כימים הבא: עומדים לפני. אחר יהיו עומדים וקיימים לפני ר״ל שיהי׳ עתידתה לעולם על ידי ולא יבלו עוד בקדמונים: כן יעמוד. כן יתקייים לעולם זרעכם ושמכם כי לא יתמה שם ישראל עד עולם: (כג) והיה מדי חדש בחדשו. מתי שיהי׳ ראש חדש וחוסיף לומר בחדשו ר״ל ראש חדש עצמו ולא יעבור הזמן וכן ומדי שבת בשבתו: יבוא כל בשר. ר״ל כל בני אדם אפילו אחר העמים: להשתחות לפני. בבית המקדש: (כד) ויצאו. העכו״ם הבאים להשתחוות לפני ה׳, יצאו מירושלים לעתיד יהושפט לראות בפגרי מתכם גוג ומגוג שפשעו בלא יתכרך וחשבו להגלות את ישראל וזה יהיה בתוך אותם שנעבר אלא קברו אותם וכמ״ש וקברום וכו׳ שנעבר אדשים (יחזקאל ל״ט): כי תולעתם. הרימה האוכלת בשר הברוגים הבה לא תמות ואשם הבוער בהם לא תכבה: והיו דראון. מגרי מתכם גוג ומגוג יהיה לחרפה ולבזיון בעיני כל בשר הבאים להשתחות לפני ה׳:

ישעיה סו קלא

בא. אף מנהון אקריב. אמר יי׳: יב ארי כמא דשמיא חדתין וארעא חדתא דאנא עביד קיימין קדמי אמר יי׳ כן יתקיים זרעכון ושומכון: כג ויהי בזמן ריש ירח בירח ובזמן שבא בשבא. ייתון כל בסרא למסגד קדמי אמר יי׳: כד ויפקון ויחזון בפגרי גברייא חייביא דמרדו במימרי ארי נשמתהון לא ימותון ואשתהון לא תטפי ויהון מתדנין רשיעיא בגיהנם עד דימרון עליהון צדיקיא מסת חזנא: חזק

בית יהוה׳: כא וגם־מהם אקח לכהנים
ללוים אמר יהוה׳: כב כי כאשר השמים
החדשים והארץ החדשה אשר אני עשה
עמדים לפני נאם־יהוה כן יעמד זרעכם
ושמכם׳: כג והיה מדי־חדש בחדשו
ומדי שבת בשבתו יבוא כל־בשר
להשתחות לפני אמר יהוה׳: כד ויצאו
וראו בפגרי האנשים הפשעים בי כי־
תולעתם לא תמות ואשם לא תכבה והיו
דראון לכל־בשר׳:

מרן [לעיל סז]: כאשר יביאו. מנחה בכלי טהור לרצון כן יביאו את אחיכם למנחת רצון: (כא) וגם מהם אקח לכהנים ללוים. מן העמים המביאים אותם ומן המובאים אקח כהנים ולוים שמעומעים עתה בעכו״ם מתמת אונסין ולפני גלוי׳ הכהנים והלוים שבהם ואברור אותן מתוכן ויהיו משמשין לפני

מצודת דוד

בבגדים טהורים ונאים ובמרכבות נאות ומכובדות: (כא) וגם מהם. גם מהמובאים אקח להיות כהנים ולוים אחותם שיהיו מתעסקת בסוסה ולוים עם כי בשבת זכרת בכיותם בארץ רחוקה והיו מחזיקים עצמם בחזקה ישראל הנה לפני גלוי׳ הכל: (כב) אשר אני עושה. כימים הבא: עומדים לפני. אחר יהיו עומדים וקיימים לפני ר״ל שיהי׳ עתידתה לעולם על ידי ולא יבלו עוד בקדמונים: כן יעמוד. כן יתקייים לעולם זרעכם ושמכם כי לא יתמה שם ישראל עד עולם: (כג) והיה מדי חדש בחדשו. מתי שיהי׳ ראש חדש וחוסיף לומר בחדשו ר״ל ראש חדש עצמו ולא יעבור הזמן וכן ומדי שבת בשבתו: יבוא כל בשר. ר״ל כל בני אדם אפילו אחר העמים: להשתחות לפני. בבית המקדש: (כד) ויצאו. העכו״ם הבאים להשתחות לפני ה׳, יצאו מירושלים לעתיד יהושפט לראות בפגרי מתכם גוג ומגוג שפשעו בלא יתכרך וחשבו להגלות את ישראל וזה יהיה בתוך אותם שנעבר אלא קברו אותם וכמ״ש וקברום וכו׳ שנעבר אדשים (יחזקאל ל״ט): כי תולעתם. הרימה האוכלת בשר הברוגים הבה לא תמות ואשם הבוער בהם לא תכבה: והיו דראון. מגרי מתכם גוג ומגוג יהיה לחרפה ולבזיון בעיני כל בשר הבאים להשתחות לפני ה׳:

ספר עיני שמואל

אשר לקט ואסף הה"ג החו"ב מו"ה שמואל חיים שלי"ט במהר"א זצלל"ה
בעל המחבר ספר חקי דעת על יורה דעה :

ואלה שמות הס' אשר העיני שמואל מורה ומציין הפסוקים הנדרשים בהם :

ס"ה • ירושלמי • ספרי • ספרא • מכילתא • אבות דר' נתן • מס' סופרים • פרקי ר"א • מגילת תענית • מדרש רבה • מדרש תנחומא • מדרש שמואל • מדרש שוחר טוב [הוא מדרש תהלים] • אגדת בראשית • פסיקתא דרב כהנא • תנא דבי אליהו [סדר אליהו רבה וסדר אליהו זוטא] • זוהר • זוהר חדש • תיקוני זוהר • מדרש הנעלם • מדרש תמורה • שאלתות דרב אחאי גאון • אותיות דר' עקיבא • ס' הבהיר :

זה סדר הציונים והמראה מקומות מהרב עיני שמואל :

ירושלמי . סס המסכתא והפרק וההלכה . כמו ברכות פ' ג' . כוונתו הוא פרק ח' הלכה ג' וכדומה . ספרי וספרא . סס הסדרה : מכילתא · סס הסדרה והפסוק : אבות דר"נ ומס' סופרים . סס הפרק • מדרש רבה תורה • סס הספר והפרשה ומזכר בר"ת . היינו בר"ר הוא בראשית רבה . ש"ר הוא שמות רבה . ויק"ר הוא ויקרא רבה . במד"ר . הוא במדבר רבה . דב"ר . הוא דברים רבה • וכשכתוב בר"ר ח' . כוונתו בראשית רבה פרשה ח' וכדומה · מדרש חמש מגילות . סס המגילה והפרשה והפסוק : וקהלת מזכר על סס הסדר • ומזכר ג"כ בר"ת . כשכתוב אס"ר · הוא אסתר רבה · רו"ר הוא רות רבה . שי"ר הוא שיר השירים רבה. איי"ר הוא איכה רבה. קה"ר הוא קהלת רבה : מדרש תנחומא • סס הסדרה : מדרש שמואל · סס הפרק והדף והעמוד . ומזכר בר"ת . היינו כשכתוב מד"ש ח' ט' ג' · הוא פרק ח' דף ט' עמוד ג' וכדומה : מדרש שוחר טוב . סס המזמור ובר"ת • היינו כשכתוב שו"ט ד' הוא מדרש שוחר טוב מזמור ד' : זוהר נכתב סס הסדרה : תיקוני זוהר . נכתב התיקון והדף מהדפוס הישן : זוהר חדש . נכתב סס הדף והעמוד : תנא דבי אליהו . נכתב סס הפרק ובר"ת . היינו כשכתוב סא"ר הוא ספר אליהו רבה . וכשכתוב סא"ז היינו ס' אליהו זוטא : שאלתות דרב אחאי גאון . סס המסכתא . ובר"ת שאלתות דרא"ג : פסקתא דרב כהנא . סס הפרשה . ובר"ת פדר"כ : אגדת בראשית . ג"כ בר"ת אג"ב . היינו אגדת בראשית :

א פִּתְגָמֵי

א א דִּבְרֵי

א פִּתְגָמֵי יִרְמְיָהוּ בַר חִלְקִיָּהוּ מִן בְּנֵי כָהֲנַיָּא דַּהֲוָוֹ בַּעֲנָתוֹת בְּאַרְעָא דְּבִנְיָמִן : ב דִּי הֲוָה מִלַּת יְיָ עִמֵּהּ בְּיוֹמֵי יֹאשִׁיָּהוּ בַר אָמוֹן מַלְכָּא דִּי יְהוּדָה בִּשְׁלָשׁ עֲשְׂרֵה שְׁנִין לְמַלְכוּתֵהּ : ג וַהֲוָה בְּיוֹמֵי יְהוֹיָקִים בַּר יֹאשִׁיָּהוּ מַלְכָּא דִּי יְהוּדָה עַד תְּמָם עַל עֲשַׂר שְׁנִין לְצִדְקִיָּהוּ בַר יֹאשִׁיָּהוּ מַלְכָּא דִּי יְהוּדָה עַד גְּלוּת יְרוּשְׁלֵם בְּיַרְחָא חֲמִישָׁאָה : ד וַהֲוָה פִּתְגָם נְבוּאָה מִן קֳדָם יְיָ עִמִּי לְמֵימָר : ה בְּטֶרֶם אֶצָּרְךָ בַּבֶּטֶן יְדַעְתִּיךָ וּבְטֶרֶם תֵּצֵא מֵרֶחֶם הִקְדַּשְׁתִּיךָ נָבִיא לַגּוֹיִם נְתַתִּיךָ :

יִרְמְיָהוּ בֶּן־חִלְקִיָּהוּ מִן־הַכֹּהֲנִים אֲשֶׁר בַּעֲנָתוֹת בְּאֶרֶץ בִּנְיָמִן : ב אֲשֶׁר הָיָה דְבַר־יְהוָה אֵלָיו בִּימֵי יֹאשִׁיָּהוּ בֶן־אָמוֹן מֶלֶךְ יְהוּדָה בִּשְׁלֹשׁ־עֶשְׂרֵה שָׁנָה לְמָלְכוֹ : ג וַיְהִי בִּימֵי יְהוֹיָקִים בֶּן־יֹאשִׁיָּהוּ מֶלֶךְ יְהוּדָה עַד־תֹּם עַשְׁתֵּי־עֶשְׂרֵה שָׁנָה לְצִדְקִיָּהוּ בֶן־יֹאשִׁיָּהוּ מֶלֶךְ יְהוּדָה עַד־גְּלוֹת יְרוּשָׁלַם בַּחֹדֶשׁ הַחֲמִישִׁי : ד וַיְהִי דְבַר־יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר : ה בְּטֶרֶם אֶצָּרְךָ בַבֶּטֶן יְדַעְתִּיךָ וּבְטֶרֶם תֵּצֵא מֵרֶחֶם הִקְדַּשְׁתִּיךָ נָבִיא לַגּוֹיִם נְתַתִּיךָ

יתיר ו

נְבוּאַת יִרְמְיָהוּ בַר חִלְקִיָּהוּ מִן בְּנֵי כָהֲנַיָּא דִּי בַעֲנָתוֹת בְּאַרְעָא דְּבִנְיָמִן : ב דִּי הֲוָה מִלַּת יְיָ עִמֵּהּ בְּיוֹמֵי יֹאשִׁיָּהוּ בַר אָמוֹן מַלְכָּא דִּי יְהוּדָה בִּשְׁנַת תְּרֵיסַר עֲשַׂר שְׁנִין לְמַלְכוּתֵהּ : ג וַהֲוָה בְּיוֹמֵי יְהוֹיָקִים בַּר יֹאשִׁיָּהוּ מַלְכָּא דִּי יְהוּדָה עַד דְּשַׁלֵּימָא חָדָא עַשְׂרֵי שְׁנִין לְצִדְקִיָּהוּ אֲחוּהִי בַּר יֹאשִׁיָּהוּ מַלְכָּא דִּי יְהוּדָה עַד דְּאַתָּא גְבוּכַד נֶצַּר מַלְכָּא דְבָבֶל וְצַר עַל יְרוּשְׁלֵם תְּלַת שְׁנִין וְאַגְרֵי עַמָּא דְּבָהּ בִּירַחָא חֲמִישָׁאָה : ד וַהֲוָה פִּתְגָם נְבוּאָה מִן קֳדָם יְיָ עִמִּי לְמֵימָר : ה עַד לָא בְּרִיתָךְ מִמְּעַיָן אַתְקִנְתָּךְ וַעַד לָא אֲתֵיתָא לְעֵלְמָא זַמַּנְתָּךְ נְבִי מַשְׁכַּן כֻּם דְּקֹדֶשׁ רַעֲמָמָיָא מַנְיָתָךְ :

ואמרת

ת"א דברי ירמיהו סנהד' יח' לט. ויהי בימי מגילה ח' : בטרם אצרך יומא ח' פב עקידה שער לט · רש"י

(א) דברי ירמיהו בן חלקיהו וגו' . ליתי בר קלקלתא דתקנן עובדוהי ירמיה בא מרחב הזונה ונוכח בר מתקנתא דמקלקלן עובדוהי אלו ישראל שקלקלו מעשיהן שבאו מזרע כשר : (ב) אשר היה דבר ה' אליו וגו' . אשר התחילה שכינה לשרות עליו באותו הזמן : (ג) ויהי בימי יהויקים . ויהי כל ימי יאשיהו המותריס וימי יהויקים בנו וימי צדקיהו בנו עד תוס עשתי עשר' שנה היא השב' עד גלות ירושלים בחדש החמישי : (ה) בטרם אצרך בבטן וגו' . מימי אדם הראשון הקב"ה לאדם דור דור וכיומיו . אצרך לשון אוצרה : ידעתיך . קייוסטו"וי בלע"ז כמו לא נודעתי להם

מצודת דוד

מצודות ציון שמות

א (א) דברי ירמיהו . אלה הם דברי ירמיהו וכו': אשר בענתות.אשר יצא בענתות שהיא בנחלת בנימין:(ב)אשר היה וכו' בימי יאשיהו . התחלת דבר ה' בו היה בימי יאשיהו וכו' : (ג) ויהי בימי יהויקים . היה מתנבא גם בימי יהויקים בנו והתחילה נבואתו עד בלות עשתי עשרה שנה לצדקיהו וכו' ולתוספות ביאור אמר עד גלות ירושלים שהיתה בחדש החמישי הוא חדש אב: (ד) ויהי דבר ה' . וזהו דברי ירמיה שאמר לישראל: (ה) בטרם . עד לא יצרתיך בבטן אמך הכרתי כך תהיה הכנן ומוכן לנבואה: הקדשתיך . קדשתי אותך ואחר ופי' לומר כזה קדשתיך כמה שנתתיך להיות נביא להתנבאות על

א (ג) תם . ענין השלמה כמו כי אם הם הכסף (ברא"ר מ"ז) : (ה) אצרך . לי יצירה: ידעתיך . ענין הכרה כמו ושמואל ערם ידע את ה' (ש"א ג) הקדשתיך . מלי קדושה : נתתיך . ענין ממוי ופקידות כמו נתתיך אלהים לפרעה (שמות ז

נְתַתִּיךָ׃ ו וָאֹמַר אֲהָהּ אֲדֹנָי יְהוִה הִנֵּה לֹא־
יָדַעְתִּי דַבֵּר כִּי־נַעַר אָנֹכִי׃ ז וַיֹּאמֶר יְהוָה
אֵלַי אַל־תֹּאמַר נַעַר אָנֹכִי כִּי עַל־כָּל־־
אֲשֶׁר אֶשְׁלָחְךָ תֵּלֵךְ וְאֵת כָּל־אֲשֶׁר אֲצַוְּךָ
תְּדַבֵּר׃ ח אַל־תִּירָא מִפְּנֵיהֶם כִּי־אִתְּךָ אֲנִי
לְהַצִּלֶךָ נְאֻם־יְהוָה׃ ט וַיִּשְׁלַח יְהוָה אֶת־
יָדוֹ וַיִּגַּע עַל־פִּי וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלַי הִנֵּה נָתַתִּי
דְבָרַי בְּפִיךָ׃ י רְאֵה הִפְקַדְתִּיךָ ׀ הַיּוֹם הַזֶּה
עַל־הַגּוֹיִם וְעַל־הַמַּמְלָכוֹת לִנְתּוֹשׁ וְלִנְתֹּץ
וּלְהַאֲבִיד וְלַהֲרוֹס לִבְנוֹת וְלִנְטֹעַ׃ יא וַיְהִי
דבר

תרגום

ו וַאֲמַרֵת קַבֵּל בְּעוּתִי יְיָ אֱלָהִים הָא לַית אֲנָא יָדַע לְאִתְנַבָּאָה אֲרֵי רַבִּי אֲנָא׃ ז וַהֲוָה מִשֵׁירוּתִי עָקָא וְגָלוּ אֲנָא מִתְנַבֵּי עַל עַמָּא הָדֵין׃ ז וַאֲמַר יְיָ לִי לָא תֵימַר רַבִּי אֲנָא אֲרֵי כָּל אֲתַר דְּאֶשְׁלְחִנָךְ תֵּהֲךְ וְית כָּל דְּאֶפְקְדִנָךְ תִּתְנַבֵּי׃ ח לָא תִדְחַל מִן קְדָמֵיהוֹן אֲרֵי בְּסַעְדָךְ מֵימְרִי לְשֵׁיזָבוּתָךְ אָמַר יְיָ׃ ט וּשְׁלַח יְיָית פִּתְגָמֵי גְבוּאָתֵיה וְסַדַּר בְּפוּמִי וַאֲמַר יְיָ לִי הָא שַׁוֵּיתִי פִּתְגָמֵי גְבוּאָתִי בְּפוּמְךָ׃ יא וַהֲוָה פִּתְגָם גְבוּאָה מִן קֳדָם יְיָ׃

ואמר

תולדות אהרן

אסה ספר הזוהר פרשת נרתשית דף מו ומ׳ אחרי מות דף קלד והדרת נשא פ׳ הפסוק

הגרי״ב לנתוש ולנתוץ לקמן לא כח

רש״י

(שמות ו) : הקדשתיך . זמנתיך לך : נביא לגוים . לישראל שהם מהגיים עלמם כגויים כך נדרש בספרי נצא מקרבך ונומר (דברים יח) יקים לך ולא למכחישי תורה הא מה אני מקיים נביא לגויים נתתיך בנוהגי׳ מנהגי הגוי׳ ושוד יש לפהור נביא לגוי׳ כמו על הגויים להשקותם כוס התרעלה להגבא עליהם פורענות כמו שנאמר קח את כוס היין החימה הזאת מידי והשקיתה אותו את כל הגויים (לקמן כה) ד״א בטרם אצא מרחם הקדשתיך עליך אמרתי למשה נביא אקיים להם כמוך [דברים יח] זה הוכיחם וזה הוכיחם זה נתנבא ארבעים שנה וזה נתנבא ארבעים שנה : (ו) אהה . לשון יילל קונפלייינ״ט בלע״ז : כי נער אנכי . איני כדאי להוכיחן משה הוכיחן שמוך לאיתתו כבר נחשב בעיניהם בכמה נסים שעשה להם הוציאם ממצרים וקרע להם את הים הוריד את המן הגיז את השליו נתן להם את התורה העלה את הבאר אני בתחלת שליחותי אני בא להוכיחם : (ז) על כל אשר אשלחך. אל העכו״ם: את כל אשר אצוך . לישראל תדבר : (ט) וישלח ה׳ את ידו . כל שליחות שהוא אצל יד לשון הושטה ל״א כתרגומו ושלח ה״ית פתגמי נביאותיה:(י)הפקדתיך. מניתיך על העכו״ם : לנתוש ולנתוץ . דיספליי״ר בלע״ז ושל ישראל לנטות ולנטוע אם ישמעו כך תרגם יונתן : (יא) מקל שקד . מגדולי״ר בלע״ז ויונתן

תרגם

מצודת ציון

ז) : (י) אהה . עניין לי יללה הוא כמו ואומר אהה ה׳ (יחזקאל ד): (ט)וישלח. עניין הוספה וכן שלח ידך ואחוז(שמות ד) : (י) הפקדתיך : מלשון פקידות ומינוי כמו ופקדו ערי לנאות (דברים כ) : לנתוש . עניין עקירה כמו ונטעתי אתכם ולא אתוש (לקמן מ״ב) : ולנתוץ • עניין כתיתה ושבירה כמו תנור וכיריים יותץ (ויקרא י״ח) : ולהרוס • מלשון הריסה וסתירה : לבנות • מלשון בנין . מקל

מצודת דוד

העכו״ם כולם : (ו) ואומר וכו׳ . אמרתי אתם ה׳ אוי לי על המניעה והמבטל המלאכה כי אחר לא ידעתי לדבר דברי הנבואה בלאות הלשון כי עדיין אני רך בשנים ולא הורגלתי בזה : (ז) אל תאמר . ר״ל אל תאמן בדבר בעבור הנערות : כי על כל . אלא על כל הדברים אשר אשלחך תלך ותדבר את כל אשר אצוך : (ח) אל תירא . אל תפחד מפני מי אשר תשלחך אליהם פן תבטל בלשונך ויקצפו עליך כי אני מתרלסיולך מיד הכאים לברע עמך : (ט) וישלח . הנבואה נראה לו כאלו המקום הושיט ידו ונגע על פיו כאלו נותן הנבואה אל פיו : (י) הפקדתיך היום . בזה מניתי אותך על כל העכו״ם לנבאות עליהם תוכיח והשקה כפי מה שאצוה לך : (יא) מה אתה רואה . בתראה הנבואה : מקל שקד . מעה מתילון שנדילים בו

הנה נתתי . בזה שנגעתי ידי בפיך נתתי דברי הנבואה בפיך :

דְבַר־יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר מָה־־־אַתָּה רֹאֶה
יִרְמְיָהוּ וָאֹמַר מַקֵּל שָׁקֵד אָנִי רֹאֶה׃ יב וַיֹּאמֶר
יְהוָה אֵלַי הֵיטַבְתָּ לִרְאוֹת כִּי־שֹׁקֵד אָנִי עַל־
דְּבָרִי לַעֲשֹׂתוֹ׃ יג וַיְהִי דְבַר־יְהוָה ׀ אֵלַי
שֵׁנִית לֵאמֹר מָה אַתָּה רֹאֶה וָאֹמַר סִיר
נָפוּחַ אָנִי רֹאֶה וּפָנָיו מִפְּנֵי צָפוֹנָה׃ יד וַיֹּאמֶר
יְהוָה אֵלַי מִצָּפוֹן תִּפָּתַח הָרָעָה עַל כָּל־־
יֹשְׁבֵי הָאָרֶץ׃ טו כִּי ׀ הִנְנִי קֹרֵא לְכָל־־
מִשְׁפְּחוֹת מַמְלְכוֹת צָפוֹנָה נְאֻם־יְהוָה וּבָאוּ
וְנָתְנוּ אִישׁ כִּסְאוֹ פֶּתַח ׀ שַׁעֲרֵי יְרוּשָׁלִַם
וְעַל כָּל־חוֹמֹתֶיהָ סָבִיב וְעַל כָּל־עָרֵי יְהוּדָה׃
טז וְדִבַּרְתִּי מִשְׁפָּטַי אוֹתָם עַל־־כָּל־־רָעָתָם
אֲשֶׁר עָזְבוּנִי וַיַּקְטִרוּ לֵאלֹהִים אֲחֵרִים
וַיִּשְׁתַּחֲווּ לְמַעֲשֵׂי יְדֵיהֶם׃ יז וְאַתָּה תֶּאְזֹר
מָתְנֶיךָ וָקַמְתָּ וְדִבַּרְתָּ אֲלֵיהֶם אֵת כָּל־אֲשֶׁר
אנכי

תרגום

יב וַאֲמַר יְיָ לִי יָאוּת חֲזֵיתָא אֲרֵי מוֹחֵי אֲנָא עַל פִּתְגָמִי לְמַעְבְּדֵיהּ׃ יג וַהֲוָה פִּתְגָם גְבוּאָה מִן קֳדָם יְיָ עִמִּי תְנִינוּת לְמֵימַר מָה אַתְּ חָזֵי וַאֲמַרֵת מְלַךְ דְּרָתַת כְּדוּד אֲנָא חָזֵי וּטְקוּם מַשְׁרְיָתֵיה דְּמִדְבְּרָן וְאָתְיָן מֵאַפֵּי צְפוּנָא׃ יד וַאֲמַר יְיָ לִי מִצְּפוּן תִּתְגְּלֵי בִישְׁתָּא לְמֵיתֵי עַל כָּל יָתְבֵי אַרְעָא׃ טו אֲרֵי הָא אֲנָא מְכַלֵּי לְכָל זַרְעֵית מַלְכְּוָת צְפוּנָה נְאֻם־יְהוָה וּבָאוּ וְנָתְנוּ אִישׁ כֻּרְסְיֵהּ פֶּתַח ׀ שַׁעֲרֵי יְרוּשְׁלֵם וְעַל כָּל שׁוּרָהָא סְחוֹר סְחוֹר וְעַל כָּל קִרְוָיָא דְּבֵית יְהוּדָה׃ טז וַאֲמַלֵּל פּוּרְעָנוּת דִּינִי מִנְּהוֹן עַל כָּל בִּישְׁתְּהוֹן דִּשְׁבָקוּנִי פּוּלְחָנִי וְאַסִּיקוּ בּוּסְמִין לְטָעוּת עַמְמַיָּא וְאִשְׁתַּעְבָּדוּ לְעוֹבְדֵי יְדֵיהוֹן׃ יז וְאַתְּ תִּתְקַף חַרְצָךְ וּתְקוּם וְתִתְנַבֵּי לְהוֹן יַת כָּל דַּאֲנָא מְפַקֵּד לְךָ לָא תִתְמְנַע
מלאוכחותהון

מצודת דוד

(יא) היטבת לראות . השקד הזה היא ממהר להוליא פרח קודם לכל האילנות אף אני ממהר לעשות דברי ומדרש אגדה השקד הזה היא משמת מיטתו עד גמר ביאולו עשרים ואחד יום כמנין ימים שבין שבעה עשר בתמוז שבו הוקבעה העיר לחשעה באב שבו נשרף הבית :

מצודת ציון

(יא) מקל • מטה : שקד • שם פרי שקדים כמו ויגמול שקדים (במדבר י״ז) : (יב) שוקד • עניין מהירות כמו וישקוד ה׳ (דניאל ט) : (יג) סיר • קדרה וכן על סיר הבשר (שמות ט״ז) : נפוח • ר״ל מעלה רתיחה על שם שנראה נפוחים ותנענועות וכן כדוד נפוח ותנמוון (חושע מ״ח) (יד) תפתח • עניין התרת הקשר כמו יתרי פתח (שם ל׳) : תאזור . מלשון חגור וחגורה : תחת אחתך • עניין פחד ושבר

מצודת דוד

שקדים: (יב) היטבת לראות. ר״ל ראית דבר ראוי לפי הזמן:כי שקד אני על דברי לעשותו.ל״ה ראית דבר המרמז רמז על מה שעתיד להיות כי מקל שקד ראית ואני שוקד על דברי והשם אחד בלשון : (יג) שנית . ר״ל שאלני פעם שנית : מה אתה רואה • מראה הנבואה : סיר נפוח • קדירה מעל׳ רתיחה : ופניו • פני הרתיחה מקום שמשלם רתיחה מרובה הוא מעבר לפאן • (יד) מצפון תפתח הרעה • זה ירמז אשר מבבל הטומדת מלפון תפתח הרעה כי עד הנה בלבל היתה הרעה קטורה לבל הבוא ועתה כותר הקשר והבוא הרעה על יושבי א״י והשאילה לסיר לומר כמו הסיר מאסה״ם הנתחים אליה ואח״ז מרתיחין אותם כן כולם יבאם כמלוי העיר והאויב יאתם בם וכן נאמר שפת הסיר שפות הסיר וכו׳ אחוף נתחים אלי וכו׳ רתח רתחיה (יחזקאל כד) : (טו) הנני קורא . ר״ל אעיר לבוא כל משפחות של ממלכות לפונה והם בבל וכל ארלות ממשלת בבל לבוא על ירושלים: ונתנו איש כסאו. כל אחד יהן כסאו מול פתחי השערים ועל החומות לנור עליה מסביב : (טז) ודברתי אז אדבר עמהם משפט ר״ל אביא עליהם משפט הגמול בעבור רעתם : (יז) תאזור מתניך • הוא ענין

אָנֹכִי אֲצַוֶּךָ אַל־תֹּאמַר מִפְּנֵיהֶם פֶּן־אֶחְתְּךָ
לִפְנֵיהֶם׃ יח וַאֲנִי הִנֵּה נְתַתִּיךָ הַיּוֹם לְעִיר
מִבְצָר וּלְעַמּוּד בַּרְזֶל וּלְחֹמוֹת נְחֹשֶׁת עַל־
כָּל־הָאָרֶץ לְמַלְכֵי יְהוּדָה לְשָׂרֶיהָ לְכֹהֲנֶיהָ
וּלְעַם הָאָרֶץ׃ יט וְנִלְחֲמוּ אֵלֶיךָ וְלֹא־יוּכְלוּ
לָךְ כִּי־אִתְּךָ אֲנִי נְאֻם־יְהוָה לְהַצִּילֶךָ׃
ב א וַיְהִי דְבַר־יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר׃ ב הָלֹךְ
וְקָרָאתָ בְּאָזְנֵי יְרוּשָׁלִַם לֵאמֹר כֹּה אָמַר
יְהוָה זָכַרְתִּי לָךְ חֶסֶד נְעוּרַיִךְ אַהֲבַת כְּלוּלֹתָיִךְ
לֶכְתֵּךְ אַחֲרַי בַּמִּדְבָּר בְּאֶרֶץ לֹא זְרוּעָה׃
ג קֹדֶשׁ יִשְׂרָאֵל לַיהוָה רֵאשִׁית תְּבוּאָתָהּ
כָּל־אֹכְלָיו יֶאְשָׁמוּ רָעָה תָּבֹא אֲלֵיהֶם נְאֻם־
יְהוָה׃ ד שִׁמְעוּ דְבַר־יְהוָה בֵּית יַעֲקֹב וְכָל־
מִשְׁפְּחוֹת בֵּית יִשְׂרָאֵל׃ ה כֹּה אָמַר יְהוָה
מה

תרגום

מִן קֳדָם יְיָ. עַמִּי לְמֵימַר׃
ב אֲזֹל וְתִתְנַבֵּי קֳדָם עַמָּא
דִּי בִּירוּשְׁלֶם לְמֵימַר כְּדֵנָן
אָמַר יְיָ דְּכַרְנָא לְכוֹן טַבּוּת
יוֹמֵי קֳדָם רַחֲמַת אֲבָהַתְכוֹן
דְּהֵימְנוּ בְּמֵימְרִי וַאֲזַלוּ
בָּתַר תְּרֵין שְׁלִיחֵי בָּתַר
תבואתו ק׳

מִקְאוֹבְהוֹתְהוֹן דְּלָמָא
אֶתְבְּרִינָךְ קֳדָמֵיהוֹן׃
יח וְאֶנָא הָא יְהַבְתָּךְ יוֹמָא
דֵּין תַּקִּיף כְּקַרְיָה כְּרֵיכָא
וּכְעַמּוּדָא דְּבַרְזֶל וּכְשׁוּר
דְּנְחָשׁ לְאִשְׁקָאָה כְּסִדְרָיוּט
לְכָל יָתְבֵי אַרְעָא לְמַלְכָא
דְּבֵית יְהוּדָה לְרַבְרְבָהָא
לְכַהֲנָהָא וּלְעַמָּא דְּאַרְעָא׃
יט וְיִהְוֹן דָּיְנִין וּמְגִיחִין
לְקִבְלָךְ לְמִסְתַּר יַת פִּתְגָמַי
גְּבוּאָתָךְ וְלָא יְכִלִין לָךְ אֲרֵי
בְּסַעְדָךְ מֵימְרִי אֲמַר יְיָ
לְשֵׁיזְבוּתָךְ׃

א וַהֲוָה פִּתְגָם נְבוּאָה
מִן קֳדָם יְיָ. עַמִּי לְמֵימַר׃
ב אֲזֹל וְתִתְנַבֵּי קֳדָם עַמָּא
דִּי בִּירוּשְׁלֶם לְמֵימַר כְּדֵנָן
אָמַר יְיָ דְּכַרְנָא לְכוֹן טַבּוּת
יוֹמֵי קֳדָם רַחֲמַת אֲבָהַתְכוֹן
דְּהֵימְנוּ בְּמֵימְרִי וַאֲזַלוּ
בָּתַר תְּרֵין שְׁלִיחֵי בָּתַר
מה

משֶׁה וְאַהֲרֹן בְּמִדְבָּרָא אַרְבְּעִין שְׁנִין בְּלָא זְוָדִין בְּאַרְעָא דְּלָא מִזְדַּרְעָא׃
גקוּדְשָׁא אִינּוּן בֵּית יִשְׂרָאֵל קֳדָם יְיָ. וְעַל בְּזַזֵיהוֹן בְּדַמְעָא אָרְמוּת עֲלָלָא
דְּמַן דְּאָכַל מִנֵּיהּ חַיָּב לְמִמַּת וּכְשֵׁירוּ חָצַד עוֹמֶר אֲרְמוּתָא דַּעַד לָא מָקְרְבִין
מִנֵּיהּ כַּהֲנָיָא בְּנֵי אַהֲרֹן קוּרְבָּנַיָּא עַל מַדְבְּחָא מִן דְּאָכִיל מִנֵּיהּ מִתְחַיֵּב אַף
בְּזָבָל בְּזַזֵיהוֹן דְּבֵית יִשְׂרָאֵל יְחוֹבִין בִּישְׁתָּא תֵּיתֵי עֲלֵיהוֹן אֲמַר יְיָ׃
ד קַבִּילוּ פִּתְגָמָא דַּיְיָ בֵּית יַעֲקֹב וְכָל זַרְעָיַת בֵּית יִשְׂרָאֵל׃ ה כְּדֵנָן אָמַר יְיָ
מה

ת״א כלוך וקרלת סנהדרין יח קי. חסד נעוריך ס׳ הזוכר פ׳ לחזור קודש ישראל קדושין ב נג ספר הזוכר פ׳ האזינו.

רש״י

זרוז כמיש מיל׃ (יח) למלכי יהודה · כנגד מלכי יהודה׃ (יט) ונלחמו אליך · ויהון דיינין ומגיחין לקבלך למסתר ית פתגמי נבואתך׃ (ב) זכרתי לך · מס הייתם שביס אלי תאוותי לרחס עליכס כי זכרתי חסד נעוריך ואהבת כלילות מופסך שהכלכלתיך

מצודת ציון

ושכר כמו אל תערוך ואל תחת (יהושע ח׳) : (יט) יוכלו. מלי יכולת והתגברות׃
ב (ג) כלולותיך · מלי כלה ותקרא כן שהיא עניין עלוי כיופי כמו כלילה יופי (איכה ב׳) וכללה ביפי תופסה היא כלולה בכל מיני יופי וקישוט׃ (ג) ראשית · ענין מיוטב

תרגום

מה אשבחו אבהתיכון
במימרי שקר אריאתר חקו
מרחקתי וטעו בתר
טעותא והוו לבלמא׃ ו ולא
אמרו אין גרחל מן קדם יי
דאסיק יתנא מארעא
דמצרים דדבר יתנא
במדברא בארע מישר
וחרוב בארע צדיא
וטולי מותא בארע דלא
עדא בה אנש ולא
אתותב אנשא תמן׃
ז ואעלית יתכון לארע
דישראל דהות מנצבא
כברמלא למיכל אבה
וטובה ועלתון וסאבתון
ית ארע בית שבנתי
ואחסנתי שויתון לפולחן
טעותא׃ ח כהניא לא
אמרו גרחל מן קדם יי
מרדו במימרי ונביאי
שקרא מתנבן בשום טעותא ובתר דלא יהנו
להון אזלו׃ ט בכן אנא עתיד לאתפרעא מנכון אמר יי ומן בני בניכון

תולדות אהרן

תי״א מס מלאו תניגה ח ט : כחרן לא עבר ברכות ס לא סוטה ט עז מז ואהיא התכס עקידי שער פ״ו ותעמלו לת ספר הזוכר פ׳ לחרי מות הכהנים וגו׳ ס׳ הזוכר פרשת לו

רש״י

בחכילה והמולנו מתחייב כן כל מולכיו יאשמו כן תרגם יונתן׃ (ו) ולא אמרו איה ה׳ · כי נלך מחרי מלהיס מחריס׃ ערבה. פלנטור״ת בלע״ז׃(*) ושוחה. נטור״ס מינפוזיה״ס בלע״ז׃ ציה · דיסנחט״ה בלע״ז׃ וצלמות. לשון מוסך היא׃ (ז) אל ארץ

מצודת דוד

שבכל הענינים׃ כל אוכליו · כל הנוחלים ומכלים לת ישראל יהיו חטאים והרעה תבוא עליהם ר״ל לף שישראל יהיו נמסרים ביד העכו״ם בעבור חטאם עכ״ז על כי המה קדש לה׳ אהיה כיד הנכרים בסוף מן העכו״ם על שהרעו להם׃ נאום ה׳ · זהו מאמר ה׳׃ (ה) מה מצאו וכו׳ · מה דבר עולה מלאו כי אשר בעבורם רחקו מעלי׃ ההבל · זהו העכו״ם שהוא הבל ואין בו ממש · ויהבלו · ונעבור זה נעשו גם המה הבל תבלי ממש כי נשפל מהשלתם עדי ארץ׃ (ו) ולא אמרו. לא חזרו מדרכם לומר איה ה׳ ר״ל לשוב לעבוד לת ה׳ אשר העלה אותנו מארץ מצרים׃ המוליך וכו׳ · ר״ל ולא תעינו בדרך ולא חסרנו דבר׃ בארץ וכו׳ · כפל הדבר במ״ש פעמים רבות להפלגת הענין ובדרך המליצה׃ לא עבר · בדרך הענבר׃ ולא ישב · בקביעות מקום׃ (ז) ואביא. הלא הבאתי אתכם אשם אל ארץ הכרמל · ר״ל מקום שדות וכרמים׃ ותטמאו · במה שעבדתם בה לעכו״ם׃ ונחלתי · לי״ם שהיא נחלתי שמתם לביות מתועב לפני׃ (ח) הכהנים. אשר עליהם להורות דרכי ה׳ כמ״ש כי שפתי כהן ישמרו דעת ותורה יבקשו מפיהו (מלאכי ב׳)׃ לא אמרו איה ה׳ לא הזהירו לומר לעם איה ס׳ לאמר העזבו אותו · והנשי התורה · הם הסנהדרין אשר עליהם משפטי התורה׃ לא ידעוני · לא רצו לדעת ולהכיר גודל רוממותי׃ והרועים · המלכים מרדו בי׃ והנביאים · נביאי השקר מתנבאים בשם הבעל׃ ואחרי לא יועילו הלכו · הולכים אחר דברים שאין בהם תועלת והם הפסילים שאין בהם ממש׃ (ט) לכן עוד אריב אתכם · מלבד מה שהוכחתי לת אבותיכם על רשעם הנם עוד אריב

ירמיה ב

מה־מָצְאוּ אֲבוֹתֵיכֶם בִּי עָוֶל כִּי רָחֲקוּ מֵעָלָי
וַיֵּלְכוּ אַחֲרֵי הַהֶבֶל וַיֶּהְבָּלוּ׃ ו וְלֹא אָמְרוּ
אַיֵּה יְהוָה הַמַּעֲלֶה אֹתָנוּ מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם
הַמּוֹלִיךְ אֹתָנוּ בַּמִּדְבָּר בְּאֶרֶץ עֲרָבָה וְשׁוּחָה
בְּאֶרֶץ צִיָּה וְצַלְמָוֶת בְּאֶרֶץ לֹא־עָבַר בָּהּ
אִישׁ וְלֹא־יָשַׁב אָדָם שָׁם׃ ז וָאָבִיא אֶתְכֶם
אֶל־אֶרֶץ הַכַּרְמֶל לֶאֱכֹל פִּרְיָהּ וְטוּבָהּ
וַתָּבֹאוּ וַתְּטַמְּאוּ אֶת־אַרְצִי וְנַחֲלָתִי שַׂמְתֶּם
לְתוֹעֵבָה׃ ח הַכֹּהֲנִים לֹא אָמְרוּ אַיֵּה יְהוָה
וְתֹפְשֵׂי הַתּוֹרָה לֹא־יְדָעוּנִי וְהָרֹעִים פָּשְׁעוּ
בִי וְהַנְּבִיאִים נִבְּאוּ בַבַּעַל וְאַחֲרֵי לֹא־יוֹעִילוּ
הָלָכוּ׃ ט לָכֵן עוֹד אָרִיב אִתְּכֶם נְאֻם־יְהוָה
ואת

תרגום

ומלפי אורייתא לא אליפו דמידע דחלתי ומלכיא
מרדו במימרי ונביאי
שקרא מתנבן בשום טעותא ובתר דלא יהנון
להון אזלו׃ ט בכן אנא עתיד לאתפרעא מנכון אמר יי ומן בני בניכון

תולדות אהרן

תי״א מס מלאו תניגה ח ט : כחרן לא עבר ברכות ס לא סוטה ט עז מז ואהיא התכס עקידי שער פ״ו ותעמלו לת ספר הזוכר פ׳ לחרי מות הכהנים וגו׳ ס׳ הזוכר פרשת לו

רש״י

הכרמל · לחרעא דישראל דהות מלבא כברמלא · פירוש טובה כיער׃ (ח) ותופשי התורה · סנהדרין׃ והרועים. המלכים׃ נבאו בבעל. בשם הבעל׃ (ט) עוד אריב. טרם אביא עליכם רעה אחווכם עמכם עוד ע״י נביאי אע״פ שרבתי עמכם

מצודת ציון

מיטב כמו רשתיה נבורתם (לקמן מ״ט)׃ יאשמו · מלשון אשם׃ (ו) ערבה · הוא כמו מדבר׃ ושוחה · מקום נומות וכורות כמו בשחת עשו (תהלים ט׳)׃ ציה · ענין שתמון׃ וצלמות. לון של מות ר״ל חשכת הקבר׃ (ז) הכרמל · ענין מקום שדות וכרמים וכן ומופר כשן וכרמל (ישעיה לג)׃ (ח) ותופשי · ענין אחיזה כמו כי יתפוס איש בחמיו (ישעיה ג)׃ בבעל · שם עכו״ם׃ יועילו · מלשון תועלת

מצודת דוד

שבכל הענינים׃ כל אוכליו · כל הנוחלים ומכלים לת ישראל יהיו חטאים והרעה תבוא עליהם ר״ל לף שישראל יהיו נמסרים ביד העכו״ם בעבור חטאם עכ״ז על כי המה קדש לה׳ אהיה כיד הנכרים בסוף מן העכו״ם על שהרעו להם׃ נאום ה׳ · זהו מאמר ה׳׃ (ה) מה מצאו וכו׳ · מה דבר עולה מלאו כי אשר בעבורם רחקו מעלי׃ ההבל · זהו העכו״ם שהוא הבל ואין בו ממש · ויהבלו · ונעבור זה נעשו גם המה הבל תבלי ממש כי נשפל מהשלתם עדי ארץ׃ (ו) ולא אמרו. לא חזרו מדרכם לומר איה ה׳ ר״ל לשוב לעבוד לת ה׳ אשר העלה אותנו מארץ מצרים׃ המוליך וכו׳ · ר״ל ולא תעינו בדרך ולא חסרנו דבר׃ בארץ וכו׳ · כפל הדבר במ״ש פעמים רבות להפלגת הענין ובדרך המליצה׃ לא עבר · בדרך הענבר׃ ולא ישב · בקביעות מקום׃ (ז) ואביא. הלא הבאתי אתכם אשם אל ארץ הכרמל · ר״ל מקום שדות וכרמים׃ ותטמאו · במה שעבדתם בה לעכו״ם׃ ונחלתי · לי״ם שהיא נחלתי שמתם לביות מתועב לפני׃ (ח) הכהנים. אשר עליהם להורות דרכי ה׳ כמ״ש כי שפתי כהן ישמרו דעת ותורה יבקשו מפיהו (מלאכי ב׳)׃ לא אמרו איה ה׳ לא הזהירו לומר לעם איה ס׳ לאמר העזבו אותו · והנשי התורה · הם הסנהדרין אשר עליהם משפטי התורה׃ לא ידעוני · לא רצו לדעת ולהכיר גודל רוממותי׃ והרועים · המלכים מרדו בי׃ והנביאים · נביאי השקר מתנבאים בשם הבעל׃ ואחרי לא יועילו הלכו · הולכים אחר דברים שאין בהם תועלת והם הפסילים שאין בהם ממש׃ (ט) לכן עוד אריב אתכם · מלבד מה שהוכחתי לת אבותיכם על רשעם הנם עוד אריב

חנאות מכ״י ברש״י(*) ושוח׃ · נעוי׃ · (ושוח׃ · כרוי׃ נטוי׃)

תרגום

זרוז כמיש מיל׃ (יח) למלכי יהודה · כנגד מלכי יהודה׃ (יט) ונלחמו אליך · ויהון דיינין ומגיחין לקבלך למסתר ית פתגמי נבואתך׃ (ב) זכרתי לך · מס הייתם שביס אלי תאוותי לרחס עליכס כי זכרתי חסד נעוריך ואהבת כלילות מופסך שהכלכלתיך

מצודת ציון

ושכר כמו אל תערוך ואל תחת (יהושע ח׳)׃ (יט) יוכלו. מלי יכולת והתגברות׃
ב (ג) כלולותיך · מלי כלה ותקרא כן שהיא עניין עלוי כיופי כמו כלילה יופי (איכה ב׳) וכללה ביפי תופסה היא כלולה בכל מיני יופי וקישוט׃ (ג) ראשית · ענין מיוטב

תרגום

ועל כל מס סחרן מיתר העם׃ (יז) ונלחמו אליך · כולס ילחמו עמך׃ ולא יוכלו לך. כי אני עמך להגילך מידס׃
ב (ג) באזני ירושלים · בחזוי יושבי ירושלים׃ זכרתי לך · זוכר אני לך לת חסד אשר עשיתי עמך בימי נעוריך בעת בחרתי לחזוך לי לעם כי מלאת חן בעיני׃ אהבת כלולותיך · האהבה שהיס לי עליך בעת היית בכלה בזמן מופסה וזהו במעמד סר סיני לקבל התורה׃ לכתך · ר״ל זכור לפני האמנה שהאמנת כי שהלכת אחרי במדבר בארץ שאין בה זרע זרוע ואין מס לאכול׃ (ג) קודש ישראל · ולוס הוא קודש לה׳׃ ראשית · הוא המיטב שבכל הבואתו ר״ל המובחר

וְאֶת־בְּנֵי בְנֵיכֶם אָרִיב׃ י כִּי עִבְרוּ אִיֵּי
כִתִּיִּים וּרְאוּ וְקֵדָר שִׁלְחוּ וְהִתְבּוֹנָנוּ מְאֹד
וּרְאוּ הֵן הָיְתָה כְּזֹאת׃ יא הַהֵימִיר גּוֹי אֱלֹהִים
וְהֵמָּה לֹא אֱלֹהִים וְעַמִּי הֵמִיר כְּבוֹדוֹ בְּלוֹא
יוֹעִיל׃ יב שֹׁמּוּ שָׁמַיִם עַל־־־־זֹאת וְשַׂעֲרוּ
חָרְבוּ מְאֹד נְאֻם־יְהוָה׃ יג כִּי־שְׁתַּיִם רָעוֹת
עָשָׂה עַמִּי אֹתִי עָזְבוּ מְקוֹר ! מַיִם חַיִּים
לַחֲצֹב לָהֶם בֹּארוֹת בֹּארֹת נִשְׁבָּרִים אֲשֶׁר
לא

תרגום

דְּאִם יַעְבְּרוּן כְּעוּבְרֵיכוֹן אֲנָא עָתִיד לְאִתְפְּרָעָא׃ י אֲרֵי עֲבַרוּ לְגַגְוָת כִּתָּאֵי וַחֲזוֹ וְלִמְדִינַת עֲרָבָאֵי שְׁלַחוּ וְאִסְתַּכְּלוּ לַחֲדָא וַחֲזוֹ עַמְמָיָא דְגָלֶן מִפָּרֵךְ לִכְרַךְ וּמִמְּדִינָה לִמְדִינָה נָטְלִין יַת טָעֲוָתְהוֹן וּמוֹבְלִין לְהוֹן. עַמְּהוֹן וּבְאָתַר דְּאִינוּן שָׁרָן פְּרָסָן יַת מַשְׁכְּנֵיהוֹן וּמְקִימִין יַת טָעֲוָתְהוֹן וְסָגְדִין לְהַן אֲדָא הִיא אוּמָא וְלִישָׁן דְּעַבְדַת כְּוָתְכוֹן בֵּית יִשְׂרָאֵל׃

יא הָא עַמְמָיָא לָא שְׁבַקוּ פּוּלְחָנָן טָעֲוָתָא וְאִינוּן טָעֲנָן דְּלֵית בְּהוֹן צְרוּךְ וְעַמִּי שְׁבַקוּ פּוּלְחָנִי דִּי בְדִילֵיהּ אֲנָא מַיְתֵי עֲלֵיהוֹן יְקָרָא וְאַזְלוּ בָּתַר דְּלָא יַהְנוּן לְהוֹן׃ יב אִתְאַבְּלוּ שְׁמַיָּא עַד כְּדֵין עַל אַרְעָא דְּיִשְׂרָאֵל דְּעָתִידָא לְמֶחֱרַב וְעַל בֵּית מַקְדְּשָׁא דְּעָתִיד לְאִצְטְדָאָה וְעַל דְּעוֹבְדִין בִּישִׁין עֲבַדוּ עַמִּי לְחֵדָא אָמַר יְיָ׃ יג אֲרֵי תְרֵתֵין בִּישִׁין עֲבַדוּ עַמִּי פּוּלְחָנִי שְׁבַקוּ דִּי בְדִילֵיהּ אֲנָא מַיְתֵי עֲלֵיהוֹן יְקָרָא כְּמַבּוּעַ דְּמַיִן דְּלָא פְּסִיק וּשְׁעוּ בָּתַר טָעֲוָתָא דְּאִנּוּן לְהוֹן

ת״א כי עברו תעניית ל׳ ח. סהמיר גוי שם עק״ד שער ס׳ • כי שתים ספר הזוהר פרשת ואתחנן •

הגרי״ב כי שתים תעניית ס׳ :

רש״י

לבנר ימים רבים : (י) איי כתיים. לאיי כתיים • איי מיסיא בגלס״ז : וקדר שלחו. ולקדר שלחו לרמות מנהגם : והתבוננו מאוד. ושימו לב להסתכל בדבר יפה : הן. כמו אם • אם המיר גוי מהם את אלהיו ואני״פ שהמה לא אלהים ועמי המיר את כבודו אשר בו היה נכבד וכתיים וקדרים יושבי אהלי׳ ורועי מקנה ונוסעים והולכים ומטלטלין ממרעה למרעה וממדבר למדבר ומשמים את אלהיהם עמהם למקום שהולכים שם ואני נשאתי אתכם עד אשר קבעתי אתכם והנחתם אותי כך תרגם יונתן ורבותינו אמרו כתיים עובדים למים וקדריים עובדים לאש ואע״פ שיודעים שהמים מכבין את האש לא הניחו את

מצודות ציון

הועלה : (י) הן • כמו הסן ותחסר כ״ף התימה וכן נתרק״ע עמו לשחקים (איוב ל״ז) ומשפטו התרקיע כסי״ף התימה : (יא) ההמיר. מלשון תמורה וחלוף וכן ואם סתר ימירנו (ויקרא כז) : כבודו. זה תקון סופרים וכרתוי כבודי : (יב) שומו. מלי שמתון : ושערו. כמו סערו בסמ״ך ר״ל ורוח סערה־הרבו. מלי חורבן : מאד • ר״ל גדול וחזק. (יג) מקור • מעין : לחצוב. זה כלי חופל על החצירה בתקום החכנים וכן וכורות חצובים (דברים ו) • יכילו • עניין החזיקה כמו קטן מסכיל את הסולם (מ״ש ח) :

לנז

אלהיהם לא אלהים המה עכ״ז כיון שהחזיקו בהם לא החליפום : ועמי • אבל עמי החליף ככות המקום בעבודים שהוא דבר שאין בו הועלת : (יב) שומו שמים • ר״ל ראו מיסים נשאלים שמתון וסערה וחורבן גדול בעבור התועבה הזאת (יג) שתים

רֹאֶה־־יִכְלוּ הַמָּיִם׃ יד הֲעֶבֶד יִשְׂרָאֵל אִם־
יְלִיד בַּיִת הוּא מַדּוּעַ הָיָה לָבֵז׃ טו עָלָיו
יִשְׁאֲגוּ כְפִרִים נָתְנוּ קוֹלָם וַיָּשִׁיתוּ אַרְצוֹ
לְשַׁמָּה עָרָיו נִצְּתָה מִבְּלִי יֹשֵׁב׃ טז גַּם־־
בְּנֵי־־־־־־־נֹף וְתַחְפַּנְ*ֵס יִרְעוּךְ קָדְקֹד׃
יז הֲלוֹא־־זֹאת תַּעֲשֶׂה־־לָךְ עָזְבֵךְ אֶת־־־־
יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּעֵת מוֹלִכֵךְ בַּדָּרֶךְ׃ יח וְעַתָּה
מַה־לָּךְ לְדֶרֶךְ מִצְרַיִם לִשְׁתּוֹת מֵי שִׁחוֹר
וּמַה־לָּךְ לְדֶרֶךְ אַשּׁוּר לִשְׁתּוֹת מֵי נָהָר׃
יט תִּיסָרֵךְ רָעָתֵךְ וּמְשֻׁבוֹתַיִךְ תּוֹכִחֻךְ וּדְעִי
נצ״ו ק׳ ותחפנחס ק׳ וראי

לְמַרְמִי דְּכוּרֵיכוֹן בְּנַהֲרָא וּמַה לְכוֹן לְמִגְזַר קָנֶם עַם לְהַלְוָאָה מַעְבַר פְּרָת • יט אִיתַיתִי עֲלָךְ יְסוּרִין
ולא

ת״א הענד ישראל עקידה שער סו. עליו ישאגו שם : תיסרך וגו׳ שם כו עקרים מנ כו .

רש״י

נופלין : (יד) יליד בית. בן האמה:(טו) ישאגו. שוחאים לשון הווה : כפירים • מלכים : נצתו • נלמו באש : (טו) גם בני נוף ותחפנחס. הם מלרים שחתם בוטחים עליהם לעזרה : ירעוך קדקד. ירללו גולגלתכם • ירעוך לשון רעילה כדמתרגמינן ולון ורעוטו : (יז) הלא זאת תעשה לך. הלא את הרעה ואת הפורענות הזאת תגרום לך האשמה והעון אשר עזבת את ה׳ אלהיך : בעת מוליכך בדרך. שהיה מלמד אותך דרך הטובה

מצודת דוד

רעות • ר״ל רעה כפולה ותחשב לשתי׳ : מקור מים חיים • שאני כמעיין הנובע מים חיים ר״ל משפיע לכם טובות בכל עת : לחצוב • למען לחצוב לעצמם בארו׳ רבות בשברות טותליהם אשר לא יחזיקו את המים אשר נהנו בהם ר״ל עובדים למזלות הכוכבים בהשפעה מאת המקום ואף לין כיום להחזיק את ההשפעה ההיא בכל עת ואומר הלא המחליף דבר בדבר הבוזה לו הלא לרע יחשב אף כי המחליף דבר בדבר הגרוע ממנו : (יד) העבד ישראל. וכי ישראל הוא בעבד מקנת כסף או יליד בית כן הספחה כי אלו מפני פחיתותם לא יבוזו האדון עליהם בהבנתם פרטיות ולכן המה נעזבים אל המקרים ואמר וכי ישראל הוא כמותם לבזות נעזב אל המקרים ומדוע א״כ היה לבז : (טו) עליו • על ישראל : ישאנו הכפירים. לאויב עליו והם מלכי הבבל״ם : נתנו קולם. עליו הנו קולם וכפל הדבר במ״ש : וישיתו • ישומו ארצו לשמה שמתה מבלי איש יושב בהם ועל מלכות אפרים יאמר שגלו כבר מארצם : (טז) גם בני נוף ותחפנחס • שהם מארץ מצרים אשר אתה בוטח בהם ותשאל מהם עזר גם המה ישברו אותך וחוזר ומפרש את הקדקוד ישברו ולאומר וכי זהו בעבור שעזבו אל המקרים וכי מהראוי שיהיו נעזבים אל המקרים וכי המה נעבד לו כיליד בית: (י) הלא זאת תעשה לך. ר״ל לא זהו בעבור שעזבים אל המקרים אלא זאת היא הדבר העושה את הרעה והיא עזיבתך אשר עזבת את ה׳ ולא בלבת אחריו בעת שהיו מולין אותך דרך הטובה ובעונה בא מה שבא ולא בתקרה : (יח) ועתה • הואיל ובכל בהבנתם המה לך ללבת לדרך מצרים ואשור לרוות למאותך במי הרלם ר״ל לבקש מהם עזרה לשיות נוטע על יראיהם הלא הכל בהבנתם ומה יועילו לך : (יט) תיסרך רעתך • הרעות שאתה עושה המה ייסרו אותך במוסר יסורין ר״ל בעבורה תיסורין : ומשבותיך • מה שהלכת בדרכי לבך:תוכיחוך. במאוב וכפל הדבר במ״ש : ודעי וראי. הן לב לדעת ועיניים לראות אשר רע ומר דבר העזיבה אשר עזבת את ה׳ ולא היה פחד

מצודת ציון

(יד) לבז • מלי בזה ושלל : (טו) ישאנו • עניין זעקת קול • כפירים • אריות • וישיתו • עניין שימה כמו שתו בשמים פיהם (תהלים ע״ג) : נצתה. עניין שממון כמו נלהה כמדבר (לקמן ט׳) (ז) ירעוך • עניין שבירה כמו ורעו דליותיו (לקמן י״ח) : קדקד • היא אחלעית הראש יחולק שם השער אילן ואילך : (יח) שיחור. זהו הנילוס : נהר. ר״ל נהר פרת : (יט) תיסרך. מלי יסורין : ומשובותיך. עניין מרד והליכה בדרכי הלב כמו וילך שובב (ישעיה נ״ו) : תוכיחוך.עניין משפט הגמול כמו וכוכח בתלאוב לאיוב

מצודות דוד

אתכם וידעתי שגם את כני בניכם אריב כי אחשמה בזאת אלך מהאבות לבניהם דור אחר דור וכולם רחוים לתוכחה ותריבה : (י) איי כתיים • לאיי כתיים והם ארצות המערב כי כתיים הם רומיים כי וגם מיד כתיים (במדבר כ״ד) ת״א ויסיון יעברון מרומאי : וראו • משפט מנהגם : וקדר שלחו • שלחו מלאכים לקדר הם בני ערב אשר הם כאלת המורת : והתבוננו מאד • חקרו מאד בתבונה יתירה : וראו הן היתה כזאת • ראו מעשה הבעו״ם הבם וכי נאמת היתה בזעבה הזאת. (יא) ההימיר • וכי גוי מהם בחליף אלהיו אחר : והמה • ואף כי גם

רְאִי כִּי־רַע וָמָר עָזְבֵךְ אֶת־יְהוָה אֱלֹהָיִךְ
וְלֹא פַחְדָתִי אֵלַיִךְ נְאֻם־אֲדֹנָי יְהוִה צְבָאוֹת׃
כ כִּי מֵעוֹלָם שָׁבַרְתִּי עֻלֵּךְ נִתַּקְתִּי מוֹסְרוֹתַיִךְ
וַתֹּאמְרִי לֹא אֶעֱבוֹד כִּי עַל־כָּל־גִּבְעָה
גְבֹהָה וְתַחַת כָּל־עֵץ רַעֲנָן אַתְּ צֹעָה זֹנָה׃
כא וְאָנֹכִי נְטַעְתִּיךְ שׂוֹרֵק כֻּלֹּה זֶרַע אֱמֶת
וְאֵיךְ נֶהְפַּכְתְּ לִי סוּרֵי הַגֶּפֶן נָכְרִיָּה׃
כב כִּי אִם־תִּכַּבְּסִי בֶּנֶתֶר וְתַרְבִּי לָךְ בֹּרִית
נִכְתָּם עֲוֹנֵךְ לְפָנַי נְאֻם אֲדֹנָי יְהוִה׃ כג אֵיךְ
אעבור ק׳ תאמרו
מִנְטָלָא וּתְחוֹת כָּל אִילָן עֲבִוֹת אַתְּ פָּרְחָא
קְנִמְתְּכוֹן קָדְמֵי כְּמִנְצַב גַּפְנָא בְּחִירָא כּוּלְכוֹן עֲבָדִי
קָדְמֵי כְּעוֹבְדֵיכוֹן וּמְקַלְקְלָא סַטְיָתוּן מִפַּתַּר פּוּלְחָנִי הֲוַיְתוּן כְּגֶפֶן דְּלֵית
בֵּיהּ הַנָּאָה׃ כב אֲרֵי אִם תְּדַמְּיוּן לְאִתְנַקָּאָה מַחוֹבֵיכוּ כְּמָא דְּמִנְקַן בְּנִתְרָא
וּמְחַוְּרִין בְּבוֹרִיתָא הָא כְּרוּשָׁם כְּתִמָּא דְּלָא דְכֵי בֵּן סַגִּיאוּ חוֹבַיְכוּ קָדְמַי
אָמַר יְיָ אֱלֹהִים׃ כג אֵיכְדֵין תֵּימְרִין לָא אִסְתְּאֲבַית וּבָתַר טָעוּת עַמְמָיָא לָא

תולדות אהרן הלכית

כי תעולם עקידה שער כו . ואנכי נטעתיך ס׳ הזוה״ק פ׳ וירא . כי אם תכבסי ר״ם ח יח חגיגה ב טו יבמות י קס . נכתם עונך ר״ם ח יח .

רש״י

(כ) שברתי עולך . הטול של עץ נופל בו לשון שבירה והמוסרות שהן של עור נופל בהן לשון נתיקה: מוסרותיך . הם רצועות שקושרין בהם העול : ותאמרי לא אעבור . על דבריך . כי על כל גבעה . אך אתה לא שמרת הבטחתך ועל כל גבעה את לוטה לשון משכב ומלע כי משמש לשון אלה : (כא) נטעתיך שורק . שורק היא זמורות גפן טוב כלומר בני אצות כשרים ולדיקים ומדרשו נטעתיך שורק הוספתי לך על שבע מלות של בני נח שש מצות ושש כמנין שורק : סורי . דיסטוזלטוויר״ש בלע״ז:הגפן נכריה . הלוממות ביעריס:(כב)בנתר. מין אדמה שחפין ושפין בה את הבגדים : בורית . קיון כמו וכר לבב [תליס כד] ויש לועזים בורית שאנו״ן בלע״ז : נכתם עונך . הא כרושם כתמא דלא דכי כן סגיאו חוביך קדמי . כתם . סאק״א בלע״ז. עונך . על עון הענל נאמר שהיא קיים לעולם כמו שנאמר וביום פקדי ופקדתי עליהם (שמות ל״ב) כל פקידות הבאות על ישראל יהיה מקצת עון העגל בהם

מצודת ציון

(איוב ל״ג) : ומר . מלי מרירות : (כ) עולך . מלי עול הכושם על צואר הבהמה והוא משל על הכבדת העבודה : נתקתי . ענין הפתק והסרה : מוסרותיך . הם קשרי רצועו׳ העול : גבעה . ענינו כמו הר : רענן . ענין לחות ורעיבות כמו בשמן רענן (תהלים ל״ב) : צועה . ענין טלטול וזוע המקוים למקום וכן ושלחתי לו לועים ולעבו (לקמן מ״ע) : (כא) שורק . זמורות משובחים וכן ויטעבו שורק (ישעיה ה) סורי . מלי הסרה והסלה : נכריה . זרה : (כב) תכבסי . מלי כבוס ורחיצה : בנתר . מין אדמה רכה ומתכבסין בו וכן חומץ על נתר (משלי כ״ה) : בורית . שם עשב המנקה וכן וכבורית מתכבסים (מלאכי ג) : נכתם . מלי כתם ורושם : כגיא

המוסרין מן הגפן אשר כל אחת כריחים וזרם מן הגיעה ולא תשוב אליה : (כב) ותרבי לך בורית . תרבי לעצמך בורית לא תוכל עצמך ע״י ר״ל אף אם תרחה לפני הכריות לדקות ותעשה״ע הכם לא תועיל כזה כי עונך שאתה עושה בסתר נראה לפני נכתם כי לא הבעירם סתר והבורית כלומר הלדקה שאתה עושה לפני הכריות לא כפרו על הטון שבסתר : ן (כג) איך

הֲלֹכִית זְקוּפֵי עֵינָיִךְ עַל
אַרְחָתַיִךְ כַּד הֲוַית יָתְבָא
בְּחֵירְתָא לְקֵבֶל בֵּית פְּעוֹר
דְּעִי מָה עֲבַדְתְּ הֲוַת דַּמְיָא
לֵינָקָא קַלִילָא דְּמִקַּלְקְלָא
אָרְחָתָהָא׃ כד בְּעֵרוֹדָא
דְּמִדּוֹרָה בְּמִדְבְּרָא בְּרַעוּת
נַפְשָׁהּ שָׁתְיָה רוּחָא
כְּיָרוֹדָא כֵּן כְּנִשְׁתָּא
דְּיִשְׂרָאֵל מְרַדַּת וְטָעַת מִן
אוֹרַיְתָא וְלָא צַבְיָא
לְמֵיתַב גְּבִיָא אָמַר לָהּ כָּל
בְּעָהָא דְּאוֹרַיְתִי לָא
יִשְׁתַּלְהוּן בִּזְמַנָּהּ יִשְׁכְּחוּנָהּ׃כה מְנַעִי רַגְלֵיךְ מִלְּאִתְחַבְּרָא לַעַמְמַיָּא וּפוּמִיךְ מִלְּמִפְלַח לְטַעֲוָת
עַמְמַיָּא וְאָמַרְתְּ תְּבִית מִבָּתַר פֻּלְחָנָךְ לָא אֲרֵי רְחִימִית לְאִתְחַבְּרָא
לעממיא

ת״א תזעי רגליך יומא ח עז .

תֹּאמְרִי לֹא נִטְמָאתִי אַחֲרֵי הַבְּעָלִים לֹא
הָלַכְתִּי רְאִי דַרְכֵּךְ בַּגַּיְא דְּעִי מָה עָשִׂית
בִּכְרָה קַלָּה מְשָׁרֶכֶת דְּרָכֶיהָ׃ כד פֶּרֶה ו
לִמֻּד מִדְבָּר בְּאַוַּת נַפְשָׁהּ שָׁאֲפָה רוּחַ
תַּאֲנָתָהּ מִי יְשִׁיבֶנָּה כָּל־מְבַקְשֶׁיהָ לֹא יִיעָפוּ
בְּחָדְשָׁהּ יִמְצָאוּנָהּ׃ כה מִנְעִי רַגְלֵךְ מִיָּחֵף
וּגְרוֹנֵךְ מִצְּמָאָה וַתֹּאמְרִי נוֹאָשׁ לוֹא כִּי־
נפשה ק׳ אהבתי
וגרונך ק׳

מצודת דוד

תאמרי . איך תכחשי לומר לא נטמאתי עתה בעגל׳ ומעולם לא הלכתי אחרי הבעלים : ראי דרכך בגיא . כאומר איך תוכל לומר כן הלא ראי דרכך בגיא מול בית פעור שעשה עבודת הבעל ודעי מה שעשית היום הזה והדע ותסכיל שאותו העון אשר התחלת שם הוא עתה עד היום הזה : בכרה קלה . ודר׳ אתה כבמלה נקבה בתורה הקלה לרוץ יותר מהזכר אשר נתקשר עמה דרכם ומתבשם בד שכל ימיה תתחיד במנהג הבהמה לרדוף ולרוץ בכל עת וכן אתה כאשר התחלת בעבודת בעל פעור מדבקת בעבודת הבעלים עד היום הזה הלא תעובה : (כד) פרה . הרי את כפרה הזה הלמוד והרגיל במדבר אשר באות נפשה שאפה רוח. ר״ל אין מי מכריחה לרוץ ולרדוף אבל היא בחפצה הרצון הרדוף בכל עת ומושכת את האויר אל פיה הבליעה בדרך הרלים מהרה : תאנתה מי ישיבנה . ר״ל בכל פעם תרוץ ותחזור במרולם למקומה כאלו ה״ו לה לער ואבלות ודאגה מי ישיבנה למקומה ולזה תרוץ מהרה והוא עניין מליצה:כל מבקשיו. כל המבקשים אותה לתפש׳ ביד אינם לריכים להתיגעות לרדוף אחריה כי בחדשה שנתחלתה הריווה ימצאו אותה בקלות כי אז היא בכרה ואינה יכולה לרוץ וכן ואינה יכולה לתפש׳ בה כפרה הזה כי ע״י תפשיהם אשר לא טוביסבא עליהם האויב ואמה משוטטים לאנה עזר מאלני העבו״ם׳ כל הטרוד הזה בא לאות בפשם וכן סופם יהיה כסוף׳ ספרה כי הלויב הבא עליהם לכבשם לא יהיה לו יגיעה רבה כי בקל יכבשם׳ אחד המוכן לפורענות והוא אב שהוקבע בכיה לדורות בזמן המרגלים כמ״ש רז״ל : (כה) מנעי רגלך מיחף . ר״ל ראה לתקן מעשיך ולא תלבו בגולה יחף ולמלאה למיס : ותאמרי נואש . אמרתי אני מתייאש מעבודת המקום ולא אשיב אליך כי אוהב

מצודת דוד

כ׳ אליך באומר אין היה מהראוי לעזבו אם מפאת העזר שבאה ממנו אם מפאת ירלת העונש : (כ) כי מעולם . הלא מימות עולם הייתי לך לעזרה ובשרתי העול אשר הכבידו עליך העבו״ם: נתקתי . הנתקתי מעל לוארך קשרי רצועות העול : ותאמרי׳ ואז אמרת לא אעבור עוד על דבר ה׳ : כי על כל גבעה כלומר והכם לא קיימת כי אל כל וכו׳: את צועה זונה.הולכת ומוסעת ממקום למקום ר״ל כמו הזונה אין דרכה לשבת במקום אחד ומת״ם כה בכתיה לא יתכנו רגליה וכו׳ (משלי ו) כן הלכת אתה מבית עבו״ם זו לבית עבו״ם זו : (כא) ואנכי נטעתיך שורק . מתחילה נטעתיך משבטי גפן המובחר ומופרש הכל מזרע אמת הם אברהם יצחק ויעקב וא״כ ראוי היית להיות ממוזם ואיך הפכת למולי לסיות בדיש רעים

(כב) בגיא . הוא מול בית פעור כמ״ש ומשם נגיא מול בית פעור (דברים ג) : בכרה . נמלה בתורה כמו בכרי מדין (ישעיה ס) : משרכת . ענין קשירה והוא מלי ערוך בעל (ערחשית י״ד) שהוא הרצועה שקושרין בו הגמל : דרכיה . ענין מנהג וסדר : (כד) פרה . כמו פרא בחל״ף וה״ו חמור הבר : למוד . ענין הרגל וכן כעגל לא לומד (לקמן ל״ח) : באות . מלי תאוה וחשק : שאפה . ענין משיכה אל בית הבליעה וכן שאפה רוח כתניס (לקמן י״ד) : רוח . כן נקרא האויר : תאנתה . ענין צער ואבלות כמו תאניה ואניה (איכה ב׳) : ייעפו . ענין יגיעה : (כה) מנעי . חדלי : מיחף . כן נקרא הסולר מבלי מנעלים וכן ערום ויחף (ישעיה כ׳) : וגרונך. מלשון גרון וצואר : נואש . מלי ייאוש ונזיפת הדבר וכן ואחרו מאש (לקמן י״ח) : זרים . מלי זר ונכרי : הביאו

הגהות מכ״י ברש״י *) תאנתה ש״ץ . (תאנתה לשון תניון שיץ) .

אָהֲבְתִּי זָרִים וְאַחֲרֵיהֶם אֵלֵךְ׃ כו כְּבֹשֶׁת
גְּנֹב כִּי יִמָּצֵא כֵּן הֹבִישׁוּ בֵּית יִשְׂרָאֵל
הֵמָּה מַלְכֵיהֶם שָׂרֵיהֶם וְכֹהֲנֵיהֶם וּנְבִיאֵיהֶם׃
כז אֹמְרִים לָעֵץ אָבִי אָתָּה וְלָאֶבֶן אַתְּ
יְלִדְתָּנִי כִּי־פָנוּ אֵלַי עֹרֶף וְלֹא פָנִים וּבְעֵת
רָעָתָם יֹאמְרוּ קוּמָה וְהוֹשִׁיעֵנוּ׃ כח וְאַיֵּה
אֱלֹהֶיךָ אֲשֶׁר עָשִׂיתָ לָּךְ יָקוּמוּ אִם־יוֹשִׁיעוּךָ
בְּעֵת רָעָתֶךָ כִּי מִסְפַּר עָרֶיךָ הָיוּ אֱלֹהֶיךָ
יְהוּדָה׃ כט לָמָּה תָּרִיבוּ אֵלַי כֻּלְּכֶם פָּשַׁעְתֶּם
בִּי נְאֻם־יְהוָה׃ ל לַשָּׁוְא הִכֵּיתִי אֶת־בְּנֵיכֶם
מוּסָר לֹא לָקָחוּ אֲכָלָה חַרְבְּכֶם נְבִיאֵיכֶם

ילדתנו ק׳ כאריה

תרגום

לְעַמְמַיָּא וּבְתַר פּוּלְחָן
טָעוּתְהוֹן אֲזָלֶךְ׃
כו כְּבַהֲתַת גְּבַר דְּמִתְחַשֵּׁב
מְהֵימָן וּמִשְׁתְּכַח גָּנִיב כֵּן
בְּהִיתוּ בֵּית יִשְׂרָאֵל אִנּוּן
מַלְכֵהוֹן רַבְּרְבֵיהוֹן
וְכָהֲנֵיהוֹן וּנְבִיהוֹן דְּשִׁקְרָא׃
כז אָמְרִין לְצַלְם אָעָא
אֲבוּנָא אַתְּ וּלְמַה
דְּמִתְעַבֵּד מִן אַבְנָא אָמְרִין
לֵיהּ אַתְּ בְּרִיתָנָא אֲרֵי
אַחֲזַרוּ בְּפוּרְקָנִי קְדָל וְלָא
שַׁוּיאוּ דְּחַלְתִּי לְקָבֵיל
אַפֵּיהוֹן וּבְעִידָן דְּבִישְׁתָּא
אָתְיָא עֲלֵיהוֹן כָּפְרִין
בְּטַעוּתְהוֹן וּמוֹדָן קָדְמַי
וְאָמְרִין רַחֵם עָלָנָא
וּפְרוֹקְנָא׃ כח וְאַן דְּחַלְתְּכוֹן
דַּעֲבַדְתּוּן לְכוֹן יְקוּמוּן אִם יְכָלָן לְמִפְרְקְכוֹן בְּעִדָּן בִּישַׁתְּכוֹן אֲרֵי מְנָן קִרְוֵיכוֹן
הֲוָאָה דַּחֲלַתְכוֹן דְּבֵית יְהוּדָה׃ כט לְמָא אַתּוּן מְדַמָּן לְמִדָּן לְקָבֵיל
פִּשְׁתְּגָמֵי כּוּלְכוֹן מְרַדְתּוּן בְּמֵימְרִי אָמַר יְיָ׃ ל לְמַגָּן אַלֵּקִיתִי יַת בְּנֵיכוֹן אוּלְפָן
לָא קַבִּילוּ קַטְלַת חַרְבְּכוֹן נְבִיֵּיכוֹן כְּאַרְיָא דְּמְחַבֵּל׃

עם

תולדות אהרן

לומרים לעץ יצמות דף מה: כי פנו חולין ח״י עקידה שער ק למה תריבו קמח ס לב לשוא הכתי שבת ב לב כהוכות ו עב הנרי״ב כי מספר עריך לקמן יח יג:

רש״י

אין מיחוס נואשתי בדבריכם. נואש נוקליי״ר בלע״ז: (כו) כי ימצא. בתחלה כשהוא נמצא גנב והוא היה מוחזק נאמן כך תירגם יונתן: (כז) ובעת רעתם יאמרו. אלי קומה והושיענו וכן ת״י ובעידן דביישתא אתיא עליהון כפרין בטעותהון ומודן קדמי ואמרין רחם עלנא ופרוקנא: (כח) מספר עריך היו אלהיך. בכל עיר ועיר אלוה אחר: (כט) למה תריבו. איך הבואתי להתווכח בריב ולומר לא חטאתו כולכם פשעתם בי. אף הנדיקים במשמע היינו דאמרי איכא בהדי הולא לקיא כרבא: (ל) לשוא הכיתי. על חנם כי לא הועיל איקחו מוסר: אכלה חרבכם. את נביאיכם הרגתם את זכריה וישעיה:

מצודת ציון

(כו) הבישו. מלי בושה: (כז) אבי. ענין אדון וגדול וכן אבי דבר גדול בכבית דיבר אליך (מ״ב ה׳): ילדתני. הוא כמו ילדתהו וכן בטרם הריס ילדו (תהלים לי׳): פנו. מלשון הפנה ופיכוכ: עורף. הוא לאחורי הפנים והלאחר: (כט) תריבו. ענין הערעורות ותלונה: (ל) לשוא. לריגס: (לא) ראו. יאמר

מצודת דוד

אני את הזריס כם עבודת הבעליס: ואחריהם אלך. לעבוד אותם: (כו) כבושת גנב כי ימצא. מרבית בושת הגנב אשר היא בעת ימצא שהוא גנב אחר שהיה מוחזק לגאמן כן ירבה בושת בית ישראל בעיני העכו״ם על כי היו מוחזקים לעובדי ה׳ ונמצאו עכו״ם בכל הבעמ״ים: המה. המון העם: וכהניהם. בכמי הבעל: ונביאיהם. נביאי הבעל:

(כז) אומרים. על אשר אומרים לפסל העשוי מעץ אתה אבי ולגלם מאבן יאמרו אתה ילדתנו כאלו הפסילים ברחו הבעלם ומלוהה: כי פנו אלי עורף. ר״ל אינם שומעים לדברי כאלה המהפך עורף מול רעהו ולא יאבה לשמוע אחריו: ובעת רעתם. בעת בא עליהם הרעה יתפללו אלי ויאמרו קומה והושיענו מן הרעה: (כח) ואיה. ר״ל והנה אשיב לך איה אלהיך אשר עשית לך בפועל ידיך ינסו הם ויקומו אם יוכלו להושיע לך בעת בא עליך הרעה: כי מספר עריך. לפי חשבון מספר עריך עשית פסילים אתה יהודה ח״ב רבים הם ואף אחד לא יעלה מהם שיוכל להושיעך: (כט) למה תריבו אלי. למה תתרעמו למולי על שאין אני מגיל אתכם מן הרעה הבאה עליכם כולכם פשעתם בי אינם לא נעדר ומהו הזכות הנמצא לכם: (ל) לשוא. על חנם הכיתי את בניכם כיון בעכו״ם לא לקחו האבות מוסר ומדיין עומדים במרדם וכל עצם בוזות הבאות הבנים היה למען יוסרו האבות: אכלה. כי חרבכם הרגה את נביאיכם כי הרגו את ישעיה ואת זכריה: כאריה

כְּאַרְיֵה מַשְׁחִית׃ לא הַדּוֹר אַתֶּם רְאוּ דְּבַר־
יְהוָה הַמִּדְבָּר הָיִתִּי לְיִשְׂרָאֵל אִם־אֶרֶץ
מַאֲפֵלִיָּה מַדּוּעַ אָמְרוּ עַמִּי רַדְנוּ לוֹא נָבוֹא
עוֹד אֵלֶיךָ׃ לב הֲתִשְׁכַּח בְּתוּלָה עֶדְיָהּ
כַּלָּה קִשֻּׁרֶיהָ וַעֲמִי שְׁכֵחוּנִי יָמִים אֵין מִסְפָּר׃
לג מַה־תֵּיטִבִי דַרְכֵּךְ לְבַקֵּשׁ אַהֲבָה לָכֵן
גַּם אֶת־הָרָעוֹת לִמַּדְתִּי אֶת־דְּרָכָיִךְ׃ לד גַּם
בִּכְנָפַיִךְ נִמְצְאוּ דַם נַפְשׁוֹת אֶבְיוֹנִים נְקִיִּים
לֹא־בַמַּחְתֶּרֶת מְצָאתִים כִּי עַל־כָּל־אֵלֶּה׃
לה וַתֹּאמְרִי כִּי נִקֵּיתִי אַךְ שָׁב אַפּוֹ מִמֶּנִּי

למדת ק׳ הנני

תרגום

לְמִדַּת ק׳
נַפְשָׁת דְּמִסְכְּנִין זַכָּאִין לָא כְּמָא דְּמִשְׁכַּחְתִּין
אִלֵּין עֲבַדְתְּ׃ לה וַאֲמַרַת אֲרֵי זַכֵּיתִי בְּרַם תָּב
אָנָא עֲבִיד עִמִּיךְ פּוּרְעָנוּת דִּין עַל דַּאֲמַרְתְּ לָא
חטיתי

ת״א גם בכנפיך שבת שם

רש״י

(לא) ראו דבר ה׳. הוליא להם לעלגה המן אמר להם ראו כאן מה דבר ה׳ מועיל: המדבר היתי לישראל. לשון תימה הוא לכך נקודה מ״ם רפי וה״א במקף פתח כלום נדמי לאבותיכם שהוא מדבר כשהלכו בו שהורדתי להם לחם זה דבר יום ביומו: מאפליה. לשון חשך: מדוע אמרו עמי רדנו. נגדלנו ממך כמו הרודה פת מן התנור כך מדרש רבי תנחומא ומנחם פירש רדנו לשון ירידה ועוד פנים אחרים: (לג) תיטיבי. תקשטי עצמך לקראת נוחפיך כמו (מלכים ב ט) ותיטב ראשה ותיזבל

מצודות דוד

משחית. כאריה המשחית בני אדם: (לא) הדור אתם. אתם בני הדור ראו בסבות הלב את מעות ה׳ אשר יש תשלום גמול עליהם: המדבר. וכי עד כמה הייתי לישראל כמדבר וארץ מאפליה אשר לא יאלה שמש די לורך באדם ר״ל וכי לא היה ספוק בידי לשלם גמול עוב על המעות שעשו: רדנו. כבר נגדלנו ממך ולא נבוא עוד אליך: (לב) התשכח. הדרך הוא שתשכח הבתולה לבשים עדיה עליה להתקשט בו וכי תשכח הכלה את קשוריה כם חוטי המשי שקושרת שערה בשם להתקשט ולאומר הלא אין דרך באדם לשכוח דבר הנלרך לו ביותר: ועמי. אבל עמי שכחו אותי ימים רבים ואין מספר לשם עם שזהו עיקר חייהם על האדמה: (לג) מה תטיבי דרכך. מה התקני מנהגך בעבודת הבעל לעשות בדמיון גמור אל מעשה העכו״ם לבקש מה אהבה בעשותך המעשים: לכן. באמת גם את העכו״ם הרעות למדת אתה מנהגיך ר״ל אתה הרעות לעשות יותר מכולן ואף להרעות שבהן למדת להרשיע יותר כמוך: (לד) גם בכנפיך. גם בכנפי בגדיך נמצאו דמי נפשות אביונים נקיים מעון מיתה ועל חנם הרגתם: לא במחתרת מצאתים. דמי הנפשות הללו לא מלאתים במחתרת ובמקום נסתר ר״ל בגלוי על כל אלה בכנפי המבריס לתעלה ר״ל לא עשית הדבר בהסתר כי״ח בפרסום רב מבלי בושה: (לה) ותאמרי. ר״ל אם אתמה כל אלה עשית בפרסום אוך תאמרי לא כן הוא כי נקי אני מעבירה ואין האמת עם הנביאים שאומרים שחרב בי אף אך שב אפו ממני מעון: הנני נשפט אותך. לכן הנני מתווכח עמך גם על מה שהבאתם לומר לא חטאתי ר״ל אלבד גמול החטא אוסיף עוד. עונש על מה שהבאתם חטאתי

מצודות ציון

יאמר גם על הבנות הלב וכן ולבי ראה הרבה חכמה (קהלת א׳): מאפליה. מלשון אופל ואופל וחושך וכשבא להגדיל הדבר סומכו למלת יום וכן שלבנת יום (ש״ם מ׳) והוא כמו מדבר וכפל הדבר במ״ם: רדנו. ענין הסבול ממקום הדבוק כמו רדם הדבש (שופטים יד׳): (לב) עדיה. מלי עדי ותכשיט: (לג) תיטיבי. ענין תיקון כמו ותיטב את ראשה (מ״ב ט׳) דרכיך. מנהגך: (לד) בכנפיך. שולי בגדך: במחתרת

מצודות ציון עמק

ר״ל

אנהות מכ״י ברש״י *) לשון פעלת (לשון פעלתיים):

הֲנִנִי נִשְׁפָּט אוֹתְךָ עַל־אָמְרֵךְ לֹא חָטָאתִי׃
לוּ מַה־תֵּזְלִי מְאֹד לְשַׁנּוֹת אֶת־דַּרְכֵּךְ גַּם
מִמִּצְרַיִם תֵּבֹשִׁי כַּאֲשֶׁר בֹּשְׁתְּ מֵאַשּׁוּר׃
לוּ גַּם מֵאֵת זֶה תֵּצְאִי וְיָדַיִךְ עַל־רֹאשֵׁךְ כִּי־
מָאַס יְהוָה בְּמִבְטָחַיִךְ וְלֹא תַצְלִיחִי לָהֶם׃
ג א לֵאמֹר הַן יְשַׁלַּח אִישׁ אֶת־אִשְׁתּוֹ
וְהָלְכָה מֵאִתּוֹ וְהָיְתָה לְאִישׁ־אַחֵר הַיָּשׁוּב
אֵלֶיהָ עוֹד הֲלוֹא חָנוֹף תֻּחֳנַף הָאָרֶץ הַהִיא
וְאַתְּ זָנִית רֵעִים רַבִּים וְשׁוּבִי אֵלַי נְאֻם־
יְהוָה׃ ב שְׂאִי עֵינַיִךְ עַל־שְׁפָיִם וּרְאִי אֵיפֹה
לֹא שֻׁגָּלְתְּ עַל־דְּרָכִים יָשַׁבְתְּ לָהֶם כָּעֲרָבִי
בַּמִּדְבָּר וַתַּחֲנִיפִי אֶרֶץ בִּזְנוּתַיִךְ וּבְרָעָתֵךְ׃
שכבת ק׳ וימנאו

תרגום

חֲטֵיתִי׃ לוּ מַה אַתְּ
מִסְתַּכְּלָא לְחַדָּא לְקַלְקָלָא
יַת אוֹרְחָתַיִךְ אַף מִמִּצְרַיִם
תִּבְהֲתִין כְּמָא דִבְהַתְתְּ
מֵאַתּוּרָאָה׃ לוּ אַף מִלְּוָת
דֵּין תִּפְקִין וּבְהַתַּת חוֹבִיךְ
עַל רֵישֵׁךְ אֲרֵי רְחִיק יְיָ
רוּחְצָנָיִךְ וְלָא תִצְלְחִין
לְהוֹן׃
א לְמֵימַר הָא יְפַטַּר
גְּבַר יַת אִתְּתֵיהּ וּתְהָךְ
מִלְּוָתֵיהּ וּתְהֵי לְגֻבַר אוּחְרָן
הַאֲפִשַׁר דִּיתוּב לְוָתָהּ עוֹד
הֲלָא מֵחָב תֵּחוּב אַרְעָא
הַהִיא וְאַתְּ טְעִיתָא
וְאִתְחַבַּרְתְּ לְעַמְמִין סַגִּיאִין
וְתוּבִי מִבָּעֵן לְפוּלְחָנִי אֲמַר
יְיָ׃ ב זְקוּפִי עֵינָךְ עַל
גָּנְדִין וַחֲזָא הֵיכָא לָא
אִתְחַבְּרַתְּ לִיךְ לְמִפְּלַח לְטָעוָתָא עַל אוֹרְחַת בֵּית מִישְׁרֵיהוֹן אוֹרְכַת לְהוֹן

ת״א לאמר כן יומא ח פרי סנהדרין ז מו׃

רש״י

עמך במשפט׃ (לו) תזלי. לשון זלזול׃ לשנות את דרכך. לעזוב אותי ולסמוך על מצרים לעזרה כימי יהויקים ולדקיהו [לקמן לז]׃ לשנות. לשון שינוי׃ כאשר בושת מאשור. שסמך אחז עליו וילר לו ולא חזקו כמה שנאמר [בדברי הימים כח]׃

ג (א) לאמר הן ישלח וגו׳. יש לי לומר שאין עוד את רואיה לי כי כן דרך המשלח את אשתו והלכה לה וגו׳׃ ואת זנית רעים רבים. עם אוהביה רבים ואעפ״כ שובו אלי׃ ושוב אלי. כמו עשוה *)ולשוב אלי אני עוסק בך׃ (ב) שפיים. יבלי מים׃ לא שוגלת. לשון פלגש׃ ישבת להם. להיות נכונה לקראתם׃ כערבי. יושב אוהליה

מצודת דוד

ר״ל במקום נסתר וסוף מלשון תתירה ותפירה כמו אם בתתרת ימלא בגבב (שמות כ״ב)׃ (לא) נשפט. ענין ויכוח וכן כי בחש בי נשפט (ישעיה סו)׃ (לו) תזלי. ענין הלוך כמו תזלו מים מני יש (איוב י״ד)׃ מאד. הוא כמו הרבה׃ לשנות. מלי השתנות׃

ג (א) ישלח. ענין טרוד וגרושין וכן ושלחה מביתו (דברים כ״ד)׃ חנוף תחנף. ענין חיוב ואשמה כמו ולא תחניפו את הארץ (במדבר ל״ה)׃ (ב) שפיים. כן נקרא המקומות הגבוהות כמו אתפתח על שפיים נהרות (ישעיה מא)׃ איפה. איה פה וכן איפה סס רועים (בראשית ל״ז)׃ שגלת. ענין משכב המשגל וכן היש אחר ישגלוה (דברי״ם כ״ח) לנס

ג (א) לאמר. ר״ל מסרחוי לאחר ישראל את זאת הנה יגרש איש את אשתו ובסיתר תלכה מאחו וסיתה לאיש אחר ואף אם לא בא עליה׃ הישוב. וכי יוכל בעלה הראשון לשוב עוד אליה לקחתה אחר שמת בעלי לו גרשה הלא בעבור עון זה תתחייב ארץ ההיא הנעשה בה זנות ותקבל גמולה הטוב׃ ואת. אבל אתה ישראל עם כי בעונך התחי זנית באיסור עם אהוביה רבים ר״ל עם כי עבדת עכו״ם אלוקות עכ״ז שוב אלי ואקבלך בתשובה׃ (ב) שאי עיניך. הריחי עיניך להביט על הסריס הגבוהים וראי איה המקום אשר לא שכבת שמה עם מואפים ר״ל אשר לא עבדת שמה עכו״ם׃ על דרכים וכו׳. לפי שהמשילה לזונה אחר לשון המופל בזונה היושבת על הדרכים להיות מזומנת אל המואפים ור״ל היית ממליח עצמך לכל הדרכים להסתתר שם עם המואפים ור״ל מאד היית נרדף אחר עבודת הפסילים׃ ותחניפי ארץ וכו׳. עם זמותך לעכו״ם ועם יתר רעתך חייבת את הארץ להיות חורבה ושוממה׃

*) הגהות מכ״י ברש״י *) ולשוב אלי אני עוסק בך׃ (תמיד אני אומר לך לשוב אלי)׃

ג וַיִּמָּנְעוּ רְבִבִים וּמַלְקוֹשׁ לֹא הָיָה וּמֵצַח
אִשָּׁה זוֹנָה הָיָה לָךְ מֵאַנְתְּ הִכָּלֵם׃ ד הֲלוֹא
מֵעַתָּה קָרָאתִי לִי אָבִי אַלּוּף נְעֻרַי אָתָּה׃
ה הֲיִנְטֹר לְעוֹלָם אִם־יִשְׁמֹר לָנֶצַח הִנֵּה
דִבַּרְתְּ וַתַּעֲשִׂי הָרָעוֹת וַתּוּכָל׃ ו וַיֹּאמֶר יְהוָה
אֵלַי בִּימֵי יֹאשִׁיָּהוּ הַמֶּלֶךְ הֲרָאִיתָ אֲשֶׁר
עָשְׂתָה מְשֻׁבָה יִשְׂרָאֵל הֹלְכָה הִיא עַל־
כָּל־הַר גָּבֹהַּ וְאֶל־תַּחַת כָּל־עֵץ רַעֲנָן
וַתִּזְנִי־שָׁם׃ ז וָאֹמַר אַחֲרֵי עֲשׂוֹתָהּ אֶת־כָּל־
אֵלֶּה אֵלַי תָּשׁוּב וְלֹא־שָׁבָה וַתֵּרֶא בָּגוֹדָה
אֲחוֹתָהּ יְהוּדָה׃ ח וָאֵרֶא כִּי עַל־כָּל־אֹדוֹת
יתיר י׳ אשר

תרגום

בַּעֲרָבָאי דְשָׁרָן בִּשְׁבוּגִין
בְּמִדְבְּרָא וְחַיְבַתְּ אַרְעָא
בְּטַעֲוָתִיךְ וּבְבִישְׁתִּיךְ׃
ג וְאִתְמַנְעוּ רְסִיסַיָּא
וּמַלְקוֹשָׁא לָא הֲוָה וְהוּצְפָּא
כְּאִתְּתָא נַפְקַת בְּרָא הֲוָה
לִיךְ מְסָרְבְתְּ לְאִתְכַּנָּעָא׃
ד הֲלָא מִכְּעַן תְּצַרְן קֳדָמַי
רְבוֹנִי אַתְּ פָּרְקִי דְמִן עָלְמָא
ה הַאֲפִשַׁר דְּתִנְטְרוּן לִיךְ
חוֹבֵךְ לְעָלַם אִם תִּתְקַף
עֲלָךְ מְחָא לְאַפְרִישׁ הָא
מַלֵּלְתְּ וְעָבַדְתְּ בִּישִׁין
וְאַסְגֵּית׃ ו וַאֲמַר יְיָ לִי
בְּיוֹמֵי יֹאשִׁיָּה מַלְכָּא
הַחֲזַיְתָּא מָה דַּעֲבַדוּ
דְּמִתְחַסְנִין דְּמִתַּב לְפוּלְחָנִי
דְּבֵית יִשְׂרָאֵל אֲזָלִין אֲנוּן
עַל כָּל רָמָא מְנַטְרָא וְלִתְחוֹת כָּל אִילָן עֲבוֹת׃ וּפָלְחִין אָנָן לְטַעֲוָתָא׃
ז וַאֲמַרִית בָּתַר דַּעֲבַדוּ יַת כָּל אִלֵּין לְפוּלְחָנִי יְתוּבוּן וְלָא תָּבוּ וַחֲזוּ
מִשְׁקַרְיָא אֲחֵיהוֹן דְּבֵית יְהוּדָה׃ ח וּגְלֵי קֳדָמַי אֲרֵי עַל כָּל עֲסָק דִּטְעוּ
דמתחסנין

ת״א וימנעו וגו׳ תענית ב יז יבמות ח עז ומלא אחם ערכין ג עז׃ אלוף נעורי תגינה ב עז׃

רש״י

שהוא תמיד מצוי בתוך במדברות ועל סס כך הוא קרוי ערבי שהוכן בערבה׃ (ג) ומלקוש. המטר היורד בניסן על המלילות ועל הקשין ומלקוש ערדיי״ה בלע״ז׃ (ד) הלוא מעתה. הלוא שבת מרעתך וקראת לי אבי אם תעשי כך היעטור לך אדוניך לעולם אם תשמר לו׃ אם ישמור לנצח. לא ישמור׃ הנה דברת. בפיך לא נבוא עוד אליך ואותה הרעה תעשי ולא תחני לב לשוב׃ ותוכל. ולא תמרוד׃ (ו) משובה. לאחת מוכתת בימי יאשיה המלך כשלוני להחזיר עשרת השבטים הרחוקים אשר עשתה

מצודת דוד

(ג) וימנעו. הלא בעונך נמנעו הרביסיסולה היום המלקוש וה״ל היה לך להיות בוש במעשיך׃ ומצח. אבל יש לך מצח מגולה בדרך אשה זונה שאינה מכסת מלאה בעבור בושה מה לא בדרך הלמועות שמכסות עצמן אם יקרה להן דבר בושה׃ מאנת הכלם. אתה ממאנת להיות נכלם ובוש ממעשיך׃ (ד) הלא מעתה. הלא מעת מנעתי הגשם בעונך קראת לי כפס אבי ואמרת עלי: אלוף וגו׳. ר״ל אתה באלוף שלי מעת נעורי מיום שנחרת בי׃ (ה) הינטור. ואמרת בתפלה וכי המקום ישמור השנאה לעולם וכי ישמור באיבה לנצח והוא כפל ענין במ״ם׃ הנה דברת. הנה הדברים האלה דברת בפיך לבד אבל במעשי עשית הרעות וכל מה שיכלת לעשות מן הרעות עשית ומוסר לחעלה לומר איך לא תבלמני אם אין לבן שלא עתי אין הדבר בתפלה כדברים האלה׃ (ו) הראית. אם נתת לב לראות אשר עשתה עדת ישראל המורדת הם בני עשרת השבטים׃ ותזני שם. עבדת שם לפסילים׃ (ז) ואומר. אמרתי לה על ידי הנביאים שוב אלי בתשובה׃ ולא שבה. לא רצתה לשוב׃ וחרא. ר״ל ועוד שבבה שאחות׳ בגוד׳ יהוד׳ רחת׳ מעשי הטובים ולמדה ממנה׃ (ח) וארא. ר״ל ואני רואה וגלוי לפני כי עם היות שעל כל אודות אשר נאפה משובה ישראל בגלות אשור׃ ישראל׃ עשרת השבטים׃ הולכה היא. בעודה על אדמתה קודם שגלתה בימי חזקיהו עם הושע בן אלה הולכה היתה הולכת על כל הר גבוה׃ ותזני שם׃ לעכו״ם ותזנ׳ כמו ותזן יו״ד יתירה׃ (ז) ואומר. ע״י נביאי עמוס והושע בן בארי ושאר נביאי׳ אלי תשוב׃ ותרא בגודה אחותה יהודה. כל זה בגודה קשה ממשוב׃ ישראל שהם רחשוים לקילקול ולא רצו פורענות ללמוד ממנו ולשוב קרויין משובה יהודה שראו שגלו אלו ולא לקחו מוסר קרויין בגודה׃ (ח) וארא

מצודת ציון

להם׃ לערכם׃ כערבי׃ שם אומה׃ (ג) רביבים׃ הוא המטר בחזק וכן וכרביבים עלי עשב (שם ל״ב)׃ ומלקוש׃ כן נקרא המטר המאוחר׃ היורד על הקשין ועל המלילות וכן יורה ומלקוש (שם י״א)׃ ומצח׃ הוא הפדחה׃ מאנת׃ מלי מיאון׃ הכלם׃ מלי בלימה׃ (ד) אלוף׃ שר ואלוף וכן אל תבטחו באלוף (מיכה ז)׃ (ה) הינטור׃ ענין שמירה כמו מטריה את הכרמים (שה״ש א)׃ לנצח׃ כמו לעולם׃ ותוכל׃ מלי יכולה׃ (ו) הראית׃ בה״א השאלה׃ משובה׃ ענין מרד והליכה בדרכי הלב כמו וילך שובב (ישעיה י״ז)׃ רענן׃ לחה ורטיבה׃ (ז) בגודה׃ ענין מרד כמו כל רעיה בגדו בה (איכה א׳)׃ אחותה׃ רעותה וחברתה׃ (ח) אודות׃ ענייני כמו עסק וכן

מצודת ציון

ותזני שם׃ עבדת שם לפסילים׃ (ז) ואומר׃ אמרתי לה׃ ולא שבה׃ לא רצתה לשוב׃ וחרא׃ ר״ל ועוד שבבה שאחות׃ בגוד׃ יהוד׃ רחת׃ מעשי הטובים׃ (ח) וארא׃ ר״ל ואני רואה וגלוי לפני כי עם היות שעל כל אודות אשר נאפה משובה ישראל

אֲשֶׁר נֹאֲפָה מִשְׁבָּה יִשְׂרָאֵל שִׁלַּחְתִּיהָ
וָאֶתֵּן אֶת־סֵפֶר כְּרִיתֻתֶּיהָ אֵלֶיהָ וְלֹא יָרְאָה
בְּגֹדֶדֶת יְהוּדָה אֲחוֹתָהּ וַתֵּלֶךְ וַתְּזֶן גַּם־הִיא׃
ט וְהָיָה מִקֹּל זְנוּתָהּ וַתֶּחֱנַף אֶת־הָאָרֶץ
וַתִּנְאַף אֶת־הָאֶבֶן וְאֶת־הָעֵץ׃ י וְגַם־בְּכָל־
זֹאת לֹא־שָׁבָה אֵלַי בְּגוֹדֶדֶת אֲחוֹתָהּ יְהוּדָה
בְּכָל־לִבָּהּ כִּי אִם־בְּשֶׁקֶר נְאֻם־יְהוָה׃
יא וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלַי צִדְּקָה נַפְשָׁהּ מְשֻׁבָה
יִשְׂרָאֵל מִבֹּגֵדֶת יְהוּדָה׃ יב הֲלֹךְ וְקָרָאתָ
אֶת־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה צָפוֹנָה וְאָמַרְתָּ שׁוּבָה
מְשֻׁבָה יִשְׂרָאֵל נְאֻם־יְהוָה לוֹא־אַפִּיל פָּנַי
בָּכֶם כִּי־חָסִיד אָנִי נְאֻם־יְהוָה לֹא אֶטּוֹר
לְעוֹלָם׃ יג אַךְ דְּעִי עֲוֹנֵךְ כִּי בַיהוָה אֱלֹהַיִךְ

תרגום

ית אוֹרְחָתָךְ אִתְחַבְּרַתְּ לְעַמְמַיָּא פָּלְחֵי טָעֲוָתָא תְּחוֹת כָּל אִילָן עֲבִוֹת וּלְמִימְרֵי לָא קַבֵּלְתּוּן אָמַר יְיָ׃ יד תּוּבוּ בְּנָיָא דְּמִתְחַסְנִין לְמַתָּב אָמַר יְיָ אֲרֵי אֲנָא אִתְרְעֵיתִי בְּכוֹן וְאֶקְרַב יַתְכוֹן כְּאַלּוּ אַתּוּן מִשְׁתַּאֲרִין חַד מִקַּרְתָּא וּתְרֵין מִזַּרְעִיתָא וְאָעֵל יַתְכוֹן לְצִיּוֹן׃ טו וַאֲמַנֵּי עֲלֵיכוֹן פַּרְנָסִין עָבְדֵי רְעוּתִי וַיִפַּרְנְסוּן יַתְכוֹן בְּמַדְע וּבְחוּכְמָה׃ טו וִיהֵי אֲרֵי תִסְגּוּן וְתִפְשׁוּן בְּאַרְעָא בְּיוֹמָיָא הָאִנּוּן אָמַר יְיָ לָא יֵימְרוּן עוֹד אֲרוֹן קְיָמָא דְּיְיָ וְלָא יִסַּק עַל לֵב וְלָא יְדַכְּרוּן עוֹד בֵּיהּ וְלָא יְזוּעוּן וְלָא יְגִיחוּן בֵּיהּ עוֹד קְרָב׃ יז בְּעִדָנָא הַהִיא יִקְרוּן לִירוּשְׁלֶם אָתַר בֵּית שְׁכִנְתָּא דַיְיָ וְיִתְגְּהוּן לְמִפְּרַח בָּהּ כָּל־עַמְמַיָּא לְשֻׁמָא דַיְיָ לִירוּשְׁלֶם וְלָא יְהָכוּן עוֹד בָּתַר הַרְהוּר

מצודת ציון

וכן על כל אודות וגו׳. נקודות טעמי מקרא זה מלמדין על פירושו ישראל נקוד זקף מונח מלמחיה נקוד זקף גדול לעלמו וזה פירושו ומרא נסתכלתי בה ליפרע ממנה ולמה כי על כל אודות אשר נאפה משובה ישראל ומה היתה נקמתי שלחתיה מעל פני ולא ירא בגודה יהודה אחותה בפורענות של שומרון לתת לבה לשוב: (ט) ותנאף את האבן. וטעת עם פלחי אבניה ואשיה. ויונתן תרגם מקל זנותם לשון קלות מדקלילא בעינהא טעוותהא: (י) וגם בכל זאת. שראו בקלקלת פורענות

מצודת דוד

בעבור ס: שלחתיה וכו׳. רואה הני שלא יראה ממני בגוד׳ אחותה יהודה והלך והזן גם היא בעבור ס כאחותה ישראל: (ט) והיה מקול זנותה. בעבור הקלות שיש עמה בדבר הזנות לעבור ס חבתה את הארץ להיות חרבה ושוממה: ותנאף וכו׳. עשתה עבו״ס מעץ ואבן: (י) וגם בכל זאת. עם כל הרעה שראתה שבא על ישראל עכ״ז לא שבה אלי וכו׳ בכל לבה כי אם בשקר מבשפה ולחוץ: (יא) צדקה נפשה וכו׳. ר״ל עם כי ישראל חטא ראשונה כגם יהודה הכביה ס״כ בפשעה עד שלמולם נחשבת ישראל לצדקת: (יב) צפונה. אל תול לפון לאשור מקום שגלה ישראל: לא אפיל. לא אשכין חתתי בכם: כי חסיד אני. ר״ל לא כמלך בשר שאינו מוחל למורדים בו אף אם יעבו השובה: לא אטור. לא אזמור שאינה לעולם כי מיד בשתשובו תלך לה החיבה: (יג) אך דעי עונך. הבא מכיר בעונך שברבית עון כי פשעת בה׳

פָּשַׁעַתְּ וַתְּפַזְּרִי אֶת־דְּרָכַיִךְ לַזָּרִים תַּחַת
כָּל־עֵץ רַעֲנָן וּבְקוֹלִי לֹא־שְׁמַעְתֶּם נְאֻם־
יְהוָה׃ יד שׁוּבוּ בָנִים שׁוֹבָבִים נְאֻם־יְהוָה
כִּי אָנֹכִי בָּעַלְתִּי בָכֶם וְלָקַחְתִּי אֶתְכֶם אֶחָד
מֵעִיר וּשְׁנַיִם מִמִּשְׁפָּחָה וְהֵבֵאתִי אֶתְכֶם
צִיּוֹן׃ טו וְנָתַתִּי לָכֶם רֹעִים כְּלִבָּי
וְרָעוּ אֶתְכֶם דַּעַת וְהַשְׂכִּיל׃ טז וְהָיָה כִּי
תִרְבּוּ וּפְרִיתֶם בָּאָרֶץ בַּיָּמִים הַהֵמָּה נְאֻם־
יְהוָה לֹא־יֹאמְרוּ עוֹד אֲרוֹן בְּרִית יְהוָה וְלֹא
יַעֲלֶה עַל־לֵב וְלֹא יִזְכְּרוּ־בוֹ וְלֹא יִפָּקֵדוּ
וְלֹא יֵעָשֶׂה עוֹד׃ יז בָּעֵת הַהִיא יִקְרְאוּ
לִירוּשָׁלַם כִּסֵּא יְהוָה וְנִקְווּ אֵלֶיהָ כָּל־
הַגּוֹיִם לְשֵׁם יְהוָה לִירוּשָׁלִַם וְלֹא־יֵלְכוּ עוֹד
אחרי

תרגום

דְּמִתְחַסְנִין לְמַתָּב לְפוּלְחָנִי דְּבֵית יִשְׂרָאֵל אוּגְלִיתְגּוּן כְּמָה דְּיַהֲבִין אִגְּרַת גַּט פִּטּוּרִין וּמְשַׁלְּחִין וְלָא דְּחִילוּ מִשְׁקְרָיָא דְּבֵית יְהוּדָה אֲחַיְהוֹן וְאָזְלוּ וּטְעוּ אַף אִנּוּן׃ ט וַהֲוָה מִדְּקַלְיָלָא טָעֲוָתָא וְחַיְבַת יַת אַרְעָא וּטְעַת עִם פְּלְחֵי אַבְנַיָּא וְאָעַיָּא׃ י וְאַף בְּכָל דָּא לָא תָּבוּ לְפוּלְחָנִי מִשְׁקְרָיָא אֲחַיְהוֹן דְּבֵית יְהוּדָה בְּכָל לִבְּהוֹן אֶלָּהִן בִּשְׁקָרָא אָמַר יְיָ׃ יא וַאֲמַר יְיָ לִי זַכִּיאוּ נַפְשֵׁיהוֹן דְּמִתְחַסְנִין לְמַתָּב לְפוּלְחָנָא דְּבֵית יִשְׂרָאֵל מִמִּשְׁקְרָיָא דְּבֵית יְהוּדָה׃ יב אֲזַל וְתִתְנַבֵּי יַת פִּתְגָמַיָּא הָאִלֵּין בְּאַרַע צְפוּנָא וְתֵימַר תּוּבוּ דְּמִתְחַסְנִין לְמַתָּב לְפוּלְחָנִי דְּבֵית יִשְׂרָאֵל אָמַר יְיָ כַּד תְּתוּבוּן לָא אֶשְׁלַח רוּגְזִי בְּכוֹן אֲרֵי מַסְגֵּי לְמֶעְבַּד טָבָן אֲנָא אָמַר יְיָ וְלָא יִתְנַטְּרוּן לְיָךְ חוֹבֶיךָ לְעָלַם׃ יג בְּרַם דְּעִי חוֹבֶיךָ אֲרֵי בְּמֵימְרָא דַיְיָ אֱלָהָךְ מְרַדְתָּ וְקַלְקַלְתָּ

ותרא ק׳ פשעת

ת״א

אחר נאפה עקידה עבר מקו׳ : סלוך וקרלת סנהדרין יח קו׳ : ית

רש״י

כי על כל אודות וגו׳. נקודות טעמי מקרא זה מלמדין על פירושו ישראל נקוד זקף מונח מלמחיה נקוד זקף גדול לעלמו וזה פירושו ומרא נסתכלתי בה ליפרע ממנה ולמה כי על כל אודות אשר נאפה משובה ישראל ומה היתה נקמתי שלחתיה מעל פני ולא ירא בגודה יהודה אחותה בפורענות של שומרון לתת לבה לשוב: (ט) ותנאף את האבן. וטעת עם פלחי אבניה ואשיה. ויונתן תרגם מקל זנותם לשון קלות מדקלילא בעינהא טעוותהא: (י) וגם בכל זאת. שראו בקלקלת פורענות

מצודת ציון

מבריהם: כי אם בשקר. דורו של יאשיה מראין עצמם שהם לדיקים והם רשעים היו לריס אורות של עכו״ס על דלתותיהם מבפנים מליה על זו ומליה על זו וכשהיו מבערי עכו״ס בודקים היה הדלת פתוח ולא היו מכירין בה: (יא) צדקה נפשה משובה ישראל. נקט׳ ופטרה עלמה מן הדין שלא היה לה ממי ללמוד: (יב) הלוך וקראת וגו׳. הלוך כתרגומו אזיל לשון אוי כאן ליווהו ולילך ולאזור עשרת השבטים בימי יאשיהו כמו שאמרו למעלה שבימי יאשיהו נאמרה לו נבואה זו וחזרו מקלת מהן בשמונה עשרה

מצודת דוד

ותפזרי. מזרת רגלך זה מזה לנלוף עם הרבה זרים ור״ל עבדת עכו״ס הרבה: ובקולי לא שמעתם. ר״ל לא עבדתם לאחי אף בשיתוף: (יד) שובו. אחם בניס מורדים שובו אלי כי אנכי האדון ואמנם בכם לכן מהרהו אתאוכו אלי: ולקחתם אתכם. ואז אקח אחכם מהגולה: אחד מעיר. ר״ל אף אם מעט ישובו אלי אקח אחכם ולא יתחקשו שם עם העומדים במדבר: (טו) רועים כלבי. מלכים לדיקים וכפי רצון לבי לא כמו לשעבר שהמליכו מדעתם מלכים רשעים והם הסיתו אותם לעכו״ס כי לעתיד המשיח יתלוך עליהם: ורעו. ירעו אחכם בדרך דעה והשכל: (טז) לא יאמרו עוד ארון ברית ה׳. ר״ל לא יאמרו עוד זה לזה נלך לפני הארון להתפלל שהם כי לפי מרבית העם לא יכלו כולם לבוא שהם כי המקום לא יכילם: ולא יעלה על לב. לא יעלה מי בלבו ללכת שהם לאיתידי כי מאד יקשה לבוא שהם מדוחק המון העם: ולא יזכרו בו. לא יזכור מי הארון ללכת שהם ונפל הדבר בנ״ש וכן ולא יפקדו: ולא יעשה עוד. לא יהיה נעשה עוד תרועות אחרות לתען יוכלו כולם לבוא לפני אחד מהם ומאחר יאמר למעט שהארות השכינה יהיה בכל ירושלים ושהם יקובל תפלת התפללים: (יז) כסא ה׳. ר״ל גם שהם תכי׳ שהארת השכינה: ונקוו אליה. כל העכו״ס יתקבלו אליה בעבור שם כי השורה בו ותחר ומפרש אל ירושלים יתקבלו כי שהם תכי׳ השארת השכינה: שרירות לבם הרע. מרלית לבם שהרהם לבם את הרע ותמית אותם

בבם. ונקראתם בשמי שאני אדון לכם ואין כבודי להניח אחכם ביד אויבי: (טז) לא יאמרו עוד ארון. כי כל כניסתכם תהא קדושה ותשכון בה כאלו היא ארון: יפקדו. כמו יזכרו: ולא יעשה עוד. מה שנעשה בו כבר בשילה שהבילוהו במלחמה עם פלשתים בימי עלי (שמואל א ד): (יז) ונקוו. ונקבלו לי מקום מיס שרירות. לי׳ רלוה כמו אשורנו במדבר

מצודת ציון

ע״ם שדורכים ופוסעים בו וכמו שמלת שעם משיתף על עניין הסלוך ועל הרגל כמ״ם פעמי מרכבותיו (שופטים ה׳) ונאמר פעמי דליס (ישעיה נ״ז): (יד) בעלתי. עניין אד ואדון כמו אם בעליו עמו (שמות כ״ב): (טז) ופריתם. מלשון פרי ר״ל תולדי בניס הרוביס: יפקדו. עניין זכרון: (יז) ונקוו. עניין אסיפה וקבוץ כמו יקוו המים (בראשית א׳): שרירות. עניין רלוה והנעי כמו אשר שוררו אנשים (איוב לו׳) על

אַחֲרֵי שְׁרִרוּת לִבָּם הָרָע׃ יח בַּיָּמִים הָהֵמָּה
יֵלְכוּ בֵית־יְהוּדָה עַל־בֵּית יִשְׂרָאֵל וְיָבֹאוּ
יַחְדָּו מֵאֶרֶץ צָפוֹן עַל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר הִנְחַלְתִּי
אֶת־אֲבוֹתֵיכֶם׃ יט וְאָנֹכִי אָמַרְתִּי אֵיךְ
אֲשִׁיתְךָ בַּבָּנִים וְאֶתֶּן־לְךָ אֶרֶץ חֶמְדָּה נַחֲלַת
צְבִי צִבְאוֹת גּוֹיִם וָאֹמַר אָבִי תִּקְרָאוּ־לִי
וּמֵאַחֲרַי לֹא תָשׁוּבוּ׃ כ אָכֵן בָּגְדָה אִשָּׁה
מֵרֵעָהּ כֵּן בְּגַדְתֶּם בִּי בֵית יִשְׂרָאֵל נְאֻם־
יְהוָה׃ כא קוֹל עַל־שְׁפָיִים נִשְׁמָע בְּכִי
תַחֲנוּנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כִּי הֶעֱוּ אֶת־דַּרְכָּם
שָׁכְחוּ אֶת־יְהוָה אֱלֹהֵיהֶם׃ כב שׁוּבוּ בָנִים
שׁוֹבָבִים אֶרְפָּה מְשׁוּבֹתֵיכֶם הִנְנוּ אָתָנוּ לָךְ

תקראי ק׳ תשובי ק׳ הא במקום א׳ כי

כב תוּבוּ בְנֵיא דְמִתְחַסְנִין לְמֶתֶב אֶשְׁבּוֹק לְכוֹן כַּד

תולדות אהרן אתון

ואתן לך כתובות יג קיב . בגדתם בי סנהדרין ט פט . שובו בנים יומא ח כב תגינה ב טז סנהדרין לו עכו"ם לא:ז בכורות דף לא עקידי׳ שער ה׳ כל הפרשה עד ולא המור. תרפא וגו׳ יומא ח מז.

רש"י

(ימ) ילכו בית יהודה על בית ישראל . עמם יתחברו ויתוספו עליהם להיות ממלכה אחת : (יט) ואנכי אמרתי . בלבי ולכן הנחלתיים לאבותיכם : איך אשיתך בבנים . אם עדתי ואומתי בתוך שאר בנים מעורבת בין העובדי כוכבים לפיכך בירורתי מכם יפה ואתן לך ארץ חמדה: צבי צבאות גוים . לציון כל לבאות גויים :

(כ) אכן . אבל אתם לא עשיתם מתשבתי כי אם כמו אשה שבוגדת*) מרע׳ על שאינו יכול להפיק מזונותיה כן בגדתם בי המפיק לכם כל טוב כך מדרש אגדה: (כא) על שפיים נשמע . קרוב היא להשמע : (כב) הנגו אתנו לך . הנגיה מלמדם להתוודות ולומר כן הנגו אתנו אתנו לך אכן לשקר וגו׳ והנשא אבלה וגו׳ נשכבה בבשתנו כל זה לי תפלה שהנביא מלמדם לומר

מצודת ציון

(יח) על בית ישראל . עם בית ישראל כמו ויבואו האנשים על הכסיס (שמות ל"ב) : (יט) אשיתך . ענין שימה : צבי. ענין הדר ופאר וכן לבי ממלכות (ישעי׳ יג) : (כ) בגדה . מרדם : מרעה . מלי ריע וחבר : (כא) שפיים. מקומות גבוהות : העו . מלי עוות ועקום : (כב) ארפה. מלי רפואה ועם היא בה"א ועל בסליחה יאחר בדרך שאל׳ וכן רפאה נפשי כי חטאתי לך (תהלים מ"ז) : אתנו . ענין ביאה כמו אתא בוקר

מצודת דוד

(יח) ילכו בית יהודה . ממקום שגלו : בית יהודה. אלו שגלה מערי יהודה ע"י סנחרב מלך אשור ולא חזרו בבית השני : על בית ישראל . עם בני עשרת השבטים : יחדו . יהודה וישראל : מארץ צפון . ממקום שגלו שמה : על הארץ . אל הארץ : (יט) ואנכי אמרתי . מתחילה כשלקחתיך לי לעם אמרתי בלבי באיזה ענין אשימך בין הבנים ודומה לפס ר"ל להיות דומים למלאכי המלה. כנקראים בני אלהים במ"ש ויבואו בני אלהים (איוב א) : ואתן לך . ולכן נתתי לך ארץ חמדה נחלה מפוארת לכל לבאות בגויים כי כולם משתוקקים ומתאוים לה ומפאריס אותה על כי היא מקום הארצות הנבחרים ויהיה מכוא גדול לירוח את כי לביות כמלאכי המלה: ואומר . אמרתי בענין זה תקראו לי אבי ולא תשובו מאחרי עד עולם . (כ) אכן . באמת לא כן הוא כי כמו שבגדה אשה מאת רעה שהוא בעלה והלכה מאתו כן אתם בני ישראל בגדתם בי . (כא) קול על שפיים נשמע . ר"ל ראוי היה להיות נשמע קול על המקומות הגבוהות להשמיע למרחוק והקול יהי׳ מבכי תחנוני בית ישראל לבכות על המעלה ולבקש עליהם שליחה כי הרבה רעות עשו העקימו את דרכם מה שבין אדם לאביהו ושכחו את בי׳ ולא עבדוהו : (כב) שובו בנים שובבים . אתם בנים מורדים שובו אלי למען הרפא ואסלח על המרידה

*) הגהות מכי׳ ברש"י *) שבוגדת מרעה על שאינו יכול(שבוגדת מרעה מבעלה על שאינו יכול וכו׳)

אַתּוּן אָמְרִין תֵּיבָא
לְפוּלְחָנָךְ פְּרוֹקְנָא אֲרֵי אַתְּ
יְיָ אֱלָהָנָא׃ כג בְּכֵן
לְשִׁקְרָא פְּלַחְנָא עַל רָמָתָא
וְלָא לַהֲנָאָה אִתְרְגַּשְׁנָא
עַל טוּרָיָא בְּרַם בְּמֵימְרָא
דַיְיָ אֱלָהָנָא פּוּרְקָן יִשְׂרָאֵל׃
כד וּבַהֲתַת חוֹבִין אֲסִיפַת
יַת לֵיאוּת אֲבָהָתָנָא
מִזְעוּרָנָא יַת עָנְהוֹן וְיַת
תּוֹרֵיהוֹן וְיַת בְּנֵיהוֹן וְיַת
בְּנָתֵיהוֹן׃ כה נִשְׁכּוּב
בְּבַהֲתַת חוֹבָנָא וְתַחְפֵּנָנָא
אִתְכַּנְעוּתָנָא אֲרֵי קֳדָם יְיָ
אֱלָהָנָא חַבְנָא אֲנַחְנָא
וַאֲבָהָתָנָא מִזְעוּרָנָא וְעַד
יוֹמָא הָדֵין וְלָא קַבֵּלְנָא
לְמֵימְרָא דַיְיָ אֱלָהָנָא׃
א אִם תָּתוּב יִשְׂרָאֵל
לְפוּלְחָנִי אֲמַר יְיָ תִּתְקַבַּל
תִּיוּבְתָּךְ עַד לָא תִתְחַתַּם
גְּזַרְתָּךְ וְאִם תְּעִידִי שִׁקְצָךְ
הוּא יְיָ בְּקוּשְׁטָא בְּדִינָא
וּבִזְכוּתָא וְיִתְבָּרְכוּן עַמְמַיָא בְּיִשְׂרָאֵל וּבֵיהּ יִשְׁתַּבְּחוּן׃

לְבַהוֹן בְּיוֹשָׁא׃ יה בְּיוֹמַיָא
הָאִנּוּן יִתְחַבְּרוּן דְּבֵית
יְהוּדָה עִם בֵּית יִשְׂרָאֵל
וַיִתּוּן כַּחֲדָא מֵאַרְעָא צְפוּנָא
לְאַרְעָא דְאַחְסַנִית יַת
אֲבָהָתְכוֹן׃ יט וַאֲנָא אֲמַרִית
אֵיכְדֵין אַצְלְחִינָךְ בְּבַנָיָא
וְאֶתֵּן לִיךְ אַרְעָא חֶמְדָתָא
אַחְסָנַת חֵדְוַת תּוּשְׁבַּחַת
עַמְמַיָא וַאֲמַרִית רַבּוֹנִי
תְּצַלֵּן קֳדָמַי וּמִבָּתַר
פּוּלְחָנִי לָא תְתוּבוּן׃ כ בְּכֵן
כְּמָה דְמִשְׁקַרָא אִתְּתָא
בְּבַעְלָא כֵּן שְׁקַרְתּוּן בְּמֵימְרִי
בֵּית יִשְׂרָאֵל אָמַר יְיָ׃
כא קָלָא עַל נַגְדִין אִשְׁתְּמַע
דְּבֻכָן וּמִתְאַנְחִין בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל אֲרֵי קַלְקִילוּ יַת
אוֹרְחָתְהוֹן אִתְנְשִׁיאוּ יַת
פּוּלְחָנָא דַיְיָ אֱלָהֲהוֹן׃
תְּתוּבוּן הָא בְּכָל עִדָּן

אתון

כב אִתְּוּן בְּנַיָא דְמִתְחַסְנִין לְמֶתֶב אֶשְׁבּוֹק לְכוֹן כַּד אָתְנוּ לָךְ

רש"י

(כג) אכן לשקר . שמרנו מנבעות והמון הרים שעבדנו עכו"ם סס ׳ אכן באמת : (כד) והבושת . עכו"ם שעסקנו בה כד"ח וינזרו לבשת (הושע ט):אכלה את יגיע אבותינו . בעון עבודתם היה יגיעם לבז :

ד (ח) אם תשוב ישראל. בתשובה זו:אלי תשוב . לבנודך ובדולתך הראשונה : ואם תסיר שקוציך מפני . אז לא תנוד לגלות בגולה : (ב) ונשבעת חי ה׳ באמת . כשתשבע בשמי תשבע באמת ולא כאשר עתה שכתוב בכם (לקמן ה) אם חי ה׳ יאמרו אכן לשקר ישבעו : והתברכו בו גוים . אם תעשי כן אז יתברכו בישראל הגויים כל גוי יאמר לבנו מהא כפלוני ישראל : יתהללו . יגידו שבחכם ד"ח יתהללו מי שיוכל להדבק בישראל יתפאר

מצודת דוד

שמרדתם בי ואמרו אנו באנו אליך בתשובה כי אתה מעולם ה׳ אלהינו : (כג) אכן לשקר מגבעות . כאמת לשקר קוינו עזר מעכו"ם הנומדים על הגבעות והמון הפסילים שעל הכרים : בה׳ . בעזר ה׳ כח תשועת ישראל : (כד) והבושת . הענו"ם שהוא לבושה ולגלויה לעובדיה עון עבודתה כלה והפסד את אשר אספו אבותינו ביגיעה ועמל : מנעורינו . ר"ל הכליון והכפסד שהיה מעת נעורינו כי׳ בעון הזה : את צאנם . עכשיו מפרש לומר את זה הפסדנו מה שאספו הם את לאתם וכו׳ : (כה) נשכבה . ר"ל הנה הבושת מסבבתנו אותנו מסביב כאלו נשכב על מלאות הבושת ונאלו הכלימה מכסה אותנו ממעל והוא ענין מליצה : כי לה׳ וכו׳ . ואין בושת גדול מזה : מנעורינו . ר"ל מעת שלקח אותנו לעם : וכל אשר שמענו וכו׳ . וכפל הדבר במ"ש :

ד (ח) אם תשוב . מוסב למעלה לומר אם אתה ישראל תשוב בודאי ותיושים כאלה אז תחזור ותשוב אלי להיות לפני כמאז סגולה מכל העמים : ואם תסיר . אם תעביר הפסילים מארצי ומירושלים עירי אז לא תנוד ללכת בגולה:(ב) ונשבעת וכו׳ . ואם תשבע חי ה׳ באמת לא כמו שאתה נשבע עתה לשקר כמו שכתוב אם חי ה׳ יאמרו לכן לשקר ישבעו (לקמן ה): במשפט ובצדקה . הענין כפל במ"ש : והתברכו . אז יתגדל מאד עד שהעכו"ם יתברכו בו לאמר בברכתם ישיתך אלהים כישראל : ובו יתהללו . כמהלל עלמו יאמר הנה אני מוגלה

מצודת ציון

בוקר (ישעי׳ כא) : (כג) המון . ענין רבוי : (כד) אכלה . מלי כליון : שקוציך . שקוציך

ד (ח) שקוציך . ענין תועב כמו שקץ תשקצום (דברי׳ ז) : ולא . הויי״ו היא במקום אז וכן אם בחקותי תלכו ואתתי נשמיכסנעתם(ויקר׳כו):תנוד.מלי׳ המה והנעה : (ב)תהללו. מלי׳

ג כִּי־כֹה אָמַר יְהוָה לְאִישׁ יְהוּדָה וְלִירוּשָׁלִַם
נִירוּ לָכֶם נִיר וְאַל־תִּזְרְעוּ אֶל־קוֹצִים׃
ד הִמֹּלוּ לַיהוָה וְהָסִרוּ עָרְלוֹת לְבַבְכֶם אִישׁ
יְהוּדָה וְיֹשְׁבֵי יְרוּשָׁלִַם פֶּן־תֵּצֵא כָאֵשׁ חֲמָתִי
וּבָעֲרָה וְאֵין מְכַבֶּה מִפְּנֵי רֹעַ מַעַלְלֵיכֶם׃
ה הַגִּידוּ בִיהוּדָה וּבִירוּשָׁלִַם הַשְׁמִיעוּ וְאִמְרוּ
וּתְקָעוּ שׁוֹפָר בָּאָרֶץ קְרָאוּ מָלְאוּ וְאִמְרוּ
הֵאָסְפוּ וְנָבוֹאָה אֶל־עָרֵי הַמִּבְצָר׃ ו שְׂאוּ־
נֵס צִיּוֹנָה הָעִיזוּ אַל־תַּעֲמֹדוּ כִּי רָעָה
אָנֹכִי מֵבִיא מִצָּפוֹן וְשֶׁבֶר גָּדוֹל׃ ז עָלָה
אַרְיֵה מִסְּבֻכוֹ וּמַשְׁחִית גּוֹיִם נָסַע יָצָא
מִמְּקֹמוֹ לָשׂוּם אַרְצֶךָ לְשַׁמָּה עָרֶיךָ תִּצֶּינָה
מֵאֵין יוֹשֵׁב׃ ח עַל־זֹאת חִגְרוּ שַׂקִּים סִפְדוּ
וְהֵילִילוּ כִּי לֹא־שָׁב חֲרוֹן אַף־יְהוָה מִמֶּנּוּ׃

תקעו ק׳ והיה

ג אֲרֵי כִדְנַן אָמַר יְיָ לְגֻבְרָא
יְהוּדָה וּלְיָתְבֵי יְרוּשְׁלֶם
עֲבִידוּ לְכוֹז עוֹבְדִין
טָבִין וְלָא תִּבְעוֹן
פּוּרְקָן בְּחוֹבִין׃ ד תּוּבוּ
לְפוּלְחָנָא דַיְיָ וְאַעְדּוּ רִשְׁעָא
לִבְכוֹן אֲנָשׁ יְהוּדָה וְיָתְבֵי
יְרוּשְׁלֶם דִּלְמָא יִדְלַק
כְּאֶשְׁתָּא רוּגְזִי וְיִשֵׁיצֵי וְלָא
יְהֵי חַיָּם מִן קֳדָם בִּישׁוּת
עוֹבָדֵיכוֹן׃ ה חַוּוּ בִיהוּדָה
וּבִירוּשְׁלֶם בְּסָרוּ וַאֲמָרוּ
תְּקָעוּ שׁוּפָרָא בְּאַרְעָא
אַכְלוּ אַסְגּוּאֲמָרוּ אִתְכַּנְּשׁוּ
וְנֵעוֹל לְקִרְוִין כְּרִיכָן׃
ו זְקוּפוּ אָתָא עַל צִיּוֹן גְּלוּזָא
תִּתְעַכְּבוּן אֲרֵי בִשְׁתָּא אֲנָא
מַיְתֵי מִצְּפוֹנָא וּתְבִירָא
רַבָּא׃ ז גְּלָא מִלְּבָא
מִכְּרֻכֵיהּ וּמְחַבֵּל עַמְמַיָּא
נְטַל בְּמַשְׁרְיָתֵיהּ נְפַק
מֵאַתְרֵיהּ לְשַׁוָּאָה אַרְעֵיךְ
לְצַדּוּ

ת״א נירו לכם ניר פסחים י׳ קו׳. עלם אריס ברמות ע״ו מגילה ח׳ יח׳ סנהדרין ז׳ לד׳.

חגרי״ב שלו כס לקמן נא׳ יב

רש״י

יתפאר בדבר פורווגטי״ר בלע״ז: (ג) כי כה אמר ה׳ וגו׳ נירו לכם ניר. הוו למידין מעובדי אדמה שריס אותו בימי הקיץ להמית שרשי העשבים שלא תהא מעלה קוליס בעת הזרע בחורף אף אתם היטיבו מעשיכם בטרם תבא עליכי הרעה שלא תהא תפלתכי נמאסת כשתצעקו: ואל תזרעו אל קוצים. ואל תהי לעקתכם לפני מתוך הרשע כי אם מתוך תשובה שלא תהיו דומים לזורע בלא ניר והיא נהפכת לקולי׳ קרדונ״ש בלע״ז: (ד) המולו לה׳. בטרם תבא

מצודת ציון

מלי הלול וזבח: (ג) נירו. ענין חרים כמו רב אוכל ניר (משלי י״ג) אל קוצים. על קוליס. (ד) המלו. ענין חתוך וכריתי וכן ומל כי אלהיך (דברים ל׳): ערלו׳. ענין אוטם וכן ערלי לב (לקמן ט׳): מעלליכם. מעשיכם. (ה) מלאו. ענין אסיפה כמו קראו אחריך מלא (לקמן יב׳): (ו) נס. לנוסס אחרוך וכראשו וילון לרמז להתאסף: העיזו. ענין אסיפה כמו שלח העז (שמות ט׳): (ז) מסבכו. ענייניו ענפיס אחוזיס אלה באלה כמו עד פיריס סבוכיס (נחום ג׳)

לא יחלא מי מעביר החמ׳ מפני רוע מעלליכם אשר נגרו ואין הגידו ביכות׳: תקעו שופר. להשמיע ולזרז: קראו מלאו. שם מפני האויב: (ו) שאו נס. הריחו נס לרמז להתאסף לציון להשגב נס: שאו נס. הרימו נס לרמז להתאסף העומדת מלפון לא״י: ושבר גדול. הרעה הסיה תכי׳ שבר גדול: (ז) עלה אריה מסבכו. דרך הארי׳ לשבת בתוך סבכי האילנות ועל כ״כ יאמר: ומשחי׳ גוים. זהו כ״כ שבשחית כל העמו״ם וכפל הדבר במ״ש: עריך תצינה. הערים שלך

חמתי כאש זהו כניר לפני הזרע: (ה) ואמרו תקעו שפר. הזהירו את יושבי הארץ שיתקעו בשופר לברוח: מלאו. לי אסיפה והרבה יש במקרא אשר יקרא עליו מלא רועים [ישעיה לא] יקראו אחריך מלא (לקמן י״ב) יחד עלי יתמלאון (איוב לז): (ו) שאו נס. לברוח לציון: העיזו. האספו כמו שלח העז (שמות ט): (ז) עלה אריה. נבוכדנצר: מסובכו. דרך אריה ליסד במארב סבכי היער אשפיי״ש בלע״ז: תצינה. לשון ליה: על

מצודת דוד

מוצלח כישראל: (ג) לאיש יהוד׳. כמו ולאנשי יהודה: נירו לכם ניר. מתחילה תרשו השדה לאחוך שרשי הקוליס ואח״ז זרעו על השדה נקיה ולא תזרעו על הקוליס בעודם מחוברים בארץ כי לא תצלח הזריעה ור״ל מתחילה הסירו הפסולים ואח״ז יקובל תפלתכם לפני ולא כשעדיין לא עזבתם הפסולים: (ד) המולו לה׳. ולהוספת ביאור אמר הסירו אוטם לבבכם לשם ה׳ לתתאוכן בדרכיו ולדבקה בו: איש יהוד׳. אתם אנשי יהודה ויושבי ירושלים: פן תצא וכו׳. פן תצא חמתי כאש הדולק ונערה בכם ואין מי יכבה אותה ר״ל מי יזכה להעביר החטא: (ה) הגידו. כאלו לברי העם יאמר קראו את העם ואספו אותם ואמרו להם האספו וכו׳ להשגב העומדת מצפון לא״י: ושבר גדול. הרעה הסיה שבר גדול: (ז) עלה אריה מסבכו. דרך הארי׳ לשבת בתוך

ט וְהָיָה בַיּוֹם־הַהוּא נְאֻם־יְהוָה יֹאבַד לֵב־
הַמֶּלֶךְ וְלֵב הַשָּׂרִים וְנָשַׁמּוּ הַכֹּהֲנִים וְהַנְּבִיאִים
יִתְמָהוּ׃ י וָאֹמַר אֲהָהּ אֲדֹנָי יְהוִה אָכֵן
הִשִּׁיא הִשִּׁאתָ לָעָם הַזֶּה וְלִירוּשָׁלִַם לֵאמֹר
שָׁלוֹם יִהְיֶה לָכֶם וְנֹגַעַת חָרֶב עַד־הַנָּפֶשׁ׃
יא בָּעֵת הַהִיא יֵאָמֵר לָעָם־הַזֶּה וְלִירוּשָׁלִַם
רוּחַ צַחָה שְׁפָיִם בַּמִּדְבָּר דֶּרֶךְ בַּת־עַמִּי לֹוא
לִזְרוֹת וְלֹוא לְהָבֵר׃ יב רוּחַ מָלֵא מֵאֵלֶּה
יָבוֹא לִי עַתָּה גַּם־אֲנִי אֲדַבֵּר מִשְׁפָּטִים

אותם

מַקְטֻלָא בְּעָמָא׃ יא בְּעִדָּנָא הַהִיא יִתְאֲמַר לְעָמָא הָדֵין וּלְיָתְבֵי יְרוּשְׁלֶם בְּרוּחַ
טַיְהֲרִין עַל רֵישֵׁי נִגְדִּין דְּמַיִין בְּמַדְבְּרָא כַּן אוֹרַח כְּנִשְׁתָּא דְּעַמִּי לָא לְמִדְרֵיוְקָא לְבַדָּרָא׃
יב עַל דְּטִעוּ בְּתַר נְבִיֵּי שִׁקְרָא דְּמִתְנַבְּן לְהוֹן בְּרוּחַ דְּשַׁקְר בְּכֵן מַשְׁרְיַת עַמְמַיָּא מְמַלְיָן
קְלִילִין בְּרוּחָא יַתּוּן עֲלֵיהוֹן כְּעַן אַף בְּמֵימְרִי אֵיתְנוּן וַאֲמַלֵּל פּוּרְעָנוּת

דיני

רש״י

(ח) על זאת. מה היא זאת כי לא שב ונומר ואף על פי שדבר למעלה בנבוכדנצר על החורבן כאן חזר לדבר במיתת יאשיהו: כי לא שב חרון אף וגו׳. ואף ע״פ שבב יאשיהו בכל לבו נאמר בו (מלכים ב כב) לא שב ה׳ מחרון אפו על כל הכעסים אשר הכעיסו מנשה: (ט) והיה ביום ההוא׳. ביומו של יאשיהו יתמהו למה עלתה בו כל כך והם אין יודעין שאין דורו אחר יפה כשבא לבער את עכו״ם מה היו ליצני הדור עושין מוקקין לורת עכו״ם על דלתותיהן אליה בדלת זה ואליה בדלת זה כשהיה פותחו לא היתה ניכרת וכשהלך משם סוגרם והיא מתחברת: (י) השא השאת. אטיגמ״ר בלע״ז לשון הנחש

הסיאתי (ברא׳שית ג) שנביאי השקר ניבאים לכם שלום יהיה לכם: (יא) לעם הזה. על העם הזה כשיגלו כולם: צח שפים. מכבד ומעטא לף את שדות יבלי המיס לשיתם מדבר. ל״א לא לשון למה דמתרגמינן לאותה: דרך בת עמי. לאחו רוח בא ונם לא לזרות מון מגורן אבהבוניי״ר בלע״ז כמו ויזרם במזרה (לקמן טו): ולא להבר. ולנקות חבואה הוא בא כלומר לא לעובה כי אם לרעה להגלות אנשים [ונשים] שם ובהמה: (יב) רוח מלא. מאלה הפורעניות יבא לי. רוח מלא. רוח שלם שלא אחזור בי ולא אנחם. רוח עלי״ש בלע״ז: משפטים

מצודת דוד

תהייני שמאם מחין מי יוסד בהן: (ח) על זאת. על השמועה ממנו. מיסרראל: (ט) יאבד לב המלך. ר״ל יבוא בו מורך לב: ונשמו. ר״ל לא ידעו מה לעשות: (י) ואומר. זהו מאמר הנביא שאמר אחסה ה׳ באמת כאלו אתה הסתה את העם הזה לאמר לכם שלום יהיה לכם אל תיראו כי כן נכאו להם נביאי השקר ועל כי לא עשית בהם משפט תשבו העם שהאמת אתה וכאלו אתה פתית אותם: ונגעה. ר״ל בעבור זה לא שבו לה׳ והנה נגעה החרב עד הנפש כי הפורעניות קרובה לבוא: (יא) בעת ההיא. בעת בוא הפורעניות: יאמר לעם ובו׳. הנה רוח יבא סוער בתקומות נבוכות אשר במדבר שמשאה ומכבר הכל הולך ואין שם דבר לעמוד בפני הרוח ולעבור והרוח הזה יבוא דרך בת עמי לשאר את כולם ללכת גולה: לא לזרות. לא יבוא הרוח לזרות המוץ מן הגורן ולא לנקות את החבואה מן הפשר ר״ל לא יבוא לעובה כ״א לרעה: (יב) רוח מלא. רוח שלם מלאה הרוחות הבוזהות בתקומות הנבוהות שנמדבר הנה יבוא ללרכי להפרע מהם: עתה. ר״ל בזמן הרוב אתוכח עמהם גם אני עד הנה היה סבלתי מתוכח עמהם לבביד לבם פשעם ומעתה אתוכח גם אני כי בהביאי עליהם הפורעניות כאלו

מצודת ציון

מלי: תצינה. מלשון ליה ושמון: (ח) חנרו. מלי חגורה ואזור: ספדו. מלשון הספד: והילילו. מלשון יללה: (ט) ונשמו. ענין תמהון כמו על יומו נשמו (איוב י״ח): (י) אהה. הוא ענין לשון יללה: השא השאתי. ענין הסתה והפתוי כמו הנחש הסאתי (ברא׳שית ג׳): (יא) צח. ענין יובש כמו לחה לחה (ישעיה ה׳): שפים. מקומות גבוהות: בת עמי. עדת עמי וכן בת בבל (תהלים קלז): לזרות. ענין פזור חריקה וכן ואזרם במזרה (לקמן טו): לחבר. מלי ברור ונקי: (יב) רוח מלא. רוח שלם וכן ומלוה בחבל (ש״מ ח׳): משפטים. ענין ויכוח: כענמים

אוֹתָם׃ יג הִנֵּה׀ כַּעֲנָנִים יַעֲלֶה וְכַסּוּפָה
מַרְכְּבוֹתָיו קַלּוּ מִנְּשָׁרִים סוּסָיו אַוִּי רָנוּ כִּי
שֻׁדָּדְנוּ׃ יד כַּבְּסִי מֵרָעָה לִבֵּךְ יְרוּשָׁלִַם
לְמַעַן תִּוָּשֵׁעִי עַד־מָתַי תָּלִין בְּקִרְבֵּךְ
מַחְשְׁבוֹת אוֹנֶךָ׃ טו כִּי קוֹל מַגִּיד מִדָּן
וּמַשְׁמִיעַ אָוֶן מֵהַר אֶפְרָיִם׃ טז הַזְכִּירוּ
לַגּוֹיִם הִנֵּה הַשְׁמִיעוּ עַל־יְרוּשָׁלִַם נֹצְרִים
בָּאִים מֵאֶרֶץ הַמֶּרְחָק וַיִּתְּנוּ עַל־עָרֵי יְהוּדָה
קוֹלָם׃ יז כְּשֹׁמְרֵי שָׂדַי הָיוּ עָלֶיהָ מִסָּבִיב
כִּי־אֹתִי מָרָתָה נְאֻם יְהוָה׃ יח דַּרְכֵּךְ וּמַעֲלָלַיִךְ
עָשׂוּ אֵלֶּה לָךְ זֹאת רָעָתֵךְ כִּי מָר כִּי נָגַע
עַד־לִבֵּךְ׃ יט מֵעַי׃ מֵעַי׃ אוֹחִילָה קִירוֹת

דִּינֵי מִנְהוֹן׃ יג הָא מִלְּרָ בְּמַשְׁרְיָתֵיהּ יִסַּק עֲלֵיהוֹן כַּעֲנָנָא דְסַלִּיק וְחָפֵי יַת אַרְעָא וּכְעַלְעוֹלִין רְתִיכוֹהִי קַלִּילִין מִנְּשָׁרֵיָא סוּסָוָתֵיהּ וַי לָנָא אֲרֵי אָתֵי לְמִבְזָנָא׃ יד אִתְחַוְרִי מִלְּמֶעְבַּד בִּישָׁא לִבָּךְ יְרוּשְׁלֶם בְּדִיל דְּתִתְפְּרְקִין עַד אֵימָתַי יִרְכוּן וְיִתְקַיְּמוּן עֲבָדֵי אוֹנֶךְ דִּי בְגַוָּךְ׃ טו אֲרֵי קָל נְבִיָּא דְּמִתְנַבֵּן עֲלֵיהוֹן דְּיִגְלוֹן עַל דְּפָלְחוּ לֶעְגָלָא דִּי בְדָן וּמְבַסְּרִי בְּסוֹרָן בִּישִׁין יַתִּין עֲלֵיהוֹן עַל דְּאִשְׁתְּעִבְּדוּ לְצַלְמָא דַּאֲקִים מִיכָה בְּטוּרָא דְּבֵית אֶפְרָיִם׃ טז אַדְּכָרוּ לְעַמְמַיָּא הָא בַּשְּׂרוּ עַל יְרוּשָׁלֶם אֲמַרוּ מַשְׁרִיָּת עַמְּמִין חָטוֹפִין בְּקִטוֹפִין אָתָן מֵאַרְעָא רְחָקָא וְיִשְׁרוֹן עַל קִרְוָיָא דְּבֵית יְהוּדָה וּרְיִמוּן עֲלֵיהוֹן קָלְהוֹן׃ יז כְּנַטְרֵי חַקְלָן הֲווּ עֲלָהּ מִסְחַר סְחוֹר אֲרֵי עַל מֵימְרִי סָרְבַתְּ אָמַר יְיָ׃ יח אָרְחָתָךְ בִּישְׁתָּא וְעוֹבְדָךְ מְקַרְקְיָא גְּרָמוּ אִלֵּין לִיךְ דָּא בִּישְׁתָּא וּמְרָדָא אֵיתֵי עֲלָךְ יְרוּשָׁלֶם עַד דְּאִתְּבַר רְשָׁע לְבִיךְ׃ יט אֲמַר נְבִיָּא מְעַי מְעַי

ת״א ככסי מרעה ר״ה ל״ יט: מעי מעי ברכות ל״ י:

אחילה ק׳ כיבין

רש״י

משפטי׳ · לשון ויכוח : (יג) **בסופה** · איקומטומרוגילו״ן בלע״ז : (יד) **אונך** · חמסך : (טו) **כי קול מגיד מדן** · אדי קל נגיאה מתנבן עליהון דיגלון על דפלחו לעגלא דבדן ומבסרי בסורן ביתון עליהון על דאשתעבדו לדמות דאקים מיכה דבית אפרים ולקח ע״פ שכבר גלו העגלים מיומות שכחריב עדיין עוונם קיים גדולה היא עבירה שגורמת לפניה ולאחריה לפניה מיומות לאברהם שנאמר

מצודת ציון

(יג) **כענגנים**.כעניה: וכסופה. רוח חזק · **קלו** · מלי קלות **שדדנו** · ענין עושק וגזל : (יד) **תלין** · ענין התמדה כמו לדק ילין בה (ישעיה ח) : **אונך** · מלי און ועשק שבוי״ו כתה וכן ועולתה קפלה פיה (תיוב ה) בהוי״ן נחה עם כי פיה נעם בכ״מ : (טו) **און**. עמל : (טז) **השמיעו** · ענין אסיפה שבאה בשמעת קול המתקף וכן וישמע שאול(ש״א טו): **נוצרים** · בעלי מצור הצרים על העיר וכן ונלוצרת לב (משלי ז) : (יז) **שדי** · כמו שדה : **מרתה** · ענין מרד והסקנטה : (יח) **ומעלליך** · מעשיך : **מר** · מלשון מרירות : (יט) **אוחילה** · מלי חיל ותחלה : **קירות לבי** · כתלי לבי

ירושלים : **נוצרים** · בעלי מצור בתים מארץ מרחק לצור ועל עורי יהודה כתו קולם לאיימם ולהפחידם: (יז) **כשומרי שדי** · כשומרי שדות אשר לבן הבנים מסביב כן היו אויביהם על ירושלים מסביב : **כי אותי מרתה** · כי הקניטה אותי במעשיה ולכן באה עליה האויב מסביב : (יח) **עשו אלה לך** · ר״ל הם גרמו לך מרבית הצרות האלה : **זאת רעתך** · הפורעניות הזאת היא על רעתך כי בעבורה יימר לך : **כי נגע** · ר״ל קרובה היא והגיעה אליך ונגע עד לבך : (יט) **מעי מעי** · כפל המלה כדרך הנוטים ולוטקים מבאב וכן רחמי רחמי (מ״ב ד) ור״ל בעבור הבאב שיש לי בתעי מלבד דאגת הפורעניות

בִּיבִין לִי זָע סְמָךְ לִבִּי
חָמֵי לִי לִבִּי לָא שָׁתֵק אֲרֵי
קָל צוּחַת קַרְנָא שְׁמַעַת
נַפְשִׁי יַבָּבוּת עָבְדֵי קְרָבָא:
כ תַּבְרָא עַל תַּבְרָא אִתְעַרַע
אֲרֵי אִתְבְּזִיזַת כָּל אַרְעָא
בִּתְבַּף חָרוּבַת אַרְעִי זְמַן
חֲדָא כָּל קְרָוַי׃ כא עַד
אֵימָתַי אֶנָא חָזֵי סִימָן
אֶשְׁמַע קָל קַרְנָא׃ כב אֲרֵי
אַטְפְּשׁוּ עַמִּי מִדַּע דְּחַלְתִּי
לָא אֶלִיפוּ בִּנְיָן טַפְשִׁין
אִנּוּן וְלָא סוּכְלְתָנִין אִנּוּן
חַכִּימִין אִנּוּן לְאַבְאָשָׁא
וּלְאוֹטָבָא לֵית אִנּוּן יָדְעִין:
כג חֲזֵיתִי יַת אַרְעָא הָא
צַדְיָא וְרַקְנָיָא אִסְתַּכְּלִית
בִּשְׁמַיָּא וְהָא לָא מִזְהַרִין
נְהוֹרֵיהוֹן׃ כד חֲזֵיתִי טוּרָיָא
וְהָא זְיָעִין וְכָל רְמָתָא
אִתְפַּרְקָא׃ כה חֲזֵיתִי וְהָא לֵית עַמָּא שָׁרֵי עֲלָהּ וְכָל עוֹפָא דִשְׁמַיָּא אִטַּלְטָלוּ׃
כו חֲזֵיתִי וְהָא אַרְעָא דִישְׂרָאֵל דַּהֲוָה מִנַּצְבָּא כְּכַרְמְלָא תָּבַת לְמֶהֱוֵי

לִבִּי הוֹמָה־לִּי לִבִּי לֹא אַחֲרִישׁ כִּי קוֹל
שׁוֹפָר שָׁמַעְתִּי נַפְשִׁי תְּרוּעַת מִלְחָמָה׃
כ שֶׁבֶר עַל־שֶׁבֶר נִקְרָא כִּי־שֻׁדְּדָה כָּל־
הָאָרֶץ פִּתְאֹם שֻׁדְּדוּ אָהָלַי רֶגַע יְרִיעֹתָי׃
כא עַד־מָתַי אֶרְאֶה־נֵּס אֶשְׁמְעָה קוֹל שׁוֹפָר׃
כב כִּי׀ אֱוִיל עַמִּי אֹתִי לֹא יָדָעוּ בָנִים
סְכָלִים הֵמָּה וְלֹא נְבוֹנִים הֵמָּה חֲכָמִים הֵמָּה
לְהָרַע וּלְהֵיטִיב לֹא יָדָעוּ׃ כג רָאִיתִי אֶת־
הָאָרֶץ וְהִנֵּה־תֹהוּ וָבֹהוּ וְאֶל־הַשָּׁמַיִם וְאֵין
אוֹרָם׃ כד רָאִיתִי הָהָרִים וְהִנֵּה רֹעֲשִׁים
וְכָל־הַגְּבָעוֹת הִתְקַלְקָלוּ׃ כה רָאִיתִי וְהִנֵּה
אֵין הָאָדָם וְכָל־עוֹף הַשָּׁמַיִם נָדָדוּ׃ כו רָאִיתִי
וְהִנֵּה הַכַּרְמֶל הַמִּדְבָּר וְכָל־עָרָיו נִתְּצוּ

שמעת ק׳ מפני

ת״א בנים סכלים קדושין ל״ לו.

רש״י

מלחמורי הפרגוד באחמי בשורת קול מתרועת מלחמה: (כ) **שבר על שבר** · מרבות ירושלים על גלות יכנה : **רגע ירעותי** · רגע שודדו יריעותי : (כא) **עד מתי אראה** · האסיפות האלה הנושאי׳ נס להקבץ לבוא להלחם : (כד) **התקלקלו** · נתקו

מצודת דוד

המעותה לבוא לכן אהיים מלא מחלחלה : **קירות לבי** · מגודל הטוגה מקשקש לבי בקרבי וכתלי הלב משמיעים לי קול הומים : **לבי לא אחריש** · לא אוכל להחריש ולהשתיק את לבי מהמייתו : **שמעת נפשי** · בבבואה שמעה נפשי שיבוא קול שופר ולתוספות ביאור אמר תרועת מלחמה ר״ל שיבוא האויב ויריעו בשופר בדרך הנלחמים : (כ) **שבר על שבר נקרא** · פורעניות על פורעניות יבוא במקרה רעה כי בראשונה גלו עשרת השבטים ואתה יגלה יהודה : **כי שדדה** · כאה יפרש מהו הסדר על שבר ואמר כי ראשונה שדדה כל הארץ היא ארץ עשרת השבטים ואתה פתאום שודדו אהלי וזהו בה״מ: **רגע** · ברגע אחת שודדו יריעותי והוא כפל ענין במ״ש : (כא) **עד מתי** · ר״ל עד מתי תעמוד הנזיר׳ במקומה ואראה במקום ס׳ המשיב אל דבריו ומר אמר אל זה הוא בעבור כי עמי בנים וכו׳ . כפל הדבר במ״ש : **להרע** · להעריב לעשות הרע : **לא ידעו** . היום מתכים לב להעריב לעשות הטוב : (כג) **ראיתי** . זה מאחר הבנאת שאחר לכן ראיתי במראה הנבואה את הארץ והנה היא תוהו ובוהו כי גלו אנשיה : **ואין אורם** . האור שהי׳ בשם מאז הלך לו והוא משל על הארה כי מי שהוא בארה הפועלה תאך בעודו : (כד) **והנה רועשים** . הוא משל על אהבדון הארי׳ הגבורים : (כה) **אין האדם** . אין מי מבני האדם שהיו בה כי הולם גלו : **נדדו** . הלכו להם מן הארץ בגולת השמים : (כו) **הכרמל המדבר** . מקום הכרמל נתפסל לטיות מדבר : **וכל עריו** . כל ערי הכרמל נתלו ונהרסו מפני ה׳ ומחר

מצודת ציון

לבי ואחר בדרך בהאלה לפי שהלב יש בו לפנות וחלליה : (כ) **נקרא**. מלי מקרה ועם היא בחליף : **שדדה**. נמשקה : **פתאום**. ענין מהירות רב : **יריעותי** . ענין וילון הנעוי לאוהל : (כא) **נס** . לנוס לרוח : (כב) **אויל** . טושה : **סכלים** . עפשים : (כג) **תהו** . שמתה : **ובהו** . ענין ריקות וכן והארץ היתה תהו ובהו (בראשית א) : **ואל השמים** . כמו ואת השמים וכן אספרה אל תוק (תהלים ב)(כד) **רועשים**. מלי רעש ותנועה חזקה : **התקלקלו** . ענין השחתה ובדרי״ל וכל המקלקלין פטורין (שבת קו) : (כו) **הכרמל** . כן נקרא מקום שדות וכרמים וכן ומוער בשן וכרמל (ישעי׳ לג):נתצו . מלי

מִפְּנֵי יְהוָה מִפְּנֵי חֲרוֹן אַפּוֹ׃ כז כִּי־כֹה אָמַר
יְהוָה שְׁמָמָה תִּהְיֶה כָּל־הָאָרֶץ וְכָלָה לֹא
אֶעֱשֶׂה׃ כח עַל־זֹאת תֶּאֱבַל הָאָרֶץ וְקָדְרוּ
הַשָּׁמַיִם מִמָּעַל עַל כִּי־דִבַּרְתִּי זַמֹּתִי וְלֹא
נִחַמְתִּי וְלֹא־אָשׁוּב מִמֶּנָּה׃ כט מִקּוֹל פָּרָשׁ
וְרֹמֵה קֶשֶׁת בֹּרֵחַת כָּל־הָעִיר בָּאוּ בָּעָבִים
וּבַכֵּפִים עָלוּ כָּל־הָעִיר עֲזוּבָה וְאֵין־יוֹשֵׁב
בָּהֶן אִישׁ׃ ל וְאַתִּי שָׁדוּד מַה־תַּעֲשִׂי כִּי־
תִלְבְּשִׁי שָׁנִי כִּי־־־תַעֲדִי עֲדִי־־־זָהָב כִּי־־־־
תִקְרְעִי בַפּוּךְ עֵינַיִךְ לַשָּׁוְא תִּתְיַפִּי מְאָסוּ־
בָךְ עֹגְבִים נַפְשֵׁךְ יְבַקְּשׁוּ׃ לא כִּי קוֹל

את ק׳ בחולה
חִיל כְּמְעַבֵּד אֲרֵי אִתְרַחֲצַתְּ עַל לָבְשֵׁי צִבְעָנִין וְעַל דְּמִתְקָנִין בִּתְקוּנִין דְּדָהָב
אֲרֵי תְבַהְלוּן בְּצִדְיָא עַיְנָךְ לָא לְהַנָּאָה תִּתְקָנִין קָצוּ בִיךְ רַחֲמָךְ מְקַטְלִין נַפְשָׁךְ
בָּעֵן׃ לא אֲרֵי קָל כְּמַעְדְּיָא שְׁמַעִית עָקָא כְּאִתָּא דְּמְשַׁרְיָא לְמֵידַד בְּכוּר קָל
בְּנִשְׁתָּא דְצִיוֹן דְּמִשְׁתַּטְחָא וּפְרָסָא יְדָהָא אָמְרָא וַי כְּעַן לִי אֲרֵי מְשַׁלְהֵיָא
נפשא

ת״א ותה שדוד תגיגה כ טו . כי תקרעי בחרס ח טו. לוי נח לי סס .

רש״י

(במדבר י״ב) והנה הכרמל זה אליהו: (כז) וכלה לא אעשה . ביושביה כי אותיר פליטים שילכו בגולה : (כח) תאבל . תחרב : זמותי . לי מחשבה : על כי דברתי . הפורענות הזה וחקיימנה : ולא אשוב . ולא אנחם לחשוב מחשבות טובות עליהם : (כט) ורומה . כמו רמה ביס [שמות ט״ז] : באו בעבים . ביערות עבים מקום סיבוך קוליס להטמן : ובכפים עלו . סלע מתורגם

מצודת ציון

מלי׳ נתילם והריסה : (כח) תאבל . ענין הבאתה כמו אבל אומללה ארץ (שם) : וקדרו . ענין חושך ושחרות וכן שמש וירח קדרו (יואל ב) : זמותי . ענין מחשבה כמו זממו אל תפק (תהלים קמ) : נחמתי . ענין הפוך מחשבה: (כט) פרש. כן יקרא רוכב הסוס הרגיל בזה: ורומה . ענין הטלבל וכן נושקי רומי קשת (שם עח) : בעבים . מלי׳ עב ור״ל ביערים עבים ומסוכנים : ובכפים . תרגום של סלע הוא כיפא וכן חורי עפר וכיפים (איוב ל) : (ל) שדוד . עשוק : שני . תולעת שני והוא מין לבע אדומי : תעדי . מלי׳ עדי וקשוט : תקרעי . מרוב הסתמדה לבחול העינים נראה כאלו קורעת פתיחת בית העין : בפוך . הוא הכחל שעושין בו העינים וכן ותשסכפוך עיניה (מ״ב ט) : לשוא. לחנם : תתיפי . מלי׳ יפה : עוגבים . מושקים ואוהבי הביאוף כמו ותענגה על מאהביה (יחזקאל כג) : (לא) כמבכירה. יולדת בכור: תתיפה. עניין

ומבקשים לקחת נפשך ממך והוא ענין משל לומר מה תתרלה אל הענוגים לך לאויביה : (לא) כי קול . שמעתי קול בקול חולה : צרה . לשעקת לרה שמעתי כאשה המבכרת שחבלי׳ חזקי׳ : קול

כמדבר ירא וכל קרוהא
צדיאה מן קדם יי מן קדם
תקוף רוגזיה : כו ארי
כדנן אמר יי צדו תהי כל
ארעא וגמירא לא אעביד
כה על דא תתרוב ארעא
ויקבלון נהורי שמיא
מלעלא על דגזרית במימרי
חשבית בעצתי אעבדינה
ולא אתיבנה : כט מקל
פרשין ורגנדין בקשתא
גלו כל יתבי ארעא עלו
למערה בחורשיא סליקו
לאטמרא בכיפיא כל
קרייהון שביקן וית
דיתיב בהון אנש : ל ואת
הא מתבזיא מא את ביך
כמו

ת״א שוטטו בחולות שבת מז קיט תגיגה כ יד . ואם חי ה׳ ולא נשבע לי . כך אומרת : (ג) ה׳ עיניך . הלא הם על בעלי אמונה להטיב ולמה בגדו אלה בך ואין מבקשין אמונה : הכיתה אותם . ולא נעשו חולים על

מצודת דוד

בת ציון . והוא הקול של עדת ציון אשר תרבה אחריה כדרך המקובל : תפרש כפיה. משברת כפיה זה בזה כדרך המצטער : אוי נא לי . לועקת מר ואומרת אוי עתה לי כי נכשלו עיפה בעבור הסורגים אותנו :

ה (ה) שוטטו . לכו בחולות ירושלים אנה ואנה: וראו.עתה בבקשתנו לב לדעת מעשי האנשים:ובקשו ברחובותיה אם תמצאו שם איש ישר אם יש מי עושה משפט ומבקש אמונה: ואסלח לה . אם תמצאו אף איש יחידי כזה אז אסלח לכל העיר : (ב) ואם חי ה׳ . ואם יאמרו בשבועתם חי ה׳ לא הוא שלא אמר דבר בשל שקר : (ג) עיניך הלא לאמונה . הוא מאמר הנביא אל מול ה׳ לאמר הנה הבאתך בכם הלא הוא על הדבר המתקיים ולא על דבר בטל שאין בו תועלת: הכיתה אותם. בהבאתך הכיתה אותם למען יוסרו לעזוב לבם : ולא חלו .

מצודת דוד

ומפרש מפני חרון אפו ולא נתקרם תכי׳ כל זאת : (כז) וכלה. אבל לא אעשה כלה ביושביה : (כח) על זאת . על הדבר האמור לעשות תאבל הארץ ותאבל השמים ממעל : על כי וכו׳. ר״ל בעבור זה תאבל הארץ ומי׳ על אשר דברתי מחשבתי לעשות הארץ שממה ולא נתמתי על הדבר הזה ולא אשוב ממנה וכפל הדבר במ״ש : (כט) מקול פרש . מקול קבולת הפרשים והמורי׳ הליש בקשת יבראו כל אנשי העיר : באו בעבים . יבואו להסתתר ביערים העבים והמסוכני׳ בחילות : ובכפים עלו . יעלו בין הסלעים להסתתר שמה : עזובה . מיושביה ולתוספות לאור אחר ואין יושב בהן איש : (ל) ואת שדוד. אתה יהודה שהוסף להיות עשוק ביד הבבלי׳ם : מה תעשה וכו׳. ר״ל מה תועיל אחר תלבשי מלבושי תולעת שני אשר תקשטי עצמך בעדי זהב אשר תתמידי לעשות עניך בלבע הפוך להיות נראית יפה להטיב לבות המתאוים : לשוא תתיפי . על מנת שתהיה עצמך יפה ומהודרת כי המתאוים מאסו בדמעתה הנה כל זה לשוא ודורמות הנה כל זה לא יועיל לך כי נפשכם לעקת לרה שמעתי כאשה המבכרת שחבלי׳ חזקי׳ : קול

תרגום ירמיה ד קמג

נַפְשָׁא מִן קֳדָם קְטוֹלִין :
א הֲלִיכוּ בְּשׁוּקֵי יְרוּשְׁלֶם
וַחֲזוֹ כְּעַן וּדְעוּ וּבְעוּ
בְּרְחוּבָהָא אִם תִּשְׁכְּחוּן
גְּבַר דְּלֵיהּ עוֹבָדִין טָבִין
אִם אִית עָבֵד דִּין דְּקִשְׁוֹט
בְּעֵי הֵימְנוּתָא וְאֶשְׁבּוֹק
לְהוֹן׃ ב וְאִם בִּשְׁמָא דַיְיָ
יָמֵן בְּכֵן לְשַׁקְרָא אִנּוּן
מִשְׁתַּבְּעִין׃ ג יְיָ הֲלָא גְּלֵי
קֳדָמָךְ לְאוּטְבָא לְעַבְדֵי
הֵימְנוּתָא רַשִׁיעָיָא
אַלְקִיתָא יַתְהוֹן וְלָא תָּבוּ
שֵׁצִיתְנוּן סְרִיבוּ לְקַבָּלָא
אוּלְפָן אַתְקִיפוּ אַפֵּיהוֹן
מִטִּינְרָא מִסְרְבִין לְמֵתַב:
ד וַאֲנָא אֲמַרִית בְּרַם
מִדְּמִסְכְּנִין אִנּוּן אִטַּפְּשׁוּ
אֲרֵי לָא אָלִיפוּ לְמִדַּע
אָרְחָן דְּתַקְנָן קֳדָם יְיָ
לְמֶעְבַּד דִּין דְּקִשְׁוֹט קֳדָם אֱלָהֲהוֹן : ה אֶהָךְ לִי לְוַת רַבְרְבַיָּא וַאֲמַלֵּל עִמְּהוֹן אֲרֵי

ירמיה ד

כְּחוֹלָה שָׁמַעְתִּי צָרָה כְּמַבְכִּירָה קוֹל בַּת־
צִיּוֹן תִּתְיַפַּח תִּפְרֹשׂ כַּפֶּיהָ אוֹי־נָא לִי כִּי־
עָיְפָה נַפְשִׁי לְהֹרְגִים׃
ה א שׁוֹטְטוּ בְּחוּצוֹת יְרוּשָׁלִַם וּרְאוּ־
נָא וּדְעוּ וּבַקְּשׁוּ בִּרְחֹבוֹתֶיהָ אִם־תִּמְצְאוּ
אִישׁ אִם־יֵשׁ עֹשֶׂה מִשְׁפָּט מְבַקֵּשׁ אֱמוּנָה
וְאֶסְלַח לָהּ׃ ב וְאִם חַי־יְהוָה יֹאמֵרוּ לָכֵן
לַשֶּׁקֶר יִשָּׁבֵעוּ׃ ג יְהוָה עֵינֶיךָ הֲלוֹא
לָאֱמוּנָה הִכִּיתָה אֹתָם וְלֹא־חָלוּ כִּלִּיתָם
מֵאָנוּ לָקַחַת מוּסָר חִזְּקוּ פְנֵיהֶם מִסֶּלַע מֵאָנוּ
לָשׁוּב׃ ד וַאֲנִי אָמַרְתִּי אַךְ דַּלִּים הֵם נוֹאֲלוּ
כִּי לֹא יָדְעוּ דֶּרֶךְ יְהוָה מִשְׁפַּט אֱלֹהֵיהֶם׃
ה אֵלְכָה־לִּי אֶל־הַגְּדֹלִים וַאֲדַבְּרָה אוֹתָם כִּי

ת״א שוטטו בחולות שבת מז קיט תגיגה כ יד . ואם חי ה׳ ולא נשבע מב : לך לליס הם עקרים מ״ג פז :

רש״י

כמו *)ויפח חמס (תהלים כז)לשון דיבור : אוי נא לי . כך אומרת : (ג) ה׳ עיניך . הלא הם על בעלי אמונה : הכיתה אותם . ולא נעשו חולים על

מצודת דוד

בת ציון . והוא הקול של עדת ציון אשר תרבה אחריה כדרך המקובל : תפרש כפיה. משברת כפיה זה בזה כדרך המצטער : אוי נא לי . לועקת מר ואומרת אוי עתה לי כי נכשלו עיפה בעבור הסורגים אותנו :

ה (ה) שוטטו . לכו בחולות ירושלים אנה ואנה וכן משוט בארץ (איוב ה) : בחוצות . בשוקים וכן וחולות תשים לך בדמשק (מ״א כ) : ברחובותיה . מלי׳ רחוב : איש . ר״ל גדול ובעל מעשי״ט וכן הלא אים יחידי בזה אתה (ש״א כו) : (ג)עיניך. ר״ל הבאתך : לאמונה . ענין דבר המתקייים וכן יהי במקום נאמן (ישעיה כב) : הכי . מלי׳ חולי : כליתם . מלי׳ כלון : מאנו . מלי׳ מיאון : (ד) נואלו . ענין סכלות ופשטות כמו נוחלו שרי לוגן (שם יט) : (ה) אותם . עמהם : עול . הוא הבוהש על לוחר בהמה בחורשה : נתקו . ענין

מצודת דוד

המכה לבוש אל לבם לשון מרעהם : קחת . כמו לקחת : (ד) ואני אמרתי . הנביא אומר כן אך דליס הם מחכמה אלו שאני מדבר עמהם : נואלו . לשון אויל כתרגומו מיפשו : (ה) אלכה לי אל

מצודת ציון הגדולים

ענין אמיר׳ ודבור כמו ויפח חמס (תהלים כז) : תפרש . מלי׳ פרוס׳ ושביר׳ כמו פרשם ליון בידיה (איכה ה) : נא . עתה : עיפה . ענין יגיעה : לחורגים. כאלה הלמ״ד במקום בעבור וכן פתח פיך לאלם (משלי לא) ור״ל בעבור האלם :

ה (ה) שוטטו . ענין הסליכה אנה ואנה וכן משוט בארץ (איוב ה) : בחוצות . בשוקים וכן וחולות תשים לך בדמשק (מ״א כ) : ברחובותיה . מלי׳ רחוב : איש . ר״ל גדול ובעל מעשי״ט וכן הלא אים יחידי בזה אתה (ש״א כו) :(ג)עיניך. ר״ל הבאתך : לאמונה . ענין דבר המתקייים וכן יהי במקום נאמן (ישעיה כב) : הכי . מלי׳ חולי : כליתם . מלי׳ כלון : מאנו . מלי׳ מיאון : (ד) נואלו . ענין סכלות ופשטות כמו נוחלו שרי לוגן (שם יט) : (ה) אותם . עמהם : עול . הוא הבוהש על לוחר בהמה בחורשה : נתקו . ענין

הנגחות מכ״י ברש״י *) ויפח חמס . (ויפח בזביס) :

כִּי הֲמָה יָדְעוּ דֶּרֶךְ יְהוָה מִשְׁפַּט אֱלֹהֵיהֶם
אַךְ הֵמָּה יַחְדָּו שָׁבְרוּ עֹול נִתְּקוּ מוֹסֵרוֹת׃
ו עַל־כֵּן הִכָּם אַרְיֵה מִיַּעַר זְאֵב עֲרָבוֹת
יְשָׁדְדֵם נָמֵר שֹׁקֵד עַל־עָרֵיהֶם כָּל־הַיֹּצֵא
מֵהֵנָּה יִטָּרֵף כִּי רַבּוּ פִּשְׁעֵיהֶם עָצְמוּ
מְשֻׁבוֹתֵיהֶם׃ ז אֵי לָזֹאת אֶסְלַח־לָךְ בָּנַיִךְ
עֲזָבוּנִי וַיִּשָּׁבְעוּ בְּלֹא אֱלֹהִים וָאַשְׂבִּיעַ
אוֹתָם וַיִּנְאָפוּ וּבֵית זוֹנָה יִתְגֹּדָדוּ׃ ח סוּסִים
מְזֻנִּים מַשְׁכִּים הָיוּ אִישׁ אֶל־אֵשֶׁת רֵעֵהוּ
יִצְהָלוּ׃ ט הַעַל־אֵלֶּה לוֹא־אֶפְקֹד נְאֻם־יְהוָה
וְאִם בְּגוֹי אֲשֶׁר־כָּזֶה לֹא תִתְנַקֵּם נַפְשִׁי׃

אסלח ק׳ בשי״ן שמאלי מיוזנים ק׳ עלו

תרגום

אֲרֵי אִנּוּן אֲלִיפוּ לְמִידַּע אָרְחָן ,דְּתַקְנָן ,קָדָם יְיָ לְמֶעְבַּד דִּין דְּקִשְׁוֹט ,קָדָם אֱלָהָהוֹן בְּרַם אִנּוּן כַּחֲדָא מְרַדוּ מִן אוֹרַיְתָא אִתְרַחֲקוּ מִן אוּלְפָנָא׃ ו עַל כֵּן מָלְךָ בְּמַשְׁרְיָתֵיהּ יִסַּק עֲלֵיהוֹן כְּאַרְיָא מֵחוּרְשָׁא וַיְקַטְּלִנּוּן עַמְמַיָא דְּתַקִּיפִין כְּדֵיבֵי רַמְשָׁא יִבְזְזִנּוּן שִׁלְטוֹנִין דְּחֵסִינִין כְּנֶמְרָא כָּמְנִין עַל קִרְוֵיהוֹן כָּל דְּיִפּוֹק מִנְּהוֹן יִתְקַטַּל אֲרֵי סַגִּיאִין מְרָדֵיהוֹן תַּקִּיפִין תִּיּוּבְתָּהוֹן׃ ז גְּבִיָא אֲמַר לֵיהּ בְּנַיְשְׁתָּא דְּיִשְׂרָאֵל עַל אֵידָא אֶשְׁבּוֹק לְכוֹן אֲנָא קְרִיתִי לְכוֹן בְּנִיזָן וְאִנּוּן שְׁבַקוּ פּוּרְחָנִי וּמְקַיְּמִין בְּשׁוּם טַעֲוָתָא עוֹד שְׁבַעִית יַתְהוֹן טוּבָא וְאִינּוּן תָּבוּ לְמֶחֱוֵי זָנָאִין וּבֵית נַפְקַת בָּרָא מִסְתַּיְּעִין׃ ח סוּסָנָן אַגְרִיסִין אָחֲרִין הֲווֹ גְּבַר עַל אִתַּת חַבְרֵיהּ מְצַוְּחִין׃ ט הַעַל אֵלֵּין לָא אֶסְעַר רְאַיְתָאָה עֲלֵיהוֹן בְּיִשְׁתָּא אָמַר יְיָ וְאִם מִן עַמָּא דְּכֵדֵין עוֹבְדוֹהִי לָא אִתְפְּרַע מִנְּהוֹן כִּרְעוּתִי׃

הגרי״ב העל אלה לקמן כט וקסיעל ט ח

סקו

רש״י

הגדולים . הם ישמעו אך לא הועלתי וגם המה יחדו שברו עולו של הקב״ה מעליהם : (ו) אריה . מלכות בבל : זאב . מלכות מדי : נמר . מלכות יון: ישדדם . בחדוש : זאב ערבות . לשון ערבה ושומה אחד המדבר : שוקד . ממהר וממתח חברו עם לשון שמירה כמו לשקוד על דלתותי (משלי ח) וי״ת לשון מריבה : (ז) אי לזאת אסלח לך . בחמיה שמא לזאת אסלח לך וממתח פירש אי כמו אין אשר בגיך עזבוני ואשביע אותם כל טוב : יתגודדו . יתקבצו גדודים : (ח) סוסים מיוזנים משכים היו.כסוסים אלו*)המיוזנים בקושי אחר משמיע בכל בקר היו משכים לאור בקר בהשכמה : יצהלו . ג׳ זה מופל על הסוסים מקול מלחלות אחיריו (לקמן ח׳

מצודת ציון

העתק והסרם : מוסרות . קשורי רלוועות הטול : (ו) ערבו׳ . ענייניו כמו מדבר וכן במדבר בעו כם (דברים ח) . ישדדם . ענין עושק הגוף : נמר . שם חיה הם : שוקד . ענין מהירות כמו כי שוקד אני (לעיל ו) : עצמו . ענין חוזק : משובותיהם . ענין מרד וסרב : (ז) אי . ענייניו כמו אלא וכן לי הבל לחיך (בראשית ד) : ובית . כמו ולבית : יתגודדו . מלי גדוד ומחנה : (ח) סוסים . כסוסים : מיוזנים . מלי מזון : משכים . מלי בשכמה : יצהלו . ענין הרמת קול גדול וכן לבלו מיס (ישעיה כ״ד) : (ט) אפקוד . ענין הסגמה וכן ופקוד נפן זאת (תהלים פ׳) : תתנקם . מלי נקמה

מצודת דוד

בם״ם : (ו) על כן . בעבור שהיום רוצים להיות נכנעים למקום לכן מסרם ביד הענו״ם : הכם אריה מיער . זה משל על הענו״ם : זאב ערבות . זאב היושב במדבר ישנוק בפשוטם : שוקד . ימהר לבוא על עריכם להשחיתם : כל היוצא מהנה . מן הערים הסכם : יטרף . ע״י אחד מהחיות הכם . עצמו . חזקו בדבר המרידה: (ז) אי לזאת . אלם הזכות אחר לזאת אסלח לך הלא כבין עזבוני : בלא אלהים . בענו״ם שאין בו ממש בו האמינו ונשבעו בו . ואשביע . אני השבעתי אותם בכל טוב ומרוב טובה ותאות הלב מה לא הזונות : ובית זונה . לבית זונה הלבו נדודי יחד ולא יתכוסבו אלא מהלה : (ח) סוסים מיוזנים . הן היו כמו הסוסים שהתנו להם מזון הרבה בלילה וכמה שבעי׳ יהלאו תאותם ויגאפו עם אשת רעיהם כל הלילה ובאחר ישכימו בבוקר יהלבו אים אל אשת רעהו מרוב שמחה והשנת תאות הלב : (ט) העל אלה . וכי על מעשים כאלה לא אשגיח להפרע

הגהות מכ״י ברש״י *) המיוזנים (המזוינים) :

י סַקּוּ בְּכַרְמֶיהָ וְהַכִּילוּ
וְגַמִּירָא לָא תַעְבְּדוּן פַּגְרוּ
בַּרְנֵיתָהָא אֲרֵי לָא דִּילְהוֹן
קָדָם יְיָ בְּהוֹן׃ יא אֲרֵי
שַׁקְרָא שַׁקְרוּ בְּמֵימְרֵי בֵּית
יִשְׂרָאֵל וּבֵית יְהוּדָה אָמַר
יְיָ׃ יב כַּדִּיבוּ בְּמֵימְרָא דַּיְיָ
וַאֲמַרוּ לָא מִן קָדְמוֹהִי
אָתְיָא עֲלָנָא טַבְתָּא וְאַף
לָא תֵיתֵי עֲלָנָא בִּישְׁתָּא
וּדְקָטְלִין בְּחַרְבָּא וּבְכַפְנָא
לָא נֶחֱזֵי׃ יג וּגְבִיֵּי שִׁקְרָא
יְהוֹן לִרְמָא וּנְבוּאַת
שִׁקְרֵיהוֹן לָא תִתְקַיֵּם דָּא
פּוּרְעָנוּתָא תִּתְעַבֵּד מִנְּהוֹן
יד בְּכֵן כִּדְנַן אָמַר יְיָ אֱלָהִים
צְבָאוֹת חֲלַף דְּאִתְנַבִּיתוּן
יַת פִּתְגָמָא הָדֵין הָא אֲנָא
יָהִיב פִּתְגָמַי נְבוּאָתִי
בְּפוּמָךְ תַּקִּיפִין כְּאֵשְׁתָּא
וְעַמָּא הָדֵין חַלְשִׁין כְּקִשָּׁא
וַיְקַטְּלוּנוּן׃ טו הָא אֲנָא
תַּקִּיף הוּא עַמָּא דְּמֵעֵלְמָא

יַעֲלוּ בְּשָׁרוֹתֶיהָ וְשַׁחֵתוּ וְכָלָה אַל־תַּעֲשׂוּ
הָסִירוּ נְטִישׁוֹתֶיהָ כִּי לוֹא לַיהוָה הֵמָּה׃
יא כִּי בָגוֹד בָּגְדוּ בִי בֵּית יִשְׂרָאֵל וּבֵית
יְהוּדָה נְאֻם־יְהוָה׃ יב כִּחֲשׁוּ בַּיְהוָה וַיֹּאמְרוּ
לוֹא־הוּא וְלֹא־תָבוֹא עָלֵינוּ רָעָה וְחֶרֶב
וְרָעָב לוֹא נִרְאֶה׃ יג וְהַנְּבִיאִים יִהְיוּ לְרוּחַ
וְהַדִּבֵּר אַיִן בָּהֶם כֹּה יֵעָשֶׂה לָהֶם׃ יד לָכֵן
כֹּה־אָמַר יְהוָה אֱלֹהֵי צְבָאוֹת יַעַן דַּבֶּרְכֶם
אֶת־הַדָּבָר הַזֶּה הִנְנִי נֹתֵן דְּבָרַי בְּפִיךָ לְאֵשׁ
וְהָעָם הַזֶּה עֵצִים וַאֲכָלָתַם׃ טו הִנְנִי מֵבִיא
עֲלֵיכֶם גּוֹי מֵמֶרְחָק בֵּית יִשְׂרָאֵל נְאֻם־יְהוָה
גּוֹי אֵיתָן הוּא גּוֹי מֵעוֹלָם הוּא גּוֹי לֹא־
תֵדַע לְשׁוֹנוֹ וְלֹא תִשְׁמַע מַה־יְדַבֵּר׃

אשפתו

מִיתֵי עֲלֵיכוֹן עַם מֵרְחִיק בֵּית יִשְׂרָאֵל אָמַר יְיָ עַם
הוּא עַמָּא לָא תֵידַע לִישָׁנֵיהּ וְלָא תִשְׁמַע מַה

דימלל

ת״א] גוי איתן סוטס מו׳

רש״י

ח) לשון להלה מגווייסמיל״ט בלע״ז:(י)בשרותיה. לשון מיסור ומנחם חברו לשון חומה עם חלבן שור (תליסים) אדלה יתכנו: נטישותיה. לי״ם בלע״ז שהם שרשי הכרם להיות נתשבים עם החומות ולא עם המיסור . ואני אומר שרותיה לשון שורות הכרם וי״ת בשרותיה בקירוהא ונטיסותיה ברגיתהא : (יב) ויאמרו לא הוא . לא מן קדמוהי אתיא עלנא טבתא : (יג) והנביאים יהיו לרוח . כחרגומו ונביי שקרא יהון לנמא כלומר הנבואה הניבאים לנו נביאי שקר בשמו של הקדוש ב״ה דבריהם יהפכו להבל והדבור של קדושה שהמאמרים לנו בשם הקדוש ברוך הוא אינו בהם : כה יעשה להם . הנביא אומר לאומרים זאת כה יעשה להם כאשר אמר ה׳ לי ומה אמר ה׳ לי יען דברכם את הדבר הזה וגו׳ : (יד) ואכלתם . ותאכל אותם : (ט) איתן-תקיף : גוי מעולם הוא . מימי קדם התמיד למרוד בי

בדור

מצודת דוד

תכם בתמיה : אשר כזה . אשר עושה כדבר הזה : (י) עלו בשרותיה . אתם הענו״ם עלו בין שורות כרמים ושחתו אותם אבל לא תכלו את הכל ור״ל שחתו בהם ואל תאבדו את כולם : הסירו נטישותיה . הסירו מהם הענו״ם הגדולים ר״ל הרגו הגדולים והסריס : כי לא לה׳ המה . כי אינם עם ה׳ כי פשעו בו : (יא) כי בגוד וכו׳ . כי בגדו בי אלה כאלה כמו שבגד ישראל בן בגד יהודה : (יב) כחשו בה׳ . כתבו בהשגחת המקום : לוא הוא . ר״ל אין הוא מתנגח : ולא תבוא עלינו רעה . כי הוא״ל ואין מתנגח אין שכר ועונש : (יג) והנביאים . ר״ל דברי הנביאים יהיו דומים לדברי רוח שאין בהם ממש : והדבר אין בהם . לא ה׳ דבר בם כי היו מכחישים דברי הנבואה : כה יעשה . היו מקללים את הנביאים לאחר לבם כה יעשה ה׳ להם כפי הרעות אשר נתתי בפיך הפיה כאש הבורה: והעם הזה . יהיו מוח להבערה בעצים : ואכלתם . דבר הנבואה תשרף אותם ר״ל דבר הנבואה תבוא עליהם: (ט) הנני מביא ישראל . ר״ל אתם בית ישראל הנני מביא עליכם וכו׳ : גוי . הוא גוי חזק : גוי מעולם הוא . ר״ל מזמן רב הוא בממלכה ולכן יגבה לנו להשמיע הכל : לא תדע . לא תבין לשומע

מצודות ציון

נקמה : (י) בשרותיה . מלי שורה וידוע הוא בדרז״ל וכן בין שורות שלהיהו (איוב כד) : נטישותיה . כם הענפים הגדולים המתפשטים למרחוק כמו אלה הכטישות הפיר בהו (ישעיה י״ח) : (יד) ואכלתם . ותשרפם וכן ואכ מפיו תאכל (תהלים י״ח) : (עו) איתן . ענין חוזק כמו איתן מושבך (במדבר כ״ד) : תשמע . ענין הבנה כמו כי שומע יוסף

כי הוא״ל ואין מתנגח אין שכר לדברי רוח שאין בהם ממש : והדבר אין בהם . לא ה׳ היו מקללים את הנביאים לאחר לבם כה יעשה ה׳ להם כפי הרעות אשר נתתי בפיך הפיה כאש הבורה להכמים ההשגחה והנבואה: הנני נותן וכו׳ . דברי הנבואה תבוא עליהם: (ט) הנני ומרבית ישראל . ר״ל אתם בית ישראל הנני מביא עליכם וכו׳ : גוי . הוא גוי חזק : גוי מעולם הוא . ר״ל מזמן רב הוא בממלכה ולכן יגבה לנו להשמיע הכל : לא תדע . לא תבין לשומע

טז אַשְׁפָּתוֹ כְּקַבֶּר פָּתוּחַ כֻּלָּם גִּבּוֹרִים׃
יז וְאָכַל קְצִירְךָ וְלַחְמְךָ יֹאכְלוּ בָנֶיךָ
וּבְנוֹתֶיךָ יֹאכַל צֹאנְךָ וּבְקָרְךָ יֹאכַל גַּפְנְךָ
וּתְאֵנָתֶךָ יְרֵשׁ עָרֵי מִבְצָרֶיךָ אֲשֶׁר אַתָּה
בֹטֵחַ בָּהֵנָּה בַּחֶרֶב׃ יח וְגַם בַּיָּמִים הָהֵמָּה
נְאֻם־יְהוָה לֹא־אֶעֱשֶׂה אִתְּכֶם כָּלָה׃ יט וְהָיָה
כִּי תֹאמְרוּ תַּחַת מָה עָשָׂה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ
לָנוּ אֶת־כָּל־אֵלֶּה וְאָמַרְתָּ אֲלֵיהֶם כַּאֲשֶׁר
עֲזַבְתֶּם אוֹתִי וַתַּעַבְדוּ אֱלֹהֵי נֵכָר בְּאַרְצְכֶם
כֵּן תַּעַבְדוּ זָרִים בְּאֶרֶץ לֹא לָכֶם׃ כ הַגִּידוּ
זֹאת בְּבֵית יַעֲקֹב וְהַשְׁמִיעוּהָ בִּיהוּדָה לֵאמֹר
כא שִׁמְעוּ־נָא זֹאת עַם־סָכָל וְאֵין לֵב עֵינַיִם
לָהֶם וְלֹא יִרְאוּ אָזְנַיִם לָהֶם וְלֹא יִשְׁמָעוּ׃
כב הַאוֹתִי לֹא־תִירָאוּ נְאֻם־יְהוָה אִם מִפָּנַי
לֹא תָּחִילוּ אֲשֶׁר־שַׂמְתִּי חוֹל גְּבוּל לַיָּם חָק־
עוֹלָם וְלֹא יַעַבְרֻנֶהוּ וַיִּתְגָּעֲשׁוּ וְלֹא יוּכָלוּ
וַהֲמוּ גַלָּיו וְלֹא יַעַבְרֻנֶהוּ׃ כג וְלָעָם הַזֶּה
הָיָה לֵב סוֹרֵר וּמוֹרֶה סָרוּ וַיֵּלֵכוּ׃ כד וְלֹא־
אָמְרוּ בְלִבָּם נִירָא נָא אֶת־יְהוָה אֱלֹהֵינוּ
הַנֹּתֵן גֶּשֶׁם וּיוֹרֶה וּמַלְקוֹשׁ בְּעִתּוֹ שְׁבֻעֹת
חֻקּוֹת קָצִיר יִשְׁמָר־לָנוּ׃ כה עֲוֹנוֹתֵיכֶם הִטּוּ־
אֵלֶּה וְחַטֹּאתֵיכֶם מָנְעוּ הַטּוֹב מִכֶּם׃
כו כִּי־נִמְצְאוּ בְעַמִּי רְשָׁעִים יָשׁוּר כְּשַׁךְ
יְקוֹשִׁים הִצִּיבוּ מַשְׁחִית אֲנָשִׁים יִלְכֹּדוּ׃
כז כְּכְלוּב מָלֵא עוֹף כֵּן בָּתֵּיהֶם מְלֵאִים
מִרְמָה עַל־כֵּן גָּדְלוּ וַיַּעֲשִׁירוּ׃ כח שָׁמְנוּ
עָשְׁתוּ יורה ק׳ דְּמָלֵי עוֹפָא כֵּן
נַפְשִׁין קָטְלִין׃ כז כְּבֵית פִּטְמָא
בָּתֵּיהוֹן מָלֶן נִכְלִין עַל כֵּן סַגִּיאוּ וַעֲתִירוּ׃ כח עֲתַרוּ אַף קְנוּ נִכְסִין אַף עֲבַרוּ

תרגום

דִּימַלֵּיל׃ טז בֵּית אֲזַנֵּיהּ
כְּקִבְרָא פְּתִיחַ כּוּלְּהוֹן
גִּבָּרִין׃ יז וְיִבּוּז חֲצָדָךְ
וּמַיְכָלָךְ יִקְטְלוּן בְּנָךְ
וּבְנָתָךְ יִשְׁבֵּי עָנָךְ וְתוֹרָךְ
יִבּוּז פְּרֵי גוּפְנָךְ וְתֵינָךְ
יִפַּגֵּר קִרְוֵי אַרְעָךְ
כְּרִיכָתָא דַּאַתְּ רָחִיץ
לְאִשְׁתֵּזָבָא בְּהוֹן מִן קֳדָם
דְּקָטְלִין בְּחַרְבָּא׃ יח וְאַף
בְּיוֹמַיָּא הָאִנּוּן אָמַר יְיָ לָא
אַעְבֵּיד עִמְּכוֹן גְּמִירָא׃
יט וִיהֵי אֲרֵי תֵּימְרוּן חֲלַף
מָה עֲבַד יְיָ אֱלָהָנָא לָנָא יַת
כָּל אִלֵּין וְתֵימַר לְהוֹן כְּמָא
דְּשַׁבְקְתּוּן פּוּלְחָנִי
וּפְלַחְתּוּן לְטַעֲוָת
עַמְּמַיָּא בְּאַרְעֲכוֹן כֵּן
תִּשְׁתַּעְבְּדוּן לְעַמְּמַיָּא
פְּלִחֵי טַעֲוָתָא בְּאַרְעָא
דְּלָא דִילְכוֹן׃ כ חַוּוּ דָא
בְּבֵית יַעֲקֹב וּבְשַׁרְוּהָא
בִּדְבֵית יְהוּדָה לְמֵימַר׃
כא שְׁמַעוּ כְּעַן דָּא עַמָּא טַפְשָׁא וְלֵית לֵיהּ לֵב דְּעַיְנִין לְהוֹן וְלָא חָזָן אוּדְנִין
לְהוֹן וְלָא שָׁמְעִין׃ כב הַמִּן קֳדָמַי לָא תִדְחֲלוּן אָמַר יְיָ אִם מִן קֳדָם מֵימְרִי

תולדות אהרן

לא

אשפתו כקבר. סס ח מכ • וחלכ קצירך קמא י קיט. שמנו לא עקריס מד סח]. סאותי וגו׳ בתרא ס מנ עקידס שער ח.

הגרי״ב עיניס לסס תכליס קטו ס׳ וקלס טז

רש״י

בדור הפלגה בארץ שנער: (טז) אשפתו. מקום ארתק החלים: (יז) ירושש ערי מבצריך וגו׳. הרי זה מקרא מסורס ירושש בחרב את ערי מבצרך אשר אתה בוטח בהם • ירושש • ימסכן: בחרב. ע״י גייסות וכן הוא אומר וחרב לא תעבור בארצכם [ויקרא כו]: (כב) האותי לא תיראו • הלא

מצודת ציון

יוסף (בראשית ע״ב): (טז) אשפתו. הוא ארתק החלים כמו עליון הרבה אשפה (איוב ט״ל): (יז) לחמך. כל מאכל קרוי בלשון לחם כמו ויחם עפר לחמו (ישעיה ס״ה): ירושש. מל׳ רש ועני. (יט) תחת. במקום: זרים. נכריס. (כב) תחילו. מל׳ חיל ורעדה: חק. דבר קבוע: ויתגעשו. עניין

לגלותיך. ירושש. ייענו ערי מבצרך אשר אתה בוטח בהני במלחמה: (יח) וגם בימים ההמה. שיבוא עליך ארה מרובות מ״מ לא אכלה הכל כי יפחר ממך אחרית ללכת גולה: (יט) כי תאמרו. אתה הכהלכים גולה: תחת מה. בעבור מה עשה וכו׳ את כל אלה לחיות מקלתם נתרגים ומקלתם גולים: ואמרת. אתה ירמיה תאמר להם שבא מזה במקום כפי אשר עזבתם את ה׳ ועבדתם אלהי נכר בארצכם כן תהי׳ נעזבתם מה׳ ותלכו בגולה לארץ אחרת ותעבדו גוי הארץ ההוא. (כ) הגידו זאת. את האמור לעשו: (כא) עם סכל. עם טפש ואין לבם לב משכיל: ולא יראו. מופלאות המקום: ולא ישמעו. פלאי מעשיו: (כב) האותי. וכי לא תיראו ממני וכי לא תעבדו מפני: גבול כים. לחיות גבול ליס שעד החול יכוה: חק עולם. החק הזה הוא כל ימות עולם: ולא יעברנהו. אין מי היס עוברים את הגבול: ויתגעשו. אף כי יהודו בתנועה חזקה עכ״ז לא יוכלו לעבור הגבול: והמו גליו. אף כי ירוגו גליו עד כי ישמע קול המייתם

ולגרם החטא כי לא תוכלו להתרועה אליהם בדברים: ולא תשמע. לא תכין וכפל הדבר במ״ש: (טז) אשפתו. ארתק חלוי הוא: כקבר פתוח. ר״ל כמו קבר פתוח הוא מוכן להביא בו את המת כן אלי האספם יכולו מתים רבים כי יגליתו במלחמה: כולם. כל אנשי המלחמה המה גבורים: (יז) ואכל. הגוי הבאו יאכל קציר שדך וכל מאכלך אשר היס למאכל. לבניך לבנותיך בחרב בכל מפני החויב: בחרב. ר״ל בעת יבוא עליך בחרב: (יח) גם בימים ההמה. אחר הכהלכים גולה: אתם הכהלכים גולה: (יט) כי תאמרו. אתה ירמיה תאמר להם שבא מזה כפי אשר עזבתם את ה׳ ועבדתם אלהי נכר בארצכם כן תעבדו גוי הארץ אשר לא לכם: (כ) הגידו זאת. את האמור לעשו: (כא) עם סכל. עם טפש ואין לבם לב משכיל: ולא יראו. מופלאות המקום: ולא ישמעו. פלאי מעשיו: (כב) האותי. וכי לא תירא ממני וכי לא תעבדו מפני: גבול כים. לחיות גבול ליס שעד החול יכוה: חק עולם. החק הזה הוא כל ימות עולם: ולא יעברנהו. אין מי היס עוברים את הגבול: ויתגעשו. אף כי יהודו בתנועה חזקה עכ״ז לא יוכלו לעבור הגבול: והמו גליו. אף כי ירוגו גליו עד כי ישמע קול המייתם

לָא תְזוּעוּן דְּשַׁוִּיתִי חָלָא
תְּחוּמָא לְיַמָּא קְיָם עָלָם
וְלָא עָדֵי לֵיהּ וּמִטְרַפְּיוֹן וְלָא
יָכְלִין וְהַמָּן גַּלּוֹהִי וְלָא עָדֵן
לֵיהּ׃ כג וּלְעַמָּא הָדֵין הֲוָה
לֵב סָטֵי וּמְרִיד עַל דְּסָטוּ
מִבָּתַר פּוּלְחָנִי גְּלוּ׃
כד וְלָא אָמְרוּ מִלְּבְּהוֹן
נִדְחַל כְּעַן קֳדָם יְיָ אֱלָהָנָא
דְּמַחֵית מְטַר בַּכִּיר וְלַקִּישׁ
בְּעִדְנֵיהּ בְּזִמְנָא קְיָם שְׁבוּעֵיָא
דְּבִזְמַן חֲצָדָא נְטַר לָנָא׃
כה חוֹבֵיכוֹן גְּרַמוּ אִלֵּין לְכוֹן
וַחֲטָאֵיכוֹן מְנָעוּ טוּבָא
מִנְּכוֹן׃ כו אֲרֵי אִשְׁתְּכַחוּ
בְּעַמִּי חַיָּבִין בְּנִכְלִין אָשְׁדִין
דַּם זַכָּאֵי כַּלְבּוּשׁ צַיָּדִין דְּמָהֵי
וְקָטַיִל מִתְעַשְׁתִּין לְחַבָּלָא
נַפְשִׁין קָטְלִין׃ כז כְּבֵית פִּטְמָא בָּתֵּיהוֹן מָלֶן נִכְלִין עַל כֵּן סַגִּיאוּ וַעֲתִירוּ׃ כח עֲתַרוּ אַף קְנוּ נִכְסִין אַף עֲבַרוּ

ת״א ולא אמרו עקידס סס. אלכינו המוהן עקרים עד עוותיכם הטו אלה תעניה ג כנ קדושין דף סנ.

הגרי״ב כללוב מלא עוף סנהדרין ק יומא ס״נ.

רש״י

הלא היס שאינו דואג מפני הפורענות ואינו מלפה לקבול שכר ירא מפני ואינו עובר הגבול אשר שמתי סביביו. תחילו. לשון פחד: ויתגעשו גליו. *)ומרומסלעבור הגבול ולא יוכלו לעבור: והמו גליו. שאון קול גדול: ולא יעברנהו. הגליס לא יעברו הגבול: (כד) יורה ומלקוש. כתרגום בכיר ולקיש: שבועות חוקות קציר. שבעה שבועות שחקק לנו בהן שתי חוקות קציר חק העומר וחק שתי הלחם • ישמר לנו. שיהא הקציר בזמנו. (כה) הטו אלה. הטו החוקות האלה מעליכם שאינם שומריס לכם

מצודת דוד

עכ״ז לא יעברו הגבול וכ״ז הוא מפחד ה׳ ומהדר גאונו: (כג) ולעם הזה. אבל לעם הזה היה לב מעוות ומתרה: סרו וילכו. סרו מה׳ והלכו להם: (כד) נירא נא. ר״ל אם עד הכה לא היה פחד אלהים לנגד עינינו הנה עתה נשים על לב דאירא את ה׳ המתן גשם ואחזר ומפרש שהמתן יורה ומלקוש כ״א בזמן המורה: שבעת חקות קציר. ר״ל החוק של שבועות ומי הקציר: ישמר לנו. אלא היה מוריד גשמיהנה״י כל ימי הקציר שהוא סימן קללה וזש״ה הלא קציר חטים היום אקרא אל ה׳ ויתן קולות ומטר (ש״א י״ב): (כה) הטו אלה. הטו אלה הידיעה והבהבלה: מנעו הטוב. היא הכוונת הלב המביא טובה: (כו) כי נמצאו בעמי רשעים. ומעשיהם הם הם המעמעמים את הלב: ישור. ישיב לאחוריו על אנשים כאדם המניח פח יקושי׳ ללכוד עופות כן אינו הם פח משחית וילכדו אנשים לגזול הוא ולהרגם: (כז) ככלוב. כמו הכלוב היא אלא מקבעופו׳ כן בתיהם המה ממלאים מן המרמה גדלו. בהון רב ולתוספת ביאור אמר ויעשירו: (כח) שמנו. נעשו שמנים ולחו בבשרו׳ רב: גם עברו. ר״ל גם כל דברי רע הנה לידם עברו

הגהות מכ״י ברש״י (כב) ומרומס לעבור הגבול • (ומדמים לעבור הגבול):

עֲשִׂתוּ גַּם עָבְרוּ דִּבְרֵי־רָע דַּיָּן לְא־דָנוּ
דִּין יָתוֹם וְיַצְלִיחוּ וּמִשְׁפַּט אֶבְיוֹנִים לֹא
שָׁפָטוּ׃כט הַעַל־אֵלֶּה לֹא־אֶפְקֹד נְאֻם־יְהוָה
אִם בְּגוֹי אֲשֶׁר־כָּזֶה לֹא תִתְנַקֵּם נַפְשִׁי׃
ל שַׁמָּה וְשַׁעֲרוּרָה נִהְיְתָה בָּאָרֶץ׃לא הַנְּבִיאִים
נִבְּאוּ בַשֶּׁקֶר וְהַכֹּהֲנִים יִרְדּוּ עַל־יָדֵיהֶם וְעַמִּי
אָהֲבוּ כֵן וּמַה־תַּעֲשׂוּ לְאַחֲרִיתָהּ׃

ו א הָעִזּוּ בְנֵי בִנְיָמִן מִקֶּרֶב יְרוּשָׁלִַם
וּבִתְקוֹעַ תִּקְעוּ שׁוֹפָר וְעַל־בֵּית
הַכֶּרֶם שְׂאוּ מַשָּׂאת כִּי רָעָה נִשְׁקָפָה מִצָּפוֹן
וְשֶׁבֶר גָּדוֹל׃ ב הַנָּוֶה וְהַמְעֻנָּגָה דָּמִּיתִי
בַּת־צִיּוֹן׃ ג אֵלֶיהָ יָבֹאוּ רֹעִים וְעֶדְרֵיהֶם

תרגום

מַלְכִין וּמַשְׁרְיָתֵהוֹן יִגְדּוֹן
עָלָהּ מַשְׁכְּנִין סָחוֹר סָחוֹר
וְסָיְעִין גְּבַר יַת חַבְרֵיהּ ׃
ד זַמִּינוּ עָלָהּ עֲבָדֵי קְרָבָא
קוּמוּ וְנִסַּק בְּטַיְהֲרָא וַי לָנָא
אֲרֵי פָּנָא יוֹמָא אֲרֵי נְגַדּוּ
טוּלֵי רַמְשָׁא׃ ה קוּמוּ וְנִסַּק
בְּלֵילְיָא וּנְהַבֵּל בִּרְנְיָתָהָא׃
ו אֲרֵי כְּדֵן אָמַר יְיָ צְבָאוֹת
קְצוּ אִילָנָא וְצַבְּרוּ עַל
יְרוּשְׁלֵם מִלְּיָתָא הִיא
קַרְתָּא דְּאִתְפְּקִידוּ בָהּ
חוֹבָהָא כּוּלְּהוֹן אָנְסִין
בְּגַוָּהּ׃ ז כְּגוּבָא דְּמַקִּים
מוֹהִי כֵּן אוֹרִיכוּ
וְאִתְקַיְּמוּ בְּגַוָּהּ עֲבָדֵי
בִישְׁתָּא קָל חֲטוֹפִין וּבָזוּזִין
מִשְׁתְּמַע בָּהּ קָדָמַי תְּדִירָא׃ ח אִתְיַסַּרִי יְרוּשְׁלֵם דִּלְמָא יְרַחֵק מִימְרִי יָתָךְ דִּלְמָא אֶשְׁוֵנָךְ צַדִּיָּא כַּאֲרַע סְדוֹם דְּלָא אִתּוֹתְבַת׃ ט כְּדֵן אָמַר יְיָ צְבָאוֹת אִתְבַּזָּזָא יִתְבַּזְּזוּן כְּמָא דְּמַהֲלְכִין עַל שׁוּלֵי גָּפָן לְמִסְטַף שְׁאָרָא דְּיִשְׂרָאֵל וּתְתִיב מַחֲתָךְ עֲלֵיהוֹן כְּדַקְטַף עַל

תקעו

עַל פִּתְגָמֵי אוֹרַיְיתָא
עֲבַדוּ דְּבִישׁ דִּין דְּקִשׁוֹט
לָא דָיְנִין וְאִלּוּ הֲווּ דָיְנִין
דִּין יַתְמָא הֲווּ מַצְלִיחִין
וְדִין חִשּׁוּכְיָא בְּקוּשְׁטָא
לַיִת אִנּוּן דָּיְנִין׃ כט הַעַל
אִלֵּין לָא אֶסְעַר לְאִיתָאָה
עֲלֵיהוֹן בִּישָׁא אָמַר יְיָ אִם
מִן עַמָּא דְּכִדֵּין עוֹבָדוֹהִי
לָא אֶתְפְּרַע מִנְּהוֹן כְּרַעוּתִי׃
ל תֵּימָה וּשְׁנוּ הֲווּ בְּאַרְעָא׃
לא נְבִיֵּי שִׁקְרָא מִתְנַבְּאִין
שִׁקְרָא וְכָהֲנֵיָא מִסְיְעִין עַל
יְדֵיהוֹן וְעַמִּי רְחִימוּ כֵּן וּמַה
תַּעֲבְדוּן לְסוֹפָא׃

א גְּלוּ בְּנֵי בִנְיָמִין
מִגֵּיהּ יְרוּשְׁלֵם אֲרֵי בִישְׁתָּא אִסְתְּכִיאַת מִצְּפוֹנָא וּתְבִירָא רַבָּא׃ ב יָאתָא
וּמְפַגְּקָתָא אֵיכְדֵין קַדְקִילְתִּי יַת אוֹרְחָתִיךְ בְּכֵן בְּהִיתַת כְּנִשְׁתָּא דְצִיּוֹן׃ ג לָהּ

מלכין

ובלע״ז מישפיטיר״ט : עברו דברי רע . אם באה רעה לו עבירה לידם לא נטו ממנה אלא עברו בה ועשאוה : לא דנו דין יתום . למען יצליחו : (ל) שמה . תמהון : ושערורה . דבר מגונה לכל ומהו דבר התמהון הנביאים נבאים שקר ואומריס חוו גוזלין ואונסין והכהניס שהם שופטי העם ומוגשיהם ירדו את העם על ידי הנביאים כלומר לאחריהם כמו [שמואל ב טו] והמלך עובר וכל העם

מצודת ציון

שומן : עשתו . ענין לאות וכסירות כמו מעיו עשת שן (ש״ב כ) : (ל) שמה . ענין תמהון : ושערורה . ענין דבר מגונה ומאוס וכן רחיתי שערורה (לקמן כ״ג) : נהיתה. אלי הי״ : (לא) ירדו . ענין ממשלה כמו רדה בקרב אויביך(תהלים קי): על ידיהם . בעבור כוחם של הנביאים :

ו (א) העיזו . ענין אסיפה כמו העיזו אל העמודו (לעיל ד) : ובתקוע . שם מקום כמ״ש ויעלה יואב תקועה (ש״ב י״ד) : שאו . כריזו : משאת . עניינו לשבת אש וכן וישאם דוד (ש״ב ה) : נשקפה . ענין הבטה ורואי כמו וישקף אביימלך (בראשית כ״ו) : (ב) הנוה. כמו נאוה באלי״ף והוא

ו (א) העזו . אתם בני בנימין אסופו ללכת מקרב ירושלים כי אויב יבאשם ויכרוג עמה : ובתקוע . בעיר תקוע תקעו שופר להזכיר את העם להיות נכונים למלחמה (ולפי שהם העיר תקוע אמר תקעו שופר לי׳ וגם על לשון) : ועל בית הכרם. דרך לבמות בית גבוה ומגדל בכרם אחד לשמור בו כל הכרמים אשר סביבותיו : שאו משאת . הריחו להבת אש להיות נראה למרחוק להזכיר את העם (ונס שלא תשאת הוא לשון נופל על לשון) : נשקפה . נראתה לבוא מבצל העומדת בלפון : ושבר גדול . הרעה הבאה הכי שבר גדול : (ב) הנוה והמעוננה וכו׳ . אני דמיתי את בת ציון לאשה נאוה ומעוננה : (ג) אליה . עתה יבואו אליה רועים ועדריהם ע״ל אנשים שפלים ונבזי׳ הם הכפרי׳ אשר אינם יודעים לנהל הנכוכדים : תקעו . דרך לתקוע שפולי האוהל בארץ על ידי יתדות : רעו . כ״א מהם רעו את מקומו שעמד בו ר״ל כל א׳

הגהות מכ״י ברש״י *) על ידו רודף אחריו · (ע״י דוד אחריו) :

רש״י

עוברים *)על ידו [רודף](ס״א דוד) אחריו אף כאן על ידיהם אחריהם לעשות כדברי הנביאים :

ו (א) העיזו בני בנימין . ללכת לעריהם לשמור מצלריהם : בית הכרם . שם מקום הוא : שאו משאת . גם לתקנן ולהלחם על נפשיכם : (ב) הנוה והמעוננה דמיתי . אחרכתי תירגמו יוכתן לשון ונדמו נאות השלוה [לקמן כה] נדמתה אשקולן (לקמן מז): (ג) רועים ועדריהם · משל

מצודת דוד הוא

עליהם : דין לא דנו . לא דנו דין באמת ואמי׳ דין יהוסופף עפ״כ הצליחו ולא כפרעתי עדיין מהם : ומשפט . ר״ל נעבור כי הצליחו אחזו בדרכם ולא שפטו משפט האביונים אשר יעקבו מפני מונעיהם : (כט) העל אלה . וכי על העניים האלה לא אשגיח להפרע מהם בתמיה : אשר כזה . אשר עושה כדבר הזה : (ל) שמה. דבר התמהון ומגונה נהיתה בארץ : (לא) הנביאים . נביאי הבעל : בשקר . בשם הבעל שהוא דבר שקר : והכהנים .בהני הבעל : ירדו . ימשלו בכח הנביאי׳ כי הם המתילוים : אהבו כן . לחיות הם המושלים : למה תעשו . הנביא אומר להם ומה תעשו בזאת אחרית הדבר היא גמול התשלומין וכי כידם להציל אתכם :

ו (א) העזו . אתם בני בנימין האסופו ללכת תקעו שופר להזכיר את העם להיות נכונים למלחמה בית הכרם. דרך לבמות בית גבוה ומגדל בכרם אחד לשמור בו כל הכרמים אשר סביבותיו : שאו משאת . הריחו להבת אש להיות נראה למרחוק להזכיר את העם (ונס שלא תשאת הוא לשון נופל על לשון) : נשקפה . נראתה לבוא מבצל העומדת בלפון : ושבר גדול . הרעה הבאה הכי שבר גדול : (ב) הנוה והמעוננה וכו׳ . אני דמיתי את בת ציון לאשה נאוה ומעוננה : (ג) אליה . עתה יבואו אליה רועים ועדריהם ע״ל אנשים שפלים ונבזי׳ הם הכפרי׳ אשר אינם יודעים לנהל הנכוכדים : תקעו . דרך לתקוע שפולי האוהל בארץ על ידי יתדות : רעו . כ״א מהם רעו את מקומו שעמד בו ר״ל כל א׳

תָּקְעוּ עָלֶיהָ אֹהָלִים סָבִיב רָעוּ אִישׁ אֶת־
יָדוֹ׃ ד קַדְּשׁוּ עָלֶיהָ מִלְחָמָה קוּמוּ וְנַעֲלֶה
בַּצָּהֳרַיִם אוֹי לָנוּ כִּי־פָנָה הַיּוֹם כִּי־יִנְטּוּ
צִלְלֵי־עָרֶב׃ה קוּמוּ וְנַעֲלֶה בַלַּיְלָה וְנַשְׁחִיתָה
אַרְמְנוֹתֶיהָ׃ ו כִּי כֹה אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת
כְּרֻתוּ עֵצָהּ וְשִׁפְכוּ עַל־יְרוּשָׁלִַם סֹלְלָה הִיא
הָעִיר הָפְקֹד כֻּלָּהּ עֹשֶׁק בְּקִרְבָּהּ׃ ז כְּהַקִּיר
בּוֹר מֵימֶיהָ כֵּן הֵקֵרָה רָעָתָהּ חָמָס וָשֹׁד
יִשָּׁמַע בָּהּ עַל־פָּנַי תָּמִיד חָלִי וּמַכָּה׃
ח הִוָּסְרִי יְרוּשָׁלִַם פֶּן־תֵּקַע נַפְשִׁי מִמֵּךְ פֶּן
אֲשִׁימֵךְ שְׁמָמָה אֶרֶץ לֹוא נוֹשָׁבָה׃ ט כֹּה

אמר

ביר ק׳

תִּדְיָרָא עַל בֵּן אֵיתִיתִי עֲלָהּ מָרַע וּמְחָא׃
ח אִתְרַדָּא יְרוּשְׁלֵם דִּלְמָא יְרַחֵק מִימְרִי יָתָךְ דִּלְמָא אֶשְׁוֵנָךְ צַדִּיָּא כַּאֲרַע סְדוֹם
דְּלָא אִתּוֹתְבַת׃ ט כְּדֵן אָמַר יְיָ צְבָאוֹת אִתְבַּזָּזָא יִתְבַּזְּזוּן כְּמָא דְּמַהֲלְכִין עַל שׁוּלֵי
גָּפָן לְמִסְטַף שְׁאָרָא דְּיִשְׂרָאֵל וּתְתִיב מַחֲתָךְ עֲלֵיהוֹן כְּדַקְטַף עַל

פלסלין

תולדות אהרן

אוי לנו תעיית דף כט ס׳ הזוהר פ׳ ברא״שית ופ׳ חיי שרה מוה כי כה אמר ספר הזוהר פ׳ ואתחנן ספרש בין מלחמר הנביאי׳ פעם כה אמר ה׳ לבאות ופעם כה אמר ה׳ אלהים. כהקיר ביר ברבות ט מ ערוכין י קד׳ חמם ושוד מלשא דף עט .

רש״ז

היא מלכים וחיילותיהם : רעו . אכלו : את ידו . את מקומו סביביו: (ד) קדשו. זמנו : אוי לנו . לעת פנות היום : כי פנה היום . כאשר פנה לעת ערב הליחו האור בצית המקדש : (ו) כרתו עצה. לא תפיק ה״א והוא׳ ל׳ עץ שאין לשון כריתה נופל על העלה ועלה האמור כאן לשון הרבה עצים כמו

מצודות דוד

מגבודי העכו״ם בחריבו את המקום אשר אמו שמה:(ד) קדשו. זרזו אלו לאלו ו״אמרו הזמינו עליה מלחמה:קומו ונעלה. עליה בצהרים.וסיא העת המוכן ביותר למלחמה : אוי לנו כי פנה היום . ואמר לא יכבנו העיר ביומו ועל כי יכי׳ רב חפלס לשחת העיר יתאוננו לומר אוי כי פנה היום ועדיין לא לכדנו העיר : כי ינטו צללי ערב . הלל של ערב נטה כי אחר קרבה שמש לבית מערבו לשקוע יגעו הצלליס למרחוק ויתאחרו ביותר והוא כפל ענין במ״ש : (ה) קומו . מרוב תאותם להשחיתה יאמרו קומו ונעלה בלילה ונשחיתה ארמנותיה ולא ממתין עד יאיר היום : (ו) כרתו עצה . כרתו העץ אשר סביבות ירושלים לתתה עם העפר בסוללה : ושפכו.דרך כוכבי העיר לשפוך תל עפר מול הכ״ר ומשמיס הם עצים ועוליס עלי׳ להלחם על העיר וכן ושפוך סוללה (דניאל יא) : הפקד כלה . ר״ל המקום הסגיח בכל העיר ומלא עושק בקרבה : (ז) כהקיר ביר . כמו הבאר שמימיו נובעים והולכים כן רעתם נובע ואינם פוסקת : חמס ושד . זעקת חמס ושוד נשמע בה לפני תמיד לכן אביא עליה חלי ומכה : (ח) הוסרי . קבלי מוסר פן תסיר נפשי ממך : ארץ לא נושבה . כאלו לא היתה מיושבת תעולו : (ט) עולל יעוללו כגפן . כמו

מצודת ציון

ויס

והוא ענין יופי כמו הוא כיוצלים (ש״ב ו) : והמעוננה . תל׳ עונג ועידון : דמיתי . מלשון דמיון והשוואה: בת ציון עדת ציון : (ג) תקעו . ענין תחיבה כדבר חד ובן והקעתיו יתד (ישעיה כ״ב) : רעו . הלילו המרעה : ידו . מקומו : (ד) קדשו . ענין הזמנה כמו הקדיש קרוליו (לקמ׳ ה) : קומו . הוא ענין זירוז : בצהרים . היא תל׳ היום : פנה. ענין סבוב : צללי : תל׳ לל : (ה) ארמנותיה. תל׳ הרחון ומלטרין : (ו) עצה . תל׳ עץ : סוללה . הוא תל הספר לחול העיר : הפקד . ענין הסגנה כמו לא אפקוד (לעיל ה): (ז) כהקיר . ענין נביעה והוא תלשון מקור : ביר . כמו באר : ושוד . עושק : על פני. כמו לפני ולא יהי׳ וכו׳ על פני (שמות כ) : (ח) הוסרי . תל׳ מוסר : תקע . ענין

הגהות מכ״י ברש״י *) פן תנתק · הוקע לשון חיבור כמו והוקע אותם · (פן תנתק · כמו והוקע אותם ולשון חיבור הוא) :

אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת עוֹלֵל יְעוֹלְלוּ כַּגֶּפֶן שְׁאֵרִית יִשְׂרָאֵל הָשֵׁב יָדְךָ כְּבוֹצֵר עַל־סַלְסִלוֹת׃ יַעַל־מִי אֲדַבֵּרָה וְאָעִידָה וְיִשְׁמָעוּ הִנֵּה עֲרֵלָה אָזְנָם וְלֹא יוּכַלוּ לְהַקְשִׁיב הִנֵּה דְבַר־יְהוָה הָיָה לָהֶם לְחֶרְפָּה לֹא יַחְפְּצוּ־בוֹ׃ יא וְאַת חֲמַת יְהוָה מָלֵאתִי נִלְאֵיתִי הָכִיל שְׁפֹךְ עַל־עוֹלָל בַּחוּץ וְעַל סוֹד בַּחוּרִים יַחְדָּו כִּי־גַם־אִישׁ עִם־אִשָּׁה יִלָּכֵדוּ זָקֵן עִם־מְלֵא יָמִים׃ יב וְנָסַבּוּ בָתֵּיהֶם לַאֲחֵרִים שָׂדוֹת וְנָשִׁים יַחְדָּו כִּי־אַטֶּה אֶת־יָדִי עַל־יֹשְׁבֵי הָאָרֶץ נְאֻם־יְהוָה׃ יג כִּי מִקְּטַנָּם וְעַד־גְּדוֹלָם כֻּלּוֹ בוֹצֵעַ בָּצַע וּמִנָּבִיא

ועד

כֹּהֵן אָנְסֵי מָמוֹן וּמִסְפֵּד וְעַד כֹּהֵן כֹּהֵן

תרגום

סַלְסִלִין׃ י עַל כֵּן אֲמַלֵּל וַאֲסַהֵד וַיְקַבְּלוּן אוֹלְפָן דָּא אִטְפַּשַׁת אוּדְנָהוֹן וְלָא יָכְלִין לְמַצַּת דָּא פִּתְגָמָא דַּיְיָ הֲוָה לְהוֹן לְחִסּוּדִין מִדְּלָא צָבָן בֵּיהּ׃ יא וַיַּת גְּבוּאַת דַּיְיָ בְּתָקוֹף מִן קֳדָם יְיָ אִתְמְלֵיתִי לְאֵיתִי לְסוֹבְרָא וְלָא יְכֵילְתָּא לְמִשְׁפַּךְ עַל יַנְקִין בְּשׁוּקָא וְעַל סִיעַת עוּלֵימִין כַּחֲדָא אֲרֵי אַף גְּבַר עִם אִתָּא יִתְאַחֲדוּ סָב עִם דְּשִׂבְעָא יוֹמִין׃ יב וְיִסְתַּחְרוּן בָּתֵּיהוֹן לְאוּחֳרָנִין חַקְלָן וּנְשִׁין כַּחֲדָא אֲרֵי אֶרֵים יַת מַחַת גְּבוּרְתִּי עַל יָתְבֵי אַרְעָא אָמַר יְיָ׃ יג אֲרֵי מִזְּעֵירֵהוֹן וְעַד רַבְּהוֹן עָבְדֵי שֶׁקֶר

מצודת ציון

ענין כסרה מן המקום וכן ותקע כפשה מכם (יחזקאל כ"ג): (ע) עולל יעוללו. כן נקרא הליקוט אחר הבציר כמו לא תעולל אחריך (דברים כ"ד): כבוצר. כן נקרא תליסת הענבים מן המחובר גמו כי תבצור כרמך (שם): על כעבור: סלסלו'. ענין משמוש ותפוש כמו סלסלה ותרוממך (משלי ד): (י) על מי. אל מי. ואעידה. ענין אזכרה ואכתיבה כי ע"פ רוב מתרין בעדים שלא יקום: ערלה. ענין אטום כמו ערלי לב (לקמן ט): להקשיב. ענין שמיעה והאזנה: (יא) נלאתי. ענין עייפות ויגיעה כמו ונלאו מלרים (שמות ז): הכיל. ענין הסבלה והחזקה כמו מרבה להכיל (יחזקאל כ"ג): עולל. ילדים רכים: בחוץ. בשוק: סוד. קבוצה הנלוסת להמתיק סוד ועלה וכן בסוד משחקים (לקמן מ"): (יג) בוצע בצע. גוחלים הן וכן שוכר ניתו בוצע בצע

בב וחוא ענין מלילה. (יג) בוצע בצע. בוזלים הון

מצודת דוד

כגפן אחר שבצרו אותה ונשארו עוללות מוזרים ללקט בסבעוללות כן יסי' שארית ישראל כי יחזור שהוב. לגלות גם אותם: השב ידך. אתה שהוב השב שנים ידך לקחת בנולם את כנסתריס כמו כבוצר המשיב שנים ידו בענבור למשמש ולחפש אחר הענבים כנסתריס מעיניו: (י) על מי אדברה. אל מי לדבר ואזהיר ושמעו אלי: ערלה אזנם. אלו אזנם אטומה ולא יוכלו להקשיב אמרים: לחרפה. שמיעת דבר כי יחשב לבם לבלומה לכן לא יחפצו בו: (יא) ואת חמת ה'. הקמה אחר אני רואה עליכם הכה מלאתי ממנה כי רבים הם: נלאתי הכיל. נעשיתי עיף ויגע לסבול הענר ברחותי שהחמה היא לשפוך על קבוצת העוללים היושבת בתוך מקום קבוצת העוללים: ועל סוד. על קבוצת בחורים על בולם יחדיו: יילכדו. נרשת החמה: מלא ימים. מי שנשלם ימיו והוא קרוב למות: (יב) ונסבו. יעלו מחתם ויסובב לשעבר: יחדו. בפעם אחת: אטה את ידי כו'. להכות אותם מאחרים: ומנביא. מנביא הבעל עד בהני הבמות:

רש"י

ותרוממך (משלי ד) כך פירש דונש ומנחם פירש לשון שלפליר"ש בלע"ז: (י) ואעידה. לשון התראה: ערלה. אטומה וכן כל לשון ערלה: לחרפה. מחרפין אותו: (יא) ואת חמת ה' מלאתי. לבי מלא נגומה לבות חמת ה' עליהם: הכיל. להכיל אשופרי"ר בלע"ז: שפוך על עולל. לשפוך על היונקים: בחוץ. בשוק: מלא ימים. קרוב למות והוא יתר על זקן: (יב) שדות ונשים יחדיו. יוסבו לאחרים: (יג) בוצע בצע. אונש ממון

מצודת דוד

(יד) וירפאו. הם מרפאים את שבר עמי ורעתה הענידה לבות ר"ל הם מוניאים מלבם דאגת הרעה הבאה: עד נקבה. עם אמירה נקלה ומבזה לאמר שלום הנים ולא הבות הרעה וגם המה מרפאים שברם אבל לא יהיה שלום והמה מבאים: (טו) הובישו. ר"ל ע"פ שיה להם להבניאים והבאביים לשיות בבלמים באחר עשו דבר תועבה בדרך החשובים אחר יבלמו אם באה לידם דבר תועבה בתקרם: גם בוש לא יבושו. ר"ל עשו הבועבה וגם לא יבושו בעבורה: גם הכלים לא ידעו. אינם יודעים מה היא בלימה וכפל הדבר במ"ש: לכן יפלו בנופלים. הבניאים והבבניים הבם יפלו בעת יפלו כל הנופלים ע"י הבאויביה: בעת פקדתים יכשלו. בעת שאזכור עליהם עוונם לפרע מהם והוא בזמן בחורבן אז יכשלו גם המה: (טז) וראו. הנוכרים והבנים ושאלו אותם על הנהיגות הנעולה אי זה הדרך היותר טוב ולבו בה ואז תמלאו מרגוע ומנוח והוא ענין מלילה לומר שאלו לחכמים והם יורו לבם דרך הטוב: ויאמרו. והם השיבו לא נלך לשאול כי דרכם ישרה בעוניהם: (יז) צופים. בזמן המלחמה הדרך להעמיד לופים לראות אם הנולח בא ובשראותם הבם יפלו תוקע בשופר להזהיר את העם ואחר לשאל לומר הבם הנמהרתי בניאים להזהירם של התשובה כי הלרה קרובה: לא נקשיב. לא נשמע לאזהרת הבניאים: (יח) שמעו הגוים. אתם העובדי הוכבים ומזלות שמעו מה שאני מתרה בהם. ודעי עדה. כל אדה מעדת העובדי הוכבים ומזלות דעי את הרעה אשר בידם: (יט) שמעי הארץ. אתם יושבי הארץ שמעו מה שאני מתרה בהם: פרי מחשבותם. גמול מחשבותם: כי על דברי. כי אל דברי אשר ביד הבניאים לא הקשיבו וגם

ירמיה ו

תרגום

שֶׁקֶר׃ יד וְאַסִיאוּ יַת תְּבַר כְּנִשְׁתָּא דַּעֲמִי בְּמִלֵּי שִׁקְרַיְהוֹן לְמֵימַר שְׁלָמָא שְׁלָמָא וְלֵית שְׁלָם׃ טו עֲלֵיהוֹן לְמִבְהַת אֲרֵי תּוֹעֲבָתָא עֲבַדוּ אַף מִבְהַת לֵית אִנּוּן בָּהֲתִין אַף אִתְכְּנָעָא לֵית אִנּוּן יָדְעִין בְּכֵן יִתְרַמּוּן קְטִילִין בְּעִדָּן דְּאַסְעַר עֲלֵיהוֹן חוֹבֵיהוֹן יִתְקְלוּן אָמַר יְיָ׃ טז כְּדֵן אָמַר יְיָ קוּמוּ עַל אוֹרְחָן וַחֲזוּ וּשְׁאִילוּ לְשִׁבִילִין דְּמִן עַלְמָא אֵידָא אוֹרְחָא דְּתַקְנָא וְהַלִּיכוּ בָהּ וְאַשְׁכַּח נָיְחָ לְנַפְשְׁכוֹן וַאֲמַרוּ לָא נַיְזַל׃ יז וְאַקְמִית עֲלֵיכוֹן מַלְפִין קַבִּילוּ לְמִלֵּי נְבִיָּא וַאֲמַרוּ לָא נְקַבֵּל׃ יח כְּכֵן שְׁמַעוּ עַמְמַיָּא וּדְעִי כְנִשְׁתָּא דְּיִשְׂרָאֵל הָא אָנָא מַיְתֵי בִישְׁתָּא עַל עַמָּא הָדֵין תּוּשְׁלֵימַת עוֹבָדֵיהוֹן אֲרֵי לְפִתְנְמֵי

אנכי

וַעַד־כֹּהֵן כֻּלּוֹ עֹשֶׂה שָׁקֶר׃ יד וַיְרַפְּאוּ אֶת־שֶׁבֶר עַמִּי עַל־נְקֵלָה לֵאמֹר שָׁלוֹם׃ שָׁלוֹם וְאֵין שָׁלוֹם׃ טו הוֹבִישׁוּ כִּי־תוֹעֵבָה עָשׂוּ גַּם־בּוֹשׁ לֹא־יֵבוֹשׁוּ גַּם־הַכְּלִים לֹא יָדָעוּ לָכֵן יִפְּלוּ בַנֹּפְלִים בְּעֵת־פְּקֻדָתִים יִכָּשְׁלוּ אָמַר יְהוָה׃ טז כֹּה אָמַר יְהוָה עִמְדוּ עַל־דְּרָכִים וּרְאוּ וְשַׁאֲלוּ לִנְתִיבוֹת עוֹלָם אַיֵּה דֶּרֶךְ הַטּוֹב וּלְכוּ־בָהּ וּמְצָאוּ מַרְגֵּעַ לְנַפְשְׁכֶם וַיֹּאמְרוּ לֹא נֵלֵךְ׃ יז וַהֲקִימֹתִי עֲלֵיכֶם צֹפִים הַקְשִׁיבוּ לְקוֹל שׁוֹפָר וַיֹּאמְרוּ לֹא נַקְשִׁיב׃ יח לָכֵן שִׁמְעוּ הַגּוֹיִם וּדְעִי עֵדָה אֶת־אֲשֶׁר־בָּם׃ יט שִׁמְעִי הָאָרֶץ הִנֵּה

רש"י

ממון: (יד) על נקלה. קל היא לבניאי השקר להוציא מפיהם ולומר שלום יהיה לכם ובדבר זה מרפאין בדבורם את השבר העתיד לבא עליהן: (טו) הובישו. עליהן למיבהת: הכלים. להכלים: גם בוש לא יבושו. אינם מתביישין ממעשיהם הרעים: (טז) מרגוע. מנוחה: (יז) והקימותי עליכם צופים. הוא שמעמידין אנשים על המגדלים בעת המירוס מיש לופה ורואה אם בא לעיר תוקע בשופר ומזהיר את העם להתכון ולבא על המחנה אף אני העמדתי בניאים המשמיעים אתכם מן הפורענות הבאה להזהרן ולתקן דרכיכם שתגלו והוא כשופר תקיעות הלופה הקשיבו לקול השופר הזה והתגלו: והקימותי. פי' העמדתי להם כבר וכן ת"י והקימות. לופים ניט"ש בלע"ז: (יח) את אשר בם. את הרעה אשר בידם: (יט) פרי מחשבותם. שכר מחשבותם: ותורתי וימאסו בה. הרי זה דוגמת עזי וזמרת יה ויהי לי ליהושה (שמות קו) שהיה לו לומר היה לי ליהושה אף

מצודת ציון

בלע (תהלים ט"ו): (יד) על. הוא כמו עם. נקלה. מלי' קלון וכזיון: (טו) הובישו. מלי' בושה: תועבה. דבר איסור ונגלו: הכלים. מלי' בלימה: פקדתים. ענין זכרון: (טז) לנתיבות. ענין שביל ודרך: מרגוע. מנוח' והשקט כמו אלה הת'רגעה (ישעיה כ"ח). (יז) צופים. מבטיחים המקום

מצודת דוד

(יד) וירפאו. הם מרפאים את שבר עמי ורעתה העתידה לבוא ר"ל הם מוניאים מלבם דאגת הרעה הבאה: עד נקבה. עם אמירה נקלה ומבזה לאמר שלום הנים ולא הבוא הרעה ובזה המה מרפאים שברם אבל לא יהיה שלום והמה מבאים: (טו) הובישו. ר"ל ע"פ שיה להם להבניאים והבבניים לשיות בבלמים באחר עשו דבר תועבה בדרך החשובים אחר יבלמו אם באה לידם דבר תועבה בתקרם: גם בוש לא יבושו. ר"ל עשו הבועבה וגם לא יבושו בעבורה: גם הכלים לא ידעו. אינם יודעים מה היא בלימה וכפל הדבר במ"ש: לכן יפלו בנופלים. הבניאים והבבניים הבם יפלו בעת יפלו כל הנופלים ע"י הבאויביה: בעת פקדתים יכשלו. בעת שאזכור עליהם עוונם לפרע מהם והוא בזמן בחורבן אז יכשלו גם המה: (טז) וראו. העובדים והבנים ושאלו אותם על הנהיגות הנעולה אי זה הדרך היותר טוב ולבו בה ואז תמלאו מרגוע ומנוח והוא ענין מלילה לומר שאלו לחכמים והם יורו לבם דרך הטוב: ויאמרו. והם השיבו לא נלך לשאול כי דרכם ישרה בעוניהם: (יז) צופים. בזמן המלחמה הדרך להעמיד לופים לראות אם הנולח בא ובשראותם הבם יפלו תוקע בשופר להזהיר את העם ואחר למשל לומר הבם הנמהרתי בניאים להזהירם של התשובה כי הלרה קרובה: לא נקשיב. לא נשמע לאזהרת הבניאים: (יח) שמעו הגוים. אתם העובדי הוכבים ומזלות שמעו מה שאני מתרה בהם. ודעי עדה. כל אדה מעדת העובדי הוכבים ומזלות דעי את הרעה אשר בידם: (יט) שמעי הארץ. אתם יושבי הארץ שמעו מה שאני מתרה בהם: פרי מחשבותם. גמול מחשבותם: כי על דברי. כי אל דברי אשר ביד הבניאים לא הקשיבו וגם

אָנֹכִי מֵבִיא רָעָה אֶל־הָעָם הַזֶּה פְּרִי
מַחְשְׁבֹתָם כִּי־עַל־דְּבָרַי לֹא הִקְשִׁיבוּ וְתוֹרָתִי
וַיְמָאֲסוּ־בָהּ׃ כ לָמָּה־זֶּה לִי לְבוֹנָה מִשְּׁבָא
תָּבוֹא וְקָנֶה הַטּוֹב מֵאֶרֶץ מֶרְחָק עֹלוֹתֵיכֶם
לֹא לְרָצוֹן וְזִבְחֵיכֶם לֹא עָרְבוּ לִי׃ כא לָכֵן
כֹּה אָמַר יְהוָה הִנְנִי נֹתֵן אֶל־הָעָם הַזֶּה
מִכְשֹׁלִים וְכָשְׁלוּ בָם אָבוֹת וּבָנִים יַחְדָּו
שָׁכֵן וְרֵעוּ יֹאבֵדוּ׃ כב כֹּה אָמַר יְהוָה הִנֵּה
עַם בָּא מֵאֶרֶץ צָפוֹן וְגוֹי גָּדוֹל יֵעוֹר מִיַּרְכְּתֵי־
אָרֶץ׃ כג קֶשֶׁת וְכִידוֹן יַחֲזִיקוּ אַכְזָרִי הוּא
וְלֹא יְרַחֵמוּ קוֹלָם כַּיָּם יֶהֱמֶה וַעַל־סוּסִים
יִרְכָּבוּ עָרוּךְ כְּאִישׁ לַמִּלְחָמָה עָלַיִךְ בַּת־
צִיּוֹן׃ כד שָׁמַעְנוּ אֶת־שְׁמֻעוֹ רָפוּ יָדֵינוּ
צָרָה הֶחֱזִקַתְנוּ חִיל כַּיּוֹלֵדָה׃ כה אַל־תֵּצְאִי
הַשָּׂדֶה וּבַדֶּרֶךְ אַל־תֵּלְכִי כִּי חֶרֶב לְאֹיֵב
אֲחֹרֵתָנָא הָא כְּתִבִין לְיַלְדְּתָא׃ כה לָא תִפְּקוּן אורן
תְּהָכוּן אֲרֵי חַרְבָּא דְּסַנְאָה מַקְטְלָא לְמִתְכַּנְּשִׁין סחור

תרגום

לְפִתְגָמַי עַבְדֵי נְבִיָּא לָא
קַבִּילוּ וְאוֹרַיְתִי וְקָצוּ בָהּ׃
כ לְמָה דֵּנָן קָדָמַי לְבוֹנְתָּא
דְּמִשְׁבָּא תַּיְתִי וְקָנֵי טָבְתָּא
מֵאַרְעָא רְחִיקָא עֲלָוָתְכוֹן לָא
לְרַעֲוָא וְנִכְסַת קוּדְשֵׁיכוֹן
לָא יַתְקַבְּלוּן קָדָמַי׃
כא בְּכֵן כְּדֵנָן אָמַר יְיָ הָא
אֲנָא מַיְתֵי עַל־עַמָּא הָדֵין
תַּקְלִין דִּיתְקְלוּן בְּהוֹן אֲבָהָן
וּבְנִין כַּחֲדָא מָגַיר וְקָרִיבֵיהּ
יְיַבְדּוּן׃ כב כְּדֵנָן אָמַר יְיָ
הָא עַמָּא אָתֵי מִצְּפוּנָא
וְעַמְמִין רַבְּרְבִין יְיַתּוּן בְּגַוֵּי
מִסְיָפֵי אַרְעָא׃ כג קַשְׁתָּן
וּתְרִיסִין אָחִידִין אַכְזָרָאִין
אִנּוּן וְלֵית לְהוֹן רַחֲמִין
קָלְהוֹן כְּיַמָּא בְּאִתְרַגּוּשֵׁיהּ
וְעַל סוּסְוָתָא רְכִיבִין
מְסַדְּרִין אִנּוּן כְּגִבָּר עָבִיד
קְרָבִין עֲלָךְ כְּנִשְׁתָּא דְצִיּוֹן׃
כד שְׁמַעְנָא יַת שְׁמָעֲהוֹן
אִתְרַשְׁלָא יְדָנָא עָקָא
לְחַקְלָא וּבְאוֹרְחָא לָא
סחור

ת״א כה עמי גיטין ס נח :

הגרי״ב כהה עס כא לקמן קמא : קסת וכי דון עס מב : שמעגו לת שמעו עס פ׳ מג .

רש״י

אף כאן היה לו לומר וחורתי מאסו בה ודרך המקראות לדבר כן : (כ) למה זה לי לבונה אשר אתם מקריבים לפני אשר משבא באה : לא ערבו . לא נעמו : (כג) יחזיקו . יקחו כמו וישלח ידו ויחזק בו (שם ד) וכן לרה החזיקתני אחזתני :

מצודת ציון

במקום נבוה : הקשיבו . עניין האזנה : (כ) לבונה . מין בושם : משבא . שם מדינה : וקנה . כולל קינמון וממממי הקטורת : ערבו . עניין נעימות ומתיקות כמו ונמתי ערבה לי (לקמן ל״ח) : (כא) שכן . זהו כדר עמו בבית : (כב) יעור . מלי התעוררות : מירכתי . מסוף וכן ולירכתי המשכן יתמה (שמות כ״ו) : (כג) וכידון . כולל כעין רומח וכן נשא בכידון (יהושע ח) : ערוך . מסודר ומוכן : כאיש . ר״ל כגבור חיל : (כד) רפו . מלי רפיון . החזקתנו . עניין אחיזה : חיל . חלחלה ורעד : (כה) מגור . עניין

ועל סוסים ירכבו . ויסמכו לרדוף אחרי הנסיס במלחמה : ערוך כאיש . כ״ח מהם ערוך ומוכן כאיש גבור חיל ללכת למלחמה עליך בת ציון : (כד) את שמעו . ר״ל שמועת גבורתו : רפו ידינו . נעשו רפויים וחלשים : צרה החזקתנו . אחז אותנו צרה וחיל כיולדי : (כה) כי חרב לאויב . כי החרב אשר הוא להאויב מביא

סָחוֹר׃ כו בִּגְנִשְׁתָּא דְּעַמִּי
אֶסְרוּ סַקִּין וְחָפֵי רַיְשְׁכוֹן
בְּקִטְמָא אֲבֵל כְּיָחִיד עֲבִידוּ
לְכוֹן מִסְפַּד בְּמָרַר אֲרֵי
בְּתַכִּיף־יַיתוּן בָּזוֹזִין עָלָנָא׃
כז בְּחִיר יַהֲבְתָּךְ בְּעַמִּי
כְּכַרְכָּא תַּקְנוּתְהוֹדַע וּתְחַזֵּי
לְהוֹן יַת אוֹרְחָתְהוֹן׃
כח כֹּל רַבְרְבֵיהוֹן מָרְדִין
מְהַלְכִין בְּגַנְכִּילוּ כְּמָא
דְּמָעַרַב נָחָשׁ עִם פַּרְזְלָא
כּוּלְהוֹן מְחַבְּלִין אִנּוּן׃
כט הָא כְּמֵשַׁב נַפְּחִין
דַּחֲרִיף בְּגוָא דְנוּרָא כֵּן
חֲשָׁא קָלְהוֹן דְּגַבְיָא
דְּמִתְנַבְּן לְהוֹן תּוּבוּ לְאוֹרַיְתָא וְלָא תְבוּ וְכַאֲבָרָא דְּמִתְמְסֵי בְּגוֹ כּוּרָא כֵּן
הֲוָאָה בְּטִילִין בְּעִנְיָנֵיהוֹן מִלֵּי נְבִיָּא דְּמִתְנַבְּן לְהוֹן לָא לַהֲנָאָה אַלִּיפּוּנִין מַלְפֵיהוֹן
וְעוֹבְדֵיהוֹן בִּישַׁיָּא לָא שְׁבַקוּ׃ ל הָא מִבְּסַר־הַפְּסוֹלָא מַרְחֲקִין קְרוּ לְהוֹן אֲרֵי רָחִיק יְיָ יַתְהוֹן׃
פתגם

מָגוֹר מִסָּבִיב׃ כו בַּת־עַמִּי חֲגָרִי־שָׂק
וְהִתְפַּרְשִׁי בָאֵפֶר אֵבֶל יָחִיד עֲשִׂי־לָךְ מִסְפֵּד
תַּמְרוּרִים כִּי פִתְאֹם יָבֹא הַשֹּׁדֵד עָלֵינוּ׃
כז בָּחוֹן נְתַתִּיךְ בְּעַמִּי מִבְצָר וְתֵדַע וּבָחַנְתָּ
אֶת־דַּרְכָּם׃ כח כֻּלָּם סָרֵי סוֹרְרִים הֹלְכֵי
רָכִיל נְחֹשֶׁת וּבַרְזֶל כֻּלָּם מַשְׁחִיתִים הֵמָּה׃
כט נָחַר מַפֻּחַ מֵאֵשׁתָּם עֹפֶרֶת לַשָּׁוְא צָרַף
צָרוּף וְרָעִים לֹא נִתָּקוּ׃ ל כֶּסֶף נִמְאָס קְרָאוּ
לָהֶם כִּי־מָאַס יְהוָה בָּהֶם׃
מאש תם ק׳ הדבר

ת״א בת עמי גיטין ס נח :

רש״י

עלינו . כציכול עלי ועליך : (כז) בחון נתתיך . לירמיה נאמר חזק נתתיך בחוכם ותדע ובחנת את דרכם שהוכיחם והם לא ישמעו . בחון לשון חוזק כמו עופל ובחן (ישעיה ל״ג) הקימו בחוניו (שם י״ח) : (כח) סרי סוררים . סריס מן הדרך : הולכי רכיל . בין הנחשת והברזל מטילי איבה בין שני שרים שים בהן כח להתגרות יחד כך שמעתי ואני אומר הולכי רכיל הם וחזקים כנחשת וברזל להחזיק כזדיהם וי״ת רכיל זה לשון וכל מהלכין בנכילו כמא דמערב נחש עם פרזלא . ונוכל היא לשון מחשבה כמו ויתנכלו אותו להמיתו [ראשית ל״ז] : (כט) נחר מפוח . משל הוא כשלורפים כסף נופחים במפוח ונותנים תמיד עופרת בתוך הכור ומועיל לצרוף אבל אתם באתי לצרוף אתכם כמפוח נחר ונמרך מכח האש ואתם העופרת כולו . נחר לשון חרה אפי (איוב ל״ב) ושלמי חרה מני חורב (שם ל׳) מיסר״ם בלע״ז : לשוא . על חנם לרף הצורף כי לא הועיל : ורעים לא נתקו . מדרכם הרעה כלומר יגעו הנביאי׳ להוכיח ולא הועילו.נתקו פורלאדאקיי״ן בלע״ז . (כ״ח) ורעים כמו רשעים (סא״ח) : (ל) כסף נמאס . שאינו צרף בשום יגיעה : היכל

מצודת דוד

פתח מסכיב: (כו) חגרי שק . דרך לבר ואבלות : והתפלשי באפר.התגלגלי באפר ועשי לך אבל כבן יחיד ומספד מר : השודד . זה נבל: (כז) בחון . מאמר המקום לירמיה הלא נתתיך בעמי מחוזק כמגדל מבצר ולא תירא מהם לוכיח דרכם על פניהם : ותדע . ואי״כ ידעה ובחנת את דרכם כי הרגיש להוכיחם ואין מי שומע : (כח) סרו סוררים . ר״ל הסרים המוסרים שבכל הסוררים ודומתמו שיר הסרים (ש״מ ח) שר״ל השיר המיוחד שבכל השרים : הלכי רכיל . מדברי לה״ר : נחושת וברזל . ר״ל הכוים לאבד אנשים בלי זיין העשוי מנחושת וברזל מעורב זה בזה שהוא חזק מאד וכן נאמר ברזל מצפון ומחושת (לקמן טו) : משחיתים המה . הורגים זה את זה : (כט) נחר מפוח מאש . דרך צורף כסף להסיר הסיג מניח הכסף בכור ועמו עופרת ומעמיד על האש ונופח במפוח עד יותר הכסף והעופרת ונשרף העופרת ונשאר הכסף נקי מכלי סיג ולזה אמר הנה המפוח נתייגע מן האש וגם העופרת כבר הם ונשלם כי נשרף הכל אבל באנשים לרף את הכסף כי הסיגים הרעים לא נעתקו מן הכסף והנה מעירב בו בשביל והוא לשון לומר הנה הנביאים מתיגעים להוכיח את העם ואינם מועילים כי עדיין עומדים במרדם : (ל) כסף נמאס קראו להם . בקראו אם ישראל כסף נמאס שא״א להפריד מהם את הסיגים הם המעשים המגונים : כי מאס ה׳ בהם.על אשר אינם עושים מעשיהם אשר לא עוכים:

מצודת ציון

ענין פחד כמו ויגר מואב (במדבר כב) : (כו) בת עמי . עדת עמי : חגרי . מלשון מגורה ואזור : שק . יריעה עבה : התפלשי . התגלגלי וכן עפר התפלשי (מיכה ז) : תמרורים . מלי מרירות : השודד. העושק : (כז) בחון . ענין מבדל חזק וכן עופל ובחן (ישעיה ל״ג) : ובחנת . מלשון בחינה : (כח) סרי סוררים. ענין עוות ועקוש כמו סורר ומורה (דברים כא) : הולכי רכיל . ענין לה״ר כמו לא תלך רכיל (ויקרא יט) : (כט) נחר . ענין יובש כמו חרה מני חורב (איוב ל) : מפוח . שם כלי שמפיחים בו להבעיר האש : תם. ענין גמר והשלמה : עופרת . מין מתכת : צרוף . ענין זיקוק והתכה : ורעים . הם הסיגים שהוא רע מול הכסף : נתקו . ענין הענתק והסרה .

היכל

ז א הַדָּבָר אֲשֶׁר־הָיָה אֶל־יִרְמְיָהוּ
מֵאֵת יְהוָה לֵאמֹר׃ ב עֲמֹד בְּשַׁעַר בֵּית
יְהוָה וְקָרָאתָ שָׁם אֶת־הַדָּבָר הַזֶּה וְאָמַרְתָּ
שִׁמְעוּ דְבַר־יְהוָה כָּל־יְהוּדָה הַבָּאִים
בַּשְּׁעָרִים הָאֵלֶּה לְהִשְׁתַּחֲוֹת לַיהוָה׃ ג כֹּה־
אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל הֵיטִיבוּ
דַרְכֵיכֶם וּמַעַלְלֵיכֶם וַאֲשַׁכְּנָה אֶתְכֶם בַּמָּקוֹם
הַזֶּה׃ ד אַל־תִּבְטְחוּ לָכֶם אֶל־דִּבְרֵי הַשֶּׁקֶר
לֵאמֹר הֵיכַל יְהוָה הֵיכַל יְהוָה
הֵמָּה׃ ה כִּי אִם־הֵיטֵיב תֵּיטִיבוּ אֶת־דַּרְכֵיכֶם
וְאֶת־מַעַלְלֵיכֶם אִם־עָשׂוֹ תַעֲשׂוּ מִשְׁפָּט
בֵּין אִישׁ וּבֵין רֵעֵהוּ׃ ו גֵּר יָתוֹם וְאַלְמָנָה
לֹא תַעֲשֹׁקוּ וְדָם נָקִי אַל־תִּשְׁפְּכוּ בַּמָּקוֹם
הַזֶּה וְאַחֲרֵי אֱלֹהִים אֲחֵרִים לֹא תֵלְכוּ לְרַע
לָכֶם׃ ז וְשִׁכַּנְתִּי אֶתְכֶם בַּמָּקוֹם הַזֶּה בָּאָרֶץ
אֲשֶׁר נָתַתִּי לַאֲבוֹתֵיכֶם לְמִן־עוֹלָם וְעַד־
עוֹלָם׃ ח הִנֵּה אַתֶּם בֹּטְחִים לָכֶם עַל־
דִּבְרֵי הַשֶּׁקֶר לְבִלְתִּי הוֹעִיל׃ ט הֲגָנֹב רָצֹחַ
וְנָאֹף וְהִשָּׁבֵעַ לַשֶּׁקֶר וְקַטֵּר לַבָּעַל וְהָלֹךְ

אחרי

תרגום

א פִּתְגָם נְבוּאָה דַהֲוָה
עִם יִרְמְיָה מִן קֳדָם יְיָ
לְמֵימַר׃ ב קוּם בִּתְרַע
בֵּית מַקְדְּשָׁא
דַיְיָ וְתִתְנַבֵּי תַמָּן יַת
פִּתְגָמָא הָדֵין וְתֵימַר
קַבִּילוּ פִּתְגָמָא דַיְיָ כָּל
דְּבֵית יְהוּדָה דְּעָלִין
בִּתְרָעַיָּא הָאִלֵּין לְמִסְגַּד
קֳדָם יְיָ׃ ג כְּדֵן אָמַר
יְיָ צְבָאוֹת אֱלָהָא דְיִשְׂרָאֵל
אַתְקִינוּ אָרְחָתְכוֹן
וְעוֹבָדֵיכוֹן וַאֲשַׁרֵי יַתְכוֹן
בְּאַתְרָא הָדֵין׃ ד לָא
תִּתְרַחֲצוּן לְכוֹן עַל פִּתְגָמֵי
גְבָרֵי שִׁקְרָא דְּאָמְרִין קֳדָם
הֵיכְלָא דַיְיָ אִתּוּן פָּלְחִין
קֳדָם הֵיכְלָא דַיְיָ אִתּוּן
דַּבְּחִין קֳדָם הֵיכְלָא דַיְיָ אִתּוּן
סָגְדִין תְּרַת זִימְנִין בְּשַׁתָּא
אִתּוּן מִתְחַזְּן קֳדָמוֹהִי׃
ה אֲרֵי אִם אִתְקָנָא
תִּתְקְנוּן יַת אוֹרְחָתְכוֹן וְיַת
עוֹבָדֵיכוֹן אִם מְעַבַּד
יַעְבְּדוּן דִּין דִּקְשׁוֹט בֵּין
גַּבְרָא וּבֵין חַבְרֵיהּ׃ ו גִּיּוֹר
יָתוֹם וְאַרְמְלָא לָא תּוֹנְיוּן
וְדָם זַכַּי לָא תִשְׁדּוּן
בְּאַתְרָא הָדֵין וּבְתַר טָעוָת

אחרי

ירמיה ז כמט

טָעוָת עַמְמַיָּא דְּלָא
יְדַעְתּוּן׃ י וְאָתֵן אַתּוּן
וְקָיְמִין קֳדָמַי בְּבֵיתָא הָדֵין
דְּאִתְקְרֵי שְׁמִי עָלוֹהִי
וְאָמְרִין אַתּוּן שֵׁזְבְנָא בְּדִיל
לְמֶעְבַּד יַת כָּל תּוֹעֲבָתָא
הָאִלֵּין׃ יא הַכְּבִית כְּנִישַׁת
רְשִׁיעִין הֲוָה בֵּיתָא הָדֵין
דְּאִתְקְרֵי שְׁמִי עָלוֹהִי
בְּעֵינֵיכוֹן אַף קֳדָמַי כֵּן גְּלֵי
אֲמַר יְיָ׃ יב אֲרֵי אֲזִילוּ
כְּעַן לַאֲתַר בֵּית שִׁכְנְתִּי
דִּי בְשִׁילוֹ דְּאַשְׁרֵיתִי
שְׁכִינְתִּי תַּמָּן בְּקֳדָמַיְתָא
וַחֲזוּ יַת דַּעֲבַדִית לֵיהּ מִן
קֳדָם בִּישַׁת עַמִּי יִשְׂרָאֵל׃
יג וּכְעַן חֲלַף דַּעֲבַדְתּוּן יַת
כָּל עוֹבָדֵיא הָאִלֵּין אֲמַר
יְיָ וּשְׁלַחִית לְוָתְכוֹן יַת כָּל
עַבְדֵי נְבִיֵּיא מַקְדִּים
וּמְמַלֵּיל וְלָא קַבֵּלְתּוּן
וְאִתְנְבִיאוּ לְכוֹן וְלָא
תַבְתּוּן׃ יד וְאַעֲבִיד
לְבֵיתָא דְּאִתְקְרֵי שְׁמִי
עָלוֹהִי דְּאַתּוּן רְחִיצִין בֵּיהּ
וּלְאַתְרָא דִּיהַבִית לְכוֹן
וְלַאֲבָהָתְכוֹן כְּמָא דַעֲבַדִית
לְשִׁילוֹ׃ טו וְאַגְלֵי יַתְכוֹן

אַחֲרֵי אֱלֹהִים אֲחֵרִים אֲשֶׁר לֹא־יְדַעְתֶּם׃
י וּבָאתֶם וַעֲמַדְתֶּם לְפָנַי בַּבַּיִת הַזֶּה אֲשֶׁר
נִקְרָא־שְׁמִי עָלָיו וַאֲמַרְתֶּם נִצָּלְנוּ לְמַעַן
עֲשׂוֹת אֵת כָּל־הַתּוֹעֵבֹת הָאֵלֶּה׃ יא הַמְעָרַת
פָּרִצִים הָיָה הַבַּיִת הַזֶּה אֲשֶׁר־נִקְרָא שְׁמִי־
עָלָיו בְּעֵינֵיכֶם גַּם אָנֹכִי הִנֵּה רָאִיתִי נְאֻם־
יְהוָה׃ יב כִּי לְכוּ־נָא אֶל־מְקוֹמִי אֲשֶׁר
בְּשִׁילוֹ אֲשֶׁר שִׁכַּנְתִּי שְׁמִי שָׁם בָּרִאשׁוֹנָה
וּרְאוּ אֵת אֲשֶׁר־עָשִׂיתִי לוֹ מִפְּנֵי רָעַת עַמִּי
יִשְׂרָאֵל׃ יג וְעַתָּה יַעַן עֲשׂוֹתְכֶם אֶת־כָּל־
הַמַּעֲשִׂים הָאֵלֶּה נְאֻם־יְהוָה וָאֲדַבֵּר אֲלֵיכֶם
הַשְׁכֵּם וְדַבֵּר וְלֹא שְׁמַעְתֶּם וָאֶקְרָא אֶתְכֶם
וְלֹא עֲנִיתֶם׃ יד וָעָשִׂיתִי לַבַּיִת] אֲשֶׁר
נִקְרָא־שְׁמִי עָלָיו אֲשֶׁר אַתֶּם בֹּטְחִים בּוֹ
וְלַמָּקוֹם אֲשֶׁר־נָתַתִּי לָכֶם וְלַאֲבֹתֵיכֶם
כַּאֲשֶׁר עָשִׂיתִי לְשִׁלוֹ׃ טו וְהִשְׁלַכְתִּי אֶתְכֶם
מֵעַל פָּנַי כַּאֲשֶׁר הִשְׁלַכְתִּי אֶת־כָּל־אֲחֵיכֶם
אֵת כָּל־זֶרַע אֶפְרָיִם׃ טז וְאַתָּה אַל־תִּתְפַּלֵּל]

בער

מַאַרְעָא בֵּית שִׁכְנְתִּי בְּמָא דְאַגְלֵיתִי יַת בְּלָאֲחַיְכוֹן יַת כָּל זַרְעָא דְיִשְׂרָאֵל׃ טז וְאַתְּ לָא

תצלי

ת״א וְאַתָּה אַל תִּתְפַּלֵּל בְּרִכּוֹת דף כז תענית ה׳ ח סנה׳ פ׳ סוטה ח׳ יד

הגרי״ב וְאַתָּה אַל תִּתְפַּלֵּל לְקַמָּן יח יד

רש״י

(ד) היכל ה׳. היכל ה׳ היכל ה׳ היכל ה׳ תלת זימנין בשתא אתון מתחזיין קדמוהי: (ט) הגנוב רצוח וגו׳.

מצודת ציון

ז (ג) היטיבו: מלשון טוב ותקון וכן ותיטב את רחמה (מ״ב ט) : מעלליכם. מעשיכם : לבלתי. עניינו כמו לא: (ד) אל דברי השקר. אל דבר שאין בו ממש שהם אומרים : היכל ה׳ וכו׳ המה. ר״ל אל תבטחו בדברים אלו כי המה אינם מועילים לכם : (ו) לרע לכם. אשר מעבודתם תמשך לכם רע ולא טובה : (ז) ושכנתי. מלת כולכם שמה עד ימות עולם : (ח) על דברי השקר. (ט) הגנוב.

מצודת דוד

ז (ג) ואשכנה. אשכין אתכם במקום הזה ולא הגלו אתכם : (ד) אל דברי השקר. אל דבר שאין בו ממש שהם אומרים : היכל ה׳ וכו׳ המה. ר״ל אל תבטחו בדברים אלו כי המה אינם מועילים : (ו) לרע לכם. אשר מעבודתם תמשך לכם רע ולא טובה : (ז) ושכנתי. מלת כולכם שמה עד ימות עולם : (ח) על דברי השקר. (ט) הגנוב.

תרגום

א פִּתְגָם נְבוּאָה דַהֲוָה
עִם יִרְמְיָה מִן קֳדָם יְיָ
לְמֵימַר׃ ב קוּם בִּתְרַע
בֵּית מַקְדְּשָׁא
דַיְיָ וְתִתְנַבֵּי תַמָּן יַת
פִּתְגָמָא הָדֵין וְתֵימַר
קַבִּילוּ פִּתְגָמָא דַיְיָ כָּל
דְּבֵית יְהוּדָה דְּעָלִין
בִּתְרָעַיָּא הָאִלֵּין לְמִסְגַּד
קֳדָם יְיָ׃ ג כְּדֵן אָמַר
יְיָ צְבָאוֹת אֱלָהָא דְיִשְׂרָאֵל
אַתְקִינוּ אָרְחָתְכוֹן
וְעוֹבָדֵיכוֹן וַאֲשַׁרֵי יַתְכוֹן
בְּאַתְרָא הָדֵין׃ ד לָא
תִּתְרַחֲצוּן לְכוֹן עַל פִּתְגָמֵי
גְבָרֵי שִׁקְרָא דְּאָמְרִין קֳדָם
הֵיכְלָא דַיְיָ אִתּוּן פָּלְחִין
קֳדָם הֵיכְלָא דַיְיָ אִתּוּן
דַּבְּחִין קֳדָם הֵיכְלָא דַיְיָ אִתּוּן
סָגְדִין תְּרַת זִימְנִין בְּשַׁתָּא
אִתּוּן מִתְחַזְּן קֳדָמוֹהִי׃
ה אֲרֵי אִם אִתְקָנָא
תִּתְקְנוּן יַת אוֹרְחָתְכוֹן וְיַת
עוֹבָדֵיכוֹן אִם מְעַבַּד
יַעְבְּדוּן דִּין דִּקְשׁוֹט בֵּין
גַּבְרָא וּבֵין חַבְרֵיהּ׃ ו גִּיּוֹר
יָתוֹם וְאַרְמְלָא לָא תּוֹנְיוּן
וְדָם זַכַּי לָא תִשְׁדּוּן
בְּאַתְרָא הָדֵין וּבְתַר טָעוָת

אחרי

ירמיה ז כמט

טָעוָת עַמְמַיָּא דְּלָא
יְדַעְתּוּן׃ י וְאָתֵן אַתּוּן
וְקָיְמִין קֳדָמַי בְּבֵיתָא הָדֵין
דְּאִתְקְרֵי שְׁמִי עָלוֹהִי
וְאָמְרִין אַתּוּן שֵׁזְבְנָא בְּדִיל
לְמֶעְבַּד יַת כָּל תּוֹעֲבָתָא
הָאִלֵּין׃ יא הַכְּבִית כְּנִישַׁת
רְשִׁיעִין הֲוָה בֵּיתָא הָדֵין
דְּאִתְקְרֵי שְׁמִי עָלוֹהִי
בְּעֵינֵיכוֹן אַף קֳדָמַי כֵּן גְּלֵי
אֲמַר יְיָ׃ יב אֲרֵי אֲזִילוּ
כְּעַן לַאֲתַר בֵּית שִׁכְנְתִּי
דִּי בְשִׁילוֹ דְּאַשְׁרֵיתִי
שְׁכִינְתִּי תַּמָּן בְּקֳדָמַיְתָא
וַחֲזוּ יַת דַּעֲבַדִית לֵיהּ מִן
קֳדָם בִּישַׁת עַמִּי יִשְׂרָאֵל׃
יג וּכְעַן חֲלַף דַּעֲבַדְתּוּן יַת
כָּל עוֹבָדֵיא הָאִלֵּין אֲמַר
יְיָ וּשְׁלַחִית לְוָתְכוֹן יַת כָּל
עַבְדֵי נְבִיֵּיא מַקְדִּים
וּמְמַלֵּיל וְלָא קַבֵּלְתּוּן
וְאִתְנְבִיאוּ לְכוֹן וְלָא
תַבְתּוּן׃ יד וְאַעֲבִיד
לְבֵיתָא דְּאִתְקְרֵי שְׁמִי
עָלוֹהִי דְּאַתּוּן רְחִיצִין בֵּיהּ
וּלְאַתְרָא דִּיהַבִית לְכוֹן
וְלַאֲבָהָתְכוֹן כְּמָא דַעֲבַדִית
לְשִׁילוֹ׃ טו וְאַגְלֵי יַתְכוֹן

אַחֲרֵי אֱלֹהִים אֲחֵרִים אֲשֶׁר לֹא־יְדַעְתֶּם׃
י וּבָאתֶם וַעֲמַדְתֶּם לְפָנַי בַּבַּיִת הַזֶּה אֲשֶׁר
נִקְרָא־שְׁמִי עָלָיו וַאֲמַרְתֶּם נִצָּלְנוּ לְמַעַן
עֲשׂוֹת אֵת כָּל־הַתּוֹעֵבֹת הָאֵלֶּה׃ יא הַמְעָרַת
פָּרִצִים הָיָה הַבַּיִת הַזֶּה אֲשֶׁר־נִקְרָא שְׁמִי־
עָלָיו בְּעֵינֵיכֶם גַּם אָנֹכִי הִנֵּה רָאִיתִי נְאֻם־
יְהוָה׃ יב כִּי לְכוּ־נָא אֶל־מְקוֹמִי אֲשֶׁר
בְּשִׁילוֹ אֲשֶׁר שִׁכַּנְתִּי שְׁמִי שָׁם בָּרִאשׁוֹנָה
וּרְאוּ אֵת אֲשֶׁר־עָשִׂיתִי לוֹ מִפְּנֵי רָעַת עַמִּי
יִשְׂרָאֵל׃ יג וְעַתָּה יַעַן עֲשׂוֹתְכֶם אֶת־כָּל־
הַמַּעֲשִׂים הָאֵלֶּה נְאֻם־יְהוָה וָאֲדַבֵּר אֲלֵיכֶם
הַשְׁכֵּם וְדַבֵּר וְלֹא שְׁמַעְתֶּם וָאֶקְרָא אֶתְכֶם
וְלֹא עֲנִיתֶם׃ יד וָעָשִׂיתִי לַבַּיִת] אֲשֶׁר
נִקְרָא־שְׁמִי עָלָיו אֲשֶׁר אַתֶּם בֹּטְחִים בּוֹ
וְלַמָּקוֹם אֲשֶׁר־נָתַתִּי לָכֶם וְלַאֲבֹתֵיכֶם
כַּאֲשֶׁר עָשִׂיתִי לְשִׁלוֹ׃ טו וְהִשְׁלַכְתִּי אֶתְכֶם
מֵעַל פָּנַי כַּאֲשֶׁר הִשְׁלַכְתִּי אֶת־כָּל־אֲחֵיכֶם
אֵת כָּל־זֶרַע אֶפְרָיִם׃ טז וְאַתָּה אַל־תִּתְפַּלֵּל]

בער

רש״י

בתמיה וכי אלה תעשו ויועיל הסיכל לכם : (יא) המערת פריצים. היה בעיניכם הבית הזה

מצודת דוד

וכי תגנבו ותרצחו וכו׳ : (י) ובאתם. אחר המעשים האלה תבואו אל הסיכל להתפלל שמה ותאמרו הנה כזה נצלנו מהעונש הראוי לבוא על המעשים האלה : למען עשות. למען השובו לחטוא ולעשות שוב המעשים האלה ותהיה בית ה׳ סיכם ועזר לעשות התועבות בבוטחכם בו : (יא) המערת. האם תשבתם שהיה הבית בזה וכו׳ בעיניכם כמערת הפריצים שבאשר יעשו התועבות ילכו להתחבא במערה : גם אנכי. ר״ל כמו שיש הדבר הזה עם לבבכם לעשות התועבות על בטחון בית הבית גם כן אני רואה שכן הוא עם לבבכם ולא נכחד ממני : (יב) לכו נא אל מקומי. שהחרבתי אותו מפני רעת ישראל בימי עלי הכהן עמד בשילו : בראשונה. עד לא נכחד ירושלי׳ : את אשר עשיתי לו. שהחרבתי אותו ולא תשמעו עליו : (יג) השכם ודבר. אני משכים ומדבר ע״י הנביאים : ואקרא אתכם. לשוב אלי בתשובה : (יד) ועשיתי. ולכן אעשה לבית וכו׳ : למקום וכו׳. הוא ירושלים : (טו) והשלכתי וכו׳. לארץ אחרת : כל אחיכם. ואחרו ומפרש את כל זרע אפרים והם בני עשרת השבטים וקראם ע״ש אפרים כי ירבעם שמלך בהם ראשון היה מזרע אפרים : (טו) ואתה. לירמיה יזהר שאל יתפלל בעדם : ואל תשא וכו׳ כפל הדבר בתי״ם : כי אינני. כי אין אני

רש״י

בתמיה וכי אלה תעשו ויועיל הסיכל לכם : (יא) המערת פריצים. היה בעיניכם הבית הזה

מצודת דוד

וכי תגנבו ותרצחו וכו׳ : (י) ובאתם. אחר המעשים האלה תבואו אל הסיכל להתפלל שמה ותאמרו הנה כזה נצלנו מהעונש הראוי לבוא על המעשים האלה : למען עשות. למען השובו לחטוא ולעשות שוב המעשים האלה ותהיה בית ה׳ סיכם ועזר לעשות התועבות בבוטחכם בו : (יא) המערת. האם תשבתם שהיה הבית בזה וכו׳ בעיניכם כמערת הפריצים שבאשר יעשו התועבות ילכו להתחבא במערה : גם אנכי. ר״ל כמו שיש הדבר הזה עם לבבכם לעשות התועבות על בטחון בית הבית גם כן אני רואה שכן הוא עם לבבכם ולא נכחד ממני : (יב) לכו נא אל מקומי. ר״ל התבוננו עתה אל המשכן אשר עמד בשילו : בראשונה. עד לא נכחד ירושלי׳ : את אשר עשיתי לו. שהחרבתי אותו מפני רעת ישראל בימי עלי הכהן ולא תשמעו עליו : (יג) השכם ודבר. אני משכים ומדבר ע״י הנביאים : ואקרא אתכם. לשוב אלי בתשובה : (יד) ועשיתי. ולכן אעשה לבית וכו׳ : למקום וכו׳. הוא ירושלים : (טו) והשלכתי וכו׳. לארץ אחרת : כל אחיכם. ואחרו ומפרש את כל זרע אפרים והם בני עשרת השבטים וקראם ע״ש אפרים כי ירבעם שמלך בהם ראשון היה מזרע אפרים : (טו) ואתה. לירמיה יזהר שאל יתפלל בעדם : ואל תשא וכו׳ כפל הדבר בתי״ם : כי אינני. כי אין אני

מצודת ציון

הוציל. מלי תועלת: (י) נצלנו. מלי הצלה : (יא) המערת. עניין חפירה בקרקע : פריצים. רשעים וקלי הדעת : (יג) עניתם. מלי עניה ותשובה . (טו) ואל תשא. עניין הרמת הסלכתי

בְּעַד־הָעָם הַזֶּה וְאַל־תִּשָּׂא בַעֲדָם רִנָּה
וּתְפִלָּה וְאַל־תִּפְגַּע־בִּי כִּי־אֵינֶנִּי שֹׁמֵעַ
אֹתְךָ׃ יז הַאֵינְךָ רֹאֶה מָה הֵמָּה עֹשִׂים בְּעָרֵי
יְהוּדָה וּבְחוּצוֹת יְרוּשָׁלִָם׃ יח הַבָּנִים מְלַקְּטִים
עֵצִים וְהָאָבוֹת מְבַעֲרִים אֶת־הָאֵשׁ וְהַנָּשִׁים
לָשׁוֹת בָּצֵק לַעֲשׂוֹת כַּוָּנִים לִמְלֶכֶת הַשָּׁמַיִם
וְהַסֵּךְ נְסָכִים לֵאלֹהִים אֲחֵרִים לְמַעַן הַכְעִסֵנִי׃
יט הַאֹתִי הֵם מַכְעִסִים נְאֻם־יְהוָה הֲלוֹא
אֹתָם לְמַעַן בֹּשֶׁת פְּנֵיהֶם׃ כ לָכֵן כֹּה־אָמַר
אֲדֹנָי יְהוִה הִנֵּה אַפִּי וַחֲמָתִי נִתָּכֶת אֶל־
הַמָּקוֹם הַזֶּה עַל־הָאָדָם וְעַל־הַבְּהֵמָה וְעַל־
עֵץ הַשָּׂדֶה וְעַל־פְּרִי הָאֲדָמָה וּבָעֲרָה וְלֹא
תִכְבֶּה׃ כא כֹּה אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת אֱלֹהֵי
יִשְׂרָאֵל עֹלוֹתֵיכֶם סְפוּ עַל־זִבְחֵיכֶם וְאִכְלוּ
בָשָׂר׃ כב כִּי לֹא־דִבַּרְתִּי אֶת־אֲבוֹתֵיכֶם

ולא

וְיִשַּׁצִי וְלֹא יָהֵיחַ׃ כא כֹּה כִדְנָן אָמַר יְיָ צְבָאוֹת
אוֹסִיפוּ עַל נִכְסַת קוּדְשֵׁיכוֹן וְאֶכְלוּ בִּיסָרָא׃ כב אֲרֵי לָא
מַלֵּלִית עִם אֲבָהָתְכוֹן

תרגום

תְּצַלֵּי עַל עַמָּא הָדֵין וְלָא
תִּתְחַנַּן עֲלֵיהוֹן בְּבָעוּ
וּצְלוּ וְלָא תִּבְעֵי מִן קָדָמַי
אֲרֵי לָא רַעֲוָא קָדָמַי
לְקַבָּלָא צְלוֹתָךְ׃ יז הֲלֵית
אַתְּ חֲזֵי מָא דְּאִנּוּן עָבְדִין
בְּקִרְוָיָא דְּבֵית יְהוּדָה
וּבְשׁוּקֵי יְרוּשְׁלֵם׃ יח בְּנַיָּא
מְלַקְטִין אֲעָא וַאֲבָהָתָא
מַדְלְקִין יַת נוּרָא וּנְשַׁיָּא
רַיְשָׁן לִישָׁא לְמַעְבַּד
בַּרְדּוּטִין לְכוֹכְבָת שְׁמַיָּא
וּלְנַסְכָּא נָסְכִין לְטָעוּת
עַמְמַיָּא בְּדִיל לְאַרְגָּזָא
קָדָמַי׃ יט הַמְדַמָּן דִּי
קָדָמַי אִנּוּן מְרַגְּזִין אֲמַר יְיָ
הֲלָא לְאַבְאָשָׁא לְהוֹן בְּדִיל
דִּיכְהֵתוּן בְּעוֹבְדֵיהוֹן׃
כ בְּכֵן כִּדְנָן אָמַר יְיָ אֱלָהִים
הָא רוּגְזִי וַחֲמָתִי חָל
בְּאַתְרָא הָדֵין עַל אֲנָשָׁא
וְעַל בְּעִירָא וְעַל אִילָן
חַקְלָא וְעַל אִבָּא דְאַרְעָא
דְּיִשְׂרָאֵל עֲלָוָתְכוֹן

ולא

תִּתְיַצֵּי וְלָא תְהֵי חָיֵם׃ כא כִּדְנָן אָמַר יְיָ צְבָאוֹת אֱלָהָא
דְּיִשְׂרָאֵל עֲלָוָתְכוֹן אוֹסִיפוּ עַל נִכְסַת קוּדְשֵׁיכוֹן וְאֶכְלוּ בִּיסָרָא׃ כב אֲרֵי לָא מַלֵּלִית עִם אֲבָהָתְכוֹן

תא״א עלותיכם ספו מגילה ו״ו כי לא וגו׳ עקרים מב כ״ח. הנרי״ב וכסך נסכים לקמן יט יג.

רש״י

השלכתי וגו׳ · עשרת הדברות : (יח) לעשות כוונים . דפוס הכוכב : למלכת השמים . כוכב הגדול היו קורין מלכת השמים לשון מלוכה וכן ת״י לכוכבא שמיא: (כ) נתכת · *) יורדת ומגעת כמו ומטר לא נתך ארצה (שמות ט) לא מטא : (כא) עולותיכם . שאתם מקריבים כליל עוד לכם שהוסיפו לאותם על שלמיכם ותקריבו לאותם שלמים ותאכלו הבשר שהרי אינם מקובלות ולמה תפסידום :

מצודת דוד

שומע : (יח) האינך · וכי אין אתה רואה מה המה עושים וכו׳ · (יט) הבנים וכו׳ · ר״ל ב״ח מסיח מסייע לעבירה : לעשות כונים . לעשות מיני מתכות להנים מנחה למלכת שמים ר״ל לוכב גדול שבשמים והוא הקמר וכאלו מולך על כולה : והסך · ולהסך אז נסכים וכו׳: למען הכעיסני · ר״ל יודעים הם שאין הועלת בעבודתם אבל כל מעשיהם להכעיסני : (יט) : האותי · ר״ל וכי הכעס הוא בענורי כלומר וכי מעשיהם מזיקים לי שלא הכעס יזיק לכם כי יהיה לכם לבושת ולכלימה : (כ) נתכת · תהיה נשפכת אל המקום הזה וחוזר ומפרש על האדם וכו׳ : ולא תכבה · ר״ל לא תפסק החמה עד הכלה הכל : (כ) עולותיכי ספו וכו׳ · העולות שאתם מביאים שהמה כולם כליל הוסיפו אותם על זבחי שלמיכם:ואכלו בשר.ר״ל הוא״ל ואין העולות נרצון לפני לאלהים תפסידו הבשר : (כב) כי לא דברתי וכו׳ .

מצודת ציון

הרמת קול : בעדם . בעבורם : רנה . הוא ענין לשון תפלה: תפגע · ענין בקשיוקופגעי לי(ברחשית כ״ג):(יז) האינך · הלאין אתה וכן האינך יודע לי זה יכשר (קהלת י״ח) : ובחוצות . בשוקים: (יח) מלקטים . מלי לקיטה : מבערים . מדליקים: לשות · מלי לישה וכולה גלגול הטיט, בצק · שיסה כמו מלוש בלגן עד חמלתו (הושע ז) ולשון בלגן ע״ש סופו וכן לאיתני על גחליו לחם (ישעיה מ״ד) . כונים · מין מאכל ויתכן שנקרא כן על כי עשאוהו בכוונת הלב בתקון רב וכן עשיתו לה כוויס להעליבה (לקמן מ״ד) : למלכת השמים · היא השמש וכן מקטרים למלאכת השמים (שם) : (כ) נתכת · ענין התכה וחרקה כמו ותתך חמתי ואפי (שם) : תכבה · מלשון כבוי . (כא) ספו · לשון הוספה : על דברי · על ענין וכן על דבר הזה (במדבר כ״ה

חגאות מכ״י ברש״י (כ) יורדת ומגעת כמו ומטר(יורדת ומגעת לארץ כמו ומטר כו׳) :

תרגום

אֲבָהָתְכוֹן וְלָא פַּקְדְּתִנּוּן
בְּיוֹמָא דְּאַפֵּקִית יַתְהוֹן
מֵאַרְעָא דְּמִצְרַיִם עַל עִסְקֵי
עֲלָוָן וְנִכְסַת קוּדְשִׁין׃
כג אֶלָּהֵן יַת פִּתְגָּמָא הָדֵין
פַּקְדִית יַתְהוֹן לְמֵימַר קַבִּילוּ
לְמֵימְרִי וְאֶהֱוֵי לְכוֹן לֶאֱלָהָא
וְאַתּוּן תְּהוֹן קָדָמַי לְעַם
וּתְהָכוּן בְּכָל אָרְחָא
דְּאֶפְקֵיד יַתְכוֹן בְּדִיל דְּיִיטַב
לְכוֹן׃ כד וְלָא קַבִּילוּ וְלָא
אַרְכִּינוּ יַת אוּדְנֵיהוֹן וַאֲזָלוּ
בַּעֲצָתְהוֹן בְּהַרְהוּר לִבְּהוֹן
בִּישָׁא וְאַהֲדְרוּ בִּפּוּלְחָנִי
קְדָל וְלָא שְׁוִיאוּ דְּחַלְתִּי
לְקַבֵּיל אַפֵּיהוֹן׃ כה לְמִן
יוֹמָא דְּנַפְּקוּ אֲבָהָתְכוֹן
מֵאַרְעָא דְּמִצְרַיִם עַד יוֹמָא
הָדֵין וּשְׁלַחֵית לְוָתְכוֹן יַת
כָּל עַבְדֵי נְבִיָּיא יוֹם מַקְדִּים
וּמִשְׁלַח׃ כו וְלָא קַבִּילוּ
לְמֵימְרִי וְלָא אַרְכִּינוּ יַת
אוּדְנֵיהוֹן וְאַקְשִׁיאוּ יַת
קְדָלְהוֹן אַבְאִישׁוּ
מֵאֲבָהָתְהוֹן׃ כז וּתְמַלֵּיל
עִמְּהוֹן יַת כָּל פִּתְגָּמַיָּא
הָאֵילֵן וְלָא יְקַבְּלוּן מִנָּךְ וְתִתְנַבֵּי לְהוֹן וְלָא יְתִיבוּנָךְ׃
כח וְתֵימַר לְהוֹן דֵּין עַמָּא דִּי לָא שְׁמַעוּ לְמֵימְרָא דְּיְיָ אֱלָהָהוֹן וְלָא קַבִּילוּ אוּלְפָּן

רש״י

(כג) ביום הוציאי אותם · תחלת תנאי לא היתה אלא אם שמוע תשמעו בקולי ושמרתם את בריתי והייתם לי סגולה*) (שם יט): (כד) בשרירות לבם . במרמה בגם לשון אשורנו (במדבר כד) : (כה) יום השכם ושלוח . מידי יום ביום השכם ושלוח

מצודת דוד

ביום שהוצאתים ממצרים לא דברתי עמהם אז על דבר עולה וזבח ואם היה עיקר ההוצאה בעבור הבאת הקרבנות כי בזה כל תלוי אף בזולת שמוע בקול ר״ל אם מהראוי להצטוות עליה ביום שהוצאתים ממצרים : (כג)כי אם וכו׳ שמעו בקולי. רק הדבר הזה צויתים אז שמעו בקולי וכו׳ כמ״ש ועתה אם שמוע תשמעו בקולי וכו׳ (שמות י״ט) אל״כ זה העיקר והבאת הקרבנות היה כאח׳ מכל המצות שאין בהם בזולת שמוע בקול כ׳ : והייתי לכם לאלהים · ר״ל אני בעצמי אשפיע לכם טובה בזולתי אמצעי : ואתם וכו׳ · ולא אחליפכם כאומה אחרת : למען ייטב לכם . ר״ל לא יבוא לי תועלת מזה רק למען ייטב לכם : (כד) ולא שמעו · אף יוצאי מצרים לא שמעו וכו׳ : במועצות · בעצתם מה שהראה לכם : לבם הרע. ר״ל מה שחמדו והתאוו : ויהיו לאחור · הלכו לאחור ולא לפני ר״ל בכל יום היו שותחין ומוליכים בעבודת ה׳ ולא היו מוסיפים והולכים : (כה) למען היום וכו׳ · הלכו לאחור הכה המה פותחין והולכים : יום השכם ושלוח · בכל יום אני משכים ומשלח : (כו) ולא שמעו אלי . אינני הדור הזה: ויקשו את ערפם · הוא ענין מליצה כאלו נתקשה ערפם עד שא״א לכם להחזיר הפנים מול המקום ואחז במשל מבן אדם להחזירו שאינו רוצה להחזיר הפנים מול מחזירו לשמוע דבריו : הרעו · עשו רעות עוד יותר מאבותם . (כז) ודברת . אמר ה׳ לירמיהו כאשר תדבר אליהם את כל הדברים האלה ידעתי אשר לא ישמעו אליך ויכרתו לכם וזה תקרא אליהם ידעתי אשר לא יעשו לך : (כח) ואמרת אליהם · אז תאמר אליהם : זה הגוי וכו׳ · ר״ל אין אלה מבני ישראל אשר שמע

חגאות מכ״י ברש״י *) מסיים בכ״י וז״ל לא אמרתי אם תקרינו לי עולות וסייחם לי סגולה :

מצודת ציון

כ״ה) : (כד) במועצות · מלי עצה · בשרירות · ענין סבעה ורמיה כמו אשר שוררו אנשים (איוב לו) . לפנים · להלן מול הפנים : (כו) ויקשו · מלי קשה : ערפם. היא מול הפנים : (כו) יענוכה · מלי עניים והשובה · לקחו

חגאות מכ״י ברש״י (כ) יורדת ומגעת כמו ומטר(יורדת ומגעת לארץ כמו ומטר כו׳) :

רוֹא־שָׁמְעוּ בְּקוֹל יְהוָה אֲרַדָּיו וְלֹא רָקְחוּ
מוּסָר אָבְדָה הָאֱמוּנָה וְנִכְרְתָה מִפִּיהֶם׃
כט גֵּזִי נִזְרֵךְ וְהַשְׁלִיכִי וּשְׂאִי עַל־שְׁפָיִם
קִינָה כִּי מָאַס יְהוָה וַיִּטֹּשׁ אֶת־דּוֹר עֶבְרָתוֹ׃
ל כִּי־עָשׂוּ בְנֵי־יְהוּדָה הָרַע בְּעֵינַי נְאֻם־
יְהוָה שָׂמוּ שִׁקּוּצֵיהֶם בַּבַּיִת אֲשֶׁר־נִקְרָא
שְׁמִי־עָלָיו לְטַמְּאוֹ׃ לא וּבָנוּ בָּמוֹת הַתֹּפֶת
אֲשֶׁר בְּגֵיא בֶן־הִנֹּם לִשְׂרֹף אֶת־בְּנֵיהֶם
וְאֶת־בְּנֹתֵיהֶם בָּאֵשׁ אֲשֶׁר לֹא צִוִּיתִי וְלֹא
עָלְתָה עַל־לִבִּי׃ לב לָכֵן הִנֵּה יָמִים בָּאִים
נְאֻם־יְהוָה וְלֹא־יֵאָמֵר עוֹד הַתֹּפֶת וְגֵיא בֶן־
הִנֹּם כִּי אִם־גֵּיא הַהֲרֵגָה וְקָבְרוּ בְתֹפֶת מֵאֵין
מָקוֹם׃ לג וְהָיְתָה נִבְלַת הָעָם הַזֶּה לְמַאֲכָל
לְעוֹף הַשָּׁמַיִם וּלְבֶהֱמַת הָאָרֶץ וְאֵין מַחֲרִיד׃
לד וְהִשְׁבַּתִּי מֵעָרֵי יְהוּדָה וּמֵחֻצוֹת יְרוּשָׁלִַם
קול
וְלַיִת דְּמָנִיד׃ לד וַאֲבַטֵּל מִקַּרְוָיָא דְּבֵית יְהוּדָה וּמִשְׁוַקֵּי יְרוּשָׁלֶם קָל בִּיעַ

תרגום

פִּסְקַת הֵימְנוּתָא וְאִתְמְנַעַת
מִפּוּמְהוֹן׃ כט תְּרִישֵׁי עַל
רַבְרְבֵיךְ דְּיִגְלוּן וְטוּרֵי עַל
נַגְרִין אִלֵּיָא אֲרֵי רָחִיק יְיָ
וְרַטֵּישׁ יַת דָּרָא דַּעֲבְרוּ עַל
מֵימְרֵיהּ׃ ל אֲרֵי עֲבַדוּ בְּנֵי
יְהוּדָה דְּבִישׁ קָדָמַי אֲמַר יְיָ
שַׁוְיוּ שִׁקּוּצֵיהוֹן בְּבֵיתָא
דְּאִתְקְרֵי שְׁמִי עֲלוֹהִי
לְסָאֲבוּתֵיהּ׃ לא וּבְנוּ בָּמַת
תּוֹפֶת דִּי בְחֵילַת בַּר הִנֹּם
לְאוֹקָדָא יַת בְּנֵיהוֹן וְיַת
בְּנָתֵיהוֹן בְּנוּרָא דְּלָא
פַקְדִית בְּאוֹרַיְתִי וְלָא
רַעְוָא קָדָמַי׃ לב בְּכֵן הָא
יוֹמַיָא אָתָן אָמַר יְיָ וְלָא
יִתְאֲמַר עוֹד תּוֹפֶת וְחֵילַת
בַּר הִנֹּם אֶלָּהֵן חֵילַת
קְטִילָיָא וַיְקַבְּרוּן בְּתוֹפֶת
מִבְּלִי אֲתָר׃ לג וּתְהֵי
גְבִרְתָּא דְּעַמָּא הָדֵין
מְשַׁגְּרָא לְמֵיכַל לְעוֹפָא
דְּשְׁמָיָא וְלִבְעִירָא דְּאַרְעָא
ת״א לאבדה האמונה ספר הזוכר פרשת ויקרא נזי מדרש יומא ח סנהדרין מה דף ג לא

הגרי״ב על בפיס לקמן יד ו וכנו במות התופת לקמן י״ט ועי׳ לב לה • לכן הכה ימיס בחיס לקמן טז י״ד ויט ו ולה י״ט.

תרגום

ירמיה ז

קנא

וְקַל חֲרָוָא קָל חַתְנִין וְקַל
כַּלָּן אֲרֵי לְחוּרְבָּא תְּהֵי
אַרְעָא׃
א בְּעִדָּנָא הַהוּא אָמַר
יְיָ יִפְקוּן יַת גַּרְמֵי מַלְכֵיָא
דְּבֵית יְהוּדָה וְיַת גַּרְמֵי
רַבְרְבֵיהוֹן וְיַת גַּרְמֵי כַּהֲנַיָּא
וְיַת גַּרְמֵי נְבִיֵּי שִׁקְרָא וְיַת
גַּרְמֵי יָתְבֵי יְרוּשְׁלֶם
מִקַּבְרֵיהוֹן׃ ב וְיִשְׁטְחוּנוּן
לְקָבֵיל שִׁמְשָׁא וְסִיהֲרָא
וּלְכָל חֵילֵי שְׁמַיָּא
דְּרַחֲמוּנוּן וּדְפָלְחוּנוּן
וּדְטַעוּ בַּתְרֵיהוֹן
וּדְתָבְעוּנוּן דְּסַגִּידוּ לְהוֹן
לָא יִתְכַּנְּשׁוּן וְלָא יִתְקַבְּרוּן
לְזֵיבֶל מְבַדַּר עַל אַפֵּי
אַרְעָא יְהוֹן׃ ג וְיִתְרְעוּן
בְּמוֹתָא מִדְּבְחָיָא לְכָל
שְׁאָרָא דְּיִשְׁתָּאֲרוּן מִן
זַרְעִיתָא בִּישְׁתָּא הָדָא
בְּכָל אַתְרָיָא דְּיִשְׁתַּאֲרוּן
דְּאַגְלֵיתְנוּן לְתַמָּן אָמַר יְיָ
צְבָאוֹת׃ ד וְתֵימַר לְהוֹן
כְּדֵנָן אָמַר יְיָ הֲיִפְּלוּן וְלָא
יְקוּמוּן אִם־
קוֹל שָׂשׂוֹן וְקוֹל שִׂמְחָה קוֹל חָתָן וְקוֹל כַּלָּה
כִּי לְחָרְבָּה תִּהְיֶה הָאָרֶץ׃
ח א בָּעֵת הַהִיא נְאֻם־יְהוָה וְיוֹצִיאוּ
אֶת־עַצְמוֹת מַלְכֵי־יְהוּדָה וְאֶת־עַצְמוֹת
שָׂרָיו וְאֶת־עַצְמוֹת הַכֹּהֲנִים וְאֶת־עַצְמוֹת
הַנְּבִיאִים וְאֶת עַצְמוֹת יוֹשְׁבֵי־יְרוּשָׁלִַם
מִקִּבְרֵיהֶם׃ ב וּשִׁטְּחוּם לַשֶּׁמֶשׁ וְלַיָּרֵחַ וּלְכָל
צְבָא הַשָּׁמַיִם אֲשֶׁר אֲהֵבוּם וַאֲשֶׁר עֲבָדוּם
וַאֲשֶׁר הָלְכוּ אַחֲרֵיהֶם וַאֲשֶׁר דָּרְשׁוּם
וַאֲשֶׁר הִשְׁתַּחֲוּ לָהֶם לֹא יֵאָסְפוּ וְלֹא
יִקָּבְרוּ לְדֹמֶן עַל־פְּנֵי הָאֲדָמָה יִהְיוּ׃ ג וְנִבְחַר
מָוֶת מֵחַיִּים לְכֹל הַשְּׁאֲרִית הַנִּשְׁאָרִים מִן־
הַמִּשְׁפָּחָה הָרָעָה הַזֹּאת בְּכָל־הַמְּקֹמוֹת
הַנִּשְׁאָרִים אֲשֶׁר הִדַּחְתִּים שָׁם נְאֻם יְהוָה
צְבָאוֹת׃ ד וְאָמַרְתָּ אֲלֵיהֶם כֹּה אָמַר יְהוָה
הֲיִפְּלוּ וְלֹא יָקוּמוּ אִם־יָשׁוּב וְלֹא יָשׁוּב׃
יוציאו ק׳ מדוע
יָקוּמוּן אִם לְמַתְּב גְּלֵי קָדְמַי דְּלָא יְחוּבוּן׃
מה

ת״א בעת ההיא סנהדרין יח ט״ז. לא יאספו יבמות סג ונכחר וגו׳ שם׃

הגרי״ב קול ששון לקמן ל״ג יח ונכי • ולא יקברו לקמן טז ד׃

מצודת ציון

(כח) לקחו • ענין ליטוד׃ ונכרתה׃ ר״ל נפסקה׃ (כט) גזי • ענין תליסה כמו קרחי וגוזי (מיכה ח׳) • נזרך • גדול הסער יקרא זר כמו מזר אלכיו על ראשו (במדבר ו׳)׃ ושאי • ענין הרמה׃ שפים׃ כן יקראו מקומות הגבוהות׃ ויטוש • ענין עזיבה כמו ויעזוב משכן שלו (תהלים ע״ח)׃ עברתו • מלי עברה וחטא׃ (ל) שקוציהם. מלי שקץ ותועבה׃ (לא) במות • מלשון המה׃ בגיא • נמוק׃ (לג) נבלת • כן נקרא גוף הסרוח׃ מחריד • מלי חרדה ופחד׃ (לד) והשבתי • ענין כטול כמו שבת ונוח

מצודת דוד

דבר כי בסימי אכל כאלו כם גוי אחר אשר לא שמעו בקול כי וכאלו לא למדו מעולם מוסר׃ אבדה האמונה׃ אמונת האל אבדה מלבותם וגם נכרתה מפיהם ולא יזכרו כם׃ (כט) גזי נזרך • לכן תלוש שער ראשך והשלך לותם והולך דרך לער ואבלות׃ שאי • ברימי קול קינה על מקומות גבוהות לסיות כשמע למרחוק׃ ויטוש • עזב את הדבר שנסך עליו עברתו׃ (ל) שמו שקוציהם • עכו״ם שהתועב שמו בבכ״מ לשמא לותו׃ (לא) במות התופת • במות של התופת אשר עמד בגיא בן הנום לשרופאל הבמות את בניהם ובני (ולפי שהיו מקשין בתופים לבל ישמע כאב בהיתות הבן ויכמרו רחמיו קראו בית הבמות תופת ע״ש התופים ולבניא קראו בן הנום ע״ש נהמת הבן)׃ אשר לא צויתי • אפילו לשני לא צויתי להקריב בניהם ובנותם׃ ולא עלתה על לבי • לשאול דבר מאת׃ (לב) ולא יאמר עוד • אז לא יקרא עוד בית הבמות בשם תופת והגיא בן הנום כי״א יקרא גיא ההרגה כי שמה יפלו הרוגים רבים׃ וקברו • ההרוגים יקברו בתופת הרבה מאד עד שלא ימצא שם מקום לקבור עוד׃ (לג) והיתה נבלת העם • הנאחרים אשר לא יקברו יהיה למאכל לעוף השמים וכו׳׃ ואין מחריד • לא יהיה מי להחריד ולבלות מן הנבלות׃ (לד) והשבתי

מצודת דוד

מקישין בתופים שלא ישמע האב קול הבן ויכמרו רחמיו׃ תופת על שם התוף׃ הנם • על שם נהמת הבן׃ לא צויתי • במלות שיקריבו בניהם לקרבן׃ ולא דברתי לאחד מן הנביאים וכאדברתי לאברהם לשחוט את בנו לא עלתה על לבי שישחוט אלא להודיע לדקו׃ (לג) ואין מחריד • את העופות מעל

מצודת ציון

ספגרים

(כח) לקחו • ענין ליטוד׃ ונכרתה׃ ר״ל נפסקה׃ (כט) גזי • ענין תליסה כמו קרחי וגוזי (מיכה ח׳)׃ נזרך • גדול הסער יקרא זר כמו מזר אלכיו על ראשו (במדבר ו׳)׃ ושאי • ענין הרמה׃ שפים׃ כן יקראו מקומות הגבוהות׃ ויטוש • ענין עזיבה כמו ויעזוב משכן שלו (תהלים ע״ח)׃ עברתו • מלי עברה וחטא׃ (ל) שקוציהם. מלי שקץ ותועבה׃ (לא) במות • מלשון המה׃ בגיא • נמוק׃ (לג) נבלת • כן נקרא גוף הסרוח׃ מחריד • מלי חרדה ופחד׃ (לד) והשבתי • ענין כטול כמו שבת ונוח

ספגרים

הפגרים׃ (ג) ושטחום לשמש • והכסדים ישכנו לגור על הטיר בקברי הסריס שהיו נאים כפלטין׃ לדומן • לזבל׃ (ג) ונבחר מות מחיים • אע״פ שהם רואים את המתים נתונים בציון בלרת המייס גדולה הימנו ויבחרו את המות׃ (ד) היפלו ולא יקומו • הטוב להם שיפלו את עלמם לנפילה שאין לה תקומה׃ אם ישוב ולא ישוב • לכשירלו לשוב מרעתם לא ישוב הקב״ה מגזירתו׃ ד״א לף אם ישובו בתשובה לא תתקיים בידם כי יאמרו לשוב לרשעתם וכן ת״י אם למיתב גלי קדמי דלא יתובון׃

מצודת ציון

מצודת דוד

וכו׳ • ר״ל לא ישמע עוד שמה קול ששון וכו׳ כי לחרבה תהיה ולא יאחר בם איש׃

ח (א) יוציאו • ראויים הבאים יוציאום מקבריהם׃ לשמשם • כאבי הבעל׃ הנביאים • כאבי הנביאים׃ כאלה הבקר׃ יושבי ירושלים • מיתר העם׃ (ב) ושטחום • ויפרשו אותם אל מול השמש וכו׳ לשמשם׃ אשר אהבום • לקבלם לאלהות׃ ואשר וכו׳ • כפל הדבר המ״ש להתמדת הדבר׃ לא יאספו • לא יכנסם אל הקבר׃ ולא יקברו • כפל הדבר המ״ש׃ לדומן • יהיו מוטלים ע״פ האדמה דומה לדומן׃ (ג) ונבחר מות מחיים • הבחרים מן המיתה הבגולים יהיו בלרה גדולה עד שיבחרו המיתה׃ המשפחה הרעה • אשר עבדו לבעל׃ בכל המקומות הנשארים • הוא הסדמון הנשארים בכל המקומות אשר הדחתים שם בגולה׃ (ד) היפלו • וכי בעונם יפלו ולא יוכלו לקום ר״ל וכי אין תשובה מועלת לשיקומו מנפילתם׃ אם ישוב • וכי אם מי מהם ישוב בתשובה הלא לא ישוב כי ממרון אפו בתמיד (דרך המקרא כשאומר שני המיסות זה לזה נאמר גרלקונה ה״ל התימה ובשניה מלת אם וכן המחוה מחאה את יהודה

ה מַדּוּעַ שׁוּבָבָה הָעָם הַזֶּה יְרוּשָׁלִַם מְשֻׁבָה
נִצַּחַת הֶחֱזִיקוּ בַּתַּרְמִית מֵאֲנוּ לָשׁוּב׃
ו הִקְשַׁבְתִּי וָאֶשְׁמָע לוֹא־כֵן יְדַבֵּרוּ אֵין
אִישׁ נִחָם עַל־רָעָתוֹ לֵאמֹר מֶה עָשִׂיתִי
כֻּלֹּה שָׁב בִּמְרֻצָתָם כְּסוּס שׁוֹטֵף בַּמִּלְחָמָה׃
ז גַּם־חֲסִידָה בַשָּׁמַיִם יָדְעָה מוֹעֲדֶיהָ וְתוֹר
וְסוּס וְעָגוּר שָׁמְרוּ אֶת־עֵת בֹּאָנָה וְעַמִּי לֹא
יָדְעוּ אֵת מִשְׁפַּט יְהוָה׃ ח אֵיכָה תֹאמְרוּ
חֲכָמִים אֲנָחְנוּ וְתוֹרַת יְהוָה אִתָּנוּ אָכֵן הִנֵּה
לַשֶּׁקֶר עָשָׂה עֵט שָׁקֶר סֹפְרִים׃ ט הֹבִישׁוּ
חֲכָמִים חַתּוּ וַיִּלָּכֵדוּ הִנֵּה בִּדְבַר־יְהוָה מָאָסוּ
במרוצתם ק׳ וסים ק׳ וחכמת

ה מָה דֵּין מִתְחַסְּנִין לְמִכְתַּב לְפוּקְדָנִי עֲמָא הָדֵין יָתְבֵי יְרוּשָׁלֵם תָּבוּ לְמֶרֶד מִן אוֹרַיְתָא וְלָא צָבְן לְמִכְתַּב אַתְקִיפוּ בְּגִכְלִין מְסָרְבִין לְמִכְתַּב׃ ו אֲצִיתַת וּגְלֵי קָדָמַי לָא כִּדְכָשַׁר מְמַלְלִין לֵית גְּבַר דִּמְתִיב מִן בִּישְׁתֵּיהּ לְמֵימַר מָה עֲבַדִית כּוּלְהוֹן מַסְגֵּן בְּרָעוּת נַפְשְׁהוֹן כְּסוּסְיָא דְּגִיר בְּקַרְבָא׃ ז אַף חֲוָרְיָתָא בִּשְׁמַיָּא יָדְעָא זִמְנָהָא וְשַׁפְנִינָא וְכוּרְכְּיָא וּסְנוּנִיתָא נָטְרִין יַת עִדָּן מְעָלְהוֹן וְעַמִּי לָא הֲווֹ יָדְעִין לְמֶעְבַּד יַת קְיָמָא דַיְיָ׃ ח אֵיכְדֵין תֵּימְרוּן חַכִּימִין אֲנַחְנָא וְעַל אוֹרַיְתָא דַיְיָ אֲנַחְנָא רְחִיצִין בְּכֵן הָא לְשִׁקְרָא עָבַד סְפַר קוֹלְמוֹס דְּשִׁקַּר׃ ט בְּהִיתוּ חַכִּימַיָּא אִתְּבָרוּ וְאִתְאַחִידוּ הָא בְּפִתְגָמָא דַיְיָ קָצוּ וְחוֹלַק בְּחוֹכְמְתָא לֵית

ת״א מדוע וגו׳ סנהדרין יח׳ ו׳ קס׳ : גם חסידה בשמים עקר״ מג ס׳ .

(ה) משובה נצחת . משובת עולם כמו נלח : החזיקו . אחזו : בתרמית . במרמה : (ו) לא כן . לא בדין כמו כן בנות צלפחד (במדבר ט): כלה שב במרוצתם . בדרך הראשון מוטמים ומוזרים ומוטמים-מרוצתם קורס״י בלע״ז : שוטף-אישפריד״ן בלע״ז : (ז) חסידה . ציגוניא״ה בלע״ז : מועדיה . עם עברים אל מיי היס מפני הלנה ועת שונס: שמרו. המתינו : ותור וסוס ועגור . ושפינא וכורכיא וסנוניתא . כורכיא גרוא״ה בלע״ז סנוניתא ארונדא״י בלע״ז : (ח) אכן הנה לשקר . הנה מחמתכם לשקר בכם לרפואתכם על נקלה : עשה עט שקר סופרים . נביאכם : (ט)הובישו חכמים . כמוחכם ומה

מצודת ציון

(ג) הרחתים . מלי דחיים : (ה) שובבה משובה . ענין מרד וסליחה כדרכי סלב : נצחת . מלשון נלח ולעולם : החזיקו . ענין אחוזה : בתרמית . ענין מרמה וכן שקר תרמיתם (תהלים קי״ט) : מאנו . מלי מיאון : (ו) הקשבתי . ענין האזנה : נחם . ענין חרטה וכפוך מחשבה כמו כן יכחם בעם (שמות י״ג) במרוצתם . ענין רדיפה ומסירות בהליכה שוטף . ענין רד״פס ואמר בלי שחלה מרדיפת הסוס : (ז) חסידה . שם עוף מה : מועדיה . ענין זמן כמו למועד תשיב אליו (בראשית י״ח) : ותור . שם תוריס ידוע וסוס ועגור . גם הם שמות עופות וכן כסוס עגור (ישעיה ל״ח) : שמרו . ענין המתנה כמו ואליו שמר את הדבר (בראשית ל״ז) : (ח) איכה . כמו איך : לשקר . על חנם : עט . קולמוס ממו עט סופר מהיר (תהלים מ״ה) : (ט) הובישו . מלי בושה : חתו . ענין שבר ופחד : כולע

מצודת דוד

אם בליון נעלם נפשך (לקמן י״ד) : (ה) מדוע . למה מרדה העם הזה מרידה מתמדת עד העולם : העם הזה ירושלים . חסר הנסמך העם הזה עם ירושלים ורבים כמוהו : החזיקי . אוחזים במרמה ומתחליס לשוב כאלו אין תשובה מועלת : (ו) הקשבתי . אני מקשיב ושומע אשר לא ידברו כן לומר שמתחליס לשוב בעבור כי חושבים שאין תשובה אבל גם עתה אין איש מכם מתחרט על הרעה שעשה לאמר מה עשיתי אלא מנאתי בנפשי : כלה שב . ר״ל לא די שאין מי מתחרט אלא אפילו כולם כאיש אחד שב לרוץ במרוצתם שרצו מאז כמו שהיו רודפים מאז אחר הרעות כן הם רודפים גם עתה : כסוס . כמו הסוס הרודף במלחמה כמלחמה שוטף ועם כי הוא בנפשו כן הם רודפים אחר הרעות כמו שכי מאחדנום בשבה באויר השמים אשר אינם ברשות אדם אלא תדע זמנים מתי תלך ומתי תשוב כי דרכם לעוף בזמן הקור לארצות החמים ובזמן הקיץ תשוב לארצות הקרים : שמרו . גם המה אלכתם לארצות החמים מתחיים אח עת בואם ולא יקדימו ולא יאחרו : ועמי וכו׳ . ר״ל העופות הללו יודעים דרך מנהג העולם ועמי לא ידעו משפט והנהגת המקום ב״ה שהמלך לאיש המפעלו : (ח) ותורת ה׳ . ר״ל יודעים אנו את התורה : אכן . באמת הנה לאמת עשה העושה את הקולמוס לכתוב ספר תורה ולאמת היו הסופרים שכתבו את התורה׳ שואל ואינכם מקיימים אותה : (ט) הובישו חכמים . הם המחזיקים עצמם לחכמים הלא יבושו בעת יאתו וילכדו ברעה ולא יצילו מעשה בחכמתם : וחכמת מה להם . ר״ל מה היא החכמה שבידם הלא בחכמת התורה מאסו ואף לא יוכלו להגיל נפשם

לֵית לְהוֹן׃ י בְּכֵן אֶתֵּן יַת
נְשֵׁיהוֹן לְאוֹחֲרָנִין
חַקְלָתְהוֹן לִירוּתוּן אֲרֵי
מִן זְעֵירָא וְעַד רַבָּא כּוּלְהוֹן
אָנְסֵי מָמוֹן מִסְּפַר וְעַד כָּהֵן
כּוּלְהוֹן עָבְדֵי שָׁקָר׃
יא וְאַסְיוּ יַת תְּבַר
בְּנִשְׁתָּא דְּעַמִּי בְּמִלֵּי
שִׁקְרַיְהוֹן לְמֵימַר שְׁלָמָא
שְׁלָמָא וְלֵית שְׁלָם׃
יב עֲלֵיהוֹן לְמִבְהַת אֲרֵי
תּוֹעֲבָה עֲבַדוּ אַף מִבְהַת
לֵית אִנּוּן בָּהֲתִין וְאִתְכְּנָעוּ
לֵית אִנּוּן יָדְעִין בְּכֵן
יִתְרְמוּן קְטִילִין בְּעִידָן
דְּאַסְעַר עֲלֵיהוֹן חוֹבֵיהוֹן
יִתְקְלוּן אָמַר יְיָ׃ יג שֵׁצָאָה
אֶשֵׁצְנוּן אָמַר יְיָ וִיסוּפוּן
כְּמַסְקַת עֲנָבִין מִגָּפֶן וּכְנִבְלָא
מִתֵּינָא וְכָטֶרֶף מַאִילָן עַל
דִּיהֲבִית לְהוֹן אוֹרַיְתִי מִסִּינַי
וַעֲבָרוּ עֲלָהּ׃ יד עַל מָה אֲנַחְנָא יָתְבִין אִתְכַּנְּשׁוּ
וְנֵעוֹל לְקִרְוִין כְּרִיכָן וְנִשְׁתּוֹק תַּמָּן אֲרֵי יְיָ אֱלָהָנָא אַיְתֵי עֲלָנָא תְּבַר וַאֲבַהַתְנָא
ואשקנא

וְחָכְמַת־מָה לָהֶם׃ י לָכֵן אֶתֵּן אֶת־נְשֵׁיהֶם
לַאֲחֵרִים שְׂדוֹתֵיהֶם לִיורְשִׁים כִּי מִקָּטֹן וְעַד־
גָּדוֹל כֻּלֹּה בֹּצֵעַ בָּצַע מִנָּבִיא וְעַד־כֹּהֵן
כֻּלֹּה עֹשֶׂה שָׁקֶר׃ יא וַיְרַפְּאוּ אֶת־שֶׁבֶר בַּת־
עַמִּי עַל־נְקַלָּה לֵאמֹר שָׁלוֹם ׀ שָׁלוֹם וְאֵין
שָׁלוֹם׃ יב הֹבִישׁוּ כִּי תוֹעֵבָה עָשׂוּ גַּם־
בּוֹשׁ לֹא־יֵבֹשׁוּ וְהַכְּלֵם לֹא יָדָעוּ לָכֵן
יִפְּלוּ בַנֹּפְלִים בְּעֵת פְּקֻדָתָם יִכָּשְׁלוּ אָמַר
יְהוָה׃ יג אָסֹף אֲסִיפֵם נְאֻם־יְהוָה אֵין
עֲנָבִים בַּגֶּפֶן וְאֵין תְּאֵנִים בַּתְּאֵנָה וְהָעָלֶה
נָבֵל וָאֶתֵּן לָהֶם יַעַבְרוּם׃ יד עַל־מָה
אֲנַחְנוּ יֹשְׁבִים הֵאָסְפוּ וְנָבוֹא אֶל־עָרֵי
הַמִּבְצָר וְנִדְמָה־שָׁם כִּי יְהוָה אֱלֹהֵינוּ הִדְמָנוּ
וישקנו יתבין

(יא) בוצע בצע . נוחל הון : (יא) וירפו . מלי רפואה : בת עמי . עדת עמי : על . הוא כמו עם : נקלה . מלי קלון וזיון : (יב) תועבה . דבר איסור ונגאלי : וחכלם . מלי כלימה : פקודתם . ענין זכרון : (יג) אסף אסיפם . ענין כליה כמו אסף אסף אדם ובהמה (לפניה ח) : נבל . ענין המיסה כמו ונבלו לא יוכל (תהלים ח) : יעברום . ענין הענרה מן העולם . (יד) ונדמה הדמנו . ענין כריתה כמו אל

מצודת דוד

בחכמה א״כ כמה יתפארו : (י) לאחרים . לעם אחר : ליורשים . כל מי שהעבו״ם ירלם לרשת : כולה בוצע בצע . כולם נוחלים הון : מנביא . נביא הסקר : כהן . כהן הכעל . (יא) וירפו . הם מרפאים את שבר בת עמי ורעתה השתחיה לבוא ר״ל הם מוציאים מלבם דאגת הרעה הבאה . על נקבה . עם אמירה נקלה ומבזה לאמר שלום תהיה ולא תבוא רעה ובזה המה מרפאים שברם אבל לא יביאו שלום והמה מבחיים : (יב) הובישו . ר״ל עכ״פ היה להם להבחיל והכהים להיות נכלמים כאשר עשו דבר תועבה בדרך החזיקו אשר יכלמו אם בא ליום דבר הועבה בחקרה גם בוש וכו׳ . ר״ל עשו התועבה וגם לא יבושו בעבורה : והכלם וכו׳ . אינם יודעים מה היא כלימה וכפל הדבר בא״פ : לכן יפלו . הבחיל והכהים הבה יפלו בעת יפלו כל הנופלים על ידי האויבים . בעת פקודתם . בעת אחזור עליהם עונם להפרע מהם וזהו בזמן המורבן אז יכשלו גם המה : (יג) אסף אסיפם . אכלה אותה מן העולם . אין ענבים בגפן . באילני הגפן לא ישאר ענבים ר״ל לא יהיה הדבר : בתאנה . באילני תאנה : והעלי נבל . גם העלים יכמשו ור״ל לא ישאר אחרית מה . ואתן להם יעברום . אחזמין להם אויבים אשר יעברו אותם מן העולם . (יד) על מה וכו׳ : בשביל האויב יאמרו יושבי הבצרות על מה אנחנו יושבים בצרות לשות נמצרים ביד האויב הבא : ונדמה שם . כאומר אבל

ומה הבושת הנה בדברי ה׳ מאסו ומחכמת מה להם: (יא) וירפו . כמו וירפאו : (יב) הובישו-בושת וכלימה תבוא להם : גם בוש לא יבושו . אינם מתביישים במעשיהם הרעים אחת לב לשוב : (יג) אסוף אסיפם . ל׳ כלייה כמו אסוף אסוף אסף כל מעל פני האדמה (לפניה ח׳) : אין ענבים בגפן. לא יותר דבר : והעלה נבל . לשון כמה פלייסטוי״ם בלע״ז כמו וכמובלת מתאנה [ישעיה ל״ד] כאלה מובלת עליה (שם ח׳) : ואתן להם יעברום . כל זאת תהיה להם על כי נתתי להם חוקים ועברו עליהם : (יד) ונדמה שם . ונדום שם . נשב שם דומים ונאבלים : מי ראש . כם דלווט ביש כריסי חיון

ר״ש״י

וַיַּשְׁקֵנוּ מֵי־רֹאשׁ כִּי חָטָאנוּ לַיהוָה׃ טו קַוֵּה
לְשָׁלוֹם וְאֵין טוֹב לְעֵת מַרְפֵּה וְהִנֵּה בְעָתָתָה׃
טז מִדָּן נִשְׁמַע נַחֲרַת סוּסָיו מִקול מִצְהֲלוֹת
אַבִּירָיו רָעֲשָׁה כָּל־הָאָרֶץ וַיָּבוֹאוּ וַיֹּאכְלוּ
אֶרֶץ וּמְלוֹאָהּ עִיר וְיֹשְׁבֵי בָהּ׃ יז כִּי הִנְנִי
מְשַׁלֵּחַ בָּכֶם נְחָשִׁים צִפְעֹנִים אֲשֶׁר אֵין־
לָהֶם לָחַשׁ וְנִשְׁכוּ אֶתְכֶם נְאֻם־יְהוָה׃
יח מַבְלִיגִיתִי עֲלֵי יָגוֹן עָלַי לִבִּי דַוֶּי׃ יט הִנֵּה־
קול שַׁוְעַת בַּת־עַמִּי מֵאֶרֶץ מַרְחַקִּים הֲיהוָה

ה׳ במקום א׳

אין

דַהֲוָוּ מַרְעִיגִין לְקַבִּיל גְּבִיָּא דְּמִתְנַבֵּן לְהוֹן דְּנָא וְתַנַּחְתָּא אִיתַי עֲלֵיהוֹן מִן
קָדָם חוֹבֵיהוֹן עֲלֵיהוֹן אָמַר גְּבִיָּא לְבִי דַוֶּי׃ יט הָא קָל צוֹחַת כְּנִשְׁתָּא דַעַמִּי
מַאֲרָעָא רְחִיקָא גְּבִיָּא אוֹכַח יַתְהוֹן הַשְׁכִּנְתָּא דַיְיָ לַית בְּצִיּוֹן אִם מַלְכָּא לַית בָּהּ

מא

ת״א מדן כשמע סנהדרין יא לו :

הגרי״ב ארץ ומלואה לקמן מז ב

מיון רחש פחיים הוא חרס שבשיניו : (טז) מדן נשמע · על דפלחו לעגלא דבדן : נחרת סוסיו · עטיסות נחיריו : מצהלות אביריו . לחלות משחק סוסיו ומלינו במקום אחר סוסים נקראים אביריים מדברות הרוח אביריו (שופטים ה׳) לשון סוס דוהר [נחום ב׳] ויונתן תרגם מקל פסיעות גברוהי: (יז) נחשים צפעונים · לסוף שבעים שנה נעשה

רש״י

לפע ואוטס אזנו שלא ישמע לקול חבר המלחשו שנאמר כמו פתן חרש יאטם אזנו [תהלים ס״ח] היא שנאמר אשר אין להם לחש : (יח) מבליגיתי עלי יגון . כמו הבלגתי ושם דבר היא מיסאיטיומ״ץ בלע״ז כלומר אסאמרתי אבליגה ואתאפק על יגוני: עלי לבי דוי . מקול נבואות הנגלות אלי בפורעניות הבאות : (יט) הנה קול שועת בת עמי . אני שומע

מצודת ציון

אל תדמו בעונכם (לקמן נ״א) : **ראש** · שם עשב מר וכן שורש פורה ראש ולענה (דברים כ״ט) : (טו) **מרפה** · מלשון רפואה ושם היא בס״א : **בעתה** · אלי בעתה וחרדה : (טז) **נחרת** · הקול היולא מנחיריו הם נקבי האף וכן הוד נחרו אימה (איוב ל״ט) . **מצהלות** · ענין הרמת קול גדול כמו אל תשת רעהו יעהלו (לעיל ה׳) **אביריו** · מלשון אביר וחוזק : (יז) **משלח** · ענין גרוי והשסה מן ושן בהמות אשלח בם (דברים ל״ב) : **צפעונים** · מין נחש רע : **ונשכו** · אלי נשיכה וכן אם ישך הנחש בלא לחש (קהלת י׳) · (יח) **מבליגיתי** · ענין התחזקות כמו ואתבליגם מעט (איוב י) : **דוי** . מלשון מדוה וחולי : (יט) **שועת** . לעקת : בלה

היגון לבל אתמיד בם אבל לא אוכל כי עלי לבי דוי : כאלו כבר נעשה וכאלו אני שומע קול לעקת בת עמי מארץ רחוקה אין ה׳ בציון וכו׳ ולמה א״כ לא התפללו אליו לבטל הגזרה ומדוע הוסיפו להכעיסני בפסיליהם בהבלי אל נכר הם.

מָא דַין מְרַגְּזִין קָדָמַי
בְּצַלְמָנַיְהוֹן בְּפוּלְחַן
טַעֲוָתָא׃ כ אֲמַרַת כְּנִשְׁתָּא
דְיִשְׂרָאֵל עָדָא. זִמְנָא שְׁלִים
קֵבָא וַאֲנַחְנָא לָא מִתְפָּרְקִין
כא אֲמַרַית יְרוּשְׁלֶם עַל
תְּבַר כְּנִשְׁתָּא דְּעַל מִי
אִתְדַּעְזַעִית אִתְחַפִּיאוּ אַפַּי
אִכְרוּם אוּכְמִין כְּקִדְרָא
אֶשְׁתְּמַמוּ אַחֲדַתְנִי׃ כב אֲמַר
יִרְמְיָה נְבִיָא. דְּלָמָא לָא
אִית בֵּי עוֹבְדִין טָבִין לְמִבְעֵי
עַל בֵּית יִשְׂרָאֵל הֲלָא
מַחֲמִיד הֲוֵיתִי לְאוּלְפָנֵיה
דְּאַלְיָה נְבִיָא דְּמִגְלְעָד
דְּפִתְגָמוֹהִי אִנּוּן אַסְוָתָא
אֲרֵי עַל דְּלָא תְּבוּ בְּכֵן לָא
סְלִיקַת אַסוּ לְמִחַת כְּנִשְׁתָּא
דַעַמִּי׃ כג מַן יִתֵּן רֵישִׁי
כְּנַחַל דְּמַיִין וְעֵינַי כְּמַבּוּעָא
דְּמַעָן וְאֶבְכֵּי יְמָם וְלֵילֵי עַל
קְטִילֵי כְּנִשְׁתָּא דַעַמִּי׃

אֵין בְּצִיּוֹן אִם־־־־מַלְכָּהּ אֵין בָּהּ מַדּוּעַ
הִכְעִסוּנִי בִּפְסִלֵיהֶם בְּהַבְלֵי נֵכָר׃ כ עָבַר
קָצִיר כָּלָה קָיִץ וַאֲנַחְנוּ לוֹא נוֹשָׁעְנוּ׃
כא עַל־שֶׁבֶר בַּת־־־עַמִּי הָשְׁבַּרְתִּי קָדַרְתִּי
שַׁמָּה הֶחֱזִיקַתְנִי׃ כב הֲצָרִי אֵין בַּגִּלְעָד אִם־
רֹפֵא אֵין שָׁם כִּי מַדּוּעַ לֹא עָלְתָה אֲרֻכַת
בַּת־עַמִּי׃ כג מִי־יִתֵּן רֹאשִׁי מַיִם וְעֵינִי מְקוֹר
דִּמְעָה וְאֶבְכֶּה יוֹמָם וָלַיְלָה אֵת חַלְלֵי בַת־
עַמִּי׃

ט א מִי־יִתְּנֵנִי בַּמִּדְבָּר מְלוֹן אֹרְחִים
וְאֶעֱזְבָה אֶת־־־עַמִּי וְאֵלְכָה מֵאִתָּם כִּי כֻלָּם
מְנָאֲפִים עֲצֶרֶת בֹּגְדִים׃ ב וַיַּדְרִיכוּ אֶת־־־
לְשׁוֹנָם קַשְׁתָּם שֶׁקֶר וְלֹא לֶאֱמוּנָה גָּבְרוּ
בָאָרֶץ

א מַן יַתְּנֵנִי בְּמַדְבְּרָא בֵּית מְבָתַת עָדֵי אוֹרְחָן וְאֶשְׁבּוֹק יַת כְּנִשְׁתָּא דַעַמִּי
וְאָהָךְ מִקָּרְוָתְהוֹן אֲרֵי כּוּלְהוֹן זַנָּאִין סִיעַת שִׁקְרִין׃ ב וְאַלִּיפוּ יַת לִישָׁנְהוֹן

פתגמי

ת״א סלרי אין בגלעד תענית לא ד . וידרכו וגו׳ עקידה שער סב . למדו לשונם סוכה ד מז סג יבמות ז .

רש״י

שומע שסופן לנשוק בארץ מרחקים ולמה כל זאת הלא ה׳ בציון ואם יאמרו אליו ימלא להם : (כ) עבר קציר כלה קיץ . לפיכו לעזרת מצריים ולא באה אמרנו יעבור הקציר ויהיו פטויים ויבואו והנה עבר זמן הקציר בחייר וזמן הקיץ בתמוז ולא באו : (כא) קדרתי . לשון שחרות ואופל : שמה.תמהון : החזיקתני . אחזתני : (כב) הצרי אין בגלעד . שהלרי בא משם כמו שנאמר עלי גלעד וקחתי לרי (לקמן

מצודת דוד

סעכו״ם : (כ) עבר קציר . מלפיש אינו לתשועה והיא מתאחרת לבוא כי כבר עבר הקציר וכבר כלה זמן הקיץ ועדיין לא נושענו ר״ל זה זמן רב אנו בתוחלת ממושכ׳ : (כא) על שבר. על הפורענותה שעתידה לבוא שהשברתי גם אני : קדרתי . נוסחר תחרי והתמהון אחז אותי : הצרי אין בגלעד . וכי אין בגלעד לרי לרפאות בו אחלי הלא שם הוא מקום הלרי וכי אין שם רופא לדעת אופן הרפואה ומדוע לא נתרפאת בת עמי ר״ל וכי אין כידם תורה ומצות וכי אין להם חכמים לסורותם הדרך ומדוע א״כ לא אחזירום למוטב לבטל את הגזרה : (כב) מי יתן . אלואי ובי׳ רחמי מלא מי בכי ועיני מי׳ מקור המובע דמעה והייתי אז בוכה יומם ולילה על חללי בת עמי :

ט (א) מי יתנני במדבר . מי יתן לי לצורכי להיות במדבר מקום מלון להולכי אורח : ואעזבו. אז הייתי עוזב את עמי ללכת מאתם אל מלון במדבר : עצרת . קבוצת אנשים בוגדים : (ב) וידרכו . הזמינו את לשונם שהיא להם לקשת להרוג אנשים ממרחק כמו שהורגין בקשת אותם הזמינו לדבר

מ״ה) כלומר וכי לא היו להם אנשים לדיקים ממי ללמוד ויטיבו דרכיהם:ארוכת.רפואת אינפלאנטר״א בלע״ז :

ט (א) עצרת בוגדים . כנסיות בוגדים : (ב) וידרכו . לשון זה נופל בהזמנת הקשת לירות חץ וקשת היא אארבליסט״א בלע״ז וברגליס דורכין אותה לכך קורא אותה דריכה והגביה המשיל לשונם לקשת שקר שדרכו לשונם קשת בשקר : מרעה אל

מצודת ציון

רעה

(כ) כלה . אלי כליון ; קיץ . היא עת שעיתת התאני׳ ליבשם וכן כשנא בקיץ (משלי כ״ו) : (כא) השברתי . אלי שברון : קדרתי . ענין שחרות ואופל כמו שמש ויהיה קדרו (יואל ב) : שמה . תמהון ובלבול כמו ושמו הבמתים (לעיל ד) : החזיקתני . ענין אחיזה : (כב) הצרי . הוא נטף המוצאר בסממני הקטורת והוא שרף האילן והוא מיוחד לרפואה וכן קחי לרי למלאוב (לקמן לג) : (כג) מי יתן . ענינו כמו אלואי וכן מי יתן הי׳ לבבם וכולי (דברים ה) : מקור . מעין : את חללי . על חללי כי ויתנבלו אותו (כרתשיה לז) ת״א ותשיבו עלהי :

ט (א) מי יתנני . מקום אלון : אורחים . הולכי אורח : עצרת . קבילת וכן קרהו עצרה (יואל א) : (ב) וידרכו . הדרך לדרוך ברגל על הקשת למתחו הטב לירות למרחוק : עקוב

בָּאָרֶץ כִּי מֵרָעָה אֶל־רָעָה יָצָאוּ וְאֹתִי לֹא־
יָדָעוּ נְאֻם־יְהוָה׃ ג אִישׁ מֵרֵעֵהוּ הִשָּׁמֵרוּ
וְעַל־כָּל־אָח אַל־תִּבְטָחוּ כִּי כָל־אָח עָקוֹב
יַעְקֹב וְכָל־רֵעַ רָכִיל יַהֲלֹךְ׃ ד וְאִישׁ בְּרֵעֵהוּ
יְהָתֵלוּ וֶאֱמֶת לֹא יְדַבֵּרוּ לִמְּדוּ לְשׁוֹנָם
דַּבֶּר־שֶׁקֶר הַעֲוֹת נִלְאוּ׃ ה שִׁבְתְּךָ בְּתוֹךְ
מִרְמָה בְּמִרְמָה מֵאֲנוּ דַעַת־אוֹתִי נְאֻם־יְהוָה׃
ו לָכֵן כֹּה אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת הִנְנִי צוֹרְפָם
וּבְחַנְתִּים כִּי־אֵיךְ אֶעֱשֶׂה מִפְּנֵי בַּת־עַמִּי׃
ז חֵץ שׁוֹחֵט לְשׁוֹנָם מִרְמָה דִּבֵּר בְּפִיו שָׁלוֹם
אֶת־רֵעֵהוּ יְדַבֵּר וּבְקִרְבּוֹ יָשִׂים אָרְבּוֹ׃
ח הַעַל־אֵלֶּה לֹא־אֶפְקֹד־בָּם נְאֻם־יְהוָה אִם

שחוט ק׳ בגוי

וְצָרֵף לְהֵון וּבְחַר לְהֵון אֲרֵי אֵיכְדֵין אֶעֱבִיד מִן קֳדָם
ז כְּגִיר דִּי מְחָרֵיף לִישָׁנְהֵון נְכִלִין מְחַשֵּׁב בְּפוּמְהֵון שְׁלָמָא גַּבַּר עִם חַבְרֵיהּ
מְמַלְלִין וּבְמָעְהֵי מְשַׁוֵּי כְּמַנְתֵּיהּ׃ ח הַעַל אִלֵּין לָא אֶסְעַר רְאַיְתָאָה עֲלֵיהוֹן
בִּישְׁתָּא אָמַר יְיָ אִם מִן עַמָּא דְּכִדְנִין עוֹבְדוֹהִי לָא אִתְפְּרַע מִנְּהוֹן כְּרְעוּתִי׃

ת״א חץ שחוט חולין כ״ל ערכין ג טו׳.
הגרי״ב העל אלה לעיל ה כט.

רש״י

רעה. מעבירה אל עבירה: (ג) עקוב יעקב. מרוב יתרוב: (ד) העוה נלאו. יגעו וטרחו לעוות את דרכם. הטוב כמו הכבד את לבו [שמות ח׳] להטות: (ה) שבתך בתוך מרמה. כשהן יושבים מושבין ממשבות מרמה ובמרמה החליפו ירמיה ומאנו דעת אותי: במרמה. בשביל המרמה: (ו) הנני

מצודת ציון

(ג) עקוב יעקב. עניין עקוס ועוות וכן וכי׳ העקוב למישור (ישעיה מ): (ד) יהתלו. עניין לעג כמו התלת כי (שופטים י״ז): למדו: עניין הסרגל כמו פרס למד מדבר (לעיל ב): העוה. מלי עוות ועקוס: נלאו. עניין יגיעה כמו ונלאתי בלכל (לקמן כ): (ו) צורפם. עניין זקוק: ובחנתים. מלי בחינה: (ז) שחוט. משון כמו זבח שחוט (מ״ח י): ארבו. מלי מארב: (ח) אפקד. עניין הסגתה כמו פקדו נא

ורלו

תרגום

צורפם. כיסורין: מפני בת עמי. מן קדם מוני כנשתא דישראל: (ז) חץ שחוט לשונם. משוך כמו זהב שחוט (מלכים א׳ י) וכן ושחטה שטיס (הושע ה) טרייי״ט בלע״ז ליסנא אחריגא ל׳ שחיטה ממש טרמנקא״ט בלע״ז וכן תרגו מנחס וכן תירגם יונתן כגיר די מחריף: ובקרבו.

מצודת דוד תירגם

שקר ולפי שהמשילם לקשת אמר לשון הדרכה המופל בקשת: וכא לאמונה גברו בארץ. מה שמקלתן מתגברים על קלתם לין דעתה לתמן תחזק ידם לעשות אמונה: כי מרעה וכו׳. כי יוצאים מעבירה אחת אל עבירה שנים ואינם נותנים לב לדעת אותי ולעשות אמונה: (ג) השמרו. היו נשמרים זה מזה לבל הגלות מסתרי לבכו: ועל כל אח. על שום אח: עקוב יעקב. יעקב ויעוות דרכו מול אחיו: רכיל יהלוך. מדבר רכילות על רעהו: ואיש. כל איש מהתל ומלעיג ברעהו: למדו. הרגילו את לשונם לדבר שקר כי מתמידים

כוח: העוה נלאו. כאלו כתיינעו לעוות דרכם כי הרבה עוות עשו והוא עניין מליצה: (ה) שבתך בתוך מרמה. ר״ל המרמה מקפת אותך מסביב ונאלו א״א לך להפרד ממנו ונעבור עסקם במרמה מתאמי׳ לדעת אותי כי המרמה הוא לשם מלדעת את ה׳: (ו) צורפם ובחנתים. כדרך הכסף שלורפים אותו בכור להסיר הסיג ולבחון הכסף הטובה היא אם רעה כן אביא עליהם פורענויות למרק ולהסיר מהם סיגי העון: כי איך אעשה וכו׳. ר״ל אם אניחם להיות המשוקעים בעון הלא המה עדת עמי ורחוים המה להיות עם קדוש ואם אעשה עמהם כלייה הלא המה עדת עמי ורחמי עליהם ולכן אצרפם ביסורים למרק מהם העון למען יפארו מנוקים מעון: (ז) חץ שחוט לשונם. דומה לשוטם לחץ המשך על יתר הקשת כי בלהיר הורגים למרחוק כמו מלי הקשת: מרמה דבר. כ״א מדבר מרמה כי בפיו ידבר שלום עם רעהו ובקרבו לבו ישים מארב עליו: (ח) העל אלה. וכי על מעשים כאלה לא אשגיח כה להפרע מהם: אם בגוי. וכי בגוי אשר וכו׳:

ט עַל־
בְּנוּי אֲשֶׁר־כָּזֶה לֹא תִתְנַקֵּם נַפְשִׁי׃ ט עַל־
הָהָרִים אֶשָּׂא בְכִי וָנֶהִי וְעַל־נְאוֹת מִדְבָּר
קִינָה כִּי נִצְּתוּ מִבְּלִי־אִישׁ עוֹבֵר וְלֹא שָׁמְעוּ
קוֹל מִקְנֶה מֵעוֹף הַשָּׁמַיִם וְעַד־בְּהֵמָה נָדְדוּ
הָלָכוּ׃ י וְנָתַתִּי אֶת־יְרוּשָׁלִַם לְגַלִּים מְעוֹן
תַּנִּים וְאֶת־עָרֵי יְהוּדָה אֶתֵּן שְׁמָמָה מִבְּלִי
יוֹשֵׁב׃ יא מִי־הָאִישׁ הֶחָכָם וְיָבֵן אֶת־זֹאת
וַאֲשֶׁר דִּבֶּר פִּי־יְהוָה אֵלָיו וַיַּגִּדָהּ עַל־מָה
אָבְדָה הָאָרֶץ נִצְּתָה כַּמִּדְבָּר מִבְּלִי עֹבֵר׃
יב וַיֹּאמֶר יְהוָה עַל־עָזְבָם אֶת־תּוֹרָתִי אֲשֶׁר
נָתַתִּי לִפְנֵיהֶם וְלֹא־שָׁמְעוּ בְּקוֹלִי וְלֹא־
הָלְכוּ בָהּ׃ יג וַיֵּלְכוּ אַחֲרֵי שְׁרִרוּת לִבָּם
וְאַחֲרֵי הַבְּעָלִים אֲשֶׁר לִמְּדוּם אֲבוֹתָם׃
יד לָכֵן כֹּה־אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל

הנני

יִשְׂרָאֵל הִנְנִי מַאֲכִיל אֶת־הָעָם הַזֶּה לַעֲנָה וְהִשְׁקִיתִים מַיִם רֹאשׁ׃
בְּגוּי אֲשֶׁר־כָּזֶה לָא תִתְנַקֵּם נַפְשִׁי׃ ט עַל־
טוּרָיָא אֲנָא מָרִים בְּכִי וּמְצוּחַ וְעַל דִּירָנָת
מַדְבְּרָא אֲרֵי אֶתְיְקָדוּ וְלָא מִבְּלִי אֱנָשׁ דְּעָדֵי וְלָא
אִשְׁתְּמַע קָל בְּעִירָא בְּאַרְעָהוֹן מֵעוֹפָא דִשְׁמַיָּא
וְעַד בְּעִירָא אִטַּלְטְלוּ גְלוֹ׃ י וְאֶתֵּן יַת
יְרוּשְׁלֶם לְגַרְגְּרִין מְדוֹר יְרוּדִין
וְיַת קִרְוָיָא דְּבֵית יְהוּדָה
אֶתֵּן לְצָדוּ מִבְּלִי יָתִיב׃
יא מַן גַּבְרָא דְחַכִּים וְיִסְכַּר
יַת דָּא וּדְאִתְמַלֵּל מִן קֳדָם
יְיָ עִמֵּיהּ וַיְחַוְיֵנֵהּ עַל מָא
חֲרוֹבַת אַרְעָא צְדִיאַת
כְּמִדְבְּרָא מִבְּלִי יָתִיב׃
יב וַאֲמַר יְיָ עַל דִּי שְׁבָקוּ
יַת אוֹרַיְתִי דִיהַבִּית
קֳדָמֵיהוֹן וְלָא קַבִּילוּ
לְמֵימְרִי וְלָא הַלִיכוּ בָהּ׃
יג וַאֲזָלוּ בָּתַר הַרְהוּר
לִבְּהוֹן וּבָתַר בַּעֲלֵי אִנּוּן
דְּאַלִּיפוּנוּן אֲבָהָתְהוֹן׃
יד לְכֵן כְּדֵין אָמַר יְיָ צְבָאוֹת אֱלָהָא דְיִשְׂרָאֵל
הָא אֲנָא מַיְתִי עֲלֵיהוֹן עָקָא יַת עַל

ואשקינון

ת״א על ההרים ברכות ע״ו ו״ב שבת כב קמה׳ מי המים מדרים יח פא מגילה ז פה. ויאמר ה׳ מדרים שם מגילה שם.

רש״י

מירגם יונתן ובמעוטי: (ט) על ההרים. על מורבן הסריס: ועל נאות מדבר. מה רועים שבמדברות. נאות לשון מה וכן נאות מלכים (תהלים פב) וכן לביתך נאוה קודש (שם צג): נצתו. לשון ליה וכן נלחמה: נדדו הלכו. סופן לילך. מבשים ושתים שנה לא עבר איש ביהודה מגלות לדקיהו עד פקודת

מצודת דוד

(ט) על ההרים. על מורבן הסריס אשר לא נמחו אריסקול בכי וילולה: ועל נאות מדבר. על מורבן אהלי הרועי׳ אשר במדבר אריס קינה כי נעשו שממה ואין איש עובר שם ולא נשמע קול מקנה כי האויב שלחם לגלות: נדדו הלכו. נדדו ממקומם והלכו לשם כי רוב הבעומות שבכו במקום אנשים כי שם יתמלאו פירות ופרחי חילמות וזרעים למאכלם ובאשר יהי׳ שממה יילכו לשם והבהמות יקחם האויב: (י) לגלים. כי ינתלו הבתים ויהיו גלי אבנים ויהיו מדור להנים כי דרכם לשכון בין גלי אבנים: מבלי יושב. כי כולם יגלו בגלות: (יא) ויבן את זאת. המור למעט על מה אבדה וכו׳: ואשר דבר. ר״ל ומי האיש אשר ה׳ דבר בו הוא הנביא: ויגידה. ויגיד מדעתו בעבור מה אבדה הארץ ונעשה שממה כמדבר מבלי מי עובר שמה ר״ל מהו הדבר העיקרי בדבר המורבן ובאומר אין מי בשם יגיד זאת: (יב) ויאמר ה׳. המקום בעצמו אמר שהעיקר הוא על אשר עזבו את תורתי וכו׳ ר״ל אלא למדו את התורה ולכן לא שמעו בקולו בכל הדברים ולא הלכו בדרך התורה לקיים מצוותיה כי אם עשקו בתורה הי׳ המאור שבה ממחזיר אותם למוטב אבל בעבור אלה עשקו בה בלו לכל אלה הפשעים ואבדה הארץ בעונם: (יג) שרירו׳ לבם. מה שלבם רואה ומחמד: אשר למדום אבותם. אשר הרגילום אבותם: (יד) הנני

מי

כורש מלך פרס מאתים ושתים שנה היו ורמז לדבר ועד בהמה חשבונה בגימטריא ר״ב והחשבון מכוון במסכת מגילה (ל״ל יומא מד י): (י) לגלים. דגורין: (יא) מי האיש החכם. שיבין זאת ומי הגביא אשר דבר פי ה׳ אליו ויגידה. ומי יגיד על הגבוה אבדה הארצות כל הפורענות הזה: (יד) לענה. מה אבדה הארצות

מצודת ציון

ורמו (ש״א י״ד): (ט) ונהי. עניין יללה כמו יודעי נהי (עמוס ה): נאות. עניין מדור כמו בנאות דשא (תהלים כ״ג): מדבר. לשמתים יאמר לי מדבר על מקום ה׳ ראש סמוך למדבר וכן הלאן הבנה במדבר (ש״א י״ז): נצתו. מלי ליה ושממה: (י) לגלים. עניין חל וגבור כמו עד הגל הזה (בראשית לז): מעון. מדור כמו למעון קדשו (דה״ב ל): תנים. מין נחש: (יא) נצתה. מלי ליה ושממה: (יב) שרירו׳. עניין רמיה (יא) נצתה. מלי ליה ושממה: (יג) שרירו׳. עניין רמיה כמו אשר שררו מנסים (איוב ל״ז): למדום. עניין הרגל כמו פרס למוד מדבר (לעיל ב): (יד) לענה. שם עשב מר:

הִנְנִי מַאֲכִילֵם אֶת־הָעָם הַזֶּה לַעֲנָה
וְהִשְׁקִיתִים מֵי־רֹאשׁ׃ טו וַהֲפִצוֹתִים בַּגּוֹיִם
אֲשֶׁר לֹא יָדְעוּ הֵמָּה וַאֲבוֹתָם וְשִׁלַּחְתִּי
אַחֲרֵיהֶם אֶת־הַחֶרֶב עַד כַּלּוֹתִי אוֹתָם׃
טז כֹּה אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת הִתְבּוֹנְנוּ וְקִרְאוּ
לַמְקוֹנְנוֹת וּתְבוֹאֶנָה וְאֶל־הַחֲכָמוֹת שִׁלְחוּ
וְתָבוֹאֶנָה׃ יז וּתְמַהַרְנָה וְתִשֶּׂנָה עָלֵינוּ נֶהִי
וְתֵרַדְנָה עֵינֵינוּ דִּמְעָה וַעַפְעַפֵּינוּ יִזְלוּ־מָיִם׃
יח כִּי קוֹל נְהִי נִשְׁמַע מִצִּיּוֹן אֵיךְ שֻׁדַּדְנוּ
בֹשְׁנוּ מְאֹד כִּי־עָזַבְנוּ אָרֶץ כִּי הִשְׁלִיכוּ
מִשְׁכְּנוֹתֵינוּ׃ יט כִּי־שִׁמְעָנָה נָשִׁים דְּבַר־
יְהוָה וּתְקַח אָזְנְכֶם דְּבַר־פִּיו וְלַמֵּדְנָה
בְּנֹתֵיכֶם נֶהִי וְאִשָּׁה רֵעוּתָהּ קִינָה׃ כ כִּי־
עָלָה מָוֶת בְּחַלֹּנֵינוּ בָּא בְּאַרְמְנוֹתֵינוּ
לְהַכְרִית עוֹלָל מִחוּץ בַּחוּרִים מֵרְחֹבוֹת׃
כא דַּבֵּר כֹּה נְאֻם־יְהוָה וְנָפְלָה נִבְלַת הָאָדָם
כְּדֹמֶן עַל־פְּנֵי הַשָּׂדֶה וּכְעֹמֶר מֵאַחֲרֵי

תרגום

וְאִשְׁקִנּוּן בָּם דְּלוּט בְּרֵישֵׁי
חִוָּיָן׃ טו וַאֲבַדְרִנּוּן בֵּינֵי
עַמְמַיָּא דְּלָא יָדְעוּ אִנּוּן
וַאֲבָהָתְהוֹן וַאֲגַרֵי בַּתְרֵיהוֹן
דְּקָטְלִין בְּחַרְבָּא עַד
דַּאֲשֵׁיצֵי יָתְהוֹן׃ טז כְּדֵנָן
אָמַר יְיָ צְבָאוֹת אִסְתַּכְּלוּ
וּקְרוּ לְאָלְיָתָא וְיֵיתָיָן
וּלְחַכִּימָתָא שְׁלִיחוּ וַיֵּתָיָן׃
יז וְיוֹחָיָן וַיִטְלָן עֲלָנָא אֶלְיָא
וּישַׁגְּרָן עֵינָנָא דִּמְעִין
וְגַלְגַּלֵי עֵינָנָא יִגְרוּן מַיָּא׃
יח אֲרֵי קָל אֶלְיָא אִשְׁתְּמַע
מִצִּיּוֹן אֵכֵדֵין אִתְבְּזַזְנָא
כְּהַתְנָא לַחֲדָא אֲרֵי חֲרוֹבַת
אַרְעָא אֲרֵי צְדִיאָה
בְּרַגְיָתְהָא׃ יט אֲרֵי שְׁמָעָא
נְשַׁיָּא פִּתְגָמָא דַיְיָ וּתְצִית
אֻדְנְכוֹן לְמִלֵּי נְבִיאֵהּ
וְאַלְפָנָא לְבַנָתֵיכוֹן אֶלְיָא
וְאִתְתָא לְחַבְרָתַהּ עִנּוּיָא׃
כ אֲרֵי סְלִיק מוֹתָא בְּחַרְכָּנָא
עַל בְּבַרְגְיָתָנָא לְשֵׁיצָאָה
יַנְקִין מִשְׁוָקָא עוּלַיְמִין
מֵרְחוֹבִין׃ כא אִתְנַבֵּי כְּדֵנָן

חסר א
ת"א ולמדנה כמותיכם מ"ק ג כח. כי עלה מות קמ"ל ו"ס.

הקוצר
אמר

רש"י
עשב מר: מי ראש · מרס כחס: (יח) כי השליכו משכנותינו · את שוכניהם ויש עוד לומר כי השליכו

מצודת ציון
מי ראש. מי שתיית ראש וכולו שם עשב מר: (טו) והפיצותים. ענין פזור: כלותי. מלי כליון: (טז) למקוננו. מלי קינה: (יז) ותשנה. כמו ותשלחם באל"ף: ותרדנה. מלי ירידה: ועפעפינו. הוא לחיון העין: יזלו. מלשון הזלה ונטיפה: (יח) שדדנו. ענין עושק: משכנותינו. מלי משכן ומקום מדור: (יט) ותקח. ר"ל תקבל: רעותה. חברתה: (כ) בארמנותינו. מלי ארמון ופלטרין: עולל. כן ילדים רכים כמו עוללים שהלו (איכה ד) · מחוץ. משוק: (כא) נבלת. כן נקרא פגר המת: כדומן. כזבל: וכעמיר. כן נקרא לגודת שבלי התבואה כמו ונכחת עומר (דברים כד):

מלכים

המוציאים את משכנותינו לארץ: (כ) להכרית עולל מחוץ · מן השוק כמו וחוצות תשיש לך בדמשק

מצודת דוד
מאכילם וכו'. ר"ל אנחנו עליהם גרוה שונות: (טו) והפיצותים. אשר אותם בארצות אבותיהם אשר לא ידעום: ושלחתי. אל המקומות אשר יגוסו ויתפזרו הנה וכמה אמה אשלח את חרב האויב עד אכלם אותם: (טז) התבוננו. תנו לב להבין ברעה הזאת המעותדת לבוא ומעתה קראו למקוננות הם הנשים היודעות לספוד ולקונן על המתים: ותבואנה. אליהם לעורר קינות וייללות: ואל החכמות. הן הבקיאות למהר לסדר אמרי עלגון רוח וינון להדאיב נפשות השומעים: (יז) ותמהרנה. הן תמהרנה לבריח בעבוריכם קול יללה למען יתעוררו לבכיהו ותרדנה עינינו דמעה: יזלו מים. יציפו מי דמעת הבכי וכמל הדבר במ"ש: (יח) כי קול. כי מציון נשמע קול יללה שהומרים איך שדדנו ובושנו מאד כי הבכנו להשגב ביון ועתה לא כן הוי כי עזבנו ארץ נחלתינו: כי השליכו משכנותינו. את הבוכים הם חולם וכעינן שנה' ולא תקיה בארץ אתכם ומי כאשר קאם ומי (ויקרא יח) (יט) דבר ה'. שאמר בספורעניות מעותדת לבוא: ותקח וכו'. כמל הדבר במ"ש: נהי. דברי יללה: ואשה רעותה. ואשה תלמד את רעותה קינה: (כ) כי עלה וכו'. הוא כי סגרנו שערי הארמון לבלי תת לבוא אויב הממית הנה עלה דרך החלונות ודרך שם בא אל הארמנות ור"ל לא סועלנו בכל התחבולות והסתתרמות למנוע האויב: להכרית. ומי' בדעתו להכרית קבוצת העוללים מן הבוץ שהוא מקום שמוקקים שם התינוקות כי הרג כולם ואין מי יעקר בחוצות: בחורים. וכן הכרית הבחורים מן הרחובות שהם מנהגם ללכת תמיד: (כא) דבר כה. מאמר ה' אל הנביא הם דבר אל ישראל אשר כ"ו. ונפלה. הרבה פגרי אדם יפלו על הארץ. כמרבית הזבל על פני השדה וכמרבית עומרי התבואה המושלכים מאחרי

אָמַר יְיָ וְתִתְרְמֵי גְּבָרְתָּא
דַּאֲנָשָׁא כְּזֶבֶל מִבְּדַר עַל
אַפֵּי חַקְלָא וְכַעֲמִירָא
מִבָּתַר חַקְלָא וּלֵית דְּמַכְנֵיש
כֵּן כְּדֵנָן אָמַר יְיָ לָא יִשְׁתַּבַּח
שְׁרִמְהָ בַּר דָּוִד חַכִּימָא
בְּחוֹכְמָתֵיהּ וְלָא יִשְׁתַּבַּח
שִׁמְשׁוֹן בַּר מָנוֹחַ גִּבָּרָא
בְּגִבּוּרְתֵּיהּ וְלָא יִשְׁתַּבַּח
אַהֲאָב בַּר עָמְרִי עַתִּירָא
בְּעוּתְרֵיהּ׃ כג אֶלָּהֵן בְּדָא
יִשְׁתַּבַּח דְּמִשְׁתַּבַּח דְּחַכִּים
וְאַלִּיף לְמִדַּע דְּחַלְתִּי אֲרֵי
אֲנָא יְיָ עָבִיד נָא חֶסֶד
וְדִין דְּקִשׁוֹט וְזָכוּ בְּאַרְעָא
אֲרֵי בְּאִלֵּין רְעָוָא קָדָמַי
אָמַר יְיָ׃ כד הָא יוֹמַיָּא אָתָן
אָמַר יְיָ וְאֶסְעַר עַל כָּל
עַיְמְמַיָּא עָרְלָיָא וְעַל בֵּית
מִצְרָאֵי וְעַל יְהוּדָה וְעַל אֱדוֹמָאֵי וְעַל
פָּתָא דְשָׁרָן בִּשְׁבוּגִין בְּמַדְבְּרָא אֲרֵי כָּל עַמְמַיָּא עָרְלִין בְּבִשְׂרְהוֹן וְכָל בֵּית
יִשְׂרָאֵל עָרְלִין בְּלִבְּהוֹן׃

הַקּוֹצֵר וְאֵין מְאַסֵּף׃ כב כֹּה אָמַר יְהוָה
אַל־יִתְהַלֵּל חָכָם בְּחָכְמָתוֹ וְאַל־יִתְהַלֵּל
הַגִּבּוֹר בִּגְבוּרָתוֹ אַל־יִתְהַלֵּל עָשִׁיר בְּעָשְׁרוֹ׃
כג כִּי אִם־בְּזֹאת יִתְהַלֵּל הַמִּתְהַלֵּל הַשְׂכֵּל
וְיָדֹעַ אוֹתִי כִּי אֲנִי יְהוָה עֹשֶׂה חֶסֶד מִשְׁפָּט
וּצְדָקָה בָּאָרֶץ כִּי־בְאֵלֶּה חָפָצְתִּי נְאֻם־יְהוָה׃
כד הִנֵּה יָמִים בָּאִים נְאֻם־יְהוָה וּפָקַדְתִּי עַל־
כָּל־מוּל בְּעָרְלָה׃ כה עַל־מִצְרַיִם וְעַל־
יְהוּדָה וְעַל־אֱדוֹם וְעַל־בְּנֵי עַמּוֹן וְעַל־
מוֹאָב וְעַל כָּל־קְצוּצֵי פֵאָה הַיֹּשְׁבִים בַּמִּדְבָּר
כִּי כָל־הַגּוֹיִם עֲרֵלִים וְכָל־בֵּית יִשְׂרָאֵל
עַרְלֵי־לֵב׃

שמעו
עוֹבָדַיְהוֹן דְּדָמָן כְּעוּבְדֵי עָרְלָיָא׃ כה עַל
בְּנֵי עַמּוֹן וְעַל מוֹאָבָאֵי וְעַל כָּל מָקְפֵי
עָרְלִין בִּבְשַׂרְהוֹן וְכָל בֵּית

קבילו

תולדות אהרן
אל יתהלל ערכין כ ו עקידה שער עז. כי אם עקרים מב כד מג פ"י. עושה חסד עקידה שער לו. כי כל הגויים מדריש ג לא. כם אמר ה' שבת כד קנו סוכה ב כט כל הפ' עקידה שער לו עד היעיב אין אותם.

רש"י
(מלכים א' כ'): (כב) אל יתהלל חכם. אל תתהללו לומר חכמים אנחנו הנה בדברי מאסתם וחכמת מה לכם אם הסכלתם וידעתם אותי אז תתהללו בחכמתכם: (כג) השכל. כמו הסכנך (ברחשית מ') שנטליינ"ט בלע"ז: (כד) על כל מול בערלה. על כל מול שיש לו ערלה אפילו ערלת לב וכ"ש על העכו"ם: (כה) על מצרים וגו'. שכיני מ"ר היו ולקו אחריה בסמוך לה כמו שכתוב (ביחזקאל כ"ע) ומפרש בסדר עולם. קצוצי פאה. לשון

מצודת דוד
הקוצר אשר דרכו לעשות עומרין ומניחם עיים בשדה והולך להלקט לקוצר עוד: ואין מאסף. אין מי יכנים את הסרונים אל הקבר כי הכשלתיים יתפחדו לגלות מתקום מחכומם: (כב) אל יתהלל חכם. כי לא יוכל להגיל נפשו בחכמתו והגבור לא יוכל להגיל נפשו בגבורתו והעשיר לא יפדה נפשו בעשרו וא"כ אין לכם להתהלל אלא כי לא יבוא לכם אז תועלת מאלה: (כג) כי אם בזאת יתהלל המתהלל. המשכח את עצמו יבנה את עצמו בזאת וחוזר ומפרש במה שהשכיל ויודע אותי אשר אני כי' ואין עוד מלבדי ואני הוא העושה חסד לאוהבי ולשומרי מצותי ואני הוא העושה משפט להפרע מן הרשעים ואני הוא העושה צדקה לקבל את הצדיק ולהסיר מעליהם המשפט ולא שיש מ"ו פועל עוב ופועל רע כי בכל אלה חפצתי אני לתת לכ"א כגמולו ומהשכיל את זאת ראוי להתהלל בעצמו כי בזה יבוא לו תועלת רב: (כד) הנה ימים באים. זהו בעת התגברות נ"י: ופקדתי. אעניש לעשות ולהכניע גמול: על כל מול בערלה. מלות על כל עומדת במקום אתי' על כל מול ועל כל אשר בערלה ר"ל על ישראל ועל העכו"ם: (כה) על מצרים. עתה מפרש מי הם המקבלים העונש והגמול ליפול כיד נ"י: קצוצי פאה. הנפרדים ומפוזרים בהעבר הסיה הרוצים במדבר: כי כל הגוים וכו'. ר"ל כי במו שכל העכו"ם המה ערלי בשר כן כל בית ישראל ערלי לב לבלי שמוע בקול ה' ולכן בדין הוא שילקו ישראל עם העכו"ם:

מצודת ציון
מאסף. ענין הכנסה: (כג) יתהלל. מלי הלול ותפארות: (כד) ופקדתי. ענין הפנתה: מול. מלי מילה: בערלה. עד שלא נמול: (כה) קצוצי. ענין תחוך כמו ולקן אחריה: (איכה ד) וה"ל כפרדיס ונלוו הם קנוצים אלה מאלה: פאה. ענין עבר וקן וכן על הרבע הפאות (שם כ"ה): ערלי לב. תשומי לב כאלו מכוסה בשומן:

ומאותות

י א שִׁמְעוּ אֶת־הַדָּבָר אֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה
עֲלֵיכֶם בֵּית יִשְׂרָאֵל׃ ב כֹּה׳ אָמַר יְהוָה
אֶל־דֶּרֶךְ הַגּוֹיִם אַל־תִּלְמָדוּ וּמֵאֹתוֹת הַשָּׁמַיִם
אַל־תֵּחָתּוּ כִּי־יֵחַתּוּ הַגּוֹיִם מֵהֵמָּה׃ ג כִּי־
חֻקּוֹת הָעַמִּים הֶבֶל הוּא כִּי־עֵץ מִיַּעַר כָּרְתוּ
מַעֲשֵׂה יְדֵי־חָרָשׁ בַּמַּעֲצָד׃ ד בְּכֶסֶף וּבְזָהָב
יְיַפֵּהוּ בְּמַסְמְרוֹת וּבְמַקָּבוֹת יְחַזְּקוּם וְלוֹא
יָפִיק׃ ה כְּתֹמֶר מִקְשָׁה הֵמָּה וְלֹא יְדַבֵּרוּ
נָשׂוֹא יִנָּשׂוּא כִּי־לֹא יִצְעָדוּ אַל־תִּירְאוּ
מֵהֶם כִּי־לֹא יָרֵעוּ וְגַם־הֵיטִיב אֵין אוֹתָם׃
ו מֵאֵין כָּמוֹךָ יְהוָה גָּדוֹל אַתָּה וְגָדוֹל שִׁמְךָ
בִּגְבוּרָה׃ ז מִי לֹא יִרְאֲךָ מֶלֶךְ הַגּוֹיִם כִּי לְךָ

תרגום

א קַבִּילוּ יַת פִּתְגָמָא
דְּמַלֵּיל יְיָ עֲלֵיכוֹן בֵּית
יִשְׂרָאֵל׃ ב כְּדֵנָן אָמַר יְיָ
מֵאוֹרְחָת עַמְמַיָּא לָא
תִּילְפּוּן וּמֵאָתְוָן דְּמִשְׁתַּגְּיָן
בִּשְׁמַיָּא לָא תִתְבְּרוּן אֲרֵי
מִתְבְּרִין עַמְמַיָּא מִנְּהוֹן׃
ג אֲרֵי גְּזֵרַת עַמְמַיָּא לְמָא
אִנּוּן אֲרֵי אָעָא מֵחוּרְשָׁא
קָנֵץ לֵיהּ עוֹבַד יְדֵי נַגָּר
בְּחֻצִינָא׃ ד בְּכַסְפָּא וּבְדַהֲבָא
חָפֵי לֵיהּ בְּמַסְמְרִין וּבְמַקְבִּין
מִתְקַף לֵיהּ דְּלָא יְצַטְלֵי׃
ה עוֹבַד נְגִיד זְקִיפִין אִנּוּן
וְלָא מְמַלְלִין אִתְנַטְלָא
יִתְנַטְלוּן אֲרֵי לֵית בְּהוֹן
רוּחָא לְהַלָּכָא לָא תִדְחֲלוּן
מִנְּהוֹן אֲרֵי לָא מַבְאִישִׁין
וְאַף לְאוֹטָבָא לֵית אִנּוּן
יָדְעִין׃ ו לֵית כָּוֹתָךְ יְיָ רַב אַתְּ וְרַב שְׁמָךְ בְּגִבְרוּתָא׃ ז מַן לָא יִדְחַל מִן קֳדָמָךְ
מַלְכָּא עַל כָּל עַמְמַיָּא אֲרֵי דִילָךְ הִיא מַלְכוּתָא אֲרֵי בְּכָל חַכִּימֵי עַמְמַיָּא וּבְכָל

ת״א מי לא ירא״ך ספר הזכר פ׳ בראשית ופ׳ משפטים׃

רש״י

לשון קלה המוקלין בפאת מדבר׃ (ג) אל דרך הגוים אל תלמדו. ואז מאותות השמים אל תחתו מחמה לוקה ומתמאורות לוקין׃ (ג) חרש׳ חומן. מעצד. דולדויירא בלע״ז׃ (ד) מסמרות. קלי״ש בלע״ז׃ ומקבות. קורנס מרטי״ל בלע״ז׃ יפיק. יכרע ברכיו לשון פוקה (שמואל א׳ לא) ופיק ברכיס (נחום ב)׃ (ה) כתומר מקשה. מקיש אותם בקורנס עד שזקקן קומה כדקל: אל תיראו מהם* אם תפרשו מהם כי לא ירעו לכם׃ וגם היטיב אין אותם. אם תעבדום׃ היטיב כמו להטיב׃

מצודת ציון

י (ב) ומאותו׳. מלשון אות וסימן. תחתו. ענין פחד ופחר׃ (ג) כי׳ אמר׃ חוקות׳ ענין דבר קבוע׃ חרש׳ אומן עץ׃ במעצ׳ שם כלי גדול שעוי לחתוך בו וכן חרש כרזל מעגל (ישעיה מ״ד)׃ (ד) במסמרות׳ ביתדות וכן וכרזל לרוב למסמרים (דה״א כ״ב)׃ ובמקבות׳ כוח הפטיש כמו ותשם המקבת בידה (שופטים ד) ויקרא כן ע״ש שרואה א׳ חד לנקוב בו הלבנים׃ יפיק׳ ענין כשלון וכן ופיק ברכיס (נחום ב)׃ (ה) מקשה׳ ענין הקשה בקורנס וכן מקשה לחת (שמות כ״ה)׃ נשוא ינשוא׳ מלי תשא וסבל׃ יצעדו׳ ענין פסיעות והלוך כמו מעיני לעד (משלי ל׳)׃ ירעו׳ מלי רעה׃ אותם׳ עמהם וכן והדבר אוהב (יחזקאל כ)׃ (ז) יאתה׳ ענין רלוי כמי ויאותו הכבכיס (מ״ב י״ג) יכערו

מצודת דוד

לך

י (ב) אל דרך וכו׳. אל תלמדו ללכת אל דרך העכו״ם לעבור אל הפסילים הנעשים למזלות השמים׃ ומאותו׳. ר״ל אל התשבו שבעבור עבודתם תהיו נלקים מהרעות אשר יורו עליהם מחברות הכוכבים ולקיות המאורות כי אין לכם לפחוד מהלה כי עמו״ם יפחדו מהם כי הם מתוניים תחת המרכת השמים ולא כן אתם כי אתם מיוחדים להשגחת המקום ב״ה וכמ״ש אשר חלק וכו׳ לכל העמים וכו׳ ואתכם לקח ה׳ וכו׳ (דברים ד)׃ (ג) כי חקות׳ אשר חוקות העמים׃ הבל הוא. גם למולם המה שעושים לורה ללכת השמים ואליו יענבו׃ כי עץ. ר״ל אף אם היה הכח ביד אנשי העבודה לעשות רעה לעובדיהם לכם מ״מ הבל הוא לעבוד את הלורה כי הלא הוא עץ בעצמה הנכרת מן היער והוא מעשה ידי אומן בכלי המעצד׃ (ד) ייפהו׳ מייפה את הלורה בחפוי הכסף וזהב ומחזיק עליו בחפוי ע״י המסמרות והבקאות המקבות׃ ולא יפיק׳ לתמן לא יהיה הכשל ר״ל אלא יתקלקל להפרד הלפול ממנו׃ (ה) כתומר מקשה המה׳ ר״ל אין הפרש בין הלה הלורות ובין לורת אילן התר הנעשה בהקשת הקורנס המתכת כי גם המה כתומר ולא יוכלו לדבר כמוהו׃ נשוא ינשוא׳ מהלורה על כתף כי לא יוכלו בעצמם ח״ב הוא לו אין לך הכל גדול חזק׃ אל תיראו מהם. ר״ל ואתה ישראל אל תירא אף מלכה העמים עמהם כי אין בידם לעשות לכם רעה וגם אין עמהם לעשות טובה למי מכם כי הכל בא לכם בהשגחת המקום׃ (ו) מאין כמוך׳ המה שאנו רואים שאין כמוך׳ כי לכן גדול אתה על כל לבא העמים׃ בגבורה׳ כמה שאתה מתגבר עליהם לבטל הורתם׃ (ז) מי לא יראך׳ מי לא יפחד ממך אתה מלך על כל העמים עם שהם נתונים תחת מערכת השמים׃ כי לך יאתה׳ כי לך נתרלה דבר הירלה׃ כי בכל חכמי וכו׳. כי הירא׳ ממך הקועה בלב כל חכמי וכו׳ ממה שהם רואים שאין כמוך אף בלבא העמים (אבל יתבטו גם להם מועיל

הגהות מכ״י ברש״י *) סייס נכ״ו וז״ל כדרך המ״ריס ירא״יסמהם כי המחר מעאי משוזכם אל הירתו מהם והזו כי יחתו וגו׳

ירמיה י קנו

תרגום

מַלְכוּתְהוֹן לֵית בַּר מִנָּךְ׃
ח וּבַחֲדָא יְחוּבוּן עַמְמַיָא
עַל דְּאִטְפַּשׁוּ עַל דְּפִלְחוּ
לְטַעֲוָתָא דְּלָמָא אִנּוּן׃
טִבְסְפָא דְּמִתְחַפֵּן מֵאַפְרִיקָא
מְיַתְּן וְדַהֲבָא מֵאוֹפִיר עוֹבַד
נַגָּר וִידֵי קַיְינֵי תִּכְלָא
וְאַרְגְּוָנָא לְבוּשְׁהוֹן עוֹבַד
חַכִּימִין כּוּלְּהוֹן׃ י וַיְיָ
אֱלָהִים קְשׁוֹט הוּא אֱלָהּ
קַיָּם וּמַלְכָּךְ עָלְמִין מִרּוּגְזֵיהּ
תְּזוּעַ אַרְעָא וְלָא יָכְלִין
עַמְמַיָא לְסוֹבְרָא רוּגְזֵיהּ׃
יא דְּנָא פִּתְשֶׁגֶן אֱמַרְתֶּם
לְהוֹן אֱלָהַיָּא דִּי שְׁמַיָּא וְאַרְקָא לָא עֲבַדוּ יֶאֱבָדוּ
מֵאַרְעָא וּמִן־תְּחוֹת שְׁמַיָּא אֵלֶּה׃ יב עֹשֵׂה
אֶרֶץ בְּכֹחוֹ מֵכִין תֵּבֵל בְּחָכְמָתוֹ וּבִתְבוּנָתוֹ
נטה
וְאֶם יַמְרוּן לְבוֹן עַמְמַיָא
דְּאַתּוּן בֵּינֵיהוֹן פְּלַחוּ לְטַעֲוָתָא בֵּית יִשְׂרָאֵל כְּדֵין תִּתְיַבּוּן וּכְדֵין תֵּימְרוּן לְהוֹן
טַעֲוָן דְּאַתּוּן פְּלַחִין לְהוֹן טַעֲוָן דְּלֵית בְּהוֹן צְרוֹךְ אִנּוּן מִן שְׁמַיָא לָא יָכְלִין
לְאַחֲתָא מִטְרָא וּמִן אַרְעָא לָא יָכְלִין לְצַמָּחָא פֵּרִין אִנּוּן וּפְלַחֵיהוֹן יֵיבְדוּ מֵאַרְעָא
וְיִשְׁתַּצְּוֹן מִן תְּחוֹת שְׁמַיָא אִלֵּין׃ יב וְכְדֵנָא תֵּימְרוּן לְהוֹן אֲנַחְנָא פָּלְחִין לְדַעֲבִיד

תולדות אהרן

כלא תחת יבערו תעניה ח״ס׃ וכ׳ אלהים אמת ברכות ב׳ יד עקריס מב׳ כדבה תאמרון ספר הזוהר פ׳ בראשית׃

הגרי״ב עושה ארץ כ׳ פסוקים אלו לקמן נא עו

רש״י

(ז) לך יאתה׳ לך נאה׃ (ח) ובאחת יבערו׳ עכו״ם. ומה היא האחת מוסר הבלים־של עצלהם ויתייסרו עליו׃ יבערו׳ לשון שעות וכן ויכסלו׃ (ט) מרוקע׳ מרודד׃ (י) וה׳ אלהים אמת׳ למה כי הוא אלהים חיים ומלך עולם לכך יכול לעבוה׳ לחמת דבריו אבל בשר ודם אומר לעשות ומת או תשש כמו אז יורד מנכסיו ומיקבידו לקיים׃ (יא) כדנה תאמרון׳ לגרת היא שאלת ירמיה ליכניה וגלותו בבולה להשיב לכשדים ארמית תשובה אם אומרין להם לעבוד עכו״ם׃ (יב) נטה׳ עוודי״ם בלע״ז׃

מצודת ציון

(ח) יבערו׳ מלי בער ובוטה וכן אים בער לא ידע (תהלים ל״ב)׃ ויכסלו׳ מלי כסיל׃ מופר׳ עלין הוכחה׃ (ט) מרוקע׳ מרודד לעשות עטים וכן ועשו אותם רקועי פחים (במדבר יז)׃ מתרשיש׳ שם מקום׃ מאופז׳ מין זהב טוב וכן בכתם אופז (דניאל י)׃ תכלת וארגמן׳ שמות מיני בגדים חשובים׃ (י) מקצפו׳ מלי קלף וזעם׃ תרעש׳ ענין המועה והנדה׃ יכילו׳ ענין סבל כמו ומי יכילנו (יואל ב)׃ (יא) כדנה׳ כזאת׃ להום׳ לכם ומלאתו בלשון הרמי סמיס במקום הנו״ן כמו וכן אמרין לכום (עזרא ה׳)׃ אלה׳ כזה לשון הרמי בלשון עברי וכן אלה מחניה (שם)׃ (יב) תבל׳ הם המקומות המיושבות מבני אדם׃ לקול

קנו

יאתה כי בכל־חכמי הגוים ובכל־מלכותם
מאין כמוך׃ ח ובאחת יבערו ויכסלו מוסר
הבלים עץ הוא׃ ט כסף מרקע מתרשיש
יובא וזהב מאופז מעשה חרש וידי צורף
תכלת וארגמן לבושם מעשה חכמים כלם׃
י וה׳ אלהים אמת הוא־אלהים חיים
ומלך עולם מקצפו תרעש הארץ ולא־
יכלו גוים זעמו׃ יא כדנה תאמרון להם
אלהים אשר שמים וארקא לא עבדו יאבדו
מארצ וומן־תחת שמים אלה׃ יב עשה
ארץ בכחו מכין תבל בחכמתו ובתבונתו
נטה
ואם ימרון לבון עממיא
דאתון ביניהון פלחו לטעותא בית ישראל כדין תתיבון וכדין תימרון להון
טעון דאתון פלחין להון טעון דלית בהון צרוך אנון מן שמיא לא יכלין
לאחתא מטרא ומן ארעא לא יכלין לצמחא פרין אנון ופלחיהון ייבדו מארעא
וישתצון מן תחות שמיא אלין׃ יב וכדנא תימרון להון אנחנא פלחין לדעביד

תולדות אהרן

כלא תחת יבערו תעניה ח״ס׃ וכ׳ אלהים אמת ברכות ב׳ יד עקריס מב׳ כדבה תאמרון ספר הזוהר פ׳ בראשית׃

הגרי״ב עושה ארץ כ׳ פסוקים אלו לקמן נא עו

רש״י

(ז) לך יאתה׳ לך נאה׃ (ח) ובאחת יבערו׳ עכו״ם. ומה היא האחת מוסר הבלים־של עצלהם ויתייסרו עליו׃ יבערו׳ לשון שעות וכן ויכסלו׃ (ט) מרוקע׳ מרודד׃ (י) וה׳ אלהים אמת׳ למה כי הוא אלהים חיים ומלך עולם לכך יכול לעבוה׳ לחמת דבריו אבל בשר ודם אומר לעשות ומת או תשש כמו אז יורד מנכסיו ומיקבידו לקיים׃ (יא) כדנה תאמרון׳ לגרת היא שאלת ירמיה ליכניה וגלותו בבולה להשיב לכשדים ארמית תשובה אם אומרין להם לעבוד עכו״ם׃ (יב) נטה׳ עוודי״ם בלע״ז׃

מצודת ציון

(ח) יבערו׳ מלי בער ובוטה וכן אים בער לא ידע (תהלים ל״ב)׃ ויכסלו׳ מלי כסיל׃ מופר׳ עלין הוכחה׃ (ט) מרוקע׳ מרודד לעשות עטים וכן ועשו אותם רקועי פחים (במדבר יז)׃ מתרשיש׳ שם מקום׃ מאופז׳ מין זהב טוב וכן בכתם אופז (דניאל י)׃ תכלת וארגמן׳ שמות מיני בגדים חשובים׃ (י) מקצפו׳ מלי קלף וזעם׃ תרעש׳ ענין המועה והנדה׃ יכילו׳ ענין סבל כמו ומי יכילנו (יואל ב)׃ (יא) כדנה׳ כזאת׃ להום׳ לכם ומלאתו בלשון הרמי סמיס במקום הנו״ן כמו וכן אמרין לכום (עזרא ה׳)׃ אלה׳ כזה לשון הרמי בלשון עברי וכן אלה מחניה (שם)׃ (יב) תבל׳ הם המקומות המיושבות מבני אדם׃ לקול

נָסָךְ שָׁמָיִם׃ יג לְקוֹל תִּתּוֹ הֲמוֹן מַיִם בַּשָּׁמָיִם
וַיַּעֲלֶה נְשִׂאִים מִקְצֵה אָרֶץ בְּרָקִים לַמָּטָר
עָשָׂה וַיּוֹצֵא רוּחַ מֵאֹצְרוֹתָיו׃ יד נִבְעַר כָּל־
אָדָם מִדַּעַת הֹבִישׁ כָּל־צוֹרֵף מִפֶּסֶל כִּי
שֶׁקֶר נִסְכּוֹ וְלֹא־רוּחַ בָּם׃ טו הֶבֶל הֵמָּה
מַעֲשֵׂה תַּעְתֻּעִים בְּעֵת פְּקֻדָּתָם יֹאבֵדוּ׃
טז לֹא־כָאֵלֶּה חֵלֶק יַעֲקֹב כִּי־יוֹצֵר הַכֹּל הוּא
וְיִשְׂרָאֵל שֵׁבֶט נַחֲלָתוֹ יְהוָה צְבָאוֹת שְׁמוֹ׃
יז אִסְפִי מֵאֶרֶץ כִּנְעָתֵךְ יוֹשֶׁבֶת בַּמָּצוֹר׃
יח כִּי־כֹה אָמַר יְהוָה הִנְנִי קוֹלֵעַ אֶת־יוֹשְׁבֵי
הָאָרֶץ בַּפַּעַם הַזֹּאת וַהֲצַרְתִּי לָהֶם לְמַעַן
יִמְצָאוּ׃ יט אוֹי־לִי עַל־שִׁבְרִי נַחֲלָה מַכָּתִי
וַאֲנִי אָמַרְתִּי אַךְ זֶה חֳלִי וְאֶשָּׂאֶנּוּ׃ כ אָהֳלִי
שֻׁדַּד וְכָל־מֵתָרַי נִתָּקוּ בָּנַי יְצָאֻנִי וְאֵינָם
אֵין־נֹטֶה עוֹד אָהֳלִי וּמֵקִים יְרִיעוֹתָי׃ כא כִּי
נִבְעֲרוּ הָרֹעִים וְאֶת־יְהוָה לֹא דָרָשׁוּ עַל־
כֵּן לֹא הִשְׂכִּילוּ וְכָל־מַרְעִיתָם נְפוֹצָה׃
כב קוֹל שְׁמוּעָה הִנֵּה בָאָה וְרַעַשׁ גָּדוֹל
מֵאֶרֶץ צָפוֹן לָשׂוּם אֶת־עָרֵי יְהוּדָה שְׁמָמָה
מְעוֹן תַּנִּים׃ כג יָדַעְתִּי יְהוָה כִּי לֹא לָאָדָם
דַּרְכּוֹ לֹא־לְאִישׁ הֹלֵךְ וְהָכִין אֶת־צַעֲדוֹ׃
כד יַסְּרֵנִי יְהוָה אַךְ בְּמִשְׁפָּט אַל־בְּאַפְּךָ פֶּן־
תַּמְעִטֵנִי׃ כה שְׁפָךְ חֲמָתְךָ עַל־הַגּוֹיִם אֲשֶׁר
לֹא־יְדָעוּךָ וְעַל־מִשְׁפָּחוֹת אֲשֶׁר בְּשִׁמְךָ לֹא
קָרָאוּ כִּי אָכְלוּ אֶת־יַעֲקֹב אָכְלוּהוּ וַיְכַלֻּהוּ וְאֶת־נָוֵהוּ הִשְׁמּוּ׃

תרגום

ארעא בחיליה שבלל תבל בחוכמתיה בסוכלתנותיה תלא שמיא׃ יג לקל מתניה רכפת דמין בשמיא ומסיק ענגין מסיפי ארעא ברקין לזמן מטרא עבד ומפק רוחין מבית גנזוהי׃ יד אתברו כל עממיא מלמדע חכמא בהית כל צלמי דעבד צלם ארי שקרא אתכונון ולא רוחא בהון׃ טו לחמא אנון עובד תלעבא בעדן דאסער עליהון חוביהון ייבדון׃ טז לא כאנון חילקיה דיעקב ארי דברא כולא הוא וישראל שבטא דאחסנתיה

תולדות אהרן

לקול תתו ברכות ע כנ מגילה ח טו : ברקים למטר ברכות ע בכל מתם תענית ח ם סנה׳ יח לב ס׳ הזוהר פ׳ ברחמים : בעת פקודתם סנהדרי׳ יח קב :

רש״י

(יג) לקול תתו . בעת בת קול שהוא נותן המון מים בשמים : נשיאים . ענניס : ברקים . פלגדורי״ש בלע״ז : (יד) נבער . לשון אין בער (תהלים ל״ב) וכן ונבערו הרועים כאן : נסכו . לשון מסכה : (טו) בעת פקודתם . כשתפקוד עליהם : (יז) אספי מארץ כנעתך . המציאי כנוסי מארעא

מצודת ציון

(יג) לקול . בתת הלמ״ד בתקוס בעבור וכן פתח פיך לאלם (משלי לא) : תתו . מלי נתינה : המון . מלי המייס : שאון ויעלה . בתת הרי״ו בתקוס אז וכן ואם נקבה תלד ושמאה שבועים (ויקר׳ יב) ור״ל אז שמאה : נשיאים . ענניס ע״ש שמשאים עלמן למעלה וכן מעלה נשיאים (תהלים קל״ב) : (יד) נבער . מלי בער ושוטה . מדעת . מהיות בו דעת וכן ומאחסר ממלך (ש״א ט״ז) ור״ל מהיות מלך : הוביש . מלי בושה : נסכו . הפסל הנעשה ביליקת המתכת וכן אלהי מסכה (שמות ל״ד) : (טו) תעתועים . מלי הועה : פקודתם . ענין השגחה : (יז) אספי . ענין הכנסה כמו ואין אים מאסף אותה (שופטים יט) : כנעתך . ענין סחורה כמו וסגור נתנה לכנעני (משלי לא) : במצור . ענין מבצר ע״ש שאין לכנשה בלא מצור וכן ערי מבצר (דה״ב ח) : (יח) קולע . ענין השלכת אבן בכלי המיוחד לזה וכן ויקלע ויך את הפלשתי ש״א

את הכל : וישראל . ואת ישראל בחר להיות כ״א משבטיו מעלה ומטה : (יז) אספי . אתה היושבת בצירוגליים הבצורה אספי סחורתך מן הארץ אל תוך העיר לכל ישלאה אתייב הכא ואמר כמתחל בכם ולאומר וכי תתחזקי במשגב העיר להשתר כם גם אתם : (יח) הנני קולע . ר״ל גם אתם לא תשאר כם כי בעבור הזאת אשליך להלאה מן העיר את יושביה כאדם המשליך אבן בקלע ולאומר אל תתשבו שתתחזקו עתה במשגב העיר כמו אבן בשבה עליכם סגורה כי בעבור הזאת לא תתחזקו עוד : והצרותי להם . אביא עליהם צרות למען ימלאו הגמול

תרגום

פורענות חוביהון׃ יט ווי לי על תברי ממרעא מחתי ואנא אמרית ברם דין מרעי ואסוברניה׃ כ ארעי חרובת וכל קרוי אתבזיזא עמי גלו וליתינון לית דמתח עוד משכני ומקים ירעתי׃ כא ארי אטפשו מלכיא ואולפן מן קדם יי לא תבעו על בנלא יצלחון וכל עמהון יתבדרון׃ כב קל בסורתא הא אתיא ותרע רבא מארע צפונא לשואה ית קרוי דבית יהודה לצדו מדור ירודין׃ כג ידענא יי ארי לא לבני נשא זאורחיה ולא לגבר דאזל ומתקנית פסיעתיה׃ כד אתא עליהון יסורין יי ברם בדין הישוך לא יתקף רוגזך בהון דלמא יזערון׃ כה שפוך חמתך על עממיא דלא אליפו למידע דחלתך ועל מלכותא די בפלחן שמך לא תבעו ארי שליטו בדבית יעקב ובזו נכסיהון

ושיציאונון

חנרי״ב ואת ס׳ לא דרשו יפעיס לא ח . שפוך חמתך תהלים עח ו .

רש״י

יונתן ומסוברניה אסופרילוו״י בלע״ז : (כ) יצאוני . יצאו ממני ירושלים אומרת כן : (כא) הרועים . המלכים : לא השכילו . לא הצליחו במלכותם כמו בכל אשר יפנה ישכיל [משלי יז] : מרעיתם . לאן מרעיתם : (כג) לא לאדם דרכו . כי יצר הרע

מצודת דוד

ברחוי : (יט) אוי לי וכו׳ . זכו מאחר הכניה המתאוכן על ארות ישראל : נחלה מכתי . המכה הכהה עלי יש בה חולי רב : ואני אמרתי . מתחילה חשבתי שאך זה חלי בעלמה ואוכל לסאתו ולסובלו ולאומר אכל לא כן הוא וקצר בדבר המוכן : (כ) וכל מיתרי נתקו . כל חבלי האוהל נעתקו ממקומם והוא משל על חורבן ירושלים ובה״מ : בני יצאוני . בני יצאו ממני : ואינם . ואין לא״ב מי עוד לנטות אהלי ומקום יריעות האוהל : (כא) כי נבערו הרועים . שרי העם בשתעו : לא השכילו . לא הצליחו על כי המצליח ברואה שעשה דברו בהשכל : וכל מרעיתם . כל אלן מרעיתם נפוצו הנה והנה ר״ל בני העם הלכו בגולה ואחר דברו כאלו בבר נעשה כי כן ראה במראה הנבואה : (כב) מארץ צפון . היא בבל : מעון תנים . לשות מדור לתנים השוכנים במקום שממה : (כג) ידעתי ה׳ . זכו מאחר בני יהודה שיאחרו אתה ס׳ כן ידעתי כי לא לה׳ לאדם מבל בני יהודה את הדרך הראוי לו להלוך בו : לא לאיש . לא יתמא ביומו איש שיהיה הולך ומכין את לעבדו ללכת בדרך היטר אבל הלכו כפי הזדמן ובקרי : (כד) יסרני ה׳ . אבל בכי״ז יסרני ה׳ : אך במשפט . ר״ל שיהיו הייסורין בדרך המשפט ייסורין לבד הבאים לבנות אותן למוסר אבל אל תייסרני באפך בדרך המתנקם פן אחי׳ מתמעט ואולר עד לא יאחר ממני מאומה : (כה) שפוך . על העבו״ם הוא מהראוי לשפוך עליהם חמתך לעשות בהם נקם : אשר לא ידעוך . אינם רוצים לדעת אותך ולקרות בשמך : כי אכלו את יעקב ואכלוהו . ר״ל פעם אחר פעם : ויכלוהו ואת נוהו השמו . גם כלו אותו גם השמו את מוהו זכו בה״מ :

מצודת ציון

(ש״א י״ז) : והצרותי . מלשון לר ומצוק : (יט) נחלה . מלשון חולי : ואש אנו . מלשון משא וסבל : (כ) שוד . ענין עושק . מיתרי . מחבלי האוהל וכן יתרים לחיס (שופטים י״ו) : נתקו . נעתקו ממקומם : ומקים . מלי הקמה . יריעותי . ענין ולון : (כא) נבערו . מלשון בער ושוטה : השכילו . ענין הצלחה וכן ויסי דוד לכל דרכיו משכיל (ש״א י״ח) : מרעיתם . מלשון מרעה ור״ל לאן מרעיתם : נפוצה . ענין פיזור : (כב) ורעש . ענין המולה והמהה : מעון . מדור : תנים . מין נחש : (כג) צעדו . ענין פסיעות והלוך כמו ויסי כי לעבו (ש״ב ו) (כד) במשפט . ר״ל במשפט הראוי לבלות אותן למוסר וכן ויסרתיך למשפט (לקמן ל) : (כה) אכלו ואכלוהו . ענין אבדון : ויכלוהו . מלי בליון : נוהו . ענין מדור כמו יזורה על נוהו (הושע י״ח) : השמו . מלי שממון :

נאפך

שבראתם בו מעטהו מן הדרך ד״א ידעתי ה׳ כי לא לאדם דרכו אין ביד כל אדם כח להליות דרכו ואם לא על פיך אין כח ביד אויב להמריב ביתך : (כד) אך במשפט . ביסורין . במשפט . יוסטיל״א בלע״ז : אך במשפט . תרגם יונתן ברם בדין תשוך : אל

מצודת ציון

(ש״א י״ז) : והצרותי . מלשון לר ומצוק : (יט) נחלה . מלשון חולי : ואש אנו . מלשון משא וסבל : (כ) שוד . ענין עושק . מיתרי . מחבלי האוהל וכן יתרים לחיס (שופטים י״ו) : נתקו . נעתקו ממקומם : ומקים . מלי הקמה . יריעותי . ענין ולון : (כא) נבערו . מלשון בער ושוטה : השכילו . ענין הצלחה וכן ויסי דוד לכל דרכיו משכיל (ש״א י״ח) : מרעיתם . מלשון מרעה ור״ל לאן מרעיתם : נפוצה . ענין פיזור : (כב) ורעש . ענין המולה והמהה : מעון . מדור : תנים . מין נחש : (כג) צעדו . ענין פסיעות והלוך כמו ויסי כי לעבו (ש״ב ו) (כד) במשפט . ר״ל במשפט הראוי לבלות אותן למוסר וכן ויסרתיך למשפט (לקמן ל) : (כה) אכלו ואכלוהו . ענין אבדון : ויכלוהו . מלי בליון : נוהו . ענין מדור כמו יזורה על נוהו (הושע י״ח) : השמו . מלי שממון :

קָרָאוּ כִּי־אָכְלוּ אֶת־יַעֲקֹב וַאֲכָלֻהוּ וַיְכַלֻּהוּ
וְאֶת־נָוֵהוּ הֵשַׁמּוּ׃

יא א הַדָּבָר אֲשֶׁר־הָיָה אֶל־יִרְמְיָהוּ מֵאֵת
יְהוָה לֵאמֹר׃ ב שִׁמְעוּ אֶת־דִּבְרֵי הַבְּרִית
הַזֹּאת וְדִבַּרְתֶּם אֶל־אִישׁ יְהוּדָה וְעַל־יֹשְׁבֵי
יְרוּשָׁלִָם׃ ג וְאָמַרְתָּ אֲלֵיהֶם כֹּה־אָמַר יְהוָה
אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל אָרוּר הָאִישׁ אֲשֶׁר לֹא יִשְׁמַע
אֶת־דִּבְרֵי הַבְּרִית הַזֹּאת׃ ד אֲשֶׁר צִוִּיתִי
אֶת־אֲבוֹתֵיכֶם בְּיוֹם הוֹצִיאִי־אוֹתָם מֵאֶרֶץ־
מִצְרַיִם מִכּוּר הַבַּרְזֶל לֵאמֹר שִׁמְעוּ בְּקוֹלִי
וַעֲשִׂיתֶם אוֹתָם כְּכֹל אֲשֶׁר־אֲצַוֶּה אֶתְכֶם
וִהְיִיתֶם לִי לְעָם וְאָנֹכִי אֶהְיֶה לָכֶם לֵאלֹהִים׃
ה לְמַעַן הָקִים אֶת־הַשְּׁבוּעָה אֲשֶׁר־
נִשְׁבַּעְתִּי לַאֲבוֹתֵיכֶם לָתֵת לָהֶם אֶרֶץ זָבַת
חָלָב וּדְבַשׁ כַּיּוֹם הַזֶּה וָאַעַן וָאֹמַר אָמֵן
יְהוָה׃ ו וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלַי קְרָא אֶת־כָּל־
הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה בְּעָרֵי יְהוּדָה וּבְחֻצוֹת
יְרוּשָׁלִַם לֵאמֹר שִׁמְעוּ אֶת־דִּבְרֵי הַבְּרִית
הַזֹּאת וַעֲשִׂיתֶם אוֹתָם׃ ז כִּי הָעֵד הֵעַדְתִּי

באבותיכם

הגרי"ב וסייתם לי לקמן ל כב

באפך . פן תהא כלייה : (כה) אכלו . דיווריבנו"ס בלע"ז וכן ומכלוהו : (ה) אמן ה' שיהא אחור :

מצודת ציון

יא (ב) שמעה . ענין הכנה : איש יהודה . אנשי יהודה וכן ואיש ישראל רלו (ש"א יא) : ועל יושבי ירושלים . ואל יושבי ירושלים : ארור . ענין קללה : (ד) מכור . הוא הכלי שנורפין בו הזהב כמו וכור לזהב (משלי יז) : (ה) הקים . מלי קיום : זבת . ענין נטיפה כמו זב עמקך (לקמן מט) : (ו) ובחוצות . בשווקים : (ז) העד

רש"י

(ז) העד העידותי לשון התראה : (ח) ואביא עליהם

מצודת דוד

יא (ב) שמעו . אתם ושאר הנביאים שמעו ר"ל המו לב להבין את דברי הברית הזאת כלומר הברית הידוע המוזכר בתורה והם הברכות והקללות שנברכות מואב אחר כרת עליהם ברית במ"ש שם אלה דברי הברית וגו' (דברים כ"ח) ודברתם. אתם הנביאים הדברו דברי הברית אל אנשי יהודה ואל יושבי ירושלים : (ג) אשר לא שמע . אחר לא ירצה לשמוע : (ד) מכור חברזל . ר"ל הנרפתם שם בגרוף הנרות כמו שנורפין זהב בכור ברזל : לאמר שמעו וגו' . ר"ל אחר הכלית אחר וגו' : והייתם לי לעם . ואל אחליפכם באומה אחרת : (ה) למען הקים . ר"ל והוא לתושלתם למען הקים וגו' : זבת . מתוך רבוי אלב ודבש זב ויורד בארץ : כיום הזה : שהלכם כיום בארץ זבת חלב ודבש : ואען . אחר ירמיה עניתי ואמרתי אתה ה' כן יאומן הדבר שיבאו אחר כאים אחר לא ישמע וגו' : את כל הדברים . אחר אני אומר אליך : ועשיתם אותם . עשו המצות אחר בעבורה כרתי הברית . (ז) כי העד העדתי . מאז הארתי על זה באבותיכם כיום העלותים ממצרים ומשם ואילך עד היום הזה : השכם והעד .

תרגום

וְשַׁיְצִיאוּנוּן וְיַת מְדוֹרְהוֹן
אַצְדִּיאוּ׃

א פִּתְגָם גְּבִיאָה דַּהֲוָה
עִם יִרְמְיָה מִן קֳדָם יְיָ
לְמֵימַר׃ ב קַבִּילוּ יַת פִּתְגָמָא
קְנָמָא הָדֵין וּתְמַלְּלוּן עִם
אֱנָשׁ יְהוּדָה וְעַל יָתְבֵי
יְרוּשְׁלֵם׃ ג וְתֵימַר לְהוֹן
כְּדֵנָן אָמַר יְיָ אֱלָהָא
דְיִשְׂרָאֵל לֵיט גַּבְרָא דְּלָא
יְקַבֵּל יַת פִּתְגָמֵי קְיָמָא הָדֵין
ד דְּפַקְדֵת יַת אֲבָהָתְכוֹן
בְּיוֹמָא דְאַפְּקִית יַתְהוֹן
מֵאַרְעָא דְמִצְרַיִם מִכּוּרָא
דְבַרְזְלָא לְמֵימַר קַבִּילוּ
לְמֵימְרִי וְתַעְבְּדוּן יַתְהוֹן
כְּכֹל דְּאֶפְקֵד יַתְכוֹן וּתְהוֹן
קָדְמַי לְעַם וַאֲנָא אֶהֱוֵי לְכוֹן
לֶאֱלָהּ׃ ה בְּדִיל לְקַיָּמָא יַת
קְיָמָא דְקַיְּמִית לְאַבָהָתְכוֹן
לְמִתַּן לְהוֹן אַרְעָא עָבְדָ
חֵלֶב וּדְבַשׁ כְּיוֹמָא הָדֵין
וַאֲתִיבַת וַאֲמַרַת אָמֵן יְיָ׃
ו וַאֲמַר יְיָ לִי אִתְנַבֵּי יַת
כָּל פִּתְגָמַיָּא הָאִלֵּין בְּקִרְוָיָא
דִבְיַת יְהוּדָה וּבְשׁוּקֵי
יְרוּשְׁלֵם לְמֵימַר קַבִּילוּ יַת
פִּתְגָמֵי קְיָמָא הָדֵין וְתַעְבְּדוּן
יַתְהוֹן׃ ז אֲרֵי אַסְהֲדָא

אסהדית

אסהדית בְּאַבְהָתְכוֹן בְּיוֹמָא
דְאַסְּקִית יַתְהוֹן מֵאַרְעָא
דְמִצְרַיִם וְעַד יוֹמָא הָדֵין
מַקְדִּים וּמַסְהֵיד לְמֵימַר
קַבִּילוּ לְמֵימְרִי׃ ח וְלָא
קַבִּילוּ וְלָא אַרְכִּינוּ יַת
אוּדְנְהוֹן וְאַזְלוּ גְבַר בְּהֵרְהוּר
לִבְּהוֹן בִּישָׁא וְאַיְתֵיתִי
עֲלֵיהוֹן פִּתְגָמַיָּא עַל דְּלָא
קַבִּילוּ פִּתְגָמֵי קְיָמָא הָדֵין
דְּפַקְדֵת לְמֶעְבַּד וְלָא
עֲבַדוּ׃ ט וַאֲמַר יְיָ לִי
אִשְׁתַּכַּח דְּמַרְדוּ בְּמֵימְרִי
אֱנָשׁ יְהוּדָה וְיָתְבֵי יְרוּשְׁלֵם׃
י תָּבוּ לְחוֹבֵי אֲבָהָתְהוֹן
קַדְמָאֵי דְסָרִיבוּ לְקַבָּלָא יַת
פִּתְגָמַי וְאִנּוּן טְעוּ בָּתַר
טָעֲוָת עַמְמַיָּא לְמִפְּרַכְּהוֹן
אַשְׁגִּיאוּ בֵּית יִשְׂרָאֵל וּבֵית
יְהוּדָה יַת קְיָמֵי דְגֵזֵרַת יַת
אֲבָהָתְכוֹן׃ יא בְּכֵן כְּדֵנָן
אָמַר יְיָ הָא אֲנָא מַיְתֵי
עֲלֵיכוֹן בִּישְׁתָּא דְּלָא יְכִלִּין
לְאִשְׁתֵּיזְבָא מִנַּהּ וְיִצְלְזוּ
קָדְמַי וְלָא אֲקַבֵּיל צְלוֹתְהוֹן
יב וַיְהָכוּן אֱנָשׁ קִרְוָיָא דְבֵית
יְהוּדָה וְיָתְבֵי יְרוּשְׁלֵם
וְיִבְעוּן מִן טַעֲוָתָא דְאִנּוּן
מַסְקִין בּוּסְמִין לְהוֹן הַאִם
יְכָלָן לְמִפְרַכְהוֹן בְּעִדָּן
בִּישְׁתְּהוֹן׃ יג אֲרֵי מִנְיָן

ת"א הכני מביא יבמות ו סב .

הגרי"ב כי מספר עריך לעיל כ כח : ואתה אל תתפלל לעיל ז טז

רש"י

(יב) ערי יהודה . מערי יהודה : (יד) רנה ותפלה

מצודת ציון

העדותי . ענין התראה כי ע"פ רוב מתרין בעדים לבל יכחש : השכם. מלי הבכתה ור"ל בזריזות : (ח) בשרירר. במרלות : (ט) קשר . ענינו לגודת מרד כמו ותקרא קשר קשר (מ"ב י"א) : באיש . כמו באנשי : (י) מאנו . מלשון מיאון : הפרו

עליהם את כל דברי הברית . המלות המאורות בברית על הדברים אחר צויתי לעשות ולא עשו :

מצודת דוד

אני משכים ומתרה ע"י הנביאים לאחר שמעו בקולו : (ח) ולא שמעו . וכם אינם שומעים : ויילכו איש . כ"א הולך בתם שלבם הרע מרלה לותם ומתאוה לה : ואביא . ולכן אביא עליהם את כל דברי הברית הזאת וכם הקללות המכרות בברית: אשר צויתי לעשות. יען אחר צויתי אותם לעשות מצותי וכם לא עשו: (ט) נמצא קשר. נמצא לגודת מרד באנשי יהודה וגו' : (י) שבו. חזרו על עונות אבותם וגו' כי אחזו בדרך הזה: והמה. ועוד הוסיפו המה ללכת אחרי אלהים אחרים : הפרו . אם כן הולם יאבד הפרו את הברית המות בית ישראל כן בית יהודה : (יא) אשר לא יוכלו . בגם הזרוע : וזעקו אלי . להושיע למו : (יב) ערי יהודה . אנשי ערי יהודה : והושע . אבל לא יוכלו להושיע להם בעת בוא עליהם הרעה : (יג) מספר . כמהנון מספר הערים כן מספר הפסילים : ומספר . ומספר שוקי ירושלים כמספר הזה עשיתם מזבחות לבושת היא הבעל"ם אחר היא לבושת לעובדיה כי לועקי אליה ואינם נעניים :

יד וְאַתָּה אַל־תִּתְפַּלֵּל בְּעַד־הָעָם הַזֶּה וְאַל־
תִּשָּׂא בַעֲדָם רִנָּה וּתְפִלָּה כִּי ו אֵינֶנִּי שֹׁמֵעַ
בְּעֵת קָרְאָם אֵלַי בְּעַד רָעָתָם: טו מָה לִידִידִי
בְּבֵיתִי עֲשׂוֹתָהּ הַמְּזִמָּתָה הָרַבִּים וּבְשַׂר־
קֹדֶשׁ יַעַבְרוּ מֵעָלֶיךָ כִּי רָעָתֵכִי אָז תַּעֲלֹזִי:
טז זַיִת רַעֲנָן יְפֵה פְרִי־תֹאַר קָרָא יְהוָה שְׁמֶךָ
לְקוֹל ו הֲמוּלָה גְדֹלָה הִצִּית אֵשׁ עָלֶיהָ
וְרָעוּ דַלִּיותָיו: יז וַיהוָה צְבָאוֹת הַנּוֹטֵעַ
אוֹתְךָ דִּבֶּר עָלֶיךָ רָעָה בִּגְלַל רַעַת בֵּית־
יִשְׂרָאֵל וּבֵית יְהוּדָה אֲשֶׁר עָשׂוּ לָהֶם
לְהַכְעִסֵנִי לְקַטֵּר לַבָּעַל:
יח וַיהוָה הוֹדִיעֵנִי וָאֵדָעָה אָז הֶרְאִיתָנִי
מַעֲלִילֵיהֶם

תרגום

קְרַנְיָכוֹן הֲוָאָה דְּהַלְּתִּכוֹן
דְּבֵית יְהוּדָה וּמִבְנָן שׁוּרָי
יְרוּשָׁלֶם שַׁוִּיתוּן אֲגוּרִין
לְבַהֲתָא וַאֲגוּרִין לְאַסְקָא
בּוּסְמִין לְבַעְלָא. יד וְאַת
לָא תְּצַלֵּי עַל עַמָּא הָדֵין
וְלָא תְּתַחֲנַן עֲלֵיהוֹן בְּבָעוּ
וּבְצִלּוּ אֲרֵי לָא רַעֲוָא קָדָמַי
בְּעִדָּן דְּאַתְּ מְצַלֵּי עֲלֵיהוֹן
קָדָמַי בְּעִידָן בְּיִשְׁתְּהוֹן:
טו מָה לַעַמָּא דַּהֲוָה חָבִיב
קָדָמַי שְׁבַקוּ פּוּלְחָן בֵּית
מִקְדְּשִׁי עֲבַדוּ עֲצָה
לְחָטְאִין סַגִּיאִין מְעָרְבִין
בְּשַׂר שְׁקוּצִין עִם בְּשַׂר
קוּדְשָׁא יְגָרוֹן מִנִּיךְ מִן קָדָם
בִּישְׁתִּיךְ בְּכֵן הֲוֵיתָא תַּקִּיפָא:
טז הָא כְּאִילָן זַיְתָא דְּשַׁפִּיר
בְּרִוְיָה וְיָאֵי בְּחֶזְוֵיהּ וְסוֹלֵיהּ
מִשְׁרֵית עִמְּמִין דְּתַקִּיפִין בְּאֶשְׁתָּא יִיתוּן עֲלָךְ וְיִתְחַבְּרוּן לְהוֹן סוּמְכָנָן:
יז וַיהוָה צְבָאוֹת דְּקַיֵּם יָתִיךְ גְּזַר לְאִיתָאָה עֲלָךְ בִּישָׁא בְּדִיל חוֹבֵי בֵּית יִשְׂרָאֵל
וּבֵית יְהוּדָה דַּעֲבַדוּ לְהוֹן לְאַרְגָּזָא קָדָמַי לְאַסְקָא בּוּסְמִין לְבַעְלָא: יח וַיהוָה

אלפני

ת"א מה לידידי מנחות ס נג. זית רענן ברכות ט נז מנחות ס נג.

מצודת ציון

הפרו. כטלו: (יד) בעד. בעבור: תשא. עניין ברמת קול: רנה. כולל עניין הפלה: (טז) לידידי. אהובי: המזמתה. עניין מעשה רע כמו זמה היא (ויקרא י"ח): רעתכי. מלי רעה: תעלוזי. עניין שמחה כמו יעלוז חפידים (תהלים קיט): (ט) רענן. רטוב ומלוחלח כמו דשנים ורעננים יהיו (שם נב): תואר. מהודר: המולה. עניין המיית ומהומה וכן קול המולה (יחזקאל ח): הצית. מלשון הלהט והבערה. ורעו. עניין שבירה כמו ירעוך קדקד (לעיל ב): דליותיו. עניפים גדולים כמו לפמות דליותיו אליו (יחזקאל י"ז): (יז) בגלל. כבעבור כמו כי בגלל הדבר הזה (דברים ט"ז)

מפורר: יפה. כך מלשון היופי של פרי בעל תואר מהודר: הכעסים הכעיס למלאכתה אז המקום כ"ה בעלמו יפו: המעלה בחיל הטופל בחילן: (יז) הנוטע אותך. הטוב הבית והשכין כה שכינתו הוא גזר הרעה ולא כתב בכח הזרוע של הכעסים (ועל כי המשילו לזית אמר לשון מעשה הטופל בחילן): רעת. היא הבעל: עשו להם. עשו לעצמם ממון הכעיסני לקטר לבעל: (יח) וה' הודיעני. כי הודיע לי הרעה הכתוב ולכן ידעתי: אז. כשהודיע לי הרעה אז גלה לי מעשיהם אשר לא מוכיס

הגהות מכ"י ברש"י *) לשון שחון · (לקול שחון)

מצודת דוד

(יד) ואתה. לירמיה אמר שאל יתפלל בעדם: כי אינני ובו'. ר"ל אף אם;כם עצמם היו קורחים ומתפללים אלי בעבור הרע הבאתי עליהם ומבלי תשובה וחרטה על העונות אינני שומע לכם וכ"ם שכם אינם מתפללים לפני ואיך אי"כ אשמע לך מה שאתה מתפלל עליהם: (טו) מה לידידי בביתי. ישראל שהיו מקדש עם סגולתי מה לכם בבות בכה"מ לעשות שמה המזמות הרביס מאוד: ובשר קדש. ר"ל כם קרבנות שאתם מקריב שהם יעברו ממך כי אינני חפץ בכם: כי רעתכי. בעת תעשי הרעות אז תשמחי ולא הדאג עליהם ומה לי א"כ בהקרבנות ולהם תבואו לבה"מ: (טז) זית רענן. אל מול המקדש אמר הנה מאז קרא לי שמך זית רענן שהוא אילן הנכבדים הבאים לתוכו: לקול המולה. אבל עתה בעת בוא קול המייס גדולם של חיל הטופל באילן: המשילו בזיתים הוא עליהם ויסברו עניפיו ולפי שהמשילו לזית אמר כלי כמתאים על זה להודיעך שאני יודע המחשבתם (כא) המבקשים. אשר הם מבקשים לקחת: לאמר. אשר אומרים לך לא תנבא בשם ה' ואז לא תמות בידינו: פוקד. אזכור עליהם עוני להשיב גמול: (כב) הבחורים. הסולנים בחלמה: בניהם. הקטנים: (כג) שנת פקודתם. הנה אשר אזכיר עליהם עוונם להשיב גמול:

אַלְפַנִּי וְאַלִּיפַת בִּכֵּן
אַחְזִיתַנִּי עוֹבְדֵיהוֹן:
יט וַאֲנָא כְּאִמַּר בְּחִיר
דְּלִנְכְסָתָא מִתּוּבַל וְלָא
יָדַעִית אֲרֵי עֲלַי חַשִׁיבוּ
עֲשִׁתּוּנִין בִּישִׁין אָמְרִין
נִרְמֵי סַמָּא דְּמוֹתָא
בְּמֵיכְלֵיהּ וּנְשֵׁיצֵנֵיהּ
מֵאַרְעָא דְּיִשְׂרָאֵל וּשְׁמֵיהּ
לָא יִדְכַּר עוֹד: כ וַיְיָ
צְבָאוֹת דַּיָּן קְשׁוֹט גָּלֵין
קָדְמוֹהִי כְּלָיָן וְלֵב אֲחָזֵי
פּוּרְעָנוּת דִּינָךְ מִנְּהוֹן אֲרֵי
קָדְמָךְ אֲמַרֵית יַת עִוְּרְבָּנִי:
כא בְּכֵן כִּדְנָן אָמַר יְיָ עַל
אֲנָשֵׁי עֲנָתוֹת דְּבָעַן
לְמִקְטְלָךְ דְּאָמְרִין לָא
תִּתְנַבֵּי בִּשְׁמָא דַיְיָ וְלָא
תְּמוּת בִּידָנָא: כב בְּכֵן
כִּדְנָן אָמַר יְיָ צְבָאוֹת
הָאֲנָא מְסָעֵר עֲלֵיהוֹן
עוּבַדַּיְהוֹן יִתְקְטְלוּן בְּחַרְבָּא
בְּנֵיהוֹן וּבְנָתֵיהוֹן יְמוּתוּן בְּכַפְנָא: כג וּשְׁאָרָא לָא יְהֵי לְהוֹן אֲרֵי אֵיתֵי
בִּישְׁתָּא עַל אֲנָשֵׁי עֲנָתוֹת שְׁנַת סוֹעֲרָן חוֹבֵיהוֹן:

מַעֲלִילֵיהֶם: יט וַאֲנִי כְּכֶבֶשׂ אַלּוּף יוּבַל
לִטְבוֹחַ וְלֹא־יָדַעְתִּי כִּי־עָלַי חָשְׁבוּ
מַחֲשָׁבוֹת נַשְׁחִיתָה עֵץ בְּלַחְמוֹ וְנִכְרְתֶנּוּ
מֵאֶרֶץ חַיִּים וּשְׁמוֹ לֹא־יִזָּכֵר עוֹד: כ וַיהוָה
צְבָאוֹת שֹׁפֵט צֶדֶק בֹּחֵן כְּלָיוֹת וָלֵב אֶרְאֶה
נִקְמָתְךָ מֵהֶם כִּי אֵלֶיךָ גִּלִּיתִי אֶת־רִיבִי:
כא לָכֵן כֹּה־אָמַר יְהוָה עַל־אַנְשֵׁי עֲנָתוֹת
הַמְבַקְשִׁים אֶת־נַפְשְׁךָ לֵאמֹר לֹא תִנָּבֵא
בְּשֵׁם יְהוָה וְלֹא תָמוּת בְּיָדֵנוּ: כב לָכֵן כֹּה
אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת הִנְנִי פֹקֵד עֲלֵיהֶם
הַבַּחוּרִים יָמוּתוּ בַחֶרֶב בְּנֵיהֶם וּבְנֹתֵיהֶם
יָמֻתוּ בָּרָעָב: כג וּשְׁאֵרִית לֹא תִהְיֶה לָהֶם
כִּי־אָבִיא רָעָה אֶל־אַנְשֵׁי עֲנָתוֹת שְׁנַת
פְּקֻדָּתָם:

צדיק

ת"א ולחי ככבש עקידה מד סז.
חגרי"ב וה' לגאות לקמן כ יב

מצודת ציון

(יט) מעליהם. מעשיהם ב (יט) אלוף. כמו ואלוף ותחסר ווי"ו והוא ספר כמו שנר אלפין (שם ו) יובל. יוכל כמו יוכל שי (ישעי' י"ח): לטבוח. לשחוט: עץ בלחמו. כמו בעץ לחמו ועץ ר"ל מין עץ שהוא שם המות ועליו אומר ויורכו ס' עץ (שמות ט"ו) וכי' גם בתוך גם כמ"ש רז"ל: בלחמו. כל מין מאכל קרוי בשם לחם: (כ) בוחן. מלי בחיני וכסיון. כליו. בשם מקום הטעם: גיתי. מלי גלוי: (כב) פקודי. עניין זכרון: (כג) ושארית. עניין שיור: משפטיס

מצודת דוד

(יט) ואני. ר"ל לא מדעתי אני הולך לגבאות עליהם הרעה כי יד ה' היתה חזקה עלי ללכת אליהם ולגבאות ואני ככבש ואלוף אשר כל אחד מהם יוכלו לטבוח אלא מרצונו כי אין חפצי לגבאות עליהם רעה: ולא ידעתי. ולא אדע מה שעני בזה אשר המה חשבו עלי מחשבות רעות ואומריס נשמיד מאכלו בעץ הממית ר"ל כשיש שם המות במאכלו ובזה נכרית אותו מארץ חייס כי יומות ואין לו ולא יזכר עוד שמו: (כ) וה' צבאות. אבל אתה ה' לגאות הלא אתה שופט לדק ובוחן לדעת מחשבות כליות ולב והדע שאין שמחה בלבי בהתבאתו להם הרעה: אראה. לכן אראה הנקמה שתקח מהם: כי אליך. לכך אני מגלה את הריב שיש לי עמהם שאבל לא הוכחתים על זה להודיעך שאני יודע מחשבתם (כא) המבקשים: אשר הם מבקשים שלא יכשל לקחת: לאמר. אשר אומריס לך לא תנבא בשם ה' ואז לא תמות בידינו: פוקד. אזכור עליהם עוני להשיב גמול: (כב) הבחורים. הסולנים בחלמה: בניהם. הקטנים: (כג) שנת פקודתם. הנה אשר אזכיר עליהם עוונם להשיב גמול:

רש"י

ותפלה · בבטו ובגלו: (טו) מה לידידי בביתי. מה לעם סגולתי לבא עוד בביתי: עשותה המזמ"ת. לעשות היא מזמת עלה חטאים שלה: הרבים · שבהם: ובשר קודש יעברו מעליך. אף המילה בטלו מבשרם שעל ידם היו מקודשים לי: כי רעתכי אז תעלוזי · כשאתם עוברים עבירה אתם שמחים: (טז) לקול המולה. לשון*) שאון עם רב שיבוא עליהם: ורעו דליותיו. ורללו את ענפיו: (יח) וה' הודיעני

מצודת דוד

(יד) ואתה. לירמיה אמר שאל יתפלל בעדם: כי אינני ובו'. ר"ל אף אם;כם עצמם היו קורחים ומתפללים אלי בעבור הרע הבאתי עליהם ומבלי תשובה וחרטה על העונות אינני שומע לכם וכ"ם שכם אינם מתפללים לפני ואיך אי"כ אשמע לך מה שאתה מתפלל עליהם: (טו) מה לידידי בביתי. ישראל שהיו מקדש עם סגולתי מה לכם בבות בכה"מ לעשות שמה המזמות הרביס מאוד: ובשר קדש. ר"ל כם קרבנות שאתם מקריב שהם יעברו ממך כי אינני חפץ בכם: כי רעתכי. בעת תעשי הרעות אז תשמחי ולא הדאג עליהם ומה לי א"כ בהקרבנות ולהם תבואו לבה"מ: (טז) זית רענן. אל מול המקדש אמר הנה מאז קרא לי שמך זית רענן שהוא אילן הנכבדים הבאים לתוכו: לקול המולה. אבל עתה בעת בוא קול המייס גדולם של חיל הטופל באילן: המשילו בזיתים הוא עליהם ויסברו עניפיו ולפי שהמשילו לזית אמר כלי כמתאים על זה להודיעך שאני יודע המחשבתם (כא) המבקשים: אשר הם מבקשים שלא יכשל לקחת: לאמר. אשר אומריס לך לא תנבא בשם ה' ואז לא תמות בידינו: פוקד. אזכור עליהם עוני להשיב גמול: (כב) הבחורים. הסולנים בחלמה: בניהם. הקטנים: (כג) שנת פקודתם. הנה אשר אזכיר עליהם עוונם להשיב גמול:

רש"י

הודיעני · כך אמר הנביא הקב"ה הודיעני את פורענותם: (יט) ואני ככבש אלוף · אשר יובל לטבוח. יובל. יוכל לפי שאני מודיעם הרעה הם אומרים להרגני. ככבש אלוף דוגש ויסודה בן קודש פתרונו ככבש ופר אשר יובל לטבח ואלוף כמו שבר אלפיך [דברים כח] ואע"פ שלא נאמר ואלוף יש לנו כיוצא בו שמש ירח עמד זבולה (חבקוק ג) כסוס עגור כן אלפלף [ישעיה ל] ומנחם פתר ככבש אלוף כבש גדול [עיין בתליס נט בפרש"י] ויונתן מסייעו שמרגי כאומר במיר: נשחיתה עץ בלחמו. ברמי סמא דמותא במיכליה: (כ) אראה נקמתך מהם. את אנשי ענתות היה מקלל: (כג) אל אנשי ענתות. כמו על אנשי ענתות: לדיק

יב א צַדִּיק אַתָּה יְהוָה כִּי אָרִיב אֵלֶיךָ
אַךְ מִשְׁפָּטִים אֲדַבֵּר אִתָּךְ מַדּוּעַ דֶּרֶךְ
רְשָׁעִים צְלֵחָה שָׁלְווּ כָּל־בֹּגְדֵי בָגֶד׃
ב נְטַעְתָּם גַּם־שָׁרָשׁוּ יֵלְכוּ גַּם־עָשׂוּ פֶרִי
קָרוֹב אַתָּה בְּפִיהֶם וְרָחוֹק מִכִּלְיוֹתֵיהֶם׃
ג וְאַתָּה יְהוָה יְדַעְתָּנִי תִּרְאֵנִי וּבָחַנְתָּ לִבִּי
אִתָּךְ הַתֵּקֵם כְּצֹאן לְטִבְחָה וְהַקְדִּישֵׁם לְיוֹם
הֲרֵגָה׃ ד עַד־מָתַי תֶּאֱבַל הָאָרֶץ וְעֵשֶׂב
כָּל־הַשָּׂדֶה יִיבָשׁ מֵרָעַת יֹשְׁבֵי־בָהּ סָפְתָה
בְהֵמוֹת וָעוֹף כִּי אָמְרוּ לֹא יִרְאֶה אֶת־
אַחֲרִיתֵנוּ׃ ה כִּי אֶת־רַגְלִים רַצְתָּה וַיְלָאוּךָ
וְאֵיךְ
דָּבָל חָקְלָא יְיבַשׁ מֵחֲזֵי רַשְׁיָעָא דְיָתְבִין בָּהּ סָף
לָא גְלֵי קָדָמוֹהִי סוֹפָנָא׃ ה דְּנָא תִּיוּבְתָּא לִירְמְיָה גְּבִיָא עַל בָּעוּתֵיהּ נְבִיָא
אַתְּ דָּמֵי לְגַבְרָא דְרָהֵט עִם רַגְלָאֶה וְלָאֵי וְאֵיכְדֵין אַתְּ מְדַמֵּי לְמִרְהַט כָּל קָבֵל
סוּסְוָתָא בְּבִקְעָתָא וּבְאַרְעָא שְׁלָמָא אַתְּ מִתְּבְטַח וְנָפִיל וְאֵיכְדֵין אַתְּ
מְדַמֵּי לְמֶעְבַּד כָּל קָבֵל חֵיוָת בָּרָא דְכָרוּם יַרְדְּנָא וְאִם עַל טַבְּוָן דַּאֲנָא מוֹטֵב
לְנַבּוּכַדְנֶאצַּר

ת״א לדיק אתה ה׳ סנה׳ יח לו עקידה שער לו עקריס מד פ״טו.נטעתם וגו׳ סנה׳ שם. כי את רגליס שם.

רש״י

יב (א) צדיק אתה ה׳ כי אריב אליך . כשאתווכח עמך ידעתי כי תצדק בדבריך אך חפץ אני לדבר משפטים אותך להודיעני דרכך : מדוע דרך רשעים צלחה · שנתת גדולה לנבוכד נצר הרשע ותצליחהו להחריב ביתך · ד״א על אנשי ענתות היה לועף וקורא מגר : שלו . לשון שלוה : (ג) ואתה ה׳ ידעתני . גם על אנשי הענתות העומדים עלי עזרתני כי אתה ידעתני : התקם כצאן לטבחה. נתקם מן החיים לגמות דיסטאקאלו״ס בלע״ז כמו עד התיקנו אותם מן העיר (יהושע ח): והקדישם . הזמינם : (ד) עד מתי תאבל הארץ ועשב כל השדה ייבש . עד כאן דברי הנביא ורוח הקודש משיבתו מרעת יושבי בה ספתה בהמות ועוף : תאבל . תחרב . ספתה . פוויד״ח בלע״ז : כי אמרו יושבי הארץ הזאת : לא יראה את אחריתנו . אין גלוי לפניו מה יהיה בסופינו:(ה) כי

מצודת ציון

יב (א) משפטים . ענין וויכוח : צלחה . מלי הצלחה: שלו . מלי שלוה : בוגדי בגד . ענין סרוב ומרד · (ב) מכליותיהם . מלשון כליות : (ג) התיקם . ענין הענקה: והקדישם . ענין הזמנה כמו קדשו קהל (יואל ב) (ד) תאבל. ענין הסתתה כמו תאכלם נבלה כארץ (ישעיה כ״ד) : ספתה . ענין כליון כמו אסף תסיפם (לעיל ח) : אחריתנו . מלשון אחרית וסוף : (ה) רצתה . מלי רוצה ורדיפת הסכיכה : ויגיעוך

מצודת דוד

יב (א) צדיק . אמר הנביא ידעתי ה׳ שאתה צדיק בדבר אשר אריב אליך אך אדבר עמך דברי ויכוח ואומר עכ״ז אתווכח למען דעת את הטעם והסבה לא על היותי מסופק אם צדיק אתה בדיני : מדוע . וזהו דברי מדוע דרך רשעים מצלחת וכל הבוגדים יושבים בשלוה ואמר זה בראותו בנבואה מרבית ממשלת נבוכדנצר : (ג) נטעתם . מיד כשנטעתם נשרש נזעם ר״ל פתאום בא לסם הגדולה : ילכו . וסם סוליכים ומתפטיס ועושים פירות מרובות ר״ל כמיס וכמי כמיס׳ יוקרים המלוכה כליותיהם ולא יאמינו בך באמת : (ג) ידעתני . הלא ידעת אותי ותראה לבי ובחנת אותה אם היא אתך להאמין בך ר״ל מכיר אני בשלמי שנגלה לך העלומות לב וא״כ יודע אתה שרחוק אתה מכליותיהם כי אין דבר נעלם ממך : התיקם . לכן העתיקם מסללתם אל הטבחה כלאן הזה והזמינם ליום הרגם : (ד) עד מתי . זהו תשובת המקום כאומר סלא הוא קועמד לעיות רצועה מרדות על ישראל לעיות שבא אפי כי עד מתי תהי׳ ארצי שמתה ועשבה יבשה כבסת רשעת יושבי בה ובלתה בהמות ועוף כי לא הרגיגה בארצם גמול פשעם באומרם שאני איני רואה אחריתם לדעת מה יהי׳ בסופם ובאומר וכי כן תהיה ארצי שמתה עד עולם לכן יבוא נבוכדנצר ויגלה אותם מארצם וימורק עוונם ויטבוהו אל ארצם ותהיה לא ארץ חמדה כמאז : (ה) כי את רגלים רצתה . לפי שיראיה לא הי׳ עדיין מגיע בפועל מרבית רשעת בני יהודה וירושלים לכן אמר לו אמר לו הלא התחברת לרוץ יחד עם אנשים הולכי רגל במהרה והנה הם הלאוך כי נעשית עיף ויגע לרוץ בשוה להם : ואיך תתחרה .

לְגַבּוּכַד נָאצַר מַלְכָּא
דְבָבֶל רְגְלָאֶה נְבִיָא אַתְּ
חָזֵי וּמַתְמָה וּמִן פּוּן
דְאַחֲזִינָךְ מָה דַאֲנָא עָתִיד
לְמֶעְבַּד לְאַבְהָתָךְ צַדִּיקָיָא
דְמָן עַלְמָא דְרַחֲטוּ
בְּסוּסְוָתָא לְמֶעְבַּד עוֹבְדִין
טָבִין קָדָמַי וְאַף אֲמָרִית
לְהוֹן דְאַיְתֵי עַל בְּנֵיהוֹן
בִּרְכָן וְנַחֲמָן הָא כְּמָיָא
דְנָחֲתִין שְׁטוֹף לִירְדְנָא׃
ו וּדְאַתְּ יִרְמְיָה בָּעֵי עֲלֵיהוֹן
רַחֲמִין אָרֵי יַת אַחָךְ וּבֵית
אֲבוּךְ אַף אִנּוּן שַׁקְרוּ בָךְ
אַף אִנּוּן אָמְרוּ עֲלָךְ מִלִּין
בִּישִׁין לָא תְהֵימַן בְּהוֹן
אָרֵי יְיָמְרוּן עֲלָךְ פִּתְגָמִין תַּקְנִין׃ ז שְׁבַקִית יַת בֵּית מַקְדְּשִׁי רְטַשִׁית יַת
אַחְסַנְתִּי מְסַרִית יַת עַמָּא דַהֲוָה חָבִיב קָדָמַי בִּיד סָנְאוֹהִי׃ ה הֲוָת קָדָמַי
אַחְסַנְתִּי כְּאַרְיָא בְּחוּרְשָׁא סְלִיקַת עֲלַי אִתְרְגוּשְׁתָּה עַל כֵּן רְחֵקְתָּהּ׃ ט בְּעוֹפָא

ת״א נתתי ונומר מנחות ס נב . היתה לי העגית ב טו זמרים יד . העיט לצוע זמרים סט .

רש״י

את רגלים רצתה וילאוך · קרוביך הכהנים כמותך ואנשי עיר באים להורגך . את רגלים . עם רגלים פיאוויד״ס בלע״ז : ואיך תתחרה את הסוסים . לרוץ את הסוסים כלומר ומה קרוביך הכהנים באים להרגך כל זמן שיקומו להרגך שרי יהודה וזהו קצפי עליהם וזו היא הצלחת המוב וכן מרגש יונתן דגא תיובתא וגו׳ . ומדרש רבותינו אם על שכר שלא פסיעת שרן נצוכד נצר לכבודי ביתי מרודף בלאחן אתה תמה שהרציתי גדולתו כל כך מה תתמה עוד כשתראה שילוס שכר שתשלם לצדיקי׳ שרלו לפני כסוסים : תתחרה . אתטיר״ס בלע״ז : ובארץ שלום אשר אתה בוטח · שם הצלוך : ואיך תעשה בגאון . שרי יהודה וגאון הירדן

מצודת דוד

איך תתערב להדמות לרוץ יחד עם רוכבי סוסים ור״ל הלא אנשי ענתות אתה קרוביך ומה מהרעות עשו עמך עד שתפחד מפניהם ומה עוד תראה אם תתחבר עם אנשי ירושלים שהרסם כי אז תביר ברשעתי כפלים מבני ענתות ובאומר ועל כי גדלה רעתם מבלורקיה להמשיל את נבוכד נצר לבוא עליהם לבשתם: ובארץ שלום . עתה בא לפרש המשל ואמר בהיותך בארץ שלום בענתות עם קרוביך וכי אתה בוטח בהם שלא יעשו עמך רעה ואיך אי״כ תעשה בעמון בגאון הירדן שהוא מעון אריות ור״ל איך תעמוד מול אנשי ירושלים ובריה : (ו) בבדו. והמה

מצודת ציון

ויגיעוך . ענין עייפות כמו ומה הלאתיך (מיכה ו) תתחרה . ענין הדמות ותתערב כמו אל תתחר במרעים (תהלים ל״ו) : בגאון . ענין גבהות ורוממות ור״ל בכר המעולה המעוך לירד ושם הי׳ מקום האריות כמו שנאמר הנה כאריה יעלה מגאון הירדן (לקמן מ״ט) : (ו) מלא . ענין קבוץ כמו קראו מלא (לעיל ד) : (ו) נטשתי . ענין עזיבה : ידידו׳ . ענין אהבה : (ט) העיט. הוא שם עוף בהורס וכן וקן עליו העיט (ישעיה י״ח) : צבוע . ר״ל בעלת גוונים וגרמה

לצבוע

לך לאויבים : קראו רבו׳ . אספו קבוצת אנשים לרדוף אחריך : אל תאמן בם . שהמה אוהבים אותך עם שמדברים עמך דברים טובים ורכים ומכה תקח ראיה לרשעת כל העם הזה ומוסב למעלה לומר בעבור כי״ז נתתי סכת ביד נבוכד נצר להיו׳ למעשה זעמי׳ : (ז) עזבתי . לכן עזבתי את בית המקדש : נחלתי. הם ישראל כמ״ש יעקב חבל נחלתו (דברים ל״ב):את ידידות נפשי . את ישראל שהיו אהובים לפני מפרתיים כיד האויב הדבר במ״ש : (ח) כאריה ביער . עדת ישראל היו לפני כאריה ביער הטורף כל בשר כי כן המה עורפים ומאבדים זה את זה : נתנה עלי. מדברת לתולי בקול רם ובדמות רוח : (ט) העיט צבוע . וכי ישראל המה לפני כעיט הצבוע בעלת גוונים הצבוע בעלת הטעופות וקבוצת העופות הדורסים תחלה סביב עליה לאכלה ועוד יוסיפו לזרז זא״ז לו׳ אספו החיות אשר יבואו גם המה לאכלה כי כולל העכו״ס שוא״יס את ישראל ומזרזים אלה לאלה

הַשָּׂדֶה הָתָיוּ לְאָכְלָהּ׃ רֹעִים רַבִּים שִׁחֲתוּ
כַרְמִי בּוֹסְסוּ אֶת־חֶלְקָתִי נָתְנוּ אֶת־חֶלְקַת
חֶמְדָּתִי לְמִדְבַּר שְׁמָמָה׃ יא שָׂמָהּ לִשְׁמָמָה
אָבְלָה עָלַי שְׁמֵמָה נָשַׁמָּה כָּל־הָאָרֶץ כִּי
אֵין אִישׁ שָׂם עַל־לֵב׃ יב עַל־כָּל־שְׁפָיִם
בַּמִּדְבָּר בָּאוּ שֹׁדְדִים כִּי חֶרֶב לַיהוָה אֹכֶלֶת
מִקְּצֵה אֶרֶץ וְעַד־קְצֵה הָאָרֶץ אֵין שָׁלוֹם
לְכָל־בָּשָׂר׃ יג זָרְעוּ חִטִּים וְקֹצִים קָצָרוּ
נָחֳלוּ לֹא יוֹעִלוּ וּבֹשׁוּ מִתְּבוּאֹתֵיכֶם מֵחֲרוֹן
אַף־יְהוָה׃ יד כֹּה אָמַר יְהוָה עַל־כָּל־
שְׁכֵנַי הָרָעִים הַנֹּגְעִים בַּנַּחֲלָה אֲשֶׁר־הִנְחַלְתִּי
אֶת־עַמִּי אֶת־יִשְׂרָאֵל הִנְנִי נֹתְשָׁם מֵעַל
אַדְמָתָם וְאֶת־בֵּית יְהוּדָה אֶתּוֹשׁ מִתּוֹכָם׃
טו וְהָיָה

דְּמִתְבַּדַּר בֵּן אִתְבַּדְּרַת
אַחְסַנְתִּי קָדְמַי וּכְעוֹפָא
דְּמִשְׁתִּדִּי בֵּן יִתְבַּנְשׁוּן
עָלָהּ דְּקָטְלִין בְּחַרְבָּא
מִסְּחוֹר סְחוֹר מַלְכֵי עַמְמַיָּא
וּמַשְׁרְיָתְהוֹן יִתְוֹן עָלָהּ
לְמִבְזָהּ׃ יי מַלְכִין סַגִּיאִין
קְטַלוּ עַמִּי דּוּשִׁישׁוּ יַת
אַחְסַנְתִּי יְהֵבִין יַת אַחְסָנַת
חֶמְדָּתִי לְמִדְבַּר צָדְיָא׃
יא שַׁוִּיוּהָא לְצָדוּ אִתְאַכְלַת
קָדְמַי חֲרוֹבַת צַדְיָאת כָּל
אַרְעָא אֲרֵי לֵית אֲנָשׁ
דְּמְשַׁוֵּי דַּחֲלָתִי עַל לִבָּא׃
יב עַל כָּל גְּנָרִין בְּמַדְבְּרָא
אָתוּ בָזוְזִין אֲרֵי חַרְבָּא
קָדָם יְיָ מְקַטְלָא מִסְּיָפֵי
אַרְעָא וְעַד סְיָפֵי אַרְעָא
לֵית שְׁלָמָא לְכָל בִּסְרָא׃
יג לָא תְּהוֹן זָמִין לְדַזְרָעוּ
וּמַעֲלַלְתְּהוֹן לֵית לְהוֹן
דַּיְיָ׃ יד כְּדֵן אָמַר יְיָ עַל
עַמִּי יַת יִשְׂרָאֵל

והיה
חִטִּין עַל בַּיִר וְלָא מַשְׁבְּחִין דְּמִכְנַשׁ אָרְדָן כּוּבִין
הֲנָאָה וְתִבְּהָתוּן בְּעוֹבְדֵיכוֹן בְּמֵיתֵי עֲלֵיכוֹן תְּקוֹף רוּגְזָא
כָּל מָגְרָיָא בִּשְׁיָא דְּמִנַּזְקִין בְּאַחְסַנְתָּא דְּאַחְסָנִית יַת

הא

ת״א כה אמר כי ברכות ח ע׳ :
הגרי״ב לין לוים · ישעיה כ״ז ח׳ :

רש״י

התיו . בוזו . (י) רועים רבים . רשעי גייסות
של מיל נבוכד נצר כמו שנאמר למעלה אליה יבוזו
רועים ועדריהם (לעיל ו) : בוסוסו . לשון מרמס
וכן והיו כגבורים בוסים כטיט חוצות [זכריה י] :
חלקת . קנפני״ח בלע״ז : (יא) אבלה עלי . לפני:
(יג) זרעו חטים וקוצים קצרו . התפללו ולא
נתקבלה תפלתם למה לפי שלא נרו להם ניר חשובה
ומעשים טובים לכך זרעו אל קוצים . ספר שנקוד
בו זרעו בחירי״ק הזיי״ן שיבוש הוא : נחלו. לשון
חולי נחלו במכאובה ולעקת׳ לפני ולא יועילו :
מתבואותיכם · ממעשיכם : (יד) שכיני הרעים .
מצרים עמון ומואב ואור ולידון שהיו שכני ארץ ישראל
ומזיקין

מצודת דוד

לכלותם : (י) רועים רבים · עכשיו יפרש אמריו ויאמר
רועים וכו׳ ר״ל מלכי הגוים ומתחיתים את ישראל
בוסוסו . רמסו חלקת שדי ר״ל שחריבו ארצי : נתנו וכו׳ .
את החלקה שהתודה לי שמו לכיות מדבר שממה :
נבוכדנצר המחריב שם את ארצי לשממה וכשם שארץ השוממה
מתאבלת לפני . נשמה · ר״ל עכ״ז לא ארחם ותכיה נשמה
כל הארץ כי אין כה איש שם על לב להתחרט מעונו לשוב
אלי : (יב) על כל שפיים · על כל המקומות הגבוהות
שבמדבר כאן שודדים : כי חרב לה׳ · חרב מלאתם בהוכן
מה׳ כיון תאכל ותאחד מקלם וכו׳ ולכל בשר לא יהיה שלום
(יג) זרעו חטים · ר״ל עוד אשלח בהם אלי רעב וכאשר
יזרעו חטים יקצרו קוצים כי הנמיח קוצים : נחלו · מעצת רעבון נחלו ולא יתלאו רפואה מועלת : ובושו . אמר הכניא
כנגדם ראוי היה לכם שתבושו מתבואותיכם שבדבר נגלה שהם במארה מחרון אף כי ולא במקרה : (יד) שכיני הרעים ·
שכני ה׳ הרעים הגוגעים לרעה בנחלת ישראל : הנני נותשם · אעקור אותם מאדמתם ללכת גולה : ואת בית

מצודת ציון

נלבוש : התיו · ענין ביאה כמו שובו אתיו (שם כ״ח) :
(י) בוסוסו · ענין רמיסה כמו בוססו מקדשך (שם ס״ג) :
חלקתי · ענין אחוזת שדה כמו ואחלקה את החלקה(עמוס ז) :
(יא) עלי · ר״ל לפני : נשמה · מלי שממון : (יב) שפים.
מקומות הגבוהות : אכלה · ענין חרב ואכדון וכן וחרבי
תאכל בשר (דברים ל״ב) · (יג) נחלו · מלי חולי : יועילו ·
מלי תועלת : (יד) הנוגעים · ר״ל לברע וכן המוגע בארץ
הזה (בראשית י״ג) : נותשם אתוש · ענין עקירה כמו
לנתוש

כי נבוכדנצר יעורר מלחמות על כל שכני״ם ויכבוש את כולם :
יזרעו חטים יקצרו קוצים כי הנמיח קוצים : נחלו · מעצת רעבון נחלו ולא יתלאו רפואה מועלת : ובושו . אמר הכניא
כנגדם ראוי היה לכם שתבושו מתבואותיכם שבדבר נגלה שהם במארה מחרון אף כי ולא במקרה : (יד) שכיני הרעים ·
שכני ה׳ הרעים הגוגעים לרעה בנחלת ישראל : הנני נותשם · אעקור אותם מאדמתם ללכת גולה : ואת בית

הָא אֲנָא מְטַלְטֵל לְהוֹן מֵעַל
אַרְעֵהוֹן וְיַת דְּבֵית יְהוּדָה
אֶטַלְטֵל מִבֵּינֵיהוֹן׃ טו וַהֲוָה
בָּתַר דֶּאֶטַלְטֵל יַתְהוֹן אֶתּוּב
בְּמֵימְרִי וְאֶרְחַם עֲלֵיהוֹן
וְאֶתֵּבְנוּן גְּבַר לְאַחְסַנְתֵּיהּ
וּגְבַר לְאַרְעֵיהּ׃ טז וִיהֵי אִם
מְיַלְּפוּ יְלַפּוּן מַאוֹרְחַת
כְּנִשְׁתָּא דְּעַמִּי לְקַיָּמָא
בְּשִׁמִּי קַיָּם הוּא יְיָ כְּמָא
דְּאַלִּיפוּ יַת עַמִּי לְקַיָּמָא
בְּשׁוּם טָעוּתָא וְיִתְקַיְּמוּן
בְּגוֹ עַמִּי׃ יז וְאִם לָא
יְקַבְּלוּן אוּלְפָן וְאֶטַלְטֵל יַת
עַמָּא הָדֵין טַלְטוּל דְּאָבְדָן
אָמַר יְיָ׃

א כְּדֵן אָמַר יְיָ לִי
אֲזִיל וְתִזְבֹּן לָךְ זְרַז דְּכִתָּן
וּתְשַׁוִּינֵיהּ עַל חַרְצָךְ וּבְמַיָּא
לָא תַעֲלִנֵיהּ׃ ב וְזָבִינִית
יַת זַרְזָא כְּפִתְגָמָא דַּיְיָ
וְשַׁוִּיתֵיהּ עַל חַרְצִי׃ ג וַהֲוָה
פִּתְגָם נְבוּאָה מִן קֳדָם יְיָ
עִמִּי תִּנְיָנוּת לְמֵימָר׃ ד סַב
יַת זַרְזָא דִּי זְבַנְתָּא דִּי עַל
חַרְצָךְ וְקוּם אֲזִיל לִפְרָת
וּטְמַרְהִי תַּמָּן בִּשְׁעִיעוּתֵכִיף
גָּלֵי׃ ה וַאֲזַלִית וּטְמַרְתֵּיהּ
בִּפְרָת כְּמָא דִּי פַקִּיד יְיָ
אֲזִיל לִפְרָת וְסַב מִתַּמָּן יַת
זַרְזָא דִּי פַקֵּדְתָּךְ
לְמִטְמְרֵיהּ תַּמָּן׃ ז וַאֲזַלִית לִפְרָת
מִן אַתְרָא דְּטַמַּרְתֵּיהּ תַּמָּן וְהָא אִתְחַבֵּל זַרְזָא לֵית

ביה

ומזיקין אותם: (טו) אשוב ורחמתים . כולנלקו
סמוך למורכן בית ובכולם נאמר ושבתי את שבות
בספר זה : (טז) אם למוד ילמדו . אם יתגיירו :

מצודת דוד

יהודה . וגם בית יהודה לעקור מתוכם ולפי שהעכו״ם הם
שוכנים סביבות א״י לכן אמר אתוש מתוכם : (טו) אשוב
ורחמתים · את כל הנתושים אף מן העכו״ם : (טז) אם
למוד ילמדו · אם העכו״ם ילמדו דרכי עמי להאמין הם׳
ולהשבע בי לומר בשבועתם חי ה׳ כאשר התלמדו להם את
עמי להשבע בעגל : ונבנו · אז יהיו בנויים ומתקיימים בתוך עמי ר״ל דומים ושווים לעמי : (יז) ואם לא ישמעו .
ללמוד מעמי אמונת ה׳ : ונתשתי · אז אעקור שוב את העכו״ם הנוטה . נתוש ואבד · יהיה נעקר ואבוד עד עולם :

יג (ה) אזור · תגורה של פשתן : ושמתו על מתניך · למען ימלא זעזע וימסר לברקיב : ובמים לא
תביאהו · לא תכבסו לנקותו מן הזיעה : (ג) שנית · בדבר האזור : (ד) פרתה · לנהר פרת · וטמנהו שם ·
הצמיחו שם בתן הסלע : (ה) בפרת · אצל נהר פרת : (ז) ואחפור · כי כסהו בעפר ממעל : נשחת · נתקלקל

מצודת ציון

לנתוש ולנתוץ (לעיל ח) . (טו) ונבנו · מלי בנין :
יג (ה) אזור · תגורה : מתניך . חלציך :(ד) ושמנהו ·
ענין הסתרה : בנקיק הסלע · בתן הסלע הכולנו וכן ובנקיקי
הסלעים (ישעיה ז) : (ו) מקץ . מסוף : (ז) ואחפור .
מלי

(ירמיה ח״ד)

הַמָּקוֹם אֲשֶׁר־טִמַּנְתִּיו שָׁמָּה וְהִנֵּה נִשְׁחַת
הָאֵזוֹר לֹא יִצְרַח לַכֹּל׃ ח וַיְהִי דְבַר־יְהוָה
אֵלַי לֵאמֹר׃ ט כֹּה אָמַר יְהוָה כָּכָה אַשְׁחִית
אֶת־גְּאוֹן יְהוּדָה וְאֶת־גְּאוֹן יְרוּשָׁלִַם הָרָב׃
י הָעָם הַזֶּה הָרַע הַמֵּאֲנִים׀ לִשְׁמֹעַ אֶת־
דְּבָרַי הַהֹלְכִים בִּשְׁרִרוּת לִבָּם וַיֵּלְכוּ אַחֲרֵי
אֱלֹהִים אֲחֵרִים לָעָבְדָם וּלְהִשְׁתַּחֲוֹת לָהֶם
וְיִהְיוּ כָּאֵזוֹר הַזֶּה אֲשֶׁר לֹא־יִצְרַח לַכֹּל׃ יא כִּי
כַּאֲשֶׁר יִדְבַּק הָאֵזוֹר אֶל־מָתְנֵי אִישׁ כֵּן
הִדְבַּקְתִּי אֵלַי אֶת־כָּל־בֵּית יִשְׂרָאֵל וְאֶת־
כָּל־בֵּית יְהוּדָה נְאֻם־יְהוָה לִהְיוֹת לִי לְעָם
וּלְשֵׁם וּלְתְהִלָּה וּלְתִפְאָרֶת וְלֹא שָׁמֵעוּ׃
יב וְאָמַרְתָּ אֲלֵיהֶם אֶת־הַדָּבָר הַזֶּה כֹּה־אָמַר
יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל כָּל־נֵבֶל יִמָּלֵא יָיִן
וְאָמְרוּ אֵלֶיךָ הֲיָדֹעַ לֹא נֵדַע כִּי כָל־נֵבֶל
יִמָּלֵא יָיִן׃ יג וְאָמַרְתָּ אֲלֵיהֶם כֹּה־אָמַר יְהוָה
הִנְנִי מְמַלֵּא אֶת־כָּל־יֹשְׁבֵי הָאָרֶץ הַזֹּאת
וְאֶת־הַמְּלָכִים הַיֹּשְׁבִים לְדָוִד עַל־כִּסְאוֹ

ואת

מַלְכָּא דְיָתְבִין לְדָוִד עַל כּוּרְסְוֹהִי וְיָת כַּהֲנַיָּא וְיָת נְבִיָּא דְשִׁקְרָא וְיָת כָּל יָתְבֵי

ירושלם

ת"א ויהי דבר ה' עקידה שער פד כל הפרשה :

רש"י

לירקב : (ז) לא יצלח לכל . אינו רואוי לכלום : (י) ויהי כאזור הזה . גאונם יהיה כאזור הזה

מצודת ציון

מלי חפירה וכריה . לכל . ר"ל לשום דבר וכן לא תעשה כל מלאכה (שמות כ) ור"ל שום מלאכה : (ט) גאון . מלשון גאות ורוממות : (י) המאנים . מלשון מיאון וסירוב : בשרירו' . בתרגומו : (יא) ולתהל' . לגול ולשבח : (יב) נבל' נאד

מצודת דוד

ולירקב : לא יצלח לכל . לא היה ראוי לשום דבר : (ט) ככה . כמו שהתחת שאזור כן אשחית את גאון וכו' : חרב . כתרגומו מאד : (י) העם הזה . ר"ל לפי שהעם הזה הרע הם המתאוים לשמוע דבר ה' : בשרירו' לבם . במה שלבם מראה לבם ומתאוה לו : ויהי . לכן יהיה העם כאזור הזה : (יא) כי כאשר ידבק . ר"ל לזה המשלתיה לאזור כי כמו שהאזור דבוק הוא למתני איש כן וכו' : ולשם . ולהיות לשם הדבר הזה לשם עוז וכו' : ולא שמעו . והם לא שמעו אל דברי ולכן יהיו כשתחיה אזור הזה : (יב) את הדבר הזה . והוא הם אומר ה' וכו' : כל נבל . כל נאד יהיה מלא יין : ואמרו . וכשיאמרו אליך וכי לא ידע אשר כל נבל דרכו למלאותו יין: (יג)הנני ממלא . ר"ל דברי הם למשל לומר כמו שנאמר על שהוא רואוי ליין דרכו למלאותו ליין כן אמלא את כל יושבי ארץ יהודה וכו' שברון ר"ל יהיה מבולבלים מהלרות כמו שאמר שהבולבל ביינו כי כן ראוי לשם ולכן יהיו : היושבים לדוד . ר"ל זרע דוד היושבים על כסא המלוכה : הכהנים . ככהני הבעל : הנביאים . ובנביאי השקר :

יְרוּשָׁלִַם עָקָא וַיהוֹן דָּמָן
לְרַוְיָא׃ יד וַאֲגַרְנוּן גְּבַר
בְּאָחוֹהִי וַאֲבָהָן וּבְנִין כַּחֲדָא
אָמַר יְיָ לָא אָחְמוֹל וְלָא
אַחוּס וְלָא אֶרַחֵם
מִלְּחַבְּלוּתְהוֹן׃ טו קַבִּילוּ
וַאֲצִיתוּ לָא תִּתְרַבְּרְבוּן אֲרֵי
בְּמֵימְרָא דַיְיָ גְּזִיר כֵּן׃
טז הָבוּ יְקָרָא לַיְיָ אֱלָהְכוֹן
יָקָרָא עַד לָא תֵיתֵי עֲלֵיכוֹן
עָקָא וּתְהוֹן דָּמִין לְדִמְהַלְּכִין
כַּד בְּקִבְלָא וְעַד לָא יִתְנַגְּפוּן
רַגְלֵיכוֹן עַל טוּרֵי קְבָל
וְתִסְבְּרוּן לִנְהוֹר וַיהֵי עֲלֵיכוֹן
חָשׁוֹךְ לְזַהֲוָר וְהָא
כַּד בְּקִבְלָא תְּהוֹן מְהַלְּכִין
אַתּוּן׃ יז וְאִם לָא תְּקַבְּלוּן
אוּלְפָּן כַּד בְּסִתְרָא תִּבְכֵּי
נַפְשִׁי מִן קָדָם דַּיְעָדֵי מִגְכוֹן
יָקָרְכוֹן וּמִדְמַע תִּדְמַע
לְמַלְכָּא וּלְמַלְכָּתָא אַמְאִיכוּ תְּבוּ אֲרֵי גְלָא יָקָרְכוֹן מִגְכוֹן נַפְל כְּלִיל

תשבחתכון

וְאֶת־הַכֹּהֲנִים וְאֶת־הַנְּבִיאִים וְאֶת כָּל־יֹשְׁבֵי
יְרוּשָׁלִַם שִׁכָּרוֹן׃ יד וְנִפַּצְתִּים אִישׁ אֶל־
אָחִיו וְהָאָבוֹת וְהַבָּנִים יַחְדָּו נְאֻם־יְהוָה לֹא־
אָחְמוֹל וְלֹא־אָחוּס וְלֹא אֲרַחֵם מֵהַשְׁחִיתָם׃
טו שִׁמְעוּ וְהַאֲזִינוּ אַל־תִּגְבָּהוּ כִּי יְהוָה דִּבֵּר׃
טז תְּנוּ לַיהוָה אֱלֹהֵיכֶם כָּבוֹד בְּטֶרֶם יַחְשִׁךְ
וּבְטֶרֶם יִתְנַגְּפוּ רַגְלֵיכֶם עַל־הָרֵי נָשֶׁף
וְקִוִּיתֶם לָאוֹר וְשָׂמָהּ לְצַלְמָוֶת יָשִׁית
לַעֲרָפֶל׃ יז וְאִם לֹא תִשְׁמָעוּהָ בְּמִסְתָּרִים
תִּבְכֶּה־נַפְשִׁי מִפְּנֵי גֵוֶה וְדֹמֵעַ תִּדְמַע וְתֵרֵד
עֵינִי דִמְעָה כִּי נִשְׁבָּה עֵדֶר יְהוָה׃ יח אָמֹר
לַמֶּלֶךְ וְלַגְּבִירָה הַשְּׁפִילוּ שְׁבוּ כִּי יָרַד

ושית ק׳ מראשותיכם

וּתְשַׁגֵּר עֵינִי דִּמְעִין אֲרֵי אִשְׁתְּבִי עַמָּא דַיְיָ׃ יח אֱמַר
אַמְאִיכוּ תְּבוּ אֲרֵי גְלָא יָקָרְכוֹן מִגְכוֹן נַפְל כְּלִיל

תשבחתכון

תולדות אהרן

שמעו והאזינו סושה ח ס מדרש רבה התלת פרשה רחש מחמר כפלה :ו אחש לא תגיגה ח ס עקידה פרק כ"ז :

רש"י

זה על זה עד שיסברו לתחיכות דקות כמו ככלי יולר תנפלס [חליס ב] ונפן את עוליך (שם קלז) וכן כל ניפון שבמקרא : והאבות והבנים . אינפן זה אחל זה : (טז) יתנגפו . יכשלו אלופי"ר בלע"ז : הרי נשף . הרי חשך בלכתם בגולה : ושית לערפל. כמו ולשית את אויר לערפל : (יז) מפני גוה · מפני גדולה שלכם שתתבטל ד"א מפני גאותה של מלכות שמיס שתמנתן לפסיליס : (יח) למלך ולגבירה . יהויכין ואמו : ירד מראשותיכם · ווסטרי קאי"ן בלע"ז עלייתכם כמו שנאמר [מלכים ב כח] ולא אלינו יהויכין הוא ואמו ועבדיו וכולם הולכים

מצודת דוד

(יד) ונפצתים · אשב' אותם זה אחר זה כשמוך לו:(טו) אל תגבהו · אל תהיו גבהי לב לבלי הכנע למקום: כי ה' דבר. שאל תגבהו . (טז) תנו וכו' . שכבדו לב' והכניעו עצמיכם לפניו : בטרם יחשיך . עד לא יחשיך עליכם מאור היום בעבור מרבית הצרות : יתנגפו רגליכם · יוכו רגלי' באבני המשול בשתלכו גולה על הרי חושך : וקויתם לאור · כאשר תקוו שיהיה לכם הרווחה מה לא יהיה אותם המקום לצלמות ויהיה מושם לערפל וכפל הדבר במ"ש : (יז) ואם לא תשמעוה · לא תקבלו אמרי הנה תבכה נפשי במסתריה במקום שהיא בחדרי הגוף כי רואה אני הרעה המוצלת אתכם : מפני גוה : מפני הגאות שיש בכם ולא תחוו להכניע אל המקום : ודמוע תדמע · מלבד בכיית הנפש עוד דמוע תדמע וחזר ופירש וחרד עיני דמעה בעבור שהשבה עדר ה' הם ישראל עם תרעיתו ולאן ידו . (יח) אמור · ה' אמר אל הנביא לאמור למלך ולמלכה אשתו: השפילו שבו.ר"ל שבן במקום שפל מושב לארץ ואל תשב על כסאות : כי ירד מראשותיכם · ר"ל גדולתכם וחזר ופירש עשרת הפארתכם : (יט) ערי הנגב .

מצודת ציון

כאד היין וכן וכבל יין (ש"א א) : (יד) ונפצתים · עניין הסבור עם הרעות וכן ופזרן הכהים (צופניה ג) : איש אל אחיו · ר"ל זה אחר זה וכן ואת כל מלכי מלכון וכו' אים אל אחיו (לקמן כ"ה) : אהבום · עניין אחבי כמו יאוס על דל (תהלים ע"ב) וכבל הדבר במ"ש . (טו) והאזינו · הטו אוזן לשמוע : (טז) יגנפו . עניין הכלי' וכן פן הנוף באבן רגליך (שם לא) : נשף · עניין חושך כמו אך חושך ישופני (שם קל"ט) : לצלמו' . אלו של מות והוא חשכת הקבר · ושית · עניין שיתה כמו יבת חושך שהבו (שם י"ח) . לערפל · עב הענן : (יז) גוה · כמו גאה ואתה כוי"ן במקום הא"ף וכן כי הנשילו ותאמר גוה (איוב כ"ב) והוא עניין רוממות : ודמוע · הוא דמעה הבכי : נשבה · מלי שביה (יח) ולגבירה · היא המלכי : מראשותכם · מלי רחש ור"ל גדולתכם

מַרְאֲשַׁתֵיכֶם עֲטֶרֶת תִּפְאַרְתְּכֶם׃ יט עָרֵי
הַנֶּגֶב סֻגְּרוּ וְאַיִן פֹּתֵחַ הָגְלָת יְהוּדָה כֻּלָּהּ
הָגְלָת שְׁלוֹמִים׃ כ שְׂאִי עֵינֵיכֶם וּרְאִי הַבָּאִים
מִצָּפוֹן אַיֵּה הָעֵדֶר נִתַּן־לָךְ צֹאן תִּפְאַרְתֶּךָ׃
כא מַה־תֹּאמְרִי כִּי־יִפְקֹד עָלַיִךְ וְאַתְּ לִמַּדְתִּי
אֹתָם עָלַיִךְ אֲלָפִים לְרֹאשׁ הֲלֹוא חֲבָלִים
יֹאחֲזוּךְ כְּמוֹ אִשָּׁה לֵדָה׃ כב וְכִי תֹאמְרִי
בְּלִבָּבֵךְ מַדּוּעַ קָרָאנִי אֵלֶּה בְּרֹב עֲוֹנֵךְ נִגְלוּ
שׁוּלַיִךְ נֶחְמְסוּ עֲקֵבָיִךְ׃ כג הֲיַהֲפֹךְ כּוּשִׁי
עוֹרוֹ וְנָמֵר חֲבַרְבֻּרֹתָיו גַּם־אַתֶּם תּוּכְלוּ
שאו ק׳ וראו ק׳ יתיר ו׳ לדהוטיב

דְּסִגְיָאוּ חוֹבָךְ אִתְגְּלִיאַת בַּהֲתָתִיךְ אִתְחֲזֵי קְלָנִיךְ׃
מַשְׁכֵיה וְנַמְרָא שְׁלִטֵי רְקָמָתֵיה אַף אַתּוּן תִּכְלוּן
ת״א סיספר כושי שכת יד קו׃ למעבד

תּוּשְׁבַּחְתְּכוֹן׃ יט קִרְוֵי
דְּרוֹמָא אִתְאֲחִידוּ וְלֵית
דְּפָתַח גְּלוּ דְּבֵית יְהוּדָה
כּוּלְּהוֹן גְּלוּ שְׁלָמָא אִתְקַבְּלוּ׃
תּוּשְׁלִימַת עוֹבָדֵיכוֹן׃
כ זְקוּפוּ עֵינֵיכוֹן וְחֲזוּ דְּאָתָן
מִצַּפּוּנָא אָן עֶמְאַדְאִתְמְסַר
לְיָדְעֵם תּוּשְׁבַּחְתִּיךְ׃ כא מַה
תֵּימְרוּן אֲרֵי יִסְעַר עָלָךְ
חוֹבָךְ וְאַתְּ אַלֵּיפְתְּ יַתְהוֹן
לְמֶעְבַּד בִּישִׁין עֲלָךְ הֲוֹוּ
רַבְרְבִין כִּדְמָן אוּלָא הֲלָא
עָקָא וְחָבְלִין יְיַחְדּוּנָךְ הָא
כְּחָבְלִין לְיַלְדְּתָא׃ כב וַאֲרֵי
תֵּימְרִין בְּלִבָּךְ מָא דֵּין
עֲרָעוּנִי כָּל אִלֵּין עַל
כֹּג דַּאֲפִשַׁר דִּישַׁנֵּי הִנְדּוּאָה
לְאוֹטְבָא דַּהֲוַיְתּוּן מַלְּפִין

רש״י

הולכים בגולה : (יט) ערי הנגב סוגרו . לפני הבאין עליהם מן הצפון ערי ח״י סגורות ומאימת נבוכדנצר : הגלת שלומים.* לא יצאם יהויכין כי לשלום יצא ויגלהו . ל״א שלומים גרדומאמיי״ן בלע״ז כלומר תשלו׳ עונם וכן ת״י איתקבלו תושלמת עוביהון: (כ) שאו עיניכם וראו . את הבאים עליכם מצפון: איה העדר נתן לך . אחר שיגלו יאמר לירושלים כן : (כא) מה תאמרי כי יפקוד . הקב״ה עליך : למדת אותם עליך אלופים לראש . שלחתם אליהם מלאכים לכשדיים להביא משם כו״ם שלהם לעבדם כמו שנאמר (ביחזקאל כ״ג) ותענבה עליהם

מצודת ציון

גדולתכם : (יט) שלומים . מלי שלם והכל : (כא) יפקוד . ענין הסגנה : למדת . ענין הסרגל וכן פרס למד מדבר (לעיל ג) : אלופים . ריש וכן מפריד אלוף (משלי יז) : חבלים . מכאובי יולדה וכן חבלי יולד׳ (הושע י״ג) : (כב) קראוני . מלי מקרה : שוליך . הם התחתיות הנגד כמו על שולי המעיל (שמות כ״ח) . נחמסו . ענין הסרה כמו ויחמוס כגן שוכו (איכה ב) : עקביך . עקבי הרגל : (כג) כושי . הם הסחוריים : ונמר . הם חיה: חברבורותיו. ענין כתמים וכן חברורה תחת חברורה (שמות כ״ח) כי המקום המכה

מצודת דוד כמו

הם ערי יהודה שהמה בדרום ל״י : סוגרו ואין פותח . ר״ל הרי הם חרבים ולכן סוגרו ואין מי פותח כי קוראיל ואין שם אדם מי יפתח שערי העיר : הגלת יהודה כולה . כל יהוד׳ גלה : הגלת שלומי׳ . ר״ל גלות שלומה כי הגלה יכניה בשהרו רבים מהשרים וכל עם הארץ לכן אחר עתה בגלות לדקים יהיה גלות שלומ׳ כי יגלו כולם : (כ) שאו עיניכם . אתה המלך והסגניר׳ שלו עיניכם וראו חיל כשדים הבאים מצפון: איה העדר.איה עם יהודה הנתן לך להיות לכם לרועה ומלך ואיה לאן הפלאתרם הלא יגלו גולה : (כא) מה תאמרי . כמה תגלה אחר האויב ישגיח בדלקתה אוהב בשנו: ואת למדת. אתה בעצמך הרגלת את הבבליסלהיות עליך לאלופים

מצודות ציון

המכה נראה כמין כתם : למודי . ענין הברגל : [כד] ואפיצ׳ . ענין מזור : (כה) גורלך . חלקך לפי שם״פ רוב מולקים בגורל יקרא חלק בשם גורל : מנת . גם זה ענין חלק כמו מנת שועליים יסיו (תהלים ס״ג) : מדיך . מלשון מדה : (כו) חשפתי . ענין גלוי כמו וחשופי שת (ישעיה כ׳) : שוליך . תחתיות הבגד : קלונך . מלי קלון וגזיון . (כז) נאופיך . ענין זנות : ומצהלותיך . ענין הרמת קול שמחה של קלות וכן היה אל אחת רעהו יצהלו (לעיל ה) : זמת . ענין המחשבה רעה : שקוציך . מלי שקץ ותעוב : מתי . ענין המאלו׳ על הזמן וכן מתי תמחתני (תהלים קיט) :

יד על דברי . על ענין הדבר פעור [המדבר כ״ה] : הבצרות . ענין מגיעי כמו לא יגיע אליהם (נחמיה י״ח) ור״ל מגיעת הגשמים וכן בשנת בצורת (לקמן י״ז) : (ב) אבלו . ענין הריחה כמו כי אחלל אני (תהלים ו) : קדרו . ענין שחרות וחושך כמו שחם ירח קדרו (יואל ב) : וצוחת . מלשון זועקה : (ג) ואדיריהם . מלי אדיר וחזק ור״ל הסריס : צעיריהם . ענין קטן ושפל וכן

לְמֶעְבַּד בִּישִׁין׃ כה וְאַבְדְּרִנּוּ
בְּקִשְׁוָא דְעַדֵּי מִן קֳדָם
רוּחָא לְמַדְבְּרָא׃ כה דֵּין
עַדְבִיךְ וְחוּלָק אַחְסַנְתִּיךְ
מִן קֳדָמַי אָמַר יְיָ דְּשִׁבַּקְתְּ
פּוּלְחָנִי וְאִתְרַחֲצַתְּ עַל
שִׁיקְרָא׃ כו וְאַף אֲנָא
אַגְלֵי בַּהֲתַת חוֹבָךְ עַל
אַפָּךְ וְיִתְחֲזֵי קְלָנִיךְ׃
כז טַפְשׁוּתִיךְ וּשְׁטוּתִיךְ
וַעֲצַת חֲטָאֵי יַנְקוּתִיךְ עַל
רָמָתָא בְּחַקְלָא גְּלֵי קֳדָמַי
שִׁקּוּצַיִךְ וַי לִיךְ יְרוּשְׁלֶם לָא
תִדְכֵּין עַד כְּעַן לִיךְ אָרְכָא
יוֹמִין סַגִּיאִין׃

א דַּהֲוָה פִּתְגָם נְבוּאָה
מִן קֳדָם יְיָ עִם יִרְמְיָה עַל
עֶסְקֵי בּוּצְרַתְּא׃ ב אִתְאַבְּלוּ
דְּבֵית יְהוּדָה וְקִרְוֵיהוֹן
חֲרוֹבָא אִתְחַפְּיָאוּ אַפֵּיהוֹן
אָבְרוּם אוּכְּמִין כְּקִדְרָא
וְתַקִּיפֵיהוֹן שְׁלַחוּ תְּנִינֵיהוֹן לְמֵיָא אָתוּ עַל פְּצִידְיָא וְלָא אַשְׁכַּחוּ מֵיָא
תָּבוּ מָנֵיהוֹן רֵיקָן בְּהֵיתוּ וְאִתְכְּנָעוּ וַחֲפוּ רֵישֵׁיהוֹן׃

הגרי״ב אחר סיום תענית עו:

רש״י

כמו להרע : (כה) מנת מדיך . חלק מדותיך מדה כנגד מדה : (כו) חשפתי שוליך . גיליתי שיפולי בגדיך להפסק על פניך (כז) מצהלותיך . כלהלת סוסים נוחפים(*:אחרי מתי. מטהרי עוד :

מצודות דוד

(כד) ואפיצם . לכן אפזרם בענו״ם במסירות רב כמו הקש העובר ממקומו בקלות ע״י הרוח הבא מפאת המדבר שהיו שם דבר למעוד בפני הרוח ולעבכו : (כה) זה גורלך . זה הגמול יהיה חלקך והזו המגה המגיעו לך מאתי מדה כמדה על אשר שכחת אותי ובטחת בעבו״ם שהיא שקר לכן אשכיח גם אני : (כו) וגם אני חשפתי שוליך . ר״ל על כי זנית אחרי העבו״ם לכן אגיה עליך בזיון רב כדרך המבזין את הזונה ולפי שהמשיל אותה לזונה אמר לשון בזיון הזוי׳ המפשיטין חלוקה והמסכין מלמעלה ומגליה שולי החלוק בהגבהה׳ ולפי מעל׳ על פניה : ונראה קלונך . בזיונך יהי׳ נראה לכל : (כז) נאופיך . מרבית הניאוף שבך והרמת קול שמחה של קלות רחש ומתשבות זנותך ר״ל הכה כל אלה עדיין הם עמך ולא עזבתה : שקוציך . הבעו״ם המתועב בשקץ : לא תטהרו . ר״ל איך רוצה לעבר אחר שבטמאת׳ כי קשה לך לפרוש מן הטומא׳ ואם תאמרי שתטהרי עדיין אחרי אחרי מתי עוד תטהרו וכי אחר שהלך בגולה :

יד (א) על דברי . על ענין הגיעת הגשמים : (ב) אבלה יהודה . עם יהוד׳ תאבל : ושעריה . שערי ערי יהודה וכרתו ונשמדו להתדמות לשחרות האדם וכולו ענין מלי׳ לומר שהיה לעב״ר בעולם על הגיעת הגשמים : וצוחת ירושלים . עם כי היה שרתי המדינות מחסר לחמה ומימים הגיעת הגשים עלת׳ לתעלה : (ג) ואדיריהם . הסריס עלתנ

מצודות ציון

המכה נראה כמין כתם : למודי . ענין הברגל : [כד] ואפיצ׳ . ענין מזור : (כה) גורלך . חלקך לפי שם״פ רוב מולקים בגורל יקרא חלק בשם גורל : מנת . גם זה ענין חלק כמו מנת שועליים יסיו (תהלים ס״ג) : מדיך . מלשון מדה : (כו) חשפתי . ענין גלוי כמו וחשופי שת (ישעיה כ׳) : שוליך . תחתיות הבגד : קלונך . מלי קלון וגזיון . (כז) נאופיך . ענין זנות : ומצהלותיך . ענין הרמת קול שמחה של קלות וכן היה אל אחת רעהו יצהלו (לעיל ה) : זמת . ענין המחשבה רעה : שקוציך . מלי שקץ ותעוב : מתי . ענין המאלו׳ על הזמן וכן מתי תמחתני (תהלים קיט) :

יד על דברי . על ענין הדבר פעור [המדבר כ״ה] : הבצרות . ענין מגיעי כמו לא יגיע אליהם (נחמיה י״ח) ור״ל מגיעת הגשמים וכן בשנת בצורת (לקמן י״ז) : (ב) אבלו . ענין הריחה כמו כי אחלל אני (תהלים ו) : קדרו . ענין שחרות וחושך כמו שחם ירח קדרו (יואל ב) : וצוחת . מלשון זועקה : (ג) ואדיריהם . מלי אדיר וחזק ור״ל הסריס : צעיריהם . ענין קטן ושפל וכן

הגהות מכ״י ברש״י *) אחרי מתי הטהרו עוד . (אחרי שטאיתי כך מתי . הטיה עוד טהורה) :

הגהות מכ״י ברש״י *) לא יצאם יהויכין כי לשלום . להלאם יצא יהויכין כי לשלום) :

מַיִם שָׁבוּ כְלֵיהֶם רֵיקָם בֹּשׁוּ וְהָכְלְמוּ וְחָפוּ
רֹאשָׁם׃ ד בַּעֲבוּר הָאֲדָמָה חַתָּה כִּי לֹא־
הָיָה גֶשֶׁם בָּאָרֶץ בֹּשׁוּ אִכָּרִים חָפוּ רֹאשָׁם׃
ה כִּי גַם־אַיֶּלֶת בַּשָּׂדֶה יָלְדָה וְעָזֹב כִּי לֹא־
הָיָה דָשֶׁא׃ ו וּפְרָאִים עָמְדוּ עַל־שְׁפָיִם
שָׁאֲפוּ רוּחַ כַּתַּנִּים כָּלוּ עֵינֵיהֶם כִּי־אֵין
עֵשֶׂב׃ ז אִם־עֲוֹנֵינוּ עָנוּ בָנוּ יְהוָה עֲשֵׂה
לְמַעַן שְׁמֶךָ כִּי־רַבּוּ מְשׁוּבֹתֵינוּ לְךָ חָטָאנוּ׃
ח מִקְוֵה יִשְׂרָאֵל מוֹשִׁיעוֹ בְּעֵת צָרָה לָמָּה
תִהְיֶה כְּגֵר בָּאָרֶץ וּכְאֹרֵחַ נָטָה לָלוּן׃ ט לָמָּה
תִהְיֶה כְּאִישׁ נִדְהָם כְּגִבּוֹר לֹא־יוּכַל לְהוֹשִׁיעַ
וְאַתָּה בְּקִרְבֵּנוּ יְהוָה וְשִׁמְךָ עָלֵינוּ נִקְרָא
אַל־תַּנִּחֵנוּ׃ י כֹּה־אָמַר יְהוָה לָעַם הַזֶּה כֵּן
נָאֹד יָכִיל לְמִפְרָק וְאֹתְ שְׁבִנְתְּךָ בִּינָנָא אחבו יְיָ וּשְׁמָךְ עָלָנָא אִתְקְרֵי לָא

תרגום

ד בְּדִיל חוּבֵי יָתְבֵי אַרְעָא אִתְּבְרוּ אֲרֵי לָא הֲוָה מִטְרָא בְּאַרְעָא בְּהִיתוּ אִכָּרְיָא וַחֲפוּ רֵישֵׁיהוֹן׃ ה אֲרֵי אַף אַיְלְתָּא בְּמַדְבְּרָא יָלִידַת וְשָׁבְקָא אֲרֵי לָא הֲוָה דְתִאִין דְּעִשְׂבָּא׃ ו וַעֲרָדִין קָמוּ עַל נַגְדִּין שָׁתָן רוּחָא כְּיָרוֹדִין קָמָא עַיְנֵיהוֹן אֲרֵי לֵית עִשְׂבָּא׃ ז אִם חוֹבָנָא אַסְהִידוּ בָנָא יְיָ עֲבַד בְּדִיל שְׁמָךְ אֲרֵי סַגִּיאִין תְּיוּבְתָּנָא קֳדָמָךְ חַבְנָא׃ ח סִיבּוּר יִשְׂרָאֵל פַּרְקִיה בְּעִדָּן עָקָא לָמָּה תֵיהֹוֹל רוּגְזָךְ עָלָנָא וַאֲנַחְנָא כְּתוֹתְבִין בְּאַרְעָא וּכְעִדֵּי אוֹרְחָא דְסִטָּא לְמַבָּתָא׃ ט לָמָּה תֵיהֹוֹל רוּגְזָךְ עָלָנָא וַאֲנַחְנָא מְטַלְטְלִין וּשְׁבִיקִין וְאַתְּ לָא

הנרי"ב מקום ישראל יומא סס

רש"י

מתכנסים בהם : שבו כליהם ריקם . שלא ירד מטר : וחפו · לשון כסוי : (ד) אכרים . בזוייר"ש בלע"ז : (ה) ילדה ועזוב . את וולדה לבקש לה מרעה : על שפיים . יבלי מים כיבייר"ש בלע"ז : (ז) ענו בנו . העידו בנו : עשה למען שמך . עשה מה שתעשה עמנו למען שם גדול שילא לך שאתה

מצודת ציון

וכן לעיר אוכי ואכזב (תהלים קי"ט) : נבים . בורות כמו ולתקוף מים מגבת (ישעי' ל) : וחפו · עניין כסוי וכן ופני כמן חפו (אסתר ז) : (ד) חתה · עניין שבר כמו ולדקתי לא תחת (ישעיה י"ח) : אכרים. הם עובדי האדמה בתרגום וכדומה וכן ונפלתי כך אכר ולמדו(לקמן נא): (ו) ופראים . הוא חמור הבר : שפים. מקומות גבוהות : שאפו . עניין המשיכה אל בית הכליעה וכן שאפה רוח(לעיל ב) : רוח . האויר · כתנים . מין נחש : (ז) ענו . הענידו כמו לא תענה (שמות כ) : משובותינו . עניין מרד כמו שובבה העם הזה (לעיל ח) : (ח) מקוה . מלשון הקוה : וכאורחה . הולך דרך : (ט) נדהם . עניינו כמו נבהל ואין לו דומה : תניחנו . מלי המתה ועזיבה : (י) לנוע . מלי נע וגד

עונינו . ובעבור הארם הזאת התפלל הנביא ואמר אם עונינו העידו בנו לקטרג עלינו : עשה למען שמך . עשה עמנו לדקה למען שמך לכל יאמרו שמך בעמיה כי אן יאמרו זאו מבלתי יכולת ה' להושיע לעמו : כי רבו . כי בחמת מרדנו הרבה ומעתאנו לך ואין אנו ראויים להשועה לכן עשה למען שמך : (ח) מקוה ישראל . אתה הקווה של ישראל כי לך יקוו ואתה הוא המושיע בעת הוא צרה להם עתה תהיה כגר בארץ שאינו מושב בעובתה בארץ כי כמו כן אינך מושב על רעבון בארץ : נטה ללון . המוטה ללון במלון שאינו מושב בעובתה וכשל הדבר במ"ש : (ט) כאיש נדהם . באיש בכשל שאינו מושב בשום דבר בעבור הבהלה אשר הדביקתהו הוא רב מכחו ולא יוכל להושיע . דרך הגבור מאחר ומעצר כחו עד כמה הוא ובאשר יבין כי הדבר אשר הדביקתהו הוא רב מכחו ולא יוכל להושיע אז מושך ידו ולא יעשה עוד גבורות. ובאומר וכי לאחר מהלה הוא בך : ואתה . הלא אתה שוכן בקרבנו ושמך נקרא עלינו כי אנו נקראים עם ה' ולכן אל תעזבנו לבל יקולל שמך כי יאמרו הנכרים מבלי יכולת הבעלים עין מעמו : (י) לעם הזה . על העם הזה : כן אהבו לנוע .

אָהֲבוּ לָנוּעַ רַגְלֵיהֶם לֹא חָשָׂכוּ וַיהוָה לֹא
רָצָם עַתָּה יִזְכֹּר עֲוֹנָם וְיִפְקֹד חַטֹּאתָם׃
יא וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלַי אַל־תִּתְפַּלֵּל בְּעַד־הָעָם
הַזֶּה לְטוֹבָה׃ יב כִּי יָצֻמוּ אֵינֶנִּי שֹׁמֵעַ אֶל־
רִנָּתָם וְכִי יַעֲלוּ עֹלָה וּמִנְחָה אֵינֶנִּי רֹצֶם כִּי
בַחֶרֶב וּבָרָעָב וּבַדֶּבֶר אָנֹכִי מְכַלֶּה אוֹתָם׃
יג וָאֹמַר אֲהָהּ ו אֲדֹנָי יְהוָה הִנֵּה הַנְּבִאִים
אֹמְרִים לָהֶם לֹא־תִרְאוּ חֶרֶב וְרָעָב לֹא־יִהְיֶה
לָכֶם כִּי־שָׁלוֹם אֱמֶת אֶתֵּן לָכֶם בַּמָּקוֹם
הַזֶּה׃ יד וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלַי שֶׁקֶר הַנְּבִאִים נִבְּאִים
בִּשְׁמִי לֹא שְׁלַחְתִּים וְלֹא צִוִּיתִים וְלֹא דִבַּרְתִּי
אֲלֵיהֶם חֲזוֹן שֶׁקֶר וְקֶסֶם וֶאֱלִיל וְתַרְמוּת
לִבָּם הֵמָּה מִתְנַבְּאִים לָכֶם׃ טו לָכֵן כֹּה־אָמַר
יְהוָה עַל־הַנְּבִאִים הַנִּבְּאִים בִּשְׁמִי וַאֲנִי לֹא־
שלחתים אליל ק' ותרמית ק'
אֶתֵּן לְכוֹן בְּאַתְרָא הָדֵין׃ יד וַאֲמַר יְיָ לִי שִׁקְרָא
אָמְרִין נְבִיֵּי שִׁקְרָא דְּמִתְנַבְּן בִּשְׁמִי לָא שְׁלַחְתִּינוּן וְלָא פַּקֵּדְתִּינוּן וְלָא מַלֵּלֵית
עִמְּהוֹן נְבוּאַת שִׁקַּר וְאוּקְסַן וְכַדְבִּין וּרְשַׁע לִבְּהוֹן אִנּוּן מִתְנַבְּן לְכוֹן׃ טו בְּכֵן כְּדֵנָן אמר

תרגום

תִּשְׁבְּקִנָּא׃ י כְּדֵנָן אָמַר יְיָ לְעַמָּא הָדֵין כְּמָה דְּרָחֲמוּ בֵּן אִתְפְּרַע מִנְּהוֹן לְאַגְלְיוּתְהוֹן מַאֲרַע בֵּית שְׁבִנְתִּי וּכְמָה דַהֲווּ מְעָרְבִין לְפוּלְחָן טָעוּתָא וּמְבַּית מַקְדְּשִׁי רְגַלֵיהוֹן לָא מְנָעוּ וּקְדָם יְיָ לָא רַעְוָא בְּהוֹן כְּעַן יְסַעַר עֲלֵיהוֹן חוֹבֵיהוֹן וְיִתְפְּרַע עֲוֹיָתְהוֹן׃ יא וַאֲמַר יְיָ לִי לָא תְצַלֵּי עַל עַמָּא הָדֵין לְטָבָא׃ יב אֲרֵי יְצוּמוּן לָא רַעְוָא קָדָמַי לְקַבָּלָא צְלוֹתְהוֹן וַאֲרֵי יְסַקְּוּן עֲלָתָא וּמִנְחָתָא לָא רַעְוָא קָדָמַי בְּהוֹן אֲרֵי בְּחַרְבָּא וּבְכַפְנָא וּבְמוֹתָא אֲנָא מְשֵׁיצֵי יַתְהוֹן׃ יג וַאֲמַרֵת קַבֵּל בְּעוּתִי יְיָ אֱלָהִים הָא נְבִיֵּי שִׁקְרָא אָמְרִין לְהוֹן לָא תֶחֱזוּן דְּקָטְלִין בְּחַרְבָּא וְכַפְנָא לָא יְהֵי לְכוֹן אֲרֵי שְׁלָם דְּקִשְׁוֹט אָמְרִין נְבִיֵּי שִׁקְרָא דְּמִתְנַבְּן בִּשְׁמִי לָא שְׁלַחְתִּינוּן וְלָא פַּקֵּדְתִּינוּן וְלָא מַלֵּלֵית עִמְּהוֹן נְבוּאַת שִׁקַּר וְאוּקְסַן וְכַדְבִּין וּרְשַׁע לִבְּהוֹן אִנּוּן מִתְנַבְּן לְכוֹן׃ טו בְּכֵן כְּדֵנָן אמר

הנרי"ב עתה יזכור עונם הוספא ח יג

רש"י

לנוע . כן כמה שנזרתי עליהם גולה *)אהבו שם להיות גולים לעבוד עכו"ם רמוקות : (יד) ואליל . לשון אל דבר

מצודת דוד

שכם נעים עתה אפני הרעב לבקש מאכל באחרות אחרות כן אהבו מאז להיות נעים ולא חשבו רגליהם מלכת פעם לאחריהם פעם לאשור לבקש מכם עזרה וכאומר לא יעזרו גם עתה : לא רצם. (יח) לטובה . להיטיב עמהם : (יב) כי יצומו . אף אם בעצמם יצומו לא אשמע אל תפלתי אשר יתפללו ביום הצום ואף אם יעלו עולה ומנחה אינם מרוצה לכם כל עוד שאוחזים במעשיהם : כי בחרב . אלא אכלה אותם בחרב וכו' : (יג) ואומר אהה . אמרתי אוי לי אדוני יכלו אלא אין לכם אשם כי הנה נביאי השקר מעניים אותם ואומרים לכם לא תראו חרב וכו'. ואנה מוצאים שמעשיהם מרוצים לה' ומהראוי להביאה בעונם על הנביאים הם לבד : שלום אמת . שלום כמו תמיד ותתקיים : במקום הזה · כי לא הגלו ממנה : (יד) שקר וכו'. ר"ל הלא יש להם לדעת אשר שם מתנבאים בשקר כי העולה לא שלחתים ולא ציותי אותם שום צוואה אף לא דברתי אליהם דבר מבלי שליחות וא"כ אין בידם לתת שום אות ומופת ובמה מחזיקים אותם לנביאים : חזון שקר . ר"ל א"כ כי לכם לדעת שהם מתנבאים אז מחזון שקר מה שראו בחלום הלילה מדמיונות כוחות אז כמעשה הקסם מה שראו בכוכביים אז מה שמעמו מן הכוכבים שהם דבר שאין בהם ממש כלל בערמת לבם יבדאו שקרים : (טו) לכן וכו' . הואיל ומפני

הגהות מכ"י ברש"י (פי"ג) (שלום אמת · שלום של קיימת): *) אהבו שם להיות גולים · (אהבו הם להיות גולים)

שׁלַחְתִּים׃ וְהַמָּה אֹמְרִים חֶרֶב וְרָעָב לֹא
יִהְיֶה בָּאָרֶץ הַזֹּאת בַּחֶרֶב וּבָרָעָב יִתַּמּוּ
הַנְּבִיאִים הָהֵמָּה׃ טז וְהָעָם אֲשֶׁר־הֵמָּה
נִבְּאִים לָהֶם יִהְיוּ מְשֻׁלָּכִים בְּחוּצוֹת יְרוּשָׁלִַם
מִפְּנֵי ו רָעָב וְהַחֶרֶב וְאֵין מְקַבֵּר לָהֵמָּה
הֵמָּה נְשֵׁיהֶם וּבְנֵיהֶם וּבְנֹתֵיהֶם וְשָׁפַכְתִּי
עֲלֵיהֶם אֶת־רָעָתָם׃ יז וְאָמַרְתָּ אֲלֵיהֶם אֶת־
הַדָּבָר הַזֶּה תֵּרַדְנָה עֵינַי דִּמְעָה לַיְלָה וְיוֹמָם
וְאַל־תִּדְמֶינָה כִּי שֶׁבֶר גָּדוֹל נִשְׁבְּרָה בְּתוּלַת
בַּת־עַמִּי מַכָּה נַחֲלָה מְאֹד׃ יח אִם־יָצָאתִי
הַשָּׂדֶה וְהִנֵּה חַלְלֵי־חָרֶב וְאִם בָּאתִי הָעִיר
וְהִנֵּה תַּחֲלוּאֵי רָעָב כִּי גַם־נָבִיא גַּם־כֹּהֵן
סָחֲרוּ אֶל־אֶרֶץ וְלֹא יָדָעוּ׃ יט הֲמָאֹס מָאַסְתָּ
אֶת־יְהוּדָה אִם־בְּצִיּוֹן גָּעֲלָה נַפְשֶׁךָ מַדּוּעַ
הִכִּיתָנוּ וְאֵין לָנוּ מַרְפֵּא קִוֵּה לְשָׁלוֹם וְאֵין
טוֹב וּלְעֵת מַרְפֵּא וְהִנֵּה בְעָתָה׃ כ יָדַעְנוּ

תרגום

אָמַר יְיָ עַל נְבִיֵּי שִׁקְרָא
דְּמִתְנַבְּן בִּשְׁמִי וַאֲנָא לָא
שְׁלַחְתִּנּוּן וְאִנּוּן אָמְרִין
חַרְבָּא וְכַפְנָא לָא יְהֵי
בְּאַרְעָא הָדָא בְּחַרְבָּא
וּבְכַפְנָא יְסוֹפוּן גְּבוּי שִׁקְרָא
הָאִנּוּן׃ טז וְעַמָּא דְּאִנּוּן
מִתְנַבְּן לְהוֹן יְהוֹן מִטַּרְפִּין
רְמִין בְּשׁוּקֵי יְרוּשְׁלֶם מִן
קֳדָם כַּפְנָא וְחַרְבָּא וְלֵית
דְּקָבֵר לְהוֹן אִנּוּן נְשֵׁיהוֹן
בְּנֵיהוֹן וּבְנָתֵיהוֹן וְאֶשְׁפּוֹךְ
עֲלֵיהוֹן יָת בִּישָׁתְהוֹן׃
יז וְתֵימַר לְהוֹן יָת פִּתְגָמָא
הָדֵין יְשַׁגְּרָן עֵינַי דְּמָעָן
לֵילֵי וּיְמָם וְלָא יִשְׁתְּקָן אֲרֵי
תְּבָרָא רַבָּא אִתְבְּרַת
מַלְכוּת בְּנִישְׁתָּא דְּעַמִּי
מָחָא מְמַרְעָא לַחֲדָא׃ יח אִם
נְפַקֵת לְרַחְקָא וְהָא קְטִילֵי
חַרְבָּא וְאִם עָלִית לַקַרְתָּא
וְהָא מְמַרְעֵי כַּפְנָא אֲרֵי אַף
סָפַר אַף כָּהֵן אִתְפְּנִיאוּ
לְסַחוֹרְתְּהוֹן עַל דִּי מָה
יט הַמְרַחֵשׁ רְחַשְׁתָּא יָת דְּבֵית יְהוּדָה וְאִם־בְּצִיּוֹן
לִשְׁלָם וְלֵית טָב

חגרי"ב קוס לשלוס לעיל ח טו

דבר שמינו:(יז)נחלה מאד · לשון חולי:(יח)סחרו. סבבו לבקש הללה : אל ארץ ולא ידעו . אל ארץ

מצודת ציון

יכלו כמו הם הכסף (כרתשים מ"ז) . (יז) תדמינה · עיין שתיקה והספסק כמו אל דמי לכם (ישעיה ס"ב) : בת עמי · עדת עמי : נחלה · חלי חולי : (יח) חללי · כרוגים : תחלואי · מלשון חולי : סחרו · עיין סיבוב ועש"ז נקרא הסגר בשם סוחר כי מסבב אחר הסחורה לקמות' · (יט) נעלה · עיין הזעב כמו וגעלה נפשי אתכם (ויקרא כו) : בעתה · חרדה

מצודת דוד

(טז) מפני הרעב · אשר ימותו מפני הרעב והחרב : ואין מקבר · כי ירבו מאד ולא יספיקו לקברם · חמה · הם יהיו מושלכים וגשיהם וכו' : ושפכתי · אגלם לבם גמול רעתם : (יז) הדבר הזה · וזאת כן תרדנה עיני דמע' מבלי הפסק : כי שבר · רואה אני בנבואה כי שבר גדול וכו' · בתולת בת עמי · קראם בתולה כי עוד לא נכנסה שום מלך בבתולי שלא באה ברשות הבעל.:ינחלה מאד · לחולה ביות ·

יח) וחנה חללי חרב · והנה מושלכים חללי חרב · ותחלואי רעב · שוכבים חוליה מעקת הרעבון : כי גם נביא · ר"ל וכדין הוא כי עשו הרע כי גם נביא הבקר וכהן הבעל סבבו מעיר אל עיר להכלות העם ולא ידעו מה מדבר כ' כי נבואו בשקר · (יט) המאוס · אחר שכבר וכי מאסת את יהודה וכי תעבה נפשך בציון מדוע הכיתנו ואין לנו רפואה על המכה : קוה · לאחר נקוה לשלום ולא הוטב ממה שהיה ונקוה לעת רפואה והנה בא עוד חרדה : (כ)ידענו · מכירים אנו שהרשענו אנחנו ונם מכירים אנו בעון אבותינו

תרגום

אֲרֵי חַבְנָא קֳדָמָךְ׃ כא לָא
תְּרַחֲקִנָּא בְּדִיל שְׁמָךְ לָא
תְּנַבֵּל אֲתַר בֵּית בּוּרְסִי
יְקָרָךְ יַעְדֵּל דּוּכְרָן קְיָם
אַבְהָתָנָא קֳדָמָךְ לָא תְּשַׁנֵּי
קְיָמָךְ עִמָּנָא׃ כב הָא לֵית
צְרוּךְ בְּטַעֲוָת עַמְמַיָּא
לְאַחָתָא מְטָרָא וְאִם שְׁמַיָּא
לָא יִתְּנוּן רְסִיסִין אֱלָהִין עַל
מֵימְרָךְ הֲלָא אַתְּ הוּא יְיָ
אֱלָהָנָא וְנִסְבַּר קֳדָמָךְ אֲרֵי
אַתְּ עֲבַדְתָּא יָת כֹּל אִלֵּין׃
א וַאֲמַר יְיָ לִי אִם יְקוּם
מֹשֶׁה וּשְׁמוּאֵל לְמִבְעֵי מִן
קֳדָמַי לָא רַעְוָא קֳדָמַי
בְּעִמָּא הָדֵין שַׁלַּח מֵאַרְעָא
בֵּית שְׁבִנְתִּי וְיִגְלוּן׃ ב וִיהֵי
אֲרֵי יֵימְרוּן לָךְ לְאָן נִגְלֵי
וְתֵימַר לְהוֹן כִּדְנָן אֲמַר יְיָ
דְּלְמוֹתָא לְמוֹתָא וְדִלְחַרְבָּא

ירמיה יד קסה

יְהוָה רִשְׁעֵנוּ עֲוֹן אֲבוֹתֵינוּ כִּי חָטָאנוּ לָךְ׃
כא אַל־תְּנַאֵץ לְמַעַן שִׁמְךָ אַל־תְּנַבֵּל כִּסֵּא
כְבוֹדֶךָ זְכֹר אַל־תָּפֵר בְּרִיתְךָ אִתָּנוּ׃ כב הֲיֵשׁ
בְּהַבְלֵי הַגּוֹיִם מַגְשִׁמִים וְאִם־הַשָּׁמַיִם יִתְּנוּ
רְבִבִים הֲלֹא אַתָּה־הוּא יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וְנְקַוֶּה־
לָךְ כִּי־אַתָּה עָשִׂיתָ אֶת־כָּל־אֵלֶּה׃
טו א וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלַי אִם־יַעֲמֹד מֹשֶׁה
וּשְׁמוּאֵל לְפָנַי אֵין נַפְשִׁי אֶל־הָעָם הַזֶּה
שַׁלַּח מֵעַל־פָּנַי וְיֵצֵאוּ׃ ב וְהָיָה כִּי־יֹאמְרוּ
אֵלֶיךָ אָנָה נֵצֵא וְאָמַרְתָּ אֲלֵיהֶם כֹּה־אָמַר
יְהוָה אֲשֶׁר לַמָּוֶת לַמָּוֶת וַאֲשֶׁר לַחֶרֶב לַחֶרֶב
וַאֲשֶׁר לָרָעָב לָרָעָב וַאֲשֶׁר לַשְּׁבִי לַשְּׁבִי׃

ופקדתי

ת"א סיס בסבלי עקידה שער ע · וסיס כי ונומר בתרח ל ח :

רש"י

כי אם דעתך לשוב מדוע הכיתה בלין מרפא : (כא)למען שמך. שנקרא רמוס : *)כסא כבודך. בית המקדש . ומדרש אגדה ישראל החקוקים בכסא כבודך : (כב) ואם השמים יתנו רביבים.מאיליהם אם לא על פיך בתמיה כל תמיהה ה:פולה הראשונה בה"א והשניה באם כגון הבמחנים אם במצרים [במדבר י"ג] הטובה היא אם רעה (שם) המאוס מאסת אם גליון געל' נפשך(כאן) אף כאן היש בהבלי העכו"ם ואם השמים :

טו (א) משה ושמואל . שניהם נזקקו לבקש רחמים על ישראל ומתחלה החזרום למוטב ואח"כ התפללו עליהם ולא עלה בלבם להשיב אפי עד שהחזירום למוטב . משה שימו אים מרבו וגו' [שמות ל"ב] ויזר על פני המים וגו' (שם) ואחר כך אעלה אל ה' אולי אכפרה · שמואל במלפה ויסירו בני ישראל את הבעלים(שמואל א ז)ואח"כ קבצו את ישראל המצפתה ואתפלל עליכם [שם] אתה איך יכול להשיבם אלי לכך אל תתפלל עליהם : נפשי . רצוני : (ב) אשר למות וגו' . כל המאותר בפסוק קשה

מצודת ציון

חרדה ורתת : (כא) תנאץ · עיין בזיון וכן נאלו כל תוכחתי (משלי א) · תנבל · עיין הורדה ושפלות כמו ויגבל לור יסופתו (דברים ל"ב) : תפר · עיין בטול · (כב) בהבלי · מלשון הבל וכסא הפסילים : מגשימים · מלשון גשם · רביבים · כן נקרא הגשם הדק כמו וכרביבים עלי עשב:(שם) ונקוה . מלשון תקוה :

טו (א) נפשי · עיין רצון כמו אם יש את נפשכם (כרתשים כ"ג) : שלח · עיין עירוד וגרושין כמו הן ישלח (לעיל ג) : (ב) אנה · לסיון וכן אנה אעלה (ש"ב ב) :

ופקדתי

טו (א) אם יעמוד · ר"ל כתפלה ובקשה : משה ושמואל · משה לא שמואל ר"ל ואף שסיס תפלתם מקובלת לפני מ"מ אם מי מהם יתפלל בעד העם הזה לא יהיה רצוי עליהם להיות מרוצה לסם : שלח · לאור לכם בבנואם שאמרתי לגרשם מארצי ויצאו ממנה · (ב) אנה נצא · להיכן נלך ותתלית מה : אשר למות . מי שרצוי למות בעונו מיתת דבר יותן למיתה:ואשר לחרב וכו' . כל אחד יעונש בדבר הרצוי לו

חגאות מכ"י ברש"י *) כסא כבודך בית המקדש · (בית המקדש כמ"ש כסא כבוד מרום מראשון מקום מקדשינו) :

ג וּפָקַדְתִּי עֲלֵיהֶם אַרְבַּע מִשְׁפָּחוֹת נְאֻם־
יְהוָה אֶת־הַחֶרֶב לַהֲרֹג וְאֶת־הַכְּלָבִים לִסְחֹב
וְאֶת־עוֹף הַשָּׁמַיִם וְאֶת־בְּהֵמַת הָאָרֶץ לֶאֱכֹל
וּלְהַשְׁחִית׃ ד וּנְתַתִּים לְזַוְעָה לְכֹל מַמְלְכוֹת
הָאָרֶץ בִּגְלַל מְנַשֶּׁה בֶן־יְחִזְקִיָּהוּ מֶלֶךְ יְהוּדָה
עַל אֲשֶׁר־עָשָׂה בִּירוּשָׁלִָם׃ ה כִּי מִי־יַחְמֹל
עָלַיִךְ יְרוּשָׁלִַם וּמִי יָנוּד לָךְ וּמִי יָסוּר לִשְׁאָל
לְשָׁלֹם לָךְ׃ ו אַתְּ נָטַשְׁתְּ אֹתִי נְאֻם־יְהוָה
אָחוֹר תֵּלֵכִי וָאֵט אֶת־יָדִי עָלַיִךְ וָאַשְׁחִיתֵךְ
נִלְאֵיתִי הִנָּחֵם׃ ז וָאֲזָרֵם בְּמִזְרֶה בְּשַׁעֲרֵי
הָאָרֶץ שִׁכַּלְתִּי אִבַּדְתִּי אֶת־עַמִּי מִדַּרְכֵיהֶם
לֹוא שָׁבוּ׃ ח עָצְמוּ־לִי אַלְמְנוֹתָו מֵחוֹל
לזעוה ק׳ אלמנותיו ק׳ ימ׳ס
יָם בָּא לַמַּתְּ וָלָא תַבְתְּ׃ ז וּכְמָא דְּדָרָן בִּמְדִינְיָא כֵּן
אַרְעָא תַּכְלִית אַבְּדִית יַת עַמִּי מֵאָרְחָתְהוֹן לָא תָבוּ׃ ח
ג וְאַסְעַר עֲלֵיהוֹן אַרְבַּע
פּוּרְעָנֻן בְּיִשְׁוָן אָמַר יְיָ
יַת דְּקָטְלִין בְּחַרְבָּא
לְמִקְטַל וְיַת כַּלְבָיָא
לְגָרְרָא וְיַת עוֹפָא דִּשְׁמַיָּא
וְיַת בְּעִירָא דְּאַרְעָא לְמִיכַל
וּלְחַבָּלָא׃ ד וְאֶתְּנִנּוּן
לְזַוְעָא לְכָל מַלְכְוָת אַרְעָא
עַל דְּלָא תָבוּ כְּמַנַּשֶׁה
בַּר יְחִזְקִיָּהוּ מַלְכָּא דִּי יְהוּדָה עַל דַּעֲבַד בִּירוּשָׁלֶם׃ ה אֲרֵי
מַן יְחוּס עֲלָךְ יְרוּשָׁלֶם
וּמַן יְדַיֵּי עֲלָךְ וּמַן יְזוּר
לְמִשְׁאַל לִשְׁלָמָא לָךְ׃
ו אַתְּ שְׁבַקְתָּא פּוּלְחָנִי
אָמַר יְיָ לְאָחֳרָא אִסְתַּחַרְתְּ
וְאָרִים יַת מְחַת גְּבוּרְתִּי
עֲלָךְ וְאַהַבְּלִנָּךְ עַל דַּחֲיֵיתְ
אֲבַדַּר יַת עַמִּי בְּקִרְוֵי
סְגִיאַת הֲדָמֵי אַרְמְלָתְהוֹן
מחל

ת״א וכתיב לזעוה סנהדרין יח קב: אלמנה יולדת נטין פת ספר הזוה׳ פ׳ ברחשית וס׳ פקודי.

הגרי״ב וכתיב לזעוה לקמן כד ט ו כט יח ולד י

רש״י

קשה מחבירו חרב קשה ממות מיתה חרב מגוולת ומיתה על מטתו אינה מגוולת וכן היא אומר (חליס קי״ו) יקר בעיני ה׳ המותה לחסידיו רעב קשה מחרב שזה מלטער וזה אינו מלטער וכן היא אומר עוביס היו חללי חרב מחללי רעב שבי כולהו איתנהו בגוה: (ג) ופקדתי. לשון מינוי ופקידות: לסחוב. לגרר וכן אם לא יסחבום (לקמן מ״ט): (ד) לזעוה. מגזרת לא קס ולא זע (אסתר ה׳) וכמוהו גאוה

מצודת ציון

(ג) ופקדתי. עניין מינוי וגזרות: משפחות. אמר כן בדרך שחלה. לסחוב. עניין גרירה ומשיכה כמו סחוב וסלוך (לקמן כ״ב): (ד) לזעוה. עניין רתת וחרדה כמו וסיס רק זועס (ישעיה כ״מ): בגלל. בעבור כמו בגלל הדבר הזה (דברים טו): (כ) יחמול. מלשון חמלה ורחמים. ינוד. מלי נדידה: (ו) נטית. עזבה: ואט. מלשון עויה: נלאיתי. עניין עייפות ויגיעה כמו ונלאו מלרים (שמות ז): הנחם. עניין הסוך מחשבה כמו פן ינחם העם (שם יג): (ז) ואזרם. עניין פזור כמו ואתכם אזרה בגויים (ויקרא כו). במזרה. הוא הכלי שזורין בו התבואה וכן ברחת ומזרה (ישעיה ל): בשערי. בערי. וכן באחד שעריך (דברים יז): שכלתי. עניין מיתה כמו תחון חשכל חרב (שם ל״ב). (ח) עצמו. עניין רבוי כמו בעם עלוס (תהליס ל״ה): אם

בכל ערי הארץ כהמפזר תבואה׳ במזר׳ שאין כולם נופלים במקום אחד מדרכיהם ולא לקחו מוסר: (ח) עצמו לי. האלמנות שנהרגו המה מרובות בעיני יותר מחול ימים ר״ל אין אני עושה

נכסי

מַהֲל יַמִּין אֵיתֵיתִי
עֲלֵיהוֹן עַל סִיעַת עוּלַמֵּיהוֹן
בְּזוּזִין כַּד בְּטַהֲרָא אֵיתֵיתִי
עֲלֵיהוֹן מַשְׁרְיָן בְּתִבְּרָא
וְחַבִּילָא קְרָיֵיהוֹן׃
ט צְדִיאַת אַרְעֵיהוֹן מִבְּלִי
עַמָּא הֲווֹ לְמִפְחַת נְפֶשׁ
גְּלָא יַרְחוֹן בְּחַיֵּיהוֹן וַעַד
דְּאִנּוּן קָיְמִין בְּהִיתוּ
וְאִתְכְּנַעוּ וּשְׁאַרְהוֹן לְחַרְבָּא
אֶמְסַר קָדָם בַּעֲלֵי דְבָבֵיהוֹן
אָמַר יְיָ׃ י וַי לִי אִמִּי אֲרֵי
יְלִדְתִּינִי לְמַהֲוֵי גְבַר דִּין
וְאָנֵשׁ מַצּוּ לְכָל יָתְבֵי אַרְעָא לָא רָשִׁין בִּי וּמָא דַּאֲנָא רָשַׁיְנָא לָא תְבַע מִנְּהוֹן
כֻּלְּהוֹן מְרַטְּטִין לִי׃ יא אָמַר יְיָ אִם לָא סוֹפֵךְ יְהֵי לְטָב אִם לָא יַיְתוֹן
לא
ויבעון

יָמִים הֵבֵאתִי לָהֶם עַל־־־־אֵם בָּחוּר שֹׁדֵד
בַּצָּהֳרָיִם הִפַּלְתִּי עָלֶיהָ פִּתְאֹם עִיר וּבֶהָלוֹת
ט אֻמְלְלָה יָלְדָה הַשִּׁבְעָה נָפְחָה נַפְשָׁהּ
בָּאָה שִׁמְשָׁהּ בְּעֹד יוֹמָם בּוֹשָׁה וְחָפְרָה
וּשְׁאֵרִיתָם לַחֶרֶב אֶתֵּן לִפְנֵי אֹיְבֵיהֶם נְאֻם־
יְהוָה׃ י אוֹי־לִי אִמִּי כִּי יְלִדְתִּנִי אִישׁ רִיב
וְאִישׁ מָדוֹן לְכָל־הָאָרֶץ לֹא־נָשִׁיתִי וְלֹא־
נָשׁוּ־בִי כֹּלֶּה מְקַלְלוֹנִי׃ יא אָמַר יְהוָה אִם־
לא

רש״י

לפני אלמנותיו: על אם. על ירושלים שהיא עיר ואם בישראל: בצהרים: הכל יהא גלוי לפניו כל גנזי מטמונים: הפלתי עליה פתאום עיר. הסכנתי עליהם פתאום גייסות של עיר ובהלות רבות. ויש פותרים עיר לשון שונא כמו ויהי ערך [שמואל א׳ כ״מ] ופשריה לערך [דניאל ג׳]: (ט) אמללה יולדת השבעה. שומרון וכנסייה של עשרת שבטים שעמדו מהם ז׳ משפחות מלכים רשעים כבר אומללה וגלתה: ושאריתם. אלו יהודה וקלת בנימין שנשתיירו בישראל לחרב אחן. אלו הן שבע משפחות ירבעם בן נבט וביתו בעשא וביתו עמרי וביתו יהוא וביתו מנחם וביתו פקח וביתו הושע וביתו: נפחה נפשה. לשון דאגה נפשה מחורגמין ודאגון נפש (דברים כ״מ) ומתפח נפש: בעוד יומם. בלא

מצודת דוד

בהם המתנקם להיות הכל נחשב לפני למעט כי אדרבה נחשב לפני להרבה ואין כזה שמתה לפני: הבאתי להם. הבאתי עליהם ותוזר ומפרש על אם ר״ל על ירושלים הבאתי קבוצת בחורים לביות שודד אותם בעת לצרים למען ירגה למלוא כל גנזי המטמונים: הפלתי. הסכנתי עליה פתאום קבוצת שוחאים ועדת עם המבסילות: (ט) אמללה. כב גלתה שומרון ועשרת הבטים שנגלה ז׳ משפחות מלכים רשעים וכם ירבעם בן נבט וביתו בעשא וביתו עמרי וביתו יהוא וביתו מנחם וביתו פקח וביתו הושע וביתו: נפחה נפשה. כי לה לתאנן נפש: בא שמשה. שקעה שמשה בחצי׳ עוד היום גדול ר״ל הוספל גדולתה המהירות בלא זמנה: בושה וחפרה. וכיא יושבת בגולה בבושה וכליפה: ושאריתם. הפלרים הנשארה מעדת ישראל הם יהודה ובנימין אתן נפשותם לחרב לפני אויביהם: (י) אוי לי אמי. ירמיה כי׳ מתאונן והיסד הדבור מול אמו ואמר אוי לי אמי אשר ילדתני להיות נשיתי. לפעמים מריבים עם המלוה על שהוא מוצא בפיו הבלותה אינו לא הלויתי לבם ולא הם לוו לי ובכ״ז כולם מקללים ומכזים אותי: (יא) אמר ה׳. אחר הגיאה ה׳ אחר לי מה אתה תוצא על קללתם הריבי נשבע אם לא אשחיר אויבך אחרך ואלבו אני ואתה תשחר לשונכה: אם לא. הריבי נשבע אם לא בעת בוא הרעה והצרה אעיר אז נבחרתן לספנים בך ולחלות פניך לבוא עמו לנבל ולא יקחך

מצודת ציון

אם. כן יקרא עיר גדולה אשר הקטנות סביב לה וכן עיר ואם בישראל (ש״ב כ): בחור. נבחר ונבור: שודד. עושה: הפלתי. עניין הסבבה ומביא כמו מופלים בעמק (צופניה ז): עיר. עניין שונא כמו ויהי ערך (ש״א כ״א): ובהלות. מלי בהלה ופחד: (ט) אמללה. עניין כריתה כמו אומלל אחי (תהליס ו). נפחה נפשה. עניין דאגון נפש וכזתחקותם מפח נפש (איוב י״א): בא. עניין שקיעה כמו כי בא השמש (בראשית כ״מ): וחפרה. עניין כליסה וכן וחפרה הלבנה (ישעיה כ״ד): ושאריתם. מלי שארית ושיור: (י) מדון. עניין מריבה כמו ישחוק מדון (משלי כ״ו): נשיתי. עניין הלוואה כמו לא תהיה לו כנושה (שמות כ״ב): מקללוני. הוא מלשון קללה ומלי קלון וכזיון: (יא) אם לא. הוא עניין לי שבועה ונגזר ולא אחר וכרי הוא כאדם האומר אם לא כן הוא יהיה

לֹא שֵׁרוֹתֶךָ לְטוֹב אִם־לֹוא! הִפְגַּעְתִּי בְךָ
בְּעֵת רָעָה וּבְעֵת צָרָה אֶת־הָאֹיֵב: יב הֲיֵרֹעַ
בַּרְזֶל | בַּרְזֶל מִצָּפוֹן וּנְחֹשֶׁת: יג חֵילְךָ
וְאוֹצְרֹתֶיךָ לָבַז אֶתֵּן לֹא בִמְחִיר וּבְכָל־
חַטֹּאותֶיךָ וּבְכָל־גְּבוּלֶיךָ: יד וְהַעֲבַרְתִּי
אֶת־אֹיְבֶיךָ בְּאֶרֶץ לֹא יָדָעְתָּ כִּי־אֵשׁ קָדְחָה
בְּאַפִּי עֲלֵיכֶם תּוּקָד: טו אַתָּה יָדַעְתָּ יְהוָה
זָכְרֵנִי וּפָקְדֵנִי וְהִנָּקֵם לִי מֵרֹדְפַי אַל־לְאֶרֶךְ
אַפְּךָ תִּקָּחֵנִי דַּע שָׂאֵתִי עָלֶיךָ חֶרְפָּה:
טז נִמְצְאוּ דְבָרֶיךָ וְאֹכְלֵם וַיְהִי דְבָרְךָ לִי
שריתיך ק׳ דברך ק׳ לשׁשון

וְיִבְעוֹן מִנָּךְ בְּעִדָּן דְּאִיתַי
עֲלֵיהוֹן סָנְאָה וְיַעִיק לְהוֹן
בַּעִיר דְּבָבָא: יב מְלַךְ
דְּתִקְוֹף בְּבַרְזְלָא יִסְקַלְסָעִיר
מְלַךְ דְּתִקְוֹף בְּבַרְזְלָא
וְכִנְחָשָׁא אִתַּי מִצַּפּוּנָא עֲלָהּ
לְמִתְּבְרָהּ: יג נְכָסֵיכוֹן
וּבֵית גִּנְזֵיכוֹן לְבִזָּא אֶמְסַר
לָא בְדָמִין בְּחוֹבִין דְּחַיָּתוּן
פָּרְחִין לְטַעֲוָתָא וּבְכָל
תְּחוּמֵיכוֹן: יד וְתִשְׁתַּעְבְּדוּן
לְבַעֲלֵי דְבָבֵכוֹן בְּאַרְעָא
דְּלָא יְדַעְתּוּן אֲרֵי קְדוּם
תַּקִּוף כְּאֶשְׁתָּא נָפַק מִן
קָדָמַי בִּרְגַז עֲלֵיכוֹן יַחוֹר:
טו אִתְגְּלֵי קָדָמָךְ יְיָ יַעוֹל
לְפִתְגָמָךְ

הזיקים [לקמן מ׳] כלומר ביום אשר הקים ה׳ את דברי נחמיה לו ועתה הנה פתחתיך היום מן הזיקים אשר על ידיך אם טוב בעיניך לבוא אתי בבלה וגם ישראל בקשו ממנו שיתפלל בשבילם כאשר נחמיה לו תתפלל בעדינו אל ה׳ אלהינו כי נשארנו מעט מהרבה [לקמן מג] : אם לא . לשון שבועה: הפגעתי בך בעת רעה . את האויב כשתבא עליהם הרעה יפגעו בך שתבקש רחמים עליהם כגון לדקיה אמר לו דרש נא בעדנו את ה׳ וגו׳ (לקמן כא) ד״א כגוזמרדן יבקש מאתך אם טוב בעיניך לבא אתי בבלה (לקמן מ) : (יב) הירוע ברזל מצפון.אומר אני ברזל הבא מצפון קשה משאר ברזל וכן פתרונו הם נמשלו לברזל הולכי רכיל נחשת וברזל [לעיל ו]

מצודת ציון

היה נזחת ובזאת וכן אם לא בתיב רביס (ישעיה ה) ורביס כתובו : שריתיך . מלי שחרית ובא בחסרון אל״ף וכן וגם כל שרית ישראל (דה״א יז״כ) : הפגעתי . ענין בקשה כמו ופגעני לי (בראשית כ״ג) : (יב) הירוע . ענין שכירה כמו ורעו דליותיו (לעיל י״ח) : (יג) חילך . מלי חיל ועושר כמו וישראל עושה חיל (במדבר כ״ד) : לבז . מלי בזה ושלל : במחיר . ענין דמי הדבר ופרנו כמו אקנה מאותך במחיר (ש״ב כ״ד) : (יד) קדחה . ענין הבערה כמו הן כולכם קודחי אש (ישעיה נ) : תוקד . ענין שריפה כמו ותיקד עד שאול (דברים לב) : (טו) ופקדני . ענין הפנאה : שאתי . מלשון משא וסבל : בסוד

את הרעה שעושים לי אנשי ענתות : זכרני ופקדני . זכור כי הסנאים עלי ועשה לי נקמה מ״רודפי : אל לארך אפך תקחני. ר״ל אל תניחני לאריכות אפך בנקמתי אבל תברה תוכי ונקום נקמתי מהם : דע . הן לב לדעת מה שאתי נושא וסובל הרפה בעבורך כמה שאני מתנבא בשמך : (טז) נמצאו דבריך . כשהרתה עלי רוח הנבואה ומלאו לי דבריך קבלתים בשמחה כאוכל דבר מה לתאוה ומזר ופירש ויסי דברך לי לשון וכו׳ על כי נקרא שמך עלי אתה ה׳ וכו׳ ר״ל שמתתי ה׳ על כי

לְפִתְגָמָךְ וְקַיְמִתְּנוּן וַהֲוָה
מֵימְרָךְ לִי לְבִיעַ וּלְחֶדְוַת
לִבִּי אֲרֵי אִתְקְרֵי שְׁמָךְ
עָלַי יְיָ אֱלֹהִים צְבָאוֹת:
יז לָא יָתְבִית בְּסִיעַת
מְשַׂבְּחִין וְלָא חֲדֵיתִי מִן
קֳדָם מֵימְרָךְ פְּרִישׁ יָתְבִית
אֲרֵי נְבוּאָה דְּקוֹט מַלֵּיתָנִי:
יח לְמָה הֲוָה בֵּיבִי לְאַפְרֵשׁ
וּמַחֲתִי תַּקִּיפָא לְמִסְרְבָא
לְאִתַּסָּאָה לָא יְהֵי מֵימְרָךְ
לִי כַּדְבִין כְּמַבּוּעַ דְּמַיִין
דְּפַסְקִין מוֹהִי: יט בְּכֵן
כְּדֵנָן אָמַר יְיָ אִם תְּתוּב
וַאֲתֵיבְנָךְ קָדָמַי תְּשַׁמֵּשׁ
וְאִם תְּתִיב רְשִׁיעָיָא לְמֵהֲוֵי
צַדִּיקָיָא רַעוּת מֵימְרִי תְּקַיְּם יְתוּבוּן אַנּוּן לְפִתְגָמָךְ וְאַתְּ לָא תְּתוּב לְמִטְעֵי
בַּתְרֵיהוֹן: כ וְאֶתְּנִנָּךְ לְעַמָּא הָדֵין כְּשׁוּר דְּנְחָשׁ כְּרִיךְ וּיְגִיחוּן לְקִבְּלָךְ וְלָא יְכִלִּין
לָךְ אֲרֵי בְסַעֲדָךְ מֵימְרִי לְמִפְרְקָךְ וּלְשֵׁיזָבוּתָךְ אָמַר
יי

תי״א אם תשוב מליעה ; פס עקידה שער לה : ואם תוציא שם :

רש״י

לי לשון כי דמיתי שישמעו אלי עתה : (יז) מפני ידך . מפני נבואה הבאה לי מאתך : ישבתי . ימידי ומשחומם באבילות כי נבואה זעם מלאתני בחורבן ביתך : (יח) אנושה . חולה כמו ואמנם וימלה בבנה של בת שבע : היו תהיה לי . אתה הוי לי : כמו אכזב . כאדם שמבטחו נפסק ממנו שאתה מניחני להלטער בידם . אכזב מקור פוסק פייליי״ן בלע״ז : מים לא נאמנו . לסמוך עליהם :

מצודת דוד

כאה עלי שפע הנבואה לעיות נקרא נביא ה׳:(יז) לא ישבתי. אחר שקבלתי הנבואה לא ישבתי בקבוצת משחקים לשמוח עמהם : מפני ידך . מפני הנבואה הבאה לי מידך ישבתי בדד ויתידי בדרך המלטער כי מלאת אותי נבואות זעם הם הייעודים הרעים מחורבן בית והגלות העם : (יח) כאבי נצח . ר״ל זה זמן רב לוחרים עלי לאבי עצבות : ומכתי אנושה . המכה שעל היתלאובה מאד ר״ל הם המאיבים אותי ביומר . מאנה הרפא. ממאנת לקבל רפואה ר״ל הם המאיבים אותי ביומר . היו תהיה לי . אתה תהיה לאולי כמו מקור מים הנפסק ועוזב הנביעה ולהוספות ביאור אמר מים לא נאמנו אשר מתקיים ומתמיד כי כמו כן תדלה ממני העזרה והסלה מן הקמים עלי : (יט) לכן כה אמר ה׳. אלא יקומם שברו וכן אמר אם אתה ישראל תשוב להיותי לאוהבך ר״ל תשובתך תהיה עיי בגמול זה הבטיחני לי: לפני תעמוד עד עולם ולא תפסוק הנבואה ממך : ואם תוציא. את מי מן הזולולות לעיות אדם יקר לא תהיה כפי כי תתקיים גזרתך כמו גזרתי : ישובו המה אליך . זהו דבר הפרות שהמה ישובו אליך להיות בשרים כמותך ואל תדאג לילך אליהם בשליחות כי מן תלמוד המעשיהם להיות כמותם כי תהי׳ בעוה מזה: (כ) ונתתיך . אתן אותך מול העם הזה להיות חזק כחומת נחושת בצורה ועם כי ילחמו עליך לא יוכלו לך כי אני אושיעך

מצודת ציון

(יז) בסוד . ענין קבוץ כי לבתיק סוד מתקבלין הרחוקים לו וכן ועל סוד בחורים (לעיל ו) : משחקים . מלי שחוק ושמחה: אעלוז . ענין שמחה : בדד . יחידי כמו איכה ישב בדד (איכה א) : זעם . כעס ותרון : (יח) נצח . לעולם ר״ל זמן רב : אנושה . כאובה ביותר כמו אנוש חלי (איוב ל״ד) : מאנה . מלי מיאון : אכזב . ענין הפסק ועזיבה כמו אשר לא יכזבו מימיו (ישעיה נ״ח) : נאמנו . ענין דבר המתקייים כמו יתד במקום נאמן (שם כ״ב) : (יט) יקר . מבוכד וחשוב : מזולל . ענין הרבות התלולה ורדיפת התחנות וכן זולל וסובא דבריס

כה אמר ה׳. אלא יקומם שברו וכן אמר אם אתה ישראל תשוב לפני תעמוד עד עולם ולא תפסוק הנבואה ממך : ואם תוציא. אם תוציא יקר מבלתי מדם הגון מאדם רשע שתחזירו מזולל . אם תוציא מדם הגון מאדם רשע שתחזירו למוטב : כפי תהיה . שאני גוזר גזירה ואתה מבטלה : ישובו המה אליך ואתה לא תשוב אליהם . יתובון אינון לפתגמך ואתה לא תשוב למטעי

בְּצוּרָה וְנִרְחֲמוּ אֲלֵיךָ וְלֹא־יוּכְרוּ לָךְ כִּי־
אִתְּךָ אֲנִי לְהוֹשִׁיעֲךָ וּלְהַצִּילֶךָ נְאֻם־יְהוָה׃
כא וְהִצַּלְתִּיךָ מִיַּד רָעִים וּפְדִתִּיךָ מִכַּף
עָרִיצִים׃

טז א וַיְהִי דְבַר־יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר׃
ב לֹא־תִקַּח לְךָ אִשָּׁה וְלֹא־יִהְיוּ לְךָ בָּנִים
וּבָנוֹת בַּמָּקוֹם הַזֶּה׃ ג כִּי־כֹה אָמַר יְהוָה
עַל־הַבָּנִים וְעַל־הַבָּנוֹת הַיְלוּדִים בַּמָּקוֹם
הַזֶּה וְעַל־אִמֹּתָם הַיּוֹלְדוֹת אוֹתָם וְעַל־אֲבוֹתָם
הַמּוֹלִדִים אוֹתָם בָּאָרֶץ הַזֹּאת׃ ד מְמוֹתֵי
תַחֲלֻאִים יָמֻתוּ לֹא יִסָּפְדוּ וְלֹא יִקָּבְרוּ לְדֹמֶן
עַל־פְּנֵי הָאֲדָמָה יִהְיוּ וּבַחֶרֶב וּבָרָעָב יִכְלוּ
וְהָיְתָה נִבְלָתָם לְמַאֲכָל לְעוֹף הַשָּׁמַיִם
וּלְבֶהֱמַת הָאָרֶץ׃ ה כִּי־כֹה אָמַר יְהוָה
אַל־תָּבוֹא בֵּית מַרְזֵחַ וְאַל־תֵּלֵךְ לִסְפּוֹד
וְאַל־תָּנֹד לָהֶם כִּי־אָסַפְתִּי אֶת־שְׁלוֹמִי מֵאֵת
הָעָם הַזֶּה נְאֻם־יְהוָה אֶת־הַחֶסֶד וְאֶת־

הרחמים

ת״א לא יספדו סנהדרין מו . כי כה אמר ה׳ בתרא י .

חגרי״ב למאכל לעוף לעיל ז לג וש״כ : לרומן לעיל ח כ . כה אמר ה׳ כתובות סט ועיין שו״ת הרי״ף סי׳ שי״ח

רש״י

למעטני בתריהון : (ה) בית מרזח . משתה בספרי בפרשת בית פעור רמיתי מזרו לעשות להם מרזימין לכל רבותינו פירשו מרזח לכל : תנוד . תקון : כי אספתי את שלומי וגו׳ . כשהיה מברהם לביהם עושה לדקה ומשפט נתתי לזרעו חסד ורחמים ושמר

מצודת ציון

(דבריס כ״ח) : (כ) בצורה . חזקה : יוכלו . מלי יכולה : (כא) ופדיתיך . מלי פדיון : מכף . מיד : עריצים . חזקים כמו כנבו׳ עריץ (לקמן כ) :

טז (ד) תחלואים . מלשון חולי : כדומן . לזבל : (ה) בית מרזח . בית לבל וכן סר מרזח סרוחים (עמוס ו) : תנוד . מלי נדידה : להם . עליהם : אספתי . עניין כליון

כמו

ע״פ האדמה כזבל : למאכל וכו׳ . הוחיל ולא יקברו : ולבהמת הארץ . ר״ל לחיית הארץ כי חי׳ בכלל בהמה :
(ה) כי כה אמר וגו׳ . ר״ל כי כן אחר לי ה׳ וכו׳ למען היות לאות : בית מרזח . לבית לבל לנחמו : ואל תנוד :
דרך המנחמים לנודד בראש : כי אספתי . ר״ל זה להם לאות אחר כליתי מהם את שלומי ולא לעשות עמם חסד ולא לרחם

חגרי״ב קול שמון לעיל ז לד וש״כ

חִסְדָּא וְיָת רַחֲמַי׃ ו וְיִמּוּתוּן
רַבְרְבִין וְזַעְדְּקִין בְּאַרְעָא
הָדָא לָא יִתְקַבְּרוּן וְלָא
יִסְפְּדוּן לְהוֹן וְלָא יִתְחַמְּמוּן
וְלָא יִמְרְטוּן לְהוֹן׃ ז וְלָא
יִפְרְסוּן לְהוֹן עַל אֲבֵלָא
לְנַחֲמוּתְהוֹן עַל מֵיתָא וְלָא
יַשְׁקוּן יַתְהוֹן כָּס תַּנְחוּמִין
גְּבַר עַל אֲבוּהִי וְעַל אִמֵּיהּ׃
ח וּבֵית אַסְרוּתָא לָא
תֵעוֹל לְאַסְהָדָא עִמְּהוֹן
לְמֵיכַל וּלְמִשְׁתֵּי׃ ט אֲרֵי
כְּדֵן אָמַר יְיָ צְבָאוֹת אֱלָהָא
דְיִשְׂרָאֵל הָא אֲנָא מְבַטֵּל
מִן אַתְרָא הָדֵין קֳדָמֵיכוֹן
וּבְיוֹמֵיכוֹן קָל בְּעָא וְקָל
חֶדְוָא קָל חַתְנִין וְקָל כַּלָּן׃
י וִיהֵי אֲרֵי תְּחַוֵּי לְעַמָּא
הָדֵין יָת כָּל פִּתְגָמַיָּא הָאִלֵּן
וַיֵּמְרוּן לָךְ עַל מָה גְזַר יְיָ
עֲלָנָא יָת כָּל בִּישְׁתָּא
רַבְּתָא הָדָא וּמָה חוֹבְנָא
וּמָה סוֹרְחָנָנָא דְחַבְנָא
קֳדָם יְיָ אֱלָהָנָא׃ יא וְתֵימַר
לְהוֹן עַל דְשַׁבְקוּ אֲבָהָתְכוֹן
פּוּלְחָנִי אָמַר יְיָ וּטְעוּ בָּתַר
טַעֲוָת עַמְמַיָּא וּפָלְחוּנוּן

חסדא

יָיָ׃ כא וַאֲשַׁוֵּבִנָּךְ מִיַּד
מַבְאֲשִׁין וַאֲפַרְקִנָּךְ מִיַּד
תַּקִּיפִין׃

א וַהֲוָה פִּתְגָם גְּבוּאָה
מִן קֳדָם יְיָ עִמִּי לְמֵימָר׃
ב לָא תִסַּב לָךְ אִתְּתָא
וְלָא יְהוֹן לָךְ בְּנִין וּבְנָן
בְּאַתְרָא הָדֵין׃ ג אֲרֵי כְדֵן
אָמַר יְיָ עַל בְּנִין וְעַל בְּנָן
דְּמִתְיַלְּדִין בְּאַתְרָא הָדֵין וְעַל
אִמָּתְהוֹן דְּיַלְּדִין יַתְהוֹן וְעַל
אֲבָהָתְהוֹן דְּמוֹלְדִין יַתְהוֹן
בְּאַרְעָא הָדָא׃ ד מְמָת
מַמְרַעֵי כְּפֵן יְמוּתוּן לָא
יִסְתַּפְּדוּן וְלָא יִתְקַבְּרוּן
לְזָבֶל מְבַדַּר עַל אַפֵּי אַרְעָא
יְהוֹן וּבְחַרְבָּא וּבְכַפְנָא
יְסוּפוּן וּתְהֵי נְבִלְתְּהוֹן
מִשְׁגַּרָא לְמֵיכַל לְעוֹפָא
דִשְׁמַיָּא וְלִבְעִירָא דְאַרְעָא׃
ה אֲרֵי כְדֵן אָמַר יְיָ לָא
תֵעוֹל לְבֵית מַרְזְחָא וְלָא
תְהָךְ לְמִסְפַּד וְלָא תִדְנֵי
לְהוֹן אֲרֵי כְנַשֵׁית יָת שְׁלָמִי
מִן עַמָּא הָדֵין אָמַר יְיָ יָת

חסדא

ירמיה טז

הָרַחֲמִים׃ ו וּמֵתוּ גְדֹלִים וּקְטַנִּים בָּאָרֶץ
הַזֹּאת לֹא יִקָּבְרוּ וְלֹא־יִסְפְּדוּ לָהֶם וְלֹא
יִתְגֹּדַד וְלֹא יִקָּרַח לָהֶם׃ ז וְלֹא־יִפְרְסוּ לָהֶם
עַל־אֵבֶל לְנַחֲמוֹ עַל־מֵת וְלֹא־יַשְׁקוּ אוֹתָם
כּוֹס תַּנְחוּמִים עַל־אָבִיו וְעַל־אִמּוֹ׃ ח וּבֵית־
מִשְׁתֶּה לֹא־תָבוֹא לָשֶׁבֶת אוֹתָם לֶאֱכֹל
וְלִשְׁתּוֹת׃ ט כִּי כֹה אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת
אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל הִנְנִי מַשְׁבִּית מִן־הַמָּקוֹם הַזֶּה
לְעֵינֵיכֶם וּבְיָמֵיכֶם קוֹל שָׂשׂוֹן וְקוֹל שִׂמְחָה
קוֹל חָתָן וְקוֹל כַּלָּה׃ י וְהָיָה כִּי תַגִּיד
לָעָם הַזֶּה אֵת כָּל־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וְאָמְרוּ
אֵלֶיךָ עַל־מָה דִבֶּר יְהוָה עָלֵינוּ אֵת כָּל־
הָרָעָה הַגְּדוֹלָה הַזֹּאת וּמֶה עֲוֹנֵנוּ וּמֶה
חַטָּאתֵנוּ אֲשֶׁר חָטָאנוּ לַיהוָה אֱלֹהֵינוּ׃
יא וְאָמַרְתָּ אֲלֵיהֶם עַל אֲשֶׁר־עָזְבוּ אֲבוֹתֵיכֶם
אוֹתִי נְאֻם־יְהוָה וַיֵּלְכוּ אַחֲרֵי אֱלֹהִים אֲחֵרִים
וַיַּעַבְדוּם וַיִּשְׁתַּחֲווּ לָהֶם וְאֹתִי עָזָבוּ וְאֶת־

תורתי

ואותן

וְסִגִּידוּ לְהוֹן וּפוּלְחָנִי שְׁבַקוּ וְיָת אוֹרָיְתִי לָא נְטָרוּ׃

חגרי״ב קול שמון לעיל ז לד וש״כ

רש״י

מלהיס את מרפתי (בראשית ל) : (ו) ומתו גדולים וקטנים . אחר שהכל מתיס מה לך לספוד : ולא יתגודד ולא יקרח להם . דרך האבלים להתגודד ולגרע בשרם ולקרות קרחה בראשם ומכל מקום ליסראל אסור ולא הזכירו כאן אלא לדוגמת אבל : (ז) יפרסו . לשון שבירה כמו [דניאל ה] מנא מנא

מצודות דוד

עליה׳ : (ו) לא יקברו . בעבור הרבו : ולא יספדו . בעבור טרדות הארה : ולא יתגודד . לא יפרעו בשרם ולא יתלבו שער ראשם כי יהיו המולכלים בארתם ולא יחושו על מתיהם (ועם כי אסרה התורה לשרוט בשרו ולעשות קרחה על מת מ״מ דרכם היה לעשות כן אחר לא כדת) (ז) ולא יפרסו להם . לא יפרסו פרוסת המוליה עליהם בעבור הנרגלת שהכל לנחמו על מת (כי שעורה הראשונה אין האבל אוכל משלו ומבריאותו משל אחריס). ולא ישקו . כי הדרך הוא להשקות האבלים כוס תנחומין אבל אז יהיו טרודים בארתם ולא יעשו הדברים הראויים : על אביו . לבל אחד על אביו ועל אמו : (ה) ובית משתה . לבית משתה בשבת עמהם לאכול ולשתות וזה למען היות להם למופת ולאות : (ט) הנני משבית . אבטל ואמנע מן המקום הזה וכו׳ : לעיניכם וביומיכם . היה היה וכפל הדבר במ״ש : קול חתן . קול שמחת חתן : (י) ואמרו אליך . ואם יאמרו אליך : על מה . בעבור מה : (יא) ואותי עזבו . לא האמינו כי בלבם ולא שמרו תורתי :

הרעותם

ה׳ אלהיך לך וגו׳ [דבריס ז׳] ונתן לך רחמים [שם י״ג] הם הפכו ללענה משפט ולדקה לארץ הניחו [עמוס ה] אף אני מזרתי ואספתי אלי את חסדי ואת רחמי . אספתי . לעומתי״ש בלע״ז כמו אסף

אלהים

מצודת דוד

לוטיען : (כא) מיד רעים. הם אלהי עמתות: מכף עריצים . החזקים ממך בכח הזרוע וכפל הדבר במ״ש :

טז (ב) ולא יהיו וכו׳ . למען לא יהיו לך בנים וכו׳ :
(ג) המולידים. המעברים אמותם : (ד) ממותי תחלואי״. ממיתת התחלואי רעב יאמותו כמ״ש ואם באתי העיר והנה התחלואי רעב (לעיל י״ד) : לא יספדו . כי יהיו טרודים בארתם : ולא יקברו . כי ירבו מאד ולא יספיקו לקברם ויהיו מוטלים

כמו

ע״פ האדמה כזבל : למאכל וכו׳ . הוחיל ולא יקברו : ולבהמת הארץ . ר״ל לחיית הארץ כי חי׳ בכלל בהמה :
(ה) כי כה אמר וגו׳ . ר״ל כי כן אחר לי ה׳ וכו׳ למען היות לאות : בית מרזח . לבית אבל לנחמו : ואל תנוד :
דרך המנחמים לנודד בראש : כי אספתי . ר״ל זה להם לאות אחר כליתי מהם את שלומי ולא לעשות עמם חסד ולא לרחם

תּוֹרָתִי לֹא שָׁמָרוּ׃ יב וְאַתֶּם הֲרֵעֹתֶם
רָעוֹת מֵאֲבֹתֵיכֶם וְהִנְּכֶם הֹלְכִים אִישׁ
אַחֲרֵי שְׁרִרוּת לִבּוֹ הָרָע לְבִלְתִּי שָׁמְעַ אֵלָי׃
יג וְהִטַּלְתִּי אֶתְכֶם מֵעַל הָאָרֶץ הַזֹּאת עַל־
הָאָרֶץ אֲשֶׁר לֹא יְדַעְתֶּם אַתֶּם וַאֲבֹתֵיכֶם
וַעֲבַדְתֶּם־שָׁם אֶת־אֱלֹהִים אֲחֵרִים יוֹמָם
וָלַיְלָה אֲשֶׁר לֹא־אֶתֵּן לָכֶם חֲנִינָה׃ יד לָכֵן
הִנֵּה־יָמִים בָּאִים נְאֻם־יְהוָה וְלֹא־יֵאָמֵר
עוֹד חַי־יְהוָה אֲשֶׁר הֶעֱלָה אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם׃ טו כִּי אִם־חַי־
יְהוָה אֲשֶׁר הֶעֱלָה אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
מֵאֶרֶץ צָפוֹן וּמִכֹּל הָאֲרָצוֹת אֲשֶׁר הִדִּיחָם
שָׁמָּה וַהֲשִׁבֹתִים עַל־אַדְמָתָם אֲשֶׁר נָתַתִּי
לַאֲבוֹתָם׃ טז הִנְנִי שֹׁלֵחַ לְדַוָּגִים רַבִּים נְאֻם־
יְהוָה וְדִיגוּם וְאַחֲרֵי־כֵן אֶשְׁלַח לְרַבִּים
צַיָּדִים וְצָדוּם מֵעַל כָּל־הַר וּמֵעַל כָּל־גִּבְעָה

יבואתון אבאתון למעבד מאבהתכון והא אתון אזלין גבר בתר הרהור לביה בישא בדיל דלא לקבלא למימרי׃
יג ואטלטל יתכון מעל ארעא הדא לארעא דלא ידעתון אתון ואבהתכון ותפלחון תמן לעממיא פלחי טעותא יומם ולילי דלא יהי לכון רחמין׃
יד בכן הא יומיא אתאן אמר יי ולא יהון משתבעין עוד בגבורתא דיי דאסיק ית בני ישראל מארעא דמצרים׃ טו אלהן יהון משתבעין בגבורתא דיי דאסיק ית בני ישראל מארעא צפונא ומכל מדינתא דאגלינון תמן ואתיבנון לארעהון דיתבית לאבהתכון׃ טז הא אנא שלח לעממין קטולין אמר יי ויקטלונון ובתר כן

לעשות

ת"א אשר לא סנהדרין יח לה לכן הכה שם י' פ' כ"ז עקידה שער מב כי לא חי ה' סנהדרין שם עקרים מג מז :
הגרי"ב לכן הכה ימים לעיל מ כ ולקמן כה לג :

רש"י

למעלה לא תבא זה הטעם הנני משבית מן המקום הזה וגו' : (יג) ועבדתם שם אלהים אחרים. ת"י ותפלחון תמן לעממיא פלחי טעותא יומם ולילי : (יד) לכן . לשון שבועה אף על פי שבגדתם בי שבועה היא בידי שאגאול אתכם : לא יאמר עוד

מצודת ציון

(יב) שרירות . עניין רעיה וכבשנה : לבבתי . כמו לבלי :
(יג) והטלתי . עניין השלכ' כמו ויטילו את הכלים (יונה א) : חנינה . מל' חן : (יד) העלה . מל' עליה :
(טו) הדיחם . מלשון דחיה : והשיבותים . מל' הישבה :
על אדמתם . אל אדמתם : (טז) לדיגים . הלדיס את הדגים : ודיגום . ר"ל יודו דגים וכן עולל יעוללו לעיל

מצודת דוד ומח"כ

(יב) הרעותם . עשיתם הרע עוד יותר מאבותיכם : והנכם . והכם אתם הולכים כל איש אחר מה שלבו הרעה מראה לו ומתאוה לה : לבלתי שמוע אלי . ר"ל כל עצה שתאוה היא לבל שמוע אלי . (יג) והטלתי . לכן אשליך אתכם וכו' : אשר לא ידעתם . מאז גם אתם גם אבותיכ' : את אלהים אחרים . ר"ל את העכו"ם העובדים אלהים אחרים : אשר וכו' . על אשר לא אתן לכם חן בעיני הגאולה ממנה תשוכם עד מאד כי אז לא יאמר עוד חי ה' אשר העלה מארץ מצרים . (טו) כי אם . כי אז יאמרו בשבועת חי ה' אשר העלה וכו' מארץ צפון ומשאר ארצות אשר הדיחם שמה כי הגאולי הבית תשובה יותר מרבית הארות שיבאו בגולה יזכירו יותר בזה הגאולי : והשיבותים . כן יאמרו בשבועתם חי ה' אשר העלי וכו' ואשר השיבותי אותם על אדמתם' (ויהיו מאתי המקום המקום כמדבר בעדו אבל כם יאמרו והשיב אותם אשר נתן וכו' וכמדברים בעדם) : (טז) הנני שולח. חזר לדברו לומר הנה הארות ירבו מאד ובתחלה אשלח לדייגי סרים וכו' ר"ל ליידי הדגים : ודיגום . יוצרו הדגי' ור"ל בתחלה יקחו העכו"ם בשבו את הנמצאים בתוך העיר דייגים אלה הלדים הדגים במקום גדולה ומאסף כולם ברשתו : צידים . הם ליידי החיות : מעל כל הר . ר"ל יצאו גם הבורחים על ההרים בדרך הלייד הרודף בהרים לצוד החיות :

אֲשֶׁר לְסַגִּיאִין צַיָּדִין
וְיַצְדּוּנוּנוּן מֵעַל כָּל טוּר
וּמֵעַל כָּל רָמְתָא וּמִשְׁקִפֵי
כֵּיפָיָא׃ יז אֲרֵי עֲלָדַי גְּלָן
כָּל אוֹרְחָתְהוֹן לָא מִסְתְּרָן
מִן קֳדָמַי וְלָא מִטְמַרָן
חוֹבֵיהוֹן מִלְּקֳבֵיל מֵימְרִי׃
יח וַאֲשַׁלֵּם לְתִנְיָנִין
כְּקַדְמָאִין עַל חַד תְּרֵין
חוֹבֵיהוֹן וַחֲטָאֵיהוֹן עַל
דְּאַחֵילוּ יַת אַרְעָא בְּית
שְׁכִנְתִּי בְּנִבְלַת שִׁקּוּצֵיהוֹן
וְתוֹעֲבָתְהוֹן מְלוֹ יַת
אַחְסַנְתִּי׃ יט יְיָ תּוֹקְפִי
וְרָחְצָנִי וּמְשֵׁיזְבִי בְּעִדָּן
עָקָא לְשַׁמָּעַ גְּבוּרְתָּךְ
עַמְמִין יִתּוּן מִסְיְפֵי אַרְעָא
וַיְמָרוּן בְּרַם לְשִׁקְרָא פְּרַחוּ
אֲבָהָתָנָא לְרִמָּא וְלֵית בְּהוֹן
הַנָּאָה׃ כ הַאֶפְשַׁר דְּיַעְבֵּיד
לֵיהּ אֱנָשׁ דַּהֲלָן וְאִנּוּן טַעֲוָן דְּלֵית בְּהוֹן צְרוּף׃ כא בְּכֵן הָא אֲנָא מְחַוֵּי לְהוֹן
בְּזִמְנָא הָדָא אֲחַוֵּינוּן יַת פּוּרְעָנוּתִי וְיַת מְחַת גְּבוּרְתִּי וְיִדְעוּן אֲרֵי שְׁמִי יְיָ׃

וּמִנַּקִּיקֵי הַסְּלָעִים׃ יז כִּי עֵינַי עַל־כָּל־
דַּרְכֵיהֶם לֹא נִסְתְּרוּ מִלְּפָנָי וְלֹא־נִצְפַּן עֲוֹנָם
מִנֶּגֶד עֵינָי׃ יח וְשִׁלַּמְתִּי רִאשׁוֹנָה מִשְׁנֶה
עֲוֹנָם וְחַטָּאתָם עַל חַלְלָם אֶת־אַרְצִי בְּנִבְלַת
שִׁקּוּצֵיהֶם וְתוֹעֲבוֹתֵיהֶם מָלְאוּ אֶת־נַחֲלָתִי׃
יט יְהוָה עֻזִּי וּמָעוּזִּי וּמְנוּסִי בְּיוֹם צָרָה אֵלֶיךָ
גוֹיִם יָבֹאוּ מֵאַפְסֵי־אָרֶץ וְיֹאמְרוּ אַךְ־שֶׁקֶר
נָחֲלוּ אֲבוֹתֵינוּ הֶבֶל וְאֵין־בָּם מוֹעִיל׃
כ הֲיַעֲשֶׂה־לּוֹ אָדָם אֱלֹהִים וְהֵמָּה לֹא
אֱלֹהִים׃ כא לָכֵן הִנְנִי מוֹדִיעַ בַּפַּעַם הַזֹּאת
אוֹדִיעַם אֶת־יָדִי וְאֶת־גְּבוּרָתִי וְיָדְעוּ כִּי־
שְׁמִי יְהוָה׃

יז א חַטַּאת יְהוּדָה כְּתוּבָה בְּעֵט בַּרְזֶל
צִפּוֹרֶן
א חוֹבֵי בֵּית יְהוּדָה כְּתִיבִין בְּעֵט דְּבַרְזֶל בְּטִפַּר שְׁמִיר חֲרִיתִין עַל לוּחַ

רש"י

לבהון

ואמ"כ אשלם ליידים לנשמרים ולבורחים מן המרב אל ההרים והגבעות ולדום להגלותם בשבי: (יח) משנה עוונם . את ששנו על עוונם לעשות עוונות אחותיה' וי"ת כן ואשלם לתמיינין כקדמאין על חד תרין : (יט) ה' עוזי ומעוזי ומנוסי. אנטיפוימאנ"ט בלע"ז ומנמ' חכרו לשון פלא כמו נתת ליריאיך נס להתנוסס (תהלי' ס) וכן ה' נסי (שמות ז') ודומה פתר אותו לשון מנוס ממש : אליך גוים יבאו . סוף העכו"ם לשוב

מצודות דוד

ומנקיקי . הבורחים על שני הסלעים : (יח) כי עיני . משגיח אני על דרכיהם : לא נסתרו וכו' . כפל הדבר במ"ש וכפל עוד ואמר ולא נלמן וכו' וזהו לחזוק הענין : (יח) ושלמתי ראשונה . טרם בא הגאולה אשלם להם בתחלי' על מה שעבו בעון אבותם לכפלה שוב : בנבלת . במה שהעמידו בה עכו"ם המתוסים בנבלת השקץ : ותועבותיה' . עם תועבותיהם מלאו את נחלתו וכפל הדבר במ"ש : (יט) ה' עוזי ומעוזי . אמר הנביא' אתה כי' חזקי וכפל המלה לחזוק הענין : ביום צרה . כשבא' צרה אני עם אליך להמלט והוא עניין מלוי' לומר אז אבטח בך : אליך . כן ידעתי שפוף הדבר יהיה שהעכו"ם מקצות הארץ יבואו אליך להאמין בך ויאמרו הכו"ם אשר נחלו אבותינו לבוחים להם לאלהים אך המה שקר והבל ואין בהם תועלת : (כ) היעשה . וכי ראוי שיעשה בתעשה ידו יעשה לעצמו אלהים אלה בני אדם עצמם אינם ידיהם עוביים מהם : (כא) לכן אמר במקום ה' בואיל וכן יהי' לעתיד לכן הנני מודיעם עתה אשר בפעם הזאת הנגלה העתיד אודיעם את כח ידי ואתגבורתי ואז ידעו אשר שמי ה' הסורה עלאיכולה המוחלט ולא תהיו עוד נבוכים בדבר כמו שהיו לשעבר בגאולות הראשונות :

יז (א) חטאת יהודה . מוסב למעלה' לומר הנה בסוף גם העכו"ם יעזבו הפסיליהם ויאמינו בה' והנה יבואה

מצודות דוד ומח"כ

(יח) ראשונה . עשיתם הרע עוד יותר מאבותיכם : והנכם . והכם אתם הולכים כל איש אחר מה שלבו הרעה מראה לו ומתאוה לה : לבלתי שמוע אלי . ר"ל כל עצה שתאוה היא לבל שמוע אלי . (יג) והטלתי . לכן אשליך אתכם וכו' : אשר לא ידעתם . מאז גם אתם גם אבותיכ' : את אלהים אחרים . ר"ל את העכו"ם העובדים אלהים אחרים : אשר וכו' . על אשר לא אתן לכם חן בעיני הגאולה ממנה תשוכם עד מאד כי אז לא יאמר עוד חי ה' אשר העלה מארץ מצרים . (טו) כי אם . כי אז יאמרו בשבועת חי ה' אשר העלה וכו' מארץ צפון ומשאר ארצות אשר הדיחם שמה כי הגאולי הבית תשובה יותר מרבית הארות שיבאו בגולה יזכירו יותר בזה הגאולי : והשיבותים . כן יאמרו בשבועתם חי ה' אשר העלי וכו' ואשר השיבותי אותם על אדמתם' (ויהיו מאתי המקום המקום כמדבר בעדו אבל כם יאמרו והשיב אותם אשר נתן וכו' וכמדברים בעדם) : (טז) הנני שולח . חזר לדברו לומר הנה הארות ירבו מאד ובתחלה אשלח לדייגי סרים וכו' ר"ל ליידי הדגים : ודיגום . יוצרו הדגי' ור"ל בתחלה יקחו העכו"ם בשבו את הנמצאים בתוך העיר דייגים אלה הלדים הדגים במקום גדולה ומאסף כולם ברשתו : צידים . הם ליידי החיות : מעל כל הר . ר"ל יצאו גם הבורחים על ההרים בדרך הלייד הרודף בהרים לצוד החיות :

ומנקיקי . הבורחים על שני הסלעים : (יח) כי עיני . משגיח אני על דרכיהם : לא נסתרו וכו' . כפל הדבר במ"ש וכפל עוד ואמר ולא נלמן וכו' וזהו לחזוק הענין : (יח) ושלמתי ראשונה . טרם בא הגאולה אשלם להם בתחלי' על מה שעבו בעון אבותם לכפלה שוב : בנבלת . במה שהעמידו בה עכו"ם המתוסים בנבלת השקץ : ותועבותיה' . עם תועבותיהם מלאו את נחלתו וכפל הדבר במ"ש : (יט) ה' עוזי ומעוזי . אמר הנביא' אתה כי' חזקי וכפל המלה לחזוק הענין : ביום צרה . כשבא' צרה אני עם אליך להמלט והוא עניין מלוי' לומר אז אבטח בך : אליך . כן ידעתי שפוף הדבר יהיה שהעכו"ם מקצות הארץ יבואו אליך להאמין בך ויאמרו הכו"ם אשר נחלו אבותינו לבוחים להם לאלהים אך המה שקר והבל ואין בהם תועלת : (כ) היעשה . וכי ראוי שיעשה בתעשה ידו יעשה לעצמו אלהים אלה בני אדם עצמם אינם ידיהם עוביים מהם : (כא) לכן אמר במקום ה' בואיל וכן יהי' לעתיד לכן הנני מודיעם עתה אשר בפעם הזאת הנגלה העתיד אודיעם את כח ידי ואתגבורתי ואז ידעו אשר שמי ה' הסורה עלאיכולה המוחלט ולא תהיו עוד נבוכים בדבר כמו שהיו לשעבר בגאולות הראשונות :

יז (א) חטאת יהודה . מוסב למעלה' לומר הנה בסוף גם העכו"ם יעזבו הפסיליהם ויאמינו בה' והנה יבואה

(לעיל ו) ור"ל ילקטו העולות : ומנקיקי . כן יקרא גם הסלע הבולע וכן בנקיק הסלע (לעיל י"ג) : (יז) נצפן . עניין הסתרה כמו יצפון ליסרים (משלי כ) : (יח) משנה . מל' שנים וכפל : חללם . מל' חלול : שקוציהם . מל' שקץ וזרן : (יט) עוזי ומעוזי . עניין חוזק : ומנוסי . מלשון ניסס וברייחס : מאפסי . מקצות כי בקצות הארץ כלו אפס וכלה : מועיל . מלשון הועלה :

יז (א) בעט . בקולמוס כמו לשקר עשה עט (לעיל

בְּצִפֹּרֶן שָׁמִיר חֲרוּשָׁה עַל־לוּחַ לִבָּם
וּלְקַרְנוֹת מִזְּבְחוֹתֵיכֶם׃ ב כִּזְכֹּר בְּנֵיהֶם
מִזְּבְחוֹתָם וַאֲשֵׁרֵיהֶם עַל־עֵץ רַעֲנָן עַל
גְּבָעוֹת הַגִּבְעוֹת׃ ג הָרְרִי בַּשָּׂדֶה חֵילֵךְ
כָּל־אוֹצְרוֹתֶיךָ לְבַז אֶתֵּן בָּמָתֶיךָ בְּחַטָּאת
בְּכָל־גְּבוּלֶיךָ׃ ד וְשָׁמַטְתָּה וּבְךָ מִנַּחֲלָתְךָ
אֲשֶׁר נָתַתִּי לָךְ וְהַעֲבַדְתִּיךָ אֶת־אֹיְבֶיךָ
בְּאֶרֶץ אֲשֶׁר לֹא־יָדַעְתָּ כִּי־אֵשׁ קְדַחְתֶּם
בְּאַפִּי עַד־עוֹלָם תּוּקָד׃ ה כֹּה אָמַר יְהוָה
אָרוּר הַגֶּבֶר אֲשֶׁר יִבְטַח בָּאָדָם וְשָׂם בָּשָׂר
זְרֹעוֹ וּמִן־יְהוָה יָסוּר לִבּוֹ׃ ו וְהָיָה כְּעַרְעָר
בָּעֲרָבָה וְלֹא יִרְאֶה כִּי־יָבוֹא טוֹב וְשָׁכַן
חֲרִרִים בַּמִּדְבָּר אֶרֶץ מְלֵחָה וְלֹא תֵשֵׁב׃
ז בָּרוּךְ הַגֶּבֶר אֲשֶׁר יִבְטַח בַּיהוָה וְהָיָה
יְהוָה מִבְטַחוֹ׃ ח וְהָיָה כְּעֵץ שָׁתוּל עַל־
מַיִם וְעַל־יוּבַל יְשַׁלַּח שָׁרָשָׁיו וְלֹא יִרְאֶה
כִּי־יָבֹא חֹם וְהָיָה עָלֵהוּ רַעֲנָן וּבִשְׁנַת בַּצֹּרֶת
לֹא יִדְאָג וְלֹא יָמִישׁ מֵעֲשׂוֹת פֶּרִי׃ ט עָקֹב
אֲרִי יֵצֵר הוּא מִכֹּל וְאָנֹשׁ הוּא מִי יֵדָעֶנּוּ׃ י אֲנִי
יְהוָה חֹקֵר לֵב בֹּחֵן כְּלָיוֹת וְלָתֵת לְאִישׁ
כְּדַרְכּוֹ כִּפְרִי מַעֲלָלָיו׃ יא קֹרֵא דָגָר וְלֹא
יָלַד עֹשֵׂה עֹשֶׁר וְלֹא בְמִשְׁפָּט יָמִים יַעַזְבֻנוּ
וּבְנָבָלוֹתוֹ יִהְיֶה נָבָל׃ יב כִּסֵּא כָבוֹד מָרוֹם
מֵרֵאשׁוֹן מְקוֹם מִקְדָּשֵׁנוּ׃ יג מִקְוֵה יִשְׂרָאֵל
יְהוָה כָּל־עֹזְבֶיךָ יֵבוֹשׁוּ סוּר יִכָּתְבוּ עַל־
עָפָר כִּי עָזְבוּ מְקוֹר מַיִם חַיִּים אֶת־יְהוָה׃
יד רְפָאֵנִי יְהוָה וְאֵרָפֵא הוֹשִׁיעֵנִי וְאִוָּשֵׁעָה
כִּי תְהִלָּתִי אָתָּה׃ טו הִנֵּה הָאֹמְרִים אֵלַי
אַיֵּה דְבַר־יְהוָה יֵלֵךְ נָא׃ טז וְאָנֹכִי לֹא
אוּץְתִּי מֵרֹעֶה אַחֲרֶיךָ וְיוֹם אָדָם לֹא
אָוִיתִי אַתָּה יָדַעְתָּ מוֹצָא שְׂפָתַי נֹכַח
פָּנֶיךָ הָיָה׃ יז אַל־תֶּהֱיֶה לִּי לְמְחִתָּה מַחְסִי
אַתָּה בְּיוֹם רָעָה׃ יח יֵבֹשׁוּ רֹדְפַי וְאַל־
אֵבֹשׁ אָנִי אֲנִי הֵמָּה יֵחָתּוּ וְאַל־אֵחָת
אָנֹכִי הָבִיא עֲלֵיהֶם יוֹם רָעָה וּמִשְׁנֶה
שָׁבֶר שַׁבְּרֵם׃ יט כֹּה אָמַר יְהוָה אֵלַי לֵךְ
וְעָמַדְתָּ בְּפֶתַח בְּנֵי הָעָם אֲשֶׁר יָבֹאוּ בוֹ
מַלְכֵי יְהוּדָה וַאֲשֶׁר יֵצְאוּ בוֹ וּבְכָל־שַׁעֲרֵי
יְרוּשָׁלִָם׃ כ וְאָמַרְתָּ אֲלֵיהֶם שִׁמְעוּ דְבַר־
יְהוָה מַלְכֵי יְהוּדָה וְכָל־יְהוּדָה וְכָל־יוֹשְׁבֵי
יְרוּשָׁלִָם הַבָּאִים בַּשְּׁעָרִים הָאֵלֶּה׃ כא כֹּה
אָמַר יְהוָה הִשָּׁמְרוּ בְנַפְשׁוֹתֵיכֶם וְאַל־
תִּשְׂאוּ מַשָּׂא בְּיוֹם הַשַּׁבָּת וְהֵבֵאתֶם בְּשַׁעֲרֵי
יְרוּשָׁלִָם׃ כב וְלֹא־תוֹצִיאוּ מַשָּׂא מִבָּתֵּיכֶם
בְּיוֹם הַשַּׁבָּת וּמְלָאכָה לֹא תַעֲשׂוּ וְהִקְדַּשְׁתֶּם
אֶת־יוֹם הַשַּׁבָּת כַּאֲשֶׁר צִוִּיתִי אֶת־אֲבוֹתֵיכֶם׃
כג וְלֹא שָׁמְעוּ וְלֹא הִטּוּ אָזְנָם וַיַּקְשׁוּ
עָרְפָּם לְבִלְתִּי שְׁמוֹעַ וּלְבִלְתִּי לָקַחַת מוּסָר׃
כד וְהָיָה אִם־שָׁמוֹעַ תִּשְׁמְעוּ אֵלַי נְאֻם־
יְהוָה לְבִלְתִּי הָבִיא מַשָּׂא בְּשַׁעֲרֵי הָעִיר
הַזֹּאת בְּיוֹם הַשַּׁבָּת וְלִקְדֹּשׁ אֶת־יוֹם
הַשַּׁבָּת לְבִלְתִּי עֲשׂוֹת בּוֹ מְלָאכָה׃ כה
וּבָאוּ בְשַׁעֲרֵי הָעִיר הַזֹּאת מְלָכִים וְשָׂרִים
יֹשְׁבִים עַל־כִּסֵּא דָוִד רֹכְבִים בָּרֶכֶב וּבַסּוּס
הֵמָּה וְשָׂרֵיהֶם אִישׁ יְהוּדָה וְיֹשְׁבֵי יְרוּשָׁלִָם
וְיָשְׁבָה הָעִיר הַזֹּאת לְעוֹלָם׃ כו וּבָאוּ מֵעָרֵי
יְהוּדָה וּמִסְּבִיבוֹת יְרוּשָׁלִָם וּמֵאֶרֶץ בִּנְיָמִן
וּמִן־הַשְּׁפֵלָה וּמֵהָר וּמִן־הַנֶּגֶב מַבִּאִים עֹלָה
וְזֶבַח וּמִנְחָה וּלְבוֹנָה מַבִּאִים תּוֹדָה בֵּית
יְהוָה׃ כז וְאִם־לֹא תִשְׁמְעוּ אֵלַי לְקַדֵּשׁ אֶת־
יוֹם הַשַּׁבָּת וְלִבְלְתִּי נְשֹׂא מַשָּׂא וָבֹא בְּשַׁעֲרֵי
יְרוּשָׁלִָם בְּיוֹם הַשַּׁבָּת וְהִצַּתִּי אֵשׁ בְּשַׁעֲרֶיהָ
וְאָכְלָה אַרְמְנוֹת יְרוּשָׁלִָם וְלֹא תִכְבֶּה׃

מצודת ציון

ח) : בצפורן . זפו שפל האלבעות ממעל וכן ועשתה את לפרניה (דברים כ"א) ולפי שדרך האדם לחרות בלפרניו קרא לעט בלשון לפורן בדרך שאלה : שמיר . כן נקרא ברזל החזק וכן כשמיר חזק מצור (יחזקאל ג') : חרושה . חרותה בעומק כחריתה : לוח . נסר ודף כמו את כל לוחות" (שם כז) וקרנות . הם הכליעות שבארבע זויות המזבח וכן ועשיה קרנותיו (שמות כ"ז) ובלמ"ד היא בעוקם כי"ת וכן ישבת לבסא (תהלים ט') : (ג) ואשריהם . הוא אילן הנעבד : רענן . ענין לחות ורטיבות כמו בשמן רענן (שם לב) : (ג) הרי . מלי הר : חילך . עושרך : לבז . לבזה ושלל : במותיך . מלי במה : (ד) ושמטתה . מלשון השמט' ועויבה כמו שמוט כל בעל משה ידו (דברים ט"ו) קדחתם תוקד . ענין הבערי וחריפה כמו אש קדחה באפי עליכם תוקד (לעיל ט"ו) : (ה) ארור . ענין קללה : הגבר . כאיש : בשר . ר"ל אדם שהוא בשר : זרועו . חזקו : (ו) כערער . שם עץ

ה"א כזכור בגיפס סנהדרין ד' סנ : והיה כערע' לאבות ג ל

ר"ש"י

נתתי מלאך : חרושה . מקוקה כזה שהוא חורש בעומק : על לוח לבם . שאינה שוכחין עכו"ס שלהם : (ג) כזכור בניהם מזבחותם . כזכירת בניהם כן היתה להם זכירת מזבחותם כאדם שיש לו ניטבועין על בנו : ואשריהם אשר על עץ רענן . על עץ כמו אלל וכת"ו תמות כל אילן עבותו: (ג) הררי בשדה . ירושלים היושבת בהר המיסור כל סביב העיר מיסור שדה ולשון הררי כמו ערבי [ישעיה יג] על שם שיושב בערבה מינטיינד"ש בלע"ז ושבי ההר [ס"א יושבת ההר] : חילך . כמו ממונך:

מצודת ציון

עדיין עתה תעלתם שמורה בלבם כאלו כתובה שתה בקולמוס מברזל ובלפורן בעשיר החוקק בחזקה ובעומק רב : חרושׁ . חרות' בעומק כמו המחריש : על לוח לבם . הם דפנות הלב כי הוא עשוי בעין דפנות וחלליה ואחר בדרך שאלה : ולקרנות . גם בקרנות מזבחותיכם חקוק וחרות חטאתם כי על הקרנות הסם יתמידו לזרוק דם לעכו"ם וכלומ' בין בחטאת הלב בין בעשיה שמור הדבר אליהם : (ג) כזכור . כמו שיתמידו לזכור בניהם כן זוכרים מזבחותם ואשרים : על עץ רענן . שמוך לעץ רענן ומוסב על המזבחות שבעמידום שמוך לעץ רענן ועל הבנעות הגבוה:(ג) הררי . ר"ל אתה יהודה העובדים לעכו"ם העומדים על הרים הנה חילך יוליאו הסוליים ויחלקו ביניהם בשדה במקום אשר יחנו עליך בכל האוצרות העתונות אתן לשם לבזה : במותיך . ר"ל בעבו' במותיך העשויות בחטאת לעכו"ם העומדים בכל גבולך מקום אחד לא נעדר : (ד) ושמטתה . תעזוב את האדמה מלעבדה בחרים וזריעו' : ובך . ר"ל לא מרלוקך תעזוב עבודתם אלא כך וזה בגמול שלא שמעו בשביעית : והעבדתיך . ר"ל אכל אתה הבעבוד אדמת האויב בארץ אשר לא ידעת מתחו : כי אש . הבעבר שתם עליכם זמן מרוכי . (ה) אשר יבטח באדם . ר"ל ולא ימלאו עזר ממלכי האדמי' כי אחרור הגבר וכו' : ושם . ומשיש חזקו וכשתמוו בגבר ודם ומסיר

תרגום

ז ויהי כְּעַרְעוֹר בְּמֵישָׁרָא
וְלָא יֶחֱזֵי אֲרֵי יֵתֵי טָבָא
וְיִשְׁרֵי דְּלָא יָלַד בְּמַדְבְּרָא
בַּאֲרַע סְדוֹם דְּלָא
אִתְיַתְּבַת׃ ז בְּרִיךְ גַּבְרָא
דְּאִתְרְחֵיץ בְּמֵימְרָא דַיְיָ
וַיהֵי מֵימְרָא דַיְיָ רוּחְצָנֵיהּ׃
ח וַיהֵי כְּאִילָן דְּשִׁתִּיל עַל
מַבּוּעַ דְּמַיִין וְעַל נַגְרִין
יְשַׁלַּח שׁוֹרְשׁוֹהִי וְלָא יֶחֱזֵי
אֲרֵי יֵתֵי חוּמָא וַיְהוֹן
טַרְפּוֹהִי עֲבִיהִ וּבְשָׁנַת
בְּצוּרְתָּא לָא יִתַּר וְלָא
יַפְסוּק מִלְּמֶעְבַּד פֵּרִין׃
ט עָכִיל לִבָּא מִכּוֹלָא
וְתַקִּיף הוּא מַן יְדָעֵנֵיהּ׃
י אֲנָא יְיָ חָקֵר לִבָּא בָּחֵר כְּלְיָתָא וּלְמִתַּן לֶאֱנָשׁ כְּאָרְחָתֵיהּ כְּפֵרֵי עוֹבָדוֹהִי׃
יא הָא כְּקוֹרָאָה דְּמְכַנֵּשׁ בְּעִין דְּלָא דִילֵיהּ וּמְשַׁחֵן אָפְרוֹחִין דְּבָתְרוֹהִי לָא
יְהָבוּן בֵּן כָּל גְּבַר רְשִׁיעַ דְּקָנֵי נִכְסִין וְלָא בְדִינָא בְּפַלְגוּת יוֹמוֹהִי שָׁבִיק

מצודת דוד

ומסיר לבו מלבטוח בה׃ : (ו) והיה . הבוטח באדם יהיה בערער סגדל בערבי : ולא יראה . אינו רואה כשבא טובה בעולם וגם בנעתים ור"ל לא עליו יבי' הנעתים : ושכן חררים . שוכן שם ביבשות חרוב התמימות שבמדבר : ארץ מלחה . ואינא ארץ שעפר' מלוח ואינם מיושבת והוא כפל ענין במ"ש : (ז) והיה ה' מבטחו . ר"ל שיבטח בו כן יסיה לו למבטח ולעזרה : (ח) והיה כעץ שתול . יהיה ממולא בטוב בלילן הבטוח אצל המים וברשיו המתפשטים אצל פלגי מים : ולא יראה . ר"ל לא ירגיש בשיבא חום וברב הוחיל וכוא בטוח אצל המים המלחלחים אותו . והיה עליהו רענן . הענלים שבו יהיו רטובים : ובשנת בצורת . בשנה שיהיה מניעת הגשמים לא יתאבל הוא ר"ל לא יזיק לו : ולא ימיש . לא יסור מלגדל פירות ור"ל וכן יהיה הבוטח בה׃ שלא יחסר לו שום דבר ולא ידאג מהלרות המתרגשות בעולם : (ט) עקוב הלב . שם כי לב האדם הוא תעוקש ומעוות יותר מכל ליבריו ויש לו מבחוב חזק ר"ל דעת בפסדת לחשוב מי הוא שיודע המלומות לבו אם הוא בדרכי לבו ובפרי מעלליו כם המחשבות שהם מעש' הלב ודרכיו וכפל הדבר במ"ש : (יא) קורא דגר כמו

מצודת ציון

עץ מדברי וכן בערער במדבר (לקמן מ"ח) : בערבה . עניינו כמו מדבר : חררים . ענין יובש כמו חר הבוש (לעיל ו) : מלחה . מלי מלח : (ח) שתול . נטוע כמו שתוליה בבית ה' (תהלים ל"ב) : יובל . פלג מים כמו על יבלי מים (ישעי' מד) ישלח . ענין התפשטות וכן ושלח קציר (תהלים ס) : חום . מלי חמימות : עלהו . העלין : רענן . ענין לחות : בצורות . ענין מניעת הגשמים וכן על דברי הכלורות (לעיל י"ד) : יראג . מלי דאגה : ימיש . ענין הסר׃ כמו לא ימיש עמוד הענן (שמות י"ג) : (ט) עקוב . ענין עקוש ועוות וכן כל אח עקוב יעקב (לעיל ט): ואנוש. ענין מכאוב חזק כמו אנוש מלי (איוב לד) : (י) חוקר . ענין חפוש ודרוש׃ : בוחן. מלי בחיני וכסיון : מעליו . מעשיו : (יא) קורא . שם עוף וכן כאשר ירדוף הקורא בהריס (ש"א כ"ו) : דגור . ענין לפלוף העוף להתעיר האפרוחים אחריו כמו ודגרה כללה (ישעיה ל"ד) : עושה

ת"א כרוך הגבר פאה ח יא עקיד' שער כ וסיה כעץ אכות ג כח בכורות ט כה עקיד' שער כח • עקוב הלב עקיד' שער י חוקר לב שם קורא דגר חולין יב קו :

אנרי"ב לתת לאיש לקמן לב יט

ר"ש"י

לבו • שהבטיחו ולוחיתי את ברכתי לכם (שם) כך שמעתי : (ו) בערער . כעץ ימידי לשון ערירי [ברלשית עו]ויש אומר גגשטיי"ם בלע"ז ומנמ' פירש שם עץ מעלי היער וערער שמו וכן פירש בערער במדבר עץ אחד מעלי היער : בערבה . לשון מ"שור: חררים . יובש כמו חרה מני חורב [איוב ל] : ארץ מליחה . ארץ שהיא מליחה ולא תהא מיושבת : (ח) ולא יראה . הענ כי יבא חום : בצורת . לשון רעב פאמל"א בלע"ז . ל"א בצורת לשון מבצר וכן מבצרו מנהם : לא ידאג . לא יפחד : (ט) עקוב הלב . מלא תוחלה ועקובה מכל רעה : ואנוש . לשון חולי וחליו הוא זה : מי ידענו . הוא סבור מי ידענו מי חוקרו : (יא) קורא דגר. * קוק"ו גלולמ"ט בלע"ז : ולא ילד.הקורא הזה מושך

אנרי"ב *דע שזה עיקעמה הוא ול"ע מחולין קט עברש"י קלא ופי' המשניו' להרמב"ם שם ועתוס' חולין שם סי' פ"ג ע"א ד"ה כך

מצודת דוד

עדיין עתה תעלתם שמורה בלבם כאלו כתובה שתה בקולמוס מברזל ובלפורן בעשיר החוקק בחזקה ובעומק רב : חרושׁ . חרות' בעומק כמו המחריש : על לוח לבם . הם דפנות הלב כי הוא עשוי בעין דפנות וחלליה ואחר בדרך שאלה : ולקרנות . גם בקרנות מזבחותיכם חקוק וחרות חטאתם כי על הקרנות הסם יתמידו לזרוק דם לעכו"ם וכלומ' בין בחטאת הלב בין בעשיה שמור הדבר אליהם : (ג) כזכור . כמו שיתמידו לזכור בניהם כן זוכרים מזבחותם ואשרים : על עץ רענן . שמוך לעץ רענן ומוסב על המזבחות שבעמידום שמוך לעץ רענן ועל הבנעות הגבוה:(ג) הררי . ר"ל אתה יהודה העובדים לעכו"ם העומדים על הרים הנה חילך יוליאו הסוליים ויחלקו ביניהם בשדה במקום אשר יחנו עליך בכל האוצרות העתונות אתן לשם לבזה : במותיך . ר"ל בעבו' במותיך העשויות בחטאת לעכו"ם העומדים בכל גבולך מקום אחד לא נעדר : (ד) ושמטתה . תעזוב את האדמה מלעבדה בחרים וזריעו' : ובך . ר"ל לא מרלוקך תעזוב עבודתם אלא כך וזה בגמול שלא שמעו בשביעית : והעבדתיך . ר"ל אכל אתה הבעבוד אדמת האויב בארץ אשר לא ידעת מתחו : כי אש . הבעבר שתם עליכם זמן מרוכי . (ה) אשר יבטח באדם . ר"ל ולא ימלאו עזר ממלכי האדמי' כי אחרור הגבר וכו' : ושם . ומשיש חזקו וכשתמוו בגבר ודם ומסיר

יָלַד עֲשָׂה עֹשֶׁר וְלֹא בְמִשְׁפָּט בַּחֲצִי יָמָיו
יַעַזְבֶנּוּ וּבְאַחֲרִיתוֹ יִהְיֶה נָבָל: יב כִּסֵּא כָבוֹד
מָרוֹם מֵרִאשׁוֹן מְקוֹם מִקְדָּשֵׁנוּ: יג מִקְוֵה
יִשְׂרָאֵל יְהוָה כָּל־עֹזְבֶיךָ יֵבֹשׁוּ סוּרֵי בָּאָרֶץ
יִכָּתֵבוּ כִּי עָזְבוּ מְקוֹר מַיִם־חַיִּים אֶת־יְהוָה:
יד רְפָאֵנִי יְהוָה וְאֵרָפֵא הוֹשִׁיעֵנִי וְאִוָּשֵׁעָה
כִּי תְהִלָּתִי אָתָּה: טו הִנֵּה־הֵמָּה אֹמְרִים אֵלַי
אַיֵּה דְבַר־יְהוָה יָבוֹא נָא: טז וַאֲנִי לֹא־
אַצְתִּי ו מֵרֹעֶה אַחֲרֶיךָ וְיוֹם אָנוּשׁ לֹא
הִתְאַוָּיתִי אַתָּה יָדַעְתָּ מוֹצָא שְׂפָתַי נֹכַח פָּנֶיךָ

ימיו ק׳ וסורי ק׳ הנה

תרגום

לְהוֹן וּבְסוֹפֵיהּ מִתְקְרֵי
רַשִׁיעָא: יב פּוּרְעָנוּתָא
תִּתְעַבִּיד מִנְיָה מִן קָדָם
דְּשִׁכְנְתֵּיהּ עַל כּוּרְסִי יְקָרָא
בְּשֵׁמֵי מְרוֹמָא עֵיל מִן
אוֹלָא מִקְבִּיל אֲתַר בֵּית
מַקְדְּשָׁנָא: יג סִבּוּר יִשְׂרָאֵל
יְיָ כָּל דְּשִׁבְקוּ פּוּלְחָנָךְ
יִבְהַתּוּן וּרְשִׁיעָא דַּעֲבָרוּ
עַל מֵימְרָךְ בְּגֵיהֹנָם אִנּוּן
עָתִידִין לְמִפַּל אֲרֵי שְׁבַקוּ
פּוּלְחָנָךְ פּוּיָ. דִּבְדִילֵיהּ אַתְּ
מֵיתֵי עֲלֵיהוֹן יְקָרָא כְּמַבּוּעַ
דְּמַיִין דְּלָא פְּסִקִין מוֹהִי:
יד אַסְיֵנִי יְיָ וְאָתַסִּי פְּרוֹקְנִי
וְאִתְפְּרֵק אֲרֵי תּוּשְׁבַּחְתִּי
אַתְּ: טו הָא אִנּוּן אָמְרִין לִי אָן דְּאִתְנַבֵּיתָא בִּשְׁמָא דַיְיָ יִתְקַיֵּם כְּעַן: טז וַאֲנָא
לָא עַכְּבִית עַל מֵימְרָךְ מִלְּאִתְנַבָּאָה עֲלֵיהוֹן לְאוֹתָבוּתְהוֹן לְדַחֲלָתָךְ
וְלִיוֹם

ת״א כסא כבוד פסחים ח׳ ה׳ ודף נד מדרים ד׳ לב׳.

רש״י

אחריו אפרוחים שלא ילד: דבר. היא ליפלוף שמצפלף העוף בקולו למשוך אפרוחין אחריו ואיו שהקורא דגר לא ילכו אחריו משיגדלו שאינם מינו כך עושה עושר ולא במשפט: יהיה נבל. מחקרי רשיעא: (יב) כסא כבוד וגו׳. לפי שבא לומר כל עזביך יבושו מתחיל בקילוסו של מקום ומדבר לפניו אחה שבסא כבוד ומרום מראשית בריאת עולם ומכוון כנגד מקדשינו: (יג) מקוה ישראל. ה׳ יושב עליו לפיכך כל עוזביך יבושו: וסורי בארץ יכתבו. אותם שסריס מדברי שאינם שומעי׳ שלימותי בקברות תחתיות ארץ יכתבו: (יד) כי תהלתי אתה. גד

מצודת ציון

עושה. עניו אסיפה ימו ויערבל עושה חיל (במדבר כ״ד) ובאחריתו. בסופו: נבל. אחות ונבזה (יב) כסא. כמו ככסא ותחסר כ״ף הסמוך וכן ייטיב נגה (משלי ט״ז) ומשפטו כנגה: מרום. הסמיים הרמים: מראשון. מאז ומקדם: (יג) מקוה. מלשון תקוה: וסורי. מלי הסרה: מקור. מעין: (טו) נא. עתה: (טז) אצתי. עניו מהירות כמו ולא אץ לנוח (יהושע י׳): אנוש. עניו מכאוב רב: התאויתי

מקום מקדשנו כי כמו שהסביבה היא בשמים כן היא בבית״מ: על ה׳ הוא יל ונעצת שביאתך בימיהם: כל עוזביך. כל העוזבים אותך הבוטחים בארם יבושו: וסורי הארץ יכתבו. בארץ הבאר בבריא אל: וכולא מאחר הבריא בדבר אל: בארץ יכתבו. בספר יכתבו לדרת בתחתיות הארץ בעמקי השאול על כי עזבו מקור המים חיים ומחזר ומפרש את ה׳ שמשפיע הטובה בכל עת במקור המובע: (יד) רפאני. אמר הבריא בשאתה תרפא אותי אמיה ולתוספות ביאור אומר הוסיפני מן הקמים עלי ואז אהי׳ נושע ר״ל אין בידי מי להושיע לי זולתך: כי תהלתי אתה. כך אהי׳ מתהלל לי שאתה אלהי ישעי: (טו) הנה המה. הקמים עלי אומרים אלי בלעג איה דבר ה׳ יבוא עתה ונראה אם האמת אחך כי יתקבל שתלבי אהי׳ בודאם לבאתיו אותם: (טז) ואני. אבל אני לא מהרתי מהיות רועה אחריך לרעות אם בהאמת אחך כי יתקבל שתלבי אהי׳ בודאם לבאתיו אותם: ויום אנוש לא התאויתי. גם אתה ידעת. כי אם בהתחלת בכל הרגיל לא הייתי מתאוה לנבואות עליהם אינו אומר יום אנוש הוא זמן הגלות אתה ידעת. כי אם אחר שבלבתי לנבואות שלא הרגיל לא הייתי מתאוה לנבואות עליהם כלא הי׳ מול פניך ואומר הלא לא רציתי לנבואות לבם ובנוח אלי נבואות כן הוא: מוצא שפתי. מה שהתפללתי עליהם והמה מושבים שמלבי אלי בודאם

מצודת דוד

כמו עוף הקורא ממשיך אחריו אפרוחים בלפלוף הקול והוא לא ילדם שהוא דגר שאין מתקיים כי כשיגדלו יבינו שהוא לא ילדם עזבו אותו כן הוא המקבץ עושר ולא במשפט ולא בצדקה בלבד כי העושר הזה לא יתקיים בידו ובחלי ימיו ועוזב העושר הזה ובסוף יגולה לאנשים ערמת לבו ויהי מוחזק לנבל: (יב) כסא כבוד. כמו בסא הכבוד והוא שמי מרום כמ״ש השמים בסאי (ישעיה ס״ו): מראשון. הבוכן לך מקדש כמ״ש בכון בסאך מאז (תהלים ק״ג): מקום מקדשנו. ר״ל הקומה (יג) מקוה ישראל ה׳. לכן מהראוי שתקוות ישראל יהיה אל ה׳ הואיל ונעצת שביאתך בימיהם: כל עוזביך. כל העוזבים אותך הבוטחים בארם יבושו: וסורי. הסרי׳ מתמר וכולא מאחר הבריא בדבר אל: בארץ יכתבו. בספר יכתבו לדרת בתחתיות הארץ בעמקי השאול על כי עזבו מקור המים חיים ומחזר ומפרש את ה׳ שמשפיע הטובה בכל עת במקור המובע: (יד) רפאני. אמר הבריא בשאתה תרפא אותי אמיה ולתוספות ביאור אומר הוסיפני מן הקמים עלי ואז אהי׳ נושע ר״ל אין בידי מי להושיע לי זולתך: כי תהלתי אתה. כך אהי׳ מתהלל לי שאתה אלהי ישעי: (טו) הנה המה. הקמים עלי אומרים אלי בלעג איה דבר ה׳ יבוא עתה ונראה אם האמת אחך כי יתקבל שתלבי אהי׳ בודאם לבאתיו אותם: (טז) ואני. אבל אני לא מהרתי מהיות רועה אחריך לרעות אם בהאמת אחך כי יתקבל שתלבי אהי׳ בודאם לבאתיו אותם: ויום אנוש לא התאויתי. גם אתה ידעת. כי אם בהתחלת בכל הרגיל לא הייתי מתאוה לנבואות עליהם אינו אומר יום אנוש הוא זמן הגלות אתה ידעת. כי אם אחר שבלבתי לנבואות שלא הרגיל לא הייתי מתאוה לנבואות עליהם כלא הי׳ מול פניך ואומר הלא לא רציתי לנבואות לבם ובנוח אלי נבואות כן הוא: מוצא שפתי. מה שהתפללתי עליהם והמה מושבים שמלבי אלי בודאם

הָיָה: יז אַל־תְּהִי־לִי לְמַחְתָּה מַחְסִי אַתָּה
בְּיוֹם רָעָה: יח יֵבֹשׁוּ רֹדְפַי וְאַל־אֵבֹשָׁה אָנִי
יַחַתּוּ הֵמָּה וְאַל־אֵחַתָּה אָנִי הָבִיא עֲלֵיהֶם
יוֹם רָעָה וּמִשְׁנֶה שִׁבָּרוֹן שָׁבְרֵם: יט כֹּה־
אָמַר יְהוָה אֵלַי הֲלֹךְ וְעָמַדְתָּ בְּשַׁעַר בְּנֵי־
עַם אֲשֶׁר יָבֹאוּ בוֹ מַלְכֵי יְהוּדָה וַאֲשֶׁר יֵצְאוּ
בוֹ וּבְכֹל שַׁעֲרֵי יְרוּשָׁלִָם: כ וְאָמַרְתָּ אֲלֵיהֶם
שִׁמְעוּ דְבַר־יְהוָה מַלְכֵי יְהוּדָה וְכָל־יְהוּדָה
וְכָל יֹשְׁבֵי יְרוּשָׁלִָם הַבָּאִים בַּשְּׁעָרִים הָאֵלֶּה:
כא כֹּה אָמַר יְהוָה הִשָּׁמְרוּ בְנַפְשׁוֹתֵיכֶם וְאַל־
תִּשְׂאוּ מַשָּׂא בְּיוֹם הַשַּׁבָּת וַהֲבֵאתֶם בְּשַׁעֲרֵי
יְרוּשָׁלִָם: כב וְלֹא־תוֹצִיאוּ מַשָּׂא מִבָּתֵּיכֶם
בְּיוֹם הַשַּׁבָּת וְכָל־מְלָאכָה לֹא תַעֲשׂוּ
וְקִדַּשְׁתֶּם אֶת־יוֹם הַשַּׁבָּת כַּאֲשֶׁר צִוִּיתִי אֶת־
אֲבוֹתֵיכֶם: כג וְלֹא שָׁמְעוּ וְלֹא הִטּוּ אָת־
אָזְנָם וַיַּקְשׁוּ אֶת־עָרְפָּם לְבִלְתִּי שְׁמֹעַ
וּלְבִלְתִּי קַחַת מוּסָר: כד וְהָיָה אִם־שָׁמֹעַ

העם ק׳ שמוע ק׳ תשמעון

תרגום

דְּיוֹם בִּישׁ דַּאֲתָא מִיתֵי
עֲלֵיהוֹן לָא חֲמַרִית אַתְּ
גְּלֵי קָדְמָךְ אַפְקוּת שִׁפְוָתִי
גְּלֵי קָדְמָךְ הֲוָה: יז לָא
יְהֵי מֵימְרָךְ לִי בְּדִבְּין
רְחָצָנִי אַתְּ בְּעִדָּן עָקָא:
יח יִבְהֲתוּן רָדְפַי וְלָא
אֶבְהַת אֲנָא יִתְבַּלְמוּן אִנּוּן
וְלָא אֶתְבַּלֵּם אֲנָא אַיְתֵי
עֲלֵיהוֹן יוֹם בִּישׁ וְעֵל חַד
תְּרֵין יִתְבְּרָא תַּבְרוּנוּן:
יט כְּדֵנָן אָמַר יְיָ לִי אֲזֵיל
וּתְקוּם בְּתָרַע בְּנֵי עַמָּא
דְּיֵעֲלוּן בֵּיהּ מַלְכֵיָא דְבֵית
יְהוּדָה וּדְיִפְקוּן בֵּיהּ וּבְכָל
תַּרְעֵי יְרוּשְׁלֶם: כ וְתֵימַר
לְהוֹן קַבִּילוּ פִּתְגָמָא דַיְיָ
מַלְכֵיָא דְבֵית יְהוּדָה וְכָל
דְּבֵית יְהוּדָה וְכָל יָתְבֵי
יְרוּשְׁלֶם דְּעָלִין בִּתְרֵעֵיָא
הָאלֵין: כא כְּדֵנָן אָמַר יְיָ
אִסְתַּמְרוּ בְּנַפְשָׁתְכוֹן וְלָא
תִטְרוּן מַטּוּל בְּיוֹמָא
דְשַׁבְּתָא וּתְעֵלוּן בְּתַרְעֵי
יְרוּשְׁלֶם: כב וְלָא תִפְקוּן
מַטּוּל מִבָּתֵּיכוֹן בְּיוֹמָא
דְשַׁבְּתָא וְכָל עֲבִידְתָּא לָא
אֶבְדְּתֻכוֹן: כג וְלָא קַבִּילוּ וְלָא אַרְכִּינוּ יַת אִידְנֵיהוֹן וְאַקְשִׁיאוּ יַת קְדָלְהוֹן בְּדִיל
דְּלָא לְמִשְׁמַע וּבְדִיל דְּלָא לְקַבָּלָא אוּלְפָן: כד וִיהֵי אִם קַבָּלָא תְּקַבְּלוּן לְמֵימְרִי

אמר

ת״א ותשכח וגומ׳ תגיבה ב טו. ולא תוליאו כיולה יב.

רש״י

מהם: (יז) אל תהי לי למחתה. אל יהי שלוחתך לי למחתה: (יח) יבושו רודפי. אנשי

מצודת דוד

משנאתי בם: (יז) אל תהי. לכן שאלתי אל תהי לי הכנאה למכשול ולמחתה אלא מעולם אתה מחסי בעת רעה לזה הושיעני בם עתה: (יח) יבושו רודפי. בעת יגלו גולה: יחתו. הם יסגרו כיד האויב: ומשנה שברון. שבר כפול ר״ל שבר על שברם: (יט) בשער בני העם. בשער שמלויים שם בני העם והוא בשער אשר מלכי יהודה באים ויוצאים בו: ובכל. וכן תלך ותעמוד בכל שערי ירושלים: (כא) השמרו בנפשותיכם. ר״ל היו נזהרים בדבר שים בו שמירת נפשותיכם: ואל תשאו משא ביום השבת. לסבלת אותם בשערי ירושלים בחוץ: (כב) ולא תוציאו וכו׳. אל בחוץ: וכל מלאכה. ושום מלאכה: וקדשתם. מבלי לחללו בדבר הנאסר בשבת: (כג) ולא שמעו. אבל הם הלכות לא שמעו למצותיו: ויקשו את ערפם. הוא ענין מליצה כאלו נתקשה ערפם עד שלא יוכל לחזור פניהם ולשמוע: ולבלתי קחת מוסר. לא הסחירו פניהם לתפן לא יקבלו מוסר ותוכחה מן הנביאים: (כד) אם

מצודות ציון

התאויתי. מלי תאוה: נכח. נגד: (יז) למחתה. ענין שבר וכן ולדקתי לא תמה (ישעיה ל״ח): (יח) ומשנה. ענין כפל: (כג) ויקשו. מלי קשה: ערפם. הוא אחורי הפנים: הסבלה

טעמים

תִּשְׁמְעוּן אֵלַי נְאֻם־יְהוָה לְבִלְתִּי ׀ הָבִיא
מַשָּׂא בְּשַׁעֲרֵי הָעִיר הַזֹּאת בְּיוֹם הַשַּׁבָּת
וּלְקַדֵּשׁ אֶת־יוֹם הַשַּׁבָּת לְבִלְתִּי עֲשׂוֹת־בּוֹ
כָּל־מְלָאכָה׃ כה וּבָאוּ בְשַׁעֲרֵי הָעִיר הַזֹּאת
מְלָכִים ׀ וְשָׂרִים יֹשְׁבִים עַל־כִּסֵּא דָוִד רֹכְבִים ׀
בָּרֶכֶב וּבַסּוּסִים הֵמָּה וְשָׂרֵיהֶם אִישׁ יְהוּדָה
וְיֹשְׁבֵי יְרוּשָׁלִַם וְיָשְׁבָה הָעִיר הַזֹּאת לְעוֹלָם׃
כו וּבָאוּ מֵעָרֵי יְהוּדָה וּמִסְּבִיבוֹת יְרוּשָׁלִַם
וּמֵאֶרֶץ בִּנְיָמִין וּמִן־הַשְּׁפֵלָה וּמִן־הָהָר וּמִן־
הַנֶּגֶב מְבִאִים עֹלָה וְזֶבַח וּמִנְחָה וּלְבוֹנָה
וּמְבִאֵי תוֹדָה בֵּית יְהוָה׃ כז וְאִם־לֹא תִשְׁמְעוּ
אֵלַי לְקַדֵּשׁ אֶת־יוֹם הַשַּׁבָּת וּלְבִלְתִּי ׀ שְׂאֵת
מַשָּׂא וּבֹא בְשַׁעֲרֵי יְרוּשָׁלִַם בְּיוֹם הַשַּׁבָּת
וְהִצַּתִּי אֵשׁ בִּשְׁעָרֶיהָ וְאָכְלָה אַרְמְנוֹת
יְרוּשָׁלִַם וְלֹא תִכְבֶּה׃

יח א הַדָּבָר אֲשֶׁר הָיָה אֶל־יִרְמְיָהוּ
מֵאֵת יְהוָה לֵאמֹר׃ ב קוּם וְיָרַדְתָּ בֵּית
הַיּוֹצֵר וְשָׁמָּה אַשְׁמִיעֲךָ אֶת־דְּבָרָי׃ ג וָאֵרֵד
בֵּית הַיּוֹצֵר וְהִנֵּהוּ עֹשֶׂה מְלָאכָה עַל־־־

בו ק׳ והנה ק׳ הוא ק׳ האבנים

לְמֵיתָר׃ ב קוּם וְתֵיחוֹת לְבֵית פַּחֲרָא וְתַמָּן אַשְׁמַעְנָךְ אֵת פִּתְגָמָי׃

תרגום

אֲמַר יְיָ בְּדִיל דְּלָא לְאַעֲלָא
מַטּוּל בְּתַרְעֵי קַרְתָּא הָדָא
בְּיוֹמָא דְשַׁבְּתָא וּלְקַדְּשָׁא
יַת יוֹמָא דְשַׁבְּתָא׃ בְּדִיל
דְּלָא לְמֶעְבַּד בֵּיהּ כָּל
עֲבִידְתָּא׃ כה וְיַעְלוּן
בְּתַרְעֵי קַרְתָּא הָדָא מַלְכִין
וְרַבְרְבִין יָתְבִין עַל כּוּרְסֵי
דָוִד רְכִיבִין בִּרְתִיכִין
וּבְסוּסָוָן אִנּוּן וְרַבְרְבָנֵיהוֹן
אֲנָשׁ יְהוּדָה וְיָתְבֵי יְרוּשְׁלֵם
וְתִתֵּיב קַרְתָּא הָדָא לְעָלַם׃
כו וַיְתוּן מִקְרְוָיָא דְבֵית
יְהוּדָה וּמִסְחָרְנֵי יְרוּשְׁלֵם
וּמֵאַרְעָא שְׁבֵט בְּנְיָמִין וּמִן
שְׁפֵילְתָּא וּמִן טוּרָא וּמִן
דְּרוֹמָא מַיְתְנִין עֲלָוָן וְנִכְסַת
סוּדְשִׁין וְקוּרְבָּנִין וּלְבוֹנְתָּא
וּמַעֲלֵי תּוֹדְתָא לְבֵית
מַקְדְּשָׁא דַיְיָ׃ כז וְאִם לָא
תְקַבְּלוּן לְמֵימְרִי לְקַדְּשָׁא
יַת יוֹמָא דְשַׁבְּתָא וּבְדִיל
דְּלָא לְמִטַּל מַטּוּל וּמַעֲל
בְּתַרְעֵי יְרוּשְׁלֵם בְּיוֹמָא
דְשַׁבְּתָא וַאֲדַלִּיק אֶשְׁתָּא
בְּתַרְעָהָא וּתְשֵׁיצֵי בִּירְנַיָּת
יְרוּשְׁלֵם וְלָא תִטְפֵי׃

א פִּתְגָם נְבוּאָה דַהֲוָה
עִם יִרְמְיָה מִן קֳדָם יְיָ׃

מצודת ציון

(כו) **השפלה**. סעמק: (כז) **והצתי**. עניין סבער: **ואכלי**. ותשרוף וכן כמאכלת אש (שם ט): **ארמנו**. היכלות ופלטרין. **תכבה**. מלשון כבוי:

יח (ב) **קום**. עניין זרוז: (ג) **האבנים**. כן שם כללי המיוחד ליוצ׳ חרס לעשות עליו מלאכתו ודומה לו ורחיהן על האבנים יהודה וכו׳. **ומן השפלה**. מן הערים היושבים בעמק: **ומן הנגב**. היושבים בשלח הדרום: **מביאים**. ומאם יהיו מביאים עולה וזבח וכו׳ ומאם יהיו מביאי קרבן תודה אל בית ה׳: (כז) **ואם לא תשמעו אלי**. מה שצויתי לקדש את יום השבת ולבלתי שלח משא ולבוא עמה בשערי ירושלים: **והצתי**. אש אכער אש בשערים ותשרף הארמנות ולא תכבה עד תשרף הכל:

יח (ב) **בית היוצר** מומרת לומן חרס: (ג) **עושה מלאכה**. עושה מלאכתו אשר לביתו על האבנים והוא

מצודת דוד

שמוע. אם אתם תשמעון אלי לבלי הביא משא ולקדש בשבת לבלי עשות בו שום מלאכה: (כה) **ובאו**. אז יבואו בשערי וכו׳: **על כסא דוד**. ר״ל על כסא המלוכה ומושב על מלכים: ברכב. במרכבה הפשוט לרכוב בו: **ובסוסים**. המושבים המרכב׳: **המה**. המלכים: **איש יהוד׳**. אנשי יהודה מיתר הטעם: **וישבה**. הבתים מיושבת באנשים: (כו) **ובאו**. יבואו אנשים מערי

ירמיה יח קעב

דָאָבְנַיִם׃ ד וְנִשְׁחַת הַכְּלִי אֲשֶׁר הוּא עֹשֶׂה
בַּחֹמֶר בְּיַד הַיּוֹצֵר וְשָׁב וַיַּעֲשֵׂהוּ כְּלִי אַחֵר
כַּאֲשֶׁר יָשַׁר בְּעֵינֵי הַיּוֹצֵר לַעֲשׂוֹת׃ ה וַיְהִי דְבַר־
יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר׃ ו הֲכַיּוֹצֵר הַזֶּה לֹא־אוּכַל
לַעֲשׂוֹת לָכֶם בֵּית יִשְׂרָאֵל נְאֻם־יְהוָה הִנֵּה
כַּחֹמֶר בְּיַד הַיּוֹצֵר כֵּן־־־אַתֶּם בְּיָדִי בֵּית
יִשְׂרָאֵל׃ ז רֶגַע אֲדַבֵּר עַל־גּוֹי וְעַל־מַמְלָכָה
לִנְתוֹשׁ וְלִנְתוֹץ וּלְהַאֲבִיד׃ ח וְשָׁב הַגּוֹי
הַהוּא מֵרָעָתוֹ אֲשֶׁר דִּבַּרְתִּי עָלָיו וְנִחַמְתִּי
עַל־־־הָרָעָה אֲשֶׁר חָשַׁבְתִּי לַעֲשׂוֹת לוֹ׃
ט וְרֶגַע אֲדַבֵּר עַל־גּוֹי וְעַל־מַמְלָכָה לִבְנוֹת
וְלִנְטוֹעַ׃ י וְעָשָׂה הָרָעָה בְּעֵינַי לְבִלְתִּי
שְׁמֹעַ בְּקוֹלִי וְנִחַמְתִּי עַל־־־הַטּוֹבָה אֲשֶׁר
אָמַרְתִּי לְהֵיטִיב אוֹתוֹ׃ יא וְעַתָּה אֱמָר־נָא
אֶל־אִישׁ יְהוּדָה וְעַל־יוֹשְׁבֵי יְרוּשָׁלִַם לֵאמֹר
כֹּה אָמַר יְהוָה הִנֵּה אָנֹכִי יוֹצֵר עֲלֵיכֶם רָעָה
וְחֹשֵׁב עֲלֵיכֶם מַחֲשָׁבָה שׁוּבוּ נָא אִישׁ
מִדַּרְכּוֹ הָרָעָה וְהֵיטִיבוּ דַרְכֵיכֶם וּמַעַלְלֵיכֶם׃

הרע ק׳ ואמרו

תרגום

ג וּנְחַתִּית לְבֵית פַּחֲרָא
וְהָא הוּא עָבֵד עֲבִידְתָּא
עַל סָדָנָה׃ ד וְאִתְחַבַּל
מָנָא דַהֲוָה עָבִיד בְּטִינָא
בְּיַד פַּחֲרָא וְתָב וַעֲבָדֵיהּ
מָן אוֹחֳרָן כְּמָא דְכָשַׁר
בְּעֵינֵי פַּחֲרָא לְמֶעְבַּד׃
ה וַהֲוָה פִּתְגָם נְבוּאָה מִן
קֳדָם יְיָ עִמִּי לְמֵימַר׃
ו הַכְּפַחֲרָא הָדֵין הֲלָא
יוּכְלָא קָדָמַי לְמֶעְבַּד לְכוֹן
בֵּית יִשְׂרָאֵל אֲמַר יְיָ הָא
כְּמָא דְטִינָא בְּיַד פַּחֲרָא
כֵּן אַתּוּן חֲשִׁיבִין קָדָמַי בֵּית
יִשְׂרָאֵל׃ ז זִמְנִין אֲמַלֵּל עַל
עַמָּא וְעַל מַלְכוּתָא לְמֶעְקַר
וּלְתַרָעָא וּלְאַבְּדָא׃ ח וְיִתּוּב
עַמָּא הַהִיא מִבִּישְׁתַּיהּ
דְּגִזַרַת עָלוֹהִי וְאֶתוּב מִן
בִּישְׁתָּא דְחַשְׁבִית לְמֶעְבַּד
לֵיהּ׃ ט וּזְמַן אֲמַלֵּל עַל
עַמָּא וְעַל מַלְכוּתָא לְמִבְנֵי
וּלְקַיְמָא׃ י וַיַּעֲבַד דְּבִישׁ
קָדָמַי בְּדִיל דְּלָא לְקַבְּלָא
לְמֵימְרִי וְאֶתוּב מִן טָבְתָא
דַאֲמַרִית לְאַיטָבָא לֵיהּ׃
יא וּכְעַן אֱמַר כְּעַן לְאֲנָשׁ
יְהוּדָה וּלְיָתְבֵי יְרוּשְׁלֵם
לְמֵימַר כְּדֵנָן אֲמַר יְיָ הָא
אֲנָא בְרֵי עֲלֵיכוֹן בִּישָׁא
וּמְחַשֵּׁב עֲלֵיכוֹן מְחַשְׁבָא
תּוּבוּ כְּעַן גְּבַר מֵאוֹרְחֵיהּ בִּישְׁתָּא
וְאַתְקִינוּ אוֹרְחָתְכוֹן וְעוֹבְדֵיכוֹן׃

ואמרו

ת״א הכא כתומ׳ ברכות ה לב סוכה ה נב. רבנא אחבר עקידה שער לו. רבנא אחבר שם: **חגרי״ב** שוכו לא לקמן כה ה ולא טו.

רש״י

על סדנא פרומא״ם בלע״ז: (ד) **אשר הוא עושה כחומר**. אשר היא עושה מן החומר בשחת ביד היוצר בעודו לח ומקרא מסורס הוא: (ח) **מרעתו אשר דברתי עליו**. מעבירות שבידו אשר בשבילו דברתי עליו. **לנתוש ולנתוץ**. אשרפוק״ו בלע״ז: **ונחמתי**

מצודת דוד

כלי המיוחד לכך: (ד) **ונשחת הכלי**. נתקלקל הכלי אשר היה עושה כחומר בשביל ביד היוצר בשעשה הכלי: **ושב**. חזר היוצר ועשה מהחומר הזה כלי אחר משונה מן הראשון כפי אשר ישר בעיניו: (ו) **הכיוצר**. וכי לא אוכל לעשות עמכם כדרך שעשה היוצ׳ עם החומר שעשה ממנו כלי אחר שנשחת הראשון: **הנה כחומר**. כאחת כמו שהחומ׳ הוא ביד היוצ׳ לעשות בו מה שירצה כן אתם בידי: (ז) **רגע אדבר**. ברגע אחת אגזור על אומה מהעבו״ם בלון ואחרון בעבו׳ רעתם: (ח) **ושב**. ואחר שב הגוי מהרעה אשר בעבורה גזרתי עליו האבדון: **ונחמתי**. אז בהרגע ההיא אני מתנחם על הרעה ולא אביאה: (יא) **איש יהוד׳**. אנשי יהודה: **ועל יושבי**. ואל יושבי: **יוצר**. בורא עליכם רעה וחושב להפרע בה מכם

מצודת ציון

שמוע. אם אתם תשמעון אלי לבלי הביא משא ולקדש בשבת לבלי עשות בו שום מלאכה: (כה) **ובאו**. אז יבואו בשערי וכו׳: **על כסא דוד**. ר״ל על כסא המלוכה ומושב על מלכים: ברכב. במרכבה הפשוט לרכוב בו: **ובסוסים**. המושבים המרכב׳: **המה**. המלכים: **איש יהוד׳**. אנשי יהודה ודומה לו ורחיהן על האבנים: **וישבה**. הבתים מיושבת באנשים: (כו) **ובאו**. יבואו אנשים מערי יהודה וכו׳. **ומן השפלה**. מן הערים היושבים בעמק: **ומן הנגב**. היושבים בשלח הדרום: **מביאים**. ומאם יהיו מביאים עולה וזבח וכו׳ ומאם יהיו מביאי קרבן תודה אל בית ה׳: (כז) **ואם לא תשמעו אלי**. מה שצויתי לקדש את יום השבת ולבלתי שלח משא ולבוא עמה בשערי ירושלים ותשרף הארמנות ולא תכבה עד תשרף הכל:

יח (ב) **בית היוצר** מומרת לומן חרס: (ג) **עושה מלאכה**. עושה מלאכתו אשר לביתו על האבנים והוא

יב וְאָמְרוּ נוֹאָשׁ כִּי־אַחֲרֵי מַחְשְׁבוֹתֵינוּ נֵלֵךְ
וְאִישׁ שְׁרִרוּת לִבּוֹ־הָרָע נַעֲשֶׂה׃ יג לָכֵן
כֹּה אָמַר יְהוָה שַׁאֲלוּ־נָא בַגּוֹיִם מִי שָׁמַע
כָּאֵלֶּה שַׁעֲרוּרֹת עָשְׂתָה מְאֹד בְּתוּלַת יִשְׂרָאֵל׃
יד הֲיַעֲזֹב מִצּוּר שָׂדִי שֶׁלֶג לְבָנוֹן אִם־יִנָּתְשׁוּ
מַיִם זָרִים קָרִים נוֹזְלִים׃ טו כִּי־שְׁכֵחֻנִי עַמִּי
לַשָּׁוְא יַקְטִרוּ וַיַּכְשְׁלוּם בְּדַרְכֵיהֶם שְׁבוּלֵי
עוֹלָם לָלֶכֶת נְתִיבוֹת דֶּרֶךְ לֹא סְלוּלָה׃
טז לָשׂוּם אַרְצָם לְשַׁמָּה שְׁרוּקַת עוֹלָם כָּל
עוֹבֵר עָלֶיהָ יִשֹּׁם וָנִיד בְּרֹאשׁוֹ׃ יז כְּרוּחַ־
קָדִים אֲפִיצֵם לִפְנֵי אוֹיֵב עֹרֶף וְלֹא־פָנִים
אַרְאֵם בְּיוֹם אֵידָם׃ יח וַיֹּאמְרוּ לְכוּ וְנַחְשְׁבָה
עַל־יִרְמְיָהוּ מַחֲשָׁבוֹת כִּי לֹא־תֹאבַד תּוֹרָה
מִכֹּהֵן וְעֵצָה מֵחָכָם וְדָבָר מִנָּבִיא לְכוּ וְנַכֶּהוּ
בַּלָּשׁוֹן וְאַל־נַקְשִׁיבָה אֶל־כָּל־דְּבָרָיו׃
יט הַקְשִׁיבָה יְהוָה אֵלַי וּשְׁמַע לְקוֹל יְרִיבָי׃
כ הֲיְשֻׁלַּם תַּחַת־טוֹבָה רָעָה כִּי־כָרוּ שׁוּחָה
לְנַפְשִׁי זְכֹר׃ עָמְדִי לְפָנֶיךָ לְדַבֵּר עֲלֵיהֶם
טוֹבָה לְהָשִׁיב אֶת־חֲמָתְךָ מֵהֶם׃ כא לָכֵן
תֵּן אֶת־בְּנֵיהֶם לָרָעָב וְהַגֵּרֵם עַל־יְדֵי־חָרֶב
וְתִהְיֶנָה נְשֵׁיהֶם שַׁכְּלוֹת וְאַלְמָנוֹת וַאֲנָשֵׁיהֶם
יִהְיוּ הֲרוּגֵי מָוֶת בַּחוּרֵיהֶם מֻכֵּי־חָרֶב
בַּמִּלְחָמָה׃ כב תִּשָּׁמַע זְעָקָה מִבָּתֵּיהֶם כִּי־
תָבִיא עֲלֵיהֶם גְּדוּד פִּתְאֹם כִּי־כָרוּ שִׁיחָה

שביכי ק׳ שריקת ק׳ מְכַבְּשִׁין׃ טו לְשַׁוְאָה
אראם
חגרי״ב כל עוכר עליה לקמן מט ח

רש״י

ונחמתי . ומשנתי מחשבה אחרת : (יב) ואמרו נואש . וידעתי שהם יאמרו לך על דבריך שאין מושגין להם : (יג) שערורית . דבר גנאי : (יד) היעזוב מצור שדי שלג לבנון . היעזוב אדם הצריך לשתות מים הנוזלים מצור שבשדות הבאי׳ משלג הלבנון שהוא נקי : אם ינתשו מים זרים . או אם יעזבו מים חיים נובעים שהם זרים עד הנה מכל אדם והם קרים זרים הם נובעים וזה יוכיח אני קרתי ושתיתי מים זרים (ישעיה לו) ומנחם חברו זרים עם לא זורו ולא חובשו [שם ח] לי׳ מימי תרופה

מצודת ציון

תעשיכם: (יב) נואש . מלי יאוש ועזיבת הדבר כמו ותאמרי נואש (לעיל ב): שרירו . עניין רציה והכנעה : (יג) שערורית . עניין דבר מגונה ומכוער כמו שתה ושערורה (לעיל ה): (יד) מצור . מסלע : לבנון . שם יער בחי״ר : ינתשו . כמו יעקרו בעי״ת כי דשלב״ת מתחלף וכמו שיכאו בעניין אחד טעם ותעם ומעיסה סוא עניין עזיבה כמו כי לא ישוב (ש״א יב): זרים . מלשון זר ונכרי : קרים . מלי קור ולגה . נוזלים . מלי הזלה ושטף כמו יזל מים מדליו (במדבר כ״ד): (טו) שבילי נתיבו׳ . עניינם אחר עניין תורה ומעגל : סלולה . עניין משמוש התחידות וכן ואורח ישרים סלולי(משלי ט״ו): (טז) שריקו׳ . עניין השמעת קול בקבוץ השפתים כשרוק״ם דבר חשוב שמחרב וכן שרקו ויניעו ראשם (איכה ב): ישום . עניין תמהון כמו פנו אלי והשמו (איוב כא): וניד . מלי סבי׳ וסבעי׳ : (יז) אפיצם . עניין מזור

שביכי עולם״ר״ל שבילי העולם שם מבשילים אותם בדרכיהם כי בראותם דרכי הטבע בעולם הפשל שבכוכבים המשלותם פועלים בדרכיהם הפשלים אלה שבילי עולם שם יכשלו בדרכיהם אותם שכל עוכתם תלוי בלבת המזיסולבקיסו מקטריסלבס. וזהו שאמר לכת נתיבות וכו׳. ר״ל ללכת בנתיב הדרך אחר הינגה סלולה שלא משמשו בה להסיר המכשול שלא תקרו בדבר לדעת שהכל ביד ה׳ ואין מבראתו לעבדם שעבודת

לשום . יתמה על השמתון ויניד בראשו בדרך המתמיה : (יז) ברוח . כמו רוח קדים שהוא העוז׳ שברוחות המזר

(יב) ואמרו נואש . ידעתי שיאמרו אנו מחייאים מדרכי המקום הלא נלך אחר מחשבותינו : ואיש וכו׳. נעשה כל איש כפי מה שתראה לו לבו הרע ותתאוי לב : (יג) מי שמע כאלה . מי מאנשים שמע כדברים האלה לו׳ נלך בשרירות הלב : שערורית . דברי מגונה עשתה הרבה מאד: בתולת ישראל. שמיוחדת לאל בבתולה בבית אבים המיוחדת למי שישאנה : (יד) היעזוב . וכי הראוי לעזוב מים היורדים מן הצור אחר בשהם הבאים מהשפעת השלג אחר הלבנון הלא המים הבם המה מנוקים וקרים וטובי׳ לרוות הצמאון : אם ינתשו . וכי מהראוי לנטוש ולעזוב מים הזרים המאכשיבים הבאים ממרחק המלאכת לנורות והמה קרים ומשפשפים מעצמם ונקל יוקח המים ואיך מי יעזבם ור״ל וכי מה ראוי לעזוב את המקום המשפיע בכל עת חכמה והשכל בלבות הדורשים אותו : (טו) לשוא יקטרו . המה מקשירי׳ ללבת הבמים אחרן תועלת בעבודתם ויכשילום בדרכיהם :

יג וַאֲמַרוּ תַּבְנֻא מִבָּתַר פּוּלְחָנָךְ אֲרֵי הָא תַּר עֲשָׁתוּנָא נְהַפּוּגְבַר הַרְהוּר לִבֵּיה בִּישָׁא נַעְבַּד׃ יג בְּכֵן כִּדְנָן אֲמַר יְיָ שְׁאִילוּ כְּעַן בְּעַמְמַיָּא מַן שְׁמַע כְּאִלֵּין שְׁנוּי עֲבֵדַת לַחֲדָא כְּנִשְׁתָּא דְיִשְׂרָאֵל׃ יד הָא כְּמָא דְלֵית אֶפְשַׁר דְיִסְּוֹק מֵי תְלַג דְנָחֵת עַל חַקְלֵי לְבָנָן כֵּן לָא יִפְסְקוּן מִמְטַר נָחְתִין וּמֵי מַבּוּעַ נְבִעִין׃ טו אֲרֵי שְׁבָקוּ פּוּלְחָנִי עַמִּי לָא לְהַנָּאָה אַסִּיקוּ בּוּסְמִין וְאַטְעִיאוּנוּן בְּאוֹרַחָתְהוֹן בִּישְׁתָּא מִשְׁבִּילִין תְּקָנָן דְמִן עָלְמָא לְמֵזַל בְּאוֹרְחָן אַרְעָהוֹן לְצַדּוּ אִשְׁתְּמָמוּת כְּבַדּוּר רוּחַ קְדוּמָא בֵּן אֶבְדְּרִנּוּן קָדָם בַּעֲלֵי דְבָבֵיהוֹן קְדָל וְלָא אַפִּיז אַחֲזִינוּן בְּיוֹם תְּבָרֵיהוֹן׃ טז וַאֲמַר אָתוּ וְנַחְשֵׁב עַל יִרְמְיָה מַחְשָׁבָן אֲרֵי לָא תִפְסוֹק אוֹרַיְתָא מִכָּהֲנָא וּמְלַל מְחַכְּמִים וְאוּלְפָן מִסְפַּר אֶתוּ וּנְסָהֲדִנֵיה סַהֲדוּן דְשַׁקַּר וְלָא נָצִית לְכָל פִּתְגָמוֹהִי׃ יז יט גְּלֵי קָדָמָךְ יְיָ דִינִי וּשְׁמַע קָדָמָךְ עוּלְבָּנִי׃ כ הַאֲפְשַׁר לְשַׁלְמָא חֲלַף טָבְתָא בִּישְׁתָּא אֲרֵי כְרוּ פַּחַת לְמִקְטְלִי וַעוּל דּוּכְרָן מִקָּמָי קָדָמָךְ לְמַלָּלָא עֲלֵיהוֹן פִּתְגָמִין תַּקְנִין לַאֲתָבָא יַת חֲמָתָךְ מִנְּהוֹן׃ כא בְּכֵן הַב יַת בְּנֵיהוֹן לְכַפְּנָא וְתַבְּרִנּוּן עַל יְדֵי קָטוֹלֵי חַרְבָּא וְיִהְוֹן נְשֵׁיהוֹן תְּכָלָן וְאַרְמָלָן וְגֻבְרֵיהוֹן יְהוֹן קְטִילֵי מוֹתָא בּוּחֲרֵיהוֹן מְקַטְּלֵי קְרָבָא׃ כב תִּשְׁתְּמַע צְוַחְתָא מִבָּתֵּיהוֹן אֲרֵי תֵיתֵי עֲלֵיהוֹן מַשְׁרָיָן בְּתַבְּרָא בְּקַרְבָּא׃ כב תִּשְׁתְּמַע עוּלַבְּנִי מִן קָדָמָךְ לְמִלְחָמָה׃ כג אֲרֵי אַנְתְּ יָדַע יָת כָּל מַחְשְׁבָתְהוֹן דְעָלַי לְקַטָּלָא לָא תְכַפֵּי עַל חוֹבֵיהוֹן וְלָא תִמְחֵי חוֹבָתְהוֹן מִן קָדָמָךְ הֲוָיָן מִתְחַיְּבִין לְמִתְקְטָלָא קָדָמָךְ בְּיוֹם תְּבָרֵיהוֹן בְּעִדָּן רוּגְזָךְ עֲבַד בְּהוֹן׃

ת״א למו ונחשבה עקידה שער כח.כי כרו שוחה קמא ל טז :

רש״י

העובר על מרבות שרמה כבר בבניינים טובות רגיל לשרוק : ישום . יתמה : (יז) עורף ולא פנים . כשיגרמו מפני החויב : אראם . ולא אושיעם : (יח) ויאמרו לכו וגו׳ . ירמיה היה קובל על מנסי עצתות ואומר שאומריס כן : תורה מכהן . שעל הכהניס להורות תורה שנאמר יורו משפטיך ליעקב [דברים ל״ג] : ודבר מנביא . דברי נבואה : ונכהו בלשון . ונסהדיניה סהדותא דשקר:

מצודת דוד

דברים סבאזרים כן לאזרס כמוסס תפני האויב . עורף וכו׳ . ביום בא אויב אסתיר פני מהם ואראה׳ לסם הערף ואמר בחשל מאחד המהם המספר פניו מאחד שאמוא לו ור״ל לא אשגיח עליהם להושיעם : (יח) ויאמרו . כשאמרתי לסם הבנאו׳ הסיה אמרו אלו נאלו נחשבה על ירמי׳ מחשבות מה לעשות עמו לבל נשמע עוד דברים האלו׳ : כי לא תאבד . כאומריס מה יהיה תפריס מריתתו אלא לא תאבד בתורה מיהר הכהנים על הבהן ללמוד תורה ומ״ש כי שפתי כהן וכו׳ ותור׳ יבקשו מפיהו (מלאכי ב) ולא תאבד העצה מחכמים אחריס אשר יש עמנו ודבר נבואה לא תהיה נאבדת מיהר הנביאים אשר לא יתנבאו רעה כמותו : לכו ונכהו . לכן נכהו נפש בלשון כי מדבר עליו מלשינות לפני המלך והוא יבוא נפש : ואל נקשיבה . אז לא נשמע מהו כל הדברים שדבר הוא כי אין מי שבנביאים לדבר דברים כמוהו : (יט) הקשיבה ה׳ אלי . שאני מתפלל עליהם טובות ולשונות זה שמע קול המריבים עמדי אשר יתיצבו עלי : (כ) הישולם . וכי תן הרוחי שישולם רעה תחת טובה כי חפרו כור ללכדני ר״ל חוקשים עלי מחשבות רעות : זכור . תן דעתך לזכור את עמדי לפניך בתפלה לבקש עליהם טובה להעביר את חמתך מהם : (כא) לכן. הוראי ותשלמו׳ רעה תחת טובה : והגירם . שפוך המיסה ע״י חרב האויב : שכולות ואלמנות . שבולות מבניהן ואלמנות מבעליהן : ואנשיהם . אנשי האלמנות יהיו מתים ע״י הרב ולא במיתת עצמן : במלחמה . כי דרך הבחורים ללכת במלחמה : (כב) זעקה . זעקת שבר : פתאום . לכל יודעו להזכר מהם : כרו שוחה . חפרו כור ללכדני ר״ל יעלו עלי רעות : ופחים . הצפינו רשתות ללכוד רגלי ולכל הדבר

(כא) והגירם . [הורידם ע״י חרב] לי׳ שיני נגר׳ [מיכה ג] כמים המוגרים (מיכה ה): ע״י חרב. ע״י בייסות : ואנשיהם . של האלמנות יהיו הרוגי מלאך המות : (כב) כי כרו שיחה . שהשדהו מאשת איש שנאמר (משלי כג) כי שוחה עמוקה זונה : (כג) אל תמחי . אל תהי מחויב ולפי שהוא לשון נקבה נתן בו יו״ד ואף היא יתירה כיו״ד של ותזני בס [יחזקאל ט״ז] : בקבוק

מצודת ציון

פזור כמו ויפן העם (שמות ה) : עורף . הוא אחורי הפנים אידם . עניין שבר ומקרה רע כמו הלא איד לעול (איוב ל״א) : (יח) לכו . הוא עניין זירוז : נקשיבה . עניין שמיעה והאזנה . (כ) כרו . חפרו כמו כור כרה (תהלים ז) . שוחה . כור כמו שוחה עמוקה (משלי כב) . (כא) תן . עניין הסירה . והגירם . עניין הולם ושפיכה וכן יגירהו על ידי חרב (תהלים ס״ג) . שכולות . מי שאתה בניו קרוי שכול . (כב) גדוד . לגאות עם : ופחים . מלי פח ורשת : שמנו

עניין

אשר לא יתנבאו רעה כמותו : לכו ונכהו . לכן נכהו נפש בלשון כי מדבר עליו מלשינות לפני המלך והוא יבוא נפש : ואל נקשיבה . אז לא נשמע כמו כל הדברים שדבר הוא כי אין מי שבנביאים לדבר דברים כמוהו : (יט) הקשיבה ה׳ אלי . שאני מתפלל עליהם טובות ולשונות זה שמע קול המריבים עמדי אשר יתיצבו עלי : (כ) הישולם . וכי תן הרוחי שישולם רעה תחת טובה כי חפרו כור ללכדני ר״ל חוקשים עלי מחשבות רעות : זכור . תן דעתך לזכור את עמדי לפניך בתפלה לבקש עליהם טובה להעביר את חמתך מהם : (כא) לכן. הוראי ותשלמו׳ רעה תחת טובה : שכולות ואלמנות . שבולות מבניהן ואלמנות מבעליהן : ואנשיהם . אנשי האלמנות יהיו מתים ע״י הרב ולא במיתת עצמן : במלחמה . כי דרך הבחורים ללכת במלחמה : (כב) זעקה . זעקת שבר : פתאום . לכל יודעו להזכר מהם : כרו שוחה . חפרו כור ללכדני ר״ל יעלו עלי רעות : ופחים . הצפינו רשתות ללכוד רגלי ולכל הדבר

לְרָכְדַנִּי וּפַחִים טָמְנוּ לְרַגְלָי׃ כג וְאַתָּה
יְהוָה יָדַעְתָּ אֶת־כָּל־עֲצָתָם עָלַי לַמָּוֶת אַל־
תְּכַפֵּר עַל־עֲוֹנָם וְחַטָּאתָם מִלְּפָנֶיךָ אַל־
תֶּמְחִי וִיהִיוּ מְכֻשָּׁלִים לְפָנֶיךָ בְּעֵת אַפְּךָ
עֲשֵׂה בָהֶם׃

יט א כֹּה אָמַר יְהוָה הָלֹךְ וְקָנִיתָ בַסְּבָךְ
יוֹצֵר חָרֶשׂ וּמִזִּקְנֵי הָעָם וּמִזִּקְנֵי הַכֹּהֲנִים׃
ב וְיָצָאתָ אֶל־גֵּיא בֶן־הִנֹּם אֲשֶׁר פֶּתַח שַׁעַר
הַחַרְסוּת וְקָרָאתָ שָׁם אֶת־הַדְּבָרִים אֲשֶׁר־
אֲדַבֵּר אֵלֶיךָ׃ ג וְאָמַרְתָּ שִׁמְעוּ דְבַר־יְהוָה
מַלְכֵי יְהוּדָה וְיֹשְׁבֵי יְרוּשָׁלִַם כֹּה־אָמַר יְהוָה
צְבָאוֹת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל הִנְנִי מֵבִיא רָעָה
עַל־הַמָּקוֹם הַזֶּה אֲשֶׁר כָּל־שֹׁמְעָהּ תְּצַלְנָה
אָזְנָיו׃ ד יַעַן אֲשֶׁר עֲזָבֻנִי וַיְנַכְּרוּ אֶת־
הַמָּקוֹם הַזֶּה וַיַּקְטִרוּ־בוֹ לֵאלֹהִים אֲחֵרִים
אֲשֶׁר לֹא־יָדְעוּם הֵמָּה וַאֲבוֹתֵיהֶם וּמַלְכֵי
יְהוּדָה וּמָלְאוּ אֶת־הַמָּקוֹם הַזֶּה דַּם נְקִיִּם׃

ויהיו ק׳ החרסית ק׳ ובנו

אֲרֵי כְּרוֹ פָּחַיִת לְמִקְטְלִי
וְקוּלִין צְלוֹ לְפַרְסַת רַגְלִי׃
כג וְאַתְּ יְיָ יְדִיעַ גְּלֵי קָדָמָךְ
יַת כָּל אִתְמְלוּכְיְהוֹן עֲלַי
לְמִקְטְלִי לָא תְכַפַּר עַל
חוֹבֵיהוֹן וְחַטָּאֵיהוֹן מִן
קָדָמָךְ לָא יִתְמְחוֹן וִיהוֹן
מִתְכְּלִין דְּמִן קָדָמָךְ בְּעִדָּן
פּוּרְעָנוּת רוּגְזָךְ אִתְפְּרַע
מִנְּהוֹן׃

א כְּדֵין אֲמַר יְיָ לִי
אֲזֵיל וְתִזְבּוֹן זְלוּעַ דַּחֲסַף
פֶּחָר וְתִדְבַּר עִמָּךְ מִסְּבֵי
עַמָּא וּמִסְּבֵי כַהֲנַיָּא׃
ב וְתִפּוֹק לְחֵילַת בַּר הִנּוֹם
דִּקְדָם תְּרַע קְרַקְלַתָּא
וְתִתְנַבֵּי תַּמָּן יַת פִּתְגָמָא
דַּאֲמַלֵּל עִמָּךְ׃ ג וְתֵימַר
קַבִּילוּ פִּתְגָמָא דַיְיָ מַלְכֵיָא
דְבֵית יְהוּדָה וְיָתְבֵי
יְרוּשְׁלֶם כְּדֵין אָמַר יְיָ
צְבָאוֹת אֱלָהָא דְיִשְׂרָאֵל
הָא אֲנָא מַיְתֵי בִּישְׁתָּא עַל
אַתְרָא הָדֵין דְּכָל
דְּיִשְׁמְעִנֵּיהּ יְצַלְּן אוּדְנוֹהִי׃
ד חֲלַף דְּשַׁבְקוּ פּוּלְחָנִי
וְסָאִיבוּ יַת אַתְרָא הָדֵין

וַאֲסִיקוּ בֵּיהּ בּוּסְמִין לְטַעֲוָת עַמְמַיָּא דְּלָא יַדְעוּנוּן אִנּוּן וַאֲבָהָתְהוֹן וּמַלְכֵיָא דְבֵית
יהודה

ת״א ולחם כ׳ ידעת שם :
הגרי״ב אשר כל שומעם שמואל ח ג יח :

רש״י

יט (א) בקבוק . לגוחית : יוצר חרש . כלומר של יוצר שהוא של חרס : ומזקני העם . הלוך עמך ומזקני העם מוסב על הלוך ומזקני העם עמך : (ב) שער החרסית . שער האשפות ששם

מצודת ציון

ענין הלשנה : (כג) תמחי . מלי׳ מחיק ומתוק׳ :
יט (א) בקבוק . כן שם הכלי שפיה לר בק וכן ובקבק דבש (מ״א ״ד) . יוצר חרש . אומן חרס : (ב) גיא בן הנום . כן שם המקום : (ג) תצלנה . ענין תנועת הרעש וכן לקול ללוו שפתי (חבקוק ג) : (ד) וינכרו . מלי׳ נכר וזרות : ובקותי . ענין ריקות כמו הבוק תבוק הארץ

עמך : (ב) אשר נקרא שם . אשר מול פתח : שער החרסי׳ . הוא שער האשפות המוי׳ בתחיה[ששם זורקים חרסים הנשברי׳ . אשר אדבר אליך . הוא האמור׳ בתקרא שלאחריו . (ג) כל שומעה כל השומע הרעה הסיל ירעשו אזניו מתנועת הרעה : (ד) יען . נעבוי אשר עזבו אותי : וינכרו . עשו את המקום הזה נכרי וזרה ממנו ר״ל לא הקריבו שם לאלי לא היתה לרלי : ויקטרו בו . אכל קטרו בו לאלהים אחרים : המה וכו׳ . מוסב על ויקטרו בו לי׳ גם המה קטרו גם אבותיהם

יְהוּדָה וּמְלוּ יַת אַתְרָא
הָדֵין דַּם זַכָּאִין׃ ה וּבְנוּ
יַת בָּמַת בַּעְלָא לְאוֹקָדָא
יַת בְּנֵיהוֹן בְּנוּרָא עָלָנָן
לְבַעְלָא דְּלָא פַּקְדִית
בְּאוֹרַיְתִי וּדְלָא שְׁלַחִית
בְּיַד עַבְדֵי נְבִיֵּיא וְלָא רַעְיָא
קָדְמַי׃ ו בְּכֵן הָא יוֹמָיָא
אָתָן אֲמַר יְיָ לָא יִתְקְרֵי
לְאַתְרָא הָדֵין עוֹד תּוּפֶת
וְחֵילַת בַּר הִנּוֹם אֶלָּהֵן
חֵילַת קְטִילָיָא׃ ז וַאֲקַלְקֵל
יַת מְלַךְ אֲנַשׁ יְהוּדָה
וַיְתָבֵי יְרוּשְׁלֶם בְּאַתְרָא
הָדֵין וְאַרְמְנוּן בְּחַרְבָּא
קָדָם בַּעֲלֵי דְבָבֵיהוֹן וּבְיַד
דְּבָעֵן לְמִקְטְלֵיהוֹן וְאֶתֵּן יַת
נִבְלָתְהוֹן מְשַׁגְּרָא לְמֵיכַל
לְעוֹפָא דִשְׁמַיָּא וְלִבְעִירָא
דְאַרְעָא׃ ח וַאֲשַׁנֵּי יַת
קַרְתָּא הָדָא לְצַדּוּ
וּלְאִשְׁתָּמְמוּ כָּל דְּיַעְבַּר
עֲלָהּ יִכְלֵי וְיָנִיד עַל כָּל
מַחֲתָהָא׃ ט וְאוֹכְלִנּוּן יַת
בְּשַׂר בְּנֵיהוֹן וְיַת בְּשַׂר
בְּנָתְהוֹן וּגְבַר נִכְסֵי קָרִיבֵיהּ
דְּבָעֵן לְמִקְטְלֵהוֹן׃
יא וְתֵימַר לְהוֹן כְּדֵנָן אָמַר
יְיָ צְבָאוֹת כְּדֵין אֶתְבַּר יַת
עַמָּא הָדֵין וְיַת קַרְתָּא הָדָא
כְּמָא דְמִתְבַּר יַת מָנָא
דְּסַחְרָא וּבָעֵי לְהַוָּן בְּעֵי
יִבְזוּן בְּצִיעָרָא וּבְעֵי קְרָבָא הִיעִיקוּן לְהוֹן
דְּבָבֵיהוֹן וּדְבָעֵן לְמִקְטְלֵהוֹן׃
יב וְתֵימַר לְהוֹן כְּדֵנָן אָמַר
יְיָ צְבָאוֹת כְּדֵין אֶתְבַּר יַת עַמָּא הָדֵין וְיַת קַרְתָּא הָדָא
וּבְתוּפַת

ה וּבְנוּ אֶת־בָּמוֹת הַבַּעַל לִשְׂרֹף אֶת־
בְּנֵיהֶם בָּאֵשׁ עֹלוֹת לַבַּעַל אֲשֶׁר לֹא־צִוִּיתִי
וְלֹא דִבַּרְתִּי וְלֹא עָלְתָה עַל־לִבִּי׃ ו לָכֵן
הִנֵּה־יָמִים בָּאִים נְאֻם־יְהוָה וְלֹא־יִקָּרֵא
לַמָּקוֹם הַזֶּה עוֹד הַתֹּפֶת וְגֵיא בֶן־הִנֹּם כִּי
אִם־גֵּיא הַהֲרֵגָה׃ ז וּבִקַּקְתִּי אֶת־עֲצַת יְהוּדָה
וִירוּשָׁלִַם בַּמָּקוֹם הַזֶּה וְהִפַּלְתִּים בַּחֶרֶב
לִפְנֵי אֹיְבֵיהֶם וּבְיַד מְבַקְשֵׁי נַפְשָׁם וְנָתַתִּי
אֶת־נִבְלָתָם לְמַאֲכָל לְעוֹף הַשָּׁמַיִם וּלְבֶהֱמַת
הָאָרֶץ׃ ח וְשַׂמֹּתִי אֶת־הָעִיר הַזֹּאת לְשַׁמָּה
וּלְשִׁרְקָה כָּל עֹבֵר עָלֶיהָ יִשֹּׁם וְיִשְׁרֹק עַל־
כָּל־מַכֹּתָהּ׃ ט וְהַאֲכַלְתִּים אֶת־בְּשַׂר בְּנֵיהֶם
וְאֶת בְּשַׂר בְּנֹתֵיהֶם וְאִישׁ בְּשַׂר־רֵעֵהוּ
יֹאכֵלוּ בְּמָצוֹר וּבְמָצוּק אֲשֶׁר יָצִיקוּ לָהֶם
אֹיְבֵיהֶם וּמְבַקְשֵׁי נַפְשָׁם׃ י וְשָׁבַרְתָּ הַבַּקְבֹּק
לְעֵינֵי הָאֲנָשִׁים הַהֹלְכִים אִתָּךְ׃ יא וְאָמַרְתָּ

אליהם

עַמָּא דְמִתְבַּר יַת מָנָא
דַּסַּחְרָא דְלָא אֶפְשַׁר לְאִתַּסָּאָה לַיֵּה עוֹד
וּבְתוּפַת

ת״א אשר לא צויתי תעניה ח ד עקריס מג יד .
הגרי״ב וכנו במות . לעיל ז לח : כל עובר עליה לעיל יח טו ולקמן כ יג :

רש״י

עשאוהו נכרי לפני : (ז) ובקותי . ורוקנתי לי׳ בוקה ומבוקה (למוס ב) ועל שם בקבוק שהוא מדבר בו לקח לשונו כן : (ט) ובמצוק . לשון צרה כמו לוקה : (יא) [אשר לא יוכל להרפה . מהעם

מצודת דוד

וכו׳ : דם נקיים . דמי הילדים שהקריבו לפני העכו״ם : (ה) עולו׳ לבעל . להיות עולות לבעל : אשר לא צויתי. אפילו לפני לא צויתי להקריב כנים וכנות : ולא דברתי . אפילו דבור בעלמא מבלי צוי ואזהרה : ולא עלת׳ וכו׳ . לשאול דבר מזאת : (ו) וקרא יקרא . לא לא יקרא : התופת. לבית הבמות קראו תופת לפי שהיו מקיישים שם בתופים לבל ישמע האב בהריגת הבן בשאול בתרף ויבכרו רחמיו : בן הנם . הגיא שעמד בו בית הבמות קראו בן הנם ע״ש הביתות הבן הבתרף : גיא החרגה . כי יפלו שם הרוגים רבים : (ז) ובקותי . אורוקן עצתם ר״ל לא יתמלאו עצם להבלל : מאכל וכו׳ . כי לא יקברו : (ח) לשמה . להתמהן ולהיות שורקין עליה : (ט) במצור . בשפת המצור יהיו חסרים המתאכל ויאכלו בשר ובניהם וכו׳ : (יא) ככה אשבור . כמו שנשבר הבקבק כן אשבור וכו׳ : כאשר ישבור וכו׳ . ר״ל בשבירת כלי יוצר אשר ישלוף מי שאין למלוא תקנה לעשותו שלם כן ישבר העם ויעביר מבלי תקנה : ובתופת . ההרוגים יקברו

מצודת ציון

בחרס (ישעיה כ״ד)וכוח לשון נופל על לשון בקבוק:(ה)לשמה. להתמהן : ולשרקה . ענין השמעת קול בקיבוץ הפתחים וברכו לעשותו בחרוזים דבר חבוב שנתרב : ישום. יתמה:(ט)במצור. ענין הקפת גייסות סביבות העיר לבבשה ולהלר לבם : ובמצוק יציקו . מלי׳ לוקה ולרה : (י) אותך . עתך : (יא) ככה . כן

אֲלֵיהֶם כֹּה־אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת כָּכָה אֲשַׁבֵּר
אֶת־הָעָם הַזֶּה וְאֶת־הָעִיר הַזֹּאת כַּאֲשֶׁר
יִשְׁבֹּר אֶת־כְּלִי הַיּוֹצֵר אֲשֶׁר לֹא־יוּכַל
לְהֵרָפֵא עוֹד וּבְתֹפֶת יִקְבְּרוּ מֵאֵין מָקוֹם
לִקְבּוֹר׃ יב כֵּן־אֶעֱשֶׂה לַמָּקוֹם הַזֶּה נְאֻם־
יְהוָה וּלְיוֹשְׁבָיו וְלָתֵת אֶת־הָעִיר הַזֹּאת
כְּתֹפֶת׃ יג וְהָיוּ בָתֵּי יְרוּשָׁלִַם וּבָתֵּי מַלְכֵי
יְהוּדָה בְּמִקוֹם הַתֹּפֶת הַטְּמֵאִים לְכָל הַבָּתִּים
אֲשֶׁר טִמְּרוּ עַל־גַּגֹּתֵיהֶם לְכָל צְבָא הַשָּׁמַיִם
וְהַסֵּךְ נְסָכִים לֵאלֹהִים אֲחֵרִים׃ יד וַיָּבֹא
יִרְמְיָהוּ מֵהַתֹּפֶת אֲשֶׁר שְׁלָחוֹ יְהוָה שָׁם
לְהִנָּבֵא וַיַּעֲמֹד בַּחֲצַר בֵּית־יְהוָה וַיֹּאמֶר
אֶל־כָּל־הָעָם׃ טו כֹּה־אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת
אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל הִנְנִי מֵבִיא*אֶל־הָעִיר הַזֹּאת
וְעַל־כָּל־עָרֶיהָ אֵת כָּל־הָרָעָה אֲשֶׁר דִּבַּרְתִּי
עָלֶיהָ כִּי הִקְשׁוּ אֶת־עָרְפָּם לְבִלְתִּי שְׁמֹעַ
אֶת־דְּבָרָי׃

כ א וַיִּשְׁמַע פַּשְׁחוּר בֶּן־אִמֵּר הַכֹּהֵן
וְהוּא־פָקִיד נָגִיד בְּבֵית יְהוָה אֶת־יִרְמְיָהוּ
נִבָּא אֶת־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה׃ ב וַיַּכֶּה פַשְׁחוּר
אֶת יִרְמְיָהוּ הַנָּבִיא וַיִּתֵּן אֹתוֹ עַל־הַמַּהְפֶּכֶת

תרגום

וּבְתוֹפֶת יִקְבְּרוּן מִבְּלִי אֲתַר לְמִקְבַּר׃ יב כֵּן אֶעְבֵּד לְאַתְרָא הָדֵין אָמַר יְיָ וּלְיָתְבוֹהִי וּלְמִתֵּן־לַת קִרְתָּא הָדָא כְּתוֹפֶת׃ יג וִיהוֹן בָּתֵּי יְרוּשְׁלֶם וּבָתֵּי מַלְכֵי דְּבֵית יְהוּדָה כַּאֲתַר תּוֹפֶת דְּמְסָאֲב לְכָל בָּתֵּיָא דְּאַסִיקוּ בּוּסְמִין עַל אֲגוּרֵיהֶן לְכָל חֵיל שְׁמַיָּא וּנְסִכוּ נִסְכִּין לְטַעֲוָת עַמְמַיָּא׃ יד וַאֲתָא יִרְמְיָה מִתּוֹפֶת דְּשַׁלְחֵיהּ יְיָ תַּמָּן לְאִתְנַבָּאָה וְקָם בְּדָרַת בֵּית מִקְדְּשָׁא דַיְיָ וַאֲמַר לְכָל עַמָּא׃ טו כְּדֵן אָמַר יְיָ צְבָאוֹת אֱלָהָא דְיִשְׂרָאֵל הָא אֲנָא מַיְתֵי עַל קִרְתָּא הָדָא וְעַל כָּל קִרְוָהָא יַת כָּל בִּשְׁתָּא דְגָזֵרֵת עֲלָהּ אֲרֵי אַקְשִׁיאוּ יַת קְדָלְהוֹן בְּדִיל דְּלָא לְקַבָּלָא יַת פִּתְגָמַי׃

א וּשְׁמַע פַּשְׁחוּר בַּר אִמֵּר כַּהֲנָא וְהוּא מְמַנָּא סְגַן כָּהֲנַיָּא בְּבֵית מִקְדְּשָׁא דַיְיָ דְּיִרְמְיָה מִתְנַבֵּי יַת פִּתְגָמַיָּא הָאִילֵין׃ ב וְאַלְקֵי פַּשְׁחוּר יַת יִרְמְיָהוּ נְבִיָּא וִיהַב יָתֵיהּ לְכַפְתָּא דְּבִתְרַע שִׁבְטָא בְּגִנְמִין

עלאה

אשר

רש"י

קלי מגל העיר מעשה לתופת ומעטר לעתיד] : (יג) העיר הזאת כתופת . כולה מליאה הרוגים כמו התופת שהורגין את הילדים למולך: (ג) המהפכת. שם מקום בית אסורים ויונתן תרגם לכיפתא מרוולו"ר

מצודת ציון

כן : היוצר . לומן תרם : לחרפה . הוא מלשון רפואה ושם כי היא נכ"ח ור"ל לתקנה ואחר בלשון אחלה וכן וירפא לה מזכה כי (מ"ח י"ח) : (טו) הקשו . מלי קשה : ערפם . הוא אחורי הפיס :

מצודת דוד

כתופת הרבה מאד עד שלא יתלה שם מקום לקבור עוד: (יבכן אעשה . כמו שאמרתי כן אעשה וכו' : כתופת . ר"ל מלאה הרוגים כתופ' שהיא מלאה מהרוגי הילדים המומתים לעבו"ם : (יג) והיו וכו' . ר"ל שם יהיו מקום קברות ההרוגים במקום כתופת הטמאים מוסב על הבתים לו' הבתים הטמאים יהיו

אֲשֶׁר בְּשַׁעַר בִּנְיָמִן הָעֶלְיוֹן אֲשֶׁר בְּבֵית
יְהוָה׃ ג וַיְהִי מִמָּחֳרָת וַיֹּצֵא פַשְׁחוּר אֶת־
יִרְמְיָהוּ מִן־הַמַּהְפֶּכֶת וַיֹּאמֶר אֵלָיו יִרְמְיָהוּ
לֹא פַשְׁחוּר קָרָא יְהוָה שְׁמֶךָ כִּי אִם־מָגוֹר
מִסָּבִיב׃ ד כִּי־כֹה אָמַר יְהוָה הִנְנִי נֹתֶנְךָ
לְמָגוֹר לְךָ וּלְכָל־אֹהֲבֶיךָ וְנָפְלוּ בְּחֶרֶב
אֹיְבֵיהֶם וְעֵינֶיךָ רֹאוֹת וְאֶת־כָּל־יְהוּדָה אֶתֵּן
בְּיַד מֶלֶךְ־בָּבֶל וְהִגְלָם בָּבֶלָה וְהִכָּם בַּחֶרֶב׃
ה וְנָתַתִּי אֶת־כָּל־חֹסֶן הָעִיר הַזֹּאת וְאֶת־
כָּל־יְגִיעָהּ וְאֶת־כָּל־יְקָרָהּ וְאֵת כָּל־אוֹצְרוֹת
מַלְכֵי יְהוּדָה אֶתֵּן בְּיַד אֹיְבֵיהֶם וּבְזָזוּם
וּלְקָחוּם וְהֵבִיאוּם בָּבֶלָה׃ ו וְאַתָּה פַשְׁחוּר
וְכֹל יֹשְׁבֵי בֵיתֶךָ תֵּלְכוּ בַּשֶּׁבִי וּבָבֶל תָּבוֹא
וְשָׁם תָּמוּת וְשָׁם תִּקָּבֵר אַתָּה וְכָל־אֹהֲבֶיךָ
אֲשֶׁר־נִבֵּאתָ לָהֶם בַּשָּׁקֶר׃ ז פִּתִּיתַנִי יְהוָה
וָאֶפָּת חֲזַקְתַּנִי וַתּוּכָל הָיִיתִי לִשְׂחוֹק כָּל־
הַיּוֹם כֻּלֹּה לַעֵג לִי׃ ח כִּי־מִדֵּי אֲדַבֵּר

תרגום

עַלְאָה דִי בְּבֵית מִקְדְּשָׁא דַיְיָ גוּבְהָוָה בְּיוֹמָא דְּבָתַר־הָדֵין וַאֲפִיק פַּשְׁחוּר־יַת יִרְמְיָה מִן־כִּיפְתָּא וַאֲמַר לֵיהּ יִרְמְיָה לָא פַּשְׁחוּר רַבִּי יְיָ שְׁמָךְ אֶלָּהֵן וּבְגִנְשׁוּן עֲלָךְ דְּקָטְלִין בְּחַרְבָּא מִסְּחוֹר סְחוֹר׃ ד אֲרֵי כִּדְנָן אָמַר יְיָ הָא אֲנָא מְסַר יָתָךְ לְתִבְרָא לָךְ וּלְכָל רַחֲמָךְ וְיִתְקְטְלוּן בַּחֲרָב בְּעַלֵי דְּבִיבְהוֹן וְעֵינָךְ חָזְיָן וְיַת כָּל דְּבֵית יְהוּדָה אֶמְסַר בִּיד מַלְכָּא דְּבָבֶל וְיִגְלוּנוּן לְבָבֶל וְיִמְחֵנוּן בְּחַרְבָּא׃ ה וְאֶתֵּן־יַת כָּל עוֹתָר אַרְעָא הָדָא וְיַת כָּל עַמְלָא וְיַת כָּל לַיאוֹתָהּ וְיַת כָּל אוֹצְרֵי מַלְכֵיָא דְּבֵית יְהוּדָה אֶמְסַר בִּיד בְּעַלֵי דְּבִיבְהוֹן וְיִבְזְזוּנוּן וְיִשְׁבּוּנוּן וְיוֹבְלִנוּן לְבָבֶל׃ ו וְאַתְּ פַּשְׁחוּר וְכָל יָתְבֵי בֵיתָךְ תְּהָכוּן בִּשְׁבְיָא וּלְבָבֶל תִּתְּוֹבַל וְתַמָּן תְּמוּת וְתַמָּן תִּתְקְבַר אַתְּ וְכָל רְחִימַיִךְ דְּאִתְנַבֵּיתָא לְהוֹן בְּשִׁקְרָא׃ ז שְׁבַשְׁתַּנִי יְיָ וְאִשְׁתַּבְּשַׁת מְחַיְכִין בִּי׃ ח אֲרֵי בִּזְמַן תַּקְפְּתַנִי וִיכַרְתְּ לִי הֲוַיְתִי לְקַיְעִיב כָּל יוֹמָא כּוּלְּהוֹן דַּאֲנָא מִתְנַבֵּי אֲנָא מְרִים קָלִי בָּכִי וּמְצַוַּח וְעַל

אזעק

רש"י

מרוולו"ר בלע"ז : (ג) מגור . ירמה : לא פשחור קרא ה' שמך וגו' . לא נקרא שמך פשחור אלא בשביל דבר זה כלומר פשח שחור כמו חילן שנפשח וכן ויפשחני (מיכה ג) וכן אמר לו לא פשחור קרא שמך שלשון פשחור משמע אדם גדול וכן חורין פש חור אלא לכך נקרא שמך פשחור פשח שחור . ד"א

חטופין

פשח שחור רגיס סביבותך להרוג וללשון זה מגור היא לשון אסיפה כמו מגורי אל מרב (יחזקאל כ"ח): (ה) חוסן . ממון : (ז) פתיתני . ללכת בשליחותך: חזקתני . הכבדת עני ידך החזקה ללכת על כרחי: ותוכל . ולגמת : כולה . כל העם לועג לי. (ח) מדי אדבר . בכל עת שאדבר אליהם אני צריך לצעוק

מצודת דוד

כ : (ג) מגור . עניין אסיפה וקבוץ כמו אוגר בקיץ (משלי י) : (ה) חוסן . עניין חוזק ועל העושר יאמר שהוא החוזק וכן וחסן ויקר יקמו (יחזקאל כ"ב) : יגיעה . גם הוא יאמר על העושר הבאה בגיעה ועמל : ובזזום . מלשון בזה ושלל : (ז) פתיתני . מלי פתוי והסתה : ותוכל . מלי יכולת : (ח) מדי . עניינו כמו מתי וכן מדי דברו בו (לקמן י"ח) : תמיד

אֶזְעָק חָמָס וָשֹׁד אֶקְרָא כִּי־הָיָה דְבַר־יְהוָה
לִי לְחֶרְפָּה וּלְקֶלֶס כָּל־הַיּוֹם׃ ט וְאָמַרְתִּי
לֹא־אַזְכִּרֶנּוּ וְלֹא־אֲדַבֵּר עוֹד בְּשִׁמּוֹ וְהָיָה
בְלִבִּי כְּאֵשׁ בֹּעֶרֶת עָצֻר בְּעַצְמֹתָי וְנִלְאֵיתִי
כַּלְכֵל וְלֹא אוּכָל׃ י כִּי שָׁמַעְתִּי דִבַּת
רַבִּים מָגוֹר מִסָּבִיב הַגִּידוּ וְנַגִּידֶנּוּ כָּל אֱנוֹשׁ
שְׁלֹמִי שֹׁמְרֵי צַלְעִי אוּלַי יִפָּתֶה וְנוּכְלָה
לוֹ וְנִקְחָה נְקָמָתֵנוּ מִמֶּנּוּ׃ יא וַיהוָה אִתִּי
כְּגִבּוֹר עָרִיץ עַל־כֵּן רֹדְפַי יִכָּשְׁלוּ וְלֹא יָכֹלוּ
בֹּשׁוּ מְאֹד כִּי־לֹא הִשְׂכִּילוּ כְּלִמַּת עוֹלָם
לֹא תִשָּׁכֵחַ׃ יב וַיהוָה צְבָאוֹת בֹּחֵן צַדִּיק
רֹאֵה כְלָיוֹת וָלֵב אֶרְאֶה נִקְמָתְךָ מֵהֶם כִּי

חַטּוֹפִין וּבְזוּזִין אֲנָא מִתְנַבֵּי
אֲרִי הֲוָה פִּתְגָמָא דַיְיָ לִי
לְחִסּוּדִין וּלְרַלְעַג כָּל יוֹמָא׃
ט וַאֲמַרִית לָא אֲדַכְּרִנֵיהּ
וְלָא אֶמְלַל עוֹד בִּשְׁמֵיהּ
וַהֲוָון פִּתְגָמוֹהִי בְּלִבִּי
כְּאֶשָׁא בָּעְרָא שְׁטִפִין יַת
גַּרְמַי וּלְאֵיתִי לְסוֹבְרָא וְלָא
יְכֵלִית׃ י אֲרֵי שְׁמַעִית מְלֵי
סַגִּיאֵא דְמִתְכַּנְּשִׁין מִסְּחוֹר
סְחוֹר חֲווֹ וּנְחַוֵּנֵיהּ כֹּל אֱנָשׁ
שְׁלָמִי כָּמְנִין לְאַבָּאשָׁא לִי
מָאִים יִטְעֵי וְנִכֵּל לֵיהּ
וְנִתְפְּרַע פּוּרְעָנוּתָא מִנֵּיהּ׃
יא וַיְיָ מֵימְרֵיהּ בְּסַעֲדִי כְּגִבַּר
תַּקִּיף עַל כֵּן רָדְפַי יִתְקְלוּן
וְלָא יַכְלוּן לְמֶקַם יִבְהָתוּן
לַחֲדָא אֲרֵי לָא יַצְלְחוּן
וְתִתְחַפְּנוּן אִתְכְּנָעוּת עָלַם

דָּלָא תִפְסוֹק׃ יב וַיְיָ צְבָאוֹת בְּחַר קְשׁוֹט גְּלָיָן וְקָדְמוֹהִי כְּלָיָן וְלֵב אֶחֱזֵי

אליך

פורענות

חגרי"ב כי שמעתי דבת רבים התליס לא יד : וכ' לבאות לעיל יח כ :

רש"י

ולהריס קול ומיני קורא מליהס עובה כי אס נגיעות חמס ושוד : כי היה דבר ה' לי · לפיכך דברו לי חרפה שהס מחרפים אותי : ולקלס . לדבור כמו וקלסה : (ט) ואמרתי לא אזכרנו · אס אמר לי לכי שלא נילך בשליחותך עוד : והיה בלבי הנבואה כאש בוערת.ועל כרחי אני צריך לילך : עצור בעצמותי . וכמוס בעצמותי האש : כלכל . לסבול האש : (י) כי שמעתי . אני אמרתי שלא אזכרנו לפי ששמעתי דבת רבים אלו שמתלחשים עלי : מגור . לשון אסיפה וכן תרגוס יונתן : הגידו · עליו עדות שקר : ונגידנו · ונגידנו ומנאס פירש הגידו ונגידנו כמו (דברים יד) לא תתגודדו וכן אבר לאלך יגיד רעיס [איוב יז] לשון השמתה כמו גודו אילנא (דניאל ג) ודומס פתר אותו לשון הגדה ממש וכה פחרונו הגידו עליו דברי שקר ונגידנו למלך ויש לנו כמו נגידנו דברים רבים במקרא אבר לא יכון פתרונו כי אס עד אבר ימלקון לשתי חיבות או לשלש כמו ולא יכלו דברו לשלוס [בראשית לו] בני ילאומי (לעיל י) : שומרי צלעי · מלעיס שברי : אולי יפותה · לשמוע לנו ולטעות אחרינו : (יא) כי לא השכילו · לא

מצודת דוד

כקול האמס והשוד הבא לי בעבורה : לחרפה . שהס מחרפים אותי כל הימים בעבור דבר הנבואה : (ט) ואמרתי. פעמים רבות אמרתי בלבי לא אזכור בפיהס שם ה' על פי ולא אדבר עוד נבואה בשמו : והי' בלבי. אבל הנבואה היה בלבי כאש בוערת וכמוס בעצמותי : ונלאיתי . נעשיתי נלאה ועיף לסבול כי הנבואה ולא יכולתי להתאפק לבלי לאמרה :(י) כי שמעתי. אע"פ ששמעתי דברי רבים אסיפה חוייבים מסביב שאומרים אלו נאלו הגידו עליו עדות שקר ונגיד הדבר ההיא לפני המלך : כל אנוש . כל איש ואיש אבר תשבתים שהס אוהבי ואהבי שלומי המה מלעיס על תקלתי להיות לולע ופופס ואולי עניין מלילה : אולי יפותה . באמרה אולי יפותה לדברינו ונוכלה לו שידבר דבר שיהי' בעבורו חייב מיתה ואז נקחה את נקמתינו ממנו : (יא) וה' אותי . הנה עכ"ז הוא ה' עמי לעזרה כגבור חזק על כן כשלו רודפי ולא יוכלו לי לעשות עמי רעה : בושו מאד . מתביישו מאד בי לא הצליחו בעצתם ובלימת עולם תהי' זאת לנסס ולא תשכח : (יב) וה' צבאות . ואתה ה' בצבאות הבוחן את הצדיק לדעת מעשיו ורואה מחשבות כליות ולב בשום אני אבר בעיני הראה נקמתך מהם : כי אליך . לבד אליך

פּוּרְעָנוּת דִּינָךְ מִנְהוֹן אֲרֵי
קָדְמָךְ אֲמַרִית יַת עוֹלְבָנִי׃
יג שַׁבְּחוּ קֳדָם יְיָ אוֹדוּ קֳדָם
יְיָ אֲרֵי שֵׁזִיב יַת נַפְשׁ מִסְכֵּן
מִיַּד מַבְאֲשִׁין׃ יד לֵיט יוֹמָא
דְּאִתְיְלִדִית בֵּיהּ יוֹמָא
דְּיַלְּדַתְנִי בֵּיהּ אִמִּי לָא יְהֵי
בְרִיךְ׃ טו לֵיט גַּבְרָא דְּבַשַּׂר
יַת אַבָּא לְמֵימַר אִתְיְלִיד
לָךְ בַּר דְּכַר חֲדָאָה חָדְיָה׃
טז וִיהֵי גַּבְרָא הַהוּא
כְּקִרְוַיָּא דַּהֲפַךְ יְיָ בְּרוּגְזֵיהּ
וְלָא אִתּוּתְבָא וְיִשְׁמַע
צְוָחָתָא בְּצַפְּרָא וְיַבָּבָא
בְּעִדָּן טִיהֲרָא׃ יז לְוַי דְּלָא
אֲמִיר עֲלַי דְּמִתִּית מִמְّעִין
וַהֲוָת לִי פּוֹן אִמִּי קִבְרִי
וַהֲוַית בִּדְלָא הֲוַיְתִיהּ לְמָא
דְּנָן מִבִּטְנָא נְפַקִית לְמֶחֱזֵי
עָמָל וּדְוָן וְסָפוּ בְּבַהֲתָא
יוֹמָי׃

אֲלֵיךְ גְּלִיתִי אֶת־רִיבִי׃ יג שִׁירוּ לַיהוָה
הַלְלוּ אֶת־יְהוָה כִּי הִצִּיל אֶת־נֶפֶשׁ אֶבְיוֹן
מִיַּד מְרֵעִים׃ יד אָרוּר הַיּוֹם אֲשֶׁר יֻלַּדְתִּי
בּוֹ יוֹם אֲשֶׁר־יְלָדַתְנִי אִמִּי אַל־יְהִי בָרוּךְ׃
טו אָרוּר הָאִישׁ אֲשֶׁר בִּשַּׂר אֶת־אָבִי לֵאמֹר
יֻלַּד־לְךָ בֵן זָכָר שַׂמֵּחַ שִׂמְּחֻהוּ׃ טז וְהָיָה
הָאִישׁ הַהוּא כֶּעָרִים אֲשֶׁר־הָפַךְ יְהוָה וְלֹא
נִחָם וְיִשְׁמַע זְעָקָה בַּבֹּקֶר וּתְרוּעָה בְּעֵת
צָהֳרָיִם׃ יז אֲשֶׁר לֹא־מוֹתַתְנִי מֵרֶחֶם וַתְּהִי־
לִי אִמִּי קִבְרִי וְרַחְמָהּ הֵרֶת עוֹלָם׃ יח לָמָּה
זֶּה מֵרֶחֶם יָצָאתִי לִרְאוֹת עָמָל וְיָגוֹן וַיִּכְלוּ
בַבֹּשֶׁת יָמָי׃

כא

א הַדָּבָר אֲשֶׁר־הָיָה אֶל־יִרְמְיָהוּ
מֵאֵת יְהוָה בִּשְׁלֹחַ אֵלָיו הַמֶּלֶךְ צִדְקִיָּהוּ אֶת־
פַּשְׁחוּר בֶּן־מַלְכִּיָּה וְאֶת־צְפַנְיָה בֶן־מַעֲשֵׂיָה
הַכֹּהֵן

א פִּתְגָם נְבוּאָה דַּהֲוָה
עִם יִרְמְיָה מִקֳּדָם יְיָ כַּד
שְׁלַח לְוָתֵיהּ מַלְכָּא צִדְקִיָּה יַת פַּשְׁחוּר בַּר מַלְכִּיָּה וְיַת צְפַנְיָה בַּר מַעֲשֵׂיָה כַּהֲנָא
לְמֵימַר

רש"י

לא הצליחו בעצתם : (יד) ארור היום אשר ילדתי בו . פוש"ו איינייר"ז בל ע"ז היא שעת הריון ועל ידי אונס שמש מלקיהו אביו מעטו ביוס שהיה בורח מפני מנשה שהיה הורג את הנביאים ושמש מעטו וברח : (טו) שמח . מ"ס דגושה שהוא לשון משמח אחריס ששמח את אביו בבשורתו.(טז)כערים אשר הפך · סדום ועמורה : ולא נחם . משגזר עליהס חורבן לא חזר מחשבה אחרת לבטל גזרתו : (יז) אשר לא מותתני · מלאך המות מרחם והרי זה מן המקראות קצרי דבר : הרת עולם . הריון של עולמית : (יח) עמל ויגון . חורבן בית המקדש: הגני

מצודת דוד

אני מגלה בריב שיש לבם עמדי ולא גליתי לאי לבקש ממנו עזר: (יג) שירו לה'. ומעתה אתם אבאי סלדק שירו לה' והללו אותו אבר הגיל מיד המרעים את בפש האביון ועל בפש עלמו אמר : (יד) ארור היום . ממרירות לב על כי רבים קמו עליו קלל ירמיהו יום מולדתו בפי המורגל בפי בני אדם : יולדתי בו · הוא יום הבריון המיותם גם לא ובמו שבתוב בגיל' המיותם לבד לאם : (טו) ארור האיש וכו' · הוא ומפרע לא היתה הבשור' טובה כודאי לא היה המבשר איש טוב בי דרך איש טוב לבשר טובה בס"ם איש טוב זה ועל בשור' טובה יבוא (ש"ב י"ח) : שמח שמחהו · אמר בתמיה וכי למפרע היתה שמחה : (טז) והיה האיש ההוא · זה המבשר : כערים וכו' · הס סדום ואבדותיה : ולא נחם · משגזר עליהס הפיבה לא חזר מחשבו אחרת לבטל הגזירה : ושמע · המבשר הזה ישמע מאוהביו זעקת ארם והרועי יללה : (יז) אשר לא מותתני מרחם · ר"ל לזה אמי מקלל יום הלידה והמבשר כי לאם מי שבידו להמית לא המית אותי עודי ברחם והיה לי א"ב אמי לקבר לפי שעה ורחמה היה לי הריון עד עולם עד המיתה : (יח) למה זה מרחם יצאתי · ר"ל לאם יצאתי מעלמי בדרך המולד מי : לראות עמל ויגון · בתולדה הזאת היתה לרעתי לראות עמל ויגון והכה ימי הלים בבושת כי כל הימים מביישים אותי המקימים עלי :

מצודת ציון

(יג) בוחן. מלי הבחנה : (יג) מרעים . רשעים : (מז) נחם · ענין סמון מחבבי : ותרועי · ענין זעקת יללה כמו בפני ירעה לו (ישעיה עו) · (יז) מרחם. סוא מקום הולד · הרת · מלשון הריון : (יח) עמל. ענין יגיעה. ויכלו . מלי כליון :

ויעלה

הבוחן את הצדיק לדעת מעשיו ורואה מחשבות כליות ולב בשום אני אבר בעיני הראה נקמתך מהם : כי אליך . לבד אליך

כבוחן

דרש

הַכֹּהֵן לֵאמֹר׃ ב דְּרַשׁ־נָא בַעֲדֵנוּ אֶת־
יְהוָה כִּי נְבוּכַדְרֶאצַּר מֶלֶךְ־בָּבֶל נִלְחָם
עָלֵינוּ אוּלַי יַעֲשֶׂה יְהוָה אוֹתָנוּ כְּכָל־
נִפְלְאֹתָיו וְיַעֲלֶה מֵעָלֵינוּ׃ ג וַיֹּאמֶר יִרְמְיָהוּ
אֲלֵיהֶם כֹּה תֹאמְרוּן אֶל־צִדְקִיָּהוּ׃ ד כֹּה־
אָמַר יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל הִנְנִי מֵסֵב אֶת־
כְּלֵי הַמִּלְחָמָה אֲשֶׁר בְּיָדְכֶם אֲשֶׁר אַתֶּם
נִלְחָמִים בָּם אֶת־מֶלֶךְ בָּבֶל וְאֶת־הַכַּשְׂדִּים
הַצָּרִים עֲלֵיכֶם מִחוּץ לַחוֹמָה וְאָסַפְתִּי אוֹתָם
אֶל־תּוֹךְ הָעִיר הַזֹּאת׃ ה וְנִלְחַמְתִּי אֲנִי
אִתְּכֶם בְּיָד נְטוּיָה וּבִזְרוֹעַ חֲזָקָה וּבְאַף
וּבְחֵמָה וּבְקֶצֶף גָּדוֹל׃ ו וְהִכֵּיתִי אֶת־יוֹשְׁבֵי
הָעִיר הַזֹּאת וְאֶת־הָאָדָם וְאֶת־הַבְּהֵמָה
בְּדֶבֶר גָּדוֹל יָמוּתוּ׃ ז וְאַחֲרֵי־כֵן נְאֻם־יְהוָה
אֶתֵּן אֶת־צִדְקִיָּהוּ מֶלֶךְ־יְהוּדָה וְאֶת־עֲבָדָיו
וְאֶת־הָעָם וְאֶת־הַנִּשְׁאָרִים בָּעִיר הַזֹּאת מִן־
הַדֶּבֶר וּמִן־הַחֶרֶב וּמִן־הָרָעָב בְּיַד
נְבוּכַדְרֶאצַּר מֶלֶךְ־בָּבֶל וּבְיַד אֹיְבֵיהֶם וּבְיַד
מְבַקְשֵׁי נַפְשָׁם וְהִכָּם לְפִי־חָרֶב לֹא יָחוּס
עליהם
לְמִקְטַלְהוֹן וְיָמְחִנוּן לְפִתְגָם דְּחָרֶב לָא יְחוּס עֲלֵיהוֹן וְלָא יַחְמוֹל
וְלָא יְרַחֵם׃
ולעלמא

רש"י

(ד) הנני מסב את כלי המלחמה . יש נכס היודעים להסביב את הסריס של מעלה הממונים על הפורעניות להגיל איש איש מן הרעה שהוא ממונה עליה וכך אתם נוטמים הנני מיסב את הסרירה

מצודת ציון

כא (ב) ויעלה · עניין סלוק כמו העלות הענן (במדבר ט) : (ד) מסב . מלי סבוב · את מלך · אל מלך : חצרים · מלי מצור : ואספתי · עניין הכנסה כמו ואין איש מאסף לאותם (שופטים יט) : (ז) יחוס · עניין חמלה כמו מאסף

תרגום

למיטר : ב צלי בעין עלנא קדם יי ארי גבוכדרצר מלכא דבבל מגיח קרבא בנא מאים יעבד יי עמנא ככל פרישתיה ויסתלק מננא : ג ואמר ירמיה להון כדין תימרון לצדקיה : ד כדנן אמר יי אלהא דישראל הא אנא מסחר ית מאני קרבא דבידכון אתון מגיחין קרבא בהון עם מלכא דבבל ועם כשדאי דצירין עליכון מברא לשורא ואכנש יתהון לגו קרתא הדא : ה ואגיח אנא עמכון ביד מרמא ובדרע תקיפא וברגז ובחמה ובתקוף רב : ו ואמחי ית יתבי קרתא הדא וית אנשא וית בעירא במותא סגיאה ימותון : ז ובתר כן אמר יי אמסר ית צדקיה מלך שבטא דבית יהודה וית עבדוהי וית עמא וית דאשתארו בקרתא הדא מן מותא ומן חרבא ומן כפנא ביד נבוכדראצר מלכא דבבל וביד בעלי דבביהון וביד דבעין

מצודת דוד

(ד) דרש נא · עתה דרש בתפלה בעבורינו אל כי : ככל נפלאותיו · כמו כל הנפלאות הרגיל לעשות מאז : ויעלה · ויסתלק מעלינו · (ד) הנני מסב . אסבב מכם את כלי המלחמה לתתם אל מלך בבל וכו׳ רש"ל לא תצליחו עם כלי המלחמה׳ כאלו הם לקוחים מכם ונתונים בידם להלחם עמהם . ואספתי · אני אכניס את הכשדים אל העיר ולא

מצודת ציון

(ה) נוטה · עניין הטיה כמו הטלות הענן (במדבר ט) : (ד) מסב . מלי סבוב · מלי מלך : חצרים · מלי מצור : ואספתי · עניין הכנסה כמו ואין איש מאסף לאותם (שופטים יט) : (ז) יחוס · עניין חמלה כמו מאסף

הוכלו לחנעם . (ה) ונלחמתי · רש"ל אגביר הכשדים עליכם כאלו אני נלחם עמכם : ביד נטויה · אחז בחבל מגבור הנלחם ונוטה ידו מול אויבו : (ו) את יושבי העיר · ומוזר ומפרש ואת האדם ואת הבהמה : בדבר · רש"ל הכבמ׳ : תהיה שימותו

ח וְלֶעֱמָא הֲדֵין תֵּימַר כְּדֵנָן
אָמַר יְיָ הָאֲנָא יָהֵב
קֳדָמֵיכוֹן יַת אוֹרַח חַיֵּי וְיַת
אוֹרַח מוֹתָא׃ ט דְּיָתֵב
בְּקַרְתָּא הָדָא יִתְקַטַּל
בְּחַרְבָּא וּבְכַפְנָא וּבְמוֹתָא
וּדְיִפּוֹק וְיִשְׁתְּמַע לְכַשְׂדָּאֵי
דְּצָיְרִין עֲלֵיכוֹן וְיֵחֵי וְתֶהֱוֵי לֵיהּ
נַפְשֵׁיהּ לְשֵׁיזְבָא׃ י אֲרֵי
הָא רוּגְזִי בְּקַרְתָּא הָדָא
לְבִישָׁא וְלָא לְטָבָא אֲמַר
יְיָ בִּידָא דְּמַלְכָּא דְּבָבֶל
תִּתְמְסַר וְיוֹקְדִנֵּיהּ בְּנוּרָא׃
יא וּלְבֵית מַלְכָּא שִׁבְטָא
דְּבֵית יְהוּדָה קַבִּילוּ
פִּתְגָמָא דַיְיָ׃ יב בֵּית דָּוִד
כְּדֵנָן אָמַר יְיָ דִּינוּ לְצַפְּרָא
דִּינָא וְשֵׁזִיבוּ אֲנִיסָא מִיַּד
דָּאֲנִיס לֵיהּ דִּלְמָא יִדְלַק
כְּאִשְׁתָּא רוּגְזִי וְיִשֵׁיצֵי וְלָא
יְהֵי חַיִּס מִן קֳדָם בִּישׁוּת
עוֹבָדֵיכוֹן׃ יג הָאֲנָא שָׁלַח
רוּגְזִי עֲלָךְ דְּיָתְבָא בְּתוּקְפָא
בְּקַרְנָיִן כְּרִיכָן אָמַר יְיָ
יד וָאֶסְעַר עֲלֵיכוֹן כְּפֵירֵי עוֹבָדֵיכוֹן אָמַר יְיָ וַאֲדַלֵּיק אֶשְׁתָּא בְּקַרְוָהָא וְתִשֵׁיצֵי
עליכם
בכל

עֲלֵיהֶם וְלֹא יַחְמֹל וְלֹא יְרַחֵם׃ ח וְאֶל־הָעָם
הַזֶּה תֹּאמַר כֹּה אָמַר יְהוָה הִנְנִי נֹתֵן לִפְנֵיכֶם
אֶת־דֶּרֶךְ הַחַיִּים וְאֶת־דֶּרֶךְ הַמָּוֶת׃ ט הַיֹּשֵׁב
בָּעִיר הַזֹּאת יָמוּת בַּחֶרֶב וּבָרָעָב וּבַדֶּבֶר
וְהַיּוֹצֵא וְנָפַל עַל־הַכַּשְׂדִּים הַצָּרִים עֲלֵיכֶם
יִחְיֶה וְהָיְתָה־לּוֹ נַפְשׁוֹ לְשָׁלָל׃ י כִּי־שַׂמְתִּי
פָנַי בָּעִיר הַזֹּאת לְרָעָה וְלֹא לְטוֹבָה נְאֻם־
יְהוָה בְּיַד מֶלֶךְ־בָּבֶל תִּנָּתֵן וּשְׂרָפָהּ בָּאֵשׁ׃
יא וּלְבֵית מֶלֶךְ יְהוּדָה שִׁמְעוּ דְּבַר־יְהוָה׃
יב בֵּית דָּוִד כֹּה אָמַר יְהוָה דִּינוּ לַבֹּקֶר
מִשְׁפָּט וְהַצִּילוּ גָזוּל מִיַּד עוֹשֵׁק פֶּן־תֵּצֵא
כָאֵשׁ חֲמָתִי וּבָעֲרָה וְאֵין מְכַבֶּה מִפְּנֵי רֹעַ
מַעַלְלֵיהֶם׃ יג הִנְנִי אֵלֶיךָ יוֹשֶׁבֶת הָעֵמֶק
צוּר הַמִּישׁוֹר נְאֻם־יְהוָה הָאֹמְרִים מִי־יֵרֵד
עָלֵינוּ וּמִי יָבוֹא בִּמְעוֹנוֹתֵינוּ׃ יד וּפָקַדְתִּי
עליכם
בכל

ת"א כיוסב בעיר סנהדרין ד׳ לז :

רש"י

(ט) והיתה לו נפשו לשלל . כאדם השולל שלל וחוטפו והולך לו כן תהיה לו נפשו שלולה מן המיתה מן ההורגים : (י) פני · כתרגומו רוגזי:(יב)מיד עושק . טענו למטה שהיו שם דבר אלא שם הגזלן העושק את אחריס : ואין מכבה . שלא יומלו לכם

מצודת דוד

כדבר גדול : (ח) נותן לפניכם . רש"ל מפרש אני לפניכם באיזה ענין המלאו חייס וכאיזה ענין הטיב אתכם המיתה : (ט) בחרב וכו׳ · רש"ל באחד מאלה : ונפל · יסכון אל הכשדים לסיות סר למשמעתם : והיה . יסתר חי ויריוים נפשו כאלו שללה לעצמו מיד הסורגים . (י) שמתי פני · שמתי מחשבותי כעיר הזאת לחרע לה וכו׳ : (יא) ולבית מלך יהודה . מוסב על מלת תאמר האמור בתחילת הענין ואלאמר ולבית וכו׳ תאמר שמעו וכו׳ : (יב) דינו לבוקר · הוא ענין דרך זירוז : גזול : הנגזל : עושק · הגזלן העושק את הגזלת : כאש חמתי · רש"ל וכמו שאש כשיוצאת׳ הולכת ושורפ׳ מעצמ׳ כן תבער בכם חמתי ולא יומלא מי יכבנה רש"ל אין מי יחתה בידי : מפני רוע מעלליכם · מוסב על ובערה : (יג) הנני אליך . הנה אני אליך לחצר לך אתה ירושלים היושבת בתוך העמק כי סביב ירושלים נסמוך לה היה עמק והיא על הסר הממעל : צור המישור · היושבת על הצור אשר במישור : מי יחת עלינו · מי ירד עלינו למלחמה׳ : ומי וכו׳ כאומר הלא העיר בצורה וחזקה ומי יערב לבן לגבות אלינו למלחמה ומי יכנוס אותה : (יד) ופקדתי־אגניח עליכם להביא כגמול מעשיכם :ביערה · הס ערי יהודה : ואכלה · יתרוף הכלי

מצודת ציון

(ח) נותן · עניין הסמיכה (יחזקאל יג) וכפל הדבר במ"ש : (ח) נותן · עניין אחיזה כמו ולא נתן תחלה (איוב ז) : את דרך · את עניין · (ט) ונפל · עניין הסכנה וחניה כמו אל הכשדים אתה נופל (ירמיה ל"ז) · לשלל · עניין בזה : (יב) דינו · מלי דין : מעלליכם · מעשיכם · (יג) צור · סלע : המישור · מלשון יפר ושוה: יחת · עניין ירידה כמו אל תחת נתונו כי (תהלים ל"ח) : במעונותינו · מלי משען ומדור כמו ה׳ משען אתה היית (שם ל) : (יד) ופקדתי . עניין הסנמה · והצתי · עניין הכער׳ כמו באש ילחו (ישעיה ל"ג): ואכלה · עניין שריפה כמו מאכלת אש (שם ט) :

עֲלֵיכֶם כִּפְרִי מַעַלְלֵיכֶם נְאֻם־יְהוָה וְהִצַּתִּי
אֵשׁ בְּיַעְרָהּ וְאָכְלָה כָּל־סְבִיבֹתֶיהָ׃

כב א כֹּה אָמַר יְהוָה רֵד בֵּית־מֶלֶךְ
יְהוּדָה וְדִבַּרְתָּ שָׁם אֶת־הַדָּבָר הַזֶּה׃ ב וְאָמַרְתָּ
שְׁמַע דְּבַר־יְהוָה מֶלֶךְ יְהוּדָה הַיֹּשֵׁב עַל־
כִּסֵּא דָוִד אַתָּה וַעֲבָדֶיךָ וְעַמְּךָ הַבָּאִים
בַּשְּׁעָרִים הָאֵלֶּה׃ ג כֹּה ׀ אָמַר יְהוָה עֲשׂוּ
מִשְׁפָּט וּצְדָקָה וְהַצִּילוּ גָזוּל מִיַּד עָשׁוּק וְגֵר
יָתוֹם וְאַלְמָנָה אַל־תּוֹנוּ אַל־תַּחְמֹסוּ וְדָם
נָקִי אַל־תִּשְׁפְּכוּ בַּמָּקוֹם הַזֶּה׃ ד כִּי אִם־
עָשׂוֹ תַּעֲשׂוּ אֶת־הַדָּבָר הַזֶּה וּבָאוּ בְשַׁעֲרֵי
הַבַּיִת הַזֶּה מְלָכִים יֹשְׁבִים לְדָוִד עַל־כִּסְאוֹ
רֹכְבִים בָּרֶכֶב וּבַסּוּסִים הוּא וַעֲבָדָו וְעַמּוֹ׃
ה וְאִם לֹא תִשְׁמְעוּ אֶת־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה כִּי
נִשְׁבַּעְתִּי נְאֻם־יְהוָה כִּי־לְחָרְבָּה יִהְיֶה הַבַּיִת
הַזֶּה׃ ו כִּי־כֹה ׀ אָמַר יְהוָה עַל־בֵּית מֶלֶךְ
יְהוּדָה גִּלְעָד אַתָּה לִי רֹאשׁ הַלְּבָנוֹן אִם־
לֹא אֲשִׂיתְךָ מִדְבָּר עָרִים לֹא נוֹשָׁבָה׃
ז וְקִדַּשְׁתִּי עָלֶיךָ מַשְׁחִתִים אִישׁ וְכֵלָיו וְכָרְתוּ

תרגום

בְּכָל סְחָרָנָהָא׃
א כִּדְנָן אָמַר יְיָ חוּת
לְבֵית מְלַךְ שִׁבְטָא דְבֵית
יְהוּדָה וְתִתְנַבֵּי תַּמָּן יַת
פִּתְגָמָא הָדֵין׃ ב וְתֵימַר
קַבֵּל פִּתְגָמָא דַיְיָ מְלַךְ
שִׁבְטָא דְבֵית יְהוּדָה דִיתֵב
עַל כּוּרְסֵי דָוִד אַתְּ וְעַבְדָּךְ
וְעַמָּךְ דָעְלִין בִּתְרַעֲיָא
הָאִלֵּין׃ ג כִּדְנָן אָמַר יְיָ
עֲבִידוּ דִינָא וּצְדָקְתָּא
וְשֵׁזִיבוּ אֲנִיסָא מִיַּד דָּאֲנִיס
לֵיהּ וְגִיּוֹר יְתָם וְאַרְמְלָא
לָא תּוֹנוּן וְלָא תֵינְסוּן וְדָם
זַכַּי לָא תֵישְׁדוּן בְּאַתְרָא
הָדֵין׃ ד אֲרֵי אִם מְעַבֵּד
תַּעְבְּדוּן יַת פִּתְגָמָא הָדֵין
וַיְעָלוּן בְּתַרְעֵי בֵיתָא הָדֵין
מַלְכִין יָתְבִין לְדָוִד עַל
כּוּרְסְוֹהִי רְכִיבִין בְּרְתִיכִין
וּבְסוּסְוָן הוּא וְעַבְדּוֹהִי
וְעַמֵּיה׃ ה וְאִם לָא
תְּקַבְּלוּן יַת פִּתְגָמֵיא הָאִלֵּן
בְּמֵימְרִי קַיֵּמִית אָמַר יְיָ
אֲרֵי לְחוּרְבָּא יְהֵי בֵּיתָא
הָדֵין׃ ו אֲרֵי כִדְנָן אָמַר
יְיָ עַל בֵּית מְלַךְ שִׁבְטָא
דְבֵית יְהוּדָה אִלּוּ אַתְּ
חָבִיב קָדְמַי מִבֵּית מַקְדְּשָׁא
וְעַבְדּוּן ק׳ נוּשְׁבוּ ק׳ מִבַּחַר

דְּרָם בְּרֵישׁ טוּרַיָּא אִם לָא אֲשַׁוִּינָךְ מַדְבְּרָא קְרַוְיִן דְּלָא אִתְיַתְּבָא׃ ז וַאֲזַמֵּן עֲלָךְ

רש״י

(מלכים ב ז) : (ג) תונו · זו גזלת דברים וכן וגר לא תונה (שמות כ״ב) : תחמסו . ענין עושק : (ו) אשיתך . ענין שימה כמו שתו עלי (תליס ג) : נושבו . מלשון ישיבה : וקדשתי

מצודת ציון

כב (ג) תונו ענין גזלת דברים וכן וגר לא תונה (שמות כ״ב) : תחמסו . ענין עושק : (ו) אשיתך . ענין שימה כמו שתו עלי (תליס ג) : נושבו . מלשון ישיבה : וקדשתי

לכם תמם וזהו עושק הממון : (ד) ובאו . זה יכולו בשערי הכיח וכו׳ : לדוד . ר״ל מי מזרע דוד יבא על כסאו למלוך על ישראל : ברכב . במרכבה הראויה למלך : ובסוסים . המוסכים את הרכב : הוא וכו׳ . גם הוא יבוא בשערי הכיח הזה גם עבדיו ועמו יבואו עמו : (ה) כי לחרבה וכו׳ . ואין מי יבוא בשעריו : (ו) גלעד אתה לי . אם אמנם אתה בעיני כגלעד אשר כל ארץ סיחון ועוג וכל הכשן היו נקראין׳ על שמה כמ״ש ויבואו וכו׳ אל ארץ הגלעד (יהושע כ״ב) כי כן הוא לון ורומליס מקום בית המלך כי היא העיר המשובה שבכל ארץ ישראל ולתוספת ביאור אמר ראש הלבנון ר״ל ראש לכל א״י הנקראת בשם הלבנון כמ״ש אשר בטוב הזה והלבנון (דברים ד) : אם לא . הוא עניין לשון שבועה כאדם שאומר אם לא כן הוא יהיה מאת ומאת ומזאת ולא אמר וכן אם לא אתיבות ארוני בשבע שאשים אותך כמדבר וכערים אשר לא נתישבו מעולם : (ז) וקדשתי . אזמין עליך אנשים משחיתים כל איש יהיה עם

מדברא : גלעד אתה . בית המקדש שממנו נרי ורפואה לכל העולם : (ז) וקדשתי . וזמנתי: וכרתו מבחר ארזיך · לפי שדמה ללבנון נופל כאן הלי

מצודת דוד

כב (ב) אתה ועבדיך · גם אתה שמע גם עבדך וכו׳ ישמעו : בשערים האלה · שערי בית המלך : (ג) גזוק · הנגזל : עושק · הנגזל : אל תונו · זהו גזלת דברים של עגמת נפש : אל תחמסו · אל תעשו לכם חמס וזהו עושק הממון : (ד) ובאו . זה יבואו בשערי הכיח וכו׳ : לדוד . ר״ל מי מזרע דוד יבא על כסאו למלוך על ישראל : ברכב . במרכבה הראויה למלך : ובסוסים . המוסכים את הרכב : הוא יבוא . גם הוא יבוא בשערי הכיח הזה גם עבדיו ועמו יבואו עמו : (ה) כי לחרבה וכו׳ . ואין מי יבוא בשעריו : (ו) גלעד אתה לי . אם אמנם אתה בעיני כגלעד אשר כל ארץ סיחון ועוג וכל הכשן היו נקראין׳ על שמה כמ״ש ויבואו וכו׳ אל ארץ הגלעד (יהושע כ״ב) כי כן הוא לון ורומליס מקום בית המלך כי היא העיר המשובה שבכל ארץ ישראל ולתוספת ביאור אמר ראש הלבנון ר״ל ראש לכל א״י הנקראת בשם הלבנון כמ״ש אשר בטוב הזה והלבנון (דברים ד) : אם לא . הוא עניין לשון שבועה כאדם שאומר אם לא כן הוא יהיה מאת ומאת ומזאת ולא אמר וכן אם לא אתיבות ארוני בשבע שאשים אותך כמדבר וכערים אשר לא נתישבו מעולם : (ז) וקדשתי . אזמין עליך אנשים משחיתים כל איש יהיה עם

מִבְּחַר אֲרָזֶיךָ וְהִפִּילוּ עַל־הָאֵשׁ׃ ח וְעָבְרוּ
גוֹיִם רַבִּים עַל הָעִיר הַזֹּאת וְאָמְרוּ אִישׁ
אֶל־רֵעֵהוּ עַל־מָה עָשָׂה יְהוָה כָּכָה לָעִיר
הַגְּדוֹלָה הַזֹּאת׃ ט וְאָמְרוּ עַל אֲשֶׁר עָזְבוּ
אֶת־בְּרִית יְהוָה אֱלֹהֵיהֶם וַיִּשְׁתַּחֲווּ לֵאלֹהִים
אֲחֵרִים וַיַּעַבְדוּם׃ י אַל־תִּבְכּוּ לְמֵת וְאַל־
תָּנִדוּ לוֹ בְּכוּ בָכוֹ לַהֹלֵךְ כִּי לֹא יָשׁוּב עוֹד
וְרָאָה אֶת־אֶרֶץ מוֹלַדְתּוֹ׃ יא כִּי־כֹה אָמַר־
יְהוָה אֶל־שַׁלֻּם בֶּן־יֹאשִׁיָּהוּ מֶלֶךְ יְהוּדָה
הַמֹּלֵךְ תַּחַת יֹאשִׁיָּהוּ אָבִיו אֲשֶׁר יָצָא מִן־
הַמָּקוֹם הַזֶּה לֹא־יָשׁוּב שָׁם עוֹד׃ יב כִּי
בִּמְקוֹם אֲשֶׁר־הִגְלוּ אֹתוֹ שָׁם יָמוּת וְאֶת־
הָאָרֶץ הַזֹּאת לֹא־יִרְאֶה עוֹד׃ יג הַוֹּי בֹּנֶה
בֵיתוֹ בְּלֹא־צֶדֶק וַעֲלִיּוֹתָיו בְּלֹא מִשְׁפָּט
בְּרֵעֵהוּ יַעֲבֹד חִנָּם וּפֹעֲלוֹ לֹא יִתֶּן־לוֹ׃
יד הָאֹמֵר אֶבְנֶה־לִּי בַיִת מִדּוֹת וַעֲלִיּוֹת

מרוחים

בְּחַבְרֵיה מַפְּלַח מַגְוָאגְרֵיה לָא יְהַב לֵיה׃ יד דַּאֲמַר

ת״א אל תבכו מועד קטן כז . בכו לבולך בתרא ט קטן . הוי בונה ביתו ס׳ הזוס׳ פ׳ תזריע .

רש״י

הזה : (י) אל תבכו למת . ליהויקים שימות לפני הסער כשיסחבוהו להגלות : בכו להולך . ליהויכין ולגדקיהו אמור מעתה תביאה מיתתו של יהויקי׳ שנאמר בו ונבלתו תהיה מושלכת לחורב ביום ולקרח בלילה (לקמן לו) ממיין של יהויכין שנאמר בו ומרומתו מרומת תמיד וגו׳ (לקמן נב):(יא) אל שלום . הוא לדקיהו וכך נקרא [בדברי הימים א ג] והרביעי שלום וקראו רביע למלכות בבני יאשיהו

מצודת דוד

כלי מלחמתו : וכרתו . ר״ל יכרבו הסרים והגבורים ולפי שאמר ראש הלבנון אמר לשון המופל בעלי היער : (ח) על העיר . סמוך לעיר : על מה . בעבור מה : (ו) ואמרו . רעיהם ישיבוה לומ׳ על אשר עזבו וכו׳ : (י) אל תבכו למת . אין ראוי לבכות על מי שהמלכים שמת בארצו ולקרו בקברי אבותיו : ואל תנודו כו . כן דרך המקונן להניע בראשו דרך אבל ואמר : בכו בכו להולך . אבל בכו על הסולך מארצו בשבי ומתקרא של אחריו יפרש מי הוא : כי לא ישוב . על כי לא ישוב עוד לארצו ולא יראה ארץ מולדתו כי שבשבולה ימות ויקבר : (יא) כי כה . כי כן אמר ה׳ על שלום וכו׳ והוא לדקיה וכן נקרא בר״ה כדר״ל · המולך וכו׳ . לפי שלא בא לו שמלוכה מפאת יכניה שמלך לפניו כי״א מפאת יאשיהו אביו לכן אמר שמולך תחת יאשיהו אביו : אשר יצא . בשבי לבבל : (יב) הוי בונה . יש להתאונן על זה שבנה ביתו בלא צדק ומעלות הבית בנה בלא משפט כי עבד רעהו חנם כי לא הקדיש לו שכרו ואף אחר העבודה לא נתן לו שכר פעולתו ועל יהויקים הוא אומר המפורש בסוף הענין : (יד) בית מדות : ר״ל

שבמחלה מלך יהואחז ומח״כ יהויקים ואחריו יהויכין ואחריו לדקיהו : אשר יצא . ואע״פ שלא יצא עדיין מחנאה עליו כאלו יצא : (יב) הוי בונה ביתו.על יהויקים היא אמור שהוא היה רשע ופוף הענין מוכיח לכן כה אמר ה׳ אל יהויקים וגו׳:(יד)בית מדות · בית גדול כמו אנשי מדות [מדבר יג] שיש בהן מה למדוד : וקרע לו . והרחיב לו.אחריהם הגיהו וקרע לו ופתח לו וכן ותקרעי בפוך (לעיל יד)

מצודת ציון

(ז) וקדשתי. ענין הזמנה כמו קדשו מלחמה: (י) תנודו . ענין הלאה : (יג) ועליותיו . מלי עליה והם החדרים שהמה ממעל: ופועלו . ר״ל שכר הפעולה : (יד) מרווחים . מלי ריוח : וקרע. ענין פתיחה וכן ותקרעי בפוך עיניך (לעיל ד): חלוני

מְרֻוָחִים וְקָרַע לוֹ חַלּוֹנָי וְסָפוּן בָּאֶרֶז וּמְשׁוּחַ
בַּשָּׁשֶׁר׃ טו הֲתִמְלוֹךְ כִּי אַתָּה מִתְחָרֶה
בָּאֶרֶז אָבִיךָ הֲלוֹא אָכַל וְשָׁתָה וְעָשָׂה
מִשְׁפָּט וּצְדָקָה אָז טוֹב לוֹ׃ טז דָּן דִּין־
עָנִי וְאֶבְיוֹן אָז טוֹב הֲלֹא־הִיא הַדַּעַת אֹתִי
נְאֻם־יְהוָה׃ יז כִּי אֵין עֵינֶיךָ וְלִבְּךָ כִּי אִם־
עַל־בִּצְעֶךָ וְעַל דַּם־הַנָּקִי לִשְׁפּוֹךְ וְעַל־
הָעֹשֶׁק וְעַל־הַמְּרוּצָה לַעֲשׂוֹת׃ יח לָכֵן כֹּה־
אָמַר יְהוָה אֶל־יְהוֹיָקִים בֶּן־יֹאשִׁיָּהוּ מֶלֶךְ
יְהוּדָה לֹא־יִסְפְּדוּ לוֹ הוֹי אָחִי וְהוֹי אָחוֹת
לֹא־יִסְפְּדוּ לוֹ הוֹי אָדוֹן וְהוֹי הֲדָרוֹ׃
יט קְבוּרַת חֲמוֹר יִקָּבֵר סָחוֹב וְהֻשְׁלַךְ
מהלאה
לְיֹה וַי עֵר אָחַיוַי עֵר אַחַת לָא יִסְפְּדוּן לֵיהוַי עֵר מַלְכָּא
דְּמִשְׁגְּרָן יַת נִבְלַת חֲמָרָא כֵּן יְשַׁגְּרוּן יַת גְּבַלְתֵּיה יִתְגְּרֵר וְיִשְׁתְּדֵי לְהַלְאָה
לתרעי

אָבְנֵי לִי בָּתִּים דְּמִשְׁתָּן
וְעִלְּיָן מְרֻוְחָן וּפְצִים לֵיהּ
חֲרַכִּין וּמְטַרַּל בְּכֵיוָרֵי
אַרְזָא וּמְצַיַּר בְּסַמְמָנִין׃
טו הַאַתְּ מְדַמֵּי לְמִהְוֵי
כְּמַלְכָּא קַדְמָאָה אֲבוּךְ הֲלָא
אֲכַל וּשְׁתָא וַעֲבַד דִּין
דְּקִשׁוֹט וְזָכוּ בְּדֵן טַב לֵיהּ׃
טז דָּן דִּין מִסְכֵּן וְחִשּׁוּךְ
בְּכֵן הֲוָה טַב הֲלָא הִיא
דַּעְתָּא דְּרַעְיָנָא בָּהּ אָמַר יְיָ׃
יז אֲרֵי לֵית עֵינָךְ וְלִבָּךְ
אֶלָּהֵן עַל מָמוֹנָא לְמִגְנַב
וְעַל דַּם זַכָּאי לְמִשְׁפָּךְ וְעַל
עוֹשְׁקָא וְעַל דְּבַרְעוּת
נַפְשָׁךְ לְמֶעְבַּד׃ יח בְּכֵן
כְּדֵנָן אָמַר יְיָ עַל יְהוֹיָקִים
בַּר יֹאשִׁיָּה מַלְכָּא דִּי שִׁבְטָא
דְּבֵית יְהוּדָה לָא יִסְפְּדוּן
יט כְּמָא

ת"א אכיך הלא עקריס מג פס . קבורת חמור סנהדרין מ פב ודף קד .

רש"י

קרעת שמי' ירדת [ישעי' סג] כולן ל' פתיח' : וספון בארז . מסכך הגג בארזים : ומשוח בששר . ומצייר בסממנים ת"י בשער לצע הוא ממין הליוריס ל"א ומשוח בשער כמו חוט המשחה אלייגאנ"ט מנסיונפל"ח בלע"ז : (טו) התמלוך . התאריך ימיס של שאתה מתחרה להכביד על ממשלתך להודיע שאתה מלך : אביך . ישאיהו שהתנהג בענוה הלא מאכל ושתה ורחם טוב כל ימי חייו : (יז) על בצעך . לגזול ממון : המרוצה . ריצון דליס ועושק יוכיח עליו כי עשוק ורצון תמיד סמוכין בלשון מקרא וכן אם מי עשקתי ואם מי רצותי [שמואל א יב] : (יח) והוי הודה.הוי על הפארתו : (יט) קבורת חמור יקבר . כמה דמשגרן ית נבלת חמרא כן ישגרון ית

מצודות ציון

חלוני. כמו חלוניס וכפלה המ"ס : וספון . ענין קרוי הבתיס וכסוין כמו ויספון את הבית בגיס (מ"א ז) : ומשוח . ענין ס"חה וכניעה : בששר . הוא מין לצע תאוב וכן חקוקים בשער (יחזקאל כג) : (טו) מתחרה . ענין הדבוק והתערב וכן ואיך תתחרה אל הסוסים (לעיל י"ב) : (יז) בצעך . ענין תחזת הממון כמו מה בצע (בראשית לז) : העושק . הגזל : המרוצה . מלי רציצה ושבירה וכן את מי רמותי (מ"א יב): (יט) סחוב . ענין גר ירה ומשיכה על הקרקע וכן אחת הכלביס לסחוב

מצודות דוד

מדות גדולות וכן אנשי מדות (במדבר י"ג) : מרווחים.לשון ריוח גדול כין חדרי העליה שיכנס שם הרוח בימי הקיץ : וקרע לו חלוני . כדי להתענג לרוח היום וזמן החוס שתה לעצמו חלונות רחבות בביתו : וספון בארז . וסי' מכסה הבתיס בלוחות הרז : ומשוח בששר . ושל הלוחות ס"י משוח בשיש שבר והוא מין לצע : (טו) התמלוך . וכי סבור אתה שתמלוך לזמן מרובה אחר שאתה מתערב ונאחז בעלי הרזיס לשבת בסס על שהם מתקיימים לזמן מרובה ור"ל להם לך בית חזק כי"כ וכי הטב בו להורך ימיס : אביך . הוא יאשיהו : הלא אכל ושתה . יתכן שהיה יהויקים מסגף עצמו במאכל ומשתה ועשה הרע בחושבו שהם יוקף יכפר על רעתו ולזה אמר הלא אביך שהתענג במאכל ומשתה ועשה משפט וצדקה וכעבור זה היה טוב לו כי לא עשה הרע ולא סי' לו לורך לא בסגוף : (טז) דן . כי" דן דין עני ואביון וכעבור זה היה טוב לו כי הלא זהו הדעת אותי" כי בזה מדבק במעשי ארחס על הבעייס כמוני : (יז) כי אין עיניך . ר"ל אבל בסגוף אלך אין נחת כי אין מחשבתך כ"א על תמדת הממון ולסגף עצמך למען יכופר הענרה ולעשותה טוב : ועל המרוצה לעשות . ר"ל לרוץ דליס ותכיוסים : לא יספדו לו . כאשר ימות לא יספדו עליו קרוביו לו' הוי כי אחי היה היה וקרוביותיו לא הספדנים לו' הוי כי הייתי לו לאחות : הוי אדון . עבדיו לא יספדו לו' הוי כי אדון היה לנו הוי על הודו והדרו ר"ל על מלכותו שהכדה ממנו במותו : (יט) קבורת חמור יקבר . ר"ל שנמו אלא יקבר החמור כשימות בדרך אבל יעזבוהו שם כן יהיה ענין יהויקים כי יעלימהו בגולס וימות בדרך ויהי' לו קבורה כמו שוס אל החמור' ר"ל כמו שאין לו לחמור' כן לא יהי' לו : סחוב והשלך .

לְתַרְעֵי יְרוּשָׁלֵם׃ כ סַקִּי
לְבֵית מַקְדְּשָׁא וּצְוַחִי
וּבְתַרְעֵי טוּר בֵּיתָא אָרִימִי
קָלֵיךְ וְצוּחִי עַל מִגְיַזְתָּא
אֲרֵי אִתְּבַרוּ כָּל רַחֲמָךְ׃
כא וּשְׁלַחַת קְוָתִיךְ יַת כָּל
עַבְדֵּי נְבִיָּא כַּד הֲוַיִת
יָתְבָא שְׁלֵוָיָא אָמַרְתְּ לֵית
אָנָא מְקַבְּלָא אוּקְפָן הָא
אָרְחָתִיךְ מִזְעוּרִיךְ אֲרֵי לָא
קַבֵּלְתְּ לְמֵימְרִי׃ כב כָּל
פַּרְנָסָךְ יִתְבַּדְּרוּן לְכָל רוּחַ
וְרַחֲמָךְ בִּשְׁבְיָא יְהָכוּן אֲרֵי
בְּכֵן תִּבְהַתִּי וְתִתְכַּנְעִין
מִכָּל בִּישְׁתָּךְ׃ כג דְּיָתְבָא
בְּבֵית מַקְדְּשָׁא בֵּינֵי מַלְכְּיָא
מְרַבְּיָא בְּנָהָא מָה תַּעְבְּדוּן
בְּמֵיתִי לְךָ עָקָא וְזִיעַ הָא
כְּחֵבְלִין לֵידָתָא׃ כד קַיָּם
אָנָא אָמַר יְיָ אֲרֵי אִם יְהֵי
דְּעִזְקָא עַל יַד יְמִינִי אֲרֵי מִתַּמָּן בְּמֵימְרִי
לְמִקְטָלָךְ וּבְיַד דְּאַתְּ דְּחִיל מִן קְדָמֵיהוֹן

ירמיה כב

מֵהַלְּאָה לְשַׁעֲרֵי יְרוּשָׁלִָם׃ כ עֲלִי הַלְּבָנוֹן
וּצְעָקִי וּבַבָּשָׁן תְּנִי קוֹלֵךְ וְצַעֲקִי מֵעֲבָרִים
כִּי נִשְׁבְּרוּ כָּל־מְאַהֲבָיִךְ׃ כא דִּבַּרְתִּי אֵלַיִךְ
בְּשַׁלְוָתֵיךְ אָמַרְתְּ לֹא אֶשְׁמָע זֶה דַרְכֵּךְ
מִנְּעוּרַיִךְ כִּי לֹא־שָׁמַעַתְּ בְּקוֹלִי׃ כב כָּל־
רֹעַיִךְ תִּרְעֶה־רוּחַ וּמְאַהֲבַיִךְ בַּשִּׁבְי יֵלֵכוּ כִּי
אָז תֵּבֹשִׁי וְנִכְלַמְתְּ מִכֹּל רָעָתֵךְ׃ כג יֹשֶׁבֶת
בַּלְּבָנוֹן מְקַנַּנְתִּי בָּאֲרָזִים מַה־נַּחַנְתְּ בְּבֹא־
לָךְ חֲבָלִים חִיל כַּיֹּלֵדָה׃ כד חַי־אָנִי נְאֻם־
יְהוָה כִּי אִם־יִהְיֶה כָנְיָהוּ בֶן־יְהוֹיָקִים מֶלֶךְ
יְהוּדָה חוֹתָם עַל־יַד יְמִינִי כִּי מִשָּׁם אֶתְּקָנֶךָּ׃
כה וּנְתַתִּיךָ בְּיַד מְבַקְשֵׁי נַפְשֶׁךָ וּבְיַד אֲשֶׁר־
יראתה
כגלף
בְּיַד דָּבָן
דכשראי

ים נבלתיה . ישגרון יסחבון : (כ) עלי הלבנון וצעקי . סקי לבית מקדשא ולוחי : ובבשן תני קולך . על הבשן שיחרב ויונתן תירגם ובחרבי טור ביתא ולחיי יודע לפרש היאך הופל ל' בשן בשערי הר הבית אם לא בשביל הדלתות שעושין מלוני הבשן והוא שם מקום או לשון בשן מקום בקעה רחבה כן סיקף הר הבית מגרש ריוח לבי"ה : וצעקי מעברי'. ולוחי על מגיזתא והם לשון מקוס:(כא) בשלותיך. כשהיי' בשלוה : (כב) כל רועיך . כל מלכיך : תרעה רוח . רוח קדים תרוגלס : (כג) מקוננת

מצודת דוד

ליום מנורר ומושלך לאלן לשערי ירושלים מחוץ להם ולא יקבר כלל : (כ) עלי הלבנון . עלי על הר לבנון ועקי לאשן ישים בשמע הקול למרחוק : ובבשן . על הר בשן בריתי את קולך ועקי בכל עבר ובכל לד : כל מאהביך . כשבו"ם שהיו לך לעזרה והם אחור ומלרים גם המה נשברו על ידי נבוכד נלר ומעתה לא תמלא עוזרים : (כא) בשלוותיך . עוד הייתי יושבת בשלוה בהיתי אליך לשוא אלי ואתה אחרת לא אשמע זה דרכך. כן דרכך מאז בחרתיך לי לעם כי מעולם לא שמעת בקולי : (כב) כל רועיך . אשור ומלרים שהיו רועים ומנהיגים אותך ישבר אותם הרוח ועל נ"ב יאמר כי הוא ישברם:ומאהביך. הם אשור ומלרים וכבל הדבר במ"ש : כי אז . כאשר ילכו המה בשבי תבושי מכל רעתך אשר עשית אם לי' ונעשתה עליהם : מקוננת בארזים ר"ל יושבת בבתי עלי ארזי לבנון : מה נחנת.מהו החן אשר תחלה בזה בנוה לך מבאוניס ואיל ביולדה ר"ל וכי בעבור זה שתהיה חן בו הגרות הבתות תמיד על יד סיפון ואין מזיזה ממנה ואחז כמשל דרך הנהוג בכן לדם : משם אתקנך . ע"ז אסור אותך מן היד ולפי שהתילו לעבעת שמותמין בו אמר לשון המפל, נשבעת ור"ל לף שאתה מזרע דוד מ"מ אשזבך : (כה) ונתתיך ביד וכו' . כפל הדבר פעמיים

בארזים . שמתה קבר במגדלות בתי ארזים לבנות בתי מדות : מה נחנת . מה מלאת חן בשביל גובה מגדלייך בעיני שודדך בבא לך חבלים של לידה ומנחם פחד נחנת ל' חניה אבל דומס פחד אותו לשון חן : (כד) חותם על ימיני . חקוק וחתום בחוך בשר זרועי : אתקנך . אנחקך ל' החיקה כלאן לעבחה [לעיל יב] עד החיקנו אותם [יהושע ח] והנו"ן יתירה בו ומדרש אגדה בחקוס שנחק נחקן שעשה תשובה בבבל ונשאל הקב"ה על שנשבע כאבו אם האיש הזה עריירי (כאן) ונולד לו זרובבל בבבל ואמר לו על

מצודת ציון

לסחוב (לעיל טו) : מהלאה . להלן ורחוק : (כ) מעברים. מלי עבר ולד : (כא) בשלותיך. מלי שלוה : (כב) תרעה. ענין שבירה כמו הרועים בשבט ברזל (תהלים ב) : ונכלמת . מלי כלימה וחרפה : (כג) מקוננת . ענין מדור כמו ודרור קן לה (תהלים פד) ואחר כלשון שאלה : נחנת . מלשון חן : חבלים . מבלוניס : חיל . חלחלה : (כד) כניהו . הוא יכניה וכוא יהויכין : חותם . כן נקראת הטבעת שחותמים בה האגרות וכן חותמן ופתילן (בראשית ל"ח) : אתקנך . ענין הפתקה והסרה ; (כה) יבוד . ענין פחד כמו ויגר מואב (במדבר כב) : והשלתי . ענין הסלני כמו ויטילו את הכלים יוכה

אַתָּה יָגוֹר מִפְּנֵיהֶם כִּי אִתְּךָ אָנִי נְבוּכַדְרֶאצַּר מֶלֶךְ־
בָּבֶל וּבְיַד הַכַּשְׂדִּים : כו וְהַטַּלְתִּי אֶתְכֶם
וְאֶת־אִמְּכֶם אֲשֶׁר יְלַדְתְּכֶם עַל הָאָרֶץ אַחֶרֶת
אֲשֶׁר לֹא־יֻלַּדְתֶּם שָׁם וְשָׁם תָּמוּתוּ : כז וְעַל־
הָאָרֶץ אֲשֶׁר הֵם מְנַשְּׂאִים אֶת־נַפְשָׁם לָשׁוּב
שָׁם שָׁמָּה לֹא יָשׁוּבוּ : כח הַעֶצֶב נִבְזֶה
נָפוּץ הָאִישׁ הַזֶּה כְּלִי אֵין חֵפֶץ בּוֹ
מַדּוּעַ הוּטְלוּ הוּא וְזַרְעוֹ וְהֻשְׁלְכוּ עַל־הָאָרֶץ
אֲשֶׁר לֹא־יָדְעוּ : כט אֶרֶץ אֶרֶץ אֶרֶץ שִׁמְעִי
דְּבַר־יְהוָה : ל כֹּה אָמַר יְהוָה כִּתְבוּ אֶת־
הָאִישׁ הַזֶּה עֲרִירִי גֶּבֶר לֹא־יַצְלִיחַ בְּיָמָיו כִּי
לֹא יַצְלִיחַ מִזַּרְעוֹ אִישׁ יֹשֵׁב עַל־כִּסֵּא
דָוִד וּמוֹשֵׁל עוֹד בִּיהוּדָה :

כג א הוֹי רֹעִים מְאַבְּדִים וּמְפִיצִים אֶת־
צֹאן

תרגום

דְּכַשְׂדָּאֵי : כו וַאֲטַלְטֵל יָתְךָ
וְיָת אִמְּךָ דְּיַלִּידְתָּךְ לְאַרְעָא
אָחֳרָא דְּלָא אִתְיַלִּידְתּוּן
תַּמָּן וְתַמָּן תְּמוּתוּן :
כז וּלְאַרְעָא דְּאִנּוּן מְטַעָן
יָת נַפְשָׁתְהוֹן לְמִתַּב תַּמָּן
לְתַמָּן לָא יְתוּבוּן :
כח בִּסְרָא חֲלָשָׁא
מִטַּלְטְלָא גַּבְרָא הָדֵין כְּנָיָה
כְּמָנָא דְּלֵית צְרוֹךְ בֵּיהּ מַה
דֵּין אִטַּלְטַלּוּ הוּא וּבְנוֹהִי
וְאִתְגְּלִיאוּ לְאַרְעָא דְּלָא
יָדְעוּ : כט אַרְעָא אַרְעָא אַרְעָא שְׁמָעִי
דְּבַר־יְיָ : ל כְּדֵן אָמַר יְיָ כְּתוּבוּ יָת
גַּבְרָא הָדֵין דְּלָא וְלַד גַּבְרָא
דְּלָא יְצָלַח בְּיוֹמוֹהִי אֲרֵי
לָא יְצָלַח מִזַּרְעֵיהּ גֻּבְרָא
יָתִיב עַל כּוּרְסֵי דָוִד וְעָבֵד
שׁוּלְטָן עַל דְּבֵית יְהוּדָה :
כג וַי מַרְנְסָיָא דְּמַאֲבְּדִין

צאן

רש"י

פי הנביא ביום ההיא לקחך זרובבל בן שאלתיאל עבדי ושמתיך כחותם [לקמן סוף מג] כלפי שמחר לחביו אם יהיה חותם על יד ימיני אנתקנו: (כו) והטלתי. לשון השלכה : (כז) מנשאים את נפשם. תנחומי׳ שנפשם מתנשאה להתנחם ולומר עוד נשוב לארצנו : (כח) העצם נבזה . תמיה היא שמא לא נשבר ונבזה האיש הזה שהושלך מעל פני כמי שאין חפץ בו : נפוץ . נשבר כמו ככלי יוצר תנפצם [תלים ב] ואחריהם הגיהו העצב כמו העצבים מעצבין את הקטן במסכת שבת כלומר האמה נבזה ונפוץ בעיניך כעולל קטן שמעצבין אותו מילווילי״ר בלע״ז אין זה כדי : הוטלו. והושלכו . ל׳השלכה שאין לה תקומה כמו כי יפול לא יוטל (שם לז) : (כט) ארץ ארץ ארץ. מארצו גלה אל ארץ אחרת ואת ארץ ישראל שמעי דבר ה׳ . ד״א ארץ ארץ ארץ . ארץ שהוא ארץ שבארלות השובה שבכולן . ד״א ארץ ישראל שלא ארלות היו כה יהודה ועבר הירדן והגליל : (ל) גבר אשר לא יצלח בימיו . כתבוהו:

כג (א) הוי רועים . מלכי יהודה : ·
לא

מצודת ציון

(יומא ח) : ילדתך . ענין גדול ואמון וכן ילדו על ברכי יוסף (בראשית נ) . (כז) מנשאים . ענין הרמ׳ וד״ל מבטיחים : (כח) העצב . כן נקרא הלוח הכעבר מ״ם עלבי הגויים (תהלים קל״ה) וזהו לפי שמעצב לב עובדיו לועבד אלהי ואיזו ענגה ובדרך שהלה קרא כן לכל הלמים . נפוץ . ענין שבירה ורלילה כמו ונפוץ הכדים (שופטים ז) : הפץ . ענין רלון ולורך וכן הפקד לשדי כי תלדה (איוב כ״ב) הוטלו . הושלכו (ל) ערירי . ענין השחתה וחורבן כמו ערו ערו עד היסוד (תהלים קל״ז) : גבר . איש :

כג (א) ומפיצים . ענין פיזור כמו ויפץ העם

מצודת דוד

רבות בת״ם להגדיל הענין ולהפחידו : (כו) והטלתי אותך הטליך לאותך : אשר ילדתך . אשר גדלה לאותך ללכת בדרך רעה : (כז) ועל הארץ . ואל הארץ : מנשאים את נפשם . מלפיס ומרוממים ומבטיחים לת נפשם : שמה . ר״ל לא כן יהיה כי לא ישובו שמה : (כח) העצב נבזה וכו׳ . וכי זה כליהו דומה הוא לכלה כבזה ומאוכן וכי הוא כבלי שאין בו לורך ומהזה ח״ב הוטלו מארלם הוא וזרעו וכו׳ . אשר לא ידעו . עד הנה : (כט) ארץ ארץ ארץ . ר״ל ארץ שהיא ארץ מיוחדת בכל הארלות ועולם על מולן : (ל) האיש הזה . הוא הכליהו : ערירי . שיהיה ערירי ר״ל נשחת ומחרב ולתוספת ביאור אמר שיהיה גבר אשר לא יצלח בכל ימיו כי בימיו לא יצלח איש מזרעו לשבת על כסא המלוכה ולהשול ביהודה כי בשנלה הוא לא תהנה המלוכה בזרעו ולא היה לזרעו ממשלי מה בימיו אבל לאחר מותו היה ממשלי לזרובבל שהיה מזרעו

כג (א) הוי רועים . יש לפתחון על המלכים הרעים אשר במעשיהם מאבדים ומפזרים את העם ללכת נולם בארלות

וּמְבַדְּרִין יָת עַם דְּאִתְּקְרֵי
שְׁמִי עֲלוֹהִי אָמַר יְיָ : ב בְּכֵן
כְּדֵן אָמַר יְיָ אֱלָהָא
דְּיִשְׂרָאֵל עַל פַּרְנָסַיָּא
דְּמִפַּרְנְסִין יָת עַמִּי אַתּוּן
בַּדַּרְתּוּן יָת עַמָּא
וְטַלְטַלְתֵּנּוּן וְלָא תְּבַעְתּוּן
יָתְהוֹן הָאֲנָא מַסְעַר עֲלֵיכוֹן
יָת בִּישׁוּת עוֹבָדֵיכוֹן אָמַר
יְיָ : ג וַאֲנָא אֲכַנֵּיש יָת
שְׁאָרָא דְּעַמִּי מִכֹּל מְדִינָתָא
דְּאַגְלֵיתִי יָתְהוֹן לְתַמָּן
וַאֲתֵיב יָתְהוֹן לְאַתְרֵיהוֹן
וְיִפְשׁוּן וְיִסְגּוּן : ד וַאֲקִים
עֲלֵיהוֹן פַּרְנָסִין וִיפַרְנְסוּנּוּן
וְלָא יִדְחֲלוּן עוֹד וְלָא
יִתְבְּרוּן וְלָא יְזִעוּן אַמַר
יְיָ : ה הָא יוֹמַיָּא אָתָן אָמַר
יְיָ וַאֲקִים לְדָוִד מְשִׁיחַ
דְּצַדִּיקָיָא וְיִמְלוֹךְ מַלְכָּא
וְיִצְלַח וְיַעְבֵּד דִּין דְּקִשְׁוֹט
וְזַכּוּ בְּאַרְעָא : ו בְּיוֹמוֹהִי
יִתְפְּרְקוּן דְּבֵית יְהוּדָה
וְיִשְׂרָאֵל יִשְׁרֵי לְרָחֲצָן וְדֵין
שְׁמֵיהּ דִּיהוֹן קָרֵן לֵיהּ
יְיָ צִדְקֵנוּ מִן

ירמיה כג

צֹאן מַרְעִיתִי נְאֻם־יְהוָה : ב לָכֵן כֹּה־אָמַר
יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל עַל־הָרֹעִים הָרֹעִים
אֶת־עַמִּי אַתֶּם הֲפִצֹתֶם אֶת־צֹאנִי וַתַּדִּחוּם
וְלֹא פְקַדְתֶּם אֹתָם הִנְנִי פֹקֵד עֲלֵיכֶם אֶת־
רַע מַעַלְלֵיכֶם נְאֻם־יְהוָה : ג וַאֲנִי אֲקַבֵּץ
אֶת־שְׁאֵרִית צֹאנִי מִכֹּל הָאֲרָצוֹת אֲשֶׁר־
הִדַּחְתִּי אֹתָם שָׁם וַהֲשִׁבֹתִי אֹתָן עַל־נְוֵהֶן
וּפָרוּ וְרָבוּ : ד וַהֲקִמֹתִי עֲלֵיהֶם רֹעִים וְרָעוּם
וְלֹא־יִירְאוּ עוֹד וְלֹא־יֵחַתּוּ וְלֹא יִפָּקְדוּ נְאֻם־
יְהוָה : ה הִנֵּה יָמִים בָּאִים נְאֻם־יְהוָה וַהֲקִמֹתִי
לְדָוִד צֶמַח צַדִּיק וּמָלַךְ מֶלֶךְ וְהִשְׂכִּיל וְעָשָׂה
מִשְׁפָּט וּצְדָקָה בָּאָרֶץ : ו בְּיָמָיו תִּוָּשַׁע
יְהוּדָה וְיִשְׂרָאֵל יִשְׁכֹּן לָבֶטַח וְזֶה־שְּׁמוֹ אֲשֶׁר־
יִקְרָאוּ יְהוָה צִדְקֵנוּ : ז לָכֵן הִנֵּה־יָמִים
בָּאִים נְאֻם־יְהוָה וְלֹא־יֹאמְרוּ עוֹד חַי־יְהוָה
אֲשֶׁר הֶעֱלָה אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ

מצרים

תולדות אהרן

וזה שמו בתרגום ה עם · הנה ימים ברכות ח ב קדושין דף ס״ע עקיד׳ שער מב

רש"י

(ג) לא פקדתם אותם. לא נזהרתם לשומרם: (ד) ולא יפקדו . ולא יחסרו ל׳ ולא נפקד ממנו איש (במדבר לא) : (ה) והשכיל . ויצליח : (ו) ה׳ צדקינו . ה׳

מצודת דוד

חויביכם : צאן מרעיתי . כם ישראל שאני לכם לרועה : (ג) אתם הפיצותם . ר״ל בעוונכם נפזרו בין הבנכ״ם ומדמו בארלות האויב : וכא פקדתם אותם . לא הבנתם עליכם להיטיבם בדרך הישר : פוקד עליכם . חזכו׳ עליכם רוע מעשיכם להביא עליהם גמול : (ג) ואני אקבץ ובמחבי אקבץ את שארית וכו׳ כי רוכם יכלו ומעט ישארו : והשיבותי . אביא אותם אל מדורם ומשם ירבו :

(ד) והקימותי . אני אקים לכם רועים כבריס וכם ירעו אותם להנהיגם בדרך הישר : וכא יראו . ולכן לא ייראו עוד מן הבעבו״ם ולא יבהלו ולא יכיו מחבריס : (ה) והקימותי לדוד . אקים לדוד מזרעו לאמר לדיק זהו מלך המשיח : ומלך מלך . מלך ומלוך על ישראל והכליח ויעשה משפט וצדקה (ו) בימיו . בימי המשיח הושע גם יהודה גם ישראל ישכון בארלם לבטח לא כמו בבית שני שלא חזר כי אם יהודה : וזה שמו . של המשיח אשר יקראו אותו ישראל : ה׳ צדקנו . כי ילדיק אותנו בימיו של זה : לכן וכו׳ . הואיל והגאולה הבאה תהיה תשוב׳ כ״כ לכן לא יאמרו עוד בשבועתם חי ה׳

מצודת ציון

(שמות ה) : מרעיתי . מלי מרעה : (ג) ותדיחום . מלשון דחיה : פקדתם . ענין זכרון והשגחה : מעלליכם . מעשיכם : (ג) נויהן . מדורם כמו נוה שאנן (ישעיה ל״ג) : ופרו . יעשו פירות ר״ל יולידו בניס : (ד) יחתו . ענין שבר ופחד . יפקדו . ענין חסרון כמו אשר רעותם לא פקדו (שם ל״ד) : (ה) והשכיל . ענין הצלחה כמו ויסכ דוד לכל דרכיו

מִצְרָיִם׃ ח כִּי אִם־חַי־יְהוָה אֲשֶׁר הֶעֱלָה
וַאֲשֶׁר הֵבִיא אֶת־זֶרַע בֵּית יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ
צָפוֹנָה וּמִכֹּל הָאֲרָצוֹת אֲשֶׁר הִדַּחְתִּים שָׁם
וְיָשְׁבוּ עַל־אַדְמָתָם׃ ט לַנְּבִאִים נִשְׁבַּר
לִבִּי בְּקִרְבִּי רָחֲפוּ כָּל־עַצְמֹתָי הָיִיתִי כְּאִישׁ
שִׁכּוֹר וּכְגֶבֶר עֲבָרוֹ יָיִן מִפְּנֵי יְהוָה וּמִפְּנֵי
דִּבְרֵי קָדְשׁוֹ׃ י כִּי מְנָאֲפִים מָלְאָה הָאָרֶץ
כִּי־מִפְּנֵי אָלָה אָבְלָה הָאָרֶץ יָבְשׁוּ נְאוֹת
מִדְבָּר וַתְּהִי מְרוּצָתָם רָעָה וּגְבוּרָתָם לֹא־
כֵן׃ יא כִּי־גַם־נָבִיא גַּם־כֹּהֵן חָנֵפוּ גַּם־
בְּבֵיתִי מָצָאתִי רָעָתָם נְאֻם־יְהוָה׃ יב לָכֵן
יְהִיֶה דַרְכָּם לָהֶם כַּחֲלַקְלַקּוֹת בָּאֲפֵלָה יִדָּחוּ
וְנָפְלוּ בָהּ כִּי־אָבִיא עֲלֵיהֶם רָעָה שְׁנַת

תרגום

דְּמִצְרַיִם׃ ח אֶלָּהִין יְהוָן
מִשְׁתָּעָן בִּגְבוּרְתָא דַּיְיָ
דְּאַסִּיק וּדְאַיְתֵי יַת זַרְעָא
דְּבְנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאַרְעָא
צִיפּוּנָא וּמִן מְדִינָתָא
דְּאַגְלֵיתְנוּן לְתַמָּן וְיָתְבִין
עַל אַרְעֵהוֹן׃ ט מִן קֳדָם
נְבִיֵּא שִׁקְרָא אִתְּבַר לִבִּי
בְּמֵעַי זָעוּ כָּל גַּרְמַי הֲוַיְתִּי
כִּגְבַר רָוִי וּכְגַבְרָא
דְּמִשְׁתַּתֵּי מִן קֳדָם חַמְרֵיהּ
מִן קֳדָם יְיָ וּמִן קֳדָם
פִּתְגָמֵי קֻדְשֵׁיהּ׃ י אֲרֵי
זָנָאִין אִתְּמְלִיאַת אַרְעָא
אֲרֵי מִן קֳדָם מוֹמֵי דְּשַׁקְּרָ
חָרוֹבַת אַרְעָא יַבּוֹשׁוּ
דִּירָוָת מַדְבְּרָא וְעַל דְּמִסְגַּן
בִּרְעוּת נַפְשֵׁיהוֹן בִּישְׁתָּא
תַּיְתֵי עֲלֵיהוֹן וְגִבְרֵיהוֹן
לָא יִצְלְחוּן׃ יא אֲרֵי אַף

סָפַר אַף כֹּהֵן גְּנִיבוּ אוֹרְחָתְהוֹן אַף בְּבֵית מַקְדְּשִׁי גַּלְּיָן קָדְמַי
בִּישְׁתְּהוֹן אָמַר יְיָ׃ יב בְּכֵן תְּהֵי אוֹרְחָתְהוֹן לְהוֹן כְּמִשְׁרוֹעִין בְּקִבְלָא יִתְקְלוּן
וְיִפְּלוּן בָּהּ אֲרֵי אַיְתִי עֲלֵיהוֹן בִּישְׁתָּא שְׁנַת סְעוֹרָן חוֹבֵיהוֹן אָמַר יְיָ׃

ובנביי

ת״א כי אם חי כ׳ ברכות ח יב קדושין דף ס״ט. לנביאים נשבר סנהדרין יא לא ע״ז כי מפני אלה קדושין ח׳ יג שבועות ו׳ לא ע״ט

רש״י

ה׳ מלדיק לוחנו בימיו של זה׃ (ט) לנביאים נשבר לבי בקרבי · לדברי הנביאים האומרים שלוש יהיה לכם נשבר לבי׃ רחפו · הולכים ונעים ككנפי לפור המרחף מן קנו · ערנבלי״ר״ט בלע״ז׃ מפני ה׳ · שאני שומע ממנו גזירה רעה זאת׃ (י) מפני אלה · שבועת שקר׃ אבלה · חרבה׃

מצודת ציון

דרכיו משכיל (ש״א יא״ח) · (ט) לנביאים · הלמ״ד הוא במקום בעבור כמו פתח פ״ד לאלם (משלי ל״ח) · רחפו · שעון תנועה וחכוד׃ כמו על גוזליו ירחף (דברים ל״ב)׃ (י) אבלה · ענין שבועה כמו ושמעה קול אלה (ויקרא ה׳)׃ אבלה · ענין השחתה כמו על כן תאבל הארץ (הושע ד׳)׃ נאות · ענין מדבר כמו בנאות דשא (תהלים כ״ג)׃ מדבר · לשעמים יאמר לשון מדבר על מקום המרעה שמוך למדבר וכן בלאן הסגיה במדבר (ש״ב יז״ז)׃ מרוצתם · תלי רלס ומסירות הסליכה׃ כן · כלון ואמת כמו לא כן בדיו (ישעיה ט״ז)׃ (יג) כחלקלקות · תלי חלק׃ באפילה · ענין חושך

על מיהם׃ (י) כי מנאפים · כי על ידיהם תלאה הארץ בשבועתם השחת הארץ ויבשו מדוברי המדבר מקום מרעם הצאן׃ לשונה׃ וגבורתם · תגבורת הלב שנהם לישנם על דבר נכון ואמת׃ (יא) נביא · זה נביא השקר׃ כהן · זה כהן הנעבד׃ חנפו · מתנשים לבני אדם ואינם אומרים האמת׃ נם בביתי · בבית המקדש מצאתי רעתם כי היו מזבחים שם לאלהים אחרים׃ (יב) דרכם להם · ר״ל ויבשלו בדרכם כמו הסולן בשבלים במקום חלק שהוא נוח שיעמדו רגליו׃ ידחו · יהיו נדחים מהקומם ויפלו בדרך׃ כי אביא · בזה יפרש רעתם שהקב״ה לומר המבשל יבשו כי אביא ברעי׃

מרוצתם · קורס״א בלע״ז וי״ת לי רצון׃ לא כן · בדין׃ (יא) גם נביא גם כהן · אפילו אלו שהכל לתידין המסר׃ נם בביתי מצאתי רעתם · שהעמידו דמות בהיכל׃ (יב) כחלקלקות · ארץ חלקה שהרגל מתחלקת בה והאדם נופל · כחלקלקות באפלה · כשלון על כשלון חלקלקות באור

מצודת דוד

אחר הפלה וכו׳ מארץ מצרים׃ (ח) כי אם · כי אם יאמרו כשבועתם חי ה׳ אשר העלה וכו׳ מארץ צפונה ומשאר ארצות וכו׳ כי הגאולה הבאה יזכר יותר כפי הנביאים לפי מרבית הבטחות׃ הדחתים · הדחתי אותם (וזהו מאמר המקום המדבר בענו אבל הם יאמרו הדיח אותנו שם ובמדבר בעבם)׃ וישבו · כן יאמרו בשבועתם חי ה׳ אשר העלה וכו׳ והמה יושבים על אדמתם׃ (ט) לנביאים · בענבר נביאי השקר נשבר לבי בקרבי וכל עצמותי בעים ונדים ואני מבולבל בעבר כלים שבור ונכבר אחר היין עבר עליו להתחזק ממנו ולבלבל מוחו׃ מפני ה׳ · ר״ל כל הלבר הזה הוא עלי מפני ה׳ שהיה מחולל על ידי הנביאים האלה ומפני דברי קדשו שהמה מחוללי׃

מצודת דוד יט

מרוצתם · מלרוף ריצוף וזמנה׃ כי מפני אלה · בעבור שבועת שוא שבאה׃ מרוצתם · מה שהם רצים לעשות בזריזות הוא רק לרעה ולא׃ חנפו · מתנשים לבני אדם ואינם אומרים האמת׃ (יא) נביא · זה נביא השקר׃ כהן · זה כהן הנעבד׃ נם בביתי · בבית המקדש מצאתי רעתם כי היו מזבחים שם לאלהים אחרים׃ (יב) דרכם להם · ר״ל ויבשלו בדרכם כמו הסולן בשבלים במקום חלק שהוא נוח שיעמדו רגליו׃ ידחו · יהיו נדחים מהקומם ויפלו בדרך׃ כי אביא · בזה יפרש רעתם שהקב״ה לומר המבשל יבשו כי אביא ברעי׃

יג וּבְנִבְיֵי שֹׁמְרוֹן חֲזַיְתִּי
רְשָׁע מִתְנַבְּן בְּשׁוּם טַעֲוָתָא
וּמַטְעֵן יַת עַמִּי יַת יִשְׂרָאֵל׃
יד וּבְנִבְיֵי יְרוּשְׁלֶם חֲזַיְתִּי
שְׁנוּ זָנָאִין וּמְהַלְּכִין בְּשִׁקְר
וּמִתְקַפִּין יַד מְבַאֲשִׁין בְּדִיל
דְּלָא לְמַתָּב גְּבַר מִן
בִּישְׁתֵּיהּ הֲווֹ קָדָמַי כּוּלְּהוֹן
כְּסְדוֹם וְיָתְבָהָא כַּעֲמוֹרָא׃
טו בְּכֵן כְּדֵנָן אָמַר יְיָ צְבָאוֹת
עַל נְבִיֵּי שִׁקְרָא הָאֲנָא
מֵיתֵי עֲלֵיהוֹן עָקָא מְרַר
כְּגִידִין וְאַשְׁכְּנוּן כָּם דְּקִיטָ
בִּישׁ כְּרֵישֵׁי חֵיוִין אֲרֵי מִן
נְבִיֵּי יְרוּשְׁלֶם נְפִקַת
חַנְפָּתָא לְכָל יָתְבֵי אַרְעָא׃
טז כְּדֵנָן אָמַר יְיָ צְבָאוֹת
לָא תְקַבְּלוּן לְפִתְגָמֵי נְבִיֵּי
שִׁקְרָא דְּמִתְנַבְּן לְכוֹן מַטְעֵן
אִנּוּן לְכוֹן רְשָׁע לְבִהוֹן
מְמַלְּלִין לָא בְּמֵימְרָא דַיְיָ׃
יז אָמְרִין בְּנִבּוּאַת שִׁקְרֵיהוֹן
לְדַמְרַגְזָן קָדָמֵי מַלֵּל יְיָ
שְׁלָמָא יְהֵי לְכוֹן וְכֹל
דָּאָזִיל בְּהָרְהוּר לִבֵּיהּ
אָמְרִין לָא תֵיתֵי עֲלֵיכוֹן בִּישְׁתָּא׃ יח אֲרֵי לָא קְמוּ

פִּקֻּדָתָם נְאֻם־יְהוָה׃ יג וּבִנְבִיאֵי שֹׁמְרוֹן
רָאִיתִי תִּפְלָה הִנַּבְּאוּ בַבַּעַל וַיַּתְעוּ אֶת־
עַמִּי אֶת־יִשְׂרָאֵל׃ יד וּבִנְבִיאֵי יְרוּשָׁלִַם
רָאִיתִי שַׁעֲרוּרָה נָאוּף וְהָלֹךְ בַּשָּׁקֶר וְחִזְּקוּ
יְדֵי מְרֵעִים לְבִלְתִּי־שָׁבוּ אִישׁ מֵרָעָתוֹ הָיוּ־
לִי כֻּלָּם כִּסְדֹם וְיֹשְׁבֶיהָ כַּעֲמֹרָה׃ טו לָכֵן
כֹּה־אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת עַל־הַנְּבִאִים הִנְנִי
מַאֲכִיל אוֹתָם לַעֲנָה וְהִשְׁקִתִים מֵי־רֹאשׁ
כִּי מֵאֵת נְבִיאֵי יְרוּשָׁלִַם יָצְאָה חֲנֻפָּה לְכָל־
הָאָרֶץ׃ טז כֹּה־אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת אַל־
תִּשְׁמְעוּ עַל־דִּבְרֵי הַנְּבִאִים הַנִּבְּאִים לָכֶם
מַהְבִּלִים הֵמָּה אֶתְכֶם חֲזוֹן לִבָּם יְדַבֵּרוּ לֹא
מִפִּי יְהוָה׃ יז אֹמְרִים אָמוֹר לְמְנַאֲצֵי דָבָר
יְהוָה שָׁלוֹם יִהְיֶה לָכֶם וְכֹל הַלֵּךְ בִּשְׁרִרוּת
לִבּוֹ אָמְרוּ לֹא־תָבוֹא עֲלֵיכֶם רָעָה׃ יח כִּי
מִי עָמַד בְּסוֹד יְהוָה וַיֵּרֶא וַיִּשְׁמַע אֶת־
דְּבָרוֹ מִי הִקְשִׁיב בִּדְבָרוֹ וַיִּשְׁמָע׃ יט הִנֵּה

ירמיה כג

יג (יג) ובנביאי שומרון ראיתי תפלה · קודם שנלו׃ (יד) ובנביאי ירושלים · אני רואה עתה׃ שערורה · דבר מגונה׃ וחזקו ידי מרעים · לומרים לרשעים שלום יהיה לכם׃ לבלתי שבו

מצודת דוד

פקודתם. זכרון עונותיכם לשלם עליהם גמול׃ (יג) ובנביאי שומרון · ר״ל כמו שראה ראיתי בנביאי שומרון דבר נרוע ומבלי טעם וחכו מה שנכאו בשם הבעל והתעו את עמי ללכת בדרך רשע׃ (יד) ובנביאי ירושלים. ר״ל כן אני רואה בנביאי ירושלים דבר מגונה וחכו שבמה שעופים כמלוף וכי כיס בדרך שקר ומתחזקים ידי רשעים לבל ישובו מרעתם כי מנבאים לכם לשלם׃ כולם. כל בני יהודה׃ ויושביה. ושבי ירושלים (טו) חנני מאכיל וכו׳ · ר״ל אביא עליהם לרות מרובה ונדולות׃ כי מאת וכו׳ · על ידיהם יצאה חנופה לכל הארץ ר״ל כולם מתניפים ליצרם למלאות תאותם׃ (טז) על דברי · אל דברי׃ מהבלים · אומרים לכם דברי הבל׃ חזון לבם · תראות לבם יודע כי לא ראו בנבואה רק בודים מלבם׃ (יז) אומרים אמר · רגילים לוה׳ להרשעים המנאצים אותו׃ כי דבר שלום יהיה לכם׃ וכל הולך. והלכל הסולך בשרירות לבו אמרו וכו׳׃ (יח) כי מי עמד · נתן טעם למה לא ישמעו אליהם באמרו כי מי מאלה עמד בסוד ה׳ לקבל נבואה ומי ראה מראות הנבואה ומי שמע את דברו כי בסיתם רשעים אינם ראויים לנבואה׃ מי הקשיב. אמנם מי שהקשיב דברו כירמיה שבקש״ב בקול כ״ועשה תלותיו הוא השומע הנבואה

ים כשלון · אפילה בלא חלקלקות יש כשלון׃ (יג) ובנביאי שומרון ראיתי תפלה · קודם שנלו׃ (יד) ובנביאי ירושלים · אני רואה עתה׃ שערורה · דבר מגונה׃ וחזקו ידי מרעים · לומרים לרשעים שלום יהיה לכם׃ לבלתי שבו

מצודת דוד

פקודתם · זכרון עונותיכם לשלם עליהם גמול׃ (יג) ובנביאי שומרון · ר״ל כמו שראה ראיתי בנביאי שומרון דבר נרוע ומבלי טעם וחכו מה שנכאו בשם הבעל והתעו את עמי ללכת בדרך רשע׃ (יד) ובנביאי ירושלים. ר״ל כן אני רואה בנביאי ירושלים דבר מגונה וחכו שבמה שעופים כמלוף וכי כיס בדרך שקר ומתחזקים ידי רשעים לבל ישובו מרעתם כי מנבאים לכם לשלם׃ כולם. כל בני יהודה׃ ויושביה. ושבי ירושלים (טו) חנני מאכיל וכו׳ · ר״ל אביא עליהם לרות מרובה ונדולות׃ כי מאת וכו׳ · על ידיהם יצאה חנופה לכל הארץ ר״ל כולם מתניפים ליצרם למלאות תאותם׃ (טז) על דברי · אל דברי׃ מהבלים · אומרים לכם דברי הבל׃ חזון לבם · תראות לבם יודע כי לא ראו בנבואה רק בודים מלבם׃ (יז) אומרים אמר · רגילים לוה׳ להרשעים המנאצים אותו׃ כי דבר שלום יהיה לכם׃ וכל הולך. והלכל הסולך בשרירות לבו אמרו וכו׳׃ (יח) כי מי עמד · נתן טעם למה לא ישמעו אליהם באמרו כי מי מאלה עמד בסוד ה׳ לקבל נבואה ומי ראה מראות הנבואה ומי שמע את דברו כי בסיתם רשעים אינם ראויים לנבואה׃ מי הקשיב. אמנם מי שהקשיב דברו כירמיה שבקש״ב בקול כ״ועשה תלותיו הוא השומע הנבואה

מצודת ציון

חוסך׃ פקודתם · עניין זכרון׃ (יג) תפלה. עניין דבר נרוע מבלי טעם וכן ולא נתן תפלה לאלהים (איוב א)׃ ויתעו. תלי הועה׃ (יד) שערורה. עניין דבר מגונה כמו שמה ושערורה (לעיל ה)׃ נאוף. עניין זמות׃ מרעים. רשעים׃ (טו) לענה. מין עשב מר׃ והשקיתים. עניין שתייה׃ מי ראש. מי שחיטת עשב מר ששמו ראש כמו ויסקני מי ראש (לעיל א)׃ (טז) מהבלים. תלי הבל׃ חזון. עניין ראיה ו״פ רוב יאמר על תראה הנבואה (יז) למנאצי. עניין בזיון כמו כי נאצו אתכם תמנאים את מנחת ה׳ (מ״א ב)׃ ובל. כמו ולכל׃ בשרירו. עניין ראיה ר״ל מה שבלב רואה וחומד׃ (יח) בסוד. ר״ל בחקוק הסשפת הנבואה׃ הקשיב. עניין

שלא יסודו המריעים אים מרעתו׃ (יח) וכל הולך בשרירות לבו וגו׳ · ולכל הולך בשרירות לבו וגו׳׃ (יח) מי עמד בסוד ה׳ · ויסמע את הנגזר מלפניו לאהבו שהקשיב דבר תורתו ויסמע למצותיו ולא הרשעי׳ האלה שמועה הראשונה שנמקרא זה

מצודת ציון

חוסך׃ פקודתם. עניין זכרון׃ (יג) תפלה. עניין דבר נרוע מבלי טעם וכן ולא נתן תפלה לאלהים (איוב א)׃ ויתעו. תלי הועה׃ (יד) שערורה. עניין דבר מגונה כמו שמה ושערורה (לעיל ה)׃ נאוף. עניין זמות׃ מרעים. רשעים׃ (טו) לענה. מין עשב מר׃ והשקיתים. עניין שתייה׃ מי ראש. מי שחיטת עשב מר ששמו ראש כמו ויסקני מי ראש (לעיל א)׃ (טז) מהבלים. תלי הבל׃ חזון. עניין ראיה ו״פ רוב יאמר על תראה הנבואה (יז) למנאצי. עניין בזיון כמו כי נאצו אתכם תמנאים את מנחת ה׳ (מ״א ב)׃ ובל. כמו ולכל׃ בשרירו. עניין ראיה ר״ל מה שבלב רואה וחומד׃ (יח) בסוד. ר״ל בחקוק הסשפת הנבואה׃ הקשיב. עניין

דְּבָרוֹ מִי־הִקְשִׁיב דְּבָרִי וַיִּשְׁמָע׃ יט הִנֵּה ו
סַעֲרַת יְהוָה חֵמָה יָצְאָה וְסַעַר מִתְחוֹלֵל
עַל רֹאשׁ רְשָׁעִים יָחִיל׃ כ לֹא יָשׁוּב אַף־
יְהוָה עַד־עֲשֹׂתוֹ וְעַד־הֲקִימוֹ מִזְמוֹת לִבּוֹ
בְּאַחֲרִית הַיָּמִים תִּתְבּוֹננוּ בָהּ בִּינָה׃
כא לֹא־שְׁלַחְתִּי אֶת־הַנְּבִיאִים וְהֵם רָצוּ
לֹא־דִבַּרְתִּי אֲלֵיהֶם וְהֵם נִבָּאוּ׃ כב וְאִם־
עָמְדוּ בְּסוֹדִי וַיַּשְׁמִעוּ דְּבָרַי אֶת־עַמִּי
וְיָשִׁבוּם מִדַּרְכָּם הָרָע וּמֵרֹעַ מַעַלְלֵיהֶם׃
כג הַאֱלֹהֵי מִקָּרֹב אָנִי נְאֻם־יְהוָה וְלֹא אֱלֹהֵי
מֵרָחָק׃ כד אִם־יִסָּתֵר אִישׁ בַּמִּסְתָּרִים
וַאֲנִי לֹא־אֶרְאֶנּוּ נְאֻם־יְהוָה הֲלֹא אֶת־
הַשָּׁמַיִם וְאֶת־הָאָרֶץ אֲנִי מָלֵא נְאֻם־יְהוָה׃
כה שָׁמַעְתִּי אֵת אֲשֶׁר־אָמְרוּ הַנְּבִאִים
הַנִּבְּאִים בִּשְׁמִי שֶׁקֶר לֵאמֹר חָלַמְתִּי חָלָמְתִּי׃

דברו ק׳

תרגום

דְּאִתְגְּלִי לְהוֹן רָז מִן קֳדָם
יְיָ וְלָא חָזוּ וְלָא שְׁמַעוּ יַת
פִּתְגָּמוֹהִי וְלָא אֲצִיתוּ
מֵימְרֵיהּ וְלָא קַבִּילוּ׃
יט הָא מְזוּפִיתָא מִן קֳדָם
יְיָ בְּרִגְז נַפְקַת וַעֲלְעוּל
מִשְׁתַּגַּשׁ עַל רֵישׁ רַשִׁיעִין
יַחִיל׃ כ לָא יַתּוּב רוּגְזָא
דַיְיָ עַד דְּיַעְבֵּד וְעַד דְּיַקִּים
מַחְשְׁבַת רְעוּתֵיהּ בְּסוֹף
יוֹמַיָּא תִּסְתַּכְּלוּן בָּהּ
אִסְתַּכָּלָא׃ כא לָא שְׁלַחִית
יַת נְבִיֵּי שִׁקְרָא וְאִנּוּן
רָהֲטִין לְאַבְאָשָׁא וְלָא
מַלֵּלִית עִמְּהוֹן וְאִנּוּן
מִתְנַבְּאִין שֶׁקֶר׃ כב וְאִלּוּ
קָמוּ אִתְגְּלֵי לְהוֹן רַז מִן
קֳדָם יְיָ וְאַשְׁמְעוּ פִּתְגָּמַי יַת
עַמִּי וַאֲתֵיבְנוּן מֵאוֹרְחָתְהוֹן
בִּישָׁתָא וּמִבִּישׁוּת
עוֹבְדֵיהוֹן׃ כג אֲנָא אֱלָהָא
בְּרִית עַלְמָא מִבְּרֵאשִׁית
אֲמַר יְיָ אֲנָא אֱלָהָא
גְּבַר לְאִטְמָרָא כַּד בְּסִתְרָא
וְקָרֵי מָלֵי אֲמַר יְיָ׃
שִׁקְרָא דְּמַיְמַר פִּתְגָּם

ת״א כגם סערת חניגם כ יג. אם יסתר ס׳ הזוס׳ פ׳ נח.

רש״י

שמיעה ממש שמיעה המחרוקה קבלה: (יט) מתחולל. משמכן מחזר לשכון ועל ראש רשעים ישכון: (כ) מזמות. לשון מחשבה: (כב) ואם עמדו בסודי וישמיעו דברי וגו׳. היה להם להשמיע דברי ותורתי את עמי ולא להטעותם

נבואה

בה מעלי: (כג) האלהי מקרוב. שאיני רואה אלא בסמוך לי ואין בי כח לשפוט התחתונים שהם רחוקים ממני ואיני יודע במעשיהם: (כד) אם יסתר איש. זהו כפל חמיהה האלהי מקרוב כדרך

מצודת ציון

ענין הזזה וקבלה: (יט) סערת. רוח סערה: חמה. כמו בחמה מתחולל. מלי חיל וחלחלה: יחול. ישכון כמו יחולו על ראש יולב (ש״ב ג): (כ) חקימו. מלשון קיום: מזימו: מחשבות כמו זמתם שדה (משלי ל״א): באחרית. בסוף: (כא) רצו. מלי מרוצה ומהירות הסליכה: (כב) וישיבום. מלי מחרון אפו עם כי נתארך הזמן: (כא) והם רצו. בהסירות ממני: (כב) ואם עמדו בסודי. ר״ל אם הוא דברי״כם שעמדו בסודי לקבל נבואה כיום ראוי שישמיעו לעמי את דברי אשר דברתי בתורתי ולהשיבם מדרכם הרע ולא להכשילם עוד בעבירה: (כג) האלהי מקרוב אני. ר״ל וכי איננו רואה ושופט אלא בסמוך לי ולא את התחתונים שהם רחוקים ממנוכן שבתי בתמיה: אם יסתר. אלא אף אם יסתר איש במקום שיסתר וכי אני לא ארא אותו: הלא וכו׳ אני מלא. ר״ל בתקים שיסתר שם אני: (כה) שמעתי. ר״ל שהיל ואין נסתר ממני לכן שמעתי מה שמנבאים בשמי שקר שאומרים כל היום חלמתי חלמתי ומחזיקים חלומותם בפשוט דמיוני בחלום

גְּבוּאָה בְּחָלְמָא אִתְחָזָא
לִי׃ כו עַד אֵימָתַי אִית
בְּלִבְּהוֹן דִּנְבִיֵּי שִׁקְרָא
דְּמִתְנַבְּן שִׁקַּר וּמִתְנַבְּן
רַשְׁעַ לִבְּהוֹן׃ כז דְּמַחְשְׁבִין
לְאַנְשָׁאָה יַת עַמִּי שְׁמִי
בְּחָלְמוֹהִי דְּמִשְׁתָּעָן גְּבַר
לְחַבְרֵיהּ כְּמָה דְּשַׁבְּחוּ
אֲבָהָתְהוֹן יַת פּוּרְחָן שְׁמִי
וּמְקַיְּמִין בְּשׁוּם טַעֲוָתָא׃
כח נְבִיאָה דְּעַמֵּיהּ
חָלְמָא יִשְׁתְּעֵי חָלְמָא
וּדְפִתְגָמִי עִמֵּיהּ
יְמַלֵּל פִּתְגָמִי קְשׁוֹט הָא
כְּמָה דְּפָרֵשׁ בֵּין תִּבְנָא
לְעִבּוּרָא כֵּן פְּרֵישׁ בֵּין
צַדִּיקָא לְרַשִׁיעָא אֲמַר
יְיָ׃ כט הֲלָא כָּל פִּתְגָמַי תַּקִּיפִין כְּאֶשְׁתָּא אֲמַר יְיָ וּכְפַטִּישָׁא דְּמַפְּגַע בֵּיפָא׃
ל בְּכֵן הָא אֲנָא שְׁלַח רוּגְזִי עַל נְבִיֵּי שִׁקְרָא אֲמַר יְיָ מְגַנְּבִין פִּתְגָמַי גְּבַר מִן
חַבְרֵיהּ׃ לא הָא בְּכֵן הָא אֲנָא שְׁלַח רוּגְזִי עַל נְבִיֵּי שִׁקְרָא אֲמַר יְיָ דְּמִתְנַבְּן כִּרְעוּת

ויומנאו

לבהון

רש״י

כל תמיהות הכפולות: (כו) עד מתי. יכיר בשעות והטעמי הזה: היש בלב. וכי יש בלבם מה שאומרים תדיר שחלום הדמיוני הוא כחלום הנכוחי: ונביאי תרמית לבם. אחל כם נביאי תרמית לבם כי יודעים המה שאין ערך לחלום הדמיוני עם חלום הנכוחי: ובערמת הלב ידברו בסיכם דומים הם: (כז) החושבים. אשר יחשבו לסבב לעמי שיכחו שמי ע״י חלומותם אשר יתחדשו לספר זה לזה לעיות כל עסקם בזה: בבעל. בהתמדת עבודת הבעל: (כח) הנביא וכו׳. ר״ל מבראי שבנבואה אשר אתו חלום בשוט ודמיוני יספרנו בדרך סיפור חלום בעלמא: ואשר דברי אתו. ומי אשר בחלום אדבר בו הוא ידבר דברי ויאמת אותם ר״ל חלום בזה יוכל לספר בדרך סיפור נבואה: מה לתבן. מה ענין לתבן להדמותו עם הבר ר״ל מה ענין חלום דמיוני להדמותו עם חלום נבואי: (כט) הלא כה דברי. הלא בחלום אשר הוא דברי באש בחוזק רב ובברגשה יתירה באש בטוערת ובפטיש המפולח את הסלע שהוא דבר המורגש מאד כן הוא חלום הנכוחי ולא כן חלום הדמיוני כי הרגשתה קלה מאד: (ל) לכן הנני וכו׳. ר״ל הואיל ויש הפרש רב בין חלום נכוחי לחלום דמיוני ובזדון לבם יאמתו חלום דמיוני וכחלום נכוחי לכן כמו שבנבי מוכן לבניא פורעניות על הבניאים אשר גוזבים דברי וכו׳. ר״ל שהיו שומעים דברי נביאי האמת ובזדון לבם יאמרו שחלומם ואמרו וכאלו יגנבו דברי הנביאים מן הנביא האמיתי: (לא) הנני וכו׳. וכמו שבנבי מוכן לבניא פורעניות על הנביאים המלמדים לשוא למסר לדבר למות: וינאמו נאום. ר״ל שבתיים שקרים מלבם וימתיקו אמריהם ודברו במקום נבואה ובלשון הנביאים כאלו

(לעיל כ) ואומר ויד ה׳ עלי חזקה (יחזקאל ג): וכפטיש. פי״ק בלע״ז ויש אומר מרטייי״ל בלע״ז: (ל) מגנבי דברי איש מאת רעהו. יש להם מרגלים אצל נביאי האמת ושומעין סגנון שלהם שהם מתנבאים בו ואומרין נבואות שקר באותו לשון כמו שעשה מנניה בן עזור שמע את ירמיה מתנבא בשוק העליון הנני שובר את קשת עילם והוא ניבא בשוק התחתון שברתי את עול מלך בבל (לקמן כ״ח) כמו שאמרו רבותינו בסנהדרין: (לא) הלוקחים לשונם. המלמדים לשונם לומר שקריהם בלשון אחר

מצודת דוד

נבואי: (כו) עד מתי. יסיר הטעות והטעמי הזה: היש בלב. וכי יש בלבם מה שאומרים תדיר שחלום הדמיוני הוא כחלום הנכוחי: ונביאי תרמית לבם. אחל כם נביאי תרמית לבם כי יודעים המה שאין ערך לחלום הדמיוני עם חלום הנכוחי: ובערמת הלב ידברו בסיכם דומים הם: (כז) החושבים. אשר יחשבו לסבב לעמי שיכחו שמי ע״י חלומותם אשר יתחדשו לספר זה לזה לעיות כל עסקם בזה: בבעל. בהתמדת עבודת הבעל: (כח) הנביא וכו׳. ר״ל מבראי שבנבי אשר אתו חלום בשוט ודמיוני יספרנו בדרך סיפור חלום בעלמא: ואשר דברי אתו. ומי אשר בחלום אדבר בו הוא ידבר דברי ויאמת אותם ר״ל חלום בזה יוכל לספר בדרך סיפור נבואה: מה לתבן. מה ענין לתבן להדמותו עם הבר ר״ל מה ענין חלום דמיוני להדמותו עם חלום נבואי: (כט) הלא כה דברי. הלא בחזק רב ובברגשה יתירה באש בטוערת ובפטיש המפולח את הסלע שהוא דבר המורגש מאד כן הוא חלום הנכוחי ולא כן חלום הדמיוני כי הרגשתה קלה מאד: (ל) לכן הנני וכו׳. ר״ל הואיל ויש הפרש רב בין חלום נכוחי לחלום דמיוני ובזדון לבם יאמתו חלום דמיוני וכחלום נכוחי לכן כמו שבנבי מוכן לבניא פורעניות על הבניאים אשר גוזבים דברי וכו׳. ר״ל שהיו שומעים דברי נביאי האמת ובזדון לבם יאמרו שחלומם ואמרו וכאלו יגנבו דברי הנביאים מן הנביא האמיתי: (לא) הנני וכו׳. וכמו שבנבי מוכן לבניא פורעניות על הבניאים המלמדים לשוא למסר לדבר למות: וינאמו נאום. ר״ל שבתיים שקרים מלבם וימתיקו אמריהם ודברו במקום נבואה ובלשון הנביאים כאלו

מצודת דוד

ולא הרשעים בחלום: (יט) חמת יצאה. הלא בחמה עבר במקום עתיד: וסער מתחולל. הספר כזה הוא מלא מחלחלי ורעד וזהו יביה חל ושוכן על ראש הרשעים בחלום הם נביאי השקר: לא ישוב וכו׳. לא ישוב מהם חרון אף עד שיעשה ויקיים מחשבות לבו: באחרית הימים. ר״ל אם יתחבאה הנה בסוף הימים כשתתקיים התבוננו בה כיצה אלא שב ה׳ רב בחלו היו אלוהים בדבר: וחם נבאו. מלבם ולא שמעו אשר דברתי בתורתי ולהשיבם מדרכם הרע ולא להכשילם עוד בעבירה: (כג) האלהי מקרוב אני. ר״ל וכי איננו רואה ושופט אלא בסמוך לי ולא את התחתונים שהם רחוקים ממנוכן שבתי בתמיה: אם יסתר. אלא אף אם יסתר איש במקום שיסתר וכי אני לא ארא אותו: הלא וכו׳ אני מלא. ר״ל בתקים שיסתר שם אני: (כה) שמעתי. ר״ל שהיל ואין נסתר ממני לכן שמעתי מה שמנבאים בשמי שקר שאומרים כל היום חלמתי חלמתי ומחזיקים חלומותם בפשוט דמיוני בחלום

וַיְנָאֲמוּ נְאֻם׃ לב הִנְנִי עַל־נְבִיאֵי חֲלֹמוֹת
שֶׁקֶר נְאֻם־יְהוָה וַיְסַפְּרוּם וַיַּתְעוּ אֶת־עַמִּי
בְּשִׁקְרֵיהֶם וּבְפַחֲזוּתָם וְאָנֹכִי לֹא־שְׁלַחְתִּים
וְלֹא צִוִּיתִים וְהוֹעֵיל לֹא־יוֹעִילוּ לָעָם הַזֶּה
נְאֻם־יְהוָה׃ לג וְכִי־יִשְׁאָלְךָ הָעָם הַזֶּה אוֹ־
הַנָּבִיא אוֹ־כֹהֵן לֵאמֹר מַה־מַּשָּׂא יְהוָה
וְאָמַרְתָּ אֲלֵיהֶם אֶת־מַה־מַּשָּׂא וְנָטַשְׁתִּי
אֶתְכֶם נְאֻם־יְהוָה׃ לד וְהַנָּבִיא וְהַכֹּהֵן
וְהָעָם אֲשֶׁר יֹאמַר מַשָּׂא יְהוָה וּפָקַדְתִּי עַל־
הָאִישׁ הַהוּא וְעַל־בֵּיתוֹ׃ לה כֹּה תֹאמְרוּ
אִישׁ עַל־רֵעֵהוּ וְאִישׁ אֶל־אָחִיו מָה־עָנָה
יְהוָה וּמַה־דִּבֶּר יְהוָה׃ לו וּמַשָּׂא יְהוָה לֹא
תִזְכְּרוּ־עוֹד כִּי הַמַّשָּׂא יִהְיֶה לְאִישׁ דְּבָרוֹ
וַהֲפַכְתֶּם אֶת־דִּבְרֵי אֱלֹהִים חַיִּים יְהוָה
צבאות

תרגום

כִּבְהוֹן וְאָמְרִין כֵּן אָמַר׃
לב הָאֲנָא שְׁלַח רוּגְזִי עַל
דְּמִתְנַבְּן חֶלְמָא דְשִׁקַּר
אָמַר יְיָ וּמִשְׁתַּעְיָן וּמַטְעָן
יָת עַמִּי בְּשִׁקְרֵיהוֹן
וּבְבַקְרוּתְהוֹן וַאֲנָא לָא
שְׁלַחְתִּנּוּן וְלָא פַּקְדְתִּינּוּן
וַהֲנָאָה לָא יַהֲנוּן לְעַמָּא
הָדֵין אָמַר יְיָ׃ לג וַאֲרֵי
יִשְׁאָלְנָךְ עַמָּא הָדֵין אוֹ
סְפַר אוֹ כָהֵן לְמֵימַר מַה
גְבוּאָתָא בִּשְׁמָא דַיְיָ וְתֵימַר
לְהוֹן כְּדֵין גְבוּאָתָא
וְאָרְטוּשׁ יָתְכוֹן אָמַר יְיָ׃
לד וְסָפַר וְכָהֵן וְעַמָּא דְיִמַּר
גְבוּאָתָא בִּשְׁמָא דַיְיָ
וַאֲסַעַר עַל גַּבְרָא הַהוּא
וְעַל בֵּיתֵיהּ׃ לה כְּדֵין
תֵּימְרוּן גְּבַר לְחַבְרֵיהּ וּגְבַר
לְאַחוּהִי מָה אֲתֵיב יְיָ וּמָה
מְלַל יְיָ׃ לו וּגְבוּאָה בִּשְׁמָא
דַיְיָ לָא תִדְכְּרוּן עוֹד אֲרֵי

גְבוּאָתָא תְּהֵא לְגַבְרָא דְּמִלָּתֵיהּ פִּתְגָמֵי רְעוּתֵיהּ וְאַתּוּן מְדַמְּן לְבַטָּלָא יָת

רש״י

ה׳ כנביאי האמת למען יאמינו בהם: (לב) ובפחזות׳. לשון תמהון היסטורדיזון בלע״ז: (לב) מה משא ה׳. לשון שחוק לפי שכנותם להם למשא: ואמרת אליהם את מה משא ונטשתי וגו׳. מומריס לכם מה המשא אתם למשא להקב״ה והוא אמר שיטוש ושליך אתכם מעל זרועותיו משמים ארץ כך שמעתי: ונטשתי. (לו) כי המשא יהיה לאיש

מצודת ציון

(לב) ויתעו. מל׳ תועה: ובפחזותם. ענין קלות הדעת וכן חנפים רקים ופוחזים (שופטים ט): והועיל. תל׳ תועלת: (לג) משא. כן נקרא הנבואה. ונטשתי. ענין עזיבה: (לד) ופקדתי. ענין זכרון. (לה) על רעהו. אל רעהו: ענה

דבר שקר: ובחזותם. בקלות דעתם יפתו את העם להאמין לבם ואמר הלא אנכי משולם לא שלחתים ולא ציותי לותם שום אות ומופת וגם היעיב אין מתכם וכתם אי״כ אין בידם המקום לירמיה אם ישאלך העם בזה לו נביא הבקר לו לשנ אמרו לשון משא לפי שהיה לבם למשא ולעול בכר: ולשרך במשא כלומר מה שיאות לעשות במשא אעש: ובזה אמר בעון הזה אזכור לשביב נמול ביחוד על האיש המדבר ותשליך את המשא הכבידה עליו: (לד) ופקדתי. במקרא שלפנינו אמר שבנביא שוב לבם דרך חונאת דברים שבמקום מזוב את ישראל בעונם ויבליבם כאדם המשליך משא כבידה מעל כתפיו ואמר לא יזכרו עוד אל האיש המדבר על ביתו: (לה) כה תאמרו. לשון הזה תאמרו וכו׳: מה ענה ה׳ וכו׳. ר״ל אם תשאלו על המענה תאמרו מה ענין ה׳ ואם תשאלו על מה דבר מבני שאלה תאמרו מה דבר ה׳: (לו) ומשא. לשון משא לא תזכרו עוד: כי המשא יהיה לאיש דברו. ר״ל דברי הנבואה׳ המה כאלו לישא על הנביא שם׳ דבר בו על כי לא יוכל לבטא הנבואה לבלי להגידה כאלו היתה למשא עליו וכת״ם ואמרתי וכו׳ ולא אדבר עוד בשמו ויהיה בלבי כאש ובו׳ ונלאתי כלבל (לעיל כ) ובעבור גם זה יתכן לקראתה בשם משא מלבד מה שנקרא׳ כן על כי נשאת בפי הנביא: והפכתם. אבל אתם מהפכים את

דברו. אף על פי שאתם מהפכין את המשא לגנאי משא דבר ה׳ לאיש דברו ולאיש עלתו היא מגלהו ואתם מהפכין אותו ללשון משאוי זו לא שמעתי כן והיא עיקר אבל כך שמעתי כי המשאוי יהיה משאוי של פורענות למי שאומרו השואל מה משא. ע״א משא ה׳ לשון נבואה היא והיה הנביא השקר שואל לנביא האמת לאמר לו את דבר הקדוש ברוך הוא

מצודת דוד

היה דבר ה׳: (לב) הנני על נבאי חלומי׳. ר״ל כמו כן הנני מוכן להביא פורענות על המנבאים חלומות שקר כלו׳ שאומרים חלום דמיוני כאלו היא חלום נבילה כי בזדון ידברו ואינם מוטעים: ויספרום. מתחדשים לספרם כאלו היה דבר ממש: ויתעו. והמה מתעים את עמי בחלום הדמיוני שהוא בחלומותם הדמיוני: ואנכי וכו׳. אמר המתרעם על הנפתים בלשון שבא הסינגון עליו והסיגנון לא היה מפרש הדיבור כל כך והיה הנביא השקר מהפך הפ׳ ללד אחר והיה מדבר בדוגמה נביא האמת כדי שיאמינו בו וכן עשה הנביא בן עזור לכן הוא אומר אל משאלו משא ה׳ את לשון הסיגנון אלא מה דבר ומה ענה את פי׳ הדבר שאלו לנביא האמת לאמר לכם מה הקב״ה אומר ולהיכן מועין את דבריו. כי המשא יהיה לאיש דברו. סיגנון שהוס הקדוש ב״ה אמרו שהשלאים עלתו שאינו חשוד להפכו ואתם שואלים אותו

מצודת דוד

דברי וכו׳ היא מלת המשא לומר שהיא למשא על השומעים ולא כן היא: (לו) כה תאמר אל הנביא. ר״ל ולא אם השאלו את הנביא עלתו עם כי לאולו כאלו למשא על כי לא יוכל להשתירה עכ״ז לא תזכרו שם משא רק בלשון הזה תאמרו מה ענה לך ה׳ אם יהיה השאלה על המענה או מה דבר ה׳ אם יהיה על דבר מבלי שאלה קדומה: (לא) ואם וכו׳. ואם אחר כל האזהרות תאמרו שוב לשון משא ה׳: לכן. אליכם אשר לא תאמרו לי משא ה׳ ושב״ז לא שמעתם הזה בלבד אסיר אתכם בהסרה מלפני ואעזוב אתכם כאדם הסועם מדם במקום על שאמרו לשון משא יעזוב אותם כמשא: ואת העיר. גם את העיר אשר וכו׳ אעזוב ואשליך מעל זמן מרובה היה במרחם גולים בין העכו״ם: וכלימות עולם. אשר לא תשכח הכלימה הבאה על בי תבי׳ מרובה ונדולה: כלים מלאים תאנים היו מזומנים לפני הבילל: אחרי הנבו׳

פִּתְגָמֵי אֱלָהָא קַיָּמָא דַיְיָ
צְבָאוֹת אֱלָהָנָא׃ לז כְּדֵין
תֵּימַר לְנִבְיָא מָה אֲתִיבָךְ
יְיָ וּמָה מַלַּל יְיָ׃ לח וְאִם
גְּבוּאָה בִּשְׁמָא דַיְיָ
תֵּמְרוּן בְּכֵן כְּדֵנָן אָמַר יְיָ
חָלַף דַּאֲמַרְתּוּן פִּתְגָמָא
הָדֵין גְּבוּאָה בִּשְׁמָא דַיְיָ
וְשַׁלְחֵית לְוָתְכוֹן לְמֵימַר
לָא תֵּימְרוּן גְּבוּאָתָא מְקַדָּם
יְיָ׃ לט בְּכֵן הָאֲנָא שְׁלַח
רוּגְזִי וְאָרְטוּשׁ יָתְכוֹן
מִרְטֵשׁ וַאֲרַחֵיק יָתְכוֹן יָת
קַרְתָּא דִיהַבִית לְכוֹן
וְלַאֲבָהָתְכוֹן מִקְּבֵיל מֵימְרִי׃
מ וְאֶתֵּן עֲלֵיכוֹן חִסּוּדֵי
עָלָם וְתַחְפּוּנִין אִתְבַּגְעוּת
עָלָם דְּלָא תִתְפְּסוֹק׃
א אַחְזָנִי יְיָ וְהָא תְּרֵין
סַלֵּי תֵּינִין מַתְּתִין מְקַדָּם
הֵיכְלָא דַיְיָ בָּתַר דְּאַגְלֵי
נְבוּכַדְנֶצַּר מַלְכָּא דְבָבֶל
יָת יְכָנְיָה בַר יְהוֹיָקִים מַלְכָּא
שִׁבְטָא דְבֵית יְהוּדָה וְיָת רַבְרְבֵי יְהוּדָה וַיָת אוּמָנַיָּא וְיָת תַּרְעָיָא מִירוּשְׁלֶם
בבל

צְבָאוֹת אֱלֹהֵינוּ׃ לז כֹּה תֹאמַר אֶל־הַנָּבִיא
מָה־עָנָךְ יְהוָה וּמַה־דִּבֶּר יְהוָה׃ לח וְאִם־
מַשָּׂא יְהוָה תֹּאמֵרוּ לָכֵן כֹּה אָמַר יְהוָה
יַעַן אֲמָרְכֶם אֶת־הַדָּבָר הַזֶּה מַשָּׂא יְהוָה
וָאֶשְׁלַח אֲלֵיכֶם לֵאמֹר לֹא תֹאמְרוּ מַשָּׂא
יְהוָה׃ לט לָכֵן הִנְנִי וָנָשִׂיתִי אֶתְכֶם נָשֹׂא
וְנָטַשְׁתִּי אֶתְכֶם וְאֶת־הָעִיר אֲשֶׁר־נָתַתִּי לָכֶם
וְלַאֲבֹתֵיכֶם מֵעַל פָּנָי׃ מ וְנָתַתִּי עֲלֵיכֶם
חֶרְפַּת עוֹלָם וּכְלִמּוֹת עוֹלָם אֲשֶׁר לֹא
תִשָּׁכֵחַ׃

כד א הֶרְאַנִּי יְהוָה וְהִנֵּה שְׁנֵי דוּדָאִי
תְאֵנִים מוּעָדִים לִפְנֵי הֵיכַל יְהוָה אַחֲרֵי
הַגְלוֹת נְבוּכַדְרֶאצַּר מֶלֶךְ־בָּבֶל אֶת־יְכָנְיָהוּ
בֶן־יְהוֹיָקִים מֶלֶךְ־יְהוּדָה וְאֶת־שָׂרֵי יְהוּדָה
וְאֶת־הַחָרָשׁ וְאֶת־הַמַּסְגֵּר מִירוּשָׁלִַם וַיְבִיאֵם
ואוביכנין

רש״י

בלשון שבא הסינגון עליו והסיגנון לא היה מפרש הדיבור כל כך והיה הנביא השקר מהפך הפ׳ ללד אחר והיה מדבר בדוגמה נביא האמת כדי שיאמינו בו וכן עשה הנביא בן עזור לכן הוא אומר אל משאלו משא ה׳ את לשון הסיגנון אלא מה דבר ומה ענה את פי׳ הדבר שאלו לנביא האמת לאמר לכם מה הקב״ה אומר ולהיכן מועין את דבריו. כי המשא יהיה לאיש דברו. סיגנון שהוס הקדוש ב״ה אמרו שהשלאים עלתו שאינו חשוד להפכו ואתם שואלים אותו

מצודת דוד

דברי וכו׳ היא מלת המשא לומר שהיא למשא על השומעים ולא כן היא: (לו) כה תאמר אל הנביא. ר״ל ולא אם השאלו את הנביא עלתו עם כי לאולו כאלו למשא על כי לא יוכל להשתירה עכ״ז לא תזכרו שם משא רק בלשון הזה תאמרו מה ענה לך ה׳ אם יהיה השאלה על המענה או מה דבר ה׳ אם יהיה על דבר מבלי שאלה קדומה: (לח) ואם וכו׳. ואם אחר כל האזהרות תאמרו שוב לשון משא ה׳: לכן. אליכם אשר לא תאמרו לי משא ה׳ ושב״ז לא שמעתם הזה בלבד אסיר אתכם בהסרה מלפני ואעזוב אתכם כאדם הסועם מדם במקום על שאמרו לשון משא יעזוב אותם כמשא: ואת העיר. גם את העיר אשר וכו׳ אעזוב ואשליך מעל זמן מרובה היה במרחם גולים בין העכו״ם: וכלימות עולם. אשר לא תשכח הכלימה הבאה על בי תבי׳ מרובה ונדולה: כלים מלאים תאנים היו מזומנים לפני הבילל: אחרי הנבו׳

כדי להפכו והפכתם את דברי הקדוש ב״ה וזהר שאמר למעלה מגנבי דברי איש מאת רעהו (כמן) גם זה לשון מיותר: (לז) כה תאמר אל הנביא. כשאתה׳ בחיים לשאול דברי מאת הנביא: (לט) ונשיתי. לשון גיד הנשה [בראשית לב] ול׳ ונשאתה גבורתם [לקמן מח] קופץ ומטלטל ממקום למקום:

כד (א) דודאי. קדרות: מועדים. מוכנים: החרש והמסגר. ת״ח שגלו עם יכניה וכבר פרשתי בס׳ [מלכים ב כד] החרש והמסגר לימייטרלה

מצודת ציון ליפירטי״ר

ענה. מל׳ עניה והשובה על השאלה: (לט) ונשיתי נשוא. ענין הסרה והעתקה כמו נשאתה גבורתם (לקמן לח״ה):

כד (א) דודאי. שם כלי כשין קדרה וכן כפיו מדוד תענורים (תהלים פ״א): מועדים. מזומנים וכן אתה סייר מועדות (יחזקאל כ״א): החרש. קבולת האומנים כמו חרש עצים

מצודת דוד

(לט) לכן הנני. כעבור זה בכני מוכן לשלם גמול ועל הענין הבעוזב משא הבכבידה עליו ר״ל הענין הזה לבד כדאי הוא לזה: ואת העיר. גם את העיר אשר וכו׳ אעזוב ואשליך מעל זמן מרובה היה במרחם גולים בין העכו״ם: וכלימות עולם. אשר לא תשכח הכלימה הבאה על בי תבי׳ מרובה ונדולה: כלים מלאים תאנים היו מזומנים לפני הבילל: אחרי הנבו׳

בָּבֶל׃ ב הַדּוּד אֶחָד תְּאֵנִים טֹבוֹת מְאֹד
כִּתְאֵנֵי הַבִּכּוּרוֹת וְהַדּוּד אֶחָד תְּאֵנִים רָעוֹת
מְאֹד אֲשֶׁר לֹא־תֵאָכַלְנָה מֵרֹעַ׃ ג וַיֹּאמֶר
יְהוָה אֵלַי מָה־אַתָּה רֹאֶה יִרְמְיָהוּ וָאֹמַר
תְּאֵנִים הַתְּאֵנִים הַטֹּבוֹת טֹבוֹת מְאֹד וְהָרָעוֹת
רָעוֹת מְאֹד אֲשֶׁר לֹא־תֵאָכַלְנָה מֵרֹעַ׃
ד וַיְהִי דְבַר־יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר׃ ה כֹּה־אָמַר
יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל כַּתְּאֵנִים הַטֹּבוֹת הָאֵלֶּה
כֵּן אַכִּיר אֶת־גָּלוּת יְהוּדָה אֲשֶׁר שִׁלַּחְתִּי
מִן־הַמָּקוֹם הַזֶּה אֶרֶץ כַּשְׂדִּים לְטוֹבָה׃
ו וְשַׂמְתִּי עֵינִי עֲלֵיהֶם לְטוֹבָה וַהֲשִׁבֹתִים
עַל־־־הָאָרֶץ הַזֹּאת וּבְנִיתִים וְלֹא אֶהֱרֹס
וּנְטַעְתִּים וְלֹא אֶתּוֹשׁ׃ ז וְנָתַתִּי לָהֶם לֵב
לָדַעַת אֹתִי כִּי אֲנִי יְהוָה וְהָיוּ־לִי לְעָם וְאָנֹכִי
אֶהְיֶה לָהֶם לֵאלֹהִים כִּי־יָשֻׁבוּ אֵלַי בְּכָל־
לְבָבָם׃ ח וְכַתְּאֵנִים הָרָעוֹת אֲשֶׁר לֹא־־־
תֵאָכַלְנָה מֵרֹעַ כִּי־כֹה׀ אָמַר יְהוָה כֵּן אֶתֵּן
אֶת־צִדְקִיָּהוּ מֶלֶךְ־יְהוּדָה וְאֶת־שָׂרָיו וְאֵת׀

ח וּכְתַיְנָיָא בִּישְׁתָּא דְּלָא מִתְאַכְּלָן מִבִּישׁוּ אֲרֵי כִּדְנָן אָמַר יְיָ כֵּן אֶתֵּן יַת

ואוביל־נון לְבָבֶל׃ ב סָלָא
חָדָא תַּיְנִין טָבָן לַחֲדָא
כְּתַיְנִין בַּכִּירִין וְסָלָא חַד
תַּיְנִין בִּישִׁין לַחֲדָא
וּדְבִישִׁין בִּישָׁן לַחֲדָא דְּלָא
מִתְאַכְּלָן מִבִּישׁוּ׃ ג וַאֲמַר
יְיָ לִי מָה אַתְּ חָזֵי יִרְמְיָה
וַאֲמַרִית תַּיְנִין תַּיְנָיָא
טַבְתָּא טָבָן לַחֲדָא וּדְבִישִׁן
בִּישִׁן לַחֲדָא דְּלָא מִתְאַכְּלָן
מִבִּישׁוּ׃ ד וַהֲוָה פִּתְגָּם
גְּבוּאָה מִקֳּדָם יְיָ עִמִּי
לְמֵימַר׃ ה כִּדְנָן אָמַר יְיָ
אֱלָהָא דְיִשְׂרָאֵל כְּתַיְנָיָא
טַבְתָּא הָאִלֵּין כֵּן
אִשְׁתְּמוֹדַעִ֫ית גַּלְוָת יְהוּדָה
דְּאַגְלֵיתִי מִן אַתְרָא הָדֵין
לְאַרְעָא כַּסְדָּאֵי לְטָבְתָּא׃
ו וְאֶשַׁוֵּי מֵימְרִי עֲלֵיהוֹן
לְטָבָא וַאֲתֵיבִנּוּן לְאַרְעָא
הָדָא וְאֶבְנִנּוּן וְלָא אֶפַּגֵּר
וַאֲקִימִינּוּן וְלָא אֶטַלְטֵל׃
ז וְאֶתֵּן לְהוֹן לֵב לְמִידַע
דְּחַלְתִּי אֲרֵי אֲנָא יְיָ וִיהוֹן
קָדְמַי לְעַם וַאֲנָא אֶהֱוֵי
לְהוֹן לֶאֱלָהָא אֲרֵי יְתוּבוּן
לְפוּלְחָנִי בְּכָל לִבְּהוֹן׃

רש"י

ליפירטו"ר בלע"ז • ל"א המרס והמסגר המרס לשון מרס והמסגר ל' סגור כלומר מכמיס גדולים בתורה שכשהיה אחד מהם מדבר הכל שותקים·מסגר שהיו סוגרים ואין פותח: (ג) כתאני הבכורות . שביסלו כל ארכן בתחלת

מצודת ציון

עליס (ישעיה מ"ד) : (ב) הבכורות • המבושלות כל ארכן וכן בכורי ענבים (במדבר י"ג) . אביר : מלשון הברה • (ו) והשיבותים • מלי השבה : אהרוס • מלשון הריסה ונתיצה • אתוש • ענין עקירה כמו לתוש ולנתוץ (לעיל מ') • לזעוה

מצודת דוד

חוזר לתחילת המקרא לומר שזה ראה אחר שגלה י"ב וכו' • ואת החרש ואת המסגר • הם האומנים ושומרי השערים אשר סגרו אותם בעתם וכן ת"י : (ב) תאנים • מלאה תאניס וכו' : כתאני הבכורות • כתאניס המבושלין כל ארכן . מרוע· בעבור רעותן לא היה אפשר לאכלן • (ג) טובו

מאד.המה טוביי"מאד. רעות מאד המה רעו' מאד:(ה) כתאנים הטובות האלה • שהמה תביניס וכני אדם מתקרבי' אליהן כן אכיר את גלות יהודה ר"ל עם כי נעשו זריס ממני כי הרחקתיס מעל גבולי הנה עתה אכיר אותם ואתקרב אליהם : לטובה • חוזר למעלה לומר כן אכיר לטוב' : (ז) ושמתי עיני • אשגיח עליהם לטובה לבחרם בגולה : והשיבותים • בזמן בית שני : ובניתים ולא אהרוס • ר"ל הואיל ובכר עבר עליהם הרס ולא יקום עוד מעתה הריסה כ"א כמין בשוכה לירושלים בבית השני לא כמו הנשארים בירושלים אשר יקום על הריסה הואיל ועדיין לא הרס עליהם הרס לא קבלו הגאולה . ונטעתים וכו' • כפל הדבר במ"ש : (ז) ונתתי וכו' • אתן להם לב מבין לדעת אותי אשר אני ה' : והיו לי לעם : להאמין בי ולקבל עול תורתי : ואנכי וכו' • להיות בעזרתם : (ח) וכתאנים הרעות • כאלו אמרו הנשארים פה יהוי

צִדְקִיָּהוּ מַלְכָּא דְּבֵית
יְהוּדָה וְיַת רַבְרְבוֹהִי וְיַת
שְׁאָרָא דִירוּשְׁלֶם
דְּאִשְׁתַּאֲרוּ בְּאַרְעָא הָדָא
וּדְיָתְבִין בְּאַרְעָא דְּמִצְרַיִם:
ט וְאֶתְּנִנּוּן לְזִיעָא וּלְבִישָׁא
לְכָל מַלְכוּת אַרְעָא
לְחִסּוּדִין וְלִמְתָל וּלְשׁוּעִי
וְלִלְוָטָא בְּכָל אַתְרָיָא
דְּאַגְלִנּוּן לְתַמָּן׃ י וַאֲגַרֵי
בְּהוֹן יַת דְּקָטְלִין בְּחַרְבָּא
בְּכִסְפָּא וּבְמוֹתָא עַד
דְּיִסְּפוּן מֵעַל אַרְעָא
דְּיַהֲבִית לְהוֹן וְלַאֲבָהָתְהוֹן:
א פִּתְגָם נְבוּאָה דַּהֲוָה
עַם יִרְמְיָה עַל כָּל עַמָּא
דְּבֵית יְהוּדָה בְּשַׁתָּא
רְבִיעָיְתָא לְיְהוֹיָקִים בַּר
יֹאשִׁיָּה מַלְכָּא דְּבֵית
יְהוּדָה הִיא שַׁתָּא קַדְמַיְתָא
לְנְבוּכַדְרֶצַּר מַלְכָּא דְבָבֶל:
ב דְּאִתְנַבֵּי יִרְמְיָה נְבִיָּא עַל
כָּל עַמָּא דְבֵית יְהוּדָה וְעַל
כָּל יָתְבֵי יְרוּשְׁלֶם לְמֵימַר׃
ג מִן תְּלַת עֲשַׂרֵי שְׁנִין
לְיֹאשִׁיָּה בַּר אָמוֹן מַלְכָּא
שִׁבְטָא דְבֵית יְהוּדָה וְעַד
יוֹמָא הָדֵין דְּנָן עֲשָׂרִין וּתְלַת שְׁנִין הֲוָה פִּתְגָם
נְבוּאָה מִן קֳדָם יְיָ עִמִּי וּמַלֵּיל עִמְּכוֹן מִקֳּדָם וּמַמְלֵל וְלָא קַבֵּלְתּוּן׃

שְׁאֵרִית יְרוּשָׁלִַם הַנִּשְׁאָרִים בָּאָרֶץ הַזֹּאת
וְהַיֹּשְׁבִים בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם׃ ט וּנְתַתִּים לְזַוְעָה
לְרָעָה לְכֹל מַמְלְכוֹת הָאָרֶץ לְחֶרְפָּה וּלְמָשָׁל
לִשְׁנִינָה וְלִקְלָלָה בְּכָל־־־הַמְּקֹמוֹת אֲשֶׁר־־־
אִדִּיחֵם שָׁם׃ י וְשִׁלַּחְתִּי בָם אֶת־הַחֶרֶב אֶת־
הָרָעָב וְאֶת־הַדָּבֶר עַד־תֻּמָּם מֵעַל הָאֲדָמָה
אֲשֶׁר־נָתַתִּי לָהֶם וְלַאֲבוֹתֵיהֶם׃
כה א הַדָּבָר אֲשֶׁר־־־הָיָה עַל־־־יִרְמְיָהוּ
עַל־־־כָּל־־־עַם יְהוּדָה בַּשָּׁנָה הָרְבִעִית
לִיהוֹיָקִים בֶּן־־־יֹאשִׁיָּהוּ מֶלֶךְ יְהוּדָה הִיא
הַשָּׁנָה הָרִאשֹׁנִית לִנְבוּכַדְרֶאצַּר מֶלֶךְ בָּבֶל׃
ב אֲשֶׁר דִּבֶּר יִרְמְיָהוּ הַנָּבִיא עַל־־־כָּל־־־עַם
יְהוּדָה וְאֶל כָּל־־־יֹשְׁבֵי יְרוּשָׁלִַם לֵאמֹר׃
ג מִן־שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה שָׁנָה לְיֹאשִׁיָּהוּ בֶן־אָמוֹן
מֶלֶךְ יְהוּדָה וְעַד׀ הַיּוֹם הַזֶּה זֶה שָׁלֹשׁ
וְעֶשְׂרִים שָׁנָה הָיָה דְבַר־יְהוָה אֵלַי וָאֲדַבֵּר
אֲלֵיכֶם אַשְׁכֵּים וְדַבֵּר וְלֹא שְׁמַעְתֶּם׃

לזעוה ק' א' במקום ה' ושלח

רש"י

(ט) לזעוה לרעה לכל ממלכות הארץ· שישמעו הרעה הבאה עליהם ויזעו : ולשנינה . שיסנו וידברו הכל בפורענותם :

כה (א) בשנה הרביעית . שנה שנתחתם גזר דינם שיגלו ושיסמו כוס החמה כמו שאמר בענין

מצודת דוד

כתאניס הרעות אשר אין לאכלן בעבור־רעתן הבמו"ל' ומרוחקי' מבני אדם : כן אתן וכו' • להיות שונאן ומרוחק : והיושבי' בארץ מצרים • שהלכו עם יואחנן בן קרח למצריס ונתחייבו שמה אחר לא המלות ה' : (ט) ונתתים וכו' • ר"ל אמסר לכל ממלכות הארץ להיות לזועה ולרעה כי כולם יתרידם וירפו לסם : לחרפ' וכו' • ר"ל בכל המקומות אשר אדיח אותם שם יהיו לחרפה כי כולם יחרפו אותם : ולמשל • יביאו משל מהפורענויות הבאה עליהם : לשנינה • יתמידו לספר מהלרות הבאות עליהם . ולקללה • המקלל יתלה הקללה בהם לומר הסיה הסיהודים האומללים : (י) עד תומם • עד יכלו מעל האדמה וכו' :

כה (א) על ירמיה . אל ירמי' : ליהויקים.למלכות יהויקים: (ב) על כל עם • אל כל עם : (ז) ליאשיהו • למלכות יאשיהו : זה שלש ועשרים שנה • י"ט שנה בימי יאשיה כי מלך ל"א שנים וד' בימי יהויקים כמו הרי ב"נ : היה דבר ה' אלי • דבר כי הנבואה : ואדבר • ואני דברתי אליכם הנבואה וסיותי משכים ומדבר ר"ל אני הייתי זריז לומר

קח את וגו' וקודם גזר דין אמר לנביא להוכיחם אולי ישובו ולא יתחתם גזר דינם : (ג) שלש ועשרים . יאשיהו מלך שלשים ואחת לא מהם שתים עשרה שנה נשארו תשע עשרה ואחרע של בנו הרי שלש ועשרים : אשכים ודבר . ל'

מצודת ציון הווה

(ט) לזעוה • ענין רעד ורתת וכן והיה רק זועה (ישעיה כח) : לשנינה • ענין ספור ואמירה כמו ושננתם לבניך (דברים ו') • (י) תומם • ענין כלון והשלמה כמו תם הכסף (בראשית מז) :

כה (ג) אשכים • מלשון השכמה והוא ענין זריזות . ארע

ד וְשָׁלַח יְהוָה אֲלֵיכֶם אֶת־כָּל־עֲבָדָיו
הַנְּבִיאִים הַשְׁכֵּם וְשָׁלֹחַ וְלֹא שְׁמַעְתֶּם וְלֹא־
הִטִּיתֶם אֶת־אָזְנְכֶם לִשְׁמֹעַ ׃ ה לֵאמֹר שׁוּבוּ־
נָא אִישׁ מִדַּרְכּוֹ הָרָעָה וּמֵרֹעַ מַעַלְלֵיכֶם
וּשְׁבוּ עַל־הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נָתַן יְהוָה לָכֶם
וְלַאֲבֹתֵיכֶם לְמִן־עוֹלָם וְעַד־עוֹלָם ׃ ו וְאַל־
תֵּלְכוּ אַחֲרֵי אֱלֹהִים אֲחֵרִים לְעָבְדָם
וּלְהִשְׁתַּחֲוֹת לָהֶם וְלֹא־תַכְעִיסוּ אוֹתִי
בְּמַעֲשֵׂה יְדֵיכֶם וְלֹא אָרַע לָכֶם ׃ ז וְלֹא־
שְׁמַעְתֶּם אֵלַי נְאֻם־יְהוָה לְמַעַן הַכְעִיסֻנִי
בְּמַעֲשֵׂה יְדֵיכֶם לְרַע לָכֶם ׃ ח לָכֵן כֹּה אָמַר
יְהוָה צְבָאוֹת יַעַן אֲשֶׁר לֹא־שְׁמַעְתֶּם אֶת־
דְּבָרָי ׃ ט הִנְנִי שֹׁלֵחַ וְלָקַחְתִּי אֶת־כָּל־
מִשְׁפְּחוֹת צָפוֹן נְאֻם־יְהוָה וְאֶל־נְבוּכַדְרֶאצַּר
מֶלֶךְ־בָּבֶל עַבְדִּי וְהֵבֵאתִים עַל־הָאָרֶץ
הַזֹּאת וְעַל־יֹשְׁבֶיהָ וְעַל כָּל־הַגּוֹיִם הָאֵלֶּה
סָבִיב וְהַחֲרַמְתִּים וְשַׂמְתִּים לְשַׁמָּה וְלִשְׁרֵקָה
וּלְחָרְבוֹת עוֹלָם ׃ י וְהַאֲבַדְתִּי מֵהֶם קוֹל
שָׂשׂוֹן וְקוֹל שִׂמְחָה קוֹל חָתָן וְקוֹל כַּלָּה
קוֹל רֵחַיִם וְאוֹר נֵר ׃ יא וְהָיְתָה כָל־
הָאָרֶץ הַזֹּאת לְחָרְבָּה לְשַׁמָּה וְעָבְדוּ
הַגּוֹיִם הָאֵלֶּה אֶת־מֶלֶךְ בָּבֶל שִׁבְעִים שָׁנָה ׃

הבעסיני ק׳ והיה

תרגום

ד וּשְׁלַח יְיָ לְוָתְכוֹן יַת כָּל
עַבְדוֹהִי נְבִיָּא מַקְדָּם
וּמִשְׁלַח וְלָא קַבֵּלְתּוּן וְלָא
אַרְכֵּנְתּוּן יַת אוּדְנֵיכוֹן
לְקַבָּלָא ׃ ה לְמֵימַר תּוּבוּ
כְּעַן גְּבַר מֵאוֹרְחֵיהּ בִּישְׁתָּא
וּמִבִּישׁוּת עוֹבְדֵיכוֹן וְתִיבוּ
עַל אַרְעָא דִּיהַב יְיָ לְכוֹן
וּלְאֲבָהָתְכוֹן לְמִן עָלְמָא
וְעַד עָלְמָא ׃ ו וְלָא תְהָכוּן
בָּתַר טָעֲוָת עַמְמַיָּא
לְמִפְלַחְהֶן וּלְמִסְגַּד לְהֶן
וְלָא תַרְגְּזוּן קֳדָמַי בְּעוֹבְדֵי
יְדֵיכוֹן וְלָא אַבְאֵשׁ לְכוֹן ׃
ז וְלָא קַבֵּלְתּוּן לְמֵימְרִי
אָמַר יְיָ בְּדִיל דְּלָא לְאַרְגָּזָא
קֳדָמַי בְּעוֹבְדֵי יְדֵיכוֹן
לְאַבְאָשָׁא לְכוֹן ׃ ח בְּכֵן
כְּדֵן אָמַר יְיָ צְבָאוֹת הָלֵךְ
דְּלָא קַבֵּלְתּוּן יַת פִּתְגָּמַי ׃
ט הָא אֲנָא שָׁלַח וַאֲדַבַּר
יַת כָּל מַלְכֻּוָת צְפוּנָא אָמַר
יְיָ וְלִנְבוּכַד נֶצַּר מַלְכָּא
עַבְדִּי וַאֲיַתְנִנּוּן עַל אַרְעָא
הָדָא וְעַל יָתְבָהָא וְעַל כָּל
עַמְמַיָּא הָאִלֵּן סְחוֹר סְחוֹר
וַאֲגַמְרִנּוּן וַאֲשַׁוִּינוּן לְצָדוּ
וּלְאִשְׁתֹּמֵמוּ וּלְחָרְבַת עָלָם
י וְאוֹבֵד מִנְּהוֹן קָל בִּיעָא
וְקָל חֶדְוָא וְקָל חַתְנִין וְקָל
כַּלָּן קָל סִיעָן דְּמִשְׁחָא
בְּנְהוֹר בּוּצִין ׃ יא וּתְהֵי כָּל
אַרְעָא הָדָא לְחַרְבָּא לְצָדוּ
ויפלחון

מצודת ציון

(י) ארע · מלכון רעש : (ה) יען . כעבור : (ט) והחרמתי
ענין הרג ואבדן כמו כי החרם החרימם (דברים ב): לשמה.
ענין המהון : לשרקה . השמעת קול בקנוך ספתים ונעשה על
דבר

מצודת דוד

מודעו וכו׳ וכעבור זה השבו על האדמה וכו׳ : כמען עוכם · הכעוסות במעשי ידיכם : ולא ארע לכם · לא העשה עמכם רעה : (ז) ולא שמעתם · עם כי הדבר היה לטובתכם לא שמעתם וכו׳ : למען הכעיסני . לא היה זה אלא למען הכעיסני וכולי והכעיסה תהיה בחמת לחרע לכם : (ט) הנני שולח . ר״ל אעיר לבות ענו״ם שומות תפלת לפון · עבדי . ר״ל עושה שליחתי בדבר זה : סביב . היושבים סביבות א״י : והחרמתים . את כולם אחריש והשימם לתמהון ולהיות שורקין עליהם ועד זמן רב יהיו חרבים: (י) ואבדתי וכו׳ . ר״ל לא ישמע עוד קול שמון וכו׳ : קול חתן . קול שמחת חתן : קול רחים . מגודל הרעה לא ימצאו הנכוחים לטחון ברחיים : ואור הנר . מחסרון השמן שכו בהפלה : (יא) הגוים האלה . היושבים סביבות ארץ ישראל :

הנכוחים אבל אתם לא שמעתם . (ד) ושלח ה׳ · ועוד שלח כי שלח נביאיו והיה תשכים ומשלח נזריזות רב ואתם לא שמעתם : וא״ו וכו׳ · כפל הדבר במ״ש: (ה) לאמר · ר״ל שלא כל הנבואות היו לעונותכם להחר שובו עתה כל איש

ר״ל מעת הנתיבה עד עולם : (ו) במעשה ידיכם · הנעבו״ם הנעשויות במעשי ידיכם : ולא ארע לכם · לא העשה עמכם רעה : (ז) ולא שמעתם · עם כי הדבר היה לטובתכם לא שמעתם וכו׳ : למען הכעיסני . לא היה זה אלא למען הכעיסני וכולי והכעיסה תהיה בחמת לחרע לכם : (ט) הנני שולח . ר״ל אעיר לבות ענו״ם שומות תפלת לפון · עבדי . ר״ל עושה שליחתי בדבר זה : סביב . היושבים סביבות א״י : והחרמתים . את כולם אחריש והשימם לתמהון ולהיות שורקין עליהם ועד זמן רב יהיו חרבים: (י) ואבדתי וכו׳ . ר״ל לא ישמע עוד קול שמון וכו׳ : קול חתן . קול שמחת חתן : קול רחים . מגודל הרעה לא ימצאו הנכוחים לטחון ברחיים : ואור הנר . מחסרון השמן שכו בהפלה : (יא) הגוים האלה . היושבים סביבות ארץ ישראל :

וְיִפְלְחוּן עַמְמַיָּא הָאִלֵּן יַת
מַלְכָּא דְבָבֶל שַׁבְעִין שְׁנִין ׃
יב וַיְהִי כְּמִשְׁלָם שַׁבְעִין
שְׁנִין אֶסְעַר עַל מַלְכָּא
דְבָבֶל וְעַל עַמָּא הַהוּא
אָמַר יְיָ יַת חוֹבֵיהוֹן וְעַל
אַרְעָא כַּסְדָּאֵי וַאֲשַׁוִּי יָתֵיהּ
לְצָדוּת עָלָם ׃ יג וְאַיְתֵי עַל
אַרְעָא הַהִיא יַת כָּל
פִּתְגָּמַיָּא דִּגְזַרִית עָלָהּ יַת
כָּל דִּכְתִיב בְּסִפְרָא הָדֵין
דְּאִתְנַבֵּי יִרְמְיָה עַל כָּל
עַמְמַיָּא ׃ יד אֲרֵי פְּלַחוּ בְהוֹן
אַף אִנּוּן עַמְמִין סַגִּיאִין
וּמַלְכִּין רַבְּרְבִין וַאֲשַׁלֵּם
לְהוֹן כְּאַגְּרֵיהוֹן וּכְעוֹבְדֵי
יְדֵיהוֹן ׃ טו אֲרֵי כְּדֵן אָמַר
יְיָ אֱלָהָא דְיִשְׂרָאֵל לִי קַבִּיל
יַת כַּסָּא דַחֲמַר רְוָטָא הָדֵין
מִן קֳדָמַי וְתַשְׁקֵי יָתֵיהּ יַת
כָּל עַמְמַיָּא דַאֲנָא שָׁלַח
יָתָךְ עֲלֵיהוֹן ׃ טו וְיִשְׁתּוּן
וְיִשְׁתַּגְּשׁוּן וְיִטְרְפוּן מִן קֳדָם
דְּקָטְלִין בְּחַרְבָּא דַאֲנָא
שָׁלַח בֵּינֵיהוֹן ׃ יז וְקַבֵּלִית
יַת כַּסָּא מִן קֳדָמְיָי וְאַשְׁקֵית
יַת כָּל עַמְמַיָּא דְשַׁלְחַנִי יְיָ
מַלְכָּא וַיַת רַבְרְבָהָא

ירמיה כה

יב וְהָיָה כִּמְלֹאת שִׁבְעִים שָׁנָה אֶפְקֹד עַל־
מֶלֶךְ־בָּבֶל וְעַל־הַגּוֹי הַהוּא נְאֻם־יְהוָה אֶת־
עֲוֹנָם וְעַל־אֶרֶץ כַּשְׂדִּים וְשַׂמְתִּי אֹתוֹ
לְשִׁמְמוֹת עוֹלָם ׃ יג וְהֵבֵאתִי עַל־הָאָרֶץ
הַהִיא אֶת־כָּל־דְּבָרַי אֲשֶׁר־דִּבַּרְתִּי עָלֶיהָ
אֵת כָּל־הַכָּתוּב בַּסֵּפֶר הַזֶּה אֲשֶׁר־נִבָּא
יִרְמְיָהוּ עַל־כָּל־הַגּוֹיִם ׃ יד כִּי עָבְדוּ־בָם
גַּם־הֵמָּה גוֹיִם־רַבִּים וּמְלָכִים גְּדוֹלִים וְשִׁלַּמְתִּי
לָהֶם כְּפָעֳלָם וּכְמַעֲשֵׂה יְדֵיהֶם ׃ טו כִּי כֹה
אָמַר יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל אֵלַי קַח אֶת־
כּוֹס הַיַּיִן הַחֵמָה הַזֹּאת מִיָּדִי וְהִשְׁקִיתָהּ אוֹתוֹ
אֶת־כָּל־הַגּוֹיִם אֲשֶׁר אָנֹכִי שֹׁלֵחַ אוֹתְךָ
אֲלֵיהֶם ׃ טז וְשָׁתוּ וְהִתְנָעֲשׁוּ וְהִתְהֹלְלוּ מִפְּנֵי
הַחֶרֶב אֲשֶׁר אָנֹכִי שֹׁלֵחַ בֵּינֹתָם ׃ יז וָאֶקַּח
אֶת־הַכּוֹס מִיַּד יְהוָה וָאַשְׁקֶה אֶת־כָּל־
הַגּוֹיִם אֲשֶׁר־שְׁלָחַנִי יְהוָה אֲלֵיהֶם ׃ יח אֶת־
יְרוּשָׁלַם וְאֶת־עָרֵי יְהוּדָה וְאֶת־מְלָכֶיהָ

את והבאתי ק׳

יַת יְרוּשְׁלֶם וַיַת קִרְוָיָא דְבֵית יְהוּדָה וַיַת
מַלְכָהָא וַיַת רַבְרְבָהָא לְמִתַּן לְהֶרְבָּא לְצָדוּ לְאִשְׁתֹּמֵמוּ וּלְלוּטָא כְּיוֹמָא

הדין

כפה

יב וְהָיָה כְּמִלֹּאת שִׁבְעִים שָׁנָה אֶפְקֹד עַל־
מֶלֶךְ־בָּבֶל וְעַל־הַגּוֹי הַהוּא נְאֻם־יְהוָה אֶת־
עֲוֹנָם וְעַל־אֶרֶץ כַּשְׂדִּים וְשַׂמְתִּי אֹתוֹ
לְשִׁמְמוֹת עוֹלָם ׃ יג וְהֵבֵאתִי עַל־הָאָרֶץ
הַהִיא אֶת־כָּל־דְּבָרַי אֲשֶׁר־דִּבַּרְתִּי עָלֶיהָ
אֵת כָּל־הַכָּתוּב בַּסֵּפֶר הַזֶּה אֲשֶׁר־נִבָּא
יִרְמְיָהוּ עַל־כָּל־הַגּוֹיִם ׃ יד כִּי עָבְדוּ־בָם
גַּם־הֵמָּה גוֹיִם־רַבִּים וּמְלָכִים גְּדוֹלִים וְשִׁלַּמְתִּי
לָהֶם כְּפָעֳלָם וּכְמַעֲשֵׂה יְדֵיהֶם ׃ טו כִּי כֹה
אָמַר יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל אֵלַי קַח אֶת־
כּוֹס הַיַּיִן הַחֵמָה הַזֹּאת מִיָּדִי וְהִשְׁקִיתָהּ אוֹתוֹ
אֶת־כָּל־הַגּוֹיִם אֲשֶׁר אָנֹכִי שֹׁלֵחַ אוֹתְךָ
אֲלֵיהֶם ׃ טז וְשָׁתוּ וְהִתְנָעֲשׁוּ וְהִתְהֹלְלוּ מִפְּנֵי
הַחֶרֶב אֲשֶׁר אָנֹכִי שֹׁלֵחַ בֵּינֹתָם ׃ יז וָאֶקַּח
אֶת־הַכּוֹס מִיַּד יְהוָה וָאַשְׁקֶה אֶת־כָּל־
הַגּוֹיִם אֲשֶׁר־שְׁלָחַנִי יְהוָה אֲלֵיהֶם ׃ יח אֶת־
יְרוּשָׁלַם וְאֶת־עָרֵי יְהוּדָה וְאֶת־מְלָכֶיהָ

את

מצודת דוד

הוה הייתי משכים ומדבר תמיד : (י) קול רחים . סימן הוא לסעודת ברית מילה על סם שעומנין ושומקין לה סממנין לרפואה : אור נר . סימן משתה כך שנינו בסנהדרין : (יג) את כל הכתוב · על בגל : בספר הזה · בסופו: (יד) כי עבדו בם . כמו כי יעבדו בם בני בגל : גם המה גוים רבים·

מצודת ציון

(יב) כמלאות . כאחר יהיה בשלם שבעים שנה : אפקוד . לזכור עליהם עוונם: ועל הגוי ההוא . זה בבל: (יג) בספר הזה . כסוף הספר : על כל הגוים . שהם יבואו ויחריבו את בבל עד היפוך בה . (יד) כי עבדו . עבר במקום עתיד ור״ל יעבדו בבבל : גם המה . ר״ל כמו שעבד בבל בעבו״ם כן גם המה יעבדו בם · ותוזר ומפרש גוים רבים וכולי בם יעבדו בבל : להם . לבני בבל : (טו) את כוס היין החמה. המשל חמת ה׳ ונזרת הפורעניות ליין המבלבל את המוח : והשקית . ר״ל בהנאה עליהם : (טז) והתנעשו והתהוללו . יבושו בתנועה חזקה ויהתעו מחיות הפרב אשר אשלח ביניהם : (יז) ואקח וכו׳ . ר״ל קבלתי הכנואה ונגאתי לבם : (יח) את ירושלים . חוזר למעלה שתמר והשקית וכו׳ את ירושלים וכו׳ : ואת מלכיה . עם כי לא היה אלא מלך אחד אחר מלכיה כי גם בני המלך נקראו בשם מלכים : כיום הזה . כי ירמיה כתב ספרו אחר החורבן לזה אחר כיום הזה

מדי ופרס : (טו) כוס היין החמה . נבואת הפורענות : והשקית אותו . הגבא להם שלא תשוב עוד בשום תשובה : (טז) והתנעשו . ויסתגשון : והתהללו . לשון הוללות ישתטו : (יח) כיום הזה. כאשר הם היום לאחר החרבן כתב ירמיה ספרו :

ואת

מצודת ציון

דבר תשוב שנחרב: ולהרבו׳ . מלי חורבן : (יב) כמלאות. עניין השלמה כמו ובמלאות ימי טהרה (ויקרא י״ב) : אפקוד . ענין זכרון : (טז) והתנועשו . ענין הנועה כמו והנעם ותרעם בארץ (תהלים י״ח) : והתהוללו . מלשון הוללות ושטות כמו והתהוללו ברבב (משלי כ) : בינותם . ביניהם :

קטלי

(יח) כמלאות . כאחר יהיה בשלם שבעים שנה : אפקוד . לזכור עליהם עוונם: ועל הגוי ההוא . זה בבל: (יג) בספר הזה . בסוף הספר : על כל הגוים . שהם יבואו ויחריבו את בבל עד היפוך בה . (יד) כי עבדו . עבר במקום עתיד ור״ל יעבדו בבבל : גם המה . ר״ל כמו שעבד בבל בעבו״ם כן גם המה יעבדו בם · ותוזר ומפרש גוים רבים וכולי בם יעבדו בבל : להם . לבני בבל : (טו) את כוס היין החמה. המשל חמת ה׳ ונזרת הפורעניות ליין המבלבל את המוח : והשקית . ר״ל בהנאה עליהם : (טז) והתנעשו והתהוללו . יבושו בתנועה חזקה ויהתעו מחיות הפרב אשר אשלח ביניהם : (יז) ואקח וכו׳ . ר״ל קבלתי הכנואה ונגאתי לבם : (יח) את ירושלים . חוזר למעלה שתמר והשקית וכו׳ את ירושלים וכו׳ : ואת מלכיה . עם כי לא היה אלא מלך אחד אחר מלכיה כי גם בני המלך נקראו בשם מלכים : כיום הזה . כי ירמיה כתב ספרו אחר החורבן לזה אחר כיום הזה

שהמם

אֶת־־שָׁרִיהָ לָתֵת אֹתָם לְחָרְבָּה לְשַׁמָּה
לִשְׁרָקָה וְלִקְלָלָה כַּיּוֹם הַזֶּה׃ יט אֶת־פַּרְעֹה
מֶלֶךְ־מִצְרַיִם וְאֶת־עֲבָדָיו וְאֶת־שָׂרָיו וְאֶת־
כָּל־עַמּוֹ׃ כ וְאֵת כָּל־־הָעֶרֶב וְאֵת כָּל־־
מַלְכֵי אֶרֶץ הָעוּץ וְאֵת כָּל־־מַלְכֵי אֶרֶץ
פְּלִשְׁתִּים וְאֶת־אַשְׁקְלוֹן וְאֶת־עַזָּה וְאֶת־־
עֶקְרוֹן וְאֵת שְׁאֵרִית אַשְׁדּוֹד׃ כא אֶת־אֱדוֹם
וְאֶת־מוֹאָב וְאֶת־בְּנֵי עַמּוֹן׃ כב וְאֵת כָּל־
מַלְכֵי צֹר וְאֵת כָּל־מַלְכֵי צִידוֹן וְאֵת מַלְכֵי
הָאִי אֲשֶׁר בְּעֵבֶר הַיָּם׃ כג אֶת־דְּדָן וְאֶת־
תֵּימָא וְאֶת־־בּוּז וְאֵת כָּל־־קְצוּצֵי פֵאָה׃
כד וְאֵת כָּל־מַלְכֵי עֶרֶב וְאֵת כָּל־־מַלְכֵי
הָעֶרֶב הַשֹּׁכְנִים בַּמִּדְבָּר׃ כה וְאֵת כָּל־־
מַלְכֵי זִמְרִי וְאֵת כָּל־מַלְכֵי עֵילָם וְאֵת כָּל־
מַלְכֵי מָדָי׃ כו וְאֵת כָּל־־מַלְכֵי הַצָּפוֹן
הַקְּרֹבִים וְהָרְחֹקִים אִישׁ אֶל־אָחִיו וְאֵת כָּל־
הַמַّמְלָכוֹת הָאָרֶץ אֲשֶׁר עַל־־פְּנֵי הָאֲדָמָה
וּמֶלֶךְ שֵׁשַׁךְ יִשְׁתֶּה אַחֲרֵיהֶם׃ כז וְאָמַרְתָּ
אֲלֵיהֶם כֹּה־אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל
שְׁתוּ וְשִׁכְרוּ וְקִיאוּ וְנִפְלוּ וְלֹא תָקוּמוּ מִפְּנֵי

תרגום

הַדִּין׃ יט יַת פַּרְעֹה מַלְכָּא
מִצְרַיִם וְיַת עַבְדּוֹהִי וְיַת
רַבְרְבוֹהִי וְיַת כָּל עַמֵּיה׃
כ וְיַת כָּל מַלְכֵי סוּמְבָתָא
וְיַת כָּל מַלְכֵי אֶרַע עוּץ
וְיַת כָּל מַלְכֵי אֶרַע
פְּלִשְׁתָּאֵי וְיַת אַשְׁקְלוֹן וְיַת
עַזָּה וְיַת עֶקְרוֹן וְיַת שְׁאָרָא
דְּאַשְׁדּוֹד׃ כא יַת אֱדוֹם וְיַת
מוֹאָב וְיַת בְּנֵי עַמּוֹן׃
כב וְיַת כָּל מַלְכֵי צוֹר וְיַת
כָּל מַלְכֵי צִידוֹן וְיַת כָּל
מַלְכֵי גִיסָא דִי בְּעֵבְרָא
דְיַמָּא׃ כג וְיַת דְּדָן וְיַת
תֵּימָא וְיַת בּוּז וְיַת כָּל
מַקְפֵּי פְּתָא׃ כד וְיַת כָּל
מַלְכֵי עֲרָב וְיַת כָּל
מַלְכֵי עֲרָבָאֵי דְשָׁרָן
בְּשִׁכּוּגִין בְּמַדְבָּרָא׃ כה וְיַת
כָּל מַלְכֵי זִמְרִי וְיַת כָּל
מַלְכֵי עֵילָם וְיַת כָּל מַלְכֵי
מָדָי׃ כו וְיַת כָּל מַלְכֵי
צִפּוּנָא דְקָרִיבִין וּדְרַחִיקִין
גְּבַר לַאֲחוּהִי וְיַת כָּל
מַלְכְּוָת עַמְמַיָּא דְעַל אַפֵּי
אַרְעָא וּמַלְכָּא דְבָבֶל
יִשְׁתֵּי בַּתְרֵיהוֹן׃ כז וְתֵימַר
לְהוֹן כִּדְנָן אָמַר יְיָ צְבָאוֹת
אֱלָהָא דְיִשְׂרָאֵל שְׁתוּ וּרְווֹ
וְאִשְׁתַּגִּישׁוּ וְנִפְלוּ וְלָא

תקומין

(כ) ואת כל הערב. כל סמכוותא אשר ערובת פרעה ומשענתו עליהם לעזרה: הערב. גרגטיא"ה בלע"ז: (כב) ואת מלכי האי. כל אלו שמנה עד כאן שכיני א"י הם: (כג) קצוצי פאה. המוקליס

מצודת ציון

(כג) קצוצי. מלשון קלס: פאה. ענין עבר ולד: (כו) איש אל אחיו. זה אחר זה כשמוך לו וכן ונפלתים איש אל אחיו (לעיל יג): (כז) וקיו. מלי הקאה וכולא אחזרת המאכל מן הגוף

היש: (כג) קצוצי פאה. המוכנים בקלות פאת שעולם: הערבייס: (כו) איש אל אחיו. כולם שתמה ישתו זה אחר בכל בא"ת ב"ש וכן נקרא בשופר: ישתה אחריהם. יין שתמה ותהיו שכורים ותקיאו ותפלו ולא תקומו כדרך השותה יין הרבה ור"ל קבלו עליכם עול השעבוד וסלעו מעני

(כז) שתו ושכרו. שתו בקלה לותה הרוח: (כד) מלכי ערב. ערבאי: ואת מלכי הערב. סומכוותא של ערבייס: (כו) ששך. היא בבל בא"ת ב"ש: (כז) וקיו. כלדס שבותה יותר מדאי שמקיא: החרב. המגר

של

מצודת דוד

שהמה חרבים: (כ) כל הערב. עם המקובץ מעמים רבים כמו וגם ערב רב (שמות יב): ואת אשקלון כו'. הם ערי פלשתים: שארית אשדוד. יתכן שנחרבה עד לא בא ר"ל ונשאר בה שארית: (כב) האי. קבוצת הארים אשר בשפת הים: (כד) מלכי ערב. שם לומה מה: מלכי הערב. הם הערבייס: (כו) איש אל אחיו. זה בחמוך ידמו זה אחר זה: ומלך ששך. הוא בבל בא"ת ב"ש וכן נקרא בסוף הספר: ישתה אחריהם. ר"ל הוא ילקה אחר כולם בסוף: (כז) שתו ושכרו. שתו

תְּקוּמוּן. מִן קֳדָם דְּקַטְלִין
בְּחַרְבָּא דַּאֲנָא שָׁלַח
בֵּינֵיכוֹן׃ כח וַיְהִי אֲרֵי
יִסְרְבוּן לְקַבָּלָא כַּסָּא מִן
יְדָךְ לְמִשְׁתֵּי וְתֵימַר לְהוֹן
כִּדְנָן אָמַר יְיָ צְבָאוֹת
מִשְׁתָּא תִּשְׁתּוּן׃ כט אֲרֵי
הָא בְקַרְתָּא דְּאִתְקְרֵי שְׁמִי
עָלָהּ אָנָא מְשָׁרֵי לְאַבְאָשָׁא
וְאַתּוּן מְדַמָּן דְּמִזְּכָּא תִּזְכּוּן
לָא תִזְכּוּן אֲרֵי דְקָטְלִין
בְּחַרְבָּא אָנָא מַכְרֵי עַל
כָּל יָתְבֵי אַרְעָא אָמַר יְיָ
צְבָאוֹת׃ ל וְאַתְּ תִּתְנַבֵּי
לְהוֹן יַת כָּל פִּתְגָמַיָּא
הָאִלֵּין וְתֵימַר לְהוֹן יְיָ
מִמְּרוֹמָא יְקַבֵּל וּמִמְּדוֹר
קוּדְשֵׁיהּ יְרִים מִימְרֵיהּ
אַכְלָאָה יַכְלֵי דִּיתוּן בְּזוּזִין
עַל אַרְעָא בֵּית שְׁכִנְתֵּיהּ
הָא כְּנָחֵתִי מַעְצָרָא
דְּמַרְמִין קָלְהוֹן כֵּן יַתֵּי
זַעֲוָה לְכָל יָתְבֵי אַרְעָא
לָא מְטָא אִתְרְגוּשָׁא עַד
סְיָפֵי אַרְעָא אֲרֵי דִינָא
קֳדָם יְיָ בְּעַמְמַיָּא מִתְפְּרַע
אָמַר יְיָ׃ לא כִּדְנָן
רַבְרְבִין יַתּוּן בְּגִרֵי מִסְיָפֵי
אַרְעָא׃ לב

הַחֶרֶב אֲשֶׁר אָנֹכִי שֹׁלֵחַ בֵּינֵיכֶם׃ כח וְהָיָה
כִּי יְמָאֲנוּ לָקַחַת הַכּוֹס מִיָּדְךָ לִשְׁתּוֹת וְאָמַרְתָּ
אֲלֵיהֶם כֹּה אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת שָׁתוֹ תִּשְׁתּוּ׃
כט כִּי הִנֵּה בָּעִיר אֲשֶׁר־נִקְרָא שְׁמִי עָלֶיהָ
אָנֹכִי מֵחֵל לְהָרֵעַ וְאַתֶּם הִנָּקֵה תִנָּקוּ לֹא
תִנָּקוּ כִּי חֶרֶב אֲנִי קֹרֵא עַל־־כָּל־־יֹשְׁבֵי
הָאָרֶץ נְאֻם יְהוָה צְבָאוֹת׃ ל וְאַתָּה תִּנָּבֵא
אֲלֵיהֶם אֵת כָּל־־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וְאָמַרְתָּ
אֲלֵיהֶם יְהוָה מִמָּרוֹם יִשְׁאָג וּמִמְּעוֹן קָדְשׁוֹ
יִתֵּן קוֹלוֹ שָׁאֹג יִשְׁאַג עַל־־נָוֵהוּ הֵידֵד
כְּדֹרְכִים יַעֲנֶה אֶל כָּל־־יֹשְׁבֵי הָאָרֶץ׃
לא בָּא שָׁאוֹן עַד־קְצֵה הָאָרֶץ כִּי רִיב לַיהוָה
בַּגּוֹיִם נִשְׁפָּט הוּא לְכָל־בָּשָׂר הָרְשָׁעִים נְתָנָם
לַחֶרֶב נְאֻם־־יְהוָה׃ לב כֹּה אָמַר יְהוָה
צְבָאוֹת הִנֵּה רָעָה יֹצֵאת מִגּוֹי אֶל־גּוֹי וְסַעַר
גָּדוֹל יֵעוֹר מִיַּרְכְּתֵי־אָרֶץ׃ לג וְהָיוּ חַלְלֵי

הוא לְכָל בִּשְׁרָא רַשִׁיעַיָא דִבְהוֹן מַסְרְנִין לְקַטְלָא
אָמַר יְיָ׃ לב כִּדְנָן רִשׁ"י
רַבְרְבִין יַתּוּן בְּגִרֵי מִסְיָפֵי אַרְעָא׃ לג

ת"א ס' ממרום ברכות ח' ג' סידד כדורכים ברכות ט' מו:

מסיפי

של המלחמה: (כט) מחל. מתחיל: (ל) על נוהו. מתאבל על מורכן ביתו: הידד. ל' סוי שלועקין עושי מלאכה כבדם בקול רם לזרז זה את זה

מצודת דוד

חרב האויב: (כח) כי ימאנו לקחת הכוס מידך וגו'. ר"ל אם יתעצלו להגלל מן השעבוד: שתו תשתו. ר"ל בע"כ תהיו משועבדים: (כט) אשר נקרא שמי עליה. להיות נקרא' עיר ה': אנכי מחל. אני מתחיל להביא הרעה ואתם תהנו נקיים מהרעה בתחיה סגם לא תנקו: (ל) ממרום ישאג. וכפל הדבר ואמר וממעון קדשו וכו' ואחר ופירש שהוא ישאג על נוהו ור"ל הוא קרא גזירת חורבן על ירושלים: הידד. בדרך דורכי היין המרימים קול הידד לזרז זא"ז כן ירים קול על ושבי הארץ לגזור עליהם חורבן שאון ואבדון: (לא) בא שאון. קול שאון המגיע בא עד קצה הארץ ר"ל הגזירה היא על כולם: נשפט הוא. הוא יתווכח עם כל בשר ובוכחם יהיה אשר יתן את הרשעים לחרב כי בזה מודיע להם הפעם ותחשב לוכיח וכן כי בחא ס' נשפט: (יחזקאל לח): (לב) הנה רעה יוצאת. הרע ואבדון תלה מעם בכל אל כל עם ועם: וסער גדול. המיית מלחמה יתעורר בסוף הארץ והוא בכל:

מצודת ציון

הגוף דרך הפה: (כח) כי ימאנו. מלשון מיאון: (כט) מחל. מל' התחלה: (ל) ממרום. מהשמים הרמים: ישאג. ענין לעקה: וממעון. ענין מדור כמו השקיפה ממעון קדשך (דברים כ"ו): נוהו. מדורו כמו ואת נוהו השמו (תהלים ע"ט): הידד. המלה הסיא מיוחדת לקריאת דורכי היין לזרז עצמם וכן הידד הפנכמי (ישעיה ט"ז): כדורכים. הם הועדים ופוסעים על הענבים להוציא היין: יענה. ענין הרמה קול וכן ופנו וכו' קול רם (דברים כ"ז): (לא) שאון. ענין המיה: נשפט. ענין ויכוח: לכל בשר. לכל אדם: (לב) וסער. רוח סערה: יעור. מל' התעוררות: מירכתי. מסוף

זה להתחזק ודורכי גתות רגילין בה: יענה. כל לשון עניה לעקת קול רם היא: (לא) נשפט. מתווכח בדין: (לב) מגוי אל גוי. שאני מסכסכן זה

מצודת ציון

זה

יְהוָה בַּיּוֹם הַהוּא מִקְצֵה הָאָרֶץ וְעַד־קְצֵה
הָאָרֶץ לֹא יִסָּפְדוּ וְלֹא יֵאָסְפוּ וְלֹא יִקָּבְרוּ
לְדֹמֶן עַל־פְּנֵי הָאֲדָמָה יִהְיוּ׃ לד הֵילִילוּ
הָרֹעִים וְזַעֲקוּ וְהִתְפַּלְּשׁוּ אַדִּירֵי הַצֹּאן כִּי־
מָלְאוּ יְמֵיכֶם לִטְבֹּחַ וּתְפוּצוֹתֵיכֶם וּנְפַלְתֶּם
כִּכְלִי חֶמְדָּה׃ לה וְאָבַד מָנוֹס מִן־הָרֹעִים
וּפְלֵיטָה מֵאַדִּירֵי הַצֹּאן׃ לו קוֹל צַעֲקַת
הָרֹעִים וִילֶלַת אַדִּירֵי הַצֹּאן כִּי־שֹׁדֵד יְהוָה
אֶת־מִרְעִיתָם׃ לז וְנִדְמוּ נְאוֹת הַשָּׁלוֹם מִפְּנֵי
חֲרוֹן אַף־יְהוָה׃ לח עָזַב כַּכְּפִיר סֻכּוֹ כִּי־
הָיְתָה אַרְצָם לְשַׁמָּה מִפְּנֵי חֲרוֹן הַיּוֹנָה
וּמִפְּנֵי חֲרוֹן אַפּוֹ׃

כו א בְּרֵאשִׁית מַמְלְכוּת יְהוֹיָקִים בֶּן־
אשיה

תרגום

מִסְיְפֵי אַרְעָא וְעַד סְיְפֵי אַרְעָא לָא יִסְתַּפְּדוּן וְלָא יִתְכַּנְּשׁוּן וְלָא יִתְקַבְּרוּן לְזִיבֶל מְבַדַּר עַל אַפֵּי אַרְעָא יְהוֹן׃ לד אֱלִילוּ מַלְכֵּיָא וּצְוַחוּ וְחַפּוּ רַישִׁיכוֹן בְּקִטְמָא תַּקִּיפֵי עַמָּא אֲרֵי שְׁלִימוּ יוֹמֵיכוֹן לְקִטְלָא וְתִתְבַּדְּרוּן וְתִפְּלוּן דַּהֲוַיְתוּן רְגִיגִין כְּמָנֵי חֲמַדְתָּא׃ לה וְיֵיבַד בֵּית עֲרוֹנַיְכוּ מִן מַלְכֵּיָא וְשֵׁיזְבָא מִתַּקִּיפֵי עַמָּא׃ לו קָל צַוְחַת מַלְכֵּיָא וְיִלֶלַת תַּקִּיפֵי עַמָּא אֲרֵי אַבֵּז יְיָ יָת עִמְּהוֹן׃ לז וְיִצְדּוֹן מְדוֹרֵי שְׁלָמְהוֹן מִקְּדָם תְּקוֹף רוּגְזָא דַיְיָ׃ לח גְּלֵי מַלְכָּא מִכְּרַכְיָה אֲרֵי הֲוָת אַרְעְהוֹן לְצָדוּ מִן קֳדָם

תקוף רוגזא

חָרֵב סָנְאָה דְּהִיא כַּחֲמַר מְרַוְיָא וּמִן קֳדָם תְּקוֹף רוּגְזֵיהּ׃

א בְּרֵישׁ מַלְכוּת יְהוֹיָקִים בַּר יֹאשִׁיָּה מְלַךְ שִׁבְטָא דְּבֵית יְהוּדָה הֲוָה פִּתְגָמָא

הדין

ת״א כרלשית וגומר סנהדרין יח קנ סס ערכין ג יז עקידה שער עז כל הפרשה :

רש״ז

זה בזה : מירכתי . כתרגומו מסיפי:(לד)הילילו . לשון יללה : והתפלשו . התגלגלו בעפר ווערלי״ר בלט״ז : ותפוצותיכם . הרי זה מקרא קצר כלומר ותפוצותיכם תקרבנה לבח : ככלי חמדה . כלומר אם תאמרו תשובים לאמנו הרבה יש כלי חמדה של זכוכית מופלים ומשתברים ואובדים : (לז) ונדמו . לי׳

מצודת ציון

מסוף וכן ולירכתי המשכן (שמות כ״ו) : (לג) יאספו. עניין הכנסה כמו ואין איש מאסף אותם (שופטים י״ט) : לדומן . עניין זבל : (לד) הילילו . מלי יללה : והתפלשו . עניין הגלגול בעפר כמו עפר התפלשי (מיכה ז) : אדירי . עניין חוזק : מלאו . כשלמו וכן וכמלאת ימי טהרה (ויקרא יב) : ותפוצותיכם . עניין פזור וכן כי כפן העם (ש״א י״ג) : (לה) מנוס . עניין בריחה : ופליטה . שארית וכן אל יהיה לה פליטה (לקמן כ) : (לו) ויללת . מלי יללה : שודד . עניין עושק וגזל : מרעיתם. מלי מרעה:(לז)ונדמו. עניין חורבן וכריתה כמו גם מדמן תדומי (לקמן מ״ח) : נאות . מדור כמו בנאות דשא (תהלים כ״ג) : (לח) ככפיר . כן יקרא לארי בחור : היונה . מלי חוזקה ועניינו קחת הכוח וכן הסיר היונה (לעיל ג) :

תגרע

ח״ר . ר״ל מה׳ בחה הסדירה בגזירה : מרעיתם . מקום שהרועים הרוזקות בטלוס יהיו חרבים מפני חרון אף ה׳ שיחר׳ בהם : (לח) עזב ככפיר סוכו : כל מדור יהיה נעזב מבעליו ולא יזכור בו כמו כפיר חריות שאינו זוכר כסוכתו אחר שנעזב : חרון היונה . חרון אחויב המחכה ואוכסת אותם לקחת הסח. וגם בא מפני חרון אף ה׳ שחר׳ בם ולא בחקרה :

הָדֵין מִן קֳדָם יְיָ לְמֵימַר׃
ב כִּדְנָן אָמַר יְיָ קוּם בְּדַרְתַּ
בֵּית מַקְדְּשָׁא דַיְיָ וְתִתְנַבֵּי
עַל כָּל קִרְוָיָא דְּבֵית יְהוּדָה
דָּעְלִין לְמִסְגַּד בְּבֵית
מַקְדְּשָׁא דַיְיָ יָת כָּל
פִּתְגָמָיָא דְּפַקַּדְתָּךְ
לְאִתְנַבָּאָה לְהוֹן לָא תִּמְנַע
פִּתְגָם׃ ג מָאִים יִשְׁמְעוּן
וְיִתּוּבוּן גְּבַר מֵאוֹרְחֵיהּ
בִּישָׁא וַאֲתֵב מִן בִּישְׁתָּא
דַּאֲנָא חָשִׁיב לְמֶעְבַּד לְהוֹן
מִקְּדָם בִּישׁוּת עוֹבָדֵיהוֹן׃
ד וְתֵימַר לְהוֹן כִּדְנָן אָמַר
יְיָ אִם לָא תְקַבְּלוּן לְמֵימְרִי
לְמִהַךְ בְּאוֹרַיְתִי דִּיהַבִּית
קֳדָמֵיכוֹן׃ ה לְקַבָּלָא
לְפִתְגָמֵי עַבְדֵי נְבִיָּא
דַּאֲנָא שָׁלַח לְוָתְכוֹן מִקְּדָם
וְהַשְׁכֵּם וְלָא קַבְּלְתּוּן׃
ו וְאֶתֵּן יָת בֵּיתָא הָדֵין
כְּשִׁילוֹ וְיָת קִרְתָּא הָדָא
אֶתֵּן לְלוָטָא לְכֹל עַמְמֵי
אַרְעָא׃ ז וּשְׁמַעוּ כַּהֲנַיָּא
וְסַפְרַיָּא וְכָל עַמָּא דִּירְמְיָה
מִתְנַבֵּי יָת פִּתְגָמֵי הָאִלֵּין
בְּבֵית מַקְדְּשָׁא דַיְיָ׃
ח וַהֲוָה כַּד שֵׁיצִי יִרְמְיָה
לְאִתְנַבָּאָה יָת כָּל דְּפַקַּד יְיָ
לְמַלָּלָא עִסְכָּל עַמָּא וַאֲחַדּוּ
יָתֵיהּ כַּהֲנַיָּא וְסַפְרַיָּא וְכָל
עַמָּא לְמֵימַר מִיתָת תְּמוּת׃
ט מַדֵּין אִתְנַבֵּיתָא בִּשְׁמָא
יְיָ לְמֵימַר כְּשִׁילוֹ יְהֵי בֵּיתָא
הָדֵין וְקִרְתָּא הָדָא תֶּחֱרוֹב מִבְּלִי יָתִיב וְאִתְכַּנַּשׁ כָּל עַמָּא עַל יִרְמְיָה בְּבֵית

יראשיהו מלך יהודה היה הדבר הזה מאת
יהוה לאמר׃ ב כה אמר יהוה עמד בחצר
בית־יהוה ודברת על־כל־ערי יהודה
הבאים להשתחות בית־יהוה את כל־
הדברים אשר צויתיך לדבר אליהם אל־
תגרע דבר׃ ג אולי ישמעו וישבו איש
מדרכו הרעה ונחמתי אל הרעה אשר
אנכי חשב לעשות להם מפני רעת מעלליהם׃
ד ואמרת אליהם כה אמר יהוה אם־לא
תשמעו אלי ללכת בתורתי אשר נתתי
לפניכם׃ ה לשמע על־דברי עבדי הנביאים
אשר אנכי שלח אליכם והשכם ושלח
ולא שמעתם׃ ו ונתתי את־הבית כשלה
ואת־העיר הזאת אתן לקללה לכל גויי
הארץ׃ ז וישמעו הכהנים והנביאים וכל־
העם את־ירמיהו מדבר את־הדברים
האלה בבית יהוה׃ ח ויהי כאשר כלה
לדבר את כל־אשר־צוה יהוה לדבר אל־
כל־העם ויתפשו אתו הכהנים והנביאים
וכל־העם לאמר מות תמות׃ ט מדוע
נבית בשם־יהוה לאמר כשלו יהיה הבית
הזה והעיר הזאת תחרב מאין יושב ויקהל

הזאת ק׳ כל

מצודת דוד

כו (כ) על כל ערי יהודה . אל כל יושבי ערי יהודה : אל תגרע דבר . אל תפתח מלדבר דבר אחד מכל הדברים : (ג) אולי ישמעו . אולי יקבלו הדברים ויצוום כל אים מדרכו הרעה : ונחמתי אל הרעה . אז אנחם על הרעה : (ה) לשמוע על דברי . מוסב על המקרא שלפניו והוא כמו ולשמוע אל דברי וכו׳ : והשכם ושלוח . ואני שייתי משכים ומשלח ועכ״ז לא שמעתם ור״ל אם כן תעשו כמו שעשיתם עד כה : (ו) ונתתי . אז אתן את הבית הזה להיות חרבה כמו שחרבה המשכן שילה שייתי עלי : אתן לקללה . שיהיו מקללים בה לומר בקללתם שתהיה כירושלים : (ז) הכהנים . הכהני הנעל : והנביאים . הנביאי השקר : (ח) ויתפשו . אחזו בו בחזקה ואמרו הנה נמית אותך :

מצודת ציון מקרשא

כו (כ) תגרע . מלי גרעון : (ג) ונחמתי . עניין השיב מחשבה : (ח) ויתפשו . עניין הלחיזה בחזקה כמו ותפשו בו אחיו ואתו (דברים כ״ה) : (ט) תחרב . מלשון חורבן

כָּל־הָעָם אֶל־יִרְמְיָהוּ בְּבֵית יְהוָה׃ י וַיִּשְׁמְעוּ
שָׂרֵי יְהוּדָה אֵת הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וַיַּעֲלוּ
מִבֵּית־הַמֶּלֶךְ בֵּית יְהוָה וַיֵּשְׁבוּ בְּפֶתַח שַׁעַר־
יְהוָה הֶחָדָשׁ׃ יא וַיֹּאמְרוּ הַכֹּהֲנִים וְהַנְּבִיאִים
אֶל־הַשָּׂרִים וְאֶל־כָּל־הָעָם לֵאמֹר מִשְׁפַּט־
מָוֶת לָאִישׁ הַזֶּה כִּי נִבָּא אֶל־הָעִיר הַזֹּאת
כַּאֲשֶׁר שְׁמַעְתֶּם בְּאָזְנֵיכֶם׃ יב וַיֹּאמֶר יִרְמְיָהוּ
אֶל־כָּל־הַשָּׂרִים וְאֶל־כָּל־הָעָם לֵאמֹר יְהוָה
שְׁלָחַנִי לְהִנָּבֵא אֶל־הַבַּיִת הַזֶּה וְאֶל־הָעִיר
הַזֹּאת אֵת כָּל־־הַדְּבָרִים אֲשֶׁר שְׁמַעְתֶּם׃
יג וְעַתָּה הֵיטִיבוּ דַרְכֵיכֶם וּמַעַלְלֵיכֶם וּשְׁמְעוּ
בְּקוֹל יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם וְיִנָּחֶם יְהוָה אֶל־־
הָרָעָה אֲשֶׁר דִּבֶּר עֲלֵיכֶם׃ יד וַאֲנִי הִנְנִי
בְיָדְכֶם עֲשׂוּ־־לִי כַּטּוֹב וְכַיָּשָׁר בְּעֵינֵיכֶם׃
טו אַךְ יָדֹעַ תֵּדְעוּ כִּי אִם־מְמִתִים אַתֶּם
אֹתִי כִּי־דָם נָקִי אַתֶּם נֹתְנִים עֲלֵיכֶם וְאֶל־
הָעִיר הַזֹּאת וְאֶל־־־־־־־־יֹשְׁבֶיהָ כִּי בֶאֱמֶת
שְׁלָחַנִי יְהוָה עֲלֵיכֶם לְדַבֵּר בְּאָזְנֵיכֶם אֵת
כָּל־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה׃ טז וַיֹּאמְרוּ הַשָּׂרִים
וְכָל־הָעָם אֶל־הַכֹּהֲנִים וְאֶל־הַנְּבִיאִים אֵין־
לָאִישׁ הַזֶּה מִשְׁפַּט־־מָוֶת כִּי בְשֵׁם יְהוָה
אלהינו
קָרְמֵיכוֹן יַת כָּל פִּתְגָמַיָּא הָאִלֵּין׃ טז וַאֲמַרוּ רַבְרְבָיָא וְכָל

מִקְדְּשָׁא דְיָיָ׃ י וּשְׁמַעוּ
רַבְרְבֵי יְהוּדָה יַת פִּתְגָמַיָּא
הָאִלֵּן וּסְלִיקוּ מִבֵּית מַלְכָּא
לְבֵית מִקְדְּשָׁא דְיָיָ וְיָתִיבוּ
בְּמַעֲלָנָא דִתְרַע בֵּית
מִקְדְּשָׁא דְיָיָ מַדִּינְחָאָה׃
יא וַאֲמַרוּ כַהֲנַיָּא וְסַפְּרַיָּא
לְרַבְרְבַיָּא וּלְכָל עַמָּא
לְמֵימַר חוֹבַת דִּין דְּקָטוֹל
לְגַבְרָא הָדֵין אֲרֵי אִתְנַבִּי
עַל קַרְתָּא הָדָא כְּמָה
דְשִׁמַעְתּוּן בְּאוּדְנֵכוֹן׃
יב וַאֲמַר יִרְמְיָה לְכָל
רַבְרְבַיָּא וּלְכָל עַמָּא
לְמֵימַר יְיָ שְׁלְחַנִי
לְאִתְנַבָּאָה עַל בֵּיתָא הָדֵין
וְעַל קַרְתָּא הָדָא יַת כָּל
פִּתְגָמַיָּא דְשִׁמַעְתּוּן׃
יג כְּעַן אַתְקִינוּ אוֹרְחָתְכוֹן
וְעוֹבְדֵיכוֹן וְקַבְּלוּ לְמֵימְרָא
דְיָיָ אֱלָהָכוֹן וְיִתּוּב יְיָ מִן
בִּישְׁתָּא דְמַלֵּל עֲלֵיכוֹן׃
יד וַאֲנָא הָאֲנָא מְסִיר
בִּידְכוֹן עֲבִידוּ לִי כְּמָא
דְתַקַּן וּכְמָא דְכָשֵׁר
בְּעֵינֵיכוֹן׃ טו בְּרַם מְיַדַּע
תֵּדְעוּן אֲרֵי אִם קָטְלִין
אַתּוּן יָתִי אֲרֵי דַם זַכַּי
אַתּוּן יָהְבִּין עֲלֵיכוֹן וְעַל
קַרְתָּא הָדָא וְעַל יָתְבָהָא
אֲרֵי בְּקִשְׁוֹט שְׁלְחַנִי יְיָ
עֲלֵיכוֹן לְאִתְנַבָּאָה
עַמָּא לְכַהֲנַיָּא

רש״י

תחתונה קדמה לעליונה ארבע אמות׃ (י) וישמעו שרי יהודה . שהפשו מציאי הסקר והכהנים את

מצודת ציון

חורבן : ויקהל . ענין קבוץ כמו ויקהל משה (שמות ל״ה) : (יג) היטיבו · ענין הקון כמו מה הטיבי דרכך (לעיל ב׳) · עיין

מצודת דוד

(טו) אל ירמיה · אל המקום שעמד שם ירמי׳ : [י] וישמעו · כענין רגשת המון עם שמעו את הדברים האלה : בית ה׳ . אל בית כ׳ : בפתח שער · ר״ל בחלל השער · החדש ·

יחכן שנפל וחדשו אותו בבנין (ואולי זהו שבנה יותם כמ״ש הוא בנה את שער בית כ׳ העליון (מ״ב ט״ו):(יח) משפט מות · כי תשרוהו שמלבו ניצא הדבר ולכן אחרו שיש לו דין חיוב מיתה : אל העיר . על העיר : כאשר שמעתם · הטעם ששמעו מפי ירמיה והשרים מפי התפריס . (יב) ה׳ שלחני · ולא מלבי לאמרתי הדברים : (יג) ועתה : הוא״ל ומה׳ המה ליטיבו והקנו דרכיכם ואז ינחם כ׳ על הרעה וכו׳ : (יד) כטוב וכו׳ . ר״ל כפי הנראה לכם : (טו) כי דם נקי · עון דם נקי . (טז) וכל העם · עם כי מתחלה היתה ידם עם הכהנים והנביאים עתה בשמעם דברי ירמי׳ שדבר-

וּלְסַפְּרַיָּא לֵית לְגַבְרָא
הָדֵין חוֹבַת דִּין דְּקָטוֹל
אֲרֵי בִּשְׁמָא דְיָיָ אֱלָהָנָא
מַלֵּל עִמָּנָא . יז וְקָמוּ
גַּבְרַיָּא מִסְּבֵי אַרְעָא וַאֲמַרוּ
לְכָל קְהָלָא דַעַמָּא לְמֵימַר
יח מִיכָה דְמֹרֶשֶׁת הֲוָה
מִתְנַבֵּי בְּיוֹמֵי חִזְקִיָּה מַלְכָּא
שִׁבְטָא דְבֵית יְהוּדָה וַאֲמַר
לְכָל עַמָּא דְבֵית יְהוּדָה
לְמֵימַר כְּדֵנָן אָמַר יְיָ
צְבָאוֹת צִיּוֹן חַקֵּל תִּתְרְדֵי
וִירוּשְׁלֵם לְגָרִין תְּהֵי וְטוּר
בֵּית מִקְדְּשָׁא דְיָיָ לְחֵישֵׁת
חוּרְשָׁא . יט הֲמִקְטַל
קְטָלוּהִי חִזְקִיָּה מְלַךְ
שִׁבְטָא דְבֵית יְהוּדָה וְכָל
דְבֵית יְהוּדָה הֲלָא דְחֵיל
מִן קֳדָם יְיָ וְצַלֵּי קֳדָם יְיָ
וְתָב יְיָ מִן בִּשְׁתָּא דְמַלֵּל
עֲלֵיהוֹן וַאֲנַחְנָא גָרְמִין
לְאִתְאָה בִישְׁתָּא רַבְּתָא
עַל נַפְשָׁתָנָא׃ כ וְאַף גַּבְרָא
הֲוָה מִתְנַבֵּי בִשְׁמָא דְיָיָ
אוּרִיָּה בַּר שְׁמַעְיָה מִקִּרְיַת
יְעָרִים וְאִתְנַבֵּי עַל קַרְתָּא
הָדָא וְעַל אַרְעָא הָדָא
כְּכָל פִּתְגָמֵי יִרְמְיָה .
כא וּשְׁמַע מַלְכָּא יְהוֹיָקִים וְכָל גִּבָּרוֹהִי וְכָל רַבְרְבַיָּא
יַת פִּתְגָמוֹהִי וּבְעָא מַלְכָּא לְמִקְטְלֵיהּ וּשְׁמַע אוּרִיָּה וּדְחֵיל וַעֲרַק וַאֲתָא
למצרים

אֱלָהֵינוּ דִּבֶּר אֵלֵינוּ׃ יז וַיָּקָמוּ אֲנָשִׁים מִזִּקְנֵי
הָאָרֶץ וַיֹּאמְרוּ אֶל־כָּל־קְהַל הָעָם לֵאמֹר׃
יח מִיכָיָה הַמּוֹרַשְׁתִּי הָיָה נִבָּא בִּימֵי חִזְקִיָּהוּ
מֶלֶךְ־יְהוּדָה וַיֹּאמֶר אֶל־־כָּל־עַם יְהוּדָה
לֵאמֹר כֹּה־אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת צִיּוֹן שָׂדֶה
תֵחָרֵשׁ וִירוּשָׁלַיִם עִיִּים תִּהְיֶה וְהַר הַבַּיִת
לְבָמוֹת יָעַר׃ יט הֲהָמֵת הֲמִתֻהוּ חִזְקִיָּהוּ
מֶלֶךְ־יְהוּדָה וְכָל־יְהוּדָה הֲלֹא יָרֵא אֶת־
יְהוָה וַיְחַל אֶת־פְּנֵי יְהוָה וַיִּנָּחֶם יְהוָה אֶל־
הָרָעָה אֲשֶׁר־דִּבֶּר עֲלֵיהֶם וַאֲנַחְנוּ עֹשִׂים
רָעָה גְּדוֹלָה עַל־נַפְשׁוֹתֵינוּ׃ כ וְגַם־אִישׁ
הָיָה מִתְנַבֵּא בְּשֵׁם יְהוָה אוּרִיָּהוּ
בֶן־־־־־־־־

וַיִּרָא וַיִּבְרַח וַיָּבֹא מִצְרָיִם׃ כב וַיִּשְׁלַח הַמֶּלֶךְ
יְהוֹיָקִים אֲנָשִׁים מִצְרָיִם אֶת־אֶלְנָתָן בֶּן־
עַכְבּוֹר וַאֲנָשִׁים אִתּוֹ אֶל־מִצְרָיִם׃ כג וַיּוֹצִיאוּ
אֶת־אוּרִיָּהוּ מִמִּצְרַיִם וַיְבִאֻהוּ אֶל־הַמֶּלֶךְ
יְהוֹיָקִים וַיַּכֵּהוּ בֶּחָרֶב וַיַּשְׁלֵךְ אֶת־נִבְלָתוֹ
אֶל־קִבְרֵי בְּנֵי הָעָם׃ כד אַךְ יַד אֲחִיקָם
בֶּן־שָׁפָן הָיְתָה אֶת־יִרְמְיָהוּ לְבִלְתִּי תֵּת־
אֹתוֹ בְּיַד־הָעָם לַהֲמִיתוֹ׃

כו א בְּרֵאשִׁית מַמְלֶכֶת יְהוֹיָקִים בֶּן־
יֹאשִׁיָּהוּ מֶלֶךְ יְהוּדָה הָיָה הַדָּבָר הַזֶּה אֶל־
יִרְמְיָה מֵאֵת יְהוָה לֵאמֹר׃ ב כֹּה־אָמַר
יְהוָה אֵלַי עֲשֵׂה לְךָ מוֹסֵרוֹת וּמֹטוֹת וּנְתַתָּם
עַל־צַוָּארֶךָ׃ ג וְשִׁלַּחְתָּם אֶל־מֶלֶךְ אֱדוֹם
וְאֶל־מֶלֶךְ מוֹאָב וְאֶל־מֶלֶךְ בְּנֵי עַמּוֹן וְאֶל־
מֶלֶךְ צֹר וְאֶל־מֶלֶךְ צִידוֹן בְּיַד מַלְאָכִים
הַבָּאִים יְרוּשָׁלִַם אֶל־צִדְקִיָּהוּ מֶלֶךְ יְהוּדָה׃
ד וְצִוִּיתָ אֹתָם אֶל־אֲדֹנֵיהֶם לֵאמֹר כֹּה־
אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל כֹּה תֹאמְרוּ
אֶל־אֲדֹנֵיכֶם׃ ה אָנֹכִי עָשִׂיתִי אֶת־הָאָרֶץ

תרגום

לְמִצְרַיִם. כב וּשְׁלַח מַלְכָּא
יְהוֹיָקִים גַּבְרִין לְמִצְרַיִם
יַת אֶלְנָתָן בַּר עַכְבּוֹר
וְגַבְרִין עִמֵּיהּ לְמִצְרַיִם .
כג וְאַפִּיקוּ יַת אוּרִיָּה
מִמִּצְרַיִם וְאַיְתִיוּהִי לְוַת
מַלְכָּא יְהוֹיָקִים וְקַטְלֵיהּ
בְּחַרְבָּא וּרְמָא יַת נִבְלַתֵּיהּ
לְקִבְרֵי בְנֵי עַמָּא׃ כד בְּרַם יַד
אֲחִיקָם בַּר שָׁפָן הֲוָת עִם
יִרְמְיָה בְּדִיל דְּלָא לְמִמְסַר
יָתֵיהּ בִּידָא דְעַמָּא
לְמִקְטְלֵיהּ׃

א בְּרֵישׁ מַלְכוּת יְהוֹיָקִים
בַּר יֹאשִׁיָּהוּ מַלְכָּא שִׁבְטָא
דְּבֵית יְהוּדָה הֲוָת פִּתְגָמָא
הָדֵין עִם יִרְמְיָה מִן קֳדָם
יְיָ לְמֵימַר . ב כְּדֵין אָמַר
יְיָ לִי עֲבִיד לָךְ חֲגִקִין
וְגִירִין וְתִתְּנִינּוּן עַל צַוָּארָךְ׃
ג וְתִשְׁלְחִנּוּן לְוַת מַלְכָּא
דְּאָדוֹם וּלְוַת מַלְכָּא דְּמוֹאָב
וּלְוַת מַלְכָּא דִּבְנֵי עַמּוֹן
וּלְוַת מַלְכָּא דְּצוֹר וּלְוַת
מַלְכָּא דְּצִידוֹן בִּיד
אֲזַגְדָּיָא דְּאָתָן לִירוּשְׁלֵם
לְוַת צִדְקִיָּה מַלְכָּא שִׁבְטָא
דְּבֵית יְהוּדָה . ד וּתְפַקִּיד
יָתְהוֹן לְוַת רִבּוֹנְהוֹן לְמֵימַר
כְּדֵן אָמַר יְיָ צְבָאוֹת אֱלָהָא דְיִשְׂרָאֵל כְּדֵן תֵּימְרוּן לְרִבּוֹנְכוֹן . ה אֲנָא

יתיר ו
את

ת״א כרתיות וגו׳ סס עירוכין ג יז עקידה שער קז כל הפרשה

כו (ה) בראשית ממלכת יהויקים . שלש שניה לפני שמלך נבוכדנצר נחנכה עליו שימלוך : (ג) מוסרות . הם רצועות העול שקורין קיינגל״ש : (ג) ושלחתם אל מלך אדום . בימי לדקיהו בשנה רש״י
מצודת ציון

תפלה כמו ויחל משה (שמות ל״ב) : (כג) נבלתו . גם גוף אדם המת יקרא נבלה : (כד) יד . ענין כח והתחזקות :
כו (ב) מוסרות . רצועות שקושרין בו העול וכן ומוסרות ערוך (איוב ל״ב) : ומוטות . מלי משה וכם עלי

דבר והעם חזרו לסיות המכיים אחר דעת הכהנים והנביאים ואחר אוחו וכבה ידו גבר על כולם והגילו :
כו (ג) ושלחתם וכו׳ . בימי יהויקים אחר לו בשימלוך לדקיהו ישלח המוסרות והמוטות אל המלכים האלה להגיד אל אדוניכם : (ה) אנכי עשיתי וכו׳ . וא״כ הכל שלי המה : ונתתיה . לכן בידי לתתה לאשר יאר בעיני :

מצודת דוד

אוריהו . אשר המלך אסף לאמיתו : (כג) וישלך . דרך בזיון הטליך את נבלתו אל קברי בני העם ולא קברו בקבורת הנביאים כי חשבו למחבר הרס אשר לא לוס כ׳ ובאלו יאמרו הנם גם ירמיה המוסו ורחוי לאמיתו המוסו : (כד) אך יד אחיקם . בשמעם דברי הכהנים והנביאים לא אמרו עוד הסרו׳ יד אחיקם היתם עם ירמי׳ לבלי למסרו ביד העם למו׳

מצודת ציון

עלי העול : (ג) מלאכים . שלוחים . (ח) אפקוד . ענין הפנתה : תומי . ענין שלום וכן עד תום כל הדור (דברים כ׳)

תרגום

בְּמֵימְרִי עֲבֵדִית יַת אַרְעָא
יַת אֱנָשָׁא וְיַת בְּעִירָא
דְּעַל אַפֵּי אַרְעָא בְּחֵילִי
רַבָּא וּבְאֻדְרְעִי מְרַמְּמָא
וִיהַבְתָּהּ לְדַכְשַׁר קֳדָמַי .
ו וּכְעַן אֲנָא יְהַבִית יַת כָּל
מְדִינָתָא הָאִלֵּין בִּיד
נְבוּכַדְנֶאצַּר מַלְכָּא דְבָבֶל
עַבְדִּי וְאַף יַת חֵית בָּרָא
יְהַבִית לֵיהּ לְמִפְלְחֵיהּ .
ז וְיִפְלְחוּן יָתֵיהּ כָּל עַמְמַיָּא
וְיַת בְּרֵיהּ וְיַת בַּר בְּרֵיהּ עַד
דְּיִמְטֵי עִדָּן תְּבַר אַרְעֵיהּ
אַף הוּא וְיִפְלְחוּן בֵּיהּ
עַמְמִין סַגִּיאִין וּמַלְכִין
רַבְרְבִין. ח וִיהֵי עַם וּמַלְכוּ
דְּלָא יִפְלְחוּן יָתֵיהּ יַת
נְבוּכַדְנֶאצַּר מַלְכָּא דְבָבֶל
וְיַת דְּלָא יִתֵּן יַת צַוְּרֵיהּ
בְּגִיר מַלְכָּא דְבָבֶל
בְּחַרְבָּא וּבְכַפְנָא וּבְמוֹתָא
אֲסֵעַר עַל עַמָּא הַהוּא
אָמַר יְיָ עַד דְּאַמְסַר יַתְהוֹן
בִּידֵיהּ : ט וְאַתּוּן לָא
תְקַבְּלוּן מִן נְבִיֵּיכוֹן דְּשִׁקְרָא
וּמִן קְסָמֵיכוֹן וּמִן חֶלְמֵי
חָלְמֵיכוֹן וּמִן עוֹנְנֵיכוֹן וּמִן
חָרְשֵׁיכוֹן דְּאָנוּן אָמְרִין
לְכוֹן לְמֵימַר לָא תִפְלְחוּן יַת
מַלְכָּא דְבָבֶל׃ י אֲרֵי שִׁקְרָא אִנּוּן מִתְנַבְּן לְכוֹז בְּדִיל לְאַרְחָקָא יַתְכוֹן מֵעַל אַרְעֲכוֹן

ירמיה כז כפט

אֶת־הָאָדָם וְאֶת־הַבְּהֵמָה אֲשֶׁר עַל־פְּנֵי
הָאָרֶץ בְּכֹחִי הַגָּדוֹל וּבִזְרֹעִי הַנְּטוּיָה
וְנָתַתִּיהָ לַאֲשֶׁר יָשַׁר בְּעֵינָי׃ ו וְעַתָּה אָנֹכִי
נָתַתִּי אֶת־כָּל־הָאֲרָצוֹת הָאֵלֶּה בְּיַד
נְבוּכַדְנֶאצַּר מֶלֶךְ־בָּבֶל עַבְדִּי וְגַם אֶת־
חַיַּת הַשָּׂדֶה נָתַתִּי לוֹ לְעָבְדוֹ׃ ז וְעָבְדוּ
אֹתוֹ כָּל־הַגּוֹיִם וְאֶת־בְּנוֹ וְאֶת־בֶּן־בְּנוֹ עַד
בֹּא־עֵת אַרְצוֹ גַּם־הוּא וְעָבְדוּ בוֹ גוֹיִם רַבִּים
וּמְלָכִים גְּדוֹלִים׃ ח וְהָיָה הַגּוֹי וְהַמַּמְלָכָה
אֲשֶׁר לֹא־יַעַבְדוּ אֹתוֹ אֶת־נְבוּכַדְנֶאצַּר
מֶלֶךְ־בָּבֶל וְאֵת אֲשֶׁר לֹא־יִתֵּן אֶת־צַוָּארוֹ
בְּעֹל מֶלֶךְ בָּבֶל בַּחֶרֶב וּבָרָעָב וּבַדֶּבֶר
אֶפְקֹד עַל־הַגּוֹי הַהוּא נְאֻם־יְהוָה עַד־תֻּמִּי
אֹתָם בְּיָדוֹ׃ ט וְאַתֶּם אַל־תִּשְׁמְעוּ אֶל־
נְבִיאֵיכֶם וְאֶל־קֹסְמֵיכֶם וְאֶל־חֹלְמֹתֵיכֶם
וְאֶל־עֹנְנֵיכֶם וְאֶל־כַּשְּׁפֵיכֶם אֲשֶׁר־הֵם
אֹמְרִים אֲלֵיכֶם לֵאמֹר לֹא תַעַבְדוּ אֶת־
מֶלֶךְ בָּבֶל׃ י כִּי שֶׁקֶר הֵם נִבְּאִים לָכֶם
לְמַעַן הַרְחִיק אֶתְכֶם מֵעַל אַדְמַתְכֶם וְהִדַּחְתִּי

אתכם
ארעכון

ת״א וגם לא מית סבת כ״נ.וכיה הגוי מגלה ח יא : הגרי״ב וגם לא מית לקמן כח יד

מחת ליהויקים עד השנה הרביעית לדקיהו שנברס הימנו מנויה בן עזור : (ו) עבדי . שיעשה רצוני לפרע משונאי : (ז) ואת בנו . אויל רש״י
מרודך : ואת בן בנו . בלשאצר : עד בא עת ארצו . שיבואו דריוש המדי וכורש ויהרגו מחת
מצודת דוד

(ו) הארצות האלה . של המלכים אחזיכם : עבדי . ר״ל עושה שליחתי כדבר זה : את חית . ארז״ל שרבה על ארי וקשר תנין ברחבו : (ז) בנו . זה אויל מרודך : בן בנו . זה בלשאצר : עת ארצו . זמן מורכן ארצו כימי דריוש המדי : גם הוא . כמו שבא עת מורכן ארצות המלכים שהחריב ר״ל : (ח) אשר לא יעבדו אותו . אשר לא ירצה לעבדו כרצונו : ואת אשר וכו׳ . אשר לא יקבל עליו מצלמו עול שעבוד : וכפל הדבר בח״ם . אפקוד . אשגיח עליהם בהבאת חרב וכו׳: עד תומי . עד כלותי אותם ביד ר״נ : (ט) אל נביאיכי׳ הנביאים שלכם המנבאים לכם בשקר : ואל קוסמיכם . הבוראים בקסם והיא מין כישוף : ואל חלומותיכם . המגידים עתידות עפי שאלת חלום : ואל עוננכם . גם הוא ענין כשוף כמו מעונן ומנחש (דברים י״ח) : ואל כשפיכם . העוסקים בשאר מיני כשוף : לא תעבדו . ר״ל לא יתחזק עליכם להיות לו לעבדים : (י) למען הרחיק אתכם . ר״ל הם יוסיפו למען הרחיק וכו׳ כי כשתקבלו עליכם השעבוד תשבו בארציכם ותעלו הסם אכל כשתלחמו עמו ויגבר עליכם יוליך

מצודת ציון

הרביעית למלכו שעשהו נבוכדנצר שליט על המשה מלכים : מלך אדום ומלך מואב ומלך בני עמון וגו׳ . אלו המשה מלכים נתן נבוכדנצר תחת ידו של לדקיהו . המשה עשרה שנה היו על לומרו משנה

אֶתְכֶם וַאֲבַדְתֶּם׃ יא וְהַגּוֹי אֲשֶׁר יָבִיא אֶת־
צַוָּארוֹ בְּעֹל מֶלֶךְ־בָּבֶל וַעֲבָדוֹ וְהִנַּחְתִּיו
עַל־אַדְמָתוֹ נְאֻם־יְהוָה וַעֲבָדָהּ וְיָשַׁב בָּהּ׃
יב וְאֶל־צִדְקִיָּה מֶלֶךְ־יְהוּדָה דִּבַּרְתִּי כְּכָל־
הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה לֵאמֹר הָבִיאוּ אֶת־צַוָּארֵיכֶם
בְּעֹל מֶלֶךְ בָּבֶל וְעִבְדוּ אֹתוֹ וְעַמּוֹ וְחְיוּ׃
יג לָמָּה תָמוּתוּ אַתָּה וְעַמֶּךָ בַּחֶרֶב בָּרָעָב
וּבַדֶּבֶר כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה אֶל־הַגּוֹי אֲשֶׁר
לֹא־יַעֲבֹד אֶת־מֶלֶךְ בָּבֶל׃ יד וְאַל־תִּשְׁמְעוּ
אֶל־דִּבְרֵי הַנְּבִיאִים הָאֹמְרִים אֲלֵיכֶם לֵאמֹר
לֹא תַעַבְדוּ אֶת־מֶלֶךְ בָּבֶל כִּי שֶׁקֶר הֵם
נִבְּאִים לָכֶם׃ טו כִּי לֹא שְׁלַחְתִּים נְאֻם־
יְהוָה וְהֵם נִבְּאִים בְּשִׁמִי לַשָּׁקֶר לְמַעַן
הַדִּיחִי אֶתְכֶם וַאֲבַדְתֶּם אַתֶּם וְהַנְּבִיאִים
הַנִּבְּאִים לָכֶם׃ טז וְאֶל־הַכֹּהֲנִים וְאֶל־כָּל־
הָעָם הַזֶּה דִּבַּרְתִּי לֵאמֹר כֹּה אָמַר יְהוָה
אַל־תִּשְׁמְעוּ אֶל־דִּבְרֵי נְבִיאֵיכֶם הַנִּבְּאִים
לָכֶם לֵאמֹר הִנֵּה כְלֵי בֵית־יְהוָה מוּשָׁבִים
מִבָּבֶלָה עַתָּה מְהֵרָה כִּי שֶׁקֶר הֵמָּה נִבְּאִים
לָכֶם׃ יז אַל־תִּשְׁמְעוּ אֲלֵיהֶם עִבְדוּ אֶת־
מֶלֶךְ בָּבֶל וִחְיוּ לָמָּה תִהְיֶה הָעִיר הַזֹּאת
חרבה

תרגום

אֲרֵי שִׁקְרָא אִנּוּן מִתְנַבְּן לְכוֹן׃ יז לָא תִקְבְּלוּן מִנְּהוֹן פִּלְחוּ
אֶת בַּבְלָאִי׃ (יז) הנה כלי בית ה׳ . שגלו עם יכניה :
המכונות

רש״י

(יג) ואל צדקיהו מלך יהודה דברו׳ צ׳ וגומר.כל זה אמר ירמיה אל שלוחי המלכים:

מצודת ציון

כ) . (יח) והנחתיו . מלי מנוחה . יפכון במנוחה על אדמתו : ועבדה . יעשה עבודת האדמה בחריש וזריעה ושב כה ויאכל מלאמה : (יג) וחיו . השארו חיים : (יג) אל הגוי . על גגוי : אשר לא יעבוד . אשר לא יקבל עליו מעצמו טול השעבוד : (יד) לא העבדו . ר״ל לא יתחזק עליכם להיות לו לעבדים : (טו) למען הדיחי אתכם . כם יועילו למען סדיחו אתכם בשבי ושם תאבדו אתם הנביאים אבל כשתקבלו עליכם עול שעבוד תשכו באחריכם ותעלו המה : (טז) הנה כלי בית ה׳ . אשר סוכלו לבבל עם גלות יכניה: מושבים. יביו מוסבים מברם מבבל לירושלים : (יז) למה וכו׳ . כי כשלא תקבלו עול שעבוד יבבוש אתכם לעיר

מצודת דוד

אתכם בשבי אל ארץ מרחק : והדחתיו . ר״ל אני אביא בעצרת ואדיח אתכם ממקומכם והביו אבודים : (יח) והנחתיו . יפנעו

וְאִתְקַיְּמוּ לְמָא תְּהֵי קִרְתָּא
הָדָא חוּרְבָּא׃ יח וְאִם־נְבִיאִים הֵם וְאִם־יֵשׁ דְּבַר־
אנון ואם אית פתגמא דיי
עִמְּהוֹן יִבְעוּן בְּעַן בְּמֵימְרָא
דַיְיָ צְבָאוֹת בְּדִיל דְּלָא
יִתּוּבְלוּן מָנְיָא דְּאִשְׁתְּאַרוּ
בְּבֵית מִקְדְּשָׁא דַיְיָ וּבֵית
מַלְכָּא שְׁבִטָא דְּבֵית יְהוּדָה
וּבִירוּשְׁלֶם לְבָבֶל׃ יט אֲרֵי
כְּדֶנֶן אָמַר יְיָ צְבָאוֹת עַל
עַמּוּדַיָּא וְעַל יַמָּא
וְעַל בְּסִיסְיָא וְעַל
שְׁאָר מָנְיָא דְּאִשְׁתְּאַרוּ
בְּקַרְתָּא הָדָא׃ כ דְּלָא
שְׁבִנוּן נְבוּכַדְנֶצַּר מַלְכָּא
דְּבָבֶל בַּד אַגְלֵי יַת יְכָנְיָה
בַר יְהוֹיָקִים מַלְכָּא שְׁבִטָא
דְּבֵית יְהוּדָה
מִירוּשְׁלֶם לְבָבֶל וְיַת כָּל
רַבְרְבֵי יְהוּדָה וּירוּשְׁלֶם׃
כא אֲרֵי כְּדֶנֶן אָמַר יְיָ צְבָאוֹת
אֱלָהָא דְיִשְׂרָאֵל עַל מָנְיָא
דְּאִשְׁתְּאַרוּ בֵּית מִקְדְּשָׁא
דַיְיָ וּבֵית מַלְכָּא שְׁבִטָא דְּבֵית
יְהוּדָה וּבִירוּשְׁלֶם׃ כב לְבָבֶל
יִתּוּבְלוּן וְתַמָּן יְהוֹן עַד
יוֹמָא דְיַעִיל דְּכַרְנְהוֹן קָדְמַי
אָמַר יְיָ וְאַסְיְקִנּוּן וַאֲתִיבְנוּן לְאַתְרָא הָדֵין׃
א וַהֲוָה בְּשַׁתָּא הַהִיא בְּרֵישׁ מַלְכוּת צִדְקִיָּה מַלְכָּא שְׁבִטָא דְּבֵית יְהוּדָה בְּשַׁתָּא

חָרְבָּה׃ יח וְאִם־נְבִיאִים הֵם וְאִם־יֵשׁ דְּבַר־
יְהוָה אִתָּם יִפְגְּעוּ־נָא בַיהוָה צְבָאוֹת לְבִלְתִּי
בֹאוּ הַכֵּלִים וְ הַנּוֹתָרִים בְּבֵית־יְהוָה וּבֵית
מֶלֶךְ יְהוּדָה וּבִירוּשָׁלִַם בָּבֶלָה׃ יט כִּי כֹה
אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת אֶל־הָעַמֻּדִים וְעַל־
הַיָּם וְעַל־הַמְּכוֹנוֹת וְעַל יֶתֶר הַכֵּלִים
הַנּוֹתָרִים בָּעִיר הַזֹּאת׃ כ אֲשֶׁר לֹא־לָקַח
נְבוּכַדְנֶצַּר מֶלֶךְ בָּבֶל בַּגְּלוֹתוֹ אֶת־יְכָנְיָה
בֶן יְהוֹיָקִים מֶלֶךְ־יְהוּדָה מִירוּשָׁלִַם בָּבֶלָה
וְאֶת כָּל־חֹרֵי יְהוּדָה וִירוּשָׁלִַם׃ כא כִּי כֹה
אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל עַל־
הַכֵּלִים הַנּוֹתָרִים בֵּית יְהוָה וּבֵית מֶלֶךְ־
יְהוּדָה וִירוּשָׁלִַם׃ כב בָּבֶלָה יוּבָאוּ וְשָׁמָּה
יִהְיוּ עַד יוֹם פָּקְדִי אֹתָם נְאֻם־יְהוָה וְהֶעֱלִיתִים
וַהֲשִׁיבֹתִים אֶל־הַמָּקוֹם הַזֶּה׃

כח א וַיְהִי ׀ בַּשָּׁנָה הַהִיא בְּרֵאשִׁית
מַמְלֶכֶת צִדְקִיָּהוּ מֶלֶךְ־יְהוּדָה בַּשָּׁנָה
יכניה ק׳ בשנה ק׳ הרביעית

ת״א כנלא וגו׳ ברגות ג כד כתובות יג קיא ברחשית ממלכת לדקיה סנהדרין יח קד .

(יט) המכונות . ת״י בסיסיא כמו את הכיור ואת כנו (שמות ל״ה) : (כ) בגלותו . כמו בהגלותו : חורי . כמו שרי : (כב) עד יום פקדי אותם . גימי כורש כמו שמפורש בספר עזרא :

כח (א) ויהי בשנה ההיא . כשהגיע אותו

מצודת דוד

ויחריבה : (יח) יפגעו נא בה׳ . יתפללו עתה לה׳ ולא על הבאת הכלים אלא לבל יבואו הכלים המותרים מה שלא לקח בשגלה את יכניה : (יט) אל העמודים על עמודי הנחושת ועל יס הנחשת וכו׳ : (כ) בגלותו. בעת שהגלה לבבל את יכניה ואת כל שרי יהודה וירושלים:(כא) כי כה אמר ה׳ וכו׳ . בעבור שאחרבו הדברים באחרו לא לקחם וכו׳ אמר בעת כי כה אמר ה׳ וכו׳ וכן דרך המקרא : (כב) עד יום פקדי אותם . עד הזמן שאחזור אני בהסוכות גימי כורש ואז אעלה אותם משם ואשיב אותם אל המקום הזה :

כח (א) בראשית ממלכת צדקיה . שנה ברחשונה למלכו : בשנה הרביעית . ר״ל לשנות השמטה וא״כ היתה שנת השמטה כדי למלכו והוא מלך י״א שנים וא״כ כלו בשנת

רש״י

הזמן שהשליט נבוכד נצר את לדקיה על המשה מלכים שהיה ירמי׳ אומר שלימותו ומשלח המוסרות והמוטות אל המלכים ביד מלאכיהם : בראשית ממלכת צדקיה . בתחילה שהשליטו על המשה המלכים וא״א לומר בתחלת מלכותו שהרי נאמר בשנה הרביעית

מצודת ציון אומה

(יח) יפגעו . שיתפלה ובקשה כמו ואל הפגע בו (לעיל ז) . נא . עתה . (יט) הים . עשוי הוא כעין גיגית כמ״ש במלכים : המכונות . מלי כן וכסים והיו מתחת לכיורות כמ״ש במלכים : (ג) בגלותו . כמו בהגלותו . חורי . כן יקראו סריס הגדולים וכן ואריבה את החורים (בחמיה ב) שהוא מלי חיור ולבן ובאחר יקראו הטפלים חשוכים כמ״ש כל יתילב לפני חשוכים (משלי כ״ב) : (כב) פקדי . ענין זכרון :

כעוד

דָּרְבִעִית בַּחֹדֶשׁ הַחֲמִישִׁי אָמַר אֵלַי חֲנַנְיָה
בֶּן־עַזּוּר הַנָּבִיא אֲשֶׁר מִגִּבְעוֹן בְּבֵית יְהוָה
לְעֵינַי הַכֹּהֲנִים וְכָל־הָעָם לֵאמֹר׃ ב כֹּה־
אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר
שָׁבַרְתִּי אֶת־עֹל מֶלֶךְ בָּבֶל׃ ג בְּעוֹד
שְׁנָתַיִם יָמִים אֲנִי מֵשִׁיב אֶל־הַמָּקוֹם הַזֶּה
אֶת־כָּל־כְּלֵי בֵית יְהוָה אֲשֶׁר לָקַח
נְבוּכַדְנֶאצַּר מֶלֶךְ־בָּבֶל מִן־הַמָּקוֹם הַזֶּה
וַיְבִיאֵם בָּבֶל׃ ד וְאֶת־יְכָנְיָה בֶן־יְהוֹיָקִים
מֶלֶךְ־יְהוּדָה וְאֶת־כָּל־גָּלוּת יְהוּדָה הַבָּאִים
בָּבֶלָה אֲנִי מֵשִׁיב אֶל־הַמָּקוֹם הַזֶּה נְאֻם־
יְהוָה כִּי אֶשְׁבֹּר אֶת־עֹל מֶלֶךְ בָּבֶל׃
ה וַיֹּאמֶר יִרְמְיָה הַנָּבִיא אֶל־חֲנַנְיָה הַנָּבִיא
לְעֵינֵי הַכֹּהֲנִים וּלְעֵינֵי כָל־הָעָם הָעֹמְדִים
בְּבֵית יְהוָה׃ ו וַיֹּאמֶר יִרְמְיָה הַנָּבִיא אָמֵן
כֵּן יַעֲשֶׂה יְהוָה יָקֵם יְהוָה אֶת־דְּבָרֶיךָ אֲשֶׁר
נִבָּאתָ לְהָשִׁיב כְּלֵי בֵית־יְהוָה וְכָל־הַגּוֹלָה
מבבל

דְּאִתְנַבֵּיתָא לְאָתְבָא מָנֵי בֵּית מַקְדְּשָׁא דַיְיָ וְכָל גָּלוּתָא
מִבָּבֶל לְאַתְרָא
הדין

ת״א בגרתי וגו׳ סס דף נט. אמן כן וגו׳ סוטה ז מא שבועות דף לו.

רש״י

אותה שנה ירד להקביל את פני נבוכדנצר בבבל ושריה שר המנוחה עמו כמו שנאמר בסוף הספר והשליטו על המלכים: אמר אלי וגו׳. אמרו רבותינו מי הטעה את חנניה שמע שהיה ירמיה מתנבא בשוק העליון הנני שובר את קשת עילם [לקמן מ״ט] ונבואה זו בסוף הספר נאמרה בראשית ממלכת צדקיהו כמו שמפורש שם ולפי שעילם סמוכה לבבל עמד הוא בשוק התחתון ודרש ודן קל וחומר ומה עילם שלא בלו אלא לעזור את הכשדי׳ כו׳ כמה שהיא בשנה הדרין:

מצורת ציון

כח (נ) בעוד. בסוף כמו בעוד שלשת ימים (בראשית מ): שנתים. שתי שנים: ימים. כן נקרא בשנה כמו ימים הרבה נאולנו (ויקרא כ״ה) וכפל הדבר בשמות נרדפים וכן

(ו) יעשה. פאל״ה בלע״ז: יקם. לשון תפלה [שלש שיטי״ן ואלו ע״ד והבי״ן לבי״ת הכל״ה לא סדר״ן הר״ב המח״בר]: (אמן כן יעשה וגו׳). בעלי אגדה אומרי׳ כך אמר לו הלוחי ויתקיימו דבריך אני משתבר ואתה נפסד אני כהן ואוכל קדשי שמים אם יעמוד הבית בבניינו ואתה נבטוני דכתיב (כאן) אשר מגבעון ותהיה לי עבד חונב עליס ושוחב מים ומורה לדק שלא פירש נקיון ליה טעם רבותינו שלמדו מכאן כל המתניף לרשע סוף נופל בידו אז ביד בנו אז ביד

מצורת דוד

בן

השמעה וכן ארש״ל שמרבה בבית במולאי שביעית: (ג) שברתי את עול. ר״ל לא ימשול ולא יעבוד עוד בעמיס (ג) בעוד. בסוף שתי שנים: (ד) כי אשבור וכו׳. ויעלו ל״ב חפצי לארלס בארון מוחס: (ו) ויאמר ירמיהו. בעבור שעברו הדברים בתחרון לפני הכהנים וכו׳ אמר שנים ויאמר ירמיהו כדברים בתחרון שבדבר כמ״ש: אשר נבאת. אמר לפי דבריו שאמר

רְבִיעִיתָא בְּיַרְחָא חֲמִישָׁאָה
אֲמַר לִי חֲנַנְיָה בַּר עַזּוּר
נְבִיָא שְׁקָרָא דְּמִגִּבְעוֹן
בְּבֵית מַקְדְּשָׁא דַיְיָ קֳדָמַי
כַּהֲנַיָא וְכָל עַמָּא לְמֵימַר׃
ב כְּדֵין אֲמַר יְיָ צְבָאוֹת
אֱלָהָא דְיִשְׂרָאֵל לְמֵימַר
תְּבַרִית יַת נִיר מַלְכָּא
דְבָבֶל׃ ג בְּסוֹף תְּרֵתֵין
שְׁנִין אֲנָא מַתִּיב לְאַתְרָא
הָדֵין יַת כָּל מָנֵי בֵּית
מַקְדְּשָׁא דַיְיָ דְשִׁבְיָא
נְבוּכַדְנֶאצַּר מַלְכָּא דְבָבֶל
מִן אַתְרָא הָדֵין וְאוֹבִלְנִין
לְבָבֶל׃ ד וְיַת יְכָנְיָה בַּר
יְהוֹיָקִים מַלְכָּא שִׁבְטָא דְבֵית
יְהוּדָה וְיַת כָּל גָּלוּת יְהוּדָה
דְאִתְגְּלִיאוּ לְבָבֶל אֲנָא
מַתִּיב לְאַתְרָא הָדֵין אֲמַר
יְיָ אֲרֵי אֶתְבַּר יַת נִיר
מַלְכָּא דְבָבֶל׃ ה וַאֲמַר
יִרְמְיָה נְבִיָא לַחֲנַנְיָה נְבִיָא
שְׁקָרָא לְעֵינֵי כַהֲנַיָא וּלְעֵינֵי
כָּל עַמָּא דְקָיְמִין בְּבֵית
מַקְדְּשָׁא דַיְיָ׃ ו וַאֲמַר יִרְמְיָה
נְבִיָא אָמֵן כֵּן יְהֵא רַעֲוָא מִן
קֳדָם יְיָ יְקַיֵּים יְיָ יַת פִּתְגָמָךְ

מִבָּבֶל אֶל־הַמָּקוֹם הַזֶּה׃ ז אַךְ שְׁמַע־נָא
הַדָּבָר הַזֶּה אֲשֶׁר אָנֹכִי דֹבֵר בְּאָזְנֶיךָ וּבְאָזְנֵי
כָּל־הָעָם׃ ח הַנְּבִיאִים אֲשֶׁר הָיוּ לְפָנַי וְלְפָנֶיךָ
מִן־הָעוֹלָם וַיִּנְּבְאוּ אֶל־אֲרָצוֹת רַבּוֹת וְעַל־
מַמְלָכוֹת גְּדֹלוֹת לְמִלְחָמָה וּלְרָעָה וּלְדֶבֶר׃
ט הַנָּבִיא אֲשֶׁר יִנָּבֵא לְשָׁלוֹם בְּבֹא דְבַר
הַנָּבִיא יִוָּדַע הַנָּבִיא אֲשֶׁר־שְׁלָחוֹ יְהוָה
בֶּאֱמֶת׃ י וַיִּקַּח חֲנַנְיָה הַנָּבִיא אֶת־הַמּוֹטָה
מֵעַל צַוַּאר יִרְמְיָה הַנָּבִיא וַיְשַׁבְּרֵהוּ׃
יא וַיֹּאמֶר חֲנַנְיָה לְעֵינֵי כָל־הָעָם לֵאמֹר כֹּה
אָמַר יְהוָה כָּכָה אֶשְׁבֹּר אֶת־עֹל
נְבוּכַדְנֶאצַּר מֶלֶךְ־בָּבֶל בְּעוֹד שְׁנָתַיִם יָמִים
מֵעַל צַוַּאר כָּל־הַגּוֹיִם וַיֵּלֶךְ יִרְמְיָה הַנָּבִיא
לְדַרְכּוֹ׃ יב וַיְהִי דְבַר־יְהוָה אֶל־יִרְמְיָה אַחֲרֵי
שְׁבוֹר חֲנַנְיָה הַנָּבִיא אֶת־הַמּוֹטָה מֵעַל
צַוַּאר יִרְמְיָה הַנָּבִיא לֵאמֹר׃ יג הָלוֹךְ וְאָמַרְתָּ
אֶל־חֲנַנְיָה לֵאמֹר כֹּה אָמַר יְהוָה מוֹטֹת
עֵץ שָׁבַרְתָּ וְעָשִׂיתָ תַחְתֵּיהֶן מֹטוֹת בַּרְזֶל׃
יד כִּי כֹה־אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל
על
גִּיר דְבַרְזֶל יְהַבִית עַל צַוָּר כָּל עַמְמַיָא הָאִלֵּין לְמִפְלַח

ת״א הנביאים וגו׳ עקידה שער מו׳

רש״י

בן בנו שכן ירמייה בן שלמיה בן חנניה תפשו לנסוף והביאו לבית הכלא): (ז) אך שמע נא וגו׳. עד הנביא אשר יבנא לשלום אמר מי מתנבא פורענות

מצורת דוד

שנבנאותה דבר אבל אתמת סיס שבדה מלבו: (ז) אך שמע נא. ר״ל מה שאמרתי אמן וכו׳ הוא בעבור כי גם אני מתאוה שכן יהיה כי טוב הוא אך עתה שמע דברי אמין תקוס להאמין לך יותר ממני על אתה מתנבא לטובה ואני לרעה: באזניך ובאזני כל העם. כאומר לא בסתר אדבר כ״א בפניך ובפני כולם: (ח) הנביאים וכו׳. ר״ל וזהו דברי הנה הנביאים אשר נבאו מעולם לרעה כמוני היום: אל ארצות. על הרעות: (ט) הנביא. ר״ל הנה הנביא אשר סתר דבריהם ויבא לשלום כמוך היום: בבוא דבר הנביא. בעת הוא דבר הנביא המתנבא לשלום אז היה נודע הנביא הבוא אשר שלחו ה׳ באמת אבל לא תאמינו לו מיד על כי ניבא לטובה וכן אין תקוס להאמין בך יותר ממני: (י) את המוטה. מן המוטות שנתן על צוארו בדבר כי כמ״ש למעלה ויתכן שעדיין לא שלחם אל המלכים האמורים למעלה אז שבאר אחת על צוארו בנגד מלך יהודה ואותה לקח מנגיה: וישברהו. שבר הקשר שהיה המוטה ולכן אמר בלשון זכר: (יא) וילך וכו׳. כי פחד ממנו להשיב לו דבר מעצמו: (יג) מוטו׳ עץ שברת. כי באמרו ככה אשבור וכו׳ מעל צוארו כל הגויים הרי הוא באלו שבר כל המוטות: ועשית.

מצורת ציון

לדמות עפר (דניאל י״ב): (י) המוטה. עץ העול: שבאמר

עַל בַּרְזֶל נָתַתִּי עַל־צַוַּאר כָּל־הַגּוֹיִם
הָאֵלֶּה לַעֲבֹד אֶת־נְבוּכַדְנֶצַּר מֶלֶךְ־בָּבֶל
וַעֲבָדֻהוּ וְגַם אֶת־חַיַּת הַשָּׂדֶה נָתַתִּי לוֹ׃
טו וַיֹּאמֶר יִרְמְיָה הַנָּבִיא אֶל־חֲנַנְיָה הַנָּבִיא
שְׁמַע־נָא חֲנַנְיָה לֹא־שְׁלָחֲךָ יְהוָה וְאַתָּה
הִבְטַחְתָּ אֶת־הָעָם הַזֶּה עַל־שָׁקֶר׃ טז לָכֵן
כֹּה אָמַר יְהוָה הִנְנִי מְשַׁלֵּחֲךָ מֵעַל פְּנֵי
הָאֲדָמָה הַשָּׁנָה אַתָּה מֵת כִּי־סָרָה דִבַּרְתָּ
אֶל־יְהוָה׃ יז וַיָּמָת חֲנַנְיָה הַנָּבִיא בַּשָּׁנָה
הַהִוא בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי׃

כט א וְאֵלֶּה דִּבְרֵי הַסֵּפֶר אֲשֶׁר שָׁלַח
יִרְמְיָה הַנָּבִיא מִירוּשָׁלִַם אֶל־יֶתֶר זִקְנֵי
הַגּוֹלָה וְאֶל־הַכֹּהֲנִים וְאֶל־הַנְּבִיאִים
וְאֶל־כָּל־הָעָם אֲשֶׁר הָגְלָה נְבוּכַדְנֶאצַּר
מִירוּשָׁלִַם בָּבֶלָה׃ ב אַחֲרֵי צֵאת יְכָנְיָה
הַמֶּלֶךְ וְהַגְּבִירָה וְהַסָּרִיסִים שָׂרֵי יְהוּדָה
וִירוּשָׁלִַם וְהֶחָרָשׁ וְהַמַּסְגֵּר מִירוּשָׁלִָם׃ ג בְּיַד
אֶלְעָשָׂה בֶן־שָׁפָן וּגְמַרְיָה בֶּן־חִלְקִיָּה אֲשֶׁר
שָׁלַח צִדְקִיָּה מֶלֶךְ־יְהוּדָה אֶל־נְבוּכַדְנֶאצַּר

הנרי"ב ונס את חית השדה לעול כז ו

מלך

רש"י

שנאמר לא תיש אל ויכזב וגו' [במדבר כ"ג] כך דרש רבי תנחומא: (יד) את חית השדה נתתי לו· שרכב על חרי וקשר תנין בראשו: (טז) השנה אתה מת. ובשנה הבאה תקבר: (יז) בשנה

מצודת ציון

(יג) תחתיהן. במקומן: (טז) משלחך. לגרשך וכן וישלחם ביד פשעם (איוב ח):

כט (א) הספר. הגרת: יתר. מלשון יתרון: (ג) והסריסים. כן יקראו הסריס כמו וסיו סריסים בהיכל מלך בבל (ישעיה ל"ט): והחרש. קבולת האמוניים כמו חרש

בזהב

ולוה לבניו שיקברוהו אחר ר"ם וסיו בשנה אחרת ובעלימו יום מיתתו כדי לעשות נבואת ירמיהו שקר:

כט (א) אל יתר וכו'. על אותן שבירושלים: (ב) אחרי צאת וכו'. שהגלה אחר שלא יכניהו וכו' לפיות כתסריס ביד ר"ל כמ"ש במלכים: והגבירה. המלכה וסיה אם המלך כי היא יולדת עמו כמ"ש שם: והסריסים. וחזר ופירש שרי יהודה וירושלים: והחרש והמסגר. סם האומנים שומרי הסגרים אחר סגרו אותם בעתם כן ת"י: (ג) ביד אלעשה. ר"ל הספר ההוא שלח ביד אלעשה וכו': בבלה. לבבל:

יַת נְבוּכַדְנֶצַּר מַלְכָּא דְבָבֶל
וִיפַלְחוּנֵיהּ וְאַף יַת חֵיוָת
בָּרָא יְהַבִית לֵיהּ׃ טו וַאֲמַר
יִרְמְיָה נְבִיָּא לַחֲנַנְיָה נְבִיָּא
שְׁקָרָא שְׁמַע כְּעַן חֲנַנְיָה
לָא שַׁלְחָךְ יְיָ וְאַתְּ אַרְחֵצְתָּ
יַת עַמָּא הָדֵין עַל שְׁקָרָא׃
טז כְּכֵן כְּדֵנָן אָמַר יְיָ הָא
אֲנָא מַגְלֵיךְ מֵעַל אַפֵּי
אַרְעָא בְּשַׁתָּא הָדָא אַתְּ
מָאֵת וּלְשַׁתָּא אוֹחֲרַנְתָּא
אַתְּ מִתְקְבַר אֲרֵי סַטְיָא
מַלַּלְתָּא קֳדָם יְיָ׃ יז וּמִית
חֲנַנְיָה נְבִיָּא שְׁקָרָא בְּשַׁתָּא
הַהִיא וְאִתְקְבַר בִּירְחָא
שְׁבִיעָאָה׃

א וְאִלֵּין פִּתְגָמֵי סִפְרָא
דְּשַׁלַּח יִרְמְיָה נְבִיָּא
מִירוּשְׁלֶם לְוַת שְׁאַר סָבֵי
גַלְוָתָא וּלְוַת כָּהֲנַיָּא וּלְוַת
סִפְרַיָּא וּלְוַת כָּל עַמָּא
דְּאַגְלֵי נְבוּכַדְנֶצַּר מִירוּשְׁלֶם
לְבָבֶל׃ ב בָּתַר דְּגָלָא יְכָנְיָה
מַלְכָּא וּמַלְכְּוָתָא וְרַבְרְבַיָּא
רַבְרְבֵי יְהוּדָה וִירוּשְׁלֶם
וְאוּמָנַיָּא וְתַרְעַיָּא מִירוּשְׁלֶם
בְּיַד אֶלְעָשָׂה בַר שָׁפָן
וּגְמַרְיָה בַּר חִלְקִיָּה דִּשְׁלַח
צִדְקִיָּה מַלְכָּא שִׁבְטָא דְּבֵית

ירמיה

שנאמר לא תיש אל ויכזב וגו' [במדבר כ"ג] כך דרש רבי תנחומא: (יד) את חית השדה נתתי לו· שרכב על חרי וקשר תנין בראשו: (טז) השנה אתה מת. ובשנה הבאה תקבר: (יז) בשנה

ישיאו

מצודת דוד

אתה תעשה במקומן מנעות ברזל החזקים מן הענן ר"ל ע"ל הסביבים והכתפת דבר כ' יונבל הקלף ויחזק עולן עוד יותר: (טו) על שקר. על הבטחת שקר: (עז) לכן. סוף אל ח'. כמו על כ' ר"ל דברת בעבור כ' דבר המוסר ממנו מה שלא אמרה: (יז) בחדש השביעי. חרז"ל שמת ער"ה

כט (א) אל יתר וכו'. על אותן שבירושלים: (ב) אחרי צאת וכו'. שהגלה אחר שלא יכניהו וכו' לפיות כתסריס ביד ר"ל כמ"ש במלכים: והגבירה. המלכה וסיה אם המלך כי היא יולדת עמו כמ"ש שם: והסריסים. וחזר ופירש שרי יהודה וירושלים: והחרש והמסגר. הם האומנים שומרי הסגרים אחר סגרו אותם בעתם כן ת"י: (ג) ביד אלעשה. לאלעשה

מֶלֶךְ בָּבֶל בָּבֶלָה לֵאמֹר׃ ד כֹּה אָמַר יְהוָה
צְבָאוֹת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל לְכָל־הַגּוֹלָה אֲשֶׁר־
הִגְלֵיתִי מִירוּשָׁלִַם בָּבֶלָה׃ ה בְּנוּ בָתִּים
וְשָׁבוּ וְנִטְעוּ גַנּוֹת וְאִכְלוּ אֶת־פִּרְיָן׃ ו קְחוּ
נָשִׁים וְהוֹלִידוּ בָנִים וּבָנוֹת וְקִחוּ לִבְנֵיכֶם
נָשִׁים וְאֶת־בְּנוֹתֵיכֶם תְּנוּ לַאֲנָשִׁים וְתַלֵּדְנָה
בָנִים וּבָנוֹת וּרְבוּ־שָׁם וְאַל־תִּמְעָטוּ׃
ז וְדִרְשׁוּ אֶת־שְׁלוֹם הָעִיר אֲשֶׁר הִגְלֵיתִי
אֶתְכֶם שָׁמָּה וְהִתְפַּלְּלוּ בַעֲדָהּ אֶל־יְהוָה
כִּי בִשְׁלוֹמָהּ יִהְיֶה לָכֶם שָׁלוֹם׃ ח כִּי כֹה
אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל אַל־
יַשִּׁיאוּ לָכֶם נְבִיאֵיכֶם אֲשֶׁר־בְּקִרְבְּכֶם
וְקֹסְמֵיכֶם וְאַל־תִּשְׁמְעוּ אֶל־חֲלֹמֹתֵיכֶם
אֲשֶׁר אַתֶּם מַחְלִמִים׃ ט כִּי בְשֶׁקֶר הֵם
נִבְּאִים לָכֶם בִּשְׁמִי לֹא שְׁלַחְתִּים נְאֻם־
יְהוָה׃ י כִּי־כֹה אָמַר יְהוָה כִּי לְפִי מְלֹאת
לְבָבֶל שִׁבְעִים שָׁנָה אֶפְקֹד אֶתְכֶם וַהֲקִמֹתִי
עֲלֵיכֶם אֶת־דְּבָרִי הַטּוֹב לְהָשִׁיב אֶתְכֶם אֶל־

המקום

ת"א בנו בתיס בתרא ג כח וקחו בניס כתובות דף נב. כי לפי וגו' מגלה ז יא ויב·

הנריב בנו בתיס לקמן כ' כח · ישעיה סה כא

רש"י

(ח) ישיאו. לשון הסתה כמו הנחש השיאני [בראשית

מצודת דוד

לאמר. דברי הספר היו לאמר את האמור למטה (ה) ושבו. ותשבו בכם כי לא תלוה מבבל בזמן קרוב: (ו) והולידו. עד לא תלוה משם: ורבו שם. ר"ל קחו בניס לתתן הרבו שם וכפל הדבר במ"ש: ואל תמעטו. ר"ל אל תמנעו לקחת בניס לבל תמעטו כי בזיווגו הם ולא יפחרו בניס במקומם ימעטו א"כ במספר: (ז) ודרשו. בקשו את שלום העיר וכו': כי בשלומה. בשיהיה בה שלום גם לכם שלום הוא לו ותתעבבו שמה: (ח) אל ישיאו וכו'. נביאי השקר והקוסמים אשר בקרבכם אל יפתו אתכם במה שאומרים שמהר תשובו לירושלים בספר מדברי וקור בדבר המוכן מעצמו. חלמותיכם· שאומרים לכם מה שראו בחלום: אשר אתם מחלמים. ר"ל שאתם שואלים מהם שהם יפתלו שאלת חלים: (ט) כי בשקר. מה שאומרים בשמי הוא שקר כי לא שלחתים: (י) כי לפי מלאת לבבל שבעים שנה. כאשר יוכלם לבבל ע' שנה מהתחלת התפשטותם על ישראל מעת שבבא נ"ב את יהויקים בראשונה והיא היתה בשני למלכו· נ"ב והוא מלך מ"ם שנים א"ב בשאול עוד משמותיו מ"ד שנים וימי אויל מרודך בנו כ"ג שנים אלא שבבלע שנה אחת בימי מלכות אחיו כי עלתה לזה ולזה הרי א"ב ס"ו שנים וימי בלשאצר בנו ג' שנים בסיפור שנפיל שנה אחר אחת א"ב בשנה אחת לדריוש מלוה שנים שנה ומיד בשנת דריוש ומלך כורש בשנה הראשונה היתה הפקידה ושבו לארצם וכמ"ש בדניאל: אפקוד אתכם. אז אזכור בכם ואז אקיים עליכם את דברי הטוב וכו' אבל לא קודם זה דברי

מצודת ציון

ברזל (שם פ"ד): (ח) ישיאו. עניין פתוי והסתה כמו פתם השיאני (בראשית ג): וקוסמיכם· הוא מין ניחוש: (י) לפי. לשעור כמו איש לפי אכלו (שמות י"ב): מלאת. עניין השלמה

הַמָּקוֹם הַזֶּה׃ יא כִּי אָנֹכִי יָדַעְתִּי אֶת־
הַמַּחֲשָׁבֹת אֲשֶׁר אָנֹכִי חֹשֵׁב עֲלֵיכֶם נְאֻם־
יְהוָה מַחְשְׁבוֹת שָׁלוֹם וְלֹא־לְרָעָה לָתֵת
לָכֶם אַחֲרִית וְתִקְוָה׃ יב וּקְרָאתֶם אֹתִי
וַהֲלַכְתֶּם וְהִתְפַּלַּלְתֶּם אֵלַי וְשָׁמַעְתִּי אֲלֵיכֶם׃
יג וּבִקַשְׁתֶּם אֹתִי וּמְצָאתֶם כִּי תִדְרְשֻׁנִי בְּכָל־
לְבַבְכֶם׃ יד וְנִמְצֵאתִי לָכֶם נְאֻם־יְהוָה
וְשַׁבְתִּי אֶת־שְׁבִיתְכֶם וְקִבַּצְתִּי אֶתְכֶם מִכָּל־
הַגּוֹיִם וּמִכָּל־הַמְּקוֹמוֹת אֲשֶׁר הִדַּחְתִּי אֶתְכֶם
שָׁם נְאֻם־יְהוָה וַהֲשִׁבֹתִי אֶתְכֶם אֶל־הַמָּקוֹם
אֲשֶׁר־הִגְלֵיתִי אֶתְכֶם מִשָּׁם׃ טו כִּי אֲמַרְתֶּם
הֵקִים לָנוּ יְהוָה נְבִאִים בָּבֶלָה׃ טז כִּי־כֹה
אָמַר יְהוָה אֶל־הַמֶּלֶךְ הַיֹּשֵׁב אֶל־כִּסֵּא
דָוִד וְאֶל־כָּל־הָעָם הַיֹּשֵׁב בָּעִיר הַזֹּאת
אֲחֵיכֶם אֲשֶׁר לֹא־יָצְאוּ אִתְּכֶם בַּגּוֹלָה׃
יז כֹּה אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת הִנְנִי מְשַׁלֵּחַ בָּם
אֶת־הַחֶרֶב אֶת־הָרָעָב וְאֶת־הַדָּבֶר וְנָתַתִּי
אוֹתָם כַּתְּאֵנִים הַשְּׁעֹרִים אֲשֶׁר לֹא־תֵאָכַלְנָה
שבותכם ק׳ מרוע

תרגום

בְּהוֹן יַת דָּקְטָלִין בְּחַרְבָּא וּבְכַפְנָא וּמוֹתָאוָתַן יַתְהוֹן כְּתֵינֵיא בִּישָׁתָא דְּלָא
ת״א לתת לכם תענית ד כט .

רש״י

ג] : (יב) וקראתם אותי והלכתם . בדרכי והרי זה מקרא קצר : (טז) אל המלך . לדקיהו אשר לא נגלה : (יז) כתאנים השוערים . לשון שערוריה לא

מצודת ציון

בשלמה : אפקוד . עניין זכרון : (יא) אחרית . סוף : (יב) שבותכם . מלי השבה : (טו) הקים . השמיד : מצודת דוד

כנביאים המשקרים : (יא) כי אנכי ידעתי. אשר אנכי ידעתי את המחשבות וכו׳ שאמה לשלום ולא לרעה ר״ל מה שתעשבו בגולה שבעים שנה לכם לטובה כי אז יכנע לבבכם הערל .

וגם יהיה סבה לתת לכם אחרית טוב : ותקוה . טובה אחר שתשובו הנה : וקראתם אותי . רצה לומר אחר שיכנע לבבכם תשובו ותהיו במקום המקודש מקום המוכן ביותר לעבוד את ה׳ אז כאשר תקראו אלי ותלכו בדרכי ותתפללו אלי לבשיב את כל בני הגולה מכל המקומות ולהיותכם עליון על כל הגויים כמו מאז : ושמעתי אליכם . אז אשמע אליכם : (יג) ובקשתם אותי . וכאשר תבקשו אותי אז תמצאו אם תדרשו אותי בכל לבבכם : (יד) ונמצאתי לכם . אז אהיה נמצא לכם למלאות משאלותיכם ואשיב את שבותכם ר״ל את הדבר הראוי לשיב לכם והוא שתמצא הראשונה : וקבצתי אתכם . ר״ל את כל הגולה אקבץ מכל הגויים וכו׳ ואת כולם אשוב אל המקום הזה ואמר מבכל אין עצם הכוונה על הגאולה הבאה לשיבת ארצם אחשב מהירות הבשבה לשובם כי עצם הכוונה היא לתמון תהיו במקום המקודש מקום מוכן ביותר לעבוד את ה׳ להתפלל לפניו על גאולה כללית ושלימה גאולה עולם ח״כ לשובם תחשב מה שתעשבו שמה לתמון יכנע לבבכם לשוב לה׳ ויקובל תפלתכם (אבל הם לא הן בן עשו והוסיפו עוד לחטוא שכן גלו שוב ממנה) : (טו) כי אמרתם . אם תאמרו הנה ה׳ העמיד לנו נביאים בבבל והמה מתנבאים שמהר לשוב וקצר בדבר המוכן מעצמו : (טז) כי כה אמר ה׳ . ר״ל לא אמת דברו כי כה אמר ה׳ על המלך היושב על כסא המלוכה ועל כל העם וכו׳ : (יז) כה אמר ה׳ . כענין שאמרו הנביאים

מִתְאַבְּלָן מִבִּישׁוּתְהוֹן וְאָרְדוּף
בַּתְרֵיהוֹן בְּחַרְבָּא בְּכַפְנָא
וּבְמוֹתָא וְאֶתְּנַנּוּן לְזִיעַ לְכָל
מַלְכְּוָתָא אַרְעָא לְמִזְמֵי וּלְצָדוּ
וּלְאִשְׁתְּמָמוּ וּלְחִסּוּדִין בְּכָל
עַמְמַיָּא דְּאַגְלֵיתְנוּן לְתַמָּן׃
יט חֲלַף דְּלָא קַבִּילוּ
לְפִתְגָמַי אָמַר יְיָ דְּשַׁלְחֵית
לְוָתְהוֹן יַת עַבְדַּי נְבִיֵּיא
מַקְדְּמוּ וּמִשְׁלַח וְלָא קַבִּלְתּוּן
אָמַר יְיָ׃ כ וְאַתּוּן
קַבִּילוּ פִּתְגָמָא דַיְיָ כָּל
גָּלוּתָא דְּאַגְלֵיתִי מִירוּשְׁלֶם
לְבָבֶל׃ כא כְּדֵן אָמַר יְיָ
צְבָאוֹת אֱלָהָא דְיִשְׂרָאֵל
עַל אַחְאָב בַּר קוֹלָיָה וְעַל
צִדְקִיָּה בַּר מַעֲשֵׂיָה
דְּאִתְנַבְּיוּ לְכוֹן בִּשְׁמִי
שִׁקְרָא הָא אֲנָא מְסַר יַתְהוֹן
בְּיַד נְבוּכַדְרְאֶצַּר מַלְכָּא
דְבָבֶל וְיִקְטְלִינּוּן קֳדָמֵיכוֹן׃
כב וְיִתְּנְסַב מִנְּהוֹן לְוָטָא
לְכָל גָּלוּת יְהוּדָה דִּי בְּבָבֶל
לְמֵימַר יְשַׂוֵּנָךְ יְיָ כְּצִדְקִיָּה
וּכְאַחְאָב דְּקַלִּינוּן מַלְכָּא
דְבָבֶל בְּנוּרָא׃ כג חֲלַף
מֵרַע׃ יח וְרַדַּפְתִּי אַחֲרֵיהֶם בַּחֶרֶב בָּרָעָב
וּבַדָּבֶר וְנַתַּתִּים לְזַוָּעָה לְכָל] מַמְלְכוֹת הָאָרֶץ
לְאָלָה וּלְשַׁמָּה וּלְשָׁרֵקָה וּלְחֶרְפָּה בְּכָל־
הַגּוֹיִם אֲשֶׁר־הִדַּחְתִּים שָׁם׃ יט תַּחַת אֲשֶׁר־
לֹא־שָׁמְעוּ אֶל־דְּבָרַי נְאֻם־יְהוָה אֲשֶׁר
שָׁלַחְתִּי אֲלֵיהֶם אֶת־עֲבָדַי הַנְּבִאִים הַשְּׁכֵּם
וְשָׁלֹחַ וְלֹא שְׁמַעְתֶּם נְאֻם־יְהוָה׃ כ וְאַתֶּם
שִׁמְעוּ דְּבַר־יְהוָה כָּל־הַגּוֹלָה אֲשֶׁר־שִׁלַּחְתִּי
מִירוּשָׁלִַם בָּבֶלָה׃ כא כֹּה־אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת
אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל אֶל־אַחְאָב בֶּן־קוֹלָיָה וְאֶל־
צִדְקִיָּהוּ בֶן־מַעֲשֵׂיָה הַנִּבְּאִים לָכֶם בִּשְׁמִי
שָׁקֶר הִנְנִי] נֹתֵן אֹתָם בְּיַד נְבוּכַדְרֶאצַּר מֶלֶךְ־
בָּבֶל וְהִכָּם לְעֵינֵיכֶם׃ כב וְלָקַח מֵהֶם קְלָלָה
לְכֹל גָּלוּת יְהוּדָה אֲשֶׁר בְּבָבֶל לֵאמֹר יְשִׂמְךָ
יְהוָה כְּצִדְקִיָּהוּ וּכְאַחְאָב אֲשֶׁר־קָלָם מֶלֶךְ־
בָּבֶל בָּאֵשׁ׃ כג יַעַן אֲשֶׁר עָשׂוּ נְבָלָה
בְּיִשְׂרָאֵל וַיְנָאֲפוּ אֶת־נְשֵׁי רֵעֵיהֶם וַיְדַבְּרוּ
לזעוה ק׳ דבר

ת״א כה אמר ה׳ סנהדרין יח לו, ולוקח מהם שם. יען אשר וגו׳ שם הנרי״ב ומתתים לזעוה לעיל עו ד וש״ל

רש״י

(הושע ו) : (יח) ולחרפה. שיחרפו אותם דשטרוויר בלע״ז וכן כל חרפה שבמקרא : (כב) אשר קלם. לשון קלוי באש [ויקרא ג] : (כג) וינאפו את נשי רעיהם . כמו שמפורש בסנהדרין כה אמר

מצודת ציון

(יח) משלח . עניין גרוי והססה כמו וזן בסתות אשלח שם (דברים לג) : השוערים . עניין דבר מגונה ומתוה כמו שמה ושערורה (לעיל ה) : (ז) לזעוה . עניין רעד ורתת : לאלה. עניין שבועה : ולשמה . עניין תמהון : ולשרקה . עניין השמעת קול בקנון שספתים ודרכו לעשותו בקרוחים דבר תשוב שנאמרב : (כב) וכאחב . הוא אחאב : קלם . עניין חרון ושריפה כמו קלוי באש (ויקרא כ׳) : (כג) נבלה . דבר כעור ומגונה וכן כי נבלה עשה בישראל (בראשית לד) : ועד. מלשון

ולשמה . כולם יתמהו על גודל חורבנם : ולשרקה . ישרקו על גודל אחכדון : ולחרפה . יחרפו אותם : בכל הגוים וכו׳ . בין כל העמים יהיו לאלה ולשמה וכו׳ : הדחתים . כמו הדיחם עבר במקום עתיד : (יט) תחת . בעבור אשר לא שמעו את דברי : השכם ושלוח . עם כי הייתי משכים ומשלח בזריזות רב עכ״ז לא שמעתם ובאלו ידבר אל מגל יושבי ירושלים : (כא) אל אחאב וכו׳ . על אחאב ועל צדקיה : שקר . דבר אשר לא לויתי : והכם . ר״ל יומיתם : (כב) לכל גלות . לכל בני הגולה : לאמר . שיאמרו בקללתם ישימך כ׳ לצדקיהו וכו׳ . (כג) יען . בעבור שעשו נבלה וזנו עם בני רעיהם ועוד שנית שדברו בשמי שקר : היודע . אשר

דָּבָר בִּשְׁמִי שָׁקֶר אֲשֶׁר לֹוא צִוִּיתִם וְאָנֹכִי
הַוֹּדֵעַ וָעֵד נְאֻם־יְהוָה׃ כד וְאֶל־שְׁמַעְיָהוּ
הַנֶּחְלָמִי תֹּאמַר לֵאמֹר׃ כה כֹּה־אָמַר יְהוָה
צְבָאוֹת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר יַעַן אֲשֶׁר
אַתָּה שָׁלַחְתָּ בְשִׁמְךָ סְפָרִים אֶל־כָּל־הָעָם
אֲשֶׁר בִּירוּשָׁלִַם וְאֶל־צְפַנְיָה בֶן־מַעֲשֵׂיָה
הַכֹּהֵן וְאֶל־כָּל־הַכֹּהֲנִים לֵאמֹר׃ כו יְהוָה
נְתָנְךָ כֹהֵן תַּחַת יְהוֹיָדָע הַכֹּהֵן לִהְיוֹת פְּקִדִים
בֵּית יְהוָה לְכָל־אִישׁ מְשֻׁגָּע וּמִתְנַבֵּא וְנָתַתָּה
אֹתוֹ אֶל־הַמַּהְפֶּכֶת וְאֶל־הַצִּינֹק׃ כז וְעַתָּה
לָמָּה לֹא גָעַרְתָּ בִּירְמְיָהוּ הָעֲנָתֹתִי הַמִּתְנַבֵּא
לָכֶם׃ כח כִּי עַל־כֵּן שָׁלַח אֵלֵינוּ בָבֶל
לֵאמֹר אֲרֻכָּה הִיא בְּנוּ בָתִּים וְשֵׁבוּ
וְנִטְעוּ גַנּוֹת וְאִכְלוּ אֶת־פִּרְיָהֶן׃ כט וַיִּקְרָא
צְפַנְיָה הַכֹּהֵן אֶת־הַסֵּפֶר הַזֶּה בְּאָזְנֵי יִרְמְיָהוּ
הַנָּבִיא׃

תרגום

דְּבַר בִּשְׁמִי שֶׁקֶר דִּי לָא צִוִּיתִים וַאֲנָא
מְסַהֲדָא וְסָהֵד אָמַר יְיָ׃ כד וְלִשְׁמַעְיָה
דְּמִן חֲלֹם תֵּימַר לְמֵימַר׃ כה כְּדֵין
אָמַר יְיָ צְבָאוֹת אֱלָהֵי יִשְׂרָאֵל לְמֵימַר חֲלַף
דִּשְׁלַחְתָּ בִּשְׁמָךְ אִגְּרִין לְוָת
כָּל עַמָּא דִּי בִירוּשְׁלֵם וּלְוָת
צְפַנְיָה בַּר מַעֲשֵׂיָה כַּהֲנָיָא
וּלְוָת כָּל כַּהֲנַיָּא לְמֵימַר׃
כו יְיָ מַנְיָךְ כָּהֵן חֲלַף יְהוֹיָדָע
כַּהֲנָא לְמֶהֱוֵי מְמַנָּא סְגַן
בַּהֲנַיָּא בְּבֵית מַקְדְּשָׁא דַיְיָ
לְכָל גְּבַר דְּמִשְׁתְּלִי וּמִטַּפֵּשׁ
וְתִתַּן יָתֵיהּ לְבֵיפְתָּא וּלְגוֹ
צִנְּוָקָא׃ כז וּכְעַן לְמָה לָא
גְּזַפְתָּא בִּירְמְיָה דְּמִן עֲנָתוֹת
דְּמִתְנַבֵּי לְכוֹן׃ כח אֲרֵי עַל
כֵּן שְׁלַח לְוָתָנָא לְבָבֶל
לְמֵימַר אֲרִיכָא הִיא בְּנוּ
בָּתִּין וְתִיבוּ וְצִיבוּ גִּנִּין וְאָכְלוּ יָת אִבְּהוֹן׃ כט וּקְרָא צְפַנְיָה כַּהֲנָא יָת אִגַּרְתָּא
הָדָא קֳדָם יִרְמְיָה נְבִיָּיָא׃

הנרי"ב כמו בתיס לעיל פסוק ס

מצודת ציון

מלי עדות: (כד) הנחלמי. שם מקום חלם כן ת"י: (כה) בשמכה. כמו בשמך והכ"ף נוספת כמו אשר לויתי אותכה (שמות כ"ט) והדומים: (כו) פקידים. ממונים כמו פקודי הכ"ל (במדבר ל"א): המהפכת. שם של בית הסוהר: הצינוק. שם הכלי העשוי לסגור בו ידי האסורים: (כז) נערת. ענין נעקת וגיפה: הענתותי. מן ענתות והוא שם עירו של ירמיה: (כח) כי על כן. כי על אשר וכן כי על כן רחיתי

מצודות דוד

אשר דברו שקר כי לא לויתיה: ועד. כי רחיתי את אשר נאם: (כד) ואל שמעיהו. גם זה מדברי הספר ששלח לבבל ואמר שם אמר לו שיאמר כזאת על שמעיהו הנחלמי: (כה) יען. בעבור שששלחת הנה אגרות בשמך לבד לא כשם כל בני הגולה וכאלו הכל תלוי בך לבד: לאמר. וכה דברת בהאגרות: (כו) ה' נתנך. כן כתב לצפניה הנה ה' העמיד אותך להיות כהן ר"ל להיות שר הכהנים במקום יהוידע הכהן: להיות פקידים. להיות ממונים בבית ה' להגיח על כל איש משוגע ומתנבא דברי שגעון מלבו: ונתתה אותו. שם: (כז) ועתה. הואיל וכן למה אפילו לא גערת בגערת (כח) כי על כן. ר"ל כי ערך הוא כי שמדבר שגעון מלבו על אשר שלח וכו': ארוכה היא. הגלות הזה שאתם בה תהיה לזמן ארוך לכן בנו שם בתים ותשבו בהם כי לא תצלחו משם בזמן קרוב וכאומר הלא הדברים האלה לשגעון יחשבו כי לא כן דבר ה' עמדי (ויתכן שעד לא שלח ירמיה הספר כיד אלעשה שלח ירמיה מקודם הדברים האלה בע"פ לו במתכ') : (כט) ויקרא צפניה וכו'. גם זה מדברי הספר שכתב אליהם שלפניה קרא הספר לפניו ורחם כי כן כתב (ולף שירמי' עלמו כתב הדבי' לא אמר בחזון במדבי' בעדו כי אם כאחד המדבר וכן דרך המקרא מ"ם ושלח ה' וכו' ואת שמואל (ש"ב י"ב) ולא אמור ואותי עם כי שמואל

עלמו

תרגום

הָדָא קֳדָם יִרְמְיָה נְבִיָּיָא׃
ל וַהֲוָה פִּתְגָם נְבוּאָה מִן
קֳדָם יְיָ עִם יִרְמְיָה לְמֵימָר
לֵא שְׁלַח לְוָת כָּל בְּנֵי
גָלוּתָא לְמֵימַר כְּדֵין אָמַר
יְיָ עַל שְׁמַעְיָה דִּמְן חֲלֹם חֲלַף
דְּאִתְנַבֵּי לְכוֹן שְׁמַעְיָה וַאֲנָא
לָא שְׁלַחְתֵּיהּ וְאַרְחֵיתֵכוֹן
עַל שִׁקְרָא׃ לב בְּכֵן כְּדֵין
אָמַר יְיָ הָא אֲנָא מְסַעֵיר
עַל שְׁמַעְיָה דִּמְן חֲלֹם וְעַל
בְּנוֹהִי לָא יְהֵי לֵיהּ גְּבַר
יָתִיב בְּגוֹ עַמָּא הָדֵין וְלָא
יְחֲזֵי בְּטוּבָא דַּאֲנָא עָבִיד
לְעַמִּי אָמַר יְיָ אֲרֵי סְטִיָא
מַלִּיל קֳדָם יְיָ׃

ירמיה כט

א פִּתְגָם נְבוּאָה דַּהֲוָה
עִם יִרְמְיָה מִן קֳדָם יְיָ
לְמֵימָר׃ ב כְּדֵין אָמַר יְיָ
אֱלָהָא דְיִשְׂרָאֵל לְמֵימָר
כְּתַב לְךָ יָת כָּל פִּתְגָמַיָּא
דְּמִלְּרֵית עִמָּךְ עַל סִפְרָא׃
ג אֲרֵי הָא יוֹמַיָּא אָתָן אָמַר
יְיָ וַאֲתִיב יָת גָּלוּת עַמִּי
יִשְׂרָאֵל וִיהוּדָה אָמַר יְיָ
וַאֲתֵבִנּוּן לְאַרְעָא דִיהַבִית
לַאֲבָהָתְהוֹן וְיַחֲסִנּוּנָהּ׃
ד וְאִלֵּין פִּתְגָמַיָּא דְּמַלֵּיל
יְיָ עַל יִשְׂרָאֵל וִיהוּדָה׃ ה אֲרֵי כְּדֵין אָמַר יְיָ קָל זְוָעָא שְׁמַעְנָא דַּחֲלָא וְלֵית

קצר

הַנָּבִיא׃ ל וַיְהִי דְּבַר־יְהוָה אֶל־יִרְמְיָהוּ
לֵאמֹר׃ לא שְׁלַח עַל־כָּל־הַגּוֹלָה לֵאמֹר
כֹּה אָמַר יְהוָה אֶל־שְׁמַעְיָה הַנֶּחְלָמִי יַעַן
אֲשֶׁר נִבָּא לָכֶם שְׁמַעְיָה וַאֲנִי לֹא שְׁלַחְתִּיו
וַיַּבְטַח אֶתְכֶם עַל־שָׁקֶר׃ לב לָכֵן כֹּה־אָמַר
יְהוָה הִנְנִי פֹקֵד עַל־שְׁמַעְיָה הַנֶּחְלָמִי וְעַל־
זַרְעוֹ לֹא־יִהְיֶה לוֹ אִישׁ יוֹשֵׁב בְּתוֹךְ־
הָעָם הַזֶּה וְלֹא־יִרְאֶה בַּטּוֹב אֲשֶׁר־אֲנִי עֹשֶׂה
לְעַמִּי נְאֻם־יְהוָה כִּי־סָרָה דִבֶּר עַל־יְהוָה׃
ל א הַדָּבָר אֲשֶׁר הָיָה אֶל־יִרְמְיָהוּ מֵאֵת
יְהוָה לֵאמֹר׃ ב כֹּה־אָמַר יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל
לֵאמֹר כְּתָב־לְךָ אֵת כָּל־הַדְּבָרִים אֲשֶׁר
דִּבַּרְתִּי אֵלֶיךָ אֶל־סֵפֶר׃ ג כִּי הִנֵּה יָמִים
בָּאִים נְאֻם־יְהוָה וְשַׁבְתִּי אֶת־שְׁבוּת עַמִּי
יִשְׂרָאֵל וִיהוּדָה אָמַר יְהוָה וַהֲשִׁבֹתִים אֶל־
הָאָרֶץ אֲשֶׁר נָתַתִּי לַאֲבֹתָם וִירִשׁוּהָ׃ ד וְאֵלֶּה
הַדְּבָרִים אֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה אֶל־יִשְׂרָאֵל וְאֶל־
יְהוּדָה׃ ה כִּי־כֹה אָמַר יְהוָה קוֹל חֲרָדָה
שמענו

רש"י

כיפה: הצינוק. סדן ליש"ב בלע"ז: (כ) כי על כן שלח. כי יש לך לנעור בו על אשר שלח אליהם לבבל לאמר ארוכה היא גלותכם שם: על כן. כמו על

מצודות דוד

אשר דברו שקר כי לא לויתיה: ועד. כי רחיתי את אשר נאם: (כד) ואל שמעיהו. גם זה מדברי הספר ששלח לבבל ואמר שם אמר לו שיאמר כזאת על שמעיהו הנחלמי: (כה) יען. בעבור ששלחת הנה אגרות בשמך לבד לא כשם כל בני הגולה וכאלו הכל תלוי בך לבד: לאמר. וכה דברת בהאגרות: (כו) ה' נתנך. כן כתב לצפניה הנה ה' העמיד אותך להיות כהן ר"ל להיות שר הכהנים במקום יהוידע הכהן: להיות פקידים. להיות ממונים בבית ה' להגיח על כל איש משוגע ומתנבא דברי שגעון מלבו: ונתתה אותו. שם: (כז) ועתה. הואיל וכן למה אפילו לא גערת בגערת (כח) כי על כן. ר"ל כי ערך הוא כי שמדבר שגעון מלבו על אשר שלח וכו': ארוכה היא. הגלות הזה שאתם בה תהיה לזמן ארוך לכן בנו שם בתים ותשבו בהם כי לא תצלחו משם בזמן קרוב וכאומר הלא הדברים האלה לשגעון יחשבו כי לא כן דבר ה' עמדי (ויתכן שעד לא שלח ירמיה הספר כיד אלעשה שלח ירמיה מקודם הדברים האלה בע"פ לו במתכ') : (כט) ויקרא צפניה וכו'. גם זה מדברי הספר שכתב אליהם שלפניה קרא הספר לפניו ורחם כי כן כתב (ולף שירמי' עלמו כתב הדבי' לא אמר בחזון במדבי' בעדו כי אם כאחד המדבר וכן דרך המקרא מ"ם ושלח ה' וכו' ואת שמואל (ש"ב י"ב) ולא אמור ואותי עם כי שמואל

מצודת ציון

רחיתי פנין (ברחמים ל"ג): (לב) פוקד. ענין זכרון: (ל) (ג) ושבתי. ענין הפקדה ומזומה כמו בשובה ונחת תושעון (ישעיה ל) : שבות. מלשון שביה: והשיבותים. מלי'

מצודות דוד

עלמו היה המדבר): (ל) ויהי דבר ה'. בעבור שאחרו הדברים באמרו הסנה ושלמיה קרא הספר בחזוני לכן אמר טוב ויהי דבר ה' וכו': (לא) על כל הגולה. אל כל הגולה: אל שמעיה. על שמעיה: על שקר. על הנבואת שקר: (לב) הנני פוקד. הטון הזה לחזור להסיב גמול על שמעיה ועל זרעו: לא יהיה לו. ר"ל לא יהיה מזרעו איש יושב במושב הבריה: ולא יראה בטוב וכו'. הוא הבטחה והזקיה: על ה'. בעבור ה' דבר דבר המוסר ממנו מה שלא אמרה:

ל (ג) אשר דברתי אליך. הם הדברים האמורים במקראות שלאחריו ומ"ם והלא הדברים וכו' ולפי שיכתב אחר שידבר אליו לכן אמר אשר דברתי: אל ספר. על ספר וקראו ספר ע"ש סופו שאחר שיכתב יהיה ספר וכן ושתי קמה (ישעיה מ"ו): (ג) ושבתי את שבות. אחיב בהשקט ובמנוחה את בני השבי של עמי ישראל ויהודה והיא הגאולה שלאחרונה בימי המשיח. ר"ל לכן כתוב הדברים בספר למען יקראו בו ויקום אליהם: (ד) אל ישראל. על ישראל ועל יהודה: (ה) כי כה. אשר כה אמר ה' הנה שמענו קול חרדה והיא בעת צרה גוב ומגוב: פחד ואין שלום. כפל הדבר

חרדה שמענו. יש פוחדין על שמועת בבל שהיו חרידים ממני אות' שבלו שם ומדרש אגדה על מלחמת גוג

מצודת ציון

ל (ג) שבות. מלשון שביה: והשיבותים. מלי'

שָׁמָעְנוּ פַּחַד וְאֵין שָׁלוֹם׃ ו שַׁאֲלוּ־נָא וּרְאוּ
אִם־יֹלֵד זָכָר מַדּוּעַ רָאִיתִי כָל־גֶּבֶר יָדָיו עַל־
חֲלָצָיו כַּיּוֹלֵדָה וְנֶהְפְּכוּ כָל־פָּנִים לְיַרְקוֹן׃
ז הוֹי כִּי גָדוֹל הַיּוֹם הַהוּא מֵאַיִן כָּמֹהוּ וְעֵת־
צָרָה הִיא לְיַעֲקֹב וּמִמֶּנָּה יִוָּשֵׁעַ׃ ח וְהָיָה
בַיּוֹם הַהוּא נְאֻם יְהוָה צְבָאוֹת אֶשְׁבֹּר עֻלּוֹ
מֵעַל צַוָּארֶךָ וּמוֹסְרוֹתֶיךָ אֲנַתֵּק וְלֹא־יַעַבְדוּ־
בוֹ עוֹד זָרִים׃ ט וְעָבְדוּ אֵת יְהוָה אֱלֹהֵיהֶם
וְאֵת דָּוִד מַלְכָּם אֲשֶׁר אָקִים לָהֶם׃ י וְאַתָּה
אַל־תִּירָא עַבְדִּי יַעֲקֹב נְאֻם־יְהוָה וְאַל־
תֵּחַת יִשְׂרָאֵל כִּי הִנְנִי מוֹשִׁיעֲךָ מֵרָחוֹק וְאֶת־
זַרְעֲךָ מֵאֶרֶץ שִׁבְיָם וְשָׁב יַעֲקֹב וְשָׁקַט
וְשַׁאֲנַן וְאֵין מַחֲרִיד׃ יא כִּי־אִתְּךָ אֲנִי נְאֻם־
יְהוָה לְהוֹשִׁיעֶךָ כִּי אֶעֱשֶׂה כָלָה בְּכָל־־־
הַגּוֹיִם׃ אֲשֶׁר הֲפִיצוֹתִיךָ שָׁם אַךְ אֹתְךָ
לֹא מלא ו׳
בְּסַעֲרָךְ מִימְרֵי אָמַר יְיָ לְמִפְרָקֵךְ אֲרֵי אֲעֵבִיד גְּמִירָא בְּכָל עַמְּיָא
דְּבַרְרְתָּךְ לְתַמָּן בְּרַם עִמָּךְ לָא אַעֲבֵד גְּמִירָא וְאֵיתֵי עֲלָךְ יִסּוּרִין לְאַלָּפוּתָךְ בְּרַם
בְּדִין

תו״א שאלו נא סס לא . ואתה אל וגו׳ ספר הזוהר פרשת בלק כי המני וגו׳ ספר הזוהר פ׳ תולדות ופ׳ ויקרא :

הגריי״ב ומוסרותיך אנתק כתוס ח יג : ואתה אל תירא לקמן מו כז תענית ס :

רש״י

גוג ומגוג : (ו) אם יולד זכר . אם דרך לזכריס לילדת שיתחזקו חבליס כיולדה : חלציו . כמו מתניו : (ז) היום ההוא . יום הריגת בלשאצר ומפלת בבל . פ״ח יום מפלת גוג : (ח) אשבור עולו .

מצודת ציון

מלשון הסבה : (ו) כל גבר . כל איש : חלציו . מתניו : לירקון . למראה ירוק : (ח) ומוסרותיך . כח קשורי רצועות הסול : אנתק . ענין הענתק והסרה : זרים . נכריס (י) תחת. ענין פחד ופכר כמו אל תחת המביאכם (לעיל ח׳) : ושב . ענין הבקט וממוחה : ושאנן . ענין שלוה כמו שאנן מולא מנעוריו (לקמן מ״ח) וכפל הדבר במ״ס לרוב הבלוה והבקט : מחריד . מלשון תרגם : (יא) הפיצותיך . ענין פיזור : למשפט

תרגום

בדין חסוך ונקה לא אנקך לשון טילוא הסמך : (יג) אנוש לשברך נחלה מכתך. מגפר״ס בלע״ז : (יג) למזור . רפואה אין אדם סבור שתהא לך תשובה : תעלה לשון

מצודת דוד

אבל אייסר אותך במשפט הראוי לגלות לאחן למוסר ולא אנקה אותך מן הענלה שיעתר הענולה נקי ממך ר״ל לא אכריתך מן הענולם . (יב) אנוש לשברך : כן אמת את הבשר שביס לך היה כאוב ביותר : נחלה מכתך : המכות שבאו עליך היו מחליאים מאד : (יג) אין דן דינך : לא היה מי מהרופאי׳ הועם משפט מבתך לקבל רפואי׳ ולכן לביותו חולי נואש לא עשו לך רפואה כלל כי כן הדרך בסברופאים מתיאשים לרפאות החלי לא יעשו עוד רפואי׳ כלל : (יד) כל מאהביך . כל האוהבים אותך שבאו בך ולא ידרשו לבקרך בעת החלי ור״ל בגולה היית מסוכב בגרות הגוזות ולא תשב מי שתגאל עוד מן הגולה ולא מלאת אותה ומגתם מכל הענו״ם : כי מכת אויב הכיתיך. הכיתי אותך באויב המכה בייסורי אחרי ולכן תשבו כולם שתחסתי בך : על רוב עוונך . ר״ל אולם לא על חטא הכיתיך ר״ל על רוב עוונך כי רבו עוונתיך . (טו) מה תצעק . לכן מה תצעק להתרעם על שברך באחרך שאתם מבתך אותיל ועל רוב עוונך ומרבית חטאתיך עשיתי אלה לך לשלם גמול ולא באו באמת גמול המעשה לכן כל אוכליך יאכלו ר״ל המשתיתים אותך יאחתו גם המה בגמולם : וכל צריך . כל הצריס אותך ילכו בשבי . יהיו שאסיך למשיסה . הרומסים אותך יהיו לרמיסה וכל השוללים אותך יהיו לשלל כיד האויב כי גמול אני אעשה : (יז) כי אעלה . ר״ל אלא לך לבד אעשה חסד ואעלה רפואה וארפאך המכתך לשוב לבריות כמתן אחד אבל לא כן אעשה לשאר״ם כי הם יכלו בעוונם . כי נדחה . ר״ל הם כי הענו״ם קראו לך נדחה ואמרו ציון היא עיר אשר אין לה דורש לא כן היא

כי

לֹא־אֶעֱשֶׂה כָלָה וְיִסַּרְתִּיךָ לַמִּשְׁפָּט וְנַקֵּה
לֹא אֲנַקֶּךָּ׃ יב כִּי כֹה אָמַר יְהוָה אָנוּשׁ
לִשְׁבָרֶךָ נַחְלָה מַכָּתֶךָ׃ יג אֵין־דָּן דִּינֶךָ
לְמָזּוֹר רְפֻאוֹת תְּעֲלֶה אֵין לָךְ׃ יד כָּל־
מְאַהֲבַיִךְ שְׁכֵחוּךְ אוֹתָךְ לֹא יִדְרֹשׁוּ כִּי מַכַּת
אוֹיֵב הִכִּיתִיךְ מוּסַר אַכְזָרִי עַל רֹב עֲוֹנֵךְ
עָצְמוּ חַטֹּאתָיִךְ׃ טו מַה־תִּזְעַק עַל־שִׁבְרֵךְ
תַּקִּיפוּ חַטֹּאתָיִךְ׃ טו מַה אַתְּ
מְצַוְּחָא עַל תַּבְרִיךְ מְמַרְעָא
מַחְתִּיךְ עַל דְּסַגִּיאוּ חוֹבַיִךְ
תַּקִּיפוּ חָטְאָיִךְ עֲבֵדִית אִלֵּין
לִיךְ׃ טז בְּכֵן כָּל אָנְסַיִךְ
יִתְאַנְסִין וְכָל סָנְאַיִךְ כּוּלְהוֹן
בְּשִׁבְיָא יְהָכוּן וּיהוֹן עָדִיךְ
לַעֲדִי וְכָל בָּזַיִךְ אֶמְסַר
לְבִזָּא׃ יז אֲרֵי אֵיתֵי אַסּוּ
לִיךְ וּמִמַּחֲתַיִךְ אַסַּיגִיךְ אָמַר
יְיָ אֲרֵי מְטַרְטְרָתָא קְרוּ לִיךְ צִיּוֹן הִיא תָּבַע לֵית לָהּ׃
יתיר א דורש
כדין

הגריי״ב ויסרתיך למשפט לקמן מו כח׳ רפאות תעלה לקמן מו יד כי אעלה ארוכה סוכה מא

רש״י

למשפט . בדין חסוך : ונקה לא אנקך . לשון טילוא הסמך : (יב) אנוש לשברך נחלה מכתך. מגפר״ס בלע״ז : (יג) למזור . רפואה אין אדם סבור שתהא לך תשובה : תעלה . רפואה לשון הועיל : (יד) מוסר אכזרי . ייסורי מכזריות המוסר מכזרי הוא (עז) לכן . סבועה : שאסיך למשסה . ל׳ ביזה וכת״י ויהון עדיך לעדי : מרוכה

מצודת ציון

למשפט . כמו במשפט ובאה כמו בלמ״ד בתקוס כרי״ת וכן יבכת לבסח (תהלים ט) ור״ל במשפט הראוי לגלות אחן למוסר וכן יסרני ס׳ אך במשפט (לעיל י) : (יב) אנוש . עניו מבאוב חזק כמו ומכתי אנוש׳ (לעיל טו) : לשברך . הלמ״ד היא במקום את וכן הרגו לאבנר (ש״ב ג) . נחלה . תלי חולי : (יג) למזור . ענין רפואת המכה והתקרא כן לפי שדרך לפזר על המכה סממנים לרפאותה כמו לא זורו ולא חובשו (ישעי׳ ח) וגם המכה עצמה תקרא כן במ״ס ויהודה את מזורו (הושע ס) וזהו לפי שעליה ממזרים הסמתנים : תעלה . ענין רפואי׳ כמו תעלה אין לך (לקמן מ״ו) וכפל המלה בשמות הרבים כמו אחמת עפר (דניאל יב) : (יד) מוסר . מלשון יסורים : עצמו . ענין רבוי כמו עצמו לי אלמנותיו (לעיל ט״ו) : (עז) שאסיך למשיסה . ענין רמיס׳ והריבה כמו מי נתן למשיסה יעקב (ישעיה״ב) : (יח) ארוכה . ענין רפואה כמו ארוכת

תרגום

בדין חסוך ונקה לא אנקך לשון טילוא הסמך : (יג) אנוש לשברך נחלה מכתך. מגפר״ס בלע״ז : (יג) למזור . רפואה אין אדם סבור שתהא לך תשובה : תעלה . רפואה לשון

מצודת דוד

אבל אייסר אותך במשפט הראוי לגלות לאחן למוסר ולא אנקה אותך מן הענלה שיעתר הענולה נקי ממך ר״ל לא אכריתך מן הענולם . (יב) אנוש לשברך : כן אמת את הבשר שביס לך היה כאוב ביותר : נחלה מכתך : המכות שבאו עליך היו מחליאים מאד : (יג) אין דן דינך : לא היה מי מהרופאי׳ הועם משפט מבתך לקבל רפואי׳ ולכן לביותו חולי נואש לא עשו לך רפואה כלל כי כן הדרך בסברופאים מתיאשים לרפאות החלי לא יעשו עוד רפואי׳ כלל : (יד) כל מאהביך . כל האוהבים אותך שבאו בך ולא ידרשו לבקרך בעת החלי ור״ל בגולה היית מסוכב בגרות הגוזות ולא תשב מי שתגאל עוד מן הגולה ולא מלאת אותה ומגתם מכל הענו״ם : כי מכת אויב הכיתיך. הכיתי אותך באויב המכה בייסורי אחרי ולכן תשבו כולם שתחסתי בך : על רוב עוונך . ר״ל אולם לא על חטא הכיתיך ר״ל על רוב עוונך כי רבו עוונתיך . (טו) מה תצעק . לכן מה תצעק להתרעם על שברך באחרך שאתם מבתך אותיל ועל רוב עוונך ומרבית חטאתיך עשיתי אלה לך לשלם גמול ולא באו באמת גמול המעשה לכן כל אוכליך יאכלו ר״ל המשתיתים אותך יאחתו גם המה בגמולם : וכל צריך . כל הצריס אותך ילכו בשבי . יהיו שאסיך למשיסה . הרומסים אותך יהיו לרמיסה וכל השוללים אותך יהיו לשלל כיד האויב כי גמול אני אעשה : (יז) כי אעלה . ר״ל אלא לך לבד אעשה חסד ואעלה רפואה וארפאך המכתך לשוב לבריות כמתן אחד אבל לא כן אעשה לשאר״ם כי הם יכלו בעוונם . כי נדחה . ר״ל הם כי הענו״ם קראו לך נדחה ואמרו ציון היא עיר אשר אין לה דורש לא כן היא

ועת צרה . אז יהיה עת צרה ליעקב אבל מן הצרה הזאת תצא לו עוד תשועה : (ח) אשבור עולו . עול האויב אשבור מעל צוארך וקשורי רצועות העול אנתקה ואסיר ממך ר״ל הענו״ם לא יעבדו עוד עמך ולתוספת ביאור אמר ולא יעבדו בו עוד עכו״ם זרים : (ט) ועבדו וכו׳ . רק את הי׳ יעבוד : ואת דוד מלכם . זהו מלך המשיח הבא מזרע דוד : אשר אקים. להם . אשר אעמיד עליהם : (י) ואתה אל תירא . לכן אעשה אל תירא אלא אשתקע בגולה : ואל תחת ישראל . כפל הדבר במ״ס : כי הנני מושיעך מרחוק . כי אני הוא המוכן להושיעך ולגאלך מארץ מרחק ממקום אחתה שם : ואת זרעך : ר״ל לא אותך לבד אגאל כי״א זרעך הבולים לך אותם לגאול מארץ שבים : ושב יעקב . ואתו ובלאה ישב יעקב בשוב׳ ונחתה והשקט ובלתי ולא יחלה עוד מי יחרידו : (יא) אעשה כלה . אהיה כלין על כל הענו״ם וכו׳ ורק אותך לא אכלה

דְּרֵישׁ אֵין לָהּ׃ יח כְּהוּ אָמַר יְהוָה הִנְנִי־
שָׁב שְׁבוּת אָהֳלֵי יַעֲקוֹב וּמִשְׁכְּנוֹתָיו אֲרַחֵם
וְנִבְנְתָה עִיר עַל־תִּלָּהּ וְאַרְמוֹן עַל־מִשְׁפָּטוֹ
יֵשֵׁב׃ יט וְיָצָא מֵהֶם תּוֹדָה וְקוֹל מְשַׂחֲקִים
וְהִרְבִּיתִים וְלֹא יִמְעָטוּ וְהִכְבַּדְתִּים וְלֹא יִצְעָרוּ׃
כ וְהָיוּ בָנָיו כְּקֶדֶם וַעֲדָתוֹ לְפָנַי תִּכּוֹן וּפָקַדְתִּי
עַל כָּל־לַחֲצָיו׃ כא וְהָיָה אַדִּירוֹ מִמֶּנּוּ
וּמֹשְׁלוֹ מִקִּרְבּוֹ יֵצֵא וְהִקְרַבְתִּיו וְנִגַּשׁ אֵלָי
כִּי מִי הוּא־זֶה עָרַב אֶת־לִבּוֹ לָגֶשֶׁת אֵלָי
נְאֻם־יְהוָה׃ כב וְהֱיִיתֶם לִי לְעָם וְאָנֹכִי
אֶהְיֶה לָכֶם לֵאלֹהִים׃ כג הִנֵּה סַעֲרַת יְהוָה
חֲמָה יָצְאָה סַעַר מִתְגּוֹרֵר עַל רֹאשׁ רְשָׁעִים
יָחִיל׃ כד לֹא יָשׁוּב חֲרוֹן אַף־יְהוָה עַד־
עשתו
מלא ו
עֲשׂוֹתוֹ וְעַד־הֲקִימוֹ מְזִמּוֹת לִבּוֹ בְּאַחֲרִית
הַיָּמִים תִּתְבּוֹננוּ בָּהּ׃ כה בָּעֵת הַהִיא נְאֻם־
יְהוָה אֶהְיֶה לֵאלֹהִים לְכֹל מִשְׁפְּחוֹת יִשְׂרָאֵל
וְהֵמָּה יִהְיוּ־לִי לְעָם׃

לא א כֹּה אָמַר יְהוָה מָצָא חֵן בַּמִּדְבָּר
עַם שְׂרִידֵי חָרֶב הָלוֹךְ לְהַרְגִּיעוֹ יִשְׂרָאֵל׃
ב מֵרָחוֹק יְהוָה נִרְאָה לִי וְאַהֲבַת עוֹלָם
אֲהַבְתִּיךָ עַל־כֵּן מְשַׁכְתִּיךָ חָסֶד׃ ג עוֹד
אֶבְנֵךְ וְנִבְנֵית בְּתוּלַת יִשְׂרָאֵל עוֹד תַּעְדִּי
תֻפַּיִךְ וְיָצָאת בִּמְחוֹל מְשַׂחֲקִים׃ ד עוֹד
תִּטְּעִי כְרָמִים בְּהָרֵי שֹׁמְרוֹן נָטְעוּ נֹטְעִים
וְחִלָּלוּ׃ ה כִּי יֵשׁ־יוֹם קָרְאוּ נֹצְרִים בְּהַר
אפרים

תרגום

יח כְּדֵנָן אָמַר יְיָ הָאֲנָא
מַתִּיב גָּלוּת אַרְעִיה דְּיַעֲקֹב
וְעַל קְרָוֹהִי אֲרַחֵם וְתִתְבְּנֵי
קַרְתָּא יְרוּשְׁלֶם בְּאַתְרָהּ
וּבֵית מַקְדְּשָׁא כַּדְחֲזֵי לֵיהּ
יִשְׁתַּכְלֵל׃ יט וְיִסְגּוּן בְּהוֹן
מַעֲבֵי תּוֹדָתָא וְקָל
דְּמִשַּׁבְּחִין וַאֲסַגְּנוּן וְלָא
יְזַעֲרוּן וַאֲתַקְּפִנּוּן וְלָא יְהוֹן
חַלְשִׁין׃ כ וְיִסְגּוּן בְּנֵיהוֹן
כְּדִמְקַדְּמִין וּכְנִשְׁתְּהוֹן
קָדָמַי תִּתְקַן וַאֲסָעֵר
בִּישְׁתָּא עַל כָּל דְּתָקִיפוּהוֹן׃
כא וְיִתְרַבָּא מַלְכֵּיהוֹן מִנְּהוֹן
וּמְשִׁיחֵיהוֹן מִבֵּינֵיהוֹן יִתְגְּלֵי
וַאֲקָרְבִנּוּן וְיִתְגְּזוֹן כְּפוּלְחָנִי
אֲרֵי מַן הוּא דֵּין דְּאִתְרְעֵי
לְבֵיה לְאִתְקְרָבָא לְפוּלְחָנִי
אֲמַר יְיָ׃ כב וּתְהוֹן
קָדָמַי לְעַם וַאֲנָא אֱהֵוֵי
לְעֵלְעוּל מִתְכַּנֵּשׁ עַל רֵישׁ
דִּיקָנִים מַחְשְׁבַת
רעותיה

ת״א כי מי הוא קידושין ה עלה׃ והייתם לי שם׃ כעת ההיא שם׃

הנרי״ב והיה לדירו ממנו סנהדרין כח׃ והייתם לי לעם לעיל יח ח׃: כנה ספרת ה׳ לעיל כב יט

רש״י

(יז) ארוכה . רפואה : (יח) וארמון . המקדש : (יט) והכבדתים . שיהיו עם כבד : ולא יצערו. כמו ימעטו : (כא) אדירו . שר שלו : ערב את לבו . לשון ערבון פרוויל״ה הטיו״ה בלש״ז : לגשת אלי . למלחמה למחות בידי : (כג) מתגורר .

מצודת ציון

ארוכת בת עמי (לעיל ה) : (יח) שב . עניין השקט . (יט) שב . מלי משכנותיו . מלי משכן ומדור . תלה : מלי הל ונל ר״ל על גבהם וחזקתם : וארמון . עניין היכ ופלטרין וכן כי ארמון נוטש (ישעיה ל״ב) : משפטו . דרכו ומנהגו וכן עומד על הסמוך כמשפט (מ״ב י״ח) (יט) תודה . מלי סוללה : משחקים . מלי שחוק ושמחה : והכבדתים . עניין רבוי כמו בעם כבד (במדב׳ כ) : יצערו . עניין מיעוט כמו וילערו ולא יכין למי (איוב י ד) : (כ) ופקדתי . עניין הסגנה : לוחציו . כדוחקים ומציריס לו כמו וגר לא תלחץ (שמות כ״ב) : (כא) אדירו . עניין חזק ומל המלך יאמר שהוא החזק מכל : וגגש . עניין קרוב : ערב . עניין התחייבות ודוגמתו כתערב לא את לחוטי וכו׳ (ישעיה ל״ז) : (כג) סער׳ רוח סערה : מתגורר . עניין כריתה וחתוך כמו מגורדת במגרה (מ״ש ז) : יחול . ישכון כמו יחולו על ראש יואב

ס״ב

הוא זה . כח ליתן טעם למה בתחלה יקרבו ואח״ז יגש אליו ואמר כי מי הוא זה אשר התחייב את לבו לגשת אלי להתקרב אם לא אשייעו להקרבה ולהתדבק בי : (כב) והייתם לי לעם . ר״ל כולם תאמינו בי והיו עמי ואני אהיה לכם לאלהים להשגיח בכם ולהטיב אתכם (כג) חמה יצאה . תלה בחמה עבר במקום עתיד : סער מתגורר . הסער הזה היה תלה מכריתה וחתוך והוא יהיה חל ושוכן על ראש הרשעי׳ כמו הסערה״ם שהרעו לישראל : (כד) לא ישוב וכו׳ . לא ישוב

רש״י

חומה ודר לשון מגורי ודוגמתו וסער מתחולל [לעיל כ״ג] המאמר במקרא אחר היה זה שסניחס ל׳ חנייה : על ראש רשעים . על ראש עובדי כוכבים ומזלות :

מצודת דוד

כי אני אקבלה ואדרוש אותה : (יח) הנני שב . אושיב בהשקט את שבי אהלי יעקב שגלו מהם : ומשכנותיו ארחם לכל יהיו שוממים : עיר . זה ירושלים : על תלה . ר״ל על גבהה וחזקתה שהיה לה מאז : וארמון . זה בית המקדש : על משפטו . ר״ל בדרך וכענין שהיה מאז . (יט) ויצא מהם . מאהלי יעקב יצא השמעת הודאי למקום וקול משחקים ושמחים על רוב הטובה : והרביתים . הבניים והבנות ולא ימעטו בדרך שהיו מתמעטים והולכים בהיותם בגולה : והכבדתים יהיו עם כבד וכפל בדבר במ״ש : (כ) כקדם . חכיהם עלי בהימי קדם : לפני תכון . יהיו כמוהם לפני ר״ל אשגיח בם להכן אותם ברוב טובה : ופקדתי . אשגיח בהם גמול על כל הלוחציס אותם : (כא) והיה אדירו ממנו . ר״ל מלכו יהיה מישראל : ומושלו וכו׳ . כפל הדבר במ״ש : והקרבתיו . אני אקרב אותו והוא יהיה נגש אלי להתקרב ר״ל אמנע אלבו ירא׳ ה׳ והוא יהיה מוסיף והולך : כי מי

ס״ב

(ז״ב ג) : (כד) מזימות . מחשבות כמו על בכל מזמתו (לקמן כ״ח) : באחרית . בסוף : תתבוננו . מלי ביאה : לא (ח) שרידי . עניין שארית ושיור כמו שריד ופליט (לקמן מ״ב) . להרגיעו . עניין מנוחה והשקט כמו ומנלאו מרגוע לנפשכם (לעיל ו) : (ג) אבנך ונבנית. מלי בנין . תעדי . מלי עדי וקשוט : תופיך . שם כלי נגון : במחול . עניין רקוד כשמחה כמו הפכתי מספדי למחול לי (תהלים ל) ולשם יש כלי נגון נקראת מחול כמ״ש בלעומו בתוף ומחל ל (שם קי״ז) לפי שהיה מעוררת רקוד בשמחה: (ד) וחללו. עניין פדיון כמו נטע כרם ולא חללו (דברים כ׳): (ה) נוצרי׳. עניין שמירה ועל הצופים יאמר שברכם לעמוד במקום גבוה לראות

מצודת דוד

(ז״ב ג) : (כד) מזימות . מחשבות כמו על בכל מזמתו (לקמן כ״ח) : באחרית . בסוף : תתבוננו . מלי ביאה : לא (ח) שרידי . עניין שארית ושיור כמו שריד ופליט (לקמן מ״ב) . להרגיעו . עניין מנוחה והשקט כמו ומנלאו מרגוע לנפשכם (לעיל ו) : (ג) אבנך ונבנית. מלי בנין . תעדי . מלי עדי וקשוט : תופיך . שם כלי נגון : (ד) וחללו . עניין פדיון כמו נטע כרם ולא חללו : (ה) נוצרים . נוטרים מגדלים כנוסף : (ה) כי יש יום . ומכה יום . מוכן אשר הצופים

רְעוּתֵיהּ בְּסוֹף יוֹמַיָּא
תִּסְתַּכְּלוּן בָּהּ׃ כה בְּעִדָּנָא
הַהִיא אֲמַר יְיָ אֶהֱוֵי לֵאלָהָא
לְכָל זַרְעָת יִשְׂרָאֵל וְאִנּוּן
יְהוֹן קָדָמַי לְעָם׃

א כְּדֵנָן אֲמַר יְיָ דְּיַהֲב
רַחֲמִין לְעַמָּא דְּנָפַק
מִמְּצָרִים סְפוּק צָרְכֵיהוֹן
בְּמַדְבְּרָא כַּד הֲווֹ מָעָרְקִין
מִן קֳדָם דְּקָטְלִין בְּחַרְבָּא
דַּבַּר בְּמִימְרֵיהּ לְאִשְׁרָאֵה
בֵּית נִיחָא יִשְׂרָאֵל׃
ב אֲמַרַת יְרוּשְׁלֶם לְמַלְקְדְּמִין
יְיָ אִתְגְּלֵי עַל אַבְהָתָנָא
גְּבִיאָ אֲמַר לְהוֹן הָא רַחֲמַת
עַלְמָא רַחֲמַת יַתְכּוֹן עַל
כֵּן דַּבְּרַת יַתְכּוֹן בְּטִבְנָן׃
ז עוֹד אֲקִימֵנָךְ וְתִתְקַיְּמִי
כְּנִשְׁתָּא דְּיִשְׂרָאֵל עוֹד
תִּתְקַנִּין בְּתִקּוּנָיִךְ וְתִפְּקִין בְּסִעַת מְשַׂבְּחִין׃ ד עוֹד תִּצְבְּעִין כְּרָמִין בְּטוּרֵי שׁוֹמְרוֹן
צוּבוּ שְׁתוּלוּ שְׁתִילִין וַאֲחִילוּ׃ ה אֲרֵי אִיתָאֲרִיכוּת יוֹמָיָא וַסְגִי טוּבָא דַּעְתִּיד לְמֵיתֵי
אפרים

ת״א הלוך להרגיעו מנוחה ג כה: מרחוק ה׳ סוטה ח׳ יד. ואהבת עולם ברכות ח׳ יד:

רש״י

לא (ח) מצא חן . בעיני דור : המדבר שרידי חרב . מצריס והעמלקי והכנעני : הלוך להרגיעו ישראל . בהוליכם לנחול ארץ מרגועה : (ג) מרחוק . בזכות אבות : נראה לי . אני הנביא ואמר לי לאמר לכנסת ישראל אהבת עולם מצודת ציון

מהם חרון אפו עד יעשה ויקיים מחשבות לבו : באחרית הימים . ר״ל אם יתמהמה הנה בסוף הימים כשתתקיים תתבוננו בה אלא שב ה׳ מחרון אפו עם כי נתאחר הזמן : [כה] בעת ההיא . בזמן הגאולה: אהיה לאלהים וכו׳. ר״ל אשגיח בהם ואיטיב עמהם : והמה יהיו לי לעם . כולם יאמינו בי ויהיו עמי:

לא (ח) עם שרידי חרב . עם ישראל הנשארים מחרב מצרים המתנכלים אותם להמיתם העם הסוח מלא חן בעיני בעת שהלכו אחרי במדבר ארץ לא זרועה : הלוך. לכן אלך ישראל למקום מרגועה לרשת את הארץ לשבת בה בהשקט : (ג) מרחוק . אחר הכניעת מזמן רחוק עוד היינו במצרים נראה לי ה׳ ר״ל נגלה אז לנביאי ישראל הם משה ואהרן ואהבת עולם . ר״ל וכן יאחר תמיד הנה אהבת עולם אהבתי על כן אמשוך לך חסד : (ג) עוד אבנך ונבנית . ר״ל הנה הבית הראשון ובשני בנו בני אדם ונחרבו ועוד אבנך אני את הבנייני ותאחר בנויה עד עולם לו ר״ל הנה בגולה אתם מאחר בין הבעו״ם בבנין הנהרס אשר יהפזרו אהביהם ואני לאבלך לסיות יחד באבניס בבותלי הבנין ועד עולם תהיה בנויה ולא תגלה עוד: בתולת ישראל . אתה עדת ישראל אתה בבתולה אשר לא ידעה איש שהוא מביאה לבעלה : תעדי תופיך : תקשטי תופין לייפותם כדרך המתענגים מחייפים כלי הנגון בכל מיני פאר : ויצאת . ותלא ברקודו של שמחה ולפי שהמשיל את ישראל לבתולה אמר עניין שמחת הבתולה ותענוגיה ר״ל הרבה עוכה יבוא לך : (ד) בהרי שומרון . עם כי עתה הנה שומרון : נטעו . עבר במקום עתיד ור״ל הנוטעים יעבוד הכרמים וכם יאכלום בשנה הרביעית כמ״ש ובשנה הרביעית יהיה כל פריו קודש הללוים לה׳ (ויקרא י״ט) שלריך להביא הפירות לירושלים ולאוכלן שם אז לפדותן ולחללן על כסף ויוליה הכסף בירושלים ואחר שהנוטעים יחללום ולא יקחם הוויב כאלה ומגדל הרבוי לא יוכלו להביאם לירושלים ויחללום על כסף : (ה) כי יש יום . ובכה יום. מוכן אשר הצופים

אֶפְרָיִם קוּמוּ וְנַעֲלֶה צִיּוֹן אֶל־יְהוָה אֱלֹהֵינוּ׃
ו כִּי־כֹה ׀ אָמַר יְהוָה רָנּוּ לְיַעֲקֹב שִׂמְחָה
וְצַהֲלוּ בְּרֹאשׁ הַגּוֹיִם הַשְׁמִיעוּ הַלְלוּ וְאִמְרוּ
הוֹשַׁע יְהוָה אֶת־עַמְּךָ אֵת שְׁאֵרִית יִשְׂרָאֵל׃
ז הִנְנִי מֵבִיא אוֹתָם מֵאֶרֶץ צָפוֹן וְקִבַּצְתִּים
מִיַּרְכְּתֵי־אָרֶץ בָּם עִוֵּר וּפִסֵּחַ הָרָה וְיֹלֶדֶת
יַחְדָּו קָהָל גָּדוֹל יָשׁוּבוּ הֵנָּה׃ ח בְּבֶכִי
יָבֹאוּ וּבְתַחֲנוּנִים אוֹבִילֵם אוֹלִיכֵם אֶל־
נַחֲלֵי מַיִם בְּדֶרֶךְ יָשָׁר לֹא יִכָּשְׁלוּ בָהּ כִּי־
הָיִיתִי לְיִשְׂרָאֵל לְאָב וְאֶפְרַיִם בְּכֹרִי הוּא׃
ט שִׁמְעוּ דְבַר־יְהוָה גוֹיִם וְהַגִּידוּ בָאִיִּים
מִמֶּרְחָק וְאִמְרוּ מְזָרֶה יִשְׂרָאֵל יְקַבְּצֶנּוּ
וּשְׁמָרוֹ כְּרֹעֶה עֶדְרוֹ׃ י כִּי־פָדָה יְהוָה אֶת־
יעקב
יַעֲקֹב וּגְאָלוֹ מִיַּד חָזָק מִמֶּנּוּ׃ יא וּבָאוּ
וְרָנְנוּ בִּמְרוֹם־צִיּוֹן וְנָהֲרוּ אֶל־טוּב יְהוָה עַל־
דָּגָן וְעַל־תִּירֹשׁ וְעַל־יִצְהָר וְעַל־בְּנֵי־צֹאן
וּבָקָר וְהָיְתָה נַפְשָׁם כְּגַן רָוֶה וְלֹא־יוֹסִיפוּ
לְדַאֲבָה עוֹד׃ יב אָז תִּשְׂמַח בְּתוּלָה בְּמָחוֹל
וּבַחֻרִים וּזְקֵנִים יַחְדָּו וְהָפַכְתִּי אֲבֵלָם לְשָׂשׂוֹן
וְנִחַמְתִּים וְשִׂמַּחְתִּים מִיגוֹנָם׃ יג וְרִוִּיתִי
נֶפֶשׁ הַכֹּהֲנִים דָּשֶׁן וְעַמִּי אֶת־טוּבִי יִשְׂבָּעוּ
נְאֻם־יְהוָה׃ יד כֹּה אָמַר יְהוָה קוֹל בְּרָמָה
נִשְׁמָע נְהִי בְּכִי תַמְרוּרִים רָחֵל מְבַכָּה עַל־
בָּנֶיהָ מֵאֲנָה לְהִנָּחֵם עַל־בָּנֶיהָ כִּי אֵינֶנּוּ׃
טו כֹּה אָמַר יְהוָה מִנְעִי קוֹלֵךְ מִבֶּכִי וְעֵינַיִךְ
מִדְּמָעָה כִּי יֵשׁ שָׂכָר לִפְעֻלָּתֵךְ נְאֻם־יְהוָה
ושבו
וְשָׁבוּ מֵאֶרֶץ אוֹיֵב׃ טז וְיֵשׁ תִּקְוָה לְאַחֲרִיתֵךְ נְאֻם־יְהוָה
וְשָׁבוּ בָנִים לִגְבוּלָם׃ יז שָׁמוֹעַ שָׁמַעְתִּי אֶפְרַיִם מִתְנוֹדֵד
יִסַּרְתַּנִי וְאִוָּסֵר כְּעֵגֶל לֹא לָמוּד הֲשִׁיבֵנִי וְאָשׁוּבָה
כִּי אַתָּה יְהוָה אֱלֹהָי׃ יח כִּי אַחֲרֵי שׁוּבִי נִחַמְתִּי
וְאַחֲרֵי הוֹדְעִי סָפַקְתִּי עַל־יָרֵךְ בֹּשְׁתִּי וְנִכְלַמְּתִּי
כִּי נָשָׂאתִי חֶרְפַּת נְעוּרָי׃ יט הֲלֹא־בֵן יַקִּיר לִי
אֶפְרַיִם אִם־יֶלֶד שַׁעֲשׁוּעִים כִּי מִדֵּי דַבְּרִי בוֹ
זָכוֹר אֶזְכְּרֶנּוּ עוֹד עַל־כֵּן הָמוּ מֵעַי לוֹ רַחֵם
אֲרַחֲמֶנּוּ נְאֻם־יְהוָה׃ כ הָקִים לְךָ צִיֻּנִים שִׂים
לְךָ תַּמְרוּרִים שִׁתִּי לִבֵּךְ לַמְסִלָּה דֶּרֶךְ הָלָכְתְּ
שׁוּבִי בְתוּלַת יִשְׂרָאֵל שׁוּבִי אֶל־עָרַיִךְ אֵלֶּה׃
כא עַד־מָתַי תִּתְחַמָּקִי הַבַּת הַשּׁוֹבֵבָה כִּי־בָרָא
יְהוָה חֲדָשָׁה בָאָרֶץ נְקֵבָה תְסוֹבֵב גָּבֶר׃ כב כֹּה
אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל עוֹד יֹאמְרוּ
אֶת־הַדָּבָר הַזֶּה בְּאֶרֶץ יְהוּדָה וּבְעָרָיו בְּשׁוּבִי
אֶת־שִׁבְתָּם יְבָרֶכְךָ יְהוָה נְוֵה־צֶדֶק הַר הַקֹּדֶשׁ׃
כג וַיָּשְׁבוּ שָׁם יְהוּדָה וְכָל־עָרָיו יַחְדָּו אִכָּרִים
וְנוֹסְעִים בַּעֵדֶר׃ כד כִּי הִרְוֵיתִי נֶפֶשׁ עֲיֵפָה וְכָל־
נֶפֶשׁ דַּלָּה מָלֵאתִי׃ כה עַל־זֹאת הִשְׁכַּמְתִּי וָאֶרְאֶה
וְשִׁנָתִי עֲרֵבָה לִּי׃ כו הִנֵּה יָמִים בָּאִים נְאֻם־יְהוָה
וְזָרַעְתִּי אֶת־בֵּית יִשְׂרָאֵל וְאֶת־בֵּית יְהוּדָה זֶרַע
אָדָם וְזֶרַע בְּהֵמָה׃ כז וְהָיָה כַּאֲשֶׁר שָׁקַדְתִּי
עֲלֵיהֶם לִנְתוֹשׁ וְלִנְתֹּץ וְלַהֲרוֹס וּלְהַאֲבִיד וְלָרַעַת
כֵּן אֶשְׁקוֹד עֲלֵיהֶם לִבְנוֹת וְלִנְטוֹעַ נְאֻם־יְהוָה׃
כח בַּיָּמִים הָהֵם לֹא יֹאמְרוּ עוֹד אָבוֹת אָכְלוּ בֹסֶר
וְשִׁנֵּי בָנִים תֻּצֵּרְנָה׃ כט כִּי אִם־אִישׁ בַּעֲוֹנוֹ יָמוּת
כָּל־הָאָדָם אֲשֶׁר יֹאכַל הַבֹּסֶר תֻּצַּר שִׁנָּיו׃
ל הִנֵּה יָמִים בָּאִים נְאֻם־יְהוָה וְכָרַתִּי אֶת־בֵּית
יִשְׂרָאֵל וְאֶת־בֵּית יְהוּדָה בְּרִית חֲדָשָׁה׃ לא לֹא
כַּבְּרִית אֲשֶׁר כָּרַתִּי אֶת־אֲבוֹתָם בְּיוֹם הַחֲזִיקִי
בְיָדָם לְהוֹצִיאָם מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם אֲשֶׁר הֵמָּה הֵפֵרוּ
אֶת־בְּרִיתִי וְאָנֹכִי בָּעַלְתִּי בָם נְאֻם־יְהוָה׃
לב כִּי־זֹאת הַבְּרִית אֲשֶׁר אֶכְרֹת אֶת־בֵּית יִשְׂרָאֵל
אַחֲרֵי הַיָּמִים הָהֵם נְאֻם־יְהוָה נָתַתִּי תּוֹרָתִי
בְּקִרְבָּם וְעַל־לִבָּם אֶכְתָּבֶנָּה וְהָיִיתִי לָהֶם
לֵאלֹהִים וְהֵמָּה יִהְיוּ־לִי לְעָם׃ לג וְלֹא יָלַמְּדוּ
עוֹד אִישׁ אֶת־רֵעֵהוּ וְאִישׁ אֶת־אָחִיו לֵאמֹר דְּעוּ
אֶת־יְהוָה כִּי כֻלָּם יֵדְעוּ מִקָּטְנָם וְעַד־גְּדוֹלָם
נְאֻם־יְהוָה כִּי אסלח לַעֲוֹנָם וְחַטָּאתָם לֹא אֶזְכֹּר
עוֹד׃ לד כֹּה אָמַר יְהוָה נֹתֵן שֶׁמֶשׁ לְאוֹר יוֹמָם
חֻקּוֹת יָרֵחַ וְכוֹכָבִים לְאוֹר לָיְלָה רוֹגַע הַיָּם
וַיֶּהֱמוּ גַלָּיו יְהוָה צְבָאוֹת שְׁמוֹ׃ לה אִם־יָמִישׁוּ
הַחֻקִּים הָאֵלֶּה מִלְּפָנַי נְאֻם־יְהוָה גַּם זֶרַע
יִשְׂרָאֵל יִשְׁבְּתוּ מִהְיוֹת גּוֹי לְפָנַי כָּל־הַיָּמִים׃
לו כֹּה אָמַר יְהוָה אִם־יִמָּדְדוּ שָׁמַיִם מִלְּמַעְלָה
וְיֵחָקְרוּ מֹסְדֵי אֶרֶץ לְמַטָּה גַּם אָנֹכִי אֶזְנַח
בְּכָל־זֶרַע יִשְׂרָאֵל עַל כָּל־אֲשֶׁר עָשׂוּ נְאֻם־יְהוָה׃
לז כֹּה אָמַר יְהוָה אִם־יִמָּדֵד שָׁמַיִם מִלְּמַעְלָה
וְחָקְרוּ תַחְתִּים אֶרֶץ גַּם אָנֹכִי אֶזְנַח בְּכָל־
זֶרַע יִשְׂרָאֵל עַל כָּל־אֲשֶׁר עָשׂוּ׃ לח הִנֵּה יָמִים
בָּאִים נְאֻם־יְהוָה וְנִבְנְתָה עִיר לַיהוָה מִמִּגְדַּל
חֲנַנְאֵל עַד שַׁעַר הַפִّנָּה׃ לט וְיָצָא עוֹד קַו־
הַמִּדָּה נֶגְדּוֹ עַל־גִּבְעַת גָּרֵב וְסָבַב לְעָתָה׃
מ וְכָל־הַגֵּיא הַפְּגָרִים וְהַדֶּשֶׁן וְכָל־הַשְּׂדֹת
עַד־נַחַל קִדְרוֹן עַד־פִּנַּת שַׁעַר הַסּוּסִים קֹדֶשׁ
לַיהוָה לֹא יִנָּתֵשׁ וְלֹא יִתָּצּוּ עוֹד לְעוֹלָם׃

תרגום

לְצַדִּיקָיָא דִּנְטַרוּ אוֹרַיְתִי מִלְּקַדְמָן חוּלְקָהוֹן בְּאַרְעָא דְיִשְׂרָאֵל דַּהֲווֹ מִתְחַמְּדִין לְשַׁנֵּי נָחֲמָתָא דְאָתָיָן דַּאֲמָרִין אֵימָתַי נְקוּם וְנִסַּק לְצִיּוֹן וְנִתְחַזֵּי קֳדָם יְיָ אֱלָהָנָא׃ ו אֲרֵי כִּדְנָן אָמַר יְיָ שַׁבְּחוּ דְבֵית יַעֲקֹב בְּחֶדְוָא וְרוּצוּ בְּרֵישׁ גְּלֵי לְעֵינֵי כָּל עַמְמַיָּא בְּשַׁרּוּ שַׁבְּחוּ וְאָמְרוּ פְּרִיק יְיָ יָת עַמֵּיהּ יָת שְׁאָרָא דְיִשְׂרָאֵל׃ ז הָאֲנָא מַיְתֵי לְהוֹן מֵאַרְעָא צְפוּנָא וַאֲכַנְּשִׁנּוּן מִסְּיָפֵי אַרְעָא דַּהֲווֹ בְּהוֹן עִוְרִין וְחִגְרִין יִסְגֵּן בְּהוֹן מְעַדְּיָן וַיְלָדָן כַּחֲדָא בְּמַשְׁרְיָן סַגִּיאָן יְתוּבוּן הָכָא׃ ח בְּמִגְּלְהוֹן כַּד הֲווֹ בְּכֵן גְּלוּ וּבְמִתְבְּהוֹן מְבַיְּנֵי אֲנָא מַדְבַּרְנִין אֲדַבְּרִנִּין עַל פְּצִידֵי מַיָּא בְּאוֹרַח תַּקְנָא לָא יִתְקַלּוּן בָּהּ אֲרֵי הֲוָה מֵימְרִי לְיִשְׂרָאֵל כְּאָב וְאֶפְרַיִם חָבִיב הוּא קָדָמָי׃ ט קַבִּילוּ פִּתְגָמָא דַיְיָ עַמְמַיָּא וְחַוּוּ בְּגַנְּוָן מַרְחִיק וְאָמְרוּ מַן דְּבַדְּרֵיהּ לְיִשְׂרָאֵל יְכַנְּשִׁנֵּיהּ וְיִטְרִינֵיהּ כְּרָעֵיָא לַעֲדָרֵיהּ׃ י אֲרֵי פְּרַק יְיָ יָת דְּבֵית יעקב

ת״א כס עור ופסח סנהדרין יא לא הרס ויולדת שכח כ ל • מזרה ישראל עקידה שער יג.

רש״י

גבוהים להכריז קול נשמע למרחוק ל״א נוקרים כמו מוכר חסד לאלפים [שמות ל״ד] לשון שמירה כלומר יש יום שיקראו אותם ששמרו התורה ויאמרו קומו וכת״ו אלי אלי אריכות יומיא וסניא טובא דעתיד מרחוק

מצודת דוד

לראות מי ומי הכאים לשמור את העיר מן המזק: (ו) וצהלו • עניין השמעת קול גדול כמו פלאי רגש ולאלי (ישעיה כ״ד): (ז) מירכתי • מסוף: ופסח. חגר: (ח) אובילם • עניין הכאה כמו יוכל שי (שם י״ח): אל נחלי מים • על נחלי מים: (ט) מזרה • עניין פזור כמו ורויתיה לכל רוח (לקמן מ״ט) • ונהרו

מצודת ציון

הנעומדים בהרים יקראו בקול קורא וגעלה אל ציון אל ה׳ כי הא הגאולה ותזרה השכינה למקומה לציון. (ו) רנו ליעקב שמחה • הוא פסוק כי אמר ליעקב רנו בקול שמחה: וצהלו • השמיעו קול גדול בראש הגוים • הגוים ר״ל המקומות הגבוהות שבארצות הגויים לביות הקול נשמע למרחוק: השמיעו הללו וכו׳ • השמיעו קול והללו את ה׳ ואמרו אתה כי הכה הושעת את עמך וכו׳: (ז) הנני מביא • כי הנני מביא אותם מארץ הצפון לקצות הארץ: בם • בהכאים יהיה עור ופסח אל נחלי מים • אלל נחלי מים למען ימלאו ערוות הלמאון: בדרך ישר • בדרך שוה מבלי עקמומיות למען לא יכשלו בה • לאב • לחשוב בתקונתם כאב החושש בתקנת בנו: בכורי הוא • חביב עלי כבן בכור לאחיו: (ט) והגידו • הוא שתשמעו הגידו באיים הרחוקים: ואמרו • כה תאמרו הנה ישראל המפוזר בעכו״ם המקום יקבץ אותו וישמרנו כרועה הצומ׳ עדרו: (י) כי פדה • הן הגואלה: ממנו • מישראל המפוזר בידו: (יא) במרום ציון • בהר ציון שהוא רם וגשא ונהרו

יַעֲקֹב וְשַׁזִּיבְנוּן מִיַּד דְּתַקִּיף מִנְּהוֹן׃ יא וַיְיתוּן וְיִשַׁבְּחוּן בְּטוּר בֵּית מַקְדְּשָׁא דְּאִתְבְּנֵי בְּצִיּוֹן וְיִתְפַּנְּקוּן בְּטוּבָא דְיַהֲב לְהוֹן יְיָ בְּעִבּוּרָא וּבְחַמְרָא וּבְמִשְׁחָא וּבְנֵי עָאן וְתוֹרִין וּתְהֵי נַפְשְׁהוֹן מַלְיָא תַּפְנוּקִין כְּגִינַת שַׁקְיָא דְּמַרְוְיָא וְלָא יוֹסְפוּן לְיַצָּפָא עוֹד׃ יב כְּבַן תָּתְחַדִּין כְּנִשְׁתָּא דְיִשְׂרָאֵל כַּד בְּחַגְּגוּן וְעִילְמִין וְסָבִין כַּחֲדָא וְאֶהְפּוֹךְ אֲבֵלְהוֹן לְבִיעָ וָאֶנַּחֲמִנּוּן וְאַחֲדִנּוּן מִדְּוֹוֹנְהוֹן׃ יג וָאֶשְׂבַּע נַפְשׁ כַּהֲנַיָּא תַּפְנוּקִין וְעַמִּי בֵּית יִשְׂרָאֵל יָת טוּבִי דְיִהַבִּית לְהוֹן יִשְׂבְּעוּן אָמַר יְיָ׃ יד כִּדְנָן אָמַר יְיָ קָלָא בְּרוּם עַלְמָא אִשְׁתְּמַע בֵּית יִשְׂרָאֵל דְּבָכָן וּמִתְאַנְחָן בָּתַר יִרְמְיָה נְבִיָא כַּד שָׁרֵת יָתֵיהּ נְבוּזַרְאֲדָן רַב קְטוֹלַיָא מַרְמָתָא אִילָא וּדְבָכָן בִּמְרַר יְרוּשְׁלֶם מְבַכְיָא עַל בְּנָהָא מִסְרְבָא לְאִתְנַחֲמָא עַל בְּנָהָא אֲרֵי גְלוּ׃ טו כִּדְנָן אָמַר יְיָ מְנַעִי קָלֵךְ

ירמיה לא

יַעֲקֹב וּגְאָלוֹ מִיַּד חָזָק מִמֶּנּוּ׃ יא וּבָאוּ
וְרָנְנוּ בִּמְרוֹם־צִיּוֹן וְנָהֲרוּ אֶל־טוּב יְהוָה עַל־
דָּגָן וְעַל־תִּירֹשׁ וְעַל־יִצְהָר וְעַל־בְּנֵי־צֹאן
וּבָקָר וְהָיְתָה נַפְשָׁם כְּגַן רָוֶה וְלֹא־יוֹסִיפוּ
לְדַאֲבָה עוֹד׃ יב אָז תִּשְׂמַח בְּתוּלָה בְּמָחוֹל
וּבַחֻרִים וּזְקֵנִים יַחְדָּו וְהָפַכְתִּי אֲבֵלָם לְשָׂשׂוֹן
וְנִחַמְתִּים וְשִׂמַּחְתִּים מִיגוֹנָם׃ יג וְרִוִּיתִי
נֶפֶשׁ הַכֹּהֲנִים דָּשֶׁן וְעַמִּי אֶת־טוּבִי יִשְׂבָּעוּ
נְאֻם־יְהוָה׃ יד כֹּה אָמַר יְהוָה קוֹל בְּרָמָה
נִשְׁמָע נְהִי בְּכִי תַמְרוּרִים רָחֵל מְבַכָּה עַל־
בָּנֶיהָ מֵאֲנָה לְהִנָּחֵם עַל־בָּנֶיהָ כִּי אֵינֶנּוּ׃
טו כֹּה אָמַר יְהוָה מִנְעִי קוֹלֵךְ מִבֶּכִי וְעֵינַיִךְ
מִדְּמָעָה כִּי יֵשׁ שָׂכָר לִפְעֻלָּתֵךְ נְאֻם־יְהוָה
קליך

ת״א לז תשמח ברמות ט כה • קול ברמה ס׳ הזוכר ס׳ ויקרא:

רש״י

ותשובה: (ט) מזרה • ספרייי״ס בלע״ז: (יא) ונהרו • יאספו כמו נהר: (יג) דשן • שמן: (יד) קול ברמה נשמע • קלא ברוש עלמא לישתמע קל בית ישראל דבכן על ירמיהו נביא כד שלח יתיה נבוזראדן מרמתא לשוב מאחר הגולים אל גדליהו בן אחיקם כמו שאמר בספר זה (לקמן ל״ט): רחל מבכה על בניה • מדרש אגדה אמר שהלכו אבות ואמהות לפיים את הקב״ה על שהעמיד מנשה דמות בהיכל ולא נתפיים נכנסה רחל אמרה לפניו רבש״ע רחמי מי מרוצים רחמיך או רחמי ג״ו הוי אומר רחמיך מרוצים והלא אני הכנסתי לרחי בתוך ביתי שכל עבודה שעבד יעקב אם אני לא עבד אלא בשבילי כשבאתי ליכנס לחופה הכניסו את אחותי ולא די ששתקתי אלא שמסרתי לה סימני אף אתה אם הכניסו בניך לתוך בביתך שתוק להם אמר לה יפה למדת

מצודת דוד

ונהרו • ישבו לנוה: אל טוב ה׳. ר״ל לקבל טובה מרובה ומוחר ומפרש על דגן וכו׳. כגן רוה • יהיו שבעים בטובה כגן סיוק השבע בכל עת כי דרך להשקות׳ ברגל: ולא יוסיפו עוד • לא יוסיפו לחיות בעצבון ודאגה כמאז: (יב) ובחורים וזקנים יחדיו • לרוב השמח יהיו הזקנים משכים אחר הבחורים לעשות כמעשיהם לשמות בחול: והפכתי • הלבל שסיב להם מאז אהפוך לשון וזקן יהיו מנוחמי׳ על האבל שמאז: ושמחתים מיגונם • ר״ל ערך השמחה יהי׳ יותר מערך היגון שהי׳ להם מאז: (יג) ורויתי • לפי שבעת הבורכן היה נעדר מהכהנים מותר אחי׳ כי לכן אמר הנה אז אשביע נפש הכהנים דשן כי יאכלו הבא להם מאתי: את טובי. לת הטוב הבא להם מאתי: (יד) קול ברמה נשמע • הנה בשמי׳ הרוש נשמע קול והיא יללת בני מר: רחל מבכי. הקול הבא של רחל אמו אשר מבכה על בניה שגלו לבין הבע״ם: מאנה • מתאלת לקבל הנחומין כי אין מי נשאר בארלם כי כולם גלו: (טו) ועינך • מנעי עיניך מדמעה • כי יש שכר לפעולתך • ארז״ל בשעה שהעמיד מנשה אלכסכיכל ונכנסה רחל לפני המקום ואמרה הלא רחמיך מרוצים מרחמי ג״ו ואני הלא הכנסתי לרחי בתוך ביתי כשבאתי מסרתי הסימנים ביד לאה אחותי ואף אתה אם בניך הכניסו לרחב בביתך תמול להם ואמר לה המקום הבה תקבל שכר על פעולתך שמסרת הסימנים וכנמול זה ישובו בניך מארץ אויב או ר״ל לפעולת בניך

שעם קושי השעבוד לא נתנו כבי׳ ועשו

וְשָׁבוּ מֵאֶרֶץ אוֹיֵב: טז וְיֵשׁ־תִּקְוָה לְאַחֲרִיתֵךְ
נְאֻם־יְהוָה וְשָׁבוּ בָנִים לִגְבוּלָם: יז שָׁמוֹעַ
שָׁמַעְתִּי אֶפְרַיִם מִתְנוֹדֵד יִסַּרְתַּנִי וָאִוָּסֵר
כְּעֵגֶל לֹא לָמֻד הֲשִׁיבֵנִי וְאָשׁוּבָה כִּי אַתָּה
יְהוָה אֱלֹהָי: יח כִּי־אַחֲרֵי שוּבִי נִחַמְתִּי
וְאַחֲרֵי הִוָּדְעִי סָפַקְתִּי עַל־יָרֵךְ בֹּשְׁתִּי וְגַם־
נִכְלַמְּתִּי כִּי נָשָׂאתִי חֶרְפַּת נְעוּרָי: יט הֲבֵן
יַקִּיר לִי אֶפְרַיִם אִם יֶלֶד שַׁעֲשׁוּעִים כִּי־מִדֵּי
דַבְּרִי בּוֹ זָכֹר אֶזְכְּרֶנּוּ עוֹד עַל־כֵּן הָמָו מֵעַי
לוֹ רַחֵם אֲרַחֲמֶנּוּ נְאֻם־יְהוָה: כ הַצִּיבִי לָךְ

תרגום

תַּקְנָיָא שְׁפוּכִי תַּחְנוּגִין
בְּמַרְר שַׁוְיָאי לְבִיךְ אִסְתַּבָּלִי
בְּעוֹבְדִין דַּעֲבַדְתְּ אֵם
תִּקְנִין דְּכַן גָּלִית לְאוֹרַח
רַחִיקָא כְּדוֹ תּוּבוּ כְּנִשְׁתָּא
דְּיִשְׂרָאֵל וּתְתוּבוּן לְקִרְוָךְ
אִלַּין: כא עַד אֵימָתַי אַתְּ
מִתְחַסְּנָא לְמִתַּב כְּנִשְׁתָּא
דְּסַגִּיאִין תִּיוּבְתָּהָא אֲרֵי הָא
יְיָ בָּרֵי חַדְתָּא בְּאַרְעָא
וְעָמָא בֵּית יִשְׂרָאֵל יִתְנַהוֹן
לְאוֹרַיְתָא: כב כְּדֵנָן אָמַר
יְיָ צְבָאוֹת אֱלָהָא דְּיִשְׂרָאֵל
עוֹד יֵימְרוּן יַת פִּתְגָמָא
הָדֵין בְּאַרְעָא דְּבֵית יְהוּדָה
וּבְקִרְוָוהִי כַּד אָתִיב יַת
גָּלוּתְהוֹן יְבָרְכִנָךְ יְיָ מְדוֹר
קוּשְׁטָיָה טוּרָא קַדִּישָׁא:
כג וְיִתְּבוּן בָּהּ דְּבֵית יְהוּדָה
וְכָל קִרְוָיהוֹן כַּחֲדָא אִכָּרִין
וּרְעָיָן בְּסִיעָן: כד אֲרֵי שְׂבַעִית נַפְשׁ מְשַׂלְהֵיָא
וְכָל נַפְשׁ יְצִפָּא מַלֵּיתִי כָּל טוּב: כה אָמַר נְבִיָא עַל דָּא בְּשׁוּרְתָּא דְּיוֹמֵי נָחֲמָתָא

דעתידין

ת"א נקבה תסובב ינמות ו סב ספר הזוהר פ' ברחשית

רש"י

(יח) הבן יקיר לי אפרים . הן דברי שכינה כלומר הוא מתנודד ואני לבי נכסף עלי לרחם שמא בני יקירי הוא כמי שאין לו אלא בן אחד שהוא עושה לו כל רצונו : שעשועים . מישבניימני"ן בלע"ז . מדי דברי בו . בכל עת שאני מדבר בו ומדרש ויקרא רבה די דבורי שנתתי בו שלימדתיו תורתי לרחם עליו : (כ) הציבי לך ציונים . סימנים בדרכי אבותיך העוברים : תמרורי.

תמריס

סיגוריא יש שכר לפעולתך ולצדקתך שמסרת סימנך לאמותך : (יז) מתנודד . קומפליינ"ט בלע"ז לי מי ינוד לך (לעיל יט) : יסרתני . ביסורין לתת הקב"ה: כעגל לא לומד . פוסמגוייילוני"ך בלע"ז לשון מלמד הבקר (שופטים ד) הייתי בתחלה לכך חטאתי לך : (יח) נחמתי . אני מתחרט על תועבותי : הודעי . שהתבוננתי בעצמי שמעלתי לפרינו"יי בלע"ז : חרפת נעורי . שיכולים לאיבי לחרפני על חטאת נעורי :

מצודת ציון

(יז) מתנודד . מלי׳ הנדה כעגה : לומד . עין הסרגל כמו פרח למר מדבר (לעיל כ) : (יח) נחמתי . עין הפודמתשבם ומרעה : ספקתי . עין הכאה כמו ויספוק לת כפיו (במדבר כ"ד) : ירך . לד הגוף : נשאתי . מלי משא וסבל: (יט) יקיר. מלי יקר וחשוב : שעשועים . עין הסתעסקות לשמוח וכן ושעשע יונק (ישעיה י"א) : מדי . מתי וכן מדי עברו (שם כ"ח) : עוד . הוא עין רבוי כמו ויבן על לוחריו עוד (בראשית מ"ז) : המו . מלי המייס והוא עין הכמרה רחמים וחמלה וכן סמוך מעיך (ישעיה ס"ג) : (כ) הציבי . עין הצמוד : ציונים . עין סימן ואות כמו ונכם אלנו ציון (יחזקאל ט"ל):

התרורים

הודעי . לחרי שהתבוננתי בעצמי אלא עשיתי הטוב ספקתי נעורי . ר"ל כאשר חטאתי עתה היו מזריס אלי חרפת הטעות רוחלו עובר עבירה יאמר עליו הנה זה רשע מנעורותיו: (יט) הבן יקיר. זהו מאחי המקום שאתה יקיר לי אלא יקיר וכי הוא לו כילד נחמד שהכיו משעשע עמו אשר מתי שאני מדבר בו לא אפסיק מיד כ"א אזכרנו עוד זמן רב כי בדרך הלב המדבר בנו המכיב לו אלא יפסוק מלזכרו עד זמן רב כי אתעצב בזכרון שמו : על כן . הואיל ואני זוכר בו זמן מרובה לכן המו מע לו וארחם עליו : (כ) הציבי . לתת ישראל בעת תלכו בגולה הציבי לך ציונים על הדרך למען תזכיר את הדרך לשוב

צִיֻּנִים שִׂמִי לָךְ תַּמְרוּרִים שִׁתִּי לִבֵּךְ לַמְּסִלָּה
דֶּרֶךְ הָלַכְתִּי שׁוּבִי בְּתוּלַת יִשְׂרָאֵל שֻׁבִי
אֶל־עָרַיִךְ אֵלֶּה: כא עַד־מָתַי תִּתְחַמָּקִין
הַבַּת הַשּׁוֹבֵבָה כִּי־בָרָא יְהוָה חֲדָשָׁה בָּאָרֶץ
נְקֵבָה תְּסוֹבֵב גָּבֶר: כב כֹּה־אָמַר יְהוָה
צְבָאוֹת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל עוֹד יֹאמְרוּ אֶת־
הַדָּבָר הַזֶּה בְּאֶרֶץ יְהוּדָה וּבְעָרָיו בְּשׁוּבִי
אֶת־שְׁבוּתָם יְבָרֶכְךָ יְהוָה נְוֵה־צֶדֶק הַר
הַקֹּדֶשׁ: כג וְיָשְׁבוּ בָהּ יְהוּדָה וְכָל־עָרָיו
יַחְדָּו אִכָּרִים וְנָסְעוּ בָּעֵדֶר: כד כִּי הִרְוֵיתִי
נֶפֶשׁ עֲיֵפָה וְכָל־נֶפֶשׁ דָּאֲבָה מִלֵּאתִי:
כה עַל־זֹאת הֵקִיצֹתִי וָאֶרְאֶה וּשְׁנָתִי עָרְבָה
לִי

הלכת ק׳

תקניא

וְכָל קִרְוָיהוֹן כַּחֲדָא אִכָּרִין וּרְעָיָן בְּסִיעָן: כד אֲרֵי שְׂבַעִית נַפְשׁ מְשַׂלְהֵיָא
וְכָל נַפְשׁ יְצִפָּא מַלֵּיתִי כָּל טוּב: כה אָמַר נְבִיָא עַל דָּא בְּשׁוּרְתָּא דְּיוֹמֵי נָחֲמָתָא

דעתידין

ת"א נקבה תסובב ינמות ו סב ספר הזוהר פ' ברחשית

רש"י

תמרים קטנים נטועי׳ לסימן בדרך ופסוטו של מקרא עשו סימנים לדעת הדרך שהלכת בה מארץ ישראל לגבול שתחזירי באותו דרך כלומר כי ודאי תשובי משם : דרך הלכת . הלכתי כתיב וכל מקום שהלכת הלכתי אני עמך ויונתן תרגם שימי לך תמרורים התפלל במדר נפש [ומנחם פי׳ תמרורים עניין מועל כן פי׳ ותמרות עשן [יואל ג פסוק ט]: (כא) תתחמקין.

מצודת דוד

דרך בה והוא עניין מלילה והפלגה : שימי . נטעי לך הרבה אילני תומר להכיר בדרך וכפל הדבר במ"ש : שתי לבך וכו'. תן לבך על המסילה שהלכת דרך בה לזכור אותה : שובי . ובדרך הזה תשובי : בתולת ישראל . ר"ל התביבה עלי בתולה על הבושלה : שובי וכו' . כפל הדבר במ"ש: (כא) עד מתי תתחמקין . אתה בנת השובבה עד מתי תהיה עוד משובב מהלך להיות בעוזב בשני בארץ הצפון ומסורה בידם : כי ברא . כי אז ישרה כ' דבר חדשה שעה היות שעתה בשלה לנקבה שיתגול בה בעלה לפי שבעלון אחרים קשים בה אז תסובב להיות גבר למשול עוד על הצבור"ם כגבר על אשה : (כב) עוד יאמרו וכו'. עוד יבוא זמן אשר בכל יאמרו : בשובי . בעת אשיב בני בשני למקומם יאמרו ישרכו ר' אתה מה שלגל והוא ירושלים : הר הקדש . זהו בית המקדש : (כג) וישבו בה . בירושלים הגדולה מה שלגל : וכל ערי . ובכל ערי יהודה בכולם יחדיו ישבו : אכרים . שם יהיו עובדי האדמה בחרישה ורועי הצאן יסעו שם מתקום לתקום עם עדריהם לבקש מרעה ולא יפחדו מן האויב : (כד) כי הרויתי כי אז אשביע נפש העיפה ומלאה למים וכל נפש עלבה אמלא טובה : (כה) על זאת . בעבור הגבואה הטובה הזאת הקיצותי מן השינה כי בחלום ראה הגבואה הבינה : הקיצותי וארא . ר"ל הנה הקיצותי מן השינה והתבלה היתה בעבור כי ראיתי הגבואה הבינה בחלום ודומתה הן אתה קצפת ומחטא (ישעיה ס"ד) ור"ל והקלקל היה

מצודת דוד

ועשו מלותיו וכגמול זה ישובו מאחר לויב:(כז) ויש תקוה . יש לך מקום לעמוד לאחרית טוב לפניך כי כגמול זה ישובו בניך לגבולם וכפל הדבר במ"ש : (יז) שמוע שמעתי : הוא מאחר המקום שמעתי אשר מלכות עשרת הבטיטהבקרמים ע"ש אפרים הנה הוא מתנודד בראש דרך המלעז' ומקונן ואומר הנה יסרתני כיסורין לגלות אזני למוס' והנה קבלתי המוסר כעגל הזה אשר לא הורגל למשוך בעול ואשר ירגילהו יחזור וימשך כן אני כמוהו : השיבני . אתה העורר לבי לשוב אליך וכן אעשה ואשוב אליך : כי אתה ה' אלהי . ל"ב מסרמוי לשוב אליך : (יח) כי אחרי שובי . אחר ששבתי מדרכי הרעים אני תוכל ומתחרט על הטעות שעשיתי : ואחרי כיד על הירך בדרך אדם המתחרט : כי נשאתי חרפת נעורי . ר"ל כאשר חטאתי עתה היו מזריס אלי חרפת הטעות שעשיתי מאז כי כן בדרך כשיתמה האדם ללכת בדרך רשע כשאדם הולכו עובר עבירה יאמר עליו הנה זה רשע מנעורותיו: (יט) הבן יקיר. זהו מאחי המקום שאתה יקיר לי לבן יקיר וכי הוא לו כילד נחמד שאני משעשע עמו אשר מתי שאני מדבר בו לא אפסיק מיד כ"א אזכרנו עוד זמן רב כי בדרך הלב המדבר בנו המכיב לו אלא יפסוק מלזכרו עד זמן רב כי אתעצב בזכרון שמו : על כן . הואיל ואני זוכר בו זמן מרובה לכן המו מע לו וארחם עליו : (כ) הציבי . אתה ישראל בעת תלכו בגולה הציבי לך ציונים על הדרך למען תזכיר את הדרך לשוב

מצודת ציון

תמרורים . אילני תומר : שתי . עין שיתה : למסילה . עין שביל ודרך : (כא) תתחמקין . עין סבוב כמו מחמק עבר (ש"ם ה) : השובבה . עין מרד כמו מדוע שובבה העם (לעיל ח) : (כב) בשובי . אלי השבה : שבותם. אלי שבי : נוה . עין מדור : (כג) אכרים . הם עובדי האדמה בחריסה כמו בוזו אכרים (לעיל י"ד) : בעדר . עם עדר וכאן הבריות במקום עם וכן הרק אך במקום דבר ה' (במדבר י"ב) משפטו עם משה : (כד) הרויתי . עין שביעה : עיפה . ר"ל למאה כי הפיע למה למים : דאבה . עין עלבון : (כה) הקיצותי . אלי יקיצה והערה מן השינה : ושנתי . אלי שינה : ערבה . עין מתיקות כמו וערבה שנתך (משלי ג׳

מתמרים ממני שאת בושה לשוב אלי מפני דרכך הנה חדשה נברא בארץ שהנקבה מחזיר אחר הזכר לבקשו שיעלנה לשון ומסובבה בעיר לבקשה וגו׳ ומשם רבי יהודה הדרשן שמעתי נקבה תסובב להיות גבר אני נתתיך כבת הטובלת עיסור נכסים שבעה עכו"ם משבעים סוף שתבטלי הכל כבן זכר שהוא יורש הכל: (כה) על זאת הקיצותי . כך אמר ירמיה כל מה

מצודת ציון שהייתי

עין שביל ודרך : (כא) תתחמקין . עין סבוב כמו מחמק עבר (ש"ם ה) : השובבה . עין מרד כמו מדוע שובבה העם (לעיל ח) : (כב) בשובי . אלי השבה : שבותם. אלי שבי : נוה . עין מדור : (כג) אכרים . הם עובדי האדמה בחריסה כמו בוזו אכרים (לעיל י"ד) : בעדר . עם עדר וכאן הבריות במקום עם וכן הרק אך במקום דבר ה' (במדבר י"ב) משפטו עם משה : (כד) הרויתי . עין שביעה : עיפה . ר"ל למאה כי הפיע למה למים : דאבה . עין עלבון : (כה) הקיצותי . אלי יקיצה והערה מן השינה : ושנתי . אלי שינה : ערבה . עין מתיקות כמו וערבה שנתך (משלי ג׳

על כי חטאתו : ושנתי ערבה לי . השכבה השינה היתה מתוקה

לִי׃ כו הִנֵּה יָמִים בָּאִים נְאֻם־יְהוָה וְזָרַעְתִּי
אֶת־בֵּית יִשְׂרָאֵל וְאֶת־בֵּית יְהוּדָה זֶרַע אָדָם
וְזֶרַע בְּהֵמָה׃ כז וְהָיָה כַּאֲשֶׁר שָׁקַדְתִּי עֲלֵיהֶם
לִנְתוֹשׁ וְלִנְתוֹץ וְלַהֲרֹס וּלְהַאֲבִיד וּלְהָרֵעַ
כֵּן אֶשְׁקֹד עֲלֵיהֶם לִבְנוֹת וְלִנְטוֹעַ נְאֻם־
יְהוָה׃ כח בַּיָּמִים הָהֵם לֹא־יֹאמְרוּ עוֹד אָבוֹת
אָכְלוּ בֹסֶר וְשִׁנֵּי בָנִים תִּקְהֶיָנָה׃ כט כִּי אִם־
אִישׁ בַּעֲוֹנוֹ יָמוּת כָּל־הָאָדָם הָאֹכֵל הַבֹּסֶר
תִּקְהֶיָנָה שִׁנָּיו׃ ל הִנֵּה יָמִים בָּאִים נְאֻם־
יְהוָה וְכָרַתִּי אֶת־בֵּית יִשְׂרָאֵל וְאֶת־בֵּית
יְהוּדָה בְּרִית חֲדָשָׁה׃ לא לֹא כַּבְּרִית אֲשֶׁר
כָּרַתִּי אֶת־אֲבוֹתָם בְּיוֹם הֶחֱזִיקִי בְיָדָם
לְהוֹצִיאָם מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם אֲשֶׁר־הֵמָּה הֵפֵרוּ־
אֶת־בְּרִיתִי וְאָנֹכִי בָּעַלְתִּי בָם נְאֻם־יְהוָה׃
כי

תרגום

דַּעְתִּידִין לְמֵתַי אִתְעָרֵית
וַחֲזַית תְּבִית דַּמְכֵית וְשִׁנְתִּי
הֲנָאתְנִי׃ כו הָא יוֹמַיָּא
אָתָן אָמַר יְיָ וַאֲקִים יַת
דְּבִית יִשְׂרָאֵל וְיַת דְּבֵית
יְהוּדָה אַסְגְּנוּן כֶּאֱנָשָׁא
וְאַצְלְחָנוּן כִּבְעִירָא׃ כז וַיְהִי
כְּמָא דְּהַשְׁבֵית עֲלֵיהוֹן
לְמֶעְקַר וּלְתַדָּעָא וּלְפַגָּרָא
וּלְאַבָּדָא וּלְאַבָּאשָׁא כֵּן
יְחַדֵּי מֵימְרִי עֲלֵיהוֹן לְמִבְנֵי
וּלְקַיָּמָא אָמַר יְיָ׃ כח בְּיוֹמַיָּא
הָאִנּוּן לָא יֵימְרוּן עוֹד
אֲבָהָתָא חָטָן וּבְנֵיָא לָקָן׃
כט אֱלָהֵן אֱנָשׁ בְּחוֹבֵיהּ
יְמוּת כָּל אֱנָשׁ דְּיֶחֱטֵי הוּא
יְמוּת׃ ל הָא יוֹמַיָּא אָתָן
אָמַר יְיָ וְאֶגְזַר עִם דְּבֵית
יִשְׂרָאֵל וְעִם דְּבֵית יְהוּדָה
קְיָמָא חַדְתָּא׃ לא לָא
כִּקְיָמָא דְּגִזַרִית עִם
אֲבָהָתְכוֹן בְּיוֹמָא דְּאַתְקֵפִית
קְיָמִי וַאֲנָא אִתְרַעְיִתִּי
בְּהוֹן

ת״א וזרעתי לת בית ישראל סוטה נ כב מולין ל ח • לאבות לאכלו סנהדרין ד׳ לט׃
והנרי״ב לבנות ולנטוע לעיל ל׳ י״. לאבות לאכלו בוסר יחזקאל יח ב

רש״י

שהייתי יגן ונרדם בנבואה פורענות בנבואה הזאת הקילותי מתרדמתי׃ ערבה. נעמה׃ (כו) זרע אדם וזרע בהמה • הטובים והסכלים שבהם לתי לזרעם כולם להיות זרע שלי. זרע לדם וזרע בהמה

מצודת ציון

נ)׃ (כז) שקדתי. ענין מהירות והתמדה כמו שוקד לתי על דברי (לעיל ל׃) ׃ לנתוש. ענין עקירה • ולנתוץ. ענין שבירה׃ ולהרוס. מלי׳ הריסה וקלקול׃ לבנות. מלי׳ בנין׃ (כח) בוסר. כן נקרא הפרי שלא נגמר הבשול והיא חמוצה ומקהה את השיניים כמו ובוסר גומל יהיה לגם (ישעיה יח)׃ תקהינה. ענין חלישת השיניים לתתך המאכל וכן אם קהה הברזל (קהלת י) ור״ל שנמלא הברזל לברות העץ(לח) החזיקי. ענין לחזיקה׃ הסרו. ענין נישול׃ בעלתי. ענין לדון כמו

מצודת דוד

עלי לי נבואה עוכה רחיתי בחלום׃ (כו) וזרעתי. כמו הזורע הבואה הנה תלמח יותר ממה שזרע כן יתרבו בכל עת׃ זרע וכו׳. גם בני לדם תלמח יתרבו גם הבהמות ולא תהיה בם משכלה ועקרה׃ (כז) כאשר שקדתי. כמו שהייתי ממהר ומשתדל לברע להם כן לתמהר ולהשתדל להטיב להם׃ (כח) לא יאמרו עוד. לא יתרעמו עוד לומר הנה הלתות לחלו בוסר וכו׳ והלא הנכון מי שלכל הבוסר יקבו שיניו ר״ל הלבות תעלו והנה הבנים מקבלים העונש הלא הנכון שהחוטא יקבל בעצמו העונש וכן בלתר שלתרו שלתרו בלתות יתלוכו׃ (כט) אם ישושו החוקים. לם חוקות השמש והירח יסורו מלפני לכל יתיר כ״ל בזמנו הקבוע לו לז׃ גם זרע ישראל ישבתו ור״ל כמו שהחוקים הללה לא ישושו כן זרע ישראל לא ישבתו׃ מחיות בני לשני. הלבי היות לפני גוי ר״ל עם מיוחד׃ כל הימים. ר״ל כל הימים ישבתו וכו׳ כמות החוקים הללה כלי׳ כמו שהוא לא ישושו כן וכו׳׃ (לו) אם ימדו. לם יהיה מדד גובה השמים לתר הוא ממעל ולם יהיה מחקר במדידה עומק יסוד הלרץ לתר היא מלמטה לז גם לני לתלם בכל זרע ישראל בעבור כל הפעלים לתר עשו ור״ל כמו שה״ל למדוד גובה השמים ולחקור במדידה עומק יסוד הלרץ כן לא לתלם בישראל בעבור

תרגום יונתן לקיימון כבני לנשא ולגלתיון כבעירא שלין עוטותיה נפקדין עליה׃ (כח) בוסר. פרי שלא נגמר והוא מקהה לת השיניים׃ ושני בנים תקהינה

מצודת דוד

נ)׃ (כז) שקדתי. ענין מהירות והתמדה כמו שוקד לתי על דברי (לעיל ל׃) ׃ לנתוש. ענין עקירה • ולנתוץ. ענין שבירה׃ ולהרוס. מלי׳ הריסה וקלקול׃ לבנות. מלי׳ בנין׃ (כח) בוסר. כן נקרא הפרי שלא נגמר הבשול והיא חמוצה ומקהה את השיניים כמו ובוסר גומל יהיה לגם (ישעיה יח)׃ תקהינה. ענין חלישת השיניים לתתך המאכל וכן אם קהה הברזל (קהלת י) ור״ל שנמלא הברזל לברות העץ(לח) החזיקי. ענין לחזיקה׃ הסרו. ענין נישול׃ בעלתי. ענין לדון כמו

מצודת ציון

מכף המויב׃ (לג) אחרי הימים ההם. לחר הישובו מן הגולה׃ נתתי. עבר במקום עתיד ר״ל לתן תורתי בקרבם כלומי לתה לבם לקיים לת התורה׃ ועל לבם אכתבנה. ר״ל לא תשכח מלבם כלו׳ היתם מקוקה שמה׃ והייתי וכו׳ והמה וכו׳. ר״ל כמוני כמותם לא תופר הברית הבית׃ (לג) ולא יחמדו. לא יצטרכו עוד ללמד לים לת רעהו ולזרזו ללמר דעו לת ה׳ כי כולם בעצמם ידעו לותי מן הקטנים עד הגדולים׃ כי אסלח וכו׳. וכבל יהיו ל״כ עטורים ומנוקים מעון ולכן כולם ישיגו ההשגה הבולת שה׳ הוא מלכים׃ (לד) נותן שמש. המותן לת השמש להלי׳ בכל יום ומותן חוקות ירח ומוכנים להלי׳ בכל לילה׃ רונע הים. הבוקע הים לפני בני ישראל בלתתם ממלרים׃ ויהמו גליו. ר״ל עם כי גליו הין הומים בקול גדול והין מוטפים והולכים עכ״ז בקנו ולא הלכו הגלים בדרכם:(לה) אם ימושו החוקים. לם חוקות השמש והירח יסורו מלפני לכל יתיר כ״ל בזמנו הקבוע לו לז׃ גם זרע ישראל ישבתו ור״ל כמו שהחוקים הללה לא ימושו כן זרע ישראל לא ישבתו׃ מחיות בני לשני. הלבי היות לפני גוי ר״ל עם מיוחד׃ כל הימים. ר״ל כל הימים ישבתו וכו׳ כמות החוקים הללה כלי׳ כמו שהוא לא ימושו כן וכו׳׃ (לו) אם ימדו. לם יהיה מדד גובה השמים לתר הוא ממעל ולם יהיה מחקר במדידה עומק יסוד הלרץ לתר היא מלמטה לז גם לני לתלם בכל זרע ישראל בעבור כל הפעלים לתר עשו ור״ל כמו שה״ל למדוד גובה השמים

בְּהוֹן אָמַר יְיָ׃ לב אֲרֵי דֵּין
קְיָמָא דְּאַגְזַר עִם בֵּית
יִשְׂרָאֵל בָּתַר יוֹמַיָּא הָא׳נוּן
אָמַר יְיָ אֶתֵּן יַת אוֹרַיְתִי
בְּמֵעֵיהוֹן וְעַל לִבְּהוֹן
אֶכְתְּבִנַּהּ וַאֲהֵוֵי לְהוֹן
לֶאֱלָהּ וְאִנּוּן יְהוֹן לִי לְקַדְמֵי
לְעָם׃ לג וְלָא יֵילְפּוּן עוֹד
גְּבַר יַת חַבְרֵיהּ וּגְבַר יַת
אָחוּהִי לְמֵימַר דְּעוּ לְמִדְחַל
מִן קָדָם יְיָ אֲרֵי כּוּלְהוֹן
יִלְפּוּן לְמִדְּע דְּחַלְתִּי
לְמִזְעֵירְהוֹן וְעַד רַבְּהוֹן
אָמַר יְיָ אֲרֵי אֶשְׁבּוֹק
לְחוֹבֵיהוֹן וַחֲטָאֵיהוֹן לָא
יְדַכְּרוּן עוֹד׃ לד כְּדֵנָן
אָמַר יְיָ דַּיְהַב שִׁמְשָׁא
לְאַנְהָרָא בְּיוֹמָא גְּזֵרַת
סִיהֲרָא וְכוֹכְבַיָּא לְאַנְהָרָא
בְּלֵילְיָא נָזַף בְּיַמָּא וְהָמָן
גַּלּוֹהִי יְיָ צְבָאוֹת שְׁמֵיהּ׃
לה כְּמָה דְּרַיִת אֶפְשַׁר
דְּיַעְדּוּן קְיָמַיָּא הָאִלֵּין מִן
מִלְּמֶהֱוֵי עַם מְשַׁמֵּשׁ קֳדָמַי
כָּל יוֹמַיָּא׃ לו כְּדֵנָן אָמַר יְיָ כְּמָא
דַּיְרַית אֶפְשַׁר
דִּישְׂרָאֵל לָא יִבְטְלוּן
מִלְּמֶהֱוֵי עַם מְשַׁמֵּשׁ קֳדָמַי
כָּל יוֹמַיָּא׃ לז כְּדֵנָן אָמַר יְיָ כְּמָא
דַּיְרַית אֶפְשַׁר
דִּידַע

לב כִּי זֹאת הַבְּרִית אֲשֶׁר אֶכְרֹת אֶת־בֵּית
יִשְׂרָאֵל אַחֲרֵי הַיָּמִים הָהֵם נְאֻם־יְהוָה נָתַתִּי
אֶת־תּוֹרָתִי בְּקִרְבָּם וְעַל־לִבָּם אֶכְתְּבֶנָּה
וְהָיִיתִי לָהֶם לֵאלֹהִים וְהֵמָּה יִהְיוּ־לִי לְעָם׃
לג וְלֹא יְלַמְּדוּ עוֹד אִישׁ אֶת־רֵעֵהוּ וְאִישׁ
אֶת־אָחִיו לֵאמֹר דְּעוּ אֶת־יְהוָה כִּי כֻלָּם
יֵדְעוּ אוֹתִי לְמִקְטַנָּם וְעַד־גְּדוֹלָם נְאֻם־
יְהוָה כִּי אֶסְלַח לַעֲוֹנָם וּלְחַטָּאתָם לֹא אֶזְכָּר־
עוֹד׃ לד כֹּה ! אָמַר יְהוָה נֹתֵן שֶׁמֶשׁ לְאוֹר
יוֹמָם חֻקּוֹת יָרֵחַ וְכוֹכָבִים לְאוֹר לַיְלָה רֹגַע
הַיָּם וַיֶּהֱמוּ גַלָּיו יְהוָה צְבָאוֹת שְׁמוֹ׃ לה אִם־
יָמוּשׁוּ הַחֻקִּים הָאֵלֶּה מִלְּפָנַי נְאֻם־יְהוָה גַּם
זֶרַע יִשְׂרָאֵל יִשְׁבְּתוּ מִהְיוֹת גּוֹי לְפָנַי כָּל־
הַיָּמִים׃ לו כֹּה ! אָמַר יְהוָה אִם־יִמָּדְדוּ שָׁמַיִם
מלמעלה
וְחֲקְרוּ מֹסְדֵי־אָרֶץ לְמָטָּה גַּם אָנֹכִי אֶזְנַח
בְּכָל־זֶרַע יִשְׂרָאֵל עַל כָּל־אֲשֶׁר עָשׂוּ נְאֻם־
יְהוָה׃ לז כֹּה אָמַר יְהוָה אִם־יִמָּדֵד שָׁמַיִם מִמָּעַל
וְחֻקְּרוּ מוֹסְדֵי־אָרֶץ לְמָטָּה גַּם אֲנִי אֶמְאַס
בְּכָל־זֶרַע יִשְׂרָאֵל עַל כָּל־אֲשֶׁר עָשׂוּ נְאֻם־
יְהוָה׃ לח הִנֵּה יָמִים בָּאִים נְאֻם־יְהוָה וְנִבְנְתָה
הָעִיר לַיהוָה מִמִּגְדַּל חֲנַנְאֵל עַד שַׁעַר הַפִּנָּה׃
לט וְיָצָא עוֹד הַקָּו נֶגְדּוֹ עַל־גִּבְעַת גָּרֵב וְסָבַב
מִזְרָחָה׃ מ וְכָל־הַגֵּו הַפְּגָרִים וְהַדֶּשֶׁן אֲשֶׁר
יַשְׁלִיכוּ שָׁמָה וְכָל־הַשָּׂדוֹת עַד־נַחַל קִדְרוֹן
עַד־פִּנַּת שַׁעַר הַסּוּסִים מִזְרָחָה קֹדֶשׁ לַיהוָה
לֹא יִנָּתֵשׁ וְלֹא יִתָּצּוּ עוֹד לְעוֹלָם׃

ת״א נוהן שמש עקיד׳ סוף שער יח • לא יתוסו לם ויחקרו וגו׳ לם׃

רש״י

תקהינה. הבנים ילקו בעון לבות׃ (לד) לאור. מיאקלמרז״ר בלע״ז וכן מ״י לנהרא׃ רונע הים. שובר הים מגידו ומרתיחו ונעשה קמטים קמטים

כמו עורי רגע [לעיל ז]׃ (לה) ימושו. כמו לא ימיש׃ (לא) אם ימדו שמים. כמה גובהם׃ גם

מצודת ציון

לם בעליו עמו (שמות כ״ב)׃ (לד) חוקות. ענין דבר קבוע׃ רונע. ענין בקיעה כמו עורי רגע (לעיל ו)׃ (לה) ימושו. ענין בסרה כמו לא ימיש עמוד הענן (שמות י״ג)

מצודת דוד

מכף המויב׃ (לג) אחרי הימים ההם. לחר הישובו מן הגולה׃ נתתי. עבר במקום עתיד ר״ל לתן תורתי בקרבם כלומי לתה לבם לקיים לת התורה׃ ועל לבם אכתבנה. ר״ל לא תשכח מלבם כלו׳ היתם מקוקה שמה׃ והייתי וכו׳ והמה וכו׳. ר״ל כמוני כמותם לא תופר הברית הבית׃ (לג) ולא יחמדו. לא יצטרכו עוד ללמד לים לת רעהו ולזרזו ללמר דעו לת ה׳ כי כולם בעצמם ידעו לותי מן הקטנים עד הגדולים׃ כי אסלח וכו׳. וכבל יהיו ל״כ עטורים ומנוקים מעון ולכן כולם ישיגו ההשגה הבולת שה׳ הוא מלכים׃ (לד) נותן שמש. המותן לת השמש להלי׳ בכל יום ומותן חוקות ירח ומוכנים להלי׳ בכל לילה׃ רונע הים. הבוקע הים לפני בני ישראל בלתתם ממלרים׃ ויהמו גליו. ר״ל עם כי גליו הין הומים בקול גדול והין מוטפים והולכים עכ״ז בקנו ולא הלכו הגלים בדרכם:(לה) אם ימושו החוקים. לם חוקות השמש והירח יסורו מלפני לכל יתיר כ״ל בזמנו הקבוע לו לז׃ גם זרע ישראל ישבתו ור״ל כמו שהחוקים הללה לא ימושו כן זרע ישראל לא ישבתו׃ מחיות בני לשני. הלבי היות לפני גוי ר״ל עם מיוחד׃ כל הימים. ר״ל כל הימים ישבתו וכו׳ כמות החוקים הללה כלי׳ כמו שהוא לא ימושו כן וכו׳׃ (לו) אם ימדו. לם יהיה מדד גובה השמים לתר הוא ממעל ולם יהיה מחקר במדידה עומק יסוד הלרץ לתר היא מלמטה לז גם לני לתלם בכל זרע ישראל בעבור כל הפעלים לתר עשו ור״ל כמו שה״ל למדוד גובה השמים ולחקור במדידה עומק יסוד הלרץ כן לא לתלם בישראל בעבור

פעעם

ואנכי. הכל הנכי לא הפרתי כי סיתי לכם לתדון להושיעם

מכף

מִלְּמַעְלָה וַיַּחֲקְרוּ מוֹסְדֵי־אָרֶץ׃ לְמָטָּה גַּם־
אֲנִי אֶמְאַס בְּכָל־זַרַע יִשְׂרָאֵל עַל־כָּל־
אֲשֶׁר עָשׂוּ נְאֻם־יְהוָה׃ לז הִנֵּה יָמִים
* נְאֻם־יְהוָה וְנִבְנְתָה הָעִיר לַיהוָה מִמִּגְדַּל
חֲנַנְאֵל עַד־שַׁעַר הַפִּנָּה׃ לח וְיָצָא עוֹד
קַוֶּה הַמִּדָּה נֶגְדּוֹ עַל גִּבְעַת גָּרֵב וְנָסַב
גָּעָתָה׃ לט וְכָל־הַעֵמֶק הַפְּגָרִים וְהַדֶּשֶׁן
וְכָל־הַשְּׂדֵמוֹת עַד־נַחַל קִדְרוֹן עַד־פִּנַּת
שַׁעַר הַסּוּסִים מִזְרָחָה קֹדֶשׁ לַיהוָה לֹא־
יִנָּתֵשׁ וְלֹא־יֵהָרֵס עוֹד לְעוֹלָם׃

לב א הַדָּבָר אֲשֶׁר הָיָה אֶל־יִרְמְיָהוּ
מֵאֵת יְהוָה בַּשָּׁנָה הָעֲשִׂרִית לְצִדְקִיָּהוּ מֶלֶךְ
יְהוּדָה הִיא הַשָּׁנָה שְׁמֹנֶה־עֶשְׂרֵה שָׁנָה
לִנְבוּכַדְרֶאצַּר׃ ב וְאָז חֵיל מֶלֶךְ בָּבֶל צָרִים
עַל־יְרוּשָׁלִַם וְיִרְמְיָהוּ הַנָּבִיא הָיָה כָלוּא

באים ק׳ ולא כתיב קו ק׳ השדמות ק׳ בשנה ק׳
עם יִרְמְיָה מִן קֶדֶם יְיָ בְּשַׁתָּא עֲשִׂירָתָא לְצִדְקִיָּה מַלְכָּא שִׁבְטָא
הִיא שַׁתָּא תְּמָנֵי עֲשַׂרֵי שְׁנִין לִנְבוּכַדְרֶאצַּר׃ ב בְּכֵן מַשְׁרְיָת מַלְכָּא דְּבָבֶל
צִירִין

רש״י

אני אמאס בישראל · כלומר כשם שהם לא ימדו ולא יחקרו כך ישראל לא ימאסו בכל אשר חטאו: (לט) העמק הפגרים. ענק שנפלו שם פגרי מחנה סנחריב: והדשן · מקום שפך הדשן שהיה חוץ לירושלים יוסיפו על העיר ויכניסו כל זה לתוך חומותיה ונבואה זו עתידה לבא בגאולה אחרונה שהרי לא היתה בבית שני: השדמות. קנפני״ח בלע״ז: (ב) צרים. לשון מצור: בחצר המטר׳ לשון

מצודת ציון

י״ג): ישבתו. ענין בטול: (לו) מוסדי. מלי יסוד והוא מרכז כדור הארץ: על כל. בעבור כלו: (לז) שער הפנה. שער העומד בזויות: (לח) קו המדה. חבל המיודח למוד בו: על גבעת גרב. עד גבעת גרב וכן וירכתו על לידון (בראשית מ״ט): ונסב. מלי סבוב: (לט) הפגרים. הסרונים: והדשן! אפר המזבח: השדמות. מלי שדה וכן שדמות משבון (ישעיה ט״ז): קדרון. כן שם הנחל: ינתש. ענין עקימה: יהרס. מלי הריסה וקלקול:

לב (ב) חיל. לבאות עם: צרים. מקיפים ומסבביס להלר לכם: כלוא. אסור כמו אדוני המלך כלאם (במדבר יח): המטרה. כן נקרא בית האסורים כי יאסר בבית המטרה (בראשית

לב (א) שמונה עשרה. כי כ״ב מלך בד׳ ליהויקים ו׳ ימים ואחריו מלך לדקיה ח״ב עשירית לצדקיה היא י״ח לנ״ב וכבשוה בי״א לצדקיה כמ״ם כמ״ב: היה כלוא. היה אסור בחצר בית האסורים: אשר בית מלך. אשר בבית מלך:

צִירִין עַל יְרוּשָׁלֶם וְיִרְמְיָה
נְבִיָא הֲוָה כְּלִי בְּדָרַת בֵּית
אֲסִירַיָא דִי בְּבֵית מַלְכָּא
שִׁבְטָא דְּבֵית יְהוּדָה׃
ג דְּאַסְרֵיהּ צִדְקִיָּה מַלְכָּא
שִׁבְטָא דְּבֵית יְהוּדָה
לְמֵימַר מַדַּע אַתְּ מִתְנַבֵּי
לְמֵימַר כְּדֵנָן אָמַר יְיָ הָאֲנָא
מָסֵר יַת קַרְתָּא הָדָא בִּיד
מַלְכָּא דְּבָבֶל וְיִכְבְּשִׁנַּהּ׃
ד וְצִדְקִיָּה מַלְכָּא שִׁבְטָא
דְּבֵית יְהוּדָה לָא יִשְׁתֵּיזַב
מִידָא דְּכַסְדָּאֵי אֲרֵי
אִתְמְסָרָא יִתְמְסַר בִּיד
מַלְכָּא דְּבָבֶל וּמַלֵּל פּוּמֵיהּ
עִם פּוּמֵיהּ וְעֵינוֹהִי יַת
עֵינוֹהִי יְחַזְּיָן׃ ה וּלְבָבֶל
יוֹבִיל יַת צִדְקִיָּה וְתַמָּן יְהֵי
עַד דֵּיעוֹל דּוּכְרָנֵיהּ קֳדָמַי
אָמַר יְיָ אֲרֵי תְּגִיהוּן קְרָב
עִם כַּסְדָּאֵי לָא תַצְלְחוּן׃
ו וַאֲמַר יִרְמְיָה הֲוָה פִּתְגָם
נְבוּאָה מִן קֳדָם יְיָ עִמִּי
לְמֵימַר׃ ז הָא חֲנַמְאֵל בַּר
שַׁלּוּם אַחֲבוּךְ אָתֵי לְוָתָךְ
לְמֵימַר זְבוּן לְךָ דִּי חַקְלִי
דְּבַעֲנָתוֹת אֲרֵי לָךְ חֲזָיָא
אַחֲסָנְתָּא לְמִזְבַּן׃ ח וַאֲתָא
לְוָתִי חֲנַמְאֵל בַּר אַחֲבִי

בַּחֲצַר הַמַּטָּרָה אֲשֶׁר בֵּית־מֶלֶךְ יְהוּדָה׃
ג אֲשֶׁר כְּלָאוֹ צִדְקִיָּהוּ מֶלֶךְ־יְהוּדָה לֵאמֹר
מַדּוּעַ אַתָּה נִבָּא לֵאמֹר כֹּה אָמַר יְהוָה
הִנְנִי נֹתֵן אֶת־הָעִיר הַזֹּאת בְּיַד מֶלֶךְ־בָּבֶל
וּלְכָדָהּ׃ ה וְצִדְקִיָּהוּ מֶלֶךְ יְהוּדָה לֹא יִמָּלֵט
מִיַּד הַכַּשְׂדִּים כִּי־הִנָּתֵן יִנָּתֵן בְּיַד מֶלֶךְ־בָּבֶל
וְדִבֶּר־פִּיו עִם־פִּיו וַעֵינָיו אֶת עֵינָיו תִּרְאֶינָה׃
ה וּבָבֶל יוֹלִיךְ אֶת־צִדְקִיָּהוּ וְשָׁם יִהְיֶה
עַד־פָּקְדִי אֹתוֹ נְאֻם־יְהוָה כִּי תִלָּחֲמוּ
אֶת־הַכַּשְׂדִּים לֹא תַצְלִיחוּ׃ ו וַיֹּאמֶר
יִרְמְיָהוּ הָיָה דְבַר־יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר׃ ז הִנֵּה
חֲנַמְאֵל בֶּן־שַׁלֻּם דֹּדְךָ בָּא אֵלֶיךָ לֵאמֹר
קְנֵה לְךָ אֶת־שָׂדִי אֲשֶׁר בֶּעָנָתוֹת כִּי לְךָ
מִשְׁפַּט הַגְּאֻלָּה לִקְנוֹת׃ ח וַיָּבֹא אֵלַי
חֲנַמְאֵל בֶּן־דֹּדִי כִּדְבַר יְהוָה אֶל־חֲצַר
הַמַּטָּרָה וַיֹּאמֶר אֵלַי קְנֵה נָא אֶת־שָׂדִי אֲשֶׁר־
בַּעֲנָתוֹת אֲשֶׁר בְּאֶרֶץ בִּנְיָמִין כִּי לְךָ מִשְׁפַּט
הַיְרֻשָּׁה וּלְךָ הַגְּאֻלָּה קְנֵה־לָךְ וָאֵדַע כִּי דְבַר־
ועיניו ק׳ יי

כִּפְתְגָמָא דַיְיָ לְדָרַת בֵּית אַסִירַיָא וַאֲמַר לִי זְבוּן כְּעַן
ית

ת״א סמה חנמאל עקידה שער סט כל הפרשה:

רש״י

לשון בית המסמר: (ה) עד פקדי אותו · פקודת כל האדם היא המיתה: (ו) ויאמר ירמיהו וגו׳. לא לנדקיהו אמר כן אלא פירש הכתוב למה נלאו

מצודת דוד

(ג) לאמר. כי אמר לו מדוע אתה נבא לאמר וכו׳ ובעבור זה כלאו: ודבר פיו. זה היה כדבר אחו משפטיה כמ״ש ויידבר אחו משפטיה (לקמן ע״ל): (ה) עד פקדי אותו. זהו המיתה שהוא פקודת כל מי: כי תלחמו. אם תלחמו

ומזר לדבורו הראשון לפרש מה הדבר אשר היה אל ירמיהו: (ז) בא אליך. על פי הדבור: (יא) את ספר

מצודות ציון

(בראשית מ״ב) ת״ח מטרתכם: (ה) פקדי. ענין זכרון ופשנמה ויאמר כן על הפנמה בעת המיתה וכן ופקודת כל האדם יפקד עליהם (במדבר ט״ז) · (ז) משפט. ענין מנהג

ומשפט: (ז) ונבנתה העיר. ר״ל ירושלים תתרחב ממה שהיתה והיתה בנויה להיות קודש לה׳ ממגדל חננאל עד שער הפנה וזהו הרוחב מלמון לדרום: (לח) ויצא עוד. ר״ל נגד כל הרוחב הזה ולא עוד קו המדה למדוד ארכו עד גבעת גרב יסבב גועתה וסב שמות מקומות: (לט) וכל העמק הפגרים. גם יסבב הענק שנפלו שם פגרי המחנה סנחריב: והדשן. מקום שפך הדשן שהיה מחוץ לעיר: וכל השדמות. מקום השדות: עד נחל קדרון. הענוד מהעבר מזה: עד וכו׳. עד זוית שער אשר הסוסים באים בו העומד מהעבר מזה קרוחב הסוסים כלפי המזרח: קדש לה׳. כל הרוחב והאורך הזה יהיה קדש לה׳ קדוש בקדושת העיר: לא ינתש. מלו ולא יעקר ולא יהרס עד עולם כי לא יכבשה עוד האויב: והוא מלך י״ח שניה הרי ח׳ שניה ויכניס בהן מלך נ׳ חדשים (ב) צרים. היו צרים על ירושלים כי בעו׳ לצדקיה צרו עליה

לב (ה) שמונה עשרה. כי כ״ב מלך בד׳ ליהויקים ו׳ ימים ואחריו מלך לדקיה ח״ב עשירית לצדקיה היא י״ח לנ״ב וכבשוה בי״א לצדקיה כמ״ם כמ״ב: היה כלוא. היה אסור בחצר בית האסורים: אשר בית מלך. אשר בבית מלך:

יְהוָה הוּא׃ ט וָאֶקְנֶה אֶת־הַשָּׂדֶה מֵאֵת
חֲנַמְאֵל בֶּן־דֹּדִי אֲשֶׁר בַּעֲנָתֹת וָאֶשְׁקְלָה־
לוֹ אֶת־־־־הַכֶּסֶף שְׁבֶעָה שְׁקָלִים וַעֲשָׂרָה
הַכָּסֶף׃ י וָאֶכְתֹּב בַּסֵּפֶר וָאֶחְתֹּם וָאָעֵד
עֵדִים וָאֶשְׁקֹל הַכֶּסֶף בְּמֹאזְנָיִם׃ יא וָאֶקַּח
אֶת־־־סֵפֶר הַמִּקְנֶה אֶת־־־הַחֲתוּם הַמִּצְוָה
וְהַחֻקִּים וְאֶת־הַגָּלוּי׃ יב וָאֶתֵּן אֶת־הַסֵּפֶר
הַמִּקְנֶה אֶל־־־בָּרוּךְ בֶּן־־־נֵרִיָּה בֶּן־־־מַחְסֵיָה
לְעֵינֵי חֲנַמְאֵל דֹּדִי וּלְעֵינֵי הָעֵדִים הַכֹּתְבִים
בְּסֵפֶר הַמִּקְנֶה לְעֵינֵי כָּל־־־הַיְּהוּדִים הַיּוֹשְׁבִים
בַּחֲצַר הַמַּטָּרָה׃ יג וָאֲצַוֶּה אֶת־־־־בָּרוּךְ
לְעֵינֵיהֶם לֵאמֹר׃ יד כֹּה־אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת
אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל קַח אֶת־הַסְּפָרִים הָאֵלֶּה
אֵת סֵפֶר הַמִּקְנֶה הַזֶּה וְאֵת הַחָתוּם וְאֵת
סֵפֶר הַגָּלוּי הַזֶּה וּנְתַתָּם בִּכְלִי־חָרֶשׂ לְמַעַן

תרגום

יַת חַקְלֵי דְּבַעֲנָתוֹת
דְּבַאֲרַע שִׁבְטָא בְּנְיָמִין אֲרֵי
לָךְ חֲזֵא יְרוּתָא וְלָךְ
אִתְחַסְנוּתָא וְבוּן לָךְ וִידַעִית
אֲרֵי פִּתְגָמָא דַיְיָ הוּא׃
ט וְזַבְנֵית יַת חַקְלָא מִן
חֲנַמְאֵל בַּר אַחֲבִי
דְּבַעֲנָתוֹת וּתְקַלִית לֵיהּ יַת
כַּסְפָּא שַׁבְעָא מְנִין וַעֲשַׂר
סִלְעִין דְּכַסְפָּ׃ י וּכְתַבִית
בְּשִׁטְרָא וְחַתִּמִית
וְאַסְהֲדִית סָהֲדִין וּתְקַלִית
כַּסְפָּא בְּמוֹזְנָיָא׃ יא וּנְסַבִית
יַת שִׁטְרָא דְזַבְנָא יַת
דְּכְתִיב בְּעִיץ וַחֲתִים
בְּהִלְכָתָא וּכְדִחֲזָא וְיַת
שִׁטְרָא פְּתִיחָא׃ יב וִיהַבִית
יַת שִׁטְרָא דְזַבְנַיָּא לְבָרוּךְ
בַּר נֵרִיָּה בַּר מַחְסֵיָה לְעֵינֵי
חֲנַמְאֵל אַחֲבִי וּלְעֵינֵי
סָהֲדֵיָא דִּכְתִיבִין בְּשִׁטְרָא
דְזַבְנַיָּא לְעֵינֵי כָּל יְהוּדָאֵי
דְּיָתְבִין בְּדָרַת בֵּית אַסִּירַיָּא

יעמדו

יג וּפַקֵּדִית יַת בָּרוּךְ לְעֵינֵיהוֹן לְמֵימַר׃ יד כְּדֵנָן אָמַר יְיָ צְבָאוֹת
דְּיִשְׂרָאֵל סַב יַת שִׁטְרַיָּא הָאִלֵּן יַת שִׁטְרָא דְזַבְנַיָּא הָדֵין יַת דְּכְתִיב וַחֲתִים
וְיַת שִׁטְרָא פְּתִיחָא הָדֵין וְתִתְּגְנוּן בְּמָן דַּחֲסַף בְּדִיל דְּיִתְקַיְּמוּן יוֹמִין סַגִּיאִין׃

ת״א ואקח את ספר קדושיא ו כתרא יקט: ואת החתום דרישרלא כתרא שס.ותתסכלי תרס מגלה ד כג נעין ב כב כתרא ג׃

הגרי״ב ואקנה את השדה עי׳ כס׳ תפסיים סי׳ שלט׃

ספר המקנה . שטר המכירה : את החתום
וגו׳ . עם תתיימתו כשהוא חתום כדת וחוק : ואת
הגלוי . שהוחזק בבית דין ע״פ עדיו וכתבו ומתנמו
הדיינין לשדרתא דדייני היא קיום השטרות לעשות
הדבר גלוי ומפורסם פן יתמוה העדים ורבותינו פירשו
לעניין גט פשוט ומקושר בגמרא בתרא׃ (יב) לעיני
חנמאל דודי.ועד עכשיו קרוא בן דודי שמא שניש

ר״ש״י

היו ומסתין זאת לא ידעתי מהו ויש מוציאלומר דודו וכן
דודו היה חנמאל לירמיה כגון ראובן נשא את בת
שמעון אחיו וילדה לו יחזקאל וכבר הוליד שמעון
יתן הרי יתן דודו ליחזקאל [שכן ש] אחי אמו היא
וגם בן דודו שהו בן שמעון אחי אביו של יחזקאל ואינה
היא המדה שלא מצינו בכל המקרא אח האם קרוי
דוד : (יד) כה אמר וגו׳ . אל תתמה לחנם אני

מצודת דוד מלגיעס

וסדר וכן משפט הכסנים (ש״א ג) : (י) בספר . כן נקר׳ מגלה
לקנותה בחתת ולכן כודיע לי הדבר : (ט) ואשקלה .
מסרתי לו במשקל את הכסף מחיר השדה והיו במספר שבעה
שקלים ר״ל שבעה מנים כן תרגו׳ל : ועשרה הכסף . עשרה סלעים כן ת״י : (י) ואכתוב בספר . כתיתי לכתוב בספר
דברי קניית השדה וקראתו ספר ע״ש סופו וכן ויחתמי קמח(יעבי׳ מ״ו) : ואחתום . כתיתי לבעל השדה לחתום שמו על ספר
המקנה : ואעד עדים . זמנתי עדים שיראו הדבר ולפעמים שקלתי הכסף במחזני משקל : (יא) ספר המקנה . שטר הקנין :
את החתום . עם החתום ר״ל כשהוא חתום מיד בעל השדה : המצוה והחוקים.ר״ל שנעשה כפי המנהג והחוקים שהיו נהוגים
בימים ההלם : ואת הגלוי . הוא שטר שהתוב בו שהמכירה נעשה בגלוי ובפרסום ולא היה מי מתערער על המכירה שהיא
ונאחר מוכנין לכתוב גם עתה : (יב) את ספר המקנה . וס״ם ספר הגלוי ולקוח זכר הענין לבד : חנמאל דודי .
יתכן שלא זהו בעל השדה כי היה בן דודו : הכותבים . הם כתבו דבר המכירה בספר בדבר ירמיה : לעיני כל היהודים .
כמו ולעיני ותתפר הויין : (יד) ואת החתום . ועם החתומים שהו : ונתתם . את הספרים האלה : כמען יעמדו ימים
רבים

טו אֲרֵי כִּדְנָן אָמַר יְיָ צְבָאוֹת
אֱלָהָא דְיִשְׂרָאֵל עוֹד
יִזְדַּבְּנוּן בָּתִּין וְחַקְלִין
וְכַרְמִין בְּאַרְעָא הָדָא׃
טז וְצַלֵּיתִי קֳדָם יְיָ בָּתַר
דְּיַהֲבִית יַת שִׁטְרָא דְזַבְנַיָּי
לְבָרוּךְ בַּר נֵרִיָּה לְמֵימַר׃
יז קַבֵּל בְּעוּתִי יְיָ אֱלָהִים
הָא אַתְּ עֲבַדְתָּ יַת שְׁמַיָּא
וְיַת אַרְעָא בְּחֵילָךְ רַבָּא
וּבִדְרָעָךְ מְרַמְמָא לָא יִתְכַּסֵּי
מִן קֳדָמָךְ כָּל פִּתְגָם׃
יח עָבֵד טִיבוּ לַאֲלָפֵי דָרִין
וּמְשַׁלֵּם עָוֹן אָבוֹת אֶל־חֵיק בְּנֵיהֶם אַחֲרֵיהֶם
הָאֵל הַגָּדוֹל הַגִּבּוֹר יְהוָה צְבָאוֹת שְׁמוֹ׃
יט גְּדֹל הָעֵצָה וְרַב הָעֲלִילִיָּה אֲשֶׁר־עֵינֶיךָ
פְקֻחוֹת עַל־כָּל־דַּרְכֵי בְּנֵי אָדָם לָתֵת לְאִישׁ
כְּדַרְכָּיו וּכְפִרִי מַעֲלָלָיו׃ כ אֲשֶׁר שַׂמְתָּ
אֹתוֹת וּמֹפְתִים בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם עַד־הַיּוֹם הַזֶּה
וּבְיִשְׂרָאֵל וּבָאָדָם וַתַּעֲשֶׂה־לְּךָ שֵׁם כַּיּוֹם הַזֶּה׃

יַעַמְדוּ יָמִים רַבִּים׃ טו כִּי כֹה אָמַר יְהוָה
צְבָאוֹת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל עוֹד יִקָּנוּ בָתִּים
וְשָׂדוֹת וּכְרָמִים בָּאָרֶץ הַזֹּאת׃ טז וָאֶתְפַּלֵּל
אֶל־יְהוָה אַחֲרֵי תִתִּי אֶת־סֵפֶר הַמִּקְנָה אֶל־
בָּרוּךְ בֶּן־נֵרִיָּה לֵאמֹר׃ יז אֲהָהּ אֲדֹנָי יְהוִה
הִנֵּה אַתָּה עָשִׂיתָ אֶת־הַשָּׁמַיִם וְאֶת־הָאָרֶץ
בְּכֹחֲךָ הַגָּדוֹל וּבִזְרֹעֲךָ הַנְּטוּיָה לֹא־יִפָּלֵא
מִמְּךָ כָּל־דָּבָר׃ יח עֹשֶׂה חֶסֶד לַאֲלָפִים
וּמְשַׁלֵּם עֲוֹן אָבוֹת אֶל־חֵיק בְּנֵיהֶם אַחֲרֵיהֶם
הָאֵל הַגָּדוֹל הַגִּבּוֹר יְהוָה צְבָאוֹת שְׁמוֹ׃
יט גְּדֹל הָעֵצָה וְרַב הָעֲלִילִיָּה אֲשֶׁר־עֵינֶיךָ
פְקֻחוֹת עַל־כָּל־דַּרְכֵי בְּנֵי אָדָם לָתֵת לְאִישׁ
כְּדַרְכָּיו וּכְפִרִי מַעֲלָלָיו׃ כ אֲשֶׁר שַׂמְתָּ
אֹתוֹת וּמֹפְתִים בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם עַד־הַיּוֹם הַזֶּה
וּבְיִשְׂרָאֵל וּבָאָדָם וַתַּעֲשֶׂה־לְּךָ שֵׁם כַּיּוֹם הַזֶּה׃

ת״א ומשלם עון אבות ברכות ז ס׳ גדול העצה עכו״ס יח עקידה שער ק עקריס מד פח׃ לך

הגרי״ב להת לאיש לעיל יז ו׃ ותעשה לך נחמיה ט י

ר״ש״י

מלגיעס שהרי הכל נוליס : (טו) כי כה אמר ה׳.
סופן לקנות בתים : (יז) לא יפלא . לא יכבד
ויודע אתה שסופנו לגלות ולמה אמרת לי לקנות שדה:
(יח) ומשלם עון אבות אל חיק . הדור הזה
ההולכים אחרי אבותיהם בדרך הרעה : הגדול
הגבור . ולא אמר והגורא אמר עכו״ס מרקדין

מצודת דוד

רבים . כי כלי חרס משמר דבר הנתון בו מן הרקבון:(טו)כי
כה . כאומר אל תתיאש שקניית השדה ונתינת הספרים בכלי
חרס כמה הכל הואיל והכשדים יירשו את הארץ כי כה אמר
ה׳ ר״ל דעתי נועה כמה שאמר לי ה׳ הנה חנמאל וכו׳ והוא
לחנם אקנה השדה בחמת הכשדים היא להיות לאות ולזרעו שעוד
יבוא זמן שבני ישראל יקנו בתיסודו׳ ולא תהיה הארץ נחלטת
כיד הכשדים כי יחזרו ויסובו הנה : (טז) את ספר המקנה . וס״ה ספר הגלוי ולקוח זכר הענין לבד : (יז) אהה . הוא
ענין לעקת יללה שהיה מולר ודואג על שהי׳ נכון מלדעת לחתת פתרון קניית השדה : לא יפלא . ר״ל הואיל והכל נעשה
ידיך הטה ח״כ בוודאי אין נפחד ממך פוס דבר : (יח) עושה חסד לאלפים . בעבור לדקת הלזיק עושה חסד לזרעו עד
הלפים דורות : אל חיק בניהם . משלם גמול הענין אל קרב בניהם : אחריהם . ר״ל כשהולכים אחריהם להחזיק במעשיהם :
(יט) גדול העצה . עלתו גדולה וחשובה : ורב העליליה . מעשיו מרובים כי כל אשר יחפוץ יעשה : על כל דרכי .
להשגיח על כל דרכי בני אדם לתתן את לכל איש כפי דרכיו : כפרי מעלליו . ר״ל הדבר הנמנע ממעשיו מה שלא היתה
כוונתו עליו כי גם על כל יכלו בנמ׳ : (כ) עד היום הזה . ר״ל הנזכרים עד היום הזה : ובישראל ובאדם . מוסב על
אשר שמת אותות ומופתים לו׳ שמת אותות ביזראל ובאחר בני אדם הם המצרים ר״ל בעשר אחת עשיה ומופת טוב לזה ורע
לזה כענין שנא׳ ויהי הענן והחושך ויאר את הלילה (שמות יד) שהיה החושך למצרים ולאורם ליזראל : ותעשה לך שם . פרסום

מצודת ציון

מגלה כתובה : (יד) יעמדו . יתקיימו : (יז) אהה . הוא
ענין לעקת יללה . יפלא . ענין מכוס ; ונעלם כמו כי יפלא
מתך דבר למשפט (דברים יז) : כל דבר . סוס דבר וכן
לא העשה כל מלאכה (שמות כ) : (יט) העליליה . ענין
מעשה כמו המעלליו (משלי כ׳) : פקוחות . פתיחות כמו פקח
ה׳

בהיכלו היה מורגוהיו במסכת יומא : (כ) ובאדם.
ובשאר אנשים . ד״א אותות שהיו שקולין ליזראל
ולמצריס כילד ויהי הענן והחשך ויאר את הלילה
(שמות יד) אותו מזל שהיתה חשך למצריס שיהיה
אור ליזראל מדרש אגדה . ויונתן תרגם וליזראל
עבדתא

[ירמיה ח״ד] כו

כא וַתֹּצֵא אֶת־עַמְּךָ אֶת־יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ
מִצְרַיִם בְּאֹתוֹת וּבְמוֹפְתִים וּבְיָד חֲזָקָה
וּבְאֶזְרוֹעַ נְטוּיָה וּבְמוֹרָא גָּדוֹל׃
כב וַתִּתֶּן לָהֶם אֶת־הָאָרֶץ הַזֹּאת
אֲשֶׁר־נִשְׁבַּעְתָּ לַאֲבוֹתָם לָתֵת
לָהֶם אֶרֶץ זָבַת חָלָב וּדְבָשׁ׃ כג וַיָּבֹאוּ
וַיִּרְשׁוּ אֹתָהּ וְלֹא־שָׁמְעוּ בְּקוֹלֶךָ וּבְתוֹרָתְךָ
לֹא־הָלָכוּ אֵת כָּל־אֲשֶׁר צִוִּיתָה לָהֶם
לַעֲשׂוֹת לֹא עָשִׂוּ וַתַּקְרֵא אֹתָם אֵת כָּל־
הָרָעָה הַזֹּאת׃ כד הִנֵּה הַסֹּלְלוֹת בָּאוּ הָעִיר
לְלָכְדָהּ וְהָעִיר נִתְּנָה בְּיַד הַכַּשְׂדִּים
הַנִּלְחָמִים עָלֶיהָ מִפְּנֵי הַחֶרֶב וְהָרָעָב וְהַדֶּבֶר
וַאֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ הָיָה וְהִנְּךָ רֹאֶה׃ כה וְאַתָּה
אָמַרְתָּ אֵלַי אֲדֹנָי יְהוָה כְּנַה־לְךָ הַשָּׂדֶה
בַּכֶּסֶף וְהָעֵד עֵדִים וְהָעִיר נִתְּנָה בְּיַד
הַכַּשְׂדִּים׃ כו וַיְהִי דְבַר־יְהוָה אֶל־יִרְמְיָהוּ
לֵאמֹר׃ כז הִנֵּה אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵי כָּל־בָּשָׂר

תרגום

כָּךְ שׁוּם כְּיוֹמָא הָדֵין׃
כא וְאַפֵּקְתָּ יַת עַמָּךְ יַת
יִשְׂרָאֵל מֵאַרְעָא דְמִצְרַיִם
בְּאָתִין וּבְמוֹפְתִין וּבְיַד
תַּקִּיפָא וּבְאֲדְרַע מְרָמַם
וּבְחֶזְוָנָא רַבָּא׃ כב וִיהַבְתְּ
לְהוֹן יַת אַרְעָא הָדָא
דְקַיֵּמְתָּא לַאֲבָהָתְהוֹן לְמִתַּן
לְהוֹן אַרְע עֲבָדָא חֲלַב
וּדְבָשׁ׃ כג וְעָלוּ וְאַחְסִינוּ
יָתָהּ וְלָא קַבִּילוּ לְמֵימְרָךְ
וּבְאוֹרַיְתָךְ לָא הֲלִיכוּ יַת
כָּל דְּפַקַּדְתָּא לְהוֹן לְמֶעְבַּד
לָא עֲבַדוּ וַעֲרַעְתָּ יַתְהוֹן יַת
כָּל בִּישְׁתָּא הָדָא׃ כד הָא
מַלְיָתָא עָלוּ עַל קַרְתָּא
לְמִכְבְּשָׁהּ וְקַרְתָּא
אִתְמְסַרַת בִּידָא דְכַשְׂדָּאֵי
דְמִגַּיְחִין קְרָבָא עָלָהּ מִן
קֳדָם דַּקְטָלִין בְּחַרְבָּא
וְכַפְנָא וּמוֹתָא וּדְמַלֵּלְתָּא
הֲוָה וְקָדָמָךְ גְּלֵי׃ כה וְאַתְּ
אֲמַרְתְּ לִי יְיָ אֱלָהִים זְבוֹן
לָךְ חַקְלָא בְּכַסְפָּא וְאַסְהֵד
סָהֲדִין וְקַרְתָּא אִתְמְסַרַת
בִּידָא דְכַסְדָּאֵי׃ כו וַהֲוָה
בְּתוֹרַתְךָ ק׳ הַמֵּמְנִי׃
כז הָא אֲנָא יְיָ אֱלָהָא כָּל בִּשְׂרָא
לְמִן קֳדָמַי יִתְפְּרַשׁ כָּל־דָּבָר׃ כח לָכֵן כֹּה אָמַר
יְהוָה הִנְנִי נֹתֵן אֶת־הָעִיר הַזֹּאת בְּיַד
הַכַּשְׂדִּים וּבְיַד נְבוּכַדְרֶאצַּר מֶלֶךְ־בָּבֶל
וּלְכָדָהּ׃ כט וּבָאוּ הַכַּשְׂדִּים הַנִّלְחָמִים
עַל־הָעִיר הַזֹּאת וְהִצִּיתוּ אֶת־הָעִיר הַזֹּאת
בָּאֵשׁ וּשְׂרָפוּהָ וְאֵת הַבָּתִּים אֲשֶׁר קִטְּרוּ
עַל־גַּגּוֹתֵיהֶם לַבַּעַל וְהִסְּכוּ נְסָכִים לֵאלֹהִים
אֲחֵרִים לְמַעַן הַכְעִיסֵנִי׃ ל כִּי־הָיוּ בְנֵי־
יִשְׂרָאֵל וּבְנֵי יְהוּדָה אַךְ עֹשִׂים הָרַע בְּעֵינַי
מִנְּעֻרֹתֵיהֶם כִּי בְנֵי־יִשְׂרָאֵל אַךְ מַכְעִסִים
אֹתִי בְּמַעֲשֵׂה יְדֵיהֶם נְאֻם־יְהוָה׃ לא כִּי
עַל־אַפִּי וְעַל־חֲמָתִי הָיְתָה לִּי הָעִיר הַזֹּאת
לְמִן־הַיּוֹם אֲשֶׁר בָּנוּ אוֹתָהּ וְעַד הַיּוֹם הַזֶּה
לַהֲסִירָהּ מֵעַל פָּנָי׃ לב עַל כָּל־רָעַת בְּנֵי־
יִשְׂרָאֵל וּבְנֵי יְהוּדָה אֲשֶׁר עָשׂוּ לְהַכְעִיסֵנִי
הֵמָּה מַלְכֵיהֶם שָׂרֵיהֶם כֹּהֲנֵיהֶם וּנְבִיאֵיהֶם
וְאִישׁ יְהוּדָה וְיֹשְׁבֵי יְרוּשָׁלִָם׃ לג וַיִּפְנוּ
אֵלַי עֹרֶף וְלֹא פָנִים וְלַמֵּד אֹתָם הַשְׁכֵּם
וְלַמֵּד וְאֵינָם שֹׁמְעִים לָקַחַת מוּסָר׃

תרגום

הֵמְמָנִי יִפְּלֵא כָּל־דָּבָר׃ כח לְכֵן כְּדֵין אָמַר
יְיָ הָא אֲנָא
מְסַר יַת קַרְתָּא הָדָא בִּידָא
דְכַסְדָּאֵי וּבִיד נְבוּכַדְרְאצַר מַלְכָּא
דְבָבֶל וְיִכְבְּשִׁנָּהּ׃
כט וְיֵעֲלוּן כַּסְדָּאֵי דְמִגַּיְחִין
קְרָבָא עַל קַרְתָּא הָדָא
וְיִדְלְקוּן יַת קַרְתָּא הָדָא
בְּנוּרָא וְיוֹקְדוּנָהּ וְיָת בָּתַּיָּא
דְאַסִּיקוּ בּוּסְמִין עַל אֲגוּרֵיהוֹן
לְבַעְלָא וְנַסִּיכוּ נִסְכִּין
לְטַעֲוָת עַמְמַיָּא בְּדִיל
לְאַרְגָּזָא קֳדָמַי׃ ל אֲרֵי
הֲווֹ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וּבְנֵי יְהוּדָה
בְּרַם עָבְדִין דְּבִישׁ קֳדָמַי
מִזְעוּרֵיהוֹן אֲרֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
בְּרַם מַרְגְּזִין קֳדָמַי בְּעוֹבְדֵי
יְדֵיהוֹן אֲמַר יְיָ׃ לא אֲרֵי
רוּגְזִי וְחֵמָתִי הָל בְּקַרְתָּא
הָדָא לְמִן יוֹמָא דְּבְנוֹ יָתָהּ
וְעַד יוֹמָא הָדֵין דְּאַגְלְיוּתָהּ
מְקֳבֵל מֵימְרִי׃ לב עַל כָּל
בִּישַׁת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וּבְנֵי
יְהוּדָה דַּעֲבַדוּ לְאַרְגָּזָא
קֳדָמַי אִנּוּן מַלְכֵיהוֹן
מַלְכֵיהוֹן רַבְּרְבָנֵיהוֹן
וּנְבִיהוֹן דְּשִׁקְרָא וַאֲנָשׁ
יְהוּדָה וְיָתְבֵי יְרוּשְׁלֶם׃
לג וְאַחֲרוּ בְּפוּלְחָנִי קְדָל
וְלָא שַׁוִּיאוּ דְּחַלְתִּי לְקַבֵּל אַפֵּיהוֹן וּשְׁלַחֵית יָתְהוֹן יַת כָּל עַבְדֵי נְבִיָּא מַקְדֵּם
וישימו ומליף

ת״א אני ה׳ וגו׳ עקידה שער סט: כי על אפי וגם י יט עקידה שער כ:

מצודת ציון

ט׳ עוניך (ישעיה ל״ז) : (כח) ובאזרוע · הלי״ף נוספת : (כט) זבת : מלי׳ זיבה ונטיפה : (כג) ותקרא · מלי׳ מקרה וכאלה הלף במקום ה״ח : (כד) הסוללות · תל העפר שנוסכין מול העיר לעלות עליה להלחם על העיר קרוי סוללה וכן ושפוך סוללה

מצודת דוד

לשנה : כיום הזה. שהכן רודע ומפורסם לשנה : (כח) ובאזרוע נטויה. אחז כמשל מגבור המעשה בידו על מי שנלחם בו : ובמורא גדול. שהיית מחייה על מלרים : (כט) ארץ זבת. והיא ארץ אשר אחר אחלב נוטף מדדי שבשמות כי ירעו מרעה שמן וחלבם רב ומתמרים נוטפים שדשן : (כג) ובתורתך. בדרכי תורתך לא הלכו : ותקרא. ולכן שבאת עליהם מקרה הרעה הזאת המלחמה שעומדים על הסוללות ללחום ממנה שהם כי הנה אנשי המלחמה שעומדים על הסוללות ללחום ממנה שהם כבר באו על העיר ללכדה ונאלו כבר נתנה בידם כי אין כח אנשי העיר לעכב על ידם כי ספו תמו מפני החרב והרעב והדבר : ואשר דברת. אתה שתלכד העיר הזאת כי הים ושכך רואה שכן היה : (כה) ואתה אמרת. ר״ל ואתה זה אמר הודעתני מביאת מבחאל ונאלו אמרת לי בזה שלקנה ממנו השדה ולהזמין עדים בדרך הקונים : והעיר. ונאלה העיר נתנה ביד הכשדים ומה שם כן הועלת בקניית השדה הלא הכשדים יקחוה (ועם כי הוא אמר בעצמו לברוך בן נריה שהדבר בא לרעה ולא הנה זה אמר ממחשבות לבו ולא בחתנו הנכואה ע״ז במ״ש) : (כז) כל בשר. כל הבריות : הממני. ר״ל ואם אמנם אני אלהי העולם וכי יהיה שום דבר שיהי׳ מכוסה ממני לבל אוזל עשוהו ולאומר אף שהארץ ניתנה ביד הכשדים מ״מ בידי לבחזיר הם לישראל

ירמיה לב רב

הֲמִמֶּנִּי יִפָּלֵא כָּל־דָּבָר׃ כח לָכֵן כֹּה אָמַר
יְהוָה הִנְנִי נֹתֵן אֶת־הָעִיר הַזֹּאת בְּיַד
הַכַּשְׂדִּים וּבְיַד נְבוּכַדְרֶאצַּר מֶלֶךְ־בָּבֶל
וּלְכָדָהּ׃ כט וּבָאוּ הַכַּשְׂדִּים הַנִּלְחָמִים
עַל־הָעִיר הַזֹּאת וְהִצִּיתוּ אֶת־הָעִיר הַזֹּאת
בָּאֵשׁ וּשְׂרָפוּהָ וְאֵת הַבָּתִּים אֲשֶׁר קִטְּרוּ
עַל־גַּגּוֹתֵיהֶם לַבַּעַל וְהִסְּכוּ נְסָכִים לֵאלֹהִים
אֲחֵרִים לְמַעַן הַכְעִיסֵנִי׃ ל כִּי־הָיוּ בְנֵי־
יִשְׂרָאֵל וּבְנֵי יְהוּדָה אַךְ עֹשִׂים הָרַע בְּעֵינַי
מִנְּעֻרֹתֵיהֶם כִּי בְנֵי־יִשְׂרָאֵל אַךְ מַכְעִסִים
אֹתִי בְּמַעֲשֵׂה יְדֵיהֶם נְאֻם־יְהוָה׃ לא כִּי
עַל־אַפִּי וְעַל־חֲמָתִי הָיְתָה לִּי הָעִיר הַזֹּאת
לְמִן־הַיּוֹם אֲשֶׁר בָּנוּ אוֹתָהּ וְעַד הַיּוֹם הַזֶּה
לַהֲסִירָהּ מֵעַל פָּנָי׃ לב עַל כָּל־רָעַת בְּנֵי־
יִשְׂרָאֵל וּבְנֵי יְהוּדָה אֲשֶׁר עָשׂוּ לְהַכְעִיסֵנִי
הֵמָּה מַלְכֵיהֶם שָׂרֵיהֶם כֹּהֲנֵיהֶם וּנְבִיאֵיהֶם
וְאִישׁ יְהוּדָה וְיֹשְׁבֵי יְרוּשָׁלִָם׃ לג וַיִּפְנוּ
אֵלַי עֹרֶף וְלֹא פָנִים וְלַמֵּד אֹתָם הַשְׁכֵּם
וְלַמֵּד וְאֵינָם שֹׁמְעִים לָקַחַת מוּסָר׃

רש״י

סדה : (כז) הממני יפלא. וכי העתידות עלומות ממני : (לא) למן היום אשר בנו אותה·ביום לישראל ולזה נזיתי לו לקנות השדה שיהי׳ לאות ולרמז שכן אעשה ולאחר יאמר בעניין : (כח) לכן. שהיל והכל שלי : הנני נותן. אני הוא שמכתן את העיר הזאת ביד הכשדים ולא יקחוה בכח זרועם : (כט) ובאו. אל תוך העיר: ואת הבתים וכו׳. לא אותם ילי׳תו כלם : והסיכו. שם על הגגות: למען הכעיסני. ר״ל ודעתם היו שלא בהם ממש אבל עשו להשמ לי לעם לא עשו הטוב בעיני כי עשו לך את הרע : אך מכעיסים. לא יתרלו אלי במעשה ידיהם אך מכעיסים אותי בהם:(לא) כי על אפי וכו׳. כלומר הנה בעבור מעשיהם היו רלוים מזמן רב לסמ׳ת את העיר מעל פני הסנמתי אלא הי׳ על אפי ועל חמתי להסירה על כי העיר הזאת היתה לי למן היום אשר בנו וכו׳ והוא מקרא מסורס : (לב) על כל רעת. מוסב למקרא של מעלה לו׳ שהי׳ על אפי להסירה בעבור כל רעת בני ישראל וכו׳ ולכן לא הסרתים מזמן רב כי הסרם הי׳ על אפי : ונביאיהם. הם נביאי הסקר : ואיש יהודה. כל גדול וטוב כשאינו רולה לשמוע דברו מהסך ערפו למולו : ולמד אותם. שהוסד הבית נשא שלמה את בת פרעה : (לג) ולמד אותם. לשון פעול אפרנס״ט בלע״ז :

מצודת ציון

הכני

סוללה (דניאל י״א) : והנך · הנה אתה : (לו) והצית. עניין הדלקה : קטרו · מלי׳ הקטרה : (לא) כי על אפי · אלא על אפי : (לב) ואיש : עניינו גדול וחשוב וכן אלא איש אתה

כבעיסני : (ג) אך עושים הרע וכו׳. ר״ל הנה שלקחתי לי׳ אך עושים הרע וכו׳ : (לא) כי על אפי. ר״ל הנה אלא כמעשה ידיהם אך מכעיסים אותי בהם:(לא) כי ירתלו אלי כמעשה ידיהם אך מכעיסים אותי בהם:(לא) כי אמרתי להסירה על כי העיר הזאת היתה לי למן היום אשר בנו וכו׳ ולכן לא הסרתים מזמן רב כי הסרם הי׳ על אפי : ונביאיהם. הם נביאי הסקר : ואיש יהודה. כל גדול וטוב כשאינו רולה לשמוע דברו מהסך ערפו למולו : ולמד אותם.

לד וַיָּשִׂימוּ שִׁקּוּצֵיהֶם בַּבַּיִת אֲשֶׁר־נִקְרָא
שְׁמִי־עָלָיו לְטַמְּאוֹ׃ לה וַיִּבְנוּ אֶת־בָּמוֹת
הַבַּעַל אֲשֶׁר׀ בְּגֵיא בֶן־הִנֹּם לְהַעֲבִיר אֶת־
בְּנֵיהֶם וְאֶת־בְּנוֹתֵיהֶם לַמֹּלֶךְ אֲשֶׁר לֹא־
צִוִּיתִים וְלֹא עָלְתָה עַל־לִבִּי לַעֲשׂוֹת
הַתּוֹעֵבָה הַזֹּאת לְמַעַן הַחֲטִא אֶת־יְהוּדָה׃
לו וְעַתָּה לָכֵן כֹּה־אָמַר יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל
אֶל־הָעִיר הַזֹּאת אֲשֶׁר׀ אַתֶּם אֹמְרִים נִתְּנָה
בְּיַד מֶלֶךְ־בָּבֶל בַּחֶרֶב וּבָרָעָב וּבַדָּבֶר׃
לז הִנְנִי מְקַבְּצָם מִכָּל־הָאֲרָצוֹת אֲשֶׁר
הִדַּחְתִּים שָׁם בְּאַפִּי וּבַחֲמָתִי וּבְקֶצֶף גָּדוֹל
וַהֲשִׁבֹתִים אֶל־הַמָּקוֹם הַזֶּה וְהֹשַׁבְתִּים לָבֶטַח׃
לח וְהָיוּ לִי לְעָם וַאֲנִי אֶהְיֶה לָהֶם לֵאלֹהִים׃
לט וְנָתַתִּי לָהֶם לֵב אֶחָד וְדֶרֶךְ אֶחָד לְיִרְאָה
אוֹתִי כָּל־הַיָּמִים לְטוֹב לָהֶם וְלִבְנֵיהֶם
אַחֲרֵיהֶם׃ מ וְכָרַתִּי לָהֶם בְּרִית עוֹלָם אֲשֶׁר
לא
החטיא ק׳

לְהוֹן לְבָא חַד וְאוֹרַח חַד לְמִדְחַל קָדָמַי כָּל יוֹמַיָא דְיִיטַב
מ וְאֶגְזַר לְהוֹן קְיָם עָלָם דְּלָא יְתוּב מִינְּמָרִי

וּמַרְגִּיז וְלֵית אִנּוּן צָבְן
לְקַבְלָא אוּלְפָן׃ לד וְשַׁוְיָאוּ
שִׁקּוּצֵיהוֹן בְּבֵיתָא דְּאִתְקְרֵי
שְׁמִי עֲלוֹהִי לְסָאֲבוּתֵיהּ׃
לה וּבְנוּת יַת בָּמַת בַּעְלָא
דִּי בְחַיְלַת בַּר
הִנֹּם לְאַעְבָּרָא יַת
בְּנֵיהוֹן וְיַת בְּנָתְהוֹן לְמוֹלֶךְ
דְּלָא פַּקְדֵית בְּאוֹרַיְתִי וְלָא
רַעְוָא קָדְמַי לְמֶעְבַּד
תּוֹעֲבְתָּא הָדָא בְּדִיל
לְחַיָּבָא יַת דְּבֵית יְהוּדָה׃
לו וּכְעַן בְּכֵן כְּדֵנָן אָמַר יְיָ
אֱלָהָא דְיִשְׂרָאֵל עַל קַרְתָּא
הָדָא דְּאַתּוּן אָמְרִין
אִתְמְסְרַת בִּידָא דְמַלְכָּא
דְבָבֶל בְּחַרְבָּא וּבְכַפְנָא
וּבְמוֹתָא׃ לז הָא אֲנָא מְכַנֵּשׁ
לְהוֹן מִכָּל מְדִינָתָא
דְּאַגְלֵיתִנּוּן לְתַמָּן בְּרוּגְזִי
וּבְחֵמְתִי וּבְתֻקְוֹף רָב
וַאֲתֵיבִנּוּן לְאַתְרָא הָדֵין
וְאַשְׁרְנִנּוּן לְרָחְצָן׃ לח וִיהוֹן
קָדְמַי לְעַם וַאֲנָא אֶהְוֵי
לְהוֹן לֶאֱלָהּ׃ לט וְאֶתֵּן
לְהוֹן לְבָא חַד וְאוֹרַח חַד לְמִדְחַל קָדָמַי כָּל יוֹמַיָא דְיִיטַב
מ וְאֶגְזַר לְהוֹן קְיָם עָלָם דְּלָא יְתוּב מִינְּמָרִי

מבתרוהי

הנרי״ב בבית אשר נקרא שמי עליו לעיל ז׳ לי ל״א וכיה לי לעשם לעיל כד ז וס״כ

רש״י

(לז) הנני מקבצם . גרממיס מכל אשר הדחתיס שם באפי :

עצור

מצודת דוד

אתם (ס״א כ״ו) : (לד) שקוציהם . מלי שקץ ותועבה : ועם כי אלי מלמד אותם ע״י הנביאים ואלי משכים ומלמד ונקום אותם בזריזות רב ועפ״ז אינם שומעים לקבל מוסר לייסר דרכם.
(לד) וישימו . שמו הפסילים בבית אשר נקרא שמי עליו להקרא בית מ׳ : לטמאו . למען טמא את הבית : (לה) במות הבעל . במות העבודות לעבודת הבעל אשר עמדו בגיא בן הנום : להעביר . ר״ל להעביר שם באש : למולך . כן שם העכו״ם : אשר לא צויתים . אפילו לפני לא צויתים להקריב בניס ובנות : ולא עלתה על לבי . לשאול דבר בזאת : לעשות וכו׳ : מוסב על להעביר׳ לאמר להעביר׳ את בניהם לעשות התועבה הזאת למען החטיאם להכעיס אותי ולא בעבו׳ שחשבו שיש תועלת בזה : (לו) ועתה לכן כה אמר ה׳ . ר״ל אף כי על שגברה חטאתם למעלה יגלו מן העיר ותחרוב מעל פני אדמה כולה וכעיר היא שלי מעולם לכן כה אמר ה׳ על העיר הזאת אשר תחשבו שבעבו׳ החרב וברעב ובדבר׳ נתנה ביד מלך בבל לכותה שלו למלוטין עד עולם : (לז) הנני מקבצם . ר״ל אף כן יהיה כי הנני מקבץ את ישראל מכל הארצות וכו׳ ותשיב אותם אל המקום הזה ויושבו בה לבטח כמאז : (לח) לי לעם והיו . המה יתמיכו בי ויעשרו מצותי ואני אשגח עליהם ועל העיר הזאת כמאז : (לט) ונתתי להם . ר״ל אשר לבם להיות לבם לב אחד ולא יהיו עוד מסופקים ופוחדים על שתי הסעיפים ולא יפנו מלכת בדרך אחד לירא את ה׳ כל הימים : לטוב להם . ר״ל לא למען יבוא לי תועלת מה כ״א למען יהיה

מִבַּתְרוֹהִי לְאִיטָבָא לְהוֹן
וַיַת דַּחֲלָתִי אֶתֵּן בִּלְבָּהוֹן
בְּדִיל דְּלָא יִסְטוּן מִבָּתַר
פּוּלְחָנִי׃ מא וַיְחַדֵּי מִינְּמָרִי
עֲלֵיהוֹן לְאֵטָבָא לְהוֹן
וַאֲקִימִנּוּן בְּאַרְעָא הָדָא
בְּקִשׁוֹט בְּמִינְּמָרִי וּבִרְעוּתִי
מב אֲרֵי כִּדְנָן אָמַר יְיָ כְּמָה
דְאַיְתֵיתִי עַל עַמָּא הָדֵין
יַת כָּל בִּישְׁתָּא רַבְּתָא
הָדָא כֵּן אֲנָא מַיְתֵי עֲלֵיהוֹן
יַת כָּל טָבְתָא דַּאֲנָא מְמַלֵּל
עֲלֵיהוֹן׃ מג וְיִזְדַּבְּנוּן
חַקְלִין בְּאַרְעָא הָדָא דְּאַתּוּן
אָמְרִין צְדָיָא הִיא מִבְּלִי
אָנָשָׁא וּבְעִירָא אִתְמְסַרַת
בִּידָא דְכַסְדָּאֵי׃ מד חַקְלִין
בְּכַסְפָּא יִזְבְּנוּן וְיִכְתְּבוּן
בִּשְׁטָרָא וַיְחַתְּמוּן וַיְסַהְדוּן
סָהֲדִין בְּאַרְעָא שִׁבְטָא
דְבִנְיָמִין וּבְסַחֲרָנֵי יְרוּשְׁלֶם
וּבְקִרְוַיָּא דְבֵית יְהוּדָה
וּבְקִרְוַי טוּרָא וּבְקִרְוַי
שְׁפֵלְתָּא וּבְקִרְוַי דְּרוֹמָא
אֲרֵי אָתִיב יַת גָּלוּתְהוֹן
אֲמַר יְיָ׃

לא־אָשׁוּב מֵאַחֲרֵיהֶם לְהֵיטִיבִי אוֹתָם וְאֶת־
יִרְאָתִי אֶתֵּן בִּלְבָבָם לְבִלְתִּי סוּר מֵעָלָי׃
מא וְשַׂשְׂתִּי עֲלֵיהֶם לְהֵטִיב אוֹתָם וּנְטַעְתִּים
בָּאָרֶץ הַזֹּאת בֶּאֱמֶת בְּכָל־לִבִּי וּבְכָל־
נַפְשִׁי׃ מב כִּי־כֹה אָמַר יְהוָה כַּאֲשֶׁר הֵבֵאתִי
אֶל־הָעָם הַזֶּה אֵת כָּל־הָרָעָה הַגְּדוֹלָה הַזֹּאת
כֵּן אָנֹכִי מֵבִיא עֲלֵיהֶם אֶת־כָּל־הַטּוֹבָה
אֲשֶׁר אָנֹכִי דֹבֵר עֲלֵיהֶם׃ מג וְנִקְנָה הַשָּׂדֶה
בָּאָרֶץ הַזֹּאת אֲשֶׁר׀ אַתֶּם אֹמְרִים שְׁמָמָה
הִיא מֵאֵין אָדָם וּבְהֵמָה נִתְּנָה בְּיַד הַכַּשְׂדִּים׃
מד שָׂדוֹת בַּכֶּסֶף יִקְנוּ וְכָתוֹב בַּסֵּפֶר׀ וְחָתוֹם
וְהָעֵד עֵדִים בְּאֶרֶץ בִּנְיָמִן וּבְסִבִיבֹתֵי יְרוּשָׁלִַם
וּבְעָרֵי יְהוּדָה וּבְעָרֵי הָהָר וּבְעָרֵי הַשְּׁפֵלָה
וּבְעָרֵי הַנֶּגֶב כִּי־אָשִׁיב אֶת־שְׁבוּתָם נְאֻם־
יְהוָה׃

לג א וַיְהִי דְבַר־יְהוָה אֶל־יִרְמְיָהוּ שֵׁנִית
וְהוּא עוֹדֶנּוּ עָצוּר בַּחֲצַר הַמַّטָּרָה לֵאמֹר׃
כה
ב כֹּה אָמַר יְהוָה עֹשֶׂה אֶרֶץ יְהוָה כּוֹנְנָהּ לְהָקִים אוֹתָהּ יְהוָה שְׁמוֹ׃
בדרת

תולדות אהרן

ושמתי וגומ׳ עקידה שער ל שדות בכסף קדושין ח כ ודף ט ודף מו בתרא ו נח ודף קס : וכתוב בספר קדושין ח מו בתרא ג נח ודף קס :

רש״י

לג (ח) עצור . בבית הכלא : (ב) כה אמר
ה׳

מצודת דוד

יסיס עוב לבם ולבניהם אשר יהיו אחריהם : (ח) ברית עולם . כרית המתקיים עד עולם : לא אשובו . לא אפנה שובותם : מלשון שביה :

מצודת ציון

(מג) ונקנה . מלשון קנין : (מד) אשיב . מלי השבה :

לג (א) עודנו . עדיין : עצור . מעוכב וכלוא וכן

(מא) וששתי עליהם . יסיס שמחה לפני המה שאיטיב עמהם: באמת . ר״ל בנטיעה המתקיימת : בכל לבי. בלא לבי. בלתי מ׳ : (מב) אל העם . על העם : הזאת . אשר כה עתה בה : (מג) ונקנה . אז יסיס נקנה שדות בארץ הזאת : שממה היא . ר״ל עד עולם הסיס שממה וכבר נמסרה ביד הכשדים למלוטין : (מד) שדות . לא כן יסיס כי עוד יבא זמן אשר יקנו שדות בכסף ויכתבו הקנין בספר ובעל השדה יחתום שמו בו ויזמינו עדים וכדרך הסחורה : בארץ בנימין . השדות יקנו בארץ בנימין וכו׳ : ובערי ההר וכו׳ . הערים המומדים בהר ובשפלה ובנגב הדרום : כי אשיב . אשיב לארצם את הכשדים ללכת בגולה וכ״ז מחר למעלה לומר הלא ככל בידי ואשיב ישראל לארצם ולכן לויתי לך לקנות השדה מחנמאל להיות לאות ולרמז שכן יקנו עוד שדות כי ישובו הגולה וישבו בארצם :

לג (ח) שנית . פעם שנית בדבר ענין הגאולה הנעתידה : והוא עודנו . כשבא לו הנבואה בארצם : כאמר . מוסב על ראשית המקרא ויהי דבר

ב כֹּה־אָמַר יְהוָה עֹשֶׂה יְהוָה יוֹצֵר אוֹתָהּ
לַהֲכִינָהּ יְהוָה שְׁמוֹ׃ ג קְרָא אֵלַי וְאֶעֱנֶךָּ
וְאַגִּידָה לְךָ גְּדֹלוֹת וּבְצֻרוֹת לֹא יָדַעְתָּם׃
ד כִּי כֹה אָמַר יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל עַל־
בָּתֵּי הָעִיר הַזֹּאת וְעַל־בָּתֵּי מַלְכֵי יְהוּדָה
הַנִּתָּצִים אֶל־הַסֹּלְלוֹת וְאֶל־הַחָרֶב׃ ה בָּאִים
לְהִלָּחֵם אֶת־הַכַּשְׂדִּים וּלְמַלְאָם אֶת־פִּגְרֵי
הָאָדָם אֲשֶׁר־הִכֵּיתִי בְּאַפִּי וּבַחֲמָתִי וַאֲשֶׁר
הִסְתַּרְתִּי פָנַי מֵהָעִיר הַזֹּאת עַל־כָּל־רָעָתָם׃
ו הִנְנִי מַעֲלֶה־לָּהּ אֲרוּכָה וּמַרְפֵּא וּרְפָאתִים
וְגִלִּיתִי לָהֶם עֹתֶר שָׁלוֹם וֶאֱמֶת׃ ז וַהֲשִׁבֹתִי
אֶת־שְׁבוּת יְהוּדָה וְאֶת שְׁבוּת יִשְׂרָאֵל
ובנתים

בְּדָרַת בֵּית אֲסִירָא לְמֵימַר׃ ב כִּדְנָן אָמַר יְיָ דַּעֲבָדֵהּ יְיָ
בְּרָא יָתֵהּ לְאַתְקָנוּתֵהּ יְיָ
שְׁמֵיהּ׃ ג צְלִי קָדָמַי
וַאֲקַבֵּל צְלוֹתָךְ וַאֲחַוֵּי לָךְ
רַבְרְבָן וּנְטִירָן דְּלָא יְדַעְתּוּן׃
ד אֲרֵי כִּדְנָן אָמַר יְיָ
אֱלָהָא דְיִשְׂרָאֵל עַל בָּתֵּי
קַרְתָּא הָדָא וְעַל בָּתֵּי
מַלְכֵיָא דְבֵית יְהוּדָה
דְּמִתְרְעִין לְהוֹן וְצָבְרִין
מַלְיָתָא לְתַקְפָּא שׁוּרָא מִן
קֳדָם דְּקָטְלִין בְּחַרְבָּא׃
ה אָתָן לְאִנְהָאוּ קְרָבָא עִם
כַּסְדָּאֵי וּלְמַלְיוּתְהוֹן יַת
פִּגְרֵי בְּנֵי אֱנָשָׁא דְּאַלְקֵיתִי
בְּרוּגְזִי בְּחֵמָתִי וּדְסַלְקִית
שְׁכִנְתִּי מִן קַרְתָּא הָדָא
עַל כָּל בִּישָׁתְהוֹן׃ ו הָא
אֲנָא מַיְתֵי לְהוֹן אַסְוָא וּפִרְקָן
בְּאוֹרַח שְׁלָם וְקִשׁוֹט׃
ז וַאֲתִיב יַת גָּלוּת יְהוּדָה וְיַת גָּלוּת יִשְׂרָאֵל וַאֲקִימִנּוּן
כדקדמיתא

תרגום

כִּדְבָקְדָמַיָּתָא׃ ח וְאַדְכִּינוּן
מִכָּל חוֹבֵיהוֹן דְּחָבוּ קֳדָמַי
וְאֶשְׁבּוֹק לְכָל חוֹבֵיהוֹן
קֳדָמַי וְדִמְרַדּוּ בְּמֵימְרִי׃
ט וִיהוֹן קֳדָמַי לְשׁוּם
דְּחֶדְוָא לְתוּשְׁבְּחָתָא וְלִיקָר
לְכָל עַמְמֵי אַרְעָא דִּי
יִשְׁמְעוּן עַל כָּל טַבְתָּא דִּי
אָנָא עָבִיד עִמְּהוֹן וְיִזְּעוּן
וְיִדְחֲלוּן עַל כָּל טָבְתָּא
וְעַל כָּל שְׁלָמָא דַּאֲנָא
עָבִיד לְהוֹן׃ י כִּדְנָן אָמַר
יְיָ עוֹד יִשְׁתְּמַע בְּאַתְרָא
הָדֵין דְּאַתּוּן אָמְרִין חָרוֹב
הוּא מִבְּלִי אֱנָשָׁא וּמִבְּלִי
בְּעִירָא בְּקִרְוֵיָא דְּבֵית
יְהוּדָה וּבְשׁוּקֵי יְרוּשְׁלֶם
דְּצִיעָן מִבְּלִי אֱנָשָׁא וּמִבְּלִי
יָתִיב וּמִבְּלִי בְּעִירָא׃
יא קָל בִּיעָ וְקָל חֶדְוָא קָל
חַתְנִין וְקָל כַּלָּן קָל
דְּאָמְרִין אוֹדוּ קֳדָם יְיָ
צְבָאוֹת אֲרֵי טָב יְיָ אֲרֵי
לְעָלְמָא טַבְוָתֵיהּ מַעְלֵי
תּוֹדָתָא לְבֵית מַקְדְּשָׁא דַּיְיָ
אֲרֵי אֲתִיב יַת גָּלוּת
אַרְעָא כְּדִבְקַדְמָתָא אָמַר
יְיָ׃ יב כִּדְנָן אָמַר יְיָ צְבָאוֹת עוֹד יֶהֱי בְּאַתְרָא הָדֵין דְּחָרוֹב מִבְּלִי אֱנָשָׁא
וּמִבְּלִי בְּעִירָא וּכָל קִרְוֵיהוֹן דִּירְוַת בֵּית מַיְשְׁרֵי רַעְיָן
וחוטרין

ירמיה לג

ב כה אמר יהוה עשה יהוה יוצר אותה להכינה יהוה שמו׃ ג קרא אלי ואענך ואגידה לך גדלות ובצורות לא ידעתם׃ ד כי כה אמר יהוה אלהי ישראל על־בתי העיר הזאת ועל־בתי מלכי יהודה הנתצים אל־הסללות ואל־החרב׃ ה באים להלחם את־הכשדים ולמלאם את־פגרי האדם אשר־הכיתי באפי ובחמתי ואשר הסתרתי פני מהעיר הזאת על־כל־רעתם׃ ו הנני מעלה־לה ארכה ומרפא ורפאתים וגליתי להם עתר שלום ואמת׃ ז והשבתי את־שבות יהודה ואת שבות ישראל

מצודת ציון

וכן מעולר וממספר לוקח (ישעיה כ״ג) : (ב) עושה · ענין הגדלה ורוממות כמו ישמח ישראל בעושיו (תהלים קמ״ט) : יוצר · מחדש וכן יוצר עליכם רעה (לעיל י״ח) : להכינה · מלי סכנה : (ג) ובצורות · חזקות והוא מלי מבצר : (ד) הנתוצים · ענין שבירה וריסה : אל הסוללות · על הסוללות · ר״ל בעבור סוללות וכסה התליס שעושים לעלות עליהם להלחם : ואל החרב · בחרב כמו ואל הארון (שמות כ״ה) ומשפטו והכתרון : (ו) ארכה · ענין רפואה כמו ארוכת בת עמי (לעיל ח) ולתוספת ביאור אחר ומרפא : וגליתי · מלי גלוי : עתרת · ענין רבוי כמו ופתר ענן הקטורת (יחזקאל ח) : (ז) שבות · מלי שביה : ובניתים · מלי בנין

מצודת דוד

דבר ה׳ וגו׳ לאמר : (ב) עושה · המגדלה והרוממה ועל ירושלים יאמר שזכר למעלה וקצר בדבר המוכן: יוצר אותה · המחדש אותם להכינם עד עולם : ה׳ שמו · ר״ל והוא מורה שהכל כיולו : (ג) קרא אלי · לשודיע לך הגאולה שעתידה ואשיב לך : גדולות · נחמות גדולות וחזקות שלא ידעתם : (ד) על בתי העיר הזאת · ר״ל בתי הארים ויתר הפשר הנתוצים · אשר הפשר עתה נתוצים בעבור לעשות מלכיכם סוללות הנפסים לעלות עליהם להלחם מול הכשדים: ואל החרב. ר״ל וינתלו אותם בחרב והוא שם כלי עשוי לשבר בו וכן ומגדלתיך יתוץ בחרבותם (יחזקאל כ״ו) : (ה) באים להלחם. ר״ל כי לא יאחו לקבל עליהם עול שעבוד והמה באים להלחם עם הכשדים וסיח שהם למלאות הבתים הפשר את פגרי האדם כוי : ואשר · ועל אשר הסתרתי פני מן העיר בעבור רעתם ולכן ימלא הבתים הפגרי המתים : (ו) הנני מעלה לה · הנה אעלה רפואה להעיר הזאת וירפאו גם תכניה ואמיתיה ישובו לה : וגליתי · ר״ל העיר הבנוה ואמיתיה ישובו לה שלום רב ומתקיים : (ז) והשיבותי · אשיב לאחרונה את שבי יהודה ואת שבי ישראל : ובניתים · ר״ל יסיו המופסים בעוכה והמלאה

תרגום

בְּדָרַת בֵּית אֲסִירָא לְמֵימַר׃ ב כִּדְנָן אָמַר יְיָ דַּעֲבָדֵהּ יְיָ
בְּרָא יָתֵהּ לְאַתְקָנוּתֵהּ יְיָ
שְׁמֵיהּ׃ ג צְלִי קָדָמַי
וַאֲקַבֵּל צְלוֹתָךְ וַאֲחַוֵּי לָךְ
רַבְרְבָן וּנְטִירָן דְּלָא יְדַעְתּוּן׃
ד אֲרֵי כִּדְנָן אָמַר יְיָ
אֱלָהָא דְיִשְׂרָאֵל עַל בָּתֵּי
קַרְתָּא הָדָא וְעַל בָּתֵּי
מַלְכֵיָא דְבֵית יְהוּדָה
דְּמִתְרְעִין לְהוֹן וְצָבְרִין
מַלְיָתָא לְתַקְפָּא שׁוּרָא מִן
קֳדָם דְּקָטְלִין בְּחַרְבָּא׃
ה אָתָן לְאִנְהָאוּ קְרָבָא עִם
כַּסְדָּאֵי וּלְמַלְיוּתְהוֹן יַת
פִּגְרֵי בְּנֵי אֱנָשָׁא דְּאַלְקֵיתִי
בְּרוּגְזִי בְּחֵמָתִי וּדְסַלְקִית
שְׁכִנְתִּי מִן קַרְתָּא הָדָא
עַל כָּל בִּישָׁתְהוֹן׃ ו הָא
אֲנָא מַיְתֵי לְהוֹן אַסְוָא וּפִרְקָן
בְּאוֹרַח שְׁלָם וְקִשׁוֹט׃
ז וַאֲתִיב יַת גָּלוּת יְהוּדָה וְיַת גָּלוּת יִשְׂרָאֵל וַאֲקִימִנּוּן
כדקדמיתא

ירמיה לג

ח וְטִהַרְתִּים מִכָּל־עֲוֹנָם
אֲשֶׁר חָטְאוּ־לִי וְסָלַחְתִּי לְכָל־עֲוֹנוֹתֵיהֶם
אֲשֶׁר חָטְאוּ־לִי וַאֲשֶׁר פָּשְׁעוּ בִי׃ ט וְהָיְתָה
לִי לְשֵׁם שָׂשׂוֹן לְתְהִלָּה וּלְתִפְאָרֶת לְכֹל
גּוֹיֵי הָאָרֶץ אֲשֶׁר יִשְׁמְעוּ אֶת־כָּל־הַטּוֹבָה
אֲשֶׁר אָנֹכִי עֹשֶׂה אוֹתָם וּפָחֲדוּ וְרָגְזוּ עַל
כָּל־הַטּוֹבָה וְעַל כָּל־הַשָّלוֹם אֲשֶׁר אָנֹכִי
עֹשֶׂה לָהּ׃ י כֹּה אָמַר יְהוָה עוֹד יִשָּׁמַע
בַּמָּקוֹם־הַזֶּה אֲשֶׁר אַתֶּם־אֹמְרִים חָרֵב הוּא
מֵאֵין אָדָם וּמֵאֵין בְּהֵמָה בְּעָרֵי יְהוּדָה
וּבְחֻצוֹת יְרוּשָׁלִַם הַנְּשַׁמּוֹת מֵאֵין אָדָם וּמֵאֵין
יוֹשֵׁב וּמֵאֵין בְּהֵמָה׃ יא קוֹל שָׂשׂוֹן וְקוֹל
שִׂמְחָה קוֹל חָתָן וְקוֹל כַּלָּה קוֹל אֹמְרִים
הוֹדוּ אֶת־יְהוָה צְבָאוֹת כִּי־טוֹב יְהוָה כִּי־
לְעוֹלָם חַסְדּוֹ מְבִאִים תּוֹדָה בֵּית יְהוָה כִּי־
אָשִׁיב אֶת־שְׁבוּת הָאָרֶץ כְּבָרִאשֹׁנָה אָמַר
יְהוָה׃ יב כֹּה אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת עוֹד יִהְיֶה
במקום

וּבְנִתַּיִם כְּבָרִאשֹׁנָה׃ ח וְטַהֲרַתִּים מִכָּל־עֹנָם
דִּי חֲבוּ לְקֳדָמַי וְאֶשְׁבּוֹק לְכָל חוֹבֵיהוֹן
דִּי חָבוּ קֳדָמַי וּדְמַרְדוּ בְּמֵימְרִי׃
ט וִיהוֹן קֳדָמַי לְשׁוּם
דְּחֶדְוָא לְתוּשְׁבְּחָתָא וְלִיקָר
לְכָל עַמְמֵי אַרְעָא דִּי
יִשְׁמְעוּן עַל כָּל טַבְתָּא דִּי
אָנָא עָבִיד עִמְּהוֹן וְיִזְּעוּן
וְיִדְחֲלוּן עַל כָּל טָבְתָּא
וְעַל כָּל שְׁלָמָא דַּאֲנָא
עָבִיד לְהוֹן׃ י כִּדְנָן אָמַר
יְיָ עוֹד יִשְׁתְּמַע בְּאַתְרָא
הָדֵין דְּאַתּוּן אָמְרִין חָרוֹב
הוּא מִבְּלִי אֱנָשָׁא וּמִבְּלִי
בְּעִירָא בְּקִרְוֵיָא דְּבֵית
יְהוּדָה וּבְשׁוּקֵי יְרוּשְׁלֶם
דְּצִיעָן מִבְּלִי אֱנָשָׁא וּמִבְּלִי
יָתִיב וּמִבְּלִי בְּעִירָא׃
יא קָל בִּיעָ וְקָל חֶדְוָא קָל
חַתְנִין וְקָל כַּלָּן קָל
דְּאָמְרִין אוֹדוּ קֳדָם יְיָ
צְבָאוֹת אֲרֵי טָב יְיָ אֲרֵי
לְעָלְמָא חַסְדֵּהּ מַעְלֵי
תּוֹדָתָא לְבֵית מַקְדְּשָׁא דַּיְיָ
אֲרֵי אֲתִיב יַת גָּלוּת
אַרְעָא כְּדִבְקַדְמָתָא אָמַר
יְיָ׃ יב כִּדְנָן אָמַר יְיָ צְבָאוֹת עוֹד יְהֵי בְּאַתְרָא הָדֵין דְּחָרוֹב מִבְּלִי אֱנָשָׁא
וּמִבְּלִי בְּעִירָא וּכָל קִרְוֵיהוֹן דִּירַת בֵּית מַיְשְׁרֵי רַעְיָן
וחוטרין

מצודת ציון

ח״א ופחדו ורגזו מקידה שער כז : קול שמון ברכות ח ו מכיאים וגו׳ שם דף י׳ :
הגרי״ב קול שמון לעיל ו לד וש״נ :

מצודת דוד

והכלמה כמלא : (ח) ושהרתים · ר״ל אמחול עונם ויהיו מטוהרים מעומאת הטון : וסלחתי וכו׳ · כפל הדבר במ״ש : פשעו בי · מרדו בי : (ט) והיתה לי · הדבר הזה תהיה לי לפירסום שמון ולתהלה לכל הגויים השומעים הטובה אשר אעשה לישראל כי כולם ישמחו בהטובה ישראל ויכללו ויפארו את ה׳ על כי אז יכירו האמת שה׳ הוא האלהים : ופחדו ורגזו · ישראל יפחדו וירעדו מחטוא עוד בעבור כל הטובה וכו׳ ר״ל יפחדו לחטוא שלא יאבדו הטובה המרובה : עושה לה . ר״ל לירושלים : (י) חרב הוא · ר״ל עד עולם יהיה חרב ושמם מבלי יושב שם אדם ובהמה : בערי יהודה · לתוספת ביאור יפרש עתה מה הוא המקום ואחר בערי יהודה וכו׳ : הנשמות . אשר הם שוממות מבלי אדם עובר שם ומבלי יושב בהם : (יא) קול ששון · מוסב על המקרא שלפניו׳ לומר עוד ישמע במקום הזה קול ששון וכו׳ : קול חתן · קול שמחת חתן : כי לעולם חסדו · כי עד עולם יעשה חסד : מביאים · והמה יביאו מביאים קרבן תודה בבית ה׳ הבנוי על הבית : כי אשיב · אל הרלם אשיב את בני השבי של כל הארץ לשיות בעוכה כמאז : (יב) במקום הזה

מצודת ציון

כגון : (ט) לשם · ענין פרסום : ורגזו · ענין תנועת הרעדה וכן רגזו ואל תחטאו (תהלים ד) : (י) חרב . מלשון חורבן : הנשמות · מלשון שממון : נוה

בַּמָּקוֹם הַזֶּה הֶחָרֵב מֵאֵין־אָדָם וְעַד־בְּהֵמָה
וּבְכָל־עָרָיו נְוֵה רֹעִים מַרְבִּצִים צֹאן׃
יג בְּעָרֵי הָהָר בְּעָרֵי הַשְּׁפֵלָה וּבְעָרֵי הַנֶּגֶב
וּבְאֶרֶץ בִּנְיָמִן וּבִסְבִיבֹתֵי יְרוּשָׁלִַם וּבְעָרֵי יְהוּדָה
עֹד תַּעֲבֹרְנָה הַצֹּאן עַל־יְדֵי מוֹנֶהָ אָמַר יְהוָה׃
יד הִנֵּה יָמִים בָּאִים נְאֻם־יְהוָה וַהֲקִמֹתִי אֶת־
הַדָּבָר הַטּוֹב אֲשֶׁר דִּבַּרְתִּי אֶל־בֵּית יִשְׂרָאֵל
וְעַל־בֵּית יְהוּדָה׃ טו בַּיָּמִים הָהֵם וּבָעֵת
הַהִיא אַצְמִיחַ לְדָוִד צֶמַח צְדָקָה וְעָשָׂה
מִשְׁפָּט וּצְדָקָה בָּאָרֶץ׃ טז בַּיָּמִים הָהֵם
תִּוָּשַׁע יְהוּדָה וִירוּשָׁלִַם תִּשְׁכֹּן לָבֶטַח וְזֶה
אֲשֶׁר־יִקְרָא־לָהּ יְהוָה׃ וְצִדְקֵנוּ׃ יז כִּי־כֹה
אָמַר יְהוָה לֹא יִכָּרֵת לְדָוִד אִישׁ יֹשֵׁב עַל־
כִּסֵּא בֵית־יִשְׂרָאֵל׃ יח וְלַכֹּהֲנִים הַלְוִיִּם לֹא־
יִכָּרֵת אִישׁ מִלְּפָנַי מַעֲלֶה עוֹלָה וּמַקְטִיר
מִנְחָה וְעֹשֶׂה זֶבַח כָּל־הַיָּמִים׃ יט וַיְהִי דְבַר־
יְהוָה אֶל־יִרְמְיָהוּ לֵאמֹר׃ כ כֹּה אָמַר יְהוָה

אם
נִבְטֵל קְיָמֵי יוֹמָא׃ יט וַהֲוָה פִּתְגָם נְבוּאָה מִן
כ כְּדֵין אָמַר יְיָ כְּמָא דְּלֵית אֶפְשַׁר דְּיִבְטֵל קְיָמֵי דְּאַקִּימַת עִם
יְקָרָם יְיָ עִם יִרְמְיָה לְמֵימַר׃
יְמָמָא וְעִם לֵילְיָא וּבְדִיל דְּלָא לְמֶהֱוֵי יֵמָם וְלֵילֵי
בעדניהון

ת״א עוד תעבורנה כגורות ע״ד ספר הזוהר פ׳ משפטים.

תרגום

וְחִוּטְרִין דְּעַן׃ יג בְּקִרְוֵי
טוּרָא בְּקִרְוֵי שְׁפֵלְתָּא
וּבְקִרְוֵי דָרוֹמָא וּבְאַרְעָא דְּשִׁבְט
בִּנְיָמִין וּבְסַחֲרָנֵי יְרוּשְׁלֶם
וּבְקִרְוֵיָא דְּבֵית יְהוּדָה עוֹד
יִתְנֵה עַמָּא עַל יְדֵי מְשִׁיחָא
אָמַר יְיָ׃ יד הָא יוֹמַיָּא
אָתָן אָמַר יְיָ וַאֲקִים יָת
פִּתְגָמָא תַּקְנָא דְּמַלֵּלִית
עַל בֵּית יִשְׂרָאֵל וְעַל בֵּית
יְהוּדָה׃ טו בְּיוֹמַיָּא הָאִנּוּן
וּבְעִדָּנָא הַהִיא אֲקִים
לְדָוִד מְשִׁיחַ דְּצִדְקָא
וַיַּעֲבִיד דִּין דְּקִשְׁוֹט וּזְכוּ
בְּאַרְעָא׃ טו בְּיוֹמַיָּא
הָאִנּוּן יִתְפְּרְקוּן בֵּית
יְהוּדָה וִירוּשְׁלֶם יִתְשְׁרֵי
לְרוּחְצָן וְדֵין שְׁמֵהּ דִּיהוֹן
קְרֵין לֵהּ יְתַעֲבְדָן כָּנָא זַכְוָן
מִן קֳדָם יְיָ בְּגַוָּהּ׃ יז אֲרֵי
כְּדֵין אָמַר יְיָ לָא יִפְסוֹק
לְדָוִד גְּבַר יָתִיב עַל כּוּרְסִי
מַלְכוּתָא דְּבֵית יִשְׂרָאֵל׃
יח וּלְכַהֲנַיָּא לֵיוָאֵי לָא
יִפְסוֹק גְּבַר מִן קֳדָמַי מַסִּיק
עֲלָוָן וּמַקְרִיב קוּרְבָּנָא וְעָבִיד
זְבָחִין כָּל יוֹמַיָּא׃ יט וַהֲוָה פִּתְגָם נְבוּאָה מִן
קֳדָם יְיָ עִם יִרְמְיָה לְמֵימַר׃

מצודת ציון

(יב) נוה. עניין מדור: מרבצים. עניין שכיבה לנוח: (יג) מונה. מלי מכון ומספר: (יד) והקימותי. אקיים: (כ) הסרו. עניין כשול: בריתי. עניינו ברית הכרתי: (כא) אם תפרו את בריתי היום. אם תוכלו

מצודת דוד

הזה · הוא ירושלים: **ובכל עריו**. בכל ערי ישראל: **נוה רועים**. בכל המקומות יהיו מדורי רועים המרבלים לאן כי יתרבו לאנם מאד: (יג) **בערי ההר**. בערי העומדים על ההר ובעמק ובשפלת הארוס: **עוד תעבורנה**. ר״ל כ״כ יתרבו הלאן עד שלא יספיקו בעליהם למנותם בעצמו ויעמיד מונה מזרעו אלמית למת לדקה זהו מלך המשיח והוא יעשה משפט בכולם ועוד לא יתולו עליהם מי ממשפחת דוד ולא יהיה הכרח בכסא המלוכה: (יד) **אשר יקרא לה**. וזה הכסא אשר יקרא המקום לירושלים: **ה׳ צדקנו**. כי יגדיק אותנו בזמן קיומה: (יז) **איש יושב**. ר״ל איש מזרעו יושב על כסא המלוכה: (יח) **ולכהנים הלוים**. הכהנים בני לוי: **לא יכרת**. לא יהיה נכרת מהם איש מלפני מלכיות מעלה עולה וכו׳: **כל הימים**. ר״ל כל הימים לא יהיו כברתים כי עד עולם תהיה הפעבודה בכסא: (כ) **אם תפרו**. אם תוכלו להפר את בריתי אשר הפעמדתי אל היום וכו׳: **ולבלתי**. ולבל יהיו יומם ולילה

עולם אלא אם יפסוק סופו למחזור: (יח) כל הימים. לא יכרת להם זרע הראוי להעלות עולה ולהקטיר מנחה: (כ) אם תפרו את בריתי היום · אם תוכלו

בְּעִדָּנְהוֹן׃ כא אַף קְיָמַי לָא
יִבְטַל דַּאֲקִימַת עִם דָּוִד
עַבְדִּי מִלְּמֶהֱוֵי לֵיהּ בַּר
מַלֵּךְ עַל כּוּרְסֵיהּ וְיָת
לֵיוָאֵי כַּהֲנַיָּא דְּמִשַּׁמְּשִׁין
קֳדָמַי׃ כב כְּמָא דְּלֵית
אֶפְשַׁר דִּיתְמְנוּן חֵילֵי
שְׁמַיָּא וְלָא יִתְכֵּיל חָלָא
דְּיַמָּא כֵּן אַסְגֵּי יָת זַרְעָא
דָּוִד עַבְדִּי וְיָת לֵיוָאֵי
דְּמִשַּׁמְּשִׁין קֳדָמַי׃ כג וַהֲוָה
פִּתְגָם נְבוּאָה מִן קֳדָם יְיָ
עִם יִרְמְיָה לְמֵימַר׃ כד הֲלָא
חֲזַיְתָא מָא עַמָּא הָדֵין
מְמַלְּלִין לְמֵימַר תַּרְתֵּין
זַרְעַיָּתָא דְּאִתְרְעֵי יְיָ בְּהוֹן
וְדַחְיְקִנּוּן וְיָת עַמִּי מַרְגְּזִין
מִלְּמֶהֱוֵי עוֹד עַם מְשַׁמֵּשׁ
קֳדָמַי כִּקְבֵלַהּוֹן׃ כה כְּדֵין
אָמַר יְיָ כְּמָא דְּלֵית אֶפְשַׁר
לְיִבְטַיל קְיָמֵי דַּאֲקִימַת
עִם יְמָמָא וְעִם לֵילְיָא כֵּן
גְּזַר שְׁמַיָּא וְאַרְעָא לָא
שַׁוִּיתִינוּן דַּיְעִדּוּן׃ כו אַף זַרְעָא דְּיַעֲקֹב וְדָוִד עַבְדִּי לָא אַרְחִיק מִלְּקַרְבָּא
מִבְּנֵיהוֹן עַבְדִּין שׁוּלְטָן עַל זַרְעֵיהּ דְּאַבְרָהָם יִצְחָק וְיַעֲקֹב אֲרֵי אָתִיב יָת
מלא ו׳ כי
תולדות אהרן גלותהון

ירמיה לג

אִם־תָּפֵרוּ אֶת־בְּרִיתִי הַיּוֹם וְאֶת־בְּרִיתִי
הַלָּיְלָה וּרְבֹלְתִּי הְיוֹת יוֹמָם וָלַיְלָה בְּעִתָּם׃
כא גַּם־בְּרִיתִי תֻּפַר אֶת־דָּוִד עַבְדִּי מִהְיוֹת־
לוֹ בֵן מֹלֵךְ עַל־כִּסְאוֹ וְאֶת־הַלְוִיִּם הַכֹּהֲנִים
מְשָׁרְתָי׃ כב אֲשֶׁר לֹא יִסָּפֵר צְבָא הַשָּׁמַיִם
וְלֹא יִמַּד חוֹל הַיָּם כֵּן אַרְבֶּה אֶת־זֶרַע דָּוִד
עַבְדִּי וְאֶת־הַלְוִיִּם מְשָׁרְתָי אֹתִי׃ כג וַיְהִי
דְבַר יְהוָה אֶל־יִרְמְיָהוּ לֵאמֹר׃ כד הֲלוֹא
רָאִיתָ מָה־הָעָם הַזֶּה דִּבְּרוּ לֵאמֹר שְׁתֵּי
הַמִּשְׁפָּחוֹת אֲשֶׁר בָּחַר יְהוָה בָּהֶם וַיִּמְאָסֵם
וְאֶת־עַמִּי יִנְאָצוּן מִהְיוֹת עוֹד גּוֹי לִפְנֵיהֶם׃
כה כֹּה אָמַר יְהוָה אִם־לֹא בְרִיתִי יוֹמָם וָלַיְלָה
חֻקּוֹת שָׁמַיִם וָאָרֶץ לֹא־שָׂמְתִּי׃ כו גַּם־זֶרַע
יַעֲקוֹב וְדָוִד עַבְדִּי אֶמְאַס מִקַּחַת מִזַּרְעוֹ
מֹשְׁלִים אֶל־זֶרַע אַבְרָהָם יִשְׁחָק וְיַעֲקֹב

מצודת דוד

בעתם. מלי עת וזמן: (כג) **אשר**. כאשר ותחסר כ״ף הדמיון: **יסר**. מלי תדיבה: (כד) **ינאצון**. עניין מיאוס וכזיון כמו ותוכחת מאן לבי (משלי ה׳): (כו) **ישחק**. יצחק כי זשרש״ן מתחלף: כי. כאשר: **שבותם**. מלי שביה: חילו

מצודת ציון

בעתם. מלי עת וזמן: (כג) **אשר**. כאשר ותחסר כ״ף הדמיון: **יסר**. מלי תדיבה: (כד) **ינאצון**. עניין מיאוס וכזיון כמו ותוכחת מאן לבי (משלי ה׳): (כו) **ישחק**. יצחק כי זשרש״ן מתחלף: כי. כאשר: **שבותם**. מלי שביה: חילו

רש״י

מחרונו עוד ולא תועיל להם תשובה: (כה) **אם לא בריתי** וגו׳. אי אפשר שלא יתקיים הברית שברתי ליום ולילה להיות בעתם ואי אפשר לחוקות שמים וארץ לבטל כאלו לא שמתים גם זרע יעקב וגו׳ ורבותינו דרשוהו לענין ברית התורה והמילה ללמוד מכאן שבטילם נברתו שמים וארץ אך אין

מצודת ציון

בעתם. מלי עת וזמן: (כג) **אשר**. כאשר ותחסר כ״ף הדמיון: **יסר**. מלי תדיבה: (כד) **ינאצון**. עניין מיאוס וכזיון כמו ותוכחת מאן לבי (משלי ה׳): (כו) **ישחק**. יצחק כי זשרש״ן מתחלף: כי. כאשר: **שבותם**. מלי שביה: חילו

מצודת דוד

בעת שקבעתי להם והוא כפל עניין במ״ש: (כא) **גם בריתי**. לא גם בריתי תופר עם דוד לבל היות לו בן מולך על כסאו וגם תופר הברית עם הכהנים בני לוי המשרתים אותי לבל יעדרו עוד ור״ל כמו שאין בידכם להפר הברית שעם היום והלילה כן אי״א שיופר הברית שעם דוד ושעם הכהנים: (כב) **אשר לא יספר**. ר״ל כמו שאחר לא יספר בוכבי השמים ולא יומדד חול הים בעבור רוב הכמות כן הרבה בכמות את זרע דוד והכהנים מבני לוי: (כד) **שתי המשפחות**. משפחת דוד ומשפחת אהרן הכהן: **וימאסם**. הנה עתה מאס בהם: **ואת עמי ינאצון**. וגם ימאסון את עמי ר״ל לומרים שמאסתי בהם לבל היות עוד גוי לפני המלך כולם ועוד לא יתולו עליהם מי ממשפחת דוד ולא יהיו בהם משפחת אהרן והם לא יהיו עוד נקראים בני עמם כי התפרר המלכה: (כה) **אם לא בריתי**. אם לא יתקיים הברית שעם היום והלילה אם יהיו תוקות והנהגות שמים וארץ כאלו לא שמתי להיות בטלים מחוק הנהגתם: (כו) **גם זרע יעקב**. גם אמאס גם זרע יעקב ודוד עבדי לבלי קחת מזרעו מושלים על זרע אברהם וכו׳ ור״ל כמו שלא יבוטל זמן היום והלילה ותוקות השמים והארץ כן לא אמאס זרע יעקב ודוד וס״ה לזרע

כִּי־אָשִׁוב אֶת־שְׁבוּתָם וְרִחַמְתִּים׃

לד א הַדָּבָר אֲשֶׁר־הָיָה אֶל־יִרְמְיָהוּ מֵאֵת יְהוָה וּנְבוּכַדְרֶאצַּר מֶלֶךְ־בָּבֶל וְכָל־חֵילוֹ וְכָל־מַמְלְכוֹת אַרְצוֹ מֶמְשֶׁלֶת יָדוֹ וְכָל־הָעַמִּים נִלְחָמִים עַל־יְרוּשָׁלִַם וְעַל־כָּל־עָרֶיהָ לֵאמֹר׃ ב כֹּה־אָמַר יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל הָלוֹךְ וְאָמַרְתָּ אֶל־צִדְקִיָּהוּ מֶלֶךְ יְהוּדָה וְאָמַרְתָּ אֵלָיו כֹּה אָמַר יְהוָה הִנְנִי נֹתֵן אֶת־הָעִיר הַזֹּאת בְּיַד מֶלֶךְ־בָּבֶל וּשְׂרָפָהּ בָּאֵשׁ׃ ג וְאַתָּה לֹא תִמָּלֵט מִיָּדוֹ כִּי תָפֹשׂ תִּתָּפֵשׂ וּבְיָדוֹ תִנָּתֵן וְעֵינֶיךָ אֶת־עֵינֵי מֶלֶךְ־בָּבֶל תִּרְאֶינָה וּפִיהוּ אֶת־פִּיךָ יְדַבֵּר וּבָבֶל תָּבוֹא׃ ד אַךְ שְׁמַע דְּבַר־יְהוָה צִדְקִיָּהוּ מֶלֶךְ יְהוּדָה כֹּה־אָמַר יְהוָה עָלֶיךָ לֹא תָמוּת בַּחָרֶב׃ ה בְּשָׁלוֹם תָּמוּת וּכְמִשְׂרְפוֹת אֲבוֹתֶיךָ הַמְּלָכִים הָרִאשֹׁנִים אֲשֶׁר־הָיוּ לְפָנֶיךָ כֵּן יִשְׂרְפוּ־לָךְ וְהוֹי אָדוֹן יִסְפְּדוּ־לָךְ כִּי־דָבָר

אשיב קי אני

דַּהֲוָוֹ קָדְמָךְ כֵּן יוֹקִדוּן עֲלָךְ וַי עַל מַלְכָּא יִסְפְּדוּן עֲלָךְ אֲרֵי פִּתְגָמָא אֲנָא מַלִּיל אמר

תולדות אהרן

פ׳ ויקרא. כשלוס תמות מ״ק ג כה סנהדרין ו כ״ז ודף נב עכו״ס ח יב .

רש״י

המדרש מיושב על סדר המקראות : (ה) בשלום תמות . אמרו רבותיו שמת נבוכדנצר בימיו שכל ימי נבוכד נצר לא ילאו אסיריו מאסיריהם וכשמת נבוכד נצר ילא לדקיהו מבית האסורים ונמחרם מת וקברוהו בכבוד : ובמשרפות אבותיך . כן היה דרכם לשרוף על המלכים מטתן וכלי תשמישן : אחרי

מצודת ציון

לד (ח) חילו . לבאות עמו : (ג) תפש תתפש. עניין החזקה בחזקה : (ה) והוי . עניין צעקת יללה : (ה) דרור . עניין

מצודת דוד

אסרן ולקצר לא זכרו ותחליו יונן: כי אשיב . ר״ל ואם כאשר אשיב לאחרלס את בני סנחי ואחרחס עליהם אז תשוב המלוכה לזרע דוד :

לד (ח) ממשלת ידו.שהוא מושל עליהם:וכל העמים.כי גם מעמים אחריהם כלו לעזרתו:עריה.ר״ל הסמוכים לה:כאמר. מוסב על הדבר וכו׳:מאת ה׳. לאחר : (כ) ואמרת אליו . ר״ל אליו לבד ולא יהיה עוד מי בדברך אליו : (ג) ובידו תנתן . ולא ימיתו אותך כתוספים : ופיהו . של מלך בבל : (ד) לא תמות בחרב . כי גם ר״ל לא ימיתך : (ה) בשלום תמות . תרגו״ל לאחר שמת ר״נ סוליאו לדקיהו מן המאסר ומת על מטתו : ובמשרפות . כמו שהרפו על אבותיך המלכים מטתן וכלי תשמישן כן ישרפו עליך כי כן היה הדרך לשרוף על המלכים כמ״ש וישרפו לו וכו׳ (דה״ב ט״ז) : והוי אדון . כשת יספדו אותך

אָמַר יְיָ : ו וּמַלֵּיל יִרְמְיָה נְבִיָּא עִם צִדְקִיָּה מַלְכָּא שִׁבְטָא דְּבֵית יְהוּדָה יַת כָּל פִּתְגָמַיָּא הָאִלֵּין בִּירוּשָׁלֶם׃ ז וּמַשְׁרְיָת מַלְכָּא דְבָבֶל מַגִּיחִין קְרָבָא עַל יְרוּשָׁלֶם וְעַל כָּל קְרַוָּיָא דְּבֵית יְהוּדָה דְּאִשְׁתְּאַרָא עַל לָכִישׁ וְעַל עֲזֵקָה אֲרֵי אִנּוּן אִשְׁתְּאַרָא בְּקַרְוָיָא דְּבֵית יְהוּדָה קַרְוִין כְּרַכִּין : ח פִּתְגָם נְבוּאָה דַּהֲוָה עִם יִרְמְיָה מִן קֳדָם יְיָ בָּתַר דִּגְזַר מַלְכָּא צִדְקִיָּה קְיָם עִם כָּל עַמָּא דְּבִירוּשָׁלֶם לְמִקְרֵי לְהוֹן חֵירוּ : ט לְשַׁלְּחָא גְבַר יַת עַבְדַּיהּ וּגְבַר יַת אַמְתֵּיהּ בַּר יִשְׂרָאֵל וּבַת יִשְׂרָאֵל בְּנֵי חוֹרִין בְּדִיל דְּלָא יִפְלְחוּן בְּהוֹן עוֹד גְּבַר בַּאֲחוּהִי יְהוּדָאָה: י וּשְׁמַעוּ כָּל רַבְרְבַיָּא וְכָל עַמָּא דְּעָלוּ בִּקְיָמָא לְשַׁלְּחָא גְבַר יַת עַבְדַּיהּ וּגְבַר יַת אַמְתֵּיהּ בְּנֵי חוֹרִין בְּדִיל דְּלָא יִפְלְחוּן בְּהוֹן עוֹד וְקַבִּילוּ וּשְׁלַחוּ : יא וְתָבוּ בָּתַר כֵּן וְאַתִּיבוּ יַת עַבְדִּין וְיַת אַמְהָתָא דְּשַׁרוּ בְּנֵי חוֹרִין וּכְבִישׁוּנוּן לַעַבְדִּין וּלְאַמְהָן יב וַהֲוָה פִּתְגָם נְבוּאָה מִן קֳדָם יְיָ עִם יִרְמְיָה מִן קֳדָם יְיָ לְמֵימַר : יג כְּדֵן אָמַר יְיָ אֱלָהָא דְיִשְׂרָאֵל אֲזִיל וְתֵימַר לְצִדְקִיָּה מַלְכָּא שִׁבְטָא דְּבֵית יְהוּדָה וְתֵימַר לֵיהּ כְּדֵן אָמַר יְיָ הָא אֲנָא מָסֵר יַת קַרְתָּא הָדָא בְּיַד מַלְכָּא דְבָבֶל וְיוֹקְדִנָּהּ בְּנוּרָא: יג וְאַתְּ לָא תִשְׁתֵּיזֵב מִן יְדֵיהּ אֲרֵי אִתְּאֲחָדָא תִתְּאֲחַד וּבִידֵיהּ תִּתְּמְסַר וְעֵינָךְ תֵּיחֲזֵי עֵינֵי מַלְכָּא דְבָבֶל יְחַזְּנָן וּפוּמֵיהּ עִם פּוּמָךְ יְמַלֵּל וּלְבָבֶל תֵּיעוֹל : ד בְּרַם קַבֵּל פִּתְגָמָא דַיְיָ צִדְקִיָּה מַלְכָּא שִׁבְטָא דְּבֵית יְהוּדָה כְּדֵן אָמַר יְיָ עֲלָךְ לָא תִתְקְטֵיל בְּחַרְבָּא : ה בְּשְׁלָמָא תְּמוּת וּבִיקִידוּת אֲבָהָתָךְ מַלְכַיָּא קַדְמָאי

אֲנִי־דִבַּרְתִּי נְאֻם־יְהוָה׃ ו וַיְדַבֵּר יִרְמְיָהוּ הַנָּבִיא אֶל־צִדְקִיָּהוּ מֶלֶךְ יְהוּדָה אֵת כָּל־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה בִּירוּשָׁלִָם׃ ז וְחֵיל מֶלֶךְ־בָּבֶל נִלְחָמִים עַל־יְרוּשָׁלִַם וְעַל כָּל־עָרֵי יְהוּדָה הַנּוֹתָרוֹת אֶל־לָכִישׁ וְאֶל־עֲזֵקָה כִּי הֵנָּה נִשְׁאֲרוּ בְּעָרֵי יְהוּדָה עָרֵי מִבְצָר׃ ח הַדָּבָר אֲשֶׁר־הָיָה אֶל־יִרְמְיָהוּ מֵאֵת יְהוָה אַחֲרֵי כְּרֹת הַמֶּלֶךְ צִדְקִיָּהוּ בְּרִית אֶת־כָּל־הָעָם אֲשֶׁר בִּירוּשָׁלִַם לִקְרֹא לָהֶם דְּרוֹר׃ ט לְשַׁלַּח אִישׁ אֶת־עַבְדּוֹ וְאִישׁ אֶת־שִׁפְחָתוֹ הָעִבְרִי וְהָעִבְרִיָּה הָפְשִׁים לִבְלִתִּי עֲבָד־בָּם בִּיהוּדִי אָחִיהוּ אִישׁ׃ י וַיִּשְׁמְעוּ כָּל־הַשָּׂרִים וְכָל־הָעָם אֲשֶׁר־בָּאוּ בַּבְּרִית לְשַׁלַּח אִישׁ אֶת־עַבְדּוֹ וְאִישׁ אֶת־שִׁפְחָתוֹ הָפְשִׁים לִבְלִתִּי עֲבָד־בָּם עוֹד וַיִּשְׁמְעוּ וַיְשַׁלֵּחוּ׃ יא וַיָּשׁוּבוּ אַחֲרֵי־כֵן וַיָּשִׁבוּ אֶת־הָעֲבָדִים וְאֶת־הַשְּׁפָחוֹת אֲשֶׁר שִׁלְּחוּ הָפְשִׁים וַיִּכְבְּשׁוּם לַעֲבָדִים וְלִשְׁפָחוֹת׃ יב וַיְהִי דְבַר־יְהוָה אֶל־יִרְמְיָהוּ מֵאֵת יְהוָה לֵאמֹר׃ יג כֹּה־אָמַר יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל

ת״א וישמעו וישלחו ערכין ט לג .

רש״י

(מ) אחרי כרות המלך . בשנה השביעית למלכו כך שניהו בסדר עולם ויהי בשנה השביעית בא מנשים מזקני יהודה לדרוש את ה׳ אמרו ליחזקאל עבד כהן שמכרו רבו מהו שיאכל בתרומה כלומר לפי אמר

מצודת ציון

עניין מירות ותפסני תפסני כמו וקראתם דרור (ויקרא כ״ה) : (י) וישמעו . עניין קבלת דברים : (יא) ויכבשום . עניין הכפיסה בחזקה כמו ויש מכמותיהו נכבשות (נחמיה ה) : ותחללו

מצודות דוד

אוהב ואמרו הוי על מיתת הבחור : אני דברתי . ובודאי תקום : (ז) הנותרות . מה שלא נכבש עדיין : אל לכיש. על לכיש ועל עזקה : כי הנה נשארו. כי כולם נכבש ושחת מנגרם : (מ) לקרוא להם דרור . ר״ל לקרא לעבדים ולשפחות דרור ובאשר יפרש בתקרא שלאחריו : (מ) לשלח . עכשיו יפרש למי יביא הדרור ומה היא ואמר לשלח כל איש לעבדו וכו׳ תפשים ולהוספות ביאור אמר לבלתי עבד בם ביהודי אחיהו אם יעבוד עוד ביהודי אחיו אחר שעבדו שש שנים ובמשפט התורה:(י) וישמעו וכו׳ . ר״ל כולו על עצמן לשלח איש את עבדו וכו׳ : וישמעו וישלחו . קבלו על עצמן לשלוח וכן שלמוס ולפי שאחרו כדברים בתה שאחר לשלח וכו׳ לכן חזר ואמר וישמעו וכן דרך בתקרא : (יא) וישובו . אחר״ז נתחרטו והחזירו את העבדים וכו׳ ותפשו בכסם בחזקה להיות לכם לעבדים ולשפחות :(יב) ויהי

יִשְׂרָאֵל אָנֹכִי כָּרַתִּי בְרִית אֶת־אֲבוֹתֵיכֶם
בְּיוֹם הוֹצִאִי אוֹתָם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבֵּית
עֲבָדִים לֵאמֹר׃ יד מִקֵּץ שֶׁבַע שָׁנִים תְּשַׁלְּחוּ
אִישׁ אֶת־אָחִיו הָעִבְרִי אֲשֶׁר יִמָּכֵר לְךָ
וַעֲבָדְךָ שֵׁשׁ שָׁנִים וְשִׁלַּחְתּוֹ חָפְשִׁי מֵעִמָּךְ
וְלֹא־שָׁמְעוּ אֲבוֹתֵיכֶם אֵלַי וְלֹא הִטּוּ אֶת־
אָזְנָם׃ טו וַתָּשֻׁבוּ אַתֶּם הַיּוֹם וַתַּעֲשׂוּ אֶת־
הַיָּשָׁר בְּעֵינַי לִקְרֹא דְרוֹר אִישׁ לְרֵעֵהוּ
וַתִּכְרְתוּ בְרִית לְפָנַי בַּבַּיִת אֲשֶׁר־נִקְרָא שְׁמִי
עָלָיו׃ טז וַתָּשֻׁבוּ וַתְּחַלְּלוּ אֶת־שְׁמִי וַתָּשִׁבוּ
אִישׁ אֶת־עַבְדּוֹ וְאִישׁ אֶת־שִׁפְחָתוֹ אֲשֶׁר־
שִׁלַּחְתֶּם חָפְשִׁים לְנַפְשָׁם וַתִּכְבְּשׁוּ אֹתָם
לִהְיוֹת לָכֶם לַעֲבָדִים וְלִשְׁפָחוֹת׃ יז לָכֵן
כֹּה־אָמַר יְהוָה אַתֶּם לֹא־שְׁמַעְתֶּם אֵלַי
לִקְרֹא דְרוֹר אִישׁ לְאָחִיו וְאִישׁ לְרֵעֵהוּ
הִנְנִי קֹרֵא לָכֶם דְּרוֹר נְאֻם־יְהוָה אֶל־הַחֶרֶב
אֶל־הַדֶּבֶר וְאֶל־הָרָעָב וְנָתַתִּי אֶתְכֶם לְזַוָּעָה
לְכֹל מַמְלְכוֹת הָאָרֶץ׃ יח וְנָתַתִּי אֶת־־־־

לזעיה ק׳ האנשים

אָמַר יְיָ מִן חַרְבָּא וּמִן מוֹתָא מִן כַּפְנָא וְאֶתֵּן יָתְכוֹן לְזִיעַ לְכָל מַלְכוּת
אַרְעָא׃ יח וְאֶתֵּן יָת גִּבְרַיָּא דַּעֲבַרוּ עַל קְיָמֵי דְּלָא קַיְמוּ יָת פִּתְגָמֵי קְיָמָא

דגזרו

אֲמַר יְיָ אֱלָהָא דְיִשְׂרָאֵל
אֲנָא גְזַרִית קְיָם עִם
אֲבָהָתְכוֹן בְּיוֹמָא דְאַפָּקִית
יָתְהוֹן מֵאַרְעָא דְמִצְרַיִם
מִבֵּית עַבְדּוּתָא לְמֵימַר׃
יד מִסּוֹף שְׁבַע שְׁנִין
תְּשַׁלְּחוּן גְּבַר יָת אָחוּהִי
בַּר יִשְׂרָאֵל דְּיִזְדַּבַּן לָךְ
וְיִפְלְחָנָךְ שִׁית שְׁנִין
וְתִפְטְרִנֵּיהּ בַּר חוֹרִין מֵעִמָּךְ
וְלָא קַבִּילוּ אֲבָהָתְכוֹן
לְמֵימְרִי וְלָא אַרְכִּינוּ יָת
אוּדְנֵיהוֹן׃ טו וְתַבְתּוּן אַתּוּן
יוֹמָא דֵין וַעֲבַדְתּוּן יָת
דְּכָשֵׁר קֳדָמַי לְמִקְרֵי חֵירוּ
גְּבַר לְחַבְרֵיהּ וּגְזַרְתּוּן קְדָם
קְדָמַי בְּבֵיתָא דְאִתְקְרֵי
שְׁמִי עֲלוֹהִי׃ טז וְתַבְתּוּן
וְאַחַלְתּוּן יָת שְׁמִי וַאֲתַיְבְתּוּן
גְּבַר יָת עַבְדֵּיהּ וּגְבַר יָת
אַמְתֵּיהּ דִּי פְּטַרְתּוּן בְּנֵי
חוֹרִין לְנַפְשָׁתְהוֹן וּכְבַשְׁתּוּן
יָתְהוֹן לְמֶהֱוֵי לְכוֹן לְעַבְדִּין
וּלְאַמְהָן׃ יז בְּכֵן כְּדֵן
אָמַר יְיָ אַתּוּן לָא קַבֵּלְתּוּן
לְמֵימְרִי לְמִקְרֵי חֵירוּ גְּבַר
לַאֲחוּהִי וּגְבַר לְחַבְרֵיהּ
הָא אֲנָא מְכַלֵּי לְכוֹן חֵירוּ

ת״א מקץ שבע שניס שס.

הגרי״ב ומתיס לזעוס״ לעיל טו ד וס״ל

רש״י

שהיו רולין לומר לא נענס של המלוה של שהחזירו לא העבדים: (יז) הנני קורא לכם דרור. מאחי שאינו אדון לכם להגיל ותהיו הפקר אל החרב ואל הרעב: (יח) הענל אשר כרתו לשנים. כשחזרו וכבשום כרתו כולם ברית למרוד במקום וכרתו הענל לשנים ועברו בין בתריו למרוד בו והיא היתה ברית

מצודת ציון

(טז) ותחללו. מלי חלול: לנפשם. ענין רצון כמו אם יש לת נפשכם (בראשית כ״ג): (יז) לזעוה. ענין חרדה: סעוברים

מצודת דוד

דבר ח׳. זה כוח שאמור בתחילת הענין בדבר אחר כי׳ וכו׳ ולפי שאחרכו הדברים חוזר לו׳ ויסי דבר כ׳: (יג) ביום הוציאי. בעת הוציאי וכו׳ ועל מעמד הר סיני יאמר שאז

חזקה

כרת ברית על כל המצות בכללן: (יד) מקץ. ר״ל מתחילה כי בראש יקרא קלה כמו הסוף: שבע שנים. לימי עבודתו כאשר יפרש אחריו ועבדך שש שניס ואחיך תשלחו חפשי: דלא שמעו. אל המלוה הסיא וחללוה: (טז) ותשובו. ואתם שבתם בתשובה היום וכו׳: לדעתו. לעבדו הטבריי: אשר נקרא שמי עליו. כי נקרא בית מ׳: (טז) ותחללו את שמי. בעברכם על שבועת הברית: ותשיבו. והחזרתם לקחת איש את עבדו וכו׳: לנפשם. ללכת לרצונם: ותכבשו. ותפשתם בכם בחזקה: (יז) לקרוא דרור. ר״ל להתקיים קריאת הדרור: הנני קורא לכם דרור. ר״ל אתן אתכם חפשיים מתני להיות מופקרים אל הדרב וכו׳ ולא אהיה עוד אדון עליכם למנוע אתכם מידיהם: לזעוה לכל ממלכות

דְּגִזְרוּ קְדָמַי עֶגְלָא דִּפְסַקוּ
לְתַרֵין וַעֲבַרוּ בֵּין פַּלְגוּהִי׃
יט רַבְרְבֵי יְהוּדָה
וְרַבְרְבֵי יְרוּשְׁלֵיִם
וְרַבְרְבַיָּא וְכַהֲנַיָּא וְכָל
עַמָּא דְאַרְעָא דְעָבְרוּ בֵּין
פַּלְגֵי עֶגְלָא׃ כ וְאֶמְסַר
יָתְהוֹן בְּיַד בְּעָלֵי דְבָבֵיהוֹן
וּבְיַד דְּבָעוֹן לְמִקְטַלְהוֹן וּתְהֵי
נִבְלַתְהוֹן מִשְׁגְּרָא לְמֵיכַל
לְעוֹפָא דִשְׁמַיָּא וְלִבְעִירָא
דְאַרְעָא׃ כא וְיָת צִדְקִיָּה
מַלְכָּא שִׁבְטָא דְבֵית יְהוּדָה
וְיָת רַבְרְבוֹהִי אֶמְסַר בְּיַד
בְּעָלֵי דְבָבֵיהוֹן וּבְיַד דְּבָעוֹן
לְמִקְטַלְהוֹן וּבְיַד מַשְׁרְיָת
מַלְכָּא דְבָבֶל דְּאִסְתַּלְּקָא
מִנְּכוֹן׃ כב הָא אֲנָא מְפַקֵּיד
אֲמַר יְיָ וְאֵתִיבִנּוּן עַל קַרְתָּא
הָדָא וְיִגִּיחוּן קְרָבָא עֲלָהּ
וְיִכְבְּשׁוּנָהּ וְיוֹקְדוּנָהּ בְּנוּרָא
וְיָת קִרְוָיָא דְבֵית יְהוּדָה
אֶתֵּן לְצָדוּ מִבְּלִי יָתֵיב׃
א פִּתְגָם נְבוּאָה דְהַוָה
עַם יִרְמְיָה מִן קֳדָם יְיָ בְּיוֹמֵי
יְהוֹיָקִים בַּר יֹאשִׁיָּה מַלְכָּא
שִׁבְטָא דְבֵית יְהוּדָה
לְמֵימַר׃ ב אֲזֵיל לְוַת בְּנֵי
בֵּית רֵכָב וּתְמַלֵּל עִמְּהוֹן
וְתָעֵלְנוּן לְבֵית מַקְדְּשָׁא
דַיְיָ לַחֲדָא מִן לִשְׁכָּתָא וְתַשְׁקֵי יַתְהוֹן חַמְרָא׃

ת״א בימי יהויקים עקידס שער ט׳

הגרי״ב והיתה נכלתה למאכל לעיל ז לג

רש״י

מזקה וגמורה לאמר ככה יבתר ויחלק העובר עליה: (כא) העולים מעליכם. מפני חיל פרעה שילא ממצרים כמו שמפורש בספר זה [ל״ז]: (כב) הנני

מצודת דוד

הארץ. ר״ל כולם יחריבו אחכם: (יח) אשר לא הקימו. כפל הדבר במ״ש: אשר כרתו לפני. ותוזר ומפרש שברתו הענל לשני חלקים ועברו בין החלקים כי כן היה דרך כורתי ברית ובמ״ש בין הבתרים ויבתר אותם בתוך וכו׳ והכם תעור עמו ולפ״ד אם אחר עבר בין הגזרים אלה (בראשית ט״ו) והוא הי׳ שלוחו של מקום: (יט) שרי יהודה וכו׳. אשר עברו בין בתרי הענל: (כ) ונתתי. לפי שאחרכו הדברים חזר לו׳ ונתתי אותם: למאכל וכו׳. כי לא יקברום על כי ירבו מאד: ולבהמת הארץ. לאות שאדון כי מיס בכלל בהמה: (כא) ביד חיל וכו׳. סס האויבים ומבקשי נפשם והוא כפל ענין ב״מ: העולים מעליכם. אחר שסתלקו מעליכם כשמעם שבאו מצרים לעזור לכם במ״ש וחיל פרעה יצא ממצרים ויבאמו הכבדים וכו׳ ויעלו מעל ירושלים (לקמן לז): (כב) הנני מצוה. ר״ל אעיר לכם: והשיבותים. אחיה לכם את חיל מלך בבל: לה (ג) את הרכבים. סס בני יונדב בן רכב ומזרע יתרו הו׳: בית ה׳. אל בית מ׳: אל אחת הלשכות.

רז ירמיה לד תרגום

הָאֲנָשִׁים הָעֹבְרִים אֶת־בְּרִיתִי אֲשֶׁר לֹא־
הֵקִימוּ אֶת־דִּבְרֵי הַבְּרִית אֲשֶׁר כָּרְתוּ לְפָנַי
הָעֵגֶל אֲשֶׁר כָּרְתוּ לִשְׁנַיִם וַיַּעַבְרוּ בֵּין
בְּתָרָיו׃ יט שָׂרֵי יְהוּדָה וְשָׂרֵי יְרוּשָׁלִַם
הַסָּרִיסִים וְהַכֹּהֲנִים וְכָל עַם הָאָרֶץ הָעֹבְרִים
בֵּין בִּתְרֵי הָעֵגֶל׃ כ וְנָתַתִּי אוֹתָם בְּיַד
אֹיְבֵיהֶם וּבְיַד מְבַקְשֵׁי נַפְשָׁם וְהָיְתָה נִבְלָתָם
לְמַאֲכָל לְעוֹף הַשָּׁמַיִם וּלְבֶהֱמַת הָאָרֶץ׃
כא וְאֶת־צִדְקִיָּהוּ מֶלֶךְ־יְהוּדָה וְאֶת־שָׂרָיו
אֶתֵּן בְּיַד אֹיְבֵיהֶם וּבְיַד מְבַקְשֵׁי נַפְשָׁם
וּבְיַד חֵיל מֶלֶךְ בָּבֶל הָעֹלִים מֵעֲלֵיכֶם׃
כב הִנְנִי מְצַוֶּה נְאֻם־יְהוָה וַהֲשִׁבֹתִים אֶל־
הָעִיר הַזֹּאת וְנִלְחֲמוּ עָלֶיהָ וּלְכָדוּהָ
וּשְׂרָפֻהָ בָאֵשׁ וְאֶת־עָרֵי יְהוּדָה אֶתֵּן שְׁמָמָה
מֵאֵין יֹשֵׁב׃

לה א הַדָּבָר אֲשֶׁר־הָיָה אֶל־יִרְמְיָהוּ
מֵאֵת יְהוָה בִּימֵי יְהוֹיָקִים בֶּן־יֹאשִׁיָּהוּ מֶלֶךְ
יְהוּדָה לֵאמֹר׃ ב הָלוֹךְ אֶל־בֵּית הָרֵכָבִים
וְדִבַּרְתָּ אוֹתָם וַהֲבִאוֹתָם בֵּית יְהוָה אֶל־
אַחַת

דַיְיָ לַחֲדָא מִן לִשְׁכָּתָא מִן קֳדָם יְיָ וְתַשְׁקֵי יַתְהוֹן חַמְרָא׃

הגרי״ב

רש״י

מצוה. וסב חי פרעה לארלו והכסדי׳ ושובו עליכם: (ג) אל בית הרכבים. בני יונדב בן רכב ומבני יתרו

מצודת ציון

(יח) העוברים. המבטלים: הקימו. מלי קיום: בתריו. חלקיו כמו ואת הלפ׳ לא בתר (סס ט״ו): (יט) הסריסים. מין שרים: העוברים. מלי הענרה: (כא) העולים. ענין סגוף כמו ויעלו מעל ירושלים (לקמן ל״ז):

לה (ג) הלשכות. ענין חדר: (ד) שומר הסף. שומר

אַחַת הַלְּשָׁכוֹת וְהִשְׁקִיתָ אוֹתָם יָיִן׃ ג וָאֶקַּח
אֶת־יַאֲזַנְיָה בֶן־יִרְמְיָהוּ בֶּן־חַבַצִּנְיָה וְאֶת־
אֶחָיו וְאֶת־כָּל־בָּנָיו וְאֶת כָּל־בֵּית הָרֵכָבִים׃
ד וָאָבֵא אֹתָם בֵּית יְהוָה אֶל־לִשְׁכַּת בְּנֵי
חָנָן בֶּן־יִגְדַּלְיָהוּ אִישׁ הָאֱלֹהִים אֲשֶׁר־אֵצֶל
לִשְׁכַּת הַשָּׂרִים אֲשֶׁר מִמַּעַל לִלְשִׁכַּת
מַעֲשֵׂיָהוּ בֶן־שַׁלֻּם שֹׁמֵר הַסַּף׃ ה וָאֶתֵּן
לִפְנֵי בְּנֵי בֵית־הָרֵכָבִים גְּבִעִים מְלֵאִים
יַיִן וְכוֹסוֹת וָאֹמַר אֲלֵיהֶם שְׁתוּ יָיִן׃ ו וַיֹּאמְרוּ
לֹא נִשְׁתֶּה־יָּיִן כִּי יוֹנָדָב בֶּן־רֵכָב אָבִינוּ
צִוָּה עָלֵינוּ לֵאמֹר לֹא תִשְׁתּוּ־יַיִן אַתֶּם
וּבְנֵיכֶם עַד־עוֹלָם׃ ז וּבַיִת לֹא־תִבְנוּ וְזֶרַע
לֹא־תִזְרָעוּ וְכֶרֶם לֹא־תִטָּעוּ וְלֹא יִהְיֶה לָכֶם
כִּי בָּאֳהָלִים תֵּשְׁבוּ כָּל־יְמֵיכֶם לְמַעַן תִּחְיוּ
יָמִים רַבִּים עַל־פְּנֵי הָאֲדָמָה אֲשֶׁר אַתֶּם
גָּרִים שָׁם׃ ח וַנִּשְׁמַע בְּקוֹל יְהוֹנָדָב בֶּן־
רֵכָב אָבִינוּ לְכֹל אֲשֶׁר צִוָּנוּ לִבְלְתִּי שְׁתוֹת־
יַיִן כָּל־יָמֵינוּ אֲנַחְנוּ נָשֵׁנוּ בָּנֵינוּ וּבְנֹתֵינוּ׃
ט וּלְבִלְתִּי בְּנוֹת בָּתִּים לְשִׁבְתֵּנוּ וְכֶרֶם
וּבְנָתָנָא׃ ט וּבְדִיל דְּלָא לְמִבְנֵי בָּתִּין לְמִתְּבָנָא וְכַרְמִין וְחַקְלִין וְזַרְעִין לָא

ג וּדְבַרַת יַת יַאַזַנְיָה בַּר
יִרְמְיָה בַּר חֲבַצִנְיָה וְיַת
אָחוֹהִי וְיַת כָּל בְּנוֹהִי וְיַת
כָּל בְּנֵי בֵּית רַכָּבוּ׃ ד וְאֶעֱלֵית
יַתְהוֹן לְבֵית מִקְדְּשָׁא דַיְיָ
לְלִשְׁכַּת בַּר חָנָן בַּר יִגְדַּלְיָה
נְבִיָא דַיְיָ דְּבִסְטַר לִשְׁכַּת
רַבְּרְבַיָּא דְּמֵעֵיל לִשְׁכַּת
מַעֲשֵׂיָה בַּר שַׁלּוּם אַמַּרְכְּלָא
ה וּיְהַבִית קֳדָם בְּנֵי בֵּית
רַכָּב כַּלִּידִין מְלָן חַמְרָא
וְכָסִין וַאֲמַרִית לְהוֹן שְׁתוּ
חַמְרָא׃ ו וַאֲמַרוּ לָא נִשְׁתֵּי
חַמְרָא אֲרֵי יוֹנָדָב בַּר רַכָּב
אֲבוּנָא פַּקִיד עֲלָנָא לְמֵימַר
לָא תִשְׁתּוּן חַמְרָא אַתּוּן
וּבְנֵיכוֹן עַד עָלְמָא׃ ז וּבֵיתָא
לָא תִבְנוּן וְזַרְעָא לָא
תִזְרְעוּן וְכַרְמָא לָא תִצְבּוּן
וְלָא יְהֵי לְכוֹן אֲרֵי
בְּמַשְׁכְּנִין תֵּיתְבוּן כָּל
יוֹמֵיכוֹן בְּדִיל דְּתִתְקְיְמוּן
יוֹמִין סַגִּיאִין עַל אַפֵּי אַרְעָא
דְּאַתּוּן דָּיְרִין תַּמָּן׃
ח וְקַבֵּלְנָא לְמֵימַר יוֹנָדָב
בַּר רַכָּב אֲבוּנָא לְכָל
דְּפַקְדָנָא בְּדִיל דְּלָא
לְמִשְׁתֵּי חַמְרָא כָּל יוֹמָנָא
אֲנַחְנָא נְשָׁנָא בְּנָנָא
וּבְנָתָנָא וּלְבִלְתִּי בְּנוֹת בָּתִּין לְמִתְּבָנָא וְכַרְמִין וְחַקְלִין וְזַרְעִין לָא

יהיו

יהיו היו : (ד) איש האלהים . נביא ה׳:שומר הסף . אמרכלא טרסויאי״א בלע״ז:(ז) באהלים תשבו . במדבריות אשר אתם גרים שם לא היה להם

מצודת ציון

שומר מזוזה הטעריס כי סף היא מזוזה וכן הכסיס שומרי הסף (מ״ב יב) : (ה) גביעים . הם כעין כוסות וגדולים מהם וכסה מגיאים היין וכן ואת נביע גניעי הכסף (נרחמיה מ״ד) : (ז) גרים . דריס כמו עם לכן גרתי (נרחמיה ל״ב) : גרוס

מצודת דוד

אל אחת מן הלשכות : **והשקית** . השתדל להשקותם יין (ד) **איש האלהים** . נביא ה׳ : **אשר אצל** . הלשכה הזאת היתה אצל הלשכה אשר הטריס אתם ומתחל ללשכת מעשיהו : (ה) **וכוסות** . לשפוך בהם יין מהגביעים לשתות מהם ׳ (ו) **אבינו** ׳ ר״ל רק המשפחה : **עד עולם** . עד סוף כל הדורות : (ז) **ולא יהיה לכם** . אף בקברן לא בתתי׳ לא יהי׳ לכם בית כמו׳ ובדם זרועה וכרם נטועה : **באהלי׳ תחיו וכו׳** . כי בית ובדם וכרם יש בהם סנה המעכבת את האדם במקום שהם ולפעמים יאבד עם אנשי המקום שהוא אבל כיושב באהלים ואין לו שדה וכרם נקל יוכל להעתיק ממקום למקום (ועשה מניעת שמיית היין לא הולך לפרש כי ידוע הוא שמניא למעשים מגונים) : **אשר אתם גרים שם** . במקום נטיית האהלים : (ח) **ונשמע בקול** . ר״ל קבלנו מאמריו : **בנינו ובנותינו** . ר״ל אף הקטניס והקטנות : (ט) **לשבתנו** . לשבת אחנו בהם : **וזרע** . ר״ל כל מין זרע

וְשָׂדֶה וָזֶרַע לֹא יִהְיֶה־לָּנוּ׃ י וַנֵּשֶׁב בָּאֳהָלִים
וַנִּשְׁמַע וַנַּעַשׂ כְּכֹל אֲשֶׁר־צִוָּנוּ יוֹנָדָב
אָבִינוּ׃ יא וַיְהִי בַּעֲלוֹת נְבוּכַדְרֶאצַּר מֶלֶךְ־
בָּבֶל אֶל־הָאָרֶץ וַנֹּאמֶר בֹּאוּ וְנָבוֹא יְרוּשָׁלִַם
מִפְּנֵי חֵיל הַכַּשְׂדִּים וּמִפְּנֵי חֵיל אֲרָם וַנֵּשֶׁב
בִּירוּשָׁלִָם׃ יב וַיְהִי דְבַר־יְהוָה אֶל־יִרְמְיָהוּ
לֵאמֹר׃ יג כֹּה־אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת אֱלֹהֵי
יִשְׂרָאֵל הָלוֹךְ וְאָמַרְתָּ לְאִישׁ יְהוּדָה וּלְיֹשְׁבֵי
יְרוּשָׁלִַם הֲלוֹא תִקְחוּ מוּסָר לִשְׁמֹעַ אֶל־
דְּבָרַי נְאֻם־יְהוָה׃ יד הוּקַם אֶת־דִּבְרֵי יְהוֹנָדָב
בֶּן־רֵכָב אֲשֶׁר צִוָּה אֶת־בָּנָיו לִבְלְתִּי שְׁתוֹת־
יַיִן וְלֹא שֻׁתוּ עַד־הַיּוֹם הַזֶּה כִּי שָׁמְעוּ אֵת
מִצְוַת אֲבִיהֶם וְאָנֹכִי דִבַּרְתִּי אֲלֵיכֶם
הַשְׁכֵּם וְדַבֵּר וְלֹא שְׁמַעְתֶּם אֵלָי׃
טו וָאֶשְׁלַח אֲלֵיכֶם אֶת־כָּל־עֲבָדַי הַנְּבִיאִים
הַשְׁכֵּם וְשָׁלֹחַ לֵאמֹר שֻׁבוּ־נָא אִישׁ
מִדַּרְכּוֹ הָרָעָה וְהֵיטִיבוּ מַעֲלְלֵיכֶם וְאַל־
תֵּלְכוּ אַחֲרֵי אֱלֹהִים אֲחֵרִים לְעָבְדָם וּשְׁבוּ
אֶל־הָאֲדָמָה אֲשֶׁר־נָתַתִּי לָכֶם וְלַאֲבֹתֵיכֶם
וְלֹא הִטִּיתֶם אֶת־אָזְנְכֶם וְלֹא שְׁמַעְתֶּם אֵלָי׃

וּשְׁדֶה וְזַרְעָא לָא יְהֵי לָנוּ׃ י וַיְתֵבְנָא
בְּמַשְׁכְּנִין וְקַבֵּלְנָא וַעֲבַדְנָא
כְּכָל דְּפַקְדָנָא יוֹנָדָב
אֲבוּנָא׃ יא וַהֲוָה כַּד סְלִיק
נְבוּכַדְנֶצַּר מַלְכָּא דְבָבֶל
עַל אַרְעָא וַאֲמַרְנָא
אֵתוּ וְנֵעוּל לִירוּשְׁלֶם
מִן קֳדָם מַשְׁרִיָת
כַּסְדָּאֵי וּמִן קֳדָם מַשְׁרִיָת
אֲרָם וִיתֵבְנָא בִּירוּשְׁלֶם׃
יב וַהֲוָה פִּתְגָם נְבוּאָה מִן
קֳדָם יְיָ עִם יִרְמְיָה לְמֵימַר
יג כְּדֵן אָמַר יְיָ צְבָאוֹת
אֱלָהָא דְיִשְׂרָאֵל אֲזֵיל
וְתֵימַר לֶאֱנַשׁ יְהוּדָה
וּלְיָתְבֵי יְרוּשְׁלֶם הֲלָא
תְּקַבְּלוּן אוּלְפָּן לְקַבָּלָא
לְפִתְגָמַי אֲמַר יְיָ׃
יד אִתְקְיְמוּ פִּתְגָמֵי יוֹנָדָב
בַּר רֵכָב דְּפַקֵּד יַת בְּנוֹהִי
בְּדִיל דְּלָא לְמִשְׁתֵּי חַמְרָא
וְלָא אִשְׁתִּיאוּ עַד יוֹמָא
הָדֵין אֲרֵי קַבִּילוּ יַת
תַּפְקֻדְתָּא דַאֲבוּהוֹן וַאֲנָא
שְׁלַחִית לְוָתְכוֹן יַת כָּל
עַבְדֵי נְבִיֵּא מַקְדִּים וּמְמַלַּל
וְלָא קַבֵּלְתּוּן לְמֵימְרִי׃
טו וּשְׁלַחִית לְוָתְכוֹן יַת
כָּל עַבְדֵי נְבִיֵּא מַקְדִּים
וּמְשַׁלַּח לְמֵימַר תּוּבוּ כְּעַן
גְּבַר מֵאוֹרְחֵיהּ בִּישְׁתָּא
וַאֲתַקְּנוּ עוֹבָדֵיכוֹן וְלָא תֶהֱכוּן בְּתַר טַעֲוַת עַמְמַיָּא לְמִפְּלַחְהוֹן וְתִיבוּ עַל אַרְעָא

כי

דיהבית

ת״א ויסי דבר ס׳ עקידה שער עז . הגרי״ב שובו לא לעיל יח יא וש״כ

רש״י

להם חלק בארץ שבני גרים היו : (יא) ויהי בעלות נבוכדראצר · על כרחנו באנו העיר לכך עכשי אנו

מצודת ציון

אף גן זרוע : (י) ונשב . עד הנם ישבנו באהלים : **ונשמע ונעש** . ר״ל כמו שקבלנו על עצמינו כן עשינו ככל אשר וכו׳ : (יא) **ויהי בעלות** . ר״ל ומה שנשב עתה בארץ העיר הסבה היא כי בעלות נ״כ אל ארץ (וזהו מה שעלה בימי יהויקים כמ״ש בס״ב) אז אחרנו אלו לאלו בואו ונבוא לירושלים מפחד הכשדים ואנשי ארם אשר עמהם לבל ישללו אותנו ולכן נשב בירושלים : (יג) **לאיש יהודה** . לאנשי יהודה : **הלוא תקחו מוסר** . ר״ל באמת אם הדבר הזה יש לכם ללמוד לשמוע אל דברי : (יד) **הוקם** . הנם נתקיים לת דברי וכו׳ : **ולא שתו** . והנם הם לא שתו (ולא אמר מה שמעבר לקחת בית השדה וכרם כי מניעת שתיית היין רצו בעיניהם ולא כן אלו : **כי שמעו** . ר״ל לא מנעו מרצון נפשם כי״א לשמוע מצות אביהם : **השכם** . ר״ל בזריזות רב בהשכמה אני אליכם הנביאים בהשכמה ובזריזות לאמר שובו עתה כל איש

(טו) **נא** . עתה : **מעלליכם** . מעשיכם . לא

טז כִּי הֲקִימוּ בְנֵי יְהוֹנָדָב בֶּן־רֵכָב אֶת־
מִצְוַת אֲבִיהֶם אֲשֶׁר צִוָּם וְהָעָם הַזֶּה לֹא
שָׁמְעוּ אֵלָי׃ יז לָכֵן כֹּה־אָמַר יְהוָה אֱלֹהֵי
צְבָאוֹת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל הִנְנִי מֵבִיא אֶל־
יְהוּדָה וְאֶל כָּל־יוֹשְׁבֵי יְרוּשָׁלִַם אֵת כָּל־
הָרָעָה אֲשֶׁר דִּבַּרְתִּי עֲלֵיהֶם יַעַן דִּבַּרְתִּי
אֲלֵיהֶם וְלֹא שָׁמֵעוּ וָאֶקְרָא־לָהֶם וְלֹא עָנוּ׃
יח וּלְבֵית הָרֵכָבִים אָמַר יִרְמְיָהוּ כֹּה־אָמַר
יְהוָה צְבָאוֹת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל יַעַן אֲשֶׁר
שְׁמַעְתֶּם עַל־מִצְוַת יְהוֹנָדָב אֲבִיכֶם וַתִּשְׁמְרוּ
אֶת־כָּל־מִצְוֹתָיו וַתַּעֲשׂוּ כְּכֹל אֲשֶׁר־צִוָּה
אֶתְכֶם׃ יט לָכֵן כֹּה אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת
אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל לֹא־יִכָּרֵת אִישׁ לִיהוֹנָדָב בֶּן־
רֵכָב עֹמֵד לְפָנַי כָּל־הַיָּמִים׃

לו א וַיְהִי בַּשָּׁנָה הָרְבִיעִית לִיהוֹיָקִים
בֶּן־יֹאשִׁיָּהוּ מֶלֶךְ יְהוּדָה הָיָה הַדָּבָר הַזֶּה
אֶל־יִרְמְיָהוּ מֵאֵת יְהוָה לֵאמֹר׃ ב קַח־לְךָ
מְגִלַּת־סֵפֶר וְכָתַבְתָּ אֵלֶיהָ אֵת כָּל־הַדְּבָרִים
אֲשֶׁר דִּבַּרְתִּי אֵלֶיךָ עַל־יִשְׂרָאֵל וְעַל־יְהוּדָה
וְעַל־כָּל־הַגּוֹיִם מִיּוֹם דִּבַּרְתִּי אֵלֶיךָ מִימֵי
יאשיהו

דיהבית לכון ולאבהתכון
ולא ארכנתון ית אונדכון
ולא קבלתון למימרי :
טז ארי אקימו בני יונדב
בר רכב ית תפקדתא
דאבוהון דפקדנון ועמא
הדין לא קבילו למימרי :
יז בכן כדנן אמר יי
צבאות אלהא דישראל
הא אנא מיתי על אנש
יהודה ועל כל יתבי
ירושלם ית כל בישתא
דגזרית עליהון חלף
דשלחית לונתהון ית כל
עבדי נבייא ולא קבילו
ואתנביאו להון ולא תבו :
יח ולבני בית רכב אמר
ירמיה כדנן אמר יי
צבאות אלהא דישראל
חלף דקבלתון לתפקידת
יהונדב אבוכון ונטרתון
ית כל פקודוהי ועבדתון
ככל דפקיד יתכון :
יט בכן כדנן אמר יי
צבאות אלהא דישראל
לא יפסוק גבר ליונדב בר
רכב משמש קדמי כל
יומיא :
א והוה בשתא רביעיתא
ליהויקים בר יאשיהו מלך
שבטא דבית יהודה הוה

ית כל פתגמיא דמגלית
עמך על ישראל ועל יהודה
ועל כל עממיא מיומא
דמגלית עמך מימי יאשיהו
ועד יומא הדין : ג מאים
ישמעון דבית יהודה ית
כל בישתא דאנא מחשב
למעבד להון בדיל
דיתובון גבר מאורחיה
בישתא ואשבוק
לחוביהון ולחטאיהון :
ד וקרא ירמיה ית ברוך
בר נריה וכתב ברוך מפום
דירמיה ית כל פתגמיא
דיי דמליל עמיה על מגלת
ספרא : ה ופקד ירמיה ית
ברוך למימר אנא כלי
לית אנא יכול למעל
לבית מקדשא דיי :
ו ותיתי את ותקרי
במגלתא דכתבתא מפומי
ית פתגמיא דיי קדם עמא
בבית מקדשא דיי ביומא
דצומא ואת קדם כל בית
יהודה דאתן מקרייהון
תקרנון : ז מאים תתקבל
בעותהון קדם יי ויתובון
גבר מאורחתיה בישתא
ארי רב רוגזא וחמתא
דגזר יי על עמא הדין :
נביא למקרי בספרא
חמישתא ליהויקים בר

יאשיהו ועד היום הזה׃ ג אולי ישמעו
בית יהודה את כל־הרעה אשר אנכי
חשב לעשות להם למען ישובו איש
מדרכו הרעה וסלחתי לעונם ולחטאתם׃
ד ויקרא ירמיהו את־ברוך בן־נריה ויכתב
ברוך מפי ירמיהו את כל־דברי יהוה
אשר־דבר אליו על־מגלת־ספר׃ ה ויצוה
ירמיהו את־ברוך לאמר אני עצור לא
אוכל לבוא בית יהוה׃ ו ובאת אתה
וקראת במגלה אשר־כתבת מפי את־
דברי יהוה באזני העם בית יהוה ביום
צום וגם באזני כל־יהודה הבאים מערי־הם
תקראם׃ ז אולי תפל תחנתם לפני יהוה
וישבו איש מדרכו הרעה כי־גדול האף
והחמה אשר־דבר יהוה אל־העם הזה׃
ח ויעש ברוך בן־נריה ככל אשר־צוהו
ירמיהו הנביא לקרא בספר דברי יהוה
בית יהוה׃ ט ויהי בשנה החמשית
ליהויקים בן־יאשיהו מלך־יהודה בחדש
התשעי

פתגמא הדין עם ירמיה מן קדם יי למימר : ב סב לך מגילת ספרא ותכתוב עלה

מצודת ציון

לא יכרת · לא יופסק :

מצודת דוד

דברתי אליהם · הפורענות שיעדתי ע"י הנביאים : יען . בעבור שדברתי אליהם דברי ולא שמעו : ואקרא לחם · לשון אלי : (יח) אשר שמעתם · לקבל מאמריו : על מצות · אל מצות : ותשמרו · ר"ל שמרתם כלב ולא שמחתם בהם : ותעשו · וגם עשיתם ככל אשר צוה אתכם עם כי רציס המה : (יט) לא יכרת וכו' · ר"ל לא יהיה נפסק מזרע יונדב מלכיות אים מכם עומד לפני כל הימים כלומר עד עולם יהיו מהם יושבים בסנהדרין ומוריס בדברי תורה כן אמרז"ל אז שיהיו ירחי ה' ותושבי שמו ונכנעים לעבודתו :

(ב) מגלת ספר · הקלף קרוי מגלה וכשהיא כתובה קרויס מגלת ספר וקראה ע"ש סופה כי כשלקחה עדיין לא קהב בה וכן ועתה קמה (ישעיה מ"ו) · אליה · כמו עליה : את כל הדברים : מרז"ל שלא סיתה מגלת איכה ומה שאמר את כל הדברים וכו' ר"ל שיזכיר בה את כל המאורעו' רעות אשר ייעד אז על ישראל ועל יהודה אשר כן כאן וגם היעודים העתידיס לבוא על כל הענו"ס בעת יקח מהם נקמת עמו וכמ"ש הבוא כל רעתם וכו' (איכה א) וכן כאמר שיבי ושמתי את אדמה וכו' (שם ד) והזמיסם : מיום דברתי · ר"ל כל היעודים אשר דברתי אליך מיום שהתחלתי לדבר אליו וכוא

מצודת דוד

מימי יאשיהו ועד היום הזה את כולם תזכור בם . (ג) אולי ישמעו · ר"ל כשתזכיר במגלה הסוא כאלו כבר נעשו היעודים הסם אולי יתבוננו את כל הרעה וכו' ויהי הועלת בדבר לתשוב ישובו כל איש מדרכו הרעה ואז אסלח לעוונם ולא תבוא א"ש הרעה הסיא : (ד) מפי ירמיה · ר"ל ירמיה אמר בדבריס מפיו וברוך היה כותב בספר : את כל דברי ה' · ר"ל כפי כל הענין אשר צוה לו ס' : על מגלת ספר · מוסב על ויכתב לו' שברוך כתבם על מגלת ספר : (ה) אני עצור . אני כלוא ממאסר ולא אוכל לבוא בעצמי בבית ה' (כי גם יהויקים כלאו במאסר עם כי לא מזכר) : (ו) את דברי ה' · ר"ל הענין אשר צוה לו ס' וגם לפי שירמיה אמרם ברם"ק יקראו דברי ה' עם כי לא אמרם מכבוד' ממם : ביום צום · כי אז יתקבצו שמה עם רב מירושלי' ומערי יהוד' : (ז) אולי כשיסמעו הדברי' האלה אולי יכנע לבם ותפול תחנתם וכו' : אל העם . על

לו (ה) עצור · כלוא כמו והוא עודנו עצור (לעיל לז"ג) : (ו) צום · תענית : (ז) תפול · יענן נעשה וכן ותפול

רש"י גזרו

אמן יוסביס בבתיס : (ה) עצור . בבית הכלא :

הַתְּשִׁעִי קָרְאוּ צוֹם לִפְנֵי יְהוָה כָּל־הָעָם
בִּירוּשָׁלִַם וְכָל־הָעָם הַבָּאִים מֵעָרֵי יְהוּדָה
בִּירוּשָׁלִַם׃ י וַיִּקְרָא בָרוּךְ בַּסֵּפֶר אֶת־דִּבְרֵי
יִרְמְיָהוּ בַּיִת יְהוָה בִּלְשִׁכַת גְּמַרְיָהוּ בֶן־שָׁפָן
הַסֹּפֵר בֶּחָצֵר הָעֶלְיוֹן פֶּתַח שַׁעַר בַּיִת־יְהוָה
הֶחָדָשׁ בְּאָזְנֵי כָל־הָעָם׃ יא וַיִּשְׁמַע מִכָּיְהוּ
בֶן־גְּמַרְיָהוּ בֶן־שָׁפָן אֶת־כָּל־דִּבְרֵי יְהוָה
מֵעֵר הַסֵּפֶר׃ יב וַיֵּרֶד בֵּית־הַמֶּלֶךְ עַל־לִשְׁכַּת
הַסֹּפֵר וְהִנֵּה־שָׁם כָּל־הַשָּׂרִים יוֹשְׁבִים
אֱלִישָׁמָע הַסֹּפֵר וּדְלָיָהוּ בֶן־שְׁמַעְיָהוּ
וְאֶלְנָתָן בֶּן־עַכְבּוֹר וּגְמַרְיָהוּ בֶן־שָׁפָן
וְצִדְקִיָּהוּ בֶן־חֲנַנְיָהוּ וְכָל־הַשָּׂרִים׃ יג וַיַּגֵּד
לָהֶם מִיכָיְהוּ אֵת כָּל־הַדְּבָרִים אֲשֶׁר שָׁמַע
בִּקְרֹא בָרוּךְ בַּסֵּפֶר בְּאָזְנֵי הָעָם׃ יד וַיִּשְׁלְחוּ
כָל־הַשָּׂרִים אֶל־בָּרוּךְ אֶת־יְהוּדִי בֶן־
נְתַנְיָהוּ בֶן־שֶׁלֶמְיָהוּ בֶן־כּוּשִׁי לֵאמֹר
הַמְּגִלָּה אֲשֶׁר קָרָאתָ בָהּ בְּאָזְנֵי הָעָם קַחֲנָהּ
בְיָדְךָ וָלֵךְ וַיִּקַּח בָּרוּךְ בֶּן־נֵרִיָּהוּ אֶת־הַמְּגִלָּה
בְּיָדוֹ וַיָּבֹא אֲלֵיהֶם׃ טו וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו שֵׁב
נָא וּקְרָאֶנָּה בְּאָזְנֵינוּ וַיִּקְרָא בָרוּךְ בְּאָזְנֵיהֶם׃
טז וַיְהִי כְּשָׁמְעָם אֶת־כָּל־הַדְּבָרִים פָּחֲדוּ
אִישׁ אֶל־רֵעֵהוּ וַיֹּאמְרוּ אֶל־בָּרוּךְ הַגֵּיד
נַגִּיד לַמֶּלֶךְ אֵת כָּל־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה׃
ואת

תרגום

גְּזַרוּ צוֹמָא קֳדָם יְיָ כָּל־עַמָּא
בִּירוּשְׁלֶם וְכָל־עַמָּא דְאָתָן
מִקַּרְוָיָא דְּבֵית יְהוּדָה
בִּירוּשְׁלֶם׃ י וּקְרָא בָרוּךְ
בְּסִפְרָא יַת פִּתְגָמֵי יִרְמְיָה
נְבִיָּא בֵּית מַקְדְּשָׁא דַיְיָ
בְּלִשְׁכַּת גְּמַרְיָה בַּר שָׁפָן
סַפְרָא בְּדַרְתָּא עִלָּיְתָא
בְּמַעֲלָנָא דְתַרְעָא בֵּית
מַקְדְּשָׁא דַיְיָ מִדְּנַחְאָה קֳדָם
כָּל־עַמָּא׃ יא וּשְׁמַע מִיכָיְהוּ
בַּר גְּמַרְיָה בַּר שָׁפָן יַת כָּל
פִּתְגָמָא דַיְיָ מֵעַל סַפְרָא׃
יב וּנְחַת לְבֵית מַלְכָּא
לְלִשְׁכַּת סִפְרָא וְהָא תַמָּן
כָּל רַבְרְבַיָּא יָתְבִין
אֱלִישָׁמָע סַפְרָא וּדְלָיָה בַּר
שְׁמַעְיָה וְאֶלְנָתָן בַּר עַכְבּוֹר
וּגְמַרְיָה בַּר שָׁפָן וְצִדְקִיָּה
בַּר חֲנַנְיָה וְכָל רַבְרְבַיָּא׃
יג וְחַוֵי לְהוֹן מִיכָיְהוּ יַת כָּל
פִּתְגָמָיָא דִּשְׁמַע כַּד קָרָא
בָרוּךְ בְּסִפְרָא קֳדָם עַמָּא׃
יד וּשְׁלַחוּ כָּל רַבְרְבַיָּא לְוָת
בָּרוּךְ יַת יְהוּדִי בַּר נְתַנְיָה
בַּר שְׁלֶמְיָה בַּר כּוּשִׁי
לְמֵימַר מְגִלְתָּא דְּקָרֵיתָא
בְּהּ קֳדָם עַמָּא סַבְּרִי בִּידָךְ
וַאֲתָא וּנְסִיב בָּרוּךְ בַּר נֵרִיָּה
יַת מְגִלְתָּא בִּידֵיהּ וַאֲתָא
לְוָתְהוֹן׃ טו וַאֲמַרוּ לֵיהּ
תּוּב כְּעַן וּקְרֵיהָא קֳדָמָנָא
וּקְרָא בָּרוּךְ קֳדָמֵיהוֹן׃
טז וַהֲוָה כְּמִשְׁמַעְהוֹן יַת
כָּל פִּתְגָמַיָּא תְּוֹהוּ גְבַר

(י) פתח שער בית ה׳ החדש. הוא שער המזרחי
על כ״ס׃ (ע) קראו צום. גזרו תענית וכנסיות ברבים׃
כל העם בירושלים וכו׳. ר״ל אנשי ירושלים ואנשי ערי יסוד׳
אשר כאן אז וסיו בירושלים׃ (י) את דברי ירמיה. מה
שדבר כרוב״ק׃ בחצר העליון. היא עזרת הכהנים שעמדה
במעלה הכר מול עזרת ישראל׃ פתח שער. ר״ל הלשכה
כן תירגם יונתן׃ (עז) הגיד נגיד למלך. אולי
יאמר דוד
הסיא עמודה בחלל השער׃ החדש. יתכן שנפל ואבדו אותו
בגלות. (יח) את כל דברי ה׳. האמוריים ברוח הקודש׃
מעל הספר. הנקראים מעל הספר
(יב) על לשכת. אל לשכת׃ (יד) ולך. ר״ל לך ממקומך
וכוא אלינו׃ (עז) פחדו איש אל רעהו. מחלו להעליס

פִּתְגָמַיָּא הָאִלֵּין׃ יז וְיַת
בָּרוּךְ שָׁאִילוּ לְמֵימַר
חַיֵּי כְעַן לְנָא אֵיכְדֵין
כְּתַבְתָּא אֵת
פִּתְגָמַיָּא הָאִלֵּין מִפּוּמֵיהּ׃
יח וַאֲמַר לְהוֹן בָּרוּךְ
מִפּוּמִי קְרִי לִי יַת כָּל
פִּתְגָמַיָּא הָאִלֵּין וַאֲנָא
כָּתֵיב עַל סִפְרָא בִּדְיוֹתָא׃
יט וַאֲמַרוּ רַבְרְבַיָּא לְבָרוּךְ
אֲזִיל אִטְמַר אַתְּ וְיִרְמְיָה
וְאֵנָשׁ לָא יְדַע אֵיכָא אַתּוּן׃
כ וַאֲתוֹ לְוָת מַלְכָּא לְדַרְתָּא
וְיַת מְגִלְתָּא פַּקִּידוּ בְּלִשְׁכַּת
אֱלִישָׁמָע סַפְרָא וְחַוִּיאוּ
קֳדָם מַלְכָּא יַת כָּל
פִּתְגָמַיָּא׃ כא וּשְׁלַח
מַלְכָּא יַת יְהוּדִי לְמִסַּב יַת
מְגִלְתָּא וְנַסְבַהּ מִלִּשְׁכַּת
אֱלִישָׁמָע סַפְרָא וּקְרָהָא
יְהוּדִי קֳדָם מַלְכָּא וּקְדָם
כָּל רַבְרְבַיָּא דְּקָיְמִין מֵעֲלַוֵי
מַלְכָּא׃ כב וּמַלְכָּא יָתִיב
בֵּית סְתָוָא בְּיַרְחָא
תְּשִׁיעָתָא וְיַת נוּרָא קְדָמוֹהִי
מְדַלְקִין׃ כג וַהֲוָה כַּד קְרֵי
יְהוּדִי תְּלָת פַּצִּין וְאַרְבַּע

יז וְאָת־בָּרוּךְ שָׁאֲלוּ לֵאמֹר הַגֶּד־נָא לָנוּ
אֵיךְ כָּתַבְתָּ אֶת־כָּל־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה מִפִּיו׃
יח וַיֹּאמֶר לָהֶם בָּרוּךְ מִפִּיו יִקְרָא אֵלַי אֵת
כָּל־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וָאֲנִי כֹתֵב עַל־הַסֵּפֶר
בַּדְיו׃ יט וַיֹּאמְרוּ הַשָּׂרִים אֶל־בָּרוּךְ לֵךְ
הִסָּתֵר אַתָּה וִירְמִיָּהוּ וְאִישׁ אַל־יֵדַע אֵיפֹה
אַתֶּם׃ כ וַיָּבֹאוּ אֶל־הַמֶּלֶךְ חָצֵרָה וְאֶת־
הַמְּגִלָּה הִפְקִידוּ בְּלִשְׁכַּת אֱלִישָׁמָע הַסֹּפֵר
וַיַּגִּידוּ בְּאָזְנֵי הַמֶּלֶךְ אֵת כָּל־הַדְּבָרִים׃
כא וַיִּשְׁלַח הַמֶּלֶךְ אֶת־יְהוּדִי לָקַחַת אֶת־
הַמְּגִלָּה וַיִּקָּחֶהָ מִלִּשְׁכַּת אֱלִישָׁמָע הַסֹּפֵר
וַיִּקְרָאֶהָ יְהוּדִי בְּאָזְנֵי הַמֶּלֶךְ וּבְאָזְנֵי כָּל־
הַשָּׂרִים הָעֹמְדִים מֵעַל הַמֶּלֶךְ׃ כב וְהַמֶּלֶךְ
יוֹשֵׁב בֵּית הַחֹרֶף בַּחֹדֶשׁ הַתְּשִׁעִי וְאֶת־
הָאָח לְפָנָיו מְבֻעֶרֶת׃ כג וַיְהִי כִּקְרֹא יְהוּדִי
שָׁלֹשׁ דְּלָתוֹת וְאַרְבָּעָה יִקְרָעֶהָ בְּתַעַר
הַסֹּפֵר וְהַשְׁלֵךְ אֶל־הָאֵשׁ אֲשֶׁר אֶל־הָאָח
עַד־תֻּם כָּל־הַמְּגִלָּה עַל־הָאֵשׁ אֲשֶׁר עַל־
האה

ת״א ויאמר להם כתרא ח טו מנחות ג לח׃ ואת האח שבת כח קא׃ ויהי בקרא מ״ק ג טו׃

רש״י

ישמע׃ (כ) חצרה. אל החצר כל תיבה שלריכה למ״ד בתחלתה הטיל בה ה״א בסופה׃ (כב) ואת האח. פירשו רבותינו עליס על שם שנדלקיס בחמו׳ [כלומר שנדלקיס זה מזה כחמיס שמהניס זה לזה שם״א] ולפי פשוטו משמע שהוא כלי שמבערין עליו
מור לפני הסריס׃ (כג) שלש דלתות. רבותינו אמרו מגלת קינות היתה קראו לפניו לאיכה בכה תבכה גלתה יהודה דרכי ציון אבילות בכל זה לא חש אמר אני מלך על הנותרים כיון שקרא היו צריה לראש אמר. מעכשיו איני מלך מיד ויקרעה בתער
הסופר

מצודת דוד

הדבר מלפני המלך כי כל אחד פחד מרעהו שלא יגלה הוא־ ויאמס המעליס על בלי הגיד לו׃ הגיד נגיד. דע לך שנגיד הדברים לפני המלך׃ (יז) איך כתבת וכו׳ מפיו. ר״ל איך היה הכתיבה מפיו ולאומר אם ירמיה אמר מפיו גם פרטי הדברים כמו שהם וא״כ יש לתמוה הרבה גם על הפרעיס לו שאמר רק כללות הענין ואתה סדרת הפרטיס׳ולתמוה עליהן״כ׃ (יח) מפיו וכו׳. ר״ל כל פרטי הדברים קרא אלי מפיו ובעת שקרא כתבתי על הספר בדיו וכאומי לא שתמתתי עד שיגמר כל הדברים אלא מיד כשאמר דבר כתבתיו למען לא אשכח דבר מתוך שסדר הוא ולא שתתי דבר בתגלי הבאיה אלא בדיו מלי שקדון ובניוזה׃ (כב) האח. כך שם הכלי שמבערין בו האש׃ מבוערת. דולקת׃ (כג) דלתות. הוא לי שאלה על הפסוקים׃ בתער. סכין חריף ושנון׃ תום. ענין הסלמה׃ הפנינו

מצודת ציון

ותפול מעל הגמל (בראשית כ״ד)׃ (יח) בדיו. מי הסחור הטשוי לכתיבה׃ (יט) איפה. איה פה׃ (כ) הפקידו. מלי שקדון ובניוזה׃ (כב) האח. כך שם הכלי שמבערין בו האש׃ מבוערת. דולקת׃ (כג) דלתות. הוא לי שאלה על הפסוקים׃ בתער. סכין חריף ושנון׃ תום. ענין הסלמה׃

הָאֵת׃ כד וְלֹא פָחֲדוּ וְלֹא קָרְעוּ אֶת־בִּגְדֵיהֶם
הַמֶּלֶךְ וְכָל־עֲבָדָיו הַשֹּׁמְעִים אֶת־כָּל־־
הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה׃ כה וְגַם אֶלְנָתָן וּדְלָיָהוּ
וּגְמַרְיָהוּ הִפְגִּעוּ בַּמֶּלֶךְ לִבְלִתִּי שְׂרֹף אֶת־
הַמְּגִלָּה וְלֹא שָׁמַע אֲלֵיהֶם׃ כו וַיְצַוֶּה הַמֶּלֶךְ
אֶת־יְרַחְמְאֵל בֶּן־הַמֶּלֶךְ וְאֶת־שְׂרָיָהוּ בֶן־
עַזְרִיאֵל וְאֶת־שֶׁלֶמְיָה בֶּן־־עַבְדְּאֵל לָקַחַת
אֶת־־־בָּרוּךְ הַסֹּפֵר וְאֶת יִרְמְיָהוּ הַנָּבִיא
וַיַּסְתִּרֵם יְהוָה׃ כז וַיְהִי דְבַר־יְהוָה אֶל־־־
יִרְמְיָהוּ אַחֲרֵי ׀ שְׂרֹף הַמֶּלֶךְ אֶת־־הַמְּגִלָּה
וְאֶת־הַדְּבָרִים אֲשֶׁר כָּתַב בָּרוּךְ מִפִּי יִרְמְיָהוּ
לֵאמֹר׃ כח שׁוּב קַח־־־לְךָ מְגִלָּה אַחֶרֶת
וּכְתֹב עָלֶיהָ אֵת כָּל־־הַדְּבָרִים הָרִאשֹׁנִים
אֲשֶׁר הָיוּ עַל־הַמְּגִלָּה הָרִאשֹׁנָה אֲשֶׁר שָׂרַף
יְהוֹיָקִים מֶלֶךְ־־־יְהוּדָה׃ כט וְעַל־יְהוֹיָקִים
מֶלֶךְ־יְהוּדָה תֹּאמַר כֹּה אָמַר יְהוָה אַתָּה
שָׂרַפְתָּ אֶת־הַמְּגִלָּה הַזֹּאת לֵאמֹר מַדּוּעַ
כָּתַבְתָּ עָלֶיהָ לֵאמֹר בֹּא־יָבוֹא מֶלֶךְ־בָּבֶל
וְהִשְׁחִית אֶת־הָאָרֶץ הַזֹּאת וְהִשְׁבִּית מִמֶּנָּה
אָדָם
וּבְהֵמָה׃ ל לָכֵן כֹּה־אָמַר יְהוָה עַל־
יְהוֹיָקִים מֶלֶךְ יְהוּדָה לֹא־יִהְיֶה־לּוֹ יוֹשֵׁב עַל־
כִּסֵּא דָוִד וְנִבְלָתוֹ תִּהְיֶה מֻשְׁלֶכֶת לַחֹרֶב
בַּיּוֹם וְלַקֶּרַח בַּלָּיְלָה׃ לא וּפָקַדְתִּי עָלָיו וְעַל־
זַרְעוֹ וְעַל־עֲבָדָיו אֶת־עֲוֹנָם וְהֵבֵאתִי עֲלֵיהֶם
וְעַל־יֹשְׁבֵי יְרוּשָׁלִַם וְאֶל־אִישׁ יְהוּדָה אֵת
כָּל־הָרָעָה אֲשֶׁר־דִּבַּרְתִּי אֲלֵיהֶם וְלֹא שָׁמֵעוּ׃
לב וַיִּרְמְיָהוּ לָקַח מְגִלָּה אַחֶרֶת וַיִּתְּנָהּ אֶל־
בָּרוּךְ בֶּן־נֵרִיָּהוּ הַסֹּפֵר וַיִּכְתֹּב עָלֶיהָ מִפִּי
יִרְמְיָהוּ אֵת כָּל־־דִּבְרֵי הַסֵּפֶר אֲשֶׁר שָׂרַף
יְהוֹיָקִים מֶלֶךְ־יְהוּדָה בָּאֵשׁ וְעוֹד נוֹסַף עֲלֵיהֶם
דְּבָרִים רַבִּים כָּהֵמָּה׃

לז א וַיִּמְלֹךְ־־מֶלֶךְ צִדְקִיָּהוּ בֶּן־יֹאשִׁיָּהוּ
תַּחַת כָּנְיָהוּ בֶּן־־יְהוֹיָקִים אֲשֶׁר הִמְלִיךְ
נְבוּכַדְרֶאצַּר מֶלֶךְ־־בָּבֶל בְּאֶרֶץ יְהוּדָה׃
ב וְלֹא שָׁמַע הוּא וַעֲבָדָיו וַעַם הָאָרֶץ אֶל־
דִּבְרֵי יְהוָה אֲשֶׁר דִּבֶּר בְּיַד יִרְמְיָהוּ הַנָּבִיא׃
ג וַיִּשְׁלַח הַמֶּלֶךְ צִדְקִיָּהוּ אֶת־יְהוּכַל בֶּן־
שלמיה
צִדְקִיָּהוּ אֵת יְהוּכַל בֶּן שְׁלֶמְיָה וְאֵת צְפַנְיָה בֶּן
מעשיה

תרגום

בְּזַע בְּאַזְמֵל סַפְּרָא וּרְמָיֵ לְנוּרָא דְּרַגְּזוּמְרֵי עַד דְּשַׁלֵּימוּ כָּל מְגִלְתָּא עַל נוּרָא דַּעַל גּוּמְרֵי׃ כד וְלָא תְּוַהוּ וְלָא בְזַעוּ יַת לְבוּשֵׁיהוֹן מַלְכָּא וְכָל־עַבְדּוֹהִי דְּשָׁמְעִין יַת כָּל פִּתְגָמַיָּא הָאִלֵּין׃ כה וְאַף אֶלְנָתָן וּדְלָיָה וּגְמַרְיָה בְּעוּ מִן מַלְכָּא בְּדִיל דְּלָא לְאוֹקָדָא יַת מְגִלְתָּא וְלָא קַבִּיל מִנְּהוֹן׃ כו וּפַקִּיד מַלְכָּא יַת יְרַחְמְאֵל בַּר מַלְכָּא וְיַת שְׂרָיָה בַּר עַזְרִיאֵל וְיַת שֶׁלֶמְיָה בַּר עַבְדְּאֵל לְמִדְבַּר יַת בָּרוּךְ סַפְּרָא וְיַת יִרְמְיָה נְבִיָּא וְאַנִּין עֲלִיהוֹן יְיָ׃ כז וַהֲוָה פִּתְגָם נְבוּאָה מִן קֳדָם יְיָ עַל יִרְמְיָה בָּתַר דְּאוֹקִיד מַלְכָּא יַת מְגִלְתָּא וְיַת פִּתְגָמַיָּא דִּכְתַב בָּרוּךְ מִפּוּמָא דְיִרְמְיָה לְמֵימַר׃ כח תּוּב סַב לָךְ מְגִלְתָּא אָחֳרִי וּכְתוֹב עֲלָהּ יַת כָּל פִּתְגָמַיָּא קַדְמָאֵי דַּהֲווֹ עַל מְגִלְתָּא קַדְמָיְתָא דְּאוֹקִיד יְהוֹיָקִים מַלְכָּא שִׁבְטָא דְבֵית יְהוּדָה׃ כט וְעַל יְהוֹיָקִים מַלְכָּא שִׁבְטָא דְבֵית יְהוּדָה תֵּימַר כְּדֵן אָמַר יְיָ אַתְּ אוֹקַדְתָּא יַת מְגִלְתָּא הָדָא לְמֵימַר מָא דֵּין כְּתַבְתָּא עֲלָהּ לְמֵימַר מֵיתֵי יַתִּי מַלְכָּא דְּבָבֶל וִיחַבֵּל יַת אַרְעָא הָדָא וִיבַטֵּל מִנָּהּ אֲנָשָׁא וּבְעִירָא׃ ל לְכֵן כְּדֵן אָמַר יְיָ עַל יְהוֹיָקִים מַלְכָּא שִׁבְטָא דְבֵית יְהוּדָה לָא יְהֵי לֵיהּ יָתִיב עַל כּוּרְסֵי דָוִד וּנְבִלְתֵּיהּ תְּהֵי מְשַׁגְּרָא לְשַׁרְבָא בְּיוֹמָא וְלִגְלִידָא בְּלֵילְיָא׃ לא וְאַסְעַר עֲלוֹהִי וְעַל בְּנוֹהִי וְעַל עַבְדּוֹהִי יַת חוֹבֵיהוֹן וְאַיְתִי עֲלֵיהוֹן וְעַל יָתְבֵי יְרוּשְׁלֵם וְעַל אֲנָשׁ יְהוּדָה יַת כָּל בִּישְׁתָּא דְּגַזַּרְתִּ עֲלֵיהוֹן וְלָא קַבִּילוּ׃ לב וְיִרְמְיָה נְסִיב מְגִלָּה אָחֳרֵי וִיהַבָּהּ לְבָרוּךְ בַּר נֵרִיָּה סַפְּרָא וּכְתַב עֲלֹהִי מִפּוּמָא דְיִרְמְיָה יַת כָּל פִּתְגָמֵי סִפְרָא דְּאוֹקִיד יְהוֹיָקִים מַלְכָּא שִׁבְטָא דְבֵית יְהוּדָה בְּנוּרָא וְעוֹד אִתּוֹסְפוּ עֲלֵיהוֹן פִּתְגָמִין סַגִּיאִין כְּוָתְהוֹן׃

א וּמְלַךְ מַלְכָּא צִדְקִיָּה בַּר יֹאשִׁיָּה חֲלַף כָּנְיָה בַּר יְהוֹיָקִים דְּאַמְלִיךְ נְבוּכַדְנֶצַּר מַלְכָּא דְבָבֶל בְּאַרְעָא דְבֵית יְהוּדָה׃ ב וְלָא קַבִּיל הוּא וְעַבְדּוֹהִי וְעַמָּא דְאַרְעָא לְפִתְגָמָא דַּיְיָ דְּמַלֵּיל בְּיַד יִרְמְיָה נְבִיָּא׃ ג וּשְׁלַח מַלְכָּא צִדְקִיָּה יַת יְהוּכַל בַּר שְׁלֶמְיָה וְיַת צְפַנְיָה בַּר

ירמיה לו ריא

תרגום

אדם

ת״א ולא פחדו סס : אחרי קרוף . סס :

רש״י

הסופר . יקרעה . כמו קרעה : (כה) הפגיעו .

מצודת ציון

(כה) הפגיעו . עניין התחנה וכקבה כמו ופגעו לי (בס כ״ג) : (כט) והשבית . עניין ביטול ומניעה : (ל) לחורב . עניין חתימות

מצודת דוד

כשקרא אלכם פסוקים ונגמר לקרות הרביעי : יקרעה . היה קורע ומיחד אותם בתעי הפסוקי׳ והיה מטליך על האש אחר על הלח ואח״ל כשקרא לפניו היה ישבה וכו׳ בכה תבכה וכו׳ גלהה יהודה וכו׳ דרכי ציון וכו׳ עדיין לא הם כי אחר הענש״כ אני מלך על הכשריים וכשקרא לפניו פסוק היו ירדים לראש אחר ה״כ מעתה אינו מלך מיד קרעם ושרפה : עד תום . היה קורע ומשליך עד שכשליה להשליך את כל המגלה על האש וכו׳ : (כד) ולא פחדו . מהדברים כנאמרים במגלה:ולא קרעו בגדיהם. דרך צער ואבל אשר היה מהראוי : המלך . ר״ל לא המלך ולא כל עבדיו וכו׳ : (כה) וגם . ר״ל ועם כי אלנתן וכו׳ התחננו לפניו לבל ישרוף עכ״ז לא שמע אליהם : (כו) לקחת . כי רצה להרגם על דבר המגלה : ויסתירם ה׳ . דרך גם כיון שהרגים מעיניהם . (כז) את המגלה . ר״ל גלו׳ הכתב והכתב עצמו . לאמר . מוסב על החלה המקרא : (כט) ועל יהויקים . ואל יהויקים : לאמר . ר״ל כי אמרת מדוע כתבת על המגלה דברים המורים המלך בבל ישחית את

תרגום

התחננו : (לג) דברים רבים כהמה . מתחלה היו שנים מלפא ביתין איכה ישבה איכה יעיב איכה יועם והוסיף עליה אני הנגיר שכל אות משולשת בה: לז (א) וימלך מלך . לפי שמעמה בא לספר

מצודת דוד

האדרת וכו׳ : (ל) לא יהיה לו . ר״ל לא יהיה לו בן אחר יתמיד לשבת על כסא המלוכה כי ימות בנו לא מלך ל״א ג׳ חדשים וי׳ ימים : ונבלתו וכו׳ . כי לא יקבר אחר מותו כי בדרך ימות כשיוליכוהו בגולה : לחורב ביום . יתבזה בשבבו ביום מול חום השמש ובלילה לקרח בעת יגלד המים המתוקף הקור : (לא) ופקדתי . אזכור עליו וכו׳ את עון שריפת המגלה : את כל הרעה . ר״ל הרעה האמורה בהמגלה הבאה : אשר דברתי וכו׳ . ר״ל על אשר דברתי אליהם דברי והמה לא שמעו וכו׳ : (לב) ועוד נוסף עליהם . מפי ירמיה היה עוד נוסף עליהם מדעתו דברים ״רבים כשעו שהיה בר אשונה כי מתחלה אחר נ׳ אלפ״א ביתא״ איכה יעיב באתו איכה איכה יועם שבה והוסיף עוד אני הנגיר ראה עניי שהוא מתלתא תלתא :

רש״י

ולומר שנתקיימו הפורעניות שנבא עד הנה התחיל לומר כן ובבא עת הפקודה שיקרבו הימים להתקיים הדברים וימלך מלך אחר על יהודה תחת כניהו בן יהויקים

מצודת ציון

תמימות כמו תורב בלל עב (ישעיה כ״ה) : ולקרח . עניין גליד הנקרח מן המים בימי הקור כמו משלין קרחו (תהלים קמ״ז) : (לא) ופקדתי . עניין זכרון : איש יהודה . אנשי יהודה : ולא

שׁלמיה ואת־צפניהו בן־מעשיה הכהן אל־
ירמיהו הנביא לאמר התפלל־נא בעדנו
אל־יהוה אלהינו׃ ד וירמיהו בא ויצא
בתוך העם ולא־נתנו אתו בית הכליא׃
ה וחיל פרעה יצא ממצרים וישמעו
הכשדים הצרים על־ירושלם את־שמעם
ונעלו מעל ירושלם׃ ו ויהי דבר־יהוה אל־
ירמיהו הנביא לאמר׃ ז כה־אמר יהוה
אלהי ישראל כה תאמרו אל־מלך יהודה
השלח אתכם אלי לדרשני הנה חיל
פרעה היצא לכם לעזרה שב לארצו
מצרים׃ ח ושבו הכשדים ונלחמו על־העיר
הזאת ולכדה ושרפה באש׃ ט כה אמר
יהוה אל־תשאו נפשתיכם לאמר הלך
ילכו מעלינו הכשדים כי־לא ילכו׃
י כי אם־הכיתם כל־חיל כשדים הנלחמים
אתכם ונשארו־בם אנשים מדקרים איש
באהלו יקומו ושרפו את־העיר הזאת
באש׃ יא והיה בהעלות חיל הכשדים

תרגום

מעשיה כהנא לות ירמיה
נביא למימר צלי בען
עלנא קדם יי אלהנא׃
ד וירמיה עליל ונפיק בגו
עמא ולא יהבו יתיה
בבית אסירי׃ ה ומשרית
פרעה נפקא ממצרים
ושמעו כשדאי דצוירין על
ירושלם ית שמעהון
ואסתלקו מעל ירושלם׃
ו והוה פתגם נבואה מן
קדם יי עם ירמיה למימר
ז כדנן אמר יי אלהא
דישראל כדנן תימרון
למלך שבטא דבית יהודה
דשלח יתכון לקדמי
למתבע אולפן מן קדמי
הא משרית פרעה
דנפקא לכון לסעיד
תבא לארעהון למצרים׃
ח ותובון כשדאי ויגיחון
קרבא על קרתא הדא
ויכבשונה ויוקדונה
בנורא׃ ט כדנן אמר יי
לא תטעון נפשתיכון
למימר אסתלקא יסתלקון
מננא כשדאי ארי לא
יסתלקון׃ י ארי אם
תתקטלון כל משרית
כשדאי דמגיחין קרבא עמכון ושתארון בהון גברין מטענין גבר
במשכניה יקומון ויוקדון ית קרתא הדא בנורא׃ יא והוה כד אסתלקא

רש״י

יהויקים וגו׳ : (ד) וירמיהו בא ויוצא בתוך
העם . כשמלך צדקיהו לוה והוליאו מבית הכלא
שכלאו יהויקים שלצדקיהו היה לדיק ודורו רשעים
ויהויקים היה רשע ודורו לדיקים : (ה) וחיל
פרעה יצא ממצרים . לעזרה ליהודה : (ז) שב
לארצו מצרים · בספינות היו באים ורמז הקב״ה

מצודת ציון

לז (ד) ולא נתנו · ולא עזבו כמו ולא נתן סיחון
(במדב׳ כ״א) : בית הכלוא · בבית המאסר : (ה) וחיל ·
לבאות עם : הצרים . המציקים לבאר : ויעלו · ענין סילוק
כמו ונעלה הענן (שם ט) : (ט) תשיאו. ענין פתויי וכסת
כמו הכחש הסיאני (בראשית ג) : (י) מדוקרים ·
ענין בתחיבת חרב וחנית כנוף כמו כל המצא יודקר (ישעיה
י״ג

מצודת דוד

לז (ד) בא ויוצא וכו׳ · כי כשמלך לדקיה לוה
להוליאו מבית הכלא שכלאו יהויקים ולא עזבו לוהו בבית הכלא:
(ה) יצא ממצרים · לעזרת יהודה : את שמעם · את
הרשום בגזרתם : ויעלו · הלכו מירושלים : (ז) לדרשני ·
לדרוש לותי ולהתפלל : שב לארצו · ולא יבוא לעזרם :
(ח) ושבו · הכשדים ישובו להלחם בכם : (ט) אל תשיאו.
אל תהיו נפתים בעצמיכם לאמר שהכשדים ילכו להם מכל וכל:

כי לא ילכו · ר״ל לא ילכו מכל וכל כי ישובו : (י) כי אם הכיתם · אף אם תכו את כל הכשדים ורק ישארו בם
אנשים מדוקרי חרב : איש באהלו · אותם המדוקרים אשר ישכבו שם באהלם בם יקומו ויעשו את העיר הזאת והוא
ענין הפלגה וגזמה וכאומ׳ לא יועיל שום התחבולי נגד גזירתי : (יא) בהעלות · בעת שנסתלקו הכשדים מעל ירושלים על כי

מעל ירושלם מפני חיל פרעה׃ יב ויצא
ירמיהו מירושלם ללכת ארץ בנימן לחלק
משם בתוך העם׃ יג ויהי־הוא בשער
בנימן ושם בעל פקדת ושמו יראיה בן
שלמיה בן־חננים ויתפש את־ירמיהו הנביא
לאמר אל־הכשדים אתה נפל׃ יד ויאמר
ירמיהו שקר אינני נפל על־הכשדים ולא
שמע אליו ויתפש יראיה בירמיהו ויבאהו
אל־השרים׃ טו ויקצפו השרים על־ירמיהו
והכו אתו ונתנו אותו בית האסור בית יהונתן
הספר כי־אתו עשו לבית הכלא׃ טז כי
בא ירמיהו אל־בית הבור ואל־החניות
וישב־שם ירמיהו ימים רבים׃ יז וישלח
המלך צדקיהו ויקחהו וישאלהו המלך
בביתו בסתר ויאמר היש דבר מאת יהוה
ויאמר
טז ארי על ירמיה לבית
אסירי ולגיו מן חנותא
ויתיב תמן ירמיה יומין סגיאין׃ יז ושלח מלכא צדקיה ודבריה ושאליה
מלכא

תרגום

מעל ירושלם מן קדם משרית
פרעה׃ יב ונפק ירמיה
מירושלם למיזל לארע
שבטא בנימן לפלגא
אחסנתא דאית ליה תמן
בגו עמא׃ יג והוה הוא
בתרע שבטא בנימן ותמן
גברא ממנא ושמיה יראיה
בר שלמיה בר חננים
ואחד ית ירמיה נביא
למימר לכסדאי אתּ
משתמע׃ יד ואמר ירמיה
שקרא אתּ אמר לית אנא
משתמע לכסדאי ולא
קביל מניה ואחד יראיה
בירמיה ואיתיה לות
רברבא׃ טו ורגזו רברבא
על ירמיה ואלקיאו יתיה
ויהבו יתיה בית אסירי
בית יהונתן ספרא ארי
יתיה עבדו לבית אסירי׃
טז ארי על ירמיה לבית
אסירי ולגיו מן חנותא
ויתיב תמן ירמיה יומין סגיאין׃ יז ושלח מלכא צדקיה ודבריה ושאליה

רש״י

ת״א ויהי הוא בשער בנימין פשוטו ז. ויאמר ירמיה סס . ויתפוש ירמייה סס .

ליס והליף עליו כמו מודות ומוכות (כלומר נפוחות)
דומות לעורות בני אדם אמרו זה לזה מה זאת אמרו
אלו לאבותינו שנעשה אבותיהם של אלו שאמו הולכי׳
לעזרתם מיד שבו לארצם:(יב) לחלק משם בתוך
העם . לפלגה אחסנתא דיליה בגו עמא ובעוד
הכשדים צריס עליה לא היה יולא ממנה שהתפלל
על העיר שלא תלכד : (יג) ושם בעל פקידות .
ממונה לשמור שלא יצא איש מן העיר להשלים אל

מצודת דוד

שמעו שבאים חיל פרעה לעזו ליהודה : (יב) ויצא · אז
יצא ירמיה מירושלים וכו׳ : לחלק משם · להשתיע עצמו
משם: בתוך העם. היוצאים ר״ל שהיה יצא בין העם היוצאים
להיות נשמע מהם לכל ירגיזו בו שומרי השע׳ : (ג) ויהי
הוא · כאשר בא בשער הנקרא שער בנימין ושם היה בעל
פקידות שהיה ממונה לשמור פתח השער בהיא : ויתפוש · אחז
בחזקה את ירמיה באמרו הנה אתה נופל אל הכשדים לטיות
עמהם : (יד) שקר · הדבר הזה הוא שקר : ולא שמע
אליו . לא קבל דבריו ולא האמין לו : (טו) בית יהונתן .
בבית יהונתן : כי אותו . כי את בבית הסוה הכינו לטיות
בית הכלא : (טז) כי בא ירמיהו . אשר השם בא ירמיהו אל בית האסורים והוא המקום היותר רע
שבמאסר : ואל החניות . ר״ל אשר בתוך החניות:(יז) היש דבר . ר״ל אשר בתוך החניות: היש מקום שבה לו נבואה מה : יש . בלה לי

רש״י

הכשדים : בן שלמיה בן חנניה · הוא חנניה בן
עזור בן בנו היה זה ולכך יחסו הכתוב ללמד שכל
המתנבא לרשע סוף נופל בידו מו ביד בנו מו ביד
בן בנו וירמיה התנבא לו שאמר לו אמן יקים ה׳ את
דבריך [לעיל כח] . ומדרש אגדה שלוה חנניה את
בנו ראה שאני מה ע״י ירמיה והעמידני שקרן
בנבואתי אם תוכל להכשילו הכשילהו ובנו לוה גם
הוא לבניו כך וכשהגיע שעת הכשילו : (טז) ואל

מצודת ציון

י״ג) (יא) בהעבר׳ . ענין סילוק . (יב) לחלק · כמו
להחליק והוא מלשון החלקה והשמטה : (יג) בעל · בר
ואדון כמו אם בעליו עמו (שמות כב) : פקידות · מלשון
פקיד וממונה : ויתפוש · אחזו בחזקה כמו וכיון לא נתפסה
(במדבר ה) : נופל . ענין הטיה והתהברות כמו ונפלה אל
מתנה ארם (מ״ב ז) : (טו) ויקצפו . מלי קלף וכעס : בית
האסור . בית המאסר : (טז) כי בא . אשר בא : החניות.
הם המקומות שמוכרים שם סחורה וכל ממכר וידוע הוא
בדרז״ל

וַיֹּאמֶר יִרְמְיָהוּ אִישׁ וַיֹּאמֶר בְּיַד־מֶלֶךְ בָּבֶל
תִּנָּתֵן׃ יח וַיֹּאמֶר יִרְמְיָהוּ אֶל־הַמֶּלֶךְ צִדְקִיָּהוּ
מֶה חָטָאתִי לְךָ וְלַעֲבָדֶיךָ וְלָעָם הַזֶּה כִּי־
נְתַתֶּם אוֹתִי אֶל־בֵּית הַכֶּלֶא׃ יט וְאַיֵּו
נְבִיאֵיכֶם אֲשֶׁר־נִבְּאוּ לָכֶם לֵאמֹר לֹא־יָבֹא
מֶלֶךְ־בָּבֶל עֲלֵיכֶם וְעַל הָאָרֶץ הַזֹּאת׃
כ וְעַתָּה שְׁמַע־נָא אֲדֹנִי הַמֶּלֶךְ תִּפָּל־נָא
תְּחִנָּתִי לְפָנֶיךָ וְאַל־תְּשִׁבֵנִי בֵּית יְהוֹנָתָן
הַסֹּפֵר וְלֹא אָמוּת שָׁם׃ כא וַיְצַוֶּה הַמֶּלֶךְ
צִדְקִיָּהוּ וַיַּפְקִדוּ אֶת־יִרְמְיָהוּ בַּחֲצַר הַמַּטָּרָה
וְנָתֹן לוֹ כִּכַּר־לֶחֶם לְיוֹם מִחוּץ הָאֹפִים
עַד־תֹּם כָּל־הַלֶּחֶם מִן־הָעִיר וַיֵּשֶׁב יִרְמְיָהוּ
בַּחֲצַר הַמַּטָּרָה׃

לח א וַיִּשְׁמַע שְׁפַטְיָה בֶן־מַתָּן וּגְדַלְיָהוּ
בֶן־פַּשְׁחוּר וְיוּכַל בֶּן־שֶׁלֶמְיָהוּ וּפַשְׁחוּר
בֶּן מַלְכִּיָּה אֶת־הַדְּבָרִים אֲשֶׁר יִרְמְיָהוּ
מְדַבֵּר אֶל־כָּל־הָעָם לֵאמֹר׃ ב כֹּה אָמַר
יְהוָה הַיֹּשֵׁב בָּעִיר הַזֹּאת יָמוּת בַּחֶרֶב
בָּרָעָב וּבַדָּבֶר וְהַיֹּצֵא אֶל־הַכַּשְׂדִּים יִחְיֶה
וְהָיְתָה ואיה ק׳ וחיה ק׳
לְמַיְמָר׃ ב כִּדְנָן אָמַר יְיָ דְּיָתִיב בְּקִרְתָּא הָדָא יִתְקְטֵיל בְּחַרְבָּא בְּכַסְפָּא
וּבְמוֹתָא וְדִיפּוֹק וְיִשְׁתְּמַע לְכַסְדָּאֵי וִיחֵי וִתְהֵי לֵיהּ נַפְשֵׁיהּ לְשֵׁיזְבָא וְיִתְקַיֵּם׃
חגרי״ב כה אמר ה׳ לעיל כא טז

תרגום

מַלְכָּא בְּבֵיתֵיהּ בְּסִתְרָא
וַאֲמַר הַאִית פִּתְגָמָא מִן
קֳדָם יְיָ וַאֲמַר יִרְמְיָה אִית
וַאֲמַר בִּיד מַלְכָּא דְּבָבֶל
תִּתְמְסַר׃ יח וַאֲמַר יִרְמְיָה
לְמַלְכָּא צִדְקִיָּה מָה חָבִית
לָךְ וּלְעַבְדָךְ וּלְעַמָּא הָדֵין
אֲרֵי יְהַבְתּוּן יָתִי לְבֵית
אֲסִירֵי׃ יט וְאָן נְבִיאֵכוֹן
דְּשַׁקְרָא דְּאִתְנַבִּיאוּ לְכוֹן
לְמֵימַר לָא יֵיתֵי מַלְכָּא
דְּבָבֶל עֲלֵיכוֹן וַעַל אַרְעָא
הָדָא׃ כ וּכְעַן שְׁמַע בְּעַן
רַבּוֹנִי מַלְכָּא תִּתְקַבֵּל בְּעַן
בְּעוּתִי קֳדָמָךְוְלָא תְּתִיבְנִנִי
לְבֵית יְהוֹנָתָן סַפְרָא וְלָא
אֲמוּת תַּמָּן׃ כא וּפַקֵּד
מַלְכָּא צִדְקִיָּה וּפַקִּידוּ יָת
יִרְמְיָה בְּדָרַת בֵּית אֲסִירֵיָא
וְיַהְבִּין לֵיהּ פַּתָּא דְּלַחְמָא
לְיוֹמָא מִשּׁוּק נַחְתּוּמֵיָא
עַד דְּשֵׁלִים כָּל לַחְמָא מִן
קַרְתָּא וִיתֵיב יִרְמְיָה בְּדָרַת
בֵּית אֲסִירֵיָא׃

א וּשְׁמַע שְׁפַטְיָה בַּר
מַתָּן וּגְדַלְיָהוּ בַּר פַּשְׁחוּר
וְיוּכַל בַּר שֶׁלֶמְיָהוּ וּפַשְׁחוּר
בַּר מַלְכִּיָּה יָת פִּתְגָמַיָּא
דְּיִרְמְיָה מְמַלֵּל עִסְבַּר עַמָּא
הָדָא יִתְקְטֵיל בְּחַרְבָּא בְּכַסְפָּא
וּבְמוֹתָא וְדִיפּוֹק לְכַסְדָּאֵי וִיחֵי וִתְהֵי לֵיהּ נַפְשֵׁיהּ לְשֵׁיזְבָא וְיִתְקַיֵּם׃

רש״י

החנויות. תירגם יונתן לגיו מן חנותות חניות היו לפני לותו בית הכלא: (כא) מחוץ האופים.

מצודת ציון

בחרז״ל: (כ) תפל. עניין טיפש: (כא) ויפקידו. מלשון פקדון וכמהה: בחצר המטרה. שם משמר בית האסורים: ככר. כן יקרא לחם הסלם: מחוץ. משוק כמו וחוצות תשיש לך בדמשק (מ״א כ׳): האופים. מלשון אפיית פת: תום. עניין השלמה:

לח (ב) לשלל. עניין בזה: (ד) מרפא. מלי רפיון וחלשות

תרגום

ג כִּדְנָן אָמַר יְיָ אִתְמְסָרָא
תִּתְמְסַר קַרְתָּא הָדָא בִּיד
מַשְׁרְיָת מַלְכָּא דְּבָבֶל
וְיִכְבְּשִׁנַּהּ׃ ד וַאֲמַרוּ
רַבְרְבֵיָא לְמַלְכָּא יִתְקְטֵיל
כְּעַן גַּבְרָא הָדֵין אֲרֵי עַל
כֵּן הוּא מְרַשֵּׁיל יָת יְדֵי
גִּבְרֵי עַבְדֵי קְרָבָא
דְּאִשְׁתָּאֲרוּ בְּקִרְתָּא הָדָא
וְיָת יְדֵי כָּל עַמָּא לְמַלָּלָא
עִמְּהוֹן כִּפְתְגָמַיָּא הָאלֵין
אֲרֵי גַּבְרָא הָדֵין לֵיתוֹהִי
תָּבַע לְשַׁלְמָא לְעַמָּא הָדֵין
אֶלָּהֵן לְבִישׁוּ׃ ה וַאֲמַר
מַלְכָּא צִדְקִיָּה הָא הוּא
מְסִיר בִּידְכוֹן אֲרֵי לֵית
מַלְכָּא יָכִיל לְאַתְּבָא יַתְכוֹן
פִּתְגָם׃ ו וְדַבְּרוּ יָת יִרְמְיָה
וּרְמוֹ יָתֵיהּ לְגוּבָא דְּמַלְכִּיָּא
בַּר מַלְכָּא דִּבְרַרַת בֵּית
אֲסִירֵיָא וְשַׁרְבִּיבוּ יָת
יִרְמְיָה בְּאַטּוּנַיָּא וּבְגוּבָא
לֵית מַיָּא אֶלָּהֵן טִינָא
וּטְבַע יִרְמְיָה בְּטִינָא׃
ז וּשְׁמַע עַבְדָא דְּמַלְכָּא
צִדְקִיָּה גְּבַר רַב וְהוּא
בְּבֵית מַלְכָּא אֲרֵי יְהַבוּ יָת
יִרְמְיָה לְגוּבָא וּמַלְכָּא יָתֵב
בִּתְרַע שִׁבְטָא בִּנְיָמִן׃ ח וּנְפַק עַבְדָא דְּמַלְכָּא מִבֵּית מַלְכָּא וּמַלֵּיל עִם
מלכא

רש״י

מסוק מחתומיא כמו וחוצות תשיש לך בדמשק [מלכי׳ א כ׳]: (ג) והיתה לו נפשו לשלל. וסיו לו

מצודת דוד

נכואים מקרוב: ויאמר ביד וכו׳. וחזר ואמר וזהו שנכואים הכא אשר הנתן ביד מלך בבל: (יא) ואיה נביאכם. ר״ל איה הנבואה נביאיכם אשר נבאו ואומר שלא הכה בא מלכות בבל: (כ) ועתה. הואיל ונביאיכם נחשו ואמרת אחי שמע אהה אלי תפל עתה תחנתי וכו׳: ולא אמות. למען לא אמות שם מעצת המאסר: (כא) ויפקידו. וכיומו בחצר המטרה אחין שם מאסר קשה כ״ל: ונתון לו. גם לוס לתת לו משוק האופים כדר לחם בכל יום עד אשר יכיה כשלם

מצודת ציון

ל בלחם מן העיר: וישב ירמיה. ר״ל שם ישב מרצונו ולא שאל להוציאו גם משם:

לח (א) אשר ירמיהו מדבר. בהיותו בחצר המטרה היה מדבר כן אל העם הבאים שמה: (ב) אל הכשדים

וְהָיְתָה־לּוֹ נַפְשׁוֹ לְשָׁלָל וָחָי׃ ג כֹּה אָמַר
יְהוָה הִנָּתֹן תִּנָּתֵן הָעִיר הַזֹּאת בְּיַד חֵיל
מֶלֶךְ־בָּבֶל וּלְכָדָהּ׃ ד וַיֹּאמְרוּ הַשָּׂרִים אֶל־
הַמֶּלֶךְ יוּמַת נָא אֶת־הָאִישׁ הַזֶּה כִּי עַל־
כֵּן הוּא מְרַפֵּא אֶת־יְדֵי אַנְשֵׁי הַמִּלְחָמָה
הַנִּשְׁאָרִים בָּעִיר הַזֹּאת וְאֵת יְדֵי כָל־הָעָם
לְדַבֵּר אֲלֵיהֶם כַּדְּבָרִים הָאֵלֶּה כִּי הָאִישׁ
הַזֶּה אֵינֶנּוּ דֹרֵשׁ לְשָׁלוֹם לָעָם הַזֶּה כִּי אִם־
לְרָעָה׃ ה וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ צִדְקִיָּהוּ הִנֵּה־הוּא
בְיֶדְכֶם כִּי־אֵין הַמֶּלֶךְ יוּכַל אֶתְכֶם דָּבָר׃
ו וַיִּקְחוּ אֶת־יִרְמְיָהוּ וַיַּשְׁלִכוּ אֹתוֹ אֶל־
הַבּוֹר׃ מַלְכִּיָּהוּ בֶן־הַמֶּלֶךְ אֲשֶׁר בַּחֲצַר
הַמַّטָּרָה וַיַּשְׁלִיכוּ אֶת־יִרְמְיָהוּ בַּחֲבָלִים
וּבַבּוֹר אֵין־מַיִם כִּי אִם־טִיט וַיִּטְבַּע יִרְמְיָהוּ
בַּטִּיט׃ ז וַיִּשְׁמַע עֶבֶד־מֶלֶךְ הַכּוּשִׁי אִישׁ
סָרִיס וְהוּא בְּבֵית הַמֶּלֶךְ כִּי־נָתְנוּ אֶת־
יִרְמְיָהוּ אֶל־הַבּוֹר וְהַמֶּלֶךְ יוֹשֵׁב בְּשַׁעַר
בִּנְיָמִן׃ ח וַיֵּצֵא עֶבֶד־מֶלֶךְ מִבֵּית הַמֶּלֶךְ
וידבר

ת״א ושמע עבד מלך כושי מ״ק ג טו.

רש״י

חיין הללה כאלו שלל נפשו כאדם השולל שלל ומשתכר כך ישתכר זה נפשו: (ד) על כן הוא מרפא. מלאקמ״ן בלע״ז ל׳ רפיון: (ה) יוכל.

מצודת דוד

למסו׳ עלמו כידם: וחיה. ישאר חי: לשלל. כאלו שלל נפשו להחזיקם לעצמו: (ד) יומת נא. לפי שלדקים לוס להוליאו מן המאסר הקשה למען לא ימות לזה אמרו לו עתה יומת ומה כך: כי על כן וכו׳. ר״ל כי ראוי הוא לאיתה על אשר הוא מרפא ומחליש ידי אנשי המלחמה לבל ילחמו בחומת הלב כי המה מתייאשים מן הנלחמה: דבר. המה שמדבר אליהם כדברים האלה: אינו דורש לשלום. אינו מבקש להיות להם שלום כ״א מבקש להיות להם רע וזה ידבר כדברים האלה למען ירפו ידיהם ויפלו ביד הכשדים: (ה) כי אין המלך יוכל אתכם דבר. כלומר אתה מרגיל במלך ואין לו עמכם יכולת מה למחות בידכם: (ו) אל הבור מלכיהו. אל הבור של מלכיהו אשר היה בחצר המטרה: וישלחו. לפי שהי׳ הבור עמוק לזה הוריזוהו ע״י חבלים: ויטבע. מקלת נופו ונטבע בטיט כי היה רך ולח: (ז) עבד מלך. כן שמו העלמי: הכושי. שהיה כושי בעורו: איש סרים. איש שר: והוא בבית המלך. כשמעו הי׳ בבית המלך: כי נתנו. מוסב על ויעמע: והמלך. ולא היה המלך יושב בשער הנקרא שער בנימין:

רש״י

כמו יכול על אשר היא מרפא את ידי וגו׳: (ו) הבור מלכיהו. של מלכיהו: (ז) עבד מלך. ברוך בן נריה: הכושי. לדקיהו מה כושי משונה בעורו

מצודת ציון

ומלבות: כדבר. כדבר הלמ״ד במקום בי״ת וכן ישבת לבטח (תהלים ט) ומשמעו בבטח: (ה) יוכל. מלשון יכולת: (ו) וישלחו. עניין הושטה וכן תשלח קלירים עד יס (שם פ) הרעו

וַיְדַבֵּר אֶל־הַמֶּלֶךְ לֵאמֹר׃ ט אֲדֹנַי הַמֶּלֶךְ
הֵרֵעוּ הָאֲנָשִׁים הָאֵלֶּה אֵת כָּל־אֲשֶׁר עָשׂוּ
לִירְמְיָהוּ הַנָּבִיא אֵת אֲשֶׁר־הִשְׁלִיכוּ אֶל־
הַבּוֹר וַיָּמֹת תַּחְתָּיו מִפְּנֵי הָרָעָב כִּי אֵין הַלֶּחֶם
עוֹד בָּעִיר׃ י וַיְצַוֶּה הַמֶּלֶךְ אֶת עֶבֶד־מֶלֶךְ
הַכּוּשִׁי לֵאמֹר קַח בְּיָדְךָ מִזֶּה שְׁלֹשִׁים
אֲנָשִׁים וְהַעֲלִיתָ אֶת־יִרְמְיָהוּ הַנָּבִיא מִן־
הַבּוֹר בְּטֶרֶם יָמוּת׃ יא וַיִּקַּח עֶבֶד־מֶלֶךְ
אֶת־הָאֲנָשִׁים בְּיָדוֹ וַיָּבֹא בֵית־הַמֶּלֶךְ אֶל־
תַּחַת הָאוֹצָר וַיִּקַּח מִשָּׁם בְּלוֹיֵי הַסְּחָבוֹת
וּבְלוֹיֵי מְלָחִים וַיְשַׁלְּחֵם אֶל־יִרְמְיָהוּ אֶל־־
הַבּוֹר בַּחֲבָלִים׃ יב וַיֹּאמֶר עֶבֶד־מֶלֶךְ הַכּוּשִׁי
אֶל־־יִרְמְיָהוּ שִׂים נָא בְּלוֹאֵי הַסְּחָבוֹת
וְהַמְּלָחִים תַּחַת אַצִּילוֹת יָדֶיךָ מִתַּחַת לַחֲבָלִים
וַיַּעַשׂ יִרְמְיָהוּ כֵּן׃ יג וַיִּמְשְׁכוּ אֶת־יִרְמְיָהוּ
בַּחֲבָלִים וַיַּעֲלוּ אֹתוֹ מִן־הַבּוֹר וַיֵּשֶׁב יִרְמְיָהוּ
בַּחֲצַר הַמַّטָּרָה׃ יד וַיִּשְׁלַח הַמֶּלֶךְ צִדְקִיָּהוּ

תרגום

מַלְכָּא לְמֵימָר׃ ט רַבּוֹנִי
מַלְכָּא אִבָּאישׁוּ גַּבְרַיָּא
הָאִלֵּין יַת כֹּל דַּעֲבַדוּ
לְיִרְמְיָה נְבִיָּא יַת דְּרַמּוּהִי
לְגוּבָא כְּבַר מִית בְּאַתְרֵיהּ
מִן קֳדָם כַּפְנָא אֲרֵי לֵית
לַחְמָא עוֹד בְּקַרְתָּא׃
י וּפַקִּיד מַלְכָּא יַת עַבְדָּא
דְּמַלְכָּא צִדְקִיָּה לְמֵימַר
דְּבַר עִמָּךְ מִכָּא תְּלָתִין
גַּבְרִין וְתַסִּיק יַת יִרְמְיָה
נְבִיָּא מִן גּוּבָא עַד לָא יְמוּת׃
יא וּדְבַר עַבְדָּא דְּמַלְכָּא
יַת גַּבְרַיָּא עִמֵּיהּ וְעַל לְבֵית
מַלְכָּא לְתַחוֹת אוֹצָרָא
וּנְסִיב מִתַּמָּן בְּלָאֵי טַפְסָן
וּבְלָאֵי שַׁחֲקָן וְשַׁדְרִבְּבַנּוּן
לְוַת יִרְמְיָה לְגוּבָא בְּאַטּוּנָיָא׃
יב וַאֲמַר עַבְדָּא דְּמַלְכָּא
צִדְקִיָּה לְיִרְמְיָה שַׁוֵּי כְּעַן
בְּלָאֵי טַפְסָן וְשַׁחֲקָן תְּחוֹת
מְדַבְּקֵי יָדָךְ מִלְּרַע לְאַטּוּנָיָא
וַעֲבַד יִרְמְיָה כֵּן׃ יג וּגְרַדּוּ
יַת יִרְמְיָה בְּאַטּוּנָיָא וְאַסִּיקוּ
יָתֵיהּ מִן גּוּבָא וִיתֵיב
יִרְמְיָה בְּדָרַת בֵּית אֲסִירָיָא׃

יד וּשְׁלַח מַלְכָּא צִדְקִיָּהוּ וּדְבַר יַת יִרְמְיָה
סחבות ק׳ ויקח גְּבִיָּא לְוָתֵיהּ לְמַעֲלָנָא תְּלִיתָאָה
די

לף לדקיהו מסונה בלדקו מכל דורו ויש מדרש דורש הכוסי על ברוך: איש סרים · גבר רב: (ט) וימת תחתיו וגו׳ . אלו הניחו אותו במקומו היה מת מחליו ברעב והם הרעו לקרב מיתתו: (י) שרש׳ אנשים . מתוך שכמן תש ברעב נלרכו כונן:

(יא) בלויי הסחבות · בלואי בגדים הנסחבים: (יב) והמלחים . לשון רקבון כמו וכעשן נמלחו [ישעיה לא] : תחת אצילות ידיך . שלא יזיקוך המבלים: אצילות · מיישילא״ש בלע״ז: מבוא

רש״י

מצודת ציון

ג (ט) הרעו . מלשון רע: תחתיו . במקומו: (י) בידך. עמך ברשותך לעשות מצותך וכן אנכי המלאתם אשר ביידיכו (כמדבר ל״ה): (יא) בלוי . מלי בלוי ורקבון: סחבות . עניגרירים ומסמכים כארץ כמו סחוב ומסלך (לעיל כב): מלחים . עניו הסחתה כמו כי אמיש בעשן נמלחו (ישעיה נ״א) · וישלחם . עניו הוסטה: (יב) אצילות ידיך . כסא בתי הסחי כמו על

מצודת דוד

(ח) ויצא . לבוא לשער בנימין אל המלך: (ט) הרעו . ר״ל כל מה שעשו עם ירמיהו עשו רע ולקח כי את אשר הטליכוהו אל הבור: וימת תחתיו . ר״ל ולא בוודאתם אימות ולא יתנבא עוד להיות הרפא את ידי אנשי המלחמה עכ״ז ימיתו לו ובוודאי מעצמו ימות במקומו מפני הרעב כי אין עוד לחם בעיר: (י) קח בידך מזה . מן המקום הזה קח עמך שלשים אנשים ועל ידם תוציא את ירמיה מן הבור עד לא ימות (ולפי סברו תשובי בא מעצת הרעבון הוצרכו שלשים): (יא) בידו . ר״ל עמו וברשותו: אל תחת האוצר . מקום ימצא שם בגדים שחקים וכלים: בלוי סחבות . בגדים בלויים הרחוים לגררם לשמלים אל כתון: ובלוי מלחים . בגדים בלויים הנסחתים: וישלחם . הורידם אל ירמיה ע״י חבלים ולא זרקם לתוכה למען לא ישברו בעיר גם כמה: (יב) תחת אצילות ידך . כי שם החבלים תחת בית הסחי להעלותו בזה ולכן לוה לו להשים שמה בבגדים הבלויים מהתת לחבלים למען לא יזיקו לו

החבלים

דִּי בְּבֵית מַקְדְּשָׁא דַיְיָ
וַאֲמַר מַלְכָּא לִירְמְיָה שָׁאֵל
אֲנָא יָתָךְ פִּתְגָמָא׃
טו וַאֲמַר יִרְמְיָה לְצִדְקִיָּה
אֲרֵי אֲחַוֵּי לָךְ הֲלָא מְקַטֵּל
תְּקַטְּלֻנַנִי וַאֲרֵי אֶמְלְכִנָּךְ
לָא תְקַבֵּל מִנִּי׃ טז וְקַיֵּם
מַלְכָּא צִדְקִיָּה לְיִרְמְיָה
בְּסַתְרָא לְמֵימַר קַיָּם הוּא
יְיָ יַת דְּקַיֵּם לָנָא יַת
נַפְשָׁתָא הָאִלֵּין אִם
אֶקְטְלִנָּךְ וְאִם אֶמְסְרִנָּךְ
בְּיַד גַּבְרַיָּא הָאִלֵּין דְּבָעַן
לְמִקְטְלָךְ׃ יז וַאֲמַר יִרְמְיָה
לְצִדְקִיָּה כְּדֵנָן אָמַר יְיָ
צְבָאוֹת אֱלָהּ דְּיִשְׂרָאֵל
אִם מִפֵּק תִּפּוֹק לְוַת
רַבְרְבֵי מַלְכָּא דְבָבֶל
וְתִתְקַיֵּם נַפְשָׁךְ וְקַרְתָּא
הָדָא לָא תִתּוֹקַד בְּנוּרָא
וּתְחַי אַתְּ וְאֵנָשׁ בֵּיתָךְ׃
יח וְאִם לָא תִפּוֹק לְוַת
רַבְרְבֵי מַלְכָּא דְבָבֶל
וְתִתְמְסַר קַרְתָּא הָדָא
בִּידָא דְכַסְדָּאֵי וְיוֹקְדוּנָהּ
בְּנוּרָא וְאַתְּ לָא תִשְׁתֵּיזַב
מִדֵּידְהוֹן׃ יט וַאֲמַר מַלְכָּא
צִדְקִיָּה לְיִרְמְיָה אֲנָא יָצִיף
מִן יְהוּדָאֵי דְּאִשְׁתַּמְּעוּ
לְכַסְדָּאֵי דִּלְמָא יִמְסְרוּנִיתִי
בִּידֵיהוֹן וְיִתְלַעְבּוּן בִּי׃
כ וַאֲמַר יִרְמְיָה לָא יִמְסְרוּן
קַבֵּל כְּעַן לְמֵימְרָא

וַיִּקַּח אֶת־יִרְמְיָהוּ הַנָּבִיא אֵלָיו אֶל־מָבוֹא
הַשְּׁלִישִׁי אֲשֶׁר בְּבֵית יְהוָה וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ
אֶל־יִרְמְיָהוּ שֹׁאֵל אֲנִי אֹתְךָ דָּבָר אַל־תְּכַחֵד
מִמֶּנִּי דָּבָר׃ טו וַיֹּאמֶר יִרְמְיָהוּ אֶל־צִדְקִיָּהוּ
כִּי אַגִּיד לְךָ הֲרוֹא הָמֵת תְּמִיתֵנִי וְכִי אִיעָצְךָ
לֹא תִשְׁמַע אֵלָי׃ טז וַיִּשָּׁבַע הַמֶּלֶךְ
צִדְקִיָּהוּ אֶל־־יִרְמְיָהוּ בַּסֵּתֶר לֵאמֹר חַי־־
יְהוָה אֶת אֲשֶׁר עָשָׂה־לָנוּ אֶת־הַנֶּפֶשׁ הַזֹּאת
אִם־־אֲמִיתְךָ וְאִם־־אֶתֶּנְךָ בְּיַד הָאֲנָשִׁים
הָאֵלֶּה אֲשֶׁר מְבַקְּשִׁים אֶת־נַפְשֶׁךָ׃ יז וַיֹּאמֶר
יִרְמְיָהוּ אֶל־צִדְקִיָּהוּ כֹּה־אָמַר יְהוָה אֱלֹהֵי
צְבָאוֹת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל אִם־יָצֹא תֵצֵא אֶל־
שָׂרֵי מֶלֶךְ־בָּבֶל וְחָיְתָה נַפְשֶׁךָ וְהָעִיר הַזֹּאת
לֹא תִשָּׂרֵף בָּאֵשׁ וְחָיִתָה אַתָּה וּבֵיתֶךָ׃
יח וְאִם לֹא־־תֵצֵא אֶל־־שָׂרֵי מֶלֶךְ בָּבֶל
וְנִתְּנָה הָעִיר הַזֹּאת בְּיַד הַכַּשְׂדִּים וּשְׂרָפוּהָ
בָּאֵשׁ וְאַתָּה לֹא־תִמָּלֵט מִיָּדָם׃ יט וַיֹּאמֶר
הַמֶּלֶךְ צִדְקִיָּהוּ אֶל־יִרְמְיָהוּ אֲנִי דֹאֵג אֶת־
הַיְהוּדִים אֲשֶׁר נָפְלוּ אֶל־הַכַּשְׂדִּים פֶּן־יִתְּנוּ
אֹתִי בְיָדָם וְהִתְעַלְּלוּ־בִי׃ כ וַיֹּאמֶר יִרְמְיָהוּ
לֹא יִתֵּנוּ שְׁמַע־נָא בְּקוֹל יְהוָה לַאֲשֶׁר אֲנִי
דֹבֵר אֵלֶיךָ וְיִיטַב לְךָ וּתְחִי נַפְשֶׁךָ׃ כא וְאִם־־

את כתיב ולא ק׳ מאן

רש״י

(יד) מבוא השלישי. לא ידעתי היקומה ושמא בעזרת ישראל היא לומר שהחיל ועזרת כסיסלפיה: (יט) דואג: ירא: פן יתנו אותי . הכשדים ביד היהודים לומר מלכם יהי עבדכם על שקדמתם להשליס עמנו:

מצודת דוד

הכשדים: (יד) מבוא השלישי. פתח עזרת ישראל שהחיל ועזרת כשיס לפניס: שואל אני אותך דבר . ר״ל מהו דבר ס׳ ונכוראתו אשר ראית ואל תמנע מלהגיד לי דבר ס׳: (טו) כי אגיד . אם אגיד ולאומר למה אגיד לך הלא לי יש סכנה בדבר וגם לך אין תועלת כי אם איעצך בדבר ס׳ הכה לא השמע לי: (טז) את הנפש הזאת . הנמוכה בגוף כ״ל מתחנו: (יט) את היהודים . מן היהודים אשר נמו מאז אל הכשדים: פן יתנו׳ פן הכשדים ימסרו אותי בידם על שהקדימו להשליס עתה והיהודים הכס יתעללו בי: (כ) לא יתנו . לא ימסרון הכשדים

מצודת ציון

על כל אנשי ידי (יחזקאל י״ג): (יד) מבוא . פתח בהיכל דרך בו: תכחד . עניו מניעה והעלמה: (יט) דואג . עניו פחד ומורא: את היהודים . מן היהודים וכן כלאתי את הנעיר (שמות ט) ומשפטנו מן הנעיר: נפלו. עניו מניס והתחברות: והתעללו . עניו לעג וכזיון כמו כי התעללת בי (במדבר כב): הכשיתיך והתהללו

מָאֵן אַתָּה לָצֵאת זֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר הִרְאַנִי
יְהוָה׃ כב וְהִנֵּה כָּל־הַנָּשִׁים אֲשֶׁר נִשְׁאָרוּ
בְּבֵית מֶלֶךְ־יְהוּדָה מוּצָאוֹת אֶל־שָׂרֵי מֶלֶךְ
בָּבֶל וְהֵנָּה אֹמְרֹת הִסִּיתוּךָ וְיָכְלוּ לְךָ אַנְשֵׁי
שְׁלֹמֶךָ הָטְבָּעוּ בַבֹּץ רַגְלֶךָ נָסֹגוּ אָחוֹר׃
כג וְאֶת־כָּל־נָשֶׁיךָ וְאֶת־בָּנֶיךָ מוֹצִאִים
אֶל־הַכַּשְׂדִּים וְאַתָּה לֹא־תִמָּלֵט מִיָּדָם כִּי
בְיַד מֶלֶךְ־בָּבֶל תִּתָּפֵשׂ וְאֶת־הָעִיר הַזֹּאת
תִּשְׂרֹף בָּאֵשׁ׃ כד וַיֹּאמֶר צִדְקִיָּהוּ אֶל־
יִרְמְיָהוּ אִישׁ אַל־יֵדַע בַּדְּבָרִים הָאֵלֶּה וְלֹא
תָמוּת׃ כה וְכִי־יִשְׁמְעוּ הַשָּׂרִים כִּי־דִבַּרְתִּי
אִתָּךְ וּבָאוּ אֵלֶיךָ וְאָמְרוּ אֵלֶיךָ הַגִּידָה־נָא
לָנוּ מַה־דִּבַּרְתָּ אֶל־הַמֶּלֶךְ אַל־תְּכַחֵד מִמֶּנּוּ
וְלֹא נְמִיתֶךָ וּמַה־דִּבֶּר אֵלֶיךָ הַמֶּלֶךְ׃
כו וְאָמַרְתָּ אֲלֵיהֶם מַפִּיל־אָנִי תְחִנָּתִי לִפְנֵי
הַמֶּלֶךְ לְבִלְתִּי הָשִׁיבֵנִי בֵּית יְהוֹנָתָן לָמוּת
שָׁם׃ כז וַיָּבֹאוּ כָל־הַשָּׂרִים אֶל־יִרְמְיָהוּ
וישאלו
וַיִּשְׁאָלוּ אֹתוֹ וַיַּגֵּד לָהֶם כְּכָל־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה
אֲשֶׁר צִוָּה הַמֶּלֶךְ וַיֶּחֱרְשׁוּ מִמֶּנּוּ כִּי לֹא־
נִשְׁמַע הַדָּבָר׃ כח וַיֵּשֶׁב יִרְמְיָהוּ בַּחֲצַר
הַמַّטָּרָה עַד־יוֹם אֲשֶׁר־נִלְכְּדָה יְרוּשָׁלִָם
וְהָיָה כַּאֲשֶׁר נִלְכְּדָה יְרוּשָׁלִָם׃

לט א בַּשָּׁנָה הַתְּשִׁעִית לִצִדְקִיָּהוּ מֶלֶךְ־
יְהוּדָה בַּחֹדֶשׁ הָעֲשִׂירִי בָּא נְבוּכַדְרֶאצַּר
מֶלֶךְ־בָּבֶל וְכָל־חֵילוֹ אֶל־יְרוּשָׁלִַם וַיָּצֻרוּ
עָלֶיהָ׃ ב בְּעַשְׁתֵּי־עֶשְׂרֵה שָׁנָה לִצִדְקִיָּהוּ
בַּחֹדֶשׁ הָרְבִיעִי בְּתִשְׁעָה לַחֹדֶשׁ הֻבְקַע
הָעִיר׃ ג וַיָּבֹאוּ כָּל שָׂרֵי מֶלֶךְ־בָּבֶל וַיֵּשְׁבוּ
בְּשַׁעַר הַתָּוֶךְ נֵרְגַל שַׂרְאֶצֶר סַמְגַּר־נְבוֹ
שַׂרְסְכִים רַב־סָרִים נֵרְגַל שַׂרְאֶצֶר רַב־מָג
וְכָל־שְׁאֵרִית שָׂרֵי מֶלֶךְ־בָּבֶל׃ ד וַיְהִי כַּאֲשֶׁר
רָאָם צִדְקִיָּהוּ מֶלֶךְ־יְהוּדָה וְכָל־אַנְשֵׁי
הַמִּלְחָמָה וַיִּבְרְחוּ וַיֵּצְאוּ לַיְלָה מִן־הָעִיר
דֶּרֶךְ גַּן הַמֶּלֶךְ בְּשַׁעַר בֵּין הַחֹמֹתָיִם וַיֵּצֵא
דֶּרֶךְ הָעֲרָבָה׃ ה וַיִּרְדְּפוּ חֵיל־כַּשְׂדִּים

אחריהם

ת"א ויכולו כל שרי סנהדרין לא קיב.

אֲרִי לָא אִשְׁתְּמַע פִּתְגָמָא׃
כה וִיתֵיב יִרְמְיָה בְּדָרַת
בֵּית אֲסִירַיָּא עַד
יוֹמָא דְאִתְכְּבַשַׁת
יְרוּשְׁלֵם וַהֲוָה כַּד
אִתְכְּבִישַׁת יְרוּשְׁלֵם׃
א בְּשַׁתָּא תְּשִׁיעָתָא
לְצִדְקִיָּה מַלְכָּא שִׁבְטָא
דְבֵית יְהוּדָה בְּיַרְחָא
עֲשִׂירָאָה אֲתָא נְבוּכַדְרֶצַּר
מַלְכָּא דְבָבֶל וְכָל מַשְׁרְיָתֵיהּ
לִירוּשְׁלֵם וְצָרוּ עֲלֹהִי׃
ב בְּחַדָּא עַשְׂרֵי שְׁנִין
לְצִדְקִיָּה בְּרַבְיָא רְבִיעָאָה
בְּתִשְׁעָה לְיַרְחָא אִתְרַעַת
קַרְתָּא׃ ג וַאֲתוּ כָּל
רַבְרְבֵי מַלְכָּא דְבָבֶל
וִיתִיבוּ בְּתַרְעָא מְצִיעָיְתָא
נֵרְגַל שַׂרְאֶצֶר סַמְגַּר נְבוֹ
שַׂר סְכִים רַב סָרִים נֵרְגַל
שַׂרְאֶצֶר רַב מָג וְכָל שְׁאַר
רַבְרְבֵי מַלְכָּא דְבָבֶל׃
ד וַהֲוָה כַּד חֲזָנוּן צִדְקִיָּה
מַלְכָּא שִׁבְטָא דְבֵית יְהוּדָה
וְכָל גֻּבְרֵי עֲבָדֵי קְרָבָא
וַעֲרָקוּ וּנְפָקוּ בְּלֵילְיָא מִן
קַרְתָּא בְּאוֹרַח גִּנְתָּא
דְמַלְכָּא בְּתַרְעָא בֵּין
שׁוּרַיָּא וּנְפַק בְּאוֹרַח מֵישְׁרָא׃ ה וּרְדָפָא מַשְׁרִיַת כַּסְדָּאֵי בַּתְרֵיהוֹן

ואדביקו

חגרי"ב בשנה התשיעית כתב פסוקים מזה כתובים לקמן נב ומ"ב כה :

דַּיְרָ לְדַאֲנָא
מִמַּלֵּל עִמָּךְ וְיֵיטַב
לָךְ וּתְתְקַיֵּם נַפְשָׁךְ׃ כא אִם
לֵית אַתְּ צָבֵי לְמִפַּק דֵּין
פִּתְגָמָא דְאַחֲזָנִי יְיָ׃ כב הָא
כָּל נְשֵׁיא דְאִשְׁתְּאַרָא
בְּבֵית מַלְכָּא שִׁבְטָא דְבֵית
יְהוּדָה מִתְפְּקָן לְוָת רַבְרְבֵי
מַלְכָּא דְבָבֶל וְאִנּוּן אָמְרִין
אַטְעֻיּוּךְ וְיָכִילוּ לָךְ אֲנָשׁ
שְׁלָמָךְ אִשְׁתְּקָעָא בְּבָהָתָא
רַגְלָךְ אִסְתְּחָרָא לַאֲחָרָא׃
כג וְיָת כָּל נְשָׁךְ וְיָת בְּנָךְ
מִתְפְּקָן לְוָת כַּסְדָּאֵי וְאַתְּ
לָא תִשְׁתֵּזִיב מִידֵהוֹן אֲרִי
בְּיַד מַלְכָּא דְבָבֶל
תִּתְמְסַר וְיָת קַרְתָּא הָדָא
תִּתּוֹקַד בְּנוּרָא׃
כד וַאֲמַר צִדְקִיָּה לְיִרְמְיָה
אֱנָשׁ לָא יְדַע בְּפִתְגָמַיָּא
הָאִלֵּן וְלָא תְמוּת׃
כה וַאֲרֵי יִשְׁמְעוּן רַבְרְבַיָּא
אֲרֵי מַלְּלִית עִמָּךְ וַיְתוּן
לְוָתָךְ וַיֵּמְרוּן לָךְ חַוֵּי כְּעַן
לָנָא מָה מַלְּלִית עִם מַלְכָּא
לָא תְכַסֵּי מִנָּנָא וְלָא
נְקַטְלִנָּךְ וּמָה מַלֵּל עִמָּךְ מַלְכָּא׃ כו וְתֵימַר לְהוֹן
בְּדִיל דְּלָא לַאֲתָבוּתִי בֵּית יְהוֹנָתָן לְמֵמַת תַּמָּן׃
יִרְמְיָה וּשְׁאִילוּ יָתֵיה וְתַיֵּי לְהוֹן בְּכָל פִּתְגָמַיָּא הָאִלֵּן דְּפַקִיד מַלְכָּא וּשְׁתִיקוּ מִנֵּיה

רש"י

והתעללו בי · היהודים ליגברוס"ט בלע"ז : (כג) אנשי שלומיך · נביאי השקר שאמרו לך מצודת ציון

(כג) הסיתוך · מלי הסתה ופתוי : ויכלו · מלי יכולה : הטבעו · תלבון עציעה · בבוץ · עניינו טיט הלא וכן הינגאה גומאה בלי כלה (לעיל ח) : נסוגו אחור · עניין הסריגה לאחור וכן ונסוגו מאחר אלהינו (ישעיה כ"ט) : (כג) תתפש · עניין הלחיזה בחזקה : (כו) מפיל · עניין נעיה ותניה(כז) ויחרישו · שתקו כמו ותפס החרש יחריש (במדבר ל) :

ויצירו

לעמוד מנגד כי אין בידם להושיעך : (כג) מוציאים · יהיו מוליאים : תשרוף · כאלו אתה תשרוף כי אתה הוא הגורם על שאינך יולא להכלים עם הכשדים : (כד) בדברים האלה · מה שדברתי עמך : ולא תמות · ואם לא תמות ביד הארמי : (כה) זה הדבר · ר"ל אגיד לך דבר ס' וזה הדבר אשר הראני ה' : (כב) כל הנשים · נשי המלך יהויכין אשר נשארו פה ולא יצאו למחנה כיד מלך בבל בעת שילא יהויכין : מוצאות · תהיינה מולאות : וחנה · הכתיב הכתב תתמרכם עליך הכתב הסיתו אותך אנשי שלומך הם נביאי השקר אמרי לך שלום עמהם הם הסיתו אותך לבל הכנע למלך בבל כי נצאו לך בשקר והכם יכלו לך כי מתשבת אחריהם : הטבעו · הם הטבעו רגליך בבוץ ר"ל הם גרמו לך לעשר מזה והמה חזרו אחור כאלו אתה תשרוף · כי אתה הוא הגורם מה שדברתי עמך : ולא תמות · ואם לא תמות ביד הארמי : (כה) זה הדבר · ר"ל אגיד לך דבר ס' וזה הדבר אשר הראני ה' : (כב) כל הנשים · נשי המלך יהויכין אשר נשארו הם ולא יצאו לשמחה ביד מלך בבל בעת שילא יהויכין : מוצאות · תהיינה מולאות : וחנה · הכתיב הכתב תתמרכם עליך הכתב הסיתו אותך אנשי שלומך הם נביאי השקר אמרי לך שלום עמהם הם הסיתו אותך לבל הכנע למלך בבל כי נצאו לך בשקר והכם יכלו לך כי מתשבת אחריהם : הטבעו · הם הטבעו רגליך בבוץ ר"ל הם גרמו לך לעשר מזה והמה חזרו אחור

מצודת דוד

כי מי יוכל לבחנו : (כח) והיה וכו' · ר"ל גם בעת בחשר נלכדה ירושלים כי' הם ולא זז מעצמו מהם :

לט (כ) הבקעה העיר · חיל כ"ב בקעו חומתה ובאלו בעשית מעלמה כי אנשי ירושלים היו חלושים הרעב ולא עמדו למלחמה לעבוד על ידם : (ג) בשער התוך · הוא בשער שבי' בחומה בחמלעית כי שלש חומות היו בירושלים : (ד) דרך גן המלך · בדרך שאלל גן המלך בשער שעומד בין שתי החומות : דרך הערבה · בדרך ההולך אל הערבות ירחו : (ה) וירדפו · אחר"ל שברח דרך הערבה ההולכות עד הערבות ירחו וזמנן לבי המערה ורדפו הכשדים אחר הלבי ובכולם לפתח המערה תלאו את המלך ולא ותפסוהו : את צדקיהו · לותו לבד כי כל חילו כפולו מעליו כמ"ש בסוף הספר ובמ"ב : רבלתה. כי בסחרין ימי המלוה הלך ר"ב לרבלה : משפטים. המחוכה עמו על מה שמרד בו ועבר על שבועתו כמו שכתוב בדברי

מצודת דוד

כיר היהודים : (כח) זה הדבר · ר"ל אגיד לך דבר ס' וזה הדבר אשר הראני ה' : (כב) כל הנשים · נשי המלך יהויכין אשר נשארו הם ולא יצאו לשמחה ביד מלך בבל בעת שילא יהויכין : מוצאות · תהיינה מולאות : וחנה · הכתיב הכתב תתמרכם עליך הכתב הסיתו אותך אנשי שלומך הם נביאי השקר אמרי לך שלום עמהם הם הסיתו אותך לבל הכנע למלך בבל כי נצאו לך בשקר והכם יכלו לך כי מתשבת אחריהם : הטבעו · הם הטבעו רגליך בבוץ ר"ל הם גרמו לך לעשר מזה והמה חזרו אחור

רש"י

המזרחי והוא בין שער עזרת נשים ובין שער ההיכל ורבותינו אמרו שער התוך שער שמתחכין בו הלכות עליהם היא אומר מקום המשפט שמה הרשע (קהלת ג) : (ד) דרך גן המלך · מערה היתה לו מביתו עד ערבות ירחו ולא לילך דרך המערה מה עשה

מצודת ציון

לט (א) ויצורו · סבבו עליה לבצר לה : (ב) הבקע · מלי בקיעה ופתיחה : (ג) התוך · המלעי כמו ויבחר אותם בתוך (בראשית ט"ו) : נרגל וכו' · שמות הסרים ושנים היו נקראים בשם נרגל וכן שרלצר : (ד) הערבה · כמו מדבר :

משפטים

אַחֲרֵיהֶם וַיַּשִּׂגוּ אֶת־צִדְקִיָּהוּ בְּעַרְבוֹת יְרִחוֹ
וַיִּקְחוּ אֹתוֹ וַיַּעֲלֻהוּ אֶל־נְבוּכַדְרֶאצַּר מֶלֶךְ־
בָּבֶל רִבְלָתָה בְּאֶרֶץ חֲמָת וַיְדַבֵּר אִתּוֹ
מִשְׁפָּטִים: ו וַיִּשְׁחַט מֶלֶךְ בָּבֶל אֶת־בְּנֵי
צִדְקִיָּהוּ בְּרִבְלָה לְעֵינָיו וְאֵת כָּל־חֹרֵי יְהוּדָה
שָׁחַט מֶלֶךְ בָּבֶל: ז וְאֶת־עֵינֵי צִדְקִיָּהוּ
עִוֵּר וַיַּאַסְרֵהוּ בַּנְחֻשְׁתַּיִם לְבִיא אֹתוֹ בָּבֶלָה:
ח וְאֶת־בֵּית הַמֶּלֶךְ וְאֶת־בֵּית הָעָם שָׂרְפוּ
הַכַּשְׂדִּים בָּאֵשׁ וְאֶת־חוֹמֹת יְרוּשָׁלִַם נָתָצוּ:
ט וְאֵת יֶתֶר הָעָם הַנִּשְׁאָרִים בָּעִיר וְאֶת־
הַנֹּפְלִים אֲשֶׁר נָפְלוּ עָלָיו וְאֶת יֶתֶר הָעָם
הַנִּשְׁאָרִים הֶגְלָה נְבוּזַרְאֲדָן רַב־טַבָּחִים בָּבֶל:
י וּמִן־הָעָם הַדַּלִּים אֲשֶׁר אֵין־לָהֶם מְאוּמָה
הִשְׁאִיר נְבוּזַרְאֲדָן רַב־טַבָּחִים בְּאֶרֶץ יְהוּדָה
וַיִּתֵּן לָהֶם כְּרָמִים וְיוֹגְבִים בַּיּוֹם הַהוּא:
יא וַיְצַו נְבוּכַדְרֶאצַּר מֶלֶךְ־בָּבֶל עַל־יִרְמְיָהוּ
בְּיַד נְבוּזַרְאֲדָן רַב־טַבָּחִים לֵאמֹר: יב קָחֵנוּ
וְעֵינְךָ שֵׂם עָלָיו וְאַל־תַּעַשׂ לוֹ מְאוּמָה
רָע כִּי אִם כַּאֲשֶׁר יְדַבֵּר אֵלֶיךָ כֵּן עֲשֵׂה

אם כתוב ולא ק׳

עמו

רב קטוליא למימר: יב דברהי ועינך שוי עלוהי ולא תעבד ליה

ת״א ולת עיני לדקיהו עור סוטה ח ט.

מדעם

רש״י

הקדוש ברוך הוא לקיים ופרסתי את רשתי עליו [יחזקאל י״ב] זימן לבי לפני הכשדים מהלך על גג המערה חוץ לעיר ורלו אחריו לתפשו והוא רץ עד פתח המערה ורלו את לדקיהו יולא מן המערה:

(ה) משפטים. עניין ויכוח: (ו) חורי. עניין שררה כמו וחריבה את החורים (יחזקאל ה) בנחושתים. כשלשלות של מחוסת: לביא. כמו להביא: (ח) נתצו. עניין שבירה והרסה: (י) ויגבים. כמו ויקבים כי ג׳יכ״ק מתחלף וסס הכורות שהיין נמשך ויורד בהם כמו וגם יקב חצב בו (ישעי׳ ה)

רבי

(ה) וידבר אתו משפטים. למה עברת על השבועה: (ו) ואת כל חורי יהודה. אלו סנהדרין על שהמירו לו את שבועתו: (ח) ואת בית העם. אתי כנסיות: (י) כרמים ויגבים. שדות לעבדם כל יגיב׳ ל׳

חפירה

מצודת דוד

הימים: (ח) ואת בית העם. ר״ל בית כ״ח מגדולי העם כמ״ש בסוף הספר ובמ״ב את כל בית גדול: (ט) הנשארים. אשר לא נהרגו: אשר נפלו עליו. להבליס עמו: ואת יתר העם הנשארים. בכל ערי יהודה: רב טבחים. שר הטורגים במלות המלך: בבל. הגלה לבבל: (י) מאומה. כלל וכלל לא: (יב) קחנו. קח את ירמיה: ועינך שים בו

מצודת ציון

עליו. להשגיח בו: כי כאשר. כפי שידבר אליך לעשות עמו

מִדַּעַם בִּישׁ אֲלָהָן כְּמָה
דְמַלֵּל עִמָּךְ כֵּן עֲבִיד
עִמֵּיהּ: יג וּשְׁלַח נְבוּזַר
אֲדָן רַב קְטוֹלְיָא
וּנְבוּשַׁזְבָּן רַב סָרִיס וְנֶרְגַל
שַׂרְאֶצֶר רַב מָג וְכָל שְׁאַר
רַבְרְבֵי מַלְכָּא דְבָבֶל:
יד וּשְׁלַחוּ וּדְבַרוּ יַת יִרְמְיָהוּ
מִדָּרַת בֵּית אֲסִירַיָּא וִיהַבוּ
יָתֵיהּ לְגַדַלְיָה בַּר אֲחִיקָם
בַּר שָׁפָן לְאַפְקוּתֵיהּ
לְבֵיתָא וִיתֵיב בְּגוֹ עַמָּא:
טו וְעִם יִרְמְיָה הֲוָה פִּתְגָם
נְבוּאָה מִן קֳדָם יְיָ כַּד
הֲוָה כְּלִי בְּדָרַת בֵּית
אֲסִירַיָּא לְמֵימָר: טז אֲזֵיל
וְתֵימַר לְעַבְדָּא דְמַלְכָּא
צִדְקִיָּה לְמֵימַר כְּדֵנָן אָמַר
יְיָ צְבָאוֹת אֱלָהָא דְיִשְׂרָאֵל
הָא אֲנָא מַיְתֵי יַת פִּתְגָמַי
עַל קִרְתָּא הָדָא לְבִישׁוּתָא
וְלָא לְטָבָא וִיהוֹן קֳדָמָךְ
בְּיוֹמָא הַהוּא:
יז וְאַשֵׁזְבְנָךְ בְּיוֹמָא הַהוּא
אָמַר יְיָ וְלָא תִתְמְסַר בְּיַד
גֻּבְרַיָּא דְאַתְּ דָחֵיל מִן
קֳדָמֵיהוֹן: יח אֲרֵי שֵׁיזָבָא
לְשֵׁיזָבָא אֲרֵי אִתְרַחֲצַתְּא
עִמָּו: יג וַיִּשְׁלַח נְבוּזַרְאֲדָן רַב־טַבָּחִים
וּנְבוּשַׁזְבָּן רַב־סָרִיס וְנֶרְגַל שַׂרְאֶצֶר רַב־
מָג וְכָל רַבֵּי מֶלֶךְ־בָּבֶל: יד וַיִּשְׁלְחוּ וַיִּקְחוּ
אֶת־יִרְמְיָהוּ מֵחֲצַר הַמַּטָּרָה וַיִּתְּנוּ אֹתוֹ אֶל־
גְּדַלְיָהוּ בֶּן־אֲחִיקָם בֶּן־שָׁפָן לְהוֹצִיאֵהוּ אֶל־
הַבָּיִת וַיֵּשֶׁב בְּתוֹךְ הָעָם: טו וְאֶל־יִרְמְיָהוּ
הָיָה דְבַר־יְהוָה בְּהִוָּתוֹ עָצוּר בַּחֲצַר הַמַּטָּרָה
לֵאמֹר טז הָלוֹךְ וְאָמַרְתָּ לְעֶבֶד־מֶלֶךְ הַכּוּשִׁי
לֵאמֹר כֹּה־אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל
הִנְנִי מֵבִיא אֶת־דְּבָרַי אֶל־הָעִיר הַזֹּאת לְרָעָה
וְלֹא לְטוֹבָה וְהָיוּ לְפָנֶיךָ בַּיּוֹם הַהוּא:
יז וְהִצַּלְתִּיךָ בַיּוֹם־הַהוּא נְאֻם־יְהוָה וְלֹא
תִנָּתֵן בְּיַד הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר־אַתָּה יָגוֹר מִפְּנֵיהֶם:
יח כִּי מַלֵּט אֲמַלֶּטְךָ וּבַחֶרֶב לֹא תִפֹּל
וְהָיְתָה לְךָ נַפְשְׁךָ לְשָׁלָל כִּי־בָטַחְתָּ בִּי
נְאֻם־יְהוָה:

מ א הַדָּבָר אֲשֶׁר הָיָה אֶל־יִרְמְיָהוּ מֵאֵת

ג׳ זעירא מביא ק׳

אֲשֵׁזְבְנָךְ וּבְחַרְבָּא לָא תִתְקְטֵל וּתְהֵי לָךְ נַפְשָׁךְ
לְשֵׁיזָבָא אֲרֵי אִתְרַחֲצַתְּא עַל מֵימְרִי אֲמַר יְיָ:
א פִּתְגָם נְבוּאָה דַהֲוָה עִם יִרְמְיָה מִן קֳדָם יְיָ בְּתַר דִשְׁלַח יָתֵיהּ נְבוּזַר

רש״י

מפירה אפוסי״ן בלט״ז: (יג) רבי. כמו שרי: (יד) אל גדליהו בן אחיקם. שנפל אל הכשדי׳ ע״פ ירמיהו וכשנלכד׳ העיר מינהו שליט בנשאריס שם: (טז) והיו לפניך ביום ההוא. והיו

מצודות דוד

כן העשה: (יג) וישלח. כל אחד מהם שלח: (יד) וישלחו. לפי שאחרכו הדבריס חזר לומר שוב וישלחו: אל גדליהו. כי הוא נפל אל הכשדים ע״פ ירמיה וכשנלכדה העיר העיר הפקידו מלך בבל על הנשאריס: להוציאהו אל הבית. להוציאהו מחלר המטרה ללכת לשבת בבית: וישב. ירמיהו ישב בתוך העם כי הסריס הוציאהו מחלר המטרה: (טז) לעבר מלך הכושי. זהו שדבר עליו טוב בפני לדקיהו והשלהו מן הבור: ולא לטובה. לא אביא עליהם הטובה שדברתי עליה בעניין: ביום ההוא. ביום הוא הרעות: (יז) ביד האנשים הדברי׳ לפניך שתרלה. אותם מתקיימי׳: (יז) ביד האנשים. ביום הוא הרעות שתרלה תרלה זכו׳. הם הכשדים: (יח) לשלל. כאלו שללת נפשך להחזיקה לעלמך: כי בטחת בי. כי מה שדבר טוב על ירמיה לפני המלך ולא פחד מכל שרי העם אשר היו לו לאויביה היה על כי בטח בה׳:

מ (א) הדבר אשר היה וכו׳. הוא שדבר הנאמר אחרי הספורים ויהי מקץ עשרת ימים ויהי דבר ה׳ אל ירמיהו

מצודת ציון

(יג) רבי. עניין גדולה וחררה כמו על כל רב ביתו (אסתר ח׳): (טו) עצור. כלוא במאסר: (יז) יגור. עניין פחד כמו ויגר מואב (במדבר כ״ב): (יח) מלט אמלטך. עניין פלטה: לשלל. עניין ביזה:

מ (א) הרמה. הם עיר: אסור. קשור: באזקים. בשלשלאות כמו לאסור מלכיהם בזיקים

יְהוָה אַחַר ׀ שָׁלַח אֹתוֹ נְבוּזַרְאֲדָן רַב־
טַבָּחִים מִן־הָרָמָה בְּקַחְתּוֹ אֹתוֹ וְהוּא־אָסוּר
בָּאֲזִקִּים בְּתוֹךְ כָּל־גָּלוּת יְרוּשָׁלַם וִיהוּדָה
הַמֻּגְלִים בָּבֶלָה׃ ב וַיִּקַּח רַב־טַבָּחִים
לְיִרְמְיָהוּ וַיֹּאמֶר אֵלָיו יְהוָה אֱלֹהֶיךָ דִּבֶּר
אֶת־הָרָעָה הַזֹּאת אֶל־הַמָּקוֹם הַזֶּה׃ ג וַיָּבֵא
וַיַּעַשׂ יְהוָה כַּאֲשֶׁר דִּבֵּר כִּי־חָטָאתֶם לַיהוָה
וְלֹא־שְׁמַעְתֶּם בְּקוֹלוֹ וְהָיָה לָכֶם *הַדָּבָר הַזֶּה׃
ד וְעַתָּה הִנֵּה פִּתַּחְתִּיךָ הַיּוֹם מִן־הָאֲזִקִּים
אֲשֶׁר עַל־יָדֶךָ אִם־טוֹב בְּעֵינֶיךָ לָבוֹא אִתִּי
בָּבֶל בֹּא וְאָשִׂים אֶת־עֵינִי עָלֶיךָ וְאִם־רַע
בְּעֵינֶיךָ לָבוֹא אִתִּי בָּבֶל חֲדָל רְאֵה כָּל־
הָאָרֶץ לְפָנֶיךָ אֶל־טוֹב וְאֶל־הַיָּשָׁר בְּעֵינֶיךָ
לָלֶכֶת שָׁמָּה לֵךְ׃ ה וְעוֹדֶנּוּ לֹא־יָשׁוּב וְשָׁבָה
אֶל־גְּדַלְיָה בֶן־אֲחִיקָם בֶּן־שָׁפָן אֲשֶׁר הִפְקִיד
מלך
וְתוּב לְוָת גְּדַלְיָה בַּר אֲחִיקָם בַּר שָׁפָן דְּמַנִּי מַלְכָּא

תרגום

אֱדֵן רַב־קְטוֹלָיָא מִן רָמְתָא
כַּד דְּבַר יָתֵיהּ וְהוּא אָסִיר
בְּעַזְקָיָא בְּגוֹ כָּל גַּלְוָת
יְרוּשְׁלֶם וִיהוּדָה דְּאִתְגְּלִיא
לְבָבֶל׃ ב וּדְבַר רַב
קְטוֹלָיָא לְיִרְמְיָה וַאֲמַר
לֵיהּ יְיָ אֱלָהָךְ גְּזַר יָת
בִּישְׁתָּא הָדָא עַל אַתְרָא
הָדֵין׃ ג וְאֵיתֵי וְקָיֵם יְיָ
כְּמָא דְּמַלֵּל אֲרֵי חַבְתּוּן
קֳדָם יְיָ וְלָא קַבֵּלְתּוּן
לְמֵימְרֵיהּ וַהֲוָה לְכוֹן
פִּתְגָמָא הָדֵין׃ ד וּכְעַן הָא
שְׁרֵיתָךְ יוֹמָא דֵין מִן
עַזְקָיָא דִּי עַל יְדָךְ אִם
תַּקִּין בְּעֵינָךְ לְמֵיתָא עִמִּי
לְבָבֶל אֱתָא וַאֲשַׁוֵּי יָת
עֵינִי עֲלָךְ וְאִם בִּישׁ
בְּעֵינָךְ לְמֵיתֵי עִמִּי לְבָבֶל
אִתְמְנַע חֲזֵי כָּל אַרְעָא
קֳדָמָךְ לְדִתְקַן וְלִדְכָשַׁר
בְּעֵינָךְ לְמֵיזַל תַּמָּן אֲזִיל׃
ה וְאִם לֵית אַתְּ צָבִי לְמֵתַב
דְּבָבֶל תְּקָרְוָיָא
דבית

רש"י

דאפטרתא דברי ירמיהו עם״א לומר שנאמר לו ומדרש אגדה בחזיקה רבתי מה היה הדבר ושובה אל גדליהו אמר לו לו את נחית עמהון ואנא מסובר הכא לו את סובר הכא ואנא נחית עמהון אמר אין אנא נחית עמהון מה אנא מהני להון אנא יתוב ברייהון עמהון דסנין הוא מהני להון: מן הרמה. שהיה גולה מעצמו עמהן היה רואה כת שלוים בקולרין היה מכניס לוחרו ביניהם כו׳ כדאיתא בפסיקתא

מצודת ציון

כזיקים (הסלים קמ״ט): (ד) פתחתיך. ענין התרת הקשר כמו יתרו פתח (שיב לי): **הפקיד**. מלי פקיד ומתוקה. **ארוחה**. ענין פרס קבוע מבית המלך וכן תרחתה תרחת תמיד לקמן

אשר בעבור׳ רצו ללכת למצרים ולזה שאלו מירמיה לשאול מי ה׳ ואח״ז אמר מה שיב הקב״ה אליו אל תירא מפני מלך בבל אל תירא מפני מלך אשור אל תירא מפני מלך מצרים ולזה אמר כמו״כ ישב בגדליהו לשלום מאחר כמו״כ ישב בתוך העם כמ״ש למעלה וכשחזרו אנשי כשדים לקחת את העם בשבי להוליכם גולה בבלה לקחו גם את ירמיה עמהם והכניסו את כולם אל שעיר רמה כשהם אסורים בחזקים ומשם שלחו נבוזרדן כמ״ש בענין: **בקחתו אותו**. בעת שלקח אותו מבין הגולים והוא היה אסור בתוך כל גלות וכו׳:
(ג) **ויקח**. לפי שאמרו הדברים אמר שוב ויקח: **הוא אלהיך דבר** וכו׳. ר״ל יודע אני שאתה נכאת לכם כשם כי את הרע הזאת וכו׳: (ג) **ויבא**. כן הביא את הרעה ולא נבר ל״ב בכח ידו: **ולא שמעתם בקולו**. ר״ל מה שנכאת והם כשם כי להשלים עם מלך בבל ולעבדו. (ד) **ועתה**. ר״ל הואיל ולא בכח ידו נבר ל״ב כ״א בחטאתם כי בעונה ואתם הלא הזהרתם להשלים עמנו א״כ אין עליך אשמה ולכן אתיר אותך סיום מן האזיקים ואם טוב וכו׳: **ואשים את עיני**. להשגיח בך: **הדל**. מגע לבוא אותי לבבל: **לפניך**. ר״ל בדרכותך: **אל טוב**. אל מקום הטוב והישר בעיניך וכו׳:
(ה) **ועודנו לא ישוב**. ועדיין ירמיה לא אמר שישוב משם לשבת בתוך העם הכין נבוזרדן שהיה רעתו לשוב ואמר לו

מצודת דוד

(לקמן מ״ב) ולפי שהבטו׳ הי׳ להשיב על שאלת השרים בדבר הליכם למצרים לזה הקדים לו׳ שירמיהו הי׳ ממלא עמהן ולא הלך גולה לבבל עם כי אסרוהו עם הגולים כמ״ש בענין כי חזר נבוזרדן וכתירו וכח״ו אל גדליהו וגם הקדים לספר הסיבה

מן הרמה. כי כשלום נבוזרדן להוליאו מאסר כמו״כ ישב בתוך העם כמ״ש למעלה וכשחזרו אנשי כשדים לקחת את העם בשבי להוליכם גולה בבלה לקחו גם את ירמיה עמהם והכניסו את כולם אל שעיר רמה כשהם אסורים בחזקים ומשם שלחו נבוזרדן כמ״ש בענין: **בקחתו אותו**. בעת שלקח אותו מבין הגולים והוא היה אסור בתוך כל גלות וכו׳:
(ג) **ויקח**. לפי שאמרו הדברים אמר שוב ויקח: **הוא אלהיך דבר** וכו׳. ר״ל יודע אני שאתה נכאת לכם כשם כי את הרע הזאת וכו׳: (ג) **ויבא**. כן הביא את הרעה ולא נבר ל״ב בכח ידו: **ולא שמעתם בקולו**. ר״ל מה שנכאת והם כשם כי להשלים עם מלך בבל ולעבדו. (ד) **ועתה**. ר״ל הואיל ולא בכח ידו נבר ל״ב כ״א בחטאתם כי בעונה ואתם הלא הזהרתם להשלים עמנו א״כ אין עליך אשמה ולכן אתיר אותך סיום מן האזיקים ואם טוב וכו׳: **ואשים את עיני**. להשגיח בך: **הדל**. מגע לבוא אותי לבבל: **לפניך**. ר״ל בדרכותך: **אל טוב**. אל מקום הטוב והישר בעיניך וכו׳:
(ה) **ועודנו לא ישוב**. ועדיין ירמיה לא אמר שישוב משם לשבת בתוך העם הכין נבוזרדן שהיה רעתו לשוב ואמר לו

מֶלֶךְ־בָּבֶל בְּעָרֵי יְהוּדָה וְשֵׁב אִתּוֹ בְּתוֹךְ
הָעָם אוֹ אֶל־כָּל־הַיָּשָׁר בְּעֵינֶיךָ לָלֶכֶת לֵךְ
וַיִּתֵּן־לוֹ רַב־טַבָּחִים אֹרֶחָה וּמַשְׂאֵת
וַיְשַׁלְּחֵהוּ׃ ו וַיָּבֹא יִרְמְיָהוּ אֶל־גְּדַלְיָה בֶּן־
אֲחִיקָם הַמִּצְפָּתָה וַיֵּשֶׁב אִתּוֹ בְּתוֹךְ הָעָם
הַנִּשְׁאָרִים בָּאָרֶץ׃ ז וַיִּשְׁמְעוּ כָּל־שָׂרֵי
הַחֵילִים אֲשֶׁר בַּשָّדֶה הֵמָּה וַאֲנָשֵׁיהֶם כִּי־
הִפְקִיד מֶלֶךְ־בָּבֶל אֶת־גְּדַלְיָהוּ בֶּן־אֲחִיקָם
בָּאָרֶץ וְכִי ו הִפְקִיד אִתּוֹ אֲנָשִׁים וְנָשִׁים וָטָף
וּמִדַּלַּת הָאָרֶץ מֵאֲשֶׁר לֹא־הָגְלוּ בָּבֶלָה׃
ח וַיָּבֹאוּ אֶל־גְּדַלְיָה הַמִּצְפָּתָה וְיִשְׁמָעֵאל
בֶּן־נְתַנְיָהוּ וְיוֹחָנָן וְיוֹנָתָן בְּנֵי קָרֵחַ וּשְׂרָיָה
בֶן־תַּנְחֻמֶת וּבְנֵי ו עֹפַי הַנְּטֹפָתִי יֵזַנְיָהוּ בֶּן־
הַמַּעֲכָתִי הֵמָּה וַאֲנָשֵׁיהֶם׃ ט וַיִּשָּׁבַע לָהֶם
גְּדַלְיָהוּ בֶן־אֲחִיקָם בֶּן־שָׁפָן וּלְאַנְשֵׁיהֶם לֵאמֹר
אַל־תִּירְאוּ מֵעֲבוֹד הַכַּשְׂדִּים שְׁבוּ בָאָרֶץ
וְעִבְדוּ אֶת־מֶלֶךְ בָּבֶל וִיטַב לָכֶם׃ י וַאֲנִי
הִנְנִי יֹשֵׁב בַּמִּצְפָּה לַעֲמֹד לִפְנֵי הַכַּשְׂדִּים
עיפי ק׳ אשר
אֲשֶׁר תָּבוֹא בְּעֵינֵינוּ וְאַתֶּם שׁבוּ בַיָּיִן וְבַקַּיִץ
וּבַשָּׁמֶן וּנְאָסַפְתֶּם בִּכְלִי־יָדְכֶם וְיַשְׁבְּתֶם בְּעָרֶיכֶם
אֲשֶׁר תָּפַשְׂתֶּם׃ יא גַּם כָּל־הַיְּהוּדִים אֲשֶׁר בְּמוֹאָב
וּבְבְנֵי עַמּוֹן וּבֶאֱדוֹם וַאֲשֶׁר הָיוּ בְּכָל־הָאֲרָצוֹת
לְשָׁמְעוּ כִּי־נָתַן מֶלֶךְ־בָּבֶל שְׁאָרִית לִיהוּדָה
וְכִי הִפְקִיד עֲלֵיהֶם אֶת־גְּדַלְיָה בֶן־אֲחִיקָם
בֶּן־שָׁפָן׃ יב וַיָּשֻׁבוּ כָל־הַיְּהוּדִים מִכָּל־הַמְּקֹמוֹת
אֲשֶׁר נִדָּחוּ שָׁם וַיָּבֹאוּ אֶרֶץ יְהוּדָה אֶל־גְּדַלְיָהוּ
הַמִּצְפָּתָה וַיַּאַסְפוּ יַיִן וְקַיִץ הַרְבֵּה מְאֹד׃
יג וְיוֹחָנָן בֶּן־קָרֵחַ וְכָל־שָׂרֵי הַחֵילִים אֲשֶׁר
בַּשָّדֶה בָּאוּ אֶל־גְּדַלְיָה הַמִּצְפָּתָה׃ יד וַיֹּאמְרוּ
אֵלָיו הֲיָדוֹעַ תֵּדַע כִּי בַעְלִיס מֶלֶךְ בְּנֵי עַמּוֹן
שֹׁלֵחַ אֶת־יִשְׁמָעֵאל בֶּן־נְתַנְיָה לְהַכֹּתְךָ נֶפֶשׁ
וְלֹא הֶאֱמִין לָהֶם גְּדַלְיָה בֶן־אֲחִיקָם׃ טו וְיוֹחָנָן
בֶּן־קָרֵחַ דִּבֶּר אֶל־גְּדַלְיָה בַּמִּצְפָּה לְאַט לֵאמֹר
אֵלְכָה נָא וְאַכֶּה אֶת־יִשְׁמָעֵאל בֶּן־נְתַנְיָה
וְאִישׁ לֹא יֵדָע מַדּוּעַ יַכֶּנּוּ לָמָּה תָמוּת נָפֹל
כָּל־יְהוּדָה הַנִּקְבָּצִים אֵלֶיךָ וְנָפוּצוּ שְׁאָרִית
יְהוּדָה׃ טז וַיֹּאמֶר גְּדַלְיָהוּ בֶן־אֲחִיקָם אֶל־
יוֹחָנָן בֶּן־קָרֵחַ אַל־תַּעַשׂ אֶת־הַדָּבָר הַזֶּה
כִּי־שֶׁקֶר אַתָּה דֹבֵר אֶל־יִשְׁמָעֵאל׃

תרגום

דְּבֵית יְהוּדָה וְתֵב עִמֵּיהּ
בְּגוֹ עַמָּא אוֹ לְכָל דְּכָשַׁר
בְּעֵינָךְ לְמֵיזַל אֱזִיל וּמַנְיָה
לֵיהּ רַב קְטוֹלָיָא מַתְּנָן
וּגְבַזְבָּן וְשַׁלְחֵיהּ׃ ו וַאֲתָא
יִרְמְיָה לְוָת גְּדַלְיָה בַּר
אֲחִיקָם לְמִצְפִּיָא וְיִתֵב
עִמֵּיהּ בְּגוֹ עַמָּא דְּאִשְׁתְּאַרוּ
בְּאַרְעָא׃ ז וּשְׁמַעוּ כָּל
רַבְּנֵי חֵילָוָתָא דִּי בְחַקְלָא
אִנּוּן וְגֻבְרֵיהוֹן אֲרֵי מַנִּי
מַלְכָּא דְּבָבֶל יָת גְּדַלְיָה
בַּר אֲחִיקָם בְּאַרְעָא וַאֲרֵי
מַנִּיהּ עִמֵּיהּ גַּבְרָיָא וּנְשָׁיָא
וְטַפְלָא וּמִחֲשִׁיכֵי עַמָּא
דְּאַרְעָא מִדְּלָא אִתְגְּלִיאוּ
לְבָבֶל׃ ח וַאֲתוֹ לְוָת
גְּדַלְיָה לְמִצְפִּיָא וְיִשְׁמָעֵאל
בַּר נְתַנְיָה וְיוֹחָנָן וְיוֹנָתָן
בַּר קָרֵחַ וּשְׂרָיָה בַּר
תַּנְחוּמֶת וּבְנֵי עֵיפַי
דְּמִנְטוֹפָא וְיֵזַנְיָה בַּר
מַעֲכָת אִנּוּן וְגֻבְרֵיהוֹן׃
ט וְקַיֵּם לְהוֹן גְּדַלְיָה בַּר
אֲחִיקָם בַּר שָׁפָן וּלְגֻבְרֵיהוֹן
לְמֵימַר לָא תִדְחֲלוּן
מִלְּמִפְלַח לְכַסְדָּאֵי תְּבוּ
בְּאַרְעָא וּפְלַחוּ יָת מַלְכָּא
דְּבָבֶל וְיִטַב לְכוֹן׃ י
וַאֲנָא הָא אֲנָא יָתֵיב בְּמִצְפִּיָא לְמִקְדַּם כַּסְדָּאֵי דְּיָתְיָן עֲלָנָא וְאַתּוּן בְּגוּשׁוּ חַמְרָא וּרְבִלְתָּא וּמִשְׁחָא וְשַׁוּוּ
רש"י
הגולים: ארוחה ומשאת. מחכן ובמזון: ויקן
מצודת דוד
(לקמן מ״ב) • ומשאת • ענין תשורה ידורון כמו ותרב משאת בנימין (בראשית מ״ג): (ז) החיילים • לגאות עם: **הפקיד**. קמייתא מלשון פקיד ומתוקה ותכייתא מלשון פקדון והכאתי ושף • ילדים

ושובה אל גדליהו וכו׳ והוא מקרא קצר: **או אל כל הישר** וכו׳ כאומר אין אני מכריח אותך ללכת אליו אלא אם אם טוב אליו אלא אם לך אל כל מקום הישר בעיניך: **ארוחה ומשאת**. פרס מבוא המלך והשורה: **וישלחהו**. שלחו לנפשו. (ו) **המצפתה**. כי במצפה יושב: (ז) **אשר בשדה**. אשר היו בשדה בברחם מן העיר מפני הכשדים: **המה ואנשיהם**. גם המה שמעו גם אנשיהם שמעו: **כי הפקיד** וכו׳ בארץ. שאותו פקיד ומתוקה בארץ: **וכי הפקיד אתו**. ואשר הניח עתו אנשים ונשים וכו׳:
(ח) **וישמעאל** וכו׳. וגם ישמעאל וכו׳ כאן כתוב ואלכ״ה: (ט) **אל תיראו** וכו׳. ר״ל אל תפחדו מהכנעת על עבודת כשדים ושבו בארץ ועבדו את המלך לבד ויטב לכם כי הוא לא יכביד העול: (י) **הנני יושב במצפה**. ר״ל לא אלך מזה נמוכן אני תמיד לעמוד לפני הכשדים אשר יבואו אליו מהמלכים דרך פה לגלות את הארץ לכם ולאומי הלא המלך יאכלום: **אשר תפשתם**. אשר אחזתם לשבת בכן (אף כי עתה בלו ולא תפסו עדיין אמר אשר תפשתם כי כשיאחפו כבר

אֲשֶׁר יָבֹאוּ אֵלֵינוּ וְאַתֶּם אִסְפוּ יַיִן וְקַיִץ
וְשֶׁמֶן וְשִׂמוּ בִּכְלֵיכֶם וּשְׁבוּ בְּעָרֵיכֶם אֲשֶׁר־
תְּפַשְׂתֶּם׃ יא וְגַם כָּל־הַיְּהוּדִים אֲשֶׁר־בְּמוֹאָב
וּבְבְנֵי־עַמּוֹן וּבֶאֱדוֹם וַאֲשֶׁר בְּכָל־הָאֲרָצוֹת
שָׁמְעוּ כִּי־נָתַן ׀ מֶלֶךְ־בָּבֶל שְׁאֵרִית לִיהוּדָה
וְכִי הִפְקִיד עֲלֵיהֶם אֶת־גְּדַלְיָהוּ בֶן־אֲחִיקָם
בֶּן־שָׁפָן׃ יב וַיָּשֻׁבוּ כָל־הַיְּהוּדִים מִכָּל־
הַמְּקֹמוֹת אֲשֶׁר נִדְּחוּ־שָׁם וַיָּבֹאוּ אֶרֶץ־
יְהוּדָה אֶל־גְּדַלְיָהוּ הַמִּצְפָּתָה וַיַּאַסְפוּ יַיִן
וָקַיִץ הַרְבֵּה מְאֹד׃ יג וְיוֹחָנָן בֶּן־קָרֵחַ וְכָל־
שָׂרֵי הַחֲיָלִים אֲשֶׁר בַּשָּׂדֶה בָּאוּ אֶל־גְּדַלְיָהוּ
הַמִּצְפָּתָה׃ יד וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו הֲיָדֹעַ תֵּדַע כִּי
בַּעֲלִיס ׀ מֶלֶךְ בְּנֵי־עַמּוֹן שָׁלַח אֶת־יִשְׁמָעֵאל
בֶּן־נְתַנְיָה לְהַכֹּתְךָ נָפֶשׁ וְלֹא־הֶאֱמִין לָהֶם
גְּדַלְיָהוּ בֶּן־אֲחִיקָם׃ טו וְיוֹחָנָן בֶּן־קָרֵחַ
אָמַר אֶל־גְּדַלְיָהוּ בַּסֵּתֶר בַּמִּצְפָּה לֵאמֹר
אֵלְכָה נָא וְאַכֶּה אֶת־יִשְׁמָעֵאל בֶּן־נְתַנְיָה
וְאִישׁ לֹא יֵדָע לָמָּה יַכֶּכָּה נֶפֶשׁ וְנָפֻצוּ כָל־
יְהוּדָה הַנִּקְבָּצִים אֵלֶיךָ וְאָבְדָה שְׁאֵרִית
יְהוּדָה׃ טז וַיֹּאמֶר גְּדַלְיָה בֶּן־אֲחִיקָם אֶל־
יוֹחָנָן בֶּן־קָרֵחַ אַל תַּעֲשֶׂה אֶת־הַדָּבָר הַזֶּה כִּי־
שֶׁקֶר אַתָּה דֹבֵר אֶל־יִשְׁמָעֵאל׃

תרגום

בְּמָנֵיכוֹן וּתְבוּ בְּקֹרְוֵיכוֹן
דְּאַחַדְתּוּן׃ יא וְאַף כָּל
יְהוּדָאֵי דִּי בְּמוֹאָב וּבְבְנֵי
עַמּוֹן וּבֶאֱדוֹם וְדִי בְּכָל
מְדִינָתָא שְׁמַעוּ אֲרֵי שְׁבַק
מַלְכָּא דְבָבֶל שְׁאָרָא
לִדְבֵית יְהוּדָה וַאֲרֵי מַנִּי
עֲלֵיהוֹן יַת גְּדַלְיָה בַּר
אֲחִיקָם בַּר שָׁפָן׃ יב וְתָבוּ
כָל יְהוּדָאֵי מִכָּל אַתְרָיָא
דְּאִתְבַּדַּרוּ לְתַמָּן וַאֲתוֹ
לְאַרְעָא דְבֵית יְהוּדָה לְוַת
גְּדַלְיָה לְמִצְפָּיָא וּכְנִשׁוּ
חַמְרָא וּדְבִילְתָּא סַגִּי
לַחֲדָא׃ יג וְיוֹחָנָן בַּר קָרַח
וְכָל רַבְּנֵי חֵילָוָתָא דִּי
בְּחַקְלָא אָתוֹ לְוַת גְּדַלְיָהוּ
לְמִצְפָּיָא׃ יד וַאֲמָרוּ לֵיהּ
הַמְיַדַּע תֵּדַע אֲרֵי בַּעֲלִיס
מַלְכָּא דִבְנֵי עַמּוֹן שְׁלַח
יַת יִשְׁמָעֵאל בַּר נְתַנְיָה
לְמִקְטָלָךְ נַפְשׁ וְלָא
הֲוָה מְהֵימִן לְהוֹן גְּדַלְיָה בַּר
אֲחִיקָם׃ טו וְיוֹחָנָן בַּר
קָרַח אָמַר לְגַדְלְיָה
בְּסִתְרָא בְּמִצְפָּיָא לְמֵימַר
אֶזֵיל כְּעַן וְאִמְחֵי יַת
יִשְׁמָעֵאל בַּר נְתַנְיָה וְאֶנָשׁ
לָא יְדַע לְמָה יְקַטְלִנֵּךְ נַפְשׁ
וְיִתְבַּדְּרוּן כָּל דְּבֵית יְהוּדָה
דְּאִתְכַּנִּישׁוּ לְוָתָךְ וְיוֹבַד
שְׁאָרָא דְבֵית יְהוּדָה׃
טז וַאֲמַר גְּדַלְיָה בַּר
אֲחִיקָם לְיוֹחָנָן בַּר קָרַח
לָא תַעְבֵּיד יַת פִּתְגָּמָא הָדֵין אֲרֵי שַׁקְרָא אַתְּ מְמַלֵּל עַל יִשְׁמָעֵאל׃

ת״א וכן בערינס קדושין ל״ג : דויהי

תעשה ק׳

רש״י

(י) וקיץ . דבלה : ורבי

מצודת דוד

תפשו עריס לשבת) • (יא) אשר במואב וכו׳ • אשר ברחו שמה בעת מלחמת נ״נ : כי נתן • אשר עזב שארית ביהודה ואשר הפקיד וכו׳ : (יב) אשר נדחו שם • בעת המלחמה׳ • (יג) אשר בשדה • אשר היו בשדה בגרחם מן העיר מפני הכשדיים (וחזר וכתבו כאן להמתיקו למקרא של אחריו): (יד) שלח

מצודת ציון

ילדים קטנים : (יז) וקיץ • פירות הקיצים בקיץ וכן והלקט וסקיץ (ש״ב טז) : תפשהם • עניין אחיזת המלה: (יד) שלח עניין ברוי ושפשה כמו ושן בהמות תשלח בם (דברים ל״ב) : (טז) ונם צו • עניין שור ופרוד : ורבי

נירה לותרו כך להכותך מכות נפש וכאומ׳ והוא קבל מאמריו: (טו) אלכה נא. עתה אלך ואכנו נפש עד לא יכוך : ואיש לא ידע. מי הכהו ועל מה הוכה : ונפוצו • יהיו נפוצים מהאן ולא ושאר שארית : (טז) אל ישמעאל • על ישמעאל :

מא א וַיְהִי ׀ בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי בָּא־
יִשְׁמָעֵאל בֶּן־נְתַנְיָה בֶן־אֱלִישָׁמָע מִזֶּרַע
הַמְּלוּכָה וְרַבֵּי הַמֶּלֶךְ וַעֲשָׂרָה אֲנָשִׁים אִתּוֹ
אֶל־גְּדַלְיָהוּ בֶן־אֲחִיקָם הַמִּצְפָּתָה וַיֹּאכְלוּ
שָׁם לֶחֶם יַחְדָּו בַּמִּצְפָּה׃ ב וַיָּקָם יִשְׁמָעֵאל
בֶּן־נְתַנְיָה וַעֲשָׂרֶת הָאֲנָשִׁים ׀ אֲשֶׁר־הָיוּ
אִתּוֹ וַיַּכּוּ אֶת־גְּדַלְיָהוּ בֶן־אֲחִיקָם בֶּן־שָׁפָן
בַּחֶרֶב וַיָּמֶת אֹתוֹ אֲשֶׁר־הִפְקִיד מֶלֶךְ־בָּבֶל
בָּאָרֶץ׃ ג וְאֶת כָּל־הַיְּהוּדִים אֲשֶׁר־הָיוּ
אִתּוֹ אֶת־גְּדַלְיָהוּ בַּמִּצְפָּה וְאֶת־הַכַּשְׂדִּים
אֲשֶׁר נִמְצְאוּ־שָׁם אֶת אַנְשֵׁי הַמִּלְחָמָה
הִכָּה יִשְׁמָעֵאל׃ ד וַיְהִי בַּיּוֹם הַשֵּׁנִי לְהָמִית
אֶת־גְּדַלְיָהוּ וְאִישׁ לֹא יָדָע׃ ה וַיָּבֹאוּ אֲנָשִׁים
מִשְּׁכֶם מִשִּׁלֹה וּמִשֹּׁמְרוֹן שְׁמֹנִים אִישׁ מְגֻלְּחֵי
זָקָן וְקֹרְעֵי בְגָדִים וּמִתְגֹּדְדִים וּמִנְחָה וּלְבוֹנָה
בְּיָדָם לְהָבִיא בֵּית יְהוָה׃ ו וַיֵּצֵא יִשְׁמָעֵאל
בֶּן־נְתַנְיָה לִקְרָאתָם מִן־הַמִּצְפָּה הֹלֵךְ הָלוֹךְ
וּבֹכֶה וַיְהִי כִּפְגֹשׁ אֹתָם וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם בֹּאוּ

תרגום

א וַהֲוָה בְּיַרְחָא שְׁבִיעָאָה
אֲתָא יִשְׁמָעֵאל בַּר נְתַנְיָה
בַּר אֱלִישָׁמָע מִזַּרְעָא
דְּמַלְכוּתָא וְרַבְרְבֵי מַלְכָּא
וַעֲשָׂרָא גֻּבְרִין עִמֵּיהּ לְוַת
גְּדַלְיָה בַּר אֲחִיקָם לְמִצְפָּיָא
וַאֲכָלוּ תַּמָּן לַחְמָא כַּחֲדָא
בְּמִצְפָּיָא׃ ב וְקָם יִשְׁמָעֵאל
בַּר נְתַנְיָה וַעֲשָׂרָא גֻּבְרִין
דַּהֲווֹ עִמֵּיהּ וּמְחוֹ יַת
גְּדַלְיָה בַּר אֲחִיקָם בַּר
שָׁפָן בְּחַרְבָּא וּקְטַל יָתֵיהּ
דְּמָנֵי מַלְכָּא דְבָבֶל בְּאַרְעָא
ג וְיַת כָּל יְהוּדָאֵי דַּהֲווֹ
עִמֵּיהּ עִם גְּדַלְיָה בְּמִצְפָּיָא
וְיַת כַּסְדָּאֵי דְּאִשְׁתְּכַחוּ
תַּמָּן יַת גֻּבְרֵי עָבְדֵי
קְרָבָא קְטַל יִשְׁמָעֵאל׃
ד וַהֲוָה בְּיוֹמָא תִנְיָנָא
לְמִקְטָל יַת גְּדַלְיָה וְאֶנָשׁ
לָא יָדַע׃ ה וַאֲתוֹ גַּבְרַיָּא
מִשְּׁכֶם וּמִשִּׁילוֹ וּמִשּׁוֹמְרוֹן
תְּמָנֵן גֻּבְרִין כַּד מְגַלְּחִן
דְּקָנַהּוֹן וּמְבַזְּעִין לְבוּשֵׁיהוֹן
וּמִתְחַמְּמִין וְקוּרְבָּנָא
וּלְבוֹנְתָא בִּידֵיהוֹן לְאַיְתָאָה
לְבֵית מִקְדְּשָׁא יְיָ׃ ו וּנְפַק
יִשְׁמָעֵאל בַּר נְתַנְיָה
לְקַדְמוּתְהוֹן מִן מִצְפָּיָא אָזֵיל מַיֵּיז וּבָכֵי וַהֲוָה כַּד עָרַע יַתְהוֹן וַאֲמַר לְהוֹן

אל

עורו

ת״א ויסי כחדש מגלה ז׳ טו : ויבאו אנשים מ״ק ג טו :

רש״י

מא (ה) ורבי המלך . ושרי המלך נתקנו בו לא היו יודעים בחורבן הבית ובדרך שמעו וקרעו בגדיהם שנעל גדולה : (ה) להביא בית ה׳ . כשנכשו מבית׳

מצודת דוד

מא (ה) בא ישמעאל • מארץ בני עמון : ורבי. המלך • המ״ם של מזרע משמשת בשתיים כאומ׳ ומרבי המלך ר״ל שגם שיר משרי המלך וכאומ׳ בעבור שהיה מזרע המלוכה ושר גדול לפני המלך לזה נתקנו בגדליה על שלקח הגדולי : (ב) ויכו • הוא הכהו בחרב ושמעאל לבדו המיתו . אשר הפקיד • כתו על אשר הפקיד . ר״ל הכהו היה על שהפקידו בארץ ונתקנו בו : (ג) את אנשי המלחמה • כי יתר העם לקח בשבי כמ״ש בעמין : (ד) ויהי ביום השני • מוסב למקרא של אחריו : ואיש לא ידע • מדיין לא היה יודע הדבר : (ה) מגולחי זקן וכו׳ • יתכן שגם אחר החורבן קרבו על המזבח . ודרך לער ואכל על מורבן ירושלים וכמ״ש רז״ל שמעתי שמקריבין אע״פ שאין בית (מגילה י) . (ו) הולך הלוך ובכה • מרא׳ עצמו בכוכה על אבדן מולדתו למען לרמות אותם : בואו • הסיבה מלכה

מצודות ציון

מצודות ציון

מא (ה) ורבי • עניין שררה כמו וכל רבי מלך בכל (לעיל ט״ל) : לחם • כל הסעודה קרויה ע״ש הלחם : (ח) מגולחי • מלי׳ גלוח הקצה׳ : ומתגודדים • עניין שריטת הבשר וכן ויתגודדו כמשפטם (מ״א י״ח) : (ו) כפגוש עניין

אֶל־גְּדַלְיָהוּ בֶּן־אֲחִיקָם׃ז וַיְהִי כְּבוֹאָם אֶל־
תּוֹךְ הָעִיר וַיִּשְׁחָטֵם יִשְׁמָעֵאל בֶּן־נְתַנְיָה
אֶל־תּוֹךְ הַבּוֹר הוּא וְהָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר־אִתּוֹ׃
ח וַעֲשָׂרָה אֲנָשִׁים נִמְצְאוּ־בָם וַיֹּאמְרוּ אֶל־
יִשְׁמָעֵאל אַל־תְּמִתֵנוּ כִּי־יֵשׁ־לָנוּ מַטְמֹנִים
בַּשָּׂדֶה חִטִּים וּשְׂעֹרִים וְשֶׁמֶן וּדְבָשׁ וַיֶּחְדַּל
וְלֹא הֱמִיתָם בְּתוֹךְ אֲחֵיהֶם׃ ט וַהַבּוֹר אֲשֶׁר
הִשְׁלִיךְ שָׁם יִשְׁמָעֵאל אֵת כָּל־פִּגְרֵי
הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר הִכָּה בְּיַד־גְּדַלְיָהוּ הוּא אֲשֶׁר
עָשָׂה הַמֶּלֶךְ אָסָא מִפְּנֵי בַּעְשָׁא מֶלֶךְ־
יִשְׂרָאֵל אֹתוֹ מָלֵא יִשְׁמָעֵאל בֶּן־נְתַנְיָהוּ
חֲלָלִים׃י וַיִּשְׁבְּ יִשְׁמָעֵאל אֶת־כָּל־שְׁאֵרִית
הָעָם אֲשֶׁר בַּמִּצְפָּה אֶת־בְּנוֹת הַמֶּלֶךְ וְאֶת־
כָּל־הָעָם הַנִּשְׁאָרִים בַּמִּצְפָּה אֲשֶׁר הִפְקִיד
נְבוּזַרְאֲדָן רַב־טַבָּחִים אֶת־גְּדַלְיָהוּ בֶּן־
אֲחִיקָם וַיִּשְׁבֵם יִשְׁמָעֵאל בֶּן־נְתַנְיָה
וַיֵּלֶךְ לַעֲבֹר אֶל־בְּנֵי עַמּוֹן׃
יא וַיִּשְׁמַע יוֹחָנָן בֶּן־קָרֵחַ וְכָל־שָׂרֵי הַחֵילִים
אֲשֶׁר אִתּוֹ אֵת כָּל־הָרָעָה אֲשֶׁר עָשָׂה
ישמעאל

ת״א וסנור אסר נדה ע סח

עוּלוּ לְוָת גְּדַלְיָה בַּר אֲחִיקָם׃ ז וַהֲוָה כְּמֵעֱלְהוֹן לְגוֹ קַרְתָּא וּנְכִיסִינוּן יִשְׁמָעֵאל בַּר נְתַנְיָה לְגוֹ גוּבָא הוּא וְגֻבְרַיָּא דִּי עִמֵּיהּ׃ ח וְעַסְרָא גֻּבְרִין אִשְׁתַּתְּכָחוּ בְּהוֹן וְאָמְרוּ לְיִשְׁמָעֵאל לָא תִּקְטְלִנָא אֲרֵי אִית לָנָא מְטַמְּרִין בְּחַקְלָא חִטִּין וּסְעָרִין וּמְשַׁח וּדְבַשׁ וְאִתְמְנַע וְלָא קַטְלִנּוּן בְּגוֹ אַחֲוָהוֹן׃ ט וְגוּבָא דִּי רְמָא תַּמָּן יִשְׁמָעֵאל יַת כָּל פִּגְרֵי גֻּבְרַיָּא דִּי קְטַל בְּיַד גְּדַלְיָה הוּא דַּעֲבַד מַלְכָּא אָסָא בַּד צַר עֲלוֹהִי בַּעְשָׁא מַלְכָּא דְּיִשְׂרָאֵל וַהֲוָה מְלֵי יִשְׁמָעֵאל בַּר נְתַנְיָה קְטִילִין׃ י וּשְׁבָא יִשְׁמָעֵאל יַת כָּל שְׁאָרָא דְּעַמָּא דִּי בְמִצְפָּיָא יַת בְּנָת מַלְכָּא וְיַת כָּל עַמָּא דְּאִשְׁתְּאַרוּ בְּמִצְפָּיָא דְּמַנִּי נְבוּזַרְאֲדָן רַב קָטוֹלָיָא עַל גְּדַלְיָה בַּר אֲחִיקָם וּשְׁבָנוּן יִשְׁמָעֵאל בַּר נְתַנְיָהוּ וַאֲזַל לְמֶעְבַּר לְוָת בְּנֵי עַמּוֹן׃ יא וּשְׁמַע יוֹחָנָן בַּר קָרֵחַ וְכָל רַבְּנֵי דִּי עִמֵּיהּ יַת כָּל בִּישְׁתָּא דַּעֲבַד יִשְׁמָעֵאל בַּר נְתַנְיָה׃

רש״ז

בגדיהם וגלמו זקנם : ומתגודדים - לשון שריטה : לסוף לעלה יוחנן בן קרח וגלת חס העלה עליו כמילו
(ט) אשר הכה ביד גדליהו - מתוך שהיה לו נהרגו

מצודת ציון

ענין פגיעה : (ח) מטמונים - אוצרות ע״ש שהרך לטמנם בתחבולה : (ט) ביד גדליה - במקום גדליה כמו יד לבשלום (ש״ב יח) : (י) וישב - מלשון שבי : הפקיד - מלי פקדון והמחה

מצודת דוד

מלכות לירושלים כי במלחמה היה לו מקום אחות לסרגם : (ז) וישחטם - יתכן שהיתה כוונתו לכל יגולה ע״י מסר הסריגת גדליה לכל ירדפו אחריו : אל תוך הבור - שהיה שם : הוא והאנשים - הוא שחטם עם אנשיו : (ח) נמצאו בם - מהאנשים הנזכר וכו׳ : כי יש לנו וכו׳ - עם וכו׳ : מפני בעשא - לכל יוכל לבא שמה בהלחמו עמו : אותו - את סבור הזה : (י) וישב - לקח בשבי את העם הנמצאים בהמלחמה כמ״ש להמלך ואת העם אחר הנשאר ובזרדאן והמיתם עם גדליה : וישבם - לפו שהרבו הדברים חזר ואמר וישבם : וילך לעבור - הלך עתה לעבור חל בני עמון לשבת שמה : (יא) וישמע - במקום שהיה כי היה

יִשְׁמָעֵאל בֶּן־נְתַנְיָה׃ יב וַיִּקְחוּ אֶת־כָּל־
הָאֲנָשִׁים וַיֵּלְכוּ לְהִלָּחֵם עִם־יִשְׁמָעֵאל בֶּן־
נְתַנְיָה וַיִּמְצָאוּ אֹתוֹ אֶל־מַיִם רַבִּים אֲשֶׁר
בְּגִבְעוֹן׃ יג וַיְהִי כִּרְאוֹת כָּל־הָעָם אֲשֶׁר אֶת־
יִשְׁמָעֵאל אֶת־יוֹחָנָן בֶּן־קָרֵחַ וְאֵת כָּל־שָׂרֵי
הַחֵילִים אֲשֶׁר אִתּוֹ וַיִּשְׂמְחוּ׃ יד וַיָּסֹבּוּ כָּל־
הָעָם אֲשֶׁר־שָׁבָה יִשְׁמָעֵאל מִן־הַמִּצְפָּה
וַיָּשֻׁבוּ וַיֵּלְכוּ אֶל־יוֹחָנָן בֶּן־קָרֵחַ׃טו וְיִשְׁמָעֵאל
בֶּן־נְתַנְיָה נִמְלַט בִּשְׁמֹנָה אֲנָשִׁים מִפְּנֵי יוֹחָנָן
וַיֵּלֶךְ אֶל־בְּנֵי עַמּוֹן׃ טז וַיִּקַּח יוֹחָנָן בֶּן־
קָרֵחַ וְכָל־שָׂרֵי הַחֵילִים אֲשֶׁר־אִתּוֹ אֵת כָּל־
שְׁאֵרִית הָעָם אֲשֶׁר הֵשִׁיב מֵאֵת יִשְׁמָעֵאל
בֶּן־נְתַנְיָה מִן־הַמִּצְפָּה אַחַר הִכָּה אֶת־
גְּדַלְיָה בֶּן־אֲחִיקָם גְּבָרִים אַנְשֵׁי הַמִّלְחָמָה
וְנָשִׁים וְטַף וְסָרִיסִים אֲשֶׁר הֵשִׁיב מִגִּבְעוֹן׃
יז וַיֵּלְכוּ וַיֵּשְׁבוּ בְּגֵרוּת כִּמְהָם אֲשֶׁר־אֵצֶל
בֵּית לָחֶם לָלֶכֶת לָבוֹא מִצְרָיִם׃ יח מִפְּנֵי
הַכַּשְׂדִּים כִּי יָרְאוּ מִפְּנֵיהֶם כִּי־הִכָּה יִשְׁמָעֵאל
בן

מִן קָדֶם כַּסְדָּאֵי אֲרֵי דְּחִילוּ מִן קָדְמֵיהוֹן אֲרֵי קְטַל
ישמעאל

נהרגו על ידו : (יב) אל מים רבים - על ברכת מים סגיאין : (יז) בגרות כמהם - בגרות דיהב דוד לכמהם בר גרזלי גלעדאה כשבב ממלחמת אבשלום כתו שנאמר בספר (שמואל ב׳ יט) אחי יעבר כמהם

מצודת דוד

היה לו במלחמה : (יב) כל האנשים - אשר עמהם : אל מים רבים - על ברכת המים הרבים : (יג) כל העם - שהולך בשבי : (יד) ויסובו - העם הנשבים שבבו ושבו מישמעאל והלכו אל יוחנן : (טו) נמלט - ברח ומלט נפשו עם שמונה אנשים : (טז) מן המצפה - אשר שבה ישמעאל מן המלחמה אחר שהכה את גדליה . גברים וכו׳ - מוסב על המלה המתקרא ויקח יוחנן וכו׳ גברים וכו׳ אשר הביא מגבעון ברדפו אחר ישמעאל : (יז) בגדות כמהם - המקום אשר גר שם כמהם בן ברזילי הגלעדי - המוחזי בש״ב אחזר עם דוד אחי שנסרב אבשלום : ללכת בדרך - המהלך למוא למצרים : הכה וכו׳ - ותפשו מן יעלילו הכשדים לוחר שזה היה בהסכמת

מצודת ציון

והכהו : וישבם - מלשון שבי : (יד) ויסובו - מלשון סביב : שבה - מלשון שבי : (טו) נמלט - ענין הסמטה וסלה : בשמנה - שבי״ת היא המקום עם וכן ברק לך המשה דבר כי (במדבר יב) : (טז) גברים - אנשים . וסריסים - מין ערוה : (יח) בגרות - מלי גרות ומגור : ויגשו

מצודת דוד

המלה המקרא ויקח יוחנן וכו׳ גברים וכו׳ אשר הביא מגבעון ברדפו אחר ישמעאל : (יז) בגדות כמהם - המקום אשר גר שם כמהם בן ברזילי הגלעדי - המוחזי בש״ב אחזר עם דוד אחי : שנסרב אבשלום : ללכת בדרך - המהלך למוא למצרים : (יח) מפני הכשדים - רצו ללכת שמה מפני הכשדים : כי כולם והריגת פקיד המלך התשב למרידה :

בֶּן־נְתַנְיָה אֶת־גְּדַלְיָהוּ בֶּן־אֲחִיקָם אֲשֶׁר־
הִפְקִיד מֶלֶךְ־בָּבֶל בָּאָרֶץ׃

מב א וַיִּגְּשׁוּ כָּל־שָׂרֵי הַחֵילִים וְיוֹחָנָן
בֶּן־קָרֵחַ וְיַזַנְיָה בֶן־הוֹשַׁעְיָה וְכָל־הָעָם מִקָּטֹן
וְעַד־גָּדוֹל׃ ב וַיֹּאמְרוּ אֶל־יִרְמְיָהוּ הַנָּבִיא
תִּפְּל־נָא תְחִנָּתֵנוּ לְפָנֶיךָ וְהִתְפַּלֵּל בַּעֲדֵנוּ
אֶל־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּעַד כָּל־הַשְּׁאֵרִית הַזֹּאת
כִּי־נִשְׁאַרְנוּ מְעַט מֵהַרְבֵּה כַּאֲשֶׁר עֵינֶיךָ
רֹאוֹת אֹתָנוּ׃ ג וְיַגֵּד־לָנוּ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֶת־
הַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר נֵלֶךְ־בָּהּ וְאֶת־הַדָּבָר אֲשֶׁר
נַעֲשֶׂה׃ ד וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם יִרְמְיָהוּ הַנָּבִיא
שָׁמַעְתִּי הִנְנִי מִתְפַּלֵּל אֶל־יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם
כִּדְבָרֵיכֶם וְהָיָה כָּל־הַדָּבָר אֲשֶׁר־יַעֲנֶה יְהוָה
אֶתְכֶם אַגִּיד לָכֶם לֹא־אֶמְנַע מִכֶּם דָּבָר׃
ה וְהֵמָּה אָמְרוּ אֶל־יִרְמְיָהוּ יְהִי יְהוָה בָּנוּ
לְעֵד אֱמֶת וְנֶאֱמָן אִם־לֹא כְּכָל־הַדָּבָר
אֲשֶׁר יִשְׁלָחֲךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֵלֵינוּ כֵּן נַעֲשֶׂה׃
ו אִם־טוֹב וְאִם־רָע בְּקוֹל יְהוָה אֱלֹהֵינוּ
אֲשֶׁר אֲנַחְנוּ שֹׁלְחִים אֹתְךָ אֵלָיו נִשְׁמָע לְמַעַן
אֲשֶׁר יִיטַב־לָנוּ כִּי נִשְׁמַע בְּקוֹל יְהוָה
אֱלֹהֵינוּ׃ ז וַיְהִי מִקֵּץ עֲשֶׂרֶת יָמִים וַיְהִי דְבַר־
יְהוָה אֶל־יִרְמְיָהוּ׃ ח וַיִּקְרָא אֶל־יוֹחָנָן בֶּן־קָרֵחַ
וְאֶל כָּל־שָׂרֵי הַחֵילִים אֲשֶׁר אִתּוֹ וּלְכָל־

יתיר ו אחננו ק׳ העם

ת״א כי כשתרמו . מליעת ט קו׳ :

מצודת ציון

מב (ח) ויגשו · הקריבו · (ב) תפל · עיין כמיה : נא · עתה : (ד) יענה . מלשון עניה והשובה : מקץ

וכו׳ אם ללכת למצרים לו לשמור כאן : ואת הדבר וכו׳ · כל הדבר כמ״ש · (ד) שמעתי · מבלי להגידה · דבר . שוה דבר : (ה) והמה · הסריס ושפט : לעד אמת ונאמן · ר״ל המקום יהיה בנו לעד אמת שקבלנו על עצמינו לעשות כפי שתאמר לנו בשמו ויהיה נאמן עלינו לשפרע מאתנו אם לא בכל הדבר וכו׳ כן נעשה : (ו) אם טוב · בין שיהיה הדבר טוב בעינינו בין שיהיה רע בעינינו נשמע בקול ה׳ : למען · בעבור זה ייטב לנו כאשר נשמע בקולו : (ז) ויהי מקץ · מעת שנשאלו מאתנו לאלות פני ה׳ :

מצודת דוד

מב (ג) תפל נא · בקשו ממנו להתפלל בעדם אל ה׳ : כאשר עיניך רואות אותנו · שאמרתו מתי מספר : (ג) ויגד לנו · ר״ל התפלה הזה שיגיד לנו את הדרך

יִשְׁמָעֵאל בַּר נְתַנְיָה יַת
גְּדַלְיָה בַּר אֲחִיקָם דְּמַנִּי
מַלְכָּא דְבָבֶל בְּאַרְעָא׃
א וּקְרִיבוּ כֹּל רַבְּנֵי
חֵילָוָתָא וְיוֹחָנָן בַּר קָרֵחַ
וְיַזַנְיָה בַּר הוֹשַׁעְיָה וְכָל
עַמָּא מִזְעֵירָא וְעַד רַבָּא׃
ב וַאֲמַרוּ לְיִרְמְיָה נְבִיָּא
תִּתְקַבֵּל כְּעַן בְּעוּתָנָא
קָדָמָךְ וְצַלֵּי עֲלָנָא קָדָם יְיָ
אֱלָהָךְ עַל כָּל שְׁאָרָא
הָדֵין אֲרֵי אִשְׁתְּאַרְנָא
זְעֵיר מִסְּגִי כְּמָא דְעֵינָךְ
חָזְיָן יָתָנָא׃ ג וַיְחַוֵּי לָנָא
יְיָ אֱלָהָךְ יַת אוֹרְחָא דְנִהָךְ
בָּהּ וְיַת פִּתְגָמָא דְנַעְבִּיד׃
ד וַאֲמַר לְהוֹן יִרְמְיָה נְבִיָּא
שְׁמִעִית הָא אֲנָא מְצַלֵּי
קָדָם יְיָ אֱלָהָכוֹן כְּפִתְגָמֵיכוֹן
וִיהֵי כָּל פִּתְגָם דִּיתְיַב יְיָ
יָתְכוֹן אֲחַוֵּי לְכוֹן לָא אֶמְנַע
מִנְּכוֹן פִּתְגָם׃ ה וְאִנּוּן
אֲמַרוּ לְיִרְמְיָה יְהֵי מֵימְרָא
דַיְיָ בָּנָא לְסָהִיד קְשׁוֹט
וּמְהֵימָן אִם לָא כְּכָל
פִּתְגָמָא דִי שַׁלְחָנָךְ יְיָ
אֱלָהָךְ לְוָתָנָא כֵּן נַעְבִּיד׃
ו אִם טָב וְאִם בִּישׁ
לְמֵימְרָא דַיְיָ אֱלָהָנָא דִי
אַנַחְנָא שָׁלְחִין יָתָךְ
לְקָדָמוֹהִי נְקַבֵּל בְּדִיל
דְּיִיטַב לָנָא אֲרֵי נְקַבֵּל
לְמֵימְרָא דַיְיָ אֱלָהָנָא׃
ז וַהֲוָה מִסּוֹף עַשְׂרָא יוֹמִין

והוה

מצודת דוד בסעדכון

מב (ג) ויגד לנו · ר״ל דבר הזה לא הירהו כי ר״ל לא ירע עתכם בעבור זה : ולהציל אתכם · לבל יוכל להרע עתכם . (יב) ואתן · ועוד אתן אתכם לרחמים לפניו וירחם אתכם : והשיב אתכם · ר״ל כגולה מעמכם לבבל ושיבם מרגומו אל ארצם : (יג) כבלתי שמוע · ר״ל ואם גם עתה אחר שנשמעתם דבר ה׳ לא תשמעו פה ותמלאו לשמוע דבר ה׳ : (יד) לאמר · כי תאמרו ככה למצרים אחר שם לא נראה מלחמה כי בהיותכם פה תפחדו מהלחמה ככתדים : וקול שופר · כדרך לתקוע במלחמה בשופרות : לא נרעב . לא כתו בכלון שברעב : ושם נשב · ולא נסיו גוליס מעם : (טו) ועתה · כוחיל וכן תאמרו לכן שמעו וכו׳ : שום תשימון · אם תשאלו מתנו לחלות פני ה׳

מצודת ציון

(ז) מקץ · מכוף :(י) ובניתי · מלשון בנין : אהרוס · עיין שכירה ונתיצה : אתוש · עלין עקירה : נחמתי · עיין כפיך

(י) ובניתי אתכם · ר״ל יפרו וירבו כה ולא יגלו עוד ממנה: ונטעתי · הוא כפל עיין במ״ש : כי נחמתי · תשבתי מתשב׳ אחרת על הרעה שעשיתי לכם כי לא אוסיף עוד להרע לכם : (יא) אשר אתם יראים מפניו · ר״ל הדבר אשר אתם ירא״ים מפניו והוא מהריגת גדליה במ״ש למעלה : ממנו. מן הדבר ההוא לא תיראו כי ר״ל לא ירע עתכם בעבור זה : ולהציל אתכם · לבל יוכל להרע עתכם . (יב) ואתן · ועוד אתן אתכם לרחמים לפניו וירחם אתכם : והשיב אתכם · ר״ל כגולה מעמכם לבבל ושיבם מרגומו אל ארצם : (יג) כבלתי שמוע · ר״ל ואם גם עתה אחר שנשמעתם דבר ה׳ לא תשמעו פה ותמלאו לשמוע דבר ה׳ : (יד) לאמר · כי תאמרו ככה למצרים אחר שם לא נראה מלחמה כי בהיותכם פה תפחדו מהלחמה ככתדים : וקול שופר · כדרך לתקוע במלחמה בשופרות : לא נרעב . לא כתו בכלון שברעב : ושם נשב · ולא נסיו גוליס מעם : (טו) ועתה · כוחיל וכן תאמרו לכן שמעו וכו׳ : שום תשימון · אם תשאלו מתנו לחלות פני ה׳

הָעָם לְמִקְטָן וְעַד־גָּדוֹל׃ ט וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם
כֹּה־אָמַר יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר שְׁלַחְתֶּם
אֹתִי אֵלָיו לְהַפִּיל תְּחִנָּתְכֶם לְפָנָיו׃ י אִם־
שׁוֹב תֵּשְׁבוּ בָּאָרֶץ הַזֹּאת וּבָנִיתִי אֶתְכֶם
וְלֹא אֶהֱרֹס וְנָטַעְתִּי אֶתְכֶם וְלֹא אֶתּוֹשׁ כִּי
נִחַמְתִּי אֶל־הָרָעָה אֲשֶׁר עָשִׂיתִי לָכֶם׃ יא אַל־
תִּירְאוּ מִפְּנֵי מֶלֶךְ בָּבֶל אֲשֶׁר־אַתֶּם יְרֵאִים
מִפָּנָיו אַל־תִּירְאוּ מִמֶּנּוּ נְאֻם־יְהוָה כִּי־
אִתְּכֶם אֲנִי לְהוֹשִׁיעַ אֶתְכֶם וּלְהַצִּיל אֶתְכֶם
בְּיָדוֹ׃ יב וְאֶתֵּן לָכֶם רַחֲמִים וְרִחַם אֶתְכֶם
מִיָּדוֹ׃ יג וְהֵשִׁיב אֶתְכֶם אֶל־אַדְמַתְכֶם׃ יג וְאִם־
אֹמְרִים אַתֶּם לֹא נֵשֵׁב בָּאָרֶץ הַזֹּאת לְבִלְתִּי
שְׁמֹעַ בְּקוֹל יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם׃ יד לֵאמֹר לֹא
כִּי אֶרֶץ מִצְרַיִם נָבוֹא אֲשֶׁר לֹא־נִרְאֶה
מִלְּחָמָה וְקוֹל שׁוֹפָר לֹא נִשְׁמָע וְלַלֶּחֶם לֹא־
יִתְיַב יָתְכוֹן לְאַרְעָכוֹן׃
יג וְאִם אָמְרִין אַתּוּן לָא
נִתַּיֵּב בְּאַרְעָא הָדָא בְּדִיל
דְּלָא לְקַבָּלָא לְמֵימְרָא דַיְיָ
אֱלָהְכוֹן׃ יד לְמֵימַר לָא
אֱלָהֵן לְאַרְעָא דְמִצְרַיִם
נַעּוּל דְּלָא נֶחֱזֵי עֲבִדֵי
קְרָבָא וְקָל שׁוֹפָרָא לָא נִשְׁמַע וּלְלַחְמָא לָא נִכְפַּן
וְתַמּוּז נִתַּיֵּב׃ טו וּכְעַן בְּכֵן קַבִּילוּ פִּתְגָמָא דַיְיָ שְׁאָרָא דְבֵית יְהוּדָה כְּדֵנָן אָמַר יְיָ
צְבָאוֹת אֱלָהָא דְיִשְׂרָאֵל אִם אַתּוּן שָׂוָאָה תְּשַׁוּוּן אַפֵּיכוֹן לְמֵעַל לְמִצְרַיִם

ותעלון

רש״י

כמהס וגו׳ : (יד) וקול שופר . שתוקעין הלופיס

מצודת ציון

(ז) מקץ · מכוף :(י) ובניתי · מלשון בנין : אהרוס · עיין שכירה ונתיצה : אתוש · עלין עקירה : נחמתי · עיין כפיך

(י) ובניתי אתכם · ר״ל יפרו וירבו כה ולא יגלו עוד ממנה: ונטעתי · הוא כפל עיין במ״ש : כי נחמתי · תשבתי מתשב׳ אחרת על הרעה שעשיתי לכם כי לא אוסיף עוד להרע לכם : (יא) אשר אתם יראים מפניו · ר״ל הדבר אשר אתם ירא״ים מפניו והוא מהריגת גדליה במ״ש למעלה : ממנו. מן הדבר ההוא לא תיראו כי ר״ל לא ירע עתכם בעבור זה : ולהציל אתכם · לבל יוכל להרע עתכם . (יב) ואתן · ועוד אתן אתכם לרחמים לפניו וירחם אתכם : והשיב אתכם · ר״ל כגולה מעמכם לבבל ושיבם מרגומו אל ארצם : (יג) כבלתי שמוע · ר״ל ואם גם עתה אחר שנשמעתם דבר ה׳ לא תשמעו פה ותמלאו לשמוע דבר ה׳ : (יד) לאמר · כי תאמרו ככה למצרים אחר שם לא נראה מלחמה כי בהיותכם פה תפחדו מהלחמה ככתדים : וקול שופר · כדרך לתקוע במלחמה בשופרות : לא נרעב . לא כתו בכלון שברעב : ושם נשב · ולא נסיו גוליס מעם : (טו) ועתה · כוחיל וכן תאמרו לכן שמעו וכו׳ : שום תשימון · אם תשאלו מתנו לחלות פני ה׳

לָבֹא מִצְרַיִם וּבָאתֶם לָגוּר שָׁם׃ טז וְהָיְתָה
הַחֶרֶב אֲשֶׁר אַתֶּם יְרֵאִים מִמֶּנָּה שָׁם תַּשִּׂיג
אֶתְכֶם בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם וְהָרָעָב אֲשֶׁר־אַתֶּם
דֹאֲגִים מִמֶּנּוּ שָׁם יִדְבַּק אַחֲרֵיכֶם מִצְרַיִם וּשָׁם
תָּמוּתוּ׃ יז וְהָיוּ כָל־הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר־שָׂמוּ
אֶת־פְּנֵיהֶם לָבוֹא מִצְרַיִם לָגוּר שָׁם יָמוּתוּ
בַּחֶרֶב בָּרָעָב וּבַדֶּבֶר וְלֹא־יִהְיֶה לָהֶם שָׂרִיד
וּפָלִיט מִפְּנֵי הָרָעָה אֲשֶׁר אֲנִי מֵבִיא עֲלֵיהֶם׃
יח כִּי כֹה אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל
כַּאֲשֶׁר נִתַּךְ אַפִּי וַחֲמָתִי עַל־יֹשְׁבֵי יְרוּשָׁלִַם
כֵּן תִּתַּךְ חֲמָתִי עֲלֵיכֶם בְּבֹאֲכֶם מִצְרָיִם
וְהְיִיתֶם לְאָלָה וּלְשַׁמָּה וְלִקְלָלָה וּלְחֶרְפָּה
וְלֹא־תִרְאוּ עוֹד אֶת־הַמָּקוֹם הַזֶּה׃ יט דְּבַר
יְהוָה עֲלֵיכֶם שְׁאָרִית יְהוּדָה אַל־תָּבֹאוּ
מִצְרָיִם יָדֹעַ תֵּדְעוּ כִּי־הַעִידֹתִי בָכֶם הַיּוֹם׃
כ כִּי הִתְעִתֶּם בְּנַפְשׁוֹתֵיכֶם כִּי־אַתֶּם
שְׁלַחְתֶּם אֹתִי אֶל־יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם לֵאמֹר
הִתְפַּלֵּל בַּעֲדֵנוּ אֶל־יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וּכְכֹל
אֲשֶׁר יֹאמַר יְהוָה אֱלֹהֵינוּ כֵּן הַגֵּד־לָנוּ
וַעֲשִׂינוּ׃ כא וָאַגִּד לָכֶם הַיּוֹם וְלֹא שְׁמַעְתֶּם
בְּקוֹל

תרגום

וַתְּעִלּוּן לְאִתּוּתָבָא תַּמָּן׃
טז וּתְהֵי חַרְבָּא דִּי אַתּוּן
דָּחֲלִין מִנַּהּ תִּמָּן תִּדְבֵּיק
יַתְכֹּון בְּאַרְעָא דְּמִצְרַיִם
וְכַפְנָא דִּי אַתּוּן יָצְפִּין מִנַּהּ
תַּמָּן יִדְבֵּיק בַּתְרֵיכוֹן
לְמִצְרַיִם וְתַמָּן תְּמוּתוּן׃
יז וַהֲווֹ כָל גֻּבְרַיָּא דְּשַׁוְיָאוּ
יַת אַפֵּיהוֹן לְמֵעֹל לְמִצְרַיִם
לְאִתּוּתָבָא תַּמָּן יִתְקַטְּלוּן
בְּחַרְבָּא בְּכַפְנָא וּבְמוֹתָא
וְלָא יְהֵי לְהוֹן שְׁאָר
וּמְשַׁזֵּיב מִן קָדָם בִּישְׁתָּא
דִּי אֲנָא מַיְתֵי עֲלֵיהוֹן׃
יח אֲרֵי כִדְנָן אָמַר יְיָ
צְבָאוֹת אֱלָהָא דְיִשְׂרָאֵל
כְּמָא דְתֵיכַל רֻגְזִי וְחֵימָתִי
עַל יָתְבֵי יְרוּשְׁלֵם כֵּן יְתֵיכוּל
רֻגְזִי עֲלֵיכוֹן בְּמֵעֱלְכוֹן
לְמִצְרַיִם וּתְהוֹן לְמוּמֵיוּלְצָדוּ
וּלְלוּטָא וּלְחִסּוּדִין וְלָא
תֶחֱזוֹן עוֹד יַת אַתְרָא
הָדֵין׃ יט גְּזֵרַת פִּתְגָמָא
דַיְיָ עֲלֵיכוֹן שְׁאָרָא דְּבֵית
יְהוּדָה לָא תַעְלוּן לְמִצְרַיִם
מִידַע תִּדְעוּן אֲרֵי אַסְהִידִית
בְּכוֹן יוֹמָא דֵין׃ כ אֲרֵי
אַטְעֵיתוּן בְּנַפְשָׁתֵיכוֹן אֲרֵי
אַתּוּן שְׁלַחְתּוּן יָתִי לְקֳדָם
יְיָ אֱלָהְכוֹן לְמֵימַר צַלֵּי
עֲלָנָא קָדְמוֹי אֱלָהָנָא וּכְכֹל
דִּיאֵמַר יְיָ אֱלָהָנָא כֵּן חַוֵּי לָנָא וְנַעְבִּיד׃ כא וְחַוֵּיתִי לְכוֹן יוֹמָא דֵין וְלָא קַבֵּלְתּוּן

מצודת ציון

הפוך מחשבה׃ (חז) דואגים׃ מיסון דאגה ופחד׃ ידבק׃ עמין מכור׃ (יז) שריד ופליט׃ שארית וסלוס וכן ולא היה כיום לף כי פליט רב׃ אני מביא עליהם׃ עמין הרקה ופפיכם כמו ומטר לא נתך תרלם (שמות ט)׃ לאלה׃ עמין שבועה כמו ושמעה קול אלה (ויקרא ה׳)׃ ולשמה׃ עמין תמהון כמו מני אלי והשמו (איוב כ״ח)׃ (יט) העדותי׃ עמין התראה כי עיפ רוב מתרין בעדים לבל יכחש׃ (כ) התעיתם׃ מלשון תועה ושגה׃ בנפשותיכם׃ בעלמיכם׃

מצודת דוד

ודעת ומרגון׃ ובאתם׃ ר״ל וכן תעשו כפועל לבוא שמה ולגור שם׃ (טז) אשר אתם יראים׃ הוא חרב הכסדים׃ שם ידבק אחריכם׃ יסיה דבוק ללכת אחריכם שם ולתוס׳ כיאור אחר מלרים׃ ושם תמותו׃ כחרב וכרעב׃ (יז) ויהיו כל האנשים׃ כל הפליטים ללכת שמה כולם ימותו אין לא נעבר ולא ישאר שארית מה לפי גודל הרעב שאניא עליהם׃ (יח) כאשר נתך׃ כמו שנשפך אפי וכו׳׃ לאלה׃ כולם יאמרו בשבועתם חס עשיתי כזאת אחיים כמו אלה הבאים לתגרים׃ ולשמה׃ כולם יתמהו על גודל מפלתכם׃ ולקללה׃ המקלל את מי יחלם הקללה בכם לומר שיהיה מקולל כמותכם׃ לחרפה׃ כולם יחרפו אתכם׃ ולא תראו׃ כלומר תלבו תשב לא תשובו עוד לראות את המקום הזה׃ (יט) דבר וכו׳׃ אמר שוב להתרות בכם׃ ידוע תדעו׃ בשבוע עליכם הלרם תדעו שאני הסתרתי בכם היום ואמרתי אבן יהיה׃ (כ) כי התעיתם׃ מדברו עמכם רחם בפיכם שלא היו חפצים להשאר במקומם ולכן אמר בחמת עשיתם טעות גדול בנפשותיכם אחר

בְּקוֹל יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם וּלְכֹל אֲשֶׁר־שְׁלָחַנִי
אֲלֵיכֶם׃ כב וְעַתָּה יָדֹעַ תֵּדְעוּ כִּי בַּחֶרֶב
בָּרָעָב וּבַדֶּבֶר תָּמוּתוּ בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר חֲפַצְתֶּם
לָבוֹא לָגוּר שָׁם׃

מג א וַיְהִי כְּכַלּוֹת יִרְמְיָהוּ לְדַבֵּר אֶל־
כָּל־הָעָם אֶת־כָּל־דִּבְרֵי יְהוָה אֱלֹהֵיהֶם
אֲשֶׁר שְׁלָחוֹ יְהוָה אֱלֹהֵיהֶם אֲלֵיהֶם אֵת
כָּל־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה׃ ב וַיֹּאמֶר עֲזַרְיָה בֶן־
הוֹשַׁעְיָה וְיוֹחָנָן בֶּן־קָרֵחַ וְכָל־הָאֲנָשִׁים
הַזֵּדִים אֹמְרִים אֶל־יִרְמְיָהוּ שֶׁקֶר אַתָּה מְדַבֵּר
לֹא שְׁלָחֲךָ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ לֵאמֹר לֹא־תָבֹאוּ
מִצְרַיִם לָגוּר שָׁם׃ ג כִּי בָרוּךְ בֶּן־נֵרִיָּה
מַסִּית אֹתְךָ בַּעֲבוּר לְמַעַן תֵּת אֹתָנוּ בְּיַד־
הַכַּשְׂדִּים לְהָמִית אֹתָנוּ וּלְהַגְלוֹת אֹתָנוּ
בָּבֶל׃ ד וְלֹא־שָׁמַע יוֹחָנָן בֶּן־קָרֵחַ וְכָל־
שָׂרֵי הַחֵילִים וְכָל־הָעָם בְּקוֹל יְהוָה לָשֶׁבֶת
בְּאֶרֶץ יְהוּדָה׃ ה וַיִּקַּח יוֹחָנָן בֶּן־קָרֵחַ וְכָל־
שָׂרֵי הַחֵילִים אֵת כָּל־שְׁאֵרִית יְהוּדָה
אֲשֶׁר־שָׁבוּ מִכָּל־הַגּוֹיִם אֲשֶׁר נִדְּחוּ־שָׁם
לָגוּר בְּאֶרֶץ יְהוּדָה׃ ו אֶת־הַגְּבָרִים וְאֶת־
הַנָּשִׁים וְאֶת־הַטַּף וְאֶת־בְּנוֹת הַמֶּלֶךְ וְאֵת
כָּל־הַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר הִנִּיחַ נְבוּזַרְאֲדָן רַב־טַבָּחִים
אֶת־גְּדַלְיָהוּ בֶּן־אֲחִיקָם בֶּן־שָׁפָן וְאֵת
יִרְמְיָהוּ הַנָּבִיא וְאֶת־בָּרוּךְ בֶּן־נֵרִיָּה׃

תרגום

לְמֵימְרָא דַיְיָ אֱלָהְכוֹן וּלְכֹל
דִּי שְׁלְחַנִי לְוָתְכוֹן׃
כב וּכְעַן מִידַע תִּדְעוּן אֲרֵי
בְּחַרְבָּא בְּכַפְנָא וּבְמוֹתָא
תְּמוּתוּן בְּאַתְרָא
דְּאִתְרְעִיתוּן לְמֵעֱל
לְאִתּוּתָבָא תַּמָּן׃

א וַהֲוָה כַּד שֵׁיצִי
יִרְמְיָה לְמַלָּלָא עַם כֹּל
עַמָּא יַת כָּל פִּתְגָמַיָּא דַיְיָ
אֱלָהְהוֹן דְּשַׁלְחֵיהּ יְיָ
אֱלָהְהוֹן לְוָתְהוֹן יַת כֹּל
פִּתְגָמַיָּא הָאִלֵּין׃ ב וַאֲמַר
עֲזַרְיָה בַּר הוֹשַׁעְיָה וְיוֹחָנָן
בַּר קָרֵחַ וְכָל גֻּבְרַיָּא
רַשִׁיעַיָּא אָמְרִין לְיִרְמְיָה
שִׁקְרָא אַתְּ מִתְנַבֵּי לָא
שְׁלַחָךְ יְיָ אֱלָהָנָא לְמֵימַר
לָא תֵעֹלוּן לְמִצְרַיִם
לְאִתּוּתָבָא תַּמָּן׃ ג אֲרֵי
בְּרוּךְ בַּר נֵרִיָה מְגָרֵי יָתָךְ
בְּנָא בְּדִיל לְמִמְסַר יָתָנָא
בִּידָא דְכַסְדָּאֵי לְמִקְטַל
יָתָנָא וּלְאַגְלָאָה יָתָנָא
לְבָבֶל׃ ד וְלָא־קַבִּיל יוֹחָנָן
בַּר קָרֵחַ וְכָל רַבְּנֵי חֵילָוָתָא
וְכָל עַמָּא לְמֵימְרָא דַיְיָ
לְמִתַּב בְּאַרְעָא דְיְהוּדָה׃
ה וּדְבַר יוֹחָנָן בַּר
קָרֵחַ וְכָל רַבְּנֵי חֵילָוָתָא יַת
כָּל שְׁאָרָא דְבֵית יְהוּדָה
דְתָבוּ מִכָּל עַמְמַיָּא
דְאִתְבַּדְּרוּ לְתַמָּן לְאִתּוּתָבָא
בְּאַרְעָא דְבֵית יְהוּדָה׃
ו יַת גֻּבְרַיָּא וְיַת נְשַׁיָּא וְיַת
טַפְלָא וְיַת בְּנָת מַלְכָּא

מצודת דוד

אתם שלחתם אותי וכו׳ כי אילו לא שלחתם הייתם טוענין ומבטיו אתם מזידין׃ (כא) ולכל׃ ר״ל וכמו שלא שמעתם מאז לכל אשר שלחתי עליכם׃ (כב) ועתה׃ וכו׳׃ חזר להתרו׳ בכם שוב למען ידעו בבוא הרעה׃

מצודת ציון

מג (ב) עזריה׃ יהכן שבוא יזכיר המזכר למעלה הוא נקרא בשתי השמות׃ הזדים׃ הרשעים׃ (ג) מסית׃ מלי

מג (ה) את כל הדברים האלה׃ האמוריים למעלה׃ (ב) אומרים׃ היו אומריים ולפי שאמרו הדברים אמר שוב אומריים׃ (ג) כי ברוך וכו׳׃ יתכן שהיה לבם חגר ומריבם עם ברוך ולכן חשדוהו בזה שהוא מבזיה בכם את ירמיה להכאות בכם להשאר שם למען יהיה נמסרים ביד הכשדים׃ להמית וכו׳׃ ר״ל מקלת ימית ומקלת יגלה לבבל׃ אשר

ז וַיָּבֹאוּ אֶרֶץ מִצְרַיִם כִּי לֹא שָׁמְעוּ בְּקוֹל
יְהוָה וַיָּבֹאוּ עַד־תַּחְפַּנְחֵס׃ ח וַיְהִי
דְבַר־יְהוָה אֶל־יִרְמְיָהוּ בְּתַחְפַּנְחֵס לֵאמֹר׃
ט קַח בְּיָדְךָ אֲבָנִים גְּדֹלוֹת וּטְמַנְתָּם בַּמֹּרְטָ
בַּמַּלְבֵּן אֲשֶׁר בְּפֶתַח בֵּית־פַּרְעֹה בְּתַחְפַּנְחֵס
לְעֵינֵי אֲנָשִׁים יְהוּדִים׃ י וְאָמַרְתָּ אֲלֵיהֶם
כֹּה־אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל הִנְנִי
שֹׁלֵחַ וְלָקַחְתִּי אֶת־נְבוּכַדְרֶאצַּר מֶלֶךְ־בָּבֶל
עַבְדִּי וְשַׂמְתִּי כִסְאוֹ מִמַּעַל לָאֲבָנִים הָאֵלֶּה
אֲשֶׁר טָמַנְתִּי וְנָטָה אֶת־שֵׁפְרוּרוֹ עֲלֵיהֶם׃
יא וּבָאָה וְהִכָּה אֶת־אֶרֶץ מִצְרָיִם אֲשֶׁר
לַמָּוֶת לַמָּוֶת וַאֲשֶׁר לַשֶּׁבִי לַשֶּׁבִי וַאֲשֶׁר
לַחֶרֶב לָחָרֶב׃ יב וְהִצַּתִּי אֵשׁ בְּבָתֵּי אֱלֹהֵי
מִצְרַיִם וּשְׂרָפָם וְשָׁבָם וְעָטָה אֶת אֶרֶץ
מִצְרַיִם כַּאֲשֶׁר יַעֲטֶה הָרֹעֶה אֶת־בִּגְדוֹ וְיָצָא
מִשָּׁם בְּשָׁלוֹם׃ יג וְשִׁבַּר אֶת־מַצְּבוֹת בֵּית

שפרירו ק׳ ובא ק׳ שמש

תרגום

וַיָּתֵת כָּל נַפְשָׁתָא דִי שְׁבַק
נְבוּזַרְאֲדָן רַב קָטוֹלָיָא עַל
גְּדַלְיָה בַּר אֲחִיקָם בַּר שָׁפָן
וַיָּת יִרְמְיָה נְבִיָּא וַיָּת בָּרוּךְ
בַּר נֵרִיָּה׃ ז וַאֲתוֹ לְאַרְעָא
דְמִצְרַיִם אֲרֵי לָא קַבִּילוּ
לְמֵימְרָא דַיְיָ וַאֲתוֹ עַד
תַּחְפַּנְחֵס׃ ח וַהֲוָה פִּתְגָם
נְבוּאָה מִן קֳדָם יְיָ עִם
יִרְמְיָה בְּתַחְפַּנְחֵס לְמֵימָר׃
ט סַב עִמָּךְ אַבְנִין רַבְרְבָן
וְתִטְמְרִנּוּן בְּטִפֵּיל בְּנִינָא
דִי בִתְרַע בֵּית פַּרְעֹה
בְּתַחְפַּנְחֵס קֳדָם עֵינֵי גַבְרִין
יְהוּדָאִין׃ י וְתֵימַר לְהוֹן
כְּדֵן אָמַר יְיָ צְבָאוֹת אֱלָהָא
דְיִשְׂרָאֵל הָא אֲנָא שָׁלַח
וָאֶדְבַּר יַת נְבוּכַדְנֶצַּר מַלְכָּא
דְבָבֶל עַבְדִּי וַאֲשַׁוִּי יַת
כּוּרְסְיֵהּ עֵיל מִן אַבְנַיָּא
הָאִלֵּין דְטַמְרִית וְיִגּוֹר יַת
אַפַּדְנֵיהוֹן עֲלֵיהוֹן׃ יא וְיֵיתֵי
וְיִקְטֹל יַת אַרְעָא דְמִצְרַיִם
דִי לְמוֹתָא לְמוֹתָא וְדִי
לְשִׁבְיָא לְשִׁבְיָא וּדִי לְחַרְבָּא
לְחַרְבָּא׃ יב וַאֲדַלֵּיק אֶשְׁתָּא בְּבָתֵּי טַיְזוּת מִצְרָאֵי וְיוֹקְדִנּוּן וְיִשְׁבְּנוּן וְיִרְזַקְנוּן אַרְעָא דְמִצְרַיִם
כְּמָא דְמִתְעַטַּף רַעְיָא לְבוּשֵׁיהּ וְיִפּוֹק מִתַּמָּן בְּשְׁלָם׃ יג וְיִתְבַּר יַת קָמַת בֵּית

ת״א נבוכד רחלר מלך בבל עבדי סנהדרין יח ח׳

שמש

רש״י

(ט) וטמנתם במלט. מ״ס זו יסוד טופל היא בתיבה כמו מקום מעמד מעשה ויסו לע כמו וילע פניו (מלכים א יט) לאע לותם בתוך הטיט במלבן: במלט. אמוולופמנ״טו בלע״ז:

מצודת ציון

מלי כסתם ופתוי: (ט) וטמנתם. מלי הטמנה והצפנה. במלט. בקנקרא הטמונ הטעטו מסיד ומחול ובדרז״ל ולע״ג דעביד והוא המלטה (נ״ב ו) ופי׳ שתיקון מקום הקורות בסיד: במלבן. הוא המקום שעושים שם הלבנים: (י) שפרירו. כן יקרא האוהל הפיפה וכן ברוחו שמים שפרה (איוב כו) והוא מלי המוהן אמרי שפר (נרלשית מיט) ובא על המקל סגריר: (יב) והצתי. ענין הבערה והריפה כמו והלת בסבכי היער (ישעיה ט׳) ושבם. מלשון שבי. ועטה יעטה. ענין הריבה וכן מעטה לעצמו (יחזקאל כ״ח): את בגדו. עם בגדו: (יג) מצבות. מזבח מתכן אחת נקרא מלבה בלשון הארקא: במגדול

עם בגדו כל כליו להכיאם עמו ולא ישאיר מה לקחת שלבסם מידו: (יג) מצבות בית שמש. המלבות שעמדו בבית אחר עבדו שם לשמש עבודת אלהות:

(י) שפרירו. אהלו ודוגמתו ברוחו שמים שפרה [איוב כו]: (יג) ועטה את ארץ מצרים. יכרוך כל שלו, ויצא כאשר יכרוך ויגלול הרועה את בגדו ויסלוכו מעל כתיפיו כשהוא מוליך לאנו לפניו:

מצודת דוד

שבו. אשר חזרו וכו׳ לגור בארץ יהודה: ואת כל הנפש. העבדים והשפחות: ואת ירמיה וכו׳. גם אותם לקחו שלא בטובתם: (ז) כי לא שמעו וכו׳. אשר לא לכם שלא ללכת: עד תחפנחס. היא מחרץ מצרים: (ט) במלט במלבן. שמצא כתוב במקום עשיית הלבנים: בפתח. סמוך לפתח: (י) ואמרת אליהם. אל היהודים הבאים: הנני שולח. ר״ל אעיר לבו לבוא פה: עבדי. ר״ל עושה שליחותי: ונטה. יפה אהלו ממטל להלבנים: (יא) אשר למות. כרחוי למות ברעב ומות ברעב וכו׳. (יב) ושרם ושבם. ר״ל אלהיהם מעך ישרוף ואלהיהם מבסף ווהב יקח בשבי: ועטה. שלל ארץ מצרים יכרוך לקחת בכל כמו הרועה כשנוטל ממקום למקום שמורך: ויצא. ר״ל יצא מבית בשלום ולא יוכלו רגעי מצרים

שֶׁמֶשׁ אֲשֶׁר בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם וְאֶת־בָּתֵּי
אֱלֹהֵי־מִצְרַיִם יִשְׂרֹף בָּאֵשׁ׃

מד א הַדָּבָר אֲשֶׁר הָיָה אֶל־יִרְמְיָהוּ
אֶל כָּל־הַיְּהוּדִים הַיֹּשְׁבִים בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם
הַיֹּשְׁבִים בְּמִגְדֹּל וּבְתַחְפַּנְחֵס וּבְנֹף וּבְאֶרֶץ
פַּתְרוֹס לֵאמֹר׃ ב כֹּה־אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת
אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל אַתֶּם רְאִיתֶם אֵת כָּל־הָרָעָה
אֲשֶׁר הֵבֵאתִי עַל־יְרוּשָׁלִַם וְעַל כָּל־עָרֵי
יְהוּדָה וְהִנָּם חָרְבָּה הַיּוֹם הַזֶּה וְאֵין בָּהֶם
יוֹשֵׁב׃ ג מִפְּנֵי רָעָתָם אֲשֶׁר עָשׂוּ לְהַכְעִיסֵנִי
לָלֶכֶת לְקַטֵּר לַעֲבֹד לֵאלֹהִים אֲחֵרִים אֲשֶׁר
לֹא יָדְעוּם הֵמָּה אַתֶּם וַאֲבֹתֵיכֶם׃ ד וָאֶשְׁלַח
אֲלֵיכֶם אֶת־כָּל־עֲבָדַי הַנְּבִיאִים הַשְּׁכֵּם
וְשָׁלֹחַ לֵאמֹר אַל־נָא תַעֲשׂוּ אֵת דְּבַר־
הַתֹּעֵבָה הַזֹּאת אֲשֶׁר שָׂנֵאתִי׃ ה וְלֹא
שָׁמְעוּ וְלֹא־הִטּוּ אֶת־אָזְנָם לָשׁוּב מֵרָעָתָם
לִבְלְתִּי קַטֵּר לֵאלֹהִים אֲחֵרִים׃ ו וַתִּתַּךְ
חֲמָתִי וְאַפִּי וַתִּבְעַר בְּעָרֵי יְהוּדָה וּבְחֻצוֹת
יְרוּשָׁלִַם וַתְּהִיֶנָה לְחָרְבָּה לְשַׁמָּמָה כַּיּוֹם
הַזֶּה׃ ז וְעַתָּה כֹּה־אָמַר יְהוָה אֱלֹהֵי צְבָאוֹת
אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל לָמָּה אַתֶּם עֹשִׂים רָעָה

גדולה

ז וּבְעַן כְּדֵן אָמַר יְיָ אֱלָהֵי צְבָאוֹת אֱלָהָא
דְיִשְׂרָאֵל לְמָה אַתּוּן גָּרְמִין בִּישְׁתָּא רַבְּתָא עַל נַפְשָׁתְכוֹן לְשֵׁיצָאָה לְכוֹן

רש״י

(יג) את מצבות בית שמש. מזבחות שעשו שם לותם שנתגיירו בימי חזקיהו שבויי סנחריב שהולך

מצודת דוד

מד (א) היושבים בארץ מצרים. וחזר ופירש היושבים במגדול וכו׳ שבא מחרן מצרים: (ג) אשר לא ידעום המה. אשר לא היו מכירים בכם מלא: אתם ואבותיכם. גם אתם גם אבותיכם עשו הרע: (ד) השכים ושלוח. הייתי משכים ומשלח בזריזות רב: אל נא תעשו. כלומר אם עד הכם עשיתם הרע אל תעשו עתה: התועבה הזאת. הוא עבודת האלילים: (ו) ותתך. ונעבור זה שפכה חמתי: כיום הזה. שהגם חרבים: (ז) אל נפשותיכם. ר״ל לעצמיכם. תעשו

מכוש וממלריס לבני ירושלים ביוסמפלהו כמו שאמר [ישעיה ט] ביום ההוא יהיו חמש עריס בארץ מצרי׳

מצודת ציון מדבורות

מד (א) במגדול וכו׳. שמות מקומות בארץ מצרים: (ב) והנם. הנה הם: חרבה. מלי חורבן: (ו) ותתך. עניין

גְּדוֹלָה אֶל־נַפְשֹׁתֵכֶם לְהַכְרִית לָכֶם אִישׁ־
וְאִשָּׁה עוֹלֵל וְיוֹנֵק מִתּוֹךְ יְהוּדָה לְבִלְתִּי
הוֹתִיר לָכֶם שְׁאֵרִית׃ ח לְהַכְעִיסֵנִי בְּמַעֲשֵׂי
יְדֵיכֶם לְקַטֵּר לֵאלֹהִים אֲחֵרִים בְּאֶרֶץ
מִצְרַיִם אֲשֶׁר־אַתֶּם בָּאִים לָגוּר שָׁם לְמַעַן
הִכָּרֵת לָכֶם וּלְמַעַן הֱיוֹתְכֶם לִקְלָלָה
וּלְחֶרְפָּה בְּכֹל גּוֹיֵי הָאָרֶץ׃ ט הִשְׁכַּחְתֶּם
אֶת־רָעוֹת אֲבוֹתֵיכֶם וְאֶת־רָעוֹת
מַלְכֵי יְהוּדָה וְאֵת רָעוֹת נָשָׁיו וְאֶת רָעָתֵכֶם וְאֵת
רָעַת נְשֵׁיכֶם אֲשֶׁר עָשׂוּ בְּאֶרֶץ יְהוּדָה
וּבְחֻצוֹת יְרוּשָׁלִָם׃ י לֹא דִכְּאוּ עַד הַיּוֹם
הַזֶּה וְלֹא יָרְאוּ וְלֹא־הָלְכוּ בְּתוֹרָתִי וּבְחֻקֹּתַי
אֲשֶׁר־נָתַתִּי לִפְנֵיכֶם וְלִפְנֵי אֲבוֹתֵיכֶם׃
יא לָכֵן כֹּה־אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת אֱלֹהֵי
יִשְׂרָאֵל הִנְנִי שָׂם פָּנַי בָּכֶם לְרָעָה וּלְהַכְרִית
אֶת־כָּל־יְהוּדָה׃ יב וְלָקַחְתִּי אֶת־שְׁאֵרִית
יְהוּדָה אֲשֶׁר־שָׂמוּ פְנֵיהֶם לָבוֹא אֶרֶץ־
מִצְרַיִם לָגוּר שָׁם וְתַמּוּ כֹל בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם
יִפְּלוּ בַּחֶרֶב בָּרָעָב יִתַּמּוּ מִקָּטֹן וְעַד־גָּדוֹל
בַּחֶרֶב וּבָרָעָב יָמֻתוּ וְהָיוּ לְאָלָה לְשַׁמָּה
ולקללה

לְאִתּוֹתְבָא תַּמָּן וִיסוֹפוּן כּוּלְהוֹן בְּאַרְעָא דְמִצְרַיִם
יְסוֹפוּן מִזְעֵירָא וְעַד רַבָּא בְּחַרְבָּא וּבְכַפְנָא יְמוּתוּן וַיְהוֹן לְמוֹמֵי וּלְצָדוּ וְלִלְוָטָא
וחסידין

גְּבַר וְאִתְּתָא וְעֻלַּיִם וְיָנִיק
מִגּוֹ בֵּית יְהוּדָה בְּדִיל דְּלָא
לְמִשְׁבַּק לְכוֹן שְׁאָרָא׃
ח לְאַרְגָּזָא קָדָמַי בְּעוֹבָדֵי
יְדֵכוֹן לְאַסָּקָא בּוּסְמִין
לְטָעוּת עַמְמַיָּא בְּאַרְעָא
דְמִצְרַיִם דַּאֲתוּן אָתָן
לְאִתּוֹתְבָא תַּמָּן בְּדִיל
לְשֵׁיצָאָה לְכוֹן וּבְדִיל
לְמֶהֱוֵיכוֹן לְלוּטָא וּלְחִסּוּדִין
בְּכָל עַמְמֵי אַרְעָא׃
ט הַאִתְנַשְׁיתוּן יָת בִּישׁוּת
אֲבָהָתְכוֹן וְיָת בִּישׁוּת
מַלְכֵיָא דְבֵית יְהוּדָה וְיָת
בִּישׁוּת נְשֵׁיהוֹן וְיָת
בִּישָׁתְכוֹן וְיָת בִּישׁוּת
נְשֵׁיכוֹן דַּעֲבַדוּ בְּאַרְעָא
דְבֵית יְהוּדָה וּבְשׁוּקֵי
יְרוּשְׁלֶם׃ י לָא פְּסִקוּ עַד
יוֹמָא הָדֵין וְלָא
דְחִילוּ וְלָא הֲלִיכוּ
בְּאוֹרַיְתִי וּבְקְיָמֵי דִי הַבֵּית
קְדָמַיכוֹן וּקְדָם אֲבָהָתְכוֹן׃
א בְּכֵן כְּדֵנָן אָמַר יְיָ
צְבָאוֹת אֱלָהָא דְיִשְׂרָאֵל
הָא אֲנָא מְשַׁוֵי אַפַּי בְּכוֹן
לְבִישָׁא וּלְשֵׁיצָאָה יָת כָּל
דְבֵית יְהוּדָה׃ יב וְאֶסַּב
יָת שְׁאָרָא דְבֵית יְהוּדָה
דְשַׁוִיאוּ אַפֵּיהוֹן לְמֵיעַל
לְאַרְעָא דְמִצְרַיִם
יִתְרְמוּן בְּחַרְבָּא וּבְכַפְנָא
יְמוּתוּן וַיְהוֹן לְמוֹמֵי וּלְצָדוּ וְלִלְוָטָא
וחסידין

רש"י

מדברות שפת כנען ונשמעות לה׳ לבאות עיר ההרס יאמר לאחת ות"י עיר יקירתא בית שמש דעתידא למיחרב יתאמר דסיא חדא מנהון :(י) לא דוכאו . לא

מצודת ציון

ענין הרקה וסמיכה : (ז) עולל . ילדים רכים : (י) דוכאו. ענין כתיתה וזהו מושאל על הכנעה כתו לב כסבר ונדכה (תהלים כ"ח) : (יב) ותמו . ענין כליון וסלמה : לאלה . ענין

ר"ל הלא עדיין לא נכ תם : נשיו . של כל אחד מהמלכים הכם עד היום הזה ולא ירלו מהי : (יא) שם פני. אשיס הנגתתי כבס להביא הרעה : (יב) ולקחתי . ר"ל אקחם אל הרעה :

מצודת דוד

רעה כי יכרת מנס אים ואמס וכו׳ : להכעיסני . עכסיו ופרס כמה עושים רעה לעצמם ואמר כמ: שאתם מכעיסים אותי בעבודי ידיכם וכו׳ : לקללה . יאמרו בקללתם ביסי׳ כמותכם : ולחרפה. כולם יחרפו אתכם : (ט) השכחתם. כאם שכחתם הנכת. מהם שבחתם : (י) לא דוכאו . לא מדכא לכם ר"ל עדיין לא ככלעו

לְחִסּוּדִין׃ יג וְאַסְעַר עַל
דַיָּתְבִין בְּאַרְעָא דְמִצְרַיִם
כְּמָא דְאַסְעֵרִית עַל
יְרוּשְׁלֶם בְּחַרְבָּא בְּכַפְנָא
וּבְמוֹתָא׃ יד וְלָא יְהֵי
שְׁאָר וּמְשֵׁיזֵב
לִשְׁאָרָא דְבֵית יְהוּדָה
דְאָתָן לְאִתּוֹתְבָא תַּמָּן
בְּאַרְעָא דְמִצְרַיִם וּלְמִתַּב
בְּאַרְעָא דְבֵית יְהוּדָה
דְאִנּוּן מְטַעָן יָת נַפְשְׁהוֹן
לְמִתַּב לְמִתַּב תַּמָּן אֲרֵי
לָא יְתוּבוּן אֲלֵהֵין מִשֵׁיזְבִין׃
טו וַאֲתִיבוּ יָת יִרְמְיָה כָּל
גַּבְרַיָּא דְיָדְעִין אֲרֵי מַסְקָן
בּוּסְמִין גְּשֵׁיהוֹן לְטָעוּת
עַמְמַיָּא וְכָל נְשַׁיָּא דְקוּמָן
קְהָלָא רַבָּא וְכָל עַמָּא
דְיָתְבִין בְּאַרְעָא דְמִצְרַיִם
בְּפַתְרוֹס לְמֵימַר׃ טז פִּתְגָמָא
דְמַלֵּלְתָּא עִמָּנָא בְּשֵׁמָא
דַיְיָ לֵית אֲנַחְנָא צָבְן
לְקַבְּלָא מִנָּךְ׃ יז אֲרֵי
מָעֲבַד נַעֲבֵיד יַתְּכָל פִּתְגָמָא
דְנַפֵּק מִפּוּמָנָא לְאַסְקָא
בּוּסְמִין לְכוֹכְבַת שְׁמַיָּא
וּלְנַסָּכָא לַהּ נַסְכִּין כְּמָא
דַעֲבַדְנָא אֲנַחְנָא וַאֲבָהָתָנָא
מַלְכָּנָא וְרַבְרְבָנָא בְּקִרְוָיָא
דְבֵית יְהוּדָה וּבְשׁוּקֵי
יְרוּשְׁלֶם וַהֲוֵינָא סַבְעִין
לַחְמָא וַהֲוֵינָא שָׁפָן שְׁלַיְוָא וּבִישְׁתָּא לָא חֲזֵינָא׃ יח וּמִן־
אז

וְיִקְלְלָה וּלְחֶרְפָּה׃ יג וּפָקַדְתִּי עַל־הַיּוֹשְׁבִים
בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם כַּאֲשֶׁר פָּקַדְתִּי עַל־יְרוּשָׁלִָם
בַּחֶרֶב בָּרָעָב וּבַדָּבֶר׃ יד וְלֹא יִהְיֶה פָּלִיט
וְשָׂרִיד לִשְׁאֵרִית יְהוּדָה הַבָּאִים לָגוּר־שָׁם
בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם וְלָשׁוּב אֶרֶץ יְהוּדָה אֲשֶׁר־
הֵמָּה מְנַשְּׂאִים אֶת־נַפְשָׁם לָשׁוּב לָשֶׁבֶת
שָׁם כִּי לֹא־יָשׁוּבוּ כִּי אִם־־פְּלֵטִים׃
טו וַיַּעֲנוּ אֶת־יִרְמְיָהוּ כָּל־הָאֲנָשִׁים הַיֹּדְעִים
כִּי־מְקַטְּרוֹת נְשֵׁיהֶם לֵאלֹהִים אֲחֵרִים וְכָל־
הַנָּשִׁים הָעֹמְדוֹת קָהָל גָּדוֹל וְכָל־־הָעָם
הַיֹּשְׁבִים בְּאֶרֶץ־מִצְרַיִם בְּפַתְרוֹס לֵאמֹר׃
טז הַדָּבָר אֲשֶׁר־דִּבַּרְתָּ אֵלֵינוּ בְּשֵׁם יְהוָה
אֵינֶנּוּ שֹׁמְעִים אֵלֶיךָ׃ יז כִּי עָשׂוֹה נַעֲשֶׂה
אֶת־כָּל־־הַדָּבָר אֲשֶׁר־יָצָא מִפִּינוּ לְקַטֵּר
לִמְלֶכֶת הַשָּׁמַיִם וְהַסִּיךְ־לָהּ נְסָכִים כַּאֲשֶׁר
עָשִׂינוּ אֲנַחְנוּ וַאֲבֹתֵינוּ מְלָכֵינוּ וְשָׂרֵינוּ
בְּעָרֵי יְהוּדָה וּבְחֻצוֹת יְרוּשָׁלִָם וַנִּשְׂבַּע־לֶחֶם
וַנִּהְיֶה טוֹבִים וְרָעָה לֹא רָאִינוּ׃ יח וּמִן־־
אז

ת"א. ונשבע לחם שבת כנ קבו . ומן חז חדלנו עקידה שער מו עקרים מנ יט .

לח נדכא לנס מרעתם : (יד) כי אם פליטים . ירמיה ובנוח חזרו מנס שסגלס נבוכד נלר כשנתנס

מצודת דוד

ותמו בכל . כולס יכלו : לאלה וכו׳ . ישנעו בכס ויתמהו על תפלתס ויתלו בכס קללותיכס ויחרפו אותס:(יג)ופקדתי. לתגום להפרע ולהשיב נמול על כישופיס וכו׳ : בחרב וכו׳ . ר"ל בחלה תשיב פגמול להפרע מהס : (יד) ולא יהיה פליט . לא ישאר מהס במלרים שארית מה : ולשוב . ולחזור לארץ יהודה אשר המה מלפים ומרוחמים ומנעטיפים את נפשם לשוב לשבת שמה הנה לא כן יהיה כי לא ישובו כי"א הפליטים מחרב הבאויב והוא מקרא קצר ויוכן החסרון מעלמו : (טו) וכל הנשים העומדות . שהיו עומדות כמעמד הכהן וסיס קנון רב : וכל העם וכו׳ . נס המה היו מתכיס אחריכס : בפתרוס . שהיא מארץ מלרים : (יז) אשר יצא מפינו . אשר קבלנו על עלמינו : לקטר למלכת השמים . ר"ל לעובד גדול שבשמים הוא הסתם וכולנו מולך על כולס : והסיך לה . ולהסיך לה : ונשבע להם . נחז היינו שבעים לחס : ונהיה

מצודת ציון

עין שמועה : לשמה . לתמהון : (יג) ופקדתי . עין הפגתס : (יד) פליט ושריד . הללה ופלרית : מנשאים . עין הרמה ור"ל מנטיפים : פליטים . ממלטים ומוצלים : (טו) קהל . ענין קנון עם : (יז) למלכת השמים . היא הסתם

מצודת דוד

עין שמועה : לשמה . לתמהון : (יג) ופקדתי . עין הפגתס : (יד) פליט ושריד . הללה ופלרית : מנשאים . עין הרמה ור"ל מנטיפים : פליטים . ממלטים ומוצלים : (טו) קהל . ענין קנון עם : (יז) למלכת השמים . היא הסתם

ארץ מצרים בידו בעשרים ושבע למלכו [יחזקאל כ"ט

אָז חָדַלְנוּ לְקַטֵּר לִמְלֶכֶת הַשָּׁמַיִם וְהַסֵּךְ־
לָהּ נְסָכִים חָסַרְנוּ כָל וּבַחֶרֶב וּבָרָעָב תָּמְנוּ׃
יט וְכִי־־־אֲנַחְנוּ מְקַטְּרִים לִמְלֶכֶת הַשָּׁמַיִם
וּלְהַסֵּךְ לָהּ נְסָכִים הֲמִבַּלְעֲדֵי אֲנָשֵׁינוּ
עֲשִׂינוּ לָהּ כַּוָּנִים לְהַעֲצִבָהּ וְהַסֵּךְ לָהּ
נְסָכִים׃ כ וַיֹּאמֶר יִרְמְיָהוּ אֶל־כָּל־הָעָם עַל־
הַגְּבָרִים וְעַל־הַנָּשִׁים וְעַל־כָּל־הָעָם הָעֹנִים
אֹתוֹ דָּבָר לֵאמֹר׃ כא הֲלֹא אֶת־־הַקִּטֹּר
אֲשֶׁר קִטַּרְתֶּם בְּעָרֵי יְהוּדָה וּבְחֻצוֹת יְרוּשָׁלִַם
אַתֶּם וַאֲבוֹתֵיכֶם מַלְכֵיכֶם וְשָׂרֵיכֶם וְעַם
הָאָרֶץ אֹתָם זָכַר יְהוָה וַתַּעֲלֶה עַל־לִבּוֹ
כב וְלֹא־יוּכַל יְהוָה עוֹד לָשֵׂאת מִפְּנֵי רַע
מַעַלְלֵיכֶם מִפְּנֵי הַתּוֹעֵבֹת אֲשֶׁר עֲשִׂיתֶם
וַתְּהִי אַרְצְכֶם לְחָרְבָּה וּלְשַׁמָּה וְלִקְלָלָה
מֵאֵין יוֹשֵׁב כַּהַיּוֹם הַזֶּה׃ כג מִפְּנֵי אֲשֶׁר
קִטַּרְתֶּם וַאֲשֶׁר חָטָאתֶם לַיהוָה וְלֹא שְׁמַעְתֶּם
בְּקוֹל יְהוָה וּבְתֹרָתוֹ וּבְחֻקֹּתָיו וּבְעֵדֹתָיו לֹא
הָלַכְתֶּם עַל־כֵּן קָרָאת אֶתְכֶם הָרָעָה הַזֹּאת

כיום — חא רפה

תרגום

לְאַסָּקָא בּוּסְמִין לְכוֹכְבַת
שְׁמַיָּא וּלְנַסָּכָא לָהּ נִסְכִּין
חֲסַרְנָא כּוּלָּא וּבְחַרְבָּא
וּבְכַפְנָא סַפְנָא׃ יט וְאָרֵי
אֲנַחְנָא מַסְקָן בּוּסְמִין
לְכוֹכְבַת שְׁמַיָּא וּמְנַסְכָן לָהּ
נִסְכִּין הֲבַר מִגַּבְרָנָא עֲבַדְנָא
לָהּ כַּרְדִּיטִין לְמַעְוָתָא
וּמְנַסְּכָן לָהּ נִסְכִּין׃
כ וַאֲמַר יִרְמְיָה לְכָל עַמָּא
לְגַבְרַיָּא וּלְנַשְׁיָא וְעַל כָּל
עַמָּא דְּמִתְיַבִּין יָתֵיהּ
פִּתְגָמָא לְמֵימַר׃ כא הֲלָא
יָת בּוּסְמָנַיָּא דְּאַסְקַתּוּן
בְּקִרְוָיָא דְּבֵית יְהוּדָה
וּבְשׁוּקֵי יְרוּשְׁלֵם אַתּוּן
וַאֲבָהָתְכוֹן מַלְכֵיכוֹן
וְרַבְרְבֵיכוֹן וְעַמָּא דְּאַרְעָא
יַתְהוֹן דְּכַר יְיָ וּגְלֵי
קֳדָמוֹהִי׃ כב וְלָא הָוָת
רָעוּ קֳדָם יְיָ עוֹד דְּלָא
לְמִשְׁבַּק מִן קֳדָם בִּישׁוּת
עוֹבְדֵיכוֹן מִן קֳדָם תּוֹעֲבָתָא
דַּעֲבַדְתּוּן וַהֲוָת אַרְעָכוֹן
לְחוּרְבָּא וּלְצָדוּ וּלְלוּטָא
מִבְּלִי יָתֵיב כְּיוֹמָא הָדֵין׃
כג מִן קֳדָם דְּאַסְקַתּוּן
בּוּסְמִין וּדְחַבְתּוּן קֳדָם

יְיָ וְלָא קַבֵּלְתּוּן לְמֵימְרָא דַיְיָ וּבְאוֹרַיְתֵיהּ וּבְקְיָמוֹהִי וּבְסַהְדוּתֵיהּ לָא הֲלַכְתּוּן
על

ת״א סלח לת הקטר עקידה שטר ת.

רש״י

כט] כך שנויה בסדר עולם: (יט) המבלעדי אנשינו. שלא מדעתם: כוונים להעציבה. דפוסי (כא) ולא יוכל ה׳ עוד לשאת. כמו ולא יכול

מצודת ציון

השמש וכן לעשות כוונים למלכת השמים (לעיל ז):(יח) תמנו. ענין כליון: (יט) המבלעדי. ענינו כמו זולת וכן מבלעדי אישך (במדבר ה): אנשינו. בעליו: כוונים. מין מאכל ויתכן שנקרא כן על כי עשאוס בכונת הלב בתקון רב וכן לעשות כוונים (לעיל ז): להעציבה. מלי עצבון ושוא דרך כמוי על השמחה: (כב) לשאת. מלי משא וסבל: מעליכם. מעשיכם: לחרבה. מלי חורבן: ולשמה. ולחמהון: קרלת

מצודת דוד

אשר לא חללנו לקטר וכו׳ חסרנו כל שעובד שסיס עתה: (יט) כי אנחנו. זהו מאמר הנשים המקטרות לבדן שאמרו וכי מה שאנחנו מקטרים וזמירות להסך לה נסכים האם מבלעדי דעת אנשינו עשינו למלכת השמים מיני מאכל להעציבה ר״ל לשמח אותה ואמר על דרך הכינוי ולאומרות מה זה תוכיח לאנשינו למען ימחו בידינו וכי אין דעתם עמנו: (כ) על הגברים. אל הגברים וכה כיוצאים כי מקטרת נשיהם שפתחו תחלה להשיב: ועל כל העם. הם המשיבים אחריהם: דבר. הדבר אמור לעשלה: (כא) אותם זכר ה׳. ר״ל עם כי מאז לא הי׳ כפרע מהם הנה לא שמחם כי זכר בהם ועלו על לבו (ואמר אותם כי לאלהות הרבה קטרו וה״ם הקטר הוא שם הכלל אבל לבי״א הי׳ קטר מיוחד): (כב) ולא יוכל ה׳. לא יוכל עוד לסבול ולהאריך אפו מפני רוע מעלליכם וכו׳ ולכן היתה הרלבה לחרבה וכו׳: כתיום הזה. שהיא חרבה: (כג) מפני וכו׳. ר״ל לא קרה לכם הרעה על שהחלתם לקטר אלא מפני אשר קטרתם מאז ואחר חטאתם וכו׳ על כן קרה לכם מקרה הרעה

עַל בִּישׁוּתָא דַּעֲבַדְתּוּן בִּישְׁתָּא
הָדָא כְּיוֹמָא הָדֵין׃
כד וַאֲמַר יִרְמְיָה לְכָל עַמָּא
וּלְכָל נַשְׁיָא קַבִּילוּ פִּתְגָמָא
דַּיְיָ כָּל דְּבֵית יְהוּדָה דִּי
בְּאַרְעָא דְּמִצְרַיִם׃ כה כְּדֶן
אָמַר יְיָ צְבָאוֹת אֱלָהָא
דְּיִשְׂרָאֵל לְמֵימַר אַתּוּן
וְנַשֵּׁיכוֹן וּגְזַרְתּוּן בְּפוּמְכוֹן
וּבְרַעוּתְכוֹן קַיְמְתּוּן לְמֵימַר
מָעְבַּד נַעְבֵּיד יַת נִדְרָנָא
דִּי נִדַּרְנָא לְאַסָּקָא בּוּסְמִין
לְכוֹכְבַת שְׁמַיָּא וּלְנַסָּכָא לָהּ
נִסְכִּין אֲקָמָא תְּקִימוּן יַת
נִדְרֵיכוֹן וּמְעַבֵּד תַּעְבְּדוּן
יַת נִסְכֵּיכוֹן׃ כו בְּכֵן
קַבִּילוּ פִּתְגָמָא דַּיְיָ כָּל
דְּבֵית יְהוּדָה דִּי תְּבִין
בְּאַרְעָא דְּמִצְרַיִם הָא
אֲנָא קַיְמִית בִּשְׁמִי רַבָּא
אָמַר יְיָ אִם יְהֵי עוֹד שְׁמִי
מִתְקְרֵי בְּפוּם כָּל אֱנָשׁ
יְהוּדָה אָמַר קָיֵם הוּא
יְיָ אֱלָהִים בְּכָל אַרְעָא
דְּמִצְרַיִם׃ כז הָא אֲנָא
מַסְעַר עֲלֵיהוֹן לְבִישָׁא וְלָא
לְטָבָא וְיִסְוּפוּן כָּל אֱנָשׁ
יְהוּדָה דִּי בְּאַרְעָא דְּמִצְרַיִם
בְּחַרְבָּא וּבְכַפְנָא עַד
דְּיִשְׁתֵּיצוּן׃ כח וּמְשַׁזְבֵי
יְהוּדָה עַם דְּמִנַּיִן וְיָדְעוּן
לְאִתּוֹתָבָא תַּמָּן פִּתְגָם דְּמַן יִתְקָיֵם אִם דִּילִי וְאִם דִּי

כְּיוֹם הַזֶּה׃ כד וַיֹּאמֶר יִרְמְיָהוּ אֶל־כָּל־הָעָם
וְאֶל כָּל־הַנָּשִׁים שִׁמְעוּ דְבַר־יְהוָה כָּל־־
יְהוּדָה אֲשֶׁר בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם׃ כה כֹּה־אָמַר
יְהוָה־צְבָאוֹת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר אַתֶּם
וּנְשֵׁיכֶם וַתְּדַבֵּרְנָה בְּפִיכֶם וּבְיָדֵיכֶם מִלֵּאתֶם
לֵאמֹר עָשׂה נַעֲשֶׂה אֶת־נְדָרֵינוּ אֲשֶׁר נָדַרְנוּ
לְקַטֵּר לִמְלֶכֶת הַשָּׁמַיִם וּלְהַסֵּךְ לָהּ נְסָכִים
הָקֵים תָּקִימֻנָה אֶת־נְדָרֵיכֶם וָעָשׂה תַּעֲשֶׂינָה
אֶת־נְדָרֵיכֶם׃ כו לָכֵן שִׁמְעוּ דְבַר־יְהוָה כָּל־
יְהוּדָה הַיֹּשְׁבִים בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם הִנְנִי נִשְׁבַּעְתִּי
בִּשְׁמִי הַגָּדוֹל אָמַר יְהוָה אִם־־יִהְיֶה עוֹד
שְׁמִי נִקְרָא ׀ בְּפִי ׀ כָּל־אִישׁ יְהוּדָה אֹמֵר
חַי־אֲדֹנָי יְהוִה בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרָיִם׃ כז הִנְנִי
שֹׁקֵד עֲלֵיהֶם לְרָעָה וְלֹא לְטוֹבָה וְתַמּוּ
כָל־אִישׁ יְהוּדָה אֲשֶׁר בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם בַּחֶרֶב
וּבָרָעָב עַד־כַּלּוֹתָם׃ כח וּפְלִיטֵי חֶרֶב יְשֻׁבוּן
מִן־אֶרֶץ מִצְרַיִם אֶרֶץ יְהוּדָה מְתֵי מִסְפָּר
וְיָדְעוּ כָּל־שְׁאָרִית יְהוּדָה הַבָּאִים לְאֶרֶץ־
מִצְרַיִם לָגוּר שָׁם דְּבַר־מִי יָקוּם מִמֶּנִּי וּמֵהֶם׃

וזאת

מצודת דוד

הזאת: כיום הזה. שסגנס כרעה: (כה) אתם ונשיכם. ר״ל אתם כמו נשיכם דעת אחת לכם: ותדברנה בפיכם. ר״ל מה שהנשים מדברות המה בפיכם כי כן לויתה לכן לדבר: ובידכם מלאתם. ר״ל בפועל ידכם תשלימו הדבר הזה לעשותו: לאמר עשה וכו׳. מה שתאמרו עשה נעשה וכו׳ הן ידעתי שתקיימו את נדריכם לקטר לה עוד מעתה: ועשה וכו׳ כפל הדבר כמ״ש: (כו) האם יהיה עוד שמי נקרא וכו׳. ר״ל לא אאריך עוד אפי עד שיסוכו ויקראו בשמי כי כל אנשי יהודה הנאיים למצרים יתמו מן העולם עד לא יסוכו: אומר. שיהיה אומר בשבועתו חי ה׳: בכל ארץ מצרים. אבל אנשי מצרים מתי מספר הם יאמרו חי ה׳ כשיסוכו לארץ יהודה: (כז) הנני שוקד. אשתדל ואמסר עליהם לברע להם ולא להטיב עמהם: (כח) ופליטי חרב. המלטים מן החרב אשר יסוכו ממצרים לארץ יהודה יהיו מתי מספר ר״ל אנשיהם מועטים: ידעו וכו׳. אז ידעו דברי מי יתקיים אם דברים מתי שאמרתי במצרים יתמו ויכלו אם דברים מהם שאמרו שיהיו במצרים בטח ויתקיימו שמה: (כט) וזאת לכם האות. הוא האמור במקרא שלאחריו שיהי׳ מרעה ממסר ביד נ״נ זה יהי׳

מצודת ציון

(כג) קראת. מלי מקרה: (כה) מלאתם. ענין השלמה ונמר: חקים תקימנה. לשון קיום: (כז) שקד. ענין מהירות והשתדלות כמו שקדו ושמרו (עזרא ח): ותמו. יכלו ויסלמו: (כח) ופליטי. ענין המלטה: מתי. אנשי: לגור. לדור

להון

כט וְזֹאת לָכֶם הָאוֹת נְאֻם־יְהוָה כִּי־פֹקֵד
אֲנִי עֲלֵיכֶם בַּמָּקוֹם הַזֶּה לְמַעַן תֵּדְעוּ כִּי
קוֹם יָקוּמוּ דְּבָרַי עֲלֵיכֶם לְרָעָה׃ ל כֹּה ו
אָמַר יְהוָה הִנְנִי נֹתֵן אֶת־פַּרְעֹה חָפְרַע
מֶלֶךְ־מִצְרַיִם בְּיַד אֹיְבָיו וּבְיַד מְבַקְשֵׁי
נַפְשׁוֹ כַּאֲשֶׁר נָתַתִּי אֶת־צִדְקִיָּהוּ מֶלֶךְ־
יְהוּדָה בְּיַד נְבוּכַדְרֶאצַּר מֶלֶךְ־בָּבֶל אֹיְבוֹ
וּמְבַקֵּשׁ נַפְשׁוֹ׃

מה א הַדָּבָר אֲשֶׁר דִּבֶּר יִרְמְיָהוּ הַנָּבִיא
אֶל־בָּרוּךְ בֶּן־נֵרִיָּה בְּכָתְבוֹ אֶת־הַדְּבָרִים
הָאֵלֶּה עַל־סֵפֶר מִפִּי יִרְמְיָהוּ בַּשָּׁנָה הָרְבִעִית
לִיהוֹיָקִים בֶּן־יֹאשִׁיָּהוּ מֶלֶךְ יְהוּדָה לֵאמֹר׃
ב כֹּה־אָמַר יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל עָלֶיךָ בָּרוּךְ׃
ג אָמַרְתָּ אוֹי־נָא לִי כִּי־יָסַף יְהוָה יָגוֹן עַל־
מַכְאֹבִי יָגַעְתִּי בְּאַנְחָתִי וּמְנוּחָה לֹא
מָצָאתִי׃ ד כֹּה ! תֹאמַר אֵלָיו כֹּה אָמַר יְהוָה
הִנֵּה אֲשֶׁר־בָּנִיתִי אֲנִי הֹרֵס וְאֵת אֲשֶׁר־

תרגום

לְהוֹן׃ כט וְדָא לְכוֹן אָתָא
אָמַר יְיָ אֲרֵי אֲנָא מַסְעַר
עֲלֵיכוֹן בְּאַתְרָא הָדֵין
בְּדִיל דְּתִדְעוּן אֲרֵי
אִתְקְיָמָא יִתְקְיְמוּן פִּתְגָמַי
עֲלֵיכוֹן לְבִישָׁא׃ ל כְּדֵנָן
אָמַר יְיָ הָא אֲנָא מָסַר
יָת פַּרְעֹה תְּבִירָא מַלְכָּא
דְּמִצְרַיִם בְּיַד בַּעֲלֵי
דְבָבוֹהִי וּבְיַד דְּבָעֵן
לְמִקְטְלֵיהּ כְּמָא דְּמְסָרִית
יָת צִדְקִיָּהוּ מַלְכָּא דִשְׁבִטָא
דְּבֵית יְהוּדָה בְּיַד
נְבוּכַדְרֶאצַּר מַלְכָּא דְבָבֶל
בְּעִיל דְּבָבֵיהּ וְדִבְעָא
לְמִקְטְלֵיהּ׃

א פִּתְגָם נְבוּאָה
דְּאִתְנַבִּי יִרְמְיָה נְבִיָּא עַל
בָּרוּךְ בַּר נֵרִיָּה כַּד כְּתַב
יָת פִּתְגָמַיָּא הָאִלֵּין עַל
סִפְרָא מִפּוּמָא דְּיִרְמְיָה
בְּשַׁתָּא רְבִיעָיְתָא לִיהוֹיָקִים
בַּר יֹאשִׁיָּה מַלְכָּא שִׁבְטָא
דְּבֵית יְהוּדָה לְמֵימַר׃
ב כְּדֵנָן אָמַר יְיָ אֱלָהָא
דְיִשְׂרָאֵל עָלָךְ בָּרוּךְ׃

נטעתי

ג אָמַרְתָּ יַי בְּעַן לִי אֲרֵי אוֹסִיף יְיָ דָּוָן עַל תַּבְרִי לְאֵיתִי בְּתַנְחָתִי וּנְבוּאָה
לָא אַשְׁכְּחֵית׃ ד כְּדֵנָן תֵּימַר לֵיהּ כְּ ד נָ ן אָמַר יְיָ הָא דִי בְנִיתִי אֲנָא

רש"י

יכול׃ (ג) פרעה חפרע. פרעה תבירא וחי"ת זו משמשת במקום ה"א׃ ומנוחה לא מצאתי. לא שרתה עלי שכינה להנחה כמו ותנח עליהם הרוח [במדבר יא]מה נשתניתי מהלמידי הנביאים יהושע

מצודת ציון

לדור׃ (כט) פוקד. עניין השגחה׃
(ג) יסף. מלי הוספה׃ ומנוחה. עניינו נכואה ע"ש המקרא ותנח עליהם הרוח (במדבר י"א)׃ (ד) הורס. עניין שבירה ונתילה׃ נותש. עניין עקירה

מצודת דוד

לכם לאות אשר אשגיח לפשיב גמול עליכם במקום הזה׃ למען תדעון. בתה שיהי' פרעה מסר ביד נ"נ תדעו בזה אשר יתקיימו דברי עליכם לרעה והוא כפל ענין במ"ש׃ (ל) כה אמר ה'. ר"ל כי כה אמר ה' וכו'׃ פרעה חפרע. כל מלכי מצרים קרואים פרעה וזה שהי' שימים הרס היה שמו

שימש את משה נחה עליו רוח הקודש אליעד שימש את אליהו נחה עליו רוח הקודש אני מה נשתניתי׃ (ד) ואת כל הארץ. היא הנמונה בנתיאה והריסה

מצודת דוד

ביד אויביו. הס הכשדים׃ ובידי וכו'. כפל הדבר במ"ש׃

מה (א) בכתבו וכו'. בעת שכתב מגילת איכה ומה שאמר את הדברים האלה ר"ל שהזכיר בה המאורעות הרעות אשר ייעד על יהודה וישראל אשר כן בא וזכו מ"ש למעלה קח לך מגילת ספר וכו' (לעיל ל"ו)׃ על ספר. אחר ספר ע"ש סופו׃ כי אחר שכתב נעשה ספר׃ מפי ירמיה. ר"ל ירמיה אמר הדברים מפיו וברוך היה כותב על ספר׃ (ג) כי יסף ה'. הי' הוסיף לי יגון על המכאוב שמאז כי מאז שנשמעתי ממך נבואות הפורענות סובלת לבי ועתה בכותבי המגלה נלאה כבר נעשתה ויתוסף כי יגון׃ יגעתי באנחתי. ולאי עיף ויגע בתה שלאי מתאנח תמיד ודומה על ביאת הפורענות׃ ומנוחה לא מצאתי. לאומר הנה מה שלאי כותב לך המגלה ולא אחר הוא על כי מה שלאי משמש אותך תדיר ולו׳ ממך ומדוע א"כ לא שרתה עלי הנבואה ולמה נשתניתי משאר תלמידי הנביאים׃ (ד) אשר בניתי. ר"ל שרחל שעשיתם בנין יפה הנה עתה אהרסם ואתנדם׃ ואת אשר נטעתי וכו'. כפל הדבר במ"ש׃ ואת כל הארץ

אֶפְנַר וְיָת דִּי קַיְמִית אֲנָא
אֶטַלְטֵל וְיָת כָּל אַרְעָא
דְּיִשְׂרָאֵל דִּילִי הוּא׃
ה וּדְאַתְּ בָּעֵי לָךְ רַבְרְבָן
לָא תִבְעֵי אֲרֵי הָא אֲנָא
מַיְתֵי בִישְׁתָּא עַל כָּל
בִּסְרָא אָמַר יְיָ וְאֶתֵּן לָךְ
יָת נַפְשָׁךְ לְשֵׁיזְבָא עַל
כָּל אַתְרָיָא דִי תְהַךְ׃תַּמָּן׃

א דַּהֲוָה פִּתְגָם נְבוּאָה
מִן קֳדָם יְיָ עַל יִרְמְיָה
נְבִיָּא עַל עַמְמַיָּא׃
ב לְמִצְרַיִם עַל מַשְׁרִיַת
פַּרְעֹה חַגִירָא מַלְכָּא
דְּמִצְרַיִם דַּהֲוָה עַל נְהַר
פְּרָת בְּכַרְכְּמִישׁ דִּמְחָא
נְבוּכַדְרֶאצַּר מַלְכָּא דְבָבֶל
בְּשַׁתָּא רְבִיעָיְתָא לִיהוֹיָקִים
בַּר יֹאשִׁיָּה מַלְכָּא שִׁבְטָא
דְּבֵית יְהוּדָה׃ ג סִדְרוּ
עֲגָלִין וּתְרִיסִין וְאִתְקְרִבוּ
לַאֲגָחָא קְרָבָא׃ ד טַקִּיסוּ
סוּסְוָתָא וְיַסְקוּן פָּרָשָׁיָא
וְיִתְעַתְּדוּן בְּקוּלְסָיָא צַחְצָחוּ
מוּרְגָנְיָתָא לְבִישׁוּ סְרָיָנְיָא׃ ה מָא דֵין חֲזֵיתִי אֲנוּן

רש"י

הפנו

ישראל כך שנויה במכילתין בתחלתה׃ (ג) מגן. של עור היא והוא שלוק וכשיולא למלחמה מושחו בשמן׃ צנה. של עץ דמות תריסין שלנו׃ (ד) מרקו הרמחים. כמו ומורק ושוטף (ויקרא ז) פורביר בלע"ז׃ (ה) המה חתים. מגרים׃ ולא הפנו.

מצודת ציון

עקירה׃ (ה) גדולות. דברי גדולות ר"ל נבואה׃ על כל בשר. על כל אדם׃ לשלל. ענין בזה׃

מו (ב) נכו. ה"י חגירא וכן כן נכה רגליה (ש"ב ד)׃ בכרכמיש. שם מקום׃ (ג) ערכו. ענין סדור׃ מגן. הוא מכלי המלחמה עשוי להגן בעליו ממכת חרב וחניה׃ וצנה. הוא כעין מגן אבל בתכונה אחרת׃ (ד) אסרו. ענין קשירה׃ הפרשים. כמו רוכבי הסוסים הרגילים בזה׃ בכובעים. בענין כובע עשוי מנחושת להגן על הראש וכן וכובע נחושת על ראשו (ש"א י"ז)׃ מרקו. ענין לטוש וזכוך כמו ומורק ושוטף במים (ויקרא ו)׃ הרמחים. כעין חנית׃ הסריונות. כו׳ כעין מלבוש עשוי מברזל להגן ממכת חרב וחנית כמו וסריון קשקשים (ש"א י"ז)׃ (ה) חתים. ענין אימה ופחד כמו ואל תחת (יהושע ח)׃ נסוגים אחור. ענין החזרה לאחור כמו ונסוג מאחר אלהינו (ישעיה נ"ט)׃ יכתו. מלי כתיתה ושבירה׃ ומנוס נסו. ענין בריחה׃ הפנו. מלי הפכה׃ מגור. ענין פחד

מצודת דוד

עקירה׃ (ה) גדולות. דברי נבואות׃ בשר. על כל אדם׃ לשלל. ענין בזה׃

מו (ב) נכו. הי' חגירא וכן כן נכה רגליה (ש"ב ד)׃ בכרכמיש. שם מקום׃ (ג) ערכו. ענין סדור׃ מגן. הוא מכלי המלחמה עשוי להגן בעליו ממכת חרב וחניה׃ וצנה. הוא כעין מגן אבל בתכונה אחרת׃ (ד) אסרו. ענין קשירה׃ הפרשים. כמו רוכבי הסוסים הרגילים בזה׃ בכובעים. בענין כובע עשוי מנחושת להגן על הראש וכן וכובע נחושת על ראשו (ש"א י"ז)׃ מרקו. ענין לטוש וזכוך כמו ומורק ושוטף במים (ויקרא ו)׃ הרמחים. כעין חנית׃ הסריונות. כו׳ כעין מלבוש עשוי מברזל להגן ממכת חרב וחניה כמו וסריון קשקשים (ש"א י"ז)׃ (ה) חתים. ענין אימה ופחד כמו ואל תחת (יהושע ח)׃ נסוגים אחור. ענין החזרה לאחור כמו ונסוג מאחר אלהינו (ישעיה נ"ט)׃ יכתו. מלי כתיתה ושבירה׃ ומנוס נסו. ענין בריחה׃ הפנו. מלי הפכה׃ מגור. ענין פחד

המה כתותים ונסים מן הכשדים ולא פנו אליהם להלחם בם׃ ונבוריהם. לא הגבורים שבהם מגור מסביב. פחד אחזהם מסביב ר"ל את כולם אחז הפחד

הִפְנוּ מָגוֹר מִסָּבִיב נְאֻם־יְהוָה׃ ו אַל־יָנוּס
הַקַּל וְאַל־יִמָּלֵט הַגִּבּוֹר צָפוֹנָה עַל־יַד נְהַר־
פְּרָת כָּשְׁלוּ וְנָפָלוּ׃ ז מִי־זֶה כַּיְּאֹר יַעֲלֶה
כַּנְּהָרוֹת יִתְגָּעֲשׁוּ מֵימָיו׃ ח מִצְרַיִם כַּיְּאֹר
יַעֲלֶה וְכַנְּהָרוֹת יִתְגָּעֲשׁוּ מָיִם וַיֹּאמַר אַעֲלֶה
אֲכַסֶּה־אָרֶץ אֹבִידָה עִיר וְיֹשְׁבֵי בָהּ׃ ט עֲלוּ
הַסּוּסִים וְהִתְהֹלְלוּ הָרֶכֶב וְיֵצְאוּ הַגִּבּוֹרִים
כּוּשׁ וּפוּט תֹּפְשֵׂי מָגֵן וְלוּדִים תֹּפְשֵׂי דֹרְכֵי
קֶשֶׁת׃ י וְהַיּוֹם הַהוּא לַאדֹנָי יְהוָה צְבָאוֹת
יוֹם נָקָמָה לְהִנָּקֵם מִצָּרָיו וְאָכְלָה חָרֶב
וְשָׂבְעָה וְרָוְתָה מִדָּמָם כִּי זֶבַח לַאדֹנָי יְהוָה
צְבָאוֹת בְּאֶרֶץ צָפוֹן אֶל־נְהַר־פְּרָת׃ יא עֲלִי
גִלְעָד וְקְחִי צָרִי בְּתוּלַת בַּת־מִצְרָיִם לַשָּׁוְא

תִּבִּירִין מִסְתַּחֲרִין לַאֲחוֹרָא
וְגִבָּרַיְהוֹן תִּבִּירִין וּמֶעָרָק
עָרְקִין וְלָא מִתְפְּנִין לְמֶקֶם
מִן קֳדָם דְּקָטְלִין בְּחַרְבָּא
דְּמִתְכַּנְּשִׁין עֲלֵיהוֹן מִסְּחוֹר
סְחוֹר אָמַר יְיָ׃ ו לָא יַעֲרוֹק
דְּקַלִּיל וְלָא יִשְׁתֵּזִיב דְּגִבַּר
בְּאַרְעָא צְפוּנָא עַל כֵּיף
נַהֲרָא פְּרָת אִתְּקָלוּ
וּנְפָלוּ׃ ז מַן דֵּין דְּסָלִיק
כְּמַשְׁרְיָתֵיהּ כַּעֲנָנָא דְּסָלִיק
וְחָפֵי יַת אַרְעָא כְּמַבּוּעַ
דְּמַיִין דְּמִטְרַפְּין מוֹהִי׃
ח מִצְרָיִם כַּיְּאֹר יַעֲלֶה וְכַנְּהָרוֹת יִתְגָּעֲשׁוּ מָיִם וַיֹּאמַר אַעֲלֶה אֲכַסֶּה אֶרֶץ אֹבִידָה עִיר וְיֹשְׁבֵי בָהּ׃ ט עֲלוּ סוּסִים וְהִתְהוֹלְלוּ רְכָבוֹת וְיֵצְאוּ גִבּוֹרִים כּוּשׁ וּפוּט תֹּפְשֵׂי מָגֵן וְלוּדִים תֹּפְשֵׂי דֹרְכֵי קֶשֶׁת׃ י וְהַיּוֹם הַהוּא לַאדֹנָי יְהוָה צְבָאוֹת יוֹם פּוּרְעָנוּתָא
קָדָם יְיָ צְבָאוֹת בְּאַרְעָא צְפוּנָא עַל נַהֲר פְּרָת׃ יא סַקִּי לְגִלְעָד וּסְבוּ שִׁעוּף

הרבתי
גִּבְרָיָא כּוּשָׁאֵי וּפוּטָאֵי אָחֲדֵי תָּרְסִין וְלוּדָאֵי
וְיִשְׁתַּגְּשׁוּן רְתִיכָיָא וְיִפְקוּן
דְּנָגְדִין מָחֵן בְּקַשְׁתָּא׃ י וְיוֹמָא הַהוּא קָדָם יְיָ צְבָאוֹת יוֹם פּוּרְעָנוּתָא
לְאִתְפְּרַע מִסְּנָאֵי עֲמִיה וְתִקְטֵיל חַרְבָּא וְתִסְבַּע וּתְרַוֵּי מִדְּמְהוֹן אֲרֵי קַטְלָא
קָדָם יְיָ צְבָאוֹת בְּאַרְעָא צְפוּנָא עַל נַהֲר פְּרָת׃ יא סַקִּי לְגִלְעָד וּסְבוּ שִׁעוּף

מלכות

רש"י

טוד לעמוד במלחמה לא היה להם פנאי: (ז) כיאור יעלה. שהיה רגיל להעלות גייסות סביביו כמי נהר לשטף סביביו: יתגעשו מימיו. דמטרפין מוהי: (ח) כיאור יעלה. היה רגיל לעלות: אובידה. כמו אמאבד: (ט) והתהוללו. לשון שובע ל"א לשון שכרון כמו שכר דמתרגמינן מרוי: בארץ צפון. שהלך פרעה על נבוכדנצר בכרכמיש ושם נפל ונהרגו גבוריו והוא ברת

מצודת ציון

פחד כמו ויגר מוקח (במדבר כ"ב): (ו) על יד. אצל מקום וכן כל יד כחל יבוק (דברים ג): (ז) יתגעשו. ענין תמעה חזקה כמו ותגעש והרעש הארץ (תהלים יח): (ט) והתהוללו. מלי הוללות ושגעון כי ברוב המרולה ברגזים כמשתגעים וכן בהוללות יתהוללו הרכב (נחום ב): כוש ופוט ולודים. שמות אומות: דורכי. הדרך לדרך ברגל על הקשת לתחתה קשה: (י) ושבעה. ענין שביעת הלחון כמו כגן רוה (ישעיה נח): (יא) צרי. סוג ערק כמוקף מעלי הקשף וכן ודבש ושמן וצרי (יחזקאל כ"ז): העלה. ענין רפואה כמו רפואות תעלה אין לך (לעיל ל) וכפל

מצודת דוד

אין לא עבר: (ו) אל ינוס הקל. אף הקל ברגליו לא יוכל לנוס לתלא ופשו כי הארוב ישיגו: צפונה. כפאת לפון אצל מקום נהר פרת שהם כשלו ונפלו: (ז) מי זה. אמר המלעיג מי זה העם שהי"עולה ומתפשט כמו היאור העולה ומתפשט על כל פני הארמה ומי הוא העם המריס קול שאון כמו הנהרות אשר מימיו נעים בהמועה חזקה ומרימים קול שאון: (ח) מצרים: כאלו משיב לעצמו הנה זהו מצרים כי הי' עולה ומתפשט ברוב חייליותיו כמו היאור המתפשט והי' מריס קול שאון כמו הנהרות אשר ימיהם בחוזק רב ובהרמת קול: ויאמר. הי' חושב בלבו אעלה ואכסה ארצבוב חייליתי ואובידה עיר זהו ברכמיש שהיתה ביד מלך אשור: (ט) עלו הסוסים. אתם רוכבי הסוסים עלו למלחמה ואתם אנשי הרכב התהוללו והיו רצים לכאן ולכאן: כוש ופוט. כי גם המה בלו בעזרתם: תופשי דורכי קשת. ר"ל תופשי קשת ודורכים בה לאתתה הישב לירות לארוקה: (י) והיה וכו'. ר"ל אבל לא יהי' ממשבתם כי ארבו לו ימי המלוי עד תבא עליה ר"ל מלך בבל (ויהיה בגזירת המקום לנקום ממנו נקמת יאשיהו מלך יהודה שהרגו מ"ש מ"ב): ואכלה חרב. אל הכשדים: כי זבח לה'. ר"ל בגזירת המקום בלה הזבח: אל נהר פרת. סמוך לנהר פרת כי שם היתה המלחמה: (יא) עלי גלעד. אמר בדרך לעג אתם מצרים עלי לגלעד ונקוט בלרי ונקחי שהם לרי לרפואות את תחלואיך: בתולת. קראתה בתולה על שלא נכבשה עדיין משום אומה כבתולה שלא משל בה איש לשמוש עתה: בת. כשוא הרבית: על תוא הרבית מיני רפואות כי אין לך בשם

תרגום

מַלְכוּת כְּנִשְׁתָּא דְּמִצְרַיִם
לָא לַהֲנָאה אַסְגִּית
סַמְמָנִין אַסוּ לָא סַלְקַת
לִיךְ׃ יב שְׁמַעוּ עַמְמַיָּא
קָלָנִיךְ וְצַוְחָתֵךְ אִתְמְלִיאַת
אַרְעָא אֲרֵי גֻּבַר בְּגִבַּר
אִתְקְלוּ כַּחֲדָא אִתְּקְטִלוּ
תַּרְוֵיהוֹן׃ יג פִּתְגָם
גְּבִיאָה דְּמַלֵּיל יְיָ עִם
יִרְמְיָה נְבִיָא לְמֵיתֵי
נְבוּכַדְרְאֻצַּר מֶלֶךְ בָּבֶל לְהַכּוֹת אֶת־אֶרֶץ
מִצְרָיִם׃ יד הַגִּידוּ בְּמִצְרַיִם וְהַשְׁמִיעוּ בְּמִגְדּוֹל
וְהַשְׁמִיעוּ בְּנֹף וּבְתַחְפַּנְחֵס אִמְרוּ הִתְיַצֵּב
וְהָכֵן לָךְ כִּי־אָכְלָה חֶרֶב סְבִיבֶיךָ׃ טו מַדּוּעַ
נִסְחַף אַבִּירֶיךָ לֹא עָמַד כִּי יְהוָה הֲדָפוֹ׃
טז הִרְבָּה כּוֹשֵׁל גַּם־נָפַל אִישׁ אֶל־רֵעֵהוּ
וַיֹּאמְרוּ קוּמָה וְנָשֻׁבָה אֶל־עַמֵּנוּ וְאֶל־אֶרֶץ
מוֹלַדְתֵּנוּ מִפְּנֵי חֶרֶב הַיּוֹנָה׃ יז קָרְאוּ שָׁם
פַּרְעֹה מֶלֶךְ־מִצְרַיִם שָׁאוֹן הֶעֱבִיר הַמּוֹעֵד׃

הִרְבֵּיתָי רְפָאוֹת תְּעֲלֶה אֵין לָךְ׃ יב שְׁמָעוּ
גּוֹיִם קְלוֹנֵךְ וְצִוְחָתֵךְ מָלְאָה הָאָרֶץ כִּי־גִבּוֹר
בְּגִבּוֹר כָּשְׁלוּ יַחְדָּיו נָפְלוּ שְׁנֵיהֶם׃ יג הַדָּבָר
אֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה אֶל־יִרְמְיָהוּ הַנָּבִיא לָבוֹא
נְבוּכַדְרֶאצַּר מֶלֶךְ בָּבֶל לְהַכּוֹת אֶת־אֶרֶץ
מִצְרָיִם׃ יד הַגִּידוּ בְמִצְרַיִם וְהַשְׁמִיעוּ בְּמִגְדּוֹל
וְהַשְׁמִיעוּ בְּנֹף וּבְתַחְפַּנְחֵס אִמְרוּ הִתְיַצֵּב
וְהָכֵן לְךָ כִּי־אָכְלָה חֶרֶב סְבִיבֶיךָ׃ טו מַדּוּעַ
נִסְחַף אַבִּירֶיךָ לֹא עָמַד כִּי יְהוָה הֲדָפוֹ׃
טז הִרְבָּה כּוֹשֵׁל גַּם־נָפַל אִישׁ אֶל־רֵעֵהוּ
וַיֹּאמְרוּ קוּמָה וְנָשֻׁבָה אֶל־עַמֵּנוּ וְאֶל־אֶרֶץ
מוֹלַדְתֵּנוּ מִפְּנֵי חֶרֶב הַיּוֹנָה׃ יז קָרְאוּ שָׁם
פַּרְעֹה מֶלֶךְ־מִצְרַיִם שָׁאוֹן הֶעֱבִיר הַמּוֹעֵד׃

תרגום

מַלְכוּת כְּנִשְׁתָּא דְּמִצְרַיִם
לָא לַהֲנָאה אַסְגִּית
סַמְמָנִין אַסוּ לָא סַלְקַת
לִיךְ׃ יב שְׁמַעוּ עַמְמַיָּא
קָלָנִיךְ וְצַוְחָתֵךְ אִתְמְלִיאַת
אַרְעָא אֲרֵי גֻּבַר בְּגִבַּר
אִתְקְלוּ כַּחֲדָא אִתְּקְטִלוּ
תַּרְוֵיהוֹן׃ יג פִּתְגָם
גְּבִיאָה דְּמַלֵּיל יְיָ עִם
יִרְמְיָה נְבִיָא לְמֵיתֵי
נְבוּכַדְרְאֻצַּר מֶלֶךְ בָּבֶל לְהַכּוֹת אֶת־אֶרֶץ
מִצְרָיִם׃ יד דַּנֵּידוּ בְּמִצְרַיִם וְהַשְׁמִיעוּ בְּמִגְדּוֹר
וְהַשְׁמִיעוּ בְּנֹף וּבְתַחְפַּנְחֵס אִמְרוּ הִתְיַצֵּב
וְהָכֵן לָךְ כִּי־אָכְלָה חֶרֶב סְבִיבָיךְ׃ טו מַדּוּעַ
נִסְחַף אַבִּירָיךְ לָא עָמַד כִּי יְהוָה הֲדָפוֹ׃
טז הִרְבָּה כּוֹשֵׁל גַּם־נָפַל אֵישׁ אֶל־רֵעֵהוּ
וַיֹּאמְרוּ קוּמָה וְנָשֻׁבָה אֶל־עַמֵּנוּ וְאֶל־אֶרֶץ
מוֹלַדְתֵּנוּ מִפְּנֵי חֶרֶב דַּיּוֹנָה׃ יז קָרְאוּ שָׁם
פַּרְעֹה מֶלֶךְ־מִצְרַיִם שָׁאוֹן הֶעֱבִיר הַמּוֹעֵד׃

ירמיה מו רכו

הִרְבֵּיתָי רְפָאוֹת תְּעֲלֶה אֵין לָךְ׃ יב שָׁמְעוּ
גוֹיִם קְלוֹנֵךְ וְצִוְחָתֵךְ מָלְאָה הָאָרֶץ כִּי־גִבּוֹר
בְּגִבּוֹר כָּשְׁלוּ יַחְדָּיו נָפְלוּ שְׁנֵיהֶם׃ יג הַדָּבָר
אֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה אֶל־יִרְמְיָהוּ הַנָּבִיא לָבוֹא
נְבוּכַדְרֶאצַּר מֶלֶךְ בָּבֶל לְהַכּוֹת אֶת־אֶרֶץ
מִצְרָיִם׃ יד הַגִּידוּ בְמִצְרַיִם וְהַשְׁמִיעוּ בְּמִגְדּוֹל
וְהַשְׁמִיעוּ בְּנֹף וּבְתַחְפַּנְחֵס אִמְרוּ הִתְיַצֵּב
וְהָכֵן לְךָ כִּי־אָכְלָה חֶרֶב סְבִיבֶיךָ׃ טו מַדּוּעַ
נִסְחַף אַבִּירֶיךָ לֹא עָמַד כִּי יְהוָה הֲדָפוֹ׃
טז הִרְבָּה כּוֹשֵׁל גַּם־נָפַל אִישׁ אֶל־רֵעֵהוּ
וַיֹּאמְרוּ קוּמָה וְנָשֻׁבָה אֶל־עַמֵּנוּ וְאֶל־אֶרֶץ
מוֹלַדְתֵּנוּ מִפְּנֵי חֶרֶב הַיּוֹנָה׃ יז קָרְאוּ שָׁם
פַּרְעֹה מֶלֶךְ־מִצְרַיִם שָׁאוֹן הֶעֱבִיר הַמּוֹעֵד׃

רש"י

ברח מן המלחמה: (יב) גבור בגבור כשלו. כשהיו גבורים היו נכשלים ונתקלים זה בזה: (יג) לבוא נבוכדראצר. זו מכה שנייה שהחריב נבוכדנאצר את מצרים בשנת עשרים ושנע למלכותו (יחזקאל כט) כמו ששניו בסדר עולם: (יד) התיצב והכן לך. לנגד המלחמה. והכין והתקין: (טו) נסחף. נשטפו והסחליקו נגוריך כמו מטר סוחף (משלי כח) נסתחפה שדהו בלשון משנה ומנחם תרגם לשון כליון וכן מבר מטר סוחף ודונש פתר מטר סוחף כמו

מצודת דוד

תעלה ומרפא והוא ענין מלילה: (יב) קלונך. מה שנמסרת ביד בבל: מלאה הארץ. ר"ל בכל מקום יהיה נשמע לעקבה כי כשיגיעו הנה והנה יכשלו גבור בגבו' בדרך מרוצתם ושניהם יחדיו יפלו ויאבדו: (יג) לבוא. שיבוא נבוכדנאצר על ארץ מצרים להכות אותם בחרב: (יד) הגידו וכו'. אשר נבוכדנאצר מעותד לבוא עליהם: אמרו. אתם המשמיעים קול אמרו למלך מצרים התיצב לעמוד בקשרי המלחמה והכן לך בל לרכי המלחמה כי תרב החויב אבלה אותך מהסיב: (טו) נסחף אביריך. הגבורים שבך מדוע כ"א כשטף ונגרף לבל יוכל לעמוד על רגליו: לא עמד. כאלו משיב בבוי' זה לא עמד כי כ' הדפו והוא נלאם בו: (טז) הרבה כושל. הוא הרבה לו מכשולים: גם נפל איש וכו'. רלה לומ' הכבירים הבאים לעזרת מצרים ומו והתחברו זה לזה ואמרו קומה מכלו ונשובה אל עמנו וכו': מפני חרב היונה. זה חרב כ"ב הבאתנה ותוכסת לעשוק הגוף והממון: (יז) קראו שם. כמערכת לבה כשדים הכריזו לומר אשר פרעה מלך מצרים המריס קול

מצודת ציון

כמו ויגר מוקח (במדבר כ"ב): (ו) על יד. אצל מקום וכן כל יד כחל יבוק (דברים ג): (ז) יתגעשו. ענין המעה חזקה כמו ותגעש והרעש הארץ (תהלים יח): (ט) והתהוללו. מלי הוללות ושגעון כי ברוב המרולה ברגזים כמשתגעים וכן בהוללות יתהוללו הרכב (נחום ב): כוש ופוט ולודים. שמות אומות: דורכי. הדרך לדרך ברגל על הקשת לתחתה קשה: (י) ושבעה. ענין שביעת הלחון כמו כגן רוה (ישעיה נח): (יא) צרי. סוג ערק כמוקף מעלי הקשף וכן ודבש ושמן וצרי (יחזקאל כ"ז): העלה. ענין רפואה כמו רפואות תעלה אין לך (לעיל ל) וכפל

מצודת דוד

אין לא עבר: (ו) אל ינוס הקל. אף הקל ברגליו לא יוכל לנוס לתלא ופשו כי הארוב ישיגו: צפונה. כפאת לפון אצל מקום נהר פרת שהם כשלו ונפלו: (ז) מי זה. אמר המלעיג מי זה העם שהי"עולה ומתפשט כמו היאור העולה ומתפשט על כל פני הארמה ומי הוא העם המריס קול שאון כמו הנהרות אשר מימיו נעים בהמועה חזקה ומרימים קול שאון: (ח) מצרים: כאלו משיב לעצמו הנה זהו מצרים כי הי' עולה ומתפשט ברוב חייליותיו כמו היאור המתפשט והי' מריס קול שאון כמו הנהרות אשר ימיהם בחוזק רב ובהרמת קול: ויאמר. הי' חושב בלבו אעלה ואכסה ארצבוב חייליתי ואובידה עיר זהו ברכמיש שהיתה ביד מלך אשור: (ט) עלו הסוסים. אתם רוכבי הסוסים עלו למלחמה ואתם אנשי הרכב התהוללו והיו רצים לכאן ולכאן: כוש ופוט. כי גם המה בלו בעזרתם: תופשי דורכי קשת. ר"ל תופשי קשת ודורכים בה לאתתה הישב לירות לארוקה: (י) והיה וכו'. ר"ל אבל לא יהי' ממשבתם כי ארבו לו ימי המלוי עד תבא עליה ר"ל מלך בבל (ויהיה בגזירת המקום לנקום ממנו נקמת יאשיהו מלך יהודה שהרגו מ"ש מ"ב): ואכלה חרב. אל הכשדים: כי זבח לה'. ר"ל בגזירת המקום בלה הזבח: אל נהר פרת. סמוך לנהר פרת כי שם היתה המלחמה: (יא) עלי גלעד. אמר בדרך לעג אתם מצרים עלי לגלעד ונקוט בלרי ונקחי שהם לרי לרפואות את תחלואיך: בתולת. קראתה בתולה על שלא נכבשה עדיין משום אומה כבתולה שלא משל בה איש לשמוש עתה: בת. כשוא הרבית: על תוא הרבית מיני רפואות כי אין לך בשם

יח חַי־אָנִי נְאֻם־הַמֶּלֶךְ יְהוָה צְבָאוֹת שְׁמוֹ
כִּי כְתָבוֹר בֶּהָרִים וּכְכַרְמֶל בַּיָּם יָבוֹא׃
יט כְּלֵי גוֹלָה עֲשִׂי־לָךְ יוֹשֶׁבֶת בַּת־מִצְרָיִם
כִּי־נֹף לְשַׁמָּה תִהְיֶה וְנִצְּתָה מֵאֵין יוֹשֵׁב׃
כ עֶגְלָה יְפֵה־פִיָּה מִצְרַיִם קֶרֶץ מִצָּפוֹן בָּא
בָּא׃ כא גַּם־שְׂכִירֶיהָ בְּקִרְבָּהּ כְּעֶגְלֵי מַרְבֵּק
כִּי־גַם־הֵמָּה הִפְנוּ נָסוּ יַחְדָּו לֹא עָמָדוּ כִּי
יוֹם אֵידָם בָּא עֲלֵיהֶם עֵת פְּקֻדָּתָם׃ כב קוֹלָהּ
כַּנָּחָשׁ יֵלֵךְ כִּי־בְחַיִל יֵלֵכוּ וּבְקַרְדֻּמּוֹת בָּאוּ
לָהּ כְּחֹטְבֵי עֵצִים׃ כג כָּרְתוּ יַעְרָהּ נְאֻם־
יְהוָה כִּי לֹא יֵחָקֵר כִּי רַבּוּ מֵאַרְבֶּה וְאֵין
להם

מצודת ציון

קבוע כמו כי למועד שמור לך (ש״א ט) : (יח) כתבור וכרמל שמות הרים מודעים ומפורסמים : (יט) לשמה . לשממה : ונצתה . מלי ליה ושממה . (כ) יפהפיה . פתרונו כמלה אחת זר״ל יפה כיוה, ולזה נכפל הענין והלמ״ד הפעל וכמו ירקרק אדמדם : קרץ . ענין חתוך וכריתה כמו מחומ׳ קרלתי (איוב ל״ג) : (כא) שכיריה . עגילו גדולים וגלגלים וכן בתער הסכירה (ישעי׳ז) . מרבק . הוא הרפת מקום יעמוד שם העגלים וכן ועגלים מהוך מרבק (עמוס ו) : הפנו . מלי פניה והליכה : אידם . ענין שבר ומקרה רע כמו כלא איד לעולל (איוב ל״א) פקודתם . על המיתה יאמר שהוא פקודת וזכרון הסגנת כל חי כמו ופקודת כל האדם (במדבי ט״ז) : (כב) ובקרדומות . הוא הגרזן המחוד עליה כמו ויקח הגימלך

ולהלחם ולא ילא ועבר יום המועד : (יח) כי כתבור בהרים . כי כאשר דבר אמת היא שתבור קבוע בהריס והר הכרמל על הים כן באמת יבוא הדבר הזה על מצריס : (יט) כלי גולה . אדם יולא לדרך מחקן לו אמת ומקדה של מרס לשתות בה: ונצתה . ל׳ ליה : (כ) עגלה יפה פיה . מלכותא יאיה : קרץ . עממין קטולין. קרן לשון מחוך וכן מתומר קרלתי (איוב לב) מצפון . מגבל:

(כא) שכיריה . שריה כמו בתער הסכירה (הושע ז׳) : מרבק . קיפל״א בלע״ז : הפנו . פנו עורף לנקם לנוס : (כב) קולה כנחש ילך . הריי הנחש בא ללמד על מצריס וממלא למד למדנו מכאן שכשאמר הקב״ה לנחש על נמוך תלך[בראשית ג׳] קיטע את רגליו והלך קולו בפוף בעולם כך שנוייה בשלשים ושתים מדות דר׳ אליעזר בנו של רבי יוסי הגלילי : כי בחיל ילכו . אליה : (כג) כרתו יערה

מצודת דוד

שאון בגאות וגבורל לבב הגם שהם העביר המועד ר״ל לא בא לכלחם מערכם מול מערכם ביום המועד והקבוע כי בא מורך בלבבו . (יח) כי כתבור בהרים . כמו הר תבור הוא קבוע בהרים ולא יזוז ממקומו וכמו שהר הכרמל עומד על הים ולא ימיש משם כן יבוא ר״נ על מצריס ולא ישתנה ולא יזוז מביאתו שתם : (יט) כלי גולה . דרך הולכי גולה לתקן לעצמם כלי לשתות בו וכלי ללון בה עיסה וכדומה : לשמה תהיה . כי תגלו ממנה : ונצתה . תהיה שוממה מבלי יושב מי יושב בה : (כ) עגלה . מצריס שהיה׳ מלכות יפה בעגלה היפה מאד הגם הפלת לשון יבוא עליה ר״נ המתחד וכורת שותה : בא בא . כפל המלה לחזק ולומ׳ שבודאי יבוא : (כא) גם שכיריה . גם הבריס הגדולים אשר בקרבה יוכלו לעבוא בעגלים המפוטמים במרבק שאחר שנעבו אמנים מולאים לבטח : כי גם המה . אף שדרך הבריס להיות אמיצי לבב לעמוד בקבלי המלחמה הגם המה לא כן עשו כי פנו מן המלחמה ונסו יחדיו ולא עמדו על עמדם ולזה אחר כשיגם האויב ונפלו בנופלים ולא לקחום בשבי כדרך הבריס : כי יום אידם . ר״ל על כי בא עליהם יום אידם עת מוחם שהוא פקודת כל מי לבן ולא מורך בלבבם : (כב) קולה . קול של מצריס ילך להיות נשמע למרחוק כמו קול הנחש הנשמע למרחוק : כי בחיל יבכו . הבריס ילבו עליהם בח״ל רב ובקרדומות יבואו עליהם לכרתם: כהוטבי עצים. ר״ל כמו שאין ביד בעלים לממע מעלתם כריתת החוטבים כן לא יבלו מצריס לממע מעלתם מרב הבריס . (כג) כרתו יערה . ר״ל אתה בני בריס הרבו כל אנשי מצריס כי הבריס

יח־קִים אֲנָא אָמַר מַלְכָּא
יְיָ צְבָאוֹת שְׁמֵיהּ אֲרֵי
כְּמָא דְיָצִיב פִּתְגָמָא
דְתָבוֹר בְּטוּרְיָא וּכְכַרְמֶלָא
בְיַמָּא כֵּן יֵיתֵי תְּבִירֵיהּ :
יט מָנֵי גָלוּתָא אַתְקְנִי
לִיךְ מַלְכוּת כְּנִשְׁתָּא
דְמִצְרַיִם אֲרֵי מֶפֵּיס לְצַדּוּ
תְּהֵי וְתִצְדֵי מִבְּלִי יָתִיב :
כ מַלְכוּת יָאֲיָא הֲוָת
מִצְרַיִם עַמְמִין קְטוֹלִין
מִצְפּוּנָא יֵיתוּן עֲלָהּ
לְמִבְזָה : כא אַף רַבְרְבָהָא
בְּגַוָּהּ כְּעֶגְלֵי רִבְקָה אֲרֵי
אַף אִנּוּן אִתְפְּנִיאוּ עֲרָקוּ
כַּחֲדָא לָא יְכִילוּ לְמֵקַם
אֲרֵי יוֹם תְּבָרְהוֹן אָתָא
עֲלֵיהוֹן עִדָּן סְעוּדָן
בְּמִשְׁרָיָן יְהַבּוּן עֲלֵיכוֹן כְּמָא
יְיָ אֲרֵי לֵית לְהוֹן

בִּישְׁתָּהוֹן : כב־הַר נְקוּשׁ זְנֵיהוֹן כְּחַיָּוָן זָחֲלִין אֲרֵי
דְעָלִין בְּכַשִּׁילִין לְמֵקַץ אֲעֵי חוּרְשָׁא: כג שַׁיְצוּ רַבְרְבָהָא אָמַר
יְיָ אֲרֵי לֵית לְהוֹן

ת״א עגלה יפה פיה יומא ג לב . קולה כנחש ספר הזהר פ׳ במדב׳ :

רש״י

(כא) שכיריה . שריה כמו בתער הסכירה (הושע ז׳) : מרבק . קיפל״א בלע״ז : הפנו . פנו עורף לנקם לנוס : (כב) קולה כנחש ילך . הריי הנחש בא ללמד על מצריס וממלא למד למדנו מכאן שכשאמר הקב״ה לנחש על נמוך תלך[בראשית ג׳] קיטע את רגליו והלך קולו בפוף בעולם כך שנוייה בשלשים ושתים מדות דר׳ אליעזר בנו של רבי יוסי הגלילי : כי בחיל ילכו . אליה : (כג) כרתו יערה

מצודת דוד

לא כן עשו כי פנו מן המלחמה ונסו יחדיו ולא עמדו על עמדם ולזה אחר כשיגם האויב ונפלו בנופלים ולא לקחום בשבי כדרך הבריס : כי יום אידם . ר״ל על כי בא עליהם יום אידם עת מוחם שהוא פקודת כל מי לבן ולא מורך בלבבם : (כב) קולה . קול של מצריס ילך להיות נשמע למרחוק כמו קול הנחש הנשמע למרחוק : כי בחיל יבכו . הבריס ילבו עליהם בח״ל רב ובקרדומות יבואו עליהם לכרתם: כהוטבי עצים. ר״ל כמו שאין ביד בעלים לממע מעלתם כריתת החוטבים כן לא יבלו מצריס לממע מעלתם מרב הבריס . (כג) כרתו יערה . ר״ל אתה בני בריס הרבו כל אנשי מצריס כי הבריס

סוף אֲרֵי סַגִּיאִין מִזְּחֻלָּא
וְלֵית לְהוֹן מְנָיָן: כד בְּהִיתַת
מַלְכוּת מִצְרַיִם אִתְמְסָרַת
בְּיַד עַמָּא דְאָתָא עֲלָהּ
מִצְפּוּנָא : כה אָמַר יְיָ
צְבָאוֹת אֱלָהָא דְיִשְׂרָאֵל
הָא אָנָא מַסְעַר עַל
אִתְרְגוּשַׁת אַלְכְּסַנְדְּרְיָא וְעַל
פַּרְעֹה וְעַל מִצְרַיִם וְעַל
טָעֲוָתָהָא וְעַל מַלְכָּהָא וְעַל
פַּרְעֹה וְעַל דְּמִתְרַחֲצִין
עֲלוֹהִי : כו וְאַמְסְרִנּוּן בְּיַד
דְּבָעֵן לְמִקְטַלְהוֹן וּבְיַד
נְבוּכַדְרְאֻצַּר מַלְכָּא דְבָבֶל
וּבְיַד עַבְדּוֹהִי וּבְתַר כֵּן
תִּשְׁרֵי כְיוֹמֵי קֶדֶם אָמַר יְיָ׃
כז וְאַתְּ לָא תִדְחַל עַבְדִּי
יַעֲקֹב וְלָא תִתְבַּר יִשְׂרָאֵל
אֲרֵי הָא אָנָא פְּרִיק לִיךְ
מֵרְחִיק וְיָת בְּנָךְ מֵאֲרַע
גְּלוּתְהוֹן וַיְתִיב וּנְיַח יַעֲקֹב
וְיִשְׁקְטוּן וְיִשְׁרוּן לְרוּחְצָן
וְלֵית דְּמַגִּיד : כח אַתְּ לָא
תִדְחַל עַבְדִּי יַעֲקֹב אָמַר
יְיָ אֲרֵי בְּסַעֲדָךְ מֵימְרִי אֲרֵי
אֶעֱבֵיד גְּמִירָא בְּכָל עַמְמַיָּא
דִי אַגְלֵיתָךְ לְתַמָּן וְעַמָּךְ לָא אֶעֱבֵיד גְּמִירָא וְאֵיתֵי עָלָךְ
יְסוּרִין לְאַלְפוּתָךְ בְּרַם בְּדִין חָסוּף וְשֵׁיצָאָה לָא אֲשֵׁיצָנָךְ :

רש״י

יערה . כח יש בהן לכרות כל יערה : כי לא יחקר . מספר לנחש : (כה) אל אמון . על אמון על הסר . אמון . יש שהוא ל׳ גדולה כמו התעני מנא אמון [נחום ג] : מנא . אלכסנדריה רבתא לאשיוריה״ם דאליסלדר״א בלע״ז : (כו) ואחרי כן . מקץ ארבעים שנה כמו שאמר (יחזקאל כ״ט) : (כז) ואתה אל תירא . לדיקים שבחוך מצריס שגלו שם על כרחם : (כח) למשפט . בדין חסוך מעט מעט : ונקה . לשון טיאוטו והשמד וכן תירגמו יונתן ל׳ כלייה : אל

מצודת דוד

כנס לכרות הכל כי לא יחקר מספר אנשי כבדיס כי רבו מאדבה : (כה) הובישה . הכלמו עדת מצריס כי הגם נמסר׳ ביד עם לשון הס הכבדיס : (כה) הנני פוקד . אשגיח לבכיון פורענויות על המון עם של גא שסיתה בת רבת עם וכן אומ׳ את המון גא (יחזקאל ל) : ועל מלכיה . ממלכות רבות היו בארץ מצריס כמ״ש המלכה בתמלכה (ישעיה י״ט) : ועל פרעה וכו׳ . רצה לומר ומנו שאפקיד על פרעה כן אפקוד על הענגלים הבטוחים בו : (כו) ואחרי כן . מקץ ארבעים שנה תשבון בארצם בלי גלות בימי קדם וכמ״ש ביחזקאל:(כז) ואתה אל תירא וכו׳ . גא לנחש בני הגולה לבל יתיאשו מן הגאולה בראותם שמצריס גלו למקום קרוב וחזרו מבר וכסם גלו למרחוק ועדיין לא שבו ובעבור זה יאמרו אם יאמרו לכן אמר אל תירא ואתה אל תירא וכו׳ :מרחוק.מארץ מרחק שגליתם שמה: ושב יעקב . יסיס בשובם ונחת והשקט ושלוה ואין מי מחריד אותו : (כח) כי אעשה כלה . ר״ל אף אם אעשה כלה בכל הגויס וכו׳ הגם אותך לא אכלה עם כי תהיס בארצם : ויסרתיך למשפט . לייסר אותך במשפט בראוי לגלות אזן לאומ׳ ולא אנקה

מצודת ציון

אביתלך את הקרדומות (שופטים ט׳) : כחוטבי . כן נקראים כורתי העצים וכן מחוטב עליך (דברים כ״ט) . (כד) הובישה . מלי בושה וכלימה : (כה) פוקד . ענין הסגנת הכלת הרעה . אמון . כמו המון וזהו ענין עם רב וכן ואת יתר האמון (לקמן נ״ב) : מנא . לא הוא אלכסנדריא בת מ״י . (כו) תחת . ענין אחד ושבר כמו אל תחת אפיהם (לעיל א) : ושב . ענין הפקה וממותם כמו בשובם ונחת (ישעיה ל׳) ושאנן . ענין שלוה כמו שאנן מואב (לקמן מ״ח) וכפל במ״ש לרוב השלוה והשקט : (כח) למשפט . כמו במשפט ובאמת הלמ״ד במקום בי״ת וכן ישבת לכסא (תהלים ט׳) ור״ל במשפט הראוי לגלות אוזן לאומר וכן ישרני ב׳ אל במשפט

מז א אֲשֶׁר הָיָה דְבַר־יְהוָה אֶל־
יִרְמְיָהוּ הַנָּבִיא אֶל־פְּלִשְׁתִּים בְּטֶרֶם יַכֶּה
פַּרְעֹה אֶת־עַזָּה׃ ב כֹּה) אָמַר יְהוָה הִנֵּה־
מַיִם עֹלִים מִצָּפוֹן וְהָיוּ לְנַחַל שׁוֹטֵף
וְיִשְׁטְפוּ אֶרֶץ וּמְלוֹאָהּ עִיר וְיֹשְׁבֵי בָּהּ וְזָעֲקוּ
הָאָדָם וְהֵילִיל כֹּל יוֹשֵׁב הָאָרֶץ׃ ג מִקּוֹל
שַׁעֲטַת פַּרְסוֹת אַבִּירָיו מֵרַעַשׁ לְרִכְבּוֹ הֲמוֹן
גַּלְגִּלָּיו לֹא־הִפְנוּ אָבוֹת אֶל־בָּנִים מֵרִפְיוֹן
יָדָיִם׃ ד עַל־הַיּוֹם הַבָּא לְשַׁדּוֹד אֶת־כָּל־
פְּלִשְׁתִּים לְהַכְרִית לְצֹר וּלְצִידוֹן כָּל שָׂרִיד
עֹזֵר כִּי־שֹׁדֵד יְהוָה אֶת־פְּלִשְׁתִּים שְׁאֵרִית
אִי כַפְתּוֹר׃ ה בָּאָה קָרְחָה אֶל־עַזָּה
נִדְמְתָה אַשְׁקְלוֹן שְׁאֵרִית עִמְּקָם עַד־מָתַי
תִּתְגּוֹדָדִי׃ ו הוֹי חֶרֶב לַיהוָה עַד־אָנָה לֹא
תִשְׁקוֹטִי

תרגום

א דַּהֲוָה פִּתְגָם נְבוּאָה
מִן קֳדָם יְיָ עִם יִרְמְיָה נְבִיָּא
עַל פְּלִשְׁתָּאֵי ־עַד לָא
יַיְתֵי פַּרְעֹה וְיִמְחֵי יַת יָתְבֵי
עַזָּה׃ ב כְּדֵנָן אָמַר יְיָ הָא
־עַמְמַיָּא אָתָן מִצְּפוֹנָא
וִיהוֹן כְּנַחַל מְגַבֵּר וְיִבְזוּן
אַרְעָא וּמְלָאָהּ קִרְוָיָא
וּדְיָתְבִין בָּהּן וִיצַוְּחוּן כְּנֵי
אֱנָשָׁא וִילִלוּן כָּל יָתְבֵי
אַרְעָא׃ ג מִקָּל מַפְסוּעִית
פַּרְסָת גַּבְרוֹהִי מִ.ז.יַ.ע
לְרַתִּיכוֹהִי אִתְרַגּוּשַׁת
גַּלְגַּלּוֹהִי לָא מִ.תְ.פְּ.נָ.ן
אַבְהָן לְרַחֲמָא עַל בְּנִין
מֵאִתְרַשְׁלוּת יְדִין׃ ד עַל
יוֹמָא דְּאָתֵי לְמֵבַז יַת כָּל
אַרְעָא פְּלִשְׁתָּאֵי לְשֵׁצָאָה
לְצוֹר וּלְצִידוֹן כָּל שְׁאָר
סָעִיד אֲרֵי אַבֵּיז יְיָ יַת אַרְעָא
פְּלִשְׁתָּאֵי שְׁאַר נִ.גְ.וָ.ת
קַפּוּטְקָאי׃ מְטָת יִפּוּרְעָנוּתָא

לְיָתְבֵי עַזָּה אִתְּבְרוּ אַשְׁקְלָנָאֵי שְׁאָר תּוּקְפֵהוֹן־עַד אֵימָתַי תִּתְהַמְּמוּן׃ ו וַי חַרְבָּא
תִשְׁקוֹטִי

ת״א לֹא הפנו אבות סנס׳ יא קיו כבורות מ״ה. הגרי״ב מרן ומלאה לעיל מ טז

רש״י

מז (א) אל פלשתים · על פלשתים: בטרם יכה פרעה את עזה · כשהיה נבוכדנצר מר על ירושלים בשנה העשירית לצדקיהו ילא מיל פרעה ממצרים ויעבו הכשדים מעל ירושלים שמע פרעה שעף את עזה ושב למרלו בסדר שולם: (ג) שעטת. מין לו דמיון ויונהן תירגמו מפסועית: מרעש לרכבו · מרעש אשר לרכבו: גלגליו. אופני מרכבותיו: לא הפנו אבות אל בנים · להלילם: (ד) להכרית לצור ולצידון. פלשתים היו עוזרי׳ לותם מאויביהם: אי כפתור · איזל״ש בלע״ז: (ה) נדמתה. נאמרה: תתגודדי. תשרטי בתגל ובכני: (ו) חרב לה׳. שהב״ה מביא לעולם: הרגעי · לשון מרגוע:

המשגב

מצודת ציון

במשפט (לעיל י׳):

מז (ב) שוטף. עניין המשיכה ברדיפה ובחוזק: והילל. תלי יללה: (ג) שעטת. עניין פסיעה ואין לו דומה: אביריו עניין חוזק: הפנו. עניינו פניית הפנים: מרפיון ידים. כן נקרא המתייאש וכן יגע ורפה ידים (צ״ב י״ז) · (ד) שריד. עניין שיור כמו שריד מרב (לעיל ל״ח): אי כפתור. כפתור ישבה על לי היס: (ה) קרחה. עניין מריטת השער וכן ולא יקרח לבם (לעיל ט״ז): נדמתה. עניין כריתה וכן עד מוחב נדמה (ישעיה ט״ו): תתגודדי. עניין מריטת הבשר כמו לא תתגודדו (דברים י״ד): (ו) הוי. הוא עניין לשון קריאה: עד

מצודת דוד

לותהמון הענולם שאחר הענולם נקי מתדר״ל לא אכריתן מן הענולם: מז (א) את עזה. היא היא׳ מחרב פלשתים ומרעה הבא לותה בעת שחזר מדרכו שרלה ללכת לעזור לישראל מול הכשדים ר״ב בס״ע: (ב) הנה מים וכו׳. הם הכשדים היושבים בלפון הענופים כמים רבים: והיו לנחל שוטף וכו׳. ר״ל יתבו ויתלבו ארץ פלשתים והתכשים המלאים לותה: עיר. כל עיר ועיר והיושבים בה: וזעקו. ילעקו בקול מר: (ג) מקול שעטת. מקול פסיעות פרסות סוסיו החזקים ומהרעשת קול סיסי׳ לרכבו ומקול המיית גלגלי המרכבות יתחזק חלהלה עד לא יפנו לאבות על בניה להלילם כי ירפו ידיהם ויתייאשו מן הסללה: (ד) עד היום הבא. מוסב לתקרא של מעלה לו׳ רפיון הידים יהי׳ בעבור היום הבא לשדוד לפלשתים: כל שריד עזור. ר״ל לא יתאר מי שיוכל לעזור המלחמה כי לא יתאר בהן כ״א בשים וטף: כי שודד ה׳. ר״ל בהשגחת המקום יבוא להן השודד: שארית אי כפתור. ר״ל אף השארית ישודד כי לא יתאר מה מהי כפתור וגם היא מארץ פלשתים: (ה) באה קרחה. ר״ל הבא מעזה בתלם הבשר מכל וכל ונשארה מוקרחת ר״ל לא נשאר כלום ממנה כי בעבר יבוא פרעה ובעבר כ״ב: נדמתה אשקלון. בכרתה אשקלון אף השארית תהיושבים בעמקים עם כי רבים היו: עד מתי תתגודדי. עד מתי תשרטי בשרך מחמת צער ואבל כלומר הבא מלא התגודדת ממכת פרעה ועתה שביה ממכת כ״ב ועד מתי תתגודדי עוד ואמר בעניין תלילת המקוננים: (ו) הוי חרב לה׳. כאל

תִשְׁקֹטִי הֵאָסְפִי אֶל־תַּעְרֵךְ הַרְגֵּעִי וְדֹמִי׃
ז אֵיךְ תִּשְׁקֹטִי וַיהוָה צִוָּה־לָהּ אֶל־אַשְׁקְלוֹן
וְאֶל־חוֹף הַיָּם שָׁם יִעֲדָהָ׃

מח א לְמוֹאָב כֹּה־אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת
אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל הוֹי אֶל־נְבוֹ כִּי שֻׁדָּדָה
הַבִּישָׁה נִלְכְּדָה קִרְיָתַיִם הַבִּישָׁה הַמִּשְׂגָּב
וְחָתָּה׃ ב אֵין עוֹד תְּהִלַּת מוֹאָב בְּחֶשְׁבּוֹן
חָשְׁבוּ עָלֶיהָ רָעָה לְכוּ וְנַכְרִיתֶנָּה מִגּוֹי גַּם־
מַדְמֵן תִּדְמִי אַחֲרֶיךָ תֵּלֶךְ חָרֶב׃ ג קוֹל
צְעָקָה מֵחֹרֹנָיִם שֹׁד וָשֶׁבֶר גָּדוֹל׃ ד נִשְׁבְּרָה
מוֹאָב הִשְׁמִיעוּ זְעָקָה צְעוֹרֶיהָ׃ ה כִּי מַעֲלֵה
הַלְּחוּת בִּבְכִי יַעֲלֶה־בָּכִי כִּי בְּמוֹרַד חֹרֹנַיִם
צָרֵי צַעֲקַת־שֶׁבֶר שָׁמֵעוּ׃ ו נָסוּ מַלְּטוּ
נַפְשְׁכֶם וְתִהְיֶנָה כַּעֲרוֹעֵר בַּמִּדְבָּר׃ ז כִּי
צוּחָתָא שַׁרְטוֹנַיְהוֹן׃ ה אֲרֵי עֵן מַסּוּקִית לוּחִית צְעִירֵיהָ ק׳ הלוחות ק׳
בְּמַחֲתִית חוֹרוֹנַיִם צוּחַת תְּבִירֵי קְרָב יַבְּסְרוּן׃
ו עֲרַקוּ שֵׁזִיבוּ נַפְשְׁכוֹן וַהֲווֹ כְּמִגְדָּל עֲרַעַר דְּשָׁרָן בִּשְׁכוּנִין בְּמִדְבָּרָא׃ ז אֲרֵי

הגרי״ב כי מעלה הלוחות ישעיה טו ה

רש״י

מח (ה) המשגב · שם מקום: (ב) חשבון ומדמן. שם מקום ולפי שמותם הוא מזכיר פורענות׳: תדומי. תחרבי: (ד) צעיריה. שולטנהא הלעזירים מן המלכים: (ה) מעלה הלוחית · שם מקום הוא מעלת הר: (ו) כערוער. מגדל ערוער עשוי במדבר ואין סביביו ישוב כי אם שוכני אהלים ומגדל העומד באין ישוב נראה כחורבן כן ת״ו ומנחם פי׳

מצודת דוד

קורא אל בחרב ואומר אתה בחרב הבאה בהשגחת ה׳ עד מתי לא תשקוטי כלא כבר הרגת בכם מאז ע״י פרעה ולכן האספי אל תערך ומלאת מרגוע ושתוק מלהרוג עוד: (ז) איך תשקוטי. כאלו משיב לעצמו איך אפשר לה להיות בהשקט ומנוחה וכי זוה לה לחרוג עוד: אל אשקלון. על אשקלון ועל פלשתים היושבים בחוף הים: שם. על המקומות הבה המיון את בחרב להרוג ולאבד:

מח (ה) למואב. ר״ל על מואב אמר כה אמר ה׳ וכו׳: הוי אל נבו. יללה יהי׳ אל נבו: הובישה וכו׳. כאשר נלכדה קריתים נהביישה מאד: (ב) אין עוד. מ עתה לא יהי׳ עוד הכלל והשבח של מואב: בחשבון. בהיות האויבים בחשבון תשבו עליך רעה וכולא לשון מופל על לשון: לכו. ואמרו לכו ונכריתנה מהיות עוד גוי: גם מדמן. גם העיר מדמן תהי׳ נכרתה וגם הוא לי מופל על לשון: אחריך. בכל מקום שתכרת הלך בחרב אחריך להרגך: (ג) מחורונים. יהי׳ נשמע מעיר חורונים: שוד. כי אם יהי׳ שוד ושבר גדול: (ד) צעיריה. הבנים הקטנים שבלבו בשבי: (ה) כי מעלה הלוחית. אשר בעת יעלה במעלה הר הלוחות להשגיח בהר: בבכי יעלה בכי. את הבכי יעלה בבכי ר״ל בכל פעם יגביה קול בכי לתעלה: כי במורד חרונים. לפי שמורד חורונים שהיה בשפל היו הצרים משמיעי׳ לעקת שבר כי הרגו אנשי׳ולעקו המר בפה ולבעלה המעלי׳הלוחי׳להשגיח בהר: (ו) נוסו. כאלו הבכיה מייעץ לותם לברוח להמלט בנפש: ותהיינה. כאומר עזבו העשיר ואף כי תהיו מהריס מכל עוד כמו אילן ערוער הגדל במדבר

מצודת ציון

עד אנה. עד מתי: תשקוטי. עניין המנוחה: האספי. עניין כיסה כמו ואין איש מאסף אותם (שופטים יט) תערך. עניין תיק וערתך כמו וישלפה מתערה (ש״א י״ז): הרגעי. תלי הרגוע ומנוחה: ודומי. עניין שתיקה כמו ודום אהרן (ויקרא י׳): (ז) חוף הים. שפת הים וגבולו: יעדה. עניין הזמנה כמו ומי יעדה (מיכה ו׳):

מח (ה) הוי. עניין יללה: גרו קריתים המשגב. שמות מקומות: ותחת. עניין פחד ושבר כמו אל תחת (לעיל מו׳) (ג) תדמי. עניין בריחה כמו נדמתה אשקלון (לעיל מ״ז): (ג) שוד. עניין עושק: (ד) צעיריה. עניין קוטן כמו שלחו לעיריהם (לעיל י״ד) · (ה) במורד. מלשון ירידה ור״ל בעמקה: צרי. כמו לריס: (ו) כערוער. שם עץ מדברי וכן והיה

יַעַן בִּטְחֵךְ בְּמַעֲשַׂיִךְ וּבְאוֹצָרוֹתַיִךְ גַּם־אַתְּ
תִּלָּכֵדִי וְיֵצָא כְמִישׁ בַּגּוֹלָה כֹּהֲנָיו וְשָׂרָיו
יַחְדָּו׃ ח וָיָבֹא שֹׁדֵד אֶל־כָּל־עִיר וְעִיר לֹא
תִמָּלֵט וְאָבַד הָעֵמֶק וְנִשְׁמַד הַמִּישֹׁר אֲשֶׁר
אָמַר יְהוָה׃ ט תְּנוּ־צִיץ לְמוֹאָב כִּי נָצֹא
תֵצֵא וְעָרֶיהָ לְשַׁמָּה תִהְיֶנָה מֵאֵין יוֹשֵׁב
בָּהֶן׃ י אָרוּר עֹשֵׂה מְלֶאכֶת יְהוָה רְמִיָּה
וְאָרוּר מֹנֵעַ חַרְבּוֹ מִדָּם׃ יא שַׁאֲנַן מוֹאָב
מִנְּעוּרָיו וְשֹׁקֵט הוּא אֶל־שְׁמָרָיו וְלֹא־
הוּרַק מִכְּלִי אֶל־כֶּלִי וּבַגּוֹלָה לֹא הָלָךְ עַל־
כֵּן עָמַד טַעְמוֹ בּוֹ וְרֵיחוֹ לֹא נָמָר׃ יב לָכֵן
הִנֵּה־יָמִים בָּאִים נְאֻם־יְהוָה וְשִׁלַּחְתִּי־לוֹ
צֹעִים וְצֹעֲדוּהוּ וְכֵלָיו יָרִיקוּ וְנִבְלֵיהֶם יְנַפֵּצוּ׃

כמוש ק׳ יחדיו ק׳ וביש

שְׁדֵיוָא נִכְסֵיהוֹן כְּחַמְרָא דְּנִטְרִין עַל שְׁמָרֵיה וְרַחֵיה לָא פְּגִ׃ יב בְּכֵן הָא
חָקֵף דְּאִתְרְחִיצַת בְּאוֹצָרָךְ
וּבְבֵית גִּנְזָךְ אַף אַתְּ
תִּתְאַחֲדִין וְיִפּוֹק כְּמוּשׁ
בְּגָלוּתָא פָּרְחוֹהִי וְרַבְרְבוֹהִי
כַּחֲדָא׃ ח וְיֵיתוּן בְּזוּזִין
עַל כָּל קִרְוַיְהוֹן וְקִרְוָא
מִנְּהוֹן לָא תִשְׁתֵּיזַב וְיֵיבְדוּן
דְּיָתְבִין בְּעוּמְקָא וְיִשְׁתֵּיצוּן
דְּשָׁרָן בְּמֵישְׁרָא דַּאֲמַר יְיָ׃
ט אֶתְּנוּ כִתְרָא מִן מוֹאָב
אֲרֵי מִגְלָא תִּגְלֵי וְקִרְוָתָא
לְצָדוּ יְהֵוֶן מִבְּלִי יָתִיב
בְּהַן׃ י לִיט דִּי עָבֵד
עֲלַהּ עוֹבָדָא מִן קֳדָם יְיָ
בְּנִכְלָא וְלִיט דְּמָנַע חַרְבֵּיהּ
מִקְטוֹל׃ יא שָׁרָן מוֹאָבָאֵי
מִזְעוּרֵיהוֹן וְשָׁקְטִין אִנּוּן
עַל נִכְסֵיהוֹן וְלָא אִתְגְּלִיאוּ
מֵאָתַר לַאֲתַר וּבְגָלוּתָא
לָא הַלִיכוּ עַל כֵּן אוֹרִיכוּ
וביש

ת״א לרוח עושה כתרגומו לא. שלמן מואב שבת כב קה מגלה ח יב.

רשׁ״י

פי׳ כערוער שם עץ מעלי היער: (ט) תנו ציץ למואב. תנו כוף למואב כל דבר תלאי התולה וגולש מן האדם ומן הבהמה קרוי ציץ כמו והיה לכם לציצית [במדבר טו] ויקחני בציצית ראשי (יחזקאל ח): כי נצא תצא. כי במעופה ומפזון תלאו בגולה ויהיה ללא מגזרת גולה כן תברו מנחש וכן כי גלו גם הנה (איכה ד) ויוסתן תירגם אעדו כתרגום ממואב תנו לאחרי׳ ציץ הגזר אשר למואב: (י) מלאכת ה׳. מלאכת השחתת מואב שהיא שליחתו של מקום: (יא) לא נמר. לא נמלך: (יב) צועים. מריקים וכן מהר לעה להפחיד (ישעיה נח) הוא הלוך המעייה בשלשול: ונבליהם. חביותיהם של מואביים: ינפצו. ישברו כמו איכה נחשבו לנבלי חרש (איכה ד׳

מצודת ציון

והי׳ כערער בערבה (לעיל י״ז): (ז) במעשיך. כן יקרא מקום הבקר והלאן כי העיסק במקום כל מעשהו בהם וכזולתם במעון ומעשהו בכרמל (ש״א כ״ה): כמוש. כן שם הפסל של מואב: (ט) ציץ. ר״ל כוף כי כל דבר היולא מן הגוף קרוי בשם ציץ וכמו ויקחני בציצית ראשי (יחזקאל ח״ח): נצא תצא. תלי מולה וכוף ור״ל תעוף בגולת כנפיה: (י) מלאכת. ענין שליחות כמו במלאכות ה׳ (חגי א): (יא) שאנן. ענין שלוה כמו ושלוה ואין מחריד (לעיל ל״ו): שמריו. הוא הסופל מן המשקה לתחתיות הכלי וכן אך שמריה ימצו (תהלים ע״ה): הורק. ענין שפיכה כי כשנספך המשקה מן הכלי נעשה ריק וכן שמן תורק שמך (ש״ה א): גמר. תל׳ המורה וחלוף ור״ל תעוה לרע: (יב) צועים וצעוהו. ענין טלטול והנעה ממקום למקום וכן את לעם זוהם (לעיל כ): יריקו. תל׳ ריק: ונבליהם. כלות כמו ונכל יין (ש״א י): ינפצו. ענין לעם יבא בשלוה וכי׳ שוקט ומושב במקומו כיין הבא על שמריו שאינו מפיג טעמו? ולא הורק. דומה הוא אל היין אשר לא הורק מהכלי שהושם בו בתחלה אל כלי אחר ולהוספת ביאור אמר שלא הלך תעולה בגולה כי יבא בארצו מעת שנתיישב בשם: על כן. הוא׳ ולא הורק מכלי אל כלי לכן נשאר בו טעמו ולא נחלף הריח ר״ל לפי שיבא בשלוה לכן ממולא בכל טובם ולפי שהשאירו ליין אמר לשון המושל כיין שאם היין נשאר בכלי שנמזגו בו בתחלה נשאר בו הטעם והריח ולא כן כשמריקין אותו מכלי אל כלי: (יב) ושלחתי וכו׳. אשלח עליו מציעים משלטלים ויציעו אותו בגולה: וכליו יריקו. יפסדו היין מן

יומיא אתן אמר יי ואשלח
עליהון בזזין ויבזזונון
ונכסיהון ירוקנון וטוב
ארעהון יגמרון: יג ויבהתון
מואבאי דפלחין לכמוש
כמא דבהיתו בית ישראל
מבית אל רוחצנהון:
יד איכדין תימרון גברין
אנחנא וגברין דחילא
למעבד קרבא: טו אתבזיזו
מואבאי וקרוויהון חרובא
ושפר עולמיהון יתמסרון
לקטלא אמר מלכא יי
צבאות שמיה: טז קריב
תברהון דמואבאי למיתי
ובשותהון מוחיא לחדא:
יז דוו עלוהי כל סחרנוהי
וכל ידעי שמיה אמרו
איכדין אתבר מלך
מבאיש שלטון מעיק:
יח חותי מיקרא ותיבי
בצחיא מלכות כגישתא
דדיבון ארי בזזין אתו על
מואב סליקו עלך חבילו
שאילו ל מעי רקיא
מואבאי ארי אתברו
אילילו וצוחו חוו בארנון ארי אתבזיזו מואבאי:
כא ועבדי פורענותא מטו לארע מישרא לחולון וליהצין ועל מיפעת:

רכט ירמיה מח

יג ובש מואב מכמוש כאשר־בשו בית
ישראל מבית אל מבטחם: יד איך תאמרו
גבורים אנחנו ואנשי־חיל למלחמה:
טו שדד מואב וערים עלה ומבחר בחוריו
ירדו לטבח נאם־המלך יהוה צבאות שמו:
טז קרוב איד־מואב לבוא ורעתו מהרה
מאד: יז נדו לו כל־סביביו וכל ידעי שמו
אמרו איכה נשבר מטה־עז מקל תפארה:
יח רדי מכבוד ישבי בצמא ישבת בת־
דיבון כי־שודד מואב עלה בך שחת
מבצריך: יט אל־דרך עמדי וצפי יושבת
ערוער שאלי־נס ונמלטה אמרי מה־
נהיתה: כ הביש מואב כי־חתה הילילו
וזעקי הגידו בארנון כי שדד מואב:
כא ומשפט בא אל־ארץ המישר אל־חלון
ושבי ק׳ הלילו ק׳ וזעקו ק׳ ואל
כרכיך: יט על אורחא קומו וסכו דיתבין בערעור
ולמשזביא אמרו מה הוה על תברא דיכי: כ בהיתו
איליל וצוחו חוו בארנון ארי אתבזיזו מואבאי:
רחולון וליהצין ועל מיפעת:

רשׁ״י

ד) כל נגל ימלא יין (לעיל יג): (יג) מכמוש: אשר בטח בו: מבית אל. עגל הזהב: (יז) נודו לו. לשון קינה כמו אל תנוד לו: (יט) שאלי נס ונמלטה. שאל מן הנסים והנמלטים ממואב מה נהייתה אם נמלט כלוס מהשחית: (כא) ומשפט בא

מצודת דוד

כליו ויסברו נגלי היין ר״ל האויב יקח עושרם ואוהם יהרוג בחרב ולפי שהמשילם ליין אמר לשון המשל כיין: (יג) ובוש מואב מכמוש. יכלמו מכמוש אלהיהם כי לא יראו בו כח לסליל והכל נחלוש: כאשר וכו׳. כמו שהתביישו ישראל על כי בטחו בעגל הזהב שעמד בבית אל כי כשבגלם מחרלם ראו שלא ס״ו בו מחם: (יד) איך תאמרו. אל מול מואב יאמר איך תאמרו וכו׳ ולאומר ואיה אם כן גבורתכם: (טו) ועריה עלה. המון ערים הפסק ונפתלם: נאום המלך וכו׳. ר״ל הוא׳ ואיה גזירת המקום הרי הוא כאלו כבר נעשתה: (טו) מחרש מאד. מאד המהר לבוא וכפל הדבר במ״ש: (יז) נודו לו. דרך הבזומע מתאבלן דבר חבוב לבוא בראש דרך קינה ואבל: כל סביביו. אשר הסירו בו: מטה עוז. בענין הגבורה כיד המשה חזק: מקל תפארה. בענין סיופי והעושר: (יח) רדי מכבוד. מן הכבוד שהי׳ לך מאז רדי המכה ושבי בלמא בדרך הגבולים: כי שודד מואב. האויב ששדד כל ארץ מואב עלה גם בך ושמת מבלרך ולא יכלה להשגב בהם מפני האויב: (יט) אל דרך וכו׳. הסיפאת בערוער עמ״ז על הדרך והביטי לראות את הבהלים ושאלו לו אז לאיש הנס המתלמלטים אז לאשה הנמלטת ואמרי לנס מה נהייתה בתמלטתה אם הנשתחה אחרת: חוביש מואב. עיר מואב ראש המלכות התביישה כי גם היא תהה והשברה ולכן עשו יללה וזעקי בתר נפש: הגידו בארנון. העומדת בגבול ארץ מואב: (כא) ומשפט בא. ומשפט אלהים בא אל הערים

מצודת ציון

ענין שבר ורעילה כמו ונפוץ הכדים (שופטי׳ ז): (טו) עלה. ענין סלוק והפסק כמו אל תעלני בחצי ימי (תהלים ק״ב): ומבחר. תלשון בחור המבורר: (טז) איד. ענין שבר ומקרה רע כמו הלא איד לעול (איוב ל״א): (יז) עוז. ענין חוזק: מקל. הוא׳ כמו מטה: (יח) בת דיבון. עדת דיבון והוא שם עיר: (יט) וצפי. ענין הבטה כמו לפה דרך (משלי כ) ערוער. שם מקום: (כ) חתה. שבברה: הילילו. תלשון יללה

וְאֶל־יַהְצָה וְעַל־מֹפָעַת׃ כב וְעַל־דִיבוֹן
וְעַל־נְבוֹ וְעַל־בֵּית דִבְלָתָיִם׃ כג וְעַל־
קִרְיָתַיִם וְעַל־בֵּית גָּמוּל וְעַל־בֵּית מְעוֹן׃
כד וְעַל־קְרִיּוֹת וְעַל־בָּצְרָה וְעַל כָּל־עָרֵי
אֶרֶץ מוֹאָב הָרְחֹקוֹת וְהַקְּרֹבוֹת׃ כה נִגְדְעָה
קֶרֶן מוֹאָב וּזְרֹעוֹ נִשְׁבָּרָה נְאֻם יְהוָה׃
כו הַשְׁכִּירֻהוּ כִּי עַל־יְהוָה הִגְדִּיל וְסָפַק
מוֹאָב בְּקִיאוֹ וְהָיָה לִשְׂחֹק גַּם־הוּא׃ כז וְאִם
לוֹא הַשְׂחֹק הָיָה לְךָ יִשְׂרָאֵל אִם־בְּגַנָּבִים
נִמְצָאָה כִּי־מִדֵּי דַבֶּרְךָ בּוֹ תִּתְנוֹדָד׃
כח עִזְבוּ עָרִים וְשִׁכְנוּ בַסֶּלַע יֹשְׁבֵי מוֹאָב
וְהִיוּ כְּיוֹנָה תְּקַנֵּן בְּעֶבְרֵי פִי־פָחַת׃
כט שָׁמַעְנוּ גְאוֹן־מוֹאָב גֵּאֶה מְאֹד גַּבְהוֹ
וּגְאוֹנוֹ וְגַאֲוָתוֹ וְרָם לִבּוֹ׃ ל אֲנִי יָדַעְתִּי
מיפעת ק׳ נמצא ק׳ נאום

כב ועל דיבון ועל נבו ועל
בית דבלתים׃ ועל קריתים
ועל בית גמול ועל בית
מעון׃ כד ועל קריות ועל
בצרה ועל כל
קרוי ארע מואב דרחיקין
וּדְקְרִיבִין׃ כה אִתְקַטְּפַת
מַלְכוּת מוֹאָב וְשִׁלְטוֹנֵיהוֹן
אִתְּבְרוּ אָמַר יְיָ׃
כו אֵיתָא עֲלֵיהוֹן עָקָא
וִיהוֹן דָּמָן לְרַוְיָא אֲרֵי עַל
עַמָּא דַיְיָ אִתְרַבְּרוּ
וְיִדְרְשׁוּן מוֹאָבָאי בְּאַתְרֵיהוֹן
וִיהוֹן לְלֵעִיב אַף אִנּוּן׃
כז וְעַל דַּחֲדִיתוּן עַל
תְּבִירֵיהּ דְּיִשְׂרָאֵל בִּדְלָא
חֲטוּ לְכוֹן בְּאִילוּ בְּגַנָּבִין
אִשְׁתְּכַחוּ וְעַל דַּאֲסָנֵיתוּן
עֲלֵיהוֹן פִּתְגָּמֵין בְּכֵן
תִּטַּרְטְלוּן׃ כח שִׁבְקוּ
קִרְוָיָא וּשְׁרוּ בְּכֵיפָא יָתְבֵי
מוֹאָב וַהֲווֹ כְּיוֹנָא דְשָׁבְקָא
פּוּם שׁוֹבְכָה וְנָחֲתָא וְשָׁרְיָא בְּאַרְעֵית גּוּבָא׃ כט שְׁמַעְנָא רַבְרְבֵי מוֹאָב
דְּמִתְגָּאֵן לַחֲדָא רַבְרְבֵיהוֹן וּמִפַּנְקֵיהוֹן וְגֵיוָתָנוּתְהוֹן וְרָמוּת לִבְּהוֹן׃ ל קָדְמַי

רש״י

בא . ופורענות בא : (כו) השכירוהו . הסקוהו תרעילה עד שיסתכר : גם הוא · כמו סהיה ישראל שחוק לו : (כז) תתנודד . תיים מגיד בראשך ומתלולן על תרבנו ל״א כי מדי דבריך בו סהיית מתרומן על תרבנו אתה מתנודד לשלח בגולה וכת״י על דאסניתון עליהון פתגמין בכן תיטלטלון : (כח) בעברי פי פחת . מקום שהמים עוברין תחת

מצודת ציון

ילגה : (כה) נגדעה . עניין קריתה כמו ;אשריכם הנדעון (דברים ז) : קרן . עניין ממשלה כמו וירם קרן משיחו (ש״א ב) : (כו) השכירהו . מלי שכור : וספק. עניין הכאה וחבטה כמו ויספוק את כפיו (במדבר כד) : בקיאו . היה המאכל המוזר דרך הפה : (כז) מדי . מתי כמו מדי דברי בו (לעיל לא) : תתנודד . מלשון הנדה והנועה : (כח) תקנן . מלשון קן והוא מדור העופות כמו ודרור קן לה (תהלים פד) : בעברי . מלי עבר ולד : פחת . כור וחפירה כמו בחחת הפחתים (ש״ב יז) : (כט) גאון וגאונו . מלי גאוה : (ל) עברתו . מלי עברה וזעם : בדיו . דבר כזב סכדוי מן

מצודת דוד

גלו מארלס כן יהי׳ גם הוא לשחוק : (כז) ואם לא . וכי לא הי׳ לך ישראל לשחוק הלא הי׳ נמצא בחבורת גנבים לשחוק בו אשר מתי שדברת ממנו היית מגיד ברשע דוך לעג כלולו הי׳ נמצא בחבורת הגנבים : (כח) עזבו ערים . לכן נגמול זה אתם יושבי הערים עזבו מעם מעם ותסתירו לשכון על הסלע : והיו כיונה . ר״ל שמה תהיו בעופים מן שאויב כי לא יוכל לקרוב אליכם וההיו ח״ב כיונה העופה לעלמה קן בעברי פי הפחת לבל יוכלו אנשים לקרוב אליה מפני הפחת:(כט) שמענו. מחמר הגניבה בשם הגבור שמענו את גאון מואב אשר נתגאה מאד : גבהו וכו׳ . כפל הדבר רבת פעמים לפי

גידודי שפת הנחל הגבוהים וכשהנחל מתמעט נמלאת הגומא ריקנית והיונה מקננת בחחת מעברי הגומא וכשהנחל רבה שוטף את הקן והיא נודדת משם כך שמעתי ויונתן לא תירגם כן והוו כיונה דשבקא פוס שובכה ונחתה ושריא באתרעית גומא : (ל) עברתו ולא כן . שגאתו לישראל לא בחמת ולא במשפט : בדיו . גיבוריו : לא כן עשו . לא כגמול הסיבו

מצודת דוד

היושבים בארץ המישור וחזר ופירש אל מולן וכו׳ והם שמות מקומות : (כד) הרחוקות והקרובות . הרחוקות מארמון והקרובות לה : (כה) נגדעה . נכרתה ממשלת מואב וכח זרועו נשברה : (כו) השכירהו . מאמר הכניה אל מול האויב תנו למואב הרבה שכר ויין למען ישתכר ר״ל הביאו עליו בלבול דעת להיות כמו שכור : כי על ה׳ הגדיל . ר״ל שדבר גדולות על ה׳ לנצות כלפי מעלה ולו׳ אלא הי׳ בידו לסושיע את עמו ישראל : וספק . ומאחר ישתכר יתגולל ויתספק לתבוע עצמו בארץ על המאכל שהקיא בדרך השכור ור״ל ישינהו באהבה והכלליון בעבור בלבול הדעת ולפי שהמשיל לשכור אמר לשון המשל בשכור : גם הוא . כמו שהיו ישראל לו לשחוק בעת

כלב

הגלות אף הוא לשחוק : (כז) ואם לא . וכי לא הי׳ לך ישראל לשחוק הלא הי׳ נמצא בחבורת הגנבים לשחוק : (כח) עזבו ערים . לכן נגמול זה אתם יושבי הערים עזבו מעם היית מגיד ברשע דוך לעג כלולו הי׳ נמצא בחבורת הגנבים לשחוק : (לא) מעלה במח . לא יכי׳ מי מעלה עולה על הכמה

גָּרָן אָמַר יְיָ עוֹבְדֵי
רַבְרְבָנֵיהוֹן וְלָא תַקְנִין
יַקִּירֵיהוֹן לָא כִּדְכְשַׁר עֲבַדוּ.
לא עַל כֵּן עַל מוֹאָבָאי
מְיַלְּלִין וְעַל מוֹאָבָאי כּוּלְּהוֹן
מְצַוְּחִין עַל אֱנָשׁ כְּרַךְ
תּוּקְפְּהוֹן הִגָּן׃ לב בְּכוֹ
כְּמָא דְאִיתַיתִי מַשְׁרְיָן עַל
יַעְזֵר כֵּן אֵיתַי קְטוֹלִין עַל
שִׁבְמָה מִטַּלְטָלָךְ גָּזוּ
עֲבַרוּ יַמָּא עַד יַם יַעְזֵר
מְטוּ עַל חַצְרִיךְ וְעַל
קַטְפִּיךְ בָּזוּזִין גְּפַרוּ׃
לג וְתִתְכַּנַּשׁ בִּיעָא וְחֶדְוָא
מִכַּרְמֶלָא וּמֵאַרְעָא מוֹאָב
וְחֶמֶר מִמַּעֲצְרָיָא אֲבַטְלִית
לָא יְעַצְרוּן עֲצוּרִין וְלָא
יְרִימוּן בְּהַלְהוֹן׃ לד מִן צְוָחַת
חֶשְׁבּוֹן עַד אֶלְעָלֵה עַד
נְאֻם־יְהוָה עֶבְרָתוֹ וְלֹא־כֵן בַּדָּיו לֹא־כֵן
עָשׂוּ׃ לא עַל־כֵּן עַל־מוֹאָב אֵילִיל וּלְמוֹאָב
כֻּלֹּה אֶזְעָק אֶל־אַנְשֵׁי קִיר־חָרֶשׂ יֶהֱגֶה׃
לב מִבְּכִי יַעְזֵר אֶבְכֶּה־לָּךְ הַגֶּפֶן שִׂבְמָה
נְטִישֹׁתַיִךְ עָבְרוּ יָם עַד יַם יַעְזֵר נָגְעוּ עַל־
קַיִצֵךְ וְעַל־בְּצִירֵךְ שֹׁדֵד נָפָל׃ לג וְנֶאֱסַפָה
שִׂמְחָה וָגִיל מִכַּרְמֶל וּמֵאֶרֶץ מוֹאָב וְיַיִן
מִיקָבִים הִשְׁבַּתִּי לֹא־יִדְרֹךְ הַיָּדֶד הַיָּדֶד לֹא
הִידֵד׃ לד מִזַּעֲקַת חֶשְׁבּוֹן עַד־אֶלְעָלֵה עַד־
יַהַץ נָתְנוּ קוֹלָם מִצֹּעַר עַד־חֹרֹנַיִם עֶגְלַת
שְׁלִשִׁיָּה כִּי גַם־מֵי נִמְרִים לִמְשַׁמּוֹת יִהְיוּ׃
לה וְהִשְׁבַּתִּי לְמוֹאָב נְאֻם־יְהוָה מַעֲלֶה בָמָה
ומקטיר

יַהַץ אִשְׁתְּמַע קָלְהוֹן מִצּוֹעַר עַד חוֹרוֹנַיִם עֶגְלַת תְּלִתִּית רַבְּתָא אֲרֵי אַף
מֵי נִמְרִים לְצָדוּ יְהוֹן׃ לה וַאֲבַטֵּל מִן מוֹאָב אָמַר יְיָ מַקְרִיב קוּרְבָּן עַל בָּמָתָא
ומסיק

חגרי״ב עברתו ולא כן בדיו יפעיה עז ו : מבכי יעזר ישעיה עז ט ולאספה שמחה שם

רש״י

לזרע אברהם שנלחם עם המלכים והציל את לוט אחיהם : (לא) קיר חרש . עיר מארץ מואב . יהגה · גונח כיונים הוגים : (לב) מבכי יעזר אבכה לך . כשנאמרה נבואה זו כבר חרבה יעזר והיא סמוכה למואב : אבכה לך · אבכה בשבילך דוגמת אותו בכי כי גם את תחרבי כמוהו : הגפן שבמה . ארץ כרמים היתה : נטישותיך . לפי

מצודת דוד

חרבית הגפנים : (לא) עברתו . מה שברוב גאותו הלא מתמלא עברה על העניים להשמיד ולאבד : ולא כן . אבל לא כן יפי׳ כי אין לאל ידו : בדיו. הדברים שהוא בודה מלבו ומגזם לא עשו כן כי לא יעלה בהם ולא יקויים מחשבתו : (לא) על כן . הואיל ובאותו אחד והוסשל גאותו לכן אילילו על מואב ואחר הכניה בלשון אנשי מואב שהם יילילו : ולמואב כולה . על כל מואב לזעק : יהגה . ר״ל לבי יהגה ויהמה : (לב) מבכי יעזר . מעין הבכי שבכיתי על אבדן יעזר בזה הענין עלתה אבכה בעבורך על אבדן גפני שנתם כי היתי מקום חרבית גפנים : נטישותיך . התפשטות עניפיך עברו את הים ר״ל הגדולי גלו למרחוק : עד ים יעזר נגעו . היו המוגעים ונענשי הגפן חכה הסמוך ליעזר : על קיצך . על פירות הקיץ ומעני הגפן חכה הסמוך לשדה : (לג) ונאספה . מעתה כלה שמחה מן הכרמל כי לא תבדל שם מאותו : לא ידרוך הידד. לא ידרכו עוכיה בקול עונת הידד (דרך דורכי הענבים לעשות הידד לזרע זת״ז וכן כאי הידד כדורכים יענה) (לעיל כ״ה) · הידד לא הידד . ר״ל הכה מאז הי׳ נשמע קול הידד אבל מעתה לא ישמע קול הידד וכפל הדבר לחזוק : (לד) מועקת חשבון . ר״ל מן הצעקה של חשבון עד אלעלה הכה הקנו קול רם לכיות נשמע עד יהץ : מצוער . ר״ל וכן מן הזעקה של לוער עד חורוים הי׳ נשמע עד יהץ : עגלת שלישיה . ר״ל כן הזעקה אתה ארץ מואב מדיבה תשובי כעגל השליש לבטן המעולה ביותר : מי נמרים . מי נהר נמרים יהיו שמתה ר״ל ירבה מימיה ולפי שכל שכח ארץ מואב בחרבה שתן ודשן לכן אמר בחורבנה שיתרבה מימיהם ותכלה המרעה : (לה) מעלה במח . לא יהי׳ מי מעלה עולה על הכמה

שדמיה אותה לגפן דימה את גיבוריה לנטישות הגפן: עברו ים . הלכו בגולה : קיצך · ל׳ קין תאניה וקלף שהוא ל׳ קן אין בו יו״ד והלדי״ק דגושה : (לג) ונאספה . וכלה׳שלא תרא׳:לא ידרך. ענני׳ בקול עונת הידד בשמחה כאשר היו עושים : הידד לא הידד שהידד יצעקו לא יהא הידד הראשון כי אם הידד של ממושת חרב . (לד) עגלת שלישיה.

מצודת ציון מדינה

הלב וכן אשר בדא מלבו (מ״א יב) : (לא) קיר חרש . שם מקום : יהגה . עניין המיה וכן אהגה כיונה (ישעי׳ לח) : (לב) נטישותיך . ענפיה כמו ואת הנטישות הסיר הזז (שם י״ח) : נגעו . מלי נגע ור״ל נגפו וכן וינגעו יהושע וכל ישראל (יהושע ח) : קיצך . פירות הקיץ : בציירך. כן נקרא תליית ענבי הגפן כמו ואת ענבי מזירך לא תבצור(ויקרא כ״ה) : נפל · עניין חניה כמו על פני כל אחיו נפל (בראשי׳ כה):(לג)ונאספה. עניין כליון כמו אסוף אסיפה(לעיל מ) : וגיל . עניין שמחה : מכרמל . כן יקרא מקום שדות וכרמים : מוקבים . כן יקראו הבורות שהיין יורד בהם כמו וגם יקב חלב בו (ישעי׳ ה) : השבתי . עניין בטול ומניעה כמו שבת נוגש (שם י״ד) : ידרוך . הדרך לדרוך ענבים ברגל להוציא היין : הידד · הוא קריאת הדורכים : כאליל

וּמַקְטִיר לֵאלֹהָיו׃ לו עַל־כֵּן לִבִּי לְמוֹאָב
כַּחֲלִילִים יֶהֱמָה וְלִבִּי אֶל־אַנְשֵׁי קִיר־חָרֶשׁ
כַּחֲלִילִים יֶהֱמָה עַל־כֵּן יִתְרַת עָשָׂה אָבָדוּ׃
לז כִּי כָל־רֹאשׁ קָרְחָה וְכָל־זָקָן גָּרֻעָה עַל־
כָּל־יָדַיִם גְּדֻדֹת וְעַל־מָתְנַיִם שָׂק׃ לח עַל
כָּל־גַּגּוֹת מוֹאָב וּבְרֻחֹבֹתֶיהָ כֻּלָּה מִסְפֵּד כִּי־
שָׁבַרְתִּי אֶת־מוֹאָב כִּכְלִי אֵין־חֵפֶץ בּוֹ
נְאֻם־יְהוָה׃ לט אֵיךְ חַתָּה הֵילִילוּ אֵיךְ
הִפְנָה־עֹרֶף מוֹאָב בּוֹשׁ וְהָיָה מוֹאָב לִשְׂחֹק
וְלִמְחִתָּה לְכָל־סְבִיבָיו׃ מ כִּי־כֹה אָמַר
יְהוָה הִנֵּה כַנֶּשֶׁר יִדְאֶה וּפָרַשׂ כְּנָפָיו אֶל־
מוֹאָב׃ מא נִלְכְּדָה הַקְּרִיּוֹת וְהַמְּצָדוֹת
נִתְפָּשָׂה וְהָיָה לֵב גִּבּוֹרֵי מוֹאָב בַּיּוֹם הַהוּא
כְּלֵב אִשָּׁה מְצֵרָה׃ מב וְנִשְׁמַד מוֹאָב מֵעָם
ולא

וּמַסִּיק בּוּסְמִין לְטַעֲוָתֵיהּ׃
לוֹ עַל כֵּן בְּלִבְּהוֹן מוֹאָבָאי
כְּכִנּוֹרָא הָמָן וְלִבְּהוֹן עַל
אֲנָשׁ כְּרַךְ תּוּקְפְּהוֹן כְּזַמָּר
אֲבוּבִין דָּיַי עַל כֵּן
שְׁאַר גִּבְסֵיהוֹן דְּקִנּוּ
יִתְבַּזָּזוּן׃ לז אֲרֵי כָּל
סְעַר רֵישׁ נְתַר וְכָל דְּקַן
גְּלוּחַ עַל כָּל סְיָעָן מִתְחַמְּמִין
וְעַל חַרְצִין סָק׃ לח עַל כָּל
אִגְרֵיהוֹן דְּמוֹאָבָאי
וּבְרֻחוֹבֵיהוֹן כּוּלְהוֹן עֲבִדִין
מִסְפְּדָא אֲרֵי תַּבְרִית יַת
מַלְכוּת מוֹאָב כְּמָנָא דְּלֵית
צְרוֹךְ בֵּיהּ אֲמַר יְיָ׃
לט אֵיכְדֵין אִתְּבְרוּ אֵילִילוּ
אֵיכְדֵין אַחֲזוּ קְדָלְהוֹן
מוֹאָבָאי בְּהִיתוּ וִיהוֹן
מוֹאָבָאי לְחוּף וּלְתִבְּיר
לְכָל סְחֲרָנֵיהוֹן׃ מ אֲרֵי
כְּדֵנָן אֲמַר יְיָ הָא כְּנַשְׁרָא
דְּמִשְׁתָּדֵי כֵּן יַסֵּק מָלְכָּךְ
בְּמִשְׁרְיָתֵיהּ וְיִשְׁרֵי עַל
מוֹאָב׃ מא וְתִתְכְּבֵישׁ כְּרַכָּא וּמְצָדָתָא יְתַאֲחֲדָן וִיהֵי לֵב גִּבָּרֵיהוֹן דְּמוֹאָבָאי
בְּיוֹמָא הַהוּא כְּלֵב אִתְּתָא דָּעֲקָא לָהּ׃ מב וְיִשְׁתֵּצוּן מוֹאָבָאי
מלמהוי

הגרי"ב כיוס הכוא. לקמן מט כח

מדינה גברתנית: (לו) על כן יתרת עשה. על אשר גאות עשה לכך אבדו: (לז) גדודות. סריטות: (לח) איך חתה הילילו. הילילו עליה ואמרו איך חתה: (מ) כנשר ידאה. המויב לא מואב: ידאה. ישוף: (מא) הקריות. שם העיר: פחד

רש"י

מצודת ציון

(לו) כחלילים. שם כלי נגון וכן ושריס כחוללים (תהלים פ"ז): יתרת. מלשון יתרון וטוא ענין רבוי: עשה. ענין קנון ואסיפה וכן וישראל עושה חיל (במדבר כ"ד): (לז) קרחה. ענין מריטת השער: גרועה. מלשון גרעון וחסרון: גדודות. ענין שריטה כמו עד מתי תתגודדי (לעיל מ"ז): (לח) חפץ. ענין לורך וכן החפץ לשדי כי תלדק (לעיל כ"ב): (לט) חתה. ענין שבר: הפנה. ענין סבוב: עורף. היא מול הפנים: וכמחתה. לפחד: (מ) ידאה. ענין עפיפה וכן כאשר ידאה הנשר (דברים כח). (מא) הקריות. הערים כמו תלעז קריה (משלי י"ח) והמצדות. ענין מגדל ומבצר כמו ויעש דוד במצדה (ש"ב ה).

מצודת דוד

(לו) על כן. על כלי נגון וכן ושריס כחוללים: יתרת. מלשון קנון וחסיפה וכן וישראל עושה חיל: (לז) קרחה. ענין מריטת השער: גרועה. מלשון גרעון: גדודות. ענין שריטה כמו עד מתי תתגודדי (לעיל מ"ז): (לח) חפץ. ענין לורך וכן החפץ לשדי כי תלדק: (לט) חתה. ענין שבר: הפנה. ענין סבוב: עורף. היא מול הפנים: וכמחתה. לפחד: (מ) ידאה. ענין עפיפה וכן כאשר ידאה הנשר: הקריות. הערים כמו תלעז קריה (משלי י"ח) והמצדות. ענין מגדל ומבצר כמו ויעש דוד במצדה (ש"ב ה).

ומקטיר לאלהיו כי יהיו ערודים כאחלם: (לו) על כן. בעבור גודל החורבן ואמר בלבון מואב: כחלילים יהמה. בהמיית החלילים כן יהמה לבי על חורבן מואב: אל אנשי. בעבור אבדן אנשי קיר חרש: על כן. על אשר יתרון הטובר ומרבית הכוח שקבץ את הכל יאבדו: (לז) קרחה. כי יתרטו הערות הראש ויאחר קרח: גרועה. יתלטו הטערות ונחסו: הסק. כיסוי שק וגם הוא ענין לער ואבל: (לח) כוכה מספד. בכולם ישמע קול המספד: אין חפץ בו. אין בו לורך: (לט) איך חתה היליכו. בילללה יאמרו איך חתה איך הפנה עורף מול האויב בעת הפה והכה נתביים: לשחוק. כל הסביביו ישחקו עליו והוא יהיה לשם למחתה ופחד כי יפחדו שלא יקרה להם כמקרה: (מ) כנשר ידאי. האויב ישופף בכנפיו ויפרוש כנפיו לבוא אל מואב ר"ל איש קל יבוא ובכנפיו המעופף: (מא) נלכדה הקריות. כ"א המסגרים ההיה ללכדה וכ"א המסגרים תהיה נתפסה: כלב אשה מצרה. כמו לב האשה בשהיא מלרה כי אז בשברה לבה עד מאד: (מב) מעם. מהיות עוד עם: הגדיל: דבר

סִלְמֵהוּ עָם אֲרֵי עַל עַמֵּיהּ
דַּיָּי אִתְּרָבָּב׃ מג דַּחֲלָא
וְכוּמְצָא וּמְצָדָא עֲלָךְ יָתִיב
מוֹאָב אָמַר יְיָ׃ מד דַּיְיָרוּק
מִן קֳדָם דַּחֲלָא יִפּוֹל לְגוֹ
כּוּמְצָא וּדְיִסַּק מִגּוֹ כּוּמְצָא
אִתְּאַחַד בִּסְרִגְתָּא אֲרֵי
אֵיתַי עֲלֵיהוֹן עַל מוֹאָבָאי
שְׁנַת סְעוּרָן חוֹבֵיהוֹן אָמַר
יְיָ׃ מה מִן עַל דְּאִשְׁתְּמַעוּ
לֵיתָבֵי חֶשְׁבּוֹן גְּלוּ אִתְּקַצַּר
חֵילְהָן עֲרַקוּ אֲרֵי קְדוּם
תַּקִּיף כְּאֶשְׁתָּא נְפַק
מֵחֶשְׁבּוֹן וְעֲבַדֵי קִרְבָּא
כְּשַׁלְהוּבִיתָא מִבֵּין סִיחוֹן
וְקַטִּילוּ רַבְרְבֵי מוֹאָב וְיַקִּירֵי
בְּנֵי אִתְרַגּוּשָׁא׃ מו וַי
לְכוֹן מוֹאָבָאי אֲבַדְתּוּן
עַמָּא דְּפָלְחִין לְכְמוֹשׁ אֲרֵי
אִדְּבַרוּ בְנָךְ בְּשִׁבְיָא
וּבְנָתָךְ בְּגָלוּתָא׃ מז וַאֲתִיב
גָּלוּת מוֹאָב בְּסוֹף יוֹמַיָּא
אָמַר יְיָ עַד הָכָא לְמַעְבַּד פּוּרְעָנוּת דִּין מִן מוֹאָב׃

כִּי עַל־יְהוָה הִגְדִּיל׃ מג פַּחַד וָפַחַת וָפָח
עָלֶיךָ יוֹשֵׁב מוֹאָב נְאֻם־יְהוָה׃ מד הַנָּס
מִפְּנֵי הַפַּחַד יִפֹּל אֶל־הַפַּחַת וְהָעֹלֶה מִן־
הַפַּחַת יִלָּכֶד בַּפָּח כִּי־אָבִיא אֵלֶיהָ אֶל־
מוֹאָב שְׁנַת פְּקֻדָּתָם נְאֻם־יְהוָה׃ מה בְּצֵל
חֶשְׁבּוֹן עָמְדוּ מְכֹחַ נָסִים כִּי־אֵשׁ יָצְאָה
מֵחֶשְׁבּוֹן וְלֶהָבָה מִבֵּין סִיחֹן וַתֹּאכַל פְּאַת
מוֹאָב וְקָדְקֹד בְּנֵי שָׁאוֹן׃ מו אוֹי־לְךָ מוֹאָב
אָבַד עַם־כְּמוֹשׁ כִּי־לֻקְחוּ בָנֶיךָ בַּשֶּׁבִי
וּבְנֹתֶיךָ בַּשְּׁבִיָּה׃ מז וְשַׁבְתִּי שְׁבוּת־מוֹאָב
בְּאַחֲרִית הַיָּמִים נְאֻם־יְהוָה עַד־הֵנָּה
מִשְׁפַּט מוֹאָב׃

מט א לִבְנֵי עַמּוֹן כֹּה אָמַר יְהוָה הֲבָנִים
אֵין לְיִשְׂרָאֵל אִם־יוֹרֵשׁ אֵין לוֹ מַדּוּעַ יָרַשׁ
הנם ק׳ מלכם

מצודת דוד

דבר גדולות לגזות כלפי מעלה בעת גלו ישראל כי אחר אז שאין יכולת בהתקוס לעזור את עמו: (מג) פחד וכו׳. מלך מואב יבוא פחד ופחת ופח ר"ל צרות משונות ומרובות: (מד) הנס. מי שינוס מתקוס הפחד: יפול וכו׳. ר"ל אם יגלל מצרה אחת הדבקהו הצרה אם ימלט מהצרה ילכד בשלישית: שנת פקודתם. הבאתה הבאת הרעה הראוי לבם: (מה) בצל חשבון עמדו מכח נסים. ר"ל הנסים המלחמה מפנת הצדר הכח עמדו לחסות בלל חשבון כי לא יכלו לנוס עוד: כי אש וכו׳. ר"ל והנה אם נפלו כי אם ילאה מחשבון ר"ל האויב ילא אש להכידה: מבן סיחון. הוא חשבון שהיתה אז של סיחון מלך האמורי וכפל הדבי במ"ש: ותאכל. האויב האביד אחרית מואב: וקדקוד. ולכלה לעבורים כמוש בנה אחד. (מז) ושבתי. אשיב בני השבי ממואב: באחרית הימים. ר"ל אחר זמן רב: עד הנה. ר"ל עד הנה נאחי׳ משפט פורעניות של מואב:

מט (א) לבני עמון. ר"ל על בני עמון אמר כה אמר ה׳ וכו׳: הבנים וכו׳. וכי אין לישראל בניה לרשת ארלם: אם יורש וכו׳. כפל הדבי במ"ש: מדוע ירש מלכם וכו׳. כי כשגלו בני גד ובני ראובן ע"י מלך אשור נאו בני עמון וישבו בארלם גד ולכן אמר מדוע ירש מלכם העכו"ם שלכם את גד: ועמו. עמו של מלכם מדוע ישב בערי גד:

מצודת ציון

נחפשה. ענין לכידה: מצרה. מלי לר ולחץ: (מג) ופחת. בור וחפירה כמו בחתת הפחתים (שם י"ז). ופח. ענין רשת כמו הפח הטבר (תהלים קכד): (מד) פקודתם. ענין הבאתה הבלה הרעה: (מה) ולהבה. שלהבת: מבין סיחון. מעיר סיחון וכן אחן בן רחובן (יהושע טו): פאת. עבר ולד. קדקד. הוא גובה הראש: שאון. ענין הומיה: (מז) ושבתי. מלשון הבבה: שבות. מלי שבי הגולה: באחרית. בסוף:

מט (א) מלכם. כך שם העכו"ם של בני עמון כמ"ש ואחרי

מצודת דוד

ומקטיר לאלהיו כי יהיו ערודים כאחלם: (לו) על כן. בעבור גודל החורבן ואמר בלבון מואב: כחלילים יהמה. בהמיית החלילים כן יהמה לבי על חורבן מואב: אל אנשי. בעבור אבדן אנשי קיר חרש: על כן. על אשר יתרון הטובר ומרבית הכוח אבדו: (לז) קרחה. כי יתרטו הערות הראש ויאחר קרח: גרועה. יתלטו הטערות ונחסו: הסק. כיסוי שק וגם הוא ענין לער ואבל: (לח) כוכה מספד. בכולם ישמע קול המספד: אין חפץ בו. אין בו לורך: (לט) איך חתה היליכו. בילללה יאמרו איך חתה איך הפנה עורף מול האויב בעת הפה והכה נתביים: לשחוק. כל הסביביו ישחקו עליו והוא יהיה לשם למחתה: (מ) כנשר ידאי. האויב ישופף בכנפיו ויפרוש כנפיו לבוא אל מואב ר"ל איש קל יבוא ובכנפיו המעופף: (מא) נלכדה הקריות. כ"א המסגרים ההיה ללכדה וכ"א המסגרים תהיה נתפסה: כלב אשה מצרה. כמו לב האשה בשהיא מלרה כי אז בשברה לבה עד מאד: (מב) מעם. מהיות עוד עם: הגדיל: דבר

מַלְכָּם אֶת־גָּד וְעַמּוֹ בְּעָרָיו יָשָׁבוּ׃ ב לָכֵן הִנֵּה
יָמִים בָּאִים נְאֻם־יְהוָה וְהִשְׁמַעְתִּי אֶל־רַבַּת
בְּנֵי־עַמּוֹן תְּרוּעַת מִלְחָמָה וְהָיְתָה לְתַל
שְׁמָמָה וּבְנֹתֶיהָ בָּאֵשׁ תִּצָּתְנָה וְיָרַשׁ יִשְׂרָאֵל
אֶת־יְרֻשָּׁיו אָמַר יְהוָה׃ ג הֵילִילִי חֶשְׁבּוֹן
כִּי שֻׁדְּדָה־עַי צְעַקְנָה בְּנוֹת רַבָּה חֲגַרְנָה
שַׂקִּים סְפֹדְנָה וְהִתְשׁוֹטַטְנָה בַּגְּדֵרוֹת כִּי
מַלְכָּם בַּגּוֹלָה יֵלֵךְ כֹּהֲנָיו וְשָׂרָיו יַחְדָּיו׃ ד מַה־
תִּתְהַלְלִי בָּעֲמָקִים זָב עֲמָקֵךְ הַבַּת הַשּׁוֹבָבָה
הַבֹּטֶחָה בְּאֹצְרֹתַיִךְ מִי יָבוֹא אֵלָי׃ ה הִנְנִי
מֵבִיא עָלַיִךְ פַּחַד נְאֻם־אֲדֹנָי יְהוָה צְבָאוֹת
מִכָּל־סְבִיבָיִךְ וְנִדַּחְתֶּם אִישׁ לְפָנָיו וְאֵין
מְקַבֵּץ לַנֹּדֵד׃ ו וְאַחֲרֵי־כֵן אָשִׁיב אֶת־שְׁבוּת

אֲחִסִין מַלְכְּהוֹן יַת אַרְעָא גָּד
וְעַמֵּיהּ בְּקִרְוֹהִי יָתְבוּ׃
ב בְּכֵן הָא יוֹמַיָא אָתְיָן אָמַר
יְיָ וְאֶשְׁמַע לְרַבַּת בְּנֵי עַמּוֹן
יַבְבוּת עַבְדֵי קְרָבָא וּתְהֵי
לְתַל צָדוּ וְיָתְבֵי כַּפְרָנָהָא
בְּנוּרָא יִתְוָקְדוּן וְיַחְסְנוּן בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל נִכְסֵי עַמְמַיָא דַהֲווֹ
מַחְסְנִין לְהוֹן אָמַר יְיָ׃
ג אֵילִילוּ יָתְבֵי חֶשְׁבּוֹן אֲרֵי
אִתְבַּזִּזַת עַי צַוְחוּ יָתְבֵי
כַּפְרָנֵי רַבָּה אֶסְרוּ סְסִין
סְפוּדוּ וְאִתְהַמְּמוּן בְּסִיעָן
אֲרֵי מַלְכְּהוֹן בְּגָלוּתָא יְהָךְ
פָּלְחוֹהִי וְרַבְרְבוֹהִי כַּחֲדָא׃
ד מָה אַתְּ מִשְׁתַּבְּחִי
בְּמֵישָׁרָךְ חֲרוּבוּ תּוֹקְפָךְ
מַלְכוּתָא טַפְשִׁתָּא
דְּמִתְרַחֲצָא בְּבִית גְּנִזְהָא
אָמְרָא מַן יַעוּל עֲלָי׃

בני
ה הָא אֲנָא מַיְתֵי עֲלָךְ דַּחְלָא אָמַר יְיָ אֱלָהִים צְבָאוֹת מִכָּל סַחֲרָנָךְ
וְתִתְבַּדְּרוּן גְּבַר לְקֳבֵיל אַפּוֹהִי וְלֵית דְּמַכְנֵיש לְמִבְדְּרָיָא׃ ו וּבְתַר כֵּן
אתיב

ת״א ואחרי כן ברכות ד כח יליס דף עו:

רש״י

של בני עמון מלכם שמה שנאמר ולמלכום תועבות בני עמון (מלכים ב כג) לשון מלך: (ג) כי שודד׳ עי׳. הסמוכה לה ומארץ עמון היא: בנות רבה· רבת בני עמון: והתשוטטנה בגדרות. תירגמו יונתן ואתהממון בסיעון התגודדו בחיילות פתר והתשוטטנה לשון חיילות משוטטים וגדרות לשון גדרות לאן המלאים עדריס ויש לפתור והתשוטטנה

מצודת ציון

ואחרי מלכם שקן עמונים (מ״ח יח)· (ב) לתל· גל ודגור כמו וסיתה תל עולם (דברים יג) כי דרך התורכות להחלה בסס הליס מנפילת סכתליס וכדומה: ובנותיה· הם הכפריס כמו בית שאן ובנותיס (יהושע יז׳): תצתנה· עניין הבערה ובריסה כמו ותלת בסבכי היער (ישעיה ט): (ג) רבה· היא רבות בני עמון: והתשוטטנה. עניין הסליכה הנה והנה וכן שוטטו בחומות ירושלים (לעיל ה׳): בגדרות· מחילות העשויות למקום מרבץ הלאן וכן נאמ׳ גדרות לאן (במדב׳ לב) (ד) תתהללי. מלי הלול והתפארות: זב· עניין נטיפה וסלוק כמו יזובו מדוקריס (ויקס ד): חבת השובבה. הענדה הסולכת בדרכי לבה ומורדת וכן שובו בניס שוכניס לעיל

בעמקים· אמר כמשתל מול בני עמון מס התפאר׳ באחרלך שהיא ארץ עמקים ורב בסס הרעיות להלמיה הבואה הנה לו הרגה דמי׳ יפסך בקרבך אתה הבת הסושבבה ועמקך תזוב במרבית רעיות הדס: הבוטחה. אתה הבוטחה באוצרותיס אמור לא מי יבוא אלי לתקות ביתי: (ה) מכל סביביך· מכל עבר יבוא עליך פחד: איש לפניו· כל איש יהיה נרדף נגד פניו לנוס כאשר ימלא ולא ימצא מי להיות מקבץ את הנדודי׳ לשבת יחד להיות מנחמים אלה מאלה: (ו) ואחרי כן· אחר

בְּנֵי־עַמּוֹן נְאֻם־יְהוָה׃ ז לֶאֱדוֹם כֹּה אָמַר
יְהוָה צְבָאוֹת הַאֵין עוֹד חָכְמָה בְּתֵימָן אָבְדָה
עֵצָה מִבָּנִים נִסְרְחָה חָכְמָתָם׃ ח נֻסוּ הָפְנוּ
הֶעְמִיקוּ לָשֶׁבֶת יֹשְׁבֵי דְדָן כִּי אֵיד עֵשָׂו
הֵבֵאתִי עָלָיו עֵת פְּקֻדָּתִיו׃ ט אִם־בֹּצְרִים
בָּאוּ לָךְ לֹא יַשְׁאִירוּ עוֹלְלוֹת אִם־גַּנָּבִים
בַּלַּיְלָה הִשְׁחִיתוּ דַיָּם׃ י כִּי־אָנִי חִשַּׂפְתִּי
אֶת־עֵשָׂו גִּלִּיתִי אֶת־מִסְתָּרָיו וְנֶחְבָּה לֹא
יוּכָל שֹׁדַד זַרְעוֹ וְאַחָיו וּשְׁכֵנָיו וְאֵינֶנּוּ׃
יא עָזְבָה יְתֹמֶיךָ אֲנִי אֲחַיֶּה וְאַלְמְנוֹתֶיךָ עָלַי
תִּבְטָחוּ׃ יב כִּי־כֹה׀ אָמַר יְהוָה הִנֵּה אֲשֶׁר־
אֵין מִשְׁפָּטָם לִשְׁתּוֹת הַכּוֹס שָׁתוֹ יִשְׁתּוּ
וְאַתָּה הוּא נָקֹה תִּנָּקֶה לֹא תִנָּקֶה כִּי שָׁתֹה

בְּנֵי־עַמּוֹן נָאֻם־יְיָ׃ ז לֶאֱדוֹם כְּדֵן
אָמַר יְיָ׃ ז לָאֲדוֹם כִּדְבָן
אָמַר יְיָ צְבָאוֹת הֲלֵית
עוֹד חוּכְמָא בְּדָרוֹמָא פְּסַק
מַלְכָּא מִבְּנָיָא אִתְקַלְקַלַת
חוּכְמַתְהוֹן׃ ח עָרוֹקוּ גְּלוּ
אַרְחִיקוּ לְמִתַּב יָתְבֵי דְדָן
אֲרֵי תְּבִיר עֵשָׂו יָת פֻּרְקָנֵיהּ׃ ט אִם־בְּצִרִים
עָלוֹהִי עִדָּן סְעוּרַת חוּבוֹהִי׃
ט אִם חָטוֹפִין כְּקָטוֹפִין
אָתוּ עָלָךְ לָא אִשְׁאֲרוּ
עוֹלָן אִם גַּנְבָיָא
בְּלֵילְיָא חַבִּילוּ מִסַּתְהוֹן׃
י אֲרֵי אֲנָא אִיתֵיתִי
בְּלוּשִׁין עַל עֵשָׂו גְּלֵיתִי
יָת מַטְמְרוֹהִי דְּאִם יִכְעֵי
לְאִטַּמְרָא לָא יְכוּל אִזְדַּזְּעוּ
בְּנוֹהִי וַאֲחוֹהִי וְקָרִיבוֹהִי
וְלֵיתְנוּן׃ יא אַתּוּן בֵּית
יִשְׂרָאֵל לָא תִשְׁתַּבְּקוּן
יַתְמֵיכוּן אֲנָא אֲקִים וְאַרְמְלָתְכוּן עַל מֵימְרִי יִתְרַחֲצָן׃ יב אֲרֵי כִּדְבָן

ת״א לאדום עלה מנינה ל״ה׃ עזבה יתומיך מליעלה ז פר׃

רש״י

(ז) בתימן· אדום. נדרומה של ארץ ישראל היא כמה שנאמר והיה לכם פאת נגב ממדבר צין ע״י אדום [במדבר ל״ד]: מבנים. מדור זה: נסרחה· אתקלקלת: (ח) הפנו. התבערו מן המקום הזה לשון ופנו את הבית (ויקרא יד): העמיקו לשבת. להחבא בעמקי מסתריס: נוסו הפנו העמיקו. כולם לשון צווי הם: (ט) אם בוצרים באו לך וגו׳. חטפתי את עשו וגו׳ שמועה שמעתי וגו׳ כל כעין דוגמא זו נבא עובדיה על אדום ולפי שסיגנון

מצודת דוד

שיקבלו די הגמול אחיב לארלס את בני הבני של בני עמון: (ז) לאדום· ר״ל על אדום אמר כה אמר ה׳ וכו׳: האין ר״ל איך לא מצא בפנו ממלך בכל וכי אין עוד חכמה בתימן הוא אדום היושבת בדרומה של א״י: אבדה עצה· וכי אבדה עצה מחכמי בינה ונאומי׳ הלא המה מעולם אנשי חכמה ובינה מדוע לא עמדה להם חכמתם: נסרחה חכמתם· הגם עתה בפסדה חכמתם ולא מצאו בה תועלת· (ח) נוסו· הגם יושבי דרך ברחו והפנו מארלס והחביאו לשבת בעמק מסתריס: כי איד עשו· אוד של עשו הראיה לו בבאתי עליו בעת הפגמת הרעת המוכן לו· (ט) אם בוצרים· הלא אם בוצרים באו על כרמיך הלא ישאירו עוללות ואם גנבים בחיס הלא ישחיתו: ר״ל בהיות מדוע א״כ האויב בחבל לחוך מכל וכל מבלי שארית: (י) כי אני חשפתי· אולם היה כן כי אני גליתי מקום מחבואות עשו: גליתי וכו׳· כפל הדבר במ״ש: ונחבה לא יוכל· לא היה יכול להחביא את עצמו והגם שודד זרעו וכו׳ ואין נשאר מי מהם: (יא) עזבו יתומיך· מוסב על מלת ואיננו האמור במקרא שלפניו לומר אין נשאר מי מהם לומר מול החלל אם אתה הרגת עזוב יתומיך ואל תחוס להם כי אני אחיה אותם לתת די בפוקס ואלמנותיך תבטחה עלי לתת מחסורן כי לא ישאר מי שיאמ׳ כן: (יב) הנה אשר אין משפטם וכו׳· ר״ל אשר הענו״ם שהרעו לישראל אין דין ומשפט חמור כ״כ לשתות כוס ההרעלה הוא״ל ואין להם קורבה עם ישראל (דימה הפרעניות לשתות כוס יין הרעלה המעמעם את הלב ומבלבל את הכוח): שתו ישתו. והעפ״כ שתו הכוס הזה: ואתה הוא· אחר דין ומשפטך לשתותה כי הלא אם עשו לעקב ועכ״ז הרעת לו וכי דין שתהיה הכוס הזה לא

מחד עולה לכמה נביאים ואין שני נביאים מתנבאים בסיגנון אחד במקלת הדברים משתנין: לא ישאירו עוללות. בתמיה והם־דרים שבאו עליך לא השאירו לך כלום: (י) חשפתי· גליתי כמו מחשוף הלבן [בראשית ל״] ואתה הסגרת שרידי ישראל למען לא ישאר מהם איש כמה שנאמר אל תסגר שרידיו [עובדיה א׳]: ונחבה לא יוכל. ויבקש להחבא ולא יוכל: (יא) עזבה יתומיך. שיתמת בישראל: (יב) אשר אין משפטם לשתות. שלא היו אחיס

מצודת ציון

(לעיל ג): (ו) שבות· מלשון שבי. (ז) מבנים. מלי ביתם ומשכל: נסרחה· נבאשה ונתקלקלה. (ח) הפנו· מלשון פנו ממקום: העמיקו· מלי עומק: דדן· שם מקום באדום: איד· שבר ומקרה רעה· פקדתיו· עניין הסגנתת הבאת הרעה: (ט) בוצרים· כן יקראו הולכי ענבי הגפן כמו כי הבצור כרמך (דברים כ״ד): עוללות· הם הענבים הקטנים והגרועים כמו לא תעולל (שם) דים· די ספיקה: (י) חשפתי· עניין גלוי כמו חשפי שובל (ישעיה מ״ז): ומכסה

בעמקים· אמר כמשתל מול בני עמון מס התפאר׳ באחרלך שהיא ארץ עמקים ורב בסס הרעיות להלמיה הבואה הנה לו הרגה דמי׳ יפסך בקרבך אתה הבת הסושבבה ועמקך תזוב במרבית רעיות הדס: הבוטחה. אתה הבוטחה באוצרותיס אמור לא מי יבוא אלי לתקות ביתי: (ה) מכל סביביך· מכל עבר יבוא עליך פחד: איש לפניו· כל איש יהיה נרדף נגד פניו לנוס כאשר ימלא ולא ימצא מי להיות מקבץ את הנדודי׳ לשבת יחד להיות מנחמים אלה מאלה: (ו) ואחרי כן· אחר

תִּשְׁתָּה׃ יג כִּי בִי נִשְׁבַּעְתִּי נְאֻם־יְהוָה כִּי־
לְשַׁמָּה לְחָרְפָּה לְחָרֹב וְלִקְלָלָה תִּהְיֶה
בָצְרָה וְכָל־עָרֶיהָ תִּהְיֶינָה לְחָרְבוֹת עוֹלָם׃
יד שְׁמוּעָה שָׁמַעְתִּי מֵאֵת יְהוָה וְצִיר בַּגּוֹיִם
שֻׁלַּח הִתְקַבְּצוּ וּבֹאוּ עָלֶיהָ וְקוּמוּ לַמִّלְחָמָה׃
טו כִּי־הִנֵּה קָטֹן נְתַתִּיךְ בַּגּוֹיִם בָּזוּי בָּאָדָם׃
טז תִּפְלַצְתְּךָ הִשִּׁיא אֹתָךְ זְדוֹן לִבֶּךָ שֹׁכְנִי
בְּחַגְוֵי הַסֶּלַע תֹּפְשֵׂי מְרוֹם גִּבְעָה כִּי־תַגְבִּיהַּ
כַּנֶּשֶׁר קִנֶּךָ מִשָּׁם אוֹרִידְךָ נְאֻם־יְהוָה׃
יז וְהָיְתָה אֱדוֹם לְשַׁמָּה כָּל עֹבֵר עָלֶיהָ יִשֹּׁם
וְיִשְׁרֹק עַל־כָּל־מַכּוֹתָהּ׃ יח כִּמְהַפֵּכַת סְדֹם
וַעֲמֹרָה וּשְׁכֵנֶיהָ אָמַר יְהוָה לֹא־יֵשֵׁב שָׁם
איש
בֶּן־אָדָם׃ יט הִנֵּה כְּאַרְיֵה יַעֲלֶה מִגְּאוֹן הַיַّרְדֵּן אֶל־נְוֵה אֵיתָן
כִּי־אָרִיצָנּוּ מֵעָלֶיהָ וּמִי בָחוּר אֵלֶיהָ אֶפְקֹד כִּי מִי כָמוֹנִי וּמִי
יְעִידֵנִי וּמִי־זֶה רֹעֶה אֲשֶׁר יַעֲמֹד לְפָנָי׃
כ לָכֵן שִׁמְעוּ עֲצַת־יְהוָה אֲשֶׁר יָעַץ אֶל־
אֱדוֹם וּמַחְשְׁבוֹתָיו אֲשֶׁר חָשַׁב אֶל־יֹשְׁבֵי
תֵימָן אִם־לֹא יִסְחָבוּם צְעִירֵי הַצֹּאן אִם־
לֹא־יַשִּׁים עֲלֵיהֶם נְוֵהֶם׃ כא מִקּוֹל נִפְלָם
רָעֲשָׁה הָאָרֶץ צְעָקָה בְיַם־סוּף נִשְׁמַע קוֹלָהּ׃
כב הִנֵּה כַנֶּשֶׁר יַעֲלֶה וְיִדְאֶה וְיִפְרֹשׂ כְּנָפָיו
עַל־בָּצְרָה וְהָיָה לֵב גִּבּוֹרֵי אֱדוֹם בַּיּוֹם
ההוא
בִּשְׁנֵי כֵּיפָא מוֹתָבִיה בִּתְקוֹף רוּמָא אֲרֵי תְרֵים
בְּמֵימְרִי אֶתְחַנָּךְ אָמַר יְיָ׃ יז וּתְהֵי אֱדוֹם לְצַדּוּ כֹּל
עַל כָּל מְחָתָהָא׃ יח כַּהֲפָכְתָּא דִּסְדוֹם
לא

ת״א תפלצתך וגו׳ סנס׳ ,פט .

הגרי״ב כל עוכר עליה לעיל יט ח וש״נ : כמהפכת . לקמן כ׳ מ׳ :

רש״י

ליסרלל ואם הרעו להם אין להם משפט מות כמותך. (יג) לחרפה לחרב ולקללה תהיה בצרה · בצרה מערי מואב אלא מפני שהעמיד׳ מלך לאדום כעניין שנאמר וימלוך תחתיו יובב בן זרח מבצרה (בראשית לו) היא לוקה עמו : (קז)קטן נתתיך.

מצודת ציון

ונחבא · מלי׳ מחבואה ומסתור : (יג) לשמה · לשמתה · לחורב· ענין יובש כמו חרבו המים (בראשית ח): (יד)וציר. ענין שליח כמו ליר נאמן (משלי כיב) : וקומו · הוא ענין לי זרח וכן קום עבור (יהושע ח) : (טז) תפלצתך . ענין פחד ורעדה כמו פלצות בעתתני (ישעי׳ כ״ח) : השיא . ענין כשתה כמו המתם השיאני (בראשית ג) : שוכני. היו״ד יתיר׳ וכן תופשי : בחגוי . ענין בקוע וחריץ וכן יוכתי בחגוי הסלע (ש״ס כ) : קנך . מלי׳ קן והוא מדור בעופות : (יז) ישום . ענין תמהון : וישרוק . הוא קול הנשמע בקנוק השפתים וכן ויושבים לשרקה (מיכה ז) (יח) כמהפכת. ענין

מצודת דוד

הנקה כי תשתה אותה : (יג) כי לשמה וכו׳ . ר״ל עוד יבוא זמן באחרית הימים אשר עיר הבצורה היא כרך גדול וכו׳ תהיה לשמה : לחרפה . הכל יתרפוס . לחורב · ר״ל חסר מכל עוזה : ולקללה יתלו הקללה בה לאמר איכה מקולל כמותה : וכל עריה . הערים שתחת ממלכתה : (יד) וציר בגוים שלוח · ר״ל שמועה היא אשר ליר יביא שלוח בין העכו״ם מזה לזה לומר התקבלו ובואו עליה למלחמה . (טו) קטן נתתיך . בתחילה תמשלתך בארץ אדום כמה לא הייה קטן בגויים ובזוי בין בני אדם כי היתה ממלכה שפלה: (טז) תפלצתך . לאומר הנה עתה שתגדלת למשול ממשל רב אשר באה לעיר הבצור׳ ולבן איתחתן ופחדך המועל על כל הארצות היא הסית אותך להביא זדון בלבך להתגאות יותר

ירמיה מט תרגום

אֲמַר יְיָ הָא דְלָא חֲזִי לְהוֹן לְמִשְׁתֵּי כַּסָּא דְלִוּטָא מִשְׁתֵּא יִשְׁתּוּן וְאַתּוּן מְדַמְּן דְּמִזְבָּא תִּזְכּוּן לָא תִּזְכּוּן אֲרֵי מִשְׁתֵּא תִּשְׁתּוּן׃ יג אֲרֵי בְּמֵימְרִי קַיְּמִית אֲמַר יְיָ אֲרֵי לְצַדּוּ לְחִסְדִין לְחוֹרֶב וּלְלוּטָא תְּהֵי בָצְרָה וְכָל קִרְוָהָא יְהַוְיָן לְחוּרְבָּא לַעֲלָם׃ יד בְּסוֹרָא שְׁמַעִית מִן קֳדָם יְיָ וְאִזְגַּד בְּעַמְּמַיָא שְׁלִיחַ אִתְכַּנִּישׁוּ וְאֵתוּ עֲלָהּ וְקוּמוּ לְאַגְחָא קְרָבָא׃ טו אֲרֵי הָא חֲלִישׁ יְהַבְתָּךְ בְּעַמְּמַיָא בְּסוֹר בְּבְנֵי אֲנָשָׁא׃ טז טַפְשׁוּתָךְ אַטְעִיאַת יָתָךְ רַשַׁע לִבָּךְ דְּאַתְּ דָמֵי לְנִשְׁרָא דְיִשְׁרֵי בְּנִישְׁרָא מְדוֹרָךְ מִתַּמָּן אֶרְדִּנָּךְ נְאֻם יְיָ׃ יז וּתְהֵי אֱדוֹם לְצַדּוּ כֹּל דְּיַעְבַּר עֲלָהּ יְכַלֵּי וְיָנִיד עַל כָּל מַחְתָּהָא׃ יח כַּהֲפָכְתָּא דִּסְדוֹם וַעֲמוֹרָה וְקָרִיבָתָא אָמַר יְיָ לָא

ת״א לכן שמעו מ יומא מ י .

הגרי״ב הנה כאריה. לקמן כ׳ מד : לכן שמעו לקמן כ מס

רש״י

יתרה בו : (יט) כאריה . העולה מגאון הירדן שהוא מקום מריות כתרגומו של יונתן כן יעלה המורד על נוה איתן : ארגיעה . אקרב את הרגע : אריצנו מעליה . פתאום ובהללמה ימריבנה ויסוב לו ברגע קטן אל מקומו ואני אומר אריצנו מעליה ממעל לה שיהא מתגבר עליה ועליון לה וכן ממעל

מצודת דוד

(יט) כאריה יעלה : הנה מגיע הירדן שהוא מקום מריות כתרגומו של יונתן כן יעלה המורד על נוה איתן. ר״ל אל נוה איתן. ר״ל אל מדור הרועה המתחזק בכבר כי זכו איתנו ושוכו: כי ארגיעה. בלתי אשקיע ואריגיע לישראל מארץ אותו מעל ארץ אדום וילכו לכם : ומי בחור. ואת מי שתבחר אותו אלוה עליה להשחית. כי מי כמוני . שיוכל למחות בידי : ומי יועידני. ומי יקבע עמדי ומן מיועד לכלתם כי : ומי זה רועה . מי הוא הרועה אשר יעמוד לפני להגיל נאלו מידי ר״ל מי הוא המלך שיגיל עמו מידי ונכל הדבר במ״ש : (כ) לכן . הוא״ל ואיתני יתחה בידי ועלתי תקום לכן שמעו וכו׳ : אל יושבי תימן . ר״ל אשר תקור מתכנס הוא מדרום א״י : אם לא . הוא ענין שבועה כמו אם לא בתיס רבים (ישעי׳ ה) ור״ל העלה היא בשבועה אשר לעירי הלאן יגרורם מארלם והוא פרס שהוא הלעיר בבני יפת ו) : אם לא ישים . בשבועי אשר עשה את מוהם שמהם : עליהם . ר״ל לפניהם בעל כרחם : (כא) מקול נפלם . משמועת קול מפלתם תרעש הארץ כי יפחדו שלא יקרב להם ממקום : צעקה . ר״ל לעקה גדול׳ ישמע בעולם : בים סוף . קולם יהי׳ נשמע בים סוף הרחוק׳ ממנה וסמוכ׳ לארץ מקור מחלכה והוא ענין מלי׳ לו׳ שקול לעקתה תלך לתקומה הרחשון : (כב) הנה כנשר . הלויב יעלה כנשר וישופף ויפרוש כנפיו לבוא על העיר הבצור׳ היא כרך גדול וכו׳ ר״ל

ירמיה מט רלג

אִישׁ וְלֹא־יָגוּר בָּהּ בֶּן־אָדָם׃ יט הִנֵּה
כְּאַרְיֵה יַעֲלֶה מִגְּאוֹן הַיַּרְדֵּן אֶל־נְוֵה אֵיתָן
כִּי־אָרִיצָנּוּ מֵעָלֶיהָ וּמִי בָחוּר אֵלֶיהָ אֶפְקֹד כִּי מִי כָמוֹנִי וּמִי
יְעִידֵנִי וּמִי־זֶה רֹעֶה אֲשֶׁר יַעֲמֹד לְפָנָי׃
כ לָכֵן שִׁמְעוּ עֲצַת־יְהוָה אֲשֶׁר יָעַץ אֶל־
אֱדוֹם וּמַחְשְׁבוֹתָיו אֲשֶׁר חָשַׁב אֶל־יֹשְׁבֵי
תֵימָן אִם־לֹא יִסְחָבוּם צְעִירֵי הַצֹּאן אִם־
לֹא־יַשִּׁים עֲלֵיהֶם נְוֵהֶם׃ כא מִקּוֹל נִפְלָם
רָעֲשָׁה הָאָרֶץ צְעָקָה בְיַם־סוּף נִשְׁמַע קוֹלָהּ׃
כב הִנֵּה כַנֶּשֶׁר יַעֲלֶה וְיִדְאֶה וְיִפְרֹשׂ כְּנָפָיו
עַל־בָּצְרָה וְהָיָה לֵב גִּבּוֹרֵי אֱדוֹם בַּיּוֹם
ההוא
אֲשֶׁתְּמַע קָלְהוֹן׃ כב הָא כְּנִשְׁרָא דְּסַלִּיק וּמְשַׁתְּדֵי בֵּין יַסְקָא מְלַךְ בְּמַשְׁרְיָתֵיהּ
וְיִשְׁרֵי עַל בְּצָרָה וַיְהֵי לֵב גִּבָּרֵיהוֹן דְּאֲדוֹמָאֵי בְּיוֹמָא
ההוא
הגרי״ב הנה כאריה. לקמן כ׳ מד : לכן שמעו לקמן כ מס

רש״י

לרקיע וכן ממעל לו . [ישעיה ו] מעל למדיו . (שמואל א יב) : ומי בחור . אותו שבחרתי לנקו׳ נקמתי עליו אפקד : ומי יועידני . למלאמה להחלם אתי : רועה · מלך : (כ) אם לא . לשון בחינה : יסחבום . יגררום : צעירי הצאן . בזויי העכו״ם ורבותינו דרשו פרס שהוא הלעיר בבני יפת : ישים.

מצודת ציון

ענין חורבן וכפוך משוכה לרעה : יגור. ענין דירה(יג) מגאון. ענין גבהות ורוממות ור״ל כבר המעול׳ בסמוך לירדן ושם הי׳ מקום האריות וכן לא׳ ואיך העשה בגאון הירדן (לעיל יב) : נוה · ענין מדור כמו נוה מעולם . (ישעי׳ כ״ז) : איתן . ענין חוזק כמו איתן מושבך (במדבר כ״ד) : ארגיעה . מלי׳ מרגוע והשקט וכן למען הרגיע (לקמן כ) : אריצנו . מלי׳ רילם ומכירות הסליר : אפקוד . אלוה כמו ואוה פקד עלי (שורש ח) : יועידני . עמיינו עת קבוע כמו ואם למשפט מי יועידני(איוב ט) : (כ) יסחבום . ענין גרירי׳ ומשיכה בארץ כמו סחוב והסלך (לעיל כ״ב) : צעירי . ענין קושן : ישים. מלי׳ שמתה : נוהם . מלי׳ נוה ומדור : (כב) וידאה . ענין עפיפה

מצודת דוד

מדאר: שוכני . כאלו אתה שוכן בנקועי הסלע עד שלא יוכל מי לקרוב אליך וכלו תפשת מרום גבעה ר״ל בגבעה רמה מכל גבעות עולם וכפל הדבר במ״ש : כי תגביה כנשר . אבל אם תגביה לשבת בכבר העופה מדורו במקום גבוה משם אורידך לארץ ותהי׳ ממכר ביד האויב : (יז) ישום . יתמה על גודל חורבנה : וישרוק . דרך בני אדם לשרוק כשראותם דבר תשוב שמחרב : (יח) כמהפכת וכו׳ אמר אמר שתהי׳ כמהפכת סדום וכו׳ : ולא יגור . לא יזור אחר׳ דרך ערחי :

למד

(ירמיה ח״ד)

הַהוּא כְּלֵב אִשָּׁה מְצֵרָה׃ כג לְדַמֶּשֶׂק
בּוֹשָׁה חֲמָת וְאַרְפָּד כִּי־שְׁמֻעָה רָעָה שָׁמְעוּ
נָמֹגוּ בַּיָּם דְּאָגָה הַשֶּׁקֶט לֹא יוּכָל׃ כד רָפְתָּה
דַּמֶּשֶׂק הִפְנְתָה לָנוּס וְרָטֶט הֶחֱזִיקָה צָרָה
וַחֲבָלִים אָחֲזָתָהּ כַּיּוֹלֵדָה׃ כה אֵיךְ לֹא־
עֻזְּבָה עִיר תְּהִלָּה קִרְיַת מְשׂוֹשִׂי׃ כו לָכֵן
יִפְּלוּ בַחוּרֶיהָ בִּרְחֹבֹתֶיהָ וְכָל־אַנְשֵׁי
הַמִּלְחָמָה יִדְּמוּ בַּיּוֹם הַהוּא נְאֻם יְהוָה
צְבָאוֹת׃ כז וְהִצַּתִּי אֵשׁ בְּחוֹמַת דַּמֶּשֶׂק
וְאָכְלָה אַרְמְנוֹת בֶּן־הֲדָד׃ כח לְקֵדָר
וּלְמַמְלְכוֹת חָצוֹר אֲשֶׁר הִכָּה נְבוּכַדְרֶאצַּר
מֶלֶךְ־בָּבֶל כֹּה אָמַר יְהוָה קוּמוּ עֲלוּ אֶל־

תהלת ק׳ יתיר ו קדר

הַהוא כְּלֵב אִשְׁתָּא דְּעָקָא
לָהּ בְּחֶבְלָהָא׃ כג לְדַמֶּשֶׂק
בְּהִיתוּ יָתְבֵי חֲמַת וְאַרְפַּד
אֲרֵי בְּסוּרָא בִּישָׁא שְׁמַעוּ
אִתְּבְּרוּ דַּחֲלָא בְּיַמָּא
וַיְצִפָּא אַחֲדְתָּנוּן הָא
כְּנָחֲתֵי יַמָּא דְּשַׁקְטִין וְלָא
יָכְלִין לְמִנְחָ׃ כד אִתְרַשְׁלוּ
יָתְבֵי דַּמֶּשֶׂק אִתְפְּנָיוּ
לְמֵעֲרַק וְשִׁפְרוּתָא
אֲחַדְתָּנוּן עָקָא וְחֶבְלִין
אַחְדוּנוּן הָא כְּחֶבְלִין
לְיַלְדְּתָא׃ כה אֵיכְדֵין
לָא אִשְׁתְּבִיקַת קַרְתָּא
מְשַׁבַּחְתָּא כְּרַבָּא חֶדְוָה׃
כו כְּכֵן יִתְרְמוּן עוּלֵמָהָא
בְּרְחוֹבָהָאוֹכֶל גַּבְרֵי עֲבָדֵי
קְרָבָא יִתְּבְּרוּן בְּעִדָּנָא
הַהִיא אֲמַר יְיָ צְבָאוֹת׃

בֵּר הֲדָד׃ כח לְקֵדָר
וּלְמַלְכוּת חָצוֹר דִּמְחָא נְבוּכַדְרֶאצַּר מַלְכָּא דְּבָבֶל כְּדֶנֵן אָמַר יְיָ קוּמוּ סְקוּ
כז וְאַדְלִיק אֶשְׁתָּא בְּשׁוּרֵי דַּמֶּשֶׂק וּתְשֵׁיצֵי בִּירָנָיָת
עַל

הגרי״ב כלב אשה מצרה לעיל מח מא לכן יפלו לעיל מט כו

רש״י

לשון שממה׃ (כג) בושה חמת וארפד. ערי ארם כי שמעו שמועה רעה על דמשק שהיא רחק ארם כמה שנאמר כי רחק ארם דמשק [ישעיה ז] לכך נמוגו׃ בים דאגה. דאגתה דימה לדאגת הים׃ השקט לא יוכל. כל דאגה ל׳ ירחה היא׃ (כד) רפתה דמשק. רפו ידיה מהלחם׃ ורטט. זיע: איך לא עוזבה. לא נתמלאת עפר סביב חומתה לחזק החומה כמו ויעזבו את ירושלי׳ עד החומה [נחמיה ג] ויש עוד לפתור למה לא נעזבה מן הרעה הזאת שלא תבא הרעה עליה׃ קרית משושי. כך יתאבל מלכה עליה׃ (כו) לכן. לשון שבועה׃ ידמו. ימריבו ואינו זז מלשון דממה שכל עיר מריבה אין קול נשמע בה׃ (כח) קדר. שוכני מדברות בתהלים

מצודת ציון

עפיפה ופריח׳ וכן בנשר ידאה (לעיל מ״ח)׃ מצרה. מלי לר ולאן׃ (כג) לדמשק. היא עיר המלוכי מארם׃ חמת וארפד. שמות מקומות ארם׃ נמונו. ענין המסה: (כד) רפתה. ותרדם כי קול ה׳ יחיל מדבר (תהלים ק״ט) הרגומו מרטע מדברא׃ החזיקה. ענין אחיז׃ וחבלים. מכאוני לידה׃ (כה) עוזבה. ענין סגתה׃ תהלת. מלי הלול ופאר׃ קרית. עיר׃ משושי. היו״ד יתירה׃ (כו) ידמו. ענין כריה׃ כמו ער מוחא דדמה (ישעי׳ ט״ו)׃ (כז) והצתי. ענין הבערה וחרפי׃ (כח) ושדדו. ענין עושק וגזל׃ יריעותיהם

מצודת דוד

חיה קל יבוא כנשר המעופף׃ כלב אשה מצרה. כמו לב האשה בשביל מצרה כי לא נשברה לבה עד מאד (כב) לדמשק. ר״ל זוכי הגבולות׳ על דמשק׃ בושה חמת וארפד. ר״ל לא אחת מהם בושה׃ שמועה רעה. היא ביאת הכשדים׃ נמונו. נמס לבם׃ בים דאגה. דאגתו ודמה לדאגת הסולדנים אשר ירגש ויתפחד מהרחת הגליס׃ השקט לא יוכל. לא אפשר לו לשקוט מדאגתו׃ (כד) רפתה דמשק. רפו ידיה מלחמה׃ וספתה לנוס מן המלחמה ואחזתה רתת וחרדה׃ כיולדה. כאשה ליולדה שיש לה חבלים׃ (כה) איך לא עוזבה. כלומר עם כי נ״ב החריב מקומות רבות עכ״ז איך לא קניא אותם מלהשחיתם להיות עיר תהלה קרית משוש׃ (כו) לכן. אפי׳ שהיא עיר חשובה מאד ילחמו אנשיה עליה עד כי ימותו ויפלו בחוריה ברחובותיה׃ וכל אנשי המלחמה׃ ישרתו ולא ינס מי מהנס ולחמו בעבור הסיר עד ימותו כולם׃ (כז) והצתי אש. ר״ל בוזירת המקום יבוא עלי׳ אכדון׃ בן הדד. הוא מלך ארם׃ (כח) לקדר. ר״ל על קדר וכו׳ אמר כה אמר ה׳׃ קומו עלו. כלומר המקום מזרז לכשדים ואומר לכם קומו עלו וכו׳׃ בני קדם. הם בני קדר׃ וממלכות חצור. כי בפלאת המזרח

עַל־קֵדָר וּבְזוּ אֶת־בְּנֵי
מִזְרָח׃ כט מִשְׁכְּנֵיהֶם
וְעִנְּהֶם יִשְׂבּוּן יְרִיעֹתֵיהֶם
וְכָל מְנֵיהֶם וְגִמְלֵיהֶם
יִסְּבוּן לָהֶם וְיִתְכַּנְּשׁוּן
עֲלֵיהֶם דָּקְטִלִין בְּחַרְבָּא
מִסְחוֹר סָחוֹר׃ ל עֲרוּקוּ
גָלוּ לַחֲדָא אַרְחִיקוּ לְמִתַּב
יָתְבֵי חָצוֹר אָמַר יְיָ אֲרֵי
מְרַךְ עֲלֵיכוֹן נְבוּכַדְרֶאצַּר
מַלְכָּא דְּבָבֶל מִלְּכָא
וַחֲשִׁיב עֲלֵיכוֹן מַחְשָׁבָא׃
לָא קוּמוּ סַקוּ עַל עַמָּא
דְּיָתְבִין שְׁלֵיוָא שָׁרָן
לְרוּחָצָן אָמַר יְיָ לֵית
לְהוֹן דָּשִׁין וְעָבְרִין
בְּלָחוֹדֵיהוֹן שָׁרָן׃ לב וִיהוֹן
גַּמְלֵיהוֹן לְבִזָּא וַהֲמוֹן
גֵּיתֵיהוֹן לְעַדֵּי וַאֲבַדְרִנּוּן
לְכָל רוּחַ מַקְפֵּי פְּתָא וּמִכָּל
עֲבָרֵיהוֹן אֵיתֵי תְּבָרְהוֹן
אָמַר יְיָ׃ לג וּתְהֵי חָצוֹר
לְמִדּוֹר יְרוֹדִין צָדוּ עַד
עָלְמָא לָא יְתִיב תַּמָּן אֱנָשׁ
וְלָא יִתְיַתֵּב בָּהּ בַּר
אֱנָשׁ׃ לד דְּהָוָה פִּתְגָם נְבוּאָה מִן קֳדָם יְיָ עִם יִרְמְיָה נְבִיָּא עַל עֵילָם בְּרֵישׁ
מַלְכוּת צִדְקִיָּה מַלְכָּא שִׁבְטָא דְּבֵית יְהוּדָה לְמֵימַר׃

סַדָּר וְשַׁדְּדוּ אֶת־בְּנֵי קֶדֶם׃ כט אָהֳלֵיהֶם
וְצֹאנָם יִקָּחוּ יְרִיעוֹתֵיהֶם וְכָל־כֵּלֵיהֶם
וּגְמַלֵּיהֶם יִשְׂאוּ לָהֶם וְקָרְאוּ עֲלֵיהֶם מָגוֹר
מִסָּבִיב׃ ל נֻסוּ נִדּוּ מְאֹד הֶעֱמִיקוּ לָשֶׁבֶת
יֹשְׁבֵי חָצוֹר נְאֻם־יְהוָה כִּי־יָעַץ עֲלֵיכֶם
נְבוּכַדְרֶאצַּר מֶלֶךְ־בָּבֶל עֵצָה וְחָשַׁב עֲלֵיהֶם
מַחֲשָׁבָה׃ לא קוּמוּ עֲלוּ אֶל־גּוֹי שָׁלֵו יוֹשֵׁב
לָבֶטַח נְאֻם־יְהוָה לֹא־דְלָתַיִם וְלֹא־בְרִיחַ
לוֹ בָּדָד יִשְׁכֹּנוּ׃ לב וְהָיוּ גְמַלֵּיהֶם לָבַז
וַהֲמוֹן מִקְנֵיהֶם לְשָׁלָל וְזֵרִתִּים לְכָל־רוּחַ
קְצוּצֵי פֵאָה וּמִכָּל־עֲבָרָיו אָבִיא אֶת־אֵידָם
נְאֻם־יְהוָה׃ לג וְהָיְתָה חָצוֹר לְמָעוֹן תַּנִּים
שְׁמָמָה עַד־עוֹלָם לֹא־יֵשֵׁב שָׁם אִישׁ וְלֹא־
יָגוּר בָּהּ בֶּן־אָדָם׃ לד אֲשֶׁר הָיָה דְבַר־יְהוָה
אֶל־יִרְמְיָהוּ הַנָּבִיא אֶל־עֵילָם בְּרֵאשִׁית
מַלְכוּת צִדְקִיָּהוּ מֶלֶךְ־יְהוּדָה לֵאמֹר׃

עליכם ק׳ כה

רש״י

באהלי׳ סם אין חומה ואין עיר׃ (כט) מגור. אמתשמע״ט בלט״ז ל״א ל׳ ירא׃ (ל) כי יעץ עליכם וגו׳. ומה הוא העצה קימו עלו על גוי שלו׃ (לא) בדד ישכונו. בעת ביאתם אין לריכין להתאסף וליסד ברוב אדם שאין ירא׳ים שיבא אויב עליהם׃ (לב) קצוצי פיאה. מוקיים מקלה אל קלה

מצודת דוד

ישבו׃ (כט) אהליהם. כי אין לסם בתים לשבת וסם שוכני מדבריות באהלים׃ יריעותיהם. יריעות האהלים וכפל הדבר כמ״ש׃ ישאו להם. יקחו לעצמם׃ וקראו וכו׳. מכל סביבותם יקראו אליהם אחד ר״ל יפחידו אותם מכל עבר׃ (ל) נוסו נודו. כאלו הכניא מזהירה לאחר לסמוכו מתקומכם׃ (לא) קומו. ר״ל וזאת היא העצה והמתשבו שאחר שעתו קומי עלו אל גוי היושב בשלוה ואין לו מלחמה עם מי להיות בטחי ומזכר׃ לא דלתים. אינו יושב בערי מבצר הסגורים בדלתים ובריח׃ בדד ישכונו. אינם מוכנים מאוספים יחד כ״א כל אחד לבדו כי אין אחד אויב נגד פניהם׃ (לב) וזריתים. אמזרם לכל עבר בקצות פאת העולם׃ ומכל עבריו. מכל לד אביא לכם אויב ויהיו מסובבים בו׃ (לג) והיתה חצור. הוא מקום המלך המושל על כל בני קדר שוכני אוהלים׃ ולא יגור. אף דרך ערבי׃ (לד) אל עילם. על עילם והיא ממלכות

מצודת ציון

(כט) יריעותיהם. מלי יריעה ווילון׃ ישאו. יקחו׃ מגור. ענין אחד׃ (לא) שליו. מלי שלוה׃ בריה. הוא כענין משה הסנור הלהות׃ בדד. יחידי כמו לבדד לבטח (תהלים ד)׃ (לב) והמון. ענין רבוי׃ וזריתים. ענין פיזור כמו וזריתי פרש (מלאכי ב)׃ קצוצי. מלי קלה׃ פאה. לד ועבר׃ עבריו. לדדיו׃ אידם. ענין לער ומקרה רעה: (לג) למעון. יענין מדור כמו ה׳ מעון אתה היית (תהלים ל)׃ תנים. מין נחש׃ נור. ענין יריאה

לה כֹּה אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת הִנְנִי שֹׁבֵר אֶת־
קֶשֶׁת עֵילָם רֵאשִׁית גְּבוּרָתָם׃ לו וְהֵבֵאתִי
אֶל־עֵילָם אַרְבַּע רוּחוֹת מֵאַרְבַּע קְצוֹת
הַשָּׁמַיִם וְזֵרִתִים לְכָל הָרוּחוֹת הָאֵלֶּה וְלֹא־
יִהְיֶה הַגּוֹי אֲשֶׁר לֹא־יָבוֹא שָׁם נִדְּחֵי עֵילָם׃
לז וְהַחַתְּתִי אֶת־עֵילָם לִפְנֵי אֹיְבֵיהֶם וְלִפְנֵי
מְבַקְשֵׁי נַפְשָׁם וְהֵבֵאתִי עֲלֵיהֶם רָעָה אֶת־
חֲרוֹן אַפִּי נְאֻם־יְהוָה וְשִׁלַּחְתִּי אַחֲרֵיהֶם
אֶת־הַחֶרֶב עַד כַּלֹּתִי אוֹתָם׃ לח וְשַׂמְתִּי
כִסְאִי בְּעֵילָם וְהַאֲבַדְתִּי מִשָּׁם מֶלֶךְ וְשָׂרִים
נְאֻם־יְהוָה׃ לט וְהָיָה בְּאַחֲרִית הַיָּמִים
אָשִׁוב אֶת־שְׁבִית עֵילָם נְאֻם־יְהוָה׃

נ א הַדָּבָר אֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה אֶל־בָּבֶל
אֶל־אֶרֶץ כַּשְׂדִּים בְּיַד יִרְמְיָהוּ הַנָּבִיא׃
ב הַגִּידוּ בַגּוֹיִם וְהַשְׁמִיעוּ וּשְׂאוּ־נֵס הַשְׁמִיעוּ
אַל־תְּכַחֵדוּ אִמְרוּ נִלְכְּדָה בָבֶל הֹבִישׁ בֵּל
חַת מְרֹדָךְ הֹבִישׁוּ עֲצַבֶּיהָ חַתּוּ גִלּוּלֶיהָ׃

לה כדנן אמר יי צבאות
הא אנא תבר ית תקוף
עילם ריש גברותהון׃
לו ואיתי על עילם ארבע
מלכון מארבע רוחי שמיא
ואבדרנון לכל
רוחתא האלין ולא יהי
עם דלא יתכון לתמן
מטרטלי עילם׃
לז ואתבר ית עילם קדם
בעלי דבביהון ובקדם
דבעין למקטלהון ואיתי
עליהון בישא ית תקוף
רוגזי אמר יי ונאגרי
בתריהון דקטלין בחרבא
עד דאשיצי יתהון׃
לח ואשוי כורסי מלכותי
בעילם ואובד מתמן
מלך ושלטון אמר יי׃
לט ויהי בסוף יומיא
אתיב ית גלות עילם
אמר יי׃

נ א פתגמא דמליל יי
על בבל ועל ארע כסדאי
ביד ירמיה נביא׃ ב חוו
בעממיא ובסרו וזקיפו
אשיב ק׳ שבות ק׳ עולם ק׳ כי
אתא בסרו לא תמנעון אמרו אתכבישת בבל בהיתו דפלחין לבל אתברו
דפלחין למרודך בהיתו צלמנהא אתברו טעותהא׃
ארי

ג כִּי עָלָה עָלֶיהָ גּוֹי מִצָּפוֹן הוּא־יָשִׂית אֶת־
אַרְצָהּ לְשַׁמָּה וְלֹא־יִהְיֶה יוֹשֵׁב בָּהּ מֵאָדָם
וְעַד־בְּהֵמָה נָדוּ הָלָכוּ׃ ד בַּיָּמִים הָהֵמָּה וּבָעֵת
הַהִיא נְאֻם־יְהוָה יָבֹאוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל הֵמָּה
וּבְנֵי־יְהוּדָה יַחְדָּו הָלוֹךְ וּבָכוֹ יֵלֵכוּ וְאֶת־
יְהוָה אֱלֹהֵיהֶם יְבַקְּשׁוּ׃ ה צִיּוֹן יִשְׁאֲלוּ
דֶּרֶךְ הֵנָּה פְנֵיהֶם בָּאוּ וְנִלְווּ אֶל־יְהוָה
בְּרִית עוֹלָם לֹא תִשָּׁכֵחַ׃ ו צֹאן אֹבְדוֹת
הָיָה עַמִּי רֹעֵיהֶם הִתְעוּם הָרִים שׁוֹבְבוּם
מֵהַר אֶל־גִּבְעָה הָלְכוּ שָׁכְחוּ רִבְצָם׃ ז כָּל־
מֹצְאֵיהֶם אֲכָלוּם וְצָרֵיהֶם אָמְרוּ לֹא נֶאְשָׁם
תַּחַת אֲשֶׁר חָטְאוּ לַיהוָה נְוֵה־צֶדֶק וּמִקְוֵה
אֲבוֹתֵיהֶם יְהוָה׃ ח נֻדוּ מִתּוֹךְ בָּבֶל וּמֵאֶרֶץ

ג ארי סליק עליה עם
מארע צפונא הוא ישיי
ית ארעא לצדו ולא יהי
יתיב בה מאנשא ועד
בעירא אטרטרו גלו׃
ד ביומיא האנון ובעדנא
ההוא אמר יי ויתחברון
בני ישראל אנון ובני
יהודה כחדא במגליהון
כד הוו בכון גלו ובמותביהון
מארע גלותהון פולחנא
דיי אלהיהון יתבעון׃
ה לציון ישאלון למיזל
אורחא מכבשא קדמיהון
ייתון ויתוספון על עמיה
דיי ויגזר להון וקים עלם
דלא יפסוק׃ ו עאן
מבדרא הוו עמיה מלכיא
טלטלונון שלטוניא בזונון
מטור לרמא גלו אתנשיאו
מבית רוחצנהון׃ ז
כל דאשכחונון בזונון וסנאיהון אמרין לית עלנא חובא
חלף דחבו קדם יי אתרחקו ממדור קודשיה וסבור אבהתהון יי
ח גלו מגו בבל ומארע כסדאי פוקו והוו כרברבין
היו ק׳ שובבים ק׳ כשדים
ברישׁ

רש״י

בל ומרודך . שמות עכו״ם של בבל : (ג) גוי מצפון . מדי ופרס : (ה) דרך הנה . דרך המקום הזה ירושלים יסנו פניהם כשתחרב בבל וילכו מתוכה כרשיון כורש מלך פרס : (ו) רועיהם התעום . מלכיהם התעום מעלי : הרים שובבים . אל ההריס אל עכו״ם שבהריס . שובבים אנוויי״זאנן בלע״ז שובבים מלכיהם . וי״ת הריס שובבים שלטוניא בזונין : (ו) ומקוה אבותיהם . וסבור אבהתהון : (ח) נודו מתוך בבל . מעתה אמר משה:כעתודי׳ לפני

מצודת דוד

להגיל את עמם :הובישו וכו׳ . כל הפסילים נתביישו ונכסרו: (ג) גוי מצפון . הם מדי ופרס הבאים בפחת לפון בתקלוש לפונית מזרחית : נדו הלכו . כדו משם והלכו בגולה: (ד) בני ישראל . הם הנשארים בארץ אחרי גלות עשרת השבטים ונעפלו עם בני יהודה ובנימין וגלו עמהם לבבל : המה וכו׳ . ר״ל בני ישראל ובני יהודה יבואו יחד : הלוך ובכו ילכו . בתשובה ובתחנונים ילכו ואת ה׳ יבקשו לשאול מעמו עזר ודרך מלאת : (ה) ציון ישאלו . את הדרך הסולל לציון ויסכו פניהם דרך פה : בואו . ר״ל יאמרו אלו לאלו בואו והתחברו אל הי׳ברית שתתקייבד עולם ולא תשכח עוד : צאן אובדות . הוא מאמר הנביא בשם ה׳ שהי׳ הם עד הנה היו עמי כלאן האבוד מן הדבר כי מלכיהם הטעיגום בדרך תועה ושבשום ללכת בדרכי לבם לעבות בהרים ר״ל פנו מדרך ה׳ והמלכים התעום ללכת בדרך רע : מהר . ולבן הלכו מהר אל גבע׳ ושכחו מקום רבצם ור״ל לבן הלכו גולה אל ההרים ונגרשו מארצם : (ז) כל מוצאיהם . ר״ל והיו כלאן התועה ומופקר כל המוצא אותם יאכלם : וצריהם . האויבים אמרו לא יהיה . אל אותם על מה שחטו לאותם אבותם . בעבור אשר חטאו לה׳ שהוא נוה ומקום הצדק כולו והוא תוחלת אבותיהם והוא מילא תקותם ושמו הוא ה׳ המורה שהוא מושל בכל והוגיל ומעלו לו רואים המה לאבדון ולא נאשם בשם : בחזקה

מצודת ציון

המתוסים בכלל של רעי והוא מלשון נלגלי האדם (יחזקאל ד) : (ג) ישית . עניין שימה כמו אם כופר יושת עליו(שמות כא): נדו . מלי מדידה : (ה) הנה . לשם ולכאן : ונלוו . עניין התחברות כמו ולוה הגר (יבשעים י״ד) : ברית . עניין בית המקיים: (ו) התעים . מלי תועה : שובבים . עניינו הסליכות בדרך סלוי כמו מדוע שובבה (לעיל ח׳) : רבצם . עניין מקום שביבה לנוח כמו ברע רבץ לפתח (בראשית מ״ט) : (ז) וצריהם . אויביהם : נאשם . מלי אשמה ושון: תחת . בעבו׳ : נוה . עניין מדור : ומקוה . מלשון תקוה ותוחלת : (ח) נודו . מלי מדידה : כעתודים . הם הזכרים מן

מצודת ציון

(ג) ישית . עניין שימה כמו אם יושת עליו(שמות כא): נדו . מלי מדידה : (ה) הנה . לשם ולכאן : ונלוו . עניין התחברות כמו ולוה הגר (יבשעים י״ד) : ברית . עניין בית המקיים: (ו) התעים . מלי תועה : שובבים . עניינו הסליכות בדרך סלוי כמו מדוע שובבה (לעיל ח׳) : רבצם . עניין מקום שביבה לנוח כמו ברע רבץ לפתח (בראשית מ״ט) : (ז) נאשם . מלי אשמה ושון: תחת . בעבו׳ : נוה . עניין מדור : ומקוה . מלשון תקוה ותוחלת : (ח) נודו . מלי מדידה : כעתודים . הם הזכרים

קלה הרוחות : (לה) את קשת עילם . את תקפות עילם [ס״א חזקת עילם] : ראשית גבורתם .

מצודת ציון

ירידה : (לה) ראשית . ר״ל מיטב וכן ראשית תבואתה (לעיל כ׳) : (לו) רוחות . רוח הנוטה : הרוחות . עניין פאה ועבר : (לז) והחתתי . עניין שבר כמו אתחתה קטותה (לקמן נ״ח) : (לט) באחרית . בסוף : שבות . מלשון שבי :

נ (ב) נס . כלומר לרוח ומפה בראשו והוא עשוי לרמז בו אסיפה : תכחדו . עניין העלמה כמו אל נא תכחד ממני (ש״א ג) : הוביש . מלשון בושה : בל מרודך . שמות פסילי בבל : חת . עניין שבירה כמו והחתתי את עילם (לעיל מ״ט) : עצביה . כן יקראו הפסילים על כי מעציב לב עובדיהם לועקים אליו ואינם נעניים : גלולים . הפסילים המתוסים

מיטב גבורתם : (לח) ושמתי כסאי . מלור שלי: (ג) ושאו נס . פורק״א בלע״ז סי׳ אסיפה היא :

מצודת דוד

מדי : (לה) את קשת . לפי שהיו מושבי קשת וכזה היה עיקר גבורתם לכן אמר בתפלתם שישברו . שהם אשר היא ראשית גבורתם:(לו)והבאתיו.ר״ל יתפזרו בכל אלדגע רוחות וקצות השמים:(לז)ולא הרוחות יתנשבו מכל עבר לפזרם אל העבר שמתולו : בל מרודך . אשר בתם כרוח מהם כי כ״א יפזרם אל עבר שמתולו: ולא יהיה הגוי . לא יהיה שוסאומה כשולי׳אשר לא וכו׳ : (לז) והחתתי : אשבור את עילם : ושלחתי אל המקומות אשר ינוסו שמה : (לח) ושמתי כסאי . ר״ל אין מי ימשול בעילם כ״א אני לבד כי מהם אתבד מלך ושרים (לעיל ל״ט) : כן יקראו הפסילים על כי מעציב לב עובדיהם לועקים אליו ואינם נעניים : גלולים . אל אחר זמן רב : אשיב את שבות . אביא לאחרים את השבי של עילם :

נ (ח) אל בבל אל ארץ כשדים . על בבל ועל ארץ כשדים . (ב) הגידו . אתם המבשרים מדשות הגדול בין העכו״ם בשורה זו מתוכן בבל כי לשמתה יתבש להם על כי הם הקריבו עמיה רגיש : ושאו נס . לעמון יאספו כולם ושמעו : אל תכחדו . אל תעלימו דבר מה מגודל המורכן : הוביש בל . ת הפסל בל מתביש ומרודך נשבר ולא יוכלו להגיל

כַּשְׂרִים יֵצֵאוּ וְהָיוּ כְּעַתּוּדִים לִפְנֵי־צֹאן׃
ט כִּי הִנֵּה אָנֹכִי מֵעִיר וּמַעֲלֶה עַל־בָּבֶל
קְהַל־גּוֹיִם גְּדֹלִים מֵאֶרֶץ צָפוֹן וְעָרְכוּ לָהּ
מִשָּׁם תִּלָּכֵד חִצָּיו כְּגִבּוֹר מַשְׂכִּיל לֹא יָשׁוּב
רֵיקָם׃ י וְהָיְתָה כַשְׂדִּים לְשָׁלָל כָּל־
שֹׁלְלֶיהָ יִשְׂבָּעוּ נְאֻם־יְהוָה׃ יא כִּי תִשְׂמְחִי
כִּי תַעֲלְזִי שֹׁסֵי נַחֲלָתִי כִּי תָפוּשִׁי כְּעֶגְלַת
דָּשֶׁא וְתִצְהֲלִי כָּאַבִּירִים׃ יב בּוֹשָׁה אִמְּכֶם
מְאֹד חָפְרָה יוֹלַדְתְּכֶם הִנֵּה אַחֲרִית גּוֹיִם
מִדְבָּר צִיָּה וַעֲרָבָה׃ יג מִקֶּצֶף יְהוָה לֹא
תֵשֵׁב וְהָיְתָה שְׁמָמָה כֻּלָּהּ כֹּל עֹבֵר עַל־
בָּבֶל יִשֹּׁם וְיִשְׁרֹק עַל־כָּל־מַכּוֹתֶיהָ׃ יד עִרְכוּ
עַל־בָּבֶל סָבִיב כָּל־דֹּרְכֵי קֶשֶׁת יְרוּ אֵלֶיהָ
אַל־תַּחְמְלוּ אֶל־חֵץ כִּי לַיהוָה חָטָאָה׃

תשמחו ק׳ תעלזו ק׳ תפושו ק׳ ותצהקו ק׳ הריעו

קִשְׁתָּא שְׁרוּ בָהּ לָא תְחוֹסוּן עַל גַּרְבָּא אֲרֵי
בְּרֵישׁ עַמָּא׃ ט אֲרֵי הָא
אֲנָא מַיְתֵי וּמַסֵּיק עַל בָּבֶל
מַשְׁרְיָת עַמְמִין סַגִּיאִין
מֵאַרְעָא צִפּוּנָא וְיִסְדְּרוּן
עֲלָהּ קְרָב מִתַּמָּן תִּתְאֲחַד
גַּרְזוּהִי כְּגִבָּר מִתְּכִיל לָא
תְּיוּבוּן רֵיקָן׃ י וּתְהֵי אַרְעָא
כַּסְדָּאֵי לְבִזָּא כָּל בָּזְזָהָא
יִסְבְּעוּן אָמַר יְיָ׃ יא אֲרֵי
תְּחַדְּוּן וַאֲרֵי תְּבוּעוּן בָּזְזֵי
אַחְסַנְתִּי אֲרֵי תְּרוּצוּן
כְּעֶגְלֵי רִבְקָא וּתְטוֹרוּן
כְּגִבְּרֵיָא׃ יב בְּהֵיתַת
כְּגִישַׁתְכוֹן רַחֲמָא אִתְבְּרַת
מִדִּינַתְכוֹן הָא סוֹף הוֹן
דַּעְמְמַיָּא מִדְבָּר צָדֵי
וַחֲרוּב׃ יג עַל דְּאַרְגַּזַּת
בְּכֹל קְדָם יְיָ לָא תִתְיְתֵב
וּתְהֵי לְצַדּוּ כֻּלְּהּ כָּל דְּיַעְבַּר
עַל בָּבֶל יְבַלֵּי וְיַנִּיד עַל כָּל
מְחָתָאָה׃ יד סַדְּרוּ עַל
בָּבֶל סְחוֹר סְחוֹר כֹּל מָחֲתֵי
קְדָם יְיָ חָבַת׃

יביבו

ת״א כושה אמכם ברכות ט כט׃

לפני צאן · דרך העתודים ללכת לפני העדר ברמז העזים׃ (ט) וערכו לה · ויסדרון עלה קרב׃ (יא) שוסי נחלתי · בוזזי נחלתי׃ כי תפושו · לשון שומן׃ כעגלה דשא · הדשה בחבואה ומוכלת

מצודת ציון

מן הסעזים׃ (ט) מעיר · מלי התעוררות׃ קהל · קבוץ עם׃ וערכו · ענין סדור המלחמה׃ משכיל · מלי שכול והרג כמו ומשכלת נוייך היית (יחזקאל ל״ו)׃ לא ישוב ריקם · מבלי המית אנשים׃ (י) לשלל · ענין בזה׃ (יא) תעלזו · ענין שמחה׃ שוסי · ענין בזה ושלל כמו ומשגליהו שסו למו (תהלים מ״ד)׃ תפושו · ענין רבוי ור״ל רבוי הבשר כמו ופשתה כעגלי מרבק (מלאכי ג)׃ דשא · מלשון דישה וכלה הלל״ף במקום ה״ל׃ ותצהלו · ענין הרמת קול שמחה כמו לבלי מיס (ישעיה כד)׃ כאבירים · סוסים חזקים וכן מדברות הדברות לחיריו (שופטים ה׳)׃ (יב) חפרה · ענין בושה׃ ציה · שממה׃ וערבה · ענינו כמו מדבר׃ (יג) ישום · ענין תמהון׃ וישרוק · הוא הקול הבא בקבוץ הטפחים וזרק לעשותם על הנדנדבר חשוב (יד) דורכי. הדרך

אחרית גוים · ר״ל הבושה תהיה על כי הנה אחרית הגויים בגיים תהיה חסר מעונה במדבר׃ ליה ובערבה כפל המלות בשמות נרדפים כמו אדמת עפר (דמיאל י״ב)׃ (יג) מקצף ה׳ · על כי ה׳ קצף על בבל לכן לא תהיה עוד מיושבת וכל העובר עליה יתמה וישרוק׃ (יד) ערכו על בבל · הכל סביבה ערכו מלחמה על בבל׃ ידו אליה · הפליטו חליה חליה׃ אל תחמלו · לא תחוסו על כחך לאחר חולי לא יכה אדם וילך לבמלה׃ כי לה׳ הטאה · ולכן תלקחו בם וכל הפליטים שתשלכו

טו וַבִּיבוּ עָלֶיהָ סָחוֹר סָחוֹר
אִתְמַסְרַת בִּידֵיהוֹן נְפָלָא
אֲשִׁיתָהָא אִתְפַּגְרָאשׁוּרָהָא
אֲרֵי פּוּרְעָנוּת עַמָּא דַיְיָ
הִיא אִתְפְּרַעוּ מִנַּהּ כְּמָא
דַּעֲבַדְתָּא עֲבִידוּ לָהּ׃
טז שַׁיצוּ מַלְכָּא מִבָּבֶל
וַאֲחִידוּ חַרְבָּא בְּעִדָּן קְטוֹל
מִן קֳדָם חָרֶב סַגְּאָה דְּהִיא
כַּחֲמַר מְרַוְיָא גְּבַר לְעַמֵּיהּ
יִתְפְּנוּן וּגְבַר לְאַרְעֵיהּ
יֶעֱרְקוּן׃ יז עַם מְבַדְּרָא
יִשְׂרָאֵל מְלַכְיָא טַלְטְלוּנוּן
קַדְמָאָה שַׁלִּיט בְּהוֹן
מַלְכָּא דְּאַתּוּר וְדֵין בַּתְרָאָה
אִסְפְּנוּן נְבוּכַדְרָאצַר מַלְכָּא
דְּבָבֶל׃ יח בְּכֵן כְּדֵנָן אָמַר
יְיָ צְבָאוֹת אֱלָהָא דְיִשְׂרָאֵל
הָא אֲנָא מְסַעַר עַל מַלְכָּא
דְּבָבֶל וְעַל אַרְעֵיהּ כְּמָא
דְּאַסְעֲרִית עַל מַלְכָּא
בְּאַרְעָא כַּרְמְלָא

אשיותיה ק׳ תשבע

יט וַאֲתִיב יַת יִשְׂרָאֵל לְאַתְרֵיהוֹן וַיִתְפַּרְנְסוּן
מַתְנָן וּבְטוּר בֵּית אֶפְרַיִם
וגלעד

טו הריעו עָלֶיהָ סָבִיב נָתְנָה יָדָהּ נָפְלוּ
אָשְׁוֹתֶיהָ נָהֲרְסוּ חוֹמֹתֶיהָ כִּי נִקְמַת יְהוָה
הִיא הִנָּקֵמוּ בָהּ כַּאֲשֶׁר עָשְׂתָה עֲשׂוּ־לָהּ׃
טז כִּרְתוּ זֹרֵעַ מִבָּבֶל וְתֹפֵשׂ מַגָּל בְּעֵת
קָצִיר מִפְּנֵי חֶרֶב הַיּוֹנָה אִישׁ אֶל־עַמּוֹ יִפְנוּ
וְאִישׁ לְאַרְצוֹ יָנוּסוּ׃ יז שֶׂה פְזוּרָה יִשְׂרָאֵל
אֲרָיוֹת הִדִּיחוּ הָרִאשׁוֹן אָכְלוֹ מֶלֶךְ אַשּׁוּר
וְזֶה הָאַחֲרוֹן עִצְּמוֹ נְבוּכַדְרֶאצַּר מֶלֶךְ בָּבֶל׃
יח לָכֵן כֹּה־אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת אֱלֹהֵי
יִשְׂרָאֵל הִנְנִי פֹקֵד אֶל־מֶלֶךְ בָּבֶל וְאֶל־
אַרְצוֹ כַּאֲשֶׁר פָּקַדְתִּי אֶל־מֶלֶךְ אַשּׁוּר׃
יט וְשׁוֹבַבְתִּי אֶת־יִשְׂרָאֵל אֶל־נָוֵהוּ וְרָעָה
הַכַּרְמֶל וְהַבָּשָׁן וּבְהַר אֶפְרַיִם וְהַגִּלְעָד

רש״י

ג׳] : (טו) נתנה ידה · כאדם שאין בו כח ומושיט יד לכל מי שרואה לנקש רחמים ועזרה וכן מלריס נתנו יד (שם ה) הושטנו יד למצריס לנקש מהם עזרה׃ אשיותיה · חוזק יסודותיה וכן ואושיא ימיטו (עזרה ד) וכל׳ משנה כגון אלו התופריס לאושין וכן והתאוששי והתחזקו׃ כאשר עשתה ·

מצודת דוד

שתשלכו שמה יכרגו אנשים׃ (טו) הריעו · להכסיל את העם הריעו עלי׳ מסביב׃ נתנה ידה · כדרך אדם הנופל המושיט יד למי שאינו לעזור לו ולהקימו וכן מלרים נתנו יד (איכה ה)׃ נפלו אשיותיה · נפלו יסודות חומות העיר׃ כי נקמת · על כי היא נקמת ה׳ לכן הנקמו בם וכאשר עשתה לישראל כן עשו לה׃ (טז) כרתו · ר״ל אל ימצא עוד בבל זורע שדות ואוחז מגלה בעת הקציר כי תכיס שמה ואל יזרע שמה׃ מפני חרב היונה · מפני חרב האויב המאיה ואוכסה לעשות הגוף והמתון יפנו אנשים הסכירים עובדי האדמה ויטובו כ״ק לעמו ולארצו אשר בתו אנשים׃ (יח) שה פזורה ישראל · כמה ישראל היה כשה פזורה ופרודה מן העדר אשר אריות הדיחו אותה והכרריוה תפריס כי כן מלכי הבבלים הדיחו אותה מארצו׃ הראשון · הממית הראשון אכל בשרו וזה האחרון · זה המדיח האחרון שבא עצמותיו והוא ר״נ מלך בבל שבלה יהודה וכיומין׃ (יח) הנני פוקד · אשגיח להביא גמול אל מלך בבל וכו׳׃ (ט) ושובבתי · ר״ל עוד יבא זמן בימי המשיח

לעיר ה׳ : (טז) כרתו זורע · שיצו מלכא מבבל ואמידו מרבא בעידן קטול׃ (יז) הראשון אכלו · שהגלה י׳ הבבליים׃ עצמו · גרס גירס עצמותיו שגמר הבייריס יהודה ובניימן · עצמו דיבוש״מר בלע״ז׃ (יט) ורעה הכרמל · לשון מרעה׃ מרמיס

מצודת ציון

הדרך לדרוך ברגל על הקצה למותחה היטב לירות למרחוק׃ ידו · ענין הבלבה כמו לידות את קרמת הגויים (זכריה כ)׃ (טו) הריעו · מלי תרועה והשמעת קול׃ אשיותיה · ענין יסודות כמו לאושיני קיר חרשת (ישעיה טו)׃ (טז) ותופש · ענין אחיז׳׃ מגל · הוא החרמש והיא כלי עשוי לקצור בו וכן שלחו מגל (יואל ד׳)׃ היונה · מלי אומאה ובניינו עשיקת הגוף והמתון וכן העיר היונה (צפניה ג)׃ יפנו · ענין סבוב׃ (יז) פזורה · ענין פרוד׃ הדיחו · מלי דחיה׃ עצמו · ר״ל שכר עצמו ודוגמתו וכבל הבוחתו הערב (איוב לא)ור״לתפשו׃ בשורש׃ (יח) פוקד · ענין הבגחת הבגחת הרע׳׃ (יט) ושובבתי · מלי הבבה׃ נוהו · מדורו׃ ורעה · מלי מרעה׃ הכרמל · יקרא

תִּשְׁבַּע נַפְשׁוֹ׃ כ בַּיָּמִים הָהֵם וּבָעֵת הַהִיא
נְאֻם־יְהוָה יְבֻקַּשׁ אֶת־עֲוֹן יִשְׂרָאֵל וְאֵינֶנּוּ
וְאֶת־חַטֹּאת יְהוּדָה וְלֹא תִמָּצֶאינָה כִּי
אֶסְלַח לַאֲשֶׁר אַשְׁאִיר׃ כא עַל־הָאָרֶץ
מְרָתַיִם עֲלֵה עָלֶיהָ וְאֶל־יוֹשְׁבֵי פְקוֹד חָרֵב
וְהַחֲרֵם אַחֲרֵיהֶם נְאֻם־יְהוָה וַעֲשֵׂה כְּכֹל
אֲשֶׁר צִוִּיתִיךָ׃ כב קוֹל מִלְחָמָה בָּאָרֶץ
וְשֶׁבֶר גָּדוֹל׃ כג אֵיךְ נִגְדַּע וַיִּשָּׁבֵר פַּטִּישׁ
כָּל־הָאָרֶץ אֵיךְ הָיְתָה לְשַׁמָּה בָּבֶל בַּגּוֹיִם׃
כד יָקֹשְׁתִּי לָךְ וְגַם־נִלְכַּדְתְּ בָּבֶל וְאַתְּ לֹא
יָדָעַתְּ נִמְצֵאת וְגַם־נִתְפַּשְׂתְּ כִּי בַיהוָה
הִתְגָּרֵית׃ כה פָּתַח יְהוָה אֶת־אֹצָרוֹ וַיּוֹצֵא
אֶת־כְּלֵי זַעְמוֹ כִּי־מְלָאכָה הִיא לַאדֹנָי
יְהוִה צְבָאוֹת בְּאֶרֶץ כַּשְׂדִּים׃ כו בֹּאוּ־לָהּ
מקץ
אִתְגָּרִית: כה גְּלָא יְיָ יַת בֵּית גְּנָזֵיה וְאַפִּיק יַת מָנֵי כְּסַם דְּלוֹט קָדְמוֹהִי אֲרֵי
עֲבִידָא הִיא קֳדָם יְיָ אֱלָהִים צְבָאוֹת בְּאַרְעָא כַּסְדָּאֵי׃ כו עוּלוּ לָהּ
מִסְטַרָא פְּתַחוּ אִבּוּקָהָא גְּמִירוּ גַּבְרָהָא כְּמָא דְּמַגְמְרִין יַת עֲרִימָת

וְגִלְעָד וּמִקַּדְשָׁא תִּסְבַּע
נַפְשַׁהוֹן׃ כ בְּיוֹמַיָּא הָאִנּוּן
וּבְעִדָּנָא הַהִיא אָמַר יְיָ
יִתְבְּעוּן יַת חוֹבֵי יִשְׂרָאֵל
וְלֵיתַנּוּן וְחָטְאֵי בֵּית יְהוּדָה
וְלָא יִשְׁתַּכְּחוּן אֲרֵי אֶשְׁבּוֹק
לִשְׁאָרָא דְּאַשְׁאַר׃ כא עַל
אַרְעָא דְעַמָּא סַרְבָּן סַקּוּ
עָלָהּ וְעַל יָתְבֵי פְּקוֹד
דָּקְטָלִין בְּחַרְבָּא וַיְתוּן
לְגַמְרָא שְׁאַרִיתְהוֹן אֲמַר
יְיָ וַעֲבִיד כְּכֹל דְּפַקְדָּתָךְ׃
כב קָל קְרָבָא בְּאַרְעָא
וּתְבָרָא רַבָּא׃ כג אֵיכְדֵין
אִתְקְטִיעַ וְאִתְּבַר מַלְכָּא
דַּהֲוָה מְזִיחַ לְכֹל אַרְעָא
אֵיכְדֵין הֲוָת לְצַדּוּ בְּבָבֶל
בְּעַמְמַיָּא׃ כד אִתְצִידַת
לִיךְ וְאַף אִתְאַחֲדַתְּ בָּבֶל
וְאַתְּ לָא יְדַעְתְּ אִתְּבִיעוּ
חוֹבָךְ אִשְׁתְּכַחִי וְאַף
אִתְאַחֲדַתְּ אֲרֵי בְעַמָּא דַיְיָ

רש״י

(כח) מרתים . שהמרתני והרגזתני : פקוד . שם מדינה וכן פקוד וגוע וקוע [יחזקאל כ״ג] ת״י שם מדינות : ועשה ככל אשר צויתיך . לתת כורש ביד ישעיה הנביא (מה) : (כג) פטיש כל הארץ.

מצודת ציון

יקרא כן מקום שדות וכרמים . (כח) מרתים . מלשון מרי ומרד : חרוב . מלשון חורבן : והחרם . ענין כליון כמו כל הנשמה תחריס (יהושע י) : (כג) נגדע . ענין כריתה כמו שקמים נגדעו (ישעי׳ ח) : פטיש . הוא המקבת כמו כפטיש ישולף סלע (לעיל כ״ג) : לשמה . לתמהון : (כד) יקשתי. מלי מוקש : נתפשת . ענין אחיזה כחזקה : התגרית . מלי תגר ומלחמה כמו אל תתגרו בם (דברים ב) . (כה) אוצרו. מלי אוצר ומטמון : זעמו . ענין כעס ותיכה : מלאכה . ענין שליחות וכן תרור עושה מלאכת ה׳ רמיה (לעיל מח) : (כו) מקץ . מן הקצה : מאבוסיה . ענינו אוצר התבואה

לגרנות : (כב) בארץ . כמשמע בארץ בכל : (כג) איך נגדע . שלא : לשמה . לתמהון היה׳ כין שעכו״ם כולם יתמהו על חורבנה : (כד) יקושתי . הכנתי לך מוקש וגם נלכדת בם ולא ידעת להשמר ממנה כי פתאום נאחז : התגרית . עם ה׳ עשית הגר ומלחמה כי עתה עכשת ולא חמלת : (כה) את כלי זעמו . הם פרס ומדי ור״ל המקום העיר לנם לכות על בבל להשחית: כי מלאכה היא לה׳ . השחתת ארץ כשדים הי׳ דבר שליחות על ה׳ . (כו) בואו לה מקץ . מקצה המדינה כולו להלחם

אוצרות ומכתת את הכל : (כד) יקשתי לך. לשון מוקש : (כו) באו לה מקץ . מסוף העיר התחילו בה שלא תדע ותתפש פתאום : פתחו מאבוסיה

מצודת דוד

שאשיב את ישראל אל נוהו וירעה במרעה הכרמל והכשן שהמה מקום מרעה שמן ולפי שהמשיל לשם אחר לשון הטופל כשם : תשבע נפשו . תרוב המרעה המלוי שם : (כ) יבוקש . לא יהיה לא יבוקש לא יהיו : לאשר אשאיר . ולאלו שאשאיר מהם אסלח לעונם כי יהיו נמרקים בקושי הנעבוד וילמו לשם : (כא) על הארץ מרתים . חזר לדברי הראשונים אחר אל מול המחריב את כבל עלה למלחמה על הארץ שמרדה ופשעה בכל העכו״ם והוא בבל : ואל יושבי פקוד . שם עיר מערי בבל כמו״ש פקוד וגוע וקוע [יחזקאל כ״ג] . או על בבל יאמר וקראה כן לפי שבא עת לפקוד ולזכור עונה : חרוב . תחרב אותם והכעסים רדוף אחריהם והחריבום : ועשה וכו׳ . חזר אליך נכרת בבל שפי״ מעבר ומפולת כל הארץ כפשוט המפולת ידעת להשמר ממנה כי פתאום נאחז : (כב) יקושתי . הכנתי לך מוקש וגם נלכדת בם ולא ידעת : (כג) וכשל זדון . כלשאר יהרג : ואין לו מקים . ר״ל

מֵרֵץ פִּתְחוּ מַאֲבֻסֶיהָ סָלּוּהָ כְּמוֹ־עֲרֵמִים
וְהַחֲרִימוּהָ אַל־תְּהִי־לָהּ שְׁאֵרִית׃ כז הַרְבּוּ
כָּל־פָּרֶיהָ יֵרְדוּ לַטֶּבַח הוֹי עֲלֵיהֶם כִּי־בָא
יוֹמָם עֵת פְּקֻדָתָם׃ כח קוֹל נָסִים וּפְלֵטִים
מֵאֶרֶץ בָּבֶל לְהַגִּיד בְּצִיּוֹן אֶת־נִקְמַת יְהוָה
אֱלֹהֵינוּ נִקְמַת הֵיכָלוֹ׃ כט הַשְּׁמִיעוּ אֶל־
בָּבֶל ׀ רַבִּים כָּל־דֹּרְכֵי קָשֶׁת חֲנוּ עָלֶיהָ
סָבִיב אַל־יְהִי־* פְלֵיטָה שַׁלְּמוּ־לָהּ
כְּפָעֳלָהּ כְּכֹל אֲשֶׁר עָשְׂתָה עֲשׂוּ־לָהּ כִּי
אֶל־יְהוָה זָדָה אֶל־קְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל׃ ל לָכֵן
יִפְּלוּ בַחוּרֶיהָ בִּרְחֹבֹתֶיהָ וְכָל־אַנְשֵׁי
מִלְחַמְתָּהּ יִדְּמוּ בַּיּוֹם הַהוּא נְאֻם־יְהוָה׃
לא הִנְנִי אֵלֶיךָ זָדוֹן נְאֻם־אֲדֹנָי יְהוִה
צְבָאוֹת כִּי בָא יוֹמֶךָ עֵת פְּקַדְתִּיךָ׃ לב וְכָשַׁל
זָדוֹן וְנָפַל וְאֵין לוֹ מֵקִים וְהִצַּתִּי אֵשׁ בְּעָרָיו
לה ק׳ ולא כתיב ואכלה
דַּיְיָ אֱלָהִים צְבָאוֹת אֲרֵי מְטָא יוֹם תְּבִירָךְ עִדָּן
סְעוֹרָן בִּישְׁתָּרֵיךְ׃ לב וְיִתְקַל מַלְכָּא דְרַשְׁיָעָא וְיִפּוֹל וְלֵית לֵיהּ מְקִימוּן וַאֲדַלֵּיק אֶשְׁתָּא
בקרוהי

ת״א אל יהי לה פליטה מדריש דף לו .

רש״י

מאבוסיה . ת״י אצולהא שעריה ואין לו דמיון . ומנחש חברו לשון אנוס : סלוה . רמסו אנשים כמו ערומים כמו ערמים . גרנות : (כז) כל פריה . שריה כן דרך הנביאים להמשיל השרי׳ לפרי׳ אצירי׳ ולעקודי׳ .

מצודת דוד

כם פתאום עד לא יכיון לתלתי : פתחו מאבוסיה . לקחה התבואות האוצרים שלה : סלוה . רמסו אנשים כמו ערומים על אגודות שבלים לדוסם להוציא התבואה : והחרימוה. אחרו וכלו אנשים . (כז) חרבו . הרגו בחרב : כל פריה . כם שריה : ירדו לטבח . כפל הדבר בא״ש : הוי עליהם . אז לכם כי בא יום גמולם עת זכרון עוונם : (כח) קול נסים. הנה נשמע קול מתנשי ישראל שנסים מבבל ובאים להגיד בציון את נקמת ה׳ וחוזר ומפרש את נקמת היכלו שלקח נקם מיד בבל : (כט) השמיעו . התאספו אל בבל רובי חיים כל דורכי קשת חנו עליה מסביב למען לא יהי׳ לה פליטי לבל יוכל מי לברוח : ככל אשר עשתה . לישראל כן עשו לה : זדה . הרשיע אל ה׳ : (ל) לכן . הואיל והזיד אל ה׳ לכן יפלו בחוריו: (לא) הנני אליך זדון . אתה כלשאר אים זדון הנה אני אלמה עליך כי בא יום תגלות גמולך את זכרון עוונך : (לב) וכשל זדון . כלשאר יהרג : ואין לו מקים . ר״ל

(כט) השמיעו אל בבל רבים . לשון ויסמע שמואל את העם [שמואל ט״ו] הזעיקו להאסף אל בבל מוריס בחצים כמו יסובו עלי רביו [איוב ט״ז] : לכן

מצודת ציון

והוא מענין אנוס בעליו (ישעי׳ ח) שהוא מקום שי״ו בו מאכל הבהמות : סלוה . ענין רמיסה כמו סלית כל שונים (תהלים קי״ט) : ערמים . אגודות שבלים כמו בטנך ערמת חטים (ש״ה ז) : והחרימוה . מלשון חרם והאבדון : (כז) חרבו . מלשון חרב : פריה. ר״ל שריה ובן שבנויי פרים רבים (תהלים כב): פקודתם . ענין זכרון : (כח) ופלטים . נמלטים : (כט) השמיעו . ענין אסיפה וקבוץ כמו ויסמע שמואל את העם (ש״א ט״ו) וזה לפי שאסיפת העם בא״י השמעת קול : רבים . מוריס בחצים כמו יסבו עלי רביו (איוב טז) : זדה. מלי זדון ורשע : (ל) ידמו . ענין כריתה: (לב) והצתי . ענין הבערה והדלקה כמו ותלת בסבכי היער (ישעיה ט) : ואכלה

וְאָכְלָה כָּל־סְבִיבֹתָיו׃ לג כֹּה אָמַר יְהוָה
צְבָאוֹת עֲשׁוּקִים בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל וּבְנֵי יְהוּדָה
יַחְדָּו וְכָל־שֹׁבֵיהֶם הֶחֱזִיקוּ בָם מֵאֲנוּ שַׁלְּחָם׃
לד גֹּאֲלָם חָזָק יְהוָה צְבָאוֹת שְׁמוֹ רִיב
יָרִיב אֶת־רִיבָם לְמַעַן הַרְגִּיעַ אֶת־הָאָרֶץ
וְהִרְגִּיז לְיֹשְׁבֵי בָבֶל׃ לה חֶרֶב עַל־כַּשְׂדִּים
נְאֻם־יְהוָה וְאֶל־יֹשְׁבֵי בָבֶל וְאֶל־שָׂרֶיהָ
וְאֶל־חֲכָמֶיהָ׃ לו חֶרֶב אֶל־הַבַּדִּים וְנֹאָלוּ
חֶרֶב אֶל־גִּבּוֹרֶיהָ וָחָתּוּ׃ חֶרֶב אֶל־סוּסָיו וְאֶל־
רִכְבּוֹ וְאֶל־כָּל־הָעֶרֶב אֲשֶׁר בְּתוֹכָהּ וְהָיוּ
לְנָשִׁים חֶרֶב אֶל־אוֹצְרֹתֶיהָ וּבֻזּוּ׃ לח חֹרֶב
אֶל־מֵימֶיהָ וְיָבֵשׁוּ כִּי אֶרֶץ פְּסִלִים הִיא
וּבְאֵימִים יִתְהֹלָלוּ׃ לט לָכֵן יֵשְׁבוּ צִיִּים אֶת־
איים

סִוּתָתְהוֹן וְעַל רְתִיכָהוֹן וְעַל כָּל סוּמְכָוָתָא דִי
דָקְטִלִין בְּחַרְבָּא יַתּוּן עַל בֵּית גִּנְזָהָא וְיִתְבַּזְּזוּן׃
אֲרֵי אַרְעָא צַלְמָיָא הִיא וּבְטָעוָתָא מִשְׁתַּבְּחִין׃
לט בְּכֵן יַעֲרָעָן תַּמָּן
בהתולין

בְּקַרְוָהִי וּתְשֵׁיצֵי כָּל
סָחֲרָנֵיהוֹן׃ לג כְּדֵנָן אָמַר
יְיָ צְבָאוֹת אֲנִיסִין בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל וּבְנֵי יְהוּדָה כַּחֲדָא
וְכָל שָׁבְיֵהוֹן אַתְכִּיפוּ
בְּהוֹן מְסָרְבִין לְשַׁרְחוּתְהוֹן
לד פְּרִיקְהוֹן תַּקִּיפָא יְיָ
צְבָאוֹת שְׁמֵיה אִתְפְּרָעָא
אִתְפְּרַע יַת עוֹלְבָנֵיהוֹן
בְּדִיל לְמִתְּבַר רַשִׁיעֵי
אַרְעָהוֹן לְאַיְתָאָה זְוָעָא
לְכָל יָתְבֵי בָבֶל׃ לה דְּקָטְלִין
בְּחַרְבָּא יַתּוּן עַל אַרְעָא
כַּסְדָּאֵי אָמַר יְיָ וְעַל יָתְבֵי
בָבֶל וְעַל רַבְרְבָהָא וְעַל
חַכִּימֵהָא׃ לו דְּקָטְלִין
בְּחַרְבָּא יַתּוּן עַל
קַסְמָהָאוֹי וְשִׁתְּבְשׁוּן דְּקָטְלִין
בְּחַרְבָּא יַתּוּן עַל גִּבָּרָהָא
וְיִתְּבְרוּן׃ לז דְּקָטְלִין
בְּחַרְבָּא יַתּוּן עַל
בַּגְוָהּ וִיהוֹן חָלָשִׁין וּבְנָשָׁיָא
לח שַׁרְבָא בְּמֹזָהָא וְיִבְשׁוּן
לט בְּכֵן יַעֲרָעָן תַּמָּן
בהתולין

ת״א מרב אל הכדיס ברכות סג תענית ח ז מכות כ ו .

רש״י

(לג) לכן . לשון שבועה : (לד) הרגיע את הארץ. כשתפול בבל יסי מרגוע והנחה לכל : (לו) אל הבדים . אל הקוסמים שלה : ונאלו . בקסמיהם ודומה לו מפר אותות בדים [ישעיה מד] וכן ת״י על שם שבודים ואומריס דברי כזב : (לז) הערב . משתבחין . באלהי הענקים שהיו לסס : (לט) ציים את איים . יערען תמוון בתחולין מיני חיות המציין סומכוותא גרעני״אה בלע״ז : (לח) ובאימים יתהוללו . ישתטו *לי״ח פורוונטרונ״ט בלע״ז וכה״ו בחורבה

מצודת ציון

ואכלה. עניין שריפה כמו מאכולת אש (שם):(לג) עשוקים. עניין שדידה וגזל : שוביהם . אלו שבי ורי״ל העכו״ם שלקחוס בשבי : החזיקו. לחזו בחזקה : מאנו. אלו מיאון:(לי)הרגיע. אלו מרגוע והשקט : והרגיז . עניין רעש וחרדה כמו רגזו ואל תחטאו (תהלים ד) : (לו) הבדים . עניין המלאכת הכזב מן בלב כמו בדיק מתיס יחריבו (איוב י״ח) וקרא כן את הקוסמים כי דרכם להמציא כזב אלב : ונואלו . עניין סכלות כמו נואלו שרי צוען (ישעיו י״ט): וחתו. ונשברו (לז) הערב. אלי הערבוכות : ובזזו . אלי בזה ושלל : (לח) חורב . עניין יובש כמו חרבו המים (בראשית ח) : ובאימים . הוא שם כמוי על העכו״ם : יתהוללו . אלי הוללות וסכלות : (לט) ציים איים

מצודת דוד

לא ימלוך מי מזרעו מבבל : סביבותיו . סביבות עריו : (לג) עשוקים וכו׳ יחדיו . ר״ל כמו שנעשקו עשרת השבטים ע״י מלך אשור כן נעשקו בני יהודי ע״י מלך בבל : וכל שוביהם . כמו אשור כן בבל החזיקו בהם ומחתים לשלחם חפשי : (לד) גואלם חזק . עם כי היום משלחים מרלוסשבה גואלם חזק והוא יריב את ריבם ויאבד את בבל ויאלו הגוליים חפשי : למען הרגיע . למענ״ה״ מרגוע ומרגוע אל הארץ יבוא רוגז וחרד״על יושבי בבל ולא יוסיפו למשול בעמי״(לה)חרב וגו׳. חרב הבוא על הכשדים :(לו) אל הבדים.אל הקוסמיהבבדוים דברים מלבם : ונאלו . יסכלו בעצתם ולא ידעו מה יעלו : (לו) ואל רכבו . קבולת אנשי הרכב : ואל כל הערב . תערובות העכו״ם שהיו יושבים בבבל : והיו לנשים . יהיו אל אוצרותיה . אנשי חרב יבואו עוכר בבבל והי׳ משקה שדותיהם כמילוס במלרים לכן אמר שיבוא חורב אל מימיה ויבשו : כי ארץ פסילים הוא . הרבה פסילים עשו לעכו״ם : ובאימים יתהוללו.משתטים ומשתגעים עם העכו״ם אלהם ויקרא העכו״ם אימים כי מביאים אימה על עובדיהם ומאשר יקרא מפלגת כמ״ש אשר עשתה מפלגת לאשרה (מ״א ט״ו) : (לט) לכן . שואל ושוא כ״ב דבוקים בעבודת כו״ם לכן תהי׳ לחרבה ושם ישבו ציים עם איים שדרכם לשכון

בַּחֲתוּלִין וַיְשָׁרוּן בָּהּ בְּנָת
נַעֲמִין וְלָא תִתֵּב עוֹד
לַעֲלַם וְלָא תִשְׁרֵי עַד דָּר
וָדָר׃ מ כְּדִי רָחִיק מֵימְרִי
יַתְכּוֹן כְּמָא דְרָחִיק יְיָ יַת
סְדוֹם וְיַת עֲמוֹרָה וְקִרְיָבָהָא
אָמַר יְיָ לָא יִתֵּב תַּמָּן
אֱנָשׁ וְלָא יִתְּוֹתֵב בָּהּ בַּר
אֱנָשׁ׃ מא הָא עַמָּא אָתָא
מִצְפּוֹנָא וְעַמְּמִין רַבְּרְבִין
וּמַלְכִין סַגִּיאִין יִתְּוֹן
בְּגָלֵי מִסְיָפֵי אַרְעָא׃
מב קַשְׁתָּא וּתְרֵיסִין אֲחִידָן
אַכְזְרָאִין אִנּוּן וְלֵית לְהוֹן
רַחֲמִין קָלְהוֹן כְּיַמָּא
בְּאִתְרְגוּשָׁתֵיה וְעַל
סוּסָוָתָא רָכְבִין מִסְדְּרִין
אִנּוּן כְּגֻבַר עָבִיד קְרָבִין
עֲלָךְ בְּנִשְׁתָּא דְבָבֶל׃
מג שְׁמַע מַלְכָּא דְבָבֶל יַת
שְׁמֵעָהוֹן וְאִתְרַשְׁלָא יְדוֹהִי
עָקָא אֲחַדְתֵּיהּ הָא כְּחֵבְלִין
לְיַלְדְּתָא׃ מד הָא מְלַךְ
יַרְדְּנָא וַהֲוֵי לְדִיר רָעֵין
אֲרֵי בְּזִמְנָן דְּאַיְתְגּוֹן עָלָהּ וְשִׁלְטוֹגִין אֲמַנֵּי עֲלָהּ אֲרֵי

אַיִּם וְיָשְׁבוּ בָהּ בְּנוֹת יַעֲנָה וְלֹא־תֵשֵׁב
עוֹד לָנֶצַח וְלֹא תִשְׁכֹּן עַד־דּוֹר וָדֹר׃
מ כִּמְהַפֵּכַת אֱלֹהִים אֶת־סְדֹם וְאֶת־עֲמֹרָה
וְאֶת־שְׁכֵנֶיהָ נְאֻם־יְהוָה לֹא־יֵשֵׁב שָׁם אִישׁ
וְלֹא־יָגוּר בָּהּ בֶּן־אָדָם׃ מא הִנֵּה עַם בָּא
מִצָּפוֹן וְגוֹי גָּדוֹל וּמְלָכִים רַבִּים יֵעָרוּ
מִיַּרְכְּתֵי־אָרֶץ׃ מב קֶשֶׁת וְכִידוֹן יַחֲזִיקוּ
אַכְזָרִי הֵמָּה וְלֹא יְרַחֵמוּ קוֹלָם כַּיָּם יֶהֱמֶה
וְעַל־סוּסִים יִרְכָּבוּ עָרוּךְ כְּאִישׁ לַמִּלְחָמָה
עָלַיִךְ בַּת־בָּבֶל׃ מג שָׁמַע מֶלֶךְ־בָּבֶל
אֶת־שִׁמְעָם וְרָפוּ יָדָיו צָרָה הֶחֱזִיקַתְּהוּ חִיל
כַּיּוֹלֵדָה׃ מד הִנֵּה כְּאַרְיֵה יַעֲלֶה מִגְּאוֹן
הַיַّרְדֵּן אֶל־נְוֵה אֵיתָן כִּי־אַרְגִּיעָה אָרוּצֵם
מֵעָלֶיהָ וּמִי בָחוּר אֵלֶיהָ אֶפְקֹד כִּי מִי כָמוֹנִי
אריצם ק׳ ומי

בְּמַשְׁרְיָתֵיהּ יִסַּק עֲלֵיהוֹן כְּאַרְיָא דְּסַלִּיק מִרוּם
יַרְדְּנָא וַהֲוֵי לְדִיר רָעֵין אֲרֵי בְּזִמְנָן עָלָהּ וְשִׁלְטוֹנִין אֲמַנֵּי עָלָהּ אֲרֵי

חברי״ב כמהסכת לכיל מ״ט י״ח ישעיה ז׳ י״ז י״ט קשת וכידון לעיל י׳ כ״נ:סנס כאריס לעיל מ״ט י״ט לכן שמעו לעיל מ״ט כ״ו

רש״י

בחורבה : (מד) הנה כאריה . אשר יעלה מגאון הירדן כן יבא השודד אל נוה איתן כך תירגם יונתן סנה מלך במשריתיה ייסק עליהן כאריה דסליק מרום ירדנא למדנו שגאון הירדן מקום אריות היא ואף כך תרגומו יונתן ואיך תעשה בגאון הירדן לקבל מיות בארא ברוס ירדנא : כי ארגיעה . כשאביא השעה : מעליה . ממעל לה : ומי יועידני.למלחמה: לעירי

מצודת דוד

בחרבות : וכא תשב . לא תהי׳ עוד מיושבת עד עולם : עד דור ודור . עד שיכלו כל ימי הדורות וכפל הדבר במ״ש : (מ) כמהפכת . תהי׳ כמו הפסכי׳ אשר הפך אלסיס את סדום ואת עמורה ואת שכניה : ולא יגור . אף דרך עראי : (מא) מצפון . מדי פרס המה מלפון בכל המקלוט לפונית מזרחית : רבים . ר״ל גדוליס כמו ורבי המלך (לעיל מא) : מירכתי ארץ.מסוף הארץ ר״ל המרחק : (מב) כים יהמה. כמו כים שיהמהבעת יסוער הרוח : ערוך כאיש.ערוך בכלי זיין לאיש גבור כזיורד במלחמה : עליך . ר״ל ועליך יבואו : (מג) את שמעם . את שמע גבורתם : ורפו ידיו . ידיו נעשו רפויים מלבלחם למולם : החזיקתהו . סלרה אחזה אותו וסי׳ לו חיל כיולדה : (מד) הנה כאריה . הואיב הבא עליה יעלה בחזקה רבה כמו שיעלה אל נוה איתן . ר״ל אל מדור הרועה הממחזק בבשר כי זכו איתנו ושוכו : כי ארגיעה . כי אפלי להשקיע ולהרגיע את ישראל והרץ אותם מעל ארץ בבל לשוב לארלם ולכן אלוה עלי׳ להשתיתה לאת מי שאבחר בו : כי מי כמוני . שיוכל למחות

בידי

וּמִי יוֹעִדֶנִּי וּמִי־זֶה רֹעֶה אֲשֶׁר יַעֲמֹד לְפָנָי׃
מה לָכֵן שִׁמְעוּ עֲצַת־יְהוָה אֲשֶׁר יָעַץ אֶל־
בָּבֶל וּמַחְשְׁבוֹתָיו אֲשֶׁר חָשַׁב אֶל־אֶרֶץ
כַּשְׂדִּים אִם־לֹא יִסְחָבוּם צְעִירֵי הַצֹּאן
אִם־לֹא יַשִּׁים עֲלֵיהֶם נָוֶה׃ מו מִקּוֹל
נִתְפְּשָׂה בָבֶל נִרְעֲשָׁה הָאָרֶץ וּזְעָקָה בַגּוֹיִם
נִשְׁמָע׃

נא א כֹּה אָמַר יְהוָה הִנְנִי מֵעִיר עַל־
בָּבֶל וְאֶל־יֹשְׁבֵי לֵב קָמָי רוּחַ מַשְׁחִית׃
ב וְשִׁלַּחְתִּי לְבָבֶל זָרִים וְזֵרוּהָ וִיבֹקְקוּ
אֶת־אַרְצָהּ כִּי־הָיוּ עָלֶיהָ מִסָּבִיב בְּיוֹם
רָעָה׃ ג אֶל־יִדְרֹךְ יִדְרֹךְ הַדַּרְךְ קַשְׁתּוֹ
וְאֶל־יִתְעַר בְּסִרְיָנוֹ וְאַל־תַּחְמְלוּ אֶל־בַּחֻרֶיהָ
הַחֲרִימוּ כָּל־צְבָאָהּ׃ ד וְנָפְלוּ חֲלָלִים בְּאֶרֶץ
כתיב ולא ק׳ כשדים

תרגום

מַז כְּוָתִי וּמַן דְּיַעֲרְעַנְנִי
וְלֵית מַרְבִּי דְּאִית לֵיהּ
תְּקוּף קָדָמַי׃ מה בְּכֵן
שְׁמַעוּ מִרְכָּא דְּיָיָ דִּי מְלַךְ
עַל בָּבֶל וּמַחְשַׁבְתֵּיהּ
דְּחָשֵׁיב עַל יָתְבֵי אַרְעָא
כַּסְדָּאֵי אִם לָא יְגַרְרוּן
וְיַקְטְלוּן תַּקִּיפֵי עַמָּא אִם
לָא יִצְדוּן עֲלֵיהוֹן מְדוֹרְהוֹן׃
מו מִקָּל דְּאִתְאַחֲדַת בָּבֶל
זָעַת אַרְעָא וְצַוְחָתָא
בְּעַמְמַיָּא אִשְׁתְּמַעַת׃
א כְּדֵן אָמַר יְיָ הָא
אֲנָא מַיְתֵי עַל בָּבֶל וְעַל
יָתְבֵי אַרְעָא כַּסְדָּאֵי עַמְמִין
קָטוֹלִין דְּרָם לְבָהוֹן
וְשַׁפִּירִין בְּקוֹמָה רוּחָהוֹן
מְחַבְּלָא׃ ב וְאֶשְׁלַח עַל
בָּבֶל בְּזוֹזִין וְיִבְזוּנַהּ וִירוֹקְנוּן
יַת אַרְעָא אֲרֵי
הֲווֹ עָלָהּ מִסְחוֹר
סְחוֹר בְּיוֹם בִּישׁ׃ ג לָא
עַל עוֹלְמָהָא גַּמִּירוּ כָּל
כַּסְדָּאֵי

ומטענין

רש״י

(מה) צעירי הצאן . פרס לעיר לבני יפת׃
נא (ח) לב קמי . כשדים בלח״ת ב״ש׃ רוח משחית . אות רוז מלך פרס ומדי שהוא משחית
רוח חלבי״ק בלעז״ז׃ (ב) וזרוה . ונפלוה׃ ויבוקקו . ויריקו׃ (ג) אל ידרוך הדורך . הרי זה מקרא קצר אל אשר אני אומר שם ידרוך הדורך קשתו׃ ואל

מצודת ציון

והוא פקד עלי (עזרא ח)׃ יועידני . עניינו עת קבוע כמו ואם לתשפטו ומי יועידני (איוב ט)׃ (מה) יסחבום . ענין גרירה ומשיכה כארץ כמו סחב וסחלך (לעיל כ״ב)׃ צעירי . ענין קטון׃ ישים . מלי שמתה׃ (מו) נתפשה. ענין לכידה וכבוש׃ נרעשה . מלי רעש ורעד׃
נא (ח) מעיר. מלי התעוררות׃ ורוח. רצון כמו הנני מוקיר רוח(יחזקאל ל״ו)׃ (ב) זרים וזרוה. ענין אזור כמו ואתכם אזרה בגויים (ויקרא כ״ו)׃ ויבוקקו. ענין ריקות כמו הבוק הבוקה (ישעיה כ״ד)׃ (ג) אל . כמו אליה׃ יתעך . מלי עליה ונבטה׃ בסריונו . היא כעין לבוש עשוי מברזל ולבשוהו במלחמה לסליל ממכת חרב וחנית וכן לבשו בסריונות(לעיל מו)׃ החרימו

מצודת דוד

כידי׃ ומי יועידני . מי יקבע עמדי זמן מיועד להלחם בי׃ ומי זה רועה . מי הוא הרועה אשר יעמוד לפני להגיל לאתו מידי ר״ל מי הוא המלך שיגיל עמו מידי וכפל הדבר במ״ש׃ (מה) לכן . הואיל ואין מי יעמוד בידי וכן הקוה לכן שמעו וכו׳ : אם לא . הוא ענין שבועה ור״ל הענלה היא בשבועה אשר לעירי הצאן יגררום מארלם והוא פרס ב״ה הלעיר בני יפת כי ארז״ל הירם הוא פרס (יומא י)׃ אם לא ישים . בשבועי אשר יעשה את כל זה ומים שמתה : עליהם : ר״ל לפרסים בעל כרחם׃ (מו) מקול נתפשה . מקול השמועה אשר נתפשה בכל הרעש הארץ כי יפחדו הארץ שלא יקרם לבם כמקרם: וזעקה . קול זעקת בכל יסי׳ נשמע בין העמים׃
נא (ח) לב קמי . כם כשדים בלח״ת ב״ש וחת בלי זה על כי קם לבם על כי׳ וכחריבו מוהו : רוח משחית. מוסב על (ב) ושלחתי וכו׳ . אשלח על בבל הכשים רודפים ומשחיתים וכם ישמרו אותה וירוקנו את ארלם כי את הכל יקחו: כי היו עליה . הלויים יבואו עליה מסביב כיום בוא עליהם הרעה׃ (ג) אל ידרוך . ר״ל אליה אל בבל ידרוך הדורך קשתו ואליה יתעלה ויתנאה עם הסריון : צבאה . לבאות עמה׃ כמלוחים

כַּשְׂדִּים וּמְדֻקָּרִים בְּחוּצוֹתֶיהָ׃ ה כִּי לֹא־
אַלְמָן יִשְׂרָאֵל וִיהוּדָה מֵאֱלֹהָיו מֵיהוָה
צְבָאוֹת כִּי אַרְצָם מָלְאָה אָשָׁם מִקְּדוֹשׁ
יִשְׂרָאֵל׃ ו נֻסוּ מִתּוֹךְ בָּבֶל וּמַלְּטוּ אִישׁ
נַפְשׁוֹ אַל־תִּדְּמוּ בַּעֲוֹנָהּ כִּי עֵת נְקָמָה הִיא
לַיהוָה גְּמוּל הוּא מְשַׁלֵּם לָהּ׃ ז כּוֹס־זָהָב
בָּבֶל בְּיַד־יְהוָה מְשַׁכֶּרֶת כָּל־הָאָרֶץ מִיֵּינָהּ
שָׁתוּ גוֹיִם עַל־כֵּן יִתְהֹלְלוּ גוֹיִם׃ ח פִּתְאֹם
נָפְלָה בָבֶל וַתִּשָּׁבֵר הֵילִילוּ עָלֶיהָ קְחוּ
צֳרִי לְמַכְאוֹבָהּ אוּלַי תֵּרָפֵא׃ ט רִפָּאנוּ אֶת־
בָּבֶל וְלֹא נִרְפָּתָה עִזְבוּהָ וְנֵלֶךְ אִישׁ לְאַרְצוֹ
כִּי־נָגַע אֶל־הַשָּׁמַיִם מִשְׁפָּטָהּ וְנִשָּׂא עַד־
שְׁחָקִים׃ י הוֹצִיא יְהוָה אֶת־צִדְקֹתֵינוּ בֹּאוּ
מלחמתה

תרגום

וּמִטְעַנִּין בְּשׁוּקָהָא׃ ה אֲרֵי
לָא שְׁבִיקִין בֵּית יִשְׂרָאֵל
וִיהוּדָה מֵאֱלָהָהוֹן מֵיָיָ
צְבָאוֹת אֲרֵי אַרְעָהוֹן
אִתְמְלִיאַת חַיָּבֵי קְטוֹל
מִמֵּימַר קְדִישָׁא דְּיִשְׂרָאֵל׃
ו עֲרוּקוּ מִגּוֹ בָּבֶל וְשֵׁיזְבוּ
גְּבַר נַפְשֵׁיהּ לָא תִּתְקְוֹן
בְּחוֹבָהּ אֲרֵי עִדָּן פּוּרְעָנוּתָא
הִיא קֳדָם יְיָ גְּמָלָא הוּא
מְשַׁלֵּם לָהּ׃ ז הָא כְּכַסָּא
דְּדַהֲבָא דְּהוּא רָגִיג מִכָּל
מָנָא כֵּן עֲבֵי חוֹבָא דְּבָבֶל
בְּכֵן פּוּרְעָנוּת תַּקִּיפָא
עָתִידָא דְּיֵיתֵי לַהּ מִן קֳדָם
יְיָ עָתִידִין דְּיִתְרַוְוֹן מִנַּהּ
רַוָּן כָּל מַרְכְּבֵי עַמְמַיָּא וּמִכָּפֵם
פּוּרְעָנוּתָא יִשְׁתּוּן עַמְמַיָּא
עַל כֵּן יִשְׁתַּגְּשׁוּן עַמְמַיָּא
ה בִּתְבִיךְ נִפְלַת בָּבֶל
וְאִתְבְּרַת עֲלִילוֹ עֲלָהּ סַבּוּ שְׁעִיף לִתְבִירָהּ מָאִי ט תִּתַּסִּי׃ ט אַסִּינָא יַת בָּבֶל
וְלָא מִתַּסְיָא שַׁבְּקוּהָא וְנֵיזֵיל גְּבַר לְאַרְעֵיהּ אֲרֵי קְרִיב לִשְׁמַיָּא תְּבִירָהּ
מְנַטַּל עַד שְׁמֵי שְׁמַיָּא׃ י גְּלָא יְיָ יַת זְכוּתָנָא אֲתוֹ וְנִשְׁתַּעֵי בְּצִיּוֹן יַת עוֹבָדָא
די

ת״א רפאנו את בבל סנהדרין יא לו׃

רש״י

ואל יתעל בסריונו. אל ירפא: (ה) כי לא אלמן . לא שכחו מלנקום נקמתו : כי ארצם . של כשדים: (ו) נוסו . ישראל מתוך בבל : (ז) כוס זהב . היתה בבל עד הנה ביד ה׳ לשכר בה את כל הארץ יין החימה : על כן יתהוללו גוים . נשתכרו ונשתטו : (ע) נגע השמים משפטה . גבה פורענותם עד אל השמים : (י) הוציא ה׳ את צדקותינו . נזכרנו לפניו לזכות ובאו לדקות אבותינו לפניו

מצודת דוד

(ד) בחוצותיה . יפלו בחולותיה : (ה) כי לא אלמן וכו׳ כי הוא חי וקיים לעולם והוא ליסראל לעזר לנקם נקמתם . כי ארצם . של כשדים : מקדוש ישראל . ממה שעשו לקדוש ישראל שהחריבו הוכלו ולוו עמו : (ו) נוסו . אתם הבלים מאלרות אחרות הבוכלים עתה בבבל הוסו ומלטו כל איש את נפשו ואל תתעכבו שתם להיות נכרתים עמה בעוונה : כי עת . עתה בלה העת לעשות נקמה בבבל ולשלם לה גמול הרעה : (ז) כוס זהב . עד הנה היה בבל ביד ה׳ כוס יין נקי וצלול מזהב והיא היתה משכרת כל הארץ ר״ל ע״ו בבל הארץ כי הוא בלבל דעתם ביין המשכר ומבלבל : מיינה . מיין הכוס הזהב שהו העבוים ולכן נעשו הוללים וסבלים בשכורים ולא יכלו להלחם . (ח) פתאום . הנה עתה נפלה פתאום ונשברה : הילילו עליה . לכן עשו יללה עליה : קחו צרי . דרך המכאוב לרפאות בלרי ולכן אמר בדרך לשון קחו צרי בעבור מכאובה אולי תרפא ע״י הלרי : (ט) רפאנו . כלולו הבלים הבם אשר שכנו בבבל ישיבו לומר הן עשינו רפאות לבבל אבל לא נרפתה ולכן עזבוה ואל תעסקו עוד ברפואתה והוא ענין מלילת הלעג : ונלך . ואתאו נלך אנם ב״א ילך לארלו לבל יתדבק בו חלי מכאובה : כי נגע . ר״ל אנשם פורענותה מאוד בנבסה עד כי נגע אל השמים : ונשא וכו׳ בכל הדבר במ״ש : (י) הוציא ה׳ . ר״ל הלדקה שהבטיח לנו הבם עתה הוליאה מאוצרו הטוב וגלה לבל ולכן באו וכו׳ : לת

הִנְסַפְּרָה בְּצִיּוֹן אֶת־מַעֲשֵׂה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ׃
יא הָבְרוּ הַחִצִּים מִלְּאוּ הַשְׁלָטִים הֵעִיר יְהוָה
אֶת־רוּחַ מַלְכֵי מָדַי כִּי עַל־בָּבֶל מִזְמָתוֹ
לְהַשְׁחִיתָהּ כִּי־נִקְמַת יְהוָה הִיא נִקְמַת
הֵיכָלוֹ׃ יב אֶל־חוֹמֹת בָּבֶל שְׂאוּ־נֵס הַחֲזִיקוּ
הַמִּשְׁמָר הָקִימוּ שֹׁמְרִים הָכִינוּ הָאֹרְבִים כִּי
גַם־זָמַם יְהוָה גַּם־עָשָׂה אֶת אֲשֶׁר־דִּבֶּר אֶל־
יוֹשְׁבֵי בָבֶל׃ יג שֹׁכֵנְתִּי עַל־מַיִם רַבִּים
רַבַּת אוֹצָרֹת בָּא קִצֵּךְ אַמַּת בִּצְעֵךְ׃ יד נִשְׁבַּע
יְהוָה צְבָאוֹת בְּנַפְשׁוֹ כִּי אִם־מִלֵּאתִיךָ אָדָם
כַּיֶּלֶק וְעָנוּ עָלַיִךְ הֵידֵד׃ טו עֹשֵׂה אֶרֶץ
בְּכֹחוֹ מֵכִין תֵּבֵל בְּחָכְמָתוֹ וּבִתְבוּנָתוֹ נָטָה
שָׁמָיִם׃ טז לְקוֹל תִּתּוֹ הֲמוֹן מַיִם בַּשָּׁמַיִם

שכנת ק׳ ויעל

תְּבֵל בְּחוּכְמָתֵיהּ וּבְסוּכְלְתָנוּתֵיהּ תְּלָא שְׁמַיָּא׃ טז לְקַל מִתְּנֵיהּ

רכפת

דִּי עֲבִיד יְיָ אֱלָהֲנָא׃
יא שַׁנְּנוּ גִּרְהֲיָא מְלוּ
שִׁלְטַיָּא אֲעִיר יְיָ יַת רוּחַ
מַלְכֵי מָדַי אֲרֵי עַל בָּבֶל
רְעוּתֵיהּ לְחַבָּלוּתָהּ אֲרֵי
פּוּרְעָנוּתָא דַיְיָ הִיא
פּוּרְעָנוּת הֵיכָלֵיהּ׃ יב עַל
שׁוּרֵי בָבֶל זְקוּפוּ אָתָא
אַתְקִיפוּ מִטַּרְתָּא אֲקִימוּ
נָטְרַיָּא אַתְקִינוּ חוּצְנַיָּא אֲרֵי
אַף חָשִׁיב יְיָ אַף עֲבִיד יַת
דְּמַלֵּיל עַל יָתְבֵי בָבֶל׃
יג דְּשָׁרְיָא עַל מַיִן סַגִּיאִין
בֵּית גִּנְזָהָא מְטָאיוּם תַּבְרִיךְ
עִדָּן סְעוּרַת בִּישׁוּתֵיךְ׃
יד קַיֵּם יְיָ צְבָאוֹת בְּמֵימְרֵיהּ
אֶלָּהֵן אֲמָלְנִיךְ מִשְׁרִית
עַמְמִין סַגִּיאִין כְּזַחֲלָא
וִירִימוּן עָלָךְ קָלְהוֹן׃
טו אָמַר אִלֵּין דַּעֲבַד
אַרְעָא בְּחֵילֵיהּ שַׁבְלִיל

ת״א שוכנת על מים תעניית מ״ י׳

הנרי״ב עושה ארץ ס׳ פסוקים אללו לעיל י׳ י״ב׃

רש״י

לפניו׃ (יא) הברו. מל׳ ברור וזקי׳: מלאו. עניין קבוץ כמו קראו מלאו (לעיל ד׳) השלטים. המגיניס וכן כל שלטי הגבוריס (ש״ס ד׳) העיר. מל׳ התעוררות: רוח רצון: מזמתו. מחשבתו. כמו כאשר זמם (דברים י״ט) (יב) שאו. בריחו: נס. כלומר תרוך ומפה בראשו: החזיקו. עניין אחיזה. המשמר. דבר המוטל על הרבה בני אדם לעשות כי״א בזמנו קרוי משמר וכן משמרות בהוקה ולויה. זמם. עניין מחשבה. (יג) קצך. מלשון קץ וסוף: אמת. מלשון אמה ור״ל מדה. בצעך. עניין גזר והשלמה כמו כי יבצע כי (ישעיה י׳). (יד) בנפשו. בעצמו: כיבק. מין ארבה: וענו. עניין הרמת קול: הידד. היא קריאת לעקת שולליס וכן הידד כפל (שם טז): (טו) תבל. הם המקומות המיושבות מבני אדם: (טז) לקול. אלמ״ד במקום בעבור וכן פתח פיך לאלם (משלי לא). תתו. מל׳ נתינה

אלל מים רבים הוא נסר פרת המשקה שדותיה: רבת. בשלמתך מן הטולס והוא כפל עניין במ״ש: (יד) בנפשו. מלאתה מלאה כיולא מכני אדם מלומד׳ כאדם רבי המספר׳ כאדם והם יצעקו עליך׳ קול הידד שהוא קול שמחת שודדים: (טו) עושה ארץ בכוחו. כאומר והנה בידו לקייס מאמרו כי הוא עושה ארץ בכוחו וכו׳ וא״כ בכל אלו וכידו. נטה שמים. פירש השמים כמעוית האוהל: (טז) לקול תתו. בעבור מתיאתו כל המיית מים בארץ

מדת חמסך ל״א אמת בצעך מדת סופך כמו כי יבצע: (יד) בנפשו. אינשמיסי״מוס בלע״ז: כי אם. לשון בלמת: מלאתיך אדם. אמליניך מזריים עממין דסגיאין כזחלא: וענו עליך הידד. וירימון עלך

מצודות דוד

את מעשה. הוא אבדן בבל. (יא) הברו החצים. סגנו החצים מן האלוה: מלאו השלטים. קבלו המגיניס לסביבותיו במלחמה: העיר. הכה ה׳ העיר רצון מלכי מדי וכה דריוש וכורש תתנו אשר ירש המלכות אחרי מות דריוש: מזמתו. מחשבת ה׳ היא על בבל להשחיתה: כי נקמת וכו׳. ר״ל הנקמה אשר הוא לוקח מבבל היא נקמת היכלו אשר שרפוה כאש ולא בעבור מה שעשה בבל לשאר העכו״ם: (יב) שאו נס. הרימו נס לרמז להתאסף ולבוא למלחמה אל חומות בבל: החזיקו המשמר. דרך סלרים על העיר להעמיד משמרות שילחם כי״א בזמנו ואחר החזיקו המשמר לא תעברו המועד הקבוע: הקימו שומרים. הדרך להעמיד שומריס בלילה לבל יצאו מן העיר פתאום ויכו בהם: הכינו. האורבים להסתר׳ במקום מחביאים לאורב על היוצאים מן העיר: כי גם זמם. ר״ל כמו שחשב ה׳ לעשות כן גם עשה וכו׳: אל יושבי. על יושבי בבל: (יג) שוכנת. אתה בבל השוכנת רבת אוצרות: בא קצך. הנה עתה בא סופך ומדת גזר בשלמתך: בצעך. ר״ל בצעך: כי אם. כי אשר אמלא מלאך מבני אדם מלומד׳ מלאתה רבי המספר׳ כאדם והם יצעקו עליך׳ קול הידד שהוא קול שמחת שודדים: (טו) עושה ארץ בכוחו. כאומר והנה בידו לקייס מאמרו כי הוא עושה ארץ בכוחו וכו׳ וא״כ בכל אלו וכידו. נטה שמים. פירש השמים כמעוית האוהל: (טז) לקול תתו. בעבור מתיאתו כל המיית מים בארץ

רְכִפַת דְּמַיִן בִּשְׁמַיָּא וּמַסִּיק
עֲנָנִין מִסְּפֵי אַרְעָא בְּרִקִּין
לְזִמַּן מִטְרָא עֲבִיד וּמַפֵּיק
רוּחִין מִבֵּית גְּנָזוֹהִי׃
יז אֲטַפַּשׁוּ כָּל־עַמָּא מַיָּא
מִלְּמִדַּע חוּכְמָתָא בְּדִית
כָּל קִינֵי מִלְּמֶעְבַּד צְלַם
אֲרֵי שִׁקְרָא אַתִּיכוּנוּן וְלָא
רוּחָא בְּהוֹן׃ יח לְמָא אִנּוּן
עוֹבַד תּוּבְלָעֲבָא בְּעִדָּן
דְּאַסְעַר עֲלֵיהוֹן חוֹבֵיהוֹן
יֵבְדוּן׃ יט לָא כְּאִלֵּין
חוּלְקֵיהּ דְּיַעֲקֹב אֲרֵי דִּי
בְרָא כּוֹלָא הוּא וְיִשְׂרָאֵל
חוּלָק שִׁבְטָא דְּאַחְסַנְתֵּיהּ
יְיָ צְבָאוֹת שְׁמֵיהּ׃
כ מְבַדֵּר אַתְּ קְדָמַי כְּרַבָּא
דִּי בֵיהּ מָנֵי קְרָבָא וְאֲבַדַּר
בָּךְ עַמְמִין וַאֲחַבֵּיל בָּךְ
מַלְכְּוָן׃ כא וַאֲבַדַּר בָּךְ
סוּסָוָן וּרְתֵיכֵיהוֹן וַאֲבַדַּר
בָּךְ רְתִיכִין וּרְכָבֵיהוֹן׃
כב וַאֲבַדַּר בָּךְ גֻּבְרִין וְאִתְּתָא
וַאֲבַדַּר בָּךְ סָב וּעֻלֵּיק וַאֲבַדַּר בָּךְ עוּלֵמִין וּבְתוּלָן׃ וַאֲבַדַּר
בָּךְ רָעֵיָא וְעִדְרֵיהּ וַאֲבַדַּר בָּךְ אִכָּר וּפַדְּנֵיהּ וַאֲבַדַּר בָּךְ שַׁלְטוֹנִין וְטוּרְנִין׃
כד וַאֲשַׁלֵּם לְבָבֶל וּלְכָל יָתְבֵי אַרְעָא כִּסְדָאֵי יַת כָּל בִּישָׁתְהוֹן דַּעֲבַדוּ בְּצִיּוֹן

לעיניכון

רש״י

עלך בקלנות׃ (יז) נבער כל אדם. העושה פסל לאלוה: נסכו. לשון מסכה: (יח) בעת פקודתם. כשיפקוד הקב״ה עליהם ועל עובדיהם׃ (יט) ושבט

מצודת דוד

השמים אז מעלה את הענניס לרוח השמים. מקצה הארץ. ר״ל כאשר המה רואים למראה העין שהם כשפולי הרקיע בקל׳ האדרן אז מעלה אותם אל חול המקום אשר ירלה להמעיר שמה. ברקים. לעת בוא המטר מבריק ברקים ואין המטר מכבה אותם. ויוצא. הוא מוציא את הרוח המקום אוצרו׃ (יז) נבער. כל אדם העובד הפסל הוא כבע׳ מהיות בו דעת וכל צורף העושה הפסל יקבל בושת מן הפסל בראותו כי שקר המסכה שנסך ואין במי מסכ רוח החיוני. (יח) מעשה תעתועים. המה מעשה ידי התועים מדרך השכל: בעת פקודתם. בעת שבאה המקום להפרע מהם אז יאבדו מבלי הקומה׃ (יט) לא כאלה. לא כהפסלים האלה הוא אלהי יעקב הנתון לאלקו. כי יוצר הכל הוא. לא כהפסלים שהמה מעשי ידי אדמי חלק יעקב הוא היוצר את הכל: ושבט נחלתו׳ ואת יעקב המזכ׳ כתר להיות כ״א משבטיו שבט נחלתו:

נחלתו. יעקב הנזכר למעלה ברוח המקרא׃ (כ) מפצאתה לי. עד הנה העמדתיקלי למשחית ולמפץ את העכו״ם שנזרמי עליהם גולה׃

מצודת ציון

נתיכה. המון. מלשון המייה ושאון: ויעל. כאלה הוי״ן במקום אז וכן אם יקבה תלד ושמאלה שבועים (ויקרא יב) ור״ל אז העמה׃ נשאים. עניים ע״ש שמנשאים עלמן למעלה וכן מעלה נשיאים (תהלים קלה)׃ (יז) נבער. מלי בער ושוטה׃ מדעת. מהיות בו דעת וכן וימאסך ממלך (ש״א טו) ור״ל מהיות מלך. חוביש. מלי בושה׃ נסכו. הפסל הנעשה ביולקת מתכת וכן אלהי מסכה (שמות לד)׃ (יח) תעתועים. מלשון תועה׃ פקודתם. עניין השגחה׃ (כ) מפץ. שם כלי עשוי לרוק ולשבור בו האומות וכן ואיש כלי מפצו בידו (יחזקאל ט)׃ ונפצתי. עניין הבער והרלון׃ (כג) אכר. הוא המעובד האדמה בחרישה וזריעה וכן בוסו אכריס (לעיל יד)׃ וצמדו. כן יקרא זוג הבקר על כי ילכו למודים ומחוברים וכן למד בקר (חושע ה׳)׃ פחות וסגנים. שמות מיני שררות׃

וגלגלתיך

ה׳ צבאות שמו. כי הוא מושל על כל אלה המעלה ומעה מוסר למעלה לומר הואיל ואין לו ערך עם הפסלים׳ כי הוא יוצר הכל ואת ישראל בחר לנחלה א״כ בודאי יקייס מאחורו לאבד את הכל להלמיח יפע לישראל׃ (כ) מפץ אתה לי. אתה בכל הייתי כדי מפץ כלי מלחמה׃ (כא) רכב. הוא המרכבה המיוחדת לאנשים׃ ורוכבו. הוא יושב על המרכבה׃ (כג) אכר וצמדו׃ עובד האדמה בחרישה עם לומד הבקר אשר יחרוש בהם׃ (כד) ושלמתי. והנה אשלם לבבל

נמול

וַיַּעַל נִשְׁאִים מִקְּצֵה־אָרֶץ בְּרָקִים לַמָּטָר
עָשָׂה וַיּוֹצֵא רוּחַ מֵאֹצְרֹתָיו׃ יז נִבְעַר כָּל־
אָדָם מִדַּעַת הֹבִישׁ כָּל־צֹרֵף מִפֶּסֶל כִּי
שֶׁקֶר נִסְכּוֹ וְלֹא־רוּחַ בָּם׃ יח הֶבֶל הֵמָּה
מַעֲשֵׂה תַּעְתֻּעִים בְּעֵת פְּקֻדָּתָם יֹאבֵדוּ׃
יט לֹא־כְאֵלֶּה חֵלֶק יַעֲקֹב כִּי־יוֹצֵר הַכֹּל
הוּא וְשֵׁבֶט נַחֲלָתוֹ יְהוָה צְבָאוֹת שְׁמוֹ׃
כ מַפֵּץ־אַתָּה לִי כְּלֵי מִלְחָמָה וְנִפַּצְתִּי בְךָ
גּוֹיִם וְהִשְׁחַתִּי בְךָ מַמְלָכוֹת׃ כא וְנִפַּצְתִּי
בְךָ סוּס וְרֹכְבוֹ וְנִפַּצְתִּי בְךָ רֶכֶב וְרֹכְבוֹ׃
כב וְנִפַּצְתִּי בְךָ אִישׁ וְאִשָּׁה וְנִפַּצְתִּי בְךָ
זָקֵן וָנַעַר וְנִפַּצְתִּי בְךָ בָּחוּר וּבְתוּלָה׃
כג וְנִפַּצְתִּי בְךָ רֹעֶה וְעֶדְרוֹ וְנִפַּצְתִּי בְךָ אִכָּר
וְצִמְדוֹ וְנִפַּצְתִּי בְךָ פַּחוֹת וּסְגָנִים׃ כד וְשִׁלַּמְתִּי

מלא ו׳ לבבל

וַאֲבַדַּר בָּךְ גֻּבְרִין וְאִתְּתָא סָב וּעֻלֵּיק וַאֲבַדַּר בָּךְ עוּלֵמִין וּבְתוּלָן׃ וַאֲבַדַּר
בָּךְ רָעֵיָא וְעִדְרֵיהּ וַאֲבַדַּר בָּךְ אִכָּר וּפַדְּנֵיהּ וַאֲבַדַּר בָּךְ שַׁלְטוֹנִין וְטוּרְנִין׃
כד וַאֲשַׁלֵּם לְבָבֶל וּלְכָל יָתְבֵי אַרְעָא כִּסְדָאֵי יַת כָּל בִּישָׁתְהוֹן דַּעֲבַדוּ בְּצִיּוֹן

לעיניכון

רש״י

נחלתו. יעקב הנזכר למעלה ברוח המקרא׃ (כ) מפצאתה לי. עד הנה העמדתיקלי למשחית ולמפץ את העכו״ם שנזרמי עליהם גולה׃

מצודת ציון

נתיכה. המון. מלשון המייה ושאון: ויעל. כאלה הוי״ן במקום אז וכן אם יקבה תלד ושמאלה שבועים (ויקרא יב) ור״ל אז העמה׃ נשאים. עניים ע״ש שמנשאים עלמן למעלה וכן מעלה נשיאים (תהלים קלה)׃ (יז) נבער. מלי בער ושוטה׃ מדעת. מהיות בו דעת וכן וימאסך ממלך (ש״א טו) ור״ל מהיות מלך. חוביש. מלי בושה׃ נסכו. הפסל הנעשה ביולקת מתכת וכן אלהי מסכה (שמות לד)׃ (יח) תעתועים. מלשון תועה׃ פקודתם. עניין השגחה׃ (כ) מפץ. שם כלי עשוי לרוק ולשבור בו האומות וכן ואיש כלי מפצו בידו (יחזקאל ט)׃ ונפצתי. עניין הבער והרלון׃ (כג) אכר. הוא המעובד האדמה בחרישה וזריעה וכן בוסו אכריס (לעיל יד)׃ וצמדו. כן יקרא זוג הבקר על כי ילכו למודים ומחוברים וכן למד בקר (חושע ה׳)׃ פחות וסגנים. שמות מיני שררות׃

וגלגלתיך

ה׳ צבאות שמו. כי הוא מושל על כל אלה המעלה ומעה מוסר למעלה לומר הואיל ואין לו ערך עם הפסלים׳ כי הוא יוצר הכל ואת ישראל בחר לנחלה א״כ בודאי יקייס מאחורו לאבד את הכל להלמיח יפע לישראל׃ (כ) מפץ אתה לי. אתה בכל הייתי כדי מפץ כלי מלחמה׃ (כא) רכב. הוא המרכבה המיוחדת לאנשים׃ ורוכבו. הוא יושב על המרכבה׃ (כג) אכר וצמדו׃ עובד האדמה בחרישה עם לומד הבקר אשר יחרוש בהם׃ (כד) ושלמתי. והנה אשלם לבבל

נמול

לְבָבֶל וּלְכָל׃ יוֹשְׁבֵי כַשְׂדִּים אֵת כָּל־רָעָתָם
אֲשֶׁר־עָשׂוּ בְּצִיּוֹן לְעֵינֵיכֶם נְאֻם יְהוָה׃
כה הִנְנִי אֵלֶיךָ דַּר הַמַּשְׁחִית נְאֻם־יְהוָה
הַמַּשְׁחִית אֶת־כָּל־הָאָרֶץ וְנָטִיתִי אֶת־יָדִי
עָלֶיךָ וְגִלְגַּלְתִּיךָ מִן־הַסְּלָעִים וּנְתַתִּיךָ לְהַר
שְׂרֵפָה׃ כו וְלֹא־יִקְחוּ מִמְּךָ אֶבֶן לְפִנָּה וְאֶבֶן
לְמוֹסָדוֹת כִּי־שִׁמְמוֹת עוֹלָם תִּהְיֶה נְאֻם־
יְהוָה׃ כז שְׂאוּ־נֵס בָּאָרֶץ תְּקָעוּ שׁוֹפָר
בַּגּוֹיִם קַדְּשׁוּ עָלֶיהָ גּוֹיִם הַשְׁמִיעוּ עָלֶיהָ
מַמְלְכוֹת אֲרָרַט מִנִּי וְאַשְׁכְּנַז פִּקְדוּ עָלֶיהָ
טִפְסַר הַעֲלוּ־סוּס כְּיֶלֶק סָמָר׃ כח קַדְּשׁוּ
עָלֶיהָ גּוֹיִם אֶת־מַלְכֵי מָדַי אֶת־פַּחוֹתֶיהָ
וְאֶת־כָּל־סְגָנֶיהָ וְאֵת כָּל־אֶרֶץ מֶמְשַׁלְתּוֹ׃
כט וַתִּרְעַשׁ הָאָרֶץ וַתָּחֶל כִּי קָמָה עַל־בָּבֶל
מַחְשְׁבוֹת יְהוָה לָשׂוּם אֶת־אֶרֶץ בָּבֶל לְשַׁמָּה
מֵאֵין יוֹשֵׁב׃ ל חָדְלוּ גִבּוֹרֵי בָבֶל לְהִלָּחֵם

תרגום

לְעֵינֵיכוֹן אָמַר יְיָ׃
כה הָא אֲנָא שָׁלַח רוּגְזִי
עָלָךְ כְּרַכָּא מְחַבְּלָא אָמַר
יְיָ דְּמְחַבֵּיל יַת כֹּל אַרְעָא
וַאֲרִים יַת מְחַת גְּבוּרְתִּי
עָלָךְ וַאֲמַגְרְנָךְ מִן תּוּקְפָּא
וְאֶתְּנָנָךְ לְכַרְךְ יַקִּידָא׃
כו וְלָא יִסְבּוּן מִנָּךְ מָנָךְ
לְמַלְכוּ וְשִׁלְטוּן לְשׁוּלְטָנוּ
אֲרֵי צְדוּת עָלָם תְּהֵי אָמַר
יְיָ׃ כז זַקִּיפוּ אָתָא בְּאַרְעָא
תְּקַעוּ שׁוֹפָרָא בְּעַמְמַיָּא
זְמִינוּ עֲלָהּ עַמְמַיָּא בְּסַרוּ
עֲלָהּ מַלְכוּת אַרְעָא
דְּקַרְדוּ מַשַּׁרְיָת חוּרְמַיָּי
וְהַדֵּיב זַמִּינוּ עֲלָהּ עַבְדֵי
קַרְבָּא דִּיהוֹן סָלְקִין
סוּסְוָתְהוֹן מְפַגְּרִין הָא
כְּזַחְלָא דִּמְצַלְהֲבוּ׃כח זַמִּינוּ
עֲלָהּ עַמְמַיָּא יַת מַלְכֵי
מָדַי יַת שִׁלְטוֹנָהָא וְיַת
כֹּל טוּרְנָהָא וְיַת כֹּל אַרְעָא
שׁוּלְטָנֵיהּ׃ כט וּתְזוּעַ
אַרְעָא וְתִתְמְרַע אֲרֵי
קָמָא עַל בָּבֶל מַחְשְׁבָתָא
יְשֵׁבוּ

דְּיָיָ לְשַׁוָּאָה יַת אַרְעָא דְּבָבֶל לְצַדּוּ מִבְּלִי יָתִיב׃ ל אִתְמְנִיעוּ גִּבְרֵי בָבֶל
מלאגהא

רש"י

(כד) ושלמתי לבבל · אחרי כל זאת שאגמור נקמתי על ידו בעכו"ס : (כז) קדשו · זמנו:טפסר. ל' חיל [או ל' אדון] : סמר · הריל"ר בלע"ז כמו נמול רעתם : לעיניכם . כולכם תראו בעיניכם הרעה הבאה על בבל : (כה) הנני אליך . הנה לגי אלחם בך אתה הר המשחית והוא בבל המשחית את כל הארץ (ועם היותה בקעה קראה הר תפני חזקה) : ונטיתי וכו' · להכות בך : מן הסלעים · היא משל על המגדלים הגבוהים שבבבל · לחר שרפה . כי ההפך כסדום ותמטר עליה גפרית ואש והוא המוב : (כו) ולא יקחו וכו' · מלבני מפולת חרבותיך לא יקחו לבן הראוי לשומה כפנת הבית (כי הדרך לשום בפנת הבית האבן היותר יפה להיות נראה משחי הרואים): ואבן למוסדות. לבן חזק הראוי לשומו ביסוד : כי שממות עולם · ולכן לא יבוא מי לבסס לקחת מאבניה : (כז) שאו נס . לרמז אל העכו"ם שיתאספו לבא למלחמה על בבל : תקעו שופר · גם זה הוא רמז לאסיפה · קדשו · הזמינו עליה גויים התאספו ממלכות אררט וכו' ממו עליה שר למלחמה והעלו קבולת סוסים רבי המספר כארבה וכ"ל מהסוסים הסמר שערת בשרו בעת הקרב (כי זהו דרך הסוסים הטובים בעלי כח ולב אשר יתקשו שערותם כמסמר') : (כח) קדשו וכו' · הזר לומי שוב לפרס שהם מלכי מדי והם דריוש ותתנו כורש שיהיה המלוכה אחרי מותו : ארץ ממשלתו . הארץ אשר הוא מושל בה:(כט) כי קמה · עמדה ונתקיימה על בבל מחשבות ה' שחשב לשום אותה לשממה : (ל) הדל וכו' · כי בא מורך מלבבם : ישבו

(כד) ושלמתי לבבל · אחרי כל זאת שאגמור נקמתי על ידו בעכו"ס : (כז) קדשו · זמנו:טפסר. ל' חיל [או ל' אדון] : סמר · הריל"ר בלע"ז כמו נמול רעתם : לעיניכם . כולכם תראו בעיניכם הרעה הבאה על בבל : (כה) הנני אליך . הנה לגי אלחם בך אתה הר המשחית והוא בבל המשחית את כל הארץ (ועם היותה בקעה קראה הר תפני חזקה) : ונטיתי וכו' · להכות בך : מן הסלעים · היא משל על המגדלים הגבוהים שבבבל · לחר שרפה . כי ההפך כסדום ותמטר עליה גפרית ואש והוא המוב : (כו) ולא יקחו וכו' · מלבני מפולת חרבותיך לא יקחו לבן הראוי לשומה כפנת הבית (כי הדרך לשום בפנת הבית האבן היותר יפה להיות נראה משחי הרואים): ואבן למוסדות. לבן חזק הראוי לשומו ביסוד : כי שממות עולם · ולכן לא יבוא מי לבסס לקחת מאבניה : (כז) שאו נס . לרמז אל העכו"ם שיתאספו לבא למלחמה על בבל : תקעו שופר · גם זה הוא רמז לאסיפה · קדשו · הזמינו עליה גויים התאספו ממלכות אררט וכו' ממו עליה שר למלחמה והעלו קבולת סוסים רבי המספר כארבה וכ"ל מהסוסים הסמר שערת בשרו בעת הקרב (כי זהו דרך הסוסים הטובים בעלי כח ולב אשר יתקשו שערותם כמסמר') : (כח) קדשו וכו' · הזר לומי שוב לפרס שהם מלכי מדי והם דריוש ותתנו כורש שיהיה המלוכה אחרי מותו : ארץ ממשלתו . הארץ אשר הוא מושל בה:(כט) כי קמה · עמדה ונתקיימה על בבל מחשבות ה' שחשב לשום אותה לשממה : (ל) הדל וכו' · כי בא מורך מלבבם : ישבו

מצודת דוד

תסמר שערות בשרי [איוב ד'] : (כט) ותחל . ל' חלחלה : נשתה . קפלה כמו גיד הנשה [בראשית לב]

מצודת ציון

(כה) ונגלגלתיך · הוא הסלעים מן הגבוה אל הנמוך ע"י גלגול : (כי) לפנה . לזויות : למוסדות · מלשון יסוד · (כז) שאו נס · הרימו לגוים לרוך : קדשו · ענין הזמנה כמו קדשו עליה מלחמה (לעיל ו') : השמיעו · ענין אסיפה כמו השמיעו אל בבל רגיש (לעיל ג') : אררט וכו' · הם שמות מקומות : פקדו · ענין מינוי וגזירות : טפסר · ענין שררה וכן וטפסריך כגוב גוכי (נחום ג): כילק · מין ארבה: סמר . ענין התקשות כמסמר כמו תסמר שער' בשרי (איוב ד') (כח) פחות וסגנים · מין שררה (כט) ותחיל · מלשון חיל וחלחלה . קמה · עמדה ונתקיימה : (ל) במצדות : ענין מבצר כמו

מצודת דוד

במצדות · להתחזק מתגבר המבצר : נשתה · נעתקה וסרה מהם גבורתם והיו דומים לנשים בדבי תשות כחם : הציתו · שהוציאם מביתם משכנותיה ומשכנו בריחי שעריה ונפתחו לפני שלחו אים רץ להגיד : (לח) רץ לקראת רץ ירוץ . מן המלחמה שלחו אים רץ להגיד למלך דבר המלחמה ועד לא יגוב שלחו רץ אחר ובדרך מהלכו פגע בהרץ הראשון כשהוא חוזר ורץ אל"כ רץ זה לקראת רץ זה : ומגיד וכו' . כפל הדבר במ"ש כי הרץ הזה המגיד : מקצה . ר"ל אחר בקצה המדינה וכן גלי בוחו לה מקץ (לעיל ג) : (לג) והמעברות . מקום מעבר המים שלבד ביד הלוחם לבלי תת למי לברוח דרך המים:ואת האגמים, הגומה הגדל ע"פ המים שרפו בחם לבל יוכל מי להסתר בין הגומה : (לג) כגורן וכו' . ר"ל עם כי היא עתה מלאה עוגה בגורן בעת ידרכו אם העמריס ודשים אותם כי אז יתלא הגורן מן התבואה הנה המעט זמן הבי' ריקה ת ותבואה לה עת הקציר ר"ל הבי' בגורן בעת הקציר כי אז בבר הוציאו כל התבואות ועדיין לא נאסף בה התבואה המדשה : (לד) אכלני . בני ישראל קובלים על הצר שהכלו ואומרים הנה כ"ל אלני והמה אותי : הציגני . העמיד אותי כלי ריק כי את הכל לקח ושלל ומיהר לגלות אותי בתחין הבולע מבלי לעיסה ומילה הכרם שלו מן מעדני ר"ל שלל טוב אחרי והכיאם לארמו : הדיחני . ר"ל כמו בשמדיחים את הכלי לא בשאר בו מאומה מודבק בדפנותיה כן לא השאיר מאומה בידי : (לה) חמסי ושארי וכו' . ר"ל יושבת ציון תאמר לעקתי על החמס הנעשה לי ועל עבודת הפרך שעבד כי עד שבלה את בשרי הלא המה על בבל כי אידו בא לי בחמס ובגזלה הבשר : ודמי וכו' . יושבים תאמר לעקתי על הדם הנשפך כי הלא היא על יושבי בשדים כי הם

מצודת ציון

(לה) ונבלבלתיך · הוא הסלה מן הנבוב אל הנמוך ע"י גלגול : (כי) לפנה . לזויות : למוסדות · מלשון יסוד · (כז) שאו נס · הרימו לגוים לרוך : קדשו · ענין הזמנה כמו קדשו עליה מלחמה (לעיל ו') : השמיעו · ענין אסיפה כמו השמיעו אל בבל רגיש (לעיל ג) : אררט וכו' · הם שמות מקומות : פקדו · ענין מינוי וגזירות : טפסר · ענין שררה וכן וטפסריך כגוב גוכי (נחום ג): כילק · מין ארבה: סמר . ענין התקשות כמסמר כמו תסמר שער' בשרי (איוב ד') (כח) פחות וסגנים · מין שררה (כט) ותחיל · מלשון חיל וחלחלה . קמה · עמדה ונתקיימה : (ל) במצדות : ענין מבצר כמו מלודת ציון (ה"ל י"ח): נשתה · ענין העתקה וסרה וסרו ושהו אים מהם (ישעיה י"ט) : הציתו · ענין הבלקה והבערה : משכנותיה · מלשון משכן ומדור : בריחיה . בענין המקם עשוי לסגור השעריה : (לח) רץ · ענין מהירות הסליכי : (לג) והמעברות . מקום מעבר המים : נתפשו . ענין לכידה : האגמים . הוא הגומה הגדל ע"פ המים וכן הלכוף כתגמון רחוה (שם ל"ח) : (לג) כגורן.הוא המקום אחר ישומו שם עמרי התבואה ושם דשים אותה : הדריכה . ענין רמיסי ודישה : (לד) חמסני . ענין כתיתה ובציר כמו ותמס מהם בגלגל עגלתו (שם כ"ח) : הציגני . ענין העמדה כמו תציג אותו לבד (שופטים ז) . כהנין.תין כתב : כרשו . כמו כרסו בסמ"ך והוא המקום יתאסף שם המאכל ובדרש"ל הכרם הפרימית (חולין מ"ב) · מעדני . דבריה המקוקים כמו מעדני מלך (בראשית מ"ט) : הדיחני . מלשון הדחה ושטיפת כלי : (לה) חמסי . ענין גזל : ושארי. ענין בשר

מצודת דוד

נעת מחלת הקליר שהיא ריקנית : (לה) חמסי ושארי . לעקת חמסי ומזונותי אשר אכלו שארי נעדו

מצודת ציון

כמו מלודת ציון (ה"ל י"ח): נשתה · ענין העתקה וסרה וסרו ושהו אים מהם (ישעיה י"ט) : הציתו · ענין הבלקה והבערה : משכנותיה · מלשון משכן ומדור : בריחיה . בענין המקם עשוי לסגור השעריה : (לח) רץ · ענין מהירות הסליכי : (לג) והמעברות . מקום מעבר המים : נתפשו . ענין לכידה : האגמים . הוא הגומה הגדל ע"פ המים וכן הלכוף כתגמון רחוה (שם ל"ח) : (לג) כגורן.הוא המקום אחר ישומו שם עמרי התבואה ושם דשים אותה : הדריכה . ענין רמיסי ודישה : (לד) חמסני . ענין כתיתה ובציר כמו ותמס מהם בגלגל עגלתו (שם כ"ח) : הציגני . ענין העמדה כמו תציג אותו לבד (שופטים ז) . כהנין.תין כתב : כרשו . כמו כרסו בסמ"ך והוא המקום יתאסף שם המאכל ובדרש"ל הכרם הפרימית (חולין מ"ב) · מעדני . דבריה המקוקים כמו מעדני מלך (בראשית מ"ט) : הדיחני . מלשון הדחה ושטיפת כלי : (לה) חמסי . ענין גזל : ושארי. ענין בשר

אֶל־יוֹשְׁבֵי כַשְׂדִּים תֹּאמַר יְרוּשָׁלִָם׃ לוֹ רָכֵן
כֹּה אָמַר יְהוָה הִנְנִי־רָב אֶת־רִיבֵךְ וְנָקַמְתִּי
אֶת־־־־נִקְמָתֵךְ וְהַחֲרַבְתִּי אֶת־־־־יַמָּהּ
וְהוֹבַשְׁתִּי אֶת־מְקוֹרָהּ׃ לז וְהָיְתָה
בָבֶל לְנַלִּים מְעוֹן־־־־תַּנִּים שַׁמָּה וּשְׁרָקָה
מֵאֵין יוֹשֵׁב׃ לח יַחְדָּו כַּכְּפִרִים יִשְׁאָגוּ נָעֲרוּ
כְּגוּרֵי אֲרָיוֹת׃ לט בְּחֻמָּם אָשִׁית אֶת־מִשְׁתֵּיהֶם
וְהִשְׁכַּרְתִּים לְמַעַן יַעֲלֹזוּ וָיָשְׁנוּ שְׁנַת־עוֹלָם
וְלֹא יָקִיצוּ נְאֻם יְהוָה׃ מ אוֹרִידֵם כְּכָרִים
לִטְבוֹחַ כְּאֵילִים עִם־עַתּוּדִים׃ מא אֵיךְ
נִלְכְּדָה שֵׁשַׁךְ וַתִּתָּפֵשׂ תְּהִלַּת כָּל־־־־הָאָרֶץ
אֵיךְ הָיְתָה לְשַׁמָּה בָבֶל בַּגּוֹיִם׃ מב עָלָה
עַל־בָּבֶל הַיָּם בַּהֲמוֹן גַּלָּיו נִכְסָתָה׃ מג הָיוּ

תרגום

וְיָרוּשָׁלֶם׃ לו כְּכֵן כְּדֵנָן
אֲמַר יְיָ הָא אֲנָא דָאִין־יַת
דִּינָךְ וּמִתְפְּרַע יַת
פּוּרְעָנוּתָךְ וְאֶחֳרִיב יַת
יַמָּא וְאוֹבֵישׁ יַת מַבּוּעָהָא׃
לז וּתְהֵי בָבֶל לְגַרְגִּין מְדוֹר
וְרוּדִין צָדוּ וְאִשְׁתַּמְּמוּ
מִבְּלִי יָתִיב׃ לח כַּחֲדָא
כְּאַרְיָוָן יְנַהֲמוּן כִּבְנֵי אַרְיָוָן
וְרִימוּן קָלְהוֹן׃ לט אֵיתָא
עֲלֵיהוֹן עָקָא וִיהוֹן דַּמָּן
לְרַוְיָא בְּדִיל דְּלָא יְהוֹן
תַּקִּיפִין וְיִמּוֹתוּן מוֹתָא
תְּגִינָא וְלָא יְהוֹן לְעָלְמָא
דָּאתֵי אֲמַר יְיָ׃
מ אֶמְסְרִנּוּן כְּתוֹרִין לְקִטְלָא
כְּדִכְרִין עִם גַּדְיָן׃ מא אֵיכְדֵין
אִתְכְּבִישַׁת בָּבֶל
וְאִתְאֲחֲדַת תִּשְׁבָּחַת כָּל
אַרְעָא אֵיכְדֵין הֲוַת לְצַדּוּ
דַּסַּגֵּי כְּמֵי יַמָּא בְּאִתְרְגוּשַׁת
אַרְעָא לָא יָתִיב

עריה

בָבֶל בְּעַמְמָיָא׃ מב סְלִיק עַל בָּבֶל מֶלֶךְ בְּמַשְׁרִיתֵיהּ
גַּלּוֹהִי חָפָא׃ מג הֲוָאָה קְרֵוָהָא לְצַדּוּ אַרְעָא צַדְיָא וְחַרְבָּא

ת״א כתומס לאיה מגלי ה טו .

בה

רש״י

(לח) נערו . לי׳ חמור נוער : (לה) בחומם אשית את משתיהם . לאוון שיהו שותיהן בעת החוס כדי שישכרו : למען יעלוזו וישנו . וירדמו : שנת עולם . שנת עולמית וכן עלמה בס מחוך משתה ושכרות נחרבו ונהרגו ונלכדה העיר

מצודת ציון

בשר כמו ואחר אכלו אחר עמי (מיכה ג) : (לו) רב . מלי׳ מריבי׳ : והחרבתי . מלי׳ מורב ויובש : והובשתי . מלי׳ יובש : מקורה . עניין מעין מים : (לז) לנלים . עניין חל ונחור : מעון . מדור : שמה . תמהון : ושרקה . הוא הקול הנשמע בקנוק הספתים : (לח) ככפירים . לרי׳ כחור : נערו . עניין שאנה ובזרז״ל חמור נוער (ברכות ג) : כגורי . כן יקראו לאריות הקטנים וכן נור לרי׳ יהוד׳ (ברא״שית מ״ט) : (לט) בחומם . מלי׳ חמימות : אשית . לשים : משתיהם . הוא סעודה של שתי׳ וכן עשה משתה (אסתר ה׳):והשכרתים. מלי׳ שכרות : יעלזו . עניין שתי׳ : וישנו . מלי׳ שינה:יקיצו. עניין הערה מן השינה : (מ) ככרים . כנשים שמנים עתידים . הם הזכרים מן המצוז : (מא) ששך . הוא בבל בא״ת ב״ש : ותתפש . עניין לכידה : תהלת . מלי׳ הלול והתפארות : לשמה . לתמהון : (מב) בהמון . עניין רבוי כמו

(מ) אורידם . את אנשי בבל אוריד לטבח כמו שאורידים את הכרים : (מא) תהלת . שבחי׳ לתהלה ולתפארת בבל בהרי׳ בגוים . בין כל הגויים היה לתמהון על גודל חורבנה : (מב) הים . ר״ל הולכלסין תרוביס כמי הים : בהמון . ר״ל הערבית הגבורים ולחבה : (מג) ארץ ציה . לחיות ארץ ליה וערבה : ולא יעבור . הפילו דרך העבר׳ בעלמא (מד) ופקדתי. אשגיח להביא פורעניות על בסל בל העומדת בבבל כי אחויב יסבר את עלמו ויאמר את זסבו . את בחרו . את הטוסר שבלע חוליא מפיו ר״ל כל הטוסר שאסף לעובדיו חוליא מבס (ואמר לפי מחשבת בבל שחשבו שבסלו הוא המוחן להם כל הטוסר אשר לא כן הוא כי הוא בבל ואין בו ממש) : ולא ינהרו . עוד לא יחשבו העמים ללכת אליו לעבדו כי כולם ירחו שאין בו

תרגום

בָּהּ כָּל אֲנָשׁ וְלָא יֶעֱבַר
בָּהּ בַּר אֲנָשׁ׃ מד וַאֲסָעֵר
עַל דְּפִלְחִין לְבֵל בְּבָבֶל
וְאַבִּיז יַת נִכְסוֹהִי מִנֵּיהּ
וְלָא יִשְׁתַּמְּעוּן לֵיהּ עוֹד
עַמְמַיָּא אַף שִׁירֵי בָבֶל
יִתְרְמוּן׃ מה פּוּקוּ מִגַּוֵּהּ
עַמִּי וְשֵׁיזִבוּ גְבַר יַת
נַפְשֵׁיהּ מִתְּקוֹף רוּגְזָא דַיְיָ׃
מו וְדִלְמָא יְזוּעַ לִבְּכוֹן
וְתִדַּחֲלוּן מִן קָדָם בְּסוֹרְתָא
דְּתִשְׁתְּמַע בְּאַרְעָא וַתְּיָתֵי
בְּשַׁתָּא בְּסוֹרְתָא וּבַתְּרוֹהִי
בְּשַׁתָּא בְּסוֹרְתָא וְיִסְגּוּן
חֲטוּפִין בְּאַרְעָא וִיקוּם
שַׁלְטוֹן עַל שַׁלְטוֹן׃
מז בְּכֵן הָא יוֹמַיָּא אָתְיָן
וְאֶסְעַר עַל צַלְמֵי בָבֶל
וְכָל אַרְעָא תֶּחֱרוֹב וְכָל
קָטִילָהָא יִתְרְמוּן בְּגַוָּהּ׃
מח וִישַׁבְּחוּן עַל בָּבֶל
שְׁמַיָּא וְאַרְעָא וְכָל דִּי
בְהוֹן אֲרֵי מִצְפּוֹנָא יֵיתֵי
עָלָהּ בָּזוּזִין אָמַר יְיָ׃ מט אַף בְּבָבֶל אִתְרְמִיאוּ קְטִילֵי יִשְׂרָאֵל אַף לְבָבֶל

ירמיה נא רמב

עָרִיהָ לְשַׁמָּה אֶרֶץ צִיָּה וַעֲרָבָה אֶרֶץ לֹא־
יֵשֵׁב בָּהֵן כָּל־אִישׁ וְלֹא־יַעֲבֹר בָּהֵן בֶּן־
אָדָם׃ מד וּפָקַדְתִּי עַל־בֵּל בְּבָבֶל וְהֹצֵאתִי
אֶת־בִּלְעוֹ מִפִּיו וְלֹא־יִנְהֲרוּ אֵלָיו עוֹד גּוֹיִם
גַּם־חוֹמַת בָּבֶל נָפָלָה׃ מה צֵאוּ מִתּוֹכָהּ
עַמִּי וּמַלְּטוּ אִישׁ אֶת־־־־נַפְשׁוֹ מֵחֲרוֹן
אַף־־־־יְהוָה׃ מו וּפֶן־־־־יֵרַךְ לְבַבְכֶם
וְתִירְאוּ בַּשְּׁמוּעָה הַנִּשְׁמַעַת בָּאָרֶץ וּבָא
בַשָּׁנָה הַשְּׁמוּעָה וְאַחֲרֵיו בַּשָּׁנָה הַשְּׁמוּעָה
וְחָמָס בָּאָרֶץ וּמֹשֵׁל עַל־־־־מֹשֵׁל׃
מז לָכֵן הִנֵּה יָמִים בָּאִים וּפָקַדְתִּי עַל־פְּסִילֵי
בָבֶל וְכָל־אַרְצָהּ תֵּבוֹשׁ וְכָל־חֲלָלֶיהָ יִפְּלוּ
בְּתוֹכָהּ׃ מח וְרָנְנוּ עַל־בָּבֶל שָׁמַיִם וָאָרֶץ
וְכֹל אֲשֶׁר בָּהֶם כִּי מִצָּפוֹן יָבוֹא־־־־לָהּ
הַשּׁוֹדְדִים נְאֻם־יְהוָה׃ מט גַּם־בָּבֶל לִנְפֹּל

חלרי

בבל הים . מיל גדול כמי היס : (מד) על בל . על עכו״ס של בבל : את בלעו . שהוטפלו כל יושבי הארץ מחמיו : ולא ינהרו . ולא יאספו וכן ונהרו אליו כל הגויס [ישעיה ג] כמימי נהרות כולם ההולכי׳ אל היס : (מו) בשמועה הנשמעת בארץ . השמועה הזאת של בלשאצר שנהרג : ובא בשנה השמועה . באותה שנה עלתה תבואת השמועה

מצודת דוד

ממש : גם חומות וכו׳. כל אחד מהחומות תפול ולא יתחזקו במעוז העיר : (מה) מחרון . מנעו כפשיגם מחרון אף כי׳ שהחול על בבל אלא תהיו נלקי׳ עמהם : (מו) ופן ירך . הסמרו פן ירך לבבכם ר״ל לא יבוא מורך בלבבכם ולא תיראו בשמועה הנשמעת בארץ וכיה שמלכי מדי ופרס עולים לשלחם בבבל : ובא . ר״ל ולא תיראו כמה שבא השמוע׳ הסיה בשנה הזאת אשר כבר בא בארץ ונתקיימה הדבר ויולא לפועל : ואחריו . ר״ל ולא תיראו בהשמוע׳ הנשמעת אחריו בשנה הסיה אשר כבר בבאו את בבל ונעשה חמס בארץ והכה יהי׳ מושל על מושל ר״ל פרס ומדי המשול על בבל שהיה׳ עד הנה מושל על (מז) ופקדתי . אשגיח להביא פורעניות על פסילי בבל כי אחויב יסבר עלמם ויאמר חטר מבל עוכה : יפלו בתוכה . כי המורך יבא בלבם ולא יעלה בדעתם להלחם מול אחויב כי יסגרו בעיר ואחר שיבואו אחויב את העיר יהרוג אותם בתוכה : (מח) שמים וארץ . הוא ענין מלילה ור״ל הרבה שמחה חבי׳ בעולם באחבן בבל כי הרעו לבל העמו״ם : כי מצפון . כאשר יבואו עליה הצורדים מלפון הם פרס ומדי הצוכביים בתקלות לפוניות מזרחית : (מט) גם וגו׳. כי בבל הי׳ הבה נפלגמו חללי ישראל גם לבבל תתאב הבנה אחר נפלו חללי כל הארץ ולכן כולם ישמחו בתפלת׳ :

שהרבה בבל מחליה מן הבמיס שנאמר [שם יג] והיתה בבל לבי ממלכות תפארת גאון בדיס כמהפכת אלהים את סדום ואת עמורה : ואחריו בשנה . הסיה : השמועה . הטובה לבס כה אמר כורש מלך פרס (עזרא א׳) מי בבס מכל עמו : ומושל על מושל . דריוס המדי מלך שנה אחת ובשנה השניה כורש הפרסי : (מט) גם בבל . היתה

בה

מצודת ציון

כמו מבמון רשעים (תהלים ל״ז) : נכסתה . מלשון כסוי : (מג) רשמה . לשממה : ציה . שממה : ערבה . כמו מדבר : (מד) ופקדתי . עניין השגחת הבאת הרעה : בל . כן שם האלול של בבל : בלעו . מלי׳ בליעה : ינהרו . עניין מעיכה בבבר המוסך וכן ונהרו אל טוב ה׳ (לעיל ל״א) : (מו) ירך. עניין אחד ואימי כמו ובבאתי מורך (ויקרא כ״ו) : וחשם . עוסק ונזל : (מז) ופקדתי . עניין הבאת הבאת הרעה :

תנוש

ממש בכל הגויס וכאומר מבל אלם אל תיראו כי בבל הוא לשוכהבס : תבוש . תהי׳ יבש ר״ל חבר מבל מוכה : יפלו בתוכה . כי המורך יבא בלבם ולא יעלה בדעתם להלחם מול אחויב כי יסגרו בעיר ואחר שיבואו אחויב את העיר יהרוג אותם בתוכה : (מח) שמים וארץ . הוא ענין מלילה ור״ל הרבה שמחה חבי׳ בעולם באחבן בבל כי הרעו לבל העמו״ם : כי מצפון . כאשר יבואו עליה הצורדים מלפון הם פרס ומדי הצוכביים בתקלות לפוניות מזרחית : (מט) גם וגו׳. כי בבל הי׳ הבה נפלגמו חללי ישראל גם לבבל תתאב הבנה אחר נפלו חללי כל הארץ ולכן כולם ישמחו בתפלת׳ :

חֲלָלֵי יִשְׂרָאֵל גַּם־לְבָבֶל נָפְלוּ חֲלָלֵי כָל־
הָאָרֶץ׃ נ פְּלֵטִים מֵחֶרֶב הֵלְכוּ אַל־תַּעֲמֹדוּ
זִכְרוּ מֵרָחוֹק אֶת־יְהוָה וִירוּשָׁלִַם תַּעֲלֶה עַל־
לְבַבְכֶם׃ נא בֹּשְׁנוּ כִּי־שָׁמַעְנוּ חֶרְפָּה
כִּסְּתָה כְלִמָּה פָּנֵינוּ כִּי בָּאוּ זָרִים עַל־־־
מִקְדְּשֵׁי בֵּית יְהוָה׃ נב לָכֵן הִנֵּה־יָמִים בָּאִים
נְאֻם־יְהוָה וּפָקַדְתִּי עַל־־פְּסִילֶיהָ וּבְכָל־־
אַרְצָהּ יֵאָנֵק חָלָל׃ נג כִּי־־תַעֲלֶה בָבֶל
הַשָּׁמַיִם וְכִי תְבַצֵּר מְרוֹם עֻזָּהּ מֵאִתִּי יָבֹאוּ
שֹׁדְדִים לָהּ נְאֻם־־יְהוָה׃ נד קוֹל זְעָקָה
מִבָּבֶל וְשֶׁבֶר גָּדוֹל מֵאֶרֶץ כַּשְׂדִּים׃ נה כִּי־
שֹׁדֵד יְהוָה אֶת־בָּבֶל וְאַבֵּד מִמֶּנָּה קוֹל
גָּדוֹל וְהֲמוֹ גַלֵּיהֶם כְּמַיִם רַבִּים נִתַּן שְׁאוֹן
קוֹלָם׃ נו כִּי בָא עָלֶיהָ עַל־־בָּבֶל שוֹדֵד
ונלכדו

יִתְרְמוּן קְטִילֵי כָל אַרְעָא
נ מִשֵּׁם זְבִיעָא מִתַּרְבָּא גְּלוֹ
לָא תִתְעַכְּבוּן אִדְכְּרוּ
מִרְחִיק יַת פּוּלְחָנָא דַּיְיָ
וּירוּשְׁלֵם תִּסַּק עַל לִבְּכוֹן
נא בְּהַתְנָא אֲרֵי שְׁמַעְנָא
חִסִּידִין חֲפַת אִתְכַּנְעוּתָא
אַפְּנָא אֲרֵי עֲלוּ נוּכְרָאִין
וְסָאִיבוּ יַת בֵּית מַקְדְּשָׁא
דַּיְיָ׃ נב בְּכֵן הָא יוֹמַיָּא
אָתָן אָמַר יְיָ וְאֶסְעַר עַל
צַלְמָהָא וּבְכָל
אַרְעָא יִתְרְמוּן
קְטִילַיָּא׃ נג אֲרֵי תִּבְנֵי בָּבֶל
בְּנְיָנִין דְּרָמִין עַד צִית
שְׁמַיָּא וַאֲרֵי תִּכְרוֹךְ כְּרַכִּין
תַּקִּיפִין עַד רוּמָא מִן קָדְמַי
יֵיתוּן בְּזוּזִין עֲלָהּ אָמַר יְיָ׃
נד קָל צְוָחָתָא מִבָּבֶל
וְתִבְרָא רַבָּא מֵאַרְעָא
כַּסְדָּאֵי׃ נה אֲרֵי אַבִּיז יְיָ
יַת בָּבֶל וְאַבֵּיד מִנָּהּ מַשְׁרְיָן
וירימון כְּאַתְרְגוּשַׁת קָרֵהוֹן׃
נו אֲרֵי אָתָא עֲלָהּ עַל בָּבֶל בְּזוּזִין וְאִתְאֲחִידוּ גִּבָּרָאָהּ אִתְבְּרָא קַשְׁתּוֹתֵיהוֹן אֲרֵי
אֱלָהָא מָרֵי גְּמוּלַיָּא יְיָ שַׁלְּמָא יְשַׁלֵּם לְהוֹן

גמולהון

סַגִּיאִין וְיִתְכַּנְּשׁוּן עֲלֵיהוֹן מַשְׁרְיָת עַמְּמִין סַגִּיאִין

רש״י

כה חללי ישראל: גם לבבל · יפלו חלל כל ארצה: (נ) פליטים מחרב. ישראל שגלו לתוכה שפלטו מחרב נבוזראדן: (נא) כי שמענו חרפה· שהיו כשדים לומרים ומחרפים לותנו לאמר יד אלהינו רמה שהחרבנו את ביתו: (נב) יאנק חלל. יצעק חלל

מצודת ציון

תבוש. מלי יבשות: (ג) פליטים. ענין המלטה(נה) זרים. עמים נכרים: (נב) יאנק. ענין גניחה ואנח׳ שסיל בעת יציאת הנפש וכן בתהוק חלל (יחזקאל כ״ו): (נג) תבצר. מלי מבצר: מרום. המקום הרמים: עזה. חזקה: (נב) נתן. ר״ל נשמע וכן׳ וכי׳ נתן קולו (יואל ב): שאון. ענין המיה: (נו) חתתה. ענין בהירה כמו מרודך (לעיל נ) :

והשכרתי

מצודת דוד

(נ) פליטים מחרב. אתם בני ישראל הפליטים מחרב החויב ולא נהרגתם עם אנשי בבל הלכו מעם לארלכם ואל תעמדו שמה: זכרו מרחוק. מבבל זכרו את כי מה שבטלתם עבודת המקדש ומכרו לשוב אליה: וירושלים וכו׳. לזכור בה מה שהיא מתהלכת על שומתה: (נא) בושנו. הנה עד הנה בושנו כי שמענו חרפת הארוב וכסתה כלימה פנינו כאשר באו זרים על מקדשי בית כי: וכם האולם והסיכל והדביר׳ר״ל כאשר הריבו

(נ) פליטים מחרב. אתם בני ישראל הפליטים מחרב החויב ולא נהרגתם עם אנשי בבל הלכו מעם לארלכם ואל תעמדו שמה: זכרו מרחוק. מבבל זכרו את כי מה שבטלתם עבודת המקדש ומכרו לשוב אליה: וירושלים וכו׳. לזכור בה מה שהיא מתהלכת על שומתה: (נא) בושנו. הנה עד הנה בושנו כי שמענו חרפת הארוב וכסתה כלימה פנינו כאשר באו זרים על מקדשי בית כי: וכם האולם והסיכל והדביר׳ר״ל כאשר הריבו את בכ״ת חרפו האויבים ואמרו מבלי יכולת כ׳ לא כליל מקדשו: (נב) ופקדתי. אפגיע לסבית פורענויות על פסיליה: ובכל ארצה. בכל מקומות ארלה: יאנק חלל. בעת הלא בכאב: (נג) כי תעלה. אם תעלה בכל אל השמים להסגב שם מפני האויב ואם תעשה מבצר חזקה במרום לא תועיל לעלמה כי ממני יבואו לה השודדים ואין שום מבצר עומד נגדי והוא ענין אלוני׳ והסגב׳ לומ׳ אם התחזק במלחמ׳ בהרבה התכולות לא תועיל לעלמה: (נד) מבבל. נשמע מבבל: (נה) קול גדול. כי היה׳ בת רבת עם וקול שאונם הי׳ גדול מאד: והמו גליהם. ר״ל ומה שגליהם היו הומים כלו׳ מה שהמו בגאות וכגלות הרוממות כגלים וכמו המייה מים רבים כן הי׳ נשמע שאון קולם את כל זה יאבד המקום ממנה: (נו) חתתה קשתותם. לא יוכלו לירות ולהתגבר במלחמה כאלו נשברה קשתותם: כי אל גמולות ה׳. כי הי׳ שולם משלם גמול המעשי׳ ולכן ישלם לבבל את גמולה שהרע׳ לעשות:

והשכרתי

גְּמוּלֵהוֹן׃ נז וַאֲרַוֵּי רַבְרְבָהָא
וְחַכִּימָהָא וְשׁוּלְטָנָהָא
וְטִירָנָהָא וְגִבָּרָהָא וִימוּתוּן
מוֹתָא תְּגִינָא דְּלָא יֵיתוּן
לְעָלְמָא דָּאָתֵי אָמַר מַלְכָּא
יְיָ צְבָאוֹת שְׁמֵיהּ׃
נח כְּדֵנָן אָמַר יְיָ צְבָאוֹת
שׁוּרֵי בָּבֶל פַּתְיָא אִתְחַמְרָא
יִתְחַמְרוּן וְתַרְעָהָא רָמַיָא
בְּנוּרָא יִתּוֹקְדוּן וְיָהִילוּן
עַמְמַיָּא לְרֵיקָנוּ וּמַלְכְּוָתָא
תְּסוֹף אֶשְׁתָּא וַיְשִׁתַּלְהוּן׃
נט פִּתְגָמָא דִי פַקִיד יִרְמְיָה
נְבִיָּא יַת שְׂרָיָה בַּר נֵרִיָּה
בַּר מַחְסֵיָה כַּד אֲזַל
בְּשַׁלִּיחוּת צִדְקִיָּה מַלְכָּא דִי יְהוּדָה לְבָבֶל
בְּשַׁתָּא רְבִיעָתָא לְמַלְכֵיהּ
וּשְׂרָיָה רַב תּוּקְרַבְתָּא׃
ס וּכְתַב יִרְמְיָה יַת כָּל
בִּישָׁתָא דַּעֲתִידָא לְמֵיתֵי
עַל בָּבֶל עַל סִפְרָא חַד יַת
כָּל פִּתְגָמַיָּא הָאִילֵן
דִּכְתִיבִין עַל בָּבֶל׃
סא וַאֲמַר יִרְמְיָה לְשָׂרָיָה
כְּמֵיתָךְ לְבָבֶל וְתֶחֱזֵי וְתִקְרֵי
יַת כָּל פִּתְגָמַיָּא הָאִלֵּין׃
סב וְתֵימַר יְיָ אַתְּ גְּזַרְתָּא עַל
אַתְרָא הָדֵין לְשֵׁצִיוּתֵיהּ
בְּדִיל דְּלָא לְמֶהֱוֵי בֵּיהּ
וְנִלְכְּדוּ גִּבּוֹרֶיהָ חִתָּתָה קַשְׁתוֹתָם כִּי אֵל
גְּמֻלוֹת יְהוָה שַׁלֵּם יְשַׁלֵּם׃ נז וְהִשְׁכַּרְתִּי
שָׂרֶיהָ וַחֲכָמֶיהָ פַּחוֹתֶיהָ וּסְגָנֶיהָ וְגִבּוֹרֶיהָ
וְיָשְׁנוּ שְׁנַת־עוֹלָם וְלֹא יָקִיצוּ נְאֻם־הַמֶּלֶךְ
יְהוָה צְבָאוֹת שְׁמוֹ׃ נח כֹּה־אָמַר יְהוָה
צְבָאוֹת חֹמוֹת בָּבֶל הָרְחָבָה עָרְעֹר
תִּתְעָרְעָר וּשְׁעָרֶיהָ הַגְּבֹהִים בָּאֵשׁ יִצָּתוּ
וְיִגְעוּ עַמִּים בְּדֵי־־־רִיק וּלְאֻמִּים בְּדֵי־־־אֵשׁ
וַיִּיעָפוּ׃ נט הַדָּבָר אֲשֶׁר־־־צִוָּה ׀ יִרְמְיָהוּ
הַנָּבִיא אֶת־־־שְׂרָיָה בֶן־נֵרִיָּה בֶּן־־־מַחְסֵיָה
בְּלֶכְתּוֹ אֶת־־־צִדְקִיָּהוּ מֶלֶךְ־־־יְהוּדָה בָּבֶל
בִּשְׁנַת הָרְבִיעִית לְמָלְכוֹ וּשְׂרָיָה שַׂר־־־מְנוּחָה׃
ס וַיִּכְתֹּב יִרְמְיָהוּ אֵת כָּל־־־הָרָעָה אֲשֶׁר־־־
תָּבוֹא אֶל־־־בָּבֶל אֶל־־־סֵפֶר אֶחָד אֵת כָּל־־־
הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה הַכְּתֻבִים אֶל־־־בָּבֶל׃
סא וַיֹּאמֶר יִרְמְיָהוּ אֶל־־־שְׂרָיָה כְּבֹאֲךָ בָבֶל
וְרָאִיתָ וְקָרָאתָ אֵת כָּל־־־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה׃
סב וְאָמַרְתָּ יְהוָה אַתָּה דִּבַּרְתָּ אֶל־־־הַמָּקוֹם
הַזֶּה לְהַכְרִיתוֹ לְבִלְתִּי הֱיוֹת־־־בּוֹ יוֹשֵׁב
לְמֵאָדָם וְעַד־־־בְּהֵמָה כִּי־־־שְׁמָמוֹת עוֹלָם
תהיה

ירשיי

(נח) תתערער. ל׳ חפירה ל׳ ערו ערו עד היסוד [תהלים קלז]: בדי ריק. בהרבה ריק שיגע

מצודת דוד

(נז) והשכרתי. אשכר אותם עד כי ישנו עד עולם ולא יקיצו ר״ל אהכלכל דעתם ויפלו ולא יקומו: ה׳ צבאות שמו. המורה שהוא מושל בלבאות מעלה ומטה: (נח) הרחבה. אשר כל אחת רחבה: ערער תתערער. תחרב ותשחת: וינעו עמים. העמים אשר בבבל יגעו בהרבי׳ ריק ר״ל מה שיגעו במלחמה מול האויב יהי׳ לריק כי לא יצליחו מאומה: בדי אש. יגיעת הבלאומים יהי׳ בהרבי׳ אש כי אש יהי׳ הכליתם ויהיו עופים ולא יכלו לכבות את האש ותאכל עד אבדון: (נט) את צדקיהו. עם לדקיהו: שר מנוחה. ר״ל שנמצא עם המלך בעת מנוחתו לדבר עמו מסתרות לבו: (ס) ויכתוב וכו׳. בתחלה אמר שכתוב ספר ואח״ז אמר שנוה לו בדבר הספר שכתב: אל ספר. אמר ע״ש סופו כי אחר שכתב נעשה ספר: אבתובים. אל בבל: (סב) וראית. אז תראה בספר ותקרא בו: (סא) אתה דברת. ר״ל הלא מפיך אמר ירמיה וא״כ הלא ביודך לקייס מאמרין: למאדם. בין אדם בין בהמה: ככלותך. כאשר תכלה לקרוא את הספר תקשור אבן על הספר להכניעו

ירשיי

עליהם: (נט) שר מנוחה. רב מקרובמא על ידו היו רואים את פני המלך המגיאים לו תשורה:

מצודת ציון

(נז) והשכרתי. מלי שכרות: פחותיה וסגניה. מיני שרים: יקיצו. ענין הערה מהשינה: (נח) ערער תתערער. ענין חורבן והשחתה כמו ערו ערו (תהלים קלז): יצתו. מלי שלהב ודלקה בדי ריק בהרבה ריק וכן בדי אש כמו שופר יאמר אחת (איוב ע״ל): (ס) ספר. כן יקרא מגלה בהוכה:

תשקע

תִּהְיֶה׃ סנ וְהָיָה כְּכַלֹּתְךָ לִקְרֹא אֶת־הַסֵּפֶר
הַזֶּה תִּקְשֹׁר עָלָיו אֶבֶן וְהִשְׁלַכְתּוֹ אֶל־תּוֹךְ
פְּרָת׃ סד וְאָמַרְתָּ כָּכָה תִּשְׁקַע בָּבֶל וְלֹא־
תָקוּם מִפְּנֵי הָרָעָה אֲשֶׁר אָנֹכִי מֵבִיא עָלֶיהָ
וְיָעֲפוּ עַד־הֵנָּה דִּבְרֵי יִרְמְיָהוּ׃

נב א בֶּן־עֶשְׂרִים וְאַחַת שָׁנָה צִדְקִיָּהוּ
בְּמָלְכוֹ וְאַחַת עֶשְׂרֵה שָׁנָה מָלַךְ בִּירוּשָׁלִָם
וְשֵׁם אִמּוֹ חֲמִיטַל בַּת־יִרְמְיָהוּ מִלִּבְנָה׃
ב וַיַּעַשׂ הָרַע בְּעֵינֵי יְהוָה כְּכֹל אֲשֶׁר־
עָשָׂה יְהוֹיָקִים׃ ג כִּי ׀ עַל־אַף יְהוָה הָיְתָה
בִּירוּשָׁלִַם וִיהוּדָה עַד־הִשְׁלִיכוֹ אוֹתָם מֵעַל
פָּנָיו וַיִּמְרֹד צִדְקִיָּהוּ בְּמֶלֶךְ בָּבֶל׃ ד וַיְהִי
בַשָּׁנָה הַתְּשִׁעִית לְמָלְכוֹ בַּחֹדֶשׁ הָעֲשִׂירִי
בָּעָשׂוֹר לַחֹדֶשׁ בָּא נְבוּכַדְרֶאצַּר מֶלֶךְ־
בָּבֶל הוּא וְכָל־חֵילוֹ עַל־יְרוּשָׁלִַם וַיַּחֲנוּ
עָלֶיהָ וַיִּבְנוּ עָלֶיהָ דָּיֵק סָבִיב׃ ה וַתָּבֹא
הָעִיר בַּמָּצוֹר עַד עַשְׁתֵּי־עֶשְׂרֵה שָׁנָה לַמֶּלֶךְ
צִדְקִיָּהוּ׃ ו בַּחֹדֶשׁ הָרְבִיעִי בְּתִשְׁעָה לַחֹדֶשׁ
וַיֶּחֱזַק הָרָעָב בָּעִיר וְלֹא־הָיָה לֶחֶם לְעַם
הָאָרֶץ

ה וְעֵרֶת קַרְתָּא בְּצִירָא עַד חֲדָא עַסְרֵי שְׁנִין לְמַלְכָּא צִדְקִיָּהוּ׃ ו בְּיַרְחָא
רְבִיעָאָה בְּתִשְׁעָא לְיַרְחָא וְתַקִּיף כַּפְנָא בְּקַרְתָּא וְלָא הֲוָת מֵיכָל לְעַמָּא דְּאַרְעָא׃

המוטל ק׳ ואתרעת

ת״א כתרגום הרביעי ר״ס ט׳ יח תענית ד׳ כח .
הגרי״ב ויסי בשנה התשיעית סימן זה כמ״ב כ״ס כתב פסיקים לעיל ס״ו ל״ט

רש״י

(ג) כי על אף ה׳ היתה . היא גרמה לו מרד לדקיהו במלך בבל שהוא תחלת המורבן דיק

מצודת דוד

(סד) תשקע . ענין נפילה כדבר בעומק כמו ושקעה כיאור מצרים (עמוס ט) :

מצודת ציון

נב (ג) על . בעבור : (ד) דיק . הוא מגדל הנבנה ללכוד העיר וכן ובנית עליו דיק (יחזקאל ד׳) :
(ה) במצור . החיל הסובב העיר ללכדם יקראו לעיר כי מצורים

נב (ו) במלכו . בעת שנמלך : (ג) כי על אף ה׳ . כי בעבור שביתם ס׳ אף בירושלים וביהודה כי״כ גדולה עד שהשליך אותם מעל פניו לזה העיר לב לדקיהו לתרוד במלך בבל להיות סיבה אל הגלות לשלחם מעל פניו : (ד) למלכו . למלכות לדקיהו . דיק . הוא מגדל הנבנה מול העיר ללכדם : (ה) ותבוא העיר במצור . עתה העיר והמצור סבבוה עד

ז וְאִתְרַעַת קַרְתָּא וְכָל גַּבְרֵי עָבְדֵי קְרָבָא עֲרָקוּ
וּנְפָקוּ מִן קַרְתָּא בְּלֵילְיָא
בְּאוֹרַח תְּרַע בֵּין שׁוּרְיָא
דִּי עַל גִּנְתָּא דְּמַלְכָּא
וְכַסְדָּאֵי שָׁרִין עַל קַרְתָּא
סְחוֹר סְחוֹר וַאֲזָלוּ בְּאוֹרַח
מֵישָׁרָא׃ ח וּרְדַפָּא מַשְׁרַיָּת
כַּסְדָּאֵי בָּתַר מַלְכָּא
וְאַדְבִּיקוּ יָת צִדְקִיָּה
בְּמֵישָׁרֵיהּ וְרִיחוֹ וְכָל
מַשְׁרְיָתֵיהּ אִתְבַּדְּרָא מִנֵּיהּ׃
ט וְאַחִידוּ יָת מַלְכָּא
וַאֲסִיקוּ יָתֵיהּ לְוָת מַלְכָּא
דְּבָבֶל לְרִבְלַת בְּאַרְעָא
דַּחֲמָת וּמַלִּיל עִמֵּיהּ
פִּתְגָמֵי דִינִין׃ י וּנְכִיס
מַלְכָּא דְּבָבֶל יָת בְּנֵי
צִדְקִיָּה בְּרִבְלָתָה קֳדָמוֹהִי
וְאַף יָת כָּל רַבְרְבֵי יְהוּדָה
נְכַס בְּרִבְלָתָה׃ יא וְיָת
עֵינֵי צִדְקִיָּה עִוַּר וַאֲסָרֵיהּ
בְּשַׁלְשִׁלָּן דִּנְחָשׁ וְאוֹבְלֵיהּ
מַלְכָּא דְּבָבֶל לְבָבֶל
וְיַחְבֵּיהּ בְּבֵית אֲסִירֵי עַד
יוֹם מוֹתֵיהּ׃ יב וּבְיַרְחָא
חֲמִישָׁאָה בְּעַסְרָא לְיַרְחָא
הִיא שְׁנַת תְּשַׁע עַשְׂרֵי
שְׁנִין לְמַלְכָּא נְבוּכַד נֶצַּר
מֶלֶךְ מַלְכָּא דְּבָבֶל בִּירוּשָׁלִָם׃ יג וְאַוְקַד יָת בֵּית מַקְדְּשָׁא דַיְיָ וְיָת בֵּית

דָּאָרֶץ׃ ז וַתִּבָּקַע הָעִיר וְכָל־אַנְשֵׁי הַמִּלְחָמָה
יִבְרְחוּ וַיֵּצְאוּ מֵהָעִיר לַיְלָה דֶּרֶךְ שַׁעַר בֵּין־
הַחֹמֹתַיִם אֲשֶׁר עַל־גַּן הַמֶּלֶךְ וְכַשְׂדִּים עַל־
הָעִיר סָבִיב וַיֵּלְכוּ דֶּרֶךְ הָעֲרָבָה׃ ח וַיִּרְדְּפוּ
חֵיל־כַּשְׂדִּים אַחֲרֵי הַמֶּלֶךְ וַיַּשִּׂיגוּ אֶת־
צִדְקִיָּהוּ בְּעַרְבֹת יְרִיחוֹ וְכָל־חֵילוֹ נָפְצוּ
מֵעָלָיו׃ ט וַיִּתְפְּשׂוּ אֶת־הַמֶּלֶךְ וַיַּעֲלוּ אֹתוֹ
אֶל־מֶלֶךְ בָּבֶל רִבְלָתָה בְּאֶרֶץ חֲמָת וַיְדַבֵּר
אִתּוֹ מִשְׁפָּטִים׃ י וַיִּשְׁחַט מֶלֶךְ־בָּבֶל אֶת־
בְּנֵי צִדְקִיָּהוּ לְעֵינָיו וְגַם אֶת־כָּל־שָׂרֵי יְהוּדָה
שָׁחַט בְּרִבְלָתָה׃ יא וְאֶת־עֵינֵי צִדְקִיָּהוּ עִוֵּר
וַיַּאַסְרֵהוּ בַנְחֻשְׁתַּיִם וַיְבִאֵהוּ מֶלֶךְ־בָּבֶל
בָּבֶלָה וַיִּתְּנֵהוּ בְּבֵית־הַפְּקֻדֹת עַד־יוֹם מוֹתוֹ׃
יב וּבַחֹדֶשׁ הַחֲמִישִׁי בָּעָשׂוֹר לַחֹדֶשׁ הִיא
שְׁנַת תְּשַׁע־עֶשְׂרֵה שָׁנָה לַמֶּלֶךְ נְבוּכַדְרֶאצַּר
מֶלֶךְ־בָּבֶל בָּא נְבוּזַרְאֲדָן רַב־טַבָּחִים עֹמֵד
לִפְנֵי מֶלֶךְ־בָּבֶל בִּירוּשָׁלִָם׃ יג וַיִּשְׂרֹף אֶת־
בֵּית־יְהוָה וְאֶת־בֵּית הַמֶּלֶךְ וְאֵת כָּל־בָּתֵּי

בית ק׳ ירושלים

מַלְכָּא דְּבָבֶל אִתָּא נְבוּזַרְאֲדָן רַב קְטוֹלְיָא קָם
קֳדָם מַלְכָּא דְּבָבֶל בִּירוּשָׁלִָם׃ יג וְאוֹקַד יָת בֵּית מַקְדְּשָׁא דַיְיָ וְיָת בֵּית

ת״א והבקע העיר תענית סס : ואת עיני לדקיהו מ״ק ג כט : ובחרוב החמישי תענית ד כט :

רש״י

(ד) דיק . כרקוס : (ז) יברחו . כמו ברחו דרך שער בין החומותים . מערה היתה לו מביתו עד ערבות יריחו וכבר פירשתים בספר הזה (לא) :
(ט) רבלתה . היא אנטוכיא : וידבר אתו משפטים . על שנבר על השבועה : (י) את כל שרי יהודה . סנהדרין אמר להם אתם החרתם לו את שבועתו : (יא) בית הפקדות . בתי כלאיות שמגדלין אסורין : (יג) בית הגדול . בתי כנסיות שמגדלין

מצודת דוד

וכו׳ : (ז) ותבקע העיר . חיל כ״כ בקעו חומתה וכאלו נעשית מעצמה כי אנשי ירושלים היו תלושים ברעב ולא עמדו למולם לעכב על יד״ם : יברחו . היו בורחים : דרך שער וכו׳ . דרך השער העומד בין שתי החומות אשר אצל גן המלך : דרך הערבה . בדרך הסולם אל ערבות יריחו : יריחו ומזרחן לכי סולם ממעל על המערה ורדפו הכשדים אחר (ט) רבלתה . כי בהאריך ימי המצור סלק נ״כ לרבלה כמ״ש בר״ה : (יא) בית הפקודות . בבית הסוהר ולדקיהו תלו ״״א שנה הרי ״״ע : עמד . ועמד לפני מלך בבל לשמעו : (יג) בית הגדול . הוא פירוש על

מצודת ציון

מצרים, לאנשי העיר : (ז) ותבקע . ענין פתיחה (ח) נפוצו מתפזרו : (ט) ויתפשו . אחזו באחזקה : משפטים . ענין דיבות . (יא) בנחשתים . בשלשלאות נחושת : הפקודות . מלי
(ח) וירדפו . ארז״ל שברח דרך מערה הסוללת ער ערבות סלעי ובכואם לפתח המערה מצאו את המלך ויצא ותפשהו : משפטים . התווכח עמו על מה שחרב בו ועבר על שבועתו : (יג) תשע עשרה . כי בעת שבבא את יהויכין היה ח׳ למלכו בית הגדול . הוא פירוש על

יְרוּשָׁלִַם וְאֶת־כָּל־בֵּית הַגָּדוֹל שָׂרַף בָּאֵשׁ׃
יד וְאֶת־כָּל־חֹמוֹת יְרוּשָׁלִַם סָבִיב נָתְצוּ
כָּל־חֵיל כַּשְׂדִּים אֲשֶׁר אֶת־רַב־טַבָּחִים׃
טו וּמִדַּלּוֹת הָעָם וְאֶת־יֶתֶר הָעָם הַנִּשְׁאָרִים
בָּעִיר וְאֶת־הַנֹּפְלִים אֲשֶׁר נָפְלוּ אֶל־מֶלֶךְ
בָּבֶל וְאֵת יֶתֶר הָאָמוֹן הֶגְלָה נְבוּזַרְאֲדָן רַב־
טַבָּחִים׃ טז וּמִדַּלּוֹת הָאָרֶץ הִשְׁאִיר
נְבוּזַרְאֲדָן רַב־טַבָּחִים לְכֹרְמִים וּלְיֹגְבִים׃
יז וְאֶת־עַמּוּדֵי הַנְּחֹשֶׁת אֲשֶׁר לְבֵית־יְהוָה
וְאֶת־הַמְּכֹנוֹת וְאֶת־יָם הַנְּחֹשֶׁת אֲשֶׁר בְּבֵית־
יְהוָה שִׁבְּרוּ כַשְׂדִּים וַיִּשְׂאוּ אֶת־כָּל־נְחֹשְׁתָּם בָּבֶלָה׃ יח וְאֶת־הַסִּרוֹת וְאֶת־הַיָּעִים
וְאֶת־הַמְזַמְּרוֹת וְאֶת־הַמִּזְרָקֹת וְאֶת־הַכַּפּוֹת
וְאֵת כָּל־כְּלֵי הַנְּחֹשֶׁת אֲשֶׁר־יְשָׁרְתוּ בָהֶם
לָקָחוּ׃ יט וְאֶת־הַסִּפִּים וְאֶת־הַמַּחְתּוֹת וְאֶת־
הַמִּזְרָקוֹת וְאֶת־הַסִּירוֹת וְאֶת־הַמְּנֹרוֹת וְאֶת־
הַכַּפּוֹת וְאֶת־הַמְּנַקִּיּוֹת אֲשֶׁר זָהָב זָהָב
וַאֲשֶׁר־כֶּסֶף כֶּסֶף לָקַח רַב טַבָּחִים׃

העמודים

וַיֵּת מִזְרַקְיָא וַיֵּת דּוּדַיָּא וַיֵּת מְגַרְתָּא וַיֵּת בִּזִּיכְיָא

ת״א מדלות הארץ שנת ג כ׳ .

בהם תפלה . וי״ח בחי מדרשות שמגדלין בהם את החורה מחלוקת האמוראי׳ היא: (טו) יתר האמון. כמו ההמון : (טז) וליובבים . חופרין בארץ רבותינו אמרו לדי מלגון : (יז) ואת המכונות . של כיורות: (יח) המזמרות . הם כלי זמר : (יט) ואת

מצודת ציון

מלי פקדון וגניזה והוא בית הסוכר : (יד) נתצו. שברו וכתתו : (טו) הנופלים . ענין סטיה והתחברות כמו אל הכשדים אתם מופל (לעיל ל״ז) : האמון . כמו ההמון בס״א וכן אמון מנוח (לעיל ס״ו) ור״ל העם הרב : (טז) לכורמים . לעבוד הכרמים : וליובבים . ענין בורות כמו עשה הגחל הזה בגיבים בגיים (מ״ב ג) : ור״ל לעבוד השדות בחפירות וכורות הו הוא כמו וליוקביים מלי יקב היין כי ביח״ק מתחלף ור״ל לדרוש ולהשתין היין אל היקב : (יז) המכונות הם כלי וכסיסי הכיורות : ים . כענין גיגת גדולה עשויה לרחון בה : (יח) הסירות. הקדרו: היעים. המכבדות: והמנרות . עשויה לנרוף בהם הדשן : המזמרות . כלי זמר : המזרקת : הכפות : הכפות . הכזיכים : (יט) הספים . הגגות כמו סף רעל (זכריה י״ב) : המחתות . כלים לחתות בהן האש :

דַּהֲבָא וְדִי כַסְפָּא כַּסְפָּא
גְּסִיב רַב קָטוֹלְיָא׃
כ עַמּוּדֵיָא תְּרֵין וַמָּא חַד
וְתוֹרֵי תְרֵי עֲסַר דִּנְחָשָׁא
דְּתַחוֹת בְּסִיסֵיָא דַּעֲבַד
מַלְכָּא שְׁלֹמֹה בְּבֵית
מַקְדְּשָׁא דַיְיָ לָא הֲוָה
מִתְקַל לִנְחָשְׁהוֹן דְּכֹל
מָנְיָא הָאִלֵּין׃ כא וַעֲמוּדֵיָא
תְּמַנְיָא עַסְרֵי אַמִּין רוּמְיָה
דַּעֲמוּדָא חָד וְחוּט מְשַׁח
תַּרְתָּא עַסְרֵי אַמִּין מִקַּף
לֵיהּ סְחוֹר סְחוֹר וְסוּמְכֵיהּ
אַרְבַּע אָצְבְּעִין חֲלִיל׃
כב וְכַרְוַנְתְּהוֹן עֲלוֹהִי
דִּנְחָשָׁא וְרוּמָא דְּכַרְוַנְתְּהוֹן
חָדָא חֲמֵשׁ אַמִּין וּסְרַגְתָּא
וְרִמּוֹנְיָא עַל כַּרְוַנְתְּהוֹן
סְחוֹר סְחוֹר כּוּלָּא נְחָשָׁא
וּכְאִלֵּן לַעֲמוּדָא תִּנְיָנָא
וְרִמּוֹנְיָא׃ כג וַהֲווֹ רִמּוֹנְיָא תִּשְׁעִין וְשִׁתָּא בְּעֶבְרָתָא
כל

כ הָעֲמוּדִים שְׁנַיִם הַיָּם אֶחָד וְהַבָּקָר שְׁנֵים־
עָשָׂר נְחֹשֶׁת אֲשֶׁר־תַּחַת הַמְּכֹנוֹת אֲשֶׁר
עָשָׂה הַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה לְבֵית יְהוָה לֹא־הָיָה
מִשְׁקָל לִנְחֹשֶׁתָם כָּל־הַכֵּלִים הָאֵלֶּה׃
כא וְהָעַמּוּדִים שְׁמֹנֶה עֶשְׂרֵה אַמָּה קוֹמַה
הָעַמֻּד הָאֶחָד וְחוּט שְׁתַּיִם־עֶשְׂרֵה אַמָּה
יַסֻּבֶנּוּ וְעָבְיוֹ אַרְבַּע אֶצְבָּעוֹת נָבוּב׃
כב וְכֹתֶרֶת עָלָיו נְחֹשֶׁת וְקוֹמַת הַכֹּתֶרֶת
הָאַחַת חָמֵשׁ אַמּוֹת וּשְׂבָכָה וְרִמֹּנִים עַל־
הַכּוֹתֶרֶת סָבִיב הַכֹּל נְחֹשֶׁת וְכָאֵלֶּה לָעַמּוּד
הַשֵּׁנִי וְרִמֹּנִים׃ כג וַיִּהְיוּ הָרִמֹּנִים תִּשְׁעִים
וְשִׁשָּׁה רוּחָה כָּל־הָרִמֹּנִים מֵאָה עַל־
השבכה

רש״י

כתפהא ולשון זה נראה שהספים הינם ממין כלי זמר אלא הם כדים : המחתות . שמותין בהן גחלים מעל המזבח : המנקיות . סניפי הזהב שבהם מעמידין לחם הפנים כמו שסנינו במנחות : (כ) אשר תחת המכונות . לא ידעתי האיך שהרי תחת היה ודומה לי שאין זה אלא כמו אלו המכונות : (כא) יסובנו . יקיפנו עוגל הוקפו : ועוביו . ארבע אצבעות סביב חלולו: נבוב . חלול: (כב) ושבכ׳ ורמונים על הכותרות . עשוי כשתי אגנות אחת כדרכה העליונה כפוייה ע״פ התחתונה והעליונה קרויה שבכה קוייפ״ח בלע״ז ורמונים תחובים היו בשרשרות והשרשרת שני ראשיה קשורין יחד ונתונה

מצודת דוד

המזרקות . על שהיו מזרקות של כסף ומזרקות של זהב לזה חזר והזכיר וכן הסירות והכפות : אשר זהב וכו׳ . ר״ל בין של זהב בין של כסף הכל לקח : (כ) אשר תחת המכונו׳. ר״ל אשר היו אלו המכונות וכו׳ כי הבקר היו תחת יס הנמוכה כמ״ש במלכים. או ר״ל במקום המכונות כי יתכן שהיו אחז את היס מעל הבקר ונתנו על מרצפת אבנים ואת הסירו׳ הסיר מעל המכונות כמ״ש במ״ב שם אז את הכיורות על כל הכלים האלה : לא היה מהאמצ׳ לשקול הנמוכה של כל הכלים האלה : אמה : יסובנו . היה מסבב את היקף העמוד : ועביו . (כב) וכותרת עליו . על העמוד ממעל היה כעין כותרת עשוי מנחושת : הכותרת האחת . ר״ל קומת כל אחת כי לכל עמוד היה כותרת : ושבכה ורמונים על הכותרת . ר״ל על הכותרת ממעל היה מעשה שבכה וכדמות רמונים היו תלויים על הכותרת מסביב ומלכים נתנא׳ מלאכת הכותרת : הכל נחשת . הכותרת והרמונים : וכאלה . כדמות הכותר׳ והשבכה שהיה להעמוד האחד היה גם להעמוד השני וגם רמונים היה גם להשני : (כג) תשעים וששה רוחה . לרוח הצולם וחוירו היה רואה מעין הרואה כי העמודים עמדו שמונים לצומה : כל הרמונים מאה . מספר הזה היה לעזור האחד אבל היה לא״ח שני עורי רמונים כמו שמפורש במלכים : על השבכה . כי

מַלְכָּא וַיֵּת כָּל בָּתֵּי
יְרוּשָׁלֶם וַיֵּת כָּל בָּתֵּי
רַבְרְבַיָּא אוֹקִיד בְּנוּרָא׃
יד וַיֵּת כָּל שׁוּרֵי יְרוּשָׁלֶם
סְחוֹר סְחוֹר תְּרָעוּ כָּל
מַשְׁרִיָּת כַּסְדָּאֵי דְּעִם רַב
קָטוֹלְיָא׃ טו וּמַחֲשִׁיכֵי
עַמָּא וַיֵּת שְׁאָרָא דַּעֲמָא
דְּאִשְׁתְּאֲרָא בְּקַרְתָּא וַיֵּת
שְׁמִיעָיָא דְּאִשְׁתְּמַעוּ עַל
מַלְכָּא דְּבָבֶל וַיֵּת שְׁאָר
הֲמוֹנָא אַגְלֵי נְבוּזַרְאֲדָן רַב
קָטוֹלְיָא׃ טז וּמַחֲשִׁיכֵי
עַמָּא דְּאַרְעָא אַשְׁאַר
נְבוּזַר אֲדָן רַב קָטוֹלְיָא
לְמֶהֱוֵי מְפַלְּחִין בְּחַקְלִין
וּבְכַרְמִין׃ יז וַיֵּת עַמּוּדֵי
נְחָשָׁא דִּי בְּבֵית מַקְדְּשָׁא
דַיְיָ וַיֵּת בְּסִיסֵיָא וַיֵּת יַמָּא
דְּנְחָשָׁא דִּי בְּבֵית מַקְדְּשָׁא
דַיְיָ תַּבְרוּ כַּסְדָּאֵי וְאוֹבִילוּ
יַת כֹּל נְחָשְׁהוֹן לְבָבֶל׃
יח וַיֵּת דּוּדַיָּא וַיֵּת
מַגְרוֹפַיָּתָא וַיֵּת מְזַמְּרַיָּא
וַיֵּת מִזְרַקְיָא וַיֵּת בִּזִּיכְיָא
וַיֵּת כָּל מָנֵי נְחָשָׁא דַּהֲווֹ
מְשַׁמְּשִׁין בְּהוֹן נְסִיבוּ׃
יט וַיֵּת קוֹלַיָּא וַיֵּת מַחְתְּיָתָא
וַיֵּת מִכְיוֹלְתָּא דְּדַהֲבָא
דהבא

רש״י

הספים . ת״י קוליא ולא ידעתי אם ממיני כלי זמר היא ואומר אני שהן אגנות לקבל דם כמו בדם אשר בסף [שמות י״ג] ויש מפרשים הספים לשון כדים לפי תרגום של יונתן שתרגם קוליא כי כן תרגם אונקלוס וכדה על שכמה [בראשית כז] וקולתה על

מצודת דוד

מה שאמר כל בתי ירושלים לומר שכם כל בית אדם גדול אשר בירושלים ואותם לבד שרף ולא זולתם : (טו) הנשארי׳. אשר לא נהרגו : ואת הנופלים . אותם שהיו עולמן אל מלך בבל לעבדו : ואת יתר האמון. שנשארים בכל ערי יהודה: רב טבחים . שר על הטבחים נמלות המלך : (יח) אשר ישרתו בהם. שפשוים לעבוד ולשרת בכם בנשיא : (יט) ואת

המנקיות

מלי פקדון וגניזה והוא בית הסוכר : (יד) נתצו. שברו וכתתו : (טו) הנופלים . ענין סטיה והתחברות כמו אל הכשדים אתם מופל (לעיל ל״ז) : האמון . כמו ההמון בס״א וכן אמון מנוח (לעיל ס״ו) ור״ל העם הרב : (טז) לכורמים . לעבוד הכרמים : וליובבים . ענין בורות כמו עשה הגחל הזה בגיבים בגיים (מ״ב ג) : ור״ל לעבוד השדות בחפירות וכורות הו הוא כמו וליוקביים מלי יקב היין כי ביח״ק מתחלף ור״ל לדרוש ולהשתין היין אל היקב : (יז) המכונות הם כלי וכסיסי הכיורות : ים . כענין גיגת גדולה עשויה לרחון בה : (יח) הסירות. הקדרו: היעים. המכבדות: והמנרות . עשויה לנרוף בהם הדשן : המזמרות . כלי זמר : המזרקת : הכפות : הכפות . הכזיכים : (יט) הספים . הגגות כמו סף רעל (זכריה י״ב) : המחתות . כלים לחתות בהן האש :

כ הָעֲמוּדִים שְׁנַיִם הַיָּם אֶחָד וְהַבָּקָר שְׁנֵים־
עָשָׂר נְחֹשֶׁת אֲשֶׁר־תַּחַת הַמְּכֹנוֹת אֲשֶׁר
עָשָׂה הַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה לְבֵית יְהוָה לֹא־הָיָה
מִשְׁקָל לִנְחֹשֶׁתָם כָּל־הַכֵּלִים הָאֵלֶּה׃
כא וְהָעַמּוּדִים שְׁמֹנֶה עֶשְׂרֵה אַמָּה קוֹמַה
הָעַמֻּד הָאֶחָד וְחוּט שְׁתַּיִם־עֶשְׂרֵה אַמָּה
יַסֻּבֶנּוּ וְעָבְיוֹ אַרְבַּע אֶצְבָּעוֹת נָבוּב׃
כב וְכֹתֶרֶת עָלָיו נְחֹשֶׁת וְקוֹמַת הַכֹּתֶרֶת
הָאַחַת חָמֵשׁ אַמּוֹת וּשְׂבָכָה וְרִמֹּנִים עַל־
הַכּוֹתֶרֶת סָבִיב הַכֹּל נְחֹשֶׁת וְכָאֵלֶּה לָעַמּוּד
הַשֵּׁנִי וְרִמֹּנִים׃ כג וַיִּהְיוּ הָרִמֹּנִים תִּשְׁעִים
וְשִׁשָּׁה רוּחָה כָּל־הָרִמֹּנִים מֵאָה עַל־
השבכה

רש״י

כתפהא ולשון זה נראה שהספים הינם ממין כלי זמר אלא הם כדים : המחתות . שמותין בהן גחלים מעל המזבח : המנקיות . סניפי הזהב שבהם מעמידין לחם הפנים כמו שסנינו במנחות : (כ) אשר תחת המכונות . לא ידעתי האיך שהרי אחת היה ודומה לי שאין זה אלא כמו אלו המכונות : (כא) יסובנו . יקיפנו עוגל הוקפו : ועוביו . ארבע אצבעות סביב חלולו: נבוב . חלול: (כב) ושבכ׳ ורמונים על הכותרות . עשוי כשתי אגנות אחת כדרכה העליונה כפוייה ע״פ התחתונה והעליונה קרויה שבכה קוייפ״ח בלע״ז ורמונים תחובים היו בשרשרות והשרשרת שני ראשיה קשורין יחד ונתונה

מצודת ציון מצודת

המנקיות . הם היו כעין מלי קנה חלול והיו מוחבים אותם הפנים להכניס בהן הרוח אלא יתעפנו והוא מלי נקי : (כא) וחוט . קו וחבל : נבוב . חלול כמו נבוב לוחות (שמות כ״ז) : (כב) שבכה . היא מעשה רשת : (כג) רוחה

נס

כל הרמונים מאה . מספר הזה היה לעזור האחד אבל היה לא״ח שני עורי רמונים כמו שמפורש במלכים : על השבכה . כי

על השבכה מלמעלה מקום שהשבכ׳ קורה מלמעלה והיא יורדת עד מקום דבק השבכה והכותרת שהוא הבטן הרחב שבכותרת ושם עומדת והרמונים מכסים את מקום הדבק שהי פיות האגנות המדובקי׳ יחד : (כג) תשעים וששה רוחה . ובסוף המקרא הוא אומר כל הרמונים מאה על השבכה ובספר [מלכים א ז] היא אומר והרמונים מאתים עוריס ארבע מאות לשתי השבכות אמור מעתה ארבע מאות היו לשתי השבכות על שני העמודים שני עוריס לכל שבכה והעור מאה הוא שאמור כאן כל הרימונים מאה על השבכה לעור אחד ומאתים לשני העוריס היא שאמור שם והרמונים מאתים עוריס סביב

הַשְּׁבָכָה סָבִיב׃ כז וַיִּקַּח רַב־טַבָּחִים אֶת־
שְׂרָיָה כֹּהֵן הָרֹאשׁ וְאֶת־צְפַנְיָה כֹּהֵן הַמִּשְׁנֶה
וְאֶת־שְׁלֹשֶׁת שֹׁמְרֵי הַסָּף׃ כח וּמִן־הָעִיר
לָקַח סָרִיס אֶחָד אֲשֶׁר־הָיָה פָקִיד עַל־־
אַנְשֵׁי הַמִּלְחָמָה וְשִׁבְעָה אֲנָשִׁים מֵרֹאֵי פְּנֵי־
הַמֶּלֶךְ אֲשֶׁר־נִמְצְאוּ בָעִיר וְאֵת סֹפֵר שַׂר
הַצָּבָא הַמַּצְבֵּא אֶת־עַם הָאָרֶץ וְשִׁשִּׁים אִישׁ
מֵעַם הָאָרֶץ הַנִּמְצָאִים בְּתוֹךְ הָעִיר׃ כט וַיִּקַּח
אוֹתָם נְבוּזַרְאֲדָן רַב־טַבָּחִים וַיֹּלֶךְ אוֹתָם
אֶל־מֶלֶךְ בָּבֶל רִבְלָתָה׃ כז וַיַּכֵּה אוֹתָם
מֶלֶךְ בָּבֶל וַיְמִתֵם בְּרִבְלָה בְּאֶרֶץ חֲמָת
וַיִּגֶל יְהוּדָה מֵעַל אַדְמָתוֹ׃ כח זֶה הָעָם אֲשֶׁר
הֶגְלָה נְבוּכַדְרֶאצַּר בְּשִׁנַת־שֶׁבַע יְהוּדִים
שְׁלֹשֶׁת אֲלָפִים וְעֶשְׂרִים וּשְׁלֹשָׁה׃ כט בְּשִׁנַת

תרגום

כֵּל רְמוּנָיָא מְאָה עַל
סְרִגְתָּא סְחוֹר סְחוֹר׃
כז וּדְבַר רַב קָטוֹלָיָא יַת
שְׂרָיָה כָּהֲנָא רַבָּא וְיַת
תְּלֶתָא אַמְרְכָלֵיָא׃
כח וּמִן קַרְתָּא דְּבַר גֻּוָזָה
חַד דַּהֲוָה מְמַנָּא עַל גַּבְרֵי
עָבְדֵי קְרָבָא וְשִׁבְעָא
גַּבְרִין דְּחָזַן אַפֵּי מַלְכָּא
דְּאִשְׁתַּכְּחוּ בְּקַרְתָּא וְיַת
סַפְרָא רַב חֵילָא דְּכָנֵיש
יַת עַמָּא דְּאַרְעָא וְשִׁתִּין
גַּבְרָא מֵעַמָּא דְּאַרְעָא
דְּאִשְׁתַּכְּחוּ בְּגוֹ קַרְתָּא׃
כט וּדְבַר יַתְהוֹן נְבוּזַרְאֲדָן
רַב קָטוֹלָיָא וְאוֹבִיל יַתְהוֹן
לְוַת מַלְכָּא דְּבָבֶל לְרִבְלַת
כט וּמְחָא יַתְהוֹן מַלְכָּא
דְּבָבֶל וְקַטְלִינוּן בְּרִבְלָה
בְּאַרְעָא דַחֲמָת וְאִתְגְּלִיאוּ
דְּבֵית יְהוּדָה מֵעַל אַרְעֵהוֹן

כח דֵּין עַמָּא דְּאַגְלֵי נְבוּכַד רָאצַר בְּשַׁנַת שְׁבַע יְהוּדָאֵי תְּלָתָא אַלְפִין וְעַסְרִין
תְּלָתָא׃ כט בְּשַׁנַת תְּמָנֵי עַסְרֵי לְנְבוּכַדְרָאצַר מִירוּשְׁלֵם נַפְשָׁתָא תַּמְנֵי

רש"י

מאתים לשני טורים סביב לעמוד האחד וכן לשני הרי ארבע מאות והעמודים העמידם שלמה באולם סמוך לכותל ההיכל והכותל מכס' ד' רמונים מכל עור שאין נראין מבחוץ היא שאמור כאן ויהיו הרמונים תשעים ושמה רוחה : רוחה · כמו לרוח כל היכה שלריכה למ"ד בהחלתה הטיל לה ה"א בסופה ולכך העשם מלמעלה תחת הרי"ם כלומר תשעים ושמה מהם נראים לרוחות העמוד זו למדתי בפרק שלשים ושתים מדות שאמר רבי אלעזר בנו של רבי יוסי הגלילי : (כד) כהן המשנה . סגן הכהנים הממונה תחת כהן גדול לשמש תחתיו אם יארע בו פסול : שמרי הסף · אמרכלין שמפתחות העזרה מסורות להן : (כה) ושבעה אנשים מרואי פני המלך . ובספר מלכים [ב כה] אמר וחמשה אנשים אנשי סתר

מצודת ציון

גם הלוויר יקרא רוח כמו אלפה רוח (לעיל ג) : (כד) המשנ' (יחזקאל מ') : (כה) סרים · סר · פקיד . תמונה: המצביא. מלשון נצב (כז) ויגל · מלי גלות : (לא) נשא · הנביה

ובריס

בעיר · ולא נרשו מתנה כיתר הסריס : ואת סופר שר הצבא · הסופר של שר הצבא : מעם הארץ . מהמכובדים שבכם אשר נמצאו בעיר ולא נרשו : (כה) זה העם · זהו תשכון כל העם הנוגים לנבל : בשנת שבע · היא גלות יכניה שהיתה בשנת שבע ליהויקים ברלשונה : יהודה · מנני יסודה : (כו) בשנת שמונה עשרה · הוא גלות לדקיהו שהיתה בשנת י"ח ליהויקים ברלשונה וי"ש למלכי

ולא תשובים כ"כ : המצביא את עם הארץ . יודע מנין של כל עיר ועיר כמה אנשים תוליאה לגבא: (כח) בשנת שבע . היא גלות יכניה ובספר מלכים אמר בשנת שמונה הא כילד שנת שמונה שמלך נ"ש היא שנת שבע שכבש את יהויקים לעבד דאמר מר שנה ראשונה כבש נינוה שניה עלה וכבש יהויקים : יהודה ג' אלפים · ומשאר שבעים ז' אלפים הרי י' אלפים הכתוב הזה שפי' יהודים ג' אלפים הכריע בין שני מקראות שבסוף ספר מלכים כתוב אחד אומר י' אלפים [שם ג' כ"ד] ואחד אומר שבעת אלפים [שם כ"ס] נא זה ופירש יהודים שלשת אלפים ומשאר שבעים שבעת אלפים הרי עשרת אלפים:(כט) בשנת שמנה עשרה . היא גלות לדקיהו ולמעלה היא אומר [כאן] שנת י"ש שנה למלך נבוכדנלר תשע עשר'

מצודת דוד

תלוים על השבכה סביב · (ולמעלה אחר על הכותרת כי השבכה היה חלק מהכותרת ואליה התשב) : (כד)כהן הראש. הוא היה כ"ג : כהן המשנה · שני לו הוא הסגן : שומרי הסף · שומרי מזוזות הפתח הם השוערים : (כה) מרואי פני המלך · ר"ל היושבים תמיד עם המלך : אשר נמצאו בעיר · ולא נרשו מתנה כיתר הסריס : ואת סופר שר הצבא · הסופר של שר הצבא : המצביא · על פיו מוליך כל עיר אנשיה ללחת במלחמה : מעם הארץ . מהמכובדים שבכם אשר נמצאו בעיר ולא נרשו : (כה) זה העם · זהו תשכון כל העם הנוגים לנבל : בשנת שבע · היא גלות יכניה שהיתה בשנת שבע ליהויקים ברלשונה : יהודה · מנני יסודה : (כו) בשנת שמונה עשרה · הוא גלות לדקיהו שהיתה בשנת י"ח ליהויקים ברלשונה וי"ש למלכי

שְׁמוֹנֶה עֶשְׂרֵה לִנְבוּכַדְרֶאצַּר מִירוּשָׁלִַם
נֶפֶשׁ שְׁמֹנֶה מֵאוֹת שְׁלֹשִׁים וּשְׁנָיִם׃
ז בְּשִׁנַת שֶׁלֶשׁ וְעֶשְׂרִים לִנְבוּכַדְרֶאצַּר הָגְלָה
נְבוּזַרְאֲדָן רַב־טַבָּחִים יְהוּדִים נֶפֶשׁ שְׁבַע
מֵאוֹת אַרְבָּעִים וַחֲמִשָּׁה כָּל־נֶפֶשׁ אַרְבַּעַת
אֲלָפִים וְשֵׁשׁ מֵאוֹת׃ לא וַיְהִי בִּשְׁלֹשִׁים
וְשֶׁבַע שָׁנָה לְגָלוּת יְהוֹיָכִן מֶלֶךְ־יְהוּדָה
בִּשְׁנֵים עָשָׂר חֹדֶשׁ בְּעֶשְׂרִים וַחֲמִשָּׁה לַחֹדֶשׁ
נָשָׂא אֱוִיל מְרֹדַךְ מֶלֶךְ בָּבֶל בִּשְׁנַת מַלְכֻּתוֹ
רֹאשׁ יְהוֹיָכִין מֶלֶךְ־יְהוּדָה וַיֹּצֵא אֹתוֹ מִבֵּית
הַכְּלִיא׃ לג וַיְדַבֵּר אִתּוֹ טֹבוֹת וַיִּתֵּן אֶת־־
כִּסְאוֹ מִמַּעַל לְכִסֵּא מְלָכִים אֲשֶׁר אִתּוֹ
בְּבָבֶל׃ לג וְשִׁנָּה אֶת בִּגְדֵי כִלְאוֹ וְאָכַל
לֶחֶם לְפָנָיו תָּמִיד כָּל־יְמֵי חַיָּיו׃ לד וַאֲרֻחָתוֹ
אֲרֻחַת תָּמִיד נִתְּנָה־־לוֹ מֵאֵת מֶלֶךְ־־בָּבֶל
דְּבַר־יוֹם בְּיוֹמוֹ עַד־יוֹם מוֹתוֹ כָּל יְמֵי חַיָּיו׃

תרגום

מְאָה תְּלָתִין וְתַרְתֵּין׃
ז בְּשִׁנַת עַסְרִין וּתְלַת
לְנְבוּכַדְנָאצַר אַגְלֵי
נְבוּזַרְאֲדָן רַב קָטוֹלָיָא
יְהוּדָאֵי נַפְשָׁתָא שַׁבַע מְאָה
אַרְבְּעִין וַחֲמֵשׁ כֹּל נַפְשָׁתָא
אַרְבַּע אַלְפִין וְשִׁית מְאָה׃
לא וַהֲוָה בִּתְלָתִין וּשְׁבַע
שְׁנִין לְגָלוּת יְהוֹיָכִין מַלְכָּא
שְׁבִיטָא דְּבֵית יְהוּדָה בְּתְרֵי
עָסַר יַרְחִין בְּעַסְרִין
וְחַמְשָׁא לְיַרְחָא רַבִּי אֱוִיל
מְרֹדַךְ מַלְכָּא דְּבָבֶל בִּשְׁנַת
מַלְכוּתֵיהּ יַת רֵישׁ יְהוֹיָכִין
מַלְכָּא שְׁבִיטָא דְּבֵית יְהוּדָה
וְאַפֵּיק יָתֵיהּ מִבֵּית אֲסִירֵי׃
לב וּמַלֵּיל עִמֵּיהּ פִּתְגָּמִין
תַּקִּנִין וְיַהֲב יַת כּוּרְסְוֹהִי
מֵעֵיל לְכוּרְסִי מַלְכֵיָא דִּי
עִמֵּיהּ בְּבָבֶל׃ לג וְשַׁנֵּי
יַת לְבוּשֵׁי אֲסוּרֵיהּ וְאֵכֹל
לַחְמָא קֳדָמוֹהִי תְּדִירָא כֹּל
יוֹמֵי חַיּוֹהִי׃ לד וְשַׁרְיוּתֵיהּ
שַׁרְיָת תְּדִירָא מִתְיַהֲבִין
לֵיהּ קֳדָם מַלְכָּא דְּבָבֶל
פִּתְגָם יוֹם בְּיוֹמֵיהּ עַד יוֹם מוֹתֵיהּ כָּל יוֹמֵי חַיּוֹהִי׃

הכלוא ק' המלכים ק' חיו ק'

חזק

ת"א ויסי בשלשים מגלה ח יא.

סכום פסוקי דספר ירמיה אלף ושלש מאות וחמשה וסימן אשם"ה ודברי שלשי' ואחד ואליו ויאמר חנני'

רש"י

שמלך י"ח אמר שכבש את יהויקים : (ל) בשנת שלש ועשרים . נתנה לור בידו שטף יהודה שבסביבות עמון ומואב כן הוא בס"ע : כל נפש · שכל שלשה הגליות מבני יהודה : (לא) נשא וכו' את ראש · ור"ל הריס וגדל אותו כשנם הראשונה למלכותו: (לב) טובות.דברים טובים ונחומי: ממעל · עליון לכסא אחר המלכים אשר היו עמו : (לג) ושנה · היה משנה את בגדיו אשר יבא בהן בבית סכלא להחליפם באחרות : לחם · כל הסעודה קרוי על שם הלחם : לפניו · ר"ל עמו יחד : כל ימי חייו · של יהויכין : (לד) וארוחתו ארוחת תמיד · פרס המזונה לו היתה פרס המזונה תמיד מבלי הפסק והיה לאכל לאנשי ביתו כי הוא בעצמו אכל לחם לפני המלך תמיד : דבר יום ביומו . דבר הצריך לו בכל יום נתנו לו ביומו ולא העבירו המוצר : חזק

ובעשרים ושמה נקבר והוציאו אויל מרודך מקברו ובכ"ז מלך ונשא את ראש יהויכין : נשא · נשאו וגדלו לישנא אחרינא מנאו עם שאר המלכים כמו שם את ראש בני ישראל : (לד) וארוחתו · נוטל פרס מבית המלך לכל ערכיו :

סליק ספר ירמיה

מצודת ציון

והריס : מבית הכלוא · מבית המאסר : (לג) ושנה . עניין חלוף והמורס : כלאו · מאסרו : (לד) וארוחתו · הוא עניין פרס קבוע וכן ארוחה ומשאת (לעיל מ) : חזק